

ითსებ იმედაშვილი

ქანთვალ
მოღვაწეთა
დექანიკონი

1801-1952

მ - რ

III

ტომი

იტსებ იმედაშვილი

ქანთვალ
მოდვანეთა
დექსიკონი

1801-1952

მ - რ

III

ტომი

ეროვნული ბიბლიოთეკის
გამომცემლობა

თბილისი
2023

UDC (უდკ) 316 (479.22) (092)
ო-471

ტექსტს რედაქცია გაუკეთა, ხელნაწერი და მისი ვარიანტები შეადარა და
ბიბლიოგრაფიები შეავსო ქეთევან გზირიშვილმა

სარედაქციო კოლეგია:

ქეთევან გზირიშვილი
ლევან თაქთაქიშვილი

კობა იმედაშვილი

თინა ლალიძე

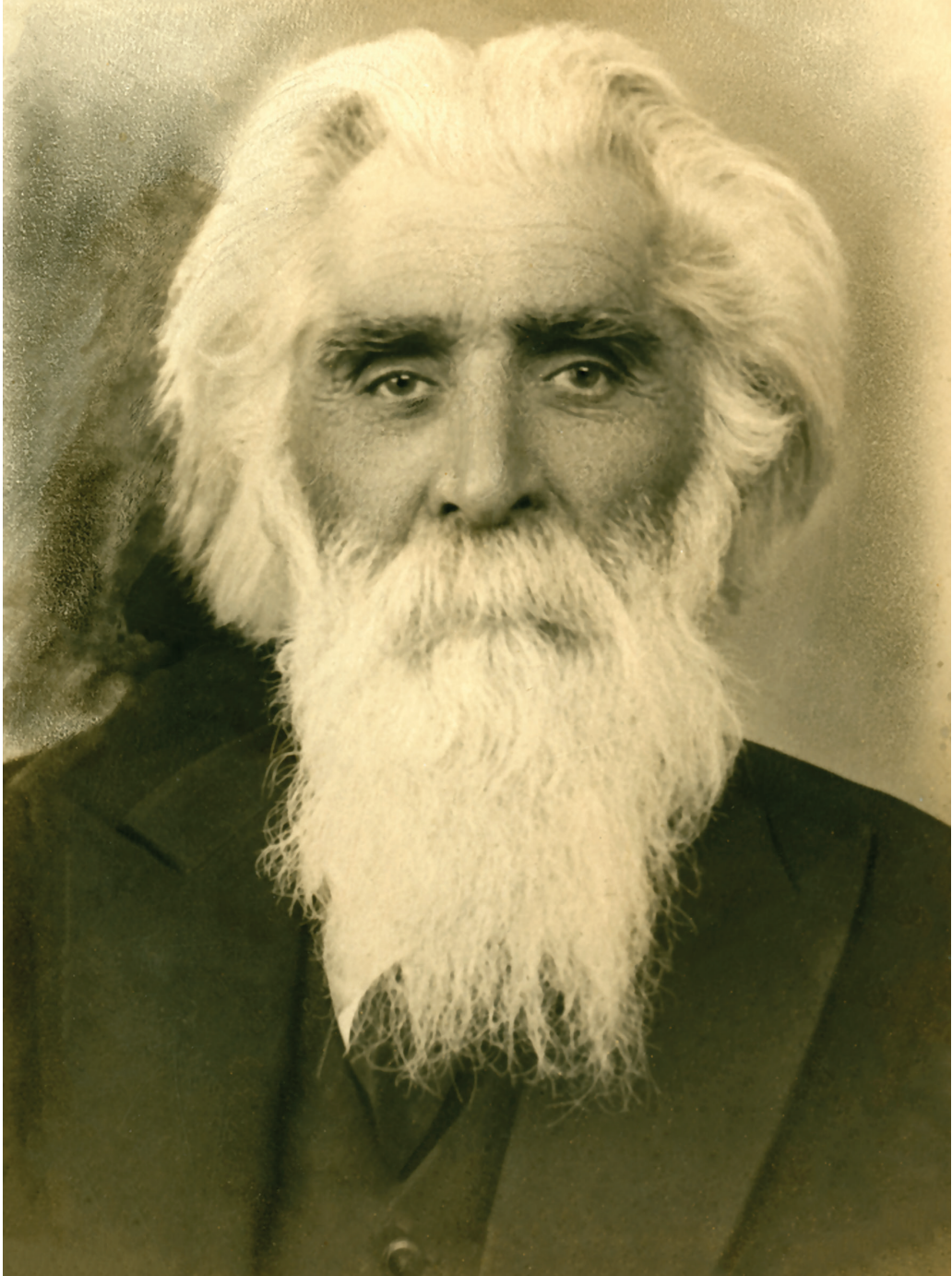
გარეკანი **გიორგი წარეთლის**

ISBN 978-9941-9606-1-1 (ყველა ტომისთვის)

ISBN 978-9941-9867-2-7 (III ტომისთვის)

© საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

© კობა იმედაშვილი

იოსებ იმედაშვილი

ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონის მასალა

იოსებ იმედაშვილს. ქ. თბილისი, რედაქ. „თეატრი და ცხოვრება“

გ ა ნ მ ე ო რ ე ბ ი თ ი მ ი მ ა რ თ ვ ა .

დიდათ პატივცემულო მოქალაქე

აღბათ გაზეთებიდან უკვე გეცოდინებათ, რომ მე შევადგინე „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი,“ ე. ი. ისეთი საყოველთაოდ საჭირო, ოჯახებსა და სკოლებში აუცილებლად სახმარი წიგნი, რომელშიაც ანბანურის წესითა და ჟამთმორცხველობის რიგით შეიწავლია ყველა ჩვენი მოღვაწე ყოველს ასპარეზზე ქრისტეს უწინარეს მესამე საუკუნიდან ჩვენს დრომდე. წიგნი შეიცავს ისტორიულ, ბიბლიოგრაფიულ და სხ. ცნობებს. დაიბეჭდება საგანგებოდ, საუცხოო ქალაქებში ახალი ასოთი და ათასზე მეტი სურათით (მოღვაწეთა, ხელოვნურ ნაწარმოებთა, ისტორიულ ძეგლთა და სხ.) შემკული. ვინაიდან ჩვენი მიზანია, წიგნი რაც შეიძლება სრული იყოს, უნაკლო. შეცდომებს აცილებული და ჩვენი განვლილი ყოფა-ცხოვრების ყოველმხრივი ნამდვილი სარკე, და რადგან ამ წიგნში თქვენი სახელიც არის შესული, ამიტომ უმორჩილესათა გთხოვთ მოგვაწოდოთ თქვენი ვინაობა-დაბადებისა და ცხოვრება მოღვაწეობის ცნობები, ე. ი.: 1) გვარი, სახელი, მამის სახელი; 2) სად, რომელ წელსა და რომელ თვის რა რიცხვში დაიბადენით? 3) რა სწავლა-განათლება მიიღეთ? 4) სად მსახურდებით, რა საქმეს მისდევდით და მისდევთ? 5) როდის და რომელ ასპარეზზე გამოხვედით სამოღვაწეოდ (მწერლობის, სასცენო, საზღვაო, სასკოლო-საგანმანათლებლო, ქველმოქმედების, საგანმცემლო, საზოგადოებრივ, სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ, საერო თუ სასულიერო და სხ.)? 6) რა ხანას, რა წრესა და პირობებში მოგიხდათ მუშაობა და გზის გაკვლევა? 7) რა დასწერეთ, თითოეული თქვენი ნაწარმოებთაგანი სად, როდის რომელ გამოცემაში დაიბეჭდა, ან ცალკე როდის გამოვიდა (სათაური, ხასიათი, გამოცემა, წელი, ნომერი გამოცემისა) და თუ ვინმემ გაარჩია თქვენი ნაწარმოები ანუ მოღვაწეობა, სად როდის?—აგრედვე ჩამოიწეროს ყოველი დარგის თქვენი ნამოღვაწევი; 8) სახელმწიფოებრივ, სამწერლო ან სხვა საქმეზე ხომ არ იყავით დასჯილი და რა სასჯელით? 9) თქვენთა ნაწარმოებთა მთავარი მიზანი, თქვენი მრწამსი და მოღვაწეობის დედაზრი სამშობლოს საკეთილდღეოდ, ხელოვნების, მწერლობის სოციალ-პოლიტიკურ და სხ. შესახებ; 10) მწერლობაში ანუ სცენაზე რა ნაცვალსახელებს ხმარობდით? 11, ვინ იყვნენ თქვენი თანამოღვაწენი (სახელგვარებით ჩამოსთვალეთ).

ყოველ ამ ცნობასთან ერთად გთხოვთ გამოგვიგზავნოთ (თუ არ გამოგვიგზავნიათ) თქვენი სურათი და, თუ მოგეპოებათ, უკვე ცალკე გამოცემული თხზულებანიც.

შენი მუნა: თუ პირველს ჩვენს მომართვაზე ცნობები უკვე გამოგვიგზავნიათ, გთხოვთ ახლა შეავსოთ, რის თქმაც მაშინ არ შეგეძლოთ, ანუ ვერ მოგაგონდათ.

ვინაიდან ამ წიგნის ბეჭდვას გამომცემელი უკვე ამ შემოდგომიდან იწყებს, ამიტომ უმორჩილესათა გთხოვთ, პასუხი დროით გამოგვიგზავნოთ, არა უგვიანეს ამა 1918 წ. ენკენისთვის პირველისა შემდეგის მისამართით: ქ. თბილისი, ბაზრის ქ. № 20 რედაქცია „თეატრი და ცხოვრება“, ჩვენს სახელზე.

ღრმა პატივისცემით

იოსებ იმედაშვილის „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონს“ თვალი გადავაველე, იგი მეტად სასარგებლო და საყურადღებო ნაშრომია.

წიგნში შეტანილია საქართველოს ყველა დარგის მოღვაწე ძველ წელთაღრიცხვის მე-4 საუკუნიდან ჩვენს დრომდე. აქ შეგხვდებათ ანბანთა რიგზე დალაგებული ყველა მოღვაწის მოკლე ბიოგრაფია, ბიბლიოგრაფია და ცნობები ამა თუ იმ აღწერილ პირის შესახებ.

ამ ნაშრომში ხშირად ისეთი ნიუანსებია, ისეთი უცნობი სახელები და მასალაა, რაც სხვა წყაროებში ვერ შეინიშნება.

ავტორი, როგორც მახსოვს, ამ წიგნზე მუშაობს მთელი თავის სიცოცხლის განმავლობაში, მე წამიკითხავს განცხადება ამ ნაშრომის შესახებ ჯერ კიდევ 1904 წელს ამავე ავტორის „უცხო სიტყვათა ლექსიკონის“ გამოცემის გარეკანზე.

აქ თავმოყრილია ისეთი მდიდარი მასალა, რომელიც გამოადგება ყველა დარგის მეცნიერ მუშაკს, – გარდა ამისა ეს წიგნი სახელოვან წინაპართა და თანამედროვე ნაამაგდარ შვილთა მოღვაწეობას გააცნობს, შეასწავლის და შეაყვარებს ჩვენი სამშობლოს მოზარდ თაობას.

მეტად სასურველია ამ წიგნის გამოცემა.

ეს წიგნი ყველასათვის ყოველდღიურ სახმარ „სამაგიდო წიგნად“ უნდა გადაიქცეს.

იოსებ გრიშაშვილი

1946 წლის 22 მაისი
თბილისი

მაზმიშვილი, ივანე ალექსის ძე (1898 –)

– მუშა-გამომგონებელი, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. მეტეხში, კასპის რ.), გლეხთაგანი, შინაური აღზრდით, თვითგანვითარებული. 1914 წლიდან 1915 წლამდე მუშაობდა ტელეფონის ქსელის მონტიორად, 1925-1927 წლებში თელასში – უფროს მონტიორად, 1927-1928 წლებში – მოსკოვის განყოფილების ელექტროქსელმშენში, მისი გაუქმების შემდეგ, 1930-1933 წლებში – რკინიგზაზე, სტალინის სახ. ორთქმავალთა შემკეთებელ საელექტროცენტში.

საგამომგონებლო მუშაობას შეუდგა 1928 წლიდან. ჰქონდა მრავალი გამოგონება, რომელთა უმეტესობა სათანადო დაწესებულებათა მიერ განხილული და მონონებული იყო, მათი ეფექტურობა – დადასტურებული: შრომის ნაყოფიერების ზრდის, ფიზიკური შრომის მექანიზაციით შეცვლისა და ეკონომიის თვალსაზრისით.

მის გამოგონებათაგან უფრო საგულისხმოაა მიჩნეული:

1. ელექტროხაზის დამცველი კოჭი – გაყვანილი ხაზის გადანვისა და ხანძრის გაჩენის საშიშროების ამცილებელი;
2. საცობის ბოთლიდან ამოსაღები მანქანა, ე. ი. ბოთლიდან დაუზიანებელი საცობის ამოღები, წლიურად 15.000 მან. ეკონომიის მომცემი;
3. საცობის დასაცობი მანქანა – ათი მუშის შემცვლელი, წლიურად 12.000 მან. ეკონომიის მომცემი;
4. გაჯის დასაფეკვაი მანქანა, დღიურად 30 ტონა გაჯის დამფეკველი, თითო ტონაზე 28 მან. ეკონომიის მომცემი;
5. კედლების სალესი მანქანა – 60 მუშის შემცვლელი, 18.000 მან. ეკონომიის მომცემი, ე. ი. ამითი მუშაობა ჯდება 60-ჯერ ნაკლები;
6. ელექტროლუმენ-საკუჭნაო – ენერჯის დიდი ეკონომიის მომცემი;
7. აგურ-კრამიტის საჭრელი მანქანა, – ამ დარგში მთელი გადატრიალების მომხდენი – აგურის მოჭრაში წლიურად 420.000 მან. დამზოგველი, კრამიტისა – 540.000 მან.;
8. მარცვლეულის საშრობი მანქანა – ელექტროსითბოს დახმარებით დღეში ერთი ვაგონი მარცვლეულის გამშრობი (რაც დღემდე არ იყო ცნობილი);
9. თევზსაჭერი ბადე-მანქანა – მექანიზაციის წესით თევზის საჭერი;
10. მექანიკური აბანო.

წყარო:

1. ვინ აჭიანურებს ამხ. მაზმიშვილის საქმეს // მუშა. - 1934. - 1 მაისი. - № 101;

2. მაზმიშვილი, ვ. გამოგონებები, რომელსაც არ ელირსა რეალიზაცია // მუშა. - 1934. - 12 დეკემბერი. - № 285;
3. აგურის საჭრელი პრესი. მუშა ივ. მაზმიშვილის გამოგონება // კომუნისტი. - 1935. - 2 ივნისი. - № 127. - გვ. 4.

მაზნიაშვილი, გიორგი ივანეს ძე (1872,

6/IV –) – მემუარისტი, – სამხედრო და საზოგადო მოღვაწე, – ქართლიდან (დაიბადა ყოფ. გორის მაზრის სოფ. სასირეთში, ნამსახურ აზნაურის ოჯახში). დაამთავრა კავკასიის სამხედრო გიმნაზია და ტფილისის სამხედრო სკოლა, რომლის შემდეგ (1891) ოფიცრად გამწესდა არდაგანს.

მონაწილეობდა: 1. ევროპა-ჩინეთის ომში (1900); 2. რუსეთ-იაპონიის ომში (1904-1905), სადაც დაიჭრა, მაგრამ ბრძოლის ველზე დარჩა, რისთვისაც ოქროს ხმლით დააჯილდოეს; 3. იმპერიალისტურ ომში (1914-1918); ხოლო რევოლუციის შემდეგ, როცა ევროპული ჯარების შედგენის დებულება გამოცხადდა, გ. მაზნიაშვილი საქართველოში დაბრუნდა და რევოლუციური ჯარის შედგენას შეუდგა: შეადგინა ქართული მეორე მსროლელი დივიზია. 1918 წლის მარტის 30 დაინიშნა თურქების წინააღმდეგ მოქმედი ჯარების სარდლად, აპრილის 4-ს თურქების დივიზია სრულიად განადგურა ჩოლოქის ხიდთან. იმავე 1918 წლის ივნისში დაინიშნა სოხუმის ოლქის გენერალ-გუბერნატორად და ჯარების სარდლად; აგვისტოს 15, საქართველოს საგარეო მინისტრ ე. პ. გეგეჭკორთან ერთად, გაიგზავნა გენერალ დენიკინთან მოსალაპარაკებლად. ოქტომბრის 18 დაინიშნა ქ. თბილისისა და მისი მიდამოების გენერალ-გუბერნატორად, დეკემბრის 16 – საქართველოს დემოკრატიული ჯარების მთავარსარდლად სომხების წინააღმდეგ ომში, 1919 წლის თებერვლის 4 – ახალციხის გენერალ-გუბერნატორად, 1920 წლის ოქტომბრის 4-ს – თბილისის გამაგრებული რაიონის კომენდანტად (იგივე გენერალ-გუბერნატორი), 1921 წლის თებერვლის 25-დან მარტის 4-მდე – უკან დახეული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ჯარების არიერგარდის სარდლად, მარტის 4-დან მარტის 17-მდე – საჯავახოს მიდამოებში მოქმედი ჯარების სარდლად, მარტის 17-დან, როცა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა გადადგა და ბათუმიდან საზღვარგარეთ წავიდა, გ. მაზნიაშვილმა იკისრა ქართული ჯარების წინამძღოლობა და ბათუმში შემოსული თურქები განდევნა (1921 წლის მარტის 20-ს).

ბათუმში შემდგარმა ბოლშევიკურმა მთავრობამ – რევკომმა, ე. ი. რევოლუციურმა კომიტეტმა – გ. მაზნიაშვილი მარტის 17-ს დანიშნა საქართველოს ჯარების სარდლად. მარტის 24, ბოლშევიკთა სამხედრო კომისრის, შალვა ელიავას, ბრძანებით (№ 1), რომლითაც დაშლილ იქნა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ძველი ჯარი, გ. მაზნიაშვილი დაინიშნა დივიზიის უფროსად, რომელიც იმავე დღიდან შეუდგა დივიზიის ჩამოყალიბებას და შეადგინა ათასეული თავისი არტილერიითურთ და კავალერიით. აპრილის 6 თავისი ჯარებით გადავიდა თბილისს, სადაც შეუდგა დივიზიის გაზრდას.

პოლიტიკური ბრალდების გამო, 1922 წლის დეკემბრის 6 შეიპყრეს საგანგებო კომიტეტში (4K), სადაც 1923 წლის აგვისტოს 15-მდე დაჰყო, მიუსაჯეს დახვრეტა, რაც საქართველოს საზღვრებიდან გასვლით შეეცვალა, რის შემდეგ სპარსეთს გავიდა, ხოლო იქიდან – ევროპას, სადაც 1925 წლის 19 ნოემბრამდე დაჰყო. ამისტიით სამშობლოში დაბრუნდა.

დანერა „მოგონებანი“ (ტფ., 1927), რომელშიაც აღწერილია 1917-1921 წლებში საქართველოში მომხდარი პოლიტიკური და სამხედრო ამბები.

სოფ. სასირეთში ააშენა ეკლესია (1901), სკოლა (1918) და გამართა ბორანი (1918). თავისი სახლ-კარი და მამული საქართველოს სოცუზრუნველყოფას გადასცა, სადაც ერთხანს პენსიონერთა დასასვენებელი სახლი იყო გახსნილი და ფერმა მოეწყო.

1929 წელს პერსონალური პენსია ეძლეოდა ბათუმის დაცვისათვის.

ცალკე გამოცემული:

1. მოგონებანი 1917-1925. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის I-ლი სტამბა). - IX, 234, III გვ.; 18 სმ.

გამოქვეყნებული:

1. გენერალ მაზნიაშვილის მოწოდება მხედრებისადმი: [საბჭოთა საქართველოს ცნობისა და საბჭოთა აღმშენებლობაში მონაწილეობის შესახებ] // კომუნისტური. - 1925. - 28 ნოემბერი. - № 274. - გვ. 1. - იგივე სტატია დაიბეჭდა გაზეთში „ახალი საქართველო“ № 14;
2. მოხსენება: საზღვარგარეთ მოღვაწეობის შესახებ: [ეს დოკუმენტი გამოქვეყნებული იქნა ს. ორჯონიკიძის მიერ ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების მეოთხე ყრილობაზე] // კომუნისტური. - 1925. - 6 დეკემბერი. - № 281. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. ახალციხის მაზრაში... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 10. - გვ. 16. - ქრონიკა;
2. გენერალი მაზნიაშვილი: [ფოტო] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 7. - გვ. 9;
3. მისალმებანი // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 6. - გვ. 15-16;
4. მხ-რი. ახალციხის ბრძოლის დღიურიდან // პროლეტარი. - 1919. - № 1. - გვ. 13-14;

5. ს., ა. საქართველო-სომხეთის ომის შესახებ // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 7. - გვ. 4-8;
6. სამხედრო მინისტრმა გიორგაძემ... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 11. - გვ. 16. - ქრონიკა;
7. ჩ., სოსო. ჯარის მოწყობა ჩვენში // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 10. - გვ. 12;
8. საგანგებო კომისიისაგან: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენის გამო: განაჩენი / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტური. - 1923. - 23 მაისი. - № 115. - გვ. 1-2;

წყარო:

1. ჩვენი გმირები: გენერ. გიორგი ვან. მაზნიაშვილი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - № 11. - გვ. 1;
2. მაზნიაშვილი, გიორგი. მოგონებანი 1917-1925. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის I-ლი სტამბა). - IX, 234, III გვ.; 18 სმ.

მაისაშვილი, სიმონ ლევანის ძე (1868 –)

– მუშა-მწერალი, – რაჭიდან (დაიბადა სოფ. წესში, ღარიბი გლეხის ოჯახში). სკოლის გარეშე, თავისით შეისწავლა წერა-კითხვა და მერე, ხალხური მოღვაწის არჩილ ხვედელიანის (+ 1818) სარდაფში მზარეულობის დროს, ეგ. ნინოშვილის, იოსებ იმედაშვილისა და სხვათა გავლენით, ქართული წიგნების კითხვით, თვითგანვითარებას დაეწაფა. პოლიტიკური საქმის გამო, 1900 წელს, 4,5 თვე მეტეხის სეკრეტში იჯდა. 1909 წელს, როგორც სახელმწიფო წყობილებისათვის მავნე პირი, ადმინისტრაციული წესით გადაასახლეს ვიატკის გუბერნიაში, საიდანაც სამხედრო წესების მოხსნამდე კავკავს დააბრუნეს. გადასახლებაში დაჰყო 3 წელი.

მწერლობა დაიწყო 1890-იან წლებში ლექსებით, უმთავრესად, შრომას უმღეროდა: „რა მუშაა იგი მუშა, ვინც ოფლი არ მოიწურა“-ო და „როცა საქმე ბევრი არის, შრომა უნდა დააშურო“-ო. მისი ლექსებიდან ორი არტურ ლეისტმა გერმანულ ენაზე გადათარგმნა („Georgische Dichter“, ლეიპციგი, 1900). ციხიდან გამოსვლის (1901) შემდეგ გამოსცა მოთხრობა „ნატუსალარი“, რომელიც პირველად ცენზურამ აკრძალა. ამ მოთხრობაში გვისურათებს მუშა-ხელოსანთა ნივთიერად გაჭირვებულ მდგომარეობას, იმათ ყოფა-ცხოვრებას, ვისაც „არც სახლი აქვს, არც კარი“, დამქირავებულ ხაზეინთა უსამართლობას, რისი მსხვერპლიც ხდებიან ალალ-მართალი, პატიოსანი მშრომელი; აგვიწერს იმ ხანას, როდესაც მუშას „დილიდან ღამის თერთმეტ საათამდისინ და ხშირად უფრო ღამეებაც უთენებია მუშაობით“, სამაგიეროდ, შრომის ფასს იმდენს ვერ იღებდა, რომ თავი ერჩინა, ცოლ-შვილი გამოეკვება, როცა ხაზეინი მისი ნაშრომით ერთი ათად სარგებლობდა, ეს გარემოება კი იწვევდა სხვადასხვაგვარ დანაშაულს. ამიტომ ს. მაისაშვილი დაასკვნის: „დამნაშავე არავინ არის, გარდა სიღარიბისა, სიღარიბეც იქიდან არის, რომ კაცს თავისი შრომა არ უფასდება“-ო. გარდა ამისა,

მუშებს სამართალი არ მფარველობს: მოსამართლე მდიდრებს ემხრობა, – ამას მოსდევს ქურდობა, მკვლელობა და სხვა ასეთი საზიზღრობანი. მუშებს რომ ამისთანა „საზიზღარი მიზეზები არ გვედობებოდნენ წინ და თავისუფლად მუშაობა შეგვეძლოს, განა კაცი შემოგვაკვდება ან ქურდობას ჩავიდნენო!“, – არასოდეს: „ვიდრე არ მოისპობა მუშა ხალხის ასეთი ჩაგვრა და უსამართლო მოპყრობა ოსტატ-ხაზინებისაგან, ცარცვა-გლეჯა უფროსებისაგან, მანამდისაც არ მოისპობა არც ქურდობა, არც კაცის კვლა“. „არც ერთი ტუსალი არ არის ციხეში იმისთანა, რომელიც რაიმე მიზეზს ან გარემოებას არ მიეყვანოს აქამდე“. ადამიანთა უბედურების მიზეზია „უკუღმართობა, ძალმომრეობა, დაჩაგვრა, უსამართლობა, ერთის გაბატონება“ და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსები / თქმული სიმონ მაისაშვილისაგან. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1898 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 79 გვ.; 18 სმ.;
2. ნატუსალარი / მოთხრობა სიმონ მაისაშვილისა. - თბ.: გამოცემა ი. გარსევანიშვილისა №2, 1904 (თ. გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - 29 გვ.; 18 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. პასუხი: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - № 33. - გვ. 9;
2. მჭედლის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 11 თებერვალი. - № 32. - გვ. 3.

წყარო:

1. თბილისის გენერალ-გუბერნატორის განკარგულება. - 1909. - 10 მარტი. - № 581; იგივე ცნობა საქართველოს ცენტრალური ისტორიულ-რევოლუციური არქივიდან. - ფონდი 63. - საქმე № 273-1909. - ფურც. 152;
2. მაისაშვილი, სიმონ. მჭედლის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 11 თებერვალი. - № 32. - გვ. 3;
3. გრიშაშვილი, ი. ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოჰემა - თბ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 138;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მაისურაძე, ალექსანდრე – მეფანდურე-მომღერალი, – სიგელოსანი, – ხალხური სიმღერების ფანდურზე ნიჭიერი შემსრულებელი, – გლეხი. სხვა საუცხოო სიმღერებთან ერთად, ასრულებდა ხალხური მოლექსე-მგოსნის, ისაკო მირიანაშვილის, ლექსებსა და, მასთან ერთად, კონცერტებს მართავდა სკოლებში, კოლმეურნეობებსა და სხვ., საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში.

ხალხურ საკრავებზე შემსრულებელთა სრუ-

ლიად საკავშირო დათვალიერებაზე, 1939 წელს, მიიღო ქების სიგელი და ფულადი ჯილდო.

წყარო:

1. ხალხური მელექსე და ხალხური მეჩონგურე: [ა. მაისურაძე და ი. მირიანაშვილი] // კომუნისტი. - 1940. - 15 მარტი. - № 61. - გვ. 4.

მაისურაძე, ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე

(1894, 12/1 – 1931, 1/IV) – მუსიკოსი და ლოტბარი, – დაიბადა ქ. თბილისში 1894 წლის იანვრის 12, ნოქრის ოჯახში (მამა გორის მაზ. სოფ. სანებელიდან, დედა – ნინო გოგლიაშვილი – არელიდან). სწავლობდა თბილისის ქართულ გიმნაზიაში, 1902-1915 წლებში – მუსიკას ზ. ფალიაშვილის მასწავლებლობით, მეშვიდე კლასიდან – ქართულ ფილარმონიულ სკოლაში, მუსიკის თეორიის კლასში, თ. სულხანიშვილის, ია კარგარეთელისა და ზ. ფალიაშვილის მასწავლებლობით.

1917 წელს თბილისში ჩამოაყალიბა მომღერალ მუშა-მოსამსახურეთა გუნდი, აგრეთვე, მონაწილე „უწყებრივი გუნდები“ (თბილისის ფოსტა-ტელეგრაფის თანამშრომელთა, სადარაჯო რაზმის ჯარისკაცთა და სხვ.), განვრთნა გუნდები, კონცერტებს მართავდა თბილისის კლუბებში, თეატრებში, პროვინციაში, საიუბილეო საღამოებზე და სხვ. მრავალფეროვანი პროგრამით, ხშირად 4 განყოფილებით, რომელთა მხატვრული აღსრულებით და თავისი ოსტატობით ყოველთვის კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებდა. ჩაწერა 500-მდე ხალხური სიმღერა, აგრეთვე, შექმნა საკუთარი სიმღერები („სატრფოვ, ხშირად“; „ნუ მღერი, ტურფავა!“, „სამშობლოს“, „მურმანი“, „ნათელ-ანკარა“, „როცა ვხედავ“, „ყვავილები ნამოშლილან“, „რა კარგია გაზაფხული“ და სხვ., ნ. ბარათაშვილის, ილ. ჭავჭავაძის, ა. პუშკინისა და სხვა პოეტთა სიტყვებზე), გუნდისთვის ნოტებზე გამართა მეღ. ბალანჩივაძის ოპერა „დარეჯან ცბიერიდან“ მასხარას კუპლეტები, „ძმა ძმას სწირავს“, „შევარდენო, ფრთა გაშალე“; გადმოაკეთა „რერო“ და სხვ. მისი სიმღერა „სანადიმო“ ფირფიტებზეა გადაღებული.

პეტრე მირიანაშვილის 5 მოქმედებიან საოპერო ლიბრეტოზე „ქალის ცბიერება“ (ერეკლე II-ის ცხოვრებიდან) დაიწყო ოპერის წერა, დაწერა დუეტი, საცეკვაო ნომერი და სხვ., რის დასრულებაც სიკვდილმა შეაწყვეტინა. გარდაიცვალა 1931 წლის აპრილის 1. დაცულია მისი სამუსიკო ნაწყვეტები და არქივი.

გამოქვეყნებულია:

1. სახალხო მომღერალ-მგალობელთა შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 9. - გვ. 14. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: სახ. მომღ.-მგალობელთა გუნდის ლოტბარი ა. მაისურაძე.

მის შესახებ:

1. ქართველ მომღერალ-მგალობელთა გუნდი (ქულაჯებში)... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - № 46. - გვ. 16;

2. ალ. მაისურაძის ქართული გუნდი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 7. - გვ. 16;
3. დ-ე. ბორჯომის ქ.შ.ნ.-კ.გ. საზ-ბის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 8. - გვ. 16;
4. იმედაშვილი, იოსებ (უსაგანო). ქართული კონცერტის სახელით ალ. მაისურაძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 7. - გვ. 15;
5. ქართული კონცერტი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 6. - გვ. 16;
6. ქართული გუნდი ალ. მაისურაძისა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 7. - გვ. 14;
7. ალ. მაისურაძის ქართველ მომღერალთა გუნდი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 10. - გვ. 16;
8. ლოტბარი ალ. მაისურაძე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 2. - გვ. 10;
9. ალ. მაისურაძის კონცერტი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 11. - გვ. 15;
10. ალ. მაისურაძის მომღერალთა გუნდი: მის კონცერტის გამო რომელიც იმართება 28 მარტს სახალხო სახლში დღისით [ჯგუფური ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 11. - გვ. 16;
11. ქართულ კლუბში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 18. - გვ. 15.

წყარო:

1. კაშიაძე, შალვა. ალექსანდრე მაისურაძე: [ქართული ხალხური სიმღერების გამავრცელებლის და ლოტბარის გარდაცვალებიდან 15 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 12 აპრილი. - №16.

მაისურაძე, გ. (18.. -) – გამომგონებელი,

– შრომის გმირი, – ლ. ბერიას სახ. ვაგონების შემკეთებელი ქარხნის მუშა. მისი პირველი რაციონალ-იზატორული წინადადება იყო ვაგონებზე აბრების ჩამოკიდების გამარტივება, რაც შემოიღეს და წინადადების შემტანიც დააჯილდოეს. ამით გამხნევე-ბულმა, 1928 წელს საწარმოო თათბირზე წარად-გინა წინადადება ვაგონების აწევის მექანიზაციის შესახებ. ამ წინადადების განხორციელებას ბევრი წინ აღუდგა. მაგალითად, ინჟინერი ზოსე, ქარხ-ნის უფროსი სტიმპოვი და სხვ., თვით მუშებიც კი, მაგ., ზეინკალი ხალიპინი. მის წინააღმდეგ აგიტაციას ეწეოდნენ. ეხმარებოდა ერთადერთი ზეინკალი იორდანიძე. გ. მაისურაძემ, იორდანიძ-ესთან ერთად, თავისი სისტემის გვარად, გააკეთა დომკრატები და პირველი ვაგონი ასნია, რითაც მისი წინადადება სავსებით დადასტურდა: შრომა გადავილდა, მუშები მაღლიერნი დარჩნენ, რადგან ჭაპანსაწყვეტ, მძიმე მუშაობით თიაქრით („გრიჟა“) დაავადებას გადაურჩნენ და სხვ. გ. მაისურაძის წინადადებისა და სისტემის თანახმად, წარმოებას დიდი ხეირი მიეცა: 1) წინათ თუ თვეში 120 ვაგონს უშვებდნენ, წინადადების დანერგვის შემდეგ 240 ვაგონი გამოუშვეს; 2) წინათ თუ თითო ვაგონი 8 დღე-ღამე იდგა სამუშაოში, მერე 2-3 დღე დასჭირ-და; 3) წინათ – 1925 წელს თუ თითო ვაგონის შე-

კეთება ჯდებოდა 28 მან., შემდეგ 12 მან. დაჯდა; 4) წინათ, ძველი წესის თანახმად, მასზე მომუშავე მუშების თიაქრით დაავადება ხშირი მოვლენა იყო, გ. მაისურაძის წესის მიხედვით არავინ ავადმყო-ფობდა და სხვ. გარდა ამისა, სპეციალისტების გა-მონაგარიშებით, გ. მაისურაძის სისტემით მუშაო-ბამ ქარხანას წლიურად 50.000 მანეთის ეკონომია მოუტანა.

ამის გამო, გ. მაისურაძე დააჯილდოეს, ნივ-თიერი მდგომარეობა გაუმჯობესეს და შრომის გმირის წოდება მიანიჭეს. ამით წახალისებული გ. მაისურაძე კიდევ უფრო ხალისიანად შეუდგა მუშაობას გამომგონებლობის დარგში.

წყარო:

1. მაისურაძე, გ. ჩემი გამოგონება // მუშა. - 1934. - 5 დეკემბერი. - № 279.

მაისურაძე, გრიგოლ ივანეს ძე (1788 ახ

1789 – 1885, 6/VI) – მხატვარი, კახეთიდან. უმა-ღლესი სამხატვრო განათლება დაამთავრა პეტრო-გრადის სამხატვრო აკადემიაში. სწავლის გათ-ავებისთანავე თავისი სურვილით მასწავლებლად გამწესდა ქუთაისის ახლად გახსნილ ვაჟთა გიმ-ნაზიაში, სადაც 35 წელი იმსახურა დაახლოებით 1850-1880-იან წლებში. სხვათა შორის, მისი მოწაფე იყო აკაკი, არჩილ ჯორჯაძე და სხვ. მასზე მოგონე-ბა აქვს აკაკის – არჩილ ჯორჯაძის შესახებ ნეკრო-ლოგში (1913).

მის შესახებ:

1. ამ თვის 6-ს ქუთაისში გარდაიცვალა... // დროება. - 1885. - 19 ივნისი. - № 129. - გვ. 1-2. - შინაური ქრონ-იკა;
2. კვასხვაძე, შ. მხატვარი გრიგოლ ივანეს-ძე მაისუ-რაძე: [1788 - 1885] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - №9. - გვ. 27-32.

წყარო:

1. ცნობა ნადეჟდა რევაზ ამირეჯიბის ასულისაგან.

მაისურაძე, ლაზარე გიორგის ძე (1858

– 1921, 6/IX) – მუშა-მწერალი, რევოლუციონერი და სცენისმოყვარე, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. მეღვრეკისში, გლეხის ოჯახში). ხელობით მეჩე-ქმე, წერა-კითხვა თავისით შეისწავლა და წიგნების კითხვას დაენაფა. ხალხოსნურ-განმათავისუ-ფლებელ მოძრაობაში ახალგაზრდობიდანვე აქტი-ურად ჩაება: ხშირად თავის სახელოსნოში მუშა-ხე-ლოსნებს ესაუბრებოდა მთავრობისა და საზოგა-დოებრივი უსამართლობის წინააღმდეგ, რის გა-მოც მუშის მთავრობამ სახელოსნო დაუკეტა. რე-ოლუციური იდეებით გატაცებული, ჯარისკაცთა შორისაც დაურიდებელ პროპაგანდას ეწეოდა: მეფე უარყავით, იარაღი დაყარეთ, მღვდლებისა ნურა გჯერათ, ძმა ძმის წინააღმდეგ არ უნდა ვი-ბრძოდეთო და სხვ., რისთვისაც შეიპყრეს და კა-

ტორლა მიუსაჯეს (მეფის მემკვიდრის დაბადების გამო მანიფესტით სასჯელი შეუმცირდა: 6 თვე იჯდა ციხეში). მიუხედავად სასტიკი დევნისა, შეუდრეკლად ანარმობდა რევოლუციურ მუშაობას: 1905 წელს, თბილისში, ერთობის უბანში, ასისტავად იყო და უბნის მუშებს აიარალებდა მეფის მთავრობის ხულიგნური გამოსვლების წინააღმდეგ.

სახალხო წარმოდგენების მართვის საქმეშიც მონაწილეობდა, როგორც სცენისმოყვარე.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1890-იან წლებში: მის. სიმ. მეტეხელთან ერთად მუშათა ხელნაწერ ჟურნალს გამოსცემდა. წერდა ლექსებს, წერილებს და წერილ მოთხრობა-ამბებს; ცხოვრების უკუღმართობით გაბოღებული ლ. მაისურაძე მოთქვამდა: „როს ვხედავ ჩემებრ სხვებსაცა ცხოვრებისაგან განანამებსა, შხამით და ბაღმით მევსება გული და ზიზღით ვუმზერ წუთისოფელსა“. ამწარებდა, როს ხედავდა „ორნაირ ლამპარს: ერთგან ძაან ნათლათ და მეორეგან ბნელათ“, როს „ძმა ძმასა სჩაგრავს ძალმომრეობით“-ო და გვიძღერდა:

„ვნატრობ, როს დადგეს დროი ნეტარი,
ჩვენც რომ შეგვეგნოს ძმობა-ერთობა“.

და მოუნოდებდა:

„კეთილი საქმე ჩვენ დავამყაროთ ძმურათა...
ავმართოთ დროშა ძმობისა,
დავანყებინოთ ფრიალი,
ეგები მაშინ მოგვემორდეს
გულიდან სევდა ტიალი“.

დროგამოშვებით ჟურნალ-გაზეთებში წერილებსაც ათავსებდა ლ. ხელოსნის ფსევდონიმით. სხვათა შორის, მოითხოვდა მწერლობის სისპეტაკეს, მხოლოდ საზოგადოებრივი კითხვების გარკვევას: „სწერონ ისეთი სასარგებლო რამე, რომელიც ხალხს გაუკვერავს ეკლიანს გზას და დაანახეებს ქვემარტს გზა-ტყევილს ძმობა-ერთობისას და თავისუფლებისას ჩვენის დავრდომილი საქართველოსას“ („კვალი“, 1894, № 45). მოთხრობებში გლეხთა და მუშათა ყოფა-ცხოვრება აქვს ასახული („ყეენობა“, „ბოგანო“).

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსები და მოთხრობები / შედგენილი ლაზარე მაისურაძის მიერ. (ლ. ხელოსანი). - ტფ.: მიხეილ მეტეხელის გამოცემა, 1899 (ვ. გუნიას სტ.). - კანი, 48 გვ.; მე-2 გამოცემა.. - თბ.: მიხეილ მეტეხელის გამოცემა, 1903 (გ. დიასამიძის სტ.). - 56 გვ.; 18 სმ.;
2. სიმართლე / თხზულებანი ლაზარე მაისურაძისა. - ტფ.: მიხეილ მეტეხელის გამოცემა № 2, 1900 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - 48 გვ.; 18 სმ.;
3. ვარსკვლავები: [ლექსები] / თხზულებანი მიხეილ სიმონიძისა. - თბ.: მიხეილ მეტეხელის გამოცემა № 3, 1901 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 40 გვ.; 18სმ.. - [რეზიუმე: ნიგნში დაბეჭდილი 25 ლექსიდან 4 ეკუთვნის ლ. მაისურაძეს, დანარჩენი 21 კი - მ. სიმონიძეს].

გამოქვეყნებულია:

1. ხმა ქალაქიდან // კვალი. - 1894. - № 45. - გვ. 6.

მის შესახებ:

1. ბიბლიოგრაფია: მაისურაძე, ლ. „ვარსკვლავები“. თხზულებანი ლ. მაისურაძისა. ფასი 10 კ. [რეცენზია] // მოგზაური. - 1901. - № 6-7. - გვ. 724-725.

წყარო:

1. ხელოსანი, ლ. ხმა ქალაქიდან // კვალი. - 1894. - № 45. - გვ. 6;
2. მოწმობა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიისა. - 1919. - 10 თებერვალი. - № 127;
3. პარპორტი. - 1920. - 3 აგვისტო. - № 1065;
4. ქართული ნიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. ნიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: ნიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მაისურაძე, ნინო გიორგი გურდულის ასული (1883, 1/X -) – რევოლუციონერი, – ი. ბ.

სტალინის დადნაფიცი, – მთიულეთიდან (დაიბადა სოფ. კარსანაში, გლეხ გიორგი გურდულის ოჯახში).

რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობდა 1905 წლიდან. უმთავრესად, ტექნიკურ დავალებათ ასრულებდა (მიტინგებსა და წრეების კრებებს ინვეცდა. დევნილ რევოლუციონერთ იფარავდა თავის ბინაზე). სხვათა შორის, მის ბინაზე იფარავდა თავს მეფის მთავრობისაგან დევნილი, არალეგალურად მცხოვრები კობა – იოსებ ჯუღაშვილი (და ისეთი მზრუნველობით ეპყრობოდა ნინო, რომ კობამ ტყვიის ჩაჭრით, ძველი წესისებრ, დად გაიფიცა). აქვე ჰქონდათ ბინა დევნილ რევოლუციონერთ: ვასილ ჟღენტს, ილ. იმერლიშვილს, ვასო ფარესიშვილსა და სხვ. ცნობილი იყო, როგორც მოხერხებული კონსპირატორი, უშიშარი, დაუზარელი და მტკიცე ნებისყოფის, უანგარო, რევოლუციისთვის თავდადებული მუშაკი.

რევოლუციური მოღვაწეობისთვის მეფის მთავრობამ 1913 წლის იანვრის 15 შეიპყრო, 10 თვე გამოძიებაში ჰყავდა, რის შემდეგ 8 წლის კატორღა მიუსაჯეს. კატორღიდან დაბრუნდა 1917 წლის რევოლუციის წყალობით. ციხეში შეილით იჯდა. ქმარიც გადასახლებული ჰყავდა. დამსახურებისათვის დაენიშნა პერსონალური პენსია.

წყარო:

1. ნ. გ. მაისურაძის წერილი ი. ბ. სტალინის მიმართ;
2. პერსონალური პენსიის ნიგნაკი № მ-275.

მაისურაძე, სანდრო [ალექსანდრე] (1884,

15/VIII – 1918, 19/XII) – მუშა-რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტი, აგიტატორი, ორგანიზატორი და საზოგადო მოღვაწე, სახალხო გვარდიის ერთ-ერთი შემქმნელი და ხელმძღვანელთაგანი, სამშობლოს ხსნისათვის თავგანწირული ეროვნული გმირი, – ქა-

რთლიდან (დაიბადა სოფ. დგვრისში, გლეხის ოჯახში). პირველდანიებითი სწავლა სოფლის სკოლაში დაიწყო, მაგრამ მამის ადრე გარდაცვალების გამო, სკოლას თავი გაანება და თბილისში ზეინკლად დაიწყო მუშაობა, აქედან ამიერკავკასიის რკინიგზათა მთავარ სახელოსნოში გადავიდა, სადაც თვითგანვითარებას შეუდგა და 1902 წლიდან რევოლუციურ მუშაობაში ჩაება, რის გამო, 1904 წელს, სამუშაოდან დაითხოვეს, როგორც არაკეთილსაიმედო. მუშაობდა კერძო სახელოსნოებში, მერე – ტრამვაიში. 1905 წლის რევოლუციის დამარცხებისას ცხინვალის რაიონის გლეხთა შორის აწარმოებდა პროპაგანდას, 1906 წელს დიდი მონაწილეობა მიიღო გაყარალებულ ნითელრაზმელებთან ბრძოლაში, 1908 წელს ვოლოგდის გუბერნიაში გადასახლეს 5 წლით, 1913 წელს თბილისში დაბრუნებული, უფრო ბეჯითად შეუდგა პოლიტიკურ-რევოლუციურ და პარტიულ-კულტურულ მუშაობას: თავმჯდომარედ იყო წყალსადენის მუშათა პირველ პროფკავშირის, თავის მიერ დაარსებული მომხმარებელი საზოგადოება „ალორძინების“, სახალხო უნივერსიტეტის ქართული სექციის, ნევრი სოციალ-დემოკრატთა რაიონული კოლექტივების, პარტიის ქალაქის კომიტეტის, ყველა პოლიტიკურ-მებრძოლი ორგანიზაციის, მუშათა დეპუტატების აღმასრულებელი კომიტეტის, „საზოგადოებრივი თავდაცვის კომიტეტის“, ნითელი გვარდიის შტაბის, შემდეგ – თავმჯდომარის ამხანაგი საქართველოს რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის, საქართველოს პარლამენტის და სხვ.

1917 წლის რევოლუციის პირველ ხანებში, ერთი მთავარი ხელმძღვანელთაგანი იყო თბილისის თოფხანის (არსენალის) აღებისა, შემდეგ საქართველოს და რევოლუციის მტრების წინააღმდეგ ყველა ფრონტზე თავგამოდებით იბრძოდა ეროვნული და ინტერნაციონალური დროშით, სამშობლოს და დემოკრატიის უერთგულესი სიყვარულით გატაცებული.

1918 წლის დეკემბერში, როდესაც სომხეთის დაშნაკურმა ჯარებმა ეკატერინოფელდში, ბურუსიან ამინდში, გამცემის წყალობით, ქართველთა ბატარეა ხელთ იგდეს, ქართველთა ზარბაზნებით შემოუტეის აქედან თბილისში შემოსასვლელად, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობა დაესამარებინათ, ს. მაისურაძე ამხანაგ-გვარდიელებითურთ თავგანწირული ეტაკა მტერს და უკან დაახეინა; აქ, ყველაზე წინ მიმავალს, გულში მოხვდა ტყვია და იმავე წუთს სული განუტევა (1918 წლის დეკემბრის 19). ამით ცეცხლმოდებულმა გვარდიელებმა თავდავინყებით შეუტეის თავდამსხმელთ, შემუსრეს, მრავალი დაატყვევეს, ბატარეაც უვნებლად დაიბრუნეს. ს. მაისურაძის თავგანწირვამ სირცხვილისგან იხსნა ქართველთა ეროვნული ღირსება, დამხობისაგან – საქართველოს ნორჩი რესპუბლიკა, ხიფათისაგან – სამშობლოს თავისუფლება. ს. მაისურაძეს „სწამდა და სწყუროდა სამშობლოს თავისუფლება“, რასაც ზვარაკად შეეწირა, როგორც „სამშობლოსა და დემოკრატიისათვის თავგანწირული“.

დაიკრძალა მასთან ერთად განწირულ 32 გვარდიელთან თბილისში, ძმათა სასაფლაოზე, ე. წ. ხუდადოვის ტყესთან.

გამოქვეყნებულია:

1. საქართველოს რესპუბლიკის სახალხო გვარდია // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - № 14. - გვ. 10-11. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: სახ. გვარდ. სანდრო მაისურაძე. - სქოლიოში რედაქციის შენიშვნა.

მის შესახებ:

1. სანანიის მიმართულებით... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - № 4. - გვ. 16;
2. გვარდიის ბელადნი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 14. - გვ. 5;
3. გრინევიჩი, ვ. სახალხო გვარდიის მონინავე რაზმი ქ. სოჩაში: [ჯგუფური ფოტო] // ეშმაკის მათრახი. - 1919. - № 3 (სპეციალური ნომერი „სახალხო გვარდია“);
4. თალაკვაძე, ნ. სიტყვა: წარმოთქმული სანდრო მაისურაძის ანდერძზე, მის ბინაზე ქ. თბილისში, 24 დეკემბერს 1918 წელს // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 3. - გვ. 15. - ტექსტის ბოლოს: დეკ. ნ. თალაკვაძე. - გავრდ. იბ. № 8. - გვ. 10. - ახლავს სურათი;
5. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). - ა) ...და სხვანი... (32 სახალხო გვარდიელის სსოვნას) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 1. - გვ. 10; ბ) სამშობლოს უმანკო ზვარაკი: მიხეილ სოლომონის ძე მაყაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 26. - გვ. 8;
6. სანდრო მაისურაძე თავის გვარდიელებით სოჭის ფრონტზე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 8. - გვ. 1;
7. სანდრო მაისურაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 1. - გვ. 9-10;
8. ს., ა. საქართველო-სომხეთის ომის შესახებ // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 7. - გვ. 4-8;
9. სახალხო გვარდიელი ს. მაისურაძე: ბრძოლის ველზე გმირულად დაღუპული [ფოტო] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 8. - გვ. 1;
10. სახალხო გვარდიის მეთაურნი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 9. - გვ. 1;
11. სახალხო გვარდიის პირველი შტაბის პრეზიდენტის ნევრნი: სანდრო მაისურაძე, ვალიკო ჯუღელი და ალექსანდრე დგებუაძე: [ფოტო] // ეშმაკის მათრახი. - 1919. - № 3 (სპეციალური ნომერი „სახალხო გვარდია“). - გვ. 5;
12. ხელოსანთა კლუბში პარასკევს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 9. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
13. Главари Народной Гвардии В. Джугели, А. Дгебуაძე и С. Майсурадзе: [ფოტო] // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - № 7. - გვ. 3;
14. სანდრო მაისურაძე (1884-1918): [ბიოგრაფია და მოღვაწეობა. წერილები] / რ. არსენიძის რედაქტორობით. - თბ.: ს. მაისურაძის სახელობის წიგნთსაცავი სამკითხველოს გამგეობის გამოცემა, 1920. - 64 გვ.; 22 სმ.;
15. სანდრო მაისურაძის ბიბლიოთეკის შესახებ // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - № 6. - გვ. 16;
16. ძმათა სასაფლაო: ხაშურის სახალხო გვარდიელები.

სანდრო მაისურაძე (მთ. შტ. წევრი, მოჰკლეს ეკატერინეველდ. 18. 1918 წ) [ფოტო] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - № 3. - გვ. 8;

17. ჯუღელი, ვალიკო. თავდადებულნი // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - № 1. - გვ. 3-4.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). - ა) ...და სხვანი... (32 სახალხო გვარდიელის ხსოვნას) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 1. - გვ. 10; ბ) სამშობლოს უმანკო ზვარაკი: მიხეილ სოლომონის ძე მაყაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 26. - გვ. 8;
2. სანდრო მაისურაძე თავის გვარდიელებით სოჭის ფრონტზე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 8. - გვ. 1;
3. სახალხო გვარდიელი ს. მაისურაძე: ბრძოლის ველზე გმირულად დაღუპული [ფოტო] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - № 8. - გვ. 1;
4. სახალხო გვარდიის მეთაურნი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 9. - გვ. 1;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკის: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 485.

მაკალათია, სერგი იოსების ძე (1893, 1/14/XII –) – ისტორიკოს-ეთნოგრაფი, – ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, – სამეგრელოდან (დაიბადა სოფ. სეფიეთში, აბაშის რ., 1893 წლის დეკემბრის 1). დაამთავრა თბილისის უნივერსიტეტი (1923) და იქვე იქნა დატოვებული საპროფესოროდ მოსამზადებლად. 1920 წლიდან სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებაში აწარმოებდა სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას საქართველოს ისტორიას, ეთნოგრაფიას, არქეოლოგიასა და ნუმიზმატიკაში, იმავე დროს, კითხულობდა საქართველოს ისტორიის კურსს პედაგოგიურ ინსტიტუტებში. 1928 წელს, შრომების მიხედვით მიენიჭა დოცენტის წოდება, ხოლო 1938 წელს ლენინგრადში დაიცვა დისერტაცია. მიიღო ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი. 1948 წლის მაისის 25, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის მოსკოვის ეთნოგრაფიულ ინსტიტუტში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე: „ქართველური ტომების ეთნოგრაფია“, რასაც 1948 წლის ივნისის 18 მაღალი შეფასება მისცა სსრკ უმაღლესი განათლების სამინისტროს საატესტაციო კომისიამ. პირველი ქართველი მეცნიერია, რომელმაც სადოქტორო ხარისხი მოიპოვა საქართველოს ეთნოგრაფიაში.

მისი ღვაწლი თვალსაჩინო და მნიშვნელოვანია ქართულ ეთნოგრაფიაში. მან პირველმა დაიწყო ეთნოგრაფიული მასალების თანამედროვე მეცნიერების მოთხოვნის მიხედვით სისტემატური შეკრება და ამ მიზნით მოიარა საქართველოს თითქმის ყველა კუთხე; 1929-1939 წლებში მოაწყო

ეთნოგრაფიული ექსპედიციები: მთის რაჭას, მთიულეთს, ხევს, თუშეთს, ფშავს, ხევსურეთს, მესხეთ-ჯავახეთს, სამეგრელოსა და სხვ. ამ კუთხეებში შეკრიბა ყოფა-ცხოვრების დამახასიათებელი ძვირფასი მასალა, ფოტოგრაფიულად გადაიღო ტიპები, მატერიალური კულტურის ნაშთები და შრომა-საქმიანობის დამახასიათებელი მომენტები. მთელი ეს მასალა მეცნიერულად დაამუშავა და გამოსცა ცალკე მონოგრაფიებად: თუშეთი, ფშავი, ხევსურეთი, სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, ხევი და სხვ. თითოეულ მონოგრაფიაში თითქმის ამომწურავად მოცემულია მოსახლეობის ისტორია, ეკონომიკა, ყოფა-ცხოვრება, ზნე-ჩვეულება, ცრუმორწმუნეობის გადმონაშთები და სხვ. ამით მან გაამდიდრა მეცნიერების ეს დარგი და შეავსო ის ხარვეზი, რომელიც მის დრომდე არსებობდა ეთნოგრაფიულ ლიტერატურაში.

მისი ეს ღვაწლი აღნიშნა აკადემიურმა ჟურნალმა „Советская этнография“, რომ საბჭოთა კავშირში ხალხის ეთნოგრაფიულ შესწავლაში ს. მაკალათიას ეთნოგრაფიული შრომების მიხედვით საქართველოს პირველი ადგილი უჭირავს.

პარალელურად იგი კვლევით მუშაობას ეწეოდა საქართველოს ისტორიას, არქეოლოგიასა და ნუმიზმატიკაში. საქართველოს გმირული წარსულიდან მან მოგვცა პოპულარულ-გმირული მონოგრაფიები: „დიმიტრი თავდადებული“ (1942), „თამარ მეფე“ (1942), „ერეკლე მეორის გმირობა და თავდადება“ (1942), „ვახტანგ გორგასლანი“ (1942) და სხვ., აწარმოებდა არქეოლოგიურ გათხრებს: რეკაში, ტყვიავში, დაბლა-გომსა, ავჭალაში და სხვ. მან აღმოაჩინა ტყვიავში უძველესი ყურღანული სამარხები, ძველი მონეტების საშუალებით გაარკვია და დაათარიღა მთელი რიგი არქეოლოგიური აღმოჩენები. მან აღმოაჩინა ახალი ტიპის კოლხური ფული და მოგვცა საყურადღებო კომენტარები მათზე გამოხატულ პორტრეტებსა და ფიგურებზე, დაადასტურა საქართველოში ფალოსისა და შირსას (მითრას) კულტის არსებობა. ამასთანავე, მან პირველმა მიაქცია ყურადღება, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ეთნოგრაფიული გადმონაშთების გამოყენებას არქეოლოგიურ აღმოჩენათა ინვენტარის გარკვევაში.

სამეცნიერო მუშაობასთან ერთად, იგი ფართო საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა საქართველოს გეოგრაფიულ და მხარეთმცოდნეობის საზოგადოებებში. მისი ინიციატივით დაარსდა საქართველოს მხარეთმცოდნეობის საზოგადოება და მის სწავლულ მდივნად აირჩა, ხელმძღვანელობდა საზოგადოების ფილიალების დაარსებას, საქართველოს სხვადასხვა რაიონში მხარეთმცოდნეებს ეხმარებოდა მასალების შეკრებასა და დამუშავებაში, საზოგადოების დავალებით ხელს უწყობდა საქართველოს კუთხეებში მხარეთმცოდნეობის მუზეუმების დაარსებას: ყაზბეგს, ახალციხეს, თელავსა და სხვ.

დანერლი აქვს სხვადასხვა ხასიათის 50-მდე შრომა და ნარკვევი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ფშავერი ნაწლობა და ხევსურული სწორფრობა: (ეთნოგრაფიული მასალები) = *Materiaux pour l'ethnographie georgienne: [Les rites sexuels chez Pchav-Hevsours]* / ს. მაკალათია. - ტფ., 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის განყ. მე-3 სტამბა). - V, 25 გვ.; 23 სმ. - ბიბლიოგრაფია ტექსტის შენიშვნებში;
2. საზოგადოებრივ ფორმათა განვითარების ისტორია / სერგი მაკალათია. - ტფ.: სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (საქ. კომ. პარტიის ცენტ. კომიტ. სტ.). - IV, 230, [1] გვ.: სურ.; 23 სმ.;
3. ფალოსის კულტი საქართველოში / სერგი მაკალათია. - ტფ., 1926 (პოლიგრ. ტრესტის 1 სტ.). - გვ. 121-136; სურ.; 22 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი საქ. საისტ. და საეთნოგრ. საზ. ორგანოდან „მიმოხილველი“, 1926. V. 17. - რეზ. ფრანგ. ენ.;
4. ახალწელნადი საქართველოში: [ავტორის წინასიტყვაობით] / სერგი მაკალათია. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - IV, 55 გვ.; 18 სმ.;
5. საზოგადოებათ-მეცნიერება: შრომის სკოლის მე-8 ჯგუფის სახელმძღვანელო / ს. მაკალათია. - ტფ.: [სახელგამი], 1927 (ალმასკომის სტ.). - IV, 200 გვ.: სურ.; 22 სმ.;
6. ღვთაება მითრას კულტი საქართველოში: დაიბეჭდა და 1927 წლის 5 სექტემბერს. *Extrait* / ს. მაკალათია. - ტფ., 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 179-194, [1] გვ.: სურ.; 23 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი საქ. მუზეუმის მოამბე III. - რეზიუმე ფრანგულ ენაზე;
7. 1920-1924 წ.წ. საქართველოში აღმოჩენილი ზოგიერთი ნეკროპოლის დათარიღებისათვის (ტაბ. VIII-IX): დაიბეჭდა 1928 წლის 5 ნოემბერს / სერგი მაკალათია. - ტფ., 1928. - გვ. 161-188; სურ., ტაბ. in recto; 23 სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი საქართველოს მოამბე, IV. - უთავფურცლო. - რეზიუმე ფრანგულ ენაზე;
8. სეტის მეთორმეტე საუკუნის ვერცხლის სურა / სერგი მაკალათია. - ტფ., 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 89-94; სურ.; 26 სმ. - ამონაბეჭდი. ტფ. უნივერსიტეტის მოამბე, IX;
9. მთის რაჭა / სერგი მაკალათია. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - 82, [2] გვ.: სურ., რუკა; 22 სმ.;
10. მთიულეთი: [ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევი] / სერგი მაკალათია. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - 192 გვ.: სურ., რუკა; 21 სმ. - დანართი: ბიბლიოგრაფია. - ტერმინების მაძიებელი. - სურათების სია;
11. თუშეთი: [ნარკვევი] / ს. მაკალათია; მხატვრ.: უ. ჯაფარიძე, რ. შერლინგი, დ. ციციშვილი და რ. მირზაშვილი. - ტფ.: საქ. გეოგრაფ. საზოგადოების გამა, 1933 (პ/სკ. სტ.). - 226 გვ.: სურ.;
12. კოლხური დიდრაქმა / ს. მაკალათია. - ტფ., 1933. - გვ. 193-202; 21 სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი, საქ. მუზეუმის მოამბე, VII;
13. ფშავი / სერგი მაკალათია. - ტფ., 1934 (პარტგამომც. მე-2 სტ.). - 238, [2] გვ.: ილ. 1 ჩ.ფ. რუკა; 22 სმ.. - საქ. გეოგრაფიული საზოგადოების შრომები. - თავფურცელი ქართ. რუს. და უცხო ენაზე. - ბიბლიოგრაფია ქართ. და რუს. ენაზე გვ. 231-32;
14. ხევი / სერგი მაკალათია. - ტფ.: სახელგამის სასწ.-პედ. სექტორი, 1934 (სახელგამის სასწ.-პედ. სექტორის 1-ლი სტ.). - 288, [2] გვ.: ილ.; 21 სმ + [1] ჩართ. ფ. რუკა. - ბიბლიოგრ.: „ბიბლიოგრაფია“ (35 სახელწ.);
15. ხევსურეთი / სერგი მაკალათია; [მხატვ. ს. კეცხოველი; პ/მგ რედ. აკ. კაჭახიძე]. - ტფ.: საქ. გეოგრაფიული საზ., 1935 (სტ. „კომუნისტი“). - 280 გვ.: ილ. + 1 დაკვეც. რუკა; 22 სმ.. - (საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების შრომები). - წიგნი ჩასმულია გარეკანში. - ბიბლიოგრ.: გვ. 268-270. - ტერმინ. საძ.: გვ. 271-275. - სურ. სია: გვ. 276-278;
16. თუშური ლექსები / ს. მაკალათია. - თბ.: ფედერაციის გამომც. და სტ., 1937. - 142 გვ.; 17 სმ.;
17. მესხეთ-ჯავახეთი: ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევი / ს. მაკალათია. - თბ.: ფედერაციის გამომც-ბა და სტ., 1938. - 157, [2] გვ.: სურ., [8] ჩართ. ფურც. ილ., რუკით; 21 სმ.. - (საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოების შრომები). - დამატებითი თავფურცელი რუსულ ენაზე. - ბიბლიოგრ.: „ლიტერატურა“ შენიშვნებში;
18. ჯეგე-მისარონის კულტი ძველ საქართველოში / სერგი მაკალათია; [პ/მგ რედ. ივ. ყიფშიძე]. - თბ.: საქ. სამხარეთმცოდნეო საზ-ბა, 1938 (თსუ-ს სტ.). - 47 გვ.; 23 სმ.. - დასკვნა რუს. ენ.: გვ. 41-47;
19. *Хевсурети: Историческо-этнографический очерк дореволюционного быта хевсуров / С. И. Макалатия; Груз. краевед. о-во. - Тбилиси, 1940 (Тип. ГПИ). - 223 с.: ил., 3 л. ил., карт.; 24 см.. - Библиогр.: с. 217-220;*
20. სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია: საქართველოს მხარეთმცოდნეობის საზოგადოების შრომები / სერგი მაკალათია. - თბ., 1941. - 384 გვ.: ილ. და პორტრ., 4 ჩართ. ფურც. რუკა; 22 სმ.. - ბიბლიოგრაფია შენიშვნებში და გვ. 374-8;
21. დიმიტრი თავდადებული / ს. მაკალათია; გორის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი. - თბ., 1942. - 36 გვ.: ილ.; 14 სმ.;
22. ერეკლე მეორის გმირობა და თავდადება / ს. მაკალათია; საქართველოს მხარეთმცოდნეობის საზოგადოება. - თბ., 1942. - 32 გვ.; 17 სმ.;
23. ვახტანგ გორგასლანი / ს. მაკალათია. - თბ., 1942 (სტამბა გ-ბა „ზარია ვოსტოკა“-სი). - 40 გვ.: ილ.; 14 სმ.;
24. თამარ მეფე / ს. მაკალათია; [პ/მგ. რედ. ს. კაკაბაძე]. - თბ., 1942 (პ/კ „კომუნისტი“). - 59 გვ.; 16 სმ.;
25. ტყვიავის ყორღანული სამარხების არქეოლოგიური გათხრები = *Archaeological excavations of barrow funeral grounds in the village of Tkviavi = Археологические раскопки курганных погребений в сел. Тквиави* / ს. მაკალათია. - თბ., 1943 (ადგ. მრეწვ. სახ. კომ. სტამბა). - 62 გვ.; 23 სმ.. - (გორის სახ. ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები; 1). - თავფურცელი ქართ. და ინგლისურ ენებზე. - დამატებითი თავფურცელი რუსულ ენაზე. - წინასიტყვაობა რედაქტორისაგან-პროფ. ბ.ა. კუფტინი, რუსულ ენაზე. - რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე;
26. გიორგი ბრწყინვალე / სერგი მაკალათია. - თბ.: საქ. მხარეთმცოდნეობის საზ-ბის გამ-ბა, 1944 (ადგ. მრეწვ. სახ. კომ. სტ.). - 32 გვ.; 16 სმ.;

27. გიორგი ბრწყინვალე / სერგი მაკალათია. - თბ.: საქ. მხარეთმცოდნეობის საზ-ბის გამ-ბა, 1944 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 42 გვ.; 15 სმ.;
 28. დავით აღმაშენებელი / სერგი მაკალათია; საქართველოს მხარეთმცოდნეობის საზოგადოება. - თბ., 1944 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 58 გვ.; 14 სმ.;
 29. სეფიეთში აღმოჩენილი რომაული ფულეების განძი / ს. მაკალათია. - თბ.: სსსრ მეც. აკად. გ-ბა, 1944. - გვ. 218-257; 3 ჩ. ფ. ილ.; 26 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი. - სსსრ მეც. აკადემია. საქ. სახ. მუზეუმის მოამბე XII-B. - დასკვნა რუს. და ინგლ. ენ. გვ. 250-257. - ბიბლიოგრაფია ტექსტის შენიშვნებში;
 30. დავით აღმაშენებელი / სერგი მაკალათია; საქ. მხარეთმცოდნეობის საზოგადოება. - თბ., 1945 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 58 გვ.; 15 სმ. - კანზე; დავით აღმაშენებლის სურათი;
 31. საბრძოლო და თავდაცვითი ნაგებობანი საქართველოს მთიანეთში / ს. მაკალათია. - თბ.: საქ. მხარეთმცოდნეობის საზ-ბა, 1945 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 48 გვ.: სურ.; 20 სმ.. - გორის სახ. ისტ.-ეთნოგრ. მუზეუმის შრომები. - ბიბლიოგრაფია ტექსტის შენიშვნებში;
 32. დვანის ნეკროპოლის არქეოლოგიური გათხრები / სერგი მაკალათია; საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტ.-საგანამანათლებლო დანესებულებების საქმ. კომ-ტი. გორის სახელმწ. ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი. - თბ.: საქ. სახელმწ. წიგნის პალატის გამ-ბა, 1948 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 70 გვ.: სურ., 1 ჩართ. ფურც. დვანის საფლავების გეგმა;
 33. არქეოლოგიური აღმოჩენები საქართველოში სოფ. საკობიანოში, დაბლა-გომში და ალაიანში / სერგი მაკალათია. - [თბ.], [წ.ა.]. - გვ. 81-90; სურ.; 24 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი; საქ. სახელმწ. მუზეუმის მოამბე XI-B;
 34. Археологические находки в селе Ахриси (Картли) / С. И. Макалатия. - [Б. м.], [Б. г.]. - 181-186 с.; 25 см.. - Отд. отт. из «Вестник древней истории» № 3, 1951. - Библ. в подстроч. прим.
- გამოქვეყნებულია:**
1. ატენის სიონი // მომავალი: სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა ჯგუფის ყოველთვიური სამეცნიერო, სალიტერატურო და საპოლიტიკო ჟურნალი. - 1920. - № 1. - გვ. 22-26. - შენიშვნა სქოლიოში: ნაკითხულია საარქეოლოგიო სემინარიაში;
 2. ფალოსის კულტი საქართველოში // მიმოხილველი: საქ. საისტ. და საეთნოგრ. საზ. ჟურნალი. - 1926. - № 1. - გვ. 122-136;
 3. ღვთაება მითრას კულტი საქართველოში // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1927. - ტ. 3. - გვ. 179;
 4. 1920-1924 წწ. საქართველოში აღმოჩენილი ზოგიერთი ნეკროპოლის დათარიღებისათვის // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1928. - ტ. 4. - გვ. 122-136;
 5. სეტის 12 საუკუნის სურა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1928. - ტ. 9. - გვ. 89-94;
 6. ფლავისმანის უძველესი ნეკროპოლი // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1930. - ტ. 5. - გვ. 223;
 7. Einige ethnographisch-archäologische Parallelen aus Georgien // Mitteil der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. - 1930. - Bd. IX. - გვ. 361;
 8. Découvertes archéologiques en Géorgie en 1930 // Mitteil der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. - 1932. - Bd. 12. - გვ. 102;
 9. დაბა-გომის არქეოლოგიური აღმოჩენები // კომუნისტი. - 1933. - 30 ოქტომბერი. - № 251. - გვ. 6;
 10. კოლხური დიდრაქმა // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1933. - ტ. 7. - გვ. 170;
 11. ექსპედიცია მთიან სამეგრელოში // კომუნისტი. - 1935. - 3 დეკემბერი. - № 279. - გვ. 3;
 12. Культывые места и связанные с ними ритуальные обряды у грузин-мохевцев // Сб. Академия наук СССР академику Н. Я. Марру, XLV. - М.-Л., 1935. - стр. 517-522;
 13. ხევსურეთი: [მონოგრაფია] // საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების შრომები. - 1936. - 300 გვ.;
 14. საქართველოს ფეოდალური მონარქია რუსთაველის ეპოქაში: [სტატია] // კომუნისტი. - 1937. - 23 დეკემბერი. - № 293. - გვ. 3;
 15. სოფელი რუსთავი და თქმულება შოთა რუსთაველზე: [ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის მუშაობის შესახებ მესხეთ-ჯავახეთში] // კომუნისტი. - 1937. - 30 აგვისტო. - № 99. - გვ. 4;
 16. Из старого народного быта пшавов // Советская этнография. - 1938. - № 1. - Стр. 98-117;
 17. О находке нового клада Колхидских монет // Вестник древней истории. - 1939. - Т. IV. - Стр. 154-159;
 18. Археологические находки в Дабла-Гоми и Агаяна // Советская археология. - Л., 1940. - Т. V. - Стр. 10;
 19. არქეოლოგიური აღმოჩენები საქართველოში: სოფ. საკობიანოში, დაბლა-გომში და ალაიანში // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1941. - ტ. 11-B. - გვ. 81-90;
 20. სეფიეთში აღმოჩენილი რომაული ფულეების განძი // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1944. - ტ. 12-B. - გვ. 217-257. - რეზიუმე ინგლისურ ენაზე;
 21. გორის სახელმწიფო ისტორიულ ეთნოგრაფიული მუზეუმი: დაარსებიდან 10 წლისთავი // კომუნისტი. - 1945. - 1 დეკემბერი. - № 237;
 22. ახალი ტიპის კოლხური მონეტების აღმოჩენა // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1947. - ტ. 14-B. - გვ. 425-428;
 23. გორში აღმოჩენილი ნეკროპოლის დათარიღებისათვის // გორის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - გორი, 1947. - ტ. 2. - გვ. 99-106. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.
- მის შესახებ:**
1. უჩანეიშვილი, დ. მარქსისტული სახელმძღვანელო შრომის სკოლაში: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 29 ნოემბერი. - № 270. - გვ. 6;
 2. არქეოლოგიური აღმოჩენა კახეთში: [ძველი წელთაღრიცხვის III-II საუკუნეების ნივთები] // კომუნისტი. - 1937. - 28 იანვარი. - № 22. - გვ. 4;

- ს. მაკალათია: ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი // სახალხო განათლება. - 1949. - 11 აგვისტო. - № 33. - გვ. 4;
- ს. ტ. სერგი მაკალათია - დვანის ნეკროპოლის არქეოლოგიური გათხრები: თბილისი, 1948 წელი: [რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1949. - 3 მარტი. - № 10. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ს. ტ.; აგრეთვე იხ.: ს. მაკალათია. დვანის ნეკროპოლის არქეოლოგიური გათხრები. თბ., 1948.

წყარო:

- ს. მაკალათია: ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი // სახალხო განათლება. - 1949. - 11 აგვისტო. - № 33. - გვ. 4.

მალაზონია, ნესტორ გლახუნას ძე (1892,

10/X –) – მწერალი, – მგოსანი, ყურნალისტი და პედაგოგი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. მამათში, ულარიბესი გლეხის ოჯახში). დაამთავრა სოფ. ძიმითის 2-კლასიანი სკოლა, რის შემდეგ მშობლებმა ოზურგეთში, სახარაზოში მიაბარეს შეგიღდად. აქედან ნ. მალაზონია გაიპარა, ოზურგეთის სამოქალაქო სასწავლებელში შევიდა და სამეურნეო სკოლაში მოეწყო პანსიონერად, საიდანაც მეორე წელს (1907) გამოიციხეს მონაფეთა გაფიცვაში მონაწილეობისათვის. სამი წელი მუშაობდა სკოლის დარჯად, მამასთან ერთად – სოფლის სამმართველოს შიკრიკად, იმავე დროს, თავისით მოემზადა და 1912 წელს ხონის საოსტატო სემინარიაში შევიდა, სადაც მეორე წლიდან სახელმწიფო ხარჯზე გადიყვანეს. 1914 წელს სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს. მონაწილეობდა პირველ იმპერიალისტურ ომში (1914-1918). გერმანიის ფრონტზე დაჭრეს.

მასწავლებლობდა: 1919 წლის იანვრის 1-დან სოფ. აცანის (გურია) უმაღლეს პირველდანიებით სკოლაში (ასწავლიდა ქართულ ენასა და ლიტერატურას), იმავე დროს, ასწავლიდა სოფ. მამათში 1925 წლის სექტემბრამდე, 1925-1932 წლებში – ბათუმის ინდუსტრიულ ტექნიკუმში; 1932 წლიდან მუშაობდა აჭარის განათლების კავშირში ჯერ მდივნად, შემდეგ – თავმჯდომარედ, ბოლოს – რაიონული გაზეთის რედაქტორად, აჭარის მთავლიტის უფროსად, გაზეთ „საბჭოთა აჭარას“ ღამის რედაქტორად; 1938 წლის მარტიდან – აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობის სანარმოო განყოფილების გამგედ.

მწერლობა დაიწყო 1918 წელს. პირველი ლექსი „ფანტაზია“ გამოაქვეყნა გაზ. „გურიის კომუნარში“ (1921), იგივე დაიბეჭდა „ტრიბუნაში“ 1921 წლის გაზაფხულზე. შემდეგ, უმთავრესად, გაზ. „საბჭოთა აჭარაში“ ბეჭდავდა ლექსებს.

ნ. მალაზონია ცნობილია აჭარის ნიჭიერ ლირიულ პოეტად, რომლის მრავალი ლექსი ხალხში იმღერება. მისი შემოქმედების უმთავრესი თემაა სტალინის მიერ აჭარის მშრომელ ხალხში რევოლუციური მუშაობის, სოფლის მშრომელთა თანდათან გარეგოლუციონერებისა და სხვ. მხატვრული ასახვა.

ცალკე გამოცემულია:

- პატაკი ოქტომბერს: [ლექსები]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი და სტ.-ლით., 1937 [1938]. - 75, [2] გვ.; 15 სმ.;
- თავი: (აჭარული ზღაპარი). - ბათუმი: აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, 1939 (ადგილობრივი მრეწველობის სახალხო კომისარიატის სტამბა-ლითოგრაფია). - 31 გვ.: სურ.; 19სმ. - გაშლილი თავ-ფურცელი რუსულ ენაზე;
- გულიზარ: პოემა. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1940. - 184 გვ.; 17 სმ.;
- ყვავილები: [ლექსები უმცროსი ასაკისათვის] / მხატვ.: რ. რევაზიშვილი. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1940. - 24 გვ.: ილ.; 22 სმ.;
- ეთერი და თინა: [ლექსები უმცროსი ასაკისათვის]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1941. - 28 გვ.: ილ.; 20 სმ.;
- ქართული ანბანი / მხატვ.: ო. გრომოვი. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1941. - 8 დაუნომ. გვ.; 20სმ. - უთავფურცლო;
- გმირი ჯგმალიკო / რედაქტ.: პ. ო. ლორია; ილუსტრ. ავტ.: სეჩენიანი. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1943. - 16 გვ.: ილ.; 17 სმ.;
- გულის ხმა: [ლექსები]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1944 (ადგილმრეწველკომისარიატის სტ.-ლითოგრაფ.). - 81, [3] გვ.; 14 სმ.;
- პანანინა ლუიზა: [ლექსი / მხატვ. მ. ჩარგეიშვილი]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1944. - 16 გვ.: ილ.; 11 სმ.;
- ჩვენი ყვავილები: [საბავშვო ლექსები]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1945 (აჭარის ადგილმრეწველკომისარიატის სტ.-ლითოგრაფ.). - 31 გვ.: 21 სმ.;
- დაბადებულან გმირები: ლექსები. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1947. - 107 გვ.; 13 სმ.;
- ასმათ ჯიჯავაძე: ნარკვევი. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1950 (აჭარის ასსრ ადგილობრივი მრეწველ სამინისტროს ქ. ბათუმის სამრეწველო კომბინატის სტ.-ლით.). - 40 გვ.: ილ.; 20 სმ.;
- რჩეული ლექსები. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. სამმართვე. ქ. ბათუმის სტ.-ლით.). - 128 გვ.; 14 სმ.

გამოქვეყნებულია:

- ლაშქრული: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 4;
- სტალინი ჩვენი დეპუტატია: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 1;
- ასი წლის კაცი: [ლექსი ა. ნერეთლისადმი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივნისი. - №17; ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 11-12;
- ახალწვეულის სახსოვარი: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 9-10;
- და საფლავში გაიხარე მინც! (ნ. ა. ნეკრასოვს): [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 15;
- მფრინავი ქალის სიმღერა: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 10;
- სახლი პუშკინის ქუჩაზე: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 7-8;

8. სტალინი ჩვენი დეპუტატია: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 6-7;
9. ქარიანი ღამე. (ალექსანდრე სულაბერიძეს): [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1940. - №4. - გვ. 13-14; საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 20 ოქტომბერი. - №245;
10. ძახილი ქარხნებში შევიდა: პოემიდან „გულიზარ“ // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 21 თებერვალი. - №42;
11. და ლენინგრადში ვერ შევა მტერი!: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1941. - 12 ოქტომბერი. - №242;
12. „და ლენინგრადში ვერ შევა მტერი“, „მფრინავის ბარათი“, „წყვილი წინდა“: [ლექსები] // სისხლი სისხლისა წილ!: [ლექსები და მოთხრობა სამამულო ომზე]. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1941. - 103 გვ.;
13. ორდენოსან მფრინავ დ. ჩხიკვიშვილის ბარათი: [ლექსი] // კომუნისტი: საავტორო ფურცელი. - 1941. - 18 ნოემბერი. - №29;
14. სტალინურ შევარდნებს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1941. - 28 სექტემბერი. - №230;
15. ღამე ზღვაზე: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1941. - №5. - გვ. 4-5;
16. ჩემი სამშობლო: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - ბათუმი, 1941. - №5. - გვ. 3;
17. წითელარმიელ შვილს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1941. - 21 სექტემბერი. - №224;
18. წყვილი წინდა: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1941. - 19 ოქტომბერი. - №248;
19. ვაჟას ირემი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1942. - 22 ნოემბერი. - №276;
20. ნაძვის ხესთან: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // საბჭოთა აჭარა. - 1942. - 1 იანვარი. - №1;
21. ჩვენს სიამაყეს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - 1942. - 23 თებერვალი. - №46;
22. წერილი მამას: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - 1942. - 25 თებერვალი. - №48;
23. ბალადა მზარეულზე // საბჭოთა აჭარა. - 1943. - 13 იანვარი. - №10;
24. დამავიანდა, შვილო, წერილი...: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1943. - 26 დეკემბერი. - №261;
25. სახალწლო: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - 1943. - 1 იანვარი. - №1;
26. ახალი შეტევისათვის: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 1 იანვარი. - №1;
27. „ბრძოლის გარეშე არსად არავინ!“, „დამიგვიანდა, შვილო“, „ბარათი“, „წინა“: [ლექსები] // სამშობლოს სადღეგრძელოდ. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1944. - 58 გვ.;
28. გმირი მფრინავი: [პოემიდან „დაბადებული გმირები“] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 13 თებერვალი. - №31;
29. იდგენენ ქვეყნის დარაჯებად: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 19 აპრილი. - №79;
30. სოსოს [გრიშაშვილს]: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 29 ნოემბერი. - №215;
31. ტბეთში თქმული ლექსები // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 8 ოქტომბერი. - №200;
32. ჩემს ბათუმში, ჩემს ქალაქში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 15 სექტემბერი. - №187;
33. ჩვენ კავკასიას ვიცავდით!: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 19 ოქტომბერი. - №208;
34. ჩვენ - სამი ძმა ლესელი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 21 მაისი. - №100;
35. 1945: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 1 იანვარი. - №1;
36. აკაკის: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 8 თებერვალი. - №26;
37. არმიის გენერალ ი. დ. ჩერნიახოვსკის: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 23 თებერვალი. - №35;
38. გამიშვი მთაო: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 9-10;
39. განთიადისას: [ნ. ბარათაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 21 ოქტომბერი. - №206;
40. ვაჟას: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 9 აგვისტო. - №154;
41. ღალი და უხვი მხარე: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 10;
42. ნახვამდის: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 11;
43. რატომ?: [ნ. ბარათაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 21 ოქტომბერი. - №206;
44. სახალხო პარადი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 10 მაისი. - №90;
45. ფრონტელი ქალიშვილის წერილი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 8 მარტი. - №45;
46. ჩემს ბათუმში, ჩემს ქალაქში: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 4-5;
47. ჩვენ კავკასიას ვიცავდით: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 6-7;
48. წარსულის ფურცელი: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 9;
49. ხვეისპირად: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 8;
50. ვ. გ. კოროლენკო. 1853-1921 // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 29 იანვარი. - №254;
51. მე ხმას მივცემ...: [ლექსი სტალინისადმი მიძღვნილი] // კომუნისტი: გზა. - ბათუმი, 1946. - 5 თებერვალი. - №6-7; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 29 თებერვალი. - №20;
52. ნაძვის ხე: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 1 იანვარი. - №1;
53. სიმღერა ბათუმზე: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 26 მაისი. - №102;
54. ქართლის გულო, საყვარელო ქალაქო!: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 28 აპრილი. - №84;
55. გმირების სადღეგრძელოდ!: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 25 თებერვალი. - №40;

56. კოტე მარჯანიშვილი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 6 ივლისი. - №132;

57. საბჭოთა მფრინავს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 3 აგვისტო. - №152;

58. სამშობლოს გული: [მოსკოვის 800 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 7 სექტემბერი. - №177;

59. შემოჰკარი სკოლის ზარი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 31 აგვისტო. - №172;

60. ბბლიოთეკის დაულალავი მუშაკი: [მ. გუსევა]: ჩვენი ფრონტის მონიხვე ადამიანები // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 12 მარტი. - №49;

61. ბრიგადირი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 11 სექტემბერი. - №36;

62. ბუნების გარდაქმნისათვის ბრძოლაში გამარჯვებული: [ქ. ბახტაძე] / ნ. მალაზონია, გ. სალუქვაძე // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 17 აპრილი. - №75;

63. გაზ. "კოლმეურნის გზა": [ლექსი] // კოლმეურნის გზა. - ბათუმი, 1949. - 12 დეკემბერი. - №48;

64. კომკავშირს: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - № 12. - გვ. 7;

65. მე შემიყვარდა ეს დეკემბერი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 5 დეკემბერი. - №239; ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - №12. - გვ. 3;

66. მხოლოდ ერთი ნატვრა მაქვს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 1 იანვარი. - №1;

67. პიონერული: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 13 აგვისტო. - №159;

68. პუშკინის სურათთან: [ლექსი] // ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1949. - 7 ივნისი. - №43. - იგივე: გაზეთში „საბჭოთა აჭარა“ (ბათუმი). - 1949. - 5 ივნისი. - №110;

69. საბჭოთა ახალგაზრდობას: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 9 იანვარი. - №6;

70. საბჭოთა ქალი: [1. გვარდიული ნიშანი, 2. გმირი დედა, 3. მოკრძალება. ლექსები] // ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - №12. - გვ. 8;

71. უკვდავი ძმობა ჩვენი: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - №12. - გვ. 7-8;

72. ქორწილი მთაში: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 9 იანვარი. - №6;

73. შრომისა და ზემის მაისს: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - №12. - გვ. 6;

74. ხმები ლომგულთა: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1949. - №12. - გვ. 3-5;

75. ამბავი სტეფანესა და სიკვდილის შესახებ: [ლექსი. მ. ისაკოვსკიდან] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1950. - №13. - გვ. 7-10;

76. ბრიგადირი: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1950. - №13. - გვ. 6;

77. იმ დილიდან ამ დილაამდე: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1950. - №13. - გვ. 3-5;

78. იყოს შრომის და მშვიდობის წელი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 1 იანვარი. - №1; კოლმეურნის გზა. - ბათუმი, 1950. - 1 იანვარი. - №1;

79. მხატვრული თვითმოქმედება სოფლად // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 26 ივლისი. - №149;

80. მხოლოდ ერთი ნატვრა მაქვს: [ლექსი] // ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1950. - 1 იანვარი. - №1; ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1950. - №13. - გვ. 5;

81. ახალგაზრდა ამომრჩეველი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 21 თებერვალი;

82. ვისი ბრალია: [ლექსი] // პიონერი. - 1951. - №11. - გვ. 25-6;

83. „თბილისი-სამგორი“, „ლამით სამგორში“, შენ იცინოდი: [ლექსი ვასო აბაშიძეს]: [ლექსები] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1952. - 4 იანვარი;

84. ლექსები სამგორზე: [1. თბილისი-სამგორი, 2. ლამით სამგორში] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1952. - №14. - გვ. 4-6;

85. პირისპირ ვხვდებით ლენინს: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1952. - №14. - გვ. 3; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1952. - 21 იანვარი;

86. ფორთოხლის ნერგი: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1952. - №14. - გვ. 6;

87. შენ იცინოდი...: [ლექსი. ვასო აბაშიძეს] // ლიტერატურული აჭარა: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - ბათუმი, 1952. - №14. - გვ.;

88. ჩვენი პარტიის ყრილობა: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1952. - 5 ოქტომბერი.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჯამბული. ჩემი ქვეყნის მასწავლებლებს: [ლექსი] / კოსტა ხეთაგუროვი; თარგმანი ნ. მალაზონიასი // საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 24 მაისი. - №117. - გვ. 2;
2. კურატოვი, ი. ა. „ქარაშოტი“, „წყვიადი“: [ლექსები] / თარგმნა ნ. მალაზონიამ // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 30 იანვარი. - №24.

მის შესახებ:

1. ბათუმის ინტელიგენციის საერთო-საქალაქო კრება [მიძღვნილი საკავშირო კპ XVIII ყრილობის შედეგებისადმი] // საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 26 აპრილი. - №95. - გვ. 2-3. - სიტყვები ამხანაგების: ნ. მალაზონიას, ა. გორნოსტაევას, ფარჩხაძის, მ. წულაძის და სხვ.;
2. ჩავლიშვილი, ა. პოეტის გულის ხმა: ნ. მალაზონიას - „გულის ხმა“: გამოცემა აჭარის სახელგამისა: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 13 აგვისტო. - №160;
3. დუმბაძე, ნ. ნარკვევი გმირ ქალებზე: [ნ. მალაზონია. ასმათ ჯიჯავაძე. ნარკვევი. ბათუმი, აჭარის სახელგამი, 1950. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 9 ივლისი. - №28;
4. Месхи, И. Семья героев: [ნ. მალაზონია. ასმათ ჯიჯავაძე. ნარკვევი. ბათუმი, აჭარის სახელგამი. 1950. Рецензия] // Батумский рабочий. - Батуми, 1950. - 15 июля. - №138;
5. რურუა, ი. - ა) პოეტის შემოქმედებითი გზა ნ. მალაზონია: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი,

1951. - 14 აგვისტო; ბ) პოეტის წარმატებანი და შეცდომები: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 26 აგვისტო.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ჩავლეიშვილი, ა. საბჭოთა აჭარის მწერლები: [20 წლის მანძილზე] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 21 მარტი. - №12;
3. ლორია, პ. საბჭოთა აჭარის ლიტერატურა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 28 მარტი. - № 14.

მამალაძე, ვლ. – 1903 წლის ივნისის 15 ბათუმში მონღეული რევოლუციონური მიზნით – სოფლად მომუშავეთა პირველი ყრილობის მონაწილე ბათომიდან (თ. ყლენტი, „1905 წ. გურიაში“, ტფ., 1927); ნევი გურიაში ცნობილ პროპაგანდისტთა წრისა, რომლის დანიშნულებაც იყო დემოკრატიულ და სოციალ-დემოკრატიულ წრეებში მომუშავე პროპაგანდისტების მომზადება.

წყარო:

1. ყლენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 17, 23.

მამალაძე, ლეონტი ოთარის ძე [იბივე „დარვინი“ და „რუზლ დვაციტი“, ჟანდარმთაგან „კოსოლასად“ წოდებული] (1867, 9/IV – 19..) – რევოლუციონერი, – ორგანიზატორი და პროპაგანდისტი, – ერთი წითელი მედროშეთაგანი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ხევს, ერისთავის ნაყმევის ოჯახში). 19 წლისამ დაიწყო ანბანის სწავლა და თვითგანვითარებით გაიკვლია გზა. 1886 წლიდან ვანო დოლმაზაშვილის, გიგაურისა და იოსებ დავითაშვილის წრეში მონაწილეობდა, სადაც, უმთავრესად, ქართული წიგნების კითხვით ცდილობდნენ თვითგანვითარებას. 1888 წლიდან მუშათა ჯგუფების ერთი აქტიური მონაწილე-მესვეურთაგანი შეიქნა. სოციალ-დემოკრატიული წრეების ჩამოყალიბების დროს, პირველ რაიონში (ნაძალადევი) მუშაობდა, 1895-1896 წლებში არსენალში ჰყავდა ჯგუფი, რომლის წევრთაც სოციალისტური შინაარსის წიგნებს აკითხებდა. 1897 წელს, სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის დავალებით, ადელხანოვის ფეხსაცმლის ქარხანაში დაიწყო მუშაობა და წრეები შექმნა (სადაც საპროპაგანდოდ დადიოდნენ რ. კალაძე, სოსო ჯულაშვილი, სოსო იმედაშვილი და სხვ.), დააარსა მუშების ურთიერთდამხმარე სალარო და სხვ. 1899 წელს გლდანის ხეობაში (ღრმაღელეში) არალეგალურ პირველმაისობაში მონაწილეობდა, 1900 წელს ტბაზე დაესწრო პირველმაისობას, როგორც ორთაჭალა-ავლაბრის რაიონის (ქარხანა-ზავოდების) მუშების წარმომადგენელი. აქ მოილაპარაკეს მომავალი პირველმაისობა სად და როდის გაემართათ. წითელი დროშა ვლასა მგელაძემ ლ. მამალაძეს გადასცა შესანახად (ეს დროშა

დახატა კოლა მაჭარაძემ თვით მამალაძის ბინაძე – ელისაბედის, იგივე კლარა ცეტკინის ქუჩაზე). ლ. მამალაძის ბინაზევე გადაწყდა კონკის მუშათა გაფიცვა (1900 წლის იანვრის 1 გაიმართა), რომელთა მოთხოვნილება დირექციას ლ. მამალაძემ გადასცა.

1901 წლის აპრილის 22-ს პირველ აშკარა პირველმაისობის ერთი აქტიური მესვეურთაგანი იყო (ზ. ჩოდრიშვილთან, არ. ოქუაშვილთან და სხვებთან ერთად). დემონსტრანტთა ნიშნის მისაცემად ლ. მამალაძემ რევოლუციური ისროლა, კაზაკებმა ცემა დაუწყეს, ლ. მამალაძემ რევოლუციური დაუშინა კაზაკებს, ერთი ცხენიდან ჩამოაგდო. ჟანდარმებსა და პოლიციას იარაღით (სმიტ-ვესონის რევოლუციური) წინააღმდეგობა გაუწია და ერთი პოლიციელი დაჭრა, რის გამოც, პოლიციამ, ჟანდარმებმა და კაზაკებმა უმონწყალოდ სცემეს და ფეხქვეშ გაქეულეს. ცოცხალ-მკვდარი დროვით საავადმყოფოში წაიღეს, სამი თვის შემდეგ სეკრეტში ჩასვეს, მერე – ორლოვის საკატორლო ციხეში, აქედან ორლოვის გუბერნიის ქ. ელევს გადასახლეს 5 წლით.

1905 წელს ციმბირიდან გამოიქცა, არალეგალურად ცხოვრობდა და რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა (გორს, ცხინვალსა და ხაშურში) წითელი რაზმის შესაიარაღებლად. ამავე წელს, გ. ერადესთან („ბრადიგასთან“) ერთად, ბათუმს გაიგზავნა ბარცხანიდან არალეგალური სტამბის გადმოსატანად თბილისის კომიტეტის განკარგულებაში (გამოგზავნილი სტამბა თბილისში მიიღეს და მოეწყო კიდევ არსენალის ლელეში, დამპალ ხეში, ვლასა მგელაძისა და ვალერიან ბილანოვილის ხელმძღვანელობით). 1906 წელს შეიპყრეს და სამხედრო სამართალში მისცეს. მოელოდა დახვრეტა. სათათბიროს წევრთა დახმარებით, პალატაში გაასამართლეს, მიუსაჯეს 4 წლის კატორღა, რაც ციხედ შეეცვალა, ხოლო მთავრობის განკარგულებით მთელი ქონება ჩამოერთვა. 4 წლის შემდეგ, ციხიდან პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ გამოუშვეს. პოლიციას მიემალა და დუშეთის მაზრაში რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა. 1915 წელს, მთავრობის მოთხოვნით, როგორც ხელოსანი, არსენალში დაბრუნდა. 1500 მუშას შორის ომის სანი-ნააღმდეგო პროკლამაციას ავრცელებდა ქართულ, სომხურ და რუსულ ენებზე, რომლებიც არსენალის ახლოს, სომეხთა სემინარიაში მოწყობილ არალეგალურ სტამბაში იბეჭდებოდა. ლ. მამალაძის მოთხოვნით, არსენალში მიღებულ იქნენ ბაგ. მაჩაიძე, გ. საყვარელიძე და სხვები, რომელთაც რევოლუციური მუშაობა გააჩაღეს.

მის შესახებ:

1. გუშინ თფილისის სამოსამართლო პალატაში... // ლახვარი. - 1907. - 4 ივნისი. - №44. - გვ. 2;
2. -ნ. მეტეხის ციხეში დაპატიმრებულ... // ლახვარი. - 1907. - 12 მაისი. - №26. - გვ. 2;
3. 4 ივნისის თფილისის სამოსამართლო პალატაში... // ლახვარი. - 1907. - 2 ივნისი. - №42. - გვ. 1;
4. პოლიტიკური საქმე // ისარი. - 1907. - 2 ივნისი. - №118. - გვ. 2;

5. *წარსული წლის 22 ოქტომბერს... // წინ. - 1907. - 23 თებერვალი. - №9. - გვ. 2;*
6. *ვარდიძე, ვარდო. პირველი მაისობა თბილისში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 72-73;*
7. *ლეონტი მამალაძე: ძველი მუშა... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 9.*

წყარო:

1. საქართველოს რევოლუციის მუზეუმი. თბილისის ჟანდარმერიის საქმე № 390. - ტ. 3. - გვ. 317-374;
2. მაჭარაძე, კ. პირველი მაისი ჩვენში (მოგონებიდან) // ახალი გზა. - 1927. - 1 მაისი. - № 15. - გვ. 4-6;
3. გიორგაძე, გრ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 533, 541-542.

მამალაძე, ნესტორ (- 1906) – რევოლუციონერი-ტერორისტი, – ტერორისტულ აქტებს ასრულებდა რევოლუციური ორგანიზაციის კომიტეტის დაავლებით, შეპყრობილ იქნა გაცემით, ფოთის ციხეში. ორგანიზაციამ სცადა მისი გათავისუფლება, ცნობილი ტერორისტები საიდუმლოდ შემოერთყვნენ ციხეში, რომ როცა მთავრობა ციხიდან დასახვრეტად გამოიყვანდა, მცველებს დასცემოდნენ და ნ. მამალაძე გაეთავისუფლებინათ, მაგრამ მთავრობამ ეს ამბავი შეიტყო, ნ. მამალაძე ღამით საიდუმლოდ გამოიყვანა ციხიდან და დახვრიტა.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ. 46.

მამალაძე, სერგო დავითის ძე (1862, 7/ IX – 1949, 11/ VIII) – პედაგოგი, – სახალხო მასწავლებელი და საზოგადო მოღვაწე, – შრომის გმირი, ორდენოსანი, – გურიიდან (დაიბადა ბახმაროს მთების ჩრდილო კალთებზე მდებარე სოფ. ხევის უღარიბესი გლეხის ოჯახში). 17 წლისამ სოფლის მეურნეობას თავი მიანება და 1880 წელს თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტთან არსებულ სამოქალაქო სასწავლებელში შევიდა, რომლის დამთავრების შემდეგ, 1887 წლიდან, განუწყვეტილად პედაგოგიურ ასპარეზზე მოღვაწეობდა 50 წელზე მეტი, როგორც სახალხო მასწავლებელი და ყოველგვარი კულტურულ-საზოგადოებრივი საქმიანობის აქტიური მუშაკი.

1885-1887 წლებში მონაწილეობდა ლადო აღ-ნიაშვილის გუნდში, როგორც მომღერალი, ყუბანის ოლქის ქ. ეისკში ჩამოაყალიბა მასწავლებელთა ორგანიზაცია და მათი კავშირი, მხურვალე მონაწილეობა მიიღო ხონის მასწავლებელთა ურთიერთ-დამხმარე საზოგადოების და სალაროს დაარსებაში, ქ. თბილისში განათლების მუშაკთა კავშირის შექმნაში, 1916 წელს – მასწავლებელთა კავშირის

წესდების შემუშავებელ კომისიაში, ქ. თელავში დააარსა ლარიზ მონაფეთა დამხმარე საზოგადოება (რომლის გამგეობაში სრულიად უსასყიდლოდ მუშაობდა) და სხვ. სამშობლო სოფ. ხევი დააარსა ორკლასიანი სკოლა, მთავრობისაგან მასწავლებელთათვის ჯამაგირის დანიშვნით, რის გამოც დიდი ბრძოლა მოუხდა დეკ. ვოსტორგოვთან და სხვებთან, რომლებსგანაც დამოკიდებული იყო ამ თანხების გაცემა, მონაწილეობა მიიღო აგარაკ ბახმაროზე საუკეთესო გზის გაყვანის საქმეში, ჩამოაყალიბა სიმღერის მოყვარულთა ორგანიზაცია, შექმნა მომღერალთა გუნდები და თავისი ხელმძღვანელობით საქველმოქმედო საღამო-კონცერტებს მართავდა (თბილისს, ხონს, თელავს და სხვ., რკინიგზის სკოლაში, ქართულ გიმნაზიაში, ილიას და აკაკის საღამოებზე და სხვ.).

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების პირველ ხანებში, სოფ. ყვარლის შვიდწლედის გამგედ ყოფნის დროს, 1922 წლის 30 დეკემბერს, თელავის განათლების მუშაკთა წლიურმა კონფერენციამ აირჩია სამაზრო განყოფილების მდივნად, 1924 წლის შემდეგ – თელავის მეორე შრომის სკოლის გამგედ, აგრეთვე არჩეული იყო ქ. თელავის მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა საბჭოს წევრად.

სახალხო განათლებისა და საზოგადოებრივ ასპარეზზე სასარგებლო უანგარო მუშაკობისათვის, როგორც დამსახურებულ მასწავლებელს, თელავის სამაზრო განათლების პროფკავშირის გამგეობის თაოსნობით, თელავში, 1927 წლის აპრილის 17 გადაუხადეს 40 წლის იუბილე, ხოლო საქართველოს მთავრობის 1928 წლის ივლისის 14-ის დადგენილებით, მიენიჭა შრომის გმირის ნოდება, დაჯილდოებულ იქნა ორდენით და სიგელით.

გამოქვეყნებულია:

1. *წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1891. - 6 ივნისი. - №118. - გვ. 3;*
2. *ჩვენი ქვეყნის განათლების მოღვაწენი: გიორგი ნიკოლოზის ძე იოსელიანი (მოგონებიდან) // განათლება. - 1916. - №8-9. - გვ. 529-530.*

მის შესახებ:

1. *ტეზეი (ვარლამ ვარდავაძე). დ. ხონი // ხალხი. - 1910. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 3;*
2. *რუხაძე, ილ. ხონის თეატრის მოკლე ისტორია: (ათი წლის იუბილეს გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 12-13;*
3. *დავითიანი, ივ. დამსახურებული პედაგოგის 40 წლის იუბილე: ს. დ. მამალაძე // კომუნისტი. - 1927. - 3 მარტი. - №49. - გვ. 3.*

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია. - გ. ცისკარიშვილის ხელით მოტანილი;
2. დავითიანი, ივ. დამსახურებული მასწავლებლის 40 წლის იუბილე // მუშა. - 1927. - 26 იანვარი. - № 1254;
3. ნოდარი. ორმოცი წელი ხალხის სამსახურში // კომუნისტი. - 1927. - 17 აპრილი. - № 86. - გვ. 4;

4. საქართველოს სსრ 1928 წლის 14 ივლისის № 12 დადგენილება;
5. ს. დ. მამალაძე: ნეკროლოგი // სახალხო განათლება. - 1949. - 11 აგვისტო. - №33. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: მ. ბურჭულაძე და სხვ.

მამალაძე, შალვა პეტრის ძე (1895, 8/ VIII –) – მხატვარი-ილუსტრატორი, – გურიიდან (დაიბადა ხევს, ოზურგეთის მაზრა; დედა – შინაური განათლებით, მამა – მინის მუშა). სწავლობდა ზესტაფონის პირველდანიებით სკოლაში, ქუთაისის რეალურ სასწავლებელში. მხატვრობა დაიწყო დამოუკიდებლად 1918 წელს. თანამშრომლობდა: „ჯეჯილიში“, „თეატრი და ცხოვრებაში“, „ნაკადულში“, „ქართულ სიტყვაში“, „დროშაში“, „ПРАМА“-ში, „მნათობში“ და სხვ., 1921 წლიდან ათავსებდა ბიოგრაფიულ წერილებსაც. 1922 წლიდან მონაწილეობდა მხატვართა გამოფენებში. 1918 წლიდან ტფილისის სახალხო სკოლებში ასწავლიდა მხატვრობას. მისი სურათებია: „ძველი ტფილისი“, ეგ. ნიწოშვილის მოთხრობათა დასურათება და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. შარადა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №20. - გვ. 23;
2. მჭედლიშვილი, ი. პატარა გიგლა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №1. - გვ. 5-8. - ტექსტს დართული აქვს შ. მამალაძის ნახატი;
3. ხახუტაშვილი, ანა (კეკელი). ცელიქი ნუნუ // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №6-7. - გვ. 4-6. - ტექსტს დართული აქვს შ. მამალაძის ნახატი;
4. საქართველოს ხელოვანთა განცხადება: [მენშევიკური ავანტიურის დაგმობისა და საბჭოთა ხელისუფლებასთან აქტიური თანამშრომლობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 23 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2;
5. მხატვარი ალექსანდრე ციმაკურიძე: [ცხოვრება და შემოქმედება] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1941. - №4. - გვ. 22-28;
6. ალექსანდრე მრეველიშვილი: გარდაცვალებიდან ათი წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 18 თებერვალი. - № 7;
7. დიდი ხელოვანი და პატრიოტი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 28 ოქტომბერი.

წყარო: არ არის მითითებული.

მამაცაშვილი, იოსებ ქრისტეფორის ძე (1809 – 1874) – საზოგადო მოღვაწე, მწერალი და შეთქმულთაგანი, კანცელარისტი, შემდეგში – დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი და ტფილისის გუბერნიის საგლეხო საქმეთა სამმართველოს წევრი, – მე-60 წლების ერთი მოწინავე ქართველთაგანი, ჩვენი ერის გამოფხიზლებისა და წინმსვლელობის უანგარო მუშაკი. 1856 წელს განახლებულ „ცისკარში“ დაიწყო თანამშრომლობა და

ქართული მწიგნობრობის აღორძინებას ყოველის ღონისძიებით ეხმარებოდა [ივ. კერესელიძეს ჟურნ. „ცისკარის“ გამოცემის გასაადვილებლად სამეურნეო გაზ. „გუთნის დედას“ ბეჭდვა მოუხერხა, რისთვისაც მთავრობას წლიურად 1200 მან. გადაადებინა], გარდა ამისა, გაზეთში სრულიად უსასყიდლოდ აწარმოებდა სამეურნეო ნაწილს, ჟურნალი და გაზეთი შინაარსით გაუმჯობესდა, ახალახალი ნაწერებით აივსო. რუსეთში ბატონ-ყმობის გაუქმების გამოცხადების (1861 წლის თებერვლის 19) შემდეგ საქართველოში დაარსდა თავად-აზნაურთა კომიტეტი იმის გამოსარკვევად, თუ გლეხთა გათავისუფლება როგორ მოენწყოთ. ამ დროს ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა წინამძღოლმა დიმიტრი ყიფიანმა ზოგიერთ წარჩინებულ-მოწინავე პირს მოსთხოვა – წერილობით მაცნობეთ, როგორ სჯობია გლეხთა გათავისუფლებაო. შემკითხველ პირთაგან მხოლოდ ი. მამაცაშვილმა (კონსტანტინე მამაცაშვილთან ერთად) უპასუხა – გლეხები მიწიანად უნდა გავათავისუფლოთო [მაგრამ ამ აზრმა ვერ გაიმარჯვა და გლეხები უმინოდ გაათავისუფლეს]. 1864 წელს ჩვენში ბატონ-ყმობა რომ გადავარდა, მოწინავე ქართველთა შორის აზრი დაიბადა – ბატონ-ყმობის გადავარდნა მხოლოდ მაშინ მოგვიტანს სარგებლობას, როცა გლეხობა სიბნელისა და უმეცრებისაგან გათავისუფლდებო. ამ აზრის განსახორციელებლად მიზნად დაისახეს ხალხში სწავლა-განათლების მოფენა საგანმანათლებლო საზოგადოების დაარსებით. ამ აზრის გავრცელებისა და მოწინავე ქართველთა ერთიმთავარი შემაკავშირებელი ი. მამაცაშვილი იყო თავისი ოჯახით (მის ოჯახში იკრიბებოდნენ დ. ბაქრაძე, ი. გოგებაშვილი, ე[...] მალალაშვილი, ვახტანგ თულაშვილი, ან. ფურცელაძე და სხვ.), მის ოჯახში შექმნეს წრე, რომელმაც გახსნა პირველი კერძო სკოლა სოფ. ხოვლეში (ქართლში), სადაც პირველ სამ წელიწადს სწავლა დედაენაზე (ქართულზე) სწარმოებდა. მთავრობამ ასეთი წესით სწავლება სახიფათოდ მიიჩნია და სამშობლო ენას ფრთები შეაკვეცა. ამიტომ წრემ გადასწყვიტა კანონიერი საზოგადოების შექმნა და 1879 წელს საძირკველი ჩაუყარა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“, რომელიც განახორციელა დიმიტრი ყიფიანმა. ამაზე უფრო ადრე, ი. მამაცაშვილმა 1866 წელს ტფილისის გუბერნატორს საგანგებო მოხსენება წარუდგინა ხალხში სწავლა-განათლების გასავრცელებლად შესაფერი ნაბიჯების გადადგმისათვის. ი. მამაცაშვილის ნაწერები ჟურნალ-გაზეთებშია, ზოგან – ი. მამაცოვის ხელმოწერით.

შვილიშვილის, ქეთევან ჯავახიშვილის მიერ მონოდებული ცნობა

პაპაჩემ, იოსებ ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილზე, ზერელად ორი სიტყვით ვერ ამოვწურავ მასალას. საჭიროა დრო, რომ ბიბლიოთეკებში შევავროვო მასზე ცნობები.

ორი სიტყვით ვიტყვი შემდეგს.

პაპა ჩემი ეკუთვნოდა მონინავე მოაზროვნე ახალგაზრდობას, რომელიც განსჭვალული იყო ხალხის სიყვარულით და თავისუფლების და თანასწორობის დამყარების იდეებით.

ყველა ახალგაზრდა მონინავე მოაზროვნე იკრიბებოდა პაპა ჩემის ოჯახში, მის გავლენის ქვეშ იყო მთელი ინტელიგენცია: ანტონ ფურცელაძე, ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი, აკაკი წერეთელი, ნიკო ცხვედაძე, პეტრე უმიკაშვილი და სხვ. 1832 წელს – მეფის მთავრობის დამხობის შედეგად მონინავე – იგი გადაასახლეს ვიატკაში, სადაც დაუმეგობრდა გერცენს და სხვ.

მისი ინიციატივით დაარსდა სათავადაზნაურო ბანკი, სადაც დამფუძნებელთა წრეში ჩასწერა ყველა თავისი შვილი – 6 ქალი და 6 ვაჟი.

გლეხთა შესწყიდვა, შემდგომ განთავისუფლების მიზნით – ნაუყენეს ბრალდებად პაპა ჩემს და გადაასახლეს განჯაში. საერთოდ, დიდი ნდობა და სიყვარული დაიმსახურა პაპამ მშრომელი ხალხის თვალში. და ეს იყო მიზეზი, რომ ყოველ განხეთქილების დროს თავადიშვილების და გლეხთა შორის მთავრობა მიმართავდა ხოლმე პაპა ჩემს, როგორც მომრიგებელს.

ქეთევან გიორგის ასული ჯავახიშვილი
14 ოქტომბერი, 1940 წელი.

გამოქვეყნებულია:

1. გუაროვნობა და ტალანტი // ცისკარი. - 1860. - №3. - გვ. 203-207;
2. მოვლისათვის ახალ მოზარდის საქონლისა დროდამ დაბადებისა... // ცისკარი. - 1860. - №7. - გვ. 220-225; №8. - გვ. 344-348. - აგვისტოს ნომერში სათაურით: „პირუტყვთ მოშენება“;
3. უფალო რედაქტორო! // ცისკარი. - 1860. - №2. - გვ. 156-159. - [ჟურნ. „ცისკარის“ თანამშრომელთა და შინაარსის შესახებ];
4. პირუტყვთ მოშენება // ცისკარი. - 1861. - №5. - გვ. 55-63;
5. უფალო რედაქტორო! // ცისკარი. - 1861. - №6. - გვ. 139-144. - [[რუსეთის და ევროპის სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებიდან საინტერესო სტატიების გადმოღების შესახებ ჟურნ. „ცისკარში“];
6. უძღვნი მე სნელსა ცხოვრებით სოვრატს სწავლით პლატონსა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №1. - გვ. 139-140.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოგირდი ვითარცა ღონისძიება წინააღმდეგომ ყურძნის ... // ცისკარი. - 1860. - №3. - გვ. 219-220;
2. ბაჟანოვი, ალექსი. მოვლისათვის ახალ-მოზარდის საქონლისა დროდამ დაბადებისა... // გუთნის-დედა. - 1862. - №4. - გვ. 34-36; №5. - გვ. 37-42; №9. - გვ. 68-71; №11. - გვ. 84; №12. - გვ. 85-89. - №9-დან სათაური: „პირუტყვთ მოშენება“.

მის შესახებ:

1. ნეკროლოგი // გუთნის-დედა. - 1874. - №18. - გვ. 1-2; ცისკარი. - 1874. - №11. - გვ. 47;
2. გაბაშვილი, ეკ. ჩვენი მოღვაწენი: დიმიტრი ივანეს ძე

ციფიანი [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1911. - №12. - გვ. 724-730;

3. ხახანაშვილი, ა. თ. ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი (1812-1890): [შემოქმედებითი ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყვარელი ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №4. - გვ. 48-56;
4. ვართაგავა, იპ. ნიმუშები ჩვენი დაავადებულებისა: ქართული ქალი უწინ და ახლა. ჩვენი ინტელიგენცია, თავად-აზნაურობა და მშრომელი ხალხი // განათლება. - 1912. - №5. - გვ. 360-370. - ნამძღვარებული აქვს ლექსის ორი სტრიქონი.

წყარო:

1. ვ. გუნია // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 439;
2. ციფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 134, 141, 173;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვა; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 249.

მამაცავილი [მამაცავი], კონსტანტინე ძრისტიანოვიძე (1815, 25/XI – 1900, 3/IX) – სამხედრო და საზოგადო მოღვაწე, – გენერალ-ლეიტენანტი, – ქართლის მემამულე-აზნაურთაგანი (დაიბადა სოფ. რუისში 1815 წლის ნოემბრის 25 (ზოგი ცნობით – 1814 ან 1818). წინაპარი იარალით ხელში თვალს ადევნებდნენ სხვადასხვა მხრიდან მოსალოდნელ მტერს, დროზე მდევარს შეკრებდნენ, თავდამსხმელთ მამაცურად იგერიებდნენ და სამშობლოს განსაცდელისაგან იხსნიდნენ ხოლმე, რის გამოც ეწოდათ მამაცავილები. კ. მამაცავილიმა სწავლა მიიღო გორის სასწავლებელში, თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებელსა და პეტერბურგის კადეტთა კორპუსში. 1837 წლიდან სამხედრო ასპარეზზე თავისი სიმამაცით უმაღლეს ხარისხს მიაღწია, იმავე დროს, სამშობლო ქვეყნის საზოგადოებრივ საქმიანობაში მსურვალე მონაწილეობას იღებდა, განსაკუთრებით, ბატონყმობის გადავარდნისა და სწავლა-განათლების საქმეში, რითაც ერის სიყვარული დაიმსახურა. პირადი მეგობარი იყო ნ. ბარათაშვილისა, რომლის ბიოგრაფია პირველად მან დაწერა. თანამშრომლობდა ჟურნალ-გაზეთებში. გარდაიცვალა 1900 წლის სექტემბრის 3. დაიკრძალა დიდუბეში.

სამხედრო ასპარეზზე მეფის ჯარში ოფიცრად დაიწყო სამსახური 1837 წლის მარტის 1. საჩენოში ბრძოლის დროს დიდი შიმშილ-წყურვილი გამოიარა, მაინც გალომებული ედგა მტერს წინ, რის გამოც კიევში ორი ჩინით დააჯილდოეს. 1854 წელს, ჩოლოქთან 12 000 კაცით ოსმალთა 40 000 კაცის დამარცხებაში, როგორც არტილერიის უფროსმა, დიდი გმირობა გამოიჩინა: ცხენი მოუკლეს, ფეხში დაჭრეს, მაინც ბრძოლის ველს არ მოშორდა. 1859 წელს დაღესტნის მიუვალ სოფლების აღებისთვის ოქროს ხმალი ერუჟა წარწერით: „სიმამაცისათვის“.

1869 წელს მიიღო გენერალ-ლეიტენანტის ხარისხი, 1873 წელს ასრულებდა საოლქო არტილერიის უფროსის თანამდებობას. 1877 წელს 63 წლის მოხუცი განჯის გუბერნიის მმართველად და ჯარების უფროსად დაინიშნა. რადგან ჯარი საზღვარზე იყო გაგზავნილი, განჯაში შეკრიბა 1 200 კაცი და ნუხასთან ლეკთა 4 000 კაცისაგან შემდგარი მტერი დაამარცხა, რის გამოც, ნუხელებმა ვერცხლის ფილა მართვეს ზედ წარწერით: „ღენერალ-ლეიტენანტს კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილს მადლიერ მოქალაქეთაგან ქალაქის ნუხის დახსნისათვის 1877 წ.“.

ცნობილია, როგორც ნაკითხი, განვითარებული, გამოსადეგი კაცი, გამოჩენილი გენერალი და ერთი საუკეთესო სარდალთაგანი, გონებაგახსნილი არტილერისტი. სხვათა შორის, მის ბატარეაში იუნკრად იყო ლევ ტოლსტოი (1828-1910). 1887 წელს დიდი ამბით გადაუხადეს სამხედრო მოღვაწეობის 50 წლის შესრულების იუბილე. თუმცა რუსეთის ჯარების გენერალთაგანი იყო, სამშობლო ქვეყნის საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც მხურვალე მონაწილეობას იღებდა, როგორც მტკიცე მამულიშვილი. ქართველთა ნივთიერი, გონებრივი და ზნეობრივი წინმსვლელობის დაუცხრომელი მოღვაწე.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე, განსაკუთრებით, ბატონყმობის გადავარდნის დროს, გლეხთა მომხრეობით და ქართული სკოლის წარმატებით ისახელა თავი. რუსეთის, ბალტიის, პრუსიის და სხვა სახელმწიფოთა გლეხების მდგომარეობისა და მოძრაობის მცოდნე, ბატონყმობის გაბედული მონინალმდეგე, ბატონყმობის გადავარდნის წინა ხანებში, როგორც თავადაზნაურობას, ისე მთავრობას ურჩევდა: გლეხები მინით უნდა გავათავისუფლოთო – „გლეხების ყოფა-ცხოვრების კეთილწარსამართავად, შემდეგ განთავისუფლებისა, მიუცილებლად საჭირო არის, რომ გლეხს მინა ჰქონდეს, თუ არა თავისუფლება უმინო გლეხისა იქნება მხოლოდ ქალღმერთი და არა საქმითო“. უმინოდ „თავისუფლება იმათთვის ტყვეობაზედ უარესი იქმნებაო“, ქვეყანა დაეცემაო, ხოლო გლეხის მესაკუთრედ გახდომა მეურნეობას წინ წასწევს და საზოგადო განვითარებას ხელს შეუწყობსო. ამავე დროს, მებატონეებს ურჩია: ბოგანო ხალხს, პროლეტარიატს ნუ გაამრავლებთ, თორემ მათ საშინელი შურისძიება იცინაო. „კომისიამ ან უსასყიდოთ მიუჭრას გლეხებს მიწები, ან შემსუბუქებით, რაოდენიც შეიძლებაოღეს ხარჯისა“-ო. გლეხის მინით განთავისუფლებას ჩვენი ქვეყნის ინტერესიც მოითხოვსო, ვინაიდან „რომელსა კაცსა ადგილ-მამული არ გააჩნია, მას არც ბედნიერება ესაიშოვნება ქვეყნისა, არც უბედურება შეაწუხებს: მშრომელს ქვეყანაში ფეხის მოსაკიდებელი თუ არ გააჩნია, უცხოთა ქვეყნისათვის, უბინადრო, უადგილმამული და კოსმოპოლიტი“-ო და სხვ. თავისი მამულები გლეხებს გადასცა. ასეთი აზრების გამო, კ. მამაცაშვილს თავადაზნაურებმა დიდი გულისწყრომა გამოუცხადეს, თუმცა კ. მამაცაშვილი აცხადებდა: გლეხთადმი მიცემულ ადგილ-მამულში

მემამულეებს მთავრობისაგან ფასი უნდა მიეცესო. მშრომელი გლეხობის მომხრე, თავადაზნაურთა წინააღმდეგი, საქართველოს გამდიდრებაზე მეოცნებე, მოთქვამდა: „ის მხარე ვერაოდეს ვერ გამდიდრდება, სადაც ამოდენა თავადი და აზნაური იქნებაო. თავადაზნაურობა ან უნდა მოისპოს, ან ახალ ვითარებას შეეგუოსო და სხვ.

1879 წელს თბილისის გუბერნიის კრებას წინადადება წარუდგინა, – ყოველმა თავადაზნაურმა წლითინლობით ხარჯი გამოიღოს და საკუთარი გიმნაზია დააარსოსო. გრ. ერისთავთან ერთად, 1879 წელს, თბილისის სათავადაზნაურო სკოლა დააარსა, მისი გამგე კომიტეტის თავმჯდომარე იყო და სკოლის წარმატებას ყოველის მხრივ ხელს უწყობდა, როგორც უერთგულესი ძიძა, რადგან ღრმად სწამდა, რომ ჩვენს აწინდელს რთულს ცხოვრებას ეჭირვებოდა სწავლა, სწავლულნი, განვითარებულნი და ცდილობდა, ჩვენს ერს ეს ახალი გზა კარგად გაეკვლია. მისი რწმენით, „მეცნიერება უნდა ისწავლებოდეს საზოგადო განათლების სკოლებში, ხოლო მეცნიერების მოხმარება ცხოვრებაში – სპეციალურში... საზოგადო განათლების სკოლა არის დედა სპეციალურისა“-ო. იგი ნუხდა, რომ „ქართველი ხალხი, მეტადრე გლეხკაცობა, ჯერ კიდევ უმეცრების სიბნელებშია. როცა ხალხი ამისთანა მდგომარეობაშია, მაშინ მინათმოქმედება და მრენველობაც ძირს დაცემული იქნება. ესრეთს ბნელსა და უმეცარს ყოფაში აუცილებლად საჭიროა ჯერ საზოგადო განათლება“-ო. ამასთან მოითხოვდა აგრონომიული და სხვა ტექნიკური სკოლების დაარსებასაც (გაზ. „Кавказ“-ში 1860-1864 წლებში დიდი პოლემიკა ჰქონდა), მაგრამ ამისათვისაც, უპირველესად, საზოგადო განათლების სკოლებს აღიარებდა საჭიროდ: „ჯერ გაავრცელებთ საზოგადო განათლების სკოლები ყველგან, სადაც შეიძლებაოღეს და მას უკან სპეციალური სკოლები, რომლის კარიც უნდა გაუხსნათ მხოლოდ საზოგადო განათლებამიღებულ ბავშვებს“-ო. ნეტავი არ იქნება „ბევრი სკოლები დაგვეარსებინოს საქართველოში, ეს მუდამ ჩემი სანატრელი სურვილი იყო, მაგრამ მარტო სააგრონომიო სკოლები ვერ დავგიხსნიან სიღარიბისაგან, თუ შრომას არ შევეჩვიეთ, თუ ჩვენი ზნეობა, რომელსაც ბევრი ნაკლი აქვს, არ შევცვალებთ ისე, რომ ყოველს კეთილს საქმეში მხარი მივცეთ ერთმანეთს და არ მოვსპოთ ერთმანეთში უბრალო თავისმოყვარეობით ქიშპობა და ჩვენც არ გავერიეთ ვაჭრობასა და ალებ-მიცემობაში“-ო. მის ხელში სათავადაზნაურო სკოლა მტკიცე საძირკველზე დაეფუძნა, შედგებოდა ოთხი მოსამზადებელი განყოფილებისა და ხუთი გიმნაზიის კლასისაგან. ამ სკოლაში სხვა ნოდების შვილებიც სწავლობდნენ და მთავრობის სხვა სკოლებთან შედარებით, აქ უფრო ეროვნულ-ხალხური სული მეფობდა.

კ. მამაცაშვილი იყო, აგრეთვე, თბილისის საბჭოს ხმოსნად, სატექნიკო საზოგადოების წევრად, სამეურნეო საზოგადოების ვიცე-პრეზიდენტად, თბილისის სათავადაზნაურო ბანკის ზედამხედველი კომიტეტის თავმჯდომარედ. ერთი დამფუძნებელთაგანი ქართველთა შორის

წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და სხვ.

მწერლობაშიც მონაწილეობდა, უმთავრესად, წერდა საქართველოს სვეტ-ბედსა და მომავალზე: სასოფლო-სამეურნეო, საგანმანათლებლო-სასკოლო და სხვა საკითხებზე.

ცალკე გამოცემულია:

1. თ. ნ. ბარათაშვილი. კონსტანტინე მამაცოვის და რამდენიმე ლექსი თავადი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა. - თბილისი: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1893. - 16 გვ.; 17 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. სახელოსნოთა შკოლათათვის საქართველოს სოფლებში // გუთნის-დედა. - 1862. - №6. - გვ. 46-52. - სქოლიოში ავტორის შენიშვნა;
2. უფ. რედაქტორო!.. // გუთნის-დედა. - 1862. - №4. - გვ. 36;
3. რამდენიმე ცნობა საქართველოზე: (თარგმანი კონსტანტინე მამაცაშვილის სტატიისა). (Кавказ. 1863, №32) // დროება. - 1868. - 19 ივლისი. - №29. - გვ. 3-4;
4. ჩვენს საზოგადო საქორებაზედ // დროება. - 1880. - 1 აპრილი. - №71. - გვ. 1-2;
5. კიდევ ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარდაცვალებაზედ // დროება. - 1881. - 12 ნოემბერი. - №237. - გვ. 2-3. - ამ წერილში შეცდომის გასწორება იხ. „დროება“ №238, გვ. 1;
6. ნამდვილი ცნობა ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარდაცვალებისა // დროება. - 1881. - 5 ნოემბერი. - №232. - გვ. 1;
7. ნიკოლოზ ბარათაშვილი: (მასალა ბიოგრაფიისათვის) // დროება. - 1881. - 4 ოქტომბერი. - №206. - გვ. 1-3;
8. სწავლა-განათლების საქმე ძველ საქართველოში: (სიტყვა თქმული კ. ქ. მამაცოვისაგან 29 ენკენისთვის 1881 წ. თფილისის გიმნაზიის იუბილეს გამო) // დროება. - 1881. - 3 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1-3; 4 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1-3;
9. ქ. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1882. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 3. - [ნ. დიასამიძის პასუხი იხ.: „დროება“, 1882, №9];
10. ბ. რედაქტორო! // დროება. - 1883. - 5 თებერვალი. - №25. - გვ. 2-3; 1884. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 2-3;
11. უმორჩილესად გთხოვთ... // დროება. - 1885. - 9 მაისი. - №97. - გვ. 4;
12. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1886. - 18 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3; 1887. - 19 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2;
13. კიდევ სათავად-აზნაურო სკოლის გამო // კვალი. - 1893. - №9. - გვ. 15-18;
14. ნიკოლოზ ბარათაშვილი: [მასალა ბიოგრაფიისათვის] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 27 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. დღიური // დროება. - 1878. - 9 თებერვალი. - №29. - გვ. 2; 1882. - 12 თებერვალი. - №30. - გვ. 2-3; 1883. - 3 მარტი. - №45. - გვ. 1-2;

2. სოფ. რუისიდან (გორის უეზდისა), 8 ნოემბერს // დროება. - 1879. - 16 ნოემბერი. - №237. - გვ. 3-4;
3. დიასამიძე, ნ. პასუხი კ.ხ. მამაცოვს // დროება. - 1882. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 3. - [კ.ხ. მამაცოვის (მამაცაშვილი კონსტანტინე) წერილი იხ.: „დროება“, 1882, №3];
4. ნადიმი კონსტანტინე ქრისტეფორეს-ძე მამაცაშვილის პატივსაცემლად // დროება. - 1885. - 9 მაისი. - №97. - გვ. 1-2;
5. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 8 მაისი. - №96. - გვ. 1;
6. კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილის 50 წლის იუბილე // ივერია. - 1887. - 6 სექტემბერი. - №185. - გვ. 2-3. - შეცდომის გასწორება იხ. „ივერია“ №186. - გვ. 1; მწყემსი. - 1887. - №20. - გვ. 11;
7. ახალი ამბავი // ივერია. - 1889. - 11 მაისი. - №97. - გვ. 1-2;
8. ბიბლაშვილი, ვასო. სოფ. რუისი: (გორის მაზრა) // ივერია. - 1891. - 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 2;
9. კონსტანტინე მამაცაშვილი // კვალი. - 1893. - №11. - გვ. 1-3. - ახლავს ფოტო;
10. მთვარელიშვილი, ნ. თ. ნ. ბარათაშვილი, კონსტანტინე მამაცოვისა და რამდენიმე ლექსი თავადი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა. გამოცემული ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ. ტფილისი, 1893 წ.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1894. - №2, განყ. II. - გვ. 126-129;
11. კ. მამაცაშვილის 60 წლის სამსახურის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 სექტემბერი. - №307. - გვ. 2;
12. პოტტო. გენერალი ქრისტეფორე კონსტანტინეს ძე მამაცაშვილის 60 წლის სამსახურის იუბილეს გამო // მოამბე. - 1897. - №11, განყ. II. - გვ. 53-64. - [სტატიის სათაურში შეცდომაა: ქრისტეფორე კონსტანტინეს ძე];
13. ლენერალ-ლეიტენანტი კ. ქ. მამაცაშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 30 აგვისტო. - №298. - გვ. 2;
14. ალი (ვანო ავალიშვილი). სოფ. რუისი: (გორის მაზრა) // ივერია. - 1898. - 25 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 3;
15. გარდაცვალების... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 7 სექტემბერი. - №1232. - გვ. 1;
16. გენერალ-ლეიტენანტის კ. ქ. მამაცაშვილის გვამის დასაფლავება // ივერია. - 1900. - 8 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3; მწყემსი. - 1900. - №17. - გვ. 7-10;
17. გენ.-ლეიტ. ქრისტეფ. მამაცაშვილი: (1814-1900) = [ნეკროლოგი] // კვალი. - 1900. - №37. - გვ. 582-582;
18. გუშინ, 7 ენკენისთვის... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 8 სექტემბერი. - №1233. - გვ. 2;
19. კავკავი // ივერია. - 1900. - 19 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2;
20. კიდევ შემდეგი დეპუტეები მიიღო ჩვენმა რედაქციამ... // ივერია. - 1900. - 10 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1;
21. კ. ქ. მამაცაშვილის გარდაცვალების გამო სამგლოვიარო განცხადება // ივერია. - 1900. - 5 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1; 6 მარტი. - №194. - გვ. 1;
22. კ. ქ. მამაცაშვილის დაკრძალვა... // კვალი. - 1900. - №37. - გვ. 582-584. - სხვადასხვა ამბები;
23. კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილი: (ნეკროლოგი) // მწყემსი. - 1900. - №17. - გვ. 7-9;

24. კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 5 სექტემბერი. - №1230. - გვ. 2-3;
25. როგორც შევიტყვეთ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 2 სექტემბერი. - №1227. - გვ. 2;
26. ფურცელაძე, ანტონ (ქართველი). კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილი // ივერია. - 1900. - 10 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1;
27. წერეთელი, აკაკი. სიტყვა კონსტანტინე ქრისტეფორე მამაცაშვილის სამარეზე წარმოთქმული // ივერია. - 1900. - 10 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3;
28. ჭიჭინაძე, ზაქარია. კონსტანტინე ქრისტეფორეს ძე მამაცაშვილი // ივერია. - 1900. - 8 სექტემბერი. - №196. - გვ. 3-4;
29. მამაცაშვილი, ქრ. მცირე ისტორიული ცნობა // ამირანი. - 1908. - 11 სექტემბერი. - №154. - გვ. 3;
30. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ბატონ-ყმობის გადავარდნის სამზადისის ამბები. დიმიტრი ყიფიანი, კონსტ. მამაცაშვილი და დიდი რევაზ ვაჩნაძე. - ტფ.: დ. პიტნავას გამოცემა, 1919 (სტ. განათლება). - 15 გვ.; 18სმ. - (გაზ. „სინათლიდან“ გადმობეჭდილი);
31. ლეონიძე, გ. ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარემო / გ. ლეონიძე; ნახ. დ. გველესიანისა // ლიტერატურის მატრიანე. - თბილისი, 1940. - №1-2. - გვ. 397-465;
32. ზამბახიძე, ვ. ბარათაშვილის პირველი მეგობარი და ბიოგრაფი: [კ. მამაცაშვილი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 11 ოქტომბერი. - №12.

წყარო:

1. Общим собранием учредителей... // Кавказ. - 1874. - 15 сентября. - № 108. - Стр. 2;
2. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) შინაური მიმოხილვა: თავად-აზნაურთა კრება // ივერია. - 1879. - №4. - გვ. 151-163; ბ) ნანერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შევს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 6: საქართველოს მატრიანე. შედარებული პირველ-წყაროებთან და შევსებული ახალი ტექსტებით. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 65;
3. ანგარიში შეუძლებელ მოსწავლეთა დამხმარებელ თბილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა საზოგადოების განმგებელი კომიტეტის მოქმედებაზედ წარსულის 1880 წლის 1 მაისიდან ამ 1881 წლის აპრილამდე // დროება. - 1881. - 21 მაისი. - №104. - გვ. 2-3. - წერილს ხელს აწერენ: კ. მამაცაშვილი, ი. გოგებაშვილი და სხვები;
4. მამაცაშვილი, კონსტანტინე. - ა) ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1886. - 18 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3; ბ) კიდევ სათავად-აზნაურო სკოლის გამო // კვალი. - 1893. - №9. - გვ. 15-18;
5. Туманов, Г. М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис: тип. М. Вартамянца, 1890. - Стр. 49-50;
6. კონსტანტინე მამაცაშვილი // კვალი. - 1893. - №11. - გვ. 1-3. - ახლავს ფოტო;
7. პოტტო. გენერალი ქრისტეფორე კონსტანტინეს ძე მამაცაშვილის 60 წლის სამსახურის იუბილეის გამო // მოამბე. - 1897. - №11, განკ. II. - გვ. 53-64. - [სტატიის სათაურში შეცდომაა: ქრისტეფორე კონსტანტინეს ძე];
8. ზალცმანი, ხ. გ. კონრად კიფერი / [თარგმანი] თ. ლევან ჯანდიერისა; [წინასიტყვ. ავტ.: ი. ჭავჭავაძე, ზ.

- ჭიჭინაძე]. - თბ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1912 (სტ. „სორაპანი“). - გვ. XV;
9. Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. Вып. 1. - Тифлис: П. И. Туманов, 1913. - Стр. 353; 30см. - Перед загл. редактор: Б.С. Эсадзе; в конце введения: Борис Эсадзе;
10. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ბატონ-ყმობის გადავარდნის სამზადისის ამბები. დიმიტრი ყიფიანი, კონსტ. მამაცაშვილი და დიდი რევაზ ვაჩნაძე. - ტფ.: დ. პიტნავას გამოცემა, 1919 (სტ. განათლება). - 15 გვ.; 18სმ. - (გაზ. „სინათლიდან“ გადმობეჭდილი);
11. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) ფეოდალური ურთიერთობა საქართველოში / გრ.ტ. გიორგაძე. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (საქართველოს კომუნისტური პარტიის ც. კ. სტამბა). - გვ.: 199, 206-207; ბ) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 303;
12. ხუნდაძე, სიმონ. გიორგი წერეთელი: მოღვაწეობა, აზროვნება, შემოქმედება. - [ტფ.]: ქართული წიგნი, 1931 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 11; 21სმ. - ამონაბეჭდი გიორგი წერეთლის თხოვნებთან სრული კრებულის პირველი ტომიდან;
13. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც.. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 27;
14. ლეონიძე, გ. - ა) ახლად აღმოჩენილი მოგონებანი დიმიტრი ყიფიანისა ნიკოლოზ ბარათაშვილზე // კომუნისტი. - 1940. - 22 ოქტომბერი. - №246; ბ) ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარემო / გ. ლეონიძე; ნახ. დ. გველესიანისა // ლიტერატურის მატრიანე. - თბილისი, 1940. - №1-2. - გვ. 401;
15. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 249; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 394;
16. გუგუშვილი, პაატა. ქართული ჟურნალისტიკა: საზოგადოებრივი აზრის ისტორიისათვის. - ტ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1941. - გვ. 476;
17. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 485;
18. ბალახაშვილი, ი. როდის დაიბადა ნიკოლოზ ბარათაშვილი // სახალხო განათლება. - 1948. - № 50. - გვ. 4.

მამაცაშვილი, ქრისტეფორე (18..-) – პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე, მე-60-ე წლების მოწინავე ქართველთა ერთი მოწინაწილეთაგანი ყოველ საზოგადო საქმეში.

მწერლობა დაიწყო „ცისკარში“, შემდეგ თანამშრომლობდა ქართულ-რუსულს, აგრეთვე, სატახტო ქალაქის გაზეთებში („С.-Петербургский ведомости“ და სხვ.). ყოველ საკითხს საზოგადოებრივ, სახელმწიფოებრივ და ეროვნულ თვალსაზრისით იხილავდა, როგორც ეროვნული აღორძინების, ხალხთა წინსვლისა და საერთო მშვიდობიანობის მქადაგებელი. ქრ. მამაცაშვილის აზრით, მშვიდობიანობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ხალხისათვის, რის მოსაპოვებლადც საჭიროა თავდაპირველად გადანყდეს ეროვნული საკითხი, დიდთ სახელმწიფოთ იცნონ და დააკმაყოფილონ სხვა ერთა ეროვნული მისწრაფებანი. რუსეთმა არ უნდა მოსპოს შემოერთებულ ერთა თვითმოქმედება და ეროვნული თავისებურება. ყოველი ერთი თავისუფლად უნდა განვითარდეს: საყოველთაო მშვიდობიანობა მხოლოდ ეროვნული საკითხის სასურველად გადანყვეტას მოჰყვებაო (СПВ, 1902 წ., № 329).

ბატონყმობის მოსპობის საკითხის გარჩევის დროს, მსაჯულ ნიკო ჭავჭავაძესთან ერთად, მხოლოდ ქრ. მამაცაშვილი აღუდგა წინ მთელ თავდაზნაურობას და მოისურვა გლეხების მამულით განთავისუფლება.

გამომცემელი წიგნისა:

1. ფურცელაძე, ა. ვაი მართალთა: (ნამბობი ბესარიონ ვარგისაშვილისა): თხზულება ანტონ ფურცელაძისა. - თბ.: ქრისტეფორე მამაცაშვილის გამოც., 1881 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 152 გვ.; 17 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. სწავლის საჭიროებაზე // ცისკარი. - 1867. - №2. - გვ. 36-59;
2. გორიდგან, 30 ივლისს // დროება. - 1869. - 7 აგვისტო. - №32. - გვ. 1;
3. ქართლიდგან // დროება. - 1870. - 5 ივნისი. - №22. - გვ. 1-2; 3 ივლისი. - №26. - გვ. 3; 14 ნოემბერი. - №45. - გვ. 3;
4. გერგერი // დროება. - 1872. - 19 მაისი. - №19. - გვ. 3;
5. საქართველოს მეურნეობის მდგომარეობა: (ქრისტეფორე მამაცაშვილის სტატიით) // სასოფლო გაზეთი. - 1872. - №22. - გვ. 1-3;
6. რა საშუალებით შეგვიძლიან „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელს საზოგადოებას“ დავეხმაროთ? // ივერია. - 1887. - 21 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1-2;
7. პირველი შეხვედრა აჭარ-ქობულეთლებთან // თეატრი. - 1890. - 25 თებერვალი. - №9. - გვ. 1-2;
8. თავ. ილია ჭავჭავაძის იუბილის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 20 თებერვალი. - №460. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. ახალი წიგნები: [რეცენზია] // ივერია. - 1881. - №9. - გვ. 129-135;
2. რედაქციისაგან: ამ ნომრისათვის დამზადებული სტატია „კიდევ სახალხო განათლებაზე“ ქრისტე. მამაცაშვილისა რედაქციაზე დამოუკიდებელი მიზეზისა გამო ამავე ნომერში ვერ იბეჭდება // იმედი. - 1883. - №3, კანის მესამე გვ.;

3. „ნება მიბოძეთ...“ // ივერია. - 1891. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 1. - ხელმოწერა: „სენაკის საჯარო ბიბლიოთეკის გამგეობა“;
4. „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების...“ // ივერია. - 1891. - 25 მაისი. - №109. - გვ. 1;
5. მ-შვილი, ეგ. (ეგნატე მენთეშაშვილი). წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1894. - 31 მაისი. - №114. - გვ. 4;
6. ვინ განაცხადა უარი კენჭის ყრაზე? // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 31 მაისი. - №213. - გვ. 2;
7. საინტერესო წერილი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 იანვარი. - №89. - გვ. 1;
8. დევიძე, მიხეილ. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 27 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 4;
9. „პეტერ. ვედომ.“-ს №329-ში... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 7 დეკემბერი. - №2006. - გვ. 3;
10. [მირიანაშვილი, პეტრე] (ნაცნობი). საკვირაო საუბარი: კლასობრივი დაყოფა; ავტონომისტები; აგრარული რეფორმა; კულტურის პროექტი; ქრ. მამაცაშვილის წერილი; მამულების შესყიდვა; საეროზო ფონდი [ი. გოგებაშვილის წინადადებით]. „გოლოს კაკაზა“: ნაცნობი // პატარა გაზეთი. - 1906. - 12 მარტი. - №16. - გვ. 2-3;
11. გოგებაშვილი, იაკობ. მცირე განმარტება // ჩვენი გზა. - 1907. - 22 სექტემბერი. - №15. - გვ. 4;
12. თავად აზნაურთა კრება // ისარი. - 1907. - 22 თებერვალი. - №40. - გვ. 2-3;
13. ფანცხვა, რომანოზ (ხომელი). - ა) ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი პოეტი: (27 ლეონოზ. 1837 - 30 აგვ. 1907 წ.) // შინაური საქმეები. - 1909. - №1. - გვ. 10-12; №2. - გვ. 6-9; №4. - გვ. 14-16; №6. - გვ. 10-12; №7. - გვ. 7-10; №8. - გვ. 6-8; №9. - გვ. 3-4; №10. - გვ. 9-12; №11. - გვ. 7-9; ბ) კრიტიკა: ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი პოეტი. (27 ლეონოზ. 1837-აგვ. 1907წ.): [ბიოგრაფიული ცნობები] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №11. - გვ. 25-31; №12. - გვ. 21-25; №14. - გვ. 13-18; №15. - გვ. 15-20; №15. - გვ. 18-22.

წყარო:

1. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემ-ათიურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამზ. ნიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორღელთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 60;
2. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 249; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395.

მამაცაშვილი, გარსო ზაქარიას ძე (1883, 20/ IV – 1908) – ტერორისტი, ტფილისიდან. მამით ადრე დაობლებული პაპიროსის ფაბრიკაში დადგა. წერა-კითხვა შეისწავლა საკვირაო სკოლაში. ფაბრიკაში გარსო აწარმოებდა პოლიტიკურ მუშაობას, მომხდარ გაფიცვებშიაც პირველი იყო, რის გამო გადაასახლეს არხანგელის გუბერნიაში. იქიდან

გამოიპარა, ტფილისში სხვისი პასპორტით ცხოვრობდა, ტერორისტების ჯგუფში ჩაენერა და ბევრ ტერორისტულ აქტში მიიღო მონაწილეობა. ბოლოს განთქმულ ჯაშუშს, ცალხელას (გვარად გორბაჩევი თუ კუროჩინი) ესროლა ყუმბარა, რომლის დროსაც თვითონ დაიჭრა. ცალხელას მცველებმა გარსო იქვე შეიპყრეს, შემდეგ გაასამართლეს და ჩამოახრჩეს (1908).

წყარო:

1. ლ. მიროტაძის ცნობა.

მაჩისაშვილი, ლეო დავითის ძე (1903, 1/ XII –) – ეკონომისტი (დაიბადა სოფ. საგარეჯოში. მამამისი ტყის მცველი იყო, დავით გარეჯის მონასტერში გაიზარდა, დედა – ოლია მიხეილის ასული გელაშვილი – თვითგანვითარებული, დიასახლისი).

დაამთავრა თბილისის ქართული საკრედიტო ბანკის გიმნაზია (1923) და შევიდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე, რომელიც დაამთავრა 1928 წელს. სტუდენტობიდანვე, 1925 წლიდან დაიწყო მუშაობა ამიერკავკასიის რკინიგზის ნავთსადენის სამმართველოში საანგარიშო კანტორის უფროსად. 1929-1930 წლებში მუშაობდა კოლმეურნეთა კავშირის მთავარ ორგანიზატორად, 1930 წლიდან – ანგარიშმცოდნეობის უმაღლეს კურსებზე საფინანსო მეცნიერებისა და ბუღალტურული აღრიცხვის დარგებში, ამავე დროს, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორის მოადგილედ.

1940 წლიდან საკავშირო დაუსწრებელი საფინანსო ინსტიტუტის თბილისის ფილიალში კითხულობდა ლექციებს ბუღალტრულ აღრიცხვაში, აგრეთვე, სტატისტიკური ინსტიტუტის თბილისის ფილიალში.

ავტორია მრავალი სამეცნიერო გამოკვლევისა და სახელმძღვანელოსი. 1936 წელს დაბეჭდა წიგნი ბუღალტრულ აღრიცხვაში.

ცალკე გამოცემულია:

1. კონსპექტი საბჭოთა ბუხჰალტრულ აღრიცხვის თეორიაში ტექსტებისა და კურსების მსმენელთათვის. - ტფ., 1936 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 267, [3] გვ.; 18სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ (30 სახელწ.);
2. ლექციები საბჭოთა ბუხჰალტრულ აღრიცხვის თეორიაში / [წინასიტყვაობა-დვალის]; რედ. პლ. ჯანელიძე. - ტფ.: საქორგაღრიცხვა, 1936 (ს. თოდრიას სახ. სტ. კომუნისტი). - IV, 221 გვ.; 20 სმ.. - ბიბლიოგრ.: „ლიტერატურა“ (30 სახელწ.);
3. საბჭოთა ბუღალტრული აღრიცხვა. - თბ., 1939. - 468 გვ. 5 გვ. დაუნომრავი; 25 სმ.;
4. ხელფასი, საქვეანგარიშო თანხები და მათი აღრიცხვა / საქართველოს აღრიცხვის კადრების მომზადების სამმართველოს რესპუბლიკური სასწავლო კომბინატი. - თბ., 1941. - 102 გვ.; 20 სმ.;

5. გამჭოლი თემა საკოლმეურნეო აღრიცხვასა და ანგარიშწარმოებაში (მარტივი სისტემით): სასწავლო პრაქტიკის ჩასატარებლად კოლმეურნეობის მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებში (კოლმეურნეობა „შრომა“) / ლეო მაჩისაშვილი; დოცენტ გურგენიძის რედაქციით და წინასიტყვაობით; (თემა მოწონებულია საქართველოს სასწავლო კომბინატის სასწავლო-მეთოდური საბჭოს მიერ); სსრკ სახ. საგეგმო კომისიის ცსს აღრიცხვის მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართველოს საქართველოს სასწავლო კომბინატი. - თბილისი; საგარეჯო, 1946 (გაზეთ სტალინური სიტყვა-ს სტ.). - 123 გვ.; 23 სმ.;
6. მეთოდური მითითებანი მასწავლებელთათვის და გამჭოლი თემის გადანყვება. საკოლმეურნეო აღრიცხვასა და ანგარიშწარმოებაში (ორმაგი სისტემით): კოლმეურნეობის მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფისათვის. (კოლმეურნეობა-განთიადი) / დოც. გ. გურგენიძის წინასიტყვაობით და რედაქციით; სსრკ სახელმწ. საგეგმო კომისიის ცსს აღრიცხვის მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართველოს საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1946 (ბოლშევიტსკაია პუტიოვკა-ს გამ-ბის სტ.). - 109, [3] გვ.; 6 ჩართ. ფურ. ანგარიშ. წიგნი; 24 სმ.;
7. საკონტროლო ამოცანა თემაზე: ნატურალური შემოსავლისა და მისი განაწილების აღრიცხვა: საკოლმეურნეო მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებში (მარტივი სისტემით) საკლასო წერიტი საშუაოს ჩასატარებლად / სსრკ. სახელმწ. საგეგმო კომისიის ცენტრ. სტატისტ. სამმართვე. აღრიცხვ. მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართვე. საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1946 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 4 გვ.; 21 სმ.;
8. საკონტროლო ამოცანა თემაზე: ნატურალური შემოსავლისა და მისი განაწილების აღრიცხვა: საკოლმეურნეო მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებში (მარტივი სისტემით) საკლასო წერიტი საშუაოს ჩასატარებლად / სსრკ. სახელმწ. საგეგმო კომისიის ცენტრ. სტატისტ. სამმართვე. აღრიცხვ. მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართვე. საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1946 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 12 გვ.; 20 სმ.;
9. საკონტროლო ამოცანა თემაზე: წარმოების ძირითადი საშუალებების, მოზარდი პირუტყვისა და მასალების აღრიცხვა: საკოლმეურნეო მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებში (მარტივი სისტემით) საკლასო წერიტი საშუაოს ჩასატარებლად / სსრკ. სახელმწ. საგეგმო კომისიის ცენტრ. სტატისტ. სამმართვე. აღრიცხვ. მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართვე. საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1946 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 4 გვ.; 21 სმ.;
10. საკონტროლო ამოცანა თემაზე: წარმოების ძირითადი საშუალებების, მოზარდი პირუტყვისა და მასალების აღრიცხვა: საკოლმეურნეო მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებში (მარტივი სისტემით) საკლასო წერიტი საშუაოს ჩასატარებლად / სსრკ. სახელმწ. საგეგმო კომისიის ცენტრ. სტატისტ. სამმართვე. აღრიცხვ. მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართვე. საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1946 (ლ.პ.

ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 8 გვ.; 21 სმ.;

11. გამჭოლი თემა საკოლმეურნეო აღრიცხვასა და ანგარიშწარმოებაში (ორმაგი სისტემით): სასწავლო პრაქტიკის ჩასატარებლად კოლმეურნეობის მოანგარიშეთა მომზადების ჯგუფებისათვის. (კოლმეურნეობა განთიადი) / რედაქტ.: გ. გურგენიძე; სსრკ სახელმწ. საგეგმო კომისიის ც-ს აღრიცხვის მუშაკთა კადრების მომზადების სამმართველო საქ. სასწ. კომბინატი. - თბ., 1947 (тип. „Большевистская путевка“). - 31 გვ.; 24 სმ.;
12. საკოლმეურნეო ბუღალტერია / წინასიტყვ. ავტ.: ა. წულეისკირი; საქართველოს სსრ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. - თბ.: სახელგამი, 1948 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 367 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. ცხრილ.; 20სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტ-რა“, შენიშვნებში;
13. ბუღალტრული აღრიცხვის კურსი / საქ. სსრ ფინანსთა სამინისტრო. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 308 გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრაფია შენიშვნებში;
14. საკოლმეურნეო ბუღალტერია. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 484 გვ.: 2 ფურც. ცხრილ.; 23სმ.. - ბიბლიოგრაფია შენიშვნებში.

რუსულიდან თარგმნა:

1. საბუღალტრო აღრიცხვის სახელმძღვანელო: სსრ კავშირის კვების მრეწველობის საწარმოებისათვის / სსრ კავშირის კვების მრეწველობის სამინისტრო. - თბ., 1951. - 202 გვ.; 23სმ.

გამოკვეყნებულია:

1. თ. ი. ჭაია - „საბჭოთა საბუღალტრო აღრიცხვის საგანი და ამოცანები“. „პროცენტების გამოანგარიშების ცხრილი“: [რეცენზია] // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 75-78;
2. ხელფასი და მისი აღრიცხვა // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1941. - №5. - გვ. 19-31;
3. კოლმეურნეობებში ცხოველთა აღრიცხვა ჯიშების მიხედვით // სოციალისტური სოფელი. - 1951. - №8. - გვ. 9-19.

მის შესახებ:

1. ჩახვაძე, ზ. ლიტერატურული ორთითობა და მავნებლური ლაყბობა: [რეცენზია] / ზ. ჩახვაძე, შ. გოგებაშვილი, ვლ. პაპავა, შ. ბერაძე, ნ. ტყეშელაშვილი, თ. ჭაია // კომუნისტი. - 1937. - 16 თებერვალი. - №38. - გვ. 3.

წყარო: არ არის მითითებული.

გამულაშვილი, ივანე [მოქალაქი, იგივე ტარ-გამულაშვილი, ივანე] (- 1884) – მქადაგებელი და მწიგნობარი, – ქართველ კათოლიკეთა მოსარჩლე-მფარველი, სამცხელი, წინაპრებით

ერუშეთიდან, გაკათოლიკებული. აღიზარდა კონსტანტინეპოლსა და ვენეციას, მხითარის ძმობის სასწავლებელში. იცოდა სხვადასხვა ენა, საქართველოს ისტორია და მწერლობა. სომხურ ტიპიკონზე ეკურთხა მღვდლად ახალციხეში.

მის დროს ქართველი კათოლიკენი სასტიკად იღვევებოდნენ: 1840 წელს სომხის ხუცებმა საქვეყნოდ შეაჩვენეს ის კათოლიკენი, ვინც თავს ქართველ კათოლიკედ აღიარებდა, რის გამოც, ქართველი კათოლიკენი ძლიერ შემინდნენ. ი. მამულაშვილმა კარგად იცოდა, რომ ოსმალთა შემოსევისა და კირთების დროს ჯავახეთიდან ძლიერ ბევრი ქართველი გადიხვნა იმერეთს, გურიასა და სხვ., ბევრიც მიემხრო კათოლიკობას, გრიგორიანობასაც კი, რომ თავი გადაერჩინა (ამ დროს ოსმალნი გრიგორიანთა და კათოლიკეთ არ სდევნიდნენ). ი. მამულაშვილმა უსამართლო დევნის წინააღმდეგ აშკარად გაილაშქრა და ქართველ კათოლიკეთა შემავინრობებელთ კრიჭაში ჩაუდგა: ჩვენ ქართველი კათოლიკენი ვართ და არა სომხისაო: „მამულაშვილი და სომეხი სად გაგონილა!“ – თვით გრიგორიანი მამულოვებიც ქართველთა გვარ-ტომისანი არიანო და სხვ. ამ მხრივ, ძლიერ ხელი შეუწყო თანამემამულეთა ეროვნულ გათვითცნობიერებას და სულიერ ამაღლებას, საძირკველი ჩაუყარა ქართველ კათოლიკეთა შორის მწიგნობრობის თარგმნა-ბეჭდვას (მხოლოდ 1829 წელს სოლ. დოდაშვილის სტამბაში პირველად დაიბეჭდა ქართული ლოცვანი). პეტრე ხარისჭირაშვილი საქართველოდან ევროპას რომ გადასახლდა, ვენეციის მხითარის ძმობის სტამბაში ქართულად პირველად ი. მამულაშვილის ნაშრომები დაბეჭდა საკუთარი საფასით და რედაქტორობით.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. ზუჭრაბიანი, იოვანე. ისტორია გინა მოთხრობა სამლო წერილისა ძველისა და ახლის აღთქმათა / შემოკლებული უფლისა იოვანე არხიმანდრიტი ზუჭრაბიანისა მიერ კოსტანდინეპოლისა, თარგმნილი და გამოცემული ქართულს ხმასა ზედა. - ვენეტიკი, 1858 (წიგნთ საბეჭდავი წმიდისა ლაზარეს მონასტრისა). - 875, [3] გვ.: ილ.; 22 სმ.;
2. იეზუბოსი (ეზეპოსი). იგავნი იეზუბოს ფილოსოფოზისანი / თარგმნილი და გამოცემული ქართულს ენასა ზედა სასარგებლოდ ივერიისა. განყოფილი ორს ტომად. - ტომი ა.. - ვენეტიკი, 1859 (წიგნთ საბეჭდავი წმიდისა ლაზარესი). - 160 გვ.: 23 სმ.;
3. ინჯიჯიანი, ლუკა. წმინდანების ცხოვრება / აღმორჩევით შემოკრებილი უფალი ლუკა არხიმანდრიტისაგან ინჯიჯიანისა. მონაზონებრივის რიგისაგან. მხითარისანი; თარგმნილი და გადმოცემული ქართულ ხმასა ზედა. - ვენეტიკი, 1859 (წმ. ლაზარეს მონასტ. სტ.). - 493 [3] გვ.: ილ.; 18 სმ.

ამ წიგნებს მთარგმნელის ვინაობა არ აწერია. ი. მამულაშვილს დაუბეჭდავი დარჩა სხვა ხელნაწერი ნაშრომებიც.

მის შესახებ:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). ქართველ კათოლიკეთა წარმომადგენელი. მთარგმნელ-მოღვაწე მოძღვარი ივანე მამულაშვილი // ივერია. - 1898. - 31 ოქტომბერი. - № 233. - გვ. 3-4.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) უმთავრესი მიზეზები საქართველოს მიმართ რომის ყურადღებისა / [ზაქარია ჭიჭინაძე]. - ტფ., 1898 (ექ. ივ. ხელაძის სტ.). - გვ. 49-50; ბ) ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფ., 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 54-59;
2. თამარაშვილი, მიქელ. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე / მღვდელი მიქელ თამარაშვილი. - ტფ.: ავტორის მიერ გამოცემული, 1902 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - გვ. 545-546;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 108-109. - რიგითი № 255, 259, 260.

მამფორია, ილია ოძროპირის ძე (1889, 20/VII –) – მსახიობი, – იმერეთიდან (დაიბადა ხონს, ქუთაისის მაზ., დედა – შინაური განათლებით, მამა – მინის მუშა). სწავლობდა ხონის 2 კლასიან და 6 კლასიან საქალაქო სასწავლებელში. 1905 წლიდან მონაწილეობდა დაბა-ქალაქთა სცენისმოყვარეთა ჯგუფებში, 1911 წლიდან ტფილისში – მსახიობად და რეჟისორის თანაშემწედ (ვ. შალიკაშვილის ხელმძღვანელობით). სცენაზე მოღვაწეობა დაიწყო ბ. მდივნის, ნ. გენაძისა და ვ. შალიკაშვილის ხელმძღვანელობით.

მის შესახებ:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ფონი. - 1909. - 22 ნოემბერი. - №12. - გვ. 7. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: „ჯგუფის მონდობილობით პ. კიკალიშვილი“;
2. ვინმე ივერიელი. ხონი // დროება. - 1910. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 4;
3. რედაქციამ მიიღო... // ახალი სხივი. - 1910. - 10 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
4. პროვინციაში მოგზაური დასი ვალ. გუნთას მეთაურობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №21. - გვ. 16;
5. ესკოვსკის ცირკი-რეკორდში...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 16;
6. ილიკო. ქართული თეატრი // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №1. - გვ. 63-64;
7. სახალხო სახლი...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №47. - გვ. 16;

8. ხარფუხის კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №50. - გვ. 14;
9. ალ. იმედაშვილი ორშაბათს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №18. - გვ. 18;
10. რუხაძე, ილ. ხონის თეატრის მოკლე ისტორია: (ათი წლის იუბილეს გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 12-13. - დართული აქვს მსახიობთა სურათები;
11. სახალხო სახლი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გარეკანის ბოლო გვერდი;
12. სახალხო სახლი ორშაბათს...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №6. - გარეკანის მესამე გვერდი.

წყარო:

1. მ. კინ. ავტოგრაფი. - 1925. - 24 მარტი.

მანაგაძე, შოთა ილიას ძე (1905, 13/III –)

– რეჟისორი, – დახელოვნდა მოსკოვში, მეიერჰოლდისა და სხვა თეატრებში სამსახურის დროს. თავი ისახელა თბილისის წითელარმიელთა თეატრში ვ. კირშონის „პურის“, ვ. ვიშნევსკის „ცხენოსანთა წითელი არმიის“ და სხვა სპექტაკლების დადგმით. 1934 წლიდან ქუთაისში მისი ხელმძღვანელობით ჩამოყალიბდა რესპუბლიკური მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი (ტრამი), რომელმაც დადგა: „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილები“, „ალილუია“, „ვისია“, „თორმეტი“ და სხვ. შემდეგ მუშაობდა სახკინმრეწვეში.

ცალკე გამოცემულია:

1. გრიმი: (თეატრი-კინო). - ტფ.: სახელგამი, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 80 გვ.; 17 სმ.;
2. უკვდავი გრძობა: დრამა 3 მოქმედებად / საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებ. კულტ.-საგანმანათლებლო დაწესებ. საქმ. კომ-ტი. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 54 გვ.; 23 სმ.

მის შესახებ:

1. გორდეზიანი, ბ. - ა) გუდურა და ფარხაჩელი რევიზორი - რეჟ. შ. მანაგაძე: [ს. ორჯონიკიძის სახ. მუშათა კლუბის სპექტაკლი] // კომუნისტი. - 1929. - 27 მარტი. - №68. - გვ. 3; ბ) „პური“ წითელი არმიის ქართული ნაწილების თეატრში: [რეჟისორი შ. მანაგაძე] // კომუნისტი. - 1931. - 5 ივლისი. - №153. - გვ. 4;
2. ულენტი, ბ. მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი: [სპექტაკლი „641“] // კომუნისტი. - 1931. - 29 მარტი. - №72. - გვ. 4;
3. მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი ქუთაისში: [სპექტაკლი „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილები“] // კომუნისტი. - 1934. - 18 მარტი. - №65. - გვ. 4;
4. ტოროშელიძე, გ. საქართველოს მუშათა ახალგაზრდულ სახელმწიფო თეატრში: [სპექტაკლის „ალილუია“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 27 ივნისი. - №147. - გვ. 4;
5. ჩვენი მინა: [პიესა]: ავტორი გ. ბერძენიშვილი, დადგმა შ. მანაგაძისა: საქ. სსრ ჯანსაჯის მოძრავი თეატრის გასტროლები ქუთაისში // ინდუსტრიული

წყარო:

1. დადიანი, შალვა. მშვენიერი საქმე // კომუნისტი. - 1934. - 23 მარტი. - № 69. - გვ. 4;
2. ხელოვნება // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1934. - 9 დეკემბერი. - № 282;
3. გამოვიყვანოთ მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი შემოქმედების ფართო გზაზე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 27 იანვარი. - № 22.

მანია, გვანჯი მიხეილის ძე – ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა კანდიდატი. 1949 წლის 3 ოქტომბერს ვ. პ. პოტიომკინის სახელობის მოსკოვის საქალაქო პედაგოგიური ინსტიტუტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს საჯარო სხდომაზე დაიცვა დისერტაცია „განაწილების კანონის სტატისტიკური შეფასება“ ალბათობითი თეორიის გამოყენებითი დარგის – მათემატიკური სტატისტიკის შესახებ, რისთვისაც მიენიჭა ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი. მისი ოპონენტების, აკად. გრედენკოს, პროფ. ლიუპნოვის და სმირნოვის, აზრით, გ. მანიას „დისერტაციიდან მიღებული შესანიშნავი თეორემები საჭიროა დროულად იქნეს გამოყენებული და ალბათობათა თეორიისა და მათემატიკური სტატისტიკის კურსში შეტანილი“.

გ. მანიამ 1949 წლის მიწურულიდან ალბათობის თეორიის კურსის კითხვა დაიწყო სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და ნ. ბარათაშვილის სახელობის გორის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში.

წყარო:

1. საინტერესო დისერტაცია // სახალხო განათლება. - 1949. - 20 ოქტომბერი. - № 43.

მანსვეტაშვილი [მანსვეტოვი], იაკობ ალექსანდრეს ძე (1855, 29/VI – 1944, 22/VI)

– მწერალი, – ფელეტონისტი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, მრეწველი და ქვემოქმედი, ხალხოსანთაგანი, – ილია ჭავჭავაძის მახლობელი თანამშრომელი, – გარე-კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ნორიოში, მღვდლის ოჯახში). მისი წინაპარი XVII საუკუნეში რუსეთის დესპანებს ჩამოჰყვა საქართველოში, ვინმე ხორევეთან ერთად და სოფ. ნორიოში ჩასიძვედა. რადგან ჩოფურა იყო, მის შთამომავალთ, ერთხანს, ჩოფურაშვილებს ეძახდნენ, შემდეგ, რაკი სასულიერო ნოდება დაიმსახურეს, ძველი გვარი – მანსვეტაშვილობა აღიდგინეს, რაც რუსეთში ლათინურიდან შემოსულა და ნიშნავს: Mansvetus – მშვიდი, წყნარი; ხელმორჩილი, დაშინაურებული).

ი. მანსვეტაშვილს წერა-კითხვა დედამ დააწყებინა, შემდეგ მამა ასწავლიდა თავის მიერ დაარსებულ უსასყიდლო სკოლაში. აქედან თბილისის სასულიერო სასწავლებელში გადავიდა, მერე – სასულიერო სემინარიაში, ი. გოგებაშვილის, ნ. ცხვე-

დაძის, გ. იოსელიანისა და ლ. ტურიაშვილის მასწავლებლობის დროს, რომელთა გავლენით წარმართა ი. მანსვეტაშვილის გონებრივი განვითარება და ზნეობრივი აღზრდა. აქვე მონაწილეობდა თვით-განვითარების მიზნით შემდგარ სემინარიელთა არალეგალურ წრეში, სადაც აკრძალულ წიგნებს ეწაფებოდნენ, დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი (1881). სტუდენტობის დროს მონაწილეობდა რევოლუციურად განწყობილ სტუდენტთა მოძრაობაში, თვით-მპყრობელობის წინააღმდეგ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1880-იან წლებში. 1886-1890 წლებში თანამშრომლობდა ილ. ჭავჭავაძის გაზ. „ივერიაში“ (ათავსებდა ფელეტონებს „უცხოთა შორის“, თითქმის ყოველ შაბათს, მაგ.: 1886 წლის № 126, 132, 138, 144, 150, 156, 161, 167, 172, 183, 192, 197, 203, 213, 219, 225, 230, 236, 242, 259, 265, 270, 276; 1887 წლის № 11, 23, 38 და სხვ.) და პოპულარული ენით დაწერილ „სამეცნიერო ამბებს“ თითქმის ყოველ ოთხშაბათს (მაგ.: „ივერია“, 1887, № 31, 35, 41 და სხვ.). აქვე წერდა რეცენზიებს, პატარ-პატარა მოთხრობებს, ჟურნალ-გაზეთების მიმოხილვებს „ნარკვევის“ სათაურით, ხანდისხან – მეთაურებსაც.

მისივე: „ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა“ („ივერია“, 1886, № 28, 29), „როგორ დღესასწაულობენ შობას ვეროპაში“ („ივერია“, 1886, № 280), „რამდენიმე სურათი ჩემის ყმანვილობისა“ („ივერია“, 1887, № 1), „წერილი მეგობართან“ („ივერია“, 1890, № 21), „დაბნეული ბატები და ორგროშიანი ამბავი“ („ივერია“, 1890, № 27), „გზაში ნანახი და გაგონილი“ („ივერია“, 1890, № 43, 47), „გიგლიას სიზმარი შობა ღამეს“: [მოთხრობა] („ჯეჯილი“, 1890, № 1), „ერთი ცვარი წყალი და იმის თავგადასავალი: [მოთხრობა] („ჯეჯილი“, 1890, № 3), „ჩემი წარსულიდან“ („ქართული მწერლობა“, 1929, № 5) და სხვ.

1894 წლიდან „მოამბეშიც“ თანამშრომლობდა – ალ. ჭყონიას რედაქტორობის დროს. წერდა ლექსებს, აგრეთვე, თარგმნიდა და სხვ.

მისი ფსევდონიმებია: ი. ალექსანდრიძე, ბარელი, დონ-იაგო, ნორიელი, შერმადინი.

ი. მანსვეტაშვილის ფელეტონები, სამეცნიერო ამბები და სხვ. დაწერილია იშვიათი პოპულარული ენით, საყურადღებო შინაარსით, მრავალმხრივი ცოდნის შემცველი და ბევრი მათგანი მარად საყურადღებო, ინტერესით საკითხავია. ბოლო ხანებში დაწერა მოგონებანი, მდიდარი შინაარსით და ლამაზი, ხალისიანი თხრობით. ამ მოგონებებში გადაშლილია XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან მოკიდებული ღირსშესანიშნავი ამბები და ცნობილ პიროვნებათა დახასიათებანი. მწერლობის დასაწყისიდანვე, ი. მანსვეტაშვილმა თანამემამულეთ შთააგონა, რომ „ყმანვილების აღზრდა პირველი მოვალეობაა კაცისა და, მეტადრე, ჩვენში ამას პირველი ადგილი უნდა ეჭიროს: „ყმანვილებზეა დამყარებული მომავალი ბედი, ესენი არიან ჩვენი იმედი, ჩვენი ნუგეში, ჩვენი ავის და კარგის შემკვიდრენი და მერმისის უღლის გამწვენი“-ო („ივერია“, 1886, № 28, 29).

საზოგადოებრივ ასპარეზზე: 1888-1892 წლებში „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ გამგეობის მდივნად იყო სრულიად უსასყიდლოდ, იმავე დროს – „ქართული დრამატული საზოგადოების“ გამგეობის წევრად. „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ ი. მანსვეტაშვილის თაოსნობით გააღო წიგნის მაღაზია, რომელიც მთელ საქართველოში ავრცელებდა წიგნებს; მის დროსვე, მისი ახლო მონაწილეობით, ჩაეყარა საძირკველი საქართველოს სიძველეთა მუზეუმს ალ. როინაშვილის მიერ შეწირული კოლექციის საფუძველზე და სხვ. 1888-1892 წლებში თბილისში სტამბა ჰქონდა, რომელიც 1892 წელს წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობას გადასცა. ეს სტამბა ესაძირკველა ქართული საგამომცემლო საქმიანობის ევროპულ წესზე დამყარებას. ამ სტამბაში იმ დროისათვის მეტად ფაქიზად და საუცხოოდ დაიბეჭდა ალ. ყაზბეგის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლისა და სხვ. თხზულებანი. აქვე იბეჭდებოდა „მოამბე“, „ცნობის ფურცელი“ და სხვ.

ი. მანსვეტაშვილი მსახურობდა თბილისის საადგილმამულო ბანკში მდივნად, 1899 წლიდან – ამავე ბანკის ბაქოს განყოფილების გამგედ, სადაც ნავთის მრეწველობას შეუდგა და საქმე ისე მარტივად წაიყვანა, რომ ნივთიერად მოლონიერდა, რითაც ბაქოს ქართველობას აუშენა ორსართულიანი სახლი – მუშების შვილების სასკოლოდ (დაუჯდა 25 000 ოქროთი), რასაც იქვე მიეჩინა სათეატრო ადგილი. ჰყავდა მრავალი სტიპენდიანტი უმაღლეს სასწავლებლებში, ეხმარებოდა ნივთიერად გაჭირვებულ მოსწავლე ახალგაზრდობას, გამომცემლობათ და სხვ. სხვათა შორის, მისი საფასით გამოიცა:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. – ა) ქართველ მაჰმადიანთ გადასახლება ოსმალეთში. მუჰაჯირი-ემიგრაცია / ზ. ჭიჭინაძისა. - თფ.: ი. ა. მანსვეტაშვილის გამოცემა, 1912 (არ. კერესელიძის სტ.). - 214 გვ.; 21 სმ.; ბ) მუსულმან ქართველობა და მათი სოფლები საქართველოში / აღწერილი ზაქ. ჭიჭინაძისაგან. - ტფ.: გამომცემელი იაკობ ალექსანდრეს-ძე მანსვეტაშვილის საფასით, 1913 (სტ. „შრომა“). - IV, 322 გვ.; 22 სმ.;

2. წერეთელი, ა. ჩემი ნაწერები / აკაკი. - წ. 1: [ლექსები]. - თბ.: ი. მანსვეტოვის გამოცემა, 1912 (ბ. კილაძის სტ.). - 242, 5 გვ.: სურ.; 19 სმ.; წ. 2. - ქუთაისი: გამოცემა ი. მანსვეტაშვილის საფასით, საამდროვო გამომცემლობა იმერეთი, 1913 (ი. კილაძის სტ.). - 256, IV გვ.; 19 სმ. - ცენზურის მიერ აკრძალული ტომის სანაცვლო გამოცემა

და სხვ.

რევოლუციის შემდეგ მთელი ქონება ჩამოერთვა. საზოგადოებრივი დამსახურებისათვის დაენიშნა პერსონალური პენსია.

ცალკე გამოცემულია:

1. მოგონებანი; ნახული და გაგონილი / იაკობ მანსვეტაშვილი; ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვე

და შენიშვნებით. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1936 (ცეკავ-შირის სტ.). - XI, 273 გვ.: სურ.; 22 სმ. - (ქართული მემუარული ლიტერატურა).

გამოქვეყნებულია:

1. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // ივერია. - 1886. - 5 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-3; 6 თებერვალი. - №29. - გვ. 1-3;
2. როგორ დღესასწაულობენ შობასა ევროპაში? // ივერია. - 1886. - 25 დეკემბერი. - №280. - გვ. 2-4;
3. უცხოთა შორის // ივერია. - 1886. - 7 ივნისი. - №120. - გვ. 1-2; 14 ივნისი. - №126. - გვ. 1-3; 21 ივნისი. - №132. - გვ. 1-3; 28 ივნისი. - №138. - გვ. 1-3; 5 ივლისი. - №144. - გვ. 1-3; 12 ივლისი. - №150. - გვ. 1-3; 19 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2; 26 ივლისი. - №161. - გვ. 1-3; 2 აგვისტო. - №167. - გვ. 1-3; 9 აგვისტო. - №172. - გვ. 1-3; 23 აგვისტო. - №183. - გვ. 1-2; 6 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1-2; 13 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1-2; 20 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1-3; 4 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-3; 11 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1-3; 18 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 1-3; 25 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1-3; 1 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1-3; 8 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1-3; 29 ნოემბერი. - №259. - გვ. 1-3; 6 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1-3; 13 დეკემბერი. - №270. - გვ. 1-3; 20 დეკემბერი. - №276. - გვ. 1-2; 1887. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 1-4; 31 იანვარი. - №23. - გვ. 1-3; 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-3; 21 თებერვალი. - №38. - გვ. 1-2; 28 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-3; 7 მარტი. - №48. - გვ. 1-3; 14 მარტი. - №54. - გვ. 1-3; 21 მარტი. - №60. - გვ. 1-3; 28 მარტი. - №65. - გვ. 1-3; 18 აპრილი. - №75. - გვ. 1-2; 23 მაისი. - №101. - გვ. 1-3; 20 ივნისი. - №124. - გვ. 1-3; 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1-3; 12 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1-3; 1888. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 1-3; 30 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3; 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1-3; 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 1-3; 19 მარტი. - №59. - გვ. 1-3; 2 აპრილი. - №70. - გვ. 1-2; 9 აპრილი. - №76. - გვ. 1-3; 16 აპრილი. - №82. - გვ. 1-2; 30 აპრილი. - №89. - გვ. 1-3; 14 მაისი. - №99. - გვ. 1-3; 21 მაისი. - №105. - გვ. 1-3; 11 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1-2; 25 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1-2; 8 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1-2; 16 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-3; 22 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2; 19 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1-3; 17 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1-2; 24 დეკემბერი. - №272. - გვ. 2-3; 1889. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1-2; 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1-3; 21 იანვარი. - №15. - გვ. 1-2; 28 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2; 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 2-3; 11 თებერვალი. - №32. - გვ. 1-2; 25 თებერვალი. - №42. - გვ. 2-3; 4 მარტი. - №47. - გვ. 1-2; 11 მარტი. - №53. - გვ. 1-2; 18 მარტი. - №59. - გვ. 1-2; 1 აპრილი. - №70. - გვ. 1-3; 1890. - 14 აპრილი. - №77. - გვ. 1-2;
4. გულმა შეუტყო: (საშობაო ამბავი) // ივერია. - 1887. - 25 დეკემბერი. - №272. - გვ. 2-3;
5. რამდენიმე სურათი ჩემის ყმანვილობისა: [პროზა] // ივერია. - 1887. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
6. სამეცნიერო ამბები // ივერია. - 1887. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-3; 18 თებერვალი. - №35. - გვ. 1-3; 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-3; 26 თებერვალი.

- №42. - გვ. 1-2; 19 მარტი. - №58. - გვ. 1-3; 25 მარტი. - №63. - გვ. 1-3; 1 აპრილი. - №68. - გვ. 1-3; 16 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2; 23 აპრილი. - №79. - გვ. 1-3; 19 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1-3; **1888**. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1-3; 23 იანვარი. - №16. - გვ. 1-3; 12 მარტი. - №53. - გვ. 1-3; 5 ნოემბერი. - №233. - გვ. 1-3; 12 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1-2; 26 ნოემბერი. - №249. - გვ. 1-3; 3 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1-3; 10 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1-2; 29 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1-3;
- 7. ქართული წარმოდგენა სოფ. ახალქალაქში // ივერია. - 1887. - 2 აგვისტო. - №159. - გვ. 2;
- 8. აღდგომა პოლში // ივერია. - 1888. - 24 აპრილი. - №87. - გვ. 2-3;
- 9. საახალწლო მილოცვა // ივერია. - 1888. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
- 10. ახლანდელი სიყვარული: (წერილებად) // ივერია. - 1889. - 23 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1-3;
- 11. პატარა გაზეთი: გამოვა ყოველ კვირას... // ივერია. - 1889. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
- 12. შინ და გარეთ: მოძმეს პირში უძრახე. ოხუნჯობა სანელეგელია მადის გასაღვიძებლად. ბისმარკის ოხუნჯობა. ოხუნჯობა ინგლისის პალატისა // ივერია. - 1889. - 16 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1-3;
- 13. გზაში ნანახი და გაგონილი: [მოთხრობა] // ივერია. - 1890. - 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-2. - გაგონ. იხ.: 4 მარტი, №47, გვ. 1-3;
- 14. გიგლიას სიზმარი შობა ღამეს: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1890. - №1. - გვ. 6-11;
- 15. დაბნეული ბატები და ორგროშიანი ამბავი // ივერია. - 1890. - 4 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-3;
- 16. ერთი ცვარი წყალი და იმის თავგადასავალი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 30-36;
- 17. ნაცნობებს // ივერია. - 1890. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3-4;
- 18. წერილი მეგობართან. ვიზიტად თალიკოსთან: [მოთხრობა] // ივერია. - 1890. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-3;
- 19. უპატრონო საფლავი // ივერია. - 1891. - 9 ივნისი. - №120. - გვ. 2;
- 20. პატარა გაზეთი №2 // ივერია. - 1892. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
- 21. წერილი გავრიდან // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 5 ივლისი. - №2200. - გვ. 4;
- 22. ჩემი წარსულიდან: ნანახი და გაგონილი: [ლიტერატურული დოკუმენტები] // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 5. - გვ. 79-94;
- 23. [ალექსანდრე ყაზბეგი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 3.

მის შესახებ:

- 1. ღამბაშიძე, დავით (ერთი დეპუტატთაგანი). წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1879. - 13 ნოემბერი. - №235. - გვ. 3-4;
- 2. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 11 ივლისი. - №147. - გვ. 1-2;
- 3. კეხელი (დავით სოსლანი). - ა) თეატრის „დამაკვირდი!“: [ლექსები] // თეატრი. - 1886. - №10. - გვ. 99; ბ) ქართულ გაზეთის რედაქციაში: (სიზმარი) // თეატრი. - 1886. - №12. - გვ. 127-128;

- 4. მთიული. კისრული ფელეტონი // თეატრი. - 1886. - №14. - გვ. 146-148;
- 5. ჯაჯანაშვილი (კავთელი, ი.). ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // თეატრი. - 1886. - №12. - გვ. 122-123;
- 6. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 12 ივნისი. - №117. - გვ. 1-2;
- 7. ნანეიშვილი, ალექსანდრე. რას მოგვიტხრობს და გვასწავლის ენა?.. // ივერია. - 1887. - 8 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-3;
- 8. ნიშადური. დაგვიანებული საახალწლო: [ლექსები] // თეატრი. - 1889. - №2. - გვ. 15-16;
- 9. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამი-ცანები) // ივერია. - 1891. - 3 ივნისი. - №138. - გვ. 1;
- 10. ცაგარელი, ა. „უპატრონო საფლავის“ შესახებ // ივერია. - 1891. - 16 ივნისი. - №125. - გვ. 1;
- 11. ზალიშვილი, მ. საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა: [რეცენზია] // მეურნე. - 1892. - №17-20. - გვ. 22-23;
- 12. ელმა. მუშათა ცხოვრებიდან: ბალახანა. ქარხანა ლიანოზოვის და ამხ. // წყარო. - ბაქო, 1913. - №4. - გვ. 13;
- 13. ფანცხავა, რომანოზ (ხომლედი). აკაკი, როგორც დიდი ეროვნული მგოსანი: (აკაკის ნაწერები, პირველი და მეორე ნიგნი, ი. მანსვეტაშვილის გამოცემა, 1913 წ.) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №1. - გვ. 52-58;
- 14. მანსვეტაშვილი იაკობ. მოგონებანი: [რეცენზია] // მუშა. - 1936. - სექტემბერი. - №217. - გვ. 4. - რეცენზენტი: ვ. ხ-ძე.;
- 15. საინტერესო მეზუარები: [იაკობ მანსვეტაშვილისა]: [ბიბლიოგრაფია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №18. - გვ. 4. - ხელმოწერა: ა. ჯ.;
- 16. ჯიბუტი, ვ. მანსვეტაშვილი იაკობ. მოგონებანი: [რეცენზია] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - სექტემბერი. - №40. - გვ. 4;
- 17. მწერალთა აქტივის კრება: [კამათი ა. თათარიშვილის მოხსენების გარშემო] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 4;
- 18. იაკობ მანსვეტაშვილი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1944. - 24 მაისი. - №104; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 26 მაისი. - №18 (28).

წყარო:

- 1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ისტორია ქართული სტამბისა და წიგნის ბეჭდვისა, 1709-1909. მეფე ვახტანგ მეექვსე. - თფ., 1909 (სტ. „შრომა“). - გვ. 25;
- 2. შვეიცერი. საზოგადო მოღვაწენი. თავ. მ. ი. თაქთაქიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - № 8. - გვ. 3;
- 3. ლასხიშვილი, გიორგი. მეზუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 277, 301;
- 4. მანსვეტაშვილი, იაკობ. მოგონებანი; ნახული და გაგონილი / იაკობ მანსვეტაშვილი; ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვე. და შენიშვნებით. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1936 (ცეკავშირის სტ.). - გვ. VII-XI;
- 5. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - თბ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 131, 257;

- ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებელი თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 522, 531.

მანსკავა, ისიდორა გაბრიელის ძე (1900, 15/IV – 1944) – კრიტიკოსი და ჟურნალისტი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ნიგვზიანში, ყოფ. ოზურგეთის მაზ., მინის მუშის ოჯახში). წერა-კითხვა დედამ დააწყებინა. სწავლობდა ნიგვზიანის სასოფლო სკოლაში, ქუთაისისა და ფოთის გიმნაზიებში და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სოციალურ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე. პოლიტიკური საქმის გამო, 1923-1924 წლებში მეტეხში იჯდა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1919 წელს, ჟურ. „რიყრაჟში“ წერილებით „ქართული პოეზიის“ შესახებ. 1919-1920 წლებში ფოთში ხელმძღვანელობდა ჟურ. „რიყრაჟს“. 1923 წლიდან წერდა გაზ. „ქართულ სიტყვაში“ და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

- ჭოლა ლომთათიძე: (კრიტიკული ეტიუდი) / ი. მანსკავა; ავტორის წინასიტყვაობით. - ტფ.: განათლება, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 48 გვ.; 15 სმ.;
- ქართული აზროვნების განვითარება მე-19 საუკუნეში / ი. მანსკავა. - ნან. 1. - პარიზი, 1936. - 120 გვ.; 21 სმ.

გამოქვეყნებულია:

- დაჩავრულთა მგოსანი: (ნ. ჩხიკვაძის პოეზია) // რიყრაჟი. - 1920. - №1. - გვ. 12-16;
- როს ღრუბელთ მთის თხებს დაეხვევა გიჟური ვნება: (ძღვანდ რიყრაჟს) [ლექსი] // რიყრაჟი. - 1920. - № 1. - გვ. 11;
- ახალი საუკუნის დასაწყისი: [ხელოვნებასა და ლიტერატურაში] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1923. - №8. - გვ. 15.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია.

მარანელი, ალექსანდრე (საშა) ივანეს ძე – რევოლუციონერი-ტერორისტი, – საქართველოს ექსარხოზის ნიკონის ერთი მკვლელთაგანი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, რევოლუციონერ მუშაობაში მონაწილეობდა ცხრაას-

იანი წლებიდან. 1912 წლის მარტის 10-ს, კავკასიის სამხედრო საბჭოს სასამართლომ მიუსაჯა დახრჩობა, რაც 12 [წლის] კატორღად შეეცვალა. კატორღიდან დაბრუნდა რევოლუციის შემდეგ და გორის ციხის უფროსად დაინიშნა, რომლის დროსაც ბრალად დაედო ტუსაღების ღამ-ღამით ციხიდან გაშვება სათარემოდ, ამიტომ შეპყრობა დაუპირეს, რის გამოც თავი მოიკლა.

წყარო:

- Архивная справка по ист.-револ. архиву ЦАХ пр. ССР. - 1931. - 23 ივლისი. - № 983.

მარგიანი, აკაკი [იზივე აკაკი სვანი] (1891, 25/IV – 1945) – მწერალი და მეცნიერ-მუშაკი (დაიბადა ზემო სვანეთის სოფ. მულახში, მასწავლებლის ოჯახში). დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი (1906) და 1907 წელს შევიდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, საიდანაც მალე გამორიცხეს არალეგალურ წრეებში მონაწილეობისათვის. უკანასკნელ ხანს მსახურობდა თბილისის სიძველეთა დაცვის კომიტეტში, იმავე დროს, იყო ზემო სვანეთის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის მეცნიერ-მუშაკი. გარდაიცვალა 1945 წელს.

ა. მარგიანმა სიყრმიდანვე შეიგნო, რომ „უკულმა ბრუნავს ცხოვრების ჩარხი“, მაგრამ სწამდა, რომ ქვეყანა მოესწრებოდა „გამარჯვებათა დროშების ფრიალს“ და სამშობლოს წინსვლას შეხაროდა. აკაკისა და ვაჟა-ფშაველას გავლენით აღზრდილი, მამულიშვილური განცდებით გაჟღენთილ ლექსებს წერდა (ყურნალ-გაზეთებში) და შვილსაც სამშობლოსათვის თავდადებისკენ მოუწოდებდა. აღსანიშნავია მისი ლექსები: „კვლავ წყვიდადი“, „არნივის სიმღერა“, „ტაძარი“, „თამარი“ და სხვ. ხელნაწერად დარჩა: ეთნოგრაფიული ნარკვევები სვანეთის ცხოვრებიდან, მოგონებანი აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას და იროდიონ ევდოშვილის ცხოვრებიდან.

მისი შვილია პოეტი რევაზ მარგიანი.

წყარო:

- [გრიშაშვილი, იოსებ]. აკაკი სვანი. მარგიანი. 1891-1945: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 8 მარტი. - №9. - ხელისმონერა: ი. გ.

მარგიანი, რევაზ აკაკის ძე (1916, 21/XI –) – პოეტი.

ცალკე გამოცემულია:

- ლექსები. - თბ.: საბლიტგამი, 1940. - 68 გვ.; 15 სმ.;
- კომისარი გიორგაძე / რევაზ მარგიანი; [პ/მგ რედ. ვ. სიხარულიძე]. - [ქერჩი]: „ქართველი მსროლელის“ გამოც. და სტ., 1942. - 12 გვ.; 9 სმ.;
- ახალი ლექსები. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა და სტ., 1945. - 61 [3] გვ.; 18 სმ.;

4. მუმლი მუხასა: ლექსები და ბალადები. - თბ.: კომუნისტის გამბა და სტ., 1946. - 127 გვ.; 17 სმ.;
5. ჩემს პატარა მეგობრებს: [ლექსი]. - თბ.: საბლიტგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამბის საქმეთა სამმართველო ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 98 გვ.; 21 სმ.;
6. აქა მშვიდობა: [ლექსები]. - თბ.: კომუნისტის გამბა, 1948 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტისტი). - 64 გვ.; 21 სმ.;
7. სიმღერა კომუნისტისა. - [თბ.]: საბჭოთა მწერალის გამბა და სტ., 1949. - 105 გვ.; 16 სმ.;
8. ხორბალა: თანამედროვე ზღაპარი / გ. შატბერაშვილი, რ. მარგიანი. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტისტი). - 36 გვ.; ილ.; 25 სმ.;
9. მისალმებთა ნაკადი: [ლექსები]. - თბ.: სახელგამი, 1952 (თბილ. სტ. N2). - 145 გვ.; 16 სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. კაპუტიკიანი, ს. წალკაძორში: [ლექსი] / ს. კაპუტიკიანი; მთარგ. რ. მარგიანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 17 მაისი. - №19;
2. თარბა, ი. მშვიდობის სიმღერა / ი. თარბა; მთარგმ. რ. მარგიანი // კომუნისტისტი. - 1949. - 16 ოქტომბერი. - №206.

გამოქვეყნებულია:

1. ბუხართან თქმული: [ნია. ჯიხვის სიკვდილი. ლექსები] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №3. - გვ. 14-15;
2. გზაში: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №4. - გვ. 38;
3. ლექსები // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივლისი. - №20. - ლექსები: გაზაფხული; ზღვაზე; კოშკები; მთებში; ლექსებიდან „აზერბაიჯანი“: [ნაწყვეტი];
4. ღამე მთაში: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტისტი. - 1940. - 8 სექტემბერი. - №209;
5. ალექსი ინაურს: [ლექსი] // კომუნისტისტი. - 1941. - 28 დეკემბერი. - №308;
6. იქ, ჩვენთვის ფეთქავს სტალინის გული: [ლექსი] // კომუნისტისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 5 აგვისტო. - №8;
7. ლავრენტი ბერია ფიზკულტურელთა პარადზე მოსკოვში: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 თებერვალი. - №9;
8. მამულისათვის გვიხმობს ბელადი: [ლექსი] // კომუნისტისტი. - 1941. - 25 ივლისი. - №174;
9. მრავალ ახალ წელს, ჩემო მამულო!: [ლექსი] // კომუნისტისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 31 დეკემბერი. - №36;
10. უკვდავება: [ლექსი]: გმირულად დაღუპული მფრინავის გასტელოს ხსოვნას // კომუნისტისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 24 ივლისი. - №5;
11. ჩვენ მშობლიურ მთაველს ვიცავთ: [ლექსი] // კომუნისტისტი. - 1941. - 7 ოქტომბერი. - №237;
12. ამხანაგი ჩანჩობაძე: [ლექსი] // კომუნისტისტი. - 1942. - 22 იანვარი. - №18;
13. ბავშვი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 26 ივნისი. - №26;
14. გამოსალმება: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 2 დეკემბერი. - №43;

15. გაფრინდი ჩემო თეთრო თოლია: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 2 დეკემბერი. - №43;
16. კომისარი გიორგაძე: [ლექსი] // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1942. - 9 აგვისტო. - №34;
17. მზვერავების ამბავი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ივლისი. - №28;
18. სანგარში: [ლექსი] // ახალი სვანეთი. - მესტია, 1942. - 6 ოქტომბერი. - №39; ლახვარი. - 1942. - 16 ივლისი. - №4;
19. ყირიმისათვის მებრძოლ ქართველებს: [ლექსი] // კომუნისტისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 24 მარტი. - №12;
20. შური ვიძიოთ: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 9 იანვარი. - №2;
21. ჩონგური: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ივლისი. - №28;
22. ბარათი: ფრონტელის დღიურიდან: [ლექსი] // კომუნისტისტი. - 1943. - 5 ოქტომბერი. - №208;
23. გაფრინდი, ჩემო თეთრო თოლია: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 15 სექტემბერი. - №190;
24. ზამთარი: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 3 აგვისტო. - №159;
25. ია-ია: [ლექსი]: ნინო ულენტს: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 3 აგვისტო. - №159;
26. სანგარში: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 3 აგვისტო. - №159;
27. ტყვე: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 15 სექტემბერი. - №190;
28. ფრონტელის დღიურიდან: [ლექსები] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 28 თებერვალი. - №6. - შინაარსი: ტყვე; ტალღების ბრძოლა;
29. ფრონტელის დღიურიდან // მნათობი. - 1943. - №6. - გვ. 16-17;
30. მენ შორს ხარ ახლა: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 15 სექტემბერი. - №190;
31. არაბატის ისარზე; თუ ოდეს იქნე ჩემზე მგლოვარე; იმერელი ბიჭი ვიყავ.; მთის კალთაზე სახლი მედგას: [ლექსები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 8 ოქტომბერი. - №34;
32. ასე სცოდნია ბრძოლაში ქართველს; ზღვაზე; მე უბით ვატარებ პატარა ბარათს: [ლექსები] // მნათობი. - 1944. - №12. - გვ.: 37-39;
33. დედისადმი; თოვს; მე ვნახე გმირი; ჩვენ ერთად ვიყოთ: [ლექსები] // მნათობი. - 1944. - №11. - გვ.: 34-37;
34. მამულისათვის გვიხმობს ბელადი; მოსკოვი; სტალინის ნიგნი: [ლექსები] // სტალინის: ლექსთა კრებული. - 1944. - გვ.: 64-67;
35. სანგარში. იმერელი ბიჭი ვიყავ: [ლექსები] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1944. - 3 დეკემბერი. - №253;
36. უკვდავი ნიგნი: [ლექსი] ფრონტელის დღიურიდან // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 22 დეკემბერი. - №42;

37. ალექსანდრე საჯავია: [ქართველი პოეტის გარდაცვალებიდან ერთი წლის შესრულების გამო] / რ. მარგანი, ვ. ჭელიძე, ნ. აგაშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 სექტემბერი. - №30;
38. გამარჯვების სიმღერა: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №10. - გვ. 1;
39. დერეფანზე ხორბალი მაქვს; კავკასიის ლურჯო მთებო; წმინდა კვირიკეს ტაძარი: [ლექსები] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 52-53;
40. მამა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 7 ოქტომბერი. - №33;
41. მე რომ პატარა ვიყავი: [ლექსი] // პიონერი. - 1945. - №1. - გვ. 19;
42. სვანურ კალოზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 7 ოქტომბერი. - №33;
43. სიმღერა ბერიანზე: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №1. - გვ. 3;
44. სოფელმა ბიჭმა პატარამ...: [ლექსი]: ახალგაზრდა კომუნისტი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 8 დეკემბერი. - №132-133;
45. ფრონტელ მეგობრებს: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 1 თებერვალი. - №1;
46. ყირიში; სამი წლის წინათ: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1945. - 3 ივნისი. - №109;
47. ჩემო კერავ; დაგიბრუნდი...: [ლექსი]: სვანური სიმღერა // კომუნისტი. - 1945. - 21 დეკემბერი. - №251;
48. ჩემს დობილს: [ლექსი]: ფრონტელის დღიურიდან // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 8 მარტი. - №9;
49. ხათუნას კრუხი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №6. - გვ. 7;
50. ხათუნას წერილი მამას: [ლექსი]; ნახ. ირინე გეგნერისა // ოქტომბრელი. - 1945. - №9. - გვ. 3;
51. ბავშვების მეგობარი // ოქტომბრელი. - 1946. - №11-12. - გვ. 4;
52. ბელადის სახლი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 5 აპრილი. - №15;
53. დღევანდელი იყოს...: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №12. - გვ. 2;
54. ვინ მომპოროს სამშობლოს დროშას: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 221;
55. ის ბერიკაცი ვგუგუნებ...: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 28 ივნისი. - №27;
56. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // ლენინელი. - ზესტაფონი, 1946. - 20 იანვარი. - №5;
57. მე უბით ვატარებ პატარა ბარათს: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 21-22;
58. საჩუქრებით: [ლექსი]; ნახ. რ. სტურუასი // ოქტომბრელი. - 1946. - №10. - გვ. 1;
59. სვანური სიმღერა: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 75;
60. ქართველი ბავშვების ბარათი ბერიას: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №10. - გვ. 1-2;
61. ქართველი მგოსნების წიგნი: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 74;
62. ჩემი ნობათი. გიორგი ქუჩიშვილს: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №11. - გვ. 11;
63. ცხრაასორმოცდაორი; სვანური თქმულება; მაგონდება...; დარის მოლოდინში...; თენდება...: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1946. - 5 თებერვალი. - №26;
64. ხათუნას წერილი სვანეთში: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1946. - №4. - გვ. 13;
65. ბები ართავს: [ლექსი] // დილა. - 1947. - №11. - გვ. 16;
66. ბელადის კერა: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1947. - 1 იანვარი. - №1. - ლექსები: გორის ციხის თქმულება, ლენინის ქუჩაზე, მარადეჟამს გზას გამინათებს, ქართლი მღერის, ბავშვები, შენ თუ გსმენია...;
67. დედა: [ლექსი]; ნახ. რ. სტურუასი // ოქტომბრელი. - 1947. - №3. - გვ. 1;
68. დერეფანზე ხორბალი მაქვს...; ზამთარი; კალოზე; მე უბით ვატარებ პატარა ბარათს; მთის კალთაზე სახლი მედგას; მირანგულა: [ძველი სვანური პალადა]; სვანური სიმღერა: [ლექსები] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ.: 198-206;
69. ისევ ომის რვეულიდან: [შენ რომ სთქვი..., ქერჩის კიბე, ნუთუ შენა ხარ? ლექსები] // მნათობი. - 1947. - №1-2. - გვ. 79-80;
70. ლენინი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №4. - გარეკანის მე-2 გვ.;
71. მოსკოვში: [ლექსი] // დილა. - 1947. - №9. - გვ. 5;
72. ნინო და ვაშლები: [ლექსი] // დილა. - 1947. - №10. - გვ. 17;
73. სალუტი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №5-6. - გარეკანის მე-2 გვ.;
74. ქართველი პიონერების წერილი ბელადს: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 29 ივნისი. - №26-27;
75. ქართლი: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1947. - 19 ივლისი. - №143. - შინაარსი: 1. აქა მშვიდობა! 2. ქართლი. 3. ჩვილი. 4. ბარაქა. 5. შუა ქართლში დავსახლდები. 6. მთამ მთობა არ მოიშალა... 7. მასპინძლო...;
76. ყანასთან ომი მომინდა...: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1947. - 15 ივნისი. - №119. - ლექსები: ზღვასავით ლელავს სამკალი, მოსავლის ამბავი, ისევ ის ლურჯი მარანი...;
77. შვიდი დღე-ღამე უშბის მწვერვალზე: [ნარკვევი] / ნახ. შ. მაყაშვილისა // პიონერი. - 1947. - №6. - გვ. 30-32;
78. ჩვენი ხმა, სიტყვა პირველი...: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 9 იანვარი. - №7;
79. ცხრა თებერვლის მოლოდინში: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 11 იანვარი. - №2;
80. წერილი ბელადს გორიდან: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №7. - გვ. 3;
81. ამ დღეს ველოდი კომკავშირელი: [ლექსი. 9 მაისი, 1945] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირის: კრებული. - 1948. - გვ. 59-62;
82. გაზაფხულდა: [ლექსი] / ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1948. - №4. - გვ. 5;
83. გამოცდები: [ლექსი] // პიონერი. - 1948. - №5. - გვ. 9;
84. ეს არის ჩემი ოცნება: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №10. - გვ. 16;
85. კომკავშირული სიმღერა: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირის: კრებული. - 1948. - გვ. 62-63;
86. მოგილოცავთ...: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №1. - გარეკანის მე-2 გვ.;

87. მოსავლის სიმღერა: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №7. - გარეკანის მე-2 გვ.;

88. მულახი-ჩემი სოფელი: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №1. - გვ. 77-78;

89. სიმღერა კომუნისტებისა: [ლექსი]: საქართველოს ბოლშევიკების XIV ყრილობას // კომუნისტი. - 1948. - 26 იანვარი. - №17;

90. ტელესიკი: [უკრაინული ხალხური ზღაპარი] / გადმოკეთებული რ. მ-ნის მიერ // დილა. - 1948. - №7. - გვ. 16. - გარეკანის მე-3 და მე-4 გვ.;

91. ცხრა მაისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1948. - 9 მაისი. - №92. - გვ. 3;

92. აქა მშვიდობა!: [ლექსთა ციკლი]: მშვიდობის მომხრეთა საკავშირო კონფერენციის დელეგატის დღიურები // კომუნისტი. - 1949. - 20 ნოემბერი. - №230;

93. ბერიას მოედანი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 6 ნოემბერი. - №44;

94. ბერიას მოედნისაკენ: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №11. - გარეკანის მე-2 გვ.;

95. დღევანდელი იყოს ეს კერა...: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №12. - გვ. 9;

96. თბილისის მაისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1949. - 1 მაისი. - №87;

97. საბჭოთა არმიელი: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №2. - გარეკანის მე-2 გვ.;

98. სავარდო და სამაისო: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 24 აპრილი. - №16;

99. სიმღერა კომუნისტების: [საქართველოს ბოლშევიკების XIV ყრილობას] // მნათობი. - 1949. - №2. - გვ. 32-48;

100. ჩვენი დედა-ქალაქი: [თბილისი. ლექსი] / ნახ. ვ. ჯაფარიძისა // დილა. - 1949. - №3. - გვ. 8-9;

101. ხორბალა: [მოთხრობა] / გ. შატბერაშვილი, რ. მარგიანი; ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1949. - №7. - გვ. 1-6; №8. - გვ. 3-7; №9. - გვ. 1-5;

102. ბარათი თბილისის სტალინის ოლქიდან: მოსკოვის სტალინის ოლქის ამომრჩევლებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1950. - 8 მარტი. - №51;

103. გორი ხმას აძლევს მშობლიურ ზედადს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1950. - 17 დეკემბერი. - №282;

104. ლენინი: [ლექსი] // დამკვრელი. - ნულუკიძე, 1950. - 22 აპრილი. - №32; სტალინის დროშა. - 1950. - 22 იანვარი. - №5; კომუნისტი. - 1951. - 21 იანვარი;

105. ყრმობიდან მიყვარს: [ლექსი] // მნათობი. - 1950. - №1. - გვ. 29-30;

106. მარად ხალხის გულში ცოცხლობს: [ლექსები დიდ ლენინზე] // დილა. - 1951. - №4. - გვ. 4;

107. პიონერული სიმღერა: [ლექსი] // დილა. - 1951. - №4. - გარეკანის მე-2 გვ.;

108. უკრაინელ პოეტებს: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 29 აპრილი;

109. შხელდა-უშხის გმირებს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 11 დეკემბერი; მნათობი. - 1951. - №2. - გვ. 4;

110. ხალხთა ბედნიერებისათვის!: [ლექსი] // დამკვრელი. - ნულუკიძე, 1951. - 19 იანვარი;

111. В Москве; Песня о стали: Из цикла стихов о Родине / Р. Маргиани; Пер. с груз. А. Межиров // Молодой сталинец. - Тбилиси, 1951. - 15 ноября;

112. Тбилисский май: [Стихи] / Р. Маргиани; Пер. с груз. Б. Серебряков // Заря Востока. - 1951. - 1 мая;

113. 5: [ლექსი] / ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1952. - №6. - გარეკანის მე-2 გვ.;

114. მისალმებათა ნაკადი: [როცა ჩვენ ვგზავნი... კრემლში, ჩემი სიმღერა, გახსოვს მწვანე გვალდას მთაო... პაკ დენ აი, ამ საუკუნის სამოციანი წლების მაცრები, ჩვენი პლანეტა, ბალადა რაიმონდა დიენზე, მთავლელობა სიტყვა, ძვირფასი საგ ზური, შენს ლიმოლში გაიზარდოს, მშვიდობისა მინაწერი, ერთი მისამართი, ძლიერ სიმღერას. ლექსები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 7 მარტი;

115. სიმღერა: [ლექსი] / ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1952. - №11. - გვ. 3;

116. სიმღერა: [ლექსი] // პიონერი. - 1952. - №9. - კანის მე-2 გვ.; სახალხო განათლება. - 1952. - 1 ოქტომბერი.

მის შესახებ:

1. ბაიძე, ვ. - ა) რევაზ მარგიანი: მისი ლექსების პირველი წიგნის გამოსვლის გამო: [რეცენზია] // სტალინელი. - გორი, 1940. - 20 მაისი. - №73; ბ) ხორბალა: [გ. შატბერაშვილი, რ. მარგიანი. ხორბალა. თანამედროვე ზღაპარი. თბ. საბლიტგამი, 1950. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 30 ივლისი. - №31; გ) Поэтический рассказ о хлебе: [Рецензия] // Заря Востока. - 1950. - 3 сентября. - № 195;
2. რევაზ მარგიანის შემოქმედებითი საღამო [მწერალთა კლუბში 29 ივნისს] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 9 ივლისი. - №19;
3. ქურიძე, შ. რევაზ მარგიანი. „ლექსები“: [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 11 ოქტომბერი. - №237;
4. საჯაია, ა. რევაზ მარგიანის ლექსები: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 6 ივნისი. - №23;
5. ნვერავა, ს. ახალგაზრდა მწერლები: [რევაზ მარგიანისა და ალექო შენგელიას შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 20 ივნისი. - №143;
6. შამათავა, დ. საფრონტო ლირიკა: [რ. მარგიანი-„ახალი ლექსები“]: „საბჭოთა მწერალი“ 1945 წ.: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 15 ივლისი. - № 23;
7. ახალგაზრდა ქართველი პოეტები მოსკოვში: [მწერალთა სრულიად საკავშირო თათბირზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 19 აპრილი. - №47;
8. რ. მარგიანისა და ი. ნონეშვილის საღამოები მოსკოვში // კომუნისტი. - 1947. - 18 აპრილი. - №79;
9. ნულუკიძე, ვ. „მუმილი მუხასა“: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 18 იანვარი. - №3;
10. Грузинские поэты в Москве: [Р. Маргиани и И. Нонешвили] // Молодой сталинец. - Тбилиси, 1947. - 22 апреля. - № 48;
11. თოფურია, აკაკი. საინტერესო წიგნი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 9 მაისი. - № 18;

12. რევაზ მარგიანის ლექსები რუსულ ენაზე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 8 ივლისი. - № 82;
13. რევაზ მარგიანის შემოქმედების საღამო გორში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 31 ივლისი. - № 30;
14. რევაზ მარგიანის შემოქმედების საღამო სვანეთში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 26 სექტემბერი. - № 38;
15. იმერი, გ. გამარჯვებულთა სიმღერები: [რ. მარგიანი. „სიმღერა კომუნისტისა“ გამ-ბა „საბჭოთა მწერალი“ 1949 წ. რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 21 სექტემბერი. - № 185;
16. მესხი, კ. „აქა მშვიდობა“: [რ. მარგიანი - „აქა მშვიდობა“ გამ-ბა „კომუნისტი“. რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 13 სექტემბერი. - № 112;
17. შადური, რ. ერთი სერიოზული შეცდომის შესახებ: [რ. მარგიანის ლექსების „აქა მშვიდობა“-ს შესახებ]: [რეცენზია]: საქ. კპ (ბ) ცკ მდივნის წერილი // კომუნისტი. - 1949. - 29 ნოემბერი. - № 235;
18. ვარდოსანიძე, გ. - ა) გ. შატბერაშვილი, რ. მარგიანი - „ხორბალა“: [გ. შატბერაშვილი, რ. მარგიანი. ხორბალა. თანამედროვე ზღაპარი. თბ. საბლიტგამი. 1950] // მნათობი. - 1950. - № 12. - გვ. 153. - რეცენზია; ბ) თანამედროვე ზღაპრის ნიმუში: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 19 დეკემბერი. - № 150;
19. ლომინაძე, გ. ხორბალა: [რეცენზია]: რა ვიკითხოთ // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 29 ივნისი. - № 26.

წყარო:

1. ახალი წიგნები: რევაზ მარგიანი – „მუმლი მუხასა“ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 ნოემბერი. - № 45. - გვ. 4;
2. ახალი წიგნები: რევაზ მარგიანი – „ჩემს პატარ მეგობრებს“ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 14 მარტი. - № 10. - გვ. 4.

მარიამ დედოფალი, გიორგი ციციშვილის ასული (1768, 9/IV – 1850, 30/III) – სამშობლოს დამოუკიდებლობის დაცვისთვის დასჯილი, – მეფე გიორგი XIII-ს ქვრივი, უკანასკნელი დედოფალი, – ციციშვილის ასული, რომელიც 14 წლისა მისთხოვდა ნაქვრივალ გიორგი XII-ს (1798-1800) და 11 შვილი შესძინა.

გიორგი XIII-ს გარდაცვალების შემდეგ, რუსეთის იმპერატორი ალექსანდრე I თავისი მანიფესტით, 1801 წლის ენკენისთვის 12, საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ ჩვენს ქვეყანას დიდ წყალობას შეჰპირდა: გარეშე მტრებისაგან დაგიცავთ, ქვეყნის მშვიდობას, მეუდროებას, ქონებრივ ხელშეუხებლობას დაგიფარავთ. ამის მაგიერ, რუსეთის მიერ დანიშნული საქართველოს გამგე გენერალი კ. კნორინგი, რუსის მეფისავე სახელით, ყოველის მხრით ავინროვებდა ქართველ ხალხს, ყურადღებას არ აქცევდა მოხელეთა ბოროტმოქმედებას, ქვეყნის ძარცვას და, გარდა ამისა, მარიამ დედოფალს სამეფო რეგალიების ჩამორთმევაც დაუპირა, რამაც ძალზე გაანანწყენა მარიამი. რუსი მოხელენი ყოველ ნაბიჯზე

შეურაცხყოფდნენ საქართველოს სამეფო გვარს: ბატონიშვილებს მამულები ჩამოართვეს, თვით ბატონიშვილები კი რუსეთს გადაასახლეს და ყოველი ღონისძიებით სპობდნენ დამოუკიდებლობის ნასახს.

ბატონიშვილთა გაძევების შემდეგ, საქართველოს მთავარმართებელმა, გარუსებულმა პ. დ. ციციშვილმა (1754-1806) მარიამის გასტუმრება მოინდომა რუსეთს, რათა საბოლოოდ მოესპო საქართველოს დამოუკიდებლობის ნაშთი. მარიამი არ დათანხმდა: ჩემი მამულიდან ვერ გამაძევებთო. მთავარმართებლის განკარგულებით, გენ. ი. ლაზარევმა მარიამის სასახლეს ჯარი შემოარტყა, თვით ეწვია მარიამს სასახლეში (ზოგი ცნობით, სანოლში) და ძალით მოუხდომა ტახტიდან ჩამოყვანა (სხვა ცნობით, ავადმყოფი დედოფალი სანოლიდან უნდა გადმოეყვანა). მარიამმა იძრო ხანჯალი და მოძალადე გენერალი იქვე განგმირა 1803 წლის აპრილში. თბილისის ნაცვალმა (პოლიცემისტერმა) მიკირტუმ სურგუნოვმა ასე გააღმასახული მარიამი რომ დაინახა, ფაფახში ხელი შეყო და ისე წაართო ხანჯალი (ხალხში ხმა გავარდა, ვითომ ი. ლაზარევი მარიამის პირადმა მდივანმა იოსებ ყორღანოვმა მოკლა, ხოლო დედოფალმა დაიბრალაო). უმნოდ დარჩენილი მარიამი პ. დ. ციციშვილმა იმავე 1803 წელს რუსეთს (ქ. ვორონეჟს) გადაასახლა. დაატყვევეს ბელგოროდს. ტყვეობით სულშესუთული მარიამი მწუხარებით იგონებდა წარსულს: „დღეიდან ვსწყევლი და ვგმობ წარსულ კეთილდღეობას; სხეული ჩემი ნაზად და ფუფუნებაში აღზრდილი, უწყალოდ არის დაკოდილი და გვემული წყეულის, შეჩვენებულის კაცისაგან დანათრევი უპატიურად; წამგლიჯეს საკუთარი საუფლისწულო, თუმცა მცირე, მაგრამ შემკობილი საუკეთესო და კამკამა წყარო-მდინარეთი, წმინდა ჰაერთა და უხვი მოსავლითა“-ო.

გარდაიცვალა 1850 წლის მარტში. იმავე წლის აპრილის 20 რუსეთიდან ჩამოასვენეს და მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძარში დაკრძალეს.

მის შესახებ:

1. როტიერი. საქართველოს უკანასკნელი დედოფალი მარიამი: [თარგმანი] // მოამბე. - 1894. - № 7, განყ. II. - გვ. 1-11;
2. მარიამ დედოფალი: [სურათი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - ალბომის მე-6 გვ.;
3. დედოფალი დარეჯან, დედოფალი მარიამ, ბატონიშვილი ბაგრატი: (სურათები) // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1901. - 16 სექტემბერი. - № 6. - გვ. 1;
4. იმედაშვილი, იოსებ. მზე ჩაესვენა (მარიამ დედოფალი): ისტორიულ-დრამატიული სურათი 1 მოქმედებად. - [თბ.], 1920 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 16 გვ.;
5. ჭიჭინაძე, ზაქარია. მარიამ დედოფალმა რა მიზნით მოკლა რუსის გენერალი ლაზარევი და კრწანისის ომის ამბავი 1795 წ. / ზ. ჭიჭინაძისა. - თბ., 1920 (სტ. „განათლება“). - თავფურც., 18 გვ.;

6. პაპავა, თამარ; პაპავა. აკაკი. მარიამ, უკანასკნელი დედოფალი საქართველოსი: [ისტორიული მონოგრაფია] // ბედი ქართლისა. - პარიზი, 1948. - №1. - გვ. 20-25; №3. - გვ. 22-27;
7. სალია, კ. მარიამ დედოფლის გარდაცვალებიდან ასი წლის თავი: [საქართველოს უკანასკნელი დედოფალი (1768-1850) ბიოგრაფიული მონაცემები] // ბედი ქართლისა. - პარიზი, 1950. - №7. - გვ. 2-6.

წყარო:

1. იოსელიანი, პლატონ. ცხოვრება მეფე გიორგი მეცამეტისა და საქართველოს რუსეთთან შეერთება / აღწერილი პლატონ ეგნატის ძის იოსელიანის მიერ. - მე-2 გამოც. - თფილისი: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1893 [კანზე: 1895] (ეჭ. ივ. ხელაძის სტ.). - 336, 8 გვ.;
2. გუნია, ვ. საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ.: 287-294; 388-321; 1903. - გვ. 477;
3. ფრონელი, ალ. მთიულეთი 1804 წელს: ისტორიული ამბავი. - ტფ., 1896. - გვ.: 63, 119, 155, 224-225;
4. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 121-122, 168;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 485.

მარიამი [იგივე მარიამ ბატონიშვილი] (1755 – 1829) – მგოსანი, – ერეკლე II-ის (1720-1798) ასული, ქ. თბილისის მოურავის დავით ციციშვილის მეუღლე, – მწიგნობრობისა და ხელოვნების მოყვარულ ოჯახში აღზრდილი, მუსიკოსი, საღმრთო წერილში დახელოვნებული, ქართული კლასიკური და მიმდინარე მწერლობის მცნობი, დიდად ნიჭიერი მელექსე, თანამედროვეთაგან დიდი პაპის (ერეკლე II-ის პაპის) თეიმურაზ I-ის პოეტური ნიჭის მქონედ აღიარებული („დიდი მეფის თეიმურაზის ნიჭი გამოყვა ამ ქალსა“).

შეესწრო ალა-მაჰმად-ხანის მიერ თბილისის აკლესია-აოხრებას, სამეფოს დამხობას, მეფის რუსეთთან შეერთებას, ოჯახურ დაქვეითებას, ნივთიერ დაცემას და სხვ.

ლექსების წერა ახალგაზრდობიდანვე დაიწყო და საყოველთაო ყურადღებაც მიიპყრო. მრავალი მკითხველი ყავდა, როგორც იმ დროის სულიკვეთების გამომხატველს. მისი ლექსები ხელიდან ხელში გადადიოდა. ბოლო დროის ლექსებში გლოვობს სამშობლოს დამხობას, დასტირის იმ გარემოებას, რომ მისი ნათესავნი და მახლობელნი:

„ჩრდილოს კერძომან საბავთოს ქარმან მძვინვარედ მქროლმან დადაუნყნარმან ჩემნი მთიებნი ჰყო გარის გარმან...“
აგრეთვე:

„იგრგვინვა ცამან ჩვენზედა რისხვითა საშინელითა, დაჰფარნა ჩრდილოთ ღრუბელმან მნათობთ არენი ბნელითა, წარჰხდეს წალკოტნი მალაღნი, ჭი საცდურიტა ძნელიტა, ვაი დიდებულნი პალატნი იქმნა მტერთ საცინელიტა ან განწირული უწყალოდ ვიწვი ცეცხლიტა არა ნელიტა“–ო.

მარიამის ლექსები დავით რექტორმა თავის ანთოლოგიაში შეიტანა. ნაწილი დაიბეჭდა გაზ. „ბახტრიონში“ (1922, № 13), ია ეკალაძის „ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგიაში“ (ტფ., 1928, ნიგ. II); ყველა – ხუთივე ლექსი გამოაქვეყნა ლევან ასათიანმა თავის გამოკვლევაში: „ძველი საქართველოს პოეტი ქალები“ (ტფ., 1936).

გამოქვეყნებულია:

1. თქმული მეფის ირაკლის ასულის მარიამ - ქალაქის მოურავის დავით ციციშვილის მეუღლისაგან - მეფის ძის ალექსანდრეს დაწინდულის ნინოს სიკვდილზე: [ლექსი. რედაქციისა და ბარბაღე ქობულაშვილის შენიშვნებით] // დროება. - 1869. - 29 ნოემბერი. - № 48. - გვ. 4;
2. ყაბარდოს იყო იგი მზე: ლექსი ნათქვამი მარიამ ბატონიშვილის მიერ // თეატრი. - 1886. - №31. - გვ. 348-349. - სქოლიოში ნინო ორბელიანის განმარტება;
3. ლექსები // ბახტრიონი. - 1922. - № 13. - გვ.: 2, 5.

მის შესახებ:

1. აფხაიძე, შალვა. ქართველი პოეტი ქალები // ბახტრიონი. - 1922. - № 13. - გვ. 2;
2. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგია / რედ.: ია ეკალაძე. - ტ. 2: XVI-XVIII საუკუნეები [ალორძინების პერიოდი] / წინასიტყვ. ავტ. ალ. ბარამიძე; გამოც. ხელმძღვ. შილაკაძე ანდრო. - ტფ., 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - XVI, 304 გვ.: სურ.: 27 სმ. - დანართი: მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები;
3. ასათიანი, ლევან. ძველი საქართველოს პოეტი ქალები / [პ/მგ. რედ. გ. თავიშვილი]; გარეკანი, ყდა, ტიტული და თავბოლოხატულობა ლ. გუდიაშვილის. - ტფ.: სსრკ მეცნ. აკად. საქ. ფილ. გა-მა, 1936 (ცეკავშირის სტ.). - 284 გვ.: [4] გვ., სურ. in recto, [2] გვ..

წყარო: არ არის მითითებული.

მარი, ალექსანდრა ალექსი შუკოვსკის ასული (1860 – 1941, I) – მეცნიერი მუშაკი, – მეუღლე და მეცნიერული თანამოღვაწე აკად. ნ. ი. მარის, დედა პროფესორ იური მარის, და (ცნობილი ირანისტი – ვალენტინ შუკოვსკის, მედიცინის დოქტორის – ივანე შუკოვსკის და აკად. ვ. ვ. ბარტოლდის მეუღლისა, ღრმად განათლებული, ევროპული ენების მცოდნე, ამავე დროს, უბრალო და სათნო (რომელსაც ერთ წელიწადში გარდაეცვალა მეუღლე,

შვილი და ძმა). გარდაიცვალა 1941 წლის იანვარს, ლენინგრადში.

მთელი თავისი მრავალმხრივი ცოდნით ეხმარებოდა მეუღლეს სამწერლო-სამეცნიერო მუშაობაში, რითაც საკმაო წვლილი შეიტანა ქართულ-სომხური კულტურის საქმეში. უშუალო მონაწილე იყო ქ. ანის გათხრებისა და საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ექსპედიციის; დასთან – მარიამთან ერთად, შეადგინა თავისი ქმრის ნ. მარის, აკად. ვ. ბარტოლდის და სხვათა შრომების მრავალმხრივი „საძიებლები“, მათი მრავალტომეულ გამოცემათა მასალები სისტემაში მოიყვანა (რითაც მეცნიერ-მკვლევართ შრომა გაუადვილა), ეხმარებოდა ნ. მარის სალექსიკონო მუშაობაში: ა) სათანადო ფურცლებზე გადიტანა დ. ჩუბინაშვილის „ქართულ-რუსული ლექსიკონის“ აუარებელი მასალა; ბ) შევლოდა აფხაზურ-რუსული ლექსიკონის“ შედგენაში; გ) აფხაზური ენისა და აფხაზეთის ისტორიის შესახებ ნ. მარის მიერ დაწერილი 25 შრომის ერთ ტომად გამოცემას დიდი ამაგი დასდო; დ) ნ. მ. მართან ერთად მოიარა აფხაზეთის სხვადასხვა რაიონი, აქტიური მონაწილეობა მიიღო აფხაზი მეცნიერ-მუშაკების აღზრდასა და აფხაზეთის სამეცნიერო კერათა შექმნაში; ვ) მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ქმრისა და შვილის ნაშრომთა გამოცემაში და სხვ.

წყარო:

1. Миханкова, В. А. Николай Яковлевич Марр: Очерк его жизни и научной деятельности / В. А. Миханкова. - М.; Л.: ОГИЗ, 1935 (2-я тип. «Печатный Двор»). - 360с.; 20см.. - (Известия ГАИМК, вып. 154). - Паралел. тит. л. на фр. яз.. - Библиогр. в подстроч. примеч.;
2. მეგრელიძე, ი. - ა) К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - Л., 1935. - № 2-3. - ტაბულა № 2; ბ) ნეკროლოგი. ალექსანდრა ალექსის ასული // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 10 იანვარი. - № 8; სტალინელი. - გორი, 1941. - 12 იანვარი. - № 6.

მარი, იაკობ პატრიკის ძე (- 1874, 25/ III) – აგრონომი, – ჩაის თესლის, ინდიგოს და ციტრუსოვან მცენარეთა ჯიშების პირველი შემომტანი საქართველოში, ქუთაისში სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლის დამაარსებელი და „ფერმის ბაღის“ გამშენებელი, – შოტლანდიელი იყო, ინგლისელი შეძლებული კაცის უმცროსი შვილი. ინგლისში არსებული სამემკვიდრეო წესით (მაიორატის სისტემით), როგორც უმცროსმა შეიღმა, მამისაგან კუთვნილი მემკვიდრეობის წილი ფულად მიიღო და საქართველოსკენ გამოსწია ბედის საძიებლად, რადგან იმ ხანებში, რუსეთის მეფის ალექსანდრე I-ის მიერ 1821 წლის ნოემბრის 15 გამოცემული კანონით, საქართველოში ყველა მოვაჭრე რუსსა და უცხოელს პირველი გილდიის ვაჭრის უფლება ენიჭებოდა, ყოველგვარი გადასახადისაგან 10 წლით თავისუფლდებოდა და სხვა შეღავათი ეძლეოდა. იაკობი თავისი ცოლ-შვილით (მეუღლე – ესპანელი ქალი ფაგუნ-

და, ასული – ფაგრი და ვაჟი – ივანე) 1822 წელს თბილისს ჩამოვიდა, მაგრამ ვერაფერი იხიერა, ცალობით ვაჭრობის უფლება კი არ მისცეს. ამიტომ გურიის თავისუფალ სამთავროს მიმართა (ეს სამთავრო რუსეთმა მხოლოდ 1828 წელს დაიპყრო). იაკობი განათლებით აგრონომი იყო, იფიქრა – ისევე ჩემს ხელობას დავუბრუნდებო და გურიის მთავარს – მამია გურიელს სთხოვა, თქვენს სამთავროში ცხოვრების ნება მომეცითო. მამია გურიელს ძლიერ ესიამოვნა განათლებული მინათ-მოქმედის ნახვა და შესთავაზა მინა ყმებითურთ. იაკობმა მიუგო: აგეთი საჩუქარი არ მინდა, – „მე კაცის კაცზე ბატონობას უსამართლობად ვთვლი, ხოლო მინაში სასყიდელს მოგცემთ და დაქირავებული გლახებით დავამუშავებო“.

მამია გურიელის ნებართვით, იაკობ მარი აღმოსავლეთ გურიაში, სოფ. ბუკისციხეში დასახლდა, მდ. სუფსის ნაპირზე გააშენა მშვენიერი ბაღი, გურიელს ოზურგეთში გაუშენა ასეთივე ბაღი, 1842 წელს მდ. რიონის ნაპირზე დააარსა სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებელი და შექმნა იშვიათი მცენარეულობით შემკული „ფერმის ბაღი“.

პირველმა მოიტანა საქართველოში ჩაის თესლი, ინდიგო და ციტრუსოვან მცენარეთა ჯიშები (რომლებმაც შემდეგში დასავლეთი საქართველო ციტრუსების ბაღად გადააქციეს. ნაყოფი საკავშირო ბაზარზე გავიდა). სპარსეთიდან შემოიტანა ბამბის თესლი, იტალიიდან – იტალიური აბრეშუმის ჭიის თესლი, ყირიმიდან – ვაზის ჯიშები. მთავარმართებელს სთხოვა სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესებისათვის საჭირო ღონისძიებანი გამოეწეო და სხვ.

ცნობილი იყო, როგორც შესანიშნავი აგრონომი, მცხოვრებთა შორის ძვირფას და სასარგებლო სამეურნეო ჯიშების გამავრცელებელი.

საქვეყნო მუშაკობაში მამას არც ასული – ფაბრი ჩამორჩა. მისი ვაჟის, ივანეს, ჩამომავლები არიან ბუკისციხეში მცხოვრები მარები.

ხანში შესულ იაკობ მარს გარდაეცვალა მეუღლე ფაგუნდა, რომლის შემდეგ შეართვეკინეს ახალგაზრდა, 15 წლის გურული ქალი, მალულარიას ასული, ობლად აღზრდილი ბებია შარაშიძისას, რის გამო, შარაშიძის ქალად იხსენიება, სახელად ალათი. ამ ალათისაგან შეეძინა ქალი, რომელიც ბავშვობაშივე გარდაეცვალა, და ვაჟი – ნიკო, შემდეგში ცნობილი დიდი მეცნიერი.

წყარო:

1. [გურიელი, აღ.]. ნეკროლოგი // დროება. - 1874. - 3 მაისი. - №421. - გვ. 2. - ავტორის შესახებ იხ. ჟ. „დროება“ №434, გვ. 1;
2. მარის გვარეულობის ორი გენეალოგიური ტაბულა და საარქივო მასალები // Проблемы ГАИМК. - Л., 1935. - № 2-3;
3. მეგრელიძე, ი. ბ. - ა) К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - Л., 1935. - № 2-3. - Стр. 131-134; ბ) აკადემიკოს ნიკო მარის ცხოვრება-მოღვაწეობა და მისი წინაპრები // სტალინელი. - გორი, 1940. - 11 დეკემბერი. - № 156; გ) ნ. მარი და აფხ-

მარი, იური ნიკოლოზის ძე (1893, 6/19/ – 1935, 1/XI) – ირანისტი, პოლიგლოტი და მგოსანი, – ირანის ლიტერატურისა და სიტყვიერების დოქტორი, ორდენოსანი პროფესორი, – საბჭოთა მოწინავე ირანისტი-მეცნიერი, – შვილი აკად. ნიკო მარის, დისწული ცნობილი ორიენტალისტის, პროფ. ვ. ა. ჟუკოვსკისა და აკად. ვ. ვ. ბარტოლდის მეუღლისა (დედამისი იყო ალექსი ჟუკოვსკის ასული). დაიბადა პეტროგრადში, 1893 წლის იანვრის 6. ბავშვობიდან დიდი ყურადღებით ზრდიდნენ მეცნიერი მშობლები; ბრწყინვალედ დაამთავრა პეტერბურგის გიმნაზია (1913), იქვე, წარჩინებით – უნივერსიტეტი (1917) აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტზე არაბულ-სპარსულ-თურქულ-თათრული სიტყვიერების განხრით; აგრეთვე, სწავლობდა ქართულ-სომხურ ფილოლოგიასა და ენებს. უმთავრესად, მუშაობდა ირანის მწერლობის ისტორიისა და ენების დარგში, განსაკუთრებით, ყურადღებას აქცევდა ირანისა და საქართველოს სამწერლო ურთიერთობას.

გარდაიცვალა 1935 წლის დეკემბრის 1 აბასთუმანში, ტუბერკულოზით. დაიკრძალა თბილისში, ვერის ახალ სასაფლაოზე.

ი. მარი სხვა ქვეყნების გაცნობას, ზოგადი ცოდნის შეძენას და უცხო ენების შესწავლას გიმნაზიაშივე შეუდგა. 1911 წელს, თავის ბიძასთან (დეიდის ქმართან, აკად. ვ. ვ. ბარტოლდთან) ერთად იმოგზაურა გერმანიას, საფრანგეთსა და ამერიკაში, სადაც გაეცნო ბიბლიოთეკებსა და მუზეუმებს, უმთავრესად – აღმოსავლეთმცოდნეობის მხრივ. 1913 წელს კონსტანტინეპოლში სწავლობდა თურქულ ენასა და მატერიალური კულტურის ძეგლთ ეცნობოდა. 1914 წელს, სტუდენტობის დროს, მივლინებულ იქნა სირიას, ბერძენთა და დამასკოს – არაბული ენის შესასწავლად, 1916 წელს – ფინეთს; მონაწილეობდა მამის ზოგიერთ არქეოლოგიურ ექსპედიციაში ქ. ანსა და სხვ., მოიარა ჩრდილო და სამხრეთ კავკასია, საქართველოს ყოველი კუთხე, ერთხანს, მამის სოფელში – ბუკისციხეში იყო, 1919 წელს ჩოხატაურში (გურია) გერმანულ ენას ასწავლიდა. 1919-1921 წლებში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მუშაობდა, იმავე დროს – საქართველო-კავკასია-რუსეთის სატელეგრაფო სააგენტოს მთარგმნელად, 1922-1923 წლებში – ლენინგრადში, მეცნიერებათა აკადემიის სააზიო მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრომლად და ცოცხალ ენათა ინსტიტუტში ლექტორად იყო, 1923-1925 წლებში – დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ლიტერატურათა და ენათა შედარებითი ისტორიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლად, 1925-1926 წლებში ირანში მეცადინეობდა, ირანული ენების – ტაჯიკურ და სხვ. კილოკავებს სწავლობდა, 1928-1935 წლებში კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიურ (ამჟამად აკად. ნ. ი. მარის სახელობის კავკასიისმცოდნეობის სამეცნიერო-კვლე-

ით) ინსტიტუტს ხელმძღვანელობდა, საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალში – უფროს სწავლულ სპეციალისტად იყო, ხოლო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში – ლექტორად.

განსაკუთრებით, ცნობილი იყო, როგორც ირანული ლიტერატურული საკითხების მცოდნე, პოეზიის შემგრძნობი, დიდი მცოდნე და მრავალმოენე: რუსული, სპარსული, ფრანგული და ინგლისური ენები იმდენად კარგად იცოდა, რომ ხშირად ამ ენებზე ლექსებს ექსპრომტად წარმოსთქვამდა ხოლმე; სარგებლობდა, აგრეთვე, ქართული, გერმანული, სომხური, იტალიური, უკრაინული, თურქული, არაბული, ლათინური, ბერძნული, სანსკრიტული და სხვ. ენებით, რომელთაგან ზოგზე თავისუფლად მუსაიფობდა და მეცნიერულ შრომებსაც წერდა. სამშობლო ენად ქართულსა და რუსულს თვლიდა. წერდა რუსულ, ქართულ და სპარსულ ენებზე. ლექსებსა და პოემებს თხზავდა რუსულსა და სპარსულ ენებზე, – განსაკუთრებული სპარსული მღერითი კილოთი კითხულობდა სპარსულ ლექსებს. სხვადასხვა ენაზე ზეპირად იცოდა მრავალი ლექსი (უცხო ენათა შესწავლის მსურველთ ურჩევდა – ლექსები გაიზეპირეთ, რომ სიტყვის მარაგი დაგიგროვდეთ).

სამწერლო-სამეცნიერო კვლევით დარგში უმთავრესად ირანის პოეტების – (X-XI სს.), ნიზამისა და ხაკანის (XII ს.) პოეზიის შესწავლაზე მუშაობდა, აგრეთვე, მისი კვლევის საგანი იყო ირანისა და საქართველოს სამწერლო-კულტურული ურთიერთობა, ლექსიკოგრაფია და სხვ.

პირველი სამეცნიერო ნაშრომი გამოაქვეყნა 1924 წელს (მაგალითად: „Газель Низами в рукописи Азиатского Музея“, „О двух персидских версиях поэмы Лейла и Маджнун“, „Газели и рубай, приведенные в Хафт иклим“, „Касыда Низами в рукописи Азиатского музея“).

1926 წელს, ი. მარმა, კ. დ. დონდუასთან ერთად, ლენინგრადში ცალკე ნიგნად გამოსცა „სპარსულ-ქართული ცდან“ („Etudes persanes-georgiennes“, Tome I, Изд. Наркомпроса ССР Грузии, П., 1926)“, რომელშიაც მოათავსა საკუთარი შრომა „ულურ-ბეგის ზიჯის ვახტანგისეული თარგმანი სპარსულ-ქართული ლექსიკონით“; 1929 წელს დასაბეჭდად გადასცა „Отрывок из Низами, касающийся Кавказа“ („ნაწყვეტი ნიზამიდან კავკასიის შესახებ“). 1930 წელს, კავკასიისმცოდნეობის ინსტიტუტის ქართულ-სპარსულ კომისიაში მოხსენება გააკეთა ფარსადან გორგიჯანიძის ლექსიკონის გამოცემის შესახებ, პირველმა შეადგინა სპარსული და არაბული იაფეტიდოლოგიური ანალიტიკური ალფაბეტი – „Персидский аналитический алфавит“ („Известия“ АН, 1931, стр. 755-758), Проект арабского аналитического алфавита, შემოუშვა ირანულ ენათა ლათინიზებული ალფაბეტი.

1933 წელს წაიკითხა „საქართველოს მუზეუმშიდან შვიდი სპარსული დოკუმენტის კომენტირებული თარგმანი“. შეადგინა „Документальный персидско-русский словарь“, вып. I, изд. Инс. Кавка-

зоведения грузинского филиала АН, Тифлис, 1934 (დასაბეჭდად მომზადებული გამოუცემელი დარჩა II ნაკვ.).

მისი ხელმძღვანელობით და ახლო მონაწილეობით, ვ. ს. ფუტურიძემ შეადგინა სპარსული ენის დაწყებითი ქრესტომათია (В. С. Путиридзе. Начальная хрестоматия персидского языка, под ред. Ю. Н. Марра, М.-Л., 1935), რომელშიაც სპარსულ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი შეტანილია ანალიტიკურ წერილობით.

განსაკუთრებით, აღსანიშნავია მისი შრომა „ვეფხისტყაოსნის“ საკითხებზე. „ვეფხისტყაოსნის“ ერთი ადგილის განმარტებისათვის“ (აკად. ნ. ი. მარის 45 წლ. სამეცნიერო მოღვაწეობისადმი მიძღვნილი კრებული „მარქსისტული ენათმეცნიერებისათვის“, ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის გამოც., 1934, გვ. 185-192), იკვლევდა რუსთაველის პოემის მეტრიკას, შეადგინა გეგმა ნიზამის, ხაკანისა და რუსთაველის ეპოქის შესწავლისათვის კოლექტიური მუშაობისა და სხვ. (ამ შრომათა ნაკვეთი თბილისში გამოვიდა მისი სიკვდილის დღეს).

1934 წელს მონაწილეობა მიიღო ირანის დედაქალაქ თეირანში ფირდოუსის დაბადების 1000 წლისთავის აღსანიშნავად მოწვეულ საერთაშორისო კონგრესზე, როგორც საბჭოთა კავშირის დელეგატმა. აქ, საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიისა და სახელმწიფო ერმიტაჟის დელეგაციის სახელით, სპარსულ ენაზე მისასაღებელი სიტყვით და მოხსენებით „შაჰნამეს ლექსის ზომა“ გამოვიდა, რომლებიც თეირანის გაზეთებშიც დაიბეჭდა. მთელი კონგრესი აღტაცებაში მოიყვანა, აგრეთვე, დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა თეირანის საზოგადოებრიობასა და ირანის მთავრობაზე თავისი სიტყვის შინაარსითა და ლამაზი სპარსული გამოთქმის უნარით. აქვე გააცნო „ვეფხისტყაოსნის“ ზოგიერთი ადგილის საკუთარი პროზით თარგმანი. აგრეთვე, სპარსულად დაწერილი თავისი ორიგინალური ლექსები, რომლებიც მოხიბლა ირანის მწერალთა საზოგადოებრიობა. ირანის ხელოვნების და არქეოლოგიის III კონგრესზე ლენინგრადში, 1935 წელს, ი. მარი ყოველთ უპირველესად მიიწვიეს, სადაც ავადმყოფობის გამო ვერ დაესწრო, მაგრამ კონგრესმა მაინც სიამაყით მოიგონა მისი ბრწყინვალე გამოსვლა თეირანის კონგრესზე 1934 წელს და ირანისტიკის დარგში სამეცნიერო დამსახურებისათვის, ირანის მთავრობის მადლობასთან ერთად, ჯილდოც (პირველი ხარისხის ორდენი) მიართვა, ხოლო საბჭოთა სამეცნიერო აკადემიამ, დისერტაციის დაუცველად, განუღებ შრომათა მიხედვით, ირანის ლიტერატურისა და სიტყვიერების დოქტორის ხარისხი მიანიჭა.

ი. მარის ნაშრომთა სია (Список работ Ю. Н. Марра) შეადგინა ი. მეგრელიძემ (Ю. Н. Марр. Статьи, сообщения и резюме докладов, Т. I, М.-Л., АН СССР, стр. XVII-XXI). სულ შეადგენს 114 ერთეულს, ამათგან გამოქვეყნებულია 83, დანარჩენი – დასაბეჭდად მომზადებული. ზემორე მოხსენებულ ნაშრომთა გარდა, აღსანიშნავია:

1. Кое-что о Пәһләван кәчәле и других видах народного театра в Персии [Текст] / [Соч.] Ю. Н. Марра. - Ленинград: Акад. наук СССР, [19--]. - 14 с., 1 л. ил. - Иран, II. С. 75-88;
2. Персидский петрушка // Театр народов Востока [Текст]: путеводитель по выставке устроенной в большом конференц-зале Академии 26 марта - 9 апреля 1927 г. / Академия наук СССР; сост. В. М. Алексеев и [и др.]. - Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1929. - Стр. 15-17;
3. ქართულ-სპარსულ ლიტერატურულ ურთიერთობიდან // მნათობი. - 1934. - № 9. - გვ. 144-148;
4. Фердовси // Заря Востока. - 1934. - 16 мая. - № 116;
5. Фердовси и мировая поэзия // Литературная газета. - 1934. - 20 сექტემბერი. - № 127. - [შეცდომით მიწერილი აქვს: Н. Марр];
6. Rawābit wa 'ala' iki-Gurjistān wa Irān (ქართულ-სპარსთა ლიტერატურული კავშირი) // მებრ: ჟურნალი. - თეირანი, 1934. - 22 დეკემბერი. - № 7. - გვ. 732-736;
7. Sahname va Firdovsi haqqında əski və yeni məlumat [თურქულ ენაზე] // Jnqilab ve medənijiat: ჟურნალი. - 1934. - სექტემბერი-ოქტომბერი. - № 9-10 (=116-117). - გვ. 19-26;
8. ნიზამის ახალი გამოცემა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - 20 თებერვალი. - № 8. - გვ. 2.

ცალკე გამოცემულია:

1. Сборник трактатов о стрельбе из лука: (Представлено акад. С. Ф. Ольденбургом в ОИФ 2 III 1925) / Ю. Н. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: „Доклады Рос. акад. наук 1925“. Стр. 35-38;
2. Автобиография Мирзы Мохаммеда Кермани и его работа о поверьях и обычаях, связанных с „Красной средой“ [Текст] / [Соч.] Ю. Н. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [12] с.;
3. Образец бахтиярской литературы [Текст] / Ю. Н. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [4] с.;
4. Отрывок из „книги о голоде“ мирзы Мопсена Дәстгерди [Текст] / [Соч.] Ю. Н. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], [1928]. - 14 с.;
5. Документированный персидско-русский словарь / Ю. Н. Марр; Ред. Н. Я. Марр. - Вып. 1: От [алефа] до [бе]. - Тифлис: Закавказ. фил. АН СССР, 1934. - 15, 144 с.;
6. Статьи, сообщения и резюме докладов [Текст] / Ю. Н. Марр; Акад. наук СССР. Груз. филиал. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936-1939 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - Т. 1 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936. - Стр. 1-104; Т. 2 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1939. - Стр. 1-314;
7. Заметки о турецком языке окрестностей Абастумани [Текст] / Н. Я. Марр и Ю. Н. Марр; Академия наук СССР. Институт языка и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1937 (Ленинград: тип. Акад. наук СССР). - Обл., 31 с.;

8. Пособие для авторов и наборщиков восточных шрифтов [Текст] / Ю. Н. Марр, И. В. Мегрелидзе; Ин-т языка и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1938 (Л.: Тип. Акад. наук СССР). - 32 с.: ил.;
9. Кое-что о Пәһләван кәчәле и других видах народного театра в Персии [Текст] / [Соч.] Ю. Н. Марра. - Ленинград: Акад. наук СССР, [19--]. - 14 с., 1 л. ил. - Иран, II. С. 75-88.

მისი წინასიტყვაობით და რედაქციით გამოცემა:

1. *Хакани. Незами. Руставели [Текст]: [Статьи и заметки] / [Предисл.: Юрий Марр]; Акад. наук СССР. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Т. 1 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1935 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - Обл., 52 с.;*
2. Нахичеванские рукописные документы XVII-XIX вв. / С предисл. К.С.; Пер. и коммент. К.Н. Смирнова и Дж. Гарибова; Под ред. Ю.Н. Марра. - Тифлис: Груз. фил. Академии наук СССР, 1936 (Тип. „Заря Востока“). - 143 с.; 22 см.. - (Передняя Азия в документах / АН СССР, Грузинский филиал, Ин-т языка, истории и материальной культуры; Кн. I. Серия памяти Ю.Н. Марра).

გამოქვეყნებულია:

1. *Современные средства передвижения в изображении персидских поэтов // Записки Коллегии Востоковедов при Азиатском Музее АН СССР. - Том V. - Л.: Издательство Академии Наук СССР, 1930. - С. 221-234;*
2. *Выражение фонетики стиха в персидском письме // ИАН, СССР. - 1934. - № 2. - [то же в сокращенном виде в кн. “С. Ф. Ольденбург...”, стр. 232-335].*

მის შესახებ:

1. გორგაძე, ს. ნ. მარრი და მისი სამეცნიერო მოღვაწეობა // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 21 დეკემბერი. - № 189;
2. გარდაიცვალა პროფესორი იური ნიკოლოზის ძე მარი: ბიბლიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1935. - 3 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4;
3. ტაბიძე, ტ. იური მარი: [მისი გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 5 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4;
4. Мегрелидзе, И. В. Юрий Николаевич Марр: [Его жизнь и деятельность] // Марр, Ю. Н. Статьи, сообщения и резюме докладов [Текст] / Ю. Н. Марр; Акад. наук СССР. Груз. филиал. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936-1939 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - Т. 1 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936. - Стр.: V-XVI, XVII-XXI. - [ითარგმნა ინგლისურადაც].

წყარო:

1. გარდაიცვალა პროფესორი იური ნიკოლოზის ძე მარი: ბიბლიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1935. - 3 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4;

2. Мегрелидзе, И. В. - а) К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - 1935. - № 2-3. - Стр. 134, ტაბულა № 2; ბ) Звуковой состав цезского (дидойского) языка // Язык и мышление [Текст] = Le langage et la mentalité: [сборник статей] / Акад. наук СССР, Ин-т языка и мышления. - Кн. 6-7 / [ред. изд. И. И. Мещанинов]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936. - 345 с., [1] л. портр.: ил., табл.; г) Пособие для авторов и наборщиков восточных шрифтов [Текст] / Ю. Н. Марр, И. В. Мегрелидзе; Ин-т языка и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1938 (Л.: Тип. Акад. наук СССР). - Стр. 5-7; д) Статьи, сообщения и резюме докладов [Текст] / Ю. Н. Марр; Акад. наук СССР. Груз. филиал. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936-1939 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - Т. 2 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1939. - Стр. 5-6;
3. Юрий Николаевич Марр // Тифлисский рабочий. - 1935. - 5 декабря. - № 278;
4. კობიძე, დ. იური მარი, ნეზამი განჯელის შესახებ // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - № 1. - გვ. 60-63.

მარი, ნიკოლოზ [კაპო] იურის ძე (19.. -)

– ალპინისტი, – შვილიშვილი აკად. ნ. ი. მარის, შვილი იური ნიკ. მარისა. მუშაობდა საქართველოს გეოგრაფიულ საზოგადოებაში. ცნობილია, როგორც მთამსვლელი.

წყარო:

1. Мегрелидзе, И. В. К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - 1935. - № 2-3. - Стр. 134. - გენეალოგიური ტაბულა № 1.

მარი, ნიკოლოზ [ნიკო] იაკოვის ძე (1864,

25/XII – 1934, 20/XII) – ენათმეცნიერი, – ლინგვისტი, არქეოლოგი, ფილოლოგი, პოლიგლოტი, ისტორიკოსი, ეთნოლოგი, ეთნოგრაფი, ფოლკლორისტი, ლიტერატურათმცოდნე და ორიენტალისტი, ენის შესახებ მატერიალისტური მოძღვრების ფუძემდებელი, იაფეტური თეორიის შემქმნელი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მესაძირკველეთაგანი, ქართველოლოგი, სომხური სიტყვიერების მაგისტრი და დოქტორი, რევოლუციონერი მეცნიერი, მეცნიერების დამსახურებული და საზოგადო მოღვაწე, ორდენოსანი აკადემიკოსი, – გურიიდან, – დაიბადა ქ. ქუთაისში, 1864 წლის დეკემბრის 25, გამოჩენილი სწავლული მეზარის იაკობ მარის ოჯახში (მამამისი იაკობი იყო შოტლანდიელი, დედა – გურული, – მალულარიას ასული ალათი, ობლად აღზრდილი ბებია შარაშიძისას, რის გამო შარაშიძედაც იხსენიება, რომელიც 15 წლისა მეორე ცოლად მიათხოვეს ნაქვრივალ მოხუც მარს). ბავშვობა ნ. მარმა გურულ ბავშვთა შორის გაატარა, რომლებთანაც თავის მიერ გამოგონილი სათამაშოებით ერთობოდა, ყოველდამ კი გლეხური

მდიდარი, ერთმანეთზე მობმული ზღაპრების მოსმენით ტკბებოდა. ხშირად ანცობდა კიდეც, რის გამოც მოხუცი მამა ეტყოდა ხოლმე: „შენი ხელიდან ხეირიანი არაფერი გამოვაო“, სამაგიეროდ, დედა დიდი წარმოდგენის იყო შვილზე – ჩემი ბიჭიკო ყველას მჯობიაო. თუმცა ნ. მარის დედ-მამას ერთმანეთის ენა არ ესმოდათ: მამა ლაპარაკობდა ინგლისურს, ფრანგულს, ძლიერ კოჭლად რუსულს, ხოლო დედას არცერთი არ ესმოდა, ერთმანეთს შეჭრელებული სიტყვებით ან ხელების მოძრაობით თუ აგებინებდნენ რასმეს, რამაც ბავშვის ენა-მეტყველებას ბეჭედი დაასვა, ნიკო მაინც თავის სამშობლო ენად ქართულს (გურულ კილოს) თვლიდა. 8 წლისას მამა გარდაეცვალა (1874). ობლად დარჩენილი ნიკო მეზობლებს დაღუპულად მიაჩნდათ: იმდენად უნიჭოა, მამის წიგნებსაც კი ვერ წაიკითხავსო. მიუხედავად ამ მითქმა-მოთქმისა, დედამ ნიკო ოზურგეთის სასწავლებელში შეიყვანა, რომლის დასრულების შემდეგ, თუმცა ცხოვრების სახსარი არ გააჩნდა, ნათესავებმაც დედიანად შინიდან დაითხოვეს, მაინც მამის დამსახურების გამო, ქუთაისის გიმნაზიაში მოეწყო პანსიონერად (სახელმწიფო ხარჯზე). მისაღები გამოცდების დროს, რუსულ წერით სამუშაოში ერთი სიტყვაც კი შეუცდომლად ვერ დაწერა, არც საღმრთო სჯულის გაეგებოდა რამე, დირექტორის დასტურით მაინც მიიღეს: ეგ ინგლისელია, არა უშავსო (ნ. მარი თავის თავს დიდი ბრიტანეთის ქვეშევრდომად თვლიდა უნივერსიტეტის დასრულებამდე, მერე კი – საქართველოს შვილად). თუმცა გიმნაზიაში ცელქობდა, ბეჯითი სწავლით, გალობაში კარგი ხმით და ორკესტრში კლარნეტზე დაკვრით თავი ისახელა. უცხო ენების შესწავლისადმი მიდრეკილება ბავშვობიდანვე ჰქონდა: პირველ ხანად, რამდენადაც რუსულში მოისუსტებდა, იმდენად ლათინურის შესწავლით ისახელა თავი და ხშირად ამხანაგებსაც უწერდა ლათინურად საკლასო სამუშაოებს, უთარგმნიდა კიდეც. აქვე შეისწავლა ფრანგული, იტალიური, გერმანული, ინგლისური, ბეჯითი სწავლით კლასიდან კლასში გადადიოდა; ავადმყოფობით ნ თვე სწავლას მოცდა. სწორედ ამ დროს შემოიღეს ბერძნულის სწავლება. ამას დაემატა დედის სიღარიბე. ამიტომ ნ. მარმა განიზრახა ტელეგრაფისტად შესვლა, რომ დედას დახმარებოდა, მაგრამ დედამ თავი გამოიძო – უეჭველად უნდა ისწავლოო. დეკემბრის არდადეგების დროს გაყინულ, უჭერო ოთახში, ცეცხლის შუქზე ნ. მარი ბერძნულის შესწავლას დაეწყო და ისე მოემზადა, რომ გიმნაზიაში სწავლა განაგრძო, იმავე დროს, განვითარების მიზნით, წიგნების კითხვას შეუდგა (პირველად წაიკითხა ქართული ზღაპრების წიგნი, რუსულად „რობინზონ კრუზო“, რომელთაც ახალი მსოფლიო გადუშალეს, ფანტაზია გაუცხოველეს). ამავე ხანში დედა გაუთხოვდა, მარტო დარჩენილი ნ. მარი უფრო ჩაეფლო წიგნების კითხვაში. მე-2 კლასში დააარსა ხელნაწერი უფრნალი „ბედი“, რომელშიაც საკუთარ ლექსებსა და ისტორიულ-ეთნოგრაფიული შინაარსის წერილებს ათავსებდა. წერილთა შორის ჰქონდა „ბათუმის“ განმარტება, ლექსებში აკაკის „დღეს

მერცხალი შემოფრინდა“ პასუხი „მონოდეა“, რომელშიაც წერდა: ჭიკჭიკის მაგიერ მოქმედებაა საჭიროო. იყო დიდი შრომისმოყვარე, დაუცხრომელი და ბეჯითი, – თითქმის მოსვენება არ იცოდა: დღე-ღამეში მხოლოდ სამიოდე საათს თუ იძინებდა. გიმნაზიის უკანასკნელი გამოცდების დროს, რუსული ენის ჩაბარებისთვის დაწერა თხზულება თემაზე: „ადამიანის ცხოვრებაში შრომის მნიშვნელობა“, რომელშიაც ამბობდა: „შრომა ადამიანს თავის თავისადმი პატივისცემას შთააგონებს“; „ადამიანის ცხოვრებაში შრომის მნიშვნელობა იმდენად დიდია, რომ უიმისოდ თვით ცხოვრებაც ჰქრებაო“. ენების შესწავლით იმდენად იყო გატაცებული, რომ ბერძნულის უკეთ შესასწავლად მე-8 კლასში მეორე წელს დარჩა (თუმცა გიმნაზიის საუკეთესოდ დამთავრების ატესტატი მზად იყო), რის გამოც, მასწავლებლობამ ჭკუაზე შეშლილად ჩათვალა (რადგან იმ ხანად კლასიკური ენების სწავლებასა ძალით ნერგავდნენ, მისი სწავლა არავის ეხალისებოდა) და გიმნაზიიდან გარიცხა. ნ. მარმა მზრუნველის ჩარევით თავი აღიდგინა, გიმნაზია წარჩინებით (ოქროს მედლით) დაამთავრა (1884) და კავკასიის სტიპენდიით პეტერბურგის უნივერსიტეტში შევიდა აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტზე, სადაც ერთსა და იმავე დროს სამი განხრით სწავლობდა: 1. კავკასიურს (ქართულ-სომხურს); 2. არაბულ-სპარსულს და 3. სემიტურს (არაბულ-ებრაულ-სირიულს). ზემოხსენებულთა გარდა, მეცადინეობდა სანკრიტულს, ძველ სპარსულსა და ფეხლევში. უნივერსიტეტის პირველი ხარისხით დამთავრებისთანავე (1890), იქვე დატოვეს პრივატ-დოცენტად. სადღილომ შრომად დაწერა „Историко-литературный обзор грузинских повестей, писанных в прозе в XI и XII веках“ და ქართულ ფილოლოგიაში ფიქრობდა მუშაობას, მაგრამ კათედრის გამგემ, პროფ. ალ. ცაგარელმა არ მიიღო, როგორც ლინგვისტურ-ლიტერატურული მრწამსით თავისი მოწინააღმდეგე და მამხილებელი, ხოლო სომხური ფილოლოგიის კათედრაზედაც სომხები გაუხდნენ წინააღმდეგნი: არასომეხს ჩვენს კათედრაზე რა ხელი აქვსო! ნ. მარი მაინც, პროფ. პატკანოვის დახმარებით, სომხურ კათედრასთან მოეწყო და თავისი შრომებით არათუ მხოლოდ შესანიშნავი, შეუცილებელი არმენისტი შეიქნა, არამედ დიდი ქართველოლოგიც, ყველაზე სანდო სპეციალისტი; ქართულ და სომხურ ლინგვისტიკასა და ფილოლოგიაში მუშაობით, აღმოსავლეთმცოდნეობით, არქეოლოგიური გათხრებით, საკუთარი მოძღვრების – იაფეტიდოლოგიის თეორიის შექმნით და სხვ. მსოფლიო მეცნიერის სახელი დაიმსახურა. ამავე დროს, იგი იყო საზოგადოებრივი დაუზარელი მუშაკი, სამეცნიერო-საკვლევ დაწესებულებათა შემქმნელი და ხელმძღვანელი. 1923 წელს, მეცნიერ მუშაკთა პირველ საკავშირო ყრილობაზე არჩეულ იქნა ცენტრალური საბჭოს თავმჯდომარედ; 1928 წელს მიენიჭა ვ. ი. ლენინის სახელობის პრემია სამეცნიერო მუშაკობისათვის; 1929 წელს აირჩა საკავშირო ცკ-ის წევრობის კანდიდატად და კომკადემიის წევრად, სადაც დააარსა მატერიალის-

ტური ლინგვისტიკის სექცია; ამ წელსვე დააჯილდოეს ლენინის ორდენით და მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდებით; 1930 წელს აირჩიეს საკავშირო სამეცნიერო აკადემიის პირველ ვიცე-პრეზიდენტად და კომპარტიის წევრად, 1931 წელს – საკავშირო ცკ-ის წევრად, პრეზიდენტი იყო მატერიალური კულტურის ისტორიის სახელმწიფო აკადემიისა, დირექტორი: ენისა და აზროვნების ინსტიტუტისა, ეროვნებათა მოსკოვის ინსტიტუტისა, კავკასიისმცოდნეობის თბილისის ინსტიტუტისა, თავმჯდომარე სსრკ სამეცნიერო აკადემიის ამიერკავკასიის ფილიალისა, პროფესორი სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლისა, ავტორი 550-ზე მეტი მეცნიერული შრომისა და სხვ. შრომასა და აზროვნებაში იყო ჩაფლული ყველგან, ყოველთვის: მოგზაურობის დროს – გემზე, ცხენზე, ეტლში, აგარაკზე, მატარებელში, კრებაზე თუ სხვ., იცოდა 30 ენა, – მათ შორის, ქართული და კავკასიური ენები – სრული სისავსით.

მისი სამეცნიერო მუშაობის თანამოღვაწე იყო მეუღლე (ალექსანდრა მარი). მისი შვილი იყო ცნობილი ირანისტი (იური მარი), ხოლო ნახევარ-და მადამ ფაბრი – პედაგოგი.

გარდაიცვალა 1934 წლის დეკემბრის 20. დაიკრძალა ლენინგრადში, ალექსანდრე ნეველის ლავრის სასაფლაოზე.

ნ. მარის ხსოვნის უკვდავსაყოფად, მისი სახელი დაერქვა მატერიალური კულტურის ისტორიის სახელმწიფო აკადემიას, კავკასიისმცოდნეობის ინსტიტუტს, სკოლებს, ქუჩებს, კაბინეტებს, შეიქმნა მისი სახელობის სტიპენდიები და სხვ.

პედაგოგიურ და პრაქტიკულ სამეცნიერო მუშაობას უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე შეუდგა: 1890 წლის ზაფხულში ეჩმიაძინსა და სევანში ირკვევდა მატერიალური კულტურის ძეგლებს; 1891 წლიდან დაიწყო ლექციების კითხვა სომხური ლიტერატურიდან; 1892 წელს ქ. ანის გათხრებს დაუდო საფუძველი (რომლის დასრულებამ 1913 წელს შესანიშნავი არქეოლოგის სახელი დაუმკვიდრა, ჯილდოდ ოქროს მედალი მოაპოვებინა რუსეთის საიმპერატორო არქეოლოგიური კომისიის მხრით. ამასთანავე, მით მარქსისტული არქეოლოგიის გამომუშავებას ჩაუყარა საძირკველი); 1894 წელს სამეცნიერო მივლინებით იყო დასავლეთ ევროპაში აღმოსავლური ფილოლოგიის საფუძვლიანად გასაცნობად: სტრასბურგში მოისმინა მსოფლიოში სახელგანთქმულ მეცნიერთა ლექცია-სემესტრები: სირიული, მანდეური, სპარსული – ფირდოუსის ენა (თ. ნოლდეკესგან), ძველი სპარსული და ბერძნულის შედარებითი გრამატიკა (გუბმანისაგან), ძველი ფილოსოფია (ვ. ვინდელზანდისაგან) და იმავე წლიდან პეტერბურგის უნივერსიტეტში ქართველთმეტყველების კურსის კითხვა დაიწყო; 1896 წლის ზაფხულში ვენას, რომს, ვენეციასა და ინსბურგში სხვადასხვა ხელნაწერსა და ლიტერატურულ ძეგლებზე (საშუალო საუკუნეთა არაკებსა და ზღაპრებზე) მუშაობდა; 1898 წელს ათონის მთაზე დაამუშავა ქართული ბიბლიური და ჰაგიოგრაფიული ტექსტე-

ბი; დაწერა სადისერტაციო შრომა („Сборник притч Вардана. Материалы для истории средневековой армянской литературы“. Часть I. Исследование. СПб., 1899, XLI, [3], 594с.; Ч. II и III. Приложение. Описание 10 эчмиадзинских рукописей с указанием, арабский и дополнительные армянские тексты, армянский текст с переводом армянской сказки „Лиса и волк в западне“. СПб., 1894, XVI, 344 с. и X, 202 с.), რისთვისაც 1899 წელს მიენიჭა სომხური სიტყვიერების მაგისტრის ხარისხი. ამავე წლის ზაფხულში იმუშავა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ხელნაწერებზე და ნაიკითხა ქართულ-სემიტური შედარებითი გრამატიკის კურსი; 1900 წელს დაინიშნა ექსტრა-ორდინარულ პროფესორად ქართული და სომხური სიტყვიერების კათედრაზე. 1901 წელს სომხური სიტყვიერების დოქტორის ხარისხი ებოძა სომხური ქრისტიანული ლიტერატურული ძეგლისათვის (რომელიც დაკარგულად იყო მიჩნეული და ნ. მარმა აღადგინა ქართულიდან თარგმანის მიხედვით). 1902 წელს სინას მთაზე დაწვრილებით აღწერა ქართული ხელნაწერები, არაბულ-ქართულ და სირიულ-ქრისტიანულ ხელნაწერებში აღმოაჩინა წმ. გრიგოლის მისიონერული მოღვაწეობის ქალკიდონური ვერსია არაბულ ენაზე; იერუსალიმში – მანამდე დაკარგულად მიჩნეული ქართული ჰაგიოგრაფიული ხელნაწერი გიორგი მერჩულისა „ცხოვრება წმ. გრიგოლ ხანძთელისა“, ქართული კლასიკური მეტყველებისათვის ისეთივე დიდმნიშვნელოვანი, როგორც „გვეფხისტყაოსანი“. 1909 წელს აირჩიეს სამეცნიერო აკადემიის ადიუნტად, 1911 წელს გარნისში გათხარა რომაული სტილის წარმართული ტაძარი, გელამის მთებში აღმოაჩინა მატერიალური კულტურის ძეგლები, სვანებში აუარებელი მასალა დააგროვა, ლინგვისტური მიზნით მოიარა თურქეთის ჭანეთი (ლაზისტანი) და ჭანური ენის შესანიშნავი გრამატიკა გამოსცა; ამავე დროს, დაინიშნა აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტის დეკანად. 1912 წელს აირჩიეს აკადემიის ნამდვილ წევრად, 1914 წლიდან ამოიკითხა ახემენიდთა ლურსმნული წარწერები, მსოფლიო ომის დროს ეტრუსკული და ბასკური (ესპანეთი) შეისწავლა და ბასკურ-ქართულს შორის თვალსაჩინო პარალელები აღმოაჩინა, სწავლობდა აგრეთვე ბერბერულს (ჩრდ. აფრიკა), ჩუვაშურსა და ჩინურსაც. 1920-1921 წლებში აკადემიაში დაარსდა მისი თეორიის საკვლევ-საძიებო ინსტიტუტი-ლაბორატორია (რომელიც 1931 წლამდე „იაფეტური ინსტიტუტის“ სახელით იყო ცნობილი, შემდეგ – „ენისა და აზროვნების ინსტიტუტად“). 1922 წელს გერმანიაში აღმოაჩინა სვანურის მაგვარი ენობრივი ფენა. ლინგვისტური ექსპედიციები მოაწყო კავშირის სხვადასხვა კუთხეში, სხვათა შორის – ჩუვაშეთში და ჩუვაშური ენა საკვლევ-საძიებო საგნად გახადა. 1926-1927 წლებში პარიზში ქართული ენის კურსს კითხულობდა, რაც იქვე დაბეჭდა სათაურით „La langue géorgienne“ – ქართული ენა (მ. ბრიერთან ერთად შესრულებული, პარიზი, 1931 წ., 858 გვ.); 1932 წელს „თურქეთის

პრეზიდენტმა მიიწვია თურქეთში ლინგვისტურ და ისტორიულ მეცნიერულ დაწესებულებათა მოსაწვევად და იაფეტიდოლოგიაში საკონსულტაციოდ, აქედან საბერძნეთს გაემგზავრა ზოგიერთი კამპანიის სანარმოებლად და სხვ.

საენათმეცნიერო-კვლევითი სამწერლო მუშაობა ქართველოლოგიაში ნ. მარმა ჯერ კიდევ უნივერსიტეტში, მე-2 კურსზე სტუდენტობის დროს, 1886 წელს დაიწყო, როცა ორიენტალისტების მეშვეობით კრებაზე ვენაში, თითქმის ყველა ჩამორჩენილი ხალხის ან მკვდარი ენის შესახებაც კი რაღაც იტყვა, ხოლო „ქართული ენის, ან მწერლობის და ან ისტორიის შესახებ არაფერი“, „ქართულის ენის შედგენილობაზე გამოკვლევა“ არ ჩანდა („ივერია“, 1888, № 62), ენათმეცნიერებაში კი ქართული ენის შესახებ ყალბი შეხედულება იყო გაბატონებული. ნ. მარმა ქართული ენისა და ბუნების კვალი, რომ „ჩვენს ენას დიდი მზგავსება აქვს სემიტური ენებისა“, ამ აზრის გამჟღავნებას იმ დროს უარყოფით შეხვდნენ, თვით ცნობილმა ორიენტალისტმა არაბისტმა ვ. როზენმა გააფრთხილა – შრომა უქმად ჩაგივლის, არაფერი გამოგივა: „ეს რომ სწორი იყოს, აქამდე არ დაუცდიდნენ კავკასიიდან ვისიმე ჩამოსვლასო“. ნ. მარი ამან არ შეაკრთო, ბეჯითად შეუდგა ებრაულისა და სირიულის შესწავლას და გამოაქვეყნა პირველი წერილი „ბუნება და თვისება ქართულის ენისა“ („ივერია“, 1888, № 86), რომელშიაც უარყო ქართული ენის შესახებ პროფ. ალ. ცაგარლისა და სხვ. შეხედულება და გამოთქვა აზრი, რომ „ქართული ენა ნათესავია ხორციელად და სულიერად, ე. ი. სიტყვის ძირებით და გრამატიკით სემიტურის ენათა ჯგუფისა“ და სხვ. ამის ძირითადი დებულებანი 20 წლის შემდეგ განასახიერა შრომაში „ძველი ქართული ენის გრამატიკის ძირითადი ტაბულები“ („Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическим“. СПб., 1908, 16 стр., I-XX табл.). ამ ნაშრომს რუსული დიდმპრობელური იდეოლოგიის პროფესორები დაცინვით შეხვდნენ, ხოლო აკად. ვ. როზენმა, რომელიც 20 წლის წინ ამ აზრს აგრეთვე უნდობლად მოეპყრო, ახლა ნ. მარს უთხრა: „да, у вас все продумано и проработано, да, у вас все ясно и доказано!“-ო. 1888 წლიდან სიკვდილამდე, პრაქტიკულ მეცნიერულ-პედაგოგიურ მუშაობასთან ერთად, ნ. მარს სამეცნიერო-კვლევითი თეორიული შრომაც არ შეუწყვეტია, უმთავრესად, როგორც ქართული, ისევე სომხური ძველი სამწერლო ძეგლების შესწავლისა და საენათმეცნიერო კვლევის საქმეში. შეისწავლა რა კავკასიური ენები და მათ შორის ისტორიამდელი საფუძვლები და ნათესაობითი კავშირი დაადგინა, შეუდგა ხმელთაშუა ზღვის ენათა უძველესი (არქაული) ელემენტების შესწავლასა და ამოხსნა მათი ინდოევროპულამდე არსებული საფუძვლები. ამ მხრივ, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს 1920 წელს გამოქვეყნებულ შრომას „იაფეტური კავკასია და მესამე ეთნიკური ელემენტი ხმელთაშუა ზღვის კულტურის შექმნაში“ („Яфетический

Кавказ и третий этнический элемент в созидании средиземной культуры“, ლეიპციგი, 1920 წ., გამოქვეყნდა რუსულ და გერმანულ ენებზე).

1908 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში („Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими“) დაასაბუთა-რა ძირითადი დებულება ქართულის ნათესაობის შესახებ სემიტურ ენებთან, ქართული ენის მონათესავე სემიტური ენების შტოს უწოდა „იაფეტური“ (იმ საფუძველზე, რომ ვინაიდან სემიტური და ქამიტური ენების სახელწოდება წარმოდგა ბიბლიური ნოეს შვილების – სემისა და ქამის - სახელთაგან, ხოლო რადგან ნოეს ჰყავდა სამი შვილი – სემი, ქამი და იაფეტი, ნ. მარი კი ამტკიცებს ქართული და კავკასიური სხვა ენები სემიტურისა და ქამიტური ენების ძმა-ნათესავები არიანო, ამ ენათა ოჯახს იაფეტური უწოდა, ხოლო მის შესახებ მოძღვრებას – იაფეტიდოლოგია ანუ იაფეტური თეორია). იაფეტური თეორიის შესახებ აკადემიურ მუშაკთ მხოლოდ 1911 წლის 29 დეკემბერს მოახსენა გამოკვლევაში: „Кавказ и памятники духовной культуры“ („Известия Академии Наук“, 1912, стр. 69-82). იაფეტური ენა ქართული ენის კვლევის ნიადაგზე აღმოაცენა და მით ქართული ენა მსოფლიო სარბიელზე გაიყვანა. ნ. მარის გამოკვლევით, „იაფეტურ ენათა ჯგუფს ეკუთვნის კავკასიური ენები, ვანისა და მესოპოტამიის გადაშენებული ენები, შუა აზიის ერთი (ვერშიკული) ენა და ევროპელი იაფეტებისა – ბასკური და ეტრუსკული“ და ბოლოს: „იაფეტური თეორია მოიცავს მსოფლიო ყველა ენას“. ნ. მარმა ენათმცოდნეობის არსებულ მეთოდებს დაუპირისპირა საკუთარი – იაფეტური თეორია (იაფეტური თეორიის შესახებ მისი უმთავრესი წერილები მოთავსებულია კრებულში „По этапам развития яфетической теории“ (Москва-Ленинград, 1926); განსაკუთრებით, აღსანიშნავია „Яфетическая теория“ (Общее чтение о языке. Баку, 1928 და სხვ.). იგი თავისი „იაფეტური თეორიით“ გვასწავლის, რომ ენა, ბგერითი მეტყველება, თავისი განვითარების არც ერთ სტადიაში, არც ერთ თავის ნაწილში არ წარმოადგენს ბუნების უბრალო ნიჭს. ხშიერი მეტყველება არის კაცობრიობის ქმნილება. კაცობრიობამ შექმნა თავისი ენა შრომის პროცესში განსაზღვრულ საზოგადოებრივ პირობებში და აწარმოებს მის გარდაქმნას ყოფა-ცხოვრების ნამდვილად ახალი სოციალური ფორმების შეცვლასთან ერთად, თანახმად ამ პირობებში არსებული ახალი აზროვნებისა“ („რჩეული შრომები“ („Избранные работы“) ლენინგრადი, 1936, გვ. 25).

ნ. მარმა პირველმა წამოაყენა ენის კლასობრიობის თეზისი (მაგალითად, 1903 წელს დაადასტურა, რომ სომხებს ორი ენა აქვთ: ფეოდალური, – მწერლობით ძეგლებში დაცული, – და ხალხური, მდაბიო, რომლებიც ერთმანეთისაგან დიდად განსხვავდებიან).

ნ. მარმა პირველმა დაიწყო კავკასიურ ენათა ჯგუფის შესწავლა, ქართულ-სომხურ ენებზე არსებულ ლიტერატურულ ძეგლთა მეცნიერულად

ფილოლოგიური დამუშავება, რისთვისაც დააარსა დროგამოშვებითი გამოცემანი: „Monumenta hagiographica Georgica“, „Bibliotheca Armeno-Georgica“, „Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии“, „Материалы по яфетическому языкознанию“, „Яфетический сборник“, „Христианский Восток“, „Язык и мышление“ და სხვ.; განსაკუთრებით, აღსანიშნავია „Тексты и разыскания“ 12 ტომად, რომელთაგან 8 ტომი მარტო ქართულის შესახებაა. მათ შორის, ნ. მარის რედაქციით გამოვიდა: X-XI საუკუნეების ქართული ტექსტი (ტ. 2), X საუკუნის იპოლიტეს „ქებათა ქებაი“ (ტ. 3), XII საუკუნის ქართული ხოტბითი პოეზიის ნიმუშები (ტ. 4), „სახისმეტყველი“ (ტ. 6), გ. მერჩულე. „გრიგოლ ხანძთელი“ (ტ. 7), ა. სტრატიგი. ძველქართული ტექსტი (ტ. 9). მე-12 ტომში გამოაქვეყნა საკუთარი მიმოხილვა „Вступительные и заключительные строфы „Витязя в барсовой коже“ Шоты из Рустава: Груз. текст, рус. пер. и пояснения с этюдом „Культ женщины и рыцарство в поэме“. ამავე სერიის მე-8 ტომში დაიბეჭდა ივ. ჯავახიშვილის „Государственный строй древней Грузии и древней Армении“.

პირველად ნ. მარმა დააყენა მეცნიერულ საფუძველზე „ამირანდარეჯანიანის“ კულტურულ-ლიტერატურული შესწავლის საკითხი („Персидская Национальная тенденция в грузинском романе „Амирандареджаниани“. Жур. Мин. Нар. Просв., 1895, Июнь, Стр. 352-365).

პირველად ნ. მარმა განსაზღვრა ქართული მწერლობის რაობისა და სადაურობის დასაბამი: ჯერ ფიქრობდა, ვითომც ქართული საერო ლიტერატურა აღმოცენებულიყოს, უმთავრესად, სპარსული კულტურის გავლენით („Возникновение и расцвет древнегрузинской светской литературы“, Жур. Мин. Нар. Просв., 1899, декабрь, стр. 223-252; Грузинский извод сказки о трех остроумных братьях из „Русданиани“, „Вост. заметки“, СПб, 1895), შემდეგ გერმანულად გამოქვეყნებულ შრომაში („Die georgische Sprache“, 1928; „Das neue Rusland“, 1929, გვ. 361-368), აგრეთვე, რუსულ ენაზე („Яфетическая теория“, Баку, 1928) გამოთქვა აზრი, რომ ქართული საერო მწერლობის დასაბამი ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში უნდა ვეძიოთ, ქართული პოეზია ძველი ქართული წარმართული შემოქმედებიდან მომდინარეობსო.

პირველად ნ. მარმავე დაადგინა მეცნიერულად „ვისრამიანის“ ტექსტი.

ნ. მარმა საფუძველი დაუდო „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერულად შესწავლასა და რუსთველოლოგიის დასაწყისი მისცა „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ გამოკვლევებით (მათი ანოტაცია და ოდენობა იხ.: გ. იმედაშვილი, „რუსთველოლოგია“, თბ., 1941, გვ. 230-235).

ნ. მარმა ერთ-ერთმა პირველთაგანმა წამოაყენა დებულება, რომ ხმელთაშუა ზღვის ორივე მხარეს, ჯერ კიდევ რომისა და ათონის წინათ, ქართულად მოლაპარაკე ხალხები ცხოვრობდნენ და თავისი კვალი დატოვეს საფრანგეთის, იტალიის,

ოსმალეთის მცხოვრებთა ენაში, ჩვეულებებსა და მეტადრე გეოგრაფიულ სახეებში.

პირველად ნ. მარმა ჩაუყარა საფუძველი უმწერლობო ენების შესწავლას: „ჭანური (ლაზური) ენის გრამატიკა („Грамматика чанского (лазского) языка: С хрестоматией и словарем“. Санкт-Петербург, 1910, XXX, 240 с.; (Материалы по яфетическому языкознанию; 2);

1922 წელს, საზღვარგარეთიდან (სამეცნიერო მივლინებიდან) დაბრუნების შემდეგ, გამოაქვეყნა შრომები, რომლებშიაც წამოყენებული და დამტკიცებულია მარქსისტული დებულებანი იაფეტილოლოგიაში.

არქეოლოგიაში დაიმსახურა მარქსისტული არქეოლოგიის მამამთავრის სახელი. მის მიერ ამიერკავკასიაში – ქ. ანსა და სხვ. წარმოებულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა არქეოლოგია და მუზეუმთმცოდნეობა ახალ საფუძველზე დააყენა.

ნ. მარმა თავისი მოძღვრების მიმდევართა სკოლა შექმნა, აღზარდა მრავალი მონაფე-მეცნიერი, რომელთაგან ბევრმა თავი ისახელა დამოუკიდებელი მეცნიერული მუშაობით.

ნ. მარის მოძღვრებით, ენათმეცნიერება დაკავშირებულია მატერიალისტურ კულტურასთან. ენა ზედნაშენია საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და მისი ეკონომიური საფუძვლით მტკიცედ განსაზღვრული. სალაპარაკო ენა მუდამ ასეთი როდი იყო, როგორც დღესაა, ადამიანის მეტყველებამ რთული გზა გაიარა: ხელის ენიდან – ბგერით მეტყველებამდე. ენის სტადიური განვითარება დამოკიდებულია საზოგადოებრივ ფორმაციათა განვითარებაზე. კლასობრივ საზოგადოებაში ენა კლასობრივია, მრავალი ენდონომიდან კაცობრიობა ერთი უნივერსალური ენისაკენ მიემართება. არ არსებულა წინარენა (პრანენა). არ არსებობს ენათა „ოჯახები“. ბურჟუაზიული ზღაპარია რასული თეორია. ენა მჭიდროდ დაკავშირებულია აზროვნებასთან და სხვ. ნ. მარის მოძღვრების ძირითადი მიზანია ყველა ენის ურთიერთკავშირის დადგენა: ერთი საერთო უკლასო საზოგადოების ენის შექმნა. ენათა განვითარების ცალკე და ძველ საფეხურს წარმოადგენენ იაფეტური ენები, მათ შორის ქართულიც. ენათმეცნიერებაში ქართული ენის შესწავლას დიდი წვლილი შეაქვს, როგორც სრულყოფილ ენას. ნ. მარის აზრით, „ქართული ენით ყველაფერი გამოითქმება, რაც დედამიწაზე შეიძლება გამოითქვას რა გინდ რა ენით. აზრი არ მოიპოვება არც ერთს ენაზე რუსეთის ან დასავლეთ ევროპისა, რომ არათუ ქართულმა სავსებით ვერ გამოთქვას, არამედ მხატვრობით ყალიბში ვერ ჩამოასხას. ქართული ენა, მეტადრე ცოცხალი ენა, უფრო მხატვრულად ხორცს ასხამს ყოველ აზრს და არა დახსნილ-დაქსაქსულად აგვიწერს და არა ზოგად ცნებებზე მხოლოდ გადიღებს საჭირო აზრს. ასე მდიდარია ქართული ენა, შეიძლება ითქვას, შინაგანი თვისებებით მსოფლიური“ და ქართული ენა (ცოცხალიც არა ნაკლებ, ვინემ ძველი) შეადგენს მეცნიერებისათვის დიდ ინტერესს იმისთვის, რომ მასში დალექილია მეცნიერებისათ-

ვის უძვირფასესი ელემენტები, – დღეს იქნება თუ ხვალ ქართული ენის შეუსწავლელად და მის აღმოჩენილ საშუალებათა გაუცნობლად კაცობრიობის კულტურულ სიძველეთა ვერც ერთი საკითხი ვერ გადიჭრება, ვერც ერთი უნივერსიტეტი სიძველეთა საკითხში უქართულენოდ წარმოსადგენი ვერ იქნება, – ქართული ენა უნივერსალურია კავკასიის საზღვრებში“ („მნათობი“, 1925, № 5-6, გვ. 326). „ქართული ენა კავკასიის საზოგადოებრივობის ენაა. ის მდიდარია კულტურული ნაანდერძაობით – გადმოცემებით, გონივრულია შეთვისების მხრით, უმეტესათ, კავკასიის საზღვართა შორის... უბრალო ხალხიც ლაპარაკობს მასზე დამყნულ ქართულს ეროვნულ ენაზე, თუმცაღა მას შიგ შეაქვს მცირეოდენი განსაკუთრებული თქმები“ („К изучению современного грузинского языка“, Петроград, 1922, стр. 13-18).

აკად. კ. კეკელიძის სიტყვით: „ნაყოფიერი და წმინდა მეცნიერული ხანა ქართული მწერლობის ისტორიის შესწავლისა დაიწყო ეგრეთ წოდებულმა პეტროგრადის სამეცნიერო სკოლამ განსვენებულ აკადემიკოს ნ. მარის მეთაურობით და ხელმძღვანელობით... განსაკუთრებულ ნიჭსა და ენერგიას იჩენდა თვით ნ. მარი... ქართული მწერლობის ისტორიის კვლევა-ძიება ნ. მარმა დაამყარა წმინდა მეცნიერულ ნიადაგზე, მან გაუკვლია მას გზა, აღნუსხა მეთოდები, გაუთვალისწინა მიზნები... მან გაარკვია ბევრი საცილობელი და საკამათო საკითხი, წამოაყენა სრულიად ახალი საკითხები და სხვანაირად გააშუქა უკვე მიღებული და დამყარებული დებულებანი“ („ქართული ლიტერატურის ისტორია“, ტ. I, თბ., 1941, გვ. 21-30).

ნ. მარი, უმთავრესად, მრავალმხრივი მეცნიერი იყო, მაგრამ არანაკლებ ცნობილია, როგორც რევოლუციონერი მოქალაქე და საზოგადო მოღვაწე. იგი აქტიურად მონაწილეობდა ყოველგვარ საზოგადოებრივ საქმიანობაში ტირანიის წინააღმდეგ, როგორც ჩაგრულ მცირე ეროვნებათა მომხრე. ჯერ კიდევ გიმნაზიაში მონაწილეობის დროს საქართველოს განთავისუფლებაზე ოცნებობდა ეროვნული მოძრაობის გზით, ხოლო სტუდენტობის დროს ერთ ამხანაგს გაუფიცა: ფარ-ხმალი არ დავყაროთ, ვიდრე საქართველოს არ გავათავისუფლებთო.

ცხრაასიან წლებში გურიაში შეესწრო სოციალ-დემოკრატიულ პარტიულ განხეთქილების გამო გამართულ კამათს და გამოეხმაურა კიდევ (რუსულ გაზ. „რასსვეტში“, გადმოიბეჭდა „ცნობის ფურცელში“, 1905, № 2910-2912), რომელშიაც დაახასიათა გურიის მოძრაობა, ათისთავ-ასისტავების სისტემა, შეეხო ბოლშევიკ-მენშევიკთა კამათს, ერთ კრებაზე გამოვიდა კიდევ: მეცნიერული სოციალიზმის შემუშავება ინტელიგენციის საქმეა, საჭიროა სწავლა და მეცნიერების გავრცელება, რომ თვით მარსზე მდებარე მიწებიც გამოიყენოთო.

1905 წლის განმათავისუფლებელ მოძრაობის დროს ნ. მარმა საგაზეთო წერილებში გამოაშკარავა თვითმპყრობელობის უკუღმართობა ამირკავკასიაში მოსახლე ეროვნებათა ურთიერთ-

შუღლის საქმეში, დაიცვა საქართველოს კულტურულ-ეროვნული ავტონომიის მოთხოვნა და აღიარა, რომ როგორც სომხეთის, ისევე საქართველოს მუდამ შეუწყალებელი მტერი იყო დიდ სახელმწიფოთა მტარვალური წყობილება, დიდმპყრობელურ ხალხთა სარწმუნოებისა და გვარტომობის მიუხედავად.

1905 წლის გურიის რევოლუციური მოძრაობის აღწერის დროს, გურიის გლეხობას და გურულ ბოლშევიკებს თანაგრძნობა გამოუცხადა.

ერთ-ერთ თავის წერილში („История Грузии“, СПб., 1906) ნ. მარმა, სხვათა შორის, გამოთქვა: „რუსეთის ფარგლებში ერთიანად ჩაჭედილი და საერთაშორისო პოლიტიკის ყოველგვარ ინტერესთა გარეშე დარჩენილი ქართველი ხალხი თითქოს ფსკერისაკენ დაიძირა“.

ყველა ამისათვის და, აგრეთვე, მეცნიერებაში თავისებური რევოლუციური გეზისათვის, ძველ შეხედულებათა ნგრევისა და ახლის დამყარებისაკენ მისწრაფებისათვის, ოქტომბრის რევოლუციამდე რუსეთის მეფის დიდმპყრობელური მთავრობა და შავრაზმელი პროფესურა ნ. მარს კარგი თვალით არ უყურებდა. არც ქართველთა კარგა დიდი ნაწილი ემადლიერებოდა თავისებურ, გაბატონებულ აზროვნების წინააღმდეგ გალაშქრების ან ზოგჯერ მცდარ შეხედულებათა გამოთქმისათვის. მიუხედავად ყველა ამისა, ნ. მარი თავისი არჩეული გზით, მეცნიერებაში ჭეშმარიტების განმტკიცებისათვის, მხნედ იბრძოდა.

მეცნიერება, საზოგადოებრიობა, მწერლობა, მშობელი ერისა და კაცობრიობის საკეთილდღეოდ მუშაობ იმდენად ჰქონდა ძვალ-რბილში გამჯდარი, რომ ასეთი მოღვაწის სიკვდილიანობაც არა სჯეროდა. ჯერ კიდევ 1932 წელს წერდა: „ადამიანი, პიროვნულად სხეულებრივი სიკვდილის დროს არ კვდება საზოგადოებრივად, თვისი საქციელით და შემოქმედებით ცოცხალ გარემოცვაში, საზოგადოებრიობაში გადადის; იგი განაგრძობს სიცოცხლეს მათში, რომლებიც ცოცხლად რჩებიან, თუ მიცვალებული სიცოცხლის დროს სიცოცხლობდა და მკვდარი არ იყო. და ცოცხალი კოლექტივი აღადგენსო“.

იგი იყო დამოუკიდებელი მოაზროვნე, თავისებური მეცნიერი, საკვლევო საგნის ურყევი მიუდგომლობით შემფასებელი, პირდაპირი, შეუდრეკელი, გულმართალი. თუ რაშიმე როდისმე შესცდებოდა, მეცნიერის სულდიდობით თავის შეცდომას თვითონვე აღიარებდა. მეცნიერულ კვლევა-ძიების დროს მუდამ ღირსებსა ეძებდა: „საქმე რაოდენობაში კი არ არის, არამედ ხარისხშიო“, და თავის მრავალ ათეულ მონაწილეთა უნერგავდა, რომ თვითეული მათგანი ყოფილიყო თავისთავადი, დამოუკიდებელი მკვლევარი, რადგან სწამდა, რომ „არ გამოგვადგება ისეთი ძალები, რომლებიც ემსგავსებიან ქართული ანდაზის ცნობილ ღვინის ჭურს – „ჭურს რასაც ჩასძახებ, იმას ამოგძახებს“-ო, საჭიროა მუდმივი მოქმედი ნამყვანი ძალა“-ო.

ნ. მარის ნაშრომნი 1888 წლიდან სიკვდილამდე 550-ზე მეტს უდრის (1934 წლამდე გამოქვეყნდა

523), მათგან ქართველოლოგიის შესახებ, ზემოხსენებულთა გარდა, აღსანიშნავია, სხვათა შორის, კიდევ:

1. სია ხელ-ნაწერებისა, რომელიც შესწირა „წერა-კითხვის საზოგადოებას“ ბ-ნმა მ. დ. ალექსი-მესხივილიმა // ივერია. - 1888. - 9 ნომბერი. - №236. - გვ. 4; 11 ნომბერი - №238. - გვ. 4; 12 ნომბერი - №239. - გვ. 3; 13 ნომბერი - №240. - გვ. 4; 2 დეკემბერი - №254. - გვ. 3-4;
2. «Мудрость Балавара», грузинская версия «душеполезной истории о Варлааме и Иоасафе» // Записки Восточного отделения Русского археологического о-ва. - 1889. - Т. 3. - Стр. 223-260;
3. წერილი „ვეფხისტყაოსნის“ გამო // თეატრი. - 1890. - 18 მარტი. - №12. - გვ. 1-2;
4. წერილი პეტერბურგიდამ // ივერია. - 1890. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2-3;
5. როსტომიანი: (ორიოდე სიტყვა „შაჰნამე“-ს ქართულ თარგმანის შესახებ) // ივერია. - 1891. - 25 ივნისი. - №132. - გვ. 2; 26 ივნისი. - №133. - გვ. 2-3; 28 ივნისი. - №135. - გვ. 2;
6. Житие Петра Ивера царевича-подвижника и епископа Майумского V века. Грузинский подлинник / Изд., пер. и предисл. Н. Я. Марра // Православный Палестинский сборник. - 1896. - 47-й выпуск (Т. XVI. Вып. 2). - С. I-XXXIX, 1-119; ил.; Указ. имен: с. 121-122;
7. К вопросу о влиянии персидской литературы на грузинскую: [о „Висрамиани“] // Журнал Министерства народного просвещения. - 1897. - Ч. 310, [№ 3], Март. - Стр. 233-236;
8. Хитон Господень в книжных легендах армян, грузин и сирийцев // Сборник статей учеников профессора барона Виктора Романовича Розена ко дню двадцатипятилетия его первой лекции 13 ноября 1872-1897. - Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1897. - Стр. 67-96;
9. Два древне-грузинских одописца: (1. Иоанн Шавтели) // Кавказский Вестник. - 1900. - Январь. - № 1. - Стр. 56-77;
10. Об единстве задач армяно-грузинской филологии // Кавказский Вестник. - 1902. - № 3. - Стр. 15-29;
11. მეგრული ენა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 16 მარტი. - №2772. - გვ. 2-3; 17 მარტი. - №2773. - გვ. 2;
12. ორი სურათი ანისში: წმინდა ნინო და თამარ მეფე // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 აგვისტო. - №2884. - გვ. 3-4. - ტექსტის ბოლოს: „ანისის ნანგრევები. აგვის. 6“;
13. Исторический очерк Грузинской Церкви с древнейших времен: [К вопросу об автокефалии Грузинской церкви] // Церковные Ведомости. - 1907. - № 3. - стр. 107-142;
14. წინასწარი ცნობა ქართულის ენის სემიტურს ენებთან ნათესაობის შესახებ // განათლება. - 1909. - №1. - გვ. 115-120;
15. Антиох Стратиг. Пленение Иерусалима в 614 г. / Грузинский текст исследовал, издал, перевел и арабское извлечение приложил Н. Марр // Тексты и

- разыскания по армяно-грузинской филологии. - Кн. 9. - Санкт-Петербург, 1909. - VI, 82, 43, 66, 12 стр.;
16. Иоанн Петрицкий, грузинский неоплатоник XI-XII века // Записки Восточного Отделения Императорского Русского Археологического Общества. - 1909. - Т. 19. - Стр. 53-113;
 17. ნაპერწკლები და შენიშვნები იაფეტური თეორიის შესახებ // მნათობი. - 1924. - № 5. - გვ. 231-237;
 18. ქართველი ერის კულტურული შუბლი ენათმეცნიერების მიხედვით // მნათობი. - 1925. - №4. - გვ. 199-211; №5-6. - გვ. 289-328;
 19. Грузинский язык // Большая Советская энциклопедия. - 1930. - Т. 19. - Стлб. 608-618;
 20. ჩახრუხადის ლექსები // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - წ. 1 / რედ.: ლ. აღნიაშვილი; პ/მგ. რედ.: გ. ლეონიძე, ვ. ასათიანი, ქრ. რაჭველიშვილი, აკ. ჭყონია; რუსთაველის სახელობის ლიტერატურის სამეცნიერო საკვლევო ინსტიტუტი. - ტფ.: სახ. უნტი, 1935 (სახუნტის 1-ლი სტ.). - გვ. 257-269.

დაწერილებით სია იხ.: Список печатных работ Н. Я. Марра // Избранные работы / Н.Я. Марр; [Предисл.: В. Аптекарь]; Акад. наук СССР. Гос. акад. истории материальной культуры. - Т. 1: Этапы развития яфетической теории. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1933 (Тип. Акад. наук СССР). - Стр. XI-XXVI; Т. 5: Этно- и глоттогония Восточной Европы / [Отв. ред. Ф.В. Кипарисов]. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1935. - Стр. XXI.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. ბუნება და თვისება ქართულის ენისა: (მცირე შენიშვნა) // ივერია. - 1888. - 21 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
2. სიბრძნე ბალავარისა // ივერია. - 1888. - 22 ივლისი. - №153. - გვ. 1;
3. Два древне-грузинских одописца: (1. Иоанн Шавтели) // Кавказский Вестник. - 1900. - Январь. - № 1. - Стр. 56-77;
4. სახოკიას მოსაზრების გამო ჩიჩილაკის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 2 ივნისი. - №2512. - გვ. 3;
5. გურიის მოძრაობის შესახებ: („ნოვოვრემია“ №10452) // ივერია. - 1905. - 22 მარტი. - №34. - გვ. 3;
6. მოძრაობა კავკასიასა და საქართველოში [გაზ. „Рассвет“-ში მოთავსებული წერილიდან] // ივერია. - 1905. - 17 სექტემბერი. - №166. - გვ. 1-2;
7. პროფ. მარრი და თანამედროვე კითხვები კავკასიაში: [ვოსტოროვოვის წინააღმდეგ; შემოკლებული თარგმანი ჟურნალ „რახსვეტიდან“ №68 და 69] // ივერია. - 1905. - 25 მაისი. - №84. - გვ. 3;
8. სიმართლე ქართულ ეკლესიაზე: [გადმოთქმულია გაზ. „რახსვეტიდან“] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 აპრილი. - №2796. - გვ. 4; 14 აპრილი. - №2797. - გვ. 4;
9. დავით აღმაშენებლისა და თამარ-მეფის მგოსნები შავთელი და ჩახრუხადე // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 67-76;
10. ენათმეცნიერების პერსპექტივები: [საუბარი აკადემიკოს ნიკო მართან] // კომუნისტი. - 1928. - 29 აპრილი. - №99. - გვ. 2;

11. აკადემიკოს ნიკო მარის აზრი „ანზორის“ შესახებ // კომუნისტი. - 1931. - 11 ნოემბერი. - №259. - გვ. 4;
12. მეცნიერება სოციალისტურ მშენებლობის სამსახურში // კომუნისტი. - 1931. - 11 დეკემბერი. - №286. - გვ. 3;
13. აკაკის საპასუხოდ: [ნ. მარის ლექსი] // კომუნისტი. - 1933. - 8 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4;
14. ძვირფასო ამხანაგო ორაგველიძე!: ერთ-ერთი უკანასკნელი პირადი წერილი: [რედაქციის შენიშვნებით] // კომუნისტი. - 1934. - 23 დეკემბერი. - №295. - გვ. 2;
15. ქართულ ენათმეცნიერებაში // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1938. - ტ. 6. - გვ. 303;
16. კავკასიური პოეზია და მისი ტექნიკური საფუძვლები, ლინგვისტური პალეონტოლოგიით გაშუქებული (იაფეტური თეორიის მიხედვით) // ლიტერატურული ძიებანი. - 1946. - №3. - გვ. 315.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Давид и Мхер. Народное героическое сказание.* Записал М. Абебянц. Шуша. Тип. Мирзаджана Махдес-Якобянца. 1889: [Рец.] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Акад. наук, [1889]. - 5 с.; 26см.. - В конце текста авт.: Н.М.. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Рус. археол. о-ва», т. 4, с. 414-417, 1889;
2. «Мудрость Балавара», грузинская версия «душеполезной истории о Варлааме и Иоасафе». - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1889]. - 38 с.; 27 см. - Текст на рус. и груз. яз. - Без тит. л. и обл. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 3, с. 223-260;
3. *Описание персидского рукописного Четвероевангелия.* - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1889]. - 5 с. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 3, с. 377-381;
4. *Софрон, сын Исаака, или Исаак сын Софрона?.* - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1890. - 5 с. - Отт. отт. из «Записок Вост. отд. Имп. Рус. археол. общ.». Т. 5, с. 285-289;
5. *Из летней поездки в Армению: Заметки и извлеч. из арм. рукописей.* [1-2] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1891]. - 2 т.; Авт. указан в конце текста. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 5, с. 211-241; т. 6, с. 135-228;
6. *Историческая грамматика современного армянского языка города Тифлиса.* Исслед. А. Томсона, магистра сравн. языковедения. С.-Петербург, 1890. XII+263 с. 8°: [Рец.] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1891. - 15 с.; 27 см. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл. - Отт. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. V, с. 307-321;
7. *Три исторические хроники. (Хроника обращения Грузии в христианство, хроника Сумбата о Багратионах и хроника Месхийской пластыри).* Изд. Евфимия Такайшвили, сличительно с груз. летописями и пр. хрониками, и с простран. предисл. Тифлис, 1890. CXLIX + 118 с. 8°. Цена 1 р: [Рец.]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад., [1891]. - 5 с.; 27 см. - Отт. из «Записок Вост. отд. Имп. Рус. археол. общ.» Т. 6, с. 357-362;
8. *Заметки по армянскому языку.* - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1892]. - 7 с.; 27 см. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 7, с. 73-79;
9. *Список рукописей Севанского монастыря: Из летней (1890) поездки в Армению.* - Москва: тип. М. Бархударян, 1892. - [4], IV, 59 с. - Перед загл. авт.: Н. Марр. - Описано по обл.; тит. л. на арм. яз.;
10. *Древнеармянская хрестоматия с армянско-русским словарем для начинающих / [Сост.] Н. Марр.* - Санкт-Петербург: тип. Я.И. Либермана, 1893. - [4], III, [3], 172 с.;
11. *Новые материалы по армянской эпиграфике, Ани-Аламин-Мрен-Багаран-Еровандакерт-В. Талын.* - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1893. - [2], 69-103 с.: ил.; Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 8;
12. *Надгробный камень из Семиречья, с армянско-сирийской надписью 1323 г. / [Н. Марр].* - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1894]. - 344-349 с.: ил.; 27; Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 8;
13. *Сборники притч Вардана: Материалы для истории средневековой арм. лит. Ч. 1-3. - Ч. 1: Исследование. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1899. - XLI, [3], 594с.; Ч. 2: Текст. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1894. - XVI, 344 с.. - Тит. л. и текст на армян. яз., напеч. в тип. И.Н. Скороходова; Ч. 3: Приложения: Описание 10 эчмиадзинских рукописей с указателем, арабский и дополнительные армянские тексты, армянский текст с переводом сказки «Лиса и волк в западне». - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1894. - X, [2], 202, [1]с.;*
14. *Грузинский извод сказки о трех остроумных братьях из «Русуданиани» / Н. Марр.* - Спб.: Тип. Имп. Акад. наук, 1895. - С. (221-259); 35см.. - Из сб. фак. Вост. яз. «Вост. заметки». С. 221-259. - 31 см. - Из сб. фак. вост. яз. „Вост. заметки“ с. 221-259;
15. *Мнимое географическое название Ёротастак, в Истории Агафангела / [Н. Марр].* - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1895]. - 191-197 с.; Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 9;
16. *Сказание о каталикосе Петре и ученом Иоанне Козерне / Н.Я. Марр.* - Санктпетербург: Тип. Имп. Акад. наук, 1895. - 34с.; 34см.. - Из сборника факультета Восточных Языков «Восточные Заметки»;
17. *Житие Петра Ивера царевича-подвижника и епископа майумского V века: Грузинский подлинник издал, перевел и предисловием снабдил Н. Марр.* - Спб.: Тип. В. Киршбаума, 1896. - XXXIX, 125 с.; 27см.. - (Православный Палестинский сборник; Т. XVI, Вып. 2). - Тит. л. и текст на русск. и груз. яз.;

18. Армянско-грузинские материалы для истории душеполезной повести о Варлааме и Иоасафе / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1897. - [2], 49-78 с. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 11;
19. Хитон господень в книжных легендах армян, грузин и сирийцев / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1897. - [2], 67-96с.; 27см.. - Из «Al-mozaf-farijat». Сб. ст. учеников проф. бар. В.Р. Розена;
20. Этимология двух терминов армянского феодального строя: *seruh* = **seruh* и *naqarar* = **naqarar* / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1898. - [2], 165-174 с. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 11;
21. Возникновение и расцвет древнегрузинской светской литературы / Н. Я. Марр. - Санкт-Петербург: Тип. В.С. Балашева и К°, 1899. - 32 с.; Извлеч. из «Журн. М-ва нар. прос.», Декабрь, 1899;
22. Из книги царевича Баграта о грузинских переводах духовных сочинений и героической повести «Дареджаниани» / [Соч.] Н. Марра. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1899. - 14 с.; 29см.. - Текст парал. на рус. и груз. яз.. - Без тит. л.. - Отт. из «Изв. Имп. Акад. наук». Т. 10, N 2, (февр. 1899), с. 233-246;
23. К вопросу о задачах арменоведения: Речь, читан. прив.-доц. Н. Марром перед защитой магистер. диссерт. «Сборники притч Вардана» в публич. заседании Фак -та восточ. языков 23 мая 1899. - Санкт-Петербург: тип. «В.С. Балашев и Ко», 1899. - 11 с.; 25см.. - Перед загл. авт.: Н.Я. Марр. - Извлеч. из «Журн. М-ва нар. прос.» Июль 1899;
24. О предполагаемом коренном родстве трех армянских *tsharit*, *tshgrit* и *tiush*; *Өovelea* \square *ergq*, спорный термин древнеармянского эпоса; По поводу письма проф. Н. Schuchardt'a к проф. Fr. Müller'у. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1899]. - 298-304 с.; 28 см. - В конце текста авт. - Н. Марр. - Без тит. л. и обл. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 11, 1897-1898;
25. Агиографические материалы по грузинским рукописям Ивера: Ч. 1-2. - Ч. 1: Описание пяти пергаментных рукописей. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1900. - [2], 88с.: факс.; Ч. 2: Житие Св. Варлаама Сирокавказского: (К вопросу о «Варлааме и Иоасафе»). - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1901. - [2], 89-144 с.: факс. - Перед загл. авт. - Н. Марр. - Отд. отт. из «Записок Вост. отд. Имп. Рус. археол. общ.» Т. 13;
26. Армяно-сирийские словарные заметки: К вопросу о переводах с армян. на араб. язык / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1900. - 033-038 с.. - Отт. из: ЗВО, т. XIII;
27. Краткий каталог собрания грузинских рукописей, приобретенного Императорской Публичной библиотекой в 1896 году / Сост. Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: Синод. тип., 1900. - 13 с.;
28. Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии: Кн. 1-13. - Санкт-Петербург, 1900-1913. - 26 см.. - (Издания Факультета восточных языков Санкт-Петербургского университета). - **Кн. 1:** О днях празднования рождества; Об основании первых церквей в Иерусалиме: Армянский текст с сирийскими отрывками Армянской транскрипции XII-XIII века / Ефрем Сирий; Исследовал, издал и перевел Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1900 (Тип. В.Ф. Киршбаума). - 55 с.; **Кн. 2:** Сказание о построении первой церкви в городе Лидде: Грузинский текст по рукописям X-XI веков с двумя палеографическими таблицами / Иосиф Аримафейский; Исследовалб издал и перевел Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1900 (Тип. В.Ф. Киршбаума). - 72 с.. - Библиогр. в подстроч. примеч.. - Текст на рус. и груз. яз.; **Кн. 3:** Толкование Песни песней: Грузинский текст по рукописи X века: Пер. с арм. / Исследовал, перевел и издал Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1901 (Тип. В.Ф. Киршбаума). - [10], СХVI, 32, [69] с.. - Два общ. тит. л.. - Текст парал. на рус. и груз. яз.. - Сочинение блаженно-го Ипполита: «Толкование песни песней» на груз. яз.; **Кн. 4:** Древнегрузинские одописцы (XII в.): К столетию дня рождения М.И. Броссе / Грузинский текст исследовал, издал и словарем снабдил Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1902: тип. В.Ф. Киршбаума. - [4], XII, 144, [170] с.; **Кн. 5:** Критика и мелкие статьи / Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1903 (Пушкинск. скоропечатня). - [4], 73 с.; **Кн. 6:** Физиолог: Армяно-грузинский извод / Груз. и армян. тексты исследовал, изд. и пер. Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1904 (Тип. Имп. акад. наук). - LII, 130 с.; **Кн. 7:** Житие св. Григория Хандзтийского: Грузинский текст: 65 рисунков / Георгий Мерчул; Введение, издание и перевод с дневником поездки в Шавшию и Кларджию Н.Я. Марра. - Санкт-Петербург, 1911 (Тип. Имп. Акад. наук). - [449], разд. паг.: [65] вкл.л. илл.; **Кн. 8:** Государственный строй древней Грузии и древней Армении. Т. 1 / Исследование И. Джавахова. - Санкт-Петербург, 1905 (Тип. Академии наук). - [2], II, [2], 148 с.; **Кн. 9:** [Антиох Стратиг. Пленение Иерусалима в 614 г. / Грузинский текст исследовал, издал, перевел и арабское извлечение приложил Н. Марр]. - Санкт-Петербург, 1909. - [VI, 82, 43, 66, 12 с.]; **Кн. 10:** О раскопках и работах в Ани летом 1906 года: (Предварительный отчет) / Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1907 (тип. Имп. Акад. наук). - IV, 64с., 18ил., 17л. ил.; **Кн. 12:** Вступительные и заключительные строфы «Витязя в барсовой коже» Шоты из Рустава: Груз. текст, рус. пер. и пояснения с этюдом «Культь женщины и рыцарство в поэме» / Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1910 (тип. Имп. Акад. наук). - [4], LVI, [2], 54 с.; **Кн. 13:** XI-я анийская археологическая кампания / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1913. - [2], 61, [3]с., 60ил., 2л. цв. ил.;
29. Боги языческой Грузии по древнегрузинским источникам / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1901. - [2], 29 с. - Отт. из «Записок Вост. отд. Имп. Рус. археол. общ.» Т. 14;

30. Арабское извлечение из Сирийской хроники Марибаса: [К вопросу об Истории Моисея Хоренского]: Чит. 21 февр. 1902 г. в заседании Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва] / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1902. - [2], 078-091 с.; Отт. из «Записок Вост. отд. Имп. Рус. археол. общ.» Т. 14;
31. Древнегрузинские описцы (XII): 1. Певец Давида Строителя. 2. Певец Тамары / Грузинский текст исследовал, издал и словарем снабдил Н. Марр. - СПб: Изд. факультета восточных языков имп. СПб. ун-та, № 5, 1902 (тип. В.Ф. Киршбаума). - XII, 114 с.; 28 см. - (Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии, 4);
32. К столетию дня рождения М.И. Броссе / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1902. - [2], 073-078 с.; Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т.14;
33. Новооткрытый армянский текст «Паралипоменон»: [К вопр. о пер. св. писания на арм. яз.] / Н. Я. Марр. - Тифлис: скоропечатня М. Мартиросянца, 1902. - [1], 18 с.; 25 см. - Отт. из «Кавказ. вестн.» 1902, № 4;
34. Об единстве задач армяно-грузинской филологии: [Речь, чит. ... в публ. заседании фак. вост. яз. 9 дек. 1901 г. ...]. - Тифлис: скоропечатня М. Мартиросянца, 1902. - [1], 15 с.; 24 см. - Отт. из «Кавказ. вестн.» 1902, № 3;
35. Грамматика древнеармянского языка: Этимология / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1903. - XXXV, [5], 303с., 1 л. табл.: табл.; 24см.
36. Предварительный отчет о работах на Синае, веденных в сотрудничестве с И.А. Джаваховым, и в Иерусалиме, в поездку 1902 г. (апрель-ноябрь): [Читан в заседании Вост. отд-ния Рус. археол. о-ва 27 февр. 1903 г.] [Фотокопия] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. В. Киршбаума, [1903]. - 51с.; 23см.. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл.. - Из «Сообщ. Прав. палест. о-ва». Т. 14, ч. 2, 1903 г.;
37. Этюды по армянской диалектологии. Левона Мсерианц. Часть 1. Сравнительная фонетика Мушского диалекта в связи с фонетикой Грабара. Москва 1897. (Из «Учен. зап.» Имп. Моск. ун-та, отдел Ист.-филол., вып. 24-й), стр. XXIV + 146: [Рец.] / [Н. Марр]. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, [1903]. - 0120-0139 с.; 27 см. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва», т. 13;
38. Армяно-Грузинский извод / Грузинский и армянский тексты исследовал, издал и перевел Н. Марр. - СПб, 1904 (тип. имп. Акад. наук). - III, 130 გვ.; 27 სმ.. - (Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии; Кн. 6). - გვ. 1. ქართ. ტექსტის სათაური: «მხეცთათვის სახისა სიტყუი წიგნთაგან თქმ[უ]ლი. წ[მ]იდისა ვასილი ებისკ[ო]პ[ო]სისა კესარიელისაი». - ქართული ტექსტი-ასომთავრული შრიფტით;
39. ქართველთა ეროვნება: წერილი პროფესორის ნ. მარრისა იმ სიტყვის გამო, რომელიც დეკანოზს ი. ვოსტორგოვს წარმოუთქვამს საქართველოს ერ-ზედ, უწმინდესის სინოდის წევრთა და სხვა წარჩინებულ პირთა კრების წინაშე: რუსულიდან. - ქუთაისი, 1905 (ი. კილაძის და ი. ხელაძის სტ.). - 62 გვ.;
40. Аркаун, монгольское название христиан в связи с вопросом об армянах-халкедонитах / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1905. - [2], 68 с. - Отт. из 12 т., № 1 и 2 «Византийск. современника». 1905 г.;
41. Из Гурийских наблюдений и впечатлений / Проф. Н. Марр. - Санкт-Петербург: Ал. Арабидзе, 1905. - 30 с.;
42. Крещение армян, грузин, абхазов и аланов святым Григорием: (Араб. версия) / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1905. - [2], 63-211с.; 29см.. - Текст на рус. и араб. яз.. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 16;
43. Н.А. Заозерский и А.С. Хаханов. Номоканон Иоанна Постника в его редакциях: грузинской, греческой и славянской. С предисловиями издателей. Издание Императорского Общества истории и древностей российских. Москва, 1902: [Рец.] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1905. - 9 с.; 26 см. - Отт. из 12 т. «Византийск. современника». 1905 г.;
44. Деяния трех святых близнецов мучеников Спевсипа, Еласипа и Меласипа: Груз. текст по двум рукописям X века: Исследовал, изд. и пер. Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1906. - [2], II, 285-344. - Авт. и загл. на рус., лат. и груз. яз.; текст на рус. и груз. яз. - Отт. из «Зап. Вост. отд-ния Рус. археол. о-ва». Т. 17;
45. История Грузии: (Куль-ист. набросок): По поводу слова прот. И. Восторгова о груз. народе / Проф. Н. Марр. - Санкт-Петербург: «Амиран» Ал. Арабидзе, 1906. - 88 с.; 19. - (К грузинскому вопросу; № 1);
46. Краткий каталог анийского музея / Сост. Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1906. - [2], IV, 32 с., 8 л. ил.; 21. - (Анийская серия; № 1);
47. Мелкие заметки / 1, 2. Армянские слова в грузинских Деяниях Пилата. Этимология имени Мхитар и глагола tqi & arel - утешать / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1906. - [2], 024-031 с. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 17;
48. Раскопки в Ани в 1904 году / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1906. - [2], 22 с., 1 л. пл.: ил.; Отд. отт. из «Изв. Имп. археол. комис.», Вып. 18;
49. Учебный план Факультета восточных языков по армяно-грузинской филологии, ныне армяно-грузинско-персидскому разряду / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1906. - 10с.: табл.; 29см.. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл.;
50. И. Джавахов. Государственный строй Древней Грузии и Древней Армении, т. 1. (Тексты и разыскания по арм.-груз. филологии. Кн. VIII. Изд. фак. вост. яз. № 5), Спб. 1905, с. 147: [Рец.] / [Н.

- Марр]. - [Санкт-Петербург]: Сенат. тип., [1908]. - 200-223 с.; 23 см. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл. - Отт. из «Журн. М-ва нар. просвещения». Новая сер. 15, (1908, № 5), отд. 2;
51. Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1908. - VI, [2], 16 с., 23 л. табл.;
 52. Отзыв о сочинении Е.С. Такайшвили «Описание рукописей Общества распространения грамотности среди грузинского населения» Т. 1, вып. 1-4, Тифлис, 1902 / Сост. Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: Имп. Акад. наук, 1908. - 176-204 с.; 25 см.. - Отт. из «Сборника отчетов о премиях и наградах» за 1907 г.;
 53. Происхождение из охотничьего быта двух грузинских терминов уголовного права: *gerš-i* и *sanagširo* / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1908. - [1], 4 с.; 27 см. - Отт. из «Зап. Вост. отд-ния Рус. археол. о-ва». Т. 18. С. 0168-0171;
 54. Реестр предметов древности из VI-й (1907 г.) археологической кампании в Ани / Сост. Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1908. - [4], VIII, 64 с., 10 ил.; 21. - (Анийская серия; № 2);
 55. Иоанн Петрицкий, грузинский неоплатоник XI-XII века: [Докл., чит. в заседании Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва 26 окт. 1906 г.] / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1909. - [2], 61с.; 28см.. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 19, с. 53-113;
 56. К вопросу о ближайшем сродстве армянского языка с иверским / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1909. - [2], 4 с.; 27 см. - Отд. отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва», т. 19;
 57. Яфетическое происхождение армянского слова *tarğareu* - пророк: [Долож. в заседании Ист.-филол. отд-ния 4 нояб. 1909 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1909. - 1153-1158 с.; 27 см. - Отт. из журн. «Изв. Акад. наук». 1909;
 58. Грамматика чанского (лазского) языка: С хрестоматией и словарем / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1910. - [2], XXX, 240 с.; 23. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 2);
 59. Два яфетических суффикса *-te(-ti>-t)* в грамматике дневнеармянского (найского) языка / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1910. - 1245-1250 с.; 27 см. - Отт. из «Изв. ... Акад. наук». 1910, № 15;
 60. Из поездки в Турецкий Лузистан: (Впечатления и наблюдения). - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1910. - 570, 607-632 с.: ил. - Из «Изв. Акад. наук». 1910 г., № 7, 8;
 61. Камень с армянской надписью из Ани в Азиатском Музее: Доложено в засед. Ист.-Фил. Отд. 6 окт. 1910 г. / Н.Я. Марр. - Спб.: Тип. Имп. Акад. Наук, 1910. - 1149-1151, [1] с.; 26см.. - (Известия Императорской Академии Наук; 1910);
 62. Надпись Епифания, каталикоса Грузии: (Из раскопок в Ани 1910 г.): (Доложено в заседании Историко-Филологического Отделения 20 октября 1910 г.) / [Соч.] Н.Я. Марра. - С.-Петербург: Тип. Имп. Акад. Наук, 1910. - с. 1433-1442; 25см.. - Отд. отт. из «Известия Императорской Академии Наук», 1910 г.;
 63. Об учреждении Анийского археологического института: Список печатных работ по археологии, появившихся в свет в связи с организ. исслед. древностей городища Ани и его окрестностей / Н.Я. Марр. - Спб: Тип. имп. акад. наук, 1910. - С. 438-446; 28см. - Из. „Вестн. Имп. Акад. наук“, 1910;
 64. Абхазское происхождение грузинского термина родства, дядя / Н. Марр. - Санкт-петербург, 1911. - [4] с.; 25 см.. - Отд. отт. из «Изв. Акад. наук»;
 65. Бог Sabazios у армян: [Доложено в заседании Ист.-филол. отд-ния 27 апр. 1911 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1911. - 759-774 с., 1 л. табл.; 27 см. - Отт. из журн. «Изв. Акад. наук». 1911;
 66. Где сохранилось сванское склонение? / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1911. - 1199-1206 с.; 27 см. - Отт. из «Изв. ... Акад. наук». 1911, № 17;
 67. Грузинские приписки греческого Евангелия из Коридии / [Соч.] Н.Я. Марра. - Спб., 1911. - с. 211-240 с ил., 1 вкл. л. табл.; 26см.. - Отд. отт. из Известий Имп. Акад. Наук, 1911;
 68. Еще о слове «Челеби»: (К вопросу о культурном значении курд. народности в истории Передней Азии) / Н. Я. Марр. - Спб.: тип. Имп. Акад. наук, 1911. - 53 с. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва». Т. 20;
 69. Об армянской иллюстрированной рукописи из халкедонитской среды: [Долож. в заседании Ист.-филол. отд-ния 16 нояб. 1911 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1911. - 1297-1301 с.; 27 см. - Отт. из журн. «Изв. Акад. наук». 1911;
 70. Семи Лахба: Свриские тексты / Просмотрел проф. Н. Марр. - Спб: Фак. восточ. яз. Имп. С.-Пб. ун-та: Лит. Богданова, [1911]. - 14, [2] с.; 30 см.;
 71. История термина «абхаз» / Н. Марр. - Санкт-петербург, 1912. - 10 с.;
 72. Кавказ и памятники духовной культуры: Речь, произнес. в торжеств. собр. Акад. наук 29 дек. 1911 г. / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1912. - с. 69-82; 27см.. - Отт. из журн. «Изв. Акад. наук». 1912;
 73. К вопросу о положении абхазского языка среди яфетических / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1912. - [4], 51 с.; 25. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 5);
 74. Протоиерей Корн. С. Кекелидзе. Иерусалимский канонарь VII века. (Грузинская версия). Тифлис 1912. Изд. архим. Назария: [Рец.] / [Н. Марр]. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1912. - 114-122 с.; 24. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из «Христиан. Востока». Т. 1;
 75. Тубал-каинский вклад в сванском: 1: [(Долож. в заседании Ист.-филол. отд-ния 28 нояб. 1912 г.) /

- Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1912. - 1093-1098 с.; 26см.. - Отт. из журн. „Изв. Акад. наук“. 1912, т. 1;
76. Яфетическое происхождение абхазских терминов родства: [Долож. в заседании Ист.-филол. отд-ния 8 февр. 1912 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1912. - 423-432 с.; 27. - Отт. из: Изв. Акад. наук. 1912, № 5;
77. P. Peeters, S. I. De codice hiberico Bibliothecae Bodleianae Oxoniensis (AB, 1912, XXXI, 301-318) - Древнегрузинский архиератикон. Грузинский текст, изданный Комитетом Церковного музея под редакцией и с предисловием прот. Корн. С. Кекелидзе. Тифлис, 1912: [Рец.] / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1912. - 354-363 с.; 25. - Авт. указан в конце текста. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из «Христиан. Востока». Т. 1, вып. 3;
78. Древнегрузинско-русский словарь к 1-2 главам евангелия Марка / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1913. - VIII, [1] с., 40 стб.;
79. Заимствование числительных в яфетических языках: [Доложено в заседании Историко-филол. отд-ний 11 сент. 1913 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1913. - 789-790 с.; 26. - Отт. из журн.: «Известия Акад. наук. 1913». - Без тит. л. Опис. сост. по обл.;
80. Из лингвистической поездки в Абхазию: (К этнол. вопр.): [Долож. в заседании Ист.-филол. отд-ния 27 февр. 1913 г.] / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1913. - 303-334с., 2 л. табл.; 27см.. - Отт. из «Изв. Акад. наук». 1913, № 6;
81. Из поездок в сванию (летом 1911-1912 гг.) / Н. Марр. - Санкт-Петербург: Тип. Имп. Акад. Наук, 1913. - 36 с.; 25см.. - Отт. из «Христ. Востока», Т. II, вып. 1-й. - Без тит. л. и обл.. - Опис. сост. по 1-й с. текста;
82. XI-я анийская археологическая кампания / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1913. - [2], 61, [3] с., 60 ил., 2 л. цв. ил.; 27. - (Издания Факультета восточных языков Императорского Санкт-Петербургского университета. Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии; Кн. 13; № 5);
83. აღაპნი ჯვარის მონასტრისანი იერუსალიმისა შინა / ქართული დედანი ივ პალოგრაფიული სურათებით გამოსცა ბ. მარმან. - სპბ, 1914 (სტ. საიბჰ. მეცნ. აკ-ადემიისა). - XXVIII, 93 გვ.: III ფ. ტბლ.; 25 სმ.. - თავფ. ქართ.-რუს. ებ.;
84. Заметки по текстам св. Писания в древних переводах армян и грузин / Н. Марр. - [Спб.]: Тип. Имп. Акад. Наук, [1914]. - с. 263-274; 25см.. - Отт. из «Христиан. Востока», Т. 2, вып. 3, 1914 г. - Без тит. л. и обл.. - Авт. указан в конце текста;
85. Из абхазских личных имен / [Н. М.]; Об источнике деградации народного бога *tart-av* в грузинской среде / [Н. М.]; К вопросу о сиринях / [Н. М.]; К житию и мученичеству св. Антония Раваха: (ХВ, 2, с. 54-104) / [Н. М.]; Известная грузино-греческая рукопись / [Н. М.]; Сирийская версия Возражений Тимофея Элпура против Халкедонского собора / [Н. М.]; Согдийская версия св. Писания / [Н. М.]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1914. - 400-408 с.; 26. - Авт. указан в конце каждой заметки. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из «Христиан. Востока». Т. 2, вып. 3;
86. К датировке ктиторской надписи Текорского храма. - [Санкт-Петербург, 1914]. - С. 56-71, 2 л. табл.; 25см.. - Авт. указан в огл. журн.. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из журн. «Христиан. Восток». 1914, т. 3, вып. 1;
87. О написании сложных слов и раскрытии титла (к руководству для издателей древнегруз. текстов). - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1914. - 8 с.; 24. - Авт. установлен по изд.: Каталог изд. Акад. наук. Ч. 2. Отд. изд. на рус. яз. Пг., 1915. № 855. - Без тит. л. и обл.;
88. Определение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей по данным яфетического языкознания / Н. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1914. - 31-106 с., 1 л. табл.; 27 см.. - Библиогр.: 3-4 л. обл.- Отт. из «Зап. Вост. отд-ния Рус. археол. о-ва». Т. 22;
89. О происхождении имени Анапа / Н.Я. Марр. - Санкт-Петербург: тип. Гл. упр. уделов, 1914. - 3 с.; 30 см. - Из Записок Разряда воен. археологии и археографии Рус. воен. ист. о-ва;
90. Синодик крестного монастыря в Иерусалиме: Груз. текст с 16 палеографич. рисунками / Издал Н. Марр. - Санкт-Петербург, 1914. - XXVIII, 93 с., вкл. л. табл.; 25см.. - (Bibliotheca Armeno-Georgica III: Собрание древне-армянских и древне-грузинских текстов / изд. Имп. акад. наук). - Библиогр. в подстроч. примеч.;
91. Эчмиадзинский фрагмент древнегрузинской версии Ветхого завета / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1914. - 378-388 с.: граф.; 26 см. - Отт. из «Христиан. Востока». Т. 2, вып. 3;
92. სამაჰმადიანო საქართველო: [ნერილების კრებული] / ნიკო მარრი, ილია ჭავჭავაძე, პეტრე უმიკაშვილი. - ტფ.: ტფილისის ქართველ სტუდენტობის გამოცემა № 2, 1915 (სტ. ცხოვრება). - 46, [1] გვ.;
93. Кавказский культурный мир и Армения / Н.Я. Марр. - Петроград: Сенат. тип., 1915. - 53 с. - Извлеч. из „Журн. М-ва нар. прос.“ за 1915 г.;
94. О религиозных верованиях абхазов: (К вопр. об яфетич. культе и мифологии). - Спб.: Тип. Имп. Акад. наук, 1915. - С. 113-140; 26см.. - Отт. из: Христиан. вестн. 1915, т. 4, вып. 1, с. 113-140. - Авт. указан в конце текста;
95. Разные известия. Поездка к езидам в январе 1914 г. / А. Флоренский и Ефремов. Инструкция для измерения крупных млекопитающих / Н.А. Смирнов. О зимовании белого аиста в северной Персии / А.Б. Шелковников. Несколько наблюдений над *Catopichrotus crematogastris* Reitt / И.Д. Бабаджаниди. Хроника Кавказского Музея / С. Тер-Аветисьян. Критико-библиографический отдел. Яфетические названия деревьев и растений / Н.Я. Марр. К зоогеографии Кавказа и истории его

- домашних животных / К. Келлер. - Тифлис: Типогр. Канц. Нам. Е.И.В. на Кавказе, [1915]. - 18 с.; 25см. - Без тит. л. и обл.; Опис. сост. по 1-й с. текста. Отд. отт. Перепечатано из IX т. «Изв. Кавк. Музея»;
96. Халдская клинообразная надпись из села Леска Ванского округа / Н.Я. Марр. - Петроград: тип. Имп. Акад. наук, 1915. - 1731-1738 с., 1 л. ил.; 27 см. - Отт. из «Известий Акад. наук». 1915, № 16;
97. Яфетические названия деревьев и растений: (*Pluralia tantum*): [Долож. в заседании Ист.-филол. отд. ния 1 апр. 1915 г.] / Н.Я. Марр. - Петроград: тип. Имп. Акад. наук, 1915. - 769-780, 821-852, 937-950 с. - Отт. из журн. «Изв. Акад. наук». 1915. - Без тит. л. опис по обл.;
98. Заметки по текстам св. Писания в древних переводах армян и грузин / [Н. Марр]. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, 1916. - 229-245 с. - Отт. из «Христиан. Востока», Т. 4, вып. 3, 1916 г.;
99. Кавказоведение и абхазский язык / Н. Я. Марр. - Петроград: Сенат. тип., 1916. - 27 с.; Отт. из «Журн. М-ва нар. прос.» 1916, ч. 63, № 5;
100. К дате эмиграции мосохов из Армении в Сванию. - Петроград.: Тип. Имп. Академии наук, 1916. - с. 1689-1692; 26см.. - Отд. оттиск: «Известия Императорской Академии Наук-1916». - Библиогр. в подстроч. примеч.;
101. К истории передвижения яфетических народов с юга на север Кавказа: [Долож. в заседании Отд. ист.-филол. наук 12 окт. 1916 г.] / Н.Я. Марр. - Петроград: тип. Имп. Акад. наук, 1916. - 1379-1408 с. - Без тит. л.. - Отт. из «Изв. Имп. Акад. наук». 1916;
102. Описание дворцовой церкви в Ани / Сост. Н. Марр. - Петроград: Анийск. музей древностей, 1916. - [2], 38 с. - (Анийские древности; 1);
103. Основные положения о Кавказском историко-археологическом институте: Докл. акад. Н.Я. Марра в заседании Комиссии от 18 мая 1916 г. / Н.М. Яковлевич. - Санкт-Петербург, 1916. - 4 с.; 27 см.. - Прил. к Протоколу IX заседания Отд. ист. наук и филологии Имп. Акад. наук 18 мая 1916;
104. Программа для собирания диалектических материалов по грузинскому языку. - Петроград: тип. Имп. Акад. наук, 1916. - 24 с.; 24. - (Пособия для работ по армяно-грузинской филологии; 4);
105. Грузинская поэма «Витязь въ барсовой шкуре» Шоты из Рустава и новая культурно-историческая проблема: [Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 25 янв. 1917 г.] I. Племенная среда. II. Культурная среда и эпоха / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1917 (тип. Акад. наук). - 415-446, 475-506 с. - Отт. из «Изв. Акад. наук». 1917;
106. Дионисий Фракийский и армянские толкователи. Издашь и изследоваль Н. Адонць. (*Bibliotheca Armeno-georgica*. IV). Петроградъ, 1915 лл. [8]+СХ-СIII+[8]+307: [Рец.] / Н. Марр. - Санкт-Петербург: Б. и., [1917] (тип. Имп. Акад. наук). - 52-66 с.; Отт. из «Христ. Восток», Т. 5, 1917;
107. Записка академика Н. Я. Марра о Кавказском историко-археологическом институте. - Петроград: Б. и., 1917 (тип. Рос. акад. наук). - 962-994 с.;
108. Материалы по халдской эфиграфике из командировки И.А. Орбели в Турецкую Армению / Н.Я. Марр. - Петроград: Тип. Имп. Акад. наук, 1917. - 28 с.: 8 л. таб.; 27см.. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Имп. Рус. археол. о-ва», Т. XXIV;
109. Непочатый источник истории Кавказского мира: (Из 3-ей лингвистич. поездки в Дагестан, 24 дек.-12 янв.) [Доложено в заседании Историч. наук и филологии 25 янв. 1917 г.] / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1917 (тип. Акад. наук). - 307-338 с. - Без тит. л.. - Отт. из «Изв. Акад. наук». 1917;
110. Обломки делибабинской халдской надписи / Н.Я. Марр. - Петроград: Тип. Имп. Акад. наук, 1917. - 8 с.: 1 вкл. л. таб.; 27см.. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Рус. археолог. о-ва», Т. XXIV;
111. О вкладе христианского Востока в древне-русское искусство: [О статье проф. Ф. И. Шмита «Заметки о поздневизантийских храмовых росписях»]. О Пицунде и постройке Юстиниана в Абхазии. [О статье Л. М. Меликсет-Бекова «Древнейшая Пицунда у Понта Евксинского»] / Н. М. - [Санкт-Петербург]: Б. и., [1917] (тип. Акад. наук). - [2] с.;
112. Отзыв о трудах Л. К. Лопатинского / Н. Я. Марр. - Пг., 1917. - 6 с.; 27 см. - Отт. из «Зап. Вост. отд. Рус. археолог. о-ва», Т. 24;
113. Отчет Анийского музея древностей за 1915 год / Сост. Н. Марр. - Петроград: Анийск. музей древностей, 1917. - 41 с., XII л. ил.; 26см.. - (Анийские древности. 2);
114. О халдскомъ „*ru*“-I «камень» II *ri* - I [«камень»; «каменная труба», «водопроводъ», «каналъ»]: [Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 20 сент. 1917 г.] / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1917 (тип. Рос. акад. наук);
115. Записка о преобразовании специальных классовъ Лазаревского института восточныхъ языковъ въ Этнологическо-историкофилологическй факультетъ Лазаревского передне-азіатскаго института / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1918 (тип. Рос. акад. наук). - 16 с.;
116. О записываніи абхазскихъ текстовъ / Н. Марр. - [Петроград]: Б. и., 1918 (тип. Рос. акад. наук). - 18 с.: табл.; 24 см. - (Пособия для работ по яфетическому языкознанию; 1). - Без тит. л. и обл.;
117. Кавказ и памятники его духовной культуры [Текст] / Н. Я. Марр. - Петроград: Изд. Армянского ин-та в Москве, 1919. - 23 с.;
118. Надпись Сардура II, сына Аргиштия, в Даш-Керпи на Чалдирском озере / Изд., перевел, исследовал Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1919 (тип. Росс. акад. наук). - [4], 38 с., 3 л. ил.; 35 см. - (Записки Кав. музея. Серия В-1);
119. О реорганизации гуманитарных факультетов Первого Петроградского университета в Факультет общественных наук (в части, касающейся Историко-филологического факультета и Факультета восточных языков) / Декан Фак. вост. яз. Н. Марр,

- декан Историко-филол. фак. С. Жебелев. - [Санкт-Петербург]: Б. и., [1919] (тип. А. Ф. Дресслера). - 20 с.;
120. *Ossetica-Japhetica [Текст] / [Соч.] Н. Я. Марра. - 1: Дополнение к статье: Fagond-1 осетинских сказок и яфетический термин faskund «маг», «вестник», «вещая птица». - [Б. м.]: [б. и.], 1919. - 4 с.; 2: 1. Ос. „вещая пята“; 2. Ос. dur „камень“. - [Б. м.]: [б. и.], 1927. - 8 с. - Отт. из: Известия Академии наук СССР. 1918. С. 2307-2310; 1927. С. 433-440;*
121. *Племенной состав населения Кавказа: Классификация народов Кавказа (Рабочий проспект) / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1920 (тип. Рос. акад. наук). - [2], 64 с.; 25 см. - (Труды Комиссии по изучению племенного состава населения России/ Рос. акад. наук; 3);*
122. *Фрагмент халдской надписи из Алашкерта. - Петербург: Б. и., [1920]. - [10] с.;*
123. *Яфетический Кавказ и третий этнический элемент в созидаии средиземноморской культуры / Н. Марр. - Лейпциг: Б. и., 1920 (тип. Шпамера). - 54 с.; 23 см. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 11);*
124. *Предварительный отчет по командировке в пределы древней Этрурии и Баскию: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 8 сент. 1920 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Рос. акад. наук, 1921». Стр. 725-739;*
125. *Археологическая экспедиция 1916 года в Ван [Текст]: раскопки двух ниш на Ванской скале и надписи Сардура Второго из раскопок западной ниши: доклады Н. Марра и И. Орбели / Русское археологическое общество. - Петербург: Б. и., 1922 (Акад. тип.). - [8], 67, [3] с., 27 л. ил., табл.: черт.;*
126. *Батум, Ардаган, Карс - исторический узел межнациональных отношений Кавказа / Н. Марр. - Петроград: Б. и., 1922. - [2], II, 63 с.;*
127. *Извлечение изъ сванско-русского словаря (a-e b-f) / Н. Марр. - Петроград: Б. и., 1922 (Рос. гос. акад. тип.). - VIII, 39 с.; 25 см. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 10);*
128. *Кавказские племенные названия и местные параллели / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1922 (Рос. гос. акад. тип.). - [4], 39 с.; 25 см. - (Труды Комиссии по изучению племенного состава населения России/ Рос. акад. наук; 5);*
129. *К изучению современного грузинского языка / Н. Марр. - Петроград: Б. и., 1922 (Рос. гос. акад. тип.). - [2], 22 с.; 24 см. - (Петроградский институт живых восточных языков; 1);*
130. *Талыши: [Текст] / Н. Я. Марр. - Петроград: Б. и., 1922 (Рос. гос. акад. тип.). - [2], 24 с.; 24 см. - (Российская академия наук. Труды Комиссии по изучению племенного состава населения России; 4);*
131. *Чем живет яфетическое языкознание / Н. Марр; Народный Комиссариат по делам национальностей. Петроградский институт живых восточных языков. - Петроград: Б. и., 1923 ([Российск. госуд. акад. тип.]). - [2], 79 с.; 23 см. - (Издания Петроградского института живых восточных языков; 2);*
132. *Der japhetische kaukasus und das dritte ethnische Element im Bildungsprozess der mitteleuropäischer kultur / Von Nikolaus Marr. - Berlin [u.a.]: W. Kohlhammer, 1923. - 76 с.; 23 см. - (Japhetische studien zur Sprache und Kultur Eurasiens; 2);*
133. *Записка об ученых трудах И. А. Орбели / Н. Марр, С. Ольденбург, И. Крачковский. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: Известия Рос. акад. наук Т. 18, 1924. Стр. 574-576;*
134. *Индоевропейские языки Средиземноморья: ОИФ 21 XI 1923 / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук 1924». Стр. 6-7;*
135. *К вопросу о префиксовых образованиях в баскском языке: (Доложено в ОИФ 7 IV 1924) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 159-162;*
136. *Книжная легенда об основании Киева на Руси и Куара в Армении: Заметки по яфетическим клинописям [Речь, произнесенная на торжественном годовом общ. собрании Академии 18 мая 1922 г.] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: Б. и., [1924] (Рос. гос. акад. тип.). - 257-304 с.;*
137. *К толкованию имени «Гомер»: ОИФ 17 X 23 / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 2-5;*
138. *Название этрусского бога смерти Kalu и термины «писать», «петь», «чорт», «поэт» и «слепец»: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 17 окт. 1923 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Рос. акад. наук, 1924». Стр. 183-194;*
139. *О «небе», как гнезде ира-значений: ОИФ 21/XI 1923 / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 23-26;*
140. *Первый средиземноморский дом и его яфетические названия, у греков megaron, у римлян atri-um: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 31 окт. 1923 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Рос. акад. наук. 1924 г.» Стр. 225-236;*
141. *„Север“ и „мрак“ || „левый“ от Пиренеев до Месопотамии: ОИФ 21 XI 23 / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - 27 см. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 8-11;*
142. *„Смерть“ „преисподняя“ в месопотамско-эгейском мире: ОИФ 21 XI 23 / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 12-14;*
143. *Составной характер этр. tusum i „девушка“, „дочь“: (Доложено в ОИФ 7 V 1924) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук 1924». Стр. 113-115;*
144. *Термины из абхазо-русских этнических связей «лошадь» и «тризна»: (К вопросу о племенном происхождении Средиземно-морского населения) / Н. Марр. - Ленинград: Наркомпрос Абхазии, 1924. - [2], 57 с.;*
145. *Яфетидизм в ассирийском из сематической группы „небо“ || „гора“ || „голова“: (Доложено в ОИФ 7 V*

- 1924) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук 1924». Стр. 163-164;
146. Яфетическая теория / акад. Н. Я. Марр. - Москва: Науч. ассоц. востоковедения при ЦИК СССР, 1924. - 38 с.;
147. Яфетические переживания в классических, языках и „вера“ в семантическом кругу „неба“ / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1924». Стр. 29-31;
148. Грамматика древнелитературного грузинского языка / Н. Марр. - Ленинград: [Изд-во и тип. Рос. акад. наук], 1925. - XXIV, 026, [2], 212, [3] с.: табл.; 23 см.. - (Материалы по яфетическому языкознанию; XII);
149. Иберо-этрusco-исталская скрещенная племенная среда образования индо-европейских языков [Текст]: (Доложено в ОИФ 19/XI 1924) / Н. Я. Марр. - [Б. м.]: [Б. и.], [19--]. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1925». С. 9-10;
150. Краеведение [Текст] / Н. Я. Марр; [Ассоциация горских краеведческих организаций С.-Кавказа]. - Ленинград; Российская гос. акад. тип., 1925. - 19 с.;
151. К Этрuscoизму индо-европейского термина «дочь»: (Доложено в ОИФ 15 IV 1925) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: Доклады Рос. акад. наук. 1925. Стр. 46;
152. Материалы по хемшинскому наречию армянского языка: (По записи И. А. Кипшидзе) / Н. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: Записки Коллегии востоковедов, 1925. Т. 1, стр. 73-80;
153. Ольвия и Альба Лонга: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 27 мая 1925 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР. 1925», Стр. 663-672;
154. Основные достижения яфетической теории: (Доклад прочит. на Учредительном съезде горской краевед. ассоц. в г. Махач-Кала) / Н. Я. Марр. - Ростов н/Д: Буревестник, 1925. - 30 с.;
155. Отчет о поездке к восточно-европейским яфетидам. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: Известия Рос. акад. наук 1925 г. Стр. 951-972, с 2 ил.;
156. Приволжские и соседящие с ними народности в яфетическом освещении их племенных названий: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 11 марта 1925 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР. 1925». Стр. 673-698;
157. Прилагательные „длинный“ || „короткий“ (из до-исторической семантики): (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 29 апр. 1925 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР. 1925.» Стр. 797-812;
158. Сборник трактатов о стрельбе из лука: (Представлено акад. С. Ф. Ольденбургом в ОИФ 2 III 1925) / Ю. Н. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук 1925». Стр. 35-38;
159. Филистимляне, палестинские пеласги и расены или этруски: (Из мира лошадей от Пиренеев до Малой Азии, до Руси) / Н. Марр. - Ленинград: Б. и., [1925] (Гос. учебно-практ. школа-тип. им. тов. Алексеева). - 32 с.;
160. Чувашские слова с основой «иу» в освещении одного из положений яфетической семантики: (Доложено в ОИФ 15 IV 1925) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Рос. акад. наук. 1925». Стр. 50;
161. სპარსულ-ქართული ცდაბი. - ტ. 1. - ლენინგრადი, 1926 (Гос. академии). - 91 გვ.;
162. Абхазский аналитический алфавит: (К вопросу о реформах письма) / Н. Марр. - Ленинград: Б. и., 1926 (Гос. акад. тип.). - 52 с.; 24 см. - (Труды Яфетического семинария/ ЦИК СССР. Ленингр. ин-т живых вост. яз. им. А. С. Енукидзе; 12, 1);
163. Абхазско-русский словарь [Текст]: пособие к лекциям и в исследовательской работе / Н. Марр. - Ленинград: изд. Акад. абхазского яз. и лит., 1926. - [2], LVI, 159 с.;
164. Из переживаний доисторического населения Европы, племенных или классовых, в русской речи и топонимике / Н. Марр. - Чебоксары: Чувашск. гос. изд-во, 1926 [обл. 1925]. - 22 с.;
165. К вопросу о названиях рек Сибири в освещении яфетической теории: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 13 янв. 1926 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР. 1926». Стр. 349-345;
166. Китайский язык и палеонтология речи: (Доложено в ОИФ 7 IV 1926) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - 27 см. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР. 1926». Стр. 93-96;
167. Китайский язык и палеонтология речи: (Доложено в ОИФ 29 IX 1926) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - 26 см. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР. 1926.» Стр. 109-112;
168. Китайский язык и палеонтология речи: (Доложено в ОИФ 27 X 1926) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - 26 см. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР. 1926». Стр. 129-132;
169. Классифицированный перечень печатных работ по яфетидологии [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: Б. и., 1926 (Гос. акад. тип.). - [2], 32 с.; 23 см. - (Комиссия по изучению языков и этнических культур народов Востока СССР; № 7); 2-е изд., испр. и доп. - Ленинград: Изд-во Инст., 1926. - 33 с.; 23 см. - (Научно-исследовательский институт этнических и национальных культур народов Востока СССР; № 7);
170. К определению племенного происхождения Георгия, сына Тамары: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и физиологии 24 февр. 1926) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР. 1926». Стр. 473-478;
171. О полигении семантики («брат» и «кровь»): (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 10 марта 1926 г.) / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [Изд-во Акад. наук СССР, 1926]. - 781-786 с.;
172. От шумеров и хеттов к палеоазиатам (по енисейско-остяцким материалам И. В. Анучина): (Доложено в

- ОИФ 24 XI 1926) / Н. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР. 1926.» Стр. 135-136;
173. Пособие для изучения живого грузинского языка / Н. Марр. - Ленинград: Б. и., 1926 (Гос. Акад. тип.). - 23 см. - (Труды яфетического семинария/ ЦИК СС-СР. Ленингр. ин-т живых вост. яз. им; II, 8);
174. По этапам развития яфетической теории: Сборник статей Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд. Ин-та, 1926. - [4], VIII, 387 с.; 23 см. - (Научно-исследовательский институт этнических и национальных культур народов Востока СССР. (Москва); № 8);
175. Разложимость мнимых примитивов, простых слов, и термины для понятия „рыба“: (Доложено в заседании Отд. историч. наук и филологии 13 янв. 1926 г.) / [Соч.] Н. Я. Марра. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Известия Акад. наук СССР 1926». Стр. 385-392;
176. Русское «человек», абхазское а-оа: (Доложено в ОИФ 10 III 1926) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР. 1926.» Стр. 81-84;
177. Средства передвижения, орудия самозащиты и производства в до-истории: (К увязке языкознания с историей материальной культуры) / Н. Я. Марр; Акад. наук Союза сов. соц. респ. Кав. историко-археол. ин-т в Тифлисе. - Ленинград: Б. и., 1926 (Гос. акад. тип.). - 48 с.;
178. Чуваши-яфетиды на Волге: [Доклад, чит. 30-го июня 1925 г. в Чебоксарах на Объединенном заседании IV сессии Испол. ком. Сов. р. к. и к. д. Авт. Чувашск. ССР V-го созыва с участием членов О-ва изучения местного края, членов РКП(б) и членов профсоюзов и повторно 26-го сент. в Росс. акад. истории материальной культуры] / Н. Марр. - Чебоксары: Чуваш. гос. изд-во, 1926. - 75 с.;
179. Яфетическая теория и семантика китайского языка: (Доложено в ОИФ 24 II 1926) / Н. Я. Марр. - Б. м.: Б. и. - Отт. из: «Доклады Акад. наук СССР 1926». Стр. 39;
180. Государственная академия истории материальной культуры [Текст]: [Обзор работы] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: тип. 1-й Ленингр. артели печатников, [1927]. - 10 с.;
181. Готтентоты-средиземноморцы [Текст] / [Соч.] Н. Я. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [12] с.;
182. Грузинские поправки и дополнения к палеонтологии речи [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [5] с.; 26 см. - Отт. из: Доклады Академии наук СССР. 1927 стр. 97-101;
183. Египетский, шумерский, китайский и их палеонтологические встречи [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [3] с.. - Отт. из: Доклады Академии наук СССР. 1927. стр. 82-84;
184. «Зима» II «смерть» (из палеонтологии речи) [Текст] / [Соч.] Н. Я. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [8] с., 2 с. табл.; 26 см. - Отт. из «Известий Академии наук СССР» 1927. стр. 325-332;
185. Из двухэлементных абхазских слов (к встречам с чувашским) [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [3] с.;
186. Из Пиренейской Гурии: К вопросу о методе / Н.Я. Марр. - Тифлис, 1927 (1-я тип. Госиздата). - 62 с.; 25 см.. - Отд. отт. из «Изв. Кавк. ист.-археол. ин-та»; Т. 5, 1927. - Изд. вышло в свет с большим опозданием (1933 г.). - Без тит. л.. - Опис. по обл.;
187. К вопросу о топонимике Крыма: (К его методол. постановке) / акад. Н.Я. Марр. - Симферополь: Б. и., [1927]. - 3 с.; 23 см. - Без тит. л. и обл. - «Отт. из Известий Таврич. о-ва истории, археологии и этнографии, т. 1, 1927»;
188. К пересмотру распределения шумерского словаря [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [6] с.;
189. О слоях различных типологических эпох в языках протомеидской системы [Текст] / [Соч.] Н. Я. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [12] с.; 26 см. - Отт. из: «Известий Академии наук СССР. 1927. стр. 333-344;
190. Пережиточные взаимоотношения свистящей и шипящей групп в огласовке мокша и эрзя мордовского языка [Текст] / Н. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1927. - [5] с.; Отт. из.: Доклады Академии наук СССР. 1927, стр. 143-147;
191. Яфетическая теория [Текст]: программа общего курса учения о языке / Н. Я. Марр; Восточный фак. Азербайджанского гос. ун-та им. В. И. Ленина. - Баку: Азгиз, 1927 (тип. Красный Восток, 1928). - [VIII], 156 с.;
192. К *Rusthaveliana* [Текст] / [Соч.] Н. Я. Марра. - 1: *Gia* - «царь», «герой» - «царственный» [Текст]. - [Ленинград]: [б. и.], 1928. - [8] с. - Отт. из: Известия Академии наук СССР. 1927. Стр. 361-368;
193. Орудивный и исходный падежи в кабардинском и абхазском [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1928. - [8] с.;
194. Отчет Н. Я. Марра о третьей лингвистической поездке за границу [19 августа 1927 г. - 3 марта 1928 г.]. [Отчет Н. Я. Марра по весенней (14 апреля - 3 мая 1928г.) командировке в Абхазию] [Текст]. - [Б. м.]: [б. и.], [1928]. - Отт. из: Известий Отд. гуманитарных наук. 1928. Стр. 531-549;
195. Постановка учения об языке в мировом масштабе и абхазский язык / Н.Я. Марр; ЦИК СССР, Ленинградский восточный ин-т им. А.С. Енукидзе. - Л.: Изд. Ленинградского Восточ. Ин-та им. А.С. Енукидзе, 1928 (Гос. Акад. тип.). - [3], 63 с.: ил.; 24 см.. - На обложке 28. - Библиогр.: с. 56-58;
196. *In tempore ulutorum* [Текст]: (Из этнонимии и скифо-кельтскому вопросу) / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], [1928]. - [4] с.; 27 см. - Отт. из: Доклады Академии наук СССР. 1928. Стр. 324-327;
197. *La langue georgienne* [Текст] / Par N. Marr. - Paris: Picard, 1928. - 19 с.; 25 см. - Без тит. л. - *Extrait de la Revue de l'Orient chretien 3-e serie, T. VI (XXVI), № 1 et 2, pp. 3-21;*
198. Актуальные проблемы и очередные задачи яфетической теории [Текст] / Н. Я. Марр; Комму. акад. Секция литературы, искусства и языка. Подсекция материалистич. лингвистики. - Москва:

- изд-во Коммунист. акад., 1929 (7-я тип. «Искра революции» Мосполиграф). - 32 с.;
199. Арабский термин *ḥanīf* в палеонтологическом освещении [Текст] / Предварительный набросок Н. Я. Марра. - Ленинград: [б. и.], 1929. - 11 с.;
 200. Балкаро-сванское скрещение [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], [1929]. - [2] с.; Отт. из: Доклады Академии наук СССР. 1929. С. 45-46;
 201. К отчету о заграничной командировке (17-III -22-VI 1929) [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1929. - 7 с.; 26 см. - Отт. из: Доклады Академии наук СССР. 1929 с. 321-327;
 202. Напутствие [Текст]: [К Сборнику работ аспирантов Государственной академии истории материальной культуры] / Н. Марр. - [Ленинград]: [Госуд. акад. истории материальной культуры], [1929] (тип. Акад. наук СССР). - 10 с.;
 203. Суоми-карельские и сомехкартские языки [Текст]: (Предварительный отчет) / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], [1929]. - [5] с. - Отт. из: Доклады Академии наук СССР 1929, стр. 29-33;
 204. რა წილი აქვს ქართულს ენის შექმნის და განვითარების მსოფლიო ისტორიაში: [საქართვე. სახელმწ. უნივერსიტეტში ლექციის სამაგიერო საუბარი 1930 წ. 10 იანვარს]. - ტფ.: სამეცნიერო აკადემია, 1930 (ცეკავშირის სტ.). - 29 გვ.; 21სმ.. - (საქართველოს სამეცნიერო აკადემია. ენათმეცნიერების სექცია № 1);
 205. К бакинской дискуссии о яфетидологии и марксизме [Текст] / Н. Я. Марр; Азербайдж. гос. науч.-исслед. ин-т. Отд. языкознания. - Баку: АзГНИИ, 193-. - 46, III с.;
 206. Бретонская нацменовская речь в увязке языков Афревразии [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: Гос. акад. истории материальн. культуры, 1930. - [3], 36 с.; 25 см. - (Известия Государственной академической истории материальной культуры; Т. 6. Вып. 1);
 207. Готское слово *Guta* (муж) [Текст]: К увязке готов с яфетическими народами Кавказа / [Соч.] Н. Я. Марра. - [Ленинград]: [б. и.], [1930]. - [25] с.; 25 см. - Отт. из: Известия Академии наук СССР. 1930. Отделение Гуманитарных наук, с. 441- 465;
 208. К вопросу об историческом процессе в освещении яфетической теории [Текст] / Н. Марр; Ком. акад. О-во историков-марксистов. - [Москва]: Ком. акад., 1930. - 51 с.;
 209. Первая выдвигенческая яфетидологическая экспедиция по обследованию мариев [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: Мар. науч. о-во краеведения, 1930 (тип. Акад. наук СССР). - 42 с.;
 210. Родная речь - могучий рычаг культурного подъема [Текст] / Н. Я. Марр; ЦИК СССР. Ленингр. вост. ин-т им. А. С. Енукидзе. - Ленинград: Ленингр. вост. ин-т им. А. С. Енукидзе, 1930 (тип. Акад. наук СССР). - 75 с.;
 211. Стадия мышления при возникновении глагола «быть» [Текст] / Н. Я. Марр. - [Ленинград]: [б. и.], 1930. - [6] с.;
 212. Язык и письмо [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: ГАИМК, 1930. - [3], 23 с.; 25 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Т. 6. Вып. 6); 2-е изд. - [Ленинград]: Огиз, 1931 (тип. «Печатный двор»). - 24 с.; 22x15 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Т. 6, вып. 6);
 213. Вишапы [Текст]: [Каменные рыбы-стелы Армении] / Н. Я. Марр, Я. И. Смирнов. - [Ленинград]: [Огиз], 1931 (тип. им. Ив. Федорова). - 105, [3] с., 24 вкл. л. ил.: ил.; 27x19 см. - (Труды Государственной академии истории материальной культуры; Т. 1);
 214. К семантической палеонтологии в языках не яфетических систем [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: тип. Акад. наук СССР, 1931. - 57 с., 2 вкл. л. табл.; 25x17 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Т. 7, вып. 7-8);
 215. Язык и мышление [Текст] / Акад. Н. Я. Марр. - Москва; Ленинград: [Огиз]-Гос. соц.-экон. изд-во, 1931 (Л.: тип. им. Котлякова). - 64 с.; 20x14 см. - (Доклады на Чрезвычайной сессии в Москве. 21-27 июня 1931 г./ Акад. наук. СССР);
 216. Языковая политика яфетической теории и удмуртский язык [Текст]: [К Удмуртск. экспедиции Науч.-иссл. ин-та народов Сов. Востока] / Н. Я. Марр. - Москва; Ленинград: Центр. изд-во народов СССР, 1931 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - 126, [2] с.: схем.; 22см. - (Ученые записки Научно-исследовательского института народов Советского Востока при ЦИК СССР; Вып. 1);
 217. La langue géorgienne [Текст] / N. Marr et M. Brière. - Paris: Firmin-Didot, 1931. - XVI, 858 с., 2 л. фронт., карт.;
 218. Les vichaps [Текст] / N. Marr et J. Smirnov. - Leningrad: imprimerie „Iv. Fedorov“, 1931. - Обл., 107, [4] с., 24 вкл. л. ил.: ил.; 27см. - (Memoires de l'Academie de l'histoire de la culture materielle; 1);
 219. Язык и современность [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: Соцэкгиз - ГАИМК, 1932 (тип. «Печатный двор»). - Обл., 40 с.; 23см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 60. 1932);
 220. Вопросы языка в освещении яфетической теории, Избранные отрывки из работ акад. Н. Я. Марра [Текст] / Составил В. Б. Аптекарь. - Ленинград: Огиз-ГАИМК, 1933 (тип. «Печатный двор»). - Обл., 560 с., 1 вкл. л. портр.; 23см. - (Библиотека ГАИМК; № 9);
 221. В тупике ли история материальной культуры? [Текст] / Н. Я. Марр. - Ленинград: ГАИМК, 1933 (тип. Акад. наук СССР). - Обл., 149 с.; 22см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 67);
 222. Доистория, преистория, история и мышление [Текст]: К вопросу о методе и кадрах по общественным наукам: [Яфетидологическая теория и значение работ И. И. Мещанинова] / Н. Я. Марр. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1933 (тип.

- «Печатный двор»). - Обл., 34 с.; 22 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 74);
223. Избранные работы / Н.Я. Марр; [Предисл.: В. Аптекарь]; Акад. наук СССР. Гос. акад. истории материальной культуры. - Т. 1: Этапы развития яфетической теории. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1933 (Тип. Акад. наук СССР). - XXXVIII, 397, [2] с., 1 вкл. л. портр.: портр.. - Библиогр.: «Список печатных работ Н.Я. Марра» (с. XI-XXVI). - «Указатель лит. работ и источников» (с. 349-55); Т. 2: Основные вопросы языкознания / [Отв. ред. А.Г. Иоаннисян]. - [Ленинград]: Гос. соц.-экон. изд., 1936 (Тип. АН СССР). - 522 с.. - Библиогр. в подстроч. примеч. и с. 463-469; Т. 3: Язык и общество / [Отв. ред. Ф.В. Кипарисов]. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1934. - 422 с.; Т. 4: Основные вопросы истории языка / [Отв. ред. И.А. Орбели]. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1937. - 326 с.. - Библиогр. в подстроч. примеч. и с. 279-284; Т. 5: Этно- и глоттогония Восточной Европы / [Отв. ред. Ф.В. Кипарисов]. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1935. - 666 с.: 1 вкл. л. фронт. портр.. - Библиогр. в подстроч. примеч. и с. 539-551. - Супер-обл. по макету Г.Г. Гильо. - Рис. для переплета, титула и контритула В.Д. Двораковского. - Форзац автолит. Е.Г. Дорфман;
224. К истории Кавказа по данным языка / Н.Я. Марр; АН СССР, Закавказ. фил.. - Тифлис: Закиз, 1933 (Тип. Закартиздата). - 16 с.;
225. ენა და აზროვნება / თარგმნილი დოც. კარბელაშვილის მიერ. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გამა, 1934 (1-ლი სტ.). - 51 გვ.;
226. ისტორიული პროცესის საკითხისათვის იაფეტური თეორიის გაშუქებით: [მოხსენება ისტორიკოს-მარქსისტთა პირველ საკავშირო კონფერენციაზე-28/XII-1928-4/I-1929 და მის გამო წარმოებული კამათი] / თარგმანი დოც. დ. კარბელაშვილისა. - ტფილისი: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გამა, 1934 (1-ლი სტ.). - 81 გვ.;
227. Ани [Текст]: Книжная история города и раскопки на месте городища / Н. Я. Марр; Гос. акад. истории материальной культуры. - Ленинград; Москва: Гос. соц.-экон. изд-во, 1934. - XII, 133 с., 60 л. ил., карт.; 32 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 105);
228. О лингвистической поездке в Восточное Средиземноморье [Текст] / Н. Я. Марр. - Москва; Ленинград: Гос. соц. экон. изд-во, 1934 (Л.: тип. «Печ. двор»). - Обл., 128, [3] с., 1 с. объявл.: ил.; 22x15 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 89);
229. ფილოლოგიური ფაქულტეტი. - თბილისი: თსუ, 1937. - გვ. 303-364; 24 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: თსუ-ს შრომები VI. - ბიბლიოგრ. ტექსტში;
230. Заметки о турецком языке окрестностей Абастумани [Текст] / Н. Я. Марр и Ю. Н. Марр; Академия наук СССР. Институт языка и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1937 (Ленинград: тип. Акад. наук СССР). - Обл., 31 с.;
231. Труды Абхазского института языка, литературы и истории им. Д. И. Гулиа. - Вып. 10а: О языке и истории абхазов / Н. Я. Марр; под редакцией акад. И. И. Мещанинова. - Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1938. - VII, 439 с.;
232. Ани [Текст]: [Книжная история древнего города и раскопки на месте городища]. - Ереван: Армгиз, 1939. - 250 с., 2 вкл. л. план.: план.;
233. Описание грузинских рукописей Синайского монастыря [Текст] / Акад. наук СССР. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1940 (Ленинград). - XII, 276 с., 13 вкл. л. ил. и факс.: ил., факс.;
234. Грузинский язык [Текст]. - Сталинир: изд-во и тип. Госиздата Юго-Осетии, 1949. - 68 с.; 1 л. портр.;
235. Астрономические и этнические значения двух племенных названий армян / Н. Марр. - [Б.м., Б.г.] - С. 229-256; 26см.. - Отт. из «Записки Восточ. Отд.» т. 25;
236. И. Кипшидзе «Грамматика мингрельского (иверского) языка с хрестоматией и словарем» / Нико Марр. - [Б.м.], [Б.г.] (Тип. Имп. АН). - С. 203-216; 25 см.. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 7). - Отд. оттиск из «Записок восточн. отд. Имп. русск. археол. о-ва; Т.23»;
237. Карфаген и Рим, fas и jus [Текст]: (Из яфетической Африки-Берберии). - [Б. м.]: [б. и.], [19-]. - Отд. отт. из: Сообщения, с. 372-415;
238. Надпись Русы II из Маку [Текст] / Н. Марр. - [Б. м.]: [б. и.], [19-]. - Отт. из.: «Записки Восточного отделения», т. 25, с. 1-54, 1 ил.;
239. Яфетиды [Текст]. - [Б. м.]: [б. и.], [19-]. - Отт. из.: «Восток», кн. 1, с. 81-92;
240. Origine japhétique de la langue basque: (Notice préliminaire rédigée conformément à l'état actuel de développement de la théorie nouvelle). - [S. I.], [s. a.]. - С. 193-260. - Из.: „Язык и литература“, 1, Л., 1926, с. 193-260.

მისი წინასიტყვაობითა და რედაქციით გამოცა:

1. Чкония, Илья Мирианович. Грузинский глоссарий: Слова, не вошедшие в словари Савы-Сулхана Орбелиани и Давида Чубинова / Илья Чкония; [Предисл.: Н. Марр]. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1910. - [2], VIII, 74 с.; 25. - (Материалы по яфетическому языкознанию; 1);
2. Оნიан, Арсен. — ა) Сванские тексты на лашхском наречии: Страна и нравы, рассказы и сказки, стихи и песни, заговоры / Собрал Арсен Оნიан из Сасаша; [От редакции. Н.М.[app]]. - Петроград: тип. Акад. наук, 1917. - VI, 94 с.; 25. - (Материалы по яфетическому языкознанию / [Под ред. Н.Я. Марра]; б) Сборник сванских названий деревьев и растений (на лашхском наречии) / Арсен Оნიан; [От редакции. Н.М.[app]]. - Петроград: тип. Акад. наук, 1917. - VIII, 41 с.; 25. - (Материалы

- по яфетическому языкознанию / [Под ред. Н.Я. Марра];
3. Ашхацава, С.М. Пути развития Абхазской истории: Доклад, читанный на 1-м Всес. краеведческом съезде в Абхазии 12 сент. 1924 г. / С.М. Ашхацава; С предисл. Н. Марра. - [Сухуми]: Наркомпрос Абхазии, 1925 (Тип. ВСНХ Абхазии). - 47 с.; 24 см. - На правах рукописи. - Библиогр. в тексте;
 4. Гумреци. Николай Фаддеевич Тигранов и музыка востока / С предисловиями академика Н. Я. Марра и композитора А. А. Спендиарова. - Ленинград: автор, 1927 (гос. Академич. тип.). - X, 46 с.: ил., портр.;
 5. Поппе, Николай Николаевич. Материалы для исследования тунгусского языка [Текст]: Наречие баргузинских тунгусов / Н. Н. Поппе; [Ред. издания академик Н. Я. Марр]. - Ленинград: изд-во Акад. наук СССР, 1927 (Госуд. Академич. тип.). - 60 с.; 24x16 см. - (Материалы по яфетическому языкознанию/ Акад. наук С.С.С.Р.);
 6. Языковедные проблемы по числительным [Текст] / [предисл. Н. Марр]. - I: Сборник статей. - Ленинград: Инст-т литератур и языков запада и востока при Ленингр. госуд. ун-те, 1927. - XXVIII, 210 с.;
 7. Языковедение и материализм [Текст]: [сборник] / РАНИОН, Науч.-исслед. ин-т сравнительной истории литератур и языков Запада и Востока; под ред. Н. Я. Марра. - Вып. 1 / ст. Н. Я. Марра, С. М. Доброгаева, Я. В. Лоя. - Ленинград: Прибой, 1929. - 217 с.; Вып. 2. - Ленинград: Прибой, 1931. - 192 с.: табл. - 20-21 см. - (Вопросы методологии и теории языка и литературы: сборники и монографии);
 8. Шибает, Василий Петрович. Этнический состав населения Европейской части Союза ССР [Текст]: [Стат. данные] / В. П. Шибает; [Ред. изд. акад. Н. Я. Марр]. - Ленинград: Изд-во и тип. изд-ва Акад. наук СССР, 1930. - [4], VIII, 298 с.; 25см. - (Труды Комиссии по изучению племенного состава населения СССР и сопредельных стран/ Акад. наук СССР; 20);
 9. Чхаидзе, Михаил Павлович. Вторая Марийская яфетидологическая экспедиция. [1930 г.] [Текст]: [Отчет] / М. П. Чхаидзе; [Ред. изд. акад. Н. Я. Марр]; Мар. обл. о-во краеведения. - Ленинград: изд-во и тип. изд-ва Акад. наук СССР, 1931. - 30 с.;
 10. Амран: Осетинский эпос / Предисл. и ред. акад. Н.Я. Марра. - Москва; Ленинград: Academia, 1932 (Ленинград: тип. им. Ив. Федорова). - Суп.-обл., переплет, 162, [4] с.: ил.; 18 см. - Суп.-обл. и переплет: Н. Феофилактов. - Ил. и форзац: М. Доброковский. - Вступ. статья: «Даредзановские» сказания у осетин», В. Абаев;
 11. Мещанинов, Иван Иванович. Язык ванских клинописных надписей на основе яфетического языкознания [Текст] / И. И. Мещанинов; [Ред. изд. акад. Н. Я. Марр]. - Ленинград: изд. и тип. изд-ва Акад. наук СССР, 1932. - Обл., тит. л., [3], XV, 142, [2] с.; 26x17 см. - (Труды Института языка и мышления/ Акад. наук СССР);
 12. Тер-Аветисян, С.В. Походы Тамас-Кули-хана (Надир-шаха) и избрание его шахом в описании Акопа Шамахеци / С. Тер-Аветисян; АН СССР, НИИ Кавказоведения; [Ред. Н.Я. Марр]. - Тифлис: НИИ Кавказоведения АН СССР, 1932 (1-я тип. п/тр. ВСНХ Гр.). - 17 с.; 22 см. - (Труды НИИ кавказоведения АН СССР, Сектор историко-экономический: Секция феодальной формации);
 13. Этнография на службе у классового врага [Текст]: Сборник критич. статей: [Дореволюционная и буржуазные влияния в Сов. этнографии] / [Предисл.: Н. Марр]. - Ленинград: Соцэкиз - ГАИМК, 1932 (тип. им. Бухарина). - Обл., 128 с.; 27x18 см. - (Библиотека ГАИМК; № 11);
 14. ჯიშკარიანი, ილია. ხეთების პრობლემა კავკასიური ენების საფუძველზე / წინასიტყვ. ავტ.: ბ. მარანი. - ტფ.: კომუნისტური განათლება, 1933 (სახკომსაბჭოს სტ.). - 57 გვ.; აგრეთვე, რუსულ ენაზე: Хеттская проблема на базе кавказских языков: Краткий конспект, сост. по основному грузинскому тексту: [С отзывом акад. Марра] / И. Джискартани. - Тифлис: Автор, 1933 (Тип. СНК Грузии). - 62 с.: 1 вкл. л. карт.; 18 см. - Библиогр. в подстрочн. примеч.;
 15. Джавахетия: Материалы по изучению природных ресурсов Ахалкалакского нагорья / АН СССР, Закавказ. фил.; НИИ Кавказоведения; Гл. ред. Н.Я. Марр. - Тифлис: Закиз, 1933 (1-я тип. Госиздата). - [8], 348 с., 20 л. ил. и карт.; 23 см. - Парал. тит. л. груз., франц.. - Библиогр. в конце статей;
 16. Язык и мышление [Текст] = Le langage et la mentalité: [сборник статей] / Акад. наук СССР, Ин-т языка и мышления. - 1 / [ред. изд. Н. Я. Марр]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1933. - [6], 173 с.;
 17. Аптекарь, Валериан Борисович. Н. Я. Марр и новое учение о языке [Текст]: [К 45-летию науч. деятельности Николая Яковлевича Марра] / В. Б. Аптекарь. - Москва: Гос. соц.-экон. изд-во, 1934 (типо-лит. им. Воровского). - Обл., 185, [2] с., 1 вкл. л. портр.;
 18. Зевакин, Е.С., Полиевктов, М.А. К истории прикаспийского вопроса: Сборник / Е.С. Зевакин, М.А. Полиевктов; [Гл. ред. Н.Я. Марр; Ред. Г.В. Хачапуридзе]. - Тифлис: Закиз, 1933 (обл. 1934) (1-я тип. п/тр.). - 44 с.; 21 см. - (Труды сектора истории / АН СССР, Закавказский филиал; Вып. 5). - На обл. авт. не указаны. - Библиография: «Библиографические сокращения в подстрочных примечаниях» с. 42 (10 назв.);
 19. Карл Маркс и проблемы истории докапиталистических формаций [Текст]: Сборник к 50-летию со дня смерти Карла Маркса / Суп.-обл., переплет и форзац: М. И. Разулевич; [Отв. ред: Н. Я. Марр, А. Г. Пригожин]. - Москва; Ленинград: Гос. соц.-экон. изд-во, 1934 (Л.: тип. «Печатный двор»). - [6], 766, [8] с., 1 вкл. л. портр.; 27x19 см. - (Известия Государственной академии истории материальной культуры; Вып. 90);

20. *Март, Ю.Н. Документированный персидско-русский словарь / Ю.Н. Март; Ред. Н.Я. Март. - Вып. 1: От [алефа] до [бе]. - Тифлис: Закавказ. фил. АН СССР, 1934. - 15, 144 с.*

მის შესახებ:

1. აკოფაშვილი, აღ. (ა. ა.). ქუთაისი, ივნისის 20-ს // დროება. - 1884. - 22 ივნისი. - №134. - გვ. 2-3;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3; 18 ივნისი. - №126. - გვ. 2-3; 9 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-2; 1892. - 9 ივნისი. - №118. - გვ. 1; 14 ივნისი. - №123. - გვ. 1-2; 1893. - 8 ივნისი. - №118. - გვ. 1-2; 1899. - 6 ივნისი. - №118. - გვ. 2; 9 ივნისი. - №119. - გვ. 1; 29 აგვისტო. - №186. - გვ. 2;
3. ესომ. საისტორიო და საბიბლიოგრაფიო წერილები: (წერილი მე-XVIII-ტე) // ივერია. - 1889. - 10 თებერვალი. - №31. - გვ. 3;
4. ამ დღეებში გაემგზავრა ემშიაძინში... // ივერია. - 1890. - 6 მაისი. - №96. - გვ. 1;
5. ამ დღეებში გაუგზავნეს... // ივერია. - 1890. - 21 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1;
6. Томсон, А. И. Ответ на рецензию: на «Историческую грамматику современного армянского языка г. Тифлиса», помещенную г. Марром в V т., вып. II-IV Записок Восточного отделения Русского археологического общества / [А. И. Томсон]. - Санкт-Петербург: тип. Е. Евдокимова, 1891. - 15 с.;
7. პეტერბურგში მოსწავლე ქართველი სტუდენტები: წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 4 მარტი. - №45. - გვ. 3;
8. პავლიაშვილი, ც. ბ-ნის ნ. მარრის აზრი „ამირან-დარეჯანიანზედ“ // ივერია. - 1895. - 30 აგვისტო. - №161. - გვ. 3;
9. უსაფუძვლო საუფედური და ახირებული მუქარა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 26 ივნისი. - №237. - გვ. 2-3;
10. დადიშქელიანი, დ. (თათარყან). ნ. მარრის მეცნიერული მემდიურობა // ივერია. - 1898. - 19 აპრილი. - №83. - გვ. 1-2;
11. მახარაძე, ფ. „ქართლის ცხოვრების“ გადმოცემა ქართული ენის შემოღების შესახებ: (ბ. მარრის საპოლემიკო წერილების გამო) // კვალი. - 1898. - №20. - გვ. 349-351; №22. - გვ. 381-383; №24. - გვ. 414-416;
12. მახლას! ლიტერატურული ახალი ამბები: პროფესორის თარხნიშვილის წიგნი. სიტყვა-კაზმული მწერლობის სახელმძღვანელო. აკაკის „კრებული“ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 თებერვალი. - №450. - გვ. 3-4;
13. მე გახლავარ (მიხეილ ნასიძე). პროვატ-დოცენტი მარრი და მისი სამეცნიერო მეთოდი // ივერია. - 1898. - 16 აპრილი. - №80. - გვ. 1-3; 17 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3;
14. როგორც პეტერბურგიდან გვატყობინებენ... // ივერია. - 1898. - 17 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
15. შავთელისა და ჩახრუხადის ლექსების გარჩევა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 15 ოქტომბერი. - №654. - გვ. 2;

16. წერეთელი, აკაკი. - ა) პროფესორ მარრის საპასუხოთ // აკაკის კრებული. - 1898. - №7, განყ. I. - გვ. 55-69; ბ) უბრალო საუბარი... // აკაკის კრებული. - 1898. - №10, განყ. I. - გვ. 19-25;
17. წერეთელი, გ. ბიბლიოგრაფია: მარრი, ნ. კვართი უფლისა (პერანგი), ამბავი წერილობით ლეგენდებში სომხურ-ქართულ-სირიულ მოთხრობებიდან, გამოკვლევა ნ. მარრისა, გამოცემული 1897 წ. პეტერბურგს (Хитон Господень в книжных легендах армян, грузии и сирицев, издание 1897 г. С. П. Б.) [რეცენზია] // კვალი. - 1898. - №35. - გვ. 587-588;
18. ათონის ქართულ ნაშთთა აღწერა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 11 აპრილი. - №796. - გვ. 2;
19. ა. პუშკინის დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო... // კვალი. - 1899. - №22. - გვ. 347-348. - სხვადასხვა ამბავი;
20. დარეჯანიანზე // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 13 აპრილი. - №797. - გვ. 1;
21. ნორ-დარს ალექსანდრეპოლიდან აუწყებენ... // ივერია. - 1899. - 30 ივლისი. - №161. - გვ. 2;
22. პროფესორი ნიკო მარი ამჟამად მუშაობს მეათე საუკუნის ტბეთის ხელნაწერ საგალობლის გაცნობაზე... // ივერია. - 1899. - 17 ივლისი. - №151. - გვ. 2;
23. პროფესორ მარის შრომა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 17 ივლისი. - №869. - გვ. 1-2;
24. საინტერესო წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 10 ივნისი. - №838. - გვ. 2;
25. ჩახრუხადისა და შავთელის... // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 14 აპრილი. - №798. - გვ. 1;
26. 28 სექტემბერს რუსეთის საარქეოლოგიო კრებაზე... // ივერია. - 1900. - 7 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 2;
27. აღმოსავლეთ ენების ფაკულტეტზედ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 2 სექტემბერი. - №1227. - გვ. 2;
28. რუსეთის საიმპ. საარქ. საზ. კრებაზე... // ივერია. - 1900. - 6 მაისი. - №98. - გვ. 2;
29. სამპერატორო საგეოგრაფიო საზოგადოებამ... // ივერია. - 1900. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
30. ტრაპაიძე, კ. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 20 მარტი. - №62. - გვ. 4;
31. ფანცხავა, ი. შენიშვნა [ნ. მარრის „Возникновение и расцвет древнегрузинской светской литературы“-ს გამო] // ივერია. - 1900. - 5 აპრილი. - №75. - გვ. 2-3;
32. ჯანაშვილი, მოსე (ჯ. მ.). - ა) კიდევ ზაქარია ვალაშკერტელის შესახებ // ივერია. - 1900. - 2 დეკემბერი. - №262. - გვ. 4; ბ) ნ. მარი და ქალღმერთი ტექსტები // კომუნისტი. - 1924. - 31 იანვარი. - №25. - გვ. 6;
33. რუსეთის ქრონიკა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 17 დეკემბერი. - №1673. - გვ. 1; საქმე. - 1902. - 29 მარტი. - №1766. - გვ. 3;
34. „ამ მოკლე დროს პეტერბურგიდან...“ - ახალი ამბავი // ივერია. - 1902. - 29 მარტი. - №68. - გვ. 1;
35. დ[ადიშქელიანი], თათარყან. ბ-ნ მარრის შესახებ (Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии. Кн. IV): [ფელეტონი] // ივერია. - 1902. - №217. - გვ. 2-3;
36. „იერუსალიმიდან“... // ივერია. - 1902. - 16 ივლისი. - №149. - გვ. 1;

37. კარიჭაშვილი, დ. – ა) ბიბლიოგრაფია: [Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии. Кн. IV. Древние грузинские одописцы (XII в.). I. Певец Давида Строителя. II. Певец Тамары] // ივერია. - 1902. - № 97. - გვ. 3; ბ) ბიბლიოგრაფია [ანოტაცია წიგნზე: „Тексты и разыскания по армяно-грузинский филологии. Кн. V. Н. Мара. Критика и мелкие статьи. СПб. 1903.“] // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 24 დეკემბერი. - №2362. - გვ. 2-3; გ) Мара Н. Основные таблицы к грамматике древне-грузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими. С-Петербург. 1908: რეცენზია // განათლება. - 1908. - №3-4. - გვ. 189-190. - კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია;
38. ნარკვევი // ივერია. - 1902. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
39. პეტერბურგიდან... // ივერია. - 1902. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
40. ტფილისი // ივერია. - 1902. - 16 ივნისი. - №125. - გვ. 1; 25 ივნისი. - №132. - გვ. 2; 24 აგვისტო. - №180. - გვ. 2; 14 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1; 1903. - 24 მაისი. - №110. - გვ. 1; 8 ივნისი. - №122. - გვ. 2; 12 ივნისი. - №125. - გვ. 1;
41. შემოწირულება წიგნების გამოცემისათვის... // კვალი. - 1902. - №2. - გვ. 28-29;
42. ახალი ამბავი... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 13 ივნისი. - №2179. - გვ. 2;
43. ნ. მარა: [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 440.. - პორტრეტი იხ.: გვ. 359;
44. რუსეთი // ივერია. - 1903. - 25 მარტი. - №68. - გვ. 3;
45. ფირცხალვა, სამსონ (ს.). საბიბლიოგრაფიო მიმოხილვა: [რეცენზია] // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 3 ივნისი. - №2169. - გვ. 2;
46. „წარსულ კვირას ვერის ბაღში...“ // ივერია. - 1903. - 17 ივნისი. - №129. - გვ. 1;
47. გოგიჩაიშვილი, ფ. კიდევ ინტელიგენციაზე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 30 ოქტომბერი. - №2655. - გვ. 2-3;
48. კარბელაშვილი, პ. განა ეს არის მეცნიერი?: [პროფ. მარის აზრი პეტრე მაიუმელის შესახებ] // ივერია. - 1904. - 12 ივნისი. - № 136;
49. კლდია [მირიანაშვილი, პეტრე]. – ა) სადღეისოდ // ივერია. - 1904. - 17 მარტი. - №69. - გვ. 2; ბ) სადღეისოდ: [პროფ. ბ-ნი მარა და სომხური ენის ძირითადი რაობა...]: [ფელეტონი] // ივერია. - 1904. - 9 ოქტომბერი. - № 231. - გვ. 2-4;
50. „როგორც „მშაკა“ სწერენ“ // ივერია. - 1904. - 21 აგვისტო. - №193. - გვ. 2;
51. სადღეისოდ // ივერია. - 1904. - 17 მარტი. - №69. - გვ. 2;
52. ჭყონია, ილ. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1904. - 16 ივნისი. - №139. - გვ. 3;
53. ახალი ამბავი: [დიმიტრი ეპისკოპოსის წერილის საპასუხოდ ნ. მარის მიერ რუსულ გაზეთში დაბეჭდილი სტატია: „სიმართლე ქართულ ეკლესიაზე“] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 აპრილი. - №2795. - გვ. 3;
54. ახალი ამბავი: [ნ. მარს სოფ. ოპიზადან ჩამოუტანია პატარა ზარი და შეუწირავს საქართველოს საეკლესიო მუზეუმისათვის] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 მარტი. - №2758. - გვ. 3;
55. ახალი ამბავი: [პეტერბურგში უნდა შემდგარიყო ქართველ სტუდენტთა მიტინგი. მოხსენებები მოამზადეს: პროფ. ნიკ. მარა, პრიატ-დოცენტებმა ზ. ავალიშვილმა და ივ. ჯავახიშვილმა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 ოქტომბერი. - №2926. - გვ. 2;
56. ახალი ამბავი: [ქართლ-კახეთის სამღვდლოების მადლობა პროფ. ნ. მარს და ნ. დურნოვს გამოსარჩლებისათვის] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 ივნისი. - №2837. - გვ. 3;
57. „ნოვოსტი დნია“ განაგრძობს“...: [იმ პროფესორთა და მეცნიერთა სიის ბეჭდვას, რომელთაც ეკრძალებათ არჩევნებში მონაწილეობის მიღება. მათ შორის: ლ. პეტრაჟიციკი, ნ. მარი და სხვ.]: რეფორმები რუსეთში // ივერია. - 1905. - 13 სექტემბერი. - №163. - გვ. 2;
58. პროფესორის მარის პასუხი მღვდ. ვოსტოროვს: [გამოხმაურება 1905 წ. უწმ. სინოდის ჟურნალ „წარ. ობრაზ“-ში გამოქვეყნებულ წერილზე, რომელშიც ავტორი აუგად იხსენიებს კავკასიაში მცხოვრებ ყველა ერს, გარდა აფხაზებისა, რაზედაც პროფ. ნ. მარა უპასუხა 1905 წ. გაზეთ „რაზვეტ“-ის 14-15 მაისის ნომერში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 22 მაისი. - №2826. - გვ. 4;
59. საეკლესიო მუზეუმს პროფ. ნ. მარა შემოსწირა პატარა ზარი: [აჭარის სოფ. ოპიზაში ნაპოვნი] // ივერია. - 1905. - 2 მარტი. - №14. - გვ. 3;
60. „3 ივნისს“...: [პროფ. ნ. მარის მიერ ქ. ანის არქეოლოგიური გათხრების შედეგების შესახებ ლექციის ნაკითხვა] // მუშა. - 1906. - 6 ივნისი. - №1. - გვ. 4;
61. ავტოკეფალიის შესახებ: დეპუტა პეტერბურგიდან: ნ. მარის მიერ ლექციის ნაკითხვა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ // მეგობარი. - 1906. - 5 დეკემბერი. - №59. - გვ. 2;
62. ავტოკეფალიის შესახებ: [საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხის განსახილველად პეტერბურგში ჩატარდა განსაკუთრებული კომისიის სხდომები; ერთი კრება დატოვა ნ. მარა, მეორეს აღარ დაესწრნენ ეპისკოპოსები კირიონი და ლეონიდე] // მეგობარი. - 1906. - 23 დეკემბერი. - №74. - გვ. 2;
63. ახალი ამბავი: [სახელმწიფო სათათბიროში კანდიდატებად ასახელებენ: ნ. ნიკოლაძეს, ზ. ავალიშვილს, ნ. მარს და ლ. ანდრონიკაშვილს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 4 მარტი. - №3018. - გვ. 3;
64. ახალი თხზულება: [ნ. მარის წერილები საქართველოს შესახებ, ცალკე წიგნად იბეჭდება პეტერბურგში] // შრომა. - 1906. - 1 ივნისი. - №46. - გვ. 2;
65. განაპირა ქვეყნების ინტერესების დამცველი გაზეთი: [პეტერბურგში გაზ. „სვობოდნი სოიუზის“ დაარსება, რომლის კავკასიური განყოფილების რედაქტორებად ნ. მარი და ივ. ჯავახიშვილი იქნებიან] // მეგობარი. - 1906. - 26 ოქტომბერი. - №26. - გვ. 2;
66. „გუშინ წინ“...: [პროფ. ნიკ. მარის მიერ, ლექციის ნაკითხვა ქ. ანის სიძველეთა შესახებ] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 2;
67. კ-ი. საქართველოს საკითხი რუსეთში // ივერია. - 1906. - №15. - გვ. 5-7. - [რეცენზია წიგნზე: Мара, Н.Я. История Грузии. Культурно-исторический

- набросок. С.П.Б. 1906. изд-во «Амиран» Ап. Арабидзе];
68. ლექცია: [ნ. მარრის მიერ ქ. ანის გათხრების შესახებ ლექციის განმეორებით წაკითხვა] // შრომა. - 1906. - 6 ივნისი. - №50. - გვ. 2;
 69. ნ. მარრის წერილი ავტოკეფალიაზე: [ცნობა, რომ გაზ. „სანკტ-პეტერბურგი“-ს ის ნომერი, სადაც დაიბეჭდა წერილი - იყიდება მღვდ. ი. ჩიჯავაძესთან] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 24 თებერვალი. - №3011. - გვ. 2;
 70. პროფ. მარის ლექცია: [ისტორია ქ. ანისა და მისი ნათხარი“. წაკითხავს თბილისის საკრებულოს საზამთრო შენობაში] // შრომა. - 1906. - 31 მაისი. - №45. - გვ. 3;
 71. საზოგადო მიმოხილვა: საქართველოს ამბები // ჯვარი ვაზისა. - 1906. - №11. - გვ. 11-12;
 72. საქართველოს კანდიდატები: [ასახელებენ: სახელმწიფო საბჭოში - ილია ჭავჭავაძეს, სახელმწიფო სათათბიროში: ნ. ნიკოლაძეს, გ. ზდანოვიჩს, ლ. ანდრონიკაშვილს... ნ. მარს, ზ. ავალიშვილს, ნოე უორდანიას და სხვ.] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 4 მარტი. - №9. - გვ. 2. - ანდრონიკაშვილის შესახებ იხ.: პატარა გაზეთი. - 11 მარტი. - №15. - გვ. 2. და 12 მარტი. - №16. - გვ. 1;
 73. სახელმწიფო სათათბიროში: [ნ. ნიკოლაძის, ნ. მარის, ლ. ანდრონიკაშვილის, ზ. ავალიშვილის კანდიდატურების დასახელება ქართველი ინტელიგენციის მიერ] // ახალი დროება. - 1906. - 5 მარტი. - №2. - გვ. 2;
 74. შესანიშნავი ანგარიში უმაღლესად დადგენილის კომისიისა: უწმინდეს სინოდთან საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობის აღდგენისა და კავკასიაში საეკლესიო საქმეთა მოწესრიგების შესახებ // მწყემსი. - 1906. - №23-24. - გვ. 2-5; 1907. - №1-2. - გვ. 6-10;
 76. პროფ. მარრი // ისარი. - 1907. - 30 მაისი. - №116. - გვ. 3; 31 აგვისტო. - №190. - გვ. 2;
 77. პროფესორ მარრის მოხსენება // ისარი. - 1907. - 30 მაისი. - №116. - გვ. 4;
 78. პროფ. მარრის მოხსენებები // ისარი. - 1907. - 27 მაისი. - №114. - გვ. 2;
 79. უმაღლესი კურსები // ისარი. - 1907. - 16 ივნისი. - №129. - გვ. 2; 1 სექტემბერი. - №191. - გვ. 2;
 80. ხვალ, 28 მაისს საღამოს... // ლახვარი. - 1907. - 27 მაისი. - №38. - გვ. 3;
 81. დღეს, 30 მაისს არტისტული საზოგადოების... // ნაპერწკალი. - 1908. - 30 მაისი. - №4. - გვ. 4;
 82. ანის მუზეუმი // ამირანი. - 1908. - 24 ივლისი. - №115. - გვ. 3;
 83. პეტერბურგიდან ჩამოვიდა: [ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №2. - გვ. 22;
 84. პროფესორ მარრის წასვლა // ნაპერწკალი. - 1908. - 5 ივნისი. - №8. - გვ. 2;
 85. პროფესორ მარრის წიგნის აღკრძალვა // ისარი. - 1908. - 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 2;
 86. „აკადემიკი ნ. ე. მარრი ივნისის დამდეგს“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 16 მაისი. - №14. - გვ. 4;
 87. აკადემიკოსი ნ. მარი 9 ივნისს... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 12 ივნისი. - №36. - გვ. 3;
 88. აკადემიკოსი ნ. მარრი... // მომავალი. - 1909. - 26 აგვისტო. - №1. - გვ. 3; 27 აგვისტო. - №2. - გვ. 3;
 89. (გიზო). სოფელი საყვავისტყე // მომავალი. - 1909. - 10 ოქტომბერი. - №36;
 90. ივერიელი. საახალწლო მილოცვები ივერიელისა: [ლექსები] // შინაური საქმეები. - 1909. - №1. - გვ. 8-9;
 91. პეტერბურგი // ივერია. - 1909. - 1 ივნისი. - №22. - გვ. 1;
 92. პროფესორი მარრის თხზულება // მომავალი. - 1909. - 8 დეკემბერი. - №85. - გვ. 3;
 93. პროფესორი მარრი // ჩანგი. - 1909. - 18 ივლისი. - №13. - გვ. 4;
 94. პროფესორი ნიკოლოზ იაკობის ძე მარრი: [ცხოვრება და სამეცნიერო მოღვაწეობა] // განათლება. - 1909. - №1. - გვ. 113-114;
 95. პროფესორი ნიკოლოზ მარრი // დროება. - 1909. - 15 მარტი. - №59. - გვ. 1-2;
 96. პროფესორი ნიკოლოზ მარრი: [ფოტო] // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - №59. - დამატ. №11. - გვ. 2;
 97. ტფილისი: პროფესორი მარრი - აკადემიკოსი // დროება. - 1909. - 13 მარტი. - №57. - გვ. 3;
 98. ცომაია, სამ. „Тексты...“ // დროება. - 1909. - 4 ივლისი. - № 147;
 99. ყიფშიძე, ი. Марр. Н. «Основная таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительным сообщением о родстве грузинского языка с семитическими»: [რეცენზია] // ამომავალი მზე. - 1909. - №1. - გვ. 13-16;
 100. აბაშიძე, კიტა. - ა) აკადემიკოსი ნ. მარრი და მოსე ჯანაშვილი // დროება. - 1910. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2; ბ) ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები: (აკად. მარრის ახალი შრომა) // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 19 მაისი. - № 11. - გვ. 2; გ) აკად. მარრის ახალი შრომა // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 25 ნოემბერი. - № 167;
 101. ახალი. კიდევ ბ-ნ გვაზავას // დროება. - 1910. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 3;
 102. გორგაძე, ს. ნიკო მარი და მისი სამეცნიერო მოღვაწეობა // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 21 დეკემბერი. - № 189;
 103. ვართავაძე, იბ. მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა უძველეს დროიდან. დამოუკიდებელი ან ოქროს ხანა: შოთა რუსთაველი. სხვა-და-სხვა აზრი „ვეფ. ტყაოსნის“ სიუჟეტის შესახებ // ერი. - 1910. - №1. - გვ. 12-15; №2. - გვ. 13-15; №3. - გვ. 14-16; №13. - გვ. 13-16; №14. - გვ. 14-16; №15. - გვ. 15-16; №17. - გვ. 12-13;
 104. ნარკვევი: (ფურნალ-გაზეთებიდან) // დროება. - 1910. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 2;
 105. პროტესტი // დროება. - 1910. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 3; მომავალი. - 1910. - 3 იანვარი. - №105. - გვ. 3;
 106. პროფ. მარრი // ახალი გზა. - 1910. - 20 აგვისტო. - №51. - გვ. 2;
 107. რედაქციამ მიიღო... // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 27 მაისი. - №18. - გვ. 3;

108. საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებაში // მწყემსი. - 1910. - №17-18. - გვ. 20;
109. სტუდენტების დეპეშა // დროება. - 1910. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
110. სტუდენტთა დეპეშა // ფონი. - 1910. - 10 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
111. წერეთელი, მიხეილ (ალაროდელი). აკადემიკოსი ნ. მარრი და მისი მოპირდაპირენი ჩვენში // საქართველოს მოამბე. - 1910. - №11. - გვ. 1-3;
112. რაზიკაშვილი, ლუკა (ვაჟა-ფშაველა). ფიქრები „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ // განათლება. - 1911. - №8. - გვ. 441-452;
113. ყიფშიძე, იოსებ. - ა) ნ. მარის ახალი წიგნი „გიორგი მერჩული. ცხოვრება წმ. გრიგოლ ხანძთელისა“ // კოლხიდა. - 1911. - 14 ივნისი. - № 62; ბ) ჭანეთი და ჭანები: (ეთნოგრაფიული წერილი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №8. - გვ. 40-47;
114. გულკეთილი. ჩვენი გაზეთის რედაქტორმა... // შინაური საქმეები. - 1912. - №9. - გვ. 12-14;
115. მირიანაშვილი, პ. - ა) კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // სახალხო გაზეთი. - 1912. - 19 იანვარი. - № 503; 20 იანვარი. - № 504; 21 იანვარი. - № 505; ბ) სალაპარაკო // განათლება. - 1913. - №4. - გვ. 297-305;
116. ამირეჯიბი, შ. საქართველოს ეკლესიის საკითხი // კლდე. - 1913. - №17. - გვ. 1-2;
117. გრ. რობაქიძე ინვევს კამათში... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80. - „ოქროს ვერძი“-ს ქრონიკა;
118. ეკალი. ორი ისტორიული სკოლა // კლდე. - 1913. - №32. - გვ. 5;
119. მართალია? // კლდე. - 1913. - №31. - გვ. 14-15;
120. მეგობარი. - ა) 1912 წლის შინაური მიმოხილვა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №1. - გვ. 37-42; ბ) ნ. მარი: (მისი 25 წლის სამეცნიერო მოღვაწეობის გამო) // განათლება. - 1913. - №8. - გვ. 597-599. - დართული აქვს სურათი;
121. პროფესორ მარრის ანიდან განდევნა // კლდე. - 1913. - №32. - გვ. 7. - უკანასკნელი ამბები;
122. ს. პეტ. სამეცნიერო აკადემიას... // შინაური საქმეები. - 1913. - №10. - გვ. 7. - კვირიდან-კვირამდე;
123. ყიფშიძე, ალ. ოდესმე გაფურჩქენილი ქართული კულტურა... // კლდე. - 1913. - №12. - გვ. 1-3;
124. თ. დ. ფურცელი კივიდან: პროფესორ მარის პატივსაცემი საღამო // განათლება. - 1914. - №1. - გვ. 66-67; №2. - გვ. 154-156;
125. აკადემიკოსი ნ. მარრი... // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №16. - გვ. 15;
126. მნიგნობრობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №25. - გვ. 16;
127. პროფ. ნ. მარრი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №25. - გვ. 16;
128. აკადემიკოსი ნ. მარრი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №23. - გვ. 15. - წვერილი ამბები;
129. Бартольд, В. В. Отзыв о трудах Н. Я. Марра по исследованию древностей Ани / В. В. Бартольд и Я. И. Смирнов. - Петроград: тип. Акад. наук, 1916. - [2], 39 с.; 27см.. - Отт. из «Зап. Вост. отд. ния Рус. археол. о-ва», т. 23, с. 373-411;
130. ნიკო მარის ლექციის გამო: [გაუგებრობა ბაქოში ნ. მარის მიერ ჩატარებულ ლექციასთან დაკავშირებით შ. რუსთაველის და «ვეფხისტყაოსნის» შესახებ] // ჩვენი მეგობარი. - 1917. - 8 იანვარი. - №250. - გვ. 2;
131. ანთაძე, ი. თამარ მეფის დრო // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1918. - №1-2. - გვ. 48-54; №3-4. - გვ. 54-61; №5-6. - გვ. 45-51; №55-62;
132. დვალი, ევგენი. პროფესორ-აკადემიკ ნიკო მარის უკულმართობა // რუსთაველი. - 1918. - №1. - გვ. 12;
133. კეკელიძე, კორნელი - ა) იოანე პეტრიწის სამწერლო მოღვაწეობიდან // პრომეთე. - 1918. - №1. - გვ. 62-70; ბ) ქართული ლიტერატურის ისტორია: ძველი მწერლობა. - მე-2 შუესებ. და შესწ. გამოცემა. - ტ. I. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნტის გამ-ბა, 1941. - გვ. 711; ტ. 2. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნტის გამ-ბა, 1941. - გვ. 651; გ) აკად. ნიკო მარი და ქართული ლიტერატურის ისტორია // მნათობი. - 1946. - №11. - გვ. 134-143;
134. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). - ა) პროფესორი ნიკო მარი და მისი ფიქრები „ვეფხისტყაოსანზე“ // რუსთაველი. - 1918. - №1. - გვ. 9-11; ბ) რამდენიმე მოსაზრება შოთა რუსთაველზე // რუსთაველი. - 1918. - №1. - გვ. 4-7;
135. აკადემიკოსი ნ. მარრი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 1;
136. ი-ელი. ჩვენი მოღვაწე-მწერლები: კრიტიკოსი ხომლედი-რომანოზ სპირიდ. ძე ფანცხავა (სურათი იხ. 1 გვ.) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 7-8;
137. პროფ. მარის და ბრაუნის გამოკვლევა: [ევროპის უძველესი მოსახლეობის შესახებ, მარის გამოკვლევებზე დაყრდნობით] // კომუნისტი. - 1922. - 21 მაისი. - №114. - გვ. 2;
138. შანიძე, აკაკი. ქართული კრიპტოგრაფიის ახალი ნიმუშები // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1922. - ტ. 1. - გვ. 63-68;
139. დ. აკადემიკოს ნ. ი. მარის ლექცია: [თბილისში რამოდენიმე დღით ჩამოსული ნ. მარის მიერ წაკითხული ლექციის შესახებ თემაზე: იაფეტური თეორია და ენათმეცნიერების ახალი პრობლემები] // კომუნისტი. - 1924. - 14 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
140. ორახელაშვილი, მარიამ. პროფ. ნ. მარი: [მისი ჩამოსვლის გამო თბილისში] // კომუნისტი. - 1924. - 13 ივნისი. - №134. - გვ. 1;
141. ჩიქობავა, არნოლდ. Н. Марр. Грамматика древнелитературного грузинского языка. Материалы по яфетическому языкознанию XII. Ленинград 1925. 8 XXIV, 30, 216: (რეცენზია): დაიბეჭდა 1926. VII. 7. - ტფ., 1926 (პოლიგრ. ტრესტის 1-ლი სტ.). - 285-330 გვ.; 22სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: „მიმომხილველი“ - საქ. საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზ-ბის ორგანო;

142. Меликсет-Беков, Л. М. Академик Н.Я. Марр, яфетическая теория и перечень работ его, появившихся в печати со времени Октябрьской революции до 1925 г. вкл. / Сост. Л.М. Меликсет-Беков. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1926 (3-я тип. Полиграфтреста ВСНХ Грузии). - 37 с.; 15 см. - Загл. обл.: Академик Н.Я. Марр и яфетическая теория;
143. აკადემიკოსი ნიკო მარი თბილისში // კომუნისტი. - 1930. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 3. - სტატიას ახლავს ილუსტრაცია; 26 აპრილი. - №95. - გვ. 4; 29 აპრილი. - №99. - გვ. 2; 1932. - 20 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
144. მეგრელიძე, ი. - ა) აკად. ნ. მარრის შესახებ: [ლია ბარათი გიორგის] // მნათობი. - 1930. - №4. - გვ. 219-231; ბ) აკად. ნიკო მარრი // მნათობი. - 1935. - №1. - გვ. 173-183; გ) К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - 1935. - №2-3. - стр. 131-134; დ) აკაკი წერეთელი და ნიკო მარი: [ა. წერეთლის დაბადების 100 წლისთავისათვის] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 20 ივნისი. - №140; ე) აკადემიკოსი ნიკო მარის ცხოვრება-მოღვაწეობა და მისი წინაპრები: [გარდაცვალებიდან 6 წლისთავის გამო] // სტალინელი. - გორი, 1940. - 11 დეკემბერი. - №156; ე) ნ. მარის ლექსები აკაკი წერეთლის შესახებ // კომუნისტი. - 1940. - 24 ივნისი. - №144; ვ) ნიკო მარი და აფხაზური ენა: წერილი პირველი // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 1 იანვარი. - №1; ზ) ნიკო მარი და აფხაზური ენა: წერილი მეორე: დასაწყისი პირველ ნომერში // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 8-9 თებერვალი. - №32-33; თ) ნ. მარი - პუშკინის მთარგმნელი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 5 ივნისი. - №22; ი) ნ. მარი „ქართული ენა“: [რეცენზია]: სტალინის პედ. ინ-ტის დოც. ფილოლოგ. მეც. კანდ. წერილი // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1950. - 12 აპრილი. - №73;
145. აკადემიკოსი ნ. მარი, ვოლგინი და ბუში თბილისში // კომუნისტი. - 1931. - 6 ნოემბერი. - №256. - გვ. 2;
146. საზეიმო შეხვედრა აკადემიკოს ნიკო მართან: პედაგოგიურ ინსტიტუტში // კომუნისტი. - 1931. - 11 ნოემბერი. - №259. - გვ. 4;
147. აკადემიკოსი ნიკო მარი თბილისში არსებული ისტორიისა და არქეოლოგიის ინსტიტუტის გარდაქმნის შესახებ // კომუნისტი. - 1933. - 28 ნოემბერი. - №272. - გვ. 1;
148. აკადემიკოს ნიკო მარის 45 წლის მოღვაწეობის იუბილეს აღმნიშვნელი კომიტეტის სხდომა // კომუნისტი. - 1933. - 27 დეკემბერი. - №297. - გვ. 4;
149. აკადემიკოს ნიკო მარის იუბილე: [სამეცნიერო მოღვაწეობის 45 წლისთავის და მისი აკადემიკოსად არჩევის 25 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 18 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 4;
150. აკადემიკოს ნიკო მარის ლენინის ორდენით დაჯილდოება: [მისი სამეცნიერო მოღვაწეობის 45 წლის და სამეცნიერო აკადემიის წევრობის 25 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 23 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 2;
151. ჟღენტი, ს. - ა) აკად. ნ. მარრი და ახალი საენათმეცნიერო მოძღვრება: აკად. ნ. მარრის 45 წლის მეცნიერული მუშაობისა და 25 წლის აკადემიის წევრობის იუბილეს გამო. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გა-მა, 1933 (1-ლი სტ.). - 37 გვ.: 1 ჩ. ფ. პორტრ.; ბ) აკად. ნ. მარრი: აკად. ნ. მარრის 45 წლის მეცნიერული მუშაობისა და აკადემიის წევრობის 25 წლის იუბილეს გამო. - ტფ., 1934 (ცეკავშირის სტ.). - 8 გვ.; 22სმ. - ამონაბეჭდი ჟურ. „მნათობის“ 1933 წ. №10-დან; გ) ნ. მარი ისტორიული პროცესის საკითხისათვის იაფეტური თეორიის გაშუქებით: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1934. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 4; დ) ნიკო მარი და საბჭოთა ენათმეცნიერება // მნათობი. - 1950. - №2. - გვ. 112-119; ე) ნ. მარის შეჯვარედინების თეორია სტალინური ენათმეცნიერების შუქზე: [ნაკითხულია მოხსენებად საქ. სსრ მეცნ. აკად. ენათმეცნიერების ინ-ტის I (VII) სამეცნ. სესიაზე 1950 წლის დეკემბერში] // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1952. - ტ. 47. - გვ. 45-58;
152. ძიძიგური, შოთა. ნიკო მარი, როგორც მეცნიერი // მნათობი. - 1933. - №11-12. - გვ. 203-223;
153. Марр, Н. Я. - ა) Избранные работы / Н.Я. Марр; [Предисл.: В. Аптекарь]; Акад. наук СССР. Гос. акад. истории материальной культуры. - Т. 1: Этапы развития яфетической теории. - Ленинград: изд-во ГАИМК, 1933 (Тип. Акад. наук СССР). - XXXVIII, 397, [2] с., 1 вкл. л. портр.; ბ) ავტობიოგრაფია // Проблемы ГАИМК. - 1935. - №2-3. - გვ. 126-130;
154. აკადემიკოს ნ. ი. მარის ხსოვნას: [დეპუტები, ბიოგრაფიული ცნობები] // მუშა. - 1934. - 22 დეკემბერი. - №293;
155. აკადემიკოს ნიკო მარის იუბილესათვის // კომუნისტი. - 1934. - 9 მაისი. - №106. - გვ. 1;
156. აკადემიკოს ნიკო მარის ხსოვნას: [გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 23 დეკემბერი. - №295. - გვ. 2;
157. აკადემიკოს ნიკო მარის ხსოვნას: [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 22 დეკემბერი. - №294. - გვ. 2;
158. ბერიძე, ვუკოლ. აკადემიკოსი ნიკო მარი: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №31;
159. გარდაცვალა აკადემიკოსი ნიკო მარი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1934. - 21 დეკემბერი. - №293. - გვ.1;
160. თავზიშვილი, გ. აკადემიკოსი ნიკო მარი: 1864-1934 // კომუნისტური განათლება. - 1934. - №29;
161. კარბელაშვილი, დ. წერილი რედაქციას: ამხანაგო რედაქტორო! [ნ. მარის შრომაში „ისტორიული პროცესის საკითხისთვის იაფეტური თეორიის გაშუქებით“ დაშვებული შეცდომების გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 2 ივლისი. - №151. - გვ. 4;
162. მარქსისტული ენათმეცნიერებისათვის: აკადემიკოს ნიკო მარრისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, მისი სამეცნიერო მოღვაწეობის ორმოცდახუთი წლის შესრულების გამო / სარედაქციო კოლეგია: მიხ. ჩიქოვანი, ალ. ლლონტი, მიხ. ჩხენკელი და სხვა. - ტფ.: სახ. უნ-ტი, 1934 (ტექნიკა და შრომას სტ.). - 333, [4] გვ.: პორტრ., და ილუსტრ.; 26სმ. - დამატებითი თავფ. რუს.ენაზე. - შინაარსი ქართ., რუს. და ფრანგ. ენებზე;

163. მზადება აკადემიკოს ნიკო მარის იუბილესათვის // კომუნისტი. - 1934. - 22 ივნისი. - №143. - გვ. 4;
164. ნატროშვილი, ი. ახალი საენათმეცნიერო მოძღვრების გამარჯვება: [რეცენზიები] // კომუნისტი. - 1934. - 5 აგვისტო. - №180. - გვ. 4;
165. ლლონტი, ალ. - ა) დიდი მეცნიერ-აკადემიკოსი ნ. მარი // კომუნისტი. - 1934. - 6 ივნისი. - №130. - გვ. 3; ბ) ნიკო მარის დღეები ლენინგრადში // კომუნისტი. - 1935. - 24 იანვარი. - №21. - გვ. 3; გ) შესანიშნავი წიგნი: [კრებული-“Академия наук СССР академику Н. Я. Марру” - ნ. მარის მოღვაწეობის 45 წლის იუბილის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 29 აგვისტო. - №201. - გვ. 3; დ) Н. Я. Марр. Избранные работы. т. III. Язык и общества: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1935. - 12 მარტი. - №61. - გვ. 4; ე) ნ. მარი და „ვეფხისტყაოსანი“: [ნ. მარის შრომებისა და წერილების ცალკე გამოცემის საჭიროებაზე რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 3 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3; ვ) ნ. მარი და ახალი ენათმეცნიერება // მნათობი. - 1939. - №7. - გვ. 112-142; ზ) ჩვენი ეპოქის დიდი მოაზროვნე: აკადემიკოს ნ. მარის გარდაცვალებიდან 6 წლისთავის გამო // სტალინელი. - გორი, 1940. - 20 დეკემბერი. - №160; თ) Грузинские рукописные памятники средних веков: [Рецензия] // Заря Востока. - 1941. - 28 января. - №22. - [რეცენზია წიგნზე: „Описание грузинских рукописей синайского монастыря“, მოსკოვი-ლენინგრადი: 1940]; ი) იქ, სადაც იზრდებოდა ნიკო მარი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 23 ოქტომბერი. - №42; კ) ნიკო მარი: დაბადებიდან 85 წლისთავის გამო // სახალხო განათლება. - 1949. - 26 მაისი. - №23; ლ) საბჭოთა ენათმეცნიერების ფუძემდებელი: აკად. მ. მარის გარდაცვალებიდან 15 წლისთავის შესრულების გამო: წერილი // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1949. - 27 დეკემბერი. - №252; მ) საბჭოთა ეპოქის დიდი ენათმეცნიერი: აკად. ნ. მარის გარდაცვალებიდან 15 წლისთავის შესრულების გამო // სახალხო განათლება. - 1950. - 13 იანვარი. - №3;
166. ჩიქოვანი, ა. მარქსისტული ენათმეცნიერებისათვის აკადემიკოს ნიკო მარის სამეცნიერო მოღვაწეობის 45 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული: სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა: [კრებულის გამოცემის გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 16 ივლისი. - №163. - გვ. 3;
167. Памяти Н. Я. Марра // Заря Востока. - 1934. - 22 декабря. - № 295;
168. Председатель Государственной академии истории материальной культуры академик Николай Яковлевич Марр. 1864-1934 [Текст]: [Некролог]. - [Ленинград]: [Гос. акад. истории материальной культуры], [1934]. - [20] с.: портр.;
169. Умер академик Н. Я. Марр // Заря Востока. - 1934. - 21 декабря. - № 294;
170. აკადემიკოს ნიკო მარის გარდაცვალების წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1935. - 23 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 4;
171. გარდაიცვალა პროფესორი იური ნიკოლოზის ძე მარი: ბიბლიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1935. - 3 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4;
172. მეცნიერი-რევოლუციონერი: [აკადემიკოსი ნიკო მარი] // კომუნისტი. - 1935. - 2 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
173. ნიკო მარი: 1864-1934: [საბჭოთა ენათმეცნიერი. ბიოგრაფია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №52. - გვ. 4;
174. ნიკო მარი და ქართული ფილოლოგია: [ბიბლიოგრაფია] // კომუნისტი. - 1935. - 26 ნოემბერი. - №273. - გვ. 4;
175. ნიკო მარის დღეები ლენინგრადში // კომუნისტი. - 1935. - 24 იანვარი. - №21. - გვ. 3;
176. ნიკო მარის ძეგლი: [ახალგაზრდა მოქსნდაკის ალ. ლოხოშვილის მიერ ნიკო მარის ბიუსტის გამოქსნდაკების შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 16 თებერვალი. - №40. - გვ. 4;
177. ნოლაიდელი, ჯემალ. ნიკო მარი: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1935. - №1. - გვ. 2;
178. ტაბიძე, ტიციან. ნიკო მარი: [ნეკროლოგი] // საბჭოთა აჭარა. - 1935. - №11. - გვ. 4;
179. შარაშიძე, ერმილე. ნიკო მარი თავის სოფელში: მოგონება // საბჭოთა აჭარა. - 1935. - №19. - გვ. 3;
180. ჩინჩალაძე, მიხეილ. მეცნიერული ფრონტის უდიდესი დანაკლისი: აკადემიკოს ნიკო მარის გარდაცვალების გამო // სიტყვა და საქმე. - ქუთაისი, 1935. - № 1. - გვ. 4;
181. Выставка памяти Н. Я. Марра к XIII пленуму Академии 20 декабря 1935 г. в день первой годовщины со дня смерти Н. Я. Марра [Текст]: [Путеводитель] / Гос. акад. истории материальной культуры им. Н. Я. Марра. - Ленинград: Гос. акад. истории материальной культуры им. Н. Я. Марра, 1935 (тип. «Печатня»). - 12 с.;
182. Зифельдт, А. Р. [Симумяги]. Н. Я. Марр – революционер в науке // На рубеже Востока. - 1935. - 8 января. - № 23/24;
183. Миханкова, В. А. Николай Яковлевич Марр: Очерк его жизни и научной деятельности / В. А. Миханкова. - М.; Л.: ОГИЗ, 1935 (2-я тип. «Печатный Двор»). - 360с.; 20см.. - (Известия ГАИМК, вып. 154). - Паралел. тит. л. на фр. яз.. - Библиогр. в подстроч. примеч.; [2-е изд.]. - Москва; Ленинград: 1-я тип. Изд-ва Акад. наук СССР, 1948 (Ленинград). - 452 с., 8 л. ил.: ил.; 23 см. - (Научно-популярная серия / Акад. наук СССР); 3-е изд., испр. и доп. - Москва; Ленинград: изд-во и 1-я тип. Изд-ва Акад. наук СССР, 1949 (Ленинград). - 555 с., 13 л. ил.: ил.; 23 см. - (Итоги и проблемы современной науки / Акад. наук СССР);
184. Студенческое дело Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - 1935. - № 2-3. - стр. 143-151;
185. აქბარდია, ა. ნიკო მარი: გარდაცვალებიდან ორი წლის შესრულების გამო // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №295. - გვ. 3;
186. Н. Я. Марру: Сб. статей / [Редкол.: С. Диманштейн и др.]. - М.: Власть Советов, 1936. - 208 с.: портр.; 24см.. - Библиогр. в подстроч. примеч.;
187. Турчанинов, Георгий Федорович. К истории Крыма и крымско-татарского языка по данным яфетиче-

- სკოი თეორიი აკადემიკა ნ. ი. მარრა [Текст] / Г. Ф. Турчанинов. - Симферополь: Гос. изд-во Крым. АС-СР, 1936 (1 тип. Крымполиграфтреста). - Обл., 75 с.;
188. Хашба, А.К. Академик Н.Я. Марр о языке и истории абхазов / А. К. Хашба; Под ред. И.И. Мещанинова; АН СССР, Груз. фил.. - Сухум: ИАК АН СССР, 1936. - 70 с.; 24 см.. - (Труды Института абхазской культуры; Вып. IV). - Библиогр.: «Работы Н.Я. Марра о языке и истории абхазов» с. 69-70 (24 назв.);
189. აკადემიკოს ნ. ი. მარის ნაშრომების კრებული შოთა რუსთაველის შესახებ: [გამოსაცემად მოამზადა ნ. მარის სახელობის მატერიალური კულტურის ისტორიის აკადემიამ რუსთაველის დაბადებიდან 750 წლისთავის აღსანიშნავად] // კომუნისტი. - 1937. - 27 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
190. ორბელი, ი. შოთა რუსთაველი მარის შრომებში: [სტატია] // კომუნისტი. - 1937. - 27 დეკემბერი. - №296. - გვ. 3;
191. ქართული ენათმეცნიერებაში // ფილოლოგიური ფაკულტეტი. - თბ.: თსუ, 1937. - გვ. 303-364; 24 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: თსუ-ს შრომები VI. - ბიბლიოგრ. ტექსტში;
192. შოთა რუსთაველის გვერდი იზვესტიაში: [17 მარტის ნომერში რუსთაველის 750 წლისთავისადმი მიძღვნილი ივ. ჯავახიშვილის, ნ. მარის წერილები] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 2;
193. ცინცაძე, პ. რუსთაველის დროის ფილოსოფიური აზროვნება და „ვეფხისტყაოსანი“: [XI-XII ფილოსოფიური აზროვნების ტრადიციები „ვეფხისტყაოსანში“] // კომუნისტი. - 1937. - 15 სექტემბერი. - №211. - გვ. 3;
194. წულუკიძე, ვ. მასალები რუსთაველის ბიოგრაფიისათვის: [ახალციხის მუზეუმის თანამშრომლის ნ. ნათენაძის მიერ ჩატარებული კვლევების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 6 მარტი. - გვ. 4;
195. აკადემიკოსი ნ. ი. მარ: [დაბადებიდან 75 წლისთავის შესრულების გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 1 თებერვალი. - №25. - ხელს აწერს: დ. ყ.;
196. ლოლაშვილი, ი. - ა) აკადემიკოს ნ. მარის სამეცნიერო მოღვაწეობა: [დაბადებიდან 75 წლის შესრულების გამო] // კომუნურნე. - სიღნაღი, 1940. - 4 თებერვალი. - №17; ბ) აკადემიკოსი ნ. მარი და „ამირან-დარეჯანის“ სადაურობის პრობლემა // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 31 იანვარი. - №5; 18 აპრილი. - №16;
197. მელიქსეთ-ბეგი, ლ. ნ. მარი და მატერიალური კულტურის ისტორია // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1940. - ტ. 16. - გვ. 111-129. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
198. შანიძე, ა. პროფ. აკადემიკოსი ნიკო მარი (1864-1934): [დაბადების 75 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1940. - 1 თებერვალი. - №25;
199. იმედაშვილი, გაიოზ. რუსთაველოლოგია: ისტორიულ-კრიტიკული მიმოხილვა. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამბა, 1941. - გვ.: 230-235, 255;
200. ალაიძე, მიხეილი. - ა) აკადემიკოსი ნიკო მარი: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 20 დეკემბერი. - №250; ბ) აკადემიკოსი ნიკო მარი: [80 წელი დაბადებიდან და 10 წელი გარდაცვალებიდან] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 1 იანვარი. - №1;
201. ძიძიგური, შ. - ა) დიდი ქართველი მეცნიერი: აკადემიკოს ნიკო მარის გარდაცვალებისათვის წლისთავი // კომუნისტი. - 1944. - 20 დეკემბერი. - №255; ბ) ნიკო მარი: დაბადების 85 წლისთავი // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 12 იანვარი. - №2;
202. ქართველი მეცნიერები // პიონერი. - 1946. - №29. - გვ. 29;
203. ჩიქოვანი, ს. მოხსენება // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 23 მაისი. - № 20;
204. კობახიძე, ა. აკადემიკოსი ნ. მარი: [გენიალური საბჭოთა მეცნიერი] // აფხაზეთის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომები. - სოხუმი, 1949. - ტ. 23. - გვ. 5-16;
205. Марр, С. Поездка Н.Я. Марра в Южную Грузию (В Шавшети и Кларджети в 1904 году и в Лазистан в 1909 году) / С. Марр; АН Груз. ССР. - Тбилиси: Изд-во АН Груз. ССР, 1949. - 34 с.;
206. აკადემიკოსი ნიკო მარის ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია ჩოხატაურში // კომუნისტი. - 1950. - 14 იანვარი. - №10;
207. აკად. ნ. მარის ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესიები // სახალხო განათლება. - 1950. - 13 იანვარი. - №3;
208. ბარამიძე, ა. აკად. ნ. მარი - ქართული მწერლობის მკვლევარი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 22 იანვარი. - №4;
209. ლლონტი, შ. ნიკო მარი: დაბადების 85 წლისთავის გამო // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 7 იანვარი. - №5;
210. Бгажба, Х. Основоположник советского языкознания: К 85-летию со дня рождения акад. Н. Я. Марра // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 6 января. - №4;
211. Тревер, К. В. Кавказ и античная культура в свете учения Н. Я. Марра: [Миф о Прометее и армянский храм в Гарни] // Известия Академии наук СССР. - 1950. - №2. - стр. 136-146.

წყარო:

- ივ. მაჭავარიანის ავტობიოგრაფიიდან (ზოგი ცნობა);
- ნ. მარრი: [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 440.. - პორტრეტი იხ.: გვ. 359;
- პროფესორი ნიკოლოზ იაკობის ძე მარრი: [ცხოვრება და სამეცნიერო მოღვაწეობა] // განათლება. - 1909. - №1. - გვ. 113-114;
- Кирион II. Культурная роль Иверии в истории Руси / Еп. Кирион. - Тифлис: тип. К.П. Козловского, 1910. - Стр. 439;
- ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 113;
- ყვენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შეეს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 56-57;

7. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემატიკურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამზ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორელთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 13-14;
8. Малая советская энциклопедия [Текст]: [в 10 т.] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - Т. 4: Ковальская-Масив. - Москва: АО «Советская энциклопедия», 1929. - 931-932 стб.; 2-е изд. - Т. 6: Кумыки-Модика [Текст]. - Москва: Советская энциклопедия, 1937. - 616 стб.;
9. Мещанинов, Иван Иванович. - ა) Введение в яфетидологию / И. Мещанинов. - Ленинград: [Прибой], 1929 (тип. Печатный двор Госуд. изд-ва). - 203 с., [4] с. объявл.; ბ) Научное наследие Н. Я. Марра // Литературная газета. - 1950. - № 2. - Стр. 1.
10. მეგრელიძე, ი. - ა) აკად. ნ. მარრის შესახებ: [ლია ბარათი გიორგის] // მნათობი. - 1930. - № 4. - გვ. 219-231; № 8-9; ბ) აკადემიკოსი ნიკო მარის ცხოვრება-მოღვაწეობა და მისი წინაპრები: [გარდაცვალებიდან 6 წლისთავის გამო] // სტალინელი. - გორი, 1940. - 11 დეკემბერი. - №156;
11. აკად. ნ. მარრის იუბილე // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - 11 დეკემბერი. - № 26;
12. აკადემიკოსი ნ. ი. მარი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1934. - 22 დეკემბერი. - № 292;
13. აკადემიკოს ნიკო მარის ხსოვნას: [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 22 დეკემბერი. - №294. - გვ. 2;
14. აკადემიკოს ნ. ი. მარის ხსოვნას: [დეპეშები, ბიოგრაფიული ცნობები] // მუშა. - 1934. - 22 დეკემბერი. - №293;
15. მარი, ნ. ძვირფასო ამხანაგო ორაგველიძე!: ერთ-ერთი უკანასკნელი პირადი წერილი: [რედაქციის შენიშვნებით] // კომუნისტი. - 1934. - 23 დეკემბერი. - №295. - გვ. 2;
16. მუშა. - 1937. - 21 დეკემბერი. - № 292;
17. კოლექტივიზაცია. - 1935. - 9 თებერვალი. - № 33;
18. ნიკო მარი: 1864-1934: [საბჭოთა ენათმეცნიერი. ბიოგრაფია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №52. - გვ. 4;
19. ჩხენკელი, მიხეილ. ჩიქობავა ა. ზოგადი ენათმეცნიერება: [ბიბლიოგრაფია] // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №80. - გვ. 4;
20. საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 3 თებერვალი. - № 12;
21. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევადან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგადან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგადან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 445;

22. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476;
23. ლონტი, ალ. არნ. ჩიქობავას „ზოგადი ენათმეცნიერების“ გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 7 მარტი. - № 9.

მარკოზოვი, ივანე [ივანო] გეორგის ძე –

სცენისმოყვარე, სახალხო თეატრების მსახიობი, შვილი ტფილისელი ლარიბი მუშისა, ბუნჰალტერი, 1900 წელს ავლაბრის სახალხო სცენაზე გამოვიდა, 1925 წელს გადაუხადეს 25 წლის სასცენო მოღვაწეობის იუბილე და მისი სახელობის დრამწრეც დააარსეს მუშკოოპთან.

წყარო:

1. მუშკოოპის დრამატიული წრე // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 4. - გვ. 8.

მარსაგოვილი [მარსაგოვი], გიორგი პეტრის ძე – (1917, 19/II) –

რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტი, აგიტატორი და ორგანიზატორი, – ამიერკავკასიის რკინიგზათა თბილისის მთავარი სახელოსნოს ხელოსანი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთი დაუცხრომელი მუშაკთაგანი, უმეტესად, „გიორგი პეტროვიჩის“ სახელით ცნობილი, მოხვევ, – 1900 წლიდან სიკვდილამდე მუშათა გათვითცნობიერებისა და განთავისუფლების საქმეში თავდაუზოგავად მოღვაწეობდა, უმთავრესად – სამხედრო საქმეში.

ცნობილი იყო გაბედეულებით, პირდაპირობით, მიუდგომლობით, პრაქტიკოსობით. არ მოსწონდა უბრალო სიტყვის ხალხი, ენამოცვეთილი და უქნარა, გმობდა ისეთ ადამიანთ, რომელნიც ზერელედ „სოციალისტობდნენ“ და საზოგადოებრივ უბედურებათა მიზეზს ვერ ჩაჰკვირვებოდნენ: „მძაგს, მძაგს გრძნობის სოციალისტები!.. შედეგს კი ნუ ებრძვი, მიზეზი მოსპეთო“, – იტყოდა ხოლმე.

მეფის მთავრობამ პოლიტიკურ საქმეზე ნთუ 7 წელი ციხეში, ბოლოს – სამადლო სახლში ამყოფა, სადაც ხანგრძლივი ტყვეობით დასწულდა.

გარდაიცვალა აბასთუმანში, 1917 წლის ივლისის 19. დაიკრძალა სამშობლო სოფელში (მთაში).

მის შესახებ:

1. ამბ. გიორგი მარსაგოვი... // წინ. - 1907. - 24 თებერვალი. - № 10. - გვ. 3;
2. გიორგი პ. მარსაგოვი: (ნეკროლოგი) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №19. - გვ. 301-302;
3. როინიშვილი, ვასილ. გ. მარსაგოვის...: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №23. - გვ. 363.

წყარო:

1. არიმათიელი [იმედაშვილი], იოსებ. ჭირშიაც ქედ-მოუხრელი გიორგი მარსაგოვი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 31. - გვ. 9;
2. გიორგი მარსაგოვი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 35. - გვ. 1.

მარუაშვილი, მინა მაღაქიას ქ (1885 – 1928, 12/VIII) – ექიმი-მაღარიოლოგი, – სამედიცინო მეცნიერების თვალსაჩინო წარმომადგენელი, – საქართველოში მაღარიისა და მასთან მეცნიერული ბრძოლის ერთ-ერთი გამორჩენილი მკვლევარ-მწარმოებელი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქ. ქუთაისში, დურგლის ოჯახში). 10 წლისას მამა – დურგალი გარდაეცვალა. სწავლობდა ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებელში; 1903 წლიდან – თბილისის სამინათმეზომელო სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ, 1907 წელს ექსტერნად ჩააბარა გამოცდები სიმნიფის მონმობაზე და იმავე წელს ხარკოვის უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტზე შევიდა. 1912 წელს ექიმის წოდებით აღჭურვილი სამშობლოში გამოეჩქარა და თელავის მაზრის სოფელ ყვარელში დაიწყო მოღვაწეობა. ყვარლიდან სოფ. ქვემო მაჩხანში გადავიდა საექიმო პუნქტის გამგედ.

მსოფლიო ომის (1914-1918) დროს ოსმალეთისა და სპარსეთის ფრონტებზე იყო, 1918 წელს სოფ. მაჩხანსვე დაბრუნდა, 1919 წელს ქ. ხაშურის ექიმად მიიწვიეს, 1920 წელს თბილისის უნივერსიტეტის ფარმაკოლოგიური კათედრის ასისტენტად აირჩიეს, 1920-1922 წლებში მონაწილეობდა ყარაიასა და კახეთის სამალარიო ექსპედიციებში მაღარიისა და მასთან ბრძოლის პირობების გამოსაკვლევად. 1921 წელს, ზურგზე ქინაქინის მარაგმოკიდებულმა, ექიმ ს. კანდელაკთან ერთად, ფეხით შემოიარა თითქმის მთელი კახეთი და მაღარიის ეპიდემიით დაავადებულ გლეხობას დაულალავად ეხმარებოდა. 1925 წელს გადავიდა რკინიგზის საავადმყოფოს სამალარიო განყოფილებაში, რომლის ხელშეწყობითაც დაულალავად მოგზაურობდა და პრაქტიკულად იკვლევდა მაღარიის გავრცელების პირობას. 1926 წელს მიიწვიეს ჯანსახკომში სამალარიო სექციის გამგედ, იმავე დროს – ტროპიკული ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ. 1927 წელს ჯანსახკომმა მიავლინა საზღვარგარეთ, სადაც, განსაკუთრებით ჰამბურგში, აწარმოებდა მეცნიერულ დაკვირვებებს მაღარიასთან ბრძოლის თანამედროვე მეცნიერული მეთოდოლოგიის გასაცნობად.

ყოფილი მიწისმზომელი, დიდი ცოდნის მქონე, საუცხოოდ იცნობდა საქართველოს ადგილმდებარეობასა და მაღარიის გავრცელების ბუნებრივ მიზეზებს. განსაკუთრებით კარგად იცნობდა გადასახლებისა და ახალშენების საკითხს, რის გამოც ჯანსახკომი მუდამ მას გზავნიდა ხოლმე საქართველოს საგემო კომისიაში, სადაც მის გონიერ რჩევას მაღარიის, გადასახლებისა და ახალშენების საკითხების გადაჭრის დროს დიდი წვლილი იქონია.

მენდნენ. ჯანსახკომისა და საქართველოს საგემო კომისიის დავალებით, შეადგინა „მაღარია და მასთან ბრძოლის გეგმა საქართველოში“ (ტფ., 1929), რომლის მასალები ჯანსახკომმა თავისი პრაქტიკული საქმიანობის საფუძვლად მიიღო.

მ. მარუაშვილი კახეთის სოფლებში პრაქტიკული მუშაობით დარწმუნდა, თუ რა დიდი უბედურებაა ჩვენი გლეხობისთვის მაღარია, იგივე ციებ-ციხლება. ეს არის საქართველოს ეროვნული, საუკუნეობითი და მასთან უაღრესად სოციალური უბედურება. მაღარიასთან ბრძოლას საქართველოში აქვს დიდი საზოგადოებრივ-ეკონომიური მნიშვნელობა. მაღარიის მოსპობა ჩვენს ხალხს გააჯანსაღებს და შრომისუნარიანობას აღუდგენს, რაც მისი ნივთიერად მოღონიერების წყარო შეიქნება.

მაღარიის დარგში მ. მარუაშვილს დანერგილი აქვს, ზემოხსენებულის გარდა:

1. ერთროციტების ბაზოფილური მარცვლოვნობის მნიშვნელობა მაღარიის დროს“ [კლინიკური დაკვირვებანი 230 სტაციონარულ ავადმყოფზე];
2. საქართველოს სამალარიო სადგურების მუშაობის გეგმა;
3. ქ. ფოთის მაღარიის ლიკვიდაციის საკითხისათვის;
4. საახალშენო საკითხი მაღარიასთან დაკავშირებით [ამიერკავკასიის სამალარიო ყრილობაზე წაკითხული. დაიბეჭდა გერმანულ პრესაში];
5. კურორტ წყალტუბოს მაღარიისგან გაჯანსაღების გეგმა [1928 წ.]

და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. მაღარია და მასთან ბრძოლის გეგმა საქართველოში. - ტფ.: [სოც. ჰიგ. ინსტიტუტის გა-მა], 1929 (კავკ. წ. დრ. ჯარის სტ.). - 88 გვ.: ავტ. სურ.; 22სმ. - (სანიტარული განათლების ბიბლიოთეკა; №8). - წანართი: ა) [წინასიტყვაობა]-სოც. ჰიგ. ინსტიტუტი. ბ) ექიმი მ. მ. მარუაშვილი [ბიოგრაფია და მოღვაწეობა] - ა. ნ-ლი. - დანართი: დამატებანი (72-85 გვ.).

მის შესახებ:

1. ხოლერასთან საბრძოლველათ // ახალი გზა. - 1910. - 15 აგვისტო. - №47. - გვ. 3;
2. საერთაშორისო სანიტარული კონფერენცია: [საუბარი ექიმ მარუაშვილთან] // კომუნისტი. - 1928. - 25 მარტი. - №70. - გვ. 5.

წყარო:

1. ა. ნ-ლი. ექიმი მ. მ. მარუაშვილი [ბიოგრაფია და მოღვაწეობა // მაღარია და მასთან ბრძოლის გეგმა საქართველოში. - ტფ.: [სოც. ჰიგ. ინსტიტუტის გა-მა], 1929 (კავკ. წ. დრ. ჯარის სტ.). - გვ. 5-9.

მარჯანიშვილი, ალექსანდრე (18.. –) – მწერალ-მთარგმნელი, – მამა კოტე მარჯანიშვილისა, პეტერბურგში განათლებული, ფრანგული

ენის კარგად მცოდნე, ლიტერატურის მოყვარული, – ლექსების მწერალი და მთარგმნელი. ფრანგულიდან გადმოთარგმნა ალ. დიუმას რომანი „ორი დიანა“.

წყარო:

1. Кешелава, Платон. Крупнейший мастер театра // Вечерний Тбилиси. - 1938. - 16 апреля. - № 87.

მარჯანიშვილი, კონსტანტინე [კოტე] ალექსანდრეს ძე (1872, 28/IV – 1933, 17/IV) – მსახიობი და რეჟისორი, – რევოლუციონერი ხელოვანი,

– სინთეტური თეატრის ფუძემდებელი, ქართული თეატრის განმაახლებელი, „დურუჯის“ ბელადი და თბილისის მეორე სახელმწიფო აკადემიური დრამის დამაარსებელი, – რესპუბლიკის სახალხო არტისტი, სერგეი მესხის დედის ძმისწული, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ყვარელში, 1872 წლის მაისის 28 (ზოგან შეცდომით ნაჩვენებია 22 მაისი, 1871 ან 1873)). მამა იყო განათლებული, ლექსების მწერალი და ფრანგულიდან მთარგმნელი, დედა – სოლომონ ჭავჭავაძის ასული, დიდად კულტურული, თეატრისა და მწერლობის მოყვარული. სწავლობდა თბილისის ერთ კერძო პანსიონში, ნ თვეში – კადეტთა კორპუსში, შემდეგ – პირველ კლასიკურ გიმნაზიაში ჩინებულად, მაგრამ ოჯახური მიზეზით ვერ დაამთავრა. საქართველოსა და რუსეთში სასცენო მოღვაწეობით დიდი ოსტატის სახელი დაიმსახურა, როგორც სათეატრო ხელოვნებაში სიახლის შემტანმა, მოსკოვსა და საქართველოში ახალი თეატრების შემქმნელმა, პირველი რევოლუციური წარმოდგენის დამდგმელმა და სხვ. გარდაიცვალა 1933 წლის აპრილის 17, მოსკოვში. მისი ნეშტი (ფერფლი ურნით) თბილისში, საოპერო ბაღში დაკრძალეს ვანო სარაჯიშვილსა და ზ. ფალიაშვილის გვერდით.

სცენაზე გამოვიდა გიმნაზიაში სწავლის დროს, 1886 წელს (ზოგით, 1884), ქალის როლში (ნ. გოგოლის პიესაში „ЖЕНИТЬЯ“, აგაფია ტიხონის ასული). სცენისმოყვარეთა მონაწილეობით წარმოდგენებს დგამდა სოფ. ყვარელში (სადაც, ერთსა და იმავე დროს, თვითვე იყო დეკორატორი, მსახიობი, რეჟისორი, მოკარნახე) და თელავში. მსახურობდა ქუთაისის სცენაზე. 1894 წლის ნოემბრის 27 თბილისის დრამატულმა დასმა სადებიუტო წარმოდგენაში („პატარა კახი“) კახის როლში გამოიყვანა, რასაც რეცენზია გულთბილად შეხვდა „ფრიად სასარგებლო არტისტი“ იქნებაო. მერე შეასრულა პიერი „ორ ობოლში“ და მასისიანი „ხათაბალაში“. 1894-1895 წლებში რუსეთის საიმპერატორო დრამატულ სკოლაში თავისუფალ მსმენელად დადიოდა, რასაც უსახსრობის გამო თავი გაანება და სამსახური დაიწყო. 1897-1903 წლებში რუსეთის დიდ პროვინციულ ქალაქებში (ელიზავეტგრადი, ქერჩი, ვიატკა, ტამბოვი, აშხაბადი, უფა, პერმი, კურსკი, ხარკოვი, ორიოლი, ლუგანსკი, მოსკოვი და სხვ.) მსახიობად მსახურობდა.

1905 წელს ნეზლობინის თეატრი კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმული პიესით (მ. გორკის „მო-

აგარაკენი“) მოსკოვს ჩავიდა საგასტროლოდ. ამ დადგმას განსაკუთრებული მხატვრული წარმატება ხვდა, რის გამოც კ. მარჯანიშვილს გამარჯვება მიულოცეს კ. სტანისლავსკიმ და ა. სუმბათოვი-იუჟინმა. 1906-1907 წლებში ხარკოვში რამდენიმე პიესა დადგა, 1907-1908 წლებში კიევში მუშაობდა. სატატო ქალაქების გაზეთები დიდი ქებით იხსენიებდნენ მარჯანიშვილის ამ ხანის მუშაობას. 1909 წელს სოფიის (ბულგარეთი) სახელმწიფო თეატრმა გაიწვია. ამავე დროს, იგი სარეჟისორო ასპარეზზე გამოვიდა – 1899 წელს, ქ. ვიატკაში დადგა ან. ჩეხოვის „ბიძია ვანო“ („Дядя Ваня“), რითაც ყურადღება მიიპყრო, როგორც წარმოდგენის ორგანიზატორ-ოსტატმა. 1904 წელს ქ. რიგაში ნეზლობინის თეატრმა მიიწვია მთავარ რეჟისორად, – ეს თეატრი მოსკოვისა და პეტერბურგის შემდეგ ერთი მონიწვეთაგანი იყო. მოსკოვის სამხატვრო თეატრში მიიპატიჟეს, სადაც, სხვათა შორის, გორდონ კრევის თანარეჟისორობით, დადგა „ჰამლეტი“, ვლ. ნემიროვიჩ-დანჩენკოსთან – „ძმები კარამაზოვები“, დამოუკიდებლად – კნუტ ჰამსუნის „ცხოვრების კლანჭებში“ და ჰ. იბსენის „პერ გიუნტი“, რომლის განსახიერებით რამდენადაც საზოგადოებაში მოიპოვა დიდი სახელი, იმდენად სამხატვრო თეატრის ხელმძღვანელობა დარჩა უკმაყოფილო (რადგან კ. მარჯანიშვილის სარეჟისორო ხერხები და დებულებანი მიუღებლად მიიჩნია), რის გამოც სამხატვრო თეატრს ჩამოშორდა. ამ ხანებში თბილისში დადგა „მეფე ოდიპოსი“, ს. დიაგილევის მოწვევით პარიზში რამდენიმე წარმოდგენა გამართა.

მთელ რუსეთში კ. მარჯანიშვილი პირველი შეუდგა თავისი დიდი ხნის ოცნების განხორციელებას – „სინთეტური თეატრის“ შექმნას, ე. ი. ისეთი თეატრისას, რომელშიაც სანახაობათა ხელოვნების ყველა გვარი – ოპერა, პანტომიმა, დრამა და ბალეტი – ერთმანეთში შერწყმული იქნებოდა. ამ მიზნით, მოსკოვში ჩამოაყალიბა „თავისუფალი თეატრი“ სადაც ერთ სეზონში (1913-1914 წწ.) ოთხი წარმოდგენა დაიდგა მისი გააზრებით, რომელთაც საყოველთაო ყურადღება მიიპყრეს. მათგან საკუთრივ კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმული „მშვენიერი ელენე“ რუსული ოპერის ისტორიაში რეჟისორული ოსტატობის ბრწყინვალე ნიმუშად აღინიშნა.

1914-1915 წლებში, იმპერიალისტური ომის დროს, სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს, საიდანაც მოსკოვის „პალას-თეატრის“ მეცადინეობით გაათავისუფლეს. 1916-1917 წლებში „პალას-თეატრში“ დადგა ოპერეტები: „ბოკაჩიო“, „მასკოტა“ და სხვ., რომელთაც ოპერეტების დადგმის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს.

1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციამ პეტერბურგის „სამების თეატრში“ მოუსწრო, სადაც კ. მარჯანიშვილმა მოლიერის „ძალად ექიმი“, ო. უაილდის „სალომეა“, უ. შექსპირის „მეცდომების კომედია“ დადგა (რუსულ ენაზე).

სამოქალაქო ომის ხანაში კ. მარჯანიშვილი ხან „უკრაინის მთავარი რეჟისორი“ იყო, ხან „კიევის მთავარი რეჟისორი“, ხან „უკრაინის თეატრების გაეროვნებულების კომისიის“ თავმჯდომარე, ანუ

კომისარი. 1919 წელს, კიევიში, ყოფ. სოლოვცევის თეატრში დადგა ლოპე დე ვეგას „ცხვრის წყარო“ („ფუნტე ოვეზუნა“), რომელმაც ბრძოლის ველზე მიმავალ მებრძოლთა რაზმებზე დიდი რევოლუციური ზეგავლენა მოახდინა და „თეთრების“ წინააღმდეგ გამარჯვებისთვის ალაფრთოვანა. სარდალმა კ. მარჯანიშვილს ხელი ჩამოართვა და უთხრა: „ჯარის ყველა ნაწილს ფრონტზე გამგზავრების წინ თქვენს წარმოდგენას ვუჩვენებთ და გამარჯვება უზრუნველყოფილია“-ო. აქვე დადგა „ინტერესთა თამაში“. 1920 წელს პეტროგრადში ჩამოაყალიბა კომიკური ოპერის თეატრი, ამავე 1920 წელს კომინტერნის კონგრესთან დაკავშირებით დეკორატიულად გააფორმა ქალაქი და საფონდო ბირჟასთან მასიური სანახაობა მოაწყო 75.000 ქალ-ვაჟის მონაწილეობით, რაც გამოხატავდა „კომუნისტურ იდეათა განვითარებას უტოპიიდან მეცნიერულ სოციალიზმამდე“ და სოციალიზმისთვის ბრძოლას, რამაც მთელი კონგრესი ალაფრთოვანა. დასრულდა აღლუმით, რომელიც მიიღო კომინტერნმა ლენინის მეთაურობით.

1922 წლამდე ლენინგრადის „კომიკურ ოპერაში“ მუშაობდა.

ქართული ეროვნული თეატრის აყვავებას ჯერ კიდევ ადრე – 1910-1914 წლებში შენატროდა, შესაფერის გეგმებსაც ქმნიდა, ხოლო ამ აზრის განხორციელებას საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ ელირსა: 1922 წელს, განსახკომის განკარგულებით, რუსთაველის თეატრს ჩაუდგა სათავეში – იმ დროს, როცა რეპერტუარის უქონლობა, განსაკუთრებით, ხელმძღვანელთა არარაობა ქართულ თეატრს სიკვდილს უქადდა. პირველ ყოვლისა, შექმნა სათეატრო სტუდია, რომელშიც 1922 წლის აგვისტოს 31 მონვეული 100 გამოსაცდელი ახალგაზრდისაგან შესაფერი ნიჭიერი ძალები ამოირჩია, ხოლო ამავე წლის ნოემბრის 25 დადგა ლოპე დე ვეგას „ცხვრის წყარო“, რომელმაც თავისი შინაარსით, დადგმის თავისებურებით და სიახლით უზომო შთაბეჭდილება მოახდინა. ამ დღიდან დაიწყო ქართული თეატრის განახლება და გაფურჩქნა. აქ გამოიჩინა კ. მარჯანიშვილმა თავისი სარეჟისორო დიდი ოსტატობა. პიესა დადგა სრულიად ახალი ხერხით, რომელშიაც მხატვრობა, მუსიკა, მეტყველება, მოძრაობა, სინათლეა და სხვ. ერთმანეთში იყო შექსოვილი, დაიდგა მანამდე უცნობი ახალი ძალებით და ქართული თეატრის ისტორიაში ართქმული, უსუფლიოროდ, რომლის მონაწილეებმა თავისი სასცენო უნარიანობით საყოველთაო ყურადღება მიიპყრეს. ამ დროიდან სცენაზე ცალკეული პიროვნების ან მსახიობის მაგიერ კოლექტიურ-ანსამბლური შემოქმედება დამკვიდრდა, ყველა და ყველაფერი ერთი მთლიანი შეთანხმებული შემოქმედების ნაწილად გადიქცა, უძრაობა, ბორძიკი, შეუგნებლობა, მოკარნახე-სუფლიორი გაქრა. ასეთივე ოსტატობით დადგა: „გააზნაურებული მდაბიო“, „ჰამლეტი“, „ინტერესთა თამაში“, „მასკოტა“, „მალმტრემ“, „კაც-მასა“ და სხვ.

ქართული ეროვნული თეატრის, პროფესიონალური მსახიობისა და სათეატრო ხელოვნების ამ-

აღლების მიზნით, მისი მეთაურობით, რუსთაველის თეატრში ჩამოყალიბდა კორპორაცია „დურუჯი“, რომელიც თავისი მანიფესტით საზოგადოებას წარუდგა 1924 წლის იანვრის 21 და რომელსაც მიზნად ჰქონდა (წესდებით):

I. თეატრის იდეა – მართული თეატრი სრული დამოუკიდებელი მხატვრული შემოქმედების ფორმებში. ძიება თეატრალურ განსახიერების ქართული რასისა და ტემპერამენტის გამოსახვის: ა) რითმის, ბ) მეტყველების, გ) ემოციულობის ეპოქის მაჯისცემასთან შეფარდებული;

II. არტისტი პროფესიონალი – 1. არტისტი კულტურულად და მხატვრულად აღზრდილი; 2. არტისტი – აქტიური ელემენტი ხელოვნების სხვა დარგებისაც; 3. არტისტი – საზოგადოებრივი ცხოვრების ესთეტიური და ეთიკური ხელმძღვანელი; 4. არტისტი – ეროვნული კულტურის მტკიცედ დამცველი და გამტარებელი;

III. კორპორანტი – ძმობისა და მეგობრობის იდეის გამტარებელი;

IV. კორპორაცია – „ერთი ყველასათვის და ყველა ერთისათვის“ (დაარსდა 1924 წლის იანვრის 5 და დიდი ბრძოლაც გადიტანა ძველ თეატრალთა წინააღმდეგ).

1925-1928 წლებში კინოში მუშაობდა, სადაც გამოაჩინა თეატრში მიღებული თავისი დიდი რეჟისორული ოსტატობა და მანამდე დადგმულ ზოგიერთი სურათის გასცენურების მაგიერ, დადგმებში შეიტანა ნამდვილი სიცოცხლე და სიცხოველე. ზ. ბერიშვილთან ერთად განსახიერა „სამანიშვილის დედინაცვალი“ – კინოკომედიის ერთ-ერთი პირველი ცდათაგანი; დამოუკიდებლად – „გოგი რატიანი“ (1927), „კრაზანა“ (1928), „კომუნარის ჩიბუხი“ (1929), რომელთა განსახიერებაში უმნიშვნელო საშუალებებით უდიდეს მხატვრულ ეფექტურობას მიიღწია. მანვე დადგა „ქარიშხლის წინ“; კინოს აღუზარდა მრავალი ნიჭიერი კინომუშაკი.

1928-1929 წლების სეზონში დააარსა ქუთაის-ბათუმის სახელმწიფო თეატრი, რომლის გარშემო შემოიკრიბა ახალგაზრდა ნიჭიერი ძალები. ორი სეზონი ქუთაისში იმუშავა, სადაც დადგა: „ჰოპლა, ჩვენ ვცოცხლობთ!“ ერ. ტოლერისა, „ლიანდაგი გუგუნებს“ ე. კირშონისა, „წმინდა ქალწული (ჟანა დ'არკი)“ ბ. შოუსი, „ცხვრის წყარო“ ლოპე დე ვეგასი, „ურიელ აკოსტა“ კ. გუცკოვისა, „კაკალ გულში“ შ. დადიანისა, „ყვარყვარე თუთაბერი“ პ. კაკაბაძისა.

სეზონის ბოლოს მთელი დასით საგასტროლოდ გაემგზავრა ხარკოვს, მოსკოვსა და თბილისს. ეს იყო ქართული თეატრის პირველი გასტროლები რუსეთსა და უკრაინაში, რამაც თავისი მაღალი ხელოვნებით საერთო აღტაცება გამოიწვია და ქართული სასცენო ხელოვნება საბჭოთა კავშირის სათეატრო ხელოვნებათა მონიწივე რიგებში ჩააყენა, სახელი და დიდება მოუპოვა და ეროვნებათა შორის კულტურული ურთიერთობა, ძმობა-ერთობა განამტკიცა.

1930 წლიდან თბილისის ყოფ. ზუბალაშვილის სახ. სახალხო სახლში ჩამოაყალიბა მეორე

სახელმწიფო დრამა თავისივე ხელმძღვანელობით (შემდეგში „კოტე მარჯანიშვილის სახ. თეატრის“ სახელით წოდებული).

1930-1931 წლების სეზონში აქ დადგა „კომუნა სტეპში“ ნ. კულმისა, „არსენას ლექსი“, ხალხური, „სამი ბლენდი“ ი. ოლეჟასი, „პური“ ვ. კირმონისა, „პოემა ცულზე“ ნ. პოგოდინისა, გაიმეორა ძველი დადგმები, 1931-1932 წლებში: „ვარსკვლავები ანათებენ“ და „ცეცხლის ხაზი“ ი. მიკიტენკოსი, „მოხუცი ენთუზიასტი“ მუშა იაშვილისა, „სახლი მტკვრის პირზე“ კ. კალაძისა, „მუნჯები ალაპარაკდნენ“ გ. ბააზოვისა და სხვ.

კ. მარჯანიშვილს საქართველოში გადმოსვლის შემდეგაც ინვესტორს მოსკოვს სარეჟისორო მიზნით: 1931 წელს მოსკოვში, კორმის თეატრში დადგა „მშენებელი სოლნესი“, რომელმაც ცხოველი კამათი გამოიწვია. ბოლო ხანებში ერთსა და იმავე დროს მუშაობდა რამდენიმე თეატრში: მოსკოვის მცირე თეატრში დასადგმელად ამზადებდა ფ. შილერის „დონ კარლოსს“, ოპერეტასთვის – „ღამურას“, მოსკოვის დიდი საოპერო თეატრისათვის – „აბესალომ და ეთერის“, თბილისის ოპერისათვის – „ოტელოს“ და სხვ.

სასცენო მოღვაწეობის 40 წლის მანძილზე 300-ზე მეტი დადგმა ჰქონდა საბჭოთა კავშირის ყველა თვალსაჩინო ქალაქში, მათგან დაახლოებით 70 – ქართულ სცენაზე, საქართველოში.

საყოველთაოდ ცნობილი იყო, როგორც უდიდესი თავისებური ოსტატი სასცენო ხელოვნებისა, სცენაზე ხალისიანობის, სიცოცხლისა და მუდამ სიახლის შემტანი, მასიურ სანახაობათა გამართვის დიდი შემოქმედი, ფართო ფანტაზიის მქონე. სხვათა შორის, ვანო სარაჯიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ოპერა „აბესალომ და ეთერი“ დადგა უაბესალომოდ, ე. ი. აბესალომის (ვანო სარაჯიშვილის) მაგიერ სცენაზე შუქი მოძრაობდა, რამაც მთელი საზოგადოება ააქეთინა. „ეს იყო მარჯანიშვილის ფანტაზიის ნაყოფი, რომლის მსგავსი დედამინის ზურგზე ასეთი არსად არაფერი გაკეთებულა“. კ. მარჯანიშვილმა „სძლია ძველი სათეატრო შემოქმედებითი ხერხები, სათეატრო ხელოვნებაში გამოიყენა მეცნიერებისა და ტექნიკის ყველა მიღწევა, რადიო და კინო, გარდაჰქმნა მოდა“ და სხვ.

მან შექმნა არა მხოლოდ თავისებური წარმოდგენები, არამედ თეატრებიც, რომელთაც რუსული სათეატრო კულტურის განვითარებაში დიდი წვლილი შეიტანეს, ხოლო ჩვენში გადატრიალება მოახდინეს. მის მიერ 1913 წელს, მოსკოვში შექმნილი „თავისუფალი თეატრიდან“ წარმოიშვნენ კომისარჟევსკის, კამერული და მოსკოვის დრამატული თეატრები; დიდი ღვაწლი შეიტანა მუსიკალური კომედიის შექმნაშიაც. თავისი შესანიშნავი ქართული დადგმებით („მზის დაბნელება საქართველოში“, „გმირი“, „ინტერესთა თამაში“ და სხვ.) სოციალისტური ხელოვნების კულტურა გაამდიდრა. „თეატრში დანერგა დიდი პასუხისმგებლობის გრძნობა, განამტკიცა შემოქმედებითი დისციპლინა, აამაღლა აქტიორული და რეჟისორული კულტურა, ქართუ-

ლი სასცენო ხელოვნება კუთხური გამოთქმებისაგან გასწმინდა, თეატრი ააშორა საყოფაცხოვრებო კილოს“ და სხვ. იგი მუდამ ხელოვნების რევოლუციურ მწვერვალზე იდგა და სასცენო ხელოვნებაში რამდენადაც ინტერნაციონალური იყო, იმდენად ნაციონალური, ნაციონალური ფორმით სოციალისტურ იდეათა გამავრცელებელი. მასთან ფართო მასიური: ყოველთვის, განსაკუთრებით, რევოლუციის შემდეგ, ცდილობდა მის მიერ დადგმულ პიესებს, მათს შინაარსსა და იდეას ფართე მასამდე მიეღწია, რისთვისაც წარმოსადგენი პიესების შინაარსს კონსპექტების სახით ხშირად ცალკე დაბეჭდილს – წინასწარ ავრცელებინებდა.

მეფის მთავრობის უსამართლობას რევოლუციურ პიესების დადგმით ებრძოდა, რის გამოც არაერთხელ განდევნეს ერთი ქალაქიდან მეორეში ან სხვაფრივ დაუსჯიათ.

როგორც რეჟისორი-მასწავლებელი, რამდენადაც პირად ურთიერთობაში იყო მოკრძალები, თავაზიანი, თითქმის მორცხვი, იმდენად რეპეტაციის დროს მძაფრი, მრისხანე, დაუნდობელი. მსახიობისაგან მტკიცედ მოითხოვდა ცხოვრების სინამდვილით განსახიერებას, არ მოსწონდა უნდილი მსახიობი: თუ უსიცოცხლობას შეატყობდა, მასთან მუშაობას შესწყვეტდა: არ სწამდა როლის დაღეჭვა. შესანიშნავი მეტყველი მკითხველი იყო: პიესას ისე წაიკითხავდა, რომ ყოველი ხატება, ყოველი მოქმედი პირი ცხოვლად თვალწინ დაგესახებოდა. ყოველ მსახიობს მისი ხასიათის, გემოვნებისა და გონებითი ავლა-დიდების შესაფერ როლს მისცემდა. სეზონის დასასრულს მომავალი წარმოსადგენი პიესების სიას გამოჰკიდებდა. ყველამ იცოდა, ვის რა უნდა შეესრულებინა და უნდა მომზადებულიყო. ყოველი დადგმის მიმართ შემოქმედებით ყურადღებას მოითხოვდა არა მხოლოდ მონაწილეთა, არამედ მთელი კოლექტივისას. სარეპეტიციო დარბაზში ბევრთად ათვალიერებდა დამსწრეთა გამომეტყველებას, ვერ იტანდა მუშაობისადმი გულგრილობას, არაკრიტიკულ დამოკიდებულებას. კომპოზიტორიც კი ყურადღებით უნდა მიჰყოლოდა პიესის ტექსტს, დადგმასა და მსახიობის თამაშს: დადგმას ერთ რიტმს უმორჩილებდა, მუსიკა-კი მის ორგანულ ნაწილს წარმოადგენდა. ყოველ პიესაში შემოქმედებითი შესწორება შეჰქონდა, ისე კი, რომ ავტორის აზრს არ არღვევდა. გაურბოდა არაბუნებრიობას. ყოველ პიესას თავისებური მზრუნველობით ეკიდებოდა, საკუთარი თეატრალური სტილით დგამდა. მისი დადგმის პრინციპი სინთეტიზმის განსახიერება იყო: მრავალიანობის სინთეზი უკიდურესობამდე დაყვანილი, ყოველი ინდივიდუალური მომენტი საერთო მთლიანობაში გახსნილი: მსახიობი, მუსიკოსი, დეკორატორი, ბუტაფორიც-კი გაერთსულოვნებული იყო.

კ. მარჯანიშვილის აზრით: რეჟისორი მაღალხარისხოვანი მაცურებელია, რომელიც მსახიობს ნიჭის გაშლაში ეხმარება, რეჟისორი კარგად შეკუმშულ-დახვეწილი წარმოდგენა-კონცერტების შემქმნელი უხილავი ლობტარია.

განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ახალი თაობის აღზრდას. მან გამოზარდა მსახიობთა, დრამატურგთა, მხატვართა, კომპოზიტორთა და რეჟისორთა მთელი თაობა, რომლებიც წარმოდგენებს დგამდნენ და სათეატრო ხელოვნებას დღითიდღე ამაღლებდნენ „უმარჯანიშვილოდ მარჯანიშვილისებურად“.

1931 წლის დეკემბრის 2 თბილისში გადახდილი იქნა კ. მარჯანიშვილის სასცენო მოღვაწეობის 40 წლის შესრულების იუბილე, რომლის დროსაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მინიჭა რესპუბლიკის სახალხო არტისტის წოდება და ოქროს ყეტიონით დაასაჩუქრა, სახელმწიფო ორგანიზაციებმა ფულადი ჯილდო მიართვეს, დაარსდა მისი სახელობის სტიპენდიები და სხვ. მისი იუბილე ქართული თეატრის დღესასწაულად გადაიქცა. სხვათა შორის, მეორე სახელმწიფო თეატრის დარბაზს, სადაც იუბილე გაიმართა, ამშვენებდა წარწერა: „გაუმარჯოს ქართული თეატრის რეფორმატორს, გაუმარჯოს ქართული საბჭოთა თეატრის შემქმნელს კოტე მარჯანიშვილს“.

ალ. თაიროვის სიტყვით: „Имя Котэ Марджанишвили одинаково дорого всем нам. Выдающийся русский режиссер и подлинный реформатор грузинского театра, он, как замечательный советский художник, синтезировал в своем творчестве все лучшие черты культур обоих братских народов“ („Заря Востока“, 1947, 28 мая, № 105). მისი ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ დანერგეს: ქვრივმა, ელენე დონაურმა – „მემუარები“, პ. კეშელავამ – მონოგრაფია. მრავალი წერილი აქვს მიძღვნილი ქართულ, რუსულ და სხვ. ენებზე.

კ. მარჯანიშვილის მდიდარი არქივი შეიძინა თბილისის თეატრალურმა მუზეუმმა. მეფის მთავრობა და ცენზურა სდევნიდა.

ცალკე გამოცემულია:

1. მემუარები და წერილები / [დ. ჯანელიძის წინასიტყვაობით]. - თბ.: ხელოვნება, 1947 (საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სტ.). - XV, 120 გვ.: პორტრ.; 22 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. საუბარი რეჟისორ კოტე მარჯანიშვილთან: [მომავალი სეზონის შესახებ]: [საუბარი აკადემიური დრამის სამხატვრო ნაწილის გამგესთან, ჩაინერა გაზეთ „კომუნისტის“ თანამშრომელმა] / თარგმანი შალვა დადიანისა // კომუნისტი. - 1923. - 1 ივნისი. - №123. - გვ. 4;
2. მსახიობთ, მწერლებს, პოეტებს, მხატვრებს, მოქანდაკეთ და მუსიკოსთ! [მიმართვა]: მწერალთა და ხელოვნათა განცხადებანი და დეკლარაციები // ხელოვნების დროშა. - 1924. - №2. - გვ. 38;
3. ქართული თეატრის საკითხები // კავკასიონი. - 1924. - №1-2. - გვ. 193-199;
4. მხურვალე საღამო ძმური საბჭოთა უკრაინის ხელოვნების მუშაკებს: [წერილები] // კომუნისტი. - 1931. - 27 ივნისი. - №147. - გვ. 3. - წერილების ში-

ნაარსი: მთლიანი ფრონტით - პროლეტარული კულტურისათვის / ბ. ულენტი; „ბერეზილი“ / ს. მელნიკი; საღამო „ბერეზილი“ / კ. მარჯანიშვილი;

5. როგორ იპოვნა რეჟისორმა მსახიობი: ნაწყვეტი გამოუქვეყნებელი მემუარებიდან // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 7 ოქტომბერი. - №33;
6. გორკი და მარჯანიშვილი: კ. მარჯანიშვილის გამოუქვეყნებელი მემუარებიდან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 27 მაისი. - №63;
7. „თანამედროვეობის გარეშე თეატრი არ არსებობს“: კ. მარჯანიშვილის სიტყვის ჩანაწერი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 აპრილი. - №16.

მის შესახებ:

1. კახეთის მოამბე. თელავი, 25 ნოემბერი // ივერია. - 1893. - 27 ნოემბერი. - №257. - გვ. 2;
2. მამალაძე, ს. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 19 დეკემბერი. - №275. - გვ. 3;
3. აბლოვი, ეკატერინე. ბ-ნო რედაქტორო! // ივერია. - 1894. - 16 მარტი. - №57. - გვ. 4;
4. ი-ა. თეატრი და მუსიკა // ივერია. - 1894. - 21 დეკემბერი. - №270. - გვ. 3
5. კვირას, 18 დეკემბერს... // ივერია. - 1894. - 15 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1;
6. კვირას, 27 ნოემბერს... // ივერია. - 1894. - 26 ნოემბერი. - №251. - გვ. 1;
7. მანოელიძე (არტემ ახნაზაროვი). თეატრის მატთანე // ივერია. - 1894. - 29 ნოემბერი. - №252. - გვ. 4;
8. პროვინციელების საჩივარი და სათხოვარი // ივერია. - 1894. - 8 აპრილი. - №76. - გვ. 1-3;
9. № (ივანე პატაშვილი). თელავი // ივერია. - 1895. - 18 ივლისი. - №151. - გვ. 4;
10. X. თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
11. ახალი ამბავი // ივერია. - 1895. - 10 აგვისტო. - №170. - გვ. 1;
12. ე-ძე, ი. (ილია ზურაბიშვილი). თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 3;
13. ი. (ილია ზარაფიშვილი). თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 22 აპრილი. - №84. - გვ. 3-4;
14. კვირას, 21 მაისს... // ივერია. - 1895. - 18 მაისი. - №103. - გვ. 1;
15. პარასკევს, 6 იანვარს... // ივერია. - 1895. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
16. ატოს. ქართული თეატრი ქუთაისში // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 16 ნოემბერი. - №28. - გვ. 2-3;
17. თეატრის მატთანე // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 25 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 2-3; 25 დეკემბერი. - №67. - გვ. 3-4;
18. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 20 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 3; 1 ნოემბერი. - №13. - გვ. 2-3; 6 დეკემბერი. - №48. - გვ. 3; 14 დეკემბერი. - №56. - გვ. 2-3;
19. დადვაძე, პ. „ლურჯი ჩიტი“ მ. მეტერლინკისა: კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმული ოდესის საქალაქო თეატრში // ახალი დროება. - 1909. - 26 აპრილი. - №6. - გვ. 2-3;
20. გაზეთების სიტყვით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №9. - გვ. 16;

21. მარჯანიშვილი რეჟისორად // ხალხი. - 1910. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 3. - ახალი ამბები;
22. კასრაძე, დ. ვლად. აღექსი-მესხიშვილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 39-49;
23. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: ჩვენი თანამემამულე კ. მარჯანიშვილი... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №3. - გვ. 48;
24. კ. მარჯანიშვილს, რუსეთში სახელგანთქმულ რეჟისორს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 16;
25. რეჟისორი კ. მარჯანიშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №8. - გვ. 16;
26. საფაროვი, შაქრო. სტუმრად რეჟისორ კ. მარჯანიშვილთან // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №30. - გვ. 2-4. - დართული აქვს კ. მარჯანიშვილის პორტრეტი;
27. სარეჟისორო სკოლის მოწყობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 16;
28. წერეთელი, სვ. გადაუდებელი საკითხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №28. - გვ. 16;
29. ახალი თეატრი: [ინფორმაცია სეზონის გახსნის შესახებ 10 ნოემბერს ახალ თეატრში სპექტაკლით „სალომეა“ კოტე მარჯანიშვილის დადგმით] // კომუნისტი. - 1922. - 5 ნოემბერი. - №255. - გვ. 3;
30. გ. თ. ქართული თეატრის აღდგენა: [კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით] // კომუნისტი. - 1922. - 3 დეკემბერი. - №278. - გვ. 4;
31. დრამატული სტუდიის გახსნა: [რუსთაველის თეატრის სარკის დარბაზში დრამატული სტუდიის საზეიმო გახსნასთან დაკავშირებით]: თეატრი და ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 5 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 3;
32. თათბირი ქართული თეატრის შესახებ: [კრიზისი ქართული დრამისა] // კომუნისტი. - 1922. - 15 ნოემბერი. - №262. - გვ. 3;
33. კალაძე, რ. - ა) ქართული კულტურის კრიზისი: განსახკომის კაბინეტში მომხდარი სათეატრო თათბირის გამო: [გამოხმაურება] // კომუნისტი. - 1922. - 16 ნოემბერი. - №263. - გვ. 2; ბ) ჩვენი ძველი კულტუროსნები: [ქართული თეატრის შესახებ კოტე მარჯანიშვილის მოხსენების გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 22 ივნისი. - №141. - გვ. 3-4;
34. კ. მარჯანიშვილი ქართული აკადემიური დასის მთავარ რეჟისორად: [ინფორმაცია ხელოვნების კომიტეტის მიერ კოტე მარჯანიშვილის დანიშვნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 7 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3;
35. რ. გ. - ა) რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლზე „ცხვრის წყარო“]: რეჟისორი კოტე მარჯანიშვილი // კომუნისტი. - 1922. - 28 ნოემბერი. - №273. - გვ. 3; ბ) რუსთაველის თეატრი: [კრიტიკული რეცენზია ოპერეტაზე „ნატერის თვალი“]: რეჟისორი კ. მარჯანიშვილი // კომუნისტი. - 1923. - 6 აპრილი. - №77. - გვ. 4;
36. რუსთაველი თეატრი: [ცხვრის წყარო კ. მარჯანიშვილის დადგმით] // კომუნისტი. - 1922. - 1 დეკემბერი. - №176. - გვ. 3;
37. ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 24 სექტემბერი. - №219. - გვ. 4; 28 სექტემბერი. - №222. - გვ. 3-4; 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 3; 7 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3; 19 დეკემბერი. - №291. - გვ. 2; 1923. - 3 მარტი. - №49. - გვ. 4; 17 მარტი. - №60. - გვ. 3; 22 მარტი. - №64. - გვ. 4; 24 მარტი. - №66. - გვ. 3;
38. ბუაჩიძე, შ. (შ. ბ.). - ა) ქართული აკადემიური დრამის სეზონის გახსნა: [სპექტაკლი „გაყრა“ კ. მარჯანიშვილის რეჟისორობით] // კომუნისტი. - 1923. - 20 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 4; ბ) თეატრის გარშემო: ძველი თუ ახალი: [კორპორაცია „დურუჯის“ მანიფესტის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 22 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
39. გვიდო ფერანტი (ვაჩნაძე ვახტანგ). ქართული თეატრის ზეიმი: [ზ. ანტონოვის პიესა - ვინ არის დამნაშავე - რუსთაველის თეატრის სცენაზე კოტე მარჯანიშვილის დადგმით თეატრის დაარსებიდან 73 წლისთავეზე] // კომუნისტი. - 1923. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 4;
40. დამსწრე (კაკაბაძე მეთოდე). ქართული თეატრის ბედი: [ხელოვნების სასახლეში გამართული საჯარო სხდომის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 21 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
41. ვეფხისტყაოსნის მზადება რუსთაველის თეატრში კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით: [ხელოვნება] // კომუნისტი. - 1923. - 29 ნოემბერი. - №275. - გვ. 6;
42. ლონდა: [ინფორმაცია რუსთაველის თეატრში გრიგოლ რობაქიძის მისტერიის „ლონდას“ მესამედ ნაწილადგენის შესახებ კ. მარჯანიშვილის დადგმით] // კომუნისტი. - 1923. - 4 მარტი. - №50. - გვ. 4;
43. სპ-ლი, შ. ქართული დრამის 1922-23 წლის სეზონი: [რეცენზია სპექტაკლებზე] // კომუნისტი. - 1923. - 9 ივნისი. - №130. - გვ. 3-4;
44. ქართული დრამის ახალი დასი: 1923-1924 წლის სეზონი: განათლების კომისარიატმა დაამტკიცა რუსთაველის აკადემიური დრამის დასი შემდეგი შემადგენლობით: [2 რეჟისორის, 14 მსახიობი ქალის და 15 მამაკაცის სია] // კომუნისტი. - 1923. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
45. ხელოვნება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 21 თებერვალი. - №40. - გვ. 4; 18 დეკემბერი. - №291. - გვ. 5; 1924. - 21 ივნისი. - №140. - გვ. 3;
46. ახალი რევოლუციონური კინოსურათი: [სახელმწიფო კინომრეწველობა ამჟამად იღებს ახალ რევოლუციონურ კინოსურათს სახელით „წინააღმდეგობა“. სცენარი დაწერილია კ. მარჯანიშვილის და შ. დადიანის მიერ] // კომუნისტი. - 1924. - 23 აგვისტო;
47. გარვინი, იულიუს. თეატრი წარსულის და თეატრი მომავლის // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 2. - გვ. 1-3;
48. ლელი (მეტრეველი, ლევან). - ა) მალშტრემ: სახელმწიფო აკადემიური დრამა: [რეცენზია სპექტაკლზე „მალშტრემ“] // კომუნისტი. - 1924. - 31 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3; ბ) ქართული დრამის სეზონის გახსნა: [რეცენზია სპექტაკლზე „მათრახის პანაშვიდი“] / თარგმანი ალ. შანშიაშვილისა // კომუნისტი. - 1924. - 28 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 5;

49. მსახიობთა დელეგაცია „კომუნისტის“ რედაქციაში: [კ. მარჯანიშვილის თაოსნობით, რედაქციაზე მსახიობთა ჯგუფის „თავდასხმის“ გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 3 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
50. ქართველ მწერალთა და ხელოვანთა განცხადებანი და დეკლარაციები: [მონოდებები საბჭოთა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობის აუცილებლობაზე ახალი ქვეყნის შენების მიზნით] // კომუნისტი. - 1924. - 13 ივლისი. - № 152. - გვ. 2;
51. ხელოვნება: სახელმწიფო დრამა: [გრიგოლ რობაქიძის მალტრემი რუსთაველის თეატრის სცენაზე 28 ოქტომბრიდან]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1924. - 25 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 1;
52. ვინჯან. დურუჯი: [კორპორაციის ერთი წლის არსებობის გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
53. ხელოვნების მუშაკთა ყრილობა: [ინფორმაცია შვიდი ჩატარებული სხდომის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 11-14 თებერვალი. - №34-37. - გვ. 2-3; 17 თებერვალი. - №39. - გვ. 2;
54. დურუჯი: [სადღესასწაულო გამოცემა. ჩვენს მასწავლებელს საპატიო კორპორანტს კოტე მარჯანიშვილს!] - 1926. - 29 იანვარი. - [გრ. რობაქიძის, ბიოგრაფ ანდრონიკაშვილის, შ. აფხაიძის, ივ. გომართელის, აკ. ფალავასი, აკ. ვასაძის, ბ. ჟღენტის, აღ. ახმეტელის, მ. საფაროვა-აბაშიძისა და სხვ. წერილების კრებული];
55. სკამი №107. გრ. რობაქიძის დრამა „ლამარა“ // კომუნისტი. - 1926. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 6;
56. შ. - ა) დეზერტირკა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1926. - 2 ნოემბერი. - №250. - გვ. 4; ბ) კაკალ-გულში - შ. დადიანის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 14 აპრილი. - №84. - გვ. 5;
57. შხეფი. - ა) ლამარა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1926. - 10 ნოემბერი. - №257. - გვ. 4; ბ) სინათლე: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1926. - 25 ნოემბერი. - №270. - გვ. 4; გ) კინო: [შტეფან ცვაიგის მოთხრობის ამოკის ეკრანიზაცია] // კომუნისტი. - 1927. - 6 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 4;
58. გორდეზიანი, ბ. (ბ. გ.). - ა) „ჰამლეტი“ რუსთაველის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1927. - 17 დეკემბერი. - №286. - გვ. 4; ბ) „ხელობა ბატონ კიურესი“: [თბილისის მუშათა თეატრის სპექტაკლი] // კომუნისტი. - 1927. - 31 დეკემბერი. - №298. - გვ. 3; გ) მეორე სახელმწიფო დრამის თეატრი კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით: [სეზონის გახსნა] // კომუნისტი. - 1930. - 3 დეკემბერი. - №283. - გვ. 4; დ) ყოფილი კორმის თეატრის გასტროლები: [სპექტაკლი „მშენებელი სოლნესი“] // კომუნისტი. - 1931. - 2 ივნისი. - №125. - გვ. 4; ე) „ფსკერზე“: [მაქსიმ გორკის 4 მოქმედებიანი პიესით თბილისის სახელმწიფო რუსული თეატრის სეზონის გახსნა] // კომუნისტი. - 1932. - 11 ნოემბერი. - №261. - გვ. 4;
59. რეჟისორ მარჯანიშვილის ექსპედიცია: [ბათუმში კინოექსპედიციის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1927. - 27 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 6;
60. მალანჩიშვილი, ლ. კინო: [კინოსურათ ბორას შესახებ] // კომუნისტი. - 1928. - 5 მაისი. - №102. - გვ. 5;
61. ქიქოძე, პ. მეორე სახელმწიფო თეატრის გახსნა ქუთაისში // კომუნისტი. - 1928. - 6 ნოემბერი. - № 258. - გვ. 4;
62. გეგენავა, ს. ამხანაგო რედაქტორო: მადლობის გამოცხადება კ. მარჯანიშვილსა და თეატრის თანამშრომლებს სტუდენტთა სასარგებლოდ გამართული წარმოდგენის გამო // კომუნისტი. - 1929. - 4 ივნისი. - №125. - გვ. 4;
63. ვ. კომუნარის ჩიბუხი: [ინფორმაცია კინოსურათზე] // კომუნისტი. - 1929. - 20 იანვარი. - №16. - გვ. 6;
64. „კაკალ გულში“. დღეს ქუთაის-ბათუმის თეატრის მიერ კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით ოპერის თეატრში აბონემენტის გარეშე წარმოდგენილ იქნება შ. დადიანის ორიგინალური კომედია „კაკალ გულში“ // კომუნისტი. - 1929. - 12 აპრილი;
65. ქუთაის-ბათუმის ქართული დრამის თეატრი კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით: გასტროლები ტფილისში. - ტფ., 1929 (კ.წ.დ.ა. სტ.). - [14] გვ.;
66. სახელმწიფო ქართული დრამა კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით გასტროლები ხარკოვსა და მოსკოვში. აპრილი-მაისი 1930. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - XIII, 78, [3] გვ.: [14] გვ. სურ. ტექსტში in recto;
67. დიდ ხელოვანს, ხელმძღვანელს და მასწავლებელს: [კოტე მარჯანიშვილის მოღვაწეობის 40 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1931. - 2 დეკემბერი. - №275. - გვ. 3. - ხელმოწერა: კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით არსებული თეატრის კოლექტივი;
68. ჟღენტი, ბ. - ა) კოტე მარჯანიშვილი: [სასცენო მოღვაწეობის 40 წლისთავის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1931. - 2 დეკემბერი. - №275. - გვ. 3; ბ) კოტე მარჯანიშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1933. - 29 აპრილი. - №99. - გვ. 3; გ) К. Марджанишвили и грузинская драматургия: [По поводу 75-летия со дня рождения] // Заря Востока. - 1947. - 29 мая. - №106;
69. შ-ო. მარჯანიშვილის 40 წლის იუბილე: [საზეიმო სხდომა კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით არსებულ თეატრში] // კომუნისტი. - 1931. - 4 დეკემბერი. - №277. - გვ. 2;
70. ა. კ. კოტე მარჯანიშვილის ნეშტის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1933. - 30 აპრილი. - №100. - გვ. 4;
71. დონ კარლოსი მოსკოვის მცირე თეატრში: [წერილები]: კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალების გამო // კომუნისტი. - 1933. - 21 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
72. კოტე მარჯანიშვილი: [მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები მისი გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 18 აპრილი. - №90. - გვ. 4;
73. კ. მარჯანიშვილის გარდაცვალების ორი წლისთავი // კომუნისტი. - 1935. - 17 აპრილი. - №91. - გვ. 2;
74. კ. მარჯანიშვილის ნეშტის ჩამოსვენება: [მოსკოვიდან თბილისში ჩამოსვენების შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 27 აპრილი. - №97. - გვ. 4; 28 აპრილი. - №98. - გვ. 2;
75. კოტე მარჯანიშვილის სამოქალაქო პანაშვიდი: [თბილისის მეორე სახელმწიფო თეატრში] // კომუნისტი. - 1933. - 24 აპრილი. - №95. - გვ. 3;
76. კ. მარჯანიშვილის ცხედრის კრემაცია. კ. მარჯანიშვილის ნეშტის ჩამოსვენება // კომუნისტი. - 1933. - 26 აპრილი. - №96. - გვ. 4;

77. კ. მარჯანიშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1933. - 22 აპრილი. - №93. - გვ. 3;
78. კოტე მარჯანიშვილი: [წერილები გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1933. - 20 აპრილი. - №91. - გვ. 4;
79. საყვარელიძე, პ. მუდამ სახსოვარი ადამიანი // კომუნისტი. - 1933. - 29 აპრილი. - №99. - გვ. 3;
80. ფალავა, ა. კოტე მარჯანიშვილი: [რეჟისორის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 23 აპრილი. - №94. - გვ. 2;
81. ჩხეიძე, უშანგი. - ა) კოტე მარჯანიშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1933. - 17 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 4; ბ) კოტე მარჯანიშვილი: რეჟისორი და ხელმძღვანელი / საქ. თეატრალური საზ-ბა. - თბ.: ხელოვნება, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართველო-2 სტ.). - 88 გვ.: 7 ფურც. პორტრ. და ილ.; გ) კოტე მარჯანიშვილი - რეჟისორი და ხელმძღვანელი // მნათობი. - 1949. - №5. - გვ. 104-145;
82. ჭავჭავაძე, თ. - ა) ჩვენი მასწავლებლის ხსოვნას: [კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 23 აპრილი. - №94. - გვ. 2; ბ) Моя жизнь в театре: [К 10-летию юбилею театра им. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1939. - 15 января. - №12. - С.3; გ) მგზნებარე შემოქმედი: [კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალებიდან 12 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 20 აპრილი. - №14; დ) კოტე მარჯანიშვილი: გარდაცვალებიდან 14 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 აპრილი. - №16; ე) სცენის დიდი ოსტატი კოტე მარჯანიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20; ვ) დიდი ქართველი რეჟისორი: საქართველოს სახალხო არტისტის [წერილი]: [კ. მარჯანიშვილი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 15 აპრილი;
83. ესკადრის დაღუპვა: კორნეიჩუკის პიესა ქართული თეატრის სცენაზე: მარჯანიშვილის თეატრის დადგმა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №27. - ტექსტის ბოლოს: რეჟ. ნაკაშიძე;
84. კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში: [კ. მარჯანიშვილის გარდაცვალების წლისთავისა და ე. ნინოშვილის გარდაცვალების 40 წლისთავის აღნიშვნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 6 აპრილი. - №81. - გვ. 4;
85. კოტე მარჯანიშვილის თეატრში: [სამი წერილი შ. დადიანის პიესის „ჩატეხილი ხიდის“ დადგმის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №247. - გვ. 3;
86. ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერული მუშაკები მარჯანიშვილის თეატრში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №250. - გვ. 4;
87. ჯანელიძე, დ. ფუტლიარში ჩაძინებული ნიჭი: „ოტელო“ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №3. - გვ. 4;
88. გრიშაშვილი, ი. მარჯანიშვილის სურათთან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №89. - გვ. 2;
89. კოტე მარჯანიშვილი: [გარდაცვალებიდან 3 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №89. - გვ. 2;
90. ფაშალიშვილი, ს. კ. მარჯანიშვილის ხსოვნას: [გარდაცვალებიდან 3 წლის შესრულების გამო] // მუშა. - 1936. - აპრილი. - №89. - გვ. 2;
91. Мистерия „Буфф“ В. Маяковского в творческих исканиях К. Марджанишвили // Заря Востока. - 1936. - январь. - № 9. - С.4. - Подпись: Б. Ш.;
92. ავაზაშვილი, ა. თეატრალური ხელოვნების გენიალური ოსტატი: 5 წელი კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალებიდან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 17 აპრილი. - №88. - გვ. 3;
93. კეშელავა, პ. - ა) კოტე მარჯანიშვილის უკანასკნელი დადგმები: კ. მარჯანიშვილის გარდაცვალებიდან 5 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 26 აპრილი. - №10. - გვ. 4; ბ) К. Марджанишвили о А. М. Горьком // Заря Востока. - 1938. - 28 марта. - №71. - С.3; გ) დიდი ქართველი რეჟისორი: [კ. მარჯანიშვილი] // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1947. - 2 ივლისი. - №52-53;
94. ნარიძე, გ. კოტე მარჯანიშვილი: [დიდი ხელოვანის თეატრალური მოღვაწეობის შესახებ] // მუშა. - 1938. - 16 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
95. დონაური, ელენე. - ა) ათი წლის მანძილზე: [თბილისის მარჯანიშვილის სახელობის თეატრი] // კომუნისტი. - 1939. - 9 იანვარი. - №7. - გვ. 4; ბ) Как работал К. А. Марджанишвили: [Воспоминания в связи с 10-летием театра им. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1939. - 15 января. - №12. - С.3;
96. ლუნდბერგი, ე. კოტე მარჯანიშვილი: [როგორც არტისტი და რეჟისორი] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №10. - გვ. 18-26;
97. მემუარები და დოკუმენტები კ. ა. მარჯანიშვილის არქივიდან // კომუნისტი. - 1939. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 4; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 8 ივლისი. - №154. - გვ. 4;
98. ღამბაშიძე, შ. - ა) კოტე მარჯანიშვილი [გარდაცვალებიდან 6 წლის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 16 აპრილი. - №87. - გვ. 3; ბ) სიახლის მაძიებელი [კოტე მარჯანიშვილი]: გარდაცვალებიდან თერთმეტი წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 21 აპრილი. - №14; გ) კოტე მარჯანიშვილი: [გარდაცვალებიდან 13 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 12 აპრილი. - №16; დ) ჩვენი მასწავლებელი კ. მარჯანიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20; ე) Воспитатель актеров: [К. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105; ვ) კ. მარჯანიშვილი და ახალგაზრდა მსახიობის აღზრდის საკითხი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №14. - გვ. 4;
99. Архив К. Марджанишвили [приобретен Тбилисском государственным театральным музеем] // Заря Востока. - 1939. - 8 июля. - №151. - С.4;
100. Глебов, Г. Марджанишвили и Маяковский: В музее театра Руставели // Заря Востока. - 1939. - 18 января. - №15. - С.3;
101. Из воспоминаний К. А. Марджанишвили. 1904-1905 г.г.: Накануне 10-летия имени К. Марджанишвили // Заря Востока. - 1939. - 12 января. - №10. - С.3;

102. *Славный юбилей: [10-летие театра им.Марджанишвили]: [Передовая] // Заря Востока. - 1939. - 15 января. - №12. - С. 1;*
103. ანთაძე, დ. – ა) კოტე მარჯანიშვილის შემოქმედებითი სისტემა: [ქუთაისის თეატრის 60 წლისთავისათვის] // „ქუთაისის თეატრი“ ერთდროული საიუბილეო გამოცემა. - 1940. - 1 ივლისი; ბ) მარჯანიშვილი და ქუთაისის თეატრი // კომუნისტი. - 1940. - 30 ივნისი. - №149; გ) თეატრის გამოჩენილი მოღვაწე: [კ. მარჯანიშვილი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 14 ივნისი. - №111; დ) კოტე მარჯანიშვილის შემოქმედებითი გზა // მნათობი. - 1947. - №5. - გვ. 148-159;
104. ბუხნიკაშვილი, გ. – ა) *Котэ Марджанишвили: К 10-летию со дня смерти режиссера театра и кино К. Марджанишвили // Заря Востока. - 1943. - 17 апреля;* ბ) კოტე მარჯანიშვილი ქალაქ ვიატკაში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 7 სექტემბერი. - № 36; გ) კოტე მარჯანიშვილის მოღვაწეობის შესახებ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20; დ) *Творческий путь Коте Марджанишвили // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;*
105. ანჯაფარაძე, ვ. – ა) დიდი ხელოვანი: კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალებიდან თერთმეტი წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 21 აპრილი. - №14; ბ) აქტიორთა შესანიშნავი აღმზრდელი // კომუნისტი. - 1947. - 28 მაისი. - №106;
106. ჭელიძე, ს. კოტე მარჯანიშვილის გარდაცვალებიდან 12 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 20 აპრილი. - №14;
107. Крыжицкий, Г. Константин Александрович Марджанов: (Котэ Марджанишвили) 1873-1933 / Г. Крыжицкий; [Ред. О. Россихина]. - М.; Л.: Искусство, 1946 (Тип. «Красный печатник»). - 72 с.: 1 вкл. л. фронт. портр.;
108. გერსამია, ს. „თავისუფალი თეატრის“ წარმოშობის შესახებ კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20;
109. დადიანი, შ. მზიური: [კ. მარჯანიშვილის დაბადებიდან 75 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20;
110. კეველიშვილი, გ. მარჯანიშვილი და ქართული თეატრი // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1947. - 2 ივლისი. - №52-53;
111. კოლხი, კ. კოტე მარჯანიშვილი: [დაბადებიდან 75 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 28 ივნისი. - №104;
112. კოტე მარჯანიშვილი. 1872-1947: [წერილები და შენიშვნები] // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1947. - 2 ივლისი. - №52-53;
113. კ. მარჯანიშვილის დაბადებიდან 75 წლისთავი: [28 მაისი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 2 მარტი. - №9;
114. კოტე მარჯანიშვილის საიუბილეო დღეები თბილისში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 31 ივნისი. - №21;
115. კოტე მარჯანიშვილის საღამო ჭიათურაში // კომუნისტი. - 1947. - 18 ივნისი. - №121;
116. კოტე მარჯანიშვილის ხსოვნის საღამო: [ზ. ფალიაშვილის ოპერისა და ბალეტის თეატრში 28 მაისს] // კომუნისტი. - 1947. - 20 მაისი. - №107;
117. მარჯანიშვილის ხსოვნის საღამო ქუთაისში: [14 ივნისი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 21 ივნისი. - №24;
118. მალაზონია, ნ. კოტე მარჯანიშვილი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1947. - 6 ივლისი. - №132;
119. მარჯანიშვილი, ვ. საინტერესო გამოფენა: [კოტე მარჯანიშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედებისადმი მიძღვნილი გამოფენა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - №24;
120. მარჯანიშვილი, კ. პირველი ნაბიჯები: ნაწყვეტები კ. მარჯანიშვილის გამოუქვეყნებელი მემუარებიდან] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 24 მაისი. - №20;
121. საბჭოთა სცენის დიდი ოსტატი: [75 წელი კ. მარჯანიშვილის დაბადებიდან] // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 29 მაისი. - №22;
122. საფაროვა-აბაშიძე, მ. კოტეს ბავშვობა: [მაკო საფაროვა - აბაშიძის მოგონებებიდან] // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1947. - 2 ივლისი. - №52-53;
123. შადური, რ. საბჭოთა სცენის დიდი შემოქმედი: [75 წელი კოტე მარჯანიშვილის დაბადებიდან] // კომუნისტი. - 1947. - 28 მაისი. - №106;
124. ხარაზიშვილი, ს., უგულავა ირ. დიდი ხელოვანის გზა: [75 წელი მარჯანიშვილის დაბადებიდან] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 27 მაისი. - №63;
125. Васадзе, А. Несравненный мастер грузинской сцены: [К 75-летию со дня рождения К. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;
126. *Выдающийся деятель советского театра: [К 75-летию со дня рождения К. А. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;*
127. *Из воспоминаний К. Марджанишвили // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;*
128. *К 75-летию со дня рождения К. А. Марджанишвили // Заря Востока. - 1947. - 8 марта. - №50; 23 мая. - №101;*
129. *Кедров, Месхетели, Прудкин и др. Высоко чтим память К. А. Марджанишвили // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;*
130. *Кутаисский театр чтит память Коте Марджанишвили: [14 июня] // Заря Востока. - 1947. - 14 июня. - №117;*
131. *Реформатор грузинского театра: [К 75-летию со дня рождения К. А. Марджанишвили] // Молодой сталинец. - 1947. - 31 мая. - №65;*
132. *Торжественное заседание, посвященное 75-летию со дня рождения К. Марджанишвили // Заря Востока. - 1947. - 31 мая. - №107;*
133. *Февральский, А. Спектакль, возродивший театр: [По поводу постановки К. Марджанишвили пьесы „Фуэнтте овехуна“] // Заря Востока. - 1947. - 28 мая. - №105;*
134. *კოტე მარჯანიშვილი, 1872-1947: საიუბილეო კრებული / [რედ.: ს. ჭილაია, ბ. ჟღენტი, ს. გერსამია]; საქ. თეატრ. საზ-ბა. - თბ.: ხელოვნება, 1948 (თსუ-ს სტ.). - 276 გვ.: პორტრ. და ილ., 3 ჩართ. ფურც. პორტრ. და ილ.;*

135. მარკოზოვი, ლ. შემოქმედებითი გამარჯვება // სახალხო განათლება. - 1948. - 23 ნოემბერი. - № 48;
136. სიგუა, ა. დიდად საყურადღებო წიგნი: [“მემუარები”] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 18. - გვ. 4;
137. ცერცვაძე, ლ. წიგნი დიდ ქართველ რეჟისორზე [კოტე მარჯანიშვილზე]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 27 თებერვალი. - №9;
138. ბაგრატიონი, ლ. წიგნი დიდ ქართველ რეჟისორზე: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1950. - 29 მარტი. - №67;
139. ბეროშვილი, ი. კოტე მარჯანიშვილს: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 29 ოქტომბერი. - №44;
140. ბურთიკაშვილი, ალ. წიგნი დიდ ხელოვნებაზე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 ივნისი. - №24.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ. ქართული კინო // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 5. - გვ. 5;
2. სათეატრო მიმოხილვა. ქართული აკადემიური დრამა // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 3. - გვ. 15;
3. დუდუჩავა, შ. საქართველოს მხატვრული კულტურა 10 წლის თავზე // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 238;
4. კოგანი, ვლ. რეჟისორ კ. მარჯანიშვილის 40 წლის სათეატრო მოღვაწეობის აღსანიშნავ იუბილეზე // მუშა. - 1931. - 4 დეკემბერი. - № 275. - გვ. 3;
5. შ-ო. მარჯანიშვილის 40 წლის იუბილე: [საზეიმო სხდომა კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით არსებულ თეატრში] // კომუნისტი. - 1931. - 4 დეკემბერი. - №277. - გვ. 2;
6. გარდაიცვალა კოტე მარჯანიშვილი // კომუნისტი. - 1933. - 18 აპრილი. - № 90;
7. გრიშაშვილი, ი. ქართული თეატრის გაზაფხული // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1933. - 27 აპრილი. - № 97;
8. კოგანი, პ. ს. მარჯანიშვილი ფეხდაფეხ მიჰყვება ეპოქას // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1933. - 27 აპრილი. - № 97;
9. ლუნარსკი, ა. ახალი ქართული თეატრის შემქმნელი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1933. - 27 აპრილი. - № 97;
10. Дадвадзе, П. Памяти мастера сцены // Заря Востока. - 1933. - 18 апреля. - № 90;
11. К. А. Марджанишвили // Заря Востока. - 1933. - 18 апреля. - № 90;
12. ანთაძე, დ. უმარჯანიშვილოდ, მაგრამ მარჯანიშვილისებურად // საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - № 4;
13. Малая советская энциклопедия [Текст] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - 2-е изд. - Т. 6: Кумыки-Модика [Текст]. - Москва: Советская энциклопедия, 1937. - Стр. 545;
14. Джanelidze, D. Первый спектакль грузинского советского театра // Вечерний Тбилиси. - 1937. - 25 ноября. - № 271;
15. ნარიძე, გ. კოტე მარჯანიშვილი: [დიდი ხელოვანის თეატრალური მოღვაწეობის შესახებ] // მუშა. - 1938. - 16 აპრილი. - №87. - გვ. 3;

16. Из мемуаров К. Марджанишвили: [Отрывок] // Вечерний Тбилиси. - 1938. - 16 апреля. - № 87;
17. Кешелავა, платон. Крупнейший мастер театра // Вечерний Тбилиси. - 1938. - 16 апреля. - № 87;
18. Чиаурели, М. Э. К. Марджанишвили - кинорежисер // Вечерний Тбилиси. - 1938. - 16 апреля. - № 87;
19. დონაური, ელენე. - ა) ათი წლის მანძილზე: [თბილისის მარჯანიშვილის სახელობის თეატრი] // კომუნისტი. - 1939. - 9 იანვარი. - №7. - გვ. 4; ბ) Как работал К. А. Марджанишвили: [Воспоминания в связи с 10-летием театра им. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1939. - 15 января. - № 12. - С.3;
20. ლამბაშიძე, შალვა. კოტე მარჯანიშვილი [გარდაცვალებიდან 6 წლის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 16 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
21. Альтман, Иоганн. Театр им. К. Марджанишвили // Известия. - 1939. - 5 сентября. - № 206;
22. Чавчавадзе, Т. Моя жизнь в театре: [К 10-летию юбилею театра им. Марджанишвили] // Заря Востока. - 1939. - 15 января. - № 12. - С.3;
23. მესხი, დავით. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - გვ. 44;
24. შადური, რ. ს. ახალი ამოცანების წინაშე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 20 ოქტომბერი. - № 41;
25. Крыжицкий, Г. Константин Александрович Марджанов: (Котэ Марджанишвили) 1873-1933 / Г. Крыжицкий; [Ред. О. Россихина]. - М.; Л.: Искусство, 1946 (Тип. «Красный печатник»). - 72 с.: 1 вкл. л. фронт. портр.;
26. ბერულავა, ხუტა. კოტე მარჯანიშვილის საღამო მოსკოვში // კომუნისტი. - 1948. - 24 ნოემბერი. - № 233;
27. ვასაძე, აკ. სამხატვრო თეატრი და საქართველოს თეატრალური ცხოვრება // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 43;
28. შალიკაშვილი, ა. სამხატვრო თეატრი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 24 ოქტომბერი. - № 42;
29. ცერცვაძე, ლიუდმილა. კ. მარჯანიშვილი და სამხატვრო თეატრი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 31 ოქტომბერი. - № 43.

მარჯანიშვილი, მიხეილ ნიკოლოზის ძე
 (– 1919) – მოკარნახე, მთარგმნელი, – მოღვაწეობა დაიწყო 1892 წელს ქუთაისში, კ. მესხის დასში. არაჩვეულებრივი უნარის მოკარნახე იყო. ქუთაისის თეატრის დანვის შემდეგ, მ. მარჯანიშვილმა დასი შეადგინა და წარმოდგენების მართვა დაიწყო ხარაზოვის თეატრში. 1909 წლიდან ბაქოში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ქართული სცენის წინსვლის საქმეში. თარგმნა პიესები: „კაეზანი“, „ახალი სისტემა“, „მეამბოხე“, „პაულ და ანგე“ და სხვ. ორგზის გადუხადეს იუბილე – 10 წლის და 20 წლის.

მის შესახებ:

1. ბაქოს დასი. 1914-1915: [დასის მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №37. - გვ. 9-10;

2. ი.ი. მიხეილ ნიკოლოზის ძე მარჯანიშვილი: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 3.

წყარო: არ არის მითითებული.

მასხულია, ვასილ ალექსანდრეს ძე

(1865 – 1951, 20/VIII) – მუშა-მწერალი, პირველი მუშკორი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა სოფ. აბაშას, სენაკის მაზრა, ღარიბ ოჯახში. პირველდანიეებითი სწავლა მიიღო ლანჩხუთის სასოფლო სკოლაში, 4 კლასის ცოდნის გამოცდა ჩააბარა მარტვილის სასწავლებელში და (ტელეგრაფის შესწავლით) 1883 წელს სამსახური დაიწყო რკინიგზაზე. თავიდანვე ჩაება საზოგადოებრივ-რევოლუციურ მოძრაობაში (ეგ. ნინოშვილის, მ. ცხაკაიას და სხვათა გავლენით), უმთავრესად – რკინიგზის მუშათა კულტურული დანიშნულების საქმეში. 1890 წლიდან გაზ. „ივერიამი“ ტყიბულის მალაროს მუშების უნუგეშო მდგომარეობაზე წერილებს ათავსებდა და მათ ინტერესებს იცავდა, რის გამოც 1896 წელს, როცა ა/კ რკინიგზა თავისი არსებობის 25 წლის იუბილეს იხდიდა, ვ. მასხულიამ მუშა-მოსამსახურეთა სახელით მიმართა გზის უფროსს (ინჟ. ვედენეევს), რათა ამ დღესასწაულის აღსანიშნავად, ღარიბ მუშა-მოსამსახურეთა შვილებისათვის უმაღლეს ტექნიკურ სასწავლებელში რამდენიმე სტიპენდია დაენიშნა, ხოლო დიდ სადგურებსა და სახელოსნოებში წიგნთსაცავ-სამკითხველოები გაეხსნა და ყველა სადგურში თითო ცალი რუსულ-ქართული გაზეთი გამოეწერა. თუმცა გზის უფროსი პირველად ამის წინააღმდეგი იყო (ინჟ. ვედენეევი ამტკიცებდა, ჟურნალ-გაზეთები მუშებისათვის არავითარ სულიერ საზრდოს არ წარმოადგენს, სტიპენდიების დანიშვნა კი სახელმწიფო და კერძო პირთა თაოსნობის საქმეა, თუ მუშა-მოსამსახურეთ სურთ – შეუძლიათ, ფული გაიღონ და დააარსონ სტიპენდიებიო), ბოლოს მაინც ვ. მასხულიამ გაიმარჯვა: რკინიგზამ რამდენიმე სტიპენდია დანიშნა და სამკითხველოებიც დააარსა დიდ სადგურებსა და სახელოსნოებში. ვ. მასხულიამ მოითხოვა, ბათუმის რკინიგზის უმთავრესი ხაზი სადგურ რიონიდან ქუთაისში შესულიყო, აქედან – სადგურ კოპიტნარზე გავლით, რაც ბათუმ-ქუთაისის ხაზს 10 ვერსით ამოკლებდა. მანვე აღძრა საკითხი შავი ზღვის რკინიგზის მიმართულების შეცვლის შესახებ (ქუთაისი, ხონი, მარტვილი, სალხინო, ზუგდიდი და სხვ.).

1905 წელს, სადგურ ქვალონში უფროსად ყოფნის დროს, აქტიურად მონაწილეობდა რევოლუციურ მოძრაობაში. მის ბინაზე იმართებოდა რევოლუციონერთა არალეგალური კრებები, სადაც იხილებოდა და წყდებოდა რკინიგზის მუშა-მოსამსახურეთა გაფიცვისა და სხვა საკითხები. ფოთიდან გამომგზავრებული საბარგო მატარებელი,

რომელსაც მთავრობის თოფები (ვინტოვკები) მოჰქონდა, ვ. მასხულიასთან წინასწარი შეთანხმებით და წინადადებით, მთავარმა კონდუქტორმა კუკავამ ჭალადიდის ტყეში გააჩერა, რომლისგანაც რევოლუციონერებმა იარაღი გადმოტვირთეს და ტყეში გადაამალეს.

1917 წლის რევოლუციამ მას მოუსწრო რკინიგზის ხაზზე – ევლახის რაიონში, საიდანაც იგი მუშა-მოსამსახურებმა თბილისში გაგზავნეს პირველ საოლქო მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების ყრილობაზე დეპუტატად. შემდეგ გადაიყვანეს ქუთაისში, სადაც 1918 წელს მუშა-მოსამსახურებმა რკინიგზის კომიტეტის თავმჯდომარედ აირჩიეს. ამ კომიტეტმა, ვ. მასხულიას თაოსნობით, ქუთაისის ქალაქის საბჭოს გადააბარა ოსმალთა შემოტევების დროს ბათუმიდან და ტრაპიზონიდან გამოტანილი აუარებელი ქონება. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, ვ. მასხულიას მოთხოვნით (გაზ. „ზარია ვოსტოკა“, 1927, 27 იანვარი), რკინიგზის სამმართველომ შეცვალა სადგურებიდან შემოსული ფულის თბილისში გადაგზავნის წესი, რომლის წყალობით რკინიგზას ყოველწლიურად ასი ათასი მანეთის ეკონომია რჩებოდა.

ვ. მასხულია წერდა, უმთავრესად, სწავლა-განათლების, კოოპერაციის, ქვანახშირისა და შავი ქვის მრეწველობის, მუშათა მდგომარეობის და სხვა საზოგადოებრივ-კულტურულ საკითხთა შესახებ, ხანდახან – ლექსებსაც (ზოგჯერ ფსევდონიმებით: მეგრელი, შიკრიკი, ვ. მ., ვ. ოდიშელი, ვ. მ-ლია და გორაციო). ვ. მასხულია თავის ნაწერებით იცავდა საქართველოს მთლიანობას და მშრომელი ხალხის ინტერესებს. იგი შეღალაღებდა:

„შრომის მოყვარე გამხადე,
რომ ოფლით ვჭამო პური,
ჩემს სამშობლოს მამსახურე,
არავის მქონდეს შურია“-ო.

ვ. მასხულიას აზრით: „რომელი ერიც თავის თავს და სამშობლო ენას ღალატობს, იმ ერს თავის დღეში სიკეთე არ დაეყრება...“

ვ. მასხულიამ გაილაშქრა იმ თავის თანამემამულეთა წინააღმდეგაც, რომელთაც (რუსების – ვოსტორგოვ-ლევიცკების შთაგონებით) მეგრელებისათვის ახალი ანბანის შექმნა განიზრახეს და, ბოლოს, შიგადაშიგ ავტონომიაზე დაიწყეს ლაპარაკი დედა-საქართველოდან განცალკევების მიზნით. ვ. მასხულია წერდა: „თითქმის ნახევარი ქართული სიტყვებია მეგრულს კილოში და როდესაც ასეთი ნათესაობაა ქართულსა და მეგრულს შორის“, რათ უარპყოფთ ქართველებთან ნათესაობასა და ქართულ წერა-კითხვასო: „დღეს სამეგრელოს მშრომელ ხალხს ავტონომია კი არ უნდა, არამედ დანარჩენ ქართველ მშრომელ ხალხთან ერთად მუშაობა ქვეყნის ეკონომიურ-კულტურული წარმატებისათვისო“.

მანვე პირველმა აღძრა საკითხი ქართველ მსახიობთა დასახმარებლად „საპენსიო თანხის“ შედგენისათვის, ქუთაისში ბაგრატიის ტაძრის კედლების დაცვისათვის გალაგნის შემოვლებით (რა-

თა “შეგუნარჩუნოთ იგი მომავალ თაობას“, რისთვისაც იმ ხანად ფულიც შეიკრიბა; ეგ. ნინოშვილის საფლავზე რკინა-ბეტონის მოაჯირის გასაკეთებლად (ფული შეიკრიბა და ეს დავალება თვითონ აღასრულა 1912 წელს) და სხვ.

გარდაიცვალა 1951 წლის 20 აგვისტოს, ღამის 1-ელ სთ-ზე. დაიკრძალა ვაკის სასაფლაოზე 23 აგვისტოს.

ვ. მასხულის ნაწერთაგან აღსანიშნავია:

1. საერთო წყლულის განკურნების სახსარი // მწყემსი. - 1890. - №20. - გვ. 6-10;
2. მეგრულ ენაზე წერა-კითხვის გამოგონების გამო // მწყემსი. - 1891. - №1. - გვ. 3-4;
3. მეგრულს კილოზე წერა-კითხვის შემოღების გამო // ივერია. - 1891. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 2;
4. ტყიბულის ქვის ნახშირი: (წერილი ურგებიდან) // ივერია. - 1891. - 6 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1-2;
5. ჩემი ლოცვა: [ლექსი] // მწყემსი. - 1891. - №7. - გვ. 11;
6. წერილი ტყიბულიდან // ივერია. - 1893. - 11 ივნისი. - №121. - გვ. 2-3; დასასრული იხ: 12 ივნისი. - №122. - გვ. 2-3;
7. ტყიბულის ავ-კარგაიანობა. ქვის-ნახშირის მადნები. ნაქერლას გზატკეცილი. ბაზრობის დამტკიცება და კურთხევა... ფოსტის საჭიროება // ივერია. - 1894. - 21 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-3;
8. ტყიბულის ქვის ნახშირის მადნები: (წერილი ურგებიდან) // ივერია. - 1894. - 1 აპრილი. - №70. - გვ. 1-2;
9. ქუთაისის ძველი ტაძრის ნანგრევი: [ბაგრატის ტაძრის] // კვალი. - 1895. - №39. - გვ. 8-10;
10. დიდმა მსხვერპლმა დიდი ნაყოფი იცის // საქართველო. - 1908. - №2. - გვ. 4-5;
11. ქუთაისის წყალსადენის საკითხი // კოლხიდა. - 1911. - 1 ივლისი. - № 76;
12. შავი ზღვის რკინიგზის მიმართულების შესახებ // კოლხიდა. - 1911. - 11 ივნისი. - № 60. - იგივე რუსულად იხ.: Вестник Закавказской железной дороги. - 1911. - № 8;
13. სამეგრელოს „ავტონომისტების“ საპასუხოდ // კომუნისტი. - 1925. - 24 სექტემბერი. - №219. - გვ. 1.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 3; 1892. - 25 აპრილი. - №86. - გვ. 4; 28 ნოემბერი. - №252. - გვ. 3-4; 31 დეკემბერი. - №278. - გვ. 4; 1893. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3-4; 4 მაისი. - №92. - გვ. 3-4;
2. რკინის გზაზე მოსამსახურე ქართველთა საყრადღებოდ // ივერია. - 1891. - 17 აგვისტო. - №174. - გვ. 3-4;
3. სამტრედია // ივერია. - 1892. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 3;
4. სოფ. საჭივალო // ივერია. - 1892. - 8 თებერვალი. - №30. - გვ. 3;
5. სოფ. ტყიბული // ივერია. - 1892. - 2 აგვისტო. - №163. - გვ. 3-4; 30 სექტემბერი. - №206. - გვ. 2;
6. წერილი ტყიბულიდან // ივერია. - 1893. - 7 ივლისი. - №142. - გვ. 3; დასასრული იხ: 8 ივლისი. - № 143. - გვ. 2-3;
7. კვალის რედაქციას // კვალი. - 1895. - №16. - გვ. 16. - საქველმოქმედო საქმე;

8. ტყიბულის ავ-კარგაიანობა // ივერია. - 1895. - 6 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-3;
9. კიდევ აქციონერთა საზოგადოების ქვის ნახშირის მადნის შესახებ (წერილი ტყიბულიდან) // ივერია. - 1896. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 2-3;
10. საქველმოქმედო საქმე // კვალი. - 1896. - № 41. - გვ. 738-739;
11. ქუთაისი // კვალი. - 1896. - №48. - გვ. 853. - „კვალის“ კორესპონდენციები;
12. წერილი ხარაგაულიდან: (მცირე შენიშვნა) // ივერია. - 1896. - 30 მარტი. - №68. - გვ. 2-3;
13. ხაშური // კვალი. - 1896. - №36. - გვ. 636-639;
14. გაზ. „НОВ. ОБОЗ.“ 31 ივლისის №-ში... // ივერია. - 1897. - 27 აგვისტო. - №176. - გვ. 4;
15. ტყიბულის ქვის-ნახშირის მადნები... // ივერია. - 1897. - 5 დეკემბერი. - №252. - გვ. 2-3;
16. წერილი ტყიბულიდან // ივერია. - 1898. - 4 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 2;
17. სადგ. ქვალონი: [მისალოცი დებეშა არჩეულ სოციალ-დემოკრატებს] // ლამპარი. - 1906. - 30 მაისი. - №32. - გვ. 2;
18. პასუხათ ბ. გოგავას: გაზ. „ლაზვარი“-ს 7 ნომერში... // ლაზვარი. - 1907. - 27 აპრილი. - №15. - გვ. 4;
19. პოეტის მკვლელებს: [ი. ჭავჭავაძეზე] // ნიშადური. - 1907. - №5. - გვ. 2;
20. საზოგადოების საყურადღებოდ: (მცირე შენიშვნა) // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1909. - №5. - გვ. 7-8;
21. მცირე შენიშვნა: ბ-ნ. ლ. ბ. წერილის გამო // ფონი. - 1910. - 7 თებერვალი. - № 6. - გვ. 7;
22. სასწაული მცენარეთა სამეფოში: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // სასოფლო გაზეთი. - 1912. - №4. - გვ. 10-11;
23. ნორჩი ყვავილის ამონაკენესი: (პატარა ანდრეიკას ხსოვნას) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №2-4. - გვ. 24-25;
24. რკინიგზის მაგისტრალის ქუთაისზე გაყვანის შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 4.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ზემბა, იოსებ. სად არის შველა? (ეკონომიური წერილი) // მეურნე. - 1897. - №1. - გვ. 1-6;
2. უაილდი, ოსკარ. ვარდი დი ბულბული // მომავალი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №67. - გვ. 3;
3. ჩეხოვი, ან. სადგურის უფროსი // კოლხიდა. - 1911. - № 190;

აგრეთვე, თარგმნა ვ. გარშინის „მშვენიერი ბზის ხე – ატალია“, რომელიც გაზ. „იმერეთში“, 1912 წელს დაიბეჭდა.

მის შესახებ:

1. საჯაოხელი, რაჟდენ [ხუნდაძე, რაჟდენ]. მეგრულიდან ქართულად ნათარგმნი „მამაო ჩვენო“-ს გამო // მწყემსი. - 1891. - № 3. - გვ. 9-10;
2. „სად არის შველა“? ახალი ქართული წიგნაკი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 5 მარტი. - №133. - გვ. 1;
3. ილია ჭავჭავაძის... // ისარი. - 1907. - 14 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 2;

4. პრესა: როდესაც... // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 2-3;
5. ლას-ბანელი. შენიშენის შენიშენა: (კ-მ ვ. მასხულიას) // შინაური საქმეები. - 1910. - №11. - გვ. 11-12.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. მ. ორმოცაძის მოწმობა;
3. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 113;
4. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საიბულები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 492;
6. სამედიცინო განცხადება // კომუნისტი. - 1951. - 22 აგვისტო. - № 197; Запя Востока. - 1951. - 22 августа. - № 197.

მასხულია, ნიკოლოზ მიხეილის ძე (1887 12/XI –) – ფარმაცო-ქიმიკოსი, დოცენტი მედიცინისტიკისა, სამეგრელოდან (დაიბადა აბაშას, სენაკის მაზრა). ბათომის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ ოდესის ფარმაცევტულ ინსტიტუტში მიიღო უმაღლესი განათლება (დაამთავრა 1917 წელს). 1919 წელს მუშაობდა ტფილისის უნივერსიტეტის ასისტენტად, 1929 წლიდან მედიცინისტიკაში, 1930 წლიდან დოცენტია, – კითხულობს ლექციებს ფარმაცო-ქიმიური ანალიზისა და ფარმაცო-ქიმიის (სამკურნალო ქიმია) დარგში. აქვს საკუთარი გამოკვლევანი და შრომები:

1. „გოგირდმჟავას და ეთერ-გოგირდმჟავას რაოდენობა შარდში ღომის მილების შემდეგ“, ტფ., 1925 წ.;
2. „არსენიკუმის რაოდენობის განსაზღვრის საკითხის შესახებ არსაქცინში“ (ჟურ. „თანამედროვე ფარმაცია“, 1930 წ.);
3. „ზემანქანმჟავას კალიუმის ხსნარის ცვალებადობის შესახებ“ (ჟურ. „თანამედროვე ფარმაცია“, 1930-1931 წწ.);
4. „თუთიას ჟანგის რაოდენობითი განსაზღვრა თუთიას საცხში“ (ჟურ. „თანამედროვე ფარმაცია“, 1930-1931 წწ.);
5. „მთრიმლაგ ნივთიერებათა განსაზღვრა“ (ჟურ. „თანამედროვე ფარმაცია“, 1930 წ.);
6. „სამკურნალ-წამლო ნივთიერებათა კონტროლის აუცილებლობის შესახებ“, ტფ., 1930 წ. (ჟურ. „თანამედროვე ფარმაცია“, 1930 წ.).

დაუბეჭდავი მასალებია: „Atropa Caucasica-ს შესახებ“ (სადისერტაციო), „დიგალენი“ – დიგა-

ლენის მომზადების წესი ადგილობრივ მომზადებულ მცენარისაგან ლიგიტალის-ფერუმინისაგან“ და სხვ.

მონაწილეობდა ქართული ფარმაცოპეას შედგენაში, აგრეთვე, ხელმძღვანელობს სამეცნიერო-საგამოკვლევო ფარმაცოქიმიური ინსტიტუტის ფარმაცოქიმიურ და ფარმაცოქიმიური ანალიზის განყოფილებებს.

გამოქვეყნებულია:

1. არსენიკუმის რაოდენობის განსაზღვრის საკითხის შესახებ არსაქცინში // თანამედროვე ფარმაცია. - 1930. - № 2. - გვ. 36-39;
2. რაოდენობითი განსაზღვრა იოდისა იოდკალიუმში // თანამედროვე ფარმაცია. - 1930. - № 5-6. - გვ. 34-39;
3. სამკურნალ-წამლო ნივთიერებათა კონტროლის აუცილებლობის შესახებ // თანამედროვე ფარმაცია. - 1930. - № 1. - გვ. 22-32;
4. GALLAE ROSAE-ს მთრიმლაგ ნივთიერებათა შესახებ // თანამედროვე ფარმაცია. - 1930. - № 3-4. - გვ. 46-59;
5. Kalium hypermanganicum-ის ხსნარის მომზადების შესახებ // თანამედროვე ფარმაცია. - 1930. - № 1. - გვ. 53-55;
6. ალკალიოიდების რაოდენობითი განსაზღვრა შმაგას ფოთლებსა და მის პრეპარატებში // სამეცნიერო-საკვლევო ფარმაცო-ქიმიური ინსტიტუტის შრომათა კრებული. - 1939. - ტ. 2. - გვ.34-35;
7. დიგალენ-ნეო // სამეცნიერო-საკვლევო ფარმაცო-ქიმიური ინსტიტუტის შრომათა კრებული. - 1941. - №4. - გვ. 7-9. - რეზუმე რუსულ ენაზე.

წყარო: არ არის მითითებული.

მატარაძე, ვიქტორ ნიკოლოზის ძე (1888, 20/IV –) – მსახიობი, – რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი, – სიღნაღის თეატრის დამაარსებელი და სათეატრო აგიტკოლექტივის შემქმნელი, – კახეთიდან (დაიბადა ქ. თელავში, მოსამსახურის ოჯახში). 5 წლისას მამა გარდაეცვალა. აღიზარდა სიღარბიეში. ბავშვობიდან მწერალთა წრეში ტრიალებდა. დაამთავრა თბილისის სამოქალაქო სასწავლებელი. 1901-1902 წლებში ექ. ხელაძის სტამბაში მუშაობდა.

სცენისადმი მისწრაფება ბ. ახოსპირელმა ჩაუნერგა. სცენაზე გამოვიდა 1903 წელს, ქართული დრამატული დასის წარმოდგენაში ვ. გუნიას ხელმძღვანელობით („პატარა კახში“ მწყემსისა და „ადვოკატთან“ – ზარუბანიძის როლებში. ამ წლიდან განუწყვეტლივ მონაწილეობდა ქართულ თეატრში უფრო სახალხო სცენებზე, ლადო მესხიშვილისა და ვასო აბაშიძის საგასტროლო წარმოდგენებში ქუთაისს, ბათუმს, სოხუმს, სიღნაღს, ბაქოს, კავკავსა და საქართველოს ყველა დაბა-ქალაქში. ქ. თბილისის (ავლაბრის) ხალხურ თეატრებში, როგორც რეჟისორი და მსახიობი მონაწილეობდა, თვით ნივთიერად გაჭირვებული, ხელფასის აულებლად მართავდა საქველმოქმედო წარმოდ-

გენებს პოლიტპატიმართა, გადასახლებულთა და მათი ოჯახების სასარგებლოდ.

1916-1917 წლებში საბურთალოზე სრულიად უფასოდ მუშაობდა რეჟისორ-მსახიობად.

1921-1927 წლებში რაჭა-ლეჩხუმში მართავდა სახალხო წარმოდგენებს, უფრო მეტად – უფასოდ.

1928 წელს ქ. სიღნაღში დააარსა თეატრი, შეუქმნა მუდმივი დასი და მთელი სიღნაღის რაიონის სოფლებში წარმოდგენების მართვა გააჩაღა.

1937 წელს ჩამოაყალიბა 4 მონაწილისაგან შემდგარი კოლექტივი (მსუბუქი სააგიტაციო-იმორისტული ჟანრის პატარა პიესების, ანტირელიგიური და საყოფაცხოვრებო ვოდევილების რეპერტუარით), რომელმაც 1938 წლამდე 114 სოფელს, კოლმეურნეობას, საბჭოთა მეურნეობასა და ფაბრიკა-ქარხანას გაუმართა სააგიტაციო შინაარსის წარმოდგენები, რითაც გლახთა საერთო სიყვარული დამსახურა. წარმოდგენები ისეთ სოფლებშიც გაუმართავს, სადაც მანამდე სცენის ხსენება არ ყოფილა. ამ კოლექტივით მოიარა აგრეთვე წულუკიძის, მახარაძის, ლანჩხუთის, ქობულეთის, ბათუმის, ფოთის, სოხუმის, ოჩამჩირის, გალის, ზუგდიდის, წალენჯიხის, ცხაკაიას, ჩხოროწყუს და ონის რაიონები.

შეუსრულებია მრავალი როლი, მათგან ბევრი – შეუდარებლად. მაგალითად: ანტონიუსი – „იულიოს აკოსტაში“, დე-სანტოს – „ურთელ აკოსტაში“, გიგო – „მსხვერპლში“ და სხვ. (დე-სანტოსის როლს იმდენად მაღალხელოვნურად ასრულებდა, რომ როდესაც ლადო მესხიშვილს (ურთელ აკოსტას) ტაშის გრიალით გამოიწვევდნენ ხოლმე, ლადო დე-სანტოსს (მატარაძეს) წინ გამოგდებდა და საზოგადოებისგან მოითხოვდა: ამას გაუმართეთ ოვაციები, ვინაიდან „თუ ეს არა, სტიმულს ვერ მივიღებდი ურთელის აღსაგზნებლად“.

მონაწილეობდა კინოშიც (მაგალითად, სურათი „კამერა 7-9“) და სხვ.

1934 წლის ივნისის 12 კ. მარჯანიშვილის სახ. თეატრში გადაუხადეს სასცენო მოღვაწეობის 30 წლის შესრულების იუბილე, რომლის დროსაც, ცკის დადგენილებით, მიენიჭა რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტის წოდება. დაენიშნა პერსონალური პენსიაიც. ასეთივე საღამოები გაუმართეს ქ. სიღნაღს, ონსა და სხვ.

მისი მეუღლე და თანამოღვაწე იყო ალექსანდრა ივერიელი, სცენაზე 1915 წლიდან სახასიათო როლების აღმასრულებელი.

ცალკე გამოცემულია:

1. დედის განსაცდელი და სხვა და სხვა ლექსები / შედგენილი ვიქტორ მატარაძისა. - ტფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №3, 1902 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 16 გვ.

გამომცემელია წიგნისა:

1. ჰაუპტმან, ჰერგარტ. ავადმყოფი ხალხი: დრამა 2 მოქმედებად / ვალერიან გუნიას ნათარგმნი. - [თბ.]: ვიქტორ მატარაძის გამოცემა, 1908 (მ. კიკნაძის სტ.). - 64 გვ.

მის შესახებ:

1. მიმინო. კვირას 31 დეკემბერს, დილით... // მნათობი. - 1907. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
2. ქართული წარმოდგენა №9... // ცის ნამი. - 1907. - 8 დეკემბერი. - №3. - გვ. 1;
3. ავჭალის სახალხო აუდიტორია // ამირანი. - 1908. - 15 აგვისტო. - №134. - გვ. 1;
4. ახალი წიგნი // სავაჭრო გზა. - 1908. - 20 ნოემბერი. - №24. - გვ. 2;
5. ქართული წარმოდგენა: ავჭალის სახალხო აუდიტორია... // ხომლი. - 1908. - 15 აგვისტო. - №28. - გვ. 1;
6. შაბათს, 2 აგვისტოს, 1908 წ. ავჭალის სახალხო აუდიტორიაში... // ხომლი. - 1908. - 2 აგვისტო. - №18. - გვ. 1;
7. ცირკი და თეატრი ძმ. ნიკიტინებისა // სავაჭრო გზა. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №6. - გვ. 1;
8. თეატრი რენესანსი: (ქართული წარმოდგენა „უბედური ნაბიჯი“, დრამა 3 მოქმედებად კარევისა და „ადვოკატთან“ ვოდ. 1 მოქმედებად) // დროება. - 1909. - 24 იანვარი. - №18. - გვ. 4;
9. ქართული თეატრი // მომავალი. - 1909. - 21 ნოემბერი. - №72. - გვ. 1; ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 4;
10. არავინ. ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 13-15;
11. ახალი პიესა „ამირანი“ // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 3;
12. ზალა ბირჟა, კვირას 10 იანვარს... // დროება. - 1910. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
13. ქართულ დრამატიულ მუდმივ დასში ჯერ-ჯერობით ირიცხებიან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №32. - გვ. 11;
14. მალრადე, გიორგი. დავეხმაროთ! (ვ. მატარაძის ავადმყოფობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 13;
15. მსახიობ ვ. მატარაძის სასარგებლოდ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 16;
16. მსახიობი ვ. მატარაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 16; №19. - გვ. 16;
17. ჯიხაიშელი, ნ. საჭიროა საყოველთაო დახმარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №32. - გვ. 9-11;
18. საბურთალოს დრამ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 15;
19. -ბა. ბაქოს დრამ. წრემ კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 14-15;
20. გულისაბა. ბაქოს დრამატიულმა წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 16;
21. მსახიობი ვ. მატარაძე: ეს ერთი წელიწადია უსასყიდლოდ რეჟისორობს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 5;
22. სან-ქან. ბაქოს დრამ. წრემ კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 15;
23. ქურდი, სანდრო (სან-ქან). ბაქოს დრამ. წრემ კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №3. - გვ. 15;
24. ნერეთელი, სვ. 1917 წლის მეორე ნახევრის სათეატრო სეზონი: ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №1. - გვ. 12-13;
25. „თეატრი და ცხოვრება“-ს არსებობის 10 წლის

- სახსოვრად: (იბეჭდება საიუბილეო კომისიის მოთხოვნის (ნ. რიყამაძე), გიორგი ვნებაძე (ვ. მატარაძე) და სალო (ვ. ივერიელი) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 9;
26. „თეატრი და ცხოვრება“-ს არსებობის 10 წლის სახსოვრად: (იბეჭდება საიუბილეო კომისიის მოთხოვნის (ნ. რიყამაძე), გიორგი ვნებაძე (ვ. მატარაძე) და სალო (ვ. ივერიელი) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 9;
27. „თეატრი და ცხოვრება“-ს არსებობის 10 წლის სახსოვრად: (იბეჭდება საიუბილეო კომისიის მოთხოვნის (ნ. რიყამაძე), გიორგი ვნებაძე (ვ. მატარაძე) და სალო (ვ. ივერიელი) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 9;
28. „თეატრი და ცხოვრება“-ს არსებობის 10 წლის სახსოვრად: (იბეჭდება საიუბილეო კომისიის მოთხოვნის (ნ. რიყამაძე), გიორგი ვნებაძე (ვ. მატარაძე) და სალო (ვ. ივერიელი) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 9;
29. „თეატრი და ცხოვრება“-ს არსებობის 10 წლის სახსოვრად: (იბეჭდება საიუბილეო კომისიის მოთხოვნის (ნ. რიყამაძე), გიორგი ვნებაძე (ვ. მატარაძე) და სალო (ვ. ივერიელი) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 9;
30. მეორე ქართული კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 16;
31. ორ-გო. არტისტული საზოგადოების თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 14;
32. ში-კი. მოგ ზაურმა დასმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 13;
33. ა. ბ. ვიქტორ მატარაძე: [სასცენო მოღვაწეობის 30 წლის შესრულების გამო] // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №133;
34. კასრაძე, დ. 30 წელი სცენაზე: [მსახიობ ვიქტორ მატარაძის სასცენო მოღვაწეობის იუბილეს გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 11 ივნისი. - №134. - გვ. 4.

წყარო:

1. მალრაძე, გიორგი. დავეხმაროთ! (ვ. მატარაძის ავადმყოფობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 13;
2. მსახიობი ვ. მატარაძე: ეს ერთი წელიწადი უსასყიდლოდ რეჟისორობს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 5;
3. ა. ბ. ვიქტორ მატარაძე: [სასცენო მოღვაწეობის 30 წლის შესრულების გამო] // კოლექტივიზაცია. - 1934. - 11 ივნისი. - №133;
4. ვიქტორ მატარაძე // მუშა. - 1934. - 11 ივნისი. - №133;
5. კასრაძე, დავით. - ა) 30 წელი სცენაზე: [მსახიობ ვიქტორ მატარაძის სასცენო მოღვაწეობის იუბილეს

- გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 11 ივნისი. - №134. - გვ. 4; ბ) ვ. მატარაძე: [ხელნაწერი]. - 1934. - 12 ივნისი; 6. 114 მაღლობა 114 გამოსვლისათვის // კომუნისტი. - 1938. - 16 ნოემბერი. - №262. - გვ. 4. - ახლავს ფოტო.

მაქსიმიძე [მქინაროვი, იზივა მქინარიშვილი], კონსტანტინე – მსახიობი, – 1880-იან

წლებიდან სცენაზე მონაწილეობდა, როგორც ერთი „ისეთი მოთამაშე, ურომლისოთ არც ერთი პიესის მართებულად დადგმა არ მოხერხდებოდა ხოლმე“. კ. მაქსიმიძე „პიესის რიგიანი წარმოდგენისათვის კარგი შემწეობა და სამსახური გაუწევია“ და ზოგის როლის შესრულებით მაყურებელზე კარგი შთაბეჭდილება მოუხდენია. ა. ცაგარლის „ციმბირელის“ პირველი წარმოდგენის დროს (1888 წლის 18 მაისი) შესარულა ვექილ ქლესოვის როლი.

მის შესახებ:

1. წარმოდგენილი იქნება ქეთევან ანდრონიკოსა და კ. მაქსიმიძის სასარგებლოდ...: [განცხადება] // დროება. - 1882. - 6 ივნისი. - №116. - გვ. 4;
2. ბენეფისი კ. მ. მაქსიმიძის... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 23 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1;
3. ბენეფისი კ. მაქსიმიძისა. წარმოდგენილი იქნება: I. ორ ცეცხლს შუა, 3 მოქმ. დრამა ჟირარდენისა. II. ერთი სცენა შილერისა ტრაგედიიდან „ავაზაკები“. III. „მეჯლისი იტალიელებით“, ოპერეტა...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
4. გუნია, ვალ. (ვალეკო-ია). ქართული თეატრი // ივერია. - 1886. - 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 2;
5. ქართული თეატრი: 15 იანვარს ბენეფისი კ. მაქსიმიძისა. წარმოდგენილი იქნება: 1. „ორ-ცეცხლ შუა“, დრამა 3 მოქმ. თხზ. დე-ჟირარდენისა; 2. ერთი სცენა შილერის დრამიდან „ავაზაკები“; 3. „მეჯლისი იტალიელებით“, ოპერეტა 1 მოქმ. ოფფენბახისა... // თეატრი. - 1886. - №2. - გვ. 20;
6. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) ქართული თეატრი: [რეცენზია] // ივერია. - 1886. - 17 სექტემბერი. - №200. - გვ. 2-3; ბ) ქართული თეატრი // ივერია. - 1886. - 22 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 2-4. - [პლ. კემელავას ცნობით];
7. გარდახვენილი (გიორგი შარვაშიძე). ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3;
8. ზანგი (გრიგოლ რცხილაძე). სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1902 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 24 იანვარი. - №2388. - გვ. 2-3.

წყარო:

1. გუნია, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ.: 3, 18, 25, 126-127;
2. ცაგარელი, აქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 432-433.

მაღალაშვილი, ლევან დავითის ძე (1872, 12/II –) – საზოგადო მოღვაწე და მომღერალ-მგალობელი, – გურჯაანის რაიონის ეთნოგრაფიული სახალხო გუნდის შექმნელი და ხელმძღვანელი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. გურჯაანში, გლეხის ოჯახში). თვითგანვითარებული, ყოფ. დიაკვანი (1917 წელს გაანება თავი) და სოფლის მეურნე.

პეტრე კაპანაძისა და იაკობ მონადირაშვილის ხელმძღვანელობით შეისწავლა გალობა და ნოტები. 1899 წლის მინურულიდან გურჯაანის სკოლაში ასწავლიდა სიმღერა-გალობას.

1900 წლიდან შექმნა საეკლესიო და საერო ხალხურ (კახელ) მომღერალთა საკუთარი, უხელოვასო გუნდი, უფასოდ ასწავლა და კახეთის სოფლებში კონცერტებს მართავდა, რომლის შემოსავალი სოფ. გურჯაანის ათწლეულის შენობის ასაგებ ფონდში შეჰქონდა. საკუთარი ხელით გაშენებული ვენახი, ჰექტარ-ნახევარი, ამავე სკოლას შესწირა.

1929 წელს, სრულიად საქართველოს ხელოვნებათა ოლიმპიადაში თავისი გუნდით მონაწილეობის დროს, აღმოსავლეთ საქართველოს მომღერალ გუნდთა შორის პირველი ჯილდო მიიღო (გუნდს 3.000 მან. და ხელფასი 25.000 მან.), ასევე გაიმარჯვა 1937 და 1938 წლებში – გუნდს გადასცეს I ხარისხის სიგელი, ხოლო თვით კი – საათი წარწერით და პირველობის მოწმობა. მისი რეპერტუარია: „ძველი მუშური“, „დიამბეგო“, „მუმლი მუხასა“, „დედოფლის წაყვანა“, „ლაშქრული“ და სხვ., აგრეთვე, საეკლესიო საგალობელი. მღეროდა 70-ზე მეტ ხალხურ სიმღერას. გუნდში ჰყავდა 30 წევრი.

შექმნა საკუთარი მუსიკით სიმღერები და თვითონვე გადილო ნოტებზე. ხალხურ ძველ სიმღერებს მღეროდა სრული სისწორით და ორიგინალობით.

ყოველთვის უსასყიდლოდ ემსახურებოდა რკინიგზასა და საზოგადოებას, – სხვადასხვა რაიონს, სოფელსა და ქალაქში; აგრეთვე, მოწაფეთა თვითმოქმედ წრეს უფასოდ ხელმძღვანელობდა. 1923 წელს გადაუხადეს საზოგადოებრივი მოღვაწეობის იუბილე. 1938 წლის 16 აგვისტოს საქართველოს სსრ ხალხური შემოქმედების კაბინეტმა დანიშნა გურჯაანის რაიონის მომღერალთა ეთნოგრაფიული გუნდის ხელმძღვანელად.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ივლიტა მაღალაშვილის მიერ მოწოდებული ცნობები;
3. სახალხო გაზეთი. - 1913. - № 1005. - დამატება № 177;
4. სსსრ კახეთის გურჯაანის საბჭო. - 1930. - 6 ნომბერი. - № 4668. - მოწმობა ბალაშვილისა და რაქვიშვილის ხელმოწერით;
5. გურჯაანის სრული საშუალო სკოლა: მადლობის ფურცელი. - 1936. - 27 ივნისი. - № 373;
6. დევიძე, კაკო. საინტერესო გუნდი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 27 ნოემბერი;
7. ხალხური შემოქმედების კაბინეტი. ცნობა. - 1938. - 16 აგვისტო. - № 111. - გრ. კოკელაძის ხელმოწერით;

8. საქ. სსრ მშრომელთა დეპუტატების გურჯაანის რაიონული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტი. - 1940. - 21 აპრილი. - № 492. - ძამუკაშვილისა და კილასონიას ხელმოწერით.

მაღალაშვილი, ლუარსაბ – კამერჰერი,

ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა მარშალი. 1894 წლის მაისის 2 ტფილისის სათავადაზნაურო კომიტეტის თავმჯდომარეობიდან გადადგა. საზოგადოებამ მადლობა გადაუხადა ხანგრძლივი სამსახურისთვის („კვალი“, 1894, № 25). ამავე წელს უარი განაცხადა ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა წინამძღოლობაზე.

ეკუთვნოდა მესამოცე წლების განათლებულ ქართველთა იმ ბრწყინვალე გუნდს, რომელმაც ქართული მწერლობისა და საზოგადოებრივი საქმიანობის აღორძინება-განვითარებაში დიდი ღვაწლი შეიტანა, საზოგადოება გაყინული წერტილიდან დასძრა და წარმატების გზას შეუყენა. მის ხელში ბევრი ქართული საზოგადო საქმე აღორძინდა: იმ დროის ყოველ ჩვენს საზოგადო საქმეს თავში ედგა და შესაფერ კვალსაც ატყობდა, რისთვისაც ყოველგვარ დამაბრკოლებელ ძალას (მთავრობის [...]) გაბედულად შეებრძოლებოდა ხოლმე. სხვათა შორის, მამაცური პასუხი გასცა მოსკოვის შაერაზმულ გაზ. „მოსკოვის უწყება“-ს გამოლაშქრებას, რომელმაც „სამშობლოს“ წარმოდგენის დროს საქართველოს ეროვნული დროშა სასაცილოდ აიღო. დიდი ამაგი დასდო სათავადაზნაურო სკოლასაც, მისივე თაოსნობით გაყვანილ იქნა კახეთის რკინის გზა.

გამოქვეყნებულია:

1. თბილისის მაზრის თავადაზნაურთა... // დროება. - 1882. - 23 მარტი. - №61. - გვ. 1-2. - გაგრძ. იხ.: გაზ. „შრომა“. - 1882. - 7 აპრილი. - №13. - გვ. 3;
2. მოწყალეო ხელმწიფე თავადო დავით ალექსანდრეს ძევ! // დროება. - 1885. - 17 მაისი. - №101. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1893. - 19 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
2. ლექსიკური პოლემიკა (გამოცანებით): მცირე წინასიტყვაობა // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 3-7. - სქოლიოში მოხსენიებულია: ი. ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე, გ. წერეთელი, აკაკი, ბეს. ლოლობერიძე, ლუარსაბ მაღალაშვილი, ს. მესხი, მეველე (დ. მიქელაძე), მ. ქიქოძე.

წყარო:

1. თ. ლ. ა. მაღალაშვილი: [ბიოგრაფია] // კვალი. - 1894. - №25. - გვ. 1-2.

მაღალაშვილი, ქეთევან კონსტანტინეს ასული (1894 –)

– მხატვარი-პორტრეტისტი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე. დაიბადა ქ. ქუთაისში. დაამთავრა საშუალო სასწავლებელი,

თბილისის სამხატვრო სასწავლებელი, მოსკოვის ფერწერისა და ქანდაკების სკოლა (1914-1917) და პარიზის კოლოროსის აკადემია (1923-1926). გამოფენებში მონაწილეობა დაიწყო 1927 წელს. განსაკუთრებით, თავი ისახელა პორტრეტების შესანიშნავი ხატვით, – მის მიერ ნახატი პორტრეტები მართო გარეგნული, ფოტოგრაფიული გამოსახულება კი არ არის, არამედ შინაგანი, სულიერი ვინაობისა და რაობის გამომეტყველი. აღსანიშნავია მისი: „ამხანაგი სტალინი 1902 წ.“, „თ. გოთობია“, „ბავშვის პორტრეტი“, „პროფ. შ. ამირანაშვილი“, „თ. ვირსალაძე“, „ავტოპორტრეტი“ და სხვ. მისი ნახატ-ნაშრომები შექმნილი აქვთ: 1. „იმელს“ („ამხ. სტალინი 1902 წ.“); 2. ხელოვნების მუზეუმს („მეტეხი“, „ი. ნიკოლაძე“, „ე. ახვლედიანი“, „ი. ნაზარიშვილი“, „შ. დადიანი“); 3. თბილისის კომუნალურ მუზეუმს („ამხ. სტალინი“, „მხატვრის დედა“); 4. საქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმს („ა. ნერეთელი“, „დ. კლდიაშვილი“, „გ. ორბელიანი“, „გ. ორბელიანი“); 5. საქართველოს თეატრალურ მუზეუმს („ამხ. სტალინი“, „ლ. ბერია“, „გ. ერისთავი“); 6. სოხუმის მუზეუმს („ს. ორჯონიკიძე“, „ალ. წულუკიძე“); 7. აღმოსავლეთის კულტურის მოსკოვის მუზეუმს („მხატვარი ნ. თამამშვიტი“). მასვე ეკუთვნის ნახატები: „კ. ჩარკვიანი“, „ლ. კეცხოველი“, „ილ. ჭავჭავაძე“, „ს. ჩიქოვანი“, „ბ. ბალანჩივაძე“, „კ. გამსახურდია“, „მ. თოიძე“, „ნატა ვაჩნაძე“, „ვერიკო ანჯაფარიძე“, „ვე. გოძიაშვილი“, „ს. ქობულაძე“, „არ. ქურდიანი“, „ვე. ლენინი“ და სხვ.

ცნობილია მხატვარ-რესტავრატორადაც. დიდხანს მუშაობდა მუზეუმში, 1926-1937 წლებში გადმოიღო ქართული ხელოვნების ნიმუშები, მონაწილეობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მონაწილე ექსპედიციებში, გადმოიღო ძველი ისტორიული ძეგლებიდან ფრესკები, მოზაიკები, მინიატურების ასლები და სხვ. ამ მხრივ, განსაკუთრებით აღსანიშნავია მის მიერ დავით გარეჯის მონასტრის X საუკუნის შესანიშნავი ფრესკა „საიდუმლო სერობა“.

მამამისიც მხატვრობას მისდევდა. მისი ნათესავი იყო ცნობილი მხატვარი რომანოზ გველესიანი (1859-1884).

მის შესახებ:

1. ქართველი ქალი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №37. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
2. გუდიაშვილი, ნინო. საქართველოს მხატვარი ქალები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 8 მარტი. - № 10;
3. აღზაზიშვილი, შალვა. ქეთო მალალაშვილის მხატვრობა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 5.

წყარო:

1. საბჭოთა საქართველოს მხატვრები: ფერწერა, ქანდაკება, გრაფიკა, დეკორატიული მხატვრობა / ნინასიტყვ. ავტ.: ლეო ესაკია; შემდგენ.: გ. გაბუნია, ნ. გუდიაშვილი, შ. კვასხვაძე, არ. ჯინჭარაძე; საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირი; საკავშ. სამხატვრო ფონდის საქართვე. განც-ბა. - თბ., 1941. - გვ. 67.

მაღალდაძე, ნიკოლოზ დიმიტრის ძე

– მოლექსე, წმიდათა ცხოვრების გამლექსავი. გალექსა და გამოსცა: „საუნჯე სულისა“, „ვენებანი წარმოდგენილნი მრუშებისა და სიმთვრალისაგან“, „ცხოვრება და ვნება წმიდისა დიდისა მონამისა ეკატერინასი“, „ცხოვრება წმიდათა მოციქულთა სწორთა მეფე კონსტანტინესი და დედისა მისისა დედოფლისა ელენასი“.

ცალკე გამოცემულია:

1. ხელთა პოენისათვის პასექისა / შედგენილი მღვდლის ნიკოლოზ დიმიტრის ძის მაღალდაძესაგან. - თბ., 1878 (ექ. ხელაძის სტ.). - კანი, 27 გვ.; 16სმ.;
2. ნამება წმიდისა დიდებულისა, დიდისა მონამისა და ძლევა შემოსილისა გიორგისა / ლექსად თქმული მღვდლის ნიკოლოზ დიმიტრის-ძის მაღალდაძისაგან. - თბ., 1879 (ექ. ხელაძის სტ.). - 52, [2] გვ.; 17სმ.;
3. ვნებანი წარმოდგენილნი მრუშებისა და სიმთვრალისაგან / ლექსად თქმული მღვდლის ნიკოლოზ მაღალდაძისაგან. - ტფ., 1883 (ექ. ხელაძის სტ.). - 32 გვ.; 21სმ.;
4. დაუსრულებელი მაჩვენებელი კვირიაკეთა, აღდგომის სახარებათა და ხმათა / შედგენილი მღ. ნიკოლოზ დიმიტრის-ძის მაღალდაძესაგან, ხოლო გამოიცა წიგნი ესე ნებართვითა მისის მაღალ ყოვლად უსამღუდელოესობის პაველ არხიების-კოპოსისა საქართველოს ექსარხოსისა, საფასითა არხიმანდრიტის მაკარისა, სასარგებლოდ ეპარქიალურ ქალთა-სასწავლებელისა ჩყბე-სა წ. თებერვლის კე-სა დღესა. - ტფ., 1885 (ექ. ხელაძის სტ.). - 76 გვ.; 17სმ.;
5. ცხოვრება და ვნება წმიდისა დიდისა მონამისა ეკატერინასი: [ლექსად] / შედგენილი მღვდლის ნიკოლოზ მაღალდაძისაგან. - თბ., 1885 (ექ. ხელაძის სტ.). - 52 გვ.; 20სმ.;
6. ცხოვრება წმიდათა მოციქულთა სწორთა მეფე კონსტანტინესი და დედისა მისისა დედოფლისა ელენასი / ლექსად თქმული მღ. ნიკოლოზ დიმიტრის-ძის მაღალდაძესაგან. - თელავი, 1890 (სტ. ე. ხელაძისა). - 81 გვ.; 25სმ.;
7. საუნჯე სულისა / პოემა მღვდლის ნიკოლოზ დიმიტრის-ძის მაღალდაძესი. - სიღნაღი, 1892 (ექ. ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 16სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ლექსნი მათის იმპერატორებთის დიდებულებაზედ და მათის სიკუდილის განმზრახველზედ // საქართველოს სასულიერო მახარებელი. - 1868. - №4. - გვ. 123-126;
2. სიბრძნე სოლომონისა: (ზღაპარი ქიზიყში გაგონილი და ჩანერილი მღვდელ ნიკოლოზ მაღალდაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №6. - განყ. III. - გვ. 21-28;
3. ხელმწიფის ცოლი ქალ-ბაყაყი: (ზღაპარი, ქიზიყში გაგონილი და ჩანერილი მღვდ. ნ. მაღალდაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №6. - განყ. III. - გვ. 1-20.

წყარო: არ არის მითითებული.

მაღაროელი, თომა [თომა ზაქარიას ძე ნასიძე] (1872, 17/VI –) – ბელეტრისტი, სახალხო მუშაკი და საზოგადო მოღვაწე, – რწმენით სოციალ-ფედერალისტი (დაიბადა 1872 წლის 17 ივნისს სოფ. მაღაროს, სიღნაღის მაზრა, ქიზიყში. მამა, – ზაქარია, – აზნაური, შინაური სწავლით, დედა, – სოფიო, – გლეხის ასული), თვითნაკითხი („ვისრამიანი“, „ყარამიანი“, „ქალ-ვაჟიანი“ და სხვ. ზეპირად იცოდა). თ. მაღაროელი სწავლობდა სოფ. მაღაროს სკოლაში, გაათავა საცხენისის ორკლასიანი და თბილისის უმაღლესი საქ. სასწავლებელი საოსტატო ინსტიტუტთან. ხელოვნების დიდმა მოყვარულმა თავისით შეისწავლა მხატვრობა, მუსიკა და სხვ. მსახურობდა თბილისის სახაზინო პალატაში, ფოსტა-ტელეგრაფის სამმართველოში და სარკინისგზო ფოსტის ვაგონის უფროს-მოხელედ. 1905 წლის რევოლუციონურ მოძრაობის დროს გაფიცვის მოწყობისა, პროპაგანდა-აგიტაციისა, არსებული წეს-წყობილების დასამხობად მონაწილეობისა და „სრულიად რუსეთის ფოსტა-ტელეგრაფის კავშირში“ მონაწილეობისათვის 1906 წლის იანვრის 28 მეტეხის ციხეში ჩასვეს, რის გამო შემდეგ სამსახურში აღარ მიიღეს და კერძო ვეჟილობას მიჰყო ხელი. მხურვალე მონაწილეობა მიიღო „ქართული კლუბის“ დაარსებაში, რომლის ერთ პირველ მამასახლისთაგანადაც აირჩიეს. აქ დიდი ამაგი დასდო კლუბის მოწყობას. 1909-1915 წლებში ავღაბრის სახალხო თეატრს მეთაურობდა, შეადგინა ამავე თეატრში სახალხო წარმოდგენების მმართველ წრის წესდება და წრის თავმჯდომარედ ირიცხებოდა 1911-1915 წლებში, რომლის დროსაც აყვავდა წრის მოღვაწეობა: წარმოდგენები მუდმივ იმართებოდა (არაქსიანისეულ და მურაშკოს) თეატრებში, მოაწყო მომღერალთა გუნდი (საკუთარ ეროვნულ ტანისამოსით), შთასაბერ საკრავების ორკესტრი, მართავდა კონცერტებს, ლიტერატურულ გასამართლებათ და სხვ., რითაც მდებო ხალხში შექმნდა ეროვნულ-ხალხოსური თვითმემეცნება და ხელოვნების შეგნება-სიყვარული. ასრულებდა რეზონიორთა როლებს და სხვადასხვა გუნდებშიაც მონაწილეობდა, როგორც მომღერალი. 1917 წლის გადატრიალების შემდეგ ამხანაგებმა ისევ მიიწვიეს სამსახურში ფოსტა-ტელეგრაფის სამმართველოში კავშირის გამგეობის წევრ-მდივნად, სადაც აქტიურ მონაწილეობას იღებდა გაეროვნულების საქმეში: გაქართველების შემოღებისთვის სხვადასხვა კომისიებში მუშაობდა. სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1905 წელს, წერდა თანამედროვე საზოგადოებრივ საკითხების შესახებ („სახალხო საქმე“, „Речь“, „საქართველო“, „თეატრი და ცხოვრება“ და სხვ.), ქართულად – თ. მაღაროელისა და რუსულად – Магарский-ის ფსევდონიმებით. დასწერა ვრცელი [...] და ჩრდილოეთის ტალღები [...] სურათებით წარმოადგენს. გვისურათებს მე-19 საუკუნის 50-იანი წლებიდან ჩვენს დრომდე მთელ ხანას, დაწერილია საუცხოო ენით, მნიშვნელობის დიდი განძია. რუსულიდან სთარგმნა პოტაპენკოს ისტორიული

მოთხრობა „ჯვარისა და სარწმუნოებისათვის“, საქართველოს წარსულიდან (მე-16 ს.).

გამოქვეყნებულია:

1. *კმარა ბატონებო! (ჩვენი დეპუტატების გარშემო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №35. - გვ. 1-3;*
2. *ქართული საერო და საეკლესიო გუნდები // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 11-12;*
3. *შიოს დილა ნამდვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №8. - გვ. 14-15.*

წყარო: არ არის მითითებული.

მაღლაკელიძე, ალექსანდრე სარდიონის ძე (1902, 4/XI –) – მსახიობ-რეჟისორი, სამეგრელოდან – (დაიბადა ქ. ზუგდიდს. მამა მოსამსახურე იყო, დედა – დისახლისი). საშუალო განათლება მიიღო ქუთაისში [სწავლობდა ხონის ვაჟთა გიმნაზიაში და ქუთაისის I გიმნაზიაში (დაასრულა 1920 წელს)], უმაღლესი – ტფილისში. 1921-1924 წლებში აკ. ფალავას ხელმძღვანელობით არსებულ დრამატულ სტუდიაში სწავლობდა. სცენისადმი მისწრაფება პატარაობიდანვე ჰქონდა. სცენაზე პირველად გამოვიდა 1921 წელს ნ. ჩხეიძისა და მ. ქორელის წარმოდგენაში მ. ქორელის ხელმძღვანელობით („სიყვარულის ძალა“, ბიჭის როლში). შემდეგ მუშაობდა ოთხი სეზონი (1922-1926 წწ.) რუსთაველის თეატრში, 1926-1928 წლებში – ბათუმის სახელმწიფო თეატრში, 1928-1931 წლებში – მარჯანიშვილის თეატრში, 1937 წლამდე სტუდენტი – საინჟინრო დარგის, 1937 წლიდან – თელავის სახელმწიფო თეატრში სამხატვრო ნაწილის გამგედ და რეჟისორად. როგორც მსახიობს, ამჟღავნა არა სწამს (შეუსრულებია: ჯაკომო – „ბეატრიჩე ჩენჩი“, ფრონდოზო – „ცხვრის წყარო“, ირინარხი – „კაკალ გულში“ და სხვ.). 1928 წლის ზაფხულში აღმოსავლეთ-დასავლეთ საქართველო შემოიარა პიესებით: „რღვევა“, „ხანუმა“ და სხვ. 1932 წელს ურალში (ბელორეჩკა) თავისი ხელმძღვანელობით, მუშა-მოსამსახურეთა ძალებით დასდგა „რღვევა“; 1937 წელს თელავში – „ცხვრის წყარო“ (განახლებული), „კაცია ადამიანი“, „ნაცარქექია“. სათეატრო ხელოვნებასთან ერთად საალმწიფელო დარგშიაც მუშაობს, როგორც ქვანახშირის მაღაროების ინჟინერი. ეკუთვნოდა დურუჯის კორპორაციას, 1921 წლიდან ხელოვნების მუშაკთა კავშირის წევრი. მისი აზრით, სცენაზე განუყრელნი არიან დრამატურგი, მსახიობი და რეჟისურა, – უფრო მეტ მნიშვნელობას აძლევს რეჟისორობას.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომი: [ხელნაწერი].

მაღრაძე, იაკინთი (– 1904) – რევოლუციონერი-ორგანიზატორი, ხარაგოულის რაიონის ს. დ. ბ. ორგანიზაციის ერთი ხელმძღვანელთაგანი, მოკლულ იქნა 1904 წელს.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 17.

**მაყაშვილი, ალექსანდრე [სანდრო] ლუ-
არსაბის ძე [იზივე „პელიჩი“] (1855 – 1908)**

– რევოლუციონერი, – ერთი პირველი ხალხოსან-თაგანი, პროპაგანდისტი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – ილია ჭავჭავაძის ბიძაშვილი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. იყალთოში). სწავლობდა თბილისის პირველ გიმნაზიასა და პეტერბურგის უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე (სხვა ცნობით, თბილისის გიმნაზიის მე-3 კლასიდან გამოსული, პეტერბურგში აგრონომიას სწავლობდა).

რუსეთში დაუახლოვდა რევოლუციურ-ხალხოსნური მოძრაობის ხელმძღვანელთა და მათი იდეის გამარჯვებას ხელს უწყობდა.

1876 წელს, რუსეთიდან საქართველოში წამოსვლის დროს, სამხედრო გზის სადგურებზე გაავრცელა ნებადაურთველი წიგნაკები: 1. „4 стражника“; 2. „Правда-кривда“; 3. „Народные чтения о смутном времени на Руси“, რის გამოც შეიპყრეს (გაჩხრეკის დროს აღმოაჩნდა: „Умственное развитие Европы“, „Анархизм по Прудону“ და „Общая идея революции в XIX в.“ და დიდის ამბით (თავით-ფეხამდე შეიარაღებული 6 ჩაფრით და ხმალამოღებული ურიადნიკის თანხლებით) თელავიდან თბილისს ჩამოიყვანეს, ჯერ საკომენდანტოში, შემდეგ მეტეხის ციხეში ჩასვეს და ყოველგვარი ლაპარაკი აუკრძალეს: თავის თავთანაც კი არ შეეძლო დალაპარაკება, რის გამოც დაავადმყოფდა. მისმა შეპყრობამ და ასეთმა სასჯელმა თბილისში დიდი ჩოჩქოლი და მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. აჰყარეს ყოველგვარი უფლება: არ შეეძლო სამსახურში შესვლა, არც ხმა ჰქონდა, – ოჯახი მისი ჟანდარმერიის მუდმივი მეთვალყურეობის ქვეშ იყო და სიკვდილამდე ჩხრეკდნენ. მიუხედავად ამისა, ალ. მაყაშვილი რევოლუციურ მუშაობას არ ჩამოშორებია: თბილისში გ. გაბაშვილის წრეში მონაწილეობდა, რუსეთის რევოლუციონერებთან კავშირი ჰქონდა, რისთვისაც კავკავს დადიოდა ხოლმე, გლეხებს წიგნებსა და გაზეთებს უკითხავდა (რაც იმ ხანად დიდ სახიფათო საქმედ ითვლებოდა) და სხვ.

საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც აქტიურად მონაწილეობდა: სოფ. ყვარელში (სადაც ჯერ კიდევ 3 წლის ბავშვი გადიყვანეს) სკოლა ააშენებინა, დიდი ამაგი დასდო საავადმყოფოს აგებას, პირველმა ჩაიტანა და გლეხებს გააცნო ვენახების შესანამლი მანქანა და, საერთოდ, გლეხკაცობის კულტურულ დანიანურებას ყოველმხრივ ხელს უწყობდა და ეხმარებოდა, თუმცა გლეხები უნდობლად უყურებდნენ და აბუჩადაც იღებდნენ: პირველად რომ სარევოლუციო-პროპაგანდისთვის, გლეხკაცობის გამოფხიზლებისა და ამოძრავებისთვის შეიპყრეს, ციხეში ჩასვეს და მის შესახებ გლეხებს ჰკითხეს, რა დააშავა, რომ ციხეში ჩასვესო, – მიუგეს: „რა მოგახ-

სენოთ! ამბობენ, „კაპეიკი“ მოუპარავს და იმისათვის დაუჭერიათო. აფსუსი არ არის, ამისთანა ვაჟკაცი კაპეიკის გულისათვის წახდესო!“ (ამ „კაპეიკის“ მოგონებით დაცინვით გულისხმობდნენ მის მიერ გავრცელებულ რევოლუციური შინაარსის წიგნაკს „Копейка“). მთელი მამული სოციალისტურ საქმიანობას შეაფლანგა, ხოლო როცა გარდაიცვალა – არც არავინ ახსენა და მისი მზრუნველობით აშენებულ სკოლაში კი გლეხთა მჭამელების სურათები ჩამოჰკიდეს.

ცნობილი იყო, როგორც თავისებური, ორიგინალური კაცი. უმეტესად, იხსენიებდნენ სანდროს და პარტიული ნოდებით – პელიჩის (დედის – პელოს გამო) სახელით.

წერდა ლექსებს გლეხთა ყოფა-ცხოვრებიდან და ლექსებსაც „სანდროს“ ფსევდონიმით.

მისივე თანამოღვაწე იყო იოსებ (სოსო) რამაზის ძე მაყაშვილი, იყალთოელი, რომელიც სოფელ-სოფელ მასწავლებელთა შორის ხალხოსნურ პროპაგანდას ეწეოდა. კავშირი ჰქონდა ასეთივე რევოლუციური მუშაობის მწარმოებელ სოფელ საბუეს მასწავლებელ ჭიჭინაძესთან.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი კახიდამ // საქართველოს მატყანე. ივერია. - 1878. - № 30. - გვ. 1-2;
2. გულის სწორს: [ლექსი] // იმედი. - 1882. - №5. - გვ. 64;
3. როდემდის უნდა: [ლექსი] // იმედი. - 1882. - №7-8. - გვ. 98;
4. შური: [ლექსი] // იმედი. - 1882. - №5. - გვ. 40.

წყარო:

1. მისი ასულის – ნინო მაყაშვილი-ტაბიძის და ლევან ჩერქეზიშვილის მოგონებანი;
2. საქართველოს რევოლუციური მუზეუმი. თავად მაყაშვილის საქმე // თბილისის ჟანდარმთა საქმე. - № 19/9;
3. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 489;
4. მანსვეტაშვილი, იაკობ. – ა) ჩემი წარსულიდან // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 5. - გვ. 82; ბ) მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვე და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: L4, 238;
5. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვე.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 399.

მაყაშვილი, იოსებ [სოსო] რამაზის ძე

(დაახლ. 1856 –) – რევოლუციონერ-პროპაგანდისტი, – ალექსანდრე ლუარსაბის ძე მაყაშვილის თანამოღვაწე, ერთი ხალხოსანთაგანი, კახეთიდან (დაიბადა სოფ. იყალთოში, დაახლოებით 1856 წელს). სწავლობდა თბილისის კლასიკურ გიმნაზიაში, იყო

ხალხოსანთა წრის წევრი. სოფელ-სოფელ, მასწავლებელთა შორის რევოლუციურ პროპაგანდას ეწეოდა, კავშირი ჰქონდა სოფ. საბუეს მასწავლებელ ჭიჭინაძესთან, რომელიც ასეთივე მოღვაწეობას მისდევდა. ხალხოსანთა დაპატიმრების დროს, 1876 წელს, სხვებთან ერთად, ისიც დააპატიმრეს. ამ დროს 20 წლის იქნებოდა.

წყარო:

1. საქართველოს სარევოლუციო მუზეუმი. თავად მაყაშვილების საქმე // თბილისის ჟანდარმერიის საქმე. - № 19/9;
2. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 489;
3. კალენდარი. - 1930. - 20 ივნისი.

მაყაშვილი, კონსტანტინე [კოტე] ზაქარიას ძე (1875, 13/XI –M1927, 29/VIII) –

მგოსანი, – ლირიკოს-სატირიკოსი და საზოგადო მოღვაწე, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. იყალთოში, წვრილი მემამულის, მამულის პირადი მოვლით გატაცებული ხელმოკლე თავადის ოჯახში. დედა კახელი იყო ჰყავდა, სოფ. ოჭიოდან, აბელიშვილის ასული, შინაურულად, ქართულ მნიგნობრობაზე აღზრდილი). 5 წლისას მამა გარდაეცვალა და პატარობიდანვე რუსულ ზღაპრების კითხვით გარუსების გზას დაადგა. 9 წლისა გატაცებით კითხულობდა სენტიმენტალურ რომანებსა და ისტორიული ხასიათის წიგნებს. 10 წლისა ბიძამ – დედის ძმამ – სათავადაზნაურო სკოლაში მიაბარა, სადაც ჩინებულად სწავლასთან ერთად, მთელ თავისუფალ დროს წიგნების კითხვას ანდომებდა, გატაცებული იყო მაინ რიდის, ვალტერ სკოტის და გ. ებერსის ნაწარებით. მეორე კლასის დასრულებისთანავე, მეორე გიმნაზიაში განაგრძო სწავლა, წარჩინებით დაამთავრა და, 1895 წელს, სათავადაზნაურო ოცმანეთიანი სტიპენდიით, პეტერბურგის უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე შევიდა. აქ იგრძნო სამშობლო ენის ცოდნის აუცილებლობა და შეუდგა „დაბადების“, სახარების, „ვისრამიანისა“ და სხვ. კითხვას. უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტზე გადინაცვლა ქართულის უკეთ დაუფლებასთან ერთად, არაბულისა და სპარსული ენების შესასწავლად, მაგრამ სტუდენტთა არეულობაში ჩაერია, რის გამოც გამორიცხეს და 1898 წელს ვიბორგის ციხეშიაც იჯდა. სამშობლოში დაბრუნებული ქართული ლიტერატურის შესწავლას შეუდგა.

მსახურობდა 1900 წლიდან ქართულ გიმნაზიაში რუსული ენის მასწავლებლად და აღმზრდელად, 1903 წელს აირჩიეს სათავადაზნაურო ბანკში დამფასებლად, 1915 წლიდან – დირექტორად, საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ – თბილისის კომუნალური ბანკის საადგილმამულო განყოფილების დირექტორად და სხვ.

საზოგადოებრივ სარბიელზე – 1903 წელს თელავის მხრით აირჩიეს სათავადაზნაურო დაწესებულებებში დეპუტატად, 1906-1909 წლებში მონაწილეობდა ქართული დრამატული საზოგადოების გამგეობაში, ერთი დამაარსებელთაგანი იყო „ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოების“, მესვეურთაგანი ქართველ მწერალთა პირველი კონფერენციის, თავმჯდომარე მწერალთა კავშირის, ინიციატორი სახელოვნო ცენტრის, საქართველოს პირველ პარლამენტში სახელოვნო კომისიის თავმჯდომარე, სრულიად საქართველოს ხელოვნათა კულტურული კავშირის მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე, მხურვალე მონაწილეობას იღებდა თითქმის ყველა ქართულ საზოგადო დაწესებულებაში; მისი თავგამოდებით შეიქმნა სათავადაზნაურო დაწესებულებასთან განსაკუთრებული ფონდი მეცნიერების, მწერლობის, ხელოვნების და მუსიკის დარგში ყოველი გამოჩენილი ნიჭიერი ახალგაზრდის დასახმარებლად განათლების და მთავრებისათვის (წოდებრიობისა და მიმართულების განურჩევლად) და სხვ.

სამწერლო ნიჭი ბავშვობიდანვე გამოაჩნდა. პირველი ლექსი 9 წლისამ დაწერა რუსულ ენაზე. პირველ კლასში სწავლის დროს, 10 წლის ბავშვი, თითქმის ყველა ამხანაგს უწერდა ლექსს. პირველი ლექსი-სატირა „ნუგეში მტირალს“ გამოაქვეყნა 1901 წელს „ცნობის ფურცელში“ (№ 1401), დაახლ. 1902 წელს – რომანსი „დავრდომილი“.

უმთავრესად, წერდა ლირიკულ ლექსებსა და სატირულ პოემებს, ზოგჯერ – რუსულადაც. თარგმნა ლოპე დე ვეგას „ცხვრის წყარო“ („ფუნტე ოვეზუნა“), რომლის დადგმითაც, 1922 წლის ნოემბრის 25, კ. მარჯანიშვილმა ქართული თეატრის განახლება დაიწყო.

კ. მაყაშვილის შემოქმედების მთავარი ჰანგია „ტანჯულ სამშობლოს“ სულისკვეთებათა გამოთქმა. იგი ლაჩარტ გმობს და ვაჟკაც-გმირებს მოუწოდებს ბრძოლის ველზე ცხოვრების სულის ჩასადგმელად. მას სწამს, რომ თუმცა მონობა უღვთოდ გვანევს, მაინც „გამარჯვება ჩვენია“ და ამ იმედით გამხსნევებული თანამემამულეთ შესძახის:

„ნინ! ნუ შედრკებით არწივნო!
გმირთ ელის ხალხი ტანჯული;
ძირს დავსცეთ ძველი კერპები,
ეხლა ვინამოთ სხვა სჯული!“

დაუნდობლად კიცხავდა იმ თავადაზნაურობას, რომელიც „სოფელში ხვრინავდა, ქალაქში ბრდღვინავდა, ბანკში კარგავდა მამულს, ჯიბეში ვერ ინახავდა ფულს“. თუმცა, დრომ უწყალომ მაყაშვილებს მწარე ხვედრი არგუნა, წუთისოფელი ვერ გაძღა „მაყაშვილთა წამებით“ და პირადად კ. მაყაშვილის ასული – 17-18 წლის უმშვენიერესი არსებათაგანი – მარო ომის ქარცეცხლმა შეინირა, უსამართლობისა და უხეშობის წინაშე მაინც ქედს არ მოვიხრი, „მოლუნულს ვერ მნახავო“, რითაც თანამემამულეთ სულის სიმტკიცეს უწერგავდა.

მისი ფსევდონიმები და ხელმოწერები: ორი-ენტალისტი, კ. ერუფაქიძე, კ. მ., მაყაშ-ი, СПИРИТ (რუსულ ლექსებს აწერდა), კოტე.

გარდაიცვალა 1927 წლის აგვისტოს 29, წაღვერში. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში, თბილისში.

ცალკე გამოცემულია:

1. კრება ანუ ბიბლიოთეკის დაარსება: [ლექსად]. - თფ., 1903 (კ. თავართქილაძის სტ.). - კანი, 31 გვ. - [სხვა წყაროებში შეცდომით ლ. მაყაშვილის მონერით არის ნაჩვენები];
2. ლირიკა / კ. მაყაშვილი. - თბ., 1914 (სორაპანიის სტ.). - X, 99 გვ.: პორტრ.; 24 სმ.;
3. ეშმაკი საქართველოში: სატირა. - ტფ.: სახელგამი, 1926 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 175 გვ.; 17სმ. - ეპიგრაფი ლექსად.

გამოქვეყნებულია:

1. ნუგეში მტირალს: (ლექსი) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 6 მარტი. - №1401. - გვ. 1-3. - შეცდომების გასწორება იხ. №1402, გვ. 2;
2. ამირანი: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 17 თებერვალი. - №1. - გვ. 2;
3. შუა ზამთარში, მკაცრ სიცივეში: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 2;
4. ძველს ღმერთებს: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 2;
5. გაკვრით: [სომხური გაზეთების გამოლაშქრება ქართველების წინააღმდეგ] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 4 მარტი. - №9. - გვ. 1-2;
6. ვინ არის დამნაშავე: [იუმორისტული სცენა] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 2-4;
7. მოწოდება: [ლექსი] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
8. ნანგრევებზე დასავლეთ საქართველოში: [ლექსი] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 4 მარტი. - №9. - გვ. 2;
9. სტიროდა... ცრემლი სდიოდა: [ლექსი] // მეგობარი. - 1906. - 22 ოქტომბერი. - №24. - გვ. 2;
10. ჩვენი ლიბერალი // პატარა გაზეთი. - 1906. - 7 მარტი. - №11. - გვ. 2;
11. სამი სურათი: (ილია ჭავჭავაძის ხსოვნას) [ლექსი] // ისარი. - 1907. - 3 ნოემბერი. - №242. - გვ. 2. - ფელეტონი;
12. ადამიანის სიმღერა: [ლექსი] // დროება. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №23. - გვ. 2. - ფელეტონი;
13. რამანსი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 6;
14. სულის სალარო: [ლექსი] // [ნიავი: სალიტერატურო კრებული / პ. თუმანიშვილის გამოცემა. - თბ., 1908]. - 288 გვ.;
15. ტურფავ, ნარნარო ნეტა სადა ხარ!: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №6. - გვ. 7;
16. გაზაფხულის ბრალია: (ხუმრობა). [ლექსი] // ფასკუნჯი. - 1909. - №8. - გვ. 1-2. - უკანასკნელი სტროფის შესწორება იხ.: №9. - გვ. 15;
17. პოეტის სტუმრები: [პოემა] // ფასკუნჯი. - 1909. - №1. - გვ. 2-7;

18. ლამე: [ლექსი] // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №1. - გვ. 4;
19. მხატვარი: [ლექსი] // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 11 მაისი. - №4. - გვ. 2;
20. სინამდვილე: [პროზა] // ერი. - 1910. - №2. - გვ. 11-13;
21. სიტყვა და საქმე: [იუმორისტული მოთხრობა] // ერი. - 1910. - №3. - გვ. 7-10;
22. ლამე: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 187-189;
23. ეშმაკი საქართველოში: (სატირა). [პოემა] // გრდემლი. - 1912. - ნიგნი I, განყ. 1. - გვ. 73-212;
24. ახალგაზრდობას: [ლექსი] // კლდე. - 1913. - №1. - გვ. 6-7;
25. ბიბლიოგრაფია: თხზულებანი. („თემი“-ს გამოც.). თბილისი. 1914. // ცხოვრება და მეცნიერება. - ქუთაისი, 1914. - №1. - გვ. 12;
26. სიმღერა: ლალე, ლალე, შენ კი გენაცვალე [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1914. - გვ. 176-178;
27. გული: [ლექსი] // საფირონი / რედაქტორ-გამომცემელი გიორგი ლეონიძე. - თბილისი, 1916. - №1. - გვ. 2;
28. სიკვდილ-სიცოცხლის ცეკვა: [პოემა] // მერანი: [სალიტერატურო-სამხატვრო კრებული / მხატვარი ვალიკო სიღამონ-ერისთავი]. - ტფ., 1916 (სტ. „შრომა“). - 138, [5] გვ.: ილ.; 26 სმ.. - (გაზეთ „საქართველოს“ პრემია; ნიგნი 1);
29. იცი რა?: [ლექსი] // ლილა: სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული / რედ. ი. გრიშაშვილი. - თბ., 1917. - გვ. 7;
30. გული: [ლექსი] // საფირონი: [კრებული] / გ. ლეონიძის რედ.. - [ტფ., 1918] (სტ. „ქართლი“). - 16 გვ.: ილ.;
31. ირაზმება ივერთა ჯარი: [ლექსი] // საქართველო. - 1918. - 27 მარტი;
32. რომანსი: [ლექსი] // პრომეთე. - 1918. - №1. - გვ. 24;
33. ვინ დასდევს ერთს?: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 146-148;
34. ფისოს: [ლექსი] // ლილა: სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული / რედ. ი. გრიშაშვილი. - თბ., 1920. - გვ. 8;
35. პათოსები: [ლექსი] // ლომისი. - 1922. - №3. - გვ. 3-6;
36. ახალგაზრდა პოეტებს // ლილა / რედ. ი. გრიშაშვილი. - თბ., 1924 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 16 გვ.;
37. ახალგაზრდა ქალს: [ლექსი] // ისპირი. - ბათუმი, 1924. - №1. - გვ. 13;
38. სიცოცხლის თავდაღმართზე: [ლექსი] // ახალი კავკასიონი. - 1925. - №1. - გვ. 7-8;
39. შიო არაგვისპირელის ხსოვნას: [წერილები] // კომუნისტისტი. - 1926. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1895. - 15 ივნისი. - №124. - გვ. 1;
2. ი. ჩ. (იოსებ ჩარეიშვილი). პეტერბურგი // ივერია. - 1895. - 16 დეკემბერი. - №272. - გვ. 2-3;
3. ევდოშვილი, იროდიონ. სამშობლოს ცაზე: [იუმორისტული წერილი: გაზ. „ივერია“ და მისი ახალი რედაქტორი ალ. სარაჯიშვილი; ტყუილის სადგურის მოუწყებლობა და ანტისანიტარული მდგომარეობა;

- „ცნობის ფურცელი“ სატირიკოს კ. მაყაშვილის შესახებ // კვალი. - 1901. - №52. - გვ. 1065-1066;
4. პრესა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 20 დეკემბერი. - №1676. - გვ. 4;
 5. ჟურნალ-გაზეთებიდან // კვალი. - 1901. - №11. - გვ. 183;
 6. თეატრის ახალი გამგეობა: [შემადგენლობა] // ნიშადური. - 1907. - №6. - გვ. 4;
 7. ფირცხალავა, ზ. ილია ჭავჭავაძის საღამოს გამო // ისარი. - 1907. - 1 ნოემბერი. - №240. - გვ. 3;
 8. ქართ. საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება // ისარი. - 1907. - 22 სექტემბერი. - №207. - გვ. 2;
 9. კვირას, 28 სექტემბერს, დილის 11 საათზე... // კვალი. - 1908. - 20 სექტემბერი. - №17. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, №18, გვ. 1; №19, გვ. 1; №20, გვ. 1..;
 10. კვირას დეპუტატთა საკრებულოში შესდგა... // კვალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
 11. რედაქციისაგან // ნიშადური. - 1908. - №50. - გვ. 16;
 12. სალიტერატურო სამხატვრო... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 23 ოქტომბერი. - №16. - გვ. 1;
 13. სიტყვა კაზმული მწერლობის საზოგადოების დამფუძნებელი კრება // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 4;
 14. -ხ. ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოების წევრთა დამფუძნებელი კრება // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
 15. თფ. სათ. - აზნ. ბანკის შემფასებელი კომისიის თავმჯდომარე... // ივერია. - 1909. - 1 ივნისი. - №22. - გვ. 1. - ახალი ამბები და დეპეშები;
 16. „სათავად-აზნაურო ბანკის რწმუნებულთა“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 30 მაისი. - №25. - გვ. 3. - ახალი ამბები;
 17. ტფილისი: სიტყვა-კაზმული მწერლობა // დროება. - 1909. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 3. - ახალი ამბავი;
 18. აზინდა (ბეგლარ ალაიანი). ჩვენს მინაზე: (კვირიდან კვირამდე) // ხალხი. - 1910. - 1 თებერვალი. - №5. - გვ. 3;
 19. ქართული თეატრი დღეს... // საქმე. - 1910. - 27 სექტემბერი. - №27. - გვ. 1;
 20. ყარაშვილი, ანდრია. დავრდომილი სნეული: რომანსი // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1910. - №1. - გვ. 23-24. - თან ახლავს კ. მაყაშვილის ტექსტი და მუსიკალური ნოტები;
 21. ხომლედი. კრიტიკული შენიშვნები: („გრდემლი“, სალიტერატურო კრებული. წიგნი I.) // შინაური საქმეები. - 1912. - №41. - გვ. 9-11;
 22. ახალი სიმღერა „დავრდომილი სნეული“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 16;
 23. კვირხილა. ანკეტა ანუ დღევანდელი ქართველების აზრი ქალთა შესახებ: (სიტყვები დალაგებულია „სახ. გაზ.“ აღფავითი) // მათრახი. - 1914. - №4. - გვ. 2;
 24. [კოტე მაყაშვილი]: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გარეკანის პირველი გვ.;
 25. კ. მაყაშვილის ლირიკა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №3. - გვ. 15;
 26. კოტეტიშვილი, ვახტანგი. - ა) კონსტანტინე მაყაშვილი. ლირიკა. 1914 // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №22. - გვ. 3-4. - დართული აქვს პორტრეტი; ბ) სალი გული: (ლირიკა კ. მაყაშვილისა) // განათლება. - 1914. - №8. - გვ. 592-604; №9. - გვ. 642-648;
 27. რედაქციამ მიიღო ახალი წიგნები... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 16;
 28. სამი მგოსანი: ა. შანშიაშვილი. კ. მაყაშვილი. ი გრიშაშვილი [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №18. - გვ. 9;
 29. შემონირულება ქართულ თეატრის ასაშენებლად: ქართულ დრამატულ საზოგადოების გამგეობას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 15;
 30. ჩხეიძე, გიორგი (გ. ქუჩიშვილი). ორი დრო: ძღვნად კ. მაყაშვილს. [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №35. - გვ. 8;
 31. „ეშმაკი საქართველოში“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №46. - გვ. 15;
 32. ვაჟა-ფშაველა ქართველმა ერმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №32. - გვ. 16;
 33. მგოსან კ. მაყაშვილის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 15;
 34. საბურთალოს დრამ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 15;
 35. სიტყვა-კაზმულ საზის კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;
 36. ქართველ მწერალთა კონფერენცია-საპატო თავმჯდომარე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 1;
 37. ხელოვნების სექცია // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №2. - გვ. 15;
 38. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
 39. ნერეთელი, სვ. სამუსიკო საზოგადოების ახალმა გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №11. - გვ. 7;
 40. ბარნოვის იუბილე // მხედარი. - 1920. - №15. - გვ. 10;
 41. მგოსანი კოტე მაყაშვილი: ავტორი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 9;
 42. წ-რი. გალაქტიონ ტაბიძის საღამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 14;
 43. ქართველ ხელოვანთა კრება: [5-კაციანი კომისიის შექმნის შესახებ, რეკომისადმი თხოვნით მიმართვის გამო]: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1921. - 3 მარტი. - №2. - გვ. 3;
 44. ქართველ ხელოვანთა სასახლეში: [ქართული ხელოვნების მოღვაწეთა მთავარი კომიტეტის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 15 აპრილი. - №36. - გვ. 4;
 45. ზაქარია ჭიჭინაძის იუბილე: [ინფორმაცია მონაწილთა შესახებ]: თეატრი და ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 3;
 46. ს. ფაშალიშვილის საღამო: [22 ივლისის ყოფილი ქართული კლუბის საზაფხულო თეატრში გამართული საღამოს შესახებ]: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 3;
 47. ფაშალიშვილი, სიკო. ღია ბარათი სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭოს: [სკანდალური აფიშის გამო, სადაც გალაქტიონ ტაბიძე მოხსენიებულია ქართველი პოეტების მეფედ] // კომუნისტი. - 1922. - 25 ივნისი. - №142. - გვ. 4;

48. ხელოვნების მატინე / ჟურნალის ინფორმაცია // ლომისი. - 1922. - №2. - გვ. 16;
49. 45 წლის იუბილე: პირველი სახელმწიფო კონსერვატორიის დამსახურებული უფროსი მასწავლებლის მარიამ გაბაშვილის იუბილეს მომწყობი კომისიისაგან: [იუბილესთან დაკავშირებული ღონისძიებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 27 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;
50. ბახტაძე, ვ. პროლეტარულ რევოლუციის გაბედული ბოიკოტი გაზეთ „ქართულ სიტყვაში“ და ჟურნალ კავკასიონში: [გამოცემების ანტირუსული და ანტი-აბჭოთა მიმართულების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 1, 3 ივნისი. - №124-125. - გვ. 2;
51. საქართველოს ხელოვანთა განცხადება: [მენშევიკური ავანტიურის დაგმობისა და საბჭოთა ხელისუფლებასთან აქტიური თანამშრომლობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 23 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2;
52. ქიქოძე, პ. „კლასიკების“ სექსუალური ნაციონალიზმი: [კრიტიკა] // საზღვარზე. - 1925. - №3-4. - გვ. 173-176;
53. გარდაიცვალა პოეტი კოტე მაცაშვილი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 31 აგვისტო. - №196. - გვ. 3;
54. დღეს დაკრძალავენ პოეტ კოტე მაცაშვილს // კომუნისტი. - 1927. - 2 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3;
55. კოტე მაცაშვილის ცხედარის ჩამოსვენება თბილისში // კომუნისტი. - 1927. - 1 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3;
56. პოეტ მაცაშვილის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1927. - 3 სექტემბერი. - №199. - გვ. 3;
57. სამგლოვიარო განცხადებები კოტე მაცაშვილის გარდაცვალების გამო // კომუნისტი. - 1927. - 31 აგვისტო. - №196. - გვ. 4; 1, 2 სექტემბერი. - №197-198. - გვ. 4;
58. რაჭველიშვილი, ქ. ქართული პრესის წარსულიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №6. - გვ. 1.

წყარო:

1. მაცაშვილი, კ. ლირიკა / კ. მაცაშვილი. - თბ., 1914 (სორაპანი-ის სტ.). - გვ.: V-X;
2. მგოსანი კოტე მაცაშვილი: ავტორი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 9;
3. გარდაიცვალა პოეტი კოტე მაცაშვილი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 31 აგვისტო. - №196. - გვ. 3;
4. ხუროძე, გ. // რევოლუციის მატინე. - 1930. - № 1 (23). - გვ. 150;
5. რადიანი, შ. ქართული მწერლობის 10 წ. // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ.: 219, 224;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ვოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მაჩაბელი, ალექსანდრე – ხალხურ სიტყვიერების შემკრები, – შეკრიბა ხალხური ზღაპრები, ლექსები და თქმულებანი: „თქმულება

თამარ დედოფალზე“ („კრებული“, 1898, № 8), „მტრედებს რათა აქვთ წითელი ფეხები?“ („აკაკის კრებული“, 1898, № 11), „ვეზირის მამა“ („აკაკის კრებული“, 1898, № 12), არაკები, ლექსები და სხვ. („აკაკის კრებული“, 1899, № 1), „ყაჩაღების ამხანაგი“ („აკაკის კრებული“, 1899, № 4), „იადონი და ბულბული“ („აკაკის კრებული“, 1897, № 4), „ილბლის სასწორი“ და ხალხური ლექსები („აკაკის კრებული“, 1899, № 11), „სოფელი ქურთა და იმის მიდამოები“ („აკაკის კრებული“, 1899, № 1).

გამოქვეყნებულია:

1. იადონი და ბულბული: (ზღაპარი ს. ქურთაში გაგონილი და ჩანერილი ა. მაჩაბლის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1897. - №4. - განყ. II. - გვ. 13-21;
2. ვეზირის მამა: (ზღაპარი ს. ქურთაში გაგონილი ე. ბასიშვილისაგან, ჩანერილი ა. მაჩაბლისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 51-55;
3. თქმულება თამარ დედოფალზე: (ოსისაგან ნაამბობი დ. ცხინვალში და ჩანერილი თ. ალ. მაჩაბლისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №8. - განყ. II. - გვ. 19-20;
4. სესიკი ყაულაშვილი: (ხალხური თქმულება. ჩანერილი ალექსანდრე დავითის ძე მაჩაბლისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №11. - განყ. III. - გვ. 1-2;
5. ისტორიული მასალა: ყბა-თეთრი მეტრეველი. ამირანი და ამბრი. ყაჩაღი ივანე ქვრივიშვილი. ბატონი და ურია, მისი ყმა. პურის მარცვალი. ცხრა კაცის მკვლეელი. ნადარბაზეველი გლეხი. ქარციხის თებრუ ივანე. სოლომონ ბრძნის ამბები. ქვრივი ქალი და ეშმაკი. ეშმაკების ფერხული: [ს. ქემერტასა და ს. ქურთაში ჩანერილი ა. მაჩაბლის მიერ] // აკაკის კრებული. - 1899. - №1. - განყ. I. - გვ.: 10-26; 39-40;
6. ილბლის სასწორი: (ზღაპარი, წარმოდგენილი ალ. მაჩაბლის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №11. - განყ. II. - გვ. 10-13;
7. მტრედებს რათა აქვთ წითელი ფეხები?: (ჩანერილი ალექსანდრე დავითის ძე მაჩაბლისაგან) // აკაკის კრებული. - 1899. - №11. - განყ. III. - გვ. 1;
8. სოფელი ქურთა და იმის მიდამოები // აკაკის კრებული. - 1899. - №1. - განყ. II. - გვ. 1-9;
9. ყაჩაღების ამხანაგი: (ზღაპარი, ქურთაში გაგონილი და ჩანერილი ა. მაჩაბლის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №4. - განყ. II. - გვ. 9-13;
10. ძველებური ლექსები და ამბები: სუფრული. ყურმა. ხევური. ქართველი ბიჭი: ლექსი ზოგიერთ მდინარეზე და სხვა ხალხური ლექსები. [ჩანერილი სოფ. ქურთაში ა. მაჩაბლის მიერ] // აკაკის კრებული. - 1899. - №1. - განყ. II. - გვ.: 17-18, 20, 23, 29, 32;
11. ხალხური ლექსები: (ს. ქურთაში ჩანერილი ა. მაჩაბლის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №4. - განყ. II. - გვ. 28-30;
12. ხალხური ლექსები: (წარმოდგენილი ალ. მაჩაბლის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №11. - განყ. II. - გვ. 14-16.

წყარო: არ არის მითითებული.

მაჩაბელი, დავით (– 1864, 8/X) – „ცისკარის“ თანამშრომელი. 1864 წლის მაისის ნომერში მოთავსებულ წერილში განსაკუთრებით საეკლესიო გალობას იხილავს, მის წარმოშობას არკვევს და იძახის – ჩვენი საეკლესიო გალობა ბერძნულისა და იტალიურის საშუალოა, ქრისტიანობის პირველ საუკუნოებში დამოუკიდებელი გზით შექმნილი, რომელსაც წყაროდ ერთხმანი და სამხმანი ხალხური სიმღერა ჰქონდაო. ძველად საეკლესიო გალობას ექვს ხმაზე ასრულებდნენ, როცა ბოლოს სამ ხმანმა შესცვალა (ნამდვილ მაგლობელთა გადაშენების გამო) და ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის სოლო-სიმღერებს ქალები (აღმოსავლეთ საქართველო) ჩანგის აკომპანიმენტით ასრულებდნენ, რაიც შემდეგში პროფესიონალმა მემუსიკეებმა (საზანდარმა) განსდევნაო.

გამოქვეყნებულია:

1. სტიხო ქმნილება: თოვლი: [ლექსი] // სალიტერატურონი ნაწილი ტფილისის უწყებათანი. - 1832. - თებერვალი. - №4. - გვ. 88-91. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ტფ... ღმ. მონ. დ.-მა...;
2. ვარდი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1852. - №4. - გვ. 4-7; 1864. - №6. - გვ. 144-148;
3. ალერსი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1853. - №4. - გვ. 2-3; 1871. - №1. - გვ. 48-49;
4. ლოცვა ტრფილისა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1853. - №4. - გვ. 1-2; 1871. - №1. - გვ. 47-48;
5. უმანკობა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1853. - №4. - გვ. 3-5; 1871. - №1. - გვ. 49-50;
6. მადლობა რედაქტორისადმი ჟურნალისა ამის მიმღებისაგან და მცირე რაიმე... // ცისკარი. - 1857. - №6. - გვ. 65-68;
7. პირველი მაისი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №5. - გვ. 8-10;
8. ქართლოს-ძველად 1853-სა 4-5 და 1856-სა წელთა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №7. - გვ. 8-10;
9. ჩემი ლოცვა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №6. - გვ. 3-4;
10. დიდი პარასკეები: [ლექსი] // ცისკარი. - 1859. - №1. - გვ. 14-15;
11. ქართველთა ზნეობა: I. გალობა // ცისკარი. - 1864. - №5. - გვ. 49-73;
12. ჩემს მინერვას: [ლექსი] // ცისკარი. - 1864. - №5. - გვ. 41-43.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ალელორია: ალექსის სარკე: ყრმებრივი უმანკობა (თარგ... რუსულ...) [მოთხრობა. თარგმანი დავით მაჩაბელისა] // სალიტერატურონი ნაწილი ტფილისის უწყებათანი. - 1832. - თებერვალი. - №4. - გვ. 96; №5. - გვ. 109-114;
2. ფილონისადმი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1864. - №11. - გვ. 138.

მის შესახებ:

1. სხუა და სხუა ანბავი // ცისკარი. - 1852. - №4. - გვ. [75];

2. ელიოზოვი, იოსებ. სამწუხარო ანბავი // ცისკარი. - 1873. - №9. - გვ. 104-111;
3. ნეკროლოგი // დროება. - 1873. - 9 ნოემბერი. - №44. - გვ. 2.

წყარო:

1. არაყიშვილი, დ. ქართული მუსიკა: მოკლე ისტორიული მიმოხილვა / მ. იპოლიტოვ-ივანოვის წინასიტყვაობით. - ქუთაისი: გამომცემლობა მეცნიერება საქართველოში, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტ.). - გვ.: 30, 39-40.

მაჩაბელი, ვასილ გიორგის ძე (1846 – 1918, მარტი) – პუბლიცისტი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – ძმა ივანე მაჩაბლისა, – ქართლიდან, იურიდიული განათლებით, ხელობით ვეკელი. მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ყველა ქართულ საზოგადო საქმეში; ქართული გიმნაზიის ერთი მეთაურთაგანი, 1886 წელს თავგამოდებით მუშაობდა მისთვის შენობის ასაგებად. იყო სასოფლო-სამეურნეო ბანკის საბჭოს თავმჯდომარე, – დიდი ამაგი დასდო კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებას და სხვ.

თანამშრომლობდა ჟურნალ-გაზეთებში, „ცისკარში“ (1863, № 9, 10) და სხვ. ახლო თანამშრომელი იყო ჟურ. „მნათობისა“ (1869-1872), რომელშიც საზოგადოებრივი ხასიათის წერილებს ათავსებდა. მწერლობით და საგანგებო მოხსენებით მოითხოვდა გლეხთა მდგომარეობის გაუმჯობესებას, სასოფლო-მეურნეობის ასამაღლებლად – მიწების გამიჯვნას, გლეხთა დახსნას, სოფლად სწავლის საქმის გაუმჯობესებას, სწავლების საქმის პოლიტიკური მოსაზრებისაგან გათავისუფლებას, სამშობლო ენაზე სწავლის უფლებას, სამეურნეო ცოდნის გავრცელებას, უმაღლესი სასწავლებლის დაარსებასა და სხვ. აგრეთვე, მოითხოვდა, ქართველ გლეხებსაც იმავე პირობით უნდა დაეთმოს მინა-წყალი, როგორც რუსეთიდან გადმოსახლებულთ.

გ. მაჩაბლის აზრით, „ვისაც ჰსურს თავისი კეთილდღეობა მოაწყოს, უნდა ეცადოს თავისი მამულ-დედული შეინარჩუნოს, რომლის დასაცავადაც უძველეს დროიდან უკანასკნელ საუკუნემდე ჩვენი ერი ებრძოდა შემოსეულ უთვალავ მტერს“.

ვ. მაჩაბლის აზრით, „ვისაც ჰსურს თავისი კეთილდღეობა მოაწყოს, უნდა ეცადოს თავისი მამულ-დედული შეინარჩუნოს, რომლის დასაცავადაც უძველეს დროიდან უკანასკნელ საუკუნემდე ჩვენი ერი ებრძოდა შემოსეულ უთვალავ მტერს“.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. რანჩევსკი, ა. საზოგადო გასაგონი ლექციები კაცის ტანის აგებულებაზე და იმის მოქმედებაზე დარიგება, თუ როგორ დაიცვას კაცმა თავის სიმრთელე / ნაკითხული 1862 წელსა. უმთავრესის შტაბის მწერლებისათვის ექიმის ა. რანჩევსკისაგან; გადმოთარგმნილი ქართულს ენაზედ თ. ვასილ მაჩაბელისაგან. - ტფ., 1863 (კერესელიძის სტ.). - 246, [2] გვ.: ილ.; 22 სმ.;
2. კომბი, ა. ბავშვების მოვლა / თხზ. ა. კომბისა; თარგმნილი [და წინასიტყვაობა] ვას. მაჩაბელისაგან. - თბ., 1870 („მნათობის“ რედ. სტ.). - 170 გვ.; 22 სმ.; მე-2

გამოც. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1895 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - 222 გვ.; 17 სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ბერნშტეინ. დედამინის ნონა // ცისკარი. - 1863. - №3. - გვ. 461-467;
2. რანჩევსკი. რანჩევსკის ლექციები // ცისკარი. - 1863. - №3. - გვ. 425-433; №4. - გვ. 580-589; №5. - გვ. 63-118; №6. - გვ. 185-216; №7. - გვ. 312-343; №9. - გვ. 139-194; №10. - გვ. 195-246;
3. კომბი, ა. ბავშვების მოვლა // მნათობი. - 1870. - №1. - გვ. 1-42; №2. - გვ. 43-86; №3. - გვ. 87-112; №4. - გვ. 113-134.

გამოქვეყნებულია:

1. მისს ანნა ნეიტი: [ნეკროლოგი] // ცისკარი. - 1862. - №12. - გვ. 314-318;
2. სამწუხარო ხვედრი: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1863. - №11. - გვ. 139-216;
3. უფალო რედაქტორო! // ცისკარი. - 1863. - №5. - გვ. 126;
4. გამდლების დარიგება ყმანვილების აღზრდაზედ // ცისკარი. - 1866. - №6. - გვ. 170-181; №7. - გვ. 182-197;
5. წერილი რედაქციისადმი // დროება. - 1885. - 21 მარტი. - №62. - გვ. 3;
6. რა ეჭირება სოფელს // კვალი. - 1893. - №6. - გვ. 1-13; №8. - გვ. 3-4; №10. - გვ. 1-2; №13. - გვ. 6-7;
7. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1899. - 25 მაისი. - №108. - გვ. 3-4; 1900. - 28 მარტი. - №68. - გვ. 4;
8. რა აბრკოლებს სოფლის წარმატებას? // ივერია. - 1903. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
9. სიტყვა წარმოთქმული მარტვილის ტაძარში თავ. ვასილ გიორგის ძე მაჩაბლისაგან უგანათლებულულის სამეგრელოს თავადის ნიკოლოზ დავითის ძის დასაფლავებაზედ // ივერია. - 1903. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 2;
10. უგანათლებულესი თავადი ნიკოლოზ დავითის ზე მინგრელსკი: (ბიოგრაფიული ცნობები) // ივერია. - 1903. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
11. უგანათლებულესის სამეგრელოს თავადის ნიკოლოზ დავითის ძის გვამის წასვენება ტფილისიდგან მარტვილის მონასტრამდე და მისი იქ დასაფლავება // ივერია. - 1903. - 11 თებერვალი. - №34. - გვ. 2-3;
12. უგ. თავ. ნ. მინგრელსკის აზრი მეგრულ ენაზე // ივერია. - 1904. - 21 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 2;
13. წერილი რედაქციის მიმართ: [აქვეყნებს განსვენებულ ნიკოლოზ დავითის ძე მინგრელსკის წერილს საქართველოს ეგზარხოს პალადისადმი, ქართული ენის მნიშვნელობასა და ისტორიაზე სამეგრელოში] // ივერია. - 1905. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 3-4;
14. წერილი რედაქციის მიმართ: [ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა სკოლის რეორგანიზაციის პროექტის განხილვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 ივლისი. - №2861. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. დლიური // დროება. - 1879. - 17 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1-2;
2. თავადი მეგრელიისა (ნ. დ. დადიანი). კნიაზო ვასილ!... // დროება. - 1885. - 19 მარტი. - №60. - გვ. 1-2;
3. მირიანაშვილი, ალ. ერთი წიგნის გამო: ვუძღვნი ჩვენ დედებს. რეცენზია // დროება. - 1885. - 20 მარტი. - №61. - გვ. 1-3;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 30 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 1-2; 29 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
5. „ჩვენ თითქმის არსად არ შევხვედრეთ აქამდე...“ // ივერია. - 1892. - 11 დეკემბერი. - №263. - გვ. 1;
6. ჭიჭინაძე, ალ. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1892. - 4 დეკემბერი. - №257. - გვ. 4;
7. სიტყვა, თქმული თავ. ვასილ გიორგის ძის მაჩაბლისაგან განსვენებულის გაბრიელ ეპისკოპოსის დასაფლავებაზე // კვალი. - 1896. - №12. - გვ. 195;
8. 11 ოქტომბერს გორში... // ივერია. - 1898. - 14 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
9. არბოელი (ლომოური ნიკოლოზ). გორის მაზრის თავად-აზნაურთა წლიური კრება // ივერია. - 1902. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 2;
10. თავადმა ვ. გ. მაჩაბელმა წარადგინა მოხსენება თბილისის გუბერნიის მცხოვრებთა მდგომარეობის გაუმჯობესების საკითხზე // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 28 ნოემბერი. - №1997. - გვ. 2;
11. ბ. ბიბლიოგრაფია: ზ. ჭიჭინაძის მეორე გამოცემა - „ბავშვების მოვლა“ ს-კომბისას“ 1895 წ.: [რეცენზია] // ნაკადული: პედაგოგიური ფურცელი. - 1906. - №1. - გვ. 17-19;
12. სამეურნეო ბანკი // ისარი. - 1907. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 3;
13. ვას. გ. მაჩაბელი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №5. - გვ. 16;
14. ქრონიკა: განვიღო თებერვალში თბილისში გარდაიცვალა... // სვეტიცხოველი. - თბილისი, 1918. - №5. - გვ. 15.

წყარო:

1. სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებაში // ცნობის ფურცელი. - 1902. - №1974. - გვ. 1;
2. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 27;
3. ვას. გ. მაჩაბელი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №5. - გვ. 16;
4. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 401;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხ. ატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 492.

მაჩაბელი, ზაალ – მსახიობი, – ქართლი-დან. სამუდამო დასში მიწვევამდე (1879) სცენის-მოყვარეთა წრეებში მონაწილეობდა. ასრულებდა პეპოს, ქოროლის და ქარაფშუტა თავადის როლებს. დასის პირველ მოგზაურობის დროს თან ახლდა. პეპოს კარგ ამსრულებლად ითვლებოდა.

წყარო:

1. გუნია, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ. 24;
2. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - [ტფ.]: ფედერაცია-ს გა-მა და სტ., 1936. - გვ.: 358, 363, 454-455.

მაჩაბელი, ივანე [ივანო] გიორგის ძე [1854, 27/1 (ზოზი ცნობით, 1849, 9/21/1) – 1898, 26/1/8/11]

– მწერალი, – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართული დრამატული საზოგადოებისა და სამუდამო დასის ერთი დამაარსებელთაგანი, 1898 წლის 26 ივნისიდან უგზო-უკვლოდ დაკარგული, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. თამარაშენში, ხელმოკლე მებატონე-თავადის ოჯახში. მამა ნადიამბეგარი იყო, ერთხანად გორის მაზრის უფროსის თანაშემწე, დედა – ერევანეცის ასული). პირველდაწყებითი სწავლა ოჯახში მიიღო პაპიდასაგან, შეისწავლა მხედრულ-ხუცური და გადიკითხა ძველი მწერლობა („ვეფხისტყაოსანი“, „ვისრამიანი“, „ყარამიანი“, „დავრიშანი“ და სხვ.). 7 წლისა ეკლესიაში ეხმარებოდა მღვდელს: ხანდისხან სამოციქულოს კითხულობდა. დაამთავრა საშუალო განათლება თბილისის I კლასიკურ გიმნაზიაში (17 წლისამ), უმაღლესი – პეტერბურგის უნივერსიტეტში, საბუნებისმეტყველო და იურიდიულ ფაკულტეტებზე. პეტერბურგში გაიცნო ილია ჭავჭავაძე და, მასთან ერთად, 1873 წელს ინგლისურიდან თარგმნა შექსპირის „მეფე ლირი“. ამავე ხანებში ხალხოსწერმა მოძრაობამ გაიტაცა და განიზრახა ხალხის სამსახურისთვის შეენირა თავი, მაგრამ რადგან თავს საკმაოდ მომზადებულად არ თვლიდა, ცოდნის შესაძენად საზღვარგარეთ წავიდა: 1874 წელს გერმანიას, შტუტგარტის მახლობლად, ჰოჰენჰეიმის აკადემიაში სასოფლო მეურნეობის სწავლობდა, აქედან საფრანგეთში გადავიდა მევენახეობის შესასწავლად. ქართულის გარდა, საუცხოოდ იცოდა ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, იტალიური.

1878-1879 წლებში პეტერბურგში მყოფ სტუდენტთა წრეს ხელმძღვანელობდა, რომელიც დროგამოშვებით ქართულ წარმოდგენებს მართავდა ღარიბი სტუდენტების სასარგებლოდ. ამ წრემ პირველად დადგა „მზის დაბნელება საქართველოში“ ზ. ანტონოვისა (1879 წლის იანვრის 25-ს და მარტის 20-ს). ამ წრეში მთარგმნელებიც იყვნენ, რომელთაც პირველად თარგმნეს მოლიერის „კრიჟანი“.

1879 წელს სამშობლოში დაბრუნებულმა, სოფ. მერეთში ხალხოსნებთან ფიცი დადო, რომ მთელი თავისი ცოდნით ხალხს ემსახურებოდა.

ივ. მაჩაბელმა სამწერლო-საზოგადოებრივი მუშაობა იმ დროს დაიწყო, როცა სახელ-დიდება სამხედრო წოდებასა და მოხელეთ ჰქონდა, საზოგადოებრივი საქმე, თეატრი და ქართული ჟურნალ-გაზეთი უსაქმურთა ფუქსავატობად მიიჩნდათ. ჟურნალისტიკისა და პრესის საქმიანობაში ჩაება 1879-1883 წლებში – ჟურ. „ივერიაში“ მუშაობდა, როგორც მწერალი, კორექტორი ხელმძღვანელთაგანი. 1883 წლის მაისის 9-დან გაზ. „დროებას“ განაგებდა, მალე შეიძინა კიდეც, თავისი რედაქტორობით გამოჰყავდა. გაზეთის გამოცოცხლებით საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო, მთავრობაც კი აუშხებდნენ. ხშირად უჩიოდნენ. მის ხელში გაზეთის ტირაჟიც გაიზარდა, 800-ს გადაამეტა (1882 წელს კი 300 ცალი იბეჭდებოდა).

1885 წელს სამოსწავლო უწყებამ მთავარმართებელს სთხოვა, ივ. მაჩაბელი „დროების“ რედაქტორობიდან გადააყენეთ, რადგან სასწავლებელთა შესახებ „ყალბ ცნობებს“ ათავსებს გაზეთში და ხონის სამასწავლებლო სემინარიას გაზეთს უფასოდ უგზავნიდა. თუმცა იმ ხანად გაზეთი დახურვას გადაარჩა, მაგრამ საცენზურო მეთვალყურეობა გაუძლიერეს და ბოლოს, 1885 წლის სექტემბრის 14, გაზეთი მაინც დახურეს, ხოლო თვით ივ. მაჩაბელი სამართალში მისცეს და ხელმოწერით დევნა ისე გააძლიერეს, რომ სხვა ჟურნალ-გაზეთებში მის წერილებს არ უშვებდნენ და 12 წლის შემდეგაც კი, 1897 წელს, როცა ახალი გაზეთის „სიმის“ გამოცემის უფლება ითხოვა, ნებართვაზე უარი უთხრეს: „დროების“ რედაქტორი იყო და მავნე მიმართულება გამოიჩინაო.

გაზ. „დროებას“ ს. მესხის შემდეგ ღირსეულად უძღვებოდა. ხშირად მხოლოდ თვით წერდა, თვითვე იყო კორექტორი, წერილების სწრაფმწერალი, პოპულარიზატორი, მთავრობის წინაშე დევნილ ავტორთა მაგიერ თვით წარსდგებოდა, სასამართლოში ნივთიერადაც და ბრალდებისგან თვითვე იცავდა ხოლმე თავს, მუშა და გლეხ მწერლებს ხელს უწყობდა, მუშა-გლეხთა ინტერესებს იცავდა. თუმცა უჭირდა, საკუთარი ჯიბიდან ახარჯებდა ფულს და გაზეთის დახურვის შემდეგ 9.000 მანეთამდე ვალი დაედო. ეს გაზეთი დაარსებიდანვე სამშობლო ქვეყნის ინტერესთა მტკიცე დამცველი იყო, გაბედვით იბრძოდა რუსი კოლონიზატორების და გარუსებულთა წინააღმდეგ და საქართველოს კულტურულ-ეკონომიური და პოლიტიკური წინსვლის ხელის შემწყობი იყო. მონაწილეობდა „კვალშიაც“. პრაქტიკულადაც ხელს უწყობდა მდაბიო ხალხის გათვითცნობიერებას, მათში ცოდნის გავრცელებას და მათ შორის გაზეთებს უფასოდ ავრცელებდა.

მსახურობდა სათავადაზნაურო სკოლის ინსპექტორად. იმავე დროიდან მისი წერილები ჟურნალ-გაზეთებშია. პუბლიცისტური წერილებიდან ცალკე გამოცემულია (სახელ-გვარის მოუწერავად): „თავადი ილია ჭავჭავაძე და მისი მოღვაწეობა“ (ტფ., 1892, 87 გვ.).

საზოგადოებრივ-არჩევით დაწესებულებებში, ილია ჭავჭავაძესთან ერთად, როგორც საადგილ-

მამულო სათავადაზნაურო ბანკის წევრი, მოლარე, დამფასებელი კომისიის წევრი, დირექტორი და სხვ. იყო. 1890-იან წლებში ბანკის საქმეთა გამო ილია ჭავჭავაძესთან უთანხმოება მოუხდა და ოპოზიციას ჩაუდგა სათავეში, რის გამოც ილია ჭავჭავაძის მომხრეებმა თანდათან ყველა საზოგადო-საკულტურო დაწესებულებიდან განდევნეს. ერთხანს ობოლთა სასამართლოს თავმჯდომარედ იყო, ბოლოს – გომის სინდიკატის მეთაურად, რომლის დროსაც, 1898 წლის ივნისის 26, ნაშუადღევის 4 საათზე, ბინიდან გასული სრულიად უგზო-უყვლოდ გაქრა სამუდამოდ.

ცნობილი იყო, როგორც ბეჯითი ჟურნალისტი, ნიჭიერი პუბლიცისტი, შესანიშნავი მთარგმნელი, – მთარგმნელთა შორის ღირსებით პირველი, – დაულალავი საზოგადო მოღვაწე: დაუცხრომელი, გულწრფელი, თავგამოდებული, უშიშარი, პატიოსანი, შეუდრეკელი, სპეტაკი მამულიშვილი, ეროვნული მიმართულებით გატაცებული, ყოველი საზოგადოებრივი საქმიანობის მოამაგე, ჭეშმარიტი დემოკრატი ინტელიგენტი, საუცხოო ორატორი. მას სწამდა, რომ „კაცმა საქმე თავის შესაფერი უნდა აირჩიოს“.

კერძო ცხოვრებაშიც მუყაითობისა და შრომისმოყვარეობის ნიმუშს წარმოადგენდა. დროს დიდად აფასებდა და ინგლისური ანდაზის გვარად – „დრო ფულიაო“ – უქმად არა კარგავდა. სხვათა შორის, კვირაში ორი საღამო „სახარჯოდ“ ჰქონდა გადადებული: ორშაბათი მახლობელთა მისაღებად, პარასკევი – სალიტერატურო-საზოგადო საკითხებისათვის სათათბიროდ, დანარჩენ დროს კი, – თუ სამსახურში არ იყო, – კითხულობდა, სწერდა და სხვ.

განსაკუთრებული დამსახურება მიუძღვის ქართული თეატრის წინაშე, როგორც დრამატული საზოგადოების შექმნასა და მუდმივი დასის ჩამოყალიბებაში, ისე – მის წარმატებაში. იბრძოდა თეატრის დანიშნულების ამალღებისა და რეპერტუარის გამდიდრებისათვის. „ჩემი ნება რომ იყოს, სრულებით ავკრძალავდი ტაშს, როგორც მავნე ჩვეულებას, მსახიობის გამრყენელს და მოუმზადებელი მაყურებლის გამაფუქსავატებელს... საჭიროა სრული გარდაქმნა, გადახალისება, განსაკუთრებით ხელოვნების დარგში... ცეცხლია საჭირო... დიდი გიზგიზა ცეცხლი, რომ სულ გადაბუგოს და ალში გახვიოს ჩვენი ჩამორჩენილობაო“. მას ღრმად სწამდა, „რომ ჩვენი თეატრი წინ წავა და ხალხში ფესვს გაიდგამს, თუ რიგიანი მოთავე ეყოლებათ“.

ქართული თეატრის განვითარების მიზნით, თარგმნა: იტალიურიდან – კ. გოლდონის პიესა „როგორც ქუხს, ისე არ წვიმს“, ფრანგულიდან გადმოაკეთა იმ დროის შესაფერი „ადვოკატი მელაძე“, ფრანგულიდანვე თარგმნა „ცქრიალა“ (frou-frou), „ორ ცეცხლს შუა“, „ჟან ბოდრი“ და სხვ., რომლებითაც ქართული სამუდამო დასის რეპერტუარს სული შთაბერა. გენიალური უ. შექსპირის პიესების ინგლისურიდან კლასიკური

თარგმანებით, როგორც ცნობილია, სამშობლო მწიგნობრობასა და თეატრს დიდი განძი შესძინა. შექსპირმცოდნეთა დასკვნით, ივ. მაჩაბლის ეს თარგმანები დედნიდან სისწორით არის გადმოღებული, შეუდარებელია და ერთი უკეთესთაგანი მსოფლიოში ყველა ენაზე არსებულ თარგმანთა შორის – გამოთქმათა სიუხვით, ენის სილამაზით, წინადადებათა მრავალფეროვნებით – მეტყველების სიმდიდრით, სიცხოველით და სხვ. თარგმნიდა თოთხმეტმარცვლიანი თეთრი (ურით-მო) ლექსით და პროზით, ქართულ მწერლობაში მანამდე არ არსებული სტილით და ზომით. გარდა იმისა, რომ ამ თარგმანებმა გაამრავალფერადეს ქართული ენათმეცნიერება, მიმოჰქნეს და გააღრმავეს, ინგლის-საქართველოს შორის კულტურულ ურთიერთობას ღრმა საძირკველი ჩაუყარეს.

ცალკე გამოცემულია:

1. თავადი ილია ჭავჭავაძე და მისი მოღვაწეობა. - ტფილისი, 1892 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 87 გვ.; 17 სმ.

ინგლისურიდან თარგმნა უილიამ შექსპირის:

1. მეფე ლირი: ტრაგედია ვილიამ შექსპირისა / ინგლისურიდან გადმოღებული ივ. მაჩაბლის და ილ. ჭავჭავაძის მიერ. - ტფ., 1877 (ე. ხელაძის სტ.). - 243 გვ.; 19სმ.. - (ქართული მწერლობა; ნ. 4); აგრეთვე: ტფ.: [ქართული წიგნი], 1927 (საქართველოს სახკომსაბჭოს სტ.). - 190, [1] გვ.; 19სმ. - დანართი: ივ. მაჩაბლისა და ილია ჭავჭავაძის ავტოგრაფი, „მეფე ლირის“ თარგმანის ხელნაწერი;
2. ჰამლეტი: ტრაგედია ხუთ მოქმედებად / უილიამ შექსპირისა; ინგლისურიდან გადმოღებული ივ. მაჩაბლის მიერ. - თბ.: „თეატრის“ რედაქციის გამოცემა, 1886 (ექ. ხელაძის სტ.). - თავფურც., 72 გვ.; 31სმ.. - (უცხოეთის საკლასიკო მწერლობა); აგრეთვე: ჰამლეტ დანიის პრინცი: ხუთ მოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - მე-2 გამოც.. - ტფ., 1887. - 147 გვ.; 22სმ.; ტფ.: [ქართული წიგნი], 1927 (საქ. სახკომსაბჭოს სტამბა). - 188 გვ.; 19სმ.;
3. ოტელო. ვენეციელი ზანგი: ხუთმოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ., 1888 (тип. Е. Хеладзе). - 138, [III] გვ.; 21 სმ.; აგრეთვე: ოტელო ვენეციელი მავრი: ხუთ-მოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 179 გვ.; 18 სმ.;
4. მაკბეტი: ხუთ-მოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - თბ., 1892. - 96 გვ.; 22 სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 120 გვ.; 18სმ. - (ტრაგედები);
5. რიჩარდ მესამე: ხუთ-მოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ., 1893 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 146 გვ.; 22 სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლისტ.). - 187, [4] გვ.; 18სმ. - (ტრაგედები);
6. იულიოს კეისარი: ხუთმოქმედებანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ.,

- 1896 (წიგნების გამომცემელ ქართველთა აზხ. სტ.). - 92 გვ.; 23 სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 130 გვ.; 18 სმ.;
7. ანტონიოს და კლეოპატრა: ხუთმოქმედებიანი ტრაგედია / უილიამ შექსპირი; ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ., 1898 (წიგნის გამომცემელი ქართველთა აზხანაგობის სტ.). - თავფურც., 124 გვ.; 21 სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 178 გვ.; 19 სმ. - (ტრაგედიები);
 8. კორიოლანოს: ხუთმოქმედებიანი ტრაგედია / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ტფ., 1898 (წიგნის გამომცემელი ქართველთა აზხ. სტ.). - 120 გვ.; აგრეთვე: ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 168 გვ.; 19 სმ. - (ტრაგედიები);
 9. ტრაგედიები: სრული კრებული 4 ტომად / ივანე მაჩაბლის თარგმ. - ტ. 1: ჰამლეტ; მეფე ლირი. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1927 (საქ. სასკომსაბჭოს სტ.). - 188, 190 გვ.; 18 სმ.; ტ. 2: ოტელო; ანტონიოს და კლეოპატრა. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 180, 178 გვ.; 18 სმ.; ტ. 3: იულიოს კეისარი; კორიოლანოს. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 130, 168 გვ.; 18 სმ.; ტ. 4: მაკბეტ; რიჩარდ მესამე. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 120, 187 გვ.; 18 სმ.;
 10. ტრადედიები / ივანე მაჩაბლის ნათარგმნი ინგლისურიდან. - ნ. 1 / [ნახატი ნ. ქობულაძე]. - თბ.: სახელგამი და პოლიგრაფკომბინატი, 1938. - 509 გვ.: 4 ჩართ. ფურც. პორტრ. და სურ.; 22 სმ.; ნ. 2. - 1940. - 496 გვ.: 2 ჩართ. ფურც. ილ.; 22 სმ.;
 11. ტრაგედიები. - თბ.: საბლიტგამი, 1939. - 409 გვ. 2გვ. დაუნომ.; 22 სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა).

აგრეთვე, თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. ვოლკონსკი, ნ. ა. ისტორია მათი იმპერატორებითი უმაღლესობის დიდის მთავრის გიორგი მიხეილისძის ქართველთა ქვეითის დრუჟინისა. 1831-1881 / შედგენილი რუსულ ენაზე ნ.ა. ვოლკონსკის მიერ; ჩერნიავსკის რედ.; თარგმნილი ქართულად ი. მაჩაბლის რედაქციით. - თბ., 1884 (ა.ა. მიხელსონის სტ.). - X, 434, 94 გვ.: 1 რუქა.; 25 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ვაზის ახალი მტერი // ივერია. - 1879. - №4. - გვ. 87-96;
2. ოცდაერთის წლის ბიჭი ვარ...: [ლექსი] // ივერია. - 1879. - №3. - გვ. 89;
3. ოცნება: [ლექსი] // ივერია. - 1879. - №3. - გვ. 86-88;
4. ტყე და მისი მნიშვნელობა // ივერია. - 1879. - №5-6. - გვ. 121-132;
5. „უფალო რედაქტორო!“ // დროება. - 1879. - 27 აპრილი. - №88. - გვ. 2-3;
6. ახალი კონცერენცია // დროება. - 1880. - 13 ივნისი. - №123. - გვ. 1;
7. ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1880. - 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელს აწერენ: ი. ჭავჭავაძე, ნ. ავალიშვილი, დ. ერისთავი, ი. მაჩაბელი და სხვ.;

8. ბისმარკის ბრძოლა პარლამენტთან // დროება. - 1880. - 4 ივნისი. - №117. - გვ. 1;
9. ბუჩქნარების დაცვა // დროება. - 1880. - 9 აგვისტო. - №167. - გვ. 1;
10. „გლადსტონის სამინისტრომ...“ // დროება. - 1880. - 1 ივნისი. - №115. - გვ. 2;
11. გორის კრება, ტფილისი, 26 მარტს // დროება. - 1880. - 27 მარტი. - №67. - გვ. 1;
12. გუმბინ ვამბობდით... // დროება. - 1880. - 19 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
13. თავადს ნიკო დიასამიძეს // დროება. - 1880. - 12 ნოემბერი. - №238. - გვ. 2-3;
14. კალია // დროება. - 1880. - 21 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
15. კალის დამარხვა // დროება. - 1880. - 11 ივნისი. - №121. - გვ. 1;
16. კიდევე პრიკაზის ვალზედ: ტფილისი 27 მაისს // დროება. - 1880. - 28 მაისი. - №112. - გვ. 1;
17. მამულების მორწყვა // დროება. - 1880. - 8 აგვისტო. - №166. - გვ. 1-2;
18. ოსების საჩივარი // დროება. - 1880. - 8 ივნისი. - №120. - გვ. 1;
19. რალა დროს! // დროება. - 1880. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 1-3;
20. რით ვერ მოვრჩით? // დროება. - 1880. - 18 ივნისი. - №127. - გვ. 1;
21. საექიმო სწავლა ხალხში // დროება. - 1880. - 17 ივნისი. - №126. - გვ. 1;
22. სამეცნიერო საუბარი: [ფელეტონი] // დროება. - 1880. - 17 იანვარი. - №12. - გვ. 1-2; 24 იანვარი. - №18. - გვ. 1-3; 31 იანვარი. - №24. - გვ. 1-3; 7 თებერვალი. - №29. - გვ. 1-3; 14 თებერვალი. - №35. - გვ. 1-3; 21 თებერვალი. - №40. - გვ. 1-3; 29 თებერვალი. - №46. - გვ. 1-2; 7 მარტი. - №51. - გვ. 1-3; 27 მარტი. - №67. - გვ. 1-2; 3 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2; 29 მაისი. - №113. - გვ. 1-3; 5 ივნისი. - №118. - გვ. 1-2; 13 ივნისი. - №123. - გვ. 1-3; 20 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2;
23. საფრანგეთის პალატა და პარიზის რჩევა // დროება. - 1880. - 31 მაისი. - №114. - გვ. 1-2;
24. სომხეთის ბედი: [ოსმალეთში] // დროება. - 1880. - 27 მაისი. - №111. - გვ. 1;
25. სოფლური ფელეტონი // დროება. - 1880. - 23 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1-3;
26. სცენა ვეფხის-ტყაოსნიდან „ობზორის“ რედაქციაში: [იუმორისტული ლექსი] // დროება. - 1880. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
27. ტყეში შესული ჯარი // დროება. - 1880. - 3 ივნისი. - №116. - გვ. 1;
28. ქართული წარმოდგენა // დროება. - 1880. - 15 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2; 16 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-3;
29. ქუთაისი, თებერვლის 9-ს // დროება. - 1876. - 13 თებერვალი. - №16. - გვ. 2;
30. შაბათს, 31 მაისს... // დროება. - 1880. - 29 მაისი. - №113. - გვ. 2;
31. ნერილი ქართველს არტისტებთან // დროება. - 1880. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 2;
32. ჯონ სტიუარტ მილი და ბატონი ნიკოლაძე // დროება. - 1880. - 24 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3;

33. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 3;
34. ბ. ხიზანიშვილის წერილის გამო // დროება. - 1881. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 2-3;
35. განცხადება ჟურ. „ივერიის“ გამოცემაზედ 1883 წელსა (წელიწადი მეშვიდე) / ჭავჭავაძე, ი., მაჩაბელი, ივ. // ივერია. - 1882. - №11. - გვ. 116-118;
36. გაზეთი „დროება“ და სერგეი მესხი // დროება. - 1883. - 31 ივლისი. - №149. - გვ. 1-2;
37. რედაქციისაგან // დროება. - 1883. - 26 ივლისი. - №122. - გვ. 1-2;
38. როდესაც ყოველ დღით... // დროება. - 1883. - 8 მაისი. - №85. - გვ. 2;
39. როგორ უნდა გათავდეს ხიზნების საქმე? // დროება. - 1884. - 17 მაისი. - №106. - გვ. 1; 20 მაისი. - №108. - გვ. 1-2;
40. ერთი წლით მიძინებული საქმე // დროება. - 1885. - 23 მაისი. - №106. - გვ. 1; №107. - 24 მაისი. - გვ. 1;
41. კარგი ნიშნები // დროება. - 1885. - 6 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-2;
42. მეორე მხარესაც გაკითხვა უნდა // დროება. - 1885. - 27 ივლისი. - №160. - გვ. 1-2;
43. მიეცესთ ხიზნებს „ნადელი“, თუ არა? // დროება. - 1885. - 25 მაისი. - №108. - გვ. 1;
44. სექტემბრის 11-ს... // დროება. - 1885. - 11 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1;
45. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1891. - 5 ივნისი. - №117. - გვ. 3;
46. პასუხად დარბაისელ გაზეთის დარბაისელ რედაქტორს // ივერია. - 1893. - 21 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 1;
47. სათავად-აზნაურო სკოლების მტერ-მოყვარენი // კვალი. - 1893. - №16. - გვ. 2-7;
48. უკანასკნელი პასუხი // ივერია. - 1893. - 9 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1-3;
49. წერილი რედაქციის მიმართ // მწყემსი. - 1893. - №17. - გვ. 12; №18. - გვ. 9-10;
50. გუშინ ტფილისის... // ივერია. - 1894. - 29 მაისი. - №113. - გვ. 2;
51. თ. ივ. მაჩაბელის სიტყვა, წარმოთქმული კნინა დიასამიძის დასაფლავებაზედ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 28 აპრილი. - №181. - გვ. 2;
52. მოწყ. ხელმწიფე ბ-ნო რედაქტორო! // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 22 ივლისი. - №261. - გვ. 1;
53. გაზეთი „დროება“ და სერგეი მესხი // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 424-430. - სქოლიოში: „ეს წერილი დაბეჭდილი იყო დროების 1883 წ. 31 ივლისის ნომერში და ეკუთვნის გაზეთის მაშინდელს რედაქციას (ივ. მაჩაბელს)“;
54. ბატონო რედაქტორო... // ისარი. - 1907. - 31 იანვარი. - №22. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. შექსპირი. მეფე ლირი: ხუთ მოქმედებიანი შექსპირის ტრაგედია // კრებული. - 1873. - №10. - გვ. 1-80;
2. იულიოს კეისარი: ხუთ მოქმედებიანი ტრაგედია უილიამ შექსპირისა ინგლისურიდან [თარგმანი ივ.

მაჩაბლისა] // მოამბე. - 1896. - №1, განყ. I. - გვ. 122-144; №2. - განყ. I. - გვ. 59-100; №3. - განყ. I. - გვ. 29-58;

3. ანტონიოს და კლეოპატრა: ხუთ მოქმედებიანი ტრაგედია უილიამ შექსპირისა [თარგმანი ი. მაჩაბლისა] // მოამბე. - 1898. - №6, განყ. I. - გვ. 71-120; №7. - განყ. I. - გვ. 1-76;
4. კორიოლანოს: ხუთ მოქმედებიანი ტრაგედია უილიამ შექსპირისა [თარგმანი ივ. მაჩაბლისა] // მოამბე. - 1898. - №8, განყ. I. - გვ. 1-53; №9. - განყ. I. - გვ. 1-24; №10. - განყ. I. - გვ. 2-46.

მის შესახებ:

1. უფ. ილია ჭავჭავაძეს და ივ. მაჩაბელს გაუთავებიათ „მეფე ლირის“ თარგმანი // დროება. - 1874. - 8 მარტი. - №414. - გვ. 2;
2. ბაქრაძე, ი. ცხინვალი, 31 აგვისტოს // დროება. - 1875. - 12 სექტემბერი. - №104. - გვ. 1-2;
3. წერეთელი, აკაკი. - ა) ჭიდაობა // დროება. - 1876. - 23 მაისი. - №50. - გვ. 3; ბ) გამოკრეფილი ამბები // კვალი. - 1893. - №40. - გვ. 11-12; გ) თავ. ივანე მაჩაბლის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 1 ივლისი. - №571. - გვ. 1-2; დ) წერილი ი. მაჩაბლის გამო // აკაკის კრებული. - 1898. - №12, განყ. I. - გვ. 13-27; ე) პატარა ამბავი: [ლექსი] (ი. მაჩაბლის სახსოვრათ) // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 61-63; ვ) მცირე რამ განცხადება // კლდე. - 1913. - №16. - გვ. 9-10; ზ) აკაკი წერეთლის გამოუქვეყნებელი წერილი: [ვანო მაჩაბლისადმი] // კომუნისტური განათლება. - 1935. - №6. - გვ. 2;
4. თბილისის საადგილ-მამულო ბანკის... // ივერია. - 1877. - №1. - გვ. 15;
5. ისყიდება...: [განცხადება] // ივერია. - 1877. - №44. - გვ. 16;
6. თუმანიშვილი, გ. მ. შარშანდელ მწერლობის გადათვალთვლება // ალმანახი. - 1878. - №1. - გვ. 228-154;
7. დლიური // დროება. - 1879. - 19 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1;
8. რეცენზია // დროება. - 1879. - 24 აპრილი. - №85. - გვ. 3;
9. ქართული წარმოდგენა 14 ნოემბერს // დროება. - 1879. - 17 ნოემბერი. - №238. - გვ. 3-4;
10. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 11 მარტი. - №54. - გვ. 2; 12 დეკემბერი. - №262. - გვ. 2;
11. ბენეფისი ნ. თომასილისა... ქართული ტრუპისაგან წარმოიდგინება...: [განცხადება] // დროება. - 1880. - 2 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1;
12. ქართული წარმოდგენა // დროება. - 1880. - 19 მარტი. - №61. - გვ. 3-4;
13. ბენეფისი ტრუპის ადმინისტრატორის ად. ჩუბინოვისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1881. - 18 ივნისი. - №125. - გვ. 1;
14. „ჩვენ მოგვივიდა“... // დროება. - 1881. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 2;
15. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1881. - 28 ნოემბერი. - №249. - გვ. 1; 1884. - 21 იანვარი. - №15. - გვ. 1; 16 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1; ივერია. - 1886. - 20 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1;

1888. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 1; 1889. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 1; 1890. - 5 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1;
16. ხიზანიშვილი, ნ. - ა) ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 3; ბ) თეატრის დარბაზიდან: საბანკო დავიდარების გამო // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 2-3;
17. თუთავეი, ადალო. მგზავრის შენიშვნები // იმედი. - 1882. - №2. - გვ. 38-48;
18. ბენფისი კ. ყიფიანის... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 15 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
19. კეზელი (სოსლანი, დავით). - ა) საკვირაო მასლაათი: კისრული // დროება. - 1883. - 8 აპრილი. - №85. - გვ. 1-3; ბ) ქართული თეატრი: [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №4. - გვ. 29-30;
20. ქართული წარმოდგენა პარასკევს, ნოემბრის 30-ს // დროება. - 1884. - 2 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1;
21. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 30 სექტემბერი. - №211. - გვ. 2-3;
22. თოიძე, ალექსანდრე (სანდრუა ბიჭი). ჩვენ პუბლიცისტებს // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 123-124;
23. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 9 მაისი. - №100. - გვ. 1; 25 სექტემბერი. - №207. - გვ. 1-2; 26 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1-2; 9 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 2; 3 დეკემბერი. - №262. - გვ. 2; 1888. - 21 იანვარი. - №14. - გვ. 2; 1894. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
24. ბიბლიოგრაფია // თეატრი. - 1886. - № 36. - გვ. 423; ივერია. - 1896. - 9 თებერვალი. - №30. - გვ. 3-4;
25. კ. მესხის და კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება: „უან ბოდრი“, კომ. 4 მოქმ. ვაკრისა, თარგმ. ივ. მაჩაბლისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1;
26. ნარევი // თეატრი. - 1886. - №41. - გვ. 477;
27. ქართული თეატრი...: [განცხადება] // თეატრი. - 1886. - № 49. - გვ. 580; №50. - გვ. 592;
28. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) ტფილისი, 8 ოქტომბერი // ივერია. - 1886. - 9 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1; ბ) „რაც შეეხება ჩვენს გაზეთში დაბეჭდილ შეცდომათა შესწორებას...“ // ივერია. - 1891. - 5 ივნისი. - № 17. - გვ. 3; გ) მოკითხული საზოგადო ფული: (თ. ივ. მაჩაბლისა და ბროსეს პრემიის გამო) // ივერია. - 1893. - 9 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-4; დ) ფელეტონი // ივერია. - 1893. - 31 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 1-3; ე) ორ-ხმიანი საახალწლო ოპერეტი // ივერია. - 1895. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1; 5 იანვარი. - №3. - გვ. 1; 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1; 8 იანვარი. - №5. - გვ. 1; ვ) ჩვენი ეხლანდელი სიბრძნე-სიცრუე // ივერია. - 1896. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1-3; 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-3; 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3; ზ) ილია ჭავჭავაძის წერილი დ. მესხისადმი: (ქუთაისში 1885 წ. 9 ოქტომბერს) // ნიშანდური. - 1908. - №59. - გვ. 5;
29. კვირას, 15 თებერვალს დილით...: [განცხადება] // ივერია. - 1887. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
30. კვირას, 8 თებერვალს...: [განცხადება] // თეატრი. - 1887. - № 5. - გვ. 32;
31. საზოგადო კრება ქართულ დრამატიულის საზოგადოებისა // ივერია. - 1887. - 6 ოქტომბერი. - №206. - გვ. 1-2;
32. სარაჯიშვილი, ა. ტფილისი, 24 მარტი // ივერია. - 1888. - 25 მარტი. - №64. - გვ. 1;
33. ჩვენი ცხოვრების გზა-კვალი // საქართველოს კალენდარი. - 1889. - გვ. 430-434;
34. ახლად დაარსებულ საერო თეატრში... // ივერია. - 1890. - 10 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-2;
35. დადიანი, ნიკოლოზ. არჩილური შვიდ-თავი // ივერია. - 1890. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 2; 1891. - 7 ივლისი. - №142. - გვ. 2;
36. დ. ცხინვალი, 4 ქრისტეშობისთვე // ივერია. - 1890. - 11 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2-3;
37. საერო თეატრი...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 4 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1;
38. ახნაზაროვი, არტემ. - ა) ტფილისის საადგილ-მამულსო სათავადაზნაურო ბანკის წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1891. - 15 მაისი. - №101. - გვ. 2-3; 17 მაისი. - №102. - გვ. 1-2; 18 მაისი. - №103. - გვ. 1-3; 20 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; 23 მაისი. - №107. - გვ. 2-3; 24 მაისი. - №108. - გვ. 2-3; 25 მაისი. - №109. - გვ. 1-2; 28 მაისი. - №111. - გვ. 2-3; 29 მაისი. - №112. - გვ. 1-2; 1 ივნისი. - №114. - გვ. 1-3; ბ) ქართული თეატრი // ივერია. - 1891. - 29 ნოემბერი. - №254. - გვ. 1-2. - შეცდომების გასწორება იხ. №255, გვ. 1;
39. გორი, 14 აპრილი // ივერია. - 1891. - 17 აპრილი. - №84. - გვ. 2;
40. ქალაქის საბჭო: 23 სექტემბერი // ივერია. - 1891. - 25 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2;
41. ქალაქის საბჭო, ორშაბათს 21 იანვარს // ივერია. - 1891. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
42. ქართულნი საქველმოქმედო საზოგადოებანი: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 197;
43. დრამატიულ საზოგადოების საგანგებო კრება // ივერია. - 1892. - 7 ივნისი. - №117. - გვ. 2-3;
44. მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1892. - № 10. - გვ. 5-6;
45. ტფილისის სათავადაზნაურო საადგილ-მამულსო ბანკის წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1892. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 3; 13 მაისი. - №99. - გვ. 2-3; 18 მაისი. - №102. - გვ. 3; 20 მაისი. - №103. - გვ. 2-3; 21 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; 23 მაისი. - №105. - გვ. 1-3; 24 მაისი. - №106. - გვ. 1-3; 27 მაისი. - №107. - გვ. 3; 28 მაისი. - №108. - გვ. 2-3; 29 მაისი. - №109. - გვ. 2-3; 30 მაისი. - №110. - გვ. 1-3; 1893. - 16 თებერვალი. - №33. - გვ. 2; №34, გვ. 2-3; №39, გვ. 2-3; №40, გვ. 2; №41, გვ. 4; №42, გვ. 1; №43, გვ. 3-4; 1894. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2-3; № 101, გვ. 2-4; №102, გვ. 2-3; № 104, გვ. 2-3; № 105, გვ. 2-3; № 107, გვ. 2-3; № 108, გვ. 2-3; № 110, გვ. 2-4; № 111, გვ. 2-3; № 112, გვ. 2-3;
46. წლიური კრება „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წევრთა (26 იანვარს) // ივერია. - 1892. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 2-3;
47. თავ. ივანე მაჩაბელი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 411;
48. პარასკევს, 21 დეკემბერს...: [განცხადება] // ივერია. - 1893. - 30 დეკემბერი. - №282. - გვ. 1;
49. ლამბაშიძე, დავით (სოფლის მღვდელი). მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1893. - №21. - გვ. 9-11;
50. წერეთელი, გიორგი. - ა) თ. ი. მაჩაბლის წამების ამბავი // ივერია. - 1893. - 16 ოქტომბერი. - №222. - გვ.

- 3; ბ) მოწყალო ხელმწიფე, ბატონო რედაქტორი! // ივერია. - 1893. - 16 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 2;
- გ) ჩვენი სახიობა: „მეფე ლირი“, ტრაგედია 5 მოქმ. შექსპირისა, თარგმანი ივ. მაჩაბლისა და ი. ჭავჭავაძისა [რეცენზია] // კვალი. - 1899. - №2. - გვ. 23-25;
51. ჭრელაშვილი, სტეფანე. - ა) სახელდახელო: (ყბად-ასალები და წყალწასალები ამბავი) // ივერია. - 1892. - 17 მაისი. - №101. - გვ. 2; ბ) ქართველთა შორის. დაუფერებელი ამბავი. „ამხანაგი“ თავად ზაქარია ჯორჯაძისა. შედარება ორის წერილისა. შუაფერებელი დასკვნანი // ივერია. - 1893. - 14 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1-3;
52. ხმა საზოგადოებდგან: ჩვენ ფულთან ვის რა ხელი ჰქონდა? (ბროსეს სახელობაზე შემონიშნულ ფულის გამო) // ივერია. - 1893. - 15 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 2-3;
53. გაზ. „Тиф. листок“-ი სწერს: // ივერია. - 1894. - 4 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 2;
54. გულგატეხილი. ოქტომბრის 31-ს, მოხდა სათავად-აზნაურო საგანგებო კრება... // კვალი. - 1894. - №46. - გვ. 4-6;
55. მიქელაძე, დავით (მეველე). - ა) ტფილისი, 18 მაისს // ივერია. - 1894. - 18 მაისი. - №103. - გვ. 1; ბ) ტფილისი, 22 მაისს // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 1; გ) ტფილისი, 26 მაისს // ივერია. - 1894. - 26 მაისი. - №111. - გვ. 1; დ) ტფილისი, 29 მაისს // ივერია. - 1894. - 29 მაისი. - №113. - გვ. 1;
56. ოთხშაბათს, 9 მარტს...: [განცხადება] // ივერია. - 1894. - 8 მარტი. - №50. - გვ. 1;
57. საახალწლო ექსპრომტები: [ილ. ჭავჭავაძეს, რ. ერისთავს, ი. წინამძღვრიშვილს, ნ. ნიკოლაძეს, მეველეს, გ. წერეთელს, ივ. მაჩაბელს, მ. მაჩაბელს და სხვ.] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 421-425;
58. სამშაბათს, 4 იანვარს...: [განცხადება] // ივერია. - 1894. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
59. ტფილისის სათავად-აზნაურო სასწავლებლის შუადღებელ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების კრება, 20 მაისი // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 3. - შეცდომის გასწორება იხ. №108, გვ. 3;
60. „ქართული ზღაპრები“, თარგმნილი ინგლისურ ენაზე მ. უორდროპის მიერ // ივერია. - 1894. - 1 ივლისი. - №138. - გვ. 4;
61. ხიზანაშვილი, ნიკოლოზ (Plebs). თეატრის დარბაზიდგან: საბანკო დავიდარების გამო // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 2-3;
62. „Тиф. лист.“-ში დაბეჭდილია... წერილი ნ.დ-ისა ი.გ. მაჩაბლის მიმართ... // ივერია. - 1894. - 26 ივნისი. - №135. - გვ. 2;
63. თ. რ. ერისთავის ორმოც-დაათი წლის იუბილეის ისტორია // კვალი. - 1895. - №46. - გვ. 1-11;
64. კიტა (ივანე აბაშიძე). ცხოვრება და ხელოვნება // ივერია. - 1895. - 3 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-3;
65. მესხი, კ. თავად-აზნაურთა ბანკის კრება // ივერია. - 1895. - 11 მაისი. - №98. - გვ. 2; №99. - გვ. 1-3; №100. - გვ. 2-3; №101. - გვ. 2-3; №102. - გვ. 2; №103. - გვ. 2-3; №104. - გვ. 1-3; №105. - გვ. 2-3; №106. - გვ. 2-3;
66. პარასკევს, 27 ოქტომბერს...: [განცხადება] // ივერია. - 1895. - 26 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
67. სასკოლო კრება 19 მაისს // ივერია. - 1895. - 21 მაისი. - №105. - გვ. 3;
68. აბაშიძე, გრ. ტფილისის გუბერნიის სათავად-აზნაურო საადგილ-მამულო ბანკის წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1896. - 21 აპრილი. - №87. - გვ. 2-3; №88, გვ. 1-3; №89, გვ. 3; №90, გვ. 2; №91, გვ. 2-3; №93, გვ. 1-3; №94, გვ. 1-2; №95, გვ. 2-3; №96, 2-3; №97, გვ. 2-3; №98, გვ. 1-2; №99, 1-2; №100, გვ. 1-2; №101, გვ. 2-3; №102, გვ. 2-3; №103, გვ. 1-3;
69. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 24 დეკემბერი. - №66. - გვ. 3-4;
70. თავად-აზნაურობა და სათავად-აზნაურო ბანკი... // კვალი. - 1897. - №23. - გვ. 440-442;
71. თავ. ივანე მაჩაბლის ავადმყოფობის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 7 მაისი. - №190. - გვ. 1; 11 მაისი. - №194. - გვ. 2; აგრეთვე, იხ.: № 211, 226-235, 244, 318, 340, 341;
72. თავ. ივ. მაჩაბლის ავადმყოფობისგან განკურნვა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 ივლისი. - №260. - გვ. 2;
73. კოსმოპოლიტი ლავრენტი. შავი ზღვისპირელის წერილის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 თებერვალი. - №121. - გვ. 2;
74. მართალია თუ ჭორი? // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 11 მაისი. - №194. - გვ. 2;
75. ჟურ. „ჯეჯილი“, ... // კვალი. - 1897. - №44. - გვ. 784-785;
76. ხუმარა. ძველი წელი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 იანვარი. - №73. - გვ. 2;
77. 11 ოქტომბერს გორში... // ივერია. - 1898. - 14 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
78. თავადი ივანე გიორგის ძე მაჩაბელი 26 ივნისს... // ივერია. - 1898. - 1 ივლისი. - №138. - გვ. 2; 2 ივლისი. - №139. - გვ. 1; 4 ივლისი. - №141. - გვ. 1; 5 ივლისი. - №142. - გვ. 2; 16 ივლისი. - № 151. - გვ. 1; 18 ივლისი. - № 153. - გვ. 1; 4 აგვისტო. - № 166. - გვ. 1;
79. თავ. ივანე მაჩაბლის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 აგვისტო. - №607. - გვ. 2;
80. თავ. ივანე მაჩაბლის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 28 ივნისი. - №570. - გვ. 2. - აგრეთვე, იხ.: № 571-577, 586; 27 სექტემბერი. - №640. - გვ. 2;
81. იმერეთისა და გურია-სამეგრელოს სამრევლო სკოლების მასწავლებელთა კურსები... // მწყემსი. - 1898. - №12. - გვ. 12;
82. სახლის დაქირავება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 30 ივლისი. - №595. - გვ. 2;
83. სხვადასხვა ამბები: [ივანე მაჩაბლის დაკარგვა] // კვალი. - 1898. - №28. - გვ. 464;
84. თავ. ივანე გიორგის ძე მაჩაბელი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 26 ივნისი. - №852. - გვ. 1-2;
85. იგივე. ს. თიანეთი: ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 7 აპრილი. - №792. - გვ. 2;
86. თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 11 დეკემბერი. - №984. - გვ. 2;
87. ჟორდანია, ნ. ივანე მაჩაბელი // კვალი. - 1899. - №26. - გვ. 409-411;
88. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 9 იანვარი. - №721. - გვ. 2;

89. შავია-დია. სამშობლო, დრამა 5 მოქმ. ვ. სარდუს პიესით გადმოკ. დ. ერისთავის მიერ; „მეფე ლირი“, ტრაგ 5 მოქმ. შექსპირისა თარგმ. ივ. მაჩაბლისა და ი. ჭავჭავაძისა; „ორი ობოლი“, დრამა 5 მოქმ. ად. დენიერისა, თარგმ. ა. ცაგარელისა [რეცენზია] // კვალი. - 1899. - №44. - გვ. 753-754;
90. „როგორც გავიგეთ“... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 11 ნოემბერი. - №1295. - გვ. 3;
91. კალამი (სერგეი მესხი). სერგეი მესხი: მისი ამხანაგების დახასიათებით (21 ივლისს 1883 წ.) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 ივლისი. - №2212. - გვ. 1-3;
92. სამეურნეო ბანკი // ისარი. - 1907. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 3;
93. დემურია, მარიამ (მ. დ.). ივანე გიორგის-ძე მაჩაბელი: [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 37-40;
94. ივანე გიორგის ძე მაჩაბელი: [ბიოგრაფიული პორტრეტი] // ნიშადური. - 1908. - №50. - გვ. 8;
95. ივანე გიორგის-ძე მაჩაბელი: [ფოტოსურათი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 38;
96. ივანე მაჩაბელი: (ათი წლის უგზო-უკვლოთ დაკარგვის გამო). [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №50. - გვ. 1;
97. ი-ნ. ილიას საღამო ქუთაისში // შუქი. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 4;
98. მკით- სერგეი მესხის მოგონება: (გარდაცვალებიდან 25 წლისთავზე). // ხომლი. - 1908. - 25 ივლისი. - №11. - გვ. 1-2;
99. ხუთშაბათს, 26 ივნისს შესრულდა...: [მოკლე ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №6. - გვ. 84-85;
100. განსვენებული ილია ჭავჭავაძის... // მომავალი. - 1909. - 24 ნოემბერი. - №73. - გვ. 1;
101. ცენზოვანი. თავად-აზნაურთა მომავალი კრების გამო // ჩვენი აზრი. - 1909. - 24 მაისი. - №20. - გვ. 2-3; 26 მაისი. - №21. - გვ. 3;
102. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან: ივანე მაჩაბლის სსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №25. - გვ. 12-14. - თან ერთვის შექსპირის გამონათქვამი; ბ) ივანე მაჩაბელი; ვ. ლორთქიფანიძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 4-5. - სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი. - დართული აქვს პორტრეტები; გ) ქართველი ქალი: ანასტასია მაჩაბლისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №33. - გვ. 8; დ) ივანე მაჩაბელი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 8 ივლისი;
103. ქართული თეატრი: გამოსათხოვარი წარმოდგენა // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 1;
104. ყიფიანი-ქართველიშვილისა, მარიამ. მარიამ საფაროვ-აბაშიძისა // დროება. - 1910. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 2-3;
105. აკროსტიხი: [წარმოდგენილი მ. ლელაშვილის მიერ] // ჯეჯილი. - 1913. - №7-8. - გვ. 424;
106. გარეშე. - ა) ბაქო, 24 მარტი // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №1-11. - გვ. 1-3; ბ) „ახალ კლუბში“ იანვრის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №5. - გვ. 14;
107. იმერი. ივანე მაჩაბელი // იმერეთი. - 1913. - 26 ივნისი. - № 89;
108. მაჩაბელი, ანასტასია. ივ. მაჩაბლის თარგმანთა გამოცემა // კლდე. - 1913. - № 10. - გვ. 7;
109. ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების წევრთა წლიური კრება: 7 აპრილი 1913 წ. // მოსავალი. - 1913. - №9-10. - გვ. 8-24;
110. გრიშაშვილი, იოსებ. - ა) ვანო მაჩაბელი: [ნეკროლოგი] // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №24. - გვ. 1-2; ბ) ილია და „მეფე ლირი“: [წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3; გ) ძველ თეატრში. - თბ.: ხელოვნება, 1948 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 144 გვ.;
111. ერისთავი, დ. კ. მცირე შენიშვნა: (წერილი რედაქციისადმი) // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №8. - გვ. 16. - ხელმოწერა: ექ. დ. კ. ერისთავი;
112. ივანე მაჩაბელი: უკვალოდ დაკარგვიდან 16 წლის შესრულების გამო [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გარეკანის პირველი გვ.;
113. ივანე მაჩაბლის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №27. - გვ. 16;
114. კირვალაძე, ვასილ. ვანო მაჩაბელი: (მოგონება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 5-6;
115. მესხი, დ. ივანე მაჩაბელი: მცირე მოგონება და მისი წერილები ჩემდამი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №39. - გვ. 5-7;
116. მთარგმნელი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 5-6;
117. ქართული თეატრის მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 9;
118. შექსპირი ქართულად!: გამოცემა ივანე მაჩაბლის თარგმანებისა. [განცხადება] // კლდე. - 1914. - №26. - გვ. 1;
119. სოფ. სართიჭალაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №33. - გვ. 16;
120. ფანცხავა, რომანოზ (ხომელი). - ა) ბიბლიოგრაფია: („რიყრაყზე სათქმელი“, ალექსი ჭიჭინაძისა) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №17. - გვ. 16-19; ბ) კრიტიკა: ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი პოეტი. (27 ღვინობ. 1837 - 30 აგვ. 1907 წ.): [ბიოგრაფიული ცნობები] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №11. - გვ. 25-31; №12. - გვ. 21-25; №14. - გვ. 13-18; №15. - გვ. 15-20; №16. - გვ. 18-22; გ) ქართული მწერლობა 1916 წელს // თავისუფლება. - ქუთაისი, 1917. - №2. - გვ. 16-20;
121. ქ.მ.წ.კ.ს. მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 8-12;
122. 13 მარტი: თესლი ნაყოფიერი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 1;
123. მორიელი. ევოლუცია // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №36. - გვ. 3;
124. პირველი ქართ. გაზ. „დროების“ რედაქტორები 1866-1916: ივანე მაჩაბელი. (მესამე რედაქტორი). [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გარეკანის პირველი გვერდი. - პირველი ქართული გაზეთის „დროების“ გამოცემიდან 50 წლის შესრულების გამო;
125. ანტონოვსკი, ელენე. ახლო წარსულიდან // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№ 1]. - გვ. 15-20;

126. კნ. ანასტ. ალექს. მაჩაბლისა: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №31. - გვ. 1;
127. ლეისტი [ლაისტის], არტურ. ილია ჭავჭავაძე ტფილისში // განათლება. - 1917. - №6-7; 1918. - №1. - გვ. 45-51; 1919. - №1. - გვ. 56-63;
128. ქრონიკა: განვლილ თებერვალში თბილისში გარდაიცვალა... // სვეტიცხოველი. - 1918. - №5. - გვ. 15;
129. ნადირაძე, კოლაუ. ივანე მაჩაბელს: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 13;
130. ი-ელი. ჩვენი მოღვაწე-მწერლები: კრიტიკოსი ხომლეული-რომანოზ სპირიდ. ძე ფანცხავა (სურათი იხ. 1 გვ.) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 7-8;
131. ივანე მაჩაბელი: რომელმაც ინგლისის... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 10;
132. ივანე მაჩაბელს: ჟიული ლაფორგი: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1922. - №8. - გვ. 9-11;
133. ლეონიძე, გიორგი. - ა) ივანე მაჩაბელი: მისი დაკარგვიდან 25 წლის შესრულების გამო // გრდემლი. - 1923. - №5. - გვ. 9-10; ბ) ივანე მაჩაბელი: [მონოგრაფია] // მნათობი. - 1924. - № 2. - გვ. 159-176; № 3. - გვ. 230-242; № 4. - გვ. 239-260; 1928. - № 1. - გვ. 189-208; № 4. - გვ. 140-157; № 5-6. - გვ. 238-246; გ) წერილი რედაქციის მიმართ: [ინფორმაცია ივანე მაჩაბლის ბიოგრაფიაზე მუშაობასა და მიმართვა საზოგადოებისადმი მაჩაბლის შესახებ მოგონებებისა და ცნობების მიწოდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1928. - 13 სექტემბერი. - №213. - გვ. 3;
134. ოცდახუთი წლის შემდეგ: ივანე მაჩაბელი // მუშა. - 1923. - 12 ივლისი. - № 194;
135. კოტეტიშვილი, ვ. ივანე მაჩაბელი: [სტატია] // კავკასიონი. - 1924. - №3-4. - გვ. 191-203;
136. ხელოვნება: [ინფორმაცია სიახლეების შესახებ ხელოვნებაში] // კომუნისტი. - 1924. - 20 იანვარი. - №17. - გვ. 4;
137. ხუნდაძე, სიმონ. - ა) ივანე მაჩაბელი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - № 17. - გვ. 4; ბ) ივანე მაჩაბელი // მნათობი. - 1933. - № 11. - გვ. 185-191;
138. ივანე მაჩაბელი: 1854-1898-1938: [ბიოგრაფიული ცნობები] // მუშა. - 1938. - 10 თებერვალი. - №33. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: გ. მ.;
139. რადიანი, შ. ივანე მაჩაბელი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა] // კომუნისტი. - 1938. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 4;
140. სახოკია, თ. ივანე მაჩაბელი: [მოგონება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - №17. - გვ. 3;
141. გუნია, ვ. ივანე მაჩაბელი ქართულ თეატრში: [შექსპირის ტრაგედიების საუკეთესო მთარგმნელი]: 85 წელი ი. მაჩაბლის დაბადებიდან: [მოგონება] // კომუნისტი. - 1939. - 10 თებერვალი. - №33. - გვ. 4;
142. ივანე მაჩაბელი [გასული საუკუნის გამოჩენილი ქართველი მოღვაწე, შექსპირის ტრაგედიების ნიჭიერი მთარგმნელი და პუბლიცისტი. მისი დაღუპვიდან 41 წლის შესრულების გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 12 თებერვალი. - №14. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელს აწერს: გრ. კ-ძე;
143. მეტუკე, გ. ივანე მაჩაბელი // ჩვენი თაობა. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 59-61;
144. ნარიძე, გრ. ივანე მაჩაბელი // მუშა. - 1939. - 3 თებერვალი. - № 32;
145. ბურნაძე, ს. - ა) აკაკი და ვანო მაჩაბელი // საბჭოთა ოსეთი. - 1940. - 22 ივნისი. - №142; ბ) ივანე მაჩაბელი: დაბადებიდან 95 წლისთავის გამო // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1949. - 8 თებერვალი. - №26;
146. ჟურული, ვ. მეფე ლირი: [უილიამ შექსპირის ტრაგედია]: [რეცენზია სპექტაკლზე]: ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის თეატრის გასტროლები თბილისში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 22 ივნისი. - №145;
147. ჯიბლაძე, გ. მეფე ლირი: [უილიამ შექსპირის პიესა]: [რეცენზია სპექტაკლზე]: ქუთაისის ლადო მესხიშვილის სახელობის თეატრის გასტროლები თბილისში // კომუნისტი. - 1941. - 22 ივნისი. - №145;
148. აბზიანიძე, გ. ივანე მაჩაბელი: დაბადებიდან 90 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1944. - 11 თებერვალი. - №29;
149. ივანე მაჩაბლის წერილი კოტე მესხისადმი: ["ოტელოს" დადგმის შესახებ ქუთაისის თეატრში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივნისი. - №19 [29];
150. ბურთიკაშვილი, ა. ივანე მაჩაბელი // კომუნისტი. - 1948. - 7 ივლისი. - № 134;
151. იანქოშვილი, მ. ივანე მაჩაბელი და შექსპირი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №27. - გვ. 2;
152. ცაიშვილი, ს. ივანე მაჩაბელი: [დაკარგვიდან 50 წლისთავის გამო] // სახალხო განათლება. - 1948. - №28. - გვ. 3;
153. ცერცვაძე, ლ. ივანე მაჩაბელი: [დაკარგვიდან 50 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №27. - გვ. 2;
154. ჭელიძე, ვახტანგ. - ა) ერთი დისერტაციის მ. იანქოშვილის ჰამლეტის ქართული თარგმანების შესახებ: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1949. - 10 ივლისი. - №136; ბ) ივანე მაჩაბელის თარგმანები // მნათობი. - 1949. - №2. - გვ. 120-148.

წყარო:

1. მაჩაბელი, ვ. პეტერბურგი, 21 სექტემბერს // დროება. - 1873. - 12 ოქტომბერი. - № 40. - გვ. 2;
2. უფ. ილია ჭავჭავაძეს და ივ. მაჩაბელს გაუთავებიათ „მეფე ლირის“ თარგმანი // დროება. - 1874. - 8 მარტი. - №414. - გვ. 2;
3. კეზელი (სოსლანი, დავით). საკვირაო მასლაათი: კისრული // დროება. - 1883. - 8 აპრილი. - №85. - გვ. 1-3;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 9 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 2;
5. გუნია, ვალერიან. - ა) საქართველოს კალენდარი. - 1888. - გვ. 203; 1892. - გვ. 324; 1893. - გვ. 453; ბ) ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ. 89;
6. მგალობლიშვილი, სოფრომ. - ა) ქართული თეატრის მოღვაწენი ქართლში // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 14. - გვ. 12-13; ბ) ქართული დასის მოგზაურობა ქართლში // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 1. - გვ. 3-4; გ) მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - ტფ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 117, 254;

7. პირველი ქართ. გაზ. „დროების“ რედაქტორები 1866-1916: ივანე მაჩაბელი. (მესამე რედაქტორი). [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გარეკანის პირველი გვერდი. - პირველი ქართული გაზეთის „დროების“ გამოცემიდან 50 წლის შესრულების გამო;
8. ივანე მაჩაბელი: რომელმაც ინგლისის... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 10;
9. ჩოდრიშვილი, მ. ჩემი თავგადასავალი / წინასიტყვ. ავტ.: მიხა ცხაკაია. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1927 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 88-90;
10. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 71-72;
11. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 281, 319, 321, 325;
12. გუგუშვილი, პაატა. ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ.: 182, 230, 233, 239, 251, 253;
13. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ. 385;
14. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 406, 426-427, 473;
15. ხაჭაპურიძე, გ. საქართველოს ისტორია მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე // საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევადან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ.: 442, 443;
16. Церетели, А. Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат „Художественная литература“, 1940. - Стр. 194-195;
17. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბექდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 492;
18. ჯიბუტი, ვლ. საინტერესო გამოკვლევა: [გრიშაშვილის წიგნის „ძველ თეატრში“ შესახებ] // ლიტერატურა

- რა და ხელოვნება. - 1948. - №44. - გვ. 3;
19. Буачидзе, Ш. Книга о прошлом грузинского театра // Заря Востока. - 1948. - 19 августа. - № 165.

მაჩაბელი, მიხიკო დავითის ძე [წიხილ ციმაჭურიძე] – განთქმული მოჭიდავე. მამამ დაუბარა, ან ჭიდაობაზე აიღე ხელიო ან ჩემ გვარზე. მიხიკო ბათუმს ჩავიდა, აფიშა გამოუშვა ციმაჭურიძის გვარით. მამამ შეიტყო, ჩავიდა, ჭიდაობის შემდეგ გამოიძახა და სილა გაანწა, ჩემი შვილი ცირკის არენაზე არ უნდა [...]. შვილმა არაფერი უპასუხა, იქვე შეესწრო მაჩაბელი – გენერალი, რომელმაც უთხრა: რაკი მამაშენი შენისთანა სახელოვანი შვილის თავის გვარით გამოსვლას უკადრისობს, დღეიდან ჩემი გვარი ატარეო და იმ დღიდან მაჩაბელის გვარით დადის.

წყარო: არ არის მითითებული.

მაჩაბელი, მიხიკო ვახტანგის ძე (1858, 15/XI – 1927, 9/XII) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – დამოუკიდებელი ეროვნულ-დემოკრატი, „ცოცხალ არქივად“ წოდებული, – ქართულ-გარეკახელი (დაიბადა ქ. თბილისში, 1858 წლის ნოემბრის 15 (ახ. სტ.)). დაამთავრა თბილისის რეალური სასწავლებელი (1878) და მოსკოვის პეტროვსკო-რაზუმიოვსკის აკადემიაში განაგრძო სწავლა, მაგრამ დიპლომი ვეღარ მიიღო სტუდენტობის არეულობაში მონაწილეობისა და ამ მიზეზით ჟანდარმა განკარგულებით მოსკოვიდან გაძევების გამო, რის შემდეგ საზოგადოებრივ და სამწერლო საქმიანობაში იყო ჩაბმული სიკვდილამდე. გარდაიცვალა 1927 წლის დეკემბრის 9. დაკრძალა დიდუბის პანთეონში.

საზოგადოებრივ მუშაობაში ჩაება სტუდენტობის დროსვე: 1879 წელს მისი მონაწილეობით დაარსდა მოსკოვის (მთელ რუსეთში პირველი) ქართველთა სათვისტომო. 1883-1885 წლებში ქ. თბილისის თვითმმართველობის შემოსავალ-გასავლის განყოფილების გადახალისებაში მონაწილეობდა, ხარჯთამკრებ და სავაჭრო ზედამხედველთა უწყებას ედგა სათავეში. 1887-1892 წლებში თბილისის ხმოსანი იყო, რომლის თაოსნობით მოეწყო ქართველთა პირველი ამომრჩეველთა ჯგუფი და თბილისის საქალაქო არჩევნებში სომხის ბურჟუაზია დაამარცხა. მ. მაჩაბლის თაოსნობით (თბილისის თავადაზნაურობის წინამძღოლების – თ. გ. ი. ბაგრატიონ-მუხრან-ბატონისა და დ. ზ. მელიქიშვილის შუამდგომლობით), თბილისის სათავადაზნაურო საადგილმამულო ბანკმა წესად შემოიღო ბანკის თანხები მოგებითურთ თავადაზნაურობას გადასცემოდა საკუთრებად სოფლის მეურნეობის (წოდების განურჩევლად) საზოგადო საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად. მისივე თაოსნობით, 1907 წელს თავადაზნაურობამ შექმნა საადგილმამულო კომისია ქართველ მეურნეთა (განსაკუთრებით,

გლახთა) დასახმარებლად მამულის საკუთრებად შექმნისა და დამუშავებისათვის, რომელსაც თავად თავმჯდომარეობდა 1907-1912 წლებში. ორჯერ (1909, 1915) მიწვეულ იქნა სრულიად რუსეთის თავადაზნაურთა კრებაზე სახელმწიფო საბჭოს წევრთა ასარჩევად, სადაც პირველად ძლიერი სიტყვაც წარმოთქვა ქართველი ერის უფლებათა და ილია ჭავჭავაძის პიროვნების დასაცავად, როცა რუსის უკიდურესმა მემარჯვენეებმა, საბჭოს წევრების არჩევის დროს, განაცხადეს: ქართველთაგან ილია ჭავჭავაძეც ავირჩიეთ, მაგრამ მემარცხენე გამოდგაო. მ. მაჩაბელი მემარცხენე ბანაკში ირიცხებოდა.

1914 წელს ქართული საქველმოქმედო საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე იყო, რომლის ხელმძღვანელობით გამგეობა და საზოგადოება თავგამოდებით მუშაობდნენ დაზარალებული ქართველი ხალხის საკეთილდღეოდ. 1915-1917 წლებში თავმჯდომარეობდა ინტერპარტიულ კრებებს, რომელსაც დავალებული ჰქონდა ქართველთა შორის საზოგადო აზრის, გაერთიანებული მოქმედებისა და მეზობელ ერებთან დამოკიდებულების საფუძველთა შემუშავება (ამ ქართული საქველმოქმედო საზოგადოებისა და ინტერპარტიული კრებების მეოხებით აჭარა-ქობულეთი და სხვა ქართველი მუსლიმანობა აკლება-აოხრებდას გადარჩა). 1917 წელს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებამ აირჩია საკათალიკოსო საბჭოს წევრად, იმავე წელს – საქართველოს ეროვნულმა ყრილობამ – ეროვნული საბჭოს წევრად, პარლამენტში და სხვ. ყველა საზოგადო არჩევით თანამდებობაზე ხელფასს სრულიად არ იღებდა, – საზოგადო საქმეში სამსახურისთვის ჯამაგირის აღების მუდამ წინააღმდეგი იყო.

სამწერლო და საჟურნალისტიკო ასპარეზზე, 1910-1913 წლებში, მ. მაჩაბელი ფაქტიურად რედაქტორობდა ქართველების რუსულ გაზეთს „*Земляк*“, როცა იგი იცავდა კახეთის რკინიგზას სამშობლო ქვეყნის სასარგებლოდ (წინააღმდეგი იყო ტამიანოვოსა და კ⁰-ს გადასცემოდა). წერდა (მ. ტფილელის ფსევდონიმით) საეკონომიო, სამინათმელო და საგლეხო საზოგადო ხასიათის წერილებს ქართულ-რუსულ გაზეთებში („*Кавказ*“, „*Земляк*“, ილია ჭავჭავაძისეულ გაზ. „*ივერიაში*“ 1904 წელს, ალ. სარაჯიშვილის რედაქტორობის დროს და სხვ.). სხვათა შორის, თავგამოდებით იცავდა თვით მშრომელი ხალხის ქონებრივ-უფლებრივ ინტერესებს.

ცნობილი იყო, განსაკუთრებით 1890-1898-იან წლებში, თბილისის თავადაზნაურთა საბანკო კრებებზე, როგორც ოპოზიციის ერთი მთავარი ძალათაგანი, ივ. მაჩაბლის მომხრე, მჭევრმეტყველი, მახვილგონიერი და მოსწრებული მოკამათე, დიდი მეხსიერების კაცი და საქართველოს ყოველი თვალსაჩინო მოვლენის მახსოვარი, რის გამოც „ცოცხალი არქივი“ ეწოდა.

მსახურობდა: 1883-1885 წლებში – ქ. თბილისის თვითმმართველობაში, 1885-1918 წლებში – მინათმოქმედების სამინისტროში მინათმომ-

წყოები პარტიის მთავარ გამგედ. მოიარა საქართველოს ყოველი (განსაკუთრებით, მივარდნილი) კუთხე: ახმეტა-ალვანი, თუშეთი, ოსეთი და სხვ., შესწავლილი ჰქონდა შინამრეწველობის მხრით და მის წარსამატებლად იღვწოდა, როგორც მწერალი, ისტორიკოსი და სტატისტიკოსი. საფუძველი ჩაუყარა საქართველოს შინამრეწველ ხელოსანთა კოოპერაციასა და კავშირს და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. მიწის საკითხი: სიტყვა თქმული საქართველოს პარლამენტში. - თბ., 1918. - 19 გვ.; 16 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ეკონომიური ყოფა-მდგომარეობა სახელმწიფო გლახთა საქართველოში: თიანეთის მაზრა (გამოკვლევა მ. ვ. მაჩაბლისა) // მეურნე. - 1889. - №31. - გვ. 1-3; №32. - გვ. 6-8; №34. - გვ. 6-7; №36. - გვ. 4-5;
2. *ბ-ნ არჩილ ჯორჯაძის ციფრები და ოინები* // ივერია. - 1902. - 14 მარტი. - №56. - გვ. 1-3; 15 მარტი. - №57. - გვ. 2-3;
3. *ბ-ნ ჯორჯაძის პასუხად* // ივერია. - 1902. - 5 აპრილი. - №74. - გვ. 3-4;
4. *სამთა კავშირი* // ივერია. - 1902. - 8 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2-3; 12 დეკემბერი. - №266. - გვ. 2-3;
5. სოფელი და სოფელენი: (დასაწყისში კამათი არჩილ ჯორჯაძესთან) // ივერია. - 1902. - 1 თებერვალი. - №26. - გვ. 1; 2 თებერვალი. - №27. - გვ. 1; 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-2; 8 მარტი. - №51. - გვ. 1-2; 9 მარტი. - №52. - გვ. 1; 19 მარტი. - №60. - გვ. 1; 24 მარტი. - №65. - გვ. 2; 4 აპრილი. - №94. - გვ. 2-3; 8 აპრილი. - №96. - გვ. 2-3; 24 ნოემბერი. - №252. - გვ. 2-3; 4 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2;
6. სოფელი და სოფელენი: თავადაზნაურობის ვითარება და გავლენა // ივერია. - 1903. - 20 თებერვალი. - №40. - გვ. 2-3; 23 თებერვალი. - №43. - გვ. 2-3; 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 2-3; 5 მარტი. - №51. - გვ. 2-3;
7. *წერილი რედაქციის მიმართ: [საქართველოს ავტონომიის საკითხი თბილისის თავადაზნაურთა კრებაზე; სიტყვის დამახინჯება გაზეთის 43-ე ნომერში]* // ივერია. - 1905. - 7 აპრილი. - №47. - გვ. 4.

აგრეთვე, ეკუთვნის წერილები: „*Мотивы социализма в Грузии*“, „*Исследование государственных крестьян Тионетского уезда*“ და სხვ.

მის შესახებ:

1. *შინაური ქრონიკა* // დროება. - 1885. - 20 ივნისი. - №130. - გვ. 1;
2. *გაკვრით: (გზა და გზა და სხვათა-შორის)* // ივერია. - 1892. - 6 ნოემბერი. - №235. - გვ. 3;
3. *ნაკვეთი* // ივერია. - 1892. - 17 მაისი. - №101. - გვ. 2;
4. *ჭრელაშვილი, სტეფანე (გეგენაშვილი). სახელდახელო: (ებად-ასაღები-წყალ-წასაღები ამბავი)* // ივერია. - 1892. - 14 ივლისი. - №147;
5. *ხიზანაშვილი, ნიკოლოზ (Plebs)*. - ა) მასლაათი // ივერია. - 1892. - 19 ივლისი. - №152. - გვ. 1-3; ბ) თე-

- ატრის დარბაზიდან: საბანკო დავიდარების გამო // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 2-3;
6. „გაზ. ნოვ. ობოზ.“-ში დაბეჭდილია შემდეგი წერილი თ. გ. მ. თუმანიშვილისა“... // ივერია. - 1894. - 8 ნოემბერი. - №237. - გვ. 1-2;
 7. „ენა უპირველესი იარაღია არსებობისა...“-დამაკვირდი // ივერია. - 1894. - 8 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 2. - სკოლიოში მთარგმნელის შენიშვნა მიხ. მაჩაბლის შესახებ;
 8. მიქელაძე, დავით (მეველე). - ა) 17 მაისს // ივერია. - 1894. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 1; ბ) 19 მაისს // ივერია. - 1894. - 19 მაისი. - №104. - გვ. 1;
 9. ტფილისის სათავადაზნაურო საადგილ-მამულო ბანკის კრება // ივერია. - 1894. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2-3; №101. - გვ. 2-4; №102. - გვ. 2-3; №104. - გვ. 2-3; №105. - გვ. 2-3; №107. - გვ. 2-3; №108. - გვ. 2-3; №110. - გვ. 2-4; №111. - გვ. 2-3; №112. - გვ. 2-3;
 10. მესხი, კ. თავადაზნაუროთა ბანკის კრება // ივერია. - 1895. - 11 მაისი. - №98. - გვ. 2; №99. - გვ. 1-3; №100. - გვ. 2-3; №101. - გვ. 2-3; №102. - გვ. 2; №103. - გვ. 2-3; №104. - გვ. 1-3; №105. - გვ. 2-3; №106. - გვ. 2-3;
 11. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) ორ-ხმიანი საახალწლო ოპერეტი // ივერია. - 1895. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1; 5 იანვარი. - №3. - გვ. 1; 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1; 8 იანვარი. - №5. - გვ. 1; ბ) ჩვენი ეხლანდელი სიბრძნე-სიცრუე // ივერია. - 1896. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1-3; 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-3; 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3;
 12. მოხისიდან იწერებიან // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 26 ივლისი. - №1192. - გვ. 2;
 13. 1 დეკემბერი // ივერია. - 1902. - 1 დეკემბერი. - №258. - გვ. 1-2;
 14. ახალი სოციოლოგია // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 ნოემბერი. - №1995. - გვ. 1;
 15. ბარბაქაძე, ბ. ბ-ნი ტფილისელი (მ. მაჩაბელი) და მისი შორსმჭვრეტელობა // ივერია. - 1902. - 1 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2-3;
 16. სიტყვა (ფირცხალაგა, სამსონ). პატარა ამბები: საკვირაო ფელეტონი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 1 დეკემბერი. - №2000. - გვ. 1-3;
 17. აბაშიძე, კიტა. ბატონო რედაქტორო!: [საქართველოს ავტონომია და რუსეთის ისტორიული უფლებები საქართველოზე; მ. მაჩაბლის, ექიმ გ. გაბაევისა და ვეჟილ ჯაბადარის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 1 მაისი. - №65. - გვ. 4;
 18. ბარაქაძეა!: [მ. მაჩაბლის, გ. გაბაევისა და ივ. ჯაბადარის საქართველოს ავტონომიის სანიწალმდეგო გამოსვლა თავადაზნაუროთა კრებაზე] // ივერია. - 1905. - 21 აპრილი. - №56. - გვ. 1;
 19. გოგიჩაიშვილი, ფილიპე. - ა) ავტონომია და მშრომელი ხალხის ინტერესები: [მ. მაჩაბლის პასუხად] // ივერია. - 1905. - 7 აპრილი. - №47. - გვ. 1; ბ) საერთო კანონმდებლობა და დამოკიდებული ეროვნება: [მიხ. მაჩაბელი და ი. ჯაბადარი საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 3 აპრილი. - №44. - გვ. 1;
 20. „სამების“ წერილი და თავად ალ. ორბელიანის პასუხი: [ი. ჯაბადარის, მ. მაჩაბლის და გ. გაბაევის წერილი „ნოვოე ობოზრენიე“-ში საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 21 აპრილი. - №56. - გვ. 1;
 21. ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაუროთა შორის: [იმპერატორისათვის გასაგზავნი ადრესის შინაარსის, განსაკუთრებით ავტონომიის მოთხოვნის საკითხის განხილვა; კამათში მ. მაჩაბლის, ვ. მუსხელიშვილის, გ. ჟურულის, მ. გედევანიშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ივ. ჯაბადარისა და სხვ. გამოსვლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 აპრილი. - №2787. - გვ. 3; 3 აპრილი. - №2788. - გვ. 2;
 22. ტფილისის თავად-აზნაუროთა საგანგებო კრება: [მეფისათვის გასაგზავნი „ადრესის“ გასარჩევად; ილ. ჭავჭავაძის, მიხ. მაჩაბლის, ივ. ჯაბადარისა და სხვ. გამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 2 აპრილი. - №43. - გვ. 1;
 23. ჯამბაკურ-ორბელიანი, ალ. მ. ვ. მაჩაბელს, ი. ს. ჯაბადარს და გ. დ. გაბაევის...: [პასუხი წერილზე საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 21 აპრილი. - №56. - გვ. 1;
 24. აგრარული კომისიის მოხსენება // ისარი. - 1907. - 7 ივნისი. - №122. - გვ. 3;
 25. დაკარგული განაჩენი // ისარი. - 1907. - 21 დეკემბერი. - №282. - გვ. 2. - ახალი ამბავი;
 26. თავად აზნაუროთა კრება // ისარი. - 1907. - 22 თებერვალი. - №40. - გვ. 2-3. - ახალი ამბავი;
 27. პროექტი ქართული გიმნაზიის რეორგანიზაციისა // ისარი. - 1908. - 1 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
 28. ქართული საზოგადოება ისტორიისა და ეთნოგრაფიისა // ისარი. - 1907. - 1 აპრილი. - №93. - გვ. 2. - ახალი ამბავი;
 29. ღარიბ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების კრება // ისარი. - 1907. - 26 მაისი. - №113. - გვ. 2-3;
 30. გურგენაძე, ქ. ლია წერილი // დასაწყისი. - 1908. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ;
 31. ამას წინათ „ზაკაკაზიე“-ში... // მომავალი. - 1909. - 4 დეკემბერი. - №82. - გვ. 1;
 32. გაზეთ „ზაკაკაზიე“-ს გამომცემელთ... // ახალი აზრი. - 1910. - 1 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 2-3. - ახალი ამბავი;
 33. ერგნელი. - ა) გაკვირით გამოკვირით: სცენები სათავადაზნაურო საკრებულოში // ივერია. - 1909. - 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 2-3; ბ) გაკვირით-გამოკვირით: თავადაზნაურობის აღდგომა // ივერია. - 1909. - 29 მარტი. - №13. - გვ. 2-3;
 34. თავადაზნაუროთა კრებაზე... // ფონი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №3. - გვ. 2;
 35. თავადაზნაუროთა კრება // მომავალი. - 1909. - 17 სექტემბერი. - №17. - გვ. 3. - ახალი ამბავი;
 36. თავადაზნაუროთა რწმუნებულების კრება: (4 და 5 ივნისის კრება) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივნისი. - №32. - გვ. 4;
 37. მარეხი. საეშაკო პრესა: [მიმოხილვა] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №25. - გვ. 12-13;
 38. სახელმწიფო საბჭოს წევრების ასარჩევად... // ივერია. - 1909. - 28 სექტემბერი. - №39. - გვ. 1. - ახალი ამბავი და დეპეშები;

39. ელდაძე, საახალწლო მილოცვა მ. მაჩაბელს: [ლექსი] // მომავალი. - 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 4;
40. თავად-აზნაურული პრესა // საქმე. - 1910. - 28 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 1;
41. დ. ბ. სემენოვის მოხსენება // ერი. - 1910. - №12. - გვ. 11-12;
42. Открыта подписка на 1911 годъ... // სინათლე. - 1910. - 31 დეკემბერი. - №2. - გვ. 4. - განაცხადება;
43. ქართველობა და პოლიტიკური // კლდე. - 1913. - №27. - გვ. 14-15;
44. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). საზოგადო მოღვაწენი: მიხეილ ვახტანგის ძე მაჩაბელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 5-6;
45. ნაცარა. გიგოს გაზეთი // კლდე. - 1915. - №12. - გვ. 8-9;
46. ქართული საქველმოქმედო საზოგადოების თავმჯდომარე მ. ვ. მაჩაბელი, მისი ამხანაგი პ. ა. გოთუა, ხაზინადარი ვ. რ. ყიფიანი, მდივანი პავ. საყვარელიძე: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 1;
47. ანდრეი ეკატერინე ივანეს ასულის სარაჯიშვილისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №34. - გვ. 14-15;
48. ერობის შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №38. - გვ. 15;
49. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). ქველმოქმედება // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №44. - გვ. 7-10;
50. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებაზე // სვეტიცხოველი. - 1917. - №3. - გვ. 12;
51. 1918 წლის 12 მარტი // ახალი სიტყვა. - 1918. - №2. - გვ. 1-3;
52. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). საზოგადო მოღვაწენი: მიხეილ ვახტანგის ძე მაჩაბელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 5-6;
2. მ. ვ. მაჩაბელმა გვაცნობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 1. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
3. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 320, 373;
4. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინო-ტიყე; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ვოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მაჩაბლისა, ანასტასია [ტასო] ალექსანდრე გაბრატიონ-დავითიშვილის ასული (1869, 6/XII – 1917, 24/VII) – საზოგადო მოღვაწე,

ქვრივი ივანე გ. მაჩაბლისა, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. ფცაში). დაამთავრა თბილისის ქალთა ინსტიტუტი. მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ყველა ქართულ კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობაში (სახალხო სახლში, წერა-კითხვის გამავრცელებელ და დრამატულ საზოგადოებებში და სხვ.), ზოგან – როგორც გამგეობის თავმჯდომარე, გამგეობის წევრი, ყველგან ყოველთვის ბეჯითი, მუყაითი, დაუზარელი – დედა-დასახლისი. მშობელი ერის აღორძინებისა და წარმატებისთვის მზრუნველი, წოდებით და სულით – არისტოკრატი, შეგნებით და საქმიანობით – დემოკრატი, მარად მოკრძალები, სრულიად უშრომისხელფასოდ მშრომელი, ბევრგან თავისას ხარჯავდა. გამოსაცემად შეამზადა თავისი მეუღლის ნათარგმნ-ნაშრომნი (შექსპირის თარგმანები ქართულად).

მის შესახებ:

1. აკაკის მოგზაურობა: („ხუმარას“ რედაქციიდან მეტიხამდინ) // მასხარა: საოხუნჯო მასალების. - 1907. - №2. - გვ. 8;
2. შექსპირი ქართულად!: გამოცემა ივანე მაჩაბლის თარგმანებისა. [განცხადება] // კლდე. - 1914. - №26. - გვ. 1;
3. ანასტასია მაჩაბლისა: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №33. - გვ. 1.

წყარო:

1. განდევილი // სახალხო საქმე. - 1917. - 29 ივლისი. - № 12;
2. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). ქართველი ქალი. ანასტასია მაჩაბლისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 33. - გვ. 8;
3. კნ. ანასტ. ალექ. მაჩაბლისა: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 31. - გვ. 1;
4. ორბელიანი, ნინო. ანასტასია მაჩაბლის ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №33. - გვ. 1;
5. სამგლოვიარო განცხადება // სახალხო საქმე. - 1917. - 27 ივლისი. - № 10.

მაჩაბლისა, გაბრატიონ-დავითის ძე (1891 –)

– პარტიულ-პროფესიონალური მოღვაწე და მუშა-მწერალი, ხელობით ზეინკალ-მექანიკოსი, რაჭიდან (დაიბადა სოფ. ჭიბრევს, რაჭის მაზ.), თვითგანვითარებული, დაბალი სასწავლებლიდან. 1907-1913 წლებში ტფილისის ბეპლეს სახელოსნოში მუშაობდა ზეინკალ-მექანიკოსად, 1913-1918 წლებში – კერძო სახელოსნოებსა და არსენალში – ხარატად, 1918-1921 წლებში – საავტომობილო-სატრანსპორტო საზოგადოებაში მონტიორად. 1907 წლიდან კომუნისტი, მონაწილეობდა სხვადასხვა პოლიტიკურ გამოსვლებში, 6 თვე მეტეხის ციხეში იჯდა. 1917-1925 წლებში ტფილისის ორგანიზაციის მე-4 რაიონის კომიტეტის პრეზიდიუმის, რსდმპ(ბ) რაიკომის პრეზიდიუმის და პარტიულ რაიკომის ტფილისის კომიტეტის ბიუროს წევრი

იყო, 1918-1921 წლებში – ბოლშევიკურ ცეკას წევრი-მდივანი და სამდივნოს წევრი, 1918-1925 წლებში მელითონეთა მხრით არჩეულ იქნა პ/მ მდივანად, 1924-1925 წლებში სკპს ცეკას გამგედ, იმავე დროს სმუს-ისა (1921 წლიდან) და ტფილისის აღმასკომის პრეზიდიუმების წევრად, 1928 წლიდან საქართველოს პროფესიულ კავშირის საბჭოს თავმჯდომარედ და მელითონეთა ცკ-ს თავმჯდომარედ, აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საკავშირო და რესპუბლიკურ ყველა ყრილობაზე, სწერს „მუშაში“ და „Рабочий правда“-ში, პ/მ რედაქტორია.

გამოქვეყნებულია:

1. მელითონეთა საერთაშორისო მოძრაობა // კომუნისტი. - 1922. - 19 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
2. ჩვენი ლითონის მრეწველობა და მუშის სამუშაო ქიჩრა // კომუნისტი. - 1922. - 12 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 1;
3. პროფკავშირები და საცდელი მობილიზაცია // კომუნისტი. - 1928. - 26 აგვისტო. - №197. - გვ. 1;
4. პროფკავშირების როლი სამეურნეო მუშაობაში // კომუნისტი. - 1928. - 25 ნოემბერი. - №273. - გვ. 2;
5. ჩვენი მიღწევები და მორიგი ამოცანები: საქართველოს პროფკავშირში // კომუნისტი. - 1928. - 21 ნოემბერი. - №269. - გვ. 3;
6. წიგნი მასას // კომუნისტი. - 1928. - მაისი. - №100. - გვ. 5;
7. გაუგებარი ჯიუტობა: [ინჟინერთა და ტექნიკოსთა ირგანიზაციების გაერთიანების შესახებ]: [კამათის წესით] // კომუნისტი. - 1929. - 25 ივლისი. - №168. - გვ. 3;
8. მასებისაგან მოწყვეტის შედეგი; ბოროტმოქმედებანი და „თვითმომარაგება“ მშენებელთა კავშირში: მოხსენება საქართველოს პროფსაბჭოს პლენუმზე // კომუნისტი. - 1929. - 10 აგვისტო. - №182. - გვ. 2;
9. მშრომელ ქალთა საერთაშორისო დღე: [მ. ორახელაშვილის, ა. შავერდოვას, ბ. მაჩაიძის, კ. ცეტკინის, ლ. ანდრიაძის და სხვათა წერილები] // კომუნისტი. - 1929. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 4;
10. პროფკავშირები და საშეფო საზოგადოებების მუშაობა სოფლად // კომუნისტი. - 1929. - 24 აგვისტო. - №194. - გვ. 3;
11. პროფკავშირების მუშაობაში გარდატეხა უნდა მოხდეს: საუბარი საქართველოს პროფსაბჭოს თავმჯდომარესთან // კომუნისტი. - 1929. - 18 სექტემბერი. - №215. - გვ. 2;
12. პროფკავშირების მუშაობის მდგომარეობა და პერსპექტივები // კომუნისტი. - 1929. - 12 ნოემბერი. - №260. - გვ. 2;
13. პროფკავშირთა მერვე ყრილობის შედეგები // კომუნისტი. - 1929. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 5;
14. საქართველოს პროფკავშირების მუშაობა: მოხსენება // კომუნისტი. - 1929. - 1 მარტი. - №48. - გვ. 3;
15. უხეირო პროფმუშაობის ნიმუში: მშენებელთა კავშირის ცენტრალური გამგეობის დაშლის გამო // კომუნისტი. - 1929. - 10 აგვისტო. - №182. - გვ. 3;
16. გავამავროთ რაიონები სპეციალისტთა კადრებით // კომუნისტი. - 1930. - 2 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 2;

17. საქართველოს პროფკავშირები ახალ ეტაპზე // კომუნისტი. - 1930. - 31 მაისი. - №125. - გვ. 1;
18. საქართველოს პროფსაბჭოს მუშაობა: [მოხსენება] // კომუნისტი. - 1930. - 28 მაისი. - №122. - გვ. 2-3;
19. თბილისი დღეს: [ოქტომბრის რევოლუციის 14 წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1931. - 10 ნოემბერი. - №258. - გვ. 2;
20. საბჭოს თავმჯდომარე // კომუნისტი. - 1931. - 24 ივლისი. - №169. - გვ. 3;
21. საქართველოს პროფესიონალური კავშირები: [პროფკავშირების მნიშვნელობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1931. - 25 თებერვალი. - №34. - გვ. 4;
22. თბილისის საბჭოს პრეზიდიუმის მისალმება მაქსიმ გორკის // კომუნისტი. - 1932. - 29 სექტემბერი. - №227. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. ლითონის გედი. ძმური სალამი: ძღვნად ამხანაგ ბაგრატ მაჩაიძეს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 3 ნოემბერი. - №254. - გვ. 4.

წყარო: არ არის მითითებული.

მაჩაიძე, იოსებ – რაციონალიზატორი, სტალინის სახელობის თბილისის ორთქმავალ-ვაგონსარემონტო ქარხნის (ყოფ. ა/კავკასიის რკინიგზის სახელოსნოების, დაარს. 1883 წ.) მუშა, სტახანოველი, გეგმების 250% შემსრულებელი, „სტალინური განვევის დამკვრელის“ ნიშნით დაჯილდოებული, ყოფილი მწყემსი, საბარგო ვაგონების შემკეთებელ სამაქროს საუკეთესო აგიტატორად ცნობილი.

წყარო:

1. ქორქია, როდიონ. მეგრძოლი ქარხანა // კომუნისტი. - 1943. - 30 აპრილი. - №96. - გვ. 2.

მაჩხანელი [ნადირაძე], დიმიტრი მიხეილის ძე [იბივა: ნადირაშვილი, ნადიროვი] (1861, 1/1 – 1903, 16/X) – მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – ხალხური მგოსანი, პუბლიცისტი, ბელეტრისტი და კოოპერატორი, – მაჩხანის „დეპოს“ და სახალხო თეატრის დამაარსებელი, ხალხოსანი, – ქიზიყიდან (დაიბადა 1861 წლის 1 იანვარს, სოფ. მაჩხანაში, ყოფ. სიღნაღის მაზრა).

1881 წელს მოსკოვს გაემგზავრა ცოდნის გასაღრმავებლად, სადაც დაუახლოვდა ქართველ ინტელიგენციას და ხალხოსანთ და მათი მიმდევარი შეიქნა. სამშობლოში დაბრუნებული ერთხანს სოფლის მასწავლებლად იყო და ყოველი ღონისძიებით ხელს უწყობდა ჩამორჩენილ გლეხობაში სწავლის გავრცელებას, მრავალს ჩაუნერგა განათლების სიყვარული, – სწავლის გზაზე დააყენა, ქიზიყის ბევრ სოფელში მისი ხელმძღვანელობით გაიხსნა სკოლები, საკუთარი სახლი დაუთმო ქალთა სასწავლებელს. მისი ღრმა რწმენით, „სწავლა ცოდნის თესლია და სინათლიანი სიმართლეა, რომლითაც

ადამიანი ტანჯვის ტვირთს მოიცილებს ქედდან“. სხვათა შორის, იმ დროის კვალობაზე ჰქონდა უმდიდრესი ნიგნოსაცავი (ერთი ვეება დარბაზი იატაკიდან ჭერამდე ოთხკუთხივ ამართული თაროებით ქართულ-რუსული ნიგნებით გამოჭედილი, რომელთა შორის, დარბაზის შუაგულში, იდგა სანოლი და სადა მაგიდა სამუშაოდ), საიდანაც გლეხკაცობაში ნასაკითხად ნიგნებს ავრცელებდა. ჩვენი გლეხკაცობის დაქვეითების უმთავრეს მიზეზად მისი გონებრივი უფიცობა, ნივთიერი ჩამორჩენა, მათზე უცხოელთა გაბატონება, ცრუმორწმუნეობა, ჯვარ-ხატობა, წურბელა-ჩარჩთა პარპაში და სხვ. ასეთები მიაჩნდა, რომელთა წინააღმდეგ მთელი თავისი არსებით იბრძოდა: წერდა მოთხრობებს, პუბლიცისტურ ნერილებს, დრამატულ ნაწარმოებთ, კორესპონდენციებს (მოამბეს ფსევდონიმით), ლექსებს და სხვ., რომლებშიაც გლეხკაცობისა და მათ დამადუხჩირებელ ყოველ მოვლენას მხატვრულად, საუცხოო ხალხური ენით ასურათებდა. მუდმივი თანამშრომელი იყო ილია ჭავჭავაძის ვაზ. „ივერიისა“ (წერდა „აკაკის კრებულსა“ და „ცნობის ფურცელშიც“. მის ნაწარმოებთა, განსაკუთრებით, ორ-ტაეპოვან ლექსთა დიდი უმეტესობა დიდაქტიკურია. თავის ნაწერებში გვიჩვენებს გლეხკაცობის დაბეჩავების მიზეზებსა და მათგან ხსნის საშუალებას („ჩვენი უკულმართობა“, „ძმური სიტყვა“), სოფლის მზრუნველ-პატრონად მონოღებულთა მევახშეობას, გაიძვერობასა და გახრწნილებას („სოფლის კუნწულა“), გლეხკაცობის დამხობას ხატობის – ცრუმორწმუნეობის მიზეზით („გლეხის ნამბობი“) და სხვ. ზოგი მისი ლექსი სასიმღეროდ გადიღეს. მაგ.: „ტურფავ, მოდი, ნუ ხარ მტრულად, შემოვსძახთ ქართველურად“ (ნ. სულხანიშვილის მიერ გადაღებული). ზოგი ლექსი ცენზურისაგან იდევნებოდა.

იგი, მუდამ დაჩაგრულ-დეენილთა მხარეზე მდგომი, დამჩაგრელთ უტევედა, თავისუფლებისა და სამშობლო ქვეყნის მოყვარული, მშრომელი ხალხის მეგობარი, ქადაგებდა ხალხისათვის თავდადებას, გმირობას, სიყვარულს, ქვეყნისთვის თავგანწირვასა და სხვ. მისი აზრით:

„კაცად მაშინ ხარ საქები,
სადიდებელი ერისა,
თუ ძალა შეგწევს მარადის
სიმართლის დრომის ჭერისა!“

სოფ. მაჩხანში დააარსა კოოპერატივი და დეპო საქონლის სანყობად, ჩარჩ-ვაჭრებისაგან ხალხის გადასარჩენად, მომხმარებელთა საშეღავათოდ მოსკოვიდან და სხვა ქალაქებიდან საქონელი ბითუმად თვითონ მოჰქონდა. ეს იყო თითქმის ერთი პირველთაგან ჩანასახი მომხმარებელი კოოპერაციისა. იმ ხანად ჩარჩ-ვაჭრები ალაგმა, საქართველოს სხვა კუთხეებშიც გამოიჩინა მიმბაძველნი, საქმე იმდენად კარგად წაიყვანა, რომ საკუთარი შენობა აუშენა და სხვ. დააარსა სახალხო თეატრი, მეცხვარეთა და მესაქონლეთა მაჩხანის დეპო-კავშირი (სხვათა შორის, ამ დეპოში მსახურობდა მეფის მთავრობისაგან დევნილი ფ. მახარაძე).

გარდაიცვალა 1903 წლის 16 (29) ოქტომბერს. დაკრძალულია ქვემო მაჩხანის წმ. სამების ეკლესიის გალავანში.

ცალკე გამოცემულია:

1. ახალი სიზმარი / შედგენილი და გამოცემული დიმიტრი მიხეილის ძის ნადიროვისაგან. - ტფ., 1880 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 80 გვ.; 17 სმ.;
2. სიყვარულის კონა. ლექსები, ნასწავლი სონა, კომედია ერთს მოქმედებად და დაღისტნელი ლეკის ისმაილის ამბავი / თხზ. დიმიტრი მიხაილის-ძის ნადიროვისა. - ტფ., 1881 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 64 გვ.; 19 სმ.;
3. ძმური სიტყვა / დ. მაჩხანელი; დაბეჭდილი „ივერიის“ რედაქციის მიერ. - ტფ., 1887 (ექ. ხელაძის სტ.). - 147, II გვ.; გამოც. მე-2. - ტფ., 1891 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 147, II გვ.; 17 სმ.;
4. სოფლის კუნწულა / თხზულება დ. მაჩხანელისა (ნადირაძისა). - ტფ.: ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, №14 და მისივე სტ., 1892. - 53 გვ.; 19 სმ.;
5. გლეხის ნამბობი, ტეტია და ტირაკუზა და სხვა ლექსები / დიმიტრი მაჩხანელი. - თბ.: იმედაშვილისა, ჭელიძისა და ორმოცაძის გამოცემა №5, 1897 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 40 გვ.; 14 სმ.;
6. მარო: დრამის ნაწყვეტი. (მონოლოგი) / დ. მაჩხანელის. - ქუთაისი: მ. ლალიძის გამოცემა, 1898 („მეურნეს“ რედ. სტ.). - 15 გვ.; 17 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ს. მაჩხანი (სიღნაღის მაზრისა 12 ნოემბერს) // დროება. - 1882. - 20 ნოემბერი. - №242. - გვ. 2;
2. გაზაფხული: (ხელოვანს დ.ზ. ვაჩნაძეს) [ლექსი] // ივერია. - 1887. - 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 1;
3. მგზავრის ნახული // ივერია. - 1887. - 20 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-2;
4. სიმი თანაღმობისა: [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №6-7. - გვ. 31;
5. ცხრა-წვენა // ივერია. - 1887. - 3 მაისი. - №88. - გვ. 1-3; 24 მაისი. - №102. - გვ. 1-3; 31 მაისი. - №107. - გვ. 1-3; 7 ივნისი. - №113. - გვ. 1-2; 16 ივნისი. - №120. - გვ. 1-3; 26 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2;
6. სოფლის კუნწულა: სცენები (ფუძღვნი თ. ა. ი. სუმბათაშვილს-იუჟინს) // ივერია. - 1889. - 9 აგვისტო. - №168. - გვ. 1-2; 10 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3; 11 აგვისტო. - №170. - გვ. 1-3; 12 აგვისტო. - №171. - გვ. 1-2;
7. მოგონება: (ფუძღვნი ჩვენს პედაგოგს ი. ს. გოგებაშვილს) // ივერია. - 1890. - 3 აგვისტო. - №166. - გვ. 1-3; 4 აგვისტო. - №167. - გვ. 1-4; 5 აგვისტო. - №168. - გვ. 1-2; 8 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3; 9 აგვისტო. - №170. - გვ. 2-3; 10 აგვისტო. - №171. - გვ. 2-3; 14 აგვისტო. - №174. - გვ. 1-2; 15 აგვისტო. - №175. - გვ. 1-2; 17 აგვისტო. - №176. - გვ. 1-3; 18 აგვისტო. - №177. - გვ. 1-2; 22 აგვისტო. - №180. - გვ. 1-3;
8. გლეხის ფიქრი: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 11 ივლისი. - №145. - გვ. 1;
9. დუღუკი: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 22 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;

10. მესტირე: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 24 მარტი. - №65. - გვ. 1;
11. მეურმე: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 4 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1;
12. მეფე-ჩქარის ამბავი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 40;
13. მონადირე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №5. - გვ. 11;
14. მწყემსის ნაამბობი: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 31 მარტი. - №70. - გვ. 1;
15. ოთხი სურათი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №6. - გვ. 32-34;
16. პოემის ნაწყვეტი „მომიჯე გვერდით მოყვასო...“ // ივერია. - 1891. - 16 მარტი. - №58. - გვ. 1-3;
17. პოეტის ფიქრი: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 9 აპრილი. - №77. - გვ. 1;
18. ტეტია და ტირაკუზა: (მიბაძვა). [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 14 აპრილი. - №82. - გვ. 1-2;
19. მონოლოგი: (დრამის ნაწყვეტი) // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - განყ. XII. - გვ. 330-333;
20. ორი სურათი: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 8 ნოემბერი. - №237. - გვ. 1;
21. პოეტის ლოცვა: (ხოლერის დროს). [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 15 აგვისტო. - №173. - გვ. 1;
22. რუსთაველის სურათს: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 9 თებერვალი. - №31. - გვ. 1;
23. ღვთისნიერი მოძღვარი: (წერილი ქიზიყიდან) // ივერია. - 1892. - 12 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2-3;
24. ჩვენი უთავბოლოება // ივერია. - 1892. - 27 მარტი. - №66. - გვ. 1-2; 28 მარტი. - №67. - გვ. 1-3; 1 აპრილი. - №70. - გვ. 1-3; 2 აპრილი. - №71. - გვ. 1-2; 10 აპრილი. - №73. - გვ. 2-3; 11 აპრილი. - №74. - გვ. 1-2; 14 აპრილი. - №76. - გვ. 1-3; 17 აპრილი. - №79. - გვ. 1-2; 18 აპრილი. - №80. - გვ. 1-2; 24 აპრილი. - №85. - გვ. 2-3; 28 აპრილი. - №88. - გვ. 1-2; 29 აპრილი. - №89. - გვ. 1-3; 30 აპრილი. - №90. - გვ. 1-2; 9 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3; 10 ივლისი. - №144. - გვ. 2; 17 ივლისი. - №150. - გვ. 1-3; 24 ივლისი. - №155. - გვ. 1-3; 31 ივლისი. - №161. - გვ. 1-3; 4 აგვისტო. - №164. - გვ. 1-3; 11 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3; 18 აგვისტო. - №174. - გვ. 1-3; 20 აგვისტო. - №176. - გვ. 1-2; 2 სექტემბერი. - №185. - გვ. 1-3; 3 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1-3; 22 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-3; 25 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1-3; 30 სექტემბერი. - №206. - გვ. 1-3; 6 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1;
25. მაღლი მატლად არ შეიქნას // ივერია. - 1893. - 4 ივლისი. - №140. - გვ. 2;
26. ნაწყვეტი: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 27 ნოემბერი. - №257. - გვ. 2. - გაგრძ. იხ.: „ივერია“, 1894 წ, № 5, 6, 8-15, 21-26, 34-37, 39, 41-45, 47, 48, 50, 52, 53, 64, 65, 67, 68, 70-74, 76, 110, 111, 114-119, 127-129, 133, 134, 139, 148-151, 153, 155-157, 160, 162, 163, 166, 168, 170, 171, 173, 182, 187-189, 193, 195-197, 230, 233, 234, 239, 240, 255, 259, 261, 264, 267-273; 1895 წ., № 36, 41, 60, 114;
27. სამი გრძნობა: [ლექსი] (მეგობრის რეგულიდან) // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 418-419;
28. ქიზიყის ავკარგი. ჩვენი დანაშაულობა. რომელ გზით უფრო ადვილად შეიძლება ხალხის ერთობ წინ-წაწევა. ტეტია-ბობოლეტი ჰლუპავენ სოფელს. მამასახლისის სოფლის აშენებაც შეუძლიან, დაქცევაც. მგლები მწყემსებს ემუქრებიან // ივერია. - 1893. - 10 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-2;
29. ბოლოს კი ვცანი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 362-364;
30. გლეხის ღიღინი: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 9 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
31. გულის პასუხი: (ვუძღვნი განდევნის) [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 9 ივლისი. - №145. - გვ. 1;
32. ელეგია: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 15 მაისი. - №101. - გვ. 2;
33. ენერგია გვაკლია: (ხალხის გულშემატკივართა საყურადღებოდ) // ივერია. - 1894. - 7 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3; №144. - გვ. 1-2;
34. ვწყველიდი ბედსა: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 3 დეკემბერი. - №256. - გვ. 1;
35. მგზავრის ღიღინი: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №36. - გვ. 14;
36. ორი ხმა: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 21 მაისი. - №106. - გვ. 1-2;
37. პოეტის რისხვა: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 14 აპრილი. - №81. - გვ. 2-3;
38. სიმღერა: (ვუძღვნი ქ-ნს მარიამ ძნელაძისას) // ივერია. - 1894. - 18 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1;
39. ჭაბუკი: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 20 აგვისტო. - №178. - გვ. 2;
40. ხმა სოფლიდან: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 8 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-2;
41. აღზდექ მწერლობავ: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 8 ივლისი. - №143. - გვ. 1;
42. ბებიას ნაამბობი: [ამბავი] // ივერია. - 1895. - 16 მარტი. - №58. - გვ. 2-3;
43. ბრძენი და მონაფე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №3. - გვ. 16;
44. დავვიანებულ პასუხიდან // ივერია. - 1895. - 7 ივნისი. - №117. - გვ. 3;
45. გამოსალმება: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 30 აპრილი. - №91. - გვ. 3-4;
46. გმირის ღიღინი: (ვუძღვნი ჩვენს მომღერლებს) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 16 აპრილი. - №79. - გვ. 4;
47. დედას: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 20 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1;
48. ვედრება: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 19 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
49. თ. რაფიელ ერისთავს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 22 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 4;
50. თინას ნატვრა: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 8 ივნისი. - №118. - გვ. 1;
51. იმედი: (ვუძღვნი ქართველ ქალებს) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 3;
52. კიდევ სახალხო დეპო-ბანკებზედ // ივერია. - 1895. - 21 ივლისი. - №154. - გვ. 1-2;
53. ლანდი: (ვუძღვნი ქ-ნს ეკ. გაბაშვილისას) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 17 ნოემბერი. - №249. - გვ. 1;
54. მამულის შვილებს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 7 მაისი. - №97. - გვ. 2;
55. მიყვარხარ: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 27 ივნისი. - №134. - გვ. 1;

56. ნუგეში: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 22 მარტი. - №63. - გვ. 1;
57. პასუხი // ივერია. - 1895. - 14 მარტი. - №56. - გვ. 2; 18 აპრილი. - №80. - გვ. 1;
58. სასიმღერო-ვერა, მე ვერ შემაშინებთ: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 1 ივლისი. - №137. - გვ. 2;
59. „უკანასკნელი სიტყვის“ პასუხი // ივერია. - 1895. - 8 სექტემბერი. - №193. - გვ. 3;
60. უკვდავ გმირს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 10 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1;
61. ქალწულს N-ს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 1;
62. ქართველ ძმებს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 6 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1;
63. ქიზიყის სახალხო დეპობანკის პროექტის გამო // ივერია. - 1895. - 9 თებერვალი. - №30. - გვ. 1;
64. ჭრიჭინა: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 15 მარტი. - №57. - გვ. 2;
65. ხალხის ცხოვრებიდან // ივერია. - 1895. - 30 მაისი. - №110. - გვ. 1-2; 31 მაისი. - №111. - გვ. 1-3; 1 ივნისი. - №112. - გვ. 1-3; 2 ივნისი. - №113. - გვ. 1-3; 25 ივლისი. - №156. - გვ. 1-3; 26 ივლისი. - №157. - გვ. 1-3; 21 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-3; 22 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1-3; 23 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1-3; 12 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1-3; 13 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1-3; 14 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-3; 15 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 1-2;
66. ხმა ერისა: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 12 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1;
67. ხმა საფლავიდან: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 18 აგვისტო. - №176. - გვ. 1;
68. სამი გლახა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №5. - გვ. 26;
69. ხალხის ნატვრა: (სურათი) // ივერია. - 1896. - 10 იანვარი. - №16. - გვ. 1-3;
70. აი, საქმე თუ გვინდა // ივერია. - 1897. - 8 ივლისი. - №136. - გვ. 1-3; 13 ივლისი. - №141. - გვ. 1-3; 16 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3; 17 ივლისი. - №144. - გვ. 1-3; 18 ივლისი. - №145. - გვ. 1-3;
71. ბატონო რედაქტორო! ჩხანელი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 5 თებერვალი. - №106. - გვ. 2;
72. ბერო? (სურათი) // ივერია. - 1897. - 29 ივლისი. - №153. - გვ. 1-2;
73. გლეხის ნაამბობი: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 9 მარტი. - №44. - გვ. 2-3;
74. გმირის სიმღერა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 470-471;
75. დილიმზე: (მოთხრობა) // ივერია. - 1897. - 3 ოქტომბერი. - №204. - გვ. 1-3; 6 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1-3;
76. ელეგია: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 4 დეკემბერი. - №251. - გვ. 1;
77. მკოსანს: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 28 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
78. მუქრა: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 31 მაისი. - №105. - გვ. 1;
79. ნაწყვეტი: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 6 თებერვალი. - №18. - გვ. 3;
80. საშობაოდ: [ლექსი] // ივერია. - 1897. - 25 დეკემბერი. - №268. - გვ. 2;
81. სოფლის ინტელიგენციის და მამასახლისების საყურადღებოდ // ივერია. - 1897. - 1 აპრილი. - №62. - გვ. 2-3;
82. დღეობა: (მოთხრობა) // ივერია. - 1898. - 5 თებერვალი. - №26. - გვ. 2-3; 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-3;
83. კინტოს ვედრება: (ლექსი) // ივერია. - 1898. - 17 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 3;
84. მეხრე: [ლექსი] // ივერია. - 1898. - 1 ნოემბერი. - №234. - გვ. 1;
85. პატარა სამღურავი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 30 მაისი. - №545. - გვ. 2;
86. საქვეყნო სიზმარი: (პროზა) // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1-3;
87. ჩემს დრამის ნაწყვეტს „მაროს“: (ვ. ჰიუგოდამ დამახინჯებულის ენით ნათარგმნი... ლექსი) // ივერია. - 1898. - 31 მარტი. - №113. - გვ. 4;
88. ხმა ერისა: [ლექსი] // ივერია. - 1898. - 11 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
89. ბებია ხვარამზე: (მოთხრობა) // ივერია. - 1899. - 29 აპრილი. - №88. - გვ. 1-2; 11 მაისი. - №97. - გვ. 1-2;
90. გაიოზ ბართლომიჩი: (მოთხრობა) // აკაკის კრებული. - 1899. - №10, განყ. I. - გვ. 22-43;
91. გლეხის მოგონება: [ლექსი] // აკაკის კრებული. - 1899. - №4, განყ. I. - გვ. 127-128;
92. სიყვარულის ამბავი: (ხალხის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1899. - 15 ივლისი. - №149. - გვ. 1-3;
93. დათიას ცოლ-შვილი: (ამბავი) // ივერია. - 1900. - 11 მარტი. - №53. - გვ. 1-3;
94. სიყვარულის ნამალ-ნაჭამი: (ესკიზი) // ივერია. - 1900. - 2 მაისი. - №94. - გვ. 1-2;
95. გოგიას მწუხარება: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1901. - 23 სექტემბერი. - №7. - გვ. 2;
96. ორიოდე სიტყვა სასოფლო სამეურნეო თანხის შესახებ // ივერია. - 1901. - 5 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-3;
97. სურათი ქიზიყის ცხოვრებიდან: (ამბავი სოფლის მოხელეებზე) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 აგვისტო. - №1896. - გვ. 2-3;
98. წერილი რედაქციის მიმართ // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 აგვისტო. - №1907. - გვ. 2;
99. დიამბეგის აქიმი: [ზღაპრული აქია] // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 22 სექტემბერი. - №2271. - გვ. 1-2;
100. სწორე-მთქმელი: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 23 ოქტომბერი. - №161. - გვ. 1;
101. შიმშილმა მოარჯულა: [სახალხო ზღაპარი] // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 6 მარტი. - №2088. - გვ. 2-3;
102. გლეხის მოგონება: [ლექსი] // დროების კალენდარი. - 1908. - გვ. 117.

მის შესახებ:

1. ახალი წიგნები: [რეცენზია] // ივერია. - 1881. - №9. - გვ. 140-142;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 18 მარტი. - №57. - გვ. 2; 16 აპრილი. - №73. - გვ. 2; 24 მაისი. - №102. - გვ. 1-2; 1891. - 18 აპრილი. - №85. - გვ. 1-2;

3. გაბუნია-ცაგარლის ბენეფისი... წარმოდგენილი იქნება: „დაქცეული ოჯახი“, კომ. 3 მოქმ. გ. სუნ-დუკიანცისა. დ. აწყურელი წაიკითხავს სცენებს დ. მაჩხანელის თხზულებიდან „ძმური სიტყვა“...: [განცხადება] // ივერია. - 1887. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 1;
4. სოფ. ქვემო-მაჩხაანი: (ქიზიყი) 8 ივლისი // ივერია. - 1887. - 12 ივლისი. - №142. - გვ. 2-3;
5. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამი-ცანები) // ივერია. - 1891. - 30 ივლისი. - №160. - გვ. 2;
6. სოფ. ქვემო-მაჩხაანი // ივერია. - 1891. - 14 ივლისი. - №148. - გვ. 3-4;
7. ლამბაშიძე, დავით (სოფლის მღვდელი). მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1892. - №8. - გვ. 3-6;
8. ფანცხავა, რომანოზ (ხომლელი). ჩვენი ლიტერატურის მდგომარეობა // კვალი. - 1893. - №20. - გვ. 3-7;
9. იასე რაჭველი (მეხუზლა). მცირე შენიშვნა: (ივერია №143 და №144 „ენერგია გვაკლია“, წერილი დ. მაჩხანელისა) // ივერია. - 1894. - 6 სექტემბერი. - №189. - გვ. 3;
10. X.X. ტიბანი: (სიღნაღის მაზრა) // ივერია. - 1894. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
11. თათარაშვილი, ნიკოლოზ (ველისციხელი, ნიკო). - ა) ბ-ნის მაჩხანელის დებო-ბანკების შესახებ // ივერია. - 1895. - 11 მარტი. - №54. - გვ. 2-3; ბ) უკანასკნელი სიტყვაც // ივერია. - 1895. - 18 აგვისტო. - №176. - გვ. 2-3;
12. ხოსიტაშვილი, ი. პასუხის გამო // ივერია. - 1895. - 27 მაისი. - №108. - გვ. 1-2;
13. დ. მაჩხანელის ფეხის მოტეხა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 1 დეკემბერი. - №43. - გვ. 2;
14. სახუმარო გასართობი: [დ. მაჩხანელის წინააღმდეგ] // კვალი. - 1896. - №15. - გვ. 264;
15. ქვემო-მაჩხაანი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 24 დეკემბერი. - №66. - გვ. 2;
16. ს. ზემო-მაჩხაანი: სალიტერატურო საღამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 18 ივლისი. - №258. - გვ. 2;
17. ქიზიყის დებოები // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 აპრილი. - №159. - გვ. 3;
18. ახალი ამბები მწერლობაში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 მაისი. - №541. - გვ. 3;
19. მწიგნობრობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 მაისი. - №541. - გვ. 3;
20. გომართელი, ივ. ქართული სიტყვა კაზმული ლიტერატურა 1898 წ. // კვალი. - 1899. - №5. - გვ. 77-78;
21. ვაშაკიძე, ე. გულ-ახილი მუსაიფი საჭირობოროტო საქმის გამო: (ჩვენი ახალგაზრდობის საყურადღებოდ) // ივერია. - 1900. - 1 ივნისი. - №115. - გვ. 1-3; 2 ივნისი. - №116. - გვ. 1-3; 3 ივნისი. - №117. - გვ. 2-3; 4 ივნისი. - №118. - გვ. 1-3;
22. ყიფშიძე, ა. უცნაური ახირება // ივერია. - 1901. - 8 აგვისტო. - №169. - გვ. 2;
23. გუშინ, 19 ოქტომბერს... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 ოქტომბერი. - №2298. - გვ. 1;
24. დიმიტრი ნადირაძის (მაჩხანელი) დასაფლავება // მწყემსი. - 1903. - №20. - გვ. 11;
25. ნეკროლოგი // კვალი. - 1903. - №28. - გვ. 448-449;
26. დიმიტრი ნადირაძე (მაჩხანელი): [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1904. - გვ. 578-579. - სურათი იხ.: გვ. 263;
27. დიმიტრი მაჩხანელის ხსოვნას // კლდე. - 1913. - №34. - გვ. 12-13. - უკანასკნელი ამბები;
28. დიმიტრი მაჩხანელი, შიო მღვიმელი და ვაჟა-ფშაველა: [სურათი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №15. - გვ. 1;
29. მახარაძე, ფ. უთავბოლოობის ნაყოფი // რევოლუციის მატიანე. - 1924. - №4-5. - გვ.: 134, 158;
30. მაჩხანელი [მწერალი და საზოგადო მოღვაწე. 1860-1903] / დ. მოსულიშვილი, ვ. ცხვარაძე, ა. ლლონტი // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 20 აგვისტო. - №190. - გვ. 4; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 4 ნოემბერი. - №254;
31. მოსულიშვილი, ნ. დიმიტრი მაჩხანელი: [ლიტერატურული კალენდარი. დაბადებიდან 85 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 16 ნოემბერი;
32. დიმიტრი მაჩხანელი // სახალხო განათლება. - 1948. - 6 ნოემბერი. - №46;
33. იმედაშვილი, ი. დიმიტრი მაჩხანელი: [გარდაცვალებიდან 45 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1948. - 5 მარტი. - №46. - გვ. 3.

წყარო:

1. დ. მაჩხანელის ფეხის მოტეხა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 1 დეკემბერი. - №43. - გვ. 2;
2. გრიშაშვილი, ი. ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოჰემა - თბ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 118;
3. კოპერაციის განვითარების გზები: საკითხავი წიგნი კოპერაციიდან / [სიმონ წერეთელი, შ. გოგებაშვილი და რომან ბებიაშვილი; წინასიტყვ. ავტ.: შ. გოგებაშვილი]. - ტფ.: ცეკაეშირის გამ-მა და სტ., 1927. - გვ. 128-131;
4. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 206, 233;
5. გუგუშვილი, პაატა. ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ.. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 241;
6. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 96-97, 265;
7. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინასიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ.: 395, 397;
8. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც.

(სახელგამის ბექდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941.
- გვ.: 476, 477.

მაჭავარიანი, ალექსანდრე გიორგის ძე
(1884, 4/II – 1941, 21/IV) – ქირურგი, პედაგოგი-პროფესორი, მედიცინის დოქტორი, მეცნიერების დასახურებული და საზოგადო მოღვაწე, – სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, ორდენოსანი. დაიბადა ქ. ბათუმში, აზნაურ-იურისტის ოჯახში, 1884 წლის თებერვლის 4 (ძვ. სტ.), გარდაიცვალა 1941 წლის აპრილის 21 მოსკოვში, დაიკრძალა თბილისში – ვაკეზე, პანთეონში.

პირველდაწყებითი სწავლა მშობლებმა მიაღებინეს. ვერცხლის მედლით დაამთავრა ქუთაისის კლასიკური გიმნაზია და ნოვოროსიის უნივერსიტეტში განაგრძო სწავლა, რომლის მე-4 კურსიდან გამწესდა პეტროგრადის სამხედრო-სამედიცინო აკადემიაში. 1910 წელს დაამთავრა და აქვე დაიწყო მუშაობა სადოქტორანტო გამოცდებისათვის. 1911 წლის ზაფხულში სვანეთში სწავლობდა ჩიყვის ენდემიას. 1914 წელს წარჩინებით დაიცვა დისერტაცია („სისხლის წებოვნება, შედეგების უნარი და ზოგიერთი ჰემატოლოგიური მონაცემები ფარისებრი ჯირკვლების დაავადების დროს“), რისთვისაც მიენიჭა მედიცინის დოქტორის ხარისხი. იმპერიალისტური ომის (1914-1918) დაწყებისთანავე, მობილიზაციის წესით გაიწვიეს ბრძოლის ველზე. ქირურგ-ინსტრუქტორად მუშაობდა ჩრდილოეთ-დასავლეთის, სამხრეთ-დასავლეთისა და ჩრდილოეთის ფრონტებზე, სადაც საფუძვლიანად შეისწავლა სავლეთ ქირურგიის ხელოვნება და საბრძოლო ვითარებაში რთულ ოპერაციებს ასრულებდა. ომის შემდეგ კავკასიის სამხედრო ჰოსპიტლებში მუშაობდა: 1917 წლიდან თბილისის სამხედრო ჰოსპიტლისა და სახალხო გვარდიის დასტაქარ-კონსულტანტად მსახურობდა, 1919 წელს არჩეულ იქნა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის ქირურგიული კლინიკის გამგედ, 1926-1927 წლებში – სამკურნალო ფაკულტეტის დეკანად, 1927 წლიდან – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის მოადგილედ, 1932 წლიდან – საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატის კოლეგიის წევრად, შემდეგ – საქართველოს ჯანსახკომის მოადგილედ, სამედიცინო ინსტიტუტის დირექტორად და სხვ.

თბილისისა და საქართველოს სხვადასხვა სამკურნალო დაწესებულებაში მრავალი რთული ქირურგიული ოპერაცია გააკეთა, სამედიცინო ბრიგადებთან ერთად ხშირად დადიოდა სოფლად სამკურნალო დახმარების აღმოსაჩენად, რამდენიმე წლის განმავლობაში სათავეში ედგა მოსახლეთა ჯანმრთელობის დაცვის დაწესებულებათ და სხვ.

საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც მხურვალე მონაწილეობას იღებდა: საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოებაში ცენტრალური კომიტეტის

პრეზიდიუმის წევრად, მედსანშრომის პროფკავშირის აქტიურ მონაწილედ, 1929 წლიდან საქართველოს ცკ-ს წევრობის კანდიდატად, 1931 წლიდან კი – წევრად; 1937 წელს არჩეულ იქნა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად და სხვ.

ცნობილია, როგორც მეცნიერი, შესანიშნავი ქირურგი, დაკვირვებული პედაგოგი და დაუღალავი საზოგადო მოღვაწე.

განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას აქცევდა დასტაქარ-ექიმთა ახალი თაობის მეცნიერულ აღზრდა-მომზადებას, რისთვისაც პირველმა შექმნა ქირურგიის ნაშრომები და რადგანაც „დღესდღეობით დიდი და ვრცელი, სერიოზული კერძო ქირურგიის ორიგინალური სახელმძღვანელოს შედგენა ჩვენში ერთი პირისთვის შეუძლებელია“, ხოლო „სტუდენტობის ახალ თაობისთვის... სახელმძღვანელოს უქონლობა არანორმალურ პირობებს ქმნის“, ამიტომ ქართულად თვითონ თარგმნა და შეადგინა შესაფერისი სახელმძღვანელო სამ წიგნად, თითო – 400 გვერდამდე.

სამეცნიერო და საზოგადოებრივი დამსახურებისათვის საბჭოთა კავშირის მთავრობამ შრომის წითელი დროშის ორდენით დააჯილდოვა და საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება მიანიჭა.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქირურგიის სახელმძღვანელო: სახელმძღვ. მკურნალთა და სტუდენტთათვის. - ტ. 2: მუცლის ღრუს ქირურგია. - [თბ.]: საქართველოს სახალხო განათლების კომისარიატის გამოცემა (ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. ტრესტის მე-4 სტამბა), 1925. - XIII, 364 გვ.: სურ.; 26 სმ.;
2. კერძო ქირურგიის სახელმძღვანელო: [სახელმძღვ. მკურნალთა და სტუდენტთათვის / თარგმნილი, შედგენილი და შეესებული ალექსანდრე მაჭავარიანის მიერ]. - ტ. 3, ნ. 1: კიდურთა ქირურგია. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (სმუს. პოლ. ტრ. 1-ლი სტ.). - XVI, 390, [1] გვ.: სურ.; 27 სმ.; ტ. 3, ნ. 2: კიდურთა ქირურგია. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - XIII, 425 გვ.: სურ.; 27 სმ.;
3. კლინიკური ლექციები ქირურგიიდან. - თბ.: საქმედგამი, 1939. - 134 გვ.; 22 სმ.

გამოქვეყნებული დისერტაცია:

1. *Свертываемость и вязкость крови и некоторые другие гематологические данные при различных формах зоба: Диссертация на степень доктора медицины.* - Санкт-Петербург: Тип. В. Я. Мильштейна, 1914. - 359 стр.

გამოქვეყნებულია:

1. *Свертываемость, вязкость крови и некоторые другие гематологические данные при различных формах зоба // Русский врач.* - 1913. - № 31. - Стр. 10-91;
2. თირეოტოქსიკოზი, როგორც ფარისებრი ჯირკვლის ფუნქციის დარღვევის სხვადასხვა სახეების ნაშთი // თანამედროვე მედიცინა. - 1914. - № 4;

3. Отравление газами gl. Phytos // Врачебная газета. - 1915. - № 45;
4. Colostomi-я при огнестрельных ранениях прямой кишки // Русский врач. - 1915. - № 46;
5. ინფექციით გართულებულ ჭრილობათა ანტისექტიური ნაშრომის შესახებ: მედიცინის დოქტორი ა. მაჭავარიანისა // ექიმი. - 1919. - №3-4. - გვ. 33-35;
6. მუცლის ღრუს ქირურგია: [ბიბლიოგრაფია] / ივ. ელიაშვილი, ალ. მაჭავარიანი // კომუნისტი. - 1925. - 28 მაისი. - №120. - გვ. 4;
7. ჭიაყელა ნაწლავის დაავადების საკითხის შესახებ // თანამედროვე მედიცინა. - 1925. - № 9. - გვ. 511-520;
8. ფაკულტეტის კლინიკების აზრი და მნიშვნელობა. ქირურგიის წარმატებანი // თანამედროვე მედიცინა. - 1928. - № 12. - გვ. 38-46.
9. Тесная связь с избирателями: Беседа с депутатом Верховного Совета СССР профессором А. Г. Мачавариани [в связи с 3-й годовщине со дня выборов в Верховный Совет СССР] // Советские субтропики. - 1940. - 12 декабря. - № 113.

მის შესახებ:

1. ამომრჩევლებმა უნდა იცოდნენ, ვინ არიან მათი საარჩევნო ოლქის კანდიდატები, რითი დაიმსახურეს მათ ხალხის ნდობა, რითი გამოიჩინეს თავდადება ლენინ-სტალინის პარტიის დიადი საქმისადმი: [დეპუტატობის კანდიდატთა ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1937. - 15 ნოემბერი. - №257. - გვ. 3;
2. ფიზიოლოგთა, ბიოქიმიკოსთა და ფარმაკოლოგთა სრულიად-საკაშირო ყრილობა: [ინფორმაცია ყრილობის გახსნის შესახებ 12 ოქტომბერს რუსთაველის თეატრში] // კომუნისტი. - 1937. - 14 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 2;
3. პროფესორი ა. გ. მაჭავარიანი: [ნეკროლოგი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 24 აპრილი. - №96;
4. პროფესორი ა. გ. მაჭავარიანი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1941. - 23 აპრილი. - №95. - ტექსტის ბოლოს ხელისმომწერნი: ს. მაჭავარიანი, ნ. მუსხელიშვილი, ა. ჯანელიძე და სხვები;
5. პროფესორი ა. გ. მაჭავარიანი: [ნეკროლოგი]: [წერილები] // კომუნისტი. - 1941. - 29 აპრილი. - №100;
6. პროფესორ ა. გ. მაჭავარიანის დაკრძალვა: [თბილისში 29 აპრილს] // კომუნისტი. - 1941. - 30 აპრილი. - №101;
7. სტურუა, გ. - ა) მონინავე საზოგადოებრივი მუშაკი, შესანიშნავი ადამიანი: [პროფ. ა. გ. მაჭავარიანი] // საბჭოთა მედიცინა. - 1941. - №4. - გვ. 7; ბ) Передовой общественник, замечательный человек: [К сперти профессора А.Г. Мачавариани] // Заря Востока. - 1941. - 29 апреля. - № 100;
8. Комиссия по организации похорон профессора А.Г. Мачавариани: Постановление / СНК Грузии // Молодой сталинец. - 1941. - 23 апреля. - № 50;
9. Научные работники горячо приветствуют создание Академии наук ССР Грузии: [Высказывание профессоров Г. Н. Чубинашвили, А. К. Харадзе и А. Г. Мачавариани] // Заря Востока. - 1941. - 28 января. - № 22;

10. Памяти учителя: [профессора А.Г. Мачавариани] // Заря Востока. - 1941. - 29 апреля. - № 100. - В конце текста подписи: К. Ткемаладзе, В. Отхмезური, Г. Гачечиладзе;
11. Прибытие гроба с телом профессора А.Г. Мачавариани: [из Москвы в Тбилиси] // Заря Востока. - 1941. - 29 апреля. - № 100;
12. Профессор А.Г. Мачавариани: [Некролог] // Заря Востока. - 1941. - 23 апреля. - № 95. - В конце текста подписи: С. Мачавариани, Н. Мусхелишвили, А. Джанелидзе, С. Джанашия и другие;
13. ასლანიშვილი, ი. ფარისებრივი ჯირკვლის დაავადებათა შესწავლის საკითხები პროფ. ალექსანდრე მაჭავარიანის შრომებში / თბილ. საბჭოს ჯანმრთ. დაცვის განყ-ბის ენდოკრინოლ. სადგური, საქ. ჯანმრთ. დაცვის სამინ. ჩიყვის ცენტრ. სადგური და საქ. ექიმთა დახელოვნ. სახელმწ. ინს-ტის ენდოკრინოლ. კათედრა. - თბ.: საქმედგამი, 1947 (საქმედგამის სტ.). - 18 გვ.: პორტრ.; 23სმ.. - (საბჭოთა ენდოკრინოლოგია). - თავფურც. და კანზე სათაური ქართულ-რუსულ ენებზე. - კანის მე-2 და მე-3 მგვ. განცხადებები „საბჭ. ენდოკრინოლოგია“-ზე.

წყარო:

1. Заря Востока. - 1937. - 15 ноября. - № 261;
2. ალექსიძე, ი. ჩვენში ყოველი ოცნება ფრთაშესხმულია // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 3 აგვისტო. - № 68;
3. მუშა. - 1940. - 16 ნოემბერი. - № 263;
4. პროფესორი ა. გ. მაჭავარიანი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1941. - 23 აპრილი. - №95. - ტექსტის ბოლოს ხელისმომწერნი: ს. მაჭავარიანი, ნ. მუსხელიშვილი, ა. ჯანელიძე და სხვები;
5. პროფესორ ა. გ. მაჭავარიანის დაკრძალვა: [თბილისში 29 აპრილს] // კომუნისტი. - 1941. - 30 აპრილი. - №101.

მაჭავარიანი, ალექსი დავითის ძე (1913

–) – კომპოზიტორი, – ქართლელი (დაიბადა ქ. გორში). მუსიკას ბავშვობიდანვე სწავლობდა. დაამთავრა: გორის საშუალო სასწავლებელი (1930), თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია (1935) და კომპოზიციის უკანასკნელი კურსი და ასპირანტურა ლენინგრადის კონსერვატორიაში (1940).

სტუდენტობის დროსვე, კონსერვატორიაში სწავლის დროს, 1933 წელს დაწერა მუსიკა პიესე ბისთვის: „მათი ამბავი“, „პატარა კახი“, „შოთა რუსთაველი“, „სურამის ციხე“ და სხვ.

მის სიმფონიურ ნაწარმოებთაგან აღსანიშნავია: „მუმილი მუხასა“ – სიმფონიური ორკესტრის უვერტიურა; „სკერცო“, „ელეგია“, „ლეკური“ – ფორტეპიანოს, გუნდისა და სიმფონიური ორკესტრისათვის; რომანსები: „ვარდსა ჰკითხეს“, „მეზარე“, საგუნდო ნაწარმოებნი: „ოროველა“, „ლაშქრული“, აგრეთვე, პირველ ნაწარმოებთაგან კარგად დაწერილი საფორტეპიანო „ხორომი“ (რომელიც ყველგან სრულდება). ცნობილია მუსი-

კა კინოფილმებისთვის: „სადარაჯოზე“, „ქაჯანა“; დანერა ორმოქმედებიანი ოპერა „დედა და შვილი“ ილია ჭავჭავაძის ამავე სახელწოდების ნაწარმოების თემაზე; შექმნა სეროიზული კონცერტი (პირველად შეასრულეს 1944 წელს, თბილისში, ამიერკავკასიის მუსიკის დეკადაზე, შემდეგ – მოსკოვს, ლენინგრადს და სხვ.), სიმფონია 4 ნაწილად და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. მეზარე [ნოტი]: ვოკალური ტრიო: სამ ხმაზე ფ-პიანოს აკომპ-ით / ალ. მაჭავარიანი; სიტყვ. ი. ვაკელის. - ტფ.: სახელგამი. მუსსექტორი, 1936 (სახელგამის ლიტ.). - 6 გვ.; 35 სმ.;
2. ხორუმი [ნოტი]: ფ-პიანოსათვის. - თბ.: სახელგამი, მუსსექტორი, 1944 (Тип. изд-ва „Заря востока“). - 12 გვ.; 30 სმ.. - თავფ. ქართ., რუს. ენ.;
3. შენ საქართველოს დედოფლობა დაგშენდებოდა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / სიტყვ. ი. ნონეშვილის. - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1945 (Тип. Политотдела Груз. упр. ГВФ.). - 8 გვ.; 32სმ.. - თავფ. ქართ., რუს. ენ.;
4. პრელუდია [ნოტი]: ფ-პიანოსათვის. - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1946 (მუს. ფონდის სტეკლოგრაფია). - 4 გვ.; 31 სმ.. - თავფ. ქართ. და რუს. ენ.;
5. სკერცო [ნოტი]: (ფ-პიანოსათვის). - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1946 (Тип. им. А. Ф. Мясникова „Заря востока“). - 16 გვ.; 33 სმ.. - თავფ. ქართ. და რუს. ენ.;
6. ესკიზი [ნოტი]: ფ-პიანოსათვის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 8 გვ.; 30 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.. - ეძღვნება გაიანე მაჭუტაძეს;
7. ექსპრომტი [ნოტი] = ЭКСПРОМТ: ფ-პიანოსათვის. - თბ.: საქ. მუსფონდი, 1947. - 8 გვ.; 29 სმ.. - ყდა და თავფ. ქართ., რუს. ენ.. - ვუძღვნი თამარ ჩარეიშვილს;
8. ხორუმი [ნოტი]: ფ-პიანოსათვის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 11 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.. - ეძღვნება თინათინ გოგოლაშვილს;
9. არ დაიდარდო დედაო [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი გ. ლეონიძის; რუს. თარგმ. მ. კვალაიშვილის. - თბ.: მუსფონდი, 1948. - 4 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
10. მინდვრად ვნახე [ნოტი]: კ-ფილმიდან „პოეტის აკვანი“: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი ა. ნერეთლის; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1948. - 4 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
11. ყაზბეგის სიმღერა [ნოტი]: საშუალო ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ა. ყაზბეგის. - თბ.: საქ. მუსფონდი, 1948. - 4 გვ.; 29 სმ.. - ყდა ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ.;
12. შენ საქართველოს დედოფლობა დაგშენდებოდა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი ი. ნონეშვილის; რუს. თარგმ. მ. კვალაიშვილი. - თბ.: მუსფონდი, 1949. - 7 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
13. ცისა ფერს [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი ნ. ბარათაშვილის; რუს. თარგმ. მ. კვალაიშვილის. - თბ.: მუსფონდი, 1949. - 7 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;

14. არსენა [ნოტი]: ვოკალური ბალადა-პოემა: [შერეული გუნდისათვის a'capella] / ტექსტი ხალხური; რუს. თარგმ. მ. კვალაიშვილის. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 26 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
15. ბაზალეთის ტბა [ნოტი]: ბალადა: [ფ-პიანოსათვის]. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 6 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
16. სამი საფორტეპიანო პიესა [ნოტი]. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 6 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
17. სამშობლოსათვის, მშვიდობისათვის! [ნოტი]: ოთხხმიანი გუნდისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ი. აბაშიძის; რუს. თარგმ. ი. არაყიშვილის. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 7 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
18. Концерт [Ноты]: Для скрипки с орк. / Перелож. для скрипки и ф-п. автора. - М.; Л.: Музгиз, 1951. - 71 с., 1 парт. (30 с.);
19. Покрасс, Дм. Ой, коли б я сокіл [Ноты]: (пісня про Сталіна): (для хора без сопровод.). Белы снежки: (рус. нар. песня): пение с фп. / запись Л. Христиансена; [оба произв.] обраб. П. Батюка. Песня студентов: пение с фп. / Дм. и Дан Покрасс; сл. А. Жарова; ред. М. Иорданского. Базалетское озеро: (Баллада): для фп. / А. Мачавариани. Вариации на тему песни «Во саду ли, в огороде»: для струнного трио / А. Алябьев; ред. Б. Доброхотова. - М.: Музгиз, 1951. - 25 с.; 26 см. - Нотное приложение к журналу «Советская музыка» № 5;
20. დოლოური [ნოტი]: ქალ-ვაჟთა გუნდისათვის / ტექსტი ი. ნონეშვილის. - თბ.: მუსფონდი, 1952. - 12 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
21. მთვარეს [ნოტი]: ქალ-ვაჟთა გუნდისა და სოლისტიკისათვის [a'capella]. - თბ.: მუსფონდი, 1952. - 7 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
22. ნანა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / ხალხურიდან დამუშ. ა. მაჭავარიანის მიერ; ტექსტი ა. ნერეთლის. - თბ.: მუსფონდი, 1952. - 4 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
23. ოროველა [ნოტი]: (შერეული გუნდისათვის) [a'capella] / ტექსტი ი. ჭავჭავაძის. - თბ.: მუსფონდი, 1952. - 7 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.

გამოქვეყნებულია:

1. ჩემი ოპერა: [„დედა და შვილი“ ი. ჭავჭავაძის მიხედვით] // კომუნისტი. - 1944. - 17 დეკემბერი. - №253.

მის შესახებ:

1. აბულაძე, ბ. მათი ამბავი მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1939. - 29 მარტი. - №72. - გვ. 4;
2. კაჭარავა, შ. „მათი ამბავი“ ქ. სტალინის კ. ხეთავუროვის სახელობის სახელმწიფო ქართულ თეატრში: დრამა ვ. გაბესკერიასი, დადგმა გ. ჭანჭალეიშვილის, მხატვრები რაზმაძე და გლუშკოვი, მუსიკა ა. მაჭავარიანისა, დირიჟორი ნ. გულიაშვილი: [რეცენზია] // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 3 ივლისი. - №143. - გვ. 4;
3. ნატროშვილი, გ. „მათი ამბავი“ [მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო თეატრში]: [რეცენზია] //

ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 აპრილი. - №12. - გვ. 4;

4. ბარკოზოვი, ლ. ახალი მუსიკალური ნაწარმოები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - № 39;
5. დონაძე, ლ. - ა) ა. მაჭავარიანის პირველი სიმფონია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 7 დეკემბერი. - №47; ბ) ალ. მაჭავარიანის სავიოლინო კონცერტი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 4 თებერვალი;
6. მისაბიშვილი, ვ. „ჯურღალის ფარი“: [სცენარის ავტორები გ. ლეონიძე, ს. დოლიძე, და დ. რონდელი. რეჟისორები: ს. დოლიძე და დ. რონდელი. ოპერატორები კ. კუზნეცოვი, ა. პოლიკევიჩი, მხატვარი ე. მაჭავარიანი ლენინის ორდენის კინოსტუდიის ნაწარმოები. რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 11 ივნისი. - №115;
7. თბილელი, ქ. ქართული მუსიკის მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები: [ა. მაჭავარიანის სავიოლინო კონცერტი] // კომუნისტი. - 1951. - 1 აპრილი;
8. Хучуа, П. Творческий успех композитора: [А. Мачавариани] // Заря Востока. - 1951. - 24 марта.

წყარო:

1. Аракишвили, Д.И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д.И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 68;
2. Чхиквадзе, Гр. 3. Композиторы Грузинской ССР: Краткие биографии / Гр. Чхиквадзе; Предисл. М. Бахтадзе. - Тбилиси, 1940 (Тип. „Заря Востока“). - Стр. 14;
3. ნუცუბიძე, გრ. ქაჯანა: [კინოფილმი, თბილისის კინოსტუდიის გამოშვება]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 23 ოქტომბერი. - № 251;
4. მეღვინეთ-უხუცესი, კ. ახალი ქართული სიმფონიები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 2 მარტი. - № 8; 22 მარტი. - № 10;
5. შოსტაკოვიჩი, დ. ქართველი მუსიკოსები: [ა. ბალანჩივაძის, ა. მაჭავარიანისა, გ. მაჭუტაძისა და შ. აზმაიფარაშვილის მუსიკალური ნაწარმოებების შესრულების გამო, ქ. მოსკოვში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 29 მარტი. - № 11;
6. მშველიძე, შ. მაღალიდური მუსიკისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 16.

მაჭავარიანი, გრიგოლ ტარასის ძე (1887, 5/1 –) – პედაგოგი, მწერალი და ჟურნალისტი, – ეროვნული სკოლისთვის მეტრძოლი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. საქარიქედში, შორაპნის მაზრა). დაამთავრა გიმნაზია და პედაგოგიური კურსები. 1908 წლიდან მასწავლებლობდა გურიის სხვადასხვა სოფელში, აგრეთვე – „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლებში: ქ. კავკავს, სოფ. ყალამბიას, სოფ. შრომაში და სხვ. ცნობილი იყო მოწინავე და ეროვნული სკოლისთვის მეტრძოლ მასწავლებლად. სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1905 წელს. თანამშრომლობდა ჟურ. „განათლებაში“, „თევ-

ში“, „ალიონში“, „თეატრი და ცხოვრებაში“, „თანამედროვე აზრში“ და სხვ. ხელმძღვანელობდა გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკას“, ორი წელი მუშაობდა პედაგოგიურ გაზ. „კომუნისტურ განათლებაში“, სადაც ათავსებდა მეთაურ წერილებს პედაგოგიურ და მეთოდურ საკითხებზე, 1938-1939 წლებში ჟურ. „მეთოდური კრებულის“ პ/მ მდივანი იყო. წერდა ესკიზებს, ნოველებს, პატარ-პატარა მოთხრობებს სოციოლოგიურ თემებზე, აგრეთვე – პიესებს. მისი ფსევდონიმებია: გრ. საქარიქედელი, გრ. გძელიშვილი, გრი, გ. მა-ნი, ისევ ის, ძველი (ამ ფსევდონიმით, უმეტესად, იუმორისტულ ჟურ. „ტარტაროში“, გრ. სლავისონიშვილი.

ცალკე გამოცემულია:

1. კუდიანოვის მსხვერპლი. - ტფ., 1919. – [პირველად დაიბეჭდა „თეატრი და ცხოვრებაში“, 1919, № 8-11];
2. მოსე მწერალი: დრამა 4 მოქმ. სოფლის ცხოვრებიდან / ეგ. ნინოშვილის მოთხრობიდან გადმოკეთებული. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1922 (სტამბა კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტისა). - 37 გვ.; 21 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბ-ნო რედაქტორო!... // მათრახი და სალამური. - 1909. - №16. - გვ. 14;
2. ს. აცანა: (გურია) // მომავალი. - 1910. - 27 იანვარი. - №123. - გვ. 4. - პროვინცია;
3. ეთერო კი ელოდა...: (ნამდვილი სურათი სოფლის ცხოვრებიდან). [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 5-6;
4. თბ. გუბ. სახალხო მასწავლებელთა დამფუძნებელი კრება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №27. - გვ. 11-12;
5. მკითხავთან: (დღევანდელი სოფლის სურათი). [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №13. - გვ. 4-6;
6. მოსე მწერალი: პიესა 4 მოქმ. სოფლის ცხოვრებიდან ეგ ნინოშვილის მოთხრობიდან გადმოკეთებული გრ. საქარიქედელის მიერ // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №49. - გვ. 9-11; №50. - გვ. 9-11; №51. - გვ. 10-11; №52. - გვ. 9-11; 1917. - №1. - გვ. 12-13; №2. - გვ. 12-1; №3. - გვ. 10-12; №4. - გვ. 10-11; №5. - გვ. 10-12;
7. ოჯახის დანიშნულება // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №6. - გვ. 3-4;
8. ცნობები: დამატება ოქმის №2 // განათლება (დამატება). - 1916. - №8-9. - გვ. 561-562.. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: თავმჯდომარე გ. ბურჭულაძე; მდივანი გრ. მაჭავარიანი;
9. პეტრე რუსი: (ნამდვილი სცენა) [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №15. - გვ. 5-7;
10. მიპასუხე! [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №9. - გვ. 4;
11. სიზმრის ნაწყვეტი: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №7. - გვ. 6;
12. სიყვარულის ნობათი: [ნოველა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №11. - გვ. 6;

13. კვირეული მიმოხილვა // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №12. - გვ. 13-14; №13. - გვ. 16; №14. - გვ. 14-15; №16. - გვ. 15-16;
14. კუდიანობის მსხვერპლი: [პიესა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №8. - გვ. 12-13; №9. - გვ. 10-11; №10. - გვ. 11-12; №11. - გვ. 10-12;
15. ლუარსაბ ბოცვაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 6-7;
16. ოფიცერთა მოვალეობა ჯარში // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №11. - გვ. 8-9; №13. - გვ. 11-12; №17. - გვ. 11;
17. საკვირაო მიმოხილვა // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №17. - გვ. 14-15;
18. საქართველოს დამოუკიდებლობა და მუშათა კლასი // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 4-5;
19. სოფლის მეურნეობის საჭიროებანი // საქართველოს ეკონომისტი. - 1919. - №9. - გვ. 26-28;
20. პატარა წერილები: ბრძოლა საქონლის ჭირთან // ერობა. - 1920. - №9. - გვ. 34-35;
21. პატარა წერილები: მისაბაძი მაგალითი // ერობა. - 1920. - №11-12. - გვ. 63-64;
22. პატარა წერილები: სასოფლო სამეურნეო განათლება // ერობა. - 1920. - №10. - გვ. 47-51;
23. პატარა წერილები: უქმე დღეები // ერობა. - 1920. - №8. - გვ. 41-42;
24. სამხატვრო აკადემია: წერილები დაარსებიდან ხუთი წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1927. - 22 მაისი. - №114. - გვ. 4. - წერილი: „საქართველოს სამხატვრო აკადემია“ / გრ. მა-ნი;
25. ქეთოს დღიური: [ბორჯომის საშუალო სკოლის X კლასის ფრიადოსნის ქეთო ცერაძის დღიურის შესახებ] // კომუნისტური განათლება. - 1938. - 28 თებერვალი. - №18. - გვ. 3;
26. იანკა კუპალა: [გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1947. - 28 ივნისი. - №126. - გვ. 2;
27. „სამშობლოსაკენ“ სტალინის სახელმწიფო. თეატრში: [რეცენზია] // საბჭოთა ოსეთი. - სოხუმი, 1947. - 16 მაისი. - №95;
28. დიდი სახალხო პოეტი: ტარას შევჩენკოს დაბადებიდან 135 წლისთავის გამო // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1949. - 9 მარტი. - №47.

მის შესახებ:

1. ევ. ნინოშვილის მოთხრობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
2. წერილი ამბები: ახალი პიესები დასწერეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №38. - გვ. 15;
3. გრ. საქართველელი (გრ. მაჭავარიანი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №8. - გვ. 12.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული ნაწერები.

მაჭავარიანი, თამარ პეტრეს ასული (1894, 25/X –) – პედაგოგი და ბიბლიოგრაფი, – პედაგოგიურ ასპარეზზე 1913 წლიდან, ბიბლიოთეკაში

– 1931 წლიდან. მსახურობდა საქართველოს სსრ სახელმწიფო კ. მარქსის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკაში.

შეადგინა და ცალკე გამოცემულია:

1. სამნიშნა საავტორო ტაბულები: შედგენილი კეტერის მეთოდის მიხედვით / თ. მაჭავარიანი. თ. თოთიბაძე. ე. ხაბურზანია. - ტფ.: ტექნიკა და შრომა, 1936. - VII, 168 გვ.; 25 სმ. - (საქართველოს სსრ სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის შრომები; ნ. 2);
2. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - IX, 280 გვ. - 13 მ.; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - VIII, 448 გვ. - 18 მ.; ნაკვ. 3: (1893-1905). - თბ.: საქ. სსრ კ. მარქსის სახ. სახელმწ. საჯარო ბიბ-კის გამოც., 1944 (ადგილ. მრენვ. სახ. კომისარიატის სტ.). - XIV, 857 გვ. - წანართი: წინასიტყვაობა ვ. მგალობლიშვილი. გვ. V-XIV. - დანართი: პირთა სახელების საძიებელი, გვ. 783-833. - გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი, გვ. 834-845. - ქართული თეატრის რეპერტუარი, გვ. 841-849. - რედაქციებისა და საზოგადოების საძიებელი, გვ. 850-51. - განყ-ბის ანბანური საძიებელი, გვ. 853-57. - 75 მ., 500 ც. - [ქართველოლოგიის კაბინეტის კოლექტივის თანამშრომლობით. | ნაკვეთის პ/მგებელი რედაქტორია ა. რამიშვილი, II-სა - ნ. ჭელიძე];
3. ორნიშნა საავტორო ტაბულები: შედგენილი კეტერის მეთოდის მიხედვით / თ. მაჭავარიანი, თ. თოთიბაძე, ე. ხაბურზანია; [მგ რედ. ი. ორჯონიკიძე]; საქ. სსრ განსახკომის პოლიტსაგანმანათლ. მუშაობის სამმართველო, ბიბმცოდნ. და სარეკომენდ. ბიბლიოგრ. რესპ. მეთოდ. კაბინეტი. - თბ.: საქ. სსრ წიგნის პალატის გამ-ბა და სტ., 1941. - 24 გვ.; 20სმ.;
4. ი. ჭავჭავაძის პირადი ბიბლიოთეკა / თამარ მაჭავარიანი; საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - თბ., 1948. - გვ. 221-236; 22სმ. - ამონაბეჭდი: „ბიბლიოგრაფიის მოამბე“ № 4-5;
5. Краткая библиография по истории, географии, искусству и критике художественной литературы Грузии / Сост.: Т. Мачавариани, Т. Дондуа; Ред. С. Эули-Куридзе; Ком. по делам культурно-просветительных учреждений при Сов. Мин. ГССР, Гос. Публичная б-ка. - Тбилиси: Изд-во Книжной Палаты Груз. ССР, 1949 (Тип. № 3 Упр. по делам полигр. и изд-в Груз. ССР). - 20 с.; 20 см. - Беспл., 2000 экз.;
6. Письма русских литературно-общественных деятелей к Н.Я. Николадзе / Редакт. и ввдн. статья Ванო Шадури; Коммент. и указатель Т.П. Мачавариани; Гос. публичная б-ка Груз. ССР. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1949. - 143 с.: портр.; 20см.

გამოქვეყნებულია:

1. „ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემები (ქრონოლოგიური ბიბლიოგრაფიული საძიებელი) // შრომები / საქარ-თ

ველოს საჯარო ბიბლიოთეკა. - ტფ., 1938. - ნ. IV. - გვ. 113-123;

2. აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომთა სია: ქრონოლოგიური საძიებელი // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - თბ., 1941. - ტ. 18. - გვ. 18-27. - ბიბლიოგრაფიის შემდგენელი ნაჩვენებია შენიშვნაში;
3. ი. ჭავჭავაძის პირადი ბიბლიოთეკა // ბიბლიოგრაფიის მოამბე. - თბ., 1948. - №4-5. - გვ. 221-236.

მის შესახებ:

1. მიმომხილველი. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია: [ნაკვეთი I. ოცენტი გ. აბზიანიძის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. მარქსის სახელობის სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის გამოცემა, თბილისი. 1940] // მნათობი. - 1940. - №12. - გვ. 207-208. - რეცენზია;
2. ჩარგანი, ს. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია: ნაკვეთი პირველი: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 5 იანვარი. - №1.

წყარო:

1. ავტორიანაწერი;
2. ბიბლიოგრაფიის მოამბე. - თბ., 1940. - № 1. - გვ.: 127, 162;
3. ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 ოქტომბერი. - № 28/151;
4. იმედაშვილი, გ. რუსთველოლოგია: ისტორიულ-კრიტიკული მიმოხილვა. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1941. - გვ. VII.

მაჭავარიანი, თომა (- 1867) – მწერალი, – ქუთაისის გიმნაზიაში სწავლის შემდეგ ოდესის უნივერსიტეტში შევიდა (1865), მაგრამ ჭლექმა მოუსწრაფა სიცოცხლე (გარდაიცვალა ოდესაში). დასწერა: „სამშობლო ენისათვის“ („ცისკარი“, 1860, დეკემბერი), „ვარძიის მონასტერი“, „კიცხის მაჭავარიანთა წარმომდინარეობა“ (ორივე „ცისკარში“), „მურძაყან ნაბერალის ცხოვრებიდამ“, მოთხრობა („დროება“, 1866, № 29-30). ამაში აღწერილია ძველი სასწავლებელი და მასწავლებელი.

გამოქვეყნებულია:

1. სამშობლო ენისათვის // ცისკარი. - 1860. - №12. - გვ. 539-542;
2. მელის კარის ეკლესია // ცისკარი. - 1861. - №7. - გვ. 282-285;
3. პასუხი, მეორე თერგდალეულის პასუხისა // ცისკარი. - 1862. - №8. - გვ. 187-191;
4. ვარძიის მონასტერი: [იმერეთში] // ცისკარი. - 1863. - №10. - გვ. 153-156;
5. კიცხის მაჭავარიანთა წარმომდინარეობა // ცისკარი. - 1864. - №5. - გვ. 81-88;
6. მოგონება. მურძაყან ნაბერალის ცხოვრებიდამ: [პროზა] // დროება - 1866. - 16 სექტემბერი. - №29. - გვ. 1-2; 23 სექტემბერი. - №30. - გვ. 1-2. - ავტორის შესახებ იხ. „დროება“, 1867, №23, გვ. 2;

7. წინო: [მოთხრობა] // დროება. - 1868. - 2 აგვისტო. - №31. - გვ. 1-2; 9 აგვისტო. - №32. - გვ. 1-2.

წყარო:

1. ბეთანიშვილი, მ. ნეკროლოგი // დროება. - 1867. - 9 ივნისი. - №23. - გვ. 2-3.

მაჭავარიანი, ივანე ნიკოლოზის ძე

(1862, 5/II – 1943, 10/III) – მწერალი, მთარგმნელი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართლიდან (დაიბადა იმერეთიდან ქართლში 1865 წელს ჩამოსახლებულ მაჭავარიანთა შთამომავლის, – ორბელიანების მოურავის ოჯახში, ქ. თბილისში). იზრდებოდა მწიგნობრობისა და მუსიკის მოყვარულთა წრეში: მამამისი თარზე მუხამბაზ-ბაიათების ემზიანად დამკვრელ-მომღერალი, თავისუფალ დროს ძველი მწერლობის ძეგლთ უკითხავდა ცოლ-შვილსა და მახლობელთ, სხვათა შორის, „ვეფხისტყაოსანს“ – მღერით, ხოლო და სოფიო (შემდეგში კომპ. კ. მეღვინეთუხუცესის დედა), ბიძა ხარლამპი სავანელი და სხვები სიმღერა-მუსიკით ატკობდნენ ყრმას. აგრეთვე, ვითარდებოდა დედის ძმის – ანტონ ფურცელაძის კრებებზე, სადაც დაუმეგობრდა გოლა ჩიტაძეს.

სწავლობდა თბილისის I გიმნაზიაში, რომლის მე-7 კლასიდან იძულებით გამოვიდა გოლა ჩიტაძის რევოლუციურ წრეში (ბართ. მოსემვილი, რომანოზ ფანცხავა (ხომლედი), ელენე ბროძელი-ანტონ-ოვსკაია, ვასილ რცხილაძე, მიხეილ მორბედაძე) მონაწილეობისათვის, გიმნაზიის უფროსის მიერ ათვალწუნების გამო: „ქეციანი ცხვარი“ – „Парашивая овца“ – მთელ ფარას წარყვინოს“. ამ წრის მიზანი იყო მონარქიის დამხობა. გიმნაზიიდან გამოსვლის შემდეგ (1883-1888) ჟენევის უნივერსიტეტში ისმენდა საბუნებისმეტყველო საგნებს, საგანგებოდ – ბოტანიკას, სოციოლოგიას, მსოფლიო მწერლობის ისტორიასა და ემიგრანტების მიერ მოწყობილ გ. ვ. პლენხანოვის პოლიტიკური ეკონომიის შესახებ საუბრებს, აგრეთვე, აკრძალულ წიგნთა კითხვით იფართოებდა ცოდნას.

თავი ისახელა სამწერლო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობით. გარდაიცვალა 1843 წლის მარტის 10. დაკრძალულია ვაკეზე – მწერალთა პანთეონში.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1885 წელს, პროფ. ტარასოვის წერილით („ქალების განათლება“, ტფ., 1885). ივ. მაჭავარიანს სწამდა, რომ ხალხის განვითარების, განთავისუფლების, საქართველოს აღდგენისა და რევოლუციის გამარჯვების საუკეთესო საშუალება მწერლობაა და ნახევარ საუკუნეზე მეტი თავისი სიცოცხლისა მას შეაღია. ივ. მაჭავარიანის რწმენით, წიგნმა უნდა გააღვიძოს მკითხველი, აღაშფოთოს თავისი დამონაგებული მდგომარეობით და უკეთესის მომავლის სურათი გადაუშალოს თვალწინ. საზღვარგარეთიდან დაბრუნებული ივ. მაჭავარიანი 1890 წელს „წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობაში“ შევიდა, სადაც გამგეობის წევრად

აირჩიეს, შემდეგ – სტამბის გამგედ, ხაზინადრად, სარედაქციო კომისიის წევრად და მდივნად, მერე – ჟურ. „მოამბეში“ დასაბეჭდი ხელნაწერების გამსწორებლად. ამავე დროს, „მოამბეს“ ყოველ ნომერში ათავსებდა ევროპულ ცნობილ მწერალთა რჩეულ ნაწარმოებთ – სარწმუნოების, მთავრობის, ომის შესახებ, აგრეთვე, ბიბლიოგრაფიულ ნერილებს, კომპილაციებს, ყოველთვიურ მიმოხილვას სათაურით „ჩვენსა და სხვაგან“ („მოამბე“, 1897, №3-6), მუშაობდა დღე-ღამე დაძაბული, სრულიად უშრომისფასოდ, მონაწილეობდა გაზ. „ივერიასა“ და „ცნობის ფურცელში“ ფსევდონიმებით და ხელმონაწერებით: ი. მ., ივ. მა-ნი, X, L, , ივ. მ-ნი, კვი-მატი, Intransigent. მუშაობდა ჟურ. „ნაკადულის“ სარედაქციო კომისიაში, როგორც წევრი, ხოლო მარიამ დემურას რედაქტორობის დროს ჟურნალში დასაბეჭდი მასალების ენას ასწორებდა, აქაც სრულიად უფასოდ. ერთხანს, ბაბო ავალიშვილისა და ლადო მესხიშვილის მოღვაწეობის დროს, ქართული დრამატული საზოგადოების გამგეობის წევრად იყო.

მრავალი თარგმანის გარდა, აქვს საკუთარი მოთხრობები, წერილ-წერილი ამბები და მხატვრული ქრონიკა, რომლებშიაც დიდი ოსტატობით გვისურათებს გლეხთა, მოქალაქეთა და ინტელიგენტთა ყოფა-ცხოვრებას.

ივ. მაჭავარიანმა ბევრი წერა ჟურნალ-გაზეთებში, მაგრამ ჩვენი ხალხის გათვითნობიერებისათვის უფრო შესანიშნავია მის მიერ ფრანგულიდან ნათარგმნი ემ. ერკმან-შატრიანის რომანი „გლეხი-კაცის ისტორია“ – საფრანგეთის დიდი რევოლუციის მხატვრულად აღწერა („მოამბე“, 1896, № 10-12; 1897, № 1-7, 9-12; 1898, № 1, 3-5, 7-8, 10-11; 1899, № 1-2; რომელიც პროპაგანდისტებს ახალ სახარებასავით დაჰქონდათ სოფლებში და ხალხს ასე აცნობდნენ რევოლუციის მნიშვნელობას), თეატრისათვის: მოლიერის „ტარტიუფი“ და ვინჩენცო მონტის „კაი გრაკი“ – რომაელ პლემბის აჯანყება არისტოკრატისათან საბრძოლველად (რომლის წარმოდგენითაც ლადო მესხიშვილი რევოლუციურ ცეცხლს აღვივებდა), ხოლო მწერლობისათვის წერილი „ძინავს თუ ს-ძინავს“ („ნაკადული“ მოზრდილთათვის, 1907, № 6), რომლის შემდეგ მოისპო ჩვენს მწერლობაში არსებული დიდი ხნის უთანხმოება მართლწერის შესახებ და საბოლოოდ დამკვიდრდა ივ. მაჭავარიანის დებულებანი, რომ ქართულ ზმნას „თავისებური“ უღლება აქვს, ევროპული ზმნისაგან განსხვავებული და უნდა ვწერდეთ: ს-წერავს, ს-ჭამს, ს-ცემს და არა „წერავს“, „ჭამს“, „ცემს“, რადგან ზმნაში ქვემდებარის და მის მოქმედების გარდა, ჩართულია აგრეთვე დამატება, რომელიც წინსართავად შეერთებულია ზმნასთან: ის მე ცემს = მ-ცემს, ის შენ ცემს = გ-ცემს, ის იმასა ცემს = ს-ცემს და სხვ. ამ წერილის დებულებანი შემდეგში თითქმის უკლებლივ გაამართლა დოცენტმა ი. ყიფშიძემ, ბოლოს – ჩვენმა სახელმწიფო უნივერსიტეტმა. აღსანიშნავია, აგრეთვე, მისი შენიშვნები

აკაკი შანიძის შესახებ (კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია. „თეატრი და ცხოვრება“, 1920, № 20).

საცენზურო პირობათა გამძაფრების გამო, რომლის წყალობით, ცოტად თუ ბევრად, აზრიანი, ხალხის გამაფხიზლებელი რამ ვერ დაინერებოდა, – ივ. მაჭავარიანი ჟურნალისტობას ჩამოეცალა და 1899 წლის 1 მაისს ამიერკავკასიის რკინიგზის კომერციულ ნაწილში მოეწყო, თუმცა მწერლობას კვლავ განაგრძობდა. 1902 წლის თებერვლის 1 კომერციულ აგენტად (ეკონომისტად) დანიშნეს, რომელიც აძლევდა საბჭოს რაიმე ადგილობრივი ტარიფის, ახალი სადგურის გახსნის დასკვნას, ადგენდა „კომერციულ მიმოხილვას“, ესწრებოდა პეტროგრადში რკინიგზელ-მოტარიფეთა კრებებს და სხვ., 1906 წელს კომერციული ნაწილის უფროსად დანიშნეს, 1929 წელს – მთელი დაწესებულების უფროსად და სხვ.

1924-1927 წლებში, რკინიგზის გამგეობის დავალებით, რუსულიდან თარგმნა „ანბანზედ დაწყობილი მაჩვენებელი. ს.ს.ს.რ. რკინის გზების ტარიფთა კრებულის სახელდებაში აღნუსხულ საქონლის სახელებისა“ [ე. ი. სატვირთო ლექსიკონი], (ტფ., 1925); აგრეთვე, შეადგინა: „რუსულ-ქართული საგზაო ტექნიკური ლექსიკონი: [მასალა მომავალ საბოლოო ტერმინოლოგიისათვის“ (ტფ., 1925) და „ქართულ-რუსული საგზაო ტექნიკური ლექსიკონი“ (ტფ., 1926), რომლებიც იხმარებოდა, ვიდრე ამიერკავკასიის რკინიგზაზე მიმწერა ქართულად წარმოებდა.

1932 წლის 14 თებერვალს „სახელგამს“ გადასცა გამოსაცემად ნათარგმნი მოთხრობების კრებული „მომავლისაკენ“ (შესულია: ტონი რევილიონის „საზღვარი“, „სიკვდილის მონატური სიღარიბე“ (ხალხური ზღაპარი), ოქტავ მირბოს „კანონიერება“, დოროშევიჩის „სად არის სინდისი?“, ოსკარ უაილდის „ჭაბუკი მეფის სიზმარი“, ალექსი ბუვიეს „განა გაიდუკი ქურდი იყო!“, ემილ ზოლას „გამარჯვება ჩვენი“, ანატოლ ფრანსის „ლოცვა და სასწაული“). აგრეთვე, საკუთარი: „წარმავალნი“ და „ერთობა“ (სულ 5 ფორმამდე).

1941 წლის გასვლამდე იმავე „სახელგამს“ გადასცა მისივე შეკვეთით ნათარგმნი და მოწონებული: ა) ვ. ჰიუგოს რომანი „განწირულნი“ (იგივე „საბრალონი“), რომლის ნაწილი „მოამბეში“ დაიბეჭდა (1901, № 6-8); ბ) მ. გორკის „იტალიური და რუსული ზღაპრები“; გ) ალ. დიუმას „სამი მუსკეტერი“.

შეადგინა „ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი“ (ნაწილი დაიბეჭდა კიდევ).

ცალკე გამოცემულია:

1. სამშობლო და კაცობრიობა / ივ. მაჭავარიანისა. - თბ.: წიგნის მაღაზია „ცოდნას“ საკუთრება № 19, 1904 (გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - 40 გვ.; 15სმ.;
2. სამი სიტყვა: თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა-ერთობა / პოლბერისებური საუბარი ი. მაჭავარიანისა. - თბ.: ვ. გადილიას წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 1, 1905 [კანზე: 1906] (ელექტრომბეჭდავი ამხ. „შრომა“). - კანი, 16 გვ.; 17სმ;

3. რუსულ-ქართული საგზაო ტექნიკური ლექსიკონი: [მასალა მომავალ საბოლოო ტერმინოლოგიისათვის] / ს.ს.რ.კ. გზათა სახალხო კომისრის ამიერ-კავკასიაში რწმუნებულის სამმართველო. - ტფ., 1925 (ა/კ. რკინის გზის სტამბა-ლიტოგრაფია). - IV, 128 გვ.; 22სმ. - დანართი: ნესები შემოკლებულ ზომითა აღსანიშნავად. - ნიგნის ტექსტი დაბეჭდილია ორსვეტად;
4. ქართულ-რუსული საგზაო ტექნიკური ლექსიკონი / სსრკ გზათა სახ. კომისრის ა/კ. რწმუნებულის სამმართველო. - ტფ., 1926 (ა/კ რკ. გზ. სტ. ლიტ.). - 122, [3] გვ.; 23სმ;
5. ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი: დამხმარე ნიგნი საშუალო და უმაღლეს სასწავლებელთათვის / [ლექსიკური მასალა დაამუშავა ივ. მაჭავარიანმა, გრამატიკული-კი დოც. ის. გვარჯალაძემ]. - თბ.: სახელგამი, სასწ.-პედაგოგ. ლიტ. სექტორი, 1942. - VIII, 506 გვ.; 22სმ.

თარგმნი და ცალკე გამოცემულია:

1. ტარასოვი. ქალების განათლება პროფესორის ტარასოვისა / თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა. - ტფ., 1885 (ე.ხელაძის სტ.). - 34 გვ.; 19სმ;
2. ერვიე, პოლ. ბრჭყალები: დრამა სამ მოქმედებად / თარგმანი ი. მაჭავარიანისა. - ტფ., 1897 (ნიგნის გამოცემულ ქართულ ამხ. სტ.). - თავფურცელი, [1], 52 გვ.; 22სმ;
3. ერკმანი, ემილ. გლეხი-კაცის ისტორია / ერკმან-შატრიანი; თარგმ. ფრანგ. ი. მაჭავარიანისა. - ტ. 1: 1789 წ. საერთო კრება. - ტფ., 1897 (ნიგნის გამოცემული ქართ. ამხ. სტ.). - 294 გვ.; ტ. 2: 1789 წ. სამშობლოს განსაცდელი. - ტფ., 1897 (ნიგნის გამოცემული ქართ. ამხ. სტ.). - 266 გვ.; ნან. 3 და 4. - ტფ., 1899 (ნიგნის გამოცემული ქართ. ამხ. სტ.). - კანი, 494 გვ.; 21 სმ; **მე-2 გამოცემა:** გლეხი კაცის ისტორია: ავტორის სურათით და მოკლე ბიოგრაფიულ-კრიტიკული ცნობებით / ერკმან-შატრიანი; თარგმ. ფრანგულით ი. მაჭავარიანისა; [წინასიტყვ. ავტ.: ნ. თოთბაძე და ს. თელია]. - მე-2 გამოცემა. - თბ.: გამოცემა ამხანაგობა „ალიონისა“ № 2, 1910 (ს.მ. ლოსაბერიძის სტ.). - VIII, 1070 გვ.: [1], პორტრ.; 24 სმ. - [ივ. მაჭავარიანმა ამ გამოცემის პონორარი „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ შესწირა. ნიგნში ბევრი საკუთარი ისეთი შენიშვნა გაუშვა, რაც ცენზურის თვალისა და აზრით მიუღებელი იყო, მაგრამ „თარგმანის“ სახით გამოქვეყნდა. - ი. ი.]; **მე-3 გამოცემა:** გლეხი კაცის ისტორია: [ისტორიული რომანი] / თარგმანი ფრანგულით ი[ვანე] მაჭავარიანისა. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 860 გვ.; 21სმ.. - კალენკორიან ყდაშია;
4. ჯიაკომეტი. ივდითი: ტრაგედია ხუთ მოქმედებად / ჯიაკომეტისა; თარგმანი ი. მაჭავარიანისა. - ტფ., 1897 (ნიგნის გამოცემულ ქართველთა ამხ. სტ.). - თავფურცელი, 64 გვ.; 24სმ;
5. ტარატინოვი, ნ. პ. ამერიკული ბამბა და მისი მოშენება ამიერ-კავკასიაში / მოკლე დარიგება ნ. პ. ტა-

- რატინოვისა; თარგმანი ი. მაჭავარიანისა. - ტფ., 1898 (ქართულ ნიგნის გამოცემულ ამხ. სტ.). - 14 გვ.; 17სმ.;
6. მოლიერი. ტარტიუფი ანუ მუზმუზელა: კომედია ხუთ მოქმედებად / თარგ. ივ. მაჭავარიანისა; გადმობეჭდილი ჟურნალ „მოამბიდან“. - ტფ., 1901 (ნიგ. გამოც. ქართ. ამხ-ს სტ.). - 78 გვ.; აგრეთვე, ნიგნში: მოლიერი. კომედიების კრებული / რედ., წინასიტყვ. და შენიშვნ. პლატონ კეშელავასი; მხატვ.: შ. ბერიტაშვილი. - თბ.: ფედერაციას გამოც. და სტ., 1937. - XXV, 442 გვ.: 1 წართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.;
7. ათი მოთხრობა / [თარგმანები] ივ. მაჭავარიანისა. - თბილისი: ნიგნის მაღაზია „ცოდნას“ გამოცემა № 23, 1905 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, 68 გვ.; 17სმ.. - [შინაარსი: სიკვდილის მონატრული სიღარიბე (ფრანგული ხალხური თქმულება); ბუვიე ალ. ქერივი. მისივე: ბავშვის ძალა. მისივე: დავიწყებული; რივი მაქს: სევდა ამირანისა, მოთხრობა; კარმენ სილვა: დედის სიყვარული. უკეთური ზღაპარი; პაზანი, ემილია პარდო: ცრემლი სინანულისა; ბუვიე, ალ.: ბატონ-მსაჯულნი. მისივე: ძეგლი];
8. უაილდი, ოსკარ. ორი ზღაპარი / თარგმ. ივ. მაჭავარიანისა და გ. ნამორაძისა. - თბ.: ამხ. „ცისკარი“-ს სახალხო გამოცემა № 4, 1911 (კერესელიძის სტ.). - 32 გვ.; 17სმ.;
9. ანბანზედ დანყობილი მაჩვენებელი. ს.ს.ს.რ. რკინის გზების ტარიფთა კრებულის სახელდებაში აღნუსხულ საქონლის სახელებისა: (ტარიფთა კრებულის II ნაწილი, შემოღებული 1 მაისიდან 1924 წელი, ტარიფთა სახელმძღვანელო № 3, ტარიფთა კრებული № 164, ტარიფი № 1622) / თარგმანი ამიერ-კავკასიის რკინის გზათა გამგეობის ეკონომიურ განყოფილების უფროსის თანაშემნის ი. მაჭავარიანისა. - ტფ.: ამიერ-კავკასიის რკ. გზების გამგეობის გამოცემა, 1925 (ამიერ-კავკასიის რკინის გზების სტამბა-ლიტოგრაფია). - IX, 336 გვ.; 22სმ;
10. დოდე, ალფონს. ტარტარენ ტარასკონელი: [მოთხრობა] / თარგმანი ფრანგულით ივ. მაჭავარიანისა. - [ტფ.]: ქართული ნიგნი, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 147 გვ.; 18სმ.. - კანი დასურათებულია;
11. პავლენკო, პ. ბარიკადები: [რომანი] / თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა; რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (პ/სკ. სტ.). - 166 გვ.; 23 სმ.;
12. ტოლსტოი, ა. ნ. პეტრე პირველი: რომანი / ა. ტოლსტოი. - ნ. 1 / თარგმანი ივ. მაჭავარიანის; რედ.: ბ. ჩხეიძე. - ტფ., სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 335 გვ.; 22 სმ.;
13. ჰიუგო, ვიქტორ. ოთხმოცდაცამეტი / ვ. ჰიუგო; თარგმანი ი. მაჭავარიანის; ტექ. რედ. ვლ. ბენიძე. - [ტფილისი]; ქუთაისი: სახელგამი, 1936 (სტალინელი-ს სტ.). - 387 გვ.; 24 სმ.; მეორე გამოცემა. - თბ.: სახელგამი, 1937 (საქ. კ.პ.(ბ)ც.კ. პარტგამომც. სტ.). - 402, [2] გვ.: სურ.; 22სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა მხატვრული ლიტერატურა);
14. დიდრო, დენი. პარადოქსი აქტიორზე / თარგმანი ფრანგულით ივ. მაჭავარიანისა. - თბ.: საბჭოთა ხე-

- ლოვენბა, 1939 (პოლიგრაფკომბინატი). - 166 გვ.: პორტრ. და სურ.; 18სმ. - დამატებითი თავფურცელი ფრანგულ ენაზე. - წანართი: წინასიტყვაობა გამოცემლობისაგან (გვ. 7). - დანართი: შენიშვნები (გვ. 157-165);
15. დიუმა, ალექსანდრე. სამი მუშეკეტერი / მთარგმნ.: ი. მაჭავარიანი. - წან. 1. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - VI, 400 გვ.: 5 ფურც. ილ.; წან. 2. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. 1-ლი სტ.). - 380 გვ.: 5 ფ. ილ.; 21 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გაკვრით: (ორი პიესა ი. გულისაშვილისა) // ივერია. - 1896. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 2-3;
2. გაკვრით: „სოფლის მოღვაწენი“, მოთხრობა ი. ჩიტაძისა // ივერია. - 1896. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 2;
3. სოფლის მეთვალყურეთა მიმართ // ივერია. - 1896. - 16 მარტი. - №61. - გვ. 2;
4. აფრიკის ქართველების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 2 ივლისი. - №242. - გვ. 2. - [რომელშიაც ის აზრია გატარებული, რომ კაცი გაგზავნილიყო აფრიკის ქართველთა გასაცნობად და შესასწავლად. - ი. ი.];
5. თეატრის მატინე // ივერია. - 1897. - 28 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 3;
6. ქართლის ცხოვრება დასაბამიდან მეთვალყურეთა საუკუნემდის ნიგ. I: საქართველოს დასაწყისიდან ვახტანგ გორგასლანამდე: [რეცენზია] // მოამბე. - 1897. - №10, განყ. II. - გვ. 121-122;
7. ჩვენსა და სხვაგან // მოამბე. - 1897. - №3, განყ. II. - გვ. 70-80; №4, განყ. II. - გვ. 123-142; №5, განყ. II. - გვ. 95-112; №6, განყ. II. - გვ. 53-68;
8. რეცენზია // ივერია. - 1898. - 22 მარტი. - №63. - გვ. 3; 1 დეკემბერი. - №256. - გვ. 2-3; 1899. - 23 იანვარი. - №16. - გვ. 3; 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 4; 16 მარტი. - №57. - გვ. 3; 18 აგვისტო. - №176. - გვ. 3-4; 7 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-4; 11 დეკემბერი. - №267. - გვ. 3;
9. წერილმანი. I. სიღნაღური მანიფესტაცია // ივერია. - 1898. - 26 აპრილი. - №88. - გვ. 3;
10. წერილმანი XI. მეორე მხარესაც მოვუსმინოთ // ივერია. - 1898. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 1-3;
11. დაკარგული საათი: (მონოლოგი) // მოამბე. - 1899. - №12, განყ. I. - გვ. 19-24;
12. წერილმანი IV: (ნიგნი ფრანგულ ენაზე) // ივერია. - 1899. - 25 მარტი. - №65. - გვ. 2-3;
13. წერილმანი. V. დაგვიმტკიცოს და გვასწავლოს // ივერია. - 1899. - 14 მარტი. - №56. - გვ. 2-3;
14. წერილმანი. VIII // ივერია. - 1899. - 23 მაისი. - №107. - გვ. 3;
15. წერილმანი. ვინ დააარსა „დროება?“ // ივერია. - 1900. - 2 აპრილი. - №73. - გვ. 3-4;
16. წერილმანი IX // ივერია. - 1900. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 2-3. - თეატრის მატინე;
17. წერილმანი X. ვისი პრალაია? // ივერია. - 1900. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;
18. არსენას ლექსი. ხალხური თქმულება შეკრებილი პ. უმიკაშვილის მიერ. ტფ. გამოც. კ. თავართქილაძისა:

- [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5. - განყ. II. - გვ. 90-91;
19. ახალი თათრული შიქსტები და ქართული სიმღერები სხვადასხვა დროების გასატარებელი. შედგენილი და გამოცემული ვანო ესალოვისაგან, დამატებით მეორე გამოც...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 93-94;
 20. განჯისკარელი, ა. (ხუდავერდოვი, ანტონ). „დეკადენტი“ იაპონური სახელები და სხვა საოხუნჯო ლექსები...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 91-94;
 21. გუნია, ვალერიან. „საქართველოს კალენდარი 1904 წ.“ ვ. გუნიასი, რედაქცია ფ. გოგიჩაიშვილისა, ნელინადი მეცამეტე...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 108-109;
 22. ვანდერველდე, ემილ. ქალაქის აღმზრდელობითი მნიშვნელობა. გამოცემა მ. გ-ისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 94-96;
 23. ლექსთა ბაასი და არსენას ლექსი. ტფ. გამ-ბა ზარიძისა. ფ. 5 კ. დაიბეჭდა 1200 ც.: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2. - განყ. II. - გვ. 112;
 24. მერცხალი. საყმაწვილო ნახატებიანი კრებული...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 78-81;
 25. მკურნალი, ნ. თ. მოკლე დარიგება ქათმებთა, მოვლა-მოშენებაზედ, ქათმების ავადმყოფობა და მათთან ბრძოლა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5. - განყ. II. - გვ. 81-83;
 26. მღვიმელი, შ. ტუნნი და ნატვრა. საყმაწვილო ნიგნი სურათებით...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 99-103;
 27. ორბელიანი, გრიგოლ. ლექსები თ. გრიგოლ ორბელიანისა. გამ-მა ს. მერკვილაძისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 108;
 28. პატრიოტიზმი და კოსმოპოლიტიზმი // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 34-54;
 29. პუშკინი ალექსანდრე. „მებაღური და ოქროს თევზი“ კ. თავართქილაძის ნიგნის მალაზიის გამოცემა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 78-81;
 30. რეცენზია // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 97-98;
 31. სვიფტი, ჯ. გულივერის მოგზაურობა, სურათებით. ნათარგმნი ი. ცისკარიშვილის მიერ...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 99-103;
 32. სრული სიზმრის ახსნა. მეცხრამეტე გამოცემა [ახ-ბატელოვისა]...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2. - განყ. II. - გვ. 113;
 33. სუმბათაშვილი, ალ. „ლალატი“, დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ. თარგმანი გრ. ყიფშიძისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 111-112;
 34. სუმბათაშვილი, ალ. „ლალატი“, ხუთ მოქმედებიანი დრამატიული ლეგენდა საქართველოს წარსულიდან. თარგმანი კ. მესხისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 105-109;
 35. ტიმოფევი ს. ნ. მოკლე დარიგება ჩაის ბუჩქის გაშენების შესახებ ქუთაისის გუბერნიის დასავლეთ ნაწილში. შედგენილი ნ. ტიმოფევის მიერ, თარგმანი აგრონომ ერ. ნაკაშიძის მიერ...: [რეცენზია

ნიგნზე // მოამბე. - 1904. - №4. - განყ. II. - გვ. 110-112;

36. ქუთათელაძე, ი. გ. სესხის გაცემა სამეურნეო ნაწარმოების გიროს ქვეშ...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 78-98;

37. ყარამანიანი: კარი IX სპარსულიდან ქართულად ნათარგმნი სალთხუცის და სარდლის თავ. დავით ორბელიანისაგან „სამოთ სასმენელი“. გამ-მა მეორე დ. ლაზარევისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 112-113;

38. ყოვლად სამღვდლო რომის კათოლიკეთა ტირასპოლის ეპარქიის ეპისკოპოსი ედუარდ დე-როპი და მისი მოგზაურობა საქართველოში, შედგენილი და გამოცემული მესხის კონსტანტინე გვარამიძის მიერ...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 110-111;

39. შაჰრაზადას თქმული ამბავი და მოთხრობა „ათას ერთი ღამე“ პირველი სრული თარგმანი ა. ნიკიტინისა. ვ. ბეჟანეიშვილის გამ-მა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 78-81;

40. შურდული „ივერიიდან“. რედაქტორ-გამომცემელი ია ერადე...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 109-110;

41. ძამუკოვი, გეურქ. „ქრისტი აღსდგა“. ახალი ლექსები გეურქ ძამუკოვისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 91;

42. ნერეთელი აკაკი. წმინდა გიორგის რაზმი აკაკისა. გამ-მა ს. მერკვილაძისა...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 107-108;

43. ჭიჭინაძე, ზ. ქართველთ მრეწველი გიორგი დავითის ძე ქართველიშვილი...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 86-90;

44. მაგმაძე, თ. (ჭყონია, ილია). ჭლოკი, სამტერ-მოყვარო კრებული...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 107;

45. ხალხური მესხური ლექსები, შეკრებილი და გამოცემული მესხი კონსტანტინე გვარამიძისაგან...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №2. - განყ. II. - გვ. 113-114;

46. ჯოხია პეტრე. თხზულებანი პეტრე ლუარსაბის ძე ჯოხიასი, ავტორის სურათით...: [რეცენზია ნიგნზე] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 103-105;

47. ერთობა // ივერია. - 1905. - 29 ივნისი. - №105. - გვ. 2-3; აგრეთვე: დროების კალენდარი. - 1908. - გვ. 121-125;

48. შეჩვენებულნი: [იუმორი; სამღვდლოების დახასიათება]: პატარა ფელეტონი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 21 აპრილი. - №2800. - გვ. 3;

49. შავ-ბნელი ამბავი: [რეაქციის გაძლიერება და გაზ. „ცნობის ფურცელი“, ქართველი თავადაზნაურობის უმოქმედობა, სომხების აქტიურობა რეაქციის მოვლენათა წინააღმდეგ. ცნობა გიგო ზანდუკელის მოკვლის შესახებ] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 2 აპრილი. - №28. - გვ. 2;

50. შავ-ბნელი ამბავი: [ალიხანოვის თარეში და მისი გამოსვლა გაზ. „ცნობის ფურცლის“ წინააღმდეგ; „მხეცი ხალხის და კულტუროსან რუსის ბიუროკრატის სიტყვები“, მარ. სპირიდონოვის წამება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 23 მარტი. - №22. - გვ. 2-4;

51. ჩემი სამშაფათური: ფელეტონი: [რეაქცია რუსეთში, კამათი სოციალ-დემოკრატიული მიმართულების გაზეთებთან] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 14 მარტი. - №17. - გვ. 2;

52. ვისი ბრალია?: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №6. - გვ. 13-14;

53. უკანანი წინაო: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №5. - გვ. 19-20;

54. შურიანის ჯილდო: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №7. - გვ. 18-19;

55. ძინავს, თუ ს-ძინავს? (ცხოვრებს, თუ ს-ცხოვრებს?): [მართლწერის საკითხები] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №6. - გვ. 57-61;

56. ბიბლიოგრაფია საბავშვო წიგნებისა: ჟურნალ „Семья и Школа“-ს... // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №1. - ყდის მე-4 გვ.;

57. გუთანი // დროება. - 1908. - 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 4. - ბიბლიოგრაფია;

58. ედმონდო დე ამიჩისი: (ნეკროლოგი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №5. - გვ. 55-56;

59. ფოთის რამე-რუმე // ლახტი. - 1914. - №4. - გვ. 5;

60. ქართული მართლწერა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №7. - გვ. 12-13;

61. საიდუმლო მიწერ-მოწერა // საქართველო. - 1916. - 31 იანვარი. - № 24;

62. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №20. - გვ. 13-14;

63. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია: რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 13-14;

64. სახელდახელო ბარგი // ვზათა უწყების მოამბე. - 1920. - №6-7. - გვ. 65-67;

65. დათვი // პიონერი. - 1935. - № 4;

66. ირემი და ქუნა // ოქტომბრელი. - 1936. - № 9, 10.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ბუვიე, ალექსი. მოთხრობები: I. ქვრივი. II. ბატონო მსაჯულო. III. ძეგლი. IV. ბავშვის ძალა. V. მეგობრები. VI. დაინყებულნი. VII. ქვეყნის მანათობელი [ფრანგულიდან თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // მოამბე. - 1894. - №10, განყ. I. - გვ. 143-156; №11. - განყ. I. - გვ. 183-198;

2. დოდე, ალფონს. - ა) ტარტარენ ტარასკონელი: [მოთხრობა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანის მიერ] ი. მ-ნი // მოამბე. - 1894. - №4, განყ. I. - გვ. 55-92; №5. - განყ. I. - გვ. 57-94; №6. - განყ. I. - გვ. 39-75; ბ) უფროსი ძმა: [დრამა 1 მოქ.] // ცხოვრების სარკე: პიესების კრებული. მსახიობთა სურათებით. - წ. 2: [პიესები, ლექსები და წერილები] / წინასიტყვე. ავტ.: ი. იმედაშვილი. - თბ.: ძმ. იმედაშვილების გამოცემა, № 20, 1901 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 421 გვ.; 19სმ. - სია სათამაშოდ ნებადართული პიესებისა;

3. ზოლა, ემილ. – ა) წარღვნა: მოთხრობა ემილ ზოლა-სი (ფრანგული) [თარგმანი ივ. მაჭავარიანის მიერ] ი. მ-ნი-სა // მოამბე. - 1894. - №7, განყ. I. - გვ. 51-81; ბ) გამარჯვება ჩვენია: [მოთხრობა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანის მიერ] // მოამბე. - 1897. - №6, განყ. I. - გვ. 45-81;
4. ლოტი, პიერ. სამი ამბავი პიერ ლოტისა: I. „მოხუცი პატიმრის წუხილი“. II. „საკლავი“ [თარგმანი ივ. მაჭავარიანის მიერ]. III. „კატა“ [თარგმანი] ს-ძე // მოამბე. - 1894. - №8, განყ. I. - გვ. 85-96;
5. სტრინდბერგი, ავგუსტ. სვინდისის მხილება: მოთხრობა ოგიუსტ სტრინდბერგისა ფრანგულით [თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] ი. მ-ანისა // მოამბე. - 1894. - №3, განყ. I. - გვ. 94-115;
6. ერმაკ-შატრინი, ემ. გლეხი-კაცის ისტორია: [რომანი. თარგმანი ი. მაჭავარიანის მიერ] // მოამბე. - 1896. - №10, განყ. I. - გვ. 33-59; №11, განყ. I. - გვ. 43-100; №12, განყ. I. - გვ. 133-170; 1897. - №1, განყ. I. - გვ. 91-130; №2, განყ. I. - გვ. 132-174; №3, განყ. I. - გვ. 97-125; №4, განყ. I. - გვ. 77-115; №5, განყ. I. - 103-128;
7. მანასეინი, მ. ბუნებრივი სამზღვრები შთაგონებისა: (შთაგონებანი სკოლაში და ცხოვრებაში) // მოამბე. - 1896. - №8, განყ. II. - გვ. 49-58; №9, განყ. II. - გვ. 87-99; №10, განყ. II. - გვ. 99-109;
8. სვენტოხოვსკი, ა. ჩემი თავი: [მოთხრობა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] ი. მ-ანისა // მოამბე. - 1896. - №8, განყ. I. - გვ. 89-97;
9. არაბელ და სპარსელ მწერალთა გეოგრაფიული და ისტორიული ცნობანი საქართველოს შესახებ: თარგმანი მ. დეფერმერისა [ქართული თარგმანი] ი. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1897. - №12, განყ. III. - გვ. 1-16; 1898. - №1, განყ. III. - გვ. 21-44; №2, განყ. III. - გვ. 58-75;
10. ერეი, პოლ. ბრტყალები: დრამა სამ მოქმედებად [თარგმანი ი. მაჭავარიანისა] // მოამბე. - 1897. - №2, განყ. I. - გვ. 111-129; №3. - განყ. I. - გვ. 37-68;
11. დასტამბული სიტყვის იდეალები, პროფესორის ი. რ. თარხნიშვილისა: [ფელეტონი] // ივერია. - 1897. - 18 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-2; 19 თებერვალი. - №29. - გვ. 1-2. - მაჭავარიანი, ი. (მთარგმნელი);
12. კარმენ-სილვა. დედის სიყვარული: მოთხრობა კარმენ სილვასი [თარგმანი ივ. მაჭავარიანის მიერ] X-ისა // მოამბე. - 1897. - №3, განყ. I. - გვ. 126-129;
13. უკეთური: [კორეული] (ზღაპარი) [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1899. - №11, განყ. I. - გვ. 113-118;
14. Rieffel, A. უცნაური სანამლაგი: ამონასუნთქი ჰაერის მავნებლობა: [თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // მოამბე. - 1897. - №1, განყ. II. - გვ. 85-90;
15. კიპლინგი, რ. მოტი გეჯის აჯანყება: (მოთხრობა კიპლინგისა). [თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] ივ. მ-ანისა // ჯეჯილი. - 1900. - №3. - გვ. 7-20;
16. მოლიერი. ტარტიუფი ანუ მუზმუზელა: კომედია ხუთ მოქმედებად მოლიერისა [თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // მოამბე. - 1901. - №1, განყ. I. - გვ. 80-112; №2. - განყ. I. - გვ. 101-142;
17. ჰიუგო, ვიქტორ. საბრალონი: რომანი ვიქტორ ჰიუგოსი (თარგმანი ფრანგულით) ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1901. - №6, განყ. I. - გვ. 1-51; №7. - განყ. I. - გვ. 17-80; №8. - განყ. I. - გვ. 21-94;
18. ბროსე, მ. დემნას ანუ დიმიტრი ბატონიშვილის თავგადასავალი: (ბროსე: დამატებანი და განმარტებანი ქართლის ცხოვრებისა) // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 70-77;
19. მირო, ოქტავ. საპოეველა: [მოთხრობა. თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1905. - №9. - განყ. I. - გვ. 44-49;
20. პარდო-ბასანი, ემილია. ცრემლი სინანულისა: [მოთხრობა. თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №1, განყ. I. - გვ. 90-94;
21. რივი, მაქს. სევდა ადამიანისა: მოთხრობა მაქს რივისა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1905. - №1, განყ. I. - გვ. 134-136;
22. სენკევიჩი, ჰ. ორი სამეფო: ინდური თქმულება გ. სენკევიჩისა [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №12, განყ. I. - გვ. 42-48;
23. ფლამარიონი, კამილ. მების ხუმტურები: კამილ ფლამარიონისა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №12, განყ. II. - გვ. 18-21;
24. ჰერცი, ანრი. პირველი სხივი: დრამატული სურათი ერთ მოქმედებად ანრი ჰერცისა [თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // მოამბე. - 1904. - №3, განყ. I. - გვ. 70-116;
25. Rednault, F. ტყე და ხალხის კეთილდღეობა: [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №9, განყ. II. - გვ. 39-46;
26. Romme, R. რძის თავყვანისცემელთა საყურადღებოდ: [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №11, განყ. II. - გვ. 39-48;
27. Ular, A. ჩინელებისა და იაპონელების მომავალი: [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1904. - №10. - გვ. 67-82;
28. ბერი, პოლ. – ა) პოლ ბერის საუბარი: [ბუნებისმეტყველებიდან. თარგმანი ი. მაჭავარიანისა] ი. მ. - ა-ნისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №5. - გვ. 255-259; №6. - გვ. 309-313; №7. - გვ. 372-376; ბ) პოლ ბერის საუბარი: ხარჯი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 12-17;
29. ვაგნერი. ბაქია და ცრუპენტელა: (ზღაპარი) [თარგმანი] ი. მაჭავარიანისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №9. - გვ. 487-495;
30. ვოდოვოზოვი, ვ. ვ. საყოველთაო საარჩევნო უფლება / [თარგმანი] ივ. მაჭავარიანისა // ივერია. - 1905. - 7 აპრილი. - №47. - გვ. 2-3;
31. ლაგერლეფი, სელმა. გულწითელა: ლეგენდა (ფრანგულით) ივ. მაჭავარიანისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №6. - გვ. 291-297;
32. საზღვარი / თარგმანი ი. მაჭავარიანისა // ივერია. - 1905. - 10 აგვისტო. - №139. - გვ. 2;
33. ჩაუსერი. ოთხასნი: ისტორიული მინიატურა ჩაუსერისა: [მთარგმ. ივ. მაჭავარიანი] // ივერია. - 1905. - 2 ივნისი. - №90. - გვ. 4;
34. Hericourt D-r. ექიმის დანიშნულება: [თარგმანი] ივ.

- მაჭავარიანისა // მოამბე. - 1905. - №3, განყ. II. - გვ. 71-80;
35. ელტიერ, ჟ. უებარი წამალი: (ფრანგულიდან) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №2. - გვ. 23-33;
 36. ფედო. ნყალზედ აღმოცენებული ხახვი: (გასართობი ბოტანიკა) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №10. - გვ. 18-20;
 37. დობრესი, მ. მუზიკის გავლენა ცხოველებზედ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №5. - გვ. 24-30;
 38. უაილდი, ო. ჭაბუკი მეფის სიზმარი: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №3. - გვ. 26-40;
 39. გულნიტელი / ლეგენდა სელმა ლაგერლევისა (თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა) // მოთხრობები. - [ტფილისი]: ამხ. „ცისკარი“-ს სახალხო გამოც. № 5, 1913. - 32 გვ.; 17 სმ.;
 40. დოროშევიჩი. სინდისი: (დოროშევიჩისა) [მოთხრობა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 3-4;
 41. მენდესი, კატ. სანაძლეო: (კატ. მენდესისა) [ნოველა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №6. - გვ. 10;
 42. ოჟეტტი, უგო. მიხაკი: დრამა ერთ მოქმედებად [პიესა. თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 9-12; №10. - გვ. 9-13;
 43. მოლიერი. ტარტიუფი ანუ მუზმუზელა: კომედია ხუთ მოქმედებად // მოლიერი. კომედიების კრებული / რედ., წინასიტყვ. და შენიშვნ. პლატონ კეშელავასი; მხატვ.: შ. ბერიტაშვილი. - თბ.: ფედერაციის გამომც. და სტ., 1937. - XXV, 442 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.

მის შესახებ:

1. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 20 მარტი. - №61. - გვ. 2;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 20 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 2;
3. გარდახვენილი (გიორგი შარვაშიძე). ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 15 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2;
4. ქართული სახიობა: I. „სტუმარი“. დრამა 2 მოქმ. ბრანდესის, თარგმანი ივ. მაჭავარიანისა. II. „აირია მონასტერი“, კომ. 3 მოქმ. გადმოკ. თ. სახოკიასი და ვ. გუნიასი // კვალი. - 1893. - №43. - გვ. 2-3;
5. კვირას, 27 მარტს... პირველად ახალი პიესა „უბრალოდ დასჯილნი“, კომ. 4 მოქმ. ოსტროვსკისა, თარგ. ივ. მაჭავარიანისა... // ივერია. - 1894. - 25 მარტი. - №65. - გვ. 1;
6. კვირას, 5 თებერვალს... I- „უბრალოდ დასჯილნი“, კომ. 4 მოქმ. ოსტროვსკისა, თარგ. მაჭავარიანისა: II- „გულმა იგრძნო“, ვოდ. 1 მოქმ. // ივერია. - 1895. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
7. კვირას, 28 იანვარს, წარმოდგენილი იქნება... I- „უბრალოდ დასჯილნი“, კომ. 4 მოქმ. ოსტროვსკისა, თარგმანი ი. მაჭავარიანის მიერ: II- „დემონი“, დრამატ. სცენა 1 მოქმ. ლერმონტოვისა, თარგ. მ. გურიელის მიერ // ივერია. - 1896. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1;
8. ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 12 ივნისი. - №223. - გვ. 2;
9. შემონირულება ქ.შ.ნ.კ.გ. საზოგადოების წიგნსაცავისათვის... // ივერია. - 1897. - 26 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 4;
10. აკაკი [წერეთელი] შენიშვნები // აკაკის კრებული. - 1898. - №11, განყ. I. - გვ. 3-7;
11. ერკმან-შატრიანის თხზულება ქართულ ენაზე // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 27 მარტი. - №783. - გვ. 1;
12. ბენეფისი გ. ვ. გედევანოვის, ბ. ვლ. ალექსი-მესხიშვილის და ქ. ნ. ჩხეიძის მონაწილეობით... წარმოდგენილი იქნება: „ბრჭყალები“, დრამა 3 მოქმ. პოლ-ერვიესი, თარგმ. ივ. მაჭავარიანისა. „დავით რაბინი“, კომ. 3 მოქმ. ე. შატრიანისა, თარგმ. ა. ცაგარლისა // კვალი. - 1900. - №50. - გვ. 804;
13. პირველად ახალი პიესა: „მიკუნჭული ბედნიერება“, კომ. 3 მოქმ. გ. ზუდერმანისა, თარგმ. გ. რცხილაძისა; „სტუმარი“, დრ. 2 მოქმ. ე. ბრანდესისა, თარგმ. ი. მაჭავარიანისა // კვალი. - 1903. - №6. - გვ. 106;
14. „კაი გრაკხი“, დრ. 5 მოქმ. მონტისა. თარგმ. ივ. მაჭავარიანის: რეცენზია - ქართული დრამა: [ვლ. მესხიშვილის ბენეფისზე დადგმული პიესის შინაარსი. ბენეფიციანტის თამაშის ქება. დესპინე ივანიძის და სხვ. შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 თებერვალი. - №2748. - გვ. 3;
15. „კაი გრაკხი“, დრამა მონტისა, თარგმ. ივ. მაჭავარიანის: რეცენზია - ახალი ამბავი: [ვლ. მესხიშვილის მონაწილეობით წარმოდგენის დიდი წარმატებით ჩატარება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 მარტი. - №2771. - გვ. 3;
16. ჟორჟოლიანი, სერგო (პელაგიაშვილი ს.). ქუთაისი: [მონტინის დრამის „კაი გრაკხის“ დადგმა ვლ. მესხიშვილის, ვ. გამყრელიძის, ი. ზარდალიშვილისა და სხვათა მონაწილეობით. თარგმ. ივ. მაჭავარიანი] // ივერია. - 1905. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
17. გვთხოვენ დავებეჭდოთ // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 2;
18. მოგვივიდა საყმანვილო ჟურნალის... // ისარი. - 1907. - 29 მაისი. - №115. - გვ. 2;
19. ქართული წარმოდგენა // ისარი. - 1907. - 21 მარტი. - №62. - გვ. 1;
20. ადგილობრივი პრესა // დასაწყისი. - 1908. - 9 მარტი. - №6. - გვ. 2;
21. ნაკადული // ამირანი. - 1908. - 9 ივლისი. - №103. - გვ. 2;
22. გლეხი-კაცის ისტორია: მიიღება ხელის მონერა... // ფონი. - 1909. - 13 დეკემბერი. - №15. - გვ. 8. - №16. - გვ. 8; №17. - გვ. 8; აგრეთვე: მომავალი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №67. - გვ. 1; №80. - გვ. 1; №85. - გვ. 1; №86. - გვ. 1; №87. - გვ. 1; №88. - გვ. 1... - განცხადებანი;
23. „გუთნის“ შესახებ: (პასუხად ბ-ნ ივ. მაჭავარიანს) // დროება. - 1909. - 23 იანვარი. - №M17. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: „გუთნის“ შემდგენელნი;
24. კვირას, 25 ოქტომბერს... // ფონი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №8. - გვ. 1;

25. ქართული თეატრი // მომავალი. - 1909. - 4 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 4;
26. გლეხი-კაცის ისტორია: მიიღება ხელის მოწერა... // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 6;
27. ქართული თეატრი // ახალი აზრი. - 1910. - 5 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 1;
28. კრიტიკული დახასიათება: („გლეხი-კაცის ისტორია“ ერკმან-შატრიანისა. თარგ. ივ. მაჭავარიანისა) I. // შინაური საქმეები. - 1911. - №21. - გვ. 9-11;
29. მთარგმნელი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 5-6;
30. ჟურ. „თეატრი და ცხოვრების“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №40. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
31. ქართული თეატრის ისტორიის გამოცემა განიზრახა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 16;
32. უსავანო. ტარტიოფი ანუ მუზმუზელა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 14. - ქართული სახიობა;
33. შიუკაშვილი, ნ. ვალერიან გუნია - მფარველი ქართული ლიტერატურისა: (მოგონება) // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№1]. - გვ. 9-11;
34. ჯაბაური, გ. სახალხო თეატრის ისტორია: (იხ. „თ. და ცხ.“ №51.) // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №2. - გვ. 13;
35. რურუა, ან. ვ. ჰიუგოს „ოთხმოცდაცამეტი“ // კომუნისტი. - 1936. - 16 აპრილი. - № 88.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 50;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 492;
4. კომუნისტი. - 1943. - 12 მარტი. - № 59;
5. Заря Востока. - 1943. - 13 მარტი. - № 60.

მაჭავარიანი, ილიკო – გორის სამაზრო სამმართველოს მოხელედ ყოფნის დროს, 1880-იან წლებში, მონაწილეობდა გორის რევოლუციონერების ვინრო წრეში. 1883 წელს ჟანდარმერიამ დააპატიმრა მეტეხის ციხეში.

წყარო:

1. მოგონება // რევოლუციის მატინე. - 1923. - № 4. - გვ.: 185, 188, 189.

მაჭავარიანი, იოსებ [ოსიკო] კონსტანტინეს ძე (1873, 3/XI –) – პოლიტიკური მოღვაწე, – ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთი

დამაარსებელთაგანი, საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, – სწავლობდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლასა და კლასიკურ გიმნაზიაში, რომლის მე-7 კლასიდან გადაეცეს კომედიის დაწერისათვის, რაშიც უარყოფითად დაასურათა მაშინდელი სკოლების გამრუსებელი სისტემა და კლასიკური გიმნაზიის ზოგიერთი მასწავლებელი. დაამთავრა თბილისის I კლასიკური გიმნაზია და პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი. 1903 წელს ჩაენერა თბილისის ვეჩილთა კორპორაციაში.

უმთავრესად, პოლიტიკურ პროცესებსა („სენაკის რესპუბლიკა“, „ჯიხაძის რესპუბლიკა“, „კანდიტერ ალიხანოვის მკვლელობა“, „აჭარის პროცესები“ და სხვ.) და „სალიტერატურო გასამართლებათა“ წარმოებაში მონაწილეობდა („სამშობლოს“, „ღალატის“, „თამარ ცბიერისა“ და სხვა წარმოებთა გამირების გასამართლებათა).

1915 წლის მარტის 10, თბილისის საოპერო თეატრში გამართულ „აკაკის დილაზე“ სიტყვით მოუწოდა ქართველ პატრიოტებს – „ეროვნულ-დემოკრატიული“ დროშის ქვეშ შეიკრიბენითო. იმავე წელს აქტიურად მონაწილეობდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის დაარსებაში და გაზ. „საქართველოს“ გამოცემაში. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დაწყებისთანავე, საჯარო კრებაზე ქართულ თეატრში ქართველ ხალხს მიულოცა საქართველოს დამოუკიდებლობის განთიადი. იმავე 1917 წლის 15 აგვისტოს, „მოსკოვის სახელმწიფო თათბირზე“, როგორც საქართველოს ნაციონალისტური ჯგუფების წარმომადგენელმა, რუსეთს მოსთხოვა, დაუყოვნებლივ აღდგენილ იქნეს მთლიანად საქართველოს სუვერენული უფლებანი, თანახმად 1793 წლის ტრაქტატისაო. ამ სიტყვაში, სხვათა შორის, ნათქვამია: „არამც თუ დაფხრინეს 1783 წლის ტრაქტატი, როგორც უბრალო „ქალღლის ნაფლერთი“, არამც თუ გადარცვეს და განიტაცეს საქართველოს ნაციონალური სიმდიდრენი, არამედ ისეთ ელემენტარულ სვინდისის და უფლების საკითხშიაც კი, როგორც არის სარწმუნოება, როგორც არის კანონიერი წყობილება საქართველოს ეკლესიისა, რუსეთი უშვერის დაცინვით ფეხქვეშ სთლავს საქართველოს უფლებას და მის ეროვნულ თავმოყვარეობას. გავალებთ, რომ დაუყოვნებლივ აღდგენილ იქნეს პოლიტიკური უფლებანი საქართველოსი. სრული ჭეშმარიტება წარმოსთქვა აქ კერენსკიმ: „არ არის თავისუფლება უსამშობლოდ, არ არის სამშობლო უთავისუფლებოდ“-ო. 117 წელი გავიდა, რაც რუსეთმა წაართვა ქართველ ერს თავისუფლებაც და სამშობლოც. კმარა, დროა დაუბრუნოთ მას ერთიცა და მეორეც“. ასეთივე მოთხოვნით გამოვიდა იმავე 1917 წლის სექტემბერში „კიევის ერთა ყრილობაზე“. 1917 წლის ნოემბრიდან ი. მაჭავარიანი, საქართველოს ეროვნული საბჭოს შემდეგ, დამფუძნებელ კრების წევრი იყო 1921 წლამდე. ვინაიდან დამოუკიდებელი საქართველოს სასახლეზე სახელმწიფო დროშად ინტერნაციონალური წითელი ალამი აღმართეს,

ეროვნულ საბჭოს დიდი უმრავლესობა (უმთავრესად, სოციალისტური პარტიებისაგან შემდგარი), რევულარული ჯარის დაარსების წინააღმდეგი იყო, რადგან თავდაცვისათვის საკმარისად მიაჩნდა წითელი გვარდია, ამისათვის ეროვნულ-დემოკრატიული ფრაქციის სახელით ი. მაჭავარიანმა 1918 წლის 16 ივნისს საბჭოს სხდომაზე, სხვათა შორის, განაცხადა: „სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის და იმის მთლიანობის მთავარი ბურჟია რევულარული ჯარი და არა „წითელი გვარდია“... მაგრამ თქვენ (სოციალ-დემოკრატებს) საქართველო გინდათ თქვენი პარტიისათვის და არა პარტია საქართველოსათვის... რაც შეეხება დროშას, – სახელმწიფო სასახლეზედ ამართული უნდა იყოს ეროვნული სახელმწიფო დროშა და არა პარტიული, თუნდაც ინტერნაციონალური, ბაირახი. პარტიული ბაირახი კი არ უნდა ჩრდილავდეს სახელმწიფოსას, პირიქით – სახელმწიფო დროშა და ალამი გამაერთებელის ძლიერებით უნდა სახავდეს ყოველ პარტიას, ყოველ ნოდებას, ყოველ ჯგუფს, როგორც მთლიანი ერთეული თავის შემადგენელ ნაწილებს. სახელმწიფო დროშა, როგორც ემბლემა, ფუძეა ეროვნული მთლიანობის და სიმტკიცის“-ო.

როდესაც პარლამენტში ირჩეოდა საკითხი, თუ რა ენაზე ხდებოდა სამართლის წარმოება, ი. მაჭავარიანმა გაილაშქრა სოციალისტური პარტიების კანონპროექტის წინააღმდეგ და, სხვათა შორის, თქვა: „თუ თქვენ სახელმწიფო დანესებულებებში იმდენ ენაზე აწარმოეთ საქმეები, რამდენ ენაზე მოლაპარაკე მოქალაქეც საქართველოს ტერიტორიაზედ აღმოჩნდება, მაშინ ეს საქართველოს სახელმწიფო კი აღარ იქნება, არამედ ბაბილონის გოდოლი, რომლის დანგრევის დღეები დასათვლელი შეგვექნება... სამართლის წარმოება არის ერთგვარი კულტურა. ჩვენ გვაქვს ძველი კანონმდებლობა, საკმაო ტერმინებიც და მაინც გვიძნელდება სასამართლოს ნაციონალიზაცია... საიდან შეუქმნათ ჩვენ ასეთი კულტურა ოსებს, ლეკებს, თათრებს, სომხებს და სხვ... თქვენ სწადიხართ ისეთსავე დანაშაულს, როგორიც იყო „რეალური მოსახლეობის პრინციპის“ თქვენ მიერ აღიარება: როგორც ამ პრინციპის გადაყიდვით, თქვენ მიერ წაქეზებული ჩვენი მეზობლები დღეს გვედავებიან და ლამობენ საქართველოს ტერიტორიის ამა თუ იმ ნაწილის ჩამოგლეჯას, ისე საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეროვნებათ უფლება და საშუალება ეძლევა მოგვთხოვონ სრული განაღდება იმ თამასუქებისა, რომელთაც ამ კანონით თქვენ მათ აძლევთ და რომელთა განაღდებას თქვენ ვერ შესძლებთ...“.

„საქართველო სხვადასხვა სახელმწიფოებისაგან კი არ კონინდება, არამედ ეს არის ერთი მთლიანი ეროვნული სხეული, ერთი განუყოფელი სახელმწიფო და მას აქვს და კიდევ უნდა ექნეს ერთი სახელმწიფოებრივი ენა“-ო.

გამოქვეყნებულია:

1. ვეილის (იოსებ მაჭავარიანის) სიტყვა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №12. - გვ. 6-9;

2. იოსებ მაჭავარიანის სიტყვა, თქმული საქ. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის სახელით მოსკოვის სახელმწიფო თათბირზე, მარიამობისთვის 15 (სტენოგრამით) // საქართველო. - 1917. - 23 აგვისტო. - № 185. - გვ. 1.

მის შესახებ:

1. ბარძიგაშვილისა, ეკატერინე. მონყალეო ხელმწიფევი! იოსებ კონსტანტინეს ძე მაჭავარიანო! // ეკალი. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №15. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ;
2. გასამართლება „სამშობლო“-ს გამირების ქეთევან ლიონიძისა და ლევან ხიმშიაშვილისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №12. - გვ. 3;
3. ვეილი იოსებ მაჭავარიანი: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №12. - გვ. 6;
4. გაერთიანებული რეაქცია: იოსებ მაჭავარიანი და შალვა ქარუმიძე [ორი ნახატი] // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №60. - გვ. 12. - ნახატებს დართული აქვს იუმორისტული ლექსი.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობები;
2. საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომის სტენოგრამები;
3. საქართველოს დამფუძნებელი კრების სხდომების სტენოგრამები;
4. გასამართლება „სამშობლო“-ს გამირების ქეთევან ლიონიძისა და ლევან ხიმშიაშვილისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №12. - გვ. 3;
5. სახალხო ფურცელი. - 1915. - 10 ივლისი. - № 230;
6. იოსებ მაჭავარიანის სიტყვა, თქმული საქ. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის სახელით მოსკოვის სახელმწიფო თათბირზე, მარიამობისთვის 15 (სტენოგრამით) // საქართველო. - 1917. - 23 აგვისტო. - № 185. - გვ. 1;
7. „კიევის ეროვნებათა ყრილობის“ სტენოგრამები. - 1917;
8. Революция и национальный вопрос [Текст]: Документы и материалы по истории национального вопроса в России и СССР в XX веке / Под ред. С. М. Диманштейна; Ком. акад. Комис. по изучению нац. вопроса. - Т. 3: 1917. Февраль-октябрь [Текст] / Сост. И. Левин, Е. Драбкина; Предисл. С. М. Диманштейна. - Москва: Коммунистическая академия, 1930. - Стр. 396-397.

მაჭავარიანი, იოსებ [სოსო] ივანეს ძე, იბივე „სტალარი სოსო“ (1877, 25/XI –) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი, ორგანიზატორი, მუშა-ყურნალისტი, პარტიუმაკი და კოოპერატორი, – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ახაშენში, ყოფ. სიღნაღის მაზრა, უღარიბეს ოჯახში, რომლის მამასაც მ შვილი ჰყავდა, გვარი აზნაურის ჰქონდა, ქონება კი არც ლატაკი გლეხისა, რის გამოც „ტიყუილ აზნაურებს“ ეძახდნენ). ი. მაჭავარიანი ბავშვო-

ბიდან საქონელს მწყემსავდა სოფელში, 16 წლისა გამოიპარა თბილისს, სადაც ადრე გამოპარული იყვნენ მისი ძმები. 1893 წელს, უფროსი ძმის დახმარებით დურგალს („სტალარს“) მიეზარა, 3 წელში ხელობა შეისწავლა, ამავე დროს წერა-კითხვის სწავლას შეუდგა. ზ. ჭიჭინაძის დახმარებით (წიგნებს აძლევდა უფასოდ) და იოსებ იმედაშვილის შემწეობით (სალამ-სალამოთი ასწავლიდა უფასოდ) თვითგანვითარებას დაეწაფა. მისი ძმის საწვრიმალეო ღუქანში ხშირად იკრიბებოდნენ იმ დროის რკინიგზის მოწინავე მუშები (მ. ბოჭორიძე, არაქეკე ოქუაშვილი და სხვ.), რომელთა კამათს ხშირად ესწრებოდა. ამ დროს ისახებოდა „მესამე დასი“ და რკინიგზელი მუშები საიდუმლო წრეებს ქმნიდნენ მარქსისტული ლიტერატურის შესასწავლად. 1896 წელს, ი. მაჭავარიანი, მ. ბოჭორიძისა და დ. როსტომაშვილის (წინონმინდელი) დახმარებით, რკინიგზის მოწინავე მუშების საიდუმლო წრეს დაუკავშირდა, სადაც უფრო ბევრთად შეუდგა პარტიულ-პოლიტიკური განხრით მომზადებას (წრეში ამ დროს გადიოდნენ გრამატიკას და არითმეტიკას, რათა უფრო შეგნებით შესძლებოდათ საჭირო წიგნების წაკითხვა. კითხულობდნენ რჩეულ და არალეგალურ წიგნაკებსა და სხვ.). 1900 წელს უკვე პარტიულ ფანატიკოს მუშაკად გარდაიქცა, მთელ დროს პარტიულ მუშაობას ანდომებდა, აქტიურად მონაწილეობდა ყოველ პირველმაისობასა და გაფიცვებში (სხვათა შორის, 1903 წლის დასაწყისში – 2 თებერვალს, ქაშვეთის წინ ქუჩაზე შემდგარ მიტინგზე, რომელსაც ორივე მხრით პოლიცია და ჟანდარმერია შემოერტყნენ, იოსებ იმედაშვილის მიერ წარმოთქმული რევოლუციური სიტყვის დროს, მან ააფრიალა წითელი დროშა, რასაც დიდი დემონსტრაცია მოჰყვა გოლოვინის (იგივე რუსთაველის) გამზირზე). ბოლოს ხელოსნობა მიატოვა და საპროპაგანდო-სააგიტაციოდ დადიოდა მაზრებში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დავალებით. 1906-1908 წლებში თბილისის კომიტეტის მიერ გამოყოფილი საგუბერნიო სასოფლო ხელმძღვანელი სამეულის წევრად იყო (მ. ქარცივაძესა და ვასო ცაბაძესთან ერთად) და პარტიულ-რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა ქართლ-კახეთ-მთიულეთში.

სამწერლო დარგში – დაახლოებით 1907 წლის დასაწყისს თბილისში გამოსცა სასოფლო-სახალხო გაზეთი „ახალშენი“ და „ცის ნამი“, რომლებშიაც წერდა „სტალარი სოსოს“ ფსევდონიმით. სხვათა შორის, დაწერა და თავის სახელ-გვარით გამოსცა „ვინ არიან ხალხის მტრები სოციალ-დემოკრატები თუ ფედერალისტები“ (ტფ., 1908, 24 გვ.), რის გამოც შეიპყრეს და 4 წელი ციხეში ჰყავდათ გამოძიების ქვეშ, თუმცა, ამ წიგნაკის გამო, 1 წელი მიესაჯა. აბრალებდნენ ნადიროვკაში (ახალუბანში, ყოფ. სომხის სემინარიასთან) აღმოჩენილი ყუმბარების საწყობში მონაწილეობას. 1910 წელს მეტეხის ციხეში იოდი თავი მოინამლა და ზედა სართულის აივნიდან გადმოვარდა სასიკვდილოდ (მიზეზი: ჟანდარმთა როტ-

მისტრი ბაშინსკი დაჟინებით სთხოვდა, ჯაშუშად დაგვიდექ, თორემ ციხეში ამოგალპობო და ახალ-ახალ ბრალდებას უდგენდა). 1912 წელს მერეს გადაასახლეს, შემდეგ – როსტოვს, საიდანაც საიდუმლოდ ტფილისს დაბრუნდა (1913), ხოლო ვინაიდან გაძლიერებული ჯაშუშობის გამო იმ დროს თბილისში ცხოვრება არ შეიძლებოდა, 1914 წელს სოფ. ველისციხეში სახელოსნო გახსნა, იმავე დროს, ახლად დაწყებულ კოოპერაციულ მოძრაობაში ჩაება და, სხვებთან ერთად, სოფ. ახაშენში დააარსა კოოპერატივი „ნორჩი“, ველისციხეში – „ერთობა“ (რომლის გამგეობაშიაც მუშაობდა) და აკაკის სახელობის სამკითხველო. 1915 წელს, მისი მხურვალე მონაწილეობით, თელავ-სიღნაღ-თიონეთის მაზრების კოოპერატივთა გაერთიანებით შეიქმნა „კახეთის კავშირი“, რომლის გამგეობის წევრადაც აირჩიეს.

1917 წლის რევოლუციის შემდეგ კახეთის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოს თავმჯდომარედ აირჩიეს, იმავე დროს – სამაზრო „საადგილმამულო კომიტეტის“, შემდეგ – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრად.

1920 წელს „სხივებს“ მიემხრო, მაგრამ ინტელიგენტური კინკლაობა შეატყო, მალე ჩამოშორდა და პარტიის გარეშე დარჩა.

1924 წელს არჩეულ იქნა თელავში შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგობის წევრად, შემდეგ – თელავის პროფკავშირთა კულტგანყოფილების გამგედ, 1925 წელს – სახალხო მოსამართლედ კახეთში (სოფ. შილდას), 1927 წელს – დამცველთა კოლეგიის წევრად, თელავის სცენისმოყვარეთა გამგეობის წევრად, სადაც მისი შთაგონებით განახლდა დრამატული დასი დამსახურებულ სცენისმოყვარეთა ახალგაზრდა ძალების მონაწილეობით, ჩამოყალიბდა მომღერალთა გუნდი და სხვ.

თანამშრომლობდა სხვადასხვა ყურნალ-გაზეთში. ზემოხსენებულის გარდა, მის ნაწერთაგან აღსანიშნავია: „ერთი ცალი წითელი კვერციხი“ („ხალხის თავისუფლება“, 1917).

მისი ფსევდონიმებია: კახელი სოსო, კახეთის მეთვალყურე, მოგზაური. წერდა კოოპერაციაზე, აგრეთვე – კორესპონდენციებს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ვინ არიან ხალხის მტრები სოციალ-დემოკრატები თუ ფედერალისტები / შედგენილი და გამოცემული სოსო მაჭავარიანის მიერ. - ტფ., 1908 (ამხ. „პრომა“-ს სტ.). - 24 გვ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. მესამე ღუმა და ჩვენი ტაქტიკა // ცის ნამი. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №1. - გვ. 1-2;
2. ჩვენი უმოქმედობა // ცის ნამი. - 1907. - 16 დეკემბერი. - №9. - გვ. 1-2;
3. აკაკი რითია ძვირფასი? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №10. - გვ. 15-16;
4. ჩუმი მოღვაწენი: სცენის მოყვარე ნაპოლეონი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №33. - გვ. 14;

5. უსწავლელი მასწავლებელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №12. - გვ. 6-7;
6. წერილი თელავიდან // სოფლის მუშა. - 1917. - №2. - გვ. 7-8;
7. ჩემი გულწრფელი სალამი „ახალი კვალი“-ს ხელმძღვანელთა // ახალი კვალი. - 1921. - №2. - გვ. 9.

მის შესახებ:

1. კოკიაში ისხნება იაფფასიანი... // ისარი. - 1907. - 14 თებერვალი. - №53. - გვ. 1;
2. ბ. რედაქტორო!: ნება მიბოძეთ თქვენი გაზეთის საშუალებით... // ხომლი. - 1908. - 2 აგვისტო. - №18. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: გამგეობის მონდობილობით მასწ. გიგო ნაცვალაოვი;
3. მოსული. მკითხველის მცირე შენიშვნის შესახებ // ნაპერწკალი. - 1908. - 28 ივნისი. - №28. - გვ. 3-4;
4. ხუთშაბათს, 7 მარიაშობისთვის გამოვა... // ხომლი. - 1908. - 2 აგვისტო. - №18. - გვ. 1;
5. ველის ციხეში აკაკის სახელობის წიგნთსაცავის გახსნას აპირებენ // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
6. კახეთის საკრედიტო და შემნახველ გამსესხებელ ამხანაგობათა კავშირის გამგეობა: იოსებ (სოსო) ივანეს ძე მაჭავარიანი, დავით პეტრეს ძე ლუკაშვილი, დავით ნიკოლოზის ძე ქადაგიძე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №10. - გვ. 8;
7. ორბი-შვამთელი. თელავი // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №20. - გვ. 15. - დეპეშები.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. კახელი სოსო. სად რა კეთდება – ვინ რას აკეთებს? ვეშადადოთ სახალხო სახლში შესასვლელად // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 3. - გვ. 14;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფ. რედაქცია: თ. ნაკუშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მაჭავარიანი, ლადო ილიას ძე (1893 – 1939, 3/III) – დაიბადა სოფ. ილემში, ზესტაფონის რაიონი. უმაღლესი განათლებით.

მწერლობა დაიწყო 1914 წელს. წერდა ლექსებსა და პოემებს.

ცალკე გამოცემულია:

1. სარკოქაგები. - [წ. 1]. - ტფ., 1924 (სამხედრო კომისარიატის სტ.). - 22, [15] გვ.; 22სმ;
2. მტკვარი ჯავშნოსანი: პოემა. - ტფ., 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 131 გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. NINEAVIAS. 6. ა-ლს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №5. - გვ. 9;

2. მთა იმერეთი: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3.

წყარო:

1. ლიტონდის საანკეტო ფურცელი;
2. ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 5 მარტი. - № 8.

მაჭავარიანი, მირიან – 1929 წელს დაამთავრა ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტი. დამცველთა კოლეგიის წევრად ყოფნის დროს, დამცველთა კოლეგიის წმენდისას (1930 წლის 18 თებერვალს), განაცხადა: „სასამართლო არ შეიძლება იყოს და არც უნდა იყოს კლასობრივი, საბჭოთა ხელისუფლება ამ მხრივ უხემ შეცდომას სჩადის“.

წყარო:

1. გ-ი. დამცველთა კოლეგიის წმენდა: „ყოფილების“ ახალი სერია // კომუნისტი. - 1930. - 22 თებერვალი. - № 44. - გვ. 3.

მაჭავარიანი, მიხეილ – მუსიკოს-მომღერალი, სახალხო სიმღერების შემკრები, – ტფილისის სასულიერო სემინარიაში ასწავლიდა სიმღერა-გალობას. 1878 წელს ნოტებით გამოსცა თვისმიერ შეკრებილი და ნოტებზე გადაღებული სიმღერები „სამშობლო ხმები“, რომელიც ძვირფასია იმ მხრივ, რომ ცხადყოფს, ჩვენში რა გზით დაიწყო სიმღერების შეკრების საქმე და მით სამშობლო მუსიკის აღორძინება.

ცალკე გამოცემულია:

1. სამშობლო ხმები: ყმანვილებისათვის სამღერადი სახალხო სიმღერები, გარდაღებული ნოტებზე ერთ, სამ და ოთხ ხმისათვის / შედგენილი მ. მაჭავარიანისა. - თბ.: გამოც. გ. ჩარკვიანისა-მიერ, 1878. - 27, [2] გვ.; 25სმ..

გამოქვეყნებულია:

1. უფ. ანდ. მრევლოვის ნოტებზედ // დროება. - 1878. - 3 მარტი. - №45. - გვ. 2;
2. უფ. რედაქტორო!... // დროება. - 1879. - 26 მაისი. - №108. - გვ. 2;
3. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1880. - 22 ივნისი. - №131. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. დღიური // დროება. - 1878. - 21 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1; 7 ოქტომბერი. - №203. - გვ. 2;
2. მრევლოვი, ანდრია. უფ. რედაქტორო!... // დროება. - 1878. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 3;
3. სვიმონიძე (იაკობ გოგებაშვილი). მცირე შენიშვნა ახალ საქმეზედ // დროება. - 1878. - 10 აგვისტო. - №161. - გვ. 1-2;

4. მაკარი არხიმანდრიტი. ბ. რედაქტორი!... // დროება. - 1880. - 23 აგვისტო. - №178. - გვ. 2-3; 24 აგვისტო. - №179. - გვ. 2-3;
5. ნაკაშიძე, მელქისედექ. თქვენო მაღალ ღირსებავ მამო არხიმანდრიტო მაკარი!... // დროება. - 1880. - 24 აგვისტო. - №179. - გვ. 3;
6. ცამცივეი-ძამსაშვილი, ნომან. ბატ. ანჩხატელს // შრომა. - ქუთაისი, 1882. - 3 თებერვალი. - №5. - გვ. 4.

წყარო:

1. არაყიშვილი, დ. – ა) Музыкально-этнографические очерки о грузинской народной музыке: [сборник] / Д. И. Аракчиева. - Москва, 1906. - с. 119; ბ) ქართული მუსიკა: მოკლე ისტორიული მიმოხილვა / მ. იპოლიტოვ-ივანოვის წინასიტყვაობით. - ქუთაისი: გამომცემლობა მეცნიერება საქართველოში, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტ.). - გვ. 41; 24სმ.;
2. გოგებაშვილი, იაკობ. რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწარები / იაკობ გოგებაშვილისა. - ტ. 1. - თბ., 1910 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - გვ. 64-68.

მაჭავარიანი, ნუნუ ილიას ასული (1898,

23/IX—)—მსახიობი და მწერალი, — დაიბადა ტფილისში. მამა — მოლარე, დედა — დიასახლისი და ოჯახში მკერავი. იზრდებოდა მეტად ღარიბ მდგომარეობაში. სწავლა დაიწყო წმ. ნინოს სასწავლებელში 1906 წელს, 1909 წელს გადავიდა „განათლებაში“, საიდანაც 1912 წელს დაითხოვეს მასწავლებლთან შეკამათების გამო, სახლში თვით მოემზადა და ვაჟთა I გიმნაზიაში სიმწიფის მოწმობაზე გამოცდა ჩააბარა, ამავე დროს, ლ. მესხიშვილის დრამატულ კურსებზე მსმენელად იარებოდა. სცენისადმი მისწრაფება აღუძრა „სამშობლოს“ ნახვამ, პირველად სცენაზე გამოიყვანა ზ. ბერიშვილმა ნაძალადევის თეატრში 1917 წელს, ხოლო სასცენო ასპარეზზე მოღვაწეობა დაიწყო 1920 წელს შ. დადიანის ხელმძღვანელობით ქუთაისში (პიესა „ვარამში“ შეასრულა გულსუნდა). 1920-1921 წლების სეზონი ქუთაისში იმსახურა, 1921-1922 წწ. — დუშეთში, 1922-1924 წწ. — ბათომში, 1924-1927 წწ. — ქუთაისში, 1929-1930 წწ. — მარჯანიშვილის თეატრში, 1936-1937 წწ. — ხულოში, 1937-1938 წწ. — თელავში. ამპლუა არა სწამს. შეუსრულებია: დეზდემონა — „ოტელო“, გინატრე — „გურია“, თიკა-მაკა — „კაკალ გულში“, ევა შერგ — „ჰოპლა“, ივდიითი — „ურიელ აკოსტა“, ლიზა — „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“, ფანი — „ჯოისტრიტი“, პასკუალა — „ლაურენსია“, ნუცა — „ალღუმი“, დედა — „ქართველის დედა“, ბრმა — „ორი ობოლი“ და სხვ. მონაწილეობს ესტრადაზე დაც, პირველ წელსვე (1920-1921) გაუმართეს ბენეფისი. ცნობილია, როგორც ხალისიანი, ნიჭიერი და საზოგადოებრივი მისწრაფებით გატაცებული სცენის მუშაკი, ნაკისრ როლების სინდისიერად შემსრულებელი.

1935 წელს იმოგზაურა რაჭა-ლეჩხუმში, საკუთარი ხელმძღვანელობით დასდგა წარმოდგენები

ხულოს, ბათომს და სხვ. დასწერა საბავშვო პიესა „ცრუ პენტელა“, 4 მოქ. (დაიდგა ტფილისში, ბავშვთა ოლიმპიადაზე 1 მოქ., 1935 წელს — ხულოში, 1937 წელს — ქედაში), საესტრადო სცენები: „სოფლელი დედაკაცი“, „უკრაინელი“, „ბავშვის სცენა“, „ცუდი ცოლის ყოლასა სჯობს კარგი ცოლის ყოლაო“, ვუძღვნი ლოთებს“, „სუქანი სჯობს გამხდარს, გამხდარი სჯობს სუქანსა“ და სხვ. წევრია ხელოვნების მუშაკთა კავშირისა. მისი აზრით, სცენაზე მთავარი მნიშვნელობა აქვს მსახიობის თვითშემოქმედებას.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომი: [ხელნაწერი].

მაჭავარიანი, სიმონ (— 1924, 2/IX) — პოლი-

ტიკური მოღვაწე და კოოპერატორი, ქართლიდან, მეფის დროს რუსეთში გადასახლებული, სოციალ-ფედერალისტური პარტიის წევრი, ხალხის კეთილდღეობისა და სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის მზრუნველი, დახვედრილი 1924 წლის ენკენისთვის 2 (თუ აგვისტოს გასულს).

წყარო:

1. ს. ფ. ორჯერ გიორგისთან ციხეში // სახალხო საქმე. - პარიზი, 1932. - აპრილი. - № 7. - გვ. 31.

მაჭავარიანისა, ნინო მიხეილ იესეს ძე სულსანიშვილის ასული (1877, 12/VI —) — საზო-

გადო მოღვაწე, — ღარიბ ქართველ ქალთათვის პირველი ჭრა-კერვის სკოლის დამაარსებელთაგანი, მასწავლებელი და მისი აღორძინების დაუცხრომელი, უანგარო-უშრომისხელფასო მუშაკი, მრავალი საზოგადოების (მეომართა, აჭარელთა, ღარიბ სტუდენტთა დამხმარე, წერა-კითხვის...) წევრი, საქველმოქმედო საღამო-წარმოდგენა-ლატარიების მომწყობთაგანი, ხაზინადარი ან ფულის შემკრები ქართული კულტურული საქმიანობის დასახმარებლად.

წყარო:

1. ივ. ნიკ. მაჭავარიანის ხელნაწერიდან.

მაჭარაშვილი, ალექსანდრე (— 1924) —

რევოლუციონერი, საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი, საჩხერის დაწყებითი სკოლის მასწავლებელი, სოციალ-დემოკრატი. გასაბჭოების შემდეგ ფარულად მუშაობდა საჩხერის მხარეში. 1924 წელს მხურვალე მონაწილეობა მიიღო, რის გამოც დააპატიმრეს და ქ. ზესტაფონში დახვედრეს. დარჩა წვრილი ცოლ-შვილი.

წყარო: არ არის მითითებული.

მაჭარაძე, ალექსანდრე თომას ძე (1858 – 1917) – სახალხო მასწავლებელი, – სოფ. მარტვილში 8 წელი მასწავლებლობდა, შემდეგ ხონში კერძო სასწავლებელი დააფუძნა, რომელიც თანდათან პროგრამით შეავსო და, ბოლოს, ქალთა საპროფესიო სკოლად გადააკეთა. ხონშივე დააფუძნა სტამბა და სხვა კულტურულ საქმეებშიც მონაწილეობდა. სახალხო განათლების საქმეს 38 წელი თავგამოდებით ემსახურებოდა.

მის შესახებ:

1. *ამ დღეებში ალექსანდრე მაჭარაძეს... // ნინ. - 1907. - 21 თებერვალი. - №7. - გვ. 3. - ახალი ამბები;*
2. *გვთხოვენ დავებუდით // ისარი. - 1907. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 2. - ახალი ამბავი;*
3. *ქვეშ-ქვეშა ეშმაკი. ხონის რამე-რუმე: [ხონის შინაური მიმოხილვა] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №26. - გვ. 10;*
4. *გოლგოთელი, ი. პროვინციის მოღვაწენი: გიორგი ფარნაოზის ძე ნიენივაძე // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №50. - გვ. 12-13.*

წყარო:

1. *ალექსანდრე თომას ძე მაჭარაძე (1858-1917): (წლის თავის შესრულების გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №1. - გვ. 7.*

მახარაძე, ალექსანდრე როსტომის ძე (1872, 15/IX – 1933, 27/IV) – ხალხური მომღერალი, სახალხო გუნდების შემდგენი და ლოტბარი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ბახვიში, ყოფ. აზნაურთა ოჯახში). დაამთავრა ბახვის ორკლასიანი სასწავლებელი.

სიმღერამ გაიტაცა 15-16 წლისა და განუწყვეტილად მონაწილეობდა ცნობილი სახალხო მომღერალ-ლოტბარის სამუელ ჩავლეიშვილის გუნდში, როგორც განსაკუთრებული ხმის პატრონი (მთელ რიგ სიმღერებში ორი კაცის მოვალეობის შემსრულებელი) და იშვიათი კრიმანჭულის მცოდნე. 1900-1913 წლებში გურიის სხვადასხვა სოფელსა და კუთხეში (ბახვს, ნატანებს, ნაგომარს, ჩოჩხათს, სუფსას, ლანჩხუთსა და სხვ.) გლეხობას ხალხურ სიმღერებს ასწავლიდა. 1914 წელს, ნიკო ნიკოლაძის მეშვეობით, გაიწვიეს ფოთის გუნდის ხელმძღვანელად, სადაც ხალხურ სამხმოვან სიმღერებს ასწავლიდა უნოტოდ; ნიკო ნიკოლაძისავე შუამდგომლობით მიღებულ იქნა რკინიგზის სამსახურში, რათა უკეთ შესძლებოდა მუშა-მომღერალთა შეკრება-ხელმძღვანელობა. 1917 წელს ალ. მახარაძე ტფილისის გადმოიგზავნა სარკინიგზო სამსახურში. რევოლუციის დროს, რკინიგზის მოძრაობის უფროსის ლევან აბელიშვილის დავალებით, თბილისში მოაწყო გურულ მომღერალთა გუნდი, რომლის შექმნაშიაც ლ. აბელიშვილი ყოველმხრივ ეხმარებოდა (მაგალითად, მხოლოდ იმიტომ, რომ გუნდში მონაწილეობა მიეღოთ, ლ. აბელიშვილმა ალ. მახარაძის შუამდგომლობით რკინიგზის სამსახურში 8 კაცი მიიღო). ამავე გუნდს თავისი

ხარჯით გურული ჩაქურები შეუკერა ნოე სიხარულიძემ. საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, თბილისის რკინიგზის სადგურის ადგილკომის დავალებით, ალ. მახარაძემ მოაწყო ხალხურ მომღერალთა ახალი გუნდი. 1927 წლიდან შექმნა „თბილისის რკინიგზის მტვირთავთა გუნდი“, 12 კაცისაგან შემდგარი, რომელიც განსაკუთრებით გურულ ხალხურ სიმღერებს მღეროდა უნოტოდ (რეპერტუარი: „ხასან-ბეგურა“, „შვიდ-კაცა“, „ლატარია“, „ჯაშის ქალო მარიკელა“, „ინდი-ბინდი“, „აჭარული მაყრული“, „პატარა საყვარელო“, „საჯავახური“, „ყანური“, „ალავერდი“, „ძველი მაყრული“, „ალი-ფაშა“, „დათვმა ლინი გადინადა“, „იერიში“, „გახსოვს, ტურფაე!“, „ჩვენ მშვიდობა“, „გაყოფილი ხელხვაი“, „ძველი ხელხვაი“, „ნამოკრული ლილინი“, მრავალი სალხინო სიმღერა და სხვ.). გუნდს ჰყავდა გურული მეჩანგურე და მედოლე. ხშირად მართავდა კონცერტებს, დროგამოშვებით გამოდიოდა რადიოში თავისი გუნდით, რომლის გუნდის სურათი რადიოთი გადაეცა რუსეთსა და ევროპას. 1927 წელს მონაწილეობა მიიღო მოსკოვის ეთნოგრაფიულ საღამოზე, სადაც ქართლ-კახურ და მეგრულ გუნდებთან ერთად პირველი ჯილდო მიიღო. 1929 წლის ივნისის 28-30 მონაწილეობდა სრულიად საქართველოს ხალხური გუნდების ოლიმპიადაში. მანვე შექმნა კომკავშირის სახელობის გუნდი, კოპინკავშირთან – ახალგაზრდა მომღერალთა გუნდი, უკანასკნელად ხელმძღვანელობდა რადიოსტუდიის გურულ მომღერალთა გუნდს, ხალისით ამზადებდა ახალგაზრდებს, ასწავლიდა ძველსა და ახალ სიმღერებს და სხვ.

გარდა ხალხური გუნდების შექმნა-ხელმძღვანელობისა, ალ. მახარაძე 1901 წლიდან გურიის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა.

მის შესახებ:

1. *ბ-ნო რედაქტორო! // მომავალი. - 1909. - 10 ნოემბერი. - №62. - გვ. 4. - ნერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს წარწერა: „კონცერტის გამგე პლატონ ბერიძე“;*
2. *კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). ვაჟა-ფშაველას საღამო: გურულ მომღერალთა ჯგუფი. სამუელ ჩავლეიშვილი, ალ. მახარაძე, ვ. სიმონიშვილი, ს. ჩხიკვიშვილი. [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №1. - გვ. 5.*

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. მახარაძე, ვასო, ბერიძე, ვასო. ალ. მახარაძის ხსოვნას // საბჭოთა ხელოვნება. - 1933. - 12 მაისი. - №4.

მახარაძე, კობე (1926, 17/XI –) – მსახიობი და კალათბურთელი. ჯერ კიდევ საშუალო სასწავლებელში დადგმულ წარმოდგენებში ასრულებდა მთავარ როლებს. 1948 წელს დაამთავრა თბილისის თეატრალური ინსტიტუტი ფრიაღზე. იმავე წელს

შევიდა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის დასში და საპასუხისმგებლო როლების შესრულებით საყოველთაო ყურადღება დაიმსახურა. მონაწილეობას იღებდა საზოგადოებრივ საქმიანობაში. 1948 წელს არჩეული იყო კომკავშირის თბილისის კონფერენციის დელეგატად.

წყარო:

1. ნესტორიძე, კ. სასცენო ხელოვნების გზაზე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 25 ნოემბერი. - № 142.

მახარაძე, მელქისედექ ივანეს ძე (18.. - 1918) - სახალხო მოღვაწე, „გურიის მამად“ ნოდებულის, - გურიიდან (დაიბადა სოფ. ბახეში, აზნაურიშვილის ოჯახში). სკოლის გარეშე თვითგანვითარებული, რუსულის არმცოდნე, ენამეტყველი, გლექსაკობის დამხმარე და თვითმპყრობელობის უსამართლობისგან ხალხის მფარველი.

დაახლოებით 1895-1896 წლებში გურიის (ოზურგეთის) მაზრის უფროსმა თათარყან დადიშქელიანმა ხალხის შეწუხება დაიწყო, თითქოს შურს ძიობდა თავისი მამის, კონსტანტინეს, მაგიერ, რომელიც რუსის ჯარებს გაუმაგრდა, ხოლო გურულ-მეგრელთა შესევას კი ველარ გაუძლო და ძლეულ იქნა. თათარყან დადიშქელიანის უდიერობამ აუარებელი გურული გააქცია ტყეში ყაჩაღად. მელ. მახარაძემ იმდენი იმეცადინა, რომ უმაღლესმა მთავრობამ საგანგებოდ გამოგზავნა გუბერნატორი, რომელმაც მთელი მაზრის ადმინისტრაცია გადააყენა.

1908 წელს (მესამე სათათბიროს დროს), რეაქციის გაძლიერების ხანაში, მაზრის უფროსმა ზაკუსოვმა ხალხის დადუხჭირება რომ დაიწყო, მელ. მახარაძემ არაერთგზის მიმართა მეფისნაცვალს, ხოლო რადგან სამეფისნაცვლო კანცელარია ზაკუსოვს ხელს აფარებდა, - მელ. მახარაძის განცხადებას გზას არ აძლევდა - მელ. მახარაძემ გაზეთში დაწერა „სამართალს ვეძებ, ვერ მიპოვნიაო“, რაც რუსულ გაზეთებში გადაიბეჭდა. ამას ყურადღება მიაქცია მესამე სათათბირომ დეპუტატ კარლო ჩხეიძის სახით და მელ. მახარაძეს პასუხი მოსთხოვეს. მელ. მახარაძემ დააგროვა მთელი მასალა (ნიკო ნიკოლაძემ დაწერა) და საგანგებო კაცის ხელით სათათბიროში გაუგზავნა კ. ჩხეიძეს. ამის გამო პეტერბურგიდან ჩამოვიდა საგანგებო გამომძიებელი გენერალი შიგროვსკი (პეტერბურგიდან პირდაპირი მატარებლით ნატანებში), რომელმაც ჩამოსვლისთანავე მოითხოვა და მელ. მახარაძე. მელ. მახარაძემ რომ შეიტყო, რა მიზეზითაც ჩამოსულიყო გენერალი შიგროვსკი, მოახსენა: ნება მიბოძე, ვიდრე გურიაში იქნებით, ჩემი მცველები მოგიჩინოთ, - პოლიტიკური მიზეზით ტყეში გასულელების, რომ პროვოკატორებმა არაფერი გავნოთო. მართლაც, მელ. მახარაძემ ტყეში გახიზნული რევოლუციონერები - ვალოდია გოგუაძე და სერგო მათითაიშვილი, თავიდან ფეხებამდე შეიარაღებულნი, გენერალს მოუსხა

გვერდით ეტლში და, ამგვარად, 15-16 დღე მთელი გურია შემოატარა. გენერალმა გურიის ყველა სოფელში გამოიძია ადგილობრივი მთავრობის უსამართლობა და უკან დაბრუნდა. ტყის ძმებმა - ვ. გოგუაძემ და ს. მათითაიშვილმა - გენერალი, მელ. მახარაძესთან ერთად, ნატანებში მატარებელში ჩასვეს თუ არა, თვითონ კვლავ ტყეს შეაფარეს თავი. თბილისში, სამეფისნაცვლოში, გენერალ შიგროვსკის ჰკითხეს - როგორი მასალა შეკრიბეთო? - გენერალმა მიუგო: ამას სათათბიროს მოვახსენებო და, რა ნუთსაც გენერალი თბილისიდან რუსეთისაკენ გავიდა, თბილისში მელ. მახარაძე შეიპყრეს, ხოლო გურიაში - 60-მდე კაცი ციხეში ჩასვეს. ეს ამბავი შიგროვსკის დეპუტით დაადევნეს როსტოვს, რომელმაც ათიოდე დღის შემდეგ ყველა დაპატიმრებული ციხეებიდან გამოაშვებინა, ხოლო მთელი მაზრის ადმინისტრაცია სამსახურიდან გადააყენა (ოზურგეთის მაზრის უფროსმა ზაკუსოვმა საკუთარი ხელით გაულო კარი თვის მიერ ციხეში ჩაყრილთ და შეემუდარა: ნუ გადამემტერებით, არაფერი დამიშავოთ, მე თქვენთვის ცუდი კაცი არა ვყოფილვარო).

მელ. მახარაძე, გარდა ამისა, რევოლუციონერ-პარტიულ მუშაკებს ყოველმხრივ მფარველობდა, რევოლუციური მოძრაობის განვითარებას ეხმარებოდა.

კერძო ნიადაგზე მოკლეს 1918 წელს, რომლის მკვლელებიც დახვრეტილ იქნენ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბატ. რედაქტორო!! // დროება. - 1883. - 1 თებერვალი. - №22. - გვ. 3;
2. წერილი რედაქციის მიმართ: [გურიის მღელვარების ზოგიერთი მიზეზი] // ივერია. - 1905. - 24 თებერვალი. - №8. - გვ. 4. - რედაქტორის შენიშვნით;
3. წერილი რედაქციის მიმართ // მოგზაური. - 1905. - №13. - გვ. 211-212;
4. წერილი რედაქციის მიმართ: [ტყუილი ხმები სოფ. ბახეში მისი დაჭრის შესახებ; დამსჯელი ჯარის მოქმედება გურიაში] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 9 თებერვალი. - №2999. - გვ. 4;
5. სამუელ ნაკაიძე // ისარი. - 1907. - 28 მარტი. - №68. - გვ. 1;
6. სამუელ ნაკაიძეს // ისარი. - 1907. - 22 მარტი. - №63. - გვ. 1;
7. ღია წერილი ბ. ფ. მ-ს // ლახვარი. - 1907. - 4 ივნისი. - №44. - გვ. 1.

მის შესახებ:

1. 1907 წელს მაისის 22 დღესა,... // ლახვარი. - 1907. - 2 ივნისი. - №42. - გვ. 4. - სამედიატრო სასამართლო. - ტექსტის ბოლოს: ფ. მ., ნ. დ., კ. ჯ., გ. მ. და ტ. ჯ.;
2. 29 აგვისტოს, ქ. ბათუმში... // ჩვენი გზა. - 1907. - 6 სექტემბერი. - №3. - გვ. 3. - ბათუმის ქრონიკა;
3. ბათუმში, ვილაც უცნობს... // ისარი. - 1907. - 1 სექტემბერი. - №191. - გვ. 2. - ახალი ამბავი;
4. ნაკაიძე, სამუელ. - ა) მელქისედექ მახარაძეს // ისარი. - 1907. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 1; ბ) მელქისედექ მახარაძეს // ისარი. - 1907. - 4 აპრილი. - №74. - გვ. 1; გ)

ლია წერილი ნ. დოლიძესა და ტრიფ. ჯაფარიძეს // ისარი. - 1907. - 15 ივნისი. - №128. - გვ. 4. - განცხადებანი;

5. ტ. ჯ. - ძე. ლია წერილი სამუელ ნაკაიძეს: // ისარი. - 1907. - 7 ივლისი. - №146. - გვ. 4;

6. მ. მ. ვანელი. ს. ჩხარი(შორაპნის მარა) // მომავალი. - 1909. - 28 აგვისტო. - №3. - გვ. 4. - კორესპონდენციები.

წყარო:

1. ალექ. როსტ. მახარაძის მიერ ნამბობი, სიტყვა-სიტყვით ჩაწერილი 1929 წლის 2 ივლისს.

მახარაძე, ფილიპე იესეს ძე (1868, 9/III – 1941, 10/XII) – რევოლუციონერი, პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე, პუბლიცისტ-კრიტიკოსი და მარქსიზმის იდეოლოგი, ჟურნალისტი, კომპარტიის ერთ-ერთი ბელადთაგანი და საქართველოს გასაბჭოების ერთ-ერთი მესვეური, ბოლშევიკური პარტიის ძველი მოღვაწე, საბჭოთა სახელმწიფოს გამოჩენილი მშენებელთაგანი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილე და საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, – გურიიდან. დაიბადა ოზურგეთის მაზრის სოფ. კარის-ყურეში 1868 წლის მარტში, გარდაიცვალა 1941 წლის დეკემბრის 10, თბილისში, მცირე ავადმყოფობის შემდეგ. დაიკრძალა მთაწმინდაზე.

მამამისი, სოფლის გაჭირვებული, ნაყმევი, სახლში თვითნასწავლი მღვდელი იყო, წერა-კითხვის უცოდინარი. ფ. მახარაძემ ბავშვობა ყანასა და საოჯახო მუშაობაში გაატარა. საზოგადოებრივი უთანასწორობა ბავშვობიდანვე შენიშნა. წერა-კითხვა ძმამ დააწყებინა სახლში. სწავლობდა შემოქმედის სკოლაში, ნოე ჟორდანიასთან ერთად დაამთავრა ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი (1884), ამასთან ერთად, თბილისის სასულიერო სემინარიაში შევიდა. მის დროს სემინარიაში სასტიკი პირობები იყო გამეფებული. მიუხედავად ამისა, არსებობდა თვითგანვითარების საიდუმლო წრეები. ამ წრეებში ფ. მახარაძე პირველ ხანად მონაწილე იყო, შემდეგ – ხელმძღვანელი. ამ ხანებში მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა სილ. ჯიბლაძის გაბედულმა საქციელმა – რექტორ ჩუდეცკის ცემამ და იოსებ ლალიაშვილის გმირობამ – იმავე რექტორის მოკვლამ. ბოლოს და ბოლოს, ფ. მახარაძემ საეკლესიო საგნები მიატოვა და საზოგადო მეცნიერებათა გაცნობას შეუდგა, განსაკუთრებით, ისტორიული და საბუნებისმეტყველო წიგნების კითხვას. აქვე, ნოე ჟორდანიასთან და სხვებთან ერთად, სცემდა ხელნაწერ ჟურ. „ლამპარს“. აკრძალული წიგნების კითხვას დაენაფა, უმთავრესად, ზ. ჭიჭინაძის დახმარებით, რევოლუციურ მოძრაობას გაეცნო და პირველ ხანად ხალხოსნურ და ნაროდნიკულ მიმართულებას გაჰყვა; პავლე ექსარხოსისა და დ. ყიფიანის შეჯახების გამო, სხვა მონაფეებთან ერთად, სემინარიიდან გარიცხეს, მაგრამ ბოლოს ინსპექტორის შუამდგომლობით ისევ მიიღეს, როგორც სამაგალითო მონაფე. ამ

დროიდან სემინარიელთა წრე, ფ. მახარაძის მესვეურობით, სემინარიის მთავრობას კრიჭაში ჩაუდგა. უკანასკნელ კლასში რომ იყო, რუსის ზოგიერთმა მოხელემ (მასწავლებელმა და ზედამხედველმა) ქართულ ენას „ძალის ენა“ უწოდა, გარდა ამისა, სემინარიაში არ ასწავლიდნენ ქართულსა და ისტორიას. ყველა ამის გამო, სემინარიის მონაფეობა აღელდა. ფ. მახარაძეს, ნ. ჟორდანიას, თ. კიკვაძის, ის. კვიციანიძისა და სხვ. მეთაურობით, 1890 წლის მარტში მთელი სემინარია გაიფიცა მთავრობის წინააღმდეგ და 10 მოთხოვნა წარუდგინა, მათ შორის: სემინარიაში ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის სწავლების შემოღება, მონაფეთადმი ზრდილობიანი მოპყრობა, მონაფეთა მიერ ოფიციალური გაზეთების გამოწერა და კითხვა (რის ნებას არ აძლევდნენ) და სხვ.

გაფიცვა სამ დღეს გაგრძელდა. მთავრობამ თუმცა მოთხოვნათა ნაწილი დააკმაყოფილა, დანარჩენის დაკმაყოფილებასაც შეჰპირდა, მაინც გაფიცვის მეთაურთ, მათ შორის ფ. მახარაძეს, ყოფაქცევაში კურსის გათავებისას „4“ ჩაუწერა („იმიტომ, რომ ხშირად არ დადიოდა ეკლესიაში და კითხულობდა მხოლოდ საბუნებისმეტყველო სამეცნიერო ხასიათის წიგნებს“), რომ ამით გზა დაეხშო მისთვის უმაღლეს სასწავლებელში შესვლისა. სემინარიის უკუღმართმა წეს-წყობილებამ ფ. მახარაძეს შთაუწერა ეკლესიის, სარწმუნოებისა და მეფის ტახტის ზიზღი, მძულვარება და მტრობა, თუმცა სემინარიაში მორწმუნედ შევიდა.

1890 წელს ქუთაისში კერძო მასწავლებლობით და რეპეტიტორობით ირჩენდა თავს. 1891 წელს, ნ. ჟორდანიასთან ერთად, დიდი წვალეობით, ვარშავის (პოლონეთის) საბეითლო ინსტიტუტში შევიდა. აქ გაეცნო მოწინავე სტუდენტობას და მათთან ერთად შექმნა მუდმივი წრე მარქსიზმის შესასწავლად (იმ წრემ ჩაუყარა საძირკველი ადგილობრივ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას): მუშათა ჯგუფს აცნობდა პოლიტიკურ ანბანს, მზურვალე მონაწილეობას იღებდა საზღვარგარეთიდან რუსეთში არალეგალური მარქსისტული ლიტერატურის შემოგზავნაში და სხვ. 1892 წელს, ვარშავაში დაწერა „უთავბოლოების ნაყოფი“ – საქართველოში დეპოკასების დაარსების საკითხის განხილვა, რომელსაც ეგ. ნინოშვილის წრე ხელნაწერის სახით ეცნობოდა. ფ. მახარაძე პირველად აქ (1893 წლის 14 მარტი) გამოვიდა საჯარო მოხსენებით კ. მარქსის გარდაცვალების 10 წლის შესრულების ხსოვნის აღსანიშნავ საღამოზე და ნაიკითხა „მეცნიერული სოციალიზმი“, რომელმაც საპატიო სახელი მოუპოვა (ეს მოხსენება ხელნაწერი სახით გავრცელდა სამეცადინოდ). 1893 წელს არალეგალური ლიტერატურის საზღვარგარეთიდან მიღების გამო, ალექსანდრეს ციტადელის (პოლიტიკოსთა ციხე ვარშავაში) საკანში ჩასვეს, საიდანაც მხოლოდ 1895 წელს გაათავისუფლეს თავდებით და სამშობლო სოფელში გადაგზავნეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ, ხოლო აქედან – ტფილისის მაზრაში ჟანდარმერიის მეთვალყურეობის ქვეშ, იქ კი არა-

ლეგალურად ცხოვრობდა. შემდეგ, პოლიტიკური საქმის გამო იჯდა: 1901 წელს ტფილისის სამხედრო ციხეში, 1905-1908 წლებში – მეტეხში, 1914 წელს – ბაქოს, ბაილოვის ციხეში, 1919 წელს – მეტეხში, საიდანაც გაიქცა 1920 წლის დასაწყისში. გადასახლებული იყო 1908 წელს ასტრახანის გუბ. ქ. კრასნოიარს, 1915 წელს – ბაქოს გუბერნიაში, ქ. ყუბას. გადასახლებიდან გათავისუფლდა 1917 წელს.

თავიდანვე წინააღმდეგი იყო ყოველგვარი ოპორტუნიზმის, განსაკუთრებით, ნაციონალიზმის, ხოლო 1903 წლიდან გადაჭრით იდგა ბოლშევიზმ-ლენინიზმის საფუძველზე.

მწერლობამ სემინარიაშივე გაიტაცა. აქ, სხვათა შორის, დაწერა „ქართული მწერლობის მომთხილვა უძველესი დროიდან ჩვენამდე“, 1889 წელს სემინარიელთა საერთო კრებაზე წაკითხული (რის გამოც სასწავლებლიდან გამორიცხვა დაუპირეს). სამწერლო მოღვაწეობას შეუდგა 1892 წელს, ვარშავას. პირველი წერილი დაბეჭდა 1895 წელს „კვალში“, შემდეგ მისი მუდმივი თანამშრომელი იყო, ერთ ხანად – ხელმძღვანელიც. 1896 წელს „კვალში“ ამტკიცებდა, რომ „კაპიტალიზმი აუცილებელია ჩვენში, მან უკვე ფეხი მოიკიდა ჩვენში და საქართველოშიც ისეთივე გზით უნდა წავიდეს ეკონომიური ურთიერთობა, როგორც კაპიტალისტურ ქვეყნებში, კლასთა ბრძოლის გზით“ („რუსეთის შინაგანი ქრონიკა“, „კვალი“, 1896, № 45). იმავე „კვალში“ ამტკიცებდა, რომ „ისტორიული მატერიალიზმი გვასწავლის, რომ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შესაძლებელია მომავლის შეცნობა, რადგანაც იგი აუცილებელი შედეგია წარსულის და აწმყოსი.. მხოლოდ ამისთვის ერთადერთ უტყუარ საშუალებას შეადგენს თვითცნობიერების განვითარება. თვითცნობიერება ის იარაღია, რომელსაც იძლევა ისტორიული მატერიალიზმი...“ („კვალი“, 1901, № 31), „თანამედროვე ერი ბურჟუაზიის პირმშო შეილია... მხოლოდ მშრომელი ხალხი განახორციელებს ძმობას, ერთობას და თანაგრძნობას, როგორც ერთი ხალხის წევრებს, ისე სხვადასხვა ერებს შორისაც...“ („კვალი“, 1902 წ.; თხზ. კრებული, ტ. 1, ტფ., 1924).

მისი პირველი წიგნია „ხალხური პოეზია და ბ-ნი მელიტონ კელენჯერიძე“ (ტფ., 1897, გამოცემა ი. იმედაშვილის და სპ. ჭელიძისა); 1905 წელს მისი ფაქტიური რედაქტორობით გამოდიოდა ყოველკვირეული ჟურ. „მოგზაური“, რომელმაც ქართულ პრესაში მტკიცე მარქსისტული მიმართულება დაამკვიდრა. 1913 წელს, ბაქოში, მისივე ხელმძღვანელობით გამოდიოდა ჟურ. „ჩვენი წყარო“. ზემოხსენებულ გამოცემათა გარდა, ფ. მახარაძე თანამშრომლობდა ჯერ სოციალ-დემოკრატიულ და შემდეგ – ბოლშევიკურ-კომუნისტურ ჟურნალ-გაზეთებში, როგორც ქართულში, ისე – რუსულში („ახალი დრო“, „სხივი“, „განთიადი“, „ელვა“, „თანამედროვე აზრი“, „წყარო“, „ბრძოლა“, „კომუნისტი“, „Кавказский рабочий“, „Волна“, „Правда“, „Заря Востока“ და სხვ.). მისი ფსევდონიმებია: მოსაუბრე, ე-ძე, მ. მონიძე, ფარი, პროვინციელი, შემო-

ქმედი, Vetus. ენებიდან, რუსულის გარდა, იცოდა ფრანგული და გერმანული.

ფ. მახარაძის ნაწერები ეხება ეროვნული, სამინათმფლობელო, სიტყვაკაზმული მწერლობის კრიტიკას, მარქსიზმის დასაბუთება-დაცვას, ეკონომიკურ, პარტიულ, პოლიტიკურ და სხვა საკითხებს. ყოველ საკითხს მტკიცე მარქსისტული თვალსაზრისით იხილავს, მთელი მისი სამწერლო და პრაქტიკული მოღვაწეობა, უმთავრესად, მეფის თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიული წეს-წყობილების წინააღმდეგ იყო მიმართული. პარტიაში შესვლისთანავე თავგამოდებით მუშაობდა სამწერლო (ლეგალურ თუ არალეგალურ) და პრაქტიკულ-რევოლუციურ ასპარეზზე, ხშირად გამოდიოდა მომხსენებლად, როგორც ერთი გამოჩენილი ბელადთაგანი საქართველოს და ამიერკავკასიის კომუნისტური პარტიისა. რუსეთში საზღვარგარეთიდან ლენინის დაბრუნების შემდეგ, დაესწრო რუსეთის ბოლშევიკური ფრაქციის პირველ ლეგალურ კონფერენციას, რომლის გადანყვეტილების აღსრულებაში მოყვანისათვის, საქართველოში ჩამოსვლისთანავე, ტფილისში მოიწვია ბოლშევიკური კონფერენცია (დაესწრო, სხვათა შორის, ვალიკო ჯუღელიც), რომლის შემდეგ მენშევიკების წინააღმდეგ მთელ საქართველოში მძაფრი ბრძოლა დაიწყო. საქართველოში მენშევიკური მთავრობის დროს ბოლშევიკური პრესის და არალეგალური ორგანიზაციების ერთი ხელმძღვანელი იყო, მენშევიკური მთავრობის საწინააღმდეგო ამბოხებათა მესვეური და საქართველოს ბოლშევიკური გადატრიალების (1921, 25 თებერვალი) ერთი მეთაურთაგანი. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, პირველ ხანად, რეკომის თავმჯდომარე იყო, შემდეგ: მინათმოქმედების კომისარი, საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის (ცაკის), ა/კ-ის სფსრ-ის სახელმწიფო საგეგმო კომისიის, საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს, საქართველოს უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე, სსრკ-ს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის ამხანაგი, იმავე დროს სატერმინოლოგიო სამეცნიერო კომიტეტის თავმჯდომარე, წევრი პარტიულ და უმაღლეს დანესებულებათა და სხვ. როგორც მინათმოქმედების სახალხო კომისარმა და საქართველოს რევოლუციური მთავრობის წევრმა, 1921 წლის 7 აგვისტოს გამოაცხადა „საქართველოს საბჭოთა მთავრობის კანონები მიწის შესახებ“. პირველი ძირითადი კანონი (დეკრეტი № 17), 1921 წლის 8 აპრილს გამოცემული.

ცალკე გამოცემულია:

1. ხალხური პოეზია და ბ-ნი მელიტონ კელენჯერიძე / კრიტიკული წერილი ფ. მახარაძისა. - თფ.: ამხანაგობა ს. ჭელიძე და ი. იმედაშვილის გამოც., № 7, 1897 (მ. შარაძის სტ.). - 88 გვ.; 19სმ.;
2. დანიელ ჭონქაძე და მისი დრო / ფილიპე მახარაძისა. - ქუთაისი, 1904 (ი. კილაძის და ი. ხელაძის სტ.). - 126, [2] გვ.; 20სმ.;

3. საქართველოს საბჭოთა მთავრობის კანონები მიწის შესახებ: ყველა ადგილობრივ მიწის განყოფილებების და მიწის კომიტეტების სახელმძღვანელოთ და მთელი გლენკაცობის საყურადღებოთ. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1921 (საქ. რევკომის სტ.). - 36 გვ.; 18სმ;
4. *Диктатура меньшевистской партии в Грузии* / Ф. Махарадзе. - Тифлис: Гос. изд., 1921. - IV, 99 с.; 21см.. - Библиогр. в подстрочн. примеч.;
5. საბჭოთა რესპუბლიკების ეკონომიურ პოლიტიკის ახალი კურსი. - ტფ.: გამოც. ს.კ.პ. ცენტრ. კომიტეტის, 1922;
6. *Новый курс экономической политики Советских республик*. - Тифлис: Изд-во ЦК КП Грузии, 1922 (5-я тип. полиграфотд.). - 40 с.; 23см.;
7. როგორ გავხდი მარქსისტი / საქართველოს ახალგაზრდათა კომუნისტური კავშირი. - ტფ.: საქ. ახალგაზრდათა კომუნისტურ კავშირის ცეკას გამოცემა №7, 1923 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგ. განყ. 1-ლი სტამბა). - 61, [1] გვ.; 21სმ.;
8. გეგმიანი მეურნეობა და სახელმწიფო საგეგმო კომისიის ამოცანები / ა.კ.ს.ფ.ს.რ. სახელმწიფო საგეგმო კომისია. - ტფ.: ა.კ. ს.ფ.ს.რ. სახელ. საგეგმო კომისიის გამ. № 1, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგ. განყ. 1-ლი სტამბა). - 35 გვ.; 23სმ.;
9. თხზულებათა კრებული / ნიგნი შედგენილია ს. ჩხილაძის რედაქციით და შენიშვნებით. - ტ. 1: წერილები სხვადასხვა საკითხებზე / წინასიტყვ. ავტ.: ს. ჩხილაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1924. - 394, II; პორტრ.; 25სმ.; ტ. 2: წერილები სხვადასხვა საკითხებზე. - ტფ.: სახელგამი, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - [3], 369 გვ.; 25სმ.; ტ. 3: წერილები სხვადასხვა საკითხზე. - ტფ.: სახელგამი, 1926. - [2], 319, [1] გვ.; 25სმ.; ტ. 4: ნაციონალური საკითხი. - ტფ.: სახელგამი, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგ. განყ. 1-ლი სტამბა). - II, [1], 306 გვ.; 25სმ.; ტ. 5: სიტყვა-კაზმული მწერლობა და მისი კრიტიკა. - სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, ტფ.: სახელგამი, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტ. 1-ლი სტ.). - 277, [1] გვ.; 25სმ.; ტ. 6: მარქსიზმის დაცვისათვის, 1890-1921. - ტფ.: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 260, [1] გვ.; 25სმ. - კანზე თარიღი: МСМХХІХ; ტ. 7: აგრარული საკითხი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - IV, [1], 316 გვ.; 25სმ. - დანართი: შენიშვნები (287-316 გვ.); ტ. 8: ეკონომიკური საკითხები. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმ-მართველობის ფოტო-ლითო-ტიპოგრაფია). - 314, [3] გვ.; 25სმ. - შენიშვნები: გვ. 309-314;
10. *ოქტომბრის რევოლუცია და ჩვენი ამოცანები*. - *ოზურგეთი: გამოცემა გურ. სამ. კომიტეტის, 1924 (კომუნალურ მეურნეობის განყოფილების სტ.). - 30 გვ.; 16სმ.*;
11. უთავბოლობის ნაყოფი (ქართული საზოგადოებრიობა მე-90 წლებში) / ფ. შემოქმედელი [ფ. მახარაძე]; საქ. კომპარტიისა და რევოლუციის ისტორიის კომისია; წინასიტყვ. ავტ.: ს. თალაკვაძე. - ტფ.: საქ. პარტიულ-საბჭოთა პრესის კანტორა, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. განყ. 1-ლი სტ.). - 48 გვ.; 23სმ. - სათაურის წინ: ფ. შემოქმედელი (ფ. მახარაძე);
12. *Плановое хозяйство и задачи Госплана* / Ф. Махарадзе; [ЗСФСР. Гос. план. комис.]. - Тифлис: Госплан ЗСФСР, 1924. - 26 с.; 22см.. - На тит. л. номер изд.: № 1;
13. თფილისის ორგანიზაციის 30 წლის არსებობა: მოსამზადებელი ხანა (1870-1890) / ს.ს.ს.რ. საქართველოს კომპარტიის და რევოლუციის ისტორიის კომისია. - თფ.: გამოც. საქ. პარტიულ საბჭოთა პრესის ცენტრალური კანტორისა, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 32 გვ.; 24სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
14. სვანეთი. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 57 გვ.; 17სმ.;
15. *К тридцатилетию существования Тифлисской организации: Подготов. период 1870-1890: (Материалы)/ Ф. Махарадзе; ССР Грузии. Комис. по истории Компартии и революции Грузии*. - Тифлис: Сов. Кавказ, 1925 (4-я тип. Полиграфтреста ВСНХГ). - 55 с.; 19см.. - Без тит. л., опис. сост. по обл.. - Библиогр.: с. 12-14;
16. *Сванетия* / Ф. Махарадзе. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1925. - 58 с.; 17см.;
17. 1905 წელი ამიერ-კავკასიაში / საქართველოს კომპარტიის ცკ პარტიის განყოფილება. - ტფ.: სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2-რე სტ.). - 349, II გვ.; 26სმ.;
18. პარტია და ოპოზიცია: [(რკინის გზის მთავარ სახელსნოს და საყუდის კომუჯრედების გაერთ. კრებაზე 1926 წ. სექტემბრის 21-ს ნაკითხული მოხსენება)]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1926 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 61 გვ.; 16სმ.;
19. *Грузия в XIX веке / Статья тов. Ф. Махарадзе; Закавказский коммунистический ун-т им. „26“; Пер. Ал. Дав. Торадзе*. - Тифлис, [1926]. - 21 с.; 22 см.. - Из. журн. „Мнатоби“ № 2 за 1926 г. - Стеклография ЗКУ. - 50 экз.;
20. *Партия и оппозиция / Докл. тов. Филиппа Махарадзе на общед. собр. коллективов Глав. мастерских и Депо 20 сент. 1926 г.* - [Тифлис]: Газ. „Рабочая правда“, [1926]. - 14 с.; 26см.. - Беспл. прил. к газ.: „Рабочая правда“, № 216;
21. *საბჭოების გადარჩევის შედეგები: სიტყვა წარმოთქმული საქ. კ.პ.(ბ) ცეკას და ცენტრ. საქ. კომ. გაერთიანებულ პლენუმზე 1927 წ. 13 ივნისს*. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 62 გვ.; 18სმ.;
22. საქართველოს კომუნისტურ პარტიის ისტორიისათვის: რკინის გზელთა მუშფაკში ნაკითხული ლექციები. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 171, [1] გვ.; 18სმ.;
23. საბჭოები და ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის საქართველოში 1917-1921. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (სტ. პოლიგრაფსკ.). - XII, 242, [1] გვ.; 21სმ.;
24. ჩვენი სოფლის მეურნეობის განვითარების გზები: (მოხსენება სრულიად საქართველოს საბჭოთა მე-IV ყრილობაზე). - [ტფ.], 1927 (საქართველოს სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველობის სტ.). - 70 გვ.; 17სმ.;

25. Очерки революционного движения в Закавказьи / Ф. И. Махарадзе. - Тифлис: Госиздат, 1927 (Тип. „Заря Востока“). - IV, 416, [2] с.: табл.; 21 см.;
26. 1928-29 წლის საბჭოთა არჩევნებისათვის: (ამხ. ფ. მახარაძის და ი. ვარძიელის სიტყვები საბჭოთა არჩევნების საკითხების გამო, ს. ს. ცაქ-ის მიერ მოწვეულ რესპუბლიკანურ თათბირზე) / სსსრ. - ტფ.: სრ. საქ. ც. ა. კ-ი, 1928 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 94 გვ.; 17სმ.;
27. ამხ. ფ. მახარაძის, მ. კახიანის და გ. ყურულიძის სიტყვები წარმოთქმული სას. სამ. და ტყის მუშათა კავშირის მე-7 ყრილობაზე. - ტფ.: სასოფ. მეურნ. და ტყის მუშათა კავშირის ც. გ., 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 21 გვ.; 18სმ.. - გაზეთ „მოჯამაგირის ხმა“-ს დამატება. - [რეპრესირებული გამოცემა];
28. სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია. - ტფ.: ახალი სოფელი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-5 სტ.). - 17, [1] გვ.; 15სმ. - (გლეხის ბიბლიოთეკა). - უთაფურცლო;
29. Советы и борьба за советскую власть в Грузии. 1917-1927 [1921] / Ф. И. Махарадзе. - Тифлис: Госиздат Грузии, [1928] (Тип. газ. „Заря Востока“). - 370 с.; 22см.;
30. Советы и борьба за советскую власть в Грузии. 1917-1921: Пер. с груз. / Ф. И. Махарадзе. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1928. - 264 с.; 22 см.;
31. დანიელ ქონქაძე და მისი დრო. - ტფ.: შრომა, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - IX, 138 გვ.; 18სმ.;
32. საქართველოს კომპარტიის (ბ) მორიგი ამოცანები. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
33. საქართველოს სახალხო მეურნეობა: (საქართველოს მთავრობის ანგარიში). - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 117, [3] გვ.; 23სმ. - დანართი: სრ. საქ. ც. ა. კ. დადგენილება ამხ. ფ. მახარაძის მოხსენების გამო;
34. საქართველოს სახალხო მეურნეობის განვითარების ხუთწლიანი გეგმა: მოხსენება, წაკითხული საქართველოს კომპარტიის (ბ) VI ყრილობაზე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 147, III, [1] გვ.; 18სმ. - დანართი: ყრილობის დადგენილება ხუთწლიანი გეგმის შესახებ (121-147 გვ.);
35. Проект[ы] тезисов тт. Филиппа Махарадзе и Левана Гогоберидзе к VI съезду Коммунистической партии (б) Грузии. - Тифлис, 1929 (Тип. „Заря Востока“). - 48 с.; 23 см.;
36. ეგნატე ნინოშვილის დრო, ცხოვრება და შემოქმედება: [მოხსენება წაკითხული რკინიგზელ მუშა-მოსამსახურეთა და მწერალთა გაერთიანებულ სხდომაზე 1930 წ. იანვრის 13-ს]. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 112 გვ.; 18სმ.;
37. საბჭოების ახალი ამოცანები: მოხსენება რესპუბლიკანურ თათბირზე 1930 წ. აპრილის 9. - ტფ.: [ცაქი], სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - 53, [2] გვ.: განცხ.; 18სმ.;
38. საკოლმეურნეო მოძრაობის დღევანდელი მდგომარეობა და პერსპექტივები საქართველოში: [მოხსენება საქ. კომპ. (ბ) მე-VII ყრილობაზე, 1930 წ. 3 ივნისს]. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (სახკომსაბჭოს სტ.). - 65 გვ.; 18სმ.;
39. საუბრები კახეთის გლეხებთან კოლექტივიზაციის საკითხებთან დაკავშირებით. - ტფ.: სახელგამი, 1930. - 48 გვ.; 18სმ.;
40. უდიდესი გარდატეხის ხანა სოფლის მეურნეობაში. - თბ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-5 სტ.). - 8 გვ.; 24სმ.. - (კოლექტივიზაციის ბიბლიოთეკა; №18);
41. Новые задачи советов: Докл. Ф. Махарадзе на Респ. совещ. о новых задачах Советов 19 апр. 1930 г. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1930 (1-я тип. гиз'а). - 54 с.; 18см.;
42. 1905 წელი ამიერ-კავკასიაში. - გამოც. II შესწორებული. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 394 გვ.; 23სმ.. - ყუაზე და ყდაზე: ავტორი და სათაური ოქროს ვარსყიანი ასოებით;
43. Очерки по истории рабочего и крестьянского движения в Грузии / Ф. Е. Махарадзе, Г.В. Хацапуридзе. - [Москва]: Журн.-газ. объединение, 1932 (тип. „Искра революции“). - 244 с.: с илл.; 21см.. - (Популярная иллюстрированная библиотека. Всемирная история / О-во историков-марксистов и Ин-т истории при Ком. акад. ЦИК СССР; Под общ. руководством М.Н. Покровского; Ред. колл.: П.О. Горин, Ф.Е. Махарадзе, М.Н. Покровский... [и др.]; № 15-16);
44. Грузия в XIX столетии: Краткий ист. очерк / Ф. И. Махарадзе; Ин-т Марксизма-Ленинизма при ЦИК ССР Грузии. - [Тифлис]: Зацкнига, 1933. - 104 с.; 21 см.;
45. ათი წელი ულენინოდ-სტალინის ხელმძღვანელობით. - ტფ.: პარტგამ-ბა, 1935 (პარტგამ-ბის 1-ლი სტ.). - 38 გვ.; 22სმ.;
46. Десять лет без Ленина, под руководством тов. Сталина / Ф. Махарадзе. - [Тифлис]: Грузпартиздат, 1935. - 32 с.; 20см.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. კაუცკი, კარლ. კარლ მარქსის ეკონომიური მოძღვრება: ავტორის და კ. მარქსის სურათებით, მათი მოკლე ბიოგრაფიებით / თარგმ. ფ. მახარაძის მიერ. მთარგმნელის წინასიტყვაობით და განმარტებით. - თფ.: ამხანაგ. „ალიონის“ გამოც. №3, 1911 (მსწრაფლმბეჭდავი თფილისის მეტეხის ციხისა). - XXXVI, 390 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 24სმ.; გამოცემა მეორე. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - II, 238, [1] გვ.; 21სმ.. - [ნიგნი პირველად ითარგმნა ქართულ ენაზე 1909 წ. და გამოიცა 1911 წ.];
2. მენშევიკური პარტიის დიქტატურა საქართველოში / თარგმ. რუს.. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1921 [კანზე: 1922]. - 136 გვ.

მისი წინასიტყვაობით და რედკოლეგობით გამოცემა:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. საქართველოს ბატონყმობის ფაქტიური მასალები: 1. მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში სამაზრო და საგუბერნიო არქივებიდან ამოღებული, 2. მომსწრე და თვითმნახველ პირთა ნაამბობი, 3. ხალხში ნაპოვნი საბუთებით აღ-

- ნუსხული, ზაქარია ჭიჭინაძის [და სხვათა] მიერ / მირ. ხუხუნაიშვილის რედაქტორობით. - ტ. 4-5-6. - ტფ.: მნიგნობარი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტამბა). - 504, [2] გვ.: სურ.; 23სმ. - წანართი: ა) „რედაქციისაგან“. ბ) „პატივცემულ მკითხველთა საყურადღებოდ“. რედაქცია. გ) შესავალის მაგიერ, მიხ. ხუხუნაიშვილისა. დ) რედაქციისაგან. ე) მეოთხე ტომში მოთავსებული პირვანდელი თავფურცლის აღდგენით „დანიელ ჭონქაძე და მისი დრო“ ფილიპე მახარაძისა. ქუთაისი, სტამბა ი. კლაძისა და ი. ხელაძის. 1904 წ. (7-104გვ.). ვ) პასუხი ქართველ თავადაზნაურებს (1906 წ.). ფ. მახარაძის წიგნის გამო. (107-116გვ.). ზ) დან. ჭონქაძის გარდაცვალებიდან 50 წელი. წერილი ზ. ჭ. (ზაქ. ჭიჭინაძისა) 1910 წ. თ) მასალები (125-256გვ.);
2. ცაგარელი, ვლ. სასოფლო-სამეურნეო კომუნები საქართველოში / ვლ. ცაგარელი; ფ. მახარაძის წინასიტყვაობით. - ტფ., 1927 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველობის სტ.). - 87 გვ.; 22სმ.. - დანართი: დადგენილება საკავშირო ცაკისა და სახკომსაბჭოსი კოლექტიურ მეურნეობათა შესახებ; იგივე რუსულ ენაზე: [Тифლის]: За книжка, 1927. - 69, [3] с.; 23 см.;
 3. Сельско-хозяйственные коммуны в Грузии / Вл. Цагарели; С предисл. Ф. Махарадзе. - [Тифлис]: „За книжка“, 1927 (Отд тип. ККА). - 69, [2] с.; 21см.;
 4. Дело о Максиме Горьком: Материалы Тифлисского губернского жандармского управления / С предисл. Ф. Махарадзе; С введением Б. Б. [Б. Бибилеишвили]. - Тифлис: Сахелгами, 1928 (6-я тип. полиграфтреста). - XIX, 51 с.: 17см.;
 5. სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 62 გვ.; 18 სმ.;
 6. ბრძოლა კლასიკოსებისათვის = Борьба за классиков / დიმიტრი ბენაშვილი, შალვა შავგულიძე, ფრიდონ ნაროუშვილი, პლატონ ქიქოძე; ფილიპე მახარაძის წინასიტყვაობით. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - XVIII, 118 გვ.; 18 სმ.. - თავფურცელი პარალელურად რუსულ-ქართულ ენებზე;
 7. Первобытное общество: сборник статей / под ред. Н. М. Маторина; редкол.: П. О. Горин, Ф. И. Махарадзе, М. И. Мебель... [и др.]. - [Москва]: Журн.-газ. объединение, 1932. - 255 с., включ. тит. л., 6 л. ил.: ил.; 21 см. - (Популярная иллюстрированная библиотека. Всемирная история/ О-во историков-марксистов при Ком. акад. ЦИК СССР. Под общ. руководством М. Н. Покровского);
 8. სულავა, ალექსანდრე. ფილიპე მახარაძე, როგორც ლიტერატურის კრიტიკოსი: [ნარკვევი]. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1933 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 65 გვ.; 14სმ.
- გამოქვეყნებულია:**
1. გაკვირით პასუხი // კვალი. - 1895. - №20. - გვ. 10-12; №21. - გვ. 8-11; №22. - გვ. 11-12; №23. - გვ. 11-13;
 2. კრიტიკული განხილვა: ჯანაშვილი, მ. გ. შოთა რუსთაველი. თბილისი. 1896 წ. IV+183-7 გვ. [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №20. - გვ. 349-352; №22. - გვ. 382-387; №26. - გვ. 464-467; №27. - გვ. 484-486;
 3. მეცნიერება გაკოტრდა, თუ მეტაფიზიკა? (ბრიუნეტის დაცვის გამო ჩვენში) // კვალი. - 1896. - №13. - გვ. 211-214; №14. - გვ. 232-235; №15. - გვ. 260-264;
 4. რუსეთის შინაგანი ქრონიკა // კვალი. - 1896. - №45. - გვ. 801-803; №47. - გვ. 836-838; №53. - გვ. 948-951;
 5. ფელეტონი // კვალი. - 1896. - №39. - გვ. 694-697;
 6. შენიშვნები // კვალი. - 1896. - №30. - გვ. 538-541;
 7. ეკონომიურ მიმოხილვის გამო // კვალი. - 1897. - №1. - გვ. 14-16;
 8. პროვინციის ვითარება: (დაკვირვებანი გურიის ცხოვრებიდან) // კვალი. - 1897. - №25. - გვ. 490-492; №26. - გვ. 500-503; №27. - გვ. 512-513; №28. - გვ. 532-535; №29. - გვ. 554-556;
 9. საიუბილეო ბროშურა (მცირე შენიშვნა ბ-ნ მე გახლავარის წიგნაკის გამო): (თ. ი. ჭავჭავაძე, ბიოგრაფიული და კრიტიკული ეტიუდი) // კვალი. - 1898. - №31. - გვ. 519-523;
 10. „ქართლის ცხოვრების“ გადმოცემა ქართული ენის შემოღების შესახებ: (ბ. მარროს საპოლემიკო წერილების გამო) // კვალი. - 1898. - №20. - გვ. 349-351; №22. - გვ. 381-383; №24. - გვ. 414-416;
 11. ჩვენი ეკონომიური მოძრაობა: 1. საგარეო აღებ-მიცემობა. 2. საშინაო აღებ-მიცემობა. 3. მრეწველობა // კვალი. - 1898. - №1. - გვ. 10-14; №2. - გვ. 25-28; №4. - გვ. 63-66;
 12. ლია წერილი ბ-ნ. ხისიტაშვილის მიმართ // ივერია. - 1899. - 28 აგვისტო. - №185. - გვ. 3-4;
 13. გიორგი წერეთელი, როგორც ისტორიკი და არქეოლოგი // კვალი. - 1900. - №3. - გვ. 46-48;
 14. ოზურგეთის ქალაქის თვითმართველობა (1896-1900) // კვალი. - 1900. - №33. - გვ. 517-519; №34. - გვ. 532-537; №35. - გვ. 548-552; №36. - გვ. 565-568; №38. - გვ. 597-600;
 15. ომი ჩინეთში // კვალი. - 1900. - №32. - გვ. 501-504;
 16. საქართველოს ეკონომიური მდგომარეობა მეცხრამეტე საუკუნეში // კვალი. - 1900. - №1. - გვ. 17-20; №8. - გვ. 123-128; №9. - გვ. 143-146; №12. - გვ. 192-195;
 17. საქართველოს შინაური ცხოვრება მეცხრამეტე საუკუნეში // კვალი. - 1900. - №2. - გვ. 30-31; №5. - გვ. 79-81;
 18. ცილის წამების თავის მართლება: (ლია წერილი ბ-ნ. თავდგირიძის მიმართ) // ივერია. - 1900. - 29 ნოემბერი. - №259. - გვ. 3; 30 ნოემბერი. - №260. - გვ. 2-3;
 19. ბანკების კრახები // კვალი. - 1901. - გვ. 657-659;
 20. გასული წელი // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 1-3;
 21. მაჩხანის დეპოს გამო // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 12 აპრილი. - №1433. - გვ. 3-4; 13 აპრილი. - №1434. - გვ. 4;
 22. მწერლობის განვითარება // კვალი. - 1901. - №3. - გვ. 50-52;
 23. საუბარი სხვადასხვა საგნებზე // კვალი. - 1901. - №26. - გვ. 625-627; №27. - გვ. 641-643; №30. - გვ. 689-691; №33. - გვ. 739; №34. - გვ. 753-756; №36. - გვ. 785-787; №37. - გვ. 801-803; №39. - გვ. 833-835; №41. - გვ. 866-868; №42. - გვ. 881-883; №43. - გვ. 897-899; №45. - გვ. 931-933; №46. - გვ. 945-947; №47. - გვ. 961-963; №48. - გვ. 979-980; №49.

51. - გვ. 1030-1032; 1902. - №7. - გვ. 109-111; №9. - გვ. 141-143; №10. - გვ. 160-163; №18. - გვ. 287-289; №19. - გვ. 303-305; №27. - გვ. 429-431; №28. - გვ. 445-446; №30. - გვ. 478-480;
24. ძველი ქართული მწერლობის გამო: ხახანაშვილი, ალ. *Очерки по истории грузинской словесности. Вып. III. Литература XIII-XVIII вв. Москва, 1901 г. [რეცენზია]* // კვალი. - 1901. - №24. - გვ. 603-605;
25. ნევი. მაჩხანის დეპო: თავმჯდომარე ფ. მახარაძე // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 15 თებერვალი. - №1382. - გვ. 3;
26. ჯორჯაძე, არჩილ. როდემდის? // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 25 დეკემბერი. - №1681. - გვ. 1-2;
27. აღდგომა // კვალი. - 1902. - №16. - გვ. 254-256;
28. დღევანდელი იუბილეს გამო // კვალი. - 1902. - №11. - გვ. 173-174. - თან ახლავს პორტრეტი;
29. ერთი მეტათ ახირებული გარემოების გამო // კვალი. - 1902. - №24. - გვ. 385;
30. ზოგიერთი კითხვები: მინათმფლობელობის შესახებ ჩვენში // კვალი. - 1902. - №20. - გვ. 319-320; №23. - გვ. 365-366; №24. - გვ. 381-383; №26. - გვ. 415-417; №32. - გვ. 509-511;
31. მცირე შენიშვნა // კვალი. - 1902. - №27. - გვ. 440;
32. პასუხათ ბ-ნ კალაშ // კვალი. - 1902. - №20. - გვ. 325-326;
33. ღია წერილი „ცნობის ფურცლის“ რედაქციისადმი // კვალი. - 1902. - №11. - გვ. 184;
34. შენიშვნა // კვალი. - 1902. - №29. - გვ. 471;
35. ჭიათურის ვითარება // კვალი. - 1903. - №16. - გვ. 243-245;
36. დანიელ ჭონქაძის გახსენების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 23 ივნისი. - №2533. - გვ. 2-3;
37. ალექსანდრე ნულუკიძის ხსოვნას // მოგზაური. - 1905. - №22. - გვ. 341-342;
38. გლეხ-კაცობის მოძრაობა ქართლში // მოგზაური. - 1905. - №9. - გვ. 117-118;
39. გურიის ვითარება // მოგზაური. - 1905. - №7. - გვ. 81-83;
40. დღევანდელი ვითარება // მოგზაური. - 1905. - №2. - გვ. 2-4; №16. - გვ. 245-246;
41. დღევანდელი მდგომარეობა // მოგზაური. - 1905. - №10. - გვ. 137-138;
42. ეროვნული ავტონომია და მუშათა კლასი // მოგზაური. - 1905. - №39. - გვ. 617-618;
43. ეროვნული განხეთქილება და საერთაშორისო პროლეტარიატი // მოგზაური. - 1905. - №38. - გვ. 601-602;
44. ვინ ესარჩლება სომხის პროლეტარიატს?: (პასუხი ბ-ნ იშხანიანს) // მოგზაური. - 1905. - №36. - გვ. 567-570;
45. ვის ატყუილებენ? // მოგზაური. - 1905. - №11. - გვ. 1-2;
46. თავის გამართლებაც ასეთი უნდა!: (პასუხათ თ-დი ილია ჭავჭავაძეს) // მოგზაური. - 1905. - №18. - გვ. 277-279; №19. - გვ. 301-303;
47. თანადროული კითხვები // მოგზაური. - 1905. - №3. - გვ. 17-19; №4. - გვ. 33-34; №5. - გვ. 49-51;
48. ისტორიული მატერიალიზმი // მოგზაური. - 1905. - №29. - გვ. 673-675; №31. - გვ. 705-707;
49. ისტორიული მატრაკეცები // მოგზაური. - 1905. - №34. - გვ. 525-526;
50. კიდევ ბაქოში მომხდარ ამბების გამო // მოგზაური. - 1905. - №6. - გვ. 65-67;
51. კიდევ ნაციონალიზმის შესახებ // მოგზაური. - 1905. - №12. - გვ. 187-188;
52. მცირე შენიშვნა (ბ-ნ ივ. რამიშვილის წერილების გამო) // მოგზაური. - 1905. - №24. - გვ. 383-384;
53. ნორვეგიის ავტონომია და სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია: პასუხი ბან. ივ. რამიშვილს // მოგზაური. - 1905. - №31. - გვ. 496-497;
54. პირდაპირობა და ორჭოფობა // მოგზაური. - 1905. - №40. - გვ. 629-632; №41. - გვ. 650-651;
55. რა გამოირკვა? // მოგზაური. - 1905. - №8. - გვ. 97-99;
56. რუსეთის რევოლუცია და 17 ოქტომბრის მანიფესტი // მოგზაური. - 1905. - №38. - გვ. 590-593;
57. საზოგადოებრივ ძალთა განწყობილება // მოგზაური. - 1905. - №21. - გვ. 325-326;
58. საკუთარი სახის დანახვა // მოგზაური. - 1905. - №35. - გვ. 550-552;
59. სომხების და თათრების ურთიერთობა ამიერ-კავკასიაში // მოგზაური. - 1905. - №33. - გვ. 517-518;
60. სომხის ბურჟუაზია და მისი დამცველები // მოგზაური. - 1905. - №35. - გვ. 541-542;
61. უცნაური ლოლიკა // მოგზაური. - 1905. - №36. - გვ. 557-558;
62. ღია წერილი ბ. ბ. ფ. გოგიჩაიშვილს და ვლ. დარჩიაშვილს // მოგზაური. - 1905. - №41. - გვ. 654-655;
63. შინაური მიმოხილვა // მოგზაური. - 1905. - №13. - გვ. 200-202;
64. წარმომადგენლობითი მართვა-გამგეობა // მოგზაური. - 1905. - №13. - გვ. 193-195;
65. ხალხი და მუშათა კლასი // მოგზაური. - 1905. - №32. - გვ. 505-508;
66. ალექსანდრე ნულუკიძის გარდაცვალების წლის თავი // ლამპარი. - 1906. - 11 ივნისი. - №39. - გვ. 1;
67. ბნელეთის სამეფოდან // სიტყვა. - 1906. - №9. - გვ. 11-14;
68. ბნელეთის სამეფოს ცხოვრებიდან // სიტყვა. - 1906. - №1. - გვ. 11-13;
69. თბილისის სასულიერო სემინარია და ჩვენებური სოციალდემოკრატია: (თბილის-ქუთაისის არჩევნების გამო) // სიტყვა. - 1906. - №1. - გვ. 7-9;
70. მთავრობის ლოლიკა და ისტორიის ლოლიკა: [მთავრობის ზომები გაფიცვის წინააღმდეგ] // სხივი. - 1906. - 1 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
71. მთავრობის საქმიანობა და ხალხის ინტერესები // განთიადი. - 1906. - 7 მარტი. - №2. - გვ. 1;
72. პოლიტიკური ბრძოლა და კლასობრივი ინტერესები // განთიადი. - 1906. - 10 მარტი. - №5. - გვ. 1;
73. რა აკლია თანამედროვე რევოლუციონურ მოძღვრებას // სიტყვა. - 1906. - №3. - გვ. 3-6;
74. საფრანგეთის სამღვდლოება რევოლუციის დროს // სიტყვა. - 1906. - №13-14. - გვ. 5-8;

75. სომხებისა და თათრების დელეგატების თათბირი // განთიადი. - 1906. - 8 მარტი. - №3. - გვ. 1;
76. სოციალიზმი და სოციალისტები // სიტყვა. - 1906. - №5. - გვ. 11-15;
77. სოციალიზმი და ქრისტიანობა // სიტყვა. - 1906. - №9. - გვ. 3-6;
78. უკან ვიხვეთ თუ წინ მივდივართ? // განთიადი. - 1906. - 5 მარტი. - №1. - გვ. 1;
79. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: რეცენზია ნიგნზე: ჯავახიშვილი, ივანე. „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“. 1907 წ. გვ. 110 // ცისკარი. - 1907. - №5. - გვ. 8-10; №6. - გვ. 11-13;
80. მ.ხ. ნება მიბოძეთ თქვენი გაზეთის საშუალებით... // ისარი. - 1907. - 6 ივლისი. - №145. - გვ. 3-4;
81. პასუხად ბ. ვ. დუნდუას // ისარი. - 1907. - 28 ივნისი. - №139. - გვ. 3;
82. ლია წერილი ვაზ. „ნიშადურის“ რედაქტორს ვალ. გუნიას // ჩვენი გზა. - 1907. - 25 სექტემბერი. - №17. - გვ. 3;
83. შენიშვნები I.: (ბუმბერაზათ მოჩვენებული ლილიპუტი) // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №1. - გვ. 12-16;
84. შენიშვნები II.: მონობის აპოლოგია // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №5. - გვ. 1-4; გაგრძ. იხ.: შრომა. - 1908. - №1. - გვ. 1-4;
85. შენიშვნები III.: მონობის აპოლოგია. (გაგარძელება) // შრომა. - 1908. - №2. - გვ. 1-4;
86. შენიშვნები IV.: მონობის აპოლოგია. (გაგარძელება) // შრომა. - 1908. - №3. - გვ. 1-5;
87. ზოგიერთების საყურადღებოთ // მომავალი. - 1909. - 29 დეკემბერი. - №101. - გვ. 3;
88. წერილი რედაქციის მიმართ // ჩანგი. - 1909. - 28 ივნისი. - №7. - გვ. 4;
89. თავისი სახე დაგვანახვეს! // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 30 აპრილი. - №23. - გვ. 1-2; №24. - გვ. 2-3;
90. ნავთის მრეწველობა და თანამედროვე წარმოების სისტემა // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №3-13. - გვ. 1-3; №4-14. - გვ. 5-6;
91. შინაური უთანხმოება // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №3-13. - გვ. 5-6; №7-17, გვ. 5-7; №8-18, გვ. 7-10;
92. ჩვენი ძირითადი დებულება // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №2-12. - გვ. 1-3;
93. აგრარული საკითხი მმართველი პარტიის სიეზდზე: [ხელმოწერილია] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 27 ივნისი. - №9. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1930. - ტ. VII. - გვ. 77-78;
94. არამკითხველ ჩირისუფლები: [ხელმოწერილი] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 12 ივნისი. - გვ. 9. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 142-143;
95. დაუვიწყარ საშა წულუკიძის ხსოვნას // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 20 ივნისი. - №3. - გვ. 1;
96. ნაციონალური საკითხი და მენშევიკები: [ხელმოწერილი] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 26 ივნისი. - №8. - გვ. 1;
97. პროლეტარული სახელმწიფო ანუ საბჭოების სისტემა. პარლამენტარიზმი და საბჭოების სისტემა // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 11 ივნისი. - №8. - გვ. 1; 12 ივნისი. - №9. - გვ. 2-3; 13 ივნისი. - №10. - გვ. 2; 25 ივნისი. - №17. - გვ. 2-3; 27 ივნისი. - №19. - გვ. 2;
98. საზავო ხელშეკრულება საბჭოთა რუსეთსა და საქართველოს შორის: [ხელმოწერილი] // კომუნისტი. - 1920. - 8 ივნისი. - №5. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 139-141;
99. სიტყვა რუსეთის საბჭოთა წარმომადგენლის - ს. მ. კიროვის ჩამოსვლის დღეს თბილისში 1920 წლის 20 ივნისს: [მოკლე შინაარსი] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 22 ივნისი. - №4;
100. ფედერალისტები ახმაურდნენ: [იდეური ბრძოლა ბოლშევიკების წინააღმდეგ]: [ხელმოწერილი] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 18 ივნისი. - №1. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული. - ტ. IV. - გვ. 149-151;
101. ყველას გასაგონად: [სამხრეთ ოსეთის აჯანყების შესახებ]: [მონინავე სტატია]: [ხელმოწერილი] // კომუნისტი. - 1920. - 13 ივნისი. - №10. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 145-148;
102. აგრარული რეფორმის შესახებ: [საუბარი] // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - №16. - გვ. 1-2;
103. ამხანაგ მახარაძის სიტყვა ნაძალადევის სახალხო სახლში 13 მარტს // კომუნისტი. - 1921. - 16 მარტი. - №12. - გვ. 2; 17 მარტი. - №13. - გვ. 2;
104. აფხაზეთის კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს და რეკომს: [წყალდიდობისაგან დაზარალებული რაჭის მაზრის გლეხობის ნაწილის აფხაზეთში გადასახლებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1921. - 20 ნოემბერი. - №216;
105. აფხაზეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტს და რევოლუციურ კომიტეტს: [მიმართვა რაჭველი გლეხობის დასახლებისათვის აფხაზეთის თავისუფალ მიწებზე] // კომუნისტი. - 1921. - 20 ნოემბერი. - №216. - გვ. 1;
106. აჭარის განთავისუფლება: [დეპუტა საქართველოს რეკომის თავმჯდომარისაგან] // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - №16. - გვ. 1;
107. ბათომი, სამხედრო რევოლუციონურ კომიტეტს: გადმოცემულია თბილისიდან 20 მარტს: [მილოცვა ბათუმის პროლეტარიატს და აჭარის მშრომელებს, აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების გამო] // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - № 16. - იგივე: უწყებები ბათუმის საოლქო რეკომისა, 1921. - №5. - 25 მარტი;
108. ერთი დღე საბჭოთა ფოთში: [შთაბეჭდილებანი] // კომუნისტი. - 1921. - 2 აგვისტო. - №124. - გვ. 1;
109. ილიკო მგელაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1921. - 8 სექტემბერი. - №155. - გვ. 1;
110. კიდევ პარტიის განმედილსათვის // კომუნისტი. - 1921. - 28 სექტემბერი. - №171. - გვ. 1;
111. მეტი ყურადღება პროვინციას // კომუნისტი. - 1921. - 13 ოქტომბერი. - №184. - გვ. 1; 15 ოქტომბერი. - №186. - გვ. 1;
112. მინამოქმედების სახალხო კომისარიატის მოკლე მიმოხილვა: [მარტი-ნოემბერი] // კომუნისტი. - 1921. - 7 ნოემბერი. - №205. - გვ. 3-4;
113. მინამოქმედების სახალხო კომისარიატის მუშაობა და მისი პერსპექტივები: [მოხსენება] //

- უნყეები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №2. - გვ. 19-20;
114. მინის რეფორმის პრაქტიკული მხარე ანუ მისი გატარება ცხოვრებაში: [ამხანაგ სანაძის წერილის გამო]: [გაზ. "კომუნისტი", 1921, №158] // კომუნისტი. - 1921. - 18 სექტემბერი. - №164. - გვ. 1;
115. მინის საკითხი საქართველოში და მისი გადაჭრა // უნყეები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №5. - გვ. 7-9;
116. მინის საკითხის გადაჭრა // კომუნისტი. - 1921. - 9 აპრილი. - №31. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1930. - ტ. VII. - გვ. 93-94;
117. მოლაპარაკება: [საქართველოს რევკომის თავმჯდომარის ფ. მახარაძესა და მენშევიკური მთავრობის ყოფილი თავმჯდომარის მოადგილის გ. ლორთქიფანიძეს შორის რადიოთი საომარი მოქმედების შეწყვეტის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1921. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 2;
118. მოსკოვი-კრემლი: [ლენინისა და სტალინის სახელზე დეპეშა გაგზავნილი საქართველოდან; მენშევიკების მიერ თაბუკაშვილისა და სხვების დახვრეტის შესახებ] / ფილიპე მახარაძე, სერგო ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1921. - 10 აპრილი. - №32. - გვ. 3;
119. მოწოდება საქართველოს რევოლუციური კომიტეტისა ყველა ქვეყნის მშრომელთა მიმართ: [წინ აღუდგენენ საერთაშორისო იმპერიალიზმის ცილისმნამებლურ განცხადებებს წარმოადგინონ საქართველოს რევოლუციური გადატრიალება დაპყრობად და ხელახლა დაიმონონ განთავისუფლებული მშრომელები] // კომუნისტი. - 1921. - 12 აპრილი. - №33. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: რევოლუციური კომიტეტის წევრები: ფ. მახარაძე, მ. ორახელაშვილი და სხვ.;
120. ნავთის მრეწველობა საბჭოთა საქართველოში // კომუნისტი. - 1921. - 6 ივლისი. - №101. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1931. - ტ. III. - გვ. 90-91;
121. ნატურალური გადასახადი და გლეხობა // კომუნისტი. - 1921. - 6 ოქტომბერი. - №178. - გვ. 1;
122. ოთხი წლის წინათ: [მოგონებანი] // კომუნისტი. - 1921. - 12 მარტი. - №10. - გვ. 2;
123. ოქტომბრის რევოლუცია: [მეთხვე წლისთავი] // კომუნისტი. - 1921. - 7 ნოემბერი. - №205. - გვ. 2-3;
124. პარტია და საბჭოთა ხელისუფლება: (თეზისები და დებულებანი) // უნყეები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №2. - გვ. 21-24;
125. პარტიის განმენდა-გადასინჯვა გრძელდება // კომუნისტი. - 1921. - 18 ოქტომბერი. - №188. - გვ. 1;
126. პარტიის განმენდა // კომუნისტი. - 1921. - 21 სექტემბერი. - №166. - გვ. 1;
127. რაზე უნდა ვწერდეთ! // კომუნისტი. - 1921. - 1 ივლისი. - №97. - გვ. 1;
128. რისთვის გაიქცენენ! მენშევიკური მთავრობის ემიგრაციაში წასვლის შესახებ // კომუნისტი. - 1921. - 26 მარტი. - №20. - გვ. 1. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 218-220;
129. რისთვის შემოვიდა ჩვენში წითელი არმია: სიტყვა წარმოთქმული ნაძალადევის სახალხო სახლში 13 მარტს // კომუნისტი. - 1921. - 16 მარტი. - №12. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 211-217;
130. საბჭოთა რესპუბლიკების ურთიერთობა // კომუნისტი. - 1921. - 8 ივლისი. - №103. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 221-223;
131. საბჭოთა ხელისუფლება სოფლად // კომუნისტი. - 1921. - 17 ივლისი. - №111. - გვ. 1;
132. საბჭოთა ხელისუფლების სიძნელე // კომუნისტი. - 1921. - 19 ივლისი. - №112. - გვ. 1; №114. - გვ. 1; 22 ივლისი. - №115. - გვ. 1;
133. საერთაშორისო პროლეტარული რევოლუცია და მისი გამცემლები // კომუნისტი. - 1921. - 1 მაისი. - №49. - გვ. 2;
134. საით მიდიან?: [ევროპის იმპერიალიზმთან და თეთრგვარდიელებთან ემიგრანტ მენშევიკების ერთიანი ფრონტის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 25 სექტემბერი. - №169. - გვ. 1;
135. სალამი წითელ ლაშქარს: [მიმართვა] // კომუნისტი. - 1921. - 7 მაისი. - №53;
136. სამარცხვინო ბოლო სამარცხვინო მთავრობისა // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - №16. - გვ. 2;
137. სარწყავი არხები // კომუნისტი. - 1921. - 3 ივლისი. - №99. - გვ. 1;
138. საუბარი ამხანაგ ფ. მახარაძესთან: [საქართველოს სახალხო მეურნეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - № 16;
139. საქართველოს გლეხკაცობის და ყველა მშრომელთა საყურადღებოდ: [მოწოდება მშვიდობიანი შრომისაკენ არ აპყენენ მენშევიკური პარტიის მიერ მოწყობილ ცილისმნამებას] // კომუნისტი. - 1921. - 3 აპრილი. - №27. - გვ. 1;
140. საქართველოს კომუნისტური პარტიის მორიგი ამოცანების შესახებ: მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის თბილისის ორგანიზაციის პირველ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1921. - 12 ივნისი. - №82. - გვ. 1; 14 ივნისი. - №83. - გვ. 1; 15 ივნისი. - №84. - გვ. 1;
141. საქართველოს პროფსაბჭოს გაფართოებული პლენუმი პროფკავშირთა ცენტრალურ გამგეობასა და საფაბრიკო-საქარხნო და ადგილობრივი კომიტეტებთან ერთად // კომუნისტი. - 1921. - 9 ნოემბერი. - №206. - გვ. 1, 2;
142. საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარის დეპეშა // კომუნისტი. - 1921. - 27 მარტი. - №21. - გვ. 1;
143. საქართველოს საბჭოთა მთავრობის კანონები მინის შესახებ // კომუნისტი. - 1921. - 7 აგვისტო. - №129. - გვ. 1;
144. [სიტყვა ბაქოს კომუნარების პატივსაცემად მონყობილ სამოქალაქო პანაშვიდზე 1921 წლის 20 სექტემბერს] // კომუნისტი. - 1921. - 29 სექტემბერი. - №172;
9146. [შესავალი სიტყვა საქართველოს კპ(ბ) პირველი ყრილობი გახსნისას 1922 წლის 23 იანვარს] // კომუნისტი. - 1921. - 26 იანვარი. - №20;
147. წერილები მოსკოვიდან // კომუნისტი. - 1921. - 25 დეკემბერი. - №246. - გვ. 1; 28 დეკემბერი. - №248. - გვ.: 2-4;

148. ხაშურის „სახალხო“ მოსამართლე კიკნაძე კონტრე-ოლიუციონერის როლში // კომუნისტი. - 1921. - 30 ივლისი. - №122. - გვ. 1;
149. Беседа с товарищем Ф. Махарадзе // Правда Грузии. - 1921. - 23 марта. - №18. - С.2;
150. Земельная политика в Советской Грузии // Правда Грузии. - 1921. - 22 декабря. - № 244. - С.2-3;
151. Комитеты беднейших крестьян в Аджарии // Правда Грузии. - 1921. - 25 октября. - № 195. - С.1;
152. Краткий обзор деятельности Наркомзема: Март-ноябрь // Правда Грузии. - 1921. - 7 ноября. - № 206. - С.2;
153. К сведению крестьян и всех трудящихся: О клевете меньшевиков на советскую власть // Правда Грузии. - 1921. - 5 апреля. - № 29. - С.1;
154. Нефтяная промышленность в Советской Грузии // Правда Грузии. - 1921. - 9 июля. - № 105. - С.1;
155. Оросительные каналы: [Ирригация] // Правда Грузии. - 1921. - 12 июля. - № 107. - С.1;
156. О чем мы должны писать // Правда Грузии. - 1921. - 5 июля. - № 101. - С.1;
157. Очистка и проверка партии продолжается // Правда Грузии. - 1921. - 21 октября. - № 192. - С.1;
158. Партия и Советская власть // Правда Грузии. - 1921. - 21 июля. - № 115. - С. 2;
159. ПисьмоЦентральномуКомитетуиРеволюционному Комитету Абхазии // Правда Грузии. - 1921. - 17 ноября. - № 214. - С.1;
160. Речь на гражданской панихиде по Бакинским коммунистам // Правда Грузии. - 1921. - 24 сентября. - № 169. - С.3;
161. Речь на первомайском митинге на Эриванской площади 1 мая 1921 г // Правда Грузии. - 1921. - 4 мая. - № 51. - С.2;
162. Речь [на праздновании дня Парижской коммуны] // Правда Грузии. - 1921. - 23 марта. - № 18. - С.3;
163. Речь на расширенном пленуме совпрофа Грузии совместно с центральным правлением профсоюзов и фабрик, заводов и местромами // Правда Грузии. - 1921. - 5 ноября. - № 205. - С.2;
164. Решение земельного вопроса // Правда Грузии. - Тбилиси, 1921. - 10 апреля. - № 33. - С.1;
165. ამიერ-კავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაცია: [ამხანაგ ფ. მახარაძის მოხსენება] ამიერკავკასიის რესპუბლიკების კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1922. - 14 მარტი. - №58. - გვ. 2;
166. ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაცია: [მოხსენება ნაკითხული ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების კონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 14 მარტი. - №58. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 232-239;
167. ამხანაგი ლაზარე კანდელაკი: [გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 17 სექტემბერი. - №213. - გვ. 1;
168. ამხანაგი ფ. მახარაძე ცილისმწამებელ მენშევიკების წინააღმდეგ: [მენშევიკების არალეგალურ გამოცემაში ფ. მახარაძის სახელით ყალბი დოკუმენტის გამოქვეყნების გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 7;
169. გენუის კონფერენცია და საბჭოთა ფედერაცია: ვერსალიდან კანადამდე // კომუნისტი. - 1922. - №1. - გვ. 10-16; №2-3. - გვ. 13-23;
170. დამშეულთათვის დახმარებაზე: [საქართველოში: მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1922. - 22 მარტი. - №64. - გვ. 1;
171. დუშეთის აჯანყების ოთხი წლისთავი // კომუნისტი. - 1922. - 13 ივნისი. - №131. - გვ. 1-2;
172. ზაქარია ჩოდრიშვილი: [მებრძოლ-მონამის ხსოვნას] // კომუნისტი. - 1922. - 19 აპრილი. - №85. - გვ. 1;
173. თესვის კამპანია და გლეხი დედაკაცი // კომუნისტი: საქართველოს მუშა-ქალთა ფურცელი №9. - 1922. - 11 აპრილი. - №80. - გვ. 4;
174. კიდევ ბედავენ ლაპარაკს გლეხკაცობაზე?: [საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ გამოშვებულ ფურცლებზე დაბეჭდილ სტატიათა გამო: ხალხი თუ მოსკოვის აგენტები; ძირს მიწის ახალი კანონი] // კომუნისტი. - 1922. - 26 ივლისი. - №169. - გვ. 2;
175. მენშევიკების ოინები გენუის კონფერენციაზე: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1922. - 3 ივნისი. - №124. - გვ. 1;
176. მენშევიკების ჭორები საზღვარგარეთ და საბჭოთა საქართველოს სინამდვილე // კომუნისტი. - 1922. - 24 მაისი. - №116. - გვ. 1; 27 მაისი. - №118. - გვ. 1; 4 ივნისი. - №122. - გვ. 1; 11 ივნისი. - №130. - გვ. 1; 27 ივნისი. - №143. - გვ. 2;
177. მიმართვა საქართველოს დამშეულთა მთავარი კომიტეტისა აფხაზეთის სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის მოქალაქეთადმი // კომუნისტი. - 1922. - 30 მარტი. - №71; 16 ივლისი. - №161. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 240-248;
178. [მოხსენება სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მეორე სესიაზე 1922 წლის 3 ოქტომბერს] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ოქტომბერი. - №230;
179. მოხსენება შიმშილობის შესახებ: [სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის საგანგებო სესიაზე 1922 წლის 15 აპრილს] // კომუნისტი. - 1922. - 15 ივნისი. - №133;
180. მუშათა კლასის გაერთიანებული ფრონტი და ქართველი მენშევიკების ცენტრალური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1922. - 26 აპრილი. - №91. - გვ. 1;
181. მუშათა კლასის საერთაშორისო დღესასწაული: [პირველი მაისი]: [მონინავე] // ახალი კომუნისტი. - 1922. - 1 მაისი. - № 95. - გვ. 1;
182. ნატანებ-ოზურგეთის რკინი გზის გაყვანა უკვე უზრუნველყოფილია // კომუნისტი. - 1922. - 9 ივნისი. - №128;
183. პარტიულ და სახელმწიფოებრივ მუშაობაში ახალი ხანის დასაწყისი: პარტიული კონფერენციის გამო // კომუნისტი. - 1922. - 30 ივნისი. - №146;
184. პარტიული და სახელმწიფოებრივი ახალი ხანის დასაწყისი: [პარტიული კონფერენციის გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 30 ივნისი. - №146. - გვ. 1;

185. პატრიარქ ამბროსის მღვდელმთავრული ქორიკანობა: [საბჭოთა საქართველოს წინააღმდეგ გენუის კონფერენციისადმი მოწოდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ივნისი. - №126. - გვ. 1;
186. რას თხოულობენ?: [საქართველოს ანტისაბჭოთა პარტიების მიერ გამოშვებულ მოწოდებაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 31 მაისი. - №121. - გვ. 1;
187. რევოლუციონერის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1922. - 18 ივლისი. - №162. - გვ. 1;
188. საადგილმამულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა: [მოხსენება საქართველოს საბჭოთა პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - მარტი. - №65. - გვ. 2-3;
189. საადგილმამულო პოლიტიკა და სასოფლო მეურნეობა საბჭოთა საქართველოში: თეზისები ფ. მახარაძის მოხსენებიდან // კომუნისტი. - 1922. - 31 იანვარი. - №23. - გვ. 2-4;
190. საადგილ-მამულო პოლიტიკა და სასოფლო-მეურნეობა საქართველოში: [მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 4 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-2;
191. საადგილმამულო პოლიტიკა საბჭოთა საქართველოში: [მინის ნაციონალიზაციისა და სოფლის მეურნეობის აღმავლობისათვის] // კომუნისტი. - 1922. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 2-3;
192. საკმარისია გაკვეთილად თუ არა?: [კონტრრევოლუციონერების გამოსვლებზე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში] // კომუნისტი. - 1922. - 30 მაისი. - №120. - გვ. 1. - შეცდომების გასწორება იხ. გაზეთში „კომუნისტი“, 1922 წ. №121, გვ. 3;
193. სატყეო მეურნეობა ჩვენში // კომუნისტი. - 1922. - 26 სექტემბერი. - №220. - გვ. 1;
194. საქართველოს საბჭოების პირველი ყრილობა და მისი მნიშვნელობა // კომუნისტი. - 1922. - 25 თებერვალი. - №45. - გვ. 2;
195. საქართველოს საერთაშორისო და შინაური მდგომარეობა: [მოხსენება საქართველოს მუშათა და გლეხთა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს პირველ ყრილობაზე 1922 წლის 26 თებერვალს] // კომუნისტი. - 1922. - 1 მარტი. - №47;
196. საქართველოს ხალხის არამკითხველ აპეკუნები // კომუნისტი. - 1922. - 14 თებერვალი. - №36. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1924. - ტ. IV. - გვ. 224-231;
197. სილიბსტრო ჯიბლაძის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1922. - 21 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
198. [სიტყვა 26 კომისრის ხსოვნისადმი მიძღვნილ სამოქალაქო პანაშვიდზე 1922 წლის 20 სექტემბერს] // კომუნისტი. - 1922. - 22 სექტემბერი. - №217;
199. [სიტყვა ამხანაგ კამოს დაკრძალვაზე 1922 წლის 18 ივლისს] // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164;
200. [სიტყვა თბილისის მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს პირველ ყრილობაზე 1922 წლის 3 ივლისს] // კომუნისტი. - 1922. - 5 ივლისი. - №150;
201. სიტყვა საერთაშორისო მდგომარეობის შესახებ: [სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის საგანგებო სესიაზე 1922 წლის 14 აპრილს] // კომუნისტი. - 1922. - 16 მაისი. - №109;
202. [სიტყვა სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასკომის პირველ სხდომაზე 1922 წლის 7 მარტს] // კომუნისტი. - 1922. - 10 მარტი. - №55;
203. [სიტყვები სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მეორე სესიაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 10, 21 ოქტომბერი. - №232, 242;
204. უკანასკნელი წყალიდობა ოზურგეთის მაზრაში // კომუნისტი. - 1922. - 21 სექტემბერი. - №216. - გვ. 1;
205. ფილიპე მახარაძის წერილი ვასო აბაშიძისადმი: საქართველოს ხელოვნების საუკეთესო წარმომადგენელს, ჩვენი კულტურის სასიქადულო მოამაგეს, ვასო აბაშიძეს: ძვირფასო ძმავ ვასო! [ციტატა მისალმებიდან 50 წლის იუბილესთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1922. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 1;
206. ქართველი ხალხის არამკითხველ აპეკუნები: [ემიგრანტ მენშევიკების მოქმედების შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 14 თებერვალი. - №35. - გვ. 1; 15 თებერვალი. - №36. - გვ. 1;
207. [შესავალი სიტყვა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების პირველი კონფერენციის გახსნისას 1922 წლის 11 მარტს] // კომუნისტი. - 1922. - 11 მარტი. - №58;
208. [შესავალი სიტყვა საქართველოს სსრ მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს პირველი ყრილობის გახსნისას 1922 წლის 25 თებერვალს] // კომუნისტი. - 1922. - 28 თებერვალი. - №46;
209. შესავალი სიტყვა სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მეორე სესიის გახსნისას 1922 წლის 2 ოქტომბერს // კომუნისტი. - 1922. - 6 ოქტომბერი. - №229;
210. შიმშილობა რუსეთში და ჩვენი მოვალეობა: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1922. - 15 იანვარი. - №12. - გვ. 1;
211. ჩვენი საადგილმამულოს პოლიტიკა და სოფლის მეურნეობა: [მოხსენება საქართველოს მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 23 მარტი. - №65. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1930. - ტ. VII. - გვ. 147-163;
212. წერილები მოსკოვიდან: წერილი მესამე: საბჭოთა ხელისუფლების და კომუნისტური პარტიის მუშაობა // კომუნისტი. - 1922. - 13 იანვარი. - №10. - გვ. 2-3;
213. წრეგადასული ერთგულება: [გაზეთ „პრავდა გრუზიის“ N382-ში დაბეჭდილი ბ. ა. ს წერილის „სამართლისა და სასამართლოს გაერთიანება“ გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 16 ივლისი. - №161. - გვ. 2;
214. გამოფხიზლება: მენშევიკური პარტიის დაშლა-დარღვევის გამო // კომუნისტი. - 1923. - 1 აგვისტო. - №175. - გვ. 2-3; 2 აგვისტო. - №176. - გვ. 2;
215. გაუგებრობა თუ რა // მუშა. - 1923. - 18 იანვარი. - №49. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1930. - ტ. VII. - გვ. 164-174;
216. გზატკეცილის გაყვანა ზემო სვანეთში: სვანების დელეგაციის ჩამოსვლის გამო თბილისში // კომუ-

- ნისტი. - 1923. - 30 დეკემბერი. - №300. - გვ. 1. - იგ-ივე: თხზულებათა კრებული, 1931. - ტ. VIII. - გვ. 124-127;
217. გლუხეცაძის მდგომარეობის შესახებ ამიერკავკასიაში: („პროლეტარიატის ბრძოლა,“ 1904, № 7) // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №2. - გვ. 227-238;
218. დაუვინყარ კამოს ხსოვნას: გარდაცვალების ერთი წლისთავზე // კომუნისტი. - 1923. - 17 ივლისი. - №162. - გვ. 1;
219. ეროვნული საკითი უნდა გადაწყდეს ამხანაგ ლენინის პროგრამის მიხედვით // კომუნისტი. - 1923. - 27 აპრილი. - №94;
220. იდეოლოგიური ფრონტი // კომუნიზმის დროშა. - 1923. - №4-5. - გვ. 3-25;
221. იშვიათი საზოგადო მოღვაწე: [ილიკო ნაკაშიძის ხსოვნას] // კომუნისტი. - 1923. - 30 მაისი. - №121. - გვ. 1;
222. კომუნისტური პარტიის ისტორიისათვის ამიერკავკასიაში პირადი მოგონებანი: კომუნისტური პარტიის არსებობისა და ბრძოლის 25 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1923. - 14 მარტი. - №57. - გვ. 2-6;
223. კომუნისტური პარტიის ისტორიისათვის ამიერკავკასიაში // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №2. - გვ. 40-68. - იგივე: თხზულებათა კრებული / ფ. მახარაძე. - 1924. - ტ. 1. - გვ. 77-109;
224. მეთორმეტე პარტიული ყრილობა // კომუნიზმის დროშა. - 1923. - 25 მაისი. - №8-9. - გვ. 7-22;
225. მემარცხენე სოც-ფედერალისტები // კომუნისტი. - 1923. - 6 დეკემბერი. - №639;
226. მოხსენება თანამედროვე მომენტზე: [მეცხვარეთა ყრილობაზე ქვემო მაჩხაანში 1923 წლის ნოემბერს] // კომუნისტი. - 1923. - 29 ნოემბერი. - №275;
227. მოხსენება მესამე კომუნისტური ინტერნაციონალის მეორე მსოფლიო კონგრესზე // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №4. - გვ. 238-253. - იგივე: თხზულებათა კრებული / ფ. მახარაძე. - 1924. - ტ. 4. - გვ. 176-187;
228. ნაციონალური საკითხი // კომუნიზმის დროშა. - 1923. - №46-47. - გვ. 3-11;
229. პარტიის ამოცანების შესახებ: გამოცხადებული ამხანაგ ზინოვიევის წერილზე „პარტიის ახალი ამოცანები // კომუნისტი. - 1923. - 27 ნოემბერი. - №273. - გვ. 1;
230. როგორ გავხდით მარქსისტი: (მოგონებანი) // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №2. - გვ. 75-106;
231. სიტყვა თქმული „რევოლუციონურ მოგონებათა“ საღამოზე: [სტენოგრაფიული ანგარიშებიდან] // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №1. - გვ. 83-93. - იგივე: თხზულებათა კრებული / ფ. მახარაძე. - 1924. - ტ. 1. - გვ. 67-76;
232. სოფლის გასაჭირის შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 21 ოქტომბერი. - №242. - გვ. 2, 3;
233. ჩათახის ზეიმი: [სიტყვები წარმოთქმული ქარხნის გახსნის გამო] / მ. ცხაკაია, ს. ორჯონიკიძე, ფ. მახარაძე // კომუნისტი. - 1923. - 22 მაისი. - №114. - გვ. 2;
234. ჩემი მოკლე ავტობიოგრაფია // რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - №5. - გვ. 205-227;
235. ჩვენი ეკონომიური აღმშენებლობა: [წერილები გატანებ-ოზურგეთის რკინიგზის გახსნის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 25 დეკემბერი. - №297. - გვ. 3. - წერილებს შორის: ხალხის ერთი დიდი ნატვრის განხორციელება / ფილიპე მახარაძე;
236. ხალხის ერთი დიდი ნატვრის განხორციელება: [ოზურგეთის რკინიგზის გახსნის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 25 დეკემბერი. - №297. - იგივე: თხზულებათა კრებული, 1931. - ტ. VIII. - გვ. 122-123;
237. 1905 წელი საქართველოში: [ფილიპე მახარაძის მოხსენება განათლების მუშაკთა სახლში] // კომუნისტი. - 1924. - 24 იანვარი. - №19. - გვ. 4;
238. აზერბაიჯანის კომუნისტური პარტიის ბაქოს ორგანიზაციის 25 წლის არსებობის გამო // კომუნისტი. - 1924. - 27 აპრილი. - №96. - გვ. 2-5;
239. ამხანაგ კამოს ხსოვნას: [მეორე წლისთავი გარდაცვალების შემდეგ] // კომუნისტი. - 1924. - 16 ივლისი. - №159. - გვ. 3;
240. ახალგაზრდობის შესახებ: [ნეპისა და სამხედრო კომუნიზმის დროს] // კომუნისტი. - 1924. - 10 ივლისი. - №155. - გვ. 1;
241. გაზეთის გაუმჯობესების პირობები: [პრესის დღის გამო]: [ქართული გაზეთების ნაკლოვანებების, განსაკუთრებით გაზეთ „კომუნისტის“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 5 მაისი. - №100. - გვ. 3-4;
242. დიდი საზეიმო დღე ქუთაისში: (სარწყავი არხის „მაშველის“ გახსნა) // კომუნისტი. - 1924. - 20 ივლისი. - №163. - გვ. 2;
243. დისკუსია პარტიაში ახალი კურსის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 17 იანვარი. - №14. - გვ. 3-4;
244. ერთი გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად: [მინისმზომელთა ხელფასის მოგვარების საკითხი] // კომუნისტი. - 1924. - 29 ივნისი. - №147. - გვ. 1;
245. ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის გარდაცვალება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 23 იანვარი. - გვ. 3-4. - წერილებს შორის: ვინ იყო იგი / ფ. მახარაძე;
246. თალაკვაძეს: [პირველი რევოლუციის 20 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1924. - 13 ივლისი. - №158. - გვ. 12;
247. კაცობრიობის უდიდესი მასწავლებელი: [ლენინის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
248. კომპარტიის მუშაობა სოფლად: ამხანაგ ფ. მახარაძის თეზისების პროექტი: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის მეამე ყრილობისათვის] // კომუნისტი. - 1924. - 9 მაისი. - №104;
249. კომუნისტური პარტიის მუშაობა სოფლად: საქართველოს კომუნისტური პარტიის მესამე ყრილობისათვის: თეზისების პროექტი // კომუნისტი. - 1924. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3;
250. მენშევიკური ავანტიურის შესახებ: [მოხსენება თბილისის საბჭოს გაფართოებულ პლენუმზე] // კომუნისტი. - 1924. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3-5;
251. მოხსენება არალეგალური პრესის შესახებ ბეჭდვითი სიტყვის მუშაკთა კრებაზე 1924 წლის 13 იანვარს: [მოხსენების მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1924. - 13 იანვარი. - №12;
252. მოხსენება მენშევიკური ავანტიურის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 9 ოქტომბერი. - №231;

253. მსოფლიო იმპერიალისტური ომის ათი წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1924. - 27 ივლისი. - №169. - გვ. 2;
254. მშრომელი დედაკაცები და იმპერიალისტური ომის ათი წლისთავი // კომუნისტი. - 1924. - 2 აგვისტო. - №174. - გვ. 1;
255. ოქტომბრის რევოლუცია და ჩვენი ამოცანები // კომუნისტი. - 1924. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 3-4;
256. რუსეთის რევოლუცია და ლენინი // მნათობი. - 1924. - №1. - გვ. 56-65;
257. [საბჭოთა მუშაკების ყრილობაზე წაკითხული მოხსენების მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1924. - 14 დეკემბერი. - №286;
258. [საკავშირო კონსტიტუციის წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომაზე წაკითხული მოხსენების მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1924. - 8 ივლისი. - №153;
259. სისხლიანი კვირა: [1905 წლის 9[22] იანვარი] // კომუნისტი. - 1924. - 22 იანვარი. - №18. - გვ. 1;
260. სიტყვა: [საქართველოს კპ(ბ) თბილისის ორგანიზაციების პარტიულ კონფერენციაზე 1924 წლის 21 აპრილს] // კომუნისტი. - 1924. - 21 აპრილი. - №95;
261. უმუშევრობის პრობლემა // კომუნისტი. - 1924. - 18 დეკემბერი. - №289. - გვ. 2;
262. ძირითადი ლენინის მოღვაწეობაში // რევოლუციის მატთანე. - 1924. - №1 (6). - გვ. 26-31;
263. 1905 წელი ამიერ-კავკასიაში // კომუნისტი. - 1925. - 19 დეკემბერი. - №292. - გვ. 2-3-4; 20 დეკემბერი. - №293. - გვ. 2-4;
264. [ამიერკავკასიის სტატისტიკოსთა თათბირზე წარმოთქმული სიტყვის მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1925. - 13 იანვარი. - №10;
265. ამხანაგ არუსიკ პეტროვა-ცინცაძის ხსოვნას: [ძველი რევოლუციონერი] // კომუნისტი. - 1925. - 5 მაისი. - №100. - გვ. 1;
266. ამხანაგ მ. ი. კალინინის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 20 ნოემბერი. - №267. - გვ. 2. - წერილებს შორის: მ. ი. კალინინი / ფილიპე მახარაძე;
267. ახალი დიდი უბედურება // კომუნისტი. - 1925. - 25 მარტი. - №67;
268. ბელორუსიის გასაბჭოების ხუთი წლისთავი: [მისასალმებელი დეპუტა ბელორუსიის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სახალხო კომისართა საბჭოს სახელზე] // კომუნისტი. - 1925. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 2;
269. განკითხვის დღე: [პარტიტული კონტრრევოლუციის გასამართლების შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 15 ივლისი. - №160. - გვ. 1;
270. დიდი ნაბიჯი წინ // კომუნისტი. - 1925. - 8 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
271. დღეს მინას მიაბერებენ დალუპულ ამხანაგებს: [ა. თ. მისანიკოვის, გ. ა. ათარბეგოვის, ს. გ. მოგილევსკის, შპილისა და სალარაძის შესახებ]: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 1-3. - წერილებს შორის: ახალი დიდი უბედურება / ფ. მახარაძე;
272. ზემო-სვანეთის ხალხს: [სამაზრო ცენტრის მესტიაში დატოვების და გზის გაყვანის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 24 ნოემბერი. - №270. - გვ. 2;
273. ლენინი და გლეხკაცობა // კომუნისტი. - 1925. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 2, 3. - იგივე: გაზ. მუშა. - 1925. - 21 მაისი; თხზულებათა კრებული, 1930. - ტ. VII. - გვ. 187-198;
274. ლენინი // მნათობი. - 1925. - №1. - გვ. 3-13;
275. მდგომარეობა ადგილებზე: [დასავლეთ საქართველოში მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი] // კომუნისტი. - 1925. - 21 ივნისი. - №140. - გვ. 2;
276. მეორე ინტერნაციონალის ახალი ოინები საქართველოს მშრომელთა წინააღმდეგ: ["საქართველოს მეგობართა საზოგადოების" დაარსება ქართველ ემიგრანტთა დახმარების მიზნით]: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1925. - 26 ივნისი. - №144. - გვ. 1;
277. მიმა გახოკიას ხსოვნას: [ფ. მახარაძის, ა. ურუშაძის, ნაზარეტანის და სხვათა წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 1 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2;
278. მინის საკითხი // კომუნისტი. - 1925. - 10 ივლისი. - №156. - გვ. 2;
279. მოხსენება სოფელ გურჯაანში კახეთის იუსტიციის და აღმასკომების მუშაკთა თათბირზე: რევოლუციონური კანონიერების შესახებ // კომუნისტი. - 1925. - 8 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 4;
280. მუშების და გლეხების რევოლუციის უტყუარი ნიშნები საქართველოში // რევოლუციის მატთანე. - 1925. - №10. - გვ. 260-262;
281. მუშკორი და გლეხკორი: შენიშვნები // კომუნისტი. - 1925. - 29 აპრილი. - №96. - გვ. 1;
282. მშრომელი კაცობრიობის უდიდესი დღესასწაული: [პირველი მაისი] // კომუნისტი. - 1925. - 1 მაისი. - №98. - გვ. 1;
283. ორმოცდამეთხუთმეტე წლისთავი ლენინის დაბადებიდან // კომუნისტი. - 1925. - 23 აპრილი. - №91. - გვ. 1;
284. პარტიის ამოცანები სოფლად: მოხსენების თეზისების პროექტი საქართველოს კომუნისტური პარტიის მეოთხე ყრილობისათვის // კომუნისტი. - 1925. - 29 ნოემბერი. - №275. - გვ. 3-4;
285. პარტიის მუშაობა სოფლად: მოხსენება საქართველოს კომპარტიის მეოთხე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1925. - 5 დეკემბერი. - №280. - გვ. 4; 6 დეკემბერი. - №281. - გვ. 4-5;
286. პოლიტიკური მეძვეობა // რევოლუციის მატთანე. - 1925. - №11. - გვ. 264-266;
287. საბჭოები და მენშევიკები: [ოქტომბრის რევოლუციის მერვე წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
288. საკავშირო ცაკის მესამე სესიაზე წარმოთქმული სიტყვის მოკლე შინაარსი // კომუნისტი. - 1925. - 6 მარტი. - №53;
289. საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სესია თბილისში: [2 მარტი] // კომუნისტი. - 1925. - 3 მარტი. - №50. - გვ. 1;
290. სასამართლოს განაჩენი: [პარტიტული კონტრრევოლუციის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 9 აგვისტო. - №187. - გვ. 2;

291. სატყეო მეურნეობის შესახებ // ეკონომისტი. - 1925. - №2, 3;
292. სატყეო მეურნეობის შესახებ: [შენიშვნები და დაკვირვებები] // კომუნისტი. - 1925. - 6 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2-3;
293. საქართველოს გლეხკომების პირველი ყრილობა: ჩვენი საერთაშორისო და შინაური მდგომარეობა // კომუნისტი. - 1925. - 3 მაისი. - №99. - გვ. 3;
294. [საქართველს მასწავლებელთა პირველ ყრილობაზე გამოსვლების მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1925. - 6-7 იანვარი. - №4-5;
295. საქართველოს რევოლუციის მუზემი: 1925 წლის 25 დეკემბერი // კომუნისტი. - 1925. - 11 მარტი. - №56;
296. საქართველოს ცენტრალური აღმასკომის მეორე სესიის მნიშვნელობა // კომუნისტი. - 1925. - 22 ივლისი. - №166. - გვ. 1;
297. საქართველოს ცენტრალური აღმასკომის მეორე სესიის მუშაობისთვის // კომუნისტი. - 1925. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
298. [საქართველოს „წარმოკავშირის“ რწმუნებულთა მესამე ყრილობაზე წაკითხული მოხსენების შინაარსი] // კომუნისტი. - 1925. - 31 მარტი. - №77;
299. საჭიროა მოვიქცეთ და ზომების მიღება: [საქართველოში უმუშევართა მდგომარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 31 მაისი. - №123. - გვ. 1;
300. სვანეთი: აღმშენებლობითი მუშაობა ზემო სვანეთში // კომუნისტი. - 1925. - 8 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 2, 3;
301. სვანეთი: [დახმარების საკითხი] // კომუნისტი. - 1925. - 2 ოქტომბერი. - №26. - გვ. 2,3;
302. სვანეთი: [შთაბეჭდილებები] // კომუნისტი. - 1925. - 3 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2, 3; 6 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;
303. სიტყვა: [საქართველოს ცაკის სესიაზე 1925 წლის 13 აპრილს] // კომუნისტი. - 1925. - 14 აპრილი. - №84;
304. სომხეთის გასაბჭოების ხუთი წლისთავზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 29 ნოემბერი. - გვ. 1. - წერილებს შორის: საბჭოთა სომხეთის პირველი ხუთი წლისთავი / ფ. მახარაძე;
305. სრულიად საქართველოს საბჭოების მესამე ყრილობა: [შთაბეჭდილებები] // კომუნისტი. - 1925. - 9 აპრილი. - №80. - გვ. 1;
306. უმუშევართათვის დახმარების მოწყობა ამიერკავკასიაში // მუშა. - 1925. - 3, 5, 8, 17-18, 20 თებერვალი. - №27, 29, 31-32, 42, 43;
307. უმუშევრობა ქალთა შორის და ბრძოლა მის წინააღმდეგ ჩვენში: [მუშა-ქალთა საერთაშორისო დღის გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 8 მარტი. - №55. - გვ. 4;
308. 1905 წლის რევოლუციის ოცი წლისთავი: [ტფილისის საბჭოს სადღესასწაულო სხდომა ფაბრიკარკომებისა და ადგილკომების მონაწილეობით 1925 წლის 19 დეკემბერს] // რევოლუციის მატრიანე. - 1926. - №1 (14). - გვ. 37-60;
309. ამხანაგ მიშა გახოკიას ხსოვნას // კომუნისტი. - 1926. - 1 სექტემბერი. - №198;
310. ბავშვთა უპატრონობა და მასთან ბრძოლა: [ბავშვთა უპატრონობასთან ბრძოლის სამდიულის გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 19 ნოემბერი. - №265. - გვ. 1;
311. ბელადის გარდაცვალების ორი წლის თავზე // კომუნისტი. - 1926. - 16 იანვარი. - №16;
312. გაზეთ „იზვესტიას“ ათი წლისთავი // კომუნისტი. - 1926. - 12 მარტი. - №57;
313. [გამოსვლის მოკლე შინაარსი ამიერკავკასიის ცაკის მესამე სესიაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 11 დეკემბერი. - №284;
314. ვასო აბაშიძის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1926. - 14 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 1;
315. თბილისის რკინიგზების სახელსწილების მუშაგაკი // კომუნისტი. - 1926. - 26 ივნისი. - №144. - გვ. 1;
316. თვითმპრობელობის დამხობის მეცხრე წლისთავი // კომუნისტი. - 1926. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 1;
317. მიმდინარე მომენტი და ქართული მწერლობის ამოცანები: [სიტყვა წარმოთქმული ქართველ მწერალთა კავშირის ყრილობაზე] // მნათობი. - 1926. - №2. - გვ. 229-254;
318. მომჭირნეობა და ყოფა-ცხოვრების საკითხები // კომუნისტი. - 1926. - 25 მაისი. - №116. - გვ. 2;
319. მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა 1926 წელს // კომუნისტი. - 1926. - 1 დეკემბერი. - №275;
320. [მოხსენება თბილისის მუშათა და გლეხთა და ნითელი არმიის დეპუტატთა საბჭოების შექცევა ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 27 თებერვალი. - №46;
321. ოზურგეთის ფაბრიკა: [აბრეშუმის ამოსახვევ-დასართავი] // კომუნისტი. - 1926. - 1 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
322. ოპოზიციის მუშაობა ჩვენში: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1926. - 13 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 1;
323. პარტია და ოპოზიცია: ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოხსენება რკინიგზის მთავარ სახელოსნოს და საყუდის კომუჯრედების გაერთიანებულ კრებაზე // კომუნისტი. - 1926. - 23 სექტემბერი. - №216. - გვ. 1-2;
324. საბჭოთა ხელისუფლების მეხუთე წლისთავი აჭარისტანში: საბჭოთა ხელისუფლების აღმასრულებელ კომიტეტს და სახალხო კომისარიატთა საბჭოს // კომუნისტი. - 1926. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 1;
325. საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მეორე სესია // კომუნისტი. - 1926. - 23 აპრილი. - №91. - გვ. 2;
326. სამი დღე თელავის მაზრაში // კომუნისტი. - 1926. - 18 ივლისი. - №163. - გვ. 2-3.; 21 ივლისი. - №164. - გვ. 2;
327. სასოფლო მეურნეობის განვითარების გზების შესახებ ჩვენში: [მოხსენება საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმზე] // კომუნისტი. - 1926. - 27 მარტი. - №68;
328. საქართველო მეცხრამეტე საუკუნეში: [თვალის ერთი გადავლებით] // მნათობი. - 1926. - №2. - გვ. 183-213;
329. საქართველოს ცაკის მისალმება ამიერკავკასიის ცაკსა და სახკომსაბჭოს // კომუნისტი. - 1926. - 12 მარტი. - №57;
330. სვანეთის ხალხს: [მილოცვა სვანეთში საგზაო მშენებლობის დაწყების გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 15 მაისი. - №108. - გვ. 1;

331. სინდისიკ კაი საქონელია! // კომუნისტი. - 1926. - 28 მაისი. - №119. - გვ. 1;
332. [სიტყვა ამიერკავკასიის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე]: [მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1926. - 1 ივნისი. - №122;
333. [სიტყვა განათლების მუშაკთა სრულიად საქართველოს მეხუთე ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 12 თებერვალი. - №34;
334. [სიტყვა საკავშირო ცაკის მეორე სესიაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 23 აპრილი. - №91;
335. სიტყვა საქართველოს ექიმთა მეოთხე კონგრესზე: [მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1926. - 2 მაისი. - №114;
336. [სიტყვა საქართველოს კპ(ბ) მეშვიდე პარტკონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 18 იანვარი. - №13;
337. [სიტყვა საქართველოს კპ(კ) პლენუმზე 1926 წლის 17 ოქტომბერს] // კომუნისტი. - 1926. - 17 ოქტომბერი. - №237;
338. [სიტყვა სკპ(ბ) მეთხუთმეტე კონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 6 ნოემბერი. - №254;
339. სიტყვა წარმოთქმული საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1926. - 9 მაისი. - №103. - იგივე: ხზულებათა კრებული, 1926. - ტ. V. - გვ. 260-261;
340. სოფლად მუშაობის მხარეები მე-14 პარტყრილობის დადგენილებათა გაუქმებით // კომუნისტის თანამგზავრი. - 1926. - №4-5. - გვ. 3-8;
341. უკანასკნელი პასუხი ცილისმწამებლებს // წერილები სხვადასხვა საკითხზე. - 1926. - ტ. 3. - გვ. 141-143;
342. ქართული მუშურ-გლეხური წითელი სოციალისტური ჯარის ხუთი წლისთავზე // კომუნისტი. - 1926. - 21 მარტი. - №63. - გვ. 2;
343. ღირსშესანიშნავი იუბილე: [რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის მეორე ყრილობის 25 წლისთავი] // კომუნისტი. - 1926. - 29 ივლისი. - №174. - გვ. 1;
344. შევებულეა წითელარმიელებს: [მისალმებები] // კომუნისტი. - 1926. - 12 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1;
345. შთაბეჭდილება აფხაზეთში ყოფნის დროს // კომუნისტი. - 1926. - 23 ივნისი. - №141. - გვ. 1;
346. შიო დედაბრიშვილის [არაგვისპირელის] ხსოვნას // კომუნისტი. - 1926. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 1;
347. ცხრა წელი: [ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებიდან] // კომუნისტი. - 1926. - 7 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1;
348. წითელი არმიის 8 წლის თავზე // კომუნისტი. - 1926. - 23 თებერვალი. - №43;
349. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მისალმება: [ცაგერის აღმასკომის თავჯდომარეს ცაგერ-ორბელის დასრულების გამო] // კომუნისტი. - 1927. - 31 ივლისი. - №172. - გვ. 5;
350. ანგარიშს ვაძლევთ ჩვენს თანამებრძოლებს სოციალიზმისათვის ჩვენი მიღწევების შესახებ ოქტომბრის ათი წლისთავზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 6 ნოემბერი. - №253. - გვ. 3-4. - წერილებს შორის: ათი წლის ჯამი (1917-1927 წწ.) / ფ. მახარაძე;
351. არჩევნები უკვე დაიწყო: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
352. აჭარისტანის გასაბჭოების მეექვსე წლისთავზე // კომუნისტი. - 1927. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 1;
353. ახალი ამოცანები ფოთის ჭაობების ამოშრობასთან და მდინარე რიონზე ნაოსნობის განახლებასთან დაკავშირებით // კომუნისტი. - 1927. - 13 სექტემბერი. - №207. - გვ. 2;
354. გაზეთ „იზვესტიას“ ათი წლისთავი: [მისალმებები] // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 5;
355. დუშეთის აჯანყება 1918 წელს: [რვა წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1927. - 11 სექტემბერი. - №206. - გვ. 4;
356. თვითმპყრობელობის დამხობის 10 წლისთავი: (1917-1927) // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 2;
357. იმაზე, რაც დაუშვებელია: [ბიუროკრატიზმისა და სახელმწიფო აპარატის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1927. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
358. კიდევ ერთი ნაბიჯი წინ: [სრულიად საქართველოს საბჭოების ნევრ მუშა და გლეხ-ქალების პირველი ყრილობის გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 4 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1;
359. მეტი ყურადღება ღარიბ სტუდენტობას // კომუნისტი. - 1927. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 1;
360. მოკლე პასუხი ერთ წერილობით შეკითხვაზე: [სასოფლო-სამეურნეო კომუნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1927. - 24 ივლისი. - №167. - გვ. 1;
361. მუშათა და გლეხთა წითელი ჯარის არსებობის მეცხრე წლისთავზე // კომუნისტი. - 1927. - 23 თებერვალი. - №43. - გვ. 1;
362. მუშაობა ეროვნულ უმცირესობათა შორის: [ეროვნულ უმცირესობათა საქმეების კომისია]: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 16 თებერვალი. - №37. - გვ. 1;
363. მშრომელთა დღესასწაული: [ზაპეხის გახსნის გამო]: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 26 ივნისი. - №144. - გვ. 1;
364. მხურვალე სალამი აფხაზეთის მუშებს და გლეხებს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ექვსი წლისთავზე: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 4 მარტი. - №50. - გვ. 1;
365. მხურვალე სალამი სრულიად საქართველოს საბჭოების მეოთხე ყრილობა: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 27 მარტი. - №68. - გვ. 1;
366. ოქტომბრის რევოლუციის ათი წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1927. - 31 მაისი. - №121. - გვ. 2;
367. საბჭოების არჩევნები სოფლად: როგორ უნდა გამოვიყენოთ საარჩევნო ინსტრუქცია // კომუნისტი. - 1927. - 28 დეკემბერი. - №292. - გვ. 2;
368. საბჭოების გადარჩევის გამო // კომუნისტი. - 1927. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2;
369. საბჭოთა კავშირის თავდაცვის კვირეულისათვის // კომუნისტი. - 1927. - 16 ივლისი. - №160. - გვ. 1;
370. საბჭოთა ხელისუფლების ექვსი წლისთავი საქართველოში // კომუნისტი. - 1927. - 25 თებერვალი. - №45. - გვ. 1;
371. საერთაშორისო მდგომარეობის შესახებ: ამხ. ფ. მახარაძის მოხსენება საქართველოს ცაკის მეორე სესიაზე // კომუნისტი. - 1927. - 17 ივნისი. - №136. - გვ. 2;

372. სამი დღე კახეთში: [საერთო შთაბეჭდილება] // კომუნისტი. - 1927. - 26 ოქტომბერი. - №243. - გვ. 2;
373. სამი წელი: ლენინის გარდაცვალებიდან: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1927. - 22 იანვარი. - №18. - გვ. 1;
374. [სიტყვა საბჭოთა კავშირის ცაკის ეროვნებათა საბჭოს პრეზიდიუმის სხდომაზე 1927 წლის 31 დეკემბერს] // კომუნისტი. - 1927. - 3 იანვარი. - №2;
375. [სიტყვა საკავშირო კომუნისტური პარტიის მეთხუთმეტე ყრილობაზე 1927 წლის 15 დეკემბერს]: [მოკლე შინაარსი] // კომუნისტი. - 1927. - 8 დეკემბერი. - №278;
376. [სიტყვა სრულიად საქართველოს მეოთხე ყრილობის გახსნაზე 1927 წლის 28 მარტს] // კომუნისტი. - 1927. - 29 მარტი. - №69. - გვ. 1;
377. სოფლად მუშაობის შესახებ: მოხსენება საქართველოს მეხუთე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1927. - 19 ნოემბერი. - №262. - გვ. 1-2;
378. სრულიად საქართველოს ყველა მუშა და გლეხ-ქალებს: [მისალმება ქალთა საერთაშორისო დღის გამო] // კომუნისტი. - 1927. - 8 მარტი. - №53. - გვ. 1;
379. უკრაინაში // კომუნისტი. - 1927. - 25 მაისი. - №116. - გვ. 2-3; 26 მაისი. - №117. - გვ. 2;
380. ქართული ტერმინოლოგიის შესახებ // კომუნისტი. - 1927. - 24 მაისი. - №115. - გვ. 2;
381. ჩვენი სოფლის მეურნეობის განვითარების გზები: მოხსენება სრულიად საქართველოს საბჭოების მეოთხე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1927. - 3 აპრილი. - №74. - გვ. 1-2;
382. ცილისმწამებლებს: ს. თალაკვაძის წერილის გამო: [პარტიის მიძიე წლები 1927 წლის ნოემბერში] // კომუნისტი. - 1927. - 17 ნოემბერი. - №260. - გვ. 1;
383. წითელი ჯარის ქართულ ნაწილებს ექვსი წლის არსებობის თავზე: [მისალმება] // კომუნისტი. - 1927. - 20 მარტი. - №62. - გვ. 1;
384. ხუთი წლისთავი ამიერკავკასიის ფედერაციის არსებობისა // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 1;
385. ალექსი (საშა) გეგეჭკორი: [მისი გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
386. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოხსენება: [საქართველოს კოლექტიური მეურნეობათა პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1928. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 3;
387. აჭარელ ფუხარას და ახალგაზრდობის ნამდვილი ხმა: [აჭარელი ახალგაზრდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1928. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 1;
388. ახალგაზრდათა ლენინურ კომუნისტური კავშირის ათი წლისთავი: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1928. - 28 ოქტომბერი. - №251. - გვ. 1;
389. ბრძოლა წერა-კითხვის უცოდინარობის წინააღმდეგ: [წერილები] / ფ. მახარაძე, პ. სვანიძე // კომუნისტი. - 1928. - 27 სექტემბერი. - №224. - გვ. 3;
390. გ. ვ. პლუხანოვი: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1928. - 9 აგვისტო. - №123. - გვ. 2, 3;
391. დაეხმაროთ ღარიბ სტუდენტობას // კომუნისტი. - 1928. - 13 მაისი. - №109. - გვ. 1;
392. დუშეთის აჯანყების ათი წლისთავზე // კომუნისტი. - 1928. - 17 იანვარი. - № 139. - გვ. 1;
393. დღეს გამოდის „ახალი სოფელი“ №200: [წერილები გლეხთა გაზეთის შესახებ] // კომუნისტი. - 1928. - 27 სექტემბერი. - №224. - გვ. 4. - წერილებს შორის: „ახალი სოფელი“ და მისი მნიშვნელობა / ფ. მახარაძე;
394. თბილისის ინდუსტრიალური ტექნიკუმის 50 წლის არსებობის გამო // კომუნისტი. - 1928. - 24 ივნისი. - №145. - გვ. 4;
395. თბილისის უნივერსიტეტის ათი წლისთავისათვის: მეცნიერება და ცხოვრება // კომუნისტი. - 1928. - 9 თებერვალი. - №33. - გვ. 2;
396. თვითკრიტიკის ლოზუნგი ცხოვრებაში // კომუნისტი. - 1928. - 14 სექტემბერი. - №214. - გვ. 2;
397. ისევ შენობების აგების ირგვლივ // კომუნისტი. - 1928. - 22 დეკემბერი. - №296. - გვ. 2;
398. ლენინის ანდერძს განვახორციელებთ // კომუნისტი. - 1928. - 7 ნოემბერი. - №259. - გვ. 1-2;
399. მეტი მზე, მეტი სინათლე // კომუნისტი. - 1928. - 8 აგვისტო. - №182. - გვ. 2;
400. მთლიანი ფრონტი წერა-კითხვის უცოდინარობასთან საბრძოლველად // კომუნისტი. - 1928. - 27 სექტემბერი. - №224. - გვ. 1;
401. მუშა-ქალების და გლეხი ქალების საერთაშორისო კომუნისტური დღესასწაული: [8 მარტი] // კომუნისტი. - 1928. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 1;
402. მშრომელ ქალთა პირველი ყრილობის ათი წლისთავზე // კომუნისტი. - 1928. - 16 ნოემბერი. - №265. - გვ. 1;
403. ნიკოლოზ იაკობის-ძე ნიკოლაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1928. - 3 აპრილი. - №77. - გვ. 3;
404. პროლეტარული პარტიის და ხელისუფლების ღირსეული იუბილარი: [მიხეილ ნიკოლოზის ძე პოკროვსკის დაბადებიდან 60 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 25 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 2;
405. საბჭოების მომავალი არჩევნებისათვის: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1928. - 23 დეკემბერი. - №297. - გვ. 1;
406. საბჭოთა არჩევნებისათვის / ფ. მახარაძე, ი. ვარძიელი // კომუნისტი. - 1928. - 23 ოქტომბერი. - №246. - გვ. 2;
407. საზოგადოება „წერა-კითხვა“ და საბჭოთა საზოგადოება // კომუნისტი. - 1928. - 20 ნოემბერი. - №268. - გვ. 1;
408. საქართველოს თურქ მშრომელ ხალხს, მუშებს და გლეხებს!: [მონოდება რელიგიურ დღესასწაულებსგან ჩამოშორების შესახებ] // კომუნისტი. - 1928. - 20 ივნისი. - №141. - გვ. 3;
409. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ისტორიისათვის: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1928. - 13 იანვარი. - №10. - გვ. 4;
410. საქართველოს ყველა მუშებს და გლეხებს: [მისალმებები წითელი არმიის ათი წლისთავთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1928. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 1;
411. საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესიისათვის: [ბათუმში] // კომუნისტი. - 1928. - 13 იანვარი. - №10. - გვ. 1;

412. სახელმწიფო პოლიტიკური ინსტიტუტის საზეიმო სხდომა: [მისალმებები] // კომუნისტი. - 1928. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 3;
413. სრულიად საქართველოს მწერალთა მე-2 ყრილობა: [მასალები ყრილობის მუშაობის შესახებ. 6-15 მარტი] // კომუნისტი. - 1928. - 6-11 მარტი. - №54-59. - გვ. 2; 14-15 მარტი. - №60-61. - გვ.:L2, 5ბ. - მომხსენებლები: ამხ. ფ. მახარაძე, ამხ. თოხაძე, ამხ. ს. თოდრია, გერ. ქიქოძე და სხვ. (ქართული აკადემიური მწერლობა);
414. სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესიის შედეგები // კომუნისტი. - 1928. - 1 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
415. ჩვენი ამოცანები საბჭოთა ხელისუფლების მეშვიდე წლისთავზე საქართველოში // კომუნისტი. - 1928. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
416. ამიერ-კავკასიის ფედერაციის შვიდი წლისთავი: 1922-1929 // კომუნისტი. - 1929. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 1;
417. ამხანაგ სამა გეგეჭკორის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1929. - 9 ივნისი. - №130. - გვ. 2;
418. დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ფაქტი: სრულიად საქართველოს აჭარელ და თურქ ქალთა ყრილობის გამო: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1929. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 1;
419. დროა!..ან დღეს ან არასოდეს: ყურნალ-გაზეთებიდან: აგრარული კითხვა; პაატა გუგუშვილის შენიშვნებით // კომუნისტი. - 1929. - 5 თებერვალი. - № 28. - გვ. 3-4. - ფ. მახარაძის გამოუქვეყნებელი ნაწერებიდან;
420. თორმეტი წელიწადი: [დიდი ოქტომბრის რევოლუციიდან] // კომუნისტი. - 1929. - 7 ნოემბერი. - №258. - გვ. 2;
421. ინდუსტრიალიზაციის დღე: სოციალიზმის დაჩქარებას ემსახურება // კომუნისტი. - 1929. - 20 სექტემბერი. - №217. - გვ. 1, 2;
422. კულტურული რევოლუცია და საზოგადოება „წერა-კითხვა“-ს ამოცანები: მოხსენება საზოგადოება „წერა-კითხვა“-ს ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1929. - 16 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 2; 19 ოქტომბერი. - №242. - გვ. 2;
423. ლენინის გარდაცვალების მეხუთე წლისთავი // კომუნისტი. - 1929. - 22 იანვარი. - №17. - გვ. 1;
424. ლენინის ყველაზე შეუდრეკელი და საუკეთესო მოწაფე // საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცეკა და ც.ს.კ. ამხ. სტალინს. - [ად. ა.], [1929]. - 15 გვ.; 23 სმ.;
425. ლენინის ყველაზე შეუდრეკელი და საუკეთესო მოწაფე: სტალინის დაბადების 50 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1929. - 21 დეკემბერი. - №294. - გვ. 1;
426. მიხა ჩოდრიშვილის გარდაცვალება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1929. - 29 დეკემბერი. - №301. - გვ. 2. - წერილებს შორის: ამხანაგ მიხა ჩოდრიშვილის ხსოვნას / ფ. მახარაძე;
427. მოელება თუ არა ბოლო ავტომობილების კატასტროფას: [ბორჯომ-აბასთუმნის გზაზე მომხდარი კატასტროფის გამო]: [წერილი ბორჯომიდან] // კომუნისტი. - 1929. - 10 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1;
428. მოუსავლიანობა დასავლეთ საქართველოში და ბრძოლა მის შედეგებთან // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231, 232. - გვ. 1;
429. მოხსენება: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის V პლენუმზე მოსავლიანობის გადადების შესახებ] // კომუნისტი. - 1929. - 5 მარტი. - №51. - გვ. 2;
430. მუშურ-გლეხური წითელი არმიის 11 წლისთავი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1929. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-2. - წერილებს შორის: საქართველოს ცაკის მისალმება / ფ. მახარაძე;
431. პოპულარული მარქსისტული ლიტერატურა მასაში // კომუნისტი. - 1929. - 16 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 2;
432. პურისა და სიმინდის მოსავლიანობის საკითხი ჩვენში // კომუნისტი. - 1929. - 17 მარტი. - №61. - გვ. 1;
433. სად უნდა ვეძიოთ მიზეზი?: [თბილის-მანგლისის გზაზე მომხდარ უბედურ შემთხვევის გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 11 აგვისტო. - №183-184. - გვ. 1;
434. საქართველოს დარაიონების შესახებ: მოხსენება საქართველოს ცეკას პლენუმზე // კომუნისტი. - 1929. - 10 მარტი. - №56. - გვ. 3-4;
435. საქართველოს მთავრობის ანგარიში: სრულიად საქართველოს საბჭოთა მეხუთე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1929. - 11 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3;
436. საქართველოს სახალხო მეურნეობის განვითარების 5 წლიანი გეგმა: მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) VI ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1929. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1-3;
437. სიტყვა: [თბილისის მე-10 პარტიულ კონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1929. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 2;
438. სოციალისტური კულტურა მასებში // კომუნისტი. - 1929. - 15 ნოემბერი. - №263. - გვ. 1;
439. სოციალისტური შეჯიბრება ქალაქში და სოფლად // კომუნისტი. - 1929. - 16 ივნისი. - №136. - გვ. 1;
440. შეკავშირების და განახლების დღე: [მოსავლიანობის და კოლექტივიზაციის დღის გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 13 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 1;
441. ამხანაგ ფ. მახარაძის მისალმება აჭარისტანის საბჭოთა ყრილობას // კომუნისტი. - 1930. - 20 მარტი. - №63. - გვ. 1;
442. ახალი მშენებლობა თბილისში // კომუნისტი. - 1930. - 19 ივლისი. - №168. - გვ. 2;
443. ბელადისა და მასწავლებლის ე. ი. ლენინის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1930. - 22 იანვარი. - №18. - გვ. 1;
444. ბრძოლა კოლმეურნეობებისათვის სოფლად // კომუნისტი. - 1930. - 11 მაისი. - №108. - გვ. 2;
445. გაზაფხულის სასოფლო-სამეურნეო კამპანია და კოლმეურნეობათა მშენებლობა საქართველოში: [მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ყრილობაზე 3 ივნისს] // კომუნისტი. - 1930. - 13 ივნისი. - №136. - გვ. 3-4;
446. გამრული წითელი არმია: [თორმეტი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1930. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 1;
447. თბილისის მუშკოპის შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 1 აგვისტო. - №179. - გვ. 2;

448. კოლექტივიზაცია ოზურგეთის მაზრაში // კომუნისტი. - 1930. - 22 მარტი. - №65. - გვ. 2;
449. მარო ბოჭორიძის ხსოვნას: [წერილები] // კომუნისტი. - 1930. - 13 მაისი. - №109. - გვ. 3. - წერილებს შორის: ამხანაგ მარო ბოჭორიძის ტრადიკულად დაღუპვის გამო / ფ. მახარაძე;
450. მეცამეტე წლისთავი: [ოქტომბრის რევოლუციის] // კომუნისტი. - 1930. - 7 ნოემბერი. - №261. - გვ. 1;
451. ოლქები უნდა გავაუქმოთ-უნდა გავამაგროთ რაიონები // კომუნისტი. - 1930. - 3 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
452. პასუხი უნდა მოეთხოვოს: [თბილისის მუშაკობში მოკალათებულ ბოროტისმქმნელებს] // კომუნისტი. - 1930. - 22 აგვისტო. - №196. - გვ. 2, 3;
453. პირველი რევოლუციონერი მწერალი ჩვენში: ეგნატე ნინოშვილის დაბადების 70 წლის თავის გამო // კომუნისტი. - 1930. - 7 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
454. პურის დამზადების ირგვლივ // კომუნისტი. - 1930. - 13 სექტემბერი. - №214. - გვ. 2;
455. რუსეთის რევოლუციის 25 წლისთავი: 1905 წლის რევოლუცია // კომუნისტი. - 1930. - 20 დეკემბერი. - №298. - გვ. 1-3;
456. საბჭოების ახალი ამოცანები: [მოხსენება 1930 წლის 9 აპრილს რესპუბლიკურ თათბირზე საბჭოების ახალი ამოცანების შესახებ] // კომუნისტი. - 1930. - 18 აპრილი. - №88. - გვ. 2-3;
457. საბჭოთა აზერბაიჯანის ათი წელი // კომუნისტი. - 1930. - 27 აპრილი. - №97. - გვ. 1;
458. საკომუნურნო მოძრაობის შედეგები და პერსპექტივები და გაზაფხულის სასოფლო-სამეურნეო გეგმის შესრულება საქართველოში: [რეზოლუცია, მიღებული საქ. კომპარტიის (ბ) მეშვიდე ყრილობის მიერ - ფ. მახარაძის მოხსენების გამო] // კომუნისტი. - 1930. - 1 ივლისი. - №151. - გვ. 2;
459. სამხრეთ-ოსეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ათი წლისთავის გამო: [8 ივნისი 1920 - 8 ივნისი 1930] // კომუნისტი. - 1930. - 8 ივნისი. - №132. - გვ. 1;
460. სატყეო მეურნეობა // კომუნისტი. - 1930. - 22 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 2. - 1930. - 23 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 2-3;
461. საქართველოს ოქტომბერი // კომუნისტი. - 1930. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 1;
462. საშა წულუკიძის ხსოვნას: [წერილები] // კომუნისტი. - 1930. - 21 ივნისი. - №142. - გვ. 2. - წერილებს შორის: ალექსანდრე (საშა) წულუკიძე (გარდაცვალებიდან 25 წლის შესრულების გამო) / ფ. მახარაძე;
463. სახალხო მეურნეობის 1929-30 წლის საკონტროლო ციფრები // კომუნისტი. - 1930. - 17 იანვარი. - №14. - გვ. 1;
464. სოფლის მეურნეობის რეკონსტრუქცია და ქალის როლი: მოხსენება ქალთა შორის მომუშავეთა რესპუბლიკურ თათბირზე 12 ოქტომბერს // კომუნისტი. - 1930. - 17 ოქტომბერი. - №243. - გვ. 2;
465. ტირიფონის არხის გახსნა: [წერილები] // კომუნისტი. - 1930. - 13 მაისი. - №109. - გვ. 2. - წერილებს შორის: ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მისალმება გორის ოლქის მშრომელებს / ფ. მახარაძე;
466. უდიდესი გარდატეხის ხანა სოფლის მეურნეობაში: [სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია]: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1930. - 11 მარტი. - №57. - გვ. 1;
467. აზერბაიჯანის მეზამბეობის რაიონებში // კომუნისტი. - 1931. - 2 ივლისი. - №150. - გვ. 2;
468. ალაზნის მეზამბეობის საბჭოთა მეურნეობის მდგომარეობის შესახებ // კომუნისტი. - 1931. - 21 იანვარი. - №142. - გვ. 2;
469. ეროვნული საკითხი საბჭოთა საქართველოში // კომუნისტი. - 1931. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 2-3;
470. ისტორიულ გზაჯვარედინზე: [სოფლის მეურნეობაში კოლექტივიზაციის გატარების გამო] // კომუნისტი. - 1931. - 29 მარტი. - №72. - გვ. 2;
471. კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა გამოკვლევა საქართველოში // კომუნისტი. - 1931. - 18 მარტი. - №63. - გვ. 2;
472. მდგომარეობა თანამედროვე ქართულ მწერლობაში: [წინასიტყვაობა კრებულისა - „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“] // კომუნისტი. - 1931. - 27 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 2, 3;
473. მინისტრისაგან დანგრეულ რაიონების აღდგენის საკითხისათვის: შთაბეჭდილებანი ზანგეზურსა და ნახიჩევანის მხარეში მგზავრობიდან // კომუნისტი. - 1931. - 9 ივნისი. - №131. - გვ. 2;
474. ოქტომბრის რევოლუციის უერთგულეს დარაჯს საქართველოს სახელმწიფო პოლიტ-სამმართველოს გულწრფელი ბოლშევიკური სალაში // კომუნისტი. - 1931. - 10 აპრილი. - №82. - გვ. 1;
475. პროლეტარულად გზედებით ოქტომბრის მე-14 წლისთავს // კომუნისტი. - 1931. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
476. საქართველოს მთავრობის ანგარიში: მოხსენება სრულიად საქართველოს საბჭოთა მეექვსე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1931. - 19 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-3;
477. საქართველოს მუშურ-გლეხური მილიციის 10 წლისთავი: [მისალმება] // კომუნისტი. - 1931. - 1 აგვისტო. - №176. - გვ. 4;
478. საქართველოს რევკომის მონოდება 1921 წლის 16 თებერვალს: [დაამხონ ყველგან მენშევიკების ხელისუფლება] / საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის რევოლუციური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1931. - 27 თებერვალი. - №48. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ფილიპე მახარაძე, მამია ორახელაშვილი, საშა გეგეჭკორი, ბუღუ მდივანი, ა. ნაზარეტიანი, ბ. კვიციანი;
479. უდიდესი მიღწევების ყრილობა: [საქართველოს საბჭოების მე-6 ყრილობა] // კომუნისტი. - 1931. - 15 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
480. უკრაინის კულტურის ათდღიურისათვის // კომუნისტი. - 1931. - 2 ივლისი. - №150. - გვ. 1;
481. ქართულ ტერმინოლოგიის სისწორით გატარებისათვის // კომუნისტი. - 1931. - 28 ნოემბერი. - №272. - გვ. 2;
482. შვიდი წელი ულენინოდ // კომუნისტი. - 1931. - 22 იანვარი. - №19. - გვ. 1;

483. ჩვენი სალამი სახელოვან ნითელ ჯვარს // კომუნისტი. - 1931. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 7;
484. ანასტასია თუმანიშვილი-წერეთლის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1932. - 11 თებერვალი. - №71. - გვ. 3;
485. ახლოვდება მარქსის გარდაცვალების ორმოცდაათი წლის თავი: ამხანაგ ფილიპე მახარაძის წერილი // კომუნისტი. - 1932. - 26 დეკემბერი. - №298. - გვ. 2;
486. ბოლშევიზმის ისტორიის შესწავლის საკითხები // კომუნისტი. - 1932. - 16 იანვარი. - №14. - გვ. 3;
487. კოლმეურნეთა დიდი შეკრება ოზურგეთში // კომუნისტი. - 1932. - 5 სექტემბერი. - №207. - გვ. 1;
488. მაქსიმ გორკი: ორმოცი წლის მოღვაწეობის გამო // კომუნისტი. - 1932. - 24 სექტემბერი. - №223. - გვ. 1;
489. ოქტომბრის რევოლუციის 15 წლისთავის დღესასწაულის ჩატარების გეგმა // კომუნისტი. - 1932. - 28 სექტემბერი. - №226. - გვ. 1;
490. ოქტომბრის რევოლუციის თხუთმეტი წლისთავი: (1917-1932) // კომუნისტი. - 1932. - 7 ნოემბერი. - №260. - გვ. 2-3;
491. რაიონები და ცენტრალური დაწესებულებები: [მოგვარდეს ურთიერთობა რაიონებისა, რაიონულ ორგანოებსა და ცენტრალურ დაწესებულებებს შორის] // კომუნისტი. - 1932. - 23 იანვარი. - №20. - გვ. 2;
492. საბჭოთა სომხეთის 12 წლისთავისათვის: [მონიშნავ] // კომუნისტი. - 1932. - 29 ნოემბერი. - №276. - გვ. 1;
493. საქართველოს გზები: [ზოგადი შთაბეჭდილებები დათვალეირების დროს] // კომუნისტი. - 1932. - 30 მაისი. - №125. - გვ. 2;
494. საქართველოს კომკავშირის მეთხუთმეტე წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1932. - 24 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1;
495. საქართველოს ოქტომბრის მეთერთმეტე წლისთავი: [1921-1932] // კომუნისტი. - 1932. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
496. სახელოვან პოსტზე თხუთმეტი წელიწადი: [საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ორგანოს- მუშათა, გლეხთა და ნითელარმიელთა უწყებების გაზეთ „იზვესტიის“ 15 წლის არსებობის გამო]: 1917-1932 // კომუნისტი. - 1932. - 15 მარტი. - №62. - გვ. 2;
497. სიტყვა ლენინის შესახებ: წარმოთქმული საქართველოს კომუნისტური პარტის (ბ) მე-8 ყრილობის 21 იანვრის სხდომაზე // კომუნისტი. - 1932. - 22 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
498. უძლეველი ნითელი არმია // კომუნისტი. - 1932. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 1;
499. ჩაის კულტურის განვითარება საქართველოში // კომუნისტი. - 1932. - 5 იანვარი. - №6. - გვ. 2-3;
500. წერა-კითხვის უცოდინარობის მოსპობიდან სოციალისტური კულტურის დანერგვისაკენ // კომუნისტი. - 1932. - 15 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 3;
501. ხალხთა ძმობის და შეკავშირების ზეიმი ამიერკავკასიის ათი წლისთავისათვის: 1922-1932 // კომუნისტი. - 1932. - 12 მარტი. - №60. - გვ. 3, 4;
502. კარლ მარქსი და მისი მნიშვნელობა // კომუნისტი. - 1933. - 14 მარტი. - №60. - გვ. 2-4;
503. კოლხიდის პრობლემა განხორციელების გზაზე: [კოლხიდის ტაობების ამოშრობისა და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ათვისების შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 11 დეკემბერი. - №284. - გვ. 2-3;
504. მეთექვსმეტე წლისთავზე: (1917-1933) // კომუნისტი. - 1933. - 7 ნოემბერი. - №258. - გვ. 2;
505. მეთორმეტე წლისთავი // კომუნისტი. - 1933. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
506. მეორე ყრილობა და მისი მნიშვნელობა: [30 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1933. - 30 ივლისი. - №174. - გვ. 2;
507. საბჭოთა სომხეთის ცამეტი წლისთავი // კომუნისტი. - 1933. - 29 ნოემბერი. - №274. - გვ. 2;
508. საგზაო მშენებლობა საქართველოში: [მიმდინარე 1933 წელს] // კომუნისტი. - 1933. - 11-12 სექტემბერი. - №210-211. - გვ. 2-3;
509. სამხრეთ-ოსეთი და საბჭოთა ხელისუფლება // კომუნისტი. - 1933. - 8 ივნისი. - №130. - გვ. 1;
510. სურამ-ძირულის გზატკეცილი გაიხსნა // კომუნისტი. - 1933. - 23 ნოემბერი. - №269. - გვ. 3;
511. ქუჩაზე მოძრაობის მონესრიგებისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 12 ოქტომბერი. - №236. - გვ. 2;
512. შრომითი ენთუზიაზმისა და დამკვერლობის იშვიათი ნიმუში // კომუნისტი. - 1933. - 18 ივლისი. - №164. - გვ. 2;
513. ამიერკავკასიის ხალხთა ხელოვნების ოლიმპიადა: [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 1 ივნისი. - №125. - გვ. 1;
514. ამხანაგ კიროვის ნითელ ხსოვნას // კომუნისტი. - 1934. - 5 დეკემბერი. - №280. - გვ. 2;
515. გაზეთ „პროლეტარიატის“ მე-200 ნომრის გამოსვლის გამო: [საქართველოს კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის ორგანო სომხურ ენაზე] // კომუნისტი. - 1934. - 18 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
516. ვასილ ბარნოვის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1934. - 10 ნოემბერი. - №259. - გვ. 3. - წერილებს შორის: მხცოვანი მწერალი / ფ. მახარაძე;
517. ისე როგორც არასოდეს ძლიერია და უძლეველი საბჭოთა ქვეყანა, ისე როგორც არასოდეს შეიარაღებულია და მზად თავდაცვისათვის ნითელი არმია // კომუნისტი. - 1934. - 23 თებერვალი. - №46. - გვ. 2;
518. კიდევ არის დრო ნაკლოვანებათა გამოსასწორებლად: საბჭოების არჩევნების ირგვლივ // კომუნისტი. - 1934. - 6, 7 ნოემბერი. - № 258. - გვ. 2;
519. მოსკოვი. მწერალთა სრულიად საკავშირო ყრილობის თავმჯდომარეს მაქსიმ გორკის // კომუნისტი. - 1934. - 17 აგვისტო. - №190. - გვ. 1;
520. მშრომელ ქალთა ძალების დათვალეირების მობილიზაციის დღე: [8 მარტის შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 1;
521. საბჭოების არჩევნები და პარტიის ამოცანები // კომუნისტი. - 1934. - 3 სექტემბერი. - №227. - გვ. 2; 2 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 2-3;
522. საგზაო მშენებლობა საქართველოში: [1934 წელს] // კომუნისტი. - 1934. - 8 დეკემბერი. - №282. - გვ. 2;
523. საქართველოს მხარეთმცოდნეობის საზოგადოების დაარსებისათვის // კომუნისტი. - 1934. - 18 ნოემბერი. - №266. - გვ. 2;

524. საქართველოს ცაკთან არსებულ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არსებობის სამი წელი: 1931 // კომუნისტი. - 1934. - 27 მარტი. - №72. - გვ. 2, 3;
525. სიტყვა საქართველოს შესახებ სესიაზე // კომუნისტი. - 1934. - 2 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
526. ფშავ-ხევსურეთის გზა: [ტინვალის-ბარისახო] // კომუნისტი. - 1934. - 14 სექტემბერი. - №213. - გვ. 2;
527. ფ. მახარაძის მისაღმება გაზეთ- „სოციალისტური შეტევის“ რედაქციას // კომუნისტი. - 1934. - 4 სექტემბერი. - №231. - გვ. 3;
528. ახალი თაობის აღმზრდელთა ზეიმი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1935. - 5 დეკემბერი. - №281. - გვ. 2;
529. დაუწინარი სიმონ ჯუღელის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1935. - 16 აპრილი. - №90. - გვ. 1;
530. კავკასიის წითელდროშოვან არმიას: [წითელი არმიის 17 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 23 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
531. მშრომელ ქალთა საერთაშორისო დღესასწაულისათვის // კომუნისტი. - 1935. - 6 მარტი. - №56. - გვ. 2;
532. საღამო სამხრეთ-ოსეთის მშრომელებს: [15 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 8 ივნისი. - №132. - გვ. 3;
533. სრულიად საქართველოს საბჭოთა VII ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1935. - 15 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
534. თვითკრიტიკის წესით: ამხ. ლ. ბერიას მოხსენების „ამიერ-კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების ისტორიის საკითხისათვის“ გამო // კომუნისტი. - 1936. - იანვარი. - №3. - გვ. 2-3. - იგივე: საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - იანვარი. - №7-8. - გვ. 2-3;
535. საბჭოთა საქართველოს 15 წელი // კომუნისტი. - 1936. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 1-2. - იგივე: მუშა, 1936. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 4;
536. საქართველოს სსრ. ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი: საქართველოს ცაკის საიუბილეო სესია 1936 წ. 24 თებერვალს: სიტყვები: ამხ. ამხ. ბაგიროვის, მუსაბეკოვის, ფ. მახარაძის, გულოიანის და პოეტ გ. ლეონიძის // კომუნისტი. - 1936. - 1 მარტი. - №50. - გვ. 2-3;
537. 15 лет советской власти в Грузии // Заря Востока. - 1936. - 24 февраля. - № 45. - С.2;
538. В порядке самокритики: По поводу доклада тов. Л. Берия „К вопросу об истории большевистских организаций в Закавказье“ // Заря Востока. - 1936. - 4 январь. - № 3. - С.2-3;
539. Речь председателя ЦИК ССР Грузии т. Ф. Махарадзе на юбилейной сессии ЦИК АССР Абхазии, посвященной 15-летию установления советской власти в Абхазии 3-го марта 1936 года // Советская Абхазия. - 1936. - 6 марта. - № 54. - С.3;
540. Юбилейная сессия ЦИК ССР Грузии: [Речи тов. тов. М. Д. Багирова, М. Коридзе, Г. Леонидзе, Ф. Махарадзе] // Заря Востока. - 1936. - 1 марта. - № 50. - С.3;
541. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოხსენება სრულიად საქართველოს საბჭოების საგანგებო VIII ყრილობაზე 1937 წლის 10 თებერვალს: [მოხსენების ტექსტი] // კომუნისტი. - 1937. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
542. დიდი ხალხის დიდი მწერალი: ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოხსენება, წაკითხული პუშკინის დალუპვიდან 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საღამოზე თბილისის სახელმწიფო ოპერის თეატრში 1937 წლის 17 თებერვალს // კომუნისტი. - 1937. - 28 თებერვალი. - № 48. - გვ. 2-3;
543. ეკატერინე გიორგის ასული ჯუღაშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1937. - 8 ივნისი. - №129. - გვ. 1;
544. საქართველოს სსრ VII მოწვევის ცაკის IV სესიაზე ამხ. ფ. მახარაძის შესავალი სიტყვა: [25 თებერვალი, საღამოს სხდომა] // კომუნისტი. - 1938. - 27 თებერვალი. - №47. - გვ. 2. - იგივე: ახალგაზრდა კომუნისტი, 1938. - 28 თებერვალი. - №48. - გვ. 1;
545. ამხ. ფ. მახარაძის შესავალი სიტყვა საქართველოს სსრ VII მოწვევის ცაკის IV სესიის გახსნაზე // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 3 მარტი. - №50. - გვ. 2;
546. დეპუტატ ამხანაგ ფ. მახარაძის შესავალი სიტყვა საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პირველ სესიაზე // კომუნისტი. - 1938. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთები: ახალგაზრდა კომუნისტი, 1938. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 2; მუშა, 1938. - 9 ივლისი. - №156. - გვ. 2; საბჭოთა აფხაზეთი, 1938. - 11 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
547. Советская Грузия: [Расцвет и достижения социалистического строительства за годы советской власти] // Советская Абхазия. - 1938. - 5 июня. - № 127. - С.2;
548. დიდი პროლეტარული მესაჭე: [ი. ბ. სტალინი] // ბოლშევიკი. - 1939. - №12. - გვ. 125-150; // მნათობი. - 1939. - №12. - გვ. 21-45;
549. ლენინ-სტალინის დიადი დროშით: [საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს არჩევნების ერთი წლისთავი] // კომუნისტი. - 1939. - 12 ივნისი. - №133. - გვ. 2;
550. Под знаменем великой партии Ленина-Сталина: [Статья Председателя Верховного Совета Грузинской ССР к годовщине выборов в Верховного Совет] // Заря Востока. - 1939. - 12 июня. - № 133. - С.3;
551. კულტურული რევოლუცია საქართველოში // მნათობი. - 1941. - №2. - გვ. 44-56;
552. „ნორჩ ლენინელს“: [მისაღმება არსებობის 10 წლისთავზე] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 19 ივნისი. - №49;
553. საბჭოთა საქართველოს ახალგაზრდობას // მნათობი. - 1941. - №1. - გვ. 90-98;
554. საქართველოს წარსულიდან: [საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 24 თებერვალი. - №46;
555. საჩუქარს ფრიადზე სწავლით უპასუხეთ: [პიონერთა სასახლის გახსნასთან დაკავშირებით] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 26 აპრილი. - №98;
556. საქართველოს მუშათა კლასი 1917-1921 წლებში // საქართველოს კომუნისტური პარტიის(ბ) ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქს-ენგელს-ლენინის ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალის შრომები. - 1948. - №1. - გვ. 3-59.

მის შესახებ:

1. წერეთელი, ვასილ. — ა) „კვალის“ მწერლების პოლემიკური ჩვეულება // ივერია. - 1895. - 4 ივლისი.

- №139. - გვ. 1-2; ბ) „კვალის“ „მოსაუბრის“ კრიტიკული უძღურება // ივერია. - 1902. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 3; იხ.: „კვალი“. - 1902. - №18;
2. ჭ. (ლორთქიფანიძე, ვლადიმერ). - ა) ახალი წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 დეკემბერი. - №403. - გვ. 3; ბ) ფ. მახარაძის „დანიელ ჭინქაძე და მის დრო“ // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 ოქტომბერი. - №2627. - გვ. 2-4;
 3. 22 ნოემბერს 1898 წ. სოფ. ქვემო მაჩხანაში დანიშნული მომხმარებელთა საზოგადოების წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1898. - 13 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1;
 4. ქიზიყის დეპოს ახალი გამგეობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 სექტემბერი. - №628. - გვ. 2;
 5. წერეთელი, გ. მახარაძე ფილიპე. ხალხური პოეზია და ბატონი კელენჯერიძე: კრიტიკული წერილი ფ. მახარაძისა. [რეცენზია] // კვალი. - 1898. - №5. - გვ. 84-86;
 6. დამსწრე. მაჩხანის დეპოს წლიური კრება // ივერია. - 1899. - 18 აგვისტო. - №176. - გვ. 2-3;
 7. გარეჯელი, ნინია (ჯაბადარი ივანე). ქართული ლაპარაკი // ივერია. - 1902. - 7 ივლისი. - №142. - გვ. 2-3;
 8. კალამი (ფირცხალავა, სამსონ). - ა) კიდევ მოსაუბრე ბ. // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 მაისი. - №1808. - გვ. 1; ბ) ლიტერატურული „ინკვიზიტორი“: მოსაუბრე. საუბარი სხვადასხვა საგნებზე, IV // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 4 მაისი. - №1798. - გვ. 1-3; გ) პუბლიცისტური რიხიანობა: პასუხი ბ-ნ მოსაუბრეს // ივერია. - 1902. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 2-3;
 9. მ-ძე, თ. (ჭყონია ილია). უსაბუთოდ გამლანძღველს // ივერია. - 1902. - 26 ივლისი. - №157. - გვ. 3-4;
 10. ნარკვევი // ივერია. - 1902. - 9 ივლისი. - №143. - გვ. 3;
 11. პრესა // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 5 მარტი. - №1743. - გვ. 3;
 12. სადაურია? // ივერია. - 1902. - 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 3;
 13. ულეველი. ერთობის იდეალი ბ-ნის „კალმისა“ და პუბლიცისტური უსუსურობა ბ-ნის „მოსაუბრისა“ // ივერია. - 1902. - 9 აგვისტო. - №168. - გვ. 2-3;
 14. აკაკი (წერეთელი, აკაკი). უცნაური პუბლიცისტები // ივერია. - 1903. - 5 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2-3;
 15. „15 აპრილს“...: [პოლიციის თავდასხმა გაზეთ „ელვას“ რედაქციაზე; ფ. მახარაძის, გ. ქიქოძის, თ. კიკეაძის, ვლ. ახმეტელაშვილისა და სხვათა დაპატიმრება] // ლამპარი. - 1905. - 19 აპრილი. - №1. - გვ. 2-3;
 16. გოგიჩაიშვილი, ფილიპე. - ა) გასაგები გულისწყრომა: [სომხური გაზ. „არშალუისის“ პროტესტი უ. „მოგ ზაურის“ თანამშრომლისა - ფ. მახარაძის წინააღმდეგ // ივერია. - 1905. - 27 სექტემბერი. - №174. - გვ. 1; ბ) კლასობრივი ინტერესები და ეროვნება: [ფ. მახარაძე ვლ. დარჩიაშვილის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 7 ოქტომბერი. - №182. - გვ. 1-2; გ) რა დავარქვათ?: ფ. მახარაძის წინააღმდეგ // ივერია. - 1905. - 6 ოქტომბერი. - №181. - გვ. 1; დ) საშინელი ამბავი: [ფ. მახარაძის წერილის - „ისტორიული მატრაკვეციების“ გამო] // ივერია. - 1905. - 20 სექტემბერი. - №168. - გვ. 1;
 17. გომართელი, ივანე. პროლეტარი და გლეხი: [კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 4 სექტემბერი. - №157. - გვ. 2;
 18. დარჩიაშვილი, ვლადიმერ. - ა) განმათავისუფლებელი მოძრაობა და თავდაზნაურობა: [კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 8 დეკემბერი. - №221. - გვ. 2-4; ბ) კიდევ ავტონომია: [კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 20 ნოემბერი. - №211. - გვ. 1-2; გ) მამ გავსწორდეთ: (საჭირო დიაგნოზი): [კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 1-2; დ) მიზანი დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობისა: [კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 18 ნოემბერი. - №209. - გვ. 1; ე) პარტიული ეთიკა: [ფ. მახარაძის ბრალდების პასუხად] // ივერია. - 1905. - 17 ნოემბერი. - №208. - გვ. 1-2; ვ) შეურაცხყოფილი უმანკოება: [ფ. მახარაძის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 6 დეკემბერი. - №220. - გვ. 1;
 19. იშხანიანი, ბ. პროლეტარიატის განუვითარებელი იდეოლოგი: (წერილი გაზ. „არშალუ-ისიდან“ №21): [ფ. მახარაძის წერილის - „სომხებისა და თათრების ურთიერთობა ამიერკავკასიაში“ შესახებ] // ივერია. - 1905. - 27 სექტემბერი. - №174. - გვ. 3;
 20. „მოგ ზაურის“ უკანასკნელს ნომერში...: [ფ. მახარაძე სომეხთა და თათართა შეტაკების შესახებ]: პრესა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 სექტემბერი. - №2907. - გვ. 3;
 21. პრესსა: [უურნალი „მოგ ზაური“ ეროვნული ავტონომიის შესახებ, კამათი ფილიპე მახარაძესთან] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 ნოემბერი. - №2947. - გვ. 3-4;
 22. რამიშვილი, ივ. ეროვნება და მშრომელი ხალხი / [ეროვნული საკითხი ნორვეგიაში; კამათი ფ. მახარაძესთან] // ივერია. - 1905. - 12 აგვისტო. - №141. - გვ. 1; 21 აგვისტო. - №148. - გვ. 2-4;
 23. რუსულ გაზეთ „პრივოლუსკი კრაი“-ს: [მუდმივ თანამშრომელთა შორის არიან პ. გელეიშვილი, ფ. მახარაძე, დ.ა. თოფურიძე და ალ. წულუკიძე] // ივერია. - 1905. - 11 იანვარი. - №7. - გვ. 2;
 24. ახალი ამბავი: [დააპატიმრეს და პირდაპირ მეტეხის ციხეში გააგზავნეს ფილიპე მახარაძე] // სხივი. - 1906. - 5 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
 25. ახალი გაზეთი: [გამოდის „ელვა“ ფილიპე მახარაძის რედაქტორობით] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 12 მარტი. - №16. - გვ. 2;
 26. ბ-ნ ვარ. ჩერქეზიშვილის ლექცია: [თემაზე „თვითმმართველობა“... კამათში ყარაბის, კონიაშვილის, ფ. მახარაძის, შალვა ნათაძის, ილია ნაკაშიძისა და მის. წერეთლის გამოსვლები] // შრომა. - 1906. - 6 ივნისი. - №50. - გვ. 3-4;
 27. ბ-ნ ჩერქეზიშვილის ლექციაზე: [მომხსენებლის მიერ თვითმმართველობისა და ავტონომიის მცნების არასწორად განმარტება; დარბაზის უნესრიგობა; ფ. მახარაძის გამოსვლა] // ლამპარი. - 1906. - 11 ივნისი. - №39. - გვ. 3-4;
 28. განთავისუფლება: [მეტეხის ციხიდან 25 კაცის განთავისუფლება, მათ შორის - ვლ. დარჩიაშვილის, ფ. მახარაძის, შ. ელიავას, კ. ჯაფარიძის, მის. ჩოდრიშ-

- ვილი მეუღლით და სხვ.]//ცნობის ფურცელი. - 1906. - 5 თებერვალი. - №2996. - გვ. 2;
29. „ელვას“ რედაქციაში დაჭერილთაგან გამოუშვეს“...: [ფ. მახარაძე, ვ. ახმეტელაშვილის, გ. ქიქოძე, შ. ელიაშვილი; აგრეთვე გაზეთი „ნაშა მისლის“ რედაქტორის მ. ცხაკაიას და ტიგრანოვის გათავისუფლება]// ლამპარი. - 1906. - 28 მაისი. - №31. - გვ. 3;
30. ჩხრეკა: [თბილისის ქუჩებში მგზავრთა ჩხრეკა. გაზ. „ელვას“ რედაქციაში დიდი ჩხრეკის შემდეგ, ვლ. ახმეტელაშვილის, ფ. მახარაძის, შ. ელიაშვილის, თ. კიკვაძის და სხვების დაპატიმრება]// შრომა. - 1906. - 16 აპრილი. - №11. - გვ. 3;
31. წერილი რედაქციის მიმართ: [გადასახლებულთა მადლობა - ფ. მახარაძეს, ბაგრატ თოფურაძეს და სხვებს დახმარებისათვის] / სოფ. ადანაია, გრ. განერელია და სხვ. // შრომა. - 1906. - 13 აგვისტო. - №106. - გვ. 4;
32. ახალი ამბულა // ნიშადური. - 1907. - №11. - გვ. 10;
33. 19 მაისს, საღამოს 5 საათზე... // ლახვარი. - 1907. - 22 მაისი. - №33. - გვ. 2;
34. გუნია, ვალ. პასუხი ფილ. მახარაძეს // ჩვენი გზა. - 1907. - 26 სექტემბერი. - №18. - გვ. 3-4;
35. დუნდუა, ვ. მაქვს პატივი... // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 4;
36. ილორელი. წერილი სამტრედიიდან // ლახვარი. - 1907. - 5 მაისი. - №21. - გვ. 2-3;
37. კიკოლიკა. წერილი ფილიპესადმი დამშეულ გურულებისაგან: [იუმორისტული ლექსი ფილიპე მახარაძესადმი] // ნიშადური. - 1907. - №6. - გვ. 10. - ფ. მახარაძის პასუხი იხ. №6. - გვ. 10;
38. მიმინო. წერილი რედაქციის მიმართ // ჩვენი გზა. - 1907. - 19 ოქტომბერი. - №36. - გვ. 4;
39. რედაქციისაგან // ჩვენი გზა. - 1907. - 27 სექტემბერი. - №19. - გვ. 1;
40. ღია წერილი // ისარი. - 1907. - 5 აპრილი. - №75. - გვ. 4. - უმუშევართა კავშირის საბჭო;
41. გაჩხრეკვა და დაპატიმრება // ისარი. - 1908. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3. - ახალი ამბავი;
42. გოგოლაძე, კაპიტონ (კენტი). ჩვენი კორესპონდენტების საყურადღებოთ: შეკითხვები // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №18. - გვ. 5-6;
43. თფილისის დრ. გენერალ-გუბერნატორის დადგენილებით... // ნაპერწკალი. - 1908. - 17 ივნისი. - №18. - გვ. 1;
44. იმედაშვილი, იოსებ (ნაცნობი). კულტურის ისტორია: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №32. - გვ. 6;
45. კაკარდიანი ეშმაკი. სხარტულები: ახალთაობის კრება // ბზიკი: იუმორისტული წერილების კრებული. - 1907. - №2. - გვ. 3;
46. ლორთქიფანიძე, ნიკო. იდეალური კომისია // ნიშადური. - 1908. - №42. - გვ. 10;
47. მეორე სათათბიროს დეპუტატების გასამართლება // მინა. - 1908. - №1. - გვ. 16;
48. ორი ეშმაკი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №16. - გვ. 9-10; №17. - გვ. 5-7; №18. - გვ. 9-10; №19. - გვ. 8; №20. - გვ. 6-7; №21. - გვ. 6; №22. - გვ. 3-5; №23. - გვ. 4-5; №24. - გვ. 8; №26. - გვ. 4; №27. - გვ. 5; №28. - გვ. 4-5; №30. - გვ. 4-5; №31. - გვ. 5; №33. - გვ. 4-5; №37. - გვ. 8-9; №43. - გვ. 10-11;
49. პრესა // ამირანი. - 1908. - 27 სექტემბერი. - №168. - გვ. 2;
50. როგორ მარხავდნენ თავგები კატას? // ნიშადური. - 1908. - №25. - გვ. 2;
51. სამედიკატორო სასამართლო // ამირანი. - 1908. - 17 იანვარი. - №6. - გვ. 2-3; ცისკარი. - 1908. - 18 იანვარი. - №7. - გვ. 2-3;
52. შანშიაშვილი, სანდრო (ა. შ-ლი). საახალწლო ხოტბა-მილოცვა: [ლექსები] // ნიშადური. - 1908. - №20. - გვ. 10-12;
53. ხუნდაძე, სილოვან (მებრძოლი). საახალწლო მილოცვები: [ლექსი] // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №1. - გვ. 7-8;
54. ჯაში, დიმიტრი. ჩემი შთაბეჭდილებანი // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №8. - გვ. 3; №11. - გვ. 3; №13. - გვ. 3;
55. ჰორაციო. საახალწლო ნობათები: (ჰორაციოსაგან ნაძღვენი). [იუმორისტული ლექსები] // ნიშადური. - 1908. - №20. - გვ. 13-15;
56. O.C. საგლეხო რეფორმა კავკასიაში // ხომლი. - 1908. - 13 ივლისი. - №1. - გვ. 2-3; 29 ივლისი. - №14. - გვ. 2-3;
57. „ტეზი“ (გარდავაძე, ვარლამ). დ. ხონი: „ტეზი“ // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 4;
58. გაბაშვილი, რ. - ა) ბატონი გრიგოლ დიასამიძე // კლდე. - 1913. - №40. - გვ. 12-15; ბ) ილია ჭავჭავაძე და ფილიპე მახარაძე // კლდე. - 1913. - №29. - გვ. 3-4;
59. ეკალი. - ა) გაზ. „თემი“ №124: [კრიტიკა] // კლდე. - 1913. - №22. - გვ. 11; ბ) საზარელი დღეები // კლდე. - 1913. - №31. - გვ. 11-12;
60. პირველი ნაყოფი: ბაქოს „ჩვენი წყარო“-ს რედაქციას // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №9-19. - გვ. 14-16;
61. ფიროუზა. ბ. რედაქტორო! რადგან ჩვენ დესეტნიკები... // კლდე. - 1913. - №30. - გვ. 8. - საპროტესტო წერილები;
62. გურული მუშა და ხანი. სამი სიტყვა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №38. - გვ. 596-597; 1918. - №41. - გვ. 649-650;
63. დემოსიძე, გ. მუშათა პრესის დასაწყისი რუსეთსა და ჩვენში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 68-70;
64. ვახტანგ მეშვიდე. სნეული ზარნაშო // მეგრძოლთა ხმა. - 1917. - №1. - გვ. 13-14;
65. ისტორიკოსი. ქართული ეროვნული ყრილობა // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №48. - გვ. 2;
66. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). - ა) კრება: (წერა-კითხვის საზოგადოება) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 1-2. - დართული აქვს ო. შმერლინგის კარიკატურა; ბ) ეროვნული ყრილობა: (შენიშვნები ეშმაკისა). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №49. - გვ.: 1-7, 10-11. - დართული აქვს შ. ქიქოძის კარიკატურა „ლოჟა კათალიკოსისა“; გ) სოვეტნიკები: [იუმორისტული მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №30. - გვ. 2-3; №31. - გვ. 5-6;
67. ლადი. პატარა შენიშვნა: (ფ. მახარაძის წერილის გამო) // მეგრძოლთა ხმა. - 1917. - №2. - გვ. 7-8;

68. ო-ლი. საქართველოს ეროვნული ყრილობა: (საერთო შთაბეჭდილებანი) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №36. - გვ. 563-564; №37. - გვ. 584-585;
69. ს. დ. მოღვაწენი საქართველოში... // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 254;
70. ბოლშევიკები არ სცხრებიან... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №17. - გვ. 271;
71. ვალიკოს ნათელი „ბალაგურ“-ოვი. საჭიროა მაგარი მთავრობა, - მათრახი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №18. - გვ. 284-286;
72. ბალშევიკ-მენშევიკი. ბოლშევიკები თბილისში: [იუმორი] // ხათაბალა. - 1920. - №8. - გვ. 3;
73. ამხ. მახარაძის მოხსენების გამო მიღებული საქართველოს კომპარტიის მორიგი ამოცანების შესახებ: რეზოლუცია / თბილისის საქალაქო პარტიული კონფერენცია (1) // უწყებები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №2. - გვ. 7-8;
74. აჭარა: (საკ. კორესპ.) // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №3. - გვ. 12-13;
75. თალაკვაძე, სევასტი. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოგზაურობა დასავლეთ საქართველოში // კომუნისტი. - 1921. - 24 აპრილი. - №44. - გვ. 3; 26 აპრილი. - №45. - გვ. 2; 27 აპრილი. - №46. - გვ. 3; 28 აპრილი. - №47. - გვ. 3; 29 აპრილი. - №48. - გვ. 2; 5 მაისი. - №51. - გვ. 3; 6 მაისი. - №52. - გვ. 3;
76. თეზისები: ამხანაგ ფ. მახარაძის მოხსენებისა მიმდინარე მომენტის შესახებ საქართველოს უპარტიო ქალთა ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1921. - 24 მაისი. - №67. - გვ. 2;
77. ინკირველი, ვალ. ამხანაგ ფილიპე მახარაძეს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1921. - 6 მაისი. - №52. - გვ. 2;
78. მენშევიკები საქართველოში: [ამხ. ფ. მახარაძის წიგნის გამო „მენშევიკური პარტიის დიქტატურა საქართველოში“] // კომუნისტი. - 1921. - 18 აგვისტო. - №138. - გვ. 1; იგივე წიგნზე სტატია დაიბეჭდა გაზეთში „იზვესტია“, №121;
79. მისალმებანი: რევკომის თავმჯდომარეს ამხ. ფილიპე მახარაძეს: [გორის სამაზრო რევკომიდან] // კომუნისტი. - 1921. - 26 მარტი. - №20. - გვ. 4;
80. საქართველოს ამბები // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №1. - გვ. 22-24;
81. საქართველოს რესპუბლიკის სოვნარკომის შემადგენლობა / საქართველოს რევოლუციონური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1921. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 3;
82. საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის რევოლუციური კომიტეტისაგან: ფ. მახარაძის რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარის მოვალეობისაგან განთავისუფლებისა და რევკომის თავმჯდომარედ ბ. მდივანის დანიშვნის შესახებ: დადგენილება / საქ. სსრ რევოლუციური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1921. - 10 ივლისი. - №105. - გვ. 1;
83. ჰამლეტი. წერილი საქართველოდან // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №6. - გვ. 5-8;
84. Беседа с товарищем Ф. Махарадзе // Правда Грузии. - 1921. - 23 марта. - № 18. - С.2;
85. Братство Грузии и Азербайджана: Телеграмма товарища Махарадзе в Баку товарищу Нариманову с копией товарищу Ленину в Москву // Правда Грузии. - 1921. - 26 марта. - № 21. - С.2;
86. „Венец меньшевистской демократии“ // Правда Грузии. - 1921. - 10 апреля. - № 33. - С.1;
87. КП [б] Гр.: 1-я общегородская партийная конференция: Резолюция по докладу товарища Ф. Махарадзе об очередных задачах Коммунистической Партии Грузии // Правда Грузии. - 1921. - 12, 14 июня. - № 83-84. - С. 2-3;
88. С. Р. Махарадзе Филипп: Диктатура партии меньшевиков в Грузии: [Рецензия С. Р.] // Правда Грузии. - 1921. - 19 августа. - № 140. - С.4;
89. ამხანაგ კამოს დაკრძალვა: [ა. ოქრუაშვილს, ფ. მახარაძის, ს. ორჯონიკიძის, ბ. მდივანის, ნ. კიკნაძის, ს. ქავთარაძის, შ. ელიავას და სხვათა გამოსათხოვარი სიტყვები] // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 1-2;
90. ბრძოლა შიმშილობასთან: [ალმასკომის თავმჯდომარის მოადგილის კ. გურგენიძის თხოვნა ფ. მახარაძისადმი დახმარების აღმოჩენის მიზნით]: სუფსის რაიონი // კომუნისტი. - 1922. - 18 ივლისი. - №162. - გვ. 4;
91. გოგიაშვილი, პ. (Petrosa). ამხანაგ ფილიპე მახარაძეს ძღვნად: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1922. - 7 მაისი. - №102. - გვ. 3;
92. ერქომაიშვილი, ა. ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1922. - 27 აგვისტო. - №196. - გვ. 2;
93. იმნაიშვილი, ა. საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის ალმასკომის თავმჯდომარეს ამხ. ფ. მახარაძეს: [დებუმა მუხუთიდან გაჭირვებული მდგომარეობის გამო სურსათის მოთხოვნის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 22 აგვისტო. - №191. - გვ. 3;
94. იქს. პირველი თებერვალი: [ფ. მახარაძის მიერ ნითელი დროშის გადაცემა ქართული შეერთებული სამხედრო სკოლისათვის] // კომუნისტი. - 1922. - 5 თებერვალი. - №28. - გვ. 4;
95. კაჭარავა, ვ. (ვასკაქ.) აბაშა: [ფ. მახარაძის სტუმრობა და მისდამი მიძღვნილი მიტინგი] // კომუნისტი. - 1922. - 19 მაისი. - №112. - გვ. 4;
96. მისალმება ამხანაგ ფ. მახარაძეს აჭარისტანის საბჭოების პირველი ყრილობის პრეზიდენტი იუსიანგან // კომუნისტი. - 1922. - 25 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
97. ნატანებ-ოზურგეთის რკინიგზა: [დებუმა ფილიპე მახარაძის სახელზე გურიის ალმასკომის რწუნებულის - სარჯველაძის რკინიგზის არტელის წარმომადგენლის - კოპლატაძის დებუმა ბათუმის არტელის მუშებისათვის ხელფასის მომატების შესახებ ნატანებ-ოზურგეთის ლიანდაგის გაყვანის გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 9 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
98. ნუცუბიძე, გ. საქართველოს ცენტრალური ალმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოგზაურობა ახალციხის და ახალქალაქის მაზრებში // კომუნისტი. - 1922. - 19 იანვარი. - №15. - გვ. 2;

99. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1922. - 21 მაისი. - №114. - გვ. 4;
100. რუხაძე. ბრძოლა შიმშილობასთან: [თხოვნა დახმარების თაობაზე საქართველოს დამშეულთა დამხმარე კომიტეტის თავმჯდომარის ფ. მახარაძისადმი]; დეპუტა ხონიდან // კომუნისტი. - 1922. - 27 ივლისი. - №170. - გვ. 2;
101. სამოქალაქო პანაშვიდი: [რუსთაველის თეატრში ბაქოს 26 კომისრის ხსოვნის აღსანიშნავად მ. ცხაკაიას, ფ. მახარაძის, ს. ქავთარაძის და სხვათა სიტყვები] // კომუნისტი. - 1922. - 22 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2;
102. ცხაკაია, მ. დიდად საყურადღებო და საჭირო ისტორიული შესწორება: [ფ. მახარაძის სტატიის „მოგონებაში“ დაშვებული შეცდომების შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 23 მარტი. - №65. - გვ. 1. - ფ. მახარაძის წერილი იხ. გაზეთში „კომუნისტი“, 1923 წ. 14 მარტი;
103. ამხანაგი ს. ორჯონიკიძე და ფ. მახარაძე გურიაში: ჩვენი სპეციალური კორესპოდენტისაგან // კომუნისტი. - 1924. - 13 სექტემბერი. - №209. - გვ. 1;
104. ამხანაგი ფილიპე მახარაძე ბათომში: წერილი ბათომიდან // კომუნისტი. - 1924. - 4 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1;
105. ამხ. ფილიპე მახარაძე და ჩვენი პრესა: [რედაქციის გამომხმარებელ გავ. კომუნისტის №100 მოთავსებულ წერილზე - გაზეთის გაუმჯობესების პირობების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 7 მაისი. - №102. - გვ. 2-3;
106. ბუაჩიძე, ი. (ი. ბ.). გეგმიანი მეურნეობა და სახელმწიფო საგეგმო კომისიის ამოცანები: [ბიბლიოგრაფია] // კომუნისტი. - 1924. - 14 დეკემბერი. - №286. - გვ. 4;
107. ვ.ი. ლენინის გარდაცვალების გამო სამგლოვიარო გამოძახილი საქართველოში: [დეპუტები, სამგლოვიარო წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 30 იანვარი. - №24. - გვ. 1;
108. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება: ამხანაგ ფილიპე მახარაძის და გაზეთ „კომუნისტ“-ს შორის ამტყდარ პოლემიკის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 23 მაისი. - №116. - გვ. 2. - იხ. წერილები „კომუნისტი“, №100 და №102;
109. ფილიპე მახარაძის ძველი ნაწერები: [ბიბლიოგრაფიული ცნობა] // კომუნისტი. - 1924. - 29 ივნისი. - №147. - გვ. 2;
110. ჩვენი მუდმივი თანამშრომლები: [მ. ცხაკაია, მ. ორახელაშვილი, ფ. მახარაძე, ა. ერქომაიშვილი - პორტრეტები] // კომუნისტი. - 1924. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 2;
111. ამხ. ფ. მახარაძე და შ. ელიავა ახალქალაქის მაზრაში: [სოფლებში განათლების მდგომარეობის გასაცნობად] // კომუნისტი. - 1925. - 18 აგვისტო. - №187. - გვ. 3;
112. ამხანაგი ფ. მახარაძე სოფელ მუხრანის გლეხთა ყრილობაზე: [წერილები სოფლიდან] // კომუნისტი. - 1925. - 3 ივლისი. - №150. - გვ. 4;
113. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოგზაურობა სვანეთში // კომუნისტი. - 1925. - 6 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2;
114. კალაძე, რ. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ისტორიისათვის: კრიტიკული შენიშვნები ამხანაგ ფილიპე მახარაძის და სევასტი თალაკვაძის საისტორიო ნაწერების შესახებ // კომუნისტი. - 1925. - 14 ნოემბერი. - №262. - გვ. 2; 15 ნოემბერი. - №263. - გვ. 2-3; 17 ნოემბერი. - №264. - გვ. 2-3; 18 ნოემბერი. - №265. - გვ. 2;
115. მეტრეველი, მ. (მ.). ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოგზაურობა სვანეთში // კომუნისტი. - 1925. - 18 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
116. შ. ბ. შავი ზღვის რკინიგზის გახსნა: [ახალი სენაკიდან ხეთამდე და ამხანაგ მიხა ცხაკაიას, ფილიპე მახარაძის, შ. ელიავას და სხვათა სიტყვები] // კომუნისტი. - 1925. - 10 ნოემბერი. - №258. - გვ. 3;
117. მამარაძე, ფ. ბეჭდვითი სიტყვის დღესასწაული // კომუნისტი. - 1926. - 5 მაისი. - №99. - გვ. 2;
118. მოამბე. ფილიპე მახარაძე და შ. მათიკაშვილი კახეთში // კომუნისტი. - 1926. - 6 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
119. მოსული. ფილიპე მახარაძე // კომუნისტი. - 1926. - 23 მაისი. - № 115. - გვ. 2;
120. მისალმებანი საბჭოთა აჭარისტანს: [საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის, ამიერ-კავკასიის სახკომსაბჭოს, ამიერ-კავკასიის ცეკას, საქართველოს სახკომსაბჭოსა და ამხ. ფ. მახარაძის დეპუტა მ. სურმანიძეს] // კომუნისტი. - 1927. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 4;
121. პეტროვსკი, გ. უკრაინის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე ამხ. გ. პეტროვსკი საქართველოს მუშებს და გლეხებს: წერილი რედაქციის მიმართ: [ფ. მახარაძის და გ. სტურუას უკრაინაში ყოფნის გამო] // კომუნისტი. - 1927. - 15 მაისი. - №108. - გვ. 2;
122. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) მეხუთე ყრილობის წინ: ფილიპე მახარაძის მოხსენების თეზისები // კომუნისტი. - 1927. - 10 ნოემბერი. - №254. - გვ. 3;
123. მარქსისტი. ფ. მახარაძე. „საბჭოთა ხელისუფლებითათვის ბრძოლა საქართველოში 1917-1921“: რეცენზია // კომუნისტი. - 1928. - 1 იანვარი. - გვ. 5;
124. მკითხველი. ფ. მახარაძე. „საბჭოები და ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის საქართველოში“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1928. - 14 თებერვალი. - № 77. - გვ. 4;
125. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის რეზოლუცია მიღებული ამხ. ფ. მახარაძის მოხსენების გამო: სოფლად მუშაობის შესახებ // კომუნისტი. - 1928. - 22 თებერვალი. - №44. - გვ. 2;
126. მოსავლიანობის გადიდება და თესვის კამპანია: [კამათი ამხანაგ ფ. მახარაძის და ჯუღელის მოხსენების გარშემო]: [მონათმონკობისა და მინათმოქმედების მუშაკთა თათბირზე] // კომუნისტი. - 1929. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 2;
127. საქართველოს სახალხო მეურნეობის განვითარების ხუთწლიანი გეგმა // კომუნისტი. - 1929. - 3 ივლისი. - №150. - გვ. 2;

128. საბჭოთა სამხრეთ ოსეთის ათი წლისთავი: [ნერილე-ბი] // კომუნისტი. - 1930. - 8 ივნისი. - №132. - გვ. 7;
129. ბოლშევიზმი თუ სოციალ-ფედერალიზმი: [კრიტიკა] / დ. ბენაშვილი, ფრ. ნაროუშვილი, პ. ქიქოძე, შ. შავგულიძე // კომუნისტი. - 1931. - 27 სექტემბერი. - №223. - გვ. 3;
130. წითელ პარტიზანთა რესპუბლიკური ყრილობა // კომუნისტი. - 1932. - 6 ივნისი. - №131. - გვ. 2; 18 ივნისი. - №141. - გვ. 4;
131. ორაგველიძე, კ. რესპუბლიკანური კულტურათბირი: უფრო გავშალოთ ბრძოლა პარტიული სწავლების მაღალი ხარისხისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 18 ივნისი. - №139. - გვ. 2;
132. მგალობლიშვილი, ვ. ლიტერატურული მემკვიდრეობის შეფასებისათვის: [ფ. მახარაძის და სხვათა შეხედულებების კრიტიკა] // კომუნისტი. - 1935. - 11 დეკემბერი. - №286. - გვ. 2-3;
133. Об избрании тов. Махарадзе Филиппа Евсеевича председателем ЦИК ЗСФСР: Постановление / Закавказский Центральный исполнительный Комитет // Заря Востока. - 1935. - Май. - №121. - С. 1;
134. აზერბაიჯანის სახკომსაბჭო: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხ. ბერიას, საქართველოს ცაკის თავმჯდომარეს- ამხ. მახარაძეს, საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარეს- ამხ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 4;
135. ამიერკავკასიის სფსრ: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს სსრ ცაკის თავმჯდომარეს- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს- ამხ. გ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 4;
136. აჭარის ასსრ ცაკის საიუბილეო სესიის მისალმებანი: ამხ. ამხ. კალინინს, მოლოტოვს, კაგანოვიჩს, მიქოიანს, ორჯონიკიძეს, მახარაძეს, ბერიას და სხვ. // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №65. - გვ. 2;
137. აჭარის ცაკის საიუბილეო სესია: სიტყვები ამხ. ზ. ლორთქიფანიძის და ამხ. ფილიპე მახარაძის // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №65. - გვ. 3;
138. იაგოდა. საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს სსრ ცაკის თავმჯდომარეს- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს- ამხ. გ. მგალობლიშვილს, აკ სფსრ შინსახკომს- ამხ. ს. გოგლიძეს: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] / იაგოდა, აგრანოვი, პროკოფიევი // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 5;
139. კაგანოვიჩი, ლაზარე. საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალურ კომიტეტს- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს ცაკის თავმჯდომარეს- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს- ამხ. გ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 15 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1936. - 28 თებერვალი. - №49. - გვ. 6. - იგივე: საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №48. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
140. მიქოიანი, ა. მისალმება საბჭოთა საქართველოს: [ამხ. ამხ. ლ. ბერიას, ფ. მახარაძეს, გ. მგალობლიშვილს] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №52. - გვ. 1;
141. საკავშირო ალკკ ცენტრალური კომიტეტი: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხ. ბერიას, საქართველოს ცაკის თავმჯდომარეს ამხ. მახარაძეს...: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 5;
142. საკავშირო კპ (ბ) ა.-კ. სამხარეო კომიტეტი: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს ცაკი- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სახკომსაბჭო- ამხ. გ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების 15 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1936. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 6. - იგივე: საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №48. - გვ. 1; მუშა, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 1;
143. საკავშირო კპ (ბ) ყირიმის საოლქო კომიტეტი. ყირიმის ასსრ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი და სახალხო კომისართა საბჭო: საკავშირო კპ (ბ) ა. -კ. სამხარეო კომიტეტი და საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი- ამხ. ბერიას, საქართველოს სსრ ცაკი- ამხ. მახარაძეს, საქართველოს სახკომსაბჭო- ამხ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 3;
144. ხალამი ორდენოსან საქართველოს: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალურ კომიტეტს- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს სსრ ცაკს- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს- ამხ. გ. მგალობლიშვილს: [15 წლისთავის გამო] / ს. კოსიორი, პ. პოსტიშევი, პ. ლიუბჩენკო // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №52. - გვ. 1; Заря Востока. - 1936. - февраль. - №27. - С. 4;
145. სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი: საქართველოს ცაკი- ამხ. მახარაძეს: [მისალმება საქართველოს გასაბჭოების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2;
146. სსრკ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატი: საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი- ამხ. ლ. ბერიას, საქართველოს ცაკი- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სახკომსაბჭო- ამხ. გ. მგალობლიშვილს: [მისალმება საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №47. - გვ. 4; Заря Востока. - 1936. - февраль. - №46. - С. 3;
147. სსრკ სახალხო კომისართა საბჭო და საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი: საქართველოს სსრ

- ცაკის თავმჯდომარეს- ამხ. ფ. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს- ამხ. გ. მგალობლიშვილს, საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხ. ლ. ბერიას: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 1; *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - №46. - С.5;
148. სსრკ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი: საქართველოს ცაკს- ამხ. მახარაძეს: [საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 1;
149. Альпинисты-сваны на приеме у тов. Ф. Махарадзе // *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - № 29. - С.1;
150. Левандовский, М. К. Секретарю ЦК КП (б) Грузии- тов. Л. П. Берия, председателю ЦИК ССРГ- тов. Ф. Махарадзе, председателю СНК ССРГ- тов. Г. Мгалоблишвили: [приветствие к 15-летию Советской Грузии] // *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - № 46. - С.5;
151. Прием у тов. Махарадзе участников физкультурных походов // *Заря Востока*. - 1936. - март. - № 61. - С.2;
152. 13 თებერვლის საბოლოო სხდომა: [კენჭისყრა კონსტიტუციის ტექსტის მიღებასთან დაკავშირებით საქართველოს საბჭოების მე-8 ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 2;
153. მეექვსე სხდომა, 12 თებერვალი: [კამათი ამხანაგ ფილიპე მახარაძის მოხსენების გამო საქართველოს საბჭოების მე-8 ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 2;
154. პეტროვსკი, გ. საქართველოს კპ (ბ) ცკ-ის მდივანს ამხანაგ ბერიას, საქართველოს სსრ ცაკის თავმჯდომარეს ამხანაგ მახარაძეს: უკრაინის სს რესპუბლიკის ცაკის თავმჯდომარის დეპუტა: [შოთა რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 27 დეკემბერი. - №296. - გვ. 1;
155. პუშკინის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საზეიმო სხდომა: [თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრში ხელისუფლებისა და ინტელიგენციის მონაწილეობით] // კომუნისტი. - 1937. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
156. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტი - ამხანაგ ლ. ბერიას; საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი - ამხანაგ ფ. მახარაძეს; საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭო: [სტალინური კონსტიტუციის მიღებათან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 17 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
157. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხანაგ ლავრენტი ბერიას. საქართველოს სს რესპუბლიკის ცაკის თავმჯდომარეს ამხანაგ ფილიპე მახარაძეს... // კომუნისტი. - 1937. - 15 მარტი. - №60. - გვ. 1;
158. საქართველოს საბჭოების საგანგებო VIII ყრილობა: კამათი ამხ. ფ. მახარაძის მოხსენების გარშემო: 10 თებერვლის საღამოს სხდომა: [ყრილობაზე წარმოთქმული სიტყვები] // კომუნისტი. - 1937. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 2;
159. სრულიად საქართველოს საბჭოების VIII ყრილობა: 11 თებერვლის სხდომა: [ყრილობაზე გამომსვლელთა სიტყვების მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1937. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 1;
160. სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოში არჩეულ დეპუტატთა სია: [კავშირის საბჭოში არჩეული დეპუტატები] // კომუნისტი. - 1937. - 16 დეკემბერი. - №287. - გვ. 1-2;
161. ფილიპე იესეს ძე მახარაძე: [დეპუტატობის კანდიდატი გეგეჭკორის რაიონის სოფ. აბედათის კოლმეურნეებისაგან] // კომუნისტი. - 1937. - 11 ნოემბერი. - №257. - გვ. 3;
162. ფილიპე იესეს ძე მახარაძე: [დეპუტატობის კანდიდატის, საქართველოს სს რესპუბლიკის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1937. - 28 ნოემბერი. - №271. - გვ. 2;
163. ფილიპე იესეს ძე მახარაძე: [კავშირის საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატად დასახელების შესახებ სამტრედიის რაიონის მშრომელთა კოლექტივებისაგან] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ნოემბერი. - №254. - გვ. 2;
164. შოთა რუსთაველის საიუბილეო კომიტეტში: [საიუბილეო რეორგანიზებული კომიტეტის დამტკიცების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 12 აგვისტო. - №184. - გვ. 1;
165. ამხანაგ ფ. მახარაძის შეხვედრა ამომრჩეველთან: [თბილისის კიროვის რაიონის ახალგაზრდათა ამომრჩეველთა კრებაზე] // კომუნისტი. - 1939. - 16 ნოემბერი. - №263. - გვ. 1;
166. თბილისის სანარმო-დანესებულებების მუშა-მოსამსახურეთა, ინჟინერ-ტექნიკოს მუშაკთა და ინტელიგენტთა წინასაარჩევნო კრებაზე გუშინ დაიწყო თბილისის საქალაქო საბჭოს და რაიონული საბჭოების დეპუტატობის კანდიდატთა დასახელება // კომუნისტი. - 1939. - 11 ნოემბერი. - №259. - გვ. 4;
167. კომუნისტთა და უპარტიოთა სტალინური ბლოკის კანდიდატების [რეგისტრირებული თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატობაზე ამხანაგები: ნ. ზ. უმიკოვი, კ. ს. ზავრიევი, ი. დ. კოჭლამაზაშვილი, ფ. ი. მახარაძე...]: [ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1939. - 29 ნოემბერი. - №274. - გვ. 3;
168. XIII Съезд Коммунистической партии [большевиков] Грузии: Прения по отчетному докладу ЦК КП (б) Грузии: [Речи т. т. В. М. Бакрадзе и Ф. Е. Махарадзе] // *Заря Востока*. - 1940. - 30 марта. - № 74;
169. აზერბაიჯანის სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა, სახკომსაბჭოს და აზერბაიჯანის კ.პ.(ბ) ცენტრალურ კომიტეტისაგან: [სამგლოვიარო დეპუტატი დეველი ბოლშევიკის ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
170. ამიერ-კავკასიის სამხედრო ოლქის მებრძოლებისა, მეთაურებისა და პოლიტმუშაკებისაგან: [სამგლოვიარო დეპუტატი დეველი ბოლშევიკის ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 13 დეკემბერი. - №295;
171. ამხ. ფ. ე. მახარაძის ნაშრომები [ქართულ და რუსულ ენაზე] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;

172. ამხ. ფ. ე. მახარაძის სტატიებიდან და სიტყვებიდან [ნაწყვეტები] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
173. ამხანაგ ფ. ე. მახარაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1941. - 11 დეკემბერი. - №293;
174. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის დაკრძალვა [14 დეკემბერს]: [ამხანაგების: ი. თავაძის, გ. სტურუას, ს. სააკიანის, ვ. ევანტაშვილის, ე. ტაკიძის და ი. მოსაშვილის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1941. - 16 დეკემბერი. - №297;
175. ამხანაგ ფ. მახარაძის კუბოსთან: [12 დეკემბერი] // კომუნისტი. - 1941. - 13-14 დეკემბერი. - №295-296;
176. ამხანაგ ფ. მახარაძის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
177. ბერია, ლ. პ. ამხანაგ ლ. პ. ბერიას დეპუტა საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალურ კომიტეტს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს [უძველესი ბოლშევიკის ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 11 დეკემბერი. - №293;
178. გარდაიცვალა ამხ. ფ. ე. მახარაძე [ა. ნ. 10 დეკემბერს] // კომუნისტი. - 1941. - 10 დეკემბერი. - №292;
179. დიმიტროვი, გ. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე - ამხანაგ ფ. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს - ამხანაგ ვ. ბაქრაძეს, საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს - ამხანაგ კ. ჩანკვიანს: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №47. - იგივე: გაზეთში ახალგაზრდა კომუნისტი, 1941. - 25 თებერვალი. - №47;
180. იაროსლავსკი, ე. საქართველოს სს რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარეს - ამხანაგ ფ. მახარაძეს, საქართველოს სს რესპუბლიკის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს - ამხანაგ ვ. ბაქრაძეს, საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს - ამხანაგ კ. ჩანკვიანს: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1941. - 2 მარტი. - №52;
181. ინასარიძე, ლ. გულისხმიერება მშრომელთა საჭიროებისადმი: [ამხ. ფ. ე. მახარაძის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
182. მახარაძის რაიონის მშრომელთა დელეგაცია [თბილისში ფ. ე. მახარაძის დაკრძალვაში მონაწილეობის მისაღებად] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
183. მთავრობის კომისია ფ. მახარაძის დაკრძალვის მონაწილეობად // კომუნისტი. - 1941. - 10 დეკემბერი. - №292;
184. პაპანიანი, ივანე. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე - ამხანაგ ფ. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს - ამხანაგ ვ. ბაქრაძეს, საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს - ამხანაგ კ. ჩანკვიანს: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №47;
185. საბჭოთა სახელმწიფოს გამოჩენილი მშენებელი: [ამხ. ფ. ე. მახარაძე] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
186. საეკიპო აქტიდან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გვამის გაკვეთის შესახებ // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
187. საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკების) ცენტრალური კომიტეტის და სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსაგან [სამგლოვიარო დეპუტა ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 12 დეკემბერი. - №294;
188. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხანაგ კ. ნ. ჩანკვიანს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს ამხანაგ ვ. მ. ბაქრაძეს: [მისალმება აფხაზეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს საიუბილეო IV სესიისაგან, მიძღვნილი საბჭოთა აფხაზეთის 20 წლისთავისადმი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 6 მარტი. - №54;
189. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს - ამხანაგ კ. ნ. ჩანკვიანს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს - ამხანაგ ფ. ე. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭოს - ამხანაგ ვ. მ. ბაქრაძეს: [მადლობა უკრაინის მშრომელთა დელეგაციისაგან პარტიისა და მთავრობის ხელმძღვანელთა და მთელ ქართველ ხალხს გულთბილი მიღებისათვის] // კომუნისტი. - 1941. - 5 მარტი. - №54. - იგივე: გაზეთში ახალგაზრდა კომუნისტი, 1941. - 6 მარტი. - №55; Заря Востока. - 1941. - 5 марта. - №54; Молодой сталинец, 1941. - 7 марта. - №30;
190. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს: [თანაგრძნობის გამოცხადება მიხა ცხაკაიასაგან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 20 დეკემბერი. - №311;
191. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს: [თანაგრძნობის გამოცხადება საკ. პ. (ბ) კრასნოდარის სამხარეო კომიტეტისა და მშრომელთა დეპუტატების სამხარეო საბჭოს აღმასკომისაგან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 20 დეკემბერი. - №301;
192. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპუტა თურქმენეთის კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტისაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
193. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპუტა კარელია-ფინეთის სსრ კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა, კარელია-ფინეთის სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა და კარელია-ფინეთის სსრ სახკომსაბჭოსაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 18 დეკემბერი. - №299;
194. საქართველოს კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპუტა საკ. პ. (ბ) დაღესტნის საოლქო

- კომიტეტისა და დალესტნის ასსრ სახალხო კომისართა საბჭოსაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
195. საქართველოს კ.პ.(ბ) ცენტრალურ კომიტეტს, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპეშა საკ.კ.პ.(ბ) ყაბარდო-ბალყარეთის საოლქო კომიტეტისა და ყაბარდო-ბალყარეთის ასსრ სახალხო კომისართა საბჭოსაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
196. საქართველოს კ.პ.(ბ) ცენტრალურ კომიტეტს: [სამგლოვიარო დეპეშა ხოზე დიასისაგან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
197. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი - ამხანაგ ფ. ე. მახარაძეს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭო - ამხანაგ ვ. მ. ბაქრაძეს, საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი - ამხანაგ კ. ნ. ჩარკვიანს: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავისადმი მიძღვნილ მოსკოვში შემდგარ საზეიმო კრებისაგან] // კომუნისტი. - 1941. - 2 მარტი. - №52;
198. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე - ამხანაგ ფ. მახარაძეს...: [მისალმება საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე] / აზერბაიჯანის სახკომსაბჭო, აზერბაიჯანის კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი, აზერბაიჯანის სსრ უმაღლესი საბჭო // კომუნისტი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №47; *Заря Востока*. - 1941. - 25 февраля. - №47;
199. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ამხ. ფ. მახარაძის დაკრძალვის მომწყობი კომისიისაგან: [ცნობა] // კომუნისტი. - 1941. - 12 დეკემბერი. - №294;
200. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [დეპეშა უზბეკეთის სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 21 დეკემბერი. - №302;
201. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [თანაგრძნობის გამოცხადება საჩაჩნო-ინგუშეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 19 დეკემბერი. - №300;
202. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპეშა აფხაზეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
203. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს: [სამგლოვიარო დეპეშა დალესტნის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
204. სომხეთის კ.პ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის და სომხეთის სსრ სახკომსაბჭოსაგან საქ.კ.პ.(ბ) ცენტრალურ კომიტეტის მდივანს ამხ. კ. ჩარკვიანს, საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარეს ამხ. ვ. ბაქრაძეს: [სამგლოვიარო დეპეშა ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 13 დეკემბერი. - №295;
205. სომხეთის სსრ რესპუბლიკის მშრომელთა დელეგაციის ჩამოსვლა [თბილისში ფ. ე. მახარაძის დაკრძალვაში მონაწილეობის მისაღებად] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
206. სომხეთის სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან: [სამგლოვიარო დეპეშა ამხ. ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
207. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან [სამგლოვიარო დეპეშა ფ. ე. მახარაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 12 დეკემბერი. - №294;
208. ფილიპე ესეს-ძე მახარაძე: ბიოგრაფიული ცნობა // კომუნისტი. - 1941. - 11 დეკემბერი. - №293;
209. ფ. ე. მახარაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი მოკლემეტრაჟიანი ფილმი [თბილისის კინოსტუდიის მიერ] // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296;
210. ЦК КП (б) Грузии - товарищу Чарквиани, СНК ГССР - товарищу Бакрадзе, Президиум Верховного Совета Грузинской ССР - товарищу Махарадзе: [Приветствие Президиума Верховного Совета, СНК и ЦК КП (б) Туркмении в связи 20-летием Советской Грузии] // *Заря Востока*. - 1941. - 1 марта. - № 51;
211. ЦК КП (б) Г - товарищу К. Чарквиани, СНК ГССР - товарищу В. Бакрадзе, Президиум Верховного Совета ГССР - товарищу Ф. Махарадзе: [Приветствие ЦК КП (б) А, СНК и Президиума Верховного Совета Армянской ССР в связи с 20-летием Советской Грузии] // *Заря Востока*. - 1941. - 25 февраля. - № 47;
212. ჩვენი კალენდარი: [სტალინური კონსტიტუცია, ფ. მახარაძე, ა. ფადეევი] // *პიონერი*. - 1951. - №12. - კანის მე-3 გვ.;
213. სოფლად მუშაობაზე: თეზისები ამხ. ფ. მახარაძის მოხსენების გამო ს.კ.პ.(ბ) მე-V ყრილობაზე. - [ად. ა.]: ს.კ.პ.(ბ) ც.კ. გამოცემა, [წ. ა.] (ზარია ვასტოკას სტ.). - 14 გვ.; 26სმ. - უთავფურცლო, აღწერილია 1-ლი გვერდის სათაურის მიხედვით.

წყარო:

1. პირადი ცნობანი;
2. თხზულებათა კრებული / ნიგნი შედგენილია ს. ჩიხლაძის რედაქციით და შენიშვნებით. - ტ. 1: წერილები სხვადასხვა საკითხებზე / ნინასიტყვ. ავტ.: ს. ჩიხლაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1924. - 394, II: პორტრ.; 25სმ.;
3. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლიუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები: ალბომად შეკრული] / ნინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: [საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა], 1925 (საქ. კპ ც.კ. სტ.). - გვ. 29;
4. გრიშაშვილი, ი. ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოჰემა - თბ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 149;
5. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან

- პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 46, 62, 504;
6. გარდაიცვალა ამხ. ფ. ე. მახარაძე [ა. ნ. 10 დეკემბერს] // კომუნისტი. - 1941. - 10 დეკემბერი. - №292;
 7. მთავრობის კომისია ფ. მახარაძის დაკრძალვის მოსაწყობად // კომუნისტი. - 1941. - 10 დეკემბერი. - №292.

მასბატლაშვილი, ს. ზ. – აგრონომი, კახური მრავალტოტოვანი ყანის (ხორბლის) შემქმნელი, თელავის რაიონის სოფ. კურდღელაურის 26 კომისართა სახელობის კოლმეურნეობის აგრონომი. 1940 წლიდან შეუდგა ცდებს და გამოიყვანა მრავალრიცხოვანი ყანის ჯიშები, მათ შორის, კახურ კიტროვანად წოდებული, რომელიც „დოლის პურის“ მარცვალზე ნახევარჯერ და სამოთხვეჯერ მეტ მარცვალს იძლევა.

წყარო:

1. Николайшвили, Д. Кахетинская ветвистая пшеница // Заря Востока. - 1948. - 27 ноября. - № 236. - с. 3.

მასვილაძე, ივანე (1853 (?) –) – 1870-1880-იან წლების ხალხოსანთაგანი, თელაველი მღვდლის შვილი, სემინარიელი, დ. კეზელისა და ი. ჭრელაშვილის უმცროსი ამხანაგი და თანამოზიარე. ამ არალეგალურ წრესთან კავშირისათვის ხელმწიფემ, გამოძიების თანახმად, გაუსამართლებლად, სტ. ჭრელაშვილთან ერთად, მარტოდმარტო დააპატიმრა და სასტიკი გაკიცხვა მიუსაჯა (საქ. რევ. მუზ. ტფ. უნდარ. საქმე, № 9/9, დაწყება – 1873 წლის 6 დეკემბერი, დამთავრება – 1874 წლის 2 მაისი).

წყარო:

1. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 487-489.

მასვილაძე, ნიკოლოზ ივანეს ძე (1890 – 1944, 12/XI) – თერაპევტი, – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, – მაღალკვალიფიციური მუშაობის მწარმოებელი შინაგან და პროფესიულ ავადმყოფობათა დარგში, ახალგაზრდა სპეციალისტების აღმზრდელი და აქტიური საზოგადო მოღვაწე (უმალღესი სასწავლებელი დაამთავრა 1914 წელს).

სამეცნიერო-პედაგოგიურ ასპარეზზე მუშაობდა 1919 წლიდან. აქვს ოცდაათამდე სამეცნიერო ნაშრომი, მისი ხელმძღვანელობით შესრულებულია მრავალი მეცნიერული ნაშრომი.

ცალკე გამოცემულია:

1. პელაგრის ოთხი შემთხვევა ტფილისში. - ტფ., 1920 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - 35 გვ.: 1 ფ. ილ.; 24სმ. - ცალკე გადმონაბეჭდი „ტფილ. უნ.-ტის მოამბიდან“, № 1;
2. კლინიკური ანალიზები: მოკლე სახელმძღვანელო სტუდენტთათვის. 17 სურათით ტექსტში / მიქელაძე, შ., მახვილაძე, ნ.; პროფ. ალ. ალადაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1923 (სამხედრო კომისარიატის სტამბა). - IV+131 გვ.: ილ.; 22სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. კლინიკური ანალიზები: მოკლე სახელმძღვანელო სტუდენტთათვის 45 სურათით ტექსტში / მიქელაძე, შ., მახვილაძე, ნ.; ალ. ალადაშვილის რედაქციითა და შესავალით. - მეორე შეესებული და შესწორებული გამოცემა. - ტფ.: ნითელი წიგნი, 1924 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - V, 159, [1] გვ.: ილ.; 22სმ. - დამატება: „მარლის ანალიზისათვის საჭირო რეაქტივები“. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. ანკილოსტომიაზი / პროფ. ა. ალადაშვილის წინასიტყვაობით. - ტფ.: ს.ს.რ.ჯ.კ. დაზღვეულთა სამკურნალო ქვეგანყოფილების გამოცემა № 1, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. მე-2 სტამბა). - 26 გვ.; 22სმ;
5. მასალები სისხლის მორფოლოგიის ცვლილებების შესწავლისათვის პელაგრის დროს: კლინიკურ-ჰემატოლოგიური გამოკვლევა [დისერტაცია] / ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფაკულტეტის თერაპიული კლინიკიდან. გამგე - პროფ. ალ. ალადაშვილი. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - [2], 123, [2] გვ.: სურ. in recto; 26სმ;
6. ბაცილური და ამბური დიზენტერია (მუცელა). - ტფ.: ჯანსაჩკომის დაზღვეულთა საექიმო დახმარების ქვეგანყოფილების გამოცემა №5, 1926. - 28 გვ.: 18სმ;
7. პარტახტიანი ტიფი / აღმასკომის ჯანმრთელობის განყოფილება. - ტფ.: [სანგანათლების გამოცემა], 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტამბა). - 13 გვ.; 18სმ. - (სანგანათლების პოპულიარული გამოცემა №12);
8. ხუნაგი (დიფტერია). - ტფილისი: ჯანსაჩკომის დაზღვეულთა საექიმო დახმარების ქვეგანყოფილების გამოცემა №4, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 19 გვ.: სურ.; 18სმ;
9. გრიპი / ნიკო მახვილაძე, ლეონ ნაზარეთიანი, ვანო ლორთქიფანიძე. - ტფ.: ჯანსაჩკომის სან-განათლების გამოცემა, 1927 (აღმასკომის სტამბა). - 22, [1] გვ.: ცხრ.; 24სმ;
10. ხუნაგი (დიფტერია) / ტფილისის აღმასკომის ჯანმრთელობის განყ-ბა. - ტფ.: სანიტარული განათლება, 1927 (სმუს პოლიგრაფტრ. მე-4 სტ.). - 16 გვ.; 18სმ;
11. ანკილოსტომიაზი და მის წინააღმდეგ ბრძოლა. - მე-2 პოპულიარული გამოცემა. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (1-ლი სტ.). - 30, [1] გვ.: სურ.; 19სმ;
12. პარტახტიანი ტიფი / პროფესორ ა. ალადაშვილის რედაქციით. - ტფ.: საქართველოს ს.ს. რესპუბლიკის ჯ. კ. დაზღვეულთა სამკურნალო ქვეგანყოფილების გამოცემა №3, [ნ. ა.]. - 13 გვ.: 17სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ასლანიშვილი, ი. ანკილოსტომიაში ჩვენში: ბიბლიოგრაფია / ი. ასლანიშვილი, ნ. მახვილაძე // კომუნისტი. - 1925. - 6 დეკემბერი. - №281. - გვ. 7.

მის შესახებ:

1. პროფესორ ნ. ი. მახვილაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] / ა. ხელაძე და სხვ. // კომუნისტი. - 1944. - 15 ნოემბერი. - №230.

წყარო:

1. პროფ. ნ. მახვილაძის დახასიათება.

მგალობლიშვილი, გერმანე ანდრის ძე

(1883 –) – ცხრაასიან წლებში გურიაში მონაწილეობდა ცნობილ პროპაგანდისტთა წრეში, რომლის მიზანიც იყო დემოკრატიულ და სოციალ-დემოკრატიულ რევოლუციონურ წრეებში სამუშაოდ გასაგზავნად პროპაგანდისტ-აგიტატორთა მომზადება, იდგა ბოლშევიკურ თვალსაზრისზე და პარტიულ განხეთქილების შემდეგ გამართულ დისპუტ-კამათში ბოლშევიკურ მსოფლმხედველობას იცავდა; 1905 წელს, სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის დავალებით, სოფ. ნიგოითში კრიმ-გირეის წარუდგა და განუმარტა ხალხის მოძრაობის მიზნები და მოთხოვნები.

ცალკე გამოცემულია:

1. ჭიათურის შავი ქვის კონცესია / შ. ელიავას წინასიტყვაობა. - ტფ.: უურ. მნათობის გამოცემა, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-3 სტ.). - IV, 27 გვ.; 17სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა].

გამოქვეყნებულია:

1. ამიერ-კავკასიის შინა-ვაჭრობის კომისარიატის ამოცანები // კომუნისტი. - 1924. - 16 მაისი. - №110. - გვ. 1;
2. საქართველოს ადგილობრივი ბიუჯეტი 1925-1926 წელი // კომუნისტი. - 1926. - 14 თებერვალი. - №36. - გვ. 2;
3. საქართველოს 1925-26 წლის ადგილობრივი ბიუჯეტი // კომუნისტი. - 1926. - 19 თებერვალი. - №40. - გვ. 2. - 1926. - 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 2;
4. ჭიათურის კონცესია და მენშევიკური ლეგენდა // კომუნისტი. - 1926. - 26 მარტი. - №67. - გვ. 2; 27 მარტი. - №68. - გვ. 2;
5. საქართველოს ბიუჯეტი // კომუნისტი. - 1928. - 1 მაისი. - №104. - გვ. 2; 9 მაისი. - №105. - გვ. 2; 10 მაისი. - №106. - გვ. 2;
6. საქართველოს ადმინისტრაციულ-ეკონომიური დარაიონება // კომუნისტი. - 1929. - 17 აპრილი. - №86. - გვ. 1;
7. საქართველოს ახალი ადმინისტრაციულ-ეკონომიური დარაიონება: სრულიად საქართველოს საბჭოთა მეხუთე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1929. - 16 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
8. საექსპორტო კამპანიის შესახებ: [ინტერვიუ] // კომუნისტი. - 1930. - 24 იანვარი. - №19. - გვ. 3;

9. დიდი თოვლიანობის შესახებ საქართველოში: საუბარი სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე ამხ. გ. მგალობლიშვილთან // კომუნისტი. - 1932. - 18 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
10. ბოლშევიკის, ამხანაგის და მეგობრის ხსოვნას: [ს. თოდრიას ნეკროლოგი]: ხელს აწერენ: ლ. ბერია, გ. მუსაბეკოვი, ს. კუდრიავეცივი, გ. მგალობლიშვილი // კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა, 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 1;
11. ბრძოლისა და გამარჯვებათა თხუთმეტი წელი: [საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 5; საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-4;
12. საბჭოთა საქართველოს 15 წელი // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №49. - გვ. 2-3; *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - №45. - С.2-3;
13. საბჭოთა საქართველოს 15 წელი: [საქართველოს სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის ამხ. გ. მგალობლიშვილის მოხსენება 1936 წ. 24 თებერვალს] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №51. - გვ. 2-4;
14. *Центральный Исполнительный Комитет Грузии. Юбилейная сессия: Речи тов. тов. Г. И. Петровского, Г. А. Мгалоблишвили / Г. И. Петровский, Г. А. Мгалоблишвили* // *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - №47, 49. - С.3, 2-3;
15. ამხანაგ სიმონ საყვარელიძის ხსოვნას: [პარტიული მუშაკი]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1937. - 30 მარტი. - №73. - გვ. 2. - ტექსტის ბოლოს: ლ. ბერია, გ. მგალობლიშვილი, გ. ბაქრაძე და სხვ.;
16. ეკატერინე გიორგის ასული ჯულაშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1937. - 8 ივნისი. - №129. - გვ. 1. - ხელმოწერა: ლ. ბერია, გ. მგალობლიშვილი, ფ. მახარაძე და სხვები;
17. თავისუფალი ქართველი ხალხის დიდი მონაპოვარი: საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარის სიტყვა საქართველოს საგანგებო VIII ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1937. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 2;
18. ღირსეულად ვატაროთ უმაღლესი ჯილდო: [საქართველოს და აზერბაიჯანის რესპუბლიკების ლენინის ორდენით დაჯილდოების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 15 მარტი. - №60. - გვ. 1.

მის შესახებ:

1. პოლიტიკური საქმე // მომავალი. - 1909. - 3 სექტემბერი. - №7. - გვ. 2;
2. სასამართლო // მომავალი. - 1909. - 12 სექტემბერი. - №14. - გვ. 3;
3. ექსპორტ-იმპორტის საქმეთა მოსაგვარებლად... // კავშირი. - 1920. - №27-28. - გვ. 32;
4. ელიავა, შ. ჭიათურის შავი ქვის კონცესია: [საუბარი] // კომუნისტი. - 1925. - 14 ივნისი. - №134. - გვ. 1-2;
5. საქართველოს სს რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოში: [საბჭოს მორიგი სხდომის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 21 აპრილი. - №91. - გვ. 2.

წყარო:

1. ჟღერტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შეესწ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 23, 53, 63;
2. გ. ა. მგალობლიშვილი საქართველოს სახალხო კომისარიატის თავმჯდომარე // კომუნისტი. - 1931. - 22 სექტემბერი. - №218. - გვ. 1.

მგალობლიშვილი [იგივე მგალობელი], მიხეილ ფილიპს ძე (1887 – 1931, 27/II) –

გინეკოლოგი, – მედიცინის დოქტორი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა ქ. ქუთაისში 1887 წელს. გარდაიცვალა ქ. თბილისში, საავადმყოფოში მუშაობის დროს, უეცრად, ტვინში სისხლის ჩაქცევის მიზეზით 1931 წლის თებერვლის 27. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში.

დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1904) და ავსტრიის დედაქალაქ ვენის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტი, ხოლო ბაზელში წარჩინებით დაიცვა დისერტაცია (1910).

მუშაობდა: 1909-1919 წლებში – საქართველოს სხვადასხვა რაიონში, 1919 წლიდან – თბილისის უნივერსიტეტის გინეკოლოგიური კლინიკის უფროს ასისტენტად. 1921 წელს ჩააბარა სადოქტორო გამოცდები და მიიღო მედიცინის დოქტორის ხარისხი, 1927 წელს მიენიჭა პრივატ-დოცენტობა, 1930 წელს – პროფესორობა.

ცნობილი იყო, როგორც ღრმა მეცნიერი, ავტორიტეტი, ნიჭიერი ლექტორი, თავისი საგნის კარგი გადმომცემი (1925 წლიდან სტუდენტობას უკითხავდა არასავალდებულო კურსს სტომატოლოგიურ ინსტიტუტში „ქალის ბიოლოგია და პათოლოგია“ და სხვ.), იყო ბეჯითი საზოგადო მოღვაწე: პროფმუშაობის აქტიური მონაწილე, სამეცნიერო მუშაკთა სექციის პრეზიდიუმის წევრი და სხვ. უკანასკნელ ხანებში, წითელი ჯვრის საავადმყოფოს სამეანო-გინეკოლოგიური განყოფილების გამგედ მუშაობის დროს, გატაცებით მართავდა ლაბორატორიას და ყოველი ღონისძიებით ცდილობდა სამეცნიერო ბაზის შექმნას.

გამოქვეყნებული აქვს მრავალი შრომა, მათგან რამდენიმე – გერმანულ ენაზე. მისი დისერტაცია „საშვილოსნოს ფიბრომიომების ეთიოლოგიის საკითხისათვის“ გინეკოლოგიის მეცნიერებაში დიდ განძად არის აღიარებული. მისი დასკვნები და შეხედულებანი გინეკოლოგიის დარგში სახელმძღვანელოდაა მიჩნეული. თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა სამეანო-გინეკოლოგიურ დარგში: შეეხო ყოველ აქტიურ საკითხს: სიმსივნეების (ფიბრომიომების) მკურნალობას, სექსუალური აბორტების წამლობას, საერთოდ – აბორტს, ტუბერკულოზს და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. საშვილოსნოს ფიბრომიომების ეტიოლოგიის და წამლობის საკითხისათვის: პათოლოგ-ანატომიური და კლინიკური გამოკვლევა / ტფილ. უნ-ტის გინეკოლოგიური კლინიკა. - ტფ.: ტფილისის უნივერ-

- სიტეტის გამოცემა, 1925 (საქართველოს წითელი ჯვრის საზ-ბის სტამბა). - VII, 204, [1]გვ.; 23სმ.;
2. ზოგიერთი მოსაზრებანი ხელოვნური აბორტისა და მის ჩვენებათა შესახებ: [მოსხენებული საქართველოს ექიმთა მე-IV ყრილობაზე 1926 წ.]. - ტფ., 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - 14 გვ.; 26სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი. „თანამედროვე მედიცინა“, № 11-12, 1926;
3. საშვილოსნოს სუპრავაგინალური ამპუტაცია თუ მისი სრული ამოკვეთა მიომების და სხვა დაავადების დროს. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 13 გვ.; 26სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი ჟურნალიდან „თანამედროვე მედიცინა“, №4, 1926. - უთავფურცლოა. - რეზიუმე ფრანგულად.

მის შესახებ:

1. პროფესორ მიხეილ მგალობლიშვილის გარდაცვალება: [მოსაგონარი] // კომუნისტი. - 1931. - 28 თებერვალი. - №49. - გვ. 4.

წყარო:

1. პროფესორ მიხ. მგალობლიშვილის გარდაცვალება // მუშა. - 1931. - 1 მარტი. - № 50;
2. უსტიაშვილი, ა. პროფ. მ. ფ. მგალობელი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1931. - 1 მარტი. - № 50. - გვ. 3.

მგალობლიშვილი, სოფრომ ზაპარიას ძე (1851, 20/III/1/VIII – 1925, 30/XI) –

მწერალი, – ბელეტრისტი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – ხალხოსანი, ქართლის სოციალ-რევოლუციური მოძრაობის მესვეურთაგანი, ხალხოსნური მიმართულების საუკეთესო წარმომადგენელი. დაიბადა სოფ. დირბში, გორის მაზ., ფრონის ხეობაზე, 1851 წლის ივლისის 20 (ახ. სტ. 1 აგვისტოს), მღვდლის ოჯახში. გარდაიცვალა ქ. თბილისში, 1925 წლის ნოემბრის 30. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში.

ს. მგალობლიშვილის წინაპარი მესხეთიდან იყვნენ, ზარზმის ტაძრის მფლობელნი, გვარად ბალაძენი, გურიის მთავრის მიერ შემოქმედის მონასტერში განვეულნი მგალობლებად, რისთვისაც მიიღეს გვარი „მგალობლიშვილი“ და აზნაურობა. გურიიდან ქართლს ჩამოსახლდნენ სოფ. დირბს, ფრონის ხეობაზე. მამა სოფრომისა ოსეთის მისიონერი იყო, კერპთაყვანისმცემელი ოსების მოსაქცევად გამწესებული, თავისი დროის კვალობაზე გაგებული კაცი, ცნობილი მგალობელი და კარგი კალიგრაფი. დედა – გორიჯვრის მღვდლის ანდრია ბიბილურის ასული მარიამი, დედით – პროფ. ალ. ხახანაშვილის დისწული, საღმრთო წერილით აღზრდილი. ს. მგალობლიშვილს ოჯახში დააწყებინეს სწავლა (ხარის ბეჭზე წერა), ოჯახშივე ისმენდა „ვეფხისტყაოსანს“, „სიბრძნე სიცრუისას“ და ფსალმუნებს, იმავე დროს, გლეხის თანატოლ ბავშვებში ტრიალებდა. 9 წლისა გორის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანეს. ამ ხანებში მამა გარდაიცვალა, უსახსროდ დარჩენილი პაპამ შეიფარა, შემდეგ – დეიდამ. გორში სწავლის დამ-

თავრებისას ფეხი მოიტეხა, ჯოხზე დაყრდნობილი თბილისის ჩამოიყვანეს და სასულიერო სემინარიაში შეიყვანეს, რომლის დამთავრების (1873) შემდეგ ქ. გორს გამწესდა რუსული ენის მასწავლებლად, სადაც, თუმცა ქართულ ენას კვირაში 8 გაკვეთილი ჰქონდა მიჩენილი, უჯამაგირობის გამო არავინ ასწავლიდა. ს. მაგლობლიშვილმა უჯამაგიროდ იკისრა ქართული ენის სწავლება და ისე ბეჯითად, იმდენად კარგად, შინაარსიანად (მწერალთა ვინაობის გაცნობასთან ერთად, მათ რჩეულ ნაწარმოებთა ნიმუშებსაც უკითხავდა), რომ მოწაფენი ხალისით დაენაფენნ სამშობლო ენისა და ლიტერატურის შესწავლას, თავად დაინყეს ზეპირსიტყვაობის შეკრება, ხელნაწერი ჟურნალის გამოცემა და სხვ. ლიტერატურის სწავლების დროს, ს. მაგლობლიშვილი უხსნიდა გლეხთა და მუშათა ყოფა-მდგომარეობას, აცნობდა სამშობლო ენის დევნა-შევიწროებას რუსის მთავრობისაგან, ისტორიულ ამბებსა და სხვ., რითაც მოწაფეებს გულში უწერგავდა ძმობა-ერთობის, სიმართლისა და მამულიშვილობის გრძნობას, მეფის მთავრობისადმი ზიზღსა და უსამართლო წყობილების წინააღმდეგ ბრძოლის რწმენას. მისი ხელმძღვანელობით გამოიზარდა ბევრი სასარგებლო ახალგაზრდა (დ. კარიჭაშვილი, ალ. ყიფშიძე-ფრონელი, იოსებ ლალიაშვილი, ია ეკალაძე, ძმანი გოლა და შიო ჩიტაძენი, ძმანი სანდრო და ლადო კეცხოველი, სოსო ჯულაშვილი (სტალინი), მ. დავითაშვილი, კორნ. კასრაძე და სხვ.), რომელთაც შემდეგში სამწერლო-საზოგადოებრივ და რევოლუციურ ასპარეზზე თავი ისახელეს. სასწავლებლის გარდა, ს. მაგლობლიშვილმა ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის ხელი მიჰყო თვითგანვითარების წრეების მოწყობას, კითხვებისა და ქართული წარმოდგენების მართვას გორსა და ქართლის თვალსაჩინო სოფლებში, რომლის მოკარნახე და გლეხური სცენების პირველი მკითხველი თვით იყო (მუშა-გლეხის ჭირ-ვარამის, ნაბატონართა ანუ მოხელეთა უჯიათობისა და სხვათა შესახებ, საგანგებო გლეხური ტანისამოსით გლეხურ კილოზე, რითაც დიდ შთაბეჭდილებას ტოვებდა მსმენელებზე და გლეხობას საკუთარ ყოფა-ცხოვრებაში ახედებდა), ხელი შეუწყო ხალხში გაზ. „დროების“ განერა-გავრცელებას, დაიწყო ქართლის ყოფა-ცხოვრების შესახებ კორესპონდენციების წერა, აამოძრავა დახვესებული საზოგადოება, ეროვნულ-კულტურულ მისწრაფებათ აზიარა და სხვ.

ხალხოსნური, ე. ი. ნაროდნიკური – სოციალ-რევოლუციური (ე. წ. „ტეტიათა მოტრფიალეთა“) მოძრაობა საქართველოში, კერძოდ ქართლში, სწორედ იმ წელს (1873) დაიწყო, როდესაც ს. მაგლობლიშვილი ქ. გორს ჩავიდა. ს. მაგლობლიშვილი შეიქმნა მისი სული და გული, მოწინავე, აქტიური მონაწილე: 1873-1874 წლებში წელი-წელ დაიწყო ხალხოსნური აზრების გავრცელება ჯერ ინტელიგენტთა შორის, შემდეგ – ხელოსნებში. 1875 წელს ქართლის ხალხოსანთა წრე გაიზარდა (ამ დროს წრეში იყვნენ: ვასო დეკანოზიშვილი,

მათე კერესელიძე, მ. ყიფიანი, პავლე ბურჯანაძე, ვანო ხიმშიაშვილი, ძმები ქაიხოსრო და დავით ფურცელაძენი, ანტონ ფურცელაძე, გიგო ავალიშვილი, ზ. გულისაშვილი, ძმანი რომან და კოლია ფავლენიშვილები, მოსე ნათაძე, ლუარსაბ და კოტე ერისთავები, ილ. მაჭავარიანი, ილ. ჯავახიშვილი, მლ. ე. სამადაშვილი (რომელთან ერთად ს. მაგლობლიშვილმა განიზრახა ტყვეიაში არალეგალური სტამბის მოწყობა) და სხვ.). წრეს ბლომად მოსდიოდა ნებადაურთველი წიგნები, რომლითაც, უმეტესად, ს. მაგლობლიშვილი თარგმნიდა, ხოლო წრის წევრნი გადანერით ხალხში – სოფლებში ავრცელებდნენ. ს. მაგლობლიშვილის ოჯახი გორში ახალგაზრდობისა და მოწაფეთა განვითარების კერათაგანი შეიქმნა (ს. მაგლობლიშვილი გლეხობას უქადაგებდა, რომ „მინა მშრომელი გლეხისაა, მიწის მუშისა. მეფემ გლეხი უმინოდ გაათავისუფლა და ამიტომ ისინი ისევე ბატონყმობას განიცდიან, უარეს ყოფაში ჩაცვივდნენ... მეფემ მხოლოდ ძვალი გადაუგდო მათ, როგორც მოჩხუბარ ძაღლებს... ამისთანა მთავრობა დასამხოვია, მას ძალაუფლება უნდა წაერთვას და ხალხს გადაეცეს“. ყველა ამის გამო, ხალხოსანთა ჩხრეკა-დაპატიმრების დროს, ჯაშუშის დასმენით, მეფის მთავრობამ ს. მაგლობლიშვილი ციხეში ჩასვა (1878), სადაც პატიმართა შორის მეფის უკუღამართი წეს-წყობილების წინააღმდეგ რევოლუციურ იდეებს ავრცელებდა სიტყვიერად და გარედან შემოპარებული არალეგალური წიგნების საშუალებით, ხოლო ციხიდან განთავისუფლების შემდეგ, კვლავ ბეჯითად განაგრძო პედაგოგიურ-საზოგადოებრივი, სამწერლო და სარევოლუციო მუშაობა.

1893 წელს, ს. მაგლობლიშვილი ქ. ფოთს გადავიდა გურია-სამეგრელოს ეპარქიის კანცელარიის მდივნად. 1897 წელს თბილისს გადმოიყვანეს, სადაც (როგორც მწერალსა და საზოგადო მოღვაწეს) რუსის შავრაზმელმა დეკანოზმა ვოსტორგოვმა დევნა დაუწყო. ბოლოს (ეპ. კირიონს, ეპ. ლეონიდესა და არქ. ამბროსისთან ერთად) ნიკონ ექსარხოსის მკვლელობაში ბრალი დასდეს და აიძულეს, სამსახურიდან გასულიყო, რის შემდეგ მხოლოდ მწერლობას მიჰყო ხელი. რევოლუციის შემდეგ, 1919 წელს, გორის სამაზრო ერობამ მომრიგებელ-მოსამართლედ აირჩია.

მწერლობა დაიწყო სემინარიაში სწავლის დროს. 1871 წელს პირველად თარგმნა შილერის „ორლეანელი ქალწული“ (არ დაბეჭდილა), მეორედ – კომუნარ ლუი-ნათანიელ როსსელის მოთხრობა „სიკვდილით დასასჯელის უკანასკნელი დღეები“ („მნათობი“, 1872, № 2), პირველი პუბლიცისტური წერილი „ძველ-ახალი ამბები“ მოათავსა გაზ. „დროებაში“ (1872, № 41). პირველი მოთხრობა იყო „რა მიზეზია?“ (სემინარიის ხელნაწერ ჟურნალში. იგივე დაიბეჭდა „დედა მაიას“ სათაურით ჟურ. „ივერიაში“ 1881, № 2). 1872 წლიდან მოყოლებული, უმთავრესად, „დროებას“, „იმედსა“ და „ივერიაში“ თანამშრომლობდა განუწყვეტლივ. წერდა სხვადასხვა ფსევდონიმით (ზაქარიძე, კიკია, კოხი, გუმცაძე,

ერაძე, მგზავრი კოხი, მ. კოხი, ს. მგა-, ნაკოლა-ც- და სხვ.) ქართლის ყოფა-ცხოვრების, გლეხთა უნუგ-ეში მდგომარეობის, მათი შემანუხებლებისა და, საერთოდ, ჩვენი ქვეყნის ბედუკუღმართი მდგომარეობის შესახებ, ხშირად – იგავ-არაკული ენით. დანერვილი აქვს ასზე მეტი ნაწარმოები.

1903 წელს „ივერიაში“ ია ერაძის ფსევდონიმით დამოუკიდებლად აწარმოებდა კვირეულ იუმორისტულ ფელეტონებს „შურდულის“ სათაურით (№ 49, 67), რომელშიაც, მრავალი თანამშრომლის მონაწილეობით, ჩვენი საზოგადოებრიობის მანკიერებათა სამარცხვირო ბოძზე აკრავდა. ერთხანს გაზ. „ჩვენ დროებას“ და „თემს“ რედაქტორობდა.

1910 წლიდან „ერში“ (№ 21-24, 26), 1911 წელს „თემსა“ (№ 1, 3, 4, 8), 1914 წლიდან ჟურ. „თეატრი და ცხოვრებაში“ მემუარული ხასიათის წერილებს ათავსებდა. ამ მხრივ, დიდად საყურადღებოა მისი „ქართველ მწერალ-მოღვაწეთა წერილები“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1914, 1916 წწ.) და, განსაკუთრებით, „სოციალ-რევოლუციონური მოძრაობა საქართველოში 1870-1880 წწ.“ (ჟურ. „რევოლუციის მატიანე“, 1924, № 4-5), რომელშიაც დანვრლებით აღწერა 1870-1880-იანი წლების ხალხოსნური მოძრაობა საქართველოში (მოთავსებულია მის „მოგონებანში“). მასვე ეკუთვნის ლეგენდა-რომანი „მზეთ-უნახავი გული“ (ნაწყვეტი იხ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1924, № 9). განსაკუთრებით, აღსანიშნავია ს. მგალობლიშვილის მოთხრობა „წარსულიდან“ („მოამბე“, 1898, № 12; 1899, № 1-3, 8-10, 12; 1900, № 2-3), რომელშიაც მხატვრული ოსტატობით გადმოცემულია მე-19 საუკუნის მე-2 ნახევრის ქართველთა ყოფა-ცხოვრება, გლეხკაცობის უზაკველობა, სოფლური ოჯახის თანდათან რღვევა, სწავლა-განათლების უკუღმართი წესები, ახალი ქონებრივი ურთიერთობისა და ვითარების დამყარება და სხვ. სხვა მოთხრობებში აღგვიწერს გლეხკაცობის გაჭირვებულ მდგომარეობას, მათ უსამართლოდ დაჯაბნას, უმთავრესად, უმიწაწილობით შენუხებას. რევოლუციური და სამართლიანობის რწმენით გატაცებული ს. მგალობლიშვილი კითხულობდა: „სოფელი რათ უნდა ემორჩილებოდეს ერთსა, ერთი ათასის ბატონი რათ უნდა იყოს? თავისუფლება საერთოა, ყველას უნდა ათობდეს იმისი სხივები, სიყვარული საერთოა, ყველა თანაბრად უნდა გვიყვარდეს... მიწა ყველასია, თითო-ოროლას ჩაუგდია ხელში და მთელ ხალხს ტინსა სწოვენ, – მიწა იმისია, ვინც მუშაობს, ვინც ოფლს აწვიმებს შიგა“ და სხვა ბატონ-პატრონი არაა საჭირო, „ხალხმა თვით უნდა უპატრონოს თავის თავლასო“. გვიჩვენა, რომ გლეხმა სიმართლე ვერსად იპოვა, „ყველასაგან გლეხია დაჩაგრული“, თუმცა ეს გლეხია ყველას მაცხოვრებელი: „გლეხმა ერთის დღის ხარჯი რომ არ გაილოს, ამ წუნკ ქვეყანას ღერძი გამოეყრება, ჩაინგრევა ის ტახტი, რომელზედაც ტკბილად განისვენებს ჩვენგან განებვიერებული დიდკაცობა“... „სოფელს ბევრი რამ შეუძლია. აბა სოფელი დაირხეს.. ხმა ამოიღოს, სიმართლე მოითხოვოს, თუ ყვე-

ლა ეს შენუხება არ მოისპოს. უნდა გავერთიანდეთ მთელი სოფელი როგორც ერთი კაცი, თუ გვინდა უსამართლობა დაემხოსო“. იგი ხედავდა, რომ გლეხობა თანდათან იზრდება, წყვეტს კავშირს ბატონთან, მღვდელთან, მოხელესთან, იგნებს, რომ ძალა ერთობაშია და თუ ერთ პირზე ვიდგებით, ისე დაიმსხვრევა ძალა მთავრობისა, როგორც კლდეზე მიხეთქებული გემი... მართალია, გლეხობას, მშრომელ ხალხს და ჩვენს ქვეყანას ძველი უსამართლო წყობილება მაჯლაჯუნასავით დასწოლია თავსა, მაგრამ: – „მწამს... აღსდგება ხალხი და განაბნევს მტერსა თვისსაო“. ამისათვის დაე მსხვერპლიც შევნიროთ, რადგან „ტკბილია სისხლით ნაშოვნი თავისუფლებაო“. დიდ ყურადღებას აქცევდა კლასობრივ საკითხს – მშვიერთა და მძღართა, უქონელთა და მქონებელთა ურთიერთობას და სჯეროდა, რომ გამარჯვება მშვიერ-ჩაგრულთ მოვლითო: „ღმერთს არ გაუჩენია არც ერთი ბატონი, არც ყმა, არც მონა, არც მდიდარი და არც ღარიბი, ყველა ეს ჩვენი უგუნურობის ნაშობიაო“, რომ ხალხმა ეს შეიგნოს, საჭიროა მისი განათლება, აღზრდა, ხალხის საკეთილდღეოდ მოქმედება; თვისი ერთ-ერთი მოთხრობის („წითელი სარჩული“) ერთი გმირთაგანის პირით გვიმოდღერებს: „ისტორიის კვლევა სხვა არის, კაცური კაცობა კიდევ სხვაა... რად გვინდა შენი ისტორიკოსობა, თუ დღევანდელ დღეს პირნათლად არ ემსახურები, თუ შენ ახალ თაობას ჩაჰკლავ, ენას მოკლავ, ენას ამოგლეჯ და წმიდათა წმიდას შეუგინებო“.

ს. მგალობლიშვილი მთელი თავისი არსებით და რწმენით უსამართლობის, უსწორმასწორობისა და უთანასწორობის მტერი იყო. როგორც მწერალი, იყო პირდაპირი, მოურიდებელი, ჩაგრულთა მოსარჩლე, ჩაგრულთ გამგმირი, წმინდა ქართული დახვეწილი ენით მომთხრობი, როგორც მოქალაქე-მამულიშვილი – სამშობლო ქვეყნის უანგარო, ღრმა რწმენით მოყვარული, უზადო, მოუსყიდველი, ჭეშმარიტი „ტეტიათა მოტრფიალე“, – განუხრელი ხალხოსანი. რუსის მეფის თვითმყვრობელობის საერო და სასულიერო მთავრობის მძაფრი ბატონობის ხანაში – 1870-1880-იანი წლების დროიდან სიკვდილამდე – მწერლობით, მასწავლებლობით, ხალხში სიარულით და საზოგადოებრივი პრაქტიკული მუშაკობით თავდაუზოგავად იბრძოდა სამშობლო ქვეყნის უკეთესი მერმისისა და გლეხობის გამოფხიზლებისათვის. მიუხედავად დევნისა და ნივთიერი გაჭირვებისა, თავისი რწმენისთვის არ უღალატია, სამშობლოს თავისუფლებასა და კეთილდღეობას შესტრფოდა.

ცალკე გამოცემულია:

1. დედა მაია / მოთხრობა სოფრონ მგალობლიშვილისა. - თბ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1883. - 36 გვ.; 19სმ;
2. ორი მოთხრობა ს. მგალობლიშვილისა: I. ცვრევაზე. II. დიდ-ზალაში. - ტფ.: დაბეჭდილი გრ. ყიფშიძის მიერ, 1886 (ე. ხელაძის სტ.). - 17გვ.; 19სმ;

3. ლამის მეხრე ცეცო / მოთხრობა სოფრონ მალობლიშვილისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1887 (тип. П. Крамаренко). - 106 გვ.; 19სმ;
4. დემეტრეს სახლობა / მოთხრობა სოფრონ მალობლიშვილისა. - გორი: ერეკლე რამიშვილის გამოცემა, 1889 (ა. კალანდაძის და ნ. ზარიძის სტ.). - 45 გვ.; 17სმ;
5. გმირისეულის ქალი / მოთხრობა სოფრ. მალობლიშვილისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1892 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 55 გვ.; 20სმ;
6. თავადი იერონიმე / მოთხრობა სოფ. მალობლიშვილისა. - თფ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1892 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 18, [1] გვ.; 18სმ;
7. მეველე / მოთხრობა სოფ. მალობლიშვილისა. - თფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1892 (ე. ხელაძის სტ.). - 28 გვ.; 18სმ;
8. მთიული სოსე: მოთხრობა / სოფ. მალობლიშვილისა. - თფ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1892 (ე. ხელაძის სტ.). - 20 გვ.; 18სმ;
9. ჯორ-ზაქარა / სოფრონ მალობლიშვილის მოთხრობა. - გორი: გამოცემა ი. კერესელიძის №10, 1915 (ელექტრო-მბეჭდავი სტ. „ქართლი“). - 136 გვ.; 18სმ;
10. მოთხრობანი / ს. მალობლიშვილი. - გორი: ი. კერესელიძის გამოცემა №13, 1916 (სტ. „ქართლი“). - 31 გვ.; 17 სმ. - ავტორის მოკლე ბიოგრაფიით;
11. საყმაწვილო მოთხრობანი / სოფრონ მალობლიშვილის. - გორი: ი. კერესელიძის გამოცემა №11, 1916 (სტ. ქართლი). - 96 გვ.; 16სმ;
12. [რჩეული]. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა (ს.ს.მ.უ.ს. პოლტრესტის მე-4 სტ.). - ტ. 1: მოთხრობები / წინასიტყვე. ავტ.: ვახ. კოტეტიშვილი. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა (ს.ს.მ.უ.ს. პოლტრესტის მე-4 სტ.), 1926. - XIII, 221 გვ.: სურ.; ტ. 2. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა (ს.ს.მ.უ.ს. პოლტრესტის მე-4 სტ.), 1926. - 218, [1] გვ.; 18სმ;
13. დედა მათა: მოთხრობა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 33 გვ.; 18სმ. - (საშოლო ბიბლიოთეკა);
14. ჯორ-ზაქარა (ბატონყმობის წინ და შემდეგ). - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 115 გვ.; 18სმ. - (საშოლო ბიბლიოთეკა);
15. დედა მათა: [მოთხრობა] / რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 32 გვ.; 17სმ. - (მასიური ბიბლიოთეკა);
16. ლამის მეხრე ცეცო: [მოთხრობა] / რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 104 გვ.; 17სმ. - (მასიური ბიბლიოთეკა);
17. ყაყიტას ქურდი / რედ.: ან. ლვინიაშვილი; მხატვარი ს. მაისაშვილი. - ტფ.: სახელგამის საბ. და ახალგაზრ. სექტ. გა-მა და სტ., 1935. - 16 გვ.: ილ.; 27სმ;
18. ჯორზაქარა: (ბატონყმობის წინ და შემდეგ). - თბ.: სახელგამი, 1937 (სსრკ. მეცნიერებათა აკადემიის საკ. ფილიალის სტ.). - 120 გვ.; 17სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა. მხატვრული ლიტერატურა);
19. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - თბ.: ფედერაციას გამ-ბა და სტ., 1938. - XII, 268, [2] გვ.: 1 ჩართ. ფურც. სურ.; 22სმ.;
20. ჯორ-ზაქარა: [მოთხრობა]. (ბატონყმობის წინ და შემდეგ). - თბ.: საბლიტგამი, 1948 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის სტ.). - 96 გვ.; 19სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა). - წანართი: სოფრონ ზაქარიას-ძე მალობლიშვილი (1851-1925), გვ. 3-49;
21. რჩეული მოთხრობები / [შესავალი ნერილი გ. თავ-ზიშვილი]. - თბ.: სახელგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. 1-ლი სტ.). - XXXI, 702 გვ.: 5 ფურც. პორტრ. და ილ.; 22სმ.;
22. ყაყიტას ქურდი: [მოთხრობა] / ილუსტრ. ავტ.: გ. ფოცხიშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 [კანზე: 1951] (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 16 გვ.: ილ.; 27სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. უფ. შორაპნელის შენიშვნაზე: („დროება“ №44) // დროება. - 1872. - 8 დეკემბერი. - №48. - გვ. 4;
2. ძველ-ახალი ამბები // დროება. - 1872. - 20 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 3;
3. ხმა პროვინციიდან // დროება. - 1874. - 24 მაისი. - №424. - გვ. 1-2;
4. მგზავრის შენიშვნები // დროება. - 1875. - 21 ნოემბერი. - № 132. - გვ. 1-2; 23 ნოემბერი. - №133. - გვ. 1-2; ივერია. - 1887. - 17 ივნისი. - №121. - გვ. 3; 1888. - 22 იანვარი. - №15. - გვ. 1-3; 24 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-3; 28 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-2; 5 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 1-2;
5. პროვინციალური წერილები: წერილი პირველი: ქართლის უეზდის ქალაქი. ქუჩები და მისი სისუფთავე. ქალაქის განათება. შანდღებით კრივი. ზოგიერთი წრეს გადასული ქალები და აფიცრები // დროება. - 1875. - 25 აპრილი. - №46. - გვ. 1-2; 27 აპრილი. - №47. - გვ. 1-2;
6. ქ. გორი, 26 იანვარი // დროება. - 1875. - 2 თებერვალი. - №15. - გვ. 2;
7. ქ. გორი, 8 თებერვალს // დროება. - 1875. - 14 თებერვალი. - №20. - გვ. 1-2;
8. ქალაქი №, 1 მარტი: დეპუტატების აღმორჩევა გორში // დროება. - 1875. - 5 მარტი. - №27. - გვ. 2-3;
9. ქართლელი მამულის პატრონები. ქართლი, 23 იანვარის // დროება. - 1875. - 26 იანვარი. - №12. - გვ. 2-3;
10. ქართლი, 7 აგვისტოს // დროება. - 1875. - 13 აგვისტო. - №91. - გვ. 2-3;
11. ხმა პროვინციიდან // დროება. - 1875. - 11 მაისი. - №53. - გვ. 1-3; 1877. - 24 აგვისტო. - №128. - გვ. 1-3; 30 სექტემბერი. - №156. - გვ. 2-3; 1880. - 1 მარტი. - №47. - გვ. 1-3; 22 მარტი. - №64. - გვ. 1-3; 8 აპრილი. - №76. - გვ. 1-2; 9 აპრილი. - №77. - გვ. 1-2; 23 მაისი. - №108. - გვ. 1-3; 18 ივნისი. - №127. - გვ. 1-3; აგრეთვე, იხ.: ივერია. - 1887. - 13 იანვარი. - №8. - გვ. 2-3; 1888. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 2-3;
12. გორი, 23-ს ნოემბერს // ივერია. - 1877. - №40. - გვ. 1-2;
13. პროვინციალური წერილები: ქართლი, 1877 წ. მარტის 31-ს. წერილი პირველი: „ორი ფილოსოფოსის აზრი გორზედ. გორის ახალი სამმართველო. ხმის

- მექონი: ვაჭრები, ბაზაზები, ბაყლები, იმერელი ხაბაზები. იმერული მელა“. ა. თუთაევი. წერილი მეორე: „გლეხები და ვაჭრები. საზოგადო სასწორი. ტყუილ გაკოტრებული ვაჭრების ჩარჩობა. გლეხზედ საყვედური. ხარაზხანის ბირჟა. მეფაიტონეები“ // ივერია. - 1877. - №7. - გვ. 10-12; №8. - გვ. 8-9;
14. პროვინციის მეთვალყურეს შენიშვნები: (ვუძღვნი ჩემს მეგობარს ვ-ს) // ივერია. - 1877. - №40. - გვ. 11-14; №41. - გვ. 12-14;
 15. გორი, ქ.: („ივერიის“ კორრესპ.) // ივერია. - 1878. - №16. - გვ. 2-3;
 16. მეჯვრისხევი, 13 ივლისი: („ივერიის“ კორრესპ.) // ივერია. - 1878. - №30. - გვ. 3-4;
 17. მეჯვრისხევი, 6 აგვისტოს: („ივერიის“ კორრესპ.) // ივერია. - 1878. - №35. - გვ. 3-4;
 18. პროვინციალური მეთვალყურის ჩივილი და შენიშვნები // ივერია. - 1878. - №33. - გვ. 8-11; №34. - გვ. 5-7; №35. - გვ. 6-8; №36. - გვ. 11-12;
 19. ფიქრები ახალწლის გამო // ივერია. - 1878. - №2. - გვ. 11-15;
 20. ქართლი, 3 აგვისტოს: („ივერიის“ კორრესპ.) // ივერია. - 1878. - №31. - გვ. 1-3;
 21. გორი, 8 დეკემბერს // დროება. - 1879. - 12 დეკემბერი. - №257. - გვ. 3-4; 13 დეკემბერი. - № 258. - გვ. 2-3;
 22. გლეხის ჩივილი: (სცენა ხალხის ცხოვრებიდან) // დროება. - 1880. - 4 მაისი. - №94. - გვ. 2-3;
 23. გორი, 13 იანვარს // დროება. - 1880. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
 24. გორი, 17 იანვარი // დროება. - 1880. - 25 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
 25. გორი, 17-ს მარტს // დროება. - 1880. - 22 მარტი. - №64. - გვ. 2-3;
 26. გორი, 28 სექტემბერს // დროება. - 1880. - 1 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 3-4;
 27. გორი, 4 დეკემბერი // დროება. - 1880. - 11 დეკემბერი. - №261. - გვ. 3;
 28. დუქნის წინ: (სცენა ხალხის ცხოვრებიდან) // დროება. - 1880. - 28 ნოემბერი. - №251. - გვ. 1-3;
 29. პროვინციალური შენიშვნები: [სურათები სოფლის ცხოვრებიდან] // დროება. - 1880. - 11 მარტი. - №54. - გვ. 1-3; 12 მარტი. - №55. - გვ. 1-3;
 30. რამე-რუმე // დროება. - 1880. - 30 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1-3; 1881. - 15 იანვარი. - №10. - გვ. 1-3; 28 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-3; 24 მარტი. - №63. - გვ. 1-3; 23 მაისი. - №105. - გვ. 1-3; 1882. - 29 აპრილი. - №87. - გვ. 1-3; 3 აგვისტო. - №160. - გვ. 1-3; 27 აგვისტო. - №179. - გვ. 1-3; 1883. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 1-2; აგრეთვე: ივერია. - 1887. - 10 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1-3; 9 მაისი. - №92. - გვ. 1-2;
 31. ტატე: (ამბავი ხალხის ცხოვრებიდან) // დროება. - 1880. - 9 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-3;
 32. ქართლი, 13 თებერვალს // დროება. - 1880. - 21 თებერვალი. - №40. - გვ. 3-4;
 33. ქართლიდან, 4 მარტს // დროება. - 1880. - 13 მარტი. - №56. - გვ. 2-3;
 34. ქართლი, 8 სექტემბერს // დროება. - 1880. - 16 სექტემბერი. - №195. - გვ. 2-3;
 35. ქართული წარმოდგენა გორში // დროება. - 1880. - 6 აპრილი. - №75. - გვ. 3-4; 1 მაისი. - №91. - გვ. 2-3;
 36. წყაროსთან: (ამბავი) // დროება. - 1880. - 10 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1-3;
 37. ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1881. - 28 თებერვალი. - №43. - გვ. 4;
 38. გორი, 5 აპრილს // დროება. - 1881. - 9 აპრილი. - №76. - გვ. 2-3;
 39. დედა მათა: [მოთხრობა] // ივერია. - 1881. - №2. - გვ. 98-129;
 40. დიდ ზალაში: (ნაწყვეტი პროვინციალურ ცხოვრებიდან) // დროება. - 1881. - 6 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 1-3;
 41. ქართლი, 16 ივნისი // დროება. - 1881. - 23 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2;
 42. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1881. - 22 აგვისტო. - №175. - გვ. 3;
 43. გორი, 19 მარტი // დროება. - 1882. - 23 მარტი. - №61. - გვ. 3-4;
 44. გორი: 19 ოქტომბერს // დროება. - 1882. - 27 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 2-3;
 45. გორი, 26 ენკენისთვე // დროება. - 1882. - 29 სექტემბერი. - №203. - გვ. 3;
 46. გორის მაზრის სამღვდლოებათა კრება // დროება. - 1882. - 25 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1-3;
 47. ცეცო: (მოთხრობა) // იმედი. - 1882. - №3. - გვ. 27-57; №9-10. - გვ. 3-26; 1883. - №3. - გვ. 1-27;
 48. ცხინვალი, 10 იანვარს // შრომა. - 1882. - 20 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
 49. გორი, 27 თებერვალი // დროება. - 1883. - 2 მარტი. - №44. - გვ. 1-2;
 50. ისარი // დროება. - 1883. - 21 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1-3; 1885. - 6 აპრილი. - №69. - გვ. 1-3;
 51. ბ. რედაქტორო! // დროება. - 1884. - 24 მაისი. - №111. - გვ. 3;
 52. გორის მაზრის სხვადასხვა კუთხებიდან რაც კი რამ იწერება „დროებაში“...სულ მე მბრალადება... // დროება. - 1884. - 22 მარტი. - №64. - გვ. 2;
 53. თებერვლის ხუთი // დროება. - 1884. - 12 თებერვალი. - №33. - გვ. 1-3; 15 თებერვალი. - №35. - გვ. 1-3; 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-3;
 54. ორი თვე სოფლად: (პროვინციალური მეთვალყურის შენიშვნები) // დროება. - 1884. - 16 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2; 17 ივნისი. - №130. - გვ. 1-2; 10 ივლისი. - №148. - გვ. 1-3; 18 ივლისი. - №155. - გვ. 1-3; 20 ივლისი. - №157. - გვ. 1-2; 1 აგვისტო. - №166. - გვ. 1-3; 2 აგვისტო. - №167. - გვ. 1-3; 9 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-3; 10 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1-3; 11 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1-3; 1 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1-2; 6 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-3;
 55. ყაყიტას ქურდი: (მოთხრობა) // ნობათი. - 1884. - №7-8-9. - გვ. 345-352;
 56. აპრილის თოთხმეტი, გორის მაზრის ყრილობის გამო // დროება. - 1885. - 24 აპრილი. - №86. - გვ. 1-3; 25 აპრილი. - №87. - გვ. 1-3;
 57. დიდ ზალაში: (პროვინციალური სურათი) [მოთხრობა] // ივერია. - 1885. - №10. - გვ. 81-97;

58. ვოლფგანგ მოცარტი: (ისტორიული მოთხრობა) // ნობათი. - 1885. - №1. - გვ. 30-39;
59. მოლოდინი კრების შემდეგ: (სცენა) // დროება. - 1885. - 14 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3;
60. სახალხო ლექსები: (შეკრებილი ს. მგა-საგან) [სოფრომ მგალობლიშვილი] // ივერია. - 1885. - №10. - გვ. 74-76;
61. სცენა: (სოფლის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1885. - №10. - გვ. 72-73;
62. ღარბების შემწე: (რუსულით გადმოკეთებული) [მოთხრობა] // ნობათი. - 1885. - №2. - გვ. 70-80;
63. ცერევაზე: [მოთხრობა] // ივერია. - 1885. - №9. - გვ. 33-63;
64. გმირისეული ქალი: [მოთხრობა] // ივერია. - 1886. - 20 მარტი. - №63. - გვ. 1-2; 21 მარტი, №64, გვ. 1-3; № 25 მარტი, №67, გვ. 1-3; 27 მარტი, №68, გვ. 1-2; 28 მარტი, №69, გვ. 1-2; 29 მარტი, №70, გვ. 2-3;
65. გორი, 20 თებერვალს // ივერია. - 1886. - 27 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;
66. გორი, 25 მარტს // ივერია. - 1886. - 30 მარტი. - №71. - გვ. 3;
67. გორის ამბები // ივერია. - 1886. - 31 დეკემბერი. - №282. - გვ. 3;
68. ქ. გორი, 17 იანვარს... // ივერია. - 1886. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 2-3;
69. ქართველთა შორის. გოგოლის ფოსტისმეისტერი და მე... // ივერია. - 1886. - 6 ივლისი. - №145. - გვ. 1-3;
70. ქართველთა შორის: სატრფიალო ქვეყანა. შინ რომ ბაღლი ტიროდეს. ნატვრის თვალი. შვინდის შეჭამანდი... // ივერია. - 1886. - 24 დეკემბერი. - №279. - გვ. 1-3;
71. გზა-გზა: (ვაგონში ნანახი და გაგონილი) // ივერია. - 1887. - 2 აპრილი. - №69. - გვ. 1-3;
72. თავადი იერონიმე: (სურათი გაბათილებულის კაცი-სა) // ივერია. - 1887. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 1-2; 28 იანვარი 20, გვ. 1-3;
73. მეველე: (ამბავი ხალხის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ივერია. - 1887. - 1 მარტი. - №44. - გვ. 1-3; 5 მარტი. - №46. - გვ. 1; 6 მარტი. - №47. - გვ. 1-3;
74. მთიული სოსე: (ამბავი ხალხის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ივერია. - 1887. - 16 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1-3; 17 ოქტომბერი. - № 216. - გვ. 1-2;
75. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1888. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 2; 22 მარტი. - №61. - გვ. 2;
76. დემეტრეს სახლობა: [მოთხრობა] // ივერია. - 1888. - 30 ნოემბერი. - №252. - გვ. 1-3; 1 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1-3; 2 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1-3; 4 დეკემბერი. - №256. - გვ. 1-2;
77. პოსრედნიკთან: პატარა ამბავი ხალხის ცხოვრებიდან (სცენაზე სათქმელი) // ივერია. - 1888. - 6 დეკემბერი. - №257. - გვ. 2-3;
78. წერილი ქართლიდან // ივერია. - 1888. - 15 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-3;
79. დღიური ბიძია თომასი // ივერია. - 1889. - 1 ნოემბერი. - №232. - გვ. 1-3; 1 დეკემბერი. - №256. - გვ. 1-4; 1890. - 24 ივლისი. - №157. - გვ. 1-4; 28 ივლისი. - № 161. - გვ. 1-2; 29 ივლისი. - №162. - გვ. 1-2; 2 სექტემბერი. - №187. - გვ. 1-2; 4 სექტემბერი. - №188. - გვ. 1-2; 1891. - 9 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1-2; 14 ნოემბერი. - №243. - გვ. 1-2; 1892. - 23 აგვისტო. - №179. - გვ. 1-3; 25 აგვისტო. - №180. - გვ. 1-3; აგრეთვე, იხ.: კვალი. - 1893. - №51. - გვ. 12-15; 1894. - №8. - გვ. 3-7;
80. გუტენბერგი: (ნიგნის მბეჭდაობის გამომგონი) // ჯეჯილი. - 1890. - №2. - გვ. 53-67. - ახლავს პორტრეტი;
81. თინიას გიშერა: (მოთხრობა ხალხის ცხოვრებიდან) // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 18-26;
82. „უმორჩილესად გთხოვთ...“ // ივერია. - 1890. - 21 ნოემბერი. - №248. - გვ. 2;
83. წერილი გორის მომხმარებელთა საზოგადოების გამო // ივერია. - 1890. - 18 დეკემბერი. - №269. - გვ. 1-3; 20 დეკემბერი - №271. - გვ. 1-3;
84. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 3; 1899. - 20 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 4; 21 ნოემბერი. - №252. - გვ. 4;
85. რკინიგზით: (მგზავრის შენიშვნები) // ივერია. - 1891. - 15 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 2-3; 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1-3;
86. გორი, 19 აგვისტო // ივერია. - 1892. - 11 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2;
87. ისარი // ივერია. - 1892. - 6 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-3; 9 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1-3;
88. კავკასიის სამხედრო ოლქის სასამართლოს მატანე: (გორი, 27 იანვარს). საქმე ტატე ჯიოშვილისა, სანდრო ხულუბურისა და ალექსი ხასიშვილისა, რომელთაც ჰბრალდებთ ქურდობა, ძარცვა და კაცების დახოცვა // ივერია. - 1892. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 3-4; 30 იანვარი. - №22. - გვ. 3-4; 31 იანვარი. - №23. - გვ. 3-4; 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4;
89. ნენეც მოკვდა?: (ხოლერის დროს სურათი) [მოთხრობა] // ივერია. - 1892. - 24 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-3;
90. სიზმარში: (სახალწლო ამბავი) // ივერია. - 1892. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
91. წერილი გორიდან: (გორის საქალაქო საბჭოს კრება 24 იანვარს) // ივერია. - 1892. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;
92. წერილი გორიდან: გორის ქალაქის საბჭოს კრება (25 თებერვალს) // ივერია. - 1892. - 1 მარტი. - №46. - გვ. 2-3;
93. წერილი ქართლიდან // ივერია. - 1892. - 22 ივლისი. - №154. - გვ. 3;
94. მეკვლე: (სახალწლო ამბავი) // კვალი. - 1893. - №1. - გვ. 15-18;
95. ფოთი, 4 აგვისტო // ივერია. - 1893. - 8 აგვისტო. - №168. - გვ. 3-4;
96. ქართველების კვალი პოლტავაში // კვალი. - 1894. - №5. - გვ. 8-9;
97. ბათუმი, 20 ნოემბერი // ივერია. - 1895. - 1 დეკემბერი. - №260. - გვ. 3;
98. წერილი ფოთიდან: (წყალდიდობის შესახებ) // ივერია. - 1895. - 24 დეკემბერი. - №254. - გვ. 2-3;
99. ანგარიში // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 23 დეკემბერი. - №65. - გვ. 3;
100. ფოთის ავ-კარგი // ივერია. - 1897. - 3 აგვისტო. - №158. - გვ. 2-3;

101. წარსულიდან: სკოლაში წასვლამდის [მოთხრობა] // მოამბე. - 1898. - №12, განყ. I. - გვ. 1-17; 1899. - №1, განყ. I. - გვ. 1-22; №2, განყ. I. - გვ. 76-107; №3, განყ. I. - გვ. 94-142; №8, განყ. I. - გვ. 50-85; №9, განყ. I. - გვ. 1-50; №10, განყ. I. - გვ. 1-57; №12, განყ. I. - გვ. 47-73; 1900. - №2, განყ. I. - გვ. 36-86; №3, განყ. I. - გვ. 1-61;
102. სანყენი თვალი: (პატარა ამბავი) // ივერია. - 1899. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3;
103. კიდე მახეში: (საახალწლო ამბავი) // ივერია. - 1900. - №1. - გვ. 1-3. - საახალწლო დამატება;
104. სესილ როდსი // ივერია. - 1900. - 1 ივლისი. - №140. - გვ. 1-2; №141. - გვ. 2-3; №142. - გვ. 1-3. - №143. - გვ. 1-3;
105. უკვდავების წყარო ვარ!: (ეტიუდი) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 1 აპრილი. - №1425. - გვ. 2-3;
106. ავქსენტი ანტონის ძე ცაგარელი: [მოკლე ნეკროლოგი] // ჯეჯილი. - 1902. - №9. - გვ. 59-61;
107. გულადი // პატარა ჩანგი. შუშლილის წერილები გოგოლისა. სცენები, ლექსები და კუპლეტები. - თბ.: „გუთანი“-ს გამოცემა №1, 1902 (სტამბა არ. ქუთათელაძისა). - 63 გვ.; 12სმ.; აგრეთვე, იხ. იგივე: მეორე გამოცემა. - თფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63 გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ.ა. ზარიძის გამოცემა №62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63 გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ;
108. საკვირაო მასლაათი // ივერია. - 1902. - 8 სექტემბერი. - №191. - გვ. 2-3. - შეცდომის გასწორება იხ. №194. - გვ. 2;
109. საკვირაო მასლაათი: // ივერია. - 1902. - 1 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2-3;
110. შურდული: (საკვირაო გაზეთი) // ივერია. - 1903. - 2 მარტი. - №49. - გვ. 2-3; 23 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
111. სიყმანვილის მოგონებანი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1904. - №2. - გვ. 63-72; 1905. - №4. - გვ. 173-181; №5. - გვ. 224-230;
112. ...„მაგრამ გულზე დაიჭდე“...: (ნაწყვეტი მოთხრობისა ბატონყმობის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1905. - 13 ივლისი. - №116. - გვ. 2-3;
113. პირველი სისხლი: [მოთხრობა] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 17 ნოემბერი. - №362 - გვ. 1-3; 20 ნოემბერი. - №363. - გვ. 2-4; დროშა. - 1924. - №13. - გვ. 18-22;
114. ცანცარა: (ნამბობი) // მოამბე. - 1905. - №11-12, განყ. I. - გვ. 39-50;
115. და შეჰფიცეს: (გლეხთა ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // მინა. - 1906. - №3. - გვ. 13-16;
116. შაბათობით: [ხალხის მდგომარეობა რეაქციის დროს. ბიუროკრატიის მოქმედება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 25 მარტი. - №24. - გვ. 3;
117. შიო ჩიტაძის ხსოვნას: (მასწავლებლის მოგონებანი) // შრომა. - 1906. - 11 ივლისი. - №77. - გვ. 2;
118. წერილი რედაქციის მიმართ: [დავით პავლიაშვილის წინააღმდეგ, რომელმაც დანიშნულებისამებრ არ გადასცა შეგროვილი ფული] // შრომა. - 1906. - 28 ივლისი. - №92. - გვ. 4;
119. ციხის ცხოვრება: სოხუმის ციხე // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 7;
120. ჯორ-ზაქარა: (ბატონყმობის წინ და შემდეგ). [მოთხრობა] // მინა. - 1907. - №8. - გვ. 11-15; №9. - გვ. 5-11; №10. - გვ. 5-12; №11. - გვ. 5-9; №12. - გვ. 4-11; №13. - გვ. 5-10; №14. - გვ. 4-14; №15. - გვ. 4-12; №16. - გვ. 10-16; 1908. - №2. - გვ. 6-12;
121. „მაგრამ გულზე დაიჭდე...“: (ნაწყვეტი მოთხრობისა ბატონყმობის ცხოვრებიდან) // დროების კალენდარი. - 1908. - გვ. 127-132;
122. ორი მეზობლის ისტორია: [მოთხრობა] // მზე. - 1908. - 13 ოქტომბერი. - №2. - გვ. 3-4; აგრეთვე, იხ.: ფასკუნჯი. - 1908. - №1. - გვ. 3; №6. - გვ. 5-8; №7. - გვ. 10-11; №8. - გვ. 11-14; 1909. - №2. - გვ. 2-11;
123. სასიხარულო ამბები: [ილუსტრაცია] // ნიშაღური. - 1908. - №26. - გვ. 5;
124. მოგონებანი: [ავტობიოგრაფიული მოგონებები] // ერი. - 1910. - №21. - გვ. 3-6; №22. - გვ. 3-7; №23. - გვ. 2-6; №24. - გვ. 3-7;
125. ჩვენი მსახიობი: (მოთხრობა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 10;
126. მოგონებანი // თემი. - 1911. - 10 იანვარი. - № 1. - გვ. 2-3; 24 იანვარი. - № 3. - გვ. 4; 31 იანვარი. - № 4. - გვ. 4; 28 თებერვალი. - № 8. - გვ. 3-4;
127. მზეთუნახავი გული: (ლეგენდა) // განთიადი. - ქუთაისი, 1913. - №1-2. - გვ. 107-139;
128. ქართველ მწერალთა წერილები: (მოგონებანი) I. სანდრო ყაზბეგი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №3. - გვ. 7-9;
129. ქართველ მწერალთა წერილები: (მოგონებანი) II. იოსებ დავითაშვილი (1852-1887) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №4. - გვ. 13-15. - დართული აქვს ი. დავითაშვილის პორტრეტი;
130. ქართველ მწერალთა წერილები: (მოგონებანი) III. გიორგი წერეთელი (1842-1900) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №5. - გვ. 11-12. - დართული აქვს გ. წერეთლის პორტრეტი; გაგრძ. იხ.: №6. - გვ. 14-16;
131. ქართველ მწერალთა წერილები: (მოგონებანი) IV. ილია ჭავჭავაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №8. - გვ. 14-15; №9. - გვ. 13-14; №10. - გვ. 15-16; №15. - გვ. 13-14; №20. - გვ. 14-15; №21. - გვ. 14-15; №22. - გვ. 7-8;
132. ქართველ მწერალთა წერილები: პეტრე უმიკაშვილი (1838-1904) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №29. - გვ. 7; №32. - გვ. 5-7. - დართული აქვს პ. უმიკაშვილის პორტრეტი (1861 წ. გადაღებული);
133. ქართული თეატრის მოღვაწენი ქართლში // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 12-13. - დართული აქვს სურათები;
134. აკაკი: (მოგონებანი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №7. - გვ. 6-8;
135. ჩვენთან არს აკაკი! // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 14-15. - ჩართულია ლექსი „არწივი“;
136. ქართველ მწერალ-მოღვაწეთა წერილები: მარიამ ივანეს ასული დემურია (მოგონებანი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №2. - გვ. 3-5;
137. ვ. გუნია და ერთი სამარცხვინო იუბილე: (მოგონება) // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№1]. - გვ. 21;

138. ქართული ეკლესია და სამღვდლოება: (ერთის თვალის გადავლებით) // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №8. - გვ. 2-3; №9. - გვ. 5-7; №11. - გვ. 5-6;
139. უმცხოვანესი ასოთამწყობი: [ზაქარია რუსიშვილი] // მუშა. - 1923. - №199. - გვ. 3;
140. ჩიტების ომი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №10. - გვ. 3-12;
141. გახსენება // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №4. - გვ. 12. - მწერალ იოსებ დავითაშვილის შესახებ;
142. „მზეთ-უნახავი გული“: ნაწყვეტი ლეგენდა-რომანიდან // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №9. - გვ. 8;
143. სოციალ-რევოლუციონური მოძრაობა საქართველოში 1870-1880 წწ. // რევოლუციის მატანიე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 286-331;
144. ქართული დასის მოგზაურობა ქართლში: მცირე რამ მოგონება // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №1. - გვ. 3-4;
145. ჩემი თავგადასავალი: [მემუარები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №18. - გვ. 11-12; №20. - გვ. 11-12;
146. ჩვენი თავგადასავალი (შესავალი): [რომანი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №13. - გვ. 2-4.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. როსსელი, ლუი-ნათანიელ. სიკვდილით დასასჯელის უკანასკნელი დღეები: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1872. - №2. - გვ. 71-96;
2. მთის ბოროტი სული „გუდი“: (ლეგენდა) [რუსულიდან გადმოკეთებული ს. მაგალობლიშვილის მიერ] // ივერია. - 1886. - 29 ივლისი. - №163. - გვ. 1-3. - იხ.: Дункель-Веллинг Н. Любость Гуда. - „Кавказ“, 1858, №30.

მის შესახებ:

1. დღიური // დროება. - 1879. - 3 ივლისი. - №137. - გვ. 2;
2. ნ. ლ. (ნიკ. ლომოური). წერილი გორიდან // დროება. - 1884. - 26 მაისი. - №112. - გვ. 1-3;
3. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 9 აგვისტო. - №172. - გვ. 1-2; 17 აგვისტო. - №178. - გვ. 1-2; 1885. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
4. სახალხო ლექსები: (შეკრებილი ს. მგა-საგან) [სოფრომ მაგალობლიშვილი] // ივერია. - 1885. - №10. - გვ. 74-76;
5. აღ. ორბელიანის პიესები... // თეატრი. - 1886. - №20. - გვ. 207-208;
6. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 6 მარტი. - №47. - გვ. 2; 1889. - 25 აგვისტო. - №181. - გვ. 1-2; 1892. - 2 აპრილი. - №71. - გვ. 1; 1895. - 7 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1-2; 9 ნოემბერი. - №243. - გვ. 2;
7. გორიდან გვწერენ... // ივერია. - 1887. - 16 ივლისი. - №145. - გვ. 2;
8. კარიჭაშვილი (დეკანოზიძე დ.). ორი მოთხრობა ს. მაგალობლიშვილისა: 1. ცვრევაზე და 2. დიდ ზალაში: [რეცენზია] // თეატრი. - 1887. - №12. - გვ. 11;
9. კვირას, აგვისტოს 16-ს სოფ. ქარელში იყო ქართული წარმოდგენა... // ივერია. - 1887. - 19 აგვისტო. - №171. - გვ. 3;
10. „ჩვენ ვნახეთ...“ // ივერია. - 1887. - 22 აგვისტო. - №174. - გვ. 1;

11. ჭიჭინაძე, ზ. ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1888. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
12. ახალი ამბავი: ქართული კედლის... // თეატრი. - 1889. - №37-38. - გვ. 11-12;
13. ქარელი // ივერია. - 1890. - 20 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
14. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (საამდროვო ამი-ცანები) // ივერია. - 1891. - 17 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
15. დ. ცხინვალი // ივერია. - 1892. - 4 ივლისი. - №139. - გვ. 3;
16. გორი // ივერია. - 1893. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
17. ა-ელი. გორი, ივნისის 14 // ივერია. - 1893. - 23 იანვარი. - №16. - გვ. 2;
18. ფოთი: // ივერია. - 1893. - 1 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2;
19. „ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ბ-ნი სოფ. მაგალობლიშვილი“... // ივერია. - 1893. - 10 აპრილი. - №72. - გვ. 1;
20. ხეთელი. გორი, 12 აპრილს // ივერია. - 1893. - 17 აპრილი. - №78. - გვ. 2-3;
21. ყიფიანი (ღვანკითელი, ვარდენ). საახალწლო მილოცვა ზოგიერთ სამშობლოს მოღვაწესა და სამოღვაწოსადმი: ხმა დაბა-სოფლებიდანა წარმოდგენილი ვარდენ ღვანკითელის მიერ... // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 1-3;
22. კობრეიძე, იოსებ (იანეთელი, ი.; კობ-ძე, ი.) – ა) ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 10 დეკემბერი. - №52. - გვ. 4; ბ) წერილი ფოთიდან // ივერია. - 1897. - 5 ნოემბერი. - №229. - გვ. 3;
23. სინოდალურ კონტორის მდივნის დანიშვნა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 ოქტომბერი. - №345. - გვ. 1;
24. ჭაბუკი. წერილი ფოთიდან // ივერია. - 1897. - 6 აგვისტო. - №160. - გვ. 3;
25. მთავრობის განკარგულებანი // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
26. სოფ. მაგალობლიშვილის ახალი მოთხრობა: („წარსულიდან“) // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 5 დეკემბერი. - №696. - გვ. 1;
27. 24 აგვისტოს... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 26 აგვისტო. - №1564. - გვ. 2;
28. გომართელი, ივ. – ა) 1900 წლის სიტყვა-კაზმული მწერლობა // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 12-15; №2. - გვ. 26-28; №6. - გვ. 96-98; ბ) ქართული ლიტერატურა მე-XIX საუკუნეში // კვალი. - 1901. - №15. - გვ. 244-246; №16. - გვ. 262-263; №17. - გვ. 277-278; №18. - გვ. 491-493;
29. დღეს, 29 ნოემბერს... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 29 ნოემბერი. - №1655. - გვ. 2;
30. კ. ა. (კიტა აბაშიძე). საქართველოს წარსულის საუკუნის ლიტერატურა, მისი მოსალოდნელი და სასურველი მომავალი: (ს. მაგალობლიშვილის და განდევლის აზრი) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 16 მარტი. - №1411. - გვ. 1-2;
31. კვირას, 11 მარტისათვის... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 9 მარტი. - №1404. - გვ. 2;
32. ქართული თეატრი: I. „შვილი ცოდოსათვის“, 3 მოქმ. დრ. ვ. გუნიასი. II. „არიდარია“, ვოდვეილი // კვალი. - 1901. - №49. - გვ. 1007-1008;

33. ქართული თეატრი: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 13 მარტი. - №1408. - გვ. 2-3;
34. შაბათს, 17 მარტს... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 19 მაისი. - №1414. - გვ. 3-4;
35. კონსისტორიის მდივანი: [გურია-სამეგრელოს ეპარქიის კონსისტორიის მდივნად სოფრომ მაგლობლიშვილის დანიშვნა] // მეგობარი. - 1906. - 1 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3;
36. წიგნივადე, ვასილ. წერილი რედაქციის მიმართ: [დამატება ს. მაგლობლიშვილის წერილზე დ. პავლიაშვილის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 1 აგვისტო. - №95. - გვ. 4;
37. 2 დეკემბერს... // მწყემსი. - 1907. - №23. - გვ. 13;
38. სასინოდო კანტორის... // ისარი. - 1907. - 15 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
39. 20 სექტემბერს, საღამოს, შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 23 სექტემბერი. - №19. - გვ. 2;
40. აკაკის 50 წლის სალიტერატურო მოღვაწეობის იუბილეი // ეკალი. - 1908. - 3 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 2;
41. აკაკის იუბილეი // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 1. - დასაწყისი იხ. ამავე გზა. №12. - გვ. 1;
42. აკაკის საიუბილეო კომიტეტი // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გზა. №12, გვ. 1;
43. აკაკი წერეთლის იუბილეი // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №8. - გვ. 3;
44. კვირას, 28 სექტემბერს, დილის 11 საათზე... // ეკალი. - 1908. - 20 სექტემბერი. - №17. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, №18, გვ. 1; №19, გვ. 1; №20, გვ. 1...;
45. მერკვილაძე, იოსებ (სოსიკო). აკაკის იუბილე აკაკის დღე ქუთაისში // მომავალი. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №28. - გვ. 1-2;
46. ს. მაგლობლიშვილი... // საქართველო. - 1908. - №4. - გვ. 8;
47. სიტყვა, წარმოთქმული ს. მაგლობლიშვილისაგან ქ. ქუთაისში 14 დეკემბერს აკაკის დღეზე. დიდებულ მოსახლეს აკაკი! // მომავალი. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №28. - გვ. 3;
48. ფასკუნჯი // დროება. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №29. - გვ. 3;
49. ბრძანება... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 5 ივლისი. - №48. - გვ. 3;
50. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) ქართული დრამატიული საზოგადოების... // მომავალი. - 1909. - 11 დეკემბერი. - №88. - გვ. 4; ბ) საზოგადო მოღვაწენი: გლეხთა მესაიდუმლე სოფრომ ზაქ. მაგლობლიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 5-6. - ტექსტს დართული აქვს მწერლის პორტრეტი; გ) ხარფუხის საზ. კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 14-15; დ) შესაფერი ყურადღება დამსახურებულ მწერალ-მოღვაწეთ: (სოფრომ მაგლობლიშვილი და ტრ. რამიშვილი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №9. - გვ. 18; ე) სოფრომ მაგლობლიშვილი: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №13. - გვ. 4;
51. მიიღება ხელის მონერა 1909 წლისათვის სალიტერატურო სამბატვრო ჟურნალი „ფასკუნჯი“... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 4. - განცხადებანი. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №9, გვ. 4; №14, გვ. 4;
52. სამსახურიდან დათხოვნა // ვარსკვლავი. - 1909. - 7 ივლისი. - №6. - გვ. 2;
53. 20 მარტს კანტორაში სხდომის გათავების შემდეგ... // შინაური საქმეები. - 1910. - №13. - გვ. 11;
54. თუთაევი, ა. მცირე შენიშვნა: (ნ. ავალიშვილის „ჩვენი თეატრის მათიანედან“-ის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №10. - გვ. 14-15;
55. სინოდიდან მოვიდა... // შინაური საქმეები. - 1910. - №11. - გვ. 16;
56. სინოდის შეკითხვა // ხალხი. - 1910. - 22 თებერვალი. - №8. - გვ. 2;
57. სოფ. მაგლობლიშვილის გადადგომა // მწყემსი. - 1910. - №5-6. - გვ. 15; ხალხი. - 1910. - 22 მარტი. - №12. - გვ. 2;
58. მირიანაშვილი, ალ. ეკატერინე გაბაშვილი: (მის 40 წლის მოღვაწეობის გამო) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №5. - გვ. 12-17;
59. მწერალი ქალის ეკ. გაბაშვილის ორმოცი წლის იუბილეი // ჯეჯილი. - 1911. - №5. - გვ. 287-289;
60. დღეს, 17 ოქტომბერს... // ახალი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 1;
61. ორშაბათს, 10 თებერვალს... // კლდე. - 1914. - №6. - გვ. 11;
62. ამ ნომრისათვის დაწერილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №6. - გვ. 16. - აკაკის გარდაცვალების გამო;
63. დამსახურებული მწერლის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 16;
64. ვაჟა-ფშაველას დასაკრძალავად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №31. - გვ. 16;
65. ი-ლი. აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 14;
66. იპ. ვართაგავამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 16;
67. ლომოური (2) მეგობარ-ამხანაგთა შორის: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 3;
68. სო-ლი. ხარფუხის კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 15;
69. სოფ. ზაქ. მაგლობლიშვილი: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 1;
70. სოფ. მაგლობლიშვილის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გვ. 16;
71. ხარფუხის კლუბთან წიგნსაცავ-სამკითხველოს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 16;
72. ხ-ლეღი. ია ეკალაძე // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №6. - გვ. 2-4;
73. ჯორ-ზაქარა, მოთხრობა სოფრომ მაგლობლიშვილისა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №36. - გვ. 16;
74. ახალი წიგნები... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №9. - გვ. 16;
75. გ-ძე. ქართ. კულტ. მოყვ. საზ-ის საჯარო კრებაზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გვ. 16;
76. ვართაგავა, იპ. სოფელი და სოფლები სოფ. მაგლობლიშვილის მოთხრობებში (კრიტიკული მიმოხ-

ილვა) // საქართველო. - 1916. - 28 იანვარი. - № 21. - გვ. 2; 29 იანვარი. - № 22. - გვ. 2-3; 30 იანვარი. - № 23. - გვ. 2; 31 იანვარი. - № 24. - გვ. 2; 5 თებერვალი. - № 27. - გვ. 2; 6 თებერვალი. - № 28. - გვ. 2; 9 თებერვალი. - № 30. - გვ. 2; 11 თებერვალი. - № 32. - გვ. 2; 17 თებერვალი. - № 37. - გვ. 2; 27 თებერვალი. - № 45. - გვ. 2; 28 თებერვალი. - № 46. - გვ. 2; 1 მარტი. - № 47. - გვ. 2; 2 მარტი. - № 48. - გვ. 2-3;

77. იპ. ვართაგავა ქართ. კულტ. მოყვ. საზ-ის თაოსნობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №3. - გვ. 16;

78. მწერლები... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;

79. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №3. - გვ. 16;

80. სოფრომ მგალობლიშვილის საყმაწვილო მოთხრობანი, ფასი ერთი აბაზი, გამოცემა იასონ კერესელიძისა: [რეცენზია] // განათლება. - 1916. - №3. - გვ. 222. - ბიბლიოგრაფია;

81. ქართული კულტურის მოყვარულთა საზოგადოებაში // საქართველო. - 1916. - 27 იანვარი. - № 20. - გვ. 3;

82. ვალ. გუნიას აღმანახი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №8. - გვ. 15;

83. „მადლობის დღე“ საიუბილეო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №18. - გვ. 15;

84. ქართველ მწერალთა კონფერენცია-საბატო თავმჯდომარენი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 1;

85. სოფ. მგალობლიშვილი; გორის მაზრის ერობამ აირჩია მომრგ. მოსამართ. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 8;

86. ლიტერატურული ქრონიკა // დროშა. - 1923. - №1. - გვ. 31;

87. სოფრომ მგალობლიშვილი: [იუბილესათვის] // დროშა. - 1924. - №13. - გვ. 18;

88. ლელი, [მეტრეველი ლევან]. სოფრომ მგალობლიშვილი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1925. - 3 დეკემბერი. - №278. - გვ. 5;

89. [სამგლოვიარო განცხადებები სოფრომ მგალობლიშვილის გარდაცვალების გამო: სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირისა და ჭირისუფლებისაგან] // კომუნისტი. - 1925. - 2-5 დეკემბერი. - №277-280. - გვ. 4, 6;

90. სოფრომ მგალობლიშვილის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1925. - 6 დეკემბერი. - №281. - გვ. 6;

91. სოფრომ მგალობლიშვილის დაკრძალვის წესი // კომუნისტი. - 1925. - 5 დეკემბერი. - №280. - გვ. 5;

92. ზამბახიძე, ვლ. სოფრომ მგალობლიშვილი. მოგონებანი. წინასიტყვაობა ლევან ასათიანის: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 16 აპრილი. - №87. - გვ. 4;

93. სოფრომ მგალობლიშვილის „მოგონებანი“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 მაისი. - №11. - გვ. 4;

94. მაისურაძე, ილ. ხალხოსანი მწერალი: [ს. ზ. მგალობლიშვილის გარდაცვალებიდან 20 წლისთავის გამო] // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1945. - 16 ივნისი. - № 118;

95. გურგენიძე, შ. სოფრომ მგალობლიშვილი // კომუნისტი. - 1951. - 1 აგვისტო. - № 179;

96. თავიშვილი, გ. - ა) სოფრომ მგალობლიშვილი // მნათობი. - 1951. - №7. - გვ. 137-147; ბ) სოფრომ მგალობლიშვილი, როგორც საბავშვო მწერალი // პიონერი. - 1951. - №12. - გვ. 25-6;

97. იამანიძე, ლ. სოფრომ მგალობლიშვილი: დაბადების 100 წლისთავი // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 2 აგვისტო. - № 31;

98. ტყემალაძე, ვ. სოფრომ მგალობლიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 5 აგვისტო. - № 31;

99. ცაიშვილი, ს. - ა) სოფრომ მგალობლიშვილი // სახალხო განათლება. - 1951. - 1 აგვისტო. - № 31; ბ) სოფრომ მგალობლიშვილის რჩეული მოთხრობები: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1952. - 2 აპრილი. - № 66;

100. Месхи, И. Сопром Мгалоблишвили: [К 100-летию со дня рождения] // Батумский рабочий. - Батуми, 1951. - 8 августа. - № 156;

101. Радиани, Ш. Сопром Мгалоблишвили // Заря Востока. - 1951. - 1 августа. - № 179;

102. Тевзадзе, Д. Сопром Мгалоблишвили // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 4 августа. - № 153;

103. ხუციშვილი, ს. ს. მგალობლიშვილის მოთხრობები: [ს. მგალობლიშვილი. რჩეული მოთხრობები. თბ., სახელგამი, 1951. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 28 მარტი. - № 13.

წყარო:

1. თუთავეცი, ა. მცირე შენიშვნა: (ნ. ავალიშვილის „ჩვენი თეატრის მატყანედან“-ის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №10. - გვ. 14-15;
2. მგალობლიშვილი, ს. - ა) ქართული თეატრის მოღვაწენი ქართლში // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 14. - გვ. 12-13; ბ) სოციალ-რევოლუციონური მოძრაობა საქართველოში 1870-1880 წწ. // რევოლუციის მატყანე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 286-331; გ) ქართული დასის მოგზაურობა ქართლში: მცირე რამ მოგონება // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 1. - გვ. 3-4; დ) ჩემი თავგადასავალი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 18. - გვ. 6-7; № 20. - გვ. 11-12; ე) ჩვენი თავგადასავალი (შესავალი): [რომანი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №13. - გვ. 2-4;
3. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) საზოგადო მოღვაწენი: გლეხთა მესაიდუმლე სოფრომ ზაქ. მგალობლიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 5-6. - ტექსტს დართული აქვს მწერლის პორტრეტი; ბ) სოფრომ მგალობლიშვილი: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 13. - გვ. 4;
4. სოფ. მგალობლიშვილი; გორის მაზრის ერობამ აირჩია მომრგ. მოსამართ. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 8;
5. დავითაშვილი [დავიდოვი], შიო. - ა) მოგონებანი // რევოლუციის მატყანე. - 1923. - № 3. - გვ.: 201, 209; ბ) ხალხოსნური მოძრაობა საქართველოში: [მოგონებანი] / შ. დავითაშვილი. - ტფ.: პოლიტ-კატორელთა საზ-ბის გამ-მა, № 1, 1933 (წითელდროშოვანი სტ.). - გვ.: 59-60, 75;

6. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 215-216; ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 11, 17-18, 27, 29, 39, 61, 102;
7. ხუროძე, ვარლამ. - ა) ქართული ლიტერატურის თემატიკურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თეზერვლის რევილიუციამდე: [დამხმ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორლეულთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 102, 106, 107; ბ) რევოლუციის მატინე. - 1930. - № 1. - გვ. 144-145;
8. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 404;
9. ზანდუკელი, მიხეილ. - ა) თერგდალეულნი და ხალხოსნები ქართულს ლიტერატურაში: (ისტორიულ-ლიტერატურული გამოკვლევის ცდა). - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გა-მა, 1928. - გვ.: 159, 171, 308; ბ) ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 24; გ) Соф. Зах. Мгалоблишвили (1851-1925) // Очерки по истории грузинской литературы XIX в. / М. Зандукели. - Тбилиси: Изд-во и тип. ТГУ, 1941. - Стр. 155-169;
10. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 76, 260;
11. ცაგარელი, ავქესენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. XVI;
12. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - თბ.: ფედერაცია, 1938. - გვ. V-IX;
13. ხაჭაპურიძე, გ. მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე // საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 444;
14. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.: ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;

15. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მგელაძე, ალექსანდრე [ივანე] გუჭუასძე (1864, 2/XI – 1932) – დამსახურებული სახალხო მასწავლებელი, მწერალი და რევოლუციონერი, – შრომის გმირი. დაიბადა ოზურგეთის მაზრის სოფ. ბახვში, ღარიბი გლეხის ოჯახში, 1864 წლის ნოემბრის 2 (მეტრიკით – 1864 წლის მაისის 15). დაამთავრა ბახვის სკოლა, ოზურგეთის ორკლასიანი სასწავლებელი, ხონის საოსტატო სემინარია (რომლის უკანასკნელი კლასიდან გამორიცხეს 1884 წელს, მის ამხანაგთა მიერ დირექტორის ცემის გამო) და გორის საოსტატო სემინარია 1885 წელს. ამავე წლის აგვისტოს 1-დან დეკაბრუსა და გურიის სხვადასხვა სოფელში მასწავლებლობდა 1898 წლამდე, – ასწავლიდა სამივე განყოფილებაში ყველა საგანს (ქართულს, რუსულს, არითმეტიკას, გალობას, გიმნასტიკას და სხვ.). ცნობილი იყო, როგორც ნამდვილი სოფლის მასწავლებელი. 1898 წლის იანვრის 1-დან მთავრობამ, დასჯის მიზნით, გადაიყვანა აჭარას, სადაც დარჩა 1901 წლამდე. არც აქ მოასვენა მეფის მთავრობამ და აიძულა, სკოლას გაშორებოდა. აქედან დევნილი აღ. მგელაძე ბათუმის სკოლაში მღვ. სიმონ თოთიბაძის პასუხისმგებლობით გამართულ „სალამოს კურსებს“ შეეფარა, სადაც სრულიად უფასოდ ასწავლიდა მუშებს. 1903 წელს გაამწესეს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ბათუმის ქართულ სკოლაში, რომლის გამგებლობაც ებოძა 1915 წლის სექტემბრიდან. ამ სკოლას ემსახურებოდა 1929 წლამდე, ამავე წლიდან მასწავლებლობასა და გამგებლობას ჩამოშორდა ავადმყოფობის გამო.

მწერლობაში ცნობილია, უმთავრესად, როგორც ეთნოგრაფი და იუმორისტი. თანამშრომლობდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში 1886 წლიდან („ივერია“, 1886, № 155. კორექსონდენცია სოფ. ბახვი – რუშაველის ფსევდონიმით; აგრეთვე: „ცნობის ფურცელს“, „ბათუმის გაზეთს“, „ემშაკის მათრახსა“ და სხვ.). წერდა ეთნოგრაფიულ წერილებს (აჭარიდან) და იუმორისტულ ლექს-არაკებს. მისი ფსევდონიმებია: ბლიკვაძე, გაბილაი კარშია.

სხვებთან ერთად შეადგინა:

1. ახალი სხივი: [აჭარის სკოლების პირველი ჯგუფის სახელმძღვანელო] / აღ. მგელაძე, გრ. გიორგაძე, ირ. ლლონტი, ლავ. ჩიმაკაძე (გამოიცა ბათუმში);
2. ჩვენი მეგობარი: [სალიკვიდაციო სკოლებისათვის] / აღ. მგელაძე, გრ. გიორგაძე (ბათუმი, 1925).

აღ. მგელაძე რევოლუციურ მოძრაობაში აქტიურად მონაწილეობდა გურიასა და ბათუმში,

როგორც აგიტატორ-პროპაგანდისტი, ორგანიზატორი და ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის წევრი, რის გამოც, ერთხანად დევნილი, არალეგალურად ცხოვრობდა.

საპედაგოგო, სამწერლო და საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობისათვის, აჭარის განათლების სახალხო კომისარიატის თაოსნობით, 1925 წლის ივნისის 7 ბათუმში გადაუხადეს 40 წლის მოღვაწეობის იუბილე, ბათუმის ქართულ სკოლას დაარქვეს მისი სახელი („ალ. მგელაძის სახელობის ბათუმის ქართული სკოლა“), ხოლო თვით ალ. მგელაძეს მიანიჭეს შრომის გმირის წოდება.

ცალკე გამოცემულია:

1. მგზავრები: იგავ-არაკები. - ტფ.: გა-მა ვასო ლანისასი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - 32 გვ.; 18სმ. - სათაურის წინ ავტორი: ბლიკვაძე (ალ. მგელაძე).

გამოქვეყნებულია:

1. სოფ. ზახვი: (გურია) // ივერია. - 1886. - 18 ივლისი. - № 155. - გვ. 2-3;
2. გურია: ვაბილას ნამბობი. ბატონო ლედახტორო! // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 დეკემბერი. - №411. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: „თქვენი ერთგული ვაბილაი კარშია“;
3. აჭარა // ივერია. - 1899. - 21 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-2; 22 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1-3; 23 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1-2; 24 სექტემბერი. - №205. - გვ. 1-3;
4. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1902. - №8. - გვ. 139;
5. გურულის წერილები: წერილი 3 // ივერია. - 1905. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3;
6. არჩევანი ბათუმში: (მიბაძვა). [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 5;
7. ბათუმის ავან-ჩავანი // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №9. - გვ. 5-6;
8. ბათუმის ამბები // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №2. - გვ. 6;
9. გამოცანა: (გურიისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №11. - გვ. 5;
10. გამოცანა: (ლანჩხუთისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №9. - გვ. 4;
11. დილის მზის სხივები // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №10. - გვ. 6. - ბათუმის ავან-ჩავანი. - ტექსტის ბოლოს: განმარტება და ხელისმონერა ბლიკ.;
12. მასწავლებელი ლინგვისტი: (ჭეშმარიტი ქართველია). (ზეპირ-გადმოცემა) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №8. - გვ. 8;
13. მიბაძვა // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №8. - გვ. 4. - თან ერთვის ო. შმერლინგის კარიკატურა;
14. პასუხი „ნიშადურთან“ X-სს: [იუმორი ირაკლი ლლონტზე] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №2. - გვ. 7;
15. სცენა სოფლის გზაზე: (გოგია შეხედება ვეიზოს). [იუმორისტული დიალოგი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №9. - გვ. 2;

16. ფოთი და ბათუმი: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №6. - გვ. 4-5. - დართული აქვს ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა;
17. ქიქოძე. გ. გთხოვთ ნება გვიბოძოთ... // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 27 ივლისი. - №8. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - წერილს ხელს აწერენ ქუთაისის ციხის პოლიტიკური ტუსალები, მასწავლებლები: გ. ქიქოძე და ა. მგელაძე;
18. ლილინი // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 8;
19. ავი და კარგი მხარეები ცოცხალი ინვენტარისა: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №37. - გვ. 3-4;
20. ამიტყდა ამიყყანდა...: (ბათუმისათვის) // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №23. - გვ. 10-11. - მესტივირული;
21. ბათუმის ავან-ჩავანი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №17. - გვ. 7-10; №23. - გვ. 2-3;
22. გაეშმაკება // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №25. - გვ. 6-7;
23. გავისტუმრე რახანია მე ბეცობის უკვე ხანა...: [იუმორისტული ლექსი] // აკაკი. - 1908. - №2. - გვ. 7. - ახლავს ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა: ო.И. Ш.;
24. გავიცანი ერთხელ ქალი...: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №31. - გვ. 9;
25. დაუკარ ჩემო ქამანჩა... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №22. - გვ. 5. - მესტივირული;
26. დრომ მისი მოიტანა...: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკი: იუმორისტული ალმანახი. - 1908. - №3. - გვ. 6;
27. ეშმაკი და ნიშადური (მიბაძვა) // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №18. - გვ. 10;
28. ეშმაკის მათრახის რედაქციას // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 16;
29. ვაი ცხვირისაგან! [იუმორისტული მოთხრობა] // მათრახი და სალამური. - 1909. - № 29. - გვ. 4-6;
30. ვხედავ აღარ მომასვენებს... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №35. - გვ. 4-5. - მესტივირული;
31. ზამთარმა სული დალია... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №26. - გვ. 11-12. - მესტივირული;
32. მე ვარ და ჩემი ქამანჩა // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №34. - გვ. 6. - მესტივირული;
33. მეზობლები: (მიბაძვა). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №20. - გვ. 1-2. - დართული აქვს ო. შმერლინგის კარიკატურა;
34. მესტივირული: I. (ბათუმისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №5. - გვ. 4-5;
35. მოღვაწის დაკარგვა // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №32. - გვ. 6;
36. პატარა ვეფხის ტყაოსანი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №26. - გვ. 12; №28. - გვ. 13; №31. - გვ. 12;
37. საამდროოთ: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №16. - გვ. 10;
38. ქამანჩა მივინყებულები...: (ბათუმისათვის) // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №32. - გვ. 10-11. - მესტივირული;
39. წყალმა წამართვას ორჭოფი...: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №28. - გვ. 6. - მესტივირული;
40. ხელში მიჭორავს ქამანჩა...: (ბათუმისათვის) // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 7-8. - მესტივირული;
41. გადაჭახრაკავდა ქვეყანა...: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №7. - გვ. 7-8. -

- მესტივირული. - ტექსტის პოლოს ეშმაკის [ნ. კალან-დაძის] შენიშვნა ლექსად;
42. დაუკარ ჩემო ქამანჩავ...: (ბათუმისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №28. - გვ. 8;
43. ვის რა უნდა იგი თქვას...: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №25. - გვ. 5-6. - მესტივირული;
44. თავზე თმა აღარ მეძევა: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №23. - გვ. 8-10. - მესტივირული. (ბათუმისათვის);
45. მისაყვედურეს: „ბლიკაძემ ყურები ჩამოყარა...: [ლექსად] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №26. - გვ. 8-9. - მესტივირული (ბათუმისათვის);
46. მინერ-მონერა (ჩიბათის სამკითხველოდან ლანჩხუთისას): [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №20. - გვ. 10;
47. სტირი ახალი გავთაღე...: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №4. - გვ. 7-8. - ლექსს ახლავს ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა;
48. მესტივირული: (სახალწლო ბათუმისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №1. - გვ. 5;
49. მსაჯულები: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №8. - გვ. 2-3;
50. პატარა ვეფხის ტყაოსანი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №3. - გვ. 8;
51. სამი ხანა: (გაგონილი ამბავი) // მათრახი და სალამური. - 1910. - №3. - გვ. 2;
52. ღორი და უღელი: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №10. - გვ. 5;
53. ყვავი და ბუ: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №7. - გვ. 5;
54. ბებერი მგელი: [იგავ-არაკი ლექსად] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №3. - გვ. 2;
55. ბოროტი: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №7. - გვ. 2;
56. გარდახვენილი: (არაკისებური) [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №6. - გვ. 2-4;
57. დარაჯი და „უჩიტელი“: (მიბაძვა) [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 4-5;
58. დარიგება: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №11. - გვ. 5;
59. მესტივირული: (ბათუმ-თფილისისათვის) [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №13. - გვ. 6-7;
60. მესტივირული: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №2. - გვ. 4;
61. მლოცველი: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №8. - გვ. 3-4;
62. სახალწლო მესტივირული: (ბათუმისათვის) [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №1. - გვ. 9-10;
63. ჰაერის დამორჩილება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №5. - გვ. 54-57;
64. ბებერი მგელი: (განაგონი). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №27. - გვ. 5-6;
65. მესტივირული: (ბათუმისათვის). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №25. - გვ. 4-5. - ტექსტს დართული აქვს ო. შმერლინგის ნახატი;

66. ***: (უძღვნი იმას, ვისაც შეესაბამება). [ჩანახატი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №46. - გვ. 6;
67. ამონაკენესი: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №49. - გვ. 5;
68. დიდი ხანია „საქვეყნო“...: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №42. - გვ. 4-5;
69. კორეპონდენტი: [მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 13-14;
70. მგზავრი: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №47. - გვ. 5-6;
71. ჯორი: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №4. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ბათუმის ავან-ჩავანი: (სააგენტო „კინავა-ბლიკვაძე“-სი [მგელაძე ალექსანდრე]) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №5. - გვ. 6;
2. სახელმძღვანელო // ფონი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №13. - გვ. 2;
3. ქართული სახელმძღვანელო „ლამპარი“ // მომავალი. - 1909. - 26 ნოემბერი. - №75. - გვ. 3;
4. ქურიძე, ნოე (ონისიმე). გურიის ვითარება: (საამდღეო მუსაიფი) // მათრახი და სალამური. - 1909. - №8. - გვ. 12-13;
5. ცნობები ქ. შ. ნერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების მთავარ-გამგეობის მოქმედებისა: ოქმი მასწავლებელთა კრებისა. 13 ივნისი 1916 წ. // განათლება. - 1917. - №1 (დამატება). - გვ. 1-6;
6. მასწავლებელი ალექსანდრე ბუჭუს ძე მგელაძე / ს. ვარშალომიძე, ვ. ტორჩინავა, რ. ჭანტურია // კომუნისტი. - 1925. - 31 მაისი. - №123. - გვ. 5;
7. ფანცულაია, ვ. დამსახურებული პატივისცემა // კომუნისტი. - 1925. - 4 ივნისი. - №126. - გვ. 3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობა;
2. საიუბილეო კომიტეტის მონოღება;
3. შრომების სია;
4. Свидетельство. - 1897. - № 7570;
5. მგელაძე, ა. ბ. 1885-1925 // საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - № 1. - გვ. 37-38;
6. ფლენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიისში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შეეს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 30.

მგელაძე, ვლასა ჯარისაანის ძე [იბივი „ტრიანუ“] (1873 – 1943) – მუშა-რევოლუციონერი,

– პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე და მწერალი, – 1900 წლის პირველმადისობის მედროშე, სპარსეთის რევოლუციის აქტიური მესვეურთაგანი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. აკეთში, ოზურგეთის მაზ., გლეხის ოჯახში). ქართული წერა-კითხვა დააწყებინა სამშობლო მნიგნობრობის ღრმად მცოდნე დედამ. სოფ. აკეთის ორკლასიანი სკოლის დამთავრების შემდეგ თვითგანვითარებას შეუდგა.

მუშაობდა: 1887 წლიდან – ქუთაისის სტამბაში ასოთამწყობად, 1893 წლიდან – თბილისში, მ. შარაძის სტამბაში „ივერიაზე“, 1894 წლიდან

– „კვალზე“, 1897 წლიდან – სოფელში, მიწის მუშად. სოფლის უკუღმართობათა შესახებ „კვალში“ (№ 1896, № 47; 1897, № 7) წერილები დაბეჭდა, რისთვისაც დევნა დაუწყეს და ერთ ყრილობაზე მაზრის უფროსმა სიტყვაც აუკრძალა: „შენ ბუნტოვიჩი იქნები“. ამის შემდეგ ნათლად იგრძნო, სოფელში რა უსამართლობაც ბუდობდა, 1899 წელს ისევ თბილისს მოაშურა, სტამბის საბეჭდო მანქანაზე ქალაქის წყობა შეისწავლა („ნაკლადრიკობა“), დღე-ღამეს ასწავლებდა, მაინც ანაღები ხელფასი არა ჰყოფნიდა საცხოვრებლად, გარდა ამისა, აქ დაინახა, რა უდიერად ეპყრობოდა დამქირავებელი მუშებს, რომლებიც ერთ-მანეთში შეუთანხმებელნი, დაქსაქსულნი იყვნენ და ვ. მგელაძემ იფიქრა: „როგორ, განა მუშებმა რომ პირი პირს მისცენ, მდგომარეობას ვერ გაიუმჯობესებენო“ და მთელი თავისი არსებით მუშათა ამოდრავების საქმეში ჩაება. 1899-1900 წლებში სტამბის მუშათა შეკავშირება-გათვითცნობიერებას მიჰყო ხელი (სიტყვით, შთაგონებით, ჟურნალ-გაზეთების მიწოდებით, წერით) და საძირკველი ჩაუყარა ასოთამწყობ მუშათა ეკონომიკურ ნიადაგზე შეკავშირებას. 1900 წელს, ნაძალადევის ზემოთ, გორებს შორის გამართულ პირველმაისობის მონაწილეთ წითელი დროშით წინ გამოუძღვა. მუშები უკან მოსდევდნენ „მარსელიოზის“ გუგუნით. ვ. მგელაძემ დროშა არავის დაუთმო დემონსტრაციის დამთავრებამდე. სტამბის მუშათა შეკავშირება-გაერთიანების მიზნითვე, 1901 წელს ბათუმის სტამბაში მუშაობდა ჩარხის დამტრიალებლად („ვერტელჩიკად“). 1901 წლის გასულს რუსეთიდან დაბრუნებულ ლადო კეცხოველს არალეგალური სტამბის დაარსების საქმეში შეუწყო ხელი და როცა ვ. კეცხოველმა ბაქოში საიდუმლო სტამბა გამართა ჯურღმულში, ვ. მგელაძე მასში ნ თვე მუშაობდა, სადაც ბეჭდავდა პროკლამაციებს, ჟურნალებსა და სხვ. 1902-1905 წლებში განმათავისუფლებელ მოძრაობაში აქტიურად მონაწილეობდა. ყოველ კონსპირაციულ-სახიფათო რევოლუციურ საქმეს დიდი მოხერხებით და თავგანწირვით ასრულებდა.

1904 წელს მან კონსპირაციულად (მეთულუხეს ტანისამოსით, ვედრით) გადაცმულმა ორი ყუმბარა მიუტანა მთაწმიდაში კ. ხოხობაშვილის სახლში იოსებ იმედაშვილს, რომელმაც ეს ყუმბარები მუშა ვ. ბერიძეს გადასცა შავრაზემლთა ასაფეთქებლად, რომლებიც საერთო პოლიტიკური გაფიცვის ჩაშლას ცდილობდნენ (ვ. ბერიძემ დავალება სასახლოდ შეასრულა და მითვე საერთო პოლიტიკური გაფიცვის დარღვევას ხელი შეუშალა). 1906 წელს საკუთარივე ხელით გაკეთებული ყუმბარები გადასცა (გიგო ბათიაშვილის ხელით) არსენ ჯორჯიაშვილს. 1906 წელს, პარტიულ კრებაზე (სადაც პოლიტიკური საკითხები ირჩეოდა) პროლეტარიატის ამოცანათა საფუძვლიანი ცოდნით, საზოგადოებრივ-სახელმწიფო მოვლენათა ურთიერთობის შეფასებით, საყოველთაო ყურადღება

მიიპყრო, 1908 წელს სპარსეთის რევოლუციის ხელმძღვანელთა შორის თავგანწირული ბრძოლით სპარსეთის ხალხის გამოფხიზლებისა და განთავისუფლების საქმეს დიდი ამაგი დასდო (ამის შესახებ წერილები დაიბეჭდა რუსეთის სატახტო და საზღვარგარეთის გაზეთებში, სადაც ერთი მწერალთაგანი ვ. მგელაძეს ფრიდრიხ ლასალს (1825-1864) ადარებდა დაუცხრომელი მოქმედების გამო), 1909 წელს საქართველოში, ხოლო 1910 წელს საფრანგეთსა და იტალიაში წაიკითხა 25-მდე მოხსენება სპარსეთის ამბების გამო (რითაც დიდი აღტაცება გამოიწვია მსმენელთა შორის და რევოლუციური მისწრაფება გააძლიერა). მონაწილეობდა მე-4 სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნებში, რევოლუციის შემდეგ – თბილისის მუშათა გვარდიის შედგენაში (რომელმაც თბილისის არსენალი შავრაზემლთაგან განმინდა ბრძოლით), სხვადასხვა პარტიულ, სახელმწიფო დაწესებულებაში იყო წევრი საქართველოს პარლამენტის დამფუძნებელი კრებისა და სხვ.

მონაწილეობდა მწერლობაშიც. ცალკე გამოსცა „მამულიშვილთა“ საყურადღებო: (წერილი ამხანაგებთან) (ტფ., 1906), რომელშიაც სხარტულად დახასიათებულია ქართველ ოფიციალურ მამულიშვილთა უქნარობა, შემცდარი გზით სიარული და ნაჩვენებია, რა მოვალეობა აწევს ნამდვილ მამულიშვილს თავისი ქვეყნის წინაშე.

1909-1911 წლებში გაზეთებში მოათავსა სპარსეთის რევოლუციური მოძრაობისა და ევროპაში მოგზაურობის შესახებ „მგზავრის შთაბეჭდილებანი“, რომლებშიც მხატვრულად გადმოცემულია ნახულ-ნაგრძნობი. შესანიშნავი მჭევრმეტყველური სიტყვა წარმოთქვა ილია ჭავჭავაძის დაკრძალვის დროსაც, რომლითაც ეროვნულად გაგულცივებულ ქართველ მუშებს სამშობლოს წინაშე თავისი მოვალეობა შთააგონა (დაბეჭდილია შემოკლებით „ილია ჭავჭავაძის გარდაცვალება-დარკძალვის“ კრებულში) და სხვ. ცნობილი იყო ორატორული ნიჭით.

თავიდანვე სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში მუშაობდა – სამხედრო, სასტამბო-სალიტერატურო, საორგანიზაციო და სხვა დარგში. პარტიულ-რევოლუციური მოღვაწეობის დაწყების დღიდან, თუმცა დიდი საიდუმლოებით მოქმედებდა, ნაირ-ნაირად გადაცმული საოცრად იცვლიდა ხმას, გამომეტყველებას, იერს, მაინც მეფის მთავრობის დროს თითქმის 8-ჯერ შეიპყრეს: 1) 1900 წელს – მცირე ხნით; 2) 1901 წელს, თბილისის გუბერნიის უანდარმერიის განკარგულებით, 2 წლით – მეტეხის ციხეში; 3) 1903 წელს, შინაგან საქმეთა სამინისტროს განკარგულებით, ირკუტსკის გუბერნიაში გადაასახლეს 3 წლით, საიდანაც თავის ნებით დაბრუნდა 1904 წელს; 4) 1910 წელს ბათუმის ციხეში – 6 თვით, შემდეგ როსტოვის – 5 წლით, საიდანაც 1911 წელს თავის ნებით დაბრუნდა; 5) 1912 წელს ხელახლა – როსტოვს, მეფისნაცვლის განკარგულებით; 6) 1913 წელს თბილისის სადგურზე შეპყრობილი ნარიმის მხარეში გადაასახლეს და სხვ. (უმეტესად,

საკუთარი მარჯვენა ხელი გასცემდა ხოლმე, რომლის ცერიც მოჭრილი ჰქონდა).

ვ. მგელაძე ერთი პირველი ქართველი შეგნებული მუშათაგანია, რომელმაც ევროპა მოიარა, უცხოეთის მუშათა ცხოვრება-მოღვაწეობა ახლოს გაიცნო და იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ვიდრე ჩვენი მუშები არ გათვითცნობიერდებიან, პოლიტიკურად არ აღიზრდებიან და კულტურულად არ დანიანაურდებიან, შეგნებით არ შეუდგებიან თვითვე თავის უფლებათა ძიებას, მანამდე არც მათი მდგომარეობა გაუმჯობესდება. შეუგნებელი ბრბო ყველგან საზიზღარია (მით უმეტეს, ჩვენში): იგი ცხოვრებას წინ ვერ წასწევს, ვერც თვით შექმნის რაიმე საქვეყნო-საზოგადოს და მუდამ ყურმოჭრილი მონა იქნება როგორც გაბატონებულ კლასთა, ისევე – ინტელიგენციისა. ქართველი მუშა საკაცობრიო იდეალებით უნდა აღიჭურვოს, საერთაშორისო ფერხულში ჩაებას, სამშობლო ევროპული განათლებით, მრენველობით და კულტურით ააყვავოს, იმავე დროს თავისი ვინაობა დაიცვას. ქართველს მხოლოდ გაევროპილება იხსნის, მაგრამ თუ ტერიტორია – სამშობლო მინა-წყალი დაკარგა, – მისი ხსენებაც გაქრება. სამშობლოს სიყვარული, მამულის საკეთილდღეოდ მუშაობა კაცს სოციალისტობას არ დაუშლის... რაც საერთო კეთილდღეობას არ ემსახურება, – ის მეტია, უსარგებლო და მხოლოდ წოდებრივი ბატონობის ხელშეწყობი. პარტიულმა მუშაობამ ადამიანობის უმთავრესი საგანი არ უნდა დაგვიწყოსო. თანამემამულეთ ეუბნებოდა: მინდა „საკაცობრიო საღაროში მეც ჩემი წილი შევიტანო, მეც, როგორც ადამიანმა, როგორც ოჯახის წევრმა, როგორც მოქალაქემ, როგორც ქართველმა... პატარა ვარ, მარა მეც ჩემი ისტორია მაქვს. თუ მე ქვეყანა მიყვარს, თუ მე საკაცობრიობის წევრობას ვაპირებ, განა ჩემი სამშობლო მხარე უფრო არ უნდა მიყვარდეს, მის გაადამიანებას და საკაცობრიობის კარგ წევრად გახდომას უფრო არ უნდა ვცდილობდე?! თუ წარსულში ვიყავ რამე, მომავალში უკეთესი არ უნდა ვიყო?.. დღეს ქართველმა ხალხმა გაიღვიძა ახალი აზრებით: თვითონ ამტკვრევს ძველ კერპებს და ახალ ღმერთებს ჰქადაგებს... ჩვენ ტირილ-გოდება კი არ გვმართებს, არამედ შეუდრეკელი ბრძოლა უკეთესი მომავლისათვის, ბრძოლა სრული თავისუფლებისათვის – სოციალიზმისათვის...“, რადგან „შრომის და ბრძოლის ნაყოფით ხალხი იცხოვრებს ძმურათა.“ მას სწამდა და სხვებსაც უნერგავდა გულში, რომ საქართველო არასოდეს მონა არ ყოფილა, თუმცა ზოგჯერ ურიცხვი მტრისგან ძლეულა, მუდამ თავისუფლებისადმი გრძნობა გულით უტარებია და თავი აუხსნიაო.

ცალკე გამოცემულია:

1. „მამულიშვილთა“ საყურადღებოთ: (წერილი ამხანაგებთან). - ტფ., 1906 (სტ. „იდეალი“). - 31 გვ.; 19სმ. - ტექსტის ბოლოს: ასოთ ამწყობი ვლასა მგელაძე;
2. 26 მაისი / ვლასა მგელაძე. - პარიზი: დ. ხელაძის გამოცემა, 1934. - 80 გვ.; 18 სმ.;

3. მოგონებები. - წ. 1: საქართველო აჯანყებამდე (1921-1924). - პარიზი: საქ. ს.დ.მ.პ. საზღვარ-გარეთელ ბიუროს გამოცემა, 1936. - 46 გვ.; 18 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. მცხეთის (სვეტიცხოვლობის) დღესასწაულის გამო // კვალი. - 1895. - №43. - გვ. 10-11;
2. გურია // კვალი. - 1896. - №47. - გვ. 837; 1897. - №7. - გვ. 151. - „კვალის“ კორესპონდენციები;
3. ქ. ქუთაისი: ამინდი. ქუთაისის ახალგაზრდობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 23 მარტი. - №490. - გვ. 2;
4. ქუთაისი: აკაკის ავადმყოფობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 22 მარტი. - №489. - გვ. 3;
5. სოფ. აკეთი: (გურია) / ვლასა მგელაძე // ივერია. - 1899. - 23 მაისი. - №107. - გვ. 3;
6. „მამულიშვილთა საყურადღებოთ“, ასოთ-ამწყობი ვლასა მგელაძისა: [თბ., 1906]: [რეცენზია] // გრიგალი. - 1906. - 17 სექტემბერი. - №7. - გვ. 4. - რეცენზია ნიგნუ: ბიბლიოგრაფია, კალანდაძე, ი-ლი პ.;
7. სიტყვა: (თქმული 2 თიბათვეს თბილისის რკ. გზ. სადგურზე დეპუტატების გაცილების დროს დუმაში, ასოთამწყობ ვლასა მგელაძისგან) // ლამპარი. - 1906. - 4 ივნისი. - №37. - გვ. 1;
8. სიტყვა თქმული 26 მაისს ქალაქის თვითმმართველობაში, ასოთამწყობ ვლასა მგელაძისგან // ლამპარი. - 1906. - 28 მაისი. - №31. - გვ. 3;
9. სიტყვა თქმული შიო ჩიტაძის დასაფლავებაზე ასოთამწყობ ვლასა მგელაძისგან // ტალღა. - 1906. - 3 აგვისტო. - №4. - გვ. 3;
10. თვითილიდან პეტერბურგამდე // წყარო. - 1907. - 14 ნოემბერი. - №15. - გვ. 4. - მუშათა შორის;
11. კვირას 25 თებერვალს... // წინ. - 1907. - 28 თებერვალი. - №13. - გვ. 2. - დუმა და ხალხი;
12. მეზღვურთა გაფიცვა ბაქოში // ლახვარი. - 1907. - 7 აპრილი. - №2. - გვ. 3;
13. საფოსტო მატარებლის გაძარცვა // ჩვენი გზა. - 1907. - 14 ოქტომბერი. - №33. - გვ. 3;
14. სიტყვა ვლასა მგელაძისა: (ილია ჭავჭავაძის საფლავზე თქმული) // ცისკარი. - 1907. - №2. - გვ. 2-4;
15. ევროპის პირველი შთაბეჭდილებათაგანი // ხომლი. - 1908. - 6 აგვისტო. - №21. - გვ. 3; 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 3;
16. ერთი თვალის გადავლებით // შურდული. - 1908. - 3 სექტემბერი. - №2. - გვ. 3;
17. მადლობის გამოცხადება // ეკალი. - 1908. - 20 სექტემბერი. - №17. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: პატივისცემით ვლასა მგელაძე;
18. სპარსეთში ახალი ხანა იწყება (საკუთარი კორესპონდენტისგან) // ალი. - 1908. - 4 ნოემბერი. - №2. - გვ. 1-2;
19. ქალაქი მარანდი // იმედი. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 2. - წერილი სპარსეთიდან;
20. ქ.-შორის წერა-კითხვის გ. საზოგადოების გამგეობას // მერცხალი. - 1908. - 6 აპრილი. - №3. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ქ. გენა (ავსტრია). 3 აპრილი. (ახ. სტ.);
21. წერილი სპარსეთიდან: (გზაში) // ეკალი. - 1908. - 3 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 4;

22. ბაქოდან რეშტამდე // მომავალი. - 1909. - 22 ოქტომბერი. - №46. - გვ. 2-3; 25 ოქტომბერი. - №49. - გვ. 4. - წერილები სპარსეთიდან;
23. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: (17 წლის წინათ. მოგონება) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 27 მაისი. - №22. - გვ. 2-3;
24. თავრიზის და თეირანის სატუსალოები // მომავალი. - 1909. - 29 დეკემბერი. - №101. - გვ. 2; 30 დეკემბერი. - №102. - გვ. 2. - წერილები სპარსეთიდან;
25. თავრიზის ენჯუმენის მოქმედება // ჩვენი აზრი. - 1909. - 21 მაისი. - №17. - გვ. 1. - წერილები სპარსეთიდან;
26. მეჯლისის გახსნა // მომავალი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №78. - გვ. 2; 1 დეკემბერი. - №79. - გვ. 2-3. - წერილები სპარსეთიდან;
27. მეჯლისის (პარლამენტის) გახსნა // მომავალი. - 1909. - 27 ნოემბერი. - №76. - გვ. 3. - წერილები სპარსეთიდან;
28. რეშტიდან თეირანამდე // მომავალი. - 1909. - 2 დეკემბერი. - №80. - გვ. 3-4. - წერილები სპარსეთიდან;
29. საერთო მდგომარეობა // მომავალი. - 1909. - 28 ოქტომბერი. - №51. - გვ. 3; 29 ოქტომბერი. - №52. - გვ. 3-4. - წერილები სპარსეთიდან;
30. საზღვარ-გარეთ; სპარსეთის დღევანდელი მდგომარეობა // მომავალი. - 1909. - 17 სექტემბერი. - №17. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: „14 ენკენისთვე ქ. ქუთაისი“;
31. სპარსეთის ვითარება // მომავალი. - 1909. - 27 სექტემბერი. - №26. - გვ. 3;
32. ქალაქი თეირანი // მომავალი. - 1909. - 3 დეკემბერი. - №81. - გვ. 4; 5 დეკემბერი. - №83. - გვ. 3; 6 დეკემბერი. - №84. - გვ. 3; 10 დეკემბერი. - №87. - გვ. 3; 11 დეკემბერი. - №88. - გვ. 2; 13 დეკემბერი. - №90. - გვ. 3; 15 დეკემბერი. - №91. - გვ. 2-3; 17 დეკემბერი. - №93. - გვ. 2; 20 დეკემბერი. - №96. - გვ. 2; 25 დეკემბერი. - №100. - გვ. 3-4. - წერილები სპარსეთიდან;
33. წერილები სპარსეთიდან I. ბაქოდან რეშტამდე // მომავალი. - 1909. - 21 ოქტომბერი. - №45. - გვ. 4; №47. - გვ. 3; №50. - გვ. 3;
34. წერილები სპარსეთიდან: (ერთი თვალის გადავლებით) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 11 ივნისი. - №35. - გვ. 2-3; 13 ივნისი. - №37. - გვ. 2-3;
35. ბათუმი // საქმე. - 1910. - 11 ნოემბერი. - №40. - გვ. 4. - პროვინცია;
36. ბახმარო // ახალი გზა. - 1910. - 6 აგვისტო. - №40. - გვ. 4. - თეატრი და ხელოვნება;
37. სპარსეთის დღევანდელი მდგომარეობა // მომავალი. - 1910. - 5 იანვარი. - №106. - გვ. 1-2;
38. ქ. ხოიდან თავრიზამდე // მომავალი. - 1910. - 31 იანვარი. - №127. - გვ. 4; აგრეთვე: ახალი სხივი. - 1910. - 5 თებერვალი. - №2. - გვ. 3-4. - წერილები სპარსეთიდან;
39. წერილები სპარსეთიდან: თეირანიდან ქ. ხოიმდე. წერილი 23. // მომავალი. - 1910. - 14 იანვარი. - №113. - გვ. 2; 20 იანვარი. - №117. - გვ. 2. - წერილი 24; 21 იანვარი. - №118. - გვ. 3-4. - წერილი 25;
40. წერილები სპარსეთიდან // მომავალი. - 1910. - 28 იანვარი. - №124. - გვ. 3-4;

41. წერილები სპარსეთიდან: (ქ. ხოი რევოლუციის შემდეგ და მისი მართვა-გამგეობა) // მომავალი. - 1910. - 28 იანვარი. - №124. - გვ. 3-4; 29 იანვარი. - №125. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ამხანაგ ნოე ჟორდანიას სიტყვა: [საპასუხო გამოსვლა ვლასა მგელაძის მიერ 26 მაისს წარმოთქმულ სიტყვაზე ქალაქის თვითმმართველობაში] // ლამპარი. - 1906. - 28 მაისი. - №31. - გვ. 3-4;
2. გ. თფილისის ამომრჩეველთა კრებაზე: [ნაგურსკის, ვლ. მგელაძის, კ. ჯაფარიძისა და სხვათა გამოსვლა მონოდებით, ერთსულოვნად ჩაატარონ გაფიცვა მინგრელსკის პოლკის 27 ჯარისკაცის დასაცავად] // ლამპარი. - 1906. - 25 ივნისი. - №50. - გვ. 3;
3. პ. ილი [იაშვილი, პაოლო]. „მამულიშვილთა“ საყურადღებოდ ასოთამწყობ ვლასა მგელაძისა // გრიგალი. - 1906. - №7. - გვ. 4;
4. სიტყვა ვლასა მგელაძისა // ჩვენი გზა. - 1907. - 19 ოქტომბერი. - №36. - გვ. 2;
5. აკ. ჩხენკელი, შამშე ლუჟავა და მ. მგალობლიშვილი... // მერცხალი. - 1908. - 20 აპრილი. - №11. - გვ. 2. - ახალი ამბები;
6. საინტერესო კორესპონდენციებს... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 9 ნოემბერი. - №21. - გვ. 4. - პრესა;
7. ამას წინეთ... // მომავალი. - 1909. - 17 დეკემბერი. - №93. - გვ. 2. - პრესა;
8. ჩიკოძე, რომან (ნორმა). მოდა და მისი ხნიერი მთარეყენი // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 2-4;
9. მგალობლიშვილი, მ. წერილი ვენიდან: ამ დღეებში კავკასიიდან აქ ჩამოვიდა... // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 24 აპრილი. - №18. - გვ. 3;
10. სხვა და სხვა ამბები // წყარო. - ბაქო, 1913. - №8. - გვ. 10;
11. ვლასა მგელაძე: ს.-დ. პარტიის ერთი თვალსაჩინო მუშა-ბელადთაგანი, მწერალი, საქ-ს პარლამენტის წევრი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №15. - გვ. 1;
12. ვლასა მგელაძე: მუშა პოლიტიკური მოღვაწე, რევოლუციის თავდადებული მუშაკი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 8;
13. იმედაშვილი, იოსებ (ქინა). დ. კლდიაშვილის იუბილე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №8. - გვ. 14;
14. კ. კაუცკის ჩამოსვლა // მხედარი. - 1920. - №18. - გვ. 7;
15. მეგრელი, დუტუ. ვლასა მგელაძეს: (ნინო ჩხეიძის იუბილეზე წარმოთქმული სიტყვის გამო [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 8;
16. სვანეთი: (დეპუტა) // მხედარი. - 1920. - №15. - გვ. 10.

წყარო:

1. ცენტროარქივი: Дело по архиву № 296. - Т. 2. - Стр. 604;
2. ვლასა მგელაძე: ს.-დ. პარტიის ერთი თვალსაჩინო მუშა-ბელადთაგანი, მწერალი, საქ-ს პარლამენტის წევრი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №15. - გვ. 1;
3. მეგრელი, დუტუ. ვლასა მგელაძეს: (ნინო ჩხეიძის

- იუბილეზე წარმოქმნილი სიტყვის გამო [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 8;
4. Енукидзе, А. Наши подпольные типографии на Кавказе / А. Енукидзе. - [Москва]: Новая Москва, 1925. - Стр. 87;
 5. მაჭარაძე, კ. მოგონება // ახალი გზა. - 1927. - № 15;
 6. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამო, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 534;
 7. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკოსები: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამომც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

გველაძე, საფო იოსების ასული (1893, 19/II – 1936) – მწერალი ქალი, – მგოსანი და ბელეტრისტი, – გურიიდან. დაიბადა ოზურგეთის მაზ. სოფ. ჯურუყვეთში (დედა – შინაური განათლებით, მამა – ყოფილი მასწავლებელი და მემამულე). წერა-კითხვა დააწყებინა დედამ. დაამთავრა სოფლის ორკლასიანი სამინისტრო სკოლა და ქუთაისის 4-კლასიანი სასწავლებელი (თუმცა, გათხოვების გამო, სიმნიფის მონაწილე არ მიუღია). გარდაიცვალა თბილისში. დაიკრძალა ვაკეზე – პანთეონში.

პირველი ლექსი გამოაქვეყნა 1908 წელს ვ. გუნიას აღმანახ „საქართველოში“, სოფლის გოგონას ფსევდონიმით. სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1915 წელს ქუთაისის „სამშობლოში“ ნაწარმოებით „განცდანი“. თანამშრომლობდა გამოცემებში: „განათლება“, „თეატრი და ცხოვრება“, „ხალხის თავისუფლება“, „ხმა ქართველი ქალისა“, „ტრიბუნა“, „ქართული სიტყვა“, „მნათობი“ და სხვ. წერდა ლექსებს, პოემებს, მოთხრობებს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბახ-მარო: ლეგენდა-პოემა. - ტფ.: საკუთარი გამოც., 1927 (ვანო ბოლქვაძის სახ. პოლიგრაფსკოლა). - 29, [1] გვ.; 17სმ.;
2. ლიანა ლორდია: მხატვარი ქალის დღიურიდან: [რომანი] / საფო გველაძე. - [ად. ა.]: მწერალთა კავშირის მალაზ. გამა, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 105 გვ.; 18 სმ.; გამოცემა მეორე. - ტფ., 1933 (ცეკაე-შირის სტ.). - 104 გვ.; 18სმ.;
3. პრელუდია: [ლექსები]. - ტფ., 1932 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 46, 1 გვ.; 18სმ.;
4. ქარიშხლის ფრთებზე: რომანი [და სხვა მოთხრობები] / საფო გველაძე; [მხატვ. გაფორმება მხატვარ ა. გვეტაძისა]. - ტფ.: ფედერაცია, 1933 (პ/სკ. სტ.). - 114 გვ.; 22 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევები: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №2. - გვ. 7-8;

2. დაღუპულ მებრძოლს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №36. - გვ. 3;
3. იესო: [ლექსი] // განათლება. - 1916. - №4. - გვ. 270;
4. მინდა ბრძოლა მედგარი, ვნანობ რაც რომ ვიხიანე...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 11;
5. რა ვანყინებ ნეტავი ჩვენ საწუთროს...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 7;
6. ყორანი დავგვჩხავის...: [ლექსი] // განათლება. - 1916. - №2. - გვ. 138;
7. ჩიტი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 8;
8. ბახმაროს მთებს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №28. - გვ. 7;
9. მებრძოლი ქალი: პოემა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №29. - გვ. 3-5; №30. - გვ. 7-9; №31. - გვ. 8-9;
10. სამშობლოს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №34. - გვ. 3;
11. წითელი დროშა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 8;
12. ბუზი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №7. - გვ. 9;
13. გვარდიელებს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №14. - გვ. 4;
14. N-ეს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №6. - გვ. 7;
15. პრელიუდები: [მე-9 პრელუდია] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №2. - გვ. 5;
16. მტრედი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №3-4. - გვ. 27-28;
17. მუშა: [ლექსი] / საფო გველაძე // ჩირალდანი. - 1923. - №12-13. - გვ. 9;
18. ჩემს სუსანას // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №6-7. - გვ. 12;
19. N-ს (ცეცხლის მხურვალეობა შენს თვალებში...): [ლექსი] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1923. - №5. - გვ. 2;
20. დაუმთავრებელი რომანიდან // ჩვენი გზა. - 1924. - №10. - გვ. 23-24;
21. დღეს: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №5. - გვ. 7;
22. ელიკო: ვუძღვნი თამარ ადამიძეს: [მოთხრობა] // ჩვენი გზა. - 1924. - №6. - გვ. 40-43; №7. - გვ. 26-29;
23. ლენინს ილიჩს!: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №4. - გვ. 2;
24. პატარა ეთერ: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №10. - გვ. 31;
25. საქართველო // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №2-3. - გვ. 27;
26. უპატრონო ბავშვი: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №4. - გვ. 39;
27. ქუჩა: ნაწყვეტი პოემიდან // ჩვენი გზა. - 1924. - №6. - გვ. 39-40;
28. ჩემი ჩიტი: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №5. - გვ. 37;
29. ბახ-მარო: [პოემა ლეგენდა] // ჩირალდანი. - 1925. - №15-16. - გვ. 6-7; №17-18. - გვ. 13; №19-20;

30. პრელუდიები: [ლექსი] // სამხატვრო სალიტერატურო აღმანახი. - 1925. - №1. - გვ. 57-58;
31. როგორ გახდა გიგა პიონერი // ჩვენი გზა. - 1925. - №1. - გვ. 24-25;
32. პეველა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №4. - გვ. 14;
33. გალაქტიონ ტაბიძე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1933. - 5 ივლისი. - №153. - გვ. 3;
34. გზა და გზა: [რომანი] // მნათობი. - 1933. - № 5. - გვ. 92-112; № 6-7. - გვ. 122-142; № 8-9. - გვ. 94-115; ცალკე: თფ., 1935;
35. პილოტ ქალს: [ლექსი] // მუშა. - 1935. - №102. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. გურული ქალი. ქალთა შორის: ოზურგეთში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №15. - გვ. 14;
2. ნაკაშიძე, ნინო. საფო მგელაძე: ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №211. - გვ. 2;
3. საფო მგელაძე: [მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები გარდაცვალების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - სექტემბერი. - №15. - გვ. 3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული ნაწერები.

მგელაძე, ფილიპე გუჭუას ძე (1871, 7/II – 1924, 18/X) –

სახალხო მასწავლებელი და მწერალი, ფ. რუშაველის სახელით ცნობილი, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. ბახვში, ღარიბი გლეხის ოჯახში, 1871 წლის თებერვლის 7. გარდაიცვალა თბილისში, 1924 წლის ოქტომბრის 18. დაიკრძალა ვერის წმ. ნიკოლოზის სასაფლაოზე.

დაამთავრა ბახვის სკოლა, ოზურგეთის საქალაქო სასწავლებელი და გორის საოსტატო სემინარია (1892), რომლის შემდეგ მასწავლებლობდა სოფ. დვბაშში – გურიაში (საიდანაც მაზრის უფროსთან შეტაკების გამო – რადგან თავი არ დაუკრა – იმერეთს, სოფ. სიმონეთში გადაიყვანეს), შემოქმედს, ბახვსა და ბათუმის პუშკინის სახელობის სკოლებში, ერთხანს ბათუმის სკოლის გამგედაც იყო. 1905 წლის რევოლუციაში მონაწილეობისათვის, როგორც არაკეთილსაიმედო, ბათუმიდან გადაასახლეს. თბილისში ქართულ ენას ასწავლიდა წმ. ნინოს სასწავლებელში, მე-5 და მე-2 ქალთა გიმნაზიებში, მე-4 ვაჟთა გიმნაზიასა და საბალოსნო სასწავლებელში. იმასწავლებლა 27 წელს. ცნობილი იყო, როგორც კარგი მასწავლებელი, მშრომელი ხალხის გათვითცნობიერების შეგნებული მუშაკი.

დროგამოშვებით ლექსებსა და პატარ-პატარა მოთხრობებს ათავსებდა თითქმის ყველა ჟურნალ-გაზეთში ფ. რუშაველის ფსევდონიმით. თ. კიკვაძესა და გ. ჭუმბურიძესთან ერთად, შეადგინა სახელმძღვანელოები „ჩვენი სკოლა“.

ფ. მგელაძის ლექსები სამოქალაქო ჰანგითაა გაჟღერებული, თავისუფლების მოპოვებისათვის

მებრძოლთ აგულიანებდა, მშრომელი ხალხის გამარჯვება სწამდა, რომელთაც უანდერძა: „...როს გამარჯვოთ, სამარეში ჩამომძახეთ: „და ბორკილი დავამსხვრიეთ, დღეს მონობა აღარ არის...“–ო სოციალიზმი სჯულად მიაჩნდა, თავისუფლება – სამშობლოს ტაძრად, შრომა – ცხოვრების საფუძვლად. იგი შთააგონებდა, რომ „ამ ქვეყნად ჩვენც გვაქვს სამშობლო, წმიდათა წმიდათ ქცეული“, რომელსაც თავისუფლება ტაძრად აქვს და შრომა – საფუძველად.

„დაკორძებული ხელები
წითელ დროშაზე უვლია
და სურს ამ ქვეყნად დაბადოს
საერთო სიყვარული!“ (1906).

ცალკე გამოცემულია:

1. ჩვენი სკოლა: შრომის სკოლის მეორე განყ. სრული კურსი / კიკვაძე, თ., ჭუმბურიძე, გ., მგელაძე, ფ.. - ნან. 1: ანბანი. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1922. - 44 გვ.; ნან. 3. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1922 (სსმუს პოლიგრაფიულ განყ. მე-ნ სტამბა). - 97, [1] გვ.: ფერადი სურათებით; 24სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1895. - 19 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 4;
2. სოფელი შემოქმედი: (ოზურგეთის მაზრა) // კვალი. - 1896. - №45. - გვ. 804-805. - „კვალის“ კორესპონდენცია;
3. ბ-ნო რედაქტორო! // ივერია. - 1897. - 9 მარტი. - №44. - გვ. 4;
4. მადლობა შემონირულობისათვის / კ. გურიელი, თ. ჩხატარაიშვილი, ფ. მგელაძე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 12 თებერვალი. - №113. - გვ. 3;
5. სოფ. შემოქმედი: (გურია). მადლობა შემონირულობისათვის // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 3 ივლისი. - №243. - გვ. 3;
6. სოფ. შემოქმედი (ოზურგეთის მაზრა) // კვალი. - 1897. - №28. - გვ. 531-532. - კვალის კორესპონდენციები;
7. შემონირულება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 12 მარტი. - №140. - გვ. 3;
8. ბახვი. დამონება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 13 მაისი. - № 532. - გვ. 2;
9. ბურჟუა-ბიუროკრატია და სწავლა-აღზრდის საქმე // ლამპარი. - 1906. - 18 მაისი. - №23. - გვ. 3. - 20 მაისი. - №25. - გვ. 2-3;
10. გაბატონებულ კლასთა თავდასაცველი ოინები // ლამპარი. - 1906. - 1 მაისი. - №11. - გვ. 2-3;
11. მსაჯულების მიმართ: (საფრანგეთის რევოლუციის დროიდან): [ლექსი] // ლამპარი. - 1906. - 24 მაისი. - №27. - გვ. 2;
12. პატიმარი მუშა: [ლექსი] // ლამპარი. - 1906. - 19 მაისი. - №24. - გვ. 2;
13. პროლეტარების სამშობლო: [ლექსი] // გზა. - 1906. - 23 დეკემბერი. - №1. - გვ. 2;
14. რა მიზეზია?: (ლექსი პროზათ) // შურდული. - 1907. - №2. - გვ. 3-4;

15. ამონაკენესი: [ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №2. - გვ. 5;
16. მგოსანი აკაკი წერეთელი // აკაკი. - 1908. - №1. - გვ. 6-7;
17. სანთელი: (არაკი). [ლექსად] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №30. - გვ. 3;
18. ტრავიანის მოსამსახურის თავგასულობა // იმედი. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 3-4; პასუხი იხ.: იმედი, 1908, №9;
19. გმირის საფლავთან // მომავალი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 1;
20. ზღვა: (პოემიდან „ცირა“) // მათრახი და სალამური. - 1909. - №14. - გვ. 13;
21. იმედი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №16. - გვ. 8-9;
22. მეგობარს: [ლექსი] // ჩვენი საქმე. - 1909. - 9 აპრილი. - №29. - გვ. 3;
23. მთას: [ლექსი] // მომავალი. - 1909. - 30 დეკემბერი. - №102. - გვ. 2;
24. ქარო, რას ღმუი, ტიალო...: [ლექსი] // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 თებერვალი. - №4. - გვ. 4;
25. შენთვის ვაჟღერებ ამ ჩემ ჩანგს...: (ნაწყვეტი პოემიდან „ცირა“) // მათრახი და სალამური. - 1909. - №8. - გვ. 4;
26. წუხელ ღამით გაგ ზაფხეს!...: (ეტიუდი) // სხივი. - 1909. - №1. - გვ. 4-5;
27. ამონაკენესი: (ვუძღვნი ბეგლარს). [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №3. - გვ. 9;
28. გაზაფხული: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №15. - გვ. 4;
29. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: მოხსენება ატენის სკოლის შესახებ // განათლება (დამატება). - 1913. - №8. - გვ. 115-116;
30. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: მოხსენება საგურამოს სკოლის დათვლიერების შესახებ // განათლება. - 1913. - №6. - გვ. 92-94;
31. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: მოხსენება საგურამოს სკოლის შესახებ // განათლება (დამატება). - 1913. - №8. - გვ. 117-118;
32. ლტოლვა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 8;
33. მუხის ნაამბობი: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 5-7;
34. პატარა ზღაპარი: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №12. - გვ. 6;
35. სულის მეფობა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №14. - გვ. 12;
36. ლაშქრული: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №1. - გვ. 7;
37. რა აწუხებს მოქალაქე იაკობ ზედგინიძეს? / გ. ჭუმბურიძე, თ. კიკვაძე, ფ. მგელაძე // კომუნისტი. - 1923. - 19 დეკემბერი. - №292. - გვ. 4;
38. პროლეტარების სამშობლო: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №19. - გვ. 7.

მის შესახებ:

1. შრომანი. დებეშა: პატარა ცემი // შუამავალი. - 1907. - №2. - გვ. 7;

2. გვათუა, ი. (კონტროლიორი). პასუხი ფ. მგელაძეს: წერილი რედაქციის მიმართ // იმედი. - 1908. - 22 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 4;
3. კავკასიის სამეურნეო საზოგადოების... // საქმე. - 1910. - 18 სექტემბერი. - №14. - გვ. 2;
4. საზოგადოების 1909 წლის 13 დეკემბრის საზოგადო კრება // წერა-კითხვის საზოგადოების მოამბე. - 1910. - №1-2. - გვ. 17-25;
5. კვინარი. მოხსენება კვინარისა: თქვენო მაღალ-უეშმაკეულესობაჲ! // ეშმაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 6-8;
6. რანიძე, ლ. ჩვენი სკოლა: [მე-2 ნაწილი]: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1923. - 11 ნოემბერი. - №260. - გვ. 4.

წყარო:

1. თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №19. - გვ. 7;
2. ხუროძე, ვ. // რევოლუციის მატანე. - 1930. - №1. - გვ. 151.

მღივანი, ალექსანდრე – 1907 წლის ზაფხულში ტფილისში შემდგარი საქართველოს მასწავლებელთა კავშირის გამაერთიანებელი კრების თავმჯდომარე. ამ კრებამ განიხილა მრავალი საყურადღებო საკითხი, სხვათა შორის – ლ. ბოცვაძის „საქართველოს სკოლის ისტორია“.

წყარო:

1. საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - №7. - გვ. 16.

მღივანი, გუდუ (1877 – 1937) – ხონს მცხოვრებელი. ცხრაასიან წლებში გურიის (ოზურგეთის მაზრა) გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის ერთი მთავარი ხელმძღვანელთაგანი, პარტიული განხეთქილების შემდეგ ბოლშევიკი, ყოველგვარ პარტულ დისპუტ-თათბირის აქტიური მონაწილე, ცნობილი იყო, როგორც კარგი ორატორი და მომზადებული მოკამათე, რომელსაც გურიის ბოლშევიკები ხშირად გაიწვევდნენ ხოლმე, რადგან ადგილობრივ ნიჭიერ მენშევიკურ აგიტატორების მოპირდაპირე არავინ ყავდათ.

1904 წლიდან დასავლეთ საქართველოში ბოლშევიკურ ორგანიზაციის ერთი აქტიური მესვეურთაგანი, რევოლუციონურ მოძრაობის გაძლიერების დროს ქუთაისში შემდგარ შეიარაღებულ აჯანყების ხელმძღვანელი შტაბის წევრი [მასთან ერთად გრ. ლორთქიფანიძე, კ. სულაქველიძე, პ. ჭიჭინაძე, ს. კილაძე და სხვ. შტაბი დიდი საიდუმლოებით ხელმძღვანელობდა რევოლუციონურ გამოსვლებს, მემამბოხეებთან მხოლოდ „კავშირის“ საშუალებით ჰქონდა ურთიერთობა და განკარგულებათაც ასევე სცემდა]. საერთაშორისო ომის წინა ხანებში, როცა ბ. მღივანი საზღვარგარეთ იყო გადახვენილი, მის ბინაზე ინახებოდა საიდუმლო სტამბა, სადაც პროკლამაციები იბე-

ჭდებოდა ომის სანინაალმდეგო მოწოდებით. 1918 წელს სპარსეთიდან დაბრუნების შემდეგ აშკარად წამოაყენა მენშევიკებთან ბრძოლის საკითხი და ამ დროიდან ბოლშევიკებმა მენშევიკების წინააღმდეგ გაშმაგებული ბრძოლა დაიწყეს. პარტიულ-საორგანიზაციო საკითხებს ხშირად ციხიდან ხელმძღვანელობდა, ციხიდან დროებით გამოსული ამა თუ იმ პარტკონფერენციას ესწრებოდა და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. ამხანაგი ბუღუ მდივანი გენუის შესახებ: თბილისის ქალაქის საბჭოს და საქართველოს პროფკავშირთა საბჭოს პლენუმზე: [შთაბეჭდილებები კონფერენციიდან დაბრუნების შემდეგ] // კომუნისტი. - 1922. - 22 ივნისი. - №139. - გვ. 3;
2. სიტყვა ჭეშმარიტ საქართველოსაგან: [საბჭოების მე-9 ყრილობაზე საქართველოს წარმომადგენლის სიტყვა] // კომუნისტი. - 1922. - 6 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
3. საქართველოს რევკომის მოწოდება 1921 წლის 16 თებერვალს: [დაამხონ ყველგან მენშევიკების ხელისუფლება] / საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის რევოლუციური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1931. - 27 თებერვალი. - №48. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ფილიპე მახარაძე, მამია ორახელაშვილი, საშა გეგეჭკორი, ბუღუ მდივანი, ა. ნაზარეტიანი, ბ. კვიციანი;
4. ახალი სამრეწველო მშენებლობა საქართველოში: საუბარი ამხ. ბუღუ მდივანთან // კომუნისტი. - 1934. - 10 აგვისტო. - №184. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ქუთაისი: ქუთაისში გამოქვეყნებულია... // საყვირი. - 1907. - 19 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
2. ქუთაისში... // წინ. - 1907. - 27 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
3. ბზიბის კონცესია // საქართველოს სახალხო მეურნეობა. - 1921. - №1. - გვ. 13;
4. მიმოხილვა // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №6. - გვ. 3-5;
5. 20 ნოემბრის დრესასწაული თბილისში: ამხ. ბუღუ მდივანის სიტყვა, წარმოთქმული ზუბალაშვილის სახელობის სახალხო სახლში თფილისის ორგანიზაციის საზეიმო სხდომაზე საქართველოს კომკავშირის არსებობის ოთხი წლის თავის დღესასწაულზე // მომავალი: საქართველოს ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის ორგანო. - 1921. - №2. - გვ. 20-24;
6. როგორ „ძარცვავს“ რუსეთი საქართველოს: ყორდანი-ჩხეიძის ჭორების საილუსტრაციოდ: [ორჯონიკიძისა და ბ. მდივანის დეპუტე მოსკოვიდან საქართველოსათვის პურის გამოგზავნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 30 სექტემბერი. - №173. - გვ. 1;
7. საქართველოს მუშების გამოსვლა ბოლშევიკების წინააღმდეგ // თავისუფალი საქართველო: „თავისუფალი საქართველოს“ №13-ის დამატება. - 1921. - №13. - გვ. 1-8;
8. საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის რევოლუციური კომიტეტისაგან: ფ. მახარა-

- ძის რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარის მოვალეობისაგან განთავისუფლებისა და რევკომის თავმჯდომარედ ბ. მდივანის დანიშვნის შესახებ: დადგენილება // კომუნისტი. - 1921. - 10 ივლისი. - №105. - გვ. 1;
9. ჰამლეტი. წერილი საქართველოდან // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №6. - გვ. 5-8. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: თქვენი გადაძალულები „ჰამლეტი“;
 10. ამხანაგ კამოს დაკრძალვა: [ა. ოქრუაშვილს, ფ. მახარაძის, ს. ორჯონიკიძის, ბ. მდივანის, ნ. კიკნაძის, ს. ქავთარაძის, შ. ელიავას და სხვათა გამოსათხოვარი სიტყვები] // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 1-2;
 11. თალაკვაძე, ს. გახრწნილი პარტია: [რკინიგზის მუშების საარჩევნო კრებაზე ბუღუ მდივანის მოხსენება გენუის კონფერენციის შესახებ და გენუის კონფერენციაზე საბჭოთა დელეგაციის მიმართ ანტისაბჭოთა ელემენტების საქციელი] // კომუნისტი. - 1922. - 27 ივნისი. - №143. - გვ. 3;
 12. ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ცენტრის პროცესი: [საქართველოს მშრომელთა და უცხოეთის პრესის გამომხაურებები] // კომუნისტი. - 1937. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 3;
 13. არავითარი დანდობა სამშობლოს მოღალატეებს: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
 14. აჭარის მშრომელნი მიესალმებიან განაჩენს: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
 15. ბერია, ლ. საქართველოს ბოლშევიკების X ყრილობის შედეგები: დაბეჭდილია „პრავდის“ 5 ივნისის ნომერში // კომუნისტი. - 1937. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 1-2;
 16. ბოლშევიკური ენერჯით ბოლო მოვულოთ მაგნებლობის შედეგებს: [ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ჯგუფის სასამართლო პროცესი]: [წერილები] // კომუნისტი. - 1937. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
 17. ბრალდებულ გ. ე. რამიშვილის დაკითხვა: [25 სექტემბრის დილის სხდომა] // კომუნისტი. - 1937. - 27 სექტემბერი. - №221. - გვ. 2. - პროცესზე გამომყვავდა ბრალდებულების მიერ ჩაის, თამბაქოსა და მეცხოველეობის დარგების, სოფლის მეურნეობის დაფინანსების ხელოვნურად განადგურების ფაქტები;
 18. გავსრისოთ ქვენარმავალნი!: [საქართველოში მხილებული ტროცკისტული ჯგუფი]: [მოწინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1937. - 30 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
 19. გავსრისოთ შხამიანი გველები: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
 20. დავარტყათ მტრებს სტახანოვიური მუშაობით: [მშრომელთა გამომხაურება ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ჯგუფის სასამართლო პროცესის განაჩენის მიმართ]: [წერილები] // კომუნისტი. - 1937. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 2;

21. ზიზლი ქართველი ხალხის მოლაღატეებს: [სამშობლოს მოლაღატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
22. ინდუსტრიული საქართველო: [ეკონომიკური წარმატებებისა და ხალხის მტრების სათანადოდ დასჯის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 11 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
23. ლავოდების ბოლშევიკები - ამხანაგ ლავრენტი ბერიას: [კომუნისტების მოთხოვნა ქართველი ტროცკისტების სასტიკად დასჯის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 1 მარტი. - გვ. 1;
24. მგელაძე, აკ. პროპაგანდა - ყველაზე მნიშვნელოვანია კომკავშირის მუშაობაში: საქართველოს ალკკ ცენტრალური კომიტეტის მდივნის წერილი: [პროპაგანდისტთა შერჩევის საქმეში სიფხიზლის გამოჩენის შესახებ, ახალგაზრდულ ორგანიზაციებში ხალხის მტრების შეღწევის აღსაკვეთად] // კომუნისტი. - 1937. - 5 მარტი. - № 52. - გვ. 2;
25. მუშათა კლასის დიქტატურის რკინის ქუსლით გავსრისოთ სისხლიანი ტროცკიზმის საზიზღარი ნაბოლარები: [თბილისის რუსთაველის თეატრის კოლექტივის, ექიმების, ინჟინერ-ტექნიკოსების, ხელოვნების მუშაკთა და სხვათა მიტინგები ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ცენტრის წევრების სიკვდილით დასჯის მოთხოვნით] // კომუნისტი. - 1937. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
26. რუსიშვილი, ნ. სარენაო კოოპერაციის საბრძოლო ამოცანები: [მიღწევები ფართო მოხმარების პროდუქციის წარმოებასა და შეუწყვეტელი ბრძოლის შესახებ ტროცკისტი მავნებლების წინააღმდეგ]: საქართველოს სარენაო კოოპერაციის პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილის წერილი // კომუნისტი. - 1937. - 12 მარტი. - № 58. - გვ. 3;
27. საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის შედეგებზე საქართველოს კპ (ბ) თბილისის ორგანიზაციის აქტივის კრების რეზოლუცია ამხანაგ ლ. ბერიას მოხსენების გამო: რეზოლუცია // კომუნისტი. - 1937. - 26 მარტი. - №69. - გვ. 2;
28. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის - ამხ. ლ. ბერიას: [თბილისის სტალინის რაიონის მშრომელების მიმართ] // კომუნისტი. - 1937. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1;
29. საქართველოს საბჭოთა მწერლების მიმართ ამახ. ლ. ბერიას: [ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ცენტრის წევრების სათანადოდ დასჯის მოთხოვნით] / საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1937. - 30 იანვარი. - №24. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმი;
30. სიკვდილი ხალხის მოსისხლე მტრებს: [წერილები ხალხის მტრების მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 11 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
31. სიკვდილი ხალხის მტრებს: [სამშობლოს მოლაღატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;

32. ფაშისტმა გადაგვარებულმა საკადრისი პასუხი მიიღეს: [სამშობლოს მოლაღატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
33. ხალხის განაჩენი: [ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ჯგუფისთვის გამოტანილი განაჩენის გამო: [მონინავე] // კომუნისტი. - 1937. - 11 ივლისი. - გვ. 1.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიამი. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შეეს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 20, 54, 74-75.

მღიპანი, გიორგი მისეილის ძე (1904 –) –

დრამატურგი, კინოდრამატურგი და კრიტიკოსი, – იმერეთიდან. უმაღლესი განათლებით. დაწერა პიესები:

1. ალკაზარ (ესპანელი ხალხის თავისუფლებისათვის ბრძოლის ამსახველი);
2. ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ (სამხედრო თემაზე, სამამულო ომიდან);
3. ბრმა;
4. დაუფინყარი, იგივე „ბრძანება ფრონტისადმი“ (სერგო ორჯონიკიძის ცხოვრებიდან);
5. სამშობლო (თავდაცვის თემაზე).

ყველა ეს პიესა ბევრჯერ დაიდგა როგორც ქართულ, ისე რუსულ სცენებზე. 1949 წელს საკონკურსოდ წარდგენილ პიესაში „ვინაა დამნაშავე?“ მიიღო მესამე პრემია 2.000 მან. ოდენობით. ეკუთვნის შემდეგი სცენარი, კინოკომედია და კინოდრამა:

1. ბირობიჯანი (ტაიგაში ჩასახლებულ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებიდან);
2. კ. მარქსი თბილისში (კინოკომედია);
3. „ნო პასარან“ (ფაშისტების ამბოხების წინააღმდეგ რესპუბლიკელთა ბრძოლების განსახიერება – დრონდელთან ერთად. „სახკინმრენვმა“ წარმოებაში გაუშვა 1937 წელს).

გამოქვეყნებულია:

1. ლექსო და თოვლიანი კლდე: კინო-მოთხრობა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №8. - გვ. 4-8;
2. პატარა ლექსი კინოგადაღებაზე / ელისო ტ-ძე [მხატვარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №7. - გვ. 5-11;
3. პატარა მონაწის წერილი დედას // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №6. - გვ. 22-23;
4. „ხანძარი და მურაბის წვენი“: კინო-მოთხრობა / ელისო ტ-ძე [მხატვარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №12. - გვ. 23-27;
5. ბირობიჯანი: [ესკიზი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №7;

6. ებრაული პოეზიისა და მუსიკის საღამო [თბილისში] // კომუნისტი. - 1934. - 27 იანვარი. - №23. - გვ. 4;
7. ებრაული სტუდიის საჩვენებელი წარმოდგენა // კომუნისტი. - 1934. - 26 ივნისი. - №146. - გვ. 4;
8. ეგნატეს იდეამ გაიმარჯვა: [ეგნატე ნინოშვილი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3;
9. მოზარდ მაყურებელთა თეატრი: [ს. მთვარაძის „სურამის ცხის“ განხილვა] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - № 4;
10. საღამო მოსკოვის სახელმწიფო ებრაულ თეატრს: [მოსკოვის სახელმწიფო ებრაული თეატრის გასტროლოების გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 15 მაისი. - №111. - გვ. 3;
11. მსახიობი // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - № 3. - გვ. 23;
12. ფრთოსანი მღებავი: [ნარკვევი] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №3. - გვ. 3;
13. ჩვენ გავიმარჯვეთ: [რეცენზია]: მოზარდ მაყურებელთა თეატრში სპექტაკლის დადგმის გამო // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №1. - გვ. 4;
14. ხელოვნების ფრონტი საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 15 წლისთავზე // კომუნისტური განათლება. - 1936. - თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
15. ყვარყვარე თუთაბერი-ს განახლებული დადგმა ჭიათურის თეატრში: [რეცენზია] // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1944. - 29 მარტი. - №32;
16. გრ. ბერძენიშვილის „ტირიფის ქვეშ“ ჭიათურის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1945. - 13 ივლისი. - №83.

მის შესახებ:

1. ბააზოვი, გერცელ. დაპყრობილი ტაიგა // საბჭოთა ხელოვნება. - 1933. - № 5;
2. „ალკაზარი“ რუსთაველის თეატრში // კომუნისტი. - 1937. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 8;
3. ბუაჩიძე, შ. „ალკაზარი“ რუსთაველის თეატრში: ესპანეთის ხალხის გმირთა სახეები რუსთაველის ორდენოსანი თეატრის სცენაზე // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 3;
4. გუგუნავა, გ. ალკაზარი: ესპანეთის ხალხის გმირთა სახეები რუსთაველის ორდენოსანი თეატრის სცენაზე: [რუსთაველის თეატრის დირექტორის წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 3;
5. ვასაძე, აკ. გმირული სპექტაკლისაკენ: ესპანეთის ხალხის გმირთა სახეები რუსთაველის ორდენოსანი თეატრის სცენაზე: [საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 3;
6. მ. გ. ფრთოსანი მღებარი: [მხატვრული ფილმი საავიაციო კლუბების მუშაობასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 8 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
7. ჩაჩიბაია, ვასო. რუსთაველის თეატრის ახალი პრემიერა // კომუნისტი. - 1937. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 4;
8. ხორავა, ა. ჩემი პედრო: ესპანეთის ხალხის გმირთა სახეები რუსთაველის ორდენოსანი თეატრის სცენაზე: [საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62;
9. აფხაიძე, შ. – ა) სამშობლო: პიესა გ. მდივნისა, დადგმა ალექსიძისა: [რუსთაველის სახელობის თეატრში. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 ივნისი. - №1498. - გვ. 4; ბ) ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ: რუსთაველის სახ. თეატრის დადგმა: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 8 თებერვალი. - №6;
10. გ. მდივნის „სამშობლო“ რუსულ ენაზე: [მოსკოვის თეატრში] // კომუნისტი. - 1938. - 19 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
11. თეატრალი. „სამშობლო“: [გ. მდივნის პიესა]: [რეცენზია] // მუშა. - 1938. - 23 მაისი. - №116. - გვ. 4;
12. კანდელაკი, კ. საბჭოთა პატრიოტიზმის სპექტაკლი: [აჭარის სახელმწიფო თეატრში გ. მდივნის „სამშობლო“] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 20 იანვარი. - №16. - გვ. 4;
13. გ. მდივნის „სამშობლო“ რუსულ ენაზე: [მოსკოვის თეატრში] // კომუნისტი. - 1938. - 19 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
14. სამშობლო: გ. მდივნის პიესა რუსთაველის სახელობის თეატრში: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1938. - 3 ივნისი. - №125. - გვ. 3;
15. ნებაძე, ა., უბილავა, ე. ბრძანება ფრონტისადმი: [გ. მდივნის პიესა]: აფხაზეთის სახელმწიფო თეატრის ქართული დრამის მორიგი პრემიერა: [რეცენზია სპექტაკლზე] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1941. - 5 ნოემბერი. - №262;
16. ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ: [პიესა გ. მდივნისა, რუსთაველის სახელობის თეატრში. თბილისი. რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 27 იანვარი. - №22.

წყარო:

1. დადიანი, შალვა. ქართული საბჭოთა დრამატურგია // კომუნისტი. - 1937. - 5 დეკემბერი. - № 254;
2. მუშა. - 1937. - 17 დეკემბერი. - № 289;
3. „დაუწყარი“ – პიესა სერგო ორჯონიკიძეზე // კომუნისტი. - 1941. - 23 აპრილი. - № 95. - გვ. 3;
4. ბატალიონი დასავლეთისაკენ მიდის // კომუნისტი. - 1941. - 16 აგვისტო. - № 193. - გვ. 2;
5. ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - № 24;
6. Закончился конкурс на лучшую комедию // Литературная газета. - 1949. - № 33. - Стр. 2;
7. Кто виноват? // Правда. - 1949. - № 127. - Стр. 4.

მდივანი, მარო დავითის ასული (1885, 7/ III –) – მსახიობი, – აჭარის რესპუბლიკის სახალხო არტისტი, – იმერეთიდან (დაიბადა ზესტაფონში, ილმელი გლეხის ოჯახში. დედა – ზესტაფონელი სანიკიძის ასული).

დაამთავრა ზესტაფონის ნორმალური 2-კლასიანი სასწავლებელი, შემდეგ ოჯახში თვითგანვითარებას შეუდგა შინაური მასწავლებლის დახმარებით.

სცენაზე გამოვიდა 1899 წელს, ლადო მესხიშვილის ხელმძღვანელობით, ფაისომის როლში (დ.

ერისთავის „სამშობლო“), ქუთაისში; 1900 წელს – თბილისის სცენაზე, ვ. გუნიან-კ. მესხის ხელმძღვანელობით, ა. გრიბოედოვის პიესაში „ვაი ჭკუისაგან“, ლიზას როლში. მას შემდეგ სცენას აღარ მოშორებია. ამპლუა ნაირფერი ჰქონია: ბევრი კომიკური და დრამატული როლი ერთნაირი სიხალისით შეუსრულებია და საზოგადოება მოუხიბლავს. აღსანიშნავია მისი: ქეთევანი („სამშობლო“), მარინე („და-ძმა“), რუქია („ლალატი“), დეზდემონა („ოტელო“), ოფელია („ჰამლეტი“), ქრისტინე, კნინა („მსხვერპლი“), რეგანა („მეფე ლირი“), ამალია („ყაჩაღები“), ანა დემბი („ედმუნდ კინი“) და სხვ. მრ. მონაწილეობა მიუღია საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში: 1902-1907 წლებში – თბილისის ქართულ დრამაში, 1908-1909 წლებში – ჭიათურაში, 1909 წლიდან – თბილისის, ქუთაისის, ზესტაფონისა და სხვ. თეატრებში, 1919-1932 წლებში – ბათუმში, ბოლო ხანს, უმთავრესად, თბილისის სანიტაგიტაციის თეატრში.

მუდამ ცნობილი იყო, როგორც ბეჯითი, მუყაითი, იშვიათი სასცენო გარეგნობისა და ყოველი ნაკისრი როლის ნიჭიერად აღმსრულებელი.

ქართულ სასცენო ასპარეზზე მოღვაწეობის (1899-1924) 25 წლისთავის აღსანიშნავად, აჭარის სახკომსაბჭოს მონაწილეობით 1924 წლის მარტის 2 ქ. ბათუმის თეატრში გადუხადეს იუბილე და აჭარის რესპუბლიკის სახალხო არტისტის წოდება მიანიჭეს.

მისი მეუღლე იყო ცნობილი დამსახურებული არტისტი ვასო ურუშაძე, ხოლო შვილი – მოზარდ მაცურებელთა თეატრის მსახიობი ურუშაძე.

მის შესახებ:

1. შავდია, ვარლამ (Studiosus). ქუთაისი // კვალი. - 1899. - №48. - გვ. 816-818;
2. შავ-დია. შენიშვნა // კვალი. - 1899. - №50. - გვ. 859-860;
3. ახალ არტისტების გამოცდა // ივერია. - 1900. - 3 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 3;
4. დონ-ვალანტი (დავით ავალიანი). ქუთაისი: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 10 ოქტომბერი. - №1949. - გვ. 4; 5 დეკემბერი. - №2004. - გვ. 3; 10 დეკემბერი. - №2009. - გვ. 3; 1903. - 11 ნოემბერი. - №2320. - გვ. 4; 30 დეკემბერი. - №2366. - გვ. 3; 1904. - 8 იანვარი. - №2373. - გვ. 3; 10 იანვარი. - №2375. - გვ. 4; 27 იანვარი. - №2391. - გვ. 3-4; 5 თებერვალი. - №2400. - გვ. 5; 17 აპრილი. - №2469. - გვ. 4; 9 ივნისი. - №2519. - გვ. 3; 7 ოქტომბერი. - №2632. - გვ. 3;
5. იანეთელი, ი. (იოსებ კობრეიძე). ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 11 ნოემბერი. - №2320. - გვ. 4;
6. ოზურგეთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 18 აგვისტო. - №2239. - გვ. 3-4; 24 აგვისტო. - №2245. - გვ. 4;
7. ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 14 ოქტომბერი. - №2292. - გვ. 3;
8. გუბელი, ლადო (ვლადიმერ მოსეშვილი). ჭიათურა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 თებერვალი. - №2396. - გვ. 4;
9. „პეპელათა ბრძოლა“, კომედია ვ. ზუდერმანის, თარგმ. ვ. შალიკაშვილის: რეცენზია ქუთაისი:

- [დასახელებული კომედიის შინაარსი. მარო მდივნის ბენეფისი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 თებერვალი. - №2752. - გვ. 3;
10. „ახალი მოძღვრება“, დრამა ბარეტის, თარგმ. კანდელაკის: რეცენზია - ქართული წარმოდგენა: [შინაარსის განხილვა. ვალ. გუნიასა და ვლ. მესხიშვილის ქება. ა. კარგარეთელის, მ. მდივნისა და ო. ლეჟავას შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 4 თებერვალი. - №2995. - გვ. 3-4;
 11. დილის ქართული წარმოდგენა სახაზინო თეატრში...: მარო მდივნის საბენეფისოდ... „დარღვეული კერა“... დასასრულ დივერტისმენტი: [აკაკი წერეთლისა და სხვებთან მონაწილეობით. განცხადება] // მეგობარი. - 1906. - 1 დეკემბერი. - №56. - გვ. 1;
 12. დილის ქართული წარმოდგენა სახაზინო თეატრში...: [წარმოდგენილი იქნება მ. მდივნის საბენეფისოდ „დარღვეული კერა“, გადმოკეთებული ვ. გუნიას მიერ. დასასრულს დივერტისმენტი აკაკი წერეთლის მონაწილეობით] // ტალღა. - 1906. - 1 დეკემბერი. - №37. - გვ. 1;
 13. ქართული წარმოდგენა: [ავლაბრის თეატრში აკ. წერეთლის დრამა „პატარა კახის“ დადგმის განზრახვა - მ. მდივნის, დ. ივანიძისა და დავით ჩარკვიანის მონაწილეობით] // მეგობარი. - 1906. - 15 ოქტომბერი. - №18. - გვ. 2;
 14. ქართული წარმოდგენა // მეგობარი. - 1906. - 5 დეკემბერი. - №59. - გვ. 3;
 15. ქართული წარმოდგენა ფუნიკულერზე: კვირას, 31 სექტემბერს ქართული თეატრის არტისტების მიერ წარმოდგენილი იქნება „ადვოკატი მელაძე“, „საუბედურო დებიუტი“, 3 დივერტისმენტი: [მონაწილეთა გვარები, გამგე მ. მდივანი] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 31 აგვისტო. - №9. - გვ. 1;
 16. [ჩიტაძე, შიო] (შ. ჩ.). ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 31 იანვარი. - №2992. - გვ. 3;
 17. უკანასკნელი ქართული წარმოდგენა სახაზინო თეატრში // ისარი. - 1907. - 10 მარტი. - №53. - გვ. 2;
 18. ქართული წარმოდგენა სახაზინო თეატრში // ჩვენი გზა. - 1907. - 16 ოქტომბერი. - №34. - გვ. 1; 17 ოქტომბერი. - №35. - გვ. 1;
 19. ახალი ამბები: თეატრის საქმეები // ფასკუნჯი. - 1909. - №15. - გვ. 15;
 20. დოსტი. 27 სექტემბერს მოხდა... // მომავალი. - 1909. - 3 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 4;
 21. თეატრი რენესანსი: (ქართული წარმოდგენა „უბედური ნაბიჯი“, დრამა 3 მოქმედებად კარევისა და „ადვოკატთან“ ვოდ. 1 მოქმედებად) // დროება. - 1909. - 24 იანვარი. - №118. - გვ. 4;
 22. იაკენტეს მეგობარი. ქართულ თეატრში // ტარტაროზი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - №9. - გვ. 7;
 23. მარო მდივანის ბენეფისი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 16 აპრილი. - №35. - გვ. 3;
 24. მსახიობი ქალი // მომავალი. - 1909. - 5 ნოემბერი. - №58. - გვ. 3; თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №26. - გვ. 16;
 25. ობჩელი, ვარლ. ყვირილის თეატრში // ფონი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №3. - გვ. 8;

26. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 1; 3 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 1; 4 ოქტომბერი. - № 31. - გვ. 1; 14 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1; 15 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 1; 4 ნოემბერი. - №57. - გვ. 1; 5 ნოემბერი. - №58. - გვ. 1; 11 ნოემბერი. - №63. - გვ. 1; 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1;
27. ქართული წარმოდგენა ახალ თეატრში // დროება. - 1909. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
28. ქართული წარმოდგენა: („ოტელო“) // დროება. - 1909. - 17 მარტი. - №60. - გვ. 4;
29. წარმოდგენა 1.: ქართული თეატრი. ოთხშაბათს 18 თებერვალს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 15 თებერვალი. - №10. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №11, გვ. 1; №12, გვ. 1;
30. წარმოდგენა 2. ქართული თეატრი. შაბათს, 21 თებერვალს 1909 წ.... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 19 თებერვალი. - №13. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №14, გვ. 1; №15, გვ. 1;
31. წარმოდგენა 10. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 24 ოქტომბერი. - №48. - გვ. 1;
32. წარმოდგენა 11.: ქართული თეატრი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 12 აპრილი. - №32. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №33, გვ. 1; №35, გვ. 1;
33. (N). ქართული თეატრი // მომავალი. - 1909. - 20 ოქტომბერი. - №44. - გვ. 4;
34. R. - ა) ქ-ნ ალ. კარგარეთელის ბენეფისი // ახალი დროება. - 1909. - 25 აპრილი. - №5. - გვ. 4; ბ) მარო მდივანის ბენეფისი: („დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, პიესა ლეონიდ ანდრეევიჩისა) // ჩვენი საქმე. - 1909. - 18 აპრილი. - №37. - გვ. 4;
35. გრი-გრი (გრიშაშვილი იოსებ). საახალწლოექსპრომტები: [ლექსები] // ხალხი. - 1910. - 4 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3;
36. ვალია. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 9 მაისი. - №31. - გვ. 4;
37. კურდღელაშვილი, ნ. (ნიკო, პუბლიცისტი). ექვსი ბენეფისი // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 2-3;
38. მ. მდივანის ბენეფისი // ახალი სხივი. - 1910. - 7 თებერვალი. - №4. - გვ. 4;
39. საქარელი, მ. დ. ყვირილა // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 2 მაისი. - №25. - გვ. 4;
40. უმუშევარი აკაკი. ვლადიმერ მესხიშვილი ხონში // ხალხი. - 1910. - 12 აპრილი. - №15. - გვ. 4;
41. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 მაისი. - №26. - გვ. 3;
42. ქალაქის სახალხო სახლი... // საქმე. - 1910. - 16 ნოემბერი. - №44. - გვ. 1.. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზ. №46, გვ. 1; №47, გვ. 1;
43. ქართველ მსახიობთა ბენეფისები // დროება. - 1910. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
44. ქართულ დრამატიულ მუდმივ დასში ჯერ-ჯერობით ირიცხებიან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №32. - გვ. 11;
45. ქართული თეატრი // ახალი სხივი. - 1910. - 9 თებერვალი. - №5. - გვ. 4;
46. ქართული თეატრი: გამოსათხოვარი წარმოდგენა // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 1;
47. ქართული თეატრის მსახიობი ქ-ნი მარო მდივანი დღევანდელი ბენეფისის გამო: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №6. - გვ. 1;
48. ქართული თეატრი // ხალხი. - 1910. - 25 იანვარი. - №4. - გვ. 3; 8 მარტი. - №10. - გვ. 4;
49. შალიკო. დ. ყვირილა // ახალი გზა. - 1910. - 25 ივნისი. - №5. - გვ. 4;
50. ჩვენი მობენეფისენი: // ხალხი. - 1910. - 8 თებერვალი. - №6. - გვ. 2;
51. წარმოდგენა 33: ქართული თეატრი. კვირას 7 თებერვალს... // ახალი სხივი. - 1910. - 6 თებერვალი. - №3. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ახალი სხივი“, №4, გვ. 1;
52. წარმოდგენა 35: ქართული თეატრი. კვირას, 14 თებერვალს... // ახალი სხივი. - 1910. - 13 თებერვალი. - №9. - გვ. 1;
53. ჭი. მომავალი სეზონი ქუთაისში // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №37. - გვ. 16;
54. ქუთაისის დასს: მარო მდივანს [ლექსი] // საახალწლო მილოცვები: იუმორისტული ალმანახი. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 2;
55. ბახტაძე, ილია. ვლ. ალ. - მესხიშვილის იუბილეის გამო: (წერილი ქუთაისიდან) // წყარო. - ბაქო, 1913. - №7. - გვ. 5;
56. კასრაძე, დ. ვლად. ალექსი-მესხიშვილი // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 39-49;
57. ბათუმის დრამ. საზ-ამ საბოლოოდ გადაწყვიტა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 16;
58. მარო მდივანი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №9. - გვ. 9;
59. მარო მდივანის ბენეფისი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 16;
60. მსახიობი ქალი მარო მდივანი: ბენეფისის გამო ქუთაისის თეატრში 20 ქრისტ. // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 8. - დართული აქვს მ. მდივანის პორტრეტი;
61. პროვინციაში მოგზაური დასი ვალ. გუნიას მეთაურობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №21. - გვ. 16;
62. ქართველ მსახიობთა ამხანაგობის დასი პროვინციაში // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №9. - გვ. 9;
63. ქუთაისის დასი (ანბანთა რიგზე)... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №27. - გვ. 15;
64. ქუთაისის დრამ. საზ. გამგეობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 16;
65. ქუთაისის ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №35. - გვ. 13-14;
66. L'amī. ქუთაისის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №40. - გვ. 14-15; 1915. - №46. - გვ. 13-14;
67. ბ., ო. ქართული სახიობა: დ. ყვირილაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №38. - გვ. 14-15;
68. ილიკო. ქართული თეატრი // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №1. - გვ. 63-64;
69. იმედაშვილი, იოსებ (ვე-ლი). ყვირილაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №31. - გვ. 15;
70. სუ-ლი. ქუთაისის ქართ. მსახიობთა ამხანაგობაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №9. - გვ. 16;

71. ქართველ მსახიობთა ამხანაგობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №23. - გვ. 16;
72. ქუთაისის დრამ. დასი: 1915-1916 სეზონი [დასის მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №39. - გვ. 9;
73. ქუთაისის თეატრის სადღესასწაულო რეპერტუარი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №12. - გვ. 15;
74. ბათომი. აღდგომის მესამე დღეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №14. - გვ. 16;
75. ბათომის დრამ. წრეს განუზრახავს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №22. - გვ. 16;
76. დ. ზესტაფონში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 16;
77. მარო მდივანი: თექვსმეტი წელი სამშობლო სცენას ემსახურება... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გვ. 12;
78. ქუთაისის დასში ინვევენ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №36. - გვ. 14;
79. ქუთაისის თეატრი: [მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №41. - გვ. 1;
80. ხონელი, გ. ხონის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №33. - გვ. 15;
81. ხონის თეატრი: ოლ. ლოლობერიძე, მარო მდივანი, ალ. ყალაბეგიშვილი. [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №26. - გვ. 5;
82. В-ский, Г. ქ. ბათომის სცენის მოყვ. დრამატ. დასმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №28. - გვ. 15;
83. მონაფე. ვინ შესძინა ვ. გუნიამ ქართულ სცენას // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№1]. - გვ. 22;
84. მარო მდივანის ასული // თეატრი და მუსიკა. - ქუთაისი, 1919. - №1. - გვ. 65;
85. მიხაილოვი. მსახიობი ქალი მარო მდივანის ასული: [ფოტო] // ხელოვნება. - ქუთაისი, 1919. - №2. - გვ. 7;
86. ტაბიძე, ვალაკტიონ. თეატრები // თეატრი და მუსიკა. - ქუთაისი, 1919. - №1. - გვ. 19-20;
87. ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 23 სექტემბერი. - №218. - გვ. 3;
88. მარო მდივანის იუბილე ბათუმში // კომუნისტი. - 1924. - 7 მარტი. - №55. - გვ. 5;
89. ხელოვნება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 2 მარტი. - №51. - გვ. 3;
90. შემოქმედებისა და ბრძოლის სახელოვანი გზა: [ქუთაისის თეატრის 60 წლისთავისათვის]: [გ. სულიაშვილის, ა. ამირაგოვის, მ. მდივანის და სხვ. წერილები] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 30 ივნისი. - №149.

წყარო:

1. პურადაშვილი, ივ. მოგონებანი;
2. ქართული თეატრის მსახიობი ქ-ნი მარო მდივანი დღევანდელი ბენეფისის გამო: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №6. - გვ. 1;
3. მარო მდივანის ბენეფისი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 16;
4. გორისელი, შ. მარო მდივანი (მისი 25 წლის ნამოღვანევის იუბილეს გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №6. - გვ. 7;

5. წელს შეუსრულდა 25 წელიწადი, რაც ქართულ სასცენო ასპარეზზე მოღვაწეობს მსახიობი მარო მდივანი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №6. - კანის მე-2 გვ.;
6. საიუბილეო კომიტეტის: თახსინ ხიმშიაშვილის, სულიმან ვარშანიძის და სხვ. მოწოდება (1899-1924).

მდივანოვი, სარგი სტიფანეს ძე –

თითქმის 50 წელი ბეჭდავდა „ჯიბის კალენდარს“, რაიც მდაბიო ხალხში საკალენდრო ცნობების გარდა, წერა-კითხვასაც ავრცელებდა. ს. მდივანოვი სწერდა ლექსებსაც. გადმოიღო და გამოცა 1894 წელს „ათას ერთი ლამის ზღაპრები“, ორ წიგნაკად.

ცალკე გამოცემულია:

ა) კალენდარი სომეხთა და ქართველთა

1. კალენდარი სომეხთა და რუსთა ანუ ქართველთა 1863 წლისა. - ტფ., [1862] (კავკასიის ნამესტნიკის სტ.). - 104 გვ.; 16სმ.;
2. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1864 წლისა / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., [1863] (ამბარცუმ ენფიანჯიანცის სტ.). - 188 გვ.; 13სმ.;
3. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1865 წლისა / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1864 (ა. ენფიანჯიანცის და კამპ. სტ.). - [112] გვ.; 12სმ.;
4. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1866 წლისა. წელიწადი მეოთხე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1865 (მელიქოვის და კამპ. სტ.). - [52] გვ.; 13სმ.;
5. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1867 წლისა: წელიწადი მე-5 / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1866 (მელიქოვის და კამპ. სტ.). - [80] გვ.; 12სმ.;
6. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1868 წლისა: წელიწადი მეექვსე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1867 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - [64] გვ.; 12სმ.;
7. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1870 წლისა: წელიწადი მერვე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1869 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - [96] გვ.; 12სმ.;
8. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1871 წლისა: წელიწადი მეცხრე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1870 (ამბ. ენფიანჯიანცის და კამპ. სტ.). - [80] გვ.; 12სმ.;
9. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1872 წლისა: წელიწადი მეთათე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1871 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - [80] გვ.; 12სმ.;
10. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1873 წლისა: წელიწადი მეთერთმეტე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1872 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - [96] გვ.; 12სმ.;
11. კალენდარი სომეხთა და ქართველთა 1874 წელსა: წელიწადი მეთორმეტე / გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1873 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - [96] გვ.; 13სმ.;

- მდივანოვისაგან, 1901 (тип. А. Петрова). - [192] გვ.; 14სმ.;
41. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1903 წლისა: წელიწადი 41 / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - ტფ., [1902] (тип. А. Петрова). - [192] გვ.; 13სმ.;
 42. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1904 წლისა: წელიწადი ორმოც-და მეორე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - Тифлис, [1903] (А. Петрова). - [160] გვ.; 12 სმ.;
 43. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1905 წლისა: წელიწადი ორმოცდა-მესამე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - Тифлис, [1904] (Тип. А. Петрова). - [160] გვ.; 11 სმ.;
 44. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1906 წლისა: წელიწადი 44-ე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძე მდივანოვისაგან. - ტფ., [1905] (тип. А. Петрова). - კანი, [191] გვ.; 13სმ.;
 45. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1907 წლისა: წელიწადი ორმოცდამეხუთე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - ტფ., [1906] (Тип. А. Петрова). - [194] დაუნომრავი გვ.; 13სმ.;
 46. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1908 წლისა: წელიწადი ორმოც და მეექვსე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანესძის მდივანოვისაგან. - ტფ., [1907] (тип. А. Петрова). - 191 გვ.; 13სმ.;
 47. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1909 წლისა: წელიწადი 47-ე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - ტფ., [1908] (тип. „Братство“). - [191] გვ.; 13სმ.;
 48. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1910 წლისა: წელიწადი ორმოც და მერვე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - ქუთაისი, 1910 (тип. „Коммерческая“). - [192] გვ.; 14სმ.;
 49. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1911 წლისა: წელიწადი 49-ე / შედგენილი სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - ყვირილა, [1910] (ყურ. „მწყემსის“ რედაქციის სტ.). - 191 გვ.; 13სმ.;
 50. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1912 წლისა: წელიწადი ორმოცდამეათე / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - ტფ.: ავტორის გამოცემა, 1911 (არ. კერესელიძის სტ.). - 191 გვ.; 14სმ.;
 51. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1913 წლისა: წელიწადი ორმოც და მეთერთმეტე, ხოლო ცენზორის მიერ 1860 წელს დასაბეჭდათ პირველ ნება დართვიდან არის ორმოც და მეცამეტე წელიწადი / შედგენილი სერგეი სტეფანესძის მდივანოვისაგან. - ქუთაისი, 1912 (ფერაძის და კარნაუხოვის სტ.). - 192 გვ.; 14სმ.;
 52. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1914 წლისა: წელიწადი 52-ე / შედგენილი სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - ქუთაისი, 1913 (ბ.ს. კურცხალიას „კომერციული“ სტ.). - 190 გვ.; 13სმ.;
 53. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა 1915 წლისა: წელიწადი 53-ტე / შედგენილი სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - ქუთაისი, 1915 (ფერაძის და კარნაუხოვის სტ.). - 191 გვ.; 13სმ.;
 54. კალენდარი ქართველთა და სომეხთა. 1916: წელიწადი ორმოცდა მეთოთხმეტე. ხოლო ცენზორის მიერ 1860 წელს დასაბეჭდათ პირველ ნება დართვიდან არის ორმოც-და მეთექვსმეტე წელიწადი / შედგენილი სერგეი სტეფანეს ძის მდივანოვისაგან. - ტფ.: მდივანოვის გამოცემა, 1916 (კ. თავართქილაძის სტ.). - 190 გვ.; 13სმ.
- ბ) ანბანი ქართული**
55. ანბანი ქართული / შედგენილი და ახლად გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1863 (გ. მელქუმიანცის და ამ. ენფიანჯიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
 56. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეორედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1866 (კავკასიის ნამესტნიკის უპირატესის გამგეობის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
 57. ანბანი ქართული / შედგენილი და მესამედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - მე-3 გამოცემა. - ტფ., 1869 (კავკასიის ნამესტნიკის უმთავრესის გამგეობის სტ.). - 61 გვ.; 17სმ.;
 58. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეშვიდედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - მე-7 გამოცემა. - ტფ., 1873 (კავკ. ნამესტ. უმთავრესის გამგეობის სტ.). - 48 გვ.; 20სმ.;
 59. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეცხრედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1877 (კავკ. ნამესტნ. უმთავრეს გამგეობის სტ.). - 48 გვ.; 19სმ.;
 60. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეათედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1880 (ე. ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 18სმ.;
 61. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეთერთმეტედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან; მეათე გამოცემა დაიბეჭდა 1880 წელსა. - ტფ., 1887 (ექ ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 24სმ.;
 62. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეთორმეტედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - მე-12 გამოცემა. - ტფ., 1890 (ექ. ხელაძის სტ.). - 40 გვ.; 21სმ.;
 63. ანბანი ქართული / შედგენილი და მეცამეტედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1899 (ხელაძის სტ.). - 40 გვ.; 20სმ.;
 64. ანბანი ქართული / შედგენილი და მერვედ გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - ტფ., 1875 (კავკასიის ნამესტნიკის უმთავრესის გამგეობის სტ.). - 48 გვ.; 20სმ.;
- გ) თვით მასწავლებელი რუსული ენისა**
65. თვით მასწავლებელი რუსული ენისა / შედგენილი და გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - Тифлис, 1890 (Тип. Хеладзе). - 64 გვ.; 20 სმ.;
 66. თვით მასწავლებელი რუსული ენისა / შედგენილი და მეორედ გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - Тифлис, 1893 (Тип. И. Мартиросианца). - 64 გვ.; 21 სმ. - თავფურ. ქართულ და რუსულ ენაზე;

67. თვითმასწავლებელი რუსულის ენისა / შედგენილი და მესამედ გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - [მე-5 გამოც.]. - Тифлис, 1899 (Тип. А.И. Петрова). - კანი, 62 გვ.; 21სმ.. - თავფურცელი ქართულ და რუსულ ენაზე;
68. თვით მასწავლებელი რუსული ენისა / შედგენილი და მეოთხედ გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან. - Тифлис, 1903 (Тип. А. Кутателадзе). - 62 გვ.; 18 სმ.. - თავფურცელი ქართულ და რუსულ ენაზე;

დ) თვით მასწავლებელი რუსულისა და ქართულის ენისა

69. თვით მასწავლებელი რუსულისა და ქართულის ენისა / შედგ. და გამოც. სერგეი მდივანოვისაგან. (ზია-შვილი). - გამოც. მე-2. - Тифлис, 1891 (Тип. Я.А. Мансветова). - 116 გვ.; 20 სმ.;
70. თვით მასწავლებელი რუსულის და ქართულის ენისა / შედგენილი სერგეი მდივანოვისაგან (ზია-შვილი). - მესამედ გამოცემული [მე-4 გამოც.]. - Тифлис: Издание Л.Б. Хиддекеель, 1896 [კანზე: 1897] (Тип. Хеладзе). - 112 გვ.; 21 სმ.;
71. თვითმასწავლებელი რუსულისა და ქართულის ენისა / შედგენილი და გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან (ზია-შვილი). - მე-4 გამოც.. - Тифлис, 1901 (Тип. К.И. Мартиросянца). - 96 გვ.; 21 სმ.. - თავფურცელი რუსულ და ქართულ ენაზე;
72. თვით მასწავლებელი რუსულისა და ქართულის ენისა / შედგენილი და გამოცემული სერგეი მდივანოვისაგან. - მე-5 გამოც.. - Тифлис, 1903 (Тип. Кутателадзе). - 96 გვ.; 21 სმ.. - თავფურცელი რუსულ და ქართულ ენაზე;
73. თვით მასწავლებელი რუსულისა და ქართულის ენისა / შედგენილი სერგეი მდივანოვისაგან. - მე-6 გამოც.. - ქუთაისი: издание книжного магазина Г.Г. Галустова, 1913 („Коммерческая“ тип. Б.С. Курцхалия). - 96 გვ.; 22სმ.;

ე) სიზმრის აღსნა სხვა და სხვა მეცნიერთაგან გამოცემული

74. სიზმრის აღსნა სხვა და სხვა მეცნიერთაგან გამოცემული / შედგენილი ს.მ...გან. - ტფ.: გამოცემული ს.მ...გან, 1891 (მარტიროსიანცი ი.ა.). - 24 გვ.; 21სმ.;
75. სიზმრის აღსნა, სხვადასხვა მეცნიერთაგან გამოცემული / შედგენილი და მეორედ გამოცემული ს. მ...გან. - Тифлис, 1893 (Тип. И. Мартиросянца). - 24 გვ.; 22 სმ.;
76. სიზმრის აღსნა. სხვა და სხვა მეცნიერთაგან გამოცემული / შედგენილი ს. მ.-გან; მეორედ გამოცემული ს. მ...გან. - ტფ., 1899 (ე. ხელაძის სტ.). - 32 გვ.; 21სმ.;

აგრეთვე, ქართულად გადმოიღო, შეადგინა და გამოსცა:

77. ათას ერთი ღამე. არაბული ზღაპრები. მოთხრობა შაჰერაზადისა / ქართულად გადმოღებული და გამოცემული ს. ს-ძის მ...საგან [სერგეი სტეფანეს ძე მდივანოვი]. - წ. 1. - ტფ.: ს. ს. მ...საგან გამოცემული, 1894 (ივ. მარტიროსიანცის სტ.). - 32 გვ.; 21 სმ.; წ. 2. - ტფ.: ს. ს. მ...საგან გამოცემული, 1894 (ივ. როტინიანცის სტ.). - 32 გვ.; 21 სმ.;

78. სასარგებლო საუბარი, ძმური რჩევა / გამოცემული სერგეი სტეფანეს-ძის მდივანოვისაგან; ნაწერი მდივანოვისა; გადმობეჭდილი მდივანოვის კალენდრებიდან. - ტფ.: ავტორის გამოცემა, 1900 (ე. ხელაძის სტ.). - 56 გვ.; 20სმ.;
79. იაზონია / შედგენილი და გამოცემული ს. მდივანოვისაგან. - თფ.: ავტორის გამოცემა, 1904 (ე. ქუთათელაძის სტ.). - 15 გვ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. კალენდარი 1863 წლის-ქართულ ენაზე შედგენილი // ცისკარი. - 1862. - №12. - გვ. 320
2. გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ რედაქტორ-გამომცემელს // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 იანვარი. - №420. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. ტფილისის ანბავი // ცისკარი. - 1861. - №12. - გვ. 365-369;
2. გოგებაშვილი, ი. (კალმახელიძე, კ.). ერთი მუჭა ნიგნი, ათი მუჭა სულელიობა, ანუ უ. მდივანოვის ანბანი // დროება. - 1877. - 7 ივლისი. - №89. - გვ. 1-3; 8 ივლისი. - №90. - გვ. 1-3;
3. დლიური // დროება. - 1877. - 7 ივლისი. - №89. - გვ. 1-2; 8 სექტემბერი. - №139. - გვ. 2-3;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1890. - 9 დეკემბერი. - №262. - გვ. 2;
5. გამომცემელთა კინკლაობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 22 დეკემბერი. - №64. - გვ. 3;
6. მ. გაჩეჩილაძეს თავის წარსულ... // კალენდარი ქართველთა და სომეხთა. - 1911. - გვ. 113-151.

წყარო:

1. გრიშაშვილი, იოსებ. ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოჰემა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ა.კ. წ.-დრ. ჯ. სტ. განყ-ბა). - გვ.: 62, შენ. 3.

მაგრალიშვილი, იოსებ [იბივა „პოსოროი-კო“] – პროპაგანდისტ-ორგანიზატორი, 1904-1905 წლებში გურიის მოძრაობის თვალსაჩინო რევოლუციონერი მუშაკი, კარგი ორგანიზატორი და მომზადებული პროპაგანდისტი. 1905 წლამდე ქუთაისის ციხეში იჯდა.

წყარო:

1. ჟღენტა, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შეეს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 77, 124.

მაგრალიძე, აპქსენტი ვასილის ძე (1877, 3/1 –) – მომღერალ-მგალობელი, ხალხური გუნდების შემქმნელ-ლოტბარი, მეჩონგურე-მომღერალ ქალთა პირველი ანსამბლის შემქმნელი და ხელმძღვანელი, – მასწავლებელი, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე, – ორდენოსანი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ხრიალეთში, სუფსის რაიონ-

ში, სასულიერო წოდების ოჯახში). დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო სემინარიის 4 კლასი და პეტროგრადის ფსიქონევროლოგიურ ინსტიტუტში განაგრძო სწავლა. სამხედრო სამსახურიდან გათავისუფლების მიზნით და სასულიერო სემინარიის ვალის გადახდისათვის 1,5 წელი ანაფორა ჩაიცვა, თუმცა მღვდელმსახურება არ შეუსრულებია და პარტიულ მუშაობაში ჩაბმის გამო ანაფორა გაიძრო, რისთვისაც მეფის მთავრობამ სახელმწიფო სამსახურში შესვლა აუკრძალა 10 წლით.

სიმღერა-გალობას სემინარიაშივე შეუდგა, სადაც 1897 წელს შექმნა საკუთარი გუნდი (მასში მონაწილეობდა კ. ფოცხვერაშვილიც). 1898 წელს მიწვეული იქნა ფოთის ქალთა გიმნაზიაში ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის მასწავლებლად, ამავე დროიდან სიმღერა-გალობას ასწავლიდა სასულიერო და საერო სამინისტროს სკოლებში – ოზურგეთსა და ფოთის ყველა სასწავლებელში (ოზურგეთში – 1898-1900 წლებში, ფოთში – 1900-1917 წლებში). სკოლებში მასწავლებლობასთან ერთად, სკოლის გარეშე გუნდებიც ჰყავდა (მის გუნდებში, სხვათა შორის, სწავლობდნენ: იუსტინე კალანდაძე, კირ. პაჭკორია, ვასო შარაშიძე, მიხ. ხავთასი, ლ. გეგეჭკორი და სხვ. ამ დროს ა. მეგრელიძე სკოლებში რევოლუციურ სიმღერებსაც ასწავლიდა, რის გამოც შემდეგში მთავრობამ დევნა დაუწყა). ა. მეგრელიძემ 1900 წელს ფოთში შეადგინა მოხალისე-მომღერალთა გუნდი და საქველმოქმედო საღამოებზე მუდამ უფასოდ მონაწილეობდა. 1912 წელს შექმნა ახალი ეროვნული გუნდი, რომელმაც დასავლეთ საქართველოს ყველა დაბა-ქალაქში გამართა საჩვენებელი კონცერტები (ამ კონცერტის გუნდის წევრი-მომღერალი დ. ნიკოლაიშვილი საგანგებო მოხსენებას წაუძღვარებდა ხოლმე კონცერტის მიზნისა და ქართული ხალხური სიმღერების დიდი მნიშვნელობის შესახებ: „ძვირად მოეპოვება რომელსამე ერს ისეთი ბრწყინვალე წარსული, როგორც ჩვენა გვაქვს, – ყური დაუგდეთ ჩვენს ძველ მუსიკას, და ამაში დარწმუნდებით... მუსიკა განმაურებული გრძნობაა, – აქ გამოიხატვის ხალხის სულიერი სახე, მისი ტანჯვა და სიხარული, – ჩვენი გუნდის მთავარი მიზანია, შეებრძოლოს ხალხური ვოკალური მუსიკის გადაგვარებას, გაქრობასო, – ჩვენ მთელს ძალ-ღონეს მოვახმართ ხალხური სიმღერების შეკრებას, შესწავლასა და შეუღებვას სახით ისევ ხალხისათვის გადაცემასო“. ამ მიზნის განსახორციელებლად ლეონიდემ (XVIII-XIX სს.) ფონოგრაფიც უთავაზა გუნდს სიმღერების გადასაღებად). გუნდი სიმღერებს სწავლობდა დაუმახინჯებლად და სისწორით. გუნდმა პირველი კონცერტი გამართა ფოთში, 1913 წლის აგვისტოს 11, შემდეგ სხვა დაბა-ქალაქებში ჰყავდა ქალ-ვაჟთა გუნდიც. დაიშალა 1914 წელს, მსოფლიო ომის დაწყების გამო.

1917-1918 წლებში ა. მეგრელიძემ ხელახლა შეუყარა თავი დაშლილი გუნდის ძველ წევრებს ახლების მონაწილეობით, მაგრამ 1919 წელს თბილისს, ჩუღურეთის უმაღლეს დაწყებით სას-

წავლებელში მასწავლებლად გადაყვანის მიზეზით, საგუნდო მუშაობა დროებით შეაჩერა, რაც განაახლა 1927 წელს. ა. მეგრელიძემ პირველმა ალაღინა ჩონგური და თავისი ხელმძღვანელობით შექმნა მეჩონგურეთა პირველი ანსამბლი 1927 წელს სუფსაში, 20 კაცის მონაწილეობით და 1928 წლიდან კონცერტების მართვა დაიწყო (პირველად – ოზურგეთში, პროფკავშირთა სამაზრო კონფერენციის დროს, ხალხური სიმღერების მცოდნეთა თანდასწრებით), რითაც საყოველთაო ყურადღება დაიმსახურა და მონაწილეობა მიიღო სრულიად საქართველოს მომღერალთა გუნდების ოლიმპიადაში თბილისში, 1929 წლის 29-30 ივნისს. აქ ხალხური სიმღერების საუკეთესოდ შესრულებისათვის დაიმსახურა მესამე ჯილდო. ამ გუნდის მონაწილე წევრები ოზურგეთის მაზრის სუფსის თემის გლეხები და მუშა-მოსამსახურენი იყვნენ, 60 კაცამდე, 20-მდე მეჩონგურეთა დასით. 1933 წლიდან ასეთივე მეჩონგურეთა ანსამბლი ჩამოაყალიბა თბილისში სხვადასხვა დანესებულებებთან, სკოლებთან, თეატრებთან და სხვ. ასევე ბათუმს, მახარაძეს, ფოთს; ასევე, 1947 წლიდან ჩამოაყალიბა ქართული სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი, შექმნა მეჩონგურეთა გუნდი თავის მიერ შექმნილი საკონცერტო ნომრებით.

აღმოსავლეთ-დასავლეთი საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში შეკრიბა დიდძალი სამუსიკო მასალა და ჩონგურისათვის გადაამუშავა 50-მდე ხალხური სიმღერა. თავის გუნდს აღუდგინა ძველებური ქართული საკრავებიც – რაჭული სტვირი, სვანური ჩანგი და ჭიანური. პირველმა შექმნა მეჩონგურე-მომღერალ ქალთა უმშვენიერესი გუნდი, იყო საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ქალაქში და რესპუბლიკაში, სადაც თავისი გუნდით დიდი მოწონება დაიმსახურა და ორდენიც მიიღო, ხშირად მონაწილეობდა რადიოში და მისი მეჩონგურეთა გუნდის მიერ შესრულებული ქართული ჰანგები, კავშირის გარდა, საზღვარგარეთაც იფინებოდა. გუნდი ასრულებდა, განსაკუთრებით, გურულ სიმღერებს იმ სახით, როგორც თვით ხალხი მღერის საქართველოში. ეს იყო ერთადერთი პირველი ხალხური გუნდი, რომელიც ხალხურ სიმღერებს ნოტებით ასრულებდა ოთხი მეჩონგურის გამოძახილით – აკომპანიმენტით. გუნდის რეპერტუარში იყო მეგრული, სვანური, ქართლ-კახური და ევროპული სიმღერებიც. პირველად ბ-ქემ გადილო ნოტებზე გურული სიმღერები, აგრეთვე ჩონგურის ხმები და ნოტებითვე შეასწავლა გუნდს. გადაღებულია გასაოცარი სინამდვილით. მანვე შემოიღო პირველად მრავალ მეჩონგურის ერთად მონაწილეობა და მათი შეხმატკბილება. გუნდის რეპერტუარი 90-მდე სიმღერისგან შედგებოდა („ხასანბეგურა“, „შვიდკაცა“, „ინდი-მინდი“, „პატარა საყვარელი“, „მარიკელა ჯაშის ქალო“, „ყანური“ – სამნაირი, „დედოფლის სიმღერა“, „დათვის წვეულება“, „მე რუსთველი“, „ხელხვაი“, „ალი ფაშა“, „ელესა“, „პარასკევს სიზმარი ვნახე“, „ჩვენო ნათლისდედო“, „სვანეთში ნამღერი ომის დროს“, „მაცრული“ – სამნაირი (ამათში ერთი

– თათრული), „ჩვენ მშვიდობა“, „სუფრის ხელხვა-ვი“, „კუჩხა ბედნიერა“, „ჩელა“, „ლაშქრული“ და სხვ. მრ.).

1910 წლიდან ა. მეგრელიძე ფოთის მუსიკალურ-დრამატული საზოგადოების ერთი აქტიური მუშაკთაგანი იყო, როგორც გამგეობის მუდმივი თავმჯდომარე, სცენისმოყვარე და დრამატული წრისა და გუნდის ხელმძღვანელი, რომლის მესვეურობითაც იმართებოდა საქველმოქმედო წარმოდგენები, მონაწილეობა მიიღო კავკასიის კულტურულ-საგანმანათლებლო საზოგადოებათა ყრილობაზე (1916) და სხვ. 1905 წლიდან განმათავისუფლებელ მოძრაობაში ჩაება, როგორც რსდმპ წევრი და ფოთის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის კომიტეტის თავმჯდომარე.

ამ დროს მასთან თავს იყრიდნენ ფოთის მუშები, როგორც ვითომდა სიმღერის სასწავლად, ნამდვილად კი – სარევოლუციო-პოლიტიკური მუშაობის მიზნით.

1906 წლის რეაქციის დროს გურიამი (სოფ. ხრიალეთი) არალეგალურად ცხოვრების უამს, პარტიის დავალებით პროკლამაციებს ბეჭდავდა და ფოთს გზავნიდა. ამავე ხანში, როგორც ჩოჩხათ-სუფსა-მიქელგაბრიელ-სამხთოს რაიონის წარმომადგენელი, სახელმწიფო სათათბიროს ნაკაზს უგზავნიდა (მისი თავმჯდომარეობით სუფსის სარაიონო კრებამ სახელმწიფო სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის დეპუტით მოსთხოვა: თვითმპყრობელ მთავრობას სამხედრო საქმეებისათვის არცერთი კაპიკი არ მისცეთო. დეპუტას ხელს აწერდნენ თვით ა. მეგრელიძე, თ. გორდელაძე და ბ. ბოლქვაძე). 1917 წლის რევოლუციის მოხდენისთანავე, არჩეულ იქნა მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს პ/მ მდივანად, ქ. ფოთის აღმასკომის წევრად, სამხედრო გამომძიებელ კომისიაში და სხვ. 1905-1919 წლებში დასავლეთ საქართველოს მასწავლებელთა კავშირის ფოთის ფილიალის თავმჯდომარედ იყო, 1919-1921 წლებში – სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა კავშირის ცენტრალური საბჭოს წევრად, ამავე დროს – ქ. ტფილისის მუშა-მოსამსახურეთა აღმასკომის მდივანად, საქართველოს გასაბჭოებელნი (1921 წლიდან) – ჩუღურეთის რაიონის ადგილკომის თავმჯდომარედ, 1922 წლიდან – სრულიად საქართველოს განათლების მუშაკთა კავშირის გამგეობის პ/მ ინსტრუქტორად 1927 წლამდე (მივლინებული საქართველოს ყველა მაზრაში კავშირის ძირითადი უჯრედების დასაარსებლად და საინსტრუქტოროდ, ამავე დროს, პროფკავშირთა საბჭოს დავალებით, ზოგიერთ მაზრაში ყველა ადგილობრივ კავშირს ხელმძღვანელობდა).

1927 წლიდან, ავადმყოფობის გამო, თუმცა პენსიონერად გადაირიცხა, მაინც განაგრძო ხალხური სიმღერების შეკრება-გავრცელების საქმე და გლეხებს სრულიად უსასყიდლოდ ასწავლიდა. „ა. მეგრელიძემ უკუაგდო „შაბლონი“, ტრადიციული ფორმა ხალხურ სიმღერათა შესრულებისა და შექმ-

ნა ახალი... რაიც მდგომარეობს იმაში, რომ ერთის ან ორი-სამი კაცის მაგიერ მთელი გუნდი იწყებს მღერას და ბოლომდის ასრულებს მას“.

ა. მეგრელიძე ცნობილია, როგორც გამოცდილი ლოტბარი, – განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია გურულ სიმღერებს. პირველად მან შეასრულა გურული სიმღერები საუკეთესოდ მრავალრიცხოვანი მომღერლის მონაწილეობით: შვიდი-რვა კრიმანჭული ერთად მანამდე ვერავის წარმოედგინა... „ა. მეგრელიძემ განსაკუთრებული უნარით, სინამდვილით ჩაწერა ხალხური სიმღერები, რომლებიც სამუსიკო-ეთნოგრაფიული მხრით დიდად საყურადღებოდ იქნა ცნობილი“.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Гурийская колхозная песня о Сталине [Ноты] = sakolmeureo: [для хора с чонгури] / запись А. Мегрелидзе; рус. текст С. Болотина и Т. Сикорской. - М.: Музгиз, 1938. - 8 с.; 27 см. - Лит. текст груз., рус.. - Перед нот. текстом загл.: Колхозная-гурийская;*
2. *Сулико [Ноты] = suliko: (Душенька): Грузинская песня: для хора с аккомп. чонгури / сл. А. Церетели; зап. А. Мегрелидзе; рус. текст Т. Сикорской. - М.: Музгиз, 1938. - 3 с.; 28 см. - Текст на рус. и груз. яз.;*
3. *Сулико [Ноты]: (Душенька): Грузинская песня: [для хора с фортепиано] / запись А. В. Мегрелидзе; [слова А. Церетели]; пер. Т. Сикорской. - 2-е изд. - Л.: Музгиз, 1938. - 4 с.; 20 см;*
4. *Сулико [Ноты]: Грузинская песня: [для хора с фортепиано] / зап. А. Б. Мегрелидзе. - [Ташкент], 1939. - 2 с.; 23 см. - Текст на узбек. и рус.;*
5. *Сулико [Ноты]: (Душенька): Грузинская песня / зап. А. В. Мегрелидзе; пер. Т. Сикорской. - [М.]: Музгиз, 1948. - 3 с.; 31 см.;*
6. *მეგრელიძე, ავქ. მომღერალთა და მეჩონგურე-მეფანდურეთა თვითმოქმედ წრეებთან მუშაობა საკლუბო დაწესებულებებში: მეთოდური მითითებანი / საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებ. კულტ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმ. კომ-ტი. კულტ-საგანმანათლებლო მუშაობის რესპ. მეთოდური კაბინეტი. - თბ., 1949 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 48 გვ.; 20სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, - შენიშვნებში. - უფასო, 1500ც.*

გამოქვეყნებულია:

1. *პეტერბურგი: [მისაღმება სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატ ნოე ყორდანიას მოთხოვნები] // ლამპარი. - 1906. - 18 ივნისი. - №45. - გვ. 2. - ხელმოწერა: „მიქელ-გაბრიელის საზოგადოება (გურია). კრების მონდობილობით გ. ბოლქ-ძე, თ. გორდელაძე, ა. მეგრელიძე“;*
2. *ტრამვაის დირექტორს გამოუწერია...: [იუმორი] // მათრახი და სალაშური. - 1910. - №3. - გვ. 9. - ახირებული ამბები;*
3. *ღია წერილი ქ-ნ მ. ნ. თოფურიძეს // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 6 მაისი. - №28. - გვ. 4;*
4. *Сулико / зап. А. Мегрелидзе // Сборник массовых песен. Выпуск 10 [Ноты]: для духового оркестра. -*

Голоса с дирекционом в строе Б. - М.: Искусство, 1938. - 1 дирекцион (31 с.), 21 парт. (327 с. разд. парт.); 19 см.;

5. Сулико: Грузинская народная песня / зап. А. Мегрелидзе; сл. А. Церетели; пер. Т. Сикорской // Песенник [Ноты]: [для пения без сопровожд.] / [ред. М. Иорданский]. - М.; Л.: Музгиз, 1940. - 95 с.; 16 см.

მის შესახებ:

1. აქაური. ქ. ფოთი // კვალი. - 1900. - №45. - გვ. 715-716;
2. თ. გ-ძე. ქ. ფოთი // კვალი. - 1900. - №24. - გვ. 375-376;
3. ქ. ფოთი // ივერია. - 1900. - 2 ნომბერი. - №239. - გვ. 2; ცნობის ფურცელი. - 1902. - 27 იანვარი. - №1709. - გვ. 4;
4. ელიავა, ვლადიმერ. წერილი რედაქციის მიმართ: [ლიომიდე შილაკაძესთან და ავქსენტი მეგრელიძესთან ერთად მტკიცედ გადაწყვეტილი აქვს მღვდელობას თავი დაანებოს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 10 თებერვალი. - №3000. - გვ. 4;
5. ფოთის... // ნობათი. - 1906. - №5. - გვ. 79;
6. მენაღარიშვილი, ვლ. (ვალთა). აკაკი ფოთში // ჩვენი აზრი. - 1909. - №6. - გვ. 4;
7. ვალია. ფოთი: რამდენიმე თვეა... // ახალი სხივი. - 1910. - 6 თებერვალი. - №3. - გვ. 3-4;
8. ბათუმის გაზეთი. - 1913. - 5 სექტემბერი. - № 63; 26 სექტემბერი. - № 69; 1914. - 6 ივნისი. - № 45;
9. იმერეთი. - 1913. - 25 სექტემბერი. - № 152;
10. სახალხო გაზეთი. - 1913. - 8 სექტემბერი. - № 988; აგრეთვე, მისი სურათებიანი დამატება. - 1913. - 8 სექტემბერი. - № 174;
11. თანამედროვე აზრი. - 1915. - 16 ოქტომბერი. - № 185;
12. სამშობლო. - ქუთაისი, 1915. - 5 მაისი. - № 72;
13. მუშა. - 1928. - 12 აპრილი. - № 1618;
14. ფუხარა. - ბათუმი, 1928. - 9 აპრილი. - № 82;
15. მეღვინეთუხუცესი, კ. საქართველოს რესპუბლიკა. საქართველოს მომღერალ გუნდების ოლიმპიადა // კომუნისტი. - 1929. - №148. - გვ. 6;
16. ჩვენი კოოპერაცია. - 1929. - № 9;
17. Жизнь искусства. - 1929. - № 48. - Стр. 11;
18. Заря Востока. - 1929. - 26 июля. - № 168; 20 сентября. - № 216;
19. ხალხური სიმღერის ენთუზიასტები: [ავქსენტი მეგრელიძის ხელმძღვანელობით არსებულ მეჩონგურეთა გუნდის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 27 დეკემბერი. - №299. - გვ. 4;
20. ბუდეშტსკი. [ქართული ხელოვნების დეკადის მონაწილენი]: [ფოტო] // კომუნისტი. - 1937. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 4;
21. ქართული ხელოვნების მონაწილეთა მიღება კრემლში: მიღებას დაესწრნენ ამხანაგები: სტალინი, მოლოტოვი, ვოროშილოვი, კაგანოვიჩი, ორჯონიკიძე, კალინინი, ანდრეევი, მიქოიანი, პეტროვსკი, ეჟოვი, ბერია, კერჟენცევი და სხვები // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
22. ხუბოვი, გ. ქართველი ხალხის ცეკვა-სიმღერები // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - №13. - გვ. 2;

23. შილაკაძე, ვ. ავქსენტი მეგრელიძე: [დაბადებიდან 70 წლისთავის შესრულების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 აპრილი. - №16.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ. ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონის მასალა;
2. Метрическая выпись из Зедобанской Архангельской церкви. - 1886. - 30 марта;
3. Свидетельство об образовании, выданное Прав. Кутаисской духовной семинарии. - 1900. - № 163;
4. Черноморский вестник. - Батуми, 1909. - 18 июня. - № 84;
5. Билет психоневрологического института. - 1910. - № 382;
6. Закавказье. - 1910. - 8 марта. - № 54;
7. Канцелярия Е. И. В. по принятию прош. - 1914. - 19 мая. - № 41362. - [ნამსახურის შეზღუდვის შესახებ თავის ნებით ანაფორის გახდის გამო];
8. მოწმობა შამშე ლეჟავასი. - 1917. - 16 ივნისი. - [პოლიტიკური მოღვაწეობის შესახებ];
9. ნამსახურობის სია, შედგენილი 1919 წლის 23 სექტემბერს;
10. სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა საბჭოს მოწმობა. - 1921. - № 40;
11. მანდატი სრულიად საქართველოს განათლების კავშირის ცენტრალური გამგეობისა. - 1923. - № 1549;
12. მუშა. - 1936. - 13 ნომბერი. - № 261;
13. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д. И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 65;
14. ვარდიაშვილი, გ. ქართული ხალხური სიმღერების დასაცავად // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 1 დეკემბერი. - № 46;
15. ჭიაურელი, ნ. ღირსშესანიშნავი კოლექტივი: ქართული სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 23 აგვისტო. - № 32.

მეგრელიძე, პარტოლოგი გრიგოლის ძე

(1883, 15/II –) – პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ხიდისთავში).

1903 წლიდან განუწყვეტილად მასწავლებლობდა არასრულსა და სრულ საშუალო სკოლებში, დირექტორობდა სხვადასხვა სკოლაში და ინსპექტორობდა ქართულ-რუსულ-სომხურ-ბერძნულ სკოლებში მუსლიმან ქართველთ შორის.

აქტიურად მონაწილეობდა ცარიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში, რის გამოც უანდარმერია სდევნიდა, მრავალჯერ დააპატიმრა, ხოლო 1908 წლიდან აუკრძალა გურიაში ცხოვრება და მასწავლებლობა. ამის შემდეგ მასწავლებლობდა ხულოში (აჭარა) და საგანმანათლებლო მუშაობას ეწეოდა ქართველ მუსლიმანებში – აჭარას, ართვინსა და საინგილოში.

წერდა პედაგოგიური ხასიათის წერილებს ჟურ. „განათლებაში“, „განათლების მუშაკში“ (1927, № 14; 1928, № 19) და სხვ.

აღსანიშნავია მისი: „დედა-ენის საკითხი ქართულ მუსულმან ინგილოებში“ („განათლების მუშაკი“, 1928, № 2), „სწავლა-განათლების საქმე საინგილოში“ („განათლების მუშაკი“, 1928, № 15) და სხვ. მისი შვილია იოსებ მეგრელიძე.

წყარო:

1. დოც. ი. მეგრელიძის ხელნაწერი;
2. ნოლაიდელი, ჯემალ. აჭარის ხალხური სიტყვიერება: ზღაპრები, არაკები, ლექსები, გამოცანები, ანდაზები / აჭარის მხარეთმცოდნეობის სამეცნიერო ბიურო. - ნ. 2 / ჯემალ ნოლაიდელის მიერ შეკრებილი და დამუშავებული. მისივე შესავალი წერილი, შენიშვნები, ავტორთა საძიებელი და ლექსიკონი. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1940. - გვ. XII-XIII.

მეგრელიძე, ბრიგოლ [ქუქუ] ილიას ქი

(1909 –) – გამომგონი, – მეცნიერი მეურნე, – გურიიდან (დაიბადა ჩოხატაურის რ. სოფ. ქვენობანში). დაამთავრა ხისიდთავის შვიდწლელი (1924), ქ. ფოთის ათწლელი (1927), თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი (1931) და მოსკოვის აკად. კ. ტიმირიაზევის სახელობის სასოფლო-სამეურნეო აკადემიის ასპირანტურა (1935), რომლის შემდეგ მეცნიერ-თანამშრომლად მუშაობა დაიწყო მოსკოვში, სსრკ სოიას წარმოების ტრესტის („СоязПРОМСОЯ“) სოიას გადამამუშავების ცენტრალურ სამეცნიერო-კვლევით ლაბორატორიაში.

გამოიგონა სოიას შროტის ფერმენტული სითხის მიღების საშუალება. პროფ. ე. ნ. მიშუსტინის სიტყვით, პრაქტიკამ საბოლოოდ დაამტკიცა გრ. მეგრელიძის მეთოდით მიღებული პროდუქციის მაღალხარისხიანობა და რაციონალურობა. აქვს სამეცნიერო შრომები, რომლებსაც იგივე პროფ. ე. ნ. მიშუსტინი და სხვები კარგ შეფასებას აძლევენ.

გრ. მეგრელიძის შრომები:

1. Бактериальные питательные среды из продуктов гидролиза соевого шрота // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1939. - Кн. III. - [ე. ნ. ვოლკოვის თანაავტორობით];
2. О режиме пастеризации ферментативного соевого соуса // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1939. - Кн. III. - [რეზეცოვის თანაავტორობით];
3. Применение соевого шрота и жмыха для приготовления соевых ферментативных соусов // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1939. - Кн. III;
4. Кисло-молочный творог соевой муки // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1941. - Кн. IV;
5. О методике приготовления кумыса из соевого молока // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1941. - Кн. IV.

წყარო:

1. მეგრელიძე, ი. ხელნაწერი;
2. Мишустин, Е. Н. // Труды лаборатории Союзпрощся. - М., 1939. - Кн. III.

მეგრელიძე, ვარლამ მაქსიმეს ქი (– 1914)

– (სოფ. ხიდისთავიდან, ოზურგეთის მაზრა), რომელიც ჟანდარმებს შემოაკვდათ, გურიაში წამოასვენეს (1914) და ფოთში პროტესტის ფურცელი გამოუშვეს, მუშებმა დემონსტრაციაც მოაწყვეს.

წყარო:

1. ი. მეგრელიძის ცნობებიდან.

მეგრელიძე, იასონ [დანიელ] ექვთიმეს ქი

(1875 – 1908) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი, ორგანიზატორი და მწერალი, – გურიის გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის მესაძირკვე, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ხიდისთავში, ღარიბი მღვდლის ოჯახში). სოფლის სკოლისა და ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების (1891) შემდეგ თბილისის სასულიერო სემინარიაში განაგრძო სწავლა, საიდანაც 1893 წელს, მონაფეთა ამბოხების გამო, სხვებთან ერთად გარიცხეს სხვა სასწავლებელში შესვლის უფლების აღკვეთით, რომლის შემდეგ სავსებით რევოლუციურ მუშაობაში ჩაება. 1893-1895 წლებში სოფელში განაგრძო თვითგანვითარება, 1895-1899 წლებში თბილისის მუშათა წრეებში აწარმოებდა სარევოლუციო მუშაობას, როგორც პროპაგანდისტი და აგიტატორი. 1899 წლიდან თითქმის მთელი გურიის სოფლები შემოიარა ფეხით, გლეხთა ორგანიზაციები მოაწყო, გურიაში პირველმა ჩაუყარა საძირკველი გლეხთა მოძრაობას და, სხვებთან ერთად, გლეხური მოძრაობა მუშურ მოძრაობას დაუკავშირა. ეს იყო პირველი „მოქადაგე“ მთელ გურიაში, დაუზარელი, ყველას საყვარელი: სოფლიდან სოფლად გადაჰყავდათ და მის სიტყვას ყოველთვის დიდი ყურადღებით ისმენდნენ. ცნობილი იყო, როგორც შესანიშნავი ორატორი, ენაწყლიანი, მოსწრებული და მკაფიო, ნათელი, ყველასათვის გასაგები მოლაპარაკე, რევოლუციური ცეცხლით აღმგზნები და საკუთარი ძალისადმი მტკიცე რწმენის შთამნერგველი: „თქვენ, ლომებო! თქვენ, ვეფხვებო! სადა ხართ ამდენ ხანს, სად არის თქვენი ძალა?! რატომ არ სინჯავთ თქვენს ძალას მტერზე?! თქვენი ძალა მტრისას აღემატება, – თქვენ მტერს დაამარცხებთ!“-ო. „ჯაშუშს რა ფუყოთ? – ჰკითხეს. – „ჯაშუშს ყურში“, – მიუგო მეგრელიძემ მოჭრით და ყველამ ღრმა რწმენით გაიმეორა: „ჯაშუშს ყურში, ჯაშუშს – ტყვია!“ – რაკი დანიელმა (მეგრელიძემ) თქვა, ეს ასე უნდა იყოსო. – „მტერმა (თვითმპყრობელობამ) წაიფორხილა, პროლეტარიატი და გლეხობა ბრძოლას განაგრძობენ... მაგრამ შეხეთ: აქედან გამოძვრნენ მელიები, იქიდან – ტურები, სხვა მხრიდან – მგლები, დათვები!“ – ამბობს მეგრელიძე. დამსწრენი სიამით ხარხარებენ: უკვე მიხვდნენ, რომ მოლაპარაკე ამ მხეცთა სახელებით ნათლავს მოწინააღმდეგე რწმენის პოლიტიკურ მოღვაწეებს და სხვ. მისი გავლენით გურიიდან ხალხმა გააძევა ყველა მოხელე და ძალაუფლება თვითონ ჩაიგდო ხელში.

მუშაობდა ბათუმშიაც, ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის კომიტეტის წევრად, გურიის კომიტეტის ცალკე დაარსებამდე გურიის მოძრაობას ხელმძღვანელობდა ყოველი მხრით: იყო გურიის რევოლუციური ახალგაზრდობის წრის ხელმძღვანელი, პროპაგანდისტ-აგიტატორთა მომამზადებელი კოლექტივის წევრი, ბათუმში მოწვეული სოფლად მომუშავეთა პირველი ყრილობის დელეგატი, პარტიული განხეთქილების დროს კრებათა ხელმძღვანელ-თავმჯდომარე, პროკლამაციების დამწერ-გამავრცელებელი, მიტინგების მუდმივი ორატორი, რომლის ყოველი გამოსვლა საუცხოო შთაბეჭდილებას ტოვებდა მსმენელებზე და სხვ. ჯერ კიდევ 1901 წელს, თბილისში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მუშაკების შეპყრობის შემდეგ, სხვებთან ერთად მონაწილეობა მიიღო სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის თბილისის წრის შექმნასა და რევოლუციურ მუშაობაში. 1905 წელს, მოძრაობის მიზეზთა გამოსარკვევად მეფისნაცვლის მოადგილის, კრიმ-გირეის, გურიში მოგზაურობის დროს, ი. მეგრელიძე ბარბაღე კალანდაძესა და ლოლა ბიბინიშვილის თანხლებით, საზოგადოების მხრით წარუდგა კრიმ-გირეის და წინასწარ შემუშავებული მოთხოვნებიანი წარუდგინა და სხვ.

რევოლუციურ-პრაქტიკულ მუშაობასთან ერთად, თანამშრომლობდა ჟურ. „კვალში“ შოველის ფსევდონიმით, მუშათა ცხოვრებიდან დაწერა ხალხური წიგნაკი „ძაფით დაბმული ცხრათავიანი მდევი“, რუსულიდან თარგმნა არალეგალური წიგნაკი „ობუხოვის თავდაცვა“ და სხვ.

პოლიტიკურ-რევოლუციური მოღვაწეობისთვის, 1901 წელს ჟანდარმერიამ გაჩხრიკა. გურიში ძლიერ ხატად ცნობილ „ლომის კარეზე“ დაფიცვისაგან გაცემული, თ. ჟღენტთან ერთად, ოზურგეთის ციხეში იჯდა, 1904 წელს ორენბურგის გუბერნიაში გადასახლეს პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ, რეაქციის დაწყების შემდეგ – 1908 წელს თბილისში შეიპყრეს და მეტეხის ციხეში ჩასვეს, სადაც, ყველასგან მივიწყებული, მუცლის სახადით დასწებობებული, გარდაიცვალა იმავე წელს.

გამოქვეყნებულია:

1. ბასილეთი: (გურია) // კვალი. - 1898. - №20. - გვ. 341-342. - „კვალის“ კორესპონდენციები;
2. ბათუმი // ივერია. - 1902. - 10 ნომბერი. - №241. - გვ. 3;
3. ბათუმი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 10 სექტემბერი. - №1920. - გვ. 3;
4. წერილი ბათუმიდან // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 29 ივნისი. - №1852. - გვ. 4; 9 ივლისი. - №1861. - გვ. 4;
5. ბათუმი // ივერია. - 1903. - 26 იანვარი. - №21. - გვ. 3; 30 იანვარი. - №24. - გვ. 3;
6. ქალაქის საბჭოს კრება... // ივერია. - 1903. - 10 ივნისი. - №123. - გვ. 2-3;
7. წერილი ხიდისთავიდან // კვალი. - 1903. - №29. - გვ. 473-474;
8. ბათუმი: [ქალაქის საბჭოს მორიგი კრება. ქალაქის თვითმმართველობის კომისიაში მუშების მონაწილეობის საკითხი. გრიგოლ ვოლსკის თხოვნით გამგეობის წევრის არჩევნების გადადება] // ივერია. - 1905. - 13 მაისი. - №74. - გვ. 4;

9. ბათუმი: [ქართველი მაჰმადიანის, ჰაჯი-ეფენდი-ზადე ყიღრიშვილის მკვლელობა; ამის გამო, ქართველების ინიციატივით ბათუმის მცხოვრებთა ყრილობის მოწვევა თეატრის შენობაში] // ივერია. - 1905. - №83. - გვ. 4;
10. ბათუმი: [ქარხნების დაკეტვა; ვაჭრობის დაცემა; ბაქოს ნავთის ექსპორტის შეჩერება; აბაშიძეების მიერ სადავო ადგილების მოგება; ქალაქის მოურავის და ხმოსნების უმოქმედობა] // ივერია. - 1905. - 8 სექტემბერი. - №160. - გვ. 4;
11. სოფელი კვათანა (სენაკის მაზრა): [ქალის მოტაცების ცდა და მკვლელობა] // ივერია. - 1905. - 10 აგვისტო. - №139. - გვ. 4;
12. წერილი ბათუმიდან: [საბჭოს სხდომა. საექიმო საზოგადოების კრება] // ივერია. - 1905. - 9 მარტი. - №21. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. მედიატორეთა განჩინება // კვალი. - 1900. - №26. - გვ. 419-420;
2. იასონ მეგრელიძის გარდაცვალება // ჩვენი საქმე. - 1909. - 13 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
3. იასონ მეგრელიძის გარდაცვალების გამო... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 22 თებერვალი. - №16. - გვ. 3;
4. იმედაშვილი, იოსებ (ლი). იასონ მეგრელიძე: [ნეკროლოგი] // ტარტაროზი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - №10. - გვ. 2.

წყარო:

1. ცერტორარქივი. Дело по архиву № 296. - Т. 2. - 1901. - Стр. 472; № 420. - Т. 2 - 1902. - Стр. 515;
2. ა. ი. იასონ ექვთიმეს ძე მეგრელიძე (1875-1908) // 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა ხსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: ჟურნ. რევოლუციის მატრიანეს გამოც., 1923 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 43-44;
3. კალენდარი. - 1926. - 18 აპრილი;
4. ჟღენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიის. - მე-2 გამოც. (შსნ. და შვეს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 8, 12, 17, 19, 20, 23, 33-34, 52, 53, 63, 124.

მეგრელიძე, იოსებ მაქსიმელის ძე (- 1935)

– მოლექსე და ცნობილი მოჯირითე, – როსტომ ფალავანის ძმა, ეგნატე ნინოშვილის სკოლის მეგობარი. 1898 წლიდან ჟანდარმერიისაგან დევნილი, 13 წელი ამერიკაში ცხოვრობდა. ცნობილი მოჯირითე იყო და ლექსებსაც წერდა. მისი ლექსი ეგ. ნინოშვილზე ფ. მახარაძემ გამოაქვეყნა 1930 წელს. გარდაიცვალა ლანჩხუთში, 1935 წელს.

გამოქვეყნებულია:

1. ეგნატეს ხსოვნას: იესე მეგრელიძის მიერ წარმოთქმული ლექსი მიტინგზე // კომუნისტი. - 1929. - 27 დეკემბერი. - №299. - გვ. 2.

წყარო:

1. ი. ბ. მეგრელიძის ხელნაწერიდან.

მეგრელიძე, იოსებ [სოსო, სოსიკო] ბართლომეუს ძე (1909, 10/IV –) –

ენათმეცნიერი, – იაფეტიდოლოგი, – ლინგვისტურ მეცნიერებათა კანდიდატი, – გურიიდან (დაიბადა ხიდისთავის თემის სოფ. ჭაჭიეთში, მასწავლებლის ოჯახში. დედა – ელიზბარ ჭანიშვილის ასული მარიამი, დიასახლისი).

დაამთავრა ხიდისთავის რვანლენი (1923), ქ. ფოთის ათნლენი (1926), თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ორი დარგი – საენათმეცნიერო და სალიტერატურო (1930), ამავე დროს მუშაობდა უნივერსიტეტის ქართული ენის კაბინეტში პროფ. ა. შანიძის ხელმძღვანელობით, აქტიურად მონაწილეობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აკად. ნ. მარის სახელობის სტუდენტთა სამეცნიერო წრისა და სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიური (ახლანდელი ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის) ინსტიტუტის იაფეტიდოლოგიური კაბინეტის ჩამოყალიბებასა და მუშაობაში, როგორც მისი ერთი დამაარსებელთაგანი და მუდმივი მდივანი.

1931 წელს ლენინგრადის საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ასპირანტურაში შევიდა ენისა და აზროვნების ინსტიტუტში აკადემიისათვის მოსამზადებლად, 1932 წელს გადავიდა აკადემიის ძირითად ასპირანტურაში, სადაც აკად. ნ. მარის ხელმძღვანელობით მუშაობდა. 1935 წლის ივლისის 28 საჯაროდ დაიცვა დისერტაცია „ლაზური და მეგრული ფენები გურულში“, რისთვისაც მიენიჭა ლინგვისტურ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი. 1936 წლის 5 აგვისტოს, ასპირანტურის დამთავრებისთანავე, დაამტკიცეს სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ნ. მარის სახელობის ენისა და აზროვნების ინსტიტუტის უფროს მეცნიერ თანამშრომლად კავკასიოლოგიაში, სადაც დარჩა 1939 წლის 28 ოქტომბრამდე. 1939 წლის 1 ნოემბრიდან მუშაობდა ა. ს. პუშკინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტში დოცენტად, ქართული ენის კათედრის გამგედ და ენისა და ლიტერატურის კაბინეტის ხელმძღვანელად ენის დარგში. აქ კითხულობდა სპეციალურსა და არასპეციალურ კურსებს ქართულ-რუსულ სექტორებზე ძველსა და ახალ ქართულში, ქართული ენის სწავლების მეთოდიკაში და ენათმეცნიერების შესავალში, აგრეთვე, სემესტრულ კურსებს გორის, ცხინვალისა და სოხუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტებში, ქართულსა და რუსულ სექტორებზე.

უნივერსიტეტსა და აკადემიაში ი. მეგრელიძე სპეციალურად მუშაობდა ძველსა და ახალ ქართულ ენაში, ამასთან დაკავშირებით სწავლობდა ლაზურს (ჭანურს), მეგრულს, სვანურს, სომხურსა და არაბულ ენებს, აგრეთვე ლათინურს, სანსკრიტულს და, პრაქტიკულ-სამეცნიერო საჭიროე-

ბისათვის – ფრანგულსა და გერმანულს. მანვე შეისწავლა ჩრდილო კავკასიური იაფეტიური – დიდოური ენა. მუშაობდა ფოლკლორისტიკისა და მატერიალური კულტურის პრობლემებსა და საკითხებზეც აკად. ი. მეშჩანინოვის, პროფ. ი. გ. ფრანკ-კამენეცკის, პროფ. მ. კ. აზოდოვსკისა და სხვ. ხელმძღვანელობით.

1926-1927 სასწავლო წელს, ქ. ფოთის ათნლენის დამთავრების შემდეგ, ასწავლიდა კახის (საინგილო, აზერბაიჯანის სსრ) ქართულ სკოლებში, ხოლო 1928 წლიდან ყოველ ზაფხულს, ზოგჯერ თავისი სურვილითა და ხარჯით, სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულების მივლინებით, 1-2 თვით მოგზაურობდა კავკასიის სხვადასხვა კუთხეში: საქართველოში (აჭარა, გურია, მესხეთ-ჯავახეთი, ქართლი, კახეთი, საინგილო, ხევი, სამეგრელო, სვანეთი), სომხეთში (ალბარანის, თალინის, ალაგოზის, ეჩმიადინის, ერევნისა და სევანის მიდამოებში), დაღესტანში (დიდოეთი, ნაჰადა, კაპუჭი) და სხვ. ყველგან კრებდა ენათმეცნიერულ (ხელისა და ხმიური ენის) და ფოლკლორისტულ-ეთნოგრაფიულ-არქეოლოგიურ მასალებს და მათზე დაკვირვებას აწარმოებდა. შეკრიბა მდიდარი სამეცნიერო მასალა (რომლისაც მხოლოდ მცირე ნაწილი გამოაქვეყნა 1941 წლის 21 ივლისამდე). მას ეკუთვნის მრავალმნიშვნელოვანი არქეოლოგიური აღმოჩენა: 1939 წლის აგვისტოში, დიდოეთში (დაღესტნის ავტონომიური სსრ), ასახის მიდამოებში – რეტლოსა და ჩალიახოს აულებს სამხრეთით, მთა ქიდილაშანზე აღმოაჩინა ბრინჯაოს ნივთების მდიდარი კოლექცია (62 ცალი ბრინჯაოს ნივთი და რამდენიმე შავი კერამიკის ნიმუში), რომელსაც კავკასიის ძველი ისტორიის შესასწავლად ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს და რომელიც კავკასიის ბრინჯაოს ხანის ერთ-ერთ უმდიდრეს კოლექციად ითვლება. ინახება ქ. გორის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმში.

მონაწილეობდა ლენინგრადს, მოსკოვსა და თბილისში სამეცნიერო კონფერენციებისა და ყრილობების მუშაობასა და დისკუსიებში. 1937 წელს იგი იყო სსრკ მწერალთა კავშირის V (შოთა რუსთაველის 750 წ. საიუბილეო) ყრილობის დელეგატად სსრკ მეცნიერებათა აკადემიიდან, ერთი ხელმძღვანელთაგანი შ. რუსთაველისადმი მიძღვნილი იუბილეს მონყობისა მოსკოვსა და ლენინგრადში (1938 წლის იანვარში) და სხვ.

მწერლობა დაიწყო ქ. ფოთის ათნლენში სწავლის (1923-1926) დროს კედლის გაზეთებში ლექსებისა და წერილების მოთავსებით, სიკო გურულის ფსევდონიმით. შემდეგში, ამავე ფსევდონიმით, „ტარტაროზში“ იუმორისტულ ლექსებსა და სურათებს ათავსებდა. ბოლო ხანებში თბილისის, მოსკოვ-ლენინგრადისა და სხვ. გაზეთებში წერდა.

ი. მეგრელიძის შრომები, უმთავრესად, ეხება ზოგად ენათმეცნიერებას (ძირითადად, აკად. ნ. მარის მოძღვრებას, კერძოდ – სპეციალურ კავკასიოლოგიურს, უმთავრესად – ქართველოლოგიურ: ენათმეცნიერულ, ფოლკლორისტულ, ფილოლოგი-

ურ და ეთნოგრაფიულ პრობლემებსა და საკითხებს). გამოაქვეყნა (1941 წლის ივნისამდე) 44 შრომა ქართულ, რუსულ, უკრაინულ ენებზე სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტების, აკად. ნ. მარის სახელობის მატერიალური კულტურის სახელმწიფო აკადემიის, სსრკ უკრაინის აკადემიის ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტის, სსრკ აკადემიის საქართველოს ფილიალის (ახლანდელი აკადემიის), თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სპეციალურ შრომებსა და სხვ. გამოცემებში. საკუთარ ნაშრომებს გარდა, ი. მეგრელიძის შენიშვნებით, მაჩვენებლებითა და რედაქციით გამოიცა ნ. მარის, ი. მარის და სხვათა 8 ცალკეული წიგნი, მათ შორის, აკად. ნ. მარის „О языке и истории абхазов“ (Л., 1938); მისივე – „Описание грузинских рукописей синайского монастыря“ (Л., 1940), ი. მარის „Статьи и сообщения“, Т. II, М., Л., 1936-1939 гг. და სხვ.

მეცნიერულ შრომასთან ერთად, ი. მეგრელიძე აქტიურად მონაწილეობდა საზოგადოებრივ და სხვა თავისუფალი ორგანიზაციების მუშაობაში.

ცალკე გამოცემულია:

1. Мегрельский и лазский слои в гурийском [Текст]: (Тезисы диссертации на степень кандидата наук) / И. В. Мегрелидзе; Акад. наук СССР. - [Ленинград]: тип. Акад. наук СССР, [1935]. - 5 с.; 23 см.;
2. Лазский и Мегрельский слои в гурийском. - Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1938. - 247 с.;
3. Народные предания о Шоте Руставели [Текст] / И. В. Мегрелидзе; Акад. наук СССР. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1938. - 39 с.; 19 см.;
4. Пособие для авторов и наборщиков восточных шрифтов [Текст] / Ю. Н. Марр, И. В. Мегрелидзе; Ин-т языка и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1938 (Л.: Тип. Акад. наук СССР). - 32 с.: ил.; 22 см.

ი. მეგრელიძის გამოქვეყნებული უმთავრესი შრომებია:

1. აკად. ნ. მარის შესახებ (ლია ბარათი გიორგის) // მნათობი. - 1930. - № 4. - გვ. 219;
2. რევოლუცია ქართულ ფოლკლორში. ქართული რევოლუციონური ფოლკლორიდან // Советский фольклор / სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ფოლკლორული სექციის ორგანო. - Л., 1934. - წიგ. I; 1939. - წიგ. VI;
3. აკადემიკოსი ნიკო მარრი // მნათობი. - 1935. - № 1. - გვ. 173;
4. გადასვლის საშუალებათა სემანტიკა ენასა და ფოლკლორში: [უკრაინულ ენაზე] // Новознаство / სსრ უკრაინის აკადემიის ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტის კრებული. - კიევი, 1936. - წიგ. X;
5. Звуковой состав цезского (дидойского) языка // Язык и мышление [Текст] = Le langage et la mentalité: [сборник статей] / Акад. наук СССР, Ин-т языка и мышления. - Кн. 6-7 / [ред. изд. И. И. Мещанинов]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936. - 345 с., [1] л. портр.: ил., табл.;

6. Юрий Николаевич Марр: [Его жизнь и деятельность] // Марр, Ю. Н. Статьи, сообщения и резюме докладов [Текст] / Ю. Н. Марр; Акад. наук СССР. Груз. филиал. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936-1939 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - Т. 1 [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936. - Стр.: V-XVI, XVII-XXI;
7. მიცემითი ბრუნვის ნიშნისა და მესამე პირის სუბიექტური ნიშნის სახეცვლილება გურულში // თბილისის უნივერსიტეტის შრომები. - თბ., 1937. - ტ. VI;
8. Женские фамильные окончания в южнокавказских яфетических языках и фольклоре // Памяти академика Н. Я. Марра (1864-1934) [Текст]: [Сборник статей] / [Отв. ред. акад. И. И. Мещанинов]; Акад. наук СССР, Ин-т яз. и мышления им. Н. Я. Марра. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1938 (Л.). - с. 152-181;
9. „ქე“-ზე დაბოლოებული გვარების ნათესაობითი ბრუნვის სახეცვლილება დასავლურ ქართულში // Язык и мышление / სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ნ. მარის სახელობის ენისა და აზროვნების ინსტიტუტის კრებული. - ლენინგრადი, 1940. - წიგ. X;
10. Шота Руставели и грузинский фольклор // Советское Востоковедение. - Москва; Ленинград, 1940. - Кн. I. - с. 112.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. К биографии Н. Я. Марра // Проблемы ГАИМК. - Л., 1935. - № 2-3. - Стр. 131-134, ტაბულა № 2;
2. თქმულება რუსთაველზე: [ხალხურ სიტყვიერებაში] // კომუნისტი. - 1937. - 27 დეკემბერი. - №296. - გვ. 3;
3. აკადემიკოსი ნიკო მარის ცხოვრება-მოღვაწეობა და მისი წინაპრები: [გარდაცვალებიდან 6 წლისთავის გამო] // სტალინელი. - გორი, 1940. - 11 დეკემბერი. - №156;
4. აკაკი წერეთელი და ნიკო მარი: [ა. წერეთლის დაბადების 100 წლისთავისათვის] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 20 ივნისი. - №140;
5. ნ. მარის ლექსები აკაკი წერეთლის შესახებ // კომუნისტი. - 1940. - 24 ივნისი. - №144;
6. ნიკო მარი და აფხაზური ენა: წერილი პირველი // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 1 იანვარი. - №1;
7. ნიკო მარი და აფხაზური ენა: წერილი მეორე // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 8-9 თებერვალი. - №32-33;
8. ნ. მარი - პუშკინის მთარგმნელი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 5 ივნისი. - №22;
9. ნ. მარი „ქართული ენა“. [რეცენზია]: სტალინის პედ. ინ-ტის დოც. ფილოლოგ. მეც. კანდ. წერილი // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1950. - 12 აპრილი. - №73.

წყარო:

1. Бюллетень. - № 8. - Л., 1930. - Стр. 23;
2. Отчет о деятельности Академии наук СССР за 1930 г. - Л., 1931. - Стр. 253;
3. Мегрелидзе, И. В. О любимом учителе // Проблемы ГАИМК. - Л., 1935. - № 3-4. - Стр. 187-196;

4. 1937 წლის დეკემბრის 24-დან 1938 წლის 2 იანვრამდე გამოსული თბილისისა და მოსკოვის გაზეთები;
5. Март, Ю. Н. Статьи, сообщения и резюме докладов [Текст] / Ю. Н. Март; Акад. наук СССР. Груз. филиал. Науч.-иссл. ин-т кавказоведения им. акад. Н. Я. Марра. - Т. II [Текст]. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1939 (Л.: тип. Акад. наук СССР). - стр. 6;
6. სსრკ უმაღლეს სკოლათა სამმართველოს დადგენილება, ოქმი №30. - 1940. - 21 სექტემბერი. - §136; Вестник ВКВШ. - М., 1940. - № 9;
7. ახვლედიანი, გ. თბილისის უნივერსიტეტი და ენათმეცნიერება საქართველოში // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1941. - ტ. 19. - გვ. 170.

მეგრელია, ლიუდმილა [ლიდია] ისმაილ მამულაიშვილის ასული [იხივე „მომძრალი“ (1885, 14/VIII –)

მწერალი, სცენისმოყვარე და საზოგადო მოღვაწე, – ფოთის დრამატული წრის დამაარსებელთაგანი, ქალთა წრეების შემქმნელი – გურიიდან (დაიბადა სოფ. გურიანთაში. მამა გლეხი, დედა – აზნაურ ჟორდანიას ასული კატო). წერა-კითხვა დედამ დააწყებინა. დაამთავრა ქ. ოზურგეთის ორკლასიანი საქალბო სასწავლებელი და 4-კლასიანი პროგიმნაზია. დედის გარდაცვალების გამო სოფ. აკეთს გადასახლდა დეიდასთან, რომლის ოჯახიც, როგორც ყველა ფეოდალისა, ღვთისმორწმუნე და მნივნილობის მოყვარული იყო. აქ ყოველდღე, რამდენიმე საათით ევალბოდა სახარებისა და საქართველოს ისტორიის კითხვა, აქვე დაეწაფა ქართულ სასულიერო თუ საერო ლიტერატურასა და ჟურნალ-გაზეთებს „ივერიას“, „ცნობის ფურცელს“, განსაკუთრებით – „კვალს“, ვინაიდან აქ თანამშრომლობდა ნოე ჟორდანიას, ხოლო ლ. მეგრელიძის აზრით, „ბიძია ნოე ჟორდანიას ყველაფერს სამართლიანს დასწერდა“. „კვალში“ გაიცნო მთელი რიგი სოციალისტების სახელები და ნაწერები. 15 წლისა, ნათესავთა წინააღმდეგ, თავისი სურვილით, სწავლის გასაგრძელებლად ქუთაისს გაემგზავრა, სადაც საკუთარი ძალ-ღონით ამხანაგებთან დაიწყო მეცადინეობა ცოდნის შესაძენად. 16 წლისა დაბრუნდა ოზურგეთს, გათხოვდა (ავექსენტი მეგრელიძეზე), დაბინავდა ქ. ფოთს და ყველა კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობაში (წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის წევრად, განათლების, დრამატული წრის და სხვ.) აქტიურად ჩაება. ამავე დროს, მასწავლებლთა და მოწაფეთა შორის არალეგალურ ლიტერატურას ავრცელებდა, გამოდიოდა სცენაზე, სისტემატურად მეცადინეობდა საშუალო სასწავლებლის კურსის გასავლელად. 1907 წელს ქ. ფოთში დააარსა მშრომელ ქალთა ორი არალეგალური წრე: ერთი – ინტელიგენტ ქალთა, მეორე – მუშა ქალთა, რომელთა კრებები, უმეტესად, მის ბინაზე ანუ მკერავი ქალის მარინე ლუკაშვილის

სახლში იმართებოდა, რომელთაც თვით ხელმძღვანელობდა. ამავე დროს, თავის ბინაზე მოწაფეთა წრეს ამეცადინებდა მარქსისტული ლიტერატურის კითხვაში. თვითონაც სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში შევიდა, მაგრამ იგრძნო-რა პარტიული კითხვებისთვის მოუმწიფებლობა, დროებით თავი მიანება პარტიას და მარქსიზმის საფუძვლიანად შესწავლას მიჰყო ხელი, განსაკუთრებით, დიდი ყურადღება მიაქცია ქალთა საკითხს.

1906 წლის რეაქციის დაწყებისას, შემწნეული რევოლუციონერები ფოთიდან გაიქცნენ და მიიმალნენ. ფოთის არალეგალური სტამბა, სხვებთან ერთად, თავისი ქმრის, ავქსენტი მეგრელიძის, ოჯახში – სოფ. ხრიალეთში გადაიტანა, სადაც ბეჭდავდნენ არალეგალურ ლიტერატურას და ფოთის ორგანიზაციაში გზავნიდნენ გასავრცელებლად.

1913 წელს სრულიად მომზადებული დაუბრუნდა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას ფოთის მუშათა ორგანიზაციაში, სადაც მალე დაიმსახურა მუშების პატივისცემა, ნდობა და სიყვარული. განაახლა არალეგალური ქალთა წრე (კრებები პელაგია მამალაძის ბინაზე – კუნძულზე იმართებოდა). 1914 წელს პარტიულმა ორგანიზაციამ აირჩია პასუხისმგებელ კორესპონდენტად (შავი ზღვისპირიდან წერდა სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებში „დასელი ქალის“, „ნამცეცას“ და „ნარცისის“ ფსევდონიმებით). 1915 წელს ქუთაისის გაზ. „ახალ კვალში“ (№ 5, 8, 11-18) მოათავსა ოთხი დიდი წერილი სათაურით „მშრომელ ქალთა მდგომარეობა დასავლეთ საქართველოში“, რომელმაც საზოგადოებაში გამოხმაურება გამოიწვია და პრესაშიც გამოქვეყნდა სხვადასხვა წერილი ქართველ ქალთა საკითხის შესახებ (ლ. მეგრელიძემ ამ წერილთაგან პირველში აღწერა მშრომელ ქალთა მდგომარეობა დასავლეთ საქართველოში, მეორეში – მესაკუთრე გლეხის ოჯახში ქალის შრომის პირობები და მისი უფლებები, მესამეში – მუშის ოჯახში ქალის დამოკიდებულება მუშა მამაკაცთან, მათი ამხანაგური განწყობილება, ვიდრე ეს არსებობდა გლეხის ოჯახში, ხოლო მეოთხეში ყველა მშრომელ ქალს მოუწოდა – შეექმნათ ქალთა არალეგალური ორგანიზაციები მამაკაც მუშათა ორგანიზაციასთან დაკავშირებით და სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის დროშის ქვეშ დამდგარიყვნენ. მეოთხე წერილიდან ცენზურამ ბევრი ადგილი გამოაკლო). ამავე დროს, ლ. მეგრელიძე მუშისა და გლეხის ქალებში პროპაგანდას ეწეოდა თვითმპყრობელობისა და ომის წინააღმდეგ, მთელი ენერგიით ცდილობდა ქალების პოლიტიკურ გათვითცნობიერებას, სოფ. ხრიალეთში (გურია) დააარსა სახალხო წიგნთსაცავ-სამკითხველო (რისთვისაც იძულებული შეიქნა, ნებართვის სათხოვნელ არზაზე ბავშვებისთვისაც მოეწერიებინა ხელი, რადგან უფროსნი შიშით ხელს ვერ აწერდნენ – დავიჭერენო), ქ. ფოთში – ფოთის ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოება (1916) 500 წევრით, განურჩევ-

ლად ეროვნებისა (რომელმაც თვით ლ. მეგრელიძე აირჩია თავმჯდომარედ). იმავე წელს, ამ საზოგადოების სახელით, ფოთში დააარსა ორი უფასო სასწავლებელი (1915-1917 წწ.): 1) საკვირაო სკოლა წერა-კითხვისა და ხელსაქმის და 2) სალამოს კურსები მცირეწლოვანი ნოქრებისათვის, რისთვისაც ვაჭრებთან ბრძოლა მოუხდა (რომ შეგირდები სალამოს 6 საათზე გაეთავისუფლებინათ. ყოველ სალამოს თვითონ ჩამოუვლიდა ხოლმე ვაჭრებს და შეგირდებს ძალით გლეჯდა ხელიდან სამეცადინოდ).

1917 წლის რევოლუციის შემდეგ ფოთის ქალაქის მოსახლეობამ ქალაქის ხმოსნად აირჩია. ამ დროიდან მუშაობდა რევოლუციურ საბჭოში – განათლებისა და ჯანმრთელობის კომისიებში. 1918 წელს მეორედ აირჩიეს ხმოსნად. იმავე წელს ბათუმი ქართველ ქალთა ერთმა წრემ ქალთა ორგანიზაციის მოსაწყობად მიიწვია, როგორც გამოცდილი ორგანიზატორი, სადაც ლ. მეგრელიძემ ქალთა გათვითცნობიერების საქმიანობა გააძლიერა. 1918 წლის ბოლოს თბილისს გადავიდა ოჯახით საცხოვრებლად და, ამ დროს უკვე 8 შვილის დედა, მაგრამ ისევე ჭაბუკური ენერგიით გატაცებული, ჩვეულებრივი ხალისით მუშაობდა მეოთხე რაიონის პარტიულ ორგანიზაციასა და ქალთა ბიუროში, იმავე დროს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტშიაც დადიოდა და ლექციებს ისმენდა (1918-1919 წწ.). უკანასკნელად გადავიდა „სხიველების“ ჯგუფში. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, ყველა პარტიასა და ორგანიზაციას თავი გაანება, ხოლო 1927 წელს საქ. კპ. ცკ-თან არსებულ ყოფ. მენშევიკთა ბიუროს წინადადებით, ამავე ბიუროს ქალთა სექციის მდივნად მუშაობდა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1910 წელს ჟურ. „ნაკადულში“, სადაც დაიბეჭდა მისი პირველი ლექსი „ბავშვის სიმღერა“. თანამშრომლობდა „ჯეჯილში“, „თეატრი და ცხოვრებაში“, „განათლებაში“ და სხვ. ლექსებს გარდა, წერდა მოთხრობებს, წერილებს – ქალთა საკითხის გარდა, მუშათა მდგომარეობაზე, ქალაქის თვითმმართველობაზე, პალიასტომის მუშა-მეთევზეთა შესახებ (რის გამოც მოიჯარადრებმა სამართალში გაიწვიეს, მაგრამ გამტყუნდნენ) და სხვ. პიესად გადააკეთა ეგ. ნინოშვილის „გოგია უიშვილი“, რომელსაც 1901 წელს ოჯახებში დგამდა ნებადაურთველად, რის გამოც ბოქაულმა ნაკაშიძემ დატუქსა და წარმოდგენების მართვა აუკრძალა. წარმოდგენებს მართავდა სრულიად უფასოდ ოზურგეთში და სხვ. მისი ლექსები და მოთხრობები შეტანილია 1926-1927 წლების პირველი საფეხურის სახელმძღვანელოებში.

ცალკე გამოცემულია:

1. საბავშვო ლექსები. - ტფ., 1924 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 32 გვ.; 23სმ.;
2. საბავშვო ლექსები: მეორე წიგნი. - ტფ.: ავტორის გამოცემა, 1927 (სმუს პოლიგრაფიულ ტრესტის მე-3 სტ.). - [34] გვ.; 23სმ.;

3. საიდუმლო სტამბები: [მოგონებანი 1904-05 წ. პერიოდიდან]. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (კოლექტივის-ს სტ.). - 31, [1] გვ.; ავტ. პორტრ.; 17სმ.;
4. ბუბა და ლელა: [მოთხრობა უმცროს ასაკისათვის]. - თბ.: სახელგამი, ახალგაზრდ. და საბავშვო სექტორი, 1937 (სსრკ აკად. საქ. ფილიალის სტ.). - 48 გვ.; ილ.; 22სმ.;
5. მარგალიტის მძივები: [საბავშვო ლექსები]. - თბ.: საქართველოს ალკვ ცენტრალური კომიტეტი, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომცემლობა, 1939 (ტექნიკა და შრომა-ს სტამბა). - 70 გვ.; ილ.; 17სმ. - სათაურის წინ: ლიდა მეგრელიძე (მიმქრალი);
6. დარბეული ოჯახი: [მოთხრობა საშუალო ასაკისათვის]. - თბ.: საბლიტგამი, 1940. - 44 გვ.; 19 სმ.;
7. მზია და ფისო: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის / მხატვ.: რ. ვაშაძე]. - თბ., 1941 (საბლიტგამი). - 16 გვ.; ილ.; 20სმ.;
8. შოთას ლურჯა: [ლექსები სკოლამდე ასაკის ბავშვებისათვის / ყდა მხატვ. ს. გაბაშვილისა]; საქართველოს სსრ განსახკომი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943. - 40 გვ.; 13სმ.;
9. ბუბა და ლელა: [მოთხრობა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 36 გვ.; 20სმ.;
10. ლექსები და მოთხრობები. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 94 გვ.; ილ.; 22სმ.;
11. ნანა. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. 1-ლი სტ.). - 50 გვ.; ილ.; 22სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბავშვის სიმღერა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №11. - გვ. 3;
2. ზოგი ეტრფის პირბადრ...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №11. - გვ. 3;
3. ლოცვა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №23. - გვ. 2;
4. მდინარე: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №18. - გვ. 7;
5. მთაზე: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №21. - გვ. 2;
6. მწუხრი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №24. - გვ. 11;
7. ოხ, რად შეახე ნორჩ ყვავილს ხელი...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №26. - გვ. 15;
8. უდაბნოთ: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №25. - გვ. 1-2;
9. ღაღადი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №19. - გვ. 3; №26. - გვ. 13;
10. ჩემო ჩიტუნავ: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 11;
11. ჰინეს სიმღერებიდან: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №26. - გვ. 1;
12. სიმბოლიური სურათი: (ვუძღვნი ჟურნალ „წყარო“-ს) [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №6. - გვ. 7;
13. ქეთოს მერცხალი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №21. - გვ. 3;

14. ლალის კაბა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №7. - გვ. 4-6;
15. პასუხი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №42. - გვ. 6;
16. დედის საფლავზე: (ძღვანად ჩემ შვილს მაროს) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №1. - გვ. 30-32;
17. მგოსნის ცხედართან: (აკაკის ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №8. - გვ. 9;
18. შეხვედრა: გადმოხვენილ ქართველ მაჰმადიან ბავშვისა და ქართველი დედისა [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №11-12. - გვ. 20-21;
19. ბუნების ბაღში: [ესკიზი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №10. - გვ. 29-32;
20. პატარა მეგობრები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 4-14;
21. როგორ გავატარე ზაფხული // ჯეჯილი. - 1916. - №9-10. - გვ. 497-557;
22. სიმღერა. "გამოზაფხულდა ბიჭიკო" ... სოფლური / მჭაურელი [მხატვარი] // ჯეჯილი. - 1916. - №3. - 131 გვ.;
23. ფოთის მუს. - დრამ. საზ-ის შესახებ ჟურ. „თ. და ც.“-ის №3-ში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 15;
24. პეპელა: [ლექსი] // კუნწულა. - 1917. - №2. - გვ. 35-36;
25. ცისკრის ჟამს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №3. - გვ. 3;
26. ბავშვები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1918. - №6. - გვ. 3;
27. განთიადზე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1918. - №4. - გვ. 12;
28. ლურჯი თვლები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1918. - №5-6. - გვ. 18-21;
29. მიმაფრენს... მივერი...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №5-6. - გვ. 2. - ნინო ნაკაშიძეს;
30. პატარა მეყვავილე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №5-8. - გვ. 37-38;
31. აღერსი: (ჩემს ლიალას) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №5-7. - გვ. 3;
32. ახალ ნელს დილით // ჯეჯილი. - 1920. - №7. - 3 გვ.;
33. ...და დავბრუნდები...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №2. - გვ. 23-24;
34. დაუვინყარი გლოვა: (ამხ. ნოე ჩხიკავაძის ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 4;
35. საალერსო სიმღერა // ჯეჯილი. - 1920. - №7. - გვ. 23.;
36. სურათი სოფლად: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №3. - გვ. 2;
37. ქალთა წრის დაარსების გამო // ახალი კვალი. - 1920. - №3. - გვ. 10-11;
38. შემოღამება ბაღში: (დაუვინყარ ექიმ კ. მიქაბერ-იძეს) [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №4. - გვ. 27;
39. ცელქი პეპელა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №6. - გვ. 14-16;
40. მაისის წვიმა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1921. - 1 აგვისტო. - გვ. 21;
41. მოხერხებული მელია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №5. - გვ. 23-25. - ტექსტს დართული აქვს ნახატი ხელმოწერით: O. I. ШЛИНГ.;
42. ნანა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №5. - გვ. 22;
43. საახალწლო სიხარული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №1. - გვ. 18-19;
44. სიმღერა: (სოფლური) [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №3. - გვ. 12;
45. სიმღერა. „ჰაი და ჰა, ჩემო ხარებო“. სოფლური // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №3. - გვ. 12;
46. მაშინ არავინ არ დამიშლის // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1922. - №1-2. - გვ. 4-8;
47. პატარა მხატვრის ფიქრი // ჯეჯილი. - 1922. - №1-2. - გვ. 33;
48. ყვითელი ფერი // ჯეჯილი. - 1922. - №1-3. - გვ. 29;
49. ბავშვი და ბილილა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №11-12. - გვ. 3;
50. ბავშვის სახლში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №1. - გვ. 5-9;
51. დილა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №5. - გვ. 28;
52. ვაზი ტირის: [მინიატიურა] // ჯეჯილი. - 1923. - №1-2. - გვ. 24;
53. ილია ნაკაშიძის სურათზე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1923. - №4-6. - გვ. 37;
54. ნაძვის ხე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №1. - გვ. 21;
55. სუმბული // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №6-7. - გვ. 3;
56. ჩემი ქვეყანავ // ჯეჯილი. - 1923. - №3-5. - გვ. 36;
57. გაზაფხული // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №4-5. - გვ. 8;
58. გურია: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №19. - გვ. 9;
59. ზარი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №12. - გვ. 4;
60. პატარა მხატვარი: [მინიატიურა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №10-11. - გვ. 5;
61. პატარა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №10-11. - გვ. 8;
62. პეპლები და დედოფლები: ზღაპარი / დ. გველესიანი [მხატვარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №2-3. - გვ. 17-22;
63. პირველად ქარხანაში: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №10. - გვ. 31;

64. სათუთი ფრთოსანი: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №6. - გვ. 50;
65. სიმღერა (სოფლური): გარიჟრაჟზე: [ლექსები] // ჩვენი გზა. - 1924. - №7. - გვ. 40;
66. ცელქი გოგო: [მოთხრობა] // ჩვენი გზა. - 1924. - №8-9. - გვ. 53-54;
67. 1 მაისი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1925. - №4. - გვ. 2;
68. გველის კუდზე: [ნოველა] // ხელოვნება. - 1925. - №10. - გვ. 13-15. - №12. - გვ. 12-13;
69. ია და ბავშვი: [სიმღერა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1925. - №6. - გვ. 33;
70. ინკვიზიტორი - ჩემი სინაზე: პროზიდან სტრიქონები // სამხატვრო სალიტერატურო აღმანახი. - 1925. - №1. - გვ. 59-61;
71. წინამძღოლი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1925. - №1. - გვ. 17;
72. ზიზის ნადი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №9. - გვ. 18-22;
73. მერცხალი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №6. - გვ. 5;
74. პატარა თემურო / დ. გველესიანი [მხატვარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №5. - გვ. 7-12;
75. სიმღერა. „მოვიდა წვიმა შხაპუნა“ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №7. - გვ. 7;
76. სიმღერა ყანებზე. ხალხური // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №11. - გვ. 11;
77. ღომის საკრეფად // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1926. - №9. - გვ. 12;
78. ბაბე ბოჭორიძეს: ავლაბრის საიდუმლო სტამბის მუშაკ ქალს: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
79. ბავშვთა საყვარელი კომპოზიტორი თამარ შავერზაშვილი // მუშა. - 1938. - 9 აპრილი. - №81. - გვ. 3;
80. ნანა, პატარავ, ნანა: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 4;
81. პირველი ნაბიჯები: [გურიაში თეატრის განვითარების საქმეში. მოგონება] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №4. - გვ. 71-74;
82. უმამოდ: [პოემა] // პიონერი. - 1939. - მარტი. - №3. - გვ. 4-5;
83. შემოდგომის სურათები სოფლად: [ლექსი] // პიონერი. - 1939. - ოქტომბერი. - №10. - გვ. 7;
84. ძია სტალინის დაბადების დღე: [ლექსი] // პიონერი. - 1939. - №12. - გვ. 12;
85. ძია სტალინს ამანათს უგზავნიან: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1939. - №12. - გვ. 12-13;
86. ნუნუს სათამაშოები: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1940. - №7. - გვ. 11;
87. ორი მეთევზე: (ხალხური ამბავი) // ოქტომბრელი. - 1940. - №2. - გარეკანის მე-3 გვ.;
88. ტუტის ლურჯა: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1940. - №5. - გვ. 12;
89. ცოტა რამ ფოთის თეატრის ისტორიისათვის // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - №2-3. - გვ. 108-111;
90. ძმა კაპიტანს: [ლექსი] // რემედასი. - 1940. - №7. - გვ. 4;
91. ძმას კაპიტანს: [ლექსი საშუალო ასაკისათვის] // პიონერი. - 1940. - №7. - გვ. 1;
92. თენგიზის ოცნება: [მოთხრობა ლიდა მეგრელიძისა. უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №5. - გვ. 5-6;
93. რა დილაა: [ლექსი] // პიონერი. - 1941. - №3. - კანის მე-2 გვ.;
94. ქართველ გმირ მფრინავებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 28 სექტემბერი. - №230; სოციალისტური შეტევა: სააგიტაციო ფურცელი. - სამტრედია, 1941. - 1 ოქტომბერი. - №2;
95. გიხარია, მამა დაგიბრუნდება: [ლექსი] // პიონერი. - 1945. - №4. - გვ. 12;
96. თინას დედოფალა: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №11. - 5 სურათი;
97. უქმად ხეტიალში: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №5. - გვ. 6;
98. არ მინდა დავიგვიანო: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №6. - გვ. 9;
99. მშობლიურ ცის ქვეშ: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1946. - №2-3. - გვ. 175-190; №5-6. - გვ. 87-101; №7. - გვ. 44-64; №8. - გვ. 46-57;
100. რა ყვაილებია: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №4. - გვ. 28;
101. შოთას ლურჯა: [ლექსი] // თაიგული: [საბავშვო მხატვრული კრებული / მხატ.: ნ. ფოფხაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1946 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი). - გვ. 59-60;
102. ჩემი ბურთი: [ლექსი] // თაიგული: [საბავშვო მხატვრული კრებული / მხატ.: ნ. ფოფხაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1946 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი). - გვ. 58-59;
103. ავთანდილის ახალი მეგობარი: [მოთხრობა] / ნახ. ვ. ბელეცკაიასი // პიონერი. - 1947. - №11. - გვ. 12-14;
104. ბრიყვი ყურნაკაპუნა: [ზღაპარი]; ნახ. ა. კანდელაკისა // ოქტომბრელი. - 1947. - №1. - გვ. 12;
105. მაისის დილა: [ლექსი] // პიონერი. - 1947. - №5. - გვ. 8;
106. მოხუცი ჯიშმერი: (პოემა); ნახ. ა. გიგოლაშვილისა // პიონერი. - 1947. - №2. - გვ. 7-8;
107. შორეულ სადგურზე: [მოთხრობა] / ნახ. ირ. რაზმაძისა // პიონერი. - 1947. - №6. - გვ. 14-17;
108. გურამიშვილის საფლავი: [ლექსი] // პიონერი. - 1948. - №6. - გვ. 27;
109. ჩვენი სკოლის ბავშვები: [ალისფერი ყელსახვევი, უდისციპლინო დათო. მოთხრობები]; ნახ. მ. დაუშვილისა // პიონერი. - 1948. - №1. - გვ. 4-5;
110. დილა მტკვრის სანაპიროზე: [ლექსი] // პიონერი. - 1949. - №3. - გვ. 6;
111. გურიის მუსიკალური ფოლკლორი: მცირე შენიშვნები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 ივნისი. - №24;
112. ქვიშხეთი ბავშვების აგარაკი: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №6. - გვ. 13;
113. ძვირფასი სახელი: [მოთხრობა] / [ნახ. კ. მახარაძის] // პიონერი. - 1951. - №5. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ჩვენი პასუხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
2. ძამაშვილი, ვ. ერთი საბავშვო წიგნის შესახებ: [ლ. მეგრელიძის ლექსთა კრებული - „მარგალიტის მიძევები“]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 2 თებერვალი. - №26;
3. არაბული, ი. ლ. მეგრელიძე - „ბუბა და ლელა“, 1949 წელი: [საბლიტგამი] // მნათობი. - 1949. - №9. - გვ. 187-189. - რეცენზია;
4. Алексидзе, М. Книги для детей: [ლ. მეგრელიძე. ნანა. თბ., საბლიტგამი, 1951; ა. ხახუტაშვილი. გაზაფხულის მერცხლები. თბ., საბლიტგამი, 1952; გ. შატბერაშვილი. საბავშვო მოთხრობები. თბ., საბლიტგამი, 1950; რ. ელანიძე. თეთრი მთები. თბ., საბლიტგამი, 1951; თ. ჩხაიძე. თოჯინების აჯანყება. თბ., საბლიტგამი, 1951; პ. ლორია. საბავშვო მოთხრობები. ბათუმი, აჭარის ასსრ სახელგამი, 1952. Рецензия] // Заря Востока. - 1952. - 30 марта.

წყარო:

1. ერთობა. - 1917. - 10 აგვისტო. - № 119; 26 ოქტომბერი. - № 180; 29 ოქტომბერი. - № 207; 30 ნოემბერი. - № 208.

მეგრელიძე, მარინა იოსების ასული –

რევოლუციონერი ქალი იყო. მის ძმებს (სამი ჰყავდა) შინ ერთი საწნახელი ბარდანეები უნახეს, მარინემ იდო თავს, – ძმებმა არ იცნან, მე ყაჩაღებმა მომაბარესო; გადაასახლეს შემდეგ, დაბრუნდა. მარინეზე ლექსს მღეროდნენ:

„გურიანთელი ქალი ვარ,
სახელად მქვია მარინე,
მღვდელმა რაღაც შემიკვეთა,
უარი ვუთხარი, უარი მე“.

წყარო:

1. ი. მეგრელიძის ცნობებიდან.

მეგრელიძე, მოსა აღოს ქი (1874– 1902, 30/ XII) –

მეტეხის ციხეში 1902 წელს იანვარში გარდაიცვალა პოლიტიკური პატიმარი, გურიის სოფლის მასწავლებელი, მოსე მეგრელიძე. თბილისიდან ის გურიაში გაასვენეს. სადგურთან სიტყვები წარმოითქვა. ამ შემთხვევის გამო, სოციალ-დემოკრატიულმა ორგანიზაციამ შემდეგი ფურცელი გამოუშვა [ვრცელი ფურცელი თავდება]:

„აბა, გააცილეთ პატივცემულად კუბო, თბილისელეზო, აბა, ღირსეულად დაუხვდით მას, გურულეზო...“

(გრ. გიორგაძე, „თვითმპყრობელობა და რევოლუცია“, თბ., 1930).

მისი გამბედაობისა და რევოლუციონურობის შესახებ საარაკო ამბებს ჰყვებიან გურიაში და მის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის ერთ-ერთ დამაარსებლად თვლიან. შესანიშნავი ორატორი

იყო თურმე და მარქსიზმი ზეპირად იცოდა, „დებატებში“ დიდ განვითარებას ამაღლავებდაო.

იყო სოფ. ხრიალეთიდან (სად. სუფსის მახლობლად). კურთხევაზე უარი უთქვამს, ხუცობა მიჰლსო.

სხვათა შორის, ფოთში იყო ერთი განვითარებული პროპაგანდისტი მუშა.

გამოქვეყნებულია:

1. ოზურგეთი: შემონირულება ბიბლიოთეკას // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 თებერვალი. - №463. - გვ. 3;
2. ს. ჭიანეთი: (გურია). მადლობის გამოცხადება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 3 ოქტომბერი. - №644. - გვ. 4;
3. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 11 თებერვალი. - №32. - გვ. 4;
4. ქ-ნო რედაქტორო!.. // კვალი. - 1902. - №31. - გვ. 507.

მის შესახებ:

1. ორშაბათს, 30 დეკემბერს... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 იანვარი. - №2029. - გვ. 5.

წყარო:

1. ი. მეგრელიძის ცნობებიდან;
2. გიორგაძე, გრიგოლ. თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - წ. 1: საბუთები რევოლუციონურ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხსონების ხანა-დასელების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ. 314-315.

მეგრელიძე, ოძროპირ (– დაახლ. 1880) –

მგალობელი და მწიგნობარი, – დ. ბაქრაძის მიერ „ბლალოჩინ ვოქროპირ მეგრელიძედ“ ნახსენები, – გალობდა ფოთის ტაძარში (სობოროში), შემდეგ შემოქმედის მონასტრის არქიმანდრიტად იყო. დაკრძალულია იქვე. დარჩა ნაწერები.

წყარო:

1. ი. მეგრელიძის ხელნაწერი ცნობა;
2. Бақраძე, Д. 3. Археологическое путешествие по Гурии и Адчаре: (С атл.)/[Соч.] Дм. Бақраძე. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1878. - Стр. 228.

მეგრელიძე, ქრისტაფორ მაქსიმელის ქი [იბივი როსტომ ფალაპანი] (19.. –) –

ცნობილი მოჭიდავე, XIX საუკუნის 80-იან წლებში ჭიდაობდა ფოთს, ქუთაისს, თბილისსა და სხვ. დიდი სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი და თავისი საუცხოო ჭიდაობით ხალხის ფიზიკურ აღზრდას ხელს უწყობდა.

წყარო:

1. ი. ბ. მეგრელიძის ხელნაწერიდან.

მეიფარიანი, ალ. – დრამატურგი და მსახიობი, – გ. დ. ერისთავის დასის წევრი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქმრები გვაგაბით მახეში: ნამდვილი კომედია ორის მოქმედებით / თხზულება აზ. ალ. მეიფარიანისა. წარმოდგენილი იყო 2-ს და 16-ს დეკემბერს 1851 წელსა. - თფ., 1853 (კავკას. ნამესტნ. კანც. სტ.). - 58 გვ.; 22სმ.

წყარო:

1. უმიკაშვილი, პ. ანტონოვის და ერისთავის ურთიერთობის შესახებ // კვალი. - 1893. - № 9. - გვ. 2-6;
2. ლეონიძე, გ. კონსპექტი ქართულ თეატრის ისტორიისა 1790 წლიდან 1879 წლამდე // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 14. - გვ. 6;
3. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც.. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ.: 35;
4. ხაჭაპურიძე, გ. საქართველოს ისტორია მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე // საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 428.

მელანია [ნათიკა, ნიკოლოზ ბიორგის ძე] (1853, 15/VIII – 1921, 4/II) – მწერალი, – ბელეტრისტი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ჩალაუბანში. ყოფ. სიღნაღის მაზ., მღვდლის ოჯახში, 1853 წლის აგვისტოს 15-ს, გარდაიცვალა 1921 წლის თებერვლის 4, ქ. თბილისში. დაკრძალულია სოფ. მელაანში).

თუმცა მამამისი, სოფ. მელაანის მცხოვრები, სემინარიაში კურსდამთავრებული, განათლებული კაცი იყო, შვილების სწავლისათვის პირველ ხანად არა ზრუნავდა: „უფროსი“ ხალხი და მათდამი თხოვნა ეჯავრებოდა, რის გამოც, მელანია (ნიკოლოზ ნათიძის ფსევდონიმი) თითქმის 16 წლამდე სოფელში იზრდებოდა მეძროხედ, ვენახსა და გუთანზე, მხოლოდ დედის (სოფ. საგარეჯოს მცხოვრებ ქეთევან მეზვრიშვილის ასულის) მეცადინეობით (დეკანოზთან უჩივლა ქმარს: „შვილებს აუბედურებს, სასწავლებელში არ მიჰყავსო“) მელანია სახელმწიფო ხარჯზე მიაბარეს თუქურმიშას – დედოფლის წყაროზე თბილისის პოლკის ხარჯზე დაარსებულ სკოლაში, აქედან –

თელავს, ხოლო თელავიდან თბილისის სასულიერო სემინარიაში დაამთავრა სწავლა უკვე დავაუკაცებულმა პირველი ხარისხით. სწავლის დროს დიდი გაჭირვება გამოიარა სიღარიბით (ოჯახში დედაბუდიანად ღარიბულ მეურნეობით ირჩენდნენ თავს). გარდა ამისა, თუქურმიშას სკოლაში აკრძალული ჰქონდა ქართულად ლაპარაკი, – ქართულად ხმის ამომღებს გულზე ჩამოჰკიდებდნენ დასასჯელ წარწერას: „ვინც ქართულად ილაპარაკებს, უსადილოდ დარჩესო“. ქართული ანბანი შინ დედამ შეასწავლა – წერილი მომწერე ხოლმეო. სამშობლო ენის დამწერლობის შესწავლას მხოლოდ სემინარიის დასრულების შემდეგ შეუდგა გაზ. „დროებისა“ და „ივერიას“ კითხვით. სწავლის დამთავრებისთანავე (1879) მასწავლებლად გამწესდა სოფ. ვეჯინში, აქედან – სამხედრო უწყებაში მღვდლად. მსახურობდა ოლთისს, გორს, თბილისს.

მელანიას ყოველ მოთხრობაში დიდი მხატვრობით აქვს აღწერილი XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის პირველი მეოთხედის ყოფა-ცხოვრება. ცნობილია, როგორც ხალხოსწერი მხატვრული ლიტერატურის წარმომადგენელი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბნელო / მოთხრობა ნ. მელანიასი (ფსევდონიმი). - თბ.: ქართველი ამხანაგობის გამოცემა, №9 და მისივე სტ., 1891. - 180 გვ.; 19სმ.; მე-2 გამოც.. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა №195, 1920 (ვ. ა. რუხაძის სტ.). - 90 გვ.; 22სმ.; აგრეთვე: თბ.: საბჭ. მწერალის-გამ-ბა და სტ., 1951. - 211 გვ.; 15სმ;
2. გიორგი და გეურქა: (ამბავი) / მელანია [ნიკოლოზ ნათიძე]. - თბ.: გამოცემა ჟურნალ „კლდისა“, 1915 (სტ. „ცხოვრება“). - 16 გვ.; 19სმ.;
3. მამა ქრისტეფორე: [მეფის ცენზურის მიერ აკრძალული და ახლად აღმოჩენილი მოთხრობა] / რედაქტ. და წინასიტყვ. ავტ.: სოლ. ყუბანეიშვილი. - ტფ., 1934 (მ.მ.ს.კ. პ/ტრ 1-ლი სტ.). - 43 გვ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბნელო: [მოთხრობა] // ივერია. - 1888. - 7 ივლისი. - №141. - გვ. 1-2; 8 ივლისი. - №142. - გვ. 1-3; 9 ივლისი. - №143. - გვ. 1-2; 12 ივლისი. - №145. - გვ. 1-3; 13 ივლისი. - №146. - გვ. 1-3; 14 ივლისი. - №147. - გვ. 1-3; 15 ივლისი. - №148. - გვ. 1-3; 19 ივლისი. - №150. - გვ. 1-3; 20 ივლისი. - №151. - გვ. 1-3; 21 ივლისი. - №152. - გვ. 1-3; 22 ივლისი. - №153. - გვ. 1-3;
2. კრიალოსანი: ამბავი // მოამბე. - 1894. - №4, განყ. I. - გვ. 129-148. – [ითარგმნა რუსულად, გამოქვეყნდა: „Новое издание“];
3. ნავარდობა: [მოთხრობა] // მოამბე. - 1899. - №4, განყ. I. - გვ. 1-36; №5, განყ. I. - გვ. 1-36; №6, განყ. I. - გვ. 1-31; №7, განყ. I. - გვ. 1-42; №8, განყ. I. - გვ. 1-49; №11, განყ. I. - გვ. 1-39; 1900. - №5, განყ. I. - გვ. 9-35; №6, განყ. I. - გვ. 1-28;
4. ლადიკო: [მოთხრობა] // მოამბე. - 1902. - №2, განყ. I. - გვ. 65-87;

5. ქედნის ლულუნი: (ლეგენდა, გაგონილი კახეთში) // მოაზბე. - 1904. - №6, განყ. I. - გვ. 1-10;
6. პრიგავარის ღვდელი: ამბავი I, II, III // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1908. - №1. - გვ. 11-14; №2. - გვ. 12-16;
7. პრიგავარის ღვდელი: ამბავი IX // ნიავე: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1909. - №8. - გვ. 6-9;
8. პრიგავარის ღვდელი: (ამბავი) // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1909. - №5. - გვ. 13-15; №6. - გვ. 7;
9. გიორგი და გეურქა: (ამბავი დიალოგით). [მოთხრობა] // კლდე. - 1915. - №6. - გვ. 12-15; №7. - გვ. 7-11;
10. კამილაკვა: (პატარა ამბავი). [მოთხრობა] // კლდე. - 1915. - №15. - გვ. 6-11;
11. ძეგლებდ წასანერი „ლექსი“. (პატარა ამბავი). [მოთხრობა] // კლდე. - 1915. - № 12. - გვ. 13-16; №13. - გვ. 7-9;
12. „აქეთ-იქით გამარჯობა“. (ძველი ამბავი) [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №31. - გვ. 3-5; №32. - გვ. 2-4; №33. - გვ. 3-5; №34. - გვ. 3-4; №35. - გვ. 5-7;
13. მოგონებანი ვაჟა ფშაველაზე // ლიტერატურის მატინე. - 1949. - №5. - გვ. 32-36. - (ნაკვ. 1-2).

მის შესახებ:

1. ფანცხავა, რომანოზ (ხომლედი). - ა) ქართველი გლეხის შვილი: ნათიძე ნიკოლოზ / მელანია, ნ. „ბნელო“ მოთხრობა. ნ. მელანიასი. თბ. წიგნების მბეჭდველ ქართველთა ამხანაგობა. 1891. [რეცენზია] // კვალი. - 1894. - №10. - გვ. 14-15; №11. - გვ. 15-16; №12. - გვ. 10-11; №13. - გვ. 10-12; №14. - გვ. 14-16; №15. - გვ. 14-16; №16. - გვ. 15-18; №38. - გვ. 11-38; №39. - გვ. 11-15; ბ) ქართველი გლეხის შვილი // აკაკის კრებული. - 1900. - №34, განყ. I. - გვ. 9-37; გ) ქართველი გლეხის შვილი: „ბნელო“, მოთხრობა მელანიასი // შინაური საქმეები. - 1909. - №16. - გვ. 8-11; №17. - გვ. 7-9;
2. ახალი ქართული მოთხრობა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 11 ივლისი. - №251. - გვ. 3;
3. გომართელი, ივ. - ა) ჩვენი სიტყვა კაზმული ლიტერატურა 1899 წელს // კვალი. - 1900. - №5. - გვ. 77-79; №7. - გვ. 110-111; №9. - გვ. 146-148; ბ) 1900 წლის სიტყვა-კაზმული მწერლობა // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 12-15; №2. - გვ. 26-28; №6. - გვ. 96-98;
4. ზანგი (გრიგოლ რციხილაძე). სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1902 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 იანვარი. - №2041. - გვ. 2-4;
5. ნაკაშიძე, ილია. მელანიას ნაწერები // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 13-16; ბურჯი. - 1909. - №3. - გვ. 5-7;
6. ხერხეულიძე, მიხეილ (მიშო). „გიორგი და გეურქა“, გამოცემა „კლდისა“ 7 კ.: [რეცენზია] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 14-15;
7. ბელეტრისტი მელანიას ჰქონია... // სიმართლის გზა. - 1917. - №1. - გვ. 4. - მწერლობის ახალი ამბები;
8. მღვიმელი, შიო. ნინოს დღეობა: (ნინო ნათიძეს, მელანიას შვილიშვილს) [ლექსი] // ჯეჯელი. - 1917. - №1. - გვ. 3-4;

9. ქართველ მწერალთა კონფერენცია-საპატო თავმჯდომარენი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 1;
10. ბელეტრისტი მელანია: (დეკ. ნიკოლოზ გიორგის ძე ნათიძე) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 1;
11. ბელეტრისტი მელანია...: (სურათი იხილეთ პორველ გვერდზე) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
12. ქადაგიძე, ი. მოთხრობა ძველ სოფელზე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 25 ნოემბერი.

წყარო:

1. ბელეტრისტი მელანია...: (სურათი იხილეთ პორველ გვერდზე) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
2. რადიანი, შ. // ეკალაძე, ია (თომანთ კობა). რჩეული ნაწერები. - თბ.: სახელგამი, 1934 (პარტგამომც. სტ.). - 316 გვ.;
3. რაზიკაშვილი, ს. ვაჟა-ფშაველა: [მოგონებანი] // ლიტერატურის მატინე. - თბ., 1940. - №1-2. - გვ.: 231, 251, 253, 258.

მელაშვილი, დავით იოსების ძე (1884, 15/

VIII –) – მუშა-მწერალი, – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, სცენისმოყვარე და საზოგადო მოღვაწე, – გარეკახელი (სოფ. გარეჯელი, წერა-კითხვის უცოდინარ გლეხთა შვილი. მამა – მეკრამიტე მუშა, დედა – დიასახლისი). წერა-კითხვა ძმის, დიმიტრის, დახმარებით, მამის ნამალევედ ისწავლა (რადგან უშლიდა). სკოლის გარეშე თვითგანვითარებული, ხელობით – ასოთამწყობი. 1906 წლამდე ქართველთა ამხანაგობის სტამბაში მუშაობისას, განსაკუთრებით, რევოლუციურ ლიტერატურას დაეწაფა.

1900 წლიდან სცენისმოყვარეთა წარმოდგენებში მონაწილეობდა, როგორც სცენისმოყვარე, სრულიად უხელფასოდ – ნ. გოცირიძის, ი. ივანიძის მიერ გამართულ წარმოდგენებში, 1902 წლიდან ავლაბრის სახალხო თეატრში – იოსებ იმედაშვილის ხელმძღვანელობით, შემდეგ – მუშათა თითქმის ყველა თეატრსა და კლუბში 20 წლის განმავლობაში, წარმოებისგან მოუწყვეტილ 40-ზე მეტი სხვადასხვა ტიპის როლი შეუსრულებია პირველხარისხოვან მსახიობებთან ერთად.

მწერლობა დაიწყო 16-17 წლიდან, ილია ჭავჭავაძის გაზ. „ივერიაში“ სათეატრო რეცენზიების და ქრონიკების მოთავსებით, მარქსისტულ გაზეთებში – მუშათა ცხოვრებიდან წერდა, 1909-1913 წლებში თანამშრომლობდა „სახალხო გაზეთში“, „ზვირთში“, „თემში“, 1914 წლიდან – „ჯარისკაცში“, „ალიონში“ და „სახალხო საქმეში“. უმეტესად, წერდა კრიტიკულ, პოლემიკურ, იუმორისტულ, საზოგადოებრივ, სოფლის ქირ-ვარამის და სხვა ხასიათის წერილებს. უმთავრესად, ეროვნუ-

ლი თავდაცვის გათვალისწინებით, – სხვადასხვა გაზეთში მოთავსებული აქვს დაახლოებით 400 წერილი. 1910-1912 წლებში გამოსცა ალმანახები: „სარკე“ და „მუშათა კრებული“. 1913 წელს სოციალისტ-ფედერალისტ მუშათა საგამომცემლო წრის ყოველკვირეულ იუმორისტულ ჟურ. „ლახტს“ რედაქტორობდა. სულ გამოუშვა 20 ნომერი, რაც მისი სამხედრო სამსახურში განვების გამო შეჩერდა. 1922 წელს გამოსცა იუმორისტული ჟურნალი „ხუმარა“ (რამდენიმე ნომერი). 1921 წლიდან წერდა „სოციალისტ-ფედერალისტში“, „ტრიბუნაში“, „კომუნისტს“, „მუშასა“ და „შრომაში“, აგრეთვე – სხვა ჟურნალ-გაზეთებში.

პოლიტიკურ-რევოლუციურ მოძრაობაში: 1900 წლიდან მონაწილეობდა ყველა დემონსტრაციას, მიტინგსა და საიდუმლო კრებაზე, ავრცელებდა არალეგალურ ლიტერატურას და სხვ. ეროვნულ ნიადაგზე სოციალისტ-ფედერალისტებთან მუშაობდა, სოციალისტურ ნიადაგზე – სოციალ-დემოკრატებთან, რუსეთის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ. მეფის მთავრობის სანააღმდეგო მუშაობისათვის რამდენჯერმე დაპატიმრებული იყო. 1909 წელს დივიზიის გენერალმა უძლიერესი პატიმრობა მიუსაჯა სამხედრო ლითოგრაფიაში მუშაობის დროს ყალბი „ბრძანების“ გამოცემისათვის, ვითომც ტახტის მემკვიდრე გარდაიცვალა და პოლკის ოფიცრებმა ერთი დღე მკლავზე სამგლოვიარო ნიშანი ატარეთო (8 დღეს ჩასვეს კარცერში, სადაც მხოლოდ ორ დღეში ერთხელ აძლევდნენ ცარიელ პურსა და წყალს და უნტერ-ოფიცრის ღირსებაც აჰყარეს).

მსოფლიო ომში ორჯერ დაიჭრა. 1917 წლის რევოლუციის დროს ჯარისკაცთა მოთხოვნით უფროსი უნტერ-ოფიცრის ხარისხი დაუბრუნეს, აირჩიეს ჯერ როტის ჯარისკაცთა კომიტეტსა და რევოლუციურ სასამართლოში, შემდეგ – 29-ე დივიზიის აღმასრულებელ კომიტეტში. ფრონტის დაშლის შემდეგ ტრაპიზონში, ქართულ სამხედრო საბჭოში მუშაობის დროს, ქართული ნაწილების ჩამოყალიბებისათვის პროპაგანდას ეწეოდა.

საქართველოს დამოუკიდებლობისა და საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ მუშაობდა პროფკავშირულ (მბეჭდავთა კავშირის ცენტრალურ გამგეობაში), საქალაქო საბჭოს (დეპუტატად), შრომის ინსპექტორად და სხვ.

ყველგან, ყოველთვის – მწერლობითა თუ სიტყვიერი საჯარო გამოსვლებით – დ. მელაშვილი მტკიცედ იცავდა სამშობლო ქვეყნისა და მშრომელთა ინტერესებს.

გამოქვეყნებულია:

1. „დამნაშავეა“, დრამა 3 მოქმ. ა. ნიკიტინის თარგმანი: რეცენზია [მელაშვილი დავით] დაუთ-ბეგ: [ქართულ-სომხური სცენის მოყვარეთა დასის წარმოდგენა არაქსიანის თეატრში] // ივერია. - 1905. - 23 აპრილი. - №58. - გვ. 2;
2. თეატრი და ხელოვნება: [ახალგაზრდა სცენის მოყვარეთა მიერ დ. გაბრუაშვილის პიესის „ბრძოლა არ-

- სებობისათვის“ დადგმა, რკინიგზის სახელოსნოების თეატრში] // ივერია. - 1905. - 17 მაისი. - №77. - გვ. 4;
3. „რკინის გზის სიფიზილის თეატრი ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეთა სასარგებლოდ... წარმოადგენას დრამას „სიმდიდრის მსხვერპლი“, გადმოქ. ა. ბაჯიაშვილის მიერ და ვ. გუნიას ვოდევილს „თავის ბრალია“ // სხივი. - 1905. - 9 დეკემბერი. - №4. - გვ. 1. - ხელს აწერს: „გამგე დათიკო მელაშვილი“;
 4. დეპუტა: ხარფუხი // ლახტი. - 1914. - №5. - გვ. 8;
 5. დაჭრილი ჯარისკაცის დ. მელაშვილის წუხილი აკაკიზე // თემი. - 1915. - 16 თებერვალი. - № 207;
 6. მუშა ხელის დაქირავების საკითხი // მუშა. - 1925. - 15 აპრილი. - № 720. - გვ. 2; 16 აპრილი. - № 721. - გვ. 3;
 7. საკითხები საჭირობოროტო // მუშა. - 1925. - 23 მაისი. - № 751;
 8. მტკივნეული საკითხი შრომის დარგში // მუშა. - 1926. - 8 ივნისი. - № 1063;
 9. სახელმწიფო სამკერვალო მრეწველობის ქარხანა // მუშა. - 1926. - 14 აგვისტო. - № 1119. - გვ. 3;
 10. შრომის კანონის დარღვევას არავის ვაპატიებთ // მუშა. - 1926. - 31 აგვისტო. - № 1132. - გვ. 1;
 11. ზედმეტი მუშაობის გამომწვევი მიზეზები და მის წინააღმდეგ ბრძოლის პრაქტიკული ღონისძიებები // შრომა. - 1928. - 15 იანვარი. - № 22. - გვ. 10-14;
 12. კიდევ კლუბის წევრობის უფლებების შესახებ // შრომა. - 1928. - 3 ივნისი. - № 42. - გვ. 20-21;
 13. როგორ ესმით პროფკავშირთა წევრობა // შრომა. - 1928. - 6 მაისი. - № 38. - გვ. 14-16;
 14. საანგარიშო წიგნაკები // შრომა. - 1928. - 25 თებერვალი. - № 28. - გვ. 19-20;
 15. სპეცტანისამოსის საკითხი // შრომა. - 1928. - 12 თებერვალი. - № 26. - გვ. 6-8;
 16. შეგირდების სწავლების საქმე ჩვენში // შრომა. - 1928. - 11 მარტი. - № 30. - გვ. 9-10; 18 მარტი. - № 31. - გვ. 11-12;
 17. შემფასებელ-საკონფლიქტო კომისიების მუშაობის შესახებ // შრომა. - 1928. - 20 მაისი. - № 40. - გვ. 9-10;
 18. შინა-მოსამსახურენი და მათი კანონიერი უფლებები // შრომა. - 1928. - 10 ივნისი. - № 43. - გვ. 15-16;
 19. შრომის დაცვა. უბედური შემთხვევები // შრომა. - 1928. - 8 აპრილი. - № 34. - გვ. 6-8.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ბაქრაძე, გ. ი. ქართული პერიოდიკა, 1819-1945 / ბიბლიოგრაფია შედგენილი გ. ი. ბაქრაძის მიერ; ვ. ი. ეგნატაშვილის რედ. - თბ., 1946 [1947]. - გვ.: 46, 259.

მელაქი, იწუძა – ტერორისტი. ტერორისტულ

აქტებს ასრულებდა კომიტეტის დადგენილებით, სხვათა შორის, ძიძიგურთან ერთად. მოჰკლა მთავრობის მომხრე ბათომის სტრაჟნიკების ურიადნიკი ლევან გურიელი, შეუბრალებელ ჯალათად ცნობილი, მუშების უმონყალოდ გამლახველი, მის გასვენ-

ებაზე არც ერთი ეტლი არ გამოვიდა, კუბო ძლივს უშოვეს, რადგან მეკუბოვენი გაიფიცნენ და პოლიციას არ მიჰყიდეს გურიში ცხედრის გადასატანად, არც ერთმა გლეხმა ურემი არ შეაბა, არც მეეტლემ.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზი. 1905 წელი გურიში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 47.

მელია, ალიქსანდრე – გამომგონებელი,

სპეციალობით ინჟინერი. საინჟინრო ინსტიტუტში სწავლის დროსვე შეუდგა გამომგონებლობას. პირველი მანქანა გამოიგონა 1930 წლის ივნისის პირველ რიცხვებში და მოკლე ხანში 8 მანქანა-მონწყობილობა გამოიგონა. მესამე გამომგონება „საქართველოს ჩაიმ“ შეიძინა (26 კომისრის სახელობის ქარხანამ გამოუშვა 1937 წლის ივნისის ბოლო რიცხვებში). ყველაზე საყურადღებოა მისი „აგურის მშრალად სანნეხი მანქანა მბრუნავი დაზგებით“, რომლის საქმის დასაგვირგვინებლად, იძულებული იყო, ინსტიტუტისთვის დროებით თავი გაენებებინა. ამ გამომგონების პროექტი დაიცვა 1931 წლის ივნისის 14 სპეციალისტთა კომისიის წინაშე და ბრწყინვალე გამარჯვებაც მოიპოვა (ამ საქმეში ხელი შეუწყო სარენაო კავშირმა და მისმა თავმჯდომარემ ალ. მაისურაძემ). ფრიად სანდო და სახელდებულმა მცოდნეებმა: პროფ. გედევანიშვილმა, პროფ. პიტკევიჩმა, ინჟ. არუთინოვმა, ცნობილმა ინჟინერ-ტექნოლოგებმა – ფიცხელაურმა, ვალკმა და მასლიკმა, ერთხმად მოიწონეს ეს გამომგონება და აღნიშნეს სააღმშენებლო საქმეში მისი დიადი მსოფლიო მნიშვნელობა, ასევე ინსტიტუტმა დაადასტურა ამ გამომგონების დიადი მნიშვნელობა სააღმშენებლო მასალათა დამზადების საქმეში (ეს გამომგონება-წნეხი გაცილებით სჯობს მსოფლიოში არსებულ ამგვარსავე წნეხებს: ამერიკული წნეხები „რიდელ“, „სპეციალი“ 8 საათში უშვებენ 15.000 ცალ აგურს, გერმანული „დორსტენი“, „ბერგერი“ – 15-18.000-ს, „დორნბეიმი“ – 25.000-ს, ხოლო ალ. მელიას სისტემის წნეხი კი 8 საათის განმავლობაში სისტემატურად – 60.000 ცალ აგურს. ამავე მანქანით შეიძლება დამზადდეს თერმობეტონი და თბო-ბეტონი. ვიდრე ალ. მელია ამ გამომგონების პროექტს სათანადო დანეხებულებაში დაიცავდა, ბევრი წვალეობა, სულიერი მღელვარება თუ ნივთიერი შევიწროება გამოიარა და მაინც თავი არ მიანება, გაჯიუტებით მუშაობდა, რადგან თავისი გამომგონების სისწორეში ღრმად იყო დარწმუნებული. გარდა ამისა, ალ. მელიამ გამოიგონა: ა) აგურნარევი რკინა-ბეტონის საშენი მასალის დამამზადებელი მონწყობილობა; ბ) ნიადაგში ხელოვნური სასუქის შემტანი კომბაინი; გ) ორმხრივი, უპაუზო და განუწყვეტილ მომუშავე პატეფონი და სხვ.

ალ. მელიას გამომგონებათა ტექნიკა-წარმოებაში შემოღებისათვის მოსკოვის საბჭოს პრეზიდიუმთან ჩამოყალიბდა ინჟ. ალ. მელიას გამომგონე-

ბათა საკონსტრუქტორო-საგამოკვლევო ბიურო, რომელსაც დაევალა პირველ რიგში ზემოხსენებულ გამომგონებათა დამუშავება-განხორციელება.

ალ. მელიას ღრმად სწამდა ტექნიკის მძლეთამძლეობა და ამიტომ ყველა გამომგონებელს მოუწოდებდა, „ნუ შეუშინდებით დაბრკოლებებს და მტკიცედ განაგრძეთ მუშაობა. ყველა სპეციალისტმა და მუშებმა უნდა შეიგნონ ტექნიკის დიადი მნიშვნელობა და იბრძოლონ მისი დაუფლებისათვის“.

გამოქვეყნებულია:

1. გადავლახით ბიუროკრატიული დაბრკოლებები // კომუნისტი. - 1931. - 2 ივლისი. - № 150. - გვ. 4.

წყარო:

1. გარდავექმნათ აგურის ქარხნების მუშაობა ახალ ტექნიკურ საფუძველზე: ამხანაგ ა. მელიას გამომგონება // კომუნისტი. - 1931. - 2 ივლისი. - № 150. - გვ. 4.

მელია, გეგლარი – 1893 წელს ბათუმის

ქარხნის ნოქართაგანი, განვითარებული და მარქსის მოძღვრების გატაცებით მიმდევარი, რევოლუციონურ მუშაობას აწარმოებდა სოციალ-დემოკრატიულ წრეში და მუშებში. ბათუმის სოციალ-დემოკრატიულმა წრემ პირველი არალეგალური კრება მოაწყო ქალაქ გარედ სოუქსეს გორაზე, რასაც 20-დე ამხანაგი დაესწრო და სოციალ-დემოკრატიული რეზოლუცია გამოიტანა.

გამოქვეყნებულია:

1. მელია, გეგლარი. ბათომი // კვალი. - 1902. - №47. - გვ. 751. - კორესპონდენცია.

წყარო:

1. რევოლუციის მატთანე. - 1925. - № 2 (12). - გვ. 87-88.

მელიქიშვილი, გრიგოლ (1805 – 1890) –

საზოგადო მოღვაწე, – XIX ს. პირველი ქართული სტამბის ერთი მესაძირკვლეთაგანი, მრავალი კულტურული საქმის თაოსანი და ორგანიზატორი, რომლის წინაპრები წინათ აჭარაში ცხოვრობდნენ. XVI საუკუნეში, ოსმალთა მიერ ქრისტიან ქართველთა დევნისა და ძალით გამუსლიმანების დროს, მელიქიშვილებმა კათოლიკობა მიიღეს და ახალციხეში გადმოსახლდნენ (რადგან კათოლიკეთა პაპთან შეთანხმების ძალით, ხონთქარი კათოლიკეებს არ სდევნიდა). თვით გრ. მელიქიშვილი მეუღლითურთ (ანა) XIX საუკუნის ორმოციან წლებში თბილისს გადმოესახლა და ბებუთაანთ (ახლ. ენგელსის 44) ქუჩაზე საკუთარი სახლი აიშენა (სადაც შემდეგში მისმა შვილმა – ქიმიკოს-მეცნიერმა პეტრემ – ქიმიური ლაბორატორიები მოაწყო).

გრ. მელიქიშვილი დიდი მამულიშვილი იყო, სწავლა-განათლებისა და მეცნიერების მოყვარ-

ული (რომლის ოჯახში ხშირად იკრიბებოდნენ იმ დროის მონინავე მოღვაწენი: ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ბესარიონ და ნიკო ლოლობერიძე, გ. წერეთელი და სხვ.), რომელმაც XIX საუკუნის პირველი ქართული სტამბის დაარსებაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო: სტამბის მესვეურთა ამხანაგობაში (დომ. ბაქრაძე, ნიკო ლოლობერიძე, ვახტანგ თულაშვილი და სტეფანე მელიქიშვილი) შეიტანა არა მხოლოდ თავისი შვილის, სტეფანეს, გადასახდელი წილი – პაი, – არამედ სტამბის დაარსებისათვის თანხის დანაკლისიც შეავსო, შვილი სტეფანე გაგზავნა ვენას სასტამბო ასოს ჩამოსასხმელად და სტამბის მოწყობილობის ჩამოსატანად.

მისი შვილები არიან, სტეფანეს გარდა: პეტრე, სოსიკო (იოსებ) და კეკე (ეკატერინე მესხისა) მელიქიშვილები, რომელთაც სამწერლო და საზოგადოებრივ საქმიანობაში ისახელეს თავი.

წყარო:

1. [შალამბერიძე, მიხეილ]. მელიქიშვილი პეტრე (1873-1923). - საიუბილეო გამოც. - ტფ., 1923. - 31 გვ.; იგივე იხ.: ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3;
2. ქართველი მეცნიერები: [კრებული ვ. პარკაძის რედაქციით]. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - გვ.: 118, 119, 121.

მელიქიშვილი, იოსებ [სოსიკო] გრიგოლის ძე (18.. – 19..) – მესტამბე-გამომცემელი და სცენისმოყვარე, – შვილი გრიგოლ მელიქიშვილისა, ძმა სტეფანე, პეტრე და კეკე მელიქიშვილთა, – XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში ქართულ წარმოდგენებში მონაწილეობდა, როგორც სცენისმოყვარე. პირველად ქართულად წარმოდგენილ „პეპოში“ (1875 წლის 27 ნოემბერი) შეასრულა სამსონა.

გამომცემელია წიგნებისა:

1. ერისთავი, რაფიელ, ჭავჭავაძე, ილია. გლეხური სიმღერები, ლექსები და ანდაზები / შეკრებილი რ. ერისთავისა და ილ. ჭავჭავაძისაგან; გამომცემელი ი. მელიქიშვილის და ე. ხელაძისაგან. - წ. 1. - თფ., 1873 (მელიქიშვილის და ამხ. სტ.). - კანი, 32 გვ.; 15სმ;
2. რჩეულოვი, გრიგოლ. თამარ ბატონიშვილი: ისტორიული რომანი / თხზულება გრიგოლ რჩეულოვისა. - ტფ., 1875 (ი. მელიქიშვილის და გ. ჩარკვიანის გამოცემა და სტ.). - 195 გვ.; 17 სმ;
3. სახალხო ლექსი არსენა / მესტვირეთაგან თქმული. - Типпис: გამოც. ი. მელიქიშვილისა და ნ. მესხისაგან, 1875 (Тип. Меликова и Ко.). - 13 გვ.: ილ.; 17 სმ;
4. წესდება მიხაილის აზნაურობის საადგილმამულო ბანკისა ქუთაისს. - თფ.: გამოც. ი. მელიქიშვილისაგან, 1876 (მელიქიშვილის და ამხ. სტ.). - 70 გვ.; 14სმ;
5. არდაზიანი, ლ[ავრენტი]. სოლომონ ისაკი მფჯღან-უაშვილი / რომანი ლ. არდაზიანისა. - თბ.: ი. მელიქიშვილის და გ. ჩარკვიანის გამოც., 1878 (მელიქიშვილის სტ.). - 164 გვ.; 17სმ;

6. ჯორჯაძე, მიხეილ. მოდით და ენდეთ ქალსა... / ვოდვეილი მ. ზ. ჯორჯაძისა. - თფ., 1879 (ს. მელიქიშვილის სტ.). - 43 გვ.; 17სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. უფალო რედაქტორო! // დროება. - 1875. - 14 მარტი. - №31. - გვ.4;
2. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 29 აგვისტო. - №185. - გვ. 4; 1 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3; 1894. - 10 თებერვალი. - №31. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ბიბლიოგრაფიული განცხადება: დაიბეჭდა და იხყიდება: გლეხური სიმღერები შეკრებილი ერისთავისა და ილია ჭავჭავაძისაგან // გუთინის-დედა. - 1873. - №14. - გვ. 8. - გამოც. ი. მელიქიშვილისა და ეფ. ხელაძისაგან. ფ. 5 კ.;
2. გლეხური სიმღერები ლექსები და ანდაზები, შეკრებილი რაფ. ერისთავისა და ილ. ჭავჭავაძისაგან, ფ.5კ.: განცხადება // გუთინის-დედა. - 1874. - №3. - გვ. 8;
3. უმიკაშვილი, პეტრე. უფ. ი. მელიქიშვილის // დროება. - 1875. - 4 მაისი. - №50. - გვ. 2;
4. ქყონია, ილია. მცირე შენიშვნა // მწყემსი. - 1893. - №19. - გვ. 7-8.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 79-80;
2. [შალამბერიძე, მიხეილ]. მელიქიშვილი პეტრე (1873-1923). - საიუბილეო გამოც. - ტფ., 1923. - გვ. 3; იგივე იხ.: ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / შმე რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 522.

მელიქიშვილი [ქელიქოვი], ლევან ივანეს ძე (1818 – 1892)

– სამხედრო და სამოქალაქო მოღვაწე, გენერალ-ადიუტანტი. დაამთავრა თბილისის გიმნაზია (1835), სამსახური დაიწყო მთავარმართებლის კანცელარიაში. 1848 წელს დაინიშნა პირველი ქვეითი გრუზინსკის პოლკის კომანდირად, 1849 წელს ებოძა პოლკოვნიკობა და დანიშნეს სალეკო კორდონის მარცხენა მხრის უფროსად, 1858 წელს დანიშნეს მთელი საკორდონო ლინის უფროსად, 1859 წელს – სრულიად კასპის ზღვის პირას მყოფ ჯარების უფროსად, 1861 წელს – დაღესტნის გამგე-

ბლად, 1877 წელს ჩააქრო დალესტნის აჯანყება, 1880 წელს დაინიშნა მთავარ-მმართველის თანაშემწედ, 1882 წელს – სახელმწიფო საბჭოს წევრად.

მის შესახებ:

1. ბრძანება კავკასიის სამხედრო ოკრუგში 6 სექტემბერს 1866 წელს, ქუთაისს... // დროება. - 1866. - 23 სექტემბერი. - №30. - გვ. 1. - ხელს აწერს: „კავკასიის არმიის მთავარ-მმართველი, ლენინალ-ფელდცეიხ-მეისტერი მიხეილ“;
2. მელვინეთუცეისმივილი, დ. ლირს სახსოვარი // დროება: ყოველკვირეული გაზეთი. - 1869. - 3 აპრილი. - №14. - გვ. 1-2;
3. ყიფიანი, ნიკოლოზ (დ-ძე, ნ.). თ. დევან მელიქოვის საქმე ტფილისის ოლქის სასამართლოში // დროება. - 1872. - 25 იანვარი. - №3. - გვ. 3-4;
4. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
5. ერთი ბგეთაგანი. თ. ლ. ი. მელიქოვი ბათუმში: (წერილი ბათუმელის ბეგისა) // დროება. - 1880. - 14 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-3;
6. ჭყონია, ალ. (ა. ჭ.). წერილი ქობულეთიდან // დროება. - 1880. - 29 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1-2. - გაგრძ. იხ.: 11 ნომბერი. - №237. - გვ. 1-2;
7. ჭყონია, მამუდ-ალა. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 23 აპრილი. - №83. - გვ. 3;
8. ერისთავი, რაფ. ნ. ბარათაშვილის ხუთი ნაპოვნი ლექსი // დროება. - 1882. - 13 ივნისი. - №121. - გვ. 1;
9. რუსეთი // შრომა. - 1882. - 3 თებერვალი. - №5. - გვ. 3;
10. ბაგრატიონი-მუხრანის ბატონი ი.კ. სიტყვა თქმული ტფილისის თავად-აზნაურობის წინამძღოლის მიერ თ.ლ.ი. მელიქოვის იუბილეს დღეს // ივერია. - 1887. - 15 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2-3;
11. დონდუკოვ-კორსაკოვი ი.მ. სიტყვა თქმული მთავარმმართველის მიერ თ.ლ.ი. მელიქოვის იუბილეს დღეს // ივერია. - 1887. - 13 დეკემბერი. - №262. - გვ. 2;
12. იუბილეთი გენერალ-ადიუტანტის თავად ლევან ივანეს ძის მელიქოვისა // ივერია. - 1887. - 11 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2; მწყემსი. - 1887. - №26. - გვ. 12-13;
13. კვირას, 6 დეკემბერს თავად ლევან მელიქოვის 50 წლის იუბილეთი იდღესასწაულეს... // ივერია. - 1887. - 10 დეკემბერი. - №259. - გვ. 1;
14. პალლადი, საქართველოს ეგზარხოსი // ივერია. - 1887. - 12 დეკემბერი. - №261. - გვ. 2;
15. სარაჯიშვილი, ა. სხდომა საგეოგრაფიო საზოგადოების კავკასიელ განყოფილებისა // ივერია. - 1887. - 22 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
16. Пятидесятилетний юбилей служения в офицерских чинах члена Государственного совета, генерал-адъютанта, генерал от кавалерии князя Левана Ивановича Меликова. - Тифлис: тип. Канцелярии главноначальствующего гражд. ч. на Кавказе, 1887. - 27 с.; 23 см.;
17. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 2-3; 1891. - 12 ნომბერი. - №241. - გვ. 1; 1892. - 25 თებერვალი. - №42. - გვ. 2; 26 თებერვალი.

- №43. - გვ. 1; 28 თებერვალი. - №44. - გვ. 1;
18. თ. ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილი: [ნეკროლოგი] // ივერია. - 1892. - 23 თებერვალი. - №41. - გვ. 2;
19. კნინა ალექსანდრა მაკარის ასული მელიქიშვილისა... // ივერია. - 1892. - 25 თებერვალი. - №42. - გვ. 1;
20. უფროსი „მწყემსი“-ს მიერ... // მწყემსი. - 1892. - №3-4. - გვ. 19-20;
21. უმიკაშვილი, პეტრე. ბარათაშვილის გვამის გადმოტანა და თ. ლევან მელიქიშვილის წერილი პოეტზე: [წერილი მინერლი გრიგოლ ორბელიანთან] // კვალი. - 1893. - №3. - გვ. 7-10;
22. Фрейман, Е.Н. Доклад общему собранию наследников генерал-адъютанта князя Левана Ивановича Меликова, главного управляющего их имениями / 1, 2. Описание имения Левановского. План организации его / Е.Н. фон-Фрейман. - Тифлис: тип. Груз. изд. т-ва, 1901. - 51 с.; 24 см.;
23. ფერაძე, ი. ნიკოლოზ ბარათაშვილი (1816-1845): ცხოვრების აღწერითი ცნობები. ნ. ბარათაშვილის ლექსები // განათლება. - 1912. - №9. - გვ. 661-668;
24. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). „ვეფხის ტყაოსნის“ ძველი დედნის აღმდგენი კომისიის დაარსება და „ვეფხის ტყაოსნის“ საუკეთესო დედნის აღდგენა 1885 წლებს // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 6-8.

წყარო:

1. [ყიფიძე, ალექსანდრე] (ფრონელი ალ.). მოკლე ბიოგრაფიები: (კავკასიაში მოღვაწეთა) // საქართველოს კალენდარი, 1890 წ.. - თბ., 1889 (ე. ხელაძის სტ.). - გვ. 456.

მელიქიშვილი, ნიკოლოზ მიხაილის ძე (1869, 27/IV – 1937, 18/II) – ექიმი.

თბილისი ამოს ქ. № 7 (ყოფ. ქსენიევის).

გადაწერა და წარუდგინა ამხ. იოსებ იმედაშვილს გიორგი ცისკარიშვილმა, თანახმად ამხ. იმედაშვილის დავალებისა.

ავტობიოგრაფია

დავიბადე ქ. თბილისში 1869 წლის 27 მაისს (ძვ. სტილით) ქართველ თავადაზნაურის ოჯახში. საშუალო სკოლა მივიღე ქართულ გიმნაზიაში და დავამთავრე თბილისის კაცთა I გიმნაზია 1891 წელს. მაღალი საექიმო სწავლა მივიღე ჯერ ვარშავის უნივერსიტეტში 1891-1894 წლებში, რომელიც პოლიტიკური მიზნით იძულებული ვიყავი შემეჩერებინა და შემდეგ 1897-1900 წლებში დავამთავრე დორპატის (იურევის) უნივერსიტეტის საექიმო ფაკულტეტი (რომლის ცნობა მოიპოვება ამ წლის საექიმო ცნობით). ჯერ კიდევ ვარშავის მეორე კურსის სტუდენტმა 1892 წელს ხოლერის ეპიდემიის დროს მე მივიღე მონაწილეობა ამ სენთან ბრძოლაში გორის მაზრაში სხვა მეზობელ რაზმებთან ერთად.

ჯერ კიდევ კურსის დამთავრებამდე 1898-1900 წლებში მე ვმუშაობდი სუბ-ასისტენტად სამედიცინო-გინეკოლოგიურ პროფ. მურატოვის და თერაპევტიულ პროფ. ვასილიევის კლინიკებში. კურსის

დამთავრების შემდეგ 1901-1902 წლის თებერვლამდე მე დავინიშნე ორდინატორად ქ. ბაქოში შავი ქალაქის ამბულატორია-საავადმყოფოში.

1902 წელს ქ. შემახაში მინისძერის დროს მე გავემგზავრე ამ ქალაქში სხვა დამხმარე რაზმებთან ერთად, სადაც აგრეთვე მძვინვარებდა პარტახტიანი ტიფი. აქ დავინიშნე ლაზარეთის ექიმ-გამგეთ და ქალაქის ექიმად. ქ. შემახაში ვმუშაობდი 1907 წლამდე. აქ ჩემი ინიციატივით და მეოხებით აშენდა მუდმივი საავადმყოფო 26 სანოლით, პირველი ამიერკავკასიაში რუსეთის სამაზრო ერობათა მზგავსად და ინახებოდა ქალაქის ერობის ხარჯზე (იხილე სენატორ კუზმინსკის რევიზია). ამავე დროს მე ვიყავი შამახის ციხის საავადმყოფოს მკურნავად და საქალაქო სასწავლებლის ექიმად. შემახაში ყოფნის დროს ორჯელ ვიყავი მივლინებული სამეცნიერო სამეცადინოთ რუსეთის საუნივერსიტეტო ქალაქებში და სამზღვარ-გარედ ოთხ-ოთხი თვით: პირველად 1904 წელს იანვრიდან-აპრილამდე – ვმუშაობდი ქ. ვარშავაში პროფ. იასტრეხოვის სამედიცინო-გინეკოლოგიურ კლინიკაში და პრაგის საავადმყოფოში ექ. რაუმთან და რეუტთან. ქ. ბრესლავეში პროფ. კიურტნერის სამედიცინო-გინეკოლოგიურ კლინიკაში თვით პროფესორთან და პრივატ-დოცენტ დინსტთან; პროფ. მიკულიჩის ქირურგიულ კლინიკაში, ბერლინში მოკლე ხნით დავიარებოდი პროფ. ოლხაზუზენის კლინიკაში. მეორედ 1907 წელს თებერვლიდან ივნისამდე ჯერ ვმუშაობდი მოსკოვში პროფ. დიაკონოვის ქირურგიულ კლინიკაში, პროფ. იჟარისთან კლინიკაში, პროფ. ლევინის ხორცმეტა კლინიკაში პროფ. ზიკოვთან, ეკატერინეს ძველ საავადმყოფოში ქირურგიაში ექ. ხარიშოვთან, მეკცენთან, მინცთან და სხვებთან, ექ. მოდლინსკის კლინიკის სამკურნალოში. მოსკოვში კლინიკების დახურვის შემდეგ წაველ საზღვარ-გარედ, ვმუშაობდი პარიზის საავადმყოფოებში. ლარი ბოახერის კლინიკაში პროფ. ბერნიესთან, სან-ლუის კლინიკაში პროფ. რენიოსთან; დრო გამოშვებით დავიარებოდი პროფ. ტიუფესთან, ტერიოსთან და დოაენთან. გამოვლით ბერლინში დავიარებოდი პროფ. ზუმის, ოლსაუზენის და ბირის კლინიკებში.

1907 წელს მე დავანებე ქ. შემახაში სამსახურს თავი და გავემგზავრე შემოდგომაზე ქ. პეტერბურგში სამეცადინოთ მთელი წლის განმავლობაში. ორი სემესტრის განმავლობაში ვმუშაობდი პროფ. ოტტის საბებიო-გინეკოლოგიურ ინსტიტუტში მის ხელმძღვანელობით; ამავე ინსტიტუტში ვიღებდი კერძო კურსს ოპერატიულ გინეკოლოგიაში პრივატ-დოცენტ იაკობსონთან, სამშობიარო ტეხნიკის კურსს პროფ. სტროგანოვთან და პროფ. სიცინსკისთან. აგრედვე ვესწრებოდი ქირურგიულ ოპერაციებს კლენერ ინსტიტუტში პროფ. ტელინგთან და ოპერატიულ-ქირურგიულ ოპერაციებზე პროფ. ცვიდნიერთან, პროფ. გრეკოვთან, უროლოგ პროფ. ილტოვოსთან გინეკოლოგიურ ვახტებში: 1908 წელს მე დავინიშნე შტატ-გარეშე ორდინატორად

ობუხის საავადმყოფოში გინეკოლოგიურ განყოფილებაში. 1908 წელს შემოდგომაზე მე დავბრუნდი ქ. თბილისში და დავაარსე სხვა თბილისელ ექიმებთან ერთად „თბილისის კერძო სამკურნალო“ 50 სტაციონალური სანოლით, რომლის გამგეთ მე ვითვლებოდი 1921 წლის ივნისამდე, როდესაც მოხდა ამ „სამკურნალოს“ ნაციონალიზაცია. ამ შენობაში გაიხსნა დროებით ფიზიო-თერაპევტიული პროფ. ლამბარაშვილის დირექტორობით ხორცმეტა განყოფილება, რომლის გამგეთ მე დავინიშნე. შემოდგომაზე ეს განყოფილება შემოკლებულ იქნა და გადატანილ მთავარ შენობაში ლენინის ქუჩაზე. „სამკურნალოს“ შენობაში თავისი ინვენტარით გაიხსნა ქ. თბილისის მეორე სამშობიარო სახლი, რომლის გამგეთ ჯანსაღკომის განკარგულებით მე ვიქმენ დანიშნული 1922 წლის მარტამდე, როდესაც დაიხურნენ ორივე სამშობიარო სახლები და „სამკურნალოს“ შენობაში გადმოვიდა თვალების სნეულებათა ინსტიტუტი, სადაც იმყოფება დღევანდლამდე.

1914-1919 წლებში მე ვმუშაობდი ქ. თბილისში კახეთის რკინის გზის საავადმყოფოში ქირურგიულ და გინეკოლოგიური განყოფილებების გამგეთ. ომინობის დროს 1915-1918 წლამდე მე ვიყავ ქალაქთა კავშირის თბილისის მე-26 ლაზარეთის 200 სანოლიან გამგეთ.

1919-1920 წლებში მე ვიყავი პირველ ასისტენტათ მიწვეული ახლათ გახსნილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო კლინიკის და პროფ. თიკანაძესთან ერთად მოვანყეთ ეს კლინიკა.

1922 წლის შემოდგომაზე მე დავინიშნე I გამასწორებელი სახლის ცენტრალური საავადმყოფოს ქალების განყოფილების ორდინატორათ. აქედამ გადაველ წლის ბოლოს ქ. თბილისის I საავადმყოფოს გინეკოლოგიურ განყოფილების ორდინატორად. იმავე წელს მე გადაველ წლის ბოლოს კუკის სამკურნალოში და 1925 წლის იანვარში, როცა პროფ. ულიანოვსკიმ თავი დაანება ცენტრალურ პოლიკლინიკას, მე დავინიშნე ამ პოლიკლინიკაში გინეკოლოგათ, სადაც ვმსახურობ დღევანდლამდე, ე. ი. 1934 წლამდე. დისპანსერიზაციის შემდეგ მე ვითვლები მე X გაერთიანების რაიონის გინეკოლოგათ. 1926-1930 წლებში სადამოს საათებში მე ვმუშაობდი მე VII ამბულატორიაში გინეკოლოგათ.

1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928 წლებში ზაფხულის თვეებში მე ვინიშნებოდი კურორტებ ბაკურიანის, კოჯრის, პატარა ცემის, წაღვერის და აბასთუმნის სანატორიუმების და პანსიონატის გამგეთ. 1930 წელს ზაფხულის თვეებში ვიყავი მიწვეული ქ. სიღნაღის საავადმყოფოს გინეკოლოგად.

ნ. მელიქიშვილი იყო კავკასიის და შემდეგში საქართველოს ექიმთა საზოგადოების წევრი, სადაც შესწირა 2000 მან. და აირჩიეს საპატიო

წევრად. იყო, აგრეთვე, საქველმოქმედო და წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებათა წევრიც: საქველმოქმედო დახმარებას უწევდა თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის ლარიბ მონაფეთა დასახმარებლად და, აგრეთვე, იქვე არსებულ ლარიბ მონაფეთა სასაფლაოს. ეხმარებოდა ცალკეულ ლარიბ მოსახლეობას მუქთა საექიმო დახმარებით და ფულადი სახსრებით: როდესაც სახელმწიფო უნივერსიტეტი დაარსდა, მან აქტიური მონაწილეობა მიიღო პროფ. პეტრე მელიქიშვილთან და სხვებთან ერთად ქართული ტერმინოლოგიის შემუშავების და მისი დაზუსტების საქმეში.

1934 წელს ავად გახდა სიღამბლით, მეტი აღარ უმუშავნია და ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა ქ. თბილისში, 1937 წლის 18 თებერვალს. დაკრძალულია კუკიის სასაფლაოზე.

ვარშავაში სტუდენტობისას იყო დაპატიმრებული და გადაყვანილი ოდესაში, ქუთაისში და გაანთავისუფლეს. რევოლუციის მუზეუმში არის ჯგუფური სურათი, მათ შორის ნ. მელიქიშვილი. მხოლოდ ნება არ ჰქონდა, 3 წლის განმავლობაში შესულიყო უმაღლეს სასწავლებელში. ამ ხნის განმავლობაში სცხოვრობდა სოფლად სადახლოში.

(ცნობა მიანოდა 1 ნოემბერს, 1941 წ.).

მის შესახებ:

1. ექიმი ნ. მ. მელიქიშვილი // დროება. - 1908. - 6-7, 9-14, 16-20 დეკემბერი. - №16-28. - გვ. 1. - განცხადებები; აგრეთვე, იხ. ამავე გაზეთის: 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; №2 და მომდევნო ნომრებში;
2. გაიხსნა ახალი თფილისის კერძო სამკურნალო (ამბულატორია): [განცხადება] // ახალი დროება. - 1909. - 24 აპრილი. - №4. - გვ. 4;
3. გაიხსნა თბილისის კერძო სამკურნალო // ჩანგი. - 1909. - 27 ივნისი. - №6. - გვ. 1;
4. ექიმი ნ. მ. მელიქიშვილი // ივერია. - 1909. - 5 იანვარი. - №1. - გვ. 1; 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 1;
5. 8 დეკემბერს გაიხსნა ახალი ტფ. კერძო სამკურნალო (ამბულატორია)...: [განცხადება] // დროება. - 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - იგივე განცხადება იხ. მე-2 და მომდევნო ნომრებში;
6. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო // ახალი სხივი. - 1910. - 4 თებერვალი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ახალი სხივი“, №2, გვ. 4; №3, გვ. 1; №5, გვ. 1.;
7. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო: გარედან ყოველ დღე მოსიარულე ავადმყოფთათვის // ხალხი. - 1910. - 25 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
8. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო... // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: №2. - გვ. 1; №3. - გვ. 1;
9. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო // ახალი აზრი. - 1910. - 1 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №3, გვ. 1; №5, გვ. 1; №7, გვ. 1....;
10. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო... // მომავალი. - 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №11, გვ. 1; №114, გვ. 1; №116, გვ. 1; №120, გვ. 1....;

11. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო... // საქმე. - 1910. - 1 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4, გვ. 1....;
12. თბილისის კერძო სამკურნალო: 30 მუდმივი საწოლით და სამშობიარო განყოფილებით // ხალხი. - 1910. - 18 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
13. თფილისის კერძო სამკურნალო // ახალი სხივი. - 1910. - 4 თებერვალი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ახალი სხივი“, №2, გვ. 4; №3, გვ. 1; №5, გვ. 1.;
14. თფილისის კერძო სამკურნალო... // მომავალი. - 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №111, გვ. 1; №114, გვ. 1; №116, გვ. 1; №120, გვ. 1....;
15. თფილისის კერძო სამკურნალო... // საქმე. - 1910. - 1 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4, გვ. 1....;
16. ექ. ნ. მელიქიშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №30. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
17. შემონირულება ქართულ თეატრის ასაშენებლად: ქართული ეროვნული თეატრის ასაშენებლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 15;
18. მიქელაძე, შ. პურპურის ჯგუფის სწეულებათა საკითხის შესახებ: (ვერლჰოფის წინწკლოვან სწეულების ერთი იშვიათი შემთხვევის გამო) შ. მიქელაძისა // ექიმი. - 1919. - №5-6. - გვ. 73-79;
19. 1919 წლის ოქტომბრის თვეში შესდგა ქლექთან მეზრძოლ... // ქლექი და მასთან ბრძოლა. - 1920. - №1. - გვ. 1-2.

წყარო: არ არის მითითებული.

მელიქიშვილი, პეტრე გრიგოლის ძე

(1850, 29/VI – 1927, 23/III) – ქიმიკოსი, – ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორი, – გულისხმიერი პედაგოგი და შესანიშნავი საზოგადო მოღვაწე, – სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის პირველი ქიმიკოსი წევრ-კორესპონდენტი საქართველოდან, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთი ორგანიზატორთაგანი, მისი პირველი რექტორი, საქართველოში ქიმიის ფუძემდებელი და უმაღლესი სკოლის პიონერი, – უდიდესი ქართველი მეცნიერი, – პროფესორი, – შვილი გრიგოლ მელიქიშვილისა, – დაიბადა ქ. თბილისში 1850 (ზოგი ცნობით, 1849) წელს, ივნისის 29 (ძვ. სტ.), 11 ივლისს (ახ. სტ.), პეტრე-პავლობა დღეს. მშობლიური წერა-კითხვა დიდედამ შეასწავლა. დაამთავრა თბილისის I გიმნაზია (1868) წარჩინებით, ოდესის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის საბუნებისმეტყველო განყოფილება კანდიდატის ხარისხით (1869-1872) და ერთ წელიწადს ფაბრის პანსიონში ბოტანიკას ასწავლიდა. მეცნიერული მუშაობით გატაცებული, მასწავლებლობას ჩამოეცალა და საზღვარგარეთ გაემგზავრა ცნობილ ქიმიკოსებთან სამუშაოდ: ქ. ტიუბინგენში – პროფ. ლოთარ მაიერთან, ქ. კარლსრუეში – პროფ. იუსტთან. მათ ლაბორატორიებში ორ წელიწადს იმუშავა და საფუძველი დაუდო თავის სამეცნიერო გამოკვლევებს. იქვე – ციურისში,

მონაწილეობა მიიღო ამიერკავკასიის კონგრესში. 1876 წელს, ოდესაში დაბრუნებისთანავე, ოდესის უნივერსიტეტის ლაბორანტად აირჩიეს, სადაც განაგრძო თავისი საკვლევები მუშაობა.

1881 წელს დაიცვა დისერტაცია „აკრილის მჟავათა ნაწარმის შესახებ“, რისთვისაც მიენიჭა ქიმიურ მეცნიერებათა მაგისტრობა. 1882 წელს ოდესის უნივერსიტეტმა მიაწვინა საზღვარგარეთ, სადაც მოისმინა გამოჩენილი ფრანგი ქიმიკოსის, პროფ. ბერთელოს (Berthelot, 1827-1907) ლექციები, იმუშავა მიუნხენში პროფ. მაიერთან; ორი წლის შემდეგ – ოდესაში აირჩიეს აგრონომიული ქიმიის დოცენტად, 1885 წელს დაიცვა მეორე დისერტაცია „იზომერულ კროტონმჟავას ნაწარმთა შესახებ“, რისთვისაც მიიღო ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი და აირჩა აგრონომიული ქიმიის ექსტრაორდინარ პროფესორად. 1889 წელს მიიწვიეს პროფესორად წმინდა ქიმიის კათედრაზე, 1907 წელს მიენიჭა „დამსახურებული პროფესორის“ წოდება და, მთელი 40 წლის განმავლობაში (1869 წლიდან, სტუდენტობიდან მოყოლებული), ვ. პეტრიაშვილთან ერთად, მის გარდაცვალებამდე (1908) სამხრეთ რუსეთში – ოდესაში მოღვაწეობდა, ყოველმხრივ პატივცემული, სახელმწიფო და საყვარელი. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ თბილისს დაბრუნდა. 1918 წელს არჩეულ იქნა ივანე ჯავახიშვილის თაოსნობით ახლად დაარსებულ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორად, თავისი ავტორიტეტით კიდევ უფრო განამტკიცა ნორჩი უნივერსიტეტის დაფუძნება და, სხვებთან ერთად, ჭაბუკური გატაცებით შეუდგა მის მოწყობას. 1923 წლის თებერვალში გადახდულ იქნა მისი სამეცნიერო მოღვაწეობის 50 წლისთავის იუბილე, რაც ქართველთა ნიჭიერების, გონებრიობისა და შრომისუნარიანობის ზეიმად გადაიქცა, რომლის დროსაც საქართველოს მთავრობამ ძღვნად მიართვა ოთხსართულიანი დიდი სახლი (თბილისში, ენგელსის ქ. 44), სადაც პ. მელიქიშვილს ლაბორატორიები ჰქონდა მოთავსებული და მისი ქიმიურ დარბაზად გადაქცევა გადაწყვიტეს.

1927 წლის თებერვლის 23 სსრკ მეცნიერებათა აკადემიამ თავის ნევრ-კორესპონდენტად აირჩია (ეს იყო პირველი შემთხვევა ქართველ ქიმიკოსთაგან). გარდაიცვალა 1927 წლის მარტის 23. დაიკრძალა ერთსულოვანი გლოვით უნივერსიტეტის კარების წინ, რომლის სამარეზედაც აღმართული მარმარილოს ბიუსტი წარწერით „პეტრე მელიქიშვილი, 1850-1927“ უნივერსიტეტის კარებს მისჩერებია, თითქოს ყოველ შემსვლელ-გამომსვლელს აგონებს: „მთელი სიცოცხლე ხალხისათვის ამოქმედებულ მეცნიერებას უძღვენიო“.

მეცნიერული მუშაობა პ. მელიქიშვილმა სტუდენტობის დროსვე დაიწყო და სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე აზროვნება და კვლევა-ძიება არ შეუჩერებია. თავისი ნაშრომებით დიდი სახელი მოიპოვა როგორც რუსეთის, ისევე საზღვარგარეთის მეცნიერ-ქიმიკოსთა შორის. მან ქიმიის მრავალ დარგში შეიტანა თავისი წვლილი. გა-

მოაქვეყნა რამდენიმე უაღრესად მნიშვნელოვანი გამოკვლევა არაორგანულ, ორგანულ, ანალიზურ, კოლოიდურ და აგრონომიულ ქიმიაში. პირველმა აღმოაჩინა ორგანული ნაერთები (აკრილმჟავა, კროტონმჟავა, ტიგლინმჟავა, ანგალიკა მჟავა და სხვ., რომელთა თვისებებიც შეისწავლა). პირველმა მიიღო „გლიციდ-მჟავები“, რომელთაც ორგანული ქიმიის მრავალი საკითხის გადაწყვეტაში დიდი მნიშვნელობა აქვთ. ამ ნაერთებიდან დაამზადა სხვადასხვა მარილები, ეთერები და სხვა შენაერთები, რომელთა შესახებ 28 ნაშრომი გამოაქვეყნა; პირველმა მიიღო მოლიბდენის, ურანის, ვოლფრამის, ქრომის, ბორის, ნიობიუმის, ტანტალის და სხვ. მანამდე უცნობი ჭარბ-ჟანგები, შეისწავლა მათი თვისება-ბუნება და მოახდინა კლასიფიკაცია, რომლებიც საფუძვლად დაედო ამ დარგის მრავალ შემდგომ გამოკვლევას (შრომებისათვის „Перекиси и надкислоты“ რუსეთის სამეცნიერო აკადემიამ პ. მელიქიშვილს 1899 წელს ლომონოსოვის სახელობის დიდი პრემია მიანიჭა). „მელიქიშვილმა პირველმა გამოიკვლია, რომ სილიკატული არ იძლევა რეაქციას მოლიბდენთან მაშინ, როდესაც სილიკაზოლი ამ რეაქციას იძლევა. ეს აღმოჩენა საფუძვლად დაედო მთელ რიგ ნაშრომებს ამ ელემენტის მიკროქიმიური ანალიზის მეთოდების გამომუშავებისათვის“. ანალიზურ ქიმიაში სხვა მის ნაშრომთაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია მეტეორიტების ანალიზი, რომლის შესახებ რამდენიმე შრომა გამოაქვეყნა და სხვადასხვა მეტეორიტის ანალიზი მოგვცა. კოლოიდური ქიმიის ხაზით საყურადღებოა ახტალის ტალახის წარმოშობის საკითხი, რომლის შესწავლისას ამოიკვლია ბუნებრივი სოდის წარმოშობის საკითხი: „მელიქიშვილის აზრით, სოდა ჩნდება ნატრიუმის სულფატის, ქლორიდის, კალციუმის და ამონიუმის ბიკარბონატების ურთიერთმოქმედებით. წარმოშობილი სოდა შთაინთქმება კოლოიდურ მდგომარეობაში მყოფი ნიადაგის მიერ“. ამ გამოკვლევამ დიდი სამსახური გაუწია სოდის ხელოვნურად მიღებას; თავის თანამშრომლებთან ერთად პ. მელიქიშვილმა შეისწავლა სასოფლო-სამეურნეო ნაწარმთა (ჩაი, ყველი, ხორბალი, სოია, სიმინდი, ლომი და სხვ.) ქიმიური შემადგენლობა მათი რაციონალურად გამოყენების მიზნით და სხვ. პ. მელიქიშვილმა „პეროქსიდების ბუნების ეპოქალური გამოსახვით სრულიად ახალი თავი შექმნა ქიმიაში“; პირველმა გადაჭრა თეორიული ღირებულების ბევრი ისეთი საკითხი, რომელთაც ყველა დროისა და ყველა ხალხისათვის აქვთ მნიშვნელობა და სხვ.

დანერტილი აქვს ასზე მეტი (110-115) სამეცნიერო გამოკვლევა, რომელთაგან 1923 წლამდე გამოქვეყნებულია 81 (სია იხ.: „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოამბე“, 1923, ტ. 3). ამ შრომათაგან საქართველოს ეხება:

1. Химический состав русских овечьих сыров // Журнал Опр. Агр. - Одесса, 1911. - Т. 12. - с. 819-823;
2. Анализ чаквийского чая // Журнал Опр. Агр. - Одес-

ca, 1915. - T. 16. - c. 214-216. - [მ. როზენბლატთან ერთად];

- ჩვენი სასმელ-საჭმლის ქიმიური შემადგენლობა: [ხორბალი, სიმინდი-ლომი, ლობიო, სოია, ჩაი, ყველი] // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919-1920. - ტ. 1. - გვ. 125-139;
- ჩვენი ღვინის ქიმიური შემადგენლობა: [თეთრი ღვინოები, წითელი ღვინოები] // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919-1920. - ტ. 1. - ნაკვ. II. სამათემატიკო-საზოგადოებრივ ფაკულტეტი. - გვ. 173-183. - ახლავს ანალიზების ცხრილი; აგრეთვე: „ვაზი და ღვინო“, 1920, № 11, გვ. 1-9;
- ჩვენებური ყველი: [ორი ფურცელი ცხრილი] // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1922-1923 - ტ. 2. - გვ. 129-138.

თითქმის ყველა ამ წერილში „გემო-კვებისა და სასოფლო-სამეურნეო საცდელ-საკვლევაძიებო სადგურების დაარსებაზე ოცნებობდა“, რაც მისი სიკვდილის შემდეგ განხორციელდა და პირველ საკვლევაძიებო ინსტიტუტს მისი სახელი ეწოდა.

ზემონსენებულ წერილებს გარდა, პ. მელიქიშვილის კალამს ეკუთვნის:

- პასტერი, როგორც ქიმიკოსი // საქართველოს სამკურნალო მოამბე. - 1922. - № 1;
- ქიმია და ქიმიური მრეწველობა: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1924. - № 1. - გვ. 161-131;
- მეცნიერება და მეურნეობა // ახალი სკოლისაკენ. - 1924. - № 2-3 და სხვ.

მისი ნაშრომები თარგმნილია ფრანგულ, ინგლისურ, გერმანულ და სხვ. ენებზე, რუსეთისა და ევროპის ქიმიურ ლიტერატურაში ხშირად იხსენიებენ პ. მელიქიშვილის მეცნიერულ დებულებებს: „მელიქიშვილის მეთოდი“, „მელიქიშვილის რეაქციები“ და სხვ. ბევრი მეცნიერი სარგებლობს მისი ნაშრომით. სხვათა შორის, ინგლისელი მეცნიერი სლეიტერ პრაისი თავის წიგნს „Per-Acids and their salts“-ში პ. მელიქიშვილს მადლობით იხსენიებს და ამბობს: „ჩემ მიერ შემუშავებული ფორმულები პ. მელიქიშვილის ექსპერიმენტებს ემყარება“.

როგორც ადამიანი და მოქალაქე-მოღვაწე, პ. მელიქიშვილი განსაკუთრებული იყო: მეცნიერების გარეშე მას პირადი ცხოვრება ვერ წარმოედგინა. 1870 წლიდან, ვ. პეტრიაშვილთან ერთად, სამხრეთ რუსეთის უმაღლესი სასწავლებლის (ოდესის უნივერსიტეტის) ერთი ხელმძღვანელთაგანი იყო, ნ. გ. ჩერნიშევსკის (1828-1889) მიმდევარი, გაზ. „დროების“ ჯგუფის წევრი და საქართველოდან ჩასულ სტუმრებს, რამდენადაც ვ. პეტრიაშვილი თავისი სტუმართმოყვარე ოჯახით უმასპინძლებოდა, იმდენად პ. მელიქიშვილი უხვდებოდა თავისი წიგნებით გამოჭედილი ოთახით ან ლაბორატორიით, რომელშიაც განუწყვეტლივ მუშაობდა. 1870-1890 წლებში რუსეთში გაბატონებული მძაფრი რეაქციის დროს მუდამ მემარცხენე პროფესურის

პირველ რიგებში იბრძოდა, საუკეთესო სტუდენტების მეგობარი და ერთგული დამცველი იყო. ამიტომაც დამსახურებული ჰქონდა საყოველთაო პატივისცემა. იგი იყო სამხრეთ რუსეთის სამეურნეო საზოგადოების ვიცე-პრეზიდენტი, ყოფილ მეღვინეთა საზოგადოების საპატიო თავმჯდომარე, სამეურნეო საზოგადოების თავმჯდომარე და სხვ. საქართველოში მისი მონაწილეობით დაარსდა (1889) საფილოქსერო კომისია. იყო 1917 წელს დაარსებული რუსული პოლიტექნიკუმის პროფესორი, 1918 წლიდან – ქართული უნივერსიტეტის პირველი რექტორი, აგრონომიული ფაკულტეტის დეკანი, რაოდენობითი ანალიზის, ორგანული, აგრონომიული და ფიზიოლოგიურ-ქიმიური ლაბორატორიების მომწყობი, საზოგადოებრივ ფაკულტეტებზე ლექციების მკითხველი, მინსახკომისა და წყალთა სამმართველოს ლაბორატორიების ამგები, თბილისის ქალაქის გემო-კვების ლაბორატორიის ხელმძღვანელი, სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების დამაარსებელი, მეღვინე-მევენახეთა ორგანიზაციისა და ყრილობების მონაწილე, ჟურნალების თანამშრომელი, ქართული ტექნიკური საზოგადოების საპატიო თავმჯდომარე. დიდი ყურადღება მიაქცია ჩვენი ქვეყნის ნიადაგისა და სამკურნალო წყლების შესწავლას საკურორტო მშენებლობით, ჯანსაზღვრის სამეცნიერო საბჭოს პროფილაქტიკური ხაზით მუშაობას, სასკოლო ქიმიური ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბებას საკუთარი თაოსნობით და სხვ. ყოველ საზოგადო-სამეცნიერო მუშაობას სრულიად უშრომისფასოდ უძღვებოდა: ფული მეცნიერს სახელს უტეხს, აქვეითებსო, მე მხოლოდ პროფესორის განაკვეთი მეყოფაო და აქედანაც 300 მანეთს იღებდა: „წიგნისა და ლაბორატორიის მეტი არაფერი მჭირდება“. დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა სამშობლო ქვეყნის ნივთიერ-საგან-მანათლებლო ყოველ მხარეს: განათლებას, ტექნიკას, მრეწველობას, ელექტროფიკაციას, მთამსვლელობას, ხელოვნებას, მწერლობას და სხვ. ვ. პეტრიაშვილთან ერთად, ახალგაზრდობიდანვე ოცნებობდა თავის სამშობლოში ქიმიური მეცნიერების კერისთვის საფუძველი ჩაეყარა, რასაც სიცოცხლის უკანასკნელ ათეულ წელში (1917-1927) ეღიროსა.

პ. მელიქიშვილმა აღზარდა რამდენიმე ათეული მონაწე, რომელთაგან ბევრმა ისახელა თავი, როგორც ქიმიკოს-მეცნიერმა და მეცნიერთა რიგებში ჩადგა. მაგალითად, აკადემიკოსები: ნ. ზელინსკი, ლ. პისარჟევსკი, ბეზროდკო, პეტრენკო-კრიტიჩენკო და სხვ. საქართველოში გამოზარდა მთელი თაობა, რომელიც სათავეში ჩაუდგა ქიმიის სწავლებას, საკვლევაძიებო მუშაობასა და ქიმიურ მრეწველობას. სხვადასხვა ერის შვილნი, მისი ნამონაფარნი, შემდეგში ცნობილი მეცნიერნი, მუდამ დიდებით იხსენიებენ პ. მელიქიშვილს. სხვათა შორის, აკად. ლ. პისარჟევსკიმ საჯაროდ განაცხადა: პ. მელიქიშვილი რომ არ შემეხვედროდა, მე არაფერი ვიქნებოდიო: მე-2 კურსელი სტუ-

დენტი ამიყვანა, სამეცნიერო მუშაობაში ჩამაბა, საქვეყნოდ გამომიყვანა და ყოველ ნაშრომში მშობლიური მზრუნველობით მეხმარებოდაო. თავის ყოველ მოწაფე-სტუდენტს ანუ უკვე სამეცნიერო ასპარეზზე დამოუკიდებლად მშრომელი ნამონაფრის ყოველ საქმიანობას თვალყურს ადევნებდა, საკვლევადიებო მუშაობისთვის დაანინაურა სტუდენტები ბიძინა კანდელაკი და შალვა ცინცაძე (შემდეგში ცნობილი ქიმიკოსი პროფესორები), თავის ნამონაფარ (შემდეგში პროფესორ-აკადემიკოს) ლ. პისარჟევსკის, როცა მისი ნაშრომი გაიცნო, მისწერა: დროა თქვენი „არაორგანული ქიმიის კურსი“ ისე გადაამუშაოთ, რომ თავიდან ბოლომდე დაფუნდებული იყოს ატომთა აგებულების შესახებ სწავლაზეო, რაც ნამონაფარმა ზუსტად შეასრულა (გარდა ამისა, ლ. პისარჟევსკის იმდენად უყვარდა პ. მელიქიშვილი, ხოლო მის გამო საქართველოც, რომ როცა მისი თავგამოდებული მეცადინეობით თბილისში მოეწყო პირველი ქიმიური საკვლევადიებო ინსტიტუტი, ლ. პისარჟევსკის მოთხოვნით მას პ. მელიქიშვილის სახელი ეწოდა. ხოლო თვით ინსტიტუტიც თბილისში იქნა დატოვებული, თუმცა მის გადატანას სხვა რესპუბლიკაში ცდილობდნენ. ლ. პისარჟევსკიმ ხელი შეუწყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შექმნას, რომლის დაარსება ჯერ კიდევ სიკვდილამდე ორი წლით ადრე ინიციატორმეტყველა).

პ. მელიქიშვილი მთლად მეცნიერულ კვლევა-ძიებაში იყო ჩაფლული. ლექციებისა და მოხსენებათა კითხვაც არ იზიდავდა, – ეს ლაბორატორიულ მუშაობას მაცდენსო. იგი კათედრიდან სიტყვიერად კი არ ასწავლიდა, არამედ ლაბორატორიაში ამა თუ იმ ქიმიური გამოკვლევის დროს მუშაობით. ჰქონდა მეცნიერობით შთაგონების დიდი უნარი, რითაც თავის მოწაფე-სტუდენტებს სამეცნიერო-შემოქმედებითი შრომის უნარს უზიარებდა. იგი მოითხოვდა სწრაფ, ზუსტ, მუყაით და თანდათანობით მუშაობას. არ მოსწონდა დაუდევრობა, ზერელობა და „თეორიული ლაყობა“. სტუდენტობას თუმცა მკაცრად ეპყრობოდა, იყო კუშტი გამომეტყველების, მუდამ თანატოლად უყურებდა, მუშაობასა და კამათში ითანასწორებდა, საგნის გულიგულში ახედებდა, თავისი დიდი ავტორიტეტით არ ყოყოჩობდა, მიუხედავად ამისა, მისი ავტორიტეტი მუდამ მაღლა იდგა, როგორც კეთილშობილი და უბრწყინვალესი პიროვნებისა. რამდენადაც სხვისგან მოითხოვდა კვლევა-ძიების დროს სიბეჯითესა და ყურადღებას, იმდენად და უფრო მეტად თვითონ იყო ბეჯითი. თუმცა დიდხანს რუსეთში ცხოვრება-მოღვაწეობით სამშობლო ენა მივიწყებული ჰქონდა, მოკლე ხანში ისე გაიკვეთა, რომ არაორგანული, ორგანული, აგრონომიული და ფიზიოლოგიური ქიმიის კურსებზე ლექციების კითხვა დაიწყო ქართულად.

სამშობლოში ჩამოსვლისთანავე დიდი ყურადღება მიაქცია ჩვენი სამრეწველო მეურნეობის განვითარებასა და ერის ეკონომიური აღორძინებისათვის სასოფლო მეურნეობის კულტურულად

ამაღლებას: ჩვენი საუცხოო ალპური საძოვრებით მესაქონლეობა-მეყველეობის განვითარებას, მევენახეობა-მელვინეობის ამაღლებას (რომ ჩვენი ღვინო მსოფლიო ბაზარზე გასულიყო), მეჩაიეობის გაუმჯობესება-გაფართოებასა და სხვ. იგი თავისი ცოცხალი მაგალითით მოწაფე-სტუდენტთ, თანამიმდევართ და მცნობთ მეცნიერებისა და სამშობლოს სიყვარულს უნერგავდა (მისდამი მიძღვნილ საკუთარ წიგნზე, მისმა ნამონაფარმა აკად. ლ. პისარჟევსკიმ წააწერა: „ერთად მუშაობის დაუფინყარი დღეების კეთილმოსაგონად მას, ვინც მთელი თავისი ცხოვრების ცოცხალი მაგალითით მასწავლა სამეცნიერო ქმნილებაში უდიდესი სიხარულის ხილვა“).

ადამიანობისა და მეცნიერობის შესახებ პ. მელიქიშვილს საკუთარი კრედი ჰქონდა გამომუშაებული. მისი რწმენით, „მეცნიერი ყოველთვის წმინდა მეცნიერებას უნდა ემსახურებოდეს უანგაროდ, არასოდეს არ გაიტაცოს ბინიერ საგნებზე ზრუნვამ“, ხოლო მეცნიერება მოითხოვს „ერთგულობას, სიყვარულსა და პატიოსნებას“. მისი მეცნიერული შემოქმედების ძირითადი მრწამსი იყო: „კვლევა, კვლევა და კვლევა“.

მისი და იყო კეკე – ეკატერინე მესხისა, ძმები – სტეფანე და იოსებ (სოსიკო).

ცალკე გამოცემულია:

1. *О производных акриловой кислоты* / [Соч.] П. Меликова. - Одесса: тип. Г. Ульриха, 1880. - [2], 69 с.; 22 см. - Отт. из 7 т. „Зап. Новорос. о-ва естествоиспытателей“;
2. *О глицидных кислотах* / [Соч.] П. Меликову - СПб: тип. В. Демакова, [1884]. - 28 с.; 24 см. - Из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1884, Т. 16, вып. 6;
3. *О производных изомерах кротоновых кислот* / [Соч.] П. Меликова. - Одесса: тип. „Одесский вестник“, 1885. - [2], 57 с.; 23 см.;
4. *О производных тиглиновой кислоты; [О строении хлороксимасляной кислоты и о бихлормасляной кислоте]* / [Соч.] П. Меликова. - СПб: тип. В. Демакова, [1886]. - 16 с.; 24 см. - Отт. из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1886, Т. 18, вып. 5;
5. *О химическом составе южнорусской пшеницы* / П. Меликов. - [Одесса]: тип. Л. Нитче, 1888. - 13 с.; 23 см. - Отт. из „Зап. Импер. о-ва сел. хоз-ва Юж. России“, 1888, № 1, с. 22-34;
6. *О некоторых производных изокротоновой кислоты: (Сообщ. 4 апр. 1891 г.)* / [Соч.] П. Меликова и П. Петренко-Критченко. - СПб: тип. В. Демакова, [1891]. - 10 с.; 23 см. - Отт. из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1891, вып. 5, отд. 1, с. 329-338;
7. *Химическое исследование гросслибентальского метеорита* П. Меликова и Х. Швальбе (Сообщ. 11 февр. 1893 г.). - СПб: тип. В. Демакова, [1893]. - 8 с.; 23 см. - Отт. из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1893, вып. 2, отд. 1, с. 90-97;
8. *Ахтальские грязевые вулканы* / [Соч.] П. Меликова. - Санкт-Петербург: тип. В. Демакова, [1896]. - 7

- с.; 23 см. - Отт. из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1896, вып. 6, отд. 1, с. 545-551;
9. Исследование метеорита, упавшего близ местечка Цмень / [Соч.] П. Меликова. - СПб: тип. В. Демакова, [1896]. - 9 с.; 24 см. - Отт. из Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. 1896, вып. 3, отд. 1, с. 299-307;
 10. Об условиях образования природной соды / [Соч.] П. Меликова. - Ст. [1]-2. - [Ст. 1]. - Санкт-Петербург: тип. В. Демакова, 1896. - 5 с.; 23 см.; Ст. 2. - Санкт-Петербург: тип. В. Демакова, 1896. - 6 с.; 23 см.;
 11. Химический анализ мигейского метеорита / [Соч.] П. Меликова и В. Кршижановского. - Санкт-Петербург: тип. В. Демакова, [1896]. - 7 с.; 24 см.;
 12. Химический состав туркестанской пшеницы „Чуль-бугдай“ / [Проф. П. Меликов]. - [Одесса]: „Слав.“ тип. Е. Хрисогелос, 1896. - 6 с.; 24 см. - Отт. из „Зап. Имп. о-ва сел. хоз-ва Юж. России“ за 1896;
 13. Исследования над перекисями: (Доложено в заседании Физ.-мат. отд-ния 17 марта 1899 г.) / П. Меликов и А. [Л.] Писаржевский. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1900. - [2], 66 с.; 32 см.. - (Записки Академии наук по Физико-математическому отделению; Т. 9, № 8).
 14. Исследование южнорусской пшеницы / П. Меликов. - [СПБ]: Тип. А. Пороховщикова, 1900. - 10 с.; 24 см. - Отт. из „Журн. опыт. агрономии“. 1900, кн. 3, с. 256-265;
 15. Фторованадиевые соединения: (Доложено в заседании Физ.-мат. отд-ния 14 марта 1901 г.) / [Соч.] П. Меликова и П. Казанецкого. - [Санкт-Петербург]: тип. Имп. Акад. наук, [1901]. - 14 с.; 29 см.; Отт. из „Изв. Акад. наук“, 1901, окт., Т. 15, № 3, с. 257-270;
 16. Анализ некоторых вин Херсонской губернии / Проф. П.Г. Меликов. - Одесса: ред. журн. „Вестник виноделия“, 1904. - [2], 5 с.; 22 см. - извлеч. из журн. „Вестн. виноделия“, 1904, № 12;
 17. Василий Моисеевич Петриев: (Биогр. очерк) / [Соч.] П. Меликова. - Санкт-Петербург: типо-лит. М.П. Фроловой, 1909. - 12 с., 1 л. портр.; 24 см. - из „Журн. Рус. физ.-хим. о-ва при Имп. С.-Пет. ун-те“, Часть хим., т. 41;
 18. [Неорганическая химия: (Прогр. проф. П. Г. Меликова)]. - Тифлис: Тип. Канц. Намест. е. и. в. на Кавказе, 1914. - 49 с.; 25 см.. - Без. тит. л. и обл.. - Перед. загл.: II. Естест. отд-ние (Прогр. лекций). - Отт.;
 19. ჩვენი სასმელ-საჭმლის ქიმიური შემადგენლობა. - ტფ., 1919 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - (126-139) გვ.; 25სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბიდან, №1;
 20. ჩვენი ღვინის ქიმიური შემადგენლობა. - ტფ., 1920 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - (173-183) გვ.; ცხრ.; 25სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბიდან, №1.

მისი რედაქციით გამოიცა:

1. Рамзай, В. Введение в изучение физической химии / В. Рамзай, проф. Лондон. ун-та; Пер. с англ. под ред. проф. П.Г. Меликова. - Одесса: Mathesis, 1910. - [6], 75 с.; 19см.;

2. Мамлок, Леонард. Стереохимия: Учение о пространств. расположении атомов в молекуле / Dr. L. Mamlock; Пер. с нем. под ред. проф. П.Г. Меликова. - Одесса: Mathesis, 1911. - VIII, 164 с.: черт.;
3. Смит, Александр. Введение в неорганическую химию / Александр Смит, проф. Ун-та в Чикаго; Пер. с англ. изд. 1909 г. прив.-доц. Новорос. ун-та Я. П. Мосешвили и канд. естеств. наук И.Л. Левинтова, под ред. проф. Имп. Новорос. ун-та П.Г. Меликова. - Вып. 1-2. - Одесса: Mathesis, 1911; 2-е изд., испр. [Вып. 1-]. - Одесса: Mathesis, 1916. - [2], 400 с.: ил., табл.; 22см.; 3-е изд., испр. и доп. - Одесса: Mathesis, 1919.

გამოქვეყნებულია:

1. „ფრიად სასიხარულო ამბავი“... / ვ. პეტრიაშვილი; პ. მელიქიშვილი // დროება. - 1883. - 22 სექტემბერი. - №187. - გვ. 2;
2. Химический состав русских овечьих сыров // Журнал Опр. Агр. - Одесса, 1911. - Т. 12. - с. 819-823;
3. Анализ чаквийского чая // Журнал Опр. Агр. - Одесса, 1915. - Т. 16. - с. 214-216;
4. ჩვენი სასმელ-საჭმლის ქიმიური შემადგენლობა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919-1920. - №1. - ნაკვ. II. სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი. - გვ. 125-139;
5. ჩვენი ღვინის ქიმიური შემადგენლობა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919-1920. - №1. - ნაკვ. II. სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი. - გვ. 173-183. - ახლავს ანალიზების ცხრილი;
6. ჩვენი ღვინის ქიმიური შემადგენლობა // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №11. - გვ. 1-9. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: პროფ. პ. მელიქიშვილი. - შენიშვნა სკოლოში: შრომა გადმობეჭდილია თბილისის უნივერსიტეტის მოამბიდან №1;
7. პასტერი, როგორც ქიმიკოსი // საქართველოს სამკურნალო მოამბე. - 1922. - № 1;
8. ჩვენებური ყველი: [ორი ფურცელი ცხრილი] // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1922-1923. - ტ. 2. - გვ. 129-138;
9. გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციას: განმარტება // კომუნისტი. - 1924. - 21 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
10. მადლობის გამოცხადება // კომუნისტი. - 1924. - 21 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
11. მეცნიერება და მეურნეობა // ახალი სკოლისაკენ. - 1924. - № 2-3;
12. ქიმია და ქიმიური მრეწველობა: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1924. - №1. - გვ. 161-131;
13. პროფ. მელიქიშვილის სიტყვა წარმოთქმული მისი მოღვაწეობის საიუბილეო ზეიმზე // კომუნისტი. - 1927. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 3;
14. სკოლაში: [ნაწყვეტი მოგონებებიდან] // სახალხო განათლება. - 1947. - 27 მარტი. - №13.

მის შესახებ:

1. „ამ კვირის ორშაბათს“... // დროება. - 1873. - 24 თებერვალი. - №8. - გვ. 1;
2. ოდესის უნივერსიტეტის... // დროება. - 1876. - 14 იანვარი. - №4. - გვ. 1;

3. ჩვენ შევიტყვეთ... // დროება. - 1878. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 2;
4. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 14 ნოემბერი. - №240. - გვ. 2;
5. ქართველი სტუდენტი. ოდესსა, 8 ქრისტეშობისთვის... // დროება. - 1880. - 23 დეკემბერი. - №271. - გვ. 3;
6. სალამო ქართველი მეცნიერის პატივის-საცემლად: წერილი ოდესიდან // დროება. - 1885. - 14 მარტი. - №56. - გვ. 1-2;
7. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 1; 2 მაისი. - №93. - გვ. 2-3; 7 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1-2;
8. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 22 აპრილი. - №86. - გვ. 1-2; 1889. - 28 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1-2; 1891. - 13 აპრილი. - №81. - გვ. 1; 1894. - 15 ივნისი. - №125. - გვ. 2; 17 ივნისი. - №127. - გვ. 2;
9. მალრადე, კორნელი. ოდესა, 7 იანვარს // ივერია. - 1887. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 2-3;
10. სახელმწიფო... // მეურნე. - 1889. - №35. - გვ. 1-2. - ქრონიკა;
11. ეკატერინე გრიგოლის ას. მესხისა... // ივერია. - 1890. - 1 ივლისი. - №138. - გვ. 1;
12. ხოშტარია, დიმიტრი (დ.ბ.). წერილი ოდესიდან: (სახალწლო) // ივერია. - 1890. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3-4;
13. კავკასიის საფილოქსერო კომიტეტის კრება... მეცნიერ მარიონის, ჰოვარტის, პროფ. მელიქიშვილის და პროფ. კოვალევსკის თანდასწრებით // ივერია. - 1893. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 1-2;
14. „პარასკევს, 14 მაისს კავკასიაში ჩამოვლენ...“ // ივერია. - 1893. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2-3;
15. სახოკია, თედორე. დ. ზესტაფონი // ივერია. - 1893. - 1 ივნისი. - №112. - გვ. 3;
16. ბიბლიოგრაფია: [რეცენზია წიგნზე: Schuchardt Hugo. Uber das Georgische. ვენა; წიგნი მიძღვნილია პროფ. პ. მელიქიშვილისადმი] // ივერია. - 1895. - 16 სექტემბერი. - №198. - გვ. 4;
17. „გრაცის უნივერსიტეტის პროფ. შუხარტისაგან“... // ივერია. - 1895. - 17 ნოემბერი. - №249. - გვ. 2;
18. რუსეთის ცხოვრება // ივერია. - 1895. - 5 მარტი. - №49. - გვ. 3;
19. „ნარსულ წელს...“ // ივერია. - 1895. - 3 სექტემბერი. - №189. - გვ. 2;
20. ოდესიდან „კვალს“ სწერენ... // ივერია. - 1900. - 19 დეკემბერი. - №275. - გვ. 1;
21. ხელოსანთა ამხანაგობა „შრომის“ წევრთა კრება... // კვალი. - 1900. - №51. - გვ. 808-809;
22. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 7 მარტი. - №2089. - გვ. 2;
23. ნ. ოდესა: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ივერია. - 1904. - 25 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
24. პროფესორი მელიქიშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 11 იანვარი. - № 2376. - გვ. 3;
25. წერილი ოდესიდან. პროფესორ მელიქიშვილის იუბილე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 23 იანვარი. № 2387. - გვ. 3;
26. გაზ. „ნაშა ყიზნსა“ და „ნაში დნიში“ გამოქვეყნებული პროფესორთა მოთხოვნები: [მათ შორის ქართველი მეცნიერები: პროფ. პ. მელიქიშვილი, პროფ. ვ. პეტრიაშვილი, პრივატ - დოცენტი ივ. ჯავახიშვილი, ლაბორანტები: გ. გელიქიშვილი, ა. კლდიაშვილი, ი. მოსეშვილი, ალ. ჯავახიშვილი] // ივერია. - 1905. - 8 თებერვალი. - №18. - გვ. 2;
27. მეღვინეობის სადგური: [ოდესაში, პროფ. ვ. პეტრიაშვილის, პროფ. პ. მელიქიშვილისა და ვას. თაიროვის მეთაურობით] // ივერია. - 1905. - 18 იანვარი. - №12. - გვ. 2;
28. განათლების მინისტრმა დეპუტთა აცნობა... // ცის ნამი. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №4. - გვ. 2;
29. 15 აპრილს შესრულდა... // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 25 აპრილი. - №3. - გვ. 2;
30. ვასილ პეტრიაშვილი // შინაური საქმეები. - 1908. - №17. - გვ. 15-16;
31. პროფესორი პ. მელიქიშვილი: (მისი პროფესორობის 30 წლ. თავის გამო). [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №45. - გვ. 1. - ქართველი მეცნიერები;
32. პროფესორი ადესის უნივერსიტეტისა მელიქიშვილი: მის პროფესორობის 30 წლის თავის გამო [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1909. - გვ. 240;
33. ქალთა უმაღლესი კურსები // დროება. - 1909. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
34. შემონიშნულება // მომავალი. - 1909. - 20 ოქტომბერი. - №44. - გვ. 3;
35. ამ უამად ტფილისში... // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 8 მაისი. - №2. - გვ. 2;
36. პროფ. მელიქიშვილი // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 15 მაისი. - №8. - გვ. 2;
37. ოდესის უნივერსიტეტის დამსახურებული პროფესორი პეტრე გრიგოლის ძე მელიქიშვილი: პორტრეტი // ცხოვრება და მეცნიერება. - ქუთაისი, 1914. - №1. - ჩართული ფურცელი;
38. პეტრე მელიქიშვილი: ქართული უნივერსიტეტის რექტორი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №3. - გვ. 1;
39. რექტორი პეტრე მელიქიშვილი: [პორტრეტი] // მეზრძოლთა ხმა. - 1918. - №16. - გვ. 1;
40. ქართული უნივერსიტეტი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №3. - გვ. 15;
41. ქურდიანი, ს. სასოფლო მეურნეობა და სააგრონომიო ფაკულტეტი // საქართველოს ეკონომისტი. - 1919. - №7-8. - გვ. 3-9;
42. პროფ. პეტრე მელიქიშვილი: ყოფილი რექტორი სახელმწიფო უნივერსიტეტისა [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 6;
43. საქართველოს მეღვინე-მევენახეთა ყრილობათა საბჭოს მოქმედება // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №2. - გვ. 14-15;
44. ცნობები // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №10. - გვ. 10-11;
45. დამსახურებული პროფესორი // ტრიბუნა. - 1923. - 26 იანვარი. - № 402;
46. პეტრე მელიქიშვილის ნაშრომთა სია // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 30-39;
47. შალამბერიძე, მიხეილ. - ა) მელიქიშვილი პეტრე (1873-1923). - საიუბილეო გამოცე... - ტფ., 1923. - 31 გვ.; 25სმ.; ბ) პეტრე მელიქიშვილი: სამეცნიე-

- რო მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. XI-XXXIX;
48. არიმათიელი [იმედაშვილი], იოსებ. ჩვენი მეცნიერი – პეტრე გრ. მელიქიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 6. - გვ. 4. – ახლავს ფოტო;
49. მიქაბერიძე, ა. პ. მელიქიშვილი საქართველოში // ახალი სკოლისაკენ. - 1924. - № 1;
50. პროფესორი პ. გ. მელიქიშვილი: [50 წლის იუბილე] // კომუნისტი. - 1924. - 19 თებერვალი. - №41. - გვ. 3;
51. ტატიშვილი, ირაკლი. დამსახურებული პროფესორი პეტრე მელიქიშვილი // ქართული სიტყვა. - 1924. - 17 თებერვალი. - № 14;
52. ქიჩელი, ლეო. დიდი მეცნიერი და მოქალაქე // ქართული სიტყვა. - 1924. - 17 თებერვალი. - № 14;
53. ჭ. დამსახურებული პროფესორი: [იუბილე] // კომუნისტი. - 1924. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
54. დამსახურებულ პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის გარდაცვალება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 24 მარტი. - №65. - გვ. 3. - შინაარსი: იშვიათი ადამიანის და მეცნიერის ხსოვნას / ვ. ჟღენტი; პეტრე მელიქიშვილი (მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები); პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის ოპერაციის ოქმი №144; გარდაცვალების წინ; უნივერსიტეტის გამგეობაში;
55. დამსახურებულ პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის გარდაცვალების გამო: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 26 მარტი. - №67. - გვ. 3;
56. დამსახურებულ პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის დაკრძალვისათვის კომისიის მოწყობის შესახებ: დადგენილება / საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭო // კომუნისტი. - 1927. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 3;
57. ნიკოლაძე, რ. – ა) პ. მელიქიშვილი // ტექნიკა და შრომა. - 1927. - № 3; ბ) პეტრე მელიქიშვილი და ქიმიკოსთა კადრები // ტექნიკა და შრომა. - 1936. - № 1-2. - გვ. 23-28; გ) პროფ. პეტრე მელიქიშვილი: [გარდაცვალებიდან 18 წლის შესრულების გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 24 მარტი. - №23; დ) პეტრე მელიქიშვილი: [გარდაცვალებიდან 20 წლისთავის გამო] // სახალხო განათლება. - 1947. - 27 მარტი. - №13; ე) პ. მელიქიშვილი: დაბადებიდან 100 წლისთავის გამო // სახალხო განათლება. - 1950. - 12 ივლისი. - №28; ვ) პ. მელიქიშვილის ნორჩი მეგობრები // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1950. - №7. - გვ. 13-15;
58. პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის ავადმყოფობა: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1927. - 15 მარტი. - №58. - გვ. 3; 16 მარტი. - №59. - გვ. 3;
59. პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის დაკრძალვა: სამძიმრის დეკლამაციები // კომუნისტი. - 1927. - 29 მარტი. - №69. - გვ. 3;
60. ქურდიე, ნოე (ზომლეთელი ნოე). პეტრე მელიქიშვილი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 27 მარტი. - №68. - გვ. 2;
61. დამსახურებული პროფესორი პეტრე მელიქიშვილის ბიოგრაფია / მ. ბეჟია, ნინო ციციშვილი, ბ. იანოვსკაია და სხვ.. - ტფ., 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - [1], 147-275 გვ.: სურ.; 27 სმ. - ცალკე
- ამონაბეჭდი „თანამედროვე მედიცინა“-დან, № 3-4, 1928 წ.. - ტექსტი პარალ. ქართ. და რუს. ენებზე. - თავფურც. ქართ. ენ.;
62. პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის ძეგლი: [განცხადება კონკურსის გამოცხადების შესახებ თსუ-ს პირველი რექტორის ძეგლის ასაგებად მის საფლავზე უნივერსიტეტის ბაღში] // კომუნისტი. - 1928. - 31 მარტი. - №75. - გვ. 3;
63. შარაშენიძე, შ. – ა) პროფესორ პ. გ. მელიქიშვილი ხსოვნას: [გარდაცვალებიდან 5 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1932. - 23 მარტი. - №69. - გვ. 3; ბ) დიდი ქართველი მეცნიერი: პ. გ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავი // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 13 ივლისი. - №28; გ) დიდი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე: პ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №80. - იგივე: გაზეთში: სტალინელი (გორი). - 1950. - 13 ივლისი. - №114; დ) Выдающийся ученый и общественный деятель: 100 лет со дня рождения П. Г. Меликишвили // Молодой сталинец. - 1950. - 11 июля. - №81;
64. კაკაბაძე, ვ. – ა) პროფ. პ. მელიქიშვილის გარდაცვალების 5 წლისთავზე // ტექნიკა და შრომა. - 1932. - № 7-8; ბ) К 95-й годовщине со дня рождения П. Г. Меликишвили // Заря Востока. - 1945. - 12 июль. - № 137; გ) Петр Григорьевич Меликишвили: [К 20-летию со дня смерти выдающегося грузинского ученого] // Заря Востока. - 1947. - 25 марта. - № 62; დ) Выдающийся ученый - химик: К 25-летию со дня смерти П. Г. Меликишвили // Заря Востока. - 1952. - 25 марта;
65. ჭყონია, ა. გაბრუებული პროფესორი და გზაბნეული ჟურნალი: [ჟურნ. „ტექნიკა და შრომაში“ პროფ. მ. შალამბერიძის მცდარი შეხედულებების გამოქვეყნების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 22 აგვისტო. - №193. - გვ. 3;
66. პროფესორ პ. გ. მელიქიშვილის ძეგლის გახსნა: [თბილისის უნივერსიტეტის ბაღში] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3;
67. პეტრე მელიქიშვილის ხსოვნის აღსანიშნავად: [გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 23 ნოემბერი. - №271. - გვ. 4;
68. წულაძე, ე. – ა) ორი წლის თავზე // ტექნიკა და შრომა. - 1936. - № 1-2. - გვ. 28-32; ბ) დიდი ქართველი მეცნიერი: [პ. მელიქიშვილის გარდაცვალებიდან 18 წლისთავის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 29 ივნისი. - №128; გ) გამოჩენილი საბჭოთა მეცნიერი // კომუნისტი. - 1946. - 13 თებერვალი. - № 33; დ) პეტრე მელიქიშვილი: 20 წელი გარდაცვალებიდან // კომუნისტი. - 1947. - 23 მარტი. - №61; ე) პეტრე მელიქიშვილის უცნობი პორტრეტი: [დახატულია მარია ფერსმანის მიერ 1893 წელს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 6 აპრილი. - №14; ვ) დიდი ქართველი მეცნიერი: (პ. გ. მელიქიშვილის გარდაცვალების 25 წლისთავის გამო) // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1952. - 23 მარტი;
69. ცინცაძე, შ. უდიდესი მეცნიერი: პროფესორ პეტრე მელიქიშვილის გარდაცვალების ათი წლისთავის

- გამო: [ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორის წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 23 მარტი. - №67. - გვ. 4;
70. Профессор П. Г. Меликишвили. 1850-1927 [жизнь и деятельность] // *Заря Востока*. - 1938. - 30 мая. - № 122. - С.3;
71. პეტრე გრიგოლის-ძე მელიქიშვილი: ცხოვრება და შრომები / ნინასიტყვ. ავტ.: მ. ბეჟაია. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1941. - LVI, 343 გვ.: 2 ჩრთ. ფურც. ილ. და ცხრილებით; 25სმ. - დანართი: პეტრე მელიქიშვილის ნაშრომთა სია, გვ. 334-8;
72. ნიკოლაძე, რუსუდან. ორი მეგობარი: [ვასილ პეტრიაშვილი და პეტრე მელიქიშვილი, ცნობები ქართველი ქალების საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასვლის შესახებ] // მნათობი. - 1944. - №1-2. - გვ. 211-222;
73. გაბრიაძე, დ. - ა) გამოჩენილი ქართველი ქიმიკოსი: [პ. გ. მელიქიშვილის დაბადებიდან 95 წლის შესრულების გამო] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 30 ივნისი. - №129; ბ) დიდი ქართველი ქიმიკოსი: დაბადებიდან 100 წლისთავის გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 11 ივლისი. - №133;
74. ქართველი მეცნიერები // პიონერი. - 1946. - №29. - გვ. 29;
75. გიგინეიშვილი, პ. გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი: [პ. მელიქიშვილის გარდაცვალების 20 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1947. - 23 მარტი. - №58;
76. Какабадзе, М. Выдающийся ученый: [К 20-летию со дня смерти П. Г. Меликишвили] // *Молодой сталинец*. - 1947. - 25 марта. - № 36;
77. პისარჟევსკი, ლ. ვ. // სახალხო განათლება. - 1948. - 52 მარტი. - № 13;
78. ციციშვილი, ნ. - ა) ერთი საინტერესო დოკუმენტი: [ქ. თბილისში პირველი ქიმიური ლაბორატორიის დაარსება და პ. მელიქიშვილი] // სახალხო განათლება. - 1948. - გვ. 10; ბ) დიდი მეცნიერი // კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №148; გ) პეტრე მელიქიშვილი: თბილისში წაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ., 1950 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 32 გვ.: პორტრ. და ილ.; 21სმ.; დ) *Выдающийся ученый-новатор: К 100-летию со дня рождения П. Г. Меликишвили* // *Заря Востока*. - 1950. - 11 июля. - № 148;
79. ბეჟაია, მ. შეხვედრები პ. მელიქიშვილთან // კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №148;
80. გამოფენა თბილისის უნივერსიტეტში: [მიძღვნილი პ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავისადმი] // კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №148;
81. გოზალიშვილი, გ. დიდი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, პ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 16 ივლისი. - №29. - იგივე: გაზეთში: საბჭოთა ოსეთი (სტალინური). - 1950. - 12 ივლისი. - №136;
82. გოზალიშვილი, შ. დიდი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე: [პ. მელიქიშვილის დაბადების ასი წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - №16. - გვ. 2;
83. კეკელიძე, კ. უნივერსიტეტის პირველი რექტორი // კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №148;
84. პ. გ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სამეცნიერო სესია: [თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საექტო დარბაზში] // კომუნისტი. - 1950. - 9 ივლისი. - №147;
85. პ. გ. მელიქიშვილის დაბადების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1950. - №8. - გვ. 33-36;
86. პორტნოი, ი. - ა) ახალი საარქივო მასალა: ვ. პეტრიაშვილისა და პ. მელიქიშვილის შესახებ // კომუნისტი. - 1950. - 11 ივლისი. - №148; ბ) ვ. პეტრიაშვილისა და პ. მელიქიშვილის შესახებ: [ახალი საარქივო მასალები] // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1950. - №7. - გვ. 17-18;
87. Чрелашвили, С. Выдающийся ученый: К столетию со дня рождения П. Г. Меликишвили // *Заря Востока*. - 1950. - 6 июля. - №144;
88. Юбилейная научная сессия, посвященная П. Г. Меликишвили: [в актовом зале Тбилисского гос. ун-та им. Сталина] // *Заря Востока*. - 1950. - 8 июля. - №146;
89. პ. გ. მელიქიშვილი (1850-1927) // ქართველი მეცნიერები: [კრებული ვ. პარკაძის რედაქციით]. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - გვ.: 106-107, 110-113, 115-149.

წყარო:

- ლ. ვ. პისარჟევსკის სიტყვა;
- Туманов, Г.М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис : тип. М. Вартанянца, 1890. - Стр. 51;
- ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 81-82;
- Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. - Вып. 1. - Тифлис: П.И. Туманов, 1913. - Стр. 353. - Перед загл. редактор: Б.С. Эсадзе; в конце введения: Борис Эсадзе;
- მელიქიშვილი, პ. ჩემი ცხოვრება // ქართული მწერლობა. - 1927. - № 5. - გვ. 129-176;
- ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 45;
- ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, ნინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ. 386-387;
- პოპედინსკი, ნ.ი. მეანობა: მოკლე სახელმძღვ. / თარგმნ. და შევს. 230 სურათით მე-7 რუს. გამოცემიდან ი. ე. თიკანაძის მიერ. - მე-3 ქართ. გამოც. - თბ.: სახელგამი. სამეცნიერო-პედაგოგიური სექტორი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 20;

9. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვა; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
10. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მელიქოვი, ბიჭორ (- 1924) – რევოლუციონერი, ძველი სოციალ-დემოკრატი, ბოლშევიკთა წინააღმდეგ მუშაობდა ჭიათურის მხარეში, აჯანყებაში მონაწილეობისათვის დაიხვრიტა 1924 წელს ქ. ზესტაფონში.

მის შესახებ:

1. ძველი. დ. ჭიათურა // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 21 ივლისი. - №3. - გვ. 2. - პროვინცია;
2. ქო-პატონი. თქვენი გაზეთის №39... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №43. - გვ. 15.

წყარო: არ არის მითითებული.

მენთეაშვილი, ეგნატე ისაიის ძე (1870 – 1940, 3/V) – მწერალი, – ბელეტრისტი და საგანმანათლებლო მოღვაწე, – ქიზიყიდან (დაიბადა სოფ. ქვემო მაჩხაანში, ყოფ. სიღნაღის მაზ.). სწავლობდა სოფლის სკოლაში, სიღნაღის საქალაქო სასწავლებელში, თბილისის სასულიერო სასწავლებელსა და სასულიერო სემინარიაში, რომლის დამთავრების (1892) შემდეგ მღვდლად გამწესდა სოფ. უჯარმას, აქედან – ჯუგაანს, ბოლოს – ქვემო მაჩხაანს. სამივე სოფელში პირველდანიებითი სასწავლებლები დახსნა და ყველგან ყველა საგანს თითონ ასწავლიდა უსასყიდლოდ. 1915 წელს თბილისის ეპარქიალურ სასწავლებელში გადმოვიდა ეკონომად, 1918 წელს – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში საისტორიო ნაწილის დასრულების შემდეგ, საგანგებოდ გაიარა უმაღლესი საპედაგოგო კურსები და რკინიგზის მე-10 სასწავლებელში დაიწყო მასწავლებლობა. გარდაიცვალა 1940 წლის მაისის 3-ს თბილისში და აქვე დაიკრძალა.

მწერლობას თბილისის სასულიერო სემინარიაში სწავლის დროსვე შეუდგა, ხოლო აშკარად გამოვიდა 1897 წელს გაზ. „ივერიაში“ (№ 103, „ჩეხელი „შავარდენი“). უმთავრესად, მოთხრობებსა და ამბებს წერდა ე. მ. და ე. მ-შვილის ხელმონერით სოფლის ცხოვრებიდან: ყოველი მისი ნაწარმოები ცხოვრების ტიპური სურათია, ღრმა დაკვირვების შედეგად, ნიჭიერად ასახული ნამდვილი სახე. მოთხრობები მოთავსებული აქვს ილ. ჭავჭავაძის „ივერიაში“, თარგმანები და წერილები – „ცნობის ფურცელში“, ნახული და

ფიქრები – „კახეთის ხმაში“. თანამშრომლობდა „ქართლშიც“.

ე. მენთეაშვილის მოთხრობა („ღმერთმა მისცეს მაგიერი“) გაარჩია ივ. გომართელმა („ქართული სიტყვა კაზმული ლიტერატურა 1898 წ.“, „კვალი“, 1899, № 1, 2, 6, 7).

გამოქვეყნებულია:

1. ქვემო მაჩხაანი (სიღნაღის მაზრა) // ივერია. - 1895. - 14 ივნისი. - №123. - გვ. 3; 23 ივნისი. - № 131. - გვ. 2;
2. საზაფხულო პედაგოგიური კურსები // ივერია. - 1897. - 5 აგვისტო. - №159. - გვ. 2; 20 აგვისტო. - №170. - გვ. 3;
3. სოფლის ცხოვრებიდან (სამოზაო ამბავი) // ივერია. - 1897. - 25 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1-2;
4. ქიზიყი, 7 ივნისი // ივერია. - 1897. - 13 ივნისი. - №115. - გვ. 2;
5. ქიზიყი, 20 აპრილი // ივერია. - 1897. - 9 მაისი. - №89. - გვ. 4;
6. ჩეხელი „შავარდენი“ (წერილმან ერთა კულტურული ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1897. - 29 მაისი. - №103. - გვ. 1-3;
7. წერილი ქიზიყიდან // ივერია. - 1897. - 19 ივნისი. - №120. - გვ. 2; 31 ივლისი. - №155. - გვ. 2-3; 9 აგვისტო. - №162. - გვ. 3; 16 სექტემბერი. - №191. - გვ. 2;
8. ხმა ქიზიყიდან // ივერია. - 1897. - 18 ივნისი. - №119. - გვ. 2-3; 24 ივლისი. - №149. - გვ. 2; 19 აგვისტო. - №169. - გვ. 2-3;
9. ეგ-ლა მაკლდა? (ამბავი) // ივერია. - 1898. - 10 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-3; 11 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1-3;
10. ვისი ბრალია? (სურათი მეთამბაქოთა ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1898. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 2-3;
11. ნეტა, რად გამაჩინა ღმერთმა (სურათი) // ივერია. - 1898. - 24 ივლისი. - №157. - გვ. 1-2;
12. ოზოლა (სურათი ქიზიყელთა ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1898. - 25 ივნისი. - №134. - გვ. 2-3;
13. სოფ. ვეჯინი (სიღნაღის მაზრა) // ივერია. - 1898. - 4 ივლისი. - №141. - გვ. 2;
14. „ღმერთმა მისცეს მაგიერი“ (მოთხრობა) // ივერია. - 1898. - 16 ივლისი. - №151. - გვ. 2-3; 17 ივლისი. - № 152. - გვ. 2-3; 21 ივლისი. - № 155. - გვ. 1-2; 22 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2;
15. უნდა მოვახსენო რამე... (სურათი სოფლის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1899. - 25 მაისი. - №108. - გვ. 1-2;
16. ახალი საქმე (სურათები სოფლის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1900. - 3 მარტი. - №45. - გვ. 1-4; 14 მარტი. - №56. - გვ. 2-3;
17. ვაის გავეყარე, ვუის შევეყარე (მოთხრობა) // ივერია. - 1901. - 31 იანვარი. - № 25. - გვ.: 1, 3; 1 თებერვალი. - № 26. - გვ. 1-2; 6 თებერვალი. - № 29. - გვ. 1-3;
18. თაფლო (მოთხრობა) // ივერია. - 1901. - 21 ნოემბერი. - № 254. - გვ. 2-3; 28 ნოემბერი. - № 258. - გვ. 1, 3; 5 დეკემბერი. - № 264. - გვ. 1-3; 21 დეკემბერი. - № 277. - გვ. 2-3; 22 დეკემბერი. - № 278. - გვ. 1-3;
19. გიგუცი (ამბავი) // ივერია. - 1902. - 28 სექტემბერი. - № 206. - გვ. 2-3. – ფელეტონი;

20. „პერეგზამენოვკა“ (სადღესო ვარამი) // ივერია. - 1902. - 24 აგვისტო. - № 180. - გვ. 2. - ფელეტონი;
21. სოსო (მოთხრობა) // ივერია. - 1902. - 5 დეკემბერი. - № 261. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
22. ქიზიყის ავ-კარგი. წლებანდელი მოსავალი. უსარგებლოდ მიმდინარე ედემ-ბალის უებარი წამალი. ქიზიყის მეურნეობის საზღაპრო უმეცრებანი. გაუმარჯოს ისევ დაობებულ „დელოების“ არხივებს და იმათ მტვერ-ბუქის მწმენდელებსო. უსაპნობის-აგან ცეცხლმოდებული ურემი. მეშის ბურთივით ხელში დაჭერილი ტეტიამ-მოხელენი. დროა ბოროტ-მოქმედება აილაგმოს. საოცარი ადათი. თავის მკვლეელი დაუდევნელები // ივერია. - 1902. - 17 სექტემბერი. - №197. - გვ. 2-3;
23. ქიზიყის საჭიროება („ტფილისის საურთიერთო სასოფლო-სამეურნეო ბანკის“ ბ-ნ გამგეთა საყურადღებოდ) // ივერია. - 1902. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 2-3; 3 მაისი. - №93. - გვ. 2-3;
24. ჩვენი ავ-კარგი (წერილი ქიზიყიდან) // ივერია. - 1902. - 8 ნოემბერი. - №239. - გვ. 2-3; 9 ნოემბერი. - №240. - გვ. 2-4;
25. კოლა მშველიშვილი (მოთხრობა) // ივერია. - 1903. - 21 ნოემბერი. - № 249. - გვ. 2-4; 25 ნოემბერი. - № 251. - გვ. 2-3; 26 ნოემბერი. - № 252. - გვ. 2-3; 27 ნოემბერი. - № 253. - გვ. 2-4; 28 ნოემბერი. - № 254. - გვ. 2-3; 29 ნოემბერი. - № 255. - გვ. 2-3; 2 დეკემბერი. - № 257. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
26. მადლს მატლად ნუ ვაქცევთ // ივერია. - 1903. - 15 მარტი. - №60. - გვ. 3;
27. შავერდა მიმიღებს (მოთხრობა) // ივერია. - 1903. - 22 იანვარი. - № 17. - გვ. 2; 24 იანვარი. - №19. - გვ. 2. - ფელეტონი;
28. აკაკის ფონდი // დროება. - 1909. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 3. - ტექსტის პოლოს: მღ. ეგნატე მენთეშ-აშვილი;
29. სახალხო სახლის საზეიმო გახსნა ქვემო მაჩხაანში // კომუნისტი. - 1929. - 10 აგვისტო. - №182. - გვ. 3.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. პოტაპენკო. - ა) მსხვერპლი (მოთხრობა) // ივერია. - 1897. - 23 თებერვალი. - №32. - გვ. 1-2; ბ) საჩუქარი (თარგმანი) // ივერია. - 1899. - 12 აგვისტო. - №171. - გვ. 1-2;
2. პაპა ტიმოთე / [მთარგმ.] ე. მ. - შვილი // მეგობარი. - 1906. - 24 ნოემბერი. - №50. - გვ. 2-3;
3. სამარადისო წიგნიდან (რუსულიდან). [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №18. - გვ. 15.

მის შესახებ:

1. გომართელი, ივ. ქართული სიტყვა კაზმული ლიტერატურა 1898 წ. // კვალი. - 1899. - №1. - გვ. 13-16; №2. - გვ. 26-27; №6. - გვ. 90-91; №7. - გვ. 116.
2. ქრონიკა: 26 იანვარს განხორციელდა... // ახალი სიტყვა. - 1918. - №1. - გვ. 8.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1940. - 4 მაისი. - № 101. - გვ. 2.

მერაბაძე, გაბრიელ [იგივე მერაბაშვილი] (18.. -) – მოენე, – თარჯიმანი, – ქართველი კათოლიკე, – მესხეთიდან (დაიბადა სოფ. უდუში, ახალციხის მაზ.). სწავლობდა კონსტანტინეპოლის პეტრე ხარისჭირაშვილის სასწავლებელში და მარსელში – იეზუიტების სკოლაში. ქართულის გარდა, იცოდა ფრანგული, იტალიური და თათრული ენები. თარჯიმნობით ცხოვრობდა.

შეადგინა:

1. მერაბაძე, გ. თვით მასწავლებელი სახელმძღვანელო წიგნი ფრანგული ენის შესასწავლად / შედგენილი გ. მერაბაძისაგან. - გამოცემა პირველი. - ბათუმი: გ. ს. მერაბაძის და გ. ი. მექანდაროვის გამოცემა, 1897 (ა. ნ. მახარაძის სტ.). - 148 გვ.; 17სმ..

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 49-50;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მერაბიშვილი, კონსტანტინე [კოტე] (1906 -) – მოქანდაკე, – სტალინური პრემიის ლაურეატი.

მის შესახებ:

1. Урушадзе, И. Выдающийся мастер скульптурного портрета: [К. М. Мерабишвили] // Заря Востока. - 1951. - 5 января.

წყარო:

1. კასრაძე, დ. სახეები და შთაბეჭდილებანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 12 სექტემბერი. - № 36.

მერაბილაძე, აფრასიონ [ერმალო, ფრიდონი, ბარიბაღლი] ასლანის ძე (1870 – 1907, 20/II) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი, ორგანიზატორი, ეთნოგრაფი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – იმერეთის რევოლუციის სულისჩამდგმელი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ჭალატყეში, ზესტაფონის ახლო, ღარიბი „მადიებელი აზნაურის“, სოფლის მნათეს ოჯახში). ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, საიდანაც გამოირიცხეს ნებადაურთველი წიგნების კითხვისათვის, ყოფაქცევაში ნიშნის დაკლებით, რის გამო ვერც სხვაგან განაგრძო სწავლა და სოფელს დაუბრუნდა; იმავე დროს, გატაცებით კითხულობდა, კრებდა ზეპირსიტყვაობას და წერ-

და კიდეც, უმთავრესად, ხალხის ზნე-ჩვეულების შესახებ.

1895 წელს ზესტაფონში, სხვებთან ერთად, დააარსა „მესამე დასელთა“ წრე მუშათა შორის „კვალის“ გავრცელებისა და კითხვის მოფენისათვის, მისივე აქტიური მონაწილეობით ზესტაფონში დაარსდა უფასო სამკითხველო, 1903 წელს ზესტაფონსა და მის ახლომახლო სოფლის გლეხებში ავრცელებდა პროკლამაციებსა და რევოლუციურ ნიგნაკებს, 1904 წელს ქუთაისის კომიტეტის დავალებით სოფ. ჭალატყეში – საკუთარ ვენახში მოაწყო არალეგალური სტამბა, რომლის დანაკლისი ნაწილების ჩამოტანისას მატარებელში შეიპყრეს და ციხეში ჩასვეს (8 თვით), საიდანაც გამოსვლის შემდეგ მთელი არსებით რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება: 1905 წელს მართავდა მიტინგებს, ხელმძღვანელობდა ორგანიზაციებს, აგროვებდა იარაღსა და სხვ. სოციალ-დემოკრატიული პარტიული განხეთქილების შემდეგ ახალგაზრდა გლეხთაგან შეადგინა წითელი რაზმი, რომლითაც თავზარსა სცემდა რეაქციონერ მემამულეთ, თბილისში სომეხ-თათართა შეტაკების დროს დიდი სიმამაცე გამოიჩინა, მონაწილეობა მიიღო ყვირილაში ჯარისკაცთა განიარაღებაში, აჭამეთისა და წიფის საგუშაგოების დაცვაში და სხვ.

რეაქციის დაწყების შემდეგ, როცა რევოლუციურმა ორგანიზაციებმა შეიარაღებული ბრძოლა უარყვეს, ა. მერკვილაძემ იარაღი არ დაყარა, უფრო გამძაფრებით განაგრძო სოფლებში მემამულეთა და რეაქციონერების წინააღმდეგ ბრძოლა: სხვადასხვა საშუალებით იშოვა იარაღი, შექმნა საკუთარი თოფხანა, მართვა-გამგეობა, სასამართლო და სხვ. ამ საქმეში მისი უახლოესი თანამებრძოლნი იყვნენ: ბეს. ნეზიერიძე, პორ. პაიჭაძე, თომა და მიხა ჩუბინიძე, ისმაილ ჭუმბურიძე, ალ. ქურციკიძე, ტრ. არაბიძე, კოლია ლორთქიფანიძე და სხვ. რეაქციის შემოტევის გამო პოლიტიკურმა პარტიებმა ა. მერკვილაძეს ურჩიეს, შორაპნის მაზრას გასცლოდა. ა. მერკვილაძე ბათუმს გადავიდა, რის შემდეგ შორაპნის მაზრაში თავგასული პოლიცია არავის ინდობდა: შავრაზმელებმა თავი წამოყვეს და რევოლუციონერებზე იერიში მიიტანეს შურის საძიებლად. ამით ცეცხლმოდებული ა. მერკვილაძე კვლავ შორაპნის მაზრაში დაბრუნდა, დაქსაქსულ რაზმელებს თავი მოუყარა, იარაღი აისხა და სასტიკი ომი აუტეხა მთავრობასა და მის მომხრეებს, თავზარი დასცა რეაქციონერებს, ბევრჯერ გაარღვია მთავრობის ძალთა ძლიერი ალყა და უძლეველი მებრძოლის სახელი დაიმსახურა. ზოგიერთმა ნაძირალამ მისი სახელით ყაჩაღობა დაიწყო, რის გამოც პარტიელები, ზოგიერთი უპარტიო და მთავრობაც ა. მერკვილაძეს ყაჩაღობას აბრალებდა, თვით ა. მერკვილაძეს კი, არათუ ყაჩაღობა, პარტიის საჭიროებისათვის ექსპროპრიაც-კი ეჯავრებოდა, ყოველი ჯურის ყაჩაღსა და ხალხის შემანუხებელს დაუნდობლად ებრძოდა. ამიტომაც უყვარდა იგი მშრომელ ხალხს და იფარავდა. 1906 წლის რეაქციის დროს დამსჯელი რაზმის უფროსმა, გენ-

ერალმა ალიხანოვ-ავარიელმა გლეხებს მოსთხოვა ა. მერკვილაძისა და მისი რაზმის გაცემა, ხოლო რადგან გლეხებმა მერკვილაძე არ გასცეს, დამსჯელმა რაზმმა ცეცხლი წაუკიდა სოფლებს (საჩხერეს, ხრიეთს და სხვ.). მის შესაპყრობად საგანგებო რაზმიც კი შესდგა, ხშირად ა. მერკვილაძის მოხუც მამას და დებს ატუსაღებდნენ, მაგრამ მისივე შიშით ათავისუფლებდნენ. ა. მერკვილაძესა და „მერკვილაძის რაზმს“ მთელი ხალხი იფარავდა, ხალხისაგან შენახული მხოლოდ ერთმა მღვდელმა დაასმინა ბოქაულთან და საიდუმლოდ თავს დააყენა. ალყა ალყაზე შემოარტყეს არა მხოლოდ სახლს (სოფ. სვერში, სადაც ორი ამხანაგით იყო შეფარებული), არამედ მთელ სოფელსაც. პირველი ალყა თავისი ორი ამხანაგით გაარღვია, დაჭრილი ამხანაგიც მხარს მოიგდო, ხოლო მეორე ალყაში მოექცა. სროლა ა. მერკვილაძესა და მთავრობის შეიარაღებულ ძალთა შორის საღამომდე გაგრძელდა, საღამოთი, ტყვიით დაჭრილმა, „ზემო იმერეთის სალი კლდის ძირში, სვერის გადასასვლელთან ანდერძი დაწერა: „ამხანაგებო და ჩემო წითელრაზმელებო, ჩემ სისხლს ნუ შეარჩენთ, ნუ დაივინყებთ ჩემს დარიგებას, ნურც პროლეტარიატის მცნებას... არ იყაჩალოთ... მენატრებოდა კიდეც ერთი სიტყვის თქმა, მაგრამ ნადირებმა აღარ მაცალეს...“ (წერილის გაგრძელება სისხლით იყო გასვრილი, ნაკითხვა შეუძლებელი აღმოჩნდა). მძიმედ დაჭრილმა ა. მერკვილაძემ, სიკვდილის წუთებში, მოახლოებულ მტრისთვის ყუმბარის სროლა სცადა, მაგრამ ძალ-ღონემ უკლო: თავს წამომდგარმა მტერმა ცოცხალ-მკვდარს ზედიზედ დაახალა ტყვიები და გააცია, 1907 წლის თებერვლის 20 (ზოგი ცნობით, 16).

ა. მერკვილაძეს ღრმად სწამდა, რომ ხალხის პოლიტიკურ-რევოლუციური ბრძოლის მესვეურებისთვის ცოდნა საჭირო და თვითონაც თვითგანვითარებისათვის მოძრავი ზიბლითეკა ჰქონდა (К. Маркс: 1. „Капитал“; 2. „Классовая борьба во Франции“; Г. Плеханов – „Наши разногласия“; В. Ленин – „Доклад Об'ед. съезда социал-демократов“; Ф. Энгельс – „Крестьянский вопрос во Франции и в Германии“; К. Каутский – „Социальный переворот“; Шлихтер – „Государственная Дума“ და სხვ.).

ცნობილი იყო, როგორც რაინდი, მამაცი, გულადი, შეუდრეკელი, მტკიცე მებრძოლი, მცოდნე და ნიჭიერი, უანგარო რევოლუციონერი, ხალხის კეთილდღეობისათვის შეწირული (არ სვამდა, არ ენეოდა, საპირალოს არას ეძებდა).

ა. მერკვილაძისა და მის რაზმელთა სამოსამართლო საქმე რამდენიმე ტომისგან შესდგა. ა. მერკვილაძეს და მის თანამებრძოლთ ბრალი დაედო იმაში, რომ ისინი მოითხოვდნენ მეფის ჩამოგდებას, თვითმპყრობელობის დამხობასა და დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებას (სადაც ყველა თანასწორი უნდა ყოფილიყო), გადასახადებისა და სამხედრო ბეგარის (ჯარში სამსახურის) მოსპობას, მემამულეთა მიწების ჩამორთმევას (მხოლოდ იმდენის დატოვებას, რამდენის დამუშავებასაც საკუთარი ხელით შესძლებდნენ)... აგრეთვე

ისა, რომ ყველა პარტიისგან დამოუკიდებლად საკუთარი პარტიით მოქმედი, დევნილთა და ტანჯულთათვის დახმარებას მოითხოვდა, საქმით და არა მხოლოდ ენით: „საქმეა, საქმე საქმით, თორემ ძროხის ენა ექვსი შაური ღირს... ყველამ ყურიდან ბამბა გამოიღოს, მტერ-მოყვარე იცნოს, – მოყვარეს პატივი, მტერს კი დიდი კეტი, კეტი თავშიო“; სამღვდლოებასა და მეფის მთავრობის მომხრეებს ბოიკოტი გამოუცხადეს, მთავრობის დანესებულე-ბანი უარყვეს, შექმნეს საკუთარი მართვა-გამგეობა, „მებრძოლი გუნდები“ ანუ „წითელი რაზმები“ (რომელთა მიზანი იყო ჯარის, პოლიციის და მთავრობის მოხელეთა წინააღმდეგ ბრძოლა), შექმნეს „ცენტრალური ბიურო“, რომელთანაც მოეწყო თოფხანა, ასაფეთქებელ ნივთიერებათა ქარხნები და სხვ. საქმე განიხილა სამხედრო სასამართლომ ქუთაისში, 1911 წლის სექტემბრის დამლევადან ოქტომბრის 31-მდე, დახურულ კარებში. პასუხისგებაში მიცემულთაგან ჩამოახრჩვეს: პორ. პაიჭაძე, ტრ. არაბიძე, ნიკ. (კოლია) ლორთქიფანიძე, ალ. სვანიძე, ისმაილ და სერ. ჭუმბურიძენი.

ა. მერკვილადის რაზმელებმა მანაც შეასრულეს თავისი ბელადის ანდერძი: გამცემელი მღვდელი შეიპყრეს, იმ ადგილას მიიყვანეს, საცა ა. მერკვილადე მოკლეს და გული გაუგმირეს, ხოლო შემდეგ – რევოლუციონერთ მეფის მთავრობა დაამხეს.

გამოქვეყნებულია:

1. გამოცანები: (შეკრებილი არგვეთში აფრ. მერკვილადის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №2. - განყ. II. - გვ. 45-48. - გაგრძ. იხ.: №10. - განყ. II. - გვ. 37-39;
2. სოფ. ქალა-ტყე: (ნარმოდგენილი ა. მერკვილადის მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №10, განყ. II. - გვ. 1-23;
3. ხალხური ლექსები: (შეკრებილი სოფ. არგვეთში აფრას. მერკვილადისაგან) // აკაკის კრებული. - 1899. - №10. - განყ. II. - გვ. 24-36;
4. აღდგომა სოფელში: [იმერეთში] // მოგზაური. - 1901. - №6-7. - გვ. 703-710; №8-9. - გვ. 838-844;
5. საშობაოდ // მოგზაური. - 1901. - №12. - გვ. 1178-1184;
6. ჯვარცმა: [სოფ. ქალატყეში] // მოგზაური. - 1901. - №11. - გვ. 1022-1028;
7. სატირალი ანუ გასვენება // მოგზაური. - 1902. - №1. - გვ. 38-44; №2. - გვ. 142-145;
8. შემოლოცვა // მოგზაური. - 1902. - №7-8. - გვ. 487-493;
9. პასუხად ვარდენ გვენცაძეს: [სამედიატორო სამართალში გამონვევის შესახებ] // გრიგალი. - 1906. - 13 სექტემბერი. - №4. - გვ. 4;
10. ღია წერილი ამხანაგების საყურადღებოდ!: [რაზმის დაშლა და ყვირილას რაიონიდან წასვლა] // გრიგალი. - 1906. - 21 სექტემბერი. - №10. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. აფრასიონ მერკვილადე: [ცნობა მისი მკვლელობის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 11 აპრილი. - №6. - გვ. 2;
2. ახალი ამბავი: [...დეგუმა აფრასიონ მერკვილადის მკვლელობის შესახებ. ამ ცნობის უარყოფა

- №3036. - გვ. 2.] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 21 მარტი. - №3032. - გვ. 2;
3. ახალი ამბავი: [ვლ. სტაროსელსკის და ალ. ყიფშიძის საქმის გამოძიება. დეგუმა აფრასიონ მერკვილადის მკვლელობის შესახებ. გაზეთის გამყიდველ ნიკო ბუხურაშვილის დაპატიმრება] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 21 მარტი. - №3032. - გვ. 2. - ა. მერკვილადის მოკვლის უარყოფა იხ. ცნფ. - 1906. 25 მარტი. - №3036. - გვ. 2;
4. ახალი ამბავი: [ბოქაულ მახარადის თავდასხმა სოფ. სვირის მცხოვრებ მალაღურიძის ოჯახზე. აფრასიონ მერკვილადის და მისი რაზმის დასაჭერად] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 6 სექტემბერი. - №14. - გვ. 2;
5. გვენცაძე, ვარდენ. - ა) აფრასიონ მერკვილადის პასუხის გამო // გრიგალი. - 1906. - 20 სექტემბერი. - №9. - გვ. 4; ბ) ღია წერილი აფრასიონ მერკვილადეს: [კამათი მისი უტაქტო მოქმედების გამო; ინვეს სამედიატორო სამართალში] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 2 სექტემბერი. - №11. - გვ. 4;
6. „გრიგალის“ ფოსტა. ალ. მხეიძეს: [რედაქციის უარი მისი წერილის დაბეჭდვაზე, რადგანაც დაუსაბუთებლად ბრალს სდებს აფრასიონ მერკვილადეს] // გრიგალი. - 1906. - 13 სექტემბერი. - №4. - გვ. 4;
7. დასავლეთ საქართველოში: [დამსჯელი ჯარის მიერ მოსახლეობის დარბევა ზესტაფონში. ნიკ. ჩიკვაიძის დაპატიმრება ქუთაისში და მისი მამის, კალ. ჩიკვაიძის ბინის გაჩხრეკა. ჯარის გაგზავნა რაჭისა და ლეჩხუმისაკენ. სოფ. საქარაში აფრასიონ მერკვილადის სახლის გადაწვა. მისი მეთაურობით წითელი რაზმის მოქმედება. სოფ. საზანოში იაგორ მდივნის ოჯახზე თავდასხმა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 5 თებერვალი. - №2966. - გვ. 1-2;
8. დასავლეთ საქართველოში - ზემო იმერეთი: [ჯარის მიერ მოსახლეობის აწიოკება ჭიათურაში, სოფ. კაცხსა და სხვა სოფლებში. აფრასიონ მერკვილადის დევნა ბოქაულ მახარადის მიერ. ქუთაისის საპყრობილეში პატიმარ რეზნიკოვის მიერ შიმშილობის გამოცხადება. აქვე პატიმრები - ექიმი დონდაროვი და მასწავლებელი ი. ნიკოლაიშვილი] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 19 მარტი. - №3031. - გვ. 1-2;
9. დასელი. ს. სვირი: [აფრასიონ მერკვილადის ძებნაში მის. მოლაღურიძის ოჯახის ამოუღებელი ბოქაულ მახარადის მიერ] // გრიგალი. - 1906. - 9 სექტემბერი. - №1. - გვ. 3-4;
10. ზესტაფონი: [აფრ. მერკვილადის შესაპყრობად ჩხარის, სკანდესა და სხვა სოფლების აოხრება მახარადის მეთაურობით გაგზავნილი ჯარის მიერ] // შრომა. - 1906. - 13 აგვისტო. - №106. - გვ. 3;
11. ზესტაფონი: [აფრ. მერკვილადის ძებნის გამო, სოფლად ჩაყენებული ჯარისაგან ხალხის შეწუხება] // შრომა. - 1906. - 10 აგვისტო. - №103. - გვ. 3;
12. ზესტაფონი: [ბოქაულ ლ. ბ. მახარადის მიერ სოფლების აოხრება აფრასიონ მერკვილადის შეპყრობის მიზნით] // შრომა. - 1906. - 4 აგვისტო. - №98. - გვ. 3-4;
13. ზესტაფონი: [სოფელ სკანდესა და მუჯირეთში ბოქაულ ლ. ბ. მახარადის მიერ ხალხის აწიოკება აფ.

- მერკვილაძის გამო] // შრომა. - 1906. - 9 აგვისტო. - №102. - გვ. 3;
14. კასიო. სოფელი ბალდადი: [კაზაკების მიერ ბალდადის, როხის, ფერსათის და დიმის მცხოვრებთა აკლუბა. სოფ. კიკნაველეთის ანიოკება აფრასიონ მერკვილაძის გამო] // განთიადი. - 1906. - 8 მარტი. - №3. - გვ. 3;
 15. მკვლელი და ცარცვა-გლეჯა // მინა. - 1906. - №4. - გვ. 10;
 16. მოგზაური. ქუთაისი: [მდგომარეობა ქალაქსა და სოფლად. შორაპნის მაზრაში, აფრასიონ მერკვილაძის რაზმის ძეგლის დროს სოფლების განადგურება. მძიმე მდგომარეობა ბალდადის მხარეს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 17 მარტი. - №3029. - გვ. 2;
 17. სალი. სვირი: [აფრასიონ მერკვილაძის შეპყრობის ცდა. ხალხის ანიოკება] // შრომა. - 1906. - 9 აპრილი. - №5. - გვ. 2-3;
 18. სოფელი სვირი (იმერეთი): [ბოქაულ მახარაძის ჩამოსვლა დამსჯელი რაზმით აფ. მერკვილაძის ძეგლის მიზეზით; მოლაღურიძის ოჯახის წევრების და ეჭვმიტანილი ბერიძის მოკვლა, რის გამოც ბოქაული დააჯილდოეს] // მეგობარი. - 1906. - 24 სექტემბერი. - გვ. 1;
 19. ს. სვირი // მინა. - 1906. - №2. - გვ. 11-12;
 20. [ქავთარაძე, ქახოსრო] (ქაქუჩელა). იმერეთში // ივერია. - 1906. - №6. - გვ. 6-10;
 21. ქუთაისის ამბები: [პოლიციისა და ჯარის ამოძრავება ქუჩებში ჯაშუშ კვიძასის მკვლელობის გამო. ამავდროს, აფრასიონ მერკვილაძის ძეგნი] // შრომა. - 1906. - 11 ივნისი. - №55. - გვ. 3;
 22. ცნობილ მერკვილაძის შესახებ: [აფრასიონ მერკვილაძე თავისი რაზმით შორაპნის მახლობლად] // პატარა გაზეთი. - 1906. - №22. - გვ. 2;
 23. ქუთაისის ამბები: [ქალაქის გამგეობის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვა. ზესტაფონის სადგურზე კ. სულაქველიძის დაპატიმრება. რაჭაში ნოტარიუსის დანიშვნის საკითხი. ცეცხლის მქრობელი რაზმი ქალაქში. შეტაკება აფ. მერკვილაძესთან სოფ. სკანდელი] // შრომა. - 1906. - 6 აგვისტო. - №100. - გვ. 2;
 24. ქუთაისის ამბები: [შორაპნის მაზრის ადმინისტრაციის მიერ აფრასიონ მერკვილაძის დეგნის სახელით სოფლების დარბევა. მემამულეთა და გლეხთა უთანხმოების გამო კაზაკების გაგზავნა ბანძასა და რიონისაკენ. ცეცხლისაგან დამზღვევი საზოგადოების სხდომა] // შრომა. - 1906. - 20 აპრილი. - №14. - გვ. 2;
 25. ყვირილა // ნობათი. - 1906. - №2. - გვ. 32;
 26. ყვირილის რაიონიდან: [ყაჩაღთა თავდასხმები პარტიისა და აფრასიონ მერკვილაძის სახელით] // გრიგალი. - 1906. - 17 სექტემბერი. - №7. - გვ. 2-3;
 27. [ყიფიანი, სვ.] (სვ. ყ-ნი). ცეცხლითა და მახვილითა // ივერია. - 1906. - №7. - გვ. 9-13; №8. - გვ. 6-8; №9. - გვ. 6-8; №10. - გვ. 7-9; №11. - გვ. 3-5; №12. - გვ. 3-4;
 28. აფრასიონ მერკვილაძის მოკვლა: (საკუთარ კორესპონდენტისაგან) // ისარი. - 1907. - 23 თებერვალი. - №41. - გვ. 3-4;
 29. ზესტაფონი // მინა. - 1907. - №7. - გვ. 14;

30. მგზავრი. ზესტაფონი // ისარი. - 1907. - 30 მაისი. - №116. - გვ. 4;
31. მეთვალყურე. დ. ყვირილა // ისარი. - 1907. - 17 იანვარი. - №10. - გვ. 2; 14 მარტი. - №56. - გვ. 4;
32. როგორც გავიგეთ... // წინ. - 1907. - 1 მარტი. - №14. - გვ. 3;
33. როგორც დღევანდელი დეპეშები... // წინ. - 1907. - 23 თებერვალი. - №9. - გვ. 2;
34. სოფ. ჩხარიდან // წინ. - 1907. - 4 მარტი. - №16. - გვ. 3;
35. ფ. ჭიათურა // ისარი. - 1907. - 4 მარტი. - №48. - გვ. 4;
36. ყვირილა // გრდემლი. - 1907. - №1. - გვ. 3;
37. ყვირილა // ისარი. - 1907. - 22 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
38. ნერეთელი, ვასილ (ურო). ჩემი კვირეული // გრდემლი. - 1907. - №1. - გვ. 1-2;
39. აფრასიონ მერკვილაძე: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტ-ლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №218.
40. აფრასიონ მერკვილაძე: ხალხური ლექსი გაგონილი და ჩანერილი სოფ. საქარაში (ზესტაფონის რაიონი) დ. გენაძის მიერ // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №30.

წყარო:

1. 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა ხსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: ჟურნ. რევოლუციის მატინანეს გამოც., 1923 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 83;
2. Четверть века борьбы за социализм: Хрестоматия по истории РКП / Закавказья. краев. ком. РКП(б). - Тифлис: Закавказьяком РКП(б), 1923. - Стр. 214;
3. ულენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 3, 25-26, 35-40, 52-53;
4. რევოლუციის მატინანე. - 1928. - № 1. - გვ. 6; № 3. - გვ. 87;
5. ლესდანიელი. აფრასიონ მერკვილაძე: [მოგონება] // მუშა. - 1929. - 21 მაისი. - № 113;
6. ჭიოკიძე, პ. გმირთა სოფელი // კომუნისტი. - 1945. - 26 სექტემბერი. - № 191.

მერკვილაძე, ბარნაბ – რევოლუციონერი, აფრ. მერკვილაძის ერთი მონინავე რაზმელთაგანი 1905-1906 წლებში, სოციალ-დემოკრატი, ზემო იმერეთიდან, – შორაპნის მაზ. სოფ. საქარაიდან. ერთხანს ბაქოს სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში არალეგალურად მუშაობდა, რეაქციის დროს რამდენჯერმე გადასახლეს ციმბირს, გადასახლების შემდეგ მუდამ იპარებოდა და არალეგალურად მუშაობდა საქართველოსა და აკ ქალაქებში სარევოლუციო ასპარეზზე. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ შორაპნის მაზრის თემსაბჭოების ინსტრუქტორი.

წყარო:

1. ზოტიკე ჩიქვილაძის ნაამბობიდან.

მერკვილაძე, იოსებ [სოსიკო] ნიკოლოზის ძე (1852, 17/IV – 1934, 25/VI) – ზეპირსიტყვიანობის შემკრები და გამომცემელი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ჭალატყეს, გლეხის ოჯახში), თვითგანვითარებული. 1878 წლიდან ს. მესხის „დროებაში“ ათავსებდა კორესპონდენციებს, შემდეგ – „ივერიასა“ და „კვალში“ (საკუთარი სახელის მიწერით, აგრეთვე, მეთვალყურეს, მოქალაქეს, გარსოსიკოსძეს ფსევდონიმები), ბოლო ხანებში – „აკაკის კრებულში“. აქ ათავსებდა, უმთავრესად, ხალხურ ზღაპრებს, ლექსებს, ანდაზებსა და სხვ. მის მიერ შესრულებული და ცალკე გამოცემულია: 1) ხალხური ანდაზები და გამოცანები (ტფ., 1898), 2) ზღაპარი „ოქრუა“ (ქუთ., 1902), 3) ზღაპრები – „ორი ქოსატყუილა“, „ბიჭია მენახირე“ და „მეფე და სკვინჩა“ (ქუთ., 1902), 4) „აბრამის და იობის ლექსი“ (თბ., 1903), 5) „რაჭა (გზა და გზა“ (ტფ., 1904), 6) „ხალხური ვეფხვის-ტყაოსანი“ (თბ., 1905). 1929 წელს საქართველოს სამეცნიერო დაწესებულებას (ვ. ბერიძეს) წარუდგინა ორი ტომი: „ხალხური ანდაზები“ და „ხალხური გამოცანები“ (ანბანთა რიგზე დალაგებული).

ცხრაასიან წლებში თბილისში წიგნთსავაჭრო გახსნა „ცოდნას“ ფორმით, ლოზუნგით „ეროვნება და თანასწორობა“, გამოსცა დაახლოებით ასამდე სხვადასხვა შინაარსის წიგნი, პოლიტიკური თუ სხვა შინაარსის ნაწარმოებები და სახელმძღვანელონი, მისი პ/მ რედაქტორობით გამოდიოდა გაზეთი „ცოდნა“, „სავაჭრო გზა“ და „ЗНАНИЕ“. გაზ. „ЗНАНИЕ“-ს რედაქტორობისთვის გენერალ-გუბერნატორის განკარგულებით ციხეშიც იჯდა. ამ გაზეთებს ხელმძღვანელობდნენ: რუსულს – ალ. ჩერქეზიშვილი, პ. გოთუა; ქართულს – პ. გოთუა, თვითონ, სოფ. მაგალობლიშვილი და სხვ. ერთხანს, მის ოჯახში იმართებოდა ახალგაზრდობის კრებები თვითგანვითარებისა და ლიტერატურის შესწავლის მიზნით, სადაც ხშირად აკაკიც ესწრებოდა. 1905 წელს ახლო მონაწილეობას იღებდა რევოლუციონერ გამოსვლებში ნითელი დროებით.

ცალკე გამოცემულია:

1. ხალხური აბრამის და იობის ლექსი / შეკრებილი და გამოცემული სოსიკო მერკვილაძისაგან. - თბ., 1898 (მ. შარაძისა და ამხ. სტ.). - 16 გვ.; 12სმ. - (წიგნი მე-2); **მეორე** გამოცემა. - ტფ.: ს. მერკვილაძის გამოცემა № 11, 1903 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - 16 გვ.; 15სმ.
2. ხალხური ანდაზები და გამოცანები / შეკრებილი და გამოცემული სოსიკო მერკვილაძისაგან. - ტფ., 1898 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - თავფურც., 66 გვ.; 17სმ.
3. რაჭა (გზა და გზა) / სოსიკო მერკვილაძისა. - ტფ.: წიგნის მალაზია „ცოდნა“-ს გამოცემა № 18, 1904 (თავართელაძის სტ.). - 72 გვ.; 17სმ. - დანართი: წიგნის მალაზია „ცოდნა“-ში გასაყიდი წიგნების სია, გვ.: 71-72;
4. ხალხური ვეფხვის-ტყაოსანი / შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან. - თბ.: წიგნის მალაზია „ცოდნა“-ს გამოც. № 25, 1905 (მსწრაფლ-მბეჭდავი არ. ქუთათელაძისა). - 32 გვ.; 17სმ.;

5. სახალხო კალენდარი „ცოდნა“ 1906წ. მართლმადიდებელთა, ქართველ კათოლიკეთა და ქართველ გრიგორიანთათვის / შედგენილი და გამოცემული სოსიკო მერკვილაძის მიერ. - ტფ., 1906 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ. - (წიგნის მალაზია „ცოდნას“ საკუთრება).

წინასიტყვიანობის ავტორია:

1. **წერეთელი, ა.** აკაკის რჩეული ლექსები: მისი ცხოვრების მოკლე აღწერით / [წინასიტყვიანობა ავტ.: სოსიკო მერკვილაძე]. - ტფილისი: ტფ. წერ. ვაჭართა საზოგადოების გამოცემა ხალხში უფასოდ დასარიგებლად, 1908 (მსწრაფლ-მბეჭდავი „ძობისა“). - 32 გვ.; 14 სმ.

გამომცემელია წიგნებისა:

1. გობეჩია, მ. (საზღვარ-გარეთელი). კიტა აბაშიძე და მისი ფარ-ხმალი / საზღვარ-გარეთელია. - ტფ.: სოსიკო მერკვილაძის გამოც. № 4, 1899 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 32 გვ.; 18სმ.;
2. **წერეთელი, აკაკი.** – ა) სულიკო და სხვა რჩეული სასიმღერო ლექსები აკაკისა. - თბ.: გამოცემა სოსიკო მერკვილაძისა №3, 1899 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 64 გვ.; 14სმ.; ბ) თამარ მეფე / აკაკისა. - ტფ.: გამოცემული სოსიკო მერკვილაძის მიერ, 1903 (სტ. ა. ქუთათელაძის მიერ). - 16 გვ.; 15სმ.; გ) სიმღერა: [ლექსები] / აკაკისა. - თბ.: გამოცემული სოსიკო მერკვილაძისაგან № 7, 1903 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - 94, [2] გვ.; 14სმ.;
3. პართენაშვილი, ი. ივანეს ოჯახის თავგადასავალი: მოთხრობა სოფლის ცხოვრებიდან / პართენაშვილისა [ირემიშვილი იოსებ]. - ყვირილა: გამოცემული სოსიკო იმერლიშვილისაგან №1, 1901 (მ. გაჩეჩილაძის სტ.). - 32 გვ.; 15სმ. - თავფურცელზე: „უძღვნი...პატივცემულ რაფიელ ერისთავის ხსოვნას“;
4. პატარა ჩონგური: [ლექსების კრებული]. - ტფ.: გამოცემული სოსიკო მერკვილაძის მიერ, №10, 1903 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 16 გვ.; 14სმ. - შინაარსი თავფურცელზე.

გამოქვეყნებულია:

1. ადიდებულა ტანაო, თან მღვრიე მოიტანაო: ხალხური ლექსი / (შეკრება სოსიკომ) // ნობათი. - 1885. - №3-4-5. - გვ. 188;
2. ბიჭია მენახირე: (ხალხური ზღაპარი) ზემო იმერეთში გაგონილი სოსიკოსაგან [ი. მერკვილაძე] // ნობათი. - 1885. - №3-4-5. - გვ. 161-164;
3. ორი ქოსა-ტყუილა: (ხალხური ზღაპარი) [ჩანერილი ი. მერკვილაძის (სოსიკო) მიერ] // ნობათი. - 1885. - №2. - გვ. 87-90;
4. ხალხური ლექსები: (ქართლში შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1885. - №19. - გვ. 184;
5. ხალხური ლექსები: შეკრებილი ქართლ-იმერეთში სოსიკოსაგან [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1885. - №3. - გვ. 31; №5. - გვ. 50;
6. სახალხო ლექსები: (ზემო იმერეთში შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №15. - გვ. 158-159;

7. სახალხო ლექსები ზემო იმერეთში შეკრებილი სოსიკოსაგან: [ი. მერკვილაძისაგან] // თეატრი. - 1886. - №8. - გვ. 82-83;
8. სახალხო ლექსები: (იმერეთში შეკრებილი სოსიკოსაგან) [მერკვილაძე ი.] // თეატრი. - 1886. - №21. - გვ. 223;
9. სახალხო ლექსები: (შეკრებილი სოსიკოსაგან იმერეთში) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №23. - გვ. 239;
10. ხალხური გამოცანები: (შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №27. - გვ. 291-292;
11. ხალხური პოეზია: [ლექსები] 1. (შეკრებილი რ. მირზაანელისაგან); 2. (შეკრებილი გიორგისაგან); 3. (შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №34. - გვ. 404;
12. ხალხური პოეზია: [ლექსები] I. (შეკრებილი რ. მირზაანელისაგან); II. (შეკრებილი პლატონ ჩინჩალაძისაგან); III. (შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №31. - გვ. 354;
13. ხალხური პოეზია: [ლექსები] (შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №27. - გვ. 291;
14. ხალხური პოეზია: [ლექსები] (შეკრებილი სოსიკოსაგან იმერეთში) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №29. - გვ. 319;
15. ხალხური პოეზია: [ლექსები] შეკრებილი ქართლში სოსიკოსაგან [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №25. - გვ. 255-256;
16. ხალხური პოეზია: I. (შეკრებილი ლ. დოლოჯობისაგან); II. (შეკრებილი სოსიკოსაგან) [ი. მერკვილაძე] // თეატრი. - 1886. - №36. - გვ. 421;
17. მონყალო ხელმწიფეო ქ-ნო რედაქტორო! // კვალი. - 1895. - №22. - გვ. 15;
18. საქველმოქმედო საქმე // კვალი. - 1896. - №3. - გვ. 47;
19. ზღაპრად ხალხური „ვეფხვის-ტყაოსანი“: (თქმული გლეხის ჯოგოლა არაბელისაგან სოფ. ჩირდილში, თიანეთის მაზრაში და ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1897. - №3. - განყ. III. - გვ. 35-55;
20. მუშური ლექსები: (შეკრებილი და სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1897. - №4. - განყ. III. - გვ. 33-48;
21. სატრფიალო ლექსები: (შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1897. - №4. - განყ. III. - გვ. 1-16;
22. აბრამის ლექსი: (ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 29-34;
23. ათასი კაცით რეჯება...: [და სხვა ხალხური ლექსები]. (გრიგოლ მერკვილაძის ნამბობი ს. ჭალატყეს (შორაპნის მაზრა) და ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №7. - განყ. III. - გვ. 23-34;
24. ანდაზები: (სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №9. - განყ. III. - გვ. 1-30; №12. - განყ. II. - გვ. 155-156; 1900. - №1. - განყ. II. - გვ. 144-145;
25. ას თორმეტი წლის მოხუცი: (ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან). [ამბავი] // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 60-61;
26. გამოცანები: (შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №10. - განყ. III. - გვ. 1-34; 1900. - №1. - განყ. II. - გვ. 146;
27. იობის ლექსი: (ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 34-37;
28. ოქრუა: (ზღაპარი, ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 17-26;
29. ცივების ლექსი: (ცივებისა და ქალის ბასი). [სოსიკო მერკვილაძისაგან ჩანერილი] // აკაკის კრებული. - 1898. - №12. - განყ. III. - გვ. 1-4;
30. ნერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1898. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 4;
31. ხალხური ანდაზები და გამოცანები, შეკრებილი და გადმოცემული სოსიკო მერკვილაძისაგან, ტფ. 1898 წ. 66 გვ. ფ. 10 კ.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1898. - №8. - განყ. II. - გვ. 75-76;
32. ხალხური ლექსები: (შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №5. - განყ. III. - გვ. 7-16; N№6. - განყ. III. - გვ. 38; №7. - განყ. III. - გვ. 13-20; №12. - განყ. III. - გვ. 27-28; 1899. - №8. - განყ. II. - გვ. 33-37; №12. - განყ. I. - გვ. 152-154; 1900. - №1. - განყ. II. - გვ. 143;
33. ზმა: (ჩანერილი სოსიკო მერკვილაძი მიერ) // აკაკის კრებული. - 1899. - №12. - განყ. II. - გვ. 156;
34. ნათლის-მცემელი და გლახაკი: (ლეგენდა. სოფ. არგვეთში ჩანერილი ს. მერკვილაძის მიერ). [ლექსი] // აკაკის კრებული. - 1899. - №2. - განყ. III. - გვ. 43-44;
35. შუამთა // ივერია. - 1900. - 29 ივნისი. - №139. - გვ. 1-2;
36. ას ოცდა-ხუთის წლის მოხუცი // ივერია. - 1901. - 22 მარტი. - №65. - გვ. 2-3;
37. ნერილი რაჭიდგან: (გზა და გზა) // ივერია. - 1902. - 24 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2-3; 29 სექტემბერი. - №207. - გვ. 2-3; 5 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 2-3; 11 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 2-3; 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 2-3; 25 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2-3;
38. ნერილი რაჭიდგან // ივერია. - 1902. - 5 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 2-3; 25 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2-3;
39. ხევის მისიონერი მღვდელ-მონაზონი ბესარიონ ფავლენიშვილი. (1774-1824 წ.) // ივერია. - 1902. - 18 მაისი. - №103. - გვ. 4;
40. „ცოდნა“ ქართული წიგნის მალაზია: [განცხადება; მისამართი; ვაჭრობის პირობები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - № 2715. - გვ. 4. - იქვე: ცნობა კალენდარული, „ცოდნასა“ და შოთა რუსთაველის სურათის დაბეჭდვის შესახებ;
41. სოსიკო მერკვილაძის პასუხი გაზეთს // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 27 აგვისტო. - №7. - გვ. 4;
42. ბატონ მიხეილ გოგლიძეს // ისარი. - 1907. - 16 ივნისი. - №129. - გვ. 4;
43. ბატონ სევასტი გაჩეილაძეს (პასუხად): // ისარი. - 1907. - 7 ივნისი. - №122. - გვ. 4;
44. მასწავლებელთა საყურადღებოდ! // ისარი. - 1907. - 17 აგვისტო. - №179. - გვ. 4;
45. პასუხად ბ. ბ. არჩილ და ნინო დარეჯანაშვილთ // ისარი. - 1907. - 6 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
46. ღია ნერილი ალექსანდრე მერაბოვს // ისარი. - 1907. - 14 ივლისი. - №152. - გვ. 4;

47. აკაკის იუბილე აკაკის დღე ქუთაისში // მომავალი. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №28. - გვ. 1-2;
48. აკაკის! (მოგონება) // მომავალი. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №28. - გვ. 3;
49. აკაკის სახლის გარშემო // მომავალი. - 1908. - 7 დეკემბერი. - №26. - გვ. 2-3;
50. გთხოვთ უმორჩილესად... // ამირანი. - 1908. - 3 ივლისი. - №98. - გვ. 4;
51. მწარე მოგონება // დროება. - 1908. - 10 დეკემბერი. - №19. - გვ. 3-4; მომავალი. - 1908. - 7 დეკემბერი. - №26. - გვ. 2;
52. გაზეთ „დროების“ მე-26 და მე-34 ნომრებში... // დროება. - 1909. - 21 თებერვალი. - №40. - გვ. 4;
53. ლია წერილი // მომავალი. - 1909. - 8 ოქტომბერი. - №34. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: „დავშთები უღრმესი პატივისცემით პაის პატრონი ამხანაგობისა იოსებ ნიკოლოზის ძე მერკვილაძე. ვსთხოვთ კავკასიის ყველა გაზეთებს გადაბეჭდონ ეს წერილი თავიანთ პატივცემულ გაზეთების ფურცლებზე“;
54. პასუხათ ბ-ნ დიმიტრი ჯაშს // ახალი გზა. - 1910. - 8 აგვისტო. - №41. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. თეატრის მატინე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 23 სექტემბერი. - №320. - გვ. 3-4;
2. მოსამსახურეთა ამხანაგობა ტფილისში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 2 თებერვალი. - №103. - გვ. 3;
3. „ჩვენ მივიღეთ“... // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 29 იანვარი. - №99. - გვ. 2-3;
4. მასწავლებელი. ახლად გამოსული „ხალხური ანდაზების“ გამო // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 13 აგვისტო. - №606. - გვ. 2;
5. მაჭავარიანი, ივანე (X.). ორბელიანი, გრიგოლ. ლექსები თ. გრიგოლ ორბელიანისა. გამ-მა ს. მერკვილაძისა. ტფ. დაბეჭდა 500 ც. // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 108;
6. ახალი ამბები: [გაზეთ „შრომის“ რედაქციის მუშებთან სოსიკო მერკვილაძის მისვლა და გაფიცვის წინააღმდეგ გამოსვლა] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 23 აგვისტო. - №3. - გვ. 2. - სოსიკო მერკვილაძის პასუხი გაზეთში: ჩვენი ცხოვრება. - 27 აგვისტო. - №7. - გვ. 4;
7. ახალი გაზეთი: [ნებართვა იოსებ მერკვილაძეს გამოსცეს გაზ. „ცოდნა“] // შრომა. - 1906. - 13 ივნისი. - №56. - გვ. 2;
8. გაზეთ „ახალი დროების“ გამოწერის პირობები პროვინციებში შემდეგ პირებთან: ი. კვიციანიძე, მ. კალანდაძე, პ. ჯალაღონია, ლ. ტულუში, ე. შარაძე, კ. მალრაძე, არჩვაძე, შ. ცინცაძე, ვ. მოსევილი, ს. მერკვილაძე, ვ. კერესელიძე, ვ. გადელია // ახალი დროება. - 1906. - №4. - გვ. 1;
9. ახალი წიგნი // ისარი. - 1907. - 4 მაისი. - №95. - გვ. 4;
10. დაბეჭდა და იყიდება „ართომეტიკული კრებული“... // ისარი. - 1907. - 5 ივლისი. - №144. - გვ. 4;
11. ვინ რას ფიქრობს როცა ძილი გაუკრთება? // მასხარა. - 1907. - №2. - გვ. 6;
12. იბეჭდება და მალე გამოვა ახალი... // ისარი. - 1907. - 1 თებერვალი. - №23. - გვ. 4;

13. იბეჭდება და მალე გამოვა ახალი „ქართული დედანი“... // ისარი. - 1907. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 4;
14. მასწავლებელთა საყურადღებოდ! // ისარი. - 1907. - 17 ივლისი. - №154. - გვ. 4;
15. ლია წერილი ვაჭართა მიმართ // ისარი. - 1907. - 14 ივნისი. - №127. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ალექსანდრე მერაბოვი, მიხაკა პაპუაშვილი, ალექს. სტეფანოვი, აბელ სულხანოვი, დათიკო ბეგიჯანოვი, ივანე ხახუტოვი, მიხეილ ოდიბერიძე, შიო მიქაძე, ბაგრატ ნურალოვი, ს. მიკირტა, ნ. კობახიძე;
16. შეცდომების გასწორება // ისარი. - 1907. - 7 თებერვალი. - №27. - გვ. 2;
17. წერილ ვაჭართა ბიურო // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 4;
18. ადრესი მირთმეული ტფ. წვრ. ვაჭართა საზოგადოებისა და წაკითხული ამ საზოგადოების თავმჯდომარის ი.ნ. მერკვილაძის მიერ. დიდებულ მოგოსანო აკაკი // მომავალი. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №27. - გვ. 1;
19. ახალი გაზეთი // ამირანი. - 1908. - 2 სექტემბერი. - №147. - გვ. 3; დროება. - 1908. - 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 2;
20. აკაკის იუბილე // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 1. - დასაწყისი იხ. ამვე გაზ. №12, გვ. 1;
21. აკაკის 50 წლის სალიტერატურო მოღვაწეობის იუბილე // ეკალი. - 1908. - 3 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 2;
22. აკაკის საიუბილეო კომიტეტი // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამვე გაზ. №12, გვ. 1;
23. აკაკის საიუბილეო მთავარმა კომიტეტმა... // იმედი. - 1908. - 19 ოქტომბერი. - №7. - გვ. 3;
24. აკაკი წერეთლის იუბილე // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №8. - გვ. 3;
25. გოგოლაძე, კ. (კენტი). ეშმაკის მათრახის რედაქციას // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 16;
26. გრიგოლ საფაროვის დაკრძალვა // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №8. - გვ. 3-4.
27. გუშინ 24 სექტემბერს ფრანგების კათოლიკეთა სასაფლაოზე... // ეკალი. - 1908. - 25 სექტემბერი. - №21. - გვ. 2;
28. დადიანი, შალვა (დამსწრე). არჩილ ჯაფარიძის დასაფლავება: [შეორე სათათბიროს დეპუტატი] // ეშმაკი: იუმორისტული ალმანახი. - 1908. - №4. - გვ. 2-3;
29. თალაკვაძე, სევესტი. ლია წერილი გაზ. „სავაჭრო გზის“ რედაქტორს სოსიკო მერკვილაძეს // იმედი. - 1908. - 16 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 4;
30. კავკ. ნამესტნიკის დაბრუნება ტფილისში // სავაჭრო გზა. - 1908. - 6 ნოემბერი. - №20. - გვ. 1-2;
31. მგელაძე, ა. (ბლიკვაძე). ეშმაკის მათრახის რედაქციას // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 16;
32. მიიღება ხელის მოწერა... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. გაზ. „სავაჭრო გზა“, №3, გვ. 1; №4, გვ. 1; №5, გვ. 1...;
33. მ. ქ.შ.წ.-ვ. გამავრცელებელი საზოგ.წევრთა საზოგადო კრება. 9 მარტი // დასაწყისი. - 1908. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 2-3;

34. ნიკოიე. მუშათა შორის // ახალი ქვეყანა. - 1908. - №1. - გვ. 13-16;
35. ორი ეშმაკი: სხვა-და-სხვა გზები: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №2. - გვ. 7;
36. 20 სექტემბერს, საღამოს, შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 23 სექტემბერი. - №19. - გვ. 2;
37. 31 აგვისტოს 1908 წ. გამოვა... // ამირანი. - 1908. - 26 აგვისტო. - №142. - გვ. 1;
38. 31 აგვისტოს 1908 წ. გამოვა ქ. თფილისში... // ეკალი. - 1908. - 26 აგვისტო. - №3. - გვ. 1;
39. „სავაჭრო გზის“ რედაქციისაგან // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1; №2. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. გაზ. „სავაჭრო გზა“, №3, 4, 5...;
40. სიტყვა სოსიკო მერკვილაძის მიერ წარმოთქმული არჩილ ჯაფარიძის დაკრძალვის დროს // სავაჭრო გზა. - 1908. - 28 დეკემბერი. - №29. - გვ. 3;
41. სოსიკო მერკვილაძის წიგნის მაღაზია... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №2. - გვ. 4. - იგივე ტექსტი იხ. №3, 4, 5...;
42. ქართული წერის დედანი... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №2. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. გაზ. „სავაჭრო გზა“, №3, გვ. 1; №4, გვ. 1; №5, გვ. 1...;
43. შურდულის შენიშვნას „ჩვენი კვალის“ შესახებ... // ეკალი. - 1908. - 11 სექტემბერი. - №9. - გვ. 2-3;
44. წვრილ-ბურჟუაზია „ჭირისუფალნი“: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №4. - გვ. 1-2. - ლექსს ახლავს ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა: „სავაჭრო გზები“;
45. აკაკის საიუბილეო მთავარმა კომიტეტმა... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 15 თებერვალი. - №10. - გვ. 4;
46. ანჯაფარიძე, ანდრო. პატივცემულო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 17 აპრილი. - №36. - გვ. 4;
47. გაჩეჩილაძე, მ. მიმინოს ახალი უკუღმართობა // ივერია. - 1909. - 27 ივლისი. - №30. - გვ. 1;
48. ვორდაძე, მიხეილ (მუშა). ლალიძის და ამხ. ლი-მონადის ქარხანა // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 4;
49. თბილისის სამრხი კასის წევრთა საზოგადოების კრება // მომავალი. - 1909. - 22 სექტემბერი. - №21. - გვ. 3;
50. პასუხის პასუხი თ-დ ამირაჯიბს: ფიცი გვწამს ბოლო გვაკვირვებს // ახალი გუშავი: იუმორისტულ-პოპულარული ალმანახი. - 1909. - №1. - გვ. 8;
51. საიუბილეო კომიტეტი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 2;
52. ტფილისი: საიუბილეო კომიტეტი // დროება. - 1909. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 2;
53. ჯაში, დიმიტრი სოფრომის ძე. — ა) პასუხათ ბ-ნ სოსიკო მერკვილაძეს // ახალი გზა. - 1910. - 4 აგვისტო. - №38. - გვ. 4; ბ) ბ-ნ სოსიკო მერკვილაძეს: მოწყალეო ხელმწიფე! თქვენს უკანასკნელ პასუხში... // ახალი გზა. - 1910. - 20 აგვისტო. - №51. - გვ. 4; გ) ლია წერილი წიგნის მაღაზია „ცოდნა“-ს პატრონს ბ-ნ იოსებ ნიკ. - ძეს მერკვილაძეს... // ახალი გზა. - 1910. - 31 ივლისი. - №35. - გვ. 4;
54. ვ. კ. (კოტეტიშვილი, ვახტანგ). ნათელა აკაკისა // ხალხი. - 1911. - 26 თებერვალი. - №16. - გვ. 3-4. - ბიბლიოგრაფიის მაგიერ;

55. რედაქციამ მიიღო ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზოგადოების... // კლდე. - 1913. - №21. - გვ. 16. — ბიბლიოგრაფია;
56. ვინაა მართალი?! // ახალი მათრახი. - 1915. - №5. - გვ. 5. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ე-კი;
57. „თეატრი და ცხოვრების“ ფონდის სასარგებლოდ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №16. - გვ. 15;
58. სამართებელი. ჭრელი ამბები: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №25. - გვ. 4-5.

წყარო: არ არის მითითებული.

მერკვილაძე, ნოზრუჰან ნიკოლოზის ძე [იბივა ნოზრუჰანიძე] (1861, 10/V – 1921, 22/V) – სახალხო მოლექსე და მამულიშვილი, – პროპაგანდისტი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ჭალატყეში, შორაპნის მაზ., 1861 წლის მაისის 10. გარდაიცვალა თბილისში, 1921 წლის მაისის 9(22). დაიკრძალა პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე.

ქართული წიგნებით განვითარებული, აკაკის პირადი გავლენით აღზრდილი, ხელობით თერძი, სახალხო კილოს ლექსებს წერდა, რომელშიც ხალხს უნერგავდა სამშობლო ქვეყნის სიყვარულს, ძმობას, ერთობას, კიდევ უფრო ბევრითად მუშაობდა თანახელოსნებში, საზოგადოდ, მდაბიო ხალხში, ცოცხალი სიტყვით აღვიძებდა მამულის სიყვარულს და შთააგონებდა მისდამი მოყვრობას, ათვითცნობიერებდა. ხელოსანთა მხრით – მუშა-ხელოსანთა სახელით გამოდიოდა ხოლმე ზეიმებზე, დაკრძალვებსა და სხვ. ქართველი მამულიშვილი-მუშის განსახიერება იყო. მთელი მშრომელი ხალხი მას სწამდა, როგორც საქართველოს განახლება-აღორძინების მთავარი ძალა, ხოლო სამშობლოს თავისუფლება და დამოუკიდებლობა კი – როგორც მთელი ხალხის ეროვნული აღორძინების საძირკველი. ერთხანად, თერძების მამასახლისად (უსტაბაშად) იყო.

გამოქვეყნებულია:

1. ალექსანდრე ყაზბეგი: მოგონება // კვალი. - 1894. - №40. - გვ. 13-15;
2. ახალწლის მილოცვა ხელოსნისაგან „კვალს“: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №2. - გვ. 2;
3. მწერალო! საქმით რად არ ხარ...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 26 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
4. „სოფელს რა მხარეც ვუნახე...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 16 ივლისი. - №150. - გვ. 1;
5. „სტუმარო! მითხარ პირდაპირ...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 21 ივლისი. - №154. - გვ. 1;
6. სიტყვა წარმოთქმული გიორგი წერეთლის საფლავზე // კვალი. - 1900. - №4. - გვ. 55-60;
7. ჩვენდა სამწუხაროთ // კვალი. - 1900. - №12. - გვ. 191-192;
8. მუხლს ვიყრი შენს წინ, მამულიშვილო...: [ლექსი ი. ჭავჭავაძის მკვლელობის გამო] // ნიშადური. - 1907. - №8. - გვ. 2;
9. აკაკის იუბილეზე // მომავალი. - 1908. - 7 დეკემბერი. - №26. - გვ. 1-2;

10. აკაკის იუბილური თვილისში: [ლექსი] // მომავალი. - 1908. - 28 დეკემბერი. - №29. - გვ. 2-3;
11. აკაკის: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №28. - გვ. 11;
12. დიდებულ იუბილარს: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №8. - გვ. 1;
13. ნაწყვეტი: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №10. - გვ. 14;
14. საახალწლო ფირმანები: ტფილ. ქართ. გიმნაზიას: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №21. - გვ. 3;
15. „საკვირველია, როგორ ეცვალა“...: [ლექსი] // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 2;
16. სამღურავი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 14;
17. ირემი და ბაყაყი: (იგავი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 63-64;
18. ირემი და ბაყაყი: იგავი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 63-64;
19. ხარი და ბუზი: (იგავი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №6. - გვ. 19-20. - შერლინგი, ო. (O. И. ШЛИНГ, მხატვ.);
20. ჭინჭრატა: (ლობე-მძვრალა) (ლეგენდა) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №6. - გვ. 36-40;
21. მინის მუშას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 10;
22. ორ ზღვას შუა: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №1. - გვ. 4. - ტექსტს დართული აქვს ო. შერლინგის ნახატი;
23. სიტყვა ნომრევან მერკვილადისა შიო მღვიმელისადმი ნათქვამი 14 თებერვალი: (თბილისის სახელოსნო სამმართველოდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 14-15.

მის შესახებ:

1. ერთი. ხელოსანთა კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №23. - გვ. 14.

წყარო:

1. მაშვრალთა ხმა. - 1921. - 22 მაისი. - № 12.

მერკვილაძენი, ალექსანდრა და მიტრადორა ასლანის ასულნი – რევოლუციონერები, წითელრაზმელები, – მთავრობის მიერ მათი ძმის – აფრასიონ მერკვილაძის მოკვლის შემდეგ, პ. პაიჭაძისაგან შეკავშირებულ წითელრაზმში შევიდნენ, შეიარაღდნენ, მოკლული ძმის იარაღის საწყობს დაეპატრონნენ, საიდანაც წითელრაზმელებს ყუმბარებს, „ვინტოვკებს“ და ტყვიებს აწვდიდნენ, თვითონაც წითელრაზმელთა მოვალეობას ასრულებდნენ, როგორც მებრძოლნი.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 41.

მესტიაშვილი, გიორგი ვლადიმერის ძე (1898 –) – თერაპევტი, – პროფესორი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, – ქიზიყიდან (დაიბადა სიღნაღის მაზრის სოფ. მალაროში). დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია (1917) და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტი (1924); 2 წელი მუშაობდა შინაგან სნეულებათა ფაკულტეტურ კლინიკაში, შემდეგ – ტუბერკულოზის სხვადასხვა სამკურნალო და სამეცნიერო დაწესებულებაში. 1936 წლის ივნისის 27 დაიცვა დისერტაცია „ფილტვის ადრეული კავერნები“ მედიცინის კანდიდატის ხარისხზე, 1941 წელს – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მისაღებად. 1938 წლიდან განაგებდა საქართველოს ექიმთა დახელოვნების ინსტიტუტის ტუბერკულოზის კათედრას.

გ. მესტიაშვილის სამეცნიერო შრომები, უმთავრესად, ეხება ტუბერკულოზის კლინიკისა და პროფილაქტიკის სხვადასხვა საკითხს. 1942 წლამდე გამოაქვეყნა სულ 19 ნაშრომი რუსულ და ქართულ სამეცნიერო ჟურნალებში.

მის შრომათაგან უფრო საგულისხმოა:

1. ფილტვის ადრეული კავერნები: (კლინიკური და რენტგენოლოგიური გამოკვლევანი), ტფ., 1936, რენტგენოგრაფიის 5 ფურცლის დართვით [საკანდიდატო დისერტაცია, მონოგრაფია. ამ შრომაში გაშუქებულია ფილტვის ადრეული კავერნების დიაგნოსტიკის, კლინიკური მიმდინარეობის და მკურნალობის საკითხები, ხანგრძლივი კლინიკური დაკვირვების და სერიული რენტგენოლოგიური გამოკვლევების მიხედვით საკმარისად დიდ რიცხვ ავადმყოფებზე];

2. ტუბერკულოზის და მალარიის ურთიერთგავლენა: (სადოქტორო დისერტაცია). - [ამ შრომაში კლინიკური დაკვირვებების, მალარიული და არამალარიული უბნების მოსახლეობის მასიური გამოკვლევების, საქართველოს პათოლოგიური ანატომიის ინსტიტუტის 10 წლის სექციური მასალის სტატისტიკური დამუშავების, ტუბერკულოზით და მალარიით დაავადებულთა სისხლის ბიოქიმიური გამოკვლევებისა და ტუბერკულინური – ალერგიული რეაქციების შესწავლის შედეგად მიღებული მასალების მიხედვით, გაშუქებულია საკითხი ტუბერკულოზის და მალარიის ურთიერთგავლენის შესახებ. ამ მასალების მიხედვით გამოტანილი დასკვნები უარყოფს იმ ძველ შეხედულებას, რომელიც აღიარებდა, რომ მალარია არის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი ტუბერკულოზით დაავადებებისა და მისი უფრო მეტად გავრცელებისა. აღნიშნული მასალა, პირიქით, ამტკიცებს, რომ მალარია არავითარ პათოგენეზურ როლს არ თამაშობს ტუბერკულოზის გავრცელებაში, რომ მალარია არ არის ხოლმე მიზეზი ჩამქრალი, მორჩენილი ტუბერკულოზის კერის გაღვივებისა].

სამეცნიერო შრომების გარდა, გ. მესტიაშვილს შედგენილი და გამოქვეყნებული აქვს სახელმძღვანელო ექიმთა და სტუდენტთათვის: „ფილტვის

ტუბერკულოზის ხელოვნური პნევმოთორაქსით მკურნალობა“ (ტფ., 1934).

ცალკე გამოცემულია:

1. *ერიტროციტების დალევის და Weisz-ის ურობ-რომოგენური რეაქციის კლინიკური მნიშვნელობა ფილტვის ტუბერკულოზის დროს.* - ტფ., 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 10 გვ.; 26სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი. „თანამედროვე მედიცინა“, № 1-1927. - ბიბლიოგრაფია, გვ. 10;
2. *ფილტვის ტუბერკულოზის ხელოვნური პნევმოთორაქსით მკურნალობა: მოკლე სახელმძღვანელო ექიმთა და სტუდენტთათვის.* - ტფ.: სახელგამის სასნ. პედ. სექტორის გა-მა, 1934 (კომუნისტი-ს სტ.). - 71 გვ.; სურ.; 23სმ.;
3. *ფილტვის ადრეული კავერნები: (კლინიკური და რენტგენოლოგიური გამოკვლევანი) / რედ.-ი. აბაკელია.* - ტფ.: ტუბ-ინსტიტუტი, 1936 (სახუნტის სტ.). - 33 გვ.; ილ., [5] ჩართ. ფ. ილ.; 23 სმ.. - დამატებითი თავფ. რუს. ენაზე. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ (31-32 გვ.) სხვა და სხვა ენაზე;
4. *ტუბერკულოზი: სახელმძღვანელო სტუდენტთა და ექიმთათვის.* - თბ.: საქმედგამი, 1948 (საქმედგამის სტ.). - 552 გვ.; ილ.; 22სმ.. - სათაურის წინ: პროფ. გ. მესტიაშვილი;
5. *ჭლექი.* - თბ.: საქმედგამი, 1949 (საქმედგამის სტ.). - 28 გვ.; 21სმ. - (სანიტარული განათლების ბიბლიოთეკა; № 18). - სათაურის წინ: პროფ. გ. მესტიაშვილი;
6. *ტუბერკულოზის მკურნალობა სტრუქტომიცინით.* - თბ.: საქმედგამი, 1950 (საქმედგამის სტ.). - 55 გვ.; ილ.; 20სმ.. - (სანიტარული განათლების ბიბლიოთეკა; № 55);

დისერტაცია:

1. *ტუბერკულოზის და მალარიის ურთიერთგავლენა: დის... [მედ. მეცნ. დ-რი]; ოფიც. ოპონენტები: ალადაშვილი ა., ასათიანი ვ., კანდელაკი ს.. - თბ., 1939. - 207 გვ.; სურ., ცხრ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 195-207.*

გამოქვეყნებულია:

1. *ჭლექი (ტუბერკულოზი) // საოჯახო სამკურნალო ცნობარი. - 1950. - გვ. 267-290.*

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული შრომები;
3. დისერტაციის დაცვა: [ცნობა] // კომუნისტი. - 1936. - 26 ივნისი. - № 146. - გვ. 4.

მესტიაშვილი, სოლომონ სტეფანეს ძე (1883, 12/VIII –) – მასწავლებელი, პროლეტარული მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – ქიზიყიდან (დაიბადა სოფ. მალაროს, სიღნაღის მაზ., უღარიბესი გლეხის ოჯახში). სოფლის 2-კლასიანი სკოლისა და სიღნაღის 6-კლასიანი სასწავლებლის დასრულების შემდეგ, მ. ნასიძის დახმარებით და მასწავლებ-

ელ-მონაფეთაგან შეკრებილი თანხით, ტფილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტში შევიდა სახელმწიფო ხარჯზე, რომლის დამთავრებისთანავე ვერცხლის მედლით, 1886 წელს, სიღნაღის 4-კლასიან საქალაქო სკოლაში გამწესდა მასწავლებლად, 1891 წლიდან – ტფილისის მე-2 ვაჟთა გიმნაზიაში (მეორე შრომის სკოლა), 1929 წლიდან – კახეთის საოლქო განათლების განყოფილების სკოლათა ინსტრუქტორად. იშვიათ, სამაგალითო და მისაბაძ მასწავლებლად ითვლებოდა: მასწავლებლობის დაწყებიდან უკანასკნელ დრომდე, 44 წლის განმავლობაში, არცერთი დღე არ გაუცდენია და ხშირად თვით უჭმელ-უსმელი, ჩამორჩენილ მონაფეთებს ამეცადინებდა, რომ ამხანაგებს მისწოდნენ, არდადეგების დროს გლეხისა და მუშის შვილებს უფასოდ ასწავლიდა, 1921-1923 წლებში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა მუშათა შორის წერა-კითხვის უცოდინარობის მოსპობის საქმეში (რისთვისაც მადლობა დაიმსახურა), ხელმძღვანელობდა მონაფეთა უღმერთოთა წრეს და სხვ. შეადგინა და გამოსცა ცრუმორწმუნეობის საწინააღმდეგო წიგნი „ბუნების მოვლენანი“ (თბ., 1888), რომლის კითხვამაც მრავალს აუხილა თვალი (ამ წიგნის 100 ცალი „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ შესწირა).

ხშირად მოგზაურობდა საქართველოს ჩამორჩენილ კუთხეებში, სადაც მართავდა სახალხო უფასო წარმოდგენებს, გლეხებს უკითხავდა მოხსენება-რეფერატებს, ხსნიდა წიგნთსაცავ-სამკითხველოებს და სხვ.; ერთი დამფუძნებელთაგანია „ქართული წიგნის გამოცემის ამხანაგობისა“.

1917-1921 წლებში სოციალ-დემოკრატიის მენშევიკურ პარტიას ეკუთვნოდა, 1921 წლიდან კომპარტიის მსოფლმხედველობა გაიზიარა, საბჭოთა პრესაში („სიმართლე“, „ახალგაზრდა კომუნისტი“, „მუშა“, „პიონერი“) დაიწყო წერა პედაგოგიური, პოლიტიკური, ანტირელიგიური და სხვ. საკითხების შესახებ და თავი ისახელა, როგორც მებრძოლმა მწერალმა. მისი რწმენით: „ყველა ეპოქას თავისებურად ესმის მიზანი და სისტემა აღზრდისა. რაც გაბატონებულია ცხოვრებასა და საზოგადოებაში, იგივე უნდა იყოს გაბატონებული აღზრდის საქმეში... სკოლა უნდა იყოს საკმაოდ დაკავშირებული ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებასთან... ახალმა სკოლამ უნდა მისცეს საბჭოთა ხელისუფლებას ისეთი მოქალაქე, რომელიც მისთვის საჭიროა პოლიტიკური მუშაობის საწარმოებლად. სკოლამ უნდა მოამზადოს საბჭოთა რესპუბლიკის შეგნებული მოქალაქენი, რომელნიც აქტიურ მონაწილეობას მიიღებენ მუშათა სახელმწიფოს შენებაში და საიმედო დამცველნი იქნებიან შრომის იდეალების... საბჭოთა სკოლის მასწავლებელი, თუ მას სურს ხალხის სამსახური, უნდა გაიმსჭვალოს მშრომელთა ბატონობის აზრით, მაშინ ის პირნათლად შეასრულებს თავის მოვალეობას: მასწავლებელი სოციალური მდგომარეობით ეკუთვნის მშრომელთა ინტელიგენციას და ის უნდა იდგეს თავის სფეროში მშრომელთა ძალა-უფლების გან-

მამტიციცებელთა რიგებში“... „ბავშვი რა ეროვნება-საც უნდა ეკუთვნოდეს, პირველდნაყებითი სწავლა დედის ენაზე უნდა მიიღოს, ე. ი. იმ ენაზე, რა ენაზედაც სკოლაში შესვლამდე ოჯახში ლაპარაკობდა და აზროვნებდა“.

„უსამართლობას ერთხელაც არის ბოლო უნდა მოღებოდა, მშრომელი თითონ უნდა დაპატრონებოდა თავის ოფლით მონაგარს და მუქთახორანი ერთხელ და სამუდამოდ ალაგმულიყვენ... ამისათვის კი საჭიროა სოციალისტური რევოლუცია: სოფლად მიწების გადაცემა თვით მშრომელ გლეხებზე, რომელნიც საკუთარს ხელით დაიმუშავებდნენ, ხოლო ქალაქად ფაბრიკა-ქარხნების და სახლების, რომელიც შეუქმნია მუშის მარჯვენას, გადაცემა მშრომელთა განკარგულებაში... ცხოვრება გამუდმებული წინმსვლელობა არის... სოციალიზმი ძალით არ შეიძლება ცხოვრება თავზე მოახვიო, ის ბუნების აუცილებელი კანონებიდან გამომდინარეობს, მისი შეჩერება არავითარს ძალას არ ძალუძს... მუშათა კლასს არა აქვს სამშობლო იქ, სადაც ის გადაქცეულა ბურჟუაზიის ბრმა იარაღად და მათ მიერ ზედმეტ ღირებულებით შექმნილ სიმდიდრეს ერთი მუჭა კაპიტალისტები ისაკუთრებენ. სამშობლო მუშებს ექნებათ მაშინ, როდესაც მას გაანთავისუფლებენ ბურჟუაზიის ბატონობისაგან... თანამედროვე საერთაშორისო სინამდვილე გვიმტკიცებს, რომ ეროვნული პოლიტიკის საკითხი ერის ტერიტორიალურ საზღვრებს სცილდება და ეს საკითხი რევოლუციონური პროლეტარიატის საკითხად უნდა გახდეს“...

ს. მესტიაშვილი იყო წვერი განათლების მუშაკთა კავშირის, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციისა და სხვ.

1924 წლის 9 თებერვალს სახალხო სახლში გადახდილ იქნა მისი 40 წლის მოღვაწეობის იუბილე, დაენიშნა პერსონალური პენსია, პედსაბჭომ იშუამდგომლა, რათა წითელ დაფაზე აღნიშნულიყო და შრომის გმირის წოდება მიანიჭებოდა.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბუნების მოვლენანი / შედგენილი და გამოცემული სოლომან მესტიაშვილისაგან. - თბ., 1888 („კავკასიის მიმოხილვის“ სტ.). - II, 44 გვ.; 17სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ: [განცხადება მენშევიკურ პარტიასთან კავშირის განწყვეტის და საბჭოთა პლატფორმაზე გადასვლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 5 სექტემბერი. - №203. - გვ. 4;
2. ახალი სკოლა // სიმართლე. - სიღნაღი, 1924. - [ივლისი]. - № 29;
3. საუბარი გლეხებთან // სიმართლე. - სიღნაღი, 1924. - 5 ოქტომბერი. - № 39;
4. ასეთია ისტორიის ნებისყოფა // ახალი გზა. - 1927. - 13 მარტი. - № 8. - გვ. 12;
5. ახალი თაობის აღზრდა // ახალი გზა. - 1927. - 17 აპრილი. - № 14. - გვ. 8;

6. მშრომელთა უდიდესი ზეიმის დღე // ახალი გზა. - 1927. - 1 მაისი. - № 42. - გვ. 9;
7. სოლიდარობის დღესასწაული // ახალი გზა. - 1927. - 6 ნოემბერი. - № 15. - გვ. 17;
8. ძველი და ახალი სკოლა // ახალი გზა. - 1927. - 27 ნოემბერი. - № 45. - გვ. 13-14;
9. ქრისტეს შობა ხუცების მიერ გამოგონილი ზღაპარია // პიონერი. - 1929. - № 24;
10. ბუნების მოვლენანი // პიონერი. - 1930. - № 2;
11. ვისი დღესასწაულია აღდგომა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1930. - 12 აპრილი. - № 76; 13 აპრილი. - № 77.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 4 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1-2; 1888. - 10 თებერვალი. - №30. - გვ. 1-2; 4 მარტი. - №48. - გვ. 2-3;
2. ნაკაშიძე, ერ. „წინამძღვრიანთ-კარის სამეურნეო სკოლის...“ // ივერია. - 1891. - 12 აპრილი. - №80. - გვ. 4.

წყარო:

1. დოლიძე, იბ. მისაბაძი მაგალითი // მუშა. - 1923. - 6 ოქტომბერი. - № 265;
2. მესტიაშვილი, ს. წერილი რედაქციის მიმართ: [განცხადება მენშევიკურ პარტიასთან კავშირის განწყვეტის და საბჭოთა პლატფორმაზე გადასვლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 5 სექტემბერი. - №203. - გვ. 4;
3. კეკელია, ი. ს. ს. მესტიაშვილი // მონიწივე ხმა. - 1924. - № 7;
4. ძიძიგური, ლ. იშვიათი მასწავლებელი // კომუნისტი. - 1925. - 8 თებერვალი. - № 32. - გვ. 4;
5. მონაფე კაციტაძე. სამაგალითო მასწავლებელი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1926. - 5 თებერვალი. - № 28;
6. მეორე შრომის სკოლის საბჭოს ოქმი. - 1928. - 22 ნოემბერი;
7. ნასახურობის პირადი ფურცელი მე-2 შრომის სკოლის მიწერილობით. - 1929. - № 2154;
8. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მისი, ანა [ნანიკო] სიმონის ასული ვასილ პეტრიაშვილისა (1851 – 1925) – ჟურნალისტი, მთარგმნელი, სცენისმოყვარე და საზოგადო მოღვაწე, – ქუთაისის თეატრის ერთი დამაარსებელთაგანი 1875-1880-იან წლებში, ქვემოხსენებულ მესხთა და, სკოლის გარეშე, უფროსი დის, პელაგიას, მიერ ოჯახში აღზრდილი, ქართული ენისა და ლიტერატურის ცოდნაში დიდად განაფული, დედის მსგავსად „ვეფხისტყაოსნის“ ანბანზე ზეპირად

მცოდნე: რომელი ასოც უნდა გეკითხათ, იმ ასოთი დაწყებულ ტაეპს ზეპირად წარმოსთქვამდა. გ. ქართველიშვილის მიერ გამოცემულ „ვეფხისტყაოსნის“ კომისიაში მონაწილეობდა, სადაც რამდენიმე მოსწრებული შენიშვნა შეიტანა ტექსტის დასადაგენად. 1883 წელს ქუთათურ ქალთა (დ. ლორთქიფანიძის მეუღლის ანა ლორთქიფანიძის, ჭყონიას ასულის რედაქტორობით გამოსულ) ჟურნალის „ქართული ბიბლიოთეკის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრი იყო, სადაც მუშაობის დროს თარგმნა ეტტი პირსის რომანი „არა, არ არის დანაშაული“ („ქართული ბიბლიოთეკა“, 1883, № 4, 5, 7-8). თანამშრომლობდა „დროებაში“. მრავალი ნათარგმნი დარჩა გამოუცემელი. შეკრიბა ხალხური სიტყვიერება: ლექსები, იგავ-არაკები და სხვ.

ქართული დრამატული სამუდამო დასის ქუთაისში პირველად ჩასვლის დროს (1879), ქუთათელმა ქალებმა ანა მესხის თაოსნობით, ქართველ მსახიობთ – ქალთა და ვაჟთა – საგანგებო ტანისამოსი შეუქერეს (ლურჯი ხალათები, მატროსული, ფართო საყელოებით, ახალციხური – ექვს-ექვსი ვერცხლისბუშტიანი ღილებით), რომლითაც ქართული დასი ირჩეოდა. ამითი დასმა მთელი დასავლეთ საქართველო შემოიარა. ამ უცხო ჩაცმულობამ ქართველი მსახიობის თავისებურება კიდევ უფრო განასხვავა და უმეტესი ყურადღების ღირსი შექნა.

მისი შვილია დამსახურებული პედაგოგი ელენე ვასილის ასული პეტრიაშვილი.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. პირსი, ეტტი. არა, არ არის დანაშაული: [რომანი] // ქართული ბიბლიოთეკა. - ქუთაისი, 1883. - №4. - გვ. 3-122; №5. - გვ. 146; №7-8. - გვ. 17-127.

მის შესახებ:

1. მეგახლავარ. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 9 დეკემბერი. - №699. - გვ. 3.

წყარო:

1. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 373-374, 465;
2. მესხი, დ. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - გვ.: 13, 19, 39-41;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.: ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395.

მესხი, დავით [დათიკო] სიმონის ძე [იბივე „თობა პუსა“] (1860, 26/1 – 1943, XII) – მწერალი, – სატირიკოს-იუმორისტი, ჟურნალისტი, ფელეტონისტი, მთარგმნელი, მსახიობი, დრამატურგი და საზოგადო მოღვაწე, – იმერული სცენების ავტორ-წარმომთქმელი, – იმერეთიდან (დაიბადა

ქ. ქუთაისში, ცნობილ მესხთა ოჯახში, 1860 წლის იანვრის 26). სწავლობდა ქუთაისის გიმნაზიაში, მაგრამ ვერ დაამთავრა და თვითგანვითარებას შეუდგა. მნიგნობრობისა და თეატრის სიყვარული მშობლების ოჯახსა და გაზ. „დროებას“ რედაქციაში ჩაენერგა თავის ძმასთან.

სასცენო ასპარეზზე გამოვიდა 1875-1878 წლებში ქუთაისში, თავის და-ძმასთან ერთად, ქართულ სამუდამო დასის შექმნამდე. პირველ ხანად იმერულ როლებს ასრულებდა, შემდეგ – ყარაჩოხელთ (პეტუა – „ციმბირელი“, ფიჩხულა – „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, აკოფა – „ხანუმა“ და სხვ.). თბილისის სამუდამო დასის ქუთაისში ჩასვლას (1879) დიდი აღტაცებით შეეგება, ძლიერაც დაეხმარა, როგორც მსახიობი, დეკორატორი, მხატვარი, ყოველმხრივ ხელი შეუწყო და მას შემდეგ ქართული თეატრის წინსვლას ემსახურებოდა პიესების გადმოკეთებით, თარგმნით, წერით და სხვ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1880-იან წლებში. მუშაობდა გაზ. „დროებაში“ – ჯერ სერგეი მესხთან, შემდეგ, – ივ. მაჩაბლის რედაქტორობის დროს, გაზეთის დახურვამდე, – როგორც აქტიური მუდმივი თანამშრომელი. ნივთიერად შევიწროებული მდგომარეობის მიუხედავად, სარედაქციო მუშაობას ბეჯითად უძღვებოდა და ცენზორსაც კი იარაღით თავზარსა სცემდა, რომ მასალები არ აეკრძალა. წერდა იუმორისტულ სცენებს, სატირიკულ ამბებს, საზოგადოებრივ საკითხთა შესახებ „იმერლის წერილების“ სათაურით წერილებს, დღიურ ჭირ-ვარამზე ლექსებს თომა პუსას ფსევდონიმით და სხვ. ცნობილი იყო, როგორც „მახვილი კალმის პატრონი“. 1908 წელს მისი რედაქტორ-გამომცემლობით ქუთაისში გამოდიოდა გაზეთი „შრომა“, რომელიც იმავე 1908 წლის მარტის 30 გენერალ-გუბერნატორის ბრძანებით დაიხურა.

დანერა:

1. მედიატორეთა სასამართლო: [სურათი 1 მოქ.];
2. მოფურჩხულია: [ვოდ. 1 მოქ.];
3. ნადირობა.

თარგმნა:

1. დალილა [დრამა];
2. „იმედის“ დალუპვა: [დრამა 4 მოქ.];
3. კოვერლეის მკვლელობა: [დრამა 5 მოქ.];
4. მარგარიტა გოტიე: [დრამა 5 მოქ.];
5. მედეა: [დრამა 4 მოქ.].

გადმოაკეთა:

1. ადამ და ევა;
2. ანუკა ბატონიშვილი: [ისტ. დრამა 3 მოქ.];
3. მექარხნე;
4. სურამის ციხე: [დრამა 5 მოქ.].

ზემოსხენებული პიესები ხშირად იდგმებოდა 1880-იანი წლებიდან.

1896 წელს სოფ. რიონში სერგეი მესხის სახელზე დააარსა წიგნთსაცავ-სამკითხველო.

ცალკე გამოცემულია:

1. გასართობი იმერული სცენები პროზათ და ლექსათ / დ.ს. მესხი. - ქუთაისი, 1900 (ი. კილაძის და ი. ხელაძის სტ.). - 44 გვ.; 14სმ.;
2. იმერული სცენები „გასართობი“: პროზა და ლექსი. - მეორე გამოცემა. - ქუთაისი: გ. ჭეუანიშვილის გამოცემა, 1902 („Комерческая тип. Чипадзе и Ко“). - 54 გვ.; 17სმ.;
3. სამდროვო სიმღერები: ლექსები აკაკის, გ. ლადოშვილის, დ. მერონგურესი, დარია ხუნდაძის, თომა პუსას [დავით მესხი], და ი. ევდოშვილის. - თბილისი, 1908 (ამხ. „სორაპანი“-ს სტ.). - 16 გვ.; 16სმ.;
4. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 118 გვ.; 15სმ. - [პირველად დაიბეჭდა „მნათობში“, 1935, № 1-23].

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. კოპპე, ფრანსუა. მჭედელი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 234-240;
2. ქარაფშუტა და მერცხალი: [ლექსი. თარგმანი] // ჯეჯილი. - 1896. - №№ 12. - გვ. 3;
3. ეზოპი. ხარები და ურმის თვლები: (ეზოპიდან). [იგავი-არაკი. თარგმანი] დ. მ-სი // ჯეჯილი. - 1897. - №10. - გვ. 18;
4. ჩეხოვი, ა. უმათაურო: (მოთხრობა. თარგმანი) დ. მესხის // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 16 ოქტომბერი. - №159. - გვ. 1-4;
5. სორსკი, პ. რა გზით მივალწვეთ საზოგადო მეურნეობას / თარგმანი დ. მესხისა. - ქუთაისი: ამხანაგობა „მინა და თავისუფლება“-ს გამოცემა №1, [1905]. - 32 გვ.; 17სმ.;
6. ვინ ჩაგრავს გლეხს: მართალი ზღაპარი / თ[ავისუფალი] თ[არგმანი] დ. მესხისა. - ქუთაისი: ბ. კურცხალიას გამოცემა №4, 1906 (ჭილაძის და ამხ. სტ.). - კანი, 32 გვ.; 17სმ.;
7. ტანი. ქრისტე ქვეყნად // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 20-25.

გამოქვეყნებულია:

1. ქუთაისი, 20 მარტს // დროება. - 1877. - 25 მარტი. - №34. - გვ. 2-3;
2. აქა-იქ მონაგროვი // დროება. - 1878. - 5 მარტი. - №47. - გვ. 1-2;
3. ქუთაისი, 24 ივნისს // დროება. - 1878. - 1 ივლისი. - №129. - გვ. 3;
4. ბ. რედაქტორო!... // დროება. - 1883. - 10 თებერვალი. - №29. - გვ. 2-3;
5. სესია და ივანა: (ზღაპარი. ჩანერილი დ. რიონელისა) [მესხი დავით] // ნობათი. - 1884. - №2. - გვ. 129-132;
6. ნავთის სამეფოდამ // ივერია. - 1887. - 18 აგვისტო. - №170. - გვ. 2-3; 27 აგვისტო. - №177. - გვ. 2-3; 5 სექტემბერი. - №184. - გვ. 2;
7. ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1889. - 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 2;
8. მოწოდება // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 20 ოქტომბერი. - № 1. - გვ. 3;
9. მადლობის გამოცხადება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 აპრილი. - №166. - გვ. 2;
10. პიესის მთარგმნელთა საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 2 სექტემბერი. - №301. - გვ. 2;
11. სერგეი მესხი: უმცროსი ძმის მოგონება // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 ოქტომბერი. - №2280. - გვ. 2-3;
12. ქუთაისი, 10 თებერვალი: ქალაქის საბჭო // ივერია. - 1903. - 13 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
13. ქუთაისი // ივერია. - 1903. - 14 მარტი. - №59. - გვ. 2-3;
14. ქუთაისი, 24 თებერვალი // ივერია. - 1903. - 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 2;
15. „მისთვის მინდა მე გონება“: [ლექსი] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 8 მარტი. - №12. - გვ. 2;
16. ქუთათური აქეთ-იქეთური: [ახალგაზრდების დახასიათება. რა მოიტანა რეაქციამ. თავად გურიელების განცხადება. მუნჯური მეთოდით სწავლების განახლება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 24 მარტი. - №23. - გვ. 2;
17. ქუთათური აქეთ-იქეთური: [რეაქციის გავლენა ხალხის ზნეობაზე. გაზ. „ცნობის ფურცელში“ გამოქვეყნებული მძიმე უღელის საბუთები] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 30 მარტი. - №27. - გვ. 2-3;
18. ქუთათური აქეთ-იქეთური: [საზოგადოებრივი ცხოვრების დახასიათება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 29 მარტი. - გვ. 3-4;
19. გასწი, მენავე!: (მიბაძვა). [ლექსი] // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 35;
20. ზღაპარი: (მიბაძვა). [ლექსად] // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 27-28;
21. მედიატორეთა სასამართლო: [სურათი 1 მოქ.] // ნიშადური. - 1907. - № 16. - გვ. 10-13; № 17. - გვ. 10-14;
22. რაა რეაქცია?: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №2. - გვ. 8;
23. აკაკის დღესასწაულის გამო: [ლექსი] // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1908. - №1. - გვ. 6;
24. ბევრს ახლანდელს ქალიშვილს...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №54. - გვ. 9;
25. ბნელეთი: (ლექსი პროზად) // ნიშადური. - 1908. - №26. - გვ. 4;
26. გაკვრით: (ქუთათური ამბები) // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 11-12;
27. გოდება: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №22. - გვ. 11;
28. გურულის პასუხი: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №30. - გვ. 15;
29. დაზამთრდა: [პროზა ლექსად] // საქართველო. - 1908. - №9. - გვ. 5;
30. დარიგება და ძმური რჩევა ფოთს: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 13;
31. დაშრა წყარო: [ლიტერატურული ჩანახატი] // ნიშადური. - 1908. - №32. - გვ. 6;
32. დაცდილია, რომ ქუთაისში თუ...: [სიზმრის ახსნა. იუმორი] // ნიშადური. - 1908. - №27. - გვ. 12;
33. დაჭკნა ვარდი: [ლექსი პროზათ] // ნიშადური. - 1908. - №24. - გვ. 3-4;
34. დიდებულო მგოსანო!: [ლექსი] // მომავალი. - 1908. - 28 დეკემბერი. - №29. - გვ. 1-2;
35. ესდეკების პრესა: („სულიკოს“ ხმაზე). [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №42. - გვ. 16;

36. ვტირი: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 6;
37. ილიასებური: [ლექსი ი. ჭავჭავაძის „გაზაფხულის“ მიხედვით] // ნიშადური. - 1908. - №36. - გვ. 1;
38. ილია ჭავჭავაძის „ბედნიერი ერი“-ს გამო: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №8. - გვ. 10-11;
39. იმერულ გლეხის დარდები: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №5. - გვ. 12;
40. კუტრუსებს // ნიშადური. - 1908. - №48. - გვ. 8;
41. ლექციის შემდეგ: [იუმორი] // ნიშადური. - 1908. - №51. - გვ. 9;
42. მაგალითათ ამ ჩვენს ქალებს: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №52. - გვ. 12;
43. მეზობლებს: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №50. - გვ. 8;
44. მეც მეყოფა, თქვენც გეყოფათ...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №37. - გვ. 13;
45. მზისკენ: [ლიტერატურული ჩანახატი] // ნიშადური. - 1908. - №44. - გვ. 6;
46. მილოცვა: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №23. - გვ. 11;
47. ნუ მიქადაგებ!: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №3. - გვ. 8;
48. რაფიელის მიბაძვა: [ლექსი] // შრომა. - 1908. - №3. - გვ. 12-13;
49. როდის დაიქუხებ?!: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №44. - გვ. 10;
50. სანათლიეობა მილოცვა: [ლექსი] // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №1. - გვ. 10;
51. საქართველოს: [ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №3. - გვ. 16;
52. საჭიროა კუდის ქნევა...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №28. - გვ. 14;
53. სიმღერა: [ლექსი] // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1908. - №1. - გვ. 10;
54. სოსო მიქელაძის ხსოვნას: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №58. - გვ. 9;
55. სული სწუხს, გული ღონდება...: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №48. - გვ. 7;
56. უცნაურად გარდირია...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 13;
57. ჩიტი: [ლიტერატურული ესკიზი] // ნიშადური. - 1908. - №35. - გვ. 3-4;
58. წერილი რედაქციის მიმართ: ეშმაკის მათრახის უკანასკნელი... // ნიშადური. - 1908. - №31. - გვ. 7-8;
59. ხელი ხელთას!: [იუმორისტული ლექსი] // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №3. - გვ. 8-9;
60. არეულია მონასტერი: [ქუთაისიდან] // ნიავი: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1909. - №8. - გვ. 5;
61. „გუნდ-გუნდ ვარსკვლავნი...“: [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 11 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3;
62. აღმამფოთებელი მკვლელობა: (წერილი ქუთაისიდან) // დროება. - 1910. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 3-4;
63. თუ გინდა შეგრჩეს...: [ლექსი] // 606: სალიტერატურო და საოხუნჯო ალმანახი: ყოველკვირეული გამოცემა. - 1910. - №1. - გვ. 4;
64. ქუთათურები თავს ეძებენ // 606: სალიტერატურო და საოხუნჯო ალმანახი: ყოველკვირეული გამოცემა. - 1910. - №1. - გვ. 4;
65. კოტე მესხს: [ლექსი] // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №6. - გვ. 15-16;
66. კუჭია მიქელაძის საფლავთან: [ნეკროლოგი] // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №9. - გვ. 6-7;
67. შაური: უსამუშავო ინტელიგენტის დღიურიდან // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №10. - გვ. 8-10;
68. ივანე მაჩაბელი: მცირე მოგონება და მისი წერილები ჩემდამი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №39. - გვ. 5-7;
69. მე შენი მესმის-შენ გესმის ჩემი: [ლექსიებური] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №42. - გვ. 9;
70. ომი, ომზე, ომის გამო: სურათები. [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №37. - გვ. 8-9;
71. ქართული თეატრის დაწესის გამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №33. - გვ. 9. - დართული აქვს დამწვარი ქართული თეატრის სურათი;
72. ძახილი სულისა: [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №21. - გვ. 4;
73. მოფურჩხულია: ერთმოქმედებიანი ვოდვილი (აზრი ვისესხე) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №12. - გვ. 10-11; №13. - გვ. 9-11;
74. ომი, ომზე, ომის გამო: წერილი სოფლიდან // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №1. - გვ. 6-7;
75. პატარა მოგონება დიდს მგოსანზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №23. - გვ. 4-5;
76. ორშაბათს: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №17. - გვ. 5-6;
77. ახირებული დღიური: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №7. - გვ. 5-6; №9. - გვ. 2-3; №10. - გვ. 2-3;
78. დიდი აკაკი: მცირე მოგონება // აკაკი: ერთდროული სალიტერატურო გამოცემა. - ქუთაისი, 1940. - 18 ივნისი;
79. პატარა მოგონება: [აკაკი წერეთელზე] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 2 თებერვალი. - №26;
80. ჩემი სიტყვა: [ლექსი, მიძღვნილი დ. თომასვილისადმი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 8 ივნისი. - №130.

მის შესახებ:

1. ქართული წარმოდგენა 26 ოქტომბერს // დროება. - 1880. - 29 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 3;
2. წარმოიდგინება...: [განცხადება] // დროება. - 1880. - 26 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 1; 6 დეკემბერი. - №258. - გვ. 1;
3. პირველი დებიუტი ქალ. ელის. ლეჟავასი. ბენეფისი ბ. კორინთელისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1882. - 12 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1;
4. წარმოდგენილი იქნება პირველად...: [განცხადება] // დროება. - 1882. - 16 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1;
5. ბენეფისი ვ. მელიქოვისა და ა. ჩუბინოვისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1884. - 11 თებერვალი. - №32. - გვ. 1;
6. ბენეფისი ბ. ა. ავალოვისა... წარმოდგენილი იქნება...:

- [განცხადება] // დროება. - 1885. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1;
7. ჯაჯანაშვილი (კავთელი, ი.). ქართული თეატრი: [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №5. - გვ. 41-42;
 8. ქართულ დრამატიულ სცენის მოყვარეთა მიერ წარმოდგენილი იქნება ყველა მოთამაშეთა სასარგებლოდ: I. „ბაქი-ბუქი“, კომ. ორ მოქმ. გადმოკ. ა. თუმანიშვილისა. II. „განა ბიძიამ ცოლი შეირთო?“, კომ. 1 მოქმ. ზ. ანტონოვისა. III. „სუსტი მხარე“, ვოდ. 1 მოქმ. გადმოკ. დ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1887. - 26 სექტემბერი. - №200. - გვ. 4;
 9. ქართული თეატრი...: 21 ნოემბერს ქართული თეატრის არტისტები წარმოადგენენ: „შვილობილი“, კომ. 3 მოქმ. კ. ყიფიანისა; „ანუკა ბატონიშვილი“, ისტ. დრამა 3 მოქმ. დ. მესხისა... // თეატრი. - 1889. - №41-42. - გვ. 1;
 10. წარმოდგენილი იქნება ახალი პიესა „შვილობილი“, კომ. 3 მოქმ. კ. ყიფიანისა. II. „ანუკა ბატონიშვილი“, ისტ. დრ. 3 მოქმ. დ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 18 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1;
 11. წერეთელი, გ. დრამატიული წერილი II.: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;
 12. სახალხო თეატრი. კვირას, 16 დეკემბერს წარმოდგენილი იქნება: I. „ავაზაკი“, ტრაგედია 5 მოქმ. თხზ. ანტონ ფურცელეძისა. II. „მოჩვენება“, ვოდევილი 1 მოქმ. დ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 16 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1;
 13. ორი საახალწლო წარმოდგენა: დილით I. „მოჩვენება“, დ. მესხისა. II. „სცენები მიროვოი სუდში“, დავით სოსლანისა. III. „ცოლ-ქმრობის წინააღმდეგი“, დ. ანყურელისა. საღამოთი: I. „დილა ქორწილის შემდეგ“, ა. ყაზბეგისა (მოჩხუბარიძის). II. „ბუტიაობა“, აკაკი წერეთლისა. III. „ჯიბგირი“, თხზ. აბრამოვისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1891. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
 14. გუშავი. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 16 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
 15. მენავე (გრეგოლ აბაშიძე). ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 12 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2; 25 დეკემბერი. - №280. - გვ. 3;
 16. სანვინი (სამსონ ფირცხალავა). ქართული დრამა ქუთაისში // ივერია. - 1893. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4;
 17. ბენეფისი ეფ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება ქ-ნ ეფ. მესხისა და კ. მესხის მონაწილეობით, პირველად ახალი პიესა „მედეა“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურათად სუვორინისა და ბურენინისა, თარგმ. დ. მესხისა... // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 14;
 18. ოთხშაბათს, 6 დეკემბერს ბენეფისი ეფ. მესხისა: პირველად ახალი პიესა „მედეა“, დრ. 4 მოქმ. და 6 სურ. სუვორინისა და ბურენინისა, თარგ. დ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 2 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1;
 19. ჩვენი სახიობა: „მარგარიტა გოტიე“, დრამა 5 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმანი დ. მესხისა [რეცენზია] // კვალი. - 1895. - №49. - გვ. 10;
 20. სამშაბათს, 26 მარტს... წარმოდგენილი იქნება I-„სურამის ციხე“, დრ. 3 მოქმ. და 4 სურ. გადმოკ. დ. მესხისაგან: II-„ახირებული“, ვოდ. 1 მოქმ. // ივერია. - 1896. - 20 მარტი. - №64. - გვ. 1;
 21. ქართული თეატრის სცენარისტის ა. თამაზაშვილის სასარგებლოდ, ქართული სცენის მოყვარეთაგან წარმოდგენილი იქნება: „სურამის ციხე“, ისტ. დრამა 3 მოქმ. და 4 სურ. გადმოკ. დ. მესხისაგან; „ახირებული“, ვოდ. 6. ბ. ყიფიანისა... // კვალი. - 1896. - №13. - გვ. 220;
 22. ხაშური: კვირას, 22 ივნისს (მიხეილის ბაღში)... პირველად ახალი პიესა I „სურამის ციხე“ ისტ. დრ. 3 მოქმ. და 4 სურ., გადმ. დ. მესხის მიერ. II „სცენები მიროვოი სუდიასთან“, სურათი 1 მოქმ. // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 ივნისი. - №231. - გვ. 1;
 23. ეფ. და დავ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „ბაგრატ IV“, დრ. 4 მოქმ. კ. მესხისა; „გემრელი ლუკმა“, კომედია 2 მოქმ. დ. მესხისა... // კვალი. - 1898. - №5. - გვ. 92;
 24. მეგახლავარ (მიხეილ ნასიძე). ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 15 ნოემბერი. - №680. - გვ. 3;
 25. დ. ჩვენი სახიობა // კვალი. - 1898. - №5. - გვ. 80-82;
 26. V. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 27 იანვარი. - №439. - გვ. 3;
 27. ქართული საბენეფისო წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 13 თებერვალი. - №749. - გვ. 2;
 28. წერეთელი, გიორგი (მაზაკვალი). რეცენზია // კვალი. - 1899. - №7. - გვ. 107-108;
 29. დავით სვიმონის ძე მესხი (იუწყება მეუღლის, თამარის გარდაცვალებას) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 აპრილი. - №2123. - გვ. 1;
 30. იოსელიანი, გიორგი (წყალტუბელი გ.). ბაქო: [ქართული საღამო ეფ. მესხისა და დ. მესხის მონაწილეობით; საკონცერტო განყოფილება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 თებერვალი. - №2733. - გვ. 4;
 31. ბ-ნ დავით მესხმა... // ისარი. - 1907. - 11 ნოემბერი. - №249. - გვ. 3;
 32. ქართული თეატრი // ცისკარი. - 1907. - №2. - გვ. 16;
 33. 10 თებერვალს ქუთაისში // ისარი. - 1908. - 13 თებერვალი. - გვ. 3;
 34. 28 ივნისს, ახალ კლუბის ბაღში... // ამირანი. - 1908. - 1 ივლისი. - №96. - გვ. 3;
 35. დავით მესხმა... // ისარი. - 1908. - 26 იანვარი. - №21. - გვ. 3;
 36. დიდებულო იუბილარო! // სავაჭრო გზა. - 1908. - 28 დეკემბერი. - №29. - გვ. 2;
 37. ილია ჭავჭავაძის საღამო ქუთაისში // სავაჭრო გზა. - 1908. - 26 ოქტომბერი. - №17;
 38. კიკვაძე, თედ. კითხვა-პასუხი: [იუმორისტული ლექსი] // კვალი. - 1908. - №5. - გვ. 9;
 39. რევიზორ-ემშაკი. მოხსენება კედოპოლის რევიზიისა // ემშაკის მათრახი. - 1908. - №21. - გვ. 5;
 40. ქრონიკა: გუბერნატორმა ნება დართო დ. ს. მესხს გამოსცეს გაზ. „შრომა“ // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №4. - გვ. 11;
 41. საიუბილეო დღესასწაული ქალაქ ქუთაისში.: (3 დეკემბერს) // ფონი. - 1909. - 6 დეკემბერი. - №14. - გვ. 2-4;

42. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 28 ოქტომბერი. - №51. - გვ. 1; 7 ნოემბერი. - №60. - გვ. 1;
43. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 1. ტექსტის ბოლოს: „დრამატიული საზოგადოების ადმინისტრაცია“;
44. ბიჭი-ბიჭი. - ა) დ. ჩარკვიანის წარმოდგენა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 15; ბ) კონცერტი აპოლონ სამსონიასი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 15; გ) ყვირილა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №37. - გვ. 16;
45. სახალხო თეატრი // ხალხი. - 1910. - 1 თებერვალი. - №5. - გვ. 3;
46. ტეზი. დ. ხონი: შაბათს 14 ივლისს გაიმართა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №29. - გვ. 16;
47. აღფა. პროვინცია: დ. ნოლაღევი // სახალხო მილოცვები: იუმორისტული აღმანახი. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 7;
48. დლიური: სათანადო მთავრობისაგან ქუთაისში... // გაზაფხული: აღმანახი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 1;
49. დ. ს. მესხი: მნიგნობარ-მთარგმნელი და სათეატრო მოღვაწე. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 5;
50. მთარგმნელი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 5-6;
51. მწერალ-მთარგმნელმა დავ. მესხმა თავის მიერ ნათარგმნი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №34. - გვ. 16;
52. დავ. მესხი სწერს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №4. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
53. მ-ე. კოტე მესხის წარმოდგენა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 14;
54. იმედაშვილი, იოსებ (ი-თელი). გასული წელი: (მოკლე მიმოხილვა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 12-14;
55. მდივანი, რ. დ. მესხი - „მოგონებანი“. „ფედერაცია“. 1940: [ბიბლიოგრაფია] // მნათობი. - 1940. - № 12. - გვ. 205-206;
56. სარდიონიძე, ვ. დავით მესხი - „მოგონებანი“. [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 30 იანვარი. - №24;
57. სარდიონიძე, ს. დ. მესხი. „მოგონებები“. [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 დეკემბერი. - №36;
58. სურგულაძე, ვ. დ. მესხი-მოგონებანი: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 9 იანვარი. - №7;
59. დავით მესხი / საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1943. - 26 დეკემბერი. - № 266. - გვ. 2.

წყარო:

1. გუნია, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ.: 25, 29;
2. მესხი, დავით. - ა) ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1889. - 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 2; ბ) მოწოდება // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 20 ოქტომბერი. - № 1. - გვ. 3; გ) მაღლობის გამოცხადება // ცნობის ფურცელი.

- ლი. - 1897. - 9 აპრილი. - №166. - გვ. 2; დ) პიესის მთარგმნელთა საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 2 სექტემბერი. - №301. - გვ. 2;
3. წერეთელი, გ. დრამატიული წერილი II.: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;
4. მენავე (გრიგოლ აბაშიძე). ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 25 დეკემბერი. - №280. - გვ. 3;
5. დ. ს. მესხი: მნიგნობარ-მთარგმნელი და სათეატრო მოღვაწე. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 5;
6. გუგუშვილი, პაატა. ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ.. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 205;
7. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 227, 373;
8. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 371, 463;
9. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინასიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
10. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 493;
11. დავით მესხი / საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1943. - 26 დეკემბერი. - № 266. - გვ. 2.

მესხი, ეფემია სიმონის ასული (1862, 21/ VII – 1941, 28, II)

– მსახიობი, – დრამატული ამპლუა, – მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართული სასცენო ხელოვნების განმახლებელი, – რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქ. ქუთაისში, ცნობილ მესხთა ოჯახში). სწავლა დაიწყო 7 წლისამ ქუთაისის გიმნაზიაში, საშუალო განათლება მიიღო თბილისში, უმეტეს თვითგანვითარებით შეივსო ცოდნა გაზ. „დროების“ რედაქციასა და მის ირგვლივ შემოკრებილ მწერალთა წრეში. სამშობლოს დიდება და მაღლობა დაიმსახურა სათეატრო მოღვაწეობით. გარდაიცვალა თბილისში, დაკრძალულია ვაკეზე, პანთეონში. ეფემია მესხს სცენისადმი მისწრაფება ბავშვობიდანვე აღეძრა მშობელთა ოჯახში, რომელიც თავიდანვე მწერალ-მსახიობთა და ხელოვანთ კერად იყო გადაქცეული: აქ ხშირად იმართებოდა შინაური წარმოდგენები. პირველად სცენაზე გამოვიდა 1882 წლის იანვრის 13, მ. საფაროვა-აბაშიძის საბუნეფისოდ დადგმულ პიესაში „პარიზელი ბიჭი“, ლუიზას როლში. ამ პირველი გამოსვლითვე აკაკიმ შენიშნა „დიდი ნიჭით აღჭურვილია“ და ბრწყინვალე მო-

მავალი უწინასწარმეტყველა, რითაც ახალგაზრდა ქალი წააქეზა, ხოლო დავით ერისთავმა, კულისებში აღტაცებით შესულმა, შესძახა: „აი, ვინ ითამაშებს ჩემს „სამშობლოში“ ქეთევანის როლს“ – და ს. მესხსაც სთხოვა, ნება მიეცა, მაგრამ სერგეიმ მიუფო „ჯერ ადრეაო“.

ეფ. მესხი ბევრითი მუშაობით თავისი ძმის კოტე მესხის ხელმძღვანელობით (1883 წლიდან ქუთაისის სცენაზე 1890 წლამდე) მალე პირველხარისხოვანი მსახიობი შეიქნა და სამშობლო სცენას განახლების სული შთაბერა. 1893 წელს საგასტროლოდ ჩამოვიდა თბილისს. მისი გამოსვლა „ნამდვილი დღესასწაული იყო ქართული სცენის წარმატებისა... ქართულ თეატრს ამისთანა არა ენახა-რა... ჩვენ გვესმოდა მთიდან გადმოვარდნილის წყაროს ნაკადულის ტკბილი ჩუხჩუხი, გრძნობით საცხე, გულ-იდან ამოხეთქილი მშვენიერი ქართული სიტყვები. ასეთს ლაპარაკს და სცენიურ მოქმედებას ჯერ არ ვყოფილვართ შეჩვეული. ეს სულ ახალი მოვლენაა ჩვენის სცენისათვის... საზოგადოება აღტაცებაში მოიყვანა ეფ. მესხის თამაშმა“ („კვალი“, 1893, № 11). იგი შეიქნა „საუკეთესო ძვირფასი თვალი ჩვენს ქართულ სათეატრო დასში“, „მისით შეიქნა ნამდვილი თეატრი“. მისი დამახასიათებელი იყო ღრმა განცდა, ამაღლევებელი გრძნობიერებისა, საუცხოო მიხვრა-მოხვრა, აზრიანი მეტყველება, იშვიათი ქართული კილო-გამოთქმა, ჭკვიანი თამაში, ზომიერება, როლის ჩანვდომა. შექმნა მრავალი როლი, განსაკუთრებული მაღალი ხელოვნებით [მარგარიტა გოტიე, მედეა, კატრინა („ჭირვეული ცოლის მორჯულება“), ადრიანა ლეკუზერ, ქეთევან („სამშობლო“), ზეინაბ („ღალატი“ – პირველად ქართულ სცენაზე, 1904), თამარი („თამარ ცბიერი“), დარეჯან („ლევიან ბატონიშვილი“), დეზდემონა („ოტელო“), გენრიეტა („ორი ობოლი“), მაღამ სან-ჟენ და სხვ. მრ.]

მონაწილეობდა საქართველოს სხვადასხვა დაბა-ქალაქსა და ამიერკავკასიის მთავარ ქალაქებში, აგრეთვე, სახალხო – მუშათა თეატრებში (სრულიად უფასოდ).

ბაქოში მისი აქტიური მონაწილეობით შედგა სცენისმოყვარეთა წრე, რომელშიაც 8 წელს სრულიად უსასყიდლოდ მუშაობდა და რომელმაც ბაქოს ქართული თეატრის შექმნას დიდი ამაგი დასდო. ცნობილი იყო, როგორც „ერთი საუკეთესო დრამატული არტისტი ქალი, ქართული სცენის დამამშვენებელი“.

ეფ. მესხმა ქართულ სცენაზე განამტკიცა ევროპული რეპერტუარი, მაღალხარისხოვანი, შეგნებული არტისტიზმი, თეატრში – იდეური საქმიანობა. ე. მესხის რწმენით „ჩვენს თეატრს დიდი მნიშვნელობა აქვს ხალხის გათვითცნობიერებისათვის, გარდა კულტურული მნიშვნელობისა, ის წარმოადგენს თავდაცვის იარაღს ნაციონალური თვითშეგნებისას“. ე. მესხს მხოლოდ ისეთი თეატრი სწამდა, „რომელიც ხალხის გულში გააღვიძებს საუკეთესო გრძნობებს და მისწრაფებას“.

მწერლობაშიაც მონაწილეობდა დროგამოშვებით, როგორც მთარგმნელი და სათეატრო

მოგონებათა მწერალი. თარგმნიდა უფრო უცნობ ავტორებს (ვ. პესგუდი და სხვ.). თარგმნა პიესები: „საოცნებო ზღაპარი“, „სიჭაბუკე“, „ნიაღვარი“, „გრიგალი“, „ზნედაცემულის დღიური“, „ნანატრი მოულოდნელი“, მოთხრობა – „სიჩუმის გოდოლი“ („სახალხო გაზეთი“ სურათებიანი დამატება, 1912, № 124-129); დაწერა: „პირველი გამოსვლა“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1914, № 10), „კოტე მესხის ხსოვნას“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1924, № 11), „ჩემი მოგონებანი“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1925, № 11) და სხვ.

1922 წლის მაისის 22 თბილისის რუსთაველის თეატრში გადაუხადეს 40 წლის სასცენო მოღვაწეობის იუბილე, რომლის დროსაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მინიჭა რესპუბლიკის სახალხო არტისტის წოდება, ხოლო ქუთაისის სცენაზე ბენეფისის დროს დასმა საჩუქარი მთავრად შემდეგი წარწერით: „რა ვიქნებოდით უმწიფოდ, კოლეგა?“

გამოქვეყნებულია:

1. *წერილი რედაქციის მიმართ... // ივერია. - 1891. - 17 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3;*
2. *წერილი რედაქციის მიმართ / ა. ანანიაშვილი; ეფ. მესხი; ალ. ნათაძე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 25 აგვისტო. - №2246. - გვ. 2;*
3. *პირველი გამოსვლა: (ჩემი მოგონება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 3-5. - დართული აქვს პორტრეტი;*
4. *მეგობრული რჩევა // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№ 1]. - გვ. 23;*
5. *შინ: მოთხრობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №17. - გვ. 4-6;*
6. *კოტე მესხის ხსოვნას: [მოგონება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 11. - გვ. 3-4;*
7. *ალექსანდრე ყაზბეგზე: [მოგონება] // დროშა. - 1925. - №25. - გვ. 14-15;*
8. *საჭიროა თუ არა „თეატრი და ცხოვრება“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 12. - გვ. 4;*
9. *ჩემი მოგონებანი // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 11. - გვ. 4.*

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. *პესგუდი, ვ. სიჩუმის გოდოლი: [ისტორიული მოთხრობა] / მთარგმ. ეფ. მესხი // სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება. - 1912. - 23 სექტემბერი. - № 124. - გვ. 1-4; 30 სექტემბერი. - № 125. - გვ. 2-4; 7 ოქტომბერი. - № 126. - გვ. 4; 14 ოქტომბერი. - № 127. - გვ. 1-4; 21 ოქტომბერი. - № 128. - გვ. 1-4; 28 ოქტომბერი. - № 129. - გვ. 1-2.*

მის შესახებ:

1. *ბენეფისი კ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროშა. - 1882. - 21 აპრილი. - №81. - გვ. 1;*
2. *d. ქართული წარმოდგენა // დროშა. - 1882. - 15 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3;*
3. *წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროშა. - 1882. - 12 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1;*

4. ქუთათური მემბტიანე. ქუთაისი, სექტემბრის 16 // თეატრი. - 1885. - №6. - გვ. 56-57;
5. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 4 სექტემბერი. - №189. - გვ. 2;
6. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 26 ივნისი. - №136. - გვ. 2; 1888. - 9 თებერვალი. - №29. - გვ. 1-2; 1889. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 2; 1895. - 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
7. ვინ-აე? ქართული თეატრი ქუთაისში: [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №47. - გვ. 566-567;
8. ქართული თეატრი ქუთაისში: („ჰამლეტი“ და „ოტელიო“ შექსპირისა) // ივერია. - 1888. - 15 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
9. ბათუმი // ივერია. - 1889. - 6 მაისი. - №95. - გვ. 2-3;
10. -ია, დ. ეხლანდელი ფოთი და პირველი მაისი: (მგზავრის შენიშვნები) // ივერია. - 1889. - 27 მაისი. - №1-8. - გვ. 1-2;
11. წერეთელი, გიორგი. - ა) დრამატიული წერილი: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3; ბ) დრამატიული წერილი II: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2; გ) ეფემია მესხი, როგორც მარგარიტა გოტიეს გამომსახველი-ქართული თეატრი // კვალი. - 1893. - №11. - გვ. 9-11. - თან ახლავს ეფ. მესხის პორტრეტი; დ) რეცენზია // კვალი. - 1899. - №7. - გვ. 107-108;
12. ბათუმში არსდება სამუდამო ქართული სცენა ბ-ნ ხარაზიშვილის მეთაურობით... // ივერია. - 1891. - 6 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1;
13. ნანეიშვილი, ა. ქართული თეატრი ქუთაისში: (12 თებერვალს) // ივერია. - 1892. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
14. საჩინოელი ლუარსაბ. ქართული თეატრი ქუთაისში // ივერია. - 1892. - 15 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 2-3;
15. ანონსი... გასტროლები ეფ. ს. მესხის: მონვეულია მხოლოდ სამ წარმოდგენაზე // ივერია. - 1893. - 4 მარტი. - №45. - გვ. 1;
16. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). ქუთათური თეატრი: ქ-ნ ეფ. მესხის ბენეფისი // ივერია. - 1893. - 23 თებერვალი. - №39. - გვ. 3; 24 თებერვალი. - №40. - გვ. 3-4; 26 თებერვალი. - №42. - გვ. 3;
17. გუშაგი. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 16 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
18. მენავე (გრიგოლ აბაშიძე). ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 8 დეკემბერი. - №265. - გვ. 3; 12 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
19. მეორე წარმოდგენა ეფ. მესხისა და კოტე მესხის მონაწილეობით...: წარმოდგენილი იქნება ახალი პიესა „ლანგ-თემური ანუ სამშობლოს სადიდებლად“, ტრაგედია 4 მოქმ. კ. მესხისა... // ივერია. - 1893. - 9 მარტი. - №49. - გვ. 1;
20. მესამე წარმოდგენა ეფ. მესხის და კოტე მესხის მონაწილეობით...: პირველად ახალი პიესა „დალილა“, დრამა 4 მოქმ. თხზ. ა. დიუმასი. დასასრულ: „ნება მიბოძეთ ბატონო!“ კომ. 2 მოქმ. ი. კერესელიძისა... // ივერია. - 1893. - 12 მარტი. - №52. - გვ. 1;
21. პირველი წარმოდგენა ქ-ნ ეფ. მესხის მონაწილეობით...: ახალი პიესა „მარგარიტა გოტიე“, დრამა 5 მოქმ. თხზ. ა. დიუმასი (შვილისა)... დასასრულ „არც აქეთ, არც იქით“, ვოდ. 1 მოქმ. ვალ. გუნიაის // ივერია. - 1893. - 6 მარტი. - №47. - გვ. 1;
22. სანეინი (სამსონ ფირცხალავა). ქართული დრამა ქუთაისში // ივერია. - 1893. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4; 9 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3; 12 თებერვალი. - №30. - გვ. 2-3;
23. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 10 მარტი. - №50. - გვ. 1-2;
24. ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 2; 4 ივნისი. - №115. - გვ. 2; 1894. - 27 იანვარი. - №20. - გვ. 1;
25. ყიფშიძე, გრიგოლ. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 13 მარტი. - №53. - გვ. 2-3;
26. ჩარკვიანი, გრიგოლ. ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 3;
27. X. ქართული თეატრის შესახებ // დროება. - 1893. - 3 აპრილი. - №66. - გვ. 3;
28. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). ქუთაისის სცენა // ივერია. - 1894. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3; 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
29. ბენეფისი ეფ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება ქ-ნ ეფ. მესხისა და კ. მესხის მონაწილეობით, პირველად ახალი პიესა „მედეა“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურათად სუვორონისა და ბურენინისა, თარგმ. დ. მესხისა... // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 14;
30. კვირას, 17 დეკემბერს, მეექვსე გასტროლი ეფ. ს. მესხისა: პირველად ახალი პიესა „ჭირვეული ცოლის მორჯულება“, კომ. 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 15 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1;
31. მანოელიძე (არტემ ახნაზაროვი). თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 28 ნოემბერი. - №257. - გვ. 3-4;
32. მეოთხე გასტროლი ეფ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება... „მადამ სან-ჟენ“, კომედია 4 მოქმ. სარდუსი და მორესი, თარგ. კ. მესხისა; „გულმა იგრძნო“, ვოდევ. 1 მოქმ.... // კვალი. - 1895. - №52. - გვ. 15;
33. ოთხშაბათს, 13 დეკემბერს, მეოთხე გასტროლი ეფ. ს. მესხისა...: I-„მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი და მოროსი, თარგ. კ. მესხის მიერ. II-„გულმა იგრძნო“, ვოდ. 1 მოქმ. // ივერია. - 1895. - 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1;
34. ოთხშაბათს, 29 ნოემბერს, მეორე გასტროლი ეფ. მესხისა: წარმოდგენილი იქნება კ. ს. მესხის საბენეფისოდ პირველად ახალი პიესა „მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი და მოროსი, თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 28 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
35. ოთხშაბათს, 6 დეკემბერს ბენეფისი ეფ. მესხისა: პირველად ახალი პიესა „მედეა“, დრ. 4 მოქმ. და 6 სურ. სუვორონისა და ბურენინისა, თარგ. დ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 2 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1;
36. ორი რეცენზიის გამო // დროება. - 1895. - 29 ნოემბერი. - №258. - გვ. 3-4;
37. პირველი გასტროლი ეფ. მესხისა, კვირას 26 ნოემბერს, პირველად ახალი პიესა I-„კომლი უცეცხლოდ“, დრამატ. სურათი 1 მოქმ. თხზ. უგანათლებულესი თავ. გ. შარვაშიძისა: II-„ალღუმი“, კომ. 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიაის მიერ // ივერია. - 1895. - 24 ნოემბერი. - №254. - გვ. 1;

38. პირველი გასტროლი ეფ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება, ქ-ნ ეფ. მესხისა, ბ-ნი ყიფიანის, კ. მესხის მონაწილეობით... „კომლი უცეცხლოდ“ დრამატ. სურათი 1 მოქმ. გადმოკ. თავ. გ. შერვაშიძის მიერ; „ალ-ლუმი“, კომედია 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ... // კვალი. - 1895. - №50. - გვ. 16;
39. ს-ი. თეატრის მატინე // ივერია. - 1895. - 1 დეკემბერი. - №260. - გვ. 3-4; 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3-4; 15 დეკემბერი. - №271. - გვ. 4; 19 დეკემბერი. - №274. - გვ. 3;
40. ქ. ოზურგეთი // ივერია. - 1895. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 2;
41. ქორიძე, ფილ. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1895. - 28 მაისი. - №109. - გვ. 3-4;
42. წერეთელი, აკაკი. ქართული სცენა // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 2-4;
43. თეატრის მატინე // ივერია. - 1896. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 3; 23 თებერვალი. - №42. - გვ. 4; 8 მარტი. - №54. - გვ. 3;
44. ქართული დრამატული არტისტების ამხანაგობამ... // ივერია. - 1896. - 11 აპრილი. - №78. - გვ. 1;
45. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 19 ნოემბერი. - №31. - გვ. 4; 1900. - 18 ნოემბერი. - №1302. - გვ. 3-4;
46. ქართული კონცერტი კლენოვსკის ლოტბარობით... // კვალი. - 1896. - №11. - გვ. 176;
47. წარმოდგენილი იქნება ვალერიან გუნიას საბუნეფისოდ ქ-ნ ავალიშვილისა, ეფ. მესხისა და ბ-ნ აბაშიძის, კ. მესხის და ვლ. ალექსიევი-მესხიშვილის მონაწილეობით პირველად ახალი პიესა: „პირველი ბუზი“, კომედია 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ; „ცხოვრება“, დრ. სურათი 2 მოქმ. ვ. გუნიასი... // კვალი. - 1896. - №3. - გვ. 47;
48. ეფ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება: „მადამ სანჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი, თარგმ. კ. მესხისა... // კვალი. - 1897. - №43. - გვ. 780;
49. ტასიაშვილი. - ა) ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 14 ოქტომბერი. - №340. - გვ. 3-4. - შეცდომის გასწორება იხ. №342, გვ. 4; ბ) ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 ოქტომბერი. - №343. - გვ. 2-4;
50. ქართული წარმოდგენა ეფ. მესხის მონაწილეობით // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 დეკემბერი. - №407. - გვ. 1;
51. V. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 23 დეკემბერი. - №409. - გვ. 2; 1898. - 27 იანვარი. - №439. - გვ. 3;
52. ბენეფისი კ. მესხისა. ეფ. მესხის მონაწილეობით... „ა-კაზიან“, დრ. 5 მოქმ. გადმოკ. სუმბათოვის დრამიდან, ბენეფიციანტის მიერ... // კვალი. - 1898. - №7. - გვ. 128;
53. ბენეფისი კ. მესხისა... ეფ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „კოტრი აზნაური“, კომ. 4 მოქმ. ... // კვალი. - 1898. - №48. - გვ. 800;
54. გუძა. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 იანვარი. - №436. - გვ. 3;
55. ეფ. და დავ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „ბაგრატ IV“, დრ. 4 მოქმ. კ. მესხისა; „გემრიელი ლუკმა“, კომედია 2 მოქმ. დ. მესხისა... // კვალი. - 1898. - №5. - გვ. 92;
56. ეფ. მესხის და კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „სამშობლო“... // კვალი. - 1898. - №49. - გვ. 819;
57. ვ. კ. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 10 თებერვალი. - №452. - გვ. 3; 11 თებერვალი. - №453. - გვ. 4;
58. კონია (კონსტანტინე ჯაფარიძე). ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 10 იანვარი. - №422. - გვ. 3;
59. მეგახლავარ (ნასიძე, მიხეილ). - ა) „რუსთაველი“, 4 მოქმ. პიესა კ. მესხისა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 6 დეკემბერი. - №697. - გვ. 3; 8 დეკემბერი. - №698. - გვ. 3; ბ) ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 2 დეკემბერი. - №693. - გვ. 2-3;
60. ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 1 დეკემბერი. - №692. - გვ. 1; 1899. - 21 იანვარი. - №730. - გვ. 1; 1900. - 9 დეკემბერი. - №1322. - გვ. 4; 1901. - 6 თებერვალი. - №1375. - გვ. 4; 13 თებერვალი. - №1380. - გვ. 3; 1902. - 28 დეკემბერი. - №2025. - გვ. 2; 1904. - 31 იანვარი. - №2395. - გვ. 4; 1 თებერვალი. - №2396. - გვ. 4; 16 მარტი. - №2440. - გვ. 4;
61. ქართულმა წარმოდგენამ... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 28 ნოემბერი. - №690. - გვ. 1;
62. ჭ. ქ-ნ ეფემია მესხის ბენეფისი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 22 იანვარი. - №434. - გვ. 3;
63. ეფ. მესხის ბენეფისი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 9 თებერვალი. - №745. - გვ. 1; 11 თებერვალი. - №747. - გვ. 1;
64. სხვადასხვა ამბები: „ტრილი“, 4 მოქმ. დრამა დიუმორიესი და გესი // კვალი. - 1899. - №4. - გვ. 53;
65. !?!. - ა) ქართული საბენეფისო წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 13 თებერვალი. - №749. - გვ. 2; ბ) ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 23 იანვარი. - №732. - გვ. 3-4; 24 იანვარი. - №733. - გვ. 3; 30 იანვარი. - №738. - გვ. 2-3;
66. ბენეფისი ეფ. ს. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება... „შენდობა“, დრამა 4 მოქმ. ალ. დიუმასი; „ადვოკატთან“, ხუმრობა-ვოდვეილი 1 მოქმ. ვ. გუნიას მიერ... // კვალი. - 1900. - №49. - გვ. 787;
67. „კვირას ტფილისადან“... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 13 ივნისი. - №1150. - გვ. 2;
68. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 21 ნოემბერი. - №1305. - გვ. 3;
69. ჩვენი ნიჭიერი მსახიობის... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 21 ოქტომბერი. - №1274. - გვ. 2;
70. ჩვენი სახიობა // კვალი. - 1900. - №50. - გვ. 794-795;
71. წარმოდგენილი იქნება: „და-ძმა“, ისტ. დრამა 5 მოქმ. ვ. გუნიასი; „უკულმართი ალაგი“, კომ. 1 მოქმ. გადმ. ეფ. მესხის მიერ; ბენეფისი ვ. აბაშიძისა, წარმოდგენილი იქნება ეფ. მესხისა და ტასო აბაშიძის მონაწილეობით ახალი პიესა „ორი ჯიბგირი“... // კვალი. - 1900. - №46. - გვ. 740;
72. დონ-ვალისანი (დავით ავალიანი). ქუთაისი: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 5 დეკემბერი. - №2004. - გვ. 3; 10 დეკემბერი. - №2009. - გვ. 3;

- 11 დეკემბერი. - №2010. - გვ. 3-4; 28 დეკემბერი. - №2025. - გვ. 2; 1904. - 27 იანვარი. - №2391. - გვ. 3-4; 30 იანვარი. - №2394. - გვ. 4;
73. კ. (ს. ფირცხალავა). ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 30 ნოემბერი. - №1999. - გვ. 3;
74. ქუთაისი // ივერია. - 1902. - 3 აპრილი. - №72. - გვ. 1;
75. დ. სურამი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 30 ივლისი. - №2222. - გვ. 3;
76. ეფემია მესხი: [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 467. - პორტრეტი იხ. გვ. 413;
77. ტასიკოშვილი, ევგენი (დვალის). ბალახანა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 27 მარტი. - №2108. - გვ. 4;
78. ბათუმი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 25 იანვარი. - №2389. - გვ. 4;
79. გოგიანიშვილი, ფ. ჩვენი სუსტი მხარეები // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 31 იანვარი. - №2395. - გვ. 1-3;
80. ვ. ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 22 იანვარი. - №2386. - გვ. 3-4;
81. წყალტუბელი (იოსელიანი, გიორგი). - ა) ბაქო // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 4 იანვარი. - №2370. - გვ. 4; 10 ნოემბერი. - №2666. - გვ. 3; ბ) ბაქო: [ქართული საღამო ეფ. მესხისა და დ. მესხის მონაწილეობით; საკონცერტო განყოფილება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 თებერვალი. - №2733. - გვ. 4;
82. UrT. ჩემი დღიური // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 22 იანვარი. - №2386. - გვ. 3;
83. ბაქო: [საქველმოქმედო მიზნით ეფ. მესხისა და ქ. ანდრონიკაშვილის მონაწილეობით წარმოდგენის გამართვა; დასასრულ რუსულ-თათრულ-სომხურ-ქართული დივერტისმენტი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 31 მარტი. - №2785. - გვ. 3;
84. ანგარიში // ალი. - 1908. - 4 ნოემბერი. - №2. - გვ. 3;
85. მეტრეველი, ლევ. ილიას საღამო სახაზინო თეატრში // ჩვენი კვალი. - 1908. - №24. - გვ. 387-388;
86. სახაზინო თეატრში ორშაბათს 27 ამ თვეს... // იმედი. - 1908. - 17 ოქტომბერი. - №5. - გვ. 1; 18 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 1;
87. ახალი ამბები: ქართული თეატრი: [რეცენზია] // ფასკუნჯი. - 1909. - №6. - გვ. 14;
88. ბაქო // დროება. - 1909. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 3;
89. ოთხშაბათს, 28 იანვარს 1919 წ. ქართულ დრამატული საზოგადოების დასის მიერ... [განცხადება] // დროება. - 1909. - 27 იანვარი. - №20. - გვ. 1;
90. ოთხშაბათს, 28 იანვარს... [განცხადება] // დროება. - 1909. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 1;
91. ტფილისი: ქართული წარმოდგენა // დროება. - 1909. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 3;
92. ტფილისი: „ლალატი“ // დროება. - 1909. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
93. ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 4; ჩვენი ხმა. - 1909. - 30 იანვარი. - №24. - გვ. 4;
94. შაბათს, 31 იანვარს 1909 წ. ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ... [განცხადება] // დროება. - 1909. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 1;
95. ჯაფარ-ფაშა. - ა) კვირას, 25 იანვარს... // დროება. - 1909. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 4; ბ) ქუთაისი: (ქ-ნთ
- ნ. გაბუნია-ცაგარლის და ეფ. მესხის და ბ-ნთ ვ. აბაშიძის გასტროლოები) // დროება. - 1909. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 3-4;
96. ბათუმი // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 19 მაისი. - №11. - გვ. 4;
97. ვალია. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 9 მაისი. - №31. - გვ. 4;
98. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 მაისი. - №26. - გვ. 3;
99. 6 მარტს ქართულ თეატრის... // ხალხი: ყოველ-დღიური გაზეთი. - 1911. - 27 თებერვალი. - №17. - გვ. 1;
100. -ერი. ავლაბრის სახალხო თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №38. - გვ. 15-16;
101. ეფემია მესხს წელს შეუსრულდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №9. - გვ. 16;
102. იმედაშვილი, იოსებ (წინამძღვარი). ქართ. მსახ. ამბ. დასმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №42. - გვ. 13;
103. „იორიოს ასული“, დ'ანუნციოს ტრაგედია... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №27. - გვ. 15;
104. „იორიოს ასული“, ტრადედია 3 მოქ. დ'ანუნციოსი, თარგ. იოსებ იმედაშვილისა, წარმოდგენილ იქმნა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №32. - გვ. 14-15;
105. მსახიობქალი ეფემია მესხი (30 წლის სასცენო მოღვაწეობის შესრულების გამო): [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 3;
106. მსახიობქალი ეფემია მესხი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №22. - გვ. 16;
107. მჭედლიშვილი, ი. იორიოს ასული: ტრაგედია 3 მოქ. დ'ანუნციოსი, თარგმანი იოსებ იმედაშვილისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №33. - გვ. 12-14;
108. ქართული დრამ. საზ. დასი: სეზონი 1914-15 წ. [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №29. - გვ. 9;
109. ქართ. დრამ. საზ. დასში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №25. - გვ. 15;
110. წინამძღვარი-ი. სოფლის ექიმი“ და „ხანუმა“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №38. - გვ. 15;
111. წინამძღვარიშვილი, ილია (წინამძღვარი). ქართ. მსახ. ამხანაგობის დასის მიერ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №40. - გვ. 13-14;
112. Arbitr. ქართული თეატრი // კლდე. - 1914. - №39. - გვ. 11-12;
113. მოკეთე. ნაძალადევის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №3. - გვ. 16;
114. ქუთაისის დრამ. დასი: 1915-1916 სეზონი [დასის მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №39. - გვ. 9;
115. ქუთაისში „ქართული დრამა“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 16;
116. წერილი ამბები: ქუთაისის დასში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №38. - გვ. 16;
117. წინამძღვარი. ქართველ მსახიობთა ამხანაგობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 14;
118. წინამძღვარი. ქართ. მსახიობთა ამხანაგობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 14;
119. L'ami. ქუთაისის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №46. - გვ. 13-14;

120. ქუთაისის დასში ინვევენ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №36. - გვ. 14;
121. ქუთაისის დრამ. საზ-ის გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 15;
122. ქუთაისის თეატრი: [მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №41. - გვ. 1;
123. ეფ. მესხი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 1;
124. ეფ. მესხს შეუსრულდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 15;
125. შტოკმანი. აშშ-ში მყოფი ქაოში // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 13. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ექიმი შტოკმანი;
126. განვინი. შოი, სირცხვილო!! [ეფემია მესხის იუბილესთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1922. - 18 მაისი. - №111. - გვ. 1;
127. ეფემია მესხი. 40 წელი სასცენო მოღვაწეობისა: საიუბილეო კრებული. - ტფ.: გამოც. საიუბილეო კომიტეტისა, 1922 (სტამბა ყოფ. ბეჭდვითი ამხ.). - 47 გვ.; 20სმ.;
128. ეფემია მესხი: [ორმოცი წლის სასცენო მოღვაწეობის იუბილეს გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 4 მაისი. - №98. - გვ. 4;
129. ეფემია მესხის იუბილე // კომუნისტი. - 1922. - 30 მაისი. - №120. - გვ. 3;
130. თეატრი და ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 9 მაისი. - №103. - გვ. 3; 14 მაისი. - №108. - გვ. 3; 17 მაისი. - №110. - გვ. 2-3;
131. ს. ა. ეფემია მესხის იუბილე: [სასცენო მოღვაწეობის 40 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 14 მაისი. - №108. - გვ. 1;
132. ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 3;
133. ეფემია მესხი: 1861-1941 წლები: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1941. - 2 მარტი. - №52;
134. ეფემია მესხი: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 7 მარტი. - №10;
135. სარდიონიძე, გ. ეფემია მესხი - ქართული სცენის დიდი ხელოვანი: [ნეკროლოგი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1941. - 2 მარტი. - №51;
136. Памяти Е. С. Месхи: [Заслуженная артистка грузинской ССР]: [Некролог] // Заря Востока. - 1941. - 2 марта. - № 52.

წყარო:

1. ხომლედი, მ. ა. ცნობა;
2. ქუთათური მემატიაზე. ქუთაისი, სექტემბრის 16 // თეატრი. - 1885. - №6. - გვ. 56-57;
3. ვინ-აე? ქართული თეატრი ქუთაისში: [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №47. - გვ. 566-567;
4. გუნი, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ. 24;
5. XX (წერეთელი, გიორგი). ეფემია მესხი, როგორც მარგარიტა გოტიეს გამომსახველი-ქართული თეატრი // კვალი. - 1893. - №11. - გვ. 9-11. - თან ახლავს ეფ. მესხის პორტრეტი;
6. იმედაშვილი, იოსებ. ქართული თეატრი და მისი მსახიობ-მოღვაწენი // ცხოვრების სარკე: პიესების

- კრებული. მსახიობთა სურათებით. - წ. 2: [პიესები, ლექსები და წერილები] / წინასიტყვ. ავტ.: ი. იმედაშვილი. - თბ.: ძმ. იმედაშვილების გამოცემა, № 20, 1901 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - გვ. 405-408;
7. ეფემია მესხი. 40 წელი სასცენო მოღვაწეობისა: საიუბილეო კრებული. - ტფ.: გამოც. საიუბილეო კომიტეტისა, 1922 (სტამბა ყოფ. ბეჭდვითი ამხ.). - 47 გვ.; 20სმ.;
8. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 119, 121;
9. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 227, 273;
10. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 463-464;
11. ეფემია მესხი: 1861-1941 წლები: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1941. - 2 მარტი. - №52;
12. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინასიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395; Заря Востока. - 1941. - 1 марта. - № 51;
13. Памяти Е. С. Месхи: [Заслуженная артистка грузинской ССР]: [Некролог] // Заря Востока. - 1941. - 2 марта. - № 52.

მესხი, ივანე სარინოს ძე (1877 – 1934, 26/VI)

– გეოდეზისტი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – სუბტროპიკულ კულტურათა საკავშირო ინსტიტუტის დოცენტი, მეცნიერ-მუშაკთა სექციის ადგილობრივი ბიუროს თავმჯდომარე, – დაამთავრა თბილისის მინათმომცემლთა ინსტიტუტი (1898), მუშაობდა სხვადასხვა სამეურნეო დაწესებულებაში გეოდეზიისა და მინათმომცემლობის საქმეში, ცნობილი იყო საუკეთესო სპეციალისტად. დიდი ამაგი დასდო საქართველოში მინათმომცემლობის ჩატარებას და ახალგაზრდა გეოდეზისტების აღზრდას – სპეციალურ ტექნიკუმსა და უმაღლეს სასწავლებლებში კითხულობდა და ხელმძღვანელობდა გეოდეზიის კურსს.

სოციალისტურ მინათმომცემლების მაღალხარისხოვანი კადრების მომზადებასა და საზოგადოებრივ საქმიანობაში აქტიურად იბრძოდა.

წყარო:

1. ი. ს. მესხი: [სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი]: ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1934. - 28 ივნისი. - №148. - გვ. 4.

მესხი, ივანე სიმონის ძე (1849 – 1931) –

ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, ძმა სერგეი მესხისა. ქუთაისის გიმნაზიის დამთავრების შემ-

დეგ მცირე ხანს პეტერბურგის სამხედრო მედიკურ აკადემიაში დაჰყო, შემდეგ საზღვარგარეთ – შვეიცარიაში, ციურიხის უნივერსიტეტში მიიღო უმაღლესი განათლება. ციურიხში დაახლოებული იყო გამოჩენილ ანარქისტ მ. ბაკუნინთან (1814-1876), აქტიური მონაწილეობა მიიღო ქართველი ახალგაზრდობის საზოგადოება „უღელის“ დაარსებაში, რომლის მიზანიც იყო საზღვარგარეთ მოსწავლე ქართველთა შეკავშირება, მათი საზოგადოების მოღვაწეობაში ჩაბმის მიზნით ურთიერთ თვითგანვითარება, ნესიერ-გეგმიანი მეცადინეობისთვის ზრუნვა, რომ ცოდნას დაწაფებოდნენ, ქართველთა ყოფა-ცხოვრების შესახებ საუბრების გამართვა, საქართველოს ისტორიის შესწავლა და სხვ. ამ საზოგადოების მდივანი ივ. მესხი იყო და არითმეტიკის პირველდანიებითი სახელმძღვანელოს შედგენაც დაიწყო. ციურიხიდან საზოგადოებრივი საკითხების შესახებ წერილებს ათავსებდა „კრებულსა“ და „დროებაში“. საზღვარგარეთიდან დაბრუნების შემდეგ, ალ. ჭიჭინაძესთან მორიგეობით, გაზ. „დროებაში“ ფელეტონებს ათავსებდა სათაურით „მშვილდ-ისრით ნადირობა“; ალ. ჭიჭინაძესთან ერთადვე, ქუთაისში დააარსა პირველდანიებითი (შვეიცარიაში არსებულის მაგვარი) სასწავლებელი. საქმეც კარგად მიჰყავდა, მაგრამ როგორც შვეიცარიაში კურსდამთავრებულს, მთავრობამ მასწავლებლობის ნება აღარ მისცა, რის გამოც თავი გაანება და ქუთაისის ქალაქის თვითმმართველობაში დაიწყო მუშაობა, შემდეგ ხმოსნად აირჩიეს, ერთხანს ქალაქის მოურავის თანამდებობასაც ასრულებდა.

1888 წლის სექტემბრის 17 არჩეულ იქნა ქ. ბათუმის საქალაქო თვითმმართველობის მდივანად, სადაც შავრაზმელ რუსთა საქმიანობას კრიჭაში ჩაუდგა, შავრაზმელთაგან შევიწროებული ქართველობის ეროვნულ-კულტურულ აღორძინებას ყოველმხრივ ხელი შეუწყო, გ. რ. ვოლსკის, ლეონიდ და აპოლონ ქიქოძეთა, თეიმურაზ აგიაშვილთან, მღვ. ს. თოთიბაძესა და სხვებთან ერთად, ქ. ბათუმის გარდაქმნა-გამშვენიერებას დიდი ამაგი დასდო. 1913 წელს, შ. დადიანისა და სხვ. თანამშრომლობით, დააარსა „ბათუმის ქართული დრამატული საზოგადოება“ (რომლის გამგეობის თავმჯდომარედ იგივე იქნა არჩეული) და იმავე წლის ენკენისთვის 15-ს სეზონი გახსნა (პირველი ქართული წარმოდგენა ბათუმში ქართულმა სამუდამო პირველმა დასმა 1879 წლის გასტროლების დროს გამართა).

1913 წლის ოქტომბრის 1-ს გადაუხადეს 25 წლის მოღვაწეობის იუბილე, როგორც საყოველთაოდ დამსახურებულ, პატიოსან, მუყაით მოღვაწესა და ბათუმის გაფართოება-გალამაზების და ბათუმის ქართველთა ხელში გადასვლის საქმეში ნამაგდარ მუშაკს.

ივ. მესხის ნაწერთაგან, ზემოხსენებული ფელეტონების გარდა, მოსახსენებელია: 1. ნ. გოგოლის „მინელის“ თარგმანი („კრებულ“, 1871, №4, 5), 2. ყმანვილების აღზრდა შვეიცარიაში. ნან. I („კრებუ-

ლი“, 1873, № 8, 10), 3. ბესარიონ ჯაფარიძის სურათი: [ნეკროლოგი] („ივერია“, 1877, № 44) და სხვ. მისი ხელმოწერაა: ი. ი., ი. მ. ი.

გამოქვეყნებულია:

1. „დროების“ კორექსონდენცია ხონიდგან // დროება. - 1870. - 5 ნოემბერი. - №44. - გვ. 2-3;
2. სოფ. რიონიდგან // დროება. - 1870. - 25 სექტემბერი. - №38. - გვ. 2-3;
3. ქუთაისიდან // დროება. - 1870. - 23 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1;
4. ხონიდგან // დროება. - 1870. - 22 ნოემბერი. - №46. - გვ. 2-3; 4 დეკემბერი. - №48. - გვ. 4;
5. ორიოდ სიტყვა ს. გეგუთის რკინის ხიდზე და იქვე რკინის გზის მუშებზე // დროება. - 1871. - 30 აპრილი. - №17. - გვ. 1-2;
6. ნეკროლოგი // დროება. - 1872. - 9 ივნისი. - №22. - გვ. 3;
7. შვეიცარია // დროება. - 1872. - 17 მარტი. - №11. - გვ. 4;
8. ციურიხიდან // დროება. - 1872. - 4 აგვისტო. - №30. - გვ. 3-4; 11 აგვისტო. - №31. - გვ. 3-4; 1873. - 27 აპრილი. - №16. - გვ. 1-2;
9. ციურიხი // დროება. - 1872. - 5 მაისი. - №17. - გვ. 1-3;
10. მადნის წყლებიდან: (წერილები) // დროება. - 1873. - 28 სექტემბერი. - №38. - გვ. 1-3; 19 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 1-2;
11. რომის პაპის ამბავი // დროება. - 1873. - 11 მაისი. - №18. - გვ. 3-4;
12. ყმანვილების აღზრდა შვეიცარიაში, ნან. I. // კრებულ. - 1873. - №8. - გვ. 141-166; №10. - გვ. 49-94;
13. ციურიხი, 1 (13) მარტს // დროება. - 1873. - 6 აპრილი. - №14. - გვ. 4;
14. ახირებულ მეგობარს - ახირებულ საგანზე // დროება. - 1874. - 17 მაისი. - №423. - გვ. 3-4;
15. სამშობლოს სიყვარული: წერილი მეგობართან // დროება. - 1875. - 22 იანვარი. - №10. - გვ. 1-2; 24 იანვარი. - №11. - გვ. 1-3; 26 იანვარი. - №12. - გვ. 1-2;
16. შევირდების სადგომი... // დროება. - 1875. - 3 აგვისტო. - №87. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: სადგომის მზრუნველი ივ. მესხი;
17. ბესარიონ ჯაფარიძის სურათი: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1877. - №44. - გვ. 12-16;
18. მშვილდ-ისრით ნადირობა: (ქუთაისის ცხოვრების სურათები) // დროება. - 1878. - 4 მარტი. - №46. - გვ. 1-3; 21 მარტი. - №59. - გვ. 1-3;
19. უ. რედაქტორო!... // დროება. - 1878. - 25 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3-4. - ტექსტის ბოლოს ხელს აწერენ: ი. ჯაიანი, ალ. ჭიჭინაძე, ივ. მესხი, ა. ნიკოლაძე, ანტ. ლორთქიფანიძე;
20. პასუხის-პასუხი უ. დავით ნიკოლოზის ძეს ბაქრაძეს // დროება. - 1879. - 31 მაისი. - №112. - გვ. 2-3;
21. ღია ბარათი უფ. დავით ნიკოლოზის ძეს ბაქრაძეს // დროება. - 1879. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 3;
22. ბატონო რედაქტორო! // შრომა. - 1882. - 26 მაისი. - №20. - გვ. 4;
23. ორიოდ სიტყვა ბ. ვლ. მიქელაძეს // შრომა. - 1882. - 8 ივლისი. - №26. - გვ. 6;

24. პასუხი პასუხად რეტროგრადს // შრომა. - 1882. - 16 ივნისი. - №23. - გვ. 4;
25. ბ. რედაქტორო! // დროება. - 1885. - 23 ივნისი. - №133. - გვ. 3-4;
26. „ამას წინადა“... / მ. ბეთანელი; ივ. მესხი // ივერია. - 1894. - 14 ივლისი. - №149. - გვ. 4;
27. ქართველთა შორის... / მ. ბეთანელი; ივ. მესხი // ივერია. - 1894. - 6 მარტი. - №49. - გვ. 4;
28. სამოციანი წლებიდან. მოგონება: [პეტერბურგი] // დროება. - 1925. - №25. - გვ. 9-11.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოგოლი, ნ. ვ. შინელი: [მოთხრობა] // კრებული. - 1871. - №4. - გვ. 39-70; №5. - გვ. 24-58.

მის შესახებ:

1. დლიური // დროება. - 1875. - 18 ივნისი. - №68. - გვ. 2;
2. ჭყონია, ილია (ი-ა ი-ძე). ორიოდ სიტყვა ქართულს სახელმძღვანელოებზე: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1878. - №41. - გვ. 1-2. - საქართველოს მატთანე;
3. ბაქრაძე, დავით. პასუხი უფ. ივანე სვიმონის ძეს მესხს // დროება. - 1879. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 2;
4. მიქელაძე, ვლ. - ა) კიდევ ვითომ - ლიბერალს // დროება. - 1882. - 22 ივნისი. - №128. - გვ. 3-4; ბ) პასუხი ლიბერალს // დროება. - 1882. - 30 მაისი. - №110. - გვ. 3-4;
5. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 4 ნოემბერი. - №230. - გვ. 1-2;
6. ბათუმის საქმეები: (უკანასკნელი არჩევნები) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 10 აპრილი. - №2118. - გვ. 3-4;
7. როგორც წინათ ვწერდით... // წყარო. - 1907. - 24 ნოემბერი. - №23. - გვ. 3-4;
8. გრ. ვოლსკის გამოსვენება // მომავალი. - 1909. - 9 ოქტომბერი. - №35. - გვ. 3;
9. ივ. მესხი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
10. ქართული თეატრის მოღვაწენი: ივ. მესხი. ბათუმის დრამატ. საზ-ის გამგეობის თავ-რე: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №18. - გვ. 7.

წყარო:

1. ჭყონია, ილია (ი-ა ი-ძე). ორიოდ სიტყვა ქართულს სახელმძღვანელოებზე: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1878. - №41. - გვ. 1-2. - საქართველოს მატთანე;
2. ივ. მესხი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
3. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ.: 387, 388;
4. კლდიაშვილი, დავით. მოთხრობები, პიესები, მეფუარები. - ტ. 2 / პ/მგ. რედ. ს. კლდიაშვილი. - ტფ.: ფედერაცია, 1935 (გამ-ბა ტექნიკა და შრომა-ს სტ.). - გვ.: 161, 165-167, 353;

5. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 227, 273;
6. მაგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - თბ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 186, 264-265;
7. მესხი, დ. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - გვ.: 8, 19, 20, 103, 106;
8. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395.

მესხი, კონსტანტინე დავითის ძე (1864, 2/VI – 1932) – რევოლუციონერი, – ნაროდოვოლეცი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ნახშირის-ლელეში, სიმონეთის მაზ., ქუთაისის გუბ.).

ქუთაისის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ ოდესის უნივერსიტეტში შევიდა, სადაც გ. ლასხიშვილთან ერთად ნაროდოვოლცების ოდესის კომიტეტის წევრად აირჩიეს. აქ პროპაგანდას ეწეოდა სტუდენტ-ახალგაზრდობასა და პორტის მუშებში. სახლში გამართული ჰქონდა საიდუმლო საბეჭდი, სადაც ბეჭდავდა არალეგალურ ნიგნებსა და პროკლამაციებს, საზღვარგარეთიდან მიღებულ ნებადაურთველ ნიგნებს ხალხში ავრცელებდა. 1887 წელს ოდესის უნივერსიტეტში მომხდარი სტუდენტობის ამოხების დროს, მე-3 კურსზე მყოფმა კოტე მესხმა, გ. ლასხიშვილთან ერთად, სტუდენტთა კომიტეტის მოთხოვნილებანი უნივერსიტეტის რექტორს წაუკითხა, რის გამოც შეიპყრეს, გ. ლასხიშვილთან ერთად სხვადასხვა ციხეში წონილით საქართველოში ჩამოიყვანეს და პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ დატოვეს. 1888 წლის დამდეგს ოდესაში მთავრობამ აღმოაჩინა ნაროდოვოლცების ფარული ორგანიზაცია, რის გამოც იმავე წლის თებერვალში კოტე მესხი თბილისში შეიპყრეს, ხოლო გ. ლასხიშვილი – ქუთაისში, 1889 წლის აგვისტოს 5-ს ხუთი წლით გადაასახლეს ციმბირს, სადაც 1894 წლის დამლევამდე დაჰყო.

კ. მესხი ეკუთვნოდა ნაროდოვოლცების სამხრეთის ორგანიზაციის კოგან-ბერნშტეინის ჯგუფს. თანამშრომლობდა რუსულ გაზეთებში და „ცნობის ფურცელში“ 1905-1906 წლებში, სადაც წერილებს ათავსებდა სოციალ-დემოკრატთა წინააღმდეგ, აგრეთვე, წერდა „ივერიაში“ საზოგადოებრივი საკითხების შესახებ, თანამშრომლობდა სოციალ-რევოლუციონერთა, მენშევიკთა, ბოლშევიკთა და სხვათა გამოცემებში. წერილებს აწერდა: კ. მ., კ. მე-ხი, Кандама, К. Ме-хи, ხან სრულ სახელ-გვარს. 1905-1917 წლებში რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა, 1906

წლის რეაქციის დაწყების შემდეგ თბილისიდან განივლტო.

მისი თაოსნობით, თბილისის პოლიტიკატორ-ღელთა საზოგადოებაში შედგა ნაროდოვოლ-ცების ჯგუფი, რომლის თავმჯდომარედაც იგი იყო. ამ ჯგუფმა მიზნად დაისახა რევოლუციურ მოგონებათა შეკრება-გამოცემა და ნევრთა დახმარება. 1917 წლიდან არჩეულ იქნა რევოლუციურ საბჭოში, თბილისის ეროვნულ საბჭოში, საქართველოს დამფუძნებელი კრების ნევრად და სხვ., ოქტომბრის გადატრიალების შემდეგ შექმნა სახელმწიფო დაზღვევის ორგანიზაცია მთელ ამიერკავკასიაში. პარტიულ, საზოგადოებრივ და უმაღლეს კრებებზე ხშირად გამოდიოდა მოხსენება-სიტყვებით, გაზეთებში ათავსებდა სამეცნიერო ხასიათის ნერილებს სახელმწიფო დაზღვევის მნიშვნელობის და სხვ. შესახებ.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1893. - 29 დეკემბერი. - №281. - გვ. 1;
2. ეროვნული საბჭოს პირველი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 16. - წერილი ამბები.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობები;
2. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტიკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 13, 29, 34, 37, 57, 301.

მესხი, კონსტანტინე [კოტე] სიმონის ძე (1859, III – 1914, 15/IV) – მსახიობი, რეჟისორი, დრამატურგი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, ქუთაისის თეატრის დამაარსებელი, ფრანგული სკოლის წარმომადგენელი, ძმა სერგეი მესხისა, დაიბადა 1859 წლის მარტში, ქუთაისში. სწავლა დაიწყო იქვე, გიმნაზიაში, მაგრამ ვერ დაამთავრა, თვითგანვითარებას მიჰყო ხელი და გაზ. „დროების“ წრეში აღიზარდა, სადაც ჩაენერგა სამშობლო ქვეყნის სამსახურის რწმენა. საქვეყნო მადლობა და დიდება დაიმსახურა სათეატრო ასპარეზზე მოღვაწეობით. გარდაიცვალა თბილისში, 1914 წლის 15 მაისს. დაიკრძალა წმ. ნინოს სასაფლაოზე, ქართველ მსახიობთა პანთეონში.

სცენაზე პირველად გამოვიდა 1874 წელს თბილისში კ. ლორთქიფანიძის მიერ დადგმულ ი. ჭავჭავაძის „იმერული სცენების“ გზირის როლში, მსახურის როლში – ქუთაისის სცენისმოყვარეთა წრის წარმოდგენაში ვ. აბაშიძესთან ერთად 1875 წელს. 1879 წელს ქუთაისის საგუბერნიო კანცელარიაში მოაწყო სცენა და ოჯახის უფროს ნევრთა (დავით მესხი და სხვ.) მონაწილეობით მართავდა წარმოდგენებს. თბილისში სამუდამო სცენის დაარსებისთანავე მოიწვიეს. 1880-იან წლებში საზღვარგარეთ (პარიზს) იყო ორგზის, სადაც გაეცნო უმაღლეს სასცენო ხელოვნებას და ევროპულ რეპ-

ერტუარს. პარიზიდან ჩამოსვლის შემდეგ, როცა თბილისში სამუდამო სცენის კომიტეტი დაიშალა, კ. მესხმა, ვ. აბაშიძესთან ერთად, იკისრა თეატრის მეთაურობა. ევროპიდან ჩამოტანილი პიესები ზოგი თვითონ თარგმნა, ზოგი დ. ერისთავს გადმოათარგმნინა და მათი დადგმა დაიწყო. ამ დროიდან დრამატული როლების შესრულებას შეუდგა და ქართულ სცენაზე ევროპული რეპერტუარის დამკვიდრებას შეუწყო ხელი. კ. მესხს ამპლუა არ სწამდა („აქტიორმა ყველა როლი უნდა ითამაშოს: გუმინ სხვა იყავ, დღეს სხვა ხარ, ხვალ სხვას იქნები. აი, მაშინ გამოჩნდება შენი ნიჭი და უნარი“), არც მხოლოდ ნიჭი: „მარტო ნიჭი არ კმარა, მსახიობი მხოლოდ მაშინ არის ნამდვილი და კარგი მსახიობი, როდესაც ნიჭიერია და მასთან შეგნებული მეცადინე და ერთგული მუშაო“. ნათამაშევი აქვს სამასამდე სხვადასხვა სახასიათო როლი, დრამატული და კომიკური (ნაპოლეონი, ნერონი, პაატა, ჰამლეტი, პეტრუჩიო, მაჭარაშვილი, ოტელო, დონსეზარი, ურიელ აკოსტა, ფიგარო და მრ. სხვ.). 1884 წელს ქუთაისში მუდმივი დასი შეადგინა თავისი ანტრეპრენიორობით და საძირკველი ჩაუყარა წარმოდგენების წესიერად მართვას (მანამდე, დროგამოშვებით, კანტიკუნტად იდგმებოდა პიესები ხარაზოვის შენობაში). 1887 წელს ნ. გამრეკელთან ერთად საკუთარი თეატრი გაიჩინა (ქუთაისის ბალის შუაგულს, პავილიონი, რომელიც 1887 წელს ქუთაისში იმპერატორ ალექსანდრე III-ს ჩამოსვლის გამო იყო აგებული). ორი სეზონის შემდეგ ეს თეატრი დაიწვა, რის გამოც კ. მესხი თბილისის სცენაზე გადმოვიდა მთავარ რეჟისორად, თანვე გადმოიყვანა თავისი დასის მთავარი ძალები (ეფ. მესხი, ნ. ჩხეიძე და სხვ.) და სიკვდილამდე ამ სცენას აღარ განშორებია. განსაკუთრებული ხელოვნებით ასახიერებდა ნაპოლეონსა და ნერონს, რომელთა განუმეორებელი ხატებანი შექმნა.

მონაწილეობდა მწერლობაშიც: 1906 წელს გამოსცა „პატარა გაზეთი“. ამ გაზეთში ერთი დაბეჭდილი „იასამანის“ ლექსის გამო („საღდათის სიმღერა“, რომლის შინაარსი იყო: მუშა და გლეხი საღდათის ძმები არიან, საღდათი უფროსს არ უნდა დაემორჩილოს, როცა მათ თოფის სროლას უბრძანებსო), 1906 წლის 12 მარტს სამართალში მისცეს და გაზეთი დაუხურეს.

წერდა საოხუნჯო ლექსებს, ფელეტონებს და იმერულ სცენებს, რომელთაც მოხდენით კითხულობდა. იყო ენამახვილი, მოსწრებული სიტყვა-პასუხის, კილოიანი მოსაუბრე, საზეიმო დღესასწაულებზე მოკლე სიტყვიანი, მაგრამ მრავალმეტყველი (მაგალითად, აღ. სუმბათაშვილს უთხრა: „შენ უღალატე სამშობლოს, მაგრამ ლალატი „ლალატითვე“ გამოისყიდო“). 1910 წელს თბილისში გადაუხადეს 30 წლის მოღვაწეობის იუბილე (შემდეგ ქუთაისსა და სხვ.).

ბეს. ჭიჭინაძის სიტყვით, კ. მესხმა, იმავე ა. ჭიჭინაძესა და სხვებთან ერთად, ქუთაისში შექმნა ახალგაზრდა ქალ-ვაჟთა წრე, „რომელიც მუშაობდა სამშობლო სცენისათვის და მასზე წარმოსად-

გენ მასალის გამრავლება-დამუშავებისათვის. ეს წრე პირველი იყო ქუთაისში, რომელსაც განზრახული ჰქონდა წვრთნა და ზრდა საზოგადოებრივის გრძნობისა სცენის საშუალებით, გამაგრება და განვითარება სამშობლო ენისა, რომლისათვის დახმული იყო კარები“. გ. თუმანიშვილის სიტყვით, კ. მესხი იყო ერთი იმ მოღვაწეთაგანი, „რომელთაც ქართულ სცენას სული ჩაუდგეს“ და რომელთა შორის კ. მესხს თავისი დაუღალავი შრომით პირველი ადგილი ეჭირა.

ცნობილი იყო, როგორც მშობლიური სცენის არტისტი-პროტოკრატი, კულტუროსანი, პედაგოგი, პრაქტიკულად და თეორიულად დაუცხრომელი მუშაკი, დიდი შრომის, მუდმივი მეცადინეობის, მტკიცე ნებისყოფის მსახიობი და სხვებსაც ამასავე ასწავლიდა. „თუ გინდა აქტიური შეიქმნეთ, შრომა, მოთმინება და მეცადინეობა უნდა დაიდო წესადო“. თავისი მუდმივი შრომის წყალობით, ნაირ როლებს ერთნაირი ოსტატობით ასრულებდა, რომელთაგან განსახიერებით მაყურებელთ „ხან სიხარულის და ხან მწუხარების ცრემლებს“ აფრქვევინებდა.

ქართულ სცენას აღუზარდა ბევრი სასარგებლო და სახელოვანი მოღვაწე: ეფემია მესხი, ნინო ჩხეიძე, ი. ზარდალიშვილი, ვ. ბალანჩივაძე და სხვ. კოტე მარჯანიშვილიც პირველად კ. მესხის ხელმძღვანელობით გამოვიდა სცენაზე (ის იყო კ. მესხის დედის ძმისწული, ე. ი. ბიძაშვილი).

მისი პიესები ხშირად იდგმებოდა ქართულ სცენაზე (მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში, როცა მეფის მთავრობამ დიდი სიმძაფრით დაიწყო გარუსება და ყოველივე ეროვნულის დევნა, განსაკუთრებით, კ. მესხის დროს დაეტყო თეატრს გაეროვნულება, რომელიც იმ დროს იყო ქართველი საზოგადოებისა და მონაფეების სულიერი საზრდოს წყურვილის დამაკმაყოფილებელი. მეფის მთავრობამ რაკი შენიშნა, თეატრი ეროვნულ გრძნობებს ავითარებს, მონაფენი განსაკუთრებული ხალისით ეტანებიან თეატრსო, საგანგებო განკარგულებით მონაფეებს აუკრძალა თეატრში სიარული. ამ განკარგულებამ დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია მონაფეთა შორის, განსაკუთრებით – გიმნაზიის პანსიონში, სადაც კიტა აბაშიძის მეთაურობით მონაფეთა ერთმა ჯგუფმა (ნიკო თავდგირიძე, იას. ბაქრაძე, ნიკ. იოსელიანი, ჯაბა მამულაიშვილი, ს. ქვარიანი და სხვ.) კ. მესხის ბენეფისის დღეს, როცა თეატრში არ გაუშვეს, სადამოთი სასადილოში ჩაიზე ჩასვლის დროს სინათლე ჩააქრეს, ჯაშუში მასწავლებელნი გალახეს და არეულობა მოახდინეს, რის გამოც კიტა აბაშიძე და ნიკო თავდგირიძე პანსიონიდან გამოირიცხეს, ხოლო სხვები სრულიად გააძევეს).

დანერა პიესები: „ბაგრატი დიდი და ლენგ-თემური“ (დრამა 4 მოქ.), „ბაგრატი მეოთხე“ (დრამა 4 მოქ.), „თამარ ბატონიშვილი“ (დრამა 5 მოქ., გრ. რჩეულოვის რომანიდან გადმოკეთებული), „რუსთაველი“ (დრამა 4 მოქ.). გადმოაკეთა „მელანიას ოინები“ (კომედია 4 მოქ.). თარგმნა: „აი, გიდი მეგობრები“ (კომედია), „ბევრი ღრიალი ტყუილ-უბრალოდ“ (კო-

მედია 5 მოქ.), „კოტრი აზნაური“ (4 მოქ.), „მეუფე ურიათა (გარდაცვალების გამო ვერ დაასრულა. ნაწილი დაიბეჭდა „თეატრი და ცხოვრებაში“, 1914, № 8-11), „სირანო დე ბერჟერაკი“ (5 მოქ.), „ტრილი“ (დრამა 5 მოქ.), „ლალატი“ („მოამბე“, 1903, № 11), „ჭირვეული ცოლის მორჯულება“ (კომედია 5 მოქ.).

ცალკე გამოცემულია:

1. თამარ-ბატონიშვილი: ხუთ-მოქმედებიანი დრამა XIII საუკუნის ცხოვრებიდან / გადმოკეთებული გრ. რჩეულოვის რომანიდან „საქართველოს თამარ-ბატონიშვილი“ კ. მესხისაგან. - თბ., 1878 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 93 გვ.; 13სმ;
2. იმერული სცენები / შეკრებილი კ. მესხის-მიერ. - ტფ., 1898 („ცნობის ფურცლის“ სტ.). - 30 გვ.: პორტრ.; 14სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. უ. ივ. აბაშიძის // დროება. - 1878. - 18 ნოემბერი. - №236. - გვ. 3;
2. უფალო რედაქტორო! // დროება. - 1878. - 27 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 3-4;
3. პარიჟი, 15 ენკენისთვეს // დროება. - 1880. - 4 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 3-4;
4. საფრანგეთის თეატრები: წერილი პარიჟიდან. II. // დროება. - 1880. - 7 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-2;
5. საფრანგეთის თეატრები: წერილები პარიჟიდან. III. // დროება. - 1880. - 16 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1-2;
6. საფრანგეთის თეატრები: წერილები პარიჟიდან. IV. // დროება. - 1880. - 28 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1-2;
7. საფრანგეთის თეატრები: წერილები პარიჟიდან. V. // დროება. - 1880. - 15 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1-2;
8. წერილები საფრანგეთიდან: პარიჟის თეატრები. VII. // დროება. - 1880. - 25 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1-2;
9. წერილები საფრანგეთიდან: პარიჟის თეატრები. VIII. // დროება. - 1880. - 5 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
10. წერილები საფრანგეთიდან: პარიჟის თეატრები. IX. // დროება. - 1880. - 21 დეკემბერი. - №270. - გვ. 1-3;
11. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1880. - 28 თებერვალი. - №45. - გვ. 2. - ტექსტს ხელს აწერენ: კოტე მესხი, ვასო აბაშიძე, ასიკო ცაგარელი, კოტე ყიფიანი, გიგა ყიფშიძე, ბ. კორინთელი, მარ. ყიფიანი. ნიკ. თომაშვილი;
12. ბ. რედაქტორო!... / ვ. აბაშიძე, კ. მესხი // დროება. - 1881. - 5 ნოემბერი. - №232. - გვ. 2;
13. წერილები საფრანგეთიდან // დროება. - 1881. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2;
14. წერილები საფრანგეთიდან: პარიჟის თეატრები // დროება. - 1881. - 22 იანვარი. - №15. - გვ. 1-2;
15. წერილი რედაქტორთან // თეატრი. - 1885. - №14. - გვ. 137-138;
16. ბ. რედაქტორი ბ-ნ ქუთაისელის საპასუხოდ // ივერია. - 1887. - 6 ნოემბერი. - №232. - გვ. 3;
17. ქართველ ქალებს // ივერია. - 1891. - 17 მარტი. - №59. - გვ. 3;

18. ქუთაისის თეატრის გამო // ივერია. - 1894. - 29 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;
19. ბატ. რედაქტორო! // ივერია. - 1895. - 2 აგვისტო. - №163. - გვ. 4;
20. ბოიარსკის ქალის ბენეფისი // ივერია. - 1895. - 30 აპრილი. - №91. - გვ. 4;
21. სალვინის მოგონებანი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 14 ნოემბერი. - №26. - გვ. 2; 19 ნოემბერი. - №31. - გვ. 2; 21 ნოემბერი. - №33. - გვ. 2-3;
22. სიცრუეს ბოლო არ უჩანს // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 24 თებერვალი. - №2419. - გვ. 3-4;
23. სიცრუის სეზონი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 12 თებერვალი. - №2407. - გვ. 2-3;
24. კიდევ ერთობა! [სომეხ-თათართა ურთიერთობა; ამიერკავკასიის ხალხთა ერთობის საჭიროება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 16 მარტი. - №19. - გვ. 1;
25. პირველი კომიტეტი: (ნაწყვეტი მოგონებებიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №25. - გვ. 2;
26. კ. მესხის უკანასკნელი საზეიმო სიტყვა: (კ. დ. ბალმონტის პატივსაცემ ნადიმზე წარმოთქმული) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 3-4.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოგოლი, ნ. ვ. შეშლილის წერილები...: (გოგოლიდამ სცენისათვის) / ნ. ვ. გოგოლი; მთარგმნ. კ. მესხი // დროება. - 1882. - 10 მარტი. - №50. - გვ. 1-3; აგრეთვე, იხ.: პატარა ჩანგი. შეშლილის წერილები გოგოლისა: სცენები, ლექსები და კუპლეტები. - მეორე გამოცემა. - თფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა № 10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63 გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ. ა. ზარიძის გამოცემა № 62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63 გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა № 47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.
2. სარდუ, ვ. მაღამ სან-ჟენ, ოთხ-მოქმ. კომედია, ვ. სარდუსი და მოროსი: [თარგმანი] კ. მესხის / ვიქტორიენ სარდუ; მორო // ივერია. - 1895. - 14 ივნისი. - №123. - გვ. 1-3; 15 ივნისი. - №124. - გვ. 1-2; 16 ივნისი. - №125. - გვ. 1-3; 17 ივნისი. - №126. - გვ. 1-3; 18 ივნისი. - №127. - გვ. 1-4; 20 ივნისი. - №128. - გვ. 1-3; 21 ივნისი. - №129. - გვ. 1-3; 22 ივნისი. - №130. - გვ. 1-3; 23 ივნისი. - №131. - გვ. 1-3;
3. სუმბათაშვილი, ალექსანდრე. ლალატი: ხუთ მოქმედებანი დრამატული ლეგენდა საქართველოს წარსულიდან. თხზულება თავ. ა. სუმბათაშვილისა / თარგმანი კ. მესხისა... // მოამბე. - 1903. - №11, განყ. I. - გვ. 127-216; ცალკე გამოცემა: ტფილისი: ნიგ. ვ. ქ. ამხ.-ის გამოცემა, 1904. - VIII, 82 გვ.; 23სმ.;
4. რ., კ. მეუფე ურიათა: დრამა ოთხ მოქმედებად და ხუთ სურათად // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №8. - გვ. 8-10; №9. - გვ. 10-11; №10. - გვ. 12-13; №11. - გვ. 10-12.

მის შესახებ:

1. აბაშიძე, ივანე. უფალო რედაქტორო!... // დროება. - 1878. - 12 ნოემბერი. - №231. - გვ. 2-3;
2. დლიური // დროება. - 1878. - 25 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1; 1882. - 29 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2-3; 14

- დეკემბერი. - №264. - გვ. 2-3; 1883. - 26 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3; 12 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-2;
3. მაყურებელთაგანი. „შემოსავლიანი ადგილი“ ქუთაისში // დროება. - 1878. - 25 მაისი. - №101. - გვ. 2;
4. უ. უ. კ. მესხსა და ივ. აბაშიძეს შორის ამტყდარი პოლემიკის თაობაზე... // დროება. - 1878. - 25 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1-2;
5. ჩვენ მივიღეთ ქუთაისიდან შემდეგი შენიშვნა... // დროება. - 1878. - 28 აპრილი. - №82. - გვ. 2-3;
6. ჭყონია, ილია (ი-ა ი-ძე). - ა) ქუთაისი // ივერია. - 1878. - №25. - გვ. 3-4; ბ) ქუთაისის თეატრის მატთანე // ივერია. - 1878. - №18. - გვ. 5-6; გ) ქუთაისის თეატრის მატთანე: წარმოდგენა 3 სექტემბერს სცენის სასარგებლოდ // ივერია. - 1878. - №39. - გვ. 2-5; დ) ქართველ ქალებს // ივერია. - 1891. - 5 აპრილი. - №74. - გვ. 2-3;
7. მაყურებელი. ქუთაისი, 6 ივლისს // დროება. - 1879. - 11 ივლისი. - №143. - გვ. 2-4;
8. რეცენზია // დროება. - 1879. - 19 სექტემბერი. - №139. - გვ. 2-4;
9. საფაროვის ქალის ბენეფისი // დროება. - 1879. - 17 ივნისი. - №125. - გვ. 3-4;
10. ქართული თეატრის მოყვარული. ქართული ტრუპის შესახებ // დროება. - 1879. - 15 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3;
11. ქართული წარმოდგენა 10 ღვინობისთვის: [რეცენზია] // დროება. - 1879. - 12 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 3-4;
12. ქართული წარმოდგენა, 12 დეკემბერს: [რეცენზია] // დროება. - 1879. - 14 დეკემბერი. - №259. - გვ. 3-4;
13. ქართული წარმოდგენა 14 ნოემბერს // დროება. - 1879. - 17 ნოემბერი. - №238. - გვ. 3-4;
14. ქართული წარმოდგენა 21 ნოემბერს // დროება. - 1879. - 24 ნოემბერი. - №243. - გვ. 2-3;
15. ქართული წარმოდგენა 31 ღვინობისთვის // დროება. - 1879. - 2 ნოემბერი. - №227. - გვ. 3-4;
16. ქართული წარმოდგენა 5 დეკემბერს // დროება. - 1879. - 8 დეკემბერი. - №254. - გვ. 3-4;
17. ქართული წარმოდგენა // დროება. - 1879. - 19 სექტემბერი. - №193. - გვ. 2-4; 28 სექტემბერი. - №200. - გვ. 3-4; 1880. - 19 მარტი. - №61. - გვ. 3-4;
18. ჩანჩურ ივანიჩი. ბათუმი, 16 ივლისს // დროება. - 1879. - 27 ივლისი. - №155. - გვ. 2-3;
19. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 29 თებერვალი. - №46. - გვ. 2-3; 27 ივნისი. - №135. - გვ. 3; 28 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2; 1881. - 13 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 2-3;
20. გაბუნია ქალის ბენეფისი // დროება. - 1880. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 2-3; 12 იანვარი. - №9. - გვ. 1-3;
21. დამსწრე. ქართული თეატრი // დროება. - 1880. - 2 ივლისი. - №139. - გვ. 3-4; ხალხი. - 1910. - 22 თებერვალი. - №8. - გვ. 3;
22. კარგი სანახავი იყო ჩვენი საზაფხულო თეატრი... // დროება. - 1880. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
23. კვირას სალიტერატურო საღამო... // დროება. - 1880. - 16 აპრილი. - №83. - გვ. 1-2;
24. კოტე მესხის ბენეფისი // დროება. - 1880. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1-3;

25. კოტე მესხის სასარგებლოდ წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1880. - 22 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
26. კოხი (სოფრომ მგალობლიშვილი). გორი, 17-ს მარტს // დროება. - 1880. - 22 მარტი. - №64. - გვ. 2-3;
27. მ. (ივანე მაჩაბელი). წერილი ქართველს არტიტებთან // დროება. - 1880. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 2;
28. მომავალ კვირას... // დროება. - 1880. - 9 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
29. წარმოდგენილი იქნება... ბენეფისი კ. მესხისა...: [განცხადება] // დროება. - 1880. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 1; 1882. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 1; 21 აპრილი. - №81. - გვ. 1; 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1; 1883. - 8 თებერვალი. - №27. - გვ. 1;
30. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1880. - 1 მარტი. - №47. - გვ. 1; 1881. - 18 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1; 24 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1; 19 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1; 1882. - 12 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1; 1884. - 15 იანვარი. - №18. - გვ. 1;
31. ჭოლეველი. ფოთი, 13 ივლისს // დროება. - 1880. - 16 ივლისი. - №150. - გვ. 3-4;
32. თუმანიშვილი, გიორგი (გ. თ.). თეატრი // ივერია. - 1881. - №11. - გვ. 141-149;
33. განცხადება // დროება. - 1881. - 25 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
34. ემბე (მიხეილ ბებუთოვი). ქართული წარმოდგენა, 10 ლეინობისთვის // დროება. - 1881. - 14 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1-3;
35. თეატრის ქრონიკა // დროება. - 1881. - 14 ნოემბერი. - №239. - გვ. 2;
36. ლელო (ი. მეუნარგია). - ა) თეატრალური ქრონიკა // დროება. - 1881. - 12 ივლისი. - №145. - გვ. 1-2; ბ) პირველი წარმოდგენა „თამარ-ბატონიშვილისა“ // დროება. - 1881. - 11 ივნისი. - №119. - გვ. 1-3;
37. ქართული დრამატული ტრუპის არტისტა მ. მ. საფაროვისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1881. - 7 ივლისი. - №140. - გვ. 1;
38. ადგილობრივი ამბები // დროება. - 1882. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
39. ქართული თეატრი // დროება. - 1882. - 11 დეკემბერი. - №259. - გვ. 2;
40. დ. ბენეფისი ბ-ნი კ. ყიფიანისა // დროება. - 1882. - 10 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1-2;
41. წინა კვირასი ჩამოვიდა აქ... // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 5 აპრილი. - №14. - გვ. 1;
42. ა. ა. (ალ. აკოფაშვილი). ქუთაისის მაისის 30 // დროება. - 1884. - 2 ივნისი. - №177. - გვ. 3;
43. ქართული თეატრის სექტემბრის 26: [რეცენზია] // დროება. - 1884. - 28 სექტემბერი. - №209. - გვ. 3;
44. ქართული თეატრი: 11 დეკემბერს ბენეფისი ვ. ს. ალექსევი-მესხიევისა. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // თეატრი. - 1885. - №19. - გვ. 2;
45. ქუთათელი. ქართული თეატრი ქუთაისში: ორი კვირის სეზონი (წერილი რედაქტორთან) // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 119-120;
46. ქუთათური მემბრანე. ქუთაისი, სექტემბრის 16 // თეატრი. - 1885. - №6. - გვ. 56-57;
47. ქუთაისი, 1 ნოემბერს // თეატრი. - 1885. - №12. - გვ. 114-115;
48. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 4 სექტემბერი. - №189. - გვ. 2;
49. ჩვენებური ამბები // თეატრი. - 1885. - №2. - გვ. 25;
50. წერეთელი, აკაკი. - ა) ბენეფისი ვ. ალექსევი-მესხიევისა. „ბაგრატ IV“ დრამა კ. მესხისა // თეატრი. - 1885. - №17. - გვ. 163; ბ) ვისი ბრაღია? // ივერია. - 1886. - 7 თებერვალი. - №30. - გვ. 2-3; გ) ქართული სცენა // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 2-4;
51. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 26 ივნისი. - №136. - გვ. 2; 8 ნოემბერი. - №242. - გვ. 2; 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3; 18 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1-2; 1887. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 2; 13 იანვარი. - №8. - გვ. 1-2; 26 ნოემბერი. - №247. - გვ. 1-2; 9 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2; 1888. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 2; 26 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1-2; 9 დეკემბერი. - №259. - გვ. 2; 16 დეკემბერი. - №265. - გვ. 2; 1889. - 28 მარტი. - №66. - გვ. 1-2; 1891. - 16 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1-2; 17 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1-2; 1894. - 2 სექტემბერი. - №186. - გვ. 2; 1895. - 16 აპრილი. - №79. - გვ. 2-3; 27 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1; 1896. - 5 მარტი. - №51. - გვ. 3;
52. გუნია, ვალ. (ვალიკო-ია). ქართული თეატრი // ივერია. - 1886. - 18 თებერვალი. - №39. - გვ. 2-3;
53. გუშინ-წინდელმა ქართულმა წარმოდგენამ მეთად კარგად ჩაიარა... // ივერია. - 1886. - 20 დეკემბერი. - №276. - გვ. 2;
54. თეატრი და მუსიკა // თეატრი. - 1886. - №34. - გვ. 401;
55. კ. მესხის და კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1; 20 დეკემბერი. - №276. - გვ. 1;
56. კ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 25 დეკემბერი. - №280. - გვ. 1; 31 დეკემბერი. - №282. - გვ. 1; 1887. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
57. ქართული თეატრი: 16 თებერვალს ბენეფისი კასსირის მ. ვ. ფირალოვისა. ქართული დრამატული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება... [განცხადება] // თეატრი. - 1886. - №7. - გვ. 61;
58. ქართული თეატრი // თეატრი. - 1886. - №8. - გვ. 73-74; 1889. - №12. - გვ. 8-9;
59. ქართული თეატრი...: კ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება 1. „უან ბოდრი“ დრამა 4 მოქმ. თხზ. ვაკრისა. ფრანკ. ნათარგ. ი. მაჩაბლისაგან... // თეატრი. - 1886. - №49. - გვ. 580;
60. ქართული თეატრი ქუთაისში // თეატრი. - 1886. - №39. - გვ. 442;
61. ბადრიძე, გ. ქუთაისი, 3 თებერვალს // ივერია. - 1887. - 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 2-3;
62. ბესიკი. წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1887. - 11 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2-3;
63. გამრეკელი, ა. (ქუთაისელი). წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1887. - 1 ნოემბერი. - №228. - გვ. 2-3;
64. ვ. აბაშიძის ბენეფისი. კ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1887. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;

65. ვ. აბაშიძის იუბილეი // ივერია. - 1887. - 5 მაისი. - №89. - გვ. 2-3;
66. კ. მესხის ბენეფისი. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1887. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1; 1890. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
67. ქუთაისი // ივერია. - 1887. - 19 თებერვალი. - №36. - გვ. 2; 1889. - 26 თებერვალი. - №43. - გვ. 1; 5 სექტემბერი. - №187. - გვ. 3; 1891. - 20 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1; 1892. - 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 2; 1893. - 4 ივნისი. - №115. - გვ. 2; 1894. - 27 იანვარი. - №20. - გვ. 1; 14 ივლისი. - №174. - გვ. 1-2; 11 სექტემბერი. - №193. - გვ. 3; 1896. - 7 აპრილი. - №75. - გვ. 2; 1902. - 3 აპრილი. - №72. - გვ. 1;
68. ჩვენ მივიღეთ შემდეგი ცნობები... // ივერია. - 1887. - 23 აგვისტო. - №175. - გვ. 2;
69. ჭავჭავაძე, ილია. ქართული თეატრი // ივერია. - 1887. - 19 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
70. კ. დ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 28 თებერვალი. - №45. - გვ. 1; 2 მარტი. - №47. - გვ. 1; 1891. - 26 ნოემბერი. - №251. - გვ. 1; 1892. - 24 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1;
71. კ. ყიფიანის და ბ. ავალოვის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება: I. „თამარ ბატონიშვილი“, ისტ. დრ. 5 მოქმ. გადმოკ. კ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
72. ქართული თეატრი ქუთაისში: („ჰამლეტი“ და „ოტელო“ შექსპირისა) // ივერია. - 1888. - 15 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
73. ქუთაისიდან გენერენ... // ივერია. - 1888. - 29 ნოემბერი. - №251. - გვ. 2;
74. არტისტი კ. დ. ყიფიანი გაჰმართავს სალიტერატურო საღამოს...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 16 მარტი. - №57. - გვ. 1; 17 მარტი. - №58. - გვ. 1;
75. ახნაზაროვი, არტემ (მანოელიძე). - ა) „ბაგრატ IV“, ისტ. დრამა 4 მოქმ. კ. მესხისა. „დატრიალდა ჯარა“, ვოდ. 1 მოქმ. კ. ყიფიანისა: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 9 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1-2; ბ) „რუსთაველი“, ოთხმოქმედებიანი პიესა კ. მესხისა // ივერია. - 1890. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 2-3; 7 თებერვალი. - №29. - გვ. 2; 9 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-3; გ) ქართული თეატრი // ივერია. - 1890. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 3; 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3; 28 იანვარი. - №5. - გვ. 3; 1891. - 19 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 1-2; დ) „ხათაბალა“, კომედია ოთხს მოქმედებად გ. სუნდუკიანისა: [რეცენზია] // ივერია. - 1890. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 2; ე) თეატრის მათიანე // ივერია. - 1895. - 28 ნოემბერი. - №257. - გვ. 3-4;
76. ბათუმი // ივერია. - 1889. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
77. ბენეფისი კ. დ. ყიფიანისა... წარმოდგენილი იქნება: I. „ბაგრატ IV“, ისტორ. დრამა 4 მოქმ. კ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 4 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1;
78. გოგებაშვილი, იაკობ (სვიმონიძე). საღამო წერა-კითხვის საზოგადოებისა // ივერია. - 1889. - 5 აპრილი. - №73. - გვ. 1-3;
79. თეატრი და მუსიკა // თეატრი. - 1889. - №10. - გვ. 103-104;
80. ქართული თეატრი: 7 ნოემბერს ქართული თეატრის არტისტები წარმოდგენენ: „ბაგრატ IV“ ისტორ. დრამა 4 მოქმ. კ. მესხისა; „დატრიალდა ჯარა“ ვოდევ. 1 მოქმ. კ. ყიფიანისა // თეატრი. - 1889. - №37-38. - გვ. 1; №39-40. - გვ. 9-11;
81. „ქუთაისში, 23 მაისს...“ // ივერია. - 1889. - 8 ივნისი. - №117. - გვ. 2;
82. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 1; 1890. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1; 18 იანვარი. - №13. - გვ. 1; 7 მარტი. - №49. - გვ. 1; 13 აპრილი. - №76. - გვ. 1; 1891. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
83. წერეთელი, გ. დრამატიული წერილი: [რეცენზია] // ივერია. - 1889. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3;
84. ბენეფისი ს. პ. სვიმონიძისა... წარმოდგენილი იქნება: I. „შეშლილი“, დრამა 2 მოქმ. კ. ს. მესხის მონაწილეობით...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
85. ნანეიშვილი, ალ. - ა) ქართული წარმოდგენა ქუთაისში // ივერია. - 1890. - 11 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2; ბ) ქუთაისის გუბერნიის თავად-აზნაურობის მორიგი კრება // ივერია. - 1891. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 2; გ) ქართული თეატრი ქუთაისში: (12 თებერვალს) // ივერია. - 1892. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3; დ) წერილი ქუთაისიდან: (ქართული წარმოდგენა) // ივერია. - 1892. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
86. როგორც ჩვენს მკითხველებს მოეხსენებათ... // ივერია. - 1890. - 18 დეკემბერი. - №269. - გვ. 1-2;
87. ფანცხავა, რომანოზ (ხომელი). ქართული თეატრი // თეატრი. - 1890. - 11 თებერვალი. - №7. - გვ. 1-4;
88. წარმოდგენილი იქნება: „უკანონო შვილი“, დრ. 5 მოქმ. ა. დიუმასი. ანტონის როლს ასრულებს კ. მესხი...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
89. წარმოდგენილი იქნება „ოტელო“. ტრაგედია 5 მოქმ. შექსპირისა. ოტელოს როლს ასრულებს კ. მესხი...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
90. დიდ-ლიახველი ქართველი ქალი. პასუხად ბ-ნ კ. მესხს // ივერია. - 1891. - 24 მარტი. - №65. - გვ. 3-4;
91. დრამატიულ საზოგადოების თანამგრძობელი ქალი. ბ-ნ კ. მესხის წერილის გამო // ივერია. - 1891. - 22 მარტი. - №63. - გვ. 2;
92. თელავი // ივერია. - 1891. - 16 ივნისი. - №125. - გვ. 1;
93. თუმანიშვილი, ანასტასია (ვინმე ქალი). პასუხად ბ-ნ კ. მესხს // ივერია. - 1891. - 28 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
94. ქეთ. ანდრონიკოვისა და სვ. სვიმონიძის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // ივერია. - 1891. - 15 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1;
95. პირველად ამ სეზონში: I. „რუსთაველი“, ისტ. დრ. 4 მოქმ. კ. მესხისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 24 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1;
96. საჩინოელი ლუარსაბ. ქართული თეატრი ქუთაისში // ივერია. - 1892. - 15 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 2-3;
97. ბეტა. ქართული თეატრი ქუთაისში // ივერია. - 1893. - 18 სექტემბერი. - №199. - გვ. 3;
98. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). ქუთათური თეატრი: ქ-ნ ეფ. მესხის ბენეფისი // ივერია. - 1893. - 23

- თებერვალი. - №39. - გვ. 3; 24 თებერვალი. - №40. - გვ. 3-4; 26 თებერვალი. - №42. - გვ. 3;
99. გუშავი. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 16 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
100. მენავე (გრიგოლ აბაშიძე). ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 8 დეკემბერი. - №265. - გვ. 3; 12 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
101. მეორე წარმოდგენა ეფ. მესხისა და კოტე მესხის მონაწილეობით...: წარმოდგენილი იქნება ახალი პიესა „ლანგ-თემური ანუ სამშობლოს სადიდებლად“, ტრაგედია 4 მოქმ. კ. მესხისა... // ივერია. - 1893. - 9 მარტი. - №49. - გვ. 1;
102. მესამე წარმოდგენა ეფ. მესხის და კოტე მესხის მონაწილეობით...: პირველად ახალი პიესა „დალილა“, დრამა 4 მოქმ. თხზ. ა. დიუმასი. დასასრულ: „ნება მიბოძეთ ბატონო!“ კომ. 2 მოქმ. ი. კერესელიძისა... // ივერია. - 1893. - 12 მარტი. - №52. - გვ. 1;
103. პარასკევს 17 მარტს... წარმოდგენილი იქნება „თამარ ბატონიშვილი“, დრ. 5 მოქმ. გადმოკ. კოტე მესხის მიერ... // ივერია. - 1893. - 18 მარტი. - №57. - გვ. 1;
104. სანვინი (ფირცხალავა, ს.). ქართული დრამა ქუთაისში // ივერია. - 1893. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4; 9 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3; 12 თებერვალი. - №30. - გვ. 2-3;
105. ქართულ დრამატიულ საზოგადოების არტისტებისაგან წარმოდგენილი იქნება „რუსთაველი“, ისტ. პიესა 4 მოქმ. კ. მესხისა: II. „საშოვნელსა ნაშოვნი სჯობიან“, ვოდ. 1 მოქმ. გადმოკ... // ივერია. - 1893. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
106. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 10 მარტი. - №50. - გვ. 1-2; 1909. - 29 მარტი. - №13. - გვ. 1;
107. ქართული თეატრის შესახებ // დროება. - 1893. - 3 აპრილი. - №66. - გვ. 3;
108. ყიფშიძე, გრიგოლ. ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 13 მარტი. - №53. - გვ. 2-3;
109. შენებ (ნიკიტინი, ალექსანდრე). ქართული თეატრი // ივერია. - 1893. - 2 მარტი. - №44. - გვ. 3;
110. ჩარკვიანი, გრიგოლ. ქუთაისი // ივერია. - 1893. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 3;
111. წერეთელი, გიორგი (მაზაყვალი; XX). - ა) ჩვენი სახიობის ისტორია // კვალი. - 1893. - №12. - გვ. 13-16; ბ) „ჭირვეული ცოლის მორჯულება“, კომ. 5 მოქმ. შექსპირისა, თარგმნ. კ. მესხისა [რეცენზია] // კვალი. - 1895. - №53. - გვ. 6-7; გ) ჩვენი სახიობა: I. „რუსთაველი“, ოთხმოქმედებიანი დრამა, თხზულება კ. მესხისა და II. „აყალ-მაყალი ცოლ-ქმარ შუა“, ვოდ. ერთ მოქმედებად. [რეცენზია] // კვალი. - 1898. - №50. - გვ. 832-833; დ) რეცენზია // კვალი. - 1899. - №7. - გვ. 107-108;
112. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). ქუთაისის სცენა // ივერია. - 1894. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3; 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
113. „კვირას, 20 თებერვალს, ქართულმა დრამატიულმა დასმა“... // დროება. - 1894. - 22 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
114. კვირას, 20 თებერვალს... წარმოდგენილი იქნება I-“რუსთაველი“, ისტ. დრ. 4 მოქმ. კ. მესხისა: II-“მეჯლისი იტალიელებით“, ოპერეტი 1 მოქმ. ოფენბახის // ივერია. - 1894. - 19 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
115. კონსტანტინე მესხი: [ფოტო] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 14;
116. კონსტანტინე სვიმონის ძე მესხი: [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 455;
117. მეველე (დავით მიქელაძე). 14 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
118. ნ.პ. ქ. ბათუმი, 22 იანვარს // ივერია. - 1894. - 27 იანვარი. - №20. - გვ. 1-2;
119. საჩხერე // ივერია. - 1894. - 14 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
120. ქართველი. ქ. სიღნაღი, 19 აგვისტო // ივერია. - 1894. - 23 აგვისტო. - №180. - გვ. 3;
121. ქუთაისი: დაინვა ახალი თეატრი გამრეკლისა და მესხისა // ივერია. - 1894. - 14 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1;
122. წარმოდგენილი იქნება ქ-ნ ავალიშვილისა და ბ-ნ აბაშიძის, კ. მესხის და ვლ. ალექსიევი-მესხიშვილის მონაწილეობით „პარიზის ღარიბ-ღატაკნი“, დრამა 5 მოქმ. თარგმნ. ვ. გუნიას მიერ... // კვალი. - 1894. - №4. - გვ. 63;
123. ბენეფისი ეფ. მესხისა... წარმოდგენილი იქნება ქ-ნ ეფ. მესხისა და კ. მესხის მონაწილეობით, პირველად ახალი პიესა „მედეა“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურათად სუვორინისა და ბურენინისა, თარგმ. დ. მესხისა... // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 14;
124. განდევნილი (დომინიკა მდივანი). თავადს რაფიელს: (ნაკითხული წარმოდგენის შემდეგ კ. მესხის მიერ) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 28 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 2;
125. გუგუშვილი, ე. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1895. - 5 სექტემბერი. - №190. - გვ. 4;
126. დადიანი, შალვა. - ა) გაკვირვებითი ნიშანი (წერილი რედაქციას) // კვალი. - 1895. - №33. - გვ. 10-11; ბ) კოტე მესხი: [შემოქმედებითი ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №5. - გვ. 58-61; გ) კოტე მესხი: (სოულუეტი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №21. - გვ. 4-5. - ტექსტს დართული აქვს კოტე მესხის ფოტო; დ) კოტე მესხი // მნათობი. - 1944. - №3. - გვ. 151-153;
127. ერისთავი, რაფიელ. მადლობა: (ნაკითხა კ. მესხმა ვახშამზედ) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 25 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1;
128. თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 25 აპრილი. - №86. - გვ. 4; 26 აპრილი. - №87. - გვ. 4; 27 აპრილი. - №88. - გვ. 4; 4 ივლისი. - №139. - გვ. 3; 26 სექტემბერი. - №206. - გვ. 3-4; 1896. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 3; 28 იანვარი. - №22. - გვ. 3-4; 6 თებერვალი. - №27. - გვ. 4; 23 თებერვალი. - №42. - გვ. 4; 8 მარტი. - №54. - გვ. 3;
129. თეატრის მოყვარული. თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 29 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 4; 3 ნოემბერი. - №238. - გვ. 4;
130. თ. რ. ერისთავის ორმოც-და-ათი წლის იუბილეის ისტორია // კვალი. - 1895. - №46. - გვ. 1-11;
131. ივერიაში დასტამბული კ. მესხის შემდეგი წერილი... // კვალი. - 1895. - №34. - გვ. 7;
132. კვირას, 17 დეკემბერს, მეექვსე გასტროლი ეფ.ს. მესხისა: პირველად ახალი პიესა „ჭირვეული ცოლ-“

- ლის მორჯულება“, კომ. 5 მოქ. უ. შექსპირისა, თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 15 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1;
133. კვირას, 31 დეკემბერს წარმოდგენილი იქნება „თამარ ბატონიშვილი“, ისტ. დრამა 5 მოქმ. კ.ს. მესხისა // ივერია. - 1895. - 31 დეკემბერი. - №283. - გვ. 1;
134. მღვიმელი, შ. (შიო ქუჩუკაშვილი). ძვირფას მგოსანს რაფ. ერისთავს: (კ. მესხმა ნაიკითხა ვახშამზედ) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 27 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1;
135. ოთხშაბათს, 13 დეკემბერს, მეოთხე გასტროლი ეფ. მესხისა...: I-“მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი და მოროსი, თარგ. კ. მესხის მიერ. II-“გულმა იგრძნო“, ვოდ. 1 მოქმ. // ივერია. - 1895. - 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1;
136. ოთხშაბათს, 29 ნოემბერს, მეორე გასტროლი ეფ. მესხისა: წარმოდგენილი იქნება კ.ს. მესხის საბენეფისოდ პირველად ახალი პიესა „მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი და მოროსი, თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1895. - 28 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
137. სათეატრო მატინე: „სამშობლო“, დრამა 5 მოქმ. და 7 სურ. ვ. სარდუსი, გადმოკეთებული დ. ერისთავის მიერ [რეცენზია] // კვალი. - 1895. - №43. - გვ. 14-15;
138. ს-ი. თეატრის მატინე // ივერია. - 1895. - 25 ნოემბერი. - №255. - გვ. 4; 1 დეკემბერი. - №260. - გვ. 3-4; 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3-4; 15 დეკემბერი. - №271. - გვ. 4; 19 დეკემბერი. - №274. - გვ. 3;
139. წარმოდგენილი იქნება ავალიშვილის, კ. მესხისა და ყიფიანის მონაწილეობით „იაკობელები... // კვალი. - 1895. - №44. - გვ. 16;
140. წარმოდგენილი იქნება კ. დ. ყიფიანის საბენეფისოდ ქ-ნ ავალიშვილისა და კ. მესხის მონაწილეობით „იაკობელები... // კვალი. - 1895. - №53. - გვ. 17;
141. დამსწრეთაგანი. ქართული წარმოდგენა ქუთაისში // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 28 ნოემბერი. - №40. - გვ. 4;
142. კვირას, 3 მარტს... წარმოდგენილი იქნება „პირველი ბუზი“, სამ. მოქ. კომ. გადმოკ. გუნთას მიერ: II-“ზაგრაბ IV“, მესამე მოქ. კ. მესხის დრამიდა... // ივერია. - 1896. - 1 მარტი. - №48. - გვ. 1;
143. ოთხშაბათს, 13 მარტს ქართველი არტისტების ამხანაგობისაგან გამართული იქნება წარმოდგენა... „მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. მორო და სარდუსი, თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1896. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 1;
144. ოთხშაბათს, 21 თებერვალს წარმოდგენილი იქნება „მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. მორო და სარდუსი: თარგ. კ. მესხის მიერ // ივერია. - 1896. - 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
145. „საქველ-მოქმედო წარმოდგენა ქუთაისში“... // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 20 ნოემბერი. - №32. - გვ. 2;
146. ქართული დრამატიული არტისტების ამხანაგობამ... // ივერია. - 1896. - 11 აპრილი. - №78. - გვ. 1;
147. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 19 ნოემბერი. - №31. - გვ. 4; 1900. - 28 ოქტომბერი. - №1281. - გვ. 3-4; 1902. - 4 იანვარი. - №1688. - გვ. 4;
148. წარმოდგენილი იქნება ვალერიან გუნთას საბენეფისოდ ქ-ნ ავალიშვილისა, ეფ. მესხისა და ბ-ნ აბაშიძის, კ. მესხის და ვლ. ალექსეევ-მესხიშვილის მონაწილეობით პირველად ახალი პიესა: „პირველი ბუზი“... // კვალი. - 1896. - №3. - გვ. 47;
149. atos. ქართული თეატრი ქუთაისში // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 16 ნოემბერი. - №28. - გვ. 2-3;
150. ახალი ნათარგმნი პიესა „ტრილი“ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 ნოემბერი. - №381. - გვ. 1;
151. ეფ. მესხის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება: „მადამ სან-ჟენ“, კომ. 4 მოქმ. სარდუსი, თარგმ. კ. მესხისა... // კვალი. - 1897. - №43. - გვ. 780;
152. თეატრის იჯარა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 მარტი. - №136. - გვ. 3;
153. მაყურებელი. ქართული წარმოდგენა ნაძალადევაში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 14 ოქტომბერი. - №340. - გვ. 4;
154. სომხური წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 დეკემბერი. - №405. - გვ. 3-4;
155. ტასიაშვილი. - ა) ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 14 ოქტომბერი. - №340. - გვ. 3-4; ბ) ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 ოქტომბერი. - №343. - გვ. 2-4; 28 ოქტომბერი. - №354. - გვ. 3-4; 15 ნოემბერი. - №372. - გვ. 4;
156. ქართული თეატრის საქმე // ივერია. - 1897. - 3 აგვისტო. - № 158. - გვ. 2;
157. V. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 13 დეკემბერი. - №399. - გვ. 4; 20 დეკემბერი. - №406. - გვ. 4; 1898. - 17 იანვარი. - №429. - გვ. 3; 27 იანვარი. - №439. - გვ. 3;
158. ბენეფისი კ. მესხისა. ეფ. მესხის მონაწილეობით... // კვალი. - 1898. - №7. - გვ. 128; №48. - გვ. 800;
159. გუდა. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 იანვარი. - №436. - გვ. 3;
160. ეფ. მესხის და კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „სამშობლო“... // კვალი. - 1898. - №49. - გვ. 819;
161. ვ. კ. ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 10 თებერვალი. - №452. - გვ. 3; 11 თებერვალი. - №453. - გვ. 4;
162. თეატრის მატინე // ივერია. - 1898. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 2;
163. კონია (კონსტანტინე ჯაფარიძე). ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 10 იანვარი. - №422. - გვ. 3;
164. მეგახლავარ (ნასიძე, მიხეილ) - ა) „რუსთაველი“, 4 მოქმ. პიესა კ. მესხისა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 6 დეკემბერი. - №697. - გვ. 3; 8 დეკემბერი. - №698. - გვ. 3; ბ) „აი გიდი მეგობრებო“, კომ. 4 მოქმ. ვ. სარდუსი, თარგ. კ. ბაქრაძისა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 20 ნოემბერი. - №968. - გვ. 1-2;
165. ნე-ი. ქართული სახალხო წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 აპრილი. - №504. - გვ. 3;
166. საქველ-მოქმედო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 დეკემბერი. - №712. - გვ. 1;
167. სხვადასხვა ამბავი: „კოტრი აზნაური“, კომედია 5 მოქმ. [რეცენზია] // კვალი. - 1898. - №49. - გვ. 803;
168. ქართველი აქტიორი და კუჭი: „ყურმოკრული საუბარი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 25 ივლისი. - №591. - გვ. 4;

169. ქართულმა წარმოდგენამ... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 28 ნომბერი. - №690. - გვ. 1;
170. ქ. კ. მესხის ბენეფისი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 თებერვალი. - №450. - გვ. 3;
171. პ. „სიულივან“, კომ. 3 მოქმ. „სცენები მიროვოი სუ-დიასთან“ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 15 ნომბერი. - №680. - გვ. 3;
172. ??? ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 23 იანვარი. - №732. - გვ. 3-4; 24 იანვარი. - №733. - გვ. 3;
173. ზ. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 4 დეკემბერი. - №979. - გვ. 2;
174. თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 11 დეკემბერი. - №984. - გვ. 2;
175. ნარ-ზენ. - ა) კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 21 დეკემბერი. - №994. - გვ. 1-2; ბ) ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 18 დეკემბერი. - №991. - გვ. 2;
176. სხვადასხვა ამბები: „ტრილბი“, 4 მოქმ. დრამა დიუმორიესი და გესი // კვალი. - 1899. - №4. - გვ. 53;
177. უკანასკნელი ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 3 მარტი. - №763. - გვ. 2;
178. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სასარგებლოდ გამართული კონცერტი // ივერია. - 1899. - 5 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2;
179. ადრიენა ლეკუვრერი // კვალი. - 1900. - № 50;
180. კვირას, შუადღეზე... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 31 ოქტომბერი. - №1284. - გვ. 1;
181. რეცენზია // ივერია. - 1900. - 7 ნომბერი. - №243. - გვ. 2-3;
182. ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 1 თებერვალი. - №1032. - გვ. 3; 9 დეკემბერი. - №1322. - გვ. 4; 1901. - 6 თებერვალი. - №1375. - გვ. 4; 1903. - 29 ნომბერი. - №2337. - გვ. 4. - აგრეთვე შემდეგი ნომრის ფელეტონში, გვ. 3; 4 დეკემბერი. - №2342. - გვ. 3; 23 დეკემბერი. - №2361. - გვ. 4; 1904. - 16 მარტი. - №2440. - გვ. 4;
183. ჩვენი სახიობა // კვალი. - 1900. - №44. - გვ. 699-702; №50. - გვ. 794-795;
184. გავახსენებთ ჩვენს მკითხველებს... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 26 იანვარი. - №1365. - გვ. 3;
185. იაფ-ფასიანი წარმოდგენა „თამარ ბატონიშვილი“, დრ. 5 მოქმ. კ. მესხისა; „ქლიაეი“, ვოდ 1 მოქმ. რუსულიდან ნ. გალუსტოვისა... // კვალი. - 1901. - №52. - გვ. 1067;
186. იაფ-ფასიანი წარმოდგენა... კ. მესხის მონაწილეობით... // კვალი. - 1901. - №51. - გვ. 1048;
187. კ. (ფირცხალავა, ს.) - ა) ქართული თეატრი: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 18 დეკემბერი. - №1674. - გვ. 3; ბ) ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 14 დეკემბერი. - №2013. - გვ. 3; 1902. - 15 ოქტომბერი. - №1954. - გვ. 3; 26 ოქტომბერი. - №1965. - გვ. 3-4; 2 ნომბერი. - №1972. - გვ. 3; 16 ნომბერი. - №1986. - გვ. 3; 19 ნომბერი. - №1989. - გვ. 3; 26 ნომბერი. - №1995. - გვ. 3; 30 ნომბერი. - №1999. - გვ. 3; 1903. - 8 თებერვალი. - №2063. - გვ. 3;
188. სხვადასხვა ამბები: „მადამ-სანჟენი“, კომ. 4 მოქმ. ვ. სარდუსი [რეცენზია] // კვალი. - 1901. - №7. - გვ. 103;
189. 1901-1902 წ. ქართული თეატრი: (მსახიობთა პორტრეტები) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 1 იანვარი. - №21. - გვ. 2-8;
190. ახოსპირელი, ბ. (ბეგლარ ალაიანი). პეტუა და ციმბირელი: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 1 ოქტომბერი. - №1941. - გვ. 3. - წაკითხული კ. მესხის მიერ ავტ. ცაგარელის სალამოზე;
191. დონ-ვალეიანი (დავით ავალაიანი). ქუთაისი: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 28 დეკემბერი. - №2025. - გვ. 2; 1904. - 10 იანვარი. - №2375. - გვ. 4; 27 იანვარი. - №2391. - გვ. 3-4; 30 იანვარი. - №2394. - გვ. 4; 12 ნომბერი. - №2668. - გვ. 3;
192. ავლაბრის ახალი თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 14 ოქტომბერი. - №2292. - გვ. 3;
193. ასოთამწყობ მუშათა დასვენება უქმე დღეებში... // კვალი. - 1903. - №5. - გვ. 71. - სხვადასხვა ამბები;
194. გუშინ, 18 იანვარს... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 19 იანვარი. - №2044. - გვ. 3;
195. თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 6 სექტემბერი. - №2257. - გვ. 3; 31 ოქტომბერი. - №2309. - გვ. 3-4;
196. იაფ-ფასიანი წარმოდგენა: „ჭირვეული ცოლის მორჯულება“, კომ. 5 მოქმ. შექსპირისა, თარგმ. კ. მესხის მიერ // კვალი. - 1903. - №3. - გვ. 47;
197. ს-ი, ვ. ქართული წარმოდგენა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 4 სექტემბერი. - №2282. - გვ. 3-4; 23 სექტემბერი. - №2272. - გვ. 3-4;
198. სუმბათაშვილი, ა. ლალატი: ხუთ მოქმედებიანი დრამატული ლეგენდა საქართველოს წარსულიდან. თხზულება თავ. ა. სუმბათაშვილისა [თარგმანი] კ. მესხისა. წინასიტყვაობა [ი. ახალშენიშვილისა] ინ-ანი // მოამბე. - 1903. - №11, განყ. I. - გვ. 127-216;
199. ხელზე მოსამსახურეთა მდგომარეობა... // კვალი. - 1903. - №9. - გვ. 141-142;
200. ბათუმი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 9 ნომბერი. - №2665. - გვ. 3;
201. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) ქართული დრამა: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 29 ოქტომბერი. - №2654. - გვ. 3; ბ) კოტე მესხი (1859-1914): [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 3; გ) სახაზინო თეატრში ორშაბათს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №23. - გვ. 15;
202. მაჭავარიანი, ივ. (X.). სუმბათაშვილი, ალ. „ლალატი“, ხუთ მოქმედებიანი დრამატული ლეგენდა საქართველოს წარსულიდან. თარგმანი კ. მესხისა. ტფ. გვ. 82. ფ. 25 კ.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. II. - გვ. 105-109;
203. ნიუამოურელი სევასტი. სახალხო წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 24 თებერვალი. - №2419. - გვ. 3;
204. Ur. ჩემი დღიური // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 22 იანვარი. - №2386. - გვ. 3;
205. „ახალი ქართული“... [კ. ს. მესხი გაზ. „პატარა გაზეთის“ გამომცემელი. რედაქტ. პ. მირიანაშვილი] // ივერია. - 1905. - 12 ნომბერი. - №204. - გვ. 3;
206. სახაზინო თეატრი. სეზონის უკანასკნელი წარმოდგენა: ხუთშაბათს, 24 თებერვალს, ბენეფისი კ. მესხ-

- ისა... პირველად ცნობილი პიესა „რუი-ბლაზი“ დრ. 5 მოქმ. ვ. ჰიუგოსი...: [განცხადება] // ივერია. - 1905. - 20 თებერვალი. - №4. - გვ. 1;
207. „ქართული პატარა გაზეთის“ რედაქტორად...: [კ. მესხის დამტკიცება] // ივერია. - 1905. - 19 ნოემბერი. - №210. - გვ. 3;
208. ქართული წარმოდგენა: [“ორი ჯიბგირი“. რეჟ. კ. მესხი, მთარგმ. ვ. აბაშიძე. თბილისის დრამატ. დასის სპექტაკლი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 იანვარი. - №2716. - გვ. 1;
209. ყიფიანი, ქაიხოსრო (ქ. ყ.). „რუი-ბლაზი“, დრამა ვიქტორ ჰიუგოსი: რეცენზია - [ყიფიანი ქაიხოსრო] ქ. ყ.: [კ. მესხის ბენეფისი. ვ. მესხიშვილისა და ნ. ჩხეიძის კარგი თამაში] // ივერია. - 1905. - 26 თებერვალი. - №10. - გვ. 4;
210. [შმერლინგი, ო.]. - ა) ქართული თეატრის კასა: [კარიკატურა. მეორე მხარეს მსახიობები: კ. ყიფიანი, კ. მესხი და ვ. გუნია] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 9 იანვარი. - №284. - გვ. 4; ბ) საიუბილეო მოგზაურობა კოტე მესხისა: [კარიკატურა] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 9;
211. № 13. ქ. ქუთაისი: [“ახალი მოძღვრების“ დადგმა დრამატული დასის მიერ. ვლ. მესხიშვილის, კ. მესხის, ნ. დავითაშვილისა და სხვ. თამაში] // ივერია. - 1905. - 10 თებერვალი. - №20. - გვ. 3;
212. ამ ახალი... // მწყემსი. - 1906. - №1-2. - გვ. 23;
213. ახალი ამბები: [“პატარა გაზეთის“ დახურვა და რედაქტორ კ. მესხის პასუხისგებაში მიცემა] // სხივი. - 1906. - 8 იანვარი. - №15. - გვ. 2;
214. გაზეთის შეჩერება: [კ. მესხის რედაქტორობით გამოცემული „პატარა გაზეთის“ შეჩერება. სტამბის დაბეჭდვა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 6 იანვარი. - №2974. - გვ. 3; 11 იანვარი. - №2976. - გვ. 3;
215. ეკლადე-ცინცადე ია. ქართული წარმოდგენა: („ჭრელი სუფრა“ - კომედია - ფარსი ი. ევდოშვილისა წარმოდგენილი 31 მისს): [კომედიის შინაარსის კრიტიკა. საყვედურები: ავტორს და მსახიობებს: ნ. გაბუნია-ცაგარელს, ვ. აბაშიძეს და კ. მესხს.] // შრომა. - 1906. - 4 ივნისი. - №49. - გვ. 3;
216. ვინ. ბ. კოტინს: [კამათი „პატარა გაზეთის“ რედ. გამომცემელ კ. მესხთან გაზეთების პოლიტიკური მრწამსის ირგვლივ] // ახალი დროება. - 1906. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 4;
217. პატარა გაზეთი // ნობათი. - 1906. - №7. - გვ. 112;
218. პრესა: [კ. მესხის რედაქტორობით პირველ იანვარს გამოსული „პატარა გაზეთის“ მონიწივეს წინააღმდეგ] // სხივი. - 1906. - 3 იანვარი. - №11. - გვ. 4;
219. რედაქტორი სამართალში: [გაზ. „პატარა გაზეთის“ რედ. კ. მესხის გასამართლება დამცველი გ. გვაზავა] // შრომა. - 1906. - 12 აპრილი. - №7. - გვ. 3;
220. რედაქტორის საქმე: [გაზ. „პატარა გაზეთის“ რედაქტორის კ. მესხის გასამართლება, №3-ში დაბეჭდილი ლექსის „საღდათის სიმღერის“ გამო. ბრალმდებელ სკოპინსკისა და დამცველი ვეჩილის გიორგი გვაზავას სიტყვები შემოკლებით] // შრომა. - 1906. - 14 აპრილი. - №9. - გვ. 3-4;
221. სასამართლო: რედაქტორის საქმე // ნობათი. - 1906. - №4. - გვ. 62;
222. ხერულიძე-ავალიშვილის, ბარბარე (ბაბო). ს. მარტყოფი: (ტფ. მაზრა): [სცენის მოყვართა მიერ კ. მესხის „თამარ ბატონიშვილისა“ და ა. ცაგარელის „ჭკუისა მჭირს“ დადგმა] // შრომა. - 1906. - 4 აგვისტო. - №98. - გვ. 4;
223. ავლაბრის თეატრი კვირას, 4 თებერვალს... // ისარი. - 1907. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
224. გრაკი. ა.ი. იუჟინ-სუმბათაშვილის იუბილეი // ისარი. - 1908. - 5 თებერვალი. - №28. - გვ. 3-4;
225. მეტრეველი, ლევ. ილიას საღამო სახაზინო თეატრში // ჩვენი კვალი. - 1908. - №24. - გვ. 387-388;
226. ქალაქის საბჭომ დაადგინა... // შრომა. - 1908. - №8. - გვ. 10-12;
227. ქართული ხელოვნება: კოტე მესხი: თეატრალური მოღვაწე: [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №26. - გვ. 8;
228. ცნობილმა დრამატურგმა... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 3;
229. წარმოდგენა სოფ. საგარეჯოში // ამირანი. - 1908. - 3 ივლისი. - №98. - გვ. 2;
230. აბაშიძე, კიტა (კ. ა.). კამილ ლემონიეს ტრაგედია „ხელეები“ ქართულ სცენაზე: [რეცენზია] // ფასკუნჯი. - 1909. - №3. - გვ. 14-15;
231. ავლაბრის თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 23 ოქტომბერი. - №47. - გვ. 1; იგივე: №48. - გვ. 1;
232. ავჭალის აუდიტორიაში დღეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 20 თებერვალი. - №14. - გვ. 3;
233. ახალი ამბები: თეატრის საქმეები // ფასკუნჯი. - 1909. - №13. - გვ. 16;
234. ახალი ამბები: კვირას გაიმართა დილის წარმოდგენა „რევიზორი“... // ფასკუნჯი. - 1909. - №5. - გვ. 16;
235. ახალი ამბები: კ. მესხის ბენეფისი // ფასკუნჯი. - 1909. - №14. - გვ. 16;
236. ახალი ამბები: კ. მესხმა ითხოვა ქუთაისის თეატრის იჯარით აღება... // ფასკუნჯი. - 1909. - №15. - გვ. 16;
237. ახალი ამბები: ქართული თეატრი // ფასკუნჯი. - 1909. - №13. - გვ. 16;
238. გაბუნია-ცაგარელისა, ნ. ბ-ნ ნანობაშვილის თავის გამართლება // ჩანგი. - 1909. - 4 აგვისტო. - №27. - გვ. 4. - იხილე გაზ. „ჩვენი აზრი“ №50;
239. დასის შედგენა // მომავალი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №20. - გვ. 4;
240. კვირას, 15 ნოემბერს, 1909 წ. ქართული დრამატ. საზოგადოების დასის მიერ... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №13. - გვ. 1;
241. კვირას, 22 ნოემბერს, 1909 წ. ქართული დრამატ. საზოგადოების დასის მიერ... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 22 ნოემბერი. - №14. - გვ. 1;
242. კოტე მესხის ბენეფისი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 3;
243. კ. მესხის ბენეფისს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 3 აპრილი. - №24. - გვ. 3;
244. ნ. გაბუნია-ცაგარელის იუბილეი // მომავალი. - 1909. - 7 ოქტომბერი. - №33. - გვ. 3;
245. ნატალია გაბ.-ცაგარელის 30 წლის იუბილეი // მომავალი. - 1909. - 1 დეკემბერი. - №79. - გვ. 3;
246. რ. ქართული თეატრი // ახალი დროება. - 1909. - 28 აპრილი. - №7. - გვ. 4;

247. ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 22 ოქტომბერი. - №7. - გვ. 1;
248. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 1; 6 ოქტომბერი. - №32. - გვ. 1; იგივე: №33, გვ. 1; №34, გვ. 1; 14 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1; იგივე: №40, გვ. 1; 17 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 4; 28 ოქტომბერი. - №51. - გვ. 1; 31 ოქტომბერი. - №54. - გვ. 1; 4 ნოემბერი. - №57. - გვ. 1; იგივე: №58, გვ. 1; 7 ნოემბერი. - №60. - გვ. 4; 11 ნოემბერი. - №63. - გვ. 1; 14 ნოემბერი. - №66. - გვ. 4; 17 დეკემბერი. - №93. - გვ. 1; იგივე: №95, გვ. 1; 19 დეკემბერი. - №95. - გვ. 3; 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1;
249. ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 4;
250. ქართული წარმოდგენა ახალ თეატრში // დროება. - 1909. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
251. ქართული წარმოდგენა // მომავალი. - 1909. - 17 სექტემბერი. - №17. - გვ. 3; 19 ნოემბერი. - №70. - გვ. 3;
252. ქართული წარმოდგენების სეზონი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 13 თებერვალი. - №8. - გვ. 3;
253. ქუთაისი.: 31 მარტი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 7 აპრილი. - №27. - გვ. 4;
254. ღრიანკელი. საეშაკო რეცენზიები // მათრახი და სალაპური. - 1909. - №15. - გვ. 14;
255. ლ. ქ-ნ აღ. კარგარეთელის ბენეფისი // ახალი დროება. - 1909. - 25 აპრილი. - №5. - გვ. 4;
256. შაბათს, 31 იანვარს 1909 წ. ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ... [განცხადება] // დროება. - 1909. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 1;
257. წარმოდგენა 1.: ქართული თეატრი. ოთხშაბათს 18 თებერვალს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 15 თებერვალი. - №10. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №11, გვ. 1; №12, გვ. 1;
258. წარმოდგენა 10. ქართული თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 24 ოქტომბერი. - №48. - გვ. 1;
259. წარმოდგენა 7: ქართული თეატრი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 1;
260. წარმოდგენა // მომავალი. - 1909. - 22 ოქტომბერი. - №46. - გვ. 3;
261. წარმოდგენები: ამ ახლო ხანში დაიწყება... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 2 აპრილი. - №23. - გვ. 3;
262. ხუთშაბათს, 26 ნოემბერს, 1909 წ. ქართული დრამატ. დასის მიერ... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 26 ნოემბერი. - №15. - გვ. 1;
263. Rigoriste. ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 20 თებერვალი. - №14. - გვ. 4;
264. ანდრონი, კონსტ. [ანდრონიკაშვილი, კონსტანტინე]. კ. მესხი: (ბიოგრაფიული ეტიუდი). - თბ., 1910 (ბ. კილაძის სტ.). - 12 გვ., უთავფურც.: სურ.; 16სმ.;
265. ბათომი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 7 აპრილი. - №6. - გვ. 4;
266. გრი-გრი (გრიშაშვილი იოსებ). სახალწლო ექსპრომტები: [ლექსები] // ხალხი. - 1910. - 4 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3;
267. დ. ნ-შვილი. კ. მესხი: (იუბილეს გამო) [ბიოგრაფია] // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1910. - №2. - გვ. 1-2;
268. ვისზე როგორ იმოქმედა ნატო გაბუნისას გარდაცვალებამ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №33. - გვ. 15-16;
269. ი-ზი. გუდუთი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №19. - გვ. 15;
270. კვირას, 27 ივნისს 1910 წელს კ. მესხის მონაწილეობით... [განცხადება] // ახალი გზა. - 1910. - 25 ივნისი. - №5. - გვ. 1;
271. კ. მესხის ბენეფისი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №9. - გვ. 14;
272. კონსტანტინე სვ. მესხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 15;
273. კონსტანტინე სვიმონის ძე მესხი 30 სასცენო მოღვაწეობის გამო: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 1;
274. კოტე მესხის იუბილესი // ახალი გზა. - 1910. - 17 აგვისტო. - №48. - გვ. 2;
275. კურდღელაშვილი, ნ. (ნიკო, პუბლიცისტი). ექვსი ბენეფისი // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 2-3;
276. მსახიობ კ. მესხის იუბილესი // საქმე. - 1910. - 29 ოქტომბერი. - №29. - გვ. 2;
277. ნახუცრიშვილი, დავით (დ.ნ.). ქართული თეატრის ისტორიიდან // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 9-10;
278. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 მაისი. - №26. - გვ. 3;
279. ქართ. დასი ვ. მესხიშვილისა და კ. მესხის მონაწილეობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №13. - გვ. 13;
280. ქართველ მსახიობთა ბენეფისები // დროება. - 1910. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
281. ქართულ დრამატულ მუდმივ დასში ჯერ-ჯერობით ირიცხებიან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №32. - გვ. 11;
282. ქართული თეატრი 54 წლის არსებობის აღსანიშნავად... // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
283. ქართული თეატრი: გამოსათხოვარი წარმოდგენა // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 1;
284. ქართული თეატრი: პარასკევს 29 თებერვალს ბენეფისი კ. მესხისა // ხალხი. - 1910. - 22 თებერვალი. - №8. - გვ. 1;
285. ქართული თეატრი // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 4;
286. ქართული წარმოდგენა // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 3;
287. ყიფიანი-ქართველიშვილისა, მარიამ. მარიამ საფაროვ-აბაშიძისა // დროება. - 1910. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 2-3;
288. წარმოდგენა N20 ქართული თეატრი... // საქმე. - 1910. - 5 ნოემბერი. - №35. - გვ. 1.. - იგივე: №36, გვ. 1; №37, გვ. 1;
289. ავალიშვილი, არ. პატარა შენიშვნა // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №7. - გვ. 7;
290. ბათუმში // ეშაკის მახე. - 1911. - №8. - გვ. 2;
291. ბახტაძე, ილია. კ. მესხი: (ქუთაისში მისი იუბილესი გამო) // სახალწლო მილოცვები: იუმორისტული ალმანახი / გამომცემელი გ. კვერნაძე. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 4;
292. დეპუტები // ეშაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 5;

293. ვ. გ. კოტე მესხის იუბილე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 46-48;
294. კ. მესხის საიუბილეო დასის მოგზაურობა // ხალხი: ყოველ-დღიური გაზეთი. - 1911. - 22 თებერვალი. - №12. - გვ. 1;
295. კ. მესხის საიუბილეო... // ხალხი: ყოველ-დღიური გაზეთი. - 1911. - 25 თებერვალი. - №15. - გვ. 1;
296. ტატიშვილი, შალვა. ზოგი რამ წარსულის წლის ცხოვრებისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 59-62;
297. ქართული თეატრი საღამო-მეჯლისი: ა.ბ. შიხინოვის გამგეობით // ხალხი. - 1911. - 12 თებერვალი. - №5. - გვ. 1;
298. ქართული თეატრი // კლდე. - 1912. - №12. - გვ. 15;
299. კასრაძე, დ. ვლად. ალექსი-მესხიშვილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 39-49;
300. ალ. სუმბათაშვილი-იუჟინი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №19. - გვ. 15;
301. ახვლედიანი, დ. გლოვა: (კოტე მესხის ხსოვნას). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გარეკანის პირველი გვ.;
302. გაჩეჩილაძე, პიმენ. მუშა პიმენ გაჩეჩილაძის სიტყვა კოტე მესხის სამარესთან თქმული // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 15-16;
303. გრიგოლ რობაქიძე კოტე მესხის გარდაცვალების შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 16;
304. დამსახურებული მსახიობი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 16;
305. თბილისის ქართული დრამატიული საზოგადოება აუწყებს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გარეკანის მეორე გვ.;
306. კ. მესხის გარდაცვალებიდან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №16. - გვ. 16;
307. კოტე მესხი: (გარდაცვალებიდან 6 თვის შესრულების გამო. დღეს ქაშვეთის ეკლესიაში პანაშვიდია დანიშნული). [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №37. - გარეკანის პირველი გვ.;
308. კოტე მესხი ნაპოლეონის როლში: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №37. - გარეკანის პირველი გვ.;
309. კოტე მესხი: [ნეკროლოგი] // კლდე. - 1914. - №20. - გვ. 2;
310. კოტე მესხი ნერონის როლში: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №37. - გარეკანის პირველი გვ.;
311. კოტე მესხი: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გარეკანის პირველი გვერდი. - თან ერთვის ყ. „თეატრი და ცხოვრების“ რედაქციის ექსპრომტი;
312. კოტე მესხის ძეგლის დასადგმელად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 16;
313. კოტე მესხის ძეგლის ფონდის გასაძლიერებლად // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 15. - გვ. 16;
314. კოტე მესხი სხვა და სხვა როლში: [სურათები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 8;
315. კონსტანტინე სვიმონის ძე მესხი: (ქართული სცენის უზუცესი მსახიობი. გარდაიცვალა...). [სურათი] // ლახტი. - 1914. - №11. - გვ. 5;
316. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №39. - გარეკანის მე-3 გვ.;
317. რედაქცია „თეატრი და ცხოვრება“ მწუხარებით აუწყებს მკითხველებს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გარეკანის მეორე გვ.;
318. ფაშალიშვილი, ს. კიდე: (კ. მესხის ხსოვნას). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 8;
319. ქართული სცენის ბურჯნი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 3;
320. ნ-ი. ქართული წარმოდგენა...: [რეცენზია სპექტაკლებზე „ლალატი“] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №34. - გვ. 13;
321. ჯურჯუყვეთიდან (გურიაში) გვწერენ // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №17. - გვ. 11;
322. ალ. ბაღ. შიხინოვა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გვ. 16;
323. გარრიკი, ვახტანგ. - ა) ქართული სცენის ქურუმნი: ტრაგიკოსი ვლ. ს. ალექსი-მესხიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 15-16; №15. - გვ. 12-13; №18. - გვ. 12-14; ბ) ქართული თეატრის ოდისეა // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 4. - გვ. 11-12;
324. გორგაძე, ვ. კოტე მესხი, როგორც მჭერმეტყველი: (მოგონებანი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გვ. 8-9;
325. კოტე მესხი (1859-1914): დღეს გარდაცვალების წლის თავის შესრულების გამო... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გარეკანის პირველი გვერდი;
326. კოტე მესხის ბიუსტი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №14. - წერილი ამბები;
327. კოტე მესხის ხსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გვ. 1-2; 16;
328. კოტე მესხის ხსოვნის პატივსაცემად მისი გარდაცვალების წლის თავზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 16;
329. კოტე მესხი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. თავფურცელი;
330. მე. კოტე მესხის წარმოდგენა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 14;
331. ნაძალადევის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №22. - გვ. 16;
332. სცენის ქურუმი: კოტე მესხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 4. - მამულიშვილთა სადიდებლად. - თან ერთვის პორტრეტი;
333. ხაშურის ქართული დრამატიული წრის გამგეობა და სცენის მოყვარენი: [ჯგუფური სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №29. - გვ. 9;
334. გურული, ნიკო. თამარობა ხაშურში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №22. - გვ. 15-16;
335. დღეს შუადღისას „ახალ კლუბში“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №48. - გვ. 15;
336. კოტე მესხი (1859-1914): გარდაცვალებიდან ორი წლის შესრულების გამო. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №20. - გვ. 5;

337. პეტრუჩიო (კ. მესხი): უ. შექსპირის კომ. „ჭირვეული ცოლის მორჯულებიდან“ (შექსპირის გარდაცვ. 300 წ. შესრულების გამო). [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №17. - გვ. 8;
338. სახალხო სახლი: ორშაბათს, 8 თებერვ. ქართ. დრამ. საზ-ის მიერ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გარეკანის ბოლო გვერდი;
339. კოტე მესხი-ნაპოლეონი, გარდაცვალების 3 წლის შესრულების გამო: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №20. - გვ. 9;
340. ასლანიშვილი, სოსო. ნინო ჩხეიძის ასული: (ბიოგრაფიული ცნობები) // ხელოვნება. - ქუთაისი, 1919. - №2. - გვ. 9-13;
341. კ. მესხი. ვ. გუნი. კ. ყიფიანი. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 3;
342. ნინო ჩხეიძის ასული // თეატრი და მუსიკა. - ქუთაისი, 1919. - №1. - გვ. 64-65;
343. შტოკმანი. აშშ-ში მყოფი ქაოპში // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 13;
344. დამსწრე. ხელოვანთა სასახლეში: [კოტე მესხის გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის აღსანიშნავი საღამო] // კომუნისტი. - 1924. - 1 ივნისი. - №124. - გვ. 3;
345. ხელოვნება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 27 მაისი. - №119. - გვ. 6;
346. ბუაჩიძე, შალვა. (შ. ბ-ძე). ქართული თეატრის 75 წლისთავი: [ქართული თეატრის დღისადმი] // კომუნისტი. - 1925. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
347. [დრამატურგ] კოტე მესხის არქივი: [არქივი შეიძინა საქართველოს სათეატრო მუზეუმმა] // კომუნისტი. - 1938. - 3 სექტემბერი. - №202. - გვ. 4;
348. ზარდალიშვილი, ი. კოტე მესხი: [ქუთაისის თეატრის 60 წლისთავისათვის] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 23 ივნისი. - №143;
349. მესხი, ნ. მოგონებანი კოტე მესხზე // მნათობი. - 1943. - №11-12. - გვ. 236-244;
350. გვარაძე, ნ. კოტე მესხი: გარდაცვალებიდან 30 წლის შესრულების გამო: რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტის წერილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივნისი. - №19 [29];
351. ივანე მაჩაბლის წერილი კოტე მესხისადმი: [“ოტელოს“ დადგმის შესახებ ქუთაისის თეატრში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივნისი. - №19 [29];
352. კოტე მესხი და რუსი მსახიობები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 9 ივნისი. - №20 [30];
353. ჯანელიძე, დ. კოტე მესხი: გარდაცვალებიდან 30 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1944. - 4 ივნისი. - №112;
354. Бухникашвили, Р. Котэ Месхи: К 30-летию со дня смерти // Заря Востока. - 1944. - 3 июня. - №110.

წყარო:

1. გუნი, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ.: 3, 18-20, 24, 28, 115-117;
2. საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 455;
3. Les artistes du théâtre de Géorgie // Le Caucase illustré. - 1899-1900. - № 9;
4. ანდრონი, კონსტ. [ანდრონიკაშვილი, კონსტანტინე]. კ. მესხი: (ბიოგრაფიული ეტიუდი). - თბ., 1910 (ბ. კილაძის სტ.). - 12 გვ., უთავფურც.: სურ.; 16სმ.;
5. კ. მესხის ბენეფისი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №9. - გვ. 14;
6. კონსტანტინე სვ. მესხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 15;
7. კონსტანტინე სვიმონის ძე მესხი 30 სასცენო მოღვაწეობის გამო: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 1;
8. სახალხო გაზეთი. - 1911. - 29 იანვარი. - № 219;
9. სინათლე. - 1911. - 9 იანვარი. - № 8;
10. გრ. დ-ძე [დიასამიძე]. კ. მესხი // თემი. - 1914. - 19 მაისი. - № 176;
11. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) კოტე მესხი (1859-1914): [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 3; ბ) კ. მესხის ხსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - № 20. - მეთაური; გ) სცენის ქურუმი: კოტე მესხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 4. - მამულიშვილთა სადიდებლად. - თან ერთვის პორტრეტი;
12. გორგაძე, ვ. კოტე მესხი, როგორც მჭერმეტყველი: (მოგონებანი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №20. - გვ. 8-9;
13. დადიანი, შ. კოტე მესხი: (სიულეტი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №21. - გვ. 4-5. - ტექსტს დართული აქვს კოტე მესხის ფოტო;
14. გომართელი, შალვა. წერილები თეატრზე. კოტე მესხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 15. - გვ. 5-6, 9;
15. ეფემია მესხი. 40 წელი სასცენო მოღვაწეობისა: საიუბილეო კრებული. - ტფ.: გამოც. საიუბილეო კომიტეტისა, 1922 (სტამბა ყოფ. ბეჭდვითი ამხ.). - 47 გვ.; 20 სმ.;
16. გარრიკი, ვ. ქართული თეატრის ოდისეა // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 4. - გვ. 11-12;
17. მესხი, ეფ. კოტე მესხის ხსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 11. - გვ. 3-4;
18. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გამა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 301;
19. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 226-228;
20. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 370, 382, 406, 469;
21. ფალავა, აკაკი. ლადო მესხიშვილი. 1857-1920: მონოგრაფია. - თბ.: ფედერაციის გამ-ბა და სტ., 1938. - გვ.: 40, 383;
22. მესხი, დავით. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 118 გვ.; 15სმ.;
23. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 395;

24. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 493.

მესხი, სარგისიმონის ძე (1884, 12/X – 1883, 21/VI) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართული პრესის მამა-ფუძემდებელი, – რადიკალ-დემოკრატი, ეროვნულ-რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, გამარჯვებული პოლიტიკის წინააღმდეგ მებრძოლი, მცირე ერების მოსარჩლე, – შვილი ხელოვნებისა და მწერლობის მოსიყვარულეთა კერად ცნობილი სიმონ მესხის ოჯახისა, საიდანაც გამოვიდნენ ივანე, კონსტანტინე, ეფემია, ანა და დავით მესხები, – იმერეთიდან (დაიბადა ქუთაისის ახლოს, სოფ. რიონში, 1844 წლის (ზოგი ცნობით, 1845-1846-1847) ოქტომბრის 12. მამამისი დროის შესაფერად აღზრდილი იყო, დედა – კარგი მცოდნე ქართული-სა). სახელმწიფო ხარჯით დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1863) და, კავკასიის სტიპენდიით, პეტერბურგის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი (1867) უფლებათა კანდიდატის ხარისხით. სამშობლოში ჩამოსვლისთანავე, როგორც ყოფ. სტიპენდიანტი, ორ წელიწადს ქუთაისში, სახელმწიფო ქონებათა გამგეობის მდივნად მსახურობდა, „თბილი და ტკბილი“ ადგილიც შესთავაზეს, მაგრამ მან საზოგადოებრივი და სამწერლო მოღვაწეობა ირჩია.

1869 წელს მიიწვიეს გაზ. „დროების“ რედაქტორად. 1870 წელს ითხოვა გაზეთში სოციალ-პოლიტიკური განყოფილების შეტანა, რის ნებართვაც მიიღო. 1873-1874 წლებში დასავლეთ ევროპაში იმოგზაურა – ციურისში, უმათერესად, ქ. პარიზში დაჰყო დიდხანს, საიდანაც შესანიშნავი წერილები გამოაქვეყნა „დროებაში“ (1874, № 405, 406) – „ქართველი ევროპაში: (ხამი მოგზაურის შენიშვნები და ფიქრები)“, რომელთაგან ირკვევა მისი მიმართულება და მსოფლმხედველობა (ს. მესხის საზღვარგარეთ ყოფნის დროს გაზეთს დროებით რედაქტორობდა კირ. ლორთქიფანიძე). იმ დროს გაზეთის წარმოება ფრიად ძნელი საქმე იყო: ქართული გაზეთი ყველას მასხარობა ეგონა, ხელისმომწერთა რიცხვი 240-მდე ძლივს ადიოდა, თითოეული ნომერი 300-მდე იბეჭდებოდა. რედაქცია ერთ პატარა ოთახში იყო მოთავსებული: იგი იყო სამუშაო, სასადილო, საძილე და სხვ. თანამშრომელთა სიმცირის გამო, რედაქტორობის გარდა, ს. მესხი თვითონ იყო ახალ ამბავთა შემდგენი, კორექტორი, კორექტორი, განყოფილებათა გამგე და სხვ. წერდა თუ ასწორებდა, იმავე დროს ფიქრობდა სახვალთა ნომრის ქაღალდის ფული საიდან ეშოვა, ასოთამწყოთათვის რა მიეცა (დაბეჭდვით კი გაზეთს უფასოდ უბეჭდავდა

ცოლისძმა – სტეფანე მელიქიშვილი); გაზეთის ხარჯების დასაფარავად მასწავლებლობდა კიდეც (მათემატიკას ასწავლიდა წმ. ნინოს სასწავლებელში). გაზეთისათვის ქაღალდის საყიდლად ხშირად საათს აგირავებდა. „დროების“ ხარჯების დასაფარავად მისმა მამამ რიონის მამული ბანკში დააგირავა, ჰქონდა სხვა ვალებიც და სხვ. გარდა ამისა, გაზეთის შედგენა-გამოშვების საქმეში „მას ისეთი დაბრკოლებები უზვედებოდა გზაზე, რომლის თავიდან მოშორება იმის ხელთ არ იყო, იმის ნებაზედ არ იყო დამოკიდებული“. 1875 წლამდე კვირეულად უშვებდა გაზეთს, 1877 წლამდე – კვირაში სამჯერ, 1877 წლიდან – ყოველდღე. 1880-1881 წლებში ჟურ. „ივერიასთან“ ერთად ჰქონდა რედაქცია, 1883 წელს ავადმყოფობის გამო გაზეთი გადასცა ივ. მაჩაბელს. გარდაიცვალა ქლექმორეული, ჯერ კიდევ ახალგაზრდა – 38 წლისა – გულის სიგანეებით, აბასთუმანში, 1883 წლის ივლისის 20-21-ს. დაიკრძალა სამშობლო სოფ. რიონში.

ს. მესხი სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1861 წელს წერილით „გმირული ნაძვი“, – უდიდესი ხე კალიფორნიაში („ცისკარი“, № 11). ამ დროიდან თანამშრომლობდა ყველა ჟურნალ-გაზეთში. იყო მიუდგომელი, გულახდილი, პირში მთქმელი, გამჭრიახი, ყოველი საზოგადო მოვლენის გულიგულში ჩამხედავი და სწორად, მიუკერძოებლად განმარტველი, საზოგადოებრივი კეთილდღეობით გატაცებული, ეროვნული ინტერესების მედგარი დამცველი, ეკონომიური უთანასწორობისა და მისგან წარმომდგარი უსამართლობის სისწორით ამწონ-დამწონი, იშვიათი მამულშვილი, ხალხის ჭეშმარიტი მეგობარი, დემოკრატი, ქართული პრესის ერთგული მუშაკი, რომელიც ლიტერატურულ მოღვაწეობაში პიროვნულ ანგარიშს არასოდეს არ უთმობდა ადგილს. მისი აზრით, „ქვეყანა, ხალხი ყოველის თავის განცალკევებულს წევრის კრედიტორია და ის, ვინც თავის ვალს არ უხდის მას, ვინც თავის გონებას, თავის ნიჭს და თვით ცხოვრებაში იმის სასარგებლოდ არ ხმარობს, ამისთანა ადამიანი უპირველეს კაცობრიულ მოვალეობას არ ასრულებსო“. აშკარად გმობდა თანამემამულეთა ნაკლს: „რაც დრო და ჟამი მიდის, თანდათან ეტყობა, ქართველებს აკლდება თავმოყვარეობა, აკლდება კეთილშობილური მიდრეკილება ხასიათისა და ემატება მხოლოდ თავის (ანუ უკეთ რომ ვსთქვათ კუჭის) მოყვარეობა... ყველა მზად არის, თავის მოძმეს სამარე გაუთხაროს, თუ იცის, რომ ამითი თითონ იმას რამე შეემატება“. საქართველოში, კერძოდ, და ამიერკავკასიაში, საზოგადოდ, მცხოვრებ ერთა შორის შუღლის გამომწვევი მიზეზების სწორად გადაჭრა მოითხოვა და აღიარა სომეხ-ქართველთა, საზოგადოდ, კავკასიელ ერთა ერთობის აუცილებლობა.

1871 წელს დაბეჭდა წერილი „ხალხთა შორისი მუშების საზოგადოება“ („დროება“, № 23), რომელშიც გაშუქებულია ინტერნაციონალის ისტორიული მიზანი. პარიზის კომუნის ამბების შესახებ მთელ რუსეთის მიწა-წყალზე არსებულ გაზეთთაგან მხ-

ოლოდ მისმა გაზ. „დროება“ დაწერა ვრცლად, გამოაქვეყნა „პარიზის დამცველ ქალთა საზოგადოების“ პროკლამაცია, აღნიშნა რევოლუციის მიზეზები და სოციალურ რევოლუციას თანაგრძნობა გამოუცხადა, რადგან იგი „გვანიჭებს შრომის უფლებას, თანასწორობასა და სამართლიანობას“ და სხვ. თავადაზნაურობის წინააღმდეგი, გლეხკაცობას იცავდა, გაბედვით ამხელდა გლეხკაცობის მტრებსა და მავნე წესებს. ქართველი ხალხის ნივთიერ აღორძინებას კაპიტალიზმის განვითარებით მოელოდა: მარად მშობელი ხალხისათვის მზრუნველი, არც მეზობელ ერთ ეპყრობოდა მტრულად. სხვათა შორის, გულს უკლავდა ის გარემოება, რომ „ტფილისში ბევრ სარდაფს ხედავთ, რომელზედაც აწერია, ამა და ამ კახელი თავადიშვილის ღვინის სარდაფიაო“, ნამდვილად კი „ყველა სომხებს აქვთ აღებული, ისინი ვაჭრობენ, ისინი იგებენო“ და მარტავდა: „რიგიანი ნორმალური ვაჭრობა და აღებ-მიცემა ის არის, როდესაც სოფლის ან ქალაქის მწარმოებელი თვითონ პირდაპირ ჰყიდის თავის ნაწარმოებს მომხმარებელზე და მწარმოებლის შუამავალი ვაჭარი არ არისო“ და „ჩვენებური ვაჭრებისაგან ილაჯწართმეულ და გაცარცულ ხალხისათვის გავმართოთ ისეთი დუქნები, სადაც სოფელს ყველაფრის ყიდვა შეეძლოს, რაც იმას ცხოვრებისთვის ეჭირვება და სადაც აგრედვე შეეძლოს ყველა თავისი ნაწარმოების გასაღებაო“.

ქუთაისის გუბერნატორის გრაფ ლევაშოვის მიერ გელათის მონასტრის საგანძურის გაძარცვის შესახებ გაზ. „დროებაში“ (1875, № 34) აკაკის გადაკრული, ეზოპური ენით დაწერილი „ბოღვა“ გამოაქვეყნა, ხოლო რადგან ცენზორმა ცხადი წერილის დაბეჭდვის ნება არ მისცა, ს. მესხმა რუსულ გაზეთში („Голос“, 1875, № 112, 159) დაბეჭდა წერილები სათაურით „Внутренние новости“, რამაც თავის დროზე დიდი აღიარებით გამოიწვია, რის გამოც კავკასიის მეფისნაცვალმა გაბრიელ ეპისკოპოსს მოსთხოვა — ეს ცნობა გაეზიარებინა, თუმცა ბოროტმოქმედება მომხდარი იყო.

ს. მესხმა სასტიკად გაილაშქრა სენატორ გ. მუხრანსკის (1820-1877) წინააღმდეგ, რომელიც 1872 წელს გამოცემულ ნიგნაკში ამტკიცებდა: დადგა დრო, დიდმა ერებმა პატარები ჩაყლაპონო.

დიდი ამაგი დასდო ქართველ მუსლიმანთა დედა-საქართველოსთან შემოერთების საქმეს. 1877 წლის ომის დროს ორგზის იმოგზაურა აჭარა-ქობულეთში და მათ შესახებ ბევრიც დაწერა გაზეთში.

მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში რუსეთსა და საქართველოში დანებებული სასტიკი რეაქციის დროს, როცა ახლად დანიშნულმა სამასწავლებლო ოლქის უფროსმა (კ. პ. იანოვსკიმ) მოითხოვა, სკოლაში პირველი წლიდანვე რუსულის სწავლება შემოეღოთ, მასწავლებელთ დასწამა — თქვენ ქართული ენის წინააღმდეგი ხართო, სკოლებში ქართული ენა მოისპო, ქართველი ხალხი აბუჩად აიღო, — ს. მესხმა მოსწერა: „თქვენ გინდათ წაგვართვათ ენა, მოსპოთ ის... არავის არ აქვს უფლება ასეთი სიტყვებით მიმართოს ქართველ ხალხს... ქართ-

ველების სურვილი იგივეა, რაც ყველა ხალხებისა: დაიცვან თავის სამშობლო ენა, მამული, სჯული და სარწმუნოება. თქვენი სურვილი-კია, დაავიწყოთ ქართველებს ქართული ენა. თქვენ ცილს სწამებთ ქართველ ხალხსო“ („დროება“, 1880, № 254).

ს. მესხს სწამდა, რომ „კაცობრიობა ერთ წერტილზე ვერ გაჩერდება, რომ დროთა ვითარება თავისას თხოულობს, რომ ერთს ალაგას გაჩერება რომელსამე ხალხის პირველი და აუცილებელი ნიშანია ამ ხალხის სიკვდილისა და ისტორიიდან გაქრობისა...“ „სიღარიბის მიზეზი ქვეყანაზე არის ქონებისა და ცოდნის უთანასწოროდ გავრცელება“ და ამის წარმომშობი მიზეზები უნდა მოისპოსო.

ს. მესხის მოღვაწეობის მთავარი მიზანი იყო „ჩვენი საწყალი, დაჩაგრული და უბედური მამულის სამსახური... რამდენადაც ღონე და შეძლება ნებას მოგვცემს, იმის წყლულების განკურნება და მძიმე უღლის შემსუბუქება ჩვენი აუცილებელი ვალი იქნება... ახლანდელი დროის ქართველობას დიდი მოვალეობა გვანევს: ხალხი კრიზისულ მდგომარეობაშია ყოველმხრივ. ერთი უმთავრესი საუნჯეთაგანი ჩვენი ხალხისა — ენა — ისეთ დევნაშია, რომ დღეს თუ ხვალ შეიძლება სრულიად მოსპონ, თუ ვინმე დამცველი და მეპატრონე არ ეყოლა. განა მარტო ენა? აილე სხვა ყველაფერი, რაც კი რომელიმე ხალხს ხალხად ხდის, აილე, მაგალითად, ხასიათი, ჩვეულება, მინა-წყალი და საზოგადოთ ჩვენი ზნეობითი და მატერიალური მხარეები, ყველაფერს გარეშე და შინაგანი მტრები ემუქრებიან, ყველაფერს დარაჯი და დამცველი სჭირიაო“ და ყველა ამათი „დარაჯი და დამცველი“, სულ ორიოდე კაცთა შორის, მთელ სიცოცხლეში ს. მესხიც იყო.

გაზ. „დროება“ მის ხელში მონიწივე იდეათა გამავრცელებელი, ქართველი ხალხის გამთვითცნობიერებელი, მარადის სიმართლის გზით მოსიარულე იყო. გარს შემოიკრიბა 1870-80-იანი წლების ინტელიგენციის საუკეთესო, მონიწივე ნაწილი — „ახალი ახალგაზრდობა“ (გ. წერეთელი, ნ. ნიკოლაძე, კირ. ლორთქიფანიძე, აკაკი წერეთელი, პ. უმიკაშვილი, გრ. თარხან-მოურავი, ვას. პეტრიაშვილი, ბეს. ჯაფარიძე, ნ. ინაშვილი, ლავ. მიქელაძე და სხვ.), რომელთაც შემდეგში გ. წერეთელმა „მეორე დასი“ უწოდა. აქ ირკვეოდა, ხოლო შემდეგ გაზეთის საშუალებით ეფინებოდა ქართველ საზოგადოებას ყოველი ის აზრი, რაც ასე ძლიერ საჭირო იყო ჯერ კიდევ ძილში მყოფ ქართველთა გამოფხიზლებისა და წინმსვლელობისათვის. ს. მესხის ბეჯითი მუშაკობით ამ წრემ საქართველოში შექმნა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შინაარსის გაზეთი და თანამედროვე ჟურნალისტიკას საძირკველი ჩაუყარა. საგაზეთო მძიმე მუშაობაში მისი დამხმარე და ერთგული თანამშრომელი იყო მეუღლე მისი კეკე (ეკატერინე გრ. მელიქიშვილის ასული).

ნივთიერი გაჭირვების გარდა, ს. მესხს სდევნიდნენ იმ დროის ზოგიერთი გავლენიანი ქართველნიც — ენა შეგვირყვნაო, თუმცა ს. მესხი ხალხურ-პუბლიცისტური ენის საუკეთესო

მცოდნედ იყო ცნობილი, სდევნიდა მთავრობაც – ცენზურა და სასამართლო. მიუხედავად ყველა ამისა, იგი მამაცურად იბრძოდა სამშობლოს საკეთილდღეო მიზნებისათვის. როცა ავადმყოფობის გამო ს. მესხმა გაზეთი ი. მაჩაბელს გადასცა, განვლილი მუშაობისათვის მაღლობის გამოსაცხადებლად საზოგადოებამ 1883 წლის მაისის 8 სადილი გაუმართა და მისი მოღვაწეობა ქებით აღნიშნა.

ს. მესხი, ილია ჭავჭავაძის სიტყვით: „...მთელი თოთხმეტი წელიწადი ტანჯვით, ვაებით, უფულობით და ათასნაირი დამაბრკოლებელი გარემოებით, თითქმის, ერთმა კაცმა ატარა თავის მხრებზედ ეგ მძიმე ტვირთი გაზეთისა“ (ნაწერების სრული კრებული, ტფ., 1927, ტ. 6, გვ. 349); სოფრომ მგალობლიშვილის სიტყვით, უფრ. „მნათობისა“ და „კრებულის“ დახურვის შემდეგ დარჩა მარტოდმარტო „დროება“. „ამასაც შემოეცალნენ თანამშრომელნი. შერჩა მხოლოდ აკაკი და ს. მესხი, რომელმაც სულის ძალა და ენერჯია არ დაჰკარგა და თავგანწირულად მუშაობდა იქამდე, სანამ ზედ არ დააკლა ჯერ კიდევ სამშობლოს ტრფიალებით აღსავსე თავი“ („მოგონებანი“, თბ., 1938, გვ. 61).

ს. მესხის ნაწერები „დროებას“, „მნათობს“, „სასოფლო გაზეთსა“ და სხვა გამოცემებშია გაბნეული ხელმოუნერავად, ს. მ., ს. მ...ი თუ სხვა ფსევდონიმით. მისივე ფსევდონიმია ს. იმერელი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ნაწერები სერგეი მესხისა / სერგეი მესხი. - ტ. 1: ავტორის სურათით და ავტოგრაფით. - ტფ.: გამოცემა ს. ფირცხალავასი, 1903 [კანზე: 1904] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 533, VI გვ.: [2] ჩართ. ფურც., პორტრ. და ავტოგრაფი; 20 სმ. - [გამომცემლისაგან]: გვ. 3-4.

გამოქვეყნებულია:

1. გმირული ნაძვი // ცისკარი. - 1861. - №11. - გვ. 235;
2. აბრეშუმის გამოსახვისაქარხანა უფალის გოსმტრაზერისა და კომპ. ორპირში // გუთნის დედა. - 1862. - 15 იანვარი. - № 2. - გვ. 9-14;
3. კორესპონდენცია ქუთაისიდან. რამდენიმე სიტყვა კორესპონდენციის სალაპარაკო მასალებზედ. ჩვენი და ფრანცუზების ხასიათი. დოლი ს. კულაში. ჩვენი ქალები წმ. ნინოს ზავედენიის სასარგებლოდ აღეგრო. კაცის კვლა შორაპნის მაზრაში. აქაური ადვოკატები, ქართული ენის სწავლა // ივერია. - 1868. - 21 ივნისი. - №25. - გვ. 1-2;
4. ქუთაისი // დროება. - 1868. - 3 მაისი. - №18. - გვ. 2-3;
5. აბრეშუმის ავადმყოფობაზე: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 22 ნოემბერი. - № 22. - გვ. 6-7;
6. ამერიკის შკოლები // დროება. - 1869. - 17 აპრილი. - №16. - გვ. 1-2;
7. დედა-მინა: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 28 ივნისი. - № 12. - გვ. 2-3; 5 ივლისი. - № 13. - გვ. 1-2;
8. ვარსკვლავები: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 9 აგვისტო. - № 15. - გვ. 2;

9. კაცის გავლენა ბუნებაზე: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 24 მაისი. - №10. - გვ. 1-3;
10. მეყველეებთ ამხანაგობა // დროება. - 1869. - 15 მაისი. - №20. - გვ. 3-4;
11. მეყველეთა ამხანაგობა // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 3 მაისი. - №8. - გვ. 1-2;
12. მზე: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 19 ივლისი. - №14. - გვ. 2-3;
13. მზისა და მთვარის დაბნელება: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 20 სექტემბერი. - № 18. - გვ. 3-4;
14. მთვარე: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 23 აგვისტო. - № 16. - გვ. 1-2;
15. სასარგებლო და მავნებელი ცხოველები // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 5 ივლისი. - № 13. - გვ. 4-5; 19 ივლისი. - № 14. - გვ. 5-7; 9 აგვისტო. - № 15. - გვ. 3-4; 23 აგვისტო. - № 16. - გვ. 4-5;
16. სითბო: (სამეცნიერო ნაწილი) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 8 ნოემბერი. - № 21. - გვ. 6-7;
17. ფელეტონი. ზაფხულის ფელეტონისტი გაჭირვება. მუშაიადის თეატრი. ცალფეხა მაცეკვარი დონატო. სურის ცირკი. „ვირი ფილოსოფოსთაგანი“ // დროება. - 1869. - 10 ივლისი. - №28. - გვ. 1-2;
18. შორაპნის უეზდის საზოგადო პურის მაღაზიები // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 14 ივნისი. - №11. - გვ. 3-5;
19. წვიმა: (სამეცნიერო ცნობები) // სასოფლო გაზეთი. - 1869. - 10 მაისი. - № 9. - გვ. 2-3;
20. წიგნი ქუთაისელ მეგობართან // დროება. - 1869. - 17 აპრილი. - №16. - გვ. 1; 22 ივნისი. - №21. - გვ. 1;
21. „დროების“ აღსარება // დროება. - 1870. - 30 დეკემბერი. - №51. - გვ. 1-2;
22. ფელეტონი. დიდი მარხვა იმის გავლენა კაცის ჭკუის მიმართულებაზე. ნემცებისა და ანგლილების ხასიათი. დიდი მარხვის დროს გატარება. სალიტერატურო საღამო და არტისტული კლუბი. იანვრისა და თებერვლის ციგნები „ცისკრისა“ // დროება. - 1870. - 12 მარტი. - №10. - გვ. 1;
23. ჩვენი განათლებულები // დროება. - 1870. - 2 აპრილი. - №13. - გვ. 1; 9 აპრილი. - № 14. - გვ. 1;
24. ახალი საზოგადოება ჩვენში // დროება. - 1871. - 13 თებერვალი. - №6. - გვ. 1;
25. „მნათობი“ ამ უკანასკნელ დროს შესანიშნავ სიცხოველეს იჩენს... // დროება. - 1871. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 4;
26. მომხმარებელი და მწარმოებელი საზოგადოებები // დროება. - 1871. - 31 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2;
27. მომხმარებელი საზოგადოებები ხალხისათვის სასარგებლონი არიან თუ არა? // დროება. - 1871. - 4 ივნისი. - №22. - გვ. 1;
28. რა დაუკარგავთ ქალებსა და რას დაეძებენ ისინი?: (ვუძღვნი ჩვენ ახალგაზრდა ქალებს) // კრებული. - 1871. - №4. - გვ. 1-25;
29. რა ესიზმრება ქართველს ძილში?: (სპირიტული გამოკვლევა) // დროება. - 1871. - 9 მაისი. - №18. - გვ. 1-2;
30. რეცენზია // დროება. - 1871. - 13 მარტი. - №10. - გვ. 1-2; 1872. - 7 აპრილი. - №14. - გვ. 1-3; 3 ნოემბერი.

- №44. - გვ. 1-2; 1873. - 18 მაისი. - №19. - გვ. 1-2; 30 მარტი. - №13. - გვ. 1-2; 6 აპრილი. - №14. - გვ. 1-3;
31. როგორ გვესმის ჩვენ სიყვარული?: (ფსიხიური დაკვირვება) // დროება. - 1871. - 15 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 2-3;
32. უფ. გრ. თარხან-მოურავს // დროება. - 1871. - 19 თებერვალი. - №7. - გვ. 2;
33. ხალხთა შორისი მუშების საზოგადოება: [მოღვაწეობა და მნიშვნელობა] // დროება. - 1871. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 1;
34. არსენა: [რეცენზია] // დროება. - 1872. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 1-2;
35. ახალი მიმართულება ჩვენი ახალი თაობისა // დროება. - 1872. - 20 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 1;
36. ბაგრატიონ-მუხრანელი გ. - „О существе национальной индивидуальности и об образовательном значении крупных народных единиц, 1872 г. გაზ. „კავკაზის“ დამატება: რეცენზია // დროება. - 1872. - 8 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1-2;
37. გამოცემების საზოგადოება // დროება. - 1872. - 22 დეკემბერი. - №50. - გვ. 1;
38. გიშრის ვაჭრობა იმერეთში // დროება. - 1872. - 28 აპრილი. - №16. - გვ. 2;
39. ერთმანეთის დახმარება // დროება. - 1872. - 4 აგვისტო. - №30. - გვ. 1-2; იგივე: სასოფლო გაზეთი. - 1872. - №13. - გვ. 8;
40. თბილისისა და ქუთაისის საზნაურო ბანკების შეერთებაზე // დროება. - 1872. - 15 დეკემბერი. - №49. - გვ. 1-2;
41. თბილისის გუბერნიის აზნაურობის საზოგადო ბანკი // დროება. - 1872. - 24 ნოემბერი. - №46. - გვ. 1-2;
42. თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის ბანკი // დროება. - 1872. - 6 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1-2;
43. თფილისის დროს გასატარებელი ადგილები და ქართული თეატრი // დროება. - 1872. - 21 ივლისი. - №28. - გვ. 1-2;
44. კიდევ ბანკზე // დროება. - 1872. - 1 დეკემბერი. - №47. - გვ. 1;
45. კიდევ ქუთაისის ბანკის თაობაზე და თავადს ნიკოლოზ აბაშიძეს // დროება. - 1872. - 27 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1;
46. მადდინი: (შემოკლებული ბიოგრაფია) // დროება. - 1872. - 24 მარტი. - №12. - გვ. 3-4;
47. მეყველეების საზოგადოება ქართლში // დროება. - 1872. - 1 სექტემბერი. - №34. - გვ. 1-2;
48. მშობლებს // დროება. - 1872. - 30 ივნისი. - №25. - გვ. 1;
49. მცხეთის აკლდამები: [ბაიერნის გამოკვლევა] // დროება. - 1872. - 4 თებერვალი. - №5. - გვ. 3-4;
50. პასუხის პასუხი // დროება. - 1872. - 13 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 3-4;
51. პატონობა და უპატონობა // დროება. - 1872. - 23 ივნისი. - №24. - გვ. 1-2;
52. რაზედ ვლაპარაკობთ? // დროება. - 1872. - 27 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1-2;
53. რუსული გაზეთის აზრი წვირლ ხალხებზე და საშობლო ენაზედ // დროება. - 1872. - 17 ნოემბერი. - №45. - გვ. 1-2;
54. საზაფხულო ფელეტონი-გაზაფხულის გავლენა კაცის გულზე. საზაფხულო თეატრი // დროება. - 1872. - 16 ივნისი. - №23. - გვ. 1-2;
55. საზოგადო უბედურებას საზოგადო დახმარება უნდა // დროება. - 1872. - 25 აგვისტო. - №33. - გვ. 1-2;
56. სამი კვირა იმერეთში (მგზავრის დაკვირვება) // დროება. - 1872. - 5 მაისი. - №17. - გვ. 1-2; 12 მაისი. - №18. - გვ. 1-2;
57. სასოფლო პურის მალაზიები // დროება. - 1872. - 10 ნოემბერი. - №44. - გვ. 1-2; იგივე: სასოფლო გაზეთი. - 1872. - №20. - გვ. 2-3;
58. სასულიერო სემინარია ქუთაისში // დროება. - 1872. - 29 სექტემბერი. - №38. - გვ. 1;
59. სტუდენტების სადილი თფილისში // დროება. - 1872. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
60. უბედურება რკინის გზაზე // დროება. - 1872. - 28 ივლისი. - №29. - გვ. 1;
61. უცხო ქვეყნელები კავკასიაში // დროება. - 1872. - 3 ნოემბერი. - №43. - გვ. 1-2;
62. ფოთი-თფილისის რკინის გზა // დროება. - 1872. - 13 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 1-2;
63. ქუთაისის ბანკის მდგომარეობა // დროება. - 1872. - 22 სექტემბერი. - №37. - გვ. 1;
64. ქუთაისის გუბერნიის მეკორნეებს // დროება. - 1872. - 20 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 1-2;
65. ჩვენი ბანკების საქმე // დროება. - 1872. - 8 დეკემბერი. - №48. - გვ. 1-2; MFN
66. ჩვენი განათლება // დროება. - 1872. - 9 ივნისი. - №22. - გვ. 1-2;
67. ჩვენი მამები და შვილები // დროება. - 1872. - 18 თებერვალი. - №7. - გვ. 1;
68. ჩვენი ქალები და უმაღლესი განათლება // დროება. - 1872. - 18 აგვისტო. - №32. - გვ. 1-2;
69. ძლიერი და სუსტი ერი // დროება. - 1872. - 9 ივნისი. - №22. - გვ. 1-2;
70. ალაზნის მინდორში არხის გაყვანაზე // დროება. - 1873. - 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 1;
71. ბაზენის საქმის გათავება // დროება. - 1873. - 21 დეკემბერი. - №403. - გვ. 1-2;
72. გუშინ და ხვალ // დროება. - 1873. - 9 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
73. ვაჭრული სასამართლო // დროება. - 1873. - 29 ივნისი. - №25. - გვ. 1;
74. თავადაზნაურობას // დროება. - 1873. - 27 აპრილი. - №16. - გვ. 1;
75. კავკასიის მეურნეობის საზოგადოება და „სასოფლო გაზეთი“ // დროება. - 1873. - 26 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2;
76. კეთილი მოვლენა // დროება. - 1873. - 15 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
77. კენჭის ყრაზე // დროება. - 1873. - 20 აპრილი. - №15. - გვ. 1-2;
78. კიდევ ალაზნის არზეზე // დროება. - 1873. - 23 მარტი. - №12. - გვ. 1-2;
79. კიდევ ქუთაისის ბანკზე // დროება. - 1873. - 7 მაისი. - №17. - გვ. 1-2;
80. კიდევ ქუთაისის სემინარიაზე // დროება. - 1873. - 6 აპრილი. - №14. - გვ. 1-2;

81. ნოვოსელსკისა და ნიკოლაძის საქმე // დროება. - 1873. - 21 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
82. რას შეგვემატებს აქციზი? // დროება. - 1873. - 25 მაისი. - №20. - გვ. 1;
83. სად არის ქართული წარმოდგენების ფულუბი? // დროება. - 1873. - 9 მარტი. - №10. - გვ. 1;
84. საზოგადო მუშტი-კრივი // დროება. - 1873. - 15 ივნისი. - №23. - გვ. 1;
85. ქართველი ევროპაში: წერილი მე-10. პარიჟი, 16 (4) დეკემბერს 1873 წ... // დროება. - 1873. - 28 დეკემბერი. - №404. - გვ. 4;
86. ქიზიყელებისათვის ფულუბის შემწირველებს // დროება. - 1873. - 8 ივნისი. - №22. - გვ. 1;
87. შიმშილი ქიზიყში და საზოგადოების დახმარება // დროება. - 1873. - 11 მაისი. - №181;
88. შიმშილი ქიზიყში // დროება. - 1873. - 24 თებერვალი. - №8. - გვ. 1;
89. ჩვენი თავმოყვარეობა // დროება. - 1873. - 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 1;
90. ჩვენი სასოფლო ბანკების მომავალი // დროება. - 1873. - 22 ივნისი. - №24. - გვ. 1;
91. ჩვენი სოფლის ხალხი და სასოფლო ბანკები // დროება. - 1873. - 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 1-2;
92. ჩვენი ხალხი და ჩვეულებრივი ვაჭრები // დროება. - 1873. - 16 მარტი. - №11. - გვ. 1-2;
93. ახალი ქალაქის გამგეობა // დროება. - 1874. - 29 ნოემბერი. - №451. - გვ. 1;
94. ერთი განკარგულება // დროება. - 1874. - 11 ოქტომბერი. - №444. - გვ. 1;
95. ექიმი თუ საექიმო გაზეთი? // დროება. - 1874. - 6 დეკემბერი. - №452. - გვ. 1;
96. თამამშოვის ქარვასლის დანვა // დროება. - 1874. - 18 ოქტომბერი. - №445. - გვ. 1;
97. თფილისის მოქალაქეებს // დროება. - 1874. - 15 ნოემბერი. - №449. - გვ. 1;
98. იმერეთის ბანკზედ // დროება. - 1874. - 1 ნოემბერი. - №447. - გვ. 1;
99. პარიჟი, 10 თებერვალი 1874 წ. // დროება. - 1874. - 22 თებერვალი. - №412. - გვ. 3-4;
100. პარიჟი, 10 მარტს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 15 მარტი. - №415. - გვ. 3-4;
101. პარიჟი, 12 მაისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 24 მაისი. - №424. - გვ. 4;
102. პარიჟი, 15 იანვარს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 25 იანვარი. - №408. - გვ. 3;
103. პარიჟი, 17 თებერვალს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 1 მარტი. - №413. - გვ. 3-4;
104. პარიჟი, 17 მაისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 31 მაისი. - №425. - გვ. 3-4;
105. პარიჟი, 17 მარტს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 29 მარტი. - №417. - გვ. 3-4;
106. პარიჟი, 21 იანვარს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 8 თებერვალი. - №410. - გვ. 3;
107. პარიჟი, 24 თებერვალს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 8 მარტი. - №414. - გვ. 4;
108. პარიჟი, 24 მარტს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 29 მარტი. - №417. - გვ. 4;
109. პარიჟი, 26 მაისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 7 ივნისი. - №426. - გვ. 3-4;
110. პარიჟი, 27 იანვარს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 8 თებერვალი. - №410. - გვ. 3-4;
111. პარიჟი, 3 თებერვალი 1874 წ. // დროება. - 1874. - 15 თებერვალი. - №411. - გვ. 4;
112. პარიჟი, 3 მარტს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 15 მარტი. - №415. - გვ. 3;
113. პარიჟი, 31 მარტს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 12 აპრილი. - №418. - გვ. 2;
114. პარიჟი, 9 ივნისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 21 ივნისი. - №428. - გვ. 4;
115. პარიჟელი ქალი: [დახასიათება] // დროება. - 1874. - 14 ივნისი. - №427. - გვ. 3-4;
116. პატარა არეულობა // დროება. - 1874. - 28 ივნისი. - №429. - გვ. 4;
117. საზოგადო მიმართულება // დროება. - 1874. - 11 ოქტომბერი. - №444. - გვ. 1;
118. სალაში // დროება. - 1874. - 4 ოქტომბერი. - №443. - გვ. 1;
119. საწყალი მარტვილის შკოლა // დროება. - 1874. - 25 ოქტომბერი. - №446. - გვ. 1;
120. ტინზორნის საქმე // დროება. - 1874. - 15 მარტი. - №415. - გვ. 4;
121. უფ. ი. არწრუნი და თამამშოვის ქარვასლა // დროება. - 1874. - 29 ნოემბერი. - №451. - გვ. 1;
122. ფოთის პორტის მიტოვება // დროება. - 1874. - 8 ნოემბერი. - №448. - გვ. 1;
123. ქართველი ევროპაში: (ხამი მოგზაურის შენიშვნები და ფიქრები) // დროება. - 1874. - 4 იანვარი. - №405. - გვ. 1-3; 11 იანვარი. - №406. - გვ. 1-3; 18 იანვარი. - №407. - გვ. 1-3;
124. ქართული სახელმძღვანელოები // დროება. - 1874. - 20 დეკემბერი. - №454. - გვ. 1;
125. ქართული წარმოდგენა სოფ. ენისელში // დროება. - 1874. - 1 ნოემბერი. - №447. - გვ. 1;
126. ჩვენებური ვაჭრები და ვაჭრობა // დროება. - 1874. - 22 ნოემბერი. - №450. - გვ. 1;
127. ჩვენი ბანკების დანიშნულება // დროება. - 1874. - 25 ოქტომბერი. - №446. - გვ. 1;
128. ცრუმორწმუნეობა და ჩვეულება // დროება. - 1874. - 13 დეკემბერი. - №453. - გვ. 1;
129. 1875 წლის გამოსათხოვარი // დროება. - 1875. - 21 დეკემბერი. - №145. - გვ. 1;
130. ადამიანი ვაჭრობა // დროება. - 1875. - 3 აგვისტო. - №87. - გვ. 1;
131. ამ თავითვე დამზადება სჯობიან // დროება. - 1875. - 4 ივნისი. - №62. - გვ. 1;
132. ანგარიში იმ სალიტერატურო და მუსიკალური საღამოსი, რომელიც წარსულს სამშაბათს, 24 აპრილის იყო... // დროება. - 1875. - 27 აპრილი. - №47. - გვ. 1;
133. ანგარიში „სკაპენის ცულდუტობის“ წარმოდგენისა // დროება. - 1875. - 18 მაისი. - №56. - გვ. 2;
134. ახალი სამხედრო გიმნაზია // დროება. - 1875. - 2 ივლისი. - №84. - გვ. 1;
135. ახალციხის ქველმომქმედი საზოგადოება // დროება. - 1875. - 23 ნოემბერი. - №133. - გვ. 1-2;
136. ბაქო-თფილისის რკინის გზა // დროება. - 1875. - 30 აპრილი. - №48. - გვ. 1;
137. ბრიტანის ბიბლიური საზოგადოება // დროება. - 1875. - 5 ნოემბერი. - №126. - გვ. 1;

138. გაზაფხულისთვის // დროება. - 1875. - 12 მარტი. - №30. - გვ. 1;
139. გაზეთის თანამშრომლები // დროება. - 1875. - 2 მაისი. - №49. - გვ. 1;
140. გამგეობის ამორჩევა ქუთაისში // დროება. - 1875. - 12 სექტემბერი. - №104. - გვ. 1;
141. გამომცემელთ ამხანაგობა // დროება. - 1875. - 25 მაისი. - №58. - გვ. 1;
142. გახშირებული ქორწინება // დროება. - 1875. - 16 თებერვალი. - №21. - გვ. 1;
143. გვალვისაგან რა გვიხსნის? // დროება. - 1875. - 25 ივნისი. - №71. - გვ. 1;
144. გლეხებისაგან მიწის შეძენა // დროება. - 1875. - 2 ნოემბერი. - №125. - გვ. 1;
145. დავით ლივინგსტონი: [ბიოგრაფია] // დროების კალენდარი. - 1875. - ლიტ. ნაწ. - გვ. 1-9;
146. დიდი კაცები // დროება. - 1875. - 12 თებერვალი. - №19. - გვ. 1;
147. „დროების“ მკითხველები // დროება. - 1875. - 19 მარტი. - №33. - გვ. 1-2;
148. ებრაელების შესახებ // დროება. - 1875. - 19 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
149. ერთი ნომერი ძველი გაზეთისა // დროება. - 1875. - 4 მაისი. - №50. - გვ. 1;
150. ვინ გამართოს ჩვენში სკოლა? // დროება. - 1875. - 7 მარტი. - №28. - გვ. 1;
151. ვისი ბრალია? // დროება. - 1875. - 3 ოქტომბერი. - №112. - გვ. 1;
152. ვის ხელშია ქალაქის ვაჭრობა? // დროება. - 1875. - 30 მაისი. - №60. - გვ. 1;
153. თელავის სასულიერო სასწავლებლის გაუქმებაზე // დროება. - 1875. - 1 აგვისტო. - №86. - გვ. 1;
154. თ. ნ. ჩოლოყაშვილისა და იმისი ცოლის საქმე // დროება. - 1875. - 2 აპრილი. - №39. - გვ. 3;
155. თფილისი, 16 იანვარს // დროება. - 1875. - 17 იანვარი. - №8. - გვ. 1;
156. თფილისის საზოგადოება ურთიერთის ნდობისა // დროება. - 1875. - 2 თებერვალი. - №15. - გვ. 1;
157. იოსებ გარიბალდი: [ბიოგრაფია] // დროება. - 1875. - 12 თებერვალი. - №19. - გვ. 1-2; 14 თებერვალი. - №20. - გვ. 1-2; 16 თებერვალი. - №21. - გვ. 1-2;
158. ისეთმა ფურმა დამწიხლოსო...: (ვუძღვნი გაზ. „კაკაზს“) // დროება. - 1875. - 25 ივლისი. - №83. - გვ. 1-2;
159. ისტორიული მასალები // დროება. - 1875. - 21 თებერვალი. - №23. - გვ. 1-2;
160. იუბილეი კავკასიის სამეურნეო საზოგადოებისა: [25 წლისთავი] // დროება. - 1875. - 3 სექტემბერი. - №100. - გვ. 1;
161. კავკასიის სამეურნეო საზოგადოება // დროება. - 1875. - 24 იანვარი. - №11. - გვ. 1;
162. კარგი დასაწყისი // დროება. - 1875. - 18 მაისი. - №56. - გვ. 1;
163. კიდეე ქართულ თეატრზე // დროება. - 1875. - 8 აგვისტო. - №89. - გვ. 1;
164. კიდეე ქართული ენის დევნაზე // დროება. - 1875. - 16 ნოემბერი. - №131. - გვ. 1;
165. კინლაობა გაზეთში // დროება. - 1875. - 2 ივლისი. - №74. - გვ. 1;
166. კომედია „პეპო“ ქართულ სცენაზე // დროება. - 1875. - 30 ნოემბერი. - №136. - გვ. 1-2; 3 დეკემბერი. - №137. - გვ. 1-3;
167. ლიტერატურული პატიოსნება // დროება. - 1875. - 9 მაისი. - №52. - გვ. 1;
168. ლოთობს ჩვენი ხალხი თუ არა? // დროება. - 1875. - 4 ივლისი. - №75. - გვ. 1;
169. ლოჭინის სკოლა // დროება. - 1875. - 10 ოქტომბერი. - №115. - გვ. 1-2;
170. მეურნეობა და ვაჭრობა // დროება. - 1875. - 27 ივნისი. - №72. - გვ. 1;
171. მზღვეველი საზოგადოებანი // დროება. - 1875. - 7 მაისი. - №51. - გვ. 1;
172. მიაქციეთ ყურადღება! // დროება. - 1875. - 30 ივლისი. - №85. - გვ. 1;
173. მივაქციეთ ყურადღება // დროება. - 1875. - 16 ივლისი. - №80. - გვ. 1;
174. მირზოევის ფაბრიკის დაკეტა // დროება. - 1875. - 31 აგვისტო. - №99. - გვ. 1;
175. მოსამსახურე ბიჭების კანტორა // დროება. - 1875. - 16 მაისი. - №55. - გვ. 1;
176. 4 იანვარს // დროება. - 1875. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
177. ოსმალის საქართველო // დროება. - 1875. - 6 ივლისი. - №76. - გვ. 1;
178. ოქროს მადანი // დროება. - 1875. - 11 მაისი. - №53. - გვ. 1;
179. ოძისის ბანკის ანგარიში // დროება. - 1875. - 12 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
180. პირუტყვებზე მზრუნავი საზოგადოება // დროება. - 1875. - 18 ივლისი. - №81. - გვ. 1;
181. პ. კ. უსლარი: [ნეკროლოგი] // დროება. - 1875. - 20 ივლისი. - №82. - გვ. 1;
182. პლატონ იოსელიანი: [ნეკროლოგი] // დროება. - 1875. - 26 ნოემბერი. - №134. - გვ. 1;
183. პოლემიკის მნიშვნელობა // დროება. - 1875. - 21 მარტი. - №34. - გვ. 1;
184. რა გვიხსნის ცეცხლისაგან? // დროება. - 1875. - 8 მარტი. - №4. - გვ. 1-2;
185. რა მოეთხოვება გაზეთს // დროება. - 1875. - 22 აგვისტო. - №95. - გვ. 1; 24 აგვისტო. - №96. - გვ. 1;
186. რა მოსდევს ტყეების აჭრას // დროება. - 1875. - 21 ნოემბერი. - №132. - გვ. 1-2;
187. რა მოსპობს ქურდობას? // დროება. - 1875. - 19 თებერვალი. - №22. - გვ. 1-2;
188. რას უნდა მოველოდეთ? // დროება. - 1875. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
189. რატომ არ გვენდობიან? // დროება. - 1875. - 17 ოქტომბერი. - №118. - გვ. 1;
190. რედაქცია და თანამშრომლები // დროება. - 1875. - 25 აპრილი. - №46. - გვ. 1;
191. რისთვის გვინყრებიან? // დროება. - 1875. - 29 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
192. რობერტ ოუენი: [ბიოგრაფია] // დროება. - 1875. - 25 ივლისი. - №83. - გვ. 1-3; 27 ივლისი. - №84. - გვ. 1-2;
193. საახალწლო // დროება. - 1875. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2; 1877. - 2 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
194. საზოგადოება ჩვენებური ღვინოების გამსაღებლებისა // დროება. - 1875. - 5 მარტი. - №27. - გვ. 1;

195. საზოგადო ჩივილი // დროება. - 1875. - 22 ივნისი. - №70. - გვ. 1;
196. სამასწავლებლო სემინარია // დროება. - 1875. - 11 ივნისი. - №65. - გვ. 1;
197. სამღვდლოების მდგომარეობა // დროება. - 1875. - 18 აპრილი. - №43. - გვ. 1;
198. სასწავლებელთა ნაკლებობა // დროება. - 1875. - 21 სექტემბერი. - №108. - გვ. 1;
199. საყვედური ჩვენს ბანკზე // დროება. - 1875. - 28 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
200. საჩხერე, 4 გიორგობისთვის // დროება. - 1875. - 16 ნოემბერი. - №131. - გვ. 2-3;
201. სხდომები ბანკის თაობაზე // დროება. - 1875. - 31 იანვარი. - №14. - გვ. 1;
202. უადგილო აყალ-მაყალი // დროება. - 1875. - 16 მარტი. - №32. - გვ. 1;
203. უბედურებაში დახმარება // დროება. - 1875. - 20 ივლისი. - №82. - გვ. 1-2;
204. უფ. ი. როსტომაშვილისათვის // დროება. - 1875. - 28 სექტემბერი. - №111. - გვ. 1;
205. ქალაქის გამგეობა ქუთაისში // დროება. - 1875. - 30 ნოემბერი. - №136. - გვ. 1-2;
206. ქალაქის გამგეობის სხდომები // დროება. - 1875. - 24 სექტემბერი. - №109. - გვ. 1;
207. ქალაქის მოსამსახურე ბიჭები // დროება. - 1875. - 14 მაისი. - №54. - გვ. 1;
208. ქალაქის წვრილი ვაჭრებისათვის // დროება. - 1875. - 1 ივნისი. - №61. - გვ. 1;
209. ქალები - მასწავლებლები // დროება. - 1875. - 13 ივნისი. - №66. - გვ. 1;
210. ქართული ენის დევნა // დროება. - 1875. - 14 ნოემბერი. - №130. - გვ. 1;
211. ქართული თეატრი სოფელში // დროება. - 1875. - 6 აგვისტო. - №88. - გვ. 1;
212. ქართული რეპერტუარი // დროება. - 1875. - 9 თებერვალი. - №18. - გვ. 1;
213. ქართული სალიტერატურო საღამო // დროება. - 1875. - 9 აპრილი. - №42. - გვ. 1;
214. ქართული საშუალო სცენა // დროება. - 1875. - 5 ივნისი. - №67. - გვ. 1;
215. ქართული წიგნების გასაღება // დროება. - 1875. - 26 ოქტომბერი. - №122. - გვ. 1;
216. ქართულს წარმოდგენაზე // დროება. - 1875. - 5 თებერვალი. - №16. - გვ. 3;
217. ქუთაისის ბანკის დამტკიცება // დროება. - 1875. - 3 დეკემბერი. - №137. - გვ. 1;
218. ყენობა და მუშტიკირი // დროება. - 1875. - 26 თებერვალი. - №24. - გვ. 1;
219. ყურადღების ღირსი ჰაზრი // დროება. - 1875. - 26 სექტემბერი. - №110. - გვ. 1;
220. შავი ზღვის ნაპირების დასახლება // დროება. - 1875. - 6 ივნისი. - №63. - გვ. 1;
221. შენიშვნა // დროება. - 1875. - 7 დეკემბერი. - №139. - გვ. 1-2;
222. შენიშვნა შენიშვნაზე // დროება. - 1875. - 29 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
223. შთაბეჭდილება // დროება. - 1875. - 7 თებერვალი. - №17. - გვ. 1;
224. შიმშილის მოლოდინი ქიზიყში // დროება. - 1875. - 2 მარტი. - №26. - გვ. 1;
225. ჩვენებური მადნის წყლები // დროება. - 1875. - 7 სექტემბერი. - №102. - გვ. 1;
226. ჩვენებური ცოლ-ქმრობა // დროება. - 1875. - 4 აპრილი. - №40. - გვ. 1;
227. ჩვენი კლუბები // დროება. - 1875. - 14 თებერვალი. - №20. - გვ. 1;
228. ჩვენი მეცნიერები // დროება. - 1875. - 29 ოქტომბერი. - №123. - გვ. 1;
229. ჩვენი მოვალეობა // დროება. - 1875. - 17 სექტემბერი. - №106. - გვ. 1;
230. ჩვენი ნაბატონრები და გლეხები // დროება. - 1875. - 26 იანვარი. - NN№12. - გვ. 1;
231. ჩვენი სოფლის გზები // დროება. - 1875. - 12 ნოემბერი. - №129. - გვ. 1;
232. ჩვენს სამღვდლოებაზე // დროება. - 1875. - 30 მარტი. - №38. - გვ. 1;
233. ჩივილი მამასახლისებზე // დროება. - 1875. - 20 აგვისტო. - №94. - გვ. 1;
234. ძველებური ამბები // დროება. - 1875. - 21 მაისი. - №57. - გვ. 1;
235. წიგნების გავრცელება // დროება. - 1875. - 28 მაისი. - №59. - გვ. 1;
236. წიგნის მალაზიების გავრცელება // დროება. - 1875. - 9 ნოემბერი. - №128. - გვ. 1-2;
237. წინადადება // დროება. - 1875. - 9 მარტი. - №29. - გვ. 1; 19 ოქტომბერი. - №119. - გვ. 1; 22 ოქტომბერი. - №120. - გვ. 1;
238. ხალხის განათლება და სალდათები // დროება. - 1875. - 10 იანვარი. - №5. - გვ. 1;
239. ხალხის გაცნობა // დროება. - 1875. - 29 ივნისი. - №73. - გვ. 1;
240. Внутренние новости // Голос. - 1875. - № 112; 159;
241. ადგილობრივ სენს ადგილობრივი სახსარი ეჭირება // დროება. - 1876. - 13 ოქტომბერი. - №109. - გვ. 1;
242. ავაზაკობა ქალაქში // დროება. - 1876. - 22 დეკემბერი. - №139. - გვ. 1;
243. ამერიკის ასი წლის იუბილე // დროება. - 1876. - 16 ივლისი. - №73. - გვ. 1-2;
244. ახალი ქართული გაზეთი // დროება. - 1876. - 25 ივნისი. - №64. - გვ. 1;
245. [გაზეთ „დროების“ დაარსების 10 წლის თავზე...] // დროება. - 1876. - 3 მარტი. - №23. - გვ. 1;
246. გამოწვევით მუშაობა // დროება. - 1876. - 30 მაისი. - №53. - გვ. 1;
247. „დროება“ 66-76 // დროება. - 1876. - 7 მარტი. - №24. - გვ. 1;
248. ერთი საზოგადო შენიშვნა // დროება. - 1876. - 27 აგვისტო. - №91. - გვ. 1;
249. ვინ არის მკვლეელი? // დროება. - 1876. - 28 ივლისი. - №78. - გვ. 1-2;
250. ზოგიერთთა თავმოყვარეობა // დროება. - 1876. - 23 აპრილი. - №45. - გვ. 1;
251. თავდა-ზნაურთა საზოგადო კრება ქუთაისში. ბანკის საქმის თაობაზე. პირველი სხდომა // დროება. - 1876. - 30 აპრილი. - №42. - გვ. 1;
252. თევზის სიძვირე // დროება. - 1876. - 10 დეკემბერი. - №134. - გვ. 1;

253. თვალის გადავლება ქუთაისის საზოგადო კრებისა // დროება. - 1876. - 23 მაისი. - №50. - გვ. 1-2;
254. თფილისის ბაზარი // დროება. - 1876. - 10 ნოემბერი. - №121. - გვ. 1-2;
255. თფილისის სემინარიის წესები // დროება. - 1876. - 11 ივლისი. - №71. - გვ. 1;
256. იქნება თუ არა ომი? // დროება. - 1876. - 24 სექტემბერი. - №102. - გვ. 1;
257. კარგი მავალითი // დროება. - 1876. - 13 ივნისი. - №59. - გვ. 1;
258. მეჯვრისხვევის სახელოსნო შკოლა // დროება. - 1876. - 22 ოქტომბერი. - №113. - გვ. 1;
259. მიცვალებულების მოხსენება // დროება. - 1876. - 15 აგვისტო. - №86. - გვ. 1;
260. „მოსკოვის უწყებანი“ და ჩვენები // დროება. - 1876. - 23 ივლისი. - №76. - გვ. 1;
261. ომიანობის მნიშვნელობა // დროება. - 1876. - 19 ნოემბერი. - №125. - გვ. 1-2; 26 ნოემბერი. - № 128. - გვ. 1;
262. ომიანობის საქმე // დროება. - 1876. - 24 ნოემბერი. - №127. - გვ. 1;
263. ომის მოლოდინი // დროება. - 1876. - 12 ნოემბერი. - №122. - გვ. 1;
264. ორთავეს // დროება. - 1876. - 17 სექტემბერი. - №99. - გვ. 1-2; 19 სექტემბერი. - № 100. - გვ. 1-2;
265. საზოგადოება და ამის მოთავენი // დროება. - 1876. - 14 ნოემბერი. - №123. - გვ. 1;
266. სახალხო კრედიტი // დროება. - 1876. - 14 ივლისი. - №72. - გვ. 1;
267. სიტყვა და საქმე // დროება. - 1876. - 29 ოქტომბერი. - №116. - გვ. 1-2;
268. სლავიანების თანაგრძობა // დროება. - 1876. - 26 სექტემბერი. - №103. - გვ. 1;
269. უბედური ცოლ-ქმრობა // დროება. - 1876. - 7 ივლისი. - №69. - გვ. 1-2;
270. უბრალო შიში // დროება. - 1876. - 3 დეკემბერი. - №131. - გვ. 1;
271. ფრანც პალაცკი // დროება. - 1876. - 30 მაისი. - №53. - გვ. 1;
272. ქალაქის სახელოსნო შკოლა // დროება. - 1876. - 17 დეკემბერი. - №137. - გვ. 1;
273. ქუთაისი, 15 აპრილს // დროება. - 1876. - 18 აპრილი. - №38. - გვ. 2-3;
274. ქუთაისის გიმნაზია // დროება. - 1876. - 19 მარტი. - №29. - გვ. 1-2;
275. ქუთაისის საზოგადო კრება // დროება. - 1876. - 7 მაისი. - №45. - გვ. 1-2; 12 მაისი. - №46. - გვ. 1-2; 19 მაისი. - №48. - გვ. 1-2; 21 მაისი. - № 49. - გვ. 1-3;
276. ქუთაისის საზოგადო კრება: ხელით ნაწერი პორტრეტები // დროება. - 1876. - 26 მაისი. - №51. - გვ. 1-3;
277. შავი-ზღვის ნაპირების დასახლება // დროება. - 1876. - 18 ივლისი. - №74. - გვ. 1;
278. ჩვენი რკინის გზა: [ვოთი-თბილისი] // დროება. - 1876. - 5 დეკემბერი. - №132. - გვ. 1;
279. ჩვენი საზოგადო სენი // დროება. - 1876. - 27 ოქტომბერი. - №115. - გვ. 1-2;
280. ჩვენს მემამულეთ // დროება. - 1876. - 6 აგვისტო. - №82. - გვ. 1;
281. ნიგნის საქმე // დროება. - 1876. - 2 ივნისი. - №54. - გვ. 1;
282. ადამიანისა და პირუტყვის სენის გავრცელება // დროება. - 1877. - 26 აგვისტო. - №130. - გვ. 2;
283. გორის სამასწავლებლო ინსტიტუტს // დროება. - 1877. - 6 დეკემბერი. - №210. - გვ. 2-3;
284. ერთგულ პედაგოგებს // დროება. - 1877. - 23 თებერვალი. - №21. - გვ. 1-2;
285. ერთი დღე მუხა-ესტატეში: (ტურისტის შენიშვნები) // დროება. - 1877. - 18 აგვისტო. - №123. - გვ. 1-2; 19 აგვისტო. - №124. - გვ. 1-3; 21 აგვისტო. - №126. - გვ. 1-3; 23 აგვისტო. - №127. - გვ. 1-2. - წერილი დაუმთავრებელია;
286. ერთი რიგიანი განკარგულება // დროება. - 1877. - 25 მარტი. - №34. - გვ. 1;
287. ერთ მოუფიქრებელ სიტყვაზედ // დროება. - 1877. - 2 მარტი. - №24. - გვ. 1;
288. კონძერენციის კუდი // დროება. - 1877. - 14 იანვარი. - №5. - გვ. 1-2;
289. მაკ-მაჰონი და საფრანგეთი // დროება. - 1877. - 20 მაისი. - №55. - გვ. 2-3;
290. მასლაათი // დროება. - 1877. - 23 ნოემბერი. - №199. - გვ. 2-3; 1878. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 1-3; 30 აპრილი. - №84. - გვ. 1-3; 10 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1-3; 17 დეკემბერი. - №259. - გვ. 1-3; 24 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1-3; 31 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1-3; 1879. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1-2; 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1-3; 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-3; 25 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-3; 18 მარტი. - №60. - გვ. 1-3; 25 მარტი. - №66. - გვ. 1-3;
291. მიტჰხად ფაშის დაცემა // დროება. - 1877. - 28 იანვარი. - №11. - გვ. 1-2;
292. მორიგების ნიშნები // დროება. - 1877. - 4 თებერვალი. - №14. - გვ. 1-2;
293. ომიანობის მოლოდინი // დროება. - 1877. - 5 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
294. ომის გამოცხადება // დროება. - 1877. - 15 აპრილი. - №41. - გვ. 2;
295. ომის საქმე // დროება. - 1877. - 12 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
296. პოლიტიკური მდგომარეობა // დროება. - 1877. - 29 აპრილი. - №47. - გვ. 1;
297. საქართველოს გამიჯნვაზედ // დროება. - 1877. - 13 მარტი. - №29. - გვ. 1-2;
298. სახელოსნო უპრავის ამორჩევა // დროება. - 1877. - 18 თებერვალი. - №19. - გვ. 1;
299. სიცრუეს მოკლე კუდი აქვს: (შენიშვნა ფრანც. გაზეთის „თემს“-ის კორესპონდენტის შენიშვნებზედ) // დროება. - 1877. - 15 ივლისი. - №96. - გვ. 1-3;
300. სიძვირე // დროება. - 1877. - 4 ნოემბერი. - №185. - გვ. 2-3;
301. უადგილო შედარება // დროება. - 1877. - 28 ივლისი. - №107. - გვ. 2;
302. უსაფუძვლო საყვედური // დროება. - 1877. - 11 თებერვალი. - №16. - გვ. 1-2;
303. უფ. ივ. კუვიშინსკის // დროება. - 1877. - 3 აპრილი. - №36. - გვ. 3;
304. უნესოება სურამში // დროება. - 1877. - 13 აპრილი. - №40. - გვ. 1;

305. ქალაქის ურიების გადასახლება // დროება. - 1877. - 9 მარტი. - №27. - გვ. 1;
306. ჩვენი გიმნაზიების მდგომარეობა // დროება. - 1877. - 13 თებერვალი. - №17. - გვ. 1-2;
307. ჩვენი შაურიანი ლიტერატურა // დროება. - 1877. - 30 ოქტომბერი. - №181. - გვ. 2;
308. ცეცხლის გახშირების მიზეზი // დროება. - 1877. - 14 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
309. აბხაზები და აბხაზეთი // დროება. - 1878. - 6 აგვისტო. - №158. - გვ. 1-2;
310. ავაზაკობის შესამცირებლად // დროება. - 1878. - 20 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-2;
311. ანდრეევსკიას პროცესის გამო // დროება. - 1878. - 8 დეკემბერი. - №251. - გვ. 1-2;
312. ანდრეევსკის ქალის მოკვლაზე // დროება. - 1878. - 1 მარტი. - №43. - გვ. 1;
313. აფხაზეთის... // დროება. - 1878. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 1-2;
314. ახალი ეგზარხოსი საქართველოსა // დროება. - 1878. - 18 მარტი. - №57. - გვ. 1;
315. ახალი მოვალეობა // დროება. - 1878. - 21 ივლისი. - №146. - გვ. 1; 22 ივლისი. - №147. - გვ. 1-2;
316. ახალი ომი // დროება. - 1878. - 12 ნოემბერი. - №231. - გვ. 1;
317. ახალი ქალაქის რჩევა // დროება. - 1878. - 21 დეკემბერი. - №262. - გვ. 1-2;
318. ახალი წესები ბათუმის მაზრაში // დროება. - 1878. - 10 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1-2;
319. ახალციხური ფელეტონი // დროება. - 1878. - 14 მაისი. - №93. - გვ. 2-3;
320. ახლად-შემოერთებული ქართველები: [ბათუმისა და ქობულეთის მცხოვრებნი] // დროება. - 1878. - 14 სექტემბერი. - №185. - გვ. 1-2;
321. ახლად შექმნილი საქართველო: [ჩილდირი, შავშეთი, აჭარა, ქობულეთი] // დროება. - 1878. - 10 მარტი. - №50. - გვ. 1-2. - 12 მარტი. - №52. - გვ. 1;
322. ბათუმისაკენ // დროება. - 1878. - 29 აგვისტო. - №174. - გვ. 1-2;
323. ბათუმის დათმობა // დროება. - 1878. - 9 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
324. ბათუმის მინები // დროება. - 1878. - 8 ივლისი. - №135. - გვ. 1-2;
325. ბათუმის შეძენაზე // დროება. - 1878. - 5 ივლისი. - №132. - გვ. 1;
326. ბათუმში: (წერილი მეორე) // დროება. - 1878. - 31 აგვისტო. - №175. - გვ. 1-3; 1 სექტემბერი. - №176. - გვ. 1-3; 2 სექტემბერი. - №177. - გვ. 1-2; 3 სექტემბერი. - №178. - გვ. 1-2; 7 სექტემბერი. - №181. - გვ. 1-3; 13 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1-3;
327. ბერლინის ტრაქტატი // დროება. - 1878. - 19 ივლისი. - №144. - გვ. 1-2;
328. გავლილი წელიწადი // დროება. - 1878. - 31 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1-3;
329. დ. ჩქოტუას გამტყუნება // დროება. - 1878. - 8 მარტი. - №48. - გვ. 1-3;
330. ერთი კითხვა უფ. ნიკოლაძეს // დროება. - 1878. - 15 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
331. ერთი მრავალთაგანი // დროება. - 1878. - 31 იანვარი. - №22. - გვ. 1-2;
332. ერთი სადილი შერიფ-ბეგთან // დროება. - 1878. - 27 ივნისი. - №126. - გვ. 1-2;
333. ერთი შენიშვნა „ობზორს“ // დროება. - 1878. - 16 მაისი. - №94. - გვ. 1;
334. „ვენეციელი ვაჭარი“ ქართულს სცენაზე // დროება. - 1878. - 6 აპრილი. - №70. - გვ. 1-3;
335. ვის დარჩება ბათუმი? // დროება. - 1878. - 17 ივნისი. - №118. - გვ. 1;
336. ვისი ბრალია? // დროება. - 1878. - 6 ოქტომბერი. - №202. - გვ. 1-2;
337. „თფილისის მოამბის“ გამართლება // დროება. - 1878. - 27 მაისი. - №102. - გვ. 1;
338. თფილისის სასულიერო სემინარია // დროება. - 1878. - 8 ოქტომბერი. - №204. - გვ. 1-2;
339. იმერეთის სახალხო შკოლები // დროება. - 1878. - 7 აპრილი. - №71. - გვ. 1;
340. ინგლისი და რუსეთი // დროება. - 1878. - 1 თებერვალი. - №23. - გვ. 1;
341. ინგლისის მოთხოვნილება // დროება. - 1878. - 8 აპრილი. - №72. - გვ. 1-2;
342. ინგლისის მონაწილეობა კონგრესში // დროება. - 1878. - 19 მარტი. - №58. - გვ. 1;
343. იორის ხეობის „დამზოგველი ამხანაგობა“ // დროება. - 1878. - 25 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
344. კიდე ერთი „ობზორს“ // დროება. - 1878. - 25 მაისი. - №101. - გვ. 3-4;
345. კიდე ორიოდ სიტყვა „ობზორს“ // დროება. - 1878. - 19 მაისი. - №97. - გვ. 2-4;
346. კიდე ქალაქის სიძვირეზე // დროება. - 1878. - 3 აგვისტო. - №155. - გვ. 1;
347. კიდე შიში ომიანობისა // დროება. - 1878. - 30 ივლისი. - №153. - გვ. 1-2;
348. კონგრესის დასაწყისი: [ბერლინში] // დროება. - 1878. - 11 ივნისი. - №113. - გვ. 1;
349. კონგრესის შეკრება // დროება. - 1878. - 28 მაისი. - №103. - გვ. 1-2;
350. მასწავლებელთა კრება // დროება. - 1878. - 15 ივნისი. - №116. - გვ. 1-2;
351. მომავალი ომი // დროება. - 1878. - 23 მარტი. - №61. - გვ. 1-2;
352. მორიგება // დროება. - 1878. - 11 მარტი. - №51. - გვ. 1-2;
353. მშვიდობიანობა // დროება. - 1878. - 2 ივლისი. - №130. - გვ. 1;
354. მშვიდობიანობის დროს // დროება. - 1878. - 2 აგვისტო. - №162. - გვ. 1;
355. მშვიდობიანობის ნიშნები // დროება. - 1878. - 25 ივნისი. - №125. - გვ. 1-2;
356. მცხეთობა: (სვეტი-ცხოვლობა) // დროება. - 1878. - 3 ოქტომბერი. - №199. - გვ. 1-2;
357. ომის გათავება // დროება. - 1878. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 2;
358. ომის შემდეგ // დროება. - 1878. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
359. ორი ძმის ყუზანოვების ჩამოხრჩობა // დროება. - 1878. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
360. პოლიტიკური მდგომარეობა // დროება. - 1878. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 1;

361. რა ენაზედ უნდა ილაპარაკონ ქალაქის რჩევაში? // დროება. - 1878. - 29 სექტემბერი. - №196. - გვ. 1;
362. როგორ უნდა ბათუმში შესვლა? // დროება. - 1878. - 13 აგვისტო. - №164. - გვ. 1;
363. რუსულ „ობზორს“ და ქართველ ნიკოლაძეს // დროება. - 1878. - 19 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-3;
364. საამო ნიშნები // დროება. - 1878. - 26 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1;
365. სადილი ახლად შემოერთებულ ქართველებისათვის: თ. გრ. ორბელიანის სიტყვა, უფ. ალ. ზუბალოვის სიტყვა, უფ. დ. ყიფიანის სიტყვა, თ. აკაკი წერეთლის სიტყვა // დროება. - 1878. - 23 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1-3;
366. სამეურნეო შკოლაზედ // დროება. - 1878. - 12 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 1;
367. სიღნაღის არეულობის მიზეზი // დროება. - 1878. - 6 დეკემბერი. - №250. - გვ. 1-2;
368. უსარგებლო ხარჯი // დროება. - 1878. - 5 აპრილი. - №69. - გვ. 1-2;
369. უფ. იანოვსკის // დროება. - 1878. - 30 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1-2;
370. უფ. ივ. იაგ. ზუბალოვს // დროება. - 1878. - 31 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2;
371. უფლების წრიდამ გამოსვლა // დროება. - 1878. - 17 სექტემბერი. - №187. - გვ. 1-2;
372. უწესობა ქიზიყში // დროება. - 1878. - 9 ივნისი. - №111. - გვ. 1;
373. უხორცობა ქალაქში // დროება. - 1878. - 31 მაისი. - №105. - გვ. 1-2;
374. ქალაქის გამგეობის უთაურობა // დროება. - 1878. - 28 ივლისი. - №151. - გვ. 1;
375. ქალაქის გაჯანმრთელებაზედ // დროება. - 1878. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 1-2;
376. ქალაქის კენჭის ყრა // დროება. - 1878. - 12 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1;
377. ქალაქის რჩევისათვის // დროება. - 1878. - 22 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1;
378. ქართული წარმოდგენა თფილისის ნემეცების კლუბში, 25 სექტემბერს // დროება. - 1878. - 28 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1-2;
379. ქველ-მომქმედი საზოგადოებანი // დროება. - 1878. - 7 მაისი. - №88. - გვ. 1; 9 მაისი. - №89. - გვ. 1;
380. ქუთაისი, 20 აგვისტოს... // დროება. - 1878. - 24 აგვისტო. - №171. - გვ. 1-2;
381. ქუთაისის ბანკის გამგეობა // დროება. - 1878. - 25 მაისი. - №101. - გვ. 1;
382. შარშან და ნელს // დროება. - 1878. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
383. შერიგება ოსმალეთთან // დროება. - 1878. - 21 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
384. ჩვენი საადგილმამულო ბანკებისათვის // დროება. - 1878. - 26 აპრილი. - №80. - გვ. 2;
385. ჩვენი სასულიერო სასწავლებლები // დროება. - 1878. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
386. ჩვენი სოფლის სასამართლოები // დროება. - 1878. - 20 ივნისი. - №120. - გვ. 1;
387. ჩვენი ქალაქის გამგეობას // დროება. - 1878. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
388. ჩვენი ქალაქის რჩევა და გამგეობა // დროება. - 1878. - 8 ნოემბერი. - №228. - გვ. 1-2;
389. ჩვენს მეცნიერებს // დროება. - 1878. - 22 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1-2;
390. ჩვენს საადგილ-მამულო ბანკებზე // დროება. - 1878. - 14 მაისი. - №93. - გვ. 1;
391. აჭარლების გადასახლება // დროება. - 1879. - 7 ივნისი. - №118. - გვ. 1-2;
392. ახალი ქალაქის თავი // დროება. - 1879. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1-2;
393. ახალი წელიწადი // დროება. - 1879. - 3 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
394. ბათუმის მაზრის მდგომარეობა: (ნამბობი ბათუმელი-სა) // დროება. - 1879. - 23 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
395. ბესარიონ ლოლობერიძის განსვენება // დროება. - 1879. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 1-2;
396. გადასახლებულ ქართველებზე // დროება. - 1879. - 13 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-2;
397. გახშირებულ ქურდობაზე // დროება. - 1879. - 4 ნოემბერი. - №229. - გვ. 1-2;
398. გორის სამასწავლებლო სემინარიის ახლად კურს-დამთავრებულებს // დროება. - 1879. - 3 ივნისი. - №115. - გვ. 1;
399. „დამზოგველი საზოგადოება“ // დროება. - 1879. - 9 ივნისი. - №120. - გვ. 1-2;
400. დოლი და იმის მნიშვნელობა // დროება. - 1879. - 19 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-2;
401. „დროებისა“ და „ივერიის“ შეერთებაზედ // დროება. - 1879. - 16 ნოემბერი. - №237. - გვ. 1-2;
402. ერთი ახალი კანონი // დროება. - 1879. - 19 ივნისი. - №126. - გვ. 1;
403. ერთი განჩინება ქალაქის რჩევისა // დროება. - 1879. - 12 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
404. ერთი შენიშვნა // დროება. - 1879. - 2 ივლისი. - №151. - გვ. 1-2;
405. ერთი „ახალი ხილი“ // დროება. - 1879. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
406. ერთი წინადადება // დროება. - 1879. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
407. ზემო-იმერეთის „შავი-ქვის“ მადანზე // დროება. - 1879. - 30 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1-2;
408. თ. ი. კ. მუხრანსკის ამხანაგობა // დროება. - 1879. - 30 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-3;
409. თფილისის გუბ. სამღვდელეობას // დროება. - 1879. - 24 ივნისი. - №131. - გვ. 1-2;
410. თფილისის სასულიერო სასწავლებელი // დროება. - 1879. - 12 ივნისი. - №122. - გვ. 1;
411. იმერეთის ბანკი და ჩვენი // დროება. - 1879. - 25 აპრილი. - №86. - გვ. 1-2;
412. ისევ ძველი დარდი // დროება. - 1879. - 20 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2;
413. კიდევ სიძვირის გამო // დროება. - 1879. - 25 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
414. მზის სხივი ღრუბლებში // დროება. - 1879. - 27 მაისი. - №109. - გვ. 1;
415. მთიულეების გადასახლება // დროება. - 1879. - 26 ივნისი. - №132. - გვ. 1-2; 27 ივნისი. - №133. - გვ. 1-2;
416. პატარა შენიშვნა // დროება. - 1879. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2;

417. პირველი ნაბიჯი „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კომიტეტისა // დროება. - 1879. - 21 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1-2;
418. პირველი ქართული შკოლა // დროება. - 1879. - 9 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-3;
419. უფლ გრევი // დროება. - 1879. - 24 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3; 25 იანვარი. - №19. - გვ. 1-2;
420. რა უფრო გვეჭირება? // დროება. - 1879. - 29 აპრილი. - №90. - გვ. 1-2;
421. როგორი ქალაქის თავი გვეჭირება? // დროება. - 1879. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1-2;
422. სამღვდელთა კრება // დროება. - 1879. - 11 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1-2;
423. სამღვდელთა კრება თფილისში // დროება. - 1879. - 6 ოქტომბერი. - №206. - გვ. 1-3;
424. სამშობლო ენის პროგრამაზე // დროება. - 1879. - 17 მარტი. - №59. - გვ. 1;
425. საჭიროა თადარიგი // დროება. - 1879. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1;
426. სიძვირე და ცუდ-კაცობა // დროება. - 1879. - 8 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1-2;
427. სიძვირის შესამსუბუქებლად // დროება. - 1879. - 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-2;
428. სწავლა გვინდა, მაგრამ... // დროება. - 1879. - 16 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-2;
429. ურიების დევნა იმერეთში // დროება. - 1879. - 29 ივნისი. - №135. - გვ. 2;
430. ურიების საქმე // დროება. - 1879. - 21 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
431. უფორტობა // დროება. - 1879. - 1 ივლისი. - №136. - გვ. 1-2;
432. უჯერო სათხოვარი // დროება. - 1879. - 2 ივნისი. - №114. - გვ. 1;
433. ქრისტიანობის აღმადგინებელ საზოგადოების შკოლები // დროება. - 1879. - 6 ნოემბერი. - №230. - გვ. 1-2;
434. ქუთაისის სატუსაღოს წესები // დროება. - 1879. - 28 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-2;
435. ქუთაისის ქალაქის ამორჩევები // დროება. - 1879. - 19 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2-3;
436. შემავინრობელი განკარგულება // დროება. - 1879. - 30 მაისი. - №111. - გვ. 1-2;
437. შემოერთებულ ქვეყნების გამგეობაზე // დროება. - 1879. - 23 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1-2;
438. შემწეობის დარიგება / ალ. სარაჯიშვილი; ს. მესხი // დროება. - 1879. - 27 აპრილი. - №88. - გვ. 2;
439. შიოვეის ქვრივის მემკვიდრეობა // დროება. - 1879. - 8 მარტი. - №68. - გვ. 1-3;
440. ჩვენი თავადაზნაურობა // დროება. - 1879. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 1-2; 16 მაისი. - №100. - გვ. 1-2; 19 მაისი. - №103. - გვ. 1-2; 20 მაისი. - №104. - გვ. 1-2;
441. ჩვენი თეატრის საქმე // დროება. - 1879. - 10 ივნისი. - №121. - გვ. 1-2; 16 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1-2;
442. ძველი წიგნების და წიგნების დაცვა // დროება. - 1879. - 20 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1-2;
443. ძმა-ძმისთვისაო-ამ დღისთვისაო! // დროება. - 1879. - 13 თებერვალი. - №32. - გვ. 1-2;
444. ხალხის სახსოვრის დაცვა // დროება. - 1879. - 29 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1-2;
445. ხალხის ჯანმრთელობისათვის // დროება. - 1879. - 22 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2;
446. ბროსსეს გარდაცვალებაზე. ტფილისი, 1 ენკენისთვის // დროება. - 1880. - 2 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1;
447. ბ. სემიონოვის პედაგოგიური აზრები // დროება. - 1880. - 4 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1-2;
448. გაზეთის „ობზორის“ შეჩერება // დროება. - 1880. - 20 ივლისი. - №154. - გვ. 1-2;
449. „გაზ. „ობზორის“-ში დაბეჭდილია“... // დროება. - 1880. - 13 ივლისი. - №148. - გვ. 2-3;
450. ექიმობის სწავლა სას. სემინარიაში // დროება. - 1880. - 14 ივნისი. - №124. - გვ. 1;
451. კალიის ბეგარა // დროება. - 1880. - 29 მაისი. - №113. - გვ. 1-2;
452. როგორც ზოგიერთ ავადმყოფს... // დროება. - 1880. - 17 ივნისი. - №126. - გვ. 1-2;
453. რუსული ენა ჩვენს გიმნაზიებში // დროება. - 1880. - 16 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1-2;
454. სამი კვირა კახეთში: (გაკვირთ შენიშვნები მოგზაურისა) // დროება. - 1880. - 15 ივლისი. - №149. - გვ. 1-3; 16 ივლისი. - №150. - გვ. 1-3; 17 ივლისი. - №151. - გვ. 1-3; 18 ივლისი. - №152. - გვ. 1-3; 19 ივლისი. - №153. - გვ. 1-2;
455. ტატო წულუკიძის ჩამოხრჩობა // დროება. - 1880. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
456. ქალაქის გასუფთავება // დროება. - 1880. - 10 აპრილი. - №78. - გვ. 1-2;
457. ქართული წიგნთ-საცავი // დროება. - 1880. - 8 აპრილი. - №76. - გვ. 1-2;
458. ღია წერილი ბ. იანოვსკისადმი // დროება. - 1880. - 2 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1-3;
459. შკოლებისა და სასოფლო მალაზიების შემცირება ქუთაისის გუბერნიაში: ტფილისი, 11 ივნისს // დროება. - 1880. - 12 ივნისი. - №122. - გვ. 1;
460. ძმა ძმისთვისაო, ამ დღისთვისაო: ტფილისი, 2 აპრილს // დროება. - 1880. - 3 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
461. წერა-კითხვის საზოგადოებისათვის // დროება. - 1880. - 7 ივნისი. - №119. - გვ. 1-2;
462. „წერა-კითხვის საზოგადოების“ ანგარიში // დროება. - 1880. - 1 ივნისი. - №115. - გვ. 1-2;
463. ხალხის გადასახლება ბათუმიდამ // დროება. - 1880. - 5 ივნისი. - №118. - გვ. 1-2;
464. ჩემს მკითხველს // დროება. - 1883. - 8 მაისი. - №85. - გვ. 1-2;
465. სერგეი მესხის წერილები // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 467-518.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჰიუგო, ვიქტორ. ოთხმოც-და-ცამეტი: [რომანი. ზოგიერთი ადგილების თარგმანი] / ვიქტორ ჰიუგო; მთარგმნ. ს. მესხი // დროება. - 1874. - 26 აპრილი. - №420. - გვ. 1-3; 3 მაისი. - №421, გვ. 1-3; 10 მაისი. - №422. - გვ. 1-3;
2. დოდე, ალფონს. ცუდი ზუავი: მოთხრობა. თარგმ. ს. მესხისა / ალფონს დოდე; მთარგმნ. ს. მესხი // დროება. - 1875. - 19 მარტი. - №33. - გვ. 1-2; 21 მარტი. - №34. - გვ. 4;

3. კლერეტ. ფრანცუზული მოთხრობა / კლერეტ; მთარგმნ. ს. მესხი // დროება. - 1877. - 1 მაისი. - №48. - გვ. 1-2; 4 მაისი. - №49. - გვ. 1-2.

მის შესახებ:

1. ნეკროლოგი // დროება. - 1869. - 25 დეკემბერი. - №52. - გვ. 3;
2. რედაქციის განცხადება // დროება. - 1869. - 17 აპრილი. - №16. - გვ. 1;
3. განცხადება // დროება. - 1871. - 13 თებერვალი. - №6. - გვ. 1;
4. ღრეჭიაშვილი, პავლე. რა ესიზმრება „მნათობს“?: მიბაძვა ერთი დაუბეჭდავის ლექსისა და ჰეინესი (ფუძღვნი „დროების“ რედაქციას). [ლექსი] // მნათობი. - 1871. - №5. - გვ. 111-114;
5. ფაზელი, მ. (გურიელი, მამია). წიგნი რედაქტორთან // დროება. - 1872. - 27 მაისი. - №20. - გვ. 4;
6. ფურცელაძე, ანტონ. - ა) კრებულ-„დროებას“ // მნათობი. - 1872. - №2. - გვ. 97-116; ბ) კრებულ-„დროებას“ პასუხი // მნათობი. - 1872. - №2. - გვ. 97-116; გ) სანყალი კუდა-ბზიკა: („კრებულ“-„დროება“ და იმათი ყვინჩილობა) // მნათობი. - 1872. - №10-11-12. - გვ. 1-46; დ) უფ. ს.მესხის სიბრძნეზედ // მნათობი. - 1872. - №4-5. - გვ. 71-74;
7. მკითხველებს // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 4;
8. ჩვენი რედაქტორი ს. მესხი ამ ჟამათ... // დროება. - 1873. - 12 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 2;
9. ლორთქიფანიძე, კირილე. სამღურავის მიზეზი // დროება. - 1874. - 27 სექტემბერი. - №442. - გვ. 1-2;
10. სამუქაფოდ // დროება. - 1874. - 12 ივლისი. - №431. - გვ. 1-2; 19 ივლისი. - №432. - გვ. 1;
11. „დროების“ დღესასწაული ათი წლისა // დროება. - 1876. - 7 მარტი. - №24. - გვ. 1-2;
12. დღიური // დროება. - 1876. - 29 სექტემბერი. - №104. - გვ. 2; 1879. - 17 მარტი. - №59. - გვ. 2; 5 მაისი. - №94. - გვ. 1; 1882. - 5 მარტი. - №46. - გვ. 2-3; 7 ივლისი. - №139. - გვ. 1;
13. ნიკოლაძე, ნ. პირველი ნაბიჯი ჩვენი ბანკირებისა // დროება. - 1876. - 9 ივნისი. - №57. - გვ. 1-2; 11 ივნისი. - №58. - გვ. 1-3;
14. ჭყონია, ალექსანდრე (მაჭახელაძე). უფ. ნიკოლაძეს // დროება. - 1877. - 5 იანვარი. - №2. - გვ. 3-4; N3; 9 იანვარი. - №3. - გვ. 3-4;
15. პატივცემულმა „ობზორმა“... // დროება. - 1878. - 3 დეკემბერი. - №248. - გვ. 2;
16. გლეხი (ი. დავითაშვილი). საქართველოზედ მდიდარი... [ლექსი] // დროება. - 1880. - 6 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3;
17. ქალაქის რჩევის სხდომა, 10 მარტს // დროება. - 1880. - 12 მარტი. - №55. - გვ. 2-3; 13 მარტი. - №56. - გვ. 2;
18. ყიფიანი, დიმიტრი. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1880. - 12 დეკემბერი. - №262. - გვ. 1-2;
19. წერეთელი, აკაკი. - ა) მესტიურული: [იუმორისტული ლექსი] // დროება. - 1880. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; ბ) ს. მესხის გარდაცვალებაზე: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 14 აგვისტო. - №160. - გვ. 1; გ) სახსოვრად

- ს. მესხის გარდაცვალების წლის თავის გამო: [ნეკროლოგი] // ნობათი: (დამატება). - 1884. - №5-6. - გვ. 57-59; დ) ს. მესხის გარდაცვალებაზე: [პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე. ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №53. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: („დროება“, №160, 1883 წ.); ე) სახსოვრად: ანდრია ლულაძის წიგნთსაცავიდან აკაკის ლექსი-აკროსტიხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №25. - გვ. 2;
20. ჭყონია, ილია. ქუთაისი, 19 დეკემბერი // დროება. - 1880. - 21 დეკემბერი. - №270. - გვ. 3;
21. ახალი ამბები // დროება. - 1881. - 12 სექტემბერი. - №190. - გვ. 2; 13 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1; 16 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-2; 1883. - 12 მაისი. - №87. - გვ. 1-2; 3 აგვისტო. - №151. - გვ. 2; 12 აგვისტო. - №158. - გვ. 2;
22. იანოვსკი, კ. ბ. კ. იანოვსკის პასუხი // დროება. - 1881. - 15 იანვარი. - №10. - გვ. 2-4; 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3-4;
23. ბათუმის სკოლის საქმე // დროება. - 1882. - 24 დეკემბერი. - №270. - გვ. 3-4;
24. დღიური // დროება. - 1882. - 28 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1-2;
25. თანაგრძნობის ტელეგრამები... // დროება. - 1882. - 28 ივლისი. - №146. - გვ. 2;
26. 26 ივლისს // დროება. - 1883. - 27 ივლისი. - №145. - გვ. 1-2; ადგილობრივი ამბები // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 18 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;
27. ბოსლეველი (მჭედლიძე, ესტატე). სერგეი მესხის სახსოვრად // დროება. - 1883. - 29 ივლისი. - №147. - გვ. 1-3;
28. გრემელი, დიმ. (ჯანაშვილი, დიმიტრი). ს. მესხის გარდაცვალებაზედ: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 3 აგვისტო. - №151. - გვ. 1;
29. დ. აბასთუმანი, 24 ივლისს // დროება. - 1883. - 31 ივლისი. - №149. - გვ. 2-3;
30. „დროების“ რედაქცია ამით აცხადებს...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 24 ივლისი. - №144. - გვ. 1;
31. ეკატერინე გრიგოლის ასულ მესხისა გულითადის მწუხარებით აცნობებს... // დროება. - 1883. - 22 ივლისი. - №143. - გვ. 1;
32. ეს არის ეხლა მოგვივიდა ფრიად სამწუხარო ამბავი... დღეს 21 ივლისს... // დროება. - 1883. - 22 ივლისი. - №143. - გვ. 1;
33. ი. მ. (იონა მუუნარგია). სერგეი მესხის დასაფლავება // დროება. - 1883. - 27 ივლისი. - №145. - გვ. 1-3;
34. კეზელი (სოსლანი, დავით). - ა) საკვირაო მასლაათი: კისრული // დროება. - 1883. - 15 მაისი. - №90. - გვ. 1-3; ბ) სერგეი მესხის სახსოვრად // დროება. - 1883. - 24 ივლისი. - №144. - გვ. 1-3;
35. კვირას 4-ს სექტემბერს... // დროება. - 1883. - 27 აგვისტო. - №169. - გვ. 1;
36. მაჩაბელი, ივანე. - ა) გაზეთი „დროება“ და სერგეი მესხი // დროება. - 1883. - 31 ივლისი. - №149. - გვ. 1-2; იგივე: საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 424-430; ბ) როდესაც ყოველ დღილი... // დროება. - 1883. - 8 მაისი. - №85. - გვ. 2; გ) წერილი რედაქციის მიმართ // მწყემსი. - 1893. - №18. - გვ. 9-10;
37. მჭედლიძე, ესტატე. ამ მეცხრამეტე საუკუნის დამდევს... // დროება. - 1883. - 9 ივნისი. - №22. - გვ. 1-3;

38. ნანიშვილი, ალ. – ა) შინ და გარეთ... // დროება. - 1883. - 19 აგვისტო. - №163. - გვ. 1-3; 25 აგვისტო. - №168. - გვ. 1-2; ბ) რეცენზია // დროება. - 1884. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4;
39. პეტერბურლის ქართველი სტუდენტები. „დროებამ“ გვიან მოგვიტანა ამბავი... // დროება. - 1883. - 14 აგვისტო. - №160. - გვ. 1;
40. რედაქციისაგან // დროება. - 1883. - 24 ივლისი. - №144. - გვ. 1;
41. სერგეი მესხის გამოსალმება // დროება. - 1883. - 11 მაისი. - №86. - გვ. 1-3;
42. სერგეი მესხი გარდაცვლილა... // დროება. - 1883. - 24 ივლისი. - №144. - გვ. 1;
43. უმიკაშვილი, პეტრე. – ა) სერგეი მესხი // ივერია. - 1883. - №7-8. - გვ. 158-180; ბ) შინიშენა // დროება. - 1883. - 13 მაისი. - №89. - გვ. 3;
44. ყაზბეგი, ალ. დაუფინყარო სერგეი მესხო!... // დროება. - 1883. - 8 მაისი. - №85. - გვ. 3;
45. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1883. - 17 აგვისტო. - №161. - გვ. 2; 1884. - 25 ივლისი. - №160. - გვ. 1-2;
46. ჩვენ მივიღეთ... // დროება. - 1883. - 31 ივლისი. - №149. - გვ. 2;
47. ცაგარელი, ა. სერგეი მესხის სახელს: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 24 ივლისი. - №144. - გვ. 1;
48. ჭავჭავაძე, ილია. – ა) შინაური მიმოხილვა: წლევეანდელი საზოგადო კრება თბილისის სათავადაზნაურო ბანკისა. ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა. ახალი განკარგულება მინათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ. ძველის რედაქტორის გამოთხოვების გამო (ს. მესხი) // ივერია. - 1883. - №4. - გვ. 100-114; ბ) მოკითხული საზოგადო ფული: (თ. ივ. მაჩაბლი-სა და ბროსეს პრემიის გამო) // ივერია. - 1893. - 9 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-4;
49. ხვალ, ორშაბათს 9-ს ვერაზედ ბაღში „საქართველო“ არის დანიშნული გამოსათხოვებელი სადილი, რომელსაც აქაური საზოგადოება უმართავს სერგეი სვიმონის-ძე მესხს...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 8 მაისი. - №85. - გვ. 1;
50. ხიზანიშვილი, ნ. (ურბნელი, ნ.). ძველი და ახალი თაობა: (ნერილი დავით სოსლანთან) // დროება. - 1883. - 21 მაისი. - №94. - გვ. 1-3;
51. ჯერაც კიდევ სერგეი მესხის გარდაცვალების თაობაზე... // დროება. - 1883. - 10 აგვისტო. - №156. - გვ. 2-3;
52. Z. – ა) შინაური საქმეების მაგივრად: (ძმური მასლაათი) // იმედი. - 1883. - №1. - გვ. 81-96; ბ) სერგეი მესხი: (სურათზე) [ბიოგრაფია] // თეატრი. - 1885. - №18. - გვ. 170-171;
53. 1883-ე წელიწადი: 1 იანვარს 1884 წ. // დროება. - 1884. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
54. „დროების“ რედაქციისაგან: ოთხშაბათს, ივლისის 25-ს სერგეი მესხის დასაფლავების წლის თავზე, გადახდილ იქნება პანაშვიდი... [განცხადება] // დროება. - 1884. - 22 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
55. ისკანდერ-ბეგ. ივლისის 21-ს // დროება. - 1884. - 22 ივლისი. - №158. - გვ. 1-2;
56. რედაქციისაგან // ნობათი. - 1884. - №5-6, კანის მეორე გვ.;
57. ს. მესხის გარდაცვალების წლის თავზედ... // მოამბე. - 1884. - 26 ივლისი. - №1. - გვ. 1;
58. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 22 ივლისი. - №158. - გვ. 3; 26 ივლისი. - №161. - გვ. 1;
59. ს. ს. მესხი: [პორტრეტი] // თეატრი. - 1885. - №18. - ჩ. ფ.;
60. სურათები ჩვენი პოეტებისა და მწერლებისა: აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, გიორგი ერისთავი, სერგეი მესხი... მხატვრობა ა. ბერიძისა: [განცხადება] // თეატრი. - 1886. - №4. - გვ. 40;
61. ჩვენი ცხოვრების გზა-კვალი: ქრონოლოგიური მიმოხილვა... // საქართველოს კალენდარი. - 1888. - გვ. 204-223;
62. მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1890. - №18. - გვ. 4-6; №19. - გვ. 5-6;
63. მოკლე ბიოგრაფიები ქართველ მწერალთა და მოღვაწეთა // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 338-346;
64. მელიქიშვილი, იოსებ. ნერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 1 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3;
65. სერგეი მესხი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 389. - აგრეთვე: 1897. - გვ. 16;
66. ხმა საზოგადოებრივად: ჩვენ ფულთან ვის რა ხელი ჰქონდა? (ბროსეს სახელობაზე შემოწირულ ფულის გამო) // ივერია. - 1893. - 15 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 2-3;
67. მესხი, დავით. – ა) მადლობის გამოცხადება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 აპრილი. - №166. - გვ. 2; ბ) სერგეი მესხი: უმცროსი ძმის მოგონება // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 ოქტომბერი. - №2280. - გვ. 2-3; გ) პატარა მოგონება დიდს მგოსანზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №23. - გვ. 4-5;
68. დრამატიული საზოგადოების წევრთა კრება... // კვალი. - 1900. - №45. - გვ. 713-714;
69. სერგეი მესხის ხსოვნას // კვალი. - 1902. - №31. - გვ. 494;
70. ფირცხალავა, სამსონ (კალამი; ***). – ა) სერგეი მესხის ხსოვნას: (21 ივლისს, 1883 წელს) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 21 ივლისი. - №1873. - გვ. 1-2; ბ) სომხობა და ქართველი მწერლები: „დროება“ და სერგეი მესხი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 9 აგვისტო. - №1891. - გვ. 1-3; 15 აგვისტო. - №1897. - გვ. 1-3; 22 აგვისტო. - №1901. - გვ. 1-2; 29 აგვისტო. - №1910. - გვ. 2-3; 12 სექტემბერი. - №1922. - გვ. 1-2; 5 სექტემბერი. - №1916. - გვ. 1-2; 15 აგვისტო. - №1897. - გვ. 1-3; 22 აგვისტო. - №1901. - გვ. 1-2; 29 აგვისტო. - №1910. - გვ. 2-3; 12 სექტემბერი. - №1922. - გვ. 1-2; 5 სექტემბერი. - №1916. - გვ. 1-2; გ) სერგეი მესხი: მისი ამხანაგების დახასიათებით (21 ივლისს 1883 წ.) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 ივლისი. - №2212. - გვ. 1-3; დ) სერგეი მესხის მოსაგონებლად: [დაბადებიდან 60 წლისთავის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 ოქტომბერი. - №2931. - გვ. 1;
71. ჯანელიძე, ანემპოდისტე. ლევან მჭედლიშვილი: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1902. - 29 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 2. - ჩართულია: გ. წერეთლის, ს. მესხის და სხვ. წერილები;

72. თუმანიშვილი-წერეთელი, ან. ვინ იყო სერგეი მესხი: [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1903. - №11. - გვ. 57-63;
73. კილაძე, დიომიდე. სერგეი მესხი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 13 მაისი. - №2150. - გვ. 1-2;
74. ჟურნალ-გაზეთებიდან // კვალი. - 1903. - №26. - გვ. 417-418;
75. სერგეი მესხი: [ბიოგრაფია] // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 430-432. - პორტრეტი იხ. გვ. 351. - სქოლიოში: გადმობეჭდილია გაზ. „თეატრიდან“ (1885, №18);
76. სერგეი მესხის სახელობაზე დასაარსებელ სამკითხველოსა და წიგნთ-საცავისათვის შემოსწირეს... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 11 ნოემბერი. - №2320. - გვ. 2;
77. ზანგი (რცხილაძე, გრიგოლ), რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 სექტემბერი. - №2614. - გვ. 2-3;
78. ლექსიკური პოლემიკა (გამოცანებით): მცირე წინასიტყვაობა // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 3-7;
79. მკით-სერგეი მესხის მოგონება: (გარდაცვალებიდან 25 წლისთავეზე). // ხომლი. - 1908. - 25 ივლისი. - №11. - გვ. 1-2;
80. ჟორდანია, ნოე (ან.). სადაო კითხვები: ისტორია // ეკალი. - 1908. - 23 აგვისტო. - №1. - გვ. 2-4; №2. - გვ. 2-3; №3. - გვ. 2-4; №4. - გვ. 2-3; №7. - გვ. 2-3; №10. - გვ. 2-4;
81. სერგეი მესხი: (გარდაცვ. 25 წლის გამო 21 ივლისი 1883 წ.). [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №53. - გვ. 1;
82. სერგეი მესხის პანაშვიდი // ამირანი. - 1908. - 24 ივლისი. - №115. - გვ. 3;
83. სერგეი მესხის ხელნაწერი: [ხელნაწერის ფოტო] // ნიშადური. - 1908. - №53. - გვ. 9;
84. ტფილისი, 26 ნოემბერი // დროება. - 1908. - 26 ნოემბერი. - №7. - გვ. 1;
85. წარსულ ოთხშაბათს წ. კ. გ. ს. გამგეობის თაოსნობით...: [ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №10. - გვ. 149. - სხვა-და-სხვა ამბები ჩვენში;
86. ხვალ, 21 ივლისს... // ამირანი. - 1908. - 20 ივლისი. - №113. - გვ. 1;
87. ჯანაშვილი, მ. ნეტა ჩონც ვნახავთა აკაკის! // სავაჭრო გზა. - 1908. - 23 ნოემბერი. - №25. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
88. ისარა. ქუთაისის ამბები // ივერია. - 1909. - 22 ივნისი. - №25. - გვ. 3;
89. ს. მესხის ნაწერები...: [განცხადება] // დროება. - 1909. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 1;
90. სერგეი მესხი: [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 190;
91. გარეშე. ბაქო, 24 მარტი // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №1-11. - გვ. 1-3;
92. ვართავავა, იპ. ჩვენი ეროვნული რეპერტუარის სიღარიბე // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №5. - გვ. 2-3;
93. მირიანაშვილი, ალ. - ა) ანტონ ფურცელაძე: (ნეკროლოგი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 42-45; ბ) უურნალის ათი წლის თავის გამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 5-6;
94. ნიკოლაძე, ნიკო. ჩვენი ახალი ლიტერატურის ისტორიიდან // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №8. - გვ. 20-23;
95. ნიკო ლომოური (1852-1915 წ.) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №9. - გვ. 1-2;
96. ფანცხავა, რომანოზ (ხომელი). კრიტიკა: ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი პოეტი. (27 ლეინობ. 1837-აგვისტო 1907წ.). [ბიოგრაფიული ცნობები] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №11. - გვ. 25-31; №12, გვ. 21-25; №14, გვ. 13-18; №15, გვ. 15-20; №15, გვ. 18-22;
97. ფრაძე, ი. შერიფ-ბეგი ხიმშიაშვილი: (აჭარის ისტორიიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 5-7;
98. ქ.შ.კ.ს. მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 8-12;
99. ჭიჭინაძე, ზ. ვინ სწერა ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 14-16. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები;
100. პირველი ქართ. გაზ. „დროების“ რედაქტორები 1866-1916: სერგეი მესხი (მეორე რედაქტორი). [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გარეკანის პირველი გვერდი;
101. 13 მარტი: თესლი ნაყოფიერი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 1;
102. ტერ-გრიგორიანი, ო. „მშაკი“ და სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა: (ფურცლები ჩემ მოგონებათაგან) // პრომეთე. - 1918. - №1. - გვ. 90-93; №2. - გვ. 90-93;
103. სერგი მესხი: 70-80 წლების ჟურნალისტი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 3;
104. ხუნდაძე, სიმონ. მასალები ქართული ლიტერატურისა და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიისათვის. VII. სერგეი მესხის კერძო წერილები: [მემუარები და დოკუმენტები] // მნათობი. - 1932. - № 8-9. - გვ. 177-214;
105. რაჭველიშვილი, ქ. სერგეი მესხის წერილები // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 459-466;
106. მეზუკე, გ. სერგეი მესხი: [გარდაცვალებიდან 55 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 აგვისტო. - გვ. 6;
107. სულავა, ალ. სერგეი მესხი [გამოჩენილი ქართველი საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი, გაზეთ „დროების“ რედაქტორი]: [მისი გარდაცვალებიდან 45 წლის გამო] // კომუნისტი. - 1938. - 4 აგვისტო. - №177. - გვ. 2;
108. Имедадзе, В. С. С. Месхи: [К 55-летию со дня смерти грузинского публициста и общественного деятеля. О его жизни и деятельности] // Заря Востока. - 1938. - 2 августа. - № 175. - С.3;
109. ხუციშვილი, ე. აკაკი წერეთელი და სერგეი მესხი: აკაკი წერეთლის დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 8 ივნისი. - №130;
110. გუგუშვილი, პ. სერგი მესხი: გარდაცვალებიდან 60 წლისთავის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 20 აგვისტო. - №20;

111. ჯიბლაძე, გ. სერგი მესხი: გარდაცვალების 60 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1943. - 3 აგვისტო. - №163;
112. ფირცხალავა, ს. ძველი ქართული პრესის სიამაყე: [ს. მესხის გარდაცვალებიდან 65 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 22 აგვისტო. - გვ. 2;
113. სახოკია, თ. სერგი მესხის წერილები: [მესხი, ს. წერილები. იოსებ ბოცვაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. სოხუმი, აფხაზეთის სახელგამი, 1950. რეცენზია] // კომუნისტი. - 1952. - 8 იანვარი;
114. ცაიშვილი, ს. სერგი მესხის პირადი წერილები: [ს. მესხი. წერილები. სოხუმი. აფხაზეთის სახელგამი. 1950. რეც.] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1952. - 20 აპრილი.

წყარო:

1. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) შინაური მიმოხილვა: წლევეანდელი საზოგადო კრება თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკისა. ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა. ახალი განკარგულება მიწათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ. ძველის რედაქტორის გამოთხოვების გამო (ს. მესხი) // ივერია. - 1883. - №4. - გვ. 100-114; აგრეთვე: ნაწერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შეეს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 6: საქართველოს მატთანე. შედარებული პირველ-წყაროებთან და შეესებული ახალი ტექსტებით. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 348-349; ბ) პედაგოგიური თხზულებანი / რედ. და წინასიტყვ. ავტ.: გ. თავიშვილი; პედაგოგ. სამეცნ.-კვლევ. ინ-ტი. - თბ.: სახელგამი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 474;
2. საქართველოს კალენდარი. - 1888. - გვ. 204; 1892. - გვ. 342; 1893. - გვ. 449; 1903. - გვ. 430-432;
3. მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1890. - №18. - გვ. 4-6; №19. - გვ. 5-6;
4. ხახანაშვილი, ა. ახალი ქართული ლიტერატურის მოძრაობა 1821 წ. // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 6-7;
5. სერგი მესხის ხსოვნას // კვალი. - 1902. - №31. - გვ. 494;
6. კალამი. სერგი მესხი: მისი ამხანაგების დახასიათებით (21 ივლისს 1883 წ.) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 ივლისი. - №2212. - გვ. 1-3;
7. მეგრელი, დუტუ. აქეთური-იქეთური. IV. სერგი მესხი // ივერია. - 1903. - 2 აგვისტო. - № 164. - გვ. 1-2;
8. მესხი, დავით. - ა) სერგი მესხი: უმცროსი ძმის მოგონება // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 ოქტომბერი. - №2280. - გვ. 2-3; ბ) მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 118 გვ.; 15სმ.;
9. Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. - Вып. 1. - Тифлис: П. И. Туманов, 1913. - Стр. 353. - Перед загл. редактор: Б. С. Эсадзе;
10. ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) ვინ სწერა ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915.

- №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 14-16. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები; ბ) ქართული სამუდამო თეატრის დაარსების ისტორიის მასალები // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 17. - გვ. 7;
11. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიები-სა და მასალების მაჩვენებელი. ენათმეცნიერება, ეთნოგრაფია, გეოგრაფია, არქეოლოგია, ისტორია, ხალხური სიტყვიერება და ძველი მწერლობა / [წინასიტყვ. ავტ.: ი. ყიფშიძე]. - Петроград, 1916 (Тип. Императорской Академии Наук). - გვ. 114;
12. სერგი მესხი: 70-80 წლების ჟურნალისტი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 3;
13. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 21, 45, 147, 190, 294, 313;
14. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 245, 392;
15. ზანდუკელი, მ. - ა) თერგდალეულნი და ხალხოსნები ქართულს ლიტერატურაში: (ისტორიულ-ლიტერატურული გამოკვლევის ცდა). - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გამა, 1928. - გვ. 166-182; ბ) ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც.. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ. - პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 227;
16. გუგუშვილი, პაატა. - ა) ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ.. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 379; ბ) ქართული ჟურნალისტიკა: საზოგადოებრივი აზრის ისტორიისათვის. - ტ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1941. - გვ. 154;
17. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 157;
18. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ.: 380, 385, 387, 404;
19. რაჭველიშვილი, ქრისტე. ქურდი გუბერნატორი და ძალად დამუნჯებული რედაქტორი // კომუნისტური განათლება. - 1935. - № 23;
20. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 129, 227, 267-268;
21. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - ტფ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 61, 241;
22. Имедадзе, В. С. С. Месхи: [К 55-летию со дня смерти грузинского публициста и общественного деятеля. О его жизни и деятельности] // Заря Востока. - 1938. - 2 августа. - № 175. - С.3;

23. სარიმანიძე, ს. დ. მესხი. „მოგონებები“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 დეკემბერი. - №36;
24. სახელთა საძიებელი: მესხი, სერგეი // ლიტერატურის მატრიანე. - წ. 1-2. - 1940. - გვ. 572;
25. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
26. Церетели, А.Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат „Художественная литература“, 1940. - Стр.: 169-171, 195;
27. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმკ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მესხი, სიმონ [სისო] (1820 –) – საზოგადო მოღვაწე, – ცნობილ მწიგნობარ-მსახიობ-მოღვაწე მესხთა მამა, – მცხეთიდან, შორეული წინაპრებით მოსახეების ანუ მოსაგეტების შთამომავალი, დაიბადა ქუთაისში 1820 წელს, მცირე შეძლების აზნაური, უყმო და უმამულო, მაგრამ მრავალრიცხოვანი ოჯახის პატრონი, – წიგნი და საღმრთო წერილი მღვდ. ბაქრაძესთან შეისწავლა, სამ წელიწადს ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში სწავლობდა, შემდეგ სამსახურში შევიდა, იმავე დროს თვითგანვითარებას შეუდგა. 1840 წელს იქორწინა ანდრია მარჯანიშვილის ასულ მაგდანაზე, რომლისგანაც შეეძინა ცამეტი შვილი – ცხრა ვაჟი, ხუთი ქალი, რომელთაგან სამი – გიორგი, სერგი და ივანე უმაღლეს სასწავლებლებში გამოზარდა, დანარჩენები – საშუალოში მხოლოდ საკუთარი შრომით ანალები ფულით და მთელი ოჯახი ისე ჰქონდა მომართული, რომ ყველა შვილი მწერლობის, ხელოვნებისა და საზოგადოებრივი სამსახურისათვის მისწრაფებით აღიზარდა. მისი შვილები არიან: გიორგი, სერგეი, ივანე, კონსტანტინე, დავით, ეფემია, ანა, ნესტორი და სხვ., რომელთაც ჩვენს მწერლობას, თეატრსა და საზოგადოებრივი ცხოვრების წინსვლას დიდი ამაგი დასდეს. მისივე შვილიშვილები არიან ვ. ანჯაფარიძე, ნ. და ბ. გამრეკელები და სხვ., რომელთაც დიდი ღვაწლი დასდეს ქართულ თეატრს.

როცა მის შვილს, სერგეის, გაზ. „დროების“ გამოცემის გამო ვალები დაედო, სიმონ მესხმა თავისი კეთილი შენაძენი – რიონის მამული – ბანკში დააგირავა გაზეთის ვალების გასასტუმრებლად, მშობელი ერის კულტურის დანინაურებას ხელს უწყობდა. მისი შვილები: გიორგი ისტორიისა და გეოგრაფიის მასწავლებლად იყო ქუთაისში, ხოლო ნესტორი – სახალხო მასწავლებლად კახეთში (ყვარელში). მისი ოჯახი ცნობილი იყო, როგორც სათეატრო, სამწერ-

ლო და სახელოვნო საქმიანობის კერა, – აქ ხშირად იმართებოდა საოჯახო წარმოდგენები.

წყარო:

1. მესხი, დ. მოგონებანი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 118 გვ.; 15სმ..

მესხისა [იგივე მელიქიშვილი], ეკატერინე [კაქე] ბრიგოლის ასული (1854, 25/XII – 1928, 20/XII)

– მწერალი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – და ცნობილ პეტრე, სტეფანე და იოსებ მელიქიშვილთა, მეუღლე და თანამოღვაწე სერგეი მესხისა, – დაიბადა ქ. თბილისში, 1854 წლის დეკემბრის 25 (დედამისი ანა – ახალციხელი ქალი იყო, შინაური განათლებით, მამა – აჭარიდან გადმოსახლებული ქართველი კათოლიკე, მოიჯარადრე). პირველდაწყებითი სწავლა მიიღო ოჯახში ქართულ და ფრანგულ ენებზე, საშუალო განათლება – 1865 წლიდან მადამ ფაბრის კერძო პანსიონში, უმაღლესი – 1873 წლიდან საზღვარგარეთ – ჟენევის უნივერსიტეტში საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე დაამთავრა, აქედან – სამხრეთ საფრანგეთში, მონპოლიეს უმაღლეს სასწავლებელში საექიმო ფაკულტეტზე (სადაც ლექციებს ისმენდა ფარდას მოფარებული, რადგან მაშინ ქალებს ჯერ კიდევ უფლება არ ჰქონდათ უმაღლეს საექიმო ფაკულტეტზე სწავლისა, რის გამოც არც პრაქტიკულ მეცადინეობაზე უშვებდნენ).

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1871 წლიდან: საზღვარგარეთიდან – ჟენევიდან „დროებაში“ კორესპონდენციებს გზავნიდა. 1877 წლის 14 იანვარს მისთხოვდა სერგეი მესხს (უფრო იდეური მოსაზრებით, რომ მისი საგაზეთო-სამწერლო მუშაობის სიმძიმე შეემსუბუქებინა: მზითვად ძმისგან – მესტამბე იოსებ მელიქიშვილისგან – გაზ. „დროების“ ბეჭდვის უფლება წაიღო) და ჩაება სარედაქციო მუშაობაში: ფრანგული ჟურნალ-გაზეთებიდან პოლიტიკურ განყოფილებას ადგენდა, კორექტურაში შევლოდა, ფრანგულიდან (მოპასანის, ჰიუგოს, ჟორჟ სანდის და სხვ.) პატარ-პატარა ამბავ-მოთხრობებს თარგმნიდა, ხშირად, რედაქტორის სხვაგან გამგზავრების გამო, მის მაგივრობას ასრულებდა და გაზეთს უძღვებოდა; 1883 წლის შემდეგ, როცა გაზ. „დროება“ ივ. მაჩაბელს გადაეცა, ეკ. მესხისა სხვადასხვა ჟურნალში („ნობათი“, „ჯეჯილი“, „მოამბე“) თანამშრომლობდა, – მუდმივი თანამშრომელი იყო „ჯეჯილისა“ მისი დაარსებიდან დახურვამდე 32 წლის განმავლობაში. ამ ჟურნალებში ათავსებდა, უმთავრესად, მოზარდი თაობის გონებრივ-ზნეობრივად აღმზრდელ მასალას – ამბებს, ზღაპრებს, მოთხრობებს – როგორც ნათარგმნს, ისევე გადმოკეთებულსა და ორიგინალურს.

ეკ. გაბაშვილთან და ელენე დიმიტრი ყიფიანის ასულ – ლორთქიფანიძის მეუღლესთან ერთად გამოსცა:

1. თარგმანი საამო საკითხავთა თხზულება-თა / გამოცემული ქართველი ქალებისაგან. - ნიგნი 1: პარიჟელი ბიჭი. ამერიკელი ქალები XVIII საუკუნისა. - უფლ ტარო. უკანასკნელი დღენი ნ. როსსელისა. - თფ., 1872 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - 6, 142 გვ.

საზოგადო-საქველმოქმედო საქმიანობაში ყოველი მხრით მონაწილეობდა, განსაკუთრებით, სწავლა-აღზრდისა და განათლების ასპარეზზე („ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში“, „ქალთა საზოგადოებაში“, „მთარგმნელთა წრეში“ და სხვ.). მისი აქტიური მონაწილეობით დაარსდა ქართველ ქალთა სემინარია.

მისი მოღვაწეობის მთავარი მიზანი იყო ქართველ მოზარდ თაობაში განეგრცო ევროპული მწერლობის ნიმუშები და მოშობელი ქვეყანა სწავლა-განათლების წყაროსათვის დაენაფებინა.

ცნობილი იყო მოკრძაღე, ჩუმ, მუდამ საზოგადოებრივ საქმიანობით გატაცებულ უანგარო მუშაკად.

დაკრძალულია თბილისში – წმ. ნინოს სასაფლაოს ზევით – კათოლიკეთა სასაფლაოზე.

გამოქვეყნებულია:

1. „ნება მიბოძეთ...“ // ივერია. - 1895. - 4 მაისი. - №94. - გვ. 4;
2. ფილოსოფოსი გალიაში: [მოთხრობა] (გადმოკეთებული რუსულიდან) // ჯეჯილი. - 1899. - №11. - გვ. 18-35;
3. წერილი რედაქციის მიმართ / ეკ. მესხი; ან. წერეთელი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 8 იანვარი. - №1691. - გვ. 3;
4. ანასტასია მიხეილის ასული თუმანიშვილი-წერეთლისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №7. - გვ. 3-4;
5. ერთი ფოლაქის თავგადასავალი: (ვუძღვნი ნიკუმალ-ძეს) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1912. - №3. - გვ. 143-151;
6. ჩარლზ დიკენსის ცხოვრება: [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1912. - №3. - გვ. 178-186;
7. რკინის გზის ლიანდაგი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1913. - №1. - გვ. 30-45;
8. ჩემი ბავშვობის მოგონება // ჯეჯილი. - 1915. - №2. - გვ. 75-77;
9. რა შთაბეჭდილებას ახდენს მუსიკა სხვა და სხვა პირუტყვებზე // ჯეჯილი. - 1917. - №1. - გვ. 47-48;
10. ყაზბეგიანა: მოგონებები ყაზბეგზე // დროშა. - 1924. - №19-20. - გვ. 30-31;
11. დედის სულისკვეთება: [მოთხრობა] // სამხატვრო სალიტერატურო აღმანახი. - 1925. - №1. - გვ. 62-68.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. შკლარევსკი, ა.ა. ქალის შრომა / მთარგმნ. ეკ. მ. [ეკ. მესხი] // დროშა. - 1871. - 31 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2; 5 თებერვალი. - №5. - გვ. 1-3; 13 თებერვალი. - №6. - გვ. 4; ანდერსენი. დიდი და პატარა გიორგი: (ზღაპარი. თარგმანი) // ნობათი. - 1884. - №10-11-12. - გვ. 454-465;

3. დევე-გმირი გარგანტუა: (ფრანგული ლეგენდა) [თარგმანი ეკ. მესხის მიერ] // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 25-39;
4. პატარა რობინზონები: [მოთხრობა თარგმნილი ეკ. მესხის მიერ] // ჯეჯილი. - 1891. - №6. - გვ. 17-31;
5. სამი საჩუქარი: გერმანული ზღაპარი (გადმოღებული ფრანგულიდან) // ჯეჯილი. - 1891. - №2. - გვ. 33-40;
6. დამაცადე და ამ წუთას: (ფრანგულიდან თარგმნილი ეკ. მესხის მიერ) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1892. - №4. - გვ. 19-29;
7. კარლო ლინეის სიყმანვილე: (თარგმანი) ეკ. მ-ხისა [მესხი ეკატერინე] // ჯეჯილი. - 1893. - №6. - გვ. 51-62;
8. იოკაი, მორის. სიკიულის ქალები: მოთხრობა მორის იოკაისა ფრანგულიდან [თარგმანი ეკ. მესხის მიერ] // მოამბე. - 1894. - №8, განყ. I. - გვ. 1-16;
9. დროშა: (ფრანგულიდან) [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მესხისა // ჯეჯილი. - 1896. - №7. - გვ. 17-20;
10. ფელიე, ოქტავ. ახალგაზრდა ქალის რვეულიდან: [მოთხრობა] თარგ. ფრანგულიდან ეკ. მესხისა // მოამბე. - 1896. - №6, განყ. I. - გვ. 85-110; №7. - განყ. I. - გვ. 24-60; №12. - განყ. I. - გვ. 57-99;
11. დანილოვსკი, გ. NECO: მოთხრობა დანილოვსკისა [თარგმანი ეკ. მესხის მიერ] // მოამბე. - 1898. - №2, განყ. I. - გვ. 117-141;
12. პალიკოს ვირი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1898. - №10. - გვ. 57-59;
13. პირველი სასჯელი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი ეკ. მესხისა] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1898. - №11. - გვ. 58-60;
14. ახალი თეზოსი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1899. - №1. - გვ. 53-56; №2. - გვ. 46-51; №3. - გვ. 40-45; №4. - გვ. 41-45; №5. - გვ. 40-48;
15. პატარა მემუსიკენი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1899. - №3. - გვ. 34-37;
16. არდაში და ელიზბარი: (ძველი თქმულება) [თარგმანი ეკ. მესხისა] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1900. - №10. - გვ. 47-51; №11. - გვ. 47-53;
17. ქვის საუკუნის ბავშვები: [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მ-სა // ჯეჯილი. - 1901. - №5. - გვ. 39-48; №6. - გვ. 51-60; №7-8. - გვ. 81-90; №10. - გვ. 49-57; №11. - გვ. 39-46;
18. კონან-დოილი, არტურ. როგორ დაიხსნა ბრიგადერმა ჯარი: (ეტიენ შერარის თავგადასავლიდან) [მოთხრობა. თარგმანი ეკ. მესხის მიერ] // მოამბე. - 1903. - №6, განყ. I. - გვ. 1-24;
19. ოქროს კვერცხის მღებელი ქათამი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მესხისა // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 25-36;
20. ღვთის მწერი: (ფრანგულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] ეკ. მესხისა // ჯეჯილი. - 1903. - №9. - გვ. 15-23;
21. ლინეის სიყმანვილე: (ფრანგულიდან). [თარგმანი] ეკ. მესხისა // ჯეჯილი. - 1905. - №1. - გვ. 12-18;
22. კატის დღიური: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1906. - №3. - გვ. 7-14; №4. - გვ. 16-26;

23. მამინ-სიბირიაკი, დ. ნ. ჯიუტი თხა: (ზღაპარი) I. // ჯე-ჯილი. - 1908. - №2. - გვ. 34-40; №3. - გვ. 39-44; №4. - გვ. 41-44; №5. - გვ. 43-47;
24. ოლღას გამარჯვება: (ფრანგულით) // ჯეჯილი. - 1908. - №4. - გვ. 6-11;
25. საავადმყოფოში: (ფრანგულით). [მოთხრობა] // ჯე-ჯილი. - 1908. - №6. - გვ. 10-16;
26. კუპრინი, ა. ი. - ა) თეთრი ფინია: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №7-8. - გვ. 61-77; №9. - გვ. 49-60; ბ) მინის გულში: (თარგმანი) ეკ. მესხი [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1910. - №1. - გვ. 30-35; №2. - გვ. 96-102;
27. ტახი: (ჩინური ზღაპარი) // ჯეჯილი. - 1909. - №11. - გვ. 7-12;
28. მაკაკა: (თარგმანი) ეკ. მესხისა // ჯეჯილი. - 1910. - №4. - გვ. 190-197; №5. - გვ. 240-247;
29. რაინდი: (თარგმანი) ეკ. მესხისა [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1910. - №4. - გვ. 209-215; №5. - გვ. 265-272;
30. ჯეკი: ცეცხლის მქრობელი რაზმის ძალი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1911. - №2. - გვ. 93-104; №3. - გვ. 164-174; №4. - გვ. 223-232; №5. - გვ. 304-313; №6. - გვ. 374-384; №7. - გვ. 427-435; №8. - გვ. 475-482; №9. - გვ. 529-537; №10. - გვ. 595-601;
31. თოვლის ფერია: (ფრანგულიდან) (ამბავი) // ჯეჯილი. - 1912. - №12. - გვ. 691-699;
32. ლესკოვი. ქურდის შვილი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1912. - №2. - გვ. 107-111;
33. ტურფა: (ყირაფი) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1912. - №4. - გვ. 211-218;
34. კობკე, ფრანსუა. დაკარგული ბავშვი: (თარგმანი) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1913. - №12. - გვ. 702-713;
35. გიბსონი, ედისონ. საშობაო საჩუქრები: (ედისონ გიბსონისა). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1914. - №12. - გვ. 697-706;
36. კრა-გიულა: (ქვის საუკუნის პატარა ქალი). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1914. - №2. - გვ. 87-94;
37. მელიას ოინები: ზღაპარი // ჯეჯილი. - 1915. - №9-10. - გვ. 482-499;
38. ომი // ჯეჯილი. - 1915. - №7-8. - გვ. 445-453; №9-10. - გვ. 514-528; №11. - გვ. 571-582; №12. - გვ. 643-651;
39. ცისფერი პეპელას ბედნიერება: [მოთხრობა] // ჯე-ჯილი. - 1916. - №10. - გვ. 524-533;
40. პატარა ბოშა: მის ბეტის ნაპოვარი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1919. - №8-9. - გვ. 61-64; №10-12. - გვ. 55-64; №12. - გვ. 47-56;
41. მონპასანი, გიუ-დე. ბიძა ჩემი ყიული: (მოთხრობა გიუ-დე მონპასანისა) // ჯეჯილი. - 1920. - №5-7. - გვ. 59-64.

მის შესახებ:

1. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
2. უმიკაშვილი, პ. ქართველი მწერალი ქალები // ივერია. - 1889. - 23 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
3. „ჯეჯილი“ // ამირანი. - 1908. - 3 ივლისი. - №98. - გვ. 2;
4. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). „ჯეჯილის“-ს 20 წელი // მომავალი. - 1909. - 13 ოქტომბერი. - №38. - გვ. 4;
5. მიქაბერიძე, ა. ანასტასია მიხეილის ასული თუმან-

იშვილ-წერეთლისა: [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყ-მანვილო ჟურნალი მოზრდილოთათვის. - 1910. - №3. - გვ. 38-41;

6. ქართული თეატრი: „ჯეჯილის“ საიუბილეო დილის წარმოდგენა... // ახალი სხივი. - 1910. - 12 თებერვალი. - №8. - გვ. 1; №9. - გვ. 1;
7. წერეთელი, ანასტასია. პატარა მეგობარნო: „ჯეჯილის“ მკითხველნო! // ჯეჯილი. - 1910. - №1. - გვ. 8-10;
8. [იმედაშვილი, იოსებ] (არიმათიელი, იოსებ). ქართველი მოღვაწე ქალები // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 9-10. - დართული აქვს სურათი გარეკანის პირველ გვერდზე;
9. ქართველი მოღვაწე ქალები: ან. თუმ. - წერეთლისა, ეკატერინე გაბაშვილისა და კეკე მესხისა [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გარეკანის პირველი გვ.;
10. „განათლების“ საზოგადოების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №46. - გვ. 16;
11. „ჯეჯილი“-ს თანამშრომლები: ოცდაათი წლის თავის გამო [ფოტო] // ჯეჯილი. - 1919. - №12. - გვ. 23;
12. ა. ყაზბეგის ავტორობის ცოცხალი მონმენი: ს. მელიქიშვილი, ან. წერეთლისა, ეკ. გაბაშვილი, ეკ. მესხი // დროშა. - 1924. - №21-22. - გვ. 14-15.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფ., 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 100 გვ.; 22სმ.; ბ) „ქართველ ქალთა მოღვაწეობის მოგონება ელენე ქაიხოსროს ასული ანტონოვსკის შრომის გამო“ // გრასი, ფელიქს. მარსელელნი: მოთხრობა საფრანგეთის XVIII საუკუნის რევოლუციის ისტორიად / თარგმანი ელენე ანტონოვსკისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1911 (სტ. „შრომა“). - გვ. 125;
2. არიმათიელი [იმედაშვილი], იოსებ - ა) ქართველი მოღვაწე ქალები // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 20. - გვ. 9-10; ბ) გამოსადეგი ცოდნა ანუ პირველი ქართული სკოლა: „განათლების“ საზ-ბის მიერ დაფუძნებული // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №35. - გვ. 9-11;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმდ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 505. - რიგითი № 401.

მესხისა, ნატალია [ნატო] პეტრეს ასული (1868, XI –) – მსახიობი, – ტფილისელი პ. მესხის ასული, სამხედრო პირის ოჯახში დაბადებული,

შინაური სწავლით, ერთხანს ქალთა I გიმნაზიაში სწავლობდა, რასაც ავადმყოფობის გამო 1-ელ კლასიდან თავი გაანება. სცენაზე გამოვიდა 1884 წელს ქუთაისის სცენაზე („დემონში“, ანგელოზის როლში), სადაც თეატრის დანვამდე (1894) მსახურებდა. ამის შემდეგ ტფილისის, ბაქოს და სხვა სცენებზე მსახურებდა (ტოზეტის ქვრივი („დენიზა“), კატარინ („ჭირვეულის ცოლის მორჯულება“), პეტრუდა („ჰამლეტი“), ნუცა („ალლუმი“), ნანინ („მარგარიტა გოტიე“), ლიზა („ვაი ჭკუისაგან“) და სხვ.). სცენას ჩამოშორდა 1922 წელს. პერსონალური პენსიონერი.

მის შესახებ:

1. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). ქუთაისის სცენა // ივერია. - 1894. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3; 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3.

წყარო:

1. [ცნობა] სოციალური უზრუნველყოფის კომისიარი-ტიდან.

მესხიშვილი, გიორგი ილარიონის ძე (1874 –) – სოფ. ხაშიდან. 1) 1900-იანი წლებიდან გლეხთა განმანთავისუფლებელ მოძრაობაში აქტიურ მონაწილეობას იღებდა; 2) მოძრაობაში მონაწილე ამხანაგებს ყოველთვის ნივთიერად და ორანიზაციულად ეხმარებოდა; 3) მის სახლში მოეწყო პექტოგრაფის და არალეგალური ფურცლების ბეჭდვა; 4) თითქმის სამი თვე თვის ოჯახში საკუთარი ხარჯით ინახავდა დევილ ვ. გურულს; 5) [საარაყე] ქვაბების სააქციზო ბეჭდვების აგლეჯაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო და ყველა ქვაბს ბეჭედი ასძვრა, ხოლო როცა რეაქციამ გაიმარჯვა და ხალხს მთავრობისგან დიდი დადუხჭირება ელოდა, გ. მესხიშვილმა თიხის ბეჭედი გააკეთა და ყოველ ქვაბს ისე დაასო ბეჭედი, რომ აქციზმა ვერაფერი შეიტყო; 6) სოფელში კაზაკებს შემოვლის დროს წინ გადაუდგა – „კუდა“, სად მიდიხართო, რის გამოც შეიპყრეს და ერთი დღე-ღამე დამწყვდეული ჰყავდათ. ამ დროიდან შერჩა ზედმეტი სახელი „კუდა“.

წყარო: არ არის მითითებული.

მესხიშვილი [მესხიშვი], ივანე [ივანო] სვიმონის ძე (187? –) – საზოგადო მოღვაწე და ქველმოქმედი და მამხილებელ წერილთა მწერალი, – კახელი (ქ. თელავიდან). წერა-კითხვა თავისით შეისწავლა, ხელობით დერციკი. 1894 წელს ქ. კავკავს (ორჯონიკიძეს) გადავიდა, სადაც თავისი ხელობით მალე საპატიო სახელი გაითქვა, თავისი ჩასვლის დღე – იანვრის 7 (20) თავის სახელწოდების დღედ გამოაცხადა, რამდენიმე მუშა-ხელოსანს თავი შეუყარა ნადიმზე და კულტურული

მუშაობის აზრი გაუზიარა, – დადგა დრო, როცა ჩვენი თავი უნდა ვიცნოთ და სხვასაც ვაცნობოთ, ჩვენ ქართველები ვართ და ქართველობის შეგნების საქმეც უნდა ვანარმოოთ: ჩვენს დროში ფართან და ხმალთან ერთად კალამიც უნდა მოვიმარჯვოთ, ხშირად ხმალს – კალამი სჯობიანო. მისი მხურვალე მონაწილეობით ჩაეყარა საძირკველი კავკავის ქართველთა შორის საქველმოქმედო საღამოების გამართვას ქართული სკოლის, თეატრის, წიგნების გავრეცელებისა და სხვ. სასარგებლოდ. 1900 წელს მისი თაოსნობით და გეგმით მოეწყო საქველმოქმედო საღამოს დარბაზი. მთელი დამსწრე საზოგადოება გაოცებული იყო მისი საუცხოო ხელოვნებით. ამ საღამოზე დამსწრე ოლქის უფროსმა დამსწრეთ ჰკითხა, ასე საუცხოოდ ეს დარბაზი რომელმა ინჟინერმა მართო? – სკოლის დირექტორმა პ. ა. გოთუამ ივ. მესხიევი წარუდგინა და მოახსენა: – აი, ამანაო! ოლქის უფროსმა შეხედა ივ. მესხიევს და ჰკითხა: – ვინ მოგცა ასეთი გეგმა? ივ. მესხიევმა მოუგო: – გონებამ, თვალმა და გულმაო, – ამავე დროს ხელი მიიღო თავს, თვალებსა და გულზე. ოლქის უფროსმა ჯილდოდ 25 მანეთიანი გაუწოდა, – ვაშა, ასეთი უნარიანობისთვისო. ივ. მესხიევმა მისგან გამოწვდილი 25 მ. თავისი 25 მ. დააკეცა და საღამოს დიასახლისის მიმართა: – საზოგადოების საღამოს გადაეციო. მისმა ასეთმა გაბედულებამ და რაინდობამ ყველანი შეაშფოთა, ოლქის უფროსს როგორ აკადრაო, მაგრამ ივ. მესხიევმა წარბიც არ შეიხარა. ასეთი უანგარო მოღვაწეობისთვის საზოგადოების მხრივ ივ. მესხიევი ყენევიდან გამონერული საათით დააჯილდოვა.

ივ. მესხიევი ეხმარებოდა ნიჭიერ მოსწავლე ქართველ ახალგაზრდობას (მაგ., პოეტს [...] შეენია – გინდ ისწავლოსო, გამომგონებ კლდიაშვილს 300 მ. შეანია, რომელმაც ტელეგრაფით სურათების გადაცემის ხერხი გამოიგონა და სხვ.). მანვე მოითხოვა ქალთათვის ჭრა-კერვის სახელოსნო-სკოლის დაარსება, რასაც იმ დროის ინტელიგენცია ეურჩებოდა. ამის შესახებ წერილიც კი მოიწერა „კვალში“ „ნანვალევი ხელოსანი“-ს ფსევდონიმით („კვალ“, 1895 ან 1896 წწ.). მდაბიო ხალხში მუდამ საზოგადოებრივ-რევოლუციონურ იდეების გამავრცელებელი, ბოლშევიკთა არალეგალური მუშაობის ერთი ხელის შემწყობი იყო, მათი არალეგალური ლიტერატურისა და სტამბის შემნახველი. თუმცა ხანდისხან იტყოდა ხოლმე: „ქვეყანა იმიტომ შემძულდა, რომ უფულო გონიერს არაფრად აგდებენ, ფულიან სულელ-მდიდარს კი ქედს უხდიან და თავს დაბლა უკრავენო...“. მაინც ქვეყნის წინსვლისათვის მუდამ უანგაროდ მუშაობდა. „რამდენი სულელი და ბრიყვი მინახავს, რომ ფულის შეძენის შემდეგ – დიდ ჭკვიან და პატიოსან კაცად უცვნიათო.

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ხელნაწერთა ბიბლიოთეკას შესწირა 55 ხელნაწერი წიგნი, მათგან ბევრი საარქეოლოგიო და საისტორიო განძი.

გამოკვეყნებულია:

1. კავკაზში ქართული წიგნებით ვაჭრობას ვიწყებ...: [განცხადება] // ივერია. - 1898. - 4 დეკემბერი. - №259. - გვ. 4;
2. კავკაზში ქართული წიგნებით ვაჭრობას... ვხსნი...// ცნობის ფურცელი. - 1899. - 4 თებერვალი. - №741. - გვ. 4;
3. ვაჟას დაფასება // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №36. - გვ. 13-14. - მკითხველთა წერილები.

წყარო:

1. მესხიშვილი, ვანო. ვაჟას დაფასება // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №36. - გვ. 13-14. - მკითხველთა წერილები;
2. ჭავჭავაძე, ი. ნაწერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შევს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 7: საქართველოს მატთან. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველთა სტ.). - გვ. 18.

მესხიშვილი, სოფრონ გლვდელი (– 1860)

– მწერალი და მოლექსე, 1832 წლის შეთქმულთაგანი, მეტეხის მღვდელი. 1850-იან წლებში ქართული ენის ცენზორი იყო და გ. ერისთავს ძლიერ ეხმარებოდა საქმით და წერით.

წყარო:

1. გუნია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - თბ., 1893. - გვ. 429.

მეტიხელი, მიხეილ [მიხა] (18.. – 1915) –

ჟურნალისტი, – მუშათა პირველი ჟურ. „მუშას“ შემდგენ-გამომცემელი. 1887 წელს თბილისის მუშებმა საკუთარი ჟურნალი „მუშა“ რომ დააარსეს, მის რედაქტორად მიიწვიეს მ. მეტიხელი, როგორც სუფთა ხელით გადამწერი და მხატვარი (ჟურნალი თვეში ერთჯერ გამოდიოდა ხუთ ცალად, თითო ცალი 100 მუშას უნდა წაკითხა). პირველ წელიწადს გამოსცა სულ 6 ნომერი (ეს 6 ნომერი, ერთად შეკაზმული, ზ. ჭიჭინაძისაგან ძღვნად მიღებული, ვარლამ ჩერქეზიშვილმა ლონდონის მუზეუმს გადასცა, სადაც ქართულ განყოფილებაშია დაცული. 1905 წელს პროფ. ალ. ხახანაშვილმა აღწერა ჟურ. „მოამბეში“, №8). მისი თანამშრომელი იყვნენ: მიხა ჩოდრიშვილი, არაქელ ოქუაშვილი, ვანო ქურთიშვილი, აბრამ ცქიმიანაური, ივ. დოღმაზაშვილი („ქართველის“ ფსევდონიმით), პეტრე პეტრიაშვილი, გრ. ბასილაშვილი (ნორიელი სლესარი), ეფრემ მაისურაძე (ოყალი ჯადო), გ. დიაროვი (დორელი) და ზ. ჭიჭინაძე. ჟურნალში მხოლოდ მუშათა ყოფა-ცხოვრების შესახებ იწერებოდა.

წყარო:

1. ზაქარია ჭიჭინაძის ნაამბობი და ხელნაწერი;
2. ხახანაშვილი, ალ. ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერები // მოამბე. - 1905. - №8, განყ. II. - გვ. 1-20;

3. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ტფილისის მუშების პირველი ჟურნ. „მუშა“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - №3. - გვ. 13.

მეტიხა, ვასილ –

რევოლუციონერი – სამეგრელოს რევოლუციური მოძრაობის (1905) ერთი მონაწილეთაგანი, რომელიც „სამეგრელოს რესპუბლიკის“ საქმის გამო პასუხისგებაში იყო, მაგრამ საქმის გამოძიების დროს მიიმალა.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ. 73.

მეტრეველი, გლახუა ალექსის ძე (1868 –

1907, 26/1) – რევოლუციონერი, – იმერეთიდან (დაიბადა შორაპნის მაზ. სოფ. ჩხერში (ჯაფარეული), ქუთაისის გუბერნია). გლეხთაგანი.

რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება სამშობლო და მის მეზობელ სოფლებში 1903 წლიდან. 1905 წელს გლეხობამ ასისტავად აირჩია. იმავე წლის დეკემბერში თავისი რაზმით მონაწილეობდა წიფასთან [ლიხზე] კაზაკებთან შეტაკებაში. რეაქციის გამარჯვების შემდეგ, 1906 წელს დააპატიმრეს ქუთაისის ციხეში, 5 წლით გადაასახლეს ტობოლის გუბ., ქ. ტიუმენში, აქედან გადაიყვანეს პეტრეპავლოვსკში, სადაც ფილტვების ანთებით გარდაიცვალა 1907 წლის იანვრის 28.

მის შესახებ:

1. ვებქდავთ წერილს, რომელიც ქუთაისში მოვიდა ქალაქ ტიუმენიდან // ისარი. - 1907. - 15 თებერვალი. - №34. - გვ. 2. - ქუთაისის ქრონიკა.

წყარო:

1. 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა ხსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: ჟურნ. რევოლუციის მატთანგე გამოც., 1923 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 90.

მეტრეველი, იასონ [საველი] ალექსის ძე

(1881, 1/IV –) – რევოლუციონერი, პუბლიცისტი და ჟურნალისტი, – „რვა მუშელთა“ მესვეური, საიდუმლო სტამბის შემქმნელ-მწარმოებელი და თურქესტანის რევოლუციური მოძრაობის მეთაურთაგანი, – ზემო იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ჯაფარეულში, შორაპნის მაზ., გლეხის ოჯახში). მხოლოდ ერთი წელიწადი სწავლობდა სოფლის სკოლაში, – სკოლის გარეშე, თბილისის რკინიგზის მთავარ სახელოსნოში მუშაობის დროს, 1899 წლიდან საღამოს კურსებზე სიარულით და პოლიტიკურ საქმეზე ციხეში პატიმრობის დროს წიგნების კითხვით თვითგანვითარებული, ხელობით ზეინკალი.

1904-1906 წლებში ჯარისკაცად მსახურობდა „პირველ იმერკასპის რკინიგზის ბატალიონში“ –

თურქმენეთში, ქ. ასხაბადში, სადაც ჩამოაყალიბა (1904) სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ორგანიზაცია, პროპაგანდას ეწეოდა ჯარსა და მუშებში თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ, ასხაბადის გარნიზონიდან მუდამ სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის წევრად ირიცხებოდა, ერთი მთავარი ხელმძღვანელთაგანი იყო 1905-1906 წლებში, სხვადასხვა დროს, რუსის მეფის მთავრობის წინააღმდეგ ქ. ასხაბადის აჯანყებისა, რაც მთელი კასპის მხარეზე, ქალაქსა და რკინიგზებზე გავრცელდა. სამივე აჯანყების დროს ირიცხებოდა დროებითი მთავრობის და სამხედრო შტაბის წევრად. ქ. ასხაბადში საკუთარი თაოსნობით მოაწყო საიდუმლო სტამბა, თვითონ აწყო და ბეჭდავდა რუსულ არალეგალურ ჟურნალს „Сопдат“ და სხვა პროკლამაცია-ფურცლებს, რომლებიც მრავლად ვრცელდებოდა (ამ შრომის შესრულება ი. მეტრეველისთვის, მით უმეტეს, მძიმე იყო, რომ კონსპირატიული მოსაზრებით იგი ასხაბადის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის წევრთა და სხვა ამხანაგებს უფარავდა სტამბის თავისთან არსებობას, – ამისთვის სპეციალური მუშები მოვიწვიე, იმათი ადგილ-სამუშაო არც მე ვიციო, – რის გამოც იგი თავისუფალი ეგონათ და ბევრ საძნელო საქმეს, განსაკუთრებით ჯარში რევოლუციურ მუშაობას, მას აკისრებდნენ და ი. მეტრეველიც ყოველივეს სიტყვაშეუბრუნებლად ასრულებდა, რათა ეჭვი არ აეღოთ და სტამბისთვის არ მიეგნოთ). თურქესტანში მისი ხელმძღვანელობით რევოლუციურ მუშაობა დაიწყო ჟურნალისტმა სარდიონ ახვლედიანმა, ფერშალმა არტემ ბერეკაშვილმა და რკინიგზის ტელეგრაფისტმა ავთანდილ თაყაიშვილმა. 1906 წლის აგვისტოს 17, ი. მეტრეველი ამ სტამბაში მუშაობის დროს შეიპყრეს და სამართალში მისცეს საიდუმლო სტამბაში მუშაობისა და 1906 წლის 15 ივნისს ჯარის აჯანყების გამო, მაგრამ გასამართლებამდე საპატიმროდან გაიქცა (1906, 20 სექტემბერს), უჩინრად ცხოვრობდა სხვადასხვა სახელ-გვარით (საველი ბოჭორიშვილი, ვასილ კახიანი, იოსებ ჩიჯავაძე, იოსებ ხუციშვილი) და განუწყვეტლივ პოლიტიკურ-რევოლუციურ მუშაობას ეწეოდა. რეაქციის გაძლიერების (1907-1911) შემდეგ, როცა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში სულიერი გარდატეხა მოხდა, პარტიის წევრთა უმეტესობა მდგომარეობას შეურიგდა, ინტელიგენტები მუშათა ინტერესების სახელით იმავე მუშათა სულისკვეთებას გასაქანს არ აძლევდნენ და თვითმპყრობელობდნენ, – ი. მეტრეველი 1912-1914 წლებში ჭიათურაში მუშათა ერთი ჯგუფისაგან ოპოზიციონერი მიმდინარეობა შექმნა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში გაბატონებული არამუშური მიმართულების წინააღმდეგ. ამ ჯგუფმა თავისი შეხედულება გამოაქვეყნა 1914 წლის მარტის 18 (გაზ. „აზრი“, № 15), რომელსაც ხელს აწერდა ჭიათურის მონინავე რვა მუშა: Arbeiter-Li (თვით ი. მეტრეველი), ანდრიკო (ა. ა. მეტრეველი), ლი-ხუნ-ჩანგი (ფ. ნინუა), არკადი (მ. არველაძე), განკიცხული (აკ. მიქელაძე), ურეკე-

ლი (ი. თარგამაძე), პეტრენკო (პ. პეტრიაშვილი) და ხიზნიევი (შ. ჯაფარიძე, იგივე ხიზანიშვილი). აქედან წარმოიშვა მიმდინარეობის სახელწოდება „რვა მუშელები“, შემდეგში – „პროლეტარის ჯგუფი“, რომელთა შესახებ დიდი კამათი ატყდა პრესაში (გაზ.: „აზრი“, 1914, № 15-68; „ჩვენი აზრი“, 1914, № 8; „ფიქრი“, 1914, № 21-24; „ახალი ფიქრი“, 1914, № 2, 7; „ვარსკვლავი“, 1914, № 3; „ბათუმის გაზეთი“, 1914, № 41-43; „შრომა“, 1914, № 8, 11; „თანამედროვე აზრი“, 1916, № 134, 146; „ცხოვრება“, 1916, № 10, 12; „ჩვენი ერ.“, 1916, № 36 და სხვ.). ამ ოპოზიციის ხელმძღვანელობისათვის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობამ 1915 წლის 3-5 ოქტომბერს ი. მეტრეველი პარტიიდან გარიცხა, დანარჩენთა კი გაფრთხილება გამოუცხადა. ოპოზიცია მაინც გაიზარდა, 1915 წლის 3-5 ოქტომბერს ჭიათურაში არალეგალური ყრილობა მოიწვია, დამოუკიდებელი მოქმედების გეგმა შეიმუშავა და საკუთარი ორგანოს გამოცემა გადანყვიტა (ამ ყრილობის დადგენილებანი, ი. მეტრეველის წინასიტყვაობით, იმავე წელს არალეგალურად ცალკე წიგნაკად გამოიცა „რვამუშელთა“ კონფერენციის რეზოლუციების“ სახელწოდებით). ყრილობას დაესწრნენ: თბილისიდან ვ. და ლ. სუხიშვილები, პ. ავლობაშვილი, ი. ჩხიკვაძე; გორიდან – ნ. კაციაშვილი, – ყოფ. სათათბიროს წევრი; ჭიათურიდან – ი. მეტრეველი და შ. ჯაფარიძე; ქუთაისიდან – რ. კალაძე; გურიიდან – აპ. ორაგველიძე და სხვ. ი. მეტრეველის რწმენით, საქართველოს მუშათა საქმეს, მწერლობისა და სახელმწიფოებრივ-ქონებრივ ყოფა-ცხოვრების მონსკრიგებას თვით მუშები უნდა ხელმძღვანელობდნენ და არა მათი სახელით მოფუსფუსე ინტელიგენტები. მუშათა ხმასა და გავლენას ნამდვილი ფასი უნდა ჰქონდეს, აბუჩად არ იღებდნენ, მუშათა ორგანო ყოველმხრივ მუშებისავე კონტროლის ქვეშ უნდა იყოს, წმინდა მარქსისტული მიმართულების, იდეეს კლასობრივ თვალსაზრისზე, იცავდეს მუშათა კლასის გონებრივ-ზნეობრივ და პოლიტიკო-ეკონომიურ ინტერესებს, უმთავრესად, მუშათა ბრძოლის იარაღი იყოს. „მუშათა მოძრაობის ზრდა-განვითარებისათვის საჭიროა მუშებისაგან, თვით მუშათა სიღრმიდან საკუთარი კლასობრივი იდეოლოგიებისა და ხელმძღვანელების წარმოშობა-გამომუშავებაო: მუშა-მწერლები, მუშა-პუბლიცისტები, მუშა-პროპაგანდისტები, – როდესაც ყოველივე ამათ თავის საკუთარი წრიდან წარმოშობს მუშათა კლასი, მხოლოდ მაშინ იქნება მუშათა მოძრაობა სწორ ნიადაგზე და უძლეველი“-ო.

მწერლობა დაიწყო ცხრაასიან წლებში ლექსებით. მისი ლექსთა კრებული, რევოლუციური შინაარსისა, 1903 წელს ცენზორმა აკრძალა. შემდეგ წერდა იუმორისტულ ჟურნალებში. 1907 წელს პარტიულ-პოლიტიკური შინაარსის წერილების წერას შეუდგა. პირველი წერილი „ფრაქციული უთანხმოების გამო“, მუშა საველის ფსევდონიმით მოათავსა 1907 წლის გაზ. „წყაროში“ (№ 24). თანამშრომლობდა პარტიულ ორგანოებში („ელვა“,

„ხომლი“, „ბათუმის გაზეთი“, „ცხოვრება“, „სიმართლის ხმა“, „სხივი“ და სხვ.).

1917 წლის იანვრის 15-დან გამოსცა კვირეული ჟურნალი „პირველი ნაბიჯი“, შემდეგ იგივე – „პროლეტარის“ სახელით წოდებული, მარქსისტული მიმართულებისა, რომლის ფაქტიური რედაქტორი და სულის ჩამდგმელი თვით ი. მეტრეველი იყო. ჟურნალში, უმეტესად, თვითვე წერდა.

ფსევდონიმები: მუშა საველი, Arbeiter-Li, Genug, G., L., ინხანი, მკითხველი, მანი, მანსელიძე, გული და სხვ.

ორივე გამოცემის („პირველი ნაბიჯი“ და „პროლეტარი“) მეთაურები, სახელმძღვანელო და ყველა ხელმოწერა ნერილები მის კალამს ეკუთვნის. უმთავრესად, წერდა ფრაქციული უთანხმოების შესახებ, რევოლუციისა და ჩვენი მთავრობის მიზნებზე, შეთანხმების აუცილებლობაზე და სხვ. რუსეთის რევოლუციის პროცესში ებრძოდა მარჯვნივ შავსა და მარცხნივ „ნითელ“ რეაქციას – ორივეს უფსკრულისაკენ მივყავართო.

ი. მეტრეველს მოღვაწეობის მთავარ მიზნად დასახული ჰქონდა ჩაგრულ მუშათა კლასისა და მშრომელი გლეხობის უანგარო სამსახური, ყოველგვარი ბოროტება-უკუღმართობის აშკარა მხილება-გმობა. ამიტომაც ჟურნალის გამოცემაში მუშა ხალხი ეხმარებოდა ნივთიერად. ი. მეტრეველი თავისი ჯგუფით მონათესავე პარტიებისაგან იმით განსხვავდებოდა, რომ ერთნი თუ დღესვე აღიარებდნენ სოციალიზმის განხორციელებას, მეორენი – თანდათანობით, 6 წლის განმავლობაში. ი. მეტრეველი ერთსაც და მეორესაც უტოპიად აღიარებდა: სოციალიზმის დამყარება შორეული საკითხია, რომლის დასამყარებლად ჯერ კიდევ განვითარების დიდი გზა გასავლელია. სადღეისოდ შესაძლოდ აღიარებდა დემოკრატიული წყობილების თანდათან განვითარების გზით დამყარებას, საბოლოოდ კი სოციალიზმის შექმნას. მისი აზრით, დინამიტი მაშინაა კარგი, როცა კლდეებს აფეთქებ, ხოლო როცა სასახლეებსა და ხიდებს – დასაგმობია.

ი. მეტრეველის რევოლუციური მოღვაწეობისა და თურქესტანის აჯანყებათა შესახებ ვრცელი ისტორია დაწერა მისმა მონაწილემ არტ. ბერეკაშვილმა, იოსებ იმედაშვილის რედაქტორობით, რომელიც გამოსაცემად შეიძინა (1931) თურქესტანის მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტმა.

მის წერილთაგან აღსანიშნავია:

1. ფრაქციულ უთანხმოების გამო // წყარო. - 1907. - 25 ნოემბერი. - №24. - გვ. 3;
2. სად. წალვერი: (გორის მაზრა) // ხომლი. - 1908. - 16 ივლისი. - №3. - გვ. 3;
3. „ამან გატკინა, ამან გარჩინოს“ ტაქტიკა: (მოსკოვის თათბირის გამო) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №22. - გვ. 338;
4. მიზეზი, შედეგები და გამოსავალი გზა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №33. - გვ. 513-514;
5. სამოქალაქო ომის წინაშე // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №13. - გვ. 194;

6. თბილისი, 23 ივნისი: სად არის ხსნა? // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №16. - გვ. 242;
7. ორი საფლავი: [ნეკროლოგი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №17. - გვ. 258-259;
8. რუსეთის რესპუბლიკიდან „შუშუნამდე“: (უნებლიეთი მიბაძვა) // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №16. - გვ. 243-244;
9. სამარცხვინო „ზავი“ // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №3. - გვ. 33-34;
10. ძველი და ახალი გერმანია // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №30. - გვ. 466;
11. ძველი და ახალი წელი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №40. - გვ. 626-628;
12. ჭირვეული დედაკაცი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №28. - გვ. 434.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. სოფელი ხეფინიხევი (შორაპნის მაზრა): [მაზრის უფროსის ბრძანებით, სოფლის მცხოვრებთა ანიოკება კაზაკების მიერ] // ზარი. - 1906. - 24 დეკემბერი. - №5. - გვ. 3;
2. დ. ხაშური // ლახვარი. - 1907. - 8 მაისი. - №23. - გვ. 2; წყარო. - 1907. - 27 ნოემბერი. - №25. - გვ. 4;
3. ბ. რედაქტორო!: გთხოვთ თქვენ გაზეთში... // ეკალი. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №29. - გვ. 4;
4. ქართლი. დ. ხაშური // ალი. - 1908. - 9 ნოემბერი. - №7. - გვ. 3;
5. შორაპნის დეპო // ჩვენი საქმე. - 1909. - 25 თებერვალი. - №18. - გვ. 4;
6. კონცენტრაცია და პროლეტარიზაცია: სოფლის მეურნეობა გერმანიაში // დროება. - 1910. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
7. სად. ქუთაისი // ახალი აზრი. - 1910. - 8 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 4;
8. ჭიათურა // ახალი გზა. - 1910. - 14 აგვისტო. - №46. - გვ. 4; 22 აგვისტო. - №53. - გვ. 4; საქმე. - 1910. - 11 სექტემბერი. - №9. - გვ. 4; ეშმაკის მახე. - 1911. - №8. - გვ. 4-5;
9. დეპუტები: (მანსელიძის დეპ. სააგენტოსაგან) // ეშმაკის მახე. - 1911. - №6. - გვ. 4;
10. კენს: (ვუძღვნი ლ. მ-ს) [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №7. - გვ. 10;
11. საგანგებო მოხსენება // ეშმაკის მახე. - 1911. - №11. - გვ. 12;
12. კიდევ რევოლუციის კრიზისი და მომავლის იმედები // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №19. - გვ. 290-291;
13. პარტიული პროვოკატორი: (კოლია კვერნაძის ხსოვნას) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 246-248. - პროლოგად აკაკი წერეთლის ლექსი;
14. პასუხი ღია წერილზე // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №31. - გვ. 491-492;
15. სასურსათო კრიზისი და რევოლუციის ნაძირალები // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №27. - გვ. 418;
16. შეერთების საკითხი // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №12. - გვ. 178-179;
17. ახალი ტალღა // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №34. - გვ. 530;
18. ახალი ფაქტი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №29. - გვ. 449;

19. ვინ რას აკეთებდა?: (წლის თავის გამო) // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №1. - გვ. 4-5;
20. მოგონება // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №42. - გვ. 670-671;
21. კიდევ ჭირვეულ დედაკაცზე // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №31. - გვ. 482-483;
22. სახალხო გვარდია // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №33. - გვ. 514;
23. ხაშურის გმირები: (წლის თავის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 13-14. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები.

მის შესახებ:

1. გიორგობიანი, ზურაბ. ბ-ნო რედაქტორო... // ცის ნამი. - 1907. - 24 დეკემბერი. - №10. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
2. მცირე შენიშვნა // წყარო. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №36. - გვ. 2;
3. პარნასი. ფრაქციულ უთანხმოებაზე // წყარო. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №36. - გვ. 4;
4. მეორე დუმის ყოფილ დეპუტატების სასარგებლოდ... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 ივნისი. - №40. - გვ. 3.

წყარო:

1. ჯაფარიძე, შ. „რვა მუშის“ ისტორიისათვის;
2. Закавказское обозрение. - 1906. - 19 сентября. - № 209. - გვ. 2;
3. აზრი. - 1914. - № 15-68;
4. „რვა მუშელთა“ კონფერენციის რეზოლუციები. - 1915. - [არალეგალური გამოცემა];
5. 1917-1919 წლების „პირველი ნაბიჯი“ და „პროლეტარი“;
6. Коммунист / თვიური ჟურნალი, თურქესტანის ცკ კპ-ს ორგანო. - 1922. - № 7-8. - გვ.: 113-115, 118-119, 121;
7. რევოლუციის მატრიანე. - 1923. - № 5. - გვ. 36-48; 1924. - № 1 (6). - გვ. 98-100;
8. სიმართლის ხმა. - 1923-1924. - № 28-37;
9. Мелькумов, Андроник Александрович. Материалы революционного движения в Туркмении 1904-1919 гг. / Андроник Мелькумов; С предисл. т. Варейкиса; [Под. ред. т. Е. Федорова]; Комис. по истории Октябрьск. революции и Рос. ком. партии (б). Истпарт. Центр ком. Ком. партии Туркестана. - [Ташкент]: [б. и.], [1924] (тип. ГПУТ). - с. 50-52.

მეტრეპედი, ლევან თეოდოს ძე (1886, 10/ XII – 1941, 27/VIII) – მწერალი, – ბელეტრისტი,

პროზაიკოსი, კრიტიკოსი და რევოლუციონერი, – ქართლიდან (დაიბადა გორის მაზ. სოფ. ვაყაში, გლეხის ოჯახში. დედა – შინაური განათლებით, მამა – გუთნის დედა, – მინის მუშა). წერა-კითხვა დაწყებინა ბიძაშვილმა ქალმა. სწავლობდა თბილისში – ქაშვეთის სამრევლო სკოლასა და ქართულ გიმნაზიაში, გაკვრით – პეტერბურგის უნივერსიტეტში. ქართულის გარდა, იცოდა ფრანგული და რუსული ენები. გამოსცადა ბევრნაირი საქმიანობა: იყო

მწყემსად, მეხრედ, მინის მთხრელად, ქარხნის მუშად, მენიგნედ, მეზღვაურად, თეატრის მუშაკად, მებაღედ – საფრანგეთში, დურგლად, მღებავად და შოფრად – პარიზში, მეურნედ სამშობლო სოფელში და სხვ. მოიარა რუსეთის უდიდესი ქალაქები და თითქმის მთელი ევროპა: გერმანია, საფრანგეთი, ბელგია, შვეიცარია, ავსტრია, იტალია, ბალკანეთი, ინგლისი, შვეცია, ნორვეგია, ფინეთი, ოსმალეთი... 1913 წელს მარტოდმარტო ფეხით ავიდა ვეზუვის თავზე და ვულკანის ხახაში ჩაიხედა, საიდანაც მოესმა საზარელი ხმაური, – მთელ მსოფლიოში იმ დროს ის იყო ერთადერთი ადამიანი, რომელსაც ქვესკნელის გუგუნი ესმოდა.

პოლიტიკურ-რევოლუციურ საქმიანობაში ჩაება 1900 წლიდან: არალეგალური სტამბა მოანყო ნაძალადევეში, შემდეგ ციციანთ (= კალიაევის) აღმართზე, კამოსთან ერთად, 1904 წელს; 1905 წლის ნოემბერში მონაწილეობდა შავი ზღვის ესკადრის აჯანყებაში კაპიტან პ. შმიდტთან († 1906) ერთად, რის შესახებაც 1905 წელს ნაძალადევეში, მუშათა მიტინგზე დიდი მოხსენება გააკეთა, ხოლო შემდეგ იგივე 5 ფელეტონად დაბეჭდა ფ. გოგინაიშვილის გაზ. „ივერიაში“ სათაურით „ნითელი დროშა შავი ზღვის ესკადრაზე“ (1905, დეკემბრის ნომრები); ამავე 1905 წელს, ბაქოში არეულობის დროს პირველმა ტყვიამ დასჭრა მუხლში, სადაც სიკვდილს რევოლუციონერმა ქალმა – მარიამ ბესტერჟნაიამ გადაარჩინა. 1921 წლის თებერვლის 24-25, საქართველოს გასაბჭოების ღამეს, თბილისის წესრიგის დამცველი კომიტეტის ხელმძღვანელი იყო, ვიდრე ქალაქში წითელი ლაშქარი შემოვიდოდა (ეს ამბავი აღწერილი აქვს ნიგნაკში „განთიადი 25 თებერვლისა საქართველოში“, ტფ., 1931). პოლიტიკურ-რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისთვის გადიტანა დევნა: ციხეში პატიმრობა (1903 წელს – მეტეხში, 1904 წელს – ბათუმში), გადასახლება, მალვა, დიდი გაჭირვება. გარდაიცვალა ქლექით. დაკრძალულია თბილისში, ვაკეზე – პანთეონში.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1901 წელს („მოგზაური“, № 4). 1905 წლიდან განუწყვეტლივ თანამშრომლობდა თითქმის ყველა ჟურნალ-გაზეთში. სიტყვაკაზმულ ნაწარმოებთა გარდა, წერდა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კრიტიკულ და საზოგადოებრივ საკითხების შესახებ მხატვრულ-ქრონიკული ხასიათის წერილებს.

მისი ფსევდონიმებია: ლელი, დავიდარაბა, ლეონარდო, პროლეტარი. ჩვენი ქვეყნის ყოველი კუთხე-კუნჭული და სააღმშენებლო ყოფა-ცხოვრება საუცხოო, სურათოვანი ენით აღწერა (გაბნეულია ჟურნალ-გაზეთებში).

იყო მუდამ მოკრძალები, მორიდებული, არაყოყნოვანი, თუმცა მისი ყოველი სიტყვიერი გამოსვლა საჯაროდ თავისი ენამზებობით, დახვეწილი ქართულით, სიღარბისლით და აზროვნებით საყოველთაო ყურადღებას იპყრობდა. ყველაზე მეტად ემძიმებოდა ტაშის დაკვრა და „ვაშას“ ძახილი. ქართულ ლექსიკონში ეჯავრებოდა სიტყვა „უბედური“ და ამას არც მწერლობაში ხმარობდა.

ცალკე გამოცემულია:

1. ცივ ლამეში ცივი ფიქრებით: (ლექსისებური) / ლევ. მეტრეველი. - თბ.: ახოსპირელი, 1910 (ტ.მ. რო-ტინიანცის სტ.). - 16 გვ.; 18 სმ.;
2. ქართული ანდაზები. წინათქმით. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლ-ტრესტის 1-ლი სტ.). - XIV, 110, [1] გვ.; 18სმ.; მე-2 გამოც. - ტფ.: სახელგამის გა-მა და 1-ლი სტ., 1936. - 94 გვ.; 18სმ.; მე-2 გადამუშ. გამოცემა. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 120 გვ.; 17სმ.;
3. განთიადი 25 თებერვლისა საქართველოში. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 32 გვ.; 17სმ.;
4. ამბავთა ქარავანი: (ცხოველთა სამეფოში). საშუალო ასაკისათვის / მხატვ.: შ. ძნელაძე. - ტფ.: სახელგამი, საბ. და ახალგ. სექტ. გა-ბა, 1934 (კომუნისტის სტ.). - 64 გვ.; 22სმ.;
5. ორი გმირი: [საშუალო ასაკისათვის] / მხატვ.: დონი. - ტფ.: სახელგამის საბ. და ახალგაზრ. სექტ. გა-მა და 1-ლი სტ., 1935. - 61 გვ.; ილ.; 22სმ.;
6. ჯაგანი: [მოთხრობა] / მხატვ.: ლ. ზაალიშვილი. - თბ.: ფედერაცია და სტ., 1936. - 283 გვ.; 17სმ.;
7. ცხრათვალა მზე: მოთხრობების კრებული. - თბ.: ფედერაცია-ს გამომცემლობა და სტამბა, 1939. - 280 გვ.; 21სმ.;

შეადგინა და დასაბეჭდად გადასცა:

1. ანთებული ქართლი – „სახელგამს“;
2. მზე-ჭაბუკის თავგადასავალი;
3. სიუჟეტურად აკინძული ხალხური პოეზიის საუკეთესო ნიმუშები „აკიდო“ – „მნათობის“ რედაქციას;
4. ქართულ თავანკარა სიტყვათა განმარტებითი ლექსიკონი.

მის ნაწარმოებთაგან, აგრეთვე, აღსანიშნავია:

1. ვეფხვი საქართველოში;
2. ქართლის დედა;
3. შანტიკლერი: [კრიტიკული პოემისებური].

გამოქვეყნებულია:

1. ნარიყალა: (ფუძღვნი რაფიელ ერისთავის ხსოვნას) [ლექსი] // მოგ ზაური. - 1901. - №4. - გვ. 309-310;
2. წითელი დროშა შავი ზღვის ესკადრაზე: [დამსწრეს შთაბეჭდილებანი] // ივერია. - 1905. - 1 დეკემბერი. - №216. - გვ. 1-2; 2 დეკემბერი. - №217. - გვ. 1; 3 დეკემბერი. - №218. - გვ. 3-4; 6 დეკემბერი. - №220. - გვ. 3-4;
3. კიდევ ჩვენი სოციალ-დემოკრატები: [პასუხი „ესდეკ სიმონას“ ფედერალისტურ პროვოკაციაზე] // მეგობარი. - 1906. - 22 დეკემბერი. - №73. - გვ. 2-3; 23 დეკემბერი. - №74. - გვ. 2-3;
4. პასუხად „ამაზე რას იტყვი, მუშებო?“. [კამათი გაზ. „მუშაში“ მოთავსებულ წერილზე ბურჟუაზიული რევოლუციის შესახებ] // ტალღა. - 1906. - 11 აგვისტო. - №11. - გვ. 3;
5. არჩილ ჯაფარიძის ხსოვნას // დროება. - 1908. - 20 დეკემბერი. - №28. - გვ. 4;

6. თქვენი გაზეთის მე-8 ნომერში... // ეკალი. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №15. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ;
7. ილიას საღამო საზაზინო თეატრში // ჩვენი კვალი. - 1908. - №24. - გვ. 387-388;
8. კითხვები უპასუხოთ: [ესკიზი] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №21. - გვ. 334-335;
9. მნათობთა ჩივილი: [ესკიზი] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №23. - გვ. 368-370; №24. - გვ. 381-389;
10. მოვითხოვოთ პატიება! // დროება. - 1908. - 4 დეკემბერი. - №14. - გვ. 2-3;
11. მუდარა: [ნოველა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №18. - გვ. 284-285;
12. მცირე პასუხი „ეკალს“ // ჩვენი კვალი. - 1908. - №22. - გვ. 346-347;
13. როგორი ბრძოლა // ამირანი. - 1908. - 21 სექტემბერი. - №163. - გვ. 2;
14. საჭიროა თუ არა პარტიოზა „წერა-კითხვის“ საზოგადოებაში // დასაწყისი. - 1908. - 6 მარტი. - №3. - გვ. 3;
15. შემოქმედებითი მუშაობა და პარტიები ჩვენში // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 26 აპრილი. - №4. - გვ. 3-4; 3 მაისი. - №10. - გვ. 4; 7 მაისი. - №13. - გვ. 4;
16. ცოტა რამ ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაზე // ჩვენი კვალი. - 1908. - №4. - გვ. 58-60; №7. - გვ. 107-109. - სტატიაზე გამოხმაურება იხ.: „ამირანი“ (მეთაური). - 1908. - №103. - გვ. 103. - ლ. მეტრეველის პასუხი: ცოტა რამ ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაზე (პასუხით „ამირანს“) იხ. „ჩვენი კვალი“. - 1908. - №10. - გვ. 151-153;
17. წერილი რედაქციის მიმართ // მზე. - 1908. - 20 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 4;
18. იმედი: (საახალ-წლოდ) [ძველი და ახალი წლის გასაუბრება] // დროება. - 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
19. ობლის ღვთაება: [მოთხრობა] // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №255. - დამატ. №45. - გვ. 1-4;
20. სად არის ჭეშმარიტება... // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №3. - გვ. 8-9;
21. უცარი ტალღა: დრამა ოთხ მოქმედებად. [პიესა] // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1909. - 9 აგვისტო. - №176. - დამატ. №31. - გვ. 1-4; 15 აგვისტო. - №181. - დამატ. №32. - გვ. 1-4; 23 აგვისტო. - №187. - დამატ. №33. - გვ. 2-4; 29 აგვისტო. - №192. - დამატ. №34. - გვ. 1-4; 6 აგვისტო. - №198. - დამატ. №35. - გვ. 1-4; 13 სექტემბერი. - №203. - დამატ. №36. - გვ. 1-4; 20 სექტემბერი. - №208. - დამატ. №37. - გვ. 1-4; 27 სექტემბერი. - №214. - დამატ. №38. - გვ. 2-3;
22. ახალ წელს: [ჩანახატი] // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
23. დაიხარა ამჟამ თავი!...: [მინიატურა] // ერი. - 1910. - №6. - გვ. 10-12;
24. ერთი გულიდან ამონათქვამი: „მოგონების“ სურათზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №8. - გვ. 6-7;
25. თუმცა ქვეყნათ ვცხოვრობ...: [ლექსი] // საქართველოს მოამბე. - 1910. - №12. - გვ. 6;
26. ლანდია: (დრამატული ნაწარმოები ოთხ ნაწილად) // სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება. - 1910.

- 12 სექტემბერი. - გაზ. № 106, დამატ. № 18. - გვ. 1-4; 19 სექტემბერი. - გაზ. № 11, დამატ. № 19. - გვ. 1-4; 26 სექტემბერი. - გაზ. № 117, დამატ. № 20. - გვ. 2-4; 3 ოქტომბერი. - გაზ. № 122, დამატ. № 21. - გვ. 2-4; 10 ოქტომბერი. - გაზ. № 128, დამატ. № 22. - გვ. 1-4; 17 ოქტომბერი. - გაზ. № 134, დამატ. № 23. - გვ. 1-4; 31 ოქტომბერი. - გაზ. № 146, დამატ. № 25. - გვ. 2-4; 7 ნოემბერი. - გაზ. № 152, დამატ. № 26. - გვ. 2-4; 14 ნოემბერი. - გაზ. № 158, დამატ. № 27. - გვ. 2-4;
27. მე უნდა გავხდე დიდი მწერალი: (ნერილი მეგობართან) // ხალხი. - 1910. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
28. სიტყვა-კაზმულ ნაწარმოების საერთო დაფასება // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 7-8; №2. - გვ. 4-5; №3. - გვ. 5-6; №4. - გვ. 14-15; №6. - გვ. 4-6;
29. სული ყვავილად ქცეული: (ნოველა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №13. - გვ. 4-7;
30. შორეულს: (ლექსიკური) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №2. - გვ. 12-13;
31. სულის აღსარება: ნარუანს ნაცვლათ სალამისა // ხელოვნება. - ქუთაისი, 1919. - №2. - გვ. 21-23;
32. გაოხრებული სასახლე: [ლექსი] // ლეილა: სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული / რედაქტორი ი. გრიშაშვილი. - თბ., 1920. - გვ. 8;
33. ღვინის ტრესტის გარშემო. თავს იმართლებენ: [პასუხად ღვინის ტრესტის გამგეობას] // კომუნისტი. - 1922. - 2 დეკემბერი. - გვ. 2;
34. ღვინის ტრესტის მოღვაწეებს: [საპასუშო წერილი] // კომუნისტი. - 1922. - 15 დეკემბერი. - გვ. 3;
35. ღვინის ქარხნის მოღვაწენი: [გომის სახელმწიფო სპირტის სახდელი ქარხნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 24 ნოემბერი. - გვ. 2;
36. ღალატი: [მინიატურა] // ჩირალდანი. - 1923. - №2. - გვ. 10;
37. ჩვენი თეატრის ბედ-იღბალზე // კომუნისტი. - 1923. - 16 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 3; 19 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 3-4;
38. ჩვენი თეატრის ბედ-იღბალზე: [მომავალი სეზონის რეპერტუარი] // კომუნისტი. - 1923. - 18 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 3;
39. ჩვენი თეატრის ბედ-იღბალზე: [როგორი უნდა იყოს რეპერტუარი]: ჩვენი ხალხი და თეატრი // კომუნისტი. - 1923. - 17 ოქტომბერი. - №238. - გვ. 3-4;
40. ცხოვრების დღიურიდან: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1923. - 21 ოქტომბერი. - №242. - გვ. 4;
41. არწივთან ბრძოლა: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №3. - გვ. 4;
42. ბეგლარ ახოსპირელი: ნეკროლოგი სუფლიორზე // სახიობა. - 1924. - №1. - გვ. 77;
43. გედის სიკვდილი: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №7. - გვ. 6-7;
44. დარიალის ხეობაში: [მგ ზავრის შთაბეჭდილებანი] // კომუნისტი. - 1924. - 15 ოქტომბერი. - №236. - გვ. 4;
45. ველური და ლეკის ქალი: [მოთხრობა] // დროშა. - 1924. - №12. - გვ. 17-21;
46. ვეფხვი საქართველოში: [მოთხრობა] // დროშა. - 1924. - №14. - გვ. 13-15;
47. თბილისის ორი სული: [ჩანახატი ძველი და ახალი თბილისის] // კომუნისტი. - 1924. - 16 ნოემბერი. - №262. - გვ. 4;
48. თვალის გადავლება ჭიათურაზე // კომუნისტი. - 1924. - 21 დეკემბერი. - №292. - გვ. 4;
49. მიქელას ბედი: [მოთხრობა] // ჩირალდანი. - 1924. - №15-16. - გვ. 14-15;
50. საახალწლოდ მწერალთა კავშირს, „ქართულ სიტყვას და სხვა“: [საახალწლო ნაკვეთები] // ჩირალდანი. - 1924. - №3. - გვ. 8;
51. სამი შეხვედრა: [მხატვრული ნარკვევი] // დროშა. - 1924. - №15. - გვ. 15-19;
52. ძუ ლომის სიკვდილი: [მოთხრობა] // დროშა. - 1924. - №18. - გვ. 2-7;
53. ელექტრო ქალაქი ზემო ავჭალაში // კომუნისტი. - 1925. - 29 ნოემბერი. - №275. - გვ. 6;
54. ზამთრის სურათები // კომუნისტი. - 1925. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
55. თბილისის სურათები: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1925. - 19 აპრილი. - №89. - გვ. 3-4;
56. კახეთში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1925. - 31 მაისი. - №123. - გვ. 5-6;
57. პეტრე შმიდტი: [ნოველა] // ჩირალდანი. - 1925. - №6. - გვ. 2-3;
58. სამთავისის კომუნა // კომუნისტი. - 1925. - 22 ნოემბერი. - №169. - გვ. 5-6;
59. სვანეთის მთებში: [მოგ ზაურის ჩანაწერები] // კომუნისტი. - 1925. - 20 სექტემბერი. - №216. - გვ. 3; 22 სექტემბერი. - №217. - გვ. 3;
60. სვანეთის მთებში: [შთაბეჭდილებანი] // კომუნისტი. - 1925. - 11 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 5; 15 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 2; 18 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 6;
61. სვანეთის მთებში. ჩოლურის თემი: სვანური სახლი: [მოგ ზაურობის ჩანაწერები] // კომუნისტი. - 1925. - 29 სექტემბერი. - №223. - გვ. 4-5;
62. სიმბილის ოინი: (ნამდვილი ამბავი) // ჩირალდანი. - 1925. - № 19-20. - გვ. 3-4;
63. ბორჯომის ხეობაში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1926. - 19 სექტემბერი. - №214. - გვ. 5; 29 სექტემბერი. - №221. - გვ. 3;
64. მეცხვარეებში: [კახეთის საძოვრებზე] // კომუნისტი. - 1926. - 1 მაისი. - №98. - გვ. 5;
65. ორი იანვრის სადღესასწაულო წარმოდგენა: [შექსპირის „ჰამლეტი“ რუსთაველის თეატრის სცენაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 5;
66. ორი ძალა. მთები: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1926. - 25 ივლისი. - №168. - გვ. 5;
67. ორი ძალა: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1926. - 25 ივლისი. - №168. - გვ. 5;
68. სახელმწიფო აკადემიური დრამა // კომუნისტი. - 1926. - 20 იანვარი. - №15. - გვ. 6;
69. ქართლის გულში დეგოთოს ნისქვილები: [უყურადღებოდ მიტოვების გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 12 სექტემბერი. - №208. - გვ. 5;
70. ქართლის გულში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1926. - 20 ივნისი. - №139. - გვ. 5;

71. ქართული დრამა // კომუნისტი. - 1926. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 3;
72. შილერის „ყაჩაღები“ // კომუნისტი. - 1926. - 10 თებერვალი. - №32. - გვ. 5;
73. დასასრული უდიდესი დასაწყისისა: [ზაპესი - 26 ივნისი] // კომუნისტი. - 1927. - 29 ივნისი. - №145. - გვ. 4;
74. ჯავახეთის ტრიალოზე: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1927. - 2 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 5; 1927. - 9 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 5;
75. ჯავახეთის ტრიალოზე: ცხრა-წყაროს ქედისაკენ: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1927. - 25 სექტემბერი. - №217. - გვ. 5;
76. გავდივარ „არიფონი“-ს ჯგუფიდან: წერილი რედაქციის მიმართ: [განცხადება ლიტერატურული ჯგუფის „არიფონი“-ს დატოვებასა და საბჭოთა მწერალთა ფედერაციაში გადასვლის გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 15 ივნისი. - №137. - გვ. 4;
77. ნატახტარი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1928. - 8 ივლისი. - №157. - გვ. 5;
78. სამხრეთ-ოსეთში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1928. - 14 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 5; 21 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 5;
79. ულამაზეს ხეობაში: [ბორჯომის ხეობის შესახებ]: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1928. - 2 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2;
80. ცხოველთა სამეფოში: [ზოოლოგიური მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1928. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 5; 5 თებერვალი. - №30. - გვ. 5;
81. წალვერის ნიაღში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1928. - 19 აგვისტო. - №192. - გვ. 5;
82. იძვრებიან ცემენტის გორები: [კასპის ქარხანა] // კომუნისტი. - 1930. - 26 ოქტომბერი. - №251. - გვ. 3;
83. რიონპესი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1930. - 18 ივლისი. - №167. - გვ. 3;
84. ფოლადის კამეჩებთან: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1930. - 22 ნოემბერი. - №274. - გვ. 2;
85. ქუთაისის არემარზე: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1930. - 7 აგვისტო. - №183. - გვ. 3;
86. ჩაის წალკოტში: აჭარისტანი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1930. - 22 ივნისი. - №143. - გვ. 3;
87. ჩაი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1930. - 24 იანვარი. - №144. - გვ. 5;
88. მივინყებულნი წარმოება: საბუეს ფიქალი // კომუნისტი. - 1931. - 21 აგვისტო. - №193. - გვ. 3;
89. ჩვენი დონბასი: [ტყიბულის მალარობის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1931. - 16 სექტემბერი. - №213. - გვ. 2; 17 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
90. საქართველოს გზების რკალზე: შთაბეჭდილებანი // კომუნისტი. - 1932. - 6 ივნისი. - №131. - გვ. 3;
91. შირაქი: [ნარკვევი მის ახალ მომავალზე] // კომუნისტი. - 1932. - 10 აგვისტო. - №185. - გვ. 3;
92. მარქსის ძეგლი თბილისში // კომუნისტი. - 1933. - 11 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 4;
93. ზარმაცი: ლექსი ჩონგურზე დასამღერებელი. ჩანერა მწერალმა ლევ. მეტრეველმა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №201;
94. მზად ვართ!: [ნარკვევი პიონერთა ბანაკებზე] // კომუნისტი. - 1934. - 26 ივლისი. - №171. - გვ. 3;
95. ოქროს ფასი ოქრომჭედელმა იცისო: [ანდაზების კრებულის გამოცემის აუცილებლობისათვის] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №30;
96. როდის გამოცოცხლდება სოლანლულის ველები: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1934. - 10 სექტემბერი. - №210. - გვ. 3;
97. ცხვართან და მწყემსთან სამგორის ველზე // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №12;
98. ამბავი ერთი აღმოჩენისა: [ხილისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების შენახვის პროფ. ლ. ლეონიძისეული მეთოდის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 15 იანვარი. - №138. - გვ. 2;
99. გამარჯობა დიდო თბილის-ქალაქო // კომუნისტი. - 1935. - 18 აპრილი. - №92. - გვ. 3;
100. ელდარის ფარასთან ქაჩაღორაზე: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1935. - 29 ოქტომბერი. - №252. - გვ. 3;
101. ზღვისა და ხმელეთის ნებიერი ქალაქი: [ნარკვევი სოხუმზე] // კომუნისტი. - 1935. - 28 ივნისი. - №149. - გვ. 3;
102. მაისის რთველი: ნარკვევი // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №115. - გვ. 3;
103. პალმებით გახარებულ ქალაქში: [ნარკვევი ქალაქ ბათუმის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 18 მაისი. - №115. - გვ. 3;
104. პირველი გამოსვლა ტრიბუნაზე: [ნაწყვეტი ნოველიდან „გმირების ქვეყანაში“] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №43. - გვ. 3;
105. საყვირები აღვიძებენ ქუთაისს!: [ნარკვევი განახლებულ ქუთაისზე] // კომუნისტი. - 1935. - 1 მაისი. - №102. - გვ. 3;
106. სოფელი თბილისის თავზე: [ნარკვევი] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №172. - გვ. 3;
107. შრიალებს ველი შირაქისა: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1935. - 20 ივლისი. - №167. - გვ. 3;
108. კახეთის ქოჩორა ნორჩებთან: [ნარკვევი] // მუშა. - 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 2;
109. ლომის ნადავლი: [მოთხრობა] // მუშა. - 1936. - მაისი. - №103-106. - გვ. 3;
110. მწყემსის გული: [მოთხრობა] // მუშა. - 1936. - ივლისი. - №168-170. - გვ. 2;
111. საკუთარი სახე თელავისა: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1936. - აგვისტო. - №189. - გვ. 3;
112. ჩემი დედაქალაქი: [ნარკვევი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 11; მუშა. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 7;
113. გმირობა და გამარჯვება: [ჩრდილოეთ პოლუსის დაპყრობა საბჭოთა ექსპედიციის მიერ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ივნისი. - №127. - გვ. 3;
114. ვეფხის-ტყაოსანი და ჩვენი ეპოქა: [პარალელი დღევანდელ საბჭოთა ახალგაზრდობასა და პოემის გმირებს შორის] // კომუნისტი. - 1937. - 26 დეკემბერი. - №296. - გვ. 3;
115. ქვიშხეთი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1937. - 6 სექტემბერი. - №204. - გვ. 4;
116. კაცობა და გვარიშვილობა: [ვეფხისტყაოსნის ერთი საკითხის - კაცობა და გვარიშვილობის მუხლის შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 22 თებერვალი. - №5. - გვ. 6;

117. გორკი კაპრის კუნძულზე: მოგონება // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ივნისი. - №18. - გვ. 2;
118. ჩვენს მაღლიან საბჭოთა მინაზე: [მოთხრობა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 31 აგვისტო. - №25. - გვ. 2;
119. აკაკის თელავური ავტოგრაფისთვის // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივნისი. - №17;
120. ამირანი: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1940. - №1. - გვ. 80-122; №2. - გვ. 49-65; №3. - გვ. 67-88;
121. გადმოდული მარგალიტი: [ნოველა ამოღებულია „ქართლის დედიდან“ // ოქტომბრელი. - 1940. - №8. - გვ. 2-3;
122. დედა-ენა: [ი. გოგებაშვილის დაბადების 100 წლისთავისათვის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 ოქტომბერი. - №28;
123. ორი ნოველა [ბევრი რათ უნდა დედასა, ერთი სჯობს სახელოვანი, დაქანებული რაშის ლაგამიც დამინყდესაო]: წიგნიდან „ქართლის დედა“ // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივლისი. - №20;
124. სახელოვანი ადამიანი: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1940. - №10. - გვ. 6;
125. ურყევო, უნგრეველო საბუდარო არწივისა...: [სახლი ქალაქ გორში, სადაც დაიბადა და ყრმობა გაატარა დიდმა სტალინმა]: კამარა „ქართლის დედიდან“ // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 1 იანვარი. - №1;
126. მოხუცის გაკვეთილი: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №2. - გვ. 13.

მის შესახებ:

1. გამოვიდა „ჩვენი კვალის“ №18... // ეკალი. - 1908. - 21 სექტემბერი. - №18. - გვ. 3;
2. გამოვიდა „ჩვენი კვალი“-ს მე-10 №-რი... // ხომლი. - 1908. - 27 ივლისი. - №13. - გვ. 1;
3. დასაწყისის ფოსტა // დასაწყისი. - 1908. - 19 მარტი. - №14. - გვ. 4;
4. ლ. მეტრეველის წერილის გამო // დასაწყისი. - 1908. - 6 მარტი. - №3. - გვ. 2;
5. მუშა ახალო. ლევ მეტრეველის წერილის გამო // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 30 აპრილი. - №7. - გვ. 2-3;
6. ჩვენი კვალი // ამირანი. - 1908. - 27 ივლისი. - №119. - გვ. 3;
7. ჩვენი კვალის 23 ნომერში დაიბეჭდება ბ. ლევ. მეტრეველის ახალი ნაწარმოები „მნათობა ჩივილი: ცნობა // ჩვენი კვალი. - 1908. - №22. - გვ. 341;
8. ახალი წიგნი // დროება. - 1910. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
9. ლევ მეტრეველს დაუმთავრებია ახალი დრამატული პიესა „ლანდია“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №9. - გვ. 16;
10. ავატკოვი, ს. სად მარხია ძაღლის თავი: [წერილი რედაქციის მიმართ]: [გაზეთ „კომუნისტი“ №270-ში მოთავსებული ლ. მეტრეველის წერილის საპასუხოდ, რომელიც მიმართული იყო ლვინის ტრესტის მიმართ]: // კომუნისტი. - 1922. - 13 დეკემბერი. - №286. - გვ. 3-4;
11. ლვინის ტრესტი: წერილი რედაქციის მიმართ: [გაზეთ „კომუნისტი“ №270 მოთავსებული ლ. მე-

- ტრეველის წერილზე გომის სპირტის ქარხნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 29 ნოემბერი. - №274. - გვ. 3-4;
12. ხალხის სული და სიბრძნე: [სადღეისო] // [რედაქციის ინფორმაცია] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №6. - გვ. 1-2;
13. დონაძე, კ. ლევან მეტრეველი. ქართული ანდაზები // საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1926. - №13. - გვ. 32;
14. თურდოსპირელი, დ. გაბრიჩიძე, ე. ქართული ანდაზები: უპასუხისმგებლობის იშვიათი ნიმუში: ბიბლიოგრაფიკა. მეტრეველი // მუშა. - 1935. - №35. - გვ. 3;
15. ლევან მეტრეველი: [ნეკროლოგი]: 1887-1941 / საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირი // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 29 აგვისტო. - №35;
16. Памяти Л. Ф. Метрели: [Некролог] // Заря Востока. - 1941. - 29 августа. - №204.

წყარო:

1. ავტორჩანაწერი.

მეუნარგია, გრიგოლ [გრიზა] პავლეს ძე [იბივა „გაღი“] (1885, 10/1 –)

– ბოლშევიკი, პროფესიით ექიმი, – დაიბადა 1885 წლის 10 იანვარს სოფ. ხეთაში (ზუგდიდის მაზრა, ქუთაისის გუბერნიაში) – გლეხი ოქროსმჭედლის ღარიბ ოჯახში.

ხეთის ორკლასიან ნორმალურ სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ ის შევიდა ზუგდიდის ნ-კლასიან სამოქალაქო სასწავლებელში, რომელიც დაამთავრა 1904 წელს. აქ ის იწყებს მუშაობას რსდმ პარტიის პოლიტნრეში (გრიგოლ ჩიჩუა, გრიგოლ როგავა და სხვებთან), რომელიც იყო ჩამოყალიბებული ქუთაისის რეალურ სასწავლებლის უკანასკნელ კურსის მოწაფე, ბოლშევიკ იასონ ჩიჩუას მიერ.

1905 წელს გრ. მეუნარგიამ მიიღო აქტიური მონაწილეობა პირველ გლეხურ დიდ აჯანყებაში, სამეგრელოს შემდეგ სოფლებში: ხიბულა, ხეთა, ცაიში, დიდი ნეძი, ყულისკარი, ხორგა და სხვ. მონაწილეობდა, როგორც აქტიური აგიტატორი-პროპაგანდისტი და ორგანიზატორი. იჯდა ამ საქმეზე ზუგდიდის სამაზრო ციხეში 4, 1/2 თვე 1905-1906 წლებში (იმალებოდა 3-4 თვე).

1910 წლიდან მუშაობს ქალაქ ფოთში, ქალაქის თვითმმართველობაში – ჯერ, როგორც ეპიდემიური ფერმალი, შემდეგ კი – როგორც ექიმის თანამემწე სანიტარულ დარგში. ამავე ქალაქში სამი ეპიდემიის წინააღმდეგ ბრძოლაში მიიღო უშუალო მონაწილეობა (ხოლერა, პარტიხტიანი ტიფი და სკარლატინა).

1914 წლიდან ის იმპერიალისტურ ომში იქნა გაყვანილი და ფრონტიდან ბრუნდება 1917 წელს, ჩამოყალიბებული კომუნისტი და იწყებს ფოთის ორგანიზაციაში მუშაობას. აქ ისახება ინიციატორ წევრად საინიციატივო ჯგუფის, ჩამოაყალიბა ინტელიგენციის კომუჯრედი და რამოდენიმე სხვა უჯრედი მუშურ რაიონებში.

1919 წელს იყო არალეგალური პარტიული კომიტეტის წევრი და მდივანი, 1920 წელს – კომიტეტის წევრი და მისი ხაზინადარი. მენშევიკების რეპრესიების გამო იმალებოდა 3 თვე და ციხეში იჯდა ერთი თვე.

1918-1919 და 1920 წლებში – აღდგენილი და კავშირგაბმული აქვს სამეგრელოს სხვადასხვა კუთხეებთან: სენაკი, ზუგდიდი და სხვ. ის დაკავშირებულია მათთან სამხედრო და პარტიულ ორგანიზაციებთან აჯანყების მოსაწყობათ, ამარაგებს ამ ორგანიზაციებს თოფ-იარაღით, ვაზნებით და ლიტერატურით და აგრეთვე ფულითაც სამზადისისათვის, ის 1920 წელს არის საგუბერნიო კომიტეტის რწმუნებული სამეგრელოში აჯანყების საქმის მოსაწყობათ.

გასაბჭოების პირველი თვიდან 1921-1922 წლებში ფოთის სამაზრო კომიტეტის პასუხისმგებელი მდივანია, 1925 წელს დროებით 4 თვე ისევ ისე კომპარტიის სამაზროკომის პასუხისმგებელ მდივანია. 1923 წლიდან ფოთის რევკომის და აღმასკომის პ/მდივანი და შინა მართველობის განყოფილების გამგეთ, შემდეგ 1926 წლიდან 1930 წლამდე, ფოთის საბჭოს მდივანი, ჯამრთელობის განყოფილების გამგე და აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილეთ. ცაკის ნევრ-კანდიდატი ორი მოწვევის პერიოდში, ამ რიგათ საზოგადო და პარტიულ მოღვაწეობაში გაატარა 25 წელი.

თანამშრომლობდა სხვა და სხვა ჟურნალ-გაზეთებში („ზარია ვოსტოკა“, „კომუნისტი“, „რევოლიუციის მატინაე“, „ფოთის მუშა“ და „ფოთის ხმა“).

ცნობა ესე წარმოდგენილი და შემონმებულია პეტრე პ. მეუნარგიას მიერ, 1935 წლის 20 ივნისი.

წყარო: არ არის მითითებული.

მეუნარგია, იონა მიხეილის ძე (1852 – 1919, 15/V) – ბიოგრაფი, პუბლიცისტი, ფელეტონისტი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართულ ძველ ხელნაწერთა ბიბლიოთეკის ფუძემდებელი და „ვეფხისტყაოსნის“ ფრანგულად პირველი მთარგმნელი, – სამეგრელოდან (დაიბადა ზუგდიდის მაზრის სოფ. ცაიშში 1852 წელს, დროის შესაფერად განათლებულ ოჯახში). პირველდანიეებითი სწავლა მიიღო მარტვილის სამრევლო სკოლაში, ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის შემდეგ დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარიის VI კლასი – ფილოსოფიური განყოფილება (1874), რომლის შემდეგ ორი წელიწადი ჟენევის აკადემიაში სწავლობდა, 1876 წლიდან – პარიზში, სადაც დაუახლოვდა გამოჩენილ ფრანგ მწერლებს, სხვათა შორის – ვიქტორ ჰიუგოს; აქვე, ნაციონალურ და სენტ-ჟენევიევის ბიბლიოთეკაში გადიკითხა საქართველოს შესახებ ფრანგულად არსებული ნაწერები, გაეცნო ქართულ ხელნაწერებს, მათ შორის დაცული ნაწილი ციციშვილის დანერილი „ვეფხისტყაოსნის“ დამატება (396 ხანა) გადმოწერა.

სამშობლოში, განსაკუთრებით, სამწერლო და საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობდა. ქართველ მწერალთაგან პირველმა მიაქცია ყურადღება ცნობილ ქართველ მწერალ-მოღვაწეთა ყოფა-ცხოვრების აღწერას. გარდაიცვალა სამეგრელოს მოსამართლეთა ყრილობის მიერ საპატიო თავმჯდომარედ არჩევის შემდეგ, თავისი მოვალეობის აღსრულების დროს, ქ. ახალსენაკში, 1919 წლის მაისის 15. დაიკრძალა სოფ. ცაიშის ძველი ეკლესიის გალავანში, საოჯახო ეკლესიის ტერაქვემ.

1878 წელს საზღვარგარეთიდან საქართველოში დაბრუნებული, ა. სარაჯიშვილის შემდეგ, არჩეულ იქნა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის“ ნევრ-მდივანად. აქ მუშაობის დროს, ზ. ჭიჭინაძისა და გრ. ჩარკვიანის დახმარებით, დააფუძნა ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნების ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკის გამდიდრების მიზნით, როცა სამეგრელოს თავადმა მთავრის – დავით დადიანის მდიდარი ხელნაწერთა ბიბლიოთეკა შემოსწირა, წიგნების ჩამოსატანად საგანგებო კომისიასთან (ილია ჭავჭავაძე, ვასო მაჩაბელი, დავით ერისთავი, გიგა ყიფშიძე, სიმონ ლოლობერიძე და სამსონ ყიფიანი) ერთად, სოფ. გორდს (მთავრის სასახლეში) გაიგზავნა. „ვეფხისტყაოსნის“ სწორი ტექსტის დასადგენად, იონა მეუნარგიამ, როგორც „ქ.მ.წ-კ.გ. საზოგადოების“ მდივანმა, გრ. ორბელიანის გავლენიანი პირადი წერილების საშუალებით, საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან შეკრიბა ოცამდე ხელნაწერი, მათ შორის უძველესი – XVI საუკუნისა, ერთიც (ნესტორ წერეთლისეული) – ნახატებიანი.

იონა მეუნარგიას მეცადინეობით, გრ. ორბელიანის თავმჯდომარეობით შემდგარმა კომისიამ, 1881 წლის 6 თებერვლიდან თბილისის საადგილმამულო ბანკის დარბაზში რამდენიმე კვირის მუშაობით, „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერთა ერთმანეთთან შედარებით, დამახინჯებული ადგილები შეასწორა, დაადგინა ერთი ტექსტი, რომლის თანახმადაც დაიბეჭდა გ. ქართველიშვილის ძვირფასი გამოცემა. წიგნის გამოცემამდე დიდი ხნით ადრე ი. მეუნარგიამ პირველმა გამოთქვა აზრი „ვეფხისტყაოსნის“ სურათებით გამოცემის შესახებ და, ფრანგ ჟიულ-მურიესა და ბარონესა ბერტა სუტნერის შემწეობით, პირველმა გადათარგმნა ფრანგულ ენაზე, რომლის წყალობითაც ევროპას ემცნო შოთა რუსთაველის შემოქმედების შესახებ: ავსტრიელმა ლიტერატორმა ბარონ სუტნერმა ვენის სამინისტროს ორგანო „პრესესში“ მოათავსა წერილები „საქართველოს ცხოვრებიდან“, სადაც, სხვათა შორის, გამოთქვა აზრი, რომ „სამშობლო ლიტერატურისადმი სიყვარულით გატაცებამ მოაკიდებინა ხელი ბ-ნ მეუნარგიას პოემის თარგმნისათვის, რათა წარედგინოს იგი ევროპიელ მკითხველს, იმის კალმადამ პოემა რუსთაველისა პირველად გამოვა სრულიად სიტყვასიტყვით გადათარგმნილი“-ო.

ი. მეუნარგიას ამ თარგმანის წაკითხვით გაიცნო „ვეფხისტყაოსანი“ მხატვარმა ზიჩმა და შეანიშნავადაც დაასურათა სრულიად უფასოდ. ბოლოს, რამდენიმე ხნის შემდეგ, ამ თარგმანის ხელნაწერი ი. მეუნარგიამ რუს პოეტს კ. ბალმონტს გადასცა, რომელმაც რუსულად თარგმნის დროს ისარგებლა მითი. 1888 წელს იმპერატორ ალექსანდრე III-ის საქართველოში ჩამოსვლის დროს, გ. ქართველიშვილმა თავისი გამოცემა „ვეფხისტყაოსანი“, ხოლო ი. მეუნარგიამ მისი რუსულად პროზით ნათარგმნი „Барсова кожа“, в рассказе И. Меунаргия (1888), მარიამ დედოფალს მიართვეს, რისთვისაც ორივემ ჯილდოდ მიიღეს ძვირფასი თვლებით შემკული ბეჭდები.

ი. მეუნარგიამ მოიძია და გამოაქვეყნა ხელნაწერებად გაფანტული ალ. ჭავჭავაძის, ნ. ბარათაშვილის, გრ. ორბელიანისა და სხვ. ლექსები, შეკრიბა ქართული ხალხური ზეპირსიტყვაობა, ქართველ მაჰმადიანთა გასაქრისტიანებლად თავისებური ზომები წამოაყენა. მისიონერულ მოღვაწეობას ეწეოდა ბათუმ-ართვინის სამფლობელოებში და სხვ.

1879 წლიდან თანამშრომლობდა ქართულ-რუსულ გაზეთებში, როგორც მოამბე, კორესპონდენტი, ფელეტონისტი, ისტორიულ ცნობილ პირთა ნაკვეთების ჩამწერ-მბეჭდავი, მწერალთა ყოფა-ცხოვრების აღმწერი, მწერლობის მიმომხილველი და სხვ. წერდა გაზეთში „Тифлисский Вестник“ გ. წერეთლის ფაქტიური რედაქტორობის დროს, „დროებაში“ სერგეი მესხისა და ივანე მაჩაბლის დროს, ხშირად რედაქტორის მოვალეობასაც ასრულებდა, გაზეთში „Кавказ“ დავით ერისთავის რედაქტორობის ხანაში (1882-1884), ხოლო „ივერიაში“ ილია ჭავჭავაძის რედაქტორობის დროს.

მისი ხელმოწერილი და ფსევდონიმებია: ლელო, ეგრი, ცაიშვილი, ი. მ., ი. ი-ია.

მას ეკუთვნის ორი არქეოლოგიური მოგზაურობის აღწერა: ა) *Поездка в Сванетию*: [გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსის გრიგოლის მოგზაურობა]. - *ПОТИ*, 1887; ბ) აჭარა-ქობულეთში მოგზაურობა: [მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოების მინდობილობით] („საქართველოს საექსარხოლო სასულიერო მოამბე“).

მსახურობდა ქ. ფოთის გამგეობის წევრად, ქალაქის მოურავის მოადგილედ 1891-1895 და 1907-1913 წლებში მომრიგებელ-შუამავლად (სენაკის, ზუგდიდისა და ლეჩხუმის მაზრებში – 1898 წლიდან 1907 წლამდე), რომლის დროსაც ხშირად, კავკასიის მთავარ სამმართველოში, გლეხთა დროებით ვალდებულებათა გაუქმებისა და ერობის შემოღების საკითხთა განხილვის დროს, ქუთაისის გუბერნიის წარმომადგენლად ესწრებოდა, სადაც მოითხოვდა ფართო ავტონომიას და დემოკრატიული ერობის შემოღებას. ბოლო ხანებში მსახურობდა შავი ზღვის განაპირა რკინიგზის სამმართველოში ქ. ზუგდიდს, უკანასკნელად აირჩიეს სამეგრელოს მოსამართლეთა ყრილობის საპატიო თავმჯდომარედ.

თავის დროზე დაკვირვებულ მწიგნობრად, დარბაისელ და ერთგულ მამულიშვილ-მოღვაწედ იყო ცნობილი, მწერალთაგან პატივცემული. ვახტანგ ორბელიანმა, სხვათა შორის, უძღვნა ლექსი „ნანგრევთა შორის ლამპარი“, რომელშიაც წერს:

„და ან მაღლი შენ, გსურს გააცნო იგი ევროპას, განათლებისა, სწავლის დიდ ერს და „დიდს ქვეყანას“-ო

(ნაგულისხმებია ი. მეუნარგიას მიერ ფრანგულად გადათარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“).

ი. მეუნარგიას გარდაცვალების 20 წლისთავთან დაკავშირებით, ზუგდიდის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმმა მოაწყო მისი ცხოვრება-მოღვაწეობის ამსახველი გამოფენა. ს. ცაიშვილმა და ზუგდიდის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმის დირექტორმა ილია გოგიამ შეადგინეს „წერილები იონა მეუნარგიასადმი“, რომელშიაც შესულია XIX საუკუნის ყველა გამოჩენილი ქართველი მოღვაწე-მწერლის, აგრეთვე, უცხოეთის ცნობილ მწერალთა წერილები ი. მეუნარგიას მიმართ. სოფ. ცაიშში დაფუძნდა მისი სახლ-მუზეუმი.

ცალკე გამოცემულია:

1. რუხაველი, შ. (შოთა). Барсова кожа: В рассказе И. Меунаргия / Рухавели. - Тифлис: Тип. Либермана, 1888. - 32 с.; 19 см.;
2. ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა / ი. მეუნარგია. - ტფ., 1905 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 198 გვ.; 21 სმ. - გადმობეჭდილი უფრანგ „მოამბიდან“;
3. ალექსანდრე ჭავჭავაძე: [ბიოგრაფ. ცნობები] / იონა მეუნარგია; სოლ. ცაიშვილის რედ. და შენიშვნებით. - თბ.: სამეგრელოს მუზეუმი, საქ. კ.პ. (ბ) ც.კ. გამომც., 1937 („ზ. ვ.“-ას სტ.). - 68 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ., 1 დაკვე. ნახ.; 15სმ. - [იგივე დაწერილი ჰქონია რუსულად. - ი. ი.];
4. ნანახი და გაგონილი ილიას ცხოვრებიდან: სოლ. ცაიშვილის რედ. და შენიშვნებით. - თბ.: სამეგრელოს მუზეუმი, 1937 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 62 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 17 სმ.;
5. სამეგრელოს სამთავროს უკანასკნელი პერიოდი და დავით დადიანი: მასალები და დოკუმენტები / სოლ. ცაიშვილის რედაქციით; საქ. სამომხმ. საზ-ბა. - თბ.: ტექნიკა და შრომა-ს გამომცემლობა, 1939. - XVI, 192 გვ.: ილ. და პორტრ.; 17სმ. - თავფურც. და წინასიტყვაობა ქართულ და რუსულ ენებზე. - ყდაზე: სამეგრელო დავით დადიანის დროს. - [მისი რამდენიმე თავი საჯაროდ წაიკითხა ზუგდიდს, სამეგრელოს თავადის სასახლეში. - ი. ი.];
6. ქართველი მწერლები: [ალექსანდრე ჭავჭავაძე, გრიგოლ ორბელიანი და ნიკოლოზ ბარათაშვილი] / რედ., შენიშვნ., და წინასიტყვ. ავტ.: სოლომონ ცაიშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 212 გვ.: პორტრ.; 21სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
7. ქართველი მწერლები. II / სოლომონ ცაიშვილის რედ., წინასიტყვ. და შენიშვნებით. - თბ.: საბლიტგამი, 1944 (საქ. ადგილ. მრეწვ. სახ. კომისარიატის სტ.). - 208 გვ.: პორტრ.; 21სმ. - დანართი: შენიშვნე-

- ბი, გვ. 201-208. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა შენიშვნებში;
8. ცხოვრება და პოეზია ნიკოლოზ ბარათაშვილისა / სოლომონ ცაიშვილის რედ., წინასიტყ. და შენიშვნებით. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1945 (ლ.პ. ბერიას სახელ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტის). - 78, [2] გვ.; 22სმ. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“, შენიშვნებში.

მისი წინასიტყვაობით გამოცემა:

- ერისთავი, გიორგი. თ. გიორგი დავითის ძის ერისთავის თხზულება. (სურათით) / [წინასიტყ. ავტ.: აკაკი წერეთელი და ი. მეუნარგია]. - მე-2 გამოცემა. - თფ., 1884 (ი. გ. მელიქიშვილის სტ.). - [587] გვ.: ცალკ. პაგ. პორტრ.;
- გურიელი, მამია. თხზულებანი მამია გურიელისა (მ. ფაზელისა): ლექსები (ავტორის სურათით და ბიოგრაფიით) / [წინასიტყ. ავტ.: ი. მეუნარგია]. - ქუთაისი: ქუთაისის ამხანაგობისაგან გამოცემული, № 14, 1897 (ი. კილაძისა და ი. ხელაძის სტ.). - LVI, 399, VIII გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 20სმ.;
- დადიანი, ნიკოლოზ. დასტურ-ლაშა / თხზულება ნიკოლოზ დადიანისა; [წინასიტყ. ავტ.: ი. მეუნარგია]. - ტფ.: ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, №41, 1897 (წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 40 გვ.; 23სმ.;
- ერისთავი, გიორგი. რჩეული თხზულებანი: რჩეული ლექსები და დრამატიული ნაწარმოებნი. მასალა ავტორის ნაწერების შესასწავლად. - თბ.: დ. კილოსანიძის გამოცემა, 1910 (ს. მ. ლოსაბერიძის სტ.). - II, 200 გვ.; 21სმ. - (ქართველი მწერლები: საკლასოდ სახელმძღვანელო მწერლობის შესასწავლად; წ. I). - „წინასიტყვაობა“: დ. კ. გვ. I-II; „ბიოგრაფია თ-დი გიორგი ერისთავისა“ - ა. ხახანაშვილი. - გვ. 147-149; „ფოლადი თუ ტალს არ მოხვდა, ისე ნაპერწკალს ვერ გაპყრის!“ - აკაკი, გვ. 150-152. „თამაშობა და თეატრი საქართველოში“. - ა. ხახანაშვილი. გვ. 153-161. „თ-დი გ. ერისთავის კომედიების განხილვა“. - ა. ხახანაშვილი - გვ. 162-174. „თ-დი გ. დ. ერისთავის თხზულების განხილვა“. ი. მეუნარგია. - გვ. 175-199;
- ერისთავი, დავით. თავ. დავით ერისთავის დრამატიული ნაწერები / [წინასიტყ. ავტ.: ი. მეუნარგია]. - თბ.: ქართულ დრამატიულ საზოგადოების გამოცემა, 1910 [კანზე: 1907]. - LIII, 467 გვ.; 22სმ.;

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

- კესლერი, ვ. ხალხი წარმავალი: [თარგმანი იონა მეუნარგიასი] // დროება. - 1881. - 17 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-3.

გამოქვეყნებულია:

- ქუთაისი, 22 აგვისტოს // დროება. - 1874. - 30 აგვისტო. - №438. - გვ. 2;
- სამზღვარ გარეთიდან: წერილი I-II // დროება. - 1875. - 14 თებერვალი. - №20. - გვ. 3; 16 თებერვალი. - №21. - გვ. 3;
- ოზურგეთი, 10 თებერვალი... // დროება. - 1878. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;

- თავმჯდომარის მოვალეობა და მამა ლამბაშიძე // დროება. - 1879. - 20 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-3; 21 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1-3;
- დეპუტატებს, ყრილობას თუ ცალკე კომისიას? // დროება. - 1880. - 25 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1;
- ექიმების პოლიტიკა ქართულზე და სომხურზე // დროება. - 1880. - 19 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2;
- ეხლა თქვენი რიგია... / იონა მეუნარგია // დროება. - 1880. - 12 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1-2;
- „ვეფხის ტყაოსნის“ რედაქცია // დროება. - 1880. - 16 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1-2; 27 ნოემბერი. - №250. - გვ. 2-3;
- იმერეთის სამღვდელეობის შემწეობაზე // დროება. - 1880. - 9 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-2;
- ნეკროლოგი // დროება. - 1880. - 2 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1-2;
- ორ მინა შუა // დროება. - 1880. - 20 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1-2;
- ქუთაისის მასწავლებელთა კრება // დროება. - 1880. - 14 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1-2;
- ჩვენებური საქართველოს გერბი // დროება. - 1880. - 14 აგვისტო. - №171. - გვ. 1-3;
- ჩვენებური ქართული ფული: [მისი ისტორია] // დროება. - 1880. - 23 აგვისტო. - №178. - გვ. 1-3;
- ჩვენებური ქართული წელთ-აღრიცხვა: [ანუ ქორონიკონი] // დროება. - 1880. - 4 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1-3;
- ჩვენი უდარდელობა და ქართული ენის ბედი // დროება. - 1880. - 17 სექტემბერი. - №196. - გვ. 1-2;
- ხატი, იჯარით გაცემული // დროება. - 1880. - 19 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1-2;
- ხმა უდაბნოში // დროება. - 1880. - 10 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1-2;
- 10 აგვისტოს // დროება. - 1881. - 2 აგვისტო. - №167. - გვ. 1-2;
- ახლა ტაძარში... // დროება. - 1881. - 6 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-2;
- ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1881. - 31 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 2-3;
- „გოლოსის“ აზრი პოლმის საქმეებზე // დროება. - 1881. - 24 ივლისი. - №153. - გვ. 1;
- გურიის ავაზაკები // დროება. - 1881. - 4 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1-2;
- გურიის ეპარხიაზე: ტფილისი, 24 თებერვალი // დროება. - 1881. - 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-2;
- დღეში თითო მსხვერპლი: 27 ივლისს // დროება. - 1881. - 28 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2;
- ევროპელების აზრი ქართველებზე: 16 ოქტომბერს // დროება. - 1881. - 17 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-2;
- ერთი დღე თონეთში // დროება. - 1881. - 5 ნოემბერი. - №232. - გვ. 1-3;
- ვეფხისტყაოსანი // დროება. - 1881. - 1 მარტი. - №44. - გვ. 3-4; 6 მარტი. - №48. - გვ. 3; 10 მარტი. - № 51. - გვ. 3; 13 მარტი. - №54. - გვ. 3; 17 მარტი. - №57. - გვ. 3-4; 20 მარტი. - №60. - გვ. 3-4; 24 მარტი. - №63. - გვ. 3; 27 მარტი. - №65. - გვ. 3-4; 31 მარტი. - №68. - გვ. 3-4; 3 აპრილი. - №71. - გვ. 3-4; 28 აპრილი. - №86. - გვ. 3-4;

29. ვეფხისტყაოსანი: (მეორე სხდომა რედაქციისა) // დროება. - 1881. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 3-4;
30. ვეფხისტყაოსანი: (მესამე სხდომა რედაქციისა, 24 თებერვალს) // დროება. - 1881. - 26 თებერვალი. - №42. - გვ. 3-4;
31. ვეფხისტყაოსანი: (პირველი სხდომა რედაქციისა, 6 თებერვალს) // დროება. - 1881. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 3-4;
32. ვეფხისტყაოსანის რედაქციისაგან // დროება. - 1881. - 16 ივნისი. - №123. - გვ. 2;
33. თბილისის ქრონიკა // შრომა. - ქუთაისი, 1881. - 2 სექტემბერი. - №1. - გვ. 3-4; 9 სექტემბერი. - №2. - გვ. 1-2; 30 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2-3; 7 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3-4; 11 ნოემბერი. - №11. - გვ. 3-4;
34. თეატრალური ქრონიკა // დროება. - 1881. - 12 ივლისი. - №145. - გვ. 1-2;
35. პირველი წარმოდგენა „თამარ-ბატონიშვილისა“ // დროება. - 1881. - 11 ივნისი. - №119. - გვ. 1-3;
36. პირველი წარმოდგენა „ორ ცეცხლ შუა“... // დროება. - 1881. - 24 ივნისი. - №130. - გვ. 1-2;
37. 3 აგვისტოს // დროება. - 1881. - 4 აგვისტო. - №162. - გვ. 1-2;
38. საფრანგეთის სენატი სახალხო განათლებაზე // დროება. - 1881. - 21 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
39. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების საქმეთ წარმოება 1880 წლის 15 მაისიდან 1881 წლის 15 მაისამდე // დროება. - 1881. - 16 ივნისი. - №123. - გვ. 3-4; 17 ივნისი. - №124. - გვ. 3-4; 18 ივნისი. - №125. - გვ. 3;
40. ჩვენი სკოლების საქმე // დროება. - 1881. - 12 ივლისი. - №145. - გვ. 1-2;
41. ცაიშის ეკკლესიის გაქურდვა: ტფილისი, 27 იანვარს // დროება. - 1881. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 1;
42. ჭორი მეორეთ-მოსვლაზე // დროება. - 1881. - 30 ივლისი. - №158. - გვ. 1-2;
43. ხონის საოსტატო სემინარია // დროება. - 1881. - 26 ივლისი. - №155. - გვ. 1-2;
44. La Caucasia. E. Reclus: (გამოკრება ელიზე რეკლიუსს გეოგრაფიიდან „კავკასია“) // დროება. - 1881. - 21 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3; 25 აპრილი. - №84. - გვ. 1-3; 30 აპრილი. - №88. - გვ. 1-3; 6 მაისი. - №93. - გვ. 1-3;
45. ქუთათური ამბები // დროება. - 1882. - 9 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-3; 19 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2; 6 მარტი. - №47. - გვ. 1-3;
46. ჩვენებური ქართული თვლა და ანგარიში // დროება. - 1882. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1-3. - ამ საკითხის შესახებ იხ. შენიშვნა: „დროება“ 1882. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
47. გამბეტა // შრომა. - 1883. - 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 4;
48. გრიგოლ ორბელიანის სიკვდილი // დროება. - 1883. - 22 მარტი. - №61. - გვ. 1-2;
49. თ. გრიგოლ ორბელიანის დასაფლავება. დასაფლავების წინა დღე. დასაფლავების დღე // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 2-3. - იგივე: გაზ. შრომა, 1883, 30 მარტი, №13, გვ. 1-2;
50. სერგეი მესხის დასაფლავება // დროება. - 1883. - 27 ივლისი. - №145. - გვ. 1-3;
51. ქუთაისის ბანკის კრება. ქუთაისი, 31 მაისს // დროება. - 1883. - 8 ივნისი. - №106. - გვ. 1-3; 10 ივნისი. - №108. - გვ. 1-3;
52. ვიქტორ შიუგო: [ნეკროლოგი] // დროება. - 1885. - 15 მაისი. - №111. - გვ. 1-3;
53. „აკაკი ერთს სადილზე იყო მიწვეული...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 24 აგვისტო. - №184. - გვ. 2;
54. „ალექსანდრე ჭავჭავაძეს ჰკითხეს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 6 თებერვალი. - №29. - გვ. 2;
55. „ამას აკაკი ამბობს, ალბად ხუმრობა იქნება...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 12 აგვისტო. - №174. - გვ. 3;
56. „ახალგორელმა ერისთავმა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 2;
57. „ბეჟან დადიანი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 13 ივლისი. - №151. - გვ. 2;
58. „ბეჭს რომ სთლიან, თუ უნდათ უთხრან კარგა ბლომად მოსჭერიო, იმერეთში იტყვიან „მოუკიკნაძურეო“...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 1 ივლისი. - №140. - გვ. 2;
59. „განთქმულია: ამაშუყელის ჰართი-ფურთი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 12 ივნისი. - №124. - გვ. 2;
60. „გიგო ბერიძემ მომრიგებელ მოსამართლესთან...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
61. „გიგო ბერიძემ...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 2;
62. „გიორგი სენატორმა გადიცვა მუნდირი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 9 აპრილი. - №79. - გვ. 2;
63. „გრიგოლ დადიანმა მიიწვია სადილად აკაკი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 25 ივლისი. - №160. - გვ. 2;
64. „დავით დადიანის სასახლის მთავარდიაკონი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 15 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
65. „დედავ ინგლისელები მოდიან...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
66. „ელჩი სადმე მოუვიდა მეფე ერეკლეს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 20 აგვისტო. - №180. - გვ. 2;
67. „ერთ დროს ჩვენში...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 11 იანვარი. - №7. - გვ. 3;
68. „ერთი მოხელე, რომელიც ვარანცოვის დროს კავკასიაში მსახურებდა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 17 ივლისი. - №154. - გვ. 2;
69. „ერთი მწერალი მოდიოდა ნადირობიდან...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 4 ნოემბერი. - №238. - გვ. 3;
70. „ერთი ყმანვილი კაცი სადილად მეგობართან იყო. მარჯვნივ უჯდა აკაკი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 8 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 3;
71. „ერთი ჩვენებური ახალ-გაზრდა ნაფიცი ვეჟილი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 25 მაისი. - №111. - გვ. 3;
72. „ერთი ჩვენებური ყმანვილი კაცი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 25 იანვარი. - №19. - გვ. 2; 17 ივნისი. - №120. - გვ. 3;
73. „ერთმა აკაკისაგან ათვალწუნებულმა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 14 აგვისტო. - №176. - გვ. 2;
74. „ერთს აზნაურს უხეირო შვილი გაეზარდა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 19 აპრილი. - №84. - გვ. 2;
75. „ერთს მთავარს დადიანს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 14 მარტი. - №58. - გვ. 2;
76. „ვარანცოვი ზაქათალიდან მოდიოდა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 5 ივნისი. - №118. - გვ. 3;

77. „თ. ბიძინა ჩოლოყაშვილს ერთხელ თურმე...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2;
78. „თ. შანშე ერისთავი და მეზალე...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 2;
79. „თ. შანშე ერისთავის ეზოში...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 4 სექტემბერი. - №190. - გვ. 2;
80. „კახეთიდან მონერილ წიგნში ამოკითხული...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 14 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2;
81. „კახეთში როცა შიშინაობა იყო...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 28 ივნისი. - №138. - გვ. 2;
82. „ლევან დადიანი როცა მურს იყო და ერთხელ ოტია ჩიქვანს გაუჯავრდა, გამოჩენილის ბერი გელოვანის დისწულს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 17 აგვისტო. - №178. - გვ. 3;
83. „მეფე ერეკლეს დროს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 2;
84. „მეფე ერეკლესთან მივიდა ერთი ვილაც ბარათაშვილი და მისს კარის-კაცს ყორღანოვს უჩივლა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 14 ივნისი. - №126. - გვ. 2;
85. „მეფე ერეკლე ყარაიაში წაბრძანდა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 6 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
86. მწერლობა „მოძღვარი“-ს გამო // ივერია. - 1886. - 27 აპრილი. - №91. - გვ. 1-3;
87. ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3; 4 იანვარი. - №2. - გვ. 3; 5 იანვარი. - №3. - გვ. 3; 1888. - 20 ნოემბერი. - №245. - გვ. 3; 27 ნოემბერი. - №250. - გვ. 2; 18 დეკემბერი. - №267. - გვ. 2-3; 1890. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 2; 21 იანვარი. - №16. - გვ. 3; 28 იანვარი. - № 22. - გვ. 2; 4 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-3;
88. „ნეიდგარდი ტფილისის აფთიაქში...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 15 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
89. „რამდენსამე ყმანვილ კაცს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 12 სექტემბერი. - №196. - გვ. 3;
90. „რაფაელ ერისთავის წყალობით...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 18 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2;
91. „როდესაც პლატონ იოსელიანი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 1 ივნისი. - №116. - გვ. 3;
92. სავით: დაკარგული ფელეტონი. ვუძღვნი დავით ერისთავს, პეტრე მირიანოვს და მეზრვე სხვათა პურისტთა // ივერია. - 1886. - 12 აგვისტო. - №174. - გვ. 1-2;
93. „სმა-ჭამა დიდად სავარგო...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 27 ივლისი. - №162. - გვ. 2;
94. „ტფილისის საადგილ-მამულო ბანკის წევრთა...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 5 აპრილი. - №76. - გვ. 3;
95. „ქართველიც ის ყოფილა და ქუდიც იმას ჰხურუბია...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 17 სექტემბერი. - №200. - გვ. 2;
96. „შემდეგში უმაღლესის ინსტანციისაგან გამართლებულს გ. ჩხ...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 22 აგვისტო. - №182. - გვ. 2;
97. „ჩვენი სახელოვანი რიტორი პლატონ იოსელიანი...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 3;
98. „ჯერ არც საადგილ-მამულოს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1886. - 8 მარტი. - №53. - გვ. 2;
99. „ნაკვესის“ გამო (თ. მ-ძეს) // ივერია. - 1887. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2; 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1-2;
100. ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1888. - 25 მარტი. - №64. - გვ. 2;
101. მეფე ერეკლე და იმისი აქლემი: ნაკვესი // ივერია. - 1889. - 3 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2;
102. მზე დასავლეთიდან: ტფილისი, 10 ენკენისთვეს // დროება. - 1889. - 11 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1;
103. ძველებურ მწერლობის მაგალითი // ივერია. - 1889. - 26 ნოემბერი. - №252. - გვ. 2;
104. ძველის „დროებიდან“ დახსომებული: ნაკვესი // ივერია. - 1889. - 17 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
105. კეთილშობილთა საქმე სამეგრელოში // ივერია. - 1890. - 23 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1-2;
106. „ფოთში ქართლელს...“: ნაკვესი // ივერია. - 1890. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
107. კიდე სამეგრელოს თავდაზნაურობის შესახებ // ივერია. - 1891. - 14 ივლისი. - №148. - გვ. 1-2;
108. Несколько исторических сведений о Батумской области // Духовный вестник грузинского экзархата. - 1891. - № 9. - С. 6-20;
109. ცხოვრება და პოეზია თ. ნიკოლოზ ბარათაშვილისა: (ვუძღვნი თავ. ნიკ. რევაზის ძეს ერისთავს // ივერია. - 1893. - 25 აპრილი. - №85. - გვ. 1-3; 27 აპრილი. - №86. - გვ. 1-3; 28 აპრილი. - №87. - გვ. 1-3; 29 აპრილი. - №88. - გვ. 1-3; 5 მაისი. - №93. - გვ. 1-3; 8 მაისი. - №95. - გვ. 1-3; 12 მაისი. - №98. - გვ. 2-3; 21 მაისი. - №103. - გვ. 1-3;
110. რუხის ბრძოლის გამო: [ავტორობის საკითხი] // კვალი. - 1895. - №19. - გვ. 7-8;
111. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1897. - 30 აპრილი. - №82. - გვ. 4;
112. პოეზია, როგორც ხელოვნება (ნაწყვეტი ერთის თხზულებიდან) // მოამბე. - 1897. - №1, განც. II. - გვ. 67-76;
113. „ჩემ მიერ მამია გურიელის ლექსთა კრებულისათვის წამძღვარულ... ბიოგრაფიაში...“ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 27 აპრილი. - №514. - გვ. 2;
114. ცხოვრება და ღვანლი თ-დი გრიგოლ ორბელიანისა // მოამბე. - 1904. - №2, განც. II. - გვ. 55-82; №3, განც. II. - გვ. 39-64; №4, განც. II. - გვ. 1-37; №5, განც. II. - გვ. 1-19; №6, განც. II. - გვ. 25-38;
115. სიტყვები ილია ჭავჭავაძის ცხედარზე // ისარი. - 1907. - 12 სექტემბერი. - №199. - გვ. 3;
116. ფოთი // ისარი. - 1907. - 4 სექტემბერი. - №193. - გვ. 2;
117. მოხსენება ქ.შ.ნ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების ფოთის განყოფილების საზოგადო კრებისა 1912 წ. 14 აპრილი // განათლება. - 1913. - №5. - გვ. 76-79. - ტექსტის ბოლოს: თავმჯდომარე ი. მუნარგია, მდივანი კ. გამყრელიძე. - დასაწყისი იხ.: განათლება, 1913, № 4, გვ. 62-63;
118. ილია ჭავჭავაძე: მოგონებანი: [ბიბლიოგრაფია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 6 იანვარი. - №5. - გვ. 4;
119. ცხოვრება და ღვანლი გრ. ორბელიანისა: (დაუბეჭდავი თავები); შესავალი სოლ. ცაიშვილისა // ლიტერატურის მათიანე. - 1940. - №1-2. - გვ. 295-340;
120. აკაკის ცხოვრებიდან: (პუბლიკაცია სოლ. ცაიშვილისა) // ლიტერატურის მათიანე. - 1942. - №3-4. - გვ. 179-86.

მის შესახებ:

1. დლიური // დროება. - 1879. - 29 სექტემბერი. - №201. - გვ. 2-3;
2. ჩვენ შევიტყვეთ... // დროება. - 1880. - 8 აპრილი. - №76. - გვ. 2;
3. ბ. ი. მ. მეუნარგია გვატყობინებს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ რედაქციას... // დროება. - 1881. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 1-2;
4. მაკარი არქიმანდრიტი. ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1881. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 3;
5. ბარათაშვილი, ნ. ლექსები // ივერია. - 1882. - №4-5. - გვ. 55-61. - ხუთი ჯერად არ დაბეჭდილი ლექსი ნ. ბარათაშვილისა, გადმოცემული იონა მეუნარგიას მიერ;
6. ერისთავი, რაფ. ნ. ბარათაშვილის ხუთი ნაპოვნი ლექსი // დროება. - 1882. - 13 ივნისი. - №121. - გვ. 1;
7. შინაური ამბები // შრომა. - 1882. - 13 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 1-2;
8. კოლხიდელი (გრიგოლ დადიანი). შრომის გაზეთის რედაქტორს კნ. დადიანს // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 23 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
9. ჭავჭავაძე, ალექსანდრე. ლექსები // ივერია. - 1883. - №1. - გვ. 101. - გადმოცემული ი. მეუნარგიას მიერ;
10. ხალხური ლექსები ბ-ნი ი. მეუნარგიასაგან ალავერდში შეკრებულთაგანი // დროება. - 1883. - 25 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1; 9 ოქტომბერი. - № 200. - გვ. 1;
11. გუშინდელს ჩვენს გაზეთში დაბეჭდილი იყო ფელეტონი ბ. მურიის... // დროება. - 1884. - 29 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
12. მურიე. ჯერ არ დაბეჭდილი ხელნაწერი „L' homme à la peau de tigre par Chota Rousthaveli“ - „ვეფხისტყაოსანი“ ფრანგულს ენაზე ნათარგმნი იონა მეუნარგიასი // დროება. - 1884. - 28 ნოემბერი. - №256. - გვ. 1-3;
13. ქართული წარმოდგენა პარასკევს, ნოემბრის 30-ს // დროება. - 1884. - 2 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1;
14. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 27 აპრილი. - №91. - გვ. 1; 1885. - 1 ივნისი. - №114. - გვ. 1-2;
15. ახნაზაროვი, არტემ (ა-ახ!). ბლუკუნა ლიტერატურული და პოლიტიკური გაზეთი...: [იუმორისტული ნარევი...] // თეატრი. - 1885. - №17. - გვ. 167-168;
16. თოიძე, ალექსანდრე (სანდრუა ბიჭი). ჩვენ პუბლიცისტებს // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 123-124;
17. კეზელი (დავით სოსლანი). - ა) გეორგოს (პაროღია) ყოველდღიური საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი... // თეატრი. - 1886. - №2. - გვ. 13-14; ბ) საახალწლო ექსპრომტები // საქართველოს კალენდარი. - 1889. - განც. XI. - გვ. 434-443;
18. კვირას, 30 მარტს ჩამოვა ტფილისში... // ივერია. - 1886. - 29 მარტი. - №70. - გვ. 2;
19. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-2; 12 მარტი. - №53. - გვ. 1-2; 25 მარტი. - №64. - გვ. 1-2; 27 მარტი. - №65. - გვ. 2; 21 აპრილი. - №86. - გვ. 1-2; 8 ივნისი. - №119. - გვ. 1; 5 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 1-2; 7 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 2; 1889. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 2;
20. ქ. ქართველიშვილისა და... // თეატრი. - 1888. - №37. - გვ. 1-2;
21. გუშინ-ნინ, ორშაბათს სალამოს ბ-მა იონა მეუნარგიამ წაიკითხა პირველი ლექცია თ. გრ. ორბელიანის შესახებ... // ივერია. - 1888. - 6 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
22. ნანეიშვილი, ა. - ა) ტფილისი, 11 მარტი // ივერია. - 1888. - 12 მარტი. - №53. - გვ. 1. - ი. მეუნარგიას ლექციები გრ. ორბელიანზე; ბ) ტფილისი, 2 აპრილი // ივერია. - 1888. - 3 აპრილი. - №71. - გვ. 1-2. - მეუნარგიას ორი ლექცია გრ. ორბელიანის შესახებ; გ) ტფილისი, 8 აპრილი // ივერია. - 1888. - 9 აპრილი. - №76. - გვ. 1-2. - მეუნარგიას ორი ლექცია გრ. ორბელიანის შესახებ;
23. ორშაბათს, 4 აპრილს, საადგილ-მამულო ბანკის თეატრში ბ-ნი ი. მეუნარგია წაიკითხავს პირველს ლექციას თ. გრ. ორბელიანზე...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 2 აპრილი. - №70. - გვ. 1;
24. ჭავჭავაძე, ილია. ტფილისი, 23 მარტი // ივერია. - 1888. - 24 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
25. ჭრელაშვილი, სტეფანე (სანო). ქართველთა შორის // ივერია. - 1888. - 10 აპრილი. - №77. - გვ. 1-3;
26. დასაფლავება თ. დავით გიორგის ძის ერისთავისა // ივერია. - 1890. - 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1-2;
27. ანდახანი, ს. გ. ქ. ფოთი, 20 იანვარი // ივერია. - 1891. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 2;
28. მისიონერული მოღვაწეობა მღვ. თალაკვაძისა და იონა მეუნარგიასი ბათუმის და ართვინის სამფლობელოებში // მწყემსი. - 1891. - №20. - გვ. 7-9;
29. ფოთი // ივერია. - 1891. - 20 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
30. „ქართულ წიგნების მბეჭდავს საზოგადოება“-ს განუზრახავს... // ივერია. - 1891. - 8 ივნისი. - №119. - გვ. 2;
31. [ლამბაშიძე, დავით] (სოფლის მღვდელი). მწარე ფიქრები სოფლის მღვდლისა // მწყემსი. - 1891. - №7. - გვ. 3-6;
32. ნ. ბარათაშვილის დასაფლავების გამო ჩვენ მივიღეთ შემდეგი დეპეშები... // ივერია. - 1893. - 27 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
33. ვერმიცანაშვილი, დათიკო (ლავრენტი წულაძე). ქ. ფოთი // ივერია. - 1894. - 17 სექტემბერი. - №197. - გვ. 2-3;
34. მამისთვალე. ქ. ფოთი, 2 აგვისტო // ივერია. - 1894. - 25 აგვისტო. - №182. - გვ. 3. - ამ კორესპონდენციაზე პასუხი იხ. - ვინმე ფოთელი. ცრუ წინასწარმეტყველება. „ივერია“, №187, გვ. 3. - რედაქციის მიმართვა იხ. №184, გვ. 3;
35. ყიფიანი (ღვანკითელი, ვარდენ). საახალწლო მილოცვა ზოგიერთ სამშობლოს მოღვაწესა და სამოღვაწისადმი: ხმა დაბა-სოფლებიდან წარმოდგენილი ვარდენ ღვანკითელის მიერ // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 1-3;
36. ნარკვევი: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1895. - 24 ნოემბერი. - №254. - გვ. 3;
37. ნერეთელი, აკაკი. - ა) ბ-ნი იონა მეუნარგია და მისი დიპლომატია // კვალი. - 1895. - №40. - გვ. 12-14; ბ) ბ-ნი იონა მეუნარგია და მისი დიპლომატია // მწყემსი. - 1895. - №17-18. - გვ. 8-10; გ) აკაკის მოსწრებული სიტყვა // საქართველო. - 1908. - №9. - გვ. 6-7;
38. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). - ა) მართალია თუ არა იმერლების ლალატი ალა-მაჰმად-ხანის შემოსევის

- დროს? // ივერია. - 1895. - 17 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1-3; 19 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-3; ბ) ვინ სწერა ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 14-16. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები; გ) „ვეფხის ტყაოსნის“ ძველი დედნის აღმდგენი კომისიის დაარსება და „ვეფხის ტყაოსნის“ საუკეთესო დედნის აღდგენა 1885 წლებს // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 6-8;
39. წერეთელი, გ. მცირე შენიშვნა // კვალი. - 1897. - №19. - გვ. 373-374;
40. ახალი დანიშნულება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 სექტემბერი. - №625. - გვ. 2;
41. მელია ივანე. ქუთაისი: საჭირო განმარტება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 20 მაისი. - №537. - გვ. 2;
42. „გასულ მარტში...“ // ივერია. - 1904. - 1 აპრილი. - №78. - გვ. 2;
43. დამსწრე ლ. ზუგდიდი // ივერია. - 1905. - 5 აპრილი. - №45. - გვ. 4. - ვლადიმერ ალშიბაიას პასუხი ამ კორესპონდენციასზე იხ.: 27 აპრილი - №61. - გვ. 4;
44. ერობის შემოღება. ქ. ზუგდიდი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 სექტემბერი. - №2905. - გვ. 2;
45. ქუთაისი: დეპეშა // ივერია. - 1905. - 17 სექტემბერი. - №166. - გვ. 3;
46. დასავლეთ საქართველოში // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 25 მარტი. - №3036. - გვ. 2;
47. ქუთაისის ამბები // მეგობარი. - 1906. - 11 ოქტომბერი. - №14. - გვ. 2-3;
48. ეს-დე. ეტყობა აქაც ირაზმებიან! (წერილი ფოთიდან) // ჩვენი გზა. - 1907. - 21 სექტემბერი. - №14. - გვ. 3-4;
49. ვაშაკიძე, ბესარიონ (ბ. პელაშვილი). ფოთის ამბები // ცისკარი. - 1907. - №2. - გვ. 14;
50. ილია ჭავჭავაძის გვამის დაკრძალვა: 8 სექტემბერი, 9 სექტემბერი // ისარი. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1-2;
51. კორექტორის შეცდომები: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №8. - გვ. 15;
52. მადონა. ქ. ნიკობურგი: (ძველათ ფოთი) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №12. - გვ. 5-6;
53. საქალაქო საკრებულომ უკანონოდ სცნო... // ისარი. - 1907. - 6 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
54. ფოთი // ისარი. - 1907. - 11 ოქტომბერი. - № 222. - გვ. 2;
55. ფოთის ქალაქის მოადგილის არჩევანი // ისარი. - 1907. - 9 მარტი. - №52. - გვ. 3;
56. ქუთაისის გუბერნატორმა... // ისარი. - 1907. - 8 აპრილი. - №78. - გვ. 3;
57. ქუთაისში ხმა დადის, ვითომ... // ისარი. - 1907. - 6 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
58. ყარიბი. საკვირაოთ // ჩვენი გზა. - 1907. - 14 ოქტომბერი. - №33. - გვ. 2-3;
59. ჭიათურა; ხონი; ქუთაისი; დუშეთი; სოხუმი; ფოთი: [იუმორი] // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 16;
60. 29 ივნისს ადგილობრივ ქალაქის თვითმართველობის დარბაზში... // ხომლი. - 1908. - 13 ივლისი. - №1. - გვ. 4;
61. გოგებაშვილი, იაკობ. - ა) ილიას მეორედ მოკვლის ნადილი // საქართველო. - 1908. - №9. - გვ. 4-5; ბ) მეუნარგიას ჭორები ილიას შესახებ // საქართველო. - 1908. - №11. - გვ. 1-3;
62. გუნია, ვალერიან (მონადირე). - ა) შეკითხვა: [იუმორისტული ლექსი] // საქართველო. - 1908. - №8. - გვ. 16; ბ) საახალწლო გოზინაყები: [სატირული ნაკვესები] // ერთობა. - 1909. - №1. - გვ. 14-15;
63. ვალია (მენალარიშვილი, ვლ.). - ა) აკაკის იუბილეი // ალი. - 1908. - 8 ნოემბერი. - №6. - გვ. 3; ბ) ფოთი: 29 მარტს ადგილობრივ საქალაქო სასწავლებლის დარბაზში... // მერცხალი. - 1908. - 5 აპრილი. - №2. - გვ. 4; გ) აკაკი ფოთში // ჩვენი აზრი. - 1909. - №6. - გვ. 4; დ) ფოთი: რამდენიმე თვეა... // ახალი სხივი. - 1910. - 6 თებერვალი. - №3. - გვ. 3-4;
64. ვინ-ღან. დღეს თითქმის ყველა მეზობელ ქალაქებში... // მერცხალი. - 1908. - 20 აპრილი. - №11. - გვ. 3;
65. ილია ჭავჭავაძის საღამო ქუთაისში // სავაჭრო გზა. - 1908. - 26 ოქტომბერი. - №17. - ქრონიკა;
66. ი-ნ. ილიას საღამო ქუთაისში // შუქი. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 4;
67. კაკაბაძე, მეთოდე (ტეხურის-პირველი). ერთი უცნაური და ახირებული მოგონების გამო // საქართველო. - 1908. - №8. - გვ. 10;
68. ნარკვევი (უურნალ-გაზეთებიდან) // დროება. - 1908. - 18 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1;
69. ნუკრი. ფოთი. საკრედიტო ამხანაგობის საგანგებო კრება // ნიშადური. - 1908. - №51. - გვ. 14;
70. შემთხვევით დამსწრე. ქუთაისი. ილიას საღამო // ალი. - 1908. - 5 ნოემბერი. - №3. - გვ. 4;
71. ხუროძე, ვარლამ (ვ. მაღაქიაშვილი). მილოცვები: [საახალწლო ლექსები] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 5-6;
72. ნარ-ქანი. ს. ცაიში: (სამეგრელო; ზუგდიდის მაზრა) // ფონი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №7. - გვ. 7;
73. „24 აპრილს ჩამოვიდა“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - №2. - გვ. 3;
74. სატურნი, გ. წერილი ფოთიდან // ფონი. - 1909. - 1 ნოემბერი. - №9. - გვ. 8;
75. (ფოთელი ბზიკი). ფოთის რამერ-რუმე (ფოთის განმანათლებელი საზოგადოება // მომავალი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 4;
76. ფოთი: კვირას, 7 თებერვალს... // ახალი სხივი. - 1910. - 13 თებერვალი. - №9. - გვ. 3;
77. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 5 მაისი. - №27. - გვ. 3;
78. ლუტა. წერილი ფოთიდან // შინაური საქმეები. - 1910. - №17. - გვ. 7-8;
79. ჩხიკვაძე, ნოე (ტლინკაძე). საახალწლო მილოცვები: (ფოთისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და საღამური. - 1910. - №1. - გვ. 6-7;
80. ხოხობი. საახალწლო მილოცვები: [იუმორისტული ლექსები] // შინაური საქმეები. - 1910. - №1. - გვ. 8-9;
81. გეგეჭკორი, ლადო. ძველი კერპი: (ი. მეუნარგიას). [ლექსი] // განათლება. - 1913. - №8. - გვ. 620;
82. ლაილაი. ცხელ-ცხელი ამბები: კვიმატი წელიწადის კვიმატობა მის პირველ თვეში: [იუმორისტული წერილი] // გალილავება. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 2-3;
83. ოქმი ქ.შ.წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების ფოთის განყოფილების საზოგადო კრებისა 1912 წ. 14

- აპრილი // განათლება. - 1913. - №4. - გვ. 62-63. - და-სასრული იხ.: განათლება, 1913, №5, გვ. 76-79;
84. ოჩიკოჩი. დეპუტები: დ. ზუგდიდი. [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №23. - გვ. 11;
85. ქართველი ბიოგრაფი: მეუნარგია იონა მიხეილის ძე (1852-1919) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 9-10. - სქოლიოში: ამოღებულია იოსებ იმედაშვილის „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი“-დან;
86. გერგიშვილი, ს. ი. მეუნარგია - „ალექსანდრე ჭავჭავაძე“. ს. ცაიშვილის რედაქციით და შენიშვნებით: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1937. - 12 მაისი. - №107. - გვ. 4;
87. ცაიშვილი, სოლომონ. - ა) სამეგრელოს რევოლუციის დანტონი: [იონა მეუნარგიას უბის წიგნაკში არსებული ჩანაწერების შესახებ სამეგრელოს გლეხთა ამბოხების ლიდერის უტუ მიქავას შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 2; ბ) შენიშვნები // მეუნარგია, იონა. ალექსანდრე ჭავჭავაძე: [ბიოგრაფ. ცნობები] / ი. მეუნარგია; სოლ. ცაიშვილის რედ. და შენიშვნებით. - თბ.: სამეგრელოს მუზეუმი, საქ. კ.პ. (ბ) ც.კ. გამომც., 1937 („ზ.ვ.“-ას სტ.). - გვ. 5-18; გ) ვეფხისტყაოსნის ერთი ფრანგული თარგმანის ამბავი: [აკადემიკოს მარი ბროსეს შეხედულება პოემის რამდენიმე თავის თარგმნის გამო ი. მეუნარგიას მიერ] // კომუნისტური განათლება. - 1938. - 3 თებერვალი. - №10. - გვ. 3; დ) ლიტერატურული არქივი. „მუსაიფი გრიგოლთან“: [იონა მეუნარგიას რეგულიდან] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 სექტემბერი. - გვ. 4; ე) რამდენიმე დეტალი დიდი საქმიდან // მუშა. - 1938. - 10 იანვარი. - № 8; ვ) იონა მეუნარგია [მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის საზოგადო მოღვაწე]: გარდაცვალებიდან 20 წლისთავის გამო // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 12 ივნისი. - №51. - გვ. 4; ზ) იონა მეუნარგია [ქართული ლიტერატურის XIX საუკუნის მოღვაწე]: 20 წელი გარდაცვალებიდან // კომუნისტი. - 1939. - 15 მაისი. - №109. - გვ. 2; თ) აკაკი წერეთელი და ი. მეუნარგია // ჩვენი თაობა. - 1940. - №6. - გვ. 33-38; ი) აკაკის ორი წერილი [იონა მეუნარგიასადმი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივლისი. - №23. - გვ. 3;
88. ჯიბლაძე, ნ. ილია ჭავჭავაძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 6 იანვარი. - № 5;
89. „სამეგრელო დავით დადიანის დროს“ [ი. მეუნარგიას წიგნი]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ხელს აწერს: მ-ლი.
- 259; 4 დეკემბერი. - № 261; 5 დეკემბერი. - № 262; 8 დეკემბერი. - № 264; 9 დეკემბერი. - № 265;
5. რაც პასტერმა სთქვა მამულზე და მეცმიერებაზე... // ივერია. - 1884. - ივლისი-აგვისტო. - № 7-8. - გვ. 118-120;
6. Кавказ. - 1884. - 28 ноября. - № 265; 30 ноября. - № 267; 1 декабря. - № 268;
7. თეატრი. - 1886. - № 33, 37;
8. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი / შოთა რუსთაველისა; [ილუსტრაციების ავტ.: მ. ზიჩი]. - ტფილისი: გამოცემული გ. დ. ქართველიშვილის მიერ, 1888 (ი. მარტიროსიანცის სტ.). - ყდა, თავფურც., [1], 359 გვ.: ილ.; 34 სმ.;
9. მისიონერული მოღვაწეობა მღვ. თალაკვაძისა და იონა მეუნარგიასი ბათუმის და ართვინის სამფლობელოებში // მწყემსი. - 1891. - №20. - გვ. 7-9;
10. [ლამბაშიძე, დავით] (სოფლის მღვდელი). მწარე ფიქრები სოფლის მღვდლისა // მწყემსი. - 1891. - №7. - გვ. 3-6;
11. ქართველი ბიოგრაფი: მეუნარგია იონა მიხეილის ძე (1852-1919) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 9-10. - სქოლიოში: ამოღებულია იოსებ იმედაშვილის „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი“-დან;
12. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 304;
13. რუხაძე, ტრ. ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში / პროფ. კ. კეკელიძის რედაქციით. - თბ., 1939. - გვ.: 200, 210;
14. იმედაშვილი, გ. რუსთაველოლოგია: ისტორიულ-კრიტიკული მიმოხილვა. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1941. - გვ. 255;
15. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 395;
16. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / ჰმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ზუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხ-ატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამომც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476;
17. „წერილები იონა მეუნარგიასადმი“ // კომუნისტი. - 1941. - 10 იანვარი. - № 8. - გვ. 4;
18. Дом-музей в Цаиши // Заря Востока. - 1948. - 12 февраля. - № 30.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია;
- ბარათაშვილი, ნ. ლექსები // ივერია. - 1882. - №4-5. - გვ. 55-61. - ხუთი ჯერად არ დაბეჭდილი ლექსი ნ. ბარათაშვილისა, გადმოცემული იონა მეუნარგიას მიერ;
- ჭავჭავაძე, ალექსანდრე. ლექსები // ივერია. - 1883. - №1. - გვ. 101. - გადმოცემული ი. მეუნარგიას მიერ;
- დროება. - 1884. - 13 მარტი. - № 56; 30 სექტემბერი. - № 211; 30 ნოემბერი. - № 258; 1 დეკემბერი. - №

მეუნარგია, აკაკი სუტუს ძე (- 1851) – ხატმჭედი, – დამსახურებული ხელოვანი, ოქრომჭედელი, – იონა მეუნარგიას პაპა, სამეგრელოს აზნაურთაგანი, სოფ. ცაიშიდან. მედლით დაჯილდოებული, გარდაიცვალა ღრმა მოხუცი. დაკრძალულია ცაიშის ეკლესიის გალავანში.

ხატებს სჭედდა ვერცხლით და სხვა მასალით, რომლის ყოველი ნახელოვნები ამოყვანილია ჭედურით, საბოლოოდ დამუშავებული ყალმით და სხვა იარაღებით. იყო თავისთავადური, თვითმემოქმედი ხელოვანი, აღმოსავლეთიდან და დასავლეთიდან შემოჭრილ მიმდინარეობას სწორი ალლო აულო, ადგილობრივ – მშობლიურ ელემენტებს შესაფერი ადგილი მიაკუთვნა, სხვადასხვა მიმდინარეობანი თავისებურად შეაკავშირ-შეადულა, მით ბუნებრივად დაუახლოვდა ქართულ საოქრომჭედლო მხატვრულ ტრადიციებს და ნათლად გამოხატა თავისი დროის კულტურული სახეობა და გემოვნება.

პეპუ მუუნარგიას ნაწარმოებთაგან ცნობილია: 1) მაცხოვარი, მეფის სახით, სფეროთი და სკიპტრით (მარცხენა ხელში, მარჯვენით კი ჯვარს სახავს); 2) წმ. გიორგი გაჭენებულ ცხენზე მჯდომარე, რომლის ფეხქვეშ გართხმულია ვეშაპი, მხედრის ჩასანთქმელად დამუქრებული. წმ. გიორგი მარცხენა ხელით ალვირით იკავებს გაჭენებულ რაშს, მარჯვენით კი ლახვარს სცემს ვეშაპს. აცვია მოქარგული სამაჯურებიანი საომარი აბჯარი, ფარფაშა შალვარი, უძირო მესტები, ცხენის მოკაზმულობა – ადგილობრივი (სოფ. თაიას ეკლესიაშია, ოცინდალეს ტაძრიდან გადმოტანილი); 3) მიქელ-გაბრიელი – ა) მიქელი – მეომრის სამოსელში ზორტებიანი მესტებით, მხრებზე გადადებული მოსასხამით, მარჯვენა ხელში – ყვავილის შტოთი, მარცხენაში – გოგუთით; ბ) გაბრიელი – გრძელი სამოსელით, ზორტებიანი მესტებით, მოსასხამით, – ორივე შეპარსული, მოკლე ფრთებით, უფრო მხატვრულად შესრულებული (ორბელის ეკლესიაში, ლეჩხუმს); 4) მაცხოვარი, მდგომარე წელზევით კუბოში, გულხელდაკრეფილი (ნოსტერის ეკლესიაში, ლეჩხუმს); 5) ღვთისმშობელი, ფეხზე მდგომარე ჩჩვილი ძითურთ ხელში, – ძეს მარცხენა ხელში გრავილი უჭირავს, მარჯვენით ჯვარს სწერს, ძვირფასი ქვებით შემკული (ნალენჯიხის ტაძარში); 6) იმავე მოყვანილობის ღვთისმშობლის ხატები (ნოსტერის ეკლესიაში, ლეჩხუმსა და ცაისში); 7) წმ. გიორგი, თაიაში დაცულ წმ. გიორგის ხატის განმეორება (ზუგდიდის ეკლესიაში) და სხვ.

პეპუ მუუნარგიას ნაწარმოებნი, მხატვრული ღირებულების გარდა, მტკიცე ისტორიულ საბუთს წარმოადგენენ, გვითვალისწინებენ საშუალო საუკუნეთა საოქრომჭედლო და სახატმწერლო ხელოვნების მდგომარეობას მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში და გვიჩვენებენ იმ კულტურულ გარემოებათ, რომელნიც იმ დროის საქართველოში (კერძოდ, სამეგრელოში) იყვნენ.

მის შესახებ:

1. ამირანაშვილი, შალვა. პეპუ მუუნარგია – XVIII საუკუნის დამლევის ოქრომჭედელი. - 1922.

წყარო:

1. ამირანაშვილი, შალვა. პეპუ მუუნარგია (ოქრომჭედელი მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრისა) // ლომისი. - 1922. - № 6. - გვ. 2-3; № 7. - გვ. 2-3.

მეუნარგია, პეტრე [მადსიგი] პავლს ძე (1888, 15/IV –) – სცენისმოყვარე – მსახიობი, მხატვარი, რევოლუციონერი, პრესის მუშაკი და საზოგადო მოღვაწე, – სამეგრელოს ქართული დრამატული საზოგადოების დამაარსებელთაგანი, – სამეგრელოდან (დაიბადა სოფ. ხეთაში, დროებით ვალდებულ გლეხ-ოქრომჭედლის ოჯახში). ხეთის ორკლასიანი სკოლის დასრულების (1901-1902) შემდეგ ფერწერა და დურგლობა შეისწავლა. მუშაობდა ქარგლად.

1903-1928 წლებში საზოგადოებრივ-მასობრივ მუშაობას აწარმოებდა სათეატრო, მუშა-ხელოსანთა შორის წერა-კითხვის გავრცელების, სკოლების ნივთიერი სახსრების აღმოჩენის, შემნახველ-გამსესხებელი, კოოპერატიულ დაწესებულებათა მოწყობისა და სხვა საქმეში, როგორც ინიციატორი, აქტიური მონაწილე და სხვ. სოფ. ხეთასა და მის ახლომახლო სოფლებში არაოფიციალურ წარმოდგენებში მონაწილეობდა სრულიად უფასოდ, როგორც მსახიობი (ასრულებდა ყოშოს („უბედური დღე“), ოსეფას („ჯერ დაიხოცნენ – მერე იქორწინეს“), ქუჩუ ადამიას, გიორგის, გაიოზს („და-ძმა“), მაზუთიანს („ციმბირელი“) და სხვა როლებს), ტექნიკური მუშა (ხშირად საკუთარი ზურგით ეზიდებოდა სცენის მოსაწყობ ფიცარ-ავეჯს), დეკორატორი და სხვ. 1916 წლის დეკემბრის 4, სხვებთან ერთად (ტ. ლატარია, პ. ჯალაღანია, ი. ჩომახია და ი. ჩეჟია) დააარსა „სამეგრელოს ქართული დრამატული საზოგადოება“.

1905-1917 წლებში თავდაუზოგავად მუშაობდა რევოლუციურ ასპარეზზე, როგორც მუშა-ხელოსანთა ორგანიზატორი, პროპაგანდისტი, არალეგალური ლიტერატურის გამავრცელებელი, დევნილ რევოლუციონერთა ნივთიერი დახმარებისთვის მზრუნველი, შეიარაღებულ აჯანყებაში მონაწილე, – სასტიკი რეაქციის დროს დარღვეული საიდუმლო სოციალ-დემოკრატიული ზუგდიდის ორგანიზაციები აღადგინა (1910-1916), რომელთაგან ერთს თვითონ ხელმძღვანელობდა, 1915 წელს ენგურის ხიდის მშენებლობაზე ჩამოაყალიბა ორი ძლიერი ორგანიზაცია (რომელთაგან ერთს ხელმძღვანელობდა ვ. სართანია, მეორეს – ნ. ცანავა და მ. გაბედავა), სხვებთან ერთად (ბ. ბერია, ბ. ხაბურზანია, ბ. ჩიჩუა, ვ. ბუკია, მ. დადიანი, ა. ერქომანიშვილი და ი. ჟვანია) შექმნა ზუგდიდის სამაზრო ალკომიტეტი და სხვ.

1917-1918 წლებში ზუგდიდის მაზრის (შავი ზღვის რკინიგზის მშენებლობის რაიონში) მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს წევრ-თავმჯდომარედ იყო, იმავე დროს, მუშათაგან არჩეული მომრიგებელ კამერას თავმჯდომარეობდა, მხურვალე მონაწილეობას იღებდა სამოქალაქო ომში პარტიზანად, პოლიტიკური მუშაობის გამო ციხეში იჯდა 1906, 1918 და 1921 წლებში, სამგზის განდევნილი იყო ზუგდიდის მაზრიდან, როგორც პოლიტიკურად საშიში და სხვ.

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების (1921) შემდეგ სხვადასხვა პასუხსაგებ თანამდევ-

ბობას ასრულებდა: იყო წვერი სამაზრო კომიტეტის პრეზიდენტი, რევოლუციური კომიტეტის, აღმასრულებელი კომიტეტის, თავმჯდომარე ზუგდიდ-სამურზაყანოს კოოპერატივთა სარაიონო კავშირისა, ბანკის მმართველი, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილე და სხვა მრავალი.

სამხატვრო-პედაგოგიურ დარგში: 1914 წლამდე, ხშირად, საეკლესიო ხატებსა და „ღმერთებს“ ხატავდა, 1914-1921 წლებში ზუგდიდის გიმნაზიისა და უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელში გრაფიკულ ხელოვნებას ასწავლიდა, შემდეგ – შარჟებს ათავსებდა „ემშაკის მათრახსა“ და „ტარტაროზში“ (სხვათა შორის, შავი ზღვის რკინიგზის მშენებლობაზე 30-მდე შარჟი მოაწერა).

პრესის დარგში – თანამშრომლობდა გამოცემებში: „თეატრი და ცხოვრება“, „ბრძოლა“, „ახალი აზრი“, „Кавказский рабочий“ და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. პროვინციის მუშაკი: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №11. - გვ. 14;
2. ქ. ზუგდიდში იან. 26... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 14-15.

მის შესახებ:

1. ზუგდიდის სცენის მოყვარენი: „თეატრი და ცხოვრების“ საღამოს სახსოვრად. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №12. - გვ. 5;
2. საქართველოს სცენისმოყვარენი: [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 8;
3. ბია. ზუგდიდის სცენის მოყვარეთა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 15;
4. მასკურელი, ვ. ს. ხეთის დრამატიული წრე // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 6-7. - ტექსტს დართული აქვს ს. ხეთის სცენის მოყვარეთა ჯგუფური ფოტო;
5. შემოწირულობა: (ძველი სია) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 16.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზუგდიდის დრამატიული წრე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 9;
3. საქართველოს სცენისმოყვარენი: [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 8;
4. მასკურელი, ვ. ს. ხეთის დრამატიული წრე // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 6-7. - ტექსტს დართული აქვს ს. ხეთის სცენის მოყვარეთა ჯგუფური ფოტო.

მეფარიშვილი, ისიდორე გიორგის ძე (1864 –) – რევოლუციონერი, პარტიული მუშაკი, გურიიდან, – (დაიბადა სოფ. ნიფნარის სერზე, კონანარის გლეხის ოჯახში), რომლის წინაპრები (მაგ., კაცია მეფარიშვილი, ხახუტა ჯაფარიძე და სხვ.) არსებული წყობილების და უკუღმართობის მონინალმდეგებად იყვნენ ცნობილი. სასოფლო სკოლა-სა და ოზურგეთის სასწავლებელში შესვლისათვის მომზადების შემდეგ, რადგან დედ-მამის დახოცვის

გამო სასწავლებელში ველარ შევიდა, თვით განვითარებას შეუდგა, მსახურებდა ტფილისში მაღაზიაში, შევიდა, ოჯახში, ბოლოს 1891 წლიდან ტფილისის რკინიგზის კონდუქტორად.

1892-1893 წლებიდან განმათავისუფლებელ მოძრაობაში ჩაერია. 1901-1902 წლებში ხაშურის რ.ს.-დ.მ.პ. წრეების მოწყობაში მონაწილეობდა (ი. მეფარიშვილთან ერთად წრეში მონაწილეობდნენ: ფონ-ტეფო – სტეფანე ნოზაძე, ნიკო ცინცაბაძე, სიმონ ბაბლიძე, გაბრიელ შენგელია). ეს წრე რევოლუციონური ბრძოლისათვის მუშებსა და გლეხებს რაზმავდა. 1903 წლიდან ი. მეფარიშვილი ამ წრეს მესვეურობდა, 1903-1906 წლებში ხაშურის ორგანიზაციაში მუშაობდა, როგორც აქტიური პარტიული მუშაკი, საგაფიცვო ბიუროს თავმჯდომარე და ორგანიზატორი, 1905 წლის მოძრაობიდან მხურვალე მონაწილეობას იღებდა მუშათა პარტიულ საქმიანობაში, როგორც მომეცადინე-მკითხველთა კოლეგიისა და პარტიის მფრინავი რაზმის წევრი, სახელმწიფო სათათბიროს ამომრჩეველი და სხვ. 1905 წელს ხაშურის რაიონის რევოლუციონურ მოძრაობის ხელმძღვანელობისათვის 1906 წელს ყარსის ციხეში იჯდა 102-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ძალით, საიდანაც მანიფესტის ძალით განთავისუფლებულ იქნა პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ, სამშობლო სოფელში გადასახლებით, სადაც არალეგალურ პარტიულ საორგანიზაციო მუშაობას აწარმოებდა. ციხიდან გამოსვლის შემდეგ გურიაში მკითხველთა წრეს ხელმძღვანელობდა მ თვეს (ასწავლიდა პარტიის პროგრამის მინიმუმს და მაქსიმუმს), 1906 წლის გასულს, მისივე თხოვნით, ბაქოს გაიგზავნა, სადაც არალეგალურად სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში მუშაობდა (რკინის რაიონში). აქ შეიპყრეს და სამხედრო სამართალში მისცეს, მაგრამ აქედანაც თავი დაიხსნა და რკინიგზის მოხელეთა რეაქციონერობის შესახებ ბაქოს გაზეთში წერილი მოაწერა (Очевидец-ს სახელით), რის გამოც უანდარმერიამ ხელწერილი ჩამოართვა, რომ წერილში მოხსენებულ მოხელეს ხიფათი არ შეემთხვეოდა. 1912-1917 წლებში ტფილისის სადგურის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში მუშაობდა, თუმცა რკინიგზის მარცხის გამო დაზიანებული იყო, მაინც საორგანიზაციო მუშაობას ხელმძღვანელობდა. რევოლუციის შემდეგ პერსონალური პენსიონერად შერიცხეს, როგორც პირადი რევოლუციონერი მოღვაწე. მისი თანამებრძოლია მეუღლე ანნა. დროგამოშვებით გაზეთებში წერდა და ათავსებდა პარტიულ მუშაკების ზოგიერთ სიმახინჯეების შესახებ. სწერდა ნიფნარელის, ბაქოელი ქართველის და ტაბოლნარელის ფსევდონიმებით.

რევოლუციის შემდეგ სხვადასხვა სარევოლუციო ორგანიზაციაში მუშაობდა. პოლიტიკურ-რევოლუციონერ ორგანიზაციებში ერთი საუკეთესი აქტიური და უმნიველო მუშაკად ითვლებოდა, მუდამ იყო დაუზარელი და პარტიულ-რევოლუციონერ დავალებათა მტკიცე გამტარებელი. 1929 წლ-

იდან პერსონალური პენსიონერი. დასწერა მოგონებანი „ჩემი რევოლუციონური წარსულიდან“.

გამოკვეყნებულია:

1. ამხ. მიხო: (ნეკროლოგი) // ცისარტყელა. - 1907 - 16 დეკემბერი. - №1. - გვ. 3;
2. ბ-ნო რედაქტორო!: ვკითხულობთ ღია წერილს... // ახალი აზრი. - 1910. - 17 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 4.

წყარო:

1. ს.ს.-დ.მ.პ. ხაშურის რაიონის ორგანიზაციის კომიტეტის მანდატი. - 1919. - № 205;
2. ს.ს.-დ.მ.პ. ნანეიშვილისეულის (გურია) კონხარის თემის რაიონული სოციალ-დემოკრატიული კოლექტივის მონაწილეობა. - 1919. - 10 მარტი. - № 16;
3. ტფ. რაიონის მუშა-მოსამსახურეთა კავშირის გამგეობის მონაწილეობა. - 1919. - 22 ოქტომბერი. - № 1486;
4. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ც. კ. მანდატი. - 1920. - 18 მაისი. - № 136.

მეფისაშვილი, გრიგოლ მოქლვარი –

მნიგნობარ-მკურნალი, ქართველი კათოლიკე, სომეხთაგან ტერ გრიქორ მეფისოვად წოდებული, ახალციხელი, რომში აღზრდილი, სხვადასხვა ენის მცოდნე, 1829 წელს ახალციხის ივანე ნათლიმცემლის ეკლესიის მღვდლად გამწესებული, ქართველ კათოლიკეთა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ერთი მფარველთაგანი სასტიკი დევნის დროს. მის დანიშვნამდე ეს ეკლესია გაუქმებული იყო კათოლიკე მღვდლების ციხეში დაპატიმრების გამო. ამ ეკლესიაში სომეხ ხუცების გავლენით საეკლესიო დავთრებს 1739-1770 წლებში სომეხურად სწერდნენ. გრ. მეფისაშვილმა სხენებული დავთრების წერა ქართულად დაიწყო (მსახურებდა 1840 წლამდე). სწერდა მკურნალობის შესახებ წერილებს (ნაწილი 1904 წლის „მოგზაურშია“).

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფ., 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 49-50.

მეფურიშვილი, გიორგი ქრისტეფორას ძე (1901 –) –

კომპოზიტორი, – მთის პირველი მუსიკოსი, – ჩეჩნეთელი ქართველი (დაიბადა ქ. გროზნოში, ქართველი ხელოსნის ოჯახში და აქვე მიიღო დანყებითი სწავლა). მუსიკალური განათლების პირველი საფეხურის გავლის შემდეგ როსტოვის მუსიკალური ტექნიკუმი და მოსკოვის კონსერვატორიის კომპოზიციის ნაწილი დაამთავრა. მუსიკისადმი მიდრეკილება ბავშვობიდანვე ჰქონდა. დაუახლოვდა და შეისწავლა ჩრდილოეთ კავკასიის ყველა ხალხს. დაწერა მუსიკალური ნაწარმოებნი კავკასიის მთიელთა, კერძოდ, ჩაჩნების ცხოვრებიდან – დღევანდელი და მახლობელი

წარსულის ამსახველი, განსაკუთრებით, მთიელთა ეროვნულ-სოციალური გათავისუფლების მაჩვენებელი.

დაწერა:

1. აღმოსავლეთის პოემა: ვიოლენტილისა და ფორტე-პიანოსათვის;
2. მთიელთა კოლექტიური ცეკვა;
3. მთის (ჩრდ. კავკასიის) ესკიზები: ფორტეპიანოსათვის;
4. პიესა „ალხა კალასათვის“ დაწერილი მუსიკა;
5. ჩაჩნეთის ათი წლისთავისადმი მიძღვნილი პოემა;
6. ჩაჩნეთის გმირული პოემა: (თეთრგვარდიელთა და ბეგების წინააღმდეგ ბრძოლის და ამ ბრძოლაში აჯანყებული ჩაჩნების ბელადის – ასლან ბეგის დაღუპვის შესახებ) და სხვ.

ეს ნაწარმოებნი ხშირად შეუსრულებია თვით ავტორს – როგორც ქ. გროზნოს, ისევე – როსტოვსა და მოსკოვში.

პროფესორ ბელიაევის („Советская музыка“, 1934, № 7) სიტყვით: „გ. მეფურიშვილი მთის პირველი კომპოზიტორია... მის შემოქმედებაზე ხანგრძლივი დაკვირვების შემდეგ გვაქვს სრული საფუძველი, ვთქვათ, რომ მისი სახით გვაქვს დიდი და თავისებური შემოქმედებითი ნიჭი, რომელსაც თავისი განვითარებისათვის საკმაოდ მძიმე გზა აუჩქარებია“.

წყარო:

1. ტრამოვი, აბდულ ქირიმ. მთის კომპოზიტორი: გროზნელი ქართველი კომპოზიტორი გიორგი ქრისტეფორეს ძე მეფურიშვილი // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №26. - გვ. 8.

მეღვინეთუხუცესი, კონსტანტინე [ქოთე] ვასილის ძე (1891, 2/1 –) –

კომპოზიტორი, პედაგოგი და სამუსიკო კრიტიკოსი, – ქართლიდან (დაიბადა ყოფ. გორის მაზ. სოფ. ხიდისთავში, მუსიკალურ-ინტელიგენტურ ოჯახში. დედამისი სოფიო იყო ნიჭიერი მომღერალი, ასული დაკვრა-სიმღერითა და ქართული მწერლობის მცოდნე, ცნობილის „ვეფხისტყაოსნის“ სიმღერით მკითხველის ნიკ. ზაქ. მაჭავარიანისა. მამა – ვიოლინოს კარგი დამკვრელი, მუსიკის მოყვარული, ძველებურ-ქართულისა და ევროპული მუსიკის შემაერთებელი; სახლი საუცხოოდ მოწყობილი – პიანინოთი, ვიოლინოთი, მუდამ გალობით და ხალხურ-სოფლური სიმღერებით გარემოცული).

მუსიკის პირველი გაკვეთილები დააწყებინა მომღერალმა დედამ. 5 წლისა როიალზე უკრავდა. 10 წლისა თბილისის მუსიკალურ სასწავლებელში მიაბარეს, სადაც თეორიასა და სოლფეჯიოს სწავლობდა ზ. პ. ფალიაშვილისაგან. თბილისის მეორე გიმნაზიის დამთავრების (1909) შემდეგ პეტერბურგის უნივერსიტეტში – ერთსა და იმავე დროს, ერთდროულად – სწავლობდა იურიდიულ ფაკულტეტზე და საკომპოზიტოროზე (ჯერ

– ფორტეპიანოს, შემდეგ – საკომპოზიციოს ლი-
ადოვთან; აქვე, ფრანგ მუსიკისმცოდნე, თეორე-
ტიკოს და კომპოზიტორ სიუჟართან შეისწავლა
კონტრაპუნქტის, ფუგას, ფორმის და თავისუფალი
თხზვის ხელოვნება). უნივერსიტეტისა და კონსერ-
ვატორიის დამთავრების (1923) შემდეგ კომპ. ა. კ.
გლაზუნოვთან მეცადინეობდა. 1915-1919 წლებ-
ში ჯარში მსახურობდა, 1925 წლამდე სხვადასხვა
დანესებულებაში – იურისტ-კონსულტანტად, 1925
წლიდან, განსაკუთრებით, სამუსიკო-პედაგოგიურ
დარგში დაიწყო მუშაობა.

როგორც მუსიკოსმა, ახალგაზრდობიდანვე
ისახელა თავი: მონაფეობის დროს წვრილ მუსი-
კალურ ნაწარმოებთ თხზავდა, გიმნაზიაში სწავლის
დროს (1905) ქართული თეატრის კონცერტმეის-
ტერად იყო, პეტერბურგში – სახელგანთქმული
მომღერლის ტარტაკოვის სტუდიაში გამოჩენილ
კონერტმეისტერად მიჩნეული, საუკეთესო პია-
ნისტად ცნობილი, 1910-1913 წლებში საკუთარი
სამუსიკო-სამხატვრო სტუდია ჰქონდა. სწავლა
დაამთავრა უმთავრესად, საკუთარი სამუსიკო
შრომით მონაგები ფულით.

მისი მუსიკალური შემოქმედების ნიადაგი
განვითარდა პაპის – ნიკ. ზაქ. მაჭავარიანის და
მეორეს მხრიდან – ხარლამპე ივანეს ძე სავანე-
ლის მიერ. ნ. ზ. მაჭავარიანი ხ. ი. სავანელის მამის,
სიონის დეკანოზის დისწული იყო, თავისი დროის
შესაფერად საკმაოდ განვითარებული, სემინარი-
ის ორ-კლასგათავებული, თავისი ბიძის, ივ. სავა-
ნელის, გავლენით მწერლობის დიდი მოყვარული.
საგანგებოდ იცოდა ჩვენი ძველი მწერლობა და
თითქმის ყოველ საღამოს, როცა კი ქალაქში იყო,
თავის ოჯახის წევრებს ხმამაღლა უკითხავდა
ძველი მწერლობის ნიმუშებს, მეტადრე „ვეფხის
ტყაოსანს“, რომელსაც მღეროდა, – ნამდვილად ეს
კითხვა მღერა იყო და არა წაკითხვა. უყვარდა ლხ-
ინი, დროსტარება, საგანგებოდ უკრავდა თარს და
ჭიანჭურს და ზედ ტკბილი ტენორით დამღეროდა –
მარტო ჩვენებურ, ძველებურ ჰანგებს, ევროპული
მუსიკისა არა სწამდა-რა. ამ ჩვენი ძველი მუსიკის
ზეგავლენით აღიზარდა ნ. ზ. მაჭავარიანის ასული
სოფიო, კ. მეღვინეთუხუცესის დედა. სოფიოს სა-
მაგალითო სმენა და ხმა ჰქონდა, ბავშვობიდანვე
მიჩვეული იყო ჩვენს ძველ მუსიკას და მამასთან
ერთად მღეროდა თარზედ ალ. ჭავჭავაძის, ბეს.
გაბაშვილის, გიორგი თუმანიშვილის, ქემიშ დარდ-
იმანდის, ზაალ გოსტაშაბიშვილის, დავით რექტო-
რის და სხვ. ლექსებს. ამ სიმღერებს თავის ხელითა
წერდა ნ. მაჭავარიანი ერთ დიდ რვეულში (ალსან-
იშნავია დროის დასახასიათებლად: ნიკ. მაჭავარ-
იანის მამის, ზაქარია მაჭავარიანის ხელით დან-
ერილი სიმღერები თითქმის ყველა თათრულია, ნ.
მაჭავარიანის ხელით ნაწერი კი – მარტო ქართუ-
ლი). სოფიო მაჭავარიანი 16-17 წლისა იქნებოდა,
როდესაც რუსეთიდან დაბრუნდა კონსერვატორი-
ის კურსდამთავრებული ხ. ი. სავანელი. ხ. ი. სავა-
ნელმა მოისმინა თუ არა სოფიოს მძღავრი, უკვე
დამუშავებული სოპრანო, შეუდგა მის მუსიკალურ

განვითარებას, ე. ი. ევროპისა და რუსეთის კომ-
პოზიტორების სწავლებას. ეს სულ ახალი მუსიკა
იყო, უფრო ადვილი და ქართველის სმენისათვის
ადვილად შესაგნებელი, მაგრამ ამ ახალს ჩვენი
ძველი მუსიკისა არა გაეგებოდა-რა და არცა ცდი-
ლობდა მის შეგნებას და ახალთან შეგუებას. ხ. სა-
ვანელი, ალოიზ მიზანდარი და კ. ალიხანოვი კარ-
გად ხედავდნენ, რომ საქართველოში ძველისძვე-
ლი, თავისებური, ფრიად განვითარებული მუსიკა
იყო, მაგრამ იმავე დროს იმდენად გაუგებარი, რომ
არც ცდილან მის შეგნება-შესწავლას. ამ გაუგე-
ბრობის აღსანიშნავად დამახასიათებელია: ფრიად
სახელოვანმა და თბილისისათვის თაყვანსაცემმა
ოპერის მომღერალმა პავლოვსკისამ თავისი ბენე-
ფისისათვის მოინდომა ქართული რაიმე სიმღერის
შესწავლა. მიმართა სავანელს. სავანელმა სოფიო
მიუჩინა, ქართული სიმღერები ამღერა. პავლოვ-
სკისამ საბენეფისოდ ნ. ბარათაშვილის „სულო
ბოროტო“ აირჩია. სამი დღის განმავლობაში ორ-
ჯერ სწავლობდა ეს გამოჩენილი პრიმადონა „სუ-
ლო ბოროტოს“ მოდულაციებს, მაგრამ ვერ მოახ-
ერხა მათი გამოთქმა და საზოგადოების გულის
მოსაგებად თავის ბენეფისში „მერცხალო, მერცხ-
ალო“ იმღერა. ნ. მაჭავარიანი მიიცვალა, რუსეთის
კონსერვატორიაში შესასვლელად მომზადებული
სოფიო ველარსად წავიდა; ცოტა ხნის შემდეგ ვა-
სილ გიორგის ძე მეღვინეთუხუცესმა შეირთო და
სოფ. ხიდისთავს (გორის ახლო) წაიყვანა. ვასილ
მეღვინეთუხუცესი, მამა კოტე მეღვინეთუხუცე-
სისა, კარგად უკრავდა ვიოლინოს და, როგორც
მუსიკის მოყვარული, აერთებდა ქართულ ძველე-
ბურსა და ახალ ევროპულ მუსიკას. საუცხოოდ
მონყობილი სახლი, კარგი მამული, პიანინო, ვიო-
ლინო, მუსიკა, გალობა, ხალხური სოფლური სიმ-
ღერა, – აი, ის წრე, რომელშიაც აღიზარდა კოტე
მეღვინეთუხუცესი და შეძლება მიეცა, თავისი
მუსიკით გამოეთქვა სწორედ ის, რაც ქართველს
გულიგულში უძევს და მის ხელოვნურად გა-
მომთქმელს-ლა ელოდა.

დანერა:

1. კვარტეტი (სიმეზიანი);
2. ოთხი სიმფონია;
3. რომანსები;
4. სამი სუიტა;
5. ამირანი: [ოპერა 4 მოქ., 6 სურ. ლიბრეტო საკუ-
თარი], რომელიც ქართული ეროვნული მუსიკის
საუკეთესო ნიმუშია. გამოქვეყნებულია სახელგამის
მიერ მისი ცალკე ნაკვეთი – ინსტრუმენტალური
ნომრები ფორტეპიანოსათვის და არიები. საოპერო
თეატრის მოთხოვნით, მისი მუსიკა შეუფარდა ოპ.
„რაზმელებს“ (იგივე, „905“);
6. 20-ზე მეტი პიესის მუსიკალური გაფორმება („ოტე-
ლო“, „რომეო და ჯულიეტა“, „ვერაგობა და სიყვარ-
ული“, „მეფე ლირი“, „ლადო კეცხოველი“, „გიორგი
საკაძე“, „არსენა“ და სხვ.);
7. სწავლა ბგერათა ბუნებრივ შემკრებლობაზე:
მეცნიერული გამოკვლევა, რომლითაც დაარღვია

სამუსიკო მეცნიერებაში მანამდე არსებული ჰელმ-ჰოლცის თეორია ბგერათა წარმოშობის შესახებ და დაამტკიცა, რომ ბგერათა წარმოშობა ემორჩილება და წარმოებს გაზების (აირების) კინეტიკური თეორიის მიხედვლებით და რომ ბგერათა სიმაღლე დამოკიდებულია არა ჰაერის ნაწილაკთა რხევის ოდენობისაგან, არამედ გაზების მოცულობისაგან და ამ მოცულობაზე ერთეულ ძალთა დანოლისაგან. ეს შრომა დაიცვა ლენინგრადში საკავშირო სამეცნიერო აკადემიის კონფერენციაზე 1927 წლის თებერვალში და მიიღო აკადემიის ქებითი ფურცელი. ამავე თეორიის საფუძველზეა აგებული მისი „სწავლა მუსიკის ნატურალურ ჰარმონიაზე“, რაც პირველად დაიცვა თბილისის კონსერვატორიაში 1926 წელს, შემდეგ – მოსკოვის მუსიკალური მეცნიერების სახელმწიფო ინსტიტუტში, 1926 წლის ოქტომბერში.

ხშირად წერდა ოპერისა და მუსიკალურ საღამოთა შესახებ რეცენზიებს. ცნობილია, როგორც მცოდნე და მიუდგომელი შემფასებელი, ორიგინალური ქართული მუსიკოსი, სხვადასხვა პიესის მუსიკალური გაფორმების დროს რეჟისორ-დამდგმელის თანაშემომქმედი და სხვ.

კ. მეღვინეთუხუცესის სამუსიკო მოღვაწეობას მრავალი წერილი აქვს მიძღვნილი.

გამოქვეყნებულია:

1. ა. გველესიანის სიმფონიური კონცერტი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
2. ახალგაზრდა მუსიკოსთა საზოგადოება: პირველი სიმფონიური კონცერტი // კომუნისტი. - 1928. - 13 მაისი. - №109. - გვ. 6;
3. ბარიტონ ვალერიან ქაშაყაშვილის პირველი გამოსვლა, ოპერა „რიგოლეტო“ მუსიკა ვერდისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 6 მარტი. - №54. - გვ. 4;
4. ბარიტონ ქაშაყაშვილის მეორე გამოსვლა „ჯამბაზებში“. მუსიკა - ლეონკოვალისი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 9 მარტი. - №57. - გვ. 4;
5. დამსახურებული მსახიობის ნ.ა. გრიუქოვას საღამო: კონსერვატორიის დარბაზში // კომუნისტი. - 1928. - 25 იანვარი. - №20. - გვ. 4;
6. ვ. ბარნოვას გამოსვლა ოპერაში „ლაკმე“. [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 22 მარტი. - №67. - გვ. 4;
7. ვ. ბარნოვას მესამე გასტროლი „რომეო და ჯულიეტა“. [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 25 მარტი. - №70. - გვ. 6;
8. თამარ წერეთლის კონცერტი: სახელმწიფო აკადემიური ოპერა // კომუნისტი. - 1928. - 29 თებერვალი. - №49. - გვ. 4;
9. თბილისის მეორე მუსტეხნიკუმის საჩვენებელი ღია საღამო: სახელმწიფო კონსერვატორიის დარბაზი // კომუნისტი. - 1928. - 27 მარტი. - №71. - გვ. 4;
10. თბილისის სახელმწიფო მეორე სამუსიკო მუშათა ფაკულტეტში: ხელოვნება // კომუნისტი. - 1928. - 4 აპრილი. - №78. - გვ. 4;
11. „კარმენ“ ოპერა ბიზესი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 3;

12. კონსერვატორიის სიმებიანი კვარტეტის პირველი საჩვენებელი საღამო // კომუნისტი. - 1928. - 6 მაისი. - №130. - გვ. 5;
13. კომპოზიტორი პეტრე ილიას-ძე ჩაიკოვსკი: გარდაცვალებიდან 35 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1928. - 15 ნოემბერი. - №264. - გვ. 3;
14. „ლატავრა“ მუსიკა ზ. ფალიაშვილისა, ლიბრეტო ა. შანშიაშვილის, დადგმა ა. ახმეტელის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 18 მარტი. - №64. - გვ. 6;
15. ლიუკომისა და შავროვის საბალეტო საღამო ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1928. - 6 აპრილი. - №80. - გვ. 4;
16. მ. ბალანჩივაძის ოპერა „თამარ ცბიერი“ სახელმწიფო ოპერის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 18 აპრილი. - №89. - გვ. 4;
17. მსახიობ-მოცეკვავე ე. გელცერის კონცერტი ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1928. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 4;
18. პირველი სამუსიკო ტექნიკუმის მონაფეთა საღამო: სახელმწიფო კონსერვატორიის დარბაზი // კომუნისტი. - 1928. - 27 აპრილი. - №97. - გვ. 4;
19. „რიგოლეტო“ მუსიკა ვერდის, ბარიტონ დ. გოლოვინის მეორე გამოსვლა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 24 მარტი. - №69. - გვ. 4;
20. რუსული მუსიკის საღამო სახელმწიფო კონსერვატორიის დარბაზში // კომუნისტი. - 1928. - 12 აპრილი. - №85. - გვ. 4;
21. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა „აიდა“: მუსიკა ვერდის // კომუნისტი. - 1928. - 31 იანვარი. - № 25. - გვ. 3;
22. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა „ბორის გოდუნოვი“. მუსიკა მ. მუსორგსკისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 5 თებერვალი. - №30. - გვ. 5;
23. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა: „გოფმანის ზღაპრები“. [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 28 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
24. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა. „ლაკმე“ მუსიკა დელიბის: ლიპკოვსკაის მეორე გასტროლი // კომუნისტი. - 1928. - 7 აპრილი. - №81. - გვ. 4;
25. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა „რიგოლეტო“, მუსიკა ვერდისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 4;
26. სახელმწიფო აკადემიური ოპერის 1927-28 წლების მუშაობის მოკლე მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1928. - 28 აპრილი. - №98. - გვ. 4;
27. სახელმწიფო კონსერვატორიის საოპერო კლასის საჩვენებელი წარმოდგენა // კომუნისტი. - 1928. - 19 აპრილი. - №90. - გვ. 6;
28. სახელმწიფო კონსერვატორიის სტუდენტების პირველი სიმფონიური კონცერტი // კომუნისტი. - 1928. - 25 აპრილი. - №95. - გვ. 4;
29. „სევილიელი დალაქი“: მუსიკა როსინისა: ვ. ბარნოვას და დ. გოლოვინის პირველი გამოსვლა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 20 მარტი. - №65. - გვ. 4;
30. ს. ინაშვილის გამოსვლა მეფისტოფელის როლში გუნოს ოპერა: ფაუსტში // კომუნისტი. - 1928. - 11 აპრილი. - №84. - გვ. 4;

31. „სოფლის პატიოსნება“ - მუსიკა მასკანის და ჯამბაზები - მუსიკა ლეონკოვალოსი: ო. ბარათაშვილის დებიუტი // კომუნისტი. - 1928. - 3 თებერვალი. - №28. - გვ. 4;
32. ტომაშვილი-ყარაშვილის კონცერტი // კომუნისტი. - 1928. - 7 თებერვალი. - №31. - გვ. 4;
33. ტრილი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 5;
34. ფატმა მუხტაროვას მეორე ვასტროლი. მუსიკა სენ-სანსისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 4 მარტი. - №53. - გვ. 5;
35. ფატმა მუხტაროვას პირველი ვასტროლი. „კარმენი“ მუსიკა ბიზესი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 2 მარტი. - №51. - გვ. 4;
36. ქუთაისის სამუსიკო ტექნიკუმის იუბილე: არსებობის ათი წლისთავთან დაკავშირებით // კომუნისტი. - 1928. - 7 მარტი. - №55. - გვ. 4;
37. ქეთო და კოტე // კომუნისტი. - 1928. - 21 თებერვალი. - №43. - გვ. 4;
38. ქეთო და კოტე. მუსიკა - ვ.დოლიძის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1928. - 21 თებერვალი. - №43. - გვ. 4;
39. ქრისტიანე სიმონიანის კონცერტი // კომუნისტი. - 1928. - 22 თებერვალი. - №44. - გვ. 4;
40. ა. ბატურინის კონცერტი // კომუნისტი. - 1929. - 19 ივლისი. - №163. - გვ. 4;
41. აიდა - ჯუზეპე ვერდისა: მ. ბრეხმანშტენგელის პირველი გამოსვლის შესახებ // კომუნისტი. - 1929. - 9 მარტი. - №55. - გვ. 4;
42. „ბორის გოდუნოვი“ - ოპერა მ. მუსორგსკისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 4;
43. ბ. პიროგოვი „სევილიელ დალაქში“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 19 ივლისი. - №15. - გვ. 4;
44. „გოფმანის ზღაპრები“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 20 მარტი. - №62. - გვ. 6;
45. „დემონი“ მუსიკა ა. რუბინშტეინისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 12 თებერვალი. - №34. - გვ. 4;
46. „ვერტერი“ - მუსიკა მასნესი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 17 მარტი. - №61. - გვ. 5;
47. „თამარ ცბიერი“ მუსიკა მ. ბალანჩივაძისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 5 მარტი. - №51. - გვ. 4;
48. „კარმენი“ მუსიკა ჟ. ბიზესი: სახელმწიფო ოპერის თეატრი // კომუნისტი. - 1929. - 6 ნოემბერი. - №257. - გვ. 4;
49. მადამ ბატერფლაი - მუსიკა პუჩინის: დ.ი. ლიპკოვსკაიას მესამე ვასტროლი // კომუნისტი. - 1929. - 10 აპრილი. - №83. - გვ. 4;
50. „მეფის ქალი ტურანდოტი“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - №17. - გვ. 5;
51. მომღერალ ნ. როგატინის კონცერტი // კომუნისტი. - 1929. - 11 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 3;
52. მოსკოვის დრამატული ბალეტის გამოსვლა // კომუნისტი. - 1929. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 4;
53. მოსკოვის ვოკალური კვარტეტის კონცერტი // კომუნისტი. - 1929. - 25 ივლისი. - №168. - გვ. 4;
54. ოპერა „აიდა.“ მუსიკა ჯუზეპე ვერდისა. სახელმწიფო ოპერის თეატრში: ახალი დადგმა სანდრო ინაშვილისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 14 დეკემბერი. - №288. - გვ. 3. - რეცენზია ჯ. ვერდის საოპერო სპექტაკლზე „აიდა“. სანდრო ინაშვილის დადგმით;
55. ოპერა „ალი.“ მუსიკა ა. დარგომიჟსკი // კომუნისტი. - 1929. - 9 თებერვალი. - №32. - გვ. 4;
56. ოპერა „ევეგენი ონეგინი“ - მუსიკა პ. ჩაიკოვსკისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 6; 7 ნოემბერი. - №258. - გვ. 4;
57. ოპერა „თამარ ცბიერი“ მუსიკა მ. ბალანჩივაძისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 3 ნოემბერი. - №255. - გვ. 3;
58. ოპერა „ნილობანი სალამო“: მუსიკა ჯ. ვერდის // კომუნისტი. - 1929. - 27 დეკემბერი. - №299. - გვ. 3;
59. ოპერა ფაუსტი - მუსიკა გუნოსი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 17 დეკემბერი. - №280. - გვ. 3;
60. ოპერაში და კონცერტებზე // კომუნისტი. - 1929. - 31 მარტი. - №72. - გვ. 5;
61. ოპერა ჩიო-ჩიო-სანი. მუსიკა - ჯ. პუჩინისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 10 ნოემბერი. - №259. - გვ. 3;
62. ოპერა „ჯამბაზები“. მუსიკა - რ. ლეონკოვალოსი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 9 დეკემბერი. - №279. - გვ. 4;
63. „პიკის ქალი“ მუსიკა პ. ჩაიკოვსკისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 8 მარტი. - №54. - გვ. 4;
64. „რიგოლეტო“ მუსიკა ვერდისა. ოპერა.: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 15 თებერვალი. - №37. - გვ. 4;
65. „რომეო და ჯულიეტა“. მუსიკა შ. გუნოსი // კომუნისტი. - 1929. - 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 6;
66. საქართველოს რესპუბლიკა. საქართველოს მომღერალ გუნდების ოლიმპიადა // კომუნისტი. - 1929. - №148. - გვ. 6;
67. სახელმწიფო აკადემიური ოპერა: უგეგმო მუშაობის ნიმუშები // კომუნისტი. - 1929. - 21 ნოემბერი. - №268. - გვ. 3;
68. სახელმწიფო კონსერვატორიის საოპერო კლასის საჩვენებელი წარმოდგენა // კომუნისტი. - 1929. - 14 მარტი. - №58. - გვ. 4;
69. სახელმწიფო ოპერის თეატრი. „მეფის საცოლე“. მუსიკა რიმსკი-კორსაკოვის // კომუნისტი. - 1929. - 27 თებერვალი. - №46. - გვ. 6;
70. სახელმწიფო ოპერის თეატრი. „რიგოლეტო“. მუსიკა ჯ. ვერდისა // კომუნისტი. - 1929. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 4;
71. სახელმწიფო ოპერის თეატრი: „სამსონი და დალილა“, მუსიკა სენ-სანსისა // კომუნისტი. - 1929. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 6;
72. ს. გოცირიძის კონცერტი: რუსეთის თეატრის საკონცერტო დარბაზში // კომუნისტი. - 1929. - 16 იანვარი. - №12. - გვ. 4;
73. სიმფონიური კონცერტი ვ. სავიჩის ხელმძღვანელობით // კომუნისტი. - 1929. - 27 ივლისი. - №170. - გვ. 4;
74. სომხეთის კონსერვატორიის სტუდენტთა საჩვენებელი კონცერტი: თბილისის კონსერვატორიაში // კომუნისტი. - 1929. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 4;
75. ტერმენოვიქსი: ელექტრონისტრუმენტი // კომუნისტი. - 1929. - 6 სექტემბერი. - №205. - გვ. 3;
76. ტოსკა - მუსიკა ჯ. პუჩინის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 26 მარტი. - №167. - გვ. 4;

77. „ტრილობი“ - მუსიკა ა. იურასოვსკის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - №281. - გვ. 4;
78. ტურანდოტი - ოპერა პუჩინისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 4;
79. შუბერტის ხსოვნის აღნიშვნა // კომუნისტი. - 1929. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
80. ჩვენი ოპერის ახალი უცნაურობანი: გამოცდების შესახებ ახალგაზრდა მომღერალთა სტუდიაში // კომუნისტი. - 1929. - 21 სექტემბერი. - №218. - გვ. 4;
81. ნითელი ყაყაჩო. მუსიკა - გლიერის; ლიბრეტო - კურილკოსი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 19 თებერვალი. - №40. - გვ. 4;
82. „აბესალომ და ეთერი“: ლელინის რაიონის მუშათა მსმენელებისათვის // კომუნისტი. - 1930. - 11 ოქტომბერი. - №238. - გვ. 4;
83. „აბესალომ და ეთერი“ ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1930. - 25 აპრილი. - №95. - გვ. 4;
84. გლიერის „ნითელი ყაყაჩო“ ოპერის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 12 დეკემბერი. - №291. - გვ. 4;
85. გუნოს ფაუსტი სახელმწიფო ოპერის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 17 დეკემბერი. - №295. - გვ. 4;
86. დელიბის „ლაკმე“ სახელმწიფო ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1930. - 19 დეკემბერი. - №297. - გვ. 4;
87. ვერდის „აიდა“ სახელმწიფო ოპერაში // კომუნისტი. - 1930. - 4 ნოემბერი. - №258. - გვ. 4;
88. მარკ რეიზენის გასტროლი: სახელმწიფო ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1930. - 9 მაისი. - №106. - გვ. 4;
89. ოპერა „თავადი იგორი“ მუსიკა ა. ბოროდინისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 18 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 4;
90. ოპერა „რიგოლეტო“ მუსიკა ვერდისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 3;
91. ოპერა: ჩიო-ჩიო-სანი. მუსიკა - პუჩინის // კომუნისტი. - 1930. - 19 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
92. ოპერის თეატრში. „გარღვევა“ ს. სპოტოცკის: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 21 ნოემბერი. - №273. - გვ. 4;
93. ოპერის თეატრში „დაისი“ ზ. ფალიაშვილისა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 19 ნოემბერი. - №271. - გვ. 4;
94. ოპერის მიმდინარე სეზონის შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 8 მარტი. - №55. - გვ. 4;
95. პ. ჩაიკოვსკის „ევგენი ონეგინი“ ოპერის თეატრში // კომუნისტი. - 1930. - 30 ნოემბერი. - №281. - გვ. 4;
96. პ. ჩაიკოვსკის „პიკის ქალი“ სახელმწიფო ოპერაში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 10 ნოემბერი. - №262. - გვ. 4;
97. პიანისტ გ. ედელმანის კონცერტი // კომუნისტი. - 1930. - 18 ნოემბერი. - №270. - გვ. 4;
98. სახელმწიფო ოპერის თეატრი. „რიგოლეტო“. მუსიკა ჯუზეპე ვერდისა // კომუნისტი. - 1930. - 4 მარტი. - №51. - გვ. 3;
99. „ტოსკა“ მუსიკა პუჩინისა // კომუნისტი. - 1930. - 27 ნოემბერი. - №278. - გვ. 4;
100. ესპოზიკო. „კამორა“: [ოპერა]: სახელმწიფო ოპერის თეატრი // კომუნისტი. - 1931. - 2 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 4;
101. ვერდი. „აიდა“: სახელმწიფო ოპერის თეატრი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1931. - 27 სექტემბერი. - №223. - გვ. 4;
102. ზ. ფალიაშვილი. „აბესალომ და ეთერი“: სახელმწიფო ოპერის თეატრი // კომუნისტი. - 1931. - 28 ნოემბერი. - №212. - გვ. 4;
103. მსახიობ ნ. სერედას მეორე გამოსვლა: [ოპერა „კარმენი“ ქართულ ენაზე] // კომუნისტი. - 1931. - 15 მარტი. - №61. - გვ. 4;
104. ნ. სერედა ლენსკის პარტიაში // კომუნისტი. - 1931. - 11 მარტი. - №58. - გვ. 4;
105. საბჭოთა უკრაინის სახელმწიფო ოპერის მსახიობის ნ. სერედას გასტროლები // კომუნისტი. - 1931. - 10 მარტი. - №57. - გვ. 4;
106. სახელმწიფო ოპერის თეატრი: [სპექტაკლი „კუზიანი კვიცი“] // კომუნისტი. - 1931. - 15 ნოემბერი. - №262. - გვ. 4;
107. „ალმასტი“ საქართველოს სახელმწიფო ოპერის სცენაზე: [სომხეთ-საქართველოს მშრომელთა კულტურული კავშირი] // კომუნისტი. - 1932. - 24 მაისი. - №120. - გვ. 4;
108. „გოფმანის ზღაპრები“: [სახელმწიფო ოპერის თეატრში] // კომუნისტი. - 1932. - 24 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 4;
109. გუნო. „ფაუსტი“: [სახელმწიფო ოპერის თეატრში]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1932. - 29 ოქტომბერი. - №252. - გვ. 4;
110. ვ. დოლიძე. „ქეთო და კოტე“: [საოპერო სპექტაკლის შესახებ]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1932. - 11 აპრილი. - №85. - გვ. 4;
111. „ტარას ბულბა“ თბილისის ოპერის სცენაზე // კომუნისტი. - 1932. - 14 იანვარი. - №12. - გვ. 4;
112. უკრაინელი მომღერალი კიპერენკო-დამანსკი თბილისის ოპერის სცენაზე: [ოპერა „კარმენი“. მუსიკა ჟ. ბიზესი] // კომუნისტი. - 1932. - 30 აპრილი. - №101. - გვ. 4;
113. უსარგებლოდ დაკარგული თანხები, ენერჯია და დრო: [თბილისის ოპერის სცენაზე „დონ-პასკუალეს“ დადგმის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1932. - 17 მაისი. - №114. - გვ. 4;
114. საბჭოთა აჭარისტანის სახალხო აკადემიური გუნდის 11 წლისთავი // კომუნისტი. - 1932. - 9 ივნისი. - №133. - გვ. 4;
115. საქართველოს სახელმწიფო ეთნოგრაფიული გუნდის პირველი საჩვენებელი კონცერტი // კომუნისტი. - 1932. - 22 ივნისი. - №144. - გვ. 4;
116. სახელმწიფო ოპერის თეატრი: [სპექტაკლი „დონ-კიხოტი“] // კომუნისტი. - 1932. - 23 აპრილი. - №95. - გვ. 4;
117. სტალინის სახელობის დივიზიის გამარჯვება მუსიკალურ ფრონტზე // კომუნისტი. - 1932. - 4 მაისი. - №103. - გვ. 4;
118. დირიჟორი ქალის ი. თავართქილაძის გამოსვლა სახელმწიფო ოპერაში // კომუნისტი. - 1933. - 15 ივნისი. - №136. - გვ. 4;
119. სახელმწიფო ეთნოგრაფიული გუნდის საჩვენებელი კონცერტი კ. პაჭკორიას ხელმძღვანელობით: [სახელმწიფო ოპერის თეატრში და რესპუბლიკის

გარეთ] // კომუნისტი. - 1933. - 24 ივნისი. - №144. - გვ. 4;

120. ახალგაზრდა ვილონჩელისტების გ. ბარნაბიშვილის და ა. ჩიჯვაძის საჩვენებელი კონცერტი // კომუნისტი. - 1934. - 24 აპრილი. - №96. - გვ. 4;
121. სიმფონიური კონცერტი გუსტავ ბრეხერის ხელმძღვანელობით: [გერმანელი დირიჟორის გასტროლები თბილისში] // კომუნისტი. - 1934. - 27 მარტი. - №72. - გვ. 4;
122. საოპერო სტუდიის წლიური მუშაობის შედეგები // კომუნისტი. - 1935. - 3 აგვისტო. - №179. - გვ. 4;
123. რუსული მუსიკის სიამაყე: ნ. რიმსკი - კორსაკოვის დაბადებიდან ასი წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 25 მარტი. - №11.

მის შესახებ:

1. მუსიკოსი. კომპოზიტორ კოტე მელვინეთუხუცესის კონცერტი // კომუნისტი. - 1926. - 23 ივნისი. - №141. - გვ. 4;
2. ბებუთოვი, პ. (პ.ბ.). კომპოზიტორ მელვინეთუხუცესის კონცერტი // კომუნისტი. - 1927. - 11 მაისი. - №104. - გვ. 3;
3. დ. სიმფონიური კონცერტი კოტე მელვინეთუხუცესის ნაწარმოებებიდან // კომუნისტი. - 1929. - 4 აპრილი. - №75. - გვ. 6.

წყარო:

1. ავტორიანაწერი;
2. მუსიკალური სექტორი // ხელოვნება. - 1925. - № 21, 22;
3. დუდუჩავა, შ. საქართველოს მხატვრული კულტურა 10 წლის თავზე // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 293;
4. Аракишвили, Д.И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д.И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 67;
5. Чхиквадзе, Гр. 3. Композиторы Грузинской ССР: Краткие биографии / Гр. Чхиквадзе; Предисп. М. Бахтадзе. - Тбилиси, 1940 (Тип. «Заря Востока»). - Стр. 14-15;
6. ჯანელიძე, დ. „მეფე ლირი“ ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის თეატრში: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1941. - 10 მაისი. - №108.

მელვინეთუხუცესის ვილი [მელვინეთუხუცესის ვილი], დირიჟორი (18.. –) – მწერალი და კომედიოგრაფი, – საქართველოს ისტორიის მოყვარული, საიმპერატორო მეცნიერებათა აკადემიის წევრი. წერდა წერილებსა და პიესებს, თანამშრომლობდა „ცისკარს“, „სასოფლო გაზეთს“, „დროებას“ და სხვ. წერდა ლექსებს, კორესპონდენციებს, ისტორიულ, საეთნოგრაფიო და სხვა ხასიათის წერილებს და სხვ.

ლექსებს აწერდა: დიმ. მელ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ექიმბაში: კომედია წარმოადგენს ძველსა და ახალს დროებას ორს მოქმედებაში / თხზულება დირიჟორი

მელვინეთუხუცესისა. - თბ., 1876 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 31 გვ.; 17 სმ.;

2. კატა ანონა: კომედია ორს მოქმედებაში / სრული თხზულება დიმ. მელვინეთუხუცესისა. - თბ.: საამხანაგო ქართველთა წიგნის მაღაზიის გამოც., 1880 (გ. ჩარკვიანის სტ.). - 38 გვ.; 18სმ.

ეს კომედიები ხშირად იდგმებოდა ქართულ სცენაზე. კომედიებში ეხება მეტატონე-მოქალაქეთა ყოფა-ცხოვრებას.

გამოქვეყნებულია:

1. მხედარი და ზინედა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1859. - №8. - გვ. 253-261;
2. შროშანი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1859. - № 4. - გვ. 222-223;
3. სადილო გორის უეზდის კეთილშობილთ საზოგადოთა // ცისკარი. - 1860. - №4. - გვ. 281-286;
4. ფრინველი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1860. - №7. - გვ. 217-218;
5. „დროების“ კორესპონდენცია // დროება. - 1867. - 7 აპრილი. - № 14. - გვ. 3-4;
6. წიგნი აკაკი წერეთელთან // დროება. - 1867. - 24 ნოემბერი. - №47. - გვ. 1;
7. დროების კორესპონდენცია // სასოფლო გაზეთი. - 1868. - №21. - გვ. 2;
8. სევედისა გუნდნი შემომეხვევიან...: [ლექსი. ეპიგრამად შოთა რუსთაველის სიტყვები] // დროება. - 1868. - 12 იანვარი. - №2. - გვ. 4;
9. უფალო რედაქტორო!... // დროება. - 1868. - 12 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
10. ხიდისთავის სოფლის ბანკი // სასოფლო გაზეთი. - 1868. - №17. - გვ. 6-7;
11. „გორის მომრიგებელ“... // დროება. - 1869. - 23 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 3-4;
12. ვიჭაკი: კომედია 2 მოქმ. // ცისკარი. - 1869. - №10. - გვ. 11-73;
13. კატა ანონა: კომედია ორს მოქმედებათ // დროება. - 1869. - 25 სექტემბერი. - №39. - გვ. 1-4;
14. მოგონება: [ლექსი] // დროება. - 1869. - 6 მარტი. - №10. - გვ. 4. - ლექსის ბოლოს ავტორის შენიშვნა „კომოთის მანის“ ეკლესიაში მისი არქეოლოგიური მუშაობის შესახებ;
15. უკვდავების წამალი // დროება. - 1869. - 18 სექტემბერი. - №38. - გვ. 1-2;
16. ღირს სახსოვარი // დროება. - 1869. - 3 აპრილი. - №14. - გვ. 1-2;
17. ჭეშმარიტი შემთხვევა ქართლში // დროება. - 1869. - 23 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2;
18. უბედური მთარძიყე: კომედია ორს მოქმედებათ // დროება. - 1870. - 5 მარტი. - №9. - გვ. 1-4;
19. ჭიაკოკონობა: (მასალა ძველის მოყვარეთათვის) // დროება. - 1872. - 25 იანვარი. - № 3. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ელიოზიშვილი, ივ. საბიბლიოგრაფიო ფურცელი // მნათობი. - 1869. - ნოემბერი-დეკემბერი. - გვ. 8;
2. დლიური // დროება. - 1879. - 26 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1-2;

3. ახალი წიგნები: [რეცენზია] // ივერია. - 1881. - №2. - გვ. 145-146.

წყარო:

1. საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 428-429; 1895. - გვ. 491;
2. ჩვენი სახიობის ისტორია // კვალი. - 1893. - № 12. - გვ. 13;
3. ლეონიძე, გ. კონსპექტი ქართული თეატრის ისტორიისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 14. - გვ. 5-7;
4. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 114;
5. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 396;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 476.

მეჩონგურე, დავით [ქარცივაძე, დავით ერდიშხანის ქე] (1881 – 1924) – მწერალი და რევოლუციონერი, 1905 წლის წინა ხანში გურიის წითელ რაზმს წვრთნიდა, როგორც სამხედრო პირი. 1905 წელს გურია-სამეგრელოს წითელ რაზმს გაუძღვა თბილისისაკენ (ნ. ხომერიკ-ხუნხეზას, გ. დუმბაძესა და სხვებთან ერთად), მაგრამ წიფის გვირაბის აფეთქების [გამო] უკან გაბრუნდა.

გამოქვეყნებულია:

1. ბ-ნო რედაქტორო!.. // კვალი. - 1903. - №13. - გვ. 209;
2. ს. სარაყამიში // ივერია. - 1903. - 24 აგვისტო. - №181. - გვ. 2; 21 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2;
3. ყარსის ოლქი // მოგზაური. - 1905. - №16. - გვ. 249-250;
4. გლეხს: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №6. - გვ. 4;
5. დაღვრემილა ცა და მინა...: (ვ. ურუშაძის და მ. ელიავას ხსოვნას) [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 25 ნოემბერი. - №24. - გვ. 2. - ლექსის ბოლოს თარიღი: 15 ნოემ. 1907 წ.;
6. ზამთარი: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1907. - 30 დეკემბერი. - №10. - გვ. 2;
7. ზღვაო ნუ სდუმხარ!...: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №33. - გვ. 2;
8. მახარობელი: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 11 ნოემბერი. - №13. - გვ. 2;
9. მოგონება: (ვუძღვნი ბენიას) [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 5 დეკემბერი. - №32. - გვ. 2;
10. საშობაო ნობათები: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1907. - 25 დეკემბერი. - №8. - გვ. 3;

11. ფელეტონი: განთიადისას: [ლექსი] // ახალი ქვეყანა. - 1907. - №14. - გვ. 2;
12. ქოხში: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 4 ნოემბერი. - №7. - გვ. 2;
13. ქუჩაში: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 27 ნოემბერი. - №25. - გვ. 2;
14. შემოდგომა: ლექსი // ჩვენი გზა. - 1907. - 7 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 2;
15. ჩვენ სიყვარულს...: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1907. - 23 დეკემბერი. - №7. - გვ. 2;
16. ჯალათი: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №36. - გვ. 2;
17. ჯაშუში: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1907. - 25 დეკემბერი. - №8. - გვ. 3;
18. გლეხს: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 215-217. - სალიტერატურო განყოფილება;
19. ნანა: [ლექსი ა. ნერეთლის] (მიბაძვა) // კვალი. - 1908. - №1. - გვ. 7;
20. ორი სურათი // იმედი. - 1908. - 19 ოქტომბერი. - №7. - გვ. 2;
21. საკანთან: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №26. - გვ. 13;
22. ტუსალის სიმღერა: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 183-184. - სალიტერატურო განყოფილება;
23. „ქრისტე აღსდგა“: [ლექსი] // მერცხალი. - 1908. - 13 აპრილი. - №7. - გვ. 2;
24. სიკვდილი: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1909. - გვ. 231-233;
25. ბ. რედაქტორო! უმორჩილესად გთხოვთ... // ახალი გზა. - 1910. - 8 აგვისტო. - №41. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ.. - ტექსტის ბოლოს: დ. ერ-ძე ქარცივაძე;
26. სადა ხარ, სადა!: (რომანსი) // ალიაკოთი. - 1912. - №1. - გვ. 2-3;
27. კაპიტალი: [ლექსი] // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №6-16. - გვ. 10;
28. ტალღა: [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №5. - გვ. 5;
29. მარტოთ მარტო, მწოლიარე ვუცქერ ბუხარს...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1914. - გვ. 180-182;
30. ომის სურათები: [ლექსი ომის თემაზე] // მათრახი. - 1915. - №6. - გვ. 2-3;
31. დროშა: [ლექსი] // სოფლის მუშა. - 1917. - №2. - გვ. 6;
32. თავისუფალი: (პოემა). ახლო წარსულიდან. ძღენ. ნოე ჟორდანისა // სოფლის მუშა. - 1917. - №8. - გვ. 2-4;
33. ნოქრის დღიურიდან: [ლექსი] // სოფლის მუშა. - 1917. - №11. - გვ. 8-10; №12. - გვ. 10-11;
34. სოფლის მუშას: [ლექსი] // სოფლის მუშა. - 1917. - №2. - გვ. 6;
35. ჩვენთან არის...: [ლექსი] // სოფლის მუშა. - 1917. - №4. - გვ. 4;
36. ამ-ო რედაქტორო!: ნება მიბოძეთ... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №16. - გვ. 256;
37. ბაღში: (მ. ი. თ-სას). [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №24. - გვ. 374. - ფელეტონი;
38. გურია: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №7. - გვ. 102;

39. დაილუპუნენ! (დუშეთელ ამხანაგებს). [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №17. - გვ. 263;
40. დილა: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №16. - გვ. 249-250;
41. ვერ მოგილოცავთ აღდგომას... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №10. - გვ. 149;
42. ვით მოჩვენება: (ვალერი - თარაში ფიფიას). [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №21. - გვ. 328;
43. რათ ქვითინებს გული?!: (ცხინვალში დალუპულ ამხანაგებს). [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №9. - გვ. 133-134. - ფელეტონი;
44. საღამო: [ლექსი] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №2. - გვ. 12;
45. სირანუშ: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №27. - გვ. 424;
46. ჰუ, სადა ხართ!?: (ოსმალეთთან ომის გამო). [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №8. - გვ. 118-119. - ფელეტონი;
47. და ისევ...: [ლექსი] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №12. - გვ. 12;
48. ასეთია ეს ცხოვრება: [ლექსი] // პროლეტარი. - 1919. - №1. - გვ. 10;
49. დე მოკვდეთ!...: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №6. - გვ. 15;
50. დროშა ძმობისა: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №15. - გვ. 9;
51. 12 დეკემბერი: [ლექსი] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №2. - გვ. 14;
52. ოდეს სამშობლომ ფრთები გაშალა...: (იასე რაჭველის ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 6;
53. სატუსალოში: დრამატიული სურათი ერთ მოქმედებათ. [პიესა] // მხედარი. - 1920. - №25. - გვ. 12-15;
54. საშემოდგომო: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №10. - გვ. 10;
55. სევდის წუთი: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 9;
56. სელამ-ქელამი: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №7. - გვ. 13;
57. სულის ტკივილი: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №17. - გვ. 11;
58. ქარხანაში: [ლექსი] // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №16. - გვ. 3;
59. ქუჩის კუთხეში: (ძღვ. ცუცას და ნუნას) [ლექსი] // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 5;
60. ძველი რვეულიდან: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №12-13. - გვ. 9;
61. წინ, წინ მედგრად!: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №5. - გვ. 12.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. „სდუმს ყოველივე, მხოლოდ ბორკილთა“...: თარგმანი დ. მეჩონგურესი (თავისუფალი თარგმანი). [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 30 მაისი. - №25. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ამ დღეებში ყარსის საპრობილედან გაანათვისუფლეს: [პოლიტიკური აგიტაციისათვის დაპატიმრებული

- ბული პოდპორუჩიკი დავით ქარცივაძე] // ივერია. - 1905. - 19 ნოემბერი. - №210. - გვ. 3;
2. აფიცრის საქმე: [პოლიტიკური დამნაშავეს, დავით ქარცივაძის საქმის განხილვა] // მეგობარი. - 1906. - 11 ოქტომბერი. - №14. - გვ. 2;
3. ახალი ამბები: [პოლიტიკურ დამნაშავეს, პორუჩიკ დავით ქარცივაძეს სამხედრო საველე სასამართლომ მიუსაჯა კატორღა ოთხი წლით] // ტალღა. - 1906. - 17 ნოემბერი. - №26. - გვ. 2;
4. „გუშინ ქუთაისის სატუსალოდან“...: [პოლიტდამნაშავე ოფიცრის დათიკო ქარცივაძის მეტეხის ციხეში გადმოყვანა] // გრიგალი. - 1906. - 14 სექტემბერი. - №5;
5. სამხედრო-საველე და სამხედრო საოლქო სასამართლოები: [სარდიონ სიხარულიძის დახვრეტა; პორუჩიკ დავით ქარცივაძის გასამართლება შეიარაღებული აჯანყების მეთაურობისათვის; განაჩენი] // მეგობარი. - 1906. - 17 ნოემბერი. - №45. - გვ. 2;
6. გუშინ თფილისის მეტეხის ციხიდან... // მერცხალი. - 1908. - 13 აპრილი. - №7. - გვ. 2;
7. საღამი // ჩანგი. - 1909. - 27 ივნისი. - №6. - გვ. 3;
8. 14 სექტემბერს მუშათა კლუბში... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №29. - გვ. 462. - ჟურნალის ფონდი;
9. გორგაძე, ალ. კულტურულ-განმანათლებელი საქმე ქართულ ჯარში // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №8. - გვ. 13; №10. - გვ. 16;
10. მეტეხის ციხის პოლიტიკურ პატიმართა ერთი ჯგუფი: [ჯგუფური ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 8.

წყარო:

1. ვ. არეშიძის მოგონებებიდან.

მაკველია, კონსტანტინე ნესტორის ძე (1907 –)

ავტობიოგრაფია

მეძველია კონსტანტინე ნესტორის ძე დაიბადა 1907 წელს სოფელ ნახახულევში, ღარიბი გლეხის ოჯახში. ყოფილი ქუთაისის გუბერნია, ქუთაისის მაზრა, ამჟამად წულუკიძის რაიონი.

პირველ დაწყებითი სკოლა მიიღო თავისივე სოფელში. 1926 წელს დაამთავრა ქალაქ ხონის ცხრანლიანი შრომის სკოლა და იმავე წელს ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში პედაგოგიური ფაკულტეტის სიტყვიერების დარგზე.

უნივერსიტეტი დაამთავრა 1930 წელს და, როგორც ნარჩინებული სტუდენტი, იმავე წელს დატოვებული იქნა ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრასთან ასპირანტად. ასპირანტურა დაამთავრა 1933 წელს, 1937 წელს ნარმატებით დაიცვა დისერტაცია და მოიპოვა ფილოლოგიური მეცნიერების კანდიდატის ხარისხი და დოცენტის წოდება. უნივერსიტეტის დამთავრების დღიდანვე (1930 წლიდან) მუშაობა დაიწყო თბილისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში ასისტენტად, ხოლო 1933 წლიდან, პედაგოგიური ინსტიტუტის ქუთაისში

გადმოტანასთან დაკავშირებით, ზემდგომი ორგანოების დავალებით, გაგზავნილი იქნა ქუთაისის პედინსტიტუტში სამუშაოდ. მუშაობს 1933 წლიდან ლექტორად, 1940 წლიდან 1945 წლამდე – ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტის დეკანად, 1945 წლიდან 1950 წლამდე – დირექტორის მოადგილედ სასწავლო სამეცნიერო ნაწილში. ამჟამად არის ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრის გამგე და კითხულობს XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიის კურსს.

კომკავშირის ორგანიზაციაში ირიცხებოდა 1923 წლიდან, ს.კ. კ.პ.(ბ) წევრია 1941 წლიდან.

ლიტერატურულ მუშაობას ეწევა სტუდენტობიდან. 1926-1928 წლებში გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტთან“ არსებული კომკავშირულ მწერალთა წრის წევრია და ნესტორაშვილის ფსევდონიმით ბეჭდავს ლექსებს სალიტერატურო ფურცლებზე.

1932 წელს ამავე ფსევდონიმით „სახელგამმა“ გამოსცა წიგნაკი: „პროლეტარულ ლიტერატურის მოტივები იოსებ დავითაშვილის შემოქმედებაში“.

1937 წელს დაწერა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „ცისკრის მხატვრული ლიტერატურა“.

ამხ. კონსტანტინე მეძველია შემდგომ წლებში სისტემატურად თანამშრომლობს ჟურნალ-გაზეთებსა და სამეცნიერო შრომების კრებულებში, მაგალითად:

1. „პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტთა 1861 წლის აჯანყება და ქართველი სტუდენტები“. „მნათობი“, 1939 წლის № 9;
2. „აკაკი წერეთელი და კირილე ლორთქიფანიძე“. „ლიტერატურული საქართველო“, 1940 წლის № 1;
3. „აკაკი ქუთაისის გიმნაზიის მოწაფე“, ჟურნალი „კომუნისტური განათლება“, 1940 წლის № 6;
4. ალ. წულუკიძის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო პედინსტიტუტის შრომებში დაბეჭდილია:
5. „აკაკი წერეთელი და მამები“, ტ. I, 1940 წელი;
6. „ნიკოლოზ ბარათაშვილის „მერანი“, ტ. II, 1941 წელი;
7. „პატრიოტიზმი XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში“, ტ. IV, 1942 წ.;
8. „გრძნობისა და გონების ურთიერთობა ალ. ჭავჭავაძის შემოქმედებაში“, ტ. VI, 1946 წ.;
9. „გრ. ორბელიანის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროფილი“, ტ. VI, 1946 წ.;
10. „რომანტიზმის მოტივები ალორძინების პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში“, ტ. VII, 1947 წ.;
11. „კირილე ლორთქიფანიძე“, ტ. VIII, 1948 წ.;
12. „დავით ლეონიძის ცხოვრება და შემოქმედება“, ტ. IX, 1949 წ.

სამეცნიერო მოღვაწეობასთან ერთად, დოცენტი კონსტანტინე მეძველია მუშაობს დრამატურგიაში. 1949 წლის 18 მარტს ქუთაისის სახელმწიფო თეატრმა დადგა მისი 4-მოქმედებიანი დრამა „მთების საიდუმლო“, რამაც დიდი ინტერესი გამოიწვია მაყურებელში. ნაწარმოები თემატიკურად გაშლილია კავკასიის გვირგვინი და ცივის ფაქტებზე.

იხილეთ რეცენზიები: გაზეთი „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949 წ., № 17 და გაზეთი „ინდუსტრიული ქუთაისი“, 1949 წ., № 74.

ამჟამად დაწერილი აქვს და გადაცემულია რეპერტუარზე სამმოქმედებიანი დრამა: „შეხვედრა მეორედ“, რომელიც ეხება ქართველი ინტელიგენციის ცხოვრებას. გარდა ამისა, იგი სისტემატურად თანამშრომლობს ადგილობრივ და რესპუბლიკურ გაზეთებში.

დოცენტი კონსტანტინე მეძველია 1933 წლიდან მუშაობს ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში და ეწევა ნაყოფიერ პედაგოგიურსა და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას. დაჯილდოებულია მედლებით: „კავკასიის დაცვისათვის“ და „მამაცური შრომისათვის სამამულო ომის პერიოდში 1941-1945 წწ.“.

კონსტანტინე ნესტორის ძე მეძველია
15 აპრილი, 1951 წელი
ქუთაისი, მახარაძის ქ. № 32ა

ცალკე გამოცემულია:

1. პროლეტარული ლიტერატურის მოტივები იოსებ დავითაშვილის შემოქმედებაში. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (პ.ს.კ. ს.ტ.). - 47 გვ.; 18სმ.;
2. აკაკი წერეთელი და „მამები“ / კონსტანტინე მეძველია. - [ქუთაისი, 1940]. - გვ. 161-173; 24სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ა. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედინ-ტის შრომები, ტ. I, 1940. - ბიბლიოგრ. ტექსტის შენიშვნ.;
3. გრ. ორბელიანის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროფილი / კონსტანტინე მეძველია. - [ქუთაისი, 1946]. - გვ. 19-48; 20სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ა. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედინ-ტის შრომები, ტ. VI, 1946. - ბიბლიოგრ. ტექსტის შენიშვნ.;
4. გრძნობისა და გონების ურთიერთობა ალ. ჭავჭავაძის შემოქმედებაში: (ალ. ჭავჭავაძის გარდაცვალებიდან 100 წლისთავის გამო) / კონსტანტინე მეძველია. - ქუთაისი, 1946. - გვ. 3-17; 20სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ალ. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედაგოგ. ინ-ტის შრომები, ტ. VI, 1946;
5. რომანტიზმის მოტივები ალორძინების პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში / კონსტანტინე მეძველია. - ქუთაისი, 1947. - გვ. 73-115; 20სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ალ. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედაგოგ. ინ-ტის შრომები, ტ. VII, 1947. - ბიბლიოგრ. ტექსტის შენიშვნ.;
6. კირილე ლორთქიფანიძე: (ბიოგრაფიული ნარკვევი) / კონსტანტინე მეძველია. - ქუთაისი, 1948. - გვ. 81-115; 20სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ა. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედინ-ტის შრომები, ტ. VIII, 1948. - ბიბლიოგრ. ტექსტის შენიშვნ.;
7. დავით ლეონიძის ცხოვრება და შემოქმედება / კონსტანტინე მეძველია. - ქუთაისი, 1949. - გვ. 339-400; 20სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ა. წულუკიძის სახ. ქუთაისის სახელმწ. პედინ-ტის შრომები, ტ. IX, 1949. - ბიბლიოგრ. ტექსტის შენიშვნ..

გამოქვეყნებულია:

1. უცნობი ავტორის უცნობი დრამა: [მე-18 საუკ. მოღვაწე დავით ლეონიძის შესახებ]: ლიტერატურული მემკვიდრეობა // სიტყვა და საქმე. - ქუთაისი, 1935. - № 1. - გვ. 7;
2. 1861 წ. რევოლუციური მოძრაობა პეტერბურგის უნივერსიტეტში და ქართველი სტუდენტები // მნათობი. - 1939. - სექტემბერი. - გვ. 142-154;
3. აკაკი და გლეხობა: [ა. წერეთლის დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 15 ივნისი. - №138;
4. აკაკი ქუთაისის გიმნაზიის მონაწილე // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1940. - №6. - გვ. 55-61;
5. აკაკი წერეთელი და კირილე ლორთქიფანიძე: აკაკის გამოუქვეყნებელი წერილების მიხედვით // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 1 თებერვალი. - №4; Литературная Грузия. - 1940. - №4. - გვ. 2;
6. აკაკი წერეთელი და „მამები“ // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1940. - ტ. 1. - გვ. 161-173. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
7. აკაკი წერეთელი და ჭიათურის შავი ქვის მრეწველობა: [ა. წერეთლის დაბადებიდან 100 წლისთავის შესრულების გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 15 ივნისი. - №136;
8. აკაკის პატრიოტიზმი // აკაკი: ერთდროული საიუბილეო გამოცემა. - ქუთაისი, 1940. - 18 ივნისი;
9. ილია ხონელი-ბახტაძე: [გარდაცვალებიდან 40 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1940. - 26 ივლისი. - №171;
10. პოლიციის დოკუმენტები აკაკის [50 წლის მოღვაწეობის] იუბილეს გამო // კომუნისტი. - 1940. - 17 ივნისი. - №138;
11. ნ. ბარათაშვილის „მერანი“ // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - ქუთაისი, 1941. - ტ. 2. - გვ. 173-89;
12. პატრიოტიზმი XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1942. - ტ. 4. - გვ. 95;
13. ქართველი პატრიოტი ქალები // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1943. - 15 აგვისტო. - №168;
14. გენერალ-მაიორი, პოეტი ვ. ორბელიანი: [შემოქმედება] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 13 დეკემბერი. - №246;
15. გიორგი ერისთავი: 80 წლისთავი გარდაცვალებიდან // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 22 სექტემბერი. - №187;
16. პოეტი სარდალი, გენერალ-ადიუტანტი გრ. ორბელიანი // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 15 ნოემბერი. - №226;
17. პოეტი-სარდალი გენერალ-ლეიტენანტი ალექსანდრე ჭავჭავაძე // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 22 ოქტომბერი. - № 209;
18. აკაკი წერეთელი: [გარდაცვალებიდან 30 წლისთავის გამო] // სიმართლე. - ქუთაისი, 1945. - 8 თებერვალი. - №7;
19. დოცენტი ნ. ბარათაშვილი და „ცისკრის“ მწერლები: [გარდაცვალებიდან 100 წლისთავის გამო] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 6 ოქტომბერი. - №198;
20. ერთი საღამო აკაკისთან: [მოგონება] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 7 თებერვალი. - №27;
21. ვაჟა-ფშაველა: გარდაცვალებიდან 30 წლისთავის გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 10 აგვისტო. - №158;
22. ნ. ბარათაშვილის ავტოგრაფები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - №11. - გვ. 4;
23. ნ. ბარათაშვილის ავტოგრაფების საკითხისათვის // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 19 სექტემბერი. - №186;
24. ნ. ბარათაშვილის წერილების ავტოგრაფები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 15 ივლისი. - №23;
25. პოლკოვნიკი-პოეტი გიორგი ქოჩიაძე: [ბიოგრაფია და დამსახურება სამშობლოს წინაშე] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 10 იანვარი. - №7;
26. ქართველი ხალხის დიდი პოეტი: [ნ. ბარათაშვილი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 21 ოქტომბერი. - №209;
27. გრ. ორბელიანის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროფილი // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - ქუთაისი, 1946. - ტ. 6. - გვ. 19-49;
28. გრძნობისა და გონების ურთიერთობა ალ. ჭავჭავაძის შემოქმედებაში // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1946. - ტ. 6. - გვ. 3-17;
29. რომანტიზმის მოტივები ალორძინების პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 7. - გვ. 73-115;
30. კირილე ლორთქიფანიძე: [წაკითხული იყო პედაგოგიური ინსტიტუტის // სამეცნ. სესიაზე 1939 წ. 20 დეკემბერს. იბეჭდება შესწორებითა და დამატებით] (ბიოგრაფიული ნარკვევი) // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 8. - გვ. 81-115;
31. დავით ლეონიძის ცხოვრება და შემოქმედება. ბიოგრაფია: [პოეტი და დრამატურგი, შვილიშვილი ერეკლე მეორის მსაჯულის სოლომონ ლეონიძის] // ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 9. - გვ. 339-400;
32. ქუთაისის ლიტერატურული ახალგაზრდობა // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 20 ოქტომბერი. - №208;
33. ილია ჭავჭავაძის ბრძოლა ახალი სალიტერატურო ქართული ენისათვის // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 1 ივნისი;
34. „საქართველოს მოამბე“ და ზანგების საკითხი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 26 აგვისტო;
35. სისხლიანი ჯილდო: ნოველა // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 7 ოქტომბერი;
36. გაზეთ „ბოლშევიკური დროშა“ რედაქციას ბოლშევიკური საღამო 20 წლისთავზე! // ბოლშევიკური დროშა. - ნულუკიძე, 1952. - 5 იანვარი.

წყარო: არ არის მითითებული.

მეძმარიაშვილი, ივანე სოლომონის ძე (1874, 7/1 –) – სამთო ინჟინერი, – პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე, – დაიბადა 1874 წლის 7 იანვარს სოფ. ენერბაშში, ყოფ. ქუთაისის მაზ., წვრილი მესაკუთრე აზნაურის ოჯახში. დაამთავრა თბილისის სამინათმოქმედო სასწავლებელი (1899) და მონსის (ბელგია) სამთომადნო ინსტიტუტი, სამთამადნო ინჟინრის ხარისხით (1909 წ.).

1900 წელს, ქუთაისის სამიჯნაო სამმართველოში მინისმზომლად სამსახურის დროს, „მესამე დასელთა“ (მ. ცხაკაია, საშა ნულუკიძე და სხვ.) წრის პოლიტიკურ-რევოლუციონურ დავალებათ ასრულებდა.

1901 წლის 18 აპრილს თბილისში მონაწილეობდა საპირველმისო დემონსტრაციაში ყოფ. ალექსანდრეს (კომუნართა) ბაღთან.

1902 წლიდან საზღვარგარეთ ემიგრანტ სტუდენტთა სოციალ-დემოკრატიულ (ბელგიის) ორგანიზაციაში მუშაობდა. რუსეთ-იაპონიის ომის დროს (1904-1905) რევოლუციონურ პროკლამაციებსა და არალეგალურ ლიტერატურას გზავნიდა რუსეთში.

1904 წელს მონაწილეობდა თავისივე ინიციატივით ქ. მონსში (ბელგია) დაარსებულ ინსტიტუტის სტუდენტ-სოციალ-დემოკრატ ავტონომისტთა (შემდეგში – ალიონისტთა) ჯგუფში, რომელშიც მეძმარიაშვილთან ერთად მონაწილეობდნენ: ანდრია მესხი და არისტო ჭუმბაძე. ამ ჯგუფმა, სხვათა შორის, საქართველოს პოლიტიკურ-ტერიტორიული ავტონომიის მოთხოვნას მხარი დაუჭირა რეზოლუციის გაგზავნით ყენევაში, ქართველ პოლიტიკურ ემიგრანტთა მიერ მოწვეულ კონფერენციაზე.

შემდეგ ამ ჯგუფს საქართველოში ხელმძღვანელობდნენ: 1914 წლამდე ვლ. დარჩიაშვილი (1872-1916), მის შემდეგ – 1918 წლამდე – პ. დ. საყვარელიძე. 1917-1918 წლებში, ქუთაისის ერობის ხმოსნად ყოფნისას, ი მეძმარიაშვილი სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის სხვადასხვა დავალებას ასრულებდა და, სხვათა შორის, კითხულობდა მოხსენებებს, ადგენდა პროექტებს ტყიბულის ქვანახშირის ნაციონალიზაციისა და მისი წარმოების ორგანიზაციის, ქუთაისის და რაჭის ყოფ. მაზრებში მინერალური წყლების მნიშვნელობისა და გამოყენების, ბორჯომის წყლების ექსპლუატაციის, ქუთაისის წყალსადენის (სქემებისა და მოხსენების წარდგენით ქალაქის თვითმმართველობაში), ქუთაისიდან წყალტუბომდე ვიწროლიანდაგიანი რკინიგზის გაყვანის (რაც დაიწყო ქუთაისის ერობამ, შეჩერდა უმასალობით), წყალტუბოს სამკურნალო წყლების ნაციონალიზაციისა და რეკონსტრუქციის (გეგმები და სქემები წარედგინა მინათმოქმედების სამინისტროს 1919 წელს, რაც დამტკიცებულ იქნა კიდევ) და სხვ. შესახებ.

1919-1935 წლებში საქართველოს და ამიერკავკასიის წყალთა მეურნეობის სააღმშენებლო და საგამომკვლევო სამუშაოს აწარმოებდა.

ლიტერატურული შრომა დაიწყო 1900 წელს ჟურ. „კვალში“; საზღვარგარეთ სწავლის დროს ი.

მეძმარიაშვილი ბელგიიდან კორესპონდენციებს გზავნიდა „მოგზაურში“ და სხვ. სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებში.

1915-1918 წლებში მუშაობდა „ალიონისტთა“ ჯგუფის გაზეთებში („მადრევანი“ და „ალიონი“). 1912 წელს ფრანგულ სამეცნიერო-ტექნიკურ ჟურ. „La technique moderne“-ში (1912, დეკემბერი) წერდა ჭიათურის მარგანეცის წარმოებაზე. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარებიდან, ჟურნალ-გაზეთებში ხშირად ათავსებდა წერილებს საქართველოს ელექტრიფიკაციის, ქვანახშირის, საირიგაციო და სამელიორაციო, ფერადი ლითონების და სხვ. ბუნებრივ სიმდიდრეთა შესახებ.

1935-1937 წლებში, ი. მეძმარიაშვილი ჟურ. „ტექნიკა და შრომაში“ წერდა უცხოეთის ტექნიკისა და წარმოების ახალ მიღწევებზე. პირველად მან დააყენა საკითხი ტყვარჩელისა და ტყიბულის ქვანახშირების ერთმანეთში შერევით დაკოქსების შესაძლებლობაზე (1930, რაც დამტკიცდა და პრაქტიკულად განხორციელდა შემდეგში). პირველმა მანვე დაწერა ფეროშენადნობის წარმოების პერსპექტივაზე აჯამეთ-ზესტაფონის რაიონში (1928, რასაც შემდეგში საძირკველი ჩაეყარა ზესტაფონის ფერომარგანეცის ქარხნის სახით).

ი. მეძმარიაშვილის ნაშრომებმა ძლიერ ხელი შეუწყო ჩვენი ქვანახშირის შესწავლისა და გამოყენების საქმეს, საბჭოთა სოციალისტური საქართველოს ინდუსტრიალიზაციის პირველი დღიდან იგი აქტიურად მონაწილეობდა ფეროშენადნობის წარმოების საკითხების დამუშავებაში, სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში მრავალი შრომა აქვს გამოქვეყნებული მეტალურგიაში ადგილობრივი ნედლეულის გამოყენების შესახებ (მაგ., „შავი მეტალურგიის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“ – „საქართველოს ეკონომისტი“, 1928, № 4-5).

ჯერ კიდევ 1928 წელს ი. მეძმარიაშვილმა პირველად წამოაყენა წინადადება სილიკომარგანეცის წარმოებისა ჭიათურის ლარიბი მარგანეცის „მწვარის“ ბაზაზე, რომელიც მაღაროების ნაყარად ითვლებოდა (10 წლის შემდეგ განხორციელებულია); ჩვენში რკინის მადნეული ბაზის გამოყენების პერსპექტივებზე („ტექნიკა და შრომა“, 1936, № 5). ი. მეძმარიაშვილმა საკითხი აღძრა სუფსა-ნატანების მაგნიტური რკინის ქვიშები გამოყენებულიყო რკინის ლითონის მასალებად პირდაპირი აღდგენით, რასაც შემდეგში დიდი ყურადღება მიექცა.

სხვადასხვა უმაღლეს ორგანიზაციაში მან წარადგინა მრავალი მოხსენება ქვანახშირებისა და მეტალურგიის საკითხების შესახებ, რომელთაგან ბევრი განხორციელებულია.

მისი ფსევდონიმებია: Mineur, მინერი, სოლომონიძე.

გამოქვეყნებულია:

1. ქართველ მინის-მზომელთა მიმართ // კვალი. - 1900. - №52. - გვ. 827-828;
2. ინტერნაციონალის კრება: (წერილი ბრიუსელიდან) // ჩვენი კვალი. - 1908. - №23. - გვ. 362-364; №24. - გვ. 378-379;

3. თბილისის თავადაზნაურთა კრებების გამო // ერი. - 1910. - №18. - გვ. 5-6;
4. კომეტები ანუ (კუდიანი ვარსკვლავები) // ერი. - 1910. - №10. - გვ. 5-8;
5. მეტი სინათლე?! // დროება. - 1910. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 3;
6. შავი ქვა: მსხვილი წარმოების უპირატესობა წვრილ წარმოებასთან შედარებით. ჭიათურის შავი ქვის მნიშვნელობა. მისი წარმოების დაქვეითება. რა არის ამის მიზეზები? ჭიათურის რკინიგზის ტარიფი. შრომის და წარმოების ორგანიზაცია. წვრილი მრეწველები. საბჭო და მრეწველთა კრება. რა უშველის ჭიათურას? // დროება. - 1910. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 3-4; 8 იანვარი. - №5. - გვ. 2-2; 9 იანვარი. - №6. - გვ. 2-3; 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2-3;
7. ჰაერის დაპყრობა: ჰაერონავტიკა (ჰაერში ცურვა) // ერი. - 1910. - №12. - გვ. 10-11; №13. - გვ. 2-4;
8. გერმანიის იმპერიალიზმი: გერმანიის გაერთიანება. პანგერმანიზმი და კოლონიალური პოლიტიკა // შადრევანი. - 1915. - 26 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
9. საქართველოს მინერალური სიმდიდრე და მისი ნაციონალიზაცია // ალიონი. - 1918. - 21 იანვარი. - №5. - გვ. 1-2; 25 იანვარი. - №6. - გვ. 1-2;
10. სათბობის მასალის საკითხი ჩვენში // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №7-8. - გვ. 21-26;
11. ტყვარჩელის ქვანახშირის შესახებ // ახალი გზა. - 1927. - 21 აგვისტო. - №31. - გვ. 8-9;
12. უცხოეთის კაპიტალის როლი ძველი რუსეთის მრეწველობაში // ახალი გზა. - 1927. - დეკემბერი. - №46;
13. ელექტროფიკაცია საქართველოში // ახალი გზა. - 1928. - 12 თებერვალი. - №56. - გვ. 13-14;
14. მარგანცი: [მისი მოპოვება და დამუშავება ჭიათურაში] // კომუნისტი. - 1928. - 14 დეკემბერი. - №289. - გვ. 2;
15. მელორაცია საქართველოში // ახალი გზა. - 1928. - 25 მარტი. - №62. - გვ. 11-12;
16. საქართველოს სალითონო მადნეულის დამუშავების პირობები // საქართველოს ეკონომისტი. - 1928. - №11-12. - გვ. 71-79;
17. სიდერურგის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში // საქართველოს ეკონომისტი. - 1928. - №9-10. - გვ. 23-32;
18. მინის სასუქი მასალა ჩვენში: [პრაქტიკული წინადადება] // კომუნისტი. - 1929. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 2;
19. რიონის კასკადები - საქართველოს ინდუსტრიალიზაციის მთავარი ენერგობაზა // კომუნისტი. - 1933. - 1 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
20. საქართველოს ქვანახშირი მეორე ხუთწლედში: [მარაგის შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 8 იანვარი. - №7. - გვ. 3;
21. ხის ნახშირის როლი სახალხო მეურნეობაში // კომუნისტი. - 1933. - 1 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3;
22. ქვანახშირის გაუხვების ახალი წესი // ტექნიკა და შრომა. - 1935. - №5;
23. ქვანახშირის დაბრიკეტების უახლოესი მეთოდები // ტექნიკა და შრომა. - 1935. - №8;

24. რკინის პირდაპირი დნობის ახალი ხერხი: [კრუპის მეთოდი] // ტექნიკა და შრომა. - 1936. - №5;
25. უახლოესი მიღწევები ქვანახშირის მშრალი გამოხდის ტექნიკაში // ტექნიკა და შრომა. - 1937. - №3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია, შრომათა სიები: [დამონმებული დავით სულიაშვილის, არ. ჭუმბაძისა და ილ. ბახტაძის მიერ];
2. ცნობები, არ. ჭუმბაძის და ილ. ბახტაძის მიერ გაცემული;
3. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ქიმიური ინსტიტუტის ცნობა. - 1944. - 6 აპრილი;
4. Протокол научного семинара металлургического сектора Химического института АН ГССР от 25/III, 1944 г.

მთავარი შვილი, თომა აზრაშის ძე (1859, 6/X – 1928, 17/X) – მასწავლებელი და მნიგნობარი,

– სოფლის ღარიბი დიაკვნის შვილი, – ქიზიყიდან (დაიბადა 1859 წლის ოქტომბრის 6, სოფ. ჯიმიოში, ყოფ. სიღნაღის მაზრა. დედა – კარდანახელი ბერიძის ასული). სწავლობდა კარდენახის დანყებით სკოლაში, საცხენისის სამხედრო პანსიონსა და თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტში (1877 წლიდან), რომლის დასრულების შემდეგ ქუთაისის სათავადაზნაურო სასწავლებლის მასწავლებლად იმსახურა 33 წელი; იმავე დროს, მონაწილეობდა მწერლობაში: „ივერიაში“ ათავსებდა კორესპონდენციებს კახ-იმერელის ფსევდონიმით და კრიტიკულ წერილებს სახალხო სკოლების დირექტორ ლევიცკის მუნჯური მეთოდის წინააღმდეგ, რომლის (ლევიცკის) მიზანი იყო ქართველთა გარუსება-გაუკუღმართება. ჟურ. „მოამბეში“, სხვათა შორის, მოათავსა კახელი გლეხის ქორწილის აღწერა, რუბაკინის „სხვადასხვანაირი ქარი ქვეყანაზე“ („ჯეჯილი“, 1896, №4) და სხვ.

თარგმნა: „პესტალოცის ცხოვრება“ („ცდა“, 1889, №1), რუსკინის „იტალიელი კაცის მკვლელის შვილები“ („მოამბე“, 1896, №12) და სხვ. შეკრიბა ქართული ზღაპრები, თქმულებანი და ლექსები.

10 წლის განმავლობაში ამხანაგ-მეგობართაგან შეკრებილი ფულით ბეჭდავდა წიგნებს და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სოფლის სკოლებთან პატარ-პატარა ბიბლიოთეკებს ქმნიდა. 1908 წელს ქუთაისში დააარსა წიგნის მაღაზია (უმთავრესად, კულტურული მიზნით) და გამომცემლობა გააჩაღა. განსაკუთრებით, ისტორიულ, სამეცნიერო, კრიტიკულ და სახელმძღვანელო წიგნებს ბეჭდავდა.

შეადგინა (ი. ოცხელთან და ს. ყიფიანთან ერთად):

1. გუთან: ოჯახსა და სკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილის და ს.

- ციფიანის-მიერ. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1908 (ჭილაძის და ამხ. სტ.). - VIII, 482 გვ.; 20სმ.. - დანართი: „ზოგიერთი სიტყვების განმარტებანი, გვ. 473-476. - ბიბლიოგრ.: თ. მთავრიშვილის წიგნის მაღაზიაში იყიდება: ა) საყმანვილო წიგნების გამომცემელი წრის მიერ დაბეჭდილი წიგნები, ბ) ქუთათური ამხანაგობის გამოცემანი, გვ. 477-482;
2. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების: ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ; ჯეროვანის მთავრობის მიერ ეს წიგნი ცნობილია სახელმძღვანელოდ ყველა შკოლათათვისაც, სადაც ქართულს ენას ასწავლიან და ქუთაისის ეპარქიის სასულიერო შკოლათათვისაც. - **მეორე** შესწორებული გამოცემა. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1911 (იოსებ კილაძის სტ.). - VII, 428 გვ.; 22სმ.. -
 3. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი. ჯეროვანის მთავრობის მიერ ეს წიგნი ცნობილია სახელმძღვანელოდ ყველა შკოლათათვის, სადაც ქართულს ენას ასწავლიან და ქუთაისის ეპარქიის სასულიერო შკოლათათვისაც / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - **მესამე** დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1914 (ქ. შ. ნ.-კ. გ. საზ-ბის განყ. სტ.). - XVI, 399 გვ.; ილ.; 20სმ.;
 4. „გუთანი“ ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი: ი. ოცხელი, თ. მთავრიშვილი, ს. ყიფიანი. - **მე-4** დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1917 (ქ.შ.ნ.-კ. გამავრც. საზ-ბის სტ.). - 398 გვ.; ილ.; 21სმ.;
 5. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი. მესამე და მეოთხე წლის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - **მეხუთე** დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 317, [3] გვ.; 20სმ.;
 6. გუთანი. ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი: მესამე და მეოთხე წლის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - **მეექვსე** დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 284, IV გვ.; 22სმ.;

აგრეთვე:

7. ქართული ანბანი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილის და ს. ყიფიანის მიერ. - ქუთაისი, 1915 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 48 გვ.; ილ.; 21სმ.; **გამოცემა მე-2**. - ქუთაისი, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - თავფურც., [1], 48 გვ.; ილ.; 20სმ.; **გამოცემა მე-3**. - ქუთაისი: „განათლების ამხანაგობა“-ს გამოცემა, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის საზოგადოების ქუთაისის

განყოფილების სტ.). - 48 გვ.; ილ.; 20სმ.; **მეოთხე** გამოცემა. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამ. საზოგადოების სტ.). - 48 გვ.; სურ.; 21სმ.

გამომცემელია წიგნებისა:

1. აბაშიძე, კიტა. ეტიუდები მე-XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ / კიტა აბაშიძისა. - ტ. 1. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა (იოსებ მ. ხელაძის სტ.), 1911. - XIV, 283 გვ.; პორტრ.; 22 სმ.; ტ. 2. - ქუთაისი: ლთ. მთავრიშვილის და ამხანაგობის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1912 (ი.მ. ხელაძის სტ.). - 283 გვ.; 22 სმ.;
2. ნიკოლაძე, ევსეი. საქართველოს ეკლესიის ისტორია / ევ. ნიკოლაძე. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილი და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სტ.). - IX, 250, [4] გვ.; 18 სმ.. - ბიბლიოგრ.: VII-IX.;
3. არველაძე, კირილე. ართიმეტიკის პროგრამა პირველი სამი წლის კურსისა: 33 ტიპიურის კონსპექტით და მეთოდურის შენიშვნებით / შედგენილი გორის სამასწავლებლო სემინარიის დირექტორის კირილე არველაძის მიერ. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილი და ამხანაგობის გამოცემა, 1919 (ნ. ფერაძის და ამხანაგობის სტ.). - 119 გვ.; 19სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. კახეთი, უკანა მხარი, 26 ივლისს // შრომა. - 1882. - 18 აგვისტო. - №32. - გვ. 4;
2. ბ. რედაქტორო! // დროება. - 1884. - 5 ივლისი. - №144. - გვ. 3-4;
3. უკანა მხარი (სიღნაღის მაზრა), იენისის 25-ს // დროება. - 1884. - 3 ივლისი. - №142. - გვ. 2-3;
4. სოფ. ურიათუბანი, 10-ს მარიათაძისთვის // ივერია. - 1886. - 15 აგვისტო. - №177. - გვ. 3;
5. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1887. - 19 აგვისტო. - №171. - გვ. 4; 3 ოქტომბერი. - №204. - გვ. 3;
6. სოფ. ბაკურციხე, 25 მკათათვეს // ივერია. - 1887. - 13 აგვისტო. - №167. - გვ. 2;
7. სოფ. ურიათუბანი (კახეთი), თიბათვის 28-ს // ივერია. - 1887. - 8 ივლისი. - №138. - გვ. 3;
8. სოფ. ჯიმიითი (კახეთი), 10 ივლისს // ივერია. - 1887. - 16 ივლისი. - №145. - გვ. 2-3;
9. სოფ. ჯიმიითი (უკანა-მხარი), 14 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 20 აგვისტო. - №172. - გვ. 3-4;
10. შიდაკახეთი, ოქტომბრის 5 // ივერია. - 1887. - 10 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3-4;
11. სოფ. ზიარი (სიღნაღის მაზრა) // ივერია. - 1888. - 27 აგვისტო. - №180. - გვ. 2-3;
12. სოფ. ჯიმიითი (სიღნაღის მაზრა), 10 მკათათვეს // ივერია. - 1889. - 27 ივლისი. - №157. - გვ. 2-3;
13. სოფ. ჯიმიითი: (სიღნაღის მაზრა), 14 იენისს // ივერია. - 1890. - 1 ივლისი. - №138. - გვ. 3;
14. სოფ. ჯიმიითი, 16 ივლისი (სიღნაღის მაზრა) // ივერია. - 1892. - 26 ივლისი. - №157. - გვ. 3;
15. სოფ. ჯიმიითი. სიღნაღის მაზრა, 13 ივლისი // ივერია. - 1892. - 21 ივლისი. - №153. - გვ. 2-3;
16. უცნაური გამოცანა: (წარმოდგენილი თ. მთავრიშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1892. - №6. - გვ. 90;

17. ს. ჯიმიტი: (კახეთი) 18 ივლისი // ივერია. - 1894. - 27 ივლისი. - №159. - გვ. 2;
18. ქუთაისი, 2 დეკემბერი // ივერია. - 1895. - 17 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3;
19. ყოვლად სამღვდლო გაბრიელ ეპისკოპოსის გასვენების წესრიგი // ივერია. - 1896. - 28 თებერვალი. - №46. - გვ. 2;
20. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1896. - №50. - გვ. 896-897;
21. საზაფხულო პედაგოგიური კურსები // ივერია. - 1897. - 10 ივლისი. - №138. - გვ. 2;
22. „ცენტრალური დეპოს“ და ილია ჭავჭავაძის იუბილეს გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 აგვისტო. - №279. - გვ. 2;
23. ვერა ილარიონ ჯაფარიძის ასული // ივერია. - 1898. - 21 მაისი. - №105. - გვ. 1;
24. კვალის მე-20 N-ში... // ივერია. - 1898. - 22 მაისი. - №106. - გვ. 4;
25. მომზადება ბორდოსის სითხისა: (მცენარეთა სამკურნალოდ) // ივერია. - 1898. - 26 ნოემბერი. - №253. - გვ. 4;
26. სიზმარა: ზღაპარი (სილნალის მაზრაში ს. ჯიმიტის გაგონილი და ჩანერილი თომა მთავრიშვილისაგან) // აკაკის კრებული. - 1898. - №6. - განყ. III. - გვ. 29-37;
27. ტფილისი, 7 მარტი // ივერია. - 1898. - 8 მარტი. - №51. - გვ. 1-2;
28. ტფილისი, 9 იანვარი // ივერია. - 1898. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
29. ქუთაისის მეაბრეშუმეობის და ფეიქრობის ამხანაგობის საზოგადო კრება // ივერია. - 1898. - 6 მაისი. - №95. - გვ. 2-3;
30. ქუთაისის საბჭოს სხდომა, 18 მაისი // ივერია. - 1898. - 27 მაისი. - №109. - გვ. 2;
31. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1898. - 10 აპრილი. - №75. - გვ. 4; 1899. - 19 აგვისტო. - №177. - გვ. 4;
32. წერილი ქუთაისიდან, 23 მარტი // ივერია. - 1898. - 29 მარტი. - №68. - გვ. 2-3;
33. წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1898. - 1 მაისი. - №91. - გვ. 2-3;
34. კრება ქუთაისის წიგნების გამომცემელი ამხანაგობისა, 18 მაისი // ივერია. - 1899. - 30 მაისი. - №112. - გვ. 3;
35. ქუთაისის მეაბრეშუმეობისა და ფეიქრობის კრება 16 მაისს // ივერია. - 1899. - 27 მაისი. - №110. - გვ. 1-2;
36. ბენეფისი ვ. ალექსი-მესხიშვილისა ქუთაისის სცენაზედ // ივერია. - 1900. - 29 თებერვალი. - №42. - გვ. 3;
37. კრება ქუთაისის საურთიერთო კრედიტის საზოგადოებისა, 15 აპრილს. // ივერია. - 1900. - 24 აპრილი. - №88. - გვ. 2-3;
38. ქუთაისის სამეურნეო განყოფილების კრება, 4 ივლისი // ივერია. - 1900. - 12 ივლისი. - №149. - გვ. 2-3;
39. ქუთაისის შენობათა ცეცხლისაგან საურთიერთო დამზღვეველ საზოგადოების კრება. 13 აპრილი // ივერია. - 1900. - 16 აპრილი. - №81. - გვ. 2-3;
40. ქუთაისის წიგნების გამომცემელი ამხანაგობის წევრთა კრება // ივერია. - 1900. - 12 მარტი. - №54. - გვ. 3;

41. წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1900. - 9 ივლისი. - №147. - გვ. 3.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. პესტალოცის ცხოვრება (ნათარგმნი): თომა მთავრიშვილის მიერ // ცდა: სალიტერატურო კრებული / გამომცემელი ალ. გარსევანიშვილი. - ქუთაისი, 1889. - №1. - გვ. 141-172;
2. შვედოვი, ნ. დედამინის გულის ამბავი: [მოთხრობა შვიგერსა და ფულკანზე. თარგმანი] თ. მთავრიშვილისა // ჯეჯილი. - 1894. - №4. - გვ. 52-59; №5. - გვ. 31-36;
3. რუბაკინი. - ა) როგორ დაფრინავს ადამიანი ჰაერის ბურთით: (თარგმანი) თ. მთავრიშვილისა // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 53-55; ბ) რატომ არის მაღლა ცაში მუდამ სიცივე? (რუბაკინით) თარგმანი თ. მთავრიშვილისა // ჯეჯილი. - 1896. - №3. - გვ. 33-34; გ) როგორ ჰქრის ქარი? (რუბაკინიდან) თარგმანი თ. მთავრიშვილისა // ჯეჯილი. - 1896. - №2. - გვ. 41-43; დ) სხვადასხვანაირი ქარი ქვეყანაზე: (რუბაკინით) თარგმანი თ. მთავრიშვილისა // ჯეჯილი. - 1896. - №4. - გვ. 46-47;
4. რუსკინი. იტალიელნი კაცის-მკვლელის შვილები რუსკინისა // მოამბე. - 1896. - №12, განყ. II. - გვ. 29-61;
5. ბურჟუ, პოლ. აღსარება // ივერია. - 1898. - 26 აგვისტო. - №183. - გვ. 1-3;
6. ბიძია კლაუსი და მისი ერთგული მეგობრები: (აზრი გერმანულიდან). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1907. - №6. - გვ. 15-19.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1899. - 6 ივნისი. - №141. - გვ. 1-2;
2. ქუთაისელი კორესპონდენტი „მანუჩარი“: წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1899. - №35. - გვ. 620;
3. ძველი-სენაკის სკოლის მასწავლებლად... // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 7 სექტემბერი. - №910. - გვ. 1;
4. ჩვენ გვთხოვენ დაგებულთ... // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 8 მარტი. - №2432. - გვ. 1;
5. 15 აგვისტოდან გაიხსნა წიგნის მაღაზია... // ამირანი. - 1908. - 6 აგვისტო. - №127. - გვ. 1. - განცხადებები;
6. დაიბეჭდა და გაიყიდება... // ამირანი. - 1908. - 12 აგვისტო. - №131. - გვ. 1;
7. მაჭავარიანი, ი. გუთანი // დროება. - 1908. - 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 4. - ბიბლიოგრაფია;
8. მირიანაშვილი, ალ. ბიბლიოგრაფია // ამირანი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №159. - გვ. 2-3; 18 სექტემბერი. - №160. - გვ. 2;
9. ქ. ქუთაისში... // ალი. - 1908. - 2 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1; 4 ნოემბერი. - №2. - გვ. 1; 6 ნოემბერი. - №4. - გვ. 1; 8 ნოემბერი. - №6. - გვ. 1. - განცხადებები;
10. ქ. ქუთაისში თ. ა. მთავრიშვილის წიგნის მაღაზიაში // დროება. - 1908. - 18 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1; 19 ნოემბერი. - №2. - გვ. 4; 20 ნოემბერი. - №3. - გვ. 1; 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 4; 25 ნოემბერი. - №6. - გვ. 4; 29 ნოემბერი. - №10. - გვ. 1; 2 დეკემბერი. - №12. - გვ. 1; 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 1. - განცხადებები;

11. ქ. ქუთაისში თ. ა. მთავრიშვილის წიგნის მალაზია-ში... // შუქი. - 1908. - 8 ნომბერი. - №2. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი: №4. - გვ. 1;
12. ქ. ქუთაისში... // მომავალი. - 1908. - 26 აგვისტო. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი: №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4...;
13. ქუთაისში 15 აგვისტოდან გაიხსნება წიგნის მალაზია თ.ა. მთავრიშვილისა // ამირანი. - 1908. - 10 აგვისტო. - №130. - გვ. 1;
14. ქ. ქუთაისი, თ. მთავრიშვილის წიგნის მალაზია... // ჩანგი. - 1909. - 11 აგვისტო. - №32. - გვ. 1;
15. ქუთაისი // მომავალი. - 1909. - 11 ოქტომბერი. - №37. - გვ. 4;
16. ქ. ქუთაისში თ. ა. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მალაზიაში... [განცხადება] // ახალი გზა. - 1910. - 15 აგვისტო. - №47. - გვ. 1. - იგივე განცხადება ამავე გაზეთის მომდევნო ნომრებში;
17. ქ. ქუთაისში... // საქმე. - 1910. - 1 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი: №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4, გვ. 1...;
18. ბიბლიოგრაფია // განათლება. - 1912. - №4. - გვ. 318-319;
19. საკოოპერაციო ლიგა // კოოპერაცია. - 1912. - №21-4. - გვ. 10;
20. აღზაზიშვილი, ილ. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი, შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ (მეორე შესწორებული გამოცემა). [რეცენზია] // განათლება. - 1913. - №7. - გვ. 556-559. - კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია;
21. თეზ-ტელი, ი. ახალი წიგნი: [რეცენზია] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №34. - გვ. 16;
22. ბოცვაძე, ლ. პასუხად „გუთნის“ შემდგენლებს // განათლება. - 1916. - №10. - გვ. 600-611;
23. „მსოფლიო ისტორიის სახელმძღვანელო, ნან. I. ძველი აღმოსავლეთი და პირველ ყოვლილი კულტურა“, შედგენილი დ. უზნაძის მიერ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №43. - გვ. 15;
24. ახალი წიგნები გამოვიდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №4. - გვ. 16;
25. იბეჭდება და ამ რამდენიმე დღეში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 14;
26. მივიღეთ თ. მთავრიშვილის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 14.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 114;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აზნაიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 396;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა.

- ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 493.

მთვარაძე, სიმონ ვასილის ძე (1905, 3/IV

–) – დრამატურგი, – ტრაგედოგრაფი, – მოზარდ მაყურებელთა თეატრის რეპერტუარის შემქმნელი და ქართული ტრაგედიის დამწყობი, – გარე კახეთიდან (დაიბადა სოფ. საგარეჯოში, გლეხის ოჯახში). დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის ლიტერატურული განყოფილება (1930).

მისი პირველი პიესა „ჩვენც, ჩვენც“ პირველად დაიდგა მოზარდ მაყურებელთა თეატრში, 1930 წლის დეკემბრის 30. აქვე თანამიმდევრობით წარმოადგინეს მისი: „აურიე რგოლი“, „შირაქის გულში“ (შირაქის ნავთის სარენაოების საწარმოო ცხოვრება), „სურამის ციხე“ (დ. ჭონქაძის მოთხრობის მიხედვით, მაგრამ ისტორიული მასალებისგვარად, თავისებურად შევსებული-გაღრმავებული, თავადაზნაურთა, გლეხთა, სამღვდლოების, ვაჭართა და სხვ. სოციალური ურთიერთობით განვითარებული და წარსულის კრიტიკული მიდგომით გაშუქებული, პირველად 1934 წლის მარტში წარმოდგენილი, რომელიც ქართული ტრაგედიის შექმნას საფუძვლად დაედო), „პირველი გემი“, „არსენა მარაბდელი“ და სხვ., რუსთაველის თეატრში: „მთავრეზილზე“, „შლეგი“ (აიკრძალა); აჭარის თეატრში „თევრადი“ (აჭარელთა თავისუფლებისათვის ბრძოლის ისტორია). მასვე ეკუთვნის პიესა „ძეგლი“ და სხვ.

განსაკუთრებული ამაგი დასდო მოზარდ მაყურებელთა თეატრის განვითარებას პიესების წერითა და მათი დადგმით. ამ თეატრის 5 წლის არსებობის შესრულების ზემოთ ს. მთვარაძე სახკომსაბჭოს დადგენილებით დაჯილდოებულ იქნა 1000 მან.

ცალკე გამოცემულია:

1. ახალი დღეობა: მხიარული სცენა 1 სურ. / ს. მთვარაძე. - [ტფ.]: საქ. დრამკომის გა-მა, 1932 (პ/სკ. სტ.). - 20 გვ.; 18 სმ. - (სათეატრო ბიბლიოთეკა);
2. გაანზილეს: პიესა 3 სურ.. - [ტფ.]: საქ. დრამკომი, 1932 (პ/სკ. სტ.). - 22 გვ.; 23სმ.. - (სათეატრო ბიბლიოთეკა);
3. ჩვენც, ჩვენც...: [პიესები]. - ტფ.: სახელგამის საბ. და ახალგ. სექტორის გა-მა, 1934 (პ/სკ. სტ.). - 88 გვ.: სურ.; 22 სმ.;
4. ამბავი ივრის ხეობაში: [მოთხრობა საშუალო ასაკისათვის] / რედ.: აკ. რეზიაშვილი; მხატვ.: სვ. მაისაშვილი. - ტფ.: სახელგამის საბ და ახალგაზ. სექტორი, 1935 (სახელგამის საბ. და ახალგაზ. სექტორის პ/სკ. სტ.). - 119 გვ.: ილ.; 23 სმ.;
5. სატრფოს სურვილი: პიესა ორ მოქმედებად / საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტ.-სა-

განმანათლებლო დაწესებულებების საქმ. კომ.-ტი. საკლუბო დაწესებულებების საქმ. კომ.-ტი. საკლუბო დაწესებულებების განყ-ბა. - თბ.: საქ. სახელმწ. წიგნის პალატის გამ-ბა, 1947 (ვაზ. სტალინის დრო-შას სტ.). - 32 გვ.; 20სმ.;

6. ჩაშლილი ქორწილი: მოთხრობა. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა და სტ., 1952. - 158 გვ.; 19სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ნახევარი საუკუნის მანძილზე: [საგარეჯოს თეატრის იუბილეს გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 18 სექტემბერი. - №213. - გვ. 5;
2. საგარეჯოს თეატრის არსებობის ისტორია // 50 წელიწადი საგარეჯოს თეატრის 1876-1926. - ტფ., 1926 (კომუნისტი). - IV, 54 გვ.: სურ.; 18სმ.;
3. ფარეხში: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1944. - 12 მაისი. - №102;
4. მეგობრობა: [მოთხრობა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 28 ნოემბერი. - №40; 18 ნოემბერი. - №39;
5. მეხუთე შვილი: [ნოველა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 იანვარი. - №4;
6. ბებერ-კლდის თავზე: (ნარკვევი) // მნათობი. - 1947. - №1-2. - გვ. 98-127;
7. ნადირის შეპყრობა: ნამდვილი ამბავი / ნახ. ვ. ბელეცკაიასი // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 14 დეკემბერი. - №50;
8. ჩაშლილი ქორწილი: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1950. - №8. - გვ. 22-44; №9. - გვ. 3-26; №10. - გვ. 80-107;
9. ბათუმის თეატრის გასტროლები // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 21 ივნისი;
10. ხიჯათი: [მოთხრობა] / [ნახ. ვ. მახარაძისა] // პიონერი. - 1951. - №7. - გვ. 1-4.

მის შესახებ:

1. ასტვაცატუროვი, ერ. „შირაქის ველში“ // საბჭოთა ხელოვნება. - 1933. - № 5;
2. ბუაჩიძე, შალვა. - ა) „სურამის ციხე“ მოზარდ მაყურებელთა თეატრში // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - 20 აპრილი. - № 8. - გვ. 4; ბ) „Сурамская крепость“ // На рубеже Востока. - 1934. - 10 апреля. - № 8;
3. თომაძე, მ. მოზარდ მაყურებელთა თეატრი: [სპექტაკლი „სურამის ციხე“] // კომუნისტი. - 1934. - 28 აპრილი. - №99. - გვ. 5;
4. მდივანი, გ. მ. მოზარდ მაყურებელთა თეატრი. „სურამის ციხე“ // საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - № 4;
5. ხუროძე, ვ. ს. მთვარაძე. „ჩვენც, ჩვენც“: [პიესები]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1934. - 9 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 4;
6. მგალობლიშვილი, ვ. კულაკურ-ტროცკისტული ცილისწამება სცენიდან: [რუსთაველის თეატრის სცენაზე ს. მთვარაძის „შლეგის“ დადგმის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 12 მარტი. - №61. - გვ. 3;
7. ჯანელიძე, დ. „არსენა მარაბდელი“ მოზარდ მაყურებელთა თეატრში // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - № 2. - გვ. 86;
8. გ. ნ. „თევრადი“ // მუშა. - 1937. - 16 დეკემბერი. - № 288;

9. რქოსანი გველი: [ს. მთვარაძის ახალი პიესა] // მუშა. - 1938. - 13 თებერვალი. - №40. - გვ. 3. - ხელმოწერა: თეატრალი;
10. საბაშვილი, გ. „სურამის ციხე“ [ზორჯომის სახელმწიფო თეატრში, პიესა ს. მთვარაძის, დადგმა გ. ნორაკიძის]: [რეცენზია] // ბოლშევიკური ტემპით. - 1940. - 3 აპრილი. - №16;
11. ჩიქოვანი, ვ. სურამის ციხე [პიესა ს. მთვარაძის] ჭიათურის სახელმწიფო თეატრში: დადგმა რეჟისორ ს. ცომბაიასი: [რეცენზია] // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1940. - 28 სექტემბერი. - №182;
12. ჯიბუტი, ვ. მოთხრობა ახალ ადამიანებზე: [ს. მთვარაძე. ჩაშლილი ქორწილი. მოთხრობა. მნათობი, 1950, №8, 9, 10, გვ. 22-44; 3-26; 80-107;] // ლიტერატურული ალმანახი. - სოხუმი, 1951. - №4. - გვ. 243-244. - რეცენზია.

წყარო:

1. ავტორჩანანერი;
2. დადიანი, შ. ქართული საბჭოთა დრამატურგია: [ისტორია და განვითარება] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ნომბერი. - №254. - გვ. 3.

მიზანდარი, ალოიზ იოსების ძე (1838, 1/

IX – 1912) – საერთაშორისო მნიშვნელობის პირველი ქართველი პიანისტი-ვირტუოზი, კომპოზიტორი, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. ხიდისთავში, სამუალო შეძლების მსაჯულის, ქართველი კათოლიკეს ოჯახში). მუსიკალური ნიჭი ბავშვობიდანვე გამოაჩნდა, 5 წლისამ თავისით დაიწყო მეცადინეობა კლავისინზე, 9 წლისამ თბილისში საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო თავისი დაკვრით. აქ მისი დაკვრა პირველად მოისმინა მეფისნაცვალმა მ. ს. ვორონცოვმა (1782-1856) და ისე მოეწონა, რომ ბავშვის აღზრდა საუკეთესო ფორტეპიანოს მასწავლებელს ლ. ვ. იანიშევსკის მიანდო, რომელთანაც ა. მიზანდარი 7 წელი სწავლობდა; თუმცა სათანადო საკომპოზიციო თეორიული მომზადება არ ჰქონდა, ა. მიზანდარმა დაწერა მრავალი წერილი სამუსიკო პიესა, რომელთაგან გადარჩა მხოლოდ 4 – ხმოვანი მესა, რასაც კათოლიკეთა ეკლესიაში მრავალი წლის განმავლობაში ასრულებდნენ. 1855 წელს პეტერბურგს წავიდა სამუსიკო ცოდნის შესაძენად. ამ პერიოდში, სხვათა შორის, გუბელის ერთი კონცერტი მოამზადა, მოკრძალება და შიში დაძლია, უნივერსიტეტის სიმფონიური კონცერტების დირექტორს კ. ბ. შუბერტს წარუდგა და მისი ლობჯარობით გამართულ სიმფონიურ კონცერტში მონაწილეობის უფლება ითხოვა. კ. შუბერტს მოეწონა მისი დაკვრა და ნებაც მისცა კონცერტში მონაწილეობისა. ახალგაზრდა ა. მიზანდარი, 17 წლისა, პირველად გამოვიდა პეტერბურგის მრავალრიცხოვანი აუდიტორიისა და ხელოვნების გამოჩენილ მოღვაწეთა, – ლეშტიცკის, ა. რუბინშტეინისა და სხვ., – წინაშე. ამ პირველი გამოსვლით ისეთი ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა, რომ ცნობილმა რეცენზენტმა ვ. ა. ბალაკირევმა

დიდი მომავალი უწინასწარმეტყველა, ხოლო „კავკასიის კომიტეტმა“ სტიპენდია დაუნიშნა. ბევრითადაც სწავლობდა, მაგრამ 1863 წელს, პოლიტიკურ ვითარებათა გამო, სხვებთან ერთად, აიძულეს პეტერბურგს გამოეხიზნა, ნება კი მისცეს, როგორც კავკასიელ სტიპენდიანტს, სწავლის დამთავრების გამოცდა ჩაებარებინა; მესამე კურსის სტუდენტმა გამოცდა საუცხოოდ ჩააბარა, დიპლომი მიიღო და თბილისს დაბრუნდა. 2 წელი ქუთაისის გიმნაზიაში ასწავლიდა. 1865 წელს, როგორც კავკასიელი პიანისტი, პარიზს ჩავიდა, სადაც მოექცა ჰ. შერცის, მარმონტელის, როსინის და სხვა გამოჩენილ ხელოვანთა შორის. აქ სამი წელი ლისტის, პატცის, ბოცეზინისა და სხვ. დიდ ოსტატ-პიანისტთა დაკვრის ოსტატობით იწრთობდა.

1868 წლიდან თბილისში 25 წელიწადი სამუსიკო-პედაგოგიურ ასპარეზზე მუშაობდა. ამ ხანში აღზარდა მრავალი სამუსიკო მოღვაწე. ამავე ხნის განმავლობაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო (ხ. ი. სავანელსა და ვ. დ. ყორღანოვთან ერთად) თბილისის სამუსიკო სასწავლებლის დაარსებაში, მონაწილეობდა კონცერტებში (რასაც იმ ხანად მუსიკალური კულტურის დანერგვა-აღორძინებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა), აგრეთვე, თხზავდა სასალონე პატარ-პატარა პიესებს და სხვ.

ა. მიზანდარის სამუსიკო ნაწარმოებთაგან აღსანიშნავია: „Mazurka fantasie“ (რომლის პირველი ნაწილი შოპენის ყაიდისაა, ოდნავ აღმოსავლური ელფერი), აღმოსავლური მელოდია, ლეკური და სხვ.

აღ. მიზანდარი განსაკუთრებით ცნობილი იყო, როგორც საუკეთესო, თავგამოდებული პედაგოგ-მასწავლებელი, თავისი საქმის დიდი ოსტატი და ჩვენი მუსიკალური შემოქმედების გავერობულების და ეროვნული მუსიკის აღორძინების ხანაში, 1860-70-იან წლებში, ერთ-ერთი პიონერი.

მის შესახებ:

1. ვენის სათეატრო გაზეთში, 4 აპრილს სწერენ... // დროება. - 1867. - 14 ივლისი. - №28. - გვ. 1;
2. იმ დღეს ალოიზ მიზანდარმა... // დროება. - 1870. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 1-2;
3. ახალი ამბავი // ივერია. - 1892. - 15 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1-2;
4. „კვირას, 3-ს იანვარს, ტფილისის სამუსიკო სასწავლებლის შენობაში...“ // ივერია. - 1893. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფ., 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 42-43;
2. Корганов, В. Д. Кавказская музыка: Сборник статей / В. Д. Корганов. - 2-е изд.. - Тифлис: скоропеч. М. Мартиросянца, 1908. - 84 с.; 28 см.;
3. Кипиани, Лев. Алоиз Осипович Мизандари // Закавказская речь. - 1912. - 5 июня. - № 128. - Стр. 4;

4. К постановке памятника А. Мизандари // Возрождение. - 1917. - 12 октября. - № 150;
5. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д. И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 54-57.

მინდაძე, ალექსი ალექსის ძე (1911, 20/

III –) – პათოლოგი, – ექიმი-კლინიციისტი, მეცნიერ-პედაგოგი და ჟურნალისტი, – მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, კპ (ბ) წევრი, – დაიბადა ჩოხატაურის რაიონის სოფ. ერკეთში, გლეხის ოჯახში, დაამთავრა ადგილობრივი დაწყებითი სკოლა, ჩოხატაურის შვედნლენი, ვანის საშუალო სასწავლებელი (1927), თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის სამკურნალო ფაკულტეტი (1932) და მოსკოვის ექიმთა კვალიფიკაციის ამაღლების ინსტიტუტის დიეტეტიკის კურსები. 1934 წლამდე მუშაობდა ორდინატორად კურორტოლოგიისა და ფიზიოთერაპიის ინსტიტუტში ორდინატორად. 1934 წლიდან მუშაობდა თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის ნერვულ სნეულებათა კლინიკაში ორდინატორად (1936 წლამდე), ლაბორანტად (1937 წლამდე), იქვე – კლინიკის ასისტენტად, 1937-1939 წლებში – ჟურ. „საბჭოთა მედიცინის“ პასუხისმგებელ მდივნად; 1939 წელს სამეცნიერო მივლინებაში იყო ლენინგრადს, 1940 წელს წარჩინებით დაიცვა დისერტაცია „მცირე ქორეის კლინიკისა და მკურნალობის საკითხისათვის“, რისთვისაც მიენიჭა მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატის წოდება, 1942 წლის იანვრიდან ოქტომბრამდე სამამულო ომში მონაწილეობდა (საველე ევაკოპუნქტის უფროსის მოადგილედ), ყირიმის ფრონტზე დაიჭრა და კონტუზირებულ იქნა. განკურნების შემდეგ თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტში ნერვულ სნეულებათა კლინიკაში მუშაობდა ასისტენტად. 1945 წელს აირჩიეს ნერვულ სნეულებათა კლინიკის დოცენტად. 1943-1945 წლებში საქართველოს ჯანსაზღვრის სამკურნალო-პროფილაქტიკური სამმართველოს უფროსად მუშაობდა. 1945 წლიდან საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისრის მოადგილედ დანიშნეს.

ცნობილი იყო, როგორც ნიჭიერი სპეციალისტი, ჯანმრთელობის დაცვის მუყაითი ორგანიზატორი, ბევრითი და პატიოსანი მუშაკი, მეცნიერ-პედაგოგი, საქართველოს სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებათა საქმიანობის გაუმჯობესებით, პროფესორთა ბრიგადების სოფლის მოსახლეობის დახმარებისათვის წარგზავნით, რესპუბლიკის ვენერიულ-ტუბერკულოზის ქსელის გაფართოებით, სამამულო ომის დროს მტრისგან განთავისუფლებული რაიონების კვალიფიციური მედმუშაკებით უზრუნველყოფით და სხვ.

აღ. მინდაძის სამეცნიერო შრომები მიჩნეულია ნევროპათოლოგიის კლინიკური ლიტერატურის მნიშვნელოვან შენაძენად. ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული აქვს რიგი წერილებისა ჯანმრთ-

ელობის დაცვის სხვადასხვა საკითხზე და რეცენზიები სხვადასხვა შრომის შესახებ.

ცალკე გამოცემულია:

1. აჭარისტანის ზღვის სანაპირო კურორტები: (შთაბეჭდილებანი, მიმოხილვა) / დოცენტი ივ. კონიაშვილის წინასიტყვაობით. - ტფ.: საქ. სსრ კურორტ. და ფიზიოთერ. ინსტ. გა-მა, 1933 (სახკომსაბჭ. სტ.). - 23 გვ.: სურ.; 24სმ.;
2. მცირე ქორეის კლინიკის და მკურნალობის საკითხისათვის / თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტი. შრომათა კრებულის დამატება. - თბ.: საქმედგამი, 1942. - 122 გვ.: ცხრ.; 22სმ. - რეზუმე რუსულ ენაზე. - ბიბლიოგრ.: გვ. 117-120;
3. მზის დაკვრა. - თბ.: საქმედგამი, 1949 (საქმედგამის 1-ლი სტ.). - 15 გვ.; 20სმ. - (სანიტარული განათლების ბიბლიოთეკა). - სათაურის წინ ავტ. დოც. ალ. მინდაძე;
4. ტრავმული ეპილეფსია / ალექსი მინდაძე. - თბ.: საქმედგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ., გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 299 გვ.: სქემ. 1 ჩართ. ფურც. ცხრილ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 281-97.

მისი რედაქტორობით გამოიცა:

1. სოფლის საექიმო უბნების მუშაობის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ / საქართველოს სსრ. ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატი; [პ/მგ. რედ. ა. მინდაძე]. - თბ.: საქმედგამის გამ-ბა და სტ., 1945. - 52 გვ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. 15 მილიონი მანეთი საქართველოს კურორტებს: [მშენებლობისათვის და კაპიტალურ რემონტზე] // კომუნისტი. - 1933. - 2 ივლისი. - №150. - გვ. 2;
2. საზოგადოებრივი კვება წარმოების სამსახურში // კომუნისტი. - 1933. - 22 მაისი. - №116. - გვ. 3;
3. საკურორტო მშენებლობის ზოგიერთი საკითხები // კომუნისტი. - 1933. - 6 აგვისტო. - №180. - გვ. 3;
4. ფართოდ განვითარდეს საკურორტო მშენებლობა / ა. მინდაძე, მ. ტყემალაძე // კომუნისტი. - 1933. - 11 ივლისი. - №133. - გვ. 3;
5. ახალი ასვლები აფხაზეთის კავკასიონის მწვერვალებზე // კომუნისტი. - 1934. - 10 ივლისი. - №158. - გვ. 4;
6. ბახმარო: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 26 ნოემბერი. - №272. - გვ. 4;
7. დედათა და ბავშვთა ჯანმრთელობის დაცვის საქმე საქართველოში // კომუნისტი. - 1934. - 27 ივლისი. - №172. - გვ. 3;
8. თბილისის გარეუბნის კურორტები // კომუნისტი. - 1934. - 12 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
9. თბილისის საგარეუბნო კურორტებს მეტი ყურადღება // კომუნისტი. - 1934. - 12 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
10. კურორტი საირმე: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 9 ივლისი. - №157. - გვ. 4;
11. კურორტი ქობულეთი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1934. - 22 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;

12. მეტი ყურადღება კურორტების მომარაგებას / ა. მინდაძე, მ. ადამია // კომუნისტი. - 1934. - 26 ივნისი. - №146. - გვ. 3;
13. საკურორტო მშენებლობა აჭარაში // კომუნისტი. - 1934. - 23 სექტემბერი. - №221. - გვ. 4;
14. საკურორტო მშენებლობა საქართველოში // კომუნისტი. - 1934. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
15. საქართველოს ექიმთა მეექვსე სამეცნიერო კონგრესისათვის // კომუნისტი. - 1934. - 3 ივნისი. - №127. - გვ. 3;
16. ტროპიკულ სნეულებებთან ბრძოლა ჩვენში // კომუნისტი. - 1934. - 4 სექტემბერი. - №205. - გვ. 3;
17. ჩიყვთან ბრძოლა საქართველოში // კომუნისტი. - 1934. - 9 აგვისტო. - №183. - გვ. 4;
18. ჯანმრთელობის დაცვის საქმე სოციალისტურ მშენებლობაში: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 14 სექტემბერი. - №213. - გვ. 4;
19. Курорт Бахмаро: библиография // კომუნისტი. - 1934. - 17 ივლისი. - №164. - გვ. 4;
20. ვებრძოლოთ მალარიას: ექიმის წერილი // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №76. - გვ. 3;
21. ჩიყვთან ბრძოლა // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №286. - გვ. 6;
22. თავის ტვინის ტუბერკულოზის სამი შემთხვევა // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1937. - № 5-6;
23. რეპერკუსიული მექანიზმის საკითხისათვის თავის ტვინის სიმსივნის წარმოშობაში // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1939. - აპრილი-მაისი. - №4-5. - გვ. 61-71. - რეზუმე რუსულ-ფრანგულ ენებზე;
24. სამეცნიერო კონფერენცია ჭიათურაში // საბჭოთა მედიცინა. - 1939. - № 2;
25. წყალტუბოს აირიან-რადიოთერმალური წყლების გავლენა ძირითად ცვლაზე // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1939. - აპრილი-მაისი. - № 4-5;
26. И. М. Сеченов: „Рефлексы головного мозга“. На грузинском языке: [Рецензия] // Заря Востока. - 1939. - 9 октября. - №232. - С.3;
27. მხრის ორთავა კუნთის განყვეტის შემთხვევა // საბჭოთა მედიცინა. - 1940. - №2. - გვ. 61-7. - რეზუმე რუსულ, ფრანგულ ენებზე;
28. საქართველოს ექიმთა საზოგადოებაში // საბჭოთა მედიცინა. - 1940. - №3. - გვ. 76-7;
29. მცირე ქორეის კლინიკის და მკურნალობის საკითხისათვის / თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1942. - ტ. 2. - გვ. 201-220. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
30. К вопросу этиологии и лечения малой хореи // Невропатология и психиатрия. - М., 1942. - № 4;
31. სამკურნალო-პროფილაქტიკური მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესებისათვის // კომუნისტი. - 1943. - 19 დეკემბერი. - №261;
32. Об эмоциональных реакциях и условиях боевой обстановки // Труды второй научной конференции врачей эвакогоспиталей Наркомздрава ГССР. - Тб., 1944;
33. გაგაუმჯობესოს სოფლის მოსახლეობის საექიმო მომსახურება: საქ. სსრ. ჯანმრთ. დაცვის სახ. კომ. მოადგ. წერილი // კომუნისტი. - 1945. - 24 აგვისტო. - №168;

34. ემოციური რეაქციები საომარი მოქმედების პირობებში // ფსიქიატრიის სამედიცინო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომების კრებული. - თბილისი, 1945. - ტ. 2. - გვ. 69-77. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
35. ნევროპათოლოგია და ფსიქიატრია კონფერენციის შედეგები // კომუნისტი. - 1945. - 27 ოქტომბერი. - №213;
36. ქორეატიული ფსიქოზის ბუნებისათვის // ფსიქიატრიის სამედიცინო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომების კრებული. - თბილისი, 1945. - ტ. 2. - გვ. 50-58. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
37. Диагностическое значение симптома проф. Кипшидзе // Труды научно-исследовательского психиатрического ин-та Наркомздрава ГССР. - Т. II. - 1945;
38. ახალგაზრდა მუშების სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესებისათვის // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 29 ნოემბერი. - №143;
39. გავაუმჯობესოთ კოლმეურნეთა სამედიცინო მომსახურება // კომუნისტი. - 1947. - 23 აპრილი. - №83;
40. გონივრულად შეახამეთ მეცადინეობა და დასვენება: საქ. სსრ ჯანმრთელობის მინისტრის მოადგილის, ალ. მინდაძის წერილი // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 22 მაისი. - №21;
41. მალარიასთან ბრძოლის გაუმჯობესებისათვის // კომუნისტი. - 1947. - 29 ივნისი. - №129;
42. სამამულო ომის ინვალიდების სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესებისათვის // კომუნისტი. - 1947. - 26 ნოემბერი. - №235;
43. სკოლების სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესებისათვის // სახალხო განათლება. - 1947. - 28 აგვისტო. - №35;
44. სოფლის სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესება დიდმნიშვნელოვანი ამოცანაა // კომუნისტი. - 1947. - 13 აგვისტო. - №161;
45. აველისის სინდრომის შემთხვევა: [მოხსენდა საქ. ნევროპათოლოგთა და ფსიქიატრთა საზოგ. საქ. ფილიალს 1940 წ. 28 ივნისს] / ა. მინდაძე, გ. მათი-აშვილი // რესპუბლიკური ცენტრალური საავადმყოფოს შრომათა კრებული / საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო. - თბილისი, 1948. - ტ. 3. - გვ. 292-294. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
46. გრიგოლ მუხაძე: [ქირურგი. ცხოვრება და შემოქმედება] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 17 ოქტომბერი. - გვ. 1;
47. პროფესორ ყიფშიძის სიმპტომის დიაგნოსტიკური მნიშვნელობა: [თბილისის სამედიც. ინ-ტის ნერვების სნეულებათა კლინიკიდან - მეცნ. დამსახურებული მოღვაწე სვ. ყიფშიძე] // თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1948. - ტ. 5. - გვ. 279-287. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
48. თორღვას აბანო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 23 სექტემბერი;
49. მომავალი კურორტი: [გომბორის თეთრი ნყლებს შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 5 აგვისტო;
50. მომავალი კურორტი: [თეთრინწყლები თელავის რაიონში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - №31. - გვ. 4;

51. საბჭოთა მედიცინის გამოჩენილი მოღვაწე: [მ. ნინამძღვრიშვილი]: კომუნისტებისა და უპარტიოების სტალინური ბლოკის კანდიდატები // კომუნისტი. - 1951. - 14 თებერვალი;
52. საოჯახო სამკურნალო ცნობარი // მნათობი. - 1951. - №10. - გვ. 156-160. - თბ., საქმედგამი 1950. რეცენზია;

აგრეთვე, „Нижний синдром красного ядра“ ჟურნალში „Невропатология и психиатрия“.

ალ. მინდაძის მოხსენებები ნევროპათოლოგთა და ფსიქიატრთა სექციაზე:

1. გრიპოზული პოლინევრიტის ოჯახური გავრცელება;
2. თალამური სინდრომის შემთხვევა;
3. პარინოს სინდრომის შესახებ;
4. ჯაკსონის ეპილეფსიის ქირურგიული მკურნალობის შემთხვევა.

მის შესახებ:

1. კუნჭულია, გ. აჭარისტანის ზღვის კურორტები: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 20 ივნისი. - №141. - გვ. 4.

წყარო:

1. კადრების აღრიცხვის პირადი ფურცელი;
2. მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის, პროფ. ს. ვ. ყიფშიძის წარდგენა;
3. ავტობიოგრაფია (1945, 2 აგვისტო) და შრომათა სია;
4. დახასიათებანი: ა) საქართველოს ჯანსაჩქომის ხელიძისა; ბ) საქართველოს სსრ ჯანსაჩქომის პირველადი პარტიუროს მდივნის ხუნდაძისა. - 1945. - 2 აგვისტო.

მინდიაშვილი, ივანე ალექსანდრეს ძე (1889, 22/IV –)

– მსახიობი, – რეზონიორი და მთარგმნელ-გადმომკეთებელი, – სახალხო თეატრის მოღვაწე, – დაიბადა ქ. თბილისში, მეჩექმის ოჯახში. 13 წლიდან დამოუკიდებელ შრომით ცხოვრებას შეუდგა. დაამთავრა ქ. თბილისის პირველდანიეებითი სკოლა, საშუალო სასწავლებლის კურსი თვითმომზადებით და ფონ-შრენერის საბუღალტრო კურსები თბილისში. სკოლაში სწავლის დროსვე მონაწილეობდა მონაფე-სცენის-მოყვარეთა თვითშემოქმედ წრეში.

სცენაზე გამოვიდა 1906 წელს, „რენესანსის“ თეატრში, სპექტაკლში „პატარა კახი“ – გივის როლში. ამ დროიდან 1928 წლამდე, 22 წელიწადი განუწყვეტლივ მუშაობდა თბილისის სხვადასხვა უბნისა და პროვინციის თეატრებში, უმთავრესად, სახალხო სახლის სცენისმოყვარეთა წრეში და კლუბებში სრულიად უფასოდ.

შეუსრულებია: ოტია („და-ძმა“), მაზუთიანი და ციმბირელი („ციმბირელი“), დონ-კიხოტი („დონ-კიხოტი“), მიკიჩა („ხანუმა“), მაქსიმოლიანე ფონ-მოორი

(„ყაჩაღები“), მამასახლისი („მსხვერპლი“), ბოს („იმედის“ დაღუპვა“), საღათეა და ანდრიას ელიზბარიანი („ნამუსისასთვის“), გარსევან („არსენა“) და სხვა მრავალი. კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმულ პირველ კინოსურათში შესარულა მაზუთიანი, „პარიზის კომუნაში“ – ეპიზოდური როლი და სხვ.

თარგმნა „60 წლის მოხუცი“, გადმოაკეთა „თეთრი ლენერალი“, რომლებიც ხშირად იდგმებოდა თბილისის მუშათა თეატრებში. ერთხანს სახალხო სახლის გამგეობის წევრადაც მუშაობდა.

მისი აზრით, სცენაზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მსახიობის თვითშემოქმედებას.

მის შესახებ:

1. იმედაშვილი, იოსებ (უსავანო). – ა) სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №42. - გვ. 13-14; 1915. - №17. - გვ. 14; №24. - გვ. 14; №41. - გვ. 14; №47. - გვ. 15; 1920. - №15. - გვ. 14-15; ბ) სახალხო სახლის მრევლს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 14-15; გ) სახალხო სახლმა აღზარდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 16;
2. წი. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 15;
3. აკობაშვილი, ვეფხო (ვეფხო). სახალხო სახლში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №14. - გვ. 15;
4. სახალხო თეატრი 1916-1917: სახალხო სახლში ქართულ წარმოდგენების მმართველი დასი [მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 9;
5. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 15-16. - წერილი ამბები;
6. ქევილი. ბ. ახოსპირელის და გ. ჯაბაურის სალიტერატურო დილა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №9. - გვ. 15.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომი: [ხელნაწერი. ავტობიოგრაფია];
2. სახალხო თეატრი, 1893-1923: საიუბილეო კრებული. - ტფ., 1923 (სსმუს პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - გვ. 76-77.

მინდიაშვილი, ნიკა (– 1906, 27/VIII) –

პარტიული მოღვაწე, ცხინვალის რაიონიდან, გლეხთაგანი, სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ერთი საუკეთესო თავდადებული მეზობლთაგანი, 1905 წელს გლეხთა რევოლუციონური მოძრაობის ჩასაქრობად გორის მაზრის თავად-აზნაურობამ, ზ. აბდუშელიშვილის და გიორგი ამილახვარის მეთაურობით, შეადგინა შავი რაზმი. ამ რაზმს აიარალებდა და ყოველნაირად ეხმარებოდა ნიკოლოზ მეორის ადგილობრივი მთავრობა. შავი რაზმი თავს ესხმოდა რევოლუციაში მონაწილე გლეხთა ოჯახებს და საშინლად აწიოკებდა. შავი რაზმის ასეთმა

თარეშმა გამოიწვია მაზრაში წითელი რაზმის შედგენა, რის შემდეგაც გაჩაღდა ხელჩართული შეიარაღებული ომი წითელსა და შავ რაზმებს შორის. ეს ბრძოლა წითელი რაზმის ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრდა. რევოლუციის დამარცხებამ და სტოლიპინის დიქტატურამ დაშალა (როგორც ყველა რევოლუციონური ორგანიზაციები) წითელი რაზმი. წითელ რაზმელებს სასტიკი დევნა დაუწყო ბნელმა რეაქციამ – ზოგი მათგანი სიკვდილით დასაჯეს, ზოგი კატორღაში გაგზავნეს, ზოგი გადასახლეს ციმბირში, ხოლო ვინც დაჭერას გადარჩა, ცხინვალის რაიონში იმალებოდა. ეს ჯგუფი წითელი რაზმელებისა, ყორაშვილის მეთაურობით, გაყაჩაღდა და რაიონში გლეხებს ძალიან აწუხებდა. 1906 წელს სოციალ-დემოკრატიულ კომიტეტთან არსებულმა სასოფლო კომისიამ ყორაშვილის რაზმთან მოსალაპარაკებლად და მათი არსებობის ლიკვიდაციის მოსახდენად გააგზავნა ნ. მინდიაშვილი, რომელმაც ტფილისის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის სახელით წინადადება მისცა, დაშლილიყვნენ. ისინი ამაზე არ დასთანხმდნენ და გლეხების შეწუხებას მეტის სიმკაცრით განაგრძობდნენ. როდესაც ნ. მინდიაშვილი დარწმუნდა, რომ გაყაჩაღებული რაზმელები მშვიდობიანის გზით იარაღს არ დაჰყრიდნენ, შეეცადა ძალით მათ განიარაღებას. ამ ნიადაგზე ამ გაყაჩაღებულმა რაზმელებმა მოჰკლეს იგი.

მის შესახებ:

1. ამბ. ნიკა მინდიაშვილი, ვერაგულად მოკლული რაზმელებისაგან: [სურათი] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 3 სექტემბერი. - №12. - გვ. 1;
2. „გუშინ წინ“...: [ნიკა მინდიაშვილის დაკრძალვა დ. ცხინვალში] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 2 სექტემბერი. - №11. - გვ. 2;
3. კვირას, 27 აგვისტოს: [ნიკა მინდიაშვილის მოკვლა რაზმელების მიერ სოფ. არბოში] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 29 აგვისტო. - №8. - გვ. 2;
4. ნიკა მინდიაშვილი: [ნეკროლოგი. - რეაქციის მსხვერპლი სოფ. არბოში] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 31 აგვისტო. - №9. - გვ. 2;
5. პროტესტი: [თბილისის მე-5 რაზმელთა პროტესტი ცხინვალში მოკლულ ნიკა მინდიაშვილის მკვლელ რაზმელთა წინააღმდეგ] // გრიგალი. - 1906. - 13 სექტემბერი. - №4. - გვ. 3. - ხელს აწერს: „პროტესტს ხელს ვაწერთ მეხუთე რაიონის მეორე პოდრაიონის რაზმელები“;
6. ყაჩაღთა რაზმი და ამბ. ნიკა მინდიაშვილი: [მისი მოკვლა რაზმელებისაგან] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 3 სექტემბერი. - №12. - გვ. 1;
7. ცინცაძე, იაკობ (ია ეკალაძე). ბრძოლა სიმართლისათვის: (გუძღვნი ნიკა მინდიაშვილის ხსოვნას). [მოთხრობა] // მინა. - 1906. - №10. - გვ. 4-12; №11. - გვ. 5-12; №12. - გვ. 4-12; №13. - გვ. 4-12; №14. - გვ. 5-12; №15. - გვ. 4-12; №16. - გვ. 4-11.

- სქოლიოში: ეს ამბავი გადმოქართულებულია ფრანცოზის მოთხრობიდან.

წყარო:

1. 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა სსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: ჟურნ. რევოლუციის მატრიანეს გამოც., 1923 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 80.

მირაქოვი, ალექსანდრე – შეადგინა წიგნი „ნაპერნკალი“ (შეკრიბა და თარგმნა გასართობი, ნაკვეთი, მოსწრებული სიტყვა, ანდაზა, იგავ-არაკი, საოხუნჯო ამბები და სხვა. ტფ., 1896).

ცალკე გამოცემულია:

1. ნაპერნკალი: გასართობი, ნაკვეთი, მოსწრებული სიტყვა, ანდაზა, იგავ-არაკი, საოხუნჯო ამბები და სხვა / შეკრებილი და ნათარგმნი ალექსანდრე იავ. მირაქის-მიერ. - ტფ., 1896 (მ. შარაძის და სტ.). - ნაწილი I. - 80 გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გამოცანები, ანდაზები: (წარმოდგენილი ალ. მირაქის-აშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1915. - №12. - გვ. 534;
2. დამაკვირდი: (გაგონილი და ჩანერილი ალექს. მირაქის-აშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1915. - №11. - გვ. 563;
3. გამოცანები: (წარმოდგენილი განსვენებულ ალ. მირაქის-აშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1916. - №4. - გვ. 225.

წყარო: არ არის მითითებული.

მირზაშვილი, ალექსი ქე (18.. – 1913)

– სახალხო მოღვაწე და გლეხთა განთავისუფლებისთვის მებრძოლი, ქართლელი გლეხი, ქართულის წიგნებით განვითარებული და გლეხთა პოლიტიკურად გათვითცნობიერების ბელადი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრობისა და 1905 წელს განმანათავისუფლებელ მოძრაობის ხელმძღვანელობისათვის ამიერკავკასიის სამხრეთ-საოლქო სასამართლომ 1911 წელს 8 წლით კატორღაში გაგზავნა. გარდაიცვალა შლისელბურგის ციხეში 1913 წლის მარტის პირველ რიცხვებში. მისი ლექსები გაზეთებშია.

გამოქვეყნებულია:

1. გლეხის ლილინი: [ლექსი] // იმედი. - 1881. - №5. - გვ. 55;
2. გათენება: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 3-4;
3. გლეხის ნატვრა: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 31 იანვარი. - №23. - გვ. 3-4;
4. სოფ. მეტეხი // ივერია. - 1897. - 18 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
5. სოფ. მეტეხი: (ქართლი). სოფლის სასამართლო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 აგვისტო. - №279. - გვ. 3;

6. სოფ. მეტეხი: (ქართლი). უბედური შემთხვევა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 სექტემბერი. - №316. - გვ. 3;
7. გამგეობის საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 თებერვალი. - №450. - გვ. 2;
8. ს. მეტეხი: (ქართლი). ამინდები და ქურდბაცაცობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 19 დეკემბერი. - №708. - გვ. 3;
9. ს. მეტეხი: (ქართლი). დედის შეუბრალებლობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 30 ოქტომბერი. - №666. - გვ. 3;
10. ს. მეტეხი: (ქართლი). მდ. ენგურში დამხრჩვალ მეთეხელები // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 11 ივლისი. - №580. - გვ. 3;
11. ს. მეტეხი: (ქართლი). სალიტერატურო საღამო // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 31 მაისი. - №546. - გვ. 3;
12. ს. მეტეხი: (ქართლი). სოფლის ფულის გაფლანგვა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 მაისი. - №533. - გვ. 2-3;
13. ს. მეტეხი: (ქართლი) // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 9 თებერვალი. - №451. - გვ. 2;
14. ს. მეტეხი: (ქართლი). ძმების მოურიგებლობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 ნოემბერი. - №628. - გვ. 3;
15. ს. მეტეხი: (ქართლი). ხალხის ცრუმორწმუნეობა. სურდო-სახადის გაძლიერება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 15 აპრილი. - №506. - გვ. 3;
16. ს. მეტეხი: (ქართლი). ხასიათის გაუსწორებლობა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 28 იანვარი. - №736. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. სასამართლო // ახალი გზა. - 1910. - 15 ივლისი. - №21. - გვ. 1. - ახალი ამბები.

წყარო: არ არის მითითებული.

მირზაშვილი, ვ. ი. – სწავლული მეტყევე, –

ტფილისის სატყეო-ტექნიკური ინსტიტუტის დოცენტი, დასწერა მეცნიერული ნაშრომი: „მერქნიანი ეკოტეების აკლიმატიზაცია-ნატურალიზაცია საქართველოს პარკებში“ (ტფ., 1933).

ცალკე გამოცემულია:

1. მერქნიანი ეკოტეების აკლიმატიზაცია-ნატურალიზაცია საქართველოს პარკებში. - ტფ.: ტექნიკა და შრომა, 1933 (პ/სკ. სტ.). - 229, [8] გვ.: სურ.; 25 სმ.. - დანართი: „მერქნიანი ჯიშების ლათინური სახელების საძიებელი“ (215-218 გვ.). - სახელების საძიებელი გვ. 219-222. - ბიბლიოგრ. გვ. 223-224;
2. გერმანულ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი: მოკლე გერმანულ სატყეო ტექნიკურ ქრესტომატიისათვის = *Немецко-грузинско-русский словарь: К краткой немецкой лесотехнической хрестоматии* / შედგ. ა. შაიშველაშვილის და ვ. მირზაშვილის მიერ; თბილისის სატყეო ტექნიკური ინსტიტუტი. - თბ., 1937. - 123 გვ.; 20 სმ.. - თავფურცელი ქარ. და რუს. ენ.. - ლითოგრაფირებულია;
3. დენდროლოგია. - ნაწ. 1: შიშველთესლიანები. - თბ.: სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის

- გამ-ბა და სტ., 1947. - 231 გვ.: ილ.; 25 სმ.; ნან. 2: ფარულთესლიანები. - თბ.: სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბა და სტ., 1948. - 840 გვ. - დანართი: ლათინურ სახელების საძიებელი, გვ. 775-813. - ქართული სახელების საძიებელი, გვ. 814-840. - ბიბლიოგრაფია: გამოყენებული ლიტ-რა, გვ. 773-774; 25 სმ.;
4. საქართველოს ადგილობრივი ბუჩქები როგორც დეკორაციული ბალთმშენებლობის მასალა. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამოც. საქმ. სამმართველო, სტ. № 2). - 116 გვ.; 21 სმ. - დანართი: მცენარეების ქართულ სახელწოდებათა საძიებელი, გვ. 108-109. - მცენარეების ლათინურ სახელწოდებათა საძიებელი, გვ. 111-113;
 5. მოვლითი ჭრები საქართველოს ფიჭვნარებში / საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1950. - 64 გვ.; 18 სმ. - ბიბლიოგრ.: გამოყენებული ლიტ-რა, გვ. 63;
 6. ტყის დაცვითი ზოლები / გულისაშვილი, ვ. ზ., მირზაშვილი, ვ. ი.; სრ. საქ. ნებაყოფლობითი საზ-ბა ტყის მეგობარი. - თბ.: სახელგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. 1-ლი სტ.). - 32 გვ.: ილ.; 21 სმ.

დისერტაცია:

1. ჭრების კონცენტრაციის საკითხისათვის მთიანი რელიეფის პირობებში: დის... / ვ. ი. მირზაშვილი. - თბ., 1946. - 271 გვ.: ცხრ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 260-267.

გამოქვეყნებულია:

1. ბამბუკის ღეროების დადაღვა // საბჭოთა სუბტროპიკები. - 1940. - 1 სექტემბერი. - №82;
2. ნარგავების პასპორტიზაცია [სუბტროპიკული კულტურებისათვის] // საბჭოთა სუბტროპიკები. - 1940. - 20 მაისი. - №46;
3. რაფა რუფა [ტროპიკული ქვეყნების მცენარე და მისი გამოყენება სოფლის მეურნეობაში] // საბჭოთა სუბტროპიკები. - 1940. - 14 ივნისი. - №54;
4. ტორფის ქილებით ჩაის ნერგების ჩარგვა // საბჭოთა სუბტროპიკები. - 1940. - 6 აგვისტო. - №72;
5. Усилить работы по зимней защите цитрусовых // Советские субтропики. - 1940. - 24 ноября. - № 108;
6. Богатства субтропиков Грузии: Бамбуки // Советские субтропики. - 1941. - 25 марта. - №28;
7. Богатства субтропиков Грузии: Ново-зеладский лен // Советские субтропики. - 1941. - 15 мая. - № 49;
8. Богатства субтропиков Грузии: [Фейхоа] // Советские субтропики. - 1941. - 12 июня. - № 61;
9. Богатства субтропиков Грузии: Хинное дерево // Советские субтропики. - 1941. - 22 апреля. - № 40;
10. Богатства субтропиков Грузии: Эвкалипты // Советские субтропики. - 1941. - 24 апреля. - №41;
11. ახალი კონსტრუქციის სიმალმზომი // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 28. - გვ. 101-106. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
12. კონცენტრირებული ჭრების საკითხისათვის მთიანი რელიეფის პირობებში // სატყეო ინსტიტუტის

- შრომები. - 1949. - ტ. 1. - გვ. 107-185. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
13. ნივლის ბუნებრივი განახლება ჭრებთან დაკავშირებით // სატყეო ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 145-298. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
 14. ახალგაზრდა ფიჭვნარების წარმოშობა და მოვლითი ჭრების სისტემის დადგენა მთაში // სატყეო ინსტიტუტის შრომები. - 1950. - ტ. 3. - გვ. 17-92. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
 15. კორომის მარაგის განსაზღვრის საკითხისათვის: [გერდინგის ფორმულის კრიტიკა] // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1950. - ტ. 32. - გვ. 35-48;
 16. ფიჭვის განახლების საკითხისათვის // სატყეო ინსტიტუტის შრომები. - 1952. - ტ. 4. - გვ. 79-103. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.

წყარო: არ არის მითითებული.

მირიანაშვილი, ალექსანდრე [სანდრო]

პეტრუს ძე (1915–) – კომპოზიტორი, – ლენინგრადისა და საბჭოთა კომპოზიტორების კავშირის წევრი, სწავლობდა საქართველოს სსრ სახელმწიფო კონსერვატორიაში პროფესორებთან ი. ი. ტუსკიასა და შ. მ. მშველიძესთან. კურსის დამთავრების შემდეგ შემოიარა საქართველოს რაიონები, ჩანერა მრავალი ხალხური სიმღერა, გაეცნო ხალხურ შემოქმედებას და სხვ. თვით წერდა, განსაკუთრებით, ვოკალურ ნაწარმოებებს. მისი რომანსები და სიმღერები გამთარია ლირიზმით, გულითალობით და უშუალოდ.

ცნობილია მისი: „სამშობლო და ბელადი“, 20 სიმღერისაგან შემდგარი ნაწარმოები, რომლის პირველი ნაწილი უმღერის სოციალისტურ მშენებლობას, მეორე – დიდ სამამულო ომს, მესამე – დიდი სტალინის გეგმათა განხორციელებას, – ხალხის ბრძოლას კომუნიზმის შესაქმნელად. აგრეთვე, აღსანიშნავია მისი საბავშვო სიმღერები. საყოველთაო ყურადღებით სარგებლობს მისი: „ხევსურული სიმღერა“, „შევიშრობ ცრემლთა“ (ნიკ. ბარათაშვილის სიტყვები), რომელსაც 1945 წელს პირველი პრემია მიენიჭა, ალ. ყაზბეგის სიტყვებზე დანერგილი სიმღერა (დიდი შეფასება მიიღო) „მზევ, შინ შემოდო“, „ჩემო სამშობლო მხარე“. აღსანიშნავია მისი „ტაშ-ფანდურა“, „ერიო“, „საკოლმეურნეო“, „მიყვარხარ, ჩემო სამშობლო კახეთო“, „ჩემი ქვეყანა“ და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. Ленинцы [Ноты]: [для хора с аккомп. фортепиано] / стихи Яр. Родионова // Песенное творчество студентов композиторского факультета Московской Государственной консерватории [Ноты]: для голоса и хора с сопровожд. фп.. - М.: Искусство, 1938. - С.35-36;
2. Ударники [Ноты]: [для хора с аккомп. фп.] / стихи Я. Родионова // Песенное творчество студентов

композиторского факультета Московской Государственной консерватории [Ноты]: для голоса и хора с сопровожд. фп.. - М.: Искусство, 1938. - С.33-34;

3. Лошадка [Ноты]: Детская песня: для голоса с фортепиано / вольный пер. с груз. А. В. Мазуркевича. - Ленинград: Муз. изд., 1939 (Типо-литогр. ЛИИГВФ). - 4 с.; 28 см.;
4. შევიშრობ ცრემლსა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / სიტყვ. ნ. ბარათაშვილისა. - თბ.: საქ სსრ მუსფონდი, 1946 (მუსფონდის სტეკლოგრაფია). - 8 გვ.; 31 სმ.. - თავფ. ქართ. და რუს. ენ.;
5. გამწირა წუთისოფელმა [ნოტი] = Предала жизнь мгновенная: საშუალო ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ა. ყაზბეგის; რუს. თარგმ. მ. გორბენკოსი. - თბ.: საქ. მუსფონდი, 1948. - 4 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
6. Колыбельная [Ноты]: Для голоса с ф-п. / Стихи Мимкрალი; Пер. с груз. С. Гинзберг. - Л.: Сов. композитор, 1948. - 5 с.; 28 см.;
7. Экспромт [Ноты]: (в стиле старого Тбилиси): для голоса с фп. / сл. С. Мирианшвили; пер. С. Гинзберг. - Л.: Союз Сов. композиторов, 1948. - 3 с.; 28 см.;
8. ხევსურული სიმღერა სტალინზე [ნოტი]: ციკლიდან „სამშობლო და ბელადი“: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ.] / რუს. თარგმ. ს. გინზბურგისა. - თბ.: საქ. მუსფონდი, 1949. - 8 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
9. სტუდენტების სიმღერა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლებით] / ტექსტი ნ. დუმბაძის; რუს. თარგმ. მ. კვალაიაშვილის. - თბ.: საქ. მუსფონდი, 1951. - 4 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.. - ვუძღვენი ქართველ სტუდენტობას.

მის შესახებ:

1. Чхиквадзе, Г. „Родина и вождь“: Вокальный цикл Сандро Мирианшвили // Заря Востока. - 1949. - 19 февраль. - № 34;
2. თბილელი, ქრისტეფორე. კომპოზიტორ სანდრო მირიანაშვილის ახალი ვოკალური პოემა: „აქა მშვიდობა“: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 4 იანვარი. - №1. - გვ. 2.

წყარო: არ არის მითითებული.

მირიანაშვილი, ალექსი ივანეს ძე (1860 – 1925, 24/IV) – მწერალი და მასწავლებელი, – ქიზიყიდან (დაიბადა სიღნაღის მაზრის სოფ. ანაგაში, გლეხის ოჯახში). სწავლობდა სოფ. ვაქირის სკოლაში, ქ. სიღნაღის სამაზრო და ქ. თბილისის სამოქალაქო სასწავლებლებში, დაამთავრა თბილისის ალექსანდრეს სამასწავლებლო ინსტიტუტი სახელმწიფო ხარჯით (1881). მასწავლებლობდა სათავადაზნაურო სკოლაში (1881-1883), თბილისის ალექსანდრეს სამასწავლებლო სასწავლებელში (1883-1900) და ახლად დაარსებულ თბილისის პირველ კომერციულ სასწავლებელში აღმზრდელ-მასწავლებლად 1900 წლიდან (რასაც ბოლო ხანს ჩა-

მოშორდა უცები დასწავლების გამო). სამწერლო დარგში მუშაობდა ინსტიტუტში სწავლის დროიდანვე სიკვდილამდე. გარდაიცვალა ნივთიერად შევინრობულ მდგომარეობაში 1925 წლის აპრილის 24. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში.

მწერლობა დაიწყო ქიზიყის სოფლებიდან კორესპონდენციებით, სერგეი მესხის გაზ. „დროებაში“, 1879 წლიდან. ლიტერატურული ხასიათის წერილებს იმავე გაზეთში 1881 წლიდან ბეჭდავდა. თანამშრომლობდა თითქმის ყველა ჟურნალ-გაზეთში („იმედი“, „ნობათი“, „ივერია“, „ჯეჯილი“, „ცნობის ფურცელი“, „სახალხო ფურცელი“, „მოამბე“, „ნაკადული“, „თემი“, „თეატრი და ცხოვრება“ და სხვ.). წერდა მოთხრობებს, პუბლიცისტურ, კრიტიკულ, ბიბლიოგრაფიულ, სალიტერატურო, საისტორიო წერილებს, იგავ-არაკებს, საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო ნარკვევებსა და სხვ. ყოველთვის ეროვნული რწმენით მტკიცე, მშობლიური ხალხის ინტერესების დამცველი, განსაკუთრებით, მოზარდი თაობის მხატვრული ლიტერატურით აღზრდას აქცევდა ყურადღებას და, უმთავრესად, პატარ-პატარა საბავშვო მოთხრობებს წერდა. პირველმა შეადგინა და გამოსცა (გრ. ჩარკვიანის საფასით) მოძრავი ქართული ანბანი, კუბიკებზე გაკრული, ოჯახში სახმარებლად, შეადგინა ქართული წერის დედანი და სხვ.

წაწერებში ეხებოდა სოფლის სიავკარგეს, ხალხის ყოფა-ცხოვრებას, ზნე-ჩვეულებას, კულტურულ-ეკონომიურ მხარეს, ხელოვნება-მწერლობის საკითხებს და სხვ. აღწერა ხალხური თამაშობანი: მელორობა („ჯეჯილი“, 1890, № 1), აგანგალა-განგალა („ჯეჯილი“, 1890, № 3), პრასუნა („ჯეჯილი“, 1890, № 6), გაკვრა-გაქცევა („ჯეჯილი“, 1891, № 3), ბერა-ბურთი („ჯეჯილი“, № 5), თავ-დავლაობა ანუ ქალაქობია („ჯეჯილი“, 1892, №2) და სხვ.

კრიტიკის სიტყვით („ივერია“, 1886, № 64): „მირიანაშვილი მარტივის, ცოცხალის ენითა და კავშირებით გადაბმულ-გადმობმულად სწერს და დიდს სარგებლობას მოუტანს ჩვენ საყმანვილო ლიტერატურას... „პატარა ამბები“ მშვენიერის ამბების მოკლე და ცოცხალი მოამბეა... ამ პანისა წიგნში ოცდახუთამდე ამბავი მოუთავსებია, ერთი მეორეზედ უკეთესი. ყმანვილები დიდის სიამოვნებით და ხალისით ნაიკითხავენ“, ხოლო მისი „მოძრავი ქართული ანბანის“ შესახებ ამბობს: „კუბიკებზე ანბანის შესწავლა სრულიად მოსაწონია: ყმანვილებს აქეზებს და კარგის ხალისით სწავლობენ კითხვას“.

როგორც მასწავლებელ-აღმზრდელი, გონებით და ზნეობით აღზრდასთან ერთად, მოზარდ თაობას წერის ტექნიკის (ხელწერის) ცოდნასაც უწერგავდა. ალ. მირიანაშვილის აზრით, „მოზარდ თაობამ რომ ლამაზი წერა არ ისწავლოს, დიდის საყვედურის ღირსი იქნება... ასოების დახრა სრულიად ეწინააღმდეგება ქართულის წერის ბუნებას: ნამდვილი ქართული წერა მოითხოვს, რომ თვითეულ ასოს ჩვეულებრივი გამოხატულება

ჰქონდეს... ლამაზ წერას თუ სიმარდეც არ მოსდევს, გროშად არა ღირს“ („ივერია“, 1886, № 232, 233).

ცალკე გამოცემულია:

1. ბედ-უკუღმართი ჯალაბობა / მოთხრობა ალ. მირიანაშვილისა; [ბოლოსიტყვ. ავტ.: ზ. ჭიჭინაძე]. - თბ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1883 (ალ. დრევიჩის და ა. კალანდაძის სტ.). - 34 გვ.; 17სმ.;
2. პატარა მოამბე ბავშვებისათვის. - თბ., 1886 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 32 გვ.; 16 სმ.; ნ. 2. - ტფ.: წერა-კითხვის საზოგადოების გამოცემა, 1889. - 19 გვ.; 17სმ.;
3. ასული ლევან მეფისა: (ზეპირ-გადმოცემა) / ისტორიული მოთხრობა ალ. მირიანაშვილისა. - თფ., 1897 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 20 გვ.; 12სმ.;
4. ფიზიკა: ჰაერი და მისი თვისებანი / ალ. მირიანაშვილისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძე, 1897 (მ. შარაძისა და აბხ. სტ.). - 100 გვ.; 17სმ.;
5. ქართული წერის დედანი / შედგენილი ალ. მირიანაშვილის მიერ. - ტფ.: წიგნის მალაზია „ცოდნა“-ს გამოცემა, 1907 (კ. მესხიშვილის ლიტ.). - 48, IV გვ.; 21სმ.;
6. იგავ-არაკნი / 125 პატარა მოთხრობა. - ტფ., 1912 (ბ. კილაძის სტ.). - 151 გვ.; პორტრ.; 20სმ.. - („ნაკადულის“ საჩუქარი);
7. იგავ-არაკნი: 70 დასურათებული პატარა მოთხრობა / სახალხო განათლების კომისარიატის სოციალურ აღზრდის მთავარმმართველობის სალიტერატურო სამხატვრო სექცია. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1922 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. განყ. მე-ნ სტამბა). - 97 გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გლეხი: [ლექსი] // იმედი. - 1881. - №10-11-12. - გვ. 23-24;
2. ქართული ენა ალექსანდროვის საოსტატო ინსტიტუტში // დროება. - 1881. - 28 ოქტომბერი. - №225. - 1-2;
3. ახალი დედანი ბ. გაბიჩვაძისა: რეზენცია // დროება. - 1882. - 14 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 3-4;
4. ბედ-უკუღმართი ჯალაბობა: (ამბავი სოფლის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1882. - №9. - გვ. 3-24;
5. საყმანვილო ლიტერატურის საჭიროებაზედ // დროება. - 1882. - 11 მარტი. - №51. - გვ. 2-3;
6. ქიზიყი, 10 ივნისს // დროება. - 1882. - 17 ივნისი. - №124. - გვ. 2;
7. ამას წინად გაზეთის შემწეობით შევიტყე... // დროება. - 1883. - 17 მარტი. - №57. - გვ. 2-3;
8. თანამედროვე გოლიათს: (პასუხად ი. გოგებაშვილს) // დროება. - 1883. - 12 აპრილი. - №75. - გვ. 2-4;
9. მასწავლებელი და მისი მოვალეობანი // დროება. - 1883. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 1-2; 21 იანვარი. - №14. - გვ. 1-2; 22 იანვარი. - №15. - გვ. 2;
10. რეცენზია // დროება. - 1883. - 20 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1-3;
11. საზაფხულოდ ქიზიყში: შიმშილზე ჩვილის გადავარდნა. მოსავალი. გრილი ჰავა. სინანული ჯანდერის გადასვლაზედ. ქურდობის მოსპობა მის

- დროს და მისი ხელმეორედ გავრცელება. რაფიელ ერისთავის „კალიები“ // დროება. - 1883. - 15 ივლისი. - №137. - გვ. 1-3;
12. შენიშვნა // დროება. - 1883. - 23 მარტი. - №62. - გვ. 3;
 13. საბრალო ჩიტი // ნობათი. - 1884. - №1. - გვ. 87-93;
 14. სამაგალითო გაკვეთილები: ქართული ენა. განმარტებითი კითხვა: „ყვავის ბახალა“ (იგავ-არაკი) კრილოვისა (გადმოკეთ. რაფ. ერისთავისგან) // ნობათი. - 1884. - №10-11-12, დამატება. - გვ. 112-116;
 15. სწავლის საქმისადმი // დროება. - 1884. - 1 ივლისი. - №141. - გვ. 1-2;
 16. ჰაერი და მისი თვისებანი (გაყოფა სხეულთა სამრიგობად) // ნობათი. - 1884. - №2. - გვ. 148-156; №3. - გვ. 200-204; №4. - გვ. 244-248; №5-6. - გვ. 307-312; №7-8-9. - გვ. 394-399; №10-11-12. - გვ. 478-491;
 17. ერთი წიგნის გამო: ვუძღვნი ჩვენ დედებს. რეცენზია // დროება. - 1885. - 20 მარტი. - №61. - გვ. 1-3;
 18. რეცენზია // დროება. - 1885. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1-3;
 19. ჩვენი ხალხური სიმღერების გამო // დროება. - 1885. - 4 მაისი. - №94. - გვ. 1-3;
 20. წყალი და მისი თვისებანი // ნობათი. - 1885. - №1. - გვ. 40-51; №3-4-5. - გვ. 177-186;
 21. ბიბლიოგრაფია: [რეცენზია წიგნზე: გაბიჩვაძე ვ. „ქართული წერის დედანი“, ტფ., 1886] // ივერია. - 1886. - 28 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 3-4; 29 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 3-4;
 22. ეს-ლა აკლდათ ქართველ ქალებს! // ივერია. - 1886. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 1-3;
 23. რამდენიმე სიტყვა ქართული საერო საერო საკითხავ წიგნების თაობაზე // ივერია. - 1886. - 30 დეკემბერი. - №281. - გვ. 1-3;
 24. რა მოეთხოვება ქართულს ლიტერატურას? // ივერია. - 1886. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1-3;
 25. როგორ ვრცელდება ჩვენში ქართული წიგნები // ივერია. - 1886. - 19 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 2-3;
 26. საზაფხულოდ სოფელში (სიღნაღის მაზრიდან) // ივერია. - 1886. - 24 სექტემბერი. - №206. - გვ. 1-3; 25 სექტემბერი - №207. - გვ. 1-2;
 27. ქალის მშვენიერების იდეალი კართულს საერო ლექსებში // ივერია. - 1886. - 18 მაისი. - №106. - გვ. 1-2; 22 მაისი. - №109. - გვ. 1-2; 27 მაისი. - №112. - გვ. 1-2;
 28. ჩვენის საერო პოეზიის შესახებ // ივერია. - 1886. - 4 აპრილი. - №75. - გვ. 1-2;
 29. ფუჭაძე: [მოთხრობა] // ივერია. - 1887. - 8 მარტი. - №49. - გვ. 1-3; 10 მარტი. - № 50. - გვ. 1-2;
 30. ქართული სახალხო პოეზიის მოყვარეთა მიმართ // ივერია. - 1887. - 25 აგვისტო. - №176. - გვ. 3-4;
 31. ჩიტი-გვრიტი: [მოთხრობა] // ივერია. - 1887. - 28 მაისი. - №104. - გვ. 1-2; 29 მაისი. - №105. - გვ. 1-2; 30 მაისი. - №106. - გვ. 1-3; 2 ივნისი. - № 108. - გვ. 1;
 32. ასული ლევან მეფისა: (ზეპირ-გადმოცემა) // ივერია. - 1888. - 28 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2-3;
 33. ნუსხური თუ მრგვალი ხელი?: (ვუძღვნი ქართული წერის მასწავლებლებს) // ივერია. - 1888. - 15 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2-3;
 34. ორი დობილი: (ამბავი) // ივერია. - 1888. - 28 ივლისი. - №157. - გვ. 1-3; 29 ივლისი. - №158. - გვ. 1-3;

35. უცნაური მუხუდო: [მოთხრობა] // ივერია. - 1888. - 10 მარტი. - №51. - გვ. 1-2; 11 მარტი. - №52. - გვ. 1-3; 15 მარტი. - №55. - გვ. 1-3; 16 მარტი. - №56. - გვ. 1-2; 17 მარტი. - №57. - გვ. 1-2; 24 მარტი. - №63. - გვ. 1-3; 25 მარტი. - №64. - გვ. 1-3; 29 მარტი. - №66. - გვ. 1-2; 30 მარტი. - №67. - გვ. 1-3;
36. აგანგალა-განგალა: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 58-62;
37. გუთნის დედა: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1890. - №5. - გვ. 74;
38. მელია და გლეხი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1890. - №2. - გვ. 73;
39. მელირობა: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1890. - №1. - გვ. 62-63;
40. მოხუცი და ახალგაზრდა: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 66;
41. ორი მოჩხუბარი: [არაკი] // ჯეჯილი. - 1890. - №4. - გვ. 70-71;
42. პრასუნა: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 67-68;
43. სამი მგზავრი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1890. - №1. - გვ. 65-66;
44. ციცუნას სიზმარი: (ხალხური ლექსი ალ. მირიანაშვილისგან გაგონილი) // ჯეჯილი. - 1890. - №1. - გვ. 23;
45. ბერა-ბურთი: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1891. - №5. - გვ. 67-68;
46. გაკვრა-გაქცევა: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1891. - №3. - გვ. 64-65;
47. გამოცანები: I. (ან-მანის წარმოდგენილი) [ალ. მირიანაშვილი]; II. (კ. ყიფიანის შეკრებილი) // ჯეჯილი. - 1891. - №3. - გვ. 67. - ახსნა იხ. №4, გვ. 80;
48. კიდევ ქართული წერის გამო // ივერია. - 1891. - 21 ივნისი. - №129. - გვ. 2-3;
49. ლახტი: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 73-74;
50. მეურმე და კამბეჩები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 71;
51. ცხვარი და ცხვრის ფარა: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1891. - №3. - გვ. 62;
52. თავდავლობა ანუ ქალაქობა: თამაშობა // ჯეჯილი. - 1892. - №2. - გვ. 89-90;
53. ორი მეზობელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1892. - №4. - გვ. 73;
54. ხოლერა და სოფელი // ივერია. - 1892. - 5 სექტემბერი. - №188. - გვ. 1-3;
55. ჯერ მტერი, მერე მოკეთე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1894. - №1. - გვ. 46;
56. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1896. - 2 მარტი. - №49. - გვ. 3-4;
57. მენისქვილე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1896. - №6. - გვ. 51-52;
58. რქა-მოტეხილი ხარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1896. - №3. - გვ. 57;
59. სამაგიერო: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1896. - №4. - გვ. 52-53;
60. სამი უნარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1896. - №5. - გვ. 55-56;
61. ლორი და კრუხი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1896. - №2. - გვ. 50;
62. ავი შვილები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №4. - გვ. 58-60;
63. აზრიანი გლეხი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №7-8. - გვ. 90;
64. გლეხი და სანთელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №1. - გვ. 66;
65. მეცხვარე და მგელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №3. - გვ. 56-57;
66. პასუხათ „კვალის“ ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნის ავტორს X-ს: [ნიგნაკის - „ასული ლევან მეფისა“-ს შესახებ] // კვალი. - 1897. - №22. - გვ. 435-436;
67. ქურდი და მოჯამაგირე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №11. - გვ. 52-53;
68. ქურდი და მღვდელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №5. - გვ. 60-61;
69. ხარაზი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №9. - გვ. 56-57;
70. გულშემატკივარი მეზობელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №6. - გვ. 59-60;
71. თხა და ცხვრები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №5. - გვ. 57-58;
72. იუდას კერძი: (ამბავი) // ივერია. - 1898. - 9 აპრილი. - №74. - გვ. 1-3;
73. კალატოზი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №12. - გვ. 53;
74. მეცხვარე და მგელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №9. - გვ. 55-56;
75. მზარეული: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №4. - გვ. 58-59;
76. უქნარა: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №1. - გვ. 57-58;
77. ქველ-მოქმედი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №2. - გვ. 59-60;
78. საჩივარი მეზობელზე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №7-8. - გვ. 77-79;
79. სტუმარი და ქოფაკი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №4. - გვ. 59;
80. ძეძვი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №10. - გვ. 56-57;
81. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1898. - №13. - გვ. 236;
82. არწივი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №1. - გვ. 59-60;
83. თხა და ცხვარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №11. - გვ. 55-56;
84. მკილავი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №2. - გვ. 57-58;
85. მოუფიქრებელი მონადირე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №10. - გვ. 45-46;
86. ორი მეცხვარე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №4. - გვ. 59-60;
87. ძღარბი და ბაყაყები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №12. - გვ. 66;
88. მეზალე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1900. - №1. - გვ. 13;
89. მესტვირე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1900. - №2. - გვ. 28;
90. ფიქრი და შენიშვნა ჟურნალ „ჯეჯილის“ გამო // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 2 დეკემბერი. - №1658. - გვ. 1-3; 4 დეკემბერი. - №1660. - გვ. 1-2;
91. ცოლის იდეალი გამოსატყუი ქართულ ხალხურ პოეზიაში // მოამბე. - 1901. - №10. - განც. II. - გვ. 19-54;
92. ავ-ყია: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №11. - გვ. 3-4;

93. ბედის მძებარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №10. - გვ. 8-9;
94. ვირი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №3. - გვ. 10;
95. ირემი და კუ: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №2. - გვ. 3;
96. მეფე და მოხელეები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №7-8. - გვ. 3-4;
97. მუხა: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №3. - გვ. 3-4;
98. სათაურის ასოები ქართულ წერაში // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 4 იანვარი. - №1688. - გვ. 2-3;
99. ტიკი, ქვევრი და ღვინო: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №6. - გვ. 6;
100. ქვევრი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 5;
101. წისქვილი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №5. - გვ. 6;
102. ხობბები და კაკბები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 16-17;
103. მდიდარი და ღარიბი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №5. - გვ. 3-4;
104. მეურმე და საქონელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 10;
105. მეფუტკრე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №2. - გვ. 22;
106. მჩეკმე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 23-24;
107. მწვარი და კურდღელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №12. - გვ. 19;
108. მხდარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №10. - გვ. 6-7;
109. ტყუილის მოტრფიალე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №6. - გვ. 8;
110. ქართული ფრთოვანი სიტყვები // მოამბე. - 1903. - №4. - განყ. II. - გვ. 1-27;
111. ღორი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №9. - გვ. 3;
112. ცხენოსანი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №3. - გვ. 3;
113. ცხარი და მწყემსი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 27-29;
114. კორეა // ჯეჯილი. - 1904. - ნოემბერი. - გვ. 41-46;
115. მელია და ქათმები: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1904. - №3. - გვ. 62-63;
116. ტონელი თუ გვირაბი? // ივერია. - 1904. - 18 ივნისი. - №141. - გვ. 3;
117. უსინათლო და თვალბილული: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1904. - ნოემბერი. - გვ. 9-10;
118. ვირი და ბეთალი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №6. - გვ. 155-156;
119. თავი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №2. - გვ. 7;
120. თხა და მგელი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №1. - გვ. 8-9;
121. კოტე და ბურთი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №7-8. - გვ. 7;
122. მამა და შვილები: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №10-11. - გვ. 6;
123. ორი თუ ექვსი წელიწადი?: სახალხო სკოლის ტიპების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 6 სექტემბერი. - №2902. - გვ. 1; 7 სექტემბერი. - №2903. - გვ. 1-2;
124. ორი ხარი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №9. - გვ. 6;
125. სამი ძმა კაცი: (ხალხური არაკი. ჩანერილი ალ. მირიანაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1905. - №7-8. - გვ. 10;
126. ქართული ენის ბედი: პროგრამების გაფართოების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 აგვისტო. - №2895. - გვ. 2-3;
127. ღორი და მებოსტნე: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1905. - №3. - გვ. 5;
128. ხელმწიფის ქალი: (ხალხური ზღაპარი). [ჩანერილი ალ. მირიანაშვილის მიერ] ან-მან // ჯეჯილი. - 1905. - №9. - გვ. 11-19;
129. გლეხი და ვირი: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №1. - გვ. 15-16;
130. ღომი, მელია და მეცხვარე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №2. - გვ. 13-14;
131. მამა-შვილი: ხალხური ზღაპარი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №6. - გვ. 6-11; №7. - გვ. 9-15;
132. მგ ზავრი და თევზი: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №4. - გვ. 33-34;
133. მდიდარი და ღარიბი: (იგავი). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №3. - გვ. 5-6;
134. მეჯოგე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №1. - გვ. 17-19;
135. მზისგან დაწუნებული ხელმწიფის შვილი: [ხალხური ზღაპარი] // ჯეჯილი. - 1906. - №2. - გვ. 26-30; №3. - გვ. 15-20;
136. სოფ. ანაგა-ქიზიცი: გუბერნატორის სტუმრობა; ხალხის მოთხოვნები - რუსების ჩასახლების წინააღმდეგ, სამეურნეო სკოლის დაარსების შესახებ // მუშა. - 1906. - 23 ივლისი. - №38. - გვ. 3-4;
137. ყვავი და კაჭკაჭი: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1906. - №1. - გვ. 6-7;
138. ხელმწიფის შვილები და კოჭლი მეჭიანურე: (ხალხური ზღაპარი). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №4. - გვ. 14-18; №5. - გვ. 18-22;
139. მძარცველი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №13. - გვ. 17-18;
140. სამი მოხელე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №5. - გვ. 26-27;
141. ბიბლიოგრაფია // ამირანი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №159. - გვ. 2-3; 18 სექტემბერი. - №160. - გვ. 2;
142. ინდოური: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №20. - გვ. 21-22;
143. კრუხი და ძერა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №23. - გვ. 10-11;
144. მგელი და მეცხვარე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №24. - გვ. 22;
145. მეურმე და მგ ზავრი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №9. - გვ. 42;
146. მექუდე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №12. - გვ. 62;

147. ობოლი: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1910. - №19. - გვ. 22;
148. ბალი და მურაბა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №21. - გვ. 21;
149. ეკატერინე გაბაშვილი: (მის 40 წლის მოღვაწეობის გამო) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №5. - გვ. 12-17;
150. თევზი და კიბო: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №3. - გვ. 21;
151. კალატოზი და დურგალი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №7. - გვ. 19;
152. კარები: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №22. - გვ. 19;
153. ლოთი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №6. - გვ. 52-53;
154. მამა-შვილი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №2. - გვ. 17-18;
155. მდინარე და ხიდი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №2. - გვ. 61;
156. მონადირე და ხოხობი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №5. - გვ. 57;
157. მუშა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №22. - გვ. 22;
158. საწყალი კაცი და მდინარე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №5. - გვ. 15;
159. ღორი და კატა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №19. - გვ. 18;
160. ძალი და ქურდი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 23;
161. ძუნწი მდიდარი და დალაქი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №4. - გვ. 38-39;
162. ანდერძი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №5. - გვ. 59-60;
163. აქლემი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №21. - გვ. 12;
164. ბელურა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №16. - გვ. 11;
165. ბრძენი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №4. - გვ. 34-35;
166. გველის წინილები: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №10. - გვ. 21;
167. დათვის ბელები: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №19. - გვ. 20-21;
168. ვაზი და ტირიფი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №15. - გვ. 15-16;
169. თევზი და ვარია: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №18. - გვ. 23;
170. მარიამ საფაროვ-აბაშიძის იუბილის გამო: [შემოქმედებითი ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №2. - გვ. 37-47. - თან ახლავს ფოტოები;
171. მემამულე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №10. - გვ. 38;
172. ორი მონადირე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №6. - გვ. 18-19;
173. სოფელი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №13. - გვ. 11-13;
174. უვნებელი მარგალი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №1. - გვ. 28;
175. ცხენი და ღორი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №1. - გვ. 16-17. - დართული აქვს შმერლინგის კარიკატურა;
176. მაიმუნი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 16-17;
177. მეჩოხე: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №8. - გვ. 21-22;
178. სირაჯი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №12. - გვ. 49-50;
179. ანტონ ფურცელაძე: (ნეკროლოგი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 42-45;
180. გოზინაყი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №1. - გვ. 18-19;
181. ლადო აღნიაშვილი: მისი გარდაცვალებიდან 10 წლის შესრულების გამო 1904-1914. (მოგონებიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №25. - გვ. 2-4; №26. - გვ. 11-12; №27. - გვ. 4-5;
182. პატრონი და ბებერი ძალი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 14-15;
183. აკაკი წერეთელი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 3-7;
184. ბავშვები და მორიელი: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №9. - გვ. 17;
185. იშვიათი სალამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 12-13;
186. კურდღლები: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №8. - გვ. 17;
187. ნიკო ლომოური: [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №4. - გვ. 3-9. - თან ახლავს ფოტოები;
188. ალექსანდრე თევდორეს ძე ყიფშიძე-ფრონელი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №6. - გვ. 3-6;
189. გურული ენაკვიმატები: გოგი დოლიძე. გოგი ჩხავერს უჩივის. გოგი და ლოთი. გოგი და ფირალე. გოგი და თავ. დიმი. გურიელი. [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №7. - გვ. 9-10. - ტექსტს დართული აქვს ო. შმერლინგის ნახატი;

190. ორი გამომგონი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 43-44;
191. ფიქრები ფრთა-მოტეხილისა: ომის მსხვერპლნი [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №34. - გვ. 3-5;
192. ფიქრები ფრთამოტეხილისა: სერი. [ამბავი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №29. - გვ. 3;
193. ჩვენი ქვეყნის განათლების მოღვაწენი: გიორგი იოსელიანი ტფილისის საოსტატო ინსტიტუტში // განათლება. - 1916. - №8-9. - გვ. 531-536;
194. ბედის მაძიებელი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №3. - გვ. 56-57;
195. მამა და შვილი: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №4. - გვ. 53;
196. მინისძვრა: (იგავი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №2. - გვ. 52;
197. ჟურნალის ათი წლის თავის გამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 5-6;
198. ლომი, მგელი და მელია: (იგავი) // ჯეჯილი. - 1921. - [№ 1] აგვისტო. - გვ. 59-60;
199. მოხუცი და კატა: იგავი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №2. - გვ. 30-31;
200. მამის ანდერძი: იგავი // ჯეჯილი. - 1923. - №1-2. - გვ. 44-45.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ცაგარელი, ა. ქართველთა ძველი ცხოვრების კვალი წმ. ქვეყანაში და სინაის მთაზე: სიტყვა თქმული პროფესორის ა. ა. ცაგარელის მიერ პალესტინის საზოგადოების სხდომაზე 30 დეკ. 1883 წ. // ივერია. - 1884. - №4. - გვ. 90-105; 1884. - №5-6. - გვ. 49-62;
2. რობერტ ფულტონი: ცეცხლ-მაველ გემის მოგონი. [ფოტოსურათით] // ჯეჯილი. - 1909. - №10. - გვ. 16-21.

მის შესახებ:

1. ბაქრაძე, ი. გაზაფხული და ჩვენი მწერლეობა // დროება. - 1883. - 24 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3;
2. გოგებაშვილი, ი. - ა) უკანასკნელი სიტყვა // დროება. - 1883. - 23 აპრილი. - №80. - გვ. 1-2; ბ) ნკიპარტის ნიმუში: (პასუხად ალ. მირიანაშვილისა) // დროება. - 1883. - 1 აპრილი. - №68. - გვ. 1-3;
3. დღიური // დროება. - 1883. - 24 აპრილი. - №81. - გვ. 2;
4. გამოვიდა და ისყიდება... ქართული მოძრავი ასოები, შედგ. ალ. მირიანაშვილისაგან. გამოც. გრ. ჩარკვიანის წიგნის მაღაზიისა, ფ. ყუთით 1 მან. ცალკე ფურცლებათ 10 კ. // ნობათი. - 1885. - №2, დამატება. - გვ. 27;
5. გრ. ჩარკვიანის ქართული წიგნის მაღაზიაში ისყიდება... [განცხადება] // თეატრი. - 1885. - №8. - გვ. 80; №10. - გვ. 96. - იგივე: №4, გვ. 42;
6. მოძრავი ასოები... // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 123. - წერილი ამბები;
7. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 8 მარტი. - №51. - გვ. 3; 10 მარტი. - №53. - გვ. 2-3;

8. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 19 მარტი. - №62. - გვ. 1-2;
9. ბიბლიოგრაფია: [რეცენზია: მირიანაშვილი ალ. „პატარა მოამბე“, შედგ. ბავშვებისათვის ალ. მირიანაშვილისაგან. „მოძრავი ქართული ანბანი“ კუბიკებზე, იმავე ავტორისა] // ივერია. - 1886. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 3-4;
10. კავთელი (ჯაჯანაშვილი), ივ. - ა) ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // თეატრი. - 1886. - №12. - გვ. 122-123; ბ) ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №4. - გვ. 33-34;
11. ნარკვევი: (ჟურნალ-გაზეთებიდამ) // ივერია. - 1886. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 2-3;
12. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: „ნობათი“, საყოველ-წლიური სურათოვანი საყმანვილო ჟურნალი. [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №2. - გვ. 15-16;
13. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 13 ნოემბერი. - №238. - გვ. 2; 1888. - 16 თებერვალი. - №35. - გვ. 1-2;
14. დრამატიულმა საზოგადოებამ... // ივერია. - 1887. - 7 ოქტომბერი. - №207. - გვ. 1;
15. ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 აპრილი. - №173. - გვ. 2;
16. წერეთელი, გ. (X.). ასული ლევან მეფისა (ზეპირ-გადმოცემა) ალ. მირიანაშვილისა. ფ. 2. კ.: [რეცენზია] // კვალი. - 1897. - №19. - გვ. 374-375; ალ. მირიანაშვილის პასუხი იხ.: კვალი. - 1897. - №22. - გვ. 435-436;
17. ალა-მაჰმად-ხანი: პორტრეტი // ცნობის ფურცლის სურათებიანი დამატება. - 1901. - 28 ოქტომბერი. - №12. - გვ. 2;
18. ახალი ამბები და შენიშვნები // მწყემსი. - 1907. - №8. - გვ. 13-14;
19. დაიბეჭდა და იყიდება „არიომეტიკული კრებული“... // ისარი. - 1907. - 5 ივლისი. - №144. - გვ. 4;
20. იბეჭდება და მალე გამოვა ახალი „ქართული დედანი“... // ისარი. - 1907. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 4;
21. იყიდება ახალი წიგნები... // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №17. - გვ. 25;
22. მასწავლებელთა საყურადღებოდ! // ისარი. - 1907. - 17 ივლისი. - №154. - გვ. 4; 13 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 4;
23. მოგვივიდა საყმანვილო ჟურნალის... // ისარი. - 1907. - 29 მაისი. - №115. - გვ. 2;
24. რედაქციამ მიიღო... // ისარი. - 1907. - 28 აპრილი. - №91. - გვ. 3;
25. ბოცვაძე, ლუარსაბ (ლ.ბ.). ქართული წერის დედანი, შედგენილი ალ. მირიანაშვილის მიერ. სახატავი ნიმუშები და ქართული წერის დედანი ს. დათეშიძისა 1907წ.: [რეცენზია] // განათლება. - 1908. - №5-6. - გვ. 176-180. - კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია;
26. ილია ჭავჭავაძის ფონდი // ამირანი. - 1908. - 19 აგვისტო. - №136. - გვ. 4;
27. იმედიც კაი საქონელია: ზღაპარი. ნამბობი სპარსეთის ქართველ ყოლა-მუსეინ ონიკაშვილის მიერ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 18-24;

28. კვირას დეპუტატთა საკრებულოში შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
29. სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოება // ამირანი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №170. - გვ. 3;
30. ქართული წერის დედანი... // ამირანი. - 1908. - 24 აგვისტო. - №141. - გვ. 4;
31. ქართული წერის დედანი... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 1; იგივე იხ.: №12. - გვ. 1; №13. - გვ. 1...;
32. ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოების წევრთა დამფუძნებელი კრება // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
33. ალ. მირიანაშვილი. იგავ-არაკი, „ნაკადულის“ საჩუქარი - 125 დასურათებული პატარა მოთხრობა ავტორის სურათით. 1912 წ.: [რეცენზია] // განათლება. - 1913. - №3. - გვ. 236-237. - ბიბლიოგრაფია;
34. აღნიშნული, ლადო. ქართველ მწერალთა წერილები // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №30. - გვ. 6-7. - დართული აქვს ავტორის პორტრეტი;
35. ქართული სათეატრო მუზეუმისათვის შემოსწორეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №19. - გვ. 16;
36. სიტყვა-კაზმულ საზ-ის კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;
37. ცაიშვილი, ს. ალექსი მირიანაშვილი: გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო // სახალხო განათლება. - 1950. - 14 ივნისი. - №24.

წყარო:

1. გამოვიდა და ისყიდება... ქართული მოძრავი ასოები, შედგ. ალ. მირიანაშვილისაგან. გამოც. გრ. ჩარკვიანის წიგნის მაღაზიისა, ფ. ყუთით 1 მან. ცალკე ფურცლებათ 10 კ. // ნობათი. - 1885. - №2, დამატება. - გვ. 27;
2. გრ. ჩარკვიანის ქართული წიგნის მაღაზიაში ისყიდება...: [განცხადება] // თეატრი. - 1885. - №8. - გვ. 80;
3. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: „ნობათი“, საყოველწილი სურათოვანი საყმანვილო ჟურნალი. [რეცენზია] // თეატრი. - 1886. - №2. - გვ. 15-16;
4. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 114;
5. ალ. მირიანაშვილი: დამსახურებული მასწავლებელი და მწერალი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 7. - გვ. 2;
6. დამსახურებული მასწავლებელი და მწერალი ალ. მირიანაშვილი ამ ჟამად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 5. - გვ. 17. - წვრილი ამბები;
7. მირიანაშვილი, ალ. ჩემი ავტობიოგრაფია // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 11. - გვ. 5-6; მისივე გაგრძელება: ხელნაწერი;
8. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 61;
9. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.: ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 396;

10. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმდ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 476.

მირიანაშვილი, ისაკო გიგლიას ძე (1879,

I –) – გლეხი მგოსანი, – ქიზიყიდან (დაიბადა სილნალის მაზ. სოფ. ანაგაში, უღარიბესი გლეხის „ჩალეურ, უღლუმის წნელით მონწულ, ქოხში“, სადაც „მალიდან ჩამოსული წვიმის წვეთები მძინარს ლოყაზე დასდიოდა“). ბავშვობა მოჯამაგირეობაში გაატარა (ლორში, ურემზე, საქონელში და სხვ.); სილნალში მედუქნესთან სამსახურის დროს კითხვის შესწავლას საფლავის ქვების წარწერებზე შეუდგა. ეს შენიშნა ბობისხვეველმა გიორგი ოქრუაშვილმა და „დედა-ენა“ აჩუქა. სკოლის გარეშე, ისაკო მირიანაშვილი დუქანში მოცლის დროს სწავლობდა, მაგრამ ერთხელ ხაზინმა, ნავო შლამოვმა, ისაკოს წიგნი ხელიდან გამოსტაცა და ცხვირში ამოკრა: „შენ მოჯამაგირედ იმიტომ კი არ მყევხარ, აქ სკოლა გამიმართო, თვალეში უნდა მიყურო“-ო (მერე შვილს მიუბრუნდა: „ხედავ, ამ ბიჭს წიგნი ხელიდან ვერ გავაგდებინე და, შენზე სამასი თუმანი დაეხარჯე და წიგნი ხელში ვერ აგალებინე!“), თან ისაკო დატუქსა: „შენ ხელში წიგნი არა ვნახო“-ო.

ისაკომ მაინც წიგნი ხელიდან არ გააგდო, წერა-კითხვის შესწავლასთან ერთად, გლეხ მწერალთა – გიო კანანელისა და სოლომონ ბოსტოლანაშვილის – მიბაძვით ლექსი დაწერა, რომელიც სილნალის მაზ. „სიმართლეს“ რედაქტორმა ფეფხო-ფშაველამ დაუბეჭდა. ამით ნაქეზებული ისაკო თვითგანვითარებას დაენაფა, იოსებ იმედაშვილის ხელმძღვანელობით ქართველ კლასიკოსთა შესწავლას შეუდგა. ლენინის გარდაცვალებამ ისე იმოქმედა ისაკოზე, რომ იმ ღამესვე ლექსი დაწერა, სხვებთან ერთად, როგორც დეღეგატი, სილნალის მაზრიდან სილნალის სამგლოვიარო პროცესიას დაესწრო და მისი ლექსიც „მუშაში“ გამოქვეყნდა. ამის შემდეგ ხშირად წერდა „კოლექტივიზაციაში“, „კომუნისტში“, „მუშასა“ და სხვ.

ი. მირიანაშვილი, ძველი ცხოვრების მგობი, ახლის მოტრფიალე, უმღერის ბელადებს, კოლმეურნეობას, შრომას, აღმშენებლობას, საქართველოს შესანიშნავ ადამიანთ, ქალთა უნარიანობას, ნითელ ჯარს და სხვ. (ლენინს, სტალინს, შოთა რუსთაველს, ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს, სტალინურ კონსტიტუციას, კომკავშირს და სხვ.). საკუთარი ლექსებით ხშირად გამოდიოდა ფართო აუდიტორიის წინაშე (კოლმეურნეობებში, სკოლებში, ჯარის ნაწილებში და სხვ.). მის ლექსებს დამლეროდნენ კოლმეურნენი, გუნდები, მეფანდურენი და სხვ.

ი. მირიანაშვილმა თავისი ნამდვილი ხალხური, სადა, მარტივი, მოქნილი, აზროვანი, სურათოვანი ენით გამართული ლექსებით მთელ საქართველოში

საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო და ნამდვილი ხალხური, ნიჭიერი მოლექსე-მგოსნის სახელი დაიმსახურა.

გამოქვეყნებულია:

1. დათვის სიზმარი: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტ-ლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №286;
2. მწყემსის სიმღერა: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №207;
3. სტალინს: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №203;
4. ყვარელი: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №224;
5. შოთას ძეგლს: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - № 201;
6. ჩემი რვეული: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №202;
7. ჩემს ლექსს: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №272;
8. ჩვენი ქვეყანა განითლდა: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №208;
9. ჩვენს მწერლებს: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №2;
10. ჩონგურზე დასამღერებელი: [ლექსი]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №286;
11. აკაკის: [ლექსი] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №36. - გვ. 2;
12. აკაკის სურათს: [ლექსი] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №37. - გვ. 3;
13. დაუფინყარი საღამო: [აკაკის ხსოვნის საღამოს შესახებ] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №39. - გვ. 3;
14. საუნჯე: [ლექსი]: თქმული ხალხურ შემოქმედების წიგნის „საუნჯის“ გამოცემის გამო // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №15. - გვ. 3;
15. წერილი გოგოსთან: [ლექსი] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - № 67. - გვ. 3;
16. 8 მარტი: [ლექსი] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1940. - 8 მარტი. - №31;
17. ვილოცავ, დიდო ბელადო!: [ლექსი სტალინისადმი] // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1940. - 21 დეკემბერი. - №59; საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1949. - 20 დეკემბერი. - №247;
18. დავკარგეთ დიდი ლინინი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 21 იანვარი. - №17; კოლექტიური მესაქონლეობა. - თიანეთი, 1941. - 19 იანვარი. - №3;
19. „პრავდას“: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 5 მაისი. - №102; ბოლშევიკური ტემპით. - ბორჯომი, 1941. - 5 მაისი. - №36;
20. სამაისო. მილოცვა: [ლექსი] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1940. - 1 მაისი. - №56;
21. ჩვენი ქვეყნის ქალს: [მთქმელი]: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 8 მარტი. - №55;
22. ხმა მივეც ხალხის რჩეულებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 12 დეკემბერი. - №287;
23. დიდ ლენინს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 21 იანვარი. - №17; კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1942. - 22 იანვარი. - №4;

24. პირველ მაისს მოგილოცავთ: [ლექსი] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1941. - 1 მაისი. - №52;
25. ავიშაღენით ყველანი ბელადის გამოძახილზე: [ლექსი] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1942. - 1 იანვარი. - №1;
26. „გოვიას წიგნი“: [წ. ჩაჩავას ლექსების კრებული]: [რეცენზია] // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 14 ივლისი. - №28;
27. ი. ბ. სტალინს: [ლექსი] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1949. - 7 ნოემბერი. - №89-90.

მის შესახებ:

1. გლეხი პოეტი: [ხალხური ლექსი]: მთქმელი ისაკო მირიანაშვილი // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №3. - გვ. 3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობები;
2. კოლექტივიზაცია. - 1935. - 27 თებერვალი. - № 48;
3. ხალხური მელექსე და ხალხური მეჩონგურე // კომუნისტი. - 1940. - 15 მარტი. - № 61. - გვ. 4.

მირიანაშვილი, მიხეილ – საქონლის ექიმი, ვარშავის უნივერსიტეტის სტუდენტი, 90-იან წლებში მოწინავე ქართველი სტუდენტების პოლიტიკურ მუშაობის თანამოზიარე, რომელიც ამიტომ გამოირიცხეს კიდეც.

ცალკე გამოცემულია:

1. თურქული. - ტფ.: საბჭოთა კავკასიონი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 14, [1] გვ.; 25სმ.. - (გლეხის ბიბლიოთეკა; განყოფილება V. მესაქონლეობა № 15). - უთავფურცლოა, აღწერილია კანის მიხედვით;
2. საქონლის ჭირი. - ტფ.: საბჭოთა კავკასიონი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 16 გვ.; 24 სმ.. - (გლეხის ბიბლიოთეკა; განყოფილება V. მესაქონლეობა № 14). - უთავფურცლოა, აღწერილია კანის მიხედვით;
3. ღორის ავადმყოფობანი. - ტფ.: საბჭოთა კავკასიონი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 24 გვ.: სურ.; 24 სმ.. - (გლეხის ბიბლიოთეკა; განყოფილება V. მესაქონლეობა № 10). - უთავფურცლოა, აღწერილია კანის მიხედვით;
4. ციმბირის წყლული. - ტფ.: საბჭოთა კავკასიონი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 16 გვ.: სურ.; 24 სმ.. - (გლეხის ბიბლიოთეკა; განყოფილება V. მესაქონლეობა № 16). - უთავფურცლოა, აღწერილია კანის მიხედვით;
5. შინაური ცხოველების ციებ-ცხელება: (პიროპლაზმოზი). - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 32 გვ.: სურათ.; 17სმ.. - კანი დასურათებულია;
6. სალი და ავადმყოფი ღორი. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (პ/ტრ. მე-2 სტ.). - 69 გვ.: სურ.; 16სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ბარანოვსკი, კ. ცხვრის გადამდები ავადმყოფობა და მათთან ბრძოლის საშუალებანი / თარგმანი რუსულიდან საქონლის ექიმის მ. მირიანაშვილისა. - ტფ.:

მწყემსი, 1926 (ვანო ბოლქვაძის პოლიგრაფსკოლის სტამბა). - 29, [1] გვ.; 18სმ.

გამოკვეყნებულია:

1. ჩვენებურ სემინარიელთა საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 ოქტომბერი. - №328. - გვ. 2;
2. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1899. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
3. შინ. საქ. სამინისტროს ვეტერინარ-სანიტარული განყოფილება და პროექტი ახალი სავეტერინარო ცენტრის შექმნისა // ერობა. - 1920. - №11-12. - გვ. 51-55;
4. მოხსენება მესაქონლეობაზე: [პროფესორ ა. კალანთარისა] // კომუნისტი. - 1923. - 4 ნოემბერი. - №255. - გვ. 5;
5. ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებაში: [ნ. აბაშიძის მოხსენებიდან]: [მესაქონლეობა ამერიკაში] // კომუნისტი. - 1924. - 18 აპრილი. - №88. - გვ. 5;
6. შინაურ პირუტყვთა გადამდებ სენებთან ბრძოლა აგვისტოში // კომუნისტი. - 1924. - 17 სექტემბერი. - №212. - გვ. 3.

წყარო: არ არის მითითებული.

მირიანაშვილი, პეტრე ბრიგოლის ძე (1860, 21/II – 1940, 15/VIII) – მწერალი, მთარგმნელი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართული ენის სინმინდისათვის მეტრძოლი, ფილარმონიის დამაარსებელთაგანი (დაიბადა ქ. ქუთაისში, 1860 წლის თებერვლის 21 (ძვ. სტ.), ღარიბი მოქალაქის ოჯახში (მამა – ალბ-მიცემობის მიმდევარი, დედა – სოფ. დიდჯიხაიშელი დავით ჩომახიძის ასული, დიასახლისი)). თითქმის სამოცი წელიწადი მოღვაწეობდა სამწერლო, საზოგადოებრივ და საპედაგოგო ასპარეზზე. გარდაიცვალა 1940 წლის აგვისტოს 15. დაიკრძალა ვაკეზე – პანთეონში. იყო პერსონალური პენსიონერი და განათლების მუშაკთა კავშირის წევრი. მისი ფსევდონიმებია: კლდია, მოგზაური, პ. მ., ნაცნობი. იცოდა ენები: რუსული, ფრანგული, გერმანული, ბერძნული, არაბული, სომხური და სხვ.

პ. მირიანაშვილმა სამშობლო ენის შესწავლა დაიწყო ოჯახში, საშუალო განათლების დამთავრების (1881) შემდეგ, პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე შევიდა, მაგრამ 1882-1883 წლებში აქ გამეფებულ სლავიანოფილურ მიმდინარეობას ვერ შეეგუა, საზღვარგარეთ – პარიზს წავიდა, სადაც სორბონის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე შევიდა იმ დროს, როცა იქ გამოჩენილი რემბო და ფიუსტელ დე კულანჟი მოღვაწეობდნენ, კოლეჟ დე-ფრანსეში უსმენდა ნურიონსა და ფრანკს, ხოლო კერძოდ რენანის, ლეტურნოს და ფლამარიონის ლექციებზეც დადიოდა. ხელმოკლეობის გამო, ორი წლის მერე, 1886 წელს, თბილისს დაბრუნდა.

პედაგოგიურ ასპარეზზე მოღვაწეობა დაიწყო 1886 წლიდან ქ. თბილისის მე-3 ვაჟთა გიმნაზიასა და წმ. ნინოს სასწავლებელში ქართულ ენის მასწავლებლად, 1887 წლიდან ქუთაისის გიმნაზიაში ფრანგული ენის მასწავლებლად, 1906 წლიდან – თბილისის ქართულ გიმნაზიაში ფრანგული ენის მასწავლებლად, 1909 წლიდან იქვე – ქართული ენის მასწავლებლად; მასწავლებლობას ბეჯითად ასრულებდა 1932 წლამდე (მე-7 გიმნაზიაში, მე-3, მე-10 და მე-11 ტექნიკუმებში, მე-2 შრომის სკოლაში, ბოლოს – კოოპერატიულ ტექნიკუმში). 1932 წლიდან კერძო გაკვეთილებით ფრანგულ-ქართულ ენებს ასწავლიდა. მისი ხელმძღვანელობით რამდენიმე თაობა გამოიზარდა, რომელთაგან ბევრმა ისახელა თავი სახელოვნო, სამეცნიერო, სამწერლო თუ სხვა დარგში (ივანე ჯავახიშვილი, ზაქარია და ლეო ფალიაშვილები, აკ. ფალავა, ალ. წუნუნავა, ალექსანდრე და სხვ. მრ.).

საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ასპარეზზე გამოსვლამდე, ერთხანს, 1889 წლიდან, მუშაობდა იუსტიციისა და მინათობქმედების სამინისტროების უწყებებში 1894 წლამდე, ქ. ქუთაისს, განჯასა და ხარკოვში. განჯაში ყოფნის დროს, მისი თაოსნობითა და წინადადებით, პოეტი ნიკოლოზ ბარათაშვილი თბილისს გადმოასვენეს. მუშაობდა ჭიათურის შავი ქვის ერთ-ერთ საზოგადოებაში, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობაში საქმის მწარმოებლად, ღარიბ მოწაფეთა დამხმარე თბილისის გუნერნიის თავადაზნაურთა საზოგადოების გამგე კომიტეტში, იქვე – ხაზინადრად, საცენზურო კომიტეტში და სხვ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლამდე (1880), ჯერ კიდევ ოჯახში გაიცნო ქართული მწერლობა ერთი დათხოვნილი მედავითენსაგან. გიმნაზიაში ყოფნისას ხელნაწერი გაზეთი „ია“ ჰქონდა, რომელშიაც საპოლემიკო წერილებსაც კი წერდა, იმავე გიმნაზიაში მოსწავლე ნ. ი. მარის ხელნაწერი ჟურნალის წინააღმდეგ. პარიზში თანამშრომლობდა „ლინგვისტიკასა“ და „შედარებით ფილოლოგიაში“ („Revue de linguistique et de philologie comparée“) და, შემდეგ, თბილისის ჟურნალში „Le Caucase illustré“, სადაც წერდა ჩვენი ქვეყნის საჭირობოტო, სალიტერატურო, საფილოლოგიო და სხვ. საკითხების შესახებ. ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობდა 1880 წლიდან. ცხრაასიან წლებში სომხური გაზეთებიდან („მშაკ“, „ნორ-დარ“ და სხვ.) საქართველოს შესახებ წერილებს თარგმნიდა, განსაკუთრებით, ყურადღებით ეპყრობოდა ქართველ გრიგორიანთ, ქართველ კათოლიკეთა და ქართველ მუსლიმთა საკითხებს (მათთვის თარგმნა ყურანი და ყოველმხრივ ეხმარებოდა) და საქართველოს მთლიანობის იდეას იცავდა, თავგამოდებით იბრძოდა ქართული ენის სინმინდისათვის, მშობლიური მუსიკის აღორძინებისა და ეროვნული ოპერის შექმნისათვის, რომელსაც საფუძველი დაუდო „აბესალომ და ეთერის“ ლიბრეტოს დაწერით და სხვა, პრაქტიკული თუ თეორიული, დახმარებით. იყო ქართული ფილარმონიული საზოგადოების ერთ-ერთი

დამაარსებელი და აქტიური წევრთაგანი. თავგამოდებით იბრძოდა ამიერკავკასიის ერთა ძმური კავშირისათვის (წერილები: „რას ნიშნავს ქართველი, ივერი, სომეხი?“ („ივერია“, 1901, № 222), „ოსმალეთის სომეხთა საქმე“ („ივერია“, 1901, № 253) და სხვ.). მისი პოლიტიკური მსოფლმხედველობის ძირითადი მრწამსი იყო სოციალიზმის განვითარება ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ნიადაგზე.

გამოუცემელი დარჩა: ორიგინალური – „ამირანი“ (პოემა); ქართული ზღაპრები: „უკვდავება სიტურფისა“ და „თეთრა და ყორანა“, „მოტივები და ესკიზები“, „შედარებითი ლექსიკონი“, რომელშიაც 1750 ქართული სიტყვა შედარებულია რუსულ, ლათინურ, ინგლისურ და სხვ. ენებთან; ლიბრეტოები: „მაია“, „ელენორა“ და სხვ.

სრულიად საქართველოს სცენისმოყვარეთა პირველ ყრილობაზე (1914, 8-16 ივნისი) წინადადება შეიტანა: „რადგანაც პირველი ქართული წარმოდგენა გაიმართა ერეკლე მეფის დროს – 1791 წელს, მომავალ 1915 წელს გადისადოს 125 წლის იუბილე ამ დღესასწაულისა და ეცადოს დაიდგას ის პიესა, რომელიც მაშინ იყო წარმოდგენილი, ე. ი. „მეფე თეიმურაზი“ ავალიშვილისა“-ო. ყრილობამ ეს წინადადება მიიღო.

ცალკე გამოცემულია:

1. ჰომიროს თქმული აქელიანი ძველი ბერძნული ამბავი. კარი პირველი: საამოდ სასმენელი / გადმოღებული, გამართული და ნახატებით გამოცემული კლდიას [პეტრე მირიანაშვილი] მიერ. - თფ., 1901 [კანზე: 1903] (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 35 გვ.; 18სმ.;
2. ჰომიროს თქმული აქელიანი: ძველი ბერძნული ამბავი / გადმოღებული, გამართული და ნახატებით გამოცემული კლდიას მიერ. - თბ., 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 35 გვ.; 18სმ.;
3. *Практический курс грузинского языка для русских / Петр Мирианшвили.* - Тифлис: Н. Г. Геловани, 1903. - 216 с.; 21სმ.. - Во 2-м изд. загл.: *Практический курс грузинского языка*; 2-е изд.. - Тифлис: Н. Г. Геловани, 1915. - 344с.; 23სმ.; აგრეთვე: 2-ე изд., испр. и доп.. - Тифлис: Тип. С.М. Лосаберидзе, 1914. - 343 с.; 22სმ.; 2-ე изд., испр. и доп.. - Тифлис: тип. С.М. Лосаберидзе, 1915. - 344 с.; 21სმ.. - На обл. дата: 1914. - [აკად. ბ. მარის სიტყვით, ეს „ნიგნი დიდი სიყვარულით და ენის კარგი ცოდნით არის შედგენილი“. - ი. ი.];
4. ამირანის ლექსი / შეკრებილი და დაწყობილი პეტრე მირიანაშვილის მიერ [მისივე წინათქმით]; 30 ილ. ნახ. შალვა ქიქოძისა. - ტფ., 1913 (ს.მ. ლოსაბერიძის სტ.). - [VI], [1], 54 გვ.; ილ.; 24სმ.;
5. გახსოვდეს წერა-ლაპარაკის დროს ქართული გრამატიკის წესები / პ. მირიანაშვილის მიერ პირველად გამოცემული. - თბ., 1914 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 31 გვ.; 17სმ.;
6. ორი საერო თქმულება / შეკრებილ-დაწყობილი პეტრე მირიანაშვილის მიერ. - ტფ., 1914 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - II, 48 გვ.; 21სმ.;
7. ვეფხის-ტყაოსანი: ხუთ სურათად / შოთა რუს-

- თაველ-ოქროპირ ბატონიშვილისებურად: გამოკრეფილ-დაწყობილი პეტრე მირიანაშვილის მიერ. - ტფ., 1915 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 62 გვ.; 17სმ.;
8. ძველი და ახალი ქართული შაირობა სადა ამბად განმარტებითა: XII და XIII ს.ს.. - ნ. 1: იონანე შავთელი. გრიგოლ ჩახრუხაძე. შოთა რუსთაველი. - თბ., 1915 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 152 გვ.; 26 სმ.;
 9. აბესალომ და ეთერი: ხალხური თქმულება: ოპერა 5 მოქმედებად და 6 სურათად / ლიბრეტო პ. მირიანაშვილისა; მუსიკა ზაქ. ფალიაშვილისა. - ტფ.: ქართული კლუბის გამოცემა, 1918 (სტ. „სორაპანი“). - 44 გვ.; 20 სმ.;
 10. ფალიაშვილი, ლ. ნესტან დარეჯანის პირველი არია [ნოტი]: ოპერიდან „ვეფხის ტყაოსანი“: [ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / ლეო ფალიაშვილი; ლიბრ. პ. მირიანაშვილისა. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (Тифлис: Типо-литогр. ККА). - 6 გვ.: პორტრ.; 35 სმ.. - (ვეფხის ტყაოსანი: ოპერა 4 მოქ., 7 სურ. / ლეო ფალიაშვილი = Витязь в барсовой шкуре: опера в 4-х д., к кар. / Лео Палиашвили; № 1). - ყდა ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ.;
 11. *ქართული სიტყვიერების განარკვი: დასაწყისიდან ჩვენს დრომდე / შედგენილი და გამოცემული პეტრე მირიანაშვილის მიერ.* - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 220, VII გვ.; 19სმ.;
 12. *„Абесалом и Этери“: Грузинская оригинальная опера-легенда в 4-х актах и в 5-ти картинах / Н. Ряднова; Муз. Захария Палиашвили; Либретто П. Мирианшвили; Пер. с груз. сделан Зениным.* - [Тифлис], [1929] (Тип. № 3). - 24 с.; 15 სმ.;
 13. *Абесалом и Этери: Груз. оригинальная опера-легенда в 4-х актах и в 5-ти карт. / Н.А. Ряднова; Муз. Захария Палиашвили; Либретто оперы П. Мирианшвили; Пер. с груз. на русский язык сделан Зениным; Краткое содерж. и муз. обзор Н. Рядновой; Тифл. гос. оперный театр.* - [Тифлис], [1932] (3-я тип. п/тр.). - 23 с., вкл. т. л.; 15 სმ.;
 14. აბესალომ და ეთერი: ხალხური თქმულება / პეტრე მირიანაშვილის გალექსილი. - თბ.: ფედერაციას გამბა და სტ., 1938. - 54 გვ.; 17სმ.;
 15. *Абесалом и Этери: Опера в 4-х д. / Муз. комп. З.П. Палиашвили; Тбил. гос. театр оперы и балета им. З.П. Палиашвили.* - Тбилиси, 1938 (Тип. „Сахелгами“). - 34, [2] с.: портр.; 24 სმ.. - Добав. тит. л. груз.. - На обл.: Типо-литография Госунта имени Сталина;
 16. ფალიაშვილი, ზაქარია. მრავალ ჟამიერ / სიტყვები პ. მირიანაშვილისა; მუსიკა ზაქ. ფალიაშვილისა. - გამოცემა I. - [თბ.]: ქართული ფილარმონიული საზოგადოების გამოცემა, [წ. ა.]. - 3 გვ. ნოტ.; 35სმ.. - (50 წ. საიუბილეო ძღვნად აკაკის).

აგრეთვე, პ. მირიანაშვილს ეკუთვნის:

1. ისნის კარავი: [სამუსიკო პიესა 5 სურ. - თამარ მეფის წინააღმდეგ ყუთლუ-არსლანის და სხვ. გამოსვლა, დიდგვაროვანთა ამბოხება და მისი ჩაქრობა თამარის მიერ გავლენიან ქალთა დახმარებით];
2. ლიტერატურის სახელმძღვანელოები: ა) ქართველი პოეტები (რუსთაველიდან რ. ერისთავამდე),

სადა ამბად, პომეები პროზად; ბ) თეიმურაზ I. არ-ჩილ II. იოსებ ტფილელი. დ. გურამიშვილი. ბესიკი; გ) ალ. ჭავჭავაძე. ნ. ბარათაშვილი. გრ. ორბელიანი; დ) ილია ჭავჭავაძე. აკ. წერეთელი. ვახ. ორბელიანი. - ამ უკანასკნელ ოთხ ნიგში განმარტებულია ხსენებული პომეების უმთავრესი მოტივები.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. დე-მოპასანი, ვი. ვიჟია? [მოთხრობა] // თეატრი. - 1886. - №37. - გვ. 430-431; №38. - გვ. 438-439;
2. ჩინური საათი: (ფრანგულით). [ამბავი. თარგმანი] პეტრე მირიანაშვილისა // ჯეჯილი. - 1900. - №9. - გვ. 13-15;
3. ბაყაყი და ვირთავა: (ფრანგულიდან გადმოღებული). [მოთხრობა. თარგმანი] კლდიას მიერ // ჯეჯილი. - 1902. - №2. - გვ. 9-10;
4. ბედის მოჩივარი კალატოზი: (იაპონური ზღაპარი). (ფრანგულიდან გადმოღებული) კლდიას მიერ // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 30-32;
5. ელიაზარიანი (ს.). ძღვნად სომხისა და ქართველ მოწინავე მოღვაწეებს: „ნორდარი“ №158-162. სომხურიდან გადმოღებით (პეტრე მირიანაშვილის მიერ) კლდიასი // ივერია. - 1902. - 2 ნომბერი. - №234. - გვ. 2; 7 ნომბერი - №238. - გვ. 2; 9 ნომბერი. - №240. - გვ. 2; 13 ნომბერი. - №243. - გვ. 3; 20 ნომბერი. - №249. - გვ. 2; 23 ნომბერი. - №251. - გვ. 2;
6. რას ლაპარაკობს სომხური ჟურნალ-გაზეთობა? სომხის კათოლიკეთა სურვილი. წერილი ა-სი: „მშაკი“, 1903, აპრილის 16 / [მთარგმნელი კლდიასი] // ივერია. - 1903. - 22 აპრილი. - № 87. - გვ. 2;
7. შობის ხის ამბავი: (ფრანგულით). [ამბავი. თარგმანი] პ. მირიანაშვილისა // კლდიასი // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 7-8;
8. ბლანშე. იაპონური ფიალები: (ბლანშესი, ფრანგ. ნათარგმნი) [პ. მირიანაშვილისა] კლდიასი // ჯეჯილი. - 1904. - დეკემბერი. - გვ. 10-11;
9. ვისკოვატოვი, პ.ა. დემონი: ოპერა ფანტაზია სამ მოქმედებად. [ლიბრეტო] / მუსიკა ა. გ. რუბინშტეინისა; პოემა ლერმონტოვისებურად შედგენილი პ. ა. ვისკოვატოვის მიერ; თარგმანი კლდიასი [მირიანაშვილი, პეტრე]. - თბ., 1904 (გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - 59 გვ.; 22სმ.. - 50კ.
10. დეშანი, ემილ. აღმასი: (ფრანგულიდან ნათარგმნი). [პ. მირიანაშვილისა] კლდიასი // ჯეჯილი. - 1905. - №2. - გვ. 35-36;
11. კურანი [ყურანი] მუჰამადისა / [თარგმანი პეტრე მირიანაშვილისა]. - [პირველად გამოცემული]. - ტფ., 1906 (სტ. შრომა). - 627 გვ.; 26სმ.;
12. გიოტე [გოთე]. ფაუსტი: დრამატული პოემა ორ ნაწილად / თარგმანი პეტრე მირიანაშვილისა. - პირველად გამოცემული. - თბ.: გამოცემა და სტ. „შრომის“ ამხანაგობისა, 1908 [კანზე: 1909]. - 486 გვ.; 24სმ.. - „ლექსიკონი ზოგიერთ სიტყვებისა და მოქმედ პირთა ვინაობის განსამარტებლად“, გვ. 441-485;
13. ესქილი. მიჯაჭული პრომეთე ესქილისა. ედიპე მეფე სოფოკლესი. მედია ევრიპიდესი; თარგმ. პეტრე მირიანაშვილისა. - 1-ლი გამოცემული. - თბ., 1910 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 169 გვ.; 22სმ.;

14. უცხო თაიგული: (რვა არაკი) / ფრანგულიდან. თარგმნილი პეტრე მირიანაშვილისა. - თბ., 1910 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 32 გვ.; ილ.; 23სმ.

აგრეთვე, თარგმნა ოპერა „მარგალიტის მადიე-ბელნი“.

პ. მირიანაშვილის წერილთაგან აღსანიშნავია:

ა) საენათმეცნიერო:

1. არიელ ენათა ჯგუფი და ქართული ენა // ივერია. - 1884. - №1. - გვ. 3-26;
2. ბაბელის შენობა ჩვენი ენის ფორმების ხმარებაში // მწყემსი. - 1886. - №19. - გვ. 2-5; №20. - გვ. 3-5;
3. საერო ენა და სათემო კილო // ივერია. - 1888. - 9 აგვისტო. - №166. - გვ. 2-3; 27 აგვისტო - №180. - გვ. 3;
4. საისტორიო შენიშვნა // ივერია. - 1899. - 23 მაისი. - №107. - გვ. 3;
5. ვის დაუჯეროთ? // ივერია. - 1900. - 14 ივლისი. - № 151. - გვ. 4;
6. რას ნიშნავს „ღმერთი“ ლინგვისტურად? // ივერია. - 1900. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
7. ქალაქმა რა დააშავა // ივერია. - 1900. - 24 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2-3;
8. ქართულის ენის საუნჯის მასალად // ივერია. - 1900. - 16 მაისი. - №104. - გვ. 3; №125. - გვ. 4;
9. ქართული სიტყვის მოყვარეთა მიმართ // ივერია. - 1900. - 14 აპრილი. - №79. - გვ. 2; № 80. - გვ. 3-4;
10. შენიშვნა... // ივერია. - 1900. - 16 მაისი. - №104. - გვ. 3;
11. ქართული ანბანების ისტორიის მასალად // ივერია. - 1901. - 6 მაისი. - № 99. - გვ. 3;
12. დიდად საჭირო საქმე // ივერია. - 1902. - 12 ივნისი. - № 121. - გვ. 4;
13. რას ნიშნავს სიტყვა რუს, - ბნ კნაუერ პროფესორის რეფერატის გამო // ივერია. - 1902. - 1 ნომბერი. - №233. - გვ. 4;
14. 2300 თუ 1500 წლის იუბილე? [მესროპის მიერ სომხური ანბანის შემოღება] // ივერია. - 1903. - 1 იანვარი. - № 1. - გვ. 5;

ბ) ეთნოგრაფია

1. ბერძენ-რომაელთა და ქართველთა ზოგიერთ ჩვეულებათა მსგავსება // ივერია. - 1886. - 21 იანვარი. - №15. - გვ. 1-3; 22 იანვარი - №16. - გვ. 1-2;
2. ქართველთა სწავლა-განათლების ნიჭი: [ფელეტონი] // ივერია. - 1901. - 3 იანვარი. - № 2. - გვ. 2-3; 4 იანვარი. - № 3. - გვ. 1-3;
3. სადღეისოდ: [ფელეტონი] // ივერია. - 1904. - 3 მარტი. - № 56. - გვ. 2-3. - [მეგრულ-სვანები და ქართველები];
4. სადღეისოდ: [ფელეტონი] // ივერია. - 1904. - 6 ნომბერი. - № 254. - გვ. 2-3. - [სომხების ცხოვრება, ქართველობა, მათი ფიზიკური აგებულება, ბუნება];

გ) გეოგრაფია

1. მესხეთი და ბ-ნი ნ. უ[რბნ]ელი // ივერია. - 1888. - 1 სექტემბერი. - №182. - გვ. 1-3;

დ) სამოქალაქო ისტორია

1. საისტორიო შენიშვნა // ივერია. - 1899. - 13 ოქტომბერი. - № N220. - გვ. 4;
2. მიმოხილვა წარმართ ივერთა სარწმუნოებისა: [ფელეტონი] // ივერია. - 1900. - 3 აგვისტო. - № 167. - გვ. 1-2; 4 აგვისტო. - № 168. - გვ. 2; 8 აგვისტო. - № 171. - გვ. 1-2;
3. ვინ იყვნენ ხეთელნი? // ივერია. - 1903. - 12 თებერვალი. - № 35. - გვ. 3;
4. რამდენად შესაწყნარებელია „ქართლის ცხოვრების თქმულება ქართველთა და სომეხთ ერთ-შთამომავლობისათვის?“ // ივერია. - 1903. - 6 ივლისი. - № 146. - გვ. 2-3;
5. ტფილისი. 18 იანვარი. // ივერია. - 1901. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 1-2. – [თამარ მეფის გარდაცვალების წლისთავი];

ე) საეკლესიო ისტორია

1. ქართველი გრიგორიანები // ივერია. - 1901. - 5 ივნისი. - № 119. - გვ. 2-3;
2. რას ლაპარაკობს სომხური ჟურნალ-გაზეთობა? სომხის კათოლიკეთა სურვილი. წერილი ა-სი: „მშაკი“, 1903, აპრილის 16 / [მთარგმნელი კლდია] // ივერია. - 1903. - 22 აპრილი. - № 87. - გვ. 2;

ვ) ხალხური სიტყვიერება

1. ბ-ნი ვაჟა-ფშაველა და ბ-ნი ურბნელი // ივერია. - 1888. - 20 სექტემბერი. - №219. - გვ. 3;
2. მუშაობა გემართებს // ივერია. - 1900. - 12 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2-3;

ზ) ძველი მწერლობა

1. ჩვენში თუ მოხდება! (ქართულის დაბადების ახლად დაბეჭდვის გამო) // ივერია. - 1894. - 7 ივლისი. - №143. - გვ. 3-4;
2. „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წიგნთ-საცავის ხელთ-ნაწერი რვეული № 2483. ლექსნი ანაკრეონულნი // ივერია. - 1901. - 20 მაისი. - №108. - გვ. 4;
3. ძველის მწერლობის დაუცხრომელი ტრფიალი: ქართული ენის დაცემა კ. აბაშიძისა // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 10-12;

თ) ხელოვნება

1. რუსული და უცხო სიმღერების გავრცელების გამო // თეატრი. - 1886. - №4. - გვ. 32-33.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. საკითხავი წიგნების სიძვირე // დროება. - 1880. - 4 ნოემბერი. - №233. - გვ. 2;
2. სიმონეთი, 24 ივლისს // დროება. - 1881. - 29 ივლისი. - №157. - გვ. 2-3;
3. ს.-პეტერბურგი, 17 დეკემბერს // დროება. - 1882. - 30 დეკემბერი. - №273. - გვ. 3-4;
4. ჩვენი ქართველი კათოლიკობა // დროება. - 1882. - 15 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1-2;
5. პეტერბურგი, 28 დეკემბერს // შრომა. - 1883. - 19 იანვარი. - №3. - გვ. 2-3;

6. სომეხები საქართველოში // შრომა. - 1883. - 2 მარტი. - №9. - გვ. 1;
7. უჩინარის თვალსაჩინოდ // დროება. - 1883. - 30 მარტი. - №13. - გვ. 2;
8. წერილი პეტერბურგიდამ // დროება. - 1883. - 3 ნოემბერი. - №220. - გვ. 2-3;
9. რესპუბლიკის დაარსების დღესასწაული: (წერილი პარიჟიდან). [ივლისის 14-ს] // დროება. - 1884. - 19 ივლისი. - №156. - გვ. 1-3;
10. წერილი რედაქტორთან / პ. მირიანაშვილი, დ. ნუ-ლუკიძე, ა. დ. დიღია, გ. ვეზირიშვილი // დროება. - 1884. - 21 ივნისი. - №133. - გვ. 2-3;
11. ვიქტორ ჰიუგო // დროება. - 1885. - 29 მაისი. - №111. - გვ. 1-3; 30 მაისი. - №112. - გვ. 1-3; 31 მაისი. - №113. - გვ. 1-3;
12. ივერიის ჭორები // თეატრი. - 1886. - №11. - გვ. 114-115;
13. პარიჟი, 4(16) იანვარს // ივერია. - 1886. - 17 იანვარი. - №12. - გვ. 3-4;
14. წერილი რედაქტორთან: ბ. რედაქტორო!... გთხოვთ დამიბეჭდოთ... // თეატრი. - 1887. - №3. - გვ. 30. - ხელმოწერა: მოენენი: პ. მ-შვილი, დ. კ-შვილი;
15. დრამატიული საზოგადოება და ჩვენი თეატრი // ივერია. - 1888. - 25 ნოემბერი. - №248. - გვ. 2-3;
16. ცოტა რამე გრამატიკისა // ივერია. - 1888. - 23 ივნისი. - №130. - გვ. 3-4;
17. წერილი განჯიდან // ივერია. - 1893. - 29 აპრილი. - №88. - გვ. 3;
18. რას ვხედავთ? // ივერია. - 1899. - 17 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 2-3;
19. არტიტი იგივ მოღვაწეა // ივერია. - 1900. - 29 ივლისი. - №163. - გვ. 3;
20. ტილოზე მხატვრობა საქართველოში // ივერია. - 1900. - 2 დეკემბერი. - №262. - გვ. 4;
21. ქართულის ენის საუნჯის მასალის შემკრებთა მიმართ // ივერია. - 1900. - 24 სექტემბერი. - №208. - გვ. 4;
22. ცდა ბედის მონახვერვა // ივერია. - 1900. - 28 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 2;
23. ასი წლის მიწურულში // ივერია. - 1901. - 24 აგვისტო. - №182. - გვ. 1-2;
24. ვინ იყო რაფიელ ერისთავი: [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1901. - №3. - გვ. 36-41;
25. ოსმალეთის სომეხთა საქმე // ივერია. - 1901. - 20 ნოემბერი. - №253. - გვ. 1-2;
26. რას ნიშნავს ქართველი, ივერი და სომეხი: (ფუძვნი ჩვენი ქვეყნის მკვლევართ) // ივერია. - 1901. - 13 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 2;
27. ტფილისი, აგვისტოს 9 // ივერია. - 1901. - 9 აგვისტო. - №170. - გვ. 1-2;
28. ქართულის ცოდნაც გჭკირია // ივერია. - 1901. - 16 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3;
29. ცხოვრების გამოძახილი II: ჩვენის ერთგვარის მოღვაწეობის ნაყოფი // ივერია. - 1901. - 15 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
30. ცხოვრების გამოძახილი. III: საქმეს ნუ ვაყოვნებთ // ივერია. - 1901. - 18 ივლისი. - №155. - გვ. 3;
31. ცხოვრების გამოძახილი. IX // ივერია. - 1901. - 18 აგვისტო. - №177. - გვ. 3;

32. ცხოვრების გამოძახილი. VII: ვნახე ტაძარი... // ივერია. - 1901. - 27 ივლისი. - №163. - გვ. 3;
33. ცხოვრების გამოძახილი XI: ქალაქსაც ჰმართებს სოფლისა რჩენა // ივერია. - 1901. - 23 სექტემბერი. - №207. - გვ. 3;
34. სომხური გაზეთი „მშაკი“ და ჟურნალი „მურჭი“... // ივერია. - 1902. - 16 ივნისი. - №125. - გვ. 3-4;
35. ცოტა რამ ლინგვისტიკისა: (ბ-ნ ლოპატინსკის რეფერატის გამო) // ივერია. - 1902. - 20 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3;
36. ვინ იყვნენ ხეთელნი? // ივერია. - 1903. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 3;
37. პასუხი ბ-ნ სილოვან ხუნდაძეს // ივერია. - 1903. - 17 აგვისტო. - №175. - გვ. 2. - (იხ. „ივერია“ №174);
38. რამდენად შესაწყნარებელია „ქართლის ცხოვრების“ თქმულება ქართველთა და სომეხთა ერთ-შთამომავლობისათვის? // ივერია. - 1903. - 6 ივლისი. - №146. - გვ. 2-3;
39. სადღესოდ // ივერია. - 1903. - 10 აპრილი. - №77. - გვ. 2; 1904. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2; 17 მარტი. - №69. - გვ. 2;
40. ცოტა რამ გრამატიკისა. თ. ხუსკივაძის - „მათიკო და მისი გიშერა“, ნიგნის ბიბლიოგრაფიის მაგიერ // ივერია. - 1903. - 8 აგვისტო. - №168. - გვ. 2;
41. სადღესოდ: კიდეე საერო ფერი. დავიჯერო. მოახლოვდეს. ქართული ფილარმონია // ივერია. - 1904. - 18 დეკემბერი. - №289. - გვ. 2;
42. სადღესოდ: მწერლობას არ ეპატიება. რას აკეთებენ აკადემიელები? ჯეჯილი თუ ნაკადული? ქართული ფილარმონია ზოგიერთის თვალთა // ივერია. - 1904. - 19 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 1-2;
43. სადღესოდ: სომხური გაზეთის პატანის უცნაური სურვილი. არც ჩვენ გვაკლია ასეთი უცნაური სურვილი, მხოლოდ ვერ ვაცხადებთ. შორეული და ახლობელი? ცნობის ფურცელი ჟ და ახლობელის დაიწყება. რას ნიშნავს აზიური და სომხური ცეკვა? ქალაქი და მისი ახალი თავი. ჩვენი დიდება ჩვენვე შევმუსრეთ // ივერია. - 1904. - 27 ნოემბერი. - №272. - გვ. 2-3;
44. საჭირო განმარტება: („ძველი სტუდენტის“ პასუხად) // ივერია. - 1904. - 30 ნოემბერი. - №274. - გვ. 3;
45. სტეფანე ზუბალაშვილი: [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1904. - ოქტომბერი. - გვ. 37-40;
46. მზადა ვართ კი?; ქუთათური ოპოზიციის მოქმედება; პოლიტიკა თურმე გვანყენს; ორი მოდის ფსიქოლოგია: სადღესოდ // ივერია. - 1905. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 2-3;
47. ქართულის კურანის გამოცემისათვის: (ნერილი რედაქციის მიმართ) // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 22 სექტემბერი. - №2914. - გვ. 3;
48. ცოტა რამ ქართულ ლეთისმსახურებაზე // ივერია. - 1905. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
49. ნერილი რედაქციის მიმართ: [ბოდიშის მოხდა მის „სადღესოში“... მოცეკვავე ქალის შეურაცხყოფის გამო] // ივერია. - 1905. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
50. ლანძღვის კვირა - იაფფასიანი ოხუნჯობა / ლექცია გ. გვაზავასი; ავტონომია და ფედერაცია „გაყიდული საქართველო“; მშრომელი ხალხის ტაქტიკა და

- მისი მომავალი საქართველო: საკვირაო საუბარი // პატარა გაზეთი. - 1906. - 22 მარტი. - №21. - გვ. 2-3;
51. „ცნობის ფურცლის“ მოღვაწეობა და ჩვენის ქვეყნის აოხრება; იმედი; ა. ხატისოვი მხიარულობს; ქუთათურ მოხელეების აღდგომა სიხარულისა; შადინოვის კარაქი: საკვირაო საუბარი // პატარა გაზეთი. - 1906. - 2 აპრილი. - №28. - გვ. 2-3;
52. გამოსაცემია // დასაწყისი. - 1908. - 13 მარტი. - №9. - გვ. 1;
53. მამისაგან მოძულეებული შვილი / შემკრ. პ. მირიანაშვილი // ჯეჯილი. - 1908. - №7-8. - გვ. 36-40;
54. ვანის საზოგადოება (ქუთაისის მაზრა) // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 3;
55. ძველის მწერლობის დაუცხრომელი ტრფიალი: ქართული ენის დაცემა კ. აბაშიძისა // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 10-12; აგრეთვე: ბურჯი: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი / გამომცემელი ნინა გუნია. - 1909. - №3. - გვ. 10-12; №4. - გვ. 4-6;
56. 119 წელი ქართული თეატრისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №5. - გვ. 4-5;
57. ბ-ნო რედაქტორო! პატივის ცემით გთხოვთ... // დროება. - 1910. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 4;
58. ბებურ გურგენის ძე ბებურიშვილი: (ნეკროლოგის მაგიერი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №24. - გვ. 14-15;
59. დროთა მიმდევარობა ქართულს ენაში // განათლება. - 1913. - №6. - გვ. 458-461;
60. რუსეთი და საქართველო: მოკლე მიმოხილვა ურთიერთობისა // განათლება. - 1913. - №2. - გვ. 131-143;
61. შინაური მიმოხილვა. სალაპარაკო // განათლება. - 1913. - №4. - გვ. 297-305;
62. ჰ-აეს როლი ქართული ზმნის უღვლილების დროს // განათლება. - 1913. - №5. - გვ. 387-389;
63. ჰქონდა თუ არა რამე მნიშვნელობა [“იოტა”] ასოს გამოთქმის დროს? // განათლება. - 1913. - №3. - გვ. 179-184;
64. სალაყბო წერილები // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №11. - გვ. 21-23; №12. - გვ. 17-19; №13. - გვ. 13-15; №14. - გვ. 11-13; №15. - გვ. 13-15; №16. - გვ. 15-18;
65. ზოგი რამ: [შალვა დადიანის რომანის „უბედური რუსის“ რამდენიმე თავის განხილვა] // სახალხო გაზეთი. - 1916. - №685. - გვ. 2-3;
66. აბესალომ დ ეთერი: [ლიტ. ნერილი] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1923. - №9. - გვ. 6-7;
67. ვეფხის ტყაოსნის გასცენირებისათვის // მუშა. - 1936. - 12 ივლისი. - №159. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. დაგვიანებული პასუხი ბ. პ. მ.-ს: ნერილი პეტერბურ-ლელ ქართველ სტუდენტებისაგან // დროება. - 1883. - 24 მარტი. - №63. - გვ. 2-4;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 8 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 2-3;
3. ახალი ამბები და შენიშვნები // მწყემსი. - 1886. - №28. - გვ. 8;
4. ბახტაძე (ხონელი, ილ.). სახელდახელო: (ყბად-ასაღე-

- ბი წყალ-წასალები ამბები // ივერია. - 1886. - 20 მარტი. - №63. - გვ. 2-3;
5. ნარკვევი: (ჟურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1886. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 2-3;
 6. სალაყაია, კ. პ. მირიანაშვილის წერილის გამო: [ხალხური სიმღერების შესახებ] // თეატრი. - 1886. - №7. - გვ. 62-63;
 7. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 29 აგვისტო. - №179. - გვ. 2;
 8. თეატრის მოყვარე. ქართულის თეატრის მკურნალი // ივერია. - 1888. - 29 ნოემბერი. - №251. - გვ. 2;
 9. ხიზანიშვილი (ურბნელი, ნ.). მესხური კილო და იმისი მოსარჩლე: (პასუხი ბ-ნ პ. მირიანაშვილს) // ივერია. - 1888. - 1 ოქტომბერი. - №205. - გვ. 1;
 10. კეზელი (დავით სოსლანი). საახალწლო ექსპრომტები // საქართველოს კალენდარი. - 1889. - განყ. XI. - გვ. 434-443;
 11. მანვეტაშვილი, ი. პატარა გაზეთი: გამოვა ყოველ კვირას... // ივერია. - 1889. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
 12. ქუჩუკაშვილი, შიო (ზაყელი). ილიას, აკაკის, ნიკოლაძეს, ივ. მაჩაბელს...: [სახალწლო ლექსები] // თეატრი. - 1889. - №1. - გვ. 3-7;
 13. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამოცანები) // ივერია. - 1891. - 8 აგვისტო. - №167. - გვ. 3;
 14. აღნიაშვილი, ლადო. პასუხად ბ-ნ პეტრე მირიანაშვილს // ივერია. - 1900. - 28 აპრილი. - №91. - გვ. 1-3;
 15. მსახიობ ბ. ავალიშვილის გარდაცვალება... // კვალი. - 1900. - №48. - გვ. 758-759;
 16. დუტუ მეგრელი. - ა) პატარა შენიშვნა ბ-ნ კლდიას წერილის გამო // ივერია. - 1902. - 14 ნოემბერი. - №244. - გვ. 3; ბ) ხმა შორიდან (დიდად საჭირო საქმის გამო) // ივერია. - 1902. - 4 ივლისი. - № 139. - გვ. 3;
 17. ტფილისი // ივერია. - 1902. - 8 აგვისტო. - №167. - გვ. 1; 1903. - 11 მაისი. - №101. - გვ. 2;
 18. ლ-ი. კავკასიის სტუდენტთა დამხმარებლის საზოგადოების გამგეობის ერთის განაჩენის გამო // ივერია. - 1903. - 8 მარტი. - №54. - გვ. 2;
 19. ხუნდაძე, სილოვან. ბ-ნი კლდიას მსჯელობის გამო // ივერია. - 1903. - 15 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
 20. პარიზიდან გვერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 3 ივნისი. - №2513. - გვ. 2;
 21. „ახალი ქართული“...: [კ.ს. მესხი ვაზ. „პატარა გაზეთის“ გამომცემელი. რედაქტ. პ. მირიანაშვილი] // ივერია. - 1905. - 12 ნოემბერი. - №204. - გვ. 3;
 22. ბ-ნ პ.ა. გოთუას მაგივრად...: [ცენზორად პეტრე მირიანაშვილის დანიშვნა] // ივერია. - 1905. - 2 ივნისი. - №90. - გვ. 3;
 23. ამ ახალი... // მწყემსი. - 1906. - №1-2. - გვ. 23;
 24. აბესალომ და ეთერი: (ძველი ხალხური თქმულება ლექსად. რვა სურათად შეკრებილი და სასცენოდ დაწყობილი პეტრე მირიანაშვილის მიერ) // ფასკუნჯი. - 1908. - № N7. - გვ. 2-7;
 25. გოგოლაშვილი, ი. წინდახედული ქამანდები // ალი. - 1908. - 11 ნოემბერი. - №8. - გვ. 3-4;
 26. რაზიკაშვილი, თედო. ბულბული დღე რატომ აღარ გალობს: ვუძღვნი პ. მირიანაშვილს (ლეგენდა). [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №1. - გვ. 17-20;
 27. ფასკუნჯი // დროება. - 1908. - 21 დეკემბერი. - №29. - გვ. 3;
 28. ახალი ამბები: ვეფხის ტყაოსანი სცენაზე // ფასკუნჯი. - 1909. - №9. - გვ. 15;
 29. ახალი ამბები: თეატრის საქმეები // ფასკუნჯი. - 1909. - №10. - გვ. 16;
 30. სკოლის ქრონიკა // პირველი ნაბიჯი. - 1909. - №2. - გვ. 14-15;
 31. საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება // ახალი აზრი. - 1910. - 6 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 3;
 32. ფანცხავა, ი. ფაუსტი: დრამატული პოემა ორ ნაწილათ // განათლება. - 1911. - №1. - გვ. 46-55;
 33. რედაქციამ მიიღო... // კლდე. - 1913. - №37. - გვ. 10;
 34. ხელი. მცირე შენიშვნა ჟურნ. განათლების შინაურ მიმომხილველს ბ. პ. მირიანაშვილს: (იხ. „განათლება“ №4 1913 წ.) // შინაური საქმეები. - 1913. - №18-19. - გვ. 8;
 35. გახსოვდეთ წერა-ლაპარაკის დროს. ქართული გრამატიკის წესები პეტრე მირიანაშვილის მიერ პირველად გამოცემული. ფასი ორი შაური // განათლება. - 1914. - №10. - გვ. 784-786. - ბიბლიოგრაფია;
 36. მივიღეთ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №29. - გვ. 16; №41. - გვ. 16;
 37. Петръ Мирианишвили. Практический курсъ грузинскаго языка. მეორე გამოცემა გასწორებული და შეკვებული. ტფილისი 1914 წ. ფასი 15 შაური: [რეცენზია წიგნზე] // განათლება. - 1914. - №7. - გვ. 558-559. - ბიბლიოგრაფია;
 38. აკაკი კახეთში ილიას დღეს: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №10. - გვ. 9;
 39. არითმეტიკის ტერმინები // განათლება. - 1915. - №10. - გვ. 693-695; ლი. ნიკოც დავერძალეთ! [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 14-15;
 40. ბიბლიოგრაფია // განათლება. - ქუთაისი, 1915. - №13. - გვ. 18;
 41. დრამ. საზ. გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №2. - გვ. 16;
 42. „ვეფხის ტყაოსანი“ სადა ამბად გადმოიღო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 15;
 43. „თეატრი და ცხოვრების“ ქართველ მაჰმადიანთა ნომერში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 15;
 44. ცალკე წიგნად გამოვიდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №36. - გვ. 16;
 45. ცნობილმა მწიგნობარმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 15;
 46. მორიელი. პრესა // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №12. - გვ. 10-11;
 47. რ-ე. ქართ. კულტ. საზ-ის თაოსნობით, გ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 16;
 48. ქართ. კულტ. მოყვ. საზ-ის გამგეობაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 16;
 49. ქართული ოპერა ენკენისთვის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №37. - გვ. 14;

50. „აბესალომ და ეთერის“ - ლიბრეტოს ავტორი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №8. - გვ. 16;
51. ა. მ. [მაჭავარიანი, არჩილ]. როგორ გაჩნდა ოპერა „აბესალომ და ეთერი“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 6-7;
52. ლაისტი, არტურ. ილია ჭავჭავაძე თბილისში: (დასასრული) // განათლება. - 1919. - №1. - გვ. 56-63. - დასაწყისი იხ. თ. „განათლება“ №6-7 1917 წ. და №1;
53. ახლო მომავალში ჩვენს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №6. - გვ. 15;
54. პ. მირიანაშვილს მიმდინარე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №6. - გვ. 15;
55. ქართული ენის მკვლევართა კონგრესი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 14-15;
56. ბაზოვი, გ. ისრაელი ავტონომისტები და ჭეშმარიტი სოციალისტი: [პასუხად პეტრე მირიანაშვილს] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №10. - 1923. - 21 ოქტომბერი. - №242. - გვ. 4;
57. ბებუთოვი, პ. (პ. ბ.). ქართული ოპერა: უკვდავი სილამაზე. მუსიკა მ. ლალინოვის; ლიბრეტო პ. მირიანაშვილის // კომუნისტი. - 1926. - 30 მაისი. - №121. - გვ. 5;
58. ყურადღება დამსახურებულ პედაგოგს: [პეტრე გრიგოლის ძე მირიანაშვილს] // მუშა. - 1936. - მარტი. - №52. - გვ. 3. - ხელმოწერა: ქ. რ.;
59. კაშმაძე, შალვა. პეტრე მირიანაშვილი: დაბადებიდან 85 და გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 თებერვალი. - №7.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. მირიანაშვილი, შალვა პეტრეს ძე. პეტ. გრ. მირიანაშვილი [ხელნაწერი. რემინგტონზე ნაბეჭდი];
3. დადგენილებანი სრულიად საქართველოს სცენის მოღვაწეთა პირველი ყრილობისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 12;
4. სიხარულიძე, ნიკო. თეატრი პროვინციაში // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 12-14;
5. „აბესალომ და ეთერის“ - ლიბრეტოს ავტორი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №8. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
6. ახლო მომავალში ჩვენს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №6. - გვ. 15. - წვრილი ამბები;
7. ახალი სამუსიკო პიესები // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 20. - გვ. 13-14;
8. გუგუშვილი, პაატა. ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 251;
9. ფალიაშვილი, ნიკო. როგორ იქმნებოდა „აბესალომ და ეთერი“ // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - № 13. - გვ. 3;
10. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 396;
11. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა.

- ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 492-493, 498, 521.

მირიანაშვილი, გიორგი იორდანეს ძე

(1897, VIII –) – მწერალი და სასოფლო თეატრის მოღვაწე, – ქიზიყიდან (დაიბადა სიღნაღის მაზ. სოფ. ანაგაში, ღარიბი გლეხის ოჯახში). აღიზარდა ობლობასა, სიღარიბესა და, 8-9 წლიდან, სხვის მოვამაგიერეობაში, სკოლის გარეშე, თვითგანვითარებული. ქართული ანბანი 15-16 წლისამ თვითონ შეისწავლა და, იმავე ხანებში, ლექსების წერა დაიწყო.

პირველი ლექსი „განწირული“ დაბეჭდა „თეატრი და ცხოვრებაში“ (1919, № 13), შემდეგ არალეგალურ გაზ. „კომუნისტი“ 1920 წლის გაზაფხულზე მოათავსა ლექსები: „ჩვენი სკოლა“, „შეგების ზარი“ და სხვ.

დანერა:

1. ტარიელ-ნესტან: შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნიდან“ გადმოკეთებული. მისებურივე 16-მარცვლოვანი ლექსით (ხელოვნებათა მთავარი სამმართველოს სარეპერტუარო კომიტეტის მიერ ნებადართული და რუსთაველის საგამოფენო კომისიის მიერ მიღებული);
2. სტალინის ეპოქა: 16-მარცვლოვანი ლექსით დიდი, სამნაწილიანი რომანი, რომლის პირველი ნაწილი შეიცავს 5.000 სტრიქონამდე (გადანაბეჭდი წიგნის პალატაში);
3. კახეთის მხარე;
4. შური: [პოემა];
5. „ტყის ძმები“ და სხვ. – ხელნაწერებად.

სასოფლო სცენაზე სცენისმოყვარეთა შორის მონაწილეობდა 1915-1916 წლებში ქ. სიღნაღს, სოფ. ანაგას, კარდენახს და ლაგოდეხში; 1921-1922 წლებში საკუთარი თაოსნობით დადგა პიესები („ლურჯი ხალათი“, „ადვოკატი მელაძე“, „მსხვერპლი“ და სხვ.), რომლებშიაც მთავარ როლებს ასრულებდა, როცა „ინტელიგენტები“ გაურბოდნენ სცენას.

პოლიტიკურ საქმეზე დაპატიმრებული იყო. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ ასრულებდა სხვადასხვა პასუხსაგებ თანამდებობას: იყო მაზრის პარტკომის საორგანიზაციო განყოფილების გამგედ, სამაზრო აღმასკომის თავმჯდომარედ, უზენაესი სასამართლოს წევრად, რესპუბლიკის პროკურატურაში – პროკურორად და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. განწირული: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №13. - გვ. 5.
2. გლეხის სიმღერა: [ლექსი] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 31 ივლისი. - №5. - გვ. 3;

- ჩვენი სკოლა! [ლექსი] // კომუნისტი. - 1920. - 30 ივლისი. - №4. - გვ. 4.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია;
- ზემოხსენებული გამოცემანი.

მირცხულავა [მაშაშვილი, ალიო, იბივა ა. გუმიანოვი], ალექსანდრე ანდრიას ძე (1903, 28/IV –) – მგოსანი-ლირიკოსი და დრამატურგი, ორდენოსანი, – სამეგრელოდან (დაიბადა სოფ. ხორგას, ზუგდიდის მაზრაში, გლეხის ოჯახში). სწავლობდა ფოთის ტექნიკუმში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, 1923 წლიდან – მოსკოვის ვ. ბრიუსოვის სახელობის უმაღლეს ლიტერატურულ-სამხატვრო ინსტიტუტში, შემდეგ – ჟურნალისტიკის სახელმწიფო ინსტიტუტში (ГИЖ-ში). 1928 წელს არჩეულ იქნა საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის მდივნად.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა კომკავშირის რიგებიდან 1921 წელს (პირველი ლექსები „ძღვნად ფ. მახარაძეს“ და „ჩვენი სიმღერა“ ფოთის გაზ. „მუშის ხმაში“ დაბეჭდა). თანამშრომლობდა ყველა კომუნისტურ ჟურნალ-გაზეთში, უმთავრესად კი – ჟურნალ „მომავალში“, „გრდემლში“, „მნათობში“ და სხვ. თანავტორთაგანია საქართველოდან სტალინისადმი ლექსად მიმართული წერილისა, პოეტ-მწერალთა ჯგუფის („პროლეტარია“) ერთი შემქმნელთაგანი. პირველ ხანებში რომანტიზმით გატაცებული, შემდეგში (1924 წლიდან) შეეხო თანამედროვე საყოფაცხოვრებო საკითხებს და საბჭოთა აღმშენებლობის ყოველ მხარეს, გარკვევით ხატავს ძველი ყოფიდან ახლისკენ გადასვლას, ძველი და ახალი ქვეყნის შეხლას, რომელშიაც ახალი იმარჯვებს. ეხება ქალაქის პროლეტარიატის ყოფას, ძველ წესს ჰგმირავს და ახალი ადამიანის შექმნას მსოფლიო რევოლუციურ მოძრაობას უკავშირებს. უმეტეს აგიტატორ-პროპაგანდისტია და მშრომელთ სოციალისტური აღმშენებლობისაკენ მოუწოდებს:

„თქვენ დამკვრელი ხართ, დაზგებს ამღერებთ, ტემპიც მატულობს ყოველდღიურად, დასცხეთ, დაჰკარით მარცხებს, გარღვევებს, დასცხეთ, დაჰკარით კოლექტიურად!“

თუმცა, ზოგჯერ ცხოვრების უკუღმა რთობა და მახინჯი მოვლენანი ეხეჩება წინ, მაინც გულს არ იტებს:

„რა ვუყოთ, ზოგჯერ ქარიშხალნი
თუ ჩადგებიან,
მძიმე ყინვის დროს ზოგჯერ
ცეცხლიც გაიყინება;
დარეკავს ფამი – ბრძოლის ხმები
აფეთქდებიან“.

კრიტიკოს ბ. ჟღენტის სიტყვით, „მაშაშვილის პოეტური შემოქმედების ძირითად მამოძრავებელ ძალას შეადგენდა სამშობლოს სიყვარულის უწინდესი გრძნობა, სამშობლოს სიცოცხლისა და თა-

ვისუფლებისათვის გმირული თავგანწირულობის იდეა. იგი შთაგონებულად უმღეროდა და აღიდებდა მშობლური ქვეყნის უძლეველობას, ქედუხრელობას და უკვდავებას“ („კომუნისტი“, 1943, № 19).

ა. მაშაშვილს სწამს საქართველოს აწმყო და მომავალი ბედნიერი ცხოვრება და აღფრთოვანებით შემღერის:

„როგორ იქნება შედრკეს ქვეყანა, პატარა,
მაგრამ მარჯვე წელისა,
რომელმან ჰშობა გმირი სტალინი,
დამამხობელი ქვეყნად ბნელისა,
როგორ დაჭკნება მთების მშვენება ან
სურნელება მინდორ-ველისა,
როგორ იქნება ჩაუქრობელი ჩაქრეს
ნათელი რუსთაველისა!“

მოითხოვს და სხვასაც უწერავს გულში:
„მხოლოდ ცოცხლობდეს ჩემი სამშობლო,
მისი ლამაზი მთები და ქალა,
მუდამ ჰყვოდეს დროშა ნითელი
ხალხთა ძმობის და სიმართლის ალად,
თუ არა მამულს, ვის ენაცვალოს
ჩემი ჯანი და სიმღერის ძალა?!“

საქართველოს გასაბჭოების 10 წლისთავზე (1931) გამოაქვეყნა პიესა „განგაში“ სოფლის ყოფა-ცხოვრებიდან – კერძო კულაკური მეურნეობის რღვევისა და საკოლმეურნეო მშენებლობის მაჩვენებელი (დაიდგა რუსთაველის თეატრში). ხშირად გამოდიოდა მოხსენებებით სამწერლო საკითხების შესახებ. მაგალითად: „ქართული საბჭოთა მწერლობა აღმავლობის გზაზე“ („კომუნისტი“, 1939, 27 სექტემბერი, № 222), „შეგჩერო და ქართული ლიტერატურა“ („ლიტერატურული საქართველო“, 1939, 15 მაისი, № 15).

1946 წლის მაისის 20-ში გაიმართა მისი მოღვაწეობის 25 წლისთავის საღამო თბილისის ოპერის თეატრში.

ცალკე გამოცემულია:

- ობოლი ვანო: ესკიზი. - ტფ.: საქ. ახალგ. კომ. კავშ. ცეკას გამოცემა №2, 1923 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-2 სტამბა). - 48 გვ.: სურ.; 19სმ.;
- მერრეხი: [ლექსები]. - ტფ.: საქართ. კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, 1924 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 189, [3] გვ.: პორტ.. - 24სმ. - თავფურცელზე თარიღი: მეშვიდე წელი;
- ლექსები. - ტფ.: მნათობის გამოცემა №1, 1926 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - 30 გვ.: განცხ.; 18სმ.;
- ორი პოემა / ნოე ზომღეთელი და ალიო მაშაშვილი [მირცხულავა]. - ტფ.: მერცხალი-ს გამოცემა №1, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 31 გვ.: 16სმ.;
- ლექსები / წინასიტყვ. ავტ.: პლატონ ქიქოძე; მხატვ.: ირ. თოიძე]. - თბ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1927 (ტფილისის აღმასკომის სტამბა). - XXXII, 168, [2] გვ.: სურ.; 18სმ.;
- მე და ბარათაშვილი: მეათე ჯგუფისათვის სახელმძღვანელოდ. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 29 გვ.; 18სმ. - (საგლეხო ბიბლიოთეკა);

7. პიონერული საბავშვო ლექსები. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (სახელგამის სტ.). - 32 გვ.; 22სმ.;
8. პოემები / მხატვარი: ლ. ქუთათელაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 121 გვ.;
9. მწერლობის მიმდინარე საკითხები / ბენიტო ბუაჩიძე, ალიო მამაშვილი. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - IV, 86, [1] გვ.; 16სმ.. - [ავტორების გამოსვლები საქ. ახკომკავშირის მეთავე და საქ. ახკომკავშირის ა/კ. ორგანიზ. მეექვსე ყრილობებზე გასწორებული სტენოგრაფიული ანგარიში]. - დანართი: საქ. პროლეტმწერ. ასოციაციის შესახებ საქ. კპ(ბ) ცეკას ბიუროს 30/XI-ს დადგენილება (81-86 გვ.);
10. Избранные стихи [Текст] / Алио Машавили; пер. с груз. Д. Бродского [др.]. - Москва: Художественная литература, 1934. - 101, [2] с.; 14 см.;
11. მე და ბარათაშვილი / პ/მგ რედ. შალვა რადიანი. - ტფ., 1935 (არტ. „კულტურა“-ს სტ.). - 25,[2] გვ.; 13სმ.. - ლითოგრაფირებულია;
12. ენგური: პოემა. - თბ.: ფედერაციის გამომცემლობა და სტ., 1937. - 87 გვ.; 15სმ.;
13. რჩეული ლექსები. - ტფ.: სახელგამი, 1937. - 42 გვ.: პორტრ.; 17სმ.;
14. განგაში: პიესა 5 მოქმედებად. - თბ.: ფედერაციის გამომცემ. და სტ., 1938. - 185,[2] გვ.; 17სმ.;
15. ენგური: პოემა. - თბ.: საბლიტგამი, 1939. - 88 გვ.: ილ. 2 დაუნომ. გვ.; 24სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
16. ლექსები და პოემები. - თბ.: სახელგამი, მხატვრ. ლიტ. სექტორი, 1939. - 238 გვ., დაუნომ. 3 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 20სმ.;
17. Энгური: [Поэма] / А. Машавили [псевд.]; Пер. с груз. Елены Шер [Шервашидзе-Добродеевой; С предисл. Д. Бенашвили]. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1939. - 111 с.; 15см.;
18. თხზულებანი: ერთ ტომად. ლექსები და პოემები / ალიო მამაშვილი. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 296 გვ.; 18 სმ.;
19. ლექსები. - თბ., 1941. - 176 გვ.; 17სმ.;
20. რჩეული: [ლექსები] / წინასიტყვ. ავტ.: ალ სულავა. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 274 გვ.; 14სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
21. ახალი ლექსები. - თბ.: ფედერაცია, 1942. - 32 გვ.; 14სმ.;
22. მამაცი მზარეული: [ლექსი] = Храбрый повар / ალიო მამაშვილი; ილუსტრ. ავტ. ო. დოვგალი; რუსული თარგმანი ბ. სერებრიაკოვისა; რედ. ე. თავაძე. - თბ.: საბლიტგამი, 1942 (Комб. печати Грузгиза). - 12 გვ.; 13 სმ. - ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე;
23. ირემი გადარჩენილია: [ლექსი] = Олень спасен / ალიო მამაშვილი; ილუსტრ. ავტ.: ო. დოვგალი; რუსული თარგმანი ბ. სერებრიაკოვისა; რედ. დ. ქელიძე. - თბ.: საბლიტგამი, 1942 (Комб. печати Грузгиза). - 12 გვ.; 13 სმ. - ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე;
24. სიმღერა გამარჯვებისა: ლექსები. - თბ., 1942 (ფედერაცია). - 64 გვ.; 14სმ.;
25. კაციჭამია: [ლექსი] = Людоед / ალიო მამაშვილი; ილუსტრ. ავტ. ს. გაბაშვილი; რუსული თარგმანი ბ. სერებრიაკოვისა; რედ. ა. იმნაძე. - თბ.: საბლიტგამი, 1943 (Лит. НКПП Грузгиза). - 12 გვ.: ილ.; 11 სმ. - ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე;
26. საბედისწერო ნადირობა: [ლექსი] = Роковая охота / ალიო მამაშვილი; ილუსტრ. ავტ. დ. დონი; რუსული თარგმანი ბ. სერებრიაკოვისა. - თბ.: საბლიტგამი, 1943 (Комбинат печати Грузгиза). - 12 გვ.: ილ.; 13 სმ. - ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე;
27. ლექსები / [მხატვარი დ. ქუთათელაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1945 (სახელგამის ბექვდითი სიტყვის კომბინატი). - 120, II გვ.; 16სმ.;
28. ქლუხორი: [ნარკვევები]. - თბ.: გამ-ბა კომუნისტი, 1945 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 44 გვ.: სურ.; 17სმ.;
29. Лирика [Текст]: Переводы с груз. / Алио Машавили; Под ред. Сергея Обрадовича. - Москва: Совет. писатель, 1946 [на обл.: 1945] (6-я тип. треста „Полиграфкнига“). - 84 с.; 17 см.;
30. რჩეული: [ლექსები და პოემა]. - თბ.: სახელგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომცემ. საქმ. სამმართვე. ბექვდითი სიტყვის კომბინატი). - 306 გვ.: 1 ჩართ. ფ. პორტრ.; 20სმ.;
31. Избранное: Пер. с груз. / А. Мирцхулава. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1948. - 199 с., 1 вкл. л. портр.; 18 см.;
32. მალალი ოცნება: [ლექსები]. - თბ.: საბჭ. მწერალი, 1950. - 64 გვ.; 18სმ.;
33. შიმნი სამშობლოს: ლექსები და პოემები. - თბ.: საბჭ. მწერალი-ს გამ-ბა, 1951. - 191 გვ.; 19სმ.;
34. რჩეული / ალიო მირცხულავა-მამაშვილი. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომცემ. ბექვდითი სიტყვის კომბინატი). - 382 გვ.: პორტრ.; 17სმ.

გამოქვეყნებულია კრებულებში:

1. რევოლუციის მოლოდინში // პიესათა კრებული: ახალგ. კომკავშირის და მუშათა ახალგაზრდობის კრებულისათვის. - ტფ.: საქ. ახალ. კომუნ. კავშ. ცეკას გამომცემა №6, 1923. - 132 გვ.; 21 სმ.. - (ახალგაზრდათა ბიბლიოთეკა);
2. Крейтан, Г.В. Поэты народов Закавказья: [Переводы стихотворений] / Г. Крейтан. - [Тифлис]: За книга, [1931] (1-я тип. Госиздата). - 79, [1] с.; 21 см.;
3. Поэзия народов Закавказья / [С предисл. Г. Татулова]. - [Тифлис]: Загиз, 1933. - VII, 156 с.; 18 см.;
4. Поэты Закавказья: [Стихи]. - [Тифлис]: Загиз, 1933. - 156 с.; 18 см.;
5. Родина вождя / Алио Машавили // Стихи и песни о Сталине / Сост.: Ефим Зозуля, Александр Чачиков; [Пер.: Мих. Голодный, Бор. Турганов, Александр Чачиков и др.]. - М.: Жур.-газ. объединение, 1937 (Тип. и цинкогр.). - 95 с.; 15 см.. - (Библиотека „Огонек“). - Без обл.;
6. Проклятие врагу / Алио Машавили // За родной Кавказ: Стихи поэтов Азербайджана, Армении, Грузии, Дагестана и Кабардино-Балкарии / Сост. П. Г. Скосырев. - М.: Правда, 1942 (Тип. „Красное знамя“). - 48 с.; 14 см.;

7. *Поединок; Пулеметчик Мчедlishvili; Летчик Сергей Цхурбаев; Анисим Готвадзе; Защитник Севастополя; Гвардии старший лейтенант А.А. Котария; Командир-орденоносец Д.А. Папунашвили; Стрелок-радист Д. Чхиквишвили; В горных сражениях; Отважный воин; Боевые подвиги комсомольцев Грузии; Красноармеец Владимир Гегелашвили; Санитар Георгий Сетуридзе; Казбек: [Стихи] / А. Машавили; Пер. с груз. Н. Чхеидзе // Героические сыны грузинского народа = ქართველი ხალხის გმირი შვილები: Сборник. - Тбилиси: Заря Востока, 1943. - XV, 128 с.: ил.; 25 см.;*
 8. *У гвардейцев Таварткиладзе / А. Машавили; Пер. Б. Серебрякова // Фронтовые записи: Сборник очерков груз. писателей: Пер. с груз.. - Тбилиси: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1944. - 115 с.; 19 см.;*
 9. *Орыс достарыма; Гори / Алио Машавили // Достык жыры: Одактас совет республикалары акын-дарынын тандамалы шыгармаларынын жыйнагы / Ред. Калижан Бекхожин; Худож. К. Баранов. - Алматы: Казактын бiрiккен мемлекет баспасы, 1949. - 451р.; 22см.. - На Каз. яз.*
- გამოქვეყნებულია:**
1. *ბრძოლის კალოზე: [ლექსი] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №42. - 1922. - 29 ივლისი. - №172. - გვ. 4;*
 2. *განთიადი: [ლექსი] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №37. - 1922. - 7 იანვარი. - №6. - გვ. 4;*
 3. *სიმღერა: ახალგაზრდა კომუნისტისა: [ლექსი] // კომუნისტი: საქართველოს წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №361. - 1922. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;*
 4. *ძველი ცხოვრება: [ლექსი] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №48. - 1922. - 23 სექტემბერი. - №218. - გვ. 4;*
 5. *ბავშვებს // ჯეჯილი. - 1923. - №11-12. - გვ. 44;*
 6. *მგ ზავრობა სახარაზე (ქარავანი მგოსანი); მზეზე: [ლექსები] // მომავალი. - 1923. - №4. - გვ. 34;*
 7. *მე კი თქვენი სამარე: [ეტიუდი] // გრდემლი. - 1923. - №2. - გვ. 11-12;*
 8. *პარნასი: [ლექსი] // მომავალი. - 1923. - №3. - გვ. 61;*
 9. *სამიკიტნოში: [ლექსი] // მომავალი. - 1923. - №4. - გვ. 45;*
 10. *ქარავანი აქლემებით: [ლექსი] // გრდემლი. - 1923. - №4. - გვ. 29;*
 11. *ძახილი ღამეში: [ლექსი] // გრდემლი. - 1923. - №2. - გვ. 17;*
 12. *ახალგაზრდა ლენინელების სიმღერა: [ლექსი] // წითელი სხივი. - 1924. - №2-3. - გვ. 17;*
 13. *ლენინ: [ლექსი] // ჩვენი გზა. - 1924. - №4. - გვ. 11;*
 14. *ლენინს: [ლექსი] // მომავალი. - 1924. - №1. - გვ. 3;*
 15. *ორი ბავშვი: [მოთხრობა] // წითელი სხივი. - 1924. - №1. - გვ. 13-20;*
 16. *25 თებერვალი: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №6. - გვ. 7;*
 17. *დარიალი ავდარი მანდარინა დაირა: (ნეოკლასიკური პოეზია): [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №8-9. - გვ. 5-8;*
 18. *ლენინელებს!: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №2. - გვ. 4;*
 19. *მისტიციზმი სცენიდან: შპიგელმენშის დადგმის გამო / პლატონ ქიქოძე, ვ. მაჭავარიანი, შალვა რადიანი, ელზბარ პოლუმორდვინოვი, ალიო მაშაშვილი, გიორგი მდივანი, ვ. ლუარსაბიძე და სხვები // კომუნისტი. - 1925. - 10 იანვარი. - №8. - გვ. 4;*
 20. *ქალაქი: [ლექსი] // საზღვარზე. - 1925. - №3-4. - გვ. 145;*
 21. *წერილი რედაქციის მიმართ: [პროლეტარულ მწერალთა ერთი ჯგუფის განცხადება პროლეტარული მწერლობის ახალი ფრონტის - პროლეტარული შექმნის შესახებ] / ბუმერანგი, ბ. ბუაჩიძე, ვლ. ბესომეილი // კომუნისტი. - 1925. - 8 იანვარი. - №6. - გვ. 4;*
 22. *ფუნქციონირიდან: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №7. - გვ. 9-11;*
 23. *TALLA: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №11-12. - გვ. 7;*
 24. *დარიალიდან მოსკოვამდე: მეგობარ პოეტებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 25 აპრილი. - №93. - გვ. 4;*
 25. *პიონერს // ნაკადული: საყმაწვილო ყურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №3. - გვ. 21;*
 26. *რევოლუციური ახალი მწერლობა [რამ]: დეკლარაცია // კომუნისტი. - 1926. - 26 მარტი. - №67. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ალიო მაშაშვილი და სხვ.;*
 27. *წერილი რედაქციის მიმართ: [განცხადება ე. წ. „რამ“-ს რიგებიდან გასვლასა და პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციაში დარჩენასთან დაკავშირებით] / კარლო კალაძე, ალიო მაშაშვილი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე // კომუნისტი. - 1926. - 22 აპრილი. - №90. - გვ. 4;*
 28. *ბრძანება ლენინელებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 3 ივლისი. - №149. - გვ. 3;*
 29. *დიდება ზაპესს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 25 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;*
 30. *ოქტომბრიდან უკანასკნელ გამარჯვებამდე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 6 ნოემბერი. - №253. - გვ. 14;*
 31. *რიქმა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 15 მაისი. - №108. - გვ. 4;*
 32. *ლენინ: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 12 აგვისტო. - №186. - გვ. 4;*
 33. *იყავით მზად: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 26 აგვისტო. - №197. - გვ. 2;*
 34. *გავაძლიეროთ ბრძოლა ორ ფრონტზე პროლეტარულ ლიტერატურაში: [წერილი] // კომუნისტი. - 1930. - 15 ნოემბერი. - №267. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელს აწერენ: ვ. ლუარსაბიძე, ალიო მაშაშვილი, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, დ. ვოლსკი;*
 35. *რადიო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1930. - 27 მარტი. - №69. - გვ. 3;*
 36. *საბჭოთა მწერლების ფედერაციის რეორგანიზაციის გარშემო: წერილები // კომუნისტი. - 1930. - 26 აპრილი. - №96. - გვ. 3. - წერილებს შორის: შემოგვაქვს წინადადება / ა. მაშაშვილი, ს. ეული, შ. რადიანი; დამკვერელი ბრიგადები: თქმული საქართველოს კომკავშირის მე-10 ყრილობაზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1931. - 2 იანვარი. - №2. - გვ. 3;*

38. ლათიურის კომკავშირელი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1932. - 21 ნოემბერი. - №269. - გვ. 3;
39. ეგნატე ნინოშვილი: [ლექსი] // მუშა. - 1934. - №108;
40. ენგური: [ნაწყვეტი პოემიდან] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №34;
41. ენგური: [პოემა. მე-10 თავი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
42. რუსთაველის თეატრის იუბილე [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 14 ივნისი. - №136. - გვ. 4. - წერილებს შორის: თეატრი / ალ. მაშაშვილი;
43. ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილების ტიპი სცენაზე // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №20;
44. მეტი მზრუნველობა ახალგაზრდობის თეატრს: [ქუთაისის მუშა-ახალგაზრდობის სახ. თეატრის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №22. - გვ. 2;
45. ორი წერილი დედას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 6 დეკემბერი. - №282. - გვ. 3;
46. ბალადა წარსულზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №32. - გვ. 3;
47. მე და სამხარაძე: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №75. - გვ. 2;
48. საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა წერილი ხალხთა ბელადს დიდ სტალინს: წერილს ხელი მოაწერა საბჭოთა საქართველოს 1.580.000 მშრომელმა // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-3. - იგივე: გაზეთში ლიტერატურული საქართველო, 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 1-2; საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №47. - გვ. 2-3; ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-5; მუშა, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-4; *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - №46. - С.2; *На рубеже Востока*, 1936. - февраля. - №5. - С.2-4; *Советская Абхазия*, 1936. - февраля. - №46. - С.1-3. - [წერილის ხელმოწერათა შორის ა. მაშაშვილი];
49. სამშობლო ბელადისა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 3;
50. *Растут к труду могучие порывы: [Стихотворение] / Перевел с грузинского Борис Серебряков* // *Заря Востока*. - 1936. - февраль. - №46. - С.7;
51. *Родина вождя: Из поэмы* // *Заря Востока*. - 1936. - Июль. - №156. - С.1;
52. გალექტიონ რობაქიძე: [დრამატურგი და რეჟისორი. ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1937. - 29 ნოემბერი. - №272. - გვ. 4. - ხელმოწერა: შ. დადიანი, ა. მაშაშვილი, ს. ჩიქოვანი, გ. ბუხნიკაშვილი, პ. სამსონიძე, პ. კაკაბაძე;
53. ახალი ეპოსისათვის: [სიტყვა წარმოთქმული პოემა „ენგურის“ გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 მაისი. - №11. - გვ. 3;
54. ლენინურ კომკავშირს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 1. - იგივე: ახალგაზრდა კომუნისტი, 1938. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 2;
55. მაისი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 26 აპრილი. - №10. - გვ. 1;
56. მაშაშვილის სიტყვა საქართველოს კპ (ბ) XI ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1938. - 20 ივნისი. - №141. - გვ. 2. - იგივე: გაზეთში ლიტერატურული საქართველო, 1938. - 30 ივნისი. - №16. - გვ. 2;
57. შიმნი სამშობლოს: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;
58. დაბადება: [ლექსი მიძღვნილი დიდი სტალინსადმი] // კომუნისტი. - 1939. - 20 დეკემბერი. - №291. - გვ. 3; მნათობი. - 1939. - №12. - გვ. 46-47;
59. დაბადება: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1939. - დეკემბერი. - №12. - გვ. 14-15;
60. კოსტა ხეთაგუროვი: [დიდი ოსი პოეტის დაბადებიდან 80 წლისთავისათვის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 2 დეკემბერი. - №34. - გვ. 3;
61. ლენინ-სტალინის დიადი პარტიის დროშით [მიღწევები XVII და XVIII პარტიკულობებს შორის განვლილი წლების მანძილზე საქართველოს საბჭოთა ლიტერატურის განვითარებაში]: საქართველოს ორდენოსანი საბჭოთა მწერლების კოლექტიური სტატია-პატაკი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 10 მარტი. - გვ. 2. - ტექსტი ბოლოს ხელს აწერენ: ა. მაშაშვილი, შ. დადიანი, გ. ტაბიძე, გ. ლეონიძე;
62. მაისი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1939. - მაისი. - №5. - გვ. 1;
63. საახალწლო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1939. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
64. საქართველოს საბჭოთა მწერლები საკავშირო კპ (ბ) XVIII ყრილობას [ახალი შემოქმედებითი გამარჯვებებით ხვდებიან] // კომუნისტი. - 1939. - 10 მარტი. - გვ. 3; ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 მარტი. - №9. - გვ. 1; მნათობი. - 1939. - მარტი. - №3. - გვ. 65-67. - ტექსტის ბოლოს ხელს აწერენ: ა. მაშაშვილი, შ. დადიანი, გ. ტაბიძე და სხვ.;
65. სკოლისაკენ: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1939. - სექტემბერი. - №9. - გვ. 1;
66. ტარას შევჩენკოს იუბილესათვის [უკრაინის დიდი პოეტის დაბადებიდან 125 წლისთავისათვის მზადება] / ა. მაშაშვილი, ს. ჩიქოვანი // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 26 თებერვალი. - №7. - გვ. 3;
67. ტფილისის ინტელიგენციის საერთო-საქალაქო კრებაზე 1939 წლის 9 აპრილს: საბჭოთა მწერლების [სიტყვები] / შ. დადიანი, ა. მაშაშვილი, კ. გამსახურდია // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 აპრილი. - №14. - გვ. 2;
68. უმხურვალესი მადლობა დიდი სტალინს: [ორდენით დაჯილდოება] // კომუნისტი. - 1939. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 3; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 3;
69. ქართული საბჭოთა მწერლობა აღმავლობის გზაზე: ამხ. ალიო მაშაშვილის მოხსენება // კომუნისტი. - 1939. - 27 სექტემბერი. - №222. - გვ. 2;
70. შალვა დადიანი: [მისი ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი და თეატრალური მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1939. - 30 იანვარი. - №24. - გვ. 2;
71. შევჩენკო და ქართული ლიტერატურა: [მოხსენება]: ტარას შევჩენკოს დაბადებიდან 125 წლისთავისადმი მიძღვნილი სსრ კავშირის მწერლების კავშირის

- გამგეობის პლენუმი [1939 წლის 4 მაისს] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 15 მაისი. - №15. - გვ. 2;
72. ჩვენი ქვეყნის ქალ-ვაჟები: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // პიონერი. - 1939. - სექტემბერი. - №9. - გვ. 11; კომუნისტი. - 1939. - 6 სექტემბერი. - №205. - გვ. 3; რემედასი. - 1939 აგვისტო. - №8. - გვ. 2;
73. Весна: [Стихотворение] / Алио Машавили; Перевел Н. Тихонов // Заря Востока. - 1939. - 30 апреля. - № 99. - С.3;
74. Прени по докладам т. т. А. Машавили, Ш. Дадаიანი, С. Чиковани: [Выступление поэтов И. Абашидзе, В. Гаприндашвили, К. Бобохидзе и др.]: Второй съезд советских писателей Грузии // Заря Востока. - 1939. - 2 октября. - № 226. - С.3;
75. აკაკი წერეთელი და ქართული საბჭოთა მწერლობა // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1940. - №5-6. - გვ. 111-128; კომუნისტური აღზრდა. - 1940. - №6. - გვ. 26-40;
76. აკაკი წერეთელი და ქართული საბჭოთა პოეზია // მნათობი. - 1940. - №5-6. - გვ. 112-138;
77. ვლადიმერ მაიკოვსკი // მნათობი. - 1940. - №4. - გვ. 29-34;
78. ლენინურ კომკავშირს: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 1 სექტემბერი. - №203;
79. სამიჯნურო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 21 სექტემბერი. - № 26;
80. სოციალისტური პოეზიის ოსტატი: [ვ. ვ. მაიკოვსკის გარდაცვალებიდან 10 წლისთავი]: [მოგონება] // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 14 აპრილი. - №86;
81. სურათზე წარწერილი: [ლექსი ა. წერეთლისადმი] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - №2-3. - ჩართული ფურცელი 18 და 19 გვ.;
82. უკრაინას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 12 ნოემბერი. - №262;
83. ქუთაისის სახელმწიფო თეატრის დირექტორს ამხ. დ. ანთაძეს [მისალმება თეატრის არსებობის 60 წლისთავის გამო] // „ქუთაისის თეატრი“ ერთდროული საიუბილეო გამოცემა. - 1940. - 1 ივლისი;
84. წიგნიდან „მინიატურები“: [ლექსები] // მნათობი. - 1940. - №1. - გვ. 26-44;
85. ბელადის მოწოდებაზე: [ლექსი] // კომუნიზმის დროში. - წალენჯიხა, 1941. - 7 ნოემბერი. - №36;
86. გამარჯვებისაკენ მოგვიწოდებს დიდი სტალინი: [ლექსი] // ლახვარი. - 1941. - 21 სექტემბერი. - №2;
87. დემონი: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 4 სექტემბერი. - №17;
88. ზღვის არწივი: [ლექსი]: ლექსი მიეძღვნა პოეტის თანასოფელს, ორდენოსან კაპიტანს ა. წურწუმას // კომუნისტი. - 1941. - 22 ივლისი. - №171;
89. თებერვალს ვუმღერით: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №17;
90. კეცხოველის სიკვდილი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 14 იანვარი. - №11;
91. მაისი: [ლექსი] // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1941. - 18 მაისი. - №23; კომუნიზმისაკენ. - კასპი, 1941. - 1 მაისი. - №18;
92. მეგობრები: [ბელადის წერილის გამო თბილისის დეპოს მემანქანის მ. ზ. ტიტვინიძისადმი]: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 7 თებერვალი. - №31;
93. ომი ომს!: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 20 ივლისი. - №169;
94. ოცი წელია: [ლექსი საბჭოთა საქართველოსადმი] // პიონერი. - 1941. - №2. - გვ. 1;
95. საახალწლო: [ლექსი] // ავანგარდი. - ცხაკაია, 1941. - 1 იანვარი. - №1;
96. სიმღერა გამარჯვებისა: [ლექსი] // ახალი შირაქი. - ნითელწყარო, 1941. - 28 სექტემბერი. - №35; ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 4 ივლისი. - №27; მნათობი. - 1941. - №6-7. - გვ. 17;
97. სიმღერა გმირთა-გმირზე: [ლექსი] // კომუნიზმის დროში. - წალენჯიხა, 1941. - 25 თებერვალი. - №9;
98. წერილი სამამულო ომის გმირებისადმი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 18 ივლისი. - №29;
99. ჰიმნი სამშობლოს: [ლექსი]: შემოკლებული // საქართველოს ნავთი. - 1941. - 24 თებერვალი. - №8;
100. Грузия: [Стихи] // Советская Абхазия. - 1941. - 25 февраля. - № 47;
101. Ленин в нашей борьбе: [Стихи] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1941. - 21 января. - № 17;
102. Сталинский сокол: [Стихи, посвященные капитану-орденоносцу А. Цурцумия] / перевод Бориса Серебрякова // Заря Востока: Агитационная листовка. - 1941. - 30 июля. - № 8;
103. გაზაფხული: ლექსი // მნათობი. - 1942. - №3. - გვ. 3;
104. გამარჯვებისაკენ მოგვიწოდებს დიდი სტალინი: [ლექსი] // საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1942. - 23 თებერვალი. - №7;
105. გმირო მხედარო: [ლექსი] // მნათობი. - 1942. - №3. - გვ. 3-4;
106. დგას ორი ქალაქი, ორი ძმადნაფიცი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 23 ოქტომბერი. - №252;
107. დედა და შვილი: [ლექსი] // მნათობი. - 1942. - №2. - გვ. 9-10;
108. დედის ფიქრები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 29 აგვისტო. - №205;
109. მამა: [ლექსი] // მნათობი. - 1942. - №2. - გვ. 8-9;
110. მგლების ნაკვალევი: [ლექსი] // მნათობი. - 1942. - №2. - გვ. 8;
111. მკერდით, მახვილით დავიცვათ ჩვენი საყვარელი სამშობლო // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 12 სექტემბერი. - №35;
112. მყინვარი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 1 ნოემბერი. - №260;
113. სევასტოპოლი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 26 ივლისი. - №175;
114. სიმღერა გამარჯვებისა: [ლექსი] // სოციალიზმის მშენებელი. - ხობი, 1942. - 23 თებერვალი. - №8;
115. სიმღერა-სიყვარული: [ლექსი] // მნათობი. - 1942. - №6. - გვ. 31-47;
116. სიმღერის ძალა: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1942. - 1 მაისი. - №14; კომუნისტი. - 1942. - 28 აპრილი. - №100; მნათობი. - 1942. - №4. - გვ. 32;

117. შემოდგომა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 17 ოქტომბერი. - №247;
118. ჩანგი. სვანური ბალადა: [ლექსები] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 მაისი. - №19;
119. ჩემი ლექსები: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 5 აპრილი. - №14; მნათობი. - 1942. - №3. - გვ. 4;
120. ძმები: [ბალადა] // კომუნისტი. - 1942. - 7 იანვარი. - №5;
121. წერილი სამამულო ომის გმირებისადმი: [ლექსი] // სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1942. - 23 აპრილი. - №20;
122. გრიგალი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 5 დეკემბერი. - №251;
123. გურია: [ლექსი] // ლენინის დროშა. - მახარაძე, 1943. - 9 მარტი. - №16;
124. თავართქილაძის გვარდია: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 5 ოქტომბერი. - №208;
125. ნახვამდის: [ლექსი] // მნათობი. - 1943. - №6. - გვ. 3-4;
126. ომი და მშვიდობა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 22 ოქტომბერი. - №2;
127. ორი თებერვალი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 16 თებერვალი. - №38;
128. ოცდახუთი წლის ვაჟკაცი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 23 თებერვალი. - №44;
129. როსტოვი ჩვენია! // კომუნისტი. - 1943. - 16 თებერვალი. - №38;
130. სისხლი და ცრემლები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 5 თებერვალი. - №29;
131. სტალინის ქალაქი: [ლექსი] // კომუნისტი: სპეციალური სააგიტაციო ფურცელი. - 1943. - 15 თებერვალი;
132. ფიცი: [თავები პოემიდან მთანმინდა, თავი პირველი; გორი, თავი მეორე] // კომუნისტი. - 1943. - 14 დეკემბერი. - №257;
133. Казбек: [Стихотворение] / [Перевод с грузинского Наты Чхеидзе] // Заря Востока. - 1943. - 31 января. - № 25;
134. გამარჯვების ალღუმი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივლისი;
135. გამარჯვების მთავარსარდალი: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №12. - გვ. 12;
136. გამარჯვებისკენ მოგვიწოდებს დიდი სტალინი: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - თბ., 1944. - გვ. 70;
137. გრიგალი. ნახტომი მზისკენ: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №6. - გვ. 15-16;
138. თეთრი ქალწული: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №9-10. - გვ. 104-105;
139. თოლია: [ლექსი]: მეზღვაური სიმღერა // კომუნისტი. - 1944. - 8 აგვისტო. - №160;
140. მხოლოდ სიმღერა: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №9-10. - გვ. 104;
141. სიმღერა გამარჯვებისა: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1944. - გვ. 71-72;
142. ქლუხორი: [სოციალ-ეკონომიური მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1944. - 26 ნოემბერი. - №238;
143. ფიცი: [პოემა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 14 ივლისი. - №24;
144. ხორგა: [სიმინდის უხვი მოსავლისათვის] // კომუნისტი. - 1944. - 26 აპრილი. - №85;
145. 1945: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №1. - გვ. 6;
146. ბელადო! შენ მზეს ვადიდებთ ყველა: [ნაწყვეტი ლექსიდან „გამარჯვების მთავარსარდალი“] // პიონერი. - 1945. - №1. - გვ. 1;
147. დაბრუნება თეთრ სოფელში: [ლექსი] // პიონერი. - 1945. - №4. - გვ. 11;
148. დრო და მანძილი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 5;
149. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 3; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 15 ივლისი. - №23;
150. ლეგენდა ცდომილ ვარსკვლავზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 7;
151. მე და ზაფხული: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 4;
152. მზის ამბორი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №4-5. - გვ. 19;
153. ორი ლექსი // მნათობი. - 1945. - №6. - გვ. 70-71;
154. პოეზია-ენის მფლობელი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 8-9;
155. ღიმილი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 7-8;
156. ჩემი წარსული: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ივნისი. - №20;
157. წინაპრები: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 5;
158. წყარო: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 7;
159. აჭარა: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №12. - გვ. 8;
160. გამარჯვების მთავარსარდალი: [ლექსი] // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1946. - 1 იანვარი. - №1; სახალხო განათლება. - 1946. - 1 მაისი. - №19; მგზნებარე კოლხიდელო. - ფოთი, 1946. - 22 მაისი. - №97;
161. გორი: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 79-80;
162. გული: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 5 ივნისი. - №110;
163. დაბადება: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 173-176;
164. დგას ორი ქალაქი-ორი მძაღნაფიცი: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №3. - გვ. 5;
165. ვერხვი: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №1. - გვ. 36;
166. ლენინურ კომკავშირს: [ლექსი] // სტალინური ლოკომოტივი. - 1946. - 18 მაისი. - №60;
167. ლექსები // მნათობი. - 1946. - №2-3. - გვ. 97-99;
168. მაშინ რა ვიყავ?: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №12. - გვ. 7;
169. მეოთხედი საუკუნე: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 5 ივნისი. - №110;
170. მე შავი ზღვა ისევ მზიბლავს...: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 11 ივნისი. - №114;
171. მთანმინდა: [პოემიდან „ფიცი“] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - თბ., 1946. - გვ. 226-229;
172. მყინვარი: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - თბ., 1946. - გვ. 225-226;
173. სამი ლექსი: [ხიდი; მზესთან ერთად; გული] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 25 მაისი. - №22;
174. სამშობლო ბელადისა: [ლექსი. ნაწყვეტი] // სტალინური ლოკომოტივი. - 1946. - 18 მაისი. - №60;

175. საქართველო: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 თებერვალი. - №8-9; სტალინს: ლექსთა კრებული. - თბ., 1946. - გვ. 78;
176. სისხლი და ცრემლები: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 171-173;
177. ძველი მაზრა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 20 თებერვალი. - №38; სტალინს: ლექსთა კრებული. - თბ., 1946. - გვ. 77;
178. ჰომნი სამშობლოს: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 5 ივნისი. - №110;
179. ჰომნი საქართველოს: [ლექსი] / ალ. მაშაველის ლექსიდან // სტალინის დროშა. - 1946. - 25 თებერვალი. - №10;
180. 1945: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 226;
181. არ გამავო: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 27 აპრილი. - №17; ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 219;
182. არწივი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 24 აგვისტო. - №169;
183. გაეუმჯობესოთ პარტიული ხელმძღვანელობა კომკავშირისადმი // ბოლშევიკი. - 1947. - №10. - გვ. 54-70;
184. დაბადება: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 214-217;
185. დგას ორი ქალაქი. ორი ძმადნაფიცი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 221-222;
186. ვერხვი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 218-219;
187. მაღალი ფიქრები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 15 აგვისტო. - № 162;
188. მესხური: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 1 ნოემბერი. - №41;
189. მოდიან ირგვლივ, მოდიან შორით...: [ლექსი] / ნახ. ს. კეცხოველისა // დილა. - 1947. - №9. - გვ. 9;
190. მყინვარი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 222-223;
191. სამშობლო ბელადისა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 210-214;
192. საქართველო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 25 თებერვალი. - №42; ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 217;
193. ჩემი წარსული: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 224-225;
194. ძველი მაზრა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 223-224;
195. ძმები: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - თბ., 1947. - გვ. 220-221;
196. Рост партии и воспитание молодых коммунистов // Заря Востока. - 1947. - 31 мая. - № 107;
197. გაზაფხულის მახარობლები: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №17. - გვ. 3;
198. კომკავშირული ბრიგადები: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირის: კრებული. - 1948. - გვ. 64-65;
199. საახალწლო საჩუქარი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 31 დეკემბერი. - №52. - გვ. 1;
200. სალამური; ჩონგური; ყანა; რუსთავში: [ლექსები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №33. - გვ. 1;
201. საქართველო-ბრძენი დედა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №8;
202. გვიყვარს დოვლათით...: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №12. - გვ. 8-9;
203. კახეთი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 30 ოქტომბერი. - №43;
204. მშვიდობა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1949. - 2 ოქტომბერი. - №196. - იგივე: „საბჭოთა ოსეთი“ (სტალინური). - 1949 წ. - 4 ოქტომბერი. - №195;
205. მცხეთის ქანდაკება: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 22 მაისი. - №20;
206. ნატვრა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1949. - 2 მარტი. - №43;
207. სიმღერა შრომის გამარჯვებისა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 17 აპრილი. - №15;
208. უფრო მაღალ საფეხურზე ავიყვანოთ კომკავშირული ორგანიზაციების მუშაობა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 22 ნოემბერი. - №140;
209. ლაღადი საქართველოსი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 6 მარტი. - №10;
210. ჩემი ოცნება: [ლექსი] // პიონერი. - 1949. - №12. - გვ. 3;
211. კოლმეურნის სიმღერა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 ივნისი. - №24;
212. ლენინი: [ლექსი] // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1950. - 22 აპრილი. - №80; ავანგარდი (ცხაკია). - 1950. - 22 აპრილი. - №52; საბჭოთა ბუნება. - 1950. - №3;
213. მაისი: [ლექსი] // ახალი წყალტუბო. - წყალტუბო, 1950. - 1 მაისი. - №35;
214. ფერმის ეზოში: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 ივნისი. - №24;
215. ნიგნი: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 10 აგვისტო. - №32;
216. ლენინ დიადო: [ლექსები დიდ ლენინზე] // დილა. - 1951. - №4. - გვ. 4;
217. ლენინი: [ლექსი] // ბოლშევიკური დროშა. - ნულუკიძე, 1951. - 23 იანვარი; ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1951. - 21 თებერვალი; ნითელი დროშა. - ახალციხე, 1951. - 21 იანვარი;
218. მილოცვა: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 24 ივნისი;
219. მშვიდობა: [ლექსი] // ბოლშევიკური დროშა. - ნულუკიძე, 1951. - 1 მაისი;
220. რუსთავი: [პოემა]; ეძღვნება 30 წლის საბჭოთა საქართველოს // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 18 თებერვალი;
221. საახალწლო განთიადი: [ლექსი] // დროშა. - 1951. - №5. - გვ. 3;
222. საგურამოს გაზაფხული: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 27 მაისი;
223. ყოველ ვაზში, ყოველ კვირტში: [ლექსი] / [ნახ. რ. სტურუასი] // დილა. - 1951. - №5. - გვ. 10-11;
224. Гимн Родине: [Стихи] / Пер. с груз. А. Гатов // Молодой сталинец. - 1951. - 25 февраля;
225. Ленин: [Стихи] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 22 апреля;

226. *Партийные организации укрупненных колхозов // Заря Востока.* - 1951. - 14 февраля;
227. *Цель одна: [Стихи] / Пер. с Груз. Б. Серебрякова // Заря Востока.* - 1951. - 25 февраля;
228. დედა: [ლექსი] // ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1952. - №3. - გარეკანის მე-2 გვ.;
229. ლენინი: [ლექსი] // დილა. - 1952. - №1. - გვ. 4; მგზნე-ბარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1952. - 21 იანვარი;
230. პარტიის ახალი წესდება // აგიტატორის ბლოკნოტი. - 1952. - №22. - გვ. 19-31;
231. ფიცი: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1952. - 21 იანვარი;
232. ჩვენი სამშობლო: [ლექსი] // დილა. - 1952. - №2. - გვ. 3.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჟან-ბაპტი. უსამშობლონი: [ლექსი] / ჟან-ბაპტი; თარგმანი ა. მაშაშვილის // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №17;
2. ჰინე, ჰ. მარადი: [ლექსი] / ჰინეის ჰინე; თარგმანი ა. მაშაშვილისა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №27;
3. ჯამბული. სულეიმან სტალსკის: [ლექსი] / ჯამბული; თარგმნა ა. მაშაშვილმა // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 მაისი. - №12. - გვ. 2;
4. ბრძოლა ბაღდადის ხალიფასთან: [ნაწყვეტი ეპო-სიდან „დავით სასუნცი“] / თარგმნა ა. მაშაშვილმა // კომუნისტი. - 1939. - 10 სექტემბერი. - №208. - გვ. 3;
5. დავით სასუნცი: ნაწყვეტი პირველი კარის პირველი თავიდან / თარგმნა ა. მაშაშვილმა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 15 სექტემბერი. - №212. - გვ. 3; საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 18 სექტემბერი. - №207. - გვ. 3;
6. დავით სასუნცი: [ნაწყვეტი პოემიდან] / მთარგმნე-ლი ა. მაშაშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივნისი. - №17. - გვ. 3;
7. ისააკიანი, ა. არაზის პირას: [ლექსი] / ავეტიკ ისააკი-ანი; ა. მაშაშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 14 თებერვალი. - №7;
8. ლესბიას (კატულოდან): [ლექსი] / თარგმ. ა. მაშაშვი-ლი // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 10;
9. ლისოგარსკი, ონდრა. - ა) მკვდარი ფრინველი: [ლექ-სი] / ო. ლისოგარსკი; თარგმნა ა. მაშაშვილმა // მნათობი. - 1946. - №1. - გვ. 36; ბ) ორი მთიბავი: [ლექსი] / ო. ლისოგარსკი; თარგმნა ა. მაშაშვილმა // მნათობი. - 1946. - №1. - გვ. 37;
10. გილიენი, ნ. დღეს ჩემი სამშობლო შექრისა ჰგონიათ: [ლექსი] / ნ. გილიენი; თარგმნა ა. მირცხულავამ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 14 აგვისტო. - №32;
11. გულია, დ. ბოლშევიკური პრესა: [ლექსი] / დ. გულია; თარგმნა აფხაზურიდან ა. მირცხულავამ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 8 მაისი. - №18;
12. თარბა, ი. რუსთავი: [ლექსი] / ი. თარბა; თარგმ. ა. მირცხულავამ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 16 ოქტომბერი. - №41;
13. კოლასი, ი. სტალინი: [ლექსი] / ი. კოლასი; თარგმნ. ა. მირცხულავასი // მნათობი. - 1949. - №12. - გვ. 18-19;

14. პუშკინი, ა. ზამთრის საღამო: [ლექსი] / ა. პუშკინი; თარგმ. ა. მირცხულავასი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 5 ივნისი. - №22; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 5 ივნისი. - №110;
15. რაჰიმი, მ. ქვაზე უმტკიცესი: [ლექსი] / მ. რაჰიმი; ა. მირცხულავას თარგმანი // კომუნისტი. - 1950. - 28 აპრილი. - №87;
16. ჰიქმეთი, ნ. ზოია: პოემა / ნ. ჰიქმეთი; ა. მირცხულავას და კ. ლორთქიფანიძის თარგმანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 30 ივლისი. - №31;
17. ნაზიმ ჰიქმეთი. ზოია: პოემა / ნაზიმ ჰიქმეთი; [რედ. ვ. ჭელიძე]; წინასიტყვ. ავტ. ვ. ჭელიძე; თარგმ. კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ და ალიო მირცხულავამ. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (პოლიგრაფკომბინატი „კომუნისტი“). - 34 გვ.: პორტრ.; 10 სმ.

მის შესახებ:

1. ალიო მაშაშვილის საღამო სენაკში: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 3 ივლისი. - №150. - გვ. 4;
2. ქიქოძე, პ. - ა) შემოქმედება თუ თვითმკვლელობა?: (პოლემიკა პროლეტარული მხატვრული შემოქმედების და მარქსისტული ლიტერატურული კრიტიკის ამოცანების შესახებ). - ტფ., 1926 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 52 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა]; ბ) პროლეტარული ლიტერატურისთვის / ამხ. ილ. ვარდინ - მგელაძის წინასიტყვაობით; [ყდის მხატვარი მიხეილ ჩხიკვაძე]. - თფილისი: გამოცემა პროლემაფ., 1925 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტამბა). - 61 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. გომართელი, ივ. საუბარი პროლეტარულ ხელოვნებაზე // ახალი გზა. - 1927. - №17;
4. ტორი. ალიო მაშაშვილი. ლექსები: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 6;
5. პროლეტარულ მწერალთა საქართველოს და ამიერკავკასიის ასოციაციებში შექმნილი მდგომარეობისა და ამოცანების შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 6 დეკემბერი. - №286. - გვ. 3;
6. რუსთაველის თეატრი: [სპექტაკლ „განგაშის“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1931. - 28 მაისი. - №121. - გვ. 4;
7. ლუარსამიძე, ვ. ალიო მაშაშვილი რუსულ ენაზე: [მოსკოვში „რჩეული ლექსების“ წიგნის გამოსვლის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №64. - გვ. 2;
8. რაზე მუშაობენ დრამატურგები: [ა. მაშაშვილის, ს. შანშიაშვილის, კ. კალაძის, კ. კაკაბაძის, შ. დადიანის და სხვების შემოქმედების შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 8 ივლისი. - №157. - გვ. 4;
9. დისკუსია „მთვარის მოტაცებაზე“: სიტყვები - კ. ჭიჭინაძის, კ. მელაძის, ვ. მგალობლიშვილის, ს. ჩიქოვანის, ალიო მაშაშვილის, მ. ჯავახიშვილის, დ. დემეტრადის, აკ. განერელიას, ს. კლდიაშვილის, ბ. ყლენ-ტის, ლ. ქიაჩელის, ალ. ჭივიშვილის, ნ. მინიშვილის, ქრ. რაჭველიშვილის, ტ. ტაბიძის, კ. ბობოხიძის, დ. შენგელიას // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3-4;
10. იაშვილი, პ. სტალინს და სამშობლოს: [ლექსი] / პაოლო იაშვილი, ალიო მაშაშვილი // კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №69 [70]. - გვ. 3; მუშა. - 1936. - მარტი. - №70. - გვ. 1;

11. შერბაკოვი. ტფილისი. რესპუბლიკის სახალხო პოეტს - გალაქტიონ ტაბიძეს, პაოლო იაშვილს, მიხეილ ჯავახიშვილს, ალიო მაშაშვილს: მოველით თქვენგან ახალ შემოქმედებით მიღწევებს: [მისალმება დაჯილდოების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მარტი. - №3. - გვ. 1;
12. ვ. მიაკოვსკის საღამო: [თბილისის პლენარის სახელობის კლუბში] // კომუნისტი. - 1937. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 4;
13. ზიზლი ქართველი ხალხის მოღალატეებს: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
14. ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის: [საიუბილეო კომიტეტის ახალი შემადგენლობის დამტკიცებასა და დასახული ღონისძიებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3;
15. მწერალთა კავშირში: [სამხედრო-თავდაცვითი ლიტერატურის სექციის არადაამკაყოფილებელი მუშაობის გამო სექციის ახალი შემადგენლობის არჩევის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 12 აგვისტო. - №183. - გვ. 4;
16. სულავა, ა. - ა) ა. მაშაშვილი - „ენგური“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1937. - 20 დეკემბერი. - №290. - გვ. 4; ბ) ა. ალიო მაშაშვილი [ჩვენი დროის საუკეთესო პოეტი, მისი შემოქმედებისა და მოღვაწეობის შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივლისი. - №20. - გვ. 3-4;
17. კალანდაძე, ლავ. ენგური: [მაშაშვილის პოემის „ენგურის“ კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 24 ივლისი. - №18. - გვ. 3;
18. ნარიძე, გ. ენგური: [რეცენზია ალიო მაშაშვილის პოემაზე „ენგური“] // მუშა. - 1938. - 9 იანვარი. - №7. - გვ. 2;
19. Борисов, Б. „Ингури“: [Поэма Алио Машашвили]: Рецензия // Заря Востока. - 1938. - 21 августа. - № 191. - С.2;
20. Бенашвили, Д. Поворот к эпосу: А. Машашвили-„Энгури“: [Поэма]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1939. - 22 августа. - № 192. - С.3;
21. მამულაშვილი, მ. ბრძოლისა და სიხარულის პოეტი [ალიო მაშაშვილის შემოქმედების სრული კრებული გამოცემის შესახებ]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 5 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
22. ყარა-მურზა, ვ. ქართული პოეზიის საღამო მოსკოვში: [ორდენოსანი პოეტების: მაშაშვილის, ლეონიძის, ჩიქოვანის და სხვ. მონაწილეობით] // კომუნისტი. - 1939. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 4;
23. აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილი მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმი: შესავალი სიტყვა ი. აბაშიძის, მოხსენებები: შ. დადიანის, ა. მაშაშვილის, პ. ინგოროყვასი და ლ. ასათიანის: [თბილისი 23 ივნისი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 28 ივნისი. - №18;
24. ალიო მაშაშვილის შემოქმედების საღამო ქ. ბათუმში // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივნისი. - №17;
25. ჟღენტბი, ბ. - ა) ალიო მაშაშვილის პოეზია: თხზულებათა ერთტომეულის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 19 იანვარი. - №3; ბ) ალიო მაშაშვილი: [თხზულებათა ერთტომეულის გამოცემის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - №3. - გვ. 3-4; გ) ალიო მაშაშვილის ახალი ლექსები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1943. - 24 იანვარი. - №19; დ) ალიო მაშაშვილის პოეზია // სახალხო განათლება. - 1946. - 16 მაისი. - №21; ე) Алио Машашвили: К 25-летию поэтической деятельности // Заря Востока. - 1946. - 19 май. - № 100;
26. რევოლუციური პათოსის პოეტი: ალიო მაშაშვილის შემოქმედებისათვის მიძღვნილი საღამოსათვის // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 17 მაისი. - №112;
27. ხელაძე, ვ. ალიო მაშაშვილის შემოქმედება // ჭიათურის მალაროელი. - 1940. - 30 იანვარი. - №14;
28. Делегация трудящихся Грузии на Украине: [Встреча соревнующихся колхозников двух братских республик 13 ноября]: [Вечер грузинского литературного творчества в Киеве 13 ноября]: [Выступления К. Лордкипанидзе и А. Машашвили с чтением отрывков из своих произведений] // Заря Востока. - 1940. - 16 ноября. - № 266;
29. Творческое содружество писателей братских республик: [Заседание президиума союза советских писателей Украины с участием грузинских писателей А. Машашвили и К. Лордкипанидзе, посвященное укреплению творческой связи председателей грузинской и украинской литературы]: [Киев] // Заря Востока. - 1940. - 15 ноября. - № 265;
30. გოზალიშვილი, შ. ალიო მაშაშვილი - „თხზულებანი“: [რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 25 იანვარი. - №20;
31. დადიანი, შ. სიმღერა გამარჯვებისა: რეცენზია // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 28 თებერვალი. - №9;
32. დოლიძე, ი. ალიო მაშაშვილი: პოეტი ალიო მაშაშვილი მახარაძეში // ლენინის დროშა. - მახარაძე, 1943. - 9 მარტი. - №16;
33. ჭილაია, ს. - ა) ალიო მაშაშვილი: სამამულო ომის პერიოდის ლექსები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 1 იანვარი. - №1; ბ) პოეტის განვლილი გზა: ალიო მირცხულავას რჩეული ლექსების კრებულის გამოსვლის გამო // კომუნისტი. - 1947. - 23 აგვისტო. - №168;
34. სამხარაძე, ვ. ალიო მაშაშვილი- ლექსები, 1945 წ.: [კრებულის გამოცემის გამო. ვარჩევა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ივნისი. - №20;
35. ალიო მაშაშვილის ლიტერატურული მოღვაწეობის 25 წლისთავის აღსანიშნავი საღამო: [თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრში 20 მაისს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 18 მაისი. - №21;
36. ალიო მაშაშვილის საღამო: [თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახ. ოპერისა და ბალეტის თეატრში. 20 მაისი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 25 მაისი. - №22;
37. ალიო მაშაშვილის შემოქმედებისადმი მიძღვნილი საღამო: [აფხაზეთის სახ. ფილარმონიის საზაფხულო თეატრში 6 ივნისს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 14 ივნისი. - №25;

38. ბოცვაძე, ი. ჩვენი პოეტი: [ალიო მაშაშვილის სამწერლო მოღვაწეობის 25 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 5 ივნისი. - №110;
39. კალანდაძე, ლ. ალიო მაშაშვილი: [სამწერლო მოღვაწეობის 25 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1946. - 19 მაისი. - №100;
40. კენტოშვილი, ა. ალიო მაშაშვილი: ლიტერატურული მოღვაწეობის 25 წლისთავის გამო // მეგრძოლი. - ზუგდიდი, 1946. - 25 მაისი. - №37;
41. ნატროშვილი, გ. - ა) По поводу пьесы Алио Машашвили „Гангаши“ // На рубеже Востока. - 1931. - №7-8. - стр. 115; ბ) ალიო მაშაშვილი: ლიტერატურული მოღვაწეობის 25 წლისთავი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 25 მაისი. - №22;
42. შამათავა, დ. - ა) ალიო მაშაშვილის პოეზია // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 21 მაისი. - №61; ბ) საბჭოთა პოეზიის საუკეთესო ნარმოდგენელი: ალიო მაშაშვილის მოღვაწეობის 25 წელი // სტალინური ლოკომოტივი. - 1946. - 18 მაისი. - №60;
43. ჯიბლაძე, გ. ალიო მაშაშვილი: [ს შემოქმედება] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 15 მარტი. - №12;
44. Берулава, Х. Алио Машашвили: 25-летие литературной деятельности // Советская Абхазия. - Сухуми, 1946. - 8 июнь. - № 113;
45. Вечер, посвященный 25-летию литературной деятельности Алио Машашвили: [6 июня] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1946. - 8 июнь. - № 113;
46. Выставка, посвященная творчеству Алио Машашвили: [По поводу 25-летия литературной деятельности] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1946. - 8 июнь. - № 113;
47. Лордкипанидзе, М. Алио Машашвили: [По поводу 25-летия литературной деятельности] // Молодой сталинец. - 1946. - 18 май. - № 27;
48. ჟურნალი „დრუჟბა ნაროდოვ“ ალიო მაშაშვილის ლირიკაზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 2 აგვისტო. - №30;
49. მომღერალი სოციალისტური ეპოქისა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 1 მაისი. - № 31;
50. ვარდოსანიძე, გ. „მალალი ოცნება“: [ა. მირცხულავა - „მალალი ოცნება“, „საბჭოთა მწერლის გამ-ბა. რეცენზია“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 30 აპრილი. - №18;
51. უბილავა, ე. - ა) ალიო მირცხულავა - „მალალი ოცნება“: [ა. მირცხულავა. მალალი ოცნება. ლექსები. თბ. „საბჭოთა მწერალი“-ს გამ-ბა, 1950. რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1950. - 9 აგვისტო. - №32; ბ) ალიო მირცხულავას ახალი ლექსები: [ა. მირცხულავა. მალალი ოცნება. ლექსები] // მნათობი. - 1950. - №9. - გვ. 161-162. - თბ. „საბჭოთა მწერალი“, 1950 წ. რეცენზია; გ) პატრიოტი პოეტის ხმა: [ა. მირცხულავა, მალალი ოცნება. თბ. „საბჭოთა მწერალი“-ს გამ-ბა. 1950. რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 27 ივლისი. - №87;
52. კობრიძე, პ. სოციალისტური ეპოქის ნიჭიერი მომღერალი: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 30 ოქტომბერი;
53. რადიანი, შ. პოეტი და სინამდვილე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 30 სექტემბერი; 14 ოქტომბერი;
54. ფირცხალავა, გ. ჰიმნი სამშობლოს: [ლექსები]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1951. - 23 სექტემბერი;
55. ნვერავა, ს. მალალი ოცნების მომღერალი: [ა. მირცხულავა. „მალალი ოცნება“ - ლექსები]: [რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1951. - 20 ივნისი;
56. Кумсишвили, Д. „Гимн Родине“: [Рецензия] // Заря Востока. - 1951. - 1 ноября.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია;
- რადიანი, შალვა. - ა) ქართული მწერლობის 10 წელი // მნათობი. - 1931. - № 3. - გვ.: 191, 197-199; ბ) ალიო მაშაშვილი // ჩვენი თაობა. - 1940. - № 2. - გვ. 39;
- Малая советская энциклопедия / гл. ред. Н. Л. Мещеряков. - Т. 5: Массикот-Огнев. - Москва: Советская энциклопедия, 1931. - стр. 51;
- Токарь // Заря Востока. - 1931. - 2 июня. - № 149. - [„განგაშის“ შესახებ];
- Чьян, Лев. Поэт-орденоносец // Вечерний Тбилиси. - 1936. - 2 декабря. - № 186;
- სულავა, ა. - ა) ა. მაშაშვილი - „ენგური“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1937. - 20 დეკემბერი. - №290. - გვ. 4; ბ) ა. ალიო მაშაშვილი [ჩვენი დროის საუკეთესო პოეტი, მისი შემოქმედებისა და მოღვაწეობის შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივლისი. - №20. - გვ. 3-4;
- ამხ. ალიო მაშაშვილი. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმის წევრი // კომუნისტი. - 1938. - 9 სექტემბერი. - № 207. - გვ. 2;
- Бенашвили, Д. Поворот к эпосу - А. Машашвили. „Энгури“: [Поэма] // Заря Востока. - 1939. - 22 августа. - № 192;
- აბრამია, პ. ალიო მაშაშვილი // რადიოპროგრამები. - 1941. - 25 თებერვალი. - № 8;
- ყლენტი, ბ. ალიო მაშაშვილი: [თხზულებათა ერთტომეულის გამოცემის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - №3. - გვ. 3-4;
- დადიანი, შ. სიმღერა გამარჯვებისა: რეცენზია // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 28 თებერვალი. - №9;
- ჟურნალი „დრუჟბა ნაროდოვ“ ალიო მაშაშვილის ლირიკაზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 2 აგვისტო. - №30;
- Гольцев, В. // Дружба народов. - 1947. - № 14.

მიძაპერიძე, ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე [იბივე ა. ყუმიისთაველი] (1868, 4/II – 1942, 15/XII) – მწერალი, პედაგოგი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – „საქართველოს განთავისუფლების ლიგის“ წესდების ერთი შემდგენთაგანი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქუთაისის მაზრის სოფ. ყუმისთავში, მინის მუშა აზნაურის ოჯახში). დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1889) და ვარშავის

უნივერსიტეტის იურიდიული და ფილოლოგიური ფაკულტეტები (1893). საუკეთესოდ შეისწავლა გერმანული, პოლონური, რუსული და კლასიკური ენები, მასთან – ლიტერატურაც.

საქართველოში დაბრუნებული მიიწვიეს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მდივნად, სადაც, ძირითადი საქმიანობის გარდა, აწარმოებდა „საზოგადოების“ სკოლებისა და ბიბლიოთეკების სისტემატურ რევიზიას.

1898 წელს დაინიშნა თბილისის ქართული გიმნაზიის გამგის თანაშემწედ, რევოლუციის წინ ხანებში – გიმნაზიის გამგედ.

1904 წელს ბერლინში დაწვრილებით გაიცნო გერმანიაში არსებული სისტემა განათლებისა. გერმანიიდან დაბრუნების შემდეგ ქართულ ყურნალ-გაზეთებში დასტამბა წერილები:

1. პრუსიის პირველდანიეებითი სახახლო სკოლა („ივერია“, 1905, №149);
2. გერმანიის მასწავლებელთა კავშირი („განათლება“, 1908, №1);
3. ბერლინის მეთოდით სწავლების შედეგები: ლევიცის მუწეური მეთოდის წინააღმდეგ;
4. წერილები დეკანოზ ვოსტორგოვის წინააღმდეგ და სხვ.

1905 წელს, შიო ჩიტაძესთან ერთად, თბილისში მოაწყო თბილისის მასწავლებელთა პირველი არალეგალური ყრილობა, რომელმაც სასტიკად დაგმო მაშინდელი სწავლების დახვეწებული სისტემა. შიო ჩიტაძის ხელმძღვანელობით შეადგინა თბილისის ქართული გიმნაზიის რეორგანიზაციის პროექტი, რომელიც იმ დროის კვალობაზე რევოლუციური და მეტად გაბედული ნაბიჯი იყო; სახალხო უნივერსიტეტში კითხულობდა ძველი რომის ისტორიიდან ლექციებს. ამ ლექციებში აშუქებდა კლასთა ბრძოლის განვითარებას პლებებსა და პატრიციებს შორის.

საზოგადოებრივ-რევოლუციურ ასპარეზზე ახალგაზრდობიდანვე გამოვიდა (1893). ვარშავაში სტუდენტობის დროს მონაწილეობა მიიღო საიდუმლო საზოგადოება „საქართველოს განთავისუფლების ლიგაში“, როგორც მისი წესდების ერთ-ერთმა ავტორმა, რის გამოც 1895 წელს თბილისში დააპატიმრეს: ჯერ – თბილისის ციხეში, შემდეგ – ქუთაისის, საიდანაც თავდებით გაათავისუფლეს (ლიგის მონაწილეთა მასალები და ფოტოსურათები დაცულია საქართველოს სარევოლუციო მუზეუმში). 1905 წელს მის კერძო ბინაზე, მამადავითის მთის ძირას, გრიგორიევის სახლში, დაახლოებით ორი კვირა იმალებოდა ი. ჯულაშვილი (სტალინი) (ამის შესახებ მოგონება წარდგენილია მარქს-ენგელს-ლენინის ინსტიტუტში). დიდად ეხმარებოდა ალექსანდრე (საშა) წულუკიძეს, როცა იგი, სტალინთან ერთად, „კვალის“ რედაქციაში მუშაობდა და ნივთიერად ძლიერ გაჭირვებული იყო.

აღ. მიქაბერიძე სამწერლო ასპარეზზე 1894 წელს გამოვიდა „კვალში“, გ. წერეთლის (1842-

1900) მიწვევით, 1897-1898 წლებში „ივერიაში“ თანამშრომლობდა, ხოლო როცა ეს გაზეთი ილია ჭავჭავაძემ ამხანაგობას გადასცა, ა. მიქაბერიძე სარედაქციო კოლეგიის წევრად იქნა მიწვეული (ამ დროს გაზეთში მისი თანამოღვაწენი იყვნენ: აღ. სარაჯიშვილი, გ. ყიფშიძე, ივ. ჯაბადარი, ი. გოგებაშვილი (გარედან), გრ. გაბაშვილი). როგორც „კვალში“, ისევე „ივერიაში“ ხშირად წერდა მონაწილე-მეთაურებს, საპედაგოგო-კრიტიკულ შენიშვნებს, უმთავრესად იმათ წინააღმდეგ, რომლებიც სკოლაში ქართულ ენას დევნიდნენ. ეს შენიშვნები იმ ხანად ქართველ საზოგადოებაზე დიდ შთაბეჭდილებას ტოვებდა (გაზ. „ივერია“ გამოცემის საქმეში ამხანაგობამ იზარალა და ა. მიქაბერიძეს დაახლოებით 800 მან. ვალი დაედო). ამავე ხანებში ჯერ „ჯეჯილს“, ხოლო შემდეგ „ნაკადულში“ სარედაქციო კოლეგიის წევრად იყო მიწვეული. ამ ყურნალებში ათავსებდა გერმანულიდან და პოლონურიდან ნათარგმნ მოთხრობებს, ზღაპრებს, აგრეთვე, ძველი რომისა და საბერძნეთის ფოლკლორის ფონზე გაშლილ პატრიოტული გრძნობის აღმძვრელ პატარ-პატარა ამბებსა და მითებს.

ფსევდონიმები: ა. ყუმისთაველი, ა-ლი, ა-რე, პელაგიაშვილი.

სამწერლო, სარევოლუციო, საპედაგოგო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 35 წლისთავის (1893-1928) აღსანიშნავად საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ხელისუფლებამ მიანიჭა პერსონალური პენსია. გარდაიცვალა 1942 წლის დეკემბრის 15.

მისი მეუღლე იყო ვერა დავით ქართველიშვილის ასული, ყოფილი მასწავლებელი და ხალხური თეატრის ერთი პირველი ინტელიგენტ ქალთაგანი მოღვაწე.

ცალკე გამოცემულია:

1. ტროადის ომი: საბერძნეთის მითოლოგიიდან / სოციალური აღზრდის მთავარმმართველობასთან არსებულ სარედ. კოლეგიის ხელმძღვანელობით. - ტფ.: სახელგამი, 1921 (სტ. ყოფ. „ქართ. ბეჭდვითი ამბ-ბისა“). - 274 გვ.; 22სმ. - [გერმანიის მუზეუმებსა და ბიბლიოთეკებში დაცული საისტორიო თუ სამითოლოგიო მასალების საგანგებოდ შესწავლის საფუძველზე შედგენილი. - ი. ი.]
2. ოვიდიუსის მეტამორფოზები. - ტფ.: სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 1923 [კანზე: 1924] (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-4 სტამბა). - 126, [2] გვ.; 22სმ.;
3. ტროადის ომი. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 240 გვ.; 23სმ.;
4. ოდისეა. - თბ.: სახელგამი, ახალგაზრდობის და საბავშვო ლიტერატურის სექტორი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 228 გვ.; 23სმ.;
5. ტროადის ომი. - თბ.: სახელგამი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 232 გვ.: ილ.; 22სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა. მხატვრული ლიტერატურა);
6. ელინური მითები. - ნან. 1. - თბ.: საქ. ალკვ ცკ, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამ-ბა, 1938 (ბოეც რკკა-ს სტ.). - 272 გვ.; 21 სმ.; ნან. 2. - თბ.: სა-

ბლიტგამი, 1949 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომ-ბინატი კომუნისტი). - 184 გვ.: ილ., 5 ფურც. ილ.; 21 სმ.

დანერა მონოგრაფიები:

1. ქუთაისის კლასიკური გიმნაზია;
2. ნიკოლოზ ცხვედაძე;
3. ლუარსაბ ბოცვაძე;
4. იაკობ გოგებაშვილი (ნაწილი დაბეჭდილია კრებულში: იაკობ გოგებაშვილი: საიუბილეო კრებული / გ. კიკნაძის, გ. თავზიშვილის და დ. ყიფშიძის რედაქციით. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1940. - XII, 428 გვ.: 1 წ. ფ/პორტრ.; 22სმ.);
5. ილია ჭავჭავაძე. (ერთი თავი დაბეჭდილია უნივერსიტეტის მიერ ილია ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კრებულში);
6. ეკატერინე გაბაშვილი (ნაწილი დაბეჭდა „მნათობში“, 1938, № 8);
7. შიო არაგვისპირელი;
8. პროფესორი ივანე თარხნიშვილი;
9. რომანოზ ფანცხავა [ხომლედი];
10. ივანე მაჩაბელი;
11. სილოვან ხუნდაძე;
12. შიო ჩიტაძე;
13. კომპოზიტორი ზაქარია ფალიაშვილი;
14. კომპოზიტორი ანდრია ყარაშვილი;
15. პატარა ეპიზოდები ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრებიდან (უნივერსიტეტის გამოცემა „ლიტერატურული მემკვიდრეობა“, ნან. I, 1935);
16. კლასთა ბრძოლა ძველ რომში პლებეებსა და პატრიციებს შორის (თბილისისა და გორის სახალხო უნივერსიტეტებში ლექციებად წაკითხული).

გამოქვეყნებულია:

1. მამას სანთელი გაუქურება...: [მოთხრობა. თარგმ. პე-ლაგიაშვილის] // კვალი. - 1895. - №49. - გვ. 6-7;
2. მცირე შენიშვნა // კვალი. - 1895. - №25. - გვ. 4-5; 1896. - №33. - გვ. 591-592;
3. უდანაშაულო მსხვერპლი: (ამბავი) // მოამბე. - 1895. - №6, განყ. II. - გვ. 41-48;
4. ქართულ საქველ-მოქმედო საზოგადოების წესდების პროექტი // ივერია. - 1895. - 29 მარტი. - №68. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ლ. მგელაძე, გ. დიასამიძე, ა. მიქაბერიძე, ვ. თარხნიშვილი;
5. კეთილი განზრახვა // კვალი. - 1896. - №46. - გვ. 817-819;
6. საყურადღებო ამბები // კვალი. - 1896. - №3. - გვ. 36;
7. ქ. განჯა // კვალი. - 1896. - №8. - გვ. 121; №12. - გვ. 198;
8. უგნური ბუებიც გრძნობენ ჩემს უსამართლობას! [ამბავი] // ჯეჯილი. - 1898. - №9. - გვ. 46-48;
9. სამშობლოსათვის თავდადებულნი: [საბერძნეთის ისტორიიდან] // ჯეჯილი. - 1899. - №10. - გვ. 35-38;
10. ფუი, შენს ქალობას! (პროზა) // ივერია. - 1899. - 24 აგვისტო. - №181. - გვ. 1-2;
11. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სასარგებლოდ გამართული კონცერტი 18 დეკემბერს // ივერია. - 1899. - 24 დეკემბერი. - №278. - გვ. 3;

12. კერძო პირთა და საზოგადოებათა თაოსნობა ერის კულტურული წარმატების საქმეში // ივერია. - 1900. - 12 ივლისი. - №149. - გვ. 3;
13. კნ. კ.ფ. გურამიშვილის კონცერტი // ივერია. - 1900. - 11 მარტი. - №53. - გვ. 2-3;
14. მცირე შენიშვნა // ივერია. - 1900. - 13 თებერვალი. - №34. - გვ. 4; 20 მარტი. - №62. - გვ. 2-3;
15. სამშობლოს სიყვარული: [ჭორაციუსის გასამართლება დის მოკვლის გამო] // ჯეჯილი. - 1900. - №2. - გვ. 46-49.. - ვუძღვნი ივანე ჯავახიშვილს;
16. ტრანსვალის ომი: [მიმოხილვა] // ჯეჯილი. - 1900. - №4. - გვ. 49-56;
17. ქუთაისის სკოლის კომიტეტის მოქმედების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 3 დეკემბერი. - №1316. - გვ. 3;
18. თავად-აზნაურთა შვილების აღსაზრდელად უმაღლესად ნაბოძები ფულის განაწილების შესახებ // ივერია. - 1901. - 21 ნოემბერი. - №254. - გვ. 1-2;
19. მცირე შენიშვნა ქუთაისის სათავად-აზნაურო სკოლის სამზრუნველო კომიტეტის მოღვაწეობის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 1 ივნისი. - №1481. - გვ. 1-2;
20. სპარსეთის მეფე კამბიზი // ჯეჯილი. - 1901. - №2. - გვ. 61-64;
21. ჰეროდოტის თქმულება კიროსის დაბადების შესახებ // ჯეჯილი. - 1901. - №3. - გვ. 46-50;
22. ათინორ მეკვლე: (ვუძღვნი შალიკო ჯანელიძეს) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 30-35;
23. ბიბლიოგრაფია: [რეცენზია] // ივერია. - 1903. - 19 ნოემბერი. - №247. - გვ. 3;
24. ქ. ქუთაისი // ივერია. - 1903. - 19 დეკემბერი. - №271. - გვ. 3;
25. მარო: [მოთხრობა] (აზრი პოლონურიდან) // მერცხალი: საყმანვილო ნახატებიანი კრებული. - 1904. - №2. - გვ. 10-14;
26. საახალწლო თეთრი კაბა: [მოთხრობა] (აზრი პოლონურიდან) // ჯეჯილი. - 1904. - №1. - გვ. 5-9;
27. დიდმნიშვნელოვან საქმის გამო: [პირველდანიყებით სასწავლებლებში დედა-ენაზე სწავლების საკითხი] // ივერია. - 1905. - 19 ივლისი. - №121. - გვ. 1; 17 ივლისი. - №120. - გვ. 2; 20 ივლისი. - №122. - გვ. 2;
28. დროა, ვგონებ, ჩვენი შვილების ნორმალურ სწავლა-განვითარებისათვის ვიზრუნოთ! // ივერია. - 1905. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
29. პედაგოგთა საყურადღებოდ: [მონაფეთა მღელვარების შესახებ მოლაპარაკების საჭიროება] // ივერია. - 1905. - 23 მარტი. - №35. - გვ. 1;
30. პრუსიის პირველდანიყებითი სახალხო სკოლა // ივერია. - 1905. - 23 აგვისტო. - №149. - გვ. 2-3;
31. სამოსწავლო ოლქის მზრუნველის ახალ განკარგულების გამო: [სახალხო სკოლებში მშობლიურ ენაზე სწავლების შემოღება და საამისო ღონისძიებანი] // ივერია. - 1905. - 10 აგვისტო. - №139. - გვ. 1;
32. სამშობლო ენა საშუალო სასწავლებლებში // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 ოქტომბერი. - №2929. - გვ. 1;
33. სკოლა ცხოვრების პირმშო შვილია // ნაკადული: პედაგოგიური ფურცელი. - 1905. - №6. - გვ. 19-24;
34. უპროგრამო სასწავლო პროგრამა: [სახალხო სკოლების ახალი პროგრამის შესახებ] // ივერია. - 1905. - 3 აგვისტო. - №134. - გვ. 3;

35. უცხო ენების სწავლება ჩვენს საშუალო სასწავლებლებში // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 სექტემბერი. - №2921. - გვ. 1;
36. ქართველ პედაგოგთა საყურადღებოდ: [სწავლა-განათლების საკითხი კავკასიაში და მასწავლებელთა კავშირის მოვალეობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 ნოემბერი. - №2947. - გვ. 2;
37. ქართული ენა საშუალო სასწავლებლებში // ივერია. - 1905. - 29 ივლისი. - №130. - გვ. 3;
38. ჯერ კიდევ დაგვიანებული არაა: [ქართველი ახალგაზრდობის ევროპის უნივერსიტეტებში გაგზავნის საჭიროება] // ივერია. - 1905. - 4 მარტი. - №16. - გვ. 1;
39. ამხანაგს და წინამძღოლს: [შოი ჩიტაძეს] // შრომა. - 1906. - 8 ივლისი. - №76. - გვ. 1-2;
40. მოულოდნელი მეკვლე: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1906. - №1. - გვ. 8-15;
41. სამშობლო ენაზე სწავლების გამო ა. // მეგობარი. - 1906. - 15 დეკემბერი. - №67. - გვ. 2;
42. საშუალო სკოლა და მშობელთა წრეები // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 23 თებერვალი. - № 3010. - გვ. 2;
43. ქალაქის პირველ დაწყებითი სასწავლებლები // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 7 თებერვალი. - №2997. - გვ. 1;
44. შოი ჩიტაძე: [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №7. - გვ. 29-37;
45. მითოლოგია: ტროადის ომი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №1. - გვ. 64-68; №2. - გვ. 62-66; №3. - გვ. 59-62; №4. - გვ. 79-85; №6. - გვ. 52-56; №7. - გვ. 48-55; №9. - გვ. 60-62; №11. - გვ. 52-60; №12. - გვ. 55-60; 1908. - №1. - გვ. 58-62; №4. - გვ. 57-60; №8. - გვ. 52-56; №9. - გვ. 57-60; №10. - გვ. 56-61; 1909. - №1. - გვ. 55-61; №2. - გვ. 58-61; №3. - გვ. 60-62; №4. - გვ. 59-62; №5. - გვ. 58-61; №6. - გვ. 56-60; №7. - გვ. 57-61; №8. - გვ. 54-59; №9. - გვ. 59-62; №10. - გვ. 55-62; №11. - გვ. 57-63; №12. - გვ. 59-63;
46. გერმანიის მასწავლებელთა კავშირი // განათლება. - 1908. - №1. - გვ. 87-95;
47. ივანე რამაზის-ძე თარხნიშვილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 48-52;
48. შ. შ. რუსო. (Contrat social): [ბიოგრაფიული ცნობები. მოღვაწეობა] // განათლება. - 1908. - №3-4. - გვ. 41-76;
49. ირაკლი ბაქრაძე: (ნეკროლოგი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №1. - გვ. 53-54;
50. ანატასია მიხეილის ასული თუმანიშვილ-ნერეთლისა: [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №3. - გვ. 38-41;
51. ეკატერინე გაბაშვილისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №1. - გვ. 32-40;
52. მითოლოგია: ტროადის ომი: აქილევის პასუხი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №1. - გვ. 61-64;
53. მითოლოგია: ტროადის ომი: ბრძოლის განახლება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №9. - გვ. 53-55;
54. მითოლოგია: ტროადის ომი: ოდისეის და დიომედის მტრის ბანაკის დასაზვერავად მიდიან // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №4. - გვ. 58-62;
55. მითოლოგია: ტროადის ომი: ხელმეორედ თათბირი ელიონთა ბანაკში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №2. - გვ. 60-63;
56. ტროადის ომი: ბრძოლის განახლება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №11. - გვ. 59-62;
57. ნიკოლოზ ცხვედაძე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №11. - გვ. 49-55;
58. ტროადის ომი: ბრძოლა პატროკლოსის ცხედრის გარშემო // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №12. - გვ. 57-62;
59. ტროადის ომი: პატროკლოსი და პილოსელი ნესტორი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №8. - გვ. 59-62;
60. ტროადის ომი: პატროკლოსი სთხოვს აქილევს ომში მონაწილეობა მიიღოს // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №9. - გვ. 60-64;
61. ტროადის ომი: პატროკლოსის სასიკვდილოდ დაჭრა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №10. - გვ. 57-62;
62. უცხო ენების სწავლება საშუალო სასწავლებლებში // განათლება. - 1911. - №9. - გვ. 533-537;
63. ტროადის ომი: აქილევსი და აგამემონი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №12. - გვ. 57-63;
64. ტროადის ომი: აქილევსის ფარი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №11. - გვ. 53-56;
65. ტროადის ომი: აქილევსის შეატყობინეს პატროკლოსის სიკვდილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №3. - გვ. 57-61;
66. ტროადის ომი: ფეტიდა ქალღმერთა აქილევსს ახალ სამხედრო იარაღს ჰპირდება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №9. - გვ. 58-62;
67. ტროადის ომი: ფეტიდა ქალღმერთა ჰეფესტოს სთხოვს აქილევსისათვის სამხედრო იარაღის მომზადებას // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №10. - გვ. 55-59;
68. ლუარსაბ გერასიმეს-ძე ბოცვაძე: (ოცდახუთი წლის საზოგადო მოღვაწეობის გამო) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №9. - გვ. 40-43;
69. ტროადის ომი: ენეასის და ჰექტორის აქილევსთან შეტაკება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №1. - გვ. 51-57;
70. ტროადის ომი: მდინარე ნუალთა ღმერთი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №2. - გვ. 57-61;
71. ტროადის ომი: მეფე პრიამოსის უვნებლად მისვლა აქაველების ბანაკში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №11. - გვ. 58-62;

72. ტროადის ომი: მწუხარება ჰექტორის სასიკვდილოდ დაჭრის გამო // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №6. - გვ. 55-62;
73. ტროადის ომი: პატროკლოსის დაკრძალვა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №9. - გვ. 56-62;
74. ტროადის ომი: პრიამოსი ემუდარება აქილევსს ჰექტორის გვამის დაბრუნებას // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №12. - გვ. 57-61;
75. ტროადის ომი: პრიამოსის ელლინთა ბანაკში გამგზავრების თავდარიგი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №10. - გვ. 60-64;
76. ტროადის ომი: ტროადელების უკუქცეული რაზმები ილიონის ზღუდეებისაკენ მიისწრაფვიან // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 60-63;
77. ტროადის ომი: ჰექტორის სასიკვდილოდ დაჭრა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №5. - გვ. 55-62;
78. ტროადის ომი: აინტის თვითმკვლელობა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №4. - გვ. 58-63;
79. ტროადის ომი: აქილევსის სასიკვდილოდ დაჭრა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №3. - გვ. 58-62;
80. ტროადის ომი: პრიამოსის ილიონში დაბრუნება და ჰექტორის დასაფლავება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 53-59;
81. ცნობები ქ. შ. ნერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგადო ნევრთა კრებისა 1913 წ. 14 გიორ. და 17 გიორ. // განათლება (დამატება). - 1914. - №1. - გვ. 5-10. - ტექსტის ბოლოს: თავმჯდომარე გ. ყაბბეგი. კრების მდივნები: გ. ბურჭულაძე, ალ. მიქაბერიძე;
82. ცნობები ქ. შ. ნერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგადო ნევრთა კრებისა 1913 წ. 24 გიორ. // განათლება (დამატება). - 1914. - №1. - გვ. 15-16; №2. - გვ. 17-21. - ტექსტის ბოლოს: თავმჯდომარე გ. ყაბბეგი. კრების მდივნები: გ. ბურჭულაძე, ალ. მიქაბერიძე;
83. ლუარსაბ ბოცვაძე // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 8-11. - დართული აქვს ორი ფოტოსურათი: „ლუარსაბი ცოლ-შვილით“ და „ლუარსაბი მონაფეოების დროს“;
84. ლუარსაბ ბოცვაძე: [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №3-4. - გვ. 53-58. - თან ახლავს ფოტო;
85. ილია ალხაზიშვილი // ჯეჯილი. - 1921. - №[1] აგვისტო. - გვ. 28-34. - ტექსტს დართული აქვს ილია ალხაზიშვილის ფოტო;
86. ეკატერინე გაბაშვილი (1851-1938) // მნათობი. - 1938. - №8. - გვ. 162-167;
87. რა არის შრომის მილიტარიზაცია?: [მკითხველთა დასახმარებლად] // მგ ზნეპარე კოლხიდელო. - ფოთი, 1940. - 16 იანვარი. - №8.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. მამას სანთელი გაუქრება...: [მოთხრობა. თარგმ. პე-ლაგიაშვილის] // კვალი. - 1895. - №49. - გვ. 6-7;
2. მოდი შვილო ჩემთანა!: [მოთხრობა]. (თარგმანი) ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 56-57;
3. გრძელი ამბავი მოკლეთ ნათქვამი: [მოთხრობა]. (თარგმანი) ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1896. - №6. - გვ. 18-21;
4. ბოროზდინი. მარიამ დედოფალი: (ბოროზდინიდან) // ჯეჯილი. - 1900. - №7-8. - გვ. 74-77;
5. გალია: (პოლონურიდან). [მოთხრობა. თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1900. - №7-8. - გვ. 13-16;
6. პატარა მილიონერი: (პოლონურიდან). [მოთხრობა. თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1900. - №11. - გვ. 5-9;
7. ფოფოს მასწავლებელი: (პოლონურიდან). [მოთხრობა. თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1900. - №3. - გვ. 25-29;
8. სიზმარი: (პოლონურიდან გადმოღებული). [მოთხრობა. თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №5. - გვ. 11-13;
9. ოვიდიუსი. - ა) არახნა ან როგორ გაჩნდა ობობა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 50-52; ბ) აქტონი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1904. - ნოემბერი. - გვ. 57-61; გ) ეაკი: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // მერცხალი: საყმანვილო ნახატებიანი კრებული. - 1904. - №2. - გვ. 60-63; დ) კალედონიაში ნადირობა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 63-68; ე) კვიპაროსი: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №3. - გვ. 57-59; ვ) ლიკიის მკვიდრნი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1901. - №4. - გვ. 25-27; ზ) მანისის ქალები: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №12. - გვ. 53-56; თ) მეფე მიდასს ვირის ყურები გამობმია: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1900. - №12. - გვ. 50-53; ი) მეხომალდენი: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №9. - გვ. 55-59; კ) ნარგიზი და ეხო: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №12. - გვ. 40-44; ლ) ნიობე: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №11. - გვ. 64-68; მ) ოთხი საუკუნე: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 33-36; ნ) ორფეი და ევრიდიკე: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1901. - №5. - გვ. 53-57; ო) პერსეუსი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძე] ა. ყუმისთაველისა // მოლაღური. - 1904. - №2. - გვ. 49-55; პ) პიგმალიონი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1904. - დეკემბერი. - გვ. 62-65; ყ) პიკუსი ანუ როგორ გაჩნდა კოდალა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №5. - გვ. 56-59; რ) პირამი დდა თისბა, ანუ როგორ გაჩნდა ხართუთა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1903. - №2. - გვ. 46-50; ს) ფატონი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // ჯეჯილი. - 1902. - №2. - გვ. 28-32; ტ) ფილემონი და ბაუცისა: [თარგ-

- მანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1901. - №1. - გვ. 58-60; უ) ფილომელა და პროკნა: (ოვიდიუსიდან გადმოღებული) ა. ყუმისთაველის მიერ // *ჯეჯილი*. - 1902. - №7-8. - გვ. 60-66; ფ) ცეისი და ალციონა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1902. - №11. - გვ. 50-55; ქ) ცეფალი და პროკრისა: [თარგმანი] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1904. - ოქტომბერი. - გვ. 65-72; ლ) წარღვნა: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1901. - №12. - გვ. 13-16;
10. ანდერსენი, [ჰანს-ქრისტიან]. მთვარის მოგზაურობა: [მოთხრობა. გერმანულიდან თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1905. - №12. - გვ. 11-17; 1906. - №1. - გვ. 19-20; №3. - გვ. 31-32; №4. - გვ. 6-7. - [33 ცალკეული ნოველა ავტორის ბიოგრაფიით და განმარტებებით, გერმანულიდან პირველად ქართულ ენაზე. - ი. ი.];
 11. ჰომეროსი. ტროადის ომი: [თარგმანი ა. მიქაბერიძისა] ა. ყუმისთაველისა // *ჯეჯილი*. - 1905. - №1. - გვ. 60-64; №2. - გვ. 60-64; №3. - გვ. 53-56; №7-8. - გვ. 64-67;
 12. ბეშტიანი. ცრემლებით აღვსილი სურა: (გერმანულით). [ზღაპარი] // *ჯეჯილი*. - 1907. - №8. - გვ. 39-40;
 13. კილიპი, ფრანც. მაღლიერი წაღები: [გერმანული ზღაპარი] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1907. - №7. - გვ. 11-18;
 14. გულკეთილი ლეო: [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1908. - №19. - გვ. 11-14;
 15. ზოგნი ზემოთ, ზოგნი ქვემოთ: (გერმანულით). [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1908. - №18. - გვ. 7-10;
 16. იაღონი: (გერმანულით) // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1908. - №16. - გვ. 15-16;
 17. ნათელა: (ზღაპარი გერმანულიდან) // *ჯეჯილი*. - 1908. - №10-11. - გვ. 15-20;
 18. ოქროს ბადე: (გერმანულით). [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1908. - №8. - გვ. 12-22;
 19. ძმისაგან ნანადერძევი ლურჯა: [მოთხრობა] // *ჯეჯილი*. - 1908. - №9. - გვ. 18-27;
 20. მითოლოგია: ტროადის ომი: დიომედესის და ფიცის გამტეხელის პინდაროსის შებრძოლება // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1909. - №1. - გვ. 55-61; №2. - გვ. 58-61;
 21. გულკეთილობაც ასეთი უნდა: (გერმანულით) // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1910. - №9. - გვ. 5-6;
 22. ჰიუგო, ვიქტორ. ლომი: ზღაპარი ვიქტორ ჰიუგოსი // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1910. - №5. - გვ. 15-23;
 23. ზოგჯერ ცბიერი მელაქ-კი მოსტყუებდა: (გერმანულით) // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1911. - №14. - გვ. 11-17;
 24. მკითხავი: [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1911. - №10. - გვ. 20-25;
 25. ოთხი წმინდა მეფე: (გერმანულით) [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1911. - №1. - გვ. 33-39; 1911. - №2. - გვ. 27-33;
 26. ჰინე, ჰეინრიხ. ვირების არჩევანი // *განათლება*. - 1911. - №10. - გვ. 608-609;
 27. იუნან მეფე: (ძველი სპარსული ზღაპარი). (გერმანულით). [თარგმანი] ა. მიქაბერიძის // *განათლება*. - 1917. - №6-7. - გვ. 339-342.
- აგრეთვე, თარგმნა: ალ. შირვანზადე, „ლიზა“ (რუსულიდან); პანტ. რომანოვი, „უბრალო ფორმალობა“ (რუსულიდან) და სხვ.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // *ივერია*. - 1889. - 14 ივნისი. - №122. - გვ. 1;
2. ახალი მდივანი ნ.კ.გ. საზოგადოებისა // *ცნობის ფურცელი*. - 1899. - 4 ივლისი. - №858. - გვ. 2;
3. დაბა სურამი // *კვალი*. - 1899. - №33. - გვ. 574-575;
4. საკომერციო კურსები ქ. ფოთში... // *კვალი*. - 1899. - №27. - გვ. 428-429;
5. მეგრელი, დუტუ (დიმიტრი ხოშტარია). ხმა შორიდან: (ბ-ნ ა. ყუმისთაველის წერილის გამო) // *ივერია*. - 1900. - 21 დეკემბერი. - №277. - გვ. 3;
6. „ქართველთა შორის წ-კ. გამავრ. საზ.“ გამგეობამ თავისი სკოლების რევიზორებად დანიშნა... // *ცნობის ფურცელი*. - 1900. - 9 მაისი. - №1119. - გვ. 1;
7. ქუთათური. კიდევ ბ-ნ ყუმისთაველის წერილის შესახებ // *ივერია*. - 1900. - 30 დეკემბერი. - №283. - გვ. 4;
8. ლასხიშვილი, გიორგი. მცირე შენიშვნა // *ცნობის ფურცელი*. - 1901. - 15 ნოემბერი. - №1642. - გვ. 4;
9. მგზავრი (სოფრომ მაგლობლიშვილი). საკვირაო დღიური // *ცნობის ფურცელი*. - 1901. - 9 დეკემბერი. - №1665. - გვ. 1-2;
10. დღეს, საღამოს ხუთნახევარ საათზე... // *დასაწყისი*. - 1908. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 2;
11. სახალხო უნივერსიტეტი // *დასაწყისი*. - 1908. - 6 მარტი. - №3. - გვ. 1; 7 მარტი. - №4. - გვ. 3; 8 მარტი. - №5. - გვ. 2; 15 მარტი. - №11. - გვ. 1; 22 მარტი. - №17. - გვ. 2;
12. შალიბაშვილი, გიორგი (მოუსვენარიძე გ.). პროგიმ-ნაზის გახსნა დ. სურამში // *ნიშაღური*. - 1908. - №52. - გვ. 12-13;
13. „ჯეჯილი“ // *შუქი*. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 3; დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 4;
14. ანგარიში წერა-კითხვის საზოგადოების 1909 წ. დეკემბრის წლიური საზოგადო კრებისა: ქ.შ.წ.კ. გამავრცელებელ საზოგადოების წიგნის მაღაზიის რევიზიის შესახებ (1 იანვრისთვის 1909 წლისა) // *წერა-კითხვის საზოგადოების მოამბე*. - 1910. - №1-2. - გვ. 7-9;
15. საზოგადოების 1909 წ. დეკემბრის 20-ის საზოგადო კრება // *წერა-კითხვის საზოგადოების მოამბე*. - 1910. - №1-2. - გვ. 26-31;
16. ფოთი: კვირას, 7 თებერვალს... // *ახალი სხივი*. - 1910. - 13 თებერვალი. - №9. - გვ. 3;
17. წერეთელი, ანასტასია. პატარა მეგობარნო: „ჯეჯილის“ მკითხველნო! // *ჯეჯილი*. - 1910. - №1. - გვ. 8-10;

18. აბულაძე, ი. მიქაბერიძე აღ. ოვიდიუსის მეტამორფოზები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1924. - 10 მაისი. - №105. - გვ. 5-6;
19. ლომინაძე, გ. აღ. მიქაბერიძე. „ელინური მითები“: [რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1950. - 26 იანვარი. - №4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1942. - 19 დეკემბერი. - № 299.

მიქაბერიძე, კონსტანტინე [კოტე] (1896, 31/VI –) – კინორეჟისორი, მსახიობი და სცენარისტი, – დასწერა და დადგა „ჩემი ბებია“, მხატვრულად და რეჟისორულად კარგად შესრულებული, ბებია-ნათლიდედობის აღმოფხვრისათვის საავტორიტი ნაწარმოები. მკვეთრად აამეტყველა გალთიფი „უკანასკნელ მასკარადში“.

მის შესახებ:

1. ადღეშვილი, შ. „ვეფხისტყაოსნის“ ეკრანიზაციისათვის: [რეჟისორ კ. მიქაბერიძის მიერ რუსთაველის პოემის მოტივებზე გადაღებული ფილმის „ქაჯეთის“ კრიტიკული მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1937. - 1 აპრილი. - №74. - გვ. 3;
2. გოგოძე, კ. ვეფხისტყაოსანი კინოში: [რუსთაველის შესახებ გადაღებული ფილმებისა და პოემის ეკრანიზაციის ისტორიიდან] // კომუნისტი. - 1937. - 22 დეკემბერი. - №292. - გვ. 4.

წყარო:

1. ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1930. - 5 მარტი. - № 45;
2. ხინთიბიძე, დ. „უკანასკნელი მასკარადი“: [მოლაპარაკე ფილმი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - 18 ნოემბერი. - № 25. - გვ. 5.

მიქაბერიძე, პლატონ – რევოლუციონერი, სახელგანთქმული ტერორისტი ლეჩხუმიდან. ვალოდია ოკუფავასთან ერთად 1906 წელს ქუთაისში, როგორც ტერორისტმა, ყუმბარის სროლით დასჭრა იმერეთის ამკლები ალიხანოვ-ავარიელი, რომელიც იმ ხანად სიკვდილს გადაარჩა, მაგრამ ტერორისტებმა მაინც მოკლეს ალექსანდროპოლში.

მის შესახებ:

1. ლეჩხუმი // ისარი. - 1907. - 24 აგვისტო. - №185. - გვ. 3. - პროვინციის ცხოვრება;
2. 29 მარტს... // დასაწყისი. - 1908. - 21 მარტი. - №16. - გვ. 4. - სასამართლოს ქრონიკა.

წყარო: არ არის მითითებული.

მიქაბა, უტუ ჯოტოს ქი (1812 – 1878) – რევოლუციონერი, – სახალხო ტრიბუნი, – სამეგრელოს გლეხთა აჯანყების მეთაური, ხალხის მიერ „კეის-

რად“, ხოლო ერთი ფრანგი მოგზაურისა და სამეგრელოს დედოფლის, ეკატერინე დადიანის, მიერ „საქართველოს რევოლუციის დანტონად“ წოდებული, ხელობით მჭედელი, ნალენჯის რაიონის სოფ. ფუქის მცხოვრები, დადიანის ყმა; 1857 წელს, უტუ თოდუასთან ერთად, სამეგრელოს გლეხობის მესვეური მეზატონე-მმართველთა წინააღმდეგ, რომელმაც გლეხთა აუტანელი მდგომარეობა ასე გამოხატა: „მოგვმორდნენ ოსმალები, მაგრამ ჩვენი მეზატონეები თვით ოსმალებზე უფრო სასტიკად მოგვეპყრნენ... ჩვენ შევერთდით ამხანაგურად და ძალადობას ძალადობითვე გიპასუხებთ... ჩვენი შრომის ყოველგვარი ნაყოფი მათ სასარგებლოდ მიდის... პირუტყვი უფრო ფასდება, ვიდრე ჩვენ... რაღა ის სამშობლო, სადაც შეუძლებელია თავის შეფარება, სადაც შენზე, ვით მხეცზე, ნადირობენ!“-ო.

აჯანყება, უმთავრესად, იმ გარემოებამ გამოიწვია, რომ სამეგრელოს მეზატონეები მცხოვრებთა ბავშვებს ოსმალებში ყიდდნენ. გლეხთა ქალიშვილებს, მოახლის სახელწოდებით, ხასებად ისხამდნენ, მშრომელ გლეხობას ნაშრომს არ უნარჩუნებდნენ და სხვ. ჯვარის რაიონში დაწყებული აჯანყება მარტვილის, ზუგდიდის მიდამოებსა და თითქმის მთელ სამეგრელოს მოედო. დიდძალი გლეხობა შეიარაღდა თოფებით, ნაჯახებით, ცელებით, კეტებით და სხვ. ეს შეიარაღებული გლეხობა ერთი მხრიდან მეორე მხარეს გადადიოდა, თავადაზნაურებს მოსამსახურეებს ართმევდა, გლეხებს სამუშაოებიდან ხსნიდა, აფიცებდა, ბატონებისაგან განთავისუფლებას მოითხოვდა და სხვ. მეამბოხეთ მიუძღოდა უტუ მიქავა. აჯანყებულებმა მოითხოვეს: „კაცის (ბატონის) კაცი არ უნდა არსებობდეს; არა ბატონთა მმართველობა – ერთი კანონიერი მმართველობა; ყმებით აღებ-მიცემობის მოსპობა; გადასახადების განსაზღვრა; საკუთრების ნორმა და მისი უზრუნველყოფა; ბატონსა და ყმას შორის სასამართლოს შემოღება“. – შიგადაშიგ გაიძახოდნენ: „ფუფუნება ცოდვას, ყველანი ძმები ვართო“.

სამეგრელოს მმართველის, ეკატერინე დედოფლის, თხოვნით, რუსის მეფის მთავრობამ სამეგრელოს გლეხთა ამბოხება სასტიკი ზომებით ჩააქრო: მეთაურები შეიპყრო, უტუ მიქავა და უტუ თოდუა ხუთ-ხუთი წლით რუსეთს გადაასახლა, ხოლო მეამბოხე გლეხთაგან ყოველ ათ კაცზე ერთს 25 როზგი დაჰკრა, იმავე დროს, გააუქმა (1857) დადიანების მმართველობა, სამაგიეროდ, შემოიღო „დროებითი საბჭო“ აჯანყების ჩამქრობელის იპ. დიუკრუასის თავმჯდომარეობით.

უტუ მიქავამ და მისმა თანამოჯანყებმა ისეთი ზარი დასცეს ბატონებსა და მმართველობას, ისეთი რიხით მოქმედებდნენ, რომ დღესაც ხალხის დიდი მღელვარების ანუ მეამბოხეთა ჯარად მსვლელობის დროს ამბობენ: „უტუ, უტუ“-ო ანუ „უტუს ჯარი“ მოდისო.

ერთი ფრანგი მოგზაურის დახასიათებით, უტუ მიქავა სამეგრელოს რევოლუციის დანტონი იყო.

უტუ მიქავა ცნობილია, როგორც „პირველი ქართველი რევოლუციონერი“, რომელმაც „გლეხთა ინტერესების დაცვისათვის“ ცხრა წელი კატორღაში გაატარა.

უტუ მიქავას აჯანყების შედეგად, მებატონეებმა გაათავისუფლეს მრავალი ათასი მოახლე-მოსამსახურე და მათ დაქორწინების უფლება მიეცა, აიკრძალა ყმებით ვაჭრობა, გაუქმდა სასჯელი იარაღები (ხუნდები, ქანჩები და სხვ.), მოქალაქეთა თვისუფალი დასახლების უფლება მიეცათ და სხვ.

1937 წელს გადახდილ იქნა ამ აჯანყების 80 წლისთავის ზეიმი. წალენჯიხის რაიონის სოფ. ფუქს, სადაც უტუ მიქავა დაიბადა, ეწოდა სოფ. მიქავა, იმავე სოფლის კოლმეურნეობას მიეკუთვნა მიქავას სახელი და სხვ.

დაკრძალულია წალენჯიხის ეკლესიის ეზოში.

მის შესახებ:

1. ბარამია, მის. სამეგრელოს გლეხთა აჯანყება: [ბატონყმობის წინააღმდეგ პირველი მასობრივი აჯანყების 80 წლისთავი] // კომუნისტი. - 1937. - 14 ივნისი. - № 134. - გვ. 2-3;
2. უბილავა, ელიზბარ. სად მარხია უტუ მიქავა // კომუნისტი. - 1937. - 27 ნოემბერი. - № 270. - გვ. 4;
3. ცაიშვილი, ს. სამეგრელოს რევოლუციის დანტონი: [იონა მუხრანგას უბის წიგნაკში არსებული ჩანაწერების შესახებ სამეგრელოს გლეხთა ამბოხების ლიდერის უტუ მიქავას შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 2;
4. წალენჯიხის რაიონის სოფელ ფუქისათვის მიქავას სახელის მიკუთვნების შესახებ: ბრძანებულება / საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭო // კომუნისტი. - 1939. - 29 ივნისი. - №147. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთებში: ახალგაზრდა კომუნისტი, 1939. - 29 ივნისი. - №147. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა, 1939. - 30 ივნისი. - №148. - გვ. 1; საბჭოთა აფხაზეთი, 1939. - 30 ივნისი. - №148. - გვ. 1; Запя Востока. - 1939. - 29 июня. - №149. - С. 1;
5. მამულაშვილი, მ. გლეხთა აჯანყება [სამეგრელოში] და მისი მეთაური [უტუ მიქავა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 14 სექტემბერი. - №214;
6. უტუ მიქავა: [სამეგრელოს გლეხთა აჯანყების მეთაური კ. კვარაცხელიას და ს. შენგელიას მოგონებები] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 14 სექტემბერი. - №214;
7. ცაიშვილი, ს., თათარიშვილი, ბ., უბილავა, ელ. უტუ მიქავას საფლავის შესახებ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 47;
8. გოგია, ილია. გლეხთა აჯანყება სამეგრელოში 1857 წელს: [ნარკვევი] // ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები. - თბილისი, 1947. - №1. - გვ.: 13-21, 25-36, 55-62.

წყარო:

1. Утверждение русского владычества на Кавказе. К столетию присоединения Грузии к России. 1801-1901 / под руководством начальника штаба Кавказского военного округа генерал-лейтенанта Н. Н. Белявского, составлен в Военно-историческом от-

деле под редакцией генерал-майора Потто. - Т. 12: [Гражданское управление Закавказьем от присоединения Грузии до наместничества великого князя Михаила Николаевича. Т. 12: исторический очерк / сост. ... В. Н. Иваненко]. - Тифлис: Тип. Я. И. Либермана, 1901. - с.: 492-498;

2. Акты, собранные Кавказскою археографическою комиссиею. - Т. 12: [Кавказ и Закавказье за время управления генерал-фельдмаршала князя Александра Ивановича Барятинского: 1856-1862]. - Тифлис: тип. Гл. упр. Наместника Кавк., 1904. - с.: 24, 179, 229, 231, 276;
3. Авалиани, С.Л. Крестьянский вопрос в Закавказье / С.Л. Авалиани. - Т. 4: Упразднение временно-обязанных и зависимых отношений крестьян и поселян в Закавказье, хизанский вопрос. - Тифлис: Тифлисский Государственный университет, 1920. - с. 168-169;
4. გიორგაძე, გრიგოლ. ფეოდალური ურთიერთობა საქართველოში / გრ.ტ. გიორგაძე. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (საქართველოს კომუნისტური პარტიის ც. კ. სტამბა). - გვ. 177-181;
5. კოლხიდელი, მ. (მიხეილ კანკავა). გლეხების აჯანყება სამეგრელოში 1857 წ. და სახალხო ტრიბუნის უტუ მიქავა: (ისტორიული მონოგრაფია) / მ. კოლხიდელი. - ტფ.: თვით-შრომა, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 91, [2] გვ.; 23 სმ. - ბიბლიოგრაფია: წყაროები, ქართულ და რუსულ ენებზე, გვ. 89-91 და ტექსტის შენიშვნებში;
6. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 34 (სქოლიო);
7. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 160;
8. ხაჭაპურიძე, გ. საქართველოს ისტორია მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე // საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 431.

მიქაძე, ეპატარინე [ქაბო] ივანეს ასული (1884 -)

— რევოლუციონერი — ორგანიზატორ-პროპაგანდისტი და სცენის მოყვარე, იმერეთიდან, — (დაიბადა სოფ. ქოლობანს, სენაკის მაზრა, ნაყმე გლეხის ოჯახში). ადრე დაობლებული, ხელზე მოსამსახურეობით და თავადის ოჯახში მსახურობით შეუდგა დამოუკიდებელ ცხოვრებას, ამავე დროს, ხელი მიჰყო ქართული წიგნების კითხვით თვითგანვითარებას, ბატონის ოჯახში გაიცნო სოციალისტური მიმდინარეობა და 1902 წლიდან ჩაება რევოლუციონერ მოძრაობაში (ადგილობრივ სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში), 1904 წელს მუშაობდა სამტრედიის

ილინის აბრეშუმის ქარხანაში მხვეველად, სადაც მისი მონაწილეობით გაფიცვა მოხდა. 1905 წლის გაზაფხულზე, როგორც დევნილი, ბაქოს არალეგალურ ბოლშევიკურ სტამბაში მუშაობდა, სადაც აბელ ენუქიძე, ვანო სტურუა, ვანო ბოლქვაძე და სხვ. მუშაობდნენ. აქ კატო დიასახლისის როლს ასრულებდა – ენოდა კონსპირაციულ მუშაობას. დებულობდა აქტიურ მონაწილეობას 1905 წელს მომხდარ რევოლუციონურ გამოსვლებში.

1905 წელს აქტიურ მონაწილეობას იღებდა სამტრედიის წითელ რაზმში, რომელსაც შეტაკება ჰქონდა მთავრობის ჯართან ყვირილაში, სადაც მოკლულ იქნა რაზმის ბელადი ვასო სტურუა. 1905-1907 წლებში კულაში არალეგალურ მუშაობასთან ერთად აწარმოებდა კულტურულ მუშაობას (ვასო გეთიას რეჟისორობით, არხ. ახობაძის, ხიტუ მიქელაძის, ვიქ. მიქელაძის, თებრონე ახობაძე-კიკაბიძის, მარუსია მიქელაძისა, სევ. მესხისა და სხვ. მონაწილეობით გამართულ წარმოდგენებში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა). მისივე მონაწილეობით აშენდა კულაშის (ჯვარცმის ეკლესიის მახლობლად) ბიჭია მიქელაძის მიერ უფასოდ დათმობილ მინაზე სახალხო სახლი, რომელშიც იმართებოდა წარმოდგენები – შაბათობით უფასოდ, კვირაობით – ფასიანი, იმართებოდა კრებები და სხვ. წარმოდგენები იმართებოდა სამტრედიასა და სხვ. სახლი დაახლოებით 1907 წელს კაზაკებმა დაანგრეს, ხოლო დეკორაციები ცხენებს გადააფარეს. რეაქციის გაძლიერების ხანაში, მთავრობისგან დევნილი, ხოლო ბაქოელ მის. ალიხანაშვილისგან წინასწარ გაფრთხილებული, 1909 წელს გადაიხვეწა ბაქოს, სადაც 1913 წლამდე არალეგალურად ცხოვრობდა და პარტიულ მუშაობას აწარმოებდა. აქედან დევნილი სამშობლო სოფელში დაბრუნდა, მაგრამ რადგან აქაც შეპყრობა მოუწოდომეს – სცენის მოყვარეთა წრესთან ერთად შავი ზღვის ნაპირის ქალაქებში (გაგრა, ტუაფსე, ნოვოროსიისკი) გამართულ ქართულ წარმოდგენებში მონაწილეობდა. ამავე დროს, არალეგალურ მუშაობას აწარმოებდა.

1915 წელს სამტრედიის ბიბლიოთეკის გამგედ იქნა მინვეული, რომლის დროსაც მუშაობდა როგორც წ. კ. დრამატიულ სექციაში, ასევე პარტიული [...] და პარტიული სხდომები არალეგალურად მასთან იმართებოდა. ამ დროს შესდგა სცენისმოყვარეთა წრე დ. კობახიძის მეთაურობით, „დემოს“-ს სახელწოდებით. რევოლუციის შემდეგ ომის გაგრძელების წინააღმდეგ გაილაშქრა, როგორც მენშევიკურ ორგანიზაციას ჩამოეცალა და ბოლშევიკურ მიმართულებით განაგრძო მუშაობა სრულიად დამოუკიდებლად; აქ, სამტრედიის, შექმნა ორგანიზაცია და მოიწვია პირველი ბოლშევიკური ორგანიზაციის დამფუძნებელი კრება (ვალ. გეგეშიძე, სპირ. კიკაჩიშვილი და თვითონ კატო მიქაძე) და მენშევიკების წინააღმდეგ მუშაობდა, რის გამოც რამდენჯერმე იქნა დაპატიმრებული და იდევნებოდა

(3 თვით ქუთაისის ციხეში, 9 თვე და ტფილისში – 3 თვემდე).

ბაქოს გასაბჭოების ხანაში დაესწრო ბაქოში მოწვეული აღმასავლეთის ხალხთა ყრილობას, როგორც ბოლშევიკთა დელეგატი. აქ მონაწილეობდა ქართულ წარმოდგენებში, რომლის შემოსავალი ხმარდებოდა ადგილობრივ სკოლასა და ქართველ [...] სამხედრო ტყვეებს, ამავე დროს, ეხმარებოდა გადახვეწილ ქართველთა და მთიელ ქალთა შორის მუშაობას აწარმოებდა. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ ქალთა შორის მუშაობას აწარმოებდა, როგორც ინსტრუქტორ-ორგანიზატორი და პროპაგანდისტი. ყოველნაირად ეხმარებოდა ჟურნალ „პირველი ნაბიჯის“ გამოცემის საქმეს და სხვ.

ახობაძე არიხობო, სადგურის ქ., ანდრევის ქ. შესახვევი; ახალი სახლები, ცემენტის სახლი კიკაბიძისა.

გეთია ვასო – კატო მიქაძეს.

კუპრაშვილი ლავრენტი – კატო მიქაძეს.

გამოქვეყნებულია:

1. ქუთაისის სამაზრო პარტიული კომიტეტის ქალთა განყოფილების ოქტომბრის თვის მუშაობის ინფორმაციული ანგარიში // კომუნისტი. - 1923. - 28 ნოემბერი. - №274. - გვ. 3;
2. ქუთაისის სამაზრო ქალთა განყოფილების ორგანიზატორთა თათბირი // კომუნისტი. - 1925. - 22 მაისი. - №115. - გვ. 2.

წყარო: არ არის მითითებული.

მიქელაიშვილი, ალფისი მაქსიმეს ძე (1862, 2/X –) – რევოლუციონერი, მესტამბე-გამომცემელი და საზოგადო-პოლიტიკური მოღვაწე, პოლიტკატორელი, – გურიიდან (დაიბადა ბახვის მაზ. სოფ. ბაღდადში, გლეხის ოჯახში), დაამთავრა ოზურგეთის სამოქალაქო სასწავლებელი (1881). აქ სწავლის დროს დაუახლოვდა იმ ხანად გამოჩენილ ხალხოსნებს (იოსებ თაყაიშვილს, გიორგი ხუტულაიშვილს, ეტლე ბებურიშვილს), რომელთა ხელმძღვანელობითაც ვითარდებოდა; მათივე დავალებით, ა. მიქელაიშვილმა 1881 წელს, ალექსანდრე II იმპერატორის მკვლელობის გამო დევნილი ისიდორე ქიქოძე ოსმალეთის საზღვარზე გადაიყვანა და სტამბოლში ცნობილ მოვაჭრე ალ. ლოლუას ჩააბარა. ამ დროიდან ა. მიქელაიშვილი სარევოლუციო და საზოგადოებრივ მუშაობაში ჩაება. 1886 წელს არჩეულ იქნა ოზურგეთის ქალაქის დეპუტატად (თავად), რომელ თანამდებობაზედაც 6 წელს დაჰყო. ა. მიქელაიშვილის დეპუტატობის დროს და მისი თაოსნობით დაარსდა საქალებო სასწავლებელი მუდმივი სცენით, მეეტლეთა ამხანაგობა (რომელსაც ოზურგეთისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა), მეაბრეშუმეთა ამხანაგობა „შუამავალი“, აღიძრა საკითხი ოზურგეთ-ნა-

ტანების რკინიგზის გაყვანის შესახებ, 1889 წელს მისივე პასუხისმგებლობით გაიხსნა ნიგნის მალაზია, სამკითხველო და სტამბა, რომლებმაც ოზურგეთისა და მისი მაზრის კულტურულ წინსვლას ძლიერ შეუწყვეს ხელი (მთელ რუსეთის იმპერიაში სწავლა-განათლების მხრივ, იმ დროის სტატისტიკური ცნობებით, ოზურგეთს პირველი ადგილი ეჭირა). ამ საქმიანობაში ა. მიქელაიშვილის თანამოღვაწე იყო კ. თავართქილაძე, ხელისშემწყობი – გრ. გურიელი. 1895 წლიდან ა. მიქელაიშვილმა, კ. თავართქილაძესთან ერთად, ქ. ბათუმში გახსნა სტამბა და ნიგნის მალაზია, დაიწყო იმ დროისათვის საჭირო იაფფასიანი ნიგნების გამოცემა და აჭარაში გავრცელება. 1896-1897 წლებში ა. მიქელაიშვილი ბათუმში დაუახლოვდა მუშათა წრეებს, 1902 წლიდან მუშათა კლასსა და მთავრობას შორის ატეხილ ბრძოლაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო: მისი ბინა იყო რევოლუციონერთა და სარევოლუციო მუშაობის თავსაფარი, აქ იმართებოდა ყველა ჯურის სოციალისტთა საიდუმლო კრებები, იხილებოდა და წყდებოდა სხვადასხვა სარევოლუციო საკითხები. სხვათა შორის, 1904 წლის დამლევს გურია-სამეგრელოს კომიტეტის გამოყოფის თაობაზე ყრილობა მოწვეულ იქნა მის სახლში, ქალაქის საავადმყოფოს უკან, სადაც ა. მიქელაიშვილმა პოლიციის თვალის ასახვევად სადილი გამართა, ვითომდა სანადიმოდ, ნამდვილად კი ყრილობა იყო, დაესწრნენ პარტიულ-რევოლუციონური მოღვაწენი და საჭირო საკითხები გადაწყვიტეს.

საკუთარი ხარჯით გაგზავნა ევროპაში ცნობილი ანარქისტები ძმები გოგელიები, რომლებიც მის სტამბაში მუშაობდნენ. თავისსავე ბინაზე ჰქონდა იარაღი – ყუმბარების საწყობი, გურიაში სახელგანთქმული ხატი „ლომისკარელი“ 1903 წელს ა. მიქელაიშვილის მიერ აღზრდილ-განვრთნილმა რევოლუციონერებმა მოიპარეს და მით მთავრობას რევოლუციონერთა დევნის საშუალება მოუსპეს. თავის სტამბაში ბეჭდავდა პროკლამაციებს ხალხში გასავრცელებლად, 1905 წლის ბათუმის შეიარაღებული აჯანყების ერთი ხელმძღვანელთაგანი იყო და სხვ. თვითმპყრობელმა მთავრობამ რომ გაიმარჯვა და რევოლუციონერთ დევნა დაუწყო, ა. მიქელაიშვილი ციხეში ჩასვეს (1906 წლის იანვრის 6), საიდანაც თავდებით დაიხსნა თავი და ევროპას გადახვეწა. ევროპაში ესწრებოდა სოციალისტურ კრებებს (სხვათა შორის, დაესწრო სოციალ-დემოკრატიის ლონდონის ყრილობას), დაუახლოვდა ცნობილ სოციალისტებსა და სხვ. 1907 წელს უსახსრობის გამო სამშობლოში დაბრუნებული მთავრობამ შეიპყრო, 102-ე მუხლის ძალით 4 წლის კატორღა მიუსაჯა, რაც სამუდამო ციმბირად შეუცვალა და გადაასახლა (ირკუტსკის გუბ. ქ. კირენსკში). ციმბირიდან დაბრუნდა 1917 წლის რევოლუციის წყალობით. ციმბირში გადასახლების მიზეზით დაეღუპა ცოლი და შვილები (5), რომელთაგან ორი – ილია და ნიკოლოზი – საერთაშორისო ომის დროს მოხალისეებად

წავიდნენ ჯარში და ერზერუმზე რუსის ჯარის გალაშქრების დროს პირველნი შევიდნენ ერზერუმში, მხოლოდ რევოლუციის შემდეგ, 1918 წელს, ბათუმს რომ ოსმალებმა შემოუტიეს, ამ ძმებმა ბათუმის დასაცავად საკუთარი რაზმი შეადგინეს („ბათუმს თათრებს როგორ დავანებებთ“) და მის ერთ მხარეს გმირული ბრძოლით იცავდნენ. კიდევ უფრო მეტად ისახელა თავი ილიამ, რომელსაც მეფისა და თვითმპყრობელობისადმი სიძულვილი ბავშვობიდანვე ჩაენერგა გულში, განსაკუთრებით, მამის ციმბირში გადასახლებისა და ოჯახის გაუბედურების გამო. ინგლისელთა ბათუმში ბატონობის დროს, როცა დენიკინელები ქართველ მოხალისე ჯარისკაცებს აგროვებდნენ დიდი ჯამაგირით ბოლშევიკების წინააღმდეგ, ამ საქმის ჩაშლის მიზნით ბათუმში, ზღვის პირას, მრავალ ხალხს შორის, ნაშუადღევის 4 საათზე მოსიერნე დენიკინელი გენ. ნათიევი და მისი ადიუტანტი ილიამ სამ-სამი ტყვეით განგმირა (რის შემდეგ 500-მდე ჩანერილ მოხალისეთა რაზმი გაიფანტა), და აქედან ი. მიქელაიშვილი თავისუფლად გავიდა (ეს საქმე მოაწყო ასლანბეგ აბაშიძემ, რომელმაც ფეხში დაჭრილი ილია თბილისს გადაიყვანა სამკურნალოდ. ამ ტერორის დროს ილიას თანამონაწილენი იყვნენ გოგია ლლონტი, ძნელაძე, ჩხაიძე და ვასო დუმბაძე (ცნობები ს. ყუფარაძისა)), მაგრამ მეორე წელს, სრულიად უდანაშაულო საქმეზე (ბათუმში სხვათა მიერ ურიის გაძარცვის გამო) შემთხვევით შეიპყრეს და სიკვდილით დასჯა გადაწყვიტეს. როცა ინგლისელ ჯარისკაცთა (ინდუსთა) ერთი ათეული ბათუმის ციხეში მივიდა ილიას დასახვერეტად გამოსაყვანად, ილია საკნიდან გამოვიდა თუ არა, ერთ ჯარისკაცს ხელიდან თოფი გამოსტაცა და კორიდორში 5-6 ჯარისკაცი საშინლად დასახიჩრებული წააქცია. დანარჩენ ჯარისკაცთა ყვირილზე მოცვივდა 50 ინდუსი ჯარისკაცი, რომელთაც (რაკი მიქელაიშვილი ვერ შეიპყრეს, ვერც თოფი წაართვეს) ერთად სროლით კორიდორშივე დახვრიტეს 1919 წლის 15 აგვისტოს).

რევოლუციური დამსახურებისათვის ეძლეოდა პერსონალური პენსია.

გამოქვეყნებულია:

1. გურიის სავაჭრო ამხანაგობის „შუამავლის“ საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 22 ნოემბერი. - №34. - გვ. 3;
2. ბათომი: ახალი ბანკი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 4 მარტი. - №132. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. „ჩვენის საქართველოს დაბა-სოფლებში...“ // ივერია. - 1890. - 19 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1;
2. სიმართლის აღდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 18 დეკემბერი. - №60. - გვ. 3;
3. ამ წლის 9 ოქტომბერს... // ჩვენი გზა. - 1907. - 12 სექტემბერი. - №7. - გვ. 3;
4. თვლისის სამოსამართლო პალატის სესიამ... // ჩვენი გზა. - 1907. - 17 ოქტომბერი. - №35. - გვ. 2;

5. ბათუმის აჯანყების საქმე // იმედი. - 1908. - 17 ოქტომბერი. - №5. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. რევოლუციური მუზეუმის მასალები;
3. ს. ყუფარაძის პირადი ცნობა;
4. სხვადასხვა საბუთი და მონობა;
5. თავართქილაძე, კ. რევოლუციის მსხვერპლი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 15; 1925. - № 6. - გვ. 16;
6. Участники русского революционного движения эпохи борьбы с царизмом [Текст]: Биографический указатель членов Всесоюзного о-ва политических каторжан и ссыльно-поселенцев / Вступительная статья: Вл. Виленский-Сибиряков; Всесоюзное о-во политических каторжан и сс.-поселенцев. - Москва: изд-во Всесоюзного о-ва политич. каторжан и ссыльно-поселенцев, 1927. - Стр. 159;
7. Политическая каторга и ссылка: биограф. справ. членов О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев / Всесоюз. О-во полит. каторжан и ссыльно-поселенцев. - М.: Изд-во Всесоюз. О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев, 1929. - Стр. 351.

მიქელაშვილი, მარიამ – საზოგადო მოღვაწე. 1795 წელს, ალა-მაჰმად-ხანის თბილისში შემოსევის დროს, როცა ალა-მაჰმად-ხანის ბრძანებით სიონის ტაძარი გადასწვეს და ტყვეები გაირეკეს, მ. მიქელაშვილი შემთხვევით ჩამორჩა ალა-მაჰმად-ხანის ჯარების მიერ გარეკილ ტყვეებს, სიონის ტაძარში ფერფლს ქექვა დაუწყო, აქ აღმოაჩინა ღვთისმშობლის ხატი, ოდნავ დამწვარი (სიონისად ნოდებულის, იგივე – შემდეგში სავანელიანთ ხატად ნოდებულის). 1899 წლამდე ეს ხატი ინახებოდა მ. მიქელაშვილის ნათესავ ალ. ივ. სავანელთან, რომლის თანხმობით ეს ხატი გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძემ მოოქროვილ ვერცხლის პერანგით შემოსა და შესაფერი წარწერით სიონის ტაძარს დაუბრუნა. 1934 წლის 23 თებერვალს მისი პერანგი დაიკარგა (მოიპარეს).

წყარო:

1. სიონის ტაძრისათვის მცირედი ცნობარი. - თბ.: საქ. საკათალიკოსოს გა-მა, 1946 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - გვ. 10.

მიქელაძე, ბ. მ. – ინჟინერი, – 1934 წლის დასაწყისში, ხრამჭვისის სამუშაოთა დასაჩქარებლად, მანგლის-წალკის და ტფილისის შორის სამიმოსვლო მანძილის შესამოკლებლად და ტვირთზიდვის გასაიფხვებლად წარადგინა ახალი შარავზის გეგმა, რომლითაც ტფილის-მანგლის შორის გზა მოკლდება თითქმის 30 კილომეტრით, ტფილისიდან წალკამდე 40 კილომეტრით, ხოლო მანგლის-წალკის შორის არა ნაკლებ 1/3-ით.

წყარო:

1. Заря Востока (веч. вып.). - 1934. - 17 января. - № 15.

მიქელაძე, გიორგი ილიას ძე (1892, 3/II –)

– რეჟისორი და მსახიობი, – ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, ქართული დრამატული სტუდიისა და მოზარდ მაცურებელთა თეატრის შექმნის ერთი მესვეურთაგანი, თოჯინების თეატრის პიონერ-შემქმნელი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. კულაშს. მამა – ტექნიკოსი, დედა – დიასახლისი). 1905 წელს დაასრულა ბაქოს მე-3 გიმნაზია, სწავლობდა მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მათემატიკურ ფაკულტეტზე, შემდეგ – თბილისის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ჰიდროელექტრომექანიკურ ფაკულტეტზე, დაასრულა თბილისის სახელმწიფო სათეატრო ინსტიტუტი აკ. ფალავას ხელმძღვანელობით (1924).

სცენაზე მუშაობა დაიწყო ქ. ბაქოში, 1913 წლის 1 ნოემბერს, როგორც სცენისმოყვარე, ნ. გვარაძის ხელმძღვანელობით („მსხვერპლში“ შეასრულა ბოქაულის როლი). სცენისადმი სიყვარული ჩაუნერგა ქ. ბაქოს ქართულმა თეატრმა და მისმა დაულალავმა მუშაკმა დ. თედეშვილმა. მუშაობდა: ბაქოს ქართულ თეატრში – 3 სეზონი, თბილისის ავჭალის აუდიტორიაში – 2, თბილისის მუშათა ცენტრალურ კლუბში – 2, რუსთაველის თეატრში – 2, ბათუმის სახელმწიფო აკადემიურ დრამაში – 1, თბილისის მუშათა თეატრში – 2, მოზარდ მაცურებელთა თეატრში – 5, მარჯანიშვილის თეატრში – 3 და სხვ. შეუსრულებია სახასიათო და გმირთა როლები: მამასახლისი („მსხვერპლი“), დრონენბერგ („რკინის კედელი“), მოხუცი პაპა („დანგრეული კოშკი“), გაბრო („ბატონი და ყმა“), პოლკოვნიკი შვილიევი („ნომერი 217“), ალსაზაყ („ლალატი“), გაიოზ ფალავა („და-ძმა“), ეგორკა („უმუშევარნი“), სპირიდონ მცირიშვილი და ტარიელ მკლავაძე („სოფლის გმირები“), ტირეზი („ოიდიპოს მეფე“) და სხვ.

რუსულიდან თარგმნა კომედიები: „გვამი დეიურე“, „პასტორ კერი“ და სხვ. მისი ხელმძღვანელობით მოზარდ მაცურებელთა თეატრში დაიდგა: 1. „კაცი შავი სათვალეებით“ და 2. „უმეაკი“ – თოჯინების თეატრში 3) „ცაცო“; 4) „თეთრი ფინია“, 5) „ბარგი ჩინეთიდან“, 6) „თედოს ოინები“, 7) ი. ჭავჭავაძის „კაცია ადამიანი?!“. კინოში რეჟისორ კულემშოვთან ასისტენტად მუშაობდა სურათზე „ორთქლმავალი სერია C 1000“; „ბოშურ სახლში“ შეასრულა ლუდხანის პატრონი. 1929, 1930, 1933 და 1934 წლებში მონაწილეობდა პროვინციაში გამგზავრებულ დასში (პიესებში: „კაცი შავი სათვალეებით“, ალტაელი რობინზონები“, „რობინ ჰუდი“, „გოჩა“, „დამსმენი“, „ჰალა ვატა“, „ოტელო“, „ურიელ აკოსტა“, „კაკალ გულში“, „ნინოშვილის გურია“, „აპრაკუნე ჭიმჭიმელი“). ხელოვნების მუშაკთა კავშირის წევრი 1920 წლიდან. 1922 წელს მისი თაოსნობით ჩამოყალიბდა ქართული დრამატული სტუდია (ხელმძღვანელობდა მინვეული იყო აკ. ფალავა), რომელიც 1923 წელს სათეატრო ინსტიტუტად გადაკეთდა, 5 წელი

იარსება და 4 რიგობა გამოუშვა. ლ. ანთაძესთან ერთად მოზარდ მაცურებელთა სახელმწიფო თეატრი – 1928 წელს, ხოლო 1934 წელს საქართველოში, ცდის სახით, პირველად მან ჩამოაყალიბა ქართული თოჯინების თეატრი, რომელსაც თვითონვე ხელმძღვანელობდა (სამხატვრო ნაწილს). ამავე დროს, კ. მარჯანიშვილის თეატრში რეჟისორ-ადმინისტრატორად მუშაობდა. რუსულ სცენაზე მონაწილეობდა ბოლშევი-იავორსკის ფსევდონიმით.

გამოქვეყნებულია:

1. თოჯინების თეატრის გასტროლები // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 13 სექტემბერი. - №184.

მის შესახებ:

1. დევიძე, კაკო. თოჯინების ქართული თეატრი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 5 იანვარი. - № 5;
2. მერცხალი – თეატრი ყველაზე პატარებისათვის // მუშა. - 1938. - 15 იანვარი. - № 12;
3. ყაითარ: ავტორი გ. როსება, დადგმა რეჟისორ გ. მიქელაძის: [თოჯინებისა და ლანდების თბილისის თეატრის გასტროლები ქუთაისში] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1940. - 20 სექტემბერი. - №219. - რეცენზენტი: შ. კ-ძე;
4. ჭყონია, ალ. სვანეთის მთები // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 6 ივლისი. - № 81;
5. ვარლამიშვილი, ნ. თოჯინების ქართული თეატრი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 12 აპრილი. - № 44.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომი. ხელნაწერი საანექტო მასალა;
2. აკაკი ფალავას დრამატიული სტუდია: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 5. - გვ. 8.

მიქელაძე, დავით ალექსანდრეს ძე [იბრაჰიმ „მევილე“] (1844 – 1918) – მწერალი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს მთლიანობის მქადაგებელი, – იმერეთიდან (დაიბადა 1843, ზოგი ცნობით – 1844 წელს, სოფ. ყულაშში. მამა – დასავლეთ საქართველოში თავისი გაბედულებით, გონებამახვილობითა და მჭევრმეტყველებით ცნობილი, რუსეთის მთავრობის მიერ თავადაზნაურებისათვის საარჩევნო წყობილების მინიჭებისთანავე, ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლად არჩეული). დ. მიქელაძემ დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1853- 1863), პეტროგრადის უნივერსიტეტში დაჰყო 1863-1867 წლები, უმაღლესი სწავლის დასამთავრებლად და ევროპის პოლიტიკური წყობილების გასაცნობად გამემზავრა პარიზს, სადაც გაეცნო საფრანგეთის შესანიშნავ მოღვაწესა და ქვეყნის ბელადს ლ. გამბეტას (1838-1882), რომლის პიროვნებამა და საქვეყნო გაბედულმა საზოგადოებრივმა მოქმედებამ დ. მიქელაძეზე დიდი გავლენა მოახდინა. ამავე დროს, პარიზში შედგა ქართველი ახალგაზრ-

დების მცირე ჯგუფი (ნიკო ნიკოლაძის თანამონაწილეობით), რომელმაც მიზნად დაისახა ევროპის სახელმწიფო მოღვაწეებთან შეთანხმებით და მათი დახმარებით, საქართველოს განთავისუფლების იდეის გავრცელება. ამ აზრის განსახორციელებლად დ. მიქელაძემ, ნიკო ნიკოლაძესა და იზმაილოვთან ერთად, დააარსა პირველი ჰექტოგრაფიული ქართული სოციალისტური გაზეთი „დროშა“, რომელიც გამოვიდა 1873 წლის აპრილის 14 (სულ 10 ნომერი, თითო – 100 ცალი). ეგზავნებოდა ქართველებსა და, საერთოდ, კავკასიელებს უფასოდ, ვინც კი ეგულებოდათ ციურისს, ჟენევას, ვენასა და სხვ. (ამ გაზეთის პირველი სამი ნომერი ბრიტანეთის მუზეუმში ინახება).

მისი პროგრამა იყო: 1) კავკასიელი ყველა ხალხის თავისუფალი ფედერაცია (გაზ. № 2); 2) მუშათა კავშირების შედგენა, რომლებიც მომავალი ევროპის სოციალური შეერთებული რესპუბლიკის თესლად გამოდგებოდნენ (№ 3); 3) პოლიტიკური ერთობა, რომელმაც საზოგადოებრივი განწყობილება სოციალური იდეალისამებრ შეიცვლება ისე, რომ შრომას უპირატესობა მიეცეს და მშრომელი ხალხი წინა ადგილზე დააყენოს (№ 3) (საქ. რევოლუციური მუზეუმი). ამ გაზეთში დ. მიქელაძე მოითხოვდა საქართველოს რუსეთისაგან გამოყოფას. გარდა ამისა, დ. მიქელაძე საზღვარგარეთიდან საყურადღებო, სოციალისტური ელფერით შეზავებულ წერილებს ათავსებდა „დროშაში“. მაგალითად, პირველი ინტერნაციონალის შესახებ („დროშა“, 1872, № 47), ბასტილიის აღება 1798 წ. 14 ივლისსა და იმისი დღესასწაულობა წელს („დროშა“, 1872, № 29, 30), აგრეთვე, წერილი ინტელიგენციის შესახებ, რომელშიაც, სხვათა შორის, წერდა: „სანატრელი დღის მოახლოება ჩვენზედვე არის დამოკიდებული; ვებრძოლოთ ხალხის დამჩაგვრელ მიზეზებს, წინ აღვუდგეთ მხნეთ ბოროტებას და ეჭვი არ არის, ვნახავთ გამარჯვების დღეს... „არ არის უფლება გარეშე ვალდებულებისა, არ არის ვალდებულება გარეშე უფლებისა“. ეს არის ინტერნაციონალის დევიზი“. შემდეგ დასძენს: „ხალხთა შორის საზოგადოება (ე. ი. ინტერნაციონალი – ი. ი.) სცდილობს: 1) რომ ყველა მუშა თვითონ თავის ღონით განთავისუფლებული იქნეს; 2) რომ მუშები თავის შრომის პატრონი შეიქნენ, რომ საზოგადოების ერთი ნაწილი ბატონათ არ გაუხდეს მეორესა; 3) რომ მუშების დამოკიდებულება თავიანთ ალებზედ მავნებელია განთავისუფლებისათვის და ყოველი ზნეობით დამცირების, სოციალური აპოლიტიკური უსამართლობის მიზეზია; 4) რომ ეკონომიური განთავისუფლება მუშებისა დიდი საქმეა, რომლისთვისაც ყოველი პოლიტიკური შემთხვევა უნდა იხმარონ; 5) რომ ყოველი მეცადინეობა მუშებისა დღემდე უნაყოფო იყო, რადგან მათ შორის არ სუფევდა თანხმობა და ძმური სიყვარული; 6) რომ მუშა ხალხის განთავისუფლება არ არის ადგილობრივი, ან ნაციონალური, არამედ ეს არის მიზანი ყოველი განათლებული ქვეყნისა და ყველამ მონაწილეობა უნდა მიიღოს

ამაშიო“. თუმცა ამ საზოგადოებას სდევნიან, როგორც ძველ ქრისტიანებსა, მათი გამარჯვება მაინც უეჭველია („წერილები ჟენევიდამ“, „დროება“, 1872, № 45, 46).

საზღვარგარეთიდან დაბრუნებული გაზ. „დროებაში“ მუშაობდა (სერგეი მესხის რედაქტორობის დროს) და ამ გაზეთს დიდი ამაგი დასდო. 1880 წლამდის ქართველი ინტელიგენციის უდიდესი ნაწილი ცდილობდა ლეგალური გზით მოეპოვებინა საქართველოსთვის სხვადასხვა უფლება: ერობა, ნაფიცთა სამსჯავრო და სხვ. დ. მიქელაძეს არ აკმაყოფილებდა ლეგალური მუშაობა, მელიტონ ნაკაშიძესთან ერთად მოაწყო ფარული რევოლუციური ორგანიზაცია, რომლის საშუალებითაც მოსპო ხალხის შემავინროველები, მკაცრი მოხელენი.

1895 წლიდან გაზ. „ივერიის“ ერთი მთავარი ხელმძღვანელთაგანი, ბოლოს თანარედაქტორი იყო. აქ მუშაობის დროს ბევრ ახალგაზრდას, მუშათა წრიდან გამოსულთაც კი, მისცა გზა, ბევრი საყურადღებო წერილი დაბეჭდა, რომელიც რედაქციის ძველ ხელმძღვანელთაგან უყურადღებოდ იყო მიტოვებული.

თავის წერილებში დ. მიქელაძე ყოველ საზოგადოებრივ მოვლენას ეროვნული თვალსაზრისით იხილავდა, ქართველთა ერთობის მქადაგებელი, გამოხატავდა საქართველოს კუთხურ კინკლაობას: ამერ-იმერისა და, საერთოდ, მთელი საქართველოს სხვადასხვა კუთხის შვილთ შეთანხმებულ თანამოღვაწეობისაკენ მოუწოდებდა, რადგან, მისი აზრით: „პროვინციალურმა პატრიოტობამ მრავალჯერ დააყენა უბედურება და შავი დღე ქართველ ერს. ამ „ამერ-იმერლობამ“ მრავალჯერ აწყველინა ბედი საქართველოს“ („ივერია“, 1893, № 93) და გვირჩევდა: „ათასჯერაც რომ ჩაგჩურჩულონ ყურში „ეს იმერელია და ეს კახელიო“, ზიზღით უნდა შეხედო ამგვარ მრჩეველს და უარყო იგი სამუდამოდ, რადგან ამ რჩევაში არის მხოლოდ უკუღმართობა და ქვეყნის მტრობა გამოიხატებაო“ (იქვე). თითქმის ყველა მისი წერილი თვითმპყრობელობისა და ძალადობის წინააღმდეგ პროტესტი იყო.

საქართველოს მთლიანობისა და ქართველი ხალხის კეთილდღეობისათვის, მწერლობის გარდა, პრაქტიკულადაც მოღვაწეობდა: 1892 წელს ქუთაისში, მის ბინაზე შედგა ქართველ სტუდენტთა წარმომადგენლების ფარული კრება – ვარშავა-პეტერბურგის სტუდენტების მიერ შემუშავებული „საქართველოს განთავისუფლების ლიგის“ კრებამ. ხელთუფლიშვილის თავმჯდომარეობით. 1905 წლის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, სასტიკი რეპრესიის დაწყების ხანს, ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორად და დამსჯელი რაზმების უფროსად დანიშნულ ძღვევამოსილ გენერალ ალიხანოვ-ავარიელს არ შეუშინდა, 1906 წლის მარტის 12 ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურობის საგანგებო კრებაზე თამამად განაცხადა სასტიკი პროტესტი ამ გენერლის რაზმების ველური მოქმედების წინააღმ-

დეგ, მოითხოვა სენატის რევიზია და გამოთქვა აზრი, რომ საქართველოს თვითმმართველობა უნდა მიენიჭოს საკანონმდებლო უფლებით, როგორც რუსეთთან თავისუფლად შეერთებულ მოკავშირე სახელმწიფოსაო (ეს განცხადება დ. მიქელაძემ წერილობითაც გადასცა ყრილობას შემდეგი სახით:

„ქუთაისის გუბ. საგანგებო ყრილობას დავით ალექსანდრეს ძე მიქელაძის

განცხადება

მთავრობის წინადადების გამო თქვენ, ბატონებო, შეიკრიბენით სახელმწიფო საბჭოს ამომრჩეველთა ასარჩევად. მაგრამ ვიდრე ამ სამოქალაქო აქტის შესრულებას შევუდგებოდეთ, თავადაზნაურობა, როგორც ერთადერთი ნოდება, რომელსაც ხმის უფლება აქვს, სიჩუმით გვერდს ვერ აუხვევს იმ თავისი სიმკაცრით უმაგალითო მოვლენას, რომელიც უკანასკნელ ორ თვეში ქართველი ხალხის ცხოვრებაში მოხდა. ამ მოკლე ხანში ჩვენს სამშობლოს თავს დაატყდა ისეთი რალაც, რომლის მსგავსს ვერ მოსძებნით საქართველოს მიერ განცდილ ვერავითარ შემოსევასა და აკლება-დამხობაში. ქალაქთა და სოფელთ ნგრევა-გაცარცვის, მცხოვრებთა გაჟლეტისა და ცეცხლითა და მახვილით ქვეყნის ასაკლებად შემოსულ მტერს მუდამ თვალწინ ედგა სარწმუნოებისა და ეროვნებისთვის მებრძოლი შეიარაღებული ქართველი ხალხი და ამ შემთხვევაში ჩვენს სამშობლოში შემოჭრილ ველურ ურდოების ფსიქოლოგია გასაგებია. ღონემისდილი ხალხი რა ნუთსაც კი გამარჯვებულს მორჩილებას განუცხადებდა, მტერი უცებ სწყვეტდა მის დევნას და შურისძიებასაც ადგილი აღარ ჰქონდა. ასე იყო ძველად საქართველოს დამპყრობელთა და მისი საუკუნოებრივი მტრების დროს, ხოლო ასეა განა ახლა, როცა ჩვენ გვსჯიან არა მტრები, არამედ ისინი, რომელთაც დავალებული აქვთ ქვეყნის დამშვიდება, მშვიდობიან მცხოვრებთა დაცვა, თავისუფლების გარანტირება. მთელი ქალაქები, დაბები და სოფლები შეუნყალებლად ინთქმება ცეცხლის ალში, მცხოვრებნი გარბიან მთებსა და ტყეში, ხოლო დარჩენილთ – მამაკაცთ ამათრახებენ, დედაკაცთ კი ოჯახის წევრთა თვალწინ აუპატიურებენ, ნამუსს ხდიან. გაუქმებულია კანონი, გაუქმებულია უფლება, გაუქმებულია ყოველგვარი შებრალება და გულშემატკივრობა მორჩილ, დაუძღურებულ და უზომოდ უბედური ხალხის მიმართ. რა შესცოდა საქართველოს მოსახლეობამ, რომელიც საბოლოო განადგურებისა და შეგინებისათვის თუ განიწირა. ჩაიძინა რაიმე დანაშაული რუსის ხალხის წინაშე, სახელმწიფოსა ანუ მისი უმაღლესი უფალის წინაშე! სრულიადაც არა! საქართველოში დაწყებული სახალხო მოძრაობა გამოძახილია მხოლოდ რუსეთის გამანთავისუფლებელი მოძრაობისა, მოკლებული ყოველგვარ განდგომილობის აზრს, ანუ შეიარაღებულ აჯანყებას.

მთელი ჩვენი დანაშაული მხოლოდ იმაშია, რომ ხელმწიფის მიერ ნაჩუქარი თავისუფლება მომხდარ – საბოლოოდ გათავებულ ამბად ჩავთვალოთ და აზრადაც არ მომსვლია, რომ ამას დააბრკოლებდნენ ისინი, რომელთაც იგი ცხოვრებაში უნდა განეხორციელებინათ. ნუთუ ცალკეული შემთხვევანი მკვლელობათა, ხელისუფლებისა და ჯარის წარმომადგენლებზე თავდასხმათა, ესეც თითოეულ რევოლუციურ ჯგუფთაგან მომხდარი, ისეთი არაჩვეულებრივი ამბავია, იმპერიის სხვა ნაწილებში, თვით მკვიდრსა რუს მცხოვრებთა შორის არა მომხდარი, რომ ასეთი შემთხვევების გამო მთელი მხარე დასანგრევად, მთელი ქვეყანა მოსასპობად განიწიროს?

სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ რუსეთის ინტერესების დასაცავად ქართველი ხალხის თავდადება ქართველობას აქტივში არ ჩაეთვალა, რუსეთისადმი ჩვენი ერის ერთგულებამ ვერ დაიფარა იგი იმ საზარლობათაგან, რომელიც თვით უდიდეს ადამიანთმოძულე ალა-მაჰმად ხანსაც კი შეშურდებოდა.

მოსხენებულის გამო, თავადაზნაურობას წინადადებას ვაძლევ გამოსთქვას თვისი გულისწყრომა ყველა იმ, უმიზეზოდ გამონვეულ რეპრესიულ ზომათა გამო, რომელიც ჩვენს მხარეშია შემოღებული და კავკასიის მეფისნაცვალს ეთხოვოს, გვიშუამდგომლოს, რომ საქმეთა გამოსაძიებლად დაინიშნოს სენატის რევიზია.

სრულიად ეჭვი არ მეპარება, რომ დიდი რუსი ხალხის წარმომადგენლები, რომლებიც ჩქარა უნდა შეიკრიბნენ, ყურს არ მოუყრუებენ ქართველი ერის უფლებებს, იმ ერისა, რომელმაც თავისი ბედი ერთმორწმუნე რუსეთის სულიდობას მიანდო. ის, რაც ძველმა რუსეთმა ვერ შეიძლო, ანუ არ ისურვა მოეცა, ახალი რუსეთი მოგვცემს, ვინაიდან შეუძლებელია მან ანგარიში არ გაუწიოს საერთაშორისო უფლებას, რომლის ძალითაც საქართველო რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შევიდა არა როგორც დაპყრობილი, ყოველ უფლებას მოკლებული მხარე, არამედ როგორც უფლებამოსილი მოკავშირე, რომლისათვისაც რუსეთის სახელმწიფოს მფარველობა უნდა გაეწივნა. დიდი ისტორიული ცოდვა, ასი წლის წინად რუსი ბიუროკრატიის მიერ ჩადენილი, უნდა გამოისყიდოს რუსის ხალხის წარმომადგენელთა პირველმა თავყრილობამ. საქართველოს უნდა მიენიჭოს შინაგანი ფართე თვითმმართველობა, ადგილობრივ კანონთა გამოცემის უფლებით, რა თქმა უნდა, სრულიად რუსეთის სახელმწიფოსთან სრული შეთანხმებით.

დავით ალექსანდრეს ძე მიქელაძე ქ. ქუთაისი, 1906 წელს, მარტის 11“.

დ. მიქელაძემ, სხვათა შორის, თარგმნა ლევ ნიკ. ტოლსტოის „მეუფება წყვიდადისა“ („Власть Тьмы“). 1908 წლის მარტის 18 თარგმანის ასლი გაუგზავნა და თან წერილში საქართველოს და-

მონებულ მდგომარეობაზე, მობოდიშებით, მაპატიეთ, რომ ამ სამწუხარო ამბით განუხებთ, მაგრამ უეჭველია მიხვდებით, რომ „ქართველისათვის დიდად სანუგეშოა თქვენს დიდ გულს აცნობოს თავისი უბედური სამშობლოს ბედის შესახებ... გისურვებთ ხანგრძლივ ჯანმრთელობას სიკეთისა და სამართლიანობისათვის, რომლებიც ისე ესაჭიროებათ ადამიანთ, განსაკუთრებით დამონებულ ხალხთა“, რაზედაც ლ. ტოლსტოის კარნახით მისმა მდივანმა მოსწერა დ. მიქელაძეს: „ტოლსტოი ნათლად ხედავს იმ ბოროტებას, რომლის წყალობითაც მცირე ხალხნი დიდ სახელმწიფოთაგან იჩაგრებიანო და ამ საგანზე სწერსო“.

მსოფლიო ომის დროს, დ. მიქელაძე სიხარულით ელოდა რუსეთის მონარქიული იმპერიის დანგრევას, მის ნანგრევებზე თავისუფალი საქართველოს აღდგენას.

დ. მიქელაძემ დრამატურგიაშიც შეიტანა წვლილი: დაწერა „ხაფანგი“, დრამა 4 მოქ. (წარმოდგენილი ქართულ თეატრში 1894 წლის 12 იანვარს).

ბოლო ხანებში მუშაობდა შავი ქვის მრეწველთა საბჭოში გიორგი ზდანოვიჩთან ერთად, უკანასკნელად – ქუთაისის საადგილმამულო ბანკში დირექტორად. ორივეგან ხელს უწყობდა ქართველთა ნივთიერ-გონებრივ წარმატებას.

როგორც პიროვნება, დ. მიქელაძე იყო ენერგიული, დინჯი, სიტყვის არგამტეხი, უშიშარი, საზოგადო საქმისთვის თავგამოდებული და შეუდრეკელი, კერძო ცხოვრებაში – თავმდაბალი, თავაზიანი, საყვარელი, პირდაპირი. ცნობილი იყო მიზანში საუცხოო მსროლელად: ხშირად უფროსი ვაჟი თავზე ვაშლდადებული, 12-15 ნაბიჯის მანძილზე მამას წინ დაუდგებოდა, ხოლო მამა – დ. მიქელაძე კი თავისი „სმიტ-ვესონის“ რევოლვერიდან სროლის ნიშანს – ვაშლს შუაზე გააპობდა ხოლმე.

სამწერლო, საზოგადოებრივ თუ სხვა საკითხთა შესახებ ხშირად ეკამათებოდნენ.

ქართველთა ეროვნულ, ეკონომიურ, საზოგადოებრივ და სხვ მხარეს ყოველთვის ერთგულ „მეველედ“ ედგა.

მისი ფსევდონიმებია: მეველე, დ. ყულაშვილი, დ. ზურაბისშვილი ანუ (ზურაბიშვილი), ალცისტი.

გამოქვეყნებულია:

1. *სოფლის მეზატონე: [ლექსი] // ცისკარი. - 1867. - №9. - გვ. 90-93;*
2. *ბასტილის აღება 1789 წ. 14 ივლისსა და იმისი დღესასწაულობა წელს // დროება. - 1872. - 28 ივლისი. - №29. - გვ. 3; №30. - გვ. 2-3;*
3. *ზოგიერთი აზრები ჩვენს მდგომარეობაზე // დროება. - 1872. - 19 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;*
4. *პეტერბურლიდამ: მანევრები კრასნი სელოში. ნაპოლეონის კარიკატურა. ახალი აფიცრები. პავლოვსკის ვოგზალში დღესასწაული. საზოგადოების აზრი ომზე. ფილიპპოს რომანსების სიმღერა და მისი ტალანტის დამფასებელი // დროება. - 1872. - 18 აგვისტო. - №32. - გვ. 3;*

5. პეტერბურლიდამ ყენევიდამ: ნიგნი რედაქტორთან // დროება. - 1872. - 6 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1-2; 27 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 2-3; 3 ნოემბერი. - №43. - გვ. 2;
6. წერილები ყენევიდამ // დროება. - 1872. - 17 ნოემბერი. - №45. - გვ. 3-4; 24 ნოემბერი. - №46. - გვ. 3-4; 1 დეკემბერი. - №47. - გვ. 3;
7. ალიგსო სანყაული! // დროება. - 1873. - 7 დეკემბერი. - №401. - გვ. 1;
8. თანამედროვე შენიშვნები და სურათები // დროება. - 1873. - 7 სექტემბერი. - №35. - გვ. 3-4; 14 სექტემბერი. - №36. - გვ. 3-4; 28 სექტემბერი. - №38. - გვ. 3;
9. თეატრის მნიშვნელობა // დროება. - 1873. - 14 დეკემბერი. - №402. - გვ. 2;
10. კაი გამარჯვება! // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 1-3;
11. ლიტერატურა სხვა და სხვა ქვეყანაში // დროება. - 1873. - 21 დეკემბერი. - №403. - გვ. 1;
12. ლუი ბლანის აზრი ჯონ სტუარტ მილზე // დროება. - 1873. - 1 ივნისი. - №21. - გვ. 1-2;
13. პარიჟი, 29 იანვარს 1873 // დროება. - 1873. - 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
14. პარიჟი, 10 თებერვალს // დროება. - 1873. - 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 3-4;
15. პარიჟი, 18 თებერვალს // დროება. - 1873. - 2 მარტი. - №9. - გვ. 3-4;
16. პარიჟი, 8 მარტს // დროება. - 1873. - 30 მარტი. - №13. - გვ. 3-4; 20 აპრილი. - №15. - გვ. 4;
17. პარიჟი, 24 მარტს // დროება. - 1873. - 6 აპრილი. - №14. - გვ. 3-4;
18. პარიჟი, 14 აპრილი // დროება. - 1873. - 27 აპრილი. - №16. - გვ. 3-4;
19. პარიჟი, 28 აპრილს // დროება. - 1873. - 7 მაისი. - №17. - გვ. 3-4;
20. პარიჟი, 12 მაისი // დროება. - 1873. - 18 მაისი. - №19. - გვ. 3-4;
21. პარიჟი, 24 მაისი // დროება. - 1873. - 1 ივნისი. - №21. - გვ. 3-4;
22. პარიჟი, 1 ივნისს // დროება. - 1873. - 8 ივნისი. - №22. - გვ. 3-4;
23. პარიჟიდან // დროება. - 1873. - 9 იანვარი. - №1. - გვ. 4-5; 26 იანვარი. - №4. - გვ. 4;
24. პარიჟიდან, იანვრის 10-ს // დროება. - 1873. - 21 იანვარი. - №3. - გვ. 3-4;
25. სპარსეთის შაჰი პარიზში // დროება. - 1873. - 27 ივლისი. - №29. - გვ. 4;
26. სურათი ოსმალთა საქართველოს ცხოვრებიდან: [ქართველი მაჰმადიანის ნაამბობი] // დროება. - 1873. - 15 იანვარი. - №2. - გვ. 1-3;
27. ფელეტონი // დროება. - 1873. - 23 ნოემბერი. - №339. - გვ. 1-3;
28. ქუთაისის დამცირება // დროება. - 1873. - 14 დეკემბერი. - №402. - გვ. 1-2;
29. ჰაერის ფორმით მოტანილი წერილი // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 2; 7 დეკემბერი. - №401. - გვ. 3-4. - ტექსტის ბოლოს ხელისმონერა: „შეამონმა დიამბეგმა „მეველემ““;
30. აზნაურების მოვალეობა // დროება. - 1874. - 8 მარტი. - №414. - გვ. 1-2;
31. ამერიკის განთავისუფლება // დროება. - 1874. - 5 ივლისი. - №430. - გვ. 1-2;
32. განათლებული ახალგაზრდობა // დროება. - 1874. - 19 ივლისი. - №432. - გვ. 1;
33. თანამედროვე სურათი // დროება. - 1874. - 9 აგვისტო. - №435. - გვ. 4;
34. თბილისის ბანკი // დროება. - 1874. - 17 აგვისტო. - №436. - გვ. 1;
35. თვითისი, 31 მაისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 31 მაისი. - №425. - გვ. 1;
36. თვითისი, 17 მაისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 17 მაისი. - №423. - გვ. 1;
37. თვითისი, 7 ივნისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 7 ივნისი. - №426. - გვ. 1;
38. თვითისი, 12 ივლისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 12 ივლისი. - №431. - გვ. 1;
39. თვითისი, 26 ივლისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 26 ივლისი. - №433. - გვ. 1;
40. თვითისი, 9 აგვისტო 1874 წ. // დროება. - 1874. - 9 აგვისტო. - №435. - გვ. 1;
41. ნინო ბიკსოი // დროება. - 1874. - 18 იანვარი. - №407. - გვ. 4;
42. ორიოდ სიტყვა ქართული სცენის მოყვარებზედ // დროება. - 1874. - 8 თებერვალი. - №410. - გვ. 1;
43. პირველი ნაბიჯი ქუთაისის თვითმმართველობისკენ // დროება. - 1874. - 11 იანვარი. - №406. - გვ. 1;
44. უფლ მიშლე // დროება. - 1874. - 22 თებერვალი. - №412. - გვ. 1;
45. რათ იქნება ჩვენთვის ქართული თეატრი // დროება. - 1874. - 22 თებერვალი. - №412. - გვ. 1-2;
46. საპრობოლის გაკვლევა // დროება. - 1874. - 15 მარტი. - №415. - გვ. 1;
47. საჭირო განმარტება // დროება. - 1874. - 28 ივნისი. - №429. - გვ. 1;
48. სიკვდილის შემდეგ სინანული // დროება. - 1874. - 1 თებერვალი. - №409. - გვ. 1-2;
49. უბრალო საიდუმლო // დროება. - 1874. - 22 მარტი. - №416. - გვ. 1;
50. უნებური საუბარი // დროება. - 1874. - 31 მაისი. - №425. - გვ. 3;
51. ფელეტონი // დროება. - 1874. - 25 იანვარი. - №408. - გვ. 1-2; 1 თებერვალი. - №409. - გვ. 1-2; მარტი. - №413. - გვ. 1-2;
52. ჩვენებური იეზუიტობა // დროება. - 1874. - 7 ივნისი. - №426. - გვ. 1-2;
53. ნმინდა ნინოს დლეობა // დროება. - 1874. - 18 იანვარი. - №407. - გვ. 1-2;
54. უფალო რედაქტორო! // დროება. - 1877. - 25 მარტი. - №34. - გვ. 4;
55. უფ. დიმიტრი ივანეს ძეს ყიფიანს // დროება. - 1879. - 5 ივნისი. - №116. - გვ. 2;
56. კულაშელი ურიები // დროება. - 1881. - 5 ნოემბერი. - №232. - გვ. 2-4;
57. წერილი მეგობართან: სტამბოლი, 7/19 იანვარი // ივერია. - 1888. - 26 იანვარი. - №18. - გვ. 3;
58. წერილი პეტერბურგიდან // ივერია. - 1888. - 6 აპრილი. - №73. - გვ. 2-3;
59. ბ-ნ კ. - ს წერილების გამო // ივერია. - 1889. - 8 ივნისი. - №117. - გვ. 2-3;

60. ალექსანდრე ყაზბეგი // ივერია. - 1893. - 11 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1;
61. ახალის პროექტის გამო // ივერია. - 1893. - 15 ივლისი. - №149. - გვ. 1-2;
62. ახლად დასახლებულთა საქმე // ივერია. - 1893. - 14 ივლისი. - №148. - გვ. 1;
63. ბათუმის სკოლის გამო // ივერია. - 1893. - 25 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
64. ბრძოლა კაპიტალთან // ივერია. - 1893. - 6 ივლისი. - №141. - გვ. 1;
65. გადათქმის სეზონი // ივერია. - 1893. - 22 მაისი. - №104. - გვ. 1-3;
66. გაზვიადებული პრეტენზია // ივერია. - 1893. - 2 მაისი. - №91. - გვ. 1;
67. გარდამეტებული მოთხოვნილება // ივერია. - 1893. - 9 ივლისი. - №144. - გვ. 1;
68. გასაკვირველი თავხედობა // ივერია. - 1893. - 23 აპრილი. - №83. - გვ. 1;
69. გულწრფელი რჩევა // ივერია. - 1893. - 25 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
70. დაგვიანებული ძეგლი // ივერია. - 1893. - 4 ივლისი. - №140. - გვ. 1;
71. დასაწყისი დიდის საქმისა // ივერია. - 1893. - 31 ივლისი. - №162. - გვ. 1;
72. დაუჯერებელი მიზეზი რუსეთის დამშვიდებისა // ივერია. - 1893. - 29 ივნისი. - №136. - გვ. 1;
73. დაუჯერებელი პასუხი // ივერია. - 1893. - 18 აგვისტო. - №176. - გვ. 1;
74. დაუჯერებელი შემთხვევა // ივერია. - 1893. - 29 ივლისი. - №160. - გვ. 1;
75. დიდებული მაგალითი // ივერია. - 1893. - 10 ივლისი. - №145. - გვ. 1;
76. დრომდის // ივერია. - 1893. - 24 აპრილი. - №84. - გვ. 1;
77. თავადი ალექსანდრე დონდუკოვი // ივერია. - 1893. - 8 მაისი. - №95. - გვ. 1-2;
78. თავისუფლების მოციქული // ივერია. - 1893. - 27 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
79. იტალიის მეფე ჰუმბერტო I // ივერია. - 1893. - 15 აპრილი. - №76. - გვ. 1;
80. კახეთის დამშევა // ივერია. - 1893. - 29 აპრილი. - №88. - გვ. 1;
81. კახეთის შიმშილის გამო // ივერია. - 1893. - 22 ივნისი. - №130. - გვ. 1;
82. კიდევ ჩვენს ახალგაზრდობას // ივერია. - 1893. - 26 ივნისი. - №134. - გვ. 1;
83. მამასახლისები თავადაზნაურთაგან // ივერია. - 1893. - 24 აგვისტო. - №181. - გვ. 1;
84. მივინყებელი საჭიროება // ივერია. - 1893. - 20 აპრილი. - №80. - გვ. 1; 14 აგვისტო. - №173. - გვ. 1;
85. მოგზაურთა საზოგადოება // ივერია. - 1893. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 1-2;
86. მძიმე დანაშაული // ივერია. - 1893. - 5 მაისი. - №93. - გვ. 1;
87. ნაციონალური მუსიკა // ივერია. - 1893. - 5 აგვისტო. - №166. - გვ. 1;
88. ნიკოლოზ ბარათაშვილი // ივერია. - 1893. - 25 აპრილი. - №85. - გვ. 1;
89. ორი პროექტის გამო // ივერია. - 1893. - 23 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
90. პასუხი ერთს საკითხავზე // ივერია. - 1893. - 24 ივლისი. - №156. - გვ. 1;
91. რა არის მიზეზი? // ივერია. - 1893. - 17 ივლისი. - №151. - გვ. 1;
92. რა სჯობია? // ივერია. - 1893. - 1 ივნისი. - №112. - გვ. 1;
93. რესპუბლიკის გამარჯვება // ივერია. - 1893. - 19 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
94. საარჩევნო ბრძოლა გერმანიაში // ივერია. - 1893. - 25 მაისი. - №106. - გვ. 1;
95. საზარელი შემთხვევა // ივერია. - 1893. - 21 აგვისტო. - №179. - გვ. 1. - ამ ცნობის უარყოფა იხ. №193, გვ. 1;
96. საკვირველი შემთხვევა // ივერია. - 1893. - 27 მაისი. - №108. - გვ. 1-2;
97. სამეურნეო კაპიტალის დაარსება // ივერია. - 1893. - 24 ივნისი. - №132. - გვ. 1;
98. სანუგეშო ამბავი // ივერია. - 1893. - 28 ივლისი. - №159. - გვ. 1;
99. სანუგეშო სიმპტომი // ივერია. - 1893. - 28 აპრილი. - №87. - გვ. 1;
100. საოცარი სენი // ივერია. - 1893. - 13 აგვისტო. - №172. - გვ. 1;
101. სასტიკი დამარცხება // ივერია. - 1893. - 19 მაისი. - №101. - გვ. 1. - შეცდომის გასწორება იხ. №102, გვ. 2;
102. საყურადღებო ამბავი // ივერია. - 1893. - 4 აგვისტო. - №165. - გვ. 1;
103. საჭირო განაჩენი // ივერია. - 1893. - 30 აპრილი. - №89. - გვ. 1;
104. საჭირო განკარგულება // ივერია. - 1893. - 25 აგვისტო. - №182. - გვ. 1; 3 სექტემბერი. - №188. - გვ. 1;
105. საჭირო ღვაწლი // ივერია. - 1893. - 1 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1;
106. საჭირო ცვლილება // ივერია. - 1893. - 27 აგვისტო. - №183. - გვ. 1;
107. სერბიის მეფე ალექსანდრე // ივერია. - 1893. - 17 აპრილი. - №78. - გვ. 1;
108. სიტყვა, თუ საქმე? // ივერია. - 1893. - 28 აგვისტო. - №184. - გვ. 1;
109. ტფილისი, 25 მაისი // ივერია. - 1893. - 26 მაისი. - №107. - გვ. 1;
110. ტფილისი, 4 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 4 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1;
111. ტფილისი, 5 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 5 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1;
112. ტფილისი, 6 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 7 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1;
113. ტფილისი, 8 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 8 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1;
114. ტფილისი, 9 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 10 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1;
115. ტფილისი, 11 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 11 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1;
116. ტფილისი, 12 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 12 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1;
117. ტფილისი, 16 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 17 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1;

118. ტფილისი, 20 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 21 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1;
119. ტფილისი, 21 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 22 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1;
120. ტფილისი, 23 სექტემბერს // ივერია. - 1893. - 24 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1;
121. ტფილისი, 29 სექტემბერი // ივერია. - 1893. - 30 სექტემბერი. - №209. - გვ. 1;
122. ტფილისი, 3 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 3 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1;
123. ტფილისი, 5 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 5 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1;
124. ტფილისი, 7 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 8 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1;
125. ტფილისი, 8 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 9 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1;
126. ტფილისი, 9 ოქტომბერი // ივერია. - 1893. - 10 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1;
127. ტფილისი, 13 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 14 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
128. ტფილისი, 19 ოქტომბერი // ივერია. - 1893. - 20 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 1;
129. ტფილისი, 21 ოქტომბერი // ივერია. - 1893. - 22 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1;
130. ტფილისი, 24 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 24 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1;
131. ტფილისი, 27 ოქტომბერი // ივერია. - 1893. - 28 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
132. ტფილისი, 31 ოქტომბერს // ივერია. - 1893. - 31 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 1;
133. ტფილისი, 3 ნოემბერი // ივერია. - 1893. - 3 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1;
134. ტფილისი, 7 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 7 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-2;
135. ტფილისი, 11 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 11 ნოემბერი. - №243. - გვ. 1;
136. ტფილისი, 14 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 14 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1;
137. ტფილისი, 18 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 18 ნოემბერი. - №249. - გვ. 1;
138. ტფილისი, 19 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 19 ნოემბერი. - №250. - გვ. 1;
139. ტფილისი, 25 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 25 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1;
140. ტფილისი, 28 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 28 ნოემბერი. - №258. - გვ. 1;
141. ტფილისი, 2 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 2 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1;
142. ტფილისი, 5 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 5 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-2;
143. ტფილისი, 9 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1;
144. ტფილისი, 14 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 14 დეკემბერი. - №270. - გვ. 1;
145. ტფილისი, 16 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 16 დეკემბერი. - №272. - გვ. 1;
146. ტფილისი, 25 დეკემბერს // ივერია. - 1893. - 25 დეკემბერი. - №280. - გვ. 1;
147. უსიამოვნო სტუმარი // ივერია. - 1893. - 6 აგვისტო. - №167. - გვ. 1;
148. ქალაქის მოურავის ძეგლი // ივერია. - 1893. - 3 ივლისი. - №139. - გვ. 1;
149. ქართული დაუდევრობა // ივერია. - 1893. - 9 მაისი. - №96. - გვ. 1;
150. შიმშილი სვანეთში // ივერია. - 1893. - 27 ივნისი. - №135. - გვ. 1;
151. ჩაის პლანტაცია ჩაქვში: ტფილისი, 21 აგვისტო // ივერია. - 1893. - 22 აგვისტო. - №180. - გვ. 1;
152. ჩვენი ახალგაზრდობა // ივერია. - 1893. - 20 მაისი. - №102. - გვ. 1;
153. ჩვენს კორესპონდენტებს // ივერია. - 1893. - 18 აპრილი. - №79. - გვ. 1;
154. ძვირფასი შესანიშნავი // ივერია. - 1893. - 22 აპრილი. - №82. - გვ. 1;
155. გაცრუებული იმედი // ივერია. - 1894. - 30 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
156. გრაფი ალფრედ დე-როსმორდუკი // ივერია. - 1894. - 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 3;
157. „კვალის“ რედაქციას // ივერია. - 1894. - 13 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 2-3;
158. ლუდვიგ კოშუტი // ივერია. - 1894. - 12 მარტი. - №54. - გვ. 1-2;
159. პასუხი ბარბარე ვლადიმირის ასულს ხერხეულიძისას // ივერია. - 1894. - 13 აგვისტო. - №173. - გვ. 4;
160. ტფილისი, 1 იანვარს // ივერია. - 1894. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
161. ტფილისი, 6 იანვარს // ივერია. - 1894. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
162. ტფილისი, 20 იანვარს // ივერია. - 1894. - 20 იანვარი. - №14. - გვ. 1-2;
163. ტფილისი, 23 იანვარს // ივერია. - 1894. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 1;
164. ტფილისი, 2 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
165. ტფილისი, 4 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 1; 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 1;
166. ტფილისი, 6 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-2;
167. ტფილისი, 9 თებერვალი // ივერია. - 1894. - 9 თებერვალი. - №30. - გვ. 1;
168. ტფილისი, 11 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 11 თებერვალი. - №32. - გვ. 1;
169. ტფილისი, 13 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 13 თებერვალი. - №34. - გვ. 1;
170. ტფილისი, 16 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;
171. ტფილისი, 18 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 18 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
172. ტფილისი, 24 თებერვალს // ივერია. - 1894. - 24 თებერვალი. - №43. - გვ. 1;
173. ტფილისი, 28 თებერვალი // ივერია. - 1894. - 20 თებერვალი. - №40. - გვ. 1. - იხ. კორესპონდენცია N37, გვ. 2;
174. ტფილისი, 2 მარტს // ივერია. - 1894. - 20 მარტი. - №61. - გვ. 1;

233. ტფილისი, 11 სექტემბერი // ივერია. - 1894. - 11 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1;
234. ტფილისი, 14 სექტემბერი // ივერია. - 1894. - 14 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1;
235. ტფილისი, 17 სექტემბერი // ივერია. - 1894. - 17 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1;
236. ტფილისი, 24 სექტემბერი // ივერია. - 1894. - 24 სექტემბერი. - №203. - გვ. 1;
237. ტფილისი, 1 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 1 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1;
238. ტფილისი, 6 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 6 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1;
239. ტფილისი, 12 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 13 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1;
240. ტფილისი, 14 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1; 19 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1;
241. ტფილისი, 30 ოქტომბერი // ივერია. - 1894. - 30 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1;
242. ტფილისი, 9 ნოემბერი // ივერია. - 1894. - 9 ნოემბერი. - №238. - გვ. 1;
243. ტფილისი, 11 ნოემბერი // ივერია. - 1894. - 11 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1;
244. ტფილისი, 13 ნოემბერი // ივერია. - 1894. - 13 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1;
245. ტფილისი, 29 ნოემბერი // ივერია. - 1894. - 29 ნოემბერი. - №252. - გვ. 1;
246. ტფილისი, 18 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 18 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1;
247. ტფილისი, 22 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 22 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1-2;
248. ტფილისი, 24 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 24 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1-2;
249. ტფილისი, 25 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 25 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1-2;
250. უნებური განმარტება // ივერია. - 1894. - 1 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 2-3;
251. ჩინური ენა რუსეთის გიმნაზიაში // ივერია. - 1894. - 21 აგვისტო. - №179. - გვ. 1-2;
252. Miss Marjory Wardrop // ივერია. - 1894. - 8 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1;
253. ცოტა რამ ჩემის მონაწილეობის შესახებ „ივერიაში“ // ივერია. - 1895. - 13 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
254. ძველი და ახალი ამბავი. ჩვენი ახალი ბანკი და მისი დანიშნულება. სოფელი და ქალაქი. რის იმედი აქვს ბანკს. უბედური ქართველური ხასიათი. ზედ-მოსევა // ივერია. - 1896. - 28 თებერვალი. - №46. - გვ. 1-2;
255. ხაფანგი: დრამა 4 მოქმედებად // აკაკის კრებული. - 1899. - №2, განყ. I. - გვ. 17-66;
256. ბატონო რედაქტორო! // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 6 თებერვალი. - №1718. - გვ. 3.
3. ახ-შათელი, რ. ორიოდ სიტყვა „დროების“ 409 ნომრის ფელეტონზე // დროება. - 1874. - 22 თებერვალი. - №412. - გვ. 3;
4. ქადაგიძე. მეველის საჭირო განმარტებისა გამო: (ვუძღვენი ჩვენს ძველ თაობას) // დროება. - 1874. - 19 ივლისი. - №432. - გვ. 2;
5. ყიფიანი, ნიკოლოზ. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1874. - 11 იანვარი. - №406. - გვ. 2;
6. მეკენჭე (ს. მესხი). ქუთაისის საზოგადო კრება: ხელით ნაწერი პორტრეტები // დროება. - 1876. - 26 მაისი. - №51. - გვ. 1-3;
7. დლიური // დროება. - 1877. - 16 მარტი. - №30. - გვ. 1-2; 1879. - 24 ივლისი. - №152. - გვ. 2-3;
8. ქუთაისი, 5 აგვისტოს // დროება. - 1879. - 8 აგვისტო. - №163. - გვ. 3;
9. ყიფიანი, დიმიტრი. დავით ალექსანდრეს ძე მიქელაძეს იანი // დროება. - 1879. - 1 ივნისი. - №113. - გვ. 1;
10. ჩვენ შევიტყუეთ, რომ თ. და. მიქელაძეს... // დროება. - 1879. - 10 ნოემბერი. - №233. - გვ. 1;
11. ჩვენ მივიღეთ... // დროება. - 1883. - 31 ივლისი. - №149. - გვ. 2;
12. მიქელაძე, ვლ. თ. დ. მიქელაძეს // ივერია. - 1889. - 10 ივნისი. - №119. - გვ. 2-3;
13. უმიკაშვილი, პეტრე (პ.). - ა) თ. დავით მიქელაძის პასუხი // ივერია. - 1889. - №131. - გვ. 2-3; ბ) ძილია თუ ლვიძილობა? // ივერია. - 1889. - 12 ივნისი. - №120. - გვ. 1-2;
14. წერეთელი, გ. - ა) ქუთაისის ბანკის კრება // ივერია. - 1889. - 21 მაისი. - №104. - გვ. 1-2; ბ) „ხაფანგი“ დრამა 4 მოქმ. მეველესი [რეცენზია] // კვალი. - 1894. - №5. - გვ. 5-7;
15. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამადროვო ამოცანები) // ივერია. - 1891. - 29 ივნისი. - №136. - გვ. 3;
16. გულ-გატეხილი. მცირე შენიშვნა: [“მეველეს“ წერილი „ივერია“-ში ვაჟა-ფშაველას შესახებ] // კვალი. - 1893. - №42. - გვ. 6-7;
17. თელავი // ივერია. - 1893. - 10 ივნისი. - №120. - გვ. 2;
18. კრიტიკული შენიშვნები ბ-ნ მეველის წერილზე: (გაზ. „ივერია“ № 215-277) // კვალი. - 1893. - №52. - გვ. 8-11;
19. ნინოშვილი, ე. ძველი დავა ახალ ქერქში: რა სწავლა-განათლება გვჭირია? // კვალი. - 1893. - №32. - გვ. 2-5; №33. - გვ. 9-11;
20. ვაჟა-ფშაველა [რაზიკაშვილი, ლუკა]: „ივერია“ №201 და მეველე (წერილი რედაქციასთან) // კვალი. - 1894. - №48. - გვ. 12-14;
21. მანოელიძე (არტემ ახნაზაროვი). თეატრის მატინე // ივერია. - 1894. - 25 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-3;
22. ნაბოლარა ფ (დავითაშვილი, შიო). „ივერია“ და მეველე / ნაბოლარა ფ. - ტფილისი, 1894 (წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 32 გვ.; 21 სმ. - 20 კ.;
23. ოთხშაბათს, 12 იანვარს... ე.ა. ჩერქეზიშვილის საბენეფისოდ წარმოდგენილი იქნება: I - პირველად „ხაფანგი“, დრ. 4 მოქმ. და 5 სურ. მეველესი: II - „ად-ვოკატთან“, ვოდ. 1 მოქმ. ე. გუნიასი... // ივერია. - 1894. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 1;

მის შესახებ:

1. ჩვენი რედაქტორი ს. მესხი ამ ჟამათ... // დროება. - 1873. - 12 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 2;
2. აბდუშელიშვილი, დავით. „დროების“ 1873 წლის 28 დეკემბრის 404 ნომერში იყო... // დროება. - 1874. - 31 მაისი. - №425. - გვ. 2;

24. საახალწლო ექსპრომტები: [ილ. ჭავჭავაძეს, რ. ერისთავს, ი. წინამძღვრიშვილს, ნ. ნიკოლაძეს, მეველეს და სხვ.] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 421-425;
25. კუელი (სოსლანი, დავით). საახალწლო საჩუქარი: (წარმოდგენილი დ. სოსლანის მიერ) [ლექსები ნ. ცხვედაძეს, ი. გოგებაშვილს, კალ. ჩიკვაიძეს, მეველეს და სხვ.] // კვალი. - 1895. - №1. - გვ. 6-7;
26. კვალის ნობათი: [ლექსები: ი. გოგებაშვილს, დ. მიქელაძეს და სხვ.] // კვალი. - 1895. - №1. - გვ. 5;
27. შრომანი (გრეგოლ აბაშიძე). მცირე შენიშვნა ბ-ნ ნ. ჟორდანიას // ივერია. - 1895. - 18 ივლისი. - №151. - გვ. 2-3;
28. საახალწლო „აღსარება“: [ლექსი გაზ. „ივერი“-ის თანამშრომლების, ი. ჭავჭავაძის, ა. ახნაზაროვის, ნ. მთვარელიშვილის, ი. გოგებაშვილისა და დ. მიქელაძის წინააღმდეგ] // კვალი. - 1899. - №2. - გვ. 31-32;
29. ს-ძე. დაბა ზესტაფონი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 28 ივნისი. - №1508. - გვ. 4;
30. ყვირილის-პირელი. რამდენიმე სიტყვა ზესტაფონის საჭირობოროტო კითხვების შესახებ // ივერია. - 1901. - 11 ივლისი. - № 149. - გვ. 3;
31. იმერეთის თავადაზნაურთა საგანგებო კრება: [თავადაზნაურთა და გლეხთა შორის ურთიერთობის გამოკვლევა; თავმჯდომარის, სიმონ წერეთლის მიერ წარმოდგენილი ცნობები; კონსტანტინე ერისთავის, იასონ ბაქრაძის, დავით მიქელაძის, ნიკოლოზ თავდგირიძისა და სხვ. სიტყვებით გამოსვლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 აპრილი. - №2797. - გვ. 3; 15 აპრილი. - №2798. - გვ. 1;
32. კვიცარიძე, ისიდორე (ისარი). ქუთაისის საერო სათათბიროს სხდომა: [ეროვნის შემოღების საკითხი; გრ. გველესიანის, გ. ზდანოვიჩის, დავით მიქელაძის, ივ. გომართელისა და სხვ. გამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 13 სექტემბერი. - №163. - გვ. 3-4; 14 სექტემბერი. - №164. - გვ. 3-4; 16 სექტემბერი. - №165. - გვ. 3;
33. „ქუთაისში შესდგა ახალი პარტია“: [ქართველ კონსტიტუციონალისტ-ავტონომისტების პარტიის შექმნა დავით ლორთქიფანიძის და დავით მიქელაძის მეთაურობით] // სოციალ-დემოკრატიული ფურცელი. - 1905. - 28 დეკემბერი. - №11. - გვ. 3;
34. [კალანდაძე, ნესტორ] (ემშაკი). ქუთათური კადეტების ანუ „დავითების“ პარტიის ცხოვრებიდან (დავითის დღიური): [მოქმედი პირები: დ. ნიჟარაძე, დ. ლორთქიფანიძე, დ. მიქელაძე, დ. კვიციანი; მოხსენებულნი არიან: დიდიმ და კალისტრატე ჩიკვაიძეები] // ლამპარი. - 1906. - 23 აპრილი. - №4. - გვ. 2-3;
35. [მესხი, დავით] (თომა პუსა). - ა) ქუთაისი: [გუბერნიის თავადაზნაურთა შეკრება სახელმწიფო საბჭოში წევრების არჩევისათვის; კომისიის წევრების არჩევა; კანდიდატებად ვლ. მიქელაძის და ანდ. ერისთავის არჩევა; დავით მიქელაძის მოხსენება; სენატის არჩევა; დავით მიქელაძის მოხსენება; სენატის რევიზიის მოთხოვნის შესახებ; ამავე დროს მადლობას უხდის ვორონცოვს] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 15 მარტი. - №18. - გვ. 4; ბ) ქუთაისი, მარტის 24: [თავადაზნაურთა კრების უარყოფითად დახასიათება; ზოგიერთების, მაგ. კალ. ჩიკვაიძის გამოსვლის გაკიცხვა, რომლის წინადადებით მთავრობას მადლობა გამოუცხადეს ზრუნვისათვის; დავით მიქელაძის მოხსენების გადაკეთება] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 29 მარტი. - №26. - გვ. 1;
36. ქუთაისი: (საკუთარის კორესპონდენტისაგან): [სენაკის მაზრის მომრიგებელი შუამავლის გადაყენება მთავრობის საწინააღმდეგო მოქმედების გამო. დავით მიქელაძის განცხადება, რომ საჭიროა სენატის რევიზიის მოთხოვნა მცხოვრებთა მდგომარეობის გამოსარკვევად] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 14 მარტი. - №3026. - გვ. 3. - გადაბეჭდილია - „პატარა გაზეთში“, 15 მარტი. - №18. - გვ. 4;
37. ქუთაისის ამბები: [თავადაზნაურთა კრებაზე სე. წერეთლის არჩევა; სახელმწიფო სათათბიროს თავმჯდომარის სახელზე გასაცხადებელი დეპუტის შინაარსის შეცვლა, დეპუტის შემდგენელი - დავით მიქელაძე; გაზეთის გამოცემისა და სკოლის შენობის საკითხების განხილვა] // შრომა. - 1906. - 27 მაისი. - №42. - გვ. 3-4;
38. ქუთაისის თავადაზნაურთა კრება: [დავით მიქელაძის განცხადებით სენატის რევიზიის მოთხოვნა მცხოვრებთა საშინელი მდგომარეობის გამოსარკვევად; ავტონომიის მოთხოვნა; სახელმწიფო საბჭოს წევრობის კანდიდატა არჩევნები, კანდიდატად აკაკი წერეთლის დასახელება; კალისტრატე ჩიკვაიძის წინადადება; მადლობა გამოცხადოს მეფისნაცვალს ზრუნვისათვის და ადრესი გაეცხადებინოს მეფეს; ადრესის შესაღწევად კომისიის არჩევა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 16 მარტი. - №3028. - გვ. 2. - ამ კრების საპასუხოდ იხ. ივერეის (ილ. ჭავჭავაძის) წერილი ამავე გაზეთის 23 მარტის ნომერი, გვ. 1;
39. თავადაზნაურობის... // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 2;
40. ლორთქიფანიძე, ნ. შთაბეჭდილებანი: ერთი საღამო აკაკისთან // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1908. - №1. - გვ. 3;
41. შავი ქვის მრეწველთა საბჭო, საავათმყოფო და მუშები // მერცხალი. - 1908. - 17 აპრილი. - №8. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ა. აბზანიძე, ლ. მერმონიშვილი, ი. ლულუნიშვილი, ი. გორდაძე, გ. კილაძე, მ. მერმონიშვილი, დ. ჯანგიძე;
42. იმერელი ამომრჩეველი. საყურადღებო „ინციდენტი“ // დროება. - 1909. - 15 თებერვალი. - №35. - გვ. 3. - დეპუტები (პეტერბ. დეპუტათა სააგენტოსაგან) 14 თებერვალი;
43. ორი კვირით ციხეში ჯდომის შემდეგ განათავისუფლეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 2 აპრილი. - №23. - გვ. 3;
44. ქუთაისი: თავ. თავდგირიძისა და მიქელაძის გადასახლება // დროება. - 1909. - 7 მარტი. - №52. - გვ. 3.

წყარო:

1. ნ. თავდგირიძისა და ე. წერეთლის ცნობები;
2. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) შინაური მიმოხილვა: წლები-

- დელი საზოგადო კრება თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკისა. ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა. ახალი განკარგულება მინათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ. ძველის რედაქტორის გამოთხოვების გამო (ს. მესხი) // ივერია. - 1883. - №4. - გვ. 100-114; ბ) ნანერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შეეს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 4: წერილები ლიტერატურაზე და ხელოვნებაზე / წინასიტყვე. ავტ.: [პ. ინგოროყვა და ალ. აბაშელი]. - ტფილისი: [ქართული წიგნი], 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 349;
3. მდივანი, დ. დ. ა. მიქელაძის განცხადების ასლი [Заявление, 1906, Март, 11];
 4. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 113-115; ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 195, 245, 247, 251, 212-214, 318, 319;
 5. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 313, 486, 485, 500;
 6. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ.: 396, 406, 409;
 7. ლასხივილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხივილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გამა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 301;
 8. Гозалишвили, Ш. К истории одной переписки // Зап. Востока. - 1940. - 22 ноября. - № 271;
 9. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მზატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 485.

მიქელაძე, დავი [დავით] (1905 – 1934, 14/ VII) – გეოლოგი, – მთამსვლელი და საზოგადო მოღვაწე, – საქართველოს ალპინიზმის ერთი პიონერთაგანი, სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბრწყინვალედ დამთავრების შემდეგ გეოლოგიის კათედრის ლაბორანტი და ასისტენტი, გეოლოგიური ინსტიტუტისა და მეცნიერებათა აკადემიის ამიერკავკასიის ფილიალის საქართველოს განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი, თავგამოდებით ამზადებდა ახალ კადრებს.

საქართველოში მთამსვლელობის ჩასახვა-განვითარების ერთი პიონერთაგანი იყო. საქართველოს გეოგრაფიულ საზოგადოების დაარსე-

ბაში პირველი დღიდანვე აქტიური მონაწილეობა მიიღო, 4 წლის განმავლობაში მისი მდივანი, თითქმის ყოველ სამთამსვლელ ექსპედიციაში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა: 1924 წელს ოსეთისა და მთის რაჭის ექსპედიციაში მონაწილეობდა. 1925 წელს იალბუზის აღმოსავლეთ მწვერვალზე (5.595 მეტრი) სხვებთან ერთად პირველი ავიდა (ეს იყო პირველი მასიური ასვლა იალბუზზე). 1927 წელს, მსოფლიო ომის შემდეგ, სხვებთან ერთად პირველი ავიდა იალბუზის დასავლეთ მწვერვალზე (5.629 მეტრი) და ყაზბეგზე, სადაც დადგა თვითჩამწერი მეტეოროლოგიური ხელსაწყოები. 1929 წელს საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების მიერ სვანეთში მოწყობილი დიდი ექსპედიციის დროს ერთ-ერთ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა. მთამსვლელთა ერთ მცირე ჯგუფთან ერთად პირველად ავიდა ნანერის უღელტეხილის უბნის ერთ უსახელო ციცაბო კლდის მწვერვალზე და სხვ. მთამსვლელობა მისთვის უბრალო გასართობი არ იყო, არამედ სამეცნიერო მიზნის ხელშეწყობის საშუალება: ჩაქუჩით ხელში მთის ჯიშებს სტეხდა და აგროვებდა, ექსკურსიების დროს სათანადო მოხსენებებს აკეთებდა, ასეთივე მოხსენებებით გეოგრაფიულ საზოგადოებაში გამოდიოდა, მწვერვალზე ასვლათა თუ საზოგადოებრივ საქმიანობაში მუდამ თავგამოდებული, ენთუზიასტი მუშაკი, სტუდენტთა სამეცნიერო წრის თავმჯდომარე, გეოგრაფიული საზოგადოების ტურისტული სექციის პრეზიდიუმის, შემდეგ – თვით იმავე საზოგადოების გამგეობის წევრი, გეოლოგიური საზოგადოების მდივანი და სხვ., ყველგან შეჰქონდა თაოსნობა და ხალისიანობა.

1929 წელს თეთნულდზე დაღუპულ სიმონ ჯაფარიძისა და პ. დვალის გვამის ძებნის დროს, მათი დაღუპვის ადგილი გამოარკვია და მათ საძებნელად გასაგზავნი სვანთა ჯგუფი ალაფრთოვანა, რომელთაც, მართლაც, დაღუპულთ მიაგნეს.

დაიღუპა ტრაგიკულად, ლენინგრადს სამეცნიერო მივლინებაში მყოფი, მდ. ნევაზე. მისი ურნა დაიკრძალა თბილისში – ვაკეზე.

ექსპედიციათა შესახებ წერდა გაზეთებში: „კომუნისტი“, „Зап. Востока“ და სხვ. იგი იყო ერთ-ერთი მეთაური და აქტიური მონაწილე ყინულოვან ორწევრზე მაღალმთოვანი პირველი ობსერვატორიის აგებისა, კავკასიონის ქედის გაყინვის ერთი საუკეთესო მცოდნეთაგანად ცნობილი. როგორც სტრატეგრაფიის სპეციალისტი, გეოგრაფიულ ინსტიტუტში ლექციებს კითხულობდა. უკანასკნელად რაჭა-ლეჩხუმსა და სამურყაზანოში დაგროვებული მასალის საკვლევო მუშაობას აწარმოებდა. თავიდანვე საქართველოს ნეოგენის (მესამეული სისტემის ზედა ნაწილი) სტრატეგრაფია ჰქონდა სპეციალობად არჩეული, რისთვისაც სამეცნიერო მივლინებით ლენინგრადს გაიგზავნა, სადაც ე. წ. ჩოკრაკული სართულის შესახებ შრომას წერდა, ამავე დროს, ამზადებდა მასალას Spanid ontella-ს გვარის მონოგრაფიისათვის.

წყარო:

1. ენთუზიასტ მეცნიერის და მთამსვლელის ხსოვნას: [დევი (დავით) მიქელაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 24 ივლისი. - №170. - გვ. 4. - [ხელს აწერენ: ასლანიშვილი, ი., პატარიძე მ., ლუკაშვილი ირ., კაზალიკაშვილი ი., წულუკიძე ვ., მარიკა. ჯაფარიძე ალ., ჯაფარიძე ალექსანდრა, გორგიძე გ., წერეთელი დავით, ქავთარაძე გ., ცისკარიშვილი პ., ყანჩაველი ლ.];
2. ჯანელიძე, ალ. დ. მიქელაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1934. - 22 ივლისი. - № 168. - გვ. 4;
3. Георгадзе, Г., Маруашвили, Л. Деви Микеладзе // Тифлисский рабочий. - 1934. - № 20.

მიქელაძე, ემნათე (– 1891) – ქველმოქმედი,

– გლეხიკაცის შვილი, პატარაობიდანვე თბილისს ჩამოიყვანეს, სადაც ნელ-ნელა მუყაითი შრომით და მეცადინეობით საკუთარი სავაჭრო გააღო, ამავ დროს დიდი მოყვარული იყო მშობელი ერისა და მწერლობის. სხვათა შორის, განიზრახა სოფ. რუისთავეში შოთა რუსთველისათვის ძეგლი აეგო, მაგრამ სიკვდილმა აღარ აცალა. ქართულ სკოლას ათასი მანეთი უანდერძა.

მის შესახებ:

1. 29 ოქტომბერს ტფილისში... // ივერია. - 1891. - 31 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1892. - 20 მარტი. - №61. - გვ. 2.

წყარო:

1. გუნია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 431.

მიქელაძე, ეპატარიძე [ქათო] დავითის ასული (1877, 1/XI – 1943, 1/I) – მწერალი,

– მგოსანი, პუბლიცისტი და ჟურნალისტი, – დაიბადა სოფ. ყულაშში, სამტრედიის რაიონი. სამშობლო წერა-კითხვა ოჯახში შეისწავლა, ქუთაისის გიმნაზიის მე-4 კლასიდან 1899 წელს გადავიდა ქ. თბილისს, სამედიცინო კურსებზე. 1901 წლიდან ცხინვალში მუშაობდა, იმავე დროს, საზოგადოებრივ-კულტურულ მუშაობას აწარმოებდა: გლეხებს ლექციებს უკითხავდა სანიტარიისა და სხვ. შესახებ, „კვალში“ თანამშრომლობდა და სხვ. 1903 წელს მოსკოვის უმაღლეს პედაგოგიურ კურსებზე ექსტერნად ჩააბარა საშუალო განათლების გამოცდები და 1905 წლამდე იქვე სწავლობდა, რეაქციის ძღვრის მოსკოვი მიატოვა და 1906 წელს პარიზში – სორბონაში ისმენდა ლექციებს მწერლობისა და ხელოვნების დარგიდან, ქართველ ქალთაგან პირველმა დაამთავრა ბრიუსელის (ბელგია) უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი (1910-1914).

მწერლობა დაიწყო გიმნაზიაში სწავლისას (1898). უმთავრესად, სამოქალაქო ჰანგით გაჟღერ-

თილ ლექსებს წერდა. მკითხველს სანეტარო მიზნის მისაღწევად სამოქმედოდ მოუწოდებდა.

აღსანიშნავია მისი „ხმალი და კალამი“ („კვალში“, 1900, № 48) და სხვ. ზოგი ლექსი რუსულადაა გადათარგმნილი (Сборник стихотворений грузинских поэтов / В русском переводе княгини С. В. Амираджини, М., 1909). დაუბეჭდავი დარჩა დასრულებული შრომა „ვეფხისტყაოსანზე“.

1899 წელს სახალხო თეატრის სცენაზე მონაწილეობდა.

1917 წლის რევოლუციის დაწყებისას ქუთაისში გამოსცა ქალთა გაზეთი „ხმა ქართველი ქალისა“, რომელშიაც, უმთავრესად, მამაკაცთა და დედაკაცთა უფლებრივ გათანასწორებას ქადაგებდა. გაზეთმა იარსება 1918 წლამდე. გარდაიცვალა 1943 წლის იანვრის 1 (1942 წლის დეკემბრის 31 მწერალთა კავშირის ლიტფონდში სასურსათო ბარათი აღარ მისცეს და გამოუცხადეს – მწერალთა კავშირიდან გარიცხული ხართო. ამ ამბის მოსმენით გულმოსული ჩუმად დაბრუნდა ბინაზე, გაუხდელად მიწვა საწოლზე, მეორე დღეს არც ამდგარა. ეს ამბავი ძლიერ ეწყინა კანდიდ ჩარკვიანს, უსაყვედურა მწერალთა გამრიცხავთ, მასთან ერთად ყველა გარიცხული 49 წევრი ისევე აღადგინეს, მაგრამ ე. მიქელაძე კი იმსხვერპლეს – ცნობა გ. ქავთარაძისაგან, 30 ნოემბერი, 1947).

გამოქვეყნებულია:

1. სურვილი: [ლექსი] // კვალი. - 1899. - №14. - გვ. 226;
2. რა მანუხებს?: [ლექსი] // კვალი. - 1900. - №42. - გვ. 666-667;
3. ხმალი და კალამი: [ლექსი] // კვალი. - 1900. - №48. - გვ. 764-765;
4. ახალ წელს: [ლექსი] // კვალი. - 1901. - №2. - გვ. 28;
5. იმ დროს!...: [ლექსი] // კვალი. - 1901. - №24. - გვ. 602;
6. ის მებრალეობა: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 21 იანვარი. - №1360. - გვ. 1;
7. ნაპერწკალს: [ლექსი] // კვალი. - 1901. - №44. - გვ. 920-921;
8. ოდეს უფერულს ჩემს ცხოვრებას: [ლექსი] // კვალი. - 1901. - №5. - გვ. 80;
9. ზამთარს: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 10 თებერვალი. - №27. - გვ. 1;
10. თამარ ქუჩუკაშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // კვალი. - 1902. - №6. - გვ. 98;
11. იქ უძღურია...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 10 მარტი. - №31. - გვ. 1;
12. ცხოვრებას: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 17 ნოემბერი. - №67. - გვ. 1;
13. ეს უფერული ცხოვრება, ბნელი...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 17 აპრილი. - №110. - გვ. 4;
14. სიზმარი: (ვუძღვნი ქეთ. ლ. ს. ასულს ჟურ-ას) [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 1 იანვარი. - №80. - გვ. 5-6;

15. მღელვარე ზღვისა ტალღებმა...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება).. - 1905. - 19 ივნისი. - №326. - გვ. 1;
16. უარყოფილი კერპი: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება).. - 1905. - 4 აგვისტო. - №336. - გვ. 1;
17. ევ. ნინოშვილს // ხალხი. - 1910. - 8 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
18. მარიამ ივანეს ასული დემურისას ხსოვნას // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 3;
19. ტკბილი იმედი, გაწვილებული...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №38. - გვ. 3;
20. კონსტანტინე გრიგოლის-ძის შერვაშიძის ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №36. - გვ. 6;
21. სევდა, ნუხილი, ცრემლი, ნაღველი...: (ვუძღვნი ან. ყ-ს). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №7. - გვ. 3;
22. პარიზის ლამის სურათი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 5. - ტექსტის ბოლოს: პარიზი, 1907 წ.;
23. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 13 ივნისი. - №133. - გვ. 3.

აგრეთვე, შესულია კრებულში:

1. Сборник стихотворений грузинских поэтов / В русском переводе княгини С. В. Амираджиби. - Москва: тип. В. М. Саблина, 1909. - XI, 180 с.: портр.; 22см.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ქარი და მზე: (რუსულიდან). [მოთხრობა. თარგმანი] კატო მიქელაძისა // ჯეჯილი. - 1901. - №5. - გვ. 51-52.

მის შესახებ:

1. ჯარიაშვილი, პ. პარიზის ქართველი საზოგადოება // ხალხი. - 1910. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 4;
2. სოლომონ ზურგიელიძის ხსოვნას: (დეპეშები) // ეშ-მაკის მათრახი. - 1917. - №43. - გვ. 14-15.

წყარო:

1. მწერალი ქალი კატო მიქელაძე: პირველი ქართველი ქალი, რომელმაც სწავლა დაამთავრა ბრიუსელის (ბელგიაში) ახალ უმაღლეს სასწავლებელში საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №37. - გვ. 2;
2. ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1943. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
3. Сканчалась писательница Е. Микеладзе // Заря Востока. - 1943. - 5 января. - №3.

მიქელაძე, ვლადიმერ (18.. -) – მწერალი, მასწავლებელი და საზოგადო მოღვაწე, კადეტი, – იმერეთიდან. მსოფლიო ისტორიისა და მწერლობის ზედმიწევნით მცოდნე, სტუდენტობის დროდანივე თანამშრომლობდა რუსულსა და ქართულ დროგამოშვებით გამოცემებში: „Новороссийский теле-

граф“ (წერილები „Письма из Германии“), „Голос“, „Обзор“, „Тифлисский Вестник“, „Кавказ“ (დავით ერისთვის დროს, 1882-1884 წწ.), „დროება“, „ივერია“, „Новое обозрение“ და სხვ. წერდა ლექსებს („ივერია“, 1880, № 2; 1881, № 6; 1886, № 157 და სხვ.), წერილებს (მაგ.: „ჩვენს ლიტერატურაზე: წერილი I. ნიკო ბარათაშვილი“, „დროება“, 1881, № 39; „საუბარი ლიტერატურაზე: რომანი დიდ-ხევამი“ ეკ. გაბაშვილისა“, „დროება“, 1881, № 45, 46; „წერილი ქუთაისის თავადაზნაურებისადმი“, „დროება“, 1881, № 87) და სხვ. „ივერიაში“ ათავსებდა ფელეტონებს „დავინწყებულ მწერლის“ ფსევდონიმით, გაზეთში „Новое обозрение“ – სათაურით „На до-суге“, ფსევდონიმით Ветеран.

სხვათა შორის, მოითხოვდა ოსმალთაგან ჩამორთმეული ჩვენი წინაპრების მიწა-წყალზე, ოსმალეთის საზღვარზე, იმერეთის უმამულო თავადაზნაურობის დასახლებას ქართველი მოსახლეობის გასაძლიერებლად და სხვ.

უმაღლესი სწავლის დამთავრებისთანავე სამოსწავლო უწყებაში მსახურობდა (ჯერ – თბილისის პირველ გიმნაზიაში, შემდეგ – რეალურ სასწავლებელში). სამეურნეო ბანკის დაარსებისთანავე მის დირექტორად აირჩიეს, შემდეგ – გამგებობის თავმჯდომარედ, იყო თბილისის საბჭოს ხმოსნადაც. 1890 წლიდან მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ყოველგვარ საზოგადო საქმეში, ხშირად ყოფილა უმაღლესი მთავრობის წინაშე წარმომადგენლად საზოგადო-სახელმწიფო საკითხის შესახებ (1905 წელს თბილისის საბჭოს მხრივ არჩეულ იქნა ერთ-ერთ წევრად იმ დეპუტაციისა, რომელმაც პეტერბურგში უმაღლესი მთავრობის წინაშე იშუამდგომლა, რომ ამიერკავკასიას არ მოჰკლებოდა ის უფლებები, რასაც, 17 ოქტომბრის მანიფესტის ძალით, შიდა რუსეთი მოელოდა; 1906 წელს აირჩა ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წარმომადგენლად სახელმწიფო საბჭოს წევრის ამომრჩევლად. ხელი შეუწყო ილია ჭავჭავაძის არჩევას, მეორედაც, 1907 წლის ოქტომბერს, გაიგზავნა ამომრჩევლად – ამჯერად სახელმწიფო საბჭოს წევრად. ილია ჭავჭავაძის ვერაგულად მოკვლის შემდეგ, აირჩიეს ანდ. ერისთავი და სხვ.

ცნობილი იყო, როგორც ფრიად განვითარებული, დიდი მცოდნე, ნიჭიერი ორატორი, რუსულად და ქართულად მჭერმეტყველურად მოლაპარაკე, ფხიზელი, საღი გონების კაცი. ყოველგვარი სასარგებლო-საზოგადო საქმის გულმხურვალე მონაწილე, საბანკო საქმეებში კარგად გამოცდილი. სხვათა შორის, პეტერბურგში მონვეულ საბანკო მოღვაწეთა კრებაზე არჩეულ იქნა „რუსეთის ყველა საურთიერთო კრედიტის საზოგადოებათა“ ცენტრალური ბანკის გამგებობის წევრად.

ცალკე გამოცემულია:

1. Десять дней в горах Дагестана: Путевые записки Вл. Микеладзе. - Тифлис: тип. И. Питоева, аренд. Ф. Миллер, 1879. - [2], 36 с.; 17см.;

2. Влияние русской жизни на грузинское общество и литературу: Крит. очерк Вл. Микеладзе. - Тифлис: тип. Глав. упр. главнонач. гражд. частью на Кавказе, 1883. - 36 с.; 17см.. - Перепечат. из N 60 и 62 газ. «Кавказ» за 1883 г.;
3. Народный кредит / Вл. Микеладзе. - Тифлис: Электротеч. Груз. изд. т-ва, 1903. - 43 с.; 20см.;
4. ეს ერთი პოეტი-მასხარა: [სატირული ლექსები]. - თბ., 1907 (სტ. „იდეალი“). - კანი, 10 გვ.; 16სმ.;
5. ვინა ხარ შენ?. - ქუთაისი, [1912] (კურცხალისა სტ.). - 24 გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ქ. ქუთაისი, 7 აგვისტო 1873 წ. // დროება. - 1873. - 24 აგვისტო. - №33. - გვ. 1-2;
2. ქ. ქუთაისი, 14 ივლისს 1874 წ. // დროება. - 1874. - 26 ივლისი. - №433. - გვ. 2;
3. კიდევ კულაშის შუკლის თაობაზედ // დროება. - 1879. - 18 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-3;
4. წერილი კულაშის, ჭაგანის, ცხენიამისა და ლანირის საზოგადოებისადმი // დროება. - 1879. - 5 სექტემბერი. - №183. - გვ. 2-3;
5. „ა. ხ! მე-V კლასის შაგირდისა, მერაბ ანდრონიკოვისაგან თავის მოკვლის მიზეზებზედ საზოგადოებაში დადის უსაფუძვლო ხმა“... // დროება. - 1880. - 20 სექტემბერი. - №199. - გვ. 2. - [გაზ. „კავკაზი“-დან გადმობეჭდილი წერილი];
6. ბ. დიმიტრი ყიფიანს // დროება. - 1880. - 7 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-2;
7. ბ. სიმონოვი - პოლიტიკოსი // დროება. - 1880. - 24 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1-2;
8. ბერძენი გეროსტრატე და გ. იოსელიანი // დროება. - 1880. - 6 სექტემბერი. - №188. - გვ. 3;
9. მაცდურს: [ლექსი] // ივერია. - 1880. - №2. - გვ. 150;
10. პასუხი ბ. გ. იოსელიანს // დროება. - 1880. - 20 აგვისტო. - №175. - გვ. 2-3;
11. სამეგრელოს საქმეები // დროება. - 1880. - 28 სექტემბერი. - №205. - გვ. 1-2; 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1-2;
12. შენ მაგონდები: (ვუძღვნი ნ-ს) [ლექსი] // დროება. - 1880. - 13 იანვარი. - №14. - გვ. 1;
13. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 25 სექტემბერი. - №200. - გვ. 3;
14. ნიკ. ბარათაშვილის დაბადებაზე // დროება. - 1881. - 7 ნოემბერი. - №234. - გვ. 1-2;
15. საუბარი ლიტერატურაზე: „რომანი დიდხევაში“ ეკ. გაბაშვილისა („ივერია“ №3) // დროება. - 1881. - 3 მარტი. - №45. - გვ. 1-3; 4 მარტი. - №46. - გვ. 1-3;
16. სიმღერა: [ლექსი] // ივერია. - 1881. - №6. - გვ. 136;
17. ჩვენს ლიტერატურაზე: წერილი I. ნიკო ბარათაშვილი // დროება. - 1881. - 21 თებერვალი. - №39. - გვ. 1-3;
18. წერილი ქუთაისის თავადაზნაურებისადმი // დროება. - 1881. - 29 აპრილი. - №87. - გვ. 1-2;
19. კიდევ ვითომ - ლიბერალს // დროება. - 1882. - 22 ივნისი. - №128. - გვ. 3-4;
20. მოგონებანი: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 1;

21. პასუხი ლიბერალს // დროება. - 1882. - 30 მაისი. - №110. - გვ. 3-4;
22. დათა გუგუნავა: [ნეკროლოგი] // დროება. - 1885. - 13 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1-3;
23. სიმღერა: (რასტის ხმაზე) [ლექსი] // დროება. - 1885. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1;
24. დემონი: (მიბაძვა) [ლექსი] // ივერია. - 1886. - 20 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
25. თ. დ. მიქელაძეს // ივერია. - 1889. - 10 ივნისი. - №119. - გვ. 2-3;
26. ნეტა იმას: (სასიმღერო) [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 10 მარტი. - №53. - გვ. 1;
27. სიტყვა თქმული ხმოსან ვ. მიქელაძის მიერ ტფილისის საბჭოს კრებაზე 13 იანვარს // ივერია. - 1892. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 2-3;
28. თავ. ვლადიმერ მიქელაძის სიტყვა // ივერია. - 1895. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 3;
29. ნაწყვეტი // ივერია. - 1896. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3; №2, გვ. 2; №3, გვ. 2; №5, გვ. 2;
30. სიტყვა თქმული თავადის ვ. ს. მიქელაძის მიერ საქართველოს ექსარხოსის ფლაბიანეს მიმართ მცხეთაში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 29 მარტი. - №495. - გვ. 3-4;
31. ძველი და ახალი ამბავი // ივერია. - 1898. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2; 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 1;
32. ძველი და ახალი ამბავი // ივერია. - 1898. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
33. ახალი ხანა // ივერია. - 1899. - 26 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1;
34. არ მჯერა!: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 იანვარი. - №2718. - გვ. 2;
35. დეპუტა ერობისა და ქალაქების წარმომადგენელთა კრების მიმართ: [გაგზავნილი მოსკოვში თბილისის ქალაქის საბჭოს წევრის ვლ. მიქელაძის მიერ, საქართველოსთვის ოლქობრივი თვითმმართველობის საჭიროების შესახებ] // ივერია. - 1905. - 8 ნოემბერი. - №200. - გვ. 3-4;
36. სიტყვები ი. ჭაჭავაძის ცხედარზე // ისარი. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2;
37. მუდამ მომზადებული ილია // ნიშადური. - 1908. - №59. - გვ. 4-5. - მოყვანილია ილიას წერილი მიწერილი ვლ. მიქელაძისადმი.

მის შესახებ:

1. იოსელიანი, გიორგი. - ა) ვლ. მიქელაძის პასუხზე // დროება. - 1880. - 5 სექტემბერი. - №187. - გვ. 3-4; ბ) წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1880. - 14 აგვისტო. - №171. - გვ. 3-4;
2. ყიფიანი, დიმიტრი. უფალო რედაქტორო! // დროება. - 1880. - 5 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3-4;
3. ახალი ამბავი // დროება. - 1881. - 26 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-2; 24 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 2;
4. მესხი, ივანე. - ა) ბატონო რედაქტორო! // შრომა. - 1882. - 26 მაისი. - №20. - გვ. 4; ბ) ორიოდ სიტყვა ბ. ვლ. მიქელაძეს // შრომა. - 1882. - 8 ივლისი. - №26. - გვ. 6; გ) პასუხი პასუხად რეტროგრადს // შრომა. - 1882. - 16 ივნისი. - №23. - გვ. 4;
5. სერგეი მესხის გამოსალმება // დროება. - 1883. - 11 მაისი. - №86. - გვ. 1-3;

6. ხიზანიშვილი, ნ. (ურბნელი, ნ.). - ა) ჩვენს ლიტერატურულ კეთილ-წესიერებაზე: (წერილი რედაქციისადმი) // დროება. - 1883. - 28 მაისი. - №99. - გვ. 1-3; ბ) უსაფუძვლო შენიშვნის გამო: (წერილი ბ-ნთ დ. ფურცელაძის და ვლ. მიქელაძის მიმართ) // ივერია. - 1887. - 25 დეკემბერი. - №272. - გვ. 2; გ) ისევ სტუდენტების შესახებ // ივერია. - 1897. - 19 დეკემბერი. - №263. - გვ. 1-3;
7. სარაჯიშვილი, ა. სხდომა საგეოგრაფიო საზოგადოების კავკასიელ განყოფილებისა // ივერია. - 1887. - 22 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
8. ახალი ამბავი // ივერია. - 1889. - 15 მარტი. - №56. - გვ. 1-2;
9. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამოცანები) // ივერია. - 1891. - 9 ივლისი. - №143. - გვ. 2;
10. ნარკვევი (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1892. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 3; 7 მარტი. - №50. - გვ. 2-3;
11. ნარკვევი: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1894. - 25 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 3-4;
12. მესხი, კ. თავადაზნაურთა ბანკის კრება // ივერია. - 1895. - 11 მაისი. - №98. - გვ. 2; №99. - გვ. 1-3; №100. - გვ. 2-3; №101. - გვ. 2-3; №102. - გვ. 2; №103. - გვ. 2-3; №104. - გვ. 1-3; №105. - გვ. 2-3; №106. - გვ. 2-3;
13. საურთიერთო სამეურნეო კრედიტის საზოგადოების კურთხევა // ივერია. - 1895. - 18 ივლისი. - №151. - გვ. 2;
14. დაუჯერებელი ამბები // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 იანვარი. - №73. - გვ. 4;
15. საყურადღებო კითხვა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 27 ნოემბერი. - №383. - გვ. 1-2;
16. ხმოსნობაზე უარყოფა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 ივნისი. - №214. - გვ. 1;
17. თავ. ვ. ს. მიქელაძის გამგზავრება კახეთში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 13 ნოემბერი. - №678. - გვ. 1. - კრედიტით დახმარება შემდეგ ნომერში;
18. ნადიკვარელი (ილია ზარაფიშვილი). წერილი კახეთიდან // ივერია. - 1898. - 2 დეკემბერი. - №257. - გვ. 2-3;
19. საქართველოს ეგზარქოსის მთავარ-ეპისკოპოსის ფლაბიანეს ტფილისში ჩამობრძანება // ივერია. - 1898. - 29 მარტი. - №68. - გვ. 1-2; №69. - გვ. 2;
20. პრესა: ნიკო ნიკოლაძე უარს ამბობს თბილისის ქალაქის თავის თანამდებობაზე... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 18 სექტემბერი. - №1982. - გვ. 3;
21. სამეურნეო საზოგადოების კრება // ივერია. - 1902. - 12 დეკემბერი. - №266. - გვ. 2-3; 13 დეკემბერი. - №267. - გვ. 2;
22. ტფილისი, 15 იანვარი // ივერია. - 1902. - 15 იანვარი. - №11. - გვ. 1;
23. Spectator (ლევან ყიფიანი). პატარა დღიური // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 15 დეკემბერი. - №2014. - გვ. 3-4;
24. „9 იანვარს ვ. ს. მიქელაძის თავმჯდომარეობით მოხდა პირველი კრება ახლად დაარსებულ ქართულ ფილარმონიულ საზოგადოებისა“... // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 იანვარი. - №2723. - გვ. 1;
25. ახალი ამბავი: [ვლადიმერ მიქელაძის განცხადება თბილისის ქალაქის გამგეობაში, რათა თბილისს მიეცეს სახელმწიფო სათათბიროში ორი წარმომადგენლის არჩევის უფლება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 სექტემბერი. - №2905. - გვ. 1;
26. ახალი ამბავი: [თბილისის საბჭოს ხმოსნებისაგან პეტერბურგში გაგზავნილი დეპუტაციის ანგარიში, წარმოდგენილი ვლადიმერ მიქელაძისა და ა. მ. არგუთინსკი-დოლოგორუკის მიერ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 აპრილი. - №2802. - გვ. 3;
27. დეპუტაცია ნამესტინიკთან: [ვ. მიქელაძის სიტყვა საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის მოთხოვნით] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 ოქტომბერი. - №2932. - გვ. 3. - რედაქციის შენიშვნა. იხ: გვ. 2;
28. „პარასკევს“...: [პეტერბურგიდან თბილისის წარმომადგენლების: ალ. მ. არღუთინსკი-დოლოგორუკის, ვლ. მიქელაძის და ოსტროგორსკის დაბრუნება] // ივერია. - 1905. - 17 აპრილი. - №55. - გვ. 2;
29. საბჭოს ხმოსანთა კრება. 31 ოქტომბერი: [29 აგვისტოსა და 22 ოქტომბრის სისხლისღვრის შესახებ]: [ვლ. მიქელაძის გამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 2 ნოემბერი. - №195. - გვ. 4;
30. ტფილისის ქალაქის თავს შემდეგი დეპუტატი მოუვიდა პეტერბურგიდან: [დეპუტატების მიერ გადმოცემულია მეფისნაცვლის აზრი კავკასიის მართვა-გამგეობის შესახებ. ხელს აწერენ: გენერალი ისტროგორსკი, ვლ. მიქელაძე და არღუთინსკი-დოლოგორუკი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 24 მარტი. - №2780. - გვ. 3;
31. ტფილისის ქალაქის საბჭოს ხმოსნებს 11 სექტემბერს თათბირი ჰქონდათ თავ. ვლად. მიქელაძის განცხადების განსახილველად: [რომ თბილისს ჰყავდეს ორი წარმომადგენელი სახელმწიფო სათათბიროში. - თათბირის ანგარიში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 სექტემბერი. - №2907. - გვ. 2;
32. ტფილისის ქალაქის საქმეები: [საერთო მდგომარეობა 17 ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ. 22 ოქტომბერს მომხდარი ამბის გამოძახილი. ვ. მიქელაძის, ა. არღუთინსკი-დოლოგორუკის, ნიკ. ხუდადოვის, კ. აბაშიძის, ი. ბარათაშვილის, ისიდ. რამიშვილის და სხვ. სიტყვები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 ნოემბერი. - №2939. - გვ. 2-3;
33. ქალაქის საბჭოს ხმოსანთა კრება: [წერილი გამოთქმულია უკმაყოფილება ვაზ. „კავკაზის“ მიმართ, ხმოსან ვლ. მიქელაძის განცხადების დამახინჯებისათვის; არახმოსან სოციალ-დემოკრატთა გამოსვლა დამფუძნებელი კრების მოწვევის საჭიროებაზე] // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 4;
34. ქუთაისის საგუბერნიო საერო საბჭო: (საკუთარის კორესპონდენტისაგან): [კრებების ანგარიში; სიტყვით გამოვიდნენ: გრ. გველეხიანი, ა. ნითლიძე, გ. ზდანოვიჩი, ვლ. მიქელაძე და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 სექტემბერი. - №2917. - გვ. 3; 27 სექტემბერი. - №2918. - გვ. 3; 28 სექტემბერი. - №2919. - გვ. 1-2; 29 სექტემბერი. - №2920. - გვ. 3;
35. ყიფიანი, ქაიხოსრო (ქოჩო). არ მჯერა!: (პაროდია ვლ. მიქელაძის ლექსისა „არ მჯერა“) // ივერია. - 1905. - 13 თებერვალი. - №23. - გვ. 2;

36. „ხმოსანმა ვ.ს. მიქელაძემ“: [მოთხოვნა სახელმწიფო საათბობროში ორი წარმომადგენლის გავზავნის შესახებ] // ივერია. - 1905. - 10 სექტემბერი. - №161. - გვ. 3;
37. გუშინ, 9 მაისს: [თბილისის საურთიერთო-სამეურნეო ბანკის წევრთა სხდომაზე ბანკის თავმჯდომარედ ვ.ს. მიქელაძის არჩევა] // ხმა. - 1906. - 11 მაისი. - №2. - გვ. 4;
38. სახელმწიფო საბჭოს წევრთა ამომრჩეველები: [ილია ჭავჭავაძე, ვ. ს. მიქელაძე, მიხ. გედევანიშვილი მიემგზავრებიან პეტერბურგს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 17 მარტი. - №3029. - გვ. 2;
39. ქუთაისის ამბები: [ლ. ყიფიანის სარდაფში იარაღის აღმოჩენა. ქალაქის საბჭოს თათბირზე ვლ. მიქელაძის დასახელება ქალაქის თავის თანამდებობაზე] // მეგობარი. - 1906. - 27 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 2;
40. *Enfant terrible*. ხმა ჩრდილოეთიდან: [... ვლ. მიქელაძის დახმარებით ი.ჭავჭავაძის არჩევა სახელმწიფო საბჭოს წევრად] // ლამპარი. - 1906. - 19 აპრილი. - №1. - გვ. 2-3;
41. 21 მაისის სხდომაზე... // ლახვარი. - 1907. - 23 მაისი. - №34. - გვ. 1-2;
42. ვინ რას ფიქრობს როცა ძილი გაუკრთება? // მასხარა. - 1907. - №2. - გვ. 6;
43. ვლადიმერ მიქელაძე // ნიშადური. - 1907. - №9. - გვ. 15-16;
44. თბილისის საქალაქო საბჭოს სხდომა... // ცის ნაბი. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №4. - გვ. 2;
45. მესამე სახელმწიფო საათბობროს... // ისარი. - 1907. - 16 სექტემბერი. - №202. - გვ. 3. - ქუთაისის ქრონიკა;
46. პეტერბურგში წასვლა // ისარი. - 1907. - 22 სექტემბერი. - №207. - გვ. 2;
47. საქართველოს ინტერესების დაცვა... // ცისკარი. - 1907. - №8. - გვ. 5;
48. სახელმწიფო საბჭოს ამრჩეველები საქართველოდან: თავ. ვ.ს. მიქელაძე // ნიშადური. - 1907. - №9. - გვ. 1;
49. ტფილისის საბჭომ... // ისარი. - 1907. - 5 დეკემბერი. - №268. - გვ. 3;
50. ხმოსანების დამტკიცება // ჩვენი გზა. - 1907. - 4 ოქტომბერი. - №24. - გვ. 2;
51. ვლ. მიქელაძე // დროება. - 1908. - 4 დეკემბერი. - №14. - გვ. 3;
52. თავ. ვ. მიქელაძე: (სამეურნეო ბანკის გამგეობ. თავმჯდომარე) // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 202;
53. კალანდაძე, ნესტორ (ემმაკი). მიჰქრის ეტლი ვერისაკენ! (ვუძღვნი ვლ. მიქელაძეს). [იუმორისტული ლექსი ლოთებზე] // ემმაკის მათრახი. - 1908. - №26. - გვ. 16. - დართული აქვს: ო. შმერლინგის კარიკატურა: „ან ზურნა და ან სიკვდილი!“. - სქოლიოში ე-ს ორტაეპიანი ლექსი: „ეს საკითხი „უპრავაში““;
54. პრესა // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №2. - გვ. 7-10;
55. ტფ. გუბერნატორმა... // ისარი. - 1908. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
56. ტფ. ქალაქის საბჭო // ამირანი. - 1908. - 24 სექტემბერი. - №165. - გვ. 3;
57. ხმოსანმა თავ. ვლ. მიქელაძემ... // იმედი. - 1908. - 26 ოქტომბერი. - №12. - გვ. 3;
58. როგორც მკითხველებმა იციან... // ივერია. - 1909. - 12 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
59. ტფილისი: გამომშვიდობება // დროება. - 1909. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 3;
60. სესხის ნებართვა // მომავალი. - 1910. - 8 იანვარი. - №108. - გვ. 3;
61. ერთი ამრჩეველთაგანი. ნამუსი? // არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 11-12;
62. ვინ ავირჩიოთ // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 2-3;
63. ვლადიმერ იანის კრახი // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 9;
64. ვლადიმერ იანი // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 4-5;
65. ორი თავადი // არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 1-3;
66. ორნი არიან... // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 5-6;
67. საარჩევნო დემაგოგია // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 7-8;
68. საარჩევნო ხრონიკა: თფილისში და ბათუმში ქალაქის არჩევნები... // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 10-11;
69. ს. ი. სწორი გზისაკენ // არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - 1912. - №1. - გვ. 1-2;
70. შარაშიძე, შალვა (თაგუნა). საარჩევნო ფელეტონი: ვინ ავირჩიოთ?! // არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 8-9;
71. შეკითხვა ვლადიმერ მიქელაძეს // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 12.

წყარო:

1. ვლადიმერ მიქელაძე // ნიშადური. - 1907. - №9. - გვ. 15-16;
2. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 313-314, 373;
3. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 116, 201, 255, 285, 290;
4. ჭავჭავაძე, ი. პედაგოგიური თხზულებანი / რედ. და წინასიტყვ. ავტ.: გ. თავზიშვილი; პედაგოგ. სამეცნ.-კვლევ. ინ-ტი. - თბ.: სახელგამი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ.: 371, 471.

მიქელაძე, მარიკა (1910 –) – მწერალი, ახალგაზრდა მწერალთა შორის სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე საერთო ყურადღება მიიპყრო.

ცალკე გამოცემულია:

1. ოთხი და მეხუთე: [მოთხრობა]. - ტფ.: ავტორის გამა, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 20 გვ.: სურ.; 21სმ.;

2. ლექსები. - თბ.: ფედერაცია-ს გამომცემლობა და სტამბა, 1939. - 86, [4] გვ.; 15სმ.;
3. ცილას ბურთი: [საბავშვო მოთხრობები]. - თბ.: საქართველოს ალკე ცენტრალური კომიტეტი, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტერატურული გამომცემლობა, 1939 (კომუნისტი-ს სტამბა). - 48 გვ.: ილ.; 22სმ.;
4. ტანია: საბავშვო ლექსები / მხატვ. შ. ბერიტაშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1944 (სტალინის დროშას სტ.). - 35 გვ.: სურ.; 21სმ.;
5. ვიღეროთ ბრძოლის ამბავი: [ლექსი]. - თბ.: გამ-ბა და სტ. საბჭოთა მწერალი, 1947. - 107 გვ.; 15სმ.;
6. თეთრი სახლი: (საბავშვო პოემები) / [მხატვ. შ. ბერიტაშვილი]; საქ. სსრ. განათლების სამინისტრო. - [თბ.]: საბლიტგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 67 გვ.: ილ.; 20სმ.;
7. ომგადახდლინი: პიესა ერთ მოქმედებად / (საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებ. კულტ.-საგანმ. დაწესებ საქმ. კომ-ტი. საკლუბო დაწესებ. განყოფილება). - თბ.: საქ. სახ. წიგნის პალატის გამ-ბა, 1947 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 16 გვ.; 20სმ.;
8. გამოდარება: [ლექსთა კრებული]. - თბ.: სახელგამი, 1948 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 100 გვ.; 21სმ.;
9. გარდამავალი დროშა: მოთხრობები და ზღაპრები. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. სტ. კომუნისტი). - 100 გვ.: ილ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ყოფილ გაზაფხულს: [ლექსი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №20;
2. და მომდევს დარდი შენი აჭარის: [ლექსი] // სიტყვა და საქმე. - ქუთაისი, 1935. - № 1. - გვ. 6;
3. შენი დროშები ალისფერია: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მარტი. - №3. - გვ. 2;
4. სიმღერა სიხარულისა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 12 მარტი. - № 58. - გვ. 3;
5. კომკავშირმა მოგცა ბედი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 30 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3;
6. მხედრის ფიცი: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 16 ოქტომბერი. - №238. - გვ. 3;
7. სიმღერა დედა-ქალაქზე: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 24 ივლისი. - №18. - გვ. 2;
8. სიმღერა სამშობლოზე: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 14 მაისი. - №108. - გვ. 3;
9. შეხვედრა შოთასთან: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
10. მამომ შეარია: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1939. - სექტემბერი. - №9. - გვ. 14;
11. მხედრის ფიცი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1939. - 16 თებერვალი. - №38. - გვ. 3;
12. კიდევ უფრო მაღლა ვიფრენთ: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 აგვისტო. - №191;
13. მხედრის ფიცი: [ლექსი] // კოლექტიური მესაქონლეობა. - თიანეთი, 1940. - 29 სექტემბერი. - №38;
14. ქარიშხლებში გადაზრდილა: [ლექსი, მიძღვნილი იაკობ გოგებაშვილის 100 წლისთავისადმი] // ლიტ-

- ერატურული საქართველო. - 1940. - 30 ოქტომბერი. - №30;
15. გაცილება: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 18 ივლისი. - №168;
16. კუ და მორიელი: სელხან-საბა ორბელიანის არაკის მიხედვით: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 22 მაისი. - №41;
17. მიეც სიცოცხლე სამშობლოს შენსას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 28 დეკემბერი. - №308;
18. სამაისო: [ლექსი საშუალო ასაკისათვის] // პიონერი. - 1941. - №5. - გვ. 4;
19. სამშობლოსადმი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 27 ივნისი. - №26;
20. ფრონტზე ნასულ ძმას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 26 ოქტომბერი. - №254;
21. ტანია: [ლექსი ზოია კოსმოდემიანსკაიასადმი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 22 მაისი. - №16;
22. წელიწადის ოთხი დრო: [ლექსი] // ლახვარი. - 1942. - 16 ივლისი. - №4;
23. დაბრუნება: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 28 თებერვალი. - №6;
24. ბალადა კომკავშირელ ნატროშვილზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 6 ნოემბერი. - №231;
25. უკრაინას: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 12 ნოემბერი. - №4;
26. ჭაბუკი ჩემი ქალაქიდან: [ლექსი]: მამაც მზვერავს აკაკი ხუჯაძეს // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 20 სექტემბერი. - №23;
27. თერგის ნაპირზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 19 მაისი. - №17 (27);
28. იოანე მრისხანე რეპინის ტილოზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №7-8. - გვ. 18;
29. თეთრი სახლი: [საბავშვო პოემა] // პიონერი. - 1945. - №7. - გვ. 5-8;
30. ისევ შრიალებს ზეცა ფარჩებად: [ლექსი საბჭ. კავშირის გმირ ი. ციციშვილს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 11 ნოემბერი. - №33;
31. ომგადახდლინი მოსულხართ: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 6 სექტემბერი. - №94;
32. ახალგაზრდა პატრიოტების სიმღერა: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 31 დეკემბერი. - №157;
33. გურის კვიცი: [ლექსი]; ნახ. გ. ფოცხიშვილისა // ოქტომბრელი. - 1946. - №9. - გვ. 14;
34. ეს მაისია, ჩვენი მაისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 31 მაისი. - №108;
35. ვაჟიკას გეგმიანი ცხოვრება: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №4. - გვ. 14-15;
36. რემედო: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 179-180;
37. პიონერის ნიშანი: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №9. - გვ. 2;
38. სადღეგრძელო: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 233;
39. სიმღერა თბილისზე: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 234;
40. ბალადა მებრძოლ ნატროშვილზე // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 228-229;

41. ილიას მამულში: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 სექტემბერი. - №35;
42. რუსთავის თუჯი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 13 აპრილი. - №15;
43. ქართული ნარინჯები: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 7 აგვისტო. - №31;
44. ბუნების კარი შეალო: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №2. - გვ. 10;
45. კიდევ უფრო მაღლა ვიფრენთ: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №8. - გვ. 5;
46. მე დავბრუნდები: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 27 აგვისტო. - №35;
47. სამგორის ველზე: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №7. - გვ. 7;
48. თეთრი მტრედი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 6 იანვარი;
49. ჩვენ დები ვართ: [ლექსი]: ლენინგრადელ პოეტ-ქალს ოლგა ბერგოლცს // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 7 მარტი.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჰაინე, ჰ. – ა) დიაცი: [ლექსი] / ჰაინრიხ ჰაინე; თარგმანი მ. მიქელაძისა // სიტყვა და საქმე. - ქუთაისი, 1935. - № 1. - გვ. 3; ბ) ლექსები / ჰენრიხ ჰაინე; თარგმანი მარიკა მიქელაძისა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №6;
2. პლიევი, ხ. კოსტას: [ლექსი] / ხ. პლიევი; თარგმნა მარიკა მიქელაძემ // კომუნისტი. - 1939. - 20 ნოემბერი. - №266. - გვ. 3; საბჭოთა ოსეთი, 1939. - 27 ნოემბერი. - №263. - გვ. 3; საბჭოთა აჭარა, 1939. - 29 ნოემბერი. - №273. - გვ. 2; ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ნოემბერი. - №34. - გვ. 1; საბჭოთა ოსეთი. - 1941. - 1 აპრილი. - №76.

მის შესახებ:

1. მარიკა მიქელაძე - „ტანია“. საბლიტგამი: [პოემის გამოცემის გამო. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 1 მაისი. - №15. - ხელმოწერა: გ. მ.;
2. მუჟავანაძე, რ. მარიკა მიქელაძის ლექსები: [რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1949. - 13 ნოემბერი. - №223.

წყარო:

1. ბენაშვილი, დიმიტრი. ლიტერატურული ახალგაზრდობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 აგვისტო. - № 20. - გვ. 3.

მიქელაძე, შალვა ანტონის ძე (1884 – 1938) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი და პოლიტიკურ-საზოგადო მოღვაწე, – მეცნიერი ექიმი, – პროფესორი.

ოდესის უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტის დამთავრებისთანავე (1907), ორ წელს ხონში მუშაობდა, 1910 წლიდან – ქ. თბილისის ექიმად, შემდეგ – სამკურნალო სასანიტარო ინსპექტორად და სხვ. უნივერსიტეტში სწავლის დროიდანვე (1904) პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაება. იყო: სოციალ-ფედერალისტთა

პარტიის მთავარი კომიტეტის წევრი, საქართველოს I პარლამენტში სამანდატო კომისიის თავმჯდომარე, ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების მიღების კანონპროექტის მომხსენებელი, სახალხო ჯანმრთელობის კომისიის თავმჯდომარე და სხვ.

მწერლობა დაიწყო 1909 წლიდან გაზ. „სახალხო საქმესა“ და მის მომდევნო გაზეთებში. წერდა საპოლიტიკო და სამკურნალო შინაარსის წერილებს, მონაწილეობდა რუსულ გაზეთებშიაც. აგრეთვე, მუშაობდა პირველ ქართულ სამკურნალო-სამეცნიერო ჟურ. „ექიმის“ სარედაქციო კოლეგიაში.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე: 1910-1919 წლებში ქართული დრამატული საზოგადოების გამგეობის წევრად იყო არჩევით, 1911-1914 წლებში – „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ გამგეობის წევრად და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. კლინიკური ანალიზები: მოკლე სახელმძღვანელო სტუდენტთათვის. 17 სურათით ტექსტში / პროფ. ალ. ალადაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1923 (სამხედრო კომისარიატის სტამბა). - IV+131 გვ.: ილ.: 22სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
2. კლინიკური ანალიზები: მოკლე სახელმძღვანელო სტუდენტთათვის 45 სურათით ტექსტში / ალ. ალადაშვილის რედაქციითა და შესავალით. - მეორე შევსებული და შესწორებული გამოცემა. - ტფ.: ნითელი ნიგნი, 1924 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - V, 159, [1] გვ.: ილ.: 22სმ. - დამატება: „მარლის ანალიზისათვის საჭირო რეაქტივები“. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. მასალები სისხლის ნებოვნებისა და შედეგების თვისების შესასწავლად მაღარიის დროს: კლინიკური გამოკვლევა / ტფილისის უნივერსიტეტის ფაკულტეტის თერაპიული კლინიკიდან. გამგე: პროფ. ა. ალადაშვილი. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტი, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - VIII, 169, [1] გვ.: ილ.: 24სმ. - ფრონტისპისი ფრანგულად. - დამატება: ავადმყოფთა ისტორიები. - ბიბლიოგრ.: გვ. 163-169. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. ტლექი / [საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოება]. - ტფ.: საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების გამოცემა № 4, 1925 (საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების სტამბა). - 24 გვ.; 22 სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
5. შინაგანი პათოლოგიისა და თერაპიის საგანი და მისი თანამედროვე მიმართულებანი: [შინაგან სნეულებათა კერძო პათოლოგიისა და თერაპიის კურსის შესავალი ლექცია ნაკითხული 1926 წ. 12 ნოემბერს ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში]. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - 18 გვ.; 25სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი. „თანამედროვე მედიცინა“, № 11-12, 1926;
6. Fernand Vidal-ი (1862-1929): [მოხსენება საქართველოს ექიმთა საზოგადოებას 14 თებერვალს 1929წ.]. - [ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.)]. - 77-83 გვ.: სურ.; 25სმ. - უთავფურცლოა. - აღწერილია 1-ლი გვ.

- მიხედვით. - [ცალკე ამონაბეჭდი, თანამედროვე მედიცინა, 1929, წ. III];
7. საყლაპავისა და კუჭის სნეულებანი: სახელმძღვანელო სტუდენტთა და ექიმთათვის 36 სურათით ტექსტში. - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გა-მა, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - VI, [1], 171 გვ.: სურ.; 18სმ. - საგნობრივი და სახელების საძიებელი, გვ. 166-177;
 8. საჭმლის მომნელებელი ორგანოების სნეულებანი / შ. მიქელაძე. - ტ. 2: ნაწლავების სნეულებანი: სახელმძღვ. სტუდენტთა და ექიმთათვის 59 სურათით ტექსტში. - ტფ.: სახელგამის სამეცნ. ლიტ. სექტორის გა-მა, 1934 (1-ლი სტ.). - [7], 189 გვ.: სურ.. - დანართი: „საგნობრივი საძიებელი“, „სახელების საძიებელი“ (183-189 გვ.). - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ (181-183 გვ. სხვადასხვ. ენებზე); მე-2 შევს. და შესწ. გამოც. - ტ. 2: ნაწლავების სნეულებანი. - თბ.: სახმედგამი, 1937. - 246 გვ.: 69 სურ.;
 9. საყლაპავისა და კუჭის სნეულებანი: სახელმძღვ. სტუდენტთა და ექიმთათვის. 46 სურათით ტექსტში / რედ.: ჯიჯაძე. - მე-2 შევს. და შესწ. გამოც. - ტფ.: სახელგამის სამეცნიერო სექტორი და 1-ლი სტ., 1935. - VI, 205 გვ.: ილ.; 25სმ. - დამატებითი თავფ. და კანზე სათაური-საჭმლის მომნელებელი ორგანოების სნეულებანი. - დამატებანი: ტაბულა 1-4 და საგნობრივი საძიებელი (Index rerum). - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ (196-198 გვ.);
 10. შინაგან სნეულებათა პროპედევტიკა. კლინიკური დიაგნოსტიკის და სემიოლოგიის კურსი: სახელმძღვანელო სტუდენტთა და ექიმთათვის 152 სურათით ტექსტში. - თბ.: სახბიომედგამი, 1938 (საქ. კ.პ.(ბ) ც.კ. პარტგამომცემლობის სტ.). - XII, 460 გვ.; 24სმ. - დანართი: ავადმყოფობის ისტორიის სქემა (გვ. 432-436), უცხო სიტყვათა საძიებელი (გვ. 439-444), საგნობრივი საძიებელი (გვ. 445-454), სახელთა საძიებელი (გვ. 455-459). - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა (გვ. 437-438).

გამოქვეყნებულია:

1. ეპიდემიათა გავრცელება და ქ. ტფილისის სანიტარული მდგომარეობა: შ. მიქელაძისა // ექიმი. - 1919. - №3-4. - გვ. 39-42. - ტექსტს დართული აქვს ხოლერი-სა და პეტეხიანი ტიფის გავრცელების ცხრილი 1918 წლის განმავლობაში და 1919 წ. პირველ თვეებში;
2. პურპურის ჯგუფის სნეულებათა საკითხის შესახებ: (ვერლჰოფის ნინკლოვან სნეულების ერთი იშვიათი შემთხვევის გამო) შ. მიქელაძისა // ექიმი. - 1919. - ვN5-6. - გვ. 73-79;
3. ექიმთა გადასამზადებელი კურსების დაარსება: [კვალიფიკაცია] // კომუნისტი. - 1933. - 10 სექტემბერი. - №209. - გვ. 4;
4. ექიმთა გადამზადების კვალიფიკაციის ამალეების საკითხი // კომუნისტი. - 1934. - 24 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. დრამატ. საზოგად. წლიური კრება: პირველი სხდომა 26 ღვინობისთვის // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №35. - გვ. 10-12; №36. - გვ. 13-14;

2. შალვა მიქელაძე: (დრ. საზ. გამ-ის წევრი). [მეგობრული შარჟი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №25. - გვ. 8;
3. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). ვალერიან გუნია ლოგინშია! // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №38. - გვ. 8;
4. მეთვალყურე. ვ. გუნიას ავადმყოფობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 8;
5. ახალი გამგეობა ქართ. დრ. საზ-ისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №2. - გვ. 15;
6. ქართ. დრამ. საზ-ის გამგეობა: ი. ა. ბარათაშვილი. ნ. დ. ერისთავი. ი. კ. გედევანიშვილი. შ. ა. მიქელაძე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №5. - გვ. 9;
7. ვინაიდან აპრილში პეტეხიან ტიფის... // ექიმი. - 1919. - №3-4. - გვ. 64;
8. ოქმი: ქართველ ექიმთა და ბუნების მეტყველთა საგანგებო კრების 26 თბათვეს 1918 წ. // ექიმი. - 1919. - №3-4. - გვ. 61-62;
9. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული შრომანი.

მიწიველი, ნიკოლო [ნიკოლოზ] იოსების ძე (1896, 24/X – 1937, 13/VI) – მწერალი, ჟურნალისტი, მასწავლებელი და საზოგადო მოღვაწე,

– დაიბადა ქუთაისის მაზრის (ოკრიბა) სოფ. ჯვარისაში, გლეხის ოჯახში. დედა – გოგლიჩიძის ასული. დაამთავრა სოფ. ჯვარისას სამრევლო სკოლა, ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებელი და ქუთაისის სამასწავლებლო კურსები.

1912 წელს გამწესდა სოფ. ტობანიერის (ქუთაისის მაზ.) პირველდაწყებითი სკოლის გამგედ. 1917 წლის რევოლუციამდე მასწავლებლობდა ტობანიერს, ხონს, სენაკსა და აბაშაში.

მუშაობდა: 1917 წლიდან ქუთაისის საგუბერნიო აღმასკომის მდივნად, 1918 წლიდან – საქართველოს დამფუძნებელი კრების სტენოგრაფიულ ანგარიშების რედაქტორად, 1921 წლიდან – საქართველოს ხელოვანთა მთავარი კომიტეტის მდივნად, შემდეგ – სახალხო კომისართა საბჭოს საინფორმაციო განყოფილების გამგედ, 1922-1925 წლებში – პარიზში, „არკოსის“ განყოფილებაში, აქვე – საბჭოთა სტუდენტების კავშირის თავმჯდომარედ, უკანასკნელად – სსსრ წარმომადგენლად პარიზის მსოფლიო გამოფენაზე, მერე – საქართველოს სახკინმრენვის წარმომადგენლად, 1925 წლიდან – სახელგამის გამგის მოადგილედ და სხვ.

მწერლობა დაიწყო 1914 წელს ჟურ. „თეატრი და ცხოვრებაში“ წერილით „ლ. ანდრეევი და თეატრი მომავლისა“ (№ 28). თანამშრომლობდა ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში. წერდა საზოგადოებრივ, სახელოვნო, პედაგოგიურ და სხვა ხასიათის წერილებს, მოთხრობებს, განსაკუთრებით – მინიატურებს, ლექსებსა და სხვ. 1917 წელს

აირჩა ქუთაისის მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა აღმასკომის რუსული გაზეთის რედაქტორად, ამავე დროს მუშაობდა სოციალ-რევოლუციურ პარტიულ გაზ. „შრომაში“, „სოციალ-რევოლუციონერში“. 1918 წელს თბილისის რუსულ გაზეთებში („Республика“ და „Знамя труда“) თანამშრომლობდა, რედაქტორობდა კვირეულ საზოგადოებრივ-ლიტერატურულ გაზეთს „Новый день“ (დაიხურა მთავრობის და ინგლისელების წინააღმდეგ დაბეჭდილი წერილების გამო, ხოლო თვით ნ. მინიშვილი დაატუსაღეს და პასუხისგებაში მისცეს). იმავე ხანებში წერდა რუსულ ჟურნალში „Орион“ – ლიტერატურულ თემებზე. 1922 წლიდან საკუთარი რედაქტორობით სცემდა რუსულ ენაზე სამხატვრო გაზეთს „Фигаро“. პარიზში უახლოესი მონაწილეობა მიიღო გაზ. „ახალი საქართველოს“ შექმნა-გამოცემაში (გრ. ვეშაპელის რედაქტორობით).

კომუნისტური პროპაგანდისათვის პარიზში სამჯერ დააპატიმრეს, თუმცა თვით კომპარტიაში არ ყოფილა. ნ. მინიშვილმა თავისი სამწერლო და მოქალაქეობრივი მრწამსი თვითონვე განსაზღვრა შემდეგი სიტყვებით: „როგორც მოქალაქე – მთლიანად ანმყოში ვარ, როგორც პოეტი – მთლიანად წარსულში“.

ცალკე გამოცემულია:

- წმინდანანი: წიგნი ლექსების. - ტფ., 1922. - 28 გვ.; 21სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა]; მე-2 გამოც. - ტფ.: გამომცემლობა [ახალი საქართველო, პარიზი], 1926 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტამბა). - 30, [2] გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
- გარდაცვალება: პოემა. - ტფ.: გამომცემლობა [ახალი საქართველო, პარიზი], 1926 (პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 32 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
- შავი ვარსკვლავი: პოემა. - ტფ.: გამომცემლობა [ახალი საქართველო, პარიზი], 1926 (პოლიგრაფტრესტი. 1-ლი სტამბა). - 32 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
- თებერვალი. - [ტფ.]: შრომა, 1927 (ზარია ვოსტოკას სტამბა). - 73 გვ.; 17სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა]; [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 56 გვ.; 18სმ. - (სამკოლო ზიბლიოთეკა);
- საზოგადოებრივი საკითხები. - ტფ., 1927 (სმუს. პოლ. ტრ. 1-ლი სტ.). - 121, [1] გვ.; 19სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
- ავღანისტანის ამბები. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (კავკ. ნ. დრ. ჯარის გა-მა). - 69 გვ.: [1] დაკეც. ფურც. რუკით; 17სმ. - თავფურცელზე წიგნის შინაარსი;
- ეპოპეა: ქართული ქრონიკა რევოლუციის დროიდან. - ნ. 1. - ტფ.: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 275 გვ.; 18სმ.;
- ერთი ღამის ამბავი: ნოველები. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (1-ლი სტ.). - 61, [1] გვ.; 17სმ.;
- Поэты Грузии / В переводах Б.Л. Пастернака и Н.С. Тихонова; Вступ. ст., редакция и словарь Николо Мицишвили; [Обл. и илл. С. Надарейшвили]. - Тифлис: ЗАКГИЗ, 1935 (MCMXXXV) (тип. им. А. Ф. Мяс-

никова изд-ва «Заря Востока»). - 200 с.: ил.; 20 см. - На тит. л. дата: MCMXXXV.

გამოქვეყნებულია:

- ლ. ანდრევი და თეატრი მომავლისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 28. - გვ. 2-3;
- საით მივდივართ?: [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №38. - გვ. 3;
- ტანჯვა: [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №24. - გვ. 2;
- ცოტა რამ შრომის სკოლის ისტორიიდან // განათლება. - 1914. - №8. - გვ. 587-592;
- ისინი ცხოვრებას ქმნიან! [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №33. - გვ. 3-4;
- მე ვარ „ადამიანი“: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №9. - გვ. 4-5;
- მხატვრული შემოქმედება სკოლაში: (ძერწა, ხატვა) // განათლება. - 1915. - №8-9. - გვ. 552-556;
- პეპელა: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 4;
- სიზმარი: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 3-4;
- სიცოცხლე!.. სიცოცხლე! (ავადმყოფის დღიურიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 4-5;
- უცხოეთი: ბავშვების აღზრდა იაპონიაში // განათლება. - 1915. - №4. - გვ. 328-330;
- უხილავს: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №37. - გვ. 2-3;
- ყოველივე წარმავალი: [ნოველა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №21. - გვ. 4-5;
- ცოტა რამ თავისუფალ აღზრდაზე // განათლება. - 1915. - №4. - გვ. 263-269;
- წინ, სიკვდილისაკენ! [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - № 2. - გვ. 4;
- წუთები ცხოვრებისა: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №30. - გვ. 5-6;
- მარიამ მონტესსორი და მისი პედაგოგიური იდეალები // განათლება. - 1916. - №3. - გვ. 192-198;
- მღუმარება: (შორეულ მეგობარს) [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 5;
- მელანქოლია: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №34. - გვ. 10-11; №35. - გვ. 6-8;
- მთის მდინარე: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 3;
- პატარა ნოველები: საიდუმლოება ცხოვრებისა; შური; მიწა მშობელი!; რა სურდა მას? // სხივი. - 1916. - გვ. 47-58;
- სამარადისო ზღაპარი: [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 3-5;
- უდაბნოს საიდუმლო: (არაბული ლეგენდა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გვ. 5-6;
- ძველი ლეგენდა // ახალი ცისკარი. - ქუთაისი, 1916. - №1. - გვ. 6-7;
- Memento mori: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №9. - გვ. 3-4;
- მონამლულ ჰაერში: [მოთხრობა] // განათლება. - 1917. - №1. - გვ. 49-51;
- აკვარელით ნახატები: [ნოველა] // აისი. - ქუთაისი, 1918. - №1. - გვ. 8;

28. ბაბილონის ხალიჩა: [ჩანახატი] // ლიგეია. - ქუთაისი, 1918. - №2. - გვ. 8;
29. სამგლოვიარო მარში: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №3. - გვ. 45-46;
30. წმინდანინი: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №2. - გვ. 8;
31. დეკემბრის აგონია: [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - იანვარი. - №1. - გვ. 202;
32. ცხოვრება: [ჩანახატი] // ჩვენი მომავალი. - ქუთაისი, 1920. - №1. - გვ. 5;
33. გამოთხოვება: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1921. - №6. - გვ. 6;
34. შეთქმულება ქვეყნის წინააღმდეგ: [ლექსი] // ხელოვნება. - 1921. - №1. - გვ. 4;
35. სანდრო ეულს და იონა ვაკელს გამოსათხოვებელი ბარათი ნიკოლოზ მინიშვილისაგან: [ფელეტონი ლექსად] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ივნისი. - №126. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: წერილის რედაქციაში მიმტანი - სანიონი;
36. მენშევიზმი და საქართველო: წერილები პარიზიდან // კომუნისტი. - 1924. - 12 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 3-4;
37. ქართველ ხელოვანთა კავშირი საფრანგეთში: [ნიკოლოზ მინიშვილის განცხადება-მიმართვა საქართველოში მცხოვრებ ხელოვანთა მიმართ] // კომუნისტი. - 1924. - 11 მარტი. - №58. - გვ. 2;
38. თებერვალი. ეპოპეა // მნათობი. - 1925. - №10. - გვ. 47-76;
39. პარიზის მენშევიკურ ემიგრაციაში: [პარიზის ქართულ საზოგადოების კრებაზე მენშევიკების თავდასხმის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 5 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2;
40. პოეტს: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №10. - გვ. 96;
41. შავი ვარსკვლავი: პოემა // მნათობი. - 1925. - №11-12. - გვ. 64-68;
42. რა ხდება ქართულ ემიგრაციაში // კომუნისტი. - 1926. - 20 ივნისი. - №139. - გვ. 2. - შინაარსი: მცირე განმარტება (გაზ. „კომუნისტის“ 19 ივნისის ნომერში მოთავსებულ ვ. ალიხანაშვილის წერილზე) / ლევან ლოლობერიძე, ნიკოლო მინიშვილი; უიმედო ცდა (ტერორისტული აქტების გამო) / კ. ჭიშვილი; ჩხეიძის თვითმკვლელობის გამო / გრ. კ-ძე;
43. სახელმწიფო გამომცემლობა 1925-26 წლებში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1926. - 1 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 2-3. - წერილების შინაარსი: რა გავაკეთეთ / ნ. მინიშვილი; სახელგამი იზრდება / მიხ. ჯავახიშვილი; სახელმწიფო გამომცემლობა / ს. აბაშელი; დიდი კულტურული საქმე / ტ. ტაბიძე;
44. სახელგამი - კულტურული რევოლუციის იარაღი: [ბეჭდვითი სიტყვის დღეების გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 8 მაისი. - №104. - გვ. 5;
45. პოეტი აღმშენებლობაში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1929. - 18 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 3;
46. წიგნის მუშაკთა საკავშირო თათბირის დადგენილებანი: [მოსკოვში ჩატარებული თათბირის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1929. - 14 ივლისი. - №160. - გვ. 3;
47. გამომცემლობა „ქართული წიგნი“ // კომუნისტი. - 1930. - 23 აგვისტო. - №197. - გვ. 3;
48. სახელმძღვანელოების გამოცემის შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 24 ივლისი. - №172. - გვ. 3;
49. დიდი პოლიტიკური და კულტურული მნიშვნელობის ფაქტი: [უკრაინელ მწერალთა დელეგაციის ჩამოსვლის გამო თბილისში] // კომუნისტი. - 1931. - 1 ივლისი. - №149. - გვ. 3;
50. ამხანაგ სიმონ ხუნდაძის გარდაცვალება: [კომუნისტი-მწერალი] / ნ. მინიშვილი, დ. დემეტრაძე, ბ. ულენტი // კომუნისტი. - 1933. - 22 აგვისტო. - №193. - გვ. 2;
51. დიდი მნიშვნელობის დოკუმენტი: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 2 ოქტომბრის დადგენილების გამო საქართველოს მწერლების კავშირის მუშაობის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 5 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 2;
52. გაზაფხულის შემდეგ: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №11;
53. განწყობილება: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №13;
54. ვარღვევთ ნაციონალური შეზღუდულობის ჩარჩოებს: [სიტყვა საბჭოთა მწერლების საკავშირო ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1934. - 3 სექტემბერი. - №204. - გვ. 3;
55. მწერლის თვლით. მწერლობა და კომერცია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №19;
56. მწერლის თვლით = საარქიტექტურო მთავარი საბჭო // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №23;
57. პრომეთეოსი გამარჯვებული: [პოემიდან] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №14;
58. სტალინი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 5 იანვარი. - №5. - გვ. 2; სალიტერატურო გაზეთი, 1934წ. - N1. - გვ. 3;
59. ქართული ენა // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №10;
60. ნითელ დროშას პოლარულ ზღვაში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 15 აპრილი. - №88. - გვ. 2;
61. ნითელი და შავი: [პოემა]: შოთას სახ. კულტლაშქრობა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №18;
62. ახალ მოედანზე: [ლექსების ციკლი] // კომუნისტი. - 1935. - 17 მაისი. - №114. - გვ. 3; 30 მაისი. - №125. - გვ. 3; 30 ივნისი. - №151. - გვ. 3; 6 აგვისტო. - №182. - გვ. 3;
63. გემი „აფხაზეთი“: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 12 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
64. დილა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 3 ნოემბერი. - №256. - გვ. 3;
65. იღბლიანი: [ლიტერატურული მიმოხილვა] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №7. - გვ. 2;
66. ლადო კეცხოველი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 18 ნოემბერი. - №267. - გვ. 3;
67. ჰაჯი მურატის მოჭრილი თავი: [პოემიდან „ახალი მოედანი“] // კომუნისტი. - 1935. - 24 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 3;
68. ესპანეთის ხალხს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
69. ვლადიმერ მაიაკოვსკი: [მისი შემოქმედების შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აპრილი. - №5. - გვ. 2;

70. პანტელეიმონ პეტრენკო: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივნისი. - №8. - გვ. 3; *Заря Востока*. - 1936. - Июнь. - № 132. - С.4. - ხელმოწერა: კ. ჭიჭინაძე, ნ. მინიშვილი, ს. ჩიქოვანი, დ. შენგელაია;
71. პრომეთოსი გამარჯვებული: ნაწყვეტი: [ლექსი // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №38. - გვ. 3;
72. სერგო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №18. - გვ. 1;
73. ჩვენი დროა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აგვისტო. - №14. - გვ. 3;
74. ჩვენი დროა: [ტროცკისტულ-ზინოვიევიერ ჯგუფის გასამართლების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აგვისტო. - №14. - გვ. 3;
75. წერილი სერგო ორჯონიკიძეს იმერეთიდან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №252. - გვ. 3;
76. *Ладо Кеңховели: [Стихотворение] / Перевел с грузинского Борис Серебряков // Заря Востока. - 1936. - февраля. - № 46. - С.7;*
77. *Письмо тов. Серго из Имерети: [Стихотворение] / Пер. Борис Серебряков // Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - № 252. - С.3;*
78. *Повесть о юных годах великого вождя // Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - № 234. - С.3;*
79. *Пушкин: [Стихотворение] / Пер. Б. Серебряков // Заря Востока. - 1936. - января. - № 21. - С.4.*

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. რილსკი, მ. დადგა ზამთარი...: [ლექსი] / თარგმ. ნ. მინიშვილი // კომუნისტი. - 1931. - 27 ივნისი. - №147. - გვ. 3;
2. მაიაკოვსკი, ვლ. საბჭოთა პასპორტი: [ლექსი] / მთარგმნელი ნ. მინიშვილი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №86. - გვ. 3; ლიტერატურული საქართველო, 1936. - აპრილი. - №5. - გვ. 1;
3. შვეჩენკო, ტ. - ა) კავკასი: [ლექსი] / მთარგ. ნ. მინიშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №7. - გვ. 2; ბ) კავკასი: ნაწყვეტი პოემიდან / თარგმანი უკრაინულიდან ნ. მინიშვილის // კომუნისტი. - 1937. - 26 აპრილი. - №95. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ახალგაზრდა მწერალი ნ. მინიშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;
2. ახალი წიგნები... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №9. - გვ. 16;
3. ბარრიკადი: ნიმუში გაკრეტილებისა // ელამი არლენკინი: ალმანახი. - ბათუმი, 1920. - NN№1. - გვ. 11-12;
4. ტუზი. შეთქმულება // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №48. - გვ. 2-3;
5. შარაშიძე, შალვა (თაგუნა). თამარ-მეფე თუ „კაროუნა“? // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №46. - გვ. 2-3;
6. გაგელი, ვარამ [ფსევდ.]. პოეტები სტამბაში: (ფრაგმენტები ბიოგრაფიისათვის) // მეოცნებე ნამორები. - 1921. - №6. - გვ. 15-16;

7. მკითხველი (აბაშიძე, გრიგოლ). *Поэты Грузии: [შედგენილი ნ. მინიშვილის მიერ]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1921. - 25 დეკემბერი. - №246. - გვ. 4;*
8. ახალი მწერლობის კავშირის წევრთა საზოგადო კრება: [თავმჯდომარის და გამგეობის არჩევა, მზადება პოეზიის დღისათვის]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1922. - 25 აპრილი. - №90. - გვ. 3;
9. ნიკოლოზ მინიშვილის პოეზიის საღამო: ხელოვნების სასახლე. სერგიევის ქ. 13: განცხადება // კომუნისტი. - 1922. - 2 ივნისი. - №123. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ახალი მწერლობის კავშირის თავმჯდომარე - გრიგოლ რობაქიძე;
10. ნუცუბიძე, გრ. ნ. მინიშვილი: (ფრაგმენტი) // კანდელი. - ბათუმი, 1922. - №2. - გვ. 7-8;
11. ხელოვნების მატინანე / [ქრონიკა მოამზადა რედაქციამ] // ლომისი. - 1922. - №4;
12. ხომალდელი [აბაშელი, ალ.]. „ლომისი“: საქართველოს მწერალთა კავშირის ყოველკვირეული გამოცემა № 1, 2, 3, 4.; ი. გრიშაშვილი. ლექსები. ტ. 2 სახელგამი, 1921 წ.; *Поэты Грузии* ნ. მინიშვილის შედგენილი. სახელგამი, 1921 წ.; *Фигаро-ყოველკვირეული* სალიტერატურო გაზეთი ნ. მინიშვილის რედ.: (ბიბლიოგრაფია) // ხომალდი. - 1922. - იანვარი. - №2. - გვ. 43-48;
13. წმინდანინი: წიგნი ლექსებისა: [განცხადება ნიკოლოზ მინიშვილის ლექსების კრებულის გაყიდვაში გამოტანათან დაკავშირებით. ფასი 30000] // კომუნისტი. - 1922. - 2 ივნისი. - №123. - გვ. 4;
14. მენშევიკ ფაშისტების თავხედობა პარიზში: თავდასხმა საბჭოთა მოქალაქეთა კრებაზე: ნ. მინიშვილის წინადადება დასტოვოს საფრანგეთი: მილუკოვი იცავს ქართველ ფაშისტებს // კომუნისტი. - 1925. - 19 აგვისტო. - №188. - გვ. 2;
15. მუშიშვილი, გ. „გამოქლიბული გულის“ პოეზია: [ნიკოლოზ მინიშვილის პოეზიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1927. - 6 მარტი. - №52. - გვ. 3;
16. რობაქიძე, გრიგოლ. საქართველოს ხერხემალი: ნიკოლოზ მინიშვილის წერილის „ფიქრები საქართველოზე“ საპასუხო // ქართული მწერლობა. - 1927. - №1. - გვ. 29-37;
17. ასათიანი, ლევან. ქართული ლიტერატურა. ნ. მინიშვილის „ეპოპეა“ // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 1-2. - გვ. 144-149;
18. ბიბლიოგრაფი. მინიშვილი ნ. „ეპოპეა“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1929. - 20 მარტი. - №62. - გვ. 5;
19. კ-ლი გ. ნიკოლოზ მინიშვილი. „ავღანისტანის ამბები“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 7 ივლისი. - №154. - გვ. 4;
20. ბუაჩიძე, გ. „ცოტ-ცოტა“ ფილოსოფია // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1930. - 23 აპრილი. - № 86;
21. პრეზიდენტი ახალი შემადგენლობის შესახებ: რეზოლუცია / საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პლენუმი // კომუნისტი. - 1930. - 16 ნოემბერი. - №268. - გვ. 3;
22. სიმონ ჩიქოვანის შემოქმედებითი საღამო: [ლექსების ახალი კრებულის გამოსვლასთან დაკავშირებით] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №3. - კრიტიკული სიტყვებით გამოვიდნენ: გ. ვაფრინდაშვილი, კ. გამსახურდია, ნ. მინიშვილი და სხვები;

23. დისკუსია „მთვარის მოტაცებაზე“: სიტყვები - კ. ჭიჭინაძის, კ. მელაძის, ვ. მაგლობლიშვილის, ს. ჩიქოვანის, ალიო მამაშვილის, მ. ჯავახიშვილის, დ. დემეტრადის, აკ. განერელიას, ს. კლდიაშვილის, ბ. ჟღერტის, ლ. ქიაჩელიას, ალ. ჭეიშვილის, ნ. მინიშვილის, ქრ. რაჭველიშვილის, ტ. ტაბიძის, კ. ბობოხიძის, დ. შენგელიას // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3-4;
24. საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა წერილი ხალხთა ბელადს დიდ სტალინს: წერილს ხელი მოაწერა საბჭოთა საქართველოს 1.580.000 მშრომელმა // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-3. - იგივე: ლიტერატურული საქართველო, 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 1-2; საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №47. - გვ. 2-3; ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-5; მუშა, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 2-4; Заря Востока. - 1936. - февраль. - №46. - С.2; На рубеже Востока, 1936. - февраль. - №5. - С.2-4; Советская Абхазия, 1936. - февраль. - №46. - С.1-3;
25. ბერია, ლ. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის ანგარიში საქართველოს კ(ბ) X ყრილობაზე: [ამხანაგ ლ. პ. ბერიას მოხსენება 15 მაისს] // კომუნისტი. - 1937. - 21-23 მაისი. - №115-116. - გვ. 2-3;
26. მელაძე, კ. სიმღერები ბელადზე: [სტალინზე გამოცემული ლექსების კრებულის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 აპრილი. - №78. - გვ. 4;
27. მწერალთა აქტივის კრება: [კამათი ა. თათარიშვილის მოხსენების გარშემო] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 4; 12 მაისი. - №107. - გვ. 4;
28. საიუბილეო საღამოები: [საგურამოში] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მაისი. - №111. - გვ. 4;
29. ქართული ლიტერატურისადმი მიძღვნილი უკრაინული ჟურნალი // კომუნისტი. - 1937. - 9 იანვარი. - №7. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. რადიანი, შ. - ა) ქართული მწერლობის 10 წელი // მნათობი. - 1931. - №3. - გვ. 185-186; ბ) სოციალისტური რეალიზმის პოეზიისათვის // კომუნისტი. - 1936. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
3. არსენიშვილი, ა. სიტყვა და საქმე. აპრილი 25, 1934 წ. №1: [ქუთაისის ლიტერატურული გაზეთი]: [კრიტიკა, მიმოხილვა] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №9;
4. ტოროშელიძე, მ. ქართული ლიტერატურა: [ამხ. მალაქია ტოროშელიძის მოხსენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს] // კომუნისტი. - 1934. - 24 აგვისტო. - №199. - გვ. 2-4.

მკურნალი, ხარლამპი და თეოსარი – ჩამოსულია საბერძნეთიდან დასავლეთ საქართველოში XIX საუკუნის 30-40-იან წლებში.

იმ დროიდან რამდენიმე წლის განმავლობაში, როგორც ზოგიერთი საბუთიდან და წიგნებზე

წარწერით ირკვეოდა, ხარლამპის გვარი ყოფილა „მკურნაროზი“, ცხოვრებაში კი ხარლამპის და მის შვილებს დასავლეთ საქართველოში უწოდებდნენ „ბერძნებს“ და ეს ყველასათვის გასაგებად უფრო ადვილი იყო. უკანასკნელ ხანებში – მე-20 საუკუნის დასაწყისში – გამოიკვეთილა, რომ ხარლამპის ძირითადი გვარი ყოფილა კორნარო. ამის გადმომცემი არის უშუალოდ საბერძნეთიდან ჩამოსული ხარლამპის და თეოსარის უახლოესი ნათესავი, ინჟინერი კორნარო გიორგი ივანეს ძე, რომელიც მსახურობდა 1910-1915 წლებში ჭიათურაში, შავი ქვის აქციონერულ საზოგადოებაში. მიუხედავად ამისა, განსაკუთრებით, თეოსარს დაუმკვიდრდა გვარად „მკურნალი“, რადგანაც ის, როგორც მამამისი ხარლამპი, იყო პროფესიით ექიმი და ცხოვრობდა უფრო მეტ ხანს დასავლეთ საქართველოში.

არც ოჯახში და არც სხვა რაიმე დანესებულე-ბაში არ მოიძებნებოდა თურმე საბუთი იმისა, რა იყო ნამდვილი მიზეზი ხარლამპი მკურნალის ჩამოსვლისა საბერძნეთიდან დასავლეთ საქართველოში. მხოლოდ უახლოესი ნათესავების საშუალებით გადმოცემული ცნობებიდან ჩანს, რომ ხარლამპი მკურნალი, ექიმი ხონთქრის სასახლისა სტამბულში, გავლენიანი პიროვნება ყოფილა, მატარებელი ლიბერალური აზროვნებისა, რასაც გამოუწვევია არა ერთი მკაცრი შენიშვნის მიცემა ხარლამპისათვის, დევნაც კი, და ამას შედეგად მოყოლია აუცილებლობა ხარლამპის ლტოლვისა საბერძნეთიდან ცოლ-შვილის დატოვებით და კონფისკაცია პირადი მისი ქონებისა სტამბულში.

ხარლამპი მკურნალი მოვლინებია დასავლეთ საქართველოს განათლებულ ექიმად და ევროპელ მოქალაქედ სწორედ იმ დროს, როცა საქართველო იმყოფებოდა რუსეთის ახლად დამყარებული ცარიზმის მკაცრ ბრჭყალებში და განათლებულ პიროვნებათა სილატაკეში. ხარლამპის შეუტანია ხალხში პირველი შუქი კულტურული ექიმური დახმარებისა, განსაკუთრებით სამედიცინო ხელოვნების განხრით, რასაც მოუხდენია ფურორი და ჩაუნერგავს ხალხში რწმენა და სიმპათია მედიცინისადმი (ამიტომ უნდა ითქვას, რომ იმ დროიდან დაწყებული ისტორია კულტურული მედიცინისა გურიისა და სამეგრელოში). ადგილობრივი საზოგადოების ზოგიერთი სფეროდან ყოფილა შეტევები ხარლამპის და თეოსარის მიმართ იმის გამო, რომ მათ არ ჰქონიათ რუსეთის სახელმწიფო დიპლომი ექიმის წოდებისა და ამიტომ ყოფილა ცდები, ჩამოეყვეთებინათ მათი ღირსება „ფერშლის“ წოდების მიცემით, მაგრამ ხარლამპის და თეოსარის კულტურულ და მეცნიერულ საქმისადმი მიდგომას ერთხელ და სამუდამოდ დაუმტკიცებია მათი მაღალი კვალიფიკაცია და გაუფანტავს მეტოქეთა შორის ეჭვი და სიხარბე.

ხარლამპი მკურნალი ცხოვრობდა ოზურგეთში, ცოლად ჰყავდა ფაღავას ქალი (ნაფიცი ვექილის, მექი ფაღავას, მამიდა). შვილები მისგან არ ჰყოლია.

პირადი დადებითი თვისებები, სიმპათია ხალხისა „ვინღაც უცხო კაცისადმი“, ლიბერალობა და პოპულარობა ხარლამპი მკურნალისა აქაც არ მოსწონდა მაშინდელი თავადაზნაურობის ზოგიერთ წარმომადგენელს და ეს გარემოება ხდოდა მას პირადი ინტრიგისა და დევნის მსხვერპლად.

ის ყოფილა მონამულელი ანდრია ერისთავის მამის, მიხეილის, ინიციატივით, დაუმარხავთ საჯავახოში.

რამდენიმე წლის გავლის შემდეგ ხარლამპისთან საბერძნეთიდან ჩამოვიდნენ მისი ახალგაზრდა შვილები – ძმები: თეოხარი და ანასტასი, რომლებმაც მოუტანეს მამას ცნობა იმაზე, რომ სტამბულში მათი ცხოვრება გახდა აუტანელი: „ცუდი თვალთ და საეჭვოდ უყურებენ მათ, როგორც განდევნილი მამის შთამომავლობას“. მამამ – ხარლამპიმ კატეგორიულად და სასტიკად მოსთხოვა მათ, შვილებს, არ გაენყვიცათ კავშირი სამშობლოსთან და დარჩენილიყვნენ მკვიდრებთან, მაგრამ ვაჟები არ დაემორჩილნენ მამას და სამუდამოდ დარჩნენ მასთან.

თეოხარიც ჩამოვიდა დასავლეთ საქართველოში ახალგაზრდა ევროპელად და განათლებულ ექიმად. მას წილად ერგო უფრო მეტ ხანს ცხოვრება, მუშაობა, მეტი სიმპათია და პოპულარობა ხალხში, ვიდრე მამამისს – ხარლამპის.

ეს თვისებები თანდათან გაიზარდა, გადავიდა სამეგრელოსა და სამურყაზანო-აფხაზეთისკენ, არა მარტო იმიტომ, რომ თეოხარი საჭირო საქმის კაცი იყო, არამედ იმიტომაც, რომ ხალხის შემბრალებელი და მეგობარი ყოფილა და, რასაკვირველია, რადიკალური და კულტურული დახმარების მიმწოდებელი ექიმობაში.

ის მთელი თავისი გულწრფელობით, ნათესაური გრძნობებით და სიყვარულით დაუახლოვდა ხალხს, შეითვისა მისი ადათები და ზნე-ჩვეულებები. დღესაც სიამოვნებით იგონებენ მოსახლეობის ხნიერი წარმომადგენლები „ბერძენ ექიმ თეოხარს“, მის მოგზაურობას მაზრებში, „ქარივით ჩქარ ბაჩაზე“ (ცხენი), „სულის ჩამდგმელ მის გამოცხადებას“ და მის დახელოვნებული დახმარების მიწვევას განსაკუთრებით სამეანო დარგში. ამ კულტურულ დარგს მაშინდელი ადგილობრივი მოსახლეობა პირველად გაეცნო. მრავალ შემთხვევაში ხნიერი ქალები სოფლის ბებულის როლში დღესაც ხელმძღვანელობენ იმ პრაქტიკული მითითებებით, რომლებიც თეოხარს გადაუცია მოსახლეობისათვის 51-75 წლის წინ და ზოგან კი შეუქმნიათ ე. წ. „თეოხარის კარაბადინი“.

თეოხარმა ცოლად შეირთო მარტვილში მცხოვრები როსტომ ჭალაგანიძის ასული ქრისტინე, და რამდენიმე ხნის შემდეგ გადასახლდა სოფ. ნოქალაქევში, ტეხურის მარცხენა ნაპირზე, მაგრამ, სამწუხაროდ, ის შეიქნა განადგურებული ხანძრისაგან კერძო ინტრიგის ნიადაგზე, ადგილობრივი თავადაზნაურობის ზოგიერთი ელემენტის მხრივ „ვინღაც ჩამოსულ ბერძნის“ წინააღმდეგ.

ამის შემდეგ თეოხარ მკურნალი იძულებული გახდა მთელი ოჯახით გადასახლებულიყო დაბა სუჯუნაში (სამეგრელოში – საჭყონდილოში), სადაც მას დიდი თავაზიანობით შეხვდა ჭყონდიდელი ეპისკოპოსი ტარასი და დაუთმო საეკლესიო საჭყონდილო ქონებიდან მიწის ნაჭერი დასასახლებლად.

თეოხარის სამსახურის ნაყოფი და პოპულარობა აქაც დიდი იყო. დღესაც დაუვიწყარია მისი ოჯახის და მოსახლეობის ურთიერთობა, მეგობრობა და ნათესაობა ხალხში და ის სარგებლობა, რომელსაც ღებულობდა მათგან მოსახლეობა.

თეოხარ მკურნალი გარდაიცვალა 1885 წელს დაბა სუჯუნაში, სადაც იქნა დასაფლავებული.

მისი შთამომავლობა შედგებოდა ოთხი ვაჟიშვილისაგან: კონსტანტინე, ალექსანდრე, ნიკოლოზი და გრიგორი, რომლებსაც დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის ყველა მაშინდელი წოდების წინაშე მიუძღვით არანაკლები სამსახური, ვიდრე მათ წინაპრებს. ალექსანდრე იყო უშუალოდ მომხმარე და თანაშემწე მამისა მის პროფესიაში (გარდაიცვალა 1889 წელს), დანარჩენები კი ცოცხლობდნენ 1919 წლამდე და წარმოადგენდნენ სახალხო განათლების სამაგალითო მსახურებს, განათლების შუქი შეჭქონდათ მასაში დაუღალავად, რითაც მოიხვეჭეს საპატიო და ღირსეული სახელი. მრავალი ოჯახი, განურჩევლად წოდებისა, გზას ადგებოდა მათი რჩევა-დარიგებით და მათვე მიერ აღმოჩენილი საშუალებით; მრავალი შთამომავლობა აღიზარდა მათი უშუალო პედაგოგიური ხელმძღვანელობით სულიად უანგაროდ და ენერგიული მზრუნველობით და ამიტომ, სხვათა შორის, მრავალი დღეს ჯანმრთელად მყოფი რევოლუციონერი და სასარგებლო ელემენტია მიცემული მათ მიერ საქართველოსათვის, რომლებიც მიიმართებიან სოციალიზმის მშენებლობის გზით.

კონსტანტინე მკურნალს (კონიას) მიუძღვის პოლიტიკური მოღვაწეობა მუსულმანთა და ქართველთა შორის მოსალოდნელი სისხლისღვრის ჩაშლაში 1905 წელს, რისთვისაც ის იქნა 24 საათის განმავლობაში განდევნილი აჭარადან.

ანასტასი მკურნალი (ძმა თეოხარისა, იხ. ზემოთ) იყო ოჯახის კაცი და იცოცხლა 1912 წლამდე. მისი შვილები – ვაჟები: ჭაბუკობიდანვე იქნენ დაკავშირებულნი რევოლუციურ ორგანიზაციებთან და ეწეოდნენ ამ დარგში მუშაობას. უფროსი ვაჟი ალექსანდრე იქნა დახვედრილი 1905 წელს რეაქციის წინააღმდეგობის განწევისათვის და დანარჩენნი: სპირიდონ იქნა გადასახლებული ციმბირში, რომელიც გარდაიცვალა იქვე. ორი ძმა – გრიშა და მიხაკო მკურნალები განაგრძობდნენ საპასუხისმგებლო თანამდებობებზე მუშაობას დღიდანვე ოქტომბრის რევოლუციისა (გრიშა გარდაიცვალა თბილისში, 1929 წელს).

წყარო:

1. ექიმ ანდრო მკურნალის ცნობებიდან. - 1936, აპრილი.

მოღვაძე, კარპე – შორაპნის მაზრის რევოლუციური მოძრაობის ერთი აქტიური მონაწილეთაგანი, 1905-1906 წლებში ქიათურის რაიონში მუშაობდა, „შორაპნის რესპუბლიკის“ საქმის გამო პასუხისგებაში მიცემული და ცალკე გასამართლებული (რადგან საქმის გამოძიების დროს პირველხანად მიიმალა). მიესაჯა უფლება-ღირსების აყრა და სამუდამოდ ციხიბრს გადასახლება.

გამოქვეყნებულია:

1. „თბილისი. სასტუმრო – „ორიანტი“ გუბერნატორ ვ. სტაროსელსკის“...: [ყვირილასა და მისი მიდამოების მოქალაქეთა საერთო კრება ითხოვს კაზაკების გაყვანას ქუთაისის გუბერნიიდან და ბათუმის ოლქიდან]: დეკემბერი // სხივი. - 1905. - 9 დეკემბერი. - №4. - გვ. 4. - ხელს აწერენ: კრების თავმჯდომარე, კ. მოღვაძე, მდივანი, პ. საყვარელიძე.

მის შესახებ:

1. ახნაზაროვი, არტემ (ჩიორა). სახელდახელო: (ყბად-ასალები-წყალ-წასალები ამბები) // ივერია. - 1900. - 10 აგვისტო. - №173. - გვ. 2-3;
2. ქუთაისის ახალი ამბები // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 მარტი. - №1757. - გვ. 3;
3. შავი ქვის მრეწველთა კრება: [სარევიზიო კომისიის მოხსენების განხილვა; კამათში მონაწილეობა მიიღეს: კარპე მოღვაძემ, ივანე, ივივე კიტა აბაშიძემ და გიორგი ზდანევიჩმა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 ოქტომბერი. - №2930. - გვ. 3; 13 ოქტომბერი. - №2931. - გვ. 3;
4. [მოსესვილი ვლადიმერ] (ლი-ი ლ.). ქიათურა: [პოლიტიკური ტუსალების რიცხვის ზრდა; დამსჯელი რაზმის მოქმედება; კარპე მოღვაძის სახლის გადაწვა სოფ. კაცხში; ფასები მარგანეცსა და მის დამუშავებაზე] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 19 თებერვალი. - №3007. - გვ. 2. - აგრეთვე - პატ. გაზ. - 1906. - 8 მარტი. - №12. - გვ. 3;
5. „ყვირილის საქმე“ // ჩვენი აზრი. - 1909. - №3. - გვ. 4;
6. „ყვირილის რესპუბლიკა“ // საქმე. - 1910. - 21 ნოემბერი. - №47. - გვ. 2;
7. „ყვირილის რესპუბლიკის“ საქმე // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 18 აპრილი. - №15. - გვ. 2.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 16, 57, 62.

მოღვაძე, კონსტანტინე (1879, III – 1950, 16/V) – მეღვინე-მევენახე, – ქიმიისა და სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა დოქტორი, – პროფესორი და საზოგადო მოღვაწე, – იმერეთიდან (დაიბადა ზესტაფონში, ყოფ. შორაპნის მაზ.).

ქუთაისის კლასიკური გიმნაზიის დამთავრების (1901) შემდეგ კიევის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე შევიდა, საიდანაც სტუდენტთა მღელვარებაში მონაწილეობისათვის ჯარისკაცად გაამწესეს. 1902 წელს „ნაპატიები“ უნივერსიტეტიდან გამორიცხეს. იმავე წლის ზამთარში შვეიცარიას წავიდა, ჟენევის უნივერსიტეტში ქიმიური ფაკულტეტი დაამთავრა და გრენობლის უნივერსიტეტში დაიცვა დისერტაცია, რისთვისაც ქიმიის დოქტორის ხარისხი მიენიჭა 1906 წელს.

მსახურობდა: 1907-1911 წლებში დონის ოლქში – ეკატერინინის სამთო-სამრეწველო საზოგადოებაში, 1912 წლიდან – საქარის საცდელ მეღვინეობა-მევენახეობის სადგურში ქიმიკოს-ასისტენტად, 1916-1917 წლებში – თბილისის საგუბერნიო კომიტეტში მეღვინეობა-მევენახეობის ქიმიკოსად, 1918-დან 1923 წლამდე – საქარის ამერიკული ვაზის სანერგის გამგედ, 1923 წლიდან – საქართველოს მინასკომში მეღვინეობის ინსპექტორად, იმავე დროს – 1924 წლიდან – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მეღვინეობის შესახებ ლექციებს კითხულობდა, სადაც 1926 წელს აგრონომიულმა ფაკულტეტმა მეღვინეობის კათედრის გამგედ აირჩია, შემდეგ – დოცენტად; 1930 წლიდან პროფესორობა მიიღო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში, მიენდო მევენახეობა-მეღვინეობის ფაკულტეტის კათედრის გამგეობა და დეკანობა. 1935 წლის 29 მაისს სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი მიენიჭა.

საზოგადოებრივ საქმიანობაში დაუზარლად მონაწილეობდა: 1912 წლიდან იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების შორაპნის განყოფილების“ მდივანად, ერთ-ერთი დამაარსებელია ზესტაფონის მომხმარებელი ამხანაგობისა, მევენახეობა-მეღვინეობის საზოგადოებისა და სხვ.

1925 წლიდან არაერთგზის ირჩეოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ადგილკომის წევრად. 1931 წელს სრულიად საკავშირო მეღვინეობა-მევენახეობის ყრილობაზე მოხსენებით გამოვიდა მეღვინე-მევენახეთა კადრების მომზადების შესახებ. 1934 წელს დელეგატად გაიგზავნა ლენინგრადს, მიკრობიოლოგთა ყრილობაზე. 1936-1939 წლებში თბილისის ორჯონიკიძის სახ. რაიონის დეპუტატად მუშაობდა არჩევით, თბილისის მხრივ სრულიად საქართველოს მეღვინეობა-მევენახეობის ყრილობის დელეგატად გაიგზავნა და სხვ. დამკვრელი მუშაობისათვის ინსტიტუტმა არაერთგზის დააჯილდოვა.

პედაგოგიურ და სამეცნიერო-კვლევით დარგში აქტიურად მუშაობდა. დაწერილი აქვს 20 გამოკვლევა, ხოლო მისი ხელმძღვანელობით და-მუშავებულია რამდენიმე სამეცნიერო თემა.

კ. მოღვაძის სამეცნიერო ნაშრომები:

1. Алкоголизм и физиологическое значение столового виноградного вина;

2. Брожение в кувшинах и бочках;
3. Виноделие и виды переработки винограда в Грузии;
4. Вино Северо-восточной части Шорапанского уезда;
5. Влияние солей аммония на процесс брожения виноградного сусла;
6. Влияние различных американских подвоев на состав виноградного сока;
7. Влияние танина на качество вин вообще и танин в винах Западной Грузии;
8. Выработка типа хванчкарских вин;
9. К вопросу об установлении норм летучих кислот в винах Грузии;
10. К методике выделения чистых культур дрожжей;
11. Манитное брожение в винах Западной Грузии;
12. Материалы по изучению состава виноградного сока с виноградников Сакарской станции;
13. Органолептическая и химическая оценка вин Сакарской опытной станции;
14. Органолептическая оценка коллекционных вин Мухранского совхоза;
15. Опыты сбраживания виноградного сусла при помощи европейских и местных расс дрожжей;
16. Оценки вин западной и Восточной Грузии по их химическому составу;
17. Районирование Грузии в винодельческом отношении;
18. Районы шампанских киноматериалов и перспективы развития шампанского производства в Грузии.

მისი ხელმძღვანელობით დამუშავებულია შემდეგი სამეცნიერო თემები:

1. Влияние железа и источники его накопления в вине;
2. Изучение с точки зрения пригодности для шампанского производства виноматериалов внутренней Кахетии;
3. К методике изучения и определения бродильной способности дрожжей;
4. К установлению норм усушки вина для подвалов Грузии;
5. Роль меди и источники ее накопления в вине.

ცალკე გამოცემულია:

1. მელვინეობა. - ქუთაისი, 1914 (სტ. „ძმობა“). - ნიგნაკი I. - სასოფლო გაზეთის-ს გამოცემა № 3. - 36 გვ.; 15სმ. - სათაურის წინ: ქიმ. კ. მოდებაძე. - „სასოფლო გაზეთი“-ს უფასო დამატება; ნიგნაკი II. - სასოფლო გაზეთის-ს გამოცემა № 4. - 39 გვ.; 15სმ. - სათაურის წინ: კ. მოდებაძე. - „სასოფლო გაზეთი“-ს უფასო დამატება;
2. მელვინეობა. - ტფ.: მინათმოქმედების სახ. კომისარიატის სასოფ. მეურნეობის განყ. გამ., 1924 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 33 გვ.: სურ.; 23სმ. - (სოფლის მეურნის სახელმძღვანელო ნიგნაკი № 2: სერია 2); ენოქიმიის სახელმძღვანელო. - ტფ.: სახ. უნ-ტი, 1925. - 126გვ.; 26სმ. - უთავფურცლოა. - აღწერ. კანის მიხედვით;

4. საქარის საცდელი სადგურის ნაშრომები 1917-1922 წ.წ. Oeuvres de la Station vinicole de Sakara. (Georgie). 1917-1922 / ს.ს.რ. მინათმოქმედების სახალხო კომისარიატი. სასოფლო მეურნეობის განყოფილება. - ტ. 8. - [თბ.], (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.), 1925. - 148 გვ.; 23 სმ. - კრებულში მოთავსებულ წერილთაგან 4-ს რეზიუმე აქვს ფრანგულად. - [ავტორი ი. ვოროხოზინთან ერთად];
5. მელვინეობის პროგრამა: (ენოქიმიის, ღვინის მიკრობიოლოგია, ღვინის დაყენება და სარდავის მეურნეობა). - ტფ.: ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის გამოცემა, 1926 (ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის ლიტოგრაფია). - 7 გვ.; 27სმ.;
6. ვარჯიშობა ტკბილისა და ღვინის მიკრობიოლოგიაში. - ტფ.: ტფილ. უნ-ტი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 52 გვ.: სურ.; 23სმ.;
7. რაჭული ღვინის „ხვანჭყარა“-ს დაუფლებლობის მიზეზი, მისი ტიპის ჩამოყალიბებისა და ღირსების გაუმჯობესების შესაძლებლობა. - [ტფ.: ექსპერ. აგრონომიის ინ-ტი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.)]. - 73-82 გვ.; 27სმ. - უთავფ. - რეზ. რუს. და ფრანგ. ენ. - ცალკე ამონაბეჭდი: ექსპერ. აგრონომიის ინტის მოამბე, № 1;
8. მელვინეობა: [სახელმძღვანელო უმაღლეს სკოლები-სათვის]. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1931 (მე-2 სტ.). - 356 გვ.: სურ.; 28სმ.;
9. მელვინეობა / საკავშირო მევენახეობა-მელვინეობის კვლევითი ინსტიტუტი. - ტფ.: სახელგამის სახ. საკოლმეურნ. სექტორი, 1933 (1-ლი სტ.). - 32 გვ.: სურ.; 21სმ.;
10. ვარჯიშობა ტკბილისა და ღვინის მიკრობიოლოგიაში. - თბ.: საქ. სახ. სას.-სამ ინსტიტუტის გამა და სტ.-ლით., 1937. - 45 გვ.: ილ.; 23სმ.;
11. მელვინეობა. - ნ. 1. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1943. - 159, 2 გვ.: ილ.; 22 სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 5; ნ. 2. - თბ.: ტექნიკა და შრომა-ს გამა, 1943. - 326 გვ.; 22 სმ.;
12. მელვინეობა. - თბ.: სახელგამი, 1948 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 560გვ.: ილ.; 20სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, წინასიტყვაობაში.

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. დემეტრაძე, ვ. ს. მასალები დასავლეთ საქართველოს მევენახეობა-მელვინეობის მრეწველობის დარაიონებისა და სტანდარტიზაციისათვის = Материалы для районирования и стандартизации виноградно-винодельческой промышленности Западной Грузии / ვ.ს. დემეტრაძე; წინასიტყვ. ავტ. კ. მოდებაძე; სსსრ. მინსახკომი. საქარის მევენახეობა-მელვინეობის საცდელი სადგური. ენოქიმიის ლაბორატორია. - ქუთაისი, 1936 (გაზეთ სტალინელის სტ.). - 141, [3] გვ.; 26 სმ. - თავფურცელი და ტექსტი პარალელურად ქართულ-რუსულ ენებზე. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა (9 სახელწ.).

გამოქვეყნებულია:

1. თეთრი ღვინო // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №50. - გვ. 5-6. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
2. ნახშირის სიმჟავე და მისი გავლენა ადამიანზე // სა-

- სოფლო გაზეთი. - 1913. - №53. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
3. ტკბილის დუღილი // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №35. - გვ. 12-13; №37. - გვ. 6-8;
 4. ყურძნის დამწვება // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №14. - გვ. 4-5. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 5. ყურძნის დასაწურავი და ტკბილის ჩასასხმელი ჭურჭლის დასუფთავება და დამზადება // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №27. - გვ. 5-6. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 6. ყურძნის რთველი // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №34. - გვ. 5-7. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 7. წითელი ღვინის დაყენება // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №49. - გვ. 4-6. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 8. ღვინის დანმენდა // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №3. - გვ. 2-4. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 9. შაბიამანის ღირსების გამოკვლევა // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №3. - გვ. 13. - ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 10. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ყვირილის განყოფილების მოქმედების 1913 წლის ანგარიში // განათლება (დამატება). - 1914. - №3. - გვ. 45-47. - ტექსტის ბოლოს: გან. თავმჯდომარე მ. სიხარულიძე, მდივანი კ. მოდებაძე;
 11. საქარის მეღვინეობის საცდელი სადგური და მისი მოქმედების უახლოესი გეგმა // მევენახეობა და მეღვინეობა. - 1920. - №4. - გვ. 9-12. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ქიმ. კ. მოდებაძე;
 12. შამპანურის წარმოების განვითარების პერსპექტივები საქართველოში // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 53-59;
 13. რკინის გავლენა და მისი შემტანი წყაროები ღვინოში // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მოამბე. - 1940. - ტ. 1. - გვ. 162-169. - რეზიუმე რუსულ, ინგლისურ ენებზე;
 14. საქართველოს მეღვინეობის განვითარების უახლოესი პერსპექტივები // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1941. - №4. - გვ. 43-50;
 15. სპილენძის როლი, მისი რაოდენობა და მისი შემტანი წყაროები ღვინოში // მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის შრომები. - 1946. - გვ. 151-158. - რეზიუმე რუსულ და ფრანგულ ენებზე;
 16. ღვინო ხვანჭკარა და მისი ტიპის ჩამოყალიბება-გაუმჯობესების შესაძლებლობანი // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1946. - ტ. 15. - გვ. 3-11. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
 17. კლერტის გავლენა ღვინის ხარისხზე // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 27. - გვ. 95-105. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
 18. პროფ. ვ. პეტრიაშვილი და მისი მეცნიერული მოღვაწეობა სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიაში // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 29. - გვ. 131-136.

მის შესახებ:

1. მდივანი, დ. შორაპნის მაზრის მეღვინე-მევენახეთა კრება // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №52. - გვ. 9-10;
2. ალშიბაია, ე. კიდეც ცოტა რამ ქართულ მეცნ. ტერმინოლოგიაზე // კლდე. - 1914. - №7. - გვ. 15-16;
3. მევენახეობა და მეღვინეობა // სასოფლო გაზეთი. - 1917. - №9-10. - გვ. 9. - ქრონიკა;
4. კ. ბ. მოდებაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1950. - 10 მაისი. - №96. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების ჯგუფი.

წყარო: არ არის მითითებული.

მოლლა-ზამანი – შეთქმულთაგანი, თათარი.

1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისთვის ციხეში ჩასვეს და, როგორც მძიმე დასასჯელთა ბრალდებულთაგანი, არხანგელსკში გაგზავნეს, სადაც მდ. ღვინაში დაიჩრო.

წყარო:

1. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და ნინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 136.

მოლოდინაშვილი, ალექსანდრე (– 1900, 17/II) – მღვდელი, ქართული სიმღერა-გალობის მცოდნე და შემკრები.

გამოქვეყნებულია:

1. „ვთხოვთ მიიღოთ ეს ცხრა მანეთი ბ-ნ თ. უორდანიას მისის „ქრონიკების“ მეორე ნაწილის დასაბეჭდად...“ / ევსევი არქიმანდრიტი / ა. მოლოდინაშვილი / ვასილ კარბელაშვილი // ივერია. - 1894. - 26 იანვარი. - №19. - გვ. 2;
2. „როგორც გამოცხადებული იყო“... // ივერია. - 1895. - 8 დეკემბერი. - №265. - გვ. 2. - ხელმოწერა: დამსწრენი: მღ. პ. კარბელაშვილი, მღ. ა. მოლოდინაშვილი.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1892. - 8 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1;
2. ლეონიდ ეპისკოპოსი. სიტყვა, თქმული 20 თებერვალს ანჩისხატის ტაძარში, განსვენებული მღვდლის ალექსანდრე მოლოდინაშვილის ანდერძის აგებაზედ // მწყემსი. - 1900. - №4. - გვ. 12-13;
3. მოლოდინაშვილი, დარია. უღრმეს მადლობას ვუცხადებ... // ივერია. - 1900. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 1;
4. 17 თებერვალს დილის 11 საათზე... // ივერია. - 1900. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 1. - გაგრძელება: 23 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
5. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა (სიმღერა-გალობა): მისი ახლანდელი მდგომარეობა და განვითარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №13. - გვ. 15-16. - სახალხო სახლში 31 იანვარს წაკითხული ავტორის მ. კავსაძის მიერ. - გაგრძელება იხ. ამავე ფ. №14. - გვ. 9; №16. - გვ. 12; №20. - გვ. 14-15; №21. - გვ. 14-15; №25. - გვ. 14-15; №26. - გვ. 9-11.

წყარო:

1. მან-ინ. ორიოდ სიტყვა ქართული გალობის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 თებერვალი. - №122. - გვ. 3;
2. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა (სიმღერა-გალობა): მისი ახლანდელი მდგომარეობა და განვითარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №25. - გვ. 14-15; №26. - გვ. 9-11.

მომცელიძე, დავით ნესტორის ძე (– 1910, 6/VIII) – რევოლუციონერი, წითელრაზმელი, ქვემო რაჭიდან (დაიბადა სოფ. აგარას, აზნაურიშვილის ოჯახში), – სოფლის სკოლის შემდეგ თვითგანვითარებული, ხელობით დურგალი, რევოლუციონერ მოძრაობაში ჩაება 1904-1905 წლებში და მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ყოველგვარ საქმიანობაში. ალექსანდრე ნიკ. ჭელიძესთან ერთად, 1910 წელს სტრაჟნიკებმა მოკლეს ამბროლაურში ფერისცვალების დღეობას.

წყარო:

1. ცნობა ალექ. ამ. ჭელიძისგან.

მომცელიძე, ტარასი (18.. –) – ფოტო-მხატვარი, – საზოგადო მოღვაწე, – ქვემო რაჭიდან (დაიბადა სოფ. ჭელიაღელეში, აზნაურის ოჯახში). ალ. როინაშვილის ფოტოგრაფიაში მუშაობის შემდეგ საკუთარი ფოტოგრაფია გააღო. ცხრაასიან წლებში სამშობლო სოფელში საღამო-წარმოდგენებს მართავდა საქველმოქმედო მიზნით (სკოლები-სა და ბიბლიოთეკების სასარგებლოდ).

პირველმა შეადგინა, დახატა და გამოცა „ქართველ მწერალთა და მოღვაწეთა სურათების ჯგუფი“ ერთ ფურცლად (რასაც იმ ხანად დიდი ეროვნულ-კულტურული მნიშვნელობა ჰქონდა), პირველმავე აღადგინა ნიკოლოზ ბარათაშვილის სურათი და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი მიუნხენიდან // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 29 მარტი. - № 1766. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. მიუნხენი (გერმანია) // მწყემსი. - 1902. - №6. - გვ. 13.

წყარო:

1. ზემოხსენებული სურათები;
2. პირადი ცნობა.

მონადირაშვილი, იოსებ გიორგის ძე (1871, 28/XII – 1916, 15/III) – მუსიკოსი და მასწავლებელი, – ცნობილი მგალობელ-ლოტბარი, – დაიბადა ქ. თელავში, 1871 წლის დეკემბრის 28, სწავლობდა თელავის სასულიერო სასწავლებელში, თბილისის სასულიერო სემინარიაში, შემდეგ

უმალეს სასწავლებელში შევიდა იურიდიულ ფაკულტეტზე.

მასწავლებლობდა თელავის სასულიერო სასწავლებელსა და თბილისის ქართულ გიმნაზიაში. გარდაიცვალა სიღამით, უცებ, თბილისში, 1916 წლის მარტის 15.

მუსიკის სიყვარული და ნიჭი სიყრმიდანვე გამოიჩინა: ქართულ მუსიკასა და, განსაკუთრებით, სამხმოვან გალობას თვალსაჩინო ამაგი დასდო. ცნობილი იყო, ვითარცა ნიჭიერი სასულიერო ლოტბარი. შეადგინა მგალობელთა გუნდი და კარგახანს აგალობებდა ეკლესიაში, რითაც მშობლიურ გალობისადმი სიყვარულს აღვიძებდა ერში. ქართული საეკლესიო გალობის საჭიროებისა და საკითხთა შესახებ რუსულ ენაზე წერილიც დაწერა („О нуждах и задачах церковно-грузинского пения“ – „Кавказ“, 1900, № 155). მართავდა სასულიერო კონცერტებს, შეთხზა რომანსები, პასექის ტროპარები და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბ-ნ მ. ბალანჩივაძის კონცერტები // ივერია. - 1898. - 7 ივნისი. - №119. - გვ. 3;
2. გულითად მადლობას ვუცხადებ ბ-ნ გურულ ხოროს წარმომადგენელს... // ივერია. - 1898. - 8 მაისი. - №96. - გვ. 4;
3. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1898. - 2 აპრილი. - №71. - გვ. 4; 24 მაისი. - №108. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ქართული ეკლესიური გალობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 5 დეკემბერი. - №47. - გვ. 2;
2. საქველ-მოქმედო სასულიერო კონცერტის... // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 თებერვალი. - №121. - გვ. 2;
3. ქართული წირვა ნინოობას სიონის ტაძარში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 16 იანვარი. - №86. - გვ. 2;
4. გოგ-ან-ლო. ბ-ნ ბალანჩივაძის მეორე ქართული კონცერტის გამო // ივერია. - 1898. - 16 ივნისი. - №126. - გვ. 3;
5. ქართული გალობის წარმატების მნატვრელი. ქართული გალობის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 20 იანვარი. - №432. - გვ. 2;
6. ქართული წირვა-გალობა ქვაშეთის ეკლესიაში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 3 მარტი. - №470. - გვ. 1;
7. განდევნილი, ვ. თელავი: გონებრივი და სულიერი გართობანი ჩვენში // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 24 აგვისტო. - №899. - გვ. 2;
8. დათია მთიული. მცირე შენიშვნა // ივერია. - 1899. - 16 დეკემბერი. - №271. - გვ. 4;
9. ერგნელი. სასულიერო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 6 აპრილი. - №791. - გვ. 1-2;
10. სასულიერო კონცერტი თბილისის საკრებულოში // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 3 აპრილი. - №789. - გვ. 1;
11. ქართული სასულიერო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 1 აპრილი. - №787. - გვ. 1;
12. ახალი ამბავი // ივერია. - 1900. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 2; 28 მარტი. - №68. - გვ. 1;

13. დამსწრეთაგანი. ქართული მეორე სასულიერო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 30 მარტი. - №1086. - გვ. 2;
14. ქ. თელავიდან გვწერენ // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 10 აგვისტო. - №1206. - გვ. 3;
15. ჩვენ შევიტყვეთ, რომ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 12 მარტი. - №1069. - გვ. 3;
16. გუშინ, 25 მაისს... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 მაისი. - №1819. - გვ. 1;
17. დიმიტრაშვილი (ივანე პაატაშვილი). ქ. თელავი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 აგვისტო. - №1896. - გვ. 4; 18 აგვისტო. - №1899. - გვ. 4;
18. რედაქციამ შემდეგი წერილი მიიღო... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 18 მაისი. - №2154. - გვ. 3;
19. იოსებ მონადირაშვილი: (გარდაცვალებიდან წლის თავის შესრულების გამო) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №12. - გვ. 4.

წყარო:

1. ქართული ეკლესიური გალობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 5 დეკემბერი. - №47. - გვ. 2;
2. მან-ინ. ორიოდე სიტყვა ქართული გალობის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 თებერვალი. - №122. - გვ. 3;
3. ერგნელი. სასულიერო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 6 აპრილი. - №791. - გვ. 1-2;
4. ფერაძე, ილია (ფარი). ორიოდე სიტყვა მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძრის განახლების და ბ. მონადირაშვილის კონცერტის გამო // ივერია. - 1899. - 3 აპრილი. - №72. - გვ. 2-4;
5. ი-ი [იმედაშვილი, იოსებ]. მუსიკოს-მასწავლებელი: იოსებ გიორგის ძე მონადირიშვილი: [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №12. - გვ. 9;
6. იოსებ მონადირიშვილი // განათლება. - 1916. - №3. - გვ. 221-222;
7. იოსებ მონადირიშვილის ორმოცის თავი // განათლება. - 1916. - №4. - გვ. 288.. - ტექსტს დართული აქვს იოსებ მონადირიშვილის ფოტო;
8. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д. И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 53.

მოსაშვილი, ილო [ილია] ონისიძეს ძე (1896, 7/1 (ახ. სტ.) –) – მგოსანი, დრამატურგი, პროზაიკოსი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – საქართველოს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, – ორდენოსანი, – სტალინური პრემიის ლაურეატი (დაიბადა დედულთ სოფელ ჩარგალში, ფშავში; მამა ადრე გარდაეცვალა, დედა – ნინდებისა და ფარდაგების ქსოვით ალებული ფულით უძღვებოდა ოჯახს).

ი. მოსაშვილი 8 წლამდე სოფ. ჩარგალში, გლეხის ბიჭებთან ერთად მწყემსობაში იზრდებოდა. თელავის სასულიერო სასწავლებლის დასრულებისთანავე თბილისის სასულიერო სემინარიაში განაგრძო სწავლა, რომლის მე-4 კლასიდან, 1913 წელს, თავის ნათესავის – ვაჟა-ფშაველას –

დახმარებით დანიშნული სტიპენდიით, ხარკოვის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე შევიდა და, თუმცა უმაღლესი განათლება დაამთავრა, რევოლუციის დაწყების (1917) გამო სახელმწიფო გამოცდები არ ჩააბარა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1916 წელს, „თეატრი და ცხოვრებაში“: „განთიადი“ (№ 10), „ორი სურათი“ (№ 15), „ფოტოები“ (№ 46). მწერლობის გარდა, საზოგადოებრივ-კულტურულ და საჟურნალისტო დარგშიც მუშაობდა: საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, 1921 წელს, იყო სიღნაღის მაზრის გლეხთა ინსპექციის სამაზრო განყოფილების ხელმძღვანელი, მაზრის პროკურორი, სამაზრო აღმასკომის განათლების განყოფილების გამგის მოადგილე, მასწავლებელი და სხვ. მისი თაოსნობით სიღნაღის რაიონში მრავალი სკოლა და სამკითხველო გაიღო. 1926 წლიდან თბილისში ჟურნალის „სინათლისკენ“ მდივნად მუშაობდა, ამავდროს, „ახალ სოფელსა“ და „შოლტში“ თანამშრომლობდა, 1932 წელს გაზ. „კომუნისტის“ საღამოს რედაქტორის მოვალეობას ასრულებდა, ბოლო ხანებში – სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლობის კავშირის ლიტფონდის დირექტორად მსახურობდა, 1938 წელს არჩეულ იქნა საქართველოს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად, სადაც მისი სიტყვა-მოხსენებით გამოსულა მუდამ საერთო აღტაცებას იწვევდა. დაჯილდოვებულია (1938) შრომის წითელი დროშის ორდენით და სხვ.

მწერლობაში ცნობილია, უმთავრესად, ლირიკული განწყობილების მგოსნად, ძველის, დახავსებული ცხოვრების მგომბელად და ახლის მომღერლად, კომუნიზმის იდეების გამტარებლად, როგორც პოეტი – პოეზიაში ახალი გზების მაძებრად. მისი აზრით: „პოეზია საერთოდ განმწმენდი ცეცხლი უნდა იყოს ყოველგვარ სიბინძურის, უშნოობისა და მოუხეშავობისაგან... საზოგადოებას მოსწყურდა ახალი რამ... ხალხს სულიერი საზრდო უნდა მივანოდოთ, თორემ სინაზეს, სიფაქიზეს, სილამაზეს გადაეჩვენება... მხოლოდ რითმები მუსიკას ვერა ქმნიან... საჭიროა ფერები და მათი სათუთად შეზავება... საჭიროა ახალი ფერები... ახალი ყაიდა“-ო („თეატრი და ცხოვრება“, 1920, № 1, გვ. 6) და ამ ახალი შემოქმედებითაც შემოგდა ფეხი ქართულ მწერლობაში. „თეატრი და ცხოვრებაში“ (1916, № 10) დაბეჭდილი პირველი ლექსითვე შავბნელი წარსული ცხოვრების დასამარება, რევოლუციისა და ახლის მოახლოება აღნიშნა:

„თენდება... კრება... ღამეს გატეხილს
კანკალით ფერი მისდის და კვდება...
ცეცხლის სხივები მოაქვს ქარტყილს,
ცეცხლის სხივები ცას ეკიდება...
და კლდოვანს თხემზე სიყრმე – არწივი
თავისუფლების მზეს ეგებება...
ცის ნაცრემლს პირზე ქანაობს სხივი...
ღამე მწუხარე თვალს ხუჭავს... კვდება“.
საბჭოთა წყობილების განმტკიცების შემდეგ რამდენადაც „შორეული დღეების კენესა“ უგმირავდა გულს, იმდენად განახლებულმა ცხოვრებამ აღაფრთოვანა: თავისი საუკეთესო ლექსებით უმ-

ღერა სოციალისტურ მშენებლობას, ხალხთა ძმურ ცხოვრებას, ჩვენი ქვეყნის უსაჭიროეს საკითხებს, სტალინს, ბერიას და სხვ. დიდი აღფრთოვანებით შემღერა ბელადს:

„ჩანგურს ამოსჭრის შენს სახელს დანით
და ზედ დასაძახებს მწყემსი მეფარე,
რადგან ბრინჯაოს მკერდით და ჯანით
მის ბნელ ცხოვრებას გადაეფარე...“
და ამიტომ:

„შენ იცოცხლე გმირო გამძლევე
ხმას კი არა – მთელ გულს გაძლევეს“-ო.

მისი ლექსები მდიდარრითმიანია, კეთილხმოვანი, სურათოვანი, ნათელი, ხალხური, მუდამ ჯანსაღი სულისკვეთების გამომხატველი, განახლებული ცხოვრების გამოსახვით აღმაფრთოვანებელი, ზოგი მათგანი – სასიძღვროდ გადაქცეული.

დრამატურგიაში შეიტანა წვლილი: დაწერა საყურადღებო პიესა „სადგურის უფროსი“ (ნაწყვეტი გამოქვეყნდა „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1947, № 8. დაიდგა რუსთაველის თეატრში, 1947 წლის მაისში).

ი. მოსაშვილმა კინემატოგრაფიაშიც შეიტანა წვლილი. დაწერა სცენარები: 1) „არშაულა“, 2) „მდინარის იქით“, 3) „ორი მეგობარი“, 4) „აბესალომ და ეთერი“, 5) „სადარაჯო ქოხში“ (კ. ლორთქიფანიძესთან ერთად), 6) „სადარაჯოსთან“ (ლ. ესაკიასთან ერთად) და სხვ.

საოპერო დარგში შექმნა (კ. ლორთქიფანიძესთან ერთად) ოპერა „ბედი ქართლისა“-ს ლიბრეტო ერეკლე II-ის ცხოვრებიდან (მუს. გ. კილაძისა).

საბავშვო მწერლობის დარგშიც ნაყოფიერად მუშაობდა („თოლია“, „როზგა ჩაფარი“, „ერთად“, „უცნაური ცხოველი“, „კიკნას თავგადასავალი“ და სხვ.).

აგრეთვე, წერდა კრიტიკულ და მხატვრულ მიმოხილვებს (მაგალითად, „სალიტერატურო სილუეტები“, „თეატრი და ცხოვრება“, 1920, № 1, გვ. 5-6 და სხვ.).

დაწერა პიესები: „სადგურის უფროსი“ (კავკასიის დაცვის თემაზე. დიდი წარმატებით დაიდგა 1947 წლის 12 მაისს, რუსთაველის თეატრში, იმავე წელს – მოსკოვში), „ჩაძირული ქვები“: [დრამა 4 მოქ.] („მნათობი“, 1949, № 1. დაიდგა 1949 წელს, რუსთაველის თეატრში).

ცალკე გამოცემულია:

1. თოლია: [მოთხრობა]. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (კომუნისტის სტ.). - 35 გვ.: სურ.; 18სმ.;
2. როზგა ჩაფარი: პოემა / მხატვარი ელ. ახვლედიანი. - ტფ.: სახელგამის საბავშვ. და ახალგ. სექტორის გამა, 1934 (სახ. პსკ. სტ.). - 27 გვ.: სურ.; 31სმ.;
3. ერთად: [საბავშვო პოემა] / მხატვ.: სევ. მანსაშვილი; რედ.: ან. აღნიაშვილი. - ტფ.: სახელგამის საბ. და ახალგაზრდ. სექტორი, 1935 (სახელგამის საბ. და ახალგაზრდ. სექტორის მე-3 სტ.). - 12 გვ.: ილ.; 23სმ.;
4. ნარკვევები / პ/მგ. რედ.: ა. დოჭვირი. - ტფ.: ტექნიკა და შრომა-ს გამა და სტ., 1935 [კანზე: 1936]. - 155 გვ.; 17სმ.;

5. როზგა ჩაფარი: პოემა / მხატვ.: ელ. ახვლედიანი. - მეორე შესწორ. გამოც. - [ტფ.]: სახელგამის საბ. და ახალგ. სექტორის გამა და მე-3 სტ., 1936. - 27 გვ.; 30სმ.;
6. თოლია: [მოთხრობა უმცროს ასაკისათვის]. - თბ.: სახელგამი, სსრკ მეცნ. აკად., 1937 (საქ. ფილიალის სტ.). - 28 გვ.: ილ.; 25სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა. მხატვრული ლიტერატურა);
7. უცნაური ცხოველი: [ლექსი უმცროს ასაკისათვის] / მხატვ.: მამაჯანოვი. - თბ.: სახელგამის საბავშვო ახალგაზრდობის და ლიტერატურის სექტორი, ფოტო-ცინკოგრაფია, 1937. - [16] გვ.: სურ.; 25სმ.;
8. ლექსები. - თბ.: ფედერაცია-ს გამომცემლობა და სტამბა, 1939. - 111 გვ.; 15სმ.;
9. Стихи: Перевод с грузинского / И. Мосашвили; [С предисл. Ш. Радиани]. - Тбилиси: Заря Востока, 1939. - 103 с.; 15см.;
10. ლექსები / წინასიტყვ. შალვა რადიანი. - თბ.: სახელგამი, 1940. - 172 გვ.; 18სმ.;
11. ბაზალეთი: [პოემა]. - ნაწილი I. - თბ.: ფედერაცია, 1941. - 130 გვ.; 14სმ.;
12. კიკნას თავგადასავალი: პოემა საშუალო ასაკისათვის / მხატვარი ვ. ერისთავი. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 16 გვ.: ილ. 4 ჩათ. ფურც. ილ.; 26სმ.;
13. საბავშვო პოემები: როზგა ჩაფარი. უცნაური ცხოველი. ერთად. თოლია / [მხატვარი გ. გულისაშვილი]. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 58 გვ.: ილ., 4 ჩართ. ფურც. ილ.; 22სმ.;
14. Стихи [Текст] / Пер. с груз. под ред. В. В. Гольцева. - Москва: Гослитиздат, 1941. - 240 с. с заставками, 1 вкл. л. портр.: портр.; 11 см.;
15. Стихи [Текст] / Пер. с груз. под ред. В. В. Гольцева. - Москва: ОГИЗ, 1941. - 230 с., [1] л. портр.: портр.; 11 см.;
16. ორი მონადირე / [რედაქტ.: ერ. ასტვაცატუროვი; ილუსტრ. ავტ.: სოსო გაბაშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943. - 16 გვ.: ილ.; 29სმ.;
17. ჩვენ ვნახეთ ისინი: წერილები და ნარკვევები / ლორთქიფანიძე, კ., მოსაშვილი, ი. - თბ., 1943. - 68 გვ.; 20სმ. - (საბჭოთა მწერალი);
18. ხაფანგი: [ლექსი] = Ловушка / ი. მოსაშვილი და კ. ლორთქიფანიძე; ილუსტრ. ავტ. ო. დოვგალი; რუსული თარგმანი ბ. სერებრიაკოვისა; რედ. ვ. ატრიანი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943 (Лит. НКПП Грузии). - 12 გვ.; 10 სმ. - ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე;
19. ლექსები: [ჩემი სამშობლო, სამშობლოსათვის, მისი ბარათი და სხვ.]. - თბ.: სახელგამი, 1945 (საქ. პოლიგრ. და გამ-ბის საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 198 გვ.; 22სმ.;
20. საბავშვო პოემები / [მხატვარი რ. რევაზიშვილი. - [თბ.]: საბლიტგამი, [1946] (ადგ. მრეწვ. სახ. კომისარიატის სტ.). - 101, [3] გვ.; 20სმ.;
21. ერთხელ ღამით: პიესა 2 მოქმედებად / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე. - თბ.: საქ. სახ. წიგნის პალატის გამ-ბა, 1947. - 11 გვ.; 20 სმ.;
22. რჩეული: [ლექსები], 1920-1946. - [თბ.]: გამ-ბა და სტ. საბჭოთა მწერალი, 1947. - 177, [3] გვ.; 21სმ.;

23. სადგურის უფროსი: პიესა 4 მოქმედებად და 8 სურათად. - თბ.: საბჭ. მწერალის გამ-ბა და სტ., 1947. - 115 გვ.; 16სმ.;
24. Начальник станции: Драма в 4-х д., 8 карт. / Авт. пьесы Ило Мосашвили; Ком-т по делам искусств при Сов. Мин. СССР, Упр. по делам искусств при Сов. Мин. Груз. ССР, Гос. груз. театр им. Руставели. - [Тбилиси]: Тип. АН Груз. ССР, [1947]. - 11 с.; 20სმ.;
25. Стихи: Пер. с груз. / Ило Мосашвили; [Ил. Д. Кутателадзе]. - [Тбилиси]: «Заря Востока», 1947 (Тип. им. А.Ф. Мясникова). - 152 с. с заставками; 14სმ.;
26. Стихи [Текст]: Пер. с груз. / Ило Мосашвили. - [Москва]: Советский писатель, 1947 (тип. изд-ва «Моск. рабочий»). - 108 с.; 16 სმ.;
27. კიკნას თავგადასავალი: [უმცროს ასაკისათვის]. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 31 გვ.: ილ. 1 ფურც. ილ.; 21სმ.;
28. ლექსები. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა და სტ., 1950. - 191 გვ.; 19სმ.;
29. პიესები. - თბ.: სახელგამი, 1950 (საბჭ.მწერალის სტ.). - 222 გვ.; 21სმ.;
30. სამი მონადირე: [ლექსები]. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ., გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 24 გვ.: ილ.; 27სმ.;
31. ლექსები, პოემები. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქ. სსრ მინ-თა საბჭ. არსებ. პოლ. გამომც-ბის საქმეთა სამმართვე. ბექდვ. სიტყვის კომბინატი). - 388 გვ.; 20სმ.;
32. Потопленные камни [Текст]: Драма в 4-х д., 10-ти карт. / Пер. с груз. Э. Ананиашвили. - Москва: Искусство, 1952. - 112 с.; 14 სმ.

აგრეთვე, შესულია კრებულებში:

1. Поэты Грузии / В переводах Б.Л. Пастернака и Н.С. Тихонова; Вступ. ст., редакция и словарь Николае Мицишвили; [Обл. и илл. С. Надарейшвили]. - Тифлис: ЗАКГИЗ, 1935 (МСМXXXV) (тип. им. А.Ф. Мясникова изд-ва «Заря Востока»). - 200 с.: ил.; 20 სმ.. - На тит. л. дата: МСМXXXV;
2. ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ანთოლოგია / [მხატვ.: ა. ზასევი]. - სტალინირი: სამხრეთ ოსეთის სახელგამი, 1941. - 286 გვ.; 21 სმ.. - ოსურ ენ.;
3. Наши герои: [Сборник: Очерки о грузинах - Героях Советского Союза, участниках Великой Отечественной войны] / [Ил. И. Кокиашвили]. - Тбилиси: Изд. и Полиграфкомбинат «Комунисти», 1945. - 71 ს.: портр., ილ.; 25სმ.. - Парал. тит. л. на груз. яз.;
4. Великая Сталинская победа: Грузинская худ. литература в дни Великой Отечественной войны. - Тбилиси: Тип. изд-ва «Заря Востока», 1946. - 386 ს.; 20სმ.. - Паралел. тит. л. на груз. яз. - [4 л.];
5. Забота о семьях защитников родины: [Очерки] / Пер. с груз. [В. Манагаришвили]; [Худож. Гурро]. - Тбилиси: Изд-во и тип. «Заря Востока», 1946. - 71, [3] ს.: ил.; 20 სმ.;

6. Родина. Поэты Советской Грузии: [Сборник стихов] 1921-1946 / [Оформ. кн. худож. Д. и Вл. Кутателадзе]. - Тбилиси: Изд-во и тип. «Заря Востока», 1946. - VII, 229, [2] ს.; 23სმ.. - Предисл. с. V-VII.

მისი რედაქციით გამოცა:

1. კალდერონი დე ლა ბარკა, პედრო. თავისი თავის დარაჯი: კომედია 3 მოქმედებად / თარგმანი [ესპანურიდან] დ. გაჩეჩილაძის. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა და სტ., 1949. - 164 გვ.; 15 სმ.. - დანართი: დონ პედრო კალდერონი - დ. შენგელაია, გვ. 151-163.

გამოქვეყნებულია:

1. ელეგია: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 34. - გვ. 4;
2. სიცოცხლის ღიმი!...: გამოსაღმება. [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 13-14;
3. ლალადისი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №32. - გვ. 10;
4. განთიადი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 7;
5. ორი სურათი: (ნაწყვეტები ესკიზიდან „იუდა“). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №15. - გვ. 4-5;
6. ფოთლები: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №46. - გვ. 3;
7. საგანთიადო: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №15. - გვ. 9;
8. სისხლში და ცრემლში: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №14. - გვ. 8;
9. ზეინაბი: (ძღვნად ნინო ჩხეიძეს). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №15. - გვ. 4;
10. თეთრი ქურუმი: სახსოვრად ნინო ჩხეიძეს. [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №15. - გვ. 4;
11. იმედიანი ცრემლი...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №2. - გვ. 7;
12. სევდა ყოფნაზე: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №1. - გვ. 9;
13. ჩვენს საამაყო გვარდიას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №14. - გვ. 8;
14. ჯიუტი საუბარი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №7. - გვ. 8;
15. კრიალოსანი ქარვიდან: „თეატრი და ცხოვრება“-ს ათი წლის-თავი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 3;
16. სალიტერატურო სილუეტები: (ქართული პოეზიის ფერები) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 5-6;
17. სურათზე: (სახსოვრად ნინო მძინარიშვილისას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 9;
18. მწვანე ბალდახინი: [ლექსი] // ილიონი. - 1922. - №1. - გვ. 10;
19. ჩემი გზა ვრცელი: [ლექსი] // ილიონი. - 1922. - №3. - გვ. 30;
20. დოღში სწორებთან: [ლექსი] // ილიონი. - 1923. - №4. - გვ. 6; მომავალი. - 1923. - №8. - გვ. 47;
21. შეხვედრა ნინოსთან როცა მთებზე წვეპოლა დაბინ-

- დება: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №13. - გვ. 8;
22. ჩემი გზა ვრცელი; ალილოლამეს; ღამე ჩემს სოფელში მუდამ ერთნაირი; [ლექსები] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1925. - №2. - გვ. 2-3;
23. Боевые песни: [Поэт - орденонсец о своих песнях, стихах и сценарии на оборонные темы] // Заря Востока. - 1930. - 10 февраля. - № 33. - С.3;
24. 42 კომპანი შირაქის ოქროს ზღვის ტალღებში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1933. - 27 ივლისი. - №178. - გვ. 3;
25. გატეხილი ღამეები: [ნარკვევი წნორის სამანქანო-სადგურის საქმიანობაზე] // კომუნისტი. - 1933. - 12 დეკემბერი. - №285. - გვ. 7;
26. ხირსა - მევენახეობის გიგანტი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1933. - 28 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 2;
27. ხნული და ხვაი: [ნარკვევი წითელწყაროს რ-ნის სოფელ „ჯაფარიძის“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 24 დეკემბერი. - №295. - გვ. 2;
28. ალაზნის ღამე: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №14;
29. არსენას ლექსი // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №20;
30. აყვავებული უდაბნო: [ლექსები] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
31. გორი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1934. - 15 დეკემბერი. - №288. - გვ. 3;
32. ერთი ბიოგრაფიის ნაწყვეტი: [ნარკვევი შირაქის საბჭოთა მეურნეობის ბრიგადირ სკრიპნიკოვაზე] // კომუნისტი. - 1934. - 6 სექტემბერი. - №207. - გვ. 4;
33. ერთი დღე-ღამე: [ნარკვევი შირაქის მექანიზატორებზე] // კომუნისტი. - 1934. - 14 ივლისი. - №161. - გვ. 2;
34. ლეკური სიმღერები: [ლექსად] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №11;
35. სტალინ, მღერიაან! [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 17 იანვარი. - №16. - გვ. 2;
36. ბელორუსიაში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 19 დეკემბერი. - №292. - გვ. 3;
37. გუმინ: [ნარკვევი კაკაბელი კოლმეურნეების შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
38. დამარცხებული სისხლი: [ნარკვევი] // კოლექტივიზაცია. - 1935. - №26. - გვ. 2-3;
39. ესეც შენი უდაბნო! // კომუნისტი. - 1935. - 6 აპრილი. - №82. - გვ. 3;
40. ვაჟა მონადირე: [ლექსი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №4;
41. ნინო შადური: [ნარკვევი თბილისის მაუდის ფაბრიკის საამქროს ოსტატის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 8 მარტი. - №57. - გვ. 2;
42. საბჭოს თავმჯდომარე: [ნარკვევი ხირსის საბჭოს თავმჯდომარის მოსე პაპიაშვილის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 27 თებერვალი. - №50. - გვ. 3;
43. საზღვარზე: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1935. - 7 ნოემბერი. - №260. - გვ. 4;
44. ქართველი მწერლები ბელორუსიაში // კომუნისტი. - 1935. - 1 ივნისი. - №126. - გვ. 4; 15 ივნისი. - №138. - გვ. 3;
45. ჩვენი მწერლები ორდენოსან ბელორუსიაში // კომუნისტი. - 1935. - 12 ივლისი. - №161. - გვ. 4;
46. ბელადს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №233. - გვ. 3;
47. მარიამ დემენკოს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
48. მოდის დოლორეს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
49. საძმო საფლავი წიგნიდან „ბელორუსია“ // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №6. - გვ. 2;
50. ტფილისის წვიმა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივლისი. - №12. - გვ. 3;
51. ქალაქი ტყეში: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №18. - გვ. 2;
52. Мария Демченко: [Стихотворение] / Перевел с грузинского Георгий Крейтан // На рубеже Востока. - 1936. - февраль. - № 4. - С.5;
53. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 26 თებერვალი. - №45. - გვ. 2;
54. მხურვალედ ვესალმებით: [სასამართლოს განაჩენს სამშობლოს გამყიდველთა მიმართ] // კომუნისტი. - 1937. - 30 სექტემბერი. - №224. - გვ. 1;
55. სიმღერის დაბადება: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - №256. - გვ. 6;
56. სიცოცხლე მართლა სიხარულია: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 12 დეკემბერი. - №282. - გვ. 3;
57. ბედნიერი საქართველო: [სტალინური კონსტიტუციით გაბრწყინებული] // კომუნისტი. - 1938. - 27 მაისი. - №119. - გვ. 3;
58. ბედნიერ სამშობლოს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 11 ივლისი. - №157. - გვ. 1;
59. ბელორუსიაში: [ლექსი ბელორუსიის სსრ უმაღლესი საბჭოს არჩევნებისადმი] // კომუნისტი. - 1938. - 26 ივნისი. - №146. - გვ. 3;
60. საზღვარი ჩაკეტილია: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1938. - 1 აგვისტო. - №174. - გვ. 3;
61. ჩემო სამშობლო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 26 აპრილი. - №10. - გვ. 3;
62. ჩვენი ქვეყნის ახალგაზრდობა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 3;
63. ხალხთა ბელადს დიდ სტალინს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთებში: ახალგაზრდა კომუნისტი, 1938. - 10 მაისი. - №104. - გვ. 1; ლიტერატურული საქართველო, 1938. - 10 მაისი. - №11. - გვ. 1;
64. Выдающийся мастер стиха: [Н. Бараташвили] // Заря Востока. - 1938. - 22 октября. - № 243. - С.3;
65. Мария Демченко: [Стихотв. перевод с грузинского] // Заря Востока. - 1938. - январь. - № 8. - С.3;
66. Песня летчика: [Стихотворение] / Перевод А. Тарновского // Заря Востока. - 1938. - 18 августа. - № 189. - С.3;
67. Песня моряка: [Стихотворение] / Перевел с грузинского А. Тарковский // Заря Востока. - 1938. - 24 октября. - № 245. - С.3;
68. Родине: [Стихотворение] / Перевел с грузинского Георгий Цагарели // Заря Востока. - 1938. - 26 апреля. - № 94. - С. 3;

69. Счастливая Грузия: [Достижения социалистического строительства Грузии] / Перевод А. Канчели // *Заря Востока*. - 1938. - 12 июня. - № 133. - с. 2;
70. ბელადის სახლი: [ლექსი, მიძღვნილი დიდი სტალინისადმი] // *მნათობი*. - 1939. - №12. - გვ. 95-96;
71. კოლხიდის დილა: [ლექსი] // *კომუნისტი*. - 1939. - 26 ოქტომბერი. - №246. - გვ. 3;
72. პირველი მუშაობა [საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი] // *ახალგაზრდა კომუნისტი*. - 1939. - 12 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
73. საქართველოს მწერალთა ლიტერატურული ფონდი: ამხ. ილო მოსაშვილის მოხსენება: საქართველოს საბჭოთა მწერლების მეორე ყრილობა // *კომუნისტი*. - 1939. - 2 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 2; ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 14 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 3;
74. საქართველოს საბჭოთა მწერლები საკავშირო კპ (ბ) XVIII ყრილობას [ახალი შემოქმედებითი გამარჯვებებით ხვდებიან] // *კომუნისტი*. - 1939. - 10 მარტი. - გვ. 3; ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 მარტი. - №9. - გვ. 1;
75. ქვეყანა ისმენს: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 მარტი. - №9. - გვ. 1;
76. Вся страна будет внимать съезду: [Стихотворение] / перевод В Серебрякова // *Заря Востока*. - 1939. - 10 марта. - № 56. - С. 1;
77. Из стихов о Колхиде [поэтов Г. Табидзе, И. Мосашвили, С. Тавадзе и др.] / Г. Табидзе, И. Мосашвили, С. Тавадзе // *Советская Абхазия*. - 1939. - 18 мая. - № 112. - С. 2;
78. Песня моряка: [Стихотворение]: Перевод с грузинского // *Заря Востока*. - 1939. - 24 июля. - № 168. - С. 3;
79. Рождение песни: [Стихотворение] / перевод с грузинского П. Железнова // *Заря Востока*. - 1939. - 6 июля. - № 153. - С. 3;
80. ბაზალეთის ღამე: ნანყვეტი პოემიდან // *კომუნისტი*. - 1940. - 3 ოქტომბერი. - №230;
81. ბელღები სავსე, მარნები სავსე, გულიც სავსე: [სოფლის სოციალისტური მეურნეობის მიღწევების შესახებ სიღნაღის რაიონში]: [მოწინავე] // *კომუნისტი*. - 1940. - 3 მარტი. - №51;
82. ბრწყინვალე, წარმტაცი, ამაღლელებელი!: [ქუთაისის თეატრის 60 წლისთავისათვის] // „ქუთაისის თეატრი“ ერთდროული საიუბილეო გამოცემა. - 1940. - 1 ივლისი;
83. დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა: [საქ. სსრ 1940 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1940. - 12 ივნისი. - №134;
84. ვაჟა მონადირე: [ლექსი] // სტალინური გზით. - დუშეთი, 1940. - 11 აგვისტო. - №37;
85. ვაჟას სოფელი // *კომუნისტი*. - 1940. - 9 აგვისტო. - №183;
86. კიკნას თავგადასავალი: [საბავშვო პოემა, ნანყვეტი] // ოქტომბრელი. - 1940. - №8. - გვ. 4-6; №9. - გვ. 5-6; №10. - გვ. 7;
87. მოსაზღვრის სიმღერა: [ლექსი] // კოლექტიური მე-საქონლეობა. - თიანეთი, 1940. - 29 სექტემბერი. - №38;
88. Марии Демченко: [Стихотворение] / Перевод с грузинского Б. Брика // *Молодой сталинец*. - 1940. - 8 марта. - № 35;
89. Пограничник: [Стихи] / И. Мосашвили; перевод с груз. А. Тарковского // *Заря Востока*. - 1940. - 23 февраля. - № 44;
90. Походная: [Стихи] // *Молодой сталинец*. - 1940. - 23 февраля. - № 27. - Перевод с грузинского;
91. Речь депутата И. О. Мосашвили [на утреннем заседании 8 июня]: [О гос. бюджете Груз. ССР на 1940 г.] // *Заря Востока*. - 1940. - 12 июня. - № 134;
92. ბელადის სიტყვა: [ლექსი] // *კომუნისტი*. - 1941. - 16 დეკემბერი. - №297;
93. დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა: [საქართველოს სსრ 1-ლი მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მე-5 სესიაზე ქართველი მწერლების მუშაობის შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1941. - 12 აპრილი. - №86;
94. ერთხელ ღამით...: [ლიტერატურული სცენარი] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // *მნათობი*. - 1941. - №6-7. - გვ. 23-34;
95. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // *კომუნიზმის დროში*. - ნალენჯისა, 1941. - 25 თებერვალი. - №9;
96. ლენინი ჯავშნოსანზე: [ლექსი] // *კომუნისტი*. - 1941. - 7 ოქტომბერი. - №237;
97. მესაზღვრის სიმღერა: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1941. - 15 თებერვალი. - №38;
98. მეფეების დამზადება ბერლინში: [ლექსი] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // *ლახვარი*. - 1941. - 1 სექტემბერი. - №1;
99. მხედრული სიმღერა: [მესაზღვრის სიმღერა, ლაშქრული, ლექსები] // სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1941. - 25 თებერვალი. - №9;
100. პირველი ლანქერი: თავი პოემიდან „ბაზალეთი“ // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 თებერვალი. - №9;
101. შეხვედრა: [ნანყვეტი პოემიდან] // *კომუნისტი*. - 1941. - 10 იანვარი. - №8;
102. შვილო, სამშობლო გეძახის!: [ლექსი] // *კომუნისტი*: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 10 ივლისი. - №1;
103. Лаврентию Берия: [Стихи] / перевод В. Державина // *Советская Абхазия*. - 1941. - 16 января. - № 13;
104. На зов родины: [Стихи] / Перевел Борис Серебряков // *Заря Востока*. - 1941. - 25 июля. - № 174;
105. Речь депутата И. О. Мосашвили: [на 5-й сессии Верховного Совета Грузинской ССР о работе советских писателей Грузии] // *Заря Востока*. - 1941. - 12 апреля. - № 86;
106. არკადი გეგეშიძე: [ლექსი] // *კომუნისტი*. - 1942. - 27 ოქტომბერი. - №255; ლენინური გზით. - ყვარელი, 1942. - 7 ნოემბერი. - №58;
107. ბარაქა თქვენს შრომას!: [უხვი სამხედრო მოსავალი სიღნაღის რაიონში] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // *კომუნისტი*. - 1942. - 6 აგვისტო. - №184;
108. გაღვიძებული მინა: [ხირსა. 15 ოქტომბერი] // *კომუნისტი*. - 1942. - 25 ოქტომბერი. - №254;
109. გზა გამარჯვებისა! // *კომუნისტი*. - 1942. - 25 სექტემბერი. - №228;

110. ის კიდევ დაბრუნდება: [ნაწყვეტები კინოსცენარი-დან] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // კომუნისტი. - 1942. - 25 თებერვალი. - №48;
111. შვილო, სამშობლო გეძახის!: [ლექსი] // კოლექტიური შრომა. - ხულო, 1942. - 23 თებერვალი. - №8;
112. მამა და შვილი: [აქცენტები კიკალიშვილი და მისი შვილი იოსები სამამულო ომის სახელოვანი მებრძოლნი. საბრძოლო ეპიზოდი] / კ. ლორთქიფანიძე, ი. მოსაშვილი // კომუნისტი. - 1942. - 16 ივლისი. - №166;
113. ფოლადმა სხვაგვარად იწყო წრთობა: [თბილისის სტალინის სახელობის ორთქლმავალ-ვაგონმშენ-კეთებელი ქარხნის მიღწევების შესახებ] // კომუნისტი. - 1942. - 1 მაისი. - №103;
114. ქართველი დედა: [ნოსტეველ კოლმეურნე ქალთა მიღწევები სამამულო ომის პერიოდში] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // კომუნისტი. - 1942. - 14 აგვისტო. - №191;
115. ყველას გეძახის: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 21 აგვისტო. - №197;
116. ჩვენ ვნახეთ ისინი: [ზემო-ქედის კოლმეურნეთა ბარაქიანი შრომის შესახებ] / ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე // კომუნისტი. - 1942. - 12 აგვისტო. - №189;
117. Аркадий Гегешидзе: [Стихотворение] / Перевел Д. Стрельцов // Заря Востока. - 1942. - 28 октября. - № 256;
118. Ленин на броневике: [Стихи] / Перевел с грузинского Борис Серебряков // Заря Востока: агитлистовка. - 1942. - 21 января. - № 3;
119. Родина Зовет: [Стихотворение] // Заря востока. - 1942. - 4 ноября. - № 262;
120. დაუღვეველი ძალა: [პროზა] / კ. ლორთქიფანიძე, ი. მოსაშვილი // კომუნისტი. - 1943. - 21 აპრილი. - №90. - გვ. 2;
121. დედავ, იმედო!...: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1943. - 30 მაისი. - №46;
122. ზაპოროჟელებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 15 ოქტომბერი. - №215;
123. ზღვის არნივები: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1943. - 1 ოქტომბერი. - №205;
124. კიევს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 7 ნოემბერი. - №232;
125. მეცხვარე მეცნიერი: [სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდუტი ამხ. ა. ნატროშვილი] // კომუნისტი. - 1943. - 11 ივლისი. - №147;
126. მიხეილ დიასამიძეს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 9 თებერვალი. - №32;
127. როგორც მახვილი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 5 მაისი. - №117;
128. საფლავი ჩერნოიარკაში: [კაპიტან ავთანდილ კვარაცხელიას ათასეულის გმირობათა შესახებ] // კომუნისტი. - 1943. - 12 ოქტომბერი. - №213;
129. სიხარულის რთველი: [სოფელ ხირსაში. კახეთი] // კომუნისტი. - 1943. - 22 სექტემბერი. - №199;
130. ქართველი მწერლები სამხედრო პრესაში: საქართველოს საბჭოთა მწერლების გამგეობის პლენუმი // კომუნისტი. - 1943. - 10 ივნისი. - №14;
131. შურისმგებელი: [ნარკვევი] / კ. ლორთქიფანიძე, ი. მოსაშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 აპრილი. - №9. - გვ. 1;
132. აი მოსკოვი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 4 ივნისი. - №112;
133. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 19 ნოემბერი. - №234; საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1944. - 24 ნოემბერი. - №232;
134. მაისის დილა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 1 მაისი. - №89;
135. მისი ბარათი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 17 მარტი. - №10;
136. სამშობლოსათვის, სტალინისათვის: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1944. - გვ. 76-77;
137. ქართული ლიტერატურის საღამოები მოსკოვში // კომუნისტი. - 1944. - 23 მაისი. - №103;
138. Его письмо: Из книги «Война и народ»: [Печаль; В нашем саду; Письмо; Настанет день]: [Стихотворение] // Заря Востока. - 1944. - 9 апреля. - № 72;
139. Могила в Чернойрке: [Стихотворение] / Перевел Н. Чхеидзе // Заря Востока. - 1944. - 23 апреля. - № 82;
140. Москва: [Стихи] / Пер. Н. Тихонова // Заря Востока. - 1944. - 5 ноября. - № 222;
141. Речь депутата И. Мосашвили: Прения по докладу об образовании союзно - республиканского Народного Комиссариата Обороны и союзно - республиканского Народного Комиссариата Иностраных Дел Грузинской ССР: VII сессия Верховного Совета Грузинской ССР 1-го созыва // Заря Востока. - 1944. - 21 марта. - № 58;
142. ვის ვუმღეროთ: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 4 დეკემბერი. - №131;
143. იმ ქობის დასასრული: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1945. - 1 ივლისი. - №129;
144. მაისის დილა: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1945. - 1 მაისი. - №17-18;
145. სიმღერა თბილისზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1945. - 23 სექტემბერი. - №189;
146. Алексей Пирмисашвили // Наши герои: Сборник. - 1945. - с.15-18: с портр.;
147. Владимир Лурсманишвили // Наши герои: Сборник. - 1945. - с.23-26: с портр.;
148. Вот она, Москва: [Стихи] / Перевод Н. Тихонова // Антология грузинской патриотической поэзии. - 1945. - стр.139-140;
149. Голос вождя: [Стихи] / пер. С. Липкина // Ленинец. - Гульрипш, 1945. - 1 января. - № 1;
150. Грузинский меринос // Заря Востока. - 1945. - 20 июль. - № 143;
151. Моей стране: [Стихи] / Перевод В. Звягинцевой // Антология грузинской патриотической поэзии. - 1945. - стр.140-142;
152. Москва: [Стихи] / Пер. Н. Тихонова // Заря Востока: (илл. вып.). - 1945. - 27 февраля;
153. აი ქართველო, შენი სამშობლო: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №8. - გვ. 7-10;
154. იყოს სამშობლო სიმღერით სავსე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 20 დეკემბერი;

155. მივიჩქარით არჩვენებზე: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1946. - 9 თებერვალი. - №8;
156. მისი ბარათი: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 235-240;
157. სამგორის ქარი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 6 ივლისი;
158. სამშობლოვ ჩემო: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №2-3. - გვ. 55-56; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 თებერვალი. - №8-9;
159. სამშობლო: [ლექსი] // სტალინის: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 81-82;
160. სამშობლო-საქართველოს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 25 თებერვალი. - №42;
161. ქართველ ხალხს: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 10 აგვისტო;
162. ჩემი ოცნება ბელადზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 31 იანვარი. - №5; სტალინის: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 83-88;
163. Вот она, Москва: [Стихи] / Перевод Н. Тихонова // Родина, Поэты Советской Грузии. 1921-1946. - 1946. - стр. 149;
164. Голос вождя: [Стихи] / Перевод С. Липкина // Великая Сталинская победа [Сборник]. - 1946. - стр. 339-340;
165. Его письмо: [Стихи] / Перевод Э. Ананиашвили // Великая Сталинская победа [Сборник]. - 1946. - стр. 341-6; Родина, Поэты Советской Грузии. 1921-1946. - 1946. - стр. 141-7;
166. Колхидское утро: [Стихи] / Перевод Н. Тихонова // Родина, Поэты Советской Грузии. 1921-1946. - 1946. - стр. 147-8;
167. Конец той хате: [Рассказ] // Забота о семьях защитников Родины, [Сборник]. - 1946. - стр. 11-15;
168. Лаврентию Берия: [Стихи] / Перев. с груз. Б. Корнеев // Заря Востока. - 1946. - 10 февраля. - № 31; Батумский рабочий. - Батуми, 1946. - 24 февраль. - № 39;
169. Лаврентию Берия: [Стихи] / Перевод Н. Тихонова // Родина, Поэты Советской Грузии. 1921-1946. - 1946. - стр. 139-141;
170. Москва: [Стихи] / Перевод Н. Тихонова // Великая Сталинская победа [Сборник]. - 1946. - стр. 340-1;
171. Слава Сталину!: [Стихи] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1946. - 1 января. - № 1;
172. ახალი გზა: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 11 ოქტომბერი. - №38;
173. კოლხიდის დილა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 237-242;
174. მათ გამარჯვება!: [ლექსი] // მნათობი. - 1947. - №7. - გვ. 3-4;
175. მისი ბარათი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 237-242;
176. მოგონება: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 243-244;
177. მოსკოვი: [ლექსი] // ლენინის დროშა. - მახარაძე, 1947. - 6 სექტემბერი. - №97;
178. სადგურის უფროსი: ნაწყვეტი პიესიდან „მეხუთე სურათი“ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 23 თებერვალი. - №8;
179. სადგურის უფროსი: პიესა 4 მოქმედებად და 8 სურათად // მნათობი. - 1947. - №4. - გვ. 5-46;
180. სამგორის ქარი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 236-237;
181. სიყვარული უცებ: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 246-247;
182. ღამე ტყეში: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 242-243;
183. ჩემი ოცნება ბელადზე: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 230-236;
184. ოქტომბრის თაობას: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს. კრებული. - 1948. - გვ. 66-69;
185. ჩემი ქვეყნის ახალგაზრდობა: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს. კრებული. - 1948. - გვ. 69-71;
186. დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა: [ლექსით საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს მე-4 სესიაზე] // კომუნისტი. - 1949. - 28 აპრილი. - №84;
187. ...დიდება სამშობლოვ...: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №12. - გვ. 8;
188. მზის მობრუნება: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 16 დეკემბერი. - №49;
189. მოვანყოთ მოძრავი საფრინველები // გამარჯვება. - ახმეტა, 1949. - 5 აგვისტო. - №29;
190. ჩაძირული ქვები: [დრამა 4 მოქმედებად და 10 სურათად] // მნათობი. - 1949. - №1. - გვ. 97-141;
191. ჩაძირული ქვები: [ნაწყვეტი პიესიდან, რომელიც მიღებულია დასადგმელად რუსთაველის სახ. თეატრის მიერ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 22 იანვარი. - №3;
192. ჩემი ქვეყნის დეპუტატებს: [ლექსი. თქმული საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს IV სესიაზე] // მნათობი. - 1949. - №5. - გვ. 3-6; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 1 მაისი. - №17;
193. Вот она, Москва!: [Стихи] / Пер. Н. Тихонов // Заря Востока. - 1949. - 21 декабря. - № 249. - С.3;
194. Речь [в стихах] депутата И. О. Мосашвили: Заседание Верховного Совета Груз. ССР // Заря Востока. - 1949. - 28 апреля. - № 82;
195. ისევ ჩვენთან ხარ!: [ლექსი ნაკითხულია სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატ ამხანაგ ლავრენტი პავლეს-ძე ბერიასთან თბილისის სტალინის საარჩევნო ოლქის ამომრჩეველთა შეხვედრებისადმი მიძღვნილ საღამოზე 1950 წლის 9 მარტს] // კომუნისტი. - 1950. - 10 მარტი. - №53;
196. კამათი საქართველოს სსრ 1950 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ და საქართველოს სსრ 1948 და 1949 წლების სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების შესახებ მოხსენების გამო: დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა ლექსად: საქ. სსრ უმაღლესი საბჭოს მეხუთე სესია // კომუნისტი. - 1950. - 23 ივლისი. - № 159;
197. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 მარტი. - №11;
198. მისი ვარსკვლავი: [პიესა 4 მოქმედებად და 10 სურათად] // მნათობი. - 1950. - №10. - გვ. 3-58;
199. მისი ვარსკვლავი: [პიესა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 1 ოქტომბერი. - №40;

200. მშვიდობის სამართლიანი საქმე გაიმარჯვებს // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 20 ივლისი. - №29;
201. რა დახრის ქვეყნად მშვიდობის დროშას: [ლექსი. სიტყვა, წარმოთქმული საქ. სსრ უმაღლესი საბჭოს მეხუთე სესიაზე 1950 წლის 14 ივლისს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 23 ივლისი. - №30; სახალხო განათლება. - 1950. - 19 ივლისი. - №29;
202. ქართველი ხალხი ხმას აძლევს მშვიდობას!: საუბარი მშვიდობის დაცვის საბჭოთა კომიტეტის ხელშემწყობი რესპუბლიკური კომისიის თავმჯდომარესთან ამხანაგ ი. ო. მოსაშვილთან // კომუნისტი. - 1950. - 6 ივლისი. - №144;
203. Грузинский народ голосует за мир!: Беседа с председателем Республиканской комиссии содействия Советскому комитету защиты мира тов. И. О. Мосашвили // Заря Востока. - 1950. - 6 июля. - № 144;
204. Сподвижнику великого вождя: [Стихи]: Перевод с грузинского Г. Крейтана // Заря Востока. - 1950. - 12 марта. - № 55; Батумский рабочий. - Батуми, 1950. - 14 марта. - № 53;
205. ბელადის სახლი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 11 დეკემბერი;
206. მზის მობრუნება: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 21 დეკემბერი;
207. მოსაშვილის სიტყვა: [მშვიდობის მომხრეთა მესამე საკავშირო კონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1951. - 30 ნოემბერი;
208. მშვიდობა გაიმარჯვებს // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 13 სექტემბერი;
209. მშვიდობის ტახტზე // დროშა. - 1951. - №2. - გვ. 11;
210. სამშობლო საქართველოს: [ლექსი] // ჩვენი საყვირი. - 1951. - 24 თებერვალი;
211. ქართველი ხალხის წვლილი მშვიდობის საქმეში // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1951. - 13 ოქტომბერი. - საუბარი მშვიდობის დაცვის საქართველოს კომიტეტის თავმჯდომარესთან, სტალინური პრემიის ლაურეატ მწერალი ი. მოსაშვილთან;
212. ჩემი ოცნება ბელადზე: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 22 სექტემბერი;
213. ჩვენი საუკუნის უკეთილშობილესი იდეა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 23 სექტემბერი;
214. Жизнь воистину радость!: [Стихи] / И. Мосашвили; Пер. с груз. В. Державина // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 18 марта;
215. Речь И. О. Мосашвили: На третьей Всесоюзной конференции сторонников мира // Заря Востока. - 1951. - 1 декабря;
216. С мыслью о мире: Сначала кампании по 10 октября в Грузии под обращением Всемирного Совета Мира подписались 2.181.061 человек // Заря Востока. - 1951. - 17 октября;
217. Жизнь воистину радость!: [Стихи] / Пер. с груз. В. Державина // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 18 марта;
218. Речь И. О. Мосашвили: На третьей Всесоюзной конференции сторонников мира // Заря Востока. - 1951. - 1 декабря;
219. С мыслью о мире: Сначала кампании по 10 октября в Грузии под обращением Всемирного Совета

Мира подписались 2.181.061 человек // Заря Востока. - 1951. - 17 октября.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. კუპალა, იანკა. სალამური კი არ კენესის: [ლექსი] / მთარგ. ი. მოსაშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - დეკემბერი. - №22. - გვ. 5;
2. დავითი მწყემსი: ნაწყვეტი ეპოსიდან „დავით სასუნიცი“ / [მთარგმნ.] ი. მოსაშვილი // კომუნისტი. - 1939. - 17 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
3. დავითის ტყვეობიდან დაბრუნება: „დავით სასუნიციდან“ / თარგმ. ი. მოსაშვილისა // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 ივლისი. - №22. - გვ. 2;
4. შევჩენკო, ტარას. პერებენდია: [ლექსი] / თარგმნა ი. მოსაშვილმა // კომუნისტი. - 1939. - 9 მარტი. - №55. - გვ. 3;
5. ფრანკო, ივან. კოტლარევსკი: [ლექსი] / მთარგმნ. ი. მოსაშვილი // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 30 მაისი. - №22;
6. ზაბოლოცკი, ნ. გორის სიმფონია: [ლექსი] / თარგმ. ი. მოსაშვილისა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 დეკემბერი. - №48.

მის შესახებ:

1. ახალი დრამატული პოემა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №4. - გვ. 16;
2. ი-ოლი. სიღნაღში შაბათს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №14. - გვ. 15;
3. სტ. ილ. მოსაშვილმა დასწერა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;
4. ახალი პიესები დასწერეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №4. - გვ. 15;
5. დამჭნარი ვარდი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №4. - გვ. 3;
6. ახალგაზრდა მწერალი: ილო მოსაშვილი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №14. - გვ. 8;
7. ყოველთვიური სამხატვრო სალიტერატურო ჟურნალი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 16;
8. მოსაშვილი ილო. გატეხილი ლამეები: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №171. - გვ. 4. - ხელმოწერა: კ. გ.;
9. მწერალთა კავშირში: [დისკუსიების შესახებ მიხეილ ჯავახიშვილის „ქალის ტვირთის“, კონსტანტინე ლორთქიფანიძის „ძირს სიმინდის რესპულიკის“ და სხვა მოხსენებებთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 6 აგვისტო. - გვ. 4;
10. გოგიავა, კლ. ილო მოსაშვილი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი: [მისი შემოქმედების შესახებ] // კომუნისტი. - 1938. - 8 ივნისი. - №129. - გვ. 3;
11. ნატროშვილი, გ. - ა) ილო მოსაშვილი: [პოეტური შემოქმედება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 მაისი. - №12. - გვ. 2; ბ) ქართველი საბჭოთა მწერლები: [ილო მოსაშვილი]: საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 11 თებერვალი;
12. ნულუკიძე, ვანო. ილო მოსაშვილი: [საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდა-

- ტი]: [მისი ცხოვრება და შემოქმედება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 28 მაისი. - №13. - გვ. 2;
13. გოგოტიშვილი, ბ. ილო მოსაშვილი: [ლექსები]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 15 მაისი. - №109. - გვ. 4;
 14. ჟღენტი, ბესო. - ა) ილო მოსაშვილი - „ლექსები“: [ბიბლიოგრაფია] // მნათობი. - 1939. - სექტემბერი. - №9. - გვ. 155-158. - რეცენზია. - ხელს აწერს ბ. ჟ.; ბ) „Начальник станции“: Премьера в театре им. Руставели: [Рецензия] // Заря Востока. - 1947. - 20 мая. - № 99; გ) Потопленные камни: [Постановка пьесы И. Мосашвили в театре им. Руставели. Рецензия]: Театр / Б. Жгенти // Заря Востока. - 1949. - 29 мая. - № 104; დ) Выдающиеся произведения грузинской литературы: [А. Чейшвили - «Лело», Г. Абашидзе - «Ленин в Самгоры», И. Мосашвили - «Потопленные камни»]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1951. - 27 марта;
 15. რადიანი, შ. - ა) ილო მოსაშვილის შემოქმედება [კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აპრილი. - №13. - გვ. 2; ბ) О творчестве Ило Мосашвили [поэта Грузии]: Из предисловия к книге стихов Ило Мосашвили, выходящей на днях в издании «Заря Востока» // Заря Востока. - 1939. - 8 августа. - № 180. - С.3;
 16. სულავა, ა. - ა) ილო მოსაშვილის ლექსები: [კრიტიკული განხილვა] // კომუნისტი. - 1939. - 30 ივნისი. - №148. - გვ. 3; ბ) ი. მოსაშვილის პოემა «ბაზალეთი»: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 16 მაისი. - №20;
 17. Великий эпос армянского народа: [К празднованию 1000-летия «Давида Сасунского»]: [Высказывания переводчиков на грузинский язык поэтов И. Мосашвили, К. Чичинадзе, В. Гаприндашвили и др.] // Заря Востока. - 1939. - 15 сентября. - № 21. - С.3;
 18. Депутат-слуга народа: [О депутатской деятельности К. Абаляки, И. Мосашвили, О. Ревшвили, Б. Беридзе и Н. Кецховели]: [Статьи и заметки]: Годовщина выборов в Верховный Совет Грузинской ССР // Заря Востока. - 1939. - 12 июня. - № 133. - С.3;
 19. „ილო მოსაშვილის პოეზია“ // კომუნისტი. - 1940. - 14 აგვისტო. - № 187. - გვ. 4;
 20. Гольцев, Виктор. Ило Мосашвили // Литературная газета. - 1940. - 4 августа;
 21. ამხანაგ ი. ო. მოსაშვილის საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის წევრად არჩევის შესახებ: დადგენილება / საქართველოს სსრ 1-ლი მოწვევის უმაღლესი საბჭო // კომუნისტი. - 1941. - 13 აპრილი. - №87;
 22. ამხანაგ ფილიპე მახარაძის დაკრძალვა [14 დეკემბერს]: [ამხანაგების. ო. თავაძის, გ. სტურუას, ს. სააკიანის, ვ. ვენატაშვილის, ე. ტაკიძის და ი. მოსაშვილის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1941. - 16 დეკემბერი. - №297;
 23. „ბაზალეთი“: [ილო მოსაშვილის პოემის პირველი ნაწილის გამოცემა „ფედერაციის“ მიერ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 14 მარტი. - №11;
 24. კალანდაძე, ლავროსი. პოეტის გზა: ილო მოსაშვილის შემოქმედების შესახებ // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 იანვარი. - №2;
 25. Бельский, Е. Социалистическая лирика: [К выходу в свет книги И. Мосашвили - Стихи]: [Рецензия] / Е. Бельский; перевод с грузинского В. Гольцева // Заря Востока. - 1941. - 19 июня. - № 142;
 26. Об избрании товарища Мосашвили И. О. членом Президиума Верховного Совета Грузинской ССР: Постановление от 10 апреля 1941 года / Верховный Совет Грузинской ССР // Заря Востока. - 1941. - 13 апреля. - № 87;
 27. Над чем работают грузинские писатели: Высказывания писателей: Лео Киачели, Сандро Шаншиашвили, Ило Мосашвили, Константина Лордкипанидзе, Г. Цагарели, С. Эули о своей творческой работе // Заря Востока. - 1942. - 29 января. - № 29. - С.2;
 28. ლორთქიფანიძე კ., მოსაშვილი ი.: «ჩვენ ვნახეთ ისინი»: [რეცენზია ნარკვევებისა და წერილების კრებულზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 10 დეკემბერი. - №8. - ხელის მოწერა: გ. ნ.;
 29. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმი: კამათი ამხ. ბ. ჟღენტისა და ამხ. ი. მოსაშვილის მოხსენებათა გარშემო // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 23 ივნისი. - №15;
 30. კამათი საქართველოს სსრ თავდაცვის საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატისა და საქართველოს სსრ საგარეო საქმეთა საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატის შექმნის შესახებ გაკეთებული მოხსენების გამო [დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა] // კომუნისტი. - 1944. - 25 მარტი. - №62;
 31. კამათი საქართველოს სსრ 1945 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ გაკეთებული მოხსენების გამო: [ამხ. გ. ა. რობაქიძის სიტყვა (საქ. სსრ მსუბუქი მრეწველობის სახ. კომისარი), დეპუტატ ი. ო. მოსაშვილის სიტყვა (სიღნაღის ოლქი, სიღნაღის რაიონი), დეპუტატ ა. ი. ჯანელიძის სიტყვა (ჭრებალოს ოლქი, ამბროლაურის რაიონი)]: საქართველოს სსრ პირველი მოწვევის უმაღლესი საბჭოს VIII სესია // კომუნისტი. - 1945. - 8 აგვისტო. - №156;
 32. Прения по докладу о Государственном бюджете Грузинской ССР на 1945 год и исполнении Государственного бюджета Грузинской ССР за 1943 и 1944 годы: Речи народного Комиссара Торговли Грузинской ССР тов. С. Е. Аробелидзе, Народного Комиссара Легкой Промышленности Грузинской ССР тов. Г. А. Робакидзе, депутата И. О. Мосашвили, депутата И. П. Хетагури: [VIII сессия Верховного Совета Грузинской ССР 1-го созыва] // Заря Востока. - 1945. - 10 август. - № 158;
 33. ქარელიშვილი [ასტვაცატუროვი], ერ. - ა) ბაზალეთი: [კრიტიკული წერილი ილო მოსაშვილის პოემა „ბაზალეთის შესახებ“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 ნოემბერი. - № 45; ბ) მწერალი დეპუტატი: [ილო მოსაშვილი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 18 იანვარი. - №3; გ) მიწურ-

- ინული მეცნიერების ზეიმი სცენაზე: [ი. მოსაშვილი - „მისი ვარსკვლავი“, რუსთაველის სახ. თეატრში] // კომუნისტი. - 1950. - 19 ნოემბერი. - №259; დ) ნოვატორის სახე სცენაზე: [რეცენზია]: ი. მოსაშვილის - „მისი ვარსკვლავი“ მარჯანიშვილის სახ. თეატრში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 23 სექტემბერი;
34. აფხაიძე, შ. სადგურის უფროსი რუსთაველის სახელობის თეატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 31 მაისი. - №21;
35. ბერულავა, ხ. - ა) ამაღლებული პატრიოტული სპექტაკლი, „სადგურის უფროსი“ სოხუმის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1947. - 29 ივლისი. - №127; ბ) დღევანდელის აქტუალურ საკითხებზე: [ი. მოსაშვილის პიესა „მისი ვარსკვლავი“ სოხუმის სახელმწიფო თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 ნოემბერი. - №47;
36. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [ამხ.: ე. ჩერქეზია, ი. მოსაშვილი, ნ. შაშიკაშვილი, მ. ჩიტაძე, ვ. შონია, დ. ბიჭაშვილი, მ. სორდია, ა. ჭეჟია, რ. ბერუაშვილი, ე. ბენდიანიშვილი, ს. ჯიქია, ა. კვარაცხელია, გ. ყუფარაძე, შ. გეთია, გ. ბაშარული, ნ. დევიძე]: [ბიოგრაფიები] // კომუნისტი. - 1947. - 29 იანვარი. - №22;
37. ჩიქოვანი, ს. - ა) ამხ. სიმონ ჩიქოვანის მოხსენება: [საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 28 სექტემბერი. - №36; ბ) ქართული საბჭოთა მწერლების ახლანდელი ვითარება და ჩვენი ამოცანები: [მოხსენება საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №19;
38. ჯანელიძე, დ. „სადგურის უფროსი“ რუსთაველის თეატრის ახალი სპექტაკლი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1947. - 25 მაისი. - №104;
39. Васадзе, А. Новая постановка театра им. Руставели: Пьеса Ило Мосашвили «Начальник станции» // Молодой сталинец. - 1947. - 15 апреля. - № 45;
40. Шавдели, Л. Спектакль о советских патриотах: Пьеса Ило Мосашвили «Начальник станции» в театре им. Руставели: [Рецензия // Молодой сталинец. - 1947. - 17 мая. - № 59;
41. სამხარაძე, გ. სადგურის უფროსი: [ქუთაისის სახელმწიფო თეატრში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №5;
42. ყურულაშვილი, ლ. ორი სპექტაკლი: [ი. მოსაშვილის „ჩაძირული ქვები“ და ა. შირვანზადეს „პატიოსნება“ გორის თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 4 დეკემბერი. - №48;
43. შენგელაია, დ. კალდერონი - „თავისი თავის დარაჯი“: [კომედია სამ მოქმედებად] / თარგმანი დავით გაჩეჩილაძისა; რედაქტორი ი. მოსაშვილი // მნათობი. - 1949. - №6. - გვ. 164-168. - რეცენზია. - გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“, თბილისი, 1949 წ.;
44. Авалиани, К. Глубокоидейный, высокохудожественный спектакль: [Рецензия на спектакль «Потопленные камни»] / К. Авалиани // Батумский рабочий. - Батуми, 1949. - 14 июля. - № 137;
45. Маркозов, Л. Спектакль о любви народа к своей Родине: «Потопленные камни» Ило Мосашвили в Сухумском государственном драматическом театре: [Рецензия] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1949. - 12 март. - № 49;
46. ამისულაშვილი, შ. სწრაფვა აქტუალობისაკენ: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 14 ოქტომბერი. - №121;
47. გვეტაძე, ვ. ლექსები სოციალისტურ სამშობლოზე: [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 9 აგვისტო. - №33;
48. კანდიდატების დასახელება საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს არჩევნების ცენტრალური საარჩევნო კომისიის შემადგენლობაში: [ამხ. ამხ. გ. ნ. ზამბახიძე, კ. გ. ჭიჭინაძე, ი. ს. ზოდელავა, ი. ო. მოსაშვილი, კ. დ. ერისთავი, ლ. კ. შამბა, მ. დ. პლიგვა, ხ. ო. ვასაძე, ნ. ა. რომანოვი] // კომუნისტი. - 1950. - 24 დეკემბერი. - №288;
49. კანდიდატთა წამოყენება კავშირის საბჭოს და ეროვნული საბჭოს არჩევნების საოლქო საარჩევნო კომისიებში: კანდიდატთა ჩამონათვალი // კომუნისტი. - 1950. - 19 იანვარი. - №14;
50. კობრიძე, პ. ლექსები დედა-სამშობლოზე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 21 მაისი. - №21;
51. რურუა, ი. - ა) „მისი ვარსკვლავი“ ბათუმის სცენაზე: [ი. მოსაშვილის პიესა „მისი ვარსკვლავი“ ბათუმის სახელმწიფო თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 ნოემბერი. - №47; ბ) Спектакль о новаторах: Пьеса И. Мосашвили „Его звезда“ на сцене Батумского государственного драматического театра: [Рецензия. Театр] / И. Руруа // Батумский рабочий. - Батуми, 1950. - 25 октября. - № 211;
52. ლლონტი, შ. სპექტაკლი სოციალისტური მეცხოველეობის ნოვატორის შესახებ: [ი. მოსაშვილის პიესა „მისი ვარსკვლავი“ სოხუმის სახელმწიფო თეატრში]: [რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 24 ოქტომბერი. - №211;
53. შველიძე, ნ. თეატრისა და დრამატურგიის გამარჯვება: [ი. მოსაშვილის პიესა „მისი ვარსკვლავი“ რუსთაველის სახელობის თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 12 ნოემბერი. - №46;
54. Выдвижение кандидатов в состав Центральной комиссии по выборам в Верховный Совет Грузинской ССР: [Тов. тов. Замбашидзе Г. Н., Чичинадзе К. Г., Зоделава И. С., Романов Н. А.6 Мосашвили И. О., Шамба Л. К., Эристави К. Д., Васадзе Ч. О., Плисва М. Д.] // Заря Востока. - 1950. - 24 декабря. - № 288;
55. Маринашвили, Л. Спектакль самодеятельного коллектива: Потопленные камни И. Мосашвили в постановке драмкружка ТБИИЖТ а им. Ленина: [Рецензия] / Л. Маринашвили // Молодой сталинец. - 1950. - 25 апреля. - № 49;
56. Прения по докладу о Государственном бюджете Грузинской ССР на 1950 год и об исполнении Го-

сударственного бюджета Грузинской ССР за 1948 и 1949 годы: [Речи депутатов: А. А. Габуния, Л. А. Рухадзе, И. О. Мосашвили, В. А. Хатиашвили, Г. Н. Замбахидзе]: Заседание Верховного Совета Груз. ССР // *Заря Востока*. - 1950. - 22 июля. - № 158;

57. გეგეშიძე, ბ. «მისი ვარსკვლავი» ი. მოსაშვილის: [რეცენზია]: [კოტე მარჯანიშვილის სახ. სახელმწიფო თეატრში] // *ახალგაზრდა კომუნისტი*. - 1951. - 25 სექტემბერი.

წყარო:

1. ტორიშელიძე, მარიამ. ქართული ლიტერატურა: [მოსხენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს] // *კომუნისტი*. - 1934. - 28 აგვისტო. - №199. - გვ. 2-4;
2. რადიანი, შ. სოციალისტური რეალიზმის პოეზიისათვის // *კომუნისტი*. - 1936. - 12 იანვარი. - № 10. - გვ. 3;
3. გოგიავა, კლ. ილო მოსაშვილი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი: [მისი შემოქმედების შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1938. - 8 ივნისი. - №129. - გვ. 3;
4. რაზედ მუშაობენ მწერლები: ილო მოსაშვილი // *ლიტერატურული საქართველო*. - 1938. - 10 სექტემბერი. - № 22. - გვ. 2;
5. „სადარაჯოსთან“ // *კომუნისტი*. - 1939. - 27 იანვარი. - № 21. - გვ. 4;
6. მოსაშვილი ი. კიკნას თავგადასავალი: [საბავშვო პოემა, ნაწყვეტი] // *ოქტომბრელი*. - 1940. - №8. - გვ. 4-6;
7. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის მუშაობა და მწერლობის ამოცანები: საქალაქო კრება მწერალთა კავშირში: [ამხ. ი. აბაშიძის მოხსენება] // *ლიტერატურული საქართველო*. - 1940. - 6 ნოემბერი. - № 31. - გვ. 3;
8. „ბაზალეთი“: [ილო მოსაშვილის პოემის პირველი ნაწილის გამოცემა „ფედერაციის“ მიერ] // *ლიტერატურული საქართველო*. - 1941. - 14 მარტი. - №11;
9. ბუაჩიძე, შ. „ბედი ქართლისა“: ახალი ქართული ოპერა // *კომუნისტი*. - 1941. - 28 ოქტომბერი. - № 255. - გვ. 3;
10. ილო მოსაშვილის ლექსების კრებული რუსულ ენაზე // *ლიტერატურული საქართველო*. - 1941. - 5 იანვარი. - № 1. - გვ. 4;
11. რიონელი, გ. სადარაჯო ქოხში: [თბილისის კინოსტუდიის ფილმი]: [რეცენზია] // *კომუნისტი*. - 1941. - 19 ოქტომბერი. - №248;
12. Глебов, Г. В сторожевой будке: Короткометражный фильм Тбилисской киностудии: [Рецензия] // *Заря Востока*. - 1941. - 19 октября. - № 248;
13. მონინავე საბჭოთა პოეტი // *კომუნისტი*. - 1947. - 31 იანვარი. - № 24. - გვ. 2;
14. *Заря Востока*. - 1947. - 4 мая. - № 89.

მოსაშვილი, ვარლამ აკაკის ძე (1871 – 1943) – ფიზიოლოგი და ფარმაკოლოგი, მედიცინის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს

ჯანსაღკომის სამეცნიერო საბჭოს და ქართული სამედიცინო ლექსიკონის შემდგენი სამეცნიერო კომისიის წევრი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. გუბში, ყოფ. ქუთაისის მაზ.). დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1893) და ხარკოვის უნივერსიტეტის სამკურნალო დარგი (1898). როგორც კავკასიის მხრის სტიპენდიანტი, სწავლის დამთავრებისთანავე სოფლის ექიმად გაამწესეს ბაქოს გუბერნიის ყუბის მაზრაში. 1906 წელს ხარკოვის უნივერსიტეტმა ფარმაკოლოგიის კათედრის ასისტენტად აირჩია. 1907 წელს მედიცინის დოქტორის გამოცდები ჩააბარა. 1908 წლის მაისის 18 დაიცვა დისერტაცია „Материалы для фармакологии невропатии“, რისთვისაც მიენიჭა მედიცინის დოქტორის ხარისხი. 1909 წელს ხარკოვის უნივერსიტეტმა მიუბოძა ფარმაკოლოგიის, ტოქსიკოლოგიისა და ბალნეოლოგიის კათედრის პრივატ-დოცენტის წოდება. 1910 წელს საზღვარგარეთ გაიგზავნა სამეცნიერო მივლინებაში. 1911 წლიდან ხარკოვის უმაღლეს სასწავლებლებში კითხულობდა ლექციებს ბალნეოლოგიის, რეცეპტურისა და სხვ. დარგიდან. 1918 წელს როსტოვის უნივერსიტეტმა ფარმაკოლოგიის კათედრაზე პროფესორად აირჩია, იმავე წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა მოიწვია პროფესორად ფიზიოლოგიის კათედრაზე, იმავე დროს – მედიცინისა და ფიზიკო-მათემატიკური ფაკულტეტების დეკანად; 1919 წელს აირჩა ფარმაკოლოგიის პროფესორად, 1919-1920 წლებში ფარმაკოლოგიისა და ფარმაციის კათედრას განაგებდა, 1921-1922 წლებში – საქართველოს ჯანსაღკომის ბალნეოლოგიურ განყოფილებას, 1926-1930 წლებში – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სამკურნალო ფაკულტეტის ფიზიოლოგიის კათედრას და ამავე საგნის შესახებ ლექციებს კითხულობდა; 1933-1936 წლებში თბილისის სახელმწიფო ზოოტექნიკურ ინსტიტუტში ფარმაკოლოგიის და ტოქსიკოლოგიის კათედრებს განაგებდა, იმავე დროს, ამ დისციპლინებიდან ლექციებს კითხულობდა ვეტერინარიის ფაკულტეტზე და სხვ.

გარდა ამისა, ვ. მოსეშვილი საქართველოს ჯანსაღკომის კომისარიატის სამეცნიერო საბჭოს წევრი და იმავე კომისარიატის მიერ ქართულ სამედიცინო ენციკლოპედიურ ლექსიკონის შესადგენად მოწვეულ სამეცნიერო კომისიის თანამონაწილე იყო, – ფარმაკოპეის შედგენის ნაწილში.

გამოქვეყნებული აქვს (1939 წ.) ოცამდე სამეცნიერო ნაშრომი ქართულ და რუსულ ენებზე, რომელთაგან პირველი (ჩამონათვალში იხ.: 3) ხარკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტმა ვერცხლის მედლით დააჯილდოვა. ზოგიერთი სენის სამკურნალო საშუალების შესახებ წინადადებაც თვითონ წარადგინა, – მაგალითად, აღმოაჩინა ლიმონმჟავასა და ციანის შეერთებით გამოწვეული შხამის საწინააღმდეგო საშუალება და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. Материалы для фармакологии нейронала: (Эксперим. исслед.) / [Соч.] В.П. Мосешвили; Из Фармакол. лаб. Имп. Харьк. ун-та проф. С.А. Попова. - Харьков: тип. «Печатник», 1908. - [2], 200, [1] с., 1 л. граф.: диагр., черт.; 25см.. - Библиогр.: «Литература» (с. 115-123);
2. К вопросу о происхождении минеральных вод / Д-р мед. В.П. Мосешвили. - Харьков: тип. фирмы «Адольф Дарре», 1910. - 42 с.; 22;
3. Стеклянная канюля новаго типа для изолированного сердца холоднокровных животных / Прив.-доц. по кафедре фармакологии В. П. Мосешвили; Из Фармакол. лабораторий Имп. Харьковск. ун-та проф. Я. Я. Постоева. - Харьков: [б. и.], 1917 (тип. фирмы «Адольф Дарре»). - 12 с.: ил.; 25 см.;
4. ქლოროფორმის ადგილობრივი მოქმედება ციხისხლიან ცხოველთა გამოცალკეებულ გულზე და ჩონჩხის კუნთებზე. - ტფ., 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - 8, [2]გვ.; 24სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი. «თანამედროვე მედიცინა», N11-12, 1926. - 50ც.;
5. ზოგადი ფარმაკოლოგიის სახელმძღვანელო: უმაღლესი მედიკური სასწავლებლებისათვის. - თბ.: საქბიომედიკამი, 1938. - 80, [2] გვ.; 22სმ..

ვ. მოსევილის გამოქვეყნებული ნაშრომები:

1. Азотнокислый кобальт как противоядное при отравлениях соединениями циана // Вестник медицины. - 1897;
2. К фармакологии корнута и серацилиновой кислоты // Вестник медицины. - 1897;
3. Фармакодинамика различных средств, влияющих на сократительную способность матки и условия кровообращения в ней. - Харьков, 1897. - [Работа удостоена медицинским факультетом Харьковского университета серебряной медалью];
4. სიცოცხლე და მისი კანონი // მოამბე. - 1898. - №11. - განყ. II. - გვ. 33-55; №12. - განყ. II. - გვ. 51-65;
5. Лимоннокислый кобальт как противоядное при отравлениях соединениями циана // Записки Харьковского университета. - 1898. - [Противоядие предложено самим автором];
6. Сравнительное действие жидких экстрактов спорыньи, полученных после извлечения серным и петрольными эфирами на сократительную способность матки // Журнал Научной медицины и общественной гигиены. - 1898;
7. К фармакологии // Русский врач. - 1907;
8. К вопросу о происхождении минеральных вод: Лекция, читанная на заседании медицинского факультета Харьковского университета в ноябре 1910 г. // Вестник бальнеологии, климатологии и физиотерапии. - 1910;
9. Отзыв о работе И. Багашева „Забайкальские минеральные воды“ // Вестник бальнеологии, климатологии и физиотерапии. - 1910. - [Отзыв дан по поручению редакции названного журнала];

10. Влияние минеральной воды... на отделение желудочного и панкреатического соков и желчи // Журнал Общества научной медицины и гигиены. - 1912;
11. К вопросу о таропонижении при инфекционных болезнях: Лекция, читанная на заседании медицинского факультета Харьковского университета в ноябре 1910 г. // Юбилейный сборник к 40-летней научной и общественной деятельности профессора С. А. Попова. - Харьков, 1912;
12. Питуитрин как мочегонное средство // Журнал Харьковского медицинского общества. - 1917;
13. К вопросу о переустройстве курортных мест Грузии // „Моамбе“ Тбилисского государственного университета. - 1922;
14. საქართველოს რესპუბლიკის საბალნეოლოგო პუნქტების მოწყობის გამო: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №2-3. - გვ. 165-169;
15. Мосешвили, В. П., Георгадзе, В. Н., Гвишиани, Г. С. К фармакологии таннальбина, полученного из красных чернильных орешков... // Сабчота медицина. - 1936;
16. ალისფერა დევსურას ექსტრაქტის მოქმედება სისხლის მიმოქცევის სისტემაზე: (თბილ. სახ. სამედიცინ. ფარმაკოლოგიის კათედრიდან - გამგე პროფ. ვ. პ. მოსევილი) // საბჭოთა მედიცინა. - 1939. - ივნისი. - №6. - გვ. 3-12. - რეზუმე რუსულ-ფრანგულ ენაზე;
17. მცენარე ეკლიანი კაპარის ფარმაკოლოგიის საკითხისათვის // საბჭოთა მედიცინა. - 1940. - №7-8. - გვ. 8-15.

ზემოხსენებულთა გარდა, დაწერილი აქვს რამდენიმე ნაშრომი ქართულ ენაზე.

მის შესახებ:

1. კავკასიელი სტიპენდიანტები უნივერსიტეტში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 დეკემბერი. - №407. - გვ. 2;
2. პროფესორ ვ. პ. მოსევილი: [გარდაცვალების შესახებ]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1943. - 31 ივლისი. - №161. - ხელის მოწერა: ს. მაჭავარიანი, ნ. ბარკალაია, კ. ერისთავი და სხვ.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია და ნაშრომთა სია;
2. ზემოხსენებული ნაშრომები.

მოქია, მიხეილ ელიშვილის ძე – ცხრაასიან წლებში გურიის რევოლუციონურ მოძრაობაში მონაწილეობისთვის 1903 წელს ქუთაისის ციხეში ჩასვეს, შემდეგ რუსეთს გადაასახლეს 3 წლით. სოფ. ხრიალეთიდან.

წყარო:

1. ულენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 13, 15.

მჟავია, დიმიტრი გრიგოლის ძე (1896, 25/IV –) – მსახიობი, – რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი, – ორდენოსანი, – დაიბადა თბილისში, კომერსანტის ოჯახში. საშუალო განათლება მიიღო თბილისში, ორი წელიწადი ნოვოჩერკასის პოლიტექნიკუმში სწავლობდა, დაამთავრა გ. ჯაბადარის დრამატული სტუდია.

პირველად სცენაზე გამოვიდა 1918 წელს, გ. ჯაბადარის ხელმძღვანელობით, საოპერო თეატრში – პიესა „სარწმუნოებაში“, ბითიუს როლში. უმთავრესად, რუსთაველის სახ. აკადემიურ თეატრში მუშაობდა. ეკუთვნოდა „დურუჯის“ კორპორაციას. შეუსრულებია: ერეკლე („ლალატი“), შონკიო („გმირი“), ლეანდრი („ინტერესთა თამაში“), ლენინი („კაცი თოფით“), ვოროშილოვი („ოლეკო დუნდიჩი“).

ცნობილი იყო, განსაკუთრებით, „არტისტული ზომიერების გრძნობით“, რომლითაც თითქმის ყოველნაირი როლის შესრულების დროს იმარჯვებდა.

გამოქვეყნებულია:

1. რუსთაველის და შევჩენკოს თეატრების გასტროლები [უკრაინასა და საქართველოში]: [ა. ვასაძის, გ. დავითაშვილის, დიმიტრი მჟავიას და სხვ. წერილები] // კომუნისტი. - 1939. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 2;
2. რუსთაველის თეატრი [საბჭოთა უკრაინაში] საგასტროლოდ გამგზავრების წინ: [ა. ვასაძის, კ. დავითაშვილის, დ. თავაძის, დ. მჟავიას და ი. გამრეკელის წერილები] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ქართული დრამის ახალი დასი: 1923-1924 წლის სეზონი: განათლების კომისარიატმა დაამტკიცა რუსთაველის აკადემიური დრამის დასი შემდეგი შემადგენლობით: [2 რეჟისორის, 14 მსახიობი ქალის და 15 მამაკაცის სია] // კომუნისტი. - 1923. - 15 ივნისი. - №135. - გვ.3;
2. Творческая встреча т. т. А. Хорава, А. Васадзе и Д. Мжавия с работниками [по поводу пьесы Н. Погодина „Человек с ружьем“ в постановке народного артиста СССР депутата Верховного Совета СССР - товарища А. Хорава, в театре имени Руставели ордена Ленина]: [Тбилиси] // Заря Востока. - 1939. - 1 марта. - № 49. - С.4;
3. Анкета читателей: [Высказывания Д. Г. Мжавия, Ф. Мгебришвили и др. о работе газеты „Заря Востока“] // Заря Востока. - 1940. - 5 мая. - № 102;
4. დიმიტრი მჟავია: დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1947. - 19 მარტი. - №58;
5. თეატრის თვალსაჩინო მოღვაწე დიმიტრი მჟავია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 15 მარტი. - №11. - ხელმოწერა: შ. ა.;
6. К творческому вечеру народного артиста ГССР Д. Г. Мжавия: [По поводу 50 - летию со дня рождения] // Заря Востока. - 1947. - 16 марта. - № 56.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. „ქართული სცენის ალბომის“ მასალა: [ხელნაწერი];
2. Вечерний Тбилиси. - 25 января. - 1939. - № 19;
3. ჯანელიძე, დ. ოლეკო დუნდიჩი: რუსთაველის თეატრის ახალი დადგმა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 12 ნოემბერი. - №268.

მრავლიშვილი, ალექსანდრე რომანის ძე (1866 – 1933, 25/XII)

– მხატვარი, მწერალი და პედაგოგი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, სახალხო მხატვარი, ქართველ მხატვართაგან ხალხის ჭირ-ვარამის პირველი გამომსახველი და ფერწერაში რევოლუციური მიმდინარეობის დამწყები, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. მცხეთაში, სასულიერო წოდების ოჯახში). მოღვაწეობდა სამხატვრო, სამწერლო და საპედაგოგო ასპარეზზე. გარდაიცვალა 1933 წლის დეკემბრის 25, დაიკრძალა თბილისში.

სწავლობდა თბილისის სასულიერო სასწავლებელში, სადაც ბავშვობიდანვე მხატვრობით გატაცებულმა, თუმცა უკრძალავდნენ, რამდენიმე სურათი დახატა, რომლებიც აღმზრდელმა მოსე ჯანაშვილმა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ გამგეობას უჩვენა. ნორჩი მხატვრის სურათები იმდენად მოეწონათ, რომ საჩუქრად გაუგზავნეს მხატვარ ა. ბერიძის დასურათებული ფურცელი ზედწარწერით „მხატვრობის მოტრფიალე ალექსანდრე მრევლიშვილს. ისწავლე და შენი ქვეყნის სასარგებლო კაცი შეიქენი“-ო. ამ წარწერით გამხნეებული ალ. მრევლიშვილი უფრო ბეჯითად შეუდგა მხატვრობას: (დახატა ერთი, ყველასათვის საძულველი, მასწავლებელთაგანი, ვირზე უკულმა შემჯდარი ხელში ვირის კუდი და სხვ.).

რევოლუციურ მიდრეკილებაში შემწნევისა გამო, სასულიერო სასწავლებლის IV კლასიდან გამოვიდა და მხატვარ ლონგოს ატელიეში დაიწყო მხატვრობის სწავლა, განაგრძო მოსკოვის „სამხატვრო, საქანდაკო და სახელოთმოძღვრო სასწავლებელში“, სადაც კარგი სწავლისთვის გადაასახადისაგან გაათავისუფლეს, მედლებით აჯილდოებდნენ, ესკიზებს უწონებდნენ (პროფ. ვ. პალენოვი, ევგრაფ სოროკინი) და ხშირად ასაჩუქრებდნენ.

სამხატვრო ასპარეზზე გამოვიდა 1889 წელს, როგორც რევოლუციონერი მხატვარი, მეფის წყობილების გაბედული მამხილებელი და მის ერთგულ-დამცველთა გამამართლებელი. მისმა სურათმა „გოლგოთა“ დიდი აღტაცება გამოიწვია რუსეთის გამოჩენილი მხატვრის რეპინისა, რომელმაც ახალგაზრდა მხატვარი დიდი ქებით მოიხსენია. მოსკოვიდან საქართველოში დაბრუნების შემდეგ სოფლად გაიცნო გლეხთა ჭირ-ვარამი, მათი დამოკიდებულება თვითმპყრობელობასთან, ზნე-ჩვეულება და სხვ, რომელთ შთაგონებითაც დახატა სურათები: „ჯვარედინ გზაზე“, „ბარაქა“, „დაბალი ღობე“, „ბეგარა“, „კალოს კრეფა“, „და-

კარგული მეუღლე“, „აღდგომის მსხვერპლი“, „საფლავთ კურთხევა“, „მის მაღალკეთილშობილების მოლოდინში“, „საქმეზე“, „ტურისტები“, „გამოსავლელი დღე“, „ქურდბაცაცები“, „ყვავ-ყორანი“, „გლეხის აღდგომა“...; საქართველოს ისტორიისა და ლიტერატურიდან: „ჩემი მერანი“, „კრწანისის შემდეგ“, „არმაზი“, „დედა და შვილი“, „არსება“, „კაკო ყაჩალი“...; რუსეთის ცხოვრებიდან: „Миром“ ანუ „ქვეყნის სამართალი“ (რევოლუციონერის დახვრეტა), „ლევ ტოლსტოი წიგნი“ („დაბადება“-თი), „ტყეში მოასწრეს“...; საღმრთო ისტორიიდან: „კაენ და აბელ“, „ოცდაათ ვერცხლად“, „მირქმა“, „ახალი ვარსკვლავი“..., პორტრეტები, პეიზაჟები, პლაკატები და სხვ.

ფერწერის სრულსაყოფად 1899 წლიდან სამ წელიწადს სწავლობდა პარიზში – ჟულიენის აკადემიაში ჟან პოლ ლორენთან, ბუგეროსა და ფერიერთან, ხშირად დადიოდა პარიზის მუზეუმებში სამეცადინოდ, იმავე ხანებში (1900) პარიზში მონყობილ მსოფლიო გამოფენაზე გაეცნო ყველა ქვეყნის გამოჩენილ მხატვართა ოსტატობას, მონარა ბავარია – მიუნხენისა და დრეზდენის გალერეები, იტალია (მილანი, ვენეცია, ფლორენცია და რომი), სადაც შეისწავლა მიქელანჯელოს და რაფაელ სანციოს ფრესკები, ვატიკანის გალერეა და მსოფლიო მხატვართა ნახატების შესახებ რამდენიმე წერილიც მოათავსა ქართულ გაზეთებში. 1900 წელს იტალიის სამხატვრო მუზეუმში აღმოაჩინა ქართული სამხატვრო ხელოვნების ზოგიერთი ნიმუში, XV-XVII სს. აღ. მრეველიშვილის აზრით, ქ. ფლორენციის მუზეუმში დაცული სურათები „ელით ტანჯვა იესოსი“ და „ხარება ღვთის მშობლისა“ და მცხეთის ამნაირივე სურათები ერთი და იგივეა, კალმით და ფერით ერთნაირი, შინაარსით, გრძნობით და გარემოებით ერთიმეორის მსგავსი, ქართველი მხატვრის შექმნილი, მხოლოდ ამ ქართველი მხატვრის სახელი და ვინაობა არა ჩანს.

პარიზში შეინიშნა, რომ თუმცა ყველგან ეწერა „თავისუფლება, ერთობა, ძმობა“, სინამდვილეში თავისუფლება მდიდრებს ეკუთვნოდა, ხალხი კი ისევე გაჭირვებული იყო, როგორც ჩვენში. ამ გარემოების გამო დახატა სურათები: „უმუშევარი“, „ამას ჰქვია თავისუფლება?“ და [...]. რომლებშიაც აშკარად გამოსახა ბურჟუაზიასა და პროლეტარიატს შორის კონტრასტი (ეს სურათები იქვე ხელზე შეისყიდეს – ორი ამერიკელმა მხატვარმა ჰერლმა, მესამე – ფრანგმა). პარიზში, ყველა აკადემიის საერთო კონკურსზე, მიანიჭეს IV მანსიონი.

აღ. მრეველიშვილის ყოველი ნახატი ღრმა შინაარსიანია, წინასწარ გააზრებული, უმთავრესად, სოციალური უსამართლობისა და პოლიტიკურ უკუღმართობის მამხილებელი (1905 წლის რევოლუციის დროს დახატა პლაკატი „ერთობა“ – 5 სურათად, შემდეგი შინაარსით: გლეხი მინდვრად დაკუზული წერგებს რგავს. აზნაური ეუბნება: მაინც დაკუზული ხარ, პატარა ხანს შენს ზურგზე ჩამოვჯდებაო. ხათრიანმა გლეხმა უარი ვერ უთხრა. ამ დროს გამოიარა ღიპიანმა ვაჭარმა. აზნაუ-

რის მოპატიჟებით ვაჭარიც გლეხს დააჯდება. გამოივლის ბოქაული. მასაც მოიპატიჟებენ. სამივეს სიმძიმისაგან გლეხი მინაზე გაერთხმის, ვეღარ მოითმენს, ქვეშიდან გამოუსხლტება და აქეთ-იქით გადაყრილ მუქთახორა მტარვალებს მოღერებული თოხით დაერევა და სხვ. ეს პლაკატი აღ. მრეველიშვილის ძმამ, გოლამ, 1906 წელს დაწვა, როცა აღ. მრეველიშვილი კაზაკებმა შეიპყრეს (გადარჩენილია ესკიზები). ასეთი რევოლუციური შინაარსის სურათების ხატვისათვის მთავრობა აღმაცერად უყურებდა აღ. მრეველიშვილს: ხშირად ხელსაც უშლიდა, გამოფენებზე არ უშვებდა (მაგალითად, „კალოს კრეფა“, „ბეგარა“, „Миром“), ზოგს თავისი მოსაზრებით აკეთებინებდა (მაგალითად, „დაბალ ღობეზე“ მოსთხოვა, მამასახლისის სურათზე წაეშალა მედალი, ჯაჭვი და მათრახი და სხვ.), ამიტომ იძულებული იყო მასწავლებლად ემსახურა სხვადასხვა გიმნაზიაში. საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ ლექტორად მიიწვიეს მ. ცხაკაიას სახელობის მუშფაკში, სადაც დასწავლბამდე მსახურობდა. 1933 წელს დახატა სურათი „ოჯახის სიხარული“ – დამკვრელის ოჯახი, რომელშიაც ახლად ფეხადგმული მოლიმარი ბალლი სოციალისტურ საბჭოთა საქართველოს სიმბოლოს წარმოადგენდა.

აღ. მრეველიშვილის ნახატები დაცულია საქართველოს ეროვნულ გალერეაში, ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში, მცხეთაში, ხელოვნების სასახლეში – მის ატელიეში. ერთი მათგანი „კაკო ყაჩალი“ ჩემს (იოსებ იმედაშვილის) არქივშია, მხატვრის მიერ ნასახსოვრები, ზოგი გამოქვეყნებულია ფ. მახარაძის მიერ რუსულად დაწერილ „საქართველოს რევოლუციური მოძრაობის ისტორია“-ში და სხვ.

ცნობილია, როგორც შესანიშნავი მხატვარი, მხატვრობაში თხრობის დიდი ოსტატი, ფერწერით მთხრობელთა პირველ რიგში მდგომი, „ტეტიათა მოტრფიალე“, სიმართლის მხატვარი და სხვ. საყოველთაოდ აღიარებულია აღ. მრეველიშვილის შემოქმედების ხალხური ხასიათი, მისი რეალისტური ფუნჯის სიცხოველე, რთული მრავალფიგურიანი კომპოზიციის დაძლევის ოსტატობა, გლეხობისადმი, ადამიანობისადმი დიდი სიყვარული, გლეხობის ცხოვრების ზედმინეწით ცოდნა და უსამართლო მოვლენებზე მისი მხატვრული მსჯავრდებულება. რევოლუციური ქართული კულტურის დემოკრატიულმა და სოციალისტურმა ელემენტებმა მხატვრობის დარგიდან ყველაზე ცხოველი გამოხატულება აღ. მრეველიშვილის სურათებში ჰპოვეს“ („კომუნისტი“, 1939, № 84).

მონაწილეობდა მწერლობაშიც. დაწერა მოთხრობა „სცენა სოფლის სამმართველოში“ („ლიტერატურული საქართველო“, 1939, № 23), „სოფლის კანცელარიასთან“, რომელშიც გაამხილა მეფის მოხელეთა ბიუროკრატიზმი, მექრთამეობა და გახრწნილება, შეკრიბა (უმთავრესად, არაგვის ხეობაში) და გამოსაცემად გაამზადა ორასამდე იგავ-არაკი, ზღაპარი, ანდაზა და სხვ. წერდა ლირიკულ ლე-

ქსებს, წერილ-წერილ სცენებსა და წერილებსაც, უმთავრესად, მხატვრობის შესახებ (მაგალითად, „ორიოდე სიტყვა ჩვენი საეკლესიო მხატვრობის რესტავრაციის შესახებ“ („ცნობის ფურცელი“, 1901, № 1357). იგი მოითხოვდა სამშობლო ხელოვნების აღდგენას.

1931 წელს საქართველოს პროფკავშირის გამგეობის პრეზიდიუმმა მიანიჭა სახალხო მხატვრის, ხოლო საბჭოთა ხელისუფლებამ – რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვრის წოდება, სიკვდილის წინა დღეებში დაენიშნა პერსონალური პენსიაც. მისი ასულია მგოსანი მაყვალა მრეველიშვილი.

საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირმა 1939 წლის მარტის 9 მოაწყო ალ. მრეველიშვილის შემოქმედებისადმი მიძღვნილი საღამო, რომელზედაც აღნიშნა მხატვრის დამსახურება და ერთხმად გამოითქვა აზრი: 1) მოეწყო ალ. მრეველიშვილის ნაშრომთა გამოფენა; 2) მისი შემოქმედებისა და ცხოვრების შესახებ დაიბეჭდოს მონოგრაფია; 3) თბილისის ერთ-ერთ ქუჩას ეწოდოს მისი სახელი; 4) რომელსამე ბალსა ანუ სკვერში დაიდგას მისი ქანდაკება და 5) მცხეთაში აღდგენილ იქნას მისი სამუშაო ოთახი, სადაც მოეწყო ხელოვნების მუზეუმის ფილიალი.

გამოქვეყნებულია:

1. მცხეთა // ივერია. - 1898. - 29 დეკემბერი. - №278. - გვ. 3; 1899. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3; 29 მაისი. - №111. - გვ. 2-3;
2. ქართული ხელოვნური მხატვრობა // ივერია. - 1900. - 3 ნოემბერი. - №240. - გვ. 2-3;
3. ორიოდე სიტყვა ჩვენი საეკლესიო მხატვრობის რესტავრაციის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 18 იანვარი. - №1357. - გვ. 1;
4. წერილი ქართველ საზოგადოებისადმი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 2 მაისი. - №1453. - გვ. 4;
5. ქართული მხატვრობა იტალიაში // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 თებერვალი. - №1736. - გვ. 3-4;
6. ჯვარედინ ვაზზე: სურათი ალ. მრეველიშვილის // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 423;
7. დაბალი ღობე: (სურათი ა. მრეველიშვილისა) // საქართველოს კალენდარი. - 1904. - გვ. 573;
8. დღევანდელი სოფლის ყოფა: [ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №51. - გვ. 1. - ქართული ხელოვნება;
9. შარა-გ ვაზე: [ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №53. - გვ. 8;
10. კაკო ყაჩალი: (ილია ჭავჭავაძის პოემიდან) / სურათი მრეველიშვილისა // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - 12 აპრილი. - №79. - დამატ. №15. - გვ. 1;
11. ხატვის სწავლების ახალი წესი // განათლება. - 1910. - №7. - გვ. 331-332;
12. მგოსანი ნიკოლოზ ბარათაშვილი: (ნახატი ალ. მრეველიშვილისა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №24. - გვ. 3. - წელს უსრულდება დაბადების 100 წ.;
13. მერანი: (ა. მრეველიშვილის ნახატიდან) [ნახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №47. - გვ. 9;
14. სცენა სოფლის სამმართველოში: [მოთხრობა] //

ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 აგვისტო. - №23. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1889. - 22 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-3;
2. ქ. მოსკოვი // ივერია. - 1890. - 9 აპრილი. - №81. - გვ. 1;
3. მცხეთა // ივერია. - 1893. - 23 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2;
4. პარიზიდან გვატყობინებენ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 25 ივლისი. - №1191. - გვ. 2;
5. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 4 მარტი. - №1399. - გვ. 3;
6. მომავალ გამოფენისათვის... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 20 ივლისი. - №1529. - გვ. 3;
7. გარსიაშვილი, დ. მცხეთა // ივერია. - 1902. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 2;
8. მოგზაურ სტუდენტებს... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 24 ივლისი. - №1876. - გვ. 3;
9. კავკასიელ მხატვართა გამოფენა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 29 აპრილი. - №2136. - გვ. 3;
10. ქართველ ხელოვანთა საზოგადო კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;
11. კაკაბაძე, დავით. ქართველ მხატვართა სურათების გამოფენა: (ქ. ტფილისში 1919 წ. მაისში) // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 123-127. - სქოლოში ავტორის შენიშვნა;
12. ქართლ-იმერელი. 1919 წლის სახელოვნო ქრონიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 12;
13. ალექსანდრე მრეველიშვილი: [რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვრის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 28 დეკემბერი. - №298. - გვ. 4. - ტექსტს ხელს აწერენ: შ. გეგენავა, მ. თოიძე, ი. ნიკოლაძე, ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე და სხვ.;
14. ჯანელიძე, დ. - ა) „ტეტიათა მოტრფიალე“ მხატვარი // საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - №4; ბ) ალექსანდრე მრეველიშვილი // კომუნისტი. - 1938. - 27 დეკემბერი. - №295; გ) ალექსანდრე მრეველიშვილი: გარდაცვალებიდან 10 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1944. - 13 თებერვალი. - №31; დ) ალექსანდრე მრეველიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 15 დეკემბერი;
15. ქიქოძე, პ. ახალ ადამიანს ახალი სიმღერები: [ლიტერატურული მიმოხილვა] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №1;
16. მრეველიშვილი, ნ. ალექსანდრე მრეველიშვილი: [მხატვარი და მოქანდაკე] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №7-8. - გვ. 80-83;
17. მხატვარ ალ. მრეველიშვილის ხსოვნის უკვდავსაყოფად // კომუნისტი. - 1939. - 12 აპრილი. - №84. - გვ. 4;
18. კვასხაძე, შ. ა. მრეველიშვილის ორი ავტოპორტრეტი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 18 თებერვალი. - №7;
19. მამალაძე, შ. ალექსანდრე მრეველიშვილი: გარდაცვალებიდან ათი წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 18 თებერვალი. - №7;

20. მხატვარ ალ. მრევლიშვილის ხსოვნის საღამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 14 ივნისი;
21. დუდუჩავა, მ. ალექსანდრე მრევლიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 20 თებერვალი. - №8.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ქართული მხატვრობა იტალიაში // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 თებერვალი. - №1736. - გვ. 3-4;
3. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 36;
4. საქ. პროფკავშირის ც. გ. პრეზიდიუმი. - 1931. - 16 ივლისი. - № 1; მისივე მომართვა. - 1931. - 10 სექტემბერი. - № 457;
5. ალექსანდრე მრევლიშვილი: [რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვრის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 28 დეკემბერი. - №298. - გვ. 4. - ტექსტს ხელს აწერენ: შ. გეგენავა, მ. თოიძე, ი. ნიკოლაძე, ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე და სხვ.;
6. კომუნისტი. - 1933. - 27 დეკემბერი. - №297;
7. Памяти художника А. Р. Мрвлишвили // Заря Востока. - 1933. - 28 декабря. - № 298;
8. მხატვარ ალ. მრევლიშვილის ხსოვნის უკვდავსაყოფად // კომუნისტი. - 1939. - 12 აპრილი. - № 84. - გვ. 4.

მრევლიშვილი, მაყვალა ალექსანდრეს ასული (1909, 14/II –) – მგოსანი, – შვილი ალექსანდრე მრევლიშვილისა, – დაიბადა ქ. თბილისში, 1909 წლის თებერვლის 14. დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურული დარგი. ახალგაზრდა მწერალ ქალთა შორის ნიჭიერ მწერლად ცნობილი.

მისი პირველი წიგნი „ლექსები“ გამოსცა „საბლიტგამმა“ (თბ., 1940). მგოსანი ამით არ კმაყოფილდება:

„სხვა, უფრო სავსე წიგნი მწყურია, – ვიშნუს მხრებზე ცხრა ხელიანი: წყვილით – სამშობლოს ყელზე მოვეჭდო, შუბლი შევუმკო სახელიანი; სხვით ქვეყნის ავ-კარგს ჩავსწვდე ღვიძლამდე გავაცალკეო ჩრდილი სინათლით, სიტყვის სიმდიდრით მკითხველს ვზიზღავდე, მაღლად შევივრგო მშობელის მაღლი.“

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსები. - თბ.: საბლიტგამი, 1940. - 111 გვ.; 14სმ.;
2. ჯეჯილში: პიესები და ლექსები. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამოც. 1-ლი სტ.). - 51 გვ.; ილ.; 18სმ.;
3. დილა მშვიდობისა: (ლექსები) / ილუსტრაციები შალვა ცხადაძისა. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრაფმრეწ. გამოც. და წიგნის ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 38 გვ.; ილ.; 30სმ.;
4. ქართლის უბეში: [ლექსები]. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა და სტ., 1950. - 80 გვ.; 22სმ.;

5. გასიერება / ილუსტრაც. ავტ.: შალვა ცხადაძე. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 24 გვ.; ილ.; 30სმ.;
6. ჩვენი სათამაშოები: [ლექსები უმცროსი ასაკის ბავშვთათვის] / ილუსტრ. ავტ.: შალვა ცხადაძე. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატ კომუნისტის სტ.). - 40 გვ.; ილ.; 30სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. თხილამურებით: [ლექსი] // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №20;
2. სტადიონზე: [ლექსი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №8. - გვ. 4;
3. სიმღერა 12 ივნისზე: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 11 ივნისი. - №132. - გვ. 4;
4. ცაცა ქარდავა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 30 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3;
5. არაგვისპირული: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 14 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
6. არმაზის ციხე: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივნისი. - №17. - გვ. 2;
7. დნეპრთან: [ლექსი]: ტარას შევჩენკოს // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 აპრილი. - №14. - გვ. 3;
8. თხილამურებით: [უმცროსი ასაკისათვის ლექსი] // პიონერი. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 11;
9. პატარა ბიჭკოს ნატვრა: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 4;
10. აკაკის ენით: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივნისი. - №17;
11. აღმართზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1940. - №2. - გვ. 68;
12. გაზაფხულს!: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 24 მარტი. - №23;
13. გამომშვიდობება: [ლექსი ი. ჯავახიშვილისადმი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 28 ნოემბერი. - №33;
14. ზაფხულის ეტიუდები: მაყალოს ჩრდილში; ჩემეული: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 24 მარტი. - №23;
15. ლექსის კონა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 31 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
16. პარტიზანის მოგონება: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №5. - გვ. 3-4;
17. პატარძალი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 5 თებერვალი. - №5;
18. ჩვენი მარში: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 9 ივლისი. - №19;
19. ხვაშაქის ნაძვი: [ლექსი] // პიონერი. - 1940. - №1. - გვ. 7;
20. გაცილება: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 22 აგვისტო. - №34;
21. ნორჩი ფიზკულტურელთა სიმღერა: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 18 მაისი. - №40;
22. შუა ზამთარი: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 2 თებერვალი. - №10;
23. მეგობარს: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 17 მაისი. - №20;
24. ორი ლექსი: [ფიქრები. ბაბუა დენისოვი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 18 იანვარი. - №3;

25. ძველი ოსტატი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 15 მარტი. - №11;
26. ბელადს: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 3 დეკემბერი. - №7;
27. დედას, ღირსეულს!: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 30 იანვარი. - №8;
28. კახეთიდან: [ჯიგარი; ბაზარში]: [ლექსები] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 31 სექტემბერი. - №21;
29. სტალინგრადს: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 თებერვალი. - №4;
30. აპრილის ეტიუდები: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 4 აგვისტო. - №27;
31. ველის ყვავილები: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 16 ივნისი. - №21 [31];
32. საოქტომბროდ თქმული: [ლექსი] კავკასიის დამცველთა მიმართ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 7 ნოემბერი. - №37;
33. თავთავებში: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ოქტომბერი. - №34;
34. მებრძოლთა დედა: [ლექსი] // პიონერი. - 1945. - №2-3. - გვ. 2;
35. უშბა: [ლექსი ალექსანდრა ჯაფარიძეს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 28 ნოემბერი. - №40;
36. შეხვედრა ქართველ მებრძოლებთან: [ლექსი] // დაფიონი: აჭარის საბჭოს მწერლების მხატვრული ლიტერატურის კრებული. - ბათუმი, 1945. - №1. - გვ. 21;
37. ჩემს სამშობლოს: [ლექსი] // პიონერი. - 1945. - №10. - გვ. 1;
38. ცუდი დედობილი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №11. - გვ. 13;
39. ახალგაზრდობის აღლუმზე: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 89;
40. ბელადისადმი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 15 მარტი. - №12;
41. მცხეთის ნეკროპოლიში: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 241-242;
42. პატარა ბიჭიკოს ნატვრა: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 177-178;
43. აბრეშუმი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 250-252;
44. აპრილის ეტიუდები: [ლექსები: ნორჩი ხე რუსთავში, მცხეთის გამოღმა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 13 აპრილი. - №15;
45. არჩვენებს ველით: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 2 თებერვალი. - №23;
46. დედას „ჩიტი“: პიესა 2 სურათად // ოქტომბრელი. - 1947. - №8. - გვ. 10-11;
47. ზაფხულის ეტიუდები: [დილა, მონიფულები, მოსაკითხი. ლექსები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 4 ოქტომბერი. - №37;
48. თავთავებში: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 248-250;
49. მარწყვები: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // ოქტომბრელი. - 1947. - №5-6. - გვ. 16;
50. მგზავრული: [ლექსი პიონერ მოლაშქრეებს] // პიონერი. - 1947. - №8. - გვ. 15;
51. სიმღერა თბილისზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 23 თებერვალი. - №8;
52. სკოლის გზაზე: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №3. - გვ. 6;
53. 9 მაისის საღამო: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №5. - გარეკანის მე-2 გვ.;
54. მზექალა ალპინიადამი: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს: კრებული. - 1948. - გვ. 73-74;
55. ჩვენი მარში: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს: კრებული. - 1948. - გვ. 72-73;
56. ძამიკო, გამოდი მაღე: [ლექსი]; ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1948. - №1. - გვ. 5;
57. ჭირნახული: [პოემა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №49. - გვ. 2; №50. - გვ. 2; 1949. - 13 თებერვალი. - №7; 20 თებერვალი - №8; 27 თებერვალი. - №9;
58. ბიჭი უნდა ასეთი!: [ლექსი] / ნახ. ალ. გიგოლაშვილისა // დილა. - 1949. - №3. - გარეკანის მე-4 გვ.;
59. ნახიმოველები: [ლექსი] / ნახ. გ. ჩირინაშვილისა // დილა. - 1949. - №2. - გვ. 7;
60. ჯეჯილი: [ერთმოქმედებიანი პიესა უმცროსი ასაკისათვის] // პიონერი. - 1949. - №8. - გვ. 19-22;
61. ახალი სახლი: [ლექსი] // დილა. - 1950. - №9. - გვ. 11;
62. თოჯინების თეატრი: [ლექსი] // დილა. - 1950. - №9. - გვ. 11;
63. თხილამურებით: [ლექსი] / ნახ. ალ. ვეფხვაძისა // დილა. - 1950. - №2. - გარეკანის მე-4 გვ.;
64. პანანინა ლექსები: [დილა მშვიდობისა, მზია და ია, ფარშავანგები, ჩემი წიგნი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1950. - №7. - გვ. 7;
65. სათებერვლო: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №2. - გვ. 4;
66. ანბანი: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1951. - №9. - გვ. 10-11;
67. თქვენთან გვინდა თამაში!: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1951. - №9. - გვ. 10-11;
68. საანგარიშო: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1951. - №9. - გვ. 11;
69. წესრიგი: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1951. - №9. - გვ. 10;
70. ჭკვიანი დაია: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1951. - №3. - გარეკანის მე-4 გვ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. კაპუტიკიანი, ს. სიყვარულის სიტყვები: [ლექსი] / ს. კაპუტიკიანი; მთარგმ. მ. მრევლიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 17 მაისი. - №19;
2. ემი, სიანო. სტალინს: [ლექსი] / სიანო ემი; მთარგმ. მ. მრევლიშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 9 დეკემბერი.

მის შესახებ:

1. კობრეიძე, პ. ქართლის უბეში: ლექსები: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 16 ივლისი. - №29;
2. Месхишвили, И. Книги для юных читателей: [Рецензия]: М. Мревлишвили - Детские пьесы и стихи

и Т. Джангулашвили - Детские стихи и поэмы // *Заря Востока*. - 1950. - 24 марта. - № 63;

3. ალექსიძე, მ. „დილა მშვიდობისა“. მ. მრევლიშვილი: [ლექსები]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 15 აპრილი;
4. გოგია, ვ. „დილა მშვიდობისა“. [მ. მრევლიშვილი. „დილა მშვიდობისა“]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 28 ივნისი;
5. „დილა მშვიდობისა“. მ. მრევლიშვილი: [ლექსები]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 15 აპრილი;
6. Голетиани, Г. Для маленьких читателей: [Рецензия] // *Заря Востока*. - 1951. - 1 апреля.

წყარო:

1. ლიტფონდის კადრების განყოფილება;
2. ბენაშვილი, დიმიტრი. ლიტერატურული ახალგაზრდობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 აგვისტო. - № 20. - გვ. 3;
3. ლექსის კონა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 31 იანვარი. - №5. - გვ. 2.

მუმლაძე, გიორგი ისტატიან კი (1881, 23/IV –

) – მწერალი, – ბელეტრისტი და მთარგმნელი, – დაიბადა თბილისის მაზრის სოფ. დიდ-ენაგეთში, დიდი გომარეთიდან გადმოსული მეცხვარე-გლეხის ოჯახში, 1881 წლის აპრილის 23 ძვ. სტ. (მეტრიკის წიგნში შეცდომით ჩანერილია 1884 წლის 10 ნოემბერი). დაამთავრა იმავე სოფლის სამრევლო სასწავლებელი და, გიმნაზიის ოთხი კლასის გათავების შემდეგ, ბულალტერია შეისწავლა თავისით, მსახურობდა სხვადასხვა სახელმწიფო, კოოპერატიულ, საზოგადოებრივ დაწესებულებებსა და ბანკებში ბულალტრად. 1905 წლის რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისათვის ქუთაისის გუბერნატორის ბრძანებით ციხეში ჩასვეს, ციხიდან გადასახლებაც ელოდა, მაგრამ ახალმა გენერალ-გუბერნატორმა ჯამბაკურ-ორბელიანმა, სხვებთან ერთად, ციხიდან გაათავისუფლა (უმთავრესად, ხალხის გულის მოსაგებად. გარდა ამისა, ჯამბაკურ-ორბელიანმა ციხეში ჩაყრილი უწვერ-ულვაშო ახალგაზრდობა რომ დაინახა, – იუკადრისა: ამათ უნდა დამხოვნი მეფის წყობილება! და პოლიტიკატიმართ დაცინვით მიმართა: „თქვენ მიერ დამყარებულ დემოკრატიულ რესპუბლიკაში არ ვიცხოვრებ და არც ვიმსახურებო!“).

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1910 წელს და გაზეთებში წერდა კორესპონდენციებს არწივის, ლელოს, მუმლის, გულყვითელას, გ. ჯავახის, იგივეს და გოლას ფსევდონიმებით. პირველი მინიატურა „ბოროტი ძალა“ გამოაქვეყნა 1910 წელს ქ. ქუთაისში, ილია ბახტაძის რედაქტორობით გამოცემულ აღმანახში „შუქი“ (№ 1).

ეკუთვნის მინიატურები ნაკვთების სათაურით: „ბოროტი ძალა“, „ყველაფერი გათავებულა“, „ღამე“, „მუხრან-ბატონი“, „არწივი“, „შენი ჭირიმი“, „კაპოტი“, „აღსდგა მკვდრეთით“, „უღირსი სამება“, „სიცოცხლე სწყურია“ და სხვ.; სახუმარო ფელე-

ტონები ზემოხსენებულ გაზეთებსა და ჟურ. „თეატრი და ცხოვრებაში“.

თარგმნა: ა. რაჭდენიძესთან ერთად: ა. ბებელის „დედაკაცი და სოციალიზმი“ (ბათუმი, 1912). საკუთრივ: ჟურ. „სატირიკონის“ რედაქციის მიერ დამუშავებული „რუსეთის ისტორია“, დ. მერეჟკოვსკის „სიყვარული სიკვდილზე უძლიერესია!“, რაბინდრანათ თაგორის „გიტანჯალი“ და „ნამგალა მთვარე“, ლონგუსის „დაფნისი და ქლოია“, ა. კუპრინის „სულამიფ“, ე. ჩირიკოვის „ცხოვრების ბჭესთან“, ჰენრი ჯორჯისა და ჰაინდმანის „ერთადერთი ხარკი“, ალ. ამფითეატროვის „უთავო მეფე“, კ. ს. სტანისლავსკის „აქტიორის მუშაობა თავის თავზე“ („Работа актера над собой“), გოლდონის მემუარები, I ტ. და სხვა მრავალი ნაწარმოები ვ. დოროშვიჩის, ა. ავერჩენკოსი, ო. ლ. დ'ორ-ის, ო. უაილდისა; გადმოაკეთა ანუ გადმოთარგმნა პიესები: „იოდას კოცნა“, „დეპუტატთა წარსულიდან“, „ბავშვების კატორღა“, „ეთიოპიის მეფე“, „გარდამავალი დროშა“ და მრავალი ვოდევილი, რომლებიც პროვინციის თეატრების სცენებზე იდგმებოდა.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ბებელი, ავგუსტ. დედაკაცი და სოციალიზმი: 50-ე გერმანულ საიუბილეო გამოცემასთან შედარებული / თარგმანი რ. რაჭდენიძისა და გ. მუმლაძისა. - ბათუმი: გამოცემა მ. კალანდაძისა, 1912 (გ. ს. თავართქილაძის სტ.). - [3], 706, VI გვ.: პორტრ.; 22სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ქუთაისი. აქაური „ხაბარ-ხუბარი“ // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 13-14;
2. დიდი ჯიხაში // მათრახი და სალამური. - 1909. - № 28. - გვ. 13-14. - წერილები ემშაკისადმი;
3. ძველი და ახალი წელი: [ჩანახატი] // საახალწლო მილოცვები: იუმორისტული აღმანახი / გამომცემელი გ. კვერნაძე. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 3-4;
4. მემკვიდრეობის მოლოდინში // ერი. - 1913. - 3 დეკემბერი. - № 26. - გვ. 2-3;
5. სადგურის უფროსი // ერი. - 1913. - 31 დეკემბერი. - № 48. - გვ. 2-3;
6. ხელოვნური კბილები: არც სულ პანია ფელეტონი // იმერეთი. - 1913. - 25 ივნისი. - № 88. - გვ. 3;
7. ამონაკენესი (მეგობრის ნაამბობი) // შრომა. - 1914. - 8 სექტემბერი. - № 28. - გვ. 2-3; 15 სექტემბერი. - № 29. - გვ. 2-3; 22 სექტემბერი. - № 30. - გვ. 2-3;
8. გ. მუმლაძის მიერ ოზურგეთის ახალ თეატრის გახსნაზე წარმოქმნილი სიტყვა 1 თიბათვეს // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 6;
9. გიგლა ფუჩეჩაშვილი // ერი. - 1914. - 6 თებერვალი. - № 29. - გვ. 2-3; 7 თებერვალი. - № 30. - გვ. 2-3;
10. ლელო და თინა (ფელეტონი) // შრომა. - 1914. - 6 ოქტომბერი. - № 32. - გვ. 2-4; 13 ოქტომბერი. - № 33. - გვ. 2-4;
11. მეკველ (ბავშვობის მოგონება) // ერი. - 1914. - 1 იანვარი. - № 1. - გვ. 4;
12. უღირსი „სამება“. [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 6-7;

13. რებუსი//ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №13. - გვ. 24. - მე-12 №-ში მოთავსებულ შარადების და რებუსის ახსნა;
14. რებუსი//ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №23. - გვ. 24. - 22-ე №-ში მოთავსებულ რებუსის ახსნა;
15. სიცოცხლე მწყურია!: [პროზა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 7;
16. უკანასკნელი წერილი: ესკიზი // სახალხო ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1915. - 4 ოქტომბერი. - № 71. - გვ. 1-3;
17. ღორის თავი (სახალხო მოგონება) // შრომა. - 1915. - 1 იანვარი. - № 1. - გვ. 3-4;
18. პირველი სიყვარული // სამშობლო. - 1916. - 19 მაისი. - № 359. - გვ. 2-4;
19. შვება-ლხენის წყვილი: (თანამედროვე ომის სურათები). [მოთხრობა] // „სხივი“: ლიტერატურულ-მხატვრული კრებული. - ქუთაისი: გაზეთ „შრომის“ თანამშრომელთა გამოცემა, 1916 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - გვ. 33-46;
20. ახალი ძალა (დაუმთავრებელი მოთხრობა) // რევოლუციონური ნოვათი. - 1918. - 21 თებერვალი. - № 88. - გვ. 2-3; 6 მარტი. - № 93. - გვ. 2-3; 8 მარტი. - № 95. - გვ. 2-3; 9 მარტი. - № 96. - გვ. 2-3; 10 მარტი. - № 97. - გვ. 2-3; 11 მარტი. - № 98. - გვ. 2-3;
21. ოცდაათი ვერცხლი // რევოლუციონური ნოვათი. - 1918. - № 25.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. უილდი, ოსკარ. სამსჯავრო სახლი: [მოთხრობა] // ნიშადური. - 1908. - №52. - გვ. 3-4;
2. ჩეხოვი, არტ. თუთუნის მავნებლობა: სცენა-მონოლოგი. [დასაწყისი] // ქუთაისის საქმიანობა. - 1910. - №1. - გვ. 4-6. - პატარა ფელეტონი.

მის შესახებ:

1. გადათარგმნილია დადიანის და გ. მუმლაძის მიერ...: [რეკლამა] // სახალხო მითოლოგები: იუმორისტული ალმანახი. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 8;
2. მთავრობამ ნება დართო ახალ პიესას „იუდას ამბორო“ (პიესა თარ. გ. მუმლაძისა) // ჩვენი თეატრი. - 1912-1913. - დეკემბერი. - №2. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული გამოცემანი;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

მურადაშვილი, ლეო – 1916 წელს დაამთავრა ტფილისის სამხატვრო სკოლა პროფ. იაკობ ნიკოლაძის ხელმძღვანელობით და გაემგზავრა

პარიზს, სადაც დაამთავრა როდენის სახელობის სკოლა. 1928 წლამდე ორჯერ გამართა თავის ნამუშევართა გამოფენა და პარიზში დიდი ყურადღება მიიქცია. ფრანგულ ჟურ. „თანამედროვე ხელოვანის“ 1928 წლის დასასრულს დაიბეჭდა ლ. მურადაშვილის შემოქმედების შესახები წერილები (და მის ქანდაკებათა რეპროდუქციები – „ზანგი“, პოლ კადარსის პორტრეტი და „მძინარე წყარო“), რომლებშიაც დიდის ქებით იხსენიებენ ლ. მურადაშვილის ნიჭს. ამ ჟურნალის სიტყვით, „პირველყოფილი და ცოცხალი, მიამიტი და ამავე დროს ყოვლად ძლიერი სახე ზანგისა არასდროს არ ყოფილა მოცემული ისე მკვეთრად, როგორც ამას წარმოადგენს ლ. მურადაშვილის მიერ გამოკვეთილი ზანგის ბიუსტი... ლ. მურადაშვილის თავისებურება გამოსჭვივის მის სტილში, მის კომპოზიციაში და საგნისადმი მიდგომაში, რაც ლაღაღებს და ააშკარავებს მოქანდაკის დიდ არტისტულობას და მაღალ ნიჭიერებას. ეს ნიჭი ფრთებს შლის უფრო ფართედ, ვიდრე საამისო შესაძლებლობას იძლევა თვითონ მოდელი. ლ. მურადაშვილი უხვადაა დაჯილდოვებული გამბედაობით და სინაზით, ნებისყოფით და ხალისით, რაც მას საშუალებას აძლევს სურვილისამებრ დაიმორჩილოს მარმარილო“.

წყარო:

1. მოქანდაკე ლეო მურადაშვილი // კომუნისტი. - 1928. - 12 აპრილი. - № 85. - გვ. 4.

მურადელი, ვანო ილიას ძე (1908, 24/III –)

– კომპოზიტორი, – საგმირო სიმღერათა შემქმნელი, სამამულო ომის ხანაში წითელფლოტური სიმღერის და ცეკვის ცენტრალური ანსამბლის ერთ-ერთი მთავარი ჩამომყალიბებელი და მისი სამხატვრო ხელმძღვანელი, წარმატებით მართავდა კონცერტებს ბალტიის ზღვის, ჩრდილოეთის, შავი ზღვის სამხედრო გემებსა და სსრკ ქალაქებში. 1943 წლის ნოემბერ-დეკემბერში თბილისში გამართა სიმფონიური და ჯაზორკესტრის კონცერტები თეატრალიზებული პროგრამით „ზღვის სული“: თვით მისივე „წითელფლოტელთა სიმღერა სტალინზე“, სხვათა: „სალამო რეიდზე“, „ბალტიელთა შურისძიება“, „შავი ზღვა“, „ზღვის გვარდია“ და სხვ. აგრეთვე, საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ერის სიმღერები. 1944 წლის იანვრის 7 რუსთაველის საკონცერტო დარბაზში გაიმართა სიმფონიური კონცერტი, სადაც, სხვათა შორის, შესრულებულ იქნა მისი „ე. მ. კიროვის ხსოვნის სიმფონია“ და კანტატა „ოქროს საუკუნის მეოთხედი“.

ცალკე გამოცემულია:

1. На холмах Грузии [Ноты]: Для высокого голоса с ф-п. / Сл. А. Пушкина. - М.: Музгиз, 1937. - 5 с.; 31 см.;
2. Колхозная [Ноты]: Песня для голоса или двухголосного хора / стихи А. Гатова. - Москва: Музгиз, 1938 (Нотный отдел 1-ой Образц. тип.). - 4 с.; 30 см.;

3. Четыре грузинских песни [Ноты]: для голоса с фортепиано / Вано Мурадели; рус. текст С. Болотина. - М.: Искусство, 1938. - 27 с.; 30 см. - Лит. текст груз., рус.;
4. Амурская краснофлотская [Ноты]: Песня для низкого голоса с ф-п. / сл. Ц. Солодаря. - М.; Л.: „Музгиз“, 1939. - 8стр.; 28 см.;
5. На Волго-канале [Ноты]: Для голоса с ф-п. / Сл. А. Жарова. - М.; Л.: „Искусство“, 1939. - 7стр.; 31см. - (Репертуар вокальной эстрады);
6. За здравие Вождя [Ноты]: (Застольная): [И. В. Сталину]: для среднего голоса с фп. / стихи А. Лугина. - М.; Л.: Музгиз, 1940 (Нотный отд. 1-ой образц. тип.). - 7 с.; 30 см.;
7. Мы в море уходим [Ноты]: [для пения без сопровождения] / Вано Мурадели; стихи Вас. Лебедева-Кумача. - М.; Л.: Музгиз, 1940. - [2] с.; 19 см.;
8. Грузинская симфоническая пляска [Ноты]. - Партитура. - М.: Союз сов. композиторов, 1945 (Отпечатано в картолитографии МООМЦ). - 48 с.; 30 см.;
9. Нас воля Сталина вела [Ноты]: Песня для баритона, смеш. хора и ф-п. / Сл. А. Суркова. - М.; Л.: Музгиз, 1945. - 5с.; 31 см.;
10. Арион [Ноты]: Для голоса с ф-пиано / Стихи А. С. Пушкина. - М.: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпечатано в типо-литогр. ВУКВК КА.). - 10 с.; 25 см.;
11. Вакхическая песня [Ноты]: Для голоса с ф-пиано / Стихи А. С. Пушкина. - М.: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпечатано в типо-литогр. ВУКВК КА.). - 9 с.; 23 см.;
12. Два марша [Ноты]: 1. Победный марш; 2. Марш ополченцев: Для духового оркестра. - Голоса с дирекционом. - М.; Л.: Музгиз, 1946 (Типо-литография Музгиза). - 24 парт. (11 с. разд. паг.); 19 см.;
13. Если жизнь тебя обманет [Ноты]: Для голоса с ф-пиано / Стихи А. С. Пушкина. - Москва: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпечатано в типо-литогр. ВУКВК КА.). - 6 с.; 26 см.;
14. Кавказ [Ноты]: Для голоса с фп. / Стихи А. С. Пушкина. - М.: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпечатано в типо-литогр. ВУКВК КА.). - 12 с.; 25 см.;
15. Нас воля Сталина вела [Ноты]: Песня для голоса с орк. народных инструментов / Слова А. Сурикова; Инструментовка В. Попова. - Партитура. - М.; Л.: Гос. Муз. изд-во, 1946 (Типо литогр. Музгиза). - 8стр.; 29см.;
16. На холмах Грузии печальной [Ноты]: Для голоса с фп. / Стихи А. С. Пушкина. - М.: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпечатано в типо-литогр. ВУКВК КА.). - 7 с.; 26 см.;
17. Фонтан любви [Ноты]: Для голоса с фп. / Стихи А. С. Пушкина. - М.: Союз сов. композиторов: Музфонд СССР, 1946 (Отпеч. в Типо-литогр. ВУКВК КА.). - 12 с.; 26 см.;
18. Черноморский марш [Ноты]: Для духового оркестра. - Голоса. - М.: Музгиз, 1946 (Типо-литогр. Музгиза). - 24 парт.(96 с. разд. паг.); 19 см.;
19. Черноморский марш [Ноты]: Для духового оркестра. - Партитура. - М.: Музгиз, 1946 (Типо-литогр. Музгиза). - 16 с.; 25 см.;
20. Шесть романсов [Ноты]: на стихи А. С. Пушкина: Для пения с фортепиано. - М.: Союз сов. композиторов, 1946 (Отпеч. в Типо-литогр. „Гудок“). - 44 с.; 24 см.;
21. Raudtahtel Stalin juhtis meid [Music] / Kooridele a'capella seadnud Alfred Karindi. - Tallinn: Ilukirjandus ja Kunst, 1946. - 8 p.; 21 см.;
22. Москва-Пекин [Ноты]: Песня советско-китайской дружбы: Для голоса с ф-п. / Сл. М. Вершинина. - М.: Музгиз, 1950. - 7стр.; 22 см.;
23. Гимн молодых борцов за мир [Ноты]: Для голоса и хора с ф-п. / Сл. М. Вершинина. - М.: Музгиз, 1951. - 6стр.; 30 см.;
24. Москва-Пекин [Ноты]: Для голоса с ф-п. / Сл. М. Вершинина. - Рига: Латгосиздат, 1951. - 4 с.; 31 см. - Парал. латыш., рус.;
25. Партия - наш рулевой [Ноты]: Песня для голоса и хора с ф-п. / Сл. С. Михалкова. - М.: Музгиз, 1952. - 5 с.; 30 см.;
26. Хорошо спортсменом быть [Ноты]: Песня-марш для голоса и хора с фортепиано / Вано Мурадели; сл. А. Жарова. - М.: Музгиз, 1952. - 5 с.; 30 см.

გამოქვეყნებულია:

1. „Депутат“: [Опера композитора Ш. М. Тактакишвили]: Новая постановка театра оперы и балета им. З. Палиашвили: Тбилиси: [Рецензия] // Заря Востока. - 1940. - 12 мая. - № 108;
2. Нас воля Сталина вела // Песни о победах Красной армии [Ноты]: [для пения с фп.] / Гл. полит. упр. Красной Армии. - Б.м.: Воениздат, 1946. - 37с.; 16см.;
3. Колхозная просьба // Песни советских композиторов [Ноты]: для русского народного хора с сопровожд. баяна. - М.; Л.: Музгиз, 1950. - 47 с.; 29 см.
4. Нас воля Сталина вела: Разучите эту песню // Молодой сталинец. - 1951. - 14 апреля.

წყარო:

1. ზღვის სული: წითელფლოტური სიმღერისა და ცეკვის ცენტრალური ანსამბლის გასტროლები თბილისში // კომუნისტი. - 1943. - 31 დეკემბერი. - №269;
2. რუსთაველის თეატრის საკონცერტო დარბაზი: [განცხადება] // კომუნისტი. - 1944. - 7 იანვარი. - № 5. - გვ. 2;
3. ს. მ. კიროვის სხონის სიმფონია // კომუნისტი. - 1944. - 5 იანვარი. - № 4.

მურვანიშვილი, ივანე [ვანო] ილიას ძე
[იბივა „ჩორნი ვანო“ (1875, 1/IX –) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი, მსახიობი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართლიდან, – დაიბადა სურამში. თბილისის სათავადაზნაურო სკოლის

ორი კლასის შემდეგ დაასრულა წინამძღვრიანთ-კარის სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებელი. 1896 წლიდან მსახურობდა კ. მ. ამირეჯიბის მამულში სოფ. ავლეეს, სურამ-ხაშურის უბნის სარკინიგზო და სხვა ბალებში, სამტრედიის რაიონის სოფ. საჩინოში (სადაც გააშენა 40 ქცევა ხეხილის ბაღი 10.000 ძირით), 1924 წლიდან – თბილისის ჯანმრთელობის განყოფილების ბაქტერიოლოგიური ინსტიტუტის ბალ-ბოსტნის გამგედ (გააშენა 3 ჰექტარი ხეხილის ბაღი საკუთარი ხელით 1.000 ძირის ოდენობით) და მებაღეობის განვითარებას შეუწყო ხელი.

1896 წელს, სხვებთან ერთად, სურამში დააარსა წიგნთსაცავ-სამკითხველო და, ამავე წლიდან, სურამ-ხაშურის სცენისმოყვარეთა (ალექსანდრე და ვერა მიქაბერიძეთა, ალ. მაღალაშვილისა და სხვათა ხელმძღვანელობით) წრეში დაიწყო მონაწილეობა, რომლის წარმოდგენებიდან შემოსული ფულითაც ინახავდა სურამის სამკითხველოს და ღარიბ სტუდენტობას ეხმარებოდა.

1900 წელს ხაშურის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში შევიდა (მთელი ხაშურ-სურამის რაიონიდან მხოლოდ იგი მიიღეს წევრად). ამ ორგანიზაციის დავალებით სოფლებში მოწვეულ მიტინგებზე პროპაგანდა-აგიტაციას ეწეოდა მეფის მთავრობის წინააღმდეგ, იმავე დროს სამხედრო ორგანიზაციაში მუშაობდა: სამხედრო-სარევეოლუციო საქმიანობაში ივ. მურვანიშვილის დაუკითხავად ერთი ნაბიჯიც არ გადაიდგმებოდა ხოლმე. 1903 წელს ივ. მურვანიშვილის აქტიური მონაწილეობით გაიფიცნენ ხაშურის რკინიგზის მუშა-მოსამსახურენი და რკინიგზის მოძრაობა შეაჩერეს, რომლის დროსაც მეფის მთავრობამ რამდენიმე საუკეთესო მუშა (ვე-შაპიძე, სამხარაძე და სხვ.) მოკლა. როგორც ხაშურის რკინიგზის საგაფიცო ბიუროს წევრი, ივ. მურვანიშვილი 1904 წლის გასულს, სვ. ბაბლიძესა და დ. ლორთქიფანიძესთან ერთად, სურამ-ხაშურის მხრივ დელეგატად იყო ბაქოს საყოველთაო გაფიცვის მომწყობ კომიტეტში; იმავე ხანებში ჯერ – წევრი, შემდეგ – თავმჯდომარე ხაშურ-სურამის სოციალ-დემოკრატიული არალეგალური კომიტეტისა. 1905 წლის დეკემბრის 10-31 ხელში ჩაიგდო სადგური ხაშური მისი მახლობელი სარკინიგზო უბნითურთ, მეფის მთავრობის მოხელე-მოსამსახურენი გადააყენა, რკინიგზის მართვა-გამგებლობას შეუდგა, შეაჩერა სახალხო და საბარგო მატარებლების მიმოსვლა და მთავრობის ჯარების საწინააღმდეგო შეიარაღებულ ძალთა სასარგებლოდ ფული შეკრიბა. 1905 წლის დეკემბრის გასულს წიფასთან კაზაკებზე თავდასასხმელად ივ. მურვანიშვილმა ნ. სიხარულიძეს, ვალ. ბექაურსა და ვალ. ქიმერიძესთან ერთად სურამიდან მარხილით გადაიტანა ხადურის ორგანიზაციის მიერ მომზადებული ყუმბარები (იავ. მოისევეის ბელელში ინახებოდა) და ნ. სიხარულიძესთან ერთად წითელ რაზმს მეთაურობდა. ამ ხანებში ივ. მურვანიშვილი მოლითს წავიდა რაზმელების ჩამოსაყვანად. ვიდრე დაბრუნდებო-

და, მისი ამხანაგები (ნ. სიხარულიძე, ნ. ციციშვილი და ვ. ქიმერიძე) კაზაკებს ტყვედ ჩაეგდოთ და წიფის სადგურის სარდაფში ჩაეყარათ, რომელთაც სიკვდილით დასჯა ელოდათ. ივ. მურვანიშვილი 15 წითელი რაზმელით დაეცა კაზაკებს, დაამარცხა მთელი როტა და 1906 წლის იანვრის 1 გაათავისუფლა ამხანაგები. მეფის გენერლის, ალიხანოვ-ავარიელის, დამსჯელი რაზმის შემოსევის დროს, ივ. მურვანიშვილი იმერეთის სოფლებში (თერჯოლას, ტელეფას და სხვ.) მიტინგებს მართავდა და ხალხს ალიხანოვ-ავარიელის საწინააღმდეგოდ საბრძოლველად მოუწოდებდა: დადიოდა გლეხურად გადაცემული და ჯარის ჩამოვლის დროს გლეხებთან ერთად მუშაობდა ბარ-ნიჩბით, რითაც ხიფათს აიცდენდა ხოლმე.

ბაქოში ვერაგულად მოკლული მონტინი ივ. მურვანიშვილმა ჩამოსაყვანა თბილისს.

რევოლუციური მუშაობისთვის მთავრობისაგან დევნილი ივ. მურვანიშვილი, სამეგრელო-იმერეთის სოფლებში არალეგალურად ცხოვრების დროს, სცენისმოყვარეთა დახმარებით წარმოდგენებს მართავდა საქველმოქმედო მიზნით: სკოლის, წიგნთსაცავის, პოლიტიკურ დევნილთა, გაჭირვებულ ოჯახთა და სხვ. სასარგებლოდ. წარმოდგენები გაუმართავს: სურამს, ხაშურს, ხონს, ახალსენაკს, ჭიათურას, შორაპანს, გორს, ახალციხეს, აბასთუმანს, ბორჯომს, წალკერს, ონს, გომს, აგარასა და სხვ. ერთხანს, სურამის დრამწრის რეჟისორად მიიწვიეს. 1906-1908 წლებში ქუთაისის სცენაზე მსახურობდა მსახიობად, 1908-1909 წლებში – თბილისის ქართულ დრამატულ დასში. უმთავრესად, კომიკურ როლებს ასრულებდა.

დანერა პიესა „თავის ბრალია!“. ამავე დროს, სურამიდან და რაჭიდან გაზეთებში კორესპონდენციებს ათავსებდა სურამელი ვანოს ფსევდონიმით.

პოლიტიკური საქმის გამო, 1905 წელს, ნ. სიხარულიძეს, ივ. ომანიძეს, ივ. ნინუას, ივ. ტატიშვილთან და ივ. იმნაძესთან ერთად, ივ. მურვანიშვილი მეფის მთავრობამ ოლონეცის გუბერნიაში გადაასახლა 5 წლით. 1909 წელს შეიპყრეს და დიდი სასჯელიც ელოდა (102, II მუხ.), მაგრამ შემთხვევით ყელზე შერჩენილ ჯვარზე ციხის საკანში ლოცვის დროს ციხის უფროსმა შენიშნა, რის გამოც ბრალდება 102, I მუხ. ჩამოუყენეს, ხოლო პალატამ გაამართლა. მასთან ერთად პასუხისგებაში იყვნენ მიცემული: ნ. სიხარულიძე, ი. კვალიაშვილი და სხვ.

1923 წელს ხაშურის მუშათა კლუბის ხელმძღვანელად მუშაობდა, სადაც გადაწყვიტეს მისი სასცენო მუშაობის 30 წლის იუბილეს გამართვა.

გამოქვეყნებულია:

1. დ. სურამი // ივერია. - 1900. - 9 აგვისტო. - №172. - გვ. 3; ცნობის ფურცელი. - 1904. - 27 აგვისტო. - №2595. - გვ. 4;
2. დაბა სურამი: ქართლი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 19 ოქტომბერი. - №2644. - გვ. 3;

3. სურამი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 6 აგვისტო. - №2576. - გვ. 3;
4. სურამი: [ეკონომიური გაჭირვება; ქართული წარმოდგენისათვის ნებართვის მიღების სიძნელე] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 თებერვალი. - №2747. - გვ. 3.

წყარო:

1. კ. მ. ამირეჯიბის მოწმობა;
2. მოწმობები: L ა) ქუთაისის ქართული დრამატული დასის 1906-1907 და 1907-1908 წლების სეზონების; ბ) ქართული დრამატული საზოგადოების - 1909. - № 293;
3. Приговор Тифл. судубной палаты. - 1909. - 21 Сентября;
4. Справка рев. музея. - 1928. - 25 января. - № 4.

მურვანიძე, გიორგი – გურიის მოძრაობის ერთი აქტიური მუშათაგანი, პროპაგანდისტთა ცნობილი წრის წევრი, რომლის დანიშნულებაც იყო დემოკრატთა და სოციალ-დემოკრატთა წრეებში მომუშავე პროპაგანდისტების მომზადება; მეთაური ნითელი რაზმისა. რაზმს ჰქონდა თავისი ფორმა: ნითელი ჟილეტკა, შავი ჩაქურა, თოფი. 1905 წლის ოქტომბერში ნითელმა რაზმმა კომიტეტის განკარგულებით ნატანებსა და სუფსას შორის აპყარა რკინისგზის ლიანდაგი, დაამსხვრია ტელეფონები, ააფეთქა ხიდები, დასჭრა ოზურგეთის შარაგზის ტელეგრაფის ბოძები. ყოველივე ეს ერთ ღამეს. ამის გამო ნითელ რაზმს კაზაკებთან შეტაკება მოუხდა, რომლის დროსაც რაზმელებმა მ კაზაკი [მოჰკლეს] და მათი იარაღი წამოიღეს, ხოლო კაზაკებმა მოჰკლეს რაზმელთა ასეულის უფროსი თომა ბოლქვაძე.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 23, 90-91.

მუსხელიშვილი, ვახტანგ სოლომონის ძე (1869 – 1933, 15/IV) – ექიმი-ოფთალმოლოგი და საზოგადო მოღვაწე, – თვალის სნეულებათა გამოჩენილი სპეციალისტი, – პროფესორი, – ქართლიდან. დაიბადა 1869 წელს, დაამთავრა თბილისის გიმნაზია (1891) და ხარკოვის უნივერსიტეტის საექიმო ფაკულტეტი, ოფთალმოლოგიის განხრით და, პროფ. ირშმანის წინადადებით, იქვე დარჩა ოფთალმოლოგიური კლინიკის შტატგარეშე ორდინატორად, ნახევარი წლის შემდეგ – შტატის ორდინატორად ჩარიცხეს. 1903-1917 წლებში განაგებდა თბილისის რკინიგზის საავადმყოფოს თვალის სნეულებათა განყოფილებას, ამავე დროს ფართო მასშტაბში თვალების დაავადებათა წინააღმდეგ მუშაობას აწარმოებდა, 1921 წლიდან სათავეში ჩაუდგა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის თვალის სნეულებათა კლინიკას, სადაც დიდი ხალ-

ისით, ალტაცებით და სიყვარულით ამცაადინებდა სტუდენტობას, აღზარდა ახალგაზრდა მეცნიერ-ექიმები, რომლებიც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში სამკურნალო ასპარეზზე მოღვაწეობდნენ. ცნობილი იყო, როგორც დიდად ნიჭიერი, ფართო ცოდნით აღჭურვილი, გამჭრიახი და შრომის უნარით შემკული, მოსწავლე ახალგაზრდობის ნიჭიერი ხელმძღვანელი.

მონაწილეობდა პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც, როგორც სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის წევრი და გლეხების რევოლუციური მოძრაობის მომხრე იყო. სხვათა შორის, 1905 წლის მარტის 12 თბილისის გუბერნიის კერძო თათბირზე, როცა რევოლუციური მოძრაობის გაძლიერებით დამფრთხალი თავადაზნაურობის დიდი უმეტესობა, რეაქციონური ნაწილი, რევოლუციის წინააღმდეგი იყო, ვ. მუსხელიშვილმა წარმოთქვა: „სამწუხაროდ გლეხებს ვტანჯავთ ჩვენ, მამულის პატრონები, მაგრამ ვტანჯავთ უნებლიეთ, რადგან ჩვენ თვითონ შევინროვებულნი ვართ დღევანდელი საზოგადო წყობილებით... ასე თუ ისე, ჩვენ მაინც ვტანჯავთ და ამიტომ მოვალენი ვართ, გლეხთა მდგომარეობა შევასუბუქოთ და მით მოძრაობა სასურველ კალაპოტში ჩავაყენოთ“-ო, რამაც კრების მონაწილეთა უკმაყოფილო ხმაური გამოიწვია, რის გამო ვ. მუსხელიშვილმა მიუგო: „მეც მემამულე ვარ, მეც მაქვს მიწები და სახლი გორის მაზრაში... გარწმუნებთ, დღეს რომ მივიღო ამბავი, შენი სახლკარი გადინვაო, ამას განსაკუთრებულ ყურადღებას არ მივაქცევ“-ო, რის გამო კვლავ ყვირილით შესძახეს: „შენ რას ინაღვლებ, შენ ფულს იღებ რეცეპტების წერაში“-ო.

პოლიტიკურ საქმიანობაში მონაწილეობისათვის მეფის მთავრობამ 1913 წელს მეტეხის ციხეში ჩასვა სხვა ამხანაგებთან ერთად.

აქვს მეცნიერული შრომები ოფთალმოლოგიური დარგიდან – ორიგინალური და სხვა ენებიდან ნათარგმნი.

ცალკე გამოცემულია:

1. რეფრაქციის მანკი. - ტფილისი: ჟურნალ თანამედროვე მედიცინას გამოცემა, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. 1-ლი სტამბა). - [2], 110 გვ. : სურ.; 23სმ.;
2. *Dacryo-cysto-rhinostomia exter.* (წინასწარი მოხსენება). - [ტფ., 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.)]. - 188-198 გვ. ; 26სმ. - უთავფ.. - რეზ. რუს. და ფრანგ. ენ.. - ბიბლიოგრ.: ლიტერატურა (6 სახელწ.). - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“, 1929, ნ. III.

გამოქვეყნებულია:

1. გლეხთა მოძრაობა: [სამწუხარო გაუგებრობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 მარტი. - №2769. - გვ. 2;
2. ექიმების კრება მოსკოვში და ბიუროკრატია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 აპრილი. - №2787. - გვ. 2-3. - ამასთან დამატებით იხ.: „პროგოვის კრება მოსკოვში“ // ცნფ. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 3;
3. რა გამოიკვავა? [თავადაზნაურთა კრების შედეგები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 ივნისი. - №2842. - გვ. 2;

4. ფარდა აიხადა: [გლებთა მოძრაობის ჩახშობის გზის ძიება ზუგდიდის თავად-აზნაურთა კრების რეაქციული ნაწილის მიერ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 აპრილი. - №2794. - გვ. 1-2;
5. ცოტა რამ სოფლის შესახებ: [გლებთა მოძრაობის გამომწვევი ეკონომიური მიზეზები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 მარტი. - №2775. - გვ. 2;
6. ხოლერა // საქართველოს კალენდარი. - 1905. - გვ. 398-408;
7. შიო ჩიტაძეს: [გამოსათხოვარი სიტყვა] // შრომა. - 1906. - 7 ივლისი. - №75. - გვ. 2;
8. *Ври да знай меру* // ისარი. - 1908. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. გუშინწინ საღამოს, ქართული თეატრის ფოიეში... // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 2 ივნისი. - №2512. - გვ. 2;
2. თავ. აკაკი წერეთლის ავადმყოფობა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 13 ნოემბერი. - №2669. - გვ. 2;
3. კვირას, 11 აპრილს, რკინის გზის სახელოსნოების თეატრში „ცხოვრების გარეშე“, დრამა 4 მოქმ. პროტოპოპოვისა. თარგმ. თ. შველიძის მიერ... წარმოდგენის წინ, ექიმი მუსხელიშვილი წაიკითხავს ლექციას...: [განცხადება] // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 10 აპრილი. - №2462. - გვ. 1;
4. ათი მარტის ინციდენტი: [თანაგრძნობა ვახტანგ მუსხელიშვილს, ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა კერძო კრებიდან მისი განდევნის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 მარტი. - №2769. - გვ. 2;
5. მე-ლი უ. თავად-აზნაურთა კერძო კრებაზე: [გლებთა მოძრაობის საკითხი, ექიმ ვ. მუსხელიშვილის გამოსვლა]: მე-ლი უ. // ივერია. - 1905. - 12 მარტი. - №24. - გვ. 1;
6. ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა შორის: [იმპერატორისათვის გასაგზავნი ადრესის შინაარსის, განსაკუთრებით ავტონომიის მოთხოვნის საკითხის განხილვა: კამათში მ. მაჩაბლის, ვ. მუსხელიშვილის, გ. ჟურულის, მ. გედევანიშვილის, ი. ჭავჭავაძის. ივ. ჯაბადარისა და სხვ. გამოსვლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 აპრილი. - №2787. - გვ. 3. - 3 აპრილი. - №2788. - გვ. 2;
7. ექიმთა საზოგადოება // მწყემსი. - 1906. - №23-24. - გვ. 9;
8. ექიმთა საზოგადოებაში: [ექიმ ვახტანგ მუსხელიშვილის მოხსენება ტრახომის მკურნალობის შესახებ; ექიმ მარიამ ბაქრაძის მოხსენება ქუნთრუშის აცრის თაობაზე] // მეგობარი. - 1906. - 19 დეკემბერი. - №70. - გვ. 3;
9. შიო ჩიტაძის ცხედარი: [გადასვენეს ექიმ ვახტანგ მუსხელიშვილის სახლში. წარმოდგენის გადადება დაკრძალვის გამო] // შრომა. - 1906. - 8 ივლისი. - №76. - გვ. 3;
10. გუნი, ვალ. პასუხი ფილ. მახარაძეს // ჩვენი გზა. - 1907. - 26 სექტემბერი. - №18. - გვ. 3-4. - ტექსტის ბოლოს: 25 სექტ. 1907 წ.;
11. ექიმი ვ. ს მუსხელიშვილი...: [განცხადება] // ისარი. - 1907. - 5 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ისარი“,

- 1907, № 2, 3, 217; 1908, № 25, 36; **ცის ნამი**. - 1907. - 13 დეკემბერი. - №6. - გვ. 1; **ალი**. - 1908. - 4 ნოემბერი. - №2. - გვ. 1; 8 ნოემბერი. - №6. - გვ. 1; **ამირანი**. - 1908. - 1 ივლისი. - №96. - გვ. 1; 5 აგვისტო. - №126. - გვ. 1; 21 აგვისტო. - № 138. - გვ. 1; **დროება**. - 1908. - 18 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „დროება“, 1908, № 2-8, 10-13, 15-19, 21, 24, 27, 28; 1909. - № 1, 2,...; 1910. - №1, 2, 3; **ეკალი**. - 1908. - 23 აგვისტო. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, 1908, №2, 3,...; **იმედი**. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - № 3. - გვ. 1; **შურდული**. - 1908. - 2 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1; **შუქი**. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1; იგივე იხ.: „შუქი“, 1908, №2-5; **ივერია**. - 1909. - 5 იანვარი. - №1. - გვ. 1; 26 იანვარი. - №4. - გვ. 1; 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 1; **ჩვენი საქმე**. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 4. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, 1909, №2, 3, 4,...; **ჩვენი ხმა**. - 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; **სახალხო გაზეთი**. - 1910. - 8 მაისი. - №2. - გვ. 1; 2 ივნისი. - №22. - გვ. 1;
12. ლექცია ხოლერის შესახებ // ისარი. - 1907. - 4 ნოემბერი. - №243. - გვ. 2;
13. ლექციები // ისარი. - 1907. - 10 ნოემბერი. - №248. - გვ. 3; წყარო. - 1907. - 4 ნოემბერი. - №7. - გვ. 2;
14. შაყულაშვილი, კოტე. წერილი რედაქციის მიმართ: ბ-ნო რედაქტორო!...: [მადლობა თვალის ექიმ ვ. მუსხელიშვილს] // ახალი ქვეყანა. - 1907. - №2. - გვ. 15;
15. ადგილობრივი პრესა // დასაწყისი. - 1908. - 9 მარტი. - №6. - გვ. 2;
16. გაიხსნება ახალი თბილისის...: [განცხადება] // მომავალი. - 1908. - 26 აგვისტო. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „მომავალი“, 1908, №2, 3, 4,...;
17. ღამე. საუკეთესო ფედერალისტი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №18. - გვ. 4;
18. 8 დეკემბერს გაიხსნა ახალი ტფ. კერძო სამკურნალო (ამბულატორია)...: [განცხადება] // დროება. - 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „დროება“, 1909, № 2,...;
19. გაიხსნა ახალი თფილისის კერძო სამკურნალო (ამბულატორია): [განცხადება] // ახალი დროება. - 1909. - 24 აპრილი. - №4. - გვ. 4; ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 1.. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4, გვ. 1.;
20. გაიხსნა კერძო სამკურნალო: [განცხადება] // ჩანგი. - 1909. - 23 ივნისი. - №2. - გვ. 1; 19 ივლისი. - №14. - გვ. 1; 21 ივლისი. - №15. - გვ. 1;
21. ვაგ ზლის კერძო სამკურნალო...: [განცხადება] // ახალი სხივი. - 1910. - 4 თებერვალი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ახალი სხივი“, 1910, №2,3, 5,...; დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „დროება“, 1910, №2,3; ხალხი. - 1910. - 25 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
22. თფილისის კერძო სამკურნალო...: [განცხადება] // ახალი სხივი. - 1910. - 4 თებერვალი. - №1. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ახალი სხივი“, 1910, №2, 3, 5,...; მომავალი. - 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „მომავალი“, 1910, №111, 114, 116,1120,...;
23. ქურდიანი, გ. ბ-ნ დ. ხარატიშვილს // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 აპრილი. - №4. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;

24. ექიმი კბილისა... // ხალხი. - 1911. - 10 თებერვალი. - №3. - გვ. 1;
25. ნ. კ. საზოგადოების სხდომები // კლდე. - 1913. - №38. - გვ. 12. - უკანასკნელი ამბები;
26. შემოწირულება ქართულ თეატრის ასაშენებლად: ქართული ეროვნული თეატრის ასაშენებლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 15;
27. მაჭავარიანი, ა. პროფესორი ვ. მუსხელიშვილი: ექიმ-ოფთალმოლოგი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1933. - 18 აპრილი. - №90. - გვ. 4.

წყარო:

1. მე-ლი უ. თავად-აზნაურთა კერძო კრებაზე: [გლახთა მოძრაობის საკითხი, ექიმ ვ. მუსხელიშვილის გამოსვლა]: მე-ლი უ. // ივერია. - 1905. - 12 მარტი. - №24. - გვ. 1;
2. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 343-344;
3. მაჭავარიანი, ა. პროფესორი ვ. მუსხელიშვილი: ექიმ-ოფთალმოლოგი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1933. - 18 აპრილი. - №90. - გვ. 4.
4. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 195, 284, 301.

მუსხელიშვილი ნიკოლოზ ივანეს

ქი (1891 –) – მექანიკოსი-მათემატიკოსი, – ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოსი, – დრეკადობის თეორიის ფუძემდებელი, ქართული მათემატიკური სკოლის ერთ-ერთი შემქმნელი, გამოჩენილი მეცნიერი, ცნობილი საზოგადო-სახელმწიფო მოღვაწე, სოციალისტური შრომის გმირი, სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი და სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, სტალინური პრემიის ლაურეატი, – ქართლიდან (დაიბადა 1891 წელს, ქ. თბილისში). დაამთავრა თბილისის მეორე გიმნაზია (1909) და პეტერბურგის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკური ფაკულტეტი (1914). 1915 წელს წარადგინა სადიპლომო შრომა, რომლის გამოც უნივერსიტეტის კათედრაზე დატოვეს. 1920 წლიდან თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და თბილისის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში მუშაობდა; 1922 წელს პეტერბურგის უნივერსიტეტმა პროფესორის წოდება მიანიჭა. 1918-1930 წლებში თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სასწავლო ნაწილის პრორექტორად იყო. 1933 წლიდან მუშაობდა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალში, 1933 წელს აირჩიეს საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის კორესპონდენტად, 1934 წელს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმმა ნ. მუსხელიშვილს დისერტაციის დაუცველად მიანიჭა მათემატიკის დოქტორის სამეცნიერო

ხარისხი. 1935 წელს აირჩიეს მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარის მოადგილედ, ამავე დროს ხელმძღვანელობდა თეორიული მექანიკის კათედრას ინდუსტრიულ ინსტიტუტში, ლექციებს კითხულობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, იყო ამიერკავკასიის ცკ-ს წევრად, საბჭოების მე-8 საგანგებო ყრილობის დელეგატად, 1938 წლის დეკემბრის 12 თელავის საარჩევნო ოლქმა აირჩია სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად.

ნ. მუსხელიშვილი, სამეცნიერო შრომასთან ერთად, დიდ პედაგოგიურ-ორგანიზაციულ და საზოგადოებრივ მუშაობას აწარმოებდა. მათემატიკის ინსტიტუტის ერთი ორგანიზატორთაგანია, თანამედროვე ქართული მათემატიკური საკუთარი სკოლის შემქმნელი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრი და პრეზიდენტი, მრავალ მეცნიერ-მუშაკთა – მათემატიკოსთა აღმზრდელი, – სხვათა შორის, მისი მოწაფე-მომდევარნი არიან: პროფ. ს. გ. მიხლინი, დ. ი. შერმანი, პროფ. ვ. კუპრაძე, ი. ვეკუა და სხვ. მრ.

ცნობილია, როგორც მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერი: მისი აღმოჩენანი გამოყენებულია, კავშირის გარდა, საზღვარგარეთაც. დაწერილი აქვს 40-მდე სამეცნიერო-მათემატიკური ნაშრომი, ზოგი მათგანი – საყოველთაოდ სახმარი სახელმძღვანელო (მაგალითად, „თეორიული მექანიკის კურსი“, „ანალიზური გეომეტრიის კურსი“ სსრკ ყველა უნივერსიტეტშია შემოღებული სახელმძღვანელოდ).

ნ. მუსხელიშვილს მეცნიერული ნაშრომისთვის „დრეკადობის მათემატიკური თეორიის ზოგიერთი ძირითადი ამოცანა“ (ტფ., 1935, 480 გვ.) 1941 წელს მიენიჭა პირველი ხარისხის სტალინური პრემია 100.000 მან. (ეს ნიგნი რეკომენდებულია სახელმძღვანელოდ უმაღლესი სკოლების პედაგოგთათვის), 1946 წელს გამოქვეყნებული მეცნიერული შრომისთვის „სინგულარული ინტეგრალური განტოლებანი“ 1947 წელს მიენიჭა მეორე ხარისხის სტალინური პრემია 100.000 მან.

ნ. მუსხელიშვილის მეცნიერული შრომისა და მოძღვრების მთავარი მიზანია ამოცანათა გადწყვეტის ისეთი მეთოდები შეიმუშაოს, რომლებიც უშუალოდ გამოყენებული იქნება პრაქტიკულად, ცხოვრებაში.

სსრკ-სა და უცხო ქვეყნის მეცნიერნი ნ. მუსხელიშვილის ნაშრომთ დიდად აფასებენ. ლენინგრადელი პროფესორის, ნიკოლაის, სიტყვით: „ნ. ი. მუსხელიშვილის ნიგნი დრეკადობის თეორიის შესახებ დიდი მოვლენაა მონოგრაფიული ხასიათის არც ისე მდიდარ ლიტერატურაში, ავტორი კარგად ცნობილია“. აკადემიკოს ბ. გ. გალიორკინის სიტყვით: „მათემატიკური დრეკადობის თეორიის... სკოლის შემქმნელად უნდა ვაღიაროთ პროფ. ნ. ი. მუსხელიშვილი...“ სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა განყოფილების სწავლული მდივნის მ. ფილიპოვის („Известия“, 1941, 14 მარტი) სიტყვით: „მათემატიკურ მეცნიერებაში დიდ განძს წარმოადგენს

სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორის ნიკოლოზ ივანეს ძე მუსხელიშვილის შესანიშნავი ნაშრომი – „დრეკადობის მათემატიკური თეორიის ზოგიერთი ძირითადი ამოცანები“. ნიკოლოზ ივანეს ძე უდიდესი სპეციალისტია ამ დარგში. მის მიერ შექმნილია რამდენიმე ორიგინალური მეთოდი. მოცემულია ბევრი ძნელი ამოცანის გადაჭრა“ („კომუნისტი“, 1941, 15 მარტი, № 62). სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტების, პ. ალექსანდროვის, ბ. დელონეს, ს. ქრისტიანოვიჩის, უკრაინის სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის მ. ლავრენტიევისა და პროფ. ნ. სმირნოვის, აზრით: „ნ. ი. მუსხელიშვილის ნაშრომი „დრეკადობის მათემატიკური თეორიის ძირითადი ამოცანები“, სტალინური პრემიის პირველი ხარისხით დაჯილდოებული, დრეკადობის თეორიაში კაპიტალურ შრომას წარმოადგენს და უკანასკნელი 20-30 წლის ამ დარგის მიღწევათა უკეთესთა რიცხვს მიეკუთვნება... აკადემიკოსი ნ. ი. მუსხელიშვილი მუშაობს თბილისში, მაგრამ მისი სამეცნიერო სკოლის გავლენა საბჭოთა კავშირის მსხვილ ცენტრებშია გავრცელებული (მოსკოვს, ლენინგრადს, კიევს, დნეპროპეტროვსკსა და სხვ.). იგი ცნობილია საზღვარგარეთაც...“ („Правда“, 1941, 14 აპრილი, № 103) და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. Лекции по аналитической геометрии: Чит. в Тифлисском Политехническом ин-те Н.И. Мухелишвили. - Ч. 1. - Тифлис: Совет студ. представителей Тифлис. Политехн. ин-та, 1922. - XVI, 261 с.: черт.; 23см. - На правах рукописи; 2-е изд., перераб. - Ч. 1. - Тифлис: [Изд.] Н.П. Думченко, 1926 ([4-я тип.]). - XVI, 208 с.: черт.; 26см. - „Предисл. ко второму изд.“ - Н. Мухелишвили;
2. მათემატიკური ტერმინების ლექსიკონი. რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული. წმინდა და გამოყენებითი მათემატიკა თეორიული მექანიკით / ნ. მუსხელიშვილი, გ. ნიკოლაძე, ა. ხარაძე. - ტფ.: სახელმწიფო გამ-ობა, 1925 (სამხედრო კომისარიატის სტ.). - V, 244 გვ.; 18სმ.;
3. თეორიული მექანიკის კურსი: სტატიკა / [ავტორის წინასიტყვაობით]. - ტფ.: ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტექნიკური ფაკულტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო ტექნიკური წრის გამოცემა, 1926 (ტფილ. სახელმწ. უნ-ტის ლითოგრაფია). - VII, [1], 292 გვ.: ნახ.; 24სმ.;
4. ანალიზური გეომეტრიის კურსი / ი. შტეინბერგის თარგმ. რუსულიდან. - ნან. 1. - ტფ.: საქ. პოლიტექნ. ინსტ. გა-მა, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - X, 235 გვ.: ნახ.; 26 სმ.;
5. თეორიული მექანიკის კურსი. - ნან. 1: სტატიკა. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - VII, [1], 216 გვ.: ნახ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა სხვადასხვა ენებზე მოხსენებულია წინასიტყვაობაში; ნან. 2: კინემატიკა. - ტფ.: უნ-ტის გა-მა, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - X, 243 გვ.: ნახ.; მე-2 გადამუშავებული

გამოცემა. - ნან. 1: სტატიკა. - ტფ.: სახელგამის სახ. პედაგ. სექტორი, 1933 (1-ლი სტ.). - [VIII], 190 გვ.; 26 სმ.; ნან. 2: კინემატიკა. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 208 გვ.: ნახ.; 26 სმ.;

6. К задаче кручения и изгиба составных упругих балок [Текст] / Проф. Н. И. Мухелишвили. - Тифлис: [б. и.], 1932. - Обл., [5] с.; 23 см.;
7. Курс аналитической геометрии / проф. Н. И. Мухелишвили. - Ч. 1. - Москва: Государственное технико-теоретическое издательство; Ленинград: ОНТИ, 1933. - 220 с.: ил., табл.; 23 см.; Ч. 2. - Москва: Государственное технико-теоретическое издательство; Ленинград: ОНТИ, 1934. - 276 с.: ил., табл.; 23 см.; 2-е изд., перераб. - Москва; Ленинград: ГОНТИ, Ред. техн.-теоретич. лит-ры, 1938 (Л.: 3 тип. ГОНТИ). - 576 с.: черт.; 23 см.; 3-е изд., испр. и доп. - Москва; Ленинград: Гостехиздат, 1947 (Ленинград: Тип. „Печ. двор“). - 644 с.: черт.; 22 см
8. Некоторые основные задачи математической теории упругости [Текст]: Основные уравнения - плоская задача - кручение и изгиб / Н. И. Мухелишвили; Предисл. акад. А. Н. Крылова. - Ленинград: изд. и тип. изд-ва Акад. наук СССР, 1933. - Обл., XVI, 381 с.: черт.; 25см. - (Научно-техническая литература/ Акад. наук СССР); 2-е изд., перераб. и доп. - Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1935 ([Л.]: тип. Акад. наук СССР). - Обл., [2], XVIII, 453 с.: черт.; 25см.; 3-е изд., перераб. и значительно доп. - Москва; Ленинград: Изд-во и 2-я тип. Изд-ва Акад. наук СССР, 1949 (Москва). - 636 с.: черт.; 27см.;
9. ანალიზური გეომეტრიის კურსი / სსსრ სახალხო განათლების კომისარიატი, დაუსწრ. პედაგ. ინ-ტი. - ნან. 1 / თარგმანი ა. ხარაძის. - ტფ.: ტექნიკა და შრომა, 1934 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 268 გვ.: ნახ.; 25 სმ.; - კანზე: ა. ენუქიძის სახელობის ქუთაისის სახ. პედინსტიტუტი;
10. დრეკადობის მათემატიკური თეორიის ზოგიერთი ძირითადი ამოცანა. - ტფ., 1935. - 480 გვ.;
11. ანალიზური გეომეტრიის კურსი. - მე-2 რუს. გამოც. თარგმანი. - თბ.: თბილ. სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბა, 1939. - 704 გვ.: ნახ.; 25სმ.;
12. Сингулярные интегральные уравнения [Текст]: Граничные задачи теории функций и некоторые их приложения к матем. физике / Н. И. Мухелишвили. - Москва; Ленинград: Гос. изд-во технико-теоретической лит., 1946 (Москва: 16-я тип. треста „Полиграфкнига“). - 448 с.: черт.; 22 см.;
13. Matematica sovietică [Текст] / De acad. I. M. Vinogradov și acad. N. I. Mushelişvili; Acad. Republicii Populare Române. - [Bucureşti]: [б. и.], 1950. - 13 с.; 24 см.;
14. ანალიზური გეომეტრიის კურსი: [სახელმძღვ. უნივერსიტეტების ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტებისათვის]. - მე-3 შესწ. და შევს. გამოც. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1951. - XVI, 671 გვ.; 25სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. Sur L'equilbre des corps elastiques soumis a l'acction de la chaleur // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 17-26;

2. საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორების დეკლარაცია მენშევიკური ავანტიურის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 7 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ივ. ჯავახიშვილი - თსურ რექტორი; პროფესორები: შ. ნუცუბიძე, ნ. მუსხელიშვილი და სხვ.;
3. ისააკ ნიუტონი: გარდაცვალებიდან 200 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1927. - 31 მარტი. - №71. - გვ. 5;
4. დ.ნ. ნიკოლაძის მიერ გამოგონილი ახალი საანგარიშო მანქანა // კომუნისტი. - 1928. - 7 მარტი. - №55. - გვ. 2;
5. ანდრია რაზმაძის მეცნიერული მოღვაწეობა: [მის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3;
6. დაეაჩქაროთ კადრების მომზადების ტემპი: წერილები // კომუნისტი. - 1930. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 2. - წერილებს შორის: სახელმწიფო პოლიტექნიკური ინსტიტუტი მუშაობის ახალ გზაზე / ნ. მუსხელიშვილი;
7. ჩვენი მეცნიერება [ოქტომბრის რევოლუციის] მე-17 წლისთავზე // კომუნისტი. - 1934. - 7 ნოემბერი. - №258. - გვ. 3;
8. ახალი მათემატიკური ცენტრი თბილისში: [მათემატიკის ინსტიტუტის გახსნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 26 აგვისტო. - №198. - გვ. 3;
9. Профессора и доценты Тбилисского государственного университета тов. Сталину: [Приветствие по поводу приговора Верховного суда над бандой участников троцкистско-зиновьевского террористического центра] / И. Джавахишвили, Н. Мусхелишвили, Ш. Цинцадзе // Заря Востока. - 1936. - Август. - № 200. - С. 1;
10. ამხანაგ ნ. მუსხელიშვილის სიტყვა: [თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სტუდენტებთან შეხვედრაზე 12 დეკემბრის არჩევნებთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 18 დეკემბერი. - №289. - გვ. 2;
11. ა. ს. პაბოვი: [პოლიტექნიკური სასწავლებლის პროფესორი]: ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1937. - 10 მაისი. - №105. - გვ. 4. - ხელმოწერა: ზავრიევი კირიაკ, მუსხელიშვილი ნიკო, მუხაძე გიორგი და სხვები;
12. დრეკადობის თეორიის ბრტყელი ამოცანის რიცხვითი ამოხსნის შესახებ // შრომები / თბილისის მათემატიკური ინსტიტუტი. - 1937. - ტ. 1. - გვ. 83-87;
13. ზიზლი და რისხვა ხალხის მტრებს: [ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენელთა წერილები ანტისაბჭოთა ტროცკისტული ცენტრის წევრების სიკედილით დასჯის მოთხოვნით] // კომუნისტი. - 1937. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3. - წერილებს შორის: ძნელია ანერა აღმფოთებისა...! პროფ. ნ. მუსხელიშვილი;
14. პროფესორ ნ. მუსხელიშვილის სიტყვა: [სიღნაღში ამომრჩევლებთან შეხვედრაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 7 დეკემბერი. - №278. - გვ. 3;
15. უზუნაეს საბჭოში - მხოლოდ ღირსეულნი: [12 დეკემბერს დანიშნული არჩევნების მნიშვნელობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 16 ოქტომბერი. - გვ. 2;
16. ხალხური შემოქმედების გამარჯვება // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
17. კრემლში [საბჭოების საგანგებო VIII სრულიად-საკავშირო ყრილობაზე დიადი სტალინური კონსტიტუციის დამტკიცების სამი წლისთავის გამო] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1939. - 5 დეკემბერი. - №278. - გვ. 2. - იგივე: გაზეთში: საბჭოთა აჭარა, 1939. - 5 დეკემბერი. - №278. - გვ. 2;
18. დაუვინყარი დღეები: [სტალინური კონსტიტუციის მიღებიდან ოთხი წლისთავის გაო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 5 დეკემბერი. - №282;
19. ივანე ჯავახიშვილი: [ნეკროლოგი]: ხელს აწერენ: ნ. მუსხელიშვილი, ი. ბერიტაშვილი, ა. შანიძე და სხვ. // კომუნისტი. - 1940. - 21 ნოემბერი. - №270; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 22 ნოემბერი. - №271;
20. საქართველოს მშრომელთა დელეგაციის დეპუტა [აკადემიკოს ი. ა. ჯავახიშვილის გარდაცვალების გამო]; [ლუვოვი] // კომუნისტი. - 1940. - 20 ნოემბერი. - №269. - ხელს აწერენ დელეგაციის დეპუტატები: გ. კიკნაძე, აკად. ნ. მუსხელიშვილი და სხვ.;
21. სრულიად-საკავშირო კონფერენცია: [თბილისში დრეკადობის თეორიის საკითხებზე] // კომუნისტი. - 1940. - 2 თებერვალი. - №26;
22. Вступительное слово академика Н. И. Мусхелишвили: [на выездной Грузинского филиала Академии Наук СССР в Сухуми] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1940. - 27 сентября. - № 225;
23. Мои воспоминания: [Депутат Верховного Совета СССР, академик - о работе Редакционной комиссии под председательством тов. И. В. Сталина по установлению окончательного текста Конституции СССР] // Молодой сталинец. - 1940. - 5 декабря. - № 163;
24. Наука в Советской Грузии: [О работе Грузинского филиала Академии наук СССР] // Батумский рабочий. - Батуми, 1940. - 24 октября. - № 248;
25. Работы математиков Грузии // Заря Востока. - 1940. - 18 декабря. - № 292;
26. Расцвет социалистической науки: [Участник делегации трудящихся Грузии о пребывании на Украине] // Заря Востока. - 1940. - 4 декабря. - № 281;
27. აყვავებული საბჭოთა მეცნიერება: [საბჭოს საქართველოს 20 წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №47;
28. მაღალი ჯილდო ენერგის გამიორკეცებს: [სტალინური პრემიის მიკუთვნების შესახებ] // კომუნისტი. - 1941. - 15 მარტი. - №62;
29. საბჭოთა საქართველოს მეცნიერული აზრი: [წარმატებები საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე] // საბჭოთა აჭარა. - 1941. - 16 თებერვალი. - №39;
30. საქართველოს სს რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემია: საუბარი სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარესთან აკადემიკოს ნ. ი. მუსხელიშვილთან და სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარის მოადგილესთან პროფესორ ნ. ჯანაშიასთან // კომუნისტი. - 1941. - 26 იანვარი. - №21;
31. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სტრუქტურა და ამოცანები: საუბარი აკადემიკოს ნ. მუსხელიშვილთან // კომუნისტი. - 1941. - 13 თებერვალი. - №36;

32. ფაშიზმი მეცნიერების მტერია: [ავტორები: ნ. მუსხელიშვილი, ს. ჯანაშია, გ. ახვლედიანი, ლ. გოკიელი] // ბოლშევიკი. - 1941. - №5-6. - გვ. 36-41;
33. Наука в Советской Грузии: [К образованию Академии наук ССР Грузии] // Заря Востока. - 1941. - 25 января. - № 20;
34. Наука Советской Грузии за 20 лет // Советская Абхазия. - 1941. - 25 февраля. - № 47;
35. Научная мысль Советской Грузии: [Статья академика, президента Академии наук Грузинской ССР] // Батумский рабочий. - 1941. - 25 февраля. - № 47;
36. Присуждение сталинских премий - всенародный смотр советской науки: [Высказывание академиком] / Н. И. Мухелишвили, А. А. Богомолец, В. П. Филатов, Д. Н. Прянишников, П. Л. Капица // Заря Востока. - 1941. - 16 марта. - № 63;
37. აკადემიკოსი ბ. ნ. როჟესტვენსკი: [მეცნიერი სოფლის მეურნეობის დარგში]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1943. - 12 იანვარი. - №9; Заря Востока. - 1943. - 12 января. - № 9. - ტექსტის ბოლოს: ხელის მონერა: ს. ხოშტარია, ნ. ი. მუსხელიშვილი და სხვ.;
38. გენიალური რუსი მათემატიკოსი ნიკოლოზ ივანესძე ლობაჩევსკი: დაბადებიდან 150 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1943. - 3 ნოემბერი. - №229;
39. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია სამამულო ომის დღეებში // კომუნისტი. - 1943. - 10 ნოემბერი. - №233;
40. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ორი წლისთავი // კომუნისტი. - 1943. - 26 თებერვალი;
41. Два года Академии Наук Грузинской ССР // Заря Востока. - 1943. - 26 февраля. - № 47;
42. ინტენსიური მეცნიერული მუშაობით: ["დრეკადობის თეორიის ზოგიერთი ამოცანის" გაფართოებული გამოცემის მომზადება და „ანალიზური გეომეტრიის“ კურსის გადაამუშავება გამოსაცემად ქართულ და რუსულ ენებზე] // კომუნისტი. - 1945. - 1 იანვარი. - №1;
43. მეცნიერული მუშაობა საქართველოში 25 წლის მანძილზე // კომუნისტი. - 1946. - 24 თებერვალი. - №41;
44. სამეცნიერო მუშაობა საქართველოში // სახალხო განათლება. - 1946. - 24 თებერვალი. - №8;
45. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია დიდი ოქტომბრის XXX წლისთავზე: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტის [წერილი] // კომუნისტი. - 1947. - 7 ნოემბერი. - №223;
46. დიდი სტალინი და მეცნიერების განვითარება ნაციონალურ რესპუბლიკებში // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1949. - №12. - გვ. 15-19;
47. მათემატიკა საქართველოში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 14 ივლისი. - №86;
48. საბჭოთა კავშირი-მშვიდობისათვის ბრძოლის მედროზე // ბოლშევიკი. - 1950. - №10. - გვ. 63-68;
49. Наука на службе народа // Заря Востока. - 1950. - 15 февраля. - № 42;
50. ათი წელი: საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის დაარსებიდან: საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტის [წერილი] // კომუნისტი. - 1951. - 10 თებერვალი; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 11 თებერვალი;
51. მეცნიერება და პრაქტიკა // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1951. - 24 თებერვალი;
52. Вклад ученых Грузии в строительство коммунизма // Заря Востока. - 1951. - 11 марта;
53. Грузия - великим стройкам коммунизма: Беседа с председателем комитета содействия великим стройкам коммунизма президентом Академии наук Грузинской ССР Н. И. Мухелишвили // Молодой сталинец. - 1951. - 2 октября;
54. Центр Грузинской советской науки: К 100 летию Академии наук Груз. ССР // Заря Востока. - 1951. - 15 февраля.

მის შესახებ:

1. კახიანი, მ. სპეციალისტების ნეიტრალიზაციას დღეს ადგილი არ უნდა ექნეს: ამხანაგ კახიანის მოხსენება: პროფესორების გამოსვლები / მიხ. კახიანი; პროფ. ზავრიევი, პროფ. ნ. მუსხელიშვილი, დოც. ნულუკიძე და სხვები [თანამომხსენებლები] // კომუნისტი. - 1930. - 11 აპრილი. - №82. - გვ. 3;
2. რა მოგეცა ჩვენ ოქტომბრის რევოლუციამ: [ა. ხარაძის, ნ. მუსხელიშვილის, ა. დიდებულის და სხვათა წერილები] // კომუნისტი. - 1932. - 7 ნოემბერი. - №260. - გვ. 5;
3. საქართველოში გამოჩენილი მეცნიერები: ნიკო მუსხელიშვილი, პროფ. ალექსანდრე თვალჭრელიძე, პროფ. ი. ბერიტაშვილი: [ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1933. - 6 დეკემბერი. - №280. - გვ. 2;
4. ნიკოლოზ ივანეს ძე მუსხელიშვილი: [ეროვნებათა საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატის, მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორის ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1937. - 17 ნოემბერი. - №262. - გვ. 3;
5. სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოში არჩეულ დეპუტატთა სია: [კავშირის საბჭოში არჩეული დეპუტატები] // კომუნისტი. - 1937. - 16 დეკემბერი. - №287. - გვ. 1-2;
6. ამირანიძე, დ. საუბარი აკადემიკოს-დეპუტატთან [სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარე ნ. ი. მუსხელიშვილთან] // კომუნისტი. - 1939. - 12 დეკემბერი. - №285. - გვ. 2;
7. ამხანაგ ნ. ი. მუსხელიშვილის [საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი და საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 3;
8. ნიკოლოზ ივანეს-ძე მუსხელიშვილი [საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, მისი საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრად არჩევის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
9. Встречи с вождем: Самые радостные дни нашей жизни: [Высказывания о великом Сталине А. Саникидзе, Г. Леонидзе, Н. Мухелишвили, М. Плиевой и В. Самхарадзе] // Заря Востока. - 1939. - 18 ноября. - № 265. - С.3;
10. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრთა პირველი შემადგენლობა: [ნ. ი. მუსხელიშვილი, ი. ს. ბერიტაშვილი, გ. ს. ახვლედიანი, ა. გ. შანიძე, და სხვ.] [მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1941. - 24 თებერვალი. - №46; Заря Востока. - 1941. - 23 февраля. - № 45;

11. სტალინური პრემიების მიკუთვნება // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 15 მარტი. - №62;
12. სტალინური პრემიის პირველი ლაურეატები // მნათობი. - 1941. - №3. - გვ. 3-6;
13. ტექნიკური მეცნიერების მონინავე // ტექნიკა. - 1941. - №2. - გვ. 45-53;
14. Третья сессия Академии наук Грузинской ССР: [Посвященная годовщине со дня ее организации. Доклады академика Н. И. Мухелишвили об итогах работы Академии и академика А. А. Твалчрелидзе - „Минералы и современная промышленность“. 25 февраля] // Заря востока. - 1942. - 1 марта. - № 51. - 4-5 марта;
15. აკადემიკოს ნიკოლოზ ივანეს ძე მუსხელიშვილისათვის სოციალისტური შრომის გმირის წოდების მინიჭების შესახებ: ბრძანებულება / სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი. 1945 წ. 10 ივნისი // კომუნისტი. - 1945. - 12 ივნისი. - №115;
16. „კომუნისტი“: [მისალმება აკადემიკოს ნ. მუსხელიშვილისა, ალ. ჯანელიძის, ნ. კეცხოველისა და გ. ახვლედიანისა მეზობლ ორგანოს არსებობის 25 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 3 ივნისი. - №109;
17. მეცხვარიაშვილი, ი. აკადემიკოსი ნიკო მუსხელიშვილი // კომუნისტი. - 1945. - 11 ნოემბერი. - №223;
18. მისალმებანი „ახალგაზრდა კომუნისტი“: [გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტი“ რედაქციას - ვ. კუპრაძე, გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტი“ რედაქციას - ნ. მუსხელიშვილი, ახალგაზრდობის მათრგანიზებელს - აკ. ხორავა, წინ ახალი მწვერვალებისაკენ! - ნ. კეცხოველი და სხვ.] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 8 დეკემბერი. - №132-133;
19. ვეკუა, ი. - ა) სტალინური ეპოქის სახელგანთქმული მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე: [ნ.ი. მუსხელიშვილი სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი] // სახალხო განათლება. - 1946. - 31 იანვარი. - №5; ბ) ქართველ მათემატიკოსთა დიდი წარმატების მაჩვენებელი: [აკად. ნ. მუსხელიშვილის წიგნის - „სინგულარული ინტეგრალური განტოლებანი“ გამოცემის შესახებ] // კომუნისტი. - 1947. - 11 ივნისი. - №116; გ) Научный труд выдающегося значения: [О книге Н. Мухелишвили - „Сингулярные интегральные уравнения“] // Заря Востока. - 1947. - 13 июня. - № 116; დ) აკადემიკოსი ნიკო მუსხელიშვილი // სახალხო განათლება. - 1950. - 23 თებერვალი. - №8; ე) Выдающийся советский ученый - Н. И. Мухелишвили: Кандидаты в депутаты // Заря Востока. - 1950. - 4 марта. - № 48;
20. ნ.ი. მუსხელიშვილის შეხვედრა ამომრჩეველბთან: [3 თებერვალს ს. ორჯონიკიძის სახ. თელავის სახ. თეატრში] // სახალხო განათლება. - 1946. - 7 თებერვალი. - №6. - ხელმოწერა: ა.გ.;
21. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [მუსხელიშვილი ნ.ი., გურგენიძე ა.ი. და სხვ.] // კომუნისტი. - 1946. - 15 იანვარი. - №11;
22. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [ჯანჯღავა ვ.ნ., მუსხელიშვილი ნ.ი., დადიანი შ.ნ. და სხვ.] // კომუნისტი. - 1946. - 13 იანვარი. - №10;
23. Академия наук Грузинской ССР в новой пятилетке: Беседа с президентом Академии наук Грузинской ССР, Героем Социалистического Труда академиком Н.И. Мухелишвили // Молодой сталинец. - 1946. - 25 май. - №30;
24. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტს აკადემიკოს ნ. მუსხელიშვილს: [სამძიმრის დეპუტები ს. ჯანაშიას გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1947. - 12 ნოემბერი. - №231;
25. Президенту Академии наук ГССР академику Н. И. Мухелишвили: [Траурные депеши от разных организаций] // Заря Востока. - 1947. - 20 ноября. - № 230;
26. Президенту Академии наук ГССР академику Н. И. Мухелишвили: [Траурные депеши по поводу смерти академика С. Н. Джанашия от разных организаций] // Заря Востока. - 1947. - 25 ноября. - № 234;
27. გამოჩენილი საბჭოთა მეცნიერი: ნიკო მუსხელიშვილი // კომუნისტი. - 1950. - 3 მარტი. - №47;
28. სოფელ მჭადიჯვრის სტალინის სახელობის კოლმეურნეობის წევრებმა კავშირის საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატად წამოაყენეს ნიკოლოზ ივანეს-ძე მუსხელიშვილი: ხალხი ასახელებს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატებს // კომუნისტი. - 1950. - 6 თებერვალი. - №28;
29. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [კანდიდატთა მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1950. - 21-27, 28 თებერვალი. - №39-45;
30. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატთა რეგისტრაცია // კომუნისტი. - 1950. - 21-23 თებერვალი. - №39-41;
31. ჯანგულაშვილი, თ. ხალხის შვილო და მსახური. ნიკოლოზ მუსხელიშვილს.: [ლექსი]: [ლექსი ნაკითხულია 3 მარტს, დეპუტატობის კანდიდატებთან საგარეჯოს ამომრჩეველთა შეხვედრაზე] // სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1950. - 7 მარტი. - №21;
32. Давиташвили, М. Встреча в Диди Лило - с Президентом Акад. наук Груз. ССР Н. И. Мухелишвили: Кандидаты Сталинского блока коммунистов и беспартийных // Заря Востока. - 1950. - 8 марта. - № 51;
33. Кандидаты сталинского блока коммунистов и беспартийных: Н. И. Мухелишвили, П. С. Боковели и др.: Краткие биографические сведения // Заря Востока. - 1950. - 21-26 февраля. - № 38-43;
34. Коллектив первого строительного участка Самгорводстроя выдвинул кандидатом в депутаты Совета Национальностей Григория Никифоровича Замбахидзе и кандидатом в депутаты Совета Союза Николая Ивановича Мухелишвили // Заря Востока. - 1950. - 6 февраля. - № 27;
35. Предвыборное окружное совещание представителей трудящихся единодушно поддержало выдвижение кандидатами в депутаты Верховного Совета СССР Иосифа Виссарионовича Сталина и товарищей В. М. Молотова, Г. М. Маленкова, Л. П. Берия, К. Н. Чарквиани и Н. И. Мухелишвили: Тбилисский

сельский избирательный округ // *Заря Востока*. - 1950. - 10 февраля. - № 30;

36. კამათი საქართველოს კპ (ბ) თბილისის საქალაქო კომიტეტის საანგარიშო მოხსენების გამო: [ს. ჩიქოვანის, კ. ბუჯიაშვილის, გ. ლეონიძის, ი. ნონეშვილისა და ნ. მუსხელიშვილის სიტყვები]: თბილისის XX საქალაქო პარტიული კონფერენცია // *კომუნისტი*. - 1951. - 20 იანვარი.

წყარო:

1. ვაშაყმაძე, ი. ათი წელი საბჭოთა მეცნიერებისა საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 205;
2. ნიკ. ივ. მუსხელიშვილი // მუშა. - 1937. - 16 სექტემბერი. - № 214;
3. ჯავახიშვილი, ვ. სტუმრად დეპუტატ პროფესორთან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 12 დეკემბერი. - № 283;
4. ამირანიძე, დ. საუბარი აკადემიკოს-დეპუტატთან [სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის თავმჯდომარე ნ. ი. მუსხელიშვილთან] // კომუნისტი. - 1939. - 12 დეკემბერი. - №285. - გვ. 2;
5. Дадиани, П. Николай Иванович Мухелишвили // *Вечерний Тбилиси*. - 1939. - Январь. - № 2;
6. Мухелишвили, Н. Работы математиков Грузии // *Заря Востока*. - 1940. - 18 декабря. - № 292;
7. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრთა პირველი შემადგენლობა: [ნ. ი. მუსხელიშვილი, ი. ს. ბერიტაშვილი, გ. ს. ახვლედიანი, ა. გ. შანიძე, და სხვ.]: [მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1941. - 24 თებერვალი. - №46;
8. Александров, П., Делоне Б., Кристианович С., Лаврентьев М., Смирнов Н. Выдающиеся успехи советских математиков // *Правда*. - 1941. - № 103;
9. Филипов, М. // *Известия*. - 1941. - 14 марта; იგივე იხ.: კომუნისტი. - 1941. - 15 მარტი. - № 62;
10. სტალინური პრემიის ლაურეატები: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1947. - 8 ივნისი. - №114.

მუსხელიშვილისა, ანა ბესარიონ ლოპხარიძის ასული (1842 – 1890, 13/V) – საზოგადო მოღვაწე, – ახალციხის დედათა პირველდ-ანწყებითი სკოლის დამაარსებელი, – დაიბადა ქ.

ქუთაისს, ცნობილი საზოგადო მოღვაწის, ბესარიონ ლოლობერიძის, ოჯახში. სწავლობდა წმ. ნინოს სასწავლებელში, სადაც იმ დროს რევერანსისა და რუსულის მეტს არას ასწავლიდნენ, მაგრამ ა. მუსხელიშვილისა მშობლების ოჯახში თვითგანვითარებით საზოგადო მოღვაწეობისთვის მოემზადა: ამ ოჯახში კი აღზრდა მაღალ ზნეობასა და სათნოებაზე იყო დამყარებული. ა. მუსხელიშვილისამ პირველმა ამოიღო ხმა ქალების სწავლა-აღზრდაზე და 25 წლის ქალმა, დაახლოებით 1867 თუ 1870 წელს (სხვა ცნობით, 1886 წ.) ახალციხეში დააარსა დედათა პირველდანწყებითი სკოლა, რომლის მასწავლებელი, მზრუნველი, სულისჩამდგმელი და ნივთიერად გამძღოლი თვითონვე იყო, – ამ სკოლას ისეთი ზნეობითი საფუძველი ჰქონდა, რომ აქედან

ბევრი მშრომელი მამულიშვილი ქალი გამოიზარდა. ახალციხეში დააარსა საქველმოქმედო საზოგადოება. 1875 წელს ქუთაისში საზოგადო საქმეებს მეთაურობდა: იყო სათავადაზნაურო სკოლის კომიტეტის თავმჯდომარე (რომელიც მარადის ღარიბი მონაფეთა ცხოვრების გაუმჯობესებისთვის ზრუნავდა), გაბრიელ ეპისკოპოსის თაოსნობით ქუთაისში დაარსებულ საქველმოქმედო საზოგადოების თავმჯდომარე, მართავდა საქველმოქმედო წარმოდგენებს და სხვ. სადაც მუშაობდა, ყველგან ჰყვებოდა ნათელს, შეჰქონდა კაცობრიობის სიყვარული და თავისი გონიერული გავლენით მბაძველებს პოულობდა.

წერდა გაზ. „დროებაში“.

ცნობილი იყო, როგორც შეგნებული, თავის დროის საუკეთესო, იშვიათი, ჭკვიანი მანდილოსანი, მხნე და გულმოდგინე მშრომელი.

დაკრძალულია დიდუბეში.

გამოქვეყნებულია:

1. ახალციხე, 5 სექტემბერს // *დროება*. - 1872. - 15 სექტემბერი. - №36. - გვ. 1;
2. ახალციხის საქალებო სკოლაზედ // *დროება*. - 1875. - 28 სექტემბერი. - №111. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. უფ. ა. პაფეროვი გვწერს ახალციხიდან... // *დროება*. - 1871. - 13 მარტი. - №10. - გვ. 1;
2. ქალების უფასო სკოლის გახსნა ახალციხეში // *დროება*. - 1871. - 9 მაისი. - №18. - გვ. 1-2;
3. მეფისაშვილი, მიხეილ. წერილი ანა მუსხელიშვილს // *დროება*. - 1873. - 20 აპრილი. - №15. - გვ. 3;
4. „გავიგონეთ რომ“... // *დროება*. - 1874. - 8 ნოემბერი. - №448. - გვ. 1;
5. დროებითი აბასთუმნელი. აბასთუმანი, 24 აგვისტოს, 1874 წ. // *დროება*. - 1874. - 13 სექტემბერი. - №440. - გვ. 2-3;
6. ალხაზაშვილი, ილ. აბასთუმანი, 20 მარტიამოხისთვის // *დროება*. - 1878. - 29 აგვისტო. - №174. - გვ. 2-3;
7. ახალციხე // *ივერია*. - 1888. - 30 იანვარი. - №22. - გვ. 2; 1889. - 14 თებერვალი. - №34. - გვ. 2; 24 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-2;
8. ანა ბესარიონის ასული მუსხელაშვილისა: [ნეკროლოგი] // *ივერია*. - 1890. - 15 მაისი. - №101. - გვ. 3;
9. განსვენებულის ანა ბესარიონის ასულის მუსხელაშვილის... // *ივერია*. - 1890. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 1-2;
10. ზედგინიძე, ბაგრატ (ახალციხელი, ბ.). ანა ბესარიონის ასულის მუსხელაშვილის გარდაცვალების გამო // *ივერია*. - 1890. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2-3;
11. ორბელიანი, ნინო. გარდაცვალებულს ანა ბესარიონის ასულს მუსხელიშვილისას: [ლექსი] // *ივერია*. - 1890. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2;
12. შარაშიძისა, ნ. ანა მუსხელაშვილის გარდაცვალების გამო // *ივერია*. - 1890. - 31 მაისი. - №112. - გვ. 2-3;
13. ხუნდაძე, სილოვან. ანა ბესარიონის ასულის მუსხელაშვილის გარდაცვალების გამო: წერილი

ქუთაისიდან // ივერია. - 1890. - 19 მაისი. - №103. - გვ. 2;

14. ვ. (ვანო ზედგინიძე). ახალციხე // ივერია. - 1893. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 2-3;
15. ქ. ახალციხე // ივერია. - 1895. - 26 აპრილი. - №87. - გვ. 1-2;
16. „წერა-კითხვის გამავრცელებლის საზოგადოების გამგეობას განუზრახავს ქ. ახალციხეში...“ // ივერია. - 1895. - 11 აპრილი. - №74. - გვ. 1;
17. თუმანიშვილი-წერეთლისა, ან. (ა. თ-ნ-სა). ანნა მუსხელიშვილისა // კვალი. - 1893. - №27. - გვ. 1-2;
18. აპრაჭიჭა. ახალციხე // დროება. - 1909. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 2;
19. მეგობართაგანი. ნინო ივანე ნიკოლაიშვილის ასული ქიქოძისა: [ნეკროლოგი] // განათლება. - 1912. - №1. - გვ. 45-48.

წყარო:

1. ანნა ბესარიონის ასული მუსხელაშვილისა: [ნეკროლოგი] // ივერია. - 1890. - 15 მაისი. - №101. - გვ. 3;
2. ზედგინიძე, ბაგრატ (ახალციხელი, ბ.). ანნა ბესარიონის ასულის მუსხელაშვილის გარდაცვალების გამო // ივერია. - 1890. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2-3;
3. შარაშიძისა, ნ. ანნა მუსხელაშვილის გარდაცვალების გამო // ივერია. - 1890. - 31 მაისი. - №112. - გვ. 2-3;
4. გუნია, ვ. საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 428;
5. თუმანიშვილი-წერეთლისა, ან. (ა. თ-ნ-სა). ანნა მუსხელიშვილისა // კვალი. - 1893. - №27. - გვ. 1-2;
6. გრასი, ფელიქს. მარსელელნი: მოთხრობა საფრანგეთის XVIII საუკუნის რევოლუციის ისტორიიდან / თარგმანი ელენე ანტონოვსკისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1911 (სტ. „შრომა“). - გვ. 125. - [დანართი: ზ. ჭიჭინაძე. „ქართველ ქალთა მოღვაწეობის მოგონება ელენე ქაიხოსროს ასული ანტონოვსკის შრომის გამო“, გვ. 123-128].

მულაშვილი [მულაშვილი] იგივე ანანაქი, დომინიკა პატრი (1860 – 1911, 28/X) – საზოგადო მოღვაწე და ჟურნალისტი, – ქართველი კათოლიკე მოძღვარი, ძველი გვარით პანაძე, სოფ. ხიზაბავრიდან, მონტობანსა და რომში სასულიერო განათლებით აღჭურვილი. მღვდლად კურთხევის შემდეგ მსახურობდა თბილისის კათოლიკეთა ეკლესიაში, გორსა და ბათუმში. ვერაგულად მოკლეს 1911 წლის ოქტომბრის 28, სოფ. სკრაში.

განუსაზღვრელი შრომისმოყვარე, მამულიშვილი – ქართველთა წინმსვლელობის უანგარო მუშაკი იყო. განსაკუთრებით, გულს უკლავდა ის გარემოება, რომ მესხეთ-ჯავახეთის ადგილობრივ მკვიდრ ქართველთა ადგილ-მამულები თანდათან სხვის ხელში გადადიოდა, ხოლო თვით ძველი მესაკუთრე-მცხოვრებნი უმინაწყოლობით იღუპებოდნენ. საკუთარი პირადი ნაშრომით შეკრებილი თანხით სათავადაზნაურო ბანკისაგან შესყიდულ ადგილას – სოფ. სკრაში (გორის მაზ.) გადმოასახ-

ლა 30 კომლი, ამდენივე – სოფ. სანავარდოს (თელავის მაზ.), რასაც შოულობდა, გლეხთა კეთილდღეობას ახმარებდა, თვითონ კი ღარიბად ცხოვრობდა.

1907 წელს გამოსცა სასულიერო და საისტორიო შინაარსის გაზ. „ჯვარი ვაზისა“ სურათებით. შეადგინა „შემოკლებული საღმრთო ისტორია კათოლიკეთათვის“ (თბ., 1904, 39 გვ.).

ცალკე გამოცემულია:

1. შემოკლებული საღმრთო ისტორია კათოლიკეთათვის / დომინიკე მულაშვილის მიერ (იგივე პანაძე). - თბ., 1904 (თ. გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - კანი, 39 გვ.; 16სმ.;
2. თან სატარებელი ნალოტი ლოცვათა. - თბ.: პ. დომინიკე მულაშვილის (იგივე პანაძე) გამოცემა, 1905 (ე. ხელაძის სტ.). - [718] გვ. ცალკ. პაგ.: 13სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გუშინ და დღეს // ჯვარი ვაზისა. - 1906. - №7. - გვ. 2;
2. დემოკრატია და რესპუბლიკა // ჯვარი ვაზისა. - 1906. - №8-9. - გვ. 2-3;
3. პიროვნული თავისუფლება და საზოგადოებრივი ნესიერება: კეთილი მოქალაქე მთავრობა // ჯვარი ვაზისა. - 1906. - №6. - გვ. 2-4.

მის შესახებ:

1. გრიგოლ საფაროვის დაკრძალვა // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №8. - გვ. 3-4;
2. პოემა // დროება. - 1908. - 27 ნოემბერი. - №8. - გვ. 3;
3. ტფ. ქალთა წრის კომისია // ისარი. - 1908. - 13 თებერვალი. - №35. - გვ. 4;
4. პატრის საქმე // დროება. - 1909. - 24 იანვარი. - №M18. - გვ. 3-4;
5. ხიზნები და პატრი დომინიკე მულაშვილი // კლდე. - 1913. - №36. - გვ. 8-9.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზ. - ა) ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 100 გვ.; 22სმ.; ბ) ქართველ კათოლიკეთ სამშობლო ქვეყნის მოღვაწეები: მიხეილ პეტრეს-ძე თამარაშვილი / [ზ. ჭიჭინაძისა]. - თფილისი, 1912 (სტ. „შრომა“). - გვ. 53-63;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.: 477.

მუნაქა, გრიგოლ მიხეილის ძე (1879, 8/I – 1948, 8/X) – ექიმი-დასტაქარი, – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოსი, პროფესორი, – მეცნიერული და კლინიკური ქირურგიის

ფუძემდებელი საქართველოში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და მისი სამკურნალო ფაკულტეტის ერთ-ერთი დამაარსებელი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიისა და სამედიცინო მეცნიერებათა საკავშირო აკადემიის ნამდვილი წევრი, საქართველოში სისხლის გადასხმის ორგანიზაციის შემქმნელი, ჯანმრთელობის დაცვის ფრიადოსანი და მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, პროფესორი, დაიბადა ქ. თბილისში, მოსამსახურის (ჩამომავლობით გლეხის) ღარიბ ოჯახში. მამის ადრე გარდაცვალების გამო, 12 წლიდან საკუთარი შრომით შოულობდა ცხოვრების სახსარს და არჩენდა ცხრა სულისაგან შემდგარ, დაობლებულ ოჯახს.

დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია პირველი ხარისხით (1902) და ტომსკის უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტი წარჩინებით (1908), რომლის შემდეგ იქვე დატოვეს შტატის ორდინატორად. ტომსკში ქირურგიას სწავლობდა პროფ. ტიხოვის, მიშისა და როგოვიჩის ხელმძღვანელობით. დასტაქრად (ქირურგად) მუშაობდა მიწუსინსკს, კრასნოიარსკსა და ტომსკში რკინიგზის საავადმყოფოს გასამხედროებულ ჰოსპიტალში. 1911 წლის დასაწყისიდან დასტაქრობდა ჭიათურაში, სადაც ქირურგიული მუშაობა ფართოდ გაშალა. აქ საქართველოს თითქმის ყოველი კუთხიდან ჩამოდიოდნენ ავადმყოფები ქირურგიული დახმარების მისაღებად. 1912 წელს პეტროგრადის სამხედრო-საექიმო აკადემიაში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია („К вопросу о влиянии уменьшенного круга кровообращения на общее кровяное двывление“), რისთვისაც მიენიჭა მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი. 1912 წელს ჭიათურის შავი ქვის (მარგანცის) მრეწველთა საბჭომ მიავლინა სამეცნიერო მიზნით ჯერ ლენინგრადს, 6 თვით, შემდეგ – 1913 წელს – საზღვარგარეთ, 4 თვით. იყო გერმანიას, საფრანგეთსა და ინგლისში, სადაც გაეცნო ქირურგიის მიღწევებს (1923 წელს ამავე მიზნით საბჭოთა ხელისუფლებამ გერმანიას მიავლინა 3 თვით). 1914 წელს გადმოვიდა ქ. თბილისის მთავარ ექიმად და მთავარ დასტაქრად ქალაქთა კავშირის ყველაზე დიდ (1200 სანოლიან) ლაზარეთში № 8, ამასთანავე, ქირურგ-კონსულტანტად იყო ქ. თბილისის სხვადასხვა ლაზარეთში, სადაც მის ხელში გაიარა 15.000-ზე მეტმა დაჭრილმა. 1918 წელს დაინიშნა ყოფ. მიხეილის საავადმყოფოს ქირურგიული განყოფილების გამგედ. 1919 წელს აირჩა ჯერ ზოგადი, შემდეგ – ჰოსპიტალური ქირურგიის პროფესორად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. 1924-1925 წლებში ქიმიის ფაკულტეტის დეკანი იყო, 1925-1937 წლებში – თბილისის ცენტრალური კლინიკური ინსტიტუტის დირექტორად, 1932 წლიდან – ჯერ სადგურის, შემდეგ (1935 წლიდან) – სისხლის გადასხმის ინსტიტუტის დირექტორად.

გრ. მუხაძემ შექმნა საქართველოში სისხლის გადასხმის ფართო ორგანიზაცია: ხშირად კითხულობდა ლექციებს რადიოთი, წერდა გაზეთებში, ექიმთა საზოგადოების კრებებზე გამოდიოდა სისხლის გადასხმის შესახებ მოხსენებებით და სხვ.,

რითაც სისხლის გადასხმით მკურნალობა საქართველოში პოპულარულ მეთოდად გადააქცია. 1935 წელს, მისი თაოსნობით, თბილისში მოწვეული იქნა რესპუბლიკური კონფერენცია სისხლის გადასხმის შესახებ. 1935 წლიდან მიიწვიეს ექიმთა დახელოვნების ინსტიტუტის პროფესორად სისხლის გადასხმის დარგში. კლინიკაში გრ. მუხაძემ აღზარდა 130-ზე მეტი სპეციალისტი ექიმი-დასტაქარი, რომელთაგან ბევრი დამოუკიდებლად მუშაობდა თბილისში, საქართველოს ქალაქებსა და რაიონულ ცენტრებში, მათ შორის, 12 პროფესორი და დოცენტი (1941 წლის 6 მარტამდე). მაგალითად: ცხაკაია, ნულუკიძე, კოკოჩაშვილი, თოდაძე, ანთელავა, ა. ფიფია, კ. ვეფხვაძე, ედიბერიძე, მ. ჩაჩავა, თოფურია და სხვ. მისი მოწაფეების მიერ დაწერილია 300-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა, მათ შორის, 7 სადოქტორო დისერტაცია (ნულუკიძის, კოკოჩაშვილის, თოდაძის, კ. ვეფხვაძის, ა. ფიფიას, მ. ჩაჩავას, თოფურიასი) და 13 საკანდიდატო. თვითონ გრ. მუხაძეს, სადოქტორო დისერტაციის გარდა, რუსულ და ქართულ ენებზე გამოქვეყნებული აქვს (1941 წლამდე) 40-ზე მეტი ნაშრომი ქირურგიის სხვადასხვა დარგიდან. სხვათა შორის, პირველმა შეადგინა სისხლის გადასხმის სახელმძღვანელო (გამოიცა 1933, 1939 წწ.) და სისხლის გადასხმის ცნობარი (გამოიცა 1941 წ.). აქტიურად მონაწილეობდა საკავშირო, რესპუბლიკურ და სხვა საექიმო და დასტაქართა კონფერენციებსა და ყრილობებზე.

სამეცნიერო-პედაგოგიური და საექიმო-პრაქტიკული მუშაობის გარდა, აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საზოგადოებრივ და სამეცნიერო-საორგანიზაციო საქმიანობაშიც. 1911 წლიდან ჭიათურაში სამსახურის დროს იყო: სახალხო უნივერსიტეტის საზოგადოების თავმჯდომარე, დრამატული საზოგადოების წევრი და სხვ. 1924 წელს, მისი თაოსნობით, თბილისში დაარსდა ქირურგიული კლინიკების კონფერენცია (1932 წლიდან საქართველოს საექიმო საზოგადოების ქირურგიულ სექციად გადაქცეული), რომლის თავმჯდომარეც თავად იყო. იმავე დროს, იყო ჯანსაზღვრის სამეცნიერო საბჭოს წევრად, მოაწყო და დროებით განაგებდა სტომატოლოგიურ კლინიკას, კანისა და ვენერულ სნეულებათა კათედრას, პათოლოგიური ანატომიის კათედრას. 1934 წელს აირჩიეს თბილისის საბჭოს დეპუტატად (1939 წელს – ხელმეორედ), 1935 წელს – საორგანიზაციო კომიტეტისა და ამიერკავკასიის დასტაქართა მეორე ყრილობის თავმჯდომარედ და სხვ.

დაჯილდოებული იყო საკავშირო ჯანსაზღვრის მიერ 1940 წელს „ჯანმრთელობის წარჩინების ნიშნით“. უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის დადგენილებით (1941, 24 თებერვალი) მიენიჭა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის ნოდება, 1944 წელს არჩეულ იქნა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრად.

ცნობილი იყო, როგორც მცოდნე დასტაქარი, იშვიათი ქირურგიული ოპერაციების გამკეთებელი, სისხლის გადასხმის საშუალებით პირველი მკურნალი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ძვლის თავისუფალი გადაწერგვა ქირურგიაში. - ტფ., 1923. - (6-72) გვ.: სურათებით; 25სმ.. - ამონაბეჭდი ჟურნალ „ს.ს.ს.რ. ჯანმრთელობის კომისარიატის მოამბე“-დან №4-6;
2. შთაბეჭდილებანი და დაკვირვებანი გერმანიის ქირურგიული კლინიკიდან. - ტფ., 1924. - 7 გვ.; 25სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი ჟურნ. „ჩვენი მეცნიერება“ №1 (13), ნ. II;
3. კლინიკური დაკვირვებანი ავერტინის ნარკოზის შესახებ / პროფ. გ. მუხაძე და მ. კოკოჩაშვილი. - [ტფ.], 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 695-705; 25 სმ.. - უთავფურცლო, აღწერილია ტექსტის 1-ლი გვ. მიხედვით. - ამონაბეჭდი: თანამედროვე მედიცინა, 1929, XI, XII. - დანართი: რეზ. რუს. და გერმ. ენ.. - ბიბლიოგრ. ტექსტის ბოლოს;
4. კუჭის წყლულის ქირურგიული მკურნალობა. - [ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 32-40 გვ.; 25სმ.. - (საქართველოს ექიმთა მეხუთე სამეცნიერო კონგრესის შრომები; ნ. III). - უთავფ.. - ცალკე ამონაბეჭდი;
5. შარდსანვეთების გადაწერგვა ნაწლავში, მისი შედეგები, გართულებები და მათი სანინალმდეგო ზომები: [მოსხენდა საქართველოს ექიმთა მე-V კონგრესს 24-29/II, 1924 წ. ბათომში]. - [ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 163-177 გვ.; 26სმ.. - უთავფ.. - რეზ. რუს. და გერმ. ენ.. - ბიბლიოგრ.: ლიტერატურა (15 სახელწ.). - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“, 1929, ნ. III;
6. სისხლის გადასხმა / ს.ს.რ.ჯ.ს.კ. სისხლის გადასხმის ცენტრალური სადგური. - [ტფ.]: სახელგამის გა-მა, 1933 (1-ლი სტ.). - 68 გვ.: სურ.; 23სმ. - ბიბლიოგრაფია: „უმთავრესი ლიტერატურა რუსულ ენებზე“ (66-67 გვ.);
7. სისხლის გადასხმა: (პოპულარული ლექცია) / საქ. ჯ.ს.კ. სანიტარული განათლების განყოფილება. - თბ.: საქმედგამი, 1939. - 14 გვ.: ილ. 2 გვ. დაუნომ.; 22სმ.;
8. სისხლის გადასხმის სახელმძღვანელო: (ექიმთა და სტუდენტთათვის). - მე-2 შესწორებული და შევსებული გამოცემა. - თბ.: საქმედგამი, 1939. - II, 217 გვ.: ილუსტრ. და ცხრ., 2 გვ. დაუნომრავი; 22სმ. - ბიბლიოგრაფია: სახელმძღვანელოები (გვ. 214);
9. სისხლის გადასხმა და დონორობა: პოპულარული ლექცია / საქართველოს დ.ს.კ. სანიტარული განყოფილება. - თბ.: საქმედგამი, 1941. - 16 გვ.; 21სმ.;
10. სისხლის გადასხმის ცნობარი. - თბ.: საქმედგამი, 1941. - 130 გვ.: ილ.; 22სმ. - დამატებები: დებულებები და ინსტრუქციები [სისხლის გადასხმის შესახებ], დამტკიცებული საკავშირო ჯანმრთელობის სახალხო კომისარიატის მიერ 1938 და 1939 წელს და სხვ., გვ. 57-124. - საგნობრივის საძიებელი, გვ. 125-7.

მისი წინასიტყვაობითა და რედაქციით გამოცემულია:

1. სქემა ქირურგიული ავადმყოფების კლინიკური შესწავლისათვის / [წინასიტყვ. ავტ.: კლინიკის დირექტორი პროფ. გ. მ. მუხაძე]. - ტფ.: [ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა], 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტ. 1-ლი სტამბა). - [2], 35 გვ.; 23სმ. - [ფ. ა.], 500ც.;

2. ა./ვ. დოსტაქართა მე-2 ყრილობა. 9-14 სექტემბერი 1935 წ.: (მოკლე ანგარიში); II. სისხლის გადასხმის პირველი რესპუბლიკური კონფერენცია 30 მაისი 1935 წ.: III. საქართ. ექიმთა საზოგადოების ქირურგიული სექციის მუშაობის ანგარიში. (1933-1935 წ) / პროფ. გრ. მუხაძის რედაქციით. - [ტფ.]: საბჭოთა მედიცინის გა-მა, 1936. - 131 გვ.; 23 სმ.. - ჟურნალ „საბჭოთა მედიცინის“ N10-11-12 1935 წ. დამატება.

გრ. მუხაძის უმთავრესი სამეცნიერო ნაშრომები (რუსულ ენაზე):

1. Хирургические способы лечения гипертрофии предстательной железы // Сибирская врачебная газета. - 1909;
2. Резекция желудка, как способ лечения при раке его // Сибирская врачебная газета. - 1910;
3. К вопросу о гумозном поражении мышц в хирургической практике // Сибирская врачебная газета. - 1911;
4. К вопросу об ангиострипии, как способе остановки кровотечения в хирургической практике. Кровоостанавливающие шипцы Blunk'a // Русский врач. - 1911. - № 42;
5. К вопросу об удалении предстательной железы при ее гипертрофии // Врачебная газета. - 1911. - № 31-32;
6. Обыкновенные катушечные хлопчатобумажные нитки, как материал для хирургического шва и лигатур взамен шелка // Врачебная газета. - 1911. - № 4-5;
7. К вопросу о внутривенном гедоналовом наркозе // Хирургия. - 1912. - № 1;
8. Краткий отчет по хир. отд. Чиатурской пром. больницы за 1911 и 1913 гг. // Протоколы Кавказского медицинского общества;
9. К вопросу о пересадке мочеточников в кишечник // Новая хирургия. - 1919. - Кн. 4;
10. Клинические наблюдения над авертиновым наркозом: Доложено Всесоюзн. Съезду хирургов в 1922 г. // Врачебная газета. - 1922. - № 12;
11. К вопросу об удлинении конечностей // Юбилейный сборник проф. Мыша. - 1925;
12. К вопросу о кардиографии при свежих ранах сердца // Вестник хирургии. - 1929;
13. Переливание крови в ССР Грузии - показания и противопоказания к переливанию крови: Докл. на II-м Закавказском Съезде хирургов 9-14/IX 1935 г. в Тбилиси // Вестник хирургии им. Грекова. - Т. 42. - Кн. 117-118;
14. Операция пересадки мочеточников в кишечник и меры борьбы с осложнениями при ней: Доклад на Украине во время Зак. Мед. Декады в Харькове, 17/IV - 1936 // Вестник хирургии к погран. обл. - 1938;
15. В защиту спинномозговой анестезии // Общ. сборник проф. С. С. Юдина.

გამოკვეყნებულია:

1. მე-XIV ყრილობა რუსეთის დოსტაქრებისა ქ. მოსკოვში დეკემბერს 1919 წ. მედიცინის დოქტორი გ. მუხაძისა // ექიმი. - 1919. - №3-4. - გვ. 50-53;
2. რამოდენიმე შემთხვევა ლვილის ტყვიით დაჭრიტ გამოწვეული სისხლის დენის შეჩერებისა: თბილისის მიხეილის საავადმყოფოს ქირურგიული განყოფილების გამგე გ. მ. მუხაძე. ექ. აღ. წულუკიძისა // ექიმი. - 1919. - №5-6. - გვ. 79-81;
3. ქირურგიის განვითარება გერმანიის კლინიკებში: [მოხსენება] // კომუნისტი. - 1923. - 25 დეკემბერი. - №297. - გვ. 5;
4. ქირურგების საკავშირო ყრილობა // კომუნისტი. - 1927. - 24 ივნისი. - №142. - გვ. 3;
5. სისხლის გადასხმის მნიშვნელობა საქართველოში // კომუნისტი. - 1933. - 6 ივნისი. - №129. - გვ. 3;
6. საქართველოს მიღწევები სამედიცინო დარგში და ამიერკავკასიის დასტაქართა მეორე ყრილობა თბილისში // კომუნისტი. - 1935. - 3 სექტემბერი. - №205. - გვ. 3;
7. სისხლის გადასხმა და მისი მნიშვნელობა მედიცინაში // კომუნისტი. - 1935. - 22 თებერვალი. - №46. - გვ. 3;
8. სისხლის გადასხმა // კომუნისტი. - 1935. - 22 თებერვალი. - №46. - გვ. 3;
9. სისხლის გადასხმის პირველი რესპუბლიკური კონფერენციისათვის // კომუნისტი. - 1935. - 29 მაისი. - №124. - გვ. 2;
10. ბახმაროს - ყურადღება / მ. მიქელაძე, გრ. მუხაძე, ნ. ყიფშიძე // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
11. ექიმ-პროფესორთა ბრიგადა ბათოში // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №85. - გვ. 4;
12. მედიცინის ხუთდღიური აფხაზეთში // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №78. - გვ. 4;
13. მიღწევები სამედიცინო დარგში // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №45. - გვ. 2;
14. Переливание крови: [Метод лечения человеческого организма] // Заря Востока. - 1936. - Май. - № 104. - С. 3;
15. სისხლის გადასხმა და მისი მნიშვნელობა თანამედროვე მედიცინაში // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1939. - 5 დეკემბერი. - №278. - გვ. 4;
16. ტომსკის სამედიცინო ინსტიტუტის (უნივერსიტეტის) 50 წლის იუბილე // საბჭოთა მედიცინა. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 58-61;
17. Переливание крови и донорство // Заря Востока. - 1941. - 16 марта. - № 63;
18. სისხლის გადასხმა და დონორების მნიშვნელობა ამ საქმეში // წითელჯვრელი. - 1946. - 25 თებერვალი;
19. კანის მწვავე შემუშება გაზაფხულზე - Oedema Cutis Acutcm wernale, dermatitis solaris // საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1947. - ტ. 8. - გვ. 663-666. - (№ 9-10);
20. კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლულოვანი დაავადება სამამულო ომის დროს და შემდგომ პერიოდში // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 1. - გვ. 9-22. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;

21. შესავალი სიტყვა: [ინსტიტუტის სესიაზე] // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 1. - გვ. 5-8;
22. წყლულოვანი დაავადების პათომორფოლოგიის საკითხისათვის / მ. მუხაძე, მ. ჩაჩავა, ა. ჯორბენაძე // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 1. - გვ. 39-56. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.

მის შესახებ:

1. მეთვალყურე. ვ. გუნიას ავადმყოფობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 8;
2. დამსწრე. ქართველ ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა საზოგადოებაში // კომუნისტი. - 1924. - 13 აპრილი. - №84. - გვ. 5;
3. შარდსანვეთების გადანერგვა სწორ ნაწლავში: პროფესორ გ. მუხაძის მოხსენება // კომუნისტი. - 1928. - 10 ნოემბერი. - №260. - გვ. 3;
4. საექიმო ექსპედიციის მუშაობა სვანეთში: [პროფესორ გ. მუხაძის ხელმძღვანელობით] // კომუნისტი. - 1930. - 15 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 3;
5. ალაშვილი, ა. სისხლის გადასხმა და დონორობის ორგანიზაცია: პროფესორ გ. მ. მუხაძის პოპულარული ლექციები // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 29 ივლისი. - №165. - გვ. 4;
6. ვეფხვაძე, კ. პროფ. გ. მ. მუხაძე: (საექიმო, სამეცნიერო-პედაგოგიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 30 წლის შესრულების შესახებ) // საბჭოთა მედიცინა. - 1939. - აპრილი-მაისი. - №4-5. - გვ. 92-94;
7. რეგისტრირებულნი არიან თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატებად: [ამხანაგები: პ. ზაკომოლდინი 45-ე საარჩევნო ოლქში, პროფ. გ. მ. მუხაძე 91-ე საარჩევნო ოლქში, ე. ტ. სოხაძე 374-ე საარჩევნო ოლქში, თ. მ. ქემამეილი 481-ე საარჩევნო ოლქში] // კომუნისტი. - 1939. - 23 ნოემბერი. - №269. - გვ. 1; Заря Востока. - 1939. - 23 ноябрь. - № 269. - С. 1;
8. მინდაძე, აღ. გრიგოლ მუხაძე: [ქირურგი. ცხოვრება და შემოქმედება] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 17 ოქტომბერი. - გვ. 1;
9. გზირიშვილი, ა. გრ. მუხაძე როგორც საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის დამაარსებელი და ფუძემდებელი // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 31-38;
10. ნათიშვილი, ა. გრიგოლ მუხაძე და მისი მოღვაწეობა // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 5-10;
11. ფიფია, ა. გრიგოლ მიხეილის ძე მუხაძე: ბიოგრაფია // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 11-18;
12. ჩაჩავა, მ. გრიგოლ მიხეილის ძე მუხაძე როგორც მეცნიერი // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 19-29.

წყარო:

1. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის აკადემიისაგან: [საქ. მეც. აკადემიის ნამდვილი წევრობის წამოყენებულ კანდიდატების სია] // კომუნისტი. - 1944. - 26 იანვარი. - № 18;
2. აკადემიკოს გ. მ. მუხაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1948. - 10 ოქტომბერი. - №202. - გვ. 4; *Заря Востока.* - 1948. - № 202, 203. - კოლექტიური ხელმოწერა.

მუხრანსკი-გაბრატიონი, ივანე კონსტანტინეს ძე (1812, 7/II – 1895, 11/III) –

სამხედრო და საზოგადო მოღვაწე, სამხედრო აღზრდით, გენერალ-მაიორი. მონაწილეობდა ომებში: 1832 წელს გაღვაელების წინააღმდეგ, 1837 წელს ნებელდის დამარცხების დროს, 1841 წელს გურიაში და უბიხების მიწა-წყალზე, 1842-1843 წლებში ნებელდელების წინააღმდეგ, 1844 წელს ელისუს სულთნის წინააღმდეგ, 1850 წელს ლეკების წინააღმდეგ და სხვ. 1881 წლიდან თბილისის თავდაზნაურთა წინამძღოლი.

გამოქვეყნებულია:

1. *თქვენო მაღალ-ყოვლად უსამღვდელოესობავ!* // ივერია. - 1887. - 26 ნოემბერი. - №247. - გვ. 1;
2. *სიტყვა თქმული ტფილისის თავად-აზნაურობის წინამძღოლის მიერ თ.ლ.ი. მელიქოვის იუბილეს დღეს* // ივერია. - 1887. - 15 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. მისის იმპერატორობითის უმაღლესობის კავკასიის კომიტეტის უმაღლესად დამტკიცებული მაღლობა... // დროება. - 1866. - 2 სექტემბერი. - №27. - გვ. 1;
2. დღიური // დროება. - 1879. - 3 ნოემბერი. - №228. - გვ. 1;
3. მესხი, სერგეი (ს. მ.). თ. ი. კ. მუხრანსკის ამხანაგობა // დროება. - 1879. - 30 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-3;
4. *[ციფშიძე, ალექსანდრე] (ფრონელი ალ.). მოკლე ბიოგრაფიები: (კავკასიაში მოღვაწეთა) // საქართველოს კალენდარი. - 1890. - გვ. 447-468;*
5. „ღვინის საწყობი თავ. ი. კ. ბაგრატიონ-მუხრანსკისა...“ // ივერია. - 1892. - 24 აპრილი. - №85. - გვ. 4;
6. *წერეთელი, გ. თ. ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ მუხრან-ბატონი: (წარსული ამბები) // კვალი. - 1895. - №13. - გვ. 1-3.*

წყარო:

1. გუნია, ვ. საქართველოს კალენდარი, 1890. - თბ., 1889. - გვ. 457-458.

მუჯირი, ექვთიმე [ხარიტონ] მაქსიმეს ძე (18.. – 1905, 6/XII) –

რევოლუციონერი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. მაკვანეთს). ბათომის გიმნაზიაში სწავლის დროს – მხურვალე მონაწილეობას იღებდა მოწაფეთა გარეოლუციონერებაში, ამავე დროს, გულმოდგინედ მუშაობდა

და ბათომის მუშათა წრეებში. 1903 წელს ოდესის უნივერსიტეტში შევიდა, ამავე დროიდან ადგილობრივ ნავთსადგურის მუშებში დაიწყო რევოლუციონური მოღვაწეობა და მთელი ორი წელიწადი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ საიდუმლო ბრძოლას აწარმოებდა. 1905 წლის დეკემბრის ოდესაში, ხულიგნების გამოსვლის მოლოდინში, თავის რაზმელებს იარაღი დაურიგა. ამ დროს მოულოდნელად გავარდნილმა ტყვიამ იმსხვერპლა. დეკემბრის 27-ს მოასვენეს ოზურგეთში და რევოლუციონური ალტყინებით დაკრძალეს სოფ. მაკვანეთში, სადაც დედამ დაატერა: „მშვიდობით, ჩემო ნენავ! დამილოცნა შენთვის ორივე ძუძუები, ჩემო ნუგეშო; იმედი მაქვს, რომ შენი საყვარელი საქმე მალე გაიმარჯვებსო. გაუმარჯოს შენ საყვარელ მუშა ხალხსო!“

მის შესახებ:

1. *ამხანაგი ექვთიმე (ხარიტონ) მუჯირის ხსოვნას: [ოდესის სტუდენტი - რევოლუციონერის დაღუპვიდან წლისთავის გამო] // წინ. - 1906. - 8 დეკემბერი. - №1. - გვ. 3-4;*
2. *ოდესაში მოკლულ სტუდენტ ექვთიმე მუჯირის: [პანაშვილის დანიშვნა სოფ. მაკვანეთში. აცხადებენ დედა და დები] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 18 მარტი. - №3030. - გვ. 1;*
3. *სოფ. მაკვანეთის ახალ ეკლესიაში დანიშნულია პანაშვიდი და ძეგლის კურთხევა ოდესაში მოკლულ სტუდენტ ექვთიმე მუჯირის...: [სამგლოვიარო განცხადება] // ტალღა. - 1906. - 1 დეკემბერი. - №37. - გვ. 1;*
4. *სოფ. მაკვანეთში დანიშნულია წლის ნირვა-პანაშვიდი და ძეგლის კურთხევა ოდესაში მოკლულ სტუდენტის ექვთიმე მუჯირის: [აცხადებენ დედა, ძმა, დები და სხვ.] // ტალღა. - 1906. - 5 დეკემბერი. - №50. - გვ. 1;*
5. *დიდად პატივცემულო რედაქტორო! // მომავალი. - 1910. - 20 იანვარი. - №117. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ.*

წყარო: არ არის მითითებული.

მღებრიშვილი, ანსელმო პატრი (XIX – XX სს.) –

მწიგნობარ-მოძღვარი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – მესხელი ქართველი კათოლიკე, დაიბადა ქ. ახალციხეში. რომში სასულიერო განათლებით აღჭურვილი მღვდლად მსახურობდა გორს, ბათუმსა და სხვ. კათოლიკეთა ეკლესიებში. ლათინურიდან თარგმნა ახალი ქართული ენით თომა კემფელის თხზულება „მიბაძვა ქრისტესი“, ოთხ ნიგნად და პირველად გორში გამოსცა (მანამდე გორში ნიგნი არ დაბეჭდილა): ნიგნი I და II (გორი, 1889), ნიგნი 3-4 (გორი, 1890).

ბათუმში ქართველ კათოლიკეთათვის ააშენა დიდმშვენიერი ეკლესია, რასაც დიდძალი ფული შეახმარა (ამაში 240.000 მან. სტ. ზუბალაშვილის იყო). ამ ეკლესიის აშენებით ლაგამი ამოსდო იმათ,

რომელიც დაჟინებით ებრძოდნენ ქართველ კათოლიკობას და უარჰყოფდნენ.

ა. მღებრიშვილი რამდენადაც ეკლესიის მოტრფიალ-მსახური იყო, იმდენად — სამშობლო ქვეყნის მოყვარული და ხშირად იტყოდა ხოლმე: „მე უალრესად მწამს ღვთისმშობელი და საქართველო, — ჩემი რწმენის ქვაკუთხედს ეს ორი საგანი შეადგენს!“-ო.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. კემფელი, თომა. მიბაძვა ქრისტიანი: 4 წიგნად / თხზულება თომა კემფელისა; ნათარგმნი ლათ. ა. მღებრიშვილისაგან. - [წ. 1 და 2 / წინასიტყვე. ავტ.: ა. მღებრიშვილი]. - გორი, 1889 (არ. კალანდაძის და ნ. ზარიძის სტ.). - [2], IV, 184 გვ.; ილ.; 15 სმ.; [წ. 3-4]. - გორი, 1890 (ა. კალანდაძის და ი. ყანჩაველის სტ.). - თავფურც., IV, (185-518) გვ.; 15 სმ.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზ. — ა) უმთავრესი მიზეზები საქართველოს მიმართ რომის ყურადღებისა / [ზაქარია ჭიჭინაძე]. - ტფ., 1898 (ეკ. ივ. ხელაძის სტ.). - გვ. 75; ბ) ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 82-84;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

მღებრიშვილი [მღებრიშვილი], ბრიგოლ დეკანოზი (18.. – 1888) – მწიგნობარი და მაგლობელი, ძმათა: პოლე, ვასო და ანდრო კარბელაშვილთა თანამაგლობელი, სიონის ტაძრის მოძღვარი.

სამეცნიერო წერილებს ათავსებდა „სასოფლო გაზეთში“, ლექსებს — ჟურ. „იმედში“. პ. კარბელოვისა და ა. მოლოდინოვის თანამონაწილეობით გამოსცა ნიკოლოზ ტფილელის „საქრისტიანო პირველ-სასწავლო მოძღვრება“ (ტფ., 1885). იგივე იყო ერთ-ერთი თანადამხმარე კომპ. მ. იპოლიტოვისა (1859-1935), რომელმაც ნოტებზე გადილო და დანერა ქართული გალობა (ქართლ-კახური კილოთი) (ლიტურლია) — წმ. იოანე ოქროპირის წირვის წესი (თბ., 1899)

მისი თანამონაწილეობით გამოცემულია:

1. ტფილელი, ნიკოლოზ. საქრისტიანო პირველ-სასწავლო მოძღვრება / ქმნილი ნიკოლოზ ტფილელის მიერ; გამოცემული მღ. მღ. გ. მღებრიშვილის, პ. კარბელოვის და ა. მოლოდინოვის მიერ. - ტფ., 1885 (ექვეთივე ხელაძის სტ.). - [3], V, 86 [1] გვ.; 15 სმ. - მკითხველთა მიმართ: მღუდელი პ. კარბელოვი, გვ. I-V. - 30კ.;
2. იპოლიტოვი-ივანოვი, მიხეილ. ქართული გალობა: (ქართლ-კახური კილოთი): (ლიტურლია): წმ. იოანე

ოქროპირის წირვის წესი / მიხეილ მიხეილის ძის იპოლიტოვი-ივანოვის მიერ ნოტებზე გადაღებული და დაწერილი მღ. მღ. ძმათა პოლ. და ვას. კარბელაშვილთა, ალ. მოლოდინაშვილის და გრ. მღებრიშვილის დახმარებით; დედანზედ გამართვა-შესწორებით მღ. ვასილ გრიგოლის ძის კარბელაშვილისათა. - თბ.: გამოც. ალექსანდრე ეპისკოპოსის, ან გურია-სამეგრელოს მწყემსთ-მთავრის წარსაგებელითა, 1899 (მ. შარაძისა და ამხ. სტ.). - VI, 55 გვ.; 29სმ. - 40კ.

გამოქვეყნებულია:

1. მოლოდინით ოცნება: [ლექსი] // მწყემსი. - 1892. - №19. - გვ. 11-12. - სქოლიოში რედაქციის შენიშვნა ავტორის შესახებ.

მის შესახებ:

1. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა (სიმღერა-გალობა): მისი ახლანდელი მდგომარეობა და განვითარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №13. - გვ. 15-16. - სახალხო სახლში 31 იანვარს წაკითხული ავტორის მ. კავსაძის მიერ. - გაგრძელება იხ. ამავე ყ. №14. - გვ. 9; №16. - გვ. 12; №20. - გვ. 14-15; №21. - გვ. 14-15; №25. - გვ. 14-15; №26. - გვ. 9-11.

წყარო:

1. გუნია, ვ. საქართველოს კალენდარი - 1893. - გვ. 430;
2. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - № 26. - გვ. 11;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

მღვიმელი [ქუჩუაშვილი], შიო ილარიონის ძე (1866, 17/VIII – 1933, 28/XII) – მგოსანი,

– დამსახურებული მწერალი, – ქართული საბავშვო პოეზიის ფუძემდებელი და საბავშვო მწერალთა შორის ყველაზე უდიდესი, სახელგანთქმული ხალხური მწერალი, ჰუმანისტი, ბუნების ყოველმხრივ უშუალო ამსახველი, ბავშვთა გრძნობა-გონებისა და განცდების ჯადო გამომთქმელი და საბავშვო ლექსის დიდი ოსტატი, მეტროპოლი შემოქმედი, ყოველმხრივი უკუღმართობის წინააღმდეგ შეურიგებელი მეტროპოლი, სამშობლო ქვეყნის ერთგული, მტკიცე მამულიშვილი, – ქართლიდან (დაიბადა გორის მაზრის სოფ. ბრეთში, ლარიბი მღვდლის ოჯახში, 1866 წლის აგვისტოს 17). ბავშვობა 6 წლამდე სოფ. ვარიანში გაატარა მშობლებთან, წერა-კითხვა ძმამ – გიორგიმ დააწყებინა და 6 წლისა შილდის სკოლაში შეიყვანა, სადაც თვითვე მასწავლებლობდა. აქ სოფლელი გლეხის ბავშვებთან ერთად სწავლობდა. მოსწრებული მოშიარე იყო ბავშვობიდანვე, ხალხური შემოქმედების, ანდა-ზა-ზღაპრების მცოდნე და მოყვარული. მამით

ადრე დაობლებული შიო მღვიმელი ძმებმა, შიო დავითაშვილის რჩევითა და შემწევობით, 1881 წელს გორის საოსტატო სემინარიაში შეიყვანეს, სადაც მღვიმელი დაუახლოვდა ძმებს – რაზიკ-აშვილებს: ვაჟას, ბაჩანასა და თედოს. აქ სწავლის დროს დიდი ნივთიერი გაჭირვება გამოიარა. ეხმარებოდნენ: მ. ყიფიანი, შიო დავითაშვილი, ძმები ვლადიმერ, დავით და გოლა ხმალაძენი. ცხოვრობდა მ. ყიფიანთან. მ. ყიფიანისა და მისი ხალხოსანი ამხანაგების დავალებით, შ. მღვიმელი მონაფეთა შორის ავრცელებდა იმ ხანად ქართულ მარსელიოზად აღიარებულ აკაკის პატრიოტულ ლექსს „ხანჯალს“, რასაც მონაფეთების გათვითცნობიერებისა და მამულიშვილური გრძობის აღზრდის საქმეში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. აქვე შ. მღვიმელმა, ნიკო ლომოურის ხელმძღვანელობით, დაიწყო მწერლობა. მისმა ლექსმა „ნატვრა“ დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია საზოგადოებაში, უმთავრესად, მოსწავლეთა შორის, რის გამოც სასწავლებლიდან გარიცხეს, მაგრამ ლიბერალ მასწავლებელთა დახმარებით თავი აღიდგინა საქალაქო 4-კლასიან სასწავლებელში.

სასწავლებლის 4 კლასი დაამთავრა 1887 წელს. 1888 წლიდან 1909 წლამდე მსახურობდა თბილისში, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წიგნის მალაზიაში წიგნების გამყიდველად, სადაც, უმთავრესად, აკაკის, ილიას, რ. ერისთავის, ვაჟას და სხვ. ნაწერთა კითხვით ვითარდებოდა. 1909 წლის აგვისტოს 11-დან მეტეხის ციხეში იჯდა, როგორც პოლიტიკური დამნაშავე. 1912-1913 წლებში „სახალხო გაზეთის“ კორექტორად მუშაობდა, შემდეგ – სხვადასხვა გამოცემაში. პირველი ლექსი „დილა“ დაბეჭდა 1885 წელს ივ. მაჩაბლის გაზ. „დროებაში“ (იოსებ დავითაშვილის წყალობით). ამის შემდეგ სამარის კარამდე კალამი ხელიდან აღარ გაუგდია.

მისი ფსევდონიმებია: ზაყელი, ჯომაღელი, სოფელა, მერცხალა, პელაშვილი და იოლა. მის ნაწერთა რამდენიმე წიგნი გამოცემულია თითოეული 3-4 და მეტჯერ. სამწერლო მოღვაწეობის აღსანიშნავად 1916 წლის 14 თებერვალს გადაუხადეს 30 წლის შესრულების დილა, ხოლო საბჭოთა წყობილების დროს – 40 წლის იუბილე, რომლის დროსაც მიენიჭა დამსახურებული მწერლის ნოდება. თუმცა პერსონალური პენსია ეძლეოდა, მაინც თითქმის მუდამ ნივთიერად შევიწროებული იყო. გარდაიცვალა ტვინში სისხლის ჩაქცევით 1933 წლის დეკემბრის 28. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში. მისი ასულია მწერალი ქეთო ქუჩუკაშვილი. ბავშვ-მკითხველთაგან „ძია შიოდ“ იყო ნოდებული. 1938 წლის დეკემბრის 29 მწერალთა კავშირში შედგა მისი ხსოვნის საღამო.

წერდა რევოლუციურ, სამოქალაქო და, განსაკუთრებით, საბავშვო ლექსებსა და პოემებს, რომლებითაც მოზარდი თაობის უსაყვარლესი მწერალ-აღმზრდელი შეიქნა. შ. მღვიმელის შემოქმედების წრე, უმეტესად, ღარიბ-ღატაკთა უბნების, შინაარსი – მათი ყოფა-ცხოვრება და ცხოველ-ფრინველთა სამეფო – კატა, მურია, მელია, ინდოური,

ოფოფი, მოლალური, მწერები, აგრეთვე მცენარეულობა, საერთოდ – მთელი ცოცხალი ბუნება, ხოლო თუ ხანდისხან სრა-სასახლეთა ბავშვებს ალგვინერს, – უფრო იმიტომ, რომ საზოგადოებრივ უსამართლობაზე მიგვითითებს... ყოველი მისი ლექსი აღმზრდელობითი ხასიათისაა, მკითხველს გულში უნერგავს სიკეთის, გამირობის, უზადო სიყვარულის, პატიოსნების, მეგობრობის, მამულიშვილობისა და სხვა უკეთილშობილეს გრძნობებს. მან იცის, რომ ჩვენს სამშობლოს „თავს გრგვინვით ელვა-ქუხილმა ათასჯერ გადაუარა... ყველამ უმტყუნა, უმუხთლა, ვინც საძმოდ დაეზიარა!“ და კავკასიის ფრიალო კლდეზე მიჯაჭვულს ყვაე-ყორნები ნისკარტ-ბრჭყალებით სისხლში უსვრიან ამაყ გულს, „მაინც არ ჰკარგავს იმედსა“ და სწამს, რომ მისმა სამშობლომ „გაძლება იცის ჭირისა!“, თუმცა დღეს ბებერ მუხასავით განმარტოებით დგას, ტოტებ-ჩამომტვრეული.

შ. მღვიმელის შეხედულებით, თუ ადამიანი თავისი ქვეყნის, საზოგადოებისა და ხალხის სასარგებლოდ არ მუშაობს, იგი „ცოცხალი მკვდარი, ბილნი და უმეცარია!“. კაცი უნდა შეუდრეკელი იყოს, ყოველი სიდუხჭირის მხნედ ამტანი, მარადუქამს მოძმეთა საკეთილდღეოდ მზრუნველი, მამულის მოყვარული, წინმსვლელი, ხოლო:

„ვაი მას, ვისაც ალაჩრებს
სიცოცხლით ნუთისოფელი,
ალარც დედა სწამს, არც მამა,
არც მინა-წყალი მშობელი,
დადის და დაეხირება,
გვარტომის უარყოფელი,
მზეც-კი მას ზიზლით უყურებს,
მზე – ქვეყნის მანათობელი“.

შ. მღვიმელი ხედავდა, რომ ხალხი ჭამს „სისხლის ლუკმასა“, ცხოვრება მადლიანად არ არის მომართული, უნდა მოისპოს ეს უსამართლობა კრული, დაირგას ყველგან კეთილი, რომ „ქვეყანა წალმა ბრუნავდეს!“, ქვეყნის წალმა დასაბრუნებლად-კი საჭიროა მოქმედება:

„დროა, ჩვენ მამა-პაპურად
ხელი მოვკიდოთ შრომასა,
მინდვრად სჯობია მხნეობა,
სახლში უსაქმოდ ჯდომასა“

ამიტომ სძაგდა უმოქმედო, უმაქნისი, ქვეყნის უსარგებლო ადამიანები. ხოლო ვინც ქვეყნისა და ხალხის წინაშე თავისი ვალი მოიხადა, იგი მკვდართა შორის არ ჩაითვლება, სატირალი არ არის, არამედ:

„ცოცხალი უნდა ვიტიროთ,
ვინც დღესვე ჩვენთვის მკვდარია“.

არ გასწორდება სულმოკლეობა, სილაჩრე და სასონარკვეთილება:

„ნეტა რას ნალვლებ ვაჟკაცო,
რას ჩალვრემილხარ ძალზედა,
თავი გამხნევი, იფიქრე
მომავალზედა“-ო.

და ყოველი ადამიანის არსებობას იმდენად აფასებდა, რამდენადაც მისი სიცოცხლე ქვეყანას, სამშობლოს გამოადგება. ამიტომ იგი გვიმოდღვრებდა:

„შხამად შემერგოს დედის რძე,
 შხამად მომედოს პირზედა,
 ქვეყანამ გამათახსიროს
 ცა-დედამინის ძირზედა,
 ნურც დამიტიროს მშობელმა,
 მინოდოს ბოროტ-წყეული,
 ვუძახდე, აღარ მშველოდეს,
 ვინვე გულგადალეული“,
 თუ სახლში ჯდომა ვირჩიო,
 ოდეს ხმა მესმის მტერისა,
 თუ მონანილე არ გავხდე
 სამშობლოს ბედისწერისა“
 მაგრამ იგი მარტო ადამიანთათვის კი არ ნა-
 ტრობდა თავისუფლებასა და სიკეთეს, არამედ
 უტყვი ბუნებისთვისაც და თავის მაღალ გრძნობას
 იგავ-არაკულადაც გამოთქვამდა ხოლმე. მაგალით-

„ყვავილებს წყალი სწყურიათ,
 ცაო, ნუ დალლი ცქერითა:
 დაუშვი უუჟუნა წვიმა,
 ჩქაფუნით მშვენიერითა,
 ფოთლებმა გაათამაშონ,
 ნიავს დაუხვდენ მღერითა,
 ველ-მინდორს გული მოურთონ
 ლამაზ შტოთი და ღერითა“.
 დევნილი სამშობლოს და დედა-ენის დიდი მო-
 სარჩლე, მოზარდ თაობას შთააგონებდა:

„ვით მე არ ვცვლი ვარდს ეკალში
 და ვინატრი მისსა ლხენას,
 ნურც შენ გასცვლი ნურაფერში,
 სამშობლოს და დედაენას“.
 ორიგინალურ ლექსებს გარდა, შ. მღვიმელს
 აქვს თარგმანები ა. პუშკინის, მ. ლერმონტოვის, ი.
 კრილოვის, ა. პლეჰეევის, ს. ნადსონის, კ. ფოფანო-
 ვის და სხვ. მწერალთაგან.

„შიო მღვიმელი, როგორც პოეტი და აღმზ-
 რდელი მოზარდ თაობისა, შეუდარებელია... შიო
 ზედმინეგნით მცოდნეა ბავშვის გულისა, გონები-
 სა, განწყობილებისა. შიო დიდი ბავშვია ბავშვებში;
 ბავშვის მთელი ყოფა-ცხოვრება, მისწრაფება, გუ-
 ლის ნადები მას ხელის გულზე აქვს გადაშლილი და
 იშვიათის ხელოვნებით გაშუქებული... შიოს პოეზია
 გონებას უნვითარებს პატარა მკითხველს, გრძნო-
 ბას უფაქიზებს, ესთეტიურად ზრდის... შიო თავისი
 პოეზიით ზრდიდა თავისუფლებისათვის მებრძოლ
 ახალ თაობას...“.

შ. მღვიმელის ნაწერები ჟურნალ-გაზეთებ-
 ში, კალენდრებსა, კრებულებსა და სახელმძღ-
 ვანელოებშია გაბნეული.

ცალკე გამოცემულია:

1. სამი ცელქი: საყმაწვილო სურათებიანი წიგნი. - ტფ.:
 გრ. ტატიშვილის გამოც., 1891 (ი. ა. მანსვეტოვის
 სტ.). - 32 გვ.; 16სმ.; გამოცემა მე-2. - ტფ., 1903
 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 32
 გვ.; 17სმ.; გამოცემა მე-3. - ტფ.: ქართველთა შორის
 წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გა-
 მოცემა № 131, 1917 (სტ. „ქართლი“). - 32 გვ.; 18სმ.;
 გამოცემა მე-4. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებ-

- ლი საზოგადოების გამოცემა №215, 1920 (ქალაქთა
 კავშირის სტ.). - 32 გვ.; 16სმ.;
2. ცვარი: საყმაწვილო სურათებიანი წიგნი. - ტფ.:
 ელისაბედ ტატიშვილის გამოცემა, 1891 (тип. И.
 Мартиросианца). - 39 გვ.; 17სმ.; გამოცემა მეორე. -
 ტფ., 1913 („სორაპანი“-ს სტ.). - 37 გვ.; სურ.; 17სმ.;
 მე-3 გამოცემა. - ტფ.: ქართვ. შორის წერა-კითხვ.
 საზ. გამოც. №..., 1918 (სტ. „სახალხო საქმე“). - 37
 გვ.; ილ.; 17 სმ.; გამოცემა მე-4. - ტფ.: წერა-კითხვის
 გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა №214,
 1920 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - 37 გვ.; 15სმ.;
3. ძუნწი: საყმაწვილო სურათებიანი წიგნი. - ტფ.: გრ.
 ტატიშვილის გამოც., 1891. - 20 გვ.; 17სმ.;
4. ოქროს თავთავი: საყმაწვილო წიგნი სურათებით. -
 ტფ.: გამოცემული გრ. ტატიშვილის მიერ, 1892 (ქა-
 რთველთა ამხანაგობის სტ.). - 29 გვ.; ილ.; 17სმ.; [მე-
 2 გამოცემა]. - ტფ.: გამოცემა ჟურ. „ნაკადული“-სა,
 1912 (ელექტრო-მბეჭდავი წიგ. გამ. ქართ. ამხანა-
 გობისა). - 30 გვ.; 17 სმ.; მე-3 გამოცემა. - ტფ., [1918]
 (სტ. „სახალხო საქმე“). - 30 გვ.; 17 სმ.; მე-4 გამოც..
 - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოე-
 ბის გამოცემა №213, 1920 (სამხედრო სამინისტროს
 სტ.). - 30 გვ.; ილ.; 15სმ.; აგრეთვე: თბ.: საბლიტგამი,
 1945 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). -
 14 გვ.; სურ., [2] გვ.; 22სმ.;
5. ნატვრა: ლეგენდა / შ. მღვიმელი. - თბ.: ს. ჭელიძისა
 და ი. იმედაშვილის გამოცემა, №2, 1896 (მ. შარაძის
 და ამხ. სტ.). - 8 გვ.; 12სმ.;
6. ძუნწი და ნატვრა: საყმაწვილო სურათებიანი წიგნი.
 - მე-2 გამოც.. - ტფ., 1904 (ნიგნის გამომცემელ ქა-
 რთველთა ამხ. სტ.). - 32 გვ.; 18სმ.; გამოცემა მე-3.
 - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცე-
 ლებელი საზოგადოების გამოცემა №133, 1917 (სტ.
 „ქართლი“). - 32 გვ.; 17სმ.; გამოცემა მე-4. - თბ.:
 წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
 გამოცემა, 1920 (ქალაქთა კავშირის სტ.). - 32 გვ.;
 17სმ.;
7. რჩეული ლექსები / საიუბილეო გამოცემა. - ქუთაი-
 სი: კ. ოცხელის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1916
 (წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
 სტ.). - 62, [2] გვ.; 20სმ.. - „შიო მღვიმელი“-ა. წერეთე-
 ლი;
8. ჩემი ყვავილები: [ლექსები] / საიუბილეო გამოცემა.
 - ტფ., 1916 (ბ. კილაძის სტ.). - 32 გვ.; 18სმ.; გამოცე-
 მა მეორე. - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის
 გამავრცელებელ საზოგადოების გამოცემა № 144,
 [1917] (სახალხო საქმე). - 34 გვ.; 19სმ.; მე-3 გამოც.. -
 [ტფ.]: ნკვ საზ-ბის გამოც. № 235, [1921] (სტ. გ. რუხ-
 აძისა და გ. ბოლქვაძისა). - 40 გვ.; ილ.; 22სმ.;
9. ლექსები: პირველი წიგნი (პანია ბავშვთათვის). - გა-
 მოცემა 1-ლი. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებე-
 ლი საზოგადოების გამოცემა №189, 1920 (ქალაქთა
 კავშირის სტ.). - 128 გვ.; 22სმ.;
10. სალაშქრო: ლექსები / შიო მღვიმელი. - ტფ.: გამოც.
 ნ. გელოვანისა, 1921 (ქალაქთა კავშირის სტ.). - 64
 გვ.; 15სმ.;
11. სამი ამბავი / სოციალური აღზრდის მთავარმმარ-
 ველობასთან არსებულ სარედ. კოლეგიის ხელმძღ-
 ვანელობით. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1921 (მთავრო-

ბის სტ.) - 25 გვ.; 20სმ. - (საბჭ. პროპაგანდის დღი-სათვის და ოქტომბრის დღესასწაულისათვის);

12. ტყის სურათები / განათლების სახალხო კომისარიატის სოციალურ აღზრდის მთავარმმართველობის სალიტერატურო-სამხატვრო სექციის რედაქციით. - თბ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1922 (მე-5 სტამბა პოლიგრაფიულ განყოფილებისა ს.მ.უ.ს.). - 16 გვ.; 23სმ.;

13. რჩეულ ლექსთა კრებული (ყრმათათვის): [სასკოლო ბიბლიოთეკებისათვის]. - ტფ.: ცეკავშირის გამოცემა № 386, 1925 (ცეკავშირის სტამბა). - 64 გვ.; 17სმ.;

14. [ლექსები] / განათ. სახ. კომისარ. სოციალურ აღზრდის მთავარმმართველობის სალიტ. - სამხატვრო სექციის რედაქციით. - ნ. 1: ჩემი ყვაილები. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლმგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 95, [1] გვ.: სურ.; 18 სმ.; ნ. 2: ცეკვები. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლმგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 62, [1] გვ.: სურ.; 18 სმ.; ნ. 3: მერცხლები. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1927 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 94, II გვ.: სურ.; 18სმ.;

15. [ლექსები] / განათ. სახ. კომისარ. სოციალურ აღზრდის მთავარმმართველობის სალიტ. - სამხატვრო სექციის რედაქციით. - ნ. 3: მერცხლები. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1927 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლმგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 94, II გვ.: სურ.; 18სმ.;

16. ნობათი: [საბავშვო ლექსები]. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 62, 2 გვ.; 18სმ.;

17. ლექსები / შიო მღვიმელი. - [წ.] 1 / [რედ. შ. თაბუკაშვილი; მხატვ. ლ. ქუთათელაძე]. - [ტფ.]: სახელგამი, ახალგაზრდობის და საბავშვო სექტორი, 1936 (სახ. მე-3 სტ.). - 492 გვ.; 20სმ.;

18. ლექსები. - ნ. 1 / აკ. რეხვიაშვილის რედ. და წინასიტყვე.; მხატვ. ლ. ქუთათელაძე. - ტფ.: სახელგამი, საბ. და ახალ. სექტორის გა-მა და მე-3 სტ., [1936]. - XXXII, 492 გვ.: ილ., პორტრ.; 20სმ.;

19. ტფილისის ზოოპარკი / სურათები სევერიან მაისაშვილისა; ტექსტი შიო მღვიმელისა. - [ტფ.]: სახელგამის გა-მა და ლითოგრ., 1936. - [13] გვ.: დაფურად. ილ.; 23სმ.;

20. ლექსები. - თბ.: სახელგამი, 1938 (საქ. სახალხო კომისარათა საბჭოს საქმეთა მმართველობის სტ.). - 225, [2] გვ.; 23სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);

21. სიმღერები / შეპკრიბა და წინათქმა დაურთო ი. გრიშაშვილმა. - თბ.: ფედერაციის გამ-ბა და სტ., 1938. - XXI, [2], 76 გვ.; 15სმ.. - ბიბლიოგრ.: „ლიტერატურა“ შენიშვნებში;

22. ლექსები: [უმცროს ასაკისათვის]. - თბ.: საბლიტგამი, 1939. - 24 გვ.: ილ.; 22სმ.;

23. ტყე: [ლექსები]. - თბილისი: საბლიტგამი, 1940. - 40 გვ.: ილუსტრ.; 25სმ.;

24. ჩემი დედოფალა: [ლექსი] / მხატვ. ვ. დაოშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943. - 10 გვ.: ილ.; 11სმ.;

25. თამრო: საბავშვო ლექსი / მხატვ. მ. დაუშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1945 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ. - ლითოგრ.). - 16 გვ.: სურ.; 11სმ.;

26. რჩეული ლექსები, პოემები და ზღაპრები. - [თბ.]: საბლიტგამი, [1947] (საქ. პოლიგრ. და გამ-ბის საქმ. სამმართვე. ბ.ს. კომბ-ტი). - 329, [3] გვ.; 16სმ.;

27. საბავშვო ლექსები. - ტ. 1 / [შესავალი სტატია: ე. ქარელიშვილი; ილ.: მ. ლაუშვილი]. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 204 გვ.: 1 ფურც. პორტრ.; 21 სმ.; ტ. 2. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 268 გვ.: ილ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ამობიზინდი ენძელავ...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №20. - გვ. 208;

2. გაზაფხულის პირს: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №37. - გვ. 427;

3. გამოცანა: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №36. - გვ. 419. - ტექსტის ბოლოს: (აღსნა-გული, ძუძუები და რძე);

4. იქ მოვკვდე, იქ დავიმარხო...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №31. - გვ. 348;

5. მო, გაზაფხულო!: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №21. - გვ. 218;

6. მტკვარი მოლელავს ზვირთები...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №44. - გვ. 515;

7. მუხთალი სოფელს: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №33. - გვ. 382;

8. სურათი: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №34. - გვ. 398;

9. შემოდგომა: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №42. - გვ. 493;

10. მარტს: [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №9-10. - გვ. 25-27;

11. ილიას, აკაკის, ნიკოლაძეს, ივ. მაჩაბელს...: [სახალწლო ლექსები] // თეატრი. - 1889. - №1. - გვ. 3-7;

12. პონტიფერეს ცოლი: [პოემა] (გადმოკეთებული) // საქართველოს კალენდარი. - 1889, განყ. XI. - გვ. 486-492;

13. რა მიხაროდეს ბედით დაჩაგრულს: [ლექსი] // თეატრი. - 1889. - №43-44. - გვ. 14-15;

14. ღმერთო, შენ შექმნილ სოფელში...: [ლექსი] // თეატრი. - 1889. - №19-20-21. - გვ. 15-16;

15. შმორი ტრიალებს საპყრობილეში: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1889, განყ. XI. - გვ. 492;

16. ცბიერო, სანამ გაცდენდი...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1889, განყ. XI. - გვ. 492-493;

17. ცეცხლი მედება ნორჩ გულზე...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1889, განყ. XI. - გვ. 493;

18. ჯიხვი: [ლექსი] (მიბაძვა რაფიელისა) // თეატრი. - 1889. - №5. - გვ. 5-6;

19. ბელურა ჩიტის ამბავი: (აზრი რუსულიდგან) [პოემა] // ჯეჯილი. - 1890. - №5. - გვ. 13-21;

20. გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 3-4;

21. გამოსალმება: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1890. - გვ. 427-428;

22. გრძნობავ, დაჩლუნგდი!: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1890, განყ. XI. - გვ. 418;

23. დავითის გამარჯვება: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №4. - გვ. 10-12. - ახლავს სურათი;

24. ენძელა: [ლექსი] // ივერია. - 1890. - 13 აპრილი. - №76. - გვ. 1;
25. „მიყვარს სიმშვიდე ბუნების...“: [ლექსი] // ივერია. - 1890. - 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 1;
26. ნეტა რად მზრდიდა შშობელი...: [ლექსი] // ივერია. - 1890. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 1;
27. საყვედური: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1890, განყ. XI. - გვ. 446-447;
28. შემოდგომა: დღემ იკლო ღამე გადიდა... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 4-5;
29. შემოდგომა: ღამემ იმატა აცივდა... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 4-5;
30. ჯეჯილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №1. - გვ. 3-4;
31. ბედო თუ ჩემად...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1891. - გვ. 84;
32. გამშორდი, სევდავ ტიალო: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 259;
33. ზამთარი: სასტიკმა სიომ დაჰბერა... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 3;
34. ვაი ამ ხალხის ცხოვრებას...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1891. - გვ. 84;
35. იმ ტურფას გული...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1891. - გვ. 84;
36. მეკითხებთან: ღამ-ღამით...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 259-260;
37. მითხარი ტურფავ, ვილოცო: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 259;
38. მკათათვე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 3;
39. ობოლი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 33-34;
40. ოჯახის გამზარებელნი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №3. - გვ. 12-14;
41. ტყვეები: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 256-259;
42. ღამე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №6. - გვ. 13-16;
43. ღმერთო რა უნდა ამ ხალხსა?: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 260;
44. შეხედეთ ტურფას მშვენიერსა...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 260;
45. შვილის-შვილი და ბებია: (ამბავი ლექსად, მიბაძვა) // ჯეჯილი. - 1891. - №2. - გვ. 26-32;
46. ჩემი სიმდიდრე...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1891. - გვ. 84;
47. ჩემი სიცოცხლე კვნესაა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. 259;
48. ჩემს გულში...: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1891. - გვ. 83;
49. ვაჟკაცს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 346;
50. ზამთარი: დანაღვლიანდა ქვეყანა... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №6. - გვ. 43-44;
51. იის ნამბობი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №2. - გვ. 25-26;
52. მაისი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №3. - გვ. 14;
53. მეძროხის მუდარა: (საგაზაფხულო) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №2. - გვ. 3;
54. მუქარა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 346-347;
55. ოთხი ძმა პეპელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №4. - გვ. 3-7;
56. პანია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №6. - გვ. 3-4;
57. სიმღერა მეომარისა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 347-349;
58. ტატეს ბედი-კვერა. სახალხო ლექსი // ჯეჯილი. - 1892. - №1. - გვ. 10-11;
59. ყანნი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 358;
60. ციცუნია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №1. - გვ. 65-68;
61. ძმობა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 361;
62. წერილი სატრფოს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892, განყ. XII. - გვ. 361;
63. ალ. ყაზბეგს: ლექსი შიო მღვიმელისა, წაკითხული ვ. გუნიას მიერ ყაზბეგის გასვენების დროს // კვალი. - 1893. - №52. - გვ. 5-6;
64. ალ. ყაზბეგს // ივერია. - 1893. - 22 დეკემბერი. - №277. - გვ. 1;
65. ბელურას ჩივილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №2. - გვ. 57-58;
66. დამერღვა მყუდრო ცხოვრება...: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №12. - გვ. 11;
67. ია: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 433;
68. ლეგენდა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №1. - გვ. 39-40;
69. მოდის ბრაზია: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №25. - გვ. 3;
70. მოხუცის ნამბობი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 433-434;
71. ნატვრა: (ლეგენდა) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №6. - გვ. 42-45;
72. ნიცას სიზმარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №1. - გვ. 13-19;
73. პაპას ცრემლები: (სეტუვის გამო) [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №20. - გვ. 12;
74. სამი სურათი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 35-37;
75. ქარო, იქროლე, იქროლე...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 432-433;
76. შაშვი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №3. - გვ. 22-23;
77. შველი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №4. - გვ. 29-31;
78. ცოცე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №2. - გვ. 10;
79. ასკილი და ია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №2. - გვ. 20-21;
80. ახალი წელინადი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №1. - გვ. 3-4;
81. გაუმადლარი: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №5. - გვ. 4;
82. ეგნატე ნინოშვილს: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №21. - გვ. 4;
83. ლოცვა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №3. - გვ. 14-15;
84. მდიდარი და გლახა: (ლეგენდა-ზღაპარი) [ლექსად] // ჯეჯილი. - 1894. - №1. - გვ. 33-34;
85. მოლაშქრე: [ლექსი] (ძველი ამბავი) // კვალი. - 1894. - №11. - გვ. 12;
86. ორი ობოლი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №4. - გვ. 49-51;
87. სვანეთის მთავარი: (პოემიდან) // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 392;

88. სიმღერები: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 411-412;
89. შარადები: (წარმოდგენილი შ. მღვიმელისაგან) // ჯეჯილი. - 1894. - №6. - გვ. 60; 1895. - №4. - გვ. 62; №5. - გვ. 62; 1896. - №1. - გვ. 55;
90. ალიონი გაზაფხულზე: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №17. - გვ. 16-17;
91. ილოს ოცნება: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 30-34;
92. ნანა: (ტასო კოპაძეს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №4. - გვ. 3-4;
93. პატარა შალვა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №1. - გვ. 9. - სურათით;
94. საქართველოს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1895. - გვ. 423;
95. სიმღერა: ღამეა, როგორც ღრუბელი... [ლექსი] // მოამბე. - 1895. - №7. - გვ. 125-126;
96. ქართველები სპარსეთში 1618 წ.: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1895. - გვ. 401;
97. ძვირფას მგოსანს რაფ. ერისთავს: (ე. მესხმა წაიკითხა ვახშამზედ) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 27 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1;
98. არ შეგაშინოს...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1896. - გვ. 94;
99. გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №8. - გვ. 17;
100. გამშორდი სევდავ, ტიალო...: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №32. - გვ. 568.. - ხელს აწერს: რ. ე-ი. ავტორობის საკითხის შესახებ იხ. „კვალი“ 1896. - №33. - გვ. 588-589;
101. გინახავთ - პიტალო კლდეზედ...: [ლექსი] // მოამბე. - 1896. - №8. - გვ. 23-24;
102. დედის მოთქმა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №6. - გვ. 3-5;
103. ელისო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №1. - გვ. 25-28;
104. თავგების მეგობრობა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №10. - გვ. 3-7;
105. ია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №11. - გვ. 21-22;
106. კატაბეზია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №1. - გვ. 3-5;
107. მუხა: [ლექსი] (ვუძღვნი ი. ს. გოგებაშვილს) // მოამბე. - 1896. - №10. - გვ. 29-32;
108. სიტყვით მადიანებს...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1896. - გვ. 115;
109. ფეშქაშო!: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1896. - გვ. 94;
110. ქარო, დაჭრილო ლომივით...: [ლექსი] (ვუძღვნი შ. არაგვისპირელს) // მოამბე. - 1896. - №11. - გვ. 41-42;
111. შურთხი და ინდოური: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №3. - გვ. 30-32;
112. აღდგომა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №4. - გვ. 3-4;
113. გმირს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 490-491;
114. ზამთარი და ნიბლია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №2. - გვ. 28-35;
115. ლომი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №12. - გვ. 3;
116. მათხოვარი: (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №11. - გვ. 3-4;
117. მელია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №9. - გვ. 3-4;
118. მე მიყვარხარ, როგორც ვხედავ...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 491-492;
119. მინდა ჩემს ნაბატონარსა...: [ლექსი] // მოამბე. - 1897. - №10. - გვ. 103-106;
120. მყინვარს: [ლექსი] (ვუძღვნი განდევილს) // მოამბე. - 1897. - №9. - გვ. 73-74;
121. მშობლის ნანა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №3. - გვ. 22-24;
122. ნაღველო გასკდი; ვარამთ...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 491;
123. როდესაც სევდა წამიღებს: [ლექსი] // მოამბე. - 1897. - №2. - გვ. 130-131;
124. ღრუბელი და ზღვა: (მიბაძვა) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №5. - გვ. 24-25;
125. ყოყოჩები: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №6. - გვ. 3-4;
126. ჩიტი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №1. - გვ. 6-7;
127. ძალი და თავი: (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №7-8. - გვ. 3-4;
128. ძალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №10. - გვ. 3;
129. დაუძღურდა, გატყდა ცხენი...: [ლექსი] // მოამბე. - 1898. - №6. - გვ. 68-70;
130. ზამთარი. „დანაღვლიანდა ქვეხანა“.. // ჯეჯილი. - 1898. - №6. - გვ. 43-44;
131. თოვლი ჩამოდნა მთებშია...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №4. - გვ. 3-4;
132. მდინარე: [ლექსი] (აზრი ნასესხებია) // ჯეჯილი. - 1898. - №3. - გვ. 3;
133. მერცხალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №1. - გვ. 8-20;
134. მთლად დაფლეთილი, დაკონკილი, დაღარგებული...: [ლექსი] // მოამბე. - 1898. - №9. - გვ. 97-98;
135. მონყენილი ჩიტი: [ლექსი] (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ) // ჯეჯილი. - 1898. - №9. - გვ. 24-25;
136. ნატვრა: [ლექსი] // მოამბე. - 1898. - №12. - გვ. 18;
137. ნიაგო მოგაქვს და მოგაქვს...: [ლექსი] // ივერია. - 1898. - 6 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1;
138. პეპელა: [ლექსი] // მოამბე. - 1898. - №12. - გვ. 102-103;
139. რაფაელური: (იუმორისტული ლექსი) // ივერია. - 1898. - 18 იანვარი. - №12. - გვ. 4;
140. სევდა გულს მიღრღნის, ბოღმა მკლავს!...: [ლექსი] // მოამბე. - 1898. - №8. - გვ. 102-108;
141. ტყის სურათები: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №12. - გვ. 3-6;
142. ყვავი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №6. - გვ. 3-4;
143. ყმანვილი და ციყვი: (ვუძღვნი თამრიკო მაჭავარიანს) (ნასესხებია) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №7-8. - გვ. 3-4;
144. ახალი წელი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №1. - გვ. 3-4;
145. ერთი ხორბლის ამბავი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №12. - გვ. 33-34;
146. მერცხალი და ბავშვი: (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №11. - გვ. 3-4; 1900. - №10. - გვ. 3-4;
147. მთვარე და გიჟი: [ლექსი] (აზრი ნასესხებია) // ჯეჯილი. - 1899. - №5. - გვ. 38-39;
148. მოვდივარ ახალი წელი: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;

149. პირველი გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №4. - გვ. 3;
150. ტყეში: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №6. - გვ. 3-6;
151. ტყის სურათები: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №1. - გვ. 36-39;
152. ფრინველები და მეთევზე: (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №10. - გვ. 3;
153. შარადა: (ნარმოდგენილი პელიაშვილისაგან) [შოი მღვიმელი] // ჯეჯილი. - 1899. - №7-8. - გვ. 83;
154. ჩვენი ციცა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №3. - გვ. 3-4;
155. ჭრიჭინა და ბუხარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №9. - გვ. 3-4;
156. გიორგი წერეთელს: (ლექსი მღვიმელისა, ნარმოთქმული იმერისის მიერ) // კვალი. - 1900. - №4. - გვ. 60-62;
157. მარხვა გავიდა. შობაა...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1900. - №2. - გვ. 35-45;
158. პატარას: [ლექსი] (გადმოკეთებული შ. მღვიმელის მიერ) // ჯეჯილი. - 1900. - №3. - გვ. 21;
159. ფოთლები: [ლექსი] (გადმოკეთებული შოი მღვიმელის მიერ) // ჯეჯილი. - 1900. - №11. - გვ. 3-4;
160. აღდგომა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1901. - №3. - გვ. 52;
161. მკურნალი: [ლექსი] (გადმოქართულებული) // ჯეჯილი. - 1901. - №9. - გვ. 48;
162. ჩიტი ბზენვია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1901. - №1. - გვ. 3-4;
163. აღდგომა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 3-4;
164. გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1902. - №7-8. - გვ. 10-11;
165. თქმულება: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1902. - №5. - გვ. 3-5;
166. მყინვარს: [ლექსი] // პატარა ჩანგი. შუშლილის წერილები გოგოლისა. სცენები, ლექსები და კუპლეტები. - თბ.: „გუთან“-ს გამოცემა №1, 1902 (სტამბა არ. ქუთათელაძისა). - 63გვ.; 12სმ.; მეორე გამოცემა. - თფ.: აღ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ.ა. ზარიძის გამოცემა №62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: აღ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64გვ.; 15სმ.;
167. შობის ხე. „შობის წინა დღეს ბალღებო“... // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 3-4;
168. ახალი წელი: (პ. მაჭავარიანის გოგონებს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 4-6;
169. ბალახი ბზინავს, ბიბინებს...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №6. - გვ. 3-4;
170. დილა სოფელში: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 6-9;
171. მიდის ძველი წელიწადი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 24-26;
172. პატარა მკითხველებს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №4. - გვ. 3-5;
173. ფუტკარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №9. - გვ. 11-12;
174. ჩემი დედოფალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1903. - №12. - გვ. 3-5;
175. გუგული: [ლექსი] // მერცხალი: საყმანვილო ნახატებიანი კრებული. - 1904. - №1. - გვ. 43-44;
176. კურდღელი და კატა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1904. - №1. - გვ. 3-4;
177. ლაზარეს ჩივილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1904. - ოქტომბერი. - გვ. 6-7;
178. მერცხალს: [ლექსი] // მერცხალი / საყმანვილო ნახატებიანი კრებული. - ტფ., 1904 (სტ. ტ. მ. როტინოვისა). - გვ. 3;
179. მილოცვა დედასთან: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1904. - №4. - გვ. 75-77;
180. მილოცვა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1904. - №12. - გვ. 39;
181. ნაკადული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1904. - №1. - გვ. 3;
182. ორი კნუტი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1904. - ნოემბერი. - გვ. 4-6;
183. „ამოსულან ყმანვილები“... // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №9. - გვ. 231-232;
184. გამოსულან ყმანვილები...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №9. - გვ. 231-232;
185. ეკალო, გინდა მიჩხვლიტო?...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1905. - გვ. 497;
186. თვალ-ხუჭუნა: [ლექსი] (ელისოს, ნინოს და კონია დავითაშვილებს) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №24. - გვ. 667-668;
187. ია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №4. - გვ. 4-5;
188. მწარე ლილინი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1905. - გვ. 493-495;
189. ობოლი ქალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №10-11. - გვ. 71;
190. საახალწლო მილოცვა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №1. - გვ. 10-11;
191. საჩუქარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №6. - გვ. 3-4;
192. ტოროლა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №12. - გვ. 4-5;
193. ყაყაჩო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №7-8. - გვ. 5-6;
194. ჩვენი ცუგო, დილას აქეთ...: [ლექსი] ფერადი სურათით // ჯეჯილი. - 1905. - №3. - გვ. 3-4;
195. არიფანა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №13. - გვ. 3-5. - ახლავს მხატვრების როტერისა და გ. ნათაძის ნახატები;
196. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №7. - გვ. 3-4;
197. ეშმაკობით, მასხარობით...: (გადმოკეთებული). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1906. - №1. - გვ. 37;
198. ზამთარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №2. - გვ. 3-4;
199. კალოს პირული: [ლექსი] // მინა. - 1906. - №1. - გვ. 8;
200. ლექსი „მალხაზი და თმახუჭუჭა“... / მხატვ.: ო. მმერლინგი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №4. - გვ. 3-5. (ვუძღვნი ლეოს);
201. მერცხალს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №12. - გვ. 3-4;
202. ნამი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1906. - №2. - გვ. 40;
203. ნაძვები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №1. - გვ. 3-6;

204. პატარა: (ვუძღვნი თამრიკოს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - №23. - გვ. 3-4;
205. პატარა ძიბა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - №17. - გვ. 3-4;
206. საშობაო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - №24. - გვ. 3-4;
207. სიცხიანი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - №14. - გვ. 3-4;
208. ქრისტე აღსდგა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №4. - გვ. 35-36;
209. შვლის სიკვდილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - № 10. - გვ. 3-9. - ვუძღვნი მიტა ხმალაძეს;
210. ცხენობანა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1906. - №3. - გვ. 3-4;
211. აღდგომა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №8. - გვ. 3-4;
212. ბატკანი და ცხვარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №19. - გვ. 3-4;
213. ბატონყმობა: (გლეხის ნაამბობი). [ლექსი] // მინა. - 1907. - №8. - გვ. 3-6;
214. გამოთხოვება: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №1. - გვ. 2. - ლექსის ბოლოს რედაქციის შენიშვნა;
215. თამაშობა: (ვუძღვნი ია ეკალაძის ტოგოსა და ნინოს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №9. - გვ. 3-6;
216. თოვლაობა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №2. - გვ. 3-5;
217. მოსარეცხე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1907. - №7. - გვ. 3-4;
218. პატარა ტოროლას ჩივილი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №6. - გვ. 25-26;
219. პანია მარიამს (აგლაძეს): [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №18. - გვ. 3-4;
220. საახალწლო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1907. - №72. - გვ. 34;
221. საახალწლო მილოცვა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №1. - გვ. 3-4;
222. ფისუა და მამლაყინა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №4. - გვ. 3-6;
223. ჩემი ფისო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1907. - №9. - გვ. 17-18;
224. წვიმა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №14. - გვ. 3-4;
225. წრუნუნა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №1. - გვ. 3-4;
226. აღდგომა, მოდით, ძმებო...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1908. - №3. - გვ. 38;
227. ბატკანი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 3-4;
228. დედა კაბას უკერავდა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №2. - გვ. 3-4. - ახლავს მხატვარ როტერის სურათი;
229. თამარო, ჩემო თამარო...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №21. - გვ. 3-4;
230. კონო და კუნო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №4. - გვ. 3;
231. მერცხალი: [ლექსი] // ფასკუნჯი. - 1908. - №7. - გვ. 1-2. - მინანერი: ვუძღვ. იაკ. ნიკოლაძეს;
232. ორი ჩიტი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №13. - გვ. 3-4;
233. საახალწლო ნატვრა თანდილასი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №1. - გვ. 3-4;
234. საშობაო საჩუქრები: (ვუძღვნი თამროს და ნინას). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №24. - გვ. 3-4;
235. შაში: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1908. - №9. - გვ. 35-36;
236. შეთვლილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1908. - №12. - გვ. 35;
237. ძვირფას აკაკის: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1908. - №10-11. - გვ. 80;
238. ჰხედავთ, ბალღებო, ანკარა...: [ლექსი მიძღვნილი აკაკი წერეთლისადმი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №11. - გვ. 3-4;
239. გაზაფხულდა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №7. - გვ. 3-4;
240. ვარდის ბუჩქი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №11. - გვ. 20-21;
241. ზამთარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №4. - გვ. 3-4;
242. ზამთრის პირი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №21. - გვ. 3-4;
243. მაიმუნი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №16. - გვ. 3-4;
244. მამა და შვილი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №24. - გვ. 3-4;
245. მოლოდინ: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1909. - №12. - გვ. 12-13;
246. ნინიას ჩივილი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №9. - გვ. 3-4;
247. საახალწლო შეთვლილი: (ვუძღვნი კოტე დავითაშვილს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №1. - გვ. 27-28;
248. შემოდგომა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №20. - გვ. 3-4;
249. შოშია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1909. - №3. - გვ. 14-15;
250. ჩიტი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №6. - გვ. 10-11;
251. ჩიტი. „პატარა ილაბ ეზოში“... // ჯეჯილი. - 1909. - №1. - გვ. 6-7;

252. ახალი წელი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილოთათვის. - 1910. - №1. - გვ. 16-17;
253. (ევედონელს) // ხალხი. - 1910. - 1 მარტი. - №8. - გვ. 2;
254. ენძელა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №5. - გვ. 3;
255. ერთ საღამოს მე და ილო... // ხალხი. - 1910. - 28 აპრილი. - №16. - გვ. 3;
256. მელა. „საქათმეში შეეჩვია“... // ჯეჯილი. - 1910. - №3. - გვ. 115-116;
257. მერცხალი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №11. - გვ. 3-4;
258. ნაღვლიანი სიმღერა: [ლექსი] // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 22 მაისი. - №14. - გვ. 2;
259. ნინას სიზმარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №1. - გვ. 3;
260. პატარძალი და თავვი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №23. - გვ. 3-4;
261. სააღდგომო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №7. - გვ. 3-4;
262. ფისო და ძაღლები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №12. - გვ. 3-4;
263. შობის ხე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №24. - გვ. 15-16;
264. ჩიტი და ბავშვი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №8. - გვ. 3;
265. (ძველი რვეულიდან) // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 2;
266. ჯეჯილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1910. - №1. - გვ. 3-4;
267. აღდგომა. „აჰა დაჰკრა განთიადმა“ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №7. - გვ. 3-4;
268. ახალი წელი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 3;
269. ბიჭო, ნუ იჭერ პეპელას!: (გოგია გუბელაძეს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №5. - გვ. 259;
270. გოგუცანა და ბატები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №14. - გვ. 3-4;
271. თამარ-ქალი: (ჩემს თამროს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №24. - გვ. 3-5;
272. ია და გოგია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №2. - გვ. 67-68;
273. კურდღელი და ივანიკა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №20. - გვ. 3-4;
274. კურდღლის ჩივილი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №18. - გვ. 3-5;
275. მელია და ჩიტი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №9. - გვ. 391;
276. მერცხალი: (გადმოკეთებული). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №11. - გვ. 3-4;
277. მერცხლის სიმღერა: (გადმოკეთებული). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №3. - გვ. 16;
278. მთესველი: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 209-210;
279. საახალწლო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №1. - გვ. 4-5;
280. საშობაო: (ლიზა ლევანიძეს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №12. - გვ. 683-684;
281. სევდიანი ღიღინი: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 205-206;
282. სიმღერა: (გადმოკეთებული). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №17. - გვ. 3-4;
283. ყანნი: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 210-211;
284. შემოდგომა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №21. - გვ. 5-7; ჯეჯილი. - 1911. - №10. - გვ. 581;
285. შოშია და ბავშვები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №8. - გვ. 11-13;
286. (ძველი რვეულიდან) // ხალხი. - 1911. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 2;
287. ბაჭია: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №21. - გვ. 1-3;
288. ბუ: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №4. - გვ. 3-4;
289. დედის სიყვარული: (ვუძღვნი ნინო გუბელაძეს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №24. - გვ. 3-4;
290. თავუნა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №22. - გვ. 3-4;
291. თინა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №9. - გვ. 3-5;
292. ილო და ჩიტი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №3. - გვ. 152;
293. მერცხალი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №6. - გვ. 3-4;
294. მსუნავი: (მიზაძეა). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №5. - გვ. 4-5;
295. სიკვდილი ფრთოსანისა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №6. - გვ. 323-324;
296. ფუტკარი და ია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №11. - გვ. 611-613;
297. ჩემს ბატკანს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №3. - გვ. 131;
298. ჩემს ძაღლს: [ლექსი] // განათლება. - 1912. - №2. - გვ. 139;
299. ჩივილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №1. - გვ. 3-5;
300. ალავერდი: (გიგა მირიანაშვილს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №6. - გვ. 323-324;
301. ამირანი: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 196-198;
302. აღდგომის დილა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №4. - გვ. 228-229;
303. ბაჭია და კურდღელი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №10. - გვ. 531-532;

304. ბიჭუქელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №9. - გვ. 467;
305. გოგოვ, ქეთინო, მომხედე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №9. - გვ. 3-4;
306. დაიჭირეს ბერი მელა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №5. - გვ. 3-4;
307. დედა და ვანო / ო. შერლინგი [მხატვარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №20. - გვ. 3-6;
308. დიდებულ მოამაგის ხსოვნას: (იაკობ გოგებაშვილს) [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 201-204;
309. დიდება და ვანო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №20. - გვ. 3-6;
310. კატა ჩხაოდა, კნაოდა...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №1. - გვ. 3-4;
311. მაყვალას დედოფალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №4. - გვ. 195-196;
312. მკაში: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №11. - გვ. 3-5;
313. მუხა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №7-8. - გვ. 426;
314. ნაბია და ბავშვი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №8. - გვ. 3-5;
315. ონავარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №11. - გვ. 595-596;
316. რა ამბავია?: (ხალხურ კილოზე) [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №11. - გვ. 3-5;
317. შობის დილა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №24. - გვ. 3-4;
318. ჩაგვიქრეს: [ლექსი] // განათლება. - 1913. - №6. - გვ. 454;
319. ჩემი სტუმრები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 3-7. - თან ახლავს ფოტო;
320. ცილი ფისოს!: საშობაო(ნინო მათურელს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №12. - გვ. 659-661;
321. ახალი წელიწადი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №1. - გვ. 3-4;
322. გამომშვიდობება მერცხლისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №4. - გვ. 3-4;
323. გვრიტი: (ზღაპარი). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №10. - გვ. 531-532;
324. გულითადი თხოვნა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №1. - გვ. 3-5;
325. ზმა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 23;
326. თამადას: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №5. - გვ. 2;
327. თამროს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №19. - გვ. 4-5;
328. კურდღელი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №12. - გვ. 695-696;
329. მარიამის შობა საღამო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №12. - გვ. 659-662;
330. მეგობარს: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №9. - გვ. 2;
331. მენყინა: (მონაფე ლავრენ გარსევანიშვილის ხსოვნას) [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №8. - გვ. 3-4;
332. ნინოს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №19. - გვ. 6-7;
333. ოჯახი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №9. - გვ. 467-469;
334. პასუხი ბედისა: (გუძღვნი ვაჟა-ფშაველას). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №2. - გვ. 67-68;
335. რა ხანია ვყვირი ქალო!: (თამრო და ქეთო ლოთვაძეებს). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №3. - გვ. 131-132;
336. სასწავლებელში: (ძღვნად მასწავლებელს-ლიზა ხოჯაშვილის ქალს) [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №9. - გვ. 4-6;
337. უკულმა ძილი-ნებისებური: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №8. - გვ. 3;
338. ქეთინოს ვედრება: (წერილი ბიძიებთან). [ლექსი] // - 1914. - №11. - გვ. 597-598;
339. ქინკლას: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №7. - გვ. 2;
340. შობის ხე და ბავშვები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №24. - გვ. 4-7;
341. ჩივის დედა: [ლექსი] // ლახტი. - 1914. - №7. - გვ. 3;
342. ძმობილს სოსოს: [ლექსი] // ლახტი. - 1914. - №8. - გვ. 5;
343. ბავშვების ვედრება: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №6. - გვ. 323;
344. ბაჭია: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №10. - გვ. 4-6;
345. ვაჟა-ფშაველას ხსოვნას: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №15. - გვ. 4-5;
346. ვედრება: (დარიკო ბერძნიშვილს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №2. - გვ. 4-5;
347. საახალწლო ნანა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №1. - გვ. 3-4;
348. მგოსნის ხსოვნას: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №2. - გვ. 73-74;
349. ობობა. ია ეკალაძის გოგონა პეკას // ჯეჯილი. - 1915. - №4. - გვ. 195-196;
350. ომის რვეულიდან: [ლექსი] // კლდე. - 1915. - №7. - გვ. 5-6;
351. ორი ფისო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №8. - გვ. 4-5;
352. რწყილი და ჭიანჭველა: (გალექსილი), (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №12;
353. საადგომო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №3. - გვ. 171-172;
354. უთვალთვალო როდი რჩება...: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №4. - გვ. 196;
355. ყვინჩილა და ფისო: (ზღაპარი). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №7-8. - გვ. 390-392;
356. ყრმებს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №7-8. - გვ. 426-427;

357. შობა საღამო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №23-24. - გვ. 4-6;
358. შობის მზეს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №12. - გვ. 632-633;
359. ჩიტი და მელა: (ზღაპარი). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №11. - გვ. 537-540;
360. წერილი დასთან: სააღდგომო [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №6. - გვ. 11-12;
361. კატა და თავი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №11-12. - გვ. 579-580;
362. მაშინა ვარ ბედნიერი...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №3. - გვ. 15;
363. მეყვავილე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №3. - გვ. 16;
364. მუდამ სევდიანს // მერანი: [სალიტერატურო-სამხატვრო კრებული / მხატვარი ვალიკო სიდამონ-ერისთავი]. - ტფ., 1916 (სტ. „შრომა“). - 138, [5] გვ.: ილ.; 26 სმ. - (გაზეთ „საქართველოს“ პრემია; წიგნი 1);
365. ნაბია და ნკიპა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №9. - გვ. 451-452;
366. პაპა // ჯეჯილი. - 1916. - №7-8. - გვ. 425-427;
367. სინანული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №13. - გვ. 13-17;
368. ტოროლა და ბავშვი: (ვუძღვნი ფარნაოზ კურდელაშვილს). [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №15. - გვ. 14-16;
369. ყვავილი: (პატარა გივი ჟორდანიას). [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №14. - გვ. 3-4;
370. ყრმებს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №10. - გვ. 515;
371. შენი ჭირიმი, ბუნებავ...: [ლექსი] // საფირონი / რექტორ-გამომცემელი გიორგი ლეონიძე. - თბილისი, 1916. - №1. - გვ. 2;
372. ჩემსას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №34. - გვ. 8;
373. წელს არ ქონია ნაძვის ხე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 3-4;
374. ხელს ნუ ახლებთ ჩემს პეპელას: (ყენია კილასონიას). [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №8. - გვ. 19-20;
375. გაზაფხული: [ლექსი] // კუნწულა. - 1917. - №1. - გვ. 30-31;
376. გაზაფხულს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1917. - №7. - გვ. 3-4;
377. ვალიკო!: [ლექსი] // მადლობის დღე. 1882-1917 (XXXV). - 1917. - [№1]. - გვ. 22;
378. კრუხი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1917. - №6. - გვ. 3-4;
379. ნატვრა: [ლექსი] // განათლება. - 1917. - №4-5. - გვ. 279;
380. ყვავილების მოციქულსა... (ვუძღვნი ტასიკო ზუბინაშვილს) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №10-12. - გვ. 21-22;
381. ჩემი ტორა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1917. - №12. - გვ. 3-5;
382. გლეხი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №5-6. - გვ. 36;
383. გმირი: (გივი მესხიშვილს) [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1918. - №3. - გვ. 3;
384. დედა და შვილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №1. - გვ. 30;
385. ლექსები // საფირონი: [კრებული] / გ. ლეონიძის რედ.. - [ტფ., 1918] (სტ. „ქართლი“). - 16 გვ.: ილ.; 34 სმ.;
386. მელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №2. - გვ. 33;
387. ობლის ბედი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №2. - გვ. 12;
388. პეპელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №1. - გვ. 3;
389. ლულუნა საღამურო!: (გოგა და კუკური ბარათაშვილებს). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №4. - გვ. 3-4;
390. ყვავილი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1918. - №4. - გვ. 3-4;
391. ციყვი და თავი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №3. - გვ. 10-12;
392. წივას: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1918. - №4. - გვ. 34;
393. გიგლა და გოგია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №8-9. - გვ. 23;
394. თოლია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №8-9. - გვ. 44-45;
395. კვიცი და ცხენი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №9-12. - გვ. 16;
396. ლოდინი ფრთოსნისა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №10-11. - გვ. 38-39;
397. მელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №10-11. - გვ. 27-28;
398. ნანა: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 149-150;
399. ოცდა ათი წელიწადი თავს ევლები ჩვენს ყმაწვილებს...: [ლექსი] // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 70;
400. საღამი: [ლექსი] // სახალხო საქმე. - 1919. - 8 იანვარი;
401. სანთელი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 4;
402. ქართული ლატარია: ბიჭიკო. [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 16;
403. ქართული ლატარია: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №7. - გვ. 16;
404. შვიდნი (26 მაისი): [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №3-4. - გვ. 3-4;
405. ცდა ათი წელიწადი... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №12. - გვ. 3-4;
406. ცუგო და ფისო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №1. - გვ. 19-20;
407. ნუხილი: (ლუასაბ ბოცვაძის ხსოვნას) [ლექსი] // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 4;
408. ჭიდაობა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1919. - №5-7. - გვ. 3;
409. ჯაან ბიჭებო!: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №13. - გვ. 3;
410. ალექსა: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №1. - გვ. 5;
411. „გეყოფა, ნულარ ტარტარებ, ...“: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №7. - გვ. 15;

412. დილა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №3. - გვ. 3-4;
413. „ფეცვა გმირთ სალოცავებსა“...: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №5. - გვ. 12;
414. ირემი. ჩემს ბაჩანას: [ნ. რაზიკაშვილს] // ჯეჯილი. - 1920. - №1. - გვ. 33-34;
415. კრუხი. „რა დღესაც ბედმა მიმუხთლა“... // ჯეჯილი. - 1920. - №1. - 24 გვ.;
416. მახარობელი; პოლ ასატუროვი [მხატვარი] // ჯეჯილი. - 1920. - №7. - გვ. 39-40;
417. მგელი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №6. - გვ. 13;
418. მგოსანი და ყვავილი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 9;
419. მებრძოლისაგან: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №3. - გვ. 11;
420. მერცხლები: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №3. - გვ. 3-4;
421. მესტირული: [ლექსი] // ხათაბალა. - 1920. - №5. - გვ. 6;
422. მწუხარე დედას: (დათიკო (ბობრა) კანდელაკის დასაფლავებაზე). [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №24. - გვ. 7-8. - ახლავს ფოტო;
423. ნუნუას: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №13. - გვ. 11;
424. ორი დედა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №6. - გვ. 45-46;
425. პატარას: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №8. - გვ. 3-4. - თან ახლავს სურათი „მფარველი ანგელოზი“;
426. „რა ვენა რა უნდათ ამ ყორნებს“...: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №12. - გვ. 13;
427. „სადღისო განთიადმა“... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №5. - გვ. 3-4;
428. საზეიმო: (ძღვანად თავისუფალ აჭარას) [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 144-146;
429. საქანელა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №4. - გვ. 22-23;
430. „ტილები“: [ლექსი] // ხათაბალა. - 1920. - №8. - გვ. 2. - სქოლიოში ავტორის შენიშვნა;
431. ფუტკარი: (ნათელა კავსაძეს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №3. - გვ. 41;
432. „ღრუბლად გამოჩნდა მტრის ურდო“...: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №21. - გვ. 13;
433. შამილა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1920. - №5-7. - გვ. 23-24;
434. შინაური სვავი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №4. - გვ. 54-55;
435. ჩვენს გმირებს: [ლექსი] // მხედარი. - 1920. - №1. - გვ. 6;
436. ძღვანად იოსებ იმედაშვილს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ. 8;
437. განთიადი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №3. - გვ. 18-19;
438. ზამთარი გავინაპირეთ: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1921. - №[1] აგვისტო. - გვ. 3-4;
439. ზამთარს: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №5. - გვ. 26-27;
440. თინა / როტტერი [მხატვარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №3. - გვ. 3-5. - მიძღვნილი მარიკელა ბარათაშვილისადმი;
441. კატა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №2. - გვ. 7. - ტექსტს დართული აქვს ნახატი, მხატვრის ხელმოწერა გაურკვეველია;
442. მილოცვა: (ჩემს პატარა მკითხველებს) [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №1. - გვ. 3-4;
443. რთველი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1921. - №4. - გვ. 3-4;
444. შევარდენი: [ლექსი] // შევარდენი. - 1922. - №1. - გვ. 41;
445. ბეკინო // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №8-9. - გვ. 3-4;
446. ბინული // ჯეჯილი. - 1923. - №3-5. - გვ. 37;
447. ზამთარი. „თეთრად ქათქათებს მინდორი“... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №1. - გვ. 3-4;
448. მერცხალს. „ნეტავ ვერე აღრიანად“... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №3-4. - გვ. 3;
449. ნატვრა. „ნეტამც კი ია ლამაზი“... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №6-7. - გვ. 18-19. - ლილია კახეთელიძის ხსოვნას;
450. ექიმთან: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №4. - გვ. 5;
451. ზაფხული // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №8-9. - გვ. 8-9;
452. *** („ნეტავი ჩემს გულს“): [ლექსი] // დროშა. - 1924. - №14. - გვ. 13;
453. ბელურა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1925. - №11-12. - გვ. 20;
454. გლეხის ნუხილი: [ლექსი] // ახალი სოფელი. - 1925. - №2. - გვ. 35;
455. მერცხალი: [სიმღერა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1925. - №3. - გვ. 13;
456. ნატვრა: (გ. ტაბიძეს): [ლექსი] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებულები. - 1925. - №2. - გვ. 2;
457. ფისო და თავგი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1925. - №9-10. - გვ. 25;
458. ციკანი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1925. - №7-8. - გვ. 12;
459. თინიკოს მერცხლები // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №4. - გვ. 13. - თინა ხახანაშვილს;
460. კურდღელს // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №8. - გვ. 26-27;
461. შიო არაგვისპირელს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
462. ციკანი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №7-8. - გვ. 12;
463. სიმღერა მემორისა: ნაწყვეტი: [ლექსი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
464. დიდებულ მოამავის ხსოვნას: იაკობ გოგებაშვილს: [ლექსი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 25

- სექტემბერი. - № 85; აგრეთვე, იხ.: საბჭოთა მასწავლებელი: საიუბილეო დამატება. - 1940. - 27 ოქტომბერი. - №94;
465. დიდი ადამიანის ცხოვრებიდან: [ი. გოგებაშვილის 100 წლისთავის გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი: საიუბილეო დამატება. - 1940. - 27 ოქტომბერი. - №94;
466. დიდი ადამიანის ცხოვრებიდან: [მომენტები იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრებიდან] // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1940. - №10. - გვ. 79-80;
467. იაკობ გოგებაშვილი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1940. - 27 ოქტომბერი. - №140;
468. იაკობ გოგებაშვილი: [მოგონება] // ლიტერატურის მატყანე. - 1940. - №1-2. - გვ. 275-285;
469. პანია მერცხალი: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 13 მარტი. - №21;
470. ჩემ შვილ ნინოს: [ლექსი] // მნათობი. - 1943. - №3. - გვ. 23;
471. Песни воина: [Стихи] / Перевод Б. Серебрякова // Антология грузинской патриотической поэзии. - 1945. - стр. 81-83;
472. ზამთარი და ნიბლია: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 182-186;
473. მაშინა ვარ ბედნიერი: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 5-6;
474. მშობლის ნანა: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 61-63;
475. ოთხი ძმა პეპელა: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 187-189;
476. შოშია: [ლექსი] // თაიგული. - 1946. - გვ. 181-182;
477. მარტი გავიდა, გათბა დღე...: [ლექსი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // დილა. - 1950. - №3. - გვ. 9.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჰარტმანი, ალფრედ. ჩადრი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1890, განყ. II. - გვ. 410-414;
2. ნადსონი, ს. ი. იუდა: (ნადსონისა) [თარგმანი შიო ქუჩუკაშვილისა] ზაყელი // ივერია. - 1891. - 21 აპრილი. - №86. - გვ. 2;
3. ფოფანოვი, კონსტ. უბინაო პერი: [პოემა. თარგმანი] შ. მღვიმელისა // მოამბე. - 1894. - №2, განყ. I. - გვ. 79-88;
4. ჰაინე, ჰაინრიხ. - ა) დე თოვლმა ჰფაროს მიწა...: (ჰეინედან) [ლექსი. თარგმანი] შ. მღვიმელისა // მოამბე. - 1895. - №6, განყ. I. - გვ. 40; ბ) დავდივარ ტყეში და ვტირი...: (ჰეინედან) [ლექსი. თარგმანი] შ. მღვიმელისა // მოამბე. - 1897. - №6, განყ. I. - გვ. 44;
5. რამო, ჟან. სამი ფერია: (ჟან რამოდან) [ლექსი. თარგმანი] შ. მღვიმელისა // მოამბე. - 1897. - №8, განყ. I. - გვ. 77-78;
6. პუშკინი, ა.ს. ჩიტი: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 26 მაისი. - №109. - გვ. 3;
7. დედა და შვილი: [ლექსი] (რუსულიდან) [თარგმანი] შ. მღვიმელის მიერ // ჯეჯილი. - 1900. - №2. - გვ. 3;
8. პლემჩევი, ა. ყმანვილები და ჩიტი: [ლექსი] (პლემჩევისა) [თარგმანი] შ. მღვიმელისა // ჯეჯილი. - 1901. - №11. - გვ. 6-7;
9. ჩარსკაია (ჩურლოვა), ლ. ნუ აჯავრებთ ბატებს: [ლექსი რუსულით] // ჯეჯილი. - 1906. - №3. - გვ. 3-4;

10. მეთევზენი: (რუსულით) // ჯეჯილი. - 1907. - №4. - გვ. 8-10;
11. პანია მემუსიკენი: (რუსულით). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1907. - №5. - გვ. 7-8;
12. ფუტკარი და თამრო: (რუსულით). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1907. - №6. - გვ. 5-6;
13. გაზაფხულის დილა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №16. - გვ. 18-22.

მის შესახებ:

1. ხუსკივაძე, თეოდ. საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა: (საყმანვილო ჟურნალი „ჯეჯილი“ №1) // ივერია. - 1890. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 1-2; 1 თებ. ერვალი. - №25. - გვ. 1-2;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1891. - 5 აპრილი. - №74. - გვ. 2;
3. ჩვენ მივიღეთ... // ივერია. - 1891. - 22 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1;
4. ტიტოსია. საახალწლო ექსპროსტები: [ლექსი] // მწყემსი. - 1892. - №1. - გვ. 10-12;
5. თ. რ. ერისთავის ორმოც-და-ათი წლის იუბილეს ისტორია // კვალი. - 1895. - №46. - გვ. 1-11;
6. მწერლობა და მნიგნობრობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 22 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 3. - 24 ოქტომბერი. - №5. - გვ. 3;
7. ჩვენი ახალი მწერლები: 1) ან. ერისთავისა; 2) შიო მღვიმელი; 3) შიო არაგვისპირელი 4) განდევილი; 5) გრ. აბაშიძე; 6) თედო რაზიკაშვილი; 7) ი. ევდოშვილი; 8) ა. დეკანოზიშვილი; 9) დუტუ მეგრელი // კვალი. - 1899. - №2. - გვ. 24-25;
8. მაჭავარიანი, ივ. (X.). მღვიმელი, შ. ძუნწი და ნატვრა. საყმანვილო წიგნი სურათებით ტფ. ფ. 10 კ. გვ. 32, დაიბეჭდა 2400 ც.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1904. - №4, განყ. III. - გვ. 99-103;
9. მოგვივიდა საყმანვილო... // ისარი. - 1907. - 1 თებერვალი. - №23. - გვ. 2; 4 აპრილი. - №74. - გვ. 3; 19 აპრილი. - №87. - გვ. 3; 21 ივლისი. - №158. - გვ. 2;
10. რედაქციამ მიიღო... // ისარი. - 1907. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 2; 22 მაისი. - №33. - გვ. 3; 14 ივლისი. - №152. - გვ. 2; 19 სექტემბერი. - №204. - გვ. 3;
11. ნაკადული // ამირანი. - 1908. - 9 ივლისი. - №103. - გვ. 2;
12. „ჯეჯილი“ // შუქი. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 3;
13. შანშიაშვილი, სანდრო (სან-ინ-ვინ). საახალწლო მილოცვები // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 9-10;
14. გამოვიდა ჟურნალ „განათლების“ იენისის... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80. - „ოქროს ვერძი“-ს ქრონიკა;
15. რებუსი: (შიო მღვიმელის ლექსებიდან) // ჯეჯილი. - 1914. - №12. - გვ. 694;
16. ბოცვაძე, ლ. შიო მღვიმელი // განათლება. - 1915. - №10. - გვ. 674-975.. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ფოტო;
17. გაბაშვილი, ეკ. - ა) შიო მღვიმელი: (მისი 30 წლის მოღვაწეობის გამო) // ჯეჯილი. - 1915. - №3. - გვ. 173.. - ტექსტს თან ერთვის შ. მღვიმელის სურათი; ბ) ბიძია შიოს დაგვირგვინება // ჯეჯილი. - 1916. - №2. - გვ. 96-98.. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ფოტო;

18. გეგეჭკორი, ლადო. – ა) შიო მღვიმელი: (იუბილეს გამო). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №12. - გვ. 613-614.. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ფოტო; ბ) ბალში ვნახე: (შიო მღვიმელის იუბილეს გამო). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №2. - გვ. 94-95;
19. დიმიტრი მაჩხანელი, შიო მღვიმელი და ვაჟა-ფშაველა: [სურათი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №15. - გვ. 1;
20. იმედაშვილი, იოსებ (იოსებ არიმათიელი). – ა) ბავშვების მესაიდუმლე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 3; ბ) ობოლი მომღერალი შიო მღვიმელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 1-3.. - სქოლიოში: ი-თიელის შენიშვნა შ. მღვიმელის წიგნებთან დაკავშირებით;
21. კასრაძე, დ. – ა) შიო მღვიმელი და მისი პოეზია // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 36-47. - ნამძღვარებული აქვს კანტის სიტყვები; ბ) ოქროს თავთავი: (გადმოკეთებული შიო მღვიმელით) ზღაპარი (ერთ-მოქმედებიან სურათად) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1918. - №6. - გვ. 9-17. - გაგრძელება ამავე ყ. №7, გვ. 14-20;
22. მალიაშვილი, დარია (ვედრებისელი). სოფიოს ძროხა: (ვუძღვნი შიო მღვიმელს) [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №11-12. - გვ. 5-15;
23. მგოსან შიო მღვიმელის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №47. - გვ. 16;
24. პრესა // კლდე. - 1915. - №14. - გვ. 11-12;
25. უსავანო. ხარფუხის საზ. კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 14-15;
26. ქუჩიშვილი, გ. – ა) ბიძია შიოს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 9; ბ) შიო მღვიმელის ცხედართან // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1-3;
27. შიო მღვიმელის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
28. შიო ჩიტაძე, შიო მღვიმელი და ვაჟა-ფშაველა // ჯეჯილი. - 1915. - №7-8. - გვ. 427;
29. გომართელი, ივ. – ა) ბიძია შიოს ყვაილებს // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 5-8. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ორი ფოტოსურათი; ბ) შიო მღვიმელი: [ბიოგრაფია] // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №1. - გვ. 10-11. - თან ახლავს ფოტო; გ) შიო მღვიმელი // განათლება. - 1916. - №5-6. - გვ. 305-309;
30. ეკალაძე, ია. ძია შიოს: (ძღვნათ ნანა და პეგასაგან). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №2. - გვ. 124-125.. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ფოტო;
31. იპ. ვართაგავა გიორგობისთვის ნ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 15;
32. იპ. ვართაგავამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №46. - გვ. 16;
33. ისკოვი, მნაცაკან (ველისციხელი, მ.). მგზავრის პასუხი: (ძღვნად შ. მღვიმელს). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გვ. 7;
34. კალანდაძე, ნესტორ (ემშაკი). უნუგემო მდგომარეობა // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 5-6;
35. მერკვილაძე, ნოშრევან. სიტყვა ნოშრევან მერკვილაძისა შიო მღვიმელისადმი ნათქვამი 14 თებერ.: (თბილისის სახელოსნო სამმართველოდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 14-15;
36. მორიელი. ძველი ამბავი // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 7.. - ტექსტს დართული აქვს კარიკატურა: „ძველი ისტორიიდან“;
37. ნაბუქოდონოსორ. 47 // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №8. - გვ. 6-7;
38. რომანიშვილი, რაჟ. ძია შიოს!..: (დანვიანებული სალაში) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №9. - გვ. 31-32. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის სურათი;
39. სიტყვა სახ. მასწავლებელთა დამხმარე საზოგადოების წარმომადგენელ იასონ ნიკოლაიშვილისა, 25 მარტს წარმოთქმული შიო მღვიმელის დღესასწაულზე ქუთაისში // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №2. - გვ. 15;
40. სულხანიშვილი, ბარბარე. სასიხარულო ფიქრები: (შიო მღვიმელის იუბილეზე წარმოთქმული სიტყვა, რომელიც შეცდომით მილოცვათა შორის იყო მოქცეული) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 12-14.. - სქოლიოში რედაქტორის შენიშვნა;
41. ქართული ცხოვრებიდან: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 8;
42. შარაშიძე, შალვა (შ.შ.). შიო მღვიმელი // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 2-3;
43. შიო მღვიმელი: სამწერლო მოღვაწეობის 30 წლის თავის აღსანიშნავად დღეს, 14 თებერვალს, საზაზიონო თეატრში დღესასწაულის გადახდის გამო. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გარეკანის პირველი გვერდი;
44. შიო მღვიმელი: (სამწერლო მოღვაწეობის 30 წ. შესრულების გამო). [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გარეკანის პირველი გვერდი;
45. შიო მღვიმელი: [სურათი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №7. - გვ. 8.. - სურათს დართული აქვს ტექსტი ხელმოწერით: ეშმაკი;
46. შიო მღვიმელი: [სურათი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №9. - გვ. 11;
47. შიო მღვიმელი ქართველ მწერლებთან. დგას ხელში ქალაღი უჭირავს: [სურათი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №3. - გვ. 1;
48. შიო მღვიმელის 30 წ. სამწერლო მოღვაწეობის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
49. შიო მღვიმელის დილა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №6. - გვ. 16;
50. შიო მღვიმელის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გვ. 16;
51. შიო მღვიმელის საღამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №17. - გვ. 16. - წერილი ამბები;
52. შიო ქუთაისში // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №1. - გვ. 11-12;
53. შმერლინგი, ო. (ო.ი.შ.). შიო მღვიმელი: 1885-1916 წ. [ნახატი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №2. - გვ. 1;
54. წერილები ძია შიოსთან: ძვირფასო ძია შიო!.. // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის.

- ვის. - 1916. - №2. - გვ. 9. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: თქვენი თავყვანის მცემელი სათადარიგო ჯარის კაცის სიმონ კილასონიას პატარა ქალი ჟენია. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის ფოტოსურათი;
55. წულაძე, აპ. შიო მღვიმელის დღესასწაული // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №3. - გვ. 8-14. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის სურათი;
56. ხაბულიანი, ვენერა. მკითხველის წერილები: წერილები რედაქციის მიმართ: ბატონო ძია შიო!.. // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №4. - გვ. 23. - ტექსტის ბოლოს: თქვენი ნახვის მონატრული ვენერა ალექსანდრე ხაბულიანის ასული;
57. ხომლედი. შიო მღვიმელი // ცხოვრება. - 1916. - № 5;
58. ვართაგავა, იპოლიტე. შიო მღვიმელი და ბავშვთა სამყარო / იპ. ვართაგავა. - ქუთაისი: მთავრიშვილის და აშხ. ნიგ. მაღ. გამოცემა, 1917 (ი. ხელაძის სტ.). - 135, [2] გვ.; 17 სმ.. - (ქართველ მოსწავლეთა ბიბლიოთეკა; № 5);
59. ახალი წიგნები გამოვიდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №4. - გვ. 16;
60. ქართველი ბიოგრაფი: მეუნარგია იონა მიხეილის ძე (1852-1919) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 9-10;
61. „ჯეჯილი“-ს თანამშრომლები: ოცდაათი წლის თავის გამო [ფოტო] // ჯეჯილი. - 1919. - №12. - გვ. 23;
62. შიო მღვიმელი: ბავშვთა საყვარელი „ძია შიო“ (უკანასკნელი სურათი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 1;
63. შიო მღვიმელის საღამო სიღნაღში: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 27 ივნისი. - №171. - გვ. 4;
64. შიო მღვიმელი: მისი სალიტერატურო დილის გამო, რომლის გამართვა განზრახულია ა.წ. 14 ივნისს // კომუნისტი. - 1925. - 13 ივნისი. - №133. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: კომისიის წევრი;
65. აბულაძე, ს. შიო მღვიმელი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტური განათლება. - 1934. - №2;
66. რემონიძე, ს. ვაჟიკო და ელიკო. ძვირფასი მეგობრის შიო მღვიმელის ხსოვნას: [საბავშვო მოთხრობა] / [გარეკანი შოთა თავართქილაძის]. - [ტფ.]: სოცკულტურა-ს გა-მა, 1934 (ცეკავშირის სტ.). - 36 გვ.; 21სმ.;
67. ქიაჩელი, ლ. შიო მღვიმელი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1-3;
68. შიო მღვიმელის გარდაცვალება // კომუნისტი. - 1934. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 8;
69. შიო მღვიმელის გარდაცვალების გამო // კომუნისტი. - 1934. - 2 იანვარი. - №2. - გვ. 4;
70. შიო მღვიმელის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1934. - 3 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
71. ფანჩულიძე, დ. ძია შიოს პოეზია: [შიო მღვიმელის შემოქმედების მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1937. - 28 თებერვალი. - გვ. 4;
72. ასტვაცატუროვი, ერ. - ა) საბავშვო ლექსის დიდი ოსტატი: [შიო მღვიმელის გარდაცვალებიდან 5 წლისთავი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2; ბ) ბავშვის გულის მესაიდუმლე: შიო მღვიმელის გარდაცვალებიდან 10 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 1 იანვარი. - №1; გ) შიო მღვიმელი: ბიოგრაფიული კრიტიკული ნარკვევი / [მხატვარი დავით ქუთათელაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1947 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 105, [2] გვ.; ილ.; 18სმ.;
73. კაჭახიძე, გიორგი. - ა) შიო მღვიმელი: კრიტიკული ნარკვევი / პედაგოგიის სამეცნ. - საკვლ. ინ-ტი. - თბ.: პედაგოგიის სამეცნიერო ინსტიტუტი, 1938 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 98, [3] გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტ.; 17სმ.. - ბიბლიოგრ.: „ლიტერატურა“ შენიშვნები; ბ) შიო მღვიმელის ცხოვრება. - თბ.: საქართველოს ალკვ ცენტრალური კომიტეტი, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომცემლობა, 1939 (ცეკავშირის სტამბა). - 62 გვ.; 17სმ.; გ) შიო მღვიმელი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
74. კუპრაშვილი, გ. ჩემი მოგონება ძია შიოზე: [მხცოვანი საბავშვო მწერლის გარდაცვალების 5 წლისთავთან დაკავშირებით] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
75. ნაკაშიძე, ნ. - ა) გაცნობა: [შიო მღვიმელის მოგონება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2; ბ) ბავშვების პოეტი და მეგობარი ძია შიო (მღვიმელი) // მნათობი. - 1945. - №6. - გვ. 109-117;
76. სულავა, ა. შიო მღვიმელი // ოქტომბრელი. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 15-16;
77. შიო მღვიმელის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამო: [გარდაცვალებიდან ხუთი წლის შესრულების გამო]: [თბილისი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2; საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
78. ჭანიშვილი, პ. - ა) შიო მღვიმელი // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 19-23; ბ) ძია შიო: შიო მღვიმელის გარდაცვალებიდან 5 წლის შესრულების გამო: [შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
79. ჭიჭინაძე, ლ. - ა) გიორგი კაჭახიძე - შიო მღვიმელის ცხოვრება // ოქტომბრელი. - 1939. - აპრილი. - №4. - გვ. 3. - [რეცენზია]; ბ) შიო მღვიმელი: [ბავშვების საყვარელი პოეტი. მოგონებანი მის შესახებ] // პიონერი. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 14; გ) წიგნი ძია შიოზე: [ე. ასტვაცატუროვი. „შიო მღვიმელი“]: [რეცენზია] // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 21 აგვისტო. - №34;
80. ნვერავა, ს. - ა) გ. კაჭახიძე - „შიო მღვიმელი“: [კრიტიკული ნარკვევი]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 14 მაისი. - №111; ბ) შიო მღვიმელის ცხოვრება და შემოქმედება: [გ. კაჭახიძის კრიტიკული ნარკვევი] // მნათობი. - 1941. - №4. - გვ. 154-157. - რეცენზია; გ) ბავშვთა გულის მესაიდუმლე: [შ. მღვიმელი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1948. - 29 დეკემბერი. - №258;
81. რიონელი, გ. შიო მღვიმელი: 10 წელი გარდაცვალებიდან // კომუნისტი. - 1943. - 28 დეკემბერი. - №267;

82. ქუჩუკაშვილი, პ. გამოცანები: შიო მღვიმელის ლექსების მიხედვით. (ამოკრეფილი პელო ქუჩუკაშვილის მიერ) // ოქტომბრელი. - 1946. - №9. - გვ. 15;
83. კეკელიძე, მ. ნიგნი ბავშვების საყვარელ პოეტზე: [ბიოგრაფიულ - კრიტიკული ნარკვევი შიო მღვიმელზე]: [რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1947. - 3 ივლისი. - №27;
84. ბეთანელი, ბ. შიო მღვიმელი // პიონერი. - 1948. - №12. - გვ. 14;
85. ბურთიკაშვილი, ა. შიო მღვიმელი: [გარდაცვალების 15 წელი] // კომუნისტი. - 1948. - 29 დეკემბერი. - №258. - გვ. 3;
86. ხუნდაძე, ა. შიო მღვიმელი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 26 დეკემბერი. - №51. - გვ. 3;
87. ჯიბუტი, ვლ. ერ. ასტვაცატუროვი - „შიო მღვიმელი“: [საბლიტგამი, 1947] // მნათობი. - 1948. - №8. - გვ. 166-168. - რეცენზია;
88. შიო მღვიმელის სსოვნის საღამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 27 თებერვალი. - №9;
89. ცაიშვილი, ს. შიო მღვიმელის საბავშვო ლექსები: [შ. მღვიმელი. საბავშვო ლექსები]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 24 ივნისი.

წყარო:

1. მალაროელი, თ. შიოს დილა ნამდვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №8. - გვ. 14-15;
2. ს. მ. // რევოლუციის მატინე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 311;
3. გომართელი, ივ. // დაეხმარე ინვალიდს [სოცუზრუნველყოფის ერთდროული გაზეთი]. - 1930. - № 2;
4. შიო მღვიმელის გარდაცვალება // კომუნისტი. - 1934. - 1 იანვარი. - № 1. - გვ. 8; Запад Востока (Веч. вып.). - 1933. - № 55;
5. ნაკაშიძე, ნინო. გაცნობა: [შიო მღვიმელის. მოგონება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
6. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / ნინამდებარე ნიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევადან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამლევადან მე-19 საუკუნის დამლევამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასნ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 473;
7. ქართული ნიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. ნიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: ნიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 477;
8. რიონელი, გ. შიო მღვიმელი: 10 წელი გარდაცვალებიდან // კომუნისტი. - 1943. - 28 დეკემბერი. - №267.

მშველიძე, შალვა მიხეილის ძე (1904 –)

– კომპოზიტორი, სტალინური პრემიის ორგზის ლაურეატი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, პროფესორი, – დაიბადა ქ. თბილისში. ბავშვობიდანვე ქართლში გატაცებით ისმენდა მდიდარ ხალხურ სიმღერებს და ძალზე შეუყვარდა. სკოლაში მონაწილეობდა ია კარგარეთელის ხელმძღვანელობით წარმოებულ გუნდში. 1921-1925 წლებში თბილისის სხვადასხვა გუნდში მონაწილეობდა. 1925 წლიდან თბილისის კონსერვატორიაში სწავლობდა მუსიკის თეორიას ჯერ პროფ. ს. ვ. ბარხუდარიანის, შემდეგ – პროფ. მ. მ. ბაგრიანოვსკისა და პროფ. ვ. ვ. შჩერბაჩევის ხელმძღვანელობით. კონსერვატორიის შემდეგ დაამთავრა ასპირანტურა (1933), რის შემდეგ საპასუხისმგებლო თანამდებობები ეკავა. 1940 წელს მიენიჭა პროფესორის წოდება.

კონსერვატორიაში სწავლის დროსვე ხალხური სიმღერების შესაკრებად მოაწყო ექსპედიციები სვანეთში (1927), ფშავე-სურეთ-თუშეთსა და არაგვისპირში (1929), კახეთში (1930), ქიზიყში (1931), აჭარაში (1932), გურიაში (1933) და მესხეთ-ჯავახეთში (ჩიგოგიძესა და აზმაიფარაშვილთან ერთად, 1934). ამ ექსპედიციების დროს შ. მშველიძემ შეკრიბა ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების მდიდარი ნიმუშები.

სამუსიკო-შემოქმედებითი მოღვაწეობა დაიწყო 1929 წლიდან. მის სიმფონიურ ნაწარმოებთაგან აღსანიშნავია: „ფშაური“, ფრაგმენტი „აზარი“, აჭარული ცეკვა „ხორუმი“, ხუთი სიმფონიური სურათი (ფშაური, ხევსურული, თუშური, მოხევეური, მთიულური), პოემა „ზვიადაური“ (ვაჟა-ფშაველას პოემა „სტუმარ-მასპინძლიდან“, პირველად შესრულებული საქართველოს კომპოზიტორთა შემოქმედებით კონფერენციაზე), „შრომის პოემა“ – V კანტატის ნაწილი „დიდი სტალინისადმი საქართველოს მშრომელთაგან გაგზავნილი წერილის“ ტექსტის მიხედვით და სხვ. რომანსები: „ოროველა“, „გახა ნიკლაური“, „საბჭოთა საქართველო“, „სიმღერა სტალინზე“, „შრომის სიმღერა“, „ჩვენ გავიმარჯვებთ“, პირველი სიმფონია გმირული კავკასიისადმი მიძღვნილი, 4 ნაწილად, ქართულ გმირულ სიმფონიად ნოდებულის და სხვ.; აგრეთვე, დაწერა ოპერა „ამბავი ტარიელისა“, 4 მოქ., შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით (ლიბრეტო აკ. ფალავასი).

მუსიკათმცოდნეთა შეფასებით: „მშველიძე ახალგაზრდა კომპოზიტორთა შორის ყველაზე მეტი ინტერესით შეუდგა ხალხური მუსიკის საფუძვლიან შესწავლას...“. „იმ კომპოზიტორებიდან, რომელთაც დეკადაზე წარმატება ხვდათ, შ. მშველიძე ყველაზე ნაციონალური, ყველაზე მეტად ქართულ ნიდაგზე აღმოცენებული კომპოზიტორია. მისი მუსიკალური აზრის მთელი წყობა, მისი სახეების მთელი ანსამბლი და თვით მის მიერ მუსიკაში გამოყენებული განვითარების ხერხები, – ყველაფერი ეს მტკიცედ ეყრდნობა ქართულ ნაციონალურ ნიდაგას“.

1947 წელს მიწვეულ იქნა ქართული ხალხური სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის ახლად ჩამოყალიბებული კოლექტივის დირექტორად და სამხატვრო ნაწილის ხელმძღვანელად. ამ კოლექტივში გაერთიანდა აღმოსავლეთ საქართველოს სიმღერების შემსრულებელთა გუნდი (ვანო მჭედლიშვილის ლოტბარობით და ხელმძღვანელობით) და დასავლეთ საქართველოს მომღერალთა გუნდი (კირილე პაჭკორიას ლოტბარობით და ხელმძღვანელობით, ვლადიმერ ბაბილუას ლოტბარობით), ცეკვების განყოფილებით (ჯანო ბაგრატიონის ხელმძღვანელობით), მეჩონგურეთა ანსამბლი (ავქსენტი მეგრელიძის ხელმძღვანელობით) და მეფანდურეთა ჯგუფი (ხელმძღვანელი მარო არჯევანიშვილი). რეპერტუარში შეტანილი იყო საქართველოს ყველა კუთხის რჩეული ხალხური სიმღერები და ცეკვები. 1948 წელს არჩეულ იქნა კომპოზიტორთა კავშირის პირველ ყრილობაზე მოსკოვში კომპოზიტორთა საკავშირო გამგეობის წევრად. იყო საქართველოს საბჭოთა კომპოზიტორების კავშირის თავმჯდომარე.

1942 წელს სტალინური პრემია მიენიჭა სიმფონიური პოემა „ზვიადაურისათვის“, ხოლო 1947 წელს იგივე პრემია მეორედ – ოპერისათვის „ამბავი ტარიელისა“.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Две грузинские революционные песни [Ноты]: для 2-голосного хора с фортепиано. - Москва: Музгиз, 1932. - 6 с.; 25 см. - Текст на груз., рус. яз. - [Песнь труда / Муз. Ш. Мшвелидзе];*
2. *მეითის სიმღერა [ნოტი]: თუშური ხალხური: [ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / შ. მშველიძე = Песня Меита: Тушинская народная песня: для голоса с фортепиано / Ш. Мшвелидзе. - Москва: Огиз. Музгиз, 1933. - 6 с.; 31 см. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
3. *საბჭოთა საქართველო [ნოტი]: [ხმისათვის ფორტეპიანოს თანხლებით] / შ. მშველიძე; სიტყვ. ნოე zomleTelis = Советская Грузия: для высокого голоса с аккомп. фортепиано / Ш. Мшвелидзе; текст Н. Зомлетели. - Москва: Огиз. Музгиз, 1933 (1-ая Обр. типогр.). - 6 с.; 31 см. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
4. *გახა ნიკლაური [ნოტი]: მალალ ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით / შ. მშველიძე; სიტყვ. ვარლამ ჟურულის = Гаха Циклаури: для высокого голоса с аккомп. фортепиано / Ш. Мшвелидзе; текст Варлама Журули; пер. А. Неймана. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის ლიტ.). - 9 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
5. *თუშის ქალები [ნოტი]: მალალი ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით / შ. მშველიძე; სიტყვ. ხალხური სიმღერიდან = Тушинки: для высокого голоса с аккомп. фортепиано / Ш. Мшвелидзе. - ტფ.: სახელგამი. მუსსექტორი, 1936 (სახელგამის ლიტ.). - 4 გვ.; 35 სმ.. - თავფ. ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ.;*
6. *ოროველა [ნოტი] = Оровела: ქართული ხალხური: მალალი ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით / დამუშ შ. მშველიძის მიერ. - ტფ.: სახელგამი. მუსსექტორი, 1936 (სახელგამის ლიტ.). - 4 გვ.; 35 სმ.. - თავფ.*

ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ. პარალ. ლათ. ტრანსკრ.;

7. *შრომის სიმღერა [ნოტი]: შერეული გუნდისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით / შ. მშველიძე; ლექსი გ. ქუჩიშვილის. - ტფ.: სახელგამი. მუსსექტორი, 1936 (სახელგამის ლიტ.). - 4 გვ.; 35 სმ.. - თავფ. ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ.;*
8. *სიმღერა სტალინზე = Песня о Сталине [ნოტი]: [გუნდისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / სიტყვ. გ. ლეონიძისა. - თბ.: საქ. კომპოზ. კავშირის მუსფონდის გამ-ბა, 1940 (Тип. изд-ва „Заря Востока“). - [7] გვ.; 30 სმ.. - თავფ. ქართ., რუს. ენ.. - ტექსტი ქართ. ენ. - პარალ. რუს. ტრანსკრიფციით. - ტექსტის ბოლოს დართულია სიმღერების მოკლე შინაარსი რუსულ ენაზე, შედგ. მიქელ პატარიძის მიერ;*
9. *კანტატა დიდ სტალინს = Кантата Великому Сталину [ნოტი] / ტექსტი საქ. მშრომელთა პატაკიდან ამხ. სტალინისადმი; რუს. თარგმ. გ. ცაგარელის. - თბ., [1941] („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - 110 გვ.; 30 სმ.. - (საბჭ. საქ. XX წელი). - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
10. *დიდია ჩვენი ქვეყანა [ნოტი]: [ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით] / სიტყვ. ა. მაშაშვილისა. - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1945. - 10 გვ.; 32 სმ.. - თავფ. ქართ და რუს. ენებზე;*
11. *ოროველა = Оровела [ნოტი]: მალალი ხმისათვის ფ-პიანოს აკომპ-ით. - [თბ.]: სახელგამი, 1945. - 4 გვ.; 32 სმ.. - პარალ. ქართ. და რუს. ენებზე;*
12. *სიმღერა სტალინზე [ნოტი]: (ბელადის სამშობლო): გუნდისათვის ფ-პიანოს თანხლებით / სიტყვ. ა. მაშაშვილისა. - თბ.: საქ. სსრ მუსფონდი, 1945 (Тип. Политотдела Груз. упр. ГВФ). - 8 გვ.; 32 სმ.. - თავფ. ქართ. და რუს. ენ.;*
13. *ავთანდილის არია [ნოტი]: ოპერიდან „ამბავი ტარიელისა“: (ბარიტონისათვის) / ტექსტი შ. რუსთაველისა; ლიბრეტო ა. ფაღავასი; რუსული თარგმ. ა. ნეიმანისა. - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1946 (Литогр. Министерства Пищевой Пром.). - 8 გვ.; 33 სმ.. - პარალ. ქართ. და რუს. ენებზე;*
14. *თინათინ მეფეს ვაქებდეთ [ნოტი]: ოპერიდან „ამბავი ტარიელისა“: ქალთა გუნდისათვის [ფ-პიანოს აკომპ-ით] / შ. რუსთაველის „ვეფხის ტყაოსანი“-ს მიხედვით; ლიბრეტო ა. ფაღავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანისა. - თბ.: საქ. მუს. ფონდი, 1946 (Тип. им. А. Ф. Мясникова „Заря востока“). - 8 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენებზე;*
15. *ტარიელის არია [ნოტი]: ოპერიდან „ამბავი ტარიელისა“: (ტენორისათვის) / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრეტო ა. ფაღავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანისა. - თბ.: საქ. სსრ მუს. ფონდი, 1946 (Тип. им. А. Ф. Мясникова „Заря востока“). - 8 გვ.; 32 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
16. *ნესტანის არია [ნოტი]: ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: (სოპრანოსათვის) [ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრ. ა. ფაღავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 10 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;*
17. *ნესტანის სიმღერა [ნოტი]: ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: სოპრანოსათვის [ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრეტო ა. ფაღავასი; რუს. თარგმ.*

- ა. ნეიმანის. - თბ.: სსრკ მუსფონდის საქ. განყ-ბა, 1947. - 6 გვ.; 30 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
18. როსტევიანის არია [ნოტი]: ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: (ბანისათვის)[ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრ. ა. ფალავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 8 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 19. სხვა ძე არ უვის მეფესა [ნოტი]: ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: გუნდი[ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრ. ა. ფალავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 8 გვ.; 33 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 20. ფატმანის არია [ნოტი]: ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: (მეცო-სოპრანოსათვის)[ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრ. ა. ფალავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1947. - 10 გვ.; 33 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 21. აზარ [ნოტი]: (აფხაზური); სიმფ. ორკესტრისათვის. - პარტიტურა. - თბ.: მუსფონდი, 1948. - 24 გვ.; 30 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 22. სიმღერა სტალინზე [ნოტი]: გუნდისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ა. მამაშვილის; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1948. - 8 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.; მე-2 გამოცემა. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 8 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 23. ფშაური [ნოტი]: ელეგია: (სიმფონიური სურათი). - პარტიტურა. - თბ.: მუსფონდი, 1948. - 15 გვ.; 33 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 24. ფშაური [ნოტი]: შერეული გუნდისათვის[ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი ხალხური; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1949. - 16 გვ.; 29 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 25. ოროველა [ნოტი]: მაღალი ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ხალხური; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1950. - 4 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 26. ტარიელის ქება [ნოტი]: (პირველი აქტის პირველი გუნდი): ოპ-დან „ამბავი ტარიელისა“: [ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი შ. რუსთაველის; ლიბრ. ა. ფალავასი; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1950. - 24 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 27. გახა ნიკლაური [ნოტი]: მაღალი ხმისათვის ფ-პიანოს თანხლ. / ტექსტი ვ. ყურულის; რუს. თარგმ. ა. ნეიმანის. - თბ.: მუსფონდი, 1951. - 10 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.;
 28. დიდ სტალინს [ნოტი]: (შერეული გუნდისათვის) [ფ-პიანოს თანხლ.] / ტექსტი ი. მოსაშვილის; რუს. თარგმ. ბ. სერებრიაკოვის. - თბ.: მუსფონდი, 1952. - 6 გვ.; 28 სმ.. - პარალ. ქართ., რუს. ენ.

გამოქვეყნებულია:

1. ივანე ფალიაშვილის ხსოვნას: [გამომზადებულია გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1934. - 11 მარტი. - №59. - გვ.4. - ტექსტს ხელს აწერენ: შ. აზმაიფარაშვილი, გ. კილაძე, შ. მშველიძე;
2. ვუმღერი ნითელ არმიას, საბჭოთა ხალხს: [სიმფონიური ორატორია, სასულე ორკესტრი გაძლიერებული გუნდით-სოლისტებით, სავილონჩელო კონცერტი და პოემა „გველის მჭამელი“-ვაჟა-ფშაველას

- პოემის მიხედვით] // კომუნისტი. - 1944. - 17 დეკემბერი. - №253;
3. ჩემი პირველი სიმფონია [მიძღვნილი გმირული კავკასიისადმი] // კომუნისტი. - 1944. - 8 იანვარი. - №6;
 4. ზაქარია ფალიაშვილის მუსიკის ხალხურობა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 დეკემბერი. - №48;
 5. საბჭოთა ოპერისა და ბალეტის შექმნისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 6, 13 აპრილი. - №14-15;
 6. ქართული საბჭოთა მუსიკის დათვალიერება: საუბარი საქართველოს საბჭოთა კომპოზიტორების კავშირის თავმჯდომარესთან ამხ. შ. მშველიძესთან // კომუნისტი. - 1949. - 22 ოქტომბერი. - №210;
 7. დეპუტატ შ. მშველიძის სიტყვა: საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს I სესიაზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 29 აპრილი;
 8. თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრი ახალ სეზონში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 29 სექტემბერი;
 9. სახელოვანი გზა: საუბარი ზ. ფალიაშვილის სახ. თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის დირექტორთან, სტალინური პრემიის ლაურეატთან, ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწე შალვა მშველიძესთან // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 22 ივლისი;
 10. ხალხის საყვარელი ხელოვნება: ჩინეთის ცირკის ოსტატთა გასტროლების შესახებ // კომუნისტი. - 1951. - 14 თებერვალი;
 11. Вдохновенное искусство // Молодой сталинец. - 1951. - 23 октября;
 12. Гастроли прошли успешно: Беседа о заслуженным деятелем искусств директором Тбилисского государственного театра оперы и балета им. З. Палиашвили тов. Ш. Мшвелидзе // Молодой сталинец. - 1951. - 14 августа;
 13. К новым творческим успехам: [К гастролям Тбилисского театра оперы и балета в Батуми] // Батумский рабочий. - Батуми, 1951. - 22 июля;
 14. Расширять и укреплять творческие связи со зрителем: Театр им. З. Палиашвили в новом сезоне // Заря Востока. - 1951. - 29 сентября;
 15. Тесная связь искусства с народом: Беседа с заслуженным деятелем искусств, лауреатом Сталинской премии, директором Тбилисского ордена Ленина Государственного театра оперы и балета им. З. Палиашвили тов. Ш. Мшвелидзе // Батумский рабочий. - Батуми, 1951. - 29 июля.

მის შესახებ:

1. გეგეჭკორი, ლ. ეთნოგრაფიული გუნდები და სახელმწიფო კაპელა: [საქართველოს ეთნოგრაფიული გუნდების შემოქმედებითი მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 12 აგვისტო. - №183. - გვ.4;
2. კომპოზიტორთა კავშირში: [რუსთაველი პოემაზე დაწერილი ოპერებისა და სიმფონიების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 13 დეკემბერი. - №284. - გვ.4;
3. ოპერა „ვეფხისტყაოსანი“: [შალვა მშველიძის ოპე-

- რის პირველი აქტის საკონცერტო შესრულებით დადგმის შესახებ ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრის სცენაზე // კომუნისტი. - 1937. - 28 დეკემბერი. - №297. - გვ.4;
4. რუსთაველის თეატრის მორიგი პრემიერა: [სერგო კლდიაშვილის დრამა „ვერაგი“ რუსთაველის თეატრის სცენაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 16 მაისი. - №110. - გვ.4;
 5. თოფურია, ა. ნინოშვილის გურია - ფოთის თეატრში: დადგმა ნ. გოძიაშვილის, მხატვრული გაფორმება მ. აბუხანდაძის, მუსიკა მ. მშველიძის: [რეცენზია] // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1940. - 10 ოქტომბერი. - №195;
 6. ხუჭუა, პ. - ა) შალვა მშველიძე და მისი „ზვიადაური“: [სიმფონიური პოემა ვაჟა-ფშაველას „სტუმარ-მასპინძლის“ მიხედვით] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 19 აპრილი. - №16; ბ) ქართული გმირული სიმფონია: [შ. მშველიძის პირველი სიმფონია, მიძღვნილი გმირულ კავკასიისადმი] // კომუნისტი. - 1944. - 16 იანვარი. - №12; გ) „Сказание о Таризеле“: Опера Ш. Мшвелидзе: [Рецензия] // Молодой сталинец. - 1947. - 24 июля. - №88;
 7. დონაძე, ლ. სიმფონიური პოემა „ზვიადაური“: [შ. მშველიძისა. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 17 აგვისტო. - №27; 23 აგვისტო - №28;
 8. ასლანიშვილი, შ. - ა) მონინავე საბჭოთა კომპოზიტორი: [შ. მშველიძე] // კომუნისტი. - 1947. - 17 ივნისი. - №120; ბ) Композитор - патриот: [Ш. Мшвелидзе]: кандидаты сталинского блока коммунистов и беспартийных // Заря Востока. - 1951. - 4 февраля;
 9. ტუხარელი, ნ. სახელგანთქმული ქართველი კომპოზიტორი: [შ. მშველიძე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 14 ივნისი. - №71;
 10. Гулисашвили, Б. Передовые деятели грузинской музыкальной культуры // Заря Востока. - 1947. - №119;
 11. Лауреаты Сталинской премии: [С. Какабадзе и Ш. Мшвелидзе] // Заря Востока. - 1947. - 17 августа. - №163;
 12. მეღვინეთუხუცესი, კ. // პრავდა. - 1948. - №117;
 13. თბილელი, ქ. მონინავე შემოქმედი: [შ. მშველიძე]: ქართული ხელოვნების ოსტატები-საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 28 იანვარი;
 14. თბილისის უცხო ენების ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებელთა, სტუდენტთა და მუშა-მოსამსახურეთა კოლექტივმა საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატებად დაასახელა ნ. მ. შვერნიკი, შ. მ. მშველიძე: ქ. თბილისის ორჯონიკიძის რაიონის საბურთალოს საარჩევნო ოლქი // კომუნისტი. - 1951. - 12 იანვარი;
 15. ნიჭიერი კომპოზიტორი და საზოგადო მოღვაწე: [შ. მშველიძე]: კომუნისტებისა და უპარტიოების სტალინური ბლოკის კანდიდატები // კომუნისტი. - 1951. - 11 თებერვალი;
 16. საბურთალოს საარჩევნო ოლქის მშრომელებმა გადაწყვიტეს მხარი დაუჭირონ საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატებად ნ. მ. შვერნიკისა და შ. მ. მშველიძის დასახელებას: ქ.

თბილისის საბურთალოს საარჩევნო ოლქი // კომუნისტი. - 1951. - 18 იანვარი;

17. Прения по докладу о Государственном бюджете Грузинской ССР на 1951 год и об исполнении Государственного бюджета ГССР за 1950 год: Заседания Верховного Совета ГССР // Заря Востока. - 1951. - 24 апреля;
18. Профессорско-преподавательский состав, студенты, рабочие и служащие Тбилисского государственного педагогического института иностранных языков выдвинули кандидатами в депутаты Верховного Совета Грузинской ССР Н. М. Шверника, Ш. М. Мшвелидзе: Коммунисты и беспартийные совместно выдвигают кандидатами Верховного Совета Грузинской ССР верных советских патриотов // Заря Востока. - 1951. - 12 января.

წყარო:

1. Заря Востока (Вечерн. вып.). - 1934. - 17 января. - №15;
2. მუშა. - 1937. - 17 დეკემბერი. - №289;
3. ნესტიევი, ი. ქართული მუსიკა აღმავლობის გზაზე // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 დეკემბერი. - №35;
4. Аракишвили, Д.И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д.И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 67;
5. Чхиквадзе, Гр.З. Композиторы Грузинской ССР: Краткие биографии / Гр. Чхиквадзе; Предисл. М. Бахтадзе. - Тбилиси, 1940 (Тип. „Заря Востока“). - Стр. 15;
6. მშველიძე, შალვა. ჩემი პირველი სიმფონია [მიძღვნილი გმირული კავკასიისადმი] // კომუნისტი. - 1944. - 8 იანვარი. - №6;
7. მეღვინეთ-უხუცესი, კ. ახალი ქართული სიმფონიები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 2 მარტი. - №8; 8 მარტი. - №9; 22 მარტი. - №10;
8. სტალინური პრემიის ლაურეატები: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1947. - 8 ივნისი. - №114;
9. ჭიაურელი, ნ. ღირსშესანიშნავი კოლექტივი: ქართული სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 23 აგვისტო. - №32.

მძინაროვი-ლეონიძისა, მარიამ – მსახიობი ქალი, ქართულ სცენაზე მონაწილეობდა 1880-იან წლებში. განსაკუთრებით ხელოვნურად ასრულებდა მოხუც ქალთა როლებს. მის გონივრულ თამაშს მაყურებელნი მრავალჯერ დაუტკბია ესთეტიურად და სრული შთაბეჭდილება მოუხდენია. გათხოვების შემდეგ სცენას ჩამოშორდა.

მის შესახებ:

1. წარმოდგენილი იქნება ბენეფისი მ.მ. მძინაროვისა...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 16 ნოემბერი. - №230. - გვ. 1;
2. ბენეფისი მ. მ. მძინაროვისა... წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // დროება. - 1884. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 1; 24 ნოემბერი. - №253. - გვ. 1;

3. ქართული თეატრი: 26 დეკემბერს ბენეფისი ბ. მ. მძინაროვისა. ქართული დრამატული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება: 1. „მზის დაბნელება“, კომ. 3 მოქმ. ანტონოვისა; 2. „ბაიყუში“ კომ-ფარსი 2 მოქმ. ა. ცაგარელისა... // თეატრი. - 1885. - №18. - გვ. 176;
4. არტისტკა მ. მ. მძინაროვისა ქართული დრამატული დასის არტისტების დახმარებით წარმოადგენს: I. „აღმზრდელები“ 3 მოქმ. კომედია ა. მოჩხუბარიძისა. II. „პარიკმახერისას“, ვოდ. 1 მოქმ. რ. ერისთავის... [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 11 მაისი. - №101. - გვ. 1;
5. ქართული თეატრი...: 11 მაისს არტისტკა მ. მ. მძინაროვისა გამართავს წარმოდგენას ქართული დრამატ. დასის არტისტების დახმარებით: 1. „აღმზრდელები“, კომ. 3 მოქმ. თხზ. ა. მოჩხუბარიძისა; 2. „პარიკმახერისას“, ვოდევ. 1 მოქმ. // თეატრი. - 1886. - №19. - გვ. 197;
6. ბენეფისი ლეონიძისა... წარმოდგენილი იქნება კ. ყიფიანის მონაწილეობით: I. „ხანუმა“, კომ. 4 მოქმ. ა. ცაგარელისა. II. „პარიკმახერისა“, კომ. ორ მოქმ. ფრანგულიდან... [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 1;
7. მ. ლეონიძის უკანასკნელს გამოთხოვების ბენეფისში წარმოდგენილი იქნება: I. „ცოლი-მეუღლე“, 5 მოქმ. დრამა ა. მოჩხუბარიძისა. II. დივერტისმენტი: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 31 მაისი. - №113. - გვ. 1;
8. მსახიობ ქალის... // თეატრი. - 1888. - №18. - გვ. 3-5;
9. ქართველთა შორის წერა-კითხვის... // თეატრი. - 1888. - №19. - გვ. 4-5;
10. ქ.მ.ნ.კ. გამავრცელებელი საზოგადოების... // თეატრი. - 1888. - №17. - გვ. 5-7;
11. ხვალ 3 თიბათვეს, ქართულ თეატრში დანიშნულია ბენეფისი არტისტის ქალის მ. ლეონიძისა... // ივერია. - 1888. - 2 ივნისი. - №115. - გვ. 2.

წყარო:

1. გუნია, ვალერიან. ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ.: 3, 18, 24, 187.

მჭედლიშვილი, ივანე ისტატიან კი (1870, 30/III – 193?) – მსახიობი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – ქართულ ეროვნულ-ხალხურ მომღერალთა გუნდის ერთი მესვეურთაგანი, – დაიბადა თბილისში. სწავლობდა თბილისის სასულიერო საქალაქო და ტექნიკურ სასწავლებლებში.

სცენისადმი მიდრეკილება ბავშვობიდანვე გამოაჩნდა. მონაწილეობდა შინაურ წარმოდგენებში (ჩულურეთში ა. ადამიძეს, გ. კანდელაკს, გ. და მ. თოიძეთა, ლ. ვაშაკიძესა და სხვებთან ერთად). დიდ სცენაზე პირველად გამოვიდა „ვასილიევის ბაღში“ (პლესნანოვის – ახლანდელი აღმაშენებლის გამზ.), შემდეგ – ალ. ნებიერიძის დასში. 16 წლისა შევიდა ქართულ დრამატულ დასში, სადაც 20 წელი იმსახურა. ასრულებდა, უმთავრესად, დრამატულ როლებს (ლაერტი – „ჰამლეტი“, კარლ მოორი – „ყაჩაღები“, მანასე – „ურჩიელ აკოსტა“, ლევან ხიმშიაშვილი – „სამშობლო“, პეტუა – „ციმბირელი“ და

სხვ.). თბილისის დრამატული დასით წარმოდგენებს მართავდა საქართველოს დაბა-სოფლებში.

1897 წელს სანდრო კავსაძის ლოტბარობით შეადგინა ქართული ეროვნულ-ხალხური გუნდი, რომლითაც მოიარა მთელი საქართველო სოხუმამდე და ბაქომდე, რითაც ქართველთა ეროვნულ გათვითცნობიერებას ძლიერ შეუწყო ხელი და 30-მდე ქართული ხალხური სიმღერა გაავრცელა.

წერდა მოთხრობებსა („კვალი“, „ივერია“, „თემი“, „თეატრი და ცხოვრება“) და პიესებს. მისი პიესებია: „ქორწინება სოფლად“ – ქართული ოპერეტა, „საკიჭიკმაჭიკო“, „ქადაგი სოლომანა“, „რევოლუცია და პოლიციელები“ და „ყაჩაღი ქიარიმა“ (ეს უკანასკნელი გადითარგმნა თურქულ ენაზე).

მისი შვილები არიან მსახიობები – ნინო და სიბილა.

1925 წელს გაიმართა მისი 35 წლის მოღვაწეობის საღამო.

გამოქვეყნებულია:

1. ქართული ხოროსაგან // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 28 დეკემბერი. - №412. - გვ. 2.
2. მოგონება სანდრო ყაზბეგზე // დროშა. - 1925. - №25. - გვ. 15.

მის შესახებ:

1. სტუმარი. ქუთაისი: ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 დეკემბერი. - №396. - გვ. 2;
2. ტასიაშვილი. ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 11 ნოემბერი. - №368. - გვ. 3-4;
3. ქართული საერო ხორო ალ. კავსაძესი და ივ. მჭედლიშვილისა, გამართავს კონცერტს ქ. ქუთაისს // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 3 დეკემბერი. - №389. - გვ. 2;
4. ქართული საერო ხორო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 სექტემბერი. - №318. - გვ. 3-4;
5. ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 27 მაისი. - №209. - გვ. 2;
6. ახალი. ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 9 ივნისი. - №553. - გვ. 3. - ივ. მჭედლიშვილის განმარტება იხ. №560, გვ. 2-3;
7. სხვადასხვა ამბები: I. „ქორწილი სოფლად“, სცენები 2 მოქმ. ი. მჭედლიშვილისა. II. „ბიძიასთან გამოხუმრობა“, ვოდ. 1 მოქმ. გადმოკეთებული რ. ერისთავის მიერ. III. „მშვენიერი ელენეს მადიებელნი“, კომ. 2 მოქმ. ტრფიმოვისა, თარგმნ. ა. ცაგარლისა // კვალი. - 1899. - №48. - გვ. 816;
8. მ-უ. კ. გარეკახელ გლეხთა რჩეული მომღერლების კონცერტი: ი. მჭედლიშვილის ინიციატივით // კომუნისტი. - 1928. - 16 თებერვალი. - №39. - გვ. 3.

წყარო:

1. დამსწრე. დ. ყვირილა: ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 23 აპრილი. - № 176. - გვ. 3;
2. ქართულის თეატრის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 6 ივნისი. - №217. - გვ. 1-2; 7 ივნისი. - №118. - გვ. 1-2;

3. ქართული ხოროს კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 27 მაისი. - №209. - გვ. 2;
4. ცნობის ფურცელი. - 1897. - 15 მაისი. - № 198;
5. ი-ელი [იმედაშვილი, იოსებ]. ივანე მჭედლიშვილი. 35 წ. მოღვაწეობის გამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 1. - გვ. 6;
6. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 440.

მჭედლიშვილი, ივანე [ვანო] იოსების ძე (1873 – 1918, 7/III) – მუშა-მწერალი, სცენისმოყვარე და სასტამბო მოღვაწე, – ქართული საბჭო- დი ასოს გარდამქმნელი და ავლაბრის ხალხური თეატრის ერთ-ერთი დამფუძნებელი, – დაიბადა ქ. თბილისში, დურგლის ოჯახში. წერა-კითხვა დედამ ასწავლა. ეკლესიის სამრევლო პირველ- დანების სწავლის დამთავრებისთანავე, მამამ მელექსე-მწერისმწიფესთან მიაბარა შეგირდად. 1892 წელს სტამბაში შევიდა, ასოთაწყობა შეისწავლა და თვითგანვითარებას შეუდგა. მუშაობდა სხვადასხვა სტამბაში და გაზეთზე, როგორც ერთი საუკეთესო ქართველი ხელოსანი და კულტურული მუშა, ბოლოს „მოამბე“-„ცნობის ფურცელზე“ მუშაობდა. უკანასკნელად – უფროს ასოთამ- წყობად (მეტრანაპაყედ) შეიქნა. 1907 წელს ახლო მონაწილეობა მიიღო ევროპული წესის სტამბა „იდეალის“ („Ideal“) მოწყობაში. დიდი ცვლილე- ბა შეიტანა საბჭო- დი ასოს გადაკეთებაში: ვენური ასო – ციცერო № 12 კორპუსის № 10-ზე ჩამოას- მკვინა, – თუმცა ტევადაობა შეუმცირა 2 პუნქტით, შეხედულება, მოცულობა თითქმის იგივე დაუტო- ვა, რამაც ძლიერ ხელი შეუწყო ბეჭდვითი საქმის განვითარებას, განსაკუთრებით – პრესას: მეტი მასალის აწყობა-დაბეჭდვის საშუალება მისცა, ე. ი. ნაკლებ ადგილზე მეტი მასალა დატია. ამ ასოთი პირველად გაზ. „სახალხო ფურცელი“ აიწყო 1910 წელს, შემდეგ სხვა ჟურნალ-გაზეთებმა და წიგნთ გამომცემლებმა შემოიღეს.

როგორც სცენისმოყვარემ, 1902 წელს, ი. იმედაშვილთან და სხვებთან ერთად, საძირკველი ჩაუყარა ავლაბრის (ე. წ. „მურაშკოს“ – პეტრე-პა- ვლესთან) თეატრს, სადაც 15 წლის განმავლობაში სრულიად უსასყიდლოდ აქტიურად მონაწილეობ- და მუშა-ხელოსანთათვის გამართულ წარმოდგენ- ებში (რეზონიერთა როლებში), ზოგჯერ – ქართუ- ლი დრამატული დასის წარმოდგენებშიაც.

წერდა ჟურნალ-გაზეთებში „ივ. ქიზიყელის“, ისნელისა და „ავლაბრელი წინას“ ფსევდონიმებით და ინიციალებით ი. მ. ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო, საზოგადოებრივი, სასტამბო ხელოვნებისა და მისი ტექნიკის გაუმჯობესების და სხვათა შესახებ. 1908 წელს მისი პასუხისმგებელი რედაქტორ-გამომცე- მლობით გამოდიოდა სოციალ-ფედერალისტების პარტიული გაზეთი „ისარი“, რომელიც 1908 წლის მარტის 1 მთავრობამ დააჯარიმა 1000 მანეთით ან 3 თვით რედაქტორის დაპატიმრებით, რის გა- მოც გაზეთი დაიხურა. 1907 წელს გამოსცა სამ.

ფირცხალავას რედაქტორობით „დროების კალენ- დარი 1908 წელი“, წელიწადი პირველი (თბ., „ბეჭდ- ვითი საქმის“ ამხანაგობის გამოც., 1907, 148 გვ.), მრავალი საყურადღებო მასალით, რომელშიაც, სხვათა შორის, ფართო მკითხველთა საცნობლად პირველად გამოქვეყნდა „რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულება“ (1783 წლის ტრაქტატი), აგრეთვე, ყველა პოლიტიკურ-რევოლუციური პარტიის პრო- გრამა. ამ კალენდარს მეფის უანდარმერიათ ყადა- ლა დაადო, აკრძალა, ხოლო თვით ივ. მჭედლიშვი- ლი, 5 თვით მეტეხის ციხეში პატიმრობის შემდეგ, როსტოვს გადაასახლა, სადაც გაზ. „პრიაზოვსკის კრაიზე“ მუშაობდა. აქედან ივ. მჭედლიშვილი 1911 წელს გამოიპარა და სამშობლოში არალეგალურად ცხოვრობდა.

1917 წლის რევოლუციის დაწყებისას რაზმე- ლად იყო.

დაწერა საყურადღებო გამოკვლევა, ქართუ- ლად პირველი „ბეჭდვითი ხელოვნების ისტორი- იდან“ (ტფ., 1925).

დაკრძალულია პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე.

ცალკე გამოცემულია:

1. დროების კალენდარი. 1908: წელიწადი პირველი. - თბ.: გამოცემა „ბეჭდვითი საქმის“ ამხანაგობისა, 1907 (ელექტრონით მბეჭდავი სტ. „იდეალი“). - თავ- ფურც., VIII, 148 გვ.; 26სმ.;
2. ბეჭდვითი ხელოვნების ისტორიიდან / წინასიტყვაო- ბის ავტ.: პ. ჭანიშვილი. - ტფ.: პოლიგრაფსკოლის გამოცემა, 1925. - 62 გვ.; 23 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ავლაბრელ ხელოსანთა გათახსირება ლოთობის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 29 აგვისტო. - №297. - გვ. 3;
2. თელავის ქუჩის უვარგისობა და უსუფთაობა ავლა- ბარში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 5 სექტემბერი. - №304. - გვ. 2;
3. ავლაბრელ „კავალრების“ საყურადღებოდ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 18 იანვარი. - №430. - გვ. 2;
4. ავლაბრის ახალი მკითხავი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 16 იანვარი. - №428. - გვ. 2;
5. მეტი ყურადღება ავლაბრისაკენ! // ცნობის ფურცე- ლი. - 1898. - 11 მარტი. - №478. - გვ. 2;
6. ს. ჯიმიითი: სიღნაღის მაზრა // ივერია. - 1901. - 4 ივლისი. - №143. - გვ. 3;
7. ავლაბრის თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 8 სექტემბერი. - №2606. - გვ. 4;
8. ავლაბრის თეატრი: [სცენის მოყვარეთა, განსა- კუთრებით მათი მეთაურის, სვიმონიანცის ძაგება] // შრომა. - 1906. - 17 აგვისტო. - №108. - გვ. 3;
9. ცოტა რამ ავლაბრის წარმოდგენებზე // შრომა. - 1906. - 12 აგვისტო. - №105. - გვ. 3-4;
10. ქართული წარმოდგენები ავლაბარში და ბ-ნი ამოხ- არაზიანი: (წერილი რედაქციის მიმართ) // დროება. - 1910. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3-4;
11. საუბარი ბეჭდვითი საქმის ხელოვნებაზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №29. - გვ. 14-15; №32. - გვ. 12-13.

მის შესახებ:

1. სახალხო წარმოდგენა ავლაბარში // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 8 იანვარი. - №2034. - გვ. 3;
2. 3 სექტემბერს, საღამოს 8 საათზე... // ისარი. - 1907. - 5 სექტემბერი. - №194. - გვ. 4;
3. დღეს გამოვიდა ახალი ქართული გაზეთი... // ზარი. - 1907. - 5 იანვარი. - №7. - გვ. 2;
4. მიიღება ხელის მონერა 1907 წლისათვის... // ზარი. - 1907. - 5 იანვარი. - №7. - გვ. 1;
5. ლექტორი. შესახებ მსოფლიოს აღორძინებისა // ეშ-მაკის მათრახი. - 1908. - №35. - გვ. 3-4;
6. ჯაბაური, გ. ქართული სახალხო თეატრის ისტორია: [დასაწყისი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 14-15. - გაგრძ. იხ. ამავე წ. №11, 16, 18, 27, 29, 35-36, 42; და 1915. - № 17, 20. - დართული აქვს ფოტო - ძველი სცენის მოყვარენი;
7. ავლაბრის ქართ. სახ. წარმოდგენების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
8. ივანე (ვანო) იოსების ძე მჭედლიშვილი: [ნეკროლოგი პორტრეტით] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №5. - გვ. 13.

წყარო:

1. დ. მელაშვილის ცნობა;
2. ივანე (ვანო) იოსების ძე მჭედლიშვილი: [ნეკროლოგი პორტრეტით] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №5. - გვ. 13;
3. მელაშვილი, დ. ივ. მჭედლიშვილი // მჭედლიშვილი, ივ. ბეჭდვითი ხელოვნების ისტორიიდან / წინასიტყვაობის ავტ.: პ. ჭანიშვილი. - ტფ.: პოლიგრაფსკოლის გამოცემა, 1925. - 62 გვ.; 23 სმ.;
4. გუგუშვილი, პაატა. ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის რედ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 202;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477.

მჭედლიშვილი, იოსებ აპვლეს ძე (1891 – 1932) – ექიმი, – კუჭ-ნაწლავის სნეულებათა სპეციალისტი, – მედინსტიტუტის შინაგან სნეულებათა კლინიკის უფროსი ასისტენტი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – დაიბადა ბათუმში, დაამთავრა ქ. კიევის უნივერსიტეტის საექიმო ფაკულტეტი. ორ წელს პროვინციაში სამსახურის შემდეგ, 1919 წლიდან მუშაობდა ცენტრალურ კლინიკურ ინსტიტუტში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და მედინსტიტუტის კლინიკებში და სხვა საექიმო დაწესებულებებში.

ცნობილი იყო, როგორც თავისი საგნის დიდი მცოდნე, ნიჭიერი მასწავლებელი, კარგი ექიმი,

სპეციაკი ადამიანი და უანგარო, დაუზარელი საზოგადო მოღვაწე.

ცალკე გამოცემულია:

1. Ewald-Boas-ის საცდელ საუზმის ღირებულებისათვის. - ტფ., 1926 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 7გვ.; 26სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი. „თანამედროვე მედიცინა“, № 1, 1927;
2. პერიგასტრიტის დიაგნოსტიკისათვის / [შინაგან სნეულებათა შოსპიტალური კლინიკა. გამგე პროფ. ს. ვირსალაძე]. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 6 [504-509] გვ.; 25სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“ №6, 1926;
3. ალკოჰოლიზმი და კუჭის დაავადებანი. - ტფ., 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 519-523 გვ.; 25სმ. - ამონაბეჭდი. „თანამედროვე მედიცინა“, № 10-11, 1927.

გამოქვეყნებულია:

1. პერიგასტრიტის დიაგნოსტიკისათვის // თანამედროვე მედიცინა. - 1926. - № 6. - გვ. 504-509;
2. ალკოჰოლიზმი და კუჭის დაავადებანი // თანამედროვე მედიცინა. - 1927. - № 10-11. - გვ. 519-523;
3. Ewald-Boas-ის საცდელ საუზმის ღირებულებისათვის // თანამედროვე მედიცინა. - 1927. - № 1.

წყარო:

1. ექიმი ი. პ. მჭედლიშვილი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1932. - 4 ივლისი. - № 154. - გვ. 4. - ამხანაგების ჯგუფი.

მჭედლიშვილი, იოსებ სოლომონის ძე (1888, 20/IV – 1950, 16/II) – მწერალი, – მგოსანი, ბელეტრისტი და დრამატურგი, – გარეკახეთიდან (დაიბადა სოფ. კაკაბეთში, 1888 წლის აღდგომა დილით, აპრილში, გლეხის ოჯახში. მამა – კაკაბელი, დედა სოფიო – პატარძელეული ენაგელის ასული, – ორივე გლეხი). სწავლობდა სოფ. კაკაბეთის სასოფლო სკოლაში, ერთი წლის შემდეგ – თბილისის ქაშვეთის სამრეწლო სკოლაში, წლის თავზე – თბილისის საქალაქო სასწავლებელში, მესხეთე განყოფილებიდან (ვალერიან გუნიას შუამდგომლობით, ნინო ნაკაშიძის, ალ. მიქაბერიძისა და სხვ. დახმარებით) თითქმის უგამოცდოდ მიიღეს თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიაში, სადაც, სხვებთან ერთად, ჩამოაყალიბა არალეგალური პოლიტიკური წრე, რომლის ერთ-ერთი ამხანაგისაგან გაცემისა და წევრთა დაპატიმრების გამო (1912), VII კლასიდან გამორიცხეს, ორი წლის შემდეგ მოსკოვს, შანიავსკის სახელობის უნივერსიტეტში შევიდა თავისუფალ მსმენელად, სადაც დაჰყო 1915-1917 წლები – თებერვლის რევოლუციამდე. 1917 წლის რევოლუციაში, სხვა სტუდენტებთან ერთად, აქტიური მონაწილეობა მიიღო.

ი. მჭედლიშვილი, უმთავრესად, ხალხური შემოქმედებით იკვებებოდა და ვითარდებოდა მეცხვარე-მეძროხეთა ბინებში, სოფ. კაკაბეთის

მინდვრებს, ივრისპირის ქალებსა და ცივგომბორის მთებზე მომთაბარეთა შორის.

პირველი ლექსი „არ შევდრკებით“ გამოაქვეყნა გაზ. „ზარში“ 1906 წელს; 1907 წლიდან ყველა ქართულ ჟურნალ-გაზეთში ბეჭდავდა, პირველ ხანად – უმთავრესად, ვ. გუნიას „ნიშადურში“. წერდა ლექსებს, პოემებს, მოთხრობებს, პიესებს, წერილებს (მაგალითად, „ქართული ხალხური თეატრი“ – „საბჭოთა ხელოვნება“, 1935, № 6 და სხვ.).

კრიტიკა მუდამ კმაყოფილებით აღნიშნავდა ხოლმე მის შემოქმედებას. მხოლოდ სამღვდელთა კრებამ ანათემა – წყევლა-კრულვა განუცხადა 1914 წელს და ეკლესიიდანაც გარიცხა პოემისათვის „ანგელოსთა აჯანყება“.

ი. მჭედლიშვილის „ჩონგური ქვითინებს“ და მოსთქვამს ადამიანთა „სულის სიობლეს“, ქვეყნის უნუგეშო მდგომარეობას. რაც უნდა სოციალიზმი დამკვიდრდეს, „სასუფეველი ცათა“, უსამართლობა მაინც იქნებაო და თუ ეს ასეა, მაშ „რა არის ადამიანი, რისთვის მოსულა?“. „სასაფლაო არის ქვეყანაო“. მისი მღერის საგანია, დამხობილი ადამიანი აამაღლოს, სხვა არსთ გაუთანანსწოროს, რათა იგიც „შეიმკოს მშვენებით“.

გარდაიცვალა 1950 წლის 16 თებერვალს. დაიკრძალა ვაკეში, პანთეონში.

ცალკე გამოცემულია:

1. ანგელოსთა აჯანყება: (ბიბლიური თქმულება): [პოემა] / ი. მჭედლიშვილი. - ტფ.: გამოც. პატივისცემელებისა, 1915 (ელექ.-მბეჭ. ს. ლოსაბერიძისა). - 31 გვ.; 19სმ. - [რის გამოც სამღვდელთა კრებამ ი. მჭედლიშვილი შეაჩვენა, ანათემას მისცა და ეკლესიიდან გამორიცხა. - ი. ი.];
2. მწყემსის წერილები: [მოგონებები] / ი. მჭედლიშვილი. - თფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამოცემა № 134, 1917 (სტ. „ქართლი“). - 71 გვ.; 18სმ.;
3. გიო: სურათი [ლექსად]. - ტფ., [1918] („სახალხო საქმე“-ს სტ.). - 30 გვ.; 17 სმ.;
4. შვიდი ძმანი ხევსურნი: [პოემა]. - თბ.: ი. იმედაშვილის გამოცემა №64, 1919 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - 14 გვ.; 11სმ.;
5. ლექსები. - ნ. 1. - ტფ.: საკუთარი გამოცემა, 1922 (სსმუს პოლიგრაფ. განყოფილების მე-6 სტამბა). - 105 გვ.; 28სმ.;
6. მეომარი პოეტი: [პიესა]. - ტფ., 1922 (ქართ. ბეჭდვ. ამხანაგობის სტამბა). - 56 გვ.; 19სმ.;
7. თქმულება შოთა რუსთაველზე. - ტფ., 1924 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 16 გვ.; 20სმ.;
8. საბავშვო ლექსები და მოთხრობები. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 183, [1] გვ.; 17სმ.;
9. მსოფლიო გრგვინვაში, 1914-1917 წ.: [ლირიკა]. - ტფ., 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 60, [2] გვ.; 18სმ.;
10. მფლანგველი: თანამედროვე პოემა. - ტფ.: ქართველ მთიელთა კულტურული საზოგადოება, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 30 გვ.; 18სმ.;
11. ჯვარცმული ლეგენდა: ხუთ მოქმედებად. - ტფ.: ფედერაცია, 1933 (სახკომსაბჭ. სტ.). - 155 გვ.; 17სმ.;

12. ალექსანდრე ბატონიშვილი: ისტორიული პიესა 5 მოქმედებად / წინასიტყვ.: გ. თევზიშვილი. - ტფ.: ფედერაცია, 1935 (გა-ბა გაზ. კომუნისტის სტ.). - VII, 132 გვ.; 17სმ.;
13. მონადირის დღიური. - თბ.: საბლიტგამი, 1940. - 124 გვ.; 20სმ.;
14. პოემები. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - 98 გვ.; 17სმ.;
15. მონადირის დღიურიდან. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 68 გვ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ამონაკენესი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №12. - გვ. 13;
2. ბულბული: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №16. - გვ. 1;
3. გლეხის ცოლს: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №16. - გვ. 4-5;
4. ეკალს: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №10. - გვ. 3;
5. ელეგია: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №18. - გვ. 12-13;
6. ვისი ბრალაია?: [მოთხრობა] // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 5-6;
7. ინდოური და მამლაყინა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №6. - გვ. 17-19;
8. მასვე მიუზღე: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №13. - გვ. 2;
9. პოეტის ჯალათს: (ილია ჭავჭავაძის ხსოვნას). [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №4. - გვ. 10;
10. რჩევა: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №15. - გვ. 4;
11. სხვისთვის ორმოს მოხრელიო თავისთავის მტერიო: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №16. - გვ. 20-21;
12. ტუსალი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 3;
13. ყვავილი და ბულბული: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №14. - გვ. 1;
14. შობა ქრისტესი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 1;
15. ცამ შავი ჩადრი გადაიფარა...: [ლექსი] // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 72;
16. აკაკის: („მაღალ გრძნობებით აღსავსე გული...“). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №44. - გვ. 6;
17. ალაზნის ველი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 4;
18. აღდგომა: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №39. - გვ. 6;
19. ახალი წელი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №20. - გვ. 6;
20. გლეხი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №56. - გვ. 3;
21. გრიგალი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №30. - გვ. 9-10;
22. გმორდები: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №22. - გვ. 2;
23. დაობლდა ვარდი...: (ილიას ხსოვნას). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №60. - გვ. 7;
24. ებრაელები: (უკანასკნელი ქართული წარმოდგენის გამო). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №31. - გვ. 4;
25. ელეგია: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №54. - გვ. 5;
26. იმედი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №47. - გვ. 7;

27. იმღერე! (ვუძღვნი ი. ევდოშვილს). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №28. - გვ. 9;
28. მაისი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №42. - გვ. 1;
29. მგლები და ცხვრები: (საარაკო ამბავი) // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 5-6;
30. მთვარეს: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №24. - გვ. 6;
31. მუხა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 21-22;
32. ნადირობა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №2. - გვ. 13-14;
33. პატიმარი: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №43. - გვ. 10;
34. სამშობლოვ...: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №58. - გვ. 4;
35. სასიმღერო: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №26. - გვ. 1;
36. სატროვს: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 6;
37. ქვებო, ატირდიო! [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №21. - გვ. 3;
38. ჩვენი დროის რაინდი: (ვუძღვნი X-ს). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 13;
39. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №6. - გვ. 17;
40. მეცხვარე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №20. - გვ. 3;
41. სალამური: (ხალხური თქმულება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №38. - გვ. 6. - წამძღვარებული აქვს ლექსი „მწყემსებს“;
42. ზამთარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №4. - გვ. 3;
43. მაისი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1911. - №13. - გვ. 3-4. - ახლავს მხატვარ გ. ნათაძის ნახატი;
44. კვლავ გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №10. - გვ. 3;
45. ქრისტე სოფელს ევლინება: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №12. - გვ. 3;
46. დაიძინე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №8. - გვ. 3;
47. ობოლი ისო და პატარა ნუნუ: [პოემა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №9. - გვ. 3-8; №10. - გვ. 22-27. - უძღვნი ჩემს პატარა მეგობარს: თინას, ნუნუს და ქეთინოს;
48. მებადურის ვაჟიშვილი: (ზღაპარი ლექსად) // ჯეჯილი. - 1913. - №10. - გვ. 537-543; №11;
49. ნადი, ზამთარო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 3;
50. ბავშვები: [პოემა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №1. - გვ. 13-21; №2. - გვ. 19-23. - თან ახლავს შმერლინგის კარიკატურა;
51. გაზაფხულის დილაზე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №6. - გვ. 3;
52. ვახტანგი და ლეო: ვუძღვნი ვახტანგს და ლეოს // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1914. - №5. - გვ. 3-4;
53. სიზმრის ახსნა: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №8. - გვ. 3;
54. შემოდგომის ღრუბლები: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №10. - გვ. 22-23;
55. წყაროვ...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №7. - გვ. 3-4;
56. აკაკის ხსოვნას: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 8;
57. მწყემსის წერილები: მოკითხვა მიხეილ საყვარელიძეს // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 5-16; №4. - გვ. 18-30; №5. - გვ. 4-16; №6. - გვ. 14-29;
58. სალამური: (თქმულება) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №8. - გვ. 20-26;
59. ქრისტეს აღდგომა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 17;
60. ჩიტი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №9-10. - გვ. 23;
61. მძინარე დედა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1916. - №10. - გვ. 3;
62. კატა, ძალი, მგელი და ცხვარი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1917. - №3. - გვ. 4-9. - თან ახლავს შმერლინგის კარიკატურა;
63. ლოცვა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1918. - №7-8. - გვ. 9;
64. ომი „გერმანელებთან“: ომის წინა დღე [ამბავი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1918. - №5. - გვ. 4-11;
65. აჯანყებული კიკო // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1919. - № 9-12. - გვ. 14-16;
66. გამოქცეულები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1919. - №5-8. - გვ. 39-44;
67. ქართველი ლაშქარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1919. - №3-4. - გვ. 2;
68. ჯვირანა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №2. - გვ. 6-26;
69. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №4. - გვ. 2;
70. პატარა დაიკო მარია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №5. - გვ. 3-10;
71. პატარა ქაზიმა: ქართველ-თათართა ომიანობამდე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1920. - №8. - გვ. 17-23;
72. სამშობლოსადმი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1920. - №1. - გვ. 7;
73. პატარა გიგლა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1921. - №1. - გვ. 5-8. - ტექსტს დართული აქვს შ. მამალაძის ნახატი;
74. ჯონსის ძაღლები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1921. - №2. - გვ. 15-24;

75. ისრაილა // ჯეჯილი. - 1922. - №6. - გვ. 4-9;
76. გაზაფხულის ყვავილი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №5. - გვ. 15;
77. ვახტანგის ტყეში წასვლა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №8-9. - გვ. 5-15;
78. მეფის შვილი თამაზა: ზღაპარი // ჯეჯილი. - 1923. - №1-2. - გვ. 5-23;
79. ქართული ხალხური თეატრი // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №6;
80. მონადირის დღიური // მონადირე. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 11-13; თებერვალი. - №2. - გვ. 11-13; №3. - გვ. 11-14; აპრილი-მაისი. - №4-5. - გვ. 14-16; ივნისი-ივლისი. - №6-7. - გვ. 13-15;
81. ნადირთა სამეფოში: [მოთხრობა] // მონადირე. - 1939. - №11. - გვ. 14-15;
82. ნადირობა შველზე // მონადირე. - 1939. - ოქტომბერი. - №10. - გვ. 11-12;
83. ორი მონადირე: (სოფელ გერგეტში გაგონილი არჩილ ქისტაურისაგან) // მონადირე. - 1939. - აგვისტო. - №8. - გვ. 12-13;
84. იხვებზე: [მონადირის ნაამბობი] // მონადირე. - 1940. - №5. - გვ. 13-5;
85. კინ-დამ თუ ცანგალა? // მონადირე. - 1940. - №6. - გვ. 10-13;
86. მგოსნის სიკვდილი. (ძღვნად ი. ჭავჭავაძის ბრწყინვალე ხსოვნას): [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №3. - გვ. 54-56; №4. - გვ. 45-47; №5. - გვ. 30-39;
87. მწყერი: [ნარკვევი] // მონადირე. - 1940. - №8. - გვ. 12;
88. ფსიტი: [გარეული თხა. მონადირის ნაამბობი] // მონადირე. - 1940. - №10. - გვ. 11-13;
89. ყმანვილი ჭალაში // მონადირე. - 1940. - №7. - გვ. 6-7;
90. ოიანა-ბუიანა: [ისტორიული ტრაგედია 4 მოქმედებად და 7 სურათად] // ჩვენი თაობა. - 1941. - №2-3. - გვ. 46-60; №4. - გვ. 18-30.

მას ეკუთვნის „ლაშქარა“ (მუს. აკ. ანდრონიკაშვილისა) – დაიდგა ოპერის თეატრში 1949 წლის 16 იანვარს.

მის შესახებ:

1. ი. მჭედლიშვილი: [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 202;
2. ანგელოსთა აჯანყება: ახალი პოემა ი. მჭედლიშვილისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №43. - გვ. 8. - პოემა „ანგელოსთა აჯანყება“ და არა „ახალი ღმერთები“, როგორც იყო ადრე გამოცხადებული ჟურნალში;
3. ახალგაზრდა მგოსანმა ი. მჭედლიშვილმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
4. სუსხინი ამბები: ჩვენი ახალგაზრდა პოეტი ი. მჭედლიშვილი... // ლახტი. - 1914. - №7. - გვ. 7;
5. ახალგაზრდა მგოსანი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 15. - წვრილი ამბები;
6. ახალგაზრდა პოეტის ი. მჭედლიშვილის ახალი პოემა „ანგელოსთა აჯანყება“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;

7. „ანგელოსთა აჯანყება“ პოემა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №20. - გვ. 14. - წვრილი ამბები;
8. ახალგაზრდა მგოსნები: გ. ქუჩიშვილი, ი. მჭედლიშვილი, დაროშვილი, ქნარი, გ. ლეონიძე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №27. - გვ. 1;
9. თქმულება შოთა რუსთაველზე // სახალხო საქმე. - 1919. - 13 დეკემბერი. - № 704; 26 დეკემბერი. - № 714;
10. იბეჭდება და მოკლე ხანში გამოვა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №4. - გვ. 16. - წვრილი ამბები;
11. მგოსანი იოსებ მჭედლიშვილი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №14. - გვ. 8;
12. ყუბანეიშვილი, ს. მატკავა, მ. სახარების ახალი ვარიანტი ანუ ი. მჭედლიშვილის „ჯვარცმული ლეგენდა“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 29 სექტემბერი. - №226. - გვ. 4;
13. ლვინიაშვილი, ა. ი. მჭედლიშვილი - „მონადირის დღიური“: [რეცენზია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1941. - 14 ივნისი. - №47;
14. იოსებ მჭედლიშვილის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 თებერვალი. - №8. - ხელმოწერა: საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმი.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. მგოსანი იოსებ მჭედლიშვილი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №14. - გვ. 8;
3. ახალი წიგნი // კომუნისტი. - 1935. - 5 ოქტომბერი. - № 232. - გვ. 4;
4. ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 11 ოქტომბერი. - № 232;
5. Тифлисский рабочий. - 1935. - 7 октября. - № 230;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრაფიკული: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477;
7. იოსებ მჭედლიშვილის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 თებერვალი. - №8. - ხელმოწერა: საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმი;
8. სამგლოვიარო განცხადებები // კომუნისტი. - 1950. - 17 თებერვალი. - № 36. - გვ. 4; 18 თებერვალი. - № 37. - გვ. 4.

მჭედლიშვილი, ირაკლი (– 1931, VII) – ინ-

ჟინერი, – მეცნიერი, – ჰიდრავლიკური ენერჯის გამოყენების სპეციალისტი და პირველი ქართული ტექნიკური ლექსიკონის ერთ-ერთი შემდგენელი. უმაღლესი განათლება მიიღო გერმანიაში, დაამთავრა ლენინგრადის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი.

სტუდენტობის დროიდანვე დიდი ყურადღება მიაქცია საქართველოსათვის ჰიდრავლიკური ენერჯის გამოყენების საქმეს. კურსის დამთავრებისთანავე, ამიერკავკასიისა და საქარ-

ველოს წყალთა მეურნეობის სამმართველოების დავალებით რამდენიმე მნიშვნელოვანი გამოკვლევა ჩაატარა: დაამუშავა აბაშის, რიცეულას, ენგურის, კოდორის, ბზიბის და სხვა მდინარეთა ჰიდრაულიკური ენერჯის გამოყენების საკითხი, რომლის შესახებ ხშირად წერდა ჟურნალ-გაზეთებში. როგორც უცხო ენათა საუკეთესო მცოდნე, უცხო ენებიდან თარგმნიდა რუსულ და ქართულ ენებზე უცხოეთის ტექნიკურ მიღწევათა შესახებ ნაწერებს.

მხურვალე მონაწილეობას იღებდა საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების მიერ შექმნილ სატერმინოლოგიო კომისიაში, როგორც პირველი ქართული ტექნიკური ლექსიკონის ერთი ავტორთაგანი.

წყარო:

1. კაკაბაძე, ვ. ინჟინერ მჭედლიშვილის ხსოვნას [ენერგეტიკოსი]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1931. - 16 ივლისი. - №162. - გვ. 4.

მჭედლიძე, დიმიტრი სიმონის ძე (1903 –

) – საოპერო მომღერალი, სსრკ დიდი აკადემიური თეატრის სოლისტი, – ბანი, დაიბადა ქუთაისში. საშუალო განათლება მიიღო ქ. ქუთაისში. 1922 წელს დ. მჭედლიძე ჩამოდის თბილისში და შედის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში. 1927 წელს გაიგზავნა ლენინგრადის სახელმწიფო კონსერვატორიაში ორი წლით, სადაც სწავლობდა პროფ. ანდრეევის ხელმძღვანელობით. მიიწვიეს მარინის თეატრში, სადაც შეასრულა მენისქვილის პარტია ოპერა „ალი“.

წლების განმავლობაში მუშაობდა საუკეთესო საოპერო თეატრებში, სადაც პირველხარისხოვანი მომღერალ-მსახიობის სახელი დაიმსახურა. სხვათა შორის, ქართულ მუსიკალურ ნაწარმოებებს რუსულ სცენაზე წარმატებით ასრულებდა. პრესის აზრით: „გარდა ლამაზი და მოქნილი ხმისა (ბანი), ნიჭიერ ახალგაზრდას ახასიათებს ყოველი პარტიის მხატვრული შესრულების უნარი და საშუალებანი. მიუხედავად იმისა, რომ დიდი

თეატრის (მოსკოვის) შემადგენლობა მდიდარია ხმებით და განსაკუთრებით კი ბანებით, დიმიტრი მჭედლიძე ითვლება პირველხარისხოვან მომღერალთა კატეგორიაში და ასრულებს ბანის პირველ პარტიებს: მეფისტოფელი („ფაუსტი“), მენისქვილე („ალი“), დონ-ბაზილიო („სევილიელი დალაქი“) და სხვ., აგრეთვე, იოანე მრისხანეს („სკოვიტიანკაში“) და სხვ.“.

ცნობილი იყო, განსაკუთრებით, თავისი ხავერდოვანი ბანით, ნაზი „იტალიური, კანტილენური, ლამაზი, ნიუანსებიანი სიმღერით და დინჯი, მოფიქრებული თამაშით.

მისი ხელმძღვანელობით, 1946 წელს დაიდგა თბილისის საოპერო თეატრში „ბორის გოდუნოვი“ (თვით ასრულებდა ბორისის პარტიას).

გამოქვეყნებულია:

1. აღმავლობის სეზონი: [ოპერის თეატრის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 8 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. მუსიკოსი. დიმიტრი მჭედლიძის კონცერტი // კომუნისტი. - 1927. - 15 თებერვალი. - №36. - გვ. 4;
2. დ. ანდლულაძის, შ. ცირლილაძისა და დ. მჭედლიძის კონცერტი // კომუნისტი. - 1929. - 14 ივლისი. - №160. - გვ. 4;
3. ქართველი მომღერლები რუსეთში // კომუნისტი. - 1933. - 14 ივნისი. - №135. - გვ. 4; 1935. - 23 ნოემბერი. - №271. - გვ. 4;
4. „ალი“ დ. მჭედლიძის მონაწილეობით: [თბილისის ოპერის თეატრში] // კომუნისტი. - 1935. - 29 ნოემბერი. - №276. - გვ. 4;
5. მომღერალ დ. მჭედლიძის ჩამოსვლა // კომუნისტი. - 1935. - 17 ნოემბერი. - №266. - გვ. 4.

წყარო:

1. მ. დ. // საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - № 4;
2. ორფეუსი - დიმიტრი მჭედლიძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 26 ნოემბერი. - № 269;
3. ბერულავა, ხუტა. კოტე მარჯანიშვილის საღამო მოსკოვში // კომუნისტი. - 1948. - 24 ნოემბერი. - № 233. - გვ. 4.

ნადირაძე, კოლაუ [ნიკოლოზ] გალაკტიონის ძე (1895, 26/II –) – დაიბადა ქ. ქუთაისში (დედა – შინაური აღზრდა-განათლებით, მამა – ექიმი). წერა-კითხვა დააწყებინა დედამ. სწავლობდა ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიასა და მოსკოვის უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1916 წელს („ცისფერყანწლები“, „ავზნიანი ქალაქი“). თანამშრომლობდა სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში („მეგობარი“, „მეოცნებე ნიამორები“, „აისი“, „შვილდოსანი“, „საქართველო“, „ბახტრიონი“, „რუბიკონი“, „მნათობი“, „დროშა“ და სხვ.).

ორიგინალური ლექსების გარდა, ნათარგმნი აქვს ს. მალარმე, პ. ვერლენი, ჰ. ჰაინე, ნ. ტიხონოვი და სხვ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავალებით გადმოთარგმნა მ. ლერმონტოვის რჩეული ნაწარმოებები. ეხმარებოდა „ცისფერყანწლებს“.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბალდახინი: [ლექსები]. - ქუთაისი: „მეოცნებე ნიამორები“-ს გამოცემა, 1920. - 50, [4] გვ.; 20სმ. - პარალელურ თავფურცელზე: მთვარის ქურდები. ელენე დარიანს-ძვირფას დას;
2. მენავთე: მოთხრობა. - ტფ.: [სახელგამი], 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 22 გვ.; 18სმ.;
3. ლექსები რევოლუციებზე: 1905 წელი. ნითელი მოედანი. შოტლანდიელი ცეცხლფარეში. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პ/ტრ. 1-ლი სტ.). - 48 გვ.; 18სმ.;
4. ორი მზე: [საბავშვო ლექსი] / ნახატები დავ. და ეკატ. ქუთათელაძე. - [ტფ.]: შრომა, [1930 (კ.წ.დ.-ა. ლით.)]. - 23 გვ.: სურ.; 33სმ. - უთავფურცლო, აწერ-ილია კანის მე-4 გვ. მიხედვით;
5. დიდ გზასთან: [ლექსები]. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - 142, [2] გვ.; 21სმ. - თავფურც. მე-2 გვ.: საყვარელი მამის დაუფინყარ ხსოვნას ვუძღვნი ამ ნიგნს.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. მალარმე, სტეფან. ლექსები და პროზა / მთარგმნელები: შ. აფხაიძე, კ. ნადირაძე, ვ. გაფრინდაშვილი, ს. ცირეკიძე. - ქუთაისი: „მეოცნებე ნიამორების“ გამოცემა, 1919. - [48] გვ.: ილ.; 18სმ. - დამატებითი თავფურც. ფრანგულ ენაზე.

გამოქვეყნებულია:

1. ტრიოლეტები: (ტრიპტიხი) [ლექსი] // ლიგეია. - ქუთაისი, 1918. - №2. - გვ. 2;
2. ჩემს ლანდს: [ლექსი] // აისი. - ქუთაისი, 1918. - №1. - გვ. 7;
3. ბალდახინი: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №2. - გვ. 4;

4. ივანე მაჩაბელს: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 13;
5. ყალბი ავტობიოგრაფია: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №3. - გვ. 42-43;
6. დისონანსები: [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 8;
7. მთვარის წყალობა: ნიგნიდან: - Notre Dame [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 7;
8. ოცნება საქართველოზე 28 იანვარს: ნიგნიდან: - Notre Dame [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 7;
9. პირველი მარტი: [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 9;
10. საქორწინო მოგზაურობა მთვარესთან: [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - იანვარი. - №1. - გვ. 199;
11. ქალბატონებს: [ლექსი] // შვილდოსანი. - 1920. - თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 9;
12. ქართული პოეზია // შვილდოსანი. - 1920. - იანვარი. - №1. - გვ. 210-212; თებერვალი-მარტი. - №2-3. - გვ. 21-22;
13. L'art: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1920. - №4. - გვ. 2;
14. მონოლოგი საქართველოზე ნაშუალამეგვს 28 სექტემბერს: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1921. - №5. - გვ. 5;
15. ყვითელი მალაელი - პოეტი მანკეენი: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1921. - №6. - გვ. 5;
16. გამგზავრება მალაელთან ერთად ჩემს დაბადების დღეს 24 თებერვალს: ნიგნიდან „ყვითელი მალაელი“: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1922. - №7. - გვ. 7;
17. დი Φ ირ , მბები: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1923. - №10. - გვ. 5-6;
18. 1905 წ.: [ლექსი] // მნათობი. - 1924. - №7-8. - გვ. 11-14;
19. სამუმ: [ლექსი] // დროშა. - 1924. - №15. - გვ. 10;
20. ფანტასტიკური პაემანი: [ლექსი] // დროშა. - 1924. - №16-17. - გვ. 25;
21. ნითელი მოედანი. ალი ჩეჩელაშვილს: [პოემა] // მნათობი. - 1924. - №6. - გვ. 17-31;
22. ჯიოკონდა; თამარის ხიდი: [ლექსები] // მეოცნებე ნიამორები. - 1924. - №11. - გვ. 7;
23. არსენა: [ლექსი] // დროშა. - 1925. - №24. - გვ. 14;
24. ვლადიმერ ლენინ: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №1. - გვ. 17;
25. შერიგება: [ლექსი] // დროშა. - 1925. - №26. - გვ. 11;
26. ადამიანები და მშენებლობა: [ქუთაისის წარსულის სურათი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
27. პირველი საბჭოთა მშენებლობა: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;

28. სიმღერა თქმული დილით: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №13;
29. სალამო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივლისი. - №12. - გვ. 3;
30. ტფილისის დილა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 8;
31. Работа поэтов Грузии над переводами стихов Маяковского // Заря Востока. - 1936. - Сентябрь. - №209. - С.2. - Заметки: Д. Гачечиладзе, К. Надирадзе и Г. Цецхладзе;
32. პოეტს: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
33. ქუთაისის გიმნაზიაში [ვლადიმერ მაიაკოვსკი]: [მოგონება] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 14 აპრილი. - №86;
34. ქუთაისის თეატრის არსებობის 60 წლისთავის გამო: [ლექსი] // „ქუთაისის თეატრი“ ერთდროული საიუბილეო გამოცემა. - 1940. - 1 ივლისი;
35. წინამურიდან საგურამომდე: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №1. - გვ. 15-16;
36. ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ანთოლოგია / [მხატვ.: ა. ზასევი]. - სტალინირი: სამხრეთ ოსეთის სახელგამი, 1941. - 286 გვ.; 21 სმ. - ოსურ ენ.;
37. განთავისუფლებულ პოლტავს: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 26 სექტემბერი. - №24;
38. ამირ-სპასალარი: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №6. - გვ. 33-35;
39. ვალერიან გაფრინდაშვილს: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №1-2. - გვ. 21;
40. ზღვის პირას: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №6. - გვ. 32;
41. მეგობრებს: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 14 ივლისი. - №24;
42. ოდესას: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 19 მაისი. - №17 (27);
43. ჩემი ვარსკლავი: [ლექსი] // მნათობი. - 1944. - №6. - გვ. 32-33;
44. ბარათაშვილისადმი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 21 ოქტომბერი. - №35;
45. მე ისევ მახსოვს: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №6. - გვ. 64;
46. მე მიყვარს დილა: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 11-12;
47. მზეს: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №2-3. - გვ. 16;
48. როს შენი დილა გამომაცოცხლებს: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №2-3. - გვ. 16;
49. ღიმილი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №6. - გვ. 64;
50. შენ ჩემში სცოცხლობ: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 17 აგვისტო. - №27;
51. თბილისის გამოღვიძება: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 91-92;
52. თბილისის დილა: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 244-245;
53. მშობლიურ ქალას: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1946. - 31 დეკემბერი. - №256;
54. სიმღერა სამშობლოს: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 245-246;
55. სომხის გოგონას: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 12 აპრილი. - №16;
56. სტალინი: [ლექსი] // ავანგარდი. - ცხაკაია, 1946. - 24 თებერვალი. - №12-13; ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1946. - 1 იანვარი. - №1; კომუნისტი. - 1946. - 20 თებერვალი. - №38; მნათობი. - 1946. - №11-12. - გვ. 3; სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 90;
57. ამირსპასალარი ყუმბასარი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 257-259;
58. თბილისის გამოღვიძება: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 253-254;
59. თბილისის დილა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 264-265;
60. მე მიყვარს დილა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 256-257;
61. ორი ლექსი: [მშობლიურ ქუთაისს; დილით] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 18 იანვარი. - №3;
62. ორფეოსის სიმღერა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 259-261;
63. ოქროს ფრინველი ბაგრატიც ტაძრის ნანგრევებზე: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 261-262;
64. პუშკინს: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 263-264;
65. სტალინი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 253;
66. ჩემი სამშობლო: [სიმღერა პირველი] // მნათობი. - 1947. - №11. - გვ. 102-109;
67. წინამურიდან საგურამომდე: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 254-256;
68. ამერიკელ ომის გამზალებელს: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №4. - გვ. 105;
69. ნაცნობ კოლმეურნე ქალს: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №3. - გვ. 54.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ბლოკი, ალ. რავენა; ჩორესპონდანს: [ლექსები] / ვ. გაფრინდაშვილი, კ. ნადირაძე [მთარგმნ.] // დროშა. - 1924. - №18. - გვ. 12;
2. ლენინი, ვლ. წერილები: ვ.ი. ლენინის წერილები მაქსიმ გოროკის მიმართ (1908-1913): [დასასრული] / კ. ნადირაძე [მთარგმნ.] // მნათობი. - 1924. - №7-8. - გვ. 339-393;
3. ტიხონოვი, ნიკოლოზ. სამი: [ლექსი] / ნ. ტიხონოვი; კ. ნადირაძე [მთარგმნ.] // მნათობი. - 1924. - №6. - გვ. 120-123;
4. სარიანი, გ. სიმღერა ქვეყანას: [ლექსი] / თარგმ. კ. ნადირაძის // კომუნისტი. - 1935. - 29 ნოემბერი. - №276. - გვ. 2;
5. ალბერტი, რაფაელ. აზრდელი დაძრწის ევროპაში / მთარგ. კ. ნადირაძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აგვისტო. - №13. - გვ. 3;
6. კვიცინია, ლ. ჩემი სტალინი: [ლექსი] / მთარგ. კ. ნადირაძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - დეკემბერი. - №22. - გვ. 1;

7. პუშკინი, ა. პოემა თაზიტი ზე: ნაწყვეტები / მთარგ. კ. ნადირაძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - დეკემბერი. - №22. - გვ. 4;
8. ჭაბუკი: აფხაზური ფოლკლორი / თარგმნა კ. ნადირაძემ // კომუნისტი. - 1937. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
9. ბრიუსოვი, ვ. ოვანეს თუმანიანს: წარწერა წიგნზე: [ლექსი] / მთარგმ. კ. ნადირაძე // კომუნისტიური განათლება. - 1938. - 24 მარტი. - №26. - გვ. 3;
10. ლერმონტოვი, მ. ი. - ა) რტო პალესტინისა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1939. - 15 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 3; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 14 ოქტომბერი. - №236. - გვ. 3; მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1941. - 17 ივნისი. - №140; ბ) დემონი: [ნაწყვეტი პოემიდან] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 24 ივლისი. - №169; 3 სექტემბერი. - №204; 1941. - 12 მარტი. - №59; გ) იალქანი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 ოქტომბერი. - №28; სიმართლე. - ქუთაისი, 1941. - 29 მაისი. - №28; დ) ნუ გჯერა შენი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 8 ივნისი. - №130; ე) პოეტი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 1 თებერვალი. - №25; ვ) რისთვის: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 24 ოქტომბერი. - №248; ზ) სამშობლო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 ოქტომბერი. - №28; ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1941. - 31 მაისი. - №126; თ) წინასწარმეტყველი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 24 ოქტომბერი. - №248; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 20 მაისი. - №116; ლენინელი. - ზესტაფონი, 1941. - 25 მაისი. - №42; ი) 1831 წლის 11 ივნისი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1941. - 1 თებერვალი. - №26; კ) ა. ი. ოდოევსკის ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 11 ივნისი. - №135; ლ) თამარი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 27 ნოემბერი. - №275; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 24 მაისი. - №120; მ) სამი პალმა: აღმოსავლური თქმულება: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 5 იანვარი. - №1; ნ) სიზმარი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1941. - 31 მაისი. - №126; ო) ჩემი დემონი: [ლექსი] // სიმართლე. - ქუთაისი, 1941. - 29 მაისი. - №28;
11. შუქრენკო, ტარას. გაიდამაკები. (ეპილოგი): [ლექსი] / თარგმნა კ. ნადირაძემ // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 9 მარტი. - №48. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. გ., ვ. მხატვრული მატთანე: ქუთაისში გამოვიდა მონაფეთა... // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 22-24;
2. გაფრინდაშვილი, ვალერიან. რითმა და ასონანსი // შვილდოსანი. - 1920. - იანვარი. - №1. - გვ. 208-209;
3. გვეტაძე, რ. ცისფერი ყანების გაზეთი „ბარრიკადა“ № 4: [კრიტიკული წერილი] // კომუნისტი. - 1920. - 13 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
4. გომართელი, ივ. კოლაუ ნადირაძე: ბალდახინი // ცისარტყელა. - 1920. - №9. - გვ. 89-96;
5. კალანდაძე, ნესტორ (ისტორიკოსი). ომის ამბები: [იუმორი ფუტურისტებზე] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №49. - გვ. 2-4;

6. ლორდელი, შ. (პოდბიენცა). სიმბოლისტური ურემი: [იუმორისტული ლექსი პოეტებზე] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №19. - გვ. 11;
7. მაჩაბელი, ტრისტან. ქართული პოეზია // მეოცნებე ნიამორები. - 1920. - №4. - გვ. 8-9;
8. გაგელი ვარამ [ფსევდ.]. პოეტები სტამბაში: (ფრაგმენტები ბიოგრაფიისათვის) // მეოცნებე ნიამორები. - 1921. - №6. - გვ. 15-16;
9. პოეზიის დღე: [ბათუმში გამოცემული გაზეთის ბიბლიოგრაფია]: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1922. - 20 მაისი. - №113. - გვ. 2;
10. მწერალთა კავშირში: [დისკუსიების შესახებ მიხეილ ჯავახიშვილის „ქალის ტვირთის“, კონსტანტინე ლორთქიფანიძის „ძირს სიმინდის რესპულიკის“ და სხვა მოხსენებებთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 6 აგვისტო. - გვ. 4;
11. საამოვი, გ. ახალი კოლხიდა: [რეცენზია ქართველი პოეტების ლექსების კრებულის გამოცემის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 18 ნოემბერი. - №263. - გვ. 4;
12. კ. ნადირაძე - „ლექსები“. „ფედერაცია“. „მკითხველი“ // ჩვენი თაობა. - 1940. - №1. - გვ. 63-64. - რეცენზენტი;
13. ჯიბლაძე, გ. უსაგნო ლირიკის ტყვეობაში // კომუნისტი. - 1946. - 7 სექტემბერი. - № 180. - გვ. 3;
14. ჩიქოვანი, ს. ქართული საბჭოთა მწერლების ახლანდელი ვითარება და ჩვენი ამოცანები: [მოხსენება საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 20.

წყარო:

1. ავტორჩანანერი;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

ნავთილუღელი, შაქრო [კირაკოზოვი, სარქის მიხეილის ძე] (1878, 9/IV –) – მოლექსე და სახალხო მუშაკი, – დაიბადა ქ. თბილისში, ნავთილუღში. ქართული წერა-კითხვის შესწავლის შემდეგ ნავთილუღის დაბალ სომხურ სკოლაში მიაბარეს, რომლის მე-2 განყოფილებიდან მამამ გამოიყვანა და სამიკიტნოში ჩააყენა. 18 წლისამ სხვადასხვა ზეინკალთან მუშაობით ხარატობა შეისწავლა და 1899 წლიდან, 14 წელი, თბილისის რკინიგზის მთავარ სახელოსნოში მუშაობდა ხარატად. იმავე დროს, თვითგანვითარებით იცვებდა ცოდნას და მოწინავე მუშათა წრეებში მონაწილეობდა.

ცხოვრების უკუღმართობა ადრევე შეიგნო და მიზნად დაისახა „სოფლის რეგება, დახმარება, მოძმეთ სალბუნება“; 1904 წელს ნავთილუღში, თავის სახლში დააარსა არალეგალური უფასო ქართული სკოლა ჭრა-კერვის განყოფილებით, სად-

აც (მუშაობის შემდეგ) თვითვე ასწავლიდა ორივე სქესის ბავშვებსა და მოზრდილებსაც ქართულ წერა-კითხვას და ანგარიშს, უკითხავდა მოთხრობებსა და ლექსებს, უმართავდა ექსკურსიებს საკუთარი ჯიბიდან გაღებული თანხით, ხოლო ხელსაქმეს მისივე მეუღლე ასწავლიდა. 1909 წელს ეს სკოლა კანონიერად იქნა ცნობილი, შემდეგ კი „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ გადაეცა. ამავე – „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სახელით ნავთლულში დააფუძნა წიგნთსაცავ-სამკითხველო, სხვებთან ერთად განაახლა სომხური დახურული სკოლა, თაოსნობდა საბავშვო და სახალხო წარმოდგენებს, გააღო საზეინკლო-სახარატო, სადაც მოწაფეებს ხელობასთან ერთად წერა-კითხვა-ანგარიშსაც ასწავლიდა უფასოდ და თავისივე ხარჯით ინახავდა.

1917 წლის რევოლუციის მოხდენისთანავე არჩეულ იქნა მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოს წევრად, შემდეგ – საქარხნო კომიტეტის თავმჯდომარედ, ბოლოს – ავლაბარ-ორთაჭალის უბნის 13 ქარხნის მუშათა პროფკავშირის გამგეობის წევრ-თავმჯდომარედ. უკანასკნელად, კალინინის სახ. ქარხანაში მუშაობის დროს, რამდენიმე გამოგონების (საციგაო მანქანის და სხვ.) პროექტი დაამუშავა.

მწერლობა დაიწყო 15 წლისამ სამიჯნურო ლექსებით, შემდეგ სამოქალაქო-სარევოლუციო პანგიტ გაჟღერით, სახობო და მამხილებელ ლექსების წერა დაიწყო. პირველი ლექსი „შეირყა მუხა ძელი დროის“ გამოაქვეყნა გაზ. „ლამპარში“ (1906 წ., № 48).

შ. ნავთლულელის ლექსთა მთავარი საგანია „ტანჯული ქვეყანა“, „ბედკრული მუშა ხალხი“, რომელიც თავის „სანატრელს ხანგრძლივი ბრძოლით მიიღებს“, სწამს, რომ „ტიალი მუხა დაწვება და იას, მისგან დაჩაგრულს, მზის სხივი წამოადგება“, „მტარვალობა მუშათა ბრძოლისაგან დაემხოზა, – მონა მონას ჰკრავს ლახვარსა, სისხლის ტალღა წალეკავს მტარვალთა დიდებას და მათს ძვლებზედ აშენდება თავისუფლების ტაძარი“. ენატრება „ადამიანთა უფლება ფეხქვეშ არ ითელებოდეს, ნაშრომი – მშრომელს რჩებოდეს და ერთხელაც არის გატკბილდეს ჩაგრულთ სიცოცხლე მწარე“... მიზნად დაუსახავს „სიყვარულით მოსპოს მტრობა“, რათა „ცის და ქვეყნის შუა ნახოს კიბე ამართული, რომ ღმერთს პირისპირ ესაუბროს ყველა ბედით დაჩაგრული“.

მისი შვილია მხატვარი კირაკოზოვი.

ცალკე გამოცემულია:

1. შრომის დროს ამონაკენესი ლექსები / შაქრო ნავთლულელისა. - თბ.: ძნელადის გამოცემა № 1, 1908 (სტ. ამხ. „სორაპანი“). - 14, [2] გვ.; 17სმ.;
2. ლექსები ლენინის ხსოვნას: ძღვნად ახალგაზრდობას. - ტფილისი, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტამბა). - [2], 14 გვ.: სურ.; 18 სმ. - უთავფურცლოა. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. მწყემსის გოდება და მწყემსის ფიქრები: [ლექსები] ძღვნად საქართველოს მწერლობას. - წ. 3. - ტფილი-

სი: [საქართველოს მეცხვარეთა ამხანაგობა მწყემსის გამოცემა (ცეკავშირის სტამბა)], 1925. - 29 გვ.: პორტრ.; 15 სმ.;

4. ნილაბ ქვეშ: ლექსები / შაქრო ნავთლულელისა. - გაზეთ „კომუნისტი“ს მუშკორთა გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფსკოლა). - 15 გვ.; 16სმ.;
5. შრომის დროს ამონაკენესი ლექსები, 1896-1926. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - 128, IV გვ.: პორტრ.; 18სმ.;
6. სილოსი: ლექსი. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (პ/სკ. სტ.). - 7გვ.; 17სმ.. - (1931 წ. საგაზაფხულო თესვის კამპანია);
7. ორი პოემა. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 25 გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გლეხის სიმღერა: [ლექსი მიწაზე] // მიწა. - 1906. - №7. - გვ. 7;
2. შეირყა მუხა ძელი დროის: [ლექსი] // ლამპარი. - 1906. - 22 ივნისი. - №48. - გვ. 2;
3. არწივის ბუდე შეირყა... // ისარი. - 1907. - 28 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 2;
4. გლეხის ბედი: [ლექსი] // მიწა. - 1907. - №10. - გვ. 4;
5. მგონის ილია ჭავჭავაძის ხსოვნას: [ლექსი] // ისარი. - 1907. - 2 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2;
6. ოლონდ მოძმეს უსალმუნო!: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 8;
7. პატიმრის გოდება: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №14. - გვ. 9-10;
8. აკაკის საიუბილეო კრებული, 1908. - ტფ.: საიუბილეო კომიტეტის გამოც., 1908 (მ.დ. კიკნაძის სტ.). - 63 გვ.; 17სმ.;
9. მთაო წმინდაო: (წაკითხული ილია ჭავჭავაძის საფლავზე 2 მარტს). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №30. - გვ. 6;
10. საითაც გავიხედევი... // ამირანი. - 1908. - 19 ივლისი. - №112. - გვ. 2;
11. ბედის ტრიალი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №16. - გვ. 8;
12. მაისობას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 1 მაისი. - №97. - გვ. 1;
13. მუშის ნაამბობი: ძღვნად გერმანიის პროლეტარიატს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 14 ოქტომბერი. - №236. - გვ. 4;
14. ოქტომბერს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 7;
15. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 24 ნოემბერი. - №271. - გვ. 4. - წერილებს შორის: საძოვრების გადაწვა ნავთლულსა და ყარაჯალში / შ. ნავთლულელი;
16. სისინობენ: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 30 მაისი. - №121. - გვ. 3;
17. ქარხნის მუშებს: [ლექსი] // ჩირაღდანი. - 1923. - №2. - გვ. 7;
18. შრომის ზეიმი: აჭაღის ჰიდროსადგურის აშენების ერთი წლისთავზე // კომუნისტი. - 1923. - 9 სექტემბერი. - №207. - გვ. 1;
19. შრომის ზეიმი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 11 აგვისტო. - №183. - გვ. 4;

20. ჩემს ჩარხს: მუშის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 5 აგვისტო. - №179. - გვ. 4;
21. 25 ოქტომბერს: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №19-20. - გვ. 8;
22. ამხანაგ გიორგაძის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1924. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 3;
23. ამხანაგ ლენინის ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 24 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
24. ახალგაზრდა კომკავშირელის გასამართლება ლოთობისათვის // კომუნისტი. - 1924. - 5 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
25. ზაპესი: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №21. - გვ. 9;
26. ზეთის მხდელის სიმღერა: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №21. - გვ. 2;
27. ლენინს: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №4-5. - გვ. 6;
28. მაისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 1 მაისი. - №99. - გვ. 5;
29. მემანქანის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 5 აპრილი. - №77. - გვ. 4;
30. მუშათა ზიმი: [გ. ხეჩუაშვილის იუბილე] // კომუნისტი. - 1924. - 3 იანვარი. - №2;
31. მუშის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 28 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 5;
32. ნავთლულელ მიწის მუშათა და მესაქონლეთა გაჭირვება // კომუნისტი. - 1924. - 21. - №189. - გვ. 4;
33. სალამი ახალ წელს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
34. სალამი მოსკოვს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 17 დეკემბერი. - №288. - გვ. 3;
35. სალამი ქარხანას: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №9-10. - გვ. 14;
36. სტამბაში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 24 აგვისტო. - №1;
37. უძღვნი კომკავშირელებს: მათი დღესასწაულის გამო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 14 სექტემბერი. - №210. - გვ. 2;
38. უძღვნი ნაძალადევს: სამღვდლოების გასამართლების გამო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 14 მარტი. - №60. - გვ. 3;
39. ფეიქრის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 28 ნოემბერი. - №272. - გვ. 5;
40. შრომის გმირებს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 4 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 3;
41. ჩვენი მუშა-კორესპონდენტები: [წერილები ყურნალისტური საქმიანობის შესახებ „კომუნისტის“ მეათასე საიუბილეო ნომრის გამოსვლის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 4-6. - ავტორები: შ. ნავთლულელი და სხვ.;
42. ძღვნად მუშა ქალს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 4;
43. ნითელი ოქტომბერი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1924. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 7;
44. ხელოვნება (ზ. ფალიაშვილს მისი ოპერის „დაისის“ გამო): [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №6. - გვ. 7;
45. გაზაფხული: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №7-8. - გვ. 15;
46. დღეს შესრულდა ერთი წელი: [ლექსი] // ხელოვნება. - 1925. - №3. - გვ. 18;
47. კრემლის კედელთან: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №3. - გვ. 5;
48. ლენინის გარდაცვალების წლისთავზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 5;
49. მელითონეთა სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 20 მაისი. - №113. - გვ. 5;
50. მომხიბლავ ჭიშკართან: [ლექსი] // ლიანდაგი. - 1925. - ნოემბერი. - №2. - გვ. 21;
51. მუშათა წერილები: მოგონება საქართველოს გასაბჭოების პირველ დღეებზე // კომუნისტი. - 1925. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 5-6. - წერილებს შორის: მუშის ნაამბობი / შაქრო ნავთლულელი;
52. მუშა მფრინავის ნაამბობი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 30 აგვისტო. - №198. - გვ. 5;
53. მუშის პასუხი მტრებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 13 სექტემბერი. - №210. - გვ. 4;
54. მშრომელ ხალხს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 18 მარტი. - №58. - გვ. 5;
55. მჭედელს: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №1. - გვ. 5;
56. ოქტომბერი: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №17-18. - გვ. 11;
57. ოცი წლის წინად: ძღვნად 1905 წლის რევოლუციას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - №293. - გვ. 5;
58. პარიზის კომუნარების ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 18 მარტი. - №62. - გვ. 5;
59. პასუხად შვილს: ძღვნად ზოგიერთ ახალგაზრდა მგოსნებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 13 დეკემბერი. - №287. - გვ. 7;
60. რადიო: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №10. - გვ. 8;
61. საახალწლო სალამი: ძღვნად 1925 წელს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
62. სალამი ამიერ-კავკასიის ძვირფას სტუმრებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 5 მარტი. - №52. - გვ. 4;
63. სალამი გერმანიის პროლეტარიატს!: მისი წარმომადგენლების საქართველოში მოსვლის გამო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 6 აგვისტო. - №178. - გვ. 4;
64. ფეიქრის სიმღერა: [ლექსი] // ლიანდაგი. - 1925. - ოქტომბერი. - №1. - გვ. 14-15;
65. ქარხნის ჰანგები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 14 იანვარი. - №11. - გვ. 4;
66. ღამე ტფილისში: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №5. - გვ. 8;
67. ძღვნად პირველ მაისს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 1 მაისი. - №98. - გვ. 5;
68. წერილები პროვინციიდან // კომუნისტი. - 1925. - 3 ნოემბერი. - №253. - გვ. 5. - წერილებს შორის: მწყემსის ჩივილი. საძოვრების სიმცირის შესახებ / შაქრო ნავთლულელი;
69. ნითელ თებერვალს: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №4. - გვ. 8;
70. წლის თავზე: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №2. - გვ. 5;
71. ხარატის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 12 მაისი. - №106. - გვ. 5;
72. ხუთთა ხსოვნისათვის: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1925. - 26 მარტი. - №68. - გვ. 3;
73. ბიუროკრატთან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 18 აპრილი. - №87. - გვ. 4;

74. ბიუროკრატთან: ძღვნად ზოგიერთ საბჭოთა ბიუროკრატს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 18 აპრილი. - №87. - გვ. 4;
75. ლენინი ყველგან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 22 იანვარი. - №17. - გვ. 5;
76. მექვაბებში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 22 დეკემბერი. - №293. - გვ. 3;
77. მუშის ნაამბობი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 2 ივნისი. - №123. - გვ. 3;
78. მუშკორის წერილი ბიუროკრატს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 10 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 4;
79. მჭედლის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 4;
80. პირველ მაისს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 1 მაისი. - №98. - გვ. 3; 1928. - 1 მაისი. - №100. - გვ. 3;
81. ძველსა და ახალს: [საახალწლო ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
82. ძრავი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 4 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
83. ძღვნად 9 (22) იანვარს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1926. - 22 იანვარი. - №17. - გვ. 5;
84. ჯავახეთი: [პოემა] // კომუნისტი. - 1926. - 25 დეკემბერი. - №296. - გვ. 5;
85. 9 იანვარი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 22 იანვარი. - №17. - გვ. 5;
86. ამხანაგი დავით კასრიძე: [კალინინის სახელობის მექანიკური ქარხნის მუშა-გამომგონებელი] // კომუნისტი. - 1927. - 22 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
87. ანრი ბარბიუსს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 9 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;
88. დიდება ოქტომბერს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 4 ნოემბერი. - №251. - გვ. 3;
89. ზაპეს-თბილისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 26 ივნისი. - №144. - გვ. 4;
90. თბილისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 5;
91. თეთრ სვავებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 19 ივნისი. - №138. - გვ. 4;
92. კომუნართა ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 3;
93. მესაზღვრის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 16 იანვარი. - №12. - გვ. 5;
94. მუშა მგონის ნაამბობი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 6 თებერვალი. - №29. - გვ. 5;
95. მუშკორები ბეჭდვითი სიტყვის დღის შესახებ: [წერილები] // კომუნისტი. - 1927. - 5 მაისი. - №99. - გვ. 6. - წერილებს შორის: პირველი ნაბიჯი / შ. ნავთლულელი;
96. ნაძალადევი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 4;
97. საიდუმლო ღამე: მოგონება // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - № 57. - გვ. 5;
98. საკო და ვანცეტი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 25 აგვისტო. - №192. - გვ. 3;
99. სამაისო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 1 მაისი. - №97. - გვ. 3;
100. ტატო მჭედელი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 4;
101. შანხაი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 27 მარტი. - №68. - გვ. 4;
102. ჩემ ჩარხს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 21 აგვისტო. - №189. - გვ. 5;
103. ჩემ ჩაქუჩს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 6 მარტი. - №52. - გვ. 4;
104. ძღვნად თავდადებულთ: პოლიტკატორღელების საღამოზე წაკითხული [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 8 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
105. ხარატის სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 6 თებერვალი. - №29. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ვუძღვნი ჩემს ოსტატს;
106. ჰანრი ბარბიუსს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 9 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;
107. 26: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 20 სექტემბერი. - №219. - გვ. 5;
108. ახალ წელს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
109. ბებია და „აღდგომა“: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 15 აპრილი. - №88. - გვ. 4;
110. ლითონის ჩამოსხმელებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 20 აპრილი. - №91. - გვ. 3;
111. ნავთის ქალაქი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1928. - 29 ივლისი. - №174. - გვ. 5;
112. გაუმჯობესებული საჩარხავი მანქანა: [მუშა ვანო კოჭლამაზაშვილის გამოგონება] // კომუნისტი. - 1929. - 17 ნოემბერი. - №265. - გვ. 3;
113. ნითელი დღისათვის: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1929. - 1 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
114. ნითელ ოქტომბერს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1929. - 7 ნოემბერი. - №258. - გვ. 3;
115. ოქტომბერი: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1940. - 7 ნოემბერი. - №79;
116. დღეს მეოთხე გავისტუმრეთ: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 28 ივლისი. - №6;
117. საბჭოთა საქართველოს: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1941. - 25 თებერვალი. - №17;
118. ჩვენ გავიმარჯვებთ: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1941. - 28 სექტემბერი. - №59;
119. ვერაგთ ბანდები დაუნდობლად იმუსრებთან: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1942. - 15 თებერვალი. - №7;
120. სამშობლოს საკეთილდღეოდ: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1942. - 8 მარტი. - №10;
121. არმიელს: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 18 მარტი. - №18;
122. ერთგულ შვილებს: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 20 ივნისი. - №30;
123. მეფე და მებაღე: ხალხური: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 12 სექტემბერი. - №42;
124. მოგილოცავთ: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 1 მაისი. - №27;
125. როგორ ჩავაბინაოთ ფუტკარი: [აგრო-რჩევა-დარიგება] // სტალინის დროშა. - 1943. - 23 სექტემბერი. - №48;
126. სამშობლოს შვილებს: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 25 ნოემბერი. - №59;
127. სტალინგრადმა გადასწყვიტა: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1943. - 25 თებერვალი. - №15-16;
128. მეომარ შვილს: [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1944. - 17 სექტემბერი. - №33;

129. *ნუ ზარმაცობ!:* [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1944. - 22 ივნისი. - №25;
130. *ყაბარდოელ მფრინავ კანდაროვს:* [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1944. - 1 მაისი. - №18;
131. *ჩემი სიმღერა:* [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1945. - 8 თებერვალი. - №7;
132. *ჩვენი სალამი:* [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1945. - 19 მაისი. - №21;
133. *ძველ წელს ვაცილებთ:* [ლექსი] // სტალინის დროშა. - 1946. - 1 იანვარი. - №1.

მის შესახებ:

1. *ახალი ამბავი // ამირანი.* - 1908. - 22 ივლისი. - №114. - გვ. 3;
2. *რედაქციამ მიიღო სანდრო ნავთლულელის... // ხომლი.* - 1908. - 22 ივლისი. - №8. - გვ. 2;
3. *ერი. ავლაბრის სახალხო თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება.* - 1914. - №38. - გვ. 15-16;
4. *იმედაშვილი, იოსებ (უსაგანო). აკაკი ავლაბრის სახალხო თეატრში // თეატრი და ცხოვრება.* - 1914. - №34. - გვ. 13-14;
5. *მო-ლი // ახალი სოფელი.* - 1927. - 2 ივნისი. - №130.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ბოკუჩავა, მ. გამომგონებელს არ ეხმარებიან // კომუნისტი. - 1930. - 12 აგვისტო. - №187. - გვ. 3;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477.

ნაზაროვი, დიმიტრი ალექსანდრეს ძე (18..-19..) – ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – ექიმი, ქუთაისის ერთი მთავარი მოღვაწეთაგანი, პირველი უსასაყიდლო სამკურნალოს და ექიმთა საზოგადოების დამაარსებელი, – საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ასპარეზზე გამოვიდა 1878 წელს დასავლეთ საქართველოში, ქ. ქუთაისში, ამ დროს მეფის მთვარობისაგან სასტიკად იდევნებოდა საერო მოღვაწეობა, – დ. ნაზაროვმა მაინც შემოიღო კერძოდ ავადმყოფთა უსასყიდლოდ საექიმო დახმარება. პირველად მან გააღო ქუთაისში უსასყიდლო სამკურნალო, შეადგინა ექიმთა საზოგადოება და დიდხანს მეთაურობდა. ეს საზოგადოება, უმთავრესად, ღარიბთა ჯანმრთელობის დაცვაზე ზრუნავდა უფასოდ. პირადად დ. ნაზაროვი დიდი მზრუნველობით ეპყრობოდა რკინიგზელთ, მუშა ხალხს და, საერთოდ, ყველა მშრომელს.

1881-1883 წლებში მისი გამომცემლობით გამოდიოდა ქუთათური გაზეთი „შრომა“. მისმა რედაქტორმა დიმ. დადიანმა რედაქტორობაც შესთავაზა და საცენზურო კომიტეტს სთხოვა,

რადგან 4 თვით უცხოეთში მივდივარ, გაზეთის დროებით რედაქტორად ექიმი ნაზაროვი დაამტკიცეთო, მაგრამ საცენზურო კომიტეტმა ეს შუამდგომლობა არ შეინწყნარა.

ახლო მონაწილეობას იღებდა ქუთაისის საქალაქო თვითმმართველობაში, თავმჯდომარეობდა სასკოლო და სანიტარიულ კომისიებს, ემსახურებოდა ქუთაისის თეატრსა და სხვ.

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, სათავეში ჩაუდგა ქუთაისის მაზრის საკურორტო საქმეს (მის შესახებ წერილები მოათავსა გაზ. „მუშა და გლეხში“), დააარსა ბუნებისმეტყველთა საზოგადოება მდაბიო ხალხის გასათვითცნობიერებლად, განსაკუთრებული ყურადღებით ეპყრობოდა წყალტუბოს მადნეულ წყაროებს (რომელთ შესახებ რამდენიმე წერილი დაწერა) და სხვ.

დანერა რამდენიმე შრომა.

ცალკე გამოცემულია:

1. ერობა კავკასიაში / წერილები დიმ. ალ. ნაზაროვისა. - ქუთაისი: თ.ა. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1918 (ი.მ. ხელაძის სტ.). - 40 გვ.; 17 სმ.;
2. *სარწყავი არხები და მათი გავლენა მაღაროების გავრცელებაზე ქუთაისის მაზრაში.* - ტფ., 1925. - 10 გვ.; 26სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“ №5, 1925 წ..

გამოქვეყნებულია:

1. ბ. რედაქტორო! // შრომა. - 1882. - 21 აპრილი. - №15. - გვ. 3-4;
2. *წერილი რედაქტორთან!* // დროება. - 1882. - 22 მაისი. - №103. - გვ. 2-3;
3. ბატ. „დროების“ კორესპონდენტს ალ. კვესიაშვილს... // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 2-3;
4. ბ. კვესიაშვილის თვალხუჭის თამაში // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 9 მარტი. - №10. - გვ. 3;
5. *ექიმის საუბარი // მეურნე.* - 1894. - №3-4. - გვ. 4-6;
6. *ექიმ ვახტანგ ლამბაშიძის პასუხად // ივერია.* - 1900. - 26 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
7. *პასუხი ექიმ ვახტანგ ლამბაშიძეს // მწყემსი.* - 1900. - №1-2. - გვ. 9-13;
8. *ნავიკითხე შობა დღის და ამა წლის 10 იანვრის „დროების“ ნომერში...: (ღია წერილი ბ. ექ. გ. ბადრიძეს) // დროება.* - 1909. - 4 მარტი. - №49. - გვ. 4;
9. *ბატონო რედაქტორო! თქვენი გაზეთის N43-ში... // ახალი გზა.* - 1910. - 22 აგვისტო. - №53. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. *ახალი ამბები // დროება.* - 1881. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 2;
2. *ადგილობრივი ამბები // შრომა.* - ქუთაისი, 1883. - 9 მარტი. - №10. - გვ. 2-3;
3. *საქმე გაზეთის „შრომის“ რედაქტორსა და გამომცემელზედ თავ. დიმ. ელიზ. დადიანზედ, დიმ. ალ. ნაზაროვზედ, რომელთაც აბრალებდნენ გო-*

- რის მაზრის ნაუფროსალის თავ. რ.შ. ერისთავის დიქცია // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 23 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
4. მასხულია, ვ. სოფ. ტყეპული // ივერია. - 1892. - 30 სექტემბერი. - №206. - გვ. 2;
 5. ბ-ძე, კ. (კონსტანტინე ბაქრაძე). - ა) ქუთაისის საბჭო: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1893. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 2-3; №14. - გვ. 2-3; ბ) ქუთაისის სამკურნალო საზოგადოების კრება 19 თებერვალს // ივერია. - 1893. - 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 2;
 6. გ-ო. ექიმი დ. ნაზაროვი... // კვალი. - 1899. - №50. - გვ. 850-851;
 7. ლამბაშიძე, ვახტანგ. ღია წერილი ბ-ნ დოქტორ ნაზაროვს // მწყემსი. - 1899. - №22. - გვ. 5-7. - აგრეთვე: „კვალი“. - 1899. - №50. - გვ. 858-859;
 8. ექიმთა დავა // კვალი. - 1900. - №5. - გვ. 82;
 9. თავდგირიძე, ნიკო. როგორი სწავლა-განათლება არის საჭირო ჩვენთვის? // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 18 ნოემბერი. - №1645. - გვ. 1;
 10. დონ-ვალაიანი (დავით ავალიანი). - ა) ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობის „კოლხიდა“-ს კრება: (დ. ა. ნაზაროვის თავმჯდომარეობით) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 მაისი. - №2159. - გვ. 3; ბ) ქუთაისის სამკურნალო საზოგადოების კრება: [არჩევნები, ექიმ დიმიტრი ნაზაროვის მოხსენება ერობის შემოღების შესახებ და საკითხების განხილვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 თებერვალი. - №2736. - გვ. 1-2;
 11. კვიციანიძე, ისიდორე (ის. არიძე). ქუთაისის ცხოვრება. ექიმთა მონოგრაფია: [პიროგოვის ყრილობასთან დაკავშირებით ექიმების: პეტრე დონდაროვის, დიმიტრი ნაზაროვის, ივ. გომარტელისა და სხვ. გამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 18 მაისი. - №78. - გვ. 3;
 12. ექიმი დ.ა. ნაზაროვი შვილებითურთ: [მადლობას უძღვნის მათ, ვინც თანაგრძნობა გამოუცხადა მუულის გარდაცვალების გამო] // მეგობარი. - 1906. - 29 დეკემბერი. - №76. - გვ. 1;
 13. ტატიანა ნაზაროვის გარდაცვალებას იწყება მისი მუულები, ექიმი დიმიტრი ნაზაროვი შვილებით: [სამგლოვიარო განცხადება] // მეგობარი. - 1906. - 6 დეკემბერი. - №60. - გვ. 1;
 14. ოდესღაც ქუთაისში მოქმედებდა... // ისარი. - 1907. - 21 თებერვალი. - №39. - გვ. 2;
 15. ქუთაისი // დროება. - 1908. - 9 დეკემბერი. - №18. - გვ. 3. - აკაკის იუბილე;
 16. ქრონიკა: 10 იანვარს... // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №2. - გვ. 4;
 17. საგუბერნიო თათბირი ქუთაისის გუბერნიაში ერობათა ინსტიტუტის დაწესებულებათა შემოღების შესახებ // ფონი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №11. - გვ. 2-3; №12. - გვ. 3;
 18. ქუთაისი // ახალი აზრი. - 1910. - 13 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 2. - ახალი ამბები;
 19. კუჭაიძე, გრ. ექიმი დ.ა. ნაზაროვი: [45 წლის საექიმო მოღვაწეობის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 3.

წყარო:

1. ივ. პურადაშვილის მოგონებებიდან;
2. ჭიჭინაძე, ზ. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწე და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 80;
3. კუჭაიძე, გრ. ექიმი დ.ა. ნაზაროვი: [45 წლის საექიმო მოღვაწეობის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 3;
4. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 279;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.: 477.

ნათაქი, ალექსანდრე ივანეს ძე (1864 – 1916, 19/VII) – პედაგოგი, – მასწავლებელ-აღმზრდელი, მწერალი და მთარგმნელი, – დაიბადა სოფ. ალევში. დაამთავრა გორის საოსტატო სემინარია და სახალხო მასწავლებლობას შეუდგა სოფლად. 1884 წელს მიიწვიეს თბილისის სათავადაზნაურო სკოლის მოსამზადებელი კლასის მასწავლებლად, სადაც 22 წელი იმსახურა, შემდეგ ბათუმის სკოლაში გადავიდა ქართული ენის მასწავლებლად. განმათავისუფლებელ მოძრაობაში (1905-1906) მონაწილეობისათვის სამსახურიდან დაითხოვეს. რამდენიმე ხნის შემდეგ მიიწვიეს ქ. ნუხის პირველდაწყებით უმაღლეს საქალაქო სკოლაში, სადაც სიკვდილამდე დარჩა. გარდაიცვალა 1916 წლის ივლისის 19 სოფ. კირბალში (გორის მაზრა) და იქვე დაკრძალა.

ბეჯით და ნიჭიერ მასწავლებლად იყო ცნობილი.

მწერლობაში მონაწილეობდა 1880-იანი წლებიდან: გორში ხელნაწერ ჟურნალ „რიჟრაჟს“ სცემდა საკუთარი რედაქტორობით (დააარსა ლადო აღნიაშვილის თაოსნობით). აქ თანამშრომლობდნენ ვაჟა-ფშაველა, ბაჩანა, ლადო აღნიაშვილი და სხვ.. ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში ათავსებდა საბავშვო ნაწარმოებთ (მაგალითად, „ტრიალ მინდორზე“, სურ. ბავშვების ცხოვრებიდან – „ნობათი“, 1884, № 10-12, „სჯობს საქმეს თვით შენ ეცადო, ვიდრემდის სხვას მოუცადო“ – ლექსი – „ნობათი“, 1885, № 1), სწავლა-აღზრდის შესახებ წერილებს, საყმანვილო ამბებს, კრებდა სახალხო ლექსებს (მაგალითად, „ივერია“, 1885, № 11), წერდა ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებს, თარგმნიდა, ადგენდა სახელმძღვანელოებს და სხვ. განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ნორჩი თაობის აღზრდას. მწერლობის გარდა, ხშირად ლექციებსაც კითხულობდა ბავშვის აღზ-

რდა-მოვლის შესახებ. ალ. ნათაძეს სამწერლო, სააღმზრდელო და სალექტორო მოღვაწეობა მიძღვნილი ჰქონდა „ჩვენი საცოდავი სამშობლოს დღევანდლობას“ – საგანი მისი იყო „ვარამი ჩვენის ცხოვრებისა“ – სწავლა-აღზრდის უკუღმართობა, იგი შთააგონებდა, თუ რიგიანი დედები არ გვეყოლა, არც რიგიანი თაობა აღგვეზრდებოდა. ყოველი ღონისძიებით ცდილობდა, ქართველი დედებისათვის სწორი და ჩვენი ქვეყნისთვის სასარგებლო სწავლა-აღზრდის დარიგებანი მიეცა: მხოლოდ ის ქვეყანაა ბედნიერი, რომლის შვილსაც გონიერი, მამულიშვილური გრძნობით აღფრთოვანებული და ხალხის სიყვარულით გატაცებული დედანი ზრდიანო. დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა ქართულ თეატრსაც, რომლისთვისაც თარგმნა: „შეშლილი სიყვარულისაგან“: დრამა 5 აქტად, თხზულება მანუელ ტამაიო და ბაუსისისა („თეატრი“, 1885, № 11-15; 1886, № 7-10, 14-17, 20, 22, 24, 50). დაწერა „ჯადო სიყვარულისა“, დრამატ. ეტიუდი 4 მოქ. (წარმოდგენილ იქნა ქართულ თეატრში 1889 წლის 24 ოქტომბერს) და სხვ.

წერილებს ხანდახან აწერდა: ალ. ნათაძე, ა. ნ-ძე, ალ. ნ-თ-ძე.

ცალკე გამოცემულია:

1. მეთოდური სახელმძღვანელო სამშობლო ენის შესასწავლებლად / შედგენილი ალექ. ნათაძისაგან. - თბ., 1886 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - II, 62 გვ.; 18სმ.;
2. „ბავშვების მოკეთე“ ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სკოლებში სახმარებელი / შედგენილი ალექ. ნათაძის-მიერ. - თბ.: ამხ. გამოცემა, 1897 (ექ. ხელაძის სტ.). - 156 გვ.; სურ.; 21სმ.;
3. ჩვენს დედებს: პედაგოგიური წერილები / ალექ. ნათაძისა. - ტფ.: დ. ჯმუხაძის გამოცემა, 1902 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 112 გვ.; 17სმ.;
4. ზღაპრები № 2: ალ. ნათაძის შეკრებილი ზღაპრები: ტყის კაცი და გაუცინარი ხელმწიფე. მ. დემურისას: ხუთი მჭადი და ხელმწიფის ქალი. დანარჩენი ზღაპრები კი პ. მირიანაშვილის შეკრებილია / მხატვარი ო. შმერლინგი. - [ტფ.]: ქართველ ქალთა წრის გამოც., 1903 [კანზე: 1904]. - თავფურც., 161 გვ.; ილ.; 29სმ..
5. მელიას თავ-გადასავალი: საყმანვილო ზღაპარი / გადმოკეთებული ალ. ნათაძის მიერ. - ტფ.: „ტოროლას“-ს გამოცემა, 1904 (გრ.ნ. დიასამიძის სტ.). - 136 გვ.; 18სმ.;
6. ბავშვის მოვლა: პედაგოგიური წერილები / ალ. ნათაძისა. - თბ.: ბაქოს ამხ. „კალამი“-ს გამოცემა № 1, 1906 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 95 გვ.; 19სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ბემე, ერნესტ. აღზრდა შვილისა: პედაგოგიური წერილები დედასთან / ერნესტ ბემესი; [თარგმნილი] ალ. ნათაძის-მიერ; რედ.: ივანე როსტომაშვილი. - ტფ.: ივანე როსტომაშვილის საფასით გამოცემული, № 16, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - III, 77 გვ.; 20სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ტამაიო და ბაუსი, მანუელ. შეშლილი სიყვარულისაგან: დრამა 5 აქტად // თეატრი. - 1885. - №11. - გვ. 105-106; №12. - გვ. 115-116; №13. - გვ. 125-127; №14. - გვ. 138-140; №15. - გვ. 149-152; 1886. - №7. - გვ. 70-72; №8. - გვ. 81-82; №9. - გვ. 91-95; №10. - გვ. 105-108; №14. - გვ. 148-151; №15. - გვ. 159-163; №16. - გვ. 170-172; №17. - გვ. 180-184; №20. - გვ. 213-216; №22. - გვ. 228-232; №24. - გვ. 246-248; №50. - გვ. 592-598;
2. საუბარი ბუნებაზე: (რუსულიდან ნათარგმნი ა. ნათაძის მიერ // ცისკარი. - 1887. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4; 4 იანვარი. - №2. - გვ. 4; 11 იანვარი. - №4. - გვ. 4; 22 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
3. გრიმები. თითისტარი, საფეიქრო მაქო და ნევსი: (გრიმის ზღაპრიდან). [თარგმანი] ალ. ნათაძისა // ჯეჯილი. - 1903. - №10. - გვ. 19-24;
4. კეთილი ანგელოზი: (ინგლისური ზღაპარი). [თარგმანი] ალ. ნათაძისა // ჯეჯილი. - 1903. - №2. - გვ. 10-19;
5. მურაი, ჯენზი. - ა) კუბინ დეიზინი: I. პატივის-მოყვარე ბავშვი. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1908. - №6. - გვ. 40-48; ბ) კუბინ დეიზინი: II. ბუნეკირი განიძრახავს ვანიზამის მოკვლას. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1908. - №7-8. - გვ. 62-70; გ) კუბინ დეიზინი: III. გადაბრუნებული ნავი. დალუპვასთან ახლო. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1908. - №9. - გვ. 37-45; დ) კუბინ დეიზინი: IV. საქმე სულ სხვანაირად დატრიალდა. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1908. - №10-11. - გვ. 61-69; ე) კუბინ დეიზინი: V. ქვებით ომი. შეშინებული მაიმუნი. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1908. - №12. - გვ. 63-69; ვ) კუბინ დეიზინი: VI. დიადი განსაცდელი. სახიფათო მოგზაურობა. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №1. - გვ. 53-60; ზ) კუბინ დეიზინი: VII. ზღვის მოჩვენება [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №2. - გვ. 54-60; თ) კუბინ დეიზინი: VIII. საუცხოო ბავშვი. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №3. - გვ. 52-60; ი) კუბინ დეიზინი: IX. დიდი ცეცხლი. საქველ-მოქმედო „ბენტო“ (საუზმე). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №4. - გვ. 39-45; კ) კუბინ დეიზინი: X. დაკმაყოფილებული პატივ-მოყვარეობა. წარჩინებული ვაჭარი. [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1909. - №5. - გვ. 32-38;
6. ნმიდა ყრმის მტრედები: (პოლშური ლეგენდა) // ჯეჯილი. - 1915. - №1. - გვ. 54-58; №2. - გვ. 117-120;
7. მგელ-კაცები: ინგლისური ზღაპარი // ჯეჯილი. - 1916. - №1. - გვ. 15-18;
8. უენო ბელურა: (იაპონური სახალხო ზღაპარი) // ჯეჯილი. - 1916. - №4. - გვ. 202-213.

გამოქვეყნებულია:

1. ართვინი, 1 სექტემბერს // დროება. - 1879. - 14 სექტემბერი. - №190. - გვ. 2;
2. გამაჰმადიანებულ საქართველოში: (მგზავრის შენიშვნები ართვინიდან არტანუჯამდინ) // დროება. - 1879. - 11 აგვისტო. - №166. - გვ. 2-3; 29 აგვისტო. - №179. - გვ. 2-3;
3. მგზავრის შენიშვნები: გამაჰმადიანებულს საქართველოში // დროება. - 1879. - 19 ივლისი. - №149.

- გვ. 1-3; 20 ივლისი. - №150. - გვ. 1-2; 22 ივლისი. - №151. - გვ. 2-3;
4. ზემო-ჭალა, 16 იანვარი // დროება. - 1882. - 22 იანვარი. - №15. - გვ. 2;
 5. ხაშური, 20 აპრილს // დროება. - 1882. - 25 აპრილი. - №84. - გვ. 2-3;
 6. ხაშური, 24 ნოემბერს // დროება. - 1882. - 28 ნოემბერი. - №249. - გვ. 2-3;
 7. დ. სურამი, 13 იანვარს // დროება. - 1883. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 3;
 8. ვინც კი ბეჯითად დაჰკვირვებია... // დროება. - 1883. - 11 მარტი. - №52. - გვ. 2;
 9. ზემო-ჭალა-ხაშური, 19 ქრისტეშობისთვე // დროება. - 1883. - 25 დეკემბერი. - №262. - გვ. 3;
 10. მასწავლებლების კრებების თაოსნობაზე: (გადაღმელის სტატიის გამო) // დროება. - 1883. - 8 დეკემბერი. - №247. - გვ. 2;
 11. წერილები ქართველ დედასთა: (მიბაძვა) წერილი პირველი // დროება. - 1883. - 22 დეკემბერი. - №259. - გვ. 3-4; 1884. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 2-3. - მეორე წერილი ხელმოწერილია: „თქვენი პატივისცემელი სანდრო“;
 12. წერილი სოფლის მასწავლებლისა: წერილი პირველი // დროება. - 1883. - 18 ივნისი. - №115. - გვ. 3;
 13. ზემო-ჭალა. ხაშური, 21 იანვარი // დროება. - 1884. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
 14. ტრიალ მინდორზე: (სურათი ბავშვების ცხოვრებიდან. მიბაძვა) // ნობათი. - 1884. - №10-11-12. - გვ. 423-430;
 15. წერილი სოფლის მასწავლებლებთან // დროება. - 1884. - 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-2. - ხელმოწერა: „სოფ. მასწ. ალექსანდრე ნათაძე“;
 16. სახალხო ლექსები: (შეკრებილი ზემო ქართლში ა. ნათაძისაგან) // ივერია. - 1885. - №11. - გვ. 70-71;
 17. სჯობს საქმეს თვით შენ ეცადო, ვიდრემდის სხვას მოუცადო: [ლექსი] // ნობათი. - 1885. - №1. - გვ. 23-24;
 18. ქართლი, თებერვლის 25-ს // დროება. - 1885. - 1 მარტი. - №46. - გვ. 2-3;
 19. „ბიძიას“ პასუხად // ივერია. - 1886. - 17 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1-2;
 20. წერილი რედაქციის მიმართ: (მეჯვრის ხევიდან მოწერილი ამბის გამო) // ივერია. - 1888. - 24 აგვისტო. - №178. - გვ. 3;
 21. ზემო ქართლი, სოფ. თიღვა // ივერია. - 1890. - 30 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2;
 22. ზოგიერთ ადგილობრივ... // ივერია. - 1891. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
 23. ბ-ნო რედაქტორო... // ივერია. - 1893. - 28 ივლისი. - №159. - გვ. 3-4;
 24. ბავშვების მოკეთე, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სკოლებში სახმარებელი. ფ. 30კ.: [ბიბლიოგრაფია] // მოამბე. - 1897. - №10, განყ. II. - გვ. 123-124;
 25. ბ-ნ ზაქარია ჭიჭინაძის პასუხად // ივერია. - 1897. - 27 ივლისი. - №152. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
 26. მამალი: ალ. ნათაძის ხელ-ნაწერიდან „მოკეთე ბავშვებისა“ // ჯეჯილი. - 1897. - №4. - გვ. 31-32. - [წარმოდგენილი ს. ინსარიძის მიერ];
 27. მცირე შენიშვნა: (ბ-ნ ი. გოგებაშვილის „ხუხულათა“ გამო) // ივერია. - 1897. - 27 მაისი. - №101. - გვ. 4;
 28. პასუხად ი. გ-ს. „ივერია“ №188 // ივერია. - 1897. - 15 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 3-4;
 29. პასუხი ბ-ნ გოგებაშვილს // კვალი. - 1897. - №26. - გვ. 503-504; აგრეთვე, იხ.: ივერია. - 1897. - №104;
 30. უცნაური კილო პოლემიკისა ჩვენში. ბ-ნ ბოცვაძის „მცირე შენიშვნის“ გამო // ივერია. - 1897. - 4 სექტემბერი. - №182. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
 31. მასწავლებელთა და მშობელთა მიმართ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 მარტი. - №491. - გვ. 2;
 32. ვარამი ჩვენი ცხოვრებისა // ივერია. - 1900. - 22 აპრილი. - №86. - გვ. 2-3; 30 აპრილი. - №93. - გვ. 3-4; 8 ნოემბერი. - №244. - გვ. 2-3;
 33. ვარამი ჩვენი ცხოვრებისა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 10 იანვარი. - №1350. - გვ. 4; 20 იანვარი. - №1359. - გვ. 4. - აგრეთვე: № 1382; 1398; 1408; 1441; 1481; 1530; 1609; 1701;
 34. როგორ მოიხმაროს თავადაზნაურობამ უმაღლესად ნაბოძები ფული // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 ნოემბერი. - №1630. - გვ. 1;
 35. ანატოლი ფრანსის აზრი საყმაწვილო წიგნების შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 28 თებერვალი. - №1738. - გვ. 1-2;
 36. კიდევ საყმაწვილო წიგნების შესახებ: (წერილი რედაქტორთან) // მწყემსი. - 1902. - №8-9. - გვ. 12;
 37. მელიას თავ-გადასავალი: (ზღაპარი). [გადმოკეთებული] ალ. ნათაძისა // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 37-48; №2. - გვ. 11-22; №3. - გვ. 18-31; №4. - გვ. 28-37; №5. - გვ. 16-25; №6. - გვ. 28-35; №7-8. - გვ. 22-30; №9. - გვ. 18-21; №10. - გვ. 22-27; №11. - გვ. 22-29; №12. - გვ. 10-15;
 38. „ჩვენს დედებს“ პედაგოგიური წერილები: ბიბლიოგრაფია // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 1 დეკემბერი. - №2000. - გვ. 3;
 39. ჩვენს ქალებს // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 30 აპრილი. - №1794. - გვ. 3;
 40. ბავშვის მოვლა: (პედაგოგიური წერილები ქართველ დედასთან) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 აპრილი. - №2193. - გვ. 1-2; გაგრძელება იხ.: № 2139; 2163; 2225; 2272; 2295; 2342. - 1904 წ. № 2375; 2441;
 41. წერილი რედაქციის მიმართ / ატატო ანანიაშვილი; ეფემია მესხი; ალ. ნათაძე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 25 აგვისტო. - №2246. - გვ. 2;
 42. ბავშვის მოვლა: (პედაგოგიური წერილები ქართველ დედასთან) // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 სექტემბერი. - №2908. - გვ. 2-3;
 43. ბიძიას ნაამბობი: (ბავშვების ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1905. - №10-11. - გვ. 11-28; №12. - გვ. 18-26; 1910. - №7-8. - გვ. 391-398; №9. - გვ. 459-466; №10. - გვ. 527-530; 1911. - №1. - გვ. 27-33; NN№ 5. - გვ. 294-300; №6. - გვ. 364-369; NN№ 7. - გვ. 415-419; NN№ 10. - გვ. 582-587; 1912. - №1. - გვ. 30-39; №2. - გვ. 112-115; №3. - გვ. 164-169; №5. - გვ. 283-291; №6. - გვ. 350-356; NN№ 9. - გვ. 517-524; №11. - გვ. 667-672; NN№ 12. - გვ. 717-719;

44. სოფიო ერეკლეს ასული ციციშვილი: (ნეკროლოგი) // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 ივლისი. - №2852. - გვ. 3;
45. ფრიდრიხ ფრებელი // ნაკადული: პედაგოგიური ფურცელი. - 1905. - №6. - გვ. 12-18;
46. პატარა შენიშვნა // ისარი. - 1907. - 2 ნოემბერი. - №241. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
47. ორი ძმა: (ზღაპარი) // ჯეჯილი. - 1913. - №1. - გვ. 12-17.. - სქოლიოში ავტორის შენიშვნა;
48. პატარა ტარიელი: (ზღაპარი) // [საინგილოში გაგონილი და ცოტაოდენი შენიშვნებით ჩაწერილი ალ. ნათაძის მიერ] // ჯეჯილი. - 1913. - №6. - გვ. 337-348.. - სქოლიოში ავტორის შენიშვნა. - გაგრძ. იხ.: №7-8, 9, 10;
49. სახლის ანგელოზი: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 18-22; №4. - გვ. 15-18;
50. გმირი დერციკი: ზღაპარი (გადმოკეთებული ალ. ნათაძის მიერ) // ჯეჯილი. - 1914. - №1. - გვ. 28-33; №2. - გვ. 77-83;
51. ჯღანუას თავგადასავალი: (ზღაპარი) // ჯეჯილი. - 1914. - №4. - გვ. 216-222;
52. წერილი მონაფეებისადმი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 6-7;
53. ვაჟა-ფშაველა სიყმანვილემი: (ამხანაგის მოგონება). ახლახან გარდაცვალებულ მასწავლებლის ალ. ნათაძისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №31. - გვ. 7-8; №35. - გვ. 5-6; №36. - გვ. 11-12.
- მის შესახებ:**
1. ჭრელაშვილი, სტეფანე (ტატალა). ზემო ჭალა, 7 ლეონობისთვის // დროება. - 1881. - 10 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 2-4;
2. ხაშურიდამ მივიღეთ პეტრე ციმაკურიძისგან შემდეგი წერილი... // დროება. - 1883. - 6 აპრილი. - №70. - გვ. 1;
3. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 8 მარტი. - №51. - გვ. 3;
4. ბიძია. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: [რეცენზია] // ივერია. - 1886. - 30 სექტემბერი. - №211. - გვ. 3-4; 1 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1-2. - ალ. ნათაძის პასუხი იხ.: „ბიძიას“ პასუხად // ივერია, 1886, 17 ოქტომბერი, №224;
5. გამოვიდა და იყიდება გრიგ. ჩარკვიანის წიგნის მალაზიაში მეთოდური სახელმძღვანელო სამშობლო ენის შესასწავლად, შედგ. ალ. ნათაძისგან, ფ. 20 კ. // თეატრი. - 1886. - №21. - გვ. 223;
6. ჭოეთელი. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია: რეცენზია // თეატრი. - 1886. - №46. - გვ. 541-543; №48. - გვ. 576-577; №50. - გვ. 589-591; 1887. - №1. - გვ. 10-12;
7. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 22 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
8. ქართული თეატრი...: 24 ოქტომბერს ქართული თეატრის არტისტები წარმოადგენენ ახალ პიესას „ჯადო სიყვარულისა“, დრამატ. ეტიუდი 4 მოქ. ა. ნათაძისა; „კაცის ღონეს ქალის ხერხი სჯობია“, ვოდ. 1 მოქმ. გ. საფ-ვისა... // თეატრი. - 1889. - №31-32-33. - გვ. 1;
9. წარმოადგენენ ახალ პიესას: I. „ჯადო სიყვარულისა“, დრამ. ეტიუდი 3 მოქმ. ა. ნათაძისა. II. „კაცის ღონე ქალის ხერხი სჯობია“, ვოდ. 1 მოქმ. მ. საფაროვისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 21 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
10. ახალი ამბავი // ივერია. - 1890. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1-2; 22 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
11. უნესოება თბილისის სახელოსნო გამგეობაში... // კვალი. - 1896. - №44. - გვ. 779-780;
12. ახალი წიგნები // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 ივლისი. - №260. - გვ. 3;
13. ბოცვაძე, ლ. - ა) მცირე შენიშვნა // ივერია. - 1897. - 29 ივლისი. - №153. - გვ. 3. - ალ. ნათაძის პასუხი იხ.: I. ივერია, 1897, 4 სექტემბერი, №182. - გვ. 4; ბ) კიდევ „ბავშვების მოკეთეს“ გამო: (პასუხად ბ-ნ ა. ნათაძეს) // ივერია. - 1897. - 17 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-3; გ) შედარებითი განხილვა ორივე წიგნის ანბანისა // ივერია. - 1897. - 11 ნოემბერი. - №234. - გვ. 2-3; 12 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1-3;
14. ორმოცაძე, არსენ. ერთი ახირებული დამოწმების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 სექტემბერი. - №308. - გვ. 2-3;
15. სურგულაძე, პ. კრიტიკული შენიშვნები // კვალი. - 1897. - №43. - გვ. 770-774;
16. დ. ახალი წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 11 სექტემბერი. - №309. - გვ. 2-3;
17. გომელაური, ი. ახალი სენი ჩვენს პედაგოგიაში // კვალი. - 1898. - №22. - გვ. 383-384;
18. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 ივნისი. - №1483. - გვ. 3-4;
19. ბათუმში... // ისარი. - 1907. - 16 მარტი. - №58. - გვ. 1;
20. კვირას, 18 მარტს... // წინ. - 1907. - 15 მარტი. - №25. - გვ. 1;
21. კვირას, 6 მაისს... // ისარი. - 1907. - 5 მაისი. - №96. - გვ. 3;
22. ოთხშაბათს, 5 ენკენისთვის... // ჩვენი გზა. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2. - ბათუმის ქრონიკა;
23. ქ. ქუთაისში... // ისარი. - 1907. - 2 მაისი. - №94. - გვ. 1; 5 მაისი. - №96. - გვ. 1;
24. ქართული ლეკცია ბათუმში // ისარი. - 1907. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 3;
25. 30 მარტს თვითმართველობის დარბაზში... // დასაწყისი. - 1908. - 30 მარტი. - №23. - გვ. 3;
26. კვინარი. მოხსენება ბათუმელ კვინარი ეშმაკისა: ეშმაკზე უეშმაკესი ეშმაკის აღმოჩენა ბათუმში // მათრახი. - 1908. - №5. - გვ. 6-7. - ტექსტს ახლავს „ეშმაკის“ განმარტება;
27. პარნასი. სოხუმის სამუსიკო საკრებულოს... // ამირანი. - 1908. - 17 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
28. გამოვიდა და დაურედა ხელის მომწერლებს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 4;
29. „ჯეჯილი“: რედაქციამ მიიღო... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 26 თებერვალი. - №19. - გვ. 3;
30. წერეთელი, ანასტასია. პატარა მეგობარნო: „ჯეჯილის“ მკითხველნო! // ჯეჯილი. - 1910. - №1. - გვ. 8-10;
31. ალექსანდრე ივ. ნათაძე ბავშვებით: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №32. - გვ. 1;
32. ალ. ნათაძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №24. - გვ. 15;

33. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). მას-წავლებელ-ალმზრდელი: ალექსანდრე ივანეს-ძე ნათაძე. [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №32. - გვ. 6-7;
34. მასწავლებელი მწერალი ალ. ივ. ნათაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №24. - გვ. 15;
35. რატიშვილი, ივ. ალექსანდრე ნათაძის ხსოვნას // ჯეჯილი. - 1916. - №7-8. - გვ. 439-440.. - ტექსტს დართული აქვს ალ. ნათაძის ფოტო;
36. ცინცაძე, კ. სიტყვა თქმული ტფ. სათ-აზნ. გიმნაზ. ეკლ. ა. ი. ნათაძის სულის მოსახსენებლად გადახ-დილის პანაშვიდის წინ, 1916 წლ. ენკენისთვის 19 // განათლება. - 1916. - №8-9. - გვ. 538.. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: დეკ. კ. ცინცაძე. - ტექსტს დართული აქვს ალ. ი. ნათაძის ფოტო.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). მას-წავლებელ-ალმზრდელი: ალექსანდრე ივანეს-ძე ნათაძე. [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №32. - გვ. 6-7;
2. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
3. ხომლედი. ალ. ნათაძე // ცხოვრება. - 1916. - № 12;
4. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - თბ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 90, 250;
5. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ.: 396, 397;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

ნათაძე, გრიგოლ იასონის ძე (1878, 16/ – 1951, 24/IV) – ისტორიკოსი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, მწერალი, ჟურნალისტი, – პროფესორი, – ქართლიდან, – დაიბადა გორის მაზრის სოფ. კასპში, დედეულთ – მღვ. დიმიტრი ხშიადაშვილის ოჯახში, 1878 წლის 16 იანვარს. წერა-კითხვა დედისაგან ისწავლა სოფელში, იქვე შეისწავლა მრავალი ხალხური ზღაპარი, ლექსი და ლეგენდა (უმთავრესად, გამზრდელის – ოდიშელიძის ქალისაგან). 7 წლისა თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიაში მიაბარეს, აქედან – ვაჟთა მე-2 გიმნაზიაში, რომლის დამთავრების (1898) შემდეგ კიევის უნივერსიტეტში შევიდა საექიმო დარგზე. სტუდენტთა მოძრაობაში მონაწილეობისათვის გამორიცხეს. მეორედ მიღებულმა გულმოდგინედ

დაიწყო ისტორიისა და სოციოლოგიის შესწავლა, მაგრამ სტუდენტთა ამბოხების გამო მესამე კურსიდან ისევ გამორიცხეს. ამიტომ საზღვარგარეთ – ჟენევის უნივერსიტეტში განაგრძო სწავლა იმავე საგნებზე. 1906 წელს სწავლა განაგრძო მოსკოვის უნივერსიტეტში, სადაც პროფ. ვიპერისა და პეტრაშევსკის ხელმძღვანელობით მეცადინეობდა. დაამთავრა 1907 წელს. სადიპლომო შრომა დაწერა „საფრანგეთის რევოლუციის დროის გლეხთა საკითხის შესახებ“. ამის გამო უნივერსიტეტშივე დატოვეს სამეცნიერო მუშაობისათვის, მაგრამ პოლიციისაგან დევნილი, როგორც 1905 წელს თბილისის ციხეში ნამყოფი, სამშობლოში დაბრუნდა.

პედაგოგიურ ასპარეზზე მოღვაწეობა დაიწყო ქართულ გიმნაზიაში, – ასწავლიდა მსოფლიო და რუსულ ისტორიას. პოლიციისაგან აქედანაც დევნილი, ქუთაისს გადავიდა, სადაც 3 წელს მასწავლებლობდა, იმავე დროს ლექციებს კითხულობდა სახალხო უნივერსიტეტში ქუთაისს, ჭიათურას და ახალციხეში. თბილისს გადმოსვლისას განაგრძო საჯარო ლექციების კითხვა, ამასთან ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სასკოლო სექციის წევრად მუშაობდა. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ, ერთხანად, საქართველოს სკოლების მთავარ გამგედ იყო, ხოლო 1918 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გახსნისთანავე, მიწვეულ იქნა დასავლეთ ევროპის ისტორიის ლექტორად (1919). 1922 წელს მიიღო დოცენტობა, 1924 წელს დაიცვა დისერტაცია – „კილონის აჯანყების სოციალ-ეკონომიური საფუძვლები“, რისთვისაც მიენიჭა მსოფლიო ისტორიის დოქტორის ხარისხი. 1926 წელს დამტკიცდა პროფესორად. 1925 წლიდან მუშაობდა ამიერკავკასიის კომუნისტურ უნივერსიტეტში, განსახკომის ორგანოში, განათლების მუშაკთა სახლში, 1933 წლიდან – მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტში, საქართველოს კომუნისტურ უნივერსიტეტში, ცენტრო არქივში, სსრკ აკადემიის ამიერკავკასიის ფილიალში და სხვ. მის მონაწილეთაგან რამდენიმემ მეცნიერის ხარისხი მიიღო (დოქტორის, კანდიდატის და სხვ.).

პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ ასპარეზზე მონაწილეობდა ცხრაასიანი წლებიდან – 1904 წელს სოციალ-რევოლუციონერთა პარტიაში მუშაობდა, 1905 წელს პოლიტიკური მუშაობისთვის მეტეხის ციხეში იჯდა. ქუთაისში სამსახურის დროს არჩეული იყო ქუთაისის დრამატული საზოგადოების გამგეობის წევრად; 1917 წელს – თბილისის ქალაქის მოურავის ამხანაგად, ამავე დროს – ეროვნული საბჭოს ა/კ სეიმის, შემდეგ – პარლამენტის, ბოლოს – დამფუძნებელი კრების წევრად (ერთხანად, მის პრეზიდენტშიც) და სხვ. სხვათა შორის, ეროვნული საბჭოს ყრილობის მეორე დღეს, საჯარო სხდომაზე (1917 წლის 20 ნოემბერს) სოც.-რევოლუციონერთა სახელით ტრიბუნიდან წარმოთქვა: „ასჩვიდმეტი წლის განმავლობაში დღემდე საქართველო არ არსებობდა, საქართველო დღეს იწყებს არსებობას“-ო.

მწერლობა დაიწყო გიმნაზიაში სწავლის დროსვე ლექსებით, რომელთაგან ერთი „ივერიაშიც“ დაიბეჭდა. 1902 წლიდან თანამშრომლობდა „ცნობის ფურცელში“, „კოლხიდაში“, „განათლებაში“, „სხივიში“, „ნაკადულში“; რედაქტორობდა რუს. სოც.-რევოლუციონერთა გაზეთს „Знания труда“; დაწერა პიესა „პირიმიზისაკენ“, დრამა 4 მოქ. („თეატრი და ცხოვრება“, 1925, № 13; 1926, № 14-16) და სხვ. ფსევდონიმები: განნარიძე, გ. ნ-ძე, ნ., გ, N. გრ. ნათაძეს ეკუთვნის 50-მდე სამეცნიერო ნაშრომი.

გარდაიცვალა 1951 წლის 24 მაისს.

ცალკე გამოცემულია:

- ინგლისის მოკლე ისტორია. - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრც. საზ-ის გამოცემა № 172, 1919 (სახელმწიფო სტ.). - 115 გვ.; 22სმ.;
- პირველყოფილი კულტურა: პირველი კლასის კურსი. სურათებით. - თბ.: ნორჩი საქართველო-ს გამოცემა № 3, 1920 (სახელმწიფო სტ.). - 118, [2] გვ.; 21სმ.;
- მსხვილი მიწათმფლობელობა უძველეს საბერძნეთში. - ტფ., 1923 (ს.მ.უ.ს პოლიგრაფ. განყ. მე-3 სტ.). - 10გვ.; 24სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი: ჩვენი მეცნიერება № 4-5;
- უძველეს საბერძნეთის ეკონომიური მდგომარეობა როგორც კილონის აჯანყების საფუძველი: [სადოქტორო დისერტაცია შედგენილი სხვადასხვა გამოცემებიდან ამოკრევილ წერილებისაგან]. - ტფილისი: ტფ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლითოგრაფია, 1924 (ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - 117გვ.; 23სმ.. - პირველი 33 გვ. და უკანასკნელი [4] გვ. (სარჩევი და შენიშნული შეცდომები) დაბეჭდილია ლითოგრაფიაში, ხოლო დანარჩენი ტექსტი სტამბაში;
- ახალი პრობლემები ევროფეოდალიზმის ისტორიაში. - ტფ., 1925 (პ/ტ. 1-ლი სტ.). - 16 გვ. (162-178გვ.); 25სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი ტფილისის უნ-ტის მოამბე. VI. - დასკვნა ფრანგულ ენაზე (გვ. 177-178);
- საქართველოს ისტორიის მოკლე სოციოლოგიური მიმოხილვა. - ქუთაისი: [ტფილისის გამომცემლობა-მეცნიერება საქართველოში], 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტამბა). - ნან. 1. - ქუთაისი, 1925. - 131, [3] გვ.; 26 სმ.; ნან. 2: VIII-XIX საუკუნე. - ქუთაისი, 1925. - 128, [2] გვ.; 26 სმ.;
- დასავლეთ ევროპის ფეოდალიზმის ისტორია / გ. ნათაძე. - ნან. 1. ნაკვ. 1. ფეოდალიზმის წარმოშობა. - ტფ.: ტფილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1926 (ტფილ. უნ-ტის ლითოგრაფია). - [2], 119 გვ.+1 ჩ.ფ. რუკა; 25 სმ.; ნან. 1. ნაკვ. 2. ფეოდალიზმის წარმოშობა. - ტფ.: ტფილ. უნ-ტის გამ-ბა, [1926] (ტფილ. უნ-ტის ლითოგრაფია). - [2], 166 გვ.; 25 სმ.. - ხელნაწერის უფლებით. - ლითოგრაფია;
- ნაპოლეონ I-ის დანინაურების მიზეზები. - ტფ., 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 213-276 გვ.; 27სმ. - ამონაბეჭდი. „ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე“, VIII. - ბიბლიოგრაფია ტექსტის შენიშვნებში;
- Старый Тифлис в известиях современников: [В

извлечениях] / Проф. М.А. Полиевктов; проф. Г. Натадзе. - [Тифлис]: Госиздат Грузии, 1929 ([6-я тип. полиграфтр.]). - XVI, 104 с., [4] л. ил.; 21 см.. - Библиогр.: „Лит-ра о старом Тифлисе“ с. XVI (8 назв. на рус и груз. яз.);

- ძველი ტფილისი / თარგმანი რუსულიდან ი. ალლადის და ვ. გორგაძის. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - XII, 99, [2] გვ.: სურ. in recto; 18სმ.;
- საზოგადოებათმცოდნეობის მეთოდოლოგიისა და მეთოდის საკითხები. - ნაკვ. 1. - ტფ.: პედ. ინ-ტი, 1931 (სახელგ. 1-ლი სტ.). - 120 გვ.; 25სმ. - უთავფურცლო. - [ნაწილი იბეჭდებოდა ჟურ. „კულტურულ აღმშენებლობაში“];
- დასავლეთ ევროპის ფეოდალიზმის ისტორია: სახელმძღვანელო უმაღლეს სასწავლებლებისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგოგ. სექტორის გამ-ბა, 1933 (1-ლი სტ.). - 158 გვ.; 23სმ.;
- კაპიტალიზმის ისტორია: თემა 2. საფრანგეთის დიდი რევოლუცია / სსსრ. გან. კომისარიატი. დაუსწრ. პედ. ინ-ტი. - ტფ., 1933. - 191 გვ.; 18სმ.;
- Сулхан Баратов как историк Грузии / Г. Натадзе; АН СССР, Закавказ. филиал. - Тифлис: Заря Востока, 1934. - 104 с.; 23 см.. - Отт. из „Изв. НИИ кавказоведения“. 1934, вып. 2;
- CAPITULARE DE VILLIS. - ტფ.: ტფილ. უნ-ტის გ-ბა და სტ., 1936. - (290-309) გვ.; 26სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი. - ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის შრომები I.;
- მარქსიზმი შრომის სკოლაში. - ტფ., [წ.ა.] (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. განყ. მე-3 სტ.). - [6] გვ.; 21სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ყოველთ. სამეც. კრებული ჩვენი მეცნიერება. წელ. II 1924, №2;
- ნაპოლეონის მემუარები და ანდერძი. - [S.L., S.D.] (ს.მ.უ.ს პოლიგრაფ. განყ. 1-ლი სტ.). - გვ. 41-53; 26 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ტფილ. უნ-ტის მოამბე, V.

მისი წინასიტყვაობით გამოიცა:

- პარიზის კომუნა: დოკუმენტები და მასალები / წინასიტყვ. ავტ.: გ. ნათაძე. - თბ.: სახუნტის გამ-ბა და სტ., 1938. - II, 98 გვ.; 22სმ.;

მისი წერილები გამოქვეყნებულია კრებულებში:

- ლიტერატურული შენიშვნები // „სხივი“: ლიტერატურულ-მხატვრული კრებული. - ქუთაისი: გაზეთ „შრომის“ თანამშრომელთა გამოცემა, 1916 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 176 გვ.; 28სმ.;
- Этюды по истории Тифлиса на основании рельефа его территории / Г. Натадзе // Тифлис и его окрестности: Путеводитель / Сост. тур. отд. Геогр. о-ва Грузии под ред. И.А. Асланшвили; Главполитпросвет ССР Грузии. - Тифлис: Церкумси, 1925. - IX, 360 с.: ил.; 17см.;
- К вопросу об экономическом положении Грузии в конце XVIII столетия / Г. Я. Натадзе // История классової борьбы в Закавказьи: Сборник статей / Под ред. М. Жакова, С. Сефа и Г. Хачапуридзе; Закавказский коммунистический университет им.

26, Каф. ист. наук. - Тифлис: ЗКУ, 1930 (Тип. „Заря Востока“). - 25 см.

გამოქვეყნებულია:

1. შუა ქალაქში, გზის პირას...: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 1;
2. ნიკოლოზ ბარათაშვილი, როგორც ისტორიული ტიპი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 ივნისი. - №1842. - გვ. 1-3; 20 ივნისი. - №1843. - გვ. 2-3; 21 ივნისი. - №1844. - გვ. 2-3;
3. ბურჟუაზიული დემოკრატიზმი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 7 თებერვალი. - №2062. - გვ. 2-3; 8 თებერვალი. - № 2063;
4. ადამიანის უძლეულება და ბედის წერა ლევ ანდრეევის თხზულებებში: („დღენი ჩვენის ცხოვრებისა“ და „გაუდებამუს“) // განათლება. - 1913. - №6. - გვ. 440-447;
5. ვარდების აკვანი: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №12. - გვ. 28-36;
6. მზე და მთვარე: (ნარმართული ლეგენდა) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №11-12. - გვ. 22-26;
7. სააღდგომო სიზმარი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №7. - გვ. 5-11;
8. სიხარულა: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №1. - გვ. 21-29; №2, გვ. 36-41;
9. გედის სიმღერა: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 16-30;
10. თოვლის ფიფქი ვარსკვლავა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №11-12. - გვ. 57-61;
11. ლიტერატურული შენიშვნები // „სხივი“: ლიტერატურულ-მხატვრული კრებული. - ქუთაისი: გაზეთ „შრომის“ თანამშრომელთა გამოცემა, 1916 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრც. საზ-ების სტ.). - 176 გვ.; 28სმ.;
12. ისევ ზღაპარი: (შემოდგომის სურათები) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №10-12. - გვ. 23-28;
13. პირიმზე: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №1. - გვ. 25-34;
14. ორიოდ სიტყვა ისტორიის სწავლების შესახებ // განათლება. - 1920. - №6-7. - გვ. 5-13;
15. რამოდენიმე მომენტი საფრანგეთის რევოლუციის დროინდელი საგლეხო კანონმდებლობისა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1922. - ტ. 2. - გვ. 156-177;
16. გლეხების გადასახადები უძველეს საბერძნეთში: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №2-3. - გვ. 88-101;
17. ვალი და გირაო, როგორც გლეხის დამონავების საფუძველი უძველეს საბერძნეთში // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 234-245;
18. მსხვილი მიწათმფლობელობა უძველეს საბერძნეთში: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №4-5. - გვ. 48-57;
19. კილონის აჯანყება // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1924. - ტ. 4. - გვ. 30-43;
20. მოხსენება: [მეხუთე] // განათლების მუშაკი. - 1924. - № 7-8;
21. საზოგადოებათმცოდნეობა ოთხწლედში: [მოხსენება მესამე] // განათლების მუშაკი. - 1924. - № 3-4;
22. ჰექტომორები უძველეს საბერძნეთში: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1924. - №1. - გვ. 48-58;
23. ახალი პრობლემები ევროპის ფეოდალიზმის ისტორიაში // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1925. - ტ. 6. - გვ. 162-178;
24. პირიმზისაკენ: დრამატული ზღაპარი 4 მოქმედებად და 5 სურათად // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 13. - გვ. 8-12; 1926. - № 14. - გვ. 7-14; № 15. - გვ. 13-15; № 16. - გვ. 14-16;
25. ნაპოლეონის მემუარები და ანდერძი // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1927. - ტ. 7;
26. ნაპოლეონ I-ის დაწინაურების მიზეზები // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1928. - ტ. 8. - გვ. 213-276;
27. შავშეთ-კლარჯეთის ეკონომიური მდგომარეობა და კლასობრივი ურთიერთობა მე-9-10 საუკუნეებში // მნათობი. - 1929. - № 2-3. - გვ. 202-232; № 4. - გვ. 141-158;
28. მ. ნ. პოკროვსკი, როგორც ისტორიკოსი // მნათობი. - 1930. - № 10. - გვ. 168-183;
29. Опыт применения краеведческого метода в специальных исторических исследованиях // Труды Первой Всесоюзной конференции историков-марксистов. 28 XII-1928 - 4/I-1929: Т. 2 / Ком. акад. О-во историков-марксистов. - Т. 2. - Москва: Ком. акад., 1930. - 624 с., 2 л. ил.; 21 см.;
30. Capitulare de villis // ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1936. - ტ. 1. - გვ. 290-309;
31. Крестьяне „Сахасо“ в восточной Грузии в конце XVIII столетия // Материалы по истории Грузии и Кавказа / Груз. филиал Акад. наук СССР. Инст. яз., истории и матер. культ. им. акад. Н. Я. Марра. - Вып. 2. - Тбилиси, 1937;
32. სასოფლო მეურნეობის ორგანიზაცია და ტექნიკა ძველ გერმანიაში // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1940. - ტ. 16. - გვ. 47-89. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
33. მსხვილი მამულის ორგანიზაცია და მართვა მეროვინგების მეფობის ხანაში // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1942. - ტ. 24. - გვ. 105-124;
34. მოძღვრება სახელმწიფოს შესახებ ვეფხის ტყაოსანში // შრომები / თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტი. - 1943. - III. - გვ. 105-132;
35. დოპის თეორიის კრიტიკა და თანამედროვე ფაშიზმი // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1944. - ტ. 26. - გვ. 159-190.

აგრეთვე, ეკუთვნის შრომები:

1. პირველი ბრძოლა ინგლისისა თავისუფლებისათვის (Magna charta) // განათლება. - 1908;
2. მხარეთმცოდნეობა // ახალი სკოლისაკენ. - 1925;

- საზოგადოებათმეცნიერება // ახალი სკოლისაკენ. - 1925;
- დადანიანთ არქივი // ჩვენი მეცნიერება. - 1926;
- მარქსიზმი შრომის სკოლაში // ჩვენი მეცნიერება. - 1926;
- მოსკოვის არქივის მიმოხილვა // საარქივო საქმე. - 1930;
- მხარეთმცოდნეობა საქართველოში // საარქივო საქმე. - 1932;
- სალიკური კანონი // ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1938.

მის შესახებ:

- „ვაჟთა მეორე გიმნაზიაში“...: [გამოშვება. კურს-დამთავრებულთა შორის არიან: გიორგი ასათიანი, იოსებ ჯორჯაძე, ვ. ხიდირბეგიშვილი, გ. ნათაძე, ო. ოცხელი] // ივერია. - 1905. - 18 მაისი. - №78. - გვ. 3;
- ქ. გიმნაზიის ახალი მასწავლებლები // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 24 ივლისი. - №5. - გვ. 2;
- 28 მაისს, საღამოს 6 საათზე... // ნაპერწკალი. - 1908. - 27 მაისი. - №1. - გვ. 2;
- დღეს, საღამოს ხუთნახევარ საათზე... // დასაწყისი. - 1908. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 2;
- იმავე სახალხო სახლში... // დასაწყისი. - 1908. - 23 მარტი. - №18. - გვ. 2;
- სახალხო უნივერსიტეტი // დასაწყისი. - 1908. - 6 მარტი. - №3. - გვ. 1; 16 მარტი. - №12. - გვ. 2;
- გ. ნათაძე // ვარსკვლავი. - 1909. - 13 სექტემბერი. - №14. - გვ. 2;
- გამოვიდა ჟურნალ „განათლების“ ივნისის... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
- საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
- სახალხო უნივერსიტეტი მშრომელი ხალხის უნივერსიტეტი // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 11-12;
- ენუქიძე, ე. გრიგოლ ნათაძე. საზოგადოებათმეცნიერების მეთოდოლოგიისა და მეთოდის საკითხები: რეცენზია // კომუნისტი. - 1931. - 4 ივნისი. - №127. - გვ. 3. - ნაკვეთი 1.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია, ნაშრომთა სიითურთ;
- არიმათიელი, იოსებ. ეროვნულ ყრილობაზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 44. - გვ. 4-5;
- საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმი: საქართველოს დამფუძნებელი კრება, შეკრებილი თბ. სასახლეში 1919 წ. და მონაწილენი. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 9;
- საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმი: კ. ჩხეიძე, ალ. ლომთათიძე, ექ. თაყაიშვილი, ს. მდივანი, კ. ჯაფარიძე, გ. ნათაძე, ქ. შარაშიძე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 8;
- ვაშაყმაძე, ი. ათი წელი საბჭოთა მეცნიერების საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 202-216;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი.

- კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 477;
- გრიგოლ ნათაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1951. - 29 მაისი. - № 124;
- პროფესორი გრიგოლ ნათაძე: [ნეკროლოგი] // სახალხო განათლება. - 1951. - 30 მაისი. - № 22. - ტექსტის ბოლოს: სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის შუა საუკუნეების ისტორიის კათედრა;
- Г. Я. Натадзе: [Некролог] // Заря Востока. - 1951. - 29 мая. - № 124. - В конце текста: Группа товарищей.

ნათაძე, იასონ ივანეს ძე (1848 – 1911)

– მწიგნობარი და სათეატრო მოღვაწე, – ქართლიდან, – დაიბადა სოფ. ალევში, – თბილისის სასულიერო სემინარიაში ნასწავლი.

მონაწილეობის დროიდანვე წერდა ჟურნალ-გაზეთებში („კრებული“, „დროება“, „სასოფლო გაზეთი“ და სხვ.) ეროვნულ, სახელმწიფოებრივ, გლეხთა ქონებრივ მდგომარეობის, სწავლა-აღზრდისა და სხვ. შესახებ ალეველის, ჭიაჭიაშისა და სხვა ფსევდონიმებით.

მონაწილეობდა 1870-1880-იანი წლების ქართველ სტენისმოყვარეთა წრეში, – პირველად წარმოდგენილ „პეპოში“ (1875, 27 ნოემბერი) ზიმზიმოვის როლი მან შეასრულა. თეატრს სხვაგვარადაც ეხმარებოდა.

ცნობილი იყო, როგორც პროგრესული მწერალი და უანგარო მუშაკი.

მისი შვილები არიან: ნათაძე გრიგოლ, ლეო.

გამოქვეყნებულია:

- რამდენიმე სიტყვა ჯანის სიმრთელის შესახებ: (უძღვნი ახალგაზრდა ქართველ დედებს) // სასოფლო გაზეთი. - 1871. - №23. - გვ. 4-5; №24. - გვ. 3-5;
- ყმაწვილების აღზრდაზე: წერილი ქართველ დედებთან // სასოფლო გაზეთი. - 1871. - №13. - გვ. 1-3; №17. - გვ. 2-5; №19. - გვ. 2-3;
- მგზავრის შენიშვნები: თბილისიდან სამხედრო გზით სოფ. მღეთში სტუმრად მთიულის ოჯახში // კრებული. - 1872. - № 7. - გვ. 39-96.

წყარო:

- სახალხო გაზეთი. - 1911. - 18 სექტემბერი. - № 403;
- ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 464;
- ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250.

ნათაძე, ლევან [ლუი] იასონის ძე (1880, 16/VI – 1922, 3/II) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, პედაგოგი და პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე,

საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, სოციალ-დემოკრატი, – ძმა გ. ი. ნათაძისა, – დაიბადა სოფ. კასპში, გორის მაზრა. სწავლობდა თბილისის სათავადაზნაურო სკოლასა და (V კლასიდან) მე-3 გიმნაზიაში, რომლის დამთავრების შემდეგ პეტროგრადის უნივერსიტეტში შევიდა.

პარტიულ-პოლიტიკური მუშაობა დაიწყო 1902 წელს. აგიტაცია-პროპაგანდას ეწეოდა მუშათა წრეებში, წერდა და ავრცელებდა პროკლამაციებს, ხელმძღვანელობდა გაფიცვებს, დემონსტრაციებს. სტუდენტობის დროს, 1900-1904 წლებში უნივერსიტეტიდან სამჯერ გამორიცხეს, 1905 წელს სამგზის ციხეში ჩასვეს, ორჯერ თბილისიდან გადაასახლეს.

1910-1912 წლებში მასწავლებლობდა ქუთაისში და ლექციებს კითხულობდა. 1917 წლის რევოლუციის დაწყებისას კავკასიის დროებითა მთავრობამ დანიშნა სამოსწავლო ოლქის კომისრად. იყო დეპუტატად საქართველოს პარლამენტის, საქართველოს დამფუძნებელი კრების, წევრად მრავალი საპასუხისმგებლო კომისიის.

წერა დაიწყო 1903 წელს „კვალში“, უმეტესად, ხელმოუწერავად საზოგადოებრივ, პარტიულ, ლიტერატურულ და სახელოვნო საკითხთა შესახებ, ხშირად წერდა კრიტიკულ წერილებს, ჰქონდა საკუთარი თეორია ქართული ლექსწყობის შესახებ. იშვიათად აწერდა სახელ-გვარსა და ფსევდონიმს L. ხელმძღვანელობდა სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებს, ქუთაისში თანამშრომლობდა სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთში, თბილისში მუშაობდა გაზ. „მერცხალში“, 1918-1920 წლებში რედაქტორობდა ჟურნალ „ქალაქის თვითმმართველობას“ და მასში წერილებსაც ათავსებდა. მის წერილთაგან აღსანიშნავია „ზეციერი თუ მიწიერი“ – ს. აბაშელის შემოქმედების განხილვა („მერცხალი“, 1913, № 79-81; „ერთობა“, 1917, № 79).

ძველი მთავრობისაგან დევნილი, ლ. ნათაძე ცნობილი იყო, როგორც სოციალ-დემოკრატიული პრესის ნიჭიერი ხელმძღვანელი, უკანდაუხვეველი რევოლუციონერთაგანი, მუშათა კლასის გულწრფელი თანამოზიარე და მისი მტკიცე დამცველი, უანგარო საზოგადო მოღვაწე, ინტერნაციონალისტი.

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, თუმცა ისევ მასწავლებლობდა, დიდ გაჭირვებაში ჩავარდა, – სახადით დაავადებული გარდაიცვალა 1922 წლის თებერვლის 3. დაიკრძალა დიდი გლოვით. მისმა დაკრძალვამ (პანთეონში, დიდუბე) ეროვნული გლოვის ხასიათი მიიღო: წინ უძღოდა მხოლოდ ერთი შავი დროშა სრულიად საქართველოს მგლოვიარობის ნიშნად.

გამოქვეყნებულია:

1. ახალი წიგნი: [რეცენზია წიგნზე: ერკმან-შატრიანი. გლეხი-კაცის ისტორია. 1897 წ.] // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 დეკემბერი. - №395. - გვ. 3;
2. მუშათა უპარტიო სიეზი [ყრილობა]: [სამზადისი სრულიად რუსეთის მუშათა წარმომადგენლების

- ყრილობისათვის] // გრიგალი. - 1906. - 14 სექტემბერი. - №5. - გვ. 1;
3. რა ვნება მოაქვს მძარცველობას ს.-დ. პარტიისათვის? // გრიგალი. - 1906. - 28 სექტემბერი. - №15. - გვ. 1;
4. სალიტერატურო მიმოხილვა: [ჟურნ. „სოვრემენოსტის“ და მისი თანამშრომლის - პეშეხოვოვის წინააღმდეგ] // ლამპარი. - 1906. - 5 მაისი. - №14. - გვ. 2-3;
5. შიმშილობა ასაცილებელი ზომა: [რუსეთის მთავრობის მიერ მიღებული ღონისძიებები] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 25 აგვისტო. - №5. - გვ. 1;
6. Роспуск Государственной Думы и задачи пролетариата. В.И. Ленин: რეცენზია // გრიგალი. - 1906. - 9 სექტემბერი. - №1. - გვ. 2-3;
7. ზეციერი თუ მიწიერი: [ს. აბაშელის შემოქმედების განხილვა] // მერცხალი. - 1913. - 3 ნოემბერი. - № 79; 5 ნოემბერი. - № 80; 6 ნოემბერი. - № 81; ერთობა. - 1917. - 23 ივნისი. - № 79;
8. ერთობა ცენტრი // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №13-15. - გვ. 1-11;
9. მუნიციპალურ მუშაკთა სკოლა // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №16-17. - გვ. 3-8;
10. ადგილობრივი მმართველობა დამფ. კრების კონსტიტუციის პროექტი // ერთობა და ქალაქი. - 1920. - №3. - გვ. 5-9;
11. ეროვნული საკითხი და თვითმმართველობა // ერთობა და ქალაქი. - 1920. - №6. - გვ. 3-16.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1899. - 7 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 2;
2. [ადამაშვილი, მ.] (ალი). წერილები ბრძეზე მხედველთა საყურადღებოდ: [სოც. დემოკრატიული ლოგიკის, გაზ. „ლამპარის“ თანამშრომლების: ლეოს - (ლ. ნათაძე) და პ. გელიშვილის საწინააღმდეგოდ] // მუშა. - 1906. - 24 ივნისი. - №16. - გვ. 1-2;
3. ახალი ამბები: [ჩხრეკისა და დაპატიმრების გახშირება თბილისში, დაპატიმრებულთა შორის: ვლ. დარჩიაშვილი, კ. თავართქილაძე, რეგ. გაბაშვილი, ნინო ყიფიანი, მიხ. კინწურაშვილი, ლ. ნათაძე და სხვ.] // ტალღა. - 1906. - 14 ნოემბერი. - №23. - გვ. 1;
4. გადასახლება: [თფილისის გუბერნიიდან: ათაბეგოვი, გოლოფანიუკი, ლადო დარჩიაშვილი, ნ. აღანდარაშვილი, ევა ლორის-მელიქოვა, ლ. ნათაძე და სხვ.] // ზარი. - 1906. - 14 დეკემბერი. - №2. - გვ. 4;
5. მოკვდა! გაუმარჯოს ცოცხლებს: [სახელმწიფო სათათბიროს დახურვა; სტატიამი მოხსენებულნი არიან: ლეო ნათაძე, კობა - იოსებ ჯულაშვილი] // მუშა. - 1906. - 12 ივლისი. - №28. - გვ. 1;
6. საგენერალ-გუბერნატოროდან გაძევება: [დაპატიმრებულთა გადასახლება „მავნე მიმართულები-სა“ და სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში მუშაობისათვის; მათ შორის: ვლ. დარჩიაშვილი, ნინო კალანდარიშვილი, ევა ლორის-მელიქოვა, ლევან ნათაძე და სხვ.] // მეგობარი. - 1906. - 12 დეკემბერი. - №64. - გვ. 2;
7. სან-რაე. სოციალისტ-რევოლუციონერები, სოციალ-დემოკრატია და მისი „მანანალა“ ბატონი

- ლოე [ნათაძე] // შრომა. - 1906. - 19 მაისი. - №36. - გვ. 2-3; 25 მაისი. - №40. - გვ. 2-3. - შეცდომის გასწორება იხ.: შემდეგ ნომერში, გვ. 3;
8. ლ-ა. სალიტერატურო საღამო ქუთაისში // საღამური. - 1911. - №4. - გვ. 13;
 9. დღეს, 17 ოქტომბერს... // ახალი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 1;
 10. სინამდვილე და ოცნება: რეფერატი ლ. ნათაძისა // შინაური საქმეები. - 1912. - №21. - გვ. 6-8;
 11. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
 12. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). სამგლოვიარო ფურცელი: ვ. რციხილაძე, ნ. ჩხიკვაძე, ს. კლდიაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ. 13-14;
 13. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). ჩვენს ბათუმში // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №34. - გვ. 2-3. - დასასრული იხ. ამავე ყ. №35. - გვ. 8-16;
 14. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა: დამფუძნებელი კრების წევრები // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107-112;
 15. შეჯიბრება საზოგადოება „შევარდენში“ // შევარდენი. - 1920. - №2. - გვ. 14;
 16. ხელოვნების სექციის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 14.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული გამოცემანი;
3. გომართელი, ივ. ეროვნული საკითხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - № 27. - გვ. 2-4.

ნათაძე, მოსე ივანეს ძე (18.. – 1890, 21/ XII)

– მასწავლებელი, კორეესპონდენტი და საზოგადო მოღვაწე, – ხალხოსანთა პირველი წრის წევრი, მასწავლებლობდა სოფ. მეჯვრისხევში, ბათუმში და სხვ. მხნე და ბეჯით მასწავლებლად იყო ცნობილი: დიდ ყურადღებას აქცევდა ქართველ მუსლიმანთა შვილების სწავლა-აღზრდას. ბათუმის სკოლას საქველმოქმედო საღამოებიდან შემოსული თანხით უძღვებოდა.

კორეესპონდენციებს ათავსებდა გაზ. „დროებას“ (1883, № 39), „ივერიას“ (1886, № 282), „მწყემსში“ (1888, № 16, - შენიშვნა იმის შესახებ, რომ მესხეთი საქართველოს კულტურის კერა და შ. რუსთაველის სამშობლოა, ყურანის ქართულ ენაზე გადმოთარგმნა აუცილებელია; 1889, № 5 - ორიოდ სიტყვა სამრევლო სკოლებზე) და სხვ.; კრებდა ხალხურ ლექსებს („ივერია“, 1886, № 140), მართავდა საზოგადო წარმოდგენებს, ცნობილი იყო სოფლის სანიმუშო მასწავლებელ-მოღვაწედ.

გამოქვეყნებულია:

1. ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1882. - 24 ნოემბერი. - №245. - გვ. 2-3; 1884. - 12 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 3;
2. ბათუმი, 13 თებერვალს // დროება. - 1883. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 2-3;

3. ბათუმი, 20 დეკემბერს // დროება. - 1883. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
4. როგორც მახლობელი წარმომადგენელი... // დროება. - 1883. - 25 აგვისტო. - №168. - გვ. 2-3;
5. შენიშვნა // დროება. - 1884. - 21 იანვარი. - №15. - გვ. 1-2;
6. „ამ წლის აპრილის 22-ს“ // დროება. - 1885. - 1 მაისი. - №92. - გვ. 3;
7. წერილი რედაქტორთან! // დროება. - 1885. - 21 აგვისტო. - №179. - გვ. 2;
8. ბათუმი, 25 დეკემბერს // ივერია. - 1886. - 31 დეკემბერი. - №282. - გვ. 2-3;
9. ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1886. - 17 ივლისი. - №154. - გვ. 3; 24 ივლისი. - №159. - გვ. 3; 10 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 3; 1887. - 10 ნოემბერი. - №235. - გვ. 2; 22 დეკემბერი. - №269. - გვ. 3; 1888. - 10 მარტი. - №51. - გვ. 3; 11 მაისი. - №96. - გვ. 3;
10. რამდენიმე ლექსი: (ხალხში გაგონილი მ. ნათაძისაგან) // ივერია. - 1886. - 1 ივლისი. - №140. - გვ. 1;
11. ჩემი აზრი // ივერია. - 1887. - 23 იანვარი. - №16. - გვ. 2-3;
12. ქ. ოლთი, 15 სექტემბერს // ივერია. - 1888. - 21 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1-2;
13. შენიშვნა // მწყემსი. - 1888. - №16. - გვ. 4-5;
14. ორიოდ სიტყვა სამრევლო სკოლებზე // მწყემსი. - 1889. - №5. - გვ. 6-8;
15. ტფილისი, 14 დეკემბერი // ივერია. - 1889. - 15 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1.

მის შესახებ:

1. ქართლელი. ქართლი // ივერია. - 1878. - №10. - გვ. 1-2;
2. დ. ჭ. ბათუმი, 30 აგვისტოს // დროება. - 1882. - 7 სექტემბერი. - №187. - გვ. 3-4;
3. დღიური // დროება. - 1883. - 29 მარტი. - №66. - გვ. 1-3;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 9 აგვისტო. - №164. - გვ. 1-2; 13 აგვისტო. - №167. - გვ. 1;
5. ბათუმი // ივერია. - 1890. - 19 ივნისი. - №128. - გვ. 2;
6. დეპეშა // ივერია. - 1891. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
7. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამიციანები) // ივერია. - 1891. - 1 აგვისტო. - №162. - გვ. 2;
8. ნათაძე, ალ. ზოგიერთ ადგილობრივ... // ივერია. - 1891. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 3.

წყარო:

1. ქართლელი. ქართლი // ივერია. - 1878. - №10. - გვ. 1-2;
2. დეპეშა // ივერია. - 1891. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
3. ნათაძე, ალ. ზოგიერთ ადგილობრივ... // ივერია. - 1891. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 3.
4. გუნი, ვ. საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 439;
5. რევოლუციის მატინე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 96;
6. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 28;

- ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397.

ნათაძე, რევაზ ბრიგოლის ძე (1903, 29/X

–) – ფსიქოლოგი, – პედაგოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, – პროფესორი, – დაიბადა ქ. თბილისში, დაამთავრა ყოფ. ლევანდოვსკის გიმნაზია (მე-18 ტექნიკური) და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის ფსიქოლოგიური დარგი 1926 წელს, სადიპლომო შრომით „ცნების ფორმაციისათვის“ (1927 წლის ექსპერიმენტული გამოკვლევა), რის გამოც უნივერსიტეტშივე დატოვეს ფსიქოლოგიის კათედრასთან. 1928 წელს დამტკიცდა იმავე კათედრის ასისტენტად, 1930 წელს – დოცენტად, 1939 წლის მარტის 23 დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია ფსიქოლოგიაში, რისთვისაც მიენიჭა პედაგოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი, ხოლო 1940 წელს – პროფესორობა.

უნივერსიტეტში მუშაობასთან ერთად, მსახურობდა ყოფ. I საცდელ-საჩვენებელ სკოლაში ფსიქოლოგიის მასწავლებლად (1926-1931), ამიერკავკასიის შრომის ორგანიზაციის საკვლევე ინსტიტუტის ფსიქოტექნიკური ლაბორატორიის გამგედ (1931-1934), საქალაქო ტრანსპორტის ფსიქოტექნიკური ლაბორატორიის მეცნიერულ ხელმძღვანელად (1932-1937), ქუთაისის პედაგოგიის დოცენტად (1933-1935 და 1938-1939 წწ.), თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტის დოცენტად (1935 წლიდან), განსახკომის პედაგოგიის საკვლევე ინსტიტუტის ფსიქოლოგიურ სექციის გამგედ (1933-1937) და სხვ.

დაწერილი აქვს 30-მდე სამეცნიერო შრომა.

ცალკე გამოცემულია:

1. Психограмма труда клопфериста и радиста / Р. Г. Натадзе; Закавк. НИИ оздоровления и организации труда, психо-техн. лаб.. - Тифлис, 1933 (Тип. „Коммунист“). - 72 ს.; 21 სმ.. - Рез. на нем. яз.. - Библиография: Литература в сохлиях на рус. и нем. яз.;
2. თვალზომის განვითარება სასკოლო ასაკში / პედაგოგიის და პედოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინ-ტი. - ტფ., 1936 (პარტგამომცემლობის მე-2 სტ.). - 60 გვ.; 16 ჩ. ფ. ილ.; 22სმ.;
3. ნებისყოფის ფაქტორი ბრძოლის ველზე / სსსრ მეცნიერებათა აკადემია-ფსიქოლოგიის სექტორი. - თბ., 1942. - 52 გვ.; 17სმ. - (მეცნ.-პოპულ. სერია);
4. ცნების შემეცნებითი ფუნქციის ონტოგენეზისათვის / ა.ს. პუშკინის სახ. თბ. სახ. სამასწავლებლო ინ-ტის შრომები - ტ. 2. - თბ., 1942. - 115 გვ.; 23სმ. - ცალკე ამონაბეჭდი;
5. ფსიქოლოგიის სახელმძღვანელო / საქ. სსრ პედაგოგიკ. მეცნიერებათა ინს-ტი. - თბ.: საქ. პედაგოგ. მეცნ. ინს-ტის გამ-ბა, 1945 (სტალინის სახ. თბ.

- სახელმწ. უნ-ტის სტ.). - VIII, 224 გვ.: სქემ.; 23სმ. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტ-რა“, წინასიტყვაობაში;
6. რა არის სიზმარი? / რ. ნათაძე. - თბ.: სახელგამი, 1948 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 78 გვ.; 20 სმ. - (მეცნიერულ-პოპულარული ბიბლიოთეკა). - სათაურის წინ: პროფ. რ. ნათაძე;
7. ფსიქოლოგია: სახელმძღვანელო საშუალო სკოლისათვის. - თბ.: სახელგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 240 გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა შენიშვნებში; მე-2 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1949 (პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 236 გვ.: ილ.; 23სმ.. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, შენიშვნებში; მე-3 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1951. - 234 გვ.; 22სმ.; მე-4 გადა-მუშ. გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1952 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 200 გვ.: სქემ.; 24სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
8. ფსიქოლოგიის სწავლების მეთოდთა საშუალო სკოლაში / რ. ნათაძე; საქ. სსრ პედაგოგ. მეცნ. ინ-ტი. - თბ.: ინ-ტის გამ-ბა, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 132 გვ.; 22სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
9. ძილი და სიზმარი: თბილისში წაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ., 1952 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 32 გვ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ცნებითი აზროვნება დაწყებითი სკოლის პირველ პერიოდში: (გაგრძელება) // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1939. - მისი. - №5. - გვ. 37-41;
2. ცნობის განვითარების სამი ეტაპი სასკოლო პერიოდში: (1 კლასი, მე-4 კლასი და მე-7 კლასი) // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 51-56;
3. ტოლობის განწყობის შემუშავებისათვის // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1940. - ტ. 17. - გვ. 41-50. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
4. ცნებითი აზროვნება დაწყებითი სკოლის დამთავრებისას // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1940. - №1. - გვ. 40-43;
5. ცნების შემუშავების გენეზისისათვის // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1940. - ტ. 12. - გვ. 1-47. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
6. ვერბალური გზით ცნების დაუფლების განვითარება ონტოგენეზში // საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1941. - ტ. 2. - გვ. 673-680. - (№ 7). - რეზუმე რუსულ ენაზე;
7. რამდენიმე გამოკვლევა ბავშვის თამაშის შესახებ // სათამაშოების ლაბორატორიის ექსპონატების ალბომი: საიუბილეო. 1921-41 / [მხატვრები: თ. კეჩხოზავილი, ბ. ავალოშვილი, ა. მოვშოვიჩი]; საქართველოს სსრ. განათლების სახალხო კომისარიატი. სკოლამდე ასაკის სათამაშოების და დიდაქტიკურ მასალების სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია. - თბ., 1941. - გვ. 1;

8. ფსიქოლოგია საბჭოთა საქართველოს 20 წლისთავზე // თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის შრომები: საიუბილეო. - 1941. - ტ. 1. - გვ. 5-24;
9. კლასიფიკაციის დაუფლების ძირითადი ეტაპები სასკოლო პერიოდში // საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1942. - ტ. 3. - გვ. 275-282. - (№ 3). - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
10. ცნებათა განზოგადების ონტოგენეზისათვის // ფსიქოლოგია. - 1942. - ტ. 1. - გვ. 103-114. - რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე;
11. ცნების შემეცნებითი ფუნქციის ონტოგენეზისათვის // თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის შრომები. - 1942. - ტ. 2. - გვ. 93-115. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
12. წარმოდგენით გამოწვეული ფიქსირებული განწყობის საკითხისათვის // ფსიქოლოგია. - 1942. - ტ. 1. - გვ. 1-11. - რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე;
13. მასალები ცნებითი აზროვნების პოსტკომპიციური დარღვევისათვის // ფსიქოლოგია. - 1943. - ტ. 2. - გვ. 213-138. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
14. საბუნებისმეტყველო ცნებათა დაუფლებისათვის დაწყებითი სკოლის საფეხურზე // პედაგოგიკა. - 1944. - №1. - გვ. 66-109. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
15. ბავშვთა ხალხური თამაშობანი საქართველოში // გამოკვლევები საბავშვო ბაღის ახალი დიდაქტიკური მასალების შესახებ. - 1945. - ტ. 2. - გვ. 94-137. - (ნაკვ. 1);
16. სიმნივთის გამოცდა // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 26 ივლისი. - №1;
17. წარმოდგენით შექმნილი ფიქსირებული განწყობა და სასცენო გარდასახვის უნარი // ფსიქოლოგია. - 1945. - ტ. 3. - გვ. 319-369. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
18. ფსიქოლოგია [საბჭოთა საქართველოს 25 წლისთავზე] // მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე. - 1946. - №3. - გვ. 13-40;
19. მასალები კრიტიკის უნარის პოსტკომპიციური დარღვევისათვის // ფსიქოლოგია. - 1947. - ტ. 4. - გვ. 101-114. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
20. სასცენო სინამდვილის „დაჯერების“ ფსიქოლოგიური ბუნება: [სტანისლავსკის სისტემის ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაციისათვის] // თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 4. - გვ. 79-98. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
21. ბავშვთა და მოზარდთა ხალხური თამაშობანი საქართველოში / რ. ნათაძე, გ. ნათაძე // პედაგოგიურ მეცნიერებათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 5. - გვ. 3-44;
22. წარმოდგენის თვალსაჩინოება, როგორც განმანყოფილი ფაქტორი // ფსიქოლოგია. - 1948. - ტ. 5. - გვ. 117-147. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
23. ნებისყოფა და დღის რეჟიმი: გაუფრთხილდით დროს, ყველა წუთი ძვირფასია // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 13 ოქტომბერი. - №41;
24. აკადემიკოსი დ. ნ. უზნაძე: [ნეკროლოგი] // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1950. - №11. - გვ. 29-30;
25. წარმოდგენის ობიექტის რეალობა, როგორც განმანყოფილი ფაქტორი // ფსიქოლოგია. - 1950. - ტ. 7. - გვ. 141-168. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;

26. სივრცის მარჯვენა-მარცხენა მიმართულების უშუალო აღქმის ფაქტორთა საკითხისათვის // საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1951. - ტ. 12. - გვ. 183-190. - (№3);
27. ხელის ფაქტორის როლისათვის სივრცის მარჯვენა-მარცხენა მიმართულებათა უშუალო აღქმაში // საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. - 1951. - ტ. 12. - გვ. 239-246. - (№4).

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული ნაშრომები;
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 24.

ნათაძე, შალვა იასონის ძე (1883 – 1912, 19/XII) – პუბლიცისტი-კორესპონდენტი და პოლიტიკური მოღვაწე, – სოციალისტ-რევოლუციონერი, ძმა გრიგოლ და ლევან ნათაძეთა, – წერა-კითხვა დედამ შესწავლა. სწავლობდა სათავადაზნაურო სკოლაში, გიმნაზიის დამთავრების გამოცდები ექსტერნად ჩააბარა და 1903 წელს მოსკოვის უნივერსიტეტში შევიდა.

პოლიტიკური მოღვაწეობა დაიწყო 1904 წელს სოციალ-რევოლუციონერთა პარტიაში, დროგამოშვებით თბილისის ორგანიზაციაშიც მუშაობდა. გურიის გლეხთა მოძრაობის შესახებ დაწერა წიგნაკი „Как грузинские крестьяне борются за свободу“ და რუსულ კრებულ „Комплектив“-ში მოათავსა ნაციონალური საკითხის შესახებ წერილი. ქართულადაც დაბეჭდა ეროვნული საკითხის შესახებ. ამავე დროს, რევოლუციურ მოძრაობაში ცხარე მონაწილეობას იღებდა. სხვათა შორის, ტერორისტული აქტი მოაწყო დასავლეთ საქართველოს დამსჯელი რაზმების უფროსზე, გენერალ ალიხანოვ-ავარიელზე ქუთაისში, რომლის დროსაც ალიხანოვ-ავარიელი დაიჭრა. 1906 წლის რეაქციის დროს, გამომცემლობა „Молодая Россия“-სთან ერთად დაატუსაღეს და სამართალში მისცეს. ციხიდან გაიქცა, ორი წელიწადი იმალებოდა, მალვით გაათავა უნივერსიტეტი და მასწავლებლის ადგილი მიიღო ქალაქ როსტოვში. სასამართლომ შ. ნათაძე, მისი ძმის – გ. ნათაძის მეუღლე ოლგას თავდებობით, გასამართლებამდე თავისუფლად დატოვა. როცა გამოირკვა, რომ შ. ნათაძეს სასტიკი სასჯელი მოელოდა, – სტამბოლს გაიქცა, საიდანაც რუსეთის ჟურნალ-გაზეთებში კორესპონდენციებს ათავსებდა ბალკანეთის მდგომარეობის შესახებ. დროგამოშვებით ქართულ სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებშიც წერდა.

1912 წელს სტამბოლში, მოულოდნელად, ავად გახდა კბილის ტკივილით და ღეკემბრის 19 გარდაიცვალა.

ცალკე გამოცემულია:

1. ეროვნული საკითხი. - ტფ.: „გუთან“-ს გამოცემა №7, 1906 (მ. ხელადის სტ.). - კანი, 16 გვ.; 19სმ.;
2. Как грузинские крестьяне борются за свободу / Ш. Горцев [псевд.]. - Москва: Изд. „Молодая Россия“, 1906 (Тип. А. П. Поплавского). - 31 с.; 17 см.. - (Популярная библиотека; № 4);
3. Национализация земли: Попул. излож. и критика теории Генри Джорджа / Ш. Горцев. - Москва: Основа, 1907. - 32 с.; 18 см.

გამოქვეყნებულია:

1. აგრარული საკითხი // ივერია. - 1905. - 6 აგვისტო. - №137. - გვ. 1-2;
2. გლეხთა კავშირის კრება მოსკოვში // ივერია. - 1905. - 9 დეკემბერი. - №222. - გვ. 4;
3. კონსტიტუციონალურ-დემოკრატიული პარტიის კრება მოსკოვში: წერილი მოსკოვიდან, 13 ოქტომბერი // ივერია. - 1905. - 30 ოქტომბერი. - №193. - გვ. 3-4;
4. კონსტიტუციონალურ-დემოკრატიულ პარტიის კრებები მოსკოვში (12-18): წერილი მოსკოვიდან // ივერია. - 1905. - 2 ნოემბერი. - №195. - გვ. 2; 4 ნოემბერი. - №197. - გვ. 2-3;
5. მოქალაქის ძირითადი უფლებანი: [შემუშავებული მოსკოვში კონსტიტუციონალურ-დემოკრატიული პარტიის მიერ] // ივერია. - 1905. - 4 ნოემბერი. - №197. - გვ. 1-2;
6. რუსეთის გლეხობის წარმომადგენელთა კრება: (წერილი მოსკოვიდან) // ივერია. - 1905. - 4 დეკემბერი. - №219;
7. ქალაქებისა და ერობათა წარმომადგენლების კრება მოსკოვში: წერილი მოსკოვიდან // ივერია. - 1905. - №172. - გვ. 2;
8. ქალაქებისა და ერობათა წარმომადგენლების კრება მოსკოვში (წერილი მოსკოვიდან): [კრების მიერ თბილისის საბჭოში მომხდარი ამბის დაგმობა] // ივერია. - 1905. - 21 სექტემბერი. - №169. - გვ. 1-2;
9. წერილი მოსკოვიდან: ერობისა და ქალაქების წარმომადგენლების კრება მოსკოვში; 6 ნოემბერი // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 2;
10. წერილი მოსკოვიდან: [რევოლუციური მოძრაობა] // ივერია. - 1905. - 5 ნოემბერი. - №198. - გვ. 2-3. - 8 ნოემბერი. - №200. - გვ. 2;
11. ნაციონალური პროგრამა: [ავტონომიის საკითხი საქართველოში; რუსეთის სხვადასხვა პარტიისა და კაუცკის აზრი ამ საკითხზე] // შრომა. - 1906. - 16 აპრილი. - №11. - გვ. 2-4;
12. წერილი მოსკოვიდან: (საკუთარი კორესპონდენტი-საგან): [არჩევნების მსვლელობა] // შრომა. - 1906. - 6 აპრილი. - №2. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ბ-ნ ვარ. ჩერქეზიშვილის ლექცია: [თემაზე „თვითმმართველობა“... კამათში ყარაბის, კონიაშვილის, ფ. მახარაძის, შალვა ნათაძის, ილია ნაკაშიძისა და მის. წერეთლის გამოსვლები] // შრომა. - 1906. - 6 ივნისი. - №50. - გვ. 3-4;
2. რა ამბავია?: [მოსკოვში საყოველთაო გაფიცვა 7

დეკემბერს და შეტაკება ჯართან; დალუპულთა შორის - ი. ხირსელი და ლეონიდ კობახიძე, დააპატიმრეს შალვა ნათაძე; ხირსელი თავისი ხარჯით დაასაფლავა ალ. სუმბათაშვილმა (იუჟინმა); მძიმედ დაჭრილი: ანანიაშვილი და ლეონტი ახო-ბაძე] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3-4;

3. თუხარელი, მ. კრება ილია ჭავჭავაძის პატივსაცემად // ისარი. - 1907. - 30 დეკემბერი. - №287. - გვ. 3.

წყარო:

1. გ. ნათაძის ხელნაწერი;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 477.

ნათიევი, ალექსანდრე ელისბარის ძე

– მწიგნობარი. – თანამშრომლობდა 1860-იანი წლების ყურნალ-გაზეთებში. წერდა სამეურნეო, საყოფაცხოვრებო და ხალხურ ზნე-ჩვეულებათა შესახებ.

შეადგინა და გამოსცა:

1. ზმნა ანუ ოხუნჯობა / ალფავიტის წესით ანბანზედ შედგენილი ალექსანდრე ელისბარის-ძე ნათიევისაგან. - თბ., 1876 (ექ. ხელადის სტ.). - 16 გვ.; 16სმ.. - უთავფურცლო;
2. კითხვა-მიგება: გამოცანას მინამგვარი საუბარი ქართული ანბანის რიგზედ, ძველად თქმული და ახლად თითქმის დავიწყებული / შედგენილი ალექსანდრე ელისბარის ძის ნათიევისაგან. - ტფ., 1876 (ექვთიმე ხელადის სტ.). - კანი, 8 გვ.; 16სმ..

გამოქვეყნებულია:

1. ქართულის გუთნის განკეთილება: [გაუმჯობესება] // გუთნის-დედა. - 1862. - №20. - გვ. 133;
2. შემწეობის მიცემა მოულოდნელს უბედურების შემთხვევაში... // გუთნის-დედა. - 1863. - №2. - გვ. 24; N3. - გვ. 31-33;
3. ბატონო რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 15 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3;
4. ცნობა... // დროება. - 1881. - 28 ივნისი. - №134. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბები // დროება. - 1881. - 22 ივლისი. - №152. - გვ. 1-2.

წყარო:

1. ქართული ყურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 250;

2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477.

ნათიშვილი, ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე (1878, 17/V –) – ანატომი-ექიმი, პედაგოგი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ექიმთა მოზარდი თაობის აღზრდა-განვითარების ფუძემდებელი, ჯანმრთელობის დაცვის ფრიადოსანი და მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, 1944 წლიდან საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრობის კანდიდატი, პროფესორი, – დაიბადა ქ. თბილისში 1878 წლის მაისის 17, მოსამსახურის ოჯახში (მამა – მუხრანბატონის მოურავი, დედა – ხაშმელი გლეხის მარინდაშვილის ქალი, შინაური აღზრდით). დაამთავრა თბილისის მე-3 გიმნაზია (1899). 1905-1907 წლებში საერო ექიმად მსახურობდა ხარკოვის გუბერნიის ზმიევის მაზრის ალექსეევის ნაწილში: 1907 წელს არჩეულ იქნა ხარკოვის უნივერსიტეტის ადამიანის ნორმალური ანატომიის კათედრის პროზექტორის თანაშემწედ. ანატომიის ტექნიკაში წარჩინების, პედაგოგიური ნაყოფიერი მოღვაწეობისა და პირველი სამეცნიერო ნაშრომის („საშარდე ორგანოების ანომალიების შესახებ“) დაწერისათვის, 1908 წელს დაენიშნა სპეციალური „ანატომების აღსაზრდელი“ სამწლიანი სტიპენდია; მუყაითი შრომისა და მეორე სამეცნიერო ნაშრომისათვის („ბრმა ნაწლავის მაღალი მდებარეობის შესახებ“), 1911 წელს ეს სტიპენდია კიდევ სამი წლით გაუგრძელეს. 1909 წლიდან ხარკოვის სამედიცინო-კოლოგიურ კლინიკაში, დირექტორის – პროფ. მიხინის – მიწვევით, ორი წლის განმავლობაში დედათა სასქესო არის ანატომია-ფიზიოლოგიის შესახებ სპეციალურ კურსს კითხულობდა, იმავე წლიდან რიასნინის საფერშლო სკოლაში (სადაც 1918 წლამდე დარჩა) ანატომიას ასწავლიდა და ორ წელს მის დირექტორადაც იყო. 1912 წელს ხარკოვის სამედიცინო საზოგადოების დედათა სამედიცინო ინსტიტუტმა ნორმალური ანატომიის კათედრის პროზექტორად მიიწვია. 1913 წელს სათანადო გამოცდების ჩაბარების შემდეგ დოქტორანტის წოდება მიიღო. 1914 წელს ხარკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტმა ნორმალური ანატომიის კათედრის უფროს ასისტენტად აირჩია; 1913-1916 წლებში, ხარკოვის სამოსწავლო ოლქის უფროსის მიწვევით, ფიზიკური კულტურის მასწავლებელთა კურსებზე მექანიკური ანატომიის სპეციალურ კურსს კითხულობდა პერიოდულად. 1917 წელს სადისერტაციო სამეცნიერო-კვლევითი შრომის („К морфологии слепой кишки с придатком новорожденных и первого года жизни“) წარდგენისათვის მიენიჭა მედიცინის დოქტორის ხარისხი. 1918 წელს თბილი-

სის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ აირჩია ნორმალური ანატომიის კათედრის პროფესორად, 1919 წელს – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის დეკანად, იმავე დროიდან ამიერკავკასიის უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ მიიწვია ადამიანის ანატომიის კათედრის გამგედ, 1920-1926 წლებში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მინდობილობით, ჰისტოლოგიისა და ემბრიოლოგიის კათედრების მოწყობა-სწავლების საქმეს ხელმძღვანელობდა, სადაც მეცნიერ-მუშაკები აღზარდა და კათედრების გამგებლობა თავის მოწაფეს – პროფესორ საყვარელიძეს გადასცა. იმავე ხანში, 1920 წლიდან, უნივერსიტეტის პრორექტორად იყო ორი წლის განმავლობაში, სასწავლო ნაწილში. 1921 წელს უნივერსიტეტის გამგეობამ აირჩია ახლად დაარსებული მედების (მონყალების დების) კურსების დირექტორად. კურსები მალე მედტექნიკუმად გადაკეთდა, ბოლოს – მე-2 საფერშლო სკოლად. ხელმძღვანელობდა 1938 წლამდე.

1924-1932 წლებში, მასწავლებლობასთან ერთად, განაგებდა თბილისის სამხატვრო აკადემიის პლასტიკური ანატომიის კათედრას, რომელიც 1932 წელს თავის მოწაფეს, მედიცინის დოქტორს, პროფ. მალაევს მიანდო. 1926 წელს ჯანსაჩკომმა მიიწვია სამეცნიერო საბჭოს მეცნიერ-მდივნად (ასრულებდა 6 წელი). 1928 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა მეორედ აირჩია სამედიცინო ფაკულტეტის დეკანად, რასაც თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის შექმნამდე ასრულებდა. 1929-1934 წლებში ასწავლიდა ტოპოგრაფიულ ანატომიას, რომლის გაძღოლა 1934 წელს თავის მოწაფეს – პროფ. ნ. ი. დემეტრაძეს გადასცა. 1930 წელს საქართველოს ჯანსაჩკომმა დანიშნა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ და სასწავლო ნაწილის გამგედ, რასაც სამი წელი ასრულებდა. 1932-1941 წლებში მიწვეული იყო დედათა და ბავშვთა დაცვის ინსტიტუტის ანთროპომეტრიული კაბინეტის კონსულტანტად, 1932 წელს – თბილისის ზოოვეტინსტიტუტში შინაურ ცხოველთა ანატომიის კათედრის გამგედ, 1935-1938 წლებში – თბილისის ფიზიკულტურის ინსტიტუტში ანატომიის კათედრის გამგედ და მასწავლებლად, ბოლო ხანებში აქტიურად მუშაობდა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტში ადამიანის ანატომიის კათედრის გამგედ, საქართველოს ექიმთა კვალიფიკაციის ამაღლების ინსტიტუტის სასწავლო ნაწილის გამგედ და სხვ.

სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის გარდა, ალ. ნათიშვილმა დიდი ამაგი დასდო მეცნიერ-მუშაკთა აღზრდას. 1918 წლიდან 1942 წლამდე აღზარდა სპეციალისტი-ანატომები, რომელთაგან ექვსმა მიიღო მედიცინის დოქტორობა, ათმა – მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი, 12-მა – ასისტენტობა და პედაგოგობა, რომლებიც დამოუკიდებლად ასწავლიდნენ თბილისის უმაღლეს სასწავლებლებში, აგრეთვე, ქუთაისისა და ბათუმის ინსტიტუტებში, ხოლო რამდენიმე ათასეული საქა-

რთველოს სხვადასხვა კუთხეში ექიმებად მუშაობენ. მისი მოწაფეები იყვნენ, სხვათა შორის, მედიცინის დოქტორები: დოცენტი ცეცხლაძე (გარდ.), პროფესორები: საყვარელიძე – ჰისტოლოგი, დემეტრაძე – ტოპოგრაფი-ანატომი, კოკოჩაშვილი – ქირურგი, მალავეი – ანატომი; დოცენტები: ზ. მაისურაძე – ანატომი, კაკოიშვილი – ანატომი; მეცნიერებათა კანდიდატები: კომახიძე, ციბაძე, აბდუშელი, ჯავახიშვილი-კომახიძე და სხვ.

დანერა 57 სამეცნიერო შრომა. მისივე ხელმძღვანელობით მისმა მოწაფეებმა დაამუშავეს და გამოაქვეყნეს 120 შრომა. 1942 წლამდე სამჯერ თავმჯდომარეობდა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტში შემსვლელთა გამომცდელ კომისიას (1926, 1938 და 1941 წწ.), ორჯერ – თბილისის სტომატოლოგიურ ინსტიტუტში (1940 და 1941 წწ.) და სხვ.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე მუშაობდა გიმნაზიაში სწავლის დროიდანვე: 1893-1900 წლებში სოფ. ხაშში მისი მონაწილეობით დაიწყო საგლეხო წარმოდგენების მართვა, – პირველმა დახატა დეკორაციები და მისი მონაწილეობით და რეჟისორობით დაიდგა იმ დროს სოფლისთვის არაჩვეულებრივი პიესები: შილერის „ყაჩაღები“ (კარლ მოორი), „და-ძმა“ (გაიოზი) და სხვ., რომელთა შემოსავალი წიგნთსაცავ-სამკითხველოს ხმარდებოდა. ამ დროს მისი თანამოღვაწენი იყვნენ ნ. და დ. ნახუცრიშვილები, ი. იმედაშვილი და სხვ. 1907-1917 წლებში ხარკოვის სამედიცინო საზოგადოების წევრად მუშაობდა, 1917 წელს – გამგეობის წევრად. 1915 წელს ხარკოვის უნივერსიტეტის მასწავლებლთა კოლეგიამ პრეზიდენტის წევრად აირჩია, 1913-1917 წლებში ხარკოვის უნივერსიტეტის მედიცინისა და ჰიგიენის სამეცნიერო საზოგადოების მდივნად მუშაობდა. 1917 წელს არჩეული იყო სრულიად უკრაინის აკადემიურ მუშაკთა დელეგატად კიევში, 1925 წელს – წითელი ჯვრის ცენტრალური კომიტეტის წევრად, 1926-1927 წლებში – საქართველოს ექიმთა საზოგადოების თავმჯდომარედ, 1926 წელს – საქართველოს ექიმთა მე-3 ყრილობის თავმჯდომარედ, 1928 წელს – ამავე საზოგადოების მე-4 ყრილობის საორგანიზაციო კომიტეტის წევრად, თბილისის საბჭოს მე-7 და მე-8 მოწვევის დეპუტატად, თბილისის ორჯონიკიძის რაიონის მე-9 მოწვევის დეპუტატად, 1930 წელს – ანატომთა, ზოოლოგთა და ჰისტოლოგთა საკავშირო ყრილობის დელეგატად კიევში, 1932 წელს – ფშავეთის ბავშვთა ფიზიკური განვითარების შემსწავლელი ექსპედიციის ხელმძღვანელად, 1934 წელს გაიგზავნა მოსკოვსა და ლენინგრადში სამედიცინო საქმეთა გამო და სხვ.

ნაკისრ მოვალეობათა ბეჯითად შესრულებისა და სოცმეჯიბრებაში გამარჯვებისათვის სამგზის დაჯილდოებული იქნა (წიგნებით, ფულით, ფოტოაპარატით). ფიზკულტურის სწავლების საუცხოოდ დაყენების და წარმატებით ხელმძღვანელობისათვის მე-2 საფერშლო სკოლაში, 1937 წელს ფიზკულტურის ცენტრალურმა კომიტეტმა მადლობა გამოუცხადა, 1940 წლის 10 აგვისტოს

საბჭოთა კავშირის ჯანსაჯკომმა დააჯილდოვა ნიშნით „ჯანმრთელობის დაცვის ფრიადოსანი“, ხოლო იმავე წლის 10 სექტემბერს საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება მიანიჭა.

პროფ. ვლ. ჟღენტის სიტყვით, „პროფ. ა. ნათიშვილის მეცნიერული ნაშრომები ძირითადად ემსახურება და არკვევს თეორიულად და პრაქტიკულად ფრიად მნიშვნელოვან სამ პრობლემას: ადამიანის ნაწლავების მორფოლოგიის, საქართველოს მოზარდი თაობის ფიზიკური განვითარებისა და ტვინის მორფოლოგიის პრობლემას“.

„ადამიანის ორგანიზმში, ალბათ, არც ერთი ორგანო არ განირჩევა ისეთი ურიცხვი ვარიაციებით, როგორც მსხვილი ნაწლავი. აი, სწორედ ამ ნაწლავის მორფოლოგიის პრობლემის მთელი რიგი მნიშვნელოვანი საკითხები არის გადაჭრილი ა. ნათიშვილის მიერ. გამორკვეულია მსხვილი ნაწლავის ვარიანტები და ვარიანტების კავშირი ზრდის დინამიზმთან ახალშობილისა და ბავშვის ორგანიზმში, კოლინჯის ფიქსაციის მექანიზმი, კოლიტების განვითარების მორფოლოგიური საფუძვლები და სხვა“.

„მეორე პრობლემა, რომელზედაც პროფ. ნათიშვილი მუშაობს, ეს არის საქართველოს მოზარდი თაობის ფიზიკური განვითარება. ამ პრობლემასთან დაკავშირებული მრავალი მეცნიერული საკითხის შესწავლას და გადაჭრას უდიდესი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ამ პრობლემის ფართო მიდგომით შესწავლა საქართველოში ახალი საქმეა და პროფ. ნათიშვილი ამ საქმის ფუძემდებელი და პიონერია... აღნიშნული პრობლემის შესწავლის შედეგად მიღებულია უკვე მთელი რიგი არამც თუ თეორიულად, არამედ პრაქტიკულადაც ფრიად მნიშვნელოვანი მონაცემები – სტანდარტები და ინდექსები, – რომლებითა უკვე სარგებლობენ შესაფერის დაწესებულებებში ყოველდღიური მუშაობის დროს ბავშვების ფიზიკური განვითარების პროფილის გამოსაყვანად“.

„მესამე პრობლემა, რომელზედაც პროფ. ნათიშვილი მუშაობს, ეს არის ტვინის მაკრომორფოლოგიის პრობლემა. აქაც მას სრულიად გარკვეული მიღწევები აქვს და იმ გაუმჯობესებული მეთოდების საშუალებით, რომლებსაც ა. ნათიშვილი ხმარობს, საკვებით მოსალოდნელია მთელი რიგი ახალი ფაქტების დადგენა“.

აღ. ნათიშვილმა, აგრეთვე, დიდი ამაგი დასდო ანატომიის კათედრის ორგანიზაციას. ამჟამად, ეს კათედრა თავისი ლაბორატორიებით, მუზეუმით, ბიბლიოთეკით და სხვ. ერთ-ერთი საუკეთესოდ მოწყობილი და ორგანიზებული კათედრაა კავშირში... დიდი მუშაობა ჩაატარა ნორმალური ანატომიის ტერმინოლოგიის შექმნის საქმეში. ეს ტერმინოლოგია ქართულ-რუსულ-ლათინური, ლათინურ-ქართულ-რუსული, რუსულ-ლათინურ-ქართული, უკვე დიდი ხანია გამოცემულია... შექმნა ქართულ ენაზე პირველი სახელმძღვანელო ანატომიაში, რომელიც თავის ღირსებით სანიშნუ-

შოა, რომელიც უკვე რამოდენიმეჯერ გამოიცა, რომელზედაც აღიზარდა და იზრდება ბევრი ახალგაზრდა ექიმი და, რომელზედაც, ალბათ, აღიზრდება კიდევ მომავალ ექიმთა ბევრი თაობა...

„...პროფ. ა. ნათიშვილი გამოჩენილი მოღვაწეა, რომელმაც წარმატებით შეათავსა თავის ცხოვრების გზაზე ფრიად ნაყოფიერი მეცნიერული მუშაობა ნორმალური მორფოლოგიის დარგში საერთოდ სამედიცინო მეცნიერულ-საორგანიზაციო მეტად სასარგებლო მუშაობასთან, ფრიად ნაყოფიერი პედაგოგიური მუშაობა თავის სპეციალობის ფარგლებში საერთოდ აკადემიურ ადმინისტრაციულ სასარგებლო მუშაობასთან და მთლიანად მთელი თავისი მეცნიერულ-პედაგოგიური მუშაობა საზოგადოებრივ მუშაობასთან“ („საბჭოთა მედიცინა“, 1937, № 1).

ცალკე გამოცემულია:

1. *Врожденная эктопия правой почки в малый таз.* - Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1910. - 7 с.;
2. К вопросу об аномалиях толстых кишек. - Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1910. - 8 с.;
3. *Ectopia congenitalis renis des. intrapelvina* / А. Н. Натиев. - [Харьков]: Типо-лит. М. Зильберберга, 1910. - 10 с.; 21 см. - Отд. отт. из „Зап. Имп. Харьк. ун-та“ за 1910 г.;
4. *Краткое руководство по нормальной анатомии человека: Ч. 1-2 / Д-р А. Н. Натиев.* - Харьков: тип. „Работник“, 1912. - 24 см. - Ч. 2: Тип. „Мирный Труд“;
5. К вопросу о развитии новых суставных поверхностей в связи с изменением условий работы / А. Н. Натиев. - Харьков: Тип. „Мирный Труд“, 1913. - 12 с., 2 вкл. л. ил.; 24 см. - (Кабинет нормал. анатомии Имп. Харьк. ун-та проф. А. Г. Зоммера). - Отт. из юбилейного сборника, посвящ. 50-летию проф. С. А. Попова;
6. Брюшина, как фиксатор органов брюшной области. - Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1915. - 22 с.;
7. Курс анатомии человека для средних медицинских школ. - Харьков: Изд. Замериц, 1915. - 70 с.;
8. Руководство к секции мозга для студентов. - Харьков: Изд. Замериц, 1916. - 34 с.;
9. К морфологии Саесум и colon детей 1-го года жизни: Дис. А. Н. Гатиева. - Харьков: Тип. „Мирный Труд“, 1917. - 2, 184, [VIII] с., 125 ил.: табл.; 23 см. - Библиогр.: „Литература“ (с. I-VII). - Перед загл.: Из кабинета нормальной анатомии Харьк. ун-та;
10. *ადამიანის ნორმალური ანატომია: შემოკლებული კურსი 2 ნაწილად.* - ტფ., 1919 (სახალხო საქმე). - 146, 181 გვ.; 22სმ. - შინაარსი თავფურცელზე;
11. *ანატომიის განვითარების ეტაპები და მომავალი პერსპექტივები პროფ. ა. ნათიშვილისა.* - ტფ.: სორაპანი, 1919. - 26 გვ. - სამეცნიერო და საზოგადოებრივი სამკურნალო ჟურნალი „ექიმი“, № 1-2;
12. *ანატომიის ტერმინოლოგია.* - ნაწ. 1-2. - ტფ., 1919 - 28 გვ. - (სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნორმალური ანატომიის კათედრა);

13. *სახელმძღვანელო ადამიანის ტვინზე პრაქტიკულ ვარჯიშობისათვის: (ტვინის განკვეთი) / სახ. უნივერსიტეტი ნორმალური ანატომიის კათედრა.* - თბ.: ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის გამოცემა, 1920 („ქართულ ბეჭდვითი ამხანაგობის“ სტ.). - 52 გვ.; 22სმ.;
14. *Анатомическая терминология – Кость.* - Тифлис: Изд-во Тиф. ун-та, 1920. - 21 с.;
15. *ადამიანის ნორმალური ანატომია: სახელმძღვ. კურსი 2 ნაწილად სტუდენტებისათვის: ნაწ. I-II / ალ. ნათიშვილი.* - ტფ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1921 (სტ. „სახალხო საქმე“). - 470 გვ.; 23 სმ.;
16. *ადამიანის ნორმალური ანატომია: სახელმძღვ. კურსი ორ ნაწილად სტუდენტებისათვის. ნაწილი I. უჯრედი და ქსოვილები, ოსტეოლოგია, სინდესმოლოგია და არტერიოლოგია, მიოლოგია და ფასციები. ნაწილი II. შიგნეულობა, შიგნეულობის ტოპოგრაფია, სისხლის და ლიმფის ძარღვთა სისტემა, ნერვული სისტემა და გრძნობათა ორგანოები.* - მეორე გამოცემა. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1921. - 385 გვ.;
17. *Анатомическая терминология человека-Внутренности, мозг, сосуды, нервы, органы чувств.* - Тифлис: Изд-во Тиф. ун-та, 1921. - 260 с.;
18. *ადამიანის ნორმალური ანატომია: სახელმძღვანელო კურსი ორ ნაწილად სტუდენტებისათვის. ნაწილი I. უჯრედი და ქსოვილები, ოსტეოლოგია, სინდესმოლოგია, მიოლოგია და ფასციები. ნაწილი II. შიგნეულობა, ანგიოლოგია, ნევროლოგია და ესთეზიოლოგია / [წინასიტყვ. ავტ.: ალ. ნათიშვილი].* - მესამე გამოცემა. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1926 (ს.ს.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტამბა). - II, [1], 356 გვ.; 23სმ.;
19. *ფარმაკოლოგიის კონსპექტი / შედგენილი სპეციალურად მედიკური ტენიკუმის მსმენელთათვის ალ. ნათიშვილის მიერ.* - ტფ.: მედიკური ტენიკუმის გამოც., 1927 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 66 გვ.; 22სმ. - ხელნაწერის უფლებით. - დანართი: სავარჯიშო რეცეპტები ლათინურად, 11 გვ.;
20. *ადამიანის ტვინი: ტვინის გაკვეთის სახელმძღვანელო სტუდენტთათვის / შედგენილია პროფ. ალ. ნათიშვილის მიერ; სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ნორმალური ანატომიის ინსტიტუტი.* - მე-2 გამოცემა. - ტფ., 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 52გვ.; 23სმ.; მე-3 გამოცემა. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (პსკოლის სტ.). - 40გვ.; 22სმ.; მე-4 გამოცემა. - თბ.: საქმედგამი, 1940. - 44გვ.; 22სმ.; მე-5 გამოცემა. - თბ.: საქმედგამის გამ-ბა და სტ., 1944. - 32გვ.; 27სმ. - სათაურის წინ: აკადემიკოსი ალ. ნათიშვილი;
21. *ნორმალური ანატომიის საგამოცდო პროგრამა.* - ტფ., 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 4 გვ.; 23სმ.;
22. *ფარმაკოლოგიის კონსპექტური კურსი მედიკური ტენიკუმებისათვის.* - თბ.: სახელგამი, 1928. - 72 გვ.; ტფ.: სახელგამი, 1931 (პტრ. 1-ლი სტ.). - 72 გვ.; 22 სმ.. - ხელნაწერის უფლებით;
23. *მეკელის დივერტიკულის დახშული ფორმა და მისი ვასკულარიზაცია.* - [ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.)]. - 156-162 გვ.: [1] ფურც. სურ.; 26სმ. -

- უთავფე. - რეზ. რუს. და ფრანგ. ენ. - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“, 1929, წ. III;
24. ადამიანის ნორმალური ანატომია / საქ. სახელმწ. სამედიცინო ინ-ტი, ადამიანის ანატომიის კათედრა. - ნაწ. 1: ოსტეოლოგია. ართროლოგია. სინდესმოლოგია. ბიოლოგია. ფასციები. 262 სურათით ტექსტში. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 277 გვ.; სურ.; 23სმ.; ნაწ. 2: სპლანქნოლოგია, ანგიოლოგია: 180 სურათით ტექსტში. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგოგ. სექტორის გა-მა, 1933 (1-ლი სტ.). - [IV], 253 გვ.; 23სმ.; ნაწ. 3: ესთეზიოლოგია, ცენტრალური. პერიფერიული და ვეგეტატიური ნერვული სისტემა. 74 სურათით ტექსტში. - ტფ.: სახელგამის სამედიც. ლიტ. სექტორი, 1935 (სახელგამის სამედიც. ლიტ. სექტორის 1-ლი სტ.). - [4], 131 გვ.; 23სმ.;
 25. Учебник анатомии домашних животных для студентов. - Т. 1: Механическая часть. - Тифлис: Изд-во Зоовет. ин-та, 1935. - 210 с.;
 26. შინაურ ფრინველთა ანატომია: შედგენილია ზოოტექნიკური და ვეტერინარული ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის / ტფ. სტუ. შინაურ ცხოველთა ანატომიის კათედრა. - ტფ.: სახელგამის სამედიც. სექტორის გა-მა და მე-3 სტ., 1936. - 54 გვ.; ილ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ წინასიტყვ. ბოლოში (3 სახელწ.);
 27. Девочка – Микроцефал „Пита“, ее морфологические и клинические особенности / А. Н. Натишвили, М. И. Абдушлишвили, Д. С. Цибадзе, В. К. Жгенти, С. Э. Сакварелидзе, Н. Г. Вешапели; Юб. сборник филиала АН ГССР. - Тб., 1936. - 24 с.;
 28. Цветная схема крово-и лимфообращения. - Изд. 1-е. - Тифлис: Биомедгиз, 1936. - печ. плакат; Изд. 2-е. - Тифлис: Биомедгиз, 1938. - печ. плакат;
 29. ადამიანის ანატომიის სახელმძღვანელო: 3 ნაწილად. - მე-5 გამოც. - თბ.: საქბიომედიკამოცემლობა და სტ., 1937. - VII, 658 გვ.; ილ.; 22სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა წინასიტყვაობაში; გამოც. მე-6. - თბ.: საქმედიკამომცემლობა, 1942. - 256 გვ.; ილ.; 23სმ.;
 30. ადამიანის საღეჭი აპარატი: სპეციალური კურსი, შედგენილი სტომატოლოგიური ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის. - თბ.: სახბიომედიკამოცემლობა, 1937 (საქ. კ.პ.(ბ)ც.კ. პარტგამომცემლობის სტ.). - 115 გვ.; ილ.; 22სმ.;
 31. ქართველ ბავშვთა ფიზიკური განვითარების სასტანდარტო მასალები = Материалы к изучению стандартов физического развития детей / პროფ. ა.ნ. ნათიშვილი, უფრ. მეცე. მუშ. მ.ი. აბდუშელიშვილი; სსსრ ჯანმრთელობის სახ. კომისარიატის დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. - თბ.: საქბიომედიკამი, 1937 (საქ. კ.პ.(ბ) ცკ პარტგამომცემლობის სტ.). - 144 გვ.; 23 სმ. - ტექსტი ქართულ-რუსულ ენებზე;
 32. К технике приготовления муляжных моделей мышц, внутренностей и мозга. - Тб.: Грузмедгиз, 1937. - 10 с.;
 33. Материалы к изучению стандартов физразвития грузинских детей гор. Тбилиси от 5 до 17 лет, по исследованиям 1933-1935 гг. / А. Н. Натишвили, М. И. Абдушлишвили - Тб.: Изд-во Ин-та ОЗДП, 1937. - 71 с.;
 34. ქართველ ბავშვთა ფიზიკური განვითარების სასტანდარტო მასალები / ა.ნ. ნათიშვილი, მ.ი. აბდუშელიშვილი; [რედ. ლ. ელიაშვილი]; საქ. სსრ ჯანმრთელობის სახალხო კომისარიატი, დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის ს/კ ინ-ტი. - თბ.: საქბიომედიკამის გამ-ბა და სტ., 1938. - 72 გვ.; ცხრ.; 22სმ.;
 35. Материалы к изучению стандартов физического развития грузинских детей / А. Н. Натишвили, М. И. Абдушлишвили; Ин-т охраны материнства и детства Наркомздрава Груз. ССР. - [Тбилиси, 1938]. - 71 с.; 23см.;
 36. შინაურ ცხოველთა ანატომია / საქ. სახ. ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტი. - ტ. 1. - თბ.: საქმედიკამი, 1940. - 290 გვ.; 23სმ.; ტ. 2. - თბ.: საქმედიკამი, 1942. - 166 გვ.; 23სმ.;
 37. ანატომიის და ფიზიოლოგიის კონსპექტი: სანიტარული რაზმების მედპერსონალისათვის / შემდგენ.: ალ. ნათიშვილი. - თბ.: საქმედიკამი, 1941. - 52 გვ.; 23სმ.
 38. Руководство к практическим занятиям по секции головного мозга / А.Н. Натишвили; Тбил. гос. мед. ин-т. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1941. - 39 с.; 22 см.;
 39. Анатомия домашних птиц. - Изд. 2-е. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1942. - 62 с.;
 40. Анатомия и физиология для сестер военного времени. - Тбилиси: Медгиз, 1942. - 40 с.;
 41. Синоптическая схема крово и лимфообращения. - Изд. 2-е переделанное. - Тбилиси: Медгиз, 1942. - Печат. цвет. плакат;
 42. პლასტიკური ანატომია / აკად. ა.ნ. ნათიშვილი, პროფ. ა.გ. მაღავეი; თბილისის სამხატვრო აკადემია. - თბ.: სახელგამი, 1946 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 295 გვ.; სურ., [1] ჩართ. ფურც. სურ.; 23სმ. - წანართი: რედაქტორისაგან უ. ჯაფარიძე, ხელოვნ. დამსახ. მოღვაწე. სტალინური პრემიის ლაურეატი, გვ. 3-4. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, რომლითაც ვისარგებლეთ წიგნის შედგენის დროს, გვ. 292;
 43. საქართველოს ბავშვთა ფიზიკური განვითარების კანონზომიერებანი 0-20 წლ. ასაკში / საქ. სსრ მეცნ. აკად. ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინ-ტი. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1950. - 64 გვ.; ნახაზ.; 25სმ.;
 44. Закономерности физического развития детей Грузии в возрасте 0-20 лет / А. Н. Натишвили, М. И. Абдушлишвили. - Тб.: Изд-во АН Грузии ССР, 1951. - 64 с. с диагр.;
 45. Руководство по секции мозга: Пособие для студентов / Дейст. чл. АН ГССР проф. А.Н. Натишвили; Отв. ред. В.К. Жгенти. - Тбилиси: Изд-во и тип. Грузмедгиза, 1952. - 49 с.; 23 см.
- ალ. ნათიშვილის წინასიტყვაობით, რედაქტორობითა და ხელმძღვანელობით გამოცემულია:**
1. საყვარელიძე, სვ. ჰისტოლოგიის ტექნიკა: სახელმძღვანელო ექიმთა და სტუდენტთათვის / შედგენილია ჰისტოლოგიის კათედრის უფროს ასისტენტის

- სვ. საყვარელიძის მიერ; ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; [წინასიტყვ. ავტ.: ალ. ნათიშვილი]. - [ტფ.: უნივერსიტეტი, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-3 სტამბა)]. - 96, III; სქემა; 20სმ.;
2. ცეცხლაძე, ვლადიმერ. ადამიანის ფიზიოლოგია: [სახელმძღვ. სამკ. სკ. და გამოსადეგი წიგნი სტუდ. პედოლოგიის ფიზიოლ. ნაწილის შესასწავლად / ვლადიმერ ცეცხლაძე; [წინასიტყვ. ავტ.: ალ. ნათიშვილი]. - მე-2 შესწ. და შევს. გამოც. - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გამა, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - VIII, 132გვ.: სურ.; 23სმ.;
 3. საქართველოს ექიმთა მეხუთე სამეცნიერო კონგრესის (ქ. ბათომში 24-29 იანვარს 1929წ.) შრომები. - ნ. 1: კონგრესის გახსნის დღე / ალ. ნათიშვილის რედ. - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 16 გვ. - შმუც-ტიტული რუსულსა და ფრანგულ ენებზეა; ნ. 2: კუჭის წყლულის კლინიკა და თერაპია / ვ. ჟღენტის რედ. - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - [2], 80 გვ.: სურ. - ტექსტში ფროლოვის წერილი რუსულადაა. - შმუც-ტიტული რუსულ-ფრანგულადა; ნ. 3: კოლიტების ეთიოლოგია, კლინიკა და თერაპია = *Этиология, клиника и терапия колитов* = *Etiologie, clinique et therapeutique des colites* / ალ. ნათიშვილის და შ. მიქელაძის რედ. - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-5 სტ.). - [2], 149 გვ. - თავფურცლის ზურგზე სათაური რუსულ-ფრანგულადა. - მოხსენებებს დართული აქვს ლიტერატურა სხვადასხვა ენებზე;
 4. ნორმალური ანატომიის ტერმინოლოგია: ლათინურ-ქართულ-რუსული. ქართულ-რუსულ-ლათინური. რუსულ-ქართულ-ლათინური / [წინასიტყვ.: ალ. ნათიშვილი, ვუკ. ბერიძე]; ცენტრალური სამეცნ. სატერმინოლოგიო კომიტეტი № 3. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - [3], II, 257, III გვ.; 23სმ.;
 5. კლიმოვი, ა. შინაურ ცხოველთა ნორმალური ანატომია: ა.ფ. კლიმოვის სახელმძღვანელოდან / თარგმ. ზ. მაისურაძის, გ. თვალაძის, დ. ციბაძის და თ. ვაჩნაძის მიერ; ალ. ნათიშვილის რედ.; საქ. ზოოვეტ. ინ-ტი. - ნაწ. 1: ოსტეოლოგია, ართროლოგია, მიოლოგია. - ტფ.: საქ. ზოოვეტ. ინსტ., 1933 (პ/ტრ. მე-3 სტ.). - 260 გვ.; 21 სმ.;
 6. დემეტრაძე, ნ. ი. - ა) ქირურგიულ ანატომიის მოკლე სახელმძღვანელო: კისრის მიდამოს ტოპოგრაფია / პროფ. ა. ნათიშვილის რედაქციით. - ტფ.: ტექნიკა და შრომას-ს გამა და სტ., 1934. - 47გვ.; 25სმ.; ბ) ქირურგიული ანატომიის მოკლე სახელმძღვანელო: გულმკერდისა და ილიის ფოსოს ტოპოგრაფია / რედ.: ა. ნათიშვილი. - ტფ.: სახტეხნიკური გამა, 1935 (ტექნიკა და შრომას-ს სტ.). - 66 გვ.; 25სმ.; გ) ტოპოგრაფიული ანატომიის სახელმძღვანელო. - ნაწ. 1 / [წინასიტყვ. ავტ. აკად. ა. ნ. ნათიშვილი]. - თბ.: საქმედგამი, 1947 (საქმედგამის სტ.). - 282 გვ.: ილ.; 26 სმ.;
 7. თვალაძე, გ. ადამიანის ანატომია: სახელმძღვ. სტუდენტთათვის / ა. ნათიშვილის რედაქციით. - თბ.: საქმედგამი, 1950 (საქმედგამის 1-ლი სტ.). - 464 გვ.: ილ.; 20 სმ.;
 8. Малаев, А.Г. - а) Альбом иллюстраций моделей нервной системы / Проф. А.Г. Малаев; Руков.:

Действ. чл. АН Груз. ССР, проф. А.Н. Натишвили; Производство моделей освоено Мастерской мединструментов М-ва Здравоохр. Груз. ССР под рук-вом инж. Г.И. Татишвили; Каф. нормальной анатомии человека Тбил. гос. мед. ин-та. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1952. - 32 с.: сх.; 23см.; б) Модель вегетативной нервной системы / Проф. А.Г. Малаев; Руков.: Действ. чл. АН Груз. ССР, проф. А.Н. Натишвили; Каф. нормальной анатомии человека Тбил. гос. мед. ин-та. - Модель 9: Производство моделей освоено Мастерской мединструментов Министерства здравоохранения Груз. ССР под рук-вом инж. Г.И. Татишвили. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1952. - 40 с.; 21см.

გამოქვეყნებულია:

1. ანატომიის განვითარების ეტაპები და მომავალი პერსპექტივები: პროფ. ალ. ნათიშვილისა (შესავალი ლექცია ანატომიის კურსისა ნოემბერი 1918 წ.) // ექიმი. - 1919. - №1-2. - გვ. 2-9;
2. ადამიანის აორტის რკალის დატოტანების წესის ემბრიონალური დარღვევა: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №2-3. - გვ. 158-164. - სტატია ილუსტრირებულია;
3. ადამიანის კოლინჯის ფიქსაციის მექანიზმი // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 252-261;
4. ადამიანის ორგანიზმის გაახალგაზრდავების პრობლემა: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №1. - გვ. 139-155;
5. Первый Абастуманский санаторий НКЗ // Вестник Нарком-здрава ССР Грузии. - 1925. - № 1-3. - с. 178-184;
6. ადამიანის კოლიტების ეტიოლოგიის მორფოლოგიური საფუძვლებისათვის // საქართველოს ექიმთა მეხუთე სამეცნიერო კონგრესის (ქ. ბათომში 24-29 იანვარს 1929წ.) შრომები. - ნ. 3: კოლიტების ეთიოლოგია, კლინიკა და თერაპია = *Этиология, клиника и терапия колитов* = *Etiologie, clinique et therapeutique des colites* / ალ. ნათიშვილის და შ. მიქელაძის რედ. - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-5 სტ.). - გვ. 43-58;
7. საქართველოს ექიმთა მე-5 სამეცნიერო კონგრესი: საუბარი კონგრესის საორგანიზაციო ბიუროს თავმჯდომარესთან პროფესორ ალ. ნათიშვილთან // კომუნისტი. - 1929. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 3;
8. მსხვილი ნაწლავების ანომალური და ვარიანტული მდგომარეობის საზღვრების შესახებ // თანამედროვე მედიცინა. - 1930. - № 3-4. - გვ. 137-148;
9. პრივატ-დოცენტ ვ. ცეცხლაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1930. - 9 მარტი. - № 56. - გვ. 3;
10. დასკვნა [მიკროცეფალ „პიტა“-ს გამოკვლევის შედეგად] // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1936. - ტ. 1. - გვ. 188-189;
11. მასალები ეპილეპტიკების სომატური პროფილისათვის / ა. ნ. ნათიშვილი, მ. ა. აბდუშელიშვილი // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1936. - ტ. 1. - გვ. 381-399;

12. შესავალი [მიკროცეფალი პიტა და მისი კლინიკური და მორფოლოგიური დაკვირვებანი // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1936. - ტ. 1. - გვ. 148-149;
13. Анатомия 12 пар черепно-мозговых нервов. - Т. II // Учебник анатомии академика В. Н. Воробьева, 1936;
14. Девочка – Микроцефал „Пита“ и ее клинические и морфологические особенности // Проблемы нервной физиологии и поведения: Сборник, посвящ. двадцатипятилетию науч., пед. и обществ. деятельности закл. деяти. науки, проф. Ивана Соломоновича Бериташвили / АН СССР, Груз. фил., - Тифлис: АН СССР, Груз. фил., 1936 (Тип. «Техника да Шрома»). - с. 455-501;
15. პროფ. სიმონ ამირაჯიბის სხონა // საბჭოთა მედიცინა. - 1937. - № 2. - გვ. 15-16;
16. ფშაველ ბავშვების ფიზიკური განვითარების მასალებისთვის // დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის ინსტიტუტის შრომები. - 1937. - გვ. 141-147. - რეზიუმე რუს. ენაზე;
17. Материалы к стандартам физразвития конечностей детей гор. Тбилиси от 4 до 14 лет // Сборник трудов Тбил. медицинского ин-та. - 1937. - с 10. - Соавтор: М. И. Абдушелишвили;
18. თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის პროფესორებისათვის [ივანე თიკანაძისა, ვლადიმერ ვორონინისა და ალექსანდრე ნათიშვილისათვის] მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის ნოდების მინიჭების შესახებ: ბრძანებულება / საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭო. პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1940. - 13 სექტემბერი. - №213; Заря Востока. - 1940. - 13 сентября. - №213;
19. К технике приготовления костей домашних животных и человека // Труды музея Грузии. - 1940. - с. 21;
20. თბილისის ბავშვების ფიზიკური განვითარების და ნაკვებობის მასალები / ა. ნათიშვილი, მ. აბდუშელიშვილი // დედათა და ბავშვთა ჯანდაცვის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომათა კრებული. - 1941. - ტ. 3. - გვ. 217-231. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
21. К вопросу об использовании диатомита в муляжном производстве // Сборник трудов посвященный 50-летию научно-педагогической деятельности В.В. Воронина 1890-1940 / [Отв. ред. Г. Вацадзе; С предисл. Пицхелаური]; Наркомздрав Груз. ССР. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1941 (Тип. изд-ва „Заря Востока“). - с. 183-187;
22. ბავშვთა კიდურების განვითარების სასტანდარტო მასალებისათვის 4-14 წლის ასაკში / ა. ნათიშვილი, მ. აბდუშელი // თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის შრომები. - 1942. - ტ. 2. - გვ. 5-14. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
23. ცხენისა და სახედრის ქალას სინუსების შედარებით-ანატომიურ თავისებურებათა საკითხისათვის / ა. ნათიშვილი, ს. დ. გუმბერიძე // საქართველოს სახელმწიფო ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტის შრომათა კრებული. - 1943. - ტ. 4. - გვ. 1-15.;
24. ცხოველების ძვლების მზადება ტექნიკისათვის / ა. ნათიშვილი, გ. გოგილაშვილი // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1943. - ტ. 12A. - გვ. 153-166;
25. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის აკადემიისაგან: [საქ. მეც. აკადემიის ნამდვილი წევრობის წამოყენებულ კანდიდატების სია] // კომუნისტი. - 1944. - 26 იანვარი. - №18. - გვ. 2;
26. მასალები ნევროზულ ავადმყოფთა სომატური პროფილისათვის // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1945. - ტ. 2. - გვ. 49-56. - რეზ. რუს. ენაზე;
27. მასალები ქალის ფიზგანვითარების და კლიმაქსის ურთიერთობის საკითხისათვის / ა. ნათიშვილი, მ. აბდუშელი // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1945. - ტ. 2. - გვ. 57-60. - რეზ. რუს. ენაზე;
28. მასალები შიზოპათების სომატურ პროფილისათვის / ა. ნათიშვილი, მ. აბდუშელი // ფუნქციონალურ-ნერვულ დაავადებათა ინსტიტუტისა და პოლიკლინიკის შრომები. - 1945. - ტ. 2. - გვ. 61-64;
29. მედიცინა [საბჭოთა საქართველოს 25 წლისთაზე] / ა. ნათიშვილი, გ. ლამბარაშვილი // მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე. - [ტ.] 4: ზოოლოგია-ფიზიოლოგია, მედიცინა. - თბ.: საქ. სსრ. მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 51-108;
30. ქართველ ბავშვთა ფიზიკური განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ [მოხსენების თეზისები] // თბილისის სახ. სამედიცინო ინ-ტის მეორე სამეცნიერო სესია. - 1947. - გვ. 4-5;
31. ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის პრობლემეტიკა // ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 1. - გვ. 1-12;
32. ძალის წვრილი ნაწლავის ვასკულარიზაციის საკითხისათვის ნორმისა და ექსპერიმენტის პირობებში: [ანატომიის ექსპერტის გამოკვლევა] / ა. ნათიშვილი, მ. კომახიძე, ნ. ჯავახიშვილი-კომახიძე // ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 1. - გვ. 13-71. - რეზ. რუს. ენაზე;
33. გადანერგილი ნაწლავის ვასკულარიზაცია და პლასტიკობა / ა. ნათიშვილი, მ. კომახიძე, ნ. ჯავახიშვილი-კომახიძე // ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 1-50. - რეზ. რუს. ენაზე; აგრეთვე, იხ.: ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების VII სამეცნიერო სესია: ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტი. თეზისები / საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1950. - გვ. 3-4. - პარალ. ტექსტი რუს. ენაზე გვ. 19-20;
34. გრიგოლ მუხაძე და მისი მოღვაწეობა // ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 2. - გვ. 5-10;
35. ადამიანის სხეულის აღნაგობა (ანატომია) // საოჯახო სამკურნალო ცნობარი. - თბ.: საქმედგამი, 1950 (საქმედგამის 1-ლი სტ.). - გვ. 5-59;

36. ადამიანის ჯორჯლის ზემო არტერიის მონყობილობის საკითხისათვის / ა. ნათიშვილი, მ. კომახიძე, ნ. ჯავახიშვილი-კომახიძე // ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - 1950. - ტ. 3. - გვ. 23-76. - რეზ. რუს. ენაზე;
37. ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა და მისი შედეგების დანერგვა პრაქტიკაში // ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების VIII სამეცნიერო სესია მიძღვნილი მეცნიერების წარმოებაში დანერგვისა და წარმოებასთან კავშირის საკითხებისადმი: მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები 1950 წლის 3 და 4 ნოემბერი / საქ. სსრ მეცნ. აკად. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1950. - გვ. 9-11;
38. Сравнительно-анатомические закономерности развития краниальной брыжжечной артерии у позвоночных // Труды Ин-та эксперимент. морфологии. - 1950. - Т. 3. - с. 1-21;
39. საქართველოს ფიზიოლოგთა მნიშვნელოვანი ამოცანები. საუბარი ფიზიოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორ, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრ ა. ნ. ნათიშვილთან // კომუნისტი. - 1951. - 28 ივნისი. - გვ. 3; *Заря Востока*. - 1951. - 28 июня. - с. 2;
40. К истории морфологической науки Грузинской ССР // Труды пятого всесоюзного съезда анатомов, гистологов и эмбриологов в Ленинграде 5-11 июля 1949 г. - Л.: Медгиз, 1951. - с. 217-219;
41. Модель нервной системы: Статья проф. зав. кафедрой анатомии человека // *Заря Востока*. - 1951. - 7 февраля. - с. 3;
42. Строение и функция головного мозга: Ответы на вопросы читателей // *Заря Востока*. - 1951. - 25 мая. - с. 3;
43. ხერხემლოვანთა ნაწლავების ვასკულარიზაციის ფილოგენეზი // ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების X სამეცნიერო სესია: ექსპერიმენტული მორფოლოგიის და ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და პედაგოგიის ინსტიტუტების თეზისები / საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა და სტ., 1952. - გვ. 3-4. - პარალ. ტექსტი რუს. ენაზე გვ. 21-22.

მის შესახებ:

1. ექიმების დანიშვნა // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 29 აპრილი. - №22. - გვ. 3. - ახალი ამბები;
2. მაისურაძე, ზ. პროფესორი ალექსანდრე ნათიშვილი: 30 წლის მოღვაწეობის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1937. - 26 მარტი. - №69. - გვ. 3;
3. ჟღერტი, ვლ. პროფ. ა. ნ. ნათიშვილის მოღვაწეობის 30 წლისთავისათვის // საბჭოთა მედიცინა. - 1937. - № 1. - გვ. 5-10;
4. თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის პროფესორებისათვის [ივანე თიკანაძისა, ვლადიმერ ვორონინისა და ალექსანდრე ნათიშვილისათვის] მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდების მინიჭების შესახებ: ბრძანებულება / საქა-

- რთველოს სსრ უმაღლესი საბჭო. პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1940. - 13 სექტემბერი. - №213. - გვ. 1; *Заря Востока*. - 1940. - 13 сентября. - с. 1;
5. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საერთო კრება. ახალ აკადემიკოსთა და აკადემიის წევრ-კორესპონდენტთა არჩევნები // კომუნისტი. - 1944. - 25 თებერვალი. - გვ. 4;
6. ბრძანებულება სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა (ა. ნათიშვილის შრომის წითელი დროშის ორდენით დაჯილდოების შესახებ) // კომუნისტი. - 1946. - 27 თებერვალი. - გვ. 2; *Заря Востока*. - 1946. - 26 февраля. - с. 2;
7. იმედაშვილი, იოსებ. აკადემიკოსი ალ. ნათიშვილი // სტალინური სიტყვა. - 1948. - 29 ოქტომბერი. - № 86-87;
8. ჯავახიშვილი-კომახიძე, ნ. ჯვარედინი ხვეულის ანგიოარქიტექტონური ცვლილებები საძილე არტერიის გადაკვანძვის შემდეგ: [ადამიანის ნორმალურ ანატომიის კათედრის გამგე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვ. წევრი ა. ნ. ნათიშვილი] // თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 5. - გვ. 39-46. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. გელიკრული. სოფ. ხაში (თბილისის მაზრა) // კვალი. - 1900. - №39. - გვ. 616. - „კვალის“ კორესპონდენციები;
3. თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის პროფესორებისათვის [ივანე თიკანაძისა, ვლადიმერ ვორონინისა და ალექსანდრე ნათიშვილისათვის] მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდების მინიჭების შესახებ: ბრძანებულება / საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭო. პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1940. - 13 სექტემბერი. - №213;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

ნათიქა, გიორგი ნიკოლოზის ძე (1885, 22/

IV –) – მხატვარი, – ილუსტრატორი და გრაფიკოსი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ბაკურციხეში. დედა – შინაური განათლებით, მამა – მწერალი მეღანია). სწავლობდა გორის საოსტატო სემინარიაში, დაამთავრა თბილისის ვაჟთა მე-2 გიმნაზია და მიუნხენის უნივერსიტეტი (1915) გერმანიაში.

მსახურობდა გერმანული ენის მასწავლებლად და საქართველოს ეროვნულ სამხატვრო გალერეაში, თანამშრომლობდა საბავშვო ჟურნალებში, როგორც დამსურათებელი და გრაფიკოსი, აგრეთვე, საბავშვო წიგნებს ამკობდა ნახატებით. მისია, სხვათა შორის, პეტრე მელიქიშვილის 50 წლის საიუბილეოდ გამოცემული ბიბლიოგრაფიული წიგ-

ნაკის „მელიქიშვილი პეტრე (1873-1923)“ ყდა (ტფ., 1923).

გ. ნათიძის ხელმონაწერია გ. 610-ძე.

გააფორმა ნიგნი:

1. [შალამბერიძე, მიხეილ]. მელიქიშვილი პეტრე (1873-1923). - საიუბილეო გამოც. - ტფილისი, 1923. - 31 გვ.; 25სმ.

წყარო:

1. ზემოხსენებული გამოცემანი;
2. მხატვართა სია.

ნაკაშიძე, ერეკლე [ერეკლე] კაციას ძე (1867, 8/VI – 1937, 7/IV)

– აგრონომი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – პერსონალური პენსიონერი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. მაკვანეთში, ოზურგეთის მაზ., თავადის ოჯახში). მამით ადრე დაიბრუნებულმა დიდი გაჭირვება გამოიარა. სწავლა დაიწყო ლიხაურის სასოფლო სკოლაში, დაამთავრა ოზურგეთის სამაზრო სასწავლებელი (1878), ქუთაისის გიმნაზია (ბიძების ნივთიერი დახმარებით, აგრეთვე, გიმნაზიის შემწეობით ბეჯითი მეცადინეობისათვის) და ნოვო-ალექსანდრიის სამეურნეო ინსტიტუტი (ქუთაისის სათავადაზნაურო საადგილმამულო ბანკის სტიპენდიით). ამ უმაღლეს სასწავლებელში ე. ნაკაშიძე პირველი იყო არა მხოლოდ საქართველოდან, არამედ ამიერკავკასიიდანაც. აქ სასოფლო-სამეურნეო განათლებას გატაცებით დაეწაფა, მით უმეტეს, რომ იგი ბავშვობიდანვე უყვარდა: ჯერ კიდევ 8-10 წლისამ სახლში მოაწყო პირველი სანერგე-სკოლა, თავი ისახელა, როგორც სასოფლო მეურნეობის მეცნიერული წესით წარმოების, ახალ კულტურათა შემოღება-განვითარების ერთ-ერთმა პიონერმა, თეორეტიკოს-პრაქტიკოსმა და საზოგადო მოღვაწემ, რისთვისაც პერსონალური პენსიაც დაიმსახურა. გარდაიცვალა თბილისში, 1937 წლის მაისის 7.

სამეურნეო ინსტიტუტის დამთავრებისთანავე (1888), ე. ნაკაშიძე ილია წინამძღვრიშვილმა თავისი სასწავლებლის გამგედ მიიწვია სოფ. წინამძღვრიანთკარში, სადაც 3 წელი დაჰყო. შემდეგ ვლ. სტაროსტოვსკისთან მსახურობდა კავკასიის საფილოქსერო კომიტეტში (8 წელი). ამ ხნის განმავლობაში შემოიარა საქართველოს თითქმის ყველა სოფელი, გაეცნო მათ სამეურნეო-ეკონომიურ მდგომარეობას. 1900 წელს დაინიშნა მინათმოქმედების დეპარტამენტის ინსტრუქტორად (აგრონომ ს. ტიმოფეევთან), – მიენდო ოზურგეთის თამბაქოს საცდელი პლანტაციის (ახლანდელი ჩაის პლანტაცია) მოწყობა: ე. ნაკაშიძემ გაკაფა ზვანის ტყის აგარაკი, სადაც პლანტაცია უნდა გაშენებულიყო, ააგო საჭირო შენობები და 1901 წელს მოწყობილი პლანტაცია გადასცა ახლად დანიშნულ გამგეს – მეთამბაქოეობის სპეციალისტს ე. ჩუბუკოვს, თვითონ კი, ს. ტიმოფეევთან ერთად, შეუდგა ჩაის კულტურის გავრცელებას გურია-სამეგრელოში, რამაც დი-

დი ნაყოფი გამოიღო. 1905 წლის განმათავისუფლებელი მოძრაობის დროს ე. ნაკაშიძე დაინიშნა ოზურგეთის პლანტაციის გამგედ; 1909 წელს მინათმოქმედების დეპარტამენტმა გაგზავნა ლაზისტანს – ტრაპიზონისა და კერასუნდის რაიონში თბილის კულტურის გასაცნობად და ნერგების ჩამოსატანად. 1911 წელს დაინიშნა მინათმოქმედების დეპარტამენტის სპეციალისტად ჩაისა და სხვა სუბტროპიკული მცენარეულობის გასავრცელებლად გურია-სამეგრელოში. ამ დროს ცხოვრობდა ოზურგეთში და აქედან მეთვალყურეობდა საკუთარ მამულსაც სოფ. მაკვანეთში, სადაც მეურნეობა მოაწყო რაციონალურად (საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დროს ეს მამული, როგორც კულტურული სამეურნეო დაწესებულება, სახალხო კუთვნილებად შეირაცხა და სამაზრო აღმასკომს გადაეცა). 1918 წელს თბილისს გადმოიყვანეს იმავე თანამდებობაზე – მინათმოქმედების კომისარიატის სამსახურში.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე მუდამ მხურვალე მონაწილეობას იღებდა. დააარსა: 1. სამშობლო სოფ. მაკვანეთში ერთკლასიანი სკოლა, რომელსაც საჭირო მიწა შესწირა; 2. გურიის მეხილეთა საკრედიტო ამხანაგობა (მოუწყო ხილის სახმობიც); 3. გურიის სამეურნეო საზოგადოება, – ყველა ამათ ხელმძღვანელობდა, როგორც საპატიო მზრუნველი ან თავმჯდომარე; 4. მონაწილეობდა წინამძღვრიანთკარის, ქუთაისის, სენაკისა და ოზურგეთის სამეურნეო სასწავლებელთა პროგრამების შედგენაში; 5. XIX საუკუნის 90-იან წლებში შეადგინა ინტელიგენტთა კოლონიების პროექტი; 6. საქართველოს სოცურმეურნეულყოფის პერსონალურ პენსიონერთა კომიტეტის მინდობილობით, იოსებ იმედავილთან ერთად, სრულიად უფასოდ ხელმძღვანელობდა საშეფო სოფელში (სასხორში) ხილის ბაღის გაშენებას (ჩაიყარა 500 ძირამდე ნამყენი) და სხვ.

წერდა ჟურნალ-გაზეთებში, უმთავრესად, სასოფლო-სამეურნეო საკითხების შესახებ ქართულ და რუსულ ენებზე.

ცალკე გამოცემული:

1. აბუსალათინი (ზეთის მცენარე) და მისი მოშენება / შედგენილი აგრონომის თ-დის ერ. ნაკაშიძისაგან. - ქუთაისი: „მეურნის“ რედაქციის გამოც., 1895. - 24 გვ.; 15სმ.;
2. Сборник сведений по плодоводству в Закавказском крае. - Вып. 1: [Предисловие; Программа для собирания сведений по плодоводству; Садоводство в Кубинском уезде, Бакинской губернии / [Соч.] И.Г. Даниельбекова. Очерк плодоводства Горийского уезда, Тифлисской губернии / [Соч.] Н.Н. Спешнева. Очерк плодоводства в Имеретии / Кн. Е.К. Накашидзе]. - Тифлис, 1895. - [2], VI, 127 с.; 24см.;
3. Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии / Е.К. Накашидзе. - Тифлис: Тип. К.П. Козловского, 1896. - 102с.; 26см.. - Отд. отт. из IV

- вып. „Сборника сведен. по виноградарству и виноделию на Кавказе“;
4. თხილი, მისი გაშენება და მოვლა. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 38, 1 გვ.: სურ.; 18სმ. - დანართი: თხილი და მისი მრეწველობა ლაზისტანში, გვ. 29-38;
 5. სიმინდის ჩრჩილი. - ტფ.: სახელგამი, 1927 [კანზე: 1928] (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 16 გვ.: ნახ.; 18სმ.;
 6. ჩაის ბუჩქი, მისი გაშენება და ჩაის დამუშავება. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - VI, 71, [1] გვ.: სურ.; 17სმ. - ბიბლიოგრაფია, გვ. 71;
 7. მევენახეობა-მელენეობა გურია-სამეგრელოში, აჭარაში და აფხაზეთში. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-5 სტ.). - 61, III გვ.; 18სმ. - (პოპულარული ლიტერატურა);
 8. აბუსალათინი და მისი მოყვანა. - მეორე შევს. და შესწ. გა-მა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - 27 გვ.: სურ.; 18სმ.;
 9. ზეთისხილის ხე. მისი გაშენება და მოვლა. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 19 გვ.: სურ.; 18სმ.;
 10. მანდარინის გაშენება და მოვლა. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 42 გვ.: სურ.; 18სმ. - (პოპულარული ლიტერატურა);
 11. ლუფა ანუ მცენარის ღრუბელი. - [ტფ.]: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 29, [1] გვ.: სურ.; 18სმ. - (საგაზაფხულო თესვის კამპანია);
 12. ნაგავიც სიმდიდრეა. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (პოლიგრაფტრ. სტ.). - 16 გვ.; 18სმ. - (1931 წ. საგაზაფხულო თესვის კამპანია);
 13. რამი ანუ ჩინური ჭინჭარი. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 38, [1] გვ.: სურ.; 18სმ. - (საგაზაფხულო თესვის კამპანია);
 14. საქონლის საკვების დამუშავება ანუ დასილოსება. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (პ/სკ. სტ.). - 44 გვ.; 17სმ. - (1931 წ. საგაზაფხულო თესვის კამპანია);
 15. ბელის მავნებლები და მათთან ბრძოლა. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (სტ. პ/სკოლა). - 31 გვ.; 18სმ.;
 16. ნარინჯოვანი. - ტფ.: სახელგამის სას. საკოლმეურნ. სექტორის გა-მა, 1934 (1-ლი სტ.). - 93 გვ.: სურ.; 20 სმ.;
 17. ზეთოვანი მცენარეები / ერ. ნაკაშიძე; ი. ქურდიანი; პ/მგ. რედ.: შ. მეგრელიძე. - ტფ.: სახელგამის სას.-სამ. სექტორი, 1935 (სახელგამის სას.-სამ. სექტორის 1-ლი სტ.). - 140 გვ.: ილ.; 23სმ..

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ტიმოფეევი, სტეფანე. მოკლე დარიგება ჩაის ბუჩქის გაშენების შესახებ ქუთაისის გუბერნიის დასავლეთ ნაწილში / შედგენილი ს. ნ. ტიმოფეევის მიერ; თარგმანი აგრონომი ერ. ნაკაშიძისა. - Тифлис, 1904 (Тип. К.П. Козловскаго). - კანი, 30 გვ.; 22სმ.

აგრეთვე, ეკუთვნის:

1. თხილი და მისი მრეწველობა ლაზისტანში: [რუსულ ენაზე];
2. მევენახეობა იმერეთში;
3. მეთამბაქოეობა გურიაში: [ქართულ ენაზე];
4. მერძეობის მდგომარეობა ქუთაისის გუბერნიისა;

5. სტატისტიკური ცნობები შორაპნის მაზრაზე;
6. ტექნიკური კულტურები. - ნან. I: [სოია, არაქისი და აბუსალათინი]; ნან. II: [რამი];
7. ლომი (*Setaria italica*) და მისი მოყვანა;
8. ჭვავი და მისი მოყვანა გურია-სამეგრელოში: [რუსულ ენაზე].

გამოქვეყნებულია:

1. გურია // მეურნე. - №2. - გვ. 8-9. - მეურნეს კორესპონდენცია;
2. ლომის ჩალა, როგორც საკვები მასალა პირუტყვთათვის // მეურნე. - 1888. - №6. - გვ. 2-3;
3. ცდა, თუ როგორი პატივი (სასუქი) გააუმჯობესებს ენრის მიწას // მეურნე. - 1888. - №3. - გვ. 2-4;
4. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1888. - 30 ნოემბერი. - №252. - გვ. 2;
5. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1889. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 3; 25 იანვარი. - №18. - გვ. 3;
6. „უმორჩილესად გთხოვთ...“ // ივერია. - 1890. - 12 მაისი. - №99. - გვ. 3;
7. „წინამძღვრიანთ-კარის სამეურნეო სკოლის...“ // ივერია. - 1891. - 12 აპრილი. - №80. - გვ. 4;
8. „წინამძღვრიანთ-კარის სამეურნეო სკოლის პედაგოგიური რჩევა გულითად მადლობას უძღვნის თავ. გრიგოლ გურიელს, რომელმაც შემოსწირა გურული სამეურნეო ხელის იარაღები ზემოხსენებულ სკოლას“ // ივერია. - 1891. - 6 მარტი. - №49. - გვ. 4;
9. ლომის და მისი ჩალის ანალიზი: [რუსულ ენაზე] // Баталин, А.Ф. Справочная книга русского сельского хозяйства / Сост. при участии Ф.К. Арнольда, А.Ф. Баталина, Ф.Ф. Баталина... и др. Ф.А. Баталин. - Санкт-Петербург: А.Т. Девриен, 1892. - с. 295;
10. ხელით სათესი ქამანიანი მანქანა გუზიერისა // მეურნე. - 1892. - №5-8. - გვ. 11-12;
11. სოფ. ტვიში (ლენჩხუმის მაზრა) // მეურნე. - 1895. - №9. - გვ. 8;
12. მოკლე დარიგება იონჯის დათესვისათვის // მეურნე. - 1896. - №8. - გვ. 1-2;
13. ფილოქსერასთან ბრძოლის მდგომარეობა ევროპის უმთავრეს ქვეყნებში სადაც მელენეობა სწარმოებს // მეურნე. - 1897. - №10-11. - გვ. 9-11;
14. გურიის მეზღვეთა საკრედიტო ამხანაგობა // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №48. - გვ. 1; №49. - გვ. 1-3. - ხელმოწერა: აგრონომი ერ. ნაკაშიძე;
15. მოკლე დარიგება ჩაის ბუჩქის გაშენების და ჩაის გაკეთების შესახებ // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №27. - გვ. 3-5;
16. ოზურგეთის ჩაის ფაბრიკა // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №26. - გვ. 13-14. - წერილს ერთვის რედაქტორის შენიშვნა;
17. ჩაის ბუჩქის გაშენება გურია-სამეგრელოში: // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №12. - გვ. 5-7;
18. ჩაის ბუჩქის გაშენება და ჩაის გაკეთება: (მოკლე დარიგება) // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №28. - გვ. 3-6; №29. - გვ. 3-4; №30. - გვ. 3-4; №31. - გვ. 5-6; №32. - გვ. 8-9;
19. პასუხი // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №7. - გვ. 16. - ხელმოწერა: აგრ. ე. ნაკაშიძე;

20. სიმინდის მარცვლის ჩრჩილი და იმის მოსასპობი საშვალეა // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №6. - გვ. 2-4. - ხელმოწერა: აგრონომი ერ. ნაკაშიძე;
21. ჩაის ბუჩქის გაშენება გურია-სამეგრელოში // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 აპრილი. - №2793. - გვ. 3-4;
22. ჭვავი და მისი მოყვანა გურია-სამეგრელოში // სოფლის მეურნე. - 1921. - №4. - გვ. 8-12;
23. მებაბეობა ძველად და ახლა // ახალგ ზელი: კომუნისტის დამატება. - 1925. - 12 დეკემბერი. - №286;
24. ჩაის კულტურა და მისი მომავალი ჩვენში // ახალგ ზელი №1: კომუნისტის დამატება. - 1925. - 28 ნოემბერი. - გვ. 2;
25. მევენახეობის ახლანდელი მდგომარეობა გურიასა და სამეგრელოში: [„ახალგ ზელი“ №6] // კომუნისტი. - 1926. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 5;
26. ბრინჯის კულტურა: [მისი გავრცელების შესახებ საქართველოში] // კომუნისტი. - 1929. - 21 მაისი. - №114. - გვ. 2;
27. ბრინჯის კულტურა // კომუნისტი. - 1930. - 16 მარტი. - №61. - გვ. 2;
28. კანაფი და მისი მოყვანა // კომუნისტი. - 1930. - 20 აპრილი. - №90. - გვ. 2;
29. რამი ანუ ჩინური ჭინჭარი და მისი მოყვანა // კომუნისტი. - 1930. - 27 მარტი. - №69. - გვ. 2;
30. საქონლის დამყავებელი საკვები ანუ სილოსი: [მეცნიერება და ტექნიკა] // კომუნისტი. - 1930. - 6 ივნისი. - №130. - გვ. 3;
31. ტუნგი ანუ ზეთის ხე და მისი გაშენება // კომუნისტი. - 1930. - 25 აპრილი. - №95. - გვ. 2;
32. ბუნებრივი სასუქი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ივნისი. - №149. - გვ. 3;
33. კომპოსტი: [ნიადაგის გამანოყიერებელი მასალა] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ივნისი. - №146. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. პროფ. კულიშერის ჩამოსვლა... // მეურნე. - 1888. - №31. - გვ. 5. - წერილი ამბები;
2. მაკვანეთი: (გურია) // ივერია. - 1891. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 2;
3. გვარამაძე, კოტე. - ა) „მადლობა ერ. ნაკაშიძეს...“ // ივერია. - 1892. - 18 ივნისი. - №126. - გვ. 3; ბ) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1892. - 30 იანვარი. - №22. - გვ. 4;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1895. - 22 დეკემბერი. - №277. - გვ. 1;
5. იერემია. პროვინციის ცხოვრება: ხმა ივრის ხეობიდან // მოამბე. - 1895. - №9, განყ. II. - გვ. 99-130;
6. წერეთელი, ვასილ (ვ. წ.). სამინათ-მოქმედო კოლონია // ივერია. - 1895. - 5 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 2-3;
7. კიკვაძე, თ. ბიბლიოგრაფია: [Очерк виноградарства и виноделия в Гурии и Мингрелии кн. Е. Накашидзе. Тифлис. 1896 г.] // კვალი. - 1897. - № 6. - გვ. 140-142; № 9. - გვ. 193-196; № 12. - გვ. 254-256;
8. ოზურგეთელი. ოზურგეთი // ივერია. - 1903. - 8 მარტი. - № 54. - გვ. 3;
9. დონევილი, ი. ზედობანი: (გურია) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 6 ოქტომბერი. - №2631. - გვ. 3;

10. მაჭავარიანი, ივ. (X.). ტიმოფეევი ს. ნ. მოკლე დარიგება ჩაის ბუჩქის გაშენების შესახებ ქუთაისის გუბერნიის დასავლეთ. ნაწილში. შედგენილი ნ. ტიმოფეევის მიერ, თარგმანი აგრონომ ერ. ნაკაშიძის მიერ. ტფ. გვ. 30, ფასი არ არის აღნიშნული: რეცენზია // მოამბე. - 1904. - №4. - განყ. II. - გვ. 110-112;
11. ნულაძე, აპოლონ (ანწლაძე). გურიის ამბები: [ქურდების დასჯა; მოსახლეობის გაჭირვება; დამხმარე კომიტეტის წევრები: ნინო და ილია ნაკაშიძეები, ერმილე ნაკაშიძე, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] / ოზურგეთი: [დაზარალებულ გურულთა შემწე კომიტეტის წევრები: ნინო, ილია და ერმილე ნაკაშიძეები, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 ნოემბერი. - №2948. - გვ. 3;
12. ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ამხ. „კოლხიდა“... // ამირანი. - 1908. - 10 აგვისტო. - №130. - გვ. 1;
13. ქუთაისში: ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობა „კოლხიდა“ აცხადებს... // ხომლი. - 1908. - 24 ივლისი. - №10. - გვ. 1;
14. ქუთაისში ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობა „კოლხიდა“... // ეკალი. - 1908. - 23 აგვისტო. - №1. - გვ. 4. - განცხადებანი;
15. მინათმოქმედების დეპარტამენტმა ამას წინათ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 7 თებერვალი. - №3. - გვ. 4. - ახალი ამბები;
16. პაიჭაძე. ერასტო გორდელაძეს და ერმილე ნაკაშიძეს // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 6 აპრილი. - №5. - გვ. 4;
17. „ხოლოკი“. „გურიის ახალშენი“ და ჩოლოქის მიწები // ახალი სხივი. - 1910. - 13 თებერვალი. - №9. - გვ. 3;
18. მოაშენეთ ჩაი!: (გურიის მეურნეთა საყურადღებოთ) // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №43. - გვ. 11;
19. ქუთაისის საგუბერნიო სამეურნეო თათბირი 23 ოქტომბერს 1913 წელს // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №49. - გვ. 15;
20. წერილი გურიიდან // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №43. - გვ. 12-13;
21. ლესელი, პ. სამეურნეო აღწერის გამო! // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №21. - გვ. 331-332;
22. ვანი - მევენახეობა-მეღვინეობა // ახალი სოფელი. - 1929. - 28 ივლისი. - № 58.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. პროფ. კულიშერის ჩამოსვლა... // მეურნე. - 1888. - №31. - გვ. 5. - წერილი ამბები;
3. ნაკაშიძე, ერმილე. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1889. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 3; ბ) „უმორჩილესად გთხოვთ...“ // ივერია. - 1890. - 12 მაისი. - №99. - გვ. 3;
4. იერემია. პროვინციის ცხოვრება: ხმა ივრის ხეობიდან // მოამბე. - 1895. - №9, განყ. II. - გვ. 128;
5. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ.

ნიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: ნიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

ნაკაშიძე, ილია პეტრის ძე (1866 – 1923, 26/V) – კრიტიკოსი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე და სახალხო ლექტორი, – ქართველი ტოლსტოველი, – გურიიდან, გურიის უმსხვილესი წარჩინებული თავადის შვილი, უმაღლესი განათლებით, სხვათა შორის, ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, ბერძნული ენების კარგი მცოდნე, მაგარი სასმელებისა და ხორცეულის ქამის უარმყოფელი.

თავისი განათლებით და წოდებით, თუმცა წარჩინებული თანამდებობის მიღება შეეძლო, თავის წოდებას ჩამოშორდა, ფუფუნება უარყო და მდაბიო ხალხის სამსახურს შეუდგა: 1895 წლიდან სახალხო თეატრში („ავჭალის აუდიტორიაში“) მონაწილეობდა თავის მეუღლე ნინოსთან ერთად, ახლო თანამშრომელი შეიქმნა პრესის – „კვალის“, „ცნობის ფურცელისა“ და სხვ. საქართველოს რუსეთთან შეერთების 100 წლის შესრულების გამო მოსალოდნელ იუბილეს და ქართველი ერის გაჭირვებული ცხოვრების შესახებ ლევ ტოლსტოის წერილი მიწერა – თქვენი გავლენიანი ხმა ამოიღეთო, რომლისგან პასუხად მიიღო: „დიდად თანაგვიგრძნობთ, მაგრამ ამყამად თქვენს თხოვნას ვერ ავასრულებ, იქნება შემდეგში მოვახერხო ესაო“. გურიის აგრარულ-რევოლუციური მოძრაობის გამო, ახლო მონაწილეობა მიიღო ხალხის მოთხოვნილებათა განხილვითა და გაჭირვებული გლეხკაცობის დახმარებისა და მთავრობის წარმომადგენელთან მოლაპარაკების საქმეში და სხვ. გლეხთა მოძრაობის მიზეზთა გასაცნობად წარგზავნილ კრიმ-გირეის გააყოლეს კორესპონდენტად. მისი კორესპონდენციები იბეჭდებოდა გაზეთებში, ზოგი იკრძალებოდა (1903).

ლევ ტოლსტოის პირადი მეგობარი და მისი მოძღვრების მიმდევარი იყო, – ბოროტების წინააღმდეგ არა შეიარაღებული, ძალადობის, გულდაგული ბრძოლის, არამედ პროპაგანდა-აგიტაციის განწევით წინააღმდეგობის მომხრე. ყველა ეროვნებას ერთნაირად უყურებდა, ყველას მიმართ კაცთმოყვარეობითი გრძნობით იყო გამსჭვალული, სძაგდა ეროვნული მძულვარება და შუღლი. რამდენად მსოფლიო მოქალაქე იყო, იმდენად – მამულიშვილი, თავისი მშრომელი ხალხის მოყვარული, მუშებისა და გლეხების გათვითცნობიერების უანგარო მუშაკი, თემური წყობილების მომხრე, ყოველი დაჩაგრულის მოსარჩლე.

1904 წელს, როცა მეფის მთავრობამ ბაშქიჩეთისა და სხვა კუთხეებიდან დუხობორები აპყარა და ქართლის სოფლებში ჩაასახლა (სადაც ადგილობრივი ქართველი გლეხები ამ აწიოკებულთ დიდი თანაგრძნობით შეხვდნენ და ხელი მოუმა-

რთეს), ხოლო აქედან უცხოეთში გაასახლეს, ი. ნაკაშიძემ თავის დასთან – ელენესთან ერთად დუხობორთა კეთილმოწყობის საქმეში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო, რისთვისაც (როცა გლეხობასთან ერთად ნაკაშიძის და ელენეც საზღვარზე გავიდა), მთავრობამ ი. ნაკაშიძე კავკასიის საზღვრებიდან გადაასახლა: 1906 წელს მეუღლე ნინოსთან ერთად გურიიდან გაასახლეს. 1908 წელს, სოფ. რუისში (ქართლში) ცხოვრების დროს, ერთ საეკლესიო დღეობაში სტრაჟნიკ-კაზაკებისაგან ნაცემ გლეხს გამოესარჩლა, რის გამოც სტრაჟნიკებმა თვით ი. ნაკაშიძეს უფრო მეტად სცემეს და ერთი ღამით ცხენებთან ერთად თავლაში დაამწყვდიეს (ამის გამო, ჟურნალისტიმა ლევ. ყიფიანმა წერილი დაწერა ბოქაულ-სტრაჟნიკთა წინააღმდეგ, რისთვისაც იგი პასუხისგებაში მისცეს, როგორც დიფამატორი (ცილისმწამებელი). ამ საქმის გამო ი. ნაკაშიძე სასამართლოში არც კი გამოცხადდა, იმდენად უღირსად მიაჩნდა უხემ ძალთაგან თავდაცვა.

ახლო მონაწილეობას იღებდა ჟურნალ „ნაკადულის“ დაარსებასა და შემდეგ მის წარმოებაში.

1922 წელს, სოფ. კიკეთში ცხოვრების დროს, პირველმა დააარსა კოლექტივი სოფ. დიდებში და კოლექტივის გლეხ წევრებთან ერთად თვითონაც მუშაობდა. 1923 წელს საბჭოთა ხელისუფლებამ კიკეთში მისცა 4-ოთახიანი საუცხოო სახლი და ორი დესეტინა მიწა, რომელსაც საკუთარი ხელით ამუშავებდა. სოფლის მეურნეობას განსაკუთრებული ხალისით ეკიდებოდა, – ადამიანის მასაზრდოებელ ჯანსაღ საკვებად ბოსტნეული და ხილი მიაჩნდა.

წერდა კრიტიკულ და პუბლიცისტურ წერილებს, აგრეთვე, თარგმნიდა, ხშირად ლექციებს კითხულობდა ქართულსა და რუსულ ენებზე. მისი ნაწერები, უმეტესად, ეროვნული, ფილოსოფიური, აღმზრდელიობითი, პედაგოგიური, სარწმუნოებრივი, ზნეობრივი და სხვ. ხასიათისაა. ი. ნაკაშიძის შეხედულებით, „ცხოვრება სამჭედლოა ადამიანისათვის: თუ მჭედელი სამჭედლოში სწავლობს ხელობას, კაცი – ცხოვრებაში ინვრთნება“... „მხოლოდ მსოფლიო შეხედულების ადამიანს ესმის, რა არის ნამდვილი პატიოსნება და ადამიანის პიროვნების პატივისცემა ამ წუთისოფელში... ადამიანის ბუნების პატივისცემა – ადამიანის მიმართ სიყვარულის წყაროა“... „ზნეობრივად სუსტი ადამიანი გინა საზოგადოება სუსტია ცხოვრების ყოველ ასპარეზზე. ადამიანის სულის ზნეობის ძალა აშუქებს ადამიანთა ცხოვრებას. ზნეობის წმინდა წყაროა მტკიცედ და ღრმად შეთვისებული რწმენა... ქართველთა სისუსტე ზნეობის სისუსტის შედეგია. ქართველი მოღვაწის ხასიათის, ნებისყოფის სისუსტე მისი რწმენის სისუსტის შედეგია“... „ცხოვრებაში თანდათან იმარჯვებს ის ძალა, რომელიც კაცთა შორის ძმურ კავშირს ჰქმნის და თავისუფლებას ამყარებს“... „ქართველი ერი აღორძინების გზას მაშინ დაადგება, როცა თავისი ეროვნული ენის საშუალებით საკაცობრიო ძმობა-ერთობის

დედაზრს შეითვისებს და თავის ეროვნულ საზღვრებში გაავრცელებს... „თავისუფლება – სიყვარულის შედეგია... რაც უფრო სავსებით და, ღრმადაა შესწავლილი ხალხში თავისუფლების იდეა, მით უფრო ვრცელი და გამძლეა კავშირი... საერთო იდეა – ყველა ხალხისთვის ერთნაირი ძვირფასი ოქროა, რომელზედაც თითოეული ერი მხოლოდ თავის სახეს აღბეჭდავს, თავის ბეჭედს დაასვამს ხოლმე“... „ჩვენ, ადამიანები, დედამიწაზე მცხოვრები ადამიანები, ერთგვარი მეზღვაურები ვართ. ცხოვრების ზღვაზე ვცურავთ, ამ ნუთისოფლის ტალღებს ვებრძვით. მტკიცედ უნდა გვახსოვდეს, რომ გარშემო ბევრი საფრთხე, ავდარი, გრიგალი და ბევრი ყაჩაღობა-გაიძვერობა გვიდარაჯებს; ამიტომ ჩვენ შორისაც სრული თანასწორობა, ძმური კავშირი და წესიერება უნდა არსებობდეს, რათა ცხოვრების გზა კეთილად განვლოთ“...

მისი მიუღწევე და თანამებრძოლი იყო ნინო ნაკაშიძე.

ცალკე გამოცემულია:

1. სოციალ-დემოკრატები. - თბ., 1907 (სტ. ამხ. „სორაპანი“). - 64 გვ.; 18სმ.;
2. როგორ გავიცანო ლეონ ტოლსტოი. - ტფ.: სახელგამის გა-მა და სტ., 1928[!]. - 40 გვ.; 17სმ. - კანზე სურ.

თარგმანი და ცალკე გამოცემულია:

1. სპენსერი, ჰერბერტ. მიწით სარგებლობის უფლება / ჰერბერტ სპენსერი; თავისუფალი თარგმანი ინგლისურიდან ი. ნაკაშიძისა. - თბ.: გუთანი-ს გამოცემა №3, 1906 (მ.ე. ხელაძის სტ.). - 24 გვ.; 19სმ.;
2. ანდერსენი, ჰ. ქ. ზღაპრები / თარგმანი ილ. ნაკაშიძისა. - [თფ.]: „ნორჩი საქართველო“-ს გამოცემა №4, [1920]. - 28 გვ.; 22 სმ.

თარგმანი და გამოქვეყნებულია:

1. ჰაინე, ჰაინრიხ. - ა) ლმერთა ბინდი: (ჰეინედან) [ლექსი. თარგმანი ი. ნაკაშიძისა] // კვალი. - 1896. - №15. - გვ. 255-256; ბ) იდეები I: (თარგმანი გერმანულიდან) // ისარი. - 1907. - 22 თებერვალი. - №40. - გვ. 3; 1 მარტი. - №46. - გვ. 2-3; 13 მარტი. - №55. - გვ. 2-3; 21 მარტი. - №62. - გვ. 3; 25 მარტი. - №66. - გვ. 2-3; 1 აპრილი. - №72. - გვ. 2-3; 11 აპრილი. - №81. - გვ. 2-3; 29 მაისი. - №115. - გვ. 2-3; 1 ივნისი. - №117. - გვ. 2-3; 17 ივლისი. - №154. - გვ. 2-3; 19 ივლისი. - №156. - გვ. 2-3;
2. მოპასანი, გი დე. მარტობა: [მოთხრობა. თარგმანი] ი. ნაკაშიძისა // კვალი. - 1897. - №18. - გვ. 357-360;
3. ჯერომ-ჯერომი, კ. ბალღები: [მოთხრობა] (ჯერომ-კ-ჯერომისა ინგლისურიდან) [თარგმანი] ი. ნაკაშიძისა // კვალი. - 1897. - №52. - გვ. 920-923;
4. ანდერსენი, ჰანს ქრისტიან. - ა) ზარი: ზღაპარი. (თარგმანი გერმანულიდან) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №5. - გვ. 35-42; ბ) ბედის კალოშები: ჰანს ქრისტიან ანდერსენისა [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №2. - გვ.31-42; №3.

- გვ. 45-56; №4. - გვ. 38-52; გ) წეროები: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №6. - გვ. 32-38;
5. ტოლსტოი, ლ. ნ. - ა) მიწის საკუთრების შესახებ საკითხის გადაწყვეტა ჰენრი ჯორჯის პროექტის თანახმად. [ი. ნაკაშიძის თარგმანი] / ლ. ნ. ტოლსტოი; ი. ნაკაშიძე // შრომა. - 1906. - 11 აპრილი. - №6. - გვ. 2-3; ბ) მოცლილი კაცების ბაასი / ლ. ტოლსტოი; [მთარგმ.] ი. ნაკაშიძე // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - №33. - გვ. 1-2;
 6. ჯორჯი, ჰენრი. - ა) მიწის საკუთრება აბრკოლებს მიწით საუკეთესო სარგებლობას: (თავისუფალი თარგმანი ინგლისურიდან) ი. ნაკაშიძის / ჰენრი ჯორჯი; ი. ნაკაშიძე // შრომა. - 1906. - 18 მაისი. - №35. - გვ. 2-3; ბ) სიღარიბე დანაშაულობაა / ჰენრი ჯორჯი; თარგმანი ინგლისურიდან ი. ნაკაშიძის // შრომა. - 1906. - 8 ივნისი. - №52. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №53. - გვ. 2-3; 13 ივნისი. - №56. - გვ. 2-3;
 7. კაცის მკვლეელი: (ინგლისურიდან). [ჩანახატი] // ისარი. - 1907. - 25 მარტი. - №66. - გვ. 4;
 8. მაძინის წერილი უკვდავების შესახებ // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1909. - №5. - გვ. 11-12;
 9. მეფის ახალი ტანისამოსი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №13. - გვ. 14-19;
 10. კრ., კრ-ინი. საურთიერთო დახმარება // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №7. - გვ. 57-60; №10. - გვ. 58-60;
 11. რობერტსი, ჩ. ხარების ძმობა: მოთხრობა ჩ. რობერტსისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №8. - გვ. 34-46;
 12. აკუნოვი, ი. აქლემი და ნემსი: [ამბავი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №8-9. - გვ. 55-65;
 13. მაკ-კრეკენი, ელ. როგორ გაჩნდნენ წითელი ვარდები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1917. - №11. - გვ. 23.

გამოქვეყნებულია:

1. რამოდენიმე ძველი ამბავი: (ზეპირ-გადმოცემული ქობულეთელ მოხუცის დელი-ალა ცეცხლადისაგან, რომელიც იყო 115 წლის და ან გარდაიცვალა) // დროება. - 1880. - 16 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1-3;
2. ვაჟა-ფშაველას პოეზია: (კრიტიკული ცდა) // კვალი. - 1896. - №44. - გვ. 783-787; №45. - გვ. 808-811; №47. - გვ. 841-844; №49. - გვ. 865-868; №51. - გვ. 910-913; №52. - გვ. 932-934;
3. ჩვენი მწერლობა: არაგვისპირელი, შ. „ხითხითებს და ხითხითებს“. ეტიუდი, „მოამბე“, 1896 წ. № 7. [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №39. - გვ. 698-700;
4. ჩვენი მწერლობა: განდევნილი [მდივანი, დომინიკა]. „თვლები“, მოთხრობა განდევნილისა. „მოამბე“, №7, „კბილები“, - მოთხრობა მისივე, „მოამბე“, №8, 1896 წ. [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №40. - გვ. 716-719;
5. ჩვენი მწერლობა: „ცივი ყოფილია, შვილო მიწა!“ ამბავი დროებით განჯელისა. „მოამბე“, №9, 1896 წ. [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №42. - გვ. 752-754;

6. ჰარმონიული ეტიუდი (კრიტიკა): არაგვისპირელი, შ. „ბეჩა რადა მკლავ?“ [ეტიუდი] „მოამბე“ № 6, 1896 წ. [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №38. - გვ. 677-680;
7. საახალწლო ფიქრები // კვალი. - 1897. - №1. - გვ. 7-10;
8. ჩვენი მწერლობა: კლდიაშვილი, დავით. „სამანაშვილის დედინაცვალი“, მოთხრობა დ. კლდიაშვილისა. „მოამბე“ №1, № 2. 1897 წ. [რეცენზია] // კვალი. - 1897. - №11. - გვ. 226-229;
9. ჩვენი მწერლობა: კლდიაშვილი, დ. „ირინეს ბედნიერება“ სურათი სოფლის ცხოვრებიდან 2 მოქ. ყ. „მოამბე“ №12, 1898 წ. [რეცენზია] // მოამბე. - 1898. - №3, განყ. II. - გვ. 32-45;
10. არტურ ლეისტის აზრი ქართველი ერის შესახებ: (ნიგნიდან: *Das Georgische Volk, geschiedert von Artur Leist*) // ივერია. - 1903. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 2-3; 2 ივლისი. - №142. - გვ. 2-3;
11. პატარა ფელეტონი: უვიცთა გასართობი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 11 სექტემბერი. - №2261. - გვ. 3;
12. პატარა ფელეტონი: ქრთამი ჯოჯოხეთს ანათებს // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 სექტემბერი. - №2263. - გვ. 3-4;
13. ჩვენი მწერლობა: სიკოს სახლობა. სააღდგომო ესკიზი ია ეკალაძისა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 6 სექტემბერი. - №2257. - გვ. 2-3. - ი. ეკალაძის ესკიზი იხ.: ცნობის ფურცელი, 1903, №2116;
14. ცხოვრების სურათები // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 26 აგვისტო. - №2247. - გვ. 1-2; 1904. - 15 ოქტომბერი. - №2640. - გვ. 2-3; 9 ნოემბერი. - №2665. - გვ. 3;
15. დამნაშავე ბავშვის წინაშე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 14 ივლისი. - №2553. - გვ. 4;
16. ეგნატე ინგოროყვა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 2 მაისი. - №2484. - გვ. 3;
17. წერილები უცხოეთიდან: ფშუტურა კარნავალის შემობრძანება ნიცაში. ქვესკნელის ღრეობა. ყვავილებით ბრძოლა. მშვენიერი სიზმარი და უშნო სინამდვილე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 მარტი. - №2442. - გვ. 2-3; 24 მარტი. - №2448;
18. წერილები უცხოეთიდან: ქ. ნიცა და იმისი მხვენიერება: ნიცეთა უშნო ცხოვრება: საბრალო მდიდრები: შრომის ოაზისი უსაქმობის უდაბნოში // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 26 თებერვალი. - №2421. - გვ. 2-3; 28 თებერვალი. - №2423;
19. წერილი პარიზიდან. ლექცია საქართველოზე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 ივნისი. - №2511. - გვ. 4;
20. წერილი უცხოეთიდან: ინგლისელი ქალი მუშათა შორის // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 10 თებერვალი. - №2405. - გვ. 2-3;
21. ბიბლიოგრაფია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 სექტემბერი. - № 2908. - გვ. 2;
22. გზა-გზა ნაფიქრი: [რევოლუციური მოძრაობის მიზეზები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - №2894. - გვ. 2;
23. გურიის ამბები: ასკანა, 25 თებერვალი: [დეპუტაციების გამოსვლები სულთან კრიმ-გირეის წინაშე; ფოთში დაღუპული ახალგაზრდა გლეხის კოპლატაძის დასაფლავება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 მარტი. - №2758. - გვ. 2-3;
24. გურიის ამბები: [ერთობის გავლენა ხალხის ცხოვრებაზე; მაგალითები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 2-3;
25. გურიის ამბები: (კორესპონდენტის შთაბეჭდილებანი): [გლეხთა მოძრაობისა და კრიმ-გირეის გურიაში მოგზაურობის შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 მარტი. - №2781. - გვ. 2;
26. გურიის ამბები: [სამკითხველოების დახურვა; ახალთაობის წარმომადგენელთა ერთსულოვნება; გლეხთა მოძრაობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 მარტი. - №2761. - გვ. 2. - გაგრძ.: იხ.: № 2762, 2764, 2765, 2767, 2768, 2769, 2771;
27. გურიის ამბები: [...ნიგნსაცავ-სამკითხველოების მდგომარეობა და მათი დახურვა 1902 წელს. სულთან-კრიმ-გირეის შუამდგომლობა მათი გახსნის შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 მარტი. - №2761. - გვ. 2. - ამის უარყოფა იხ.: ცნობის ფურცელი. - 14 მარტი. - №2770. - გვ. 1;
28. ლაგოდეხელი ქართველი გლეხების თავგადასავალი: [ახლად ჩამოსახლებული ქართველი და რუსი გლეხების ურთიერთდამოკიდებულება და უკანასკნელთა პრივილეგიური მდგომარეობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 აპრილი. - № 2791. - გვ. 2-3;
29. მკითხველის დღიურიდან: [ადამიანთა უფლების საკითხები სპენსერის ნიგნში: „საზოგადოებრივი სტატისტიკა“] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 ივლისი. - №2865. - გვ. 2-3;
30. მკითხველის დღიურიდან: [მინის საკუთრების საკითხი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 26 აგვისტო. - №2896. - გვ. 2-3; 21 სექტემბერი. - №2913. - გვ. 2-3;
31. მსჯელობის უფსკრული: (ბ. ი. გომართელის წერილის გამო) // მოგზაური. - 1905. - №29. - გვ. 471-472;
32. საამდროო სურათები: [მოხელეები და მექრთამეობა სახელმწიფო დაწესებულებებში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 თებერვალი. - №2738. - გვ. 2-3;
33. ქართველი მოკამათე: (მცირე სამწერლო ოპერაცია) // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 8 ოქტომბერი. - №2927. - გვ. 2-3;
34. აზრის დახშობა: [სამოსწავლო ოლქის საბჭოს მიერ უარის თქმა უფროსკლასელ მოსწავლეთა მშობლების მოთხოვნაზე - თავისუფალ დროს მონაფეების გიმნაზიაში შეკრებისა და საუბრების ნებართვისათვის] // მეგობარი. - 1906. - №44. - გვ. 1-2;
35. გაზეთის სამიკიტნო: [გაზეთ „კავკაზი“-სა და მისი თანამშრომლის ამბის წინააღმდეგ]: ნ-შიძე ი. // მეგობარი. - 1906. - 10 დეკემბერი. - №63. - გვ. 2;
36. დემოკრატიული არისტოკრატიზმი და ანარხია // ნობათი. - 1906. - №12. - გვ. 186-190; №13. - გვ. 204-206;
37. დღევანდელი გურია: [დამსჯელი რაზმის მოქმედების შედეგები] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 თებერვალი. - №3013. - გვ. 3; 1 მარტი. - №3015. - გვ. 1-2; 9 მარტი. - №3022. - გვ. 1-2;
38. დღევანდელი გურია // შრომა. - 1906. - 21 მაისი. - №38. - გვ. 2-3;

39. ვერაგული თანდათანობა: [გ.ი. უსპენსკის აზრი თუ როგორ იცვლება ჟურნალში დასაბეჭდად გადაცემული მოთხრობა. პლევკოს აზრი საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე] // მეგობარი. - 1906. - 10 ნოემბერი. - №39. - გვ. 3;
40. მკითხველის დღიურიდან: [ფელეტონი იწყება ლევ ტოლსტოის აზრით, კარგი წიგნის შესახებ; ავტორი იხსენებს პეტრე კროპოტკინის საყურადღებო თვალსაზრისს გამოთქმულს წიგნში „საურთიერთო დახმარება“, რომელიც დაიბეჭდა ინგლისში ინგლისურ ენაზე] // შრომა. - 1906. - 6 მაისი. - №27. - გვ. 2-3;
41. მიწის საკუთრების შესახებ // მეგობარი. - 1906. - 11 ნოემბერი. - №40. - გვ. 2-3; 12 ნოემბერი. - №41. - გვ. 2-3;
42. მოგონებანი უცხოეთის ცხოვრებიდან: [საუბარი ბერლინში მეეტლესთან ლ.ნ. ტოლსტოის შესახებ; საერთო მეგობარი - მწერალი; მწერლობის მნიშვნელობა, ქართული მწერლობის მიზანი] // მეგობარი. - 1906. - 29 ნოემბერი. - №54. - გვ. 2-3;
43. მოვარაყებელი ფარისევლობა: [სტოლიპინი და მისი ტაქტიკა ხალხისგან გადასახადების აკრეფის საქმეში] // მეგობარი. - 1906. - 19 ნოემბერი. - №47. - გვ. 3;
44. სრულიად რუსეთის ცენტრალიზაცია ანუ ბ-ნ ოპოზიციის ახალი პროექტი რუსეთის სახელმწიფო ნეობილუბის განახლების შესახებ // მეგობარი. - 1906. - 13 დეკემბერი. - №65. - გვ. 2;
45. ფიქრები სახელმწიფოს შესახებ // ნობათი. - 1906. - №7. - გვ. 98-101;
46. ქრისტიანობა და მიწის საკუთრება // მეგობარი. - 1906. - 25 დეკემბერი. - №75. - გვ. 2;
47. აკრძალული ოცნება // ისარი. - 1907. - 14 ნოემბერი. - №251. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
48. ახალი სიძველე // მეგობარი. - 1907. - 13 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
49. [გამომავალურება პავლე აკობის წინააღმდეგ შექმნილ პოემაზე] // ისარი. - 1907. - 10 ივნისი. - №125. - გვ. 3;
50. ვესლიანი „კადეტობა“ // ისარი. - 1907. - 28 იანვარი. - №20. - გვ. 3;
51. ეგ ზამენები // ისარი. - 1907. - 17 მაისი. - №105. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
52. ექსპროპრიაცია: [სიტყვის განმარტებისათვის] // ნიშადური. - 1907. - №10. - გვ. 2-3;
53. ზნეობა და მოძრაობის პელადები: [მონინავე წერილი] // ნიშადური. - 1907. - №12. - გვ. 1-3;
54. თავ-ჩაცხებულნი და ჩაქოლვილნი // ისარი. - 1907. - 17 იანვარი. - №10. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
55. თითებისაგან ვისწავლეთ: [ფელეტონი] // ისარი. - 1907. - 30 მარტი. - №70. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
56. ილია ჭავჭავაძის ხსოვნას // ისარი. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №197. - გვ. 2-3;
57. კენჭის ყრა // ნიშადური. - 1907. - №9. - გვ. 4-5;
58. კრების თავისუფლება და პიროვნების ხელშეუხებლობა // ისარი. - 1907. - 6 მაისი. - №97. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
59. კუდა-მელა „ამხანაგები“: (წერილები რედაქციის მიმართ) // ისარი. - 1907. - 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 4;
60. კუჭის ქურუმნი // ისარი. - 1907. - 13 ნოემბერი. - №250. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
61. მაიმუნობა // ისარი. - 1907. - 13 ივლისი. - №151. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
62. მერცხლებს დაუგდოთ ყური // ისარი. - 1907. - 8 აპრილი. - №78. - გვ. 4. - პატარა ფელეტონი;
63. მოსე. ჰენსი ჯორჯისა // ისარი. - 1907. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
64. მღვდელი სინათლეს აქრობს // ისარი. - 1907. - 6 იანვარი. - №2. - გვ. 2-3;
65. პოლიტიკური ფინიები // ისარი. - 1907. - 9 ნოემბერი. - №247. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
66. პროლეტარიზაცია // ისარი. - 1907. - 23 მაისი. - №110. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
67. საარჩევნო ოინები // ისარი. - 1907. - 1 თებერვალი. - №23. - გვ. 2-3;
68. საგიჟე-თავეები // ისარი. - 1907. - 22 ივლისი. - №159. - გვ. 3;
69. სამოთხის კარებთან // ისარი. - 1907. - 30 მაისი. - №116. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
70. სანეტარო ამბები: [ფელეტონი] // ისარი. - 1907. - 1 აპრილი. - №72. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
71. სასიხარულო ნიშნები // ისარი. - 1907. - 20 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3-4. - პატარა ფელეტონი;
72. საჭიროა თუ არა სულის საცხონებლად კალათი, ხურჯინი და ტიკჭორა? // ისარი. - 1907. - 6 ივლისი. - №145. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
73. სედიანი მოგონება // ისარი. - 1907. - 7 ივლისი. - №146. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
74. სოციალ-დემოკრატების გლეხი // ისარი. - 1907. - 15 მარტი. - №57. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
75. სოციალ-დემოკრატები // შუამავალი. - 1907. - №8. - გვ. 7;
76. ტფილისის სადგურზე // ისარი. - 1907. - 26 აგვისტო. - №187. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
77. უკანონო კანონმდებლობა: [საკანონმდებლო საქმე რუსეთში] // ნიშადური. - 1907. - №17. - გვ. 2-3;
78. უმარქსო მარქსისტები // ისარი. - 1907. - 5 ივლისი. - №144. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
79. უმწიფარი ხილი და უმწიფარი ტვინი // ისარი. - 1907. - 8 ივლისი. - №147. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
80. უპარტიო პარტიობა: [მონინავე წერილი] // ნიშადური. - 1907. - №13. - გვ. 1-2;
81. ურცხვი თვითმპყრობელობა // ისარი. - 1907. - 25 მაისი. - №112. - გვ. 2;
82. ქართული წარმოდგენა // ისარი. - 1907. - 18 მაისი. - №106. - გვ. 4;
83. ქველმოქმედება // ისარი. - 1907. - 20 ივლისი. - №157. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
84. ქვეყნის აღსასრული: [ფელეტონი] // ისარი. - 1907. - 2 მარტი. - №47. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
85. ქვეყნის მესვეური: [პროზა] // ისარი. - 1907. - 21 სექტემბერი. - №206. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
86. ღიმ-მორეული სევედა // ისარი. - 1907. - 15 აპრილი. - №84. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;

87. ყალბი და ნამდვილი კანონი // ნიშადური. - 1907. - №6. - გვ. 3;
88. შავ-რაზმელების ფუსფუსი // ისარი. - 1907. - 13 იანვარი. - №7. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
89. ჩვენებური ოხუნჯეები: [მოთხრობა] // ისარი. - 1907. - 17 აგვისტო. - №179. - გვ. 2-3. - პატარა ფელეტონი;
90. ჩვენებური „პიკიკები“ // ისარი. - 1907. - 14 იანვარი. - №8. - გვ. 2. - ფელეტონი;
91. ჩინური გამოთხვევა // ისარი. - 1907. - 15 ივლისი. - №153. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
92. წარჩინებული ფარისევლობა // ნიშადური. - 1907. - №18. - გვ. 2;
93. წერილი საზოგადოების მიმართ // ისარი. - 1907. - 1 მარტი. - №46. - გვ. 3;
94. წყალ-წყალა დემოკრატიზმი: [ფელეტონი] // ისარი. - 1907. - 23 მარტი. - №64. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
95. ჯადოსნურ კალეიდოსკოპში // ისარი. - 1907. - 11 იანვარი. - №5. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
96. აკაკის რწმენა // დროება. - 1908. - 7 დეკემბერი. - №17. - გვ. 2-3;
97. ახალი სკოლა (სახალწლო საუბრები) // ისარი. - 1908. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
98. ახირებული გაფიცვა // ისარი. - 1908. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
99. ბინძური მწერლობა // ამირანი. - 1908. - 20 აგვისტო. - №137. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
100. ბუნების-შვილობა: [ლიტერატურული ჩანახატი] // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 2-3;
101. დავიწყებული პოეზია // ნიშადური. - 1908. - №23. - გვ. 4-5;
102. დიადი საკითხი // ნიშადური. - 1908. - №36. - გვ. 2;
103. ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილი: [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 44-47;
104. ვასილ პეტრიაშვილის ხსოვნას // ამირანი. - 1908. - 19 აგვისტო. - №136. - გვ. 3;
105. ვინ სტყუის?: პასუხი „ზაკაკაზ. ოპოზრ.“-ს // დროება. - 1908. - 30 ნოემბერი. - №11. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
106. თანდათანობის ხალხი // დროება. - 1908. - 30 დეკემბერი. - №34. - გვ. 3;
107. თვითმპყრობელი ბოქაული // ამირანი. - 1908. - 9 აგვისტო. - №129. - გვ. 3;
108. ლევ ტოლსტოის მოძღვრება // ამირანი. - 1908. - 29 აგვისტო. - №145. - გვ. 3; 3 სექტემბერი. - №148. - გვ. 2-3; 7 სექტემბერი. - №152. - გვ. 2-3; 14 სექტემბერი. - №157. - გვ. 3; 17 სექტემბერი. - №159. - გვ. 2-3; 20 სექტემბერი. - №162. - გვ. 4;
109. ლევ ტოლსტოის წინამორბედი პენრი დავით თორო: [ამერიკელი მწერალი. ცხოვრება] // ნიშადური. - 1908. - №58. - გვ. 9-12; №60. - გვ. 5-7;
110. მეთევზე პოლიტიკოსები // დროება. - 1908. - 26 ნოემბერი. - №7. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
111. მოსკოვის თავისუფალი სკოლა // ისარი. - 1908. - 20 იანვარი. - №16. - გვ. 2-3;
112. პარტიული კრუხები // ისარი. - 1908. - 31 იანვარი. - №25. - გვ. 4. - ფელეტონი;
113. რა სჭირია ქართულ მხატვრულ მწერლობას? // ამირანი. - 1908. - 6 აგვისტო. - №127. - გვ. 3; 12 აგვისტო. - №131. - გვ. 2-3;
114. საახალწლო ფიქრები // ნიშადური. - 1908. - №20. - გვ. 2;
115. უსიცოცხლო პედაგოგები და ცოცხალი რუსთაველი // დროება. - 1908. - 24 დეკემბერი. - №31. - გვ. 3-4;
116. ფიქრები აღზრდა-განათლების შესახებ // დროება. - 1908. - 18 დეკემბერი. - №26. - გვ. 3; 20 დეკემბერი. - №28. - გვ. 4;
117. ფიქრები სულისა და სხეულის შესახებ // სავაჭრო გზა. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №6. - გვ. 2-3; 28 სექტემბერი. - №9. - გვ. 2;
118. ქრისტიანობა და დღევანდელი პედაგოგნი // ნიშადური. - 1908. - №39. - გვ. 2-3;
119. ქრისტიანობის წინამორბედი // დროება. - 1908. - 25 დეკემბერი. - №32. - გვ. 3;
120. წესიერება // ისარი. - 1908. - 16 იანვარი. - №12. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
121. არა-ადამიანური გულ-ქვაობა: (პასუხად ბ-ნ ქართლოსიანს) // დროება. - 1909. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3.. - ტექსტის ბოლოს: ილია და ნინო ნაკაშიძენი;
122. ბრწყინვალე საცოდაობა // დროება. - 1909. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 3;
123. გარყვნილების კერა // დროება. - 1909. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 3-4;
124. თავს მოვალედ ვთვლი, როგორც მოსამართლე მედიატორი... // დროება. - 1909. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 4;
125. მელანიას ნაწერები // ერთობა. - 1909. - №2. - გვ. 13-16; ბურჯი. - 1909. - №3. - გვ. 5-7;
126. პატარა ფელეტონი: მშენიერება მწამს, ღიბი კი მაკვირვებს: ფელეტონი // ბურჯი: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი. - 1909. - №4. - გვ. 3;
127. პატარა ფუქსავატობა // დროება. - 1909. - 19 თებერვალი. - №38. - გვ. 3;
128. სწულთა შეუღლების აკრძალვა // დროება. - 1909. - 1 მაისი. - №95;
129. ფიქრები აღზრდა-განათლების შესახებ: III. // დროება. - 1909. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
130. ფიქრები აღზრდა-განათლების შესახებ: IV. // დროება. - 1909. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
131. ქალების მზვერავი საზოგადოება // დროება. - 1909. - 6 მაისი. - №99;
132. ახალი იმედი // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
133. ეროვნული ენის შესახებ // განათლება. - 1911. - №8. - გვ. 453-457. - სკოლიოში: რედაქციის შენიშვნა;
134. ლევ ტოლსტოის ხსოვნას // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №11. - გვ. 56-59;
135. სიცოცხლის ეკზამენი: [ჩანახატი] // განათლება. - 1911. - №10. - გვ. 625-627;
136. უიმედობის ფესვები // განათლება. - 1912. - №1. - გვ. 6-8;
137. არჩილ ჯორჯაძე: [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 55-59. - თან ახლავს ფოტო;

138. ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა კრებაზე // განათლება. - 1913. - №7. - გვ. 521-528;
139. ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა კრება // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №6. - გვ. 41-45;
140. ველურთა კეთილი თვისებანი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №8. - გვ. 46-55;
141. სიკვდილით სიკვდილის დათრგუნვა: (ილია ჭავჭავაძის ხსოვნას) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №5. - გვ. 39-42;
142. გახვრეტილი ქუდი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №22. - გვ. 13-17;
143. მარიამ ივანეს ასული დემურია: (ნაკადულის დაარსებიდან ათი წლის შესრულების გამო) [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №11. - გვ. 40-42. - თანახლავს ფოტო გვ. 40;
144. ვაჟა-ფშაველა: (ლოკა რაზიკაშვილი) [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №7. - გვ. 5-13. - თანახლავს ფოტოები;
145. ფიქრები // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №47. - გვ. 2; №49. - გვ. 2
146. წელს, 27 ივლისს... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №15. - გვ. 6-8;
147. ბავშვებისაგან ისწავლეთ! // განათლება. - 1916. - №4. - გვ. 286-288;
148. ბავშვების დალუპვის მიზეზნი // განათლება. - 1916. - №3. - გვ. 167-168;
149. ბედის კალოშები: ჰანს ქრისტიან ანდერსენისა [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №2. - გვ. 31-42; №3. - გვ. 45-56; №4. - გვ. 38-52;
150. ლოკოკინა და ცხრაფეხა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №12. - გვ. 23-24;
151. მშობელთა ერთობა // განათლება. - 1916. - №7. - გვ. 400-402;
152. ძვირფას მოძმეს: გიორგი ლომთათიძის ხსოვნას [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №7. - გვ. 44-46. - ტექსტს დართული აქვს გიორგი ლომთათიძის სურათი;
153. საურთიერთო დახმარება: [გარეული ცხოველები] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №5. - გვ. 57-60;
154. გიორგი მათეშვილი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1918. - №7-8. - გვ. 52-54;
155. სკოლა და ნაციონალიზმი // სახალხო განათლება. - 1921. - №1. - გვ. 20-21.
3. „წერა-კითხვის გამ. საზ. ბიბლიოთეკას შემოსწირეს...“ // ივერია. - 1892. - 16 აპრილი. - №78. - გვ. 2;
4. ახალი ამბავი: [ილია ნაკაშიძის დატუსაღება. სვანეთში მოკლულ შანშე გელოვანის პანაშვიდი. ჟურნ. „თეატრის“ ყოფილი რედაქტორის, ალექსანდრე ნებიერიძის მკვლელობა] // ივერია. - 1905. - 11 მაისი. - №72. - გვ. 2;
5. „ი. ნაკაშიძე“...: [დაპატიმრება და განთავისუფლება] // ივერია. - 1905. - 12 მაისი. - №73. - გვ. 2;
6. ოზურგეთი: [დაზარალებულ გურულთა შემწე კომიტეტის წევრები: ნინო, ილია და ერმილე ნაკაშიძეები, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 ნოემბერი. - №2948. - გვ. 3;
7. ნულაძე, აპოლონ (ანწლაძე). გურიის ამბები: [ქურდების დასჯა; მოსახლეობის გაჭირვება; დამხმარე კომიტეტის წევრები: ნინო და ილია ნაკაშიძეები, ერმილე ნაკაშიძე, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 2;
8. აქაური. გურია: [ახალგაზრდობის ჯარში განწვევის გამო ხალხის აღელვება. პატიმართა შორის: დავით გუგუნიანი, ბებურა სიმონიშვილი და სხვ. მასწავლებელ ივანე კალანდაძის დაპატიმრება. ეძებენ მარიამ და ეკატერინე ანთაძეებს. ილია და ნინო ნაკაშიძეების სატუსაღოდან განთავისუფლება. ეგზეკუცია ჯუმათსა და ლანჩხუთში] // მეგობარი. - 1906. - 1 ნოემბერი. - №31. - გვ. 3;
9. ბ-ნ ვარ. ჩერქეზიშვილის ლექცია: [თემაზე „ვიითმმართველობა“... კამათში ყარბის, კონიაშვილის, ფ. მახარაძის, შალვა ნათაძის, ილია ნაკაშიძისა და მიხ. წერეთლის გამოსვლები] // შრომა. - 1906. - 6 ივნისი. - №50. - გვ. 3-4;
10. დამსწრე. გურია: [პოლიკონიკ კრილოვის მოთხოვნები, ოზურგეთში ალ. თუმანიშვილის სახლის დაწვა; ნინო და ილია ნაკაშიძეების დაპატიმრება; სოფ. მაკვანეთის და სხვა სოფლების ანიოკება] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 იანვარი. - №2988. - გვ. 1;
11. ექვთიმე (ხარიტონ) მუჯირი: [ოდესის უნივერსიტეტის სტუდენტი იურისტი, რომელიც ხულიგნების მსხვერპლი შეიქნა 1905 წ. 6 დეკემბერს]: [პორტრეტი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 16 აპრილი. - №4. - გვ. 1;
12. ილია ნაკაშიძის დაპატიმრება: [ოზურგეთში] // მეგობარი. - 1906. - 27 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 2;
13. ნინო ნაკაშიძე: [მისი დაპატიმრების შესახებ. მასთან ერთად მოხსენებულია მეუღლე ილია ნაკაშიძე] // მეგობარი. - 1906. - 28 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 2;
14. 1000 ბოდიში! // წინ. - 1907. - 4 მარტი. - №16. - გვ. 3-4. - პატარა ფელეტონი;
15. ახალი ამბები // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №1. - გვ. 5;
16. ახალი წიგნი // ისარი. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3;
17. გვთხოვენ დავბეჭდოთ... // ისარი. - 1907. - 3 აპრილი. - №73. - გვ. 2;
18. ეშმაკი. ზნეობა და ილია ნაკაშიძე // დილა. - 1907. - 19 ივნისი. - №1. - გვ. 3-4;
19. თვილისში გამოდის რუსულ ენაზე... // წყარო. - 1907. - 24 ნოემბერი. - №23. - გვ. 2;

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 30 დეკემბერი. - №2275. - გვ. 1;
2. თაყაიშვილი, ე. ზოგიერთ ძველი ხელ-ნაწერების შესახებ // ივერია. - 1891. - 28 აპრილი. - №89. - გვ. 2-3;

20. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). პოლემიკა // შუამავალი. - 1907. - №6. - გვ. 5;
21. ლექცია // ისარი. - 1907. - 19 სექტემბერი. - №204. - გვ. 3; 23 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2; 18 დეკემბერი. - №279. - გვ. 2; 20 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3;
22. ლექცია // ცისარტყელა. - 1907. - 20 დეკემბერი. - №4. - გვ. 3;
23. სახალხო ლექცია // ჩვენი გზა. - 1907. - 19 სექტემბერი. - №12. - გვ. 2;
24. სახალხო უნივერსიტეტი // ისარი. - 1907. - 28 ოქტომბერი. - №237. - გვ. 2; წყარო. - 1907. - 28 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 3;
25. ცოტა რამ მეცნიერებიდან: სქესობრივი საკითხი // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №2. - გვ. 2;
26. ხუნდაძე, ვასილ. ბ-ნო რედაქტორო! უმორჩილესათ გთხოვთ... // ზარი. - 1907. - 5 იანვარი. - №7. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: ოზურგეთის ქალაქის თავი ვასილ სოფრომის ძე ხუნდაძე. ქ. ოზურგეთი 1906 წ. 28 დეკემბერი. - სქოლიოში რედაქტორის შენიშვნა;
27. 12 ნომერი: კიდევ რუსული კულტურის გავლენის შესახებ // შუქი. - 1908. - 12 ნომერი. - №5. - გვ. 1-2;
28. დ. ნელი. ფრონის ხეობა: ქართლი // ამირანი. - 1908. - 26 აგვისტო. - №142. - გვ. 4;
29. დღეს ილია ნაკაშიძე... // იმედი. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 3;
30. დღეს, საღამოს 6 საათზე... // ცისკარი. - 1908. - 19 იანვარი. - №8. - გვ. 2;
31. ეკალაძე, ია. პროვინციის ვითარება: ცხინვალის მონწილე ამბები // ამირანი. - 1908. - 21 აგვისტო. - №138. - გვ. 3-4;
32. ვერის აუდიტორიაში... // ამირანი. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №160. - გვ. 1; 19 სექტემბერი. - №161. - გვ. 1;
33. ი. ნაკაშიძისა და ე. ფედოროვის ლექციები ხაშურში // ამირანი. - 1908. - 17 აგვისტო. - №135. - გვ. 3;
34. ი. ნაკაშიძის ლექცია // დროება. - 1908. - 2 დეკემბერი. - №12. - გვ. 1; ისარი. - 1908. - 19 იანვარი. - №15. - გვ. 2;
35. ი. ნაკაშიძის ლექციები // ისარი. - 1908. - 28 თებერვალი. - №47. - გვ. 2; მზე. - 1908. - 13 ოქტომბერი. - №2. - გვ. 4;
36. კაზმული მწერლობა-მხატვრობა-მუსიკა-თეატრი... // ეკალი. - 1908. - 28 სექტემბერი. - №24. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, №25, გვ. 1; №26, გვ. 1;
37. კვირას, 11 მაისს სახალხო უნივერსიტეტში... // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 9 მაისი. - №15. - გვ. 2;
38. ლექცია // დროება. - 1908. - 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 1;
39. ლექცია მიწის საკითხის შესახებ // ისარი. - 1908. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
40. ლექცია რუსულად // დროება. - 1908. - 25 ნომბერი. - №6. - გვ. 2;
41. ლექციები // ისარი. - 1908. - 13 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
42. ლექციები ტოლსტოიზე // ამირანი. - 1908. - 14 სექტემბერი. - №157. - გვ. 3;
43. მკითხველი. 5. ვინ ღალატობს სალიტერატურო ეთიკას? // მერცხალი. - 1908. - 20 აპრილი. - №11. - გვ. 3. - ჭიათურის ამბები. - დასაწყისი იხ.: „მერცხალი“, №2, გვ. 3; №8, გვ. 3-4; №10, გვ. 3;
44. მწერლები მწერლობის დაცემის შესახებ // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 3-4;
45. მჭედლიძე, ესტატე (ბოსლეველი). ლექცია // შინაური საქმეები. - 1908. - №4. - გვ. 10-12;
46. ოთარ ლიხელი. სურამი. პროგიმნაზია-გახსნა და კურთხევა. ადგილობრივი ბატონები-სარწმუნოების შელახვა // საქართველო. - 1908. - №9. - გვ. 14-15;
47. ორი ეშმაკი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №16. - გვ. 9-10; №17. - გვ. 5-7; №18. - გვ. 9-10; №19. - გვ. 8; №20. - გვ. 6-7; №21. - გვ. 6; №22. - გვ. 3-5; №23. - გვ. 4-5; №24. - გვ. 8; №26. - გვ. 4; №27. - გვ. 5; №28. - გვ. 4-5; №30. - გვ. 4-5; №31. - გვ. 5; №33. - გვ. 4-5; №37. - გვ. 8-9; №43. - გვ. 10-11;
48. ორი ლექცია // დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 2;
49. სამშაბათს, 15 აპრილს, დილის 11 საათზე... // მერცხალი. - 1908. - 13 აპრილი. - №7. - გვ. 2;
50. სახალხო უნივერსიტეტი // ამირანი. - 1908. - 16 სექტემბერი. - №158. - გვ. 3; დასაწყისი. - 1908. - 6 მარტი. - №3. - გვ. 1;
51. ქართული თეატრის საქმეები // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 4;
52. ქართული ლექცია // ისარი. - 1908. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 2; ცისკარი. - 1908. - 12 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
53. ქუთაისი // ალი. - 1908. - 5 ნომბერი. - №3. - გვ. 3;
54. ქუთაისის ამბები // ნაპერწკალი. - 1908. - 13 ივნისი. - №15. - გვ. 2-3;
55. ქუთაისში... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 6 ნომბერი. - №20. - გვ. 3;
56. (ღვდელიჩ). სოფ. ახალქალაქი (გორის მაზრა) // ამირანი. - 1908. - 30 ივლისი. - №121. - გვ. 4. - ქართული თეატრი;
57. ხუროძე, ვარლამ (ვ. მაღაქიაშვილი). მილოცვები: [სახალხო ლექსები] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 5-6;
58. ავღარის თეატრი... // მომავალი. - 1909. - 19 ნომბერი. - №70. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №71, გვ. 1; №72, გვ. 1;
59. ილია ნაკაშიძე, რომელიც ამ დღეებში დააპატიმრეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 7 აპრილი. - №27. - გვ. 4;
60. კვირას, 22 თებერვალს, დილის 10 ნახევარ საათზე... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 18 თებერვალი. - №12. - გვ. 3;
61. ლექცია ვაჟა-ფშაველაზე // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 თებერვალი. - №5. - გვ. 3;
62. ლექცია // ჩვენი საქმე. - 1909. - 7 თებერვალი. - №3. - გვ. 4; 22 თებერვალი. - №16. - გვ. 3;
63. მიიღება ხელის მონერა 1909 წლისათვის სალიტერატურო სამხატვრო უფრნალი „ფასკუნჯი“... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 4. - განცხადებანი. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №9, გვ. 4; №14, გვ. 4;
64. პასუხისგებაში მიცემა // ჩვენი აზრი. - 1909. - 2 ივლისი. - №45. - გვ. 3;

65. „საქართველოს მოამბის“ შინაურმა... // მომავალი. - 1909. - 20 დეკემბერი. - №96. - გვ. 2;

66. სახალხო თეატრი // მომავალი. - 1909. - 3 ნოემბერი. - №56. - გვ. 4;

67. ტფილისი: ი. ნაკაშიძის ლექცია // დროება. - 1909. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3; 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 3; 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 3; 22 თებერვალი. - №41. - გვ. 3; 11 მარტი. - №55. - გვ. 3;

68. ტფილისი: სახალხო კითხვები // დროება. - 1909. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;

69. ბათუმი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 1 აპრილი. - №1. - გვ. 2;

70. ლექცია // საქმე. - 1910. - 24 სექტემბერი. - №19. - გვ. 2;

71. ლიტერატურული სივრცის და ეთიკის დამცველთა რიგში ჩადგა... // ახალი სხივი. - 1910. - 6 თებერვალი. - №3. - გვ. 1;

72. საზოგადოების 1909 წლის 6 დეკემბრის საზოგადო კრება // წერა-კითხვის საზოგადოების მოამბე. - 1910. - №1-2. - გვ. 11-14;

73. შემფასებლები // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 27 აპრილი. - №20. - გვ. 3;

74. ივანოვი, დ. (ელინა-პელინა). ბებერი ხარი: (ბოლგართა ცხოვრებიდან). უძღვნი ბ-ნ ილია პ-ძე ნაკაშიძეს [მოთხრობა] // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №32. - გვ. 2-6;

75. ხოსიტაშვილი, იროდიონ (ევდოშვილი, ი.). შობის ხე: (უძღვნი ილიკო ნაკაშიძეს) [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №2. - გვ. 5-11;

76. გულისაბა. ლიტერატურული გასამართლება ბაქოში // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №15. - გვ. 11-12;

77. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). სანიშუშო სიტყვა: [სატირა] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №30. - გვ. 2-3.. - ტექსტს დართული აქვს ო. შმერლინგის ნახატი;

78. საბურთალოს თეატრი აკურთხეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №8. - გვ. 16;

79. საბურთალოს სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №7. - გვ. 16;

80. ეროვნული საკითხის შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №43. - გვ. 15;

81. იმედაშვილი, იოსებ (უსავეანო). რუსეთის მგონის ვ.ა. ბრიუსოვის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №3. - გვ. 15;

82. სახალხო სახლში ორშაბათს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №46. - გვ. 16;

83. სომეხთა მოაზრე-მწერალი ს. თარაიანი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №50. - გვ. 15;

84. ევემია მესხის იუბილე // კომუნისტი. - 1922. - 30 მაისი. - №120. - გვ. 3;

85. ელიაშვილი, ივანე. ილიკო ნაკაშიძის ხსოვნას: ნეკროლოგი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №6-7. - გვ. 14-17;

86. ილია ნაკაშიძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1923. - 29 მაისი. - №120. - გვ. 3;

87. ილია ნაკაშიძის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1923. - 1 ივნისი. - №123. - გვ. 4;

88. მახარაძე, ფ. იშვიათი საზოგადო მოღვაწე: [ილიკო ნაკაშიძის ხსოვნას] // კომუნისტი. - 1923. - 30 მაისი. - №121. - გვ. 1;

89. მეგრელიძე, ლიდა (მიმქრალი). ილია ნაკაშიძის სურათზე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1923. - №4-6. - გვ. 37;

90. მერკვილაძე, გ. ბავშვთა მეგობარი: ი. ნაკაშიძის ხსოვნას // ჯეჯილი. - 1923. - №4-6. - გვ. 37-40;

91. ხელოვნება: [ინფორმაცია სიახლეების შესახებ ხელოვნებაში] // კომუნისტი. - 1923. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 4. - შინაარსი: ნ. ბარათაშვილი სომხურ ენაზე. - ილ. ნაკაშიძის ლექცია შ. რუსთაველზე;

92. ზამბახიძე, ვლადიმერ. - ა) ლევ ტოლსტოი და მისი ქართველი მეგობარი ილია ნაკაშიძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 16 ნოემბერი. - №32; ბ) ილია ნაკაშიძე: (ცხოვრება და მოღვაწეობა). - თბ.: საბლიტგამი, 1947 (საქ. სსრ. პოლიგრ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 68 გვ.: პორტრ.; 18სმ.. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა შენიშვნებში;

93. ნიკოშვილი, ვ. ვლადიმერ ზამბახიძე - „ილია ნაკაშიძე“ // სახალხო განათლება. - 1947. - 3 აპრილი. - №14.

წყარო:

- ილია პეტრეს ძე ნაკაშიძე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 11. - გვ. 8;
- ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 301;
- შამათავა, ნინო. ი. ნაკაშიძის შემოქმედებითი გზა // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ივლისი. - № 21;
- ზამბახიძე, ვლადიმერ. ლევ ტოლსტოი და მისი ქართველი მეგობარი ილია ნაკაშიძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 16 ნოემბერი. - №32;
- კალენდარი. - 1940. - 26 მაისი;
- კაშმაძე, შ. ლევ ტოლსტოი და ქართული სინამდვილე: ლ. ტოლსტოის გარდაცვალების 30 წლისთავის გამო. - თბ., 1941 (ტექნიკა და შრომა). - გვ.: 45-52, 53, 56, 62, 63, 77, 79, 91, 98, 104;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493.

ნაკაშიძე, მელქისედეკ გიორგის ძე (1852, 15/IV – 1934) – მგალობელი, სახალხო სიმღერა-გალობის მასწავლებელი, დასავლეთ საქართველოს სიმღერა-გალობის დიდი მცოდნე, სახელგანთქმული ლოტბარი და საზოგადო მოღვაწე, გურიიდან (დაიბადა ქ. ოზურგეთში. მამა – თავადი, დედა – გლეხ მამუკა პანიაშვილის ასული მარიამი). 5 წლისას მშობლები დაეხოცა.

რადგან დედით გლეხის შთამომავალი იყო, თანამოგვარე თავადების თხოვნით, ძველმა მთავრობამ მისი მშობლების ჯვრისწერა გააუქმა და მ. ნაკაშიძე უკანონო შვილად გამოაცხადა, რითაც მისმა ძმებმა ისარგებლეს და მისი მამულ-დედული მიითვისეს, გააბოგანოვეს და გაალატაკეს, მაგრამ ბუნებითა ნიჭმა დაღუპვისაგან იხსნა მ. ნაკაშიძე. გურიის სახელგანთქმულმა მაგლობელ-მომღერლებმა და მნიგნობრებმა (გიორგი და ანტონ დუმბაძეებმა, ფილ. კალანდაძემ, სოფ. თალაკვაძემ, გაბრიელ ეპისკოპოსმა (ქიქოძემ), კონსტ. და სალომე თავდგირიძეებმა, სოფიო ერისთავის ასულმა, ივდითი ბატონიშვილმა და დავ. გუგუნავამ) შენიშნეს რა ბუნებით ნიჭი, ხელი მიჰყვეს მის სწავლა-აღზრდას. ზემოხსენებულ პირთა ხელმძღვანელობით მ. ნაკაშიძე ისე გაინვრთნა სიმღერა-გალობასა და მნიგნობრობაში, რომ მოკლე დროში შეიქნა მომღერალ-მაგლობელთა შესანიშნავი ლოტბარი. 1873 წელს თავის მიერ შედგენილი მომღერალ-მაგლობელთა გუნდით ეწვია კონსტანტინოპოლს, ათენს, ათონის მთას და პალესტინას; 1875 წელს უცხოელ ექსკურსანტების თაოსნობით შემოიარა ევროპის სხვადასხვა ქვეყანა. ყველგან კონცერტები გამართა და განცვიფრებაში მოიყვანა მსმენელი ჩვენი სიმღერების სიმდიდრითა და მუსიკალობით. 1876 წელს, სამშობლოში დაბრუნებისთანავე, ახალ-სენაკში გახსნა სიმღერა-გალობის ორი სასწავლებელი ქალთა და ვაჟთათვის. 1878 წელს ლოტბარობდა მამია გურიელის გურულთა ფეხოსან ჯარს დრუჟინაში. 1878-1879 წლებში ქ. თბილისში შედგა კომიტეტი ნამდვილი ქართული გალობისა და სიმღერების აღსადგენად. ამ კომიტეტის მიერ გამართულ მაგლობელთა შეჯიბრებაში, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს ყოველი კუთხიდან წარმოგზავნილმა საუკეთესო მაგობლებმა, პირველობა ხვდა მ. ნაკაშიძის ლოტბარობით შემდგარ გუნდს. ქართული გალობა-სიმღერების მცოდნედ აღიარებულ იქნენ გურულები, ხოლო ლოტბარად მოწვეული მ. ნაკაშიძე – ქართული ენის მნიგნობრად და საეკლესიო წიგნთა განმარტებლად. იგი მიიწვიეს სემინარიაში გალობის მასწავლებლად და დიაკვნების მოსამზადებელი კურსების გამგედ. ამ დროიდან განიზრახეს ქართული სიმღერა-გალობის ნოტებზე გადაღება. პირველად თბილისის სამუსიკო სასწავლებლის დამაარსებელმა დირექტორმა სავანელმა, ტრუპმა (რუსული თეატრის კომპოზიტორი) და მაჭავარიანმა სცადეს, მაგრამ ვერ შეძლეს ამ საქმის შესრულება. ამ დროს იტალიიდან ჩამოვიდა ოპერის გამოჩენილი მომღერალი მუსიკოსი ფ. ქორიძე, რომელმაც მ. ნაკაშიძის ხელმძღვანელობით დაიწყო ნოტებზე გადაღება, რაც არ ესიაშოვნა პავლე ექსარხოსს და ჩაშალა ეს საქმე. ამით გული არ გაიტეხა მ. ნაკაშიძემ: ფ. ქორიძე თავისი ხარჯით წაიყვანა ოზურგეთში, ორი წლის განმავლობაში საკუთარი ხარჯით შეინახა და სრულიად უსასყიდლოდ გადააღებინა მრავალი სხვადასხვა სიმღერა-საგალობელი. 1880 წელს მ. ნაკაშიძემ,

სხვებთან ერთად, ათონის ქართველთა სავანეში მოაწყო მწყობრი ტკბილად მაგლობელთა გუნდი. 1898 წელს მიიწვიეს ოზურგეთში ახლად გახსნილ საგალობელთა კაბინეტში მასწავლებლად. შემდეგ, 1917-1920 წლამდე, თბილისში მილიციას და გვარდიელებს ასწავლიდა სიმღერა-გალობას. განსაკუთრებით, მუშებს ასწავლიდა უფასოდ: ხუთი წელი თბილისში მ. შარაძის ძმობის კაბინეტში მუშათაგან შემდგარ მომღერალ-მაგლობელთა გუნდს ხელმძღვანელობდა. მრავალი საგალობელი შეასწავლა მათ, რათა სამშობლოს არ დაჰკარგოდა ხალხური კილო-ჰანგები (მ. შარაძე მ. ნაკაშიძისაგან ნასწავლ სიმღერა-გალობას ხალხში ავრცელებდა). 1921 წელს განათლების კომისარიატის მიერ დაინიშნა ბათუმის უმაღლეს-დანყებით სასწავლებელში მასწავლებლად, ამავე წელს – ბათუმის მაზრაში სიმღერა-გალობის ინსტრუქტორად.

მ. ნაკაშიძე მთელ საქართველოში ცნობილი იყო ძველი სიმღერა-გალობის საუკეთესო მცოდნედ, იცოდა რამდენიმე ათასი სხვადასხვა კილო, აღზრდილი ჰყავდა მრავალი ხალხური მომღერალ-მაგობელი (მისი ნამონაფრებია, სხვათა შორის: ნეს. კონტრიძე, კონსტანტინე სალუქვაძე, მ. შარაძე, ფ. შარაშიძე, მ. გოგუაძე, არტემ ერქომაიშვილი, სიმონიშვილი, ჩავლეიშვილები და სხვ.).

მ. ნაკაშიძის აზრით, „ქართული გალობის ნამდვილი კილო დაცული და შენახულია ამჟამად მხოლოდ გურიაში... საქართველოს დედა გალობა ისეთი დიდებული და მრავალმხრივია, რომ ახლანდელი უმაღლესი სასწავლებლის კურსს ორჯერ გაათავებენ იმ დროის განმავლობაში, რაც მთელ საგალობელთა შესწავლას სჭირდებოდა... ბარაკ-ლიტონის რვა ხმა ყველა გალობის გასაღებია... თვითეულ გასაღებს თავისი საკუთარი, არა ერთმანეთის მსგავსი მუსიკა და მიმოხვრა აქვს. ყოველი გასაღები თავისებურად დაატკბობს სასმენელთა და საცნობელთა ჩვენთა, მოიყვანს ადამიანს ლმობიერებაში და შთაუნერგავს გულში მოყვასის სიყვარულს. ზოგი მათგანი ჭრელია, ზოგი თვითხმოვანი, ზოგი სამგლოვიარო და ზოგი სამხიარული; უმრავლეს მათგანს აქვს თავ-თავისი ისეთი კილო, რომელსაც ძველი სახელით ეწოდებიან: ჩაბანება, ბუხუნი, საჭიქენი, ხუვია, აქაია, ნილთქმა, დიდი ნილთქმა, ხელმწიფე კილო, სამი საბრუნავი, მცირე სამი საბრუნავი, უსტარი, ოინი, მცირე ოინი, ასამაღლებელი, დიდი ასამაღლებელი, შეხვეტილიანი, დაბანება, ნოინი, შეყრილი, ჩაჟანგული, მრავალგვარი, დასდებელის კილო, ახაია, ამონი, ოდია და სხვ. მრავალი მემუსიკე, რაც გინდა უმაგალითო ნიჭის პატრონი იყოს, ყოველივე მისი ცდა გალობის გასაღების საიდუმლოების შესწავლისათვის ამაო იქნება, თუ იგი სიყრმიდან არ შეუდგა მის სწავლას და არ შეეზარდა, როგორც ყრმანი თავის სამშობლო ენას, რადგან ქართული გალობა არცერთი სხვა ერის კილისა და მიმოხვრას არ წააგავს და არც თვით ჩვენი საერო სიმღერების მსგავსები აქვს... რომელ ერშიაც მოისპობა სამშობლო ენაზედ გალობა, ის ერი კარგავს ენასაო“.

მ. ნაკაშიძემ მოითხოვა, ვიდრე ძველი სიმ-
ლერა-გალობის მცოდნენი ჯერ კიდევ ცოცხალნი
არიან, მათი ცოდნა უნდა აღიბეჭდოს და ხალხში
გავრცელდეს, ამ საქმისთვის მე უფასოდ ვიმუშავე-
ბო (სიმლერა-გალობის შესახებ იხ. მისი: „პასუხად
ბატონ ქაჯეთელს“ – „შინაური საქმეები“, 1911, №
23; წერილი რედაქციის მიმართ – „Новая речь“,
1910, № 138 და სხვ.).

მ. ნაკაშიძე არანაკლები თავგამოდებით
მოღვაწეობდა საზოგადოებრივ ასპარეზზე: 1900-
1904 წლებში არჩეული იყო ქ. ოზურგეთში ხმოს-
ნად, 1908 წელს თბილისიდან ხალხის თხოვნით
მივილინებულ იქნა გურიას, როგორც საქართვე-
ლოში ცნობილი მქადაგებელი დამსჯელი რაზმე-
ბის დასაშორებლად. ამ დროს, როცა მთელ
გურიას რეაქციის გამო აკლება-განადგურება
მოელოდა მეფის დამსჯელი რაზმებისაგან, მ. ნა-
კაშიძემ მეფისნაცვალს და მთავრობის უმაღლეს
წარმომადგენელთ წერილობითი საჩივარი მის-
ცა, რომლითაც უმტიკცებდა: „პოლკოვნიკი კრი-
ლოვი (დამსჯელი რაზმის უფროსი) ჯაშუშების
რჩევით ატყუებს მთავრობას და ყალბ ცნობებს
ადგენს გურულებზე, გურულები არა სტყუიანო“. მისი
შუამდგომლობით, თავდებობითა და თავ-
გამოდებული მეცადინეობით მრავალი გურული
გათავისუფლდა ტყვეობიდან და სოფელი გადარ-
ჩა დაწვა-ანთიკებას. ალიხანოვის მიერ გაგზავნი-
ლი დამსჯელი რაზმები უკან იქნა დაწეული და
მით ხალხს განსაცდელი ამორდა. ქრისტიანობის
აღმდგენელი საზოგადოების წლიური ანგარიშის
ცნობით, დამსჯელი რაზმის გურიისკენ გაგზავნის
დროს, ხალხი არავის ენდო, მხოლოდ ნ-ძეს ერწმუ-
ნა, – ხალხსა და მთავრობას შორის შუამავლობით
სიმშვიდე დაამყარაო. ასეთი ღვაწლისთვის მ. ნა-
კაშიძეს მთავრობამ რამდენიმე დასახვრეტი კაცი
აჩუქაო, ე. ი. დახვრეტისაგან გაათავისუფლა და
გაქცეული ჯარისკაცები შეირიგაო. მ. ნაკაშიძემ
1906 წელს დამსჯელ რაზმს მთავრობასთან უჩივ-
ლა: უდანაშაულო ხალხს ანადგურებენო, საქართ-
ველოს ექსარხოსს ინოკენტის სინოდში უჩივლა:
„არანმინდაა, ჯაშუშობის და გარყვნილების მეტს
არას აკეთებს, ნურას დაუჯერებთო“. ყველა ამი-
სათვის მ. ნაკაშიძე სამსახურიდან გარიცხეს და
დევნა დაუნყეს, რის გამო, ერთხანად, საიდუმ-
ლოდ ცხოვრობდა.

როგორც გლეხის ქალისაგან ნაშობი და გლეხ-
თა შორის აღზრდილი, სიტყვით, წერით და საქმი-
ანობით მუდამ გლეხების ინტერესებს იცავდა: თა-
ვისი საგვარეულო დიდი მამული, რომელიც გლეხ-
ების საშუალებით დაიბრუნა ძმებისაგან, გლეხებს
უფასოდ გადასცა. მ. ნაკაშიძის რწმენით:

„გლეხი მსგავსია ფუტკრისა,
ლმერთს რომა ემსახურება,
მათგან იშენენ მოციქულნი,
ისმინე თუ გეყურება,
მეთევზე იყვნენ იგინი,
დაიმორჩილეს ბუნება,
იმათ მოგვფინეს ნათელი,
გვასწავლეს ღვთის მსახურება“.

გლეხთა ასეთი მომხრეობისათვის თავადიშ-
ვილებმა გაინაპირეს. უმთავრესად, წერდა სიმ-
ლერა-გალობის მნიშვნელობისა და გავრცელების
შესახებ. მისი იუბილეს გადახდა გადაწყვიტეს ბა-
თუმში. საბჭოთა ხელისუფლებისაგან 1927 წლი-
დან ეძლევა პერსონალური პენსია.

ცალკე გამოცემულია:

- ქართული გალობა [ნოტი]: ლიტურგია იოანე
ოქროპირისა, მღვდლისა და მღვდელ-მთავრისათ-
ვის / გადალ. ფილიმონ ი. ქორიძის მიერ; გადმოც.
ანტონ ნ. დუმბაძისა, დიმიტრი რ. ჭალაგანიძის-
სა, მთავარ დიაკონის რაჟდენ თ. ხუნდაძისა და
ივლიანე ი. წერეთლისაგან; რამოდენიმე საგალო-
ბელი გადმოც-ია მელქისედექ გ. ნაკაშიძის და მღ.
ნესტორ ე. კონტრიძისაგან. - პარტიტურა № 1.
- ტფ.: გამოცემა მ. შარაძის და ამხ. (ე. კერესელ-
იძის, ვ. გრძელიძის და ს. ლოსაბერიძის) გამოც.,
1895 (სტამბა მ. შარაძისა და ამხანაგობის). - 174
გვ.; 29სმ.; პირველი ხმა № 1. - ტფ.: გამოცემა მ.
შარაძის და ამხ. (ე. კერესელიძის, ვ. გრძელიძის და
ს. ლოსაბერიძის) გამოც., 1895 (სტამბა მ. შარაძის-
სა და ამხანაგობის). - II, 70 გვ.; 24სმ.; მეორე ხმა №
1. - ტფ.: გამოცემა მ. შარაძის და ამხ. (ე. კერესელ-
იძის, ვ. გრძელიძის და ს. ლოსაბერიძის) გამოც.,
1895 (სტამბა მ. შარაძისა და ამხანაგობის). - 70 გვ.;
24სმ.; ბანი № 1. - ტფ.: გამოცემა მ. შარაძის და ამხ.
(ე. კერესელიძის, ვ. გრძელიძის და ს. ლოსაბერ-
იძის) გამოც., 1895 (სტამბა მ. შარაძისა და ამხანა-
გობის). - II, 70 გვ.; 25სმ.

გამოქვეყნებულია:

- თქვენო მაღალ ღირსებავ მამაო არხიმანდრიტო
მაკარი!... // დროება. - 1880. - 24 აგვისტო. - №179. -
გვ. 3;
- წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1882. - 29 იან-
ვარი. - №21. - გვ. 3-4; 30 იანვარი. - №22. - გვ. 3-4;
- წერილი რედაქციის მიმართ: [გაზ. „ლამპარის“
№28-ში კასიოს კორესპონდენციისაზე საპასუხოლ] //
ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 4;
- წერილი რედაქციის მიმართ // ჩვენი გზა. - 1907. -
20 სექტემბერი. - №13. - გვ. 4;
- პასუხათ ბ-ნ ქაჯეთელს: ბატონო რედაქტორო! //
შინაური საქმეები. - 1911. - №23. - გვ. 6-9.

მის შესახებ:

- მაკარი არხიმანდრიტი. გურიიდან მონვეულმა... //
დროება. - 1878. - 29 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 1;
- გაზ. „ВОСТОК“-ის შენიშვნა... // დროება. - 1883. - 8
თებერვალი. - №27. - გვ. 2;
- დღიური // დროება. - 1883. - 13 თებერვალი. - №32.
- გვ. 2-3;
- ტფ. სასულიერო სემინარიის შევირდებისაგან მი-
ვილეთ შენიშვნა... // დროება. - 1883. - 4 თებერვა-
ლი. - №24. - გვ. 3;
- ტფილისის საგალობელ კაზინეტის... // ცნობის
ფურცელი. - 1900. - 16 მაისი. - №1126. - გვ. 1-2;
- კასიო. წერილი გურიიდან: ორი მქადაგებელი:
[ნიკოკი თაყაიშვილისა და მელქისედექ ნაკაშიძის,

- სოციალ-დემოკრატთა საწინააღმდეგო აგიტაცია-პროპაგანდა // ლამპარი. - 1906. - 25 მაისი. - №28. - გვ. 3-4;
- ფედკა-აკი. ლანჩხუთი: [მელქისედექ ნაკაშიძის ქადაგება ამაღლების დღესასწაულზე. გმირული საქმენი. ჯარის ჩამოსვლა] // ლამპარი. - 1906. - 21 მაისი. - №26. - გვ. 2-3;
 - პრესა // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 2-3;
 - ტარტაროზი. მქადაგებელი: [ლექსი] // შურდული. - 1907. - №1. - გვ. 15;
 - ლია წერილი: ქრისტეს მიერ საყვარელო, სულიერო შვილო, მიმინო! // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 12;
 - პ. ბუქსიეთელი. ერკეთის საზოგადოება (გურია) // მომავალი. - 1909. - 23 დეკემბერი. - №98. - გვ. 4;
 - ყოვლად სამღვდლო გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსის... // შინაური საქმეები. - 1910. - №19. - გვ. 11;
 - ყოვლად სამღვდლო ლეონიდის მოგზაურობა გურიაში // შინაური საქმეები. - 1910. - №25. - გვ. 11-15;
 - ქაჯეთელი. - ა) ლია წერილი ოზურგეთის მაზრის მისიონერს თავადს მელქისედექ ნაკაშიძეს // შინაური საქმეები. - 1911. - №12. - გვ. 6-7; ბ) კიდევ ლია წერილი ოზურგეთის მაზრის მისიონერს თავადს მელქისედექ ნაკაშიძეს // შინაური საქმეები. - 1911. - №36. - გვ. 12-14; №37. - გვ. 12-14;
 - ონოფრე მწირო. მაქსიმე როსტომის ძე შარაძის ხსოვნას (26 თებ. 1908 წ.) // შინაური საქმეები. - 1913. - №10. - გვ. 11-14;
 - მელქისედექ ნაკაშიძე: დასავლეთ საქართველოს სიმღერა-გალობის დიდი მცოდნე და სახელგანთქმული ლოტბარი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №1. - გვ. 8;
 - წერეთელი, სვ. - ა) მუსიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №7. - გვ. 3-4; ბ) წერილი ხელოვნებაზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №10. - გვ. 13;
 - ჩვენში ბოროტმოქმედება და კაცის კვლა უბრალო მოვლენად იქცა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 3.

წყარო:

- კარბელაშვილი, პოლიევკტოს. ქართული საერო და სასულიერო კილოები / ისტორიული მიმოხილვა მღ. პოლიევკტოს კარბელაშვილისა. - ტფ., 1898 (ექ. ივ. ხელაძის სტ.). - გვ. 92;
- კონჭოშვილი, პეტრე. მოგზაურობა წმ. ქალაქს იერუსალიმსა და წმ. ათონის მთაზე დეკანოზის პეტრე დავითის ძის კონჭოშვილისა, სჯულის მოძღვრისა ამიერკავკასიის ქალწულთა ინსტიტუტისა იმპერატორის ნიკოლოზ I-სა. - ტფ., 1901 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - გვ. 181;
- ნაკაშიძე, მელქისედექ. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ: [გაზ. „ლამპარის“ №28-ში კასიოს კორესპონდენციასზე საპასუხოდ] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 4; ბ) პასუხათ ბ-ნ ქაჯეთელს: ბატონო რედაქტორო! // შინაური საქმეები. - 1911. - №23. - გვ. 6-9;
- ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოების წლიური ანგარიში. - 1906 წ.;
- მონა ღვთისა მაქსიმე როსტომის-ძე შარაძე 1859-

- 1908 / [გრ. ყიფშიძის რედაქტორობით და წინასიტყვაობით]. - თბ., 1909 („ძმობის“ სტ.). - გვ. 58-59;
- მელქისედექ ნაკაშიძე: დასავლეთ საქართველოს სიმღერა-გალობის დიდი მცოდნე და სახელგანთქმული ლოტბარი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - № 1. - გვ. 8;
 - ხელოვნება // კომუნისტი. - 1925. - 10 ივლისი. - № 156. - გვ. 3;
 - მუშა. - 1926. - 2 ივლისი. - № 1084;
 - Аракишвили, Д.И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д.И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 47;
 - ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 477.

ნაკაშიძე, მერი ნაზარის ასული (1914,

14/IV –) – საოპერო მსახიობი, – კოლორიტული სოპრანო, – ორდენოსანი, – დაიბადა ქ. თბილისში, ბულალტრის ოჯახში. დაამთავრა თბილისის ათწლედანი პედაგოგიური განხრით და თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია კომპოზიტორ გ. კოკელაძის რჩევითა და ხელშეწყობით (კონსერვატორიაში შეიყვანა), კონსერვატორიის სტიპენდიით.

თბილისის ლენინის ორდენოსან ზ. ფალიაშვილის სახ. ოპერისა და ბალეტის თეატრში მონაწილეობდა 1936 წლიდან. პირველად გამოვიდა მაროს პარტიაში („დაისი“), შეუსრულებია: ქეთო („ქეთო და კოტე“), ჯილდა („რიგოლეტო“), ლატავრა, სუსანა („ფიგაროს ქორწინება“), მზია („კაკო-ყაჩალი“).

1935 წლიდან მონაწილეობა მიიღო კინოში („უკანასკნელი მასკარადი“, „ნახვამდის“, „არსენა“).

ცნობილი იყო „მდიდარი და ღარიბი“ და ლირიკული გრძნობებით გამთბარი ხმით“. დაჯილდოვდა საპატიო ნიშნის ორდენით.

გამოქვეყნებულია:

- ღირსეულთა სიხარული: [მუსიკის ხელოვნების მუშაკთა წერილები] // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - №13. - გვ. 1. - წერილებს შორის: მთელი ჩემი სიცოცხლე ხელოვნებას ეკუთვნის / მერი ნაკაშიძე.

მის შესახებ:

- ქართველი მუსიკოსები საკავშირო კონკურსზე // კომუნისტი. - 1935. - 15 მარტი. - №63. - გვ. 4;
- ქართული ხელოვნების დეკადა მოსკოვში: ჩვენი კორესპონდენტისაგან: [წერილები] // კომუნისტი. - 1937. - 14 იანვარი. - №11. - გვ. 3. - შინაარსი: ქართული სიმღერისა და ცეკვის კონცერტი; „ქეთო და კოტე“ [მოსკოვის პრესის რეცენზიები];
- ქართული ხელოვნების მონაწილეთა მიღება კრემ-

ლში: მიღებას დაესწრნენ ამხანაგები: სტალინი, მოლოტოვი, ვოროშილოვი, კავანოვიჩი, ორჯონიკიძე, კალინინი, ანდრეევი, მიქოიანი, პეტროვსკი, ეჟოვი, ბერია, კერჟენცევი და სხვები // კომუნისტი. - 1937. - 16 იანვარი. - №13. - გვ. 1.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ხუჭუა, პ. ოპერა „კაკო ყაჩალი“ [კომპოზიტორ ა. ანდრიაშვილისა]; თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის ლენინის ორდენისა და თეატრის ახალი დადგმა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1940. - 24 ოქტომბერი. - №248.

ნაკაშიძე, ნინო იოსების ასული (1872,

1/1 –) – ბელეტრისტი, დრამატურგი, საბავშვო მწერალი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – განათლების წარჩინებული მუშაკი, – ორდენოსანი, – პერსონალური პენსიონერი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ბახვი, სოფლის მეურნე-მუშის, წერილი აზნაურის იოსებ ანთაძის ოჯახში. დედა – ელისაბედ ჯაყელის ასული, ქმართან ერთად სამშობლო მნიგნობრობის მოყვარული, „ვეფხისტყაოსნის“, „სიბრძნე-სიცრუისას“ და სხვა ძველ წიგნთა ზეპირად მცოდნე). პირველდანი წლებითი სწავლა მიიღო ოზურგეთში, საშუალო განათლების გამოცდები ექსტერნად ჩააბარა ოლქის სამზრუნველოში, დაამთავრა საბებიო ინსტიტუტი (1892), 1893-1894 წლებში ქუთაისში – ს. თოფურიას საავადმყოფოში მსახურობდა. 1894 წელს მეუღლედ გაჰყვა ილია პეტრეს ძე ნაკაშიძეს, 1895 წელს, მეუღლესთან ერთად, აქტიურად, უანგაროდ და თავგამოდებით მონაწილეობდა სახალხო-მუშური წარმოდგენების მმართველ სცენის-მოყვარეთა წრეში „ავჭალის აუდიტორიაში“ იოსებ იმედაშვილის ხელმძღვანელობის დროს (მაგალითად, „პეპოში“ ასრულებდა ეფემიას, მისი მეუღლე კი – სამსონის როლს), რითაც ძლიერ ხელი შეუწყეს ინტელიგენტ ძალთა სახალხო-კულტურულ საქმიანობაში ჩაბმას. 1898-1902 წლებში მოსკოვში, გერიეს ქალთა კურსების საისტორიო-საფილოლოგიო ფაკულტეტზე სწავლობდა, რომლის დროსაც, მეუღლესთან ერთად, დაუახლოვდა რუსეთის გამოჩენილ მწერალს ლევ ტოლსტოის. 1904 წელს მუშაობდა სოციალ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიაში (კულტურულ დარგში). 1905 წლის რევოლუციურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში მონაწილეობისთვის (უმთავრესად, მთავრობისაგან გადამწვარ-დარბეულ გურულთ ეხმარებოდა შემოწირულებათა შეკრებით, როგორც დამწვართა კომიტეტის ჯერ ხაზინადარი, შემდეგ – თავმჯდომარე. მეფის მთავრობამ შეიპყრო ერთი თვით ციხეში და გურიიდან განდევნა, ხოლო წლინახევრის შემდეგ, 1908 წელს, ერთი თვით ორთაჭალის ციხეში ტყვეობის მერე, ვიატკის გუბერნიაში გადაასახლა.

საზოგადოებრივ-კულტურულ საქმიანობაში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა 1895 წლ-

იდან (სახალხო თეატრში, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში, კავკასიელ ქალთა საზოგადოების თავმჯდომარედ, წითელ ჯვარში, წიგნთსაცავების მომწყობ წრეში და სხვ.).

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა ანდერსენის ზღაპრების თარგმნით (1896).

1905 წლის რევოლუციის ხანაში დაწერა თანადროული – პროტესტანტული მოთხრობები: „სალდათი“, „მოვალეობა“ და სხვ., აგრეთვე, პიესები: „ვინ არის დამნაშავე?“ (რამდენიმეჯერ დაიდგა, კინოფირზეც გადაიღეს), „კაცის სამართალი“, „ჯადოსანი წკეპლა“, „კოტეს დანაშაული“. თარგმნა: ლემონიეს „ხელები“ (დრამა 5 მოქ.), მირზოს „კერა“ (დრამა 4 მოქ.) და სხვ.

ნ. ნაკაშიძე ორიგინალურ ნაწერებში ეხება საზოგადოებრივ უსწორმასწორობას, სოციალურ უსამართლობასა და მის წარმომშობ მიზეზებს, უმთავრესად, ასურათებს მდაბიო ხალხის ყოფა-ცხოვრებას, – ჩაგრულ-დევნილ-გაჭირვებულთა მომხრე ყოველთვის გაბატონებულ-მჩაგვრელთ გაბედულად აკრავს სამარცხვინო ბოძზე. აღწერა კაპიტალისტურ პირობებში მუშათა გაჭირვებული ცხოვრება, მთავრობის სიმძაფრე და მუშათა თავგამოდებული ბრძოლა („სალდათი“), მუშათა უმუშევრობა, შიმშილი და გაჭირვება („ნავთის სამეფოში“), არსებული უკუღმართი წყობილების წინააღმდეგ მშრომელთა ბრძოლა და მეფის მომხრე დამსჯელი რაზმების გახრწნილება („სახალხო სურათი“), რევოლუციურ გლეხთა აღტყინება („მოვალეობა“), მეფის ჯარების მიერ სასტიკად დასჯა აჯანყებული გლეხებისა („გურიის სოფელში“), დამსჯელი რაზმების ხელმძღვანელთა სიმხეცე და გონებრივი სიბეჩავე („ასპიროზის დახვრეტა“), ნივთიერად გაჭირვებული გლეხობის შორეულ ქვეყანაში გადახვეწა ცხოვრების სახსრის მოსაპოვებლად, ხოლო ამის გამო უსახსროდ დარჩენილი ოჯახის გახრწნა („ვინ არის დამნაშავე?“) და სხვ.

ნ. ნაკაშიძე ცნობილია, როგორც ნიჭიერი საბავშვო მწერალიც. მისი ფსევდონიმია დამსწრე (ანერდა „წერილებს გურიიდან“).

ჟურნალისტიკასა და საბავშვო წიგნთა გამოცემის საქმეს სათავეში ჩაუდგა მარიამ დემურიას გარდაცვალების შემდეგ, 1910 წელს და რამდენიმე წლის განმავლობაში მისი ბეჯითი ხელმძღვანელობით გამოდიოდა საბავშვო ჟურნალი „ნაკადული“. მოზრდილთათვის – თვეში ერთხელ, მცირეწლოვანთათვის – ორჯერ (1910-1928 წლები).

საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ მიიწვიეს განასხკომის სოციალური აღზრდის მთავარი მმართველობის სალიტერატურო-სამხატვრო სექციის გამგედ, საბავშვო წიგნებისა და ჟურნალების გამოცემის ხელმძღვანელად, შემდეგ – ჟურ. „პიონერის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრად.

ნ. ნაკაშიძის რწმენით, ხალხის უბედურების სათავე მისი უვიცობაა, გონებრივი სიბნელე, ცრუმორწმუნეობა და ქონებრივი სილატაკე; ყოველი ამ მიზეზის გამო ადამიანი ხშირად ისეთ გარემოე-

ბაში მოექცევა და ისეთ საქციელს ჩაიდენს, რაც ადამიანობის ღირსებას ამცირებს, ადამიანს აპირუტყევებს. ადამიანთა საკეთილდღეოდ საქიროა მოისპოს ნოდებრივი, ქონებრივი, უფლებრივი და მამაკაც-დედაკაცთა უთანასწორობა. ქალი იგივე ადამიანია და სრული უფლებით უნდა იყოს მოსილი. მონობა ამცირებს, არარად ჰქმნის როგორც დამორჩილებელს, ისე დამორჩილებულს... სიმდიდრით თუ სიღარიბით, სწავლით თუ უსწავლელობით, ერთის უფლება-აღმატებულებით და მეორის უუფლებობით ადამიანობა გამქრალია – „ადამიანურ ცხოვრებას ამ წუთისოფელში მხოლოდ ადამიანურ სიყვარულისა და მოვალეობის აღსრულება შეჰქმნის“. ადამიანთა ზნეობრივ თუ გონებრივ ამალგებასა და უკეთურებათა დათრგუნვაში ქალს დიდი მნიშვნელობა აქვს და ახალი თაობის შეგნებული აღზრდაც კიდევაც ქალმა უნდა იკისროსო.

მისი დაბადებიდან 75 წლის შესრულების აღსანიშნავი საიუბილეო საღამო გაიმართა 1948 წლის 16 თებერვალს თბილისის რუსთაველის თეატრში. საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრომ დააჯილდოვა „განათლების წარჩინებული მუშაკის“ სამკერდე ნიშნით. აგრეთვე, დაჯილდოებულია „საპატიო ნიშნის“ ორდენით და მედლით „1941-1945 წლებში დიდ სამამულო ომში შრომითი მამაცობისათვის“.

ცალკე გამოცემულია:

1. შობა: მოთხრობა (გურიის ცხოვრებიდან) / ნინო ნაკაშიძისა. - თბ.: ამხ. „ცისკარი“-ს გამოცემა №2, 1911 (კერესელიძის სტ.). - 31 გვ.; 17სმ.;
2. ზარაბიბილის ხელმწიფის ქალი: (ზღაპარი) / ნინო ნაკაშიძისა. - ქუთაისი: ქუთათური ამხანაგობის გამოცემა №23, 1914 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 16 გვ.; 20სმ.;
3. საყმანვილო მოთხრობები: ბავშვები და ბელურები, მათია და ნიკო. თოლია. - ტფ.: „ნაკადული“-ს გამოცემა, 1915 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 38, II გვ.; 16სმ.;
4. კომბლე: საბავშვო ზღაპარი / გადაკეთებული ნინო ნაკაშიძის მიერ; ფერადი სურათები: ვ ს ე [ვალერიან სიღამონ - ერისთავი]. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1924 (ლით. პოლიგრ.-ტრესტისა ს.ს.მ.უ.ს.). - 15 გვ.; ილ.; 25სმ.;
5. ვინ არის დამნაშავე?: დრამა. - ტფ.: სახელგამი, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტ.). - 79 გვ.; 18სმ. - (სახელგამის სახალხო ბიბლიოთეკა; №10);
6. ჩემი ნიგნი / ნ. ნაკაშიძე, ნ. უნაფქოშვილი; [ლექსების ავტ.: მარიჯანი]. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. ლით.). - 30 გვ.; სურ.; 22სმ.;
7. პატარა მშენებლები / ნ. ნაკაშიძე, ნ. უნაფქოშვილი, მარიჯანი. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკ. სტ.). - 41 გვ.; სურ.; 22სმ.;
8. პატარა ეთერის დღე / ნინო ნაკაშიძე; სურათები ინნა სტაროსელსკისა. - [ტფ.]: შრომა, 1929 (ით. KKA.). - [12] გვ.; სურ.; 18 სმ.;

9. ეზოში: [საბავშვო] / [კანი და ილუსტრაციები ინნა სტაროსელსკაისი]. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პ/ტ. ლით.). - 12 გვ.; სურ.; 14სმ.;
10. მინდორში: [საბავშვო] / კანი და ილუსტრაციები ინნა სტაროსელსკაისი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პ/ტ. ლით.). - 12 გვ.; სურ.; 14სმ.;
11. ოთახში: [საბავშვო] / კანი და ილუსტრაციები ინნა სტაროსელსკაისი. - [ტფ.]: სახელგამი, 1930 (პ/ტ. ლით.). - 12 გვ.; სურ.; 14სმ.;
12. ტყეში: [საბავშვო] / კანი და ილუსტრაციები ინნა სტაროსელსკაისი. - [ტფ.]: სახელგამი, 1930 (პ/ტ. ლით.). - 12 გვ.; სურ.; 14სმ.;
13. ნავსადგური / სურ. ს. ნადარეიშვილის. - ტფ.: სახელგამი, 1933. - 12 გვ.; ილ.; 21სმ.;
14. ოქტომბრელები ბათომში: [საბავშვო მოთხრობა]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1934 (პ/სკ. სტ.). - 16 გვ.; თავფ. დასურ. და დაფერ.; 19სმ.;
15. მოთხრობები / პ/მგ. რედ.: ბ. ჩხეიძე; წინასიტყვ. ავტ.: ალ. სულავა. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის მე-2 სტ.). - IV, 279 გვ.: [1] გვ. ავტ. პორტრ.; 22სმ.;
16. ქართული ზღაპრები: დამუშავებული ბავშვებისათვის. - თბ.: სახელგამი, საბ. და ახალგაზ. სექტორი, 1935. - 72 გვ.; 21სმ.;
17. ხალხური ზღაპრები: დამუშავებული ბავშვებისათვის / რედ.: ა.კ. რეხვიაშვილი; მხატვ.: ბრაილოვსკაია. - ტფ.: სახელგამის საბ. და ახალგაზრ. სექტ. გა-მა და მე-3 სტ., 1935. - 72 გვ.; ილ.; 21სმ.;
18. ხალხური ზღაპრები / მხატვ.: ნ. თამამშვევა. - მე-2 შვეს. გამოც. - თბ.: საქ. ალკკ ცკ, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომც., 1938 (მედაგამის სტ.). - 82 გვ.: [7] ჩართ. ფურც. ილ.; 22სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
19. რთველი: [მოთხრობები საშუალო ასაკისათვის]. - თბ.: საბლიტგამი, 1940. - 148 გვ.; ილ.; 22 სმ.;
20. ჩვენი მდინარე: [მოთხრობა უმცროს ასაკისათვის / მხატვ.: ი. დივანაგორცევა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1942. - 16 გვ.; ილ.; 23სმ.;
21. ილია ჭავჭავაძე და პატარა ბიჭუნა / რედ. გ. თავ-ზიშვილი; მხატ. შ. ბერიტაშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1944 (საქ. კვებ. მრენ. ლითოგრაფია). - 8 გვ.; ილ.; 11სმ.;
22. მოგონებანი. - თბ.: საბჭოთა მწერალის-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - 374 გვ.; 15სმ.;
23. ულუ და თეთ: [საბავშვო მოთხრობა]. - [თბ.]: საბლიტგამი, 1947 [ყდაზე: 1948] (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 123 გვ.; სურ.; 22სმ.;
24. ვინ არის დამნაშავე: დრამა 4 მოქმედებად / საქართველოს თეატრალური საზოგადოება. - თბ.: ხელოვნება, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. სტ. №1). - 82 გვ.; სურ., 2 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 16სმ. - დანართი: „ვინ არის დამნაშავე“-შ. დადიანი შ., გვ. 79-81;
25. მიხეილ ლომონოსოვი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 54 გვ.: 1 ფურც. ილ.; 20სმ.;

26. მოთხრობები და პიესები / წინასიტყვ. გ. თავიშვილი. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 538 გვ.: 5 ფურც. ილ.; 21სმ.;
27. მოთხრობები. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 171 გვ.: ილ.; 21სმ.;
28. საბავშვო მოთხრობები. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. მე-3 სტ.). - 120 გვ.: ილ.; 23სმ..

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. ანდერსენი, ჰ. ქ. ანდერსენის ზღაპრები / თარგმანი ნინო ნაკაშიძისა. - წ. 1. - ბათომი: კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, № 60, 1896 (თავართქილაძის და მიქელაიშვილის სტ.). - VII, 77 გვ.: ილ.; 17 სმ.; წ. 2. - ბათომი: გამოც. თავართქილაძისა და მიქელაიშვილის № 66, 1896 (თავართქილაძის და მიქელაიშვილის სტ.). - 63 გვ.: ილ.; 17 სმ.;
2. დიკენსი, ჩარლზ. სკრუჯი და მარლი: საშობაო მოთხრობა. 12 სურათით / ჩარლზ დიკენსისა; თარგმ. ნინო ნაკაშიძისა; ილია ნაკაშიძის წინასიტყვაობით. - ტფ., [1910] (წიგნის გამოცემულ ქართულთა ამხანაგობის სტ.). - 108 გვ.: ილ.; 20სმ.. - („ნაკადულის“ საჩუქარი);
3. ტოლსტოი, ლ. ბავშვობა და სიყრმე: მოთხრობები. ავტორის 3 სურათით / თარგ. ნინო ნაკაშიძისა; ლევ. ტოლსტოის ბიოგრაფიით. ილია ნაკაშიძისა. - თბ., 1911 (არ. კერესელიძის სტ.). - XIX, 335 გვ.: პორტრ.; 17სმ. - („ნაკადულის“ საჩუქარი);
4. ფიჩ-პერკინს, ლიუსი. პატარა ჰოლანდიელები: მრავალი სურათით და რედაქციის შენიშვნებით / თარგმ. ნ. ნაკაშიძისა; განათლების სახ. კომის. სოციალ. აღზრდის სალიტერატურო სამხატვრო სექციის რედაქცია. - ტფ.: ს.ს.ს.რ. სახელმწიფო გამომცემლობა, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 106 გვ.; 24სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ლოტი, პიერ. დედაბერი: (ამბავი პიერ ლოტისა) / თარგმანი ნინო ნაკაშიძისა // ცნობის ფურცელი: ყოველდღიური გაზეთი. - 1901. - 5 სექტემბერი. - №1573. - გვ. 1-2;
2. იაბლოჩკოვი, გ. მიულერის სიკვდილი: (მოთხრობა) / მთარგმნ. ნ. ნაკაშიძე // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 16 თებერვალი. - №93. - გვ. 1-4;
3. ანდერსენი, ჰანს ქრისტიან. - ა) მახინჯი იხვის ჭუკი: [ზღაპარი. თარგმანი] ნ. ნაკაშიძისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №4. - გვ. 188-200; ბ) ნამცეცვა: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №18. - გვ. 10-16; №19. - გვ. 10-15; №20. - გვ. 15-19;
4. დათვის ნაამბობი: (თარგმანი) ნ. ნაკაშიძისა [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №9. - გვ. 233-238;
5. ერთგული ძაღლი: (თარგმანი) ნ. ნაკაშიძისა [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №9. - გვ. 245;

6. უიდა [რამე ლუიზა დე ლა] ბანაკში / [თარგმ.] ნინო ნაკაშიძის // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 6 თებერვალი. - №288. - გვ. 1-4;
7. ტოლსტოი, ლევ. - ა) არწივი და ფუტკარი: [ამბავი. თარგმანი] ნინო ნაკაშიძისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №15. - გვ. 412; ბ) მგელი და ძაღლი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №18. - გვ. 11-12;
8. ჩეხოვი, ან. გრიშა: [მოთხრობა] // განათლება. - 1910. - №9. - გვ. 419-421;
9. ლესინგი, გ. ახლა კი მივხვდი: [იგავი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №3. - გვ. 20;
10. მერცხლები: [ჩანახატი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №14. - გვ. 19-24;
11. ძვირფასი ნადირი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №6. - გვ. 49-58; №7. - გვ. 40-49; №8. - გვ. 39-46; №9. - გვ. 35-41;
12. თავორი, რაბიდრანთ. - ა) ავ-გული ფოსტის დამტარებელი: [ნოველა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №6. - გვ. 30-31; ბ) გმირი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №7. - გვ. 32-34; გ) თანაგრძნობა: [ნოველა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №7. - გვ. 35; დ) ღრუბლები და ტალღები: [ნოველა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №5. - გვ. 38-39; ე) ჩამპაკის ყვავილი: [ნოველა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №5. - გვ. 40-41;
13. სახიფათო ჩვეულება: (ზღაპარი 2 მოქმედებად) / თავისუფალი თარგმანი ვასილიევისა მარშაკის პიესიდან // პიონერი. - 1940. - №5. - გვ. 4-8.

გამოქვეყნებულია:

1. „ბ. ი. იმედაშვილისაგან“... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 25 მარტი. - №1082. - გვ. 2;
2. ცრუმორწმუნეობა ხორცის ჭამის შესახებ: (ვეგეტარიანელთა მოძღვრების დაცვა) // ივერია. - 1900. - 6 აგვისტო. - №170. - გვ. 1-3;
3. იმედი: [ლექსი] // კვალი. - 1902. - №22. - გვ. 353;
4. ყაჭობა: [სურათი გურიის ცხოვრებიდან] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 14 სექტემბერი. - №151. - გვ. 1-4; 21 სექტემბერი. - №153. - გვ. 1-4; 28 სექტემბერი. - №155. - გვ. 1-3; 5 ოქტომბერი. - №156. - გვ. 1-4;
5. შობა: [სურათი გურიის ცხოვრებიდან] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 25 დეკემბერი. - №179. - გვ. 1-8;
6. ძიძია: (მოთხრობა გურიის ცხოვრებიდან) // კვალი. - 1903. - №19. - გვ. 301-305; №20. - გვ. 317-321; №21. - გვ. 335-338; №23. - გვ. 365-368; №24. - გვ. 380-383; №25. - გვ. 397-399; №26. - გვ. 413-415; №27. - გვ. 430-431; №28. - გვ. 454-456;
7. ატესტატი: [მოთხრობა] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 29 აგვისტო. - №249. - გვ. 1-4; 5 სექტემბერი. - №251. - გვ. 1-3;

8. დამეგობრდნენ: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1904. - №3. - გვ. 52-56; №4. - გვ. 78-81;
9. დამნაშავე: [მოთხრობა გურიის ცხოვრებიდან] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 30 მაისი. - №223. - გვ. 1-3; 6 ივნისი. - №225. - გვ. 1-4; 13 ივნისი. - №227. - გვ. 1-4; 20 ივნისი. - №229. - გვ. 1-4; 27 ივნისი. - №231. - გვ. 1-4; 4 ივლისი. - №233. - გვ. 1-4; 11 ივლისი. - №235. - გვ. 1-4;
10. როგორ წარმოსდგება შობის ხე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 25 დეკემბერი. - №2709. - გვ. 3;
11. სტუმარი: [ბატონ-ყმობის დროინდელი ამბავი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 7 ნოემბერი. - №268. - გვ. 1-4;
12. ტირილი: [სურათი გურიის ცხოვრებიდან] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 18 აპრილი. - №211. - გვ. 1-4; 25 აპრილი. - №213. - გვ. 1-4;
13. ბავშვები და ბელურები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №7. - გვ. 172-176;
14. ბავშვი და ჩიტი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1905. - №9. - გვ. 4-5;
15. გურიაში: [მდგომარეობა ოზურგეთში; ბრძოლა ნასაკირალის უღელტეხილზე; ჯარის მოქმედება მცხოვრებთა წინააღმდეგ] / ნინო ნაკაშიძე // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 ნოემბერი. - №2946. - გვ. 2-3;
16. დედის წერილი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №5. - გვ. 249-254;
17. ვაგონში: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №14. - გვ. 372-382;
18. მოვალეობა // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 17 აპრილი. - №308. - გვ. 1-4; 21 აპრილი. - №309. - გვ. 1-4; 24 აპრილი. - №310. - გვ. 1-4;
19. როგორ ატარებენ ახალ წელიწადს გურიაში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №3. - გვ. 134-139;
20. საახალწლო საჩუქრები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №3. - გვ. 117-127;
21. საახალწლო სურათი: (გურიის ცხოვრებიდან) // საქართველოს კალენდარი. - 1905. - გვ. 466-480;
22. წერილი რედაქციის მიმართ: [შემონირულებანი დაზარალებულ გურულთა სასარგებლოდ; შემონირველთა შორის ოფიცერი - პ. გალავეცი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 ნოემბერი. - №2956. - გვ. 4;
23. წყლის პეპელა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №6. - გვ. 281-285;
24. ჭოლოშვილი, გ. საზოგადოების საყურადღებოდ: [შემონირულებათა მიღება კაზაკების მიერ დაზარალებული გურულთა სასარგებლოდ] / გ. ჭოლოშვილი, ნინო ნაკაშიძე [და სხვ.] // ივერია. - 1905. - 3 დეკემბერი. - №218. - გვ. 3;
25. დაზარალებულთა სასარგებლოდ: [შეკრებილი თანხა და შემონირველთა სია] // შრომა. - 1906. - 23 ივლისი. - №88. - გვ. 4;
26. დედა: (ფუძღვნი ჩემს ძმას სამსონ ანთაძეს) // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 6 ოქტომბერი. - №354. - გვ. 2-4; 13 ოქტომბერი. - №356. - გვ. 2-4;
27. ნამდვილი სიხარული: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №12. - გვ. 6-17;
28. საქმეების გარჩევა გურიაში: [მოთხრობა] // ნობათი. - 1906. - №10. - გვ. 157-159; №11. - გვ. 170-173;
29. შემონირულება: [წერილი რედაქციის მიმართ]: [შემონირულება გადამწვარდაზარალებულ გურულთა სასარგებლოდ და შემონირველთა სია] // შრომა. - 1906. - 14 ივნისი. - №57. - გვ. 4;
30. წერილი რედაქციის მიმართ: [გადამწვარ გურულთა სასარგებლოდ შემონირულების ანგარიში] // შრომა. - 1906. - 14 მაისი. - №32. - გვ. 4;
31. წერილი რედაქციის მიმართ: [დაზარალებულ გურულთათვის ბათუმში შემონირული ფული; აქვეა შემონირველთა სია] / ნინო ნაკაშიძე, დიომიდე ჩხაიძე // მეგობარი. - 1906. - 6 ოქტომბერი. - №10. - გვ. 3;
32. წერილი რედაქციის მიმართ: [ნასაკირალზე მომხდარი შეტაკების დროს დაზარალებულ თეოფილე ორაგველიძის ავადმყოფი ბავშვის სასარგებლოდ შეგროვილი ფული] // შრომა. - 1906. - 7 მაისი. - №28. - გვ. 4;
33. წერილი რედაქციის მიმართ: [უსახლკაროდ დარჩენილთათვის შემონირული, ტაშკენტში შეგროვილი თანხის უგზო-უკვლოდ გაბნევა] // მეგობარი. - 1906. - 24 სექტემბერი. - №1. - გვ. 4. - გიორგი ცინცაძის პასუხი: გაზ. მეგობარი. - 1906. - 14 ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3;
34. 1905 წ. 7 დეკემბერს მე მივიღე... // ისარი. - 1907. - 3 ივლისი. - №142. - გვ. 3;
35. ადამის შვილი: (სიუჟეტი აღებულია) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №2. - გვ. 9-18;
36. ახალ წელიწადს: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №1. - გვ. 16-29;
37. ბაბო და ფეფიკო: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №17. - გვ. 5-14;
38. ბავშვმა ამხილა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №3. - გვ. 5-13;
39. ბერი ჩამოხტა და აჰა ჩიტი: [თამაშობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №22. - გვ. 22-23;
40. გურიის სოფელში: (სურათი). [მოთხრობა] // მიწა. - 1907. - №5. - გვ. 4-13;
41. დაზარალებულ გურულთა სასარგებლოდ შეგროვილი ფულის შესახებ // ისარი. - 1907. - 29 მაისი. - №115. - გვ. 4;
42. დაცინვის ნექტარი // ისარი. - 1907. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 2;

43. დედის საჩუქარი: (გადმოკეთებული). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №4. - გვ. 10-13;
44. ვინ აირჩია ძალღმა: (სამეგრელოში გაგონილი ლეგენდა) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №16. - გვ. 13-14;
45. მამა და შვილები: (მიბაძვა). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №21. - გვ. 5-7;
46. მარიკა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1907. - №8. - გვ. 5-12;
47. მოსამსახურეთა დაქირავება ოქტავ მირბოსი // ისარი. - 1907. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 2-3;
48. მოსამსახურის დაქირავება ოქტავ მირბოსი // ისარი. - 1907. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 2-3;
49. მშვიერი // ისარი. - 1907. - 22 აპრილი. - №88. - გვ. 2;
50. ორი სურათი: (ტემა ა. მჭედლიშვილისა). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №9. - გვ. 15-19;
51. ორი შველი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №4. - გვ. 5-14;
52. სანყალი ლევანა: (სულით ავადმყოფთა თავშესაფრის ზედამხედველის დღიურიდან) // ისარი. - 1907. - 2 დეკემბერი. - №266. - გვ. 2-3; 5 დეკემბერი. - №268. - გვ. 2-3; 7 დეკემბერი. - №270. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
53. სიტყვები ილია ჭავჭავაძის ცხედარზე // ისარი. - 1907. - 13 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1-2;
54. ღია წერილის პასუხი ბ-ნ გ. სალარიძეს // ისარი. - 1907. - 3 ნოემბერი. - №242. - გვ. 4;
55. შემწირველთა საყურადღებოდ // ისარი. - 1907. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 3;
56. წარჩინებული გლეხიშვილობა // ისარი. - 1907. - 8 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
57. ლევ ტოლსტოი: (ოთხმოცი წლის შესრულების დღეს). [ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №9. - გვ. 29-40;
58. ლევ ტოლსტოის მოძღვრება // ამირანი. - 1908. - 28 აგვისტო. - №144. - გვ. 1-2-3;
59. მგოსანი: [ნოველა] // ფასკუნჯი. - 1908. - №5. - გვ. 13-16. - მინანერი: უძღვნი აკაკის;
60. მიყიდე - მიყიდე! [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №17. - გვ. 4-7;
61. მოგონება აკაკის შესახებ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №11. - გვ. 16-20;
62. მფრინავი ბურთები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №12. - გვ. 4-8;
63. ნავთის სამეფოში: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №6. - გვ. 6-16;
64. ორი ჯიუტი: (ინგლისურით გადმოკეთებული) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 11-12;
65. სადაც სიყვარულია, ღმერთიც იქ არის: ლევ ტოლსტოისა // ამირანი. - 1908. - 13 სექტემბერი. - №156. - გვ. 2-3; 16 სექტემბერი. - №158. - გვ. 2-3;
66. სამი კითხვა // ამირანი. - 1908. - 28 აგვისტო. - №144. - გვ. 2;
67. ყველას, ვისაც უყვარს ილია ჭავჭავაძე // დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 2;
68. შვილები: (ვუძღვნი მაკას და სიმონიკას). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №12. - გვ. 17-26;
69. არა-ადამიანური გულ-ქვაობა: (პასუხად ბ-ნ ქართლოსიანს) // დროება. - 1909. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ილია და ნინო ნაკაშიძენი;
70. ასპიროზის დახვერცხვა: [მოთხრობა] // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №7. - გვ. 8-10; №8. - გვ. 11-12;
71. თოლია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №5. - გვ. 5-8;
72. მათია და ნიკო: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1909. - №17. - გვ. 4-9; №18. - გვ. 5-8;
73. პასუხად პატარა მეხრეს: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №2. - გვ. 14-19;
74. საჩუქარი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №12. - გვ. 14-25;
75. ღმერთო, ამაზე უარესი საშინელება იქნება?! // დროება. - 1909. - 6 სექტემბერი. - № 198, 8 სექტემბერი. - № 199;
76. ცოდვის სული: [ლეგენდა] // დროება. - 1909. - 11 აპრილი. - № 78;
77. დათიკოს აღდგომა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №8. - გვ. 5-11;
78. ზარა-ბაბილის ხელმწიფის ქალი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №4. - გვ. 35-48;
79. ლევ ტოლსტოი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №11. - გვ. 40-44;
80. მოლაპარაკე კაჭკაჭი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №10. - გვ. 10-11;
81. სიყვარულის გულისათვის: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1910. - №1. - გვ. 5-13;
82. ნინო (ყოზეფინა) ივანეს ასული ქიქოძე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №12. - გვ. 45-47;
83. ქრისტეფორეს პირობა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №1. - გვ. 12-20;
84. არ გვიკადრა...: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №1. - გვ. 5-15; №2. - გვ. 6-15;
85. ვინ არის დამნაშავე? (დრამა ოთხ მოქმედებად და ხუთ სურათად) // გრდემლი: სალიტერატურო კრებული. - ნიგ. II. - ტფ.: გამოცემა ქართულ სიტყ-

- ვაკაზმულ მწერლობის საზ-ბისა, 1912. - გვ. 398-464;
86. იაკობ გოგებაშვილის გარდაცვალების გამო: [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №6. - გვ. 3-6;
87. ბავშვები: პიესა ერთ მოქმედებად // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1913. - №22. - გვ. 6-13;
88. კოტეს დანაშაული: (პიესა სამ მოქმედებად) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №2. - გვ. 14-23; № 3. - გვ. 4-17;
89. ცრემლები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1913. - №7. - გვ. 16-19;
90. ორი დედოფალა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1914. - №7. - გვ. 7-14; №8. - გვ. 6-12; №9. - გვ. 7-11;
91. ბავშვის სახლი და მისი დარსების საჭიროება // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 53-58;
92. აეროპლანი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1924. - №10-11. - გვ. 26-27;
93. ოთარის მოგზაურობა ბათუმში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1924. - №6-7. - გვ. 8-12;
94. შაშვის ბარტყი: ხალხური ზღაპარი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1924. - №4-5. - გვ. 31-36. - შემუშავებული ბავშვებისათვის;
95. ჩვენი სოფელი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1924. - №12. - გვ. 5-6;
96. საბავშვო ლიტერატურა: [მიმოხილვის სახით] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №2;
97. საფო მგელაძე: ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №211. - გვ. 2;
98. ფორმალიზმი საბავშვო ლიტერატურის სენიცა // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აპრილი. - №5. - გვ. 3;
99. გაცნობა: [შიო მღვიმელის. მოგონება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
100. ლაო-ჩენ: [მოთხრობა უმცროს ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1939. - ივლისი. - №7. - გვ. 1-4; აგვისტო. - №8. - გვ. 2-5;
101. პირველი მაისი: [მოთხრობა] // პიონერი. - 1939. - მაისი. - №5. - გვ. 2-6;
102. რთველი: [მოთხრობა საშუალო ასაკისათვის] // პიონერი. - 1939. - ნოემბერი. - №11. - გვ. 5-8;
103. ულუ და თეთ: [უმცროსი ასაკისათვის მოთხრობა] // პიონერი. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 5-10; თებერვალი. - №2. - გვ. 11-15; მარტი. - №3. - გვ. 6-11;
104. აკაკი და ბავშვები: (მოგონებიდან) // ოქტომბრელი. - 1940. - №6. - გვ. 5-9;
105. გამოცანები / დამუშავა ნ. ნაკაშიძემ // ოქტომბრელი. - 1940. - №1. - გარეკანის მე-3 გვ.;
106. რად გაფრინდნენ ჩიტები: [საბავშვო პიესა] // ოქტომბრელი. - 1940. - №7. - გვ. 6-8;
107. ფურცლები მოგონებიდან: [ი. გოგებაშვილის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 27 ოქტომბერი. - №251;
108. გონდურაშვილის ოჯახში: [ნაწყვეტი მოთხრობიდან „სკოლასა და ოჯახში“] // პიონერი. - 1941. - №2. - გვ. 4-7;
109. დიდი მწერალი ილია ჭავჭავაძე და პატარა ბიჭუნა: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №4. - გვ. 7;
110. ეშმაკი მგელი: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №5. - გვ. 18;
111. თიკანი ბაკი-ბუკი: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №1. - გვ. 5;
112. მაკოს მუშა // ოქტომბრელი. - 1941. - №3. - გვ. 2;
113. პატარა ყურმა და პატარა ალიკო: [მოთხრობა უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №2. - გარეკანის მე-4 გვ.;
114. ლეე ტოლსტოის ახლოს: [მოგონება] // მნათობი. - 1944. - №7-8. - გვ. 120-155;
115. არიშკა: [ნამდვილი ამბავი] // პიონერი. - 1945. - №5. - გვ. 8-11;
116. ბავშვების პოეტი და მეგობარი ძია შიო (მღვიმელი) // მნათობი. - 1945. - №6. - გვ. 109-117;
117. გივი და ჯამბო: [მოთხრობა] // ოქტომბრელი. - 1945. - №5. - გვ. 4-5;
118. დათვი, მელა და კაკი: [ზღაპარი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №1. - გვ. 13-14;
119. ეთერი და ბებია: [მოთხრობა]; ნახ. ნათელა იანქოშვილისა // ოქტომბრელი. - 1945. - №8. - გვ. 4;
120. თბილისი: [ლეგენდა] // პიონერი. - 1945. - №1. - გვ. 20-23;
121. ილია ჭავჭავაძის გარშემო: [მოგონება] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 169-187; №10. - გვ. 112-126;
122. მამა გაახარა: [მოთხრობა] // ოქტომბრელი. - 1945. - №6. - გვ. 2;
123. ოქტომბრელი თამარი, მურაბა, ელიკოს ჩივილი: [ხუმრობანი] // ოქტომბრელი. - 1945. - №9. - გვ. 15;
124. სუნჯა: [ზღაპარი] // პიონერი. - 1945. - №6. - გვ. 6-9;
125. ჯამბაკურ: [მოთხრობა] // პიონერი. - 1945. - №2-3. - გვ. 4;
126. აქლემი: [ზღაპარი] / ნახ. შ. ცხადაძისა // ოქტომბრელი. - 1946. - №6. - გვ. 12-13;
127. თბილისი: [ისტორიული ლეგენდა] // თაიგული. - 1946. - გვ. 190-203;
128. იროდიონ ევდოშვილი // ოქტომბრელი. - 1946. - №5. - გვ. 12-13;
129. კახაბერი: [მოთხრობა] / ნახ. შ. ცხადაძისა // ოქტომბრელი. - 1946. - №8. - გვ. 6-7;
130. მამა გაახარა: [მოთხრობა] // თაიგული. - 1946. - გვ. 64-67;
131. პოეტთან შეხვედრა // პიონერი. - 1946. - №11. - გვ. 12-13;
132. როცა ბავშვები იგვიანებენ: [მოთხრობა] // ოქტომბრელი. - 1946. - №11-12. - გვ. 14;
133. სპილოს წერილი ოქტომბრელებს / ნახ. ფ. ლაპიაშვილისა // ოქტომბრელი. - 1946. - №2. - გვ. 8-9;
134. ფიქრები საბავშვო ლიტერატურაზე: [სტატია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 20 დეკემბერი;
135. შურისძიება: [ისტორიული ლეგენდა] / ნახ. მ. დაუშვილისა // პიონერი. - 1946. - №4. - გვ. 23-26;
136. ჩემი კეთილი სურვილები // პიონერი. - 1946. - №1. - გვ. 1-2;

137. ჩემი მეგობარი: [მოთხრობა]; ნახ. შ. ცხადაძისა // პიონერი. - 1946. - №12. - გვ. 10-13;

138. დიდი ილია: [წერილი] // დილა. - 1947. - №9. - გვ. 3;

139. კოტეს შერცხვა: [მოთხრობა]; ნახ. ი. არდიშვილისა // დილა. - 1947. - №12. - გვ. 10-11;

140. მეგობრები: [მოთხრობა] // ოქტომბრელი. - 1947. - №3. - გვ. 6;

141. მეფე და მბეჭდავი: [ისტორიული მოთხრობა]; ნახ. პ. გიგოლაშვილისა // პიონერი. - 1947. - №10. - გვ. 19-23; №12. - გვ. 15-18;

142. როგორი ბიჭი იყო თომა?: [მოთხრობა] / ნახ. გ. თავ-ორაშვილისა // ოქტომბრელი. - 1947. - №7. - გვ. 14-15;

143. ფიქრები საბავშვო მწერლობაზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 8 მარტი. - №10;

144. ჩემი მეგობარი: [მოთხრობა]; ნახ. ელ. ახვლედიანი-სა // პიონერი. - 1947. - №5. - გვ. 25-27;

145. ჩიტე მკერავი; ნახ. შ. ცხადაძისა // ოქტომბრელი. - 1947. - №2. - გვ. 7;

146. დათიკოს და ნანას საახალწლო საჩუქრები: [მოთხრობა] / ნახ. გ. ჩირინაშვილისა // დილა. - 1948. - №1. - გვ. 10-11;

147. საახალწლო საჩუქარი: [მოთხრობა] // დილა. - 1948. - №12. - გვ. 4;

148. საბავშვო ჟურნალი „ნაკადული“: [მოგონება] // მნათობი. - 1948. - №3. - გვ. 80-111;

149. ჩიტე მეტალავე: [მოთხრობა] / ნახ. პ. დათებაშვილისა // დილა. - 1948. - №6. - გვ. 10;

150. ანასელი: [ლეგენდა და სინამდვილე] / ნახ. გ. ფოცხიშვილისა // პიონერი. - 1949. - №8. - გვ. 10-13; №10. - გვ. 21-25; №11. - გვ. 6-9;

151. ბოსტანში: [მოთხრობა] / ნახ. გ. ჩირინაშვილისა // დილა. - 1949. - №7. - გვ. 12-14;

152. ენის გასატეხი: [შეკრებილი ნ. ნაკაშიძის მიერ] // დილა. - 1949. - №2. - გარეკანის მე-3 გვ.;

153. ვარხვი: [ბუნების კარი] // დილა. - 1949. - №2. - გვ. 16. - გარეკანის მე-3 გვ.;

154. მახობელა: [თქმულება] / ნახ. ქ. ლებანიძისა // პიონერი. - 1949. - №3. - გვ. 26-28;

155. ქობულეთელი სტუმარი: [თქმულება] // პიონერი. - 1949. - №6. - გვ. 25;

156. ყველამ მიულოცა: მოთხრობა / ნ. ნაკაშიძე; ნახ. ა. ქოქიაშვილისა // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 7 აპრილი. - №14;

157. ციცუნია და კალია: [ზღაპარი] / ნახ. ა. კანდელაკისა // დილა. - 1949. - №1. - გვ. 12;

158. „ნამალი“: [მოთხრობა] // დილა. - 1949. - №5. - გვ. 25-27;

159. დევიკო და ბურთი: [მოთხრობა] // დილა. - 1950. - №11. - გვ. 10-11;

160. ვინ დათესა პირველად პური?: [ზღაპარი] / ნ. ნაკაშიძე; ნახატი ი. ქოქიაშვილისა // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 24 აგვისტო. - №34;

161. ამხანაგები: [მოთხრობა] / ნახ. მ. დაუშვილისა // პიონერი. - 1951. - №10. - გვ. 1-2;

162. ბუნების კარი, ექვსფრთიანი ლოფორი: [მოთხრობა] / [ნახ. პ. დათებაშვილისა] // დილა. - 1951. - №7. - გვ. 18;

163. ვიყვარდეთ წიგნი // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 29 მარტი;

164. დევიკოს და თემურის თავგადასავალი: [მოთხრობა] // დილა. - 1951. - №4. - გვ. 12-14;

165. კარგი დასაწყისი: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 2 დეკემბერი;

166. კრიტიკის გულგრილობის შესახებ [საბავშვო ლიტერატურაში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 1 ივლისი;

167. უფრო ხშირად და უფრო უხვად ასეთი წიგნები: [ე. მარკოვი. მოთხრობები ცხოველებზე]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 13 მაისი;

168. ახალი წლის დილას: [მოთხრობა] / ნახ. გ. როინიშვილისა // დილა. - 1952. - №1. - გვ. 5-6.

მის შესახებ:

1. ციციშვილი, ს. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1896. - 8 მაისი. - №97. - გვ. 4;
2. თანამშრომელი. ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი: ყოველდღიური გაზეთი. - 1897. - 26 ოქტომბერი. - №352. - გვ. 2;
3. გამოცანები: (გურიაში ჩაწერილი ნ. ნაკაშიძისაგან. წარმოდგენილი მლ. ბეს. ვაშაძისაგან) // ჯეჯილი. - 1903. - №6. - გვ. 60;
4. ზანგი (გრიგოლ რცხილაძე). სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1902 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 21 იანვარი. - №2385. - გვ. 1-2;
5. ოზურგეთი: [დაზარალებულ გურულთა შემწე კომიტეტის წევრები: ნინო, ილია და ერმილე ნაკაშიძეები, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 ნოემბერი. - №2948. - გვ. 3;
6. შემონიშნულება: [ნინო ნაკაშიძე აცხადებს, რომ პლასტუნის ბატალიონის მღვდლისაგან, ილ. ლაშხისაგან მიიღო შემონიშნულება გურულებისათვის] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 ნოემბერი. - №2947. - გვ. 3;
7. ნულაძე, აპოლონ (ანწლაძე). გურიის ამბები: [ქურდების დასჯა; მოსახლეობის გაჭირვება; დამხმარე კომიტეტის წევრები: ნინო და ილია ნაკაშიძეები, ერმილე ნაკაშიძე, გიორგი ჭოლოშვილი და სხვ.] // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 2;
8. აქაური. გურია: [ახალგაზრდობის ჯარში განწევის გამო ხალხის აღელვება. პატიმართა შორის: დავით გუგუნავა, ბებურა სიმონიშვილი და სხვ. მასწავლებელ ივანე კალანდაძის დაპატიმრება. ეძებენ მარიამ და ეკატერინე ანთაძეებს. ილია და ნინო ნაკაშიძეების სატუსალოდან განთავისუფლება. ეგზეკუცია ჯუმათსა და ლანჩხუთში] // მეგობარი. - 1906. - 1 ნოემბერი. - №31. - გვ. 3;
9. დამსწრე. - ა) გურია: [პოლკოვნიკ კრილოვის მოთხოვნები, ოზურგეთში ალ. თუმანიშვილის სახლის დანვა; ნინო და ილია ნაკაშიძეების დაპატიმრება; სოფ. მაკვანეთის და სხვა სოფლების აწიოკება] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 იანვარი. - №2988. - გვ. 1; ბ) გურია: [საცდელ პლანტაციის მუშათა გაფიცვა; ქალთა შრომის დადებითად დახასიათება; მათი შრომის ანაზღაურებისა და საერთო მდგომარეობის შესასწავლად კომისიის არჩევა ნინო ნაკაშიძის მონაწილეობით] // შრომა. - 1906. - 24 ივნისი. - №66. - გვ. 3; გ) გურია: [ქალთა შრომის დადებითად დახასიათება; კომისიის არჩევა მათი

- შრომის ანაზღაურებისა და საერთო მდგომარეობის შესასწავლად ნინო ნაკაშიძის მონაწილეობით // შრომა. - 1906. - 24 ივნისი. - №66. - გვ. 3;
10. ექვთიმე (ხარიტონ) მუჯირი: [ოდესის უნივერსიტეტის სტუდენტი იურისტი, რომელიც ხულიგნების მსხვერპლი შეიქნა 1905 წ. 6 დეკემბერს]: [პორტრეტი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 16 აპრილი. - №4. - გვ. 1;
 11. ნინო ნაკაშიძე: [მისი დაპატიმრების შესახებ. მასთან ერთად მოხსენებულია მეუღლე ილია ნაკაშიძე] // მეგობარი. - 1906. - 28 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 2;
 12. ნინო ნაკაშიძის დაპატიმრება: [დაზარალებულთა დახმარების განვეისათვის] // მეგობარი. - 1906. - 26 ოქტომბერი. - №26. - გვ. 2;
 13. უბედური. გურია: [ძარცვა, თავდასხმები, ხულიგნური მოქმედება. ნიკო ნაკაშიძის დაპატიმრება. მაზრის უფროსად ეროლოვის ჩამოსვლა] // მეგობარი. - 1906. - 31 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 3;
 14. კიდევ ფედერალისტების პროვოკატორობაზე // ლახვარი. - 1907. - 22 მაისი. - №33. - გვ. 3;
 15. მოგვივიდა საყმაწვილო... // ისარი. - 1907. - 19 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
 16. რედაქციამ მიიღო ახალი ნომერი // ისარი. - 1907. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 2;
 17. ტაშკენტის შემონირულება და უთავბოლო პასუხი // ისარი. - 1907. - 30 მაისი. - №116. - გვ. 3-4;
 18. ქალების კრება // ისარი. - 1907. - 6 სექტემბერი. - №195. - გვ. 3;
 19. ჩანტლაძე, ერასტო. - ა) ბ-ნო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ... // ლახვარი. - 1907. - 27 მაისი. - №38. - გვ. 2; ბ) ჩემს წერილს ძალიან გაუცხარებია... // ლახვარი. - 1907. - 3 ივნისი. - №43. - გვ. 4;
 20. 5 ნოემბერს... // მწყემსი. - 1908. - №21. - გვ. 14;
 21. დილის თერთმეტის ნახევარზე... // მომავალი. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №27. - გვ. 3-4;
 22. იმავე გაზეთის... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 20 ნოემბერი. - №24. - გვ. 2;
 23. კაზმული მწერლობა-მხატვრობა-მუსიკა-თეატრი... // ეკალი. - 1908. - 28 სექტემბერი. - №24. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, №25, გვ. 1; №26, გვ. 1;
 24. ნინო ნაკაშიძის განთავისუფლება // დროება. - 1908. - 18 ნოემბერი. - №1. - გვ. 2;
 25. ნინო ნაკაშიძის დაპატიმრება // შუქი. - 1908. - 7 ნოემბერი. - №1. - გვ. 3;
 26. პრესა აკაკის იუბილეზე // დროება. - 1908. - 9 დეკემბერი. - №18. - გვ. 3;
 27. ფასკუნჯი // დროება. - 1908. - 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 4;
 28. ქართული თეატრის საქმეები // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 4;
 29. ერისთავი, დიმიტრი. ბ-ნო რედაქტორო! // მომავალი. - 1909. - 28 ოქტომბერი. - №51;
 30. ლორთქიფანიძე, ნ. ცხოვრება სცენაზე // ბურჯი: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1909. - №3. - გვ. 7-10;
 31. მიიღება ხელის მოწერა 1909 წლისათვის სალიტერატურო სამხატვრო ჟურნალი „ფასკუნჯი“... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 4. - განცხადებანი. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №9, გვ. 4; №14, გვ. 4;
 32. ოთხშაბათს, 7 იანვარს 1909 წ. ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ...: [განცხადება] // დროება. - 1909. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
 33. ორი ეშმაკი // მათრახი და სალამური. - 1909. - №3. - გვ. 5-6;
 34. ქართული თეატრი // ივერია. - 1909. - 5 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
 35. ბოდიში // ნემსი: ალმანახი. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 1;
 36. „ნაკადული“: (ნელინადი მეშვიდე) // ხალხი. - 1911. - 8 თებერვალი. - №1. - გვ. 4;
 37. ნაკაშიძე ნინო. შობა. მოთხრობა (გურიის ცხოვრებიდან). თბ. 1911 წ.: [რეცენზია] // განათლება. - 1911. - №9. - გვ. 576;
 38. დღევანდელი წარმოდგენის გამო ქართ. თეატრში // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 15;
 39. შალვა დადიანი და ელ. ანდრონიკაშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 16;
 40. ჭოპოსანი. ქართული სახიობა: „ვინ არის დამნაშავე?“. პიესა ნ. ნაკაშიძისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №17. - გვ. 6;
 41. ვაჟა-ფშაველას დასაკრძალავად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №31. - გვ. 16;
 42. კვიციანიძე, ისიდორე (ისო). მგოსან აკაკის ავანტიურების გამო // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №2. - გვ. 1-2. - თან ახლავს ფოტო; კომპერაცია. - 1915. - №27. - გვ. 2-3;
 43. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). საშობაო მისალოცი // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №32. - გვ. 1-5;
 44. მწერალი ქალი ნინო ნაკაშიძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №3. - გარეკანის მესამე გვერდი;
 45. ქ.მ.წ.ს. მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 8-12;
 46. ქურდი, სანდრო (გულისაბა). ბაქოს ქართულ დრამატულმა წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №8. - გვ. 15;
 47. ნინო ნაკაშიძე: „ნაკადული“-ს რედაქტორი. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №2. - გარეკანის პირველი გვერდი;
 48. ქართველი ქალის დღეობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №3. - გვ. 2. - ტექსტს დართული აქვს ნინო ნაკაშიძის, ნინო დავითაშვილის და ნინო ჩხეიძის ფოტოები;
 49. მეგრელიძე, ლილია (მიმქრალი). მიმავრენს... მივექრი...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №5-6. - გვ. 2. - ნინო ნაკაშიძეს;
 50. სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა დღე-გატების პირველი ყრილობა: (8-15 იანვარი 1920 წ.) // განათლება. - 1920. - №1. - გვ. 52-79; №2. - გვ. 49-64; №3. - გვ. 43-55; №4. - გვ. 70-93;
 51. თეატრი და ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 26 იანვარი. - № 20. - გვ. 4. - შინაარსი: კინოფილმ „არსენა ჯორჯიაშვილის“ წარმატება; ნ. ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის დამნაშავე“-ს დადგმის წარმატება;
 52. რ. გ. - ა) ნინო ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“. [რეცენზია რუსთაველის თეატრის სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1922. - 30 მარტი. - №71. - გვ. 4; ბ) რუსთაველის თეატრი: ნ. ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის

- დამნაშავე?": სეზონის გახსნა: რეცენზია სპექტაკლზე // კომუნისტი. - 1922. - 25 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 4. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრიგოლ რობაქიძეს;
53. ც. წუნუნავას, აკაკი ვასაძის, შ. ლამბაძის და ს. ყორყოლიანის სალამო: [ნინო ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის დამნაშავე“ რუსთაველის თეატრის სცენაზე ახალგაზრდა მსახიობების მონაწილეობით]: [ქრონიკა] // კომუნისტი. - 1922. - 31 მაისი. - №121. - გვ. 3;
54. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 29 აპრილი. - №96. - გვ. 3. - წერილებს შორის: სახალხო წარმოდგენა ნ. ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“. პრ. ასკანელი;
55. ხელოვანი. სახალხო სახლი: [რეცენზია სპექტაკლზე „კაცის სამართალი“] // კომუნისტი. - 1923. - 24 იანვარი. - №16. - გვ. 4;
56. ლელი. წითელი თეატრი: [„ვინ არის დამნაშავე“ ნ. ნაკაშიძისა] // კომუნისტი. - 1926. - 24 თებერვალი. - №44. - გვ. 6;
57. შხევი. ვინ არის დამნაშავე: [დრამა ოთხ მოქმედებად] // კომუნისტი. - 1927. - 23 თებერვალი. - №43. - გვ. 6;
58. ქრ. (ქრისტეფორე რაჭველიძე). ნაკაშიძე ნინო. მოთხრობები: რეცენზია // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №85. - გვ. 4;
59. შამათავა, დავით. - ა) ნინო ნაკაშიძის შემოქმედებითი გზა // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ივლისი. - №21. - გვ. 3; ბ) ნინო ნაკაშიძე: [შემოქმედება და მოღვაწეობა] // მნათობი. - 1940. - №7. - გვ. 150-60; გ) ნინო ნაკაშიძე: დაბადებიდან 75 წლისთავის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 19 იანვარი. - №3; დ) ნინო ნაკაშიძე // პიონერი. - 1945. - №4. - გვ. 23-24; ე) ნინო ნაკაშიძე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №6; ვ) საბავშვო ლიტერატურის მცხოვანი მოამბე: [ნ. ნაკაშიძე] // პიონერი. - 1948. - №2. - გვ. 11-12;
60. ასათიანი, ლ. ნარკვევი მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან: [ი. ევდოშვილი, ჭ. ლომთაძე, ნ. ნაკაშიძე, გ. ტაბიძე, ს. შანშიაშვილი, ალ. აბაშელი, ლ. ქიაჩელი, ნ. ლორთქიფანიძე, შ. დადიანი. სიმბოლიზმი] // მნათობი. - 1942. - №10. - გვ. 131-147;
61. ნინო ნაკაშიძე: დაბადების 75 წლისთავის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1945. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 2;
62. ბავშვების მეგობარი: [ნ. ნაკაშიძე] // დილა. - 1947. - №12. - გვ. 15;
63. ნინო ნაკაშიძის დაბადებიდან 75 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სალამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 დეკემბერი. - №48;
64. ჭიჭინაძე, ლ. - ა) ნინო ნაკაშიძე - მოგონებანი: [ბიბლიოგრაფია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 2 მარტი. - №9; ბ) ბავშვთა გულის მესაიდუმლე // ნორჩი ლენინელი. - 1948. - 19 თებერვალი. - №8;
65. აბაშელი, ალ. ნინო ნაკაშიძე: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №3. - გვ. 73-74;
66. იმერლიშვილი, დ. ბავშვთა გულის მესაიდუმლე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 17 თებერვალი. - №21;
67. ნინო ნაკაშიძის საიუბილეო სალამო // კომუნისტი. - 1948. - 11 თებერვალი. - №30. - გვ. 4;
68. სიხარულიძე, ილია. ნორჩი თაობის უანგარო მოამბე // კომუნისტი. - 1948. - 15 თებერვალი. - №33. - გვ. 2;
69. შუბითიძე, ვ. ნინო ნაკაშიძეს: [ციკლიდან ქვიშხეთის სალამოები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №6;
70. ხომერიკი, ნ. საბავშვო ლიტერატურის ამადარი // სახალხო განათლება. - 1948. - 12 თებერვალი. - №7;
71. Тавзишвили, Г. Нино Накашидзе // Заря Востока. - 1948. - 15 февраля. - №33. - С.3;
72. არტემიძე, ვ. ნ. ნაკაშიძე-საბავშვო მოთხრობები // მნათობი. - 1951. - №7. - გვ. 161-162. - საბლიტგამი, 1950 წ. რეცენზია;
73. ვაშლომიძე, ი. საინტერესო სპექტაკლი: ნ. ნაკაშიძისა და კ. მაჭარაძის პიესა - ზღაპარი „ბაში-აჩუკი“ თოჯინების ქართულ სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1951. - 26 დეკემბერი;
74. ჯიბუტი, ვ. ნინო ნაკაშიძის მოთხრობები და პიესები: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 17 ივლისი;
75. გელიაშვილი, თ. ღვანლმოსილი საბავშვო მწერალი ნ. ნაკაშიძე // ნორჩი ლენინელი. - 1952. - 27 მარტი;
76. გრიშაშვილი, ი. ნინო ნაკაშიძეს: [ლექსი] // პიონერი. - 1952. - №1. - გვ. 8;
77. ქარელიშვილი, ე. ღვანლმოსილი საბავშვო მწერალი: ნ. ნაკაშიძის დაბადებიდან 80 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 27 იანვარი;
78. ქიაჩელი, ლ. ნინო ნაკაშიძე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 27 იანვარი;
79. ღვანლმოსილი მწერალი: [ნ. ნაკაშიძე] // პიონერი. - 1952. - №1. - გვ. 8;
80. ცაიშვილი, ს. ნინო ნაკაშიძესთან // სახალხო განათლება. - 1952. - 16 იანვარი;
81. Нино Накашидзе // Заря Востока. - 1952. - 1 февраля. - №27. - С.3

წყარო:

- ავტორჩანანერი;
- ნინო ნაკაშიძის საბავშვო ზრპარი „კომბლე“...: [ბიბლიოგრაფია] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №5. - გვ. 17 (კანზე);
- ხუროძე, ვ. // რევოლუციის მატყანე. - 1930. - №1. - გვ. 156;
- ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორლეტა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 301;
- კაშმაძე, შ. ლევ ტოლსტოი და ქართული სინამდვილე: ლ. ტოლსტოის გარდაცვალების 30 წლისთავის გამო. - თბ., 1941 (ტექნიკა და შრომა). - გვ.: 49-52, 53, 62, 63, 71, 77;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გი.

- კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: ნიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 493;
7. ნინო ნაკაშიძე: დაბადების 75 წლისთავის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1945. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 2;
 8. ნინო ნაკაშიძის საიუბილეო საღამო // კომუნისტი. - 1948. - 18 თებერვალი. - № 35. - გვ. 4;
 9. სახალხო განათლება. - 1948. - 19 თებერვალი. - № 8.
 10. ჭიჭინაძე, ლ. ბავშვთა გულის მესაიდუმლე // ნორჩი ლენინელი. - 1948. - 19 თებერვალი. - № 8;
 11. Заря Востока. - 1948. - 20 февраля. - № 36.

ნანეიშვილი, ალექსანდრე თეიმურაზის ძე (1857 – 1904, 12/VIII) – პუბლიცისტი,

კრიტიკოსი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – შუათანა თაობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი და საქართველოს ხალხოსნური მოძრაობის აქტიური მონაწილეთაგანი, მეფის მთავრობისაგან გაციმბირებული, – იმერეთიდან. სწავლობდა პეტერბურგის მედიკო-ქირურგიულ აკადემიაში, სამშობლოში დაბრუნებული ჟურნალ „იმედში“ თანამშრომლობდა (1881-1883) და მისი ერთ-ერთი მესვეური და იდეური ხელმძღვანელთაგანი იყო. 1881 წლიდანვე „დროებაში“ თანამშრომლობდა. „იმედის“ დახურვის შემდეგ განახლებულ „დროება“-„ივერიაში“ დაიწყო მუშაობა. იმპერატორ ალექსანდრე II-ის მოკვლის (1881) გამო, „ივერიაში“ თანაგრძნობით მოიხსენია მეფის მკვლელობა – „ნაროდნაია ვოლიას“ – რევოლუციური საქმიანობა. 1882 წელს, გორში მე-16 გრენადერის მინგრელსკის პოლკში დაარსებულ „სოციალისტ-რევოლუციონერთა ორგანიზაციის“ აღმორჩენის გამო, მეფის მთავრობამ შეიპყრო და რევოლუციური მოღვაწეობისათვის ს. თ. ჭრელაშვილთან ერთად, 1884 წელს სემიპალატინსკს გადაასახლა, სადაც, სამშობლო ქვეყნის შევლისა და ტყვეობიდან გამოსხნის ფიქრით გატაცებული, თვითგანვითარებით ემზადებოდა. ციმბირიდან დაბრუნებული, 1887 წლიდან ილია ჭავჭავაძის „ივერიასა“ და გ. თუმანიშვილის „Новое издание“-ში თანამშრომლობდა. 1887-1889 წლებში გაზ. „ივერიის“ ხელმძღვანელი შეიქნა და ხშირად ათავსებდა მეთაურებს (მაგალითად, „ივერია“, 1889, № 4, 5, 9, 10, 13, 18, 23-25, 47, 52, 58, 98 და სხვ.). რამდენიმე ხნის შემდეგ ქუთაისის სათავადაზნაურო ბანკში მსახურობდა შემფასებლად, 1902 წლიდან – ქუთაისის ქალაქის საბჭოს მდივნად, მერე ჭიათურის შავი ქვის მრეწველთა საბჭოს მდივნად. საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც მხურვალე მონაწილეობას იღებდა.

თავის ნაწერებში ეხებოდა სამწერლო, სასწავლო-საგანმანათლებლო, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ, წოდებრივ და სხვ. საკითხებს, მუდამ ეროვნულ-პროგრესულ თვალსაზრისზე მდგომი. მაგალითად, ქართველი თავადაზნაურობის შესახებ

წერდა: ახალი ცხოვრების დასაწყისშივე „ჩვენი მაღალი წოდება უნდა შესდგომოდა სამშვიდობო შრომასა და მეცადინეობას არა მარტო თვის საკუთარ კეთილ-დღეობისათვის, არამედ ერის მრავალ-კეცად წარმატებისათვისაც... ამ სამშვიდობო გზაზე ერისათვის არავითარი ღვაწლი არ მიუძღვის, პირიქით, დანარჩენს ნაწილს ერისას თითქმის წინ გადაეღობა კიდეც...“ („ივერია“, 1887, № 135, გვ. 1); თავადაზნაურობა „დღესაც ფერსა და მიმართულებას აძლევს ჩვენს ცხოვრებას და, უეჭველია, ჯერ კიდევ დიდს ხანს იდგომება ჩვენის ცხოვრების სათავეში, ე. ი. ჩვენი ბედი და უბედურება მასზე არის და იქნება დამოკიდებული და, უეჭველია, იგი მრავალს განსაცდელს და უბედურებას შეგვამთხვევს, თუ რომ ამავე მდგომარეობაში დარჩა, რა მდგომარეობაშიაც დღემდის იმყოფება, თუ იგი არ მოინადინებს, რომ ფერი და ხასიათი შეიცვალოს და ამნაირად დროსა და ვითარებას შეუფეროს თავისი ცხოვრების გზანი“ („ივერია“, 1887, № 133, გვ. 1). განსაკუთრებით, მესამე დასვლეს ეკამათებოდა ეროვნული თვალსაზრისით. ლალთან (გ. ლასხიშვილი) და ვ. წ-სთან (ვას. წერეთელი) ერთად უარყოფდა საქართველოში კაპიტალისტური ურთიერთობის არსებობას, – ჩვენში კაპიტალიზმი არ არის, არასამრეწველო ქვეყანაა ჩვენი ქვეყანა, ვაჭრობა-მრეწველობა ახლად იკიდებს ფეხს, ამიტომ კლასობრივი უთანასწორობა ჩვენის ქვეყნის წინმსვლელობას უფრო ავნებსო და სხვ.

წერდა სამეცნიერო-პოპულარულ შენიშვნებსაც. მისი ხელმოწერილია: ა. ნა-ლი, ა. წ-ლი. გარდაიცვალა 1904 წლის აგვისტოს 12.

გამოქვეყნებულია:

1. *ორიოდე სიტყვა სტუდენტობის არეულობაზედ // დროება. - 1880. - 24 დეკემბერი. - №272. - გვ. 1-3;*
2. *სოფლის ბიბლიოთეკა // დროება. - 1880. - 30 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3;*
3. *წერილები პეტერბურლიდამ: (წერილი პირველი) // დროება. - 1880. - 21 ივნისი. - № 130. - გვ. 1-3;*
4. *ბათუმი, 19 აგვისტოს... // დროება. - 1881. - 26 აგვისტო. - №117. - გვ. 2;*
5. *კიდევ ჩვენს ახალ-გაზდობაზედ (პასუხი ს. ლორთქიფანიძეს) // დროება. - 1881. - 18 აპრილი. - № 79. - გვ. 2-4; 19 აპრილი. - № 80. - გვ. 2-3. - ს. ლორთქიფანიძის წერილი იხ.: „დროება“, № 72;*
6. *ლიტერატურული შენიშვნები: („რუსეთის ეხლანდელი მდგომარეობა“ გ. თ-მისა, „ივერია“ №4; „შინაური მიმოხილვა“, „ივერია“ №5; „თავიდან თუ ბოლოდან“ გ. ყიფშიძისა, „იმედი“ №5) // ივერია. - 1881. - №10. - გვ. 114-134;*
7. *ორიოდე სიტყვა გ-თ-მის სტატიის „შარშანდელ რუსეთი“-ს თაობაზედ: (წერილი რედაქციისადმი) // ივერია. - 1881. - №3. - გვ. 137-144;*
8. *ჩვენი სტუდენტების მოვალეობა // დროება. - 1881. - 5 მარტი. - №47. - გვ. 2-3;*
9. *ჩვენი სტუდენტობის მატერიალურ მდგომარეობაზე // დროება. - 1881. - 19 აპრილი. - №80. - გვ. 1;*
10. *ადგილობრივი რუსული მწერლობა // დროება. - 1882. - 2 სექტემბერი. - №183. - გვ. 1-2;*

11. რუსეთის ცხოვრება და კატკოვი // დროება. - 1882. - 22 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1-2; 23 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1-2;
12. საქალბო საეპიმო კურსების შესახებ // დროება. - 1882. - 27 აგვისტო. - №179. - გვ. 1-2;
13. ახალი ნელინადი ჩვენი ჟურნალ-გაზეთებისათვის // დროება. - 1883. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 1-3;
14. გლეხთა ოჯახობათა გაყრის თაობაზე: 16 ნოემბერი // დროება. - 1883. - 17 ნოემბერი. - №231. - გვ. 2-3;
15. გლეხის თაობაზედ: 29 ოქტომბერს // დროება. - 1883. - 30 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-2;
16. 16 სექტემბერს // დროება. - 1883. - 17 სექტემბერი. - №183. - გვ. 1-2;
17. 12 ოქტომბერს // დროება. - 1883. - 13 ოქტომბერი. - №203. - გვ. 2;
18. ი. ს. ტურგენევი // დროება. - 1883. - 27 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3;
19. კიდევ „წერა-კითხვის საზოგადოებაზედ“ // დროება. - 1883. - 23 ნოემბერი. - №235. - გვ. 3;
20. ლიტერატურული შენიშვნები // დროება. - 1883. - 11 ოქტომბერი. - №201. - გვ. 1-3; 12 ოქტომბერი №202. - გვ. 1-3; 1 ნოემბერი. - №218. - გვ. 1-3; 8 დეკემბერი. - №247. - გვ. 1-3;
21. ლიტერატურული შენიშვნები: („ხილად“, „ივერია“, № 9, სექტემბერი) // დროება. - 1883. - 9 ნოემბერი. - №225. - გვ. 1-2; 10 ნოემბერი. - №226. - გვ. 1-3;
22. მინის-მგლობლობის საქმე: 7 ნოემბერი // დროება. - 1883. - 8 ნოემბერი. - №224. - გვ. 1-2;
23. 2 დეკემბერს // დროება. - 1883. - 3 დეკემბერი. - №244. - გვ. 1-2;
24. 24 ოქტომბერს // დროება. - 1883. - 25 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 2-3;
25. 22 აგვისტო // დროება. - 1883. - 23 აგვისტო. - №166. - გვ. 1-2;
26. 23 სექტემბერი // დროება. - 1883. - 24 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-2;
27. 27 ივლისს // დროება. - 1883. - 28 ივლისი. - №146. - გვ. 1-2;
28. 27 სექტემბერს // დროება. - 1883. - 28 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-2;
29. 25 ოქტომბერს // დროება. - 1883. - 26 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-2;
30. 20 აგვისტოს // დროება. - 1883. - 21 აგვისტო. - №165. - გვ. 1.;
31. რას მოველით ახალი რუსული გაზეთისაგან // დროება. - 1883. - 18 დეკემბერი. - №256. - გვ. 1-2;
32. რა უფრო მოუხდება ხალხს, არყის დიდი თუ წვრილი ქარხნები? // დროება. - 1883. - 29 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-2;
33. რა ძეგლი ავუგოთ გრიგოლ ორბელიანს? // დროება. - 1883. - 14 დეკემბერი. - №252. - გვ. 1. - ქ.მ.წ.კ.გ. საზოგადოების ცალზე მიწერილია: „ა. ნა-ლი“; სოლ. ცაიშვილის ცნობით ეს წერილი ი. მეუნარგიას ეკუთვნის;
34. ქართული თეატრი // დროება. - 1883. - 3 მარტი. - №45. - გვ. 1-3; 5 მარტი. - №47. - გვ. 1-3; 26 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 2-3; 2 ნოემბერი. - №219. - გვ. 2; 5 ნოემბერი. - №222. - გვ. 1-3;
35. შინ და გარეთ: დაგვიანებული საუბარი: „დროების“ საჩხერელი კორესპონდენტი და მისი ჯალათი. გაზ. „კავკაზი“ ცემა-ტყევის დამცველი. სკოლის გადანვა ჩხარში. ქართული გაზეთის რედაქტორი ს. მესხი... ამერიკული გაზეთები და მათი წარმომადგენელი... // დროება. - 1883. - 19 აგვისტო. - №163. - გვ. 1-3; 25 აგვისტო. - №168. - გვ. 1-2;
36. 13 სექტემბერს // დროება. - 1883. - 14 სექტემბერი. - №181. - გვ. 1-2;
37. 19 ივლისს // დროება. - 1883. - 20 ივლისი. - №141. - გვ. 1-2;
38. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება // დროება. - 1883. - 13 ნოემბერი. - №229. - გვ. 1-2;
39. 5 სექტემბერი // დროება. - 1883. - 6 ნოემბერი. - №175. - გვ. 1-2;
40. ბიბლიოგრაფია // დროება. - 1884. - 26 იანვარი. - №19. - გვ. 1-3;
41. რეცენზია // დროება. - 1884. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4;
42. რას მოგვიტხოვს და გვასწავლის ენა?... // ივერია. - 1887. - 8 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-3;
43. ტფილისი, 1 დეკემბერს // ივერია. - 1887. - 3 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1;
44. ტფილისი, 14 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 15 აგვისტო. - №169. - გვ. 1; 18 აგვისტო - №170. - გვ. 1;
45. ტფილისი, 15 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 16 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1; 17 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1;
46. ტფილისი, 16 ოქტომბერი // ივერია. - 1887. - 17 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-2;
47. ტფილისი, 18 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 19 აგვისტო. - №171. - გვ. 1-2; 25 აგვისტო - №176. - გვ. 1;
48. ტფილისი, 22 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 23 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1;
49. ტფილისი, 23 ივლისი // ივერია. - 1887. - 24 ივლისი. - №151. - გვ. 1-2;
50. ტფილისი, 23 ოქტომბერი // ივერია. - 1887. - 24 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2; 27 ოქტომბერი - №223. - გვ. 1; 30 ოქტომბერი - №226. - გვ. 1;
51. ტფილისი, 24 ივლისი // ივერია. - 1887. - 25 ივლისი. - №152. - გვ. 1; 26 ივლისი - №153. - გვ. 1; 28 ივლისი - №154. - გვ. 1;
52. ტფილისი, 24 ნოემბერი // ივერია. - 1887. - 25 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1;
53. ტფილისი, 24 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 25 სექტემბერი. - №199. - გვ. 1-2;
54. ტფილისი, 26 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 27 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
55. ტფილისი, 27 ივნისი // ივერია. - 1887. - 28 ივნისი. - №131. - გვ. 1; 1 ივლისი - №132. - გვ. 1; 2 ივლისი - №133. - გვ. 1; 4 ივლისი - №135. - გვ. 1; 5 ივლისი - №136. - გვ. 1-2; 8 ივლისი - №138. - გვ. 1;
56. ტფილისი, 28 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 29 სექტემბერი. - №201. - გვ. 1-2;
57. ტფილისი, 3 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 4 აგვისტო. - №160. - გვ. 1-2;
58. ტფილისი, 3 დეკემბერი // ივერია. - 1887. - 4 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1;
59. ტფილისი, 3 ოქტომბერი // ივერია. - 1887. - 4 ოქტომბერი. - №205. - გვ. 1;

60. ტფილისი, 30 ნოემბერი // ივერია. - 1887. - 1 დეკემბერი. - №251. - გვ. 1;
61. ტფილისი, 31 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 1 სექტემბერი. - №180. - გვ. 1; 3 სექტემბერი - №182. - გვ. 1; 5 სექტემბერი - №184. - გვ. 1;
62. ტფილისი, 9 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 10 სექტემბერი. - №187. - გვ. 1-2; 11 სექტემბერი. - №188. - გვ. 1-2; 12 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1;
63. შარშანდელი მოგზაურობა იმერეთში // ივერია. - 1887. - 18 ივლისი. - №147. - გვ. 1-3;
64. რას მოგვითხრობს და გვასწავლის ზნე-ჩვეულება? // ივერია. - 1888. - 2 თებერვალი. - №24. - გვ. 1-2;
65. სამტრედია // ივერია. - 1888. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 3;
66. ტფილისი, 11 აპრილი // ივერია. - 1888. - 12 აპრილი. - №78. - გვ. 1-2;
67. ტფილისი, 11 მარტი // ივერია. - 1888. - 12 მარტი. - №53. - გვ. 1;
68. ტფილისი, 11 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 12 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1;
69. ტფილისი, 12 თებერვალი // ივერია. - 1888. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1-2;
70. ტფილისი, 12 იანვარი // ივერია. - 1888. - 13 იანვარი. - №8. - გვ. 1-2;
71. ტფილისი, 12 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 13 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-2;
72. ტფილისი, 14 ივნისი // ივერია. - 1888. - 15 ივნისი. - №123. - გვ. 1;
73. ტფილისი, 16 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 17 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1-2;
74. ტფილისი, 18 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 19 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1;
75. ტფილისი, 19 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 20 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1;
76. ტფილისი, 2 აპრილი // ივერია. - 1888. - 3 აპრილი. - №71. - გვ. 1-2;
77. ტფილისი, 21 ოქტომბერი // ივერია. - 1888. - 22 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1-2;
78. ტფილისი, 24 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 25 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1-2;
79. ტფილისი, 24 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 25 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1;
80. ტფილისი, 26 მარტი // ივერია. - 1888. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 1-2; 1 აპრილი - №69. - გვ. 1-2;
81. ტფილისი, 26 ოქტომბერი // ივერია. - 1888. - 27 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 1;
82. ტფილისი, 3 თებერვალი // ივერია. - 1888. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 1-2;
83. ტფილისი, 5 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 6 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
84. ტფილისი, 5 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 6 ნოემბერი. - №234. - გვ. 1-2; 9 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1;
85. ტფილისი, 6 ოქტომბერი // ივერია. - 1888. - 7 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1-2;
86. ტფილისი, 7 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 8 დეკემბერი. - №258. - გვ. 1-2;
87. ტფილისი, 7 ნოემბერი // ივერია. - 1888. - 8 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1-2;
88. ტფილისი, 7 ოქტომბერი // ივერია. - 1888. - 8 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1;
89. ტფილისი, 8 აპრილი // ივერია. - 1888. - 9 აპრილი. - №76. - გვ. 1-2;
90. ტფილისი, 9 აპრილი // ივერია. - 1888. - 10 აპრილი. - №77. - გვ. 1;
91. ტფილისი, 9 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 10 დეკემბერი. - №260. - გვ. 1;
92. ტფილისი, 9 იანვარი // ივერია. - 1888. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1-2;
93. ქრისტეს აღთქმა // ივერია. - 1888. - 24 აპრილი. - №87. - გვ. 2;
94. ვამპერისა და ელიზე რეკლიუს აზრი სომხების შესახებ // ივერია. - 1889. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 1-3; 11 იანვარი - №7. - გვ. 1-3;
95. ტფილისი, 1 მაისი // ივერია. - 1889. - 2 მაისი. - №91. - გვ. 1-2;
96. ტფილისი, 1 მკათათვე // ივერია. - 1889. - 2 ივლისი. - №137. - გვ. 1;
97. ტფილისი, 10 მაისი // ივერია. - 1889. - 11 მაისი. - №97. - გვ. 1;
98. ტფილისი, 11 მაისი // ივერია. - 1889. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 1;
99. ტფილისი, 11 მარიამობისთვე // ივერია. - 1889. - 12 აგვისტო. - №171. - გვ. 1;
100. ტფილისი, 11 მკათათვე // ივერია. - 1889. - 12 ივლისი. - №145. - გვ. 1;
101. ტფილისი, 12 იანვარი // ივერია. - 1889. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
102. ტფილისი, 12 მაისი // ივერია. - 1889. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 1; 14 მაისი. - №100. - გვ. 1;
103. ტფილისი, 13 იანვარი // ივერია. - 1889. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
104. ტფილისი, 16 მაისი // ივერია. - 1889. - 17 მაისი. - №101. - გვ. 1;
105. ტფილისი, 16 მარტი // ივერია. - 1889. - 17 მარტი. - №58. - გვ. 1;
106. ტფილისი, 17 მაისი // ივერია. - 1889. - 18 მაისი. - №102. - გვ. 1;
107. ტფილისი, 18 იანვარი // ივერია. - 1889. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 1-2;
108. ტფილისი, 20 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 21 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
109. ტფილისი, 22 მაისი // ივერია. - 1889. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 1;
110. ტფილისი, 23 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 24 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
111. ტფილისი, 24 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 25 ივნისი. - №132. - გვ. 1;
112. ტფილისი, 24 იანვარი // ივერია. - 1889. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 1-2;
113. ტფილისი, 26 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 27 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
114. ტფილისი, 27 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 28 ივნისი. - №134. - გვ. 1;
115. ტფილისი, 28 მკათათვე // ივერია. - 1889. - 28 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
116. ტფილისი, 3 მაისი // ივერია. - 1889. - 1 ივნისი. - №111. - გვ. 1;
117. ტფილისი, 3 მარტი // ივერია. - 1889. - 4 მარტი. - №47. - გვ. 1;

118. ტფილისი, 3 მკათათვე // ივერია. - 1889. - 4 ივლისი. - №138. - გვ. 1;
119. ტფილისი, 30 იანვარი // ივერია. - 1889. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1-2;
120. ტფილისი, 30 მაისი // ივერია. - 1889. - 31 მაისი. - №110. - გვ. 1;
121. ტფილისი, 31 იანვარი // ივერია. - 1889. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 1;
122. ტფილისი, 5 იანვარი // ივერია. - 1889. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
123. ტფილისი, 7 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 8 ივნისი. - №117. - გვ. 1;
124. ტფილისი, 7 იანვარი // ივერია. - 1889. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 1. - იგივე: 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 1;
125. ტფილისი, 8 მაისი // ივერია. - 1889. - 9 მაისი. - №96. - გვ. 1;
126. ტფილისი, 8 მკათათვე // ივერია. - 1889. - 9 ივლისი. - №143. - გვ. 1;
127. ტფილისი, 9 მარამობისთვე // ივერია. - 1889. - 10 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-2;
128. ტფილისი, 9 მარტი // ივერია. - 1889. - 10 მარტი. - №52. - გვ. 1-2;
129. დასაფლავება ელენე დიმიტრის ასულის ლორთქიფანიძისა ქუთაისში: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1890. - 30 ნოემბერი. - №255. - გვ. 2-3;
130. „ვეფხისტყაოსნის“ გამო // ივერია. - 1890. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 1-3;
131. ქართული წარმოდგენა ქუთაისში // ივერია. - 1890. - 11 დეკემბერი. - №263. - გვ. 2;
132. ქუთაისის ბანკის ამბები: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1890. - 2 ნოემბერი. - №233. - გვ. 2; 3 ნოემბერი - №234. - გვ. 3;
133. წერა-კითხვის საზოგადოების საყურადღებოდ // ივერია. - 1890. - 26 სექტემბერი. - №205. - გვ. 1;
134. წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1890. - 23 სექტემბერი. - №203. - გვ. 3; 25 სექტემბერი. - №204. - გვ. 3; 1891. - 11 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 2-3; 12 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 2; 1892. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 3-4; 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3-4; 21 იანვარი. - №14. - გვ. 2; 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3; 15 მარტი. - №57. - გვ. 3; 12 ივლისი. - №146. - გვ. 2-3; 6 დეკემბერი. - №259. - გვ. 2-3; 1893. - 7 აპრილი. - №69. - გვ. 3;
135. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1891. - 10 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3; 20 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 2-3; 1892. - 13 თებერვალი. - №34. - გვ. 3; 14 თებერვალი. - №35. - გვ. 3;
136. მორიგი კრება ქუთაისის საადგილ-მამულო ბანკის წევრთა // ივერია. - 1891. - 24 მაისი. - №108. - გვ. 1-2; 25 მაისი. - №109. - გვ. 2-3; 26 მაისი. - №110. - გვ. 2-4; 28 მაისი. - №111. - გვ. 3;
137. რეცენზია // ივერია. - 1891. - 10 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3;
138. ქუთაისის გუბერნიის თავად-აზნაურობის მორიგი კრება // ივერია. - 1891. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 2; 17 მაისი. - №102. - გვ. 2-4; 20 მაისი. - №104. - გვ. 3;
139. წერა-კითხვის საზოგადოების საყურადღებოდ: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1891. - 19 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 2;
140. სამეურნეო სკოლის საქმე ქუთაისში: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1892. - 21 თებერვალი. - №39. - გვ. 3;
141. სამტრედია // ივერია. - 1892. - 16 აპრილი. - №78. - გვ. 3;
142. ქართული თეატრი ქუთაისში: (12 თებერვალს) // ივერია. - 1892. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
143. ქართული თეატრი ქუთაისში: (წერილი ქუთაისიდან) // ივერია. - 1892. - 14 თებერვალი. - №35. - გვ. 3;
144. ქუთაისი // ივერია. - 1892. - 26 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
145. წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1892. - 18 იანვარი. - №12. - გვ. 3; 1893. - 5 იანვარი. - №2. - გვ. 2; 22 აპრილი. - №82. - გვ. 3;
146. სალიტერატურო შენიშვნები: (აკაკი წერეთლის ორი სიტყვა ნ. ბარათაშვილის დასაფლავებასა და ყაზბეგის კუბოზე წარმოქმული; მისივე „შავი ფიქრები“; ეკ. გაბაშვილის წერილი და სალიტერატურო ფონდი; ჩოხოსნის „ჭრელი ფიქრები“) // მოამბე. - 1894. - №7, განც. II. - გვ. 109-123;
147. სალიტერატურო შენიშვნები: (ევალის კრიტიკოსები - ბ. ბ. მაზაკვალი და პ. პეტრიძე) // მოამბე. - 1894. - №5, განც. II. - გვ. 122-140;
148. სალიტერატურო შენიშვნები: (ქართულის მწერლობის ცხოველ-მყოფელობა და მისი უფერულობა. მესამე დასის პროგრამა. ამ დასის წარმომადგენლები: გ. წერეთელი და ბ-ნი ჯიბლაძე. ორიოდ სიტყვა ეკ. ნინოშვილის შესახებ. უკანასკნელი სიტყვა ბ-ნს პეტრიძეს. აკაკის აზრთა წინააღმდეგობა მწერლობასა და საზოგადო საქმეში. „ვეფხისტყაოსნის“ კრიტიკოსები: ბ-ნი გრენი და სხვანი) // მოამბე. - 1894. - №10, განც. II. - გვ. 119-146;
149. სალიტერატურო შენიშვნები: ახალი მოძღვარი მესამე დასისა, ყარიბი. პოეტი რუს-იმერელი. „კვალის“ კვებნა-ბაქიაობა. „კვალის“ ორი წლის ნაღვანლი გ. წერეთლისა. სააზნაურო სკოლები და „წერა-კითხვის“ საზოგადოება. გ. წერეთელი და მოკლე ვადიანი კრედიტი. სამეურნეო თანხა. „კვალი“ და სამეურნეო სწავლა-ცოდნა. ი. როსტომაშვილის წერილები. აკაკის „განცხადებასავით“. მესამე დასის ისტორიკოსები. გ. წერეთელი, ძალად ბელადი მესამე დასისა და ბ-ნი ჯიბლაძე. პასუხი ცრუ-მონამეს ბ-ნ სიკო მუხიანელს // მოამბე. - 1895. - №3. - გვ. 129-160;
150. სალიტერატურო შენიშვნები: („კვალის“ პუბლიცისტები ჩვენი საზოგადო საქმეები) // მოამბე. - 1899. - №4, განც. II. - გვ. 53-72; №5, განც. II. - გვ. 25-50;
151. ფოსტის მარკები // ჯეჯილი. - 1900. - №3. - გვ. 57-58.

მის შესახებ:

1. ლორთქიფანიძე, სიმონ. კიდევ ჩვენს ახალგაზრდობაზედ // დროება. - 1881. - 4 აპრილი. - №72. - გვ. 1-2; 5 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
2. მჭედლიშვილი, ლ. (კრაზანა). ბათუმის სკოლა // დროება. - 1881. - 20 მარტი. - №60. - გვ. 2-3;
3. დ. ჭ. ბათომი, 30 აგვისტოს // დროება. - 1882. - 7 სექტემბერი. - №187. - გვ. 3-4;

4. ყიფშიძე, გრ. – ა) ნ. ხუნდადოვის პასუხად // ივერია. - 1882. - №6. - გვ. 104-120; ბ) ალექსანდრე ნანეიშვილი: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1904. - 14 აგვისტო. - №187. - გვ. 2-3;
5. მირიანაშვილი, პეტრე (პ.მ.). წერილი პეტერბურგიდან // დროება. - 1883. - 3 ნოემბერი. - №220. - გვ. 2-3;
6. სუნდუკიანცი, გაბრიელ. ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1883. - 2 ნოემბერი. - №219. - გვ. 3;
7. ხილად: (ბ-ნ ა. ნანეიშვილის მსჯელობა და რჩევა ქართულის ენის შესახებ) // ივერია. - 1883. - №9. - გვ. 113-122. - იხ. ნანეიშვილის წერილი „ლიტერატურული შენიშვნები“ გაზ. დროების № 201-202-ში;
8. კეზელი (დავით სოსლანი). საახალწლო ექსპრომტები // საქართველოს კალენდარი. - 1889, განყ. XI. - გვ. 434-443;
9. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამდროვო ამოცანები) // ივერია. - 1891. - 3 აგვისტო. - №164. - გვ. 3;
10. გუნია, ვ. ორიოდ სიტყვა ბ-ნს ჯიბერტს [ა. ნანეიშვილს], შესახებ მისი რეცენზიისა „საქართველოს კალენდარზედ“ // ივერია. - 1892. - 1 აპრილი. - №70. - გვ. 3-4; 2 აპრილი. - №71. - გვ. 3;
11. ადრეხები // ივერია. - 1895. - 27 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1-2;
12. იურკევიჩი, ვიქტორ (რუს-იმერელი). ბ-ნ ნა-ლს: (ლექსი ა. ნანეიშვილს) // კვალი. - 1895. - №20. - გვ. 16;
13. კვირიდან-კვირამდე // კვალი. - 1899. - №20. - გვ. 318-319; №39. - გვ. 674-677;
14. მამაძე, თ. (ჭყონია ილია). ახალნი წევრნი ქუთაისის სათავად-აზნაურო ბანკის განახლებულის ზედამხედველ კომიტეტისა // ივერია. - 1902. - 8 ივნისი. - №118. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №119. - გვ. 2; 11 ივნისი. - №120. - გვ. 1-2; 12 ივნისი. - №121. - გვ. 3;
15. ალექსანდრე ნანეიშვილი: [ორი პორტრეტი: ერთი გადაღებულია 1884 წელს, მეორე 1901 წელს] // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 26 აგვისტო. - №248. - გვ. 1;
16. გუშინ საღამოს სამწუხარო ამბავი მოგვივიდა სურამიდან: (გარდაიცვალა ალექსანდრე ნანეიშვილი) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 13 აგვისტო. - №2582. - გვ. 2. - სამგლოვიარო განცხადება პირველ გვერდზე;
17. 12 აგვისტოს დღით სურამში გარდაიცვალა უდროოდ ალექსანდრე თეიმურაზის ძე ნანეიშვილი...: (განცხადება) // ივერია. - 1904. - 13 აგვისტო. - №186. - გვ. 1; №187. - გვ. 1;
18. სილოვანი (ხუნდაძე სილოვან). ალექსანდრე ნანეიშვილის დასაფლავების გამო // ივერია. - 1904. - 22 აგვისტო. - გვ. 3;
19. ალ. ნანეიშვილი (მეოთხმოცე წლებში): [სურათი] // საქართველოს კალენდარი. - 1905. - გვ. 336;
20. Туманов, Г. М. Характеристики и воспоминания: Заметки кавк. хроникера. Кн. [1]-3 / Г.М. Туманов. - Кн. 2. - Тифлис: тип. К. Мартиросианца, 1905 (Тип. Т-ва „Труд“). - Стр. 133-139;
21. ფანცხავა, რომანოზ (ხომელი). კრიტიკა: ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი-პოეტი. (27 ლეონოზ. 1837-30 გვ. 1907წ.) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №12. - გვ. 21-25; №14. - გვ. 13-18; №15. - გვ. 15-20; №16. - გვ. 18-22;
22. ლაისტი, არტურ. ილია ჭავჭავაძე თბილისში: (დასასრული) // განათლება. - 1919. - №1. - გვ. 56-63. - დასაწყისი იხ. ჟ. „განათლება“ №6-7, 1917 წ. და №1;
23. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 67, 85-88, 96, 102, 104, 162-167, 170-174, 215, 217, 238, 267.

წყარო:

1. ჟორდანი, ნ. პრესა // კვალი. - 1900. - № 16. - გვ. 251. - სქოლიოში;
2. 12 აგვისტოს დღით სურამში გარდაიცვალა უდროოდ ალექსანდრე თეიმურაზის ძე ნანეიშვილი...: (განცხადება) // ივერია. - 1904. - 13 აგვისტო. - №186. - გვ. 1; №187. - გვ. 1;
3. ყიფშიძე, გრ. ალექსანდრე ნანეიშვილი: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1904. - 14 აგვისტო. - №187. - გვ. 2-3;
4. დავიდოვი, შ. მოგონებანი // რევოლუციის მატინე. - 1923. - № 4. - გვ.: 188, 189, 194;
5. ს. მ. // რევოლუციის მატინე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 314;
6. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 43;
7. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემატიკურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამხმ. ნიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორლეტა მაღაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 104;
8. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 96, 294, 348;
9. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორლეტა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 301;
10. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 76, 256, 257;
11. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - ტფ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 96, 251-253;
12. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინასიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397.

ნანეიშვილი, ვლადიმერ ვარდენის ძე (1903, 29/II –) – მფრინავი, – საბჭოთა კავშირის გმირი, – იმერეთიდან (დაიბადა სადგურ რიონში, რკინიგზელი მუშის ოჯახში). დაამთავრა გორის ჰუმანიტარული ტექნიკუმი (1924, წარჩინებით) და ლენინგრადის საფრენოსნო სასწავლებელი (1928), რის შემდეგ შევიდა სამხედრო ავიაციასში, მერე – ლენინგრადის საჰაერო-სამხედრო ძალთა ერთ-ერთ ნაწილში, სადაც თანამებრძოლთა საყოველთაო სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურა. პოლკოვნიკის ხარისხით საჰაერო არმადის ერთ-ერთი ნაწილის მეთაური შეიქმნა. თავისი გმირობით, თავდადებითა და ვაჟკაცობით ფინეთის თეთრგვარდიელების წინააღმდეგ ბრძოლაში (1940) სახელი გაითქვა. ფინეთის თეთრგვარდიელთა წინააღმდეგ ბრძოლის დროს სარდლობის მინდობილობათა ბრწყინვალედ შესრულების, სიმამაცისა და გმირობის გამოჩენისათვის საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიანიჭა.

გამოქვეყნებულია:

1. „კომუნისტის“ რედაქციას: საბჭოთა კავშირის გმირის პოლკოვნიკ ვ. ნანეიშვილის მისალმება საქართველოს მშრომელებისადმი // კომუნისტი. - 1940. - 5 აპრილი. - №79.

მის შესახებ:

1. მფრინავ ვ. ნანეიშვილის სიმამაცე თეთრფინელებთან ბრძოლაში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 9 დეკემბერი. - №281. - გვ. 2. - მ. გორდონისა და გ. მიშულაშვილის წერილიდან;
2. ვაფრინდაშვილი, ვ. საბჭოთა კავშირის გმირს ვლადიმერ ნანეიშვილს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 22 მაისი. - №115;
3. ევაძე, ო. გმირი მფრინავის [ვ. ნანეიშვილის] საბრძოლო გზა // კომუნისტი. - 1940. - 6 მაისი. - №103;
4. საბჭოთა კავშირის გმირები - ვ. ნანეიშვილი და კ. სიმონიანი თბილისში // კომუნისტი. - 1940. - 30 აპრილი. - №100;
5. საბჭოთა კავშირის გმირები [კ. სიმონიანი და ვ. ნანეიშვილი] თბილისში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 30 აპრილი - 1 მაისი. - №100;
6. შეხვედრა [საბჭოთა კავშირის გმირებთან: ი. დ. პაპანიანთან, ვ. ნანეიშვილთან და კ. სიმონიანთან თბილისის მე-15 სკოლის მოსწავლეების მიერ] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 9 მაისი. - №42;
7. ჯავახიშვილი, ვ., ბოგდანოვი, ბ. ქართველი გმირები: [ვ. ნანეიშვილი, ა. ს. სულაბერიძე და ი. გ. ხმალაძე, რომლებსაც მიენიჭათ საბჭოთა კავშირის გმირის სახელწოდება უმაღლესი სარდლობის საბრძოლო დავალებათა სანიმუშოდ შესრულებისათვის თეთრფინელებთან ბრძოლაში] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 26 მარტი. - №70;
8. Герои Советского Союза полковник В. В. Нанейшвили и младший лейтенант К. С. Симонян в

- Тбилиси // Заря Востока. - 1940. - 30 апреля - 1 мая. - №100;
9. Ростели, А. Народ славит героев: [Встреча школьников Орджоникидзского района и студентов Тбилисского университета с Геолом Советского Союза С. П. Денисовым, В. В. Нанейшвили и К. Симоняном]: [Тбилиси] // Молодой сталинец. - 1940. - 8 мая. - №64;
 10. გვინჩიძე, შ. – ა) საბჭოთა კავშირის გმირები საქართველოდან: [ვ. ნანეიშვილი, ა. ს. სულაბერიძე, ი. გ. ხმალაძე, კ. ს. სიმონიანი, ა. ე. ოსტავეცი] // კომუნისტი. - 1941. - 25 თებერვალი. - №47; ბ) საბჭოთა კავშირის გმირი ავიაციის გენერალ-მაიორი ვ. ნანეიშვილი: [სამამულო ომის სახელოვანი მებრძოლი] // კომუნისტი. - 1943. - 23 თებერვალი. - №44;
 11. ყარა-მურზა, ვ. გენერალ-მაიორ ვ. პ. მუჟაფანაძის, ავიაციის გენერალ-მაიორ ვ. ნანეიშვილის და პოდპოლკოვნიკ დ. ს. ცალაიას დაჯილდოება // კომუნისტი. - 1943. - 13 თებერვალი. - №36;
 12. ავიაციის გენერალ-ლეიტენანტ ვ. ნანეიშვილის დაჯილდოება [ბოგდან ხმელნიცკის I ხარისხის ორდენით]: მოსკოვი, „კომუნისტის“ საკუთარი კორესპონდენტისაგან // კომუნისტი. - 1944. - 23 აგვისტო. - №171;
 13. გენერალ-ლეიტენანტ ვ. ნანეიშვილის დაჯილდოება [კუტუზოვის II ხარისხის ორდენით] // კომუნისტი. - 1944. - 3 ივნისი. - №111;
 14. ვაჩიშვილი, ა. ვლადიმერ ნანეიშვილს: [ლექსი] // მევენახე. - გურჯაანი, 1944. - 25 მაისი. - №22;
 15. ვ. ნანეიშვილს ავიაციის გენერალ-ლეიტენანტის წოდება მიენიჭა // კომუნისტი. - 1944. - 20 მაისი. - №101;
 16. ლომთაძე, დ. ლენინის ორდენოსნები: [საბჭოთა კავშირის გმირები გენერალ-მაიორი ვ. ნანეიშვილი, მაიორი ა. გეგეშიძე და სხვ.] // კომუნისტი. - 1944. - 21 იანვარი. - №15;
 17. ვ. ნანეიშვილის და ე. ი. ქანთარიას დაჯილდოება კუტუზოვის მეორე ხარისხის ორდენით: მოსკოვი, „კომუნისტის“ საკ. კორესპონდენტისაგან // კომუნისტი. - 1945. - 29 მაისი. - №105;
 18. საჰაერო ბრძოლის ბრწყინვალე ოსტატები: [გენერალ-ლეიტ. ვ. ნანეიშვილისა და გენერალ-მაიორ ე. ზ. ტატანაშვილის საბრძოლო ეპიზოდები] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 18 აგვისტო. - №86;
 19. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [ამხ.: მ. ბარამია, ვ. ბუჯიაშვილი, ა. თოფურაძე, პ. შარია, ვ. ბაქრაძე, რ. კვიციანი, მ. ჩუბინიძე, კ. ჭიჭინაძე, ი. ბერიტაშვილი, ა. ბონდარევი, გ. ალავიძე, გ. ანანიავილი, ვ. ნანეიშვილი, მ. ქანთარია, გ. ყუფარაძე, ა. კოჭლავაშვილი]: [ბიოგრაფიები] // კომუნისტი. - 1947. - 12 იანვარი. - №10;
 20. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [ამხ.: რ. კვიციანი, ვ. ნანეიშვილი, ს. ოდიშარია, თ. ბრეგვაძე, გ. ქარჩავა, მ. მეხრაძე, მ. მიქელაძე, შ. მაისურაძე, მ. გოხელაშვილი, ვ. გონგაძე, ბ. გოგუა, ვ. შეროზია, დ. გელაშვილი, ი. ბარბაქაძე, დ. ჯანჯღავა, გ. ისიანი]: [ბიოგრაფიები] // კომუნისტი. - 1947. - 30 იანვარი. - №23.

წყარო:

1. საბჭოთა კავშირის გმირი, პოლკოვნიკი ვლადიმერ ვარდენის ძე ნანეიშვილი // კომუნისტი. - 1940. - 27 მარტი. - № 71;
2. Герой Советского Союза, полковник В. В. Нанейшвили // Заря Востока. - 1940. - 28 марта. - № 72.

ნასიძე, კონსტანტინე [კოტე] (18.. -) –

სამუსიკო-სათეატრო მოღვაწე და ხალხურ ნაწარმოებთა შემკრები. წერდა საზოგადოებრივ და სამშობლო მუსიკის შესახებ წერილებს.

1911 წლის მარტის 26-ს, მ. კავსადის ქართული მუსიკის საღამოზე, კონცერტის დაწყებამდე სიტყვა წარმოთქვა საერთოდ მუსიკის და, კერძოდ, ქართული მუსიკის შესახებ, რომელშიაც, სხვათა შორის, განაცხადა: ქართველებს ხალხური მუსიკა ჰქონდათ ჯერ კიდევ კერძაყვანისმცემლობის დროს. სამწუხაროა, რომ სკოლებში არ ასწავლიან, თანდათან დავიწყებთ ეძლევაო, მაშინ, როდესაც მუსიკასა და ცხოვრებას შორის მტკიცე კავშირია... იმ ხალხმა, რომელმაც ასეთი მუსიკა შექმნა, უფლება აქვს, გამოავლინოს თავისი გრძნობები და მისწრაფებანი არსებობისთვისაო.

სასცენოდ გადმოაკეთა:

1. წუთით საცოლუ; [ვოდველი 1 მოქ. დაიდგა 1886 წლის 1 იანვარს ა. მ. მოხევის საბენეფისოდ];
2. ავლაბრის დიოგენი; [ვოდველი 1 მოქ. დაიდგა 1886 წლის 9 თებერვალს ვ. ს. ალექსი-მესხიშვილის საბენეფისოდ];
3. ცხოვრების მეჯლისზე; [დრამა 4 მოქ. დაიდგა 1889 წლის 10 ოქტომბერს ქართული თეატრის სცენაზე ბ. ავალიშვილის საბენეფისოდ].

აგრეთვე, შეკრიბა ხალხური გამოცანები („თეატრი“, 1886, № 32, გვ. 370-371).

გამოქვეყნებულია:

1. ბ. რედატორო!... // თეატრი. - 1886. - №29. - გვ. 325;
2. ხალხური გამოცანები: I. (შეკრებილი კოტე ნასიძისაგან); II. (შეკრებილი კნ. ნინო ორბელიანისაგან) // თეატრი. - 1886. - №32. - გვ. 370-371;
3. აგარაკად: (საზაფხულო ფელეტონი) // ივერია. - 1890. - 2 აგვისტო. - №165. - გვ. 1-3; 1 სექტემბერი. - № 186. - გვ. 1-3; 1891. - 26 ივლისი. - №157. - გვ. 1-3;
4. პატარა ფელეტონი: (წერილი ზესტაფონიდან) // ივერია. - 1892. - 13 დეკემბერი. - №265. - გვ. 3; 1893. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
5. პატარა ფელეტონი: (დ. ზესტაფონი) // ივერია. - 1893. - 22 ივნისი. - №130. - გვ. 2-3;
6. კიდევ ტფილისის ქართული ფილარმონიული საზოგადოების გამოცემათა გამო // სახალხო გაზეთი. - 1911. - 3 მაისი. - № 293;
7. К вопросу о сохранении грузинской самобытной музыки // Закавказская речь. - 1911. - 4 марта. - № 51. - Стр. 3-4.

მის შესახებ:

1. ქართული თეატრი: 1 იანვარს ბენეფისი ა. მ. მოხევის. ქართული დრამატიული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება: 1. „სადავო მფლობელობა“, კომ. 3 მოქმ. გადმოკ. თ. დ. ერისთავისაგან; 2. „წუთით საცოლუ“, ვოდვე. 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძისაგან; 3. დივერტისმენტი... // თეატრი. - 1886. - №1. - გვ. 1;
2. ქართული თეატრი: 9 თებერვალს ბენეფისი ვ. ს. ალექსიევი-მესხიევისა. ქართული დრამატიული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება: 1. „დამნაშავეს ოჯახი“, დრამა 5 მოქმ. თხზ. ჯიოკომეტისა, თარგმ. ი. ჯაჯანაშვილისა; 2. „ავლაბრის დიოგენი“, ვოდვე. 1 მოქმ. გად. კ. ნასიძისა // თეატრი. - 1886. - №6. - გვ. 53;
3. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1;
4. ახნაზაროვი, ა. (მანოელიძე). ქართული თეატრი // ივერია. - 1889. - 12 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 2;
5. ბენეფისი ბ. ავალიშვილისა...წარმოდგენილი იქნება ახალი პიესა: „ცხოვრების მეჯლისზე“, დრ. 4 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძისგან...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 7 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1;
6. ქართული თეატრი: 10 ოქტომბერს ბენეფისი ბ. ავალიშვილისა. პიესა: „ცხოვრების მეჯლისზე“, დრამა 4 მოქმ. გადმ. კ. ნასიძისაგან // თეატრი. - 1889. - №25-26-27. - გვ. 1;
7. ქართული თეატრი: („ცხოვრების მეჯლისზე“, დრამა 4 მოქმ. ვ. კრილოვისა, გადმოკ. კ. ნასიძისაგან) // თეატრი. - 1889. - №28-29-30. - გვ. 4-6;
8. ქართულის სცენის მოყვარეთაგან წარმოდგენილი იქნება: I. „სიძე და სიმამრი“, ვოდ. 1 მოქმ. ნათარგმ. კ. ნასიძისა. II. „პრიკაშნიკი შკაფში“, ვოდ. 1 მოქმ. ნათარგ. ცაგარლისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 21 მაისი. - №104. - გვ. 1;
9. ახალი ამბავი // ივერია. - 1892. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 1;
10. ვლ. ალექსიევი-მესხიევის და კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება ე. ჩერქეზიშვილის საბენეფისოდ „ცხოვრების მეჯლისზე“, დრ. 4 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძის მიერ...: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
11. თეატრის მოყვარული. თეატრის მატთანე // ივერია. - 1895. - 20 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 4;
12. ოთხშაბათს, 18 ოქტომბერს I-“ცხოვრების მეჯლისზე“, დრ. 4 მოქმ. თარგ. კ. ნასიძისა: II-“დატრიალდა ჯარა“, ვოდ. 1 მოქმ. თხზ. ა. ცაგარლისა // ივერია. - 1895. - 17 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1;
13. ოთხშაბათს, 4 ოქტომბერს, ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დასისაგან წარმოდგენილი იქნება „ცხოვრების მეჯლისზე“, დრ. 4 მოქმ. თარგ. კ. ნასიძისა // ივერია. - 1895. - 3 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1.

წყარო:

1. კ. ნ. უკანასკნელი დაცვა: [მოთხრობა] // თეატრი. - 1886. - №26. - გვ. 271-272;
2. ქართული თეატრი: 1 იანვარს ბენეფისი ა. მ. მოხევის. ქართული დრამატიული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება: 1. „სადავო მფლობელობა“, კომ. 3 მოქმ. გადმოკ. თ. დ. ერისთავისაგან; 2. „წუთით საცოლუ“, ვოდვე. 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძისაგან; 3. დივერტისმენტი... // თეატრი. - 1886. - №1. - გვ. 1;

- გენილი იქნება: 1. „სადავო მფლობელობა“, კომ. 3 მოქმ. გადმოკ. თ. დ. ერისთავისაგან; 2. „წუთით სა-ცოლე“, ვოდევ. 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძისაგან; 3. დივერტისმენტი... // თეატრი. - 1886. - №1. - გვ. 1;
- ქართული თეატრი: 10 ოქტომბერს ბენეფის ბ. ავალიშვილისა. პიესა: „ცხოვრების მეჯლიშზე“, დრამა 4 მოქმ. გადმ. კ. ნასიძისაგან // თეატრი. - 1889. - №25-26-27. - გვ. 1;
 - Закавказская Речь. - 1911. - 29 марта. - № 73;
 - ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინ-სიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397.

ნასიძე, მიხეილ ალექსანდრეს ძე (1860, 2/II – 1934, 2/IV) – პედაგოგი, მწერალი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – ქიზიყიდან (დაიბადა სოფ. მალაროში, ყოფ. სიღნაღის მაზ. დაამთავრა საცხენისის (კახეთი) ორკლასიანი სასწავლებელი და თბილისის ალექსანდრეს სახ. საოსტატო ინსტიტუტი ოქროს მედლით (1881), რის შემდეგაც ამავე ინსტიტუტთან არსებული საქალაქო სასწავლებლის მასწავლებლად დაინიშნა. ეროვნული მიდრეკილების გამო გზა არ მისცეს. 18 წლის შემდეგ პედაგოგიურ ასპარეზს თავი დაანება, იურისპრუდენცია შეისწავლა და ვეჟილობას შეუდგა. მწერლობა სწავლის დროსვე დაიწყო: პირველი წერილი „სამასწავლებლო ინსტიტუტში გამეფებული უსამართლობისა და უწესობის შესახებ“ გამოაქვეყნა გაზ. „დროებაში“, 1879 წელს. თანამშრომლობდა „ივერიას“, „ნობათს“, „ცნობის ფურცელს“, „Бакы“-სა და სხვ. წერდა სალიტერატურო-საპედაგოგო, საგრამატიკო, საზოგადოებრივ და სხვა საკითხთა შესახებ, შეადგინა ბიოგრაფიულ-ლიტერატურული წიგნები და სახელმძღვანელოები; მისი ფსევდონიმებია: მე გახლავარ, მოლა ბაშირ, პაატა, ქიზიყელი ბესიკი, მალაროელი გლეხი, მალაროელი, М. Александрович და სხვ. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას მესვეურობდა ქიზიყში, ბოლო ხანებში ვეჟილობდა. გარდაიცვალა 1934 წლის აპრილის 2. დაიკრძალა სიღნაღში.

წერდა ლექსებსაც „ქიზიყელი ბესიკის“ ფსევდონიმით. მის კალამს ეკუთვნის რამდენიმე ნიჭიერი იუმორისტული ლექსი. გაზ. „ივერიასი“ ათავსებდა იუმორისტულ ფელეტონებს „ზურნას“ სათაურით. თარგმნა პოლ ბერი. ბუნების მეცნიერება. პირველი ცნობები ზოოლოგიიდან („ნობათი“, 1883, № 1). გადმოაკეთა პიესა „მსხვერპლი უხასიათობისა“, დრამა 4 მოქმ. ბაქოში მუდმივ თანამშრომლობდა რუსულ გაზეთში „Бакы“ М. Александрович-ის ფსევდონიმით. 1906 წელს თბილისში მისი რედაქტორ-გამომცემლობით გამოდიოდა რუსული გაზეთი „Вольна“ (Ежедневная общественно-политическая и литературная газета).

მ. ნასიძემ გამოთქვა პირველად ის აზრი, რომ დედა-ენის საფუძვლიანი შესწავლა მხოლოდ

კლასიკური სამშობლო მწერლების შესწავლით შეიძლება.

ყოველ საზოგადო საქმესა და დაწესებულებაშიც აქტიურად მონაწილეობდა. დიდი ამაგი დასდო ბაქოში ქართული სკოლის დაარსებას, მისთვის საკუთარი შენობის აგებისა და მამულის შექმნის საქმეს.

ცალკე გამოცემულია:

- ქართული ქრესტომატია უმცროს კლასებისათვის / შედგენილი მიხეილ ნასიძისაგან. - ტფ., 1885 (ა. ა. ადამეცკის სტ.). - თავფურც., [310] გვ. ცალკ. პაგ.; 20სმ.;
- საბა-სულხან ორბელიანი: 1. წინასიტყვაობა. 2. ბიოგრაფია. 3. რჩეული იგავეები და არაკები „სიბრძნე-სიცრუის“ წიგნიდან ძნელის სიტყვების განმარტებით / მიხეილ ნასიძისა. - თბ., [1886] (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - V, 42 გვ.; 17სმ.. - (ქართველი მწერლები, ხელმძღვანელი წიგნი ქართული ენის და ლიტერატურის შესწავლისათვის);
- Грузинская речь, или Начальный курс грузинского языка для русских / Сост. Михаил Насидзе. - Тифлис: „Кавк. кн. торговля“ З.П. Грикурова, 1886. - [2], VIII, 103с.; 22см.. - Со 2-го изд. загл.: Учебник грузинского языка для русских; 2-е изд.. - Тифлис: тип. Шарадзе и Ко, 1894. - 111 с.; 21 см.; 3-е изд.. - Тифлис: изд. Центр. книжной торговли, 1903. - 111 с.; 21 см.;*
- დავით გურამიშვილი: 1. წინასიტყვაობა. 2. ბიოგრაფია. 3. რჩეული ლექსები / ძნელის სიტყვების განმარტებით და ისტორიულის შენიშვნებით მიხეილ ნასიძისა. - თბ., 1887 (ექ. ხელაძის სტ.). - IV, 63 გვ.; 17სმ.. - (ქართველი მწერლები; 2: ხელმძღვანელი წიგნი ქართულის ენისა და ლიტერატურის შესწავლისათვის);
- ვახტანგ მეექვსე / მიხეილ ნასიძისა. - თბ., 1887 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 54 გვ.; 18სმ.. - (ქართული მწერლები; III: ხელმძღვანელი წიგნი ქართული ენისა და ლიტერატურის შესწავლისათვის);
- თ. ილია ჭავჭავაძე: ბიოგრაფიული და კრიტიკული ეტიუდი / წერილი პირველი მეგახლავარ-ისა. - ტფ., 1898 („ცნობის ფურცლის“ სტ.). - 48 გვ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

- „დროების“ № 69-ის... // დროება. - 1880. - 12 აპრილი. - №80. - გვ. 1-2;
- რა უფრო უჭირს ჩვენს სამღვდელეობას? (წერილი რედაქციისადმი) // დროება. - 1880. - 29 იანვარი. - №22. - გვ. 2-3;
- ქიზიყიდან, 9 მარტს // დროება. - 1880. - 21 მარტი. - №63. - გვ. 2-3;
- ნამდვილი ნკიპარტი: (ი. გოგებაშვილის სტატიის გამო) // დროება. - 1883. - 24 აპრილი. - №82. - გვ. 2-3; 26 აპრილი. - №82. - გვ. 2-4; 27 აპრილი. - №83. - გვ. 1-3;
- სასიღნაღო მასალა (ლვინო და ფქვილი) // დროება. - 1883. - 12 აგვისტო. - №158. - გვ. 1-3;
- სასიღნაღო მასალათი // დროება. - 1883. - 22 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3; 29 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-3;

7. ძნელი საქმე: რეცენზია // ივერია. - 1883. - №9. - გვ. 63-86;
8. პედაგოგიური მოსაზრებანი: [რეცენზია] // ივერია. - 1884. - №4. - გვ. 68-90;
9. სამნი ძმანი: (ხალხური ზღაპარი) [ჩანერი მ. ნასიძე] // ნობათი. - 1884. - №7-8-9. - გვ. 353-356;
10. სამშობლო ენა // ნობათი (დამატება). - 1884. - №1. - გვ. 19-21;
11. წერილი ქიზიყიდან: (კორესპონდენცია) // ივერია. - 1884. - №9-10. - გვ. 58-64;
12. ხელმწიფის შვილი: (ხალხური ზღაპარი) [ჩანერილი მ. ნასიძის მიერ] // ნობათი. - 1884. - №10-11-112. - გვ. 420-422;
13. ბერიკაცი და დევი: (ხალხური ზღაპარი) [ჩანერილი მ. ნასიძის მიერ] // ნობათი. - 1885. - №1. - გვ. 21-22;
14. პედაგოგიური მოსაზრებანი // ივერია. - 1885. - №1. - გვ. 69-88;
15. პედაგოგიური მოსაზრებანი ქართული ენის სწავლების შესახებ // ივერია. - 1885. - №3. - გვ. 62-71;
16. წერილი ჰამზასთან // თეატრი. - 1885. - №8. - გვ. 72-75;
17. ბ-ს იაკობ გოგებაშვილს პასუხად // ივერია. - 1886. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1, 3; 21 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-3;
18. ორი საგრამატიკო საგანი // ივერია. - 1886. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 1-3; 24 იანვარი. - №18. - გვ. 1-3;
19. ტფილისიდან თეირანს: (წერილი მეგობართან) // ივერია. - 1886. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1-2; 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-3; 1887. - 27 მაისი. - №103. - გვ. 1-3; 1893. - 4 მარტი. - №45. - გვ. 1-3;
20. ახალი იავ-ნანა: (მიბაძვა) [ლექსი] // ივერია. - 1889. - 24 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 3-4;
21. ლოცვა: [ლექსი] // ივერია. - 1889. - 10 დეკემბერი. - №263. - გვ. 1;
22. გამოცანები „ვაი-ვაის“ ხმაზედ: [ლექსად] // ივერია. - 1890. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
23. „ნება მიბოძეთ...“ // ივერია. - 1890. - 6 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 2;
24. 25 წლის იუბილეი მცხეთის დედათა მონასტრის იგუმენია ნინოსი // ივერია. - 1890. - 5 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-2;
25. საახალწლო მეკვლე // ივერია. - 1890. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
26. ქართველთა წიგნების გამომცემელ ამხანაგობას // ივერია. - 1890. - 13 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 3;
27. თავადი იასე ადამის ძე ანდრონიკაშვილი: [ნეკროლოგი] // ივერია. - 1892. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 1-2;
28. ტფილისი, 10 ნოემბერი // ივერია. - 1892. - 10 ნოემბერი. - №238. - გვ. 1;
29. ტფილისი, 2 ნოემბერი // ივერია. - 1892. - 3 ნოემბერი. - №232. - გვ. 1;
30. ტფილისი, 25 ნოემბერი // ივერია. - 1892. - 26 ნოემბერი. - №250. - გვ. 1;
31. წამებული ენა // ივერია. - 1892. - 11 ნოემბერი. - №239. - გვ. 3;
32. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1893. - 13 მარტი. - №53. - გვ. 3-4; №54. - გვ. 3-4;
33. თეირანიდან ტფილისს: წერილი მეგობართან // ივერია. - 1893. - 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-3;
34. ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი პოეზია // ივერია. - 1893. - 25 აპრილი. - №85. - გვ. 1-3;
35. სახელდახელო: (ცბად-ასაღები-წყალ-წასაღები ამბავი) // ივერია. - 1893. - 21 მარტი. - №60. - გვ. 3-4; 4 აპრილი. - №67. - გვ. 2-3; 18 აპრილი. - №79. - გვ. 2-3; 9 მაისი. - №96. - გვ. 2-3; 30 მაისი. - №111. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №119. - გვ. 2; 17 ივნისი. - №126. - გვ. 1-2;
36. სოფლის მასწავლებელთა საყურადღებოდ // ივერია. - 1893. - 2 აპრილი. - №65. - გვ. 1-2;
37. პედაგოგიური შეცდომა. - „ახალი ანბანი“ აღნიაშვილისა: წიგნი I-ანბანი; წიგნი II-ხალხური ლექსები; წიგნი III-წერილი ამბები; წიგნი IV-წერილი ამბები; წიგნი V-გასართობი. ტფილისი, 1892 წ. // ივერია. - 1893. - 23 იანვარი. - №16. - გვ. 1-2; 26 იანვარი. - №18. - გვ. 1-3; 28 იანვარი. - №20. - გვ. 1-2; 30 იანვარი. - №22. - გვ. 1-2;
38. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 4;
39. წყალი უებარი წამალია // ივერია. - 1894. - 18 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1-3; 2 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1-3; 22 დეკემბერი. - №271. - გვ. 1-2; 1895. - №25. - გვ. 1-4; №42. - გვ. 1-3;
40. პასუხად მალაროელ გლეხებს // ივერია. - 1895. - 28 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
41. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1897. - 20 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2-3; 28 დეკემბერი. - №269. - გვ. 3-4;
42. ქალების საყურადღებოდ: რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 ნოემბერი. - №381. - გვ. 2-3;
43. იმათ შესახებ: (ლაღს, ზურაბიშვილს და კომპანისა) // ივერია. - 1898. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 2-3;
44. კვლავ უნაყოფო შრომა ბ-ნ ივ. როსტომაშვილისა // ივერია. - 1898. - 14 ივნისი. - №125. - გვ. 4;
45. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1898. - 18 მარტი. - №59. - გვ. 1-2;
46. ორიოდ სიტყვა ქიზიყის დეპოს წევრთა საზოგადო კრების შესახებ // ივერია. - 1898. - 1 მაისი. - №91. - გვ. 3;
47. პროვატ-დოცენტი მარრი და მისი სამეცნიერო მეთოდი // ივერია. - 1898. - 16 აპრილი. - №80. - გვ. 1-3; 17 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3;
48. რეცენზია // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 3; 17 იანვარი. - №11. - გვ. 3. - 18 იანვარი. - №12. - გვ. 3-4; 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 2; 6 მარტი. - №49. - გვ. 4; 27 მარტი. - №66. - გვ. 3;
49. სიტყვა თქმული მ. ნასიძის მიერ კნ. თებრონია ანდრონიკაშვილის დასაფლავებაზე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 10 ივლისი. - №579. - გვ. 3;
50. უნაყოფო შრომა // ივერია. - 1898. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; №105. - გვ. 2-3;
51. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 24 ნოემბერი. - №686. - გვ. 3;
52. ცხოვრება და მწერლობა: განდევნილი. ლექსები. 1898 წ. [რეცენზია] // მოამბე. - 1898. - №9, განვ. II. - გვ. 95-104;
53. ცხოვრება და მწერლობა // ივერია. - 1898. - 27 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-3; 31 ივლისი. - №163;

54. „აი გიდი მეგობრებო“, კომ. 4 მოქმ. ვ. სარდუსი, თარგ. კ. ბაქრაძისა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 20 ნომბერი. - №968. - გვ. 1-2;
55. „ბედნიერი დღე“, 3 მოქმ. კომედია ოსტროვსკისა და სოლოვიოვისა: „ხანუმა“, მეორე მოქმედება // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 6 ნომბერი. - №956. - გვ. 2-3;
56. რაჟდენ ჯაჯანაშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 27 თებერვალი. - №761. - გვ. 1;
57. ტენორი მიხეილ ნანობაშვილი // ივერია. - 1900. - 4 აპრილი. - №74. - გვ. 3;
58. ურთიერთშორის სეტყვისაგან დამზღვევი ამხანაგობა: (საქართველოში მისი დაარსების საჭიროება) // ივერია. - 1900. - 29 ივნისი. - №139. - გვ. 3;
59. ქიზიყი. შენიშვნები და დაკვირვებები // ივერია. - 1900. - 28 ივლისი. - №162. - გვ. 2-3;
60. ქიზიყის მატინე // ივერია. - 1901. - 12 აგვისტო. - №174. - გვ. 2; 28 აგვისტო. - №185. - გვ. 2;
61. სიღნაღი: [გენერალ ზ. ჭავჭავაძის მოგზაურობა ქიზიყში რევოლუციური მოძრაობის მიზეზების გამოსარკვევად, ხალხის მოთხოვნები; თავდაზნაურთა წინამძღოლის დ. ე. ჩოლოყაშვილის მოთხოვნები] // ივერია. - 1905. - 21 ივლისი. - №123. - გვ. 4;
62. ილია ჭავჭავაძის ფონდი // ისარი. - 1907. - 11 დეკემბერი. - №273. - გვ. 3;
63. დეპუტები: (განმანან. პუნქტი). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №26. - გვ. 13-14;
64. დეპუტები: ნავთლული. [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №20. - გვ. 10;
65. დეპუტები: ქუთაისი. ფოთი. ველისციხე. ნავთლული. [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №17. - გვ. 12-13;
66. ხატისოვის წერილი // ხათაბალა. - 1920. - №5. - გვ. 2;
67. სასამართლოს რეორგანიზაციის გამო: [ხმა პროვინციიდან] // კომუნისტი. - 1927. - 12 ივნისი. - №132. - გვ. 3;
68. ღია წერილი ნიკო ნიკოლაძეს: [ქ. სიღნაღიდან. ქართველ ინტელიგენტთა კრების მოწყობის თაოსნობისათვის] // კომუნისტი. - 1927. - 28 აგვისტო. - №195. - გვ. 5.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ბერი პოლ. ბუნების მეცნიერება. პირველი ცნობები ზოოლოგიიდან // ნობათი. - 1883. - №1. - გვ. 54-60;
2. ბელოკონსკი. თვითმმართველობა და ერობა: [თარგმანი მ. ნასიძის] / ბელოკონსკი; მ. ნასიძის თარგმ. // ივერია. - 1905. - 6 სექტემბერი. - №158. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. ბიბლიოგრაფიული განცხადება: გამოვიდა ახალი სახელმძღვანელო წიგნი ქართული ქრისტიანობის, უმცროსი კლასებისათვის, შედგენილი მ. ნასიძისაგან // ივერია. - 1885. - №7. - გვ. 121; №9. - გვ. 119; №10. - გვ. 140;
2. განცხადებანი: ისყიდება ახალი სახელმძღვანელო წიგნი „ქართული ქრისტიანობა“...შედგ. მ. ნასიძის-

- აგან // მწყემსი. - 1885. - №16. - გვ. 18. - იგივე: №17, გვ. 16; №18, გვ. 18;
3. დაიბეჭდა და მალე დარიგდება მალაზიებში გასასყიდათ ქართული ქრესტომატია...: [განცხადება] // თეატრი. - 1885. - №1. - გვ. 16;
4. ვ. ბ. ბიბლიოგრაფიის მაგიერ: (წერილი რედაქტორთან) // დროება. - 1885. - 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-3; 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 1-3;
5. თელაწყალელი. პედაგოგიური მოსაზრებანი: რეცენზია // ივერია. - 1885. - №7. - გვ. 80-91;
6. ქართული ქრესტომატია... // მწყემსი. - 1885. - №16. - გვ. 15;
7. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 5 მარტი. - №48. - გვ. 1-2;
8. შინაური ქრონიკა: რეცენზია // დროება. - 1885. - 24 ივლისი. - №157. - გვ. 2;
9. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 1 ივლისი. - №140. - გვ. 1-2; 21 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2; 3 დეკემბერი. - №262. - გვ. 2; 1887. - 19 მაისი. - №97. - გვ. 1-2; 20 მაისი. - №98. - გვ. 2; 1888. - 5 აპრილი. - №72. - გვ. 2; 20 აგვისტო. - №175. - გვ. 2; 1890. - 9 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1;
10. ბ-ნ მ. ნასიძეს ერთი ფრიად სასარგებლო აზრი მოსვლია... // ივერია. - 1886. - 18 ნომბერი. - №250. - გვ. 2;
11. გოგებაშვილი, იაკობ. - ა) დაბრიყვებული ბრკნეები: (პასუხად ბ-ნს ნასიძეს) // ივერია. - 1886. - 5 მარტი. - №50. - გვ. 1-3; 6 მარტი. - №51. - გვ. 1-2; 7 მარტი. - №52. - გვ. 1-3; 14 მარტი. - №58. - გვ. 1-3; ბ) საგრამატიკო შენიშვნა: (ბ-ნ ნასიძის წერილის გამო) // ივერია. - 1886. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 1-3; 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 1-3;
12. [კეზელი] (დავით სოსლანი). წერილი მეგობართან // თეატრი. - 1886. - №10. - გვ. 97-99;
13. უმიკაშვილი, პ. (ანჩხატელი). ჩვენი მიწერ-მოწერა // ივერია. - 1886. - 19 თებერვალი. - №40. - გვ. 1-2;
14. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ორი საგრამატიკო შენიშვნის გამო // თეატრი. - 1886. - №11. - გვ. 117-119;
15. ერთ-ერთ ოჯახში აღმოჩენილი... // მწყემსი. - 1887. - №21. - გვ. 13-16;
16. დაიბეჭდა და ისყიდება გ. ჩარკვიანის წიგნის მალაზიში... // მეურნე. - 1888. - №15. - გვ. 8. - იგივე: №16, გვ. 8;
17. სკოლა და პანსიონი მ. ა. ნასიძისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 24 აგვისტო. - №178. - გვ. 4;
18. ბენეფისი ვ. ა. აბაშიძისა... წარმოდგენილი იქნება: „მსხვერპლი უხასიათობისა“, დრამ. 4 მოქმ. გადმ. მ. ნასიძისაგან. II. „ადეოკატთან“, ვოდ. 1 მოქმ. გუნიასი...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 26 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1;
19. პასუხად ბ-ნ მიხეილ ნასიძეს: ქართველთა წიგნების გამომცემ ამხანაგობის გამგეობისაგან // ივერია. - 1890. - 11 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-2;
20. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამადროვო ამიციანები) // ივერია. - 1891. - 2 აგვისტო. - №163. - გვ. 3;
21. წარმოდგენილი იქნება: „უხასიათობის მსხვერპლი“, დრ. 4 მოქმ. ა. ჩეხოვისა, თარგ. მ. ნასიძისა. II. ქართული ხორო რატილის ლოტბარობით...: [განცხადება]

- დება] // ივერია. - 1891. - 6 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1;
22. „მის. ალ-ძე ნასიძე იყვანს კვლავინდებურად ყმაწვილებს...“: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 11 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1;
 23. აღნიშნული, [ლადო]. პასუხად ქაჩალ კრიტიკოს ბ. პატას [მის. ნასიძეს] და ორი კითხვა „ივერიის“ რედაქციისადმი. - თბ., 1893 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 99 გვ.; 15სმ.. - ტექსტის ბოლოს: აღნიშნული;
 24. თეატრის მატინე // ივერია. - 1893. - 1 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3;
 25. ოთხშაბათს, 29 სექტემბერს, ...პირველად ახალი პიესა: I - „ბედს ვერ წაუხვალ“, დრ. 4 მოქ. ვადმოკ. მის. ნასიძისა. II - „არც იქით, არც აქეთ“, ვოდ. 1 მოქ. ვ. გუნიასის... // ივერია. - 1893. - 26 სექტემბერი. - №206. - გვ. 1;
 26. ჟორდანი, თ. პასუხად ჩვენის გრამმატიკის კრიტიკოსს // ივერია. - 1893. - 14 აპრილი. - №75. - გვ. 3; №76. - გვ. 2-3; №80. - გვ. 2-3; №81. - გვ. 3;
 27. თეატრის მატინე // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 25 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 2-3;
 28. ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 აგვისტო. - №277. - გვ. 2;
 29. მთავრიშვილი, თომა. „ცენტრალური დეპოს“ და ილია ჭავჭავაძის იუბილის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 აგვისტო. - №279. - გვ. 2;
 30. „ტფილისის ხელოსანთა ამხანაგობის“ მეორე კრება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 22 ივლისი. - №261. - გვ. 2; ივერია. - 1897. - 24 ივლისი. - №149. - გვ. 3;
 31. ტფილისის ხელოსანთა კრება, 7 სექტემბერს // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 12 სექტემბერი. - №310. - გვ. 4; 13 სექტემბერი. - №311. - გვ. 3;
 32. აკაკი (აკაკი წერეთელი). - ა) „ივერიის“ 25 №-ში „... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 5 თებერვალი. - №447. - გვ. 2; ბ) „მე გახლავარ“ კრიტიკოსს... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 8 თებერვალი. - №450. - გვ. 2;
 33. როსტომიშვილი, ივანე. მე გახლავარს. („ივერია“ №104, №105) // ივერია. - 1898. - 12 ივნისი. - №123. - გვ. 3; №124. - გვ. 4;
 34. სამი თვის ანგარიში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 23 სექტემბერი. - №636. - გვ. 2;
 35. შავია-დია. თეატრის მატინე // კვალი. - 1899. - №47. - გვ. 809;
 36. ალექსეევ-მესხიშვილის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება „ბედს ვერ წაუხვალ“, დრამა 4 მოქმ. თარგმნ. მ. ნასიძის მიერ; „ცოლი ორი დღით“... // კვალი. - 1900. - №4. - გვ. 68;
 37. ყიფშიძე, ა. უცნაური ახირება // ივერია. - 1901. - 8 აგვისტო. - №169. - გვ. 2;
 38. რაზმაძე, ქ. სიღნაღი: [მ. ა. ნასიძის მიერ სამკითხველოს დაარსება] // ივერია. - 1905. - 4 ოქტომბერი. - №179. - გვ. 3;
 39. ახალი გაზეთი: [“ვოლნა“ გ. ნასიძის რედაქტორობით] // შრომა. - 1906. - 6 მაისი. - №27. - გვ. 3;
 40. ახალი გაზეთი: [მის. ნასიძის თხოვნა რუსული გაზ. „ვოლნას“ გამოცემის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 12 აპრილი. - №7. - გვ. 3;
 41. გაზეთის დახურვა: [გაზ. „ნოვისა“ და „ვოლნას“ აკრძალვა. „ვოლნას“ რედაქტორის მ. ნასიძის ქა-

- ლაქიდან გასახლება] // შრომა. - 1906. - 13 მაისი. - №31. - გვ. 3; ლამპარი. - №19. - გვ. 1;
42. 17 მაისს: [გაზ. „ოგნის“ გამოსვლა ნასიძის რედაქტორობით] // ხმა. - 1906. - 18 მაისი. - №7. - გვ. 2;
 43. აქაური. ბაქო // ისარი. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №197. - გვ. 4;
 44. წერეთელი, მიხეილ (ვრაცი). ლაფ-დასხმულნი კალმოსანნი // საქართველო. - 1908. - №4. - გვ. 12-16;
 45. X. ქიზიყი // დროება. - 1909. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 4;
 46. მეწყინე. წერილები პროვინციებიდან: სიღნაღიდან: [იუმორისტული ლექსი] // ტარტაროზი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - №10. - გვ. 8;
 47. ბოცვაძე, ლ. პედაგოგიური შეუგნებლობა „ახალ მასწავლებლის“ და „გუთნის შემდგენლების“ შენიშვნების გამო // განათლება. - 1912. - №3. - გვ. 161-175;
 48. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი სხდომისა ქართულს გიმნაზიაში // განათლება (დამატება). - 1913. - №2. - გვ. 17-22;
 49. ოცი წელიწადი შესრულდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №43. - გვ. 15.

წყარო:

1. ახნაზაროვი, არტემ (მანოელიძე). ქართული თეატრი // ივერია. - 1890. - 4 ნოემბერი. - №235. - გვ. 2-3;
2. ბოცვაძე, ლ. ჟურნალ „მოგზაურის“ პედაგოგიური ნაწილი // ივერია. - 1904. - № 215. - გვ. 3;
3. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
4. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 476, 477;
6. Библиография русской периодики Грузии / Гос. кн. палата ГССР. - Ч. 1: 1828-1920 / [Сост. Г.В. Зерцалов; Отв. ред. Тарханов]. - Тб.: Кн. палата, 1941. - Стр.: 73, 182;

ნატრაძე, გიორგი ივანეს ძე (1873 – 1910, 1/VII) – მუსიკოსი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – დაიბადა თბილისში, დაახ. 1873 წელს. მამით ადრე დაობლებული, დედამ აღზარდა პირადი ნაშრომით. 1889-1895 წლებში გ. ნატრაძე კადეტთა კორპუსის უფროსის ფერშლად მსახურობდა. დავით სარაჯიშვილის სტიპენდიით დაამთავრა მოსკოვის კონსერვატორია. სტუდენტობის დროს

აქ ქართველ სტუდენტთა მონაწილეობით გამართა ქართული ეროვნული საღამო-კონცერტი. სამშობლოში დაბრუნებისთანავე შეუდგა ეროვნული მუსიკის სასარგებლოდ შრომას: შეკრიბა და ნოტებზე გადაიღო ხალხური სიმღერები, შექმნა საკუთარი სამუსიკო, ნაწარმოებები დ. ნახუცრიშვილისა და სხვ. სიტყვებზე. ქართული ოპერის შესაქმნელად სათანადო მასალებს კრებდა (ზოგი ქართულ ფილარმონიულ საზოგადოებაშია დაცული) და სხვ.

ქართული ფილარმონიული სკოლის ინსპექტორად მუშაობდა 1908 წლიდან (სრულიად უფასოდ), გალობას ასწავლიდა „განათლებას“, საქალაქო, ქართული ფილარმონიის საზოგადოების სკოლებში და სხვ.

ცნობილი იყო, როგორც ბუნებით ნიჭიერი, უანგარო, ჩუმი, პატიოსანი, თავდადებული მუშაკი.

გარდაიცვალა 1910 წლის ივლისის 1, თბილისში, ქოლერით. დაკრძალულია უუკიის წმ. ნინოს სასაფლაოზე.

მის შესახებ:

1. ყარაშვილი, ა. ნერილი რედაქციის მიმართ / ა. ყარაშვილი; ზაქ. ფალიაშვილი; გ. ნატრაძე; ფ. ქორიძე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 4 ნომბერი. - №2660. - გვ. 3;
2. ახალი სამუსიკო სკოლა // სავაჭრო გზა. - 1908. - 26 ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3;
3. სამუსიკო სასწავლებელი ტფ. ქართული ფილარმონიული საზოგადოებისა // ივერია. - 1909. - 24 აგვისტო. - №34. - გვ. 1;
4. გიორგი ივანეს ძე ნატრაძე: [ნეკროლოგი] // ჯეჯილი. - 1910. - №7-8. - გვ. 404;
5. გიორგი ნატრაძე // ახალი გზა. - 1910. - 3 ივლისი. - №11. - გვ. 2;
6. გიორგი ნატრაძის ხსოვნას // საქმე. - 1910. - 19 სექტემბერი. - №15. - გვ. 2;
7. მარალაძე, ი. მუსიკა და ქართველი მემუსიკენი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 10-11. - გაგრძ. იხ. ამავე ყ. №14 და №15.

წყარო:

1. Послужной список;
2. Свидетельство о выполнении военной повинности;
3. ი-ი [იმედაშვილი, იოსებ]. გიორგი ივანეს ძე ნატრაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - № 26. - გვ. 16;
4. სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება. - 1910. - № 8. - გვ. 1;
5. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д.И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 59.

ნატროშვილი, ანტონ ივანეს ძე (1852, XII – 1930, 18/IV) – პედაგოგი და არქეოლოგ-ისტორიკოსი, – ლვთისმეტყველების მაგისტრი,

მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – დაიბადა სოფ. ზემო მაჩხაანში – ქიზიყში, მღვდლის ოჯახში. დაამთავრა თელავის სასულიერო სასწავლებელი, თბილისის სასულიერო სემინარია პირველხარისხოვანი სტუდენტის ატესტატით (1873) და ქ. ყაზანის სასულიერო აკადემია სახელმწიფო ხარჯით, პირველი ხარისხის დიპლომით, ლვთისმეტყველების მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხით (1877).

მსახურობდა ქ. სამარის სასულიერო სემინარიაში ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიისა და პედაგოგიის მასწავლებლად (1877-1884) და ქალთა საეპარქიო სასწავლებელში ასწავლიდა პედაგოგიკას; იმავე დროს, მსახურობდა სამარა-ორენბურგის რკინიგზის სამმართველოს ერთ-ერთი განყოფილების (КОНТРОЛЬ СТОРА) მდივნად. 1884 წელს გადმოვიდა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში არითმეტიკისა და გეოგრაფიის მასწავლებლად; 1885 წელს თბილისის სასულიერო სასწავლებელში გადავიდა ამავე საგნებისა და ბუნებისმეტყველების მასწავლებლად. აქ 34 წელი დაჰყო (1885-1919). ამავე დროს, მუშაობდა სათავადაზნაურო სკოლაში, მე-2 კომერციულ სკოლაში, მაჩაიძის კერძო გიმნაზიაში (დირექტორად). 1897-1898 წლებში ხელმძღვანელობდა მასწავლებელთა საზაფხულო კურსებს, კითხულობდა ლექციებს მეთოდურ საკითხებზე.

ა. ნატროშვილი აქტიურად მონაწილეობდა ყოველგვარ საზოგადოებრივ საქმიანობაში. განაგებდა, შეისწავლიდა და ადგენდა სახელმძღვანელოებს. მუდმივი თანამშრომელი იყო სასოფლო-სამეურნეო ჟურნალისა „КАВКАЗСКОЕ СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО“. აქ ბევრს წერდა სამეურნეო საკითხების, განსაკუთრებით, ქიზიყში სარწყავი არხების გაყვანის, სასოფლო-სამეურნეო იარაღ-მანქანებისა და სხვა საკითხების შესახებ.

ა. ნატროშვილი მუდმივი აქტიური წევრი იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ საეკლესიო მუზეუმისა (იყო მუზეუმის პირველი მდივანი), საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა მისი დაარსების დღიდან, კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებისა, დ. ზ. სარაჯიშვილის საქართველოს მოქალაქეთა საზოგადოების წევრი-მდივანი, მშობელთა საბჭოსი, თავმჯდომარე თბილისის სასულიერო სემინარიის ამგები კომისიისა, აწყობდა ექსკურსიებს, იყო მცხეთის სვეტიცხოვლის სარესტავრაციო კომიტეტის თავმჯდომარე და სხვ. მიაკვლია „თამარის არხს“ (სიგანით 5 საუენი, სიგრძით 115 ვერსი) და გამოთქვა აზრი „თამარის არხის“ აღდგენისა, რაც საბჭოთა ხელისუფლებამ აასრულა კიდევ. დ. მაჩხანელისა და მისი თაოსნობით დაარსდა მაჩხაანის დეპო. მისი ახლო მონაწილეობით დაარსდა ქვემო მაჩხაანის საავადმყოფო და აფთიაქი 1899 წელს. ა. ნატროშვილის თაოსნობით დაარსდა მეცხვარეთა კავშირი, გამოეხმაურა კახეთის რკინიგზის გაყვანას და საკუთარი გეგმა წარადგინა.

1917 წლის რევოლუციის შემდეგ თბილისის სასულიერო სასწავლებელში დირექტორად აირჩა. ეს სასულიერო სკოლა, ზემდგომ დაწესებულებებიდან მითითებით, გიმნაზიად გადააკეთა და შემოიღო სამშობლო ენაზე სწავლება. სკოლის გაეროვნულების (ნაციონალიზაციის) შესახებ წერდა კიდევც.

1919 წელს აირჩიეს ზემო მაჩხაანის უბნის მოსამართლედ. 1923 წლიდან სკოლაში ასწავლიდა არითმეტიკას, გეოგრაფიას, ბუნებისმეტყველებას, ქართულს და რუსულს. თავმჯდომარეობდა ქვემო მაჩხაანის სახალხო სახლის ამშენებელ კომისიას (1926). სახალხო სახლში მოთავსებული იყო სკოლა და თეატრი. სოფელში ხშირად კითხულობდა ლექციებს. 1926-1927 წლებში ყანდაურის სკოლის გამგედ მუშაობდა. პედაგოგიურ სარბიელზე მუშაობდა ნახევარი საუკუნე (1877-1927) და მრავალ ათას ახალგაზრდას მიაღებინა განათლება. მისი ნამონაფრები არიან: გ. ლეონიძე, ინჟინერი ქურდიანი, პროფესორი მუხაძე და სხვ.

ხანგრძლივი უმნიშვნელო სამსახურისათვის დაჯილდოებული იყო „სტატისკი სოვეტნიკის“ ჩინით, წმ. ვლადიმერის, ანას და სტანისლავის ორდენებით, დამსახურებული მასწავლებლის ხარისხით.

ცალკე გამოცემულ ნიგნებს გარდა, ყურნალ-გაზეთებში ეხმაურებოდა თავისი დროის საერთო საჭირობოროტო საკითხებს (მისი წერილები მწერალთა მუზეუმებშია დაცული).

ა. ნატროშვილი თავის ნაწერებში, უმთავრესად, საქართველოს ეკლესიის ისტორიას ეხება, განსაკუთრებით, ძველად აშენებულ ქართველთა ეკლესია-მონასტრებს, რომლებიც ჟამთა ვითარების წყალობით უცხო ტომთ დაუჩქმებიათ (მოგვიტხოვროს ათონის ივერიის მონასტრის დაარსების, ადგილმდებარეობის, წმ. სამკაულების, მონასტრის წინამძღვრების, ივერიის სიმდიდრის, ქართველ წმ. მამათა მოღვაწეობის, ამ მონასტრისა და მისი მამულების შესახებ ქართველ-ბერძენთა მიწერ-მოწერაზე და სხვ. ამტკიცებს, რომ ათონის ივერიის მონასტერი ქართველმა ბერებმა X საუკუნეში ააშენეს, რვა საუკუნის განმავლობაში ქართველები პატრონობდნენ, აუარებელი სიმდიდრით ავსებდნენ, ხოლო XVIII საუკუნის გასულს ბერძენებმა მიისაკუთრეს და ქართველებს შიგ არ ატყაყანებდნენ). მოითხოვდა ისტორიულ ძეგლთა დაცვას და სხვ.

პირველმა მიაქცია ყურადღება ჩვენი ისტორიული ტაძარ-ძეგლების ორნამენტებს, ჩუქურთმებს, გადააღებინა და დაბეჭდა, ააზომინა მცხეთის ტაძარი, მისი გეგმები შეადგენინა, რის შემდეგაც დაიწყო შეკეთება, მოითხოვა სკოლებში ქართულ (მშობლიურ) ენაზე სწავლების შემოღება, რის შემდეგაც ეს საკითხი აქტუალური შეიქნა (Обучение на родном языке в начальных школах и его значение).

ზოგ წერილს აწერდა: ა. ნ.

თარგმნიდა რუსულიდან ქართულად, ქართულიდან – რუსულად. გადათარგმნა, სხვათა შორის,

ილია ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობი“ (დაიბეჭდა: „Вестник Грузии“, 1907 წ.).

დაიცვა დისერტაცია: „Критический разбор учения О. Конта о трех фазисах интеллектуального развития человечества“.

გარდაიცვალა 1930 წლის 18 აპრილს, თბილისში. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში.

ცალკე გამოცემულია:

1. კრებული არითმეტიკის ამოცანებისა და სავარჯიშო მოქმედებათა წარმოების მასალებისა / შედგენილი ა. ნატროშვილისაგან. - ნაწ. 1: ამოცანები და სავარჯიშო მასალები პირველ ასს რიცხვზე და უმარტივეს ნაწერებზე. - ტფ.: ზ. პ. გრიჭულოვის გამოცემა, 1889 (ეფ. ხელადის სტ.). - კანი, თავფურცელი, IV, 131 გვ.; 22სმ.; **მე-2** გამოცემა. - ტფ.: ზაქ. პ. გრიჭულოვის გამოც., 1893 (მ. შარაძის და ამხანაგობის სტ.). - 131 გვ.; 21 სმ.; გამოცემა **მე-3**. - ტფ.: ზაქ. პ. გრიჭულოვის გამოცემა, 1899 (მ. შარაძისა და ამხ. სტ.). - კანი, თავფურცელი, III, 130 გვ.; 19სმ.; გამოცემა **მეოთხე**. - ტფ.: გამოცემა ზაქ. პ. გრიჭულოვისა, 1901 (კ. მარტიროსიანის სტ.). - 130 გვ.; 22სმ.. - [მეორე და მესამე გამოცემების სათაურია „კრებული არითმეტიკის ამოცანებისა და სავარჯიშო მოქმედებების წარმოების მასალა“, მეოთხე გამოცემისა – „კრებული არითმეტიკულის ამოცანებისა და მოქმედებათა საწარმოებლად სავარჯიშო მასალისა“];
2. Ираклий II, царь грузинский: (По случаю 100-летней годовщины его погребения 1798-1898 гг.) / [Соч.] А. Натроева [Натрошвили]; [Надгробное слово, сказанное в 1798 г. главным судьей и канцлером царя Ираклия II, кн. Соломоном Леонидзе; Слово арх. Леонида в день столетия годовщины погребения царя Ираклия II]. - Тифлис: Е. И. Хеладзе, 1898. - 37, 15 с.: портр.; 19см.;
3. Речь, произнесенная членом Комиссии А. Натроевым при открытии в Тифлисе летних педагогических курсов, 15 июня 1898 года. - Тифлис: Тип. Е. Хеладзе, 1898. - 6 с.; 21см.. - Извлеч. из ИИ 13, 14 «Духовн. вестн. Груз. экзархата», 1898 г.;
4. Мцхета и его собор Святи-Цховели: Историко-археол. описание: [К столетию присоединения Грузии к России] / [Соч.] А. Натроева [Натрошвили]. - Тифлис: Ком. по реставрации Мцхетск. собора, 1900 (тип. К.П. Козловского). - XII, 464, XX, II, [2] с.: ил.+23 вкл. л. ил.; 23 см.. - На обл. дата: 1901. - Библиография в подстрочн. примеч.. - Текст рус., груз.. - На тит. л.: Деньги от продажи издания обращаются на реставрацию Мцхетского патриаршего собора;
5. О реставрации Мцхетского собора в текущем столетии (XIX в.): (По архивным делам Грузино-Имеретинской Синод. Канторы) / А. Натроев.. - [Тифлис]: Тип. Е. И. Хеладзе, [1900]. - 12 с.; 24см.. - Перепеч. из «Духов. вестн. Груз. экзархата». № 11 за 1900 г. - Авт. указан в конце текста;
6. Обучение на родном языке и его культурное народное значение / А. Натроев. - Тифлис: Электрон. Грузинск. изд. т-ва, 1903. - 31 с.; 21см.;

7. *О значении родного языка в деле распространения сельско-хозяйственных знаний и умений среди инородцев Закавказья: Доклад составленный А.И. Натроевым и прочитанный председательствовавшим Н.А. Султан-Крым-Гиреем в общем собрании чл. Импер. Кавк. Общ. с. х. 14 января 1903 г.* - Тифлис: Груз. изд. т-во, 1903. - 19 с.; 21 см.;
8. Иверский монастырь на Афоне в Турции, на одном из выступов Халкидонского полуострова: (Ист.-археол. справка по вопросу о споре грузин с греками на право владения именными означенного монастыря) / Сост. А. Натроев [Натрошвили]. - Тифлис: Изд. П.Г. Туманова, 1909 (Тип. «Труд» Б.М. Мачковского). - [2], II, [2], XII, 5-455 с.: 6 л. ил.; 24 см.. - На обл. дата: 1910;
9. Памятная записка об Иверском монастыре на Афоне-Халкидонском полуострове: Ист.-археол. справка: Исслед. А. Натроева. - Тифлис: изд. кн. П.И. Туманова, 1913. - III, 73 с. + [1] вкл. л. ил.; 22 см.;
10. Чем мы как покрыть древние храмы Грузии / А. Натроев. - Тифлис: Тип. Канц. Намест. е.и.в. на Кавказе, 1914. - 19 с.; 26 см.;
11. *Новый вариант грузинской Библии* / [А. Натроев]. - [Тифлис, Б. г.]. - 7 с.; 21 см.. - Без тит. л. и обл.. - Опис. сост. по 1-й с. текста.. - Авт. указан в конце текста.
9. დ. გ. ალადაშვილის მონაზვნად აღკვეცის გამო // ივერია. - 1899. - 28 სექტემბერი. - №208. - გვ. 3;
10. მეცხვარეებისა და ცხვრის პატრონების კრება ქიზიყში // ივერია. - 1899. - 27 ივლისი. - №158. - გვ. 2-3;
11. სამკელი მანქანების გამოცდა ქიზიყში // ივერია. - 1899. - 4 ივლისი. - №140. - გვ. 2-3;
12. სვეტიცხოვლის ტაძრის განახლების გამო // ივერია. - 1899. - 4 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
13. ქიზიყის ამბები // ივერია. - 1899. - 5 აგვისტო. - №166. - გვ. 2-3;
14. ქიზიყის ამბები: (წერილი სოფ. ზემო-მაჩხაანიდან) // ივერია. - 1899. - 20 ივლისი. - №153. - გვ. 2-3;
15. ოქრო საქართველოში... რა და რა ხანა გამოუვლია ოქროს მრეწველობას... ოქრო მეფე ერეკლეს დროს... // ივერია. - 1902. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 2-3;
16. დედა იგუმენია ნინო: [... აღწერილია ოქონის ხატი] // ივერია. - 1905. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 2-3;
17. დედა იგუმენია ნინო: [მისი გარდაცვალების გამო. მოხსენებულია და აღწერილია ოქონის ხატი] // ივერია. - 1905. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 2-3;
18. კიდევ ოქონის ხატის შესახებ: [პასუხად ბ. ალექსეევ-მესხიევს] // ივერია. - 1905. - 10 თებერვალი. - №20. - გვ. 3-4;
19. К вопросу о родине шелковичного червя // Труды XIII С.Р.Е. и В. - 1913. - Т. VI. - Стр. 12;
20. სახალხო სასამართლო // სიმართლე. - 1922. - № 16; № 18;
21. ქიზიყის არსებითი საჭიროებანი // სიმართლე. - 1922. - № 15;
22. მაჩხან-მირზაანის წყლის სვე-ბედი // სიმართლე. - 1923. - 3 ივნისი. - № 22; № 23;
23. მევენახეობა და მეღვინეობა საქართველოსა და მსოფლიოში // სიმართლე. - 1923. - № 35;
24. პედაგოგიური კურსების მიზნები // სიმართლე. - 1923. - 12 აგვისტო. - № 32;
25. პედაგოგიური კურსები ქიზიყში // სიმართლე. - 1923. - 22 ივლისი. - № 29. - გვ. 2;
26. ქვემო ქიზიყის სკოლების მდგომარეობა // სიმართლე. - 1923. - № 48;
27. ქიზიყის სიმდიდრენი // სიმართლე. - 1923. - № 26.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. სახელმძღვანელო საღმრთო სჯულისა / უწმ. სინოდის სამოსწავლო საბჭოს მეორე გამოცემიდან; თარგმნილი რუსულით ან. ნატროშვილის მიერ. - ტფილისი, 1900 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - 100 გვ.; 20 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. საერო განათლების საქმე უცხოეთში და კერძოდ საქართველოში // ივერია. - 1894. - 29 აპრილი. - №89. - გვ. 1-3; № 90. - გვ. 1-3;
2. საპედაგოგიო წერილები: საიდგან უნდა დაიწყოს მასწავლებელმა წერა-კითხვის სწავლება დედა-ენაზედ? (საეკლესიო-სამრევლო და საერო სკოლების მასწავლებელთა საყურადღებოდ) // ივერია. - 1894. - 8 მარტი. - №50. - გვ. 2-3; №51. - გვ. 1-3;
3. აღდგომის ღამე: (სააღდგომო ნაკვეთი) // ივერია. - 1897. - 17 აპრილი. - №72. - გვ. 1-2; 18 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
4. ახალი ვარიანტი ქართული დაბადებისა // ივერია. - 1897. - 6 მარტი. - №42. - გვ. 1-2; 11 მარტი. - №45. - გვ. 1-2;
5. შესანიშნავი ძველი ხელნაწერი „უამნ-გულანი“ // ივერია. - 1897. - 29 მაისი. - №103. - გვ. 3-4;
6. პედაგოგიური კურსები ტფილისის სემინარიაში // ივერია. - 1898. - 19 ივნისი. - №129. - გვ. 2-3;
7. ყოვლად სამღვდელო ლეონიდე, ეპისკოპოსი გორისა, ვიკარი, საქართველოს ქართლ-კახეთის ეპარქიისა // ივერია. - 1898. - 30 აპრილი. - №90. - გვ. 1-3;
8. დაუწყებელი დღესასწაული // ივერია. - 1899. - 30 აპრილი. - №89. - გვ. 2;

მის შესახებ:

1. ე. მ. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: რეცენზია // მწყემსი. - 1889. - №10. - გვ. 8-9;
2. ყიფიანი, ვასილ (ვ. ყ.). რეცენზია // მოამბე. - 1894. - №3, განც. II. - გვ. 173-178;
3. ბოცვაძე, ლ. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1898. - 3 ივლისი. - №140. - გვ. 2-3;
4. მ. გ-რი. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია: [“Ираклий II, царь грузинский”, А. Натроева] // ივერია. - 1898. - 13 მარტი. - № 55. - გვ. 4;
5. ახალი წიგნები // ივერია. - 1899. - 14 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 4;
6. სვეტიცხოვლის საკვირაო სკოლისა და სახალხო სამკითხველოს გახსნის საკითხი // ივერია. - 1899. - 8 აპრილი. - №76. - გვ. 2-3;
7. ფერაძე, ილია. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1902. - 10 იანვარი. - №8. - გვ. 3; 11 იანვარი. - № 9. - გვ. 3;

8. ელვანდაშვილი, გ. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // მოგზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 138;
9. ალექსი-მესხიშვილი, ნ. პასუხად ბ-ნთ ა. ნატროშვილსა და ა. ნატროევს: [ოქონის ხატისა და ილუმენისა ნინოს ანდერძის შესახებ] // ივერია. - 1905. - 1 თებერვალი. - №13. - გვ. 2-3; 2 თებერვალი. - №14. - გვ. 3-4; 5 თებერვალი. - №16. - გვ. 3;
10. გოგიჩაიშვილი, ფილიპე. ძმობის გამოცხადების შემდეგ: [სამეურნეო საზოგადოების კრებაზე. ა. ქალანთარის, ა. ნატროშვილისა და სხვ. გამოსვლების წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 6 მარტი. - №18. - გვ. 1;
11. ქართლ-კახეთის... // მწყემსი. - 1906. - № 15-16. - გვ. 18;
12. კავკასიის სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების... // დასაწყისი. - 1908. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 3;
13. შაბათს, 15 მარტს... // დასაწყისი. - 1908. - 18 მარტი. - №13. - გვ. 2;
14. ცომია, სმ. А. Натроевъ. - Иверскій монастырь на Афонъ, въ Турціи, на одномъ изъ выступовъ Халкидонскаго полуострова. (Историко-археологическая справка по вопросу о споръ грузинъ съ греками на право владѣнія имъніями означеннаго монастыря). Изданіе П. І. Туманова. - Тифлисъ. - 1910 г. (I+II+455 стр.). Цѣна 1 руб.: [რეცენზია] // განათლება. - 1910. - №9. - გვ. 432-434;
15. გძელი, კ. ყოველ-კვირეული პროვინციელისა // შინაური. - 1913. - №23-24. - გვ. 10-13;
16. გ. ლ. ანტონ ნატროშვილი: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1930. - 21 აპრილი. - №91. - გვ. 4.

წყარო:

1. ბოცვაძე, ლ. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1898. - 3 ივლისი. - №140. - გვ. 2-3;
2. კვალი. - 1901. - № 22;
3. იოსელიანი, ე. პასუხად ბ-ნ როსტომაშვილს // ივერია. - 1903. - 6 სექტემბერი. - № 190. - გვ. 1-2;
4. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
5. Формулярный список о службѣ Статскаго Советника А. И. Натроева. - 1 янв., 1918 г.;
6. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397;
7. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477.

ნატროშვილი, გიორგი კონსტანტინეს ძე (1910 –) – კრიტიკოსი და ჟურნალისტი, – უმაღლესი განათლებით, – სამწერლო ასპარეზზე გა-

მოვიდა 1929 წლიდან. მუშაობდა „ლიტერატურული საქართველოს“ სარედაქციო კოლეგიაში და სხვ.

თავის წერილებში ეხებოდა, უმთავრესად, სამწერლო, სათეატრო და, საერთოდ, სახელოვნო საკითხებს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბრძოლა ლენინური ეტაპისათვის ლიტერატურის მეცნიერებაში: [წერილთა კრებული] / შ. რადიანი, გ. ნატროშვილი, კ. მელაძე. - ტფ.: გამ-ბა ფედერაცია, 1931 (ცეკავშირის სტ.). - [XV], 216 გვ.; 18სმ. - (პროლეტარული მწერლობის ბიბლიოთეკა);
2. პროლეტარული ლიტერატურის შემოქმედებითი საკითხები / ალექსანდრე სულავა, გიორგი ნატროშვილი. - [ტფ.]: ქართული წიგნი, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - VI, 110 გვ.; 18 სმ.;
3. ლიტერატურის მეცნიერების საკითხები. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 218, [1] გვ.; 23სმ.;
4. ლიტერატურის სახელმძღვანელო (90 წლებიდან დღემდე): ათწლეულებისა და ტექნიკუმებისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1933 (მ.მ.ს.კ. პ/ტრ. 1-ლი სტ.). - 211 გვ.; 22სმ.;
5. დავით კლდიაშვილის შემოქმედება / პმგ. რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 66 გვ.; 16 სმ. - (მასიური ბიბლიოთეკა);
6. ლიტერატურული ეტიუდები. - თბ.: სახელგამი, მხატვრული ლიტერატურის სექტორი, 1941. - 176 გვ.; 17სმ.;
7. დავით გურამიშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943. - 108 გვ.; 17სმ.;
8. დასავლეთის ფრონტზე: ფურცლები დღიურიდან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი, 1943. - 70 გვ.; 16სმ.; წიგნი მე-2. - თბ.: საბჭოთა მწერალი, 1945 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 99 გვ.; 15სმ.;
9. დავით გურამიშვილი, 1705-1792 / გ. ნატროშვილი. - თბ., 1946 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 16, [2] გვ.; 14სმ. - (ლიტერატურა და ხელოვნება-ს ბიბლიოთეკა);
10. ახალი ქართული ცხვარი / რედ. და წინასიტყვ. ავტ.: გ.მ. პაპალაშვილი. - თბ.: სახელგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამბის საქმეთა სამმართველო ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 156 გვ.; ნახაზ. 24 ჩართ. ფურც. სურ.; 28სმ. - დანართი: „ცხრილები“, გვ. 123-151. - ბიბლიოგრ. გვ. 152-153;
11. ლიტერატურული ეტიუდები. - თბ.: გამ-ბა კომუნისტი, 1947 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 289, [3] გვ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა შენიშვნებში;
12. ალ. ყაზბეგი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. 1-ლი სტ.). - 80 გვ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გარდავექმნათ მუშათა კლუბების მუშაობა გაზრდის კულტურული მოთხოვნილებების საფუძველზე: [წერილები] / გ. ნატროშვილი, ვ. თორდუა // კომუნისტი. - 1932. - 3 იანვარი. - №3. - გვ. 4;

2. ვის საქმეს აკეთებენ: [გ. წერეთლის შემოქმედების ლევან ასათიანისეული შეფასების კრიტიკა] // დ. ბენაშვილი, გ. ნატროშვილი // კომუნისტი. - 1932. - 14 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 3;
3. სერგო კლდიაშვილი - „მოთხრობები“: ბიბლიოგრაფია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №22;
4. შენიშვნები ხელოვნების სოციოლოგიაზე // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №18;
5. ძველი და ახალი ნოველა: [ლეო ქიაჩელის „ნოველები“ გამო] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №19;
6. არსენა მარაბდელი // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - № 2;
7. ისევ სიძულვილის გრძნობაზე: [სიძულვილი კლასობრივი მტრისადმი - ხელოვნებაში] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №264. - გვ. 2;
8. ისტორიულ-რევოლუციური ფილმებისათვის // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - № 3;
9. კაცობრიობის გაზაფხული: [ნარკვევი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №100. - გვ. 2;
10. საყვარელიძის მხატვრული შემოქმედება // პ. მ. საყვარელიძე. ლიტერატურულ კრიტიკული წერილები და მასალები / კ. ლუარსაბიძის საერთო რედაქციით. - ტფ.: პოლიტკატორელი, 1935 (კომუნისტი-ს სტ.). - 199 გვ.; 21სმ. - დამატ. თავფურ. რუს. ენ.;
11. ფანტაზია, რომელსაც არა აქვს საკვები: [ამხ. ნინა რევაზოვას წერილში კულტმასობრივი მუშაობის შესახებ აღძრულ საკითხებთან დაკავშირებით] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №8. - გვ. 2;
12. ძველ ყამირებზე: [ნიკო ფაშალიშვილის ამავე სახელწოდების წიგნის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №77. - გვ. 2;
13. ხელოვნების ახალი კადრები: [სამხატვრო აკადემიის გამოშვებასთან დაკავშირებით] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №132. - გვ. 2;
14. გენიალური მხატვარი: [მაქსიმ გორკის შემოქმედების შესახებ] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ივნისი. - №26. - გვ. 2;
15. დარიკო: [კინოფილმი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №288. - გვ. 2;
16. დიდი პოეტი: [ჰაინრიხ ჰაინეს შემოქმედების შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №74. - გვ. 3;
17. კნუტ ჰამსუნი ფაშისტებთან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - მაისი. - №103. - გვ. 3;
18. მებრძოლთა უძლეველი თაობა: [ახალგაზრდობის 22-ე საერთაშორისო დღის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №202. - გვ. 2;
19. მებრძოლი რაზნოჩინელი: [ნიკოლოზ დობროლიუბოვი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №30. - გვ. 2;
20. მკითხველი გაფიცულია: [თანამედროვე ფაშისტური ბეჭდვითი სიტყვის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - მაისი. - №102. - გვ. 2;
21. პოლკოვნიკი ლესელიძე: [ბიოგრაფიული ცნობები] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 8;
22. სიტყვის ჟონგლიორები: [შემოქმედებითი დისკუსიის საკითხებზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №80. - გვ. 3;
23. უფრო მაღალი, უფრო წარმტაცი: [„პლატონ კრეჩეტის“ დადგმის გამო რუსთაველის თეატრში და „შამილის“ დადგმის გამო მარჯანიშვილის თეატრში] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - იანვარი. - №6. - გვ. 2-3;
24. ფალავნები: [ხალხური ლეგენდა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №293. - გვ. 3;
25. ჩვენი პოეტი: [ვლ. მაიაკოვსკის შემოქმედების შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №86. - გვ. 3;
26. ბედნიერების სიმღერები: [ქართველ საბჭოთა პოეტების მიერ გამოცემული კრებულის „ბედნიერების სიმღერების“ შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
27. გენიალური ჰუმანისტი: [მ. გორკი. დაბადებიდან 70 წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 28 მარტი. - №71. - გვ. 3;
28. დიდი რეალისტური სპექტაკლი: [მალვა დადიანის პიესის „ნაპერწყლიდან“ შეფასება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 იანვარი. - №1. - გვ. 5;
29. ვლადიმერ მაიაკოვსკი: [მისი რევოლუციური შემოქმედების შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 14 აპრილი. - №85. - გვ. 4;
30. ილო მოსაშვილი: [პოეტური შემოქმედება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 20 მაისი. - №12. - გვ. 2;
31. კაცობრიობის აზროვნების ტიტანი: [კარლ მარქსის დაბადებიდან 120 წლისთავი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 9 მაისი. - №40. - გვ. 2;
32. მარქსი და მხატვრული ლიტერატურა // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 მაისი. - №11. - გვ. 2;
33. ქართული საბჭოთა პოეზია და უმაღლესი საბჭოს არჩევნები // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 ივნისი. - №14. - გვ. 4;
34. შემოქმედებითი აღმავლობის გზაზე: [პოეტ ვ. გაფრინდაშვილის წინსვლისა და მისი შემოქმედებითი აღმავლობის შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 მარტი. - №6. - გვ. 3;
35. ბელორუსული მოთხრობები [კონსტანტინე ლორთქიფანიძის]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 14 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
36. დ. შენგელაიას მოთხრობები: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ივნისი. - №8. - გვ. 3;
37. დიდი მოურავი (რუსი მწერალი ქალის ა. ანტონოვსკაიას რომანი): [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 4 მარტი. - №52. - გვ. 4;
38. კარლო კალაძის ლექსები: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივლისი. - №20. - გვ. 2;
39. „მათი ამბავი“ [მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 აპრილი. - №12. - გვ. 4;
40. ნ. გ. ჩერნიშევსკი [დიდი რუსი რევოლუციონერი და დემოკრატი მწერალი]: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავი // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 24 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 1;

41. ნაპერწკლიდან: [შალვა დადიანის რევოლუციური პიესა ამიერ-კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების სახელოვანი ისტორიიდან]: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 28 იანვარი. - №4. - გვ. 3;
42. სამი ნაწარმოები საკოლმეურნეო სოფელზე [დ. შენგელაიას მოთხრობა „შულღი“, ლ. ქიაჩელის რომანი „გვადი ბიგვა“, ალ. ჭიაშვილის „ლელო“]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 მარტი. - №9. - გვ. 2;
43. სიმონ ჩიქოვანის ლექსები: [კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 მაისი. - №16. - გვ. 2;
44. აკაკი ბელიაშვილის მოთხრობები: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 დეკემბერი. - №35; 30 დეკემბერი. - №36;
45. აკაკი წერეთელი და საქართველო // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ივნისი. - №17;
46. გიორგი ლეონიძე: [შემოქმედების განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 ოქტომბერი. - №30;
47. „გიორგი სააკაძე“: [ვასილ ბარნოვის რომანი]: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 14 იანვარი. - №2;
48. გრიგოლ ორბელიანი // ჩვენი თაობა. - 1940. - №7. - გვ. 51-64;
49. ვაჟას პოეზია: [გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 9 აგვისტო. - №183;
50. ვაჟა-ფშაველა: [ცხოვრება და შემოქმედება] // მნათობი. - 1940. - №7. - გვ. 5-20;
51. თვითმკაცოფილებისა და ეკზოტიკის შესახებ [თანამედროვე ქართულ მწერლობაში]: [მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 მაისი. - №15;
52. ლევან ასათიანი - „ცხოვრება აკაკი წერეთლისა“ // ბოლშევიკი. - 1940. - №6-7. - გვ. 148-53. - რეცენზია. თბილისი. 1940 წელი. „ფედერაციის“ გამოცემა;
53. ლენინი და ხელოვნება: [დაბადების 70 წლისთავისათვის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აპრილი. - № 12;
54. მეცხრამეტე საუკუნის პოეტები: [ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემოქმედების განხილვა] // მნათობი. - 1940. - №3. - გვ. 117-139;
55. ნიკო ლომოური: [გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის შესრულების გამო] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 12 მაისი. - №36;
56. პანტელიომონ ჩხიკვაძე: [ცხოვრება და შემოქმედება] // მნათობი. - 1940. - №4. - გვ. 148-56;
57. ტრადედია და ბედნიერება: [კაპიტალისტური ქვეყნების ახალგაზრდობის აუტანელი მდგომარეობისა და საბჭოთა კავშირის ბედნიერი ახალგაზრდობის შედლებული, საამური ცხოვრების შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 1 იანვარი. - №1;
58. უკვდავი სახალხო ქმნილება: [ყალბუხური ხალხის გმირული პოემა „ჯანგარი“-ს შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 მაისი. - №14;
59. ფრ. ენგელსი და მხატვრული ლიტერატურა: დაბადებიდან 120 წლისთავის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 28 ნოემბერი. - №33;
60. გრიგოლ აბაშიძის პოეზია: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 7 თებერვალი. - №6;
61. დიდი მოურავი: [პიესა]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 22 მარტი. - №68;
62. კარლო კალაძის პოეზია: [კრიტიკული განხილვა] // მნათობი. - 1941. - №3. - გვ. 99-114;
63. მაქსიმ გორკი: [დაბადებიდან 73 წლისთავის გამო] // ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 30 მარტი. - №26;
64. სულხან-საბა ორბელიანი-“მოგ ზაურობა ევროპაში“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 იანვარი. - №2;
65. დავით გურამიშვილი / გ. გურამიშვილი // მნათობი. - 1942. - №9. - გვ. 108-126;
66. გორკი - დაუცხრომელი მებრძოლი ფაშიზმის წინააღმდეგ // ბოლშევიკი. - 1943. - №3. - გვ. 25-31;
67. „დავითიანის“ ლიტერატურული წყაროები // მნათობი. - 1943. - №1. - გვ. 141-156; №2. - გვ. 145-158;
68. ვლადიმერ მაიაკოვსკი: დაბადებიდან 50 წლისთავის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1943. - 17 ივლისი. - №151;
69. თ. ლომოური - პეტრე ბაგრატიონი // მნათობი. - 1943. - №8. - გვ. 166-167. - სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა. 1943 წ. [რეცენზია];
70. პოემა კავკასიის დაცვის გმირებზე: [გრ. აბაშიძის პოემის კავკასიის დაცვის შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 24 დეკემბერი. - №10;
71. ფურცლები საფრონტო დღიურიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 აგვისტო. - №19;
72. ფურცლები საფრონტო დღიურიდან: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1943. - №7. - გვ. 15-20;
73. ფურცლები საფრონტო დღიურიდან: უსახელო სოფელში. სიკვდილი პატარა სოფლისა // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 20 აგვისტო. - №20;
74. ფურცლები საფრონტო დღიურიდან: ცოცხალი ნაღმ-საძებრები; მზვერავის დაბრუნება // კომუნისტი. - 1943. - 31 აგვისტო. - 8, 20 სექტემბერი. - №22-23;
75. ქართველი ჯარისკაცი: [მოთხრობა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 29 ოქტომბერი. - №2;
76. ალ. ქუთელია - „გერმანიის ფაშიზმის იდეოლოგიის სათავეები“ // კომუნისტი. - 1944. - 3 თებერვალი. - №24;
77. ახალგაზრდა კაცის ისტორია: ალექსანდრე ქუთათელის ახალი წიგნის გამო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1944. - 18 თებერვალი. - №7;
78. ახალწლის ღამე: [ნარკვევი] // მნათობი. - 1944. - №1-2. - გვ. 9-20. - ფურცლები საფრონტო დღიურიდან;
79. ბრძოლის წინაღვე: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1944. - 4 აპრილი. - №69;
80. გავაძლიეროთ პარტიული ხელმძღვანელობა კომკავშირზე: [სამტრედიის რაიონში] // სოციალისტუ-

- რი შეტევა. - სამტრედია, 1944. - 10 თებერვალი. - №7;
81. გიორგი ლეონიძის ლექსები: [კრიტიკა] // კომუნისტი. - 1944. - 22 თებერვალი. - №37;
82. დასავლეთის ფრონტზე: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1944. - №9-10. - გვ. 6-13;
83. ლენინი და სამშობლო // კომუნისტი. - 1944. - 21 იანვარი. - №4;
84. ლიტერატურული შენიშვნები: რუსთაველის სახ. ქართული ლიტ. ისტ. ინსტიტუტის შრომების პირველი კრებულის „ლიტერატურული ძიებანის“ გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 8 სექტემბერი. - №31;
85. მოთხრობა კავკასიის დაცვის თემაზე: [დ შენგელაიას „მერხეული“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 29 ოქტომბერი. - №33;
86. სანდრო შანშიაშვილის ლექსები: [კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 8 თებერვალი. - №25;
87. სიმონ ჩიქოვანის პოეზია: [ლექსების კრებული „ჩემი მამული“-ს გარჩევა]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1944. - 12 სექტემბერი. - №185;
88. ფაშიზმის წინააღმდეგ დაუცხრომელი მებრძოლი [მაქსიმ გორკი] // საბჭოთა მილიციელი. - 1944. - 20 ივნისი. - №20;
89. შავი მთა: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 26 მაისი. - №18 (28);
90. ახალი ფოლკლორი: [კრასიცკაია ტანაის მოხსენება ახალი სამამულო ომის პერიოდში შექმნილი ფოლკლორული ნაწარმოებების შეგროვების და ჩანერის შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 8 მარტი. - №9;
91. ახალი წიგნი ომზე: [რაჟდენ გვეტაძის ახალი ნოველების ციკლის - „მართალი“-ს გამოცემის გამო. გამომც. „საბჭოთა მწერალი“-სა] // კომუნისტი. - 1945. - 16 იანვარი. - №11;
92. ვიურტი: [ნოველა] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 6-11;
93. დაუმთავრებელი წიგნი: [ქ. ირემიძის „ქეთევან ნამებულის“ გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 აგვისტო. - №28;
94. დიდი ქართველი პოეტი დავით გურამიშვილი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 19 აპრილი. - №34;
95. ვაჟა-ფშაველა: [გარდაცვალებიდან 30 წლისთავის შესრულების გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 10 აგვისტო. - №3;
96. ვარშავაზე გადასვლა: [მოთხრობა] // პიონერი. - 1945. - №1. - გვ. 4;
97. ლექსები სამამულო ომზე: [„საბჭ. მწერლის“ მიერ ი. აბაშიძის ლექსთა კრებულის გამოცემის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 3 ნოემბერი. - №37;
98. ლიტერატურული უფიცობა „მეცნიერების“ სამოსელში: [გ. კიკნაძის სადოქტორო დისერტაცია ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება] / გ. ნატროშვილი, ბ. ჟღენტვი, ს. ჭილაია, ვ. ნულუკიძე, გ. ჯიბლაძე // კომუნისტი. - 1945. - 7 ივლისი. - № 133;
99. „მდაბიონი“ თეატრალური ინსტიტუტის სტუდენტთა სადიპლომო სექციაკლი: რეცენზია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 ივნისი. - №21;
100. მებრძოლი პოეტი: [ნ. ბარათაშვილის გარდაცვალებიდან 100 წლის თავის გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 21 ოქტომბერი. - №14;
101. მცდარი პარადოქსები: [კონსტანტინე გამსახუდიას ნერილების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 3 ივნისი. - №19;
102. ნიკოლოზ ბარათაშვილი // პიონერი. - 1945. - №9. - გვ. 3-7;
103. ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედება // ბოლშევიკი. - 1945. - №10-11. - გვ. 49-61;
104. სამხედრო კორესპონდენტი: [კონსტანტინე ლორთქიფანიძე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 2 მარტი. - №8;
105. სიზმარი: [ნოველა] // მნათობი. - 1945. - №7-8. - გვ. 11-15;
106. „სიკვდილი ბარათაშვილისა“: [მოთხრობა ა. განერელიასი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ოქტომბერი. - №34;
107. შემოქმედებითი შთაგონების წყარო: [ლ. პ. ბერიას წიგნი „ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების ისტორიის საკითხისათვის“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 25 ივლისი. - №24;
108. ჩვენ სოფელში: [მოთხრობა] // პიონერი. - 1945. - №4. - გვ. 8;
109. წიგნი ქართველ ქალებზე: ქ. ირემიძე - „ლიტერატურული მედალიონები“: რეცენზია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 დეკემბერი. - №43;
110. ალიო მამაშვილი: ლიტერატურული მოღვაწეობის 25 წლისთავი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 25 მაისი. - №22;
111. დავით კლდიაშვილი: [დიდი ქართველი მწერლის გარდაცვალების 15 წლისთავი] // კომუნისტი. - 1946. - 24 აპრილი. - №83;
112. დიდი მწერალი: [მ. გორკის გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო] // ნორჩი ლენინელი. - 1946. - 20 ივნისი. - №1;
113. იოსებ ნონეშვილის ლექსები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 20 ოქტომბერი. - № 41;
114. მაქსიმ გორკი // ბოლშევიკი. - 1946. - №6. - გვ. 13-22;
115. მიხეილ ჭიაურელი: [სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 19 იანვარი. - №3;
116. პოეტის მეუღლე: ერთი საკითხი დავით გურამიშვილის ბიოგრაფიიდან / ს. ჩიქოვანი, გ. ნატროშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 26 აპრილი. - №18;
117. ქართველი ჯარისკაცი: [მოთხრობა] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 247-252;
118. ქართული ბატალიონის აჯანყება: [დოკუმენტური ჩანაწერი]: დანერილია პოლანდიაში, უცნობი ქართველი ჯარისკაცის მიერ // კომუნისტი. - 1946. - 20 თებერვალი. - №38; 22 თებერვალი. - №39; 24 თებერვალი. - №41;
119. ქართული ბატალიონის აჯანყება: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1946. - 5 მარტი. - №47; 6 მარტი. - №48; 9 მარტი. - №50;
120. ჩამორჩენილი და უკულტურო ყურნალი: [სტატი-აში განხილულია ყურნალი „პიონერის“ 1946 წლის

- ნომრები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 4 ოქტომბერი;
121. გრ. აბაშიძის პოემები: ["სამი პოემის" გამოცემის გამო] // კომუნისტი. - 1947. - 25 ივნისი. - №126;
122. დემნა შენგელაიას რომანები: ["სამი რომანის" გამოცემის გამო] // კომუნისტი. - 1947. - 6 აპრილი. - №71;
123. კარლო კალაძის პოეზია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 27 აპრილი. - №17;
124. კინტოურ-ყარაჩოლული სიმღერების გამოცემის გამო: [რეცენზია დიმიტრი არაყიშვილის წიგნზე] // კომუნისტი. - 1947. - 26 აპრილი;
125. ომის მართალი სურათები: გ. ლომიძის სამხედრო ნარკვევების კრებული: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 23 თებერვალი. - №8;
126. ომის მართალი სურათები: თ. დონჯაშვილის მოთხრობის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 9 აგვისტო. - №31;
127. რაჟდენ გვეტაძის პროზა: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 30 აგვისტო. - №33;
128. „სიმღერა დავით გურამიშვილზე“: [ს. ჩიქოვანისათვის I ხარისხის სტალინური პრემიის მინიჭების შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 21 ივნისი. - №24;
129. უგზო-უკვლო ძიებანი: „ლიტერატურული ძიებანი“ მესამე ტომის გამოსვლის გამო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1947. - 29 აგვისტო. - №172;
130. წიგნი შრომის რომანტიკაზე: [ალ. ჭეიშვილის რომანი - „ლელო“-ს გამოცემის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 16 თებერვალი. - №7;
131. ალექსანდრე ყაზბეგი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №34. - გვ. 3;
132. დიდი ქართველი მწერალი // ბოლშევიკი. - 1948. - №9. - გვ. 21-34;
133. ორი ისტორიული რომანი: [ა. ბელიაშვილის ისტორიული რომანის შესახებ „ბესიკის თავგადასავალი“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №10;
134. „რკინის პერანგი“: [კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის პრემიერა. რეჟისორი ლ. შატბერაშვილი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 5 დეკემბერი. - გვ. 2;
135. სტალინური ეპოქის მესიტყვე: [გ. ლეონიძე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №29. - გვ. 3;
136. ს. შანშიაშვილის პოეზია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 24 სექტემბერი. - №42;
137. არ დაგვარგოთ არც ერთი დღე: სახვითი ხელოვნების მომავალი გამოფენის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 27 მარტი. - №13;
138. დიდი ისტორიული დოკუმენტი // კომუნისტი. - 1949. - 14 აგვისტო. - №161;
139. ისევ მშობლიურ სოფელში: [რეცენზია კ. კალაძისა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 9 ოქტომბერი. - №40;
140. ლენინი და ლიტერატურის პარტიულობა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 22 იანვარი. - №3;
141. ნ. ლორთქიფანიძე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 3 ივლისი. - №26;
142. პოლიტიკური ფელეტონის ყანრი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 16 ოქტომბერი. - №41;
143. რომანი პირველ კოლმეურნეობაზე: [კ. ლორთქიფანიძის „იმერეთის ცისკარი“] [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1949. - 23 ნოემბერი. - №232;
144. სამხრეთ საზღვარზე: გრიგოლ აბაშიძის ახალი ლექსების გამო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1949. - 18 ივნისი. - №120; 19 ივნისი. - №121;
145. ცეცხლის მონინავე ხაზზე: [რეცენზია რ. მარგინის ლექსების ახალი კრებულის გამო: „აქა მშვიდობა“ გამ-ბა „კომუნისტი“ 1948 წ. და „სიმღერა კომუნიზმისა“ გამ-ბა „საბჭოთა მწერალი“ 1949 წ.] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 21 აგვისტო. - №33;
146. ალექსანდრე გომიაშვილის პოეზია: [რეცენზია]: რჩეული ლექსების გამოცემის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 მარტი. - №12;
147. ბნელეთის ტრუბადურები: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 21 მაისი. - №21;
148. გამოჩენილი საბჭოთა პოეტი // სახალხო განათლება. - 1950. - 6 აპრილი. - №14;
149. მონინავე კაცობრიობის სიმღერები: [„სტალინს უმღერიან“ - გამოც. „საბჭოთა მწერალი“ 1950 წ.] // ბოლშევიკი. - 1950. - №12. - გვ. 63-71. - რეცენზია;
150. მშვიდობიანი: [ლაგოდეხის რაიონი]: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 10 სექტემბერი. - №37;
151. მწერლობის ახალი კადრების აღზრდის კერა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 12 დეკემბერი. - №146-147;
152. „მწვანე ლილი“: [კ. ლორთქიფანიძისა. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 2 აპრილი. - №14;
153. როცა ცოცხლები ხმას არ იძლევიან: ამერიკელი „მწერლების“ ნოველების გარშემო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 თებერვალი. - №8;
154. საბჭოთა ეპოქის უნიჭიერესი პოეტი ვლადიმერ მაიაკოვსკი: ვლადიმერ ვლადიმერის-ძე მაიაკოვსკის გარდაცვალების ოცი წლისთავი // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 13 აპრილი. - №15;
155. საყურადღებო მონოგრაფია ილია ჭავჭავაძეზე: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1950. - 14 მაისი. - №99; საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 17 მაისი. - №97;
156. ფოლადისა და ვარდების ქვეყანაში: ბულგარული მოთხრობების გამოცემის გამო: [რეცენზია]; ო. გვინჩიძის თარგმანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 26 ნოემბერი. - №48;
157. ხალხთან განუყრელად: [ს.ი. ჩიქოვანი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 5 მარტი. - №10;
158. Георгий Церетели: К 50-летию со дня смерти // Запад Востока. - 1950. - 28 января. - №20;
159. დიალექტი, ჟარგონი და სალიტერატურო ენა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 15 აპრილი;
160. ეკატერინე გაბაშვილი: დაბადების 100 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 25 ნოემბერი;
161. ირაკლი აბაშიძის პოეზია. რჩეული: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 2 დეკემბერი;

162. კლასიკური ლიტერატურის ტრადიციები: ნ. ბარათაშვილის პოეზია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 24 ივნისი;
163. მეოცე საუკუნის შეილოკები: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 20 მაისი;
164. ნ. ა. ნეკრასოვი // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 5 დეკემბერი;
165. ნ. გრიბაჩოვის ახალი ლექსების გამო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1951. - 28 დეკემბერი;
166. ოცდაათი წლის მანძილზე: [ქართული ლიტერატურის მიმოხილვა] // მნათობი. - 1951. - №2. - გვ. 120-138;
167. როცა დადგმას უპასუხისმგებლოდ ეპყრობიან: გ. ქელბაქიანის პიესა „ჩვენი პირადი საქმე“. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში: [რეცენზია] / დ. ბენაშვილი, გ. ნატროშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 4 მარტი;
168. ქართველი საბჭოთა მწერლები: [ილო მოსაშვილი]: საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 11 თებერვალი;
169. ველფლინის ფორმალისტური სქემების ტყვეობაში: [ქართული ხელოვნების ინსტიტუტის შრომების მესამე ტომის გამო. რეც.] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 11 აპრილი;
170. ლენინის ლოგიკის ძალა // დროშა. - 1952. - №4. - გვ. 2-3;
171. მხატვრული სიტყვის ოსტატი: (100 წლისთავი ნიკოლოზოურის დაბადებიდან) // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 28 მარტი;
172. „ფორთახალა“ და „ბერშოულა“. [გ. ლეონიძის]: (სტალინური პრემიის ლაურეატები) // კომუნისტი. - 1952. - 23 მარტი.

მის შესახებ:

1. კვირიკაძე, იასონ. ნიღბოსანი: [კრიტიკოს გიორგი ნატროშვილის მიერ ილია ჭავჭავაძის რეაქციონერ მწერლად მოხსენიებისა და მისი უმართებულო კრიტიკის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
2. შამათავა, დ. - ა) გ. ნატროშვილი - „ლიტერატურული ეტიუდები“ // მნათობი. - 1942. - №5. - გვ. 15-17. - სახელგამი, 1941 წ. [რეცენზია]; ბ) შამათავა, დ. გ. ნატროშვილი - „დავით გურამიშვილი“ // მნათობი. - 1944. - №4-5. - გვ. 231-233. - რეცენზია; გ) შამათავა, დ. გ. ნატროშვილი - „დასავლეთის ფრონტზე“: (ნიგნი მეორე) // მნათობი. - 1945. - №9. - გვ. 170. - 1945, „საბჭოთა მწერალი“, [რეცენზია];
3. დასავლეთის ფრონტზე: გ. ნატროშვილის წიგნის განხილვა: [საქ. მწერალთა კავშირის პროზაიკოსოსთა სექციის საჯარო სხდომაზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 23 აპრილი. - №83;
4. სამხარაძე, გ. გ. ნატროშვილი - „დასავლეთის ფრონტზე“. [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 18 თებერვალი. - №34.

წყარო:

1. ლიტფონდის სამმართველოდან.

ნატროშვილი, სიმონ თეოდორეს ძე (1901

–) – სამხედრო მოღვაწე, ორდენოსანი. დაიბადა სოფელ მაჩხანაში, სიღნაღის რაიონში, გლეხის ოჯახში. 12 წლისამ საქსოვ ფაბრიკაში დაიწყო მუშაობა, 1916 წლიდან – საამკინძო სახელოსნოში. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ დაამთავრა უმცროს მეტაურთა სამხედრო სკოლა, 1926 წელს – საშუალო მეტაურთა სამხედრო სკოლა. იმავე წელს შევიდა საქართველოს კპ(ბ) პარტიაში. 1937 წლიდან კაპიტნის ხარისხით თავგამოდებით მუშაობდა თავისი ნაწილის სანიმუშო საბრძოლო პოლიტიკური მომზადებისათვის, წლის თავზე მიენიჭა მაიორის ხარისხი.

სსრ კავშირის სამამულო ომის (1941-1945) დაწყების პირველი დღიდანვე პიტლერული ფაშისტური გერმანიის წინააღმდეგ ს. ნატროშვილი თავისი ნაწილით თავდაუზოგავად იბრძოდა: თავისი გაბედული თანამებრძოლებით შეიჭრებოდა ხოლმე მტრის ზურგში. თავდასხმითი, მედგარი, შეუპოვარი ბრძოლით ანადგურებდა მოწინააღმდეგეს და ქალაქ-სოფლებს ათავისუფლებდა გერმანელ დამპყრობთაგან. ერთი ასეთი ბრძოლის დროს მთელი 30 დღე დაჰყო მტრის ზურგში და შემუსრა იგი. ამ ბრძოლის დროს არაერთი და ორი ლამე გაათენა ს. ნატროშვილმა თავისი ნაწილით თოვლ-ყინვაში, განვლო უგზო-უკვლო ადგილები და, თუმცა პიტლერელები ყოველის ღონისძიებით ცდილობდნენ მის მამაც თანამებრძოლთა მოსპობას, ს. ნატროშვილი მოხერხებული შეტევით, დარაზმულობით, შეუპოვარი ნებისყოფით და სიმამაცით მუდამ იმარჯვებდა გააფთრებულ მტერზე, თავისი ნაწილი გამარჯვებული გამოჰყავდა, მუდამ ზრუნავდა თავისი მეომრების ვაჟკაცობის განმტკიცებაში, სამშობლოს ღირსებასა, თავისუფლებასა და ბედნიერებაზე.

გულადობის გამოჩენისათვის ს. ნატროშვილი და მისი ნაწილი დაჯილდოებული იყვნენ წითელი დროშის ორდენებით, ხოლო საველე-სამხედრო გაზეთმა „გეროიჩესკი შტურმანმა“ (1942, 19 მარტი) მთელი გვერდი მიუძღვნა ს. ნატროშვილის სახელოვანი ბრძოლის აღწერას სათაურით: „მაიორი ნატროშვილი და მისი მებრძოლები“ და საბჭოთა მეომრებს მოუწოდა: „ისწავლეთ ორდენოსანი ნაწილის მებრძოლებისაგან გამარჯვების სულისკვეთება“.

ს. ნატროშვილის ნაწილს თუმცა მტრის რაზმები უტევდნენ ხოლმე, იგი ყოველთვის იმარჯვებდა მტერზე თავისი ტაქტიკით, ბრძოლის მოხერხებული წარმოებით, ლამით, უეცარი თავდასხმით, ჩასაფრებით, გზებისა და მოწინააღმდეგე ძალთა დაზვერვით, მტრის შემოტყუებით და სხვ.

მიენიჭა პოდპოლკოვნიკის ხარისხი.

მისი ბრძოლის მთავარი ხერხია: მოწინააღმდეგის შემოტყუება, უეცარი მოულოდნელი თავდასხმა და მედგარი, გაბედული შეტევა.

მის შესახებ:

1. *Геладзе, А. Командир краснознаменного полка [тов. С. Натрошвили. Герой отечественной войны] // Заря Востока. - 1943. - 27 июня. - № 137.*

წყარო:

1. გვინჩიძე, შ. ორდენოსანი პოდპოლკოვნიკი ს. ნატროშვილი: [სამამულო ომის სახელოვანი მებრძოლი. ეპიზოდი] // კომუნისტი. - 1942. - 17 ივლისი. - №167;
2. სამამულო ომის სახელოვანი მებრძოლნი: [კრებული]. - თბ.: კომუნისტი, 1942. - 96 გვ.: ილ. და პორტრ.; 22სმ.;
3. Героический штурм. - 1948. - 19 მარტი. - [ნითელარმიული გაზეთი].

ნაღვავაშვილი, დიმიტრი ვასილის ძე (1881, 20/X –) – დეკორატორ-მხატვარი, – თბილისელი, აღბულახში დაბადებული.

მხატვრობა შეისწავლა პ. პ. ბოგატროვთან. 1904 წლიდან თბილისის საოპერო თეატრში მეცადინეობდა გერმანელ ცნობილ დეკორატორ-მხატვარ ბარტოშთან. აქვე დაიწყო დეკორაციების ხატვა.

1911 წლიდან მუშაობდა მხატვარ-დეკორატორად ქართულ თეატრში, ზუბალაშვილის სახ. სახალხო სახლში, რუსთაველისა და პროვინციის სხვადასხვა თეატრში. გააფორმა: „სამშობლო“, „ღალატი“, „სინათლე“, „მსხვერპლი“, „დამარცხებული რომი“, „გადაჭრილი მუხა“ და სხვ. საკუთარი ესკიზების მიხედვით.

წყარო:

1. ი. თარალიშვილის მონუმბა;
2. პირადი გამოძიება.

ნაცვლიშვილი, დავით ვლადიმერის ძე [იბივე „დონი“] (1899, VII –) – კარიკატურისტი-ილუსტრატორი, – შვილი ლადო ბზვანელისა.

1923 წლიდან თანამშრომლობდა იუმორისტულ ჟურნალებში, როგორც კარიკატურისტი და ილუსტრატორი „სახელგამისა“ და „საბლიტგამის“ გამოცემებში, აგრეთვე, ხატავდა ცალკეულ პლაკატებს.

ცნობილი იყო უბოროტო იუმორით და აღებულ ამბავ-მოვლენათა ანუ სახეთა მკვეთრი, მეტყველი ასახვით.

მისი კარიკატურები და შარჟები მოთავსებული იყო „ტარტაროზის“, „ნიანგისა“ და სხვ. გამოცემებში.

გამოქვეყნებულია:

1. *მერანი: მირბის, მიმაფრენს უგზო-უკვლოდ კვაჭანტირაძე: [ნახატი]: [მხატვარ დ. ნაცვლიშვილის მიერ შესრულებული მიხეილ ჯავახიშვილის კარიკატურა წარწერით, რომლის ფრაზა აღებულია ნ. ბარათაშვილის მერანიდან] // კომუნისტი. - 1925. - 5 თებერვალი. - №29. - გვ. 5;*

2. *სარფიანი ქორწინება: [კარიკატურა] // კომუნისტი. - 1927. - 11 სექტემბერი. - №206. - გვ. 2.*

წყარო:

1. ავტოჩანანერი;
2. ზემოხსენებული გამოცემანი.

ნაჭყებია, ვლადიმერ გეგანის ძე (1873, 25/VIII –) – სცენისმოყვარე და სოფლის კულტურულ-საზოგადოებრივი მოღვაწე, ხეთის თეატრის მესაძირკველე, დრამწრისა და ხალხურ მომღერალთა გუნდის შემქმნელ-ხელმძღვანელი, – სამეგრელოდან (დაიბადა ზუგდიდის მაზ. სოფ. ხეთაში, 1873 წლის აგვისტოს 25). სწავლობდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლაში. საშუალო განათლების გამოცდების ჩაბარების შემდეგ, ოჯახური პირობების გამო, სამშობლო სოფელს დაუბრუნდა, სადაც 1894 წლის მინურულიდან წარმოდგენების მართვა დაიწყო სკოლასა და კერძო ოჯახებში (რადგან სასცენო დარბაზი არ მოეპოვებოდა). ამ დროს სოფელს ჯერ კიდევ არ ესმოდა თეატრის მაღალი დანიშნულება, ქალები სცენას არ ეკარებოდნენ, – სამარცხვინო საქმედ თვლიდნენ, – და მეფის ხელისუფლებაც წარმოდგენების ნებას არ აძლევდა. ვლ. ნაჭყებია დაუცხრომელი მუშაკობით ეს მძიმე დაბრკოლებანი გადალახა, ჩამოაყალიბა დრამწრე, რომელშიაც ქალებიც ჩართო და სათეატრო საქმე გააჩაღა. შემდეგ ამ წრეს მიემატნენ: სპ. ხუბულავა. პეტ. მეუნარგია, ნიკო ლატარია, ვლ. გოგუა, სილ. კობახიძე, ვას. და გრ. კუტალიები, გ. კობახიძე, გრ. თევზაია; ქალთაგან: ლიდა შუშანია, ნადია, თეოდორა, სოფიო, თამარ და ჩათა კობახიძენი, ლიდა კოდუა, ვერა დოლბაია, მინადორა გარდავა, ფუტუ ჟორდანი, მ. მატახერია, გაგალი და ფუჩუ მეუნარგები და სხვ. ვლ. ნაჭყებია ამ სცენისმოყვარეთ ამზადებდა და პიესების დადგმას ხელმძღვანელობდა, სცენის მოსაწყობად საკუთარი ზურგით ფიცრებსა და სხვა ავეჯს ეზიდებოდა, ამავე დროს, როგორც მსახიობი, სხვადასხვა ხასიათის და ამპლუის როლს ასრულებდა – ტრაგიკულს, დრამატულს, კომიკურს და სხვ. წარმოდგენების მართვა დაიწყო გ. ერისთავის პიესებით („ძუნწი“, „უჩინმანიის ქუდი“). შემდეგ და შემდეგ სხვა დრამატურგთა პიესებსაც დგამდა სისტემატურად და სამეგრელოს სხვადასხვა, თვით მივარდნილ კუთხეებშიაც კი და ხალხის ფართო წრეებში თეატრისადმი სიყვარულს წერგავდა.

საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ კიდევ უფრო გააძლიერა კულტურაზოგადოებრივი მუშაკობა, სცენის გარდა, სათავეში ჩაუდგა რემედანსისა და ავიაქიმის სათემო ორგანიზაციებს, მონიწავე მუშაკთა მომხრობით 1925 წელს სოფ. ხეთაში საძირკველი ჩაუყარა საშა გეგეჭკორის სახ. თეატრს, 1929 წელს სოფელ ხეთაში დააარსა სახალხო მომღერალთა გუნდი, რომელმაც ზუგდიდის სარაიონთაშორისო ოლიმპიადაზე 1932 წელს პირველობა მოიპოვა. მისმა ერთადერთმა

შვილმა ვალერიანმაც, მამასთან ერთად, ჩამოაყალიბა ახალი დრამწრე, რომლის წარმოდგენებსაც თვით ხელმძღვანელობდა და სხვ.

ვლ. ნაჭყებია ცნობილია, როგორც თეატრის, მუსიკისა და ცეკვის დაუზარელი მუშაკი (თვით 2 და 3 სართულის ფერხულშიც მოცეკვავე), სცენისმოყვარეთა ახალ-ახალი თაობის აღმზრდელი, სოფლის დანიშნულების თავგამოდებული მუშაკი და სხვ. სასცენო და საზოგადოებრივ ფრიად სასარგებლო მუშაკობისთვის ნაჭყებიას ხეთაში გადასახლება: 1909 წელს – 15 წლის იუბილე, 1914 წელს – 20 წლისა, 1919 წელს – 25 წლისა, ხოლო 1924 წელს – 30 წლისთვის შესრულებისა.

მის შესახებ:

1. გ-ა. ს. ხეთაში 1919 წ. 21 ნოემბერს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 15.

წყარო:

1. მასკურელი, ვ. - ა) ს. ხეთაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 13. - გვ. 15; ბ) ს. ხეთის დრამატული წრე // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 5. - გვ. 6;
2. საქართველოს სცენისმოყვარენი: [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 10. - გვ. 8;
3. მეუნარგია, პ. ძველი სოფლის თავდადებული კულტურული მუშაკი ვლადიმერ ბუჟანის ძე ნაჭყებია. - 1935. - 15 მაისი. - ხელნაწერი იოსებ იმედაშვილის არქივში.

ნახუცრიშვილი გიორგი [გუზა] დავითის ძე (1902, 7/IV –) – დრამატურგი.

დაწერა პიესები: „ნაცარქექია“, „ლალო კეცხველი“.

ცალკე გამოცემულია:

1. მამამ გამომგზავნა: [მოთხრობა მოზრდილთათვის]. - ტფ.: სახელგამის საბავ. და ახალგაზ. სექტორი, 1933 (პ/სკ. სტ.). - 98 გვ.: სურ.; 27სმ.;
2. სილვა „ვასილევია“: [მოთხრობა მოზრდილთათვის] / მხატვ.: ელენე ახვლედიანი; რედ.: ან. ლვინიაშვილი. - ტფ.: სახელგამის საბავშვო და ახალგაზრდობის სექტორი, 1934 (სახელგამის საბავშვო და ახალგაზრდობის სექტორის პ/სკ. სტ.). - 154 გვ.: ილ.; 23სმ.;
3. მამამ გამომგზავნა: [მოთხრობა საშუალო ასაკისათვის] / მხატვ.: ს. კეცხველი. - თბ.: სახელგამი, 1937 (სსრკ აკად. საქფილიალის სტ.). - 102, [2] გვ.: სურ.; 22სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
4. ნაცარქექია. ზღაპრული ამბავი: ოთხმოქმედებიანი პიესა შეიდ სურათად. - თბ.: სახელგამი, ახალგაზრდობის და საბავშვო ლიტერატურის სექტორი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 110 გვ.: პორტრ. და ილ.; 21სმ.;
5. მგელკაცა: რომანი. - თბ.: ფედერაცია, 1939. - 219 გვ.; 20სმ.;
6. კომბლე: ზღაპარი-კომედია 3 მოქმ. და 5 სურათად. - თბ.: საბლიტგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართველო სტ. N 2). - 62 გვ.; 21სმ.;

7. სიჭაბუკე ბელადისა: პიესა 4 მოქმედებად. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 83 გვ.; 23სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. სილვა ვასილევია // კომუნისტური განათლება. - 1935. - №28. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ნახუცრიშვილი გ. „მამამ გამომგზავნა“: ცუდად დაწერილი საბავშვო წიგნი: [რეცენზია] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ივლისი. - №30. - გვ. 4. - რეცენზენტი: ბ-ი;
2. ფატრელი, ა. „ლალო კეცხველი“ [გ. ნახუცრიშვილის და ბ. გამრეკელის პიესა] აჭარის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 18 მაისი. - №112. - გვ. 3;
3. Аркадьев, П. „Нацаркекиа“ в театре юного зрителя [Грузинская сказка в переработке Г. Нахуциршвили и Б. Гамрекели]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1939. - 3 апреля. - №76. - С.3;
4. აბზიანიძე, ნ. „კომბლე“ მოზარდ მაყურებელთა თეატრში [გ. ნახუცრიშვილის პიესა]: [რეცენზია სპექტაკლზე] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 12 აპრილი. - №28;
5. კობოძე, შ. „კომბლე“ [ქუთაისის სახელმწიფო თეატრში]: პიესა გ. ნახუცრიშვილის, დადგმა ს. ოყრეშიძის, მხატვრობა ვ. ცომაიასი, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა: [რეცენზია სპექტაკლზე] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 20 აპრილი. - №91;
6. ლილუაშვილი, დ. სპექტაკლი დიდი სტალინის თანამებრძოლზე: „ლალო კეცხველი“ ჭიათურის სახელმწიფო თეატრში [გ. ნახუცრიშვილის და ბ. გამრეკელის პიესა, დადგმა ს. ცომაიასი]: [რეცენზია სპექტაკლზე] // ჭიათურის მაღაროელი. - 1940. - 24 აპრილი. - №56;
7. ბეჟაშვილი, ვ. კომბლე სილნალის საკოლმეურნეო თეატრში: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კოლმეურნე. - სილნალი, 1941. - 8 იანვარი. - №4;
8. თოფურია, ა. სპექტაკლი მოზარდ მაყურებლებსათვის: [კომბლე] // მგ ზნებარე კოლხიდელო. - ფოთი, 1941. - 4 თებერვალი. - №28;
9. ლალო კეცხველი: [პიესა]: [რეცენზია] // საბჭოთა ოსეთი. - 1941. - 29 მარტი. - №74;
10. რიონელი, გ. პატარა მეომრები: [პიესა]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 28 მარტი. - №73;
11. რუსია, ვ. კომბლე: [რეცენზია] // სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1941. - 25 თებერვალი. - №17-18;
12. ჯავრიშვილი, კ. გ. ნახუცრიშვილი-„მგელკაცა“: [რეცენზია რომანზე] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 5 იანვარი. - №1;
13. Рижинашвили, С. Маленькие вояки: [Пьеса]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1941. - 12 марта. - №59;
14. Давиташвили, К. Юность вождя: пьеса Г. Нахуциршвили в грузинском театре юного зрителя: [Рецензия] // Молодой сталинец. - 1950. - 19 января. - №8;
15. გოგიჩაიშვილი, გ. სპექტაკლი ბელადის სიჭა-

ბუკეზე: გ. ნახუცრიშვილის პიესა „სიჭაბუკე ბელადისა“: გორის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 27 თებერვალი;

16. თაბაგარი, მ. ორი სპექტაკლი: გ. ნახუცრიშვილის „სიჭაბუკე ბელადისა“ და „ლადო კეცხოველი“: თბილისის მოზარდმაყურებელთა სახელმწიფო ქართული თეატრის გასტროლების გამო // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1951. - 27 ივნისი.

წყარო:

1. აფხაიძე, შ. ლადო კეცხოველი: [დადგმა მოზარდ მაყურებელთა თეატრში]: [რეცენზია სპექტაკლზე] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 26 აპრილი. - №10. - გვ. 5;
2. გოგიავა, კ. ლადო კეცხოველი - მოზარდ მაყურებელთა თეატრის ახალი დადგმა: [ახალგაზრდა დრამატურგების გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელის პიესა]: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1938. - 15 აპრილი. - №86. - გვ. 4;
3. მიმინოშვილი, ა. ლადო კეცხოველი: [დრამატურგების გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელის ახალი პიესა ლადო კეცხოველი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 21 აპრილი. - №35. - გვ. 4;
4. მუშა. - 1938. - 27 აპრილი. - №96;
5. Правда. - 1938. - 20 апреля;
6. Россебашвили, Н. Пьеса о Ладო Кецохели: [Премьера в Грузинском государственном театре юного зрителя]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1938. - 15 апреля. - № 86. - С. 4.

ნახუცრიშვილი, გრიგოლ ბეჟანის ძე (1876 – 1905)

– უმავთულო ტელეგრაფის გამომგონებელი, – კახეთიდან (დაიბადა თელავში). დაამთავრა გორის სასულიერო სასწავლებელი და თბილისის სასულიერო სემინარია, რის შემდეგ, 1903 წელს, იურევის უნივერსიტეტში შევიდა ფიზიკო-მათემატიკურ ფაკულტეტზე, სადაც ბეჯითად სწავლასთან ერთად, რამდენიმე წელიწადი სრულიად დამოუკიდებლად, დაუცხრომლად მუშაობდა უმავთულო ტელეგრაფის გამოგონებაზე. თუმცა ნივთიერად ძლიერ გაჭირვებული იყო, შეუჩერებელი მუშაობისა და მუდმივი შიმშილით დაოსებული დაჭლეკდა კიდევც, ყოველ კაპიკს თავისი გამოგონებისათვის საჭირო მასალების ყიდვას ანდომებდა. 1903 წელს გამოგონების ხელსაწყო ააგო და იურევის უნივერსიტეტის პროფესორს – ფიზიკოს სადოვსკის უჩვენა. სადოვსკის რჩევით გრ. ნახუცრიშვილი პეტერბურგს ეწვია. პეტერბურგში, ტექნიკურ ბიუროში, გაგზავნეს პროფ. ა. ს. პოპოვთან, რომლისგანაც გრ. ნახუცრიშვილმა შეიტყო, რომ უმავთულო ტელეგრაფი 1895 წელს თვით პოპოვმა გამოიგონა, 1896 წლის მარტის 12 გამოსცადა კიდევც და, მსოფლიო ისტორიაში პირველად, თავისი ხელსაწყოთი პეტერბურგში ერთი შენობიდან მეორეს ელაპარაკა, მაგრამ მეფის მთავრობის მოხელეებმა ამ გამოგონებას არავითარი ყურადღება არ მიაქციეს. სამაგიეროდ, 1896 წელს იტალიელმა მარკონიმ ასეთსავე გამოგონე-

ბაზე – უმავთულო ტელეგრაფზე – პატენტი აიღო. გრ. ნახუცრიშვილმა კი ისე გამოიგონა თავისი ასეთივე ხელსაწყო, რომ არც პოპოვის და არც მარკონის გამოგონებათა შესახებ იცოდა რამე. სამაგიეროდ, გრ. ნახუცრიშვილის გამოგონებას ის უპირატესობა ჰქონდა, რომ უმავთულო ტელეგრაფს ასოთსაბეჭდი მოწყობილობაც ჰქონდა, კარგა ხნის შემდეგ შემოღებული „ბოდოს“ მოწყობილობის მსგავსი.

გრ. ნახუცრიშვილი იურევი დაბრუნდა და სწავლა განაგრძო. 1905 წელს სახელმწიფო გამოცდების დროს, ერთ-ერთი საგნის ჩაბარებისას, საგამოცდო დარბაზში ისე ცუდად შეიქნა, რომ საავადმყოფოში გააქციეს, სადაც რამდენიმე დღის შემდეგ გარდაიცვალა დაბადებიდან 29 წლისა. დაიკრძალა იქვე – იურევი (ტარტუმი).

გრ. ნახუცრიშვილის გამოგონებული რადიოხელსაწყოს გადარჩენილი ნაწილი მისმა მეგობრებმა სამშობლოში გადმოგზავნეს. დაცულია თელავის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმში.

მის შესახებ:

1. გრიგოლ ნახუცრიშვილის მიერ გამოგონილი მანქანა უმავთულო ტელეგრაფისა: [სურათი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 5 მარტი. - №385. - გვ. 3. - ნეკროლოგი იხ.: ამავე რიცხვის გაზეთ „ცნობის ფურცელში“;
2. [მამალაძე, ს.] (მეგობარი). გრიგოლ ნახუცრიშვილის ხსოვნას // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 5 მარტი. - №3019. - გვ. 3-4. - სამგლოვიარო განცხადება იხ.: ცნვ. - 1906. - 4 მარტი. - №3018. - გვ. 1. აგრეთვე ამავე რიცხვის „სურათ. დამატება“;
3. „5 მარტს“...: [ქ. დორპატში გარდაცვლილ ახალგაზრდა ქართველი მეცნიერის, გრიგოლ ნახუცრიშვილის გახსენება] // ახალი დროება. - 1906. - 8 მარტი. - №4. - გვ. 2-3.

წყარო:

1. Амиранашвили, В. За стеной старинного замка // Заря Востока. - 1937;
2. Мамулашвили, А. История одного изобретения: [Беспроволочный телеграф студента физико - математического факультета Юрьевского (Дерптского) университета Г. Б. Нахуцишвили, 1903 года] // Заря Востока. - 1941. - 14 февраля. - № 37.

ნახუცრიშვილი, დავით ბიორგის ძე (1874, 23/VII – 1932, 30/VII)

– მწერალი, დრამატურგი და საზოგადო მოღვაწე, – გარე-კახეთიდან (დაიბადა სოფ. ხაშში, ტფილისის მაზ., ივრის ხეობაში, გლეხის ოჯახში).

სწავლა დაიწყო სოფელში, შინაურ მასწავლებელთან. მერე სწავლობდა სოფლის ახლად გახსნილ სკოლაში. ერთი წელი გაატარა გომბორში – რუსულის მასწავლებლად, 1883 წლიდან – ტფილისის სათავადაზნაურო სკოლაში (ეს იყო პირველი გლეხის შვილი ამ სკოლაში, როგორც გამონაკლისი), მეორე კლასიდან – ტფილისის სასულიერო

სასწავლებელში, აქედან – ტფილისის სასულიერო სემინარიაში, საიდანაც ორჯერ გამოირიცხეს – 1894 წელს მონაფეთა აჯანყებაში მონაწილეობისათვის, ხოლო 1896 წელს – ხელნაწერ ჟურნალში თანამშრომლობისათვის. ამიტომ სწავლა დაამთავრა პოლტავის სემინარიაში (1900). 1889 წელს სასოფლო წარმოდგენებში გამოვიდა (საგარეჯოში). 1892 წელს, სხვებთან ერთად, სოფ. ხაშში საძირკველი ჩაუყარა მუდმივ სახალხო თეატრს, რომლის შემოსავალი ხმარდებოდა უფასო წიგნთ-საცავ-სამკითხველოს დაარსებას (დაარსდა კიდეც და წარმოებდა. მისი პირველი გამგე იყო ვასილ ლალიძე). ამ საქმის მონაწილენი და დ. ნახუცრიშვილის თანამომუშავენი იყვნენ ადგილობრივი გლეხის შვილნი, ტფილისის სკოლების მონაფენი, გლეხთაგან „ვიწროშარვლიანებად“ წოდებულნი (რადგან გლეხებთან შედარებით ვიწრო შარვლები ეცვათ): გოგინაშვილი ია, იმედაშვილი იოსებ, ლალიძე ვასო და ნუშო (ჭიაბრიშვილისა), ლოლაძე ესტატე, მამულაშვილი ელენე, მარინდაშვილი ვანო, მატათაშვილი გ., ნათიშვილი ალექსანდრე (შემდეგში ცნობილი პროფესორი), ნახუცრიშვილნი ნინო და გ. ი., ქოქრაშვილი გ. ფ., ხაბაზიშვილი ივ. მიხ. და სხვ. ამ წრისა და საქმის მოთავედ არჩეული იყო დ. ნახუცრიშვილი, რომელიც ამ საქმეს უძღვებოდა მთელი თავისი ოჯახით: (ამ სცენის მუდმივი თანამშრომელნი შეიქმნენ მისივე ძმა ლუკა, დანი: ნუცა, მაკო და კატო). წარმოდგენების მართვამ და სამკითხველომ სოფელში თავიდან განხეთქილება გამოიწვია: ძველი თაობა წინააღმდეგი იყო, ახალი – მომხრე. გამარჯვება ახლებს დარჩათ. თეატრმა მუდმივი ბინა დაიდო სოფლის ე. წ. „პურის მალაზიაში“ – ქვითკირის დიდ შენობაში.

აქაურ სცენაზე დაიდგა „შევიშლები“, „მე მინდა კნენა გავხდე“ და „ხანუმადან“ დანწყებული – დ. ერისთავის „სამშობლო“ და შილერის „ყაჩაღებამდე“ იმ დროის ყველა ცნობილი პიესა. აქ გამართულმა წარმოდგენებმა გარემოში სოფლებზედაც დიდი გავლენა იქონია, – ერთხანად ეს სოფელი იყო გარე-კახეთის კულტურული ცენტრი: აქაური სცენისმოყვარენი საგასტროლოდ დადიოდნენ მეზობელ სოფლებში და სხვაგანაც ჩაისახა მსგავსი მუშაობა.

დ. ნახუცრიშვილი აქ მუშაობდა ყოველ ზაფხულობით 1899 წლამდე. ერთხანს, ტფილისის ავჭალის აუდიტორიაში მონაწილეობდა (შეასრულა: არსენა, პეპო და სხვ.). 1907 წლიდან არჩეულ იქნა ქართული დრამატული საზოგადოების გამგეობის წევრად სამი ვადით. აგრეთვე, მონაწილეობდა სხვადასხვა საზოგადოებრივ-კულტურულ დაწესებულებაში. მსახურობდა: სათავადაზნაურო გიმნაზიაში აღმზრდელად (1900-1901, 1901-1906 წწ.), ქართული თეატრის ადმინისტრატორად (1901-1904), სინოდის კანტორაში ბუღალტრად და ხაზინადრად (1906-1917), საქართველოს ეროვნული საბჭოს მდივნად, სოფლის მასწავლებლად (1921-1922), 1923 წლიდან – თბილისში, განათლების კომისარიატის უწყებაში (კონსერვატორიაში).

მწერლობა დაიწყო 18 წლისამ: 1892-1893 წლებში თანამშრომლობდა სემინარიელთა ხელნაწერ ჟურნალ „მუზაში“ (აქვე წერდნენ ირ. ევდოშვილი, ნ. თვალთაშვილი და სხვ., ჟურნალს სურათებით ამკობდა ან. გოგიაშვილი). 1896 წელს იქვე, გაბო ბარნაბიშვილის (გლახას) რედაქტორობით გამოსულ ჟურნალში მოათავსა ასლანის მონოლოგი „ჰო, მართალია“... (თავისი მომავალი პიესის „იანიჩარის“ ნაწყვეტი), რის გამოც სემინარიიდან გამოირიცხეს. ჟურ. „ჯეჯილიში“ ხელმოწერავედ დაბეჭდა ხალხური ზღაპარი „არაფერი“ და ხალხურივე „ნანა“ („დაან, დაან, დანქსელო, ატმისა კურკავ ჭრელო“, 1894 წელს). 1901 წლიდან თანამშრომლობდა სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში („კვალში“, „ცნობის ფურცელში“, „ივერიაში“, „მინაში“, „გლეხში“, „ნაკადულში“ – სარედაქციო კოლეგიის წევრად, „თეატრი და ცხოვრებაში“ და სხვ.).

ფსევდონიმები: ივრელი, ნარვილი, გლეხიშვილი, დ. ნ., დ. ნახ-შვილი, ბერიკა, რადამისტი. გარდაიცვალა 1932 წლის 30 ივლისს.

დანერა:

ა) პიესები

1. იანიჩარი: [ლექსად]. - (1900 წელს. ქართული დრამატული საზოგადოების მიერ პრემიით დაჯილდოებული. 1901 წელს სცენაზე დაიდგა, იმავე წელს ჟურ. „მოგზაურში“ დაიბეჭდა და აგრეთვე, ცალკე გამოიცა);
2. „დედაკაცმა აგვრია“ („ცხოვრების სარკე“, თბ., 1901, წ. 2);
3. „დღესასწაული“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1910, № 1);
4. „ოჯახის ბურჯი“ (დაიდგა 1910-1911 წწ.);
5. „ტყვე“ („მომარი“, 1920);
6. „პაატა ბატონიშვილი“: [ლექსად]; ოპერის ლიბრეტო „ნანა“: [ლექსად];

საყმანვილო პიესები

7. „ნაცარქექია“ („ნაკადული“, 1923, № 10, 11-12);
8. „შავი მგელი“ („წითელი სხივი“, 1924, № 4-8);

ბ) მოთხრობები

1. „ჯიუტები“: [მოთხრობათა კრებული]. - (თბ., 1914);

გ) ნათარგმნი პიესები

1. ჰაუპტმანი. „მზის ამოსვლამდე“;
2. ერნსტი, ო. „პედაგოგები“;
3. კ. რ. „მეფე ურიათა“: [ლექსად];
4. გოეთე. „ფაუსტი“: [ნაწყვეტები]. - („კვალი“, 1901, № 7, 8, 12);

დ) ოპერის ტექსტები

1. „ფაუსტი“ (1906 წელს, ზ. ფალიაშვილის ხელმძღვანელობით);
2. „რიგოლეტო“;
3. „ჰუგენოტები“;
4. „ფიგაროს ქორწინება“.

ცალკე გამოცემულია:

1. იანიჩარი / ისტორიული დრამა 5 მოქმედებად და-
ვით ნახუცრიშვილისა. - თბ.: გამოცემა ძმ. იმედაშ-
ვილებისა № 19, 1901 (სტ. მ. შარაძისა და ამხანაგო-
ბისა). - 144 გვ.; 20 სმ.;
2. ჯიუტები: (მოთხრობათა კრებული) / [წინასიტყვ.
ავტ.: იოსებ იმედაშვილი]. - თბ.: გამოცემა იოსებ
იმედაშვილისა, №54, 1914 (ზ. ვ. კილაძის სტ.). - 118
გვ.: პორტრ.; 20სმ..

თარგმნა და გამოცემულია:

1. შილერი. თეატრი, როგორც ზნეობრივი დანესე-
ბულება / რუსულიდან თარგმნილი დ. ნახუცრიშვი-
ლის მიერ // ცხოვრების სარკე: პიესების კრებული.
მსახიობთა სურათებით. - ნ. 2: [პიესები, ლექსები
და წერილები] / წინასიტყვ. ავტ.: ი. იმედაშვილი. -
თბ.: ძმ. იმედაშვილების გამოცემა, №20, 1901 (ე. ი.
ხელაძის სტ.). - გვ. 351-365;
2. რა უნდათ სოციალისტებს? / თარგმანი გლეხიშ-
ვილისა [დ. ნახუცრიშვილი]. - ტფ.: „გლეხი“-ს გა-
მოცემა № 4, 1907 („იდეალის“ სტ.). - 16 გვ.; 19სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ზმა: (წარმოდგენილი ნახუცრიშვილისაგან) // ჯე-
ჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 62; №6. - გვ. 66;
2. კაცმა უნდა მართალი...: ხალხური ლექსი / [ჩანერი-
ლი დ. ნახუცრიშვილისაგან და კოტე გრძელისაგან]
// ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 62;
3. მოზვერო მოგდის კალონი...: ხალხური ლექსები /
[წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისაგან] // ჯეჯი-
ლი. - 1893. - №6. - გვ. 65-66;
4. გამოცანები: (წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისა-
გან) // ჯეჯილი. - 1894. - №2. - გვ. 65;
5. დიდ-დედის ნანა: (ხალხური ლექსი. ჩანერილი დ.
ნახუცრიშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1894. - №3. - გვ.
23;
6. კახურო ღვინოვ წითელი...: (ლექსი) / [ჩაინერა დ.
ნახუცრიშვილი] // ჯეჯილი. - 1894. - №6. - გვ. 62;
7. ღმერთმა ადღეგრძელოს კერა...: სადღეგრძელო /
[წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისა და თ. რაზიკ-
აშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1894. - №5. - გვ. 61; №6.
- გვ. 58;
8. შარადა: (წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისაგან)
// ჯეჯილი. - 1894. - №2. - გვ. 68;
9. ჩავარდი საგონებელსა, ვით რომ კამეჩი მორევსა...
/ [ჩაინერა დ. ნახუცრიშვილი] // ჯეჯილი. - 1894. -
№6. - გვ. 58;
10. ანდაზები: (წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისა-
გან) // ჯეჯილი. - 1895. - №3. - გვ. 60;
11. ბუხარო, ჩემო ბუხარო, უშეშობასა სწუხარო?!...:
ხალხური ლექსები / [წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშ-
ვილისა და კოტე გრძელისაგან] // ჯეჯილი. - 1896.
- №5. - გვ. 58-59;
12. ჟურნალ-გაზეთები ქართველ მონაფეთათვის //
ცნობის ფურცელი. - 1898. - 27 იანვარი. - №439. -
გვ. 3;
13. გამახალისებელი ძალა: [ლექსი] // კვალი. - 1901. -
№20. - გვ. 523;
14. გორგასლანის ციხე: (ლეგენდა) // მოგზაური. -
1901. - №3. - გვ. 221-224;

15. „დედაკაცმა აგვრია!“. სცენები სოფლის ცხოვრე-
ბიდან ერთ მოქმედებათს // ცხოვრების სარკე:
პიესების კრებული. მსახიობთა სურათებით. - ნ. 2:
[პიესები, ლექსები და წერილები] / წინასიტყვ. ავტ.:
ი. იმედაშვილი. - თბ.: ძმ. იმედაშვილების გამოცემა,
№20, 1901 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - გვ. 305-338;
16. იანიჩარი: ისტორიული დრამა 5 მოქმედებად // მოგ-
ზაური. - 1901. - №4. - გვ. 328-352; №5. - გვ. 451-
476; №6-7. - გვ. 619-654; №8-9. - გვ. 791-815; №10.
- გვ. 965-997;
17. სად წავიდნენ კანარენი?: [ისტორიული გადმოცე-
მა] // ივერია. - 1904. - 16 ოქტომბერი. - № 237. - გვ.
2-3. - ფელეტონი;
18. სამგორი: (ხალხური გამოცემა) // ცნობის ფურცე-
ლი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 22 აგვისტო.
- №247. - გვ. 2-3;
19. შარადა: (წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისაგან)
// ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვან-
თათვის. - 1904. - №3. - გვ. 70;
20. ბეჯითი რძალი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი
მოზრდილთათვის. - 1905. - №5. - გვ. 269;
21. გენაცვალოს დედაო, ქალო, დილაზედაო...: ხალხუ-
რი ლექსები / [დ. ნახუცრიშვილის ჩანერილი] // ნა-
კადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის.
- 1905. - №7. - გვ. 406-407;
22. ზოგიერთი წუნკი კაცი...: (ლექსი) / [ჩანერილი და-
ვით ნახუცრიშვილის მიერ] // ნაკადული: საყმაწვი-
ლო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №7. - გვ.
406-407;
23. მართალი მოსამართლე: [ამბავი] (ხალხში გაგონი-
ლი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწ-
ლოვანთათვის. - 1905. - №19. - გვ. 535-538;
24. ს[ოფელი] ხაში: (გარეთ კახეთი): [გლეხთა მოძ-
რაობა დაიწყო საგარეჯოდან; მავრის უფროსი-
სადმი წარდგენილი მოთხოვნები; ურთიერთობა
სოფ. მარიენგელდის გერმანელებთან; მათი დახა-
სიათება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 6 აპრილი.
- №2790. - გვ. 2;
25. ღმერთო, შენა სწყალობდე...: სადღეგრძელო / [ია-
კობ ყუშიტაშვილისაგან გაგონილი ს. ხაშიში ჩან-
ერილი დ. ნახუცრიშვილის მიერ] // ნაკადული: საყ-
მაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №6.
- გვ. 335-339;
26. ხალხური ლექსი: (ჩანერილი დ. ნახუცრიშვილისა-
გან) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწ-
ლოვანთათვის. - 1905. - №5. - გვ. 133;
27. გარე-კახეთი: [რეაქციის გაძლიერება] // ცნობის
ფურცელი. - 1906. - 2 თებერვალი. - №2994. - გვ. 4;
28. გურულეებს მივბაძოთ! // მინა. - 1906. - №4. - გვ. 6-7;
29. მინა როგორ ვიხმართო? // მინა. - 1906. - №2. - გვ.
7-8;
30. მშრომელო ხალხო შეერთდი!: [მონოდება მუშათა
და გლეხთა ერთობლივი ბრძოლისაკენ] // გლეხი. -
1906. - №1. - გვ. 3-5;
31. რა არის მამასახლისი? // გლეხი. - 1906. - №2. - გვ.
6-8;
32. როდის გაუმჯობესდება გლეხების ცხოვრება? //
მინა. - 1906. - №8. - გვ. 15-16; №9. - გვ. 3-6; №10. -
გვ. 2-6; №12. - გვ. 4-7; №13. - გვ. 4-8;

33. სოფლის ბობოლეები // გლეხი. - 1906. - №4. - გვ. 8-9;
34. ფაფა თუ ფაფლუკი: (ხალხური). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №6. - გვ. 17-18;
35. წესდება ხაშმის მევენახე გლეხთა ამხანაგობისა: (წესდება) // მინა. - 1906. - №11. - გვ. 5-6;
36. ხალხის ფული // მინა. - 1906. - №1. - გვ. 4-5;
37. ხალხის ფული: (ხარჯები) // გლეხი. - 1906. - № 5. - გვ. 5-6; №6. - გვ. 7-9;
38. მინა, მინა!...: [III სათათბიროში მინის საკითხის განხილვა] // მინა. - 1907. - №14. - გვ. 3-6;
39. მუშა ხალხის უფლება მინაზე // მინა. - 1907. - №11. - გვ. 4-6;
40. რას მოელის გლეხი სახელმწიფო სათათბიროსაგან: [მინის საკითხი] // მინა. - 1907. - №10. - გვ. 3-6;
41. როგორ მოატყუეს ხალხი ცხრამეტ თებერვალს // მინა. - 1907. - №8. - გვ. 4-8;
42. ძველი მოკვდა: [მუშათა და გლეხთა მოძრაობა] // მინა. - 1907. - №1. - გვ. 8-11;
43. დარცხვენილი მომჩივრები: (ძველი ამბავი) // განათლება. - 1908. - №3-4. - გვ. 152-155;
44. წყლის პირსა წამოწოლილა...: გამოცანა. შემდეგენელი დ. ნახუცრიშვილისა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №2. - გვ. 24. - ახსნა: №3. - გვ. 24;
45. ანდაზა: (ჩანერილი ერწოში დ. ნახუცრიშვილის მიერ) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №10. - გვ. 63;
46. დაბა ონი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №24. - გვ. 15;
47. დრამის მოკლე ისტორია // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 6-7; №2. - გვ. 12; №3. - გვ. 12; №5. - გვ. 12-13; №7. - გვ. 6-8; №9. - გვ. 5-6;
48. დღესასწაული: დრამატიული სურათი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 11-14;
49. ნატო გაბუნია-ცაგარლის გარდაცვალების გამო: (მცირე შენიშვნა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №34. - გვ. 7;
50. „სოლომონ ბრძენიც სდუმდა“: (გადმოცემა) // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1910. - 21 თებერვალი. - №8. - გვ. 2-3;
51. ქართული თეატრის ისტორიიდან // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №1. - გვ. 9-10;
52. ანდაზები: (ჩანერილი ერწოში დ. ნახუცრიშვილის მიერ) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №2. - გვ. 62;
53. ახალი ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 5-6;
54. ძვირფას აკაკის ხსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - № 6. - გვ. 2;
55. თამარ მეფე და დიდუბე // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №18. - გვ. 12-13;
56. ირაკლი ლუკას ძე ბაქრაძე (1863-1916): [ნეკროლოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №22. - გვ. 11-12.. - დართული აქვს ი. ბაქრაძის პორტრეტი;
57. ტყვე: სურათები „ლეკიანობის“ დროიდან ორ მოქმედებად. [პიესა] // მხედარი. - 1920. - №13. - გვ. 13-16; №14. - გვ. 12-16; №15. - გვ. 12-16; №16. - გვ. 13-16;

58. ქიმერიონის ბურუსში: ლექსი // ხათაბალა. - 1920. - №2. - გვ. 5. - ტექსტს დართული აქვს კარიკატურა;
59. ქუჩაზედ: (შემთხვევა). [ნარკვევი] // მხედარი. - 1920. - №1. - გვ. 6-7;
60. შრომის ნაყოფი: (ჟურნ. „თეატრ. და ცხოვ.“ ათი წლის თავი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 3-5;
61. მგელი და ძაღლები / [წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილის მიერ] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1922. - №1-2. - გვ. 13;
62. ნაცარქექია კიკილა: ზღაპარი-ამბავი სამ მოქმედებად // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №10. - გვ. 15-24; №11-12. - გვ. 6-25;
63. მეცხვარე და მარტი: (ხალხური გადმოცემა) // წითელი სხივი. - 1924. - №2-3. - გვ. 32;
64. შავი მგელი: მესამე მოქმედება: [პიესა] // წითელი სხივი. - 1924. - №4-8. - გვ. 14-17.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოთე, იოჰან ვოლფგანგ. - ა) ფაუსტი: (ნაწყვეტი) [თარგმანი] დ. ნახუცრიშვილისა // კვალი. - 1901. - №7. - გვ. 112-113; №8. - გვ. 132-133; №12. - გვ. 194; ბ) ლამის სიმღერის მგ ზავრისა: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 3; გ) მალალ მთის მწვერვალებსა...: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №35. - გვ. 5;
2. ანდერსენი, [ჰანს ქრისტიან]. - ა) მეფის ახალი სამკაული: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №6. - გვ. 25-30; ბ) ნამდვილი მთავრის ქალი: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №8. - გვ. 31-32;
3. შვეჩენკოს სიკვდილზედ თქმული: (მალროსიულიდან); [თარგმ.] დ. ნახუცრიშვილის // ივერია. - 1906. - 18 სექტემბერი. - №199. - გვ. 2;
4. პარტიები სათათბიროში // მინა. - 1907. - №13. - გვ. 14-16;
5. საოცარი არწივი: (ჩინური ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №5. - გვ. 36-38.

მის შესახებ:

1. ა-ი. სოფ. ხაშმი: (ივრის ხეობა) // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 ივლისი. - №259. - გვ. 4;
2. ს. სავარეჯო: ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 აგვისტო. - №278. - გვ. 4;
3. გელიკრული. სოფ. ხაშმი (თბილისის მაზრა) // კვალი. - 1900. - №39. - გვ. 616-617. - „კვალის“ კორექსონდენციები;
4. ბენეფისი ვ. გამყრელიძის და გ. კანდელაკისა ბ. ვლ. ალექსი-მესხიშვილის მონაწილეობით... წარმოდგენილი იქნება... „იანიჩარი“, ისტ. დრ. 5 მოქმ. და 7 სურ. დ. ნახუცრიშვილისა... // კვალი. - 1901. - №4. - გვ. 68;
5. ინ-ზენ. თეატრის მატინანე. „იანიჩარი“ ხუთ-მოქმედ. ისტ. დრამა ნახუცრიშვილისა (ვ. გამყრელიძისა და გ. კანდელაკის ბენეფისი) // ივერია. - 1901. - 28 იანვარი. - № 23. - გვ. 3-4; 30 იანვარი. - № 24. - გვ. 3;

6. ჩვენი სახიობა // კვალი. - 1901. - №5. - გვ. 80-82;
7. გომართელი, ი. სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1901 წელს // კვალი. - 1902. - №1. - გვ. 17-19; №2. - გვ. 33-35; №3. - გვ. 48-50; №4. - გვ. 69-71; №5. - გვ. 89-90;
8. ბაკურაძე, ნესტორ (აქაური). სოფ. ხაშში: (გარე-კახეთი): [თეატრის მშენებლობისა და კეთილმოწყობის შესახებ; შენირულების მიღება ი. იმედაშვილთან, დავით ნახუცრიშვილთან, ნატალია ქვლივიძესთან და სხვ.] // მეგობარი. - 1906. - 9 დეკემბერი. - №62. - გვ. 3;
9. ოპერები ქართულად: [სახაზინო თეატრში წარმოდგენილი იქნება ქართულად ოპერა „ფაუსტი“. თარგმ. დ. ნახუცრიშვილისა. - დირიჟორი ზ. ფალიაშვილი, რეჟისორი ნიკ. ქართველიშვილი; ალასოვის, გედევანიშვილისა და სხვათა მონაწილეობით] // შრომა. - 1906. - 13 აპრილი. - №8. - გვ. 3. - განცხადება შემდეგი ნომრის პირველ გვერდზე;
10. თეატრის ახალი გამგეობა: [შემადგენლობა] // ნიშადური. - 1907. - №6. - გვ. 4;
11. ი. გ. ჭავჭავაძის დაკრძალვა // ჩვენი გზა. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №6. - გვ. 2;
12. ქართ. დრამ. საზ-ის გამგეობა // ისარი. - 1907. - 19 სექტემბერი. - №204. - გვ. 3;
13. კვირას დეპუტატთა საკრებულოში შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
14. მგელაძე, ილ. (პარნასი). თეატრი // ჩვენი კვალი. - 1908. - №15. - გვ. 244;
15. მწერლობისა და ხელოვნების გარშემო // თეატრი. - 1909. - №7. - გვ. 12;
16. დღეს ქართულ თეატრში წარმოდგენილ იქნება პირველად ახალი პიესა „მზის ამოსვლამდე“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 15;
17. ტ.ტ. თეატრი და ხელოვნება: „მზის ამოსვლამდე“ ჰ. ჰაუპტმანისა, თარგმანი დ. ნახუცრიშვილისა // ახალი აზრი. - 1910. - 6 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 4;
18. დ. ნახუცრიშვილის მოთხრობანი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №2. - გვ. 16;
19. იბეჭდება და მალე გასასყიდათ გამოვა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №35. - გვ. 16;
20. დ. გ. ნახუცრიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №1. - გვ. 3. - ქართველი მწერლები. - დართული აქვს ფოტო;
21. დაიბეჭდა და ცალკე გასასყიდათ გამოვიდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №1. - გვ. 16;
22. დ. ნახუცრიშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №49. - გვ. 15;
23. იო-ბი. ბაქოს დრამ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 14-15;
24. მწერალი დავ. ნახუცრიშვილი: მისი ავადმყოფობის გამო [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №35. - გვ. 3;
25. სიტყვა-კაზმულ საზ-ის კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;
26. დამსწრე. წერა-კითხვის საზოგადოება // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №41. - გვ. 14-15;
27. მთლიანი საქართველო ეროვნულ საბჭოს პრეზიდიუმი: დავით ნახუცრიშვილი მდივანი სოციალისტ-ფედერალისტი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 8;
28. დ. ნახუცრიშვილი: [ფოტო] // მხედარი. - 1920. - №15. - გვ. 12;
29. შალიკაშვილი, დიმიტრი (შა-ლი). ს. ხაშმის თეატრში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №15. - გვ. 16.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. პირადი მასალები;
3. გელიკრული. სოფ. ხაშში (თბილისის მაზრა) // კვალი. - 1900. - №39. - გვ. 616-617;
4. ი. ნ-ი [იმედაშვილი, იოსებ]. ქართველი მწერლები. გ. დ. ნახუცრიშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №1. - გვ. 3;
5. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
6. მთლიანი საქართველო ეროვნულ საბჭოს პრეზიდიუმი: დავით ნახუცრიშვილი მდივანი სოციალისტ-ფედერალისტი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 8;
7. მთვარაძე, სიმ. დაბა-სოფლის თეატრის ისტორია: საგარეჯოს თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №18. - გვ. 13;
8. ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1932. - 1 აგვისტო. - №177;
9. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.: 477.

ნაბიერიძე, ალექსანდრე [სანდრო] (18..

–) – მსახიობი, ანტრეპრენერი და ჟურნალისტი, – ვასო აბაშიძის ანტრეპრიზის დაშლის (1884) შემდეგ, 1885 წელს ქართული თეატრის ანტრეპრენერობა იკისრა, დასი შეადგინა და ერთი სეზონი საქმე აწარმოა.

1887 წელს ვ. აბაშიძისგან შეისყიდა მის მიე დაარსებული ჟურნალი „თეატრი“, რომლის პირველი ნომერი ალ. ნებიერიძემ გამოსცა 1887 წლის მარტის 22 გიორგი სააკაძის სურათით. დაარსებიდან (1885) ეს ჟურნალი სახელოვან საკითხებთან ერთად ეხებოდა საეკონომიო, სამწერლო, საბანკო, სასკოლო და სხვა საკითხებსაც, ხოლო ალ. ნებიერიძის ხელში – 1890 წლიდან – პოლიტიკის გზას გაჰყვა. აქ თანამშრომლობდნენ აკაკი, ხომლელი, ნ. მუჩაიძე, გ. იოსელიანი, ეგ. ნინოშვილი, დუტუ მეგრელი და სხვ. 1891 წელს ჟურნალმა უფლება დაკარგა და უსასსრობის გამო დაიხურა.

1888-1889 წლებში თბილისში – ოლღას (ან ლენინის) ქუჩაზე „ელბრუსში“ (ახლანდელი მოზარდ მაყურებელთა ქართული თეატრი) „ქართული სახალხო თეატრი“ ჰქონდა, სადაც იაფფასიან წარმოდგენებს მართავდა. მის დასში გამოვიდნენ

ი. ანყურელი, ვ. გამყრელიძე, ა. ადამიძე და სხვ. აღ. ნებეირიძე ამ თეატრით მდაბიო ხალხისთვის კარგ საქმეს აკეთებდა, მაგრამ დიდხანს ვერ იარსება: მსახიობთა ჯამაგირსა თუ სხვა ხარჯებს ვერ გაუძლო, დასი დაეშალა და თეატრიც დაიხურა.

ხანდისხან წერდა კიდეც სათეატრო საკითხების შესახებ (მაგალითად, იხ. „თეატრი“, 1886, № 27, გვ. 293-294).

გამოქვეყნებულია:

1. რადგან მე მსურს მომავალი სეზონისათვის ქართული სათეატრო დასის შედგენა... // დროება. - 1884. - 18 ივლისი. - №155. - გვ. 1;
2. რადგან ჩემგან შედგენილს დრამატიულ დასს აქვია აქტიორ-აქტრიცები... // დროება. - 1884. - 23 აგვისტო. - №183. - გვ. 1;
3. ბატონო რედაქტორო! (პასუხად „თქვენი ხელის მომწერს № 171-შვილს“) // თეატრი. - 1886. - №27. - გვ. 293-294;
4. გაზეთი „თეატრი“ გამოვა კვირას, 8 მაისს და გაეგზავნება ხელისმომწერთა...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 5 მაისი. - №93. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: რედაქტორი და გამომცემელი აღ. ნებეირიძე.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 17 მარტი. - №56. - გვ. 1-2; 1892. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 2; 24 მაისი. - №106. - გვ. 1; 30 მაისი. - №110. - გვ. 1;
2. ჟ. „თეატრი“-ს რედაქტორად... // მწყემსი. - 1887. - №8-9. - გვ. 6-8;
3. მანსვეტაშვილი, ი. პატარა გაზეთი: გამოვა ყოველ კვირას... // ივერია. - 1889. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
4. ბ-ნს ა. ნებეირიძეს განუზრახავს... // ივერია. - 1890. - 18 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2;
5. გ. წერილი გურიიდან // ივერია. - 1891. - 21 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1-2;
6. კვირას, 20 იანვარს. არშაკუნოვის სახლების დიდ დარბაზში... ა. ე. ნებეირიძის საბენეფისოდ წარმოდგენილი იქნება: I. „მაჭანკალი“, კომ. 2 მოქმ. ილია ჭავჭავაძისა. II. „სალამოს ერთი ცხვირი ხეირია“, გრ. სუნდუკიანცისა...: [განცხადება] // ივერია. - 1891. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
7. ფოთი // ივერია. - 1891. - 22 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1;
8. თეატრი „ანტი“... კვირას, 21 თიბათვეს ქართული თეატრის არტისტებისაგან ა. ე. ნებეირიძის მოთავეობით წარმოდგენილი იქნება: I. „ბაიყუში“, კომ. 2 მოქმ. ა. ცაგარელისა. II. „ცოლ-ქმრობის წინააღმდეგი“, კომ. 1 მოქმ...: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 19 ივნისი. - №127. - გვ. 1;
9. ქართული საზაფხულო თეატრი „ჩანგი“. ბ-ნ ა. ნებეირიძის მოთავეობით: ხეთშაბათს, 14 მაისს, წარმოდგენილი იქნება: I. „ძუნწი“, კომ. 3 მოქ. ე. ერისთავისა. II. „ოინბაზი“, ვოდ. პირველი დებიუტი ბ-ნ გამრეკელისა: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 1;

10. ქართული საზაფხულო თეატრი „ჩანგი“. კვირას, 17 მაისს, ბ-ნ ა. ნებეირიძის მოთავეობით გამართული იქნება დრამატული და სამუსიკო საღამო. ცნობილი გურულების ორკესტრი ბ-ნ ლ. კეშელავას მონაწილეობით. I. „ბაიყუში“, ა. ცაგარელის. II. „მოტია“, ვოდ. 1 მოქ.: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 17 მაისი. - №101. - გვ. 1;
11. ქართული საზაფხულო თეატრი „ჩანგი“. ხეთშაბათს, 28 მაისს, ბენეფისი ა. ე. ნებეირიძისა. წარმოდგენილი იქნება: I. „არსენა“ 1-ლი მოქმ. ა. ყაზბეგის დრამიდან. II. „იჭვიანი“, ვოდ. რ. ერისთავისა. III. „ცოლ-ქმრობის წინააღმდეგი“, დრამ. ეტიუდი: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 27 მაისი. - №107. - გვ. 1;
12. ქუთაისში, ხარაზოვისეულს თეატრში... ა. ე. ნებეირიძე გაჰმართავს ქართულს წარმოდგენას... I-ახალი პიესა „ძველი და ახალი თაობა“, კომ. 3 მოქ. ა. ნ-მისა: II-„ცდა ბედის მონახვერეა“, ვოდ. 1 მოქმ. // ივერია. - 1895. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
13. სამშობლოს ცაზე: [იუმორისტული წერილი ეხება ივ. როსტომაშვილის მიერ დაარსებულ დამმარხველ სალაროს წესდებასა და აღ. ნებეირიძის მიერ დაარსებულ მექათმეთა ამხანაგობას] // კვალი. - 1902. - №13. - გვ. 214-215;
14. ქართველი. ს. რეხა: ბორჩ. მაზრა // ივერია. - 1903. - 19 ივნისი. - №131. - გვ. 3;
15. ახალი ამბავი: [გაზ. „თეატრის“ ყოფილი რედაქტორის, ალექსანდრე ნებეირიძის მკვლელობა სოფ. გორხანის მინდორში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 მაისი. - №2817. - გვ. 3;
16. ახალი ამბავი: [ილია ნაკაშიძის დატუსაღება. სვანეთში მოკლულ შანშე გელოვანის პანაშვიდი. უფრ. „თეატრის“ ყოფილი რედაქტორის, ალექსანდრე ნებეირიძის მკვლელობა] // ივერია. - 1905. - 11 მაისი. - №72. - გვ. 2;
17. სათეატრო მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 1-2;
18. ჯაბაური, გ. ქართული სახალხო თეატრის ისტორია: [დასაწყისი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - N10. - გვ. 14-15. - გაგრძ. იხ.: №11, 16, 18, 27, 29, 35-36, 42; და 1915. - № 17, 20. - დართული აქვს ფოტო - ძველი სცენის მოყვარენი.

წყარო:

1. ა. ადამიძის მოგონებებიდან: [წერილი ი. იმედაშვილის არქივში];
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 17 მარტი. - №56. - გვ. 1-2;
3. ჟ. „თეატრი“-ს რედაქტორად... // მწყემსი. - 1887. - №8-9. - გვ. 6-8;
4. გუნია, ვ. - ა) ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ. 21-22; ბ) საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 325;
5. ხახანაშვილი, ა. ახალი ქართული ლიტერატურის მოძრაობა 1821 წ. // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 6-7;
6. ჯაბაური, გიორგი. ქართული სახალხო თეატრის ისტორია // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 18. - გვ. 15; № 24. - გვ. 16;
7. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნი

დან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 418-420;

8. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397.

ნეხიერიძე, გუსარიონ სოსიას ძე (1877, 20/XI -) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-ორგანიზატორი და იარაღით მებრძოლი, – აფრ. მერკვილაძის უახლოესი თანამებრძოლი მეგობარი 1905-1907 წლებში, ზემო იმერეთიდან (შორაპნის მახ. სოფ. ზოვრეთიდან, გლეხთაგანი). აფრ. მერკვილაძის მიერ დანიშნული იყო შორაპნის მაზრის ჩხარის რაიონის წარმომადგენლად. მას ემორჩილებოდნენ ათისთავ-ასისტავები, უიმისოდ არავის შეეძლო რაიმე ნაბიჯის გადადგმა, ხალხს აუკრძალა მეფის მთავრობის სასამართლოში სიარული, შექმნა ხალხური სასამართლო, რომლის თავმჯდომარეც თვითონ იყო, სამღვდლოებზე ბოიკოტი გამოუცხადა, ყველას აჯანყებისაკენ მოუწოდებდა: არ გვინდა ხელმწიფე, თვითმპყრობელობა დაემხო და მის ნაცვლად დემოკრატიული რესპუბლიკა დამყარდეს, მემამულეებს მინა-მამული ჩამოერთვას მშრომელი გლეხობის სასარგებლოდ. განაგებდა წითელ რაზმს, რევოლუციური მიზნით ფულსა და საომარ ასაფეთქებელ იარაღებს აგროვებდა, რომელთაც თვითონვე განაგებდა, რევოლუციის მტრებს ბოიკოტით და სხვაგვარადაც სჯიდა და სხვ.

შორაპნის მაზრაში 1905-1907 წლებში რევოლუციური მოძრაობის გამო შემდგარი „შორაპნის რესპუბლიკის“ ერთ საქმეზე მიუსაჯეს 15 წლის კატორღა, მეორეზე – 20 წელი, მესამეზე, – როგორც მეთაურს, – უვადო კატორღა.

წყარო:

1. ჟღენტა, თენგიზ. რევოლუციონერი მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 52-53, 65-86.

ნეიშანი, ალექსანდრე აპვლეს ძე (1880, 4/IX -) – სცენისმოყვარე, მთარგმნელი და მკვლევარი, – ეროვნებით ქართველი, საქართველოში დაბადებულ-ალზრდილი. დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია.

ჯერ კიდევ თბილისის სასულიერო სემინარიის უკანასკნელ კლასებში სწავლის დროსვე, ე.წ. „ავჭალის აუდიტორიაში“ – მუშათა თეატრში გამოდიოდა სცენაზე, ხოლო ზუბალაშვილის სახ. სახლის გაღებისთანავე – 1909 წლის აპრილიდან 1917 წლამდე მუდმივად მონაწილეობდა ალ. ნარის ფსევდონიმით.

ცნობილია ერთ-ერთ თვალსაჩინო მთარგმნელად. ალ. ნეიშანმა პირველად გაიტანა რუსეთში რუსული თარგმანი ზ. ფალიაშვილის ოპერა „დაისისა“, რომელიც იდგმებოდა როსტოვში 1938 წლადან.

აგრეთვე, გადათარგმნა:

1. ჭავჭავაძე, ილია. „კაცია-ადამიანი?!“ (სამი გამოცემა „ზარია ვოსტოკასი“);
2. ყაზბეგი, ალ. „ელისო“ (ორი გამოცემა); აგრეთვე: „ელგუჯა“, „ხევის ბერი გოჩა“;
3. კლდიაშვილი, დ. „სამანიშვილის დედინაცვალი“, „ბაკულას ლორები“, „როსტომ მანველიძე“;
4. პოლუმორდვინოვი, ვლ. „ორი მზე“ (ორი გამოცემა);
5. ჩხიკვიშვილი, პ. „ამხანაგი ბუთხუზი“ და სხვა მხატვრული ნაწევრები, აგრეთვე, სამეცნიერო ხასიათის შრომები და წერილები ჟურნალ-გაზეთებში.

სხვადასხვა რომანებისა და სიმღერების გარდა, მუსიკის დარგში ქართულად თარგმნა ოპერები: „აფრიკელი ქალი“ და „დასავლეთელი ქალი“; სამეცნიერო დარგში: 1. პროფ. ვ. ბერმანის „მიკრობიოლოგიის სახელმძღვანელო“ რუსულიდან (თბ., 1940); 2. გ. გეხტმანის „ნარკვევები დიდ მოგზაურობათა და დიდ გეოგრაფიულ აღმოჩენათა ისტორიიდან“ (თბ., 1940).

აქვს საკუთარი გამოკვლევებიც:

1. ქართული იდიომები ი. ჭავჭავაძის „კაცია ადამიანი“-ს მიხედვით და მათი რუსული შესატყვისები (თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის შრომები: საიუბილეო, 1941, ტ. 1);
2. რუსეთის მწერლები კარლ მარქსის შრომებსა და ნაწარმოებებში;

მისი რედაქციით გამოცემულია მეცნიერების სხვადასხვა დარგის ორიგინალური შრომები და თარგმანები რუსულსა და ქართულ ენებზე. მონაწილეობა მიიღო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ რუსულ-ქართული ლექსიკონის შედგენაში.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი. - თბ.: სახელგამი, 1951. - VIII, 440 ვ.; 23სმ. - წანართი: სინონიმთა საკითხისათვის, გვ. VI-LIV. - ბიბლიოგრ. გვ. LVI-LVIII.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. Зедгинидзе, Элизбар Константинович. Два солнца [Текст]: Рассказы и повести / Элизбар Полумордвинов; Предисл. Г. Я. Тавзарашвили. - Москва; Ленинград: Гос. изд-во, 1930 (М. тип изд-ва „Дер эмес“). - 159 с., [1] с. обнъявл., 1 вкл. л. портр.; 19x14 см. - (Творчество народов СССР).
2. Казбек, А. М. Повести = მოთხრობები / Ал. Казбек; Пер. с груз. А. Нейман; Ред. Леван Асатиани. - Тбилиси: Заря Востока, 1936 (Москва: тип. Госиздата ССР Армении). - 285, [3] с., с заставками и концовками, 8 вкл. л. ил. и портр.: ил., портр.; 20см. - Портр., ил., заставки и концовки: Чхaidze;
3. Чавчавадзе, И. Гр. Кация адамиани: 1837-1907 / И. Чавчавадзе; Пер. А. Неймана. - Тифлис: Закавказское гос. изд-во, 1936. - XIV, 1, 118 с., [2] с., 3 л. ил.;

4. Чавчаваძე, ი. Человек ли он? = კაცია ადამიანი?: მოთხრობა / ი. Чавчаваძე; Пер с груз. А. Нейман; Ред. Леван Асатиანი; [Вступ. ст. Л. Асатиანი]; Худож. Н. Жуков. - Тбилиси: Заря Востока, 1937 (Тип. „Известий ЦИК СССР и ВЦИК“). - 130 с.; 17 см. - Тип. л. парал. на рус. и груз. яз. - 10000 экз.
5. ბერმანი, ვ. მ. მიკრობიოლოგიის სახელმძღვანელო / მთარგმნ.: ალ. ნეიმანი. - თბ.: საქმედგამი, 1940. - 246 გვ.: პორტრ. და ილ.; 22სმ.;
6. გეხტმანი, გ. ნ. ნარკვევები დიდ მოგზაურობათა და დიდ გეოგრაფიულ აღმოჩენათა ისტორიიდან. - თბილისი: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამბა, 1940. - 192 გვ.: 3 ჩართ. ფურც. რუკა; 22სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 189-90;
7. Палиашвили, З. П. За что люблю тебя?: Грузинский роман для голоса с аккомп. ф.-п.: (Ноты) / Сл. И Чавчавадзе; Пер. с груз. А. Нейман. - 1-е изд. - Тфл.: Муз. изд-во насл. И. Сузанаджян: Нотопеч. Гиза, (Б. г.). - 7 с.; 34 см. - Текст слов на груз. и рус. яз.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. Полумордвинов, Элизбар. - ა) Два солнца: [Рассказ] / Э. Полумордвинов; Перевод с грузинского А. Неймана // На рубеже Востока. - 1928. - № 1. - стр. 84-105; ბ) Конец адата: [Рассказ] / Э. Полумордвинов; Пер. А. Нейман // Заря Востока. - 1936. - Сентябрь. - № 223. - С.3;
2. Чавчавадзе, Илья. Кациа-адамиანი: [Отрывок из повести] / Илья Чавчавадзе; Пер. А. Нейман // Заря Востока. - 1936. - Сентябрь. - № 205. - С. 2.

გამოქვეყნებულია:

1. ქართული იდიომები ი. ჭავჭავაძის „კაცია ადამიანი“-ს მიხედვით და მათი რუსული შესატყვისები // თბილისის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის შრომები: საიუბილეო. - 1941. - ტ. 1. - გვ. 89-102;
2. ქართულ-რუსული ლექსიკონი: [ქ. დათიკაშვილის მიერ შედგენილი]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 25 მაისი. - №13;
3. სინონიმთა საკითხისათვის // თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - 1949. - ტ. 6. - გვ. 241-273. - რეზიუმე რუსულ ენაზე.

მის შესახებ:

1. „რევიზორი“ სახალხო სახლის სცენაზე: [ფოტო] // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №255. - დამატ. №45. - გვ. 3;
2. ვაჩნაძე, ს. ერთი რეცენზიის გამო: [ქ. დათიკაშვილის ქართულ-რუსულ ლექსიკონზე ალ. ნეიმანის რეცენზიის შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 3 დეკემბერი. - №7.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული შრომები;
3. ჟურნალის სტატიების მატრიანე. - 1941. - 6 ივნისი. - გვ. 23;
4. ნიგნის მატრიანე. - 1941. - 2 თებერვალი. - გვ. 12.

ნაშთი [ჯანოვი, მიხეილ იაგორის ძე] (18..-) – მსახიობი, სათეატრო და საზოგადო მოღვაწე, – იმერეთიდან.

პირველად სცენაზე გამოვიდა პეტერბურგში 1885 წელს, სტუდენტების სალამოზე, პიესაში „რაც გინახავს – ვეღარ ნახავ!“ (შეასრულა ორი სხვადასხვა როლი: გლეხი ილუა და იმერელი კობაია).

რუსეთიდან დაბრუნებული, ერთხანს, ქუთაისში მასწავლებლობდა. 1888 წელს კ. მესხმა მიიწვია თავის დრამატულ წრეში („გაძარცვულ ფოსტაში“ კურიერის როლის ნიჭიერად შესრულების შემდეგ). კ. მესხის თბილისში გადასახლების გამო, ნაშთი ქუთაისში მსახიობთა ამხანაგობაში (ვ. ბალანჩივაძე, თ. თუთბერიძე, შ. მარჯანიშვილი, შ. დადიანი, დ. ივანიძე) მონაწილეობდა. მიწვეული იყო ვლ. მესხიშვილის დასშიც, რომელსაც იმდენად დაუახლოვდა, რომ ვენაშიაც გაჰყვა ვლ. მესხიშვილს სამკურნალოდ წასვლისას და მასთან 10 თვეს დარჩა.

წარმოდგენებს მართავდა დასავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა დაბა-ქალაქში. შეუსრულებია მრავალი სხვადასხვა ხასიათის როლი. განსაკუთრებით ეხერხებოდა ქართველ ებრაელთა როლების შესრულება, – ამ ტიპების შექმნაში ქართულ სცენაზე პირველი ადგილი ეჭირა. ქუთაისში დააარსა სომხური დრამა და ხელმძღვანელობდა.

მონაწილეობდა უფასოდ ყველა საქველმოქმედო წარმოდგენაში სცენების ნაკითხვით და მოსწრებული კუპლეტებით.

1920 წელს გადაუხადეს 35 წლის მოღვაწეობის იუბილე. თვალთა სინათლის დაკლების გამო სცენას ჩამოშორდა.

გამოქვეყნებულია:

1. ხმა ქუთაისიდან: გაიხსნა როგორც იქნა შკოლა. მისი არსებითი პირობები. ღარიბ მოსწავლეთა შემწე საზოგადოება და მისი კომიტეტის მოქმედება. ოზურგეთის სასწავლებლის მდგომარეობა // დროება. - 1880. - 9 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-2; №32. - გვ. 1-2;
2. ხმა ქუთაისიდან // დროება. - 1880. - 23 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-3;
3. ხმა ქუთაისიდან // დროება. - 1880. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 1-3;
4. ფიქრები და დარდები // შრომა. - 1881. - 16 სექტემბერი. - №3. - გვ. 1-2.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 15 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3;
2. ბუზი-ბუზილა. წერილი ქუთაისიდან // დროება. - 1880. - 13 თებერვალი. - №34. - გვ. 1-3;
3. კორრესპონდენტი და საზოგადოება // დროება. - 1880. - 16 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-2;
4. სომხურ გაზეთ „მშაკში“... // ივერია. - 1887. - 20 თებერვალი. - №37. - გვ. 3;
5. ატოს. ქართული თეატრი ქუთაისში // ცნობის

- ფურცელი. - 1896. - 16 ნომბერი. - №28. - გვ. 2-3; 12 დეკემბერი. - №54. - გვ. 2-3;
6. კ. ყიფიანის ბენეფისი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 24 იანვარი. - №94. - გვ. 3;
 7. დ. ყვირილა: ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 6 ოქტომბერი. - №646. - გვ. 3;
 8. ქუთაისიდან გვწერენ... // კვალი. - 1898. - №30. - გვ. 499;
 9. ხუთშაბათს, 29 აპრილს 1899 წ. ნიკიტინის ცირკუში... ქუთაისის მსახიობის ნემოს მონაწილეობით, წარმოდგენილი იქნება 1. „ბაიყუში“, ფარსი 2 მოქმ. 11. „აღა და ევა“, ფარსი 2 მოქმ. // ივერია. - 1899. - 29 აპრილი. - №88. - გვ. 1;
 10. დონ-ვალიანი (დავით ავალიანი). ქუთაისი: რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 ნომბერი. - №1989. - გვ. 3;
 11. გუბელი, ლადო (ვლადიმერ მოსევილი). ჭიათურა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 24 ოქტომბერი. - №2302. - გვ. 3;
 12. ეკონომიური მდგომარეობა სამეგრელოში... // კვალი. - 1903. - №13. - გვ. 199-200;
 13. ქუთაისის ახალი ამბები // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 4 თებერვალი. - №2059. - გვ. 2;
 14. ფოთი // ჩანგი. - 1909. - 12 ივლისი. - №8. - გვ. 3. - პროვინციის ქრონიკა;
 15. ნემო (მ. ჯანოევი): [ბენეფისი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №7. - გვ. 16. - ჩვენი მსახიობნი;
 16. მსახიობ-მწერალი ვალ. შალიკაშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 16;
 17. მსახიობი ნემო: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №32. - გვ. 8;
 18. ონუფრი. დ. ხონში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №35. - გვ. 15;
 19. ხონის დრამატ. საზოგ-ის გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №27. - გვ. 16;
 20. ხონის თეატრში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №32. - გვ. 16;
 21. მგალობლიშვილი, მ. ქუთაისის რკინის გზის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №28. - გვ. 13;
 22. უნი. მსახიობი მიხ. ი. ნემო: (35 წ. მოღვაწეობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 3. - ტექსტს დართული აქვს მიხ. ნემოს სურათი.

წყარო:

1. ივ. პურადაშვილის მოგონებანი: [ხელნაწერი];
2. ნემო (მ. ჯანოევი): [ბენეფისი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №7. - გვ. 16. - ჩვენი მსახიობნი;
3. უნი. მსახიობი მიხ. ი. ნემო: (35 წ. მოღვაწეობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 3. - ტექსტს დართული აქვს მიხ. ნემოს სურათი.

ნემსაქი, ვლადიმერ ალექსანდრეს ძე (18.. -) – ჯანმრთელობის საზოგადო მოღვაწე. 1909 წლიდან საექიმო ასპარეზზე დაიწყო მოღვაწეობა, ხოლო 1924 წლიდან თბილისის რკინიგზის მთავარ საავადმყოფოს უფროსად გამწესდა, სადაც მისი თაოსნობით და უშუალო ხელმძღვანელობით აშენდა აფთიაქისათვის ახალი საუკეთესო

სო შენობა, რომელშიაც აფთიაქი გადავიდა (ამით პოლიკლინიკა გაფართოვდა), ავადმყოფთა დახმარება გაუმჯობესდა. აშენდა და მოეწყო: ქიმიო-ბაქტერიოლოგიური ლაბორატორია, სამეანო-გინეკოლოგიური, ფიზიო-თერაპევტიული და უროლოგიური განყოფილებანი, გაიღო ქსენონი, პოლიკლინიკაში დაწესდა ავადმყოფთა საღამოობით მიღება, შემოღებულ იქნა დისპანსერიზაცია და სხვ.

დაწერა სამეცნიერო შრომებიც:

1. ტროპიკული მალარიის შესახებ;
2. პერნიციოზული სისხლნაკლებობის შესახებ;
3. ფიზიკური მეთოდებით მკურნალობა და მისი მოქმედება სხეულზე;
4. ულტრაიისფერი სხივების მოქმედება კანზე და, კერძოდ, მის ნერვულ აპარატზე;
5. თბილისის კვანძის რკინიგზელთა რევატიული დაავადებანი და სხვ.

მის პატივსაცემად, 25 წლის საექიმო ასპარეზზე მუშაობისა და 10 წლის რკინიგზის მთავარ საავადმყოფოში ხალხის ჯანმრთელობის საკეთილდღეოდ მოღვაწეობის აღსანიშნავად, 1934 წლის დეკემბრის 11 რკინიგზის ცენტრალურ პოლიკლინიკაში მოეწყო იუბილე.

გამოქვეყნებულია:

1. მასალები იაპონური სოფორას ფარმაკოლოგიის შესწავლისათვის // საბჭოთა მედიცინა. - 1939. - ივლისი-აგვისტო. - №7-8. - გვ. 7-20. - რეზუმე ქართულ, რუსულ, ფრანგულ ენებზე.

წყარო:

1. კაველაძე, პ. 25 წელი ჯანმრთელობის ფრონტზე // მუშა. - 1934. - 11 დეკემბერი. - № 284;
2. კ. კ-ძე. სახელოვანი ექიმი // კომუნისტი. - 1934. - 12 დეკემბერი. - № 285.

ნაწარმი, ზაქარია ხახუტის ძე (1858

–) – ქველმოქმედი, – შორაპნის მაზრის სოფ. შუქრუთის მიწის მუშის შვილი, თბილისში აღზრდილი. ყმანვილობიდანვე სოფლის მშრომელი ხალხისადმი სიყვარულით, მისი გათვითცნობიერებისა და კეთილდღეობის ზრუნვით გამსჭვალულმა რევოლუციამდე „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ გადასცა 1500 მან. (ოქროთი) სოფ. შუქრუთში სახალხო წიგნთსაცავ-სამკითხველოს დასაარსებლად, 1000 მან. აღუთქვა სკოლის პირველი საძირკვლის ჩაყრისთანავე. მუსიკის ჩუმი მუშაკის დავით კუჭაიძის მიერ ხალხში შეკრებილ საერო და საეკლესიო საგალობელთა გუნდებისათვის გამოსაცემად გადადო სათანადო თანხა და სხვ.

მის შესახებ:

1. კუჭაიძე, დავით. უბედური შემთხვევა // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №14. - გვ. 14.

წყარო:

1. პავლიაშვილი, დავით (დ. პ.). ზაქარია ხახუტის ძე ფეფარიძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - № 3. - გვ. 14.

ნიკიტინი, ალექსანდრე [საშა] იოსების ძე (1864, 30/VIII – 1925, 9/III) – ჟურნალისტი, ფელეტონისტი და მთარგმნელი, – დაიბადა თბილისში 1864 წლის აგვისტოს 30-ს. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1891 წელს „ივერიაში“ დაიწყო თანამშრომლობა: წერდა ფელეტონებს საზოგადოებრივი ცხოვრების შესახებ, თარგმნიდა მოთხრობებს, აწარმოებდა უცხოეთის განყოფილებას. რამდენიმე წლის შემდეგ გაზ. „Кавказ“-ში დაიწყო მუშაობა (მილიუტინისა და ველიჩკოს რედაქტორობის დროს). ამ გაზეთში, ვ. ჩერქეზიშვილის რედაქტორობის დროს, დაბეჭდა ეთნოგრაფიული წერილები თუშ-ფშავ-ხევსურთა და იმერთა შესახებ.

1901 წელს ალ. ჯაბადარმა მიიწვია რუსულ გაზ. „Закавказский курьер“-ის ერთ-ერთ რედაქტორად (ვ. ჩერქეზიშვილთან ერთად). 1902 წლის 1 იანვარს მიიწვიეს ოფიციალურ გაზ. „Карс“-ის რედაქტორად, რასაც იმავე წლის აგვისტოში გაანება თავი. 1904 წელს მოიპოვა რუსულ ენაზე „Кутаисский листок“-ის გამოცემის უფლება, მაგრამ ვეღარ გამოსცა. დაახლ. 1906 წელს ბათუმის გაზ. „Черноморский вестник“-ში დაიწყო მუშაობა, როგორც ფაქტიურმა რედაქტორმა. გაზეთს შავრაზმელი (ყოფ. რედაქტორის – პალმისებური) ელფერი სრულიად შეუცვალა, რის გამოც სამხედრო წესების მიზეზით, იძულებული შეიქმნა გაზეთის გამოცემა 1907 წელს ფოთში გადაეტანა, სადაც სექტემბრამდე სცემდა თავისი ოფიციალური და ფაქტიური რედაქტორობით. 9 თვის შემდეგ გაზეთის გამოცემა ისევ ბათუმს გადაიტანა შ. დავიდოვის რედაქტორობით. 1910-1911 წლებში „Закавказье“-ში მუშაობდა, 1911-1912 წლებში ზაფხულამდე განაგებდა „Ялтинский вестник“-ს, საიდანაც უანდარმერიამ გამოაძევა. ამის შემდეგ „Закавказьск. речь“-ში დაიწყო მუშაობა.

მისი ფსევდონიმებია: აბრა, ყარა ისკანდერი, ისკანდერ მუნჯი, А. Черный, Саша Черный, Зепех.

ცნობილი იყო, როგორც ნიჭიერი, მოსწრებული, ენამახვილი, მსუსხავი ფელეტონისტი, ქართული და რუსული ენების სანიმუშოდ მცოდნე, საუკეთესო მთარგმნელი. წერილებსა და ფელეტონებში მუდამ პროგრესულ – საზოგადოებრივ და ეროვნულ (ქართულ) თვალსაზრისს იცავდა.

გარდაიცვალა 1925 წლის მარტის 9, ნივთიერად გაჭირვებულ მდგომარეობაში. დაიკრძალა ვერაზე – ნიკოლოზის სასაფლაოზე (ახლანდელი კიროვის ბაღი).

ალ. ნიკიტინის მრავალი წერილი ჟურნალ-გაზეთებშია გაბნეული. სხვათა შორის, მას ეკუთვნის წერილი Акакий Церетели (С.-Петербургские ведомости, 1915) - აკაკის დაკრძალვის

დღეს. ქართული თეატრის რეპერტუარსაც თვალსაჩინო ამაგი დასდო პიესების თარგმნით.

თარგმნა: პოტეხინის „გლახაკნი სულითა“, ფოსის „დამნაშავეა?“, რაკშანინის „გულის თქმა“, ფ. კოპპეს „შენდობა“ და სხვ.

რუსულ ენაზე გადათარგმნა: ალ. ყაზბეგის „ელისო“ („Каспий“, „Северный Кавказ“), ვაჟა-ფშაველას „სოფლის სურათები“ („Кавказский вестник“), გრ. რჩეულოვის „ქვრივის ლიმონები“ („Кавказ“), აკაკის მოგონებებიდან („Черноморский вестник“, 1908), ილ. ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანი“-დან („Кавказ“), ა. ხახანაშვილის „Очерки“, შ. არაგვისპირელის „ჩემო შვინდავ!“ („Кавказ“) და სხვ.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. კრებული / თარგმანები ა. ნიკიტინისა. - წ. 1. - 1893 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - 68 გვ.; 17 სმ.;
2. კოპპე, ფრანსუა. შენდობა: დრამა ერთ მოქმედებათ / ფრანსუა კოპპესი; თარგმნილი ა. ნიკიტინის მიერ. - ბათომი: „გლეხი“-ს გამოც., 1896 (თავართქილაძის და მიქელაიშვილის სტ.). - 40 გვ.; 15სმ.;
3. ტისანდე, გასტონ. მეცნიერებისათვის წამებულნი: სურათებით / თარგმ. ა. ნიკიტინის მიერ. - ბათომი: ძმ. თავართქილაძეების წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 71, 1898 (თავართქილაძისა და მიქელაიშვილის სტ.). - 209 გვ.: ილ.; 19სმ.; აგრეთვე: ბათომი: ძმ. თავართქილაძეების წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 71, 1899 (კ. თავართქილაძის სტ.). - კანი, 212 გვ.: ილ.; 21სმ.;
4. ფაბიოლა ანუ უწინდელი ქრისტიანები / თარგმანი ა. ნიკიტინისა. - 2-ე გამოც. - ტფ.: უდაბურ წყალ-წმიდის ძმობის გამოც., № 4, 1896 (მ. შარაძის და ამხანაგობის სტ.). - 68 გვ.; 18სმ.; მე-2 გამოც. - ტფ.: უდაბურ წყალ-წმიდის ძმობის გამოცემა №4, 1899 (მ. შარაძის და ამხ. სტ.). - 68 გვ.; 18სმ.; მე-3 გამოც. - ტფილისი: გამოც. იოსებ ლეჟავას მიერ № 4, 1902 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - 72 გვ.; 18სმ.;
5. შაჰრაზადას თქმული ამბავი და მოთხრობა ათას-ერთ ღამეს: პირველი სრული ქართული თარგმანი სურათებით / თარგმანი ა. ნიკიტინისა. - Кутаись: ვ. ბეჟანიშვილის გამოცემა, 1904 (тип. К.М. Черекова). - 79 გვ.; 19სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. მენდესი, კატულ. - ა) დაკარგული სამოთხე: (კატულულ მენდესი) [პროზა. მთარგმნელი ა. ნიკიტინი] // ივერია. - 1893. - 10 ივლისი. - №145. - გვ. 3; ბ) მშვენიერი ბალი: (კატულულ მენდესი) [პროზა. მთარგმნელი ალ. ნიკიტინი] // ივერია. - 1893. - 30 ივლისი. - №161. - გვ. 3;
2. როდრიხი, ალბერტ. დამსახურებისამებრ: (ალბერტ როდრიხისა) [პროზა. მთარგმნელი ალ. ნიკიტინი] // ივერია. - 1893. - 21 ივლისი. - №154. - გვ. 3;
3. ვეგი, ერიკ. - ა) ვის ეძახიან „ჩინებულს“ კაცს // ივერია. - 1897. - 11 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-3; ბ) ძველი და საშინელი სენი. კეთილშობილთა თავმოყვარეობა // ივერია. - 1898. - 1 აგვისტო. - №164. - გვ. 1-3;

4. კარი, ალფონს. სახელოვანი მწერალი: [მოთხრობა. თარგმანი ა. ნიკიტინის მიერ] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 492-495;
5. ტვენი, მარკ. - ა) ახალი ხუნავი // ივერია. - 1897. - 10 აგვისტო. - №163. - გვ. 1-3; ბ) კაცი-ჭამია მგზავრი // ივერია. - 1897. - 7 ივნისი. - №110. - გვ. 1-3; გ) ამბავი კაპიტოლიის ვენერასი // ივერია. - 1898. - 10 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1-3; დ) 30 ბოჩკა ხორცის ამბავი // ივერია. - 1898. - 19 დეკემბერი. - №272. - გვ. 1-3; ე) ჩემი საათი // ივერია. - 1898. - 31 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 1-2; ვ) მარკ ტვენის წერილები // ივერია. - 1899. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1-4; ზ) სიცრუის ხელოვნება // ივერია. - 1900. - 29 ოქტომბერი. - №236. - გვ. 1-2;
6. უზენაესი ბედნიერება. ზღაპარი მოზრდილთათვის // ივერია. - 1898. - 18 თებერვალი. - №35. - გვ. 4;
7. ჯონსტონის თავგადასავალი // ივერია. - 1898. - 6 მარტი. - №49. - გვ. 1-2;
8. აზრს ბაჟი არ დაედება: (გერმანულიდან. მოთხრობა. მთარგმნ. ალ. ნიკიტინი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 19 ოქტომბერი. - №160. - გვ. 3-4;
9. ევალდი, კარლ. სიყვარული: (მოთხრობა. მთარგმნ. ალექსანდრე ნიკიტინი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 25 სექტემბერი. - №154. - გვ. 3-4.

გამოქვეყნებულია:

1. უცხოთა შორის // ივერია. - 1889. - 12 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-3;
2. გაკვრით // ივერია. - 1892. - 19 აგვისტო. - №175. - გვ. 3;
3. ერნესტ რენანი და ტენისონი: პარიზის პანთეონი. ზოლას წაღილი. კსავიე მარმიე... // ივერია. - 1892. - 14 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1-2;
4. თითო ქოხი ავიშენოთ // ივერია. - 1892. - 19 სექტემბერი. - №198. - გვ. 1-3;
5. უცხოთა შორის: დანია. დანიის სოფელი და ქალაქი. სოფლის პასტორი. მკურნალი... // ივერია. - 1892. - 10 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1-3;
6. უცხოთა შორის: ინგლისის პარლამენტი. პარლამენტის შენობა. ლორდთა პალატა... // ივერია. - 1892. - 7 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1-3;
7. უცხოთა შორის: ისპანია. რკინის გზები. ბუნება. ისპანელი ქალები... // ივერია. - 1892. - 24 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1-3;
8. უცხოთა შორის: ლონდონი. ლონდონის სასტუმროები. გარჯა ლონდონელისა. კვირა უქმე ლონდონში. საარჩევნო ციებ-ცხელება. პატივისცემა ქალისა... // ივერია. - 1892. - 26 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1-3;
9. უცხოთა შორის: შვეიცარიის ბუნება. მინდვრად. შვეიცარიელი გლეხის სახლი... // ივერია. - 1892. - 28 ნოემბერი. - №252. - გვ. 1-2;
10. 5 ნოემბერი // ივერია. - 1892. - 6 ნოემბერი. - №235. - გვ. 1;
11. 7 აგვისტო // ივერია. - 1893. - 6 აგვისტო. - №167. - გვ. 1;
12. რეცენზია // ივერია. - 1897. - 13 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2-3; 20 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2; 29 ნოემბერი. - №247. - გვ. 2-3; 30 დეკემბერი. - №270. - გვ. 3; 1898. - 8 დეკემბერი. - №262. - გვ. 3;
13. უცხოთა შორის. ბერძნები; საბერძნეთის წარსული; ზეთისხილი და კარაბეტა; კრიტას კუნძულის მკვიდრთა დამოკიდებულება // ივერია. - 1897. - 29 მარტი. - №60. - გვ. 1-2;
14. უცხოთა შორის. გარეგანი შეხედულება ინგლისელისა და ხასიათი. ოჯახი და კერა. წესიერება ინგლისელის ოჯახში. მოსამსახურე და ბატონი. ბავშვის აღზრდა. შვილები და მშობლები // ივერია. - 1897. - 6 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1-3;
15. უცხოთა შორის; ესპანელთა სილარიბე; მათხოვრები; კონტრაბანდა; შარანები ტფილისელ ჯიბიერებს არ ჩამოუვარდებიან; სიკვდილით დასჯა ესპანიაში; ბოშები და მათი ხასიათი // ივერია. - 1897. - 5 ივლისი. - №134. - გვ. 1-2;
16. უცხოთა შორის; ესპანელის ხასიათი; მთავრობა; სახელმწიფო გადასახადი; სწავლა-განათლება; სარწმუნოება და სამღვდლოება; სკოლების ნაკლებობა // ივერია. - 1897. - 28 ივნისი. - №128. - გვ. 1-2;
17. უცხოთა შორის; ესპანიელისთანა უდარდელი და დაუდევარი კაცი არსად არის; საეკლესიო წარმოდგენები ესპანეთში; მწერლები და მხატვრები; ესპანელს ვაჭრობა სძულს; მადრიდი და აქაური ჰავა; სოფლის სკოლა // ივერია. - 1897. - 21 ივნისი. - №122. - გვ. 1-2;
18. უცხოთა შორის; ინგლისელის უფლებანი; საყოველთაო თანასწორობა კანონის წინაშე; სასამართლო და ნაფიცო მსაჯულნი; პარლამენტი და მისი უფლება; ინგლისში „პასპორტი“ არ არის; თავისუფლება ვაჭრობისა და მრეწველობისა // ივერია. - 1897. - 14 ივნისი. - №116. - გვ. 1-3;
19. უცხოთა შორის. კრიკეტის თამაშობა; ნადირობა და ცხენის ჯირითი; ქალი მხედარი და ინგლისელი ბავშვები; ცურვა და ნავების გაჯიბრება; დღესასწაული შობისა და გუთნისა // ივერია. - 1897. - 19 აპრილი. - №74. - გვ. 1-2;
20. უცხოთა შორის. როგორ ატარებს ინგლისელი კვირა დღეს. ეკლესია და ღვთისმსახურება. ქუჩის მქადაგებლები. დოლი // ივერია. - 1897. - 5 აპრილი. - №66. - გვ. 2-3;
21. უცხოთა შორის. სად ჩვენა და სად იაპონელი? - რკინის გზის მოწყობილობა, მიმოსვლა და ფასი მოგზაურობისა. ფოსტა-ტელეგრაფი და ტელეფონი სოფლებში. იაპონური და ინგლისური, გერმანული და რუსული ენები... // ივერია. - 1897. - 19 ივლისი. - №146. - გვ. 1-3;
22. უცხოთა შორის. ყორანი და მაჰმადიანი ქალი. ცოლ-ქმრობა ოსმალთა... // ივერია. - 1897. - 31 მაისი. - №105. - გვ. 1-2;
23. უცხოთა შორის; ხანში შესული ინგლისელი უანგაროდ ემსახურება საზოგადოებას; ახალგაზრდა ინგლისელის გულისწაღილი და იდეალი; სტუმარი უყვარს ინგლისელს; კლუბის სიმრავლე ინგლისში // ივერია. - 1897. - 13 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-3;
24. უცხოთა შორის; ბისმარკი რესპუბლიკის მოტრფივე და იმპერატორის ერთგული მსახური // ივერია.

- 1898. - 5 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2-3;
- 25. უცხოთა შორის; ჰოლანდიელის ხასიათი; მეფე ვილჰელმის გვარეულობა; ვილჰელმ მესამის დარდი და სიხარული; ვილჰელმინას გვირგვინის კურთხევა; ფიცი დედოფლისა სახელმწიფოს წარმომადგენელთა // ივერია. - 1898. - 24 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1-2;
- 26. ვოლტერი და კლასის საქმე // ივერია. - 1899. - 6 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-2;
- 27. პუშკინის დილა თბილისის სათავადაზნაურო სასწავლებელში // ივერია. - 1899. - 29 მაისი. - №111. - გვ. 2;
- 28. უცხოთა შორის. იტალიის სიღარიბე. ხალხის უვიცობა // ივერია. - 1899. - 17 იანვარი. - №11. - გვ. 1-2;
- 29. უცხოთა შორის. ჩინეთი იღვიძებს. წერილი პეკინიდან. პეკინის უნივერსიტეტი. ახალი სკოლები ჩინეთში // ივერია. - 1899. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1-2;
- 30. უცხოთა შორის. ჩინეთის იმპერატორი და იმპერატრიცა. ჩრდილო და სამხრეთ ჩინეთის ბრძოლა. რეფორმების შემოღების სურვილი // ივერია. - 1899. - 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 2-3;
- 31. გიორგი ონისიმეს ძე იოსელიანი // ივერია. - 1900. - 20 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
- 32. ვაზ. „მომავალში“... // მომავალი. - 1909. - 17 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 4;
- 33. ძმ. ნიკიტინების ცირკი დღეს, 1 იანვარს... // დროება. - 1910. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
- 34. პატარა ფელეტონი // ლახტი. - 1914. - №1. - გვ. 2-3;
- 35. რუსეთის გაზეთები // მათრახი. - 1915. - №3. - გვ. 10-11;
- 36. სააღდგომო ვაჭრობა: [იუმორისტული მოთხრობა] // მათრახი. - 1920. - №1. - გვ. 4.

მის შესახებ:

- 1. ბ-ნი კიტა, მთარგმნელი მოპასანის მოთხრობისა გვწერს... // ივერია. - 1893. - 3 სექტემბერი. - №188. - გვ. 1;
- 2. ოთხშაბათს, 22 დეკემბერს, ბენეფისი ვლ. ალექსი-მესხიშვილისა... წარმოდგენილი იქნება: I-პირველად „გულის თქმა“, დრ. 4 მოქ. რაკშანიისა, თარგ. ნიკიტინისა: II-„არც აქეთ, არც იქით“, ვოდ. 1 მოქ. ვ. გუნიაისა... // ივერია. - 1893. - 19 დეკემბერი. - №275. - გვ. 1;
- 3. ოთხშაბათს, 8 დეკემბერს 25 წლის იუბილეს ბენეფისი ბ.ა. ავალიშვილისა...: წარმოდგენილი იქნება: „გლაზაკნი სულით“, დრ. 4 მოქ. პოტეხინისა. თარგ. ნიკიტინისა... // ივერია. - 1893. - 5 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1;
- 4. ოთხშაბათს, 23 თებერვალს ბენეფისი ვლ. ალექსეევ-მესხიევისა...: წარმოდგენილი იქნება... I-პირველად ახალი პიესა „დამნაშავეა“, დრ. 3 მოქ. თარგ. ნიკიტინისა. II- „დატრიალდა ჯარა“, ვოდ. 1 მოქ. გადმ. კ. ყიფიანისგან. III- დივერტისმენტი // ივერია. - 1894. - 22 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
- 5. კიტა (ივანე აბაშიძე). ცხოვრება და ხელოვნება // ივერია. - 1895. - 3 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-3;
- 6. თეატრის მატინე // ივერია. - 1896. - 5 აპრილი. - №73. - გვ. 2-3;

- 7. ოთხშაბათს, 3 აპრილს... წარმოდგენილი იქნება I- „გულის თქმა“, დრ. 4 მოქმ. თარგ. ა. ნიკიტინისა: II- დივერტისმენტი // ივერია. - 1896. - 2 აპრილი. - №70. - გვ. 1;
- 8. კულტურის ძლიერება // ივერია. - 1898. - 27 ივნისი. - №136. - გვ. 1-2; 11 ივლისი. - №147. - გვ. 1-2;
- 9. გ-რი, ი. [გომელაური ივ.]. მეცნიერებისათვის წამებულნი, 48 სურათით. თარგმანი ა. ნიკიტინისა. გამოცემა ძმ. თავართქილაძეებისა. ფასი 1 მან.: [რეცენზია] // კვალი. - 1900. - №13. - გვ. 210-211;
- 10. ქვარიანი, სიმონ. სამი გმირი // ივერია. - 1902. - 7 სექტემბერი. - №190. - გვ. 3-4; 10 სექტემბერი. - №192. - გვ. 3-4. - 11 სექტემბერი. - №193. - გვ. 3. - 12 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2-3. - 18 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3. - 20 სექტემბერი. - №200. - გვ. 3. - 21 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3-4. - 1 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 3. - 4 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3-4. - 9 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 3-4;
- 11. მაჭავარიანი, ივ. (X.). შაჰრაზადას თქმული ამბავი და მოთხრობა „ათას ერთი ღამე“ პირველი სრული თარგმანი ა. ნიკიტინისა. ვ. ბუჟანეიშვილის გამ-მა. წიგნი I. ქუთაისი, გვ. 79: [რეცენზია] // მოამბე. - 1904. - №5, განყ. II. - გვ. 78-81;
- 12. „ამას წინად დაბეჭდილი გვექონდა“...: [ვაზ. „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ შეძენა ალ. ნიკიტინის მიერ] // ივერია. - 1905. - 20 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
- 13. ბათომის გაზეთი...: [ვაზეთ „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ ბეჭდვის შეჩერება; რედაქტორ ა. ნიკიტინის გადასახლება; მის ნაცვლად ვაზეთ „ბათომის ფურცლის“ დაარსება] // ივერია. - 1905. - 8 ნოემბერი. - №200. - გვ. 2;
- 14. გენერალ-გუბერნატორის თვითნებობა: [ბათუმსა და მის ოლქში; ალექსანდრე ნიკიტინის გადასახლება ბათუმიდან ასტრახანში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 8 ნოემბერი. - №2944. - გვ. 2;
- 15. მელაშვილი, დავით (დაუთ-ბეგ). „დამნაშავეა“, დრამა 3 მოქმ. ა. ნიკიტინის თარგმანი: რეცენზია [მელაშვილი დავით] დაუთ-ბეგ: [ქართულ-სომხური სცენის მოყვარეთა დასის წარმოდგენა არაქსიანის თეატრში] // ივერია. - 1905. - 23 აპრილი. - №58. - გვ. 2;
- 16. პ. ს-ძე. ბიბლიოგრაფია: ვასტონ ტისანდიეს წიგნი - „მეცნიერებისათვის წამებულნი“: [რეცენზია] // ნაკადული: პედაგოგიური ფურცელი. - 1906. - №1. - გვ. 15-17. - 48 სურათით;
- 17. ტისანდე ვასტონ. მეცნიერებისათვის წამებულნი. 48 სურათი. გამოცემა ძმ. თავართქილაძეების წიგნის მაღაზიისა. ფასი 1 მანეთი: [რეცენზია] // განათლება. - 1909. - №1. - გვ. 122-123. - ბიბლიოგრაფია;
- 18. ფოთი // მომავალი. - 1909. - 24 სექტემბერი. - №23. - გვ. 4. - მუშათა შორის. - ტექსტის ბოლოს: „ასოთამწყობები“;
- 19. ნულაძე, ვიქტორ. პასუხათ ბ-ნ ალ. // მომავალი. - 1909. - 5 ნოემბერი. - №58. - გვ. 4. - მუშათა შორის. - ტექსტის ბოლოს: „ჩერნ. ვესტ.“ ასოთამწყობი;
- 20. „ვეფხის ტყაოსანი“ ეკრანზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 15. - წერილი ამბები.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საიუბილეო გამოფენა... // კვალი. - 1901. - №48. - გვ. 980. - სხვადასხვა ამბები;
3. თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 6. - გვ. 8;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 493 და რიგითი № 2256;
5. Библиография русской периодики Грузии / Гос. кн. палата СССР. - Ч. 1: 1828-1920 / [Сост. Г.В. Зерцалов; Отв. ред. Тарханов]. - Тб.: Кн. палата, 1941. - Стр.: 94, 109.

ნიკოლაიშვილი, იასონ ივანეს ძე (1865, 24/III – 1941, 5/V) – პედაგოგი, მწერალი-ბელეტრისტი, სცენისმოყვარე, მუსიკოსი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, – პერსონალური პენსიონერი, – გურიიდან (დაიბადა ლანჩხუთის რაიონის სოფ. შუხუთში 1865 წლის მარტის 24 – ძვ. სტ., ღარიბი აზნაურის ოჯახში). დედით ადრე დაობლებული, ბიძამ – დედის ძმამ – გერასიმე კალანდარიშვილმა 7 წლისა ქუთაისის წაიყვანა სასწავლებლად. დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი (1881) და ახლად გახსნილი ხონის საოსტატო სემინარია სახელმწიფო ხარჯზე (1885); იმავე წელს მიიწვიეს ქუთაისის სააზნაურო სკოლის (შემდეგ იგივე გიმნაზია) პირველი განყოფილების აღმზრდელად და გალობის მასწავლებლად სოფ. ძველ სენაკში. შემდეგი წლიდან იქვე ყველა საგანს ასწავლიდა. 12 წლის თავზე ქუთაისს გადაიყვანეს სათავადაზნაურო გიმნაზიაში, სადაც პირველ ხანად მოსამზადებელ კლასებში ასწავლიდა, მერე უფროს კლასებში ქართული ენის მასწავლებლად დანიშნეს. მეფის მთავრობის მოხელეებმა ნიკოლაიშვილი მასწავლებლობა არ შეინიშნარეს, როგორც უმაღლესი სწავლის ცენზის არმქონე, და გიმნაზიის გამგეობას მოსთხოვეს: გადააყენეთ, ან სათანადო გამოცდები ჩააბაროსო. ი. ნიკოლაიშვილმა საშუალო სკოლის მასწავლებლის წოდებაზე გამოცდა ჩააბარა სამოსწავლო ოლქში და მასწავლებლადვე დარჩა. მასწავლებლობის გარდა, თავი ისახელა სცენისმოყვარეობით, პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი მოღვაწეობით, მუსიკის დარგში მუშაკობით, სახელმძღვანელოების შედგენით და მწერლობით. გარდაიცვალა 1941 წლის მაისის 5, თბილისში. დაიკრძალა ვერის სასაფლაოზე.

საზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაება მასწავლებლობის დანებებისთანავე. ყოველ ზაფხულს ჩადიოდა გურიაში და, ამხანაგებთან ერთად, აარსებდა სხვადასხვა ამხანაგობას, იძენდა აბრეშუმის ჭიის საუკეთესო თესლს (პასტერიზებულ გრენას), ურიგებდა მწარმოებლებს, შემდეგ პარკს

მათგანვე ყიდულობდა და სათანადო მომზადებით, უშუალოდ ევროპაში გზავნიდა გასაყიდად არა მოგების მიზნით, არამედ ჩარჩ-მყვლეფელთაგან ხალხის გადასარჩენად. ამ მძიმე მუშაობას სრულიად უშრომისფასოდ უძღვებოდა, სამაგიეროდ, მშრომელი ხალხის ნივთიერად მოღონიერებას ძლიერ ხელს უმართავდა. აბრეშუმის ჭიის საშინელმა სენმა – პებრინმა რომ მთელ სამეგრელოში მოსპო მეაბრეშუმეობა და მით ხალხს შემოსავლის ერთი თვალსაჩინო წყაროთაგანი დაუშრიტა, ი. ნიკოლაიშვილმა ძველ სენაკში მასწავლებლად ყოფნისას, დაიქირავა ერთი დიდი დარბაზი და, როგორც აბრეშუმის ჭიის მოვლის მცოდნემ, სკოლის მონაფეთა დახმარებით, აბრეშუმის ჭიის დროზე კვებით და სუფთად დაცვით, დიდ წარმატებას მიაღწია, საუკეთესო აბრეშუმის პარკი მიიღო და იმ დროს თბილისში გაღებულ გამოფენაზე გაგზავნა ძველი სენაკის სკოლის სახელით. პარკის საუცხოო ღირსებისათვის სკოლა მედლით დაასაჩუქრეს. ამის შემდეგ მთელ სამეგრელოში ისევე აღორძინდა ეს საქმე. თავის ბიძაშვილ დიმიტრი კალანდარიშვილთან ერთად, გურიაში შეადგინა სცენისმოყვარეთა დასი, სოფელ-სოფელ ურმით მოგზაურობით წარმოდგენებს მართავდა, წარმოდგენებიდან შემოსული ფულით ბიბლიოთეკებს ხსნიდა, ნიჭიერ მოსწავლე ახალგაზრდობას, მაგალითად, ფილიპე მახარაძესაც კი, შეენია ფულით ქ. ვარშავაში და სხვ. საერთოდ, გურიის კულტურულ დანიშნულებაში, თეატრების, ბიბლიოთეკების და სხვ. მოწყობის საქმეში ი. ნიკოლაიშვილს დიდი ღვაწლი მიუძღვის. ქუთაისში მისი თაოსნობით ანუ აქტიური მონაწილეობით დაარსდა საკვირაო სკოლა, სახალხო უნივერსიტეტი, სახალხო თეატრი და სხვ. (სახალხო თეატრში, ი. ნიკოლაიშვილთან ერთად, თამაშობდა სცენაზე ალიოშა ჯაფარიძეც).

პოლიტიკურ-რევოლუციურ საქმიანობაშიც მხურვალე მონაწილეობას იღებდა. 1905 წელს დასავლეთ საქართველოს მასწავლებელთა პოლიტიკური გაფიცვის ერთ-ერთი მომწყობი და ხელმძღვანელთაგანი იყო (1905 წლის მარტის 24 სკოლებში მეცადინეობა შეწყდა). ამავე 1905 წელს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიერ დაინიშნა რევტრიბუნალის თავმჯდომარედ, აირჩიეს დასავლეთ საქართველოს სახალხო მასწავლებელთა არალეგალური კავშირის თავმჯდომარედ. მცოდნე ამხანაგების დახმარებით სოფლის სკოლებისათვის შეიმუშავა ახალი პროგრამა, მოსპო სკოლაში საღმრთო რჯულის სწავლება და მის ნაცვლად შემოიღო ისტორია (რომლის პროგრამა შეადგინა სახუნტის ისტორიის ყოფ. პროფესორმა მიხ. სალარაძემ. ისტორიაში დიდი ადგილი ჰქონდა მიკუთვნილი საფრანგეთის რევოლუციას); ქ. ქუთაისის შუაგულს დაიქირავა სახლი, სადაც ღამეს ათევენდენ სოფლიდან ჩამოსული მასწავლებლები. მათთვის ლექციებს მართავდა, სკოლებიდან ითხოვდა უხეირო და კონტრრევოლუციურ მასწავლებლებს, ნიშნავდა ახლებს და სხვ. სახალხო სკოლების დირექტორნი და, საზოგადოდ, მთავრობის მოხელენი, ისე იყვნენ დაშინებულნი, რომ

ხელს არ უშლიდნენ და ყველა მის განკარგულებას ადასტურებდნენ. პოლიტიკური საქმის გამო ოთხჯერ იყო დაპატიმრებული, პირველად – 1906 წლის რეაქციის დასაწყისს, ქუთაისის ბარიკადებზე დამარცხების შემდეგ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა მოთხრობით „პეტრიას ოჯახი“ („ივერია“, 1889), შემდეგ თანამშრომლობდა სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში. აგრეთვე, თანამშრომლობდა იუმორისტულ ჟურნალებში და მამხილებელ ფელეტონებსაც წერდა, რის გამოც გენერალ-გუბერნატორმა ერთი წლით გადაასახლა ადმინისტრაციული წესით.

როგორც მუსიკის მცოდნე, საბავშვო სიმღერებს წერდა ნოტებზე, რომლებიც საცმანვილო ჟურნალებში იბეჭდებოდა. ნოტებზე დაწერილ ალადგინა (პ. კვიციანიძესთან ნასწავლის მიხედვით), ძველად „ვეფხის ტყაოსანს“ სიმღერით როგორ კითხულობდნენ.

სახელგამის დავალებით, შეადგინა უფრო ვრცელი ქართული ენის გრამატიკა (ტფ.: სახელგამი, 1927), რომელიც იმავე მეცნიერთა კომისიამ განიხილა, მეცნიერულ შრომად იცნო და შედგენი – ი. ნიკოლაიშვილი – მეცნიერების მუშაკთა სექციის წევრად ჩარიცხა, ხოლო პროფ. ვ. თოფურიას სიტყვით („განათლების მუშაკი“, 1927), ი. ნიკოლაიშვილის გრამატიკა „არის პირველი ცდა მეცნიერული გრამატიკის შედგენისა“. უკანასკნელ დრომდე ჩვენსა და რუსეთშიაც მიღებული იყო ლოგიკური გრამატიკა, მხოლოდ გასაბჭოების შემდეგ შემოიღეს მეცნიერული გრამატიკა და მისი პირველი შემდგენი ი. ნიკოლაიშვილია.

მანვე შეადგინა, ი. ოცხელისა და ბ. მამფორიას დახმარებით, ქართული ქრესტომატია, საშუალო სასწავლებლის II კლასის კურსი (ქუთაისი, „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1918, 234, [2] გვ.). არის მე-3 და მე-4 კლასებისთვისაც.

ი. ნიკოლაიშვილის ფსევდონიმებია: ივანეს იასონ, მათუსალა, წელკავი, მზაკვარი, ნატუსალა, ბელზებელი, დონ-პედრო, გორისპირელი, კოლო, კოლო ბზუკუნა და სხვ.

ი. ნიკოლაიშვილი რეალისტური სკოლის მიმდევარი იყო. მისი მოთხრობები მხატვრული სინამდვილით გვისურათებს ჩვენი ხალხის ყოფა-ცხოვრებას, – გვიჩვენებს სოფლის თავადაზნაურობის გათახსირებას, ზნეობრივ-გონებრივ დაცემას, მაზრის მოხელეთა უდიერობას, თავადაზნაურთა და მოხელეთა ურთიერთ ზურგის გამაგრებით გლეხკაცობის აკლება-ანიოკებას, საზოგადოებრივ უსამართლობას და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქართული მოკლე გრამატიკა / შედგ. ი. ნიკოლაიშვილის მიერ. - ქუთაისი: კ. გაბუნიას გამოცემა, 1912 (ი. კილაძის სტ.). - 62 გვ.; 18სმ.; **მეორე** შესწორებული გამოცემა. - ქუთაისი: ი. ოცხელისა და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1913 (ი. კილაძის სტ.). - 56 გვ.; 19სმ.; **მესამე** შესწორებული გამოცემა. - ქუთაისი: გამოცემა „განათლების“ საზოგადოებისა, 1917 (სტ. „ძმობა“). - 56 გვ.; 18სმ.; გა-

მოცემა **მე-4-ე** შესწორებული. - თბ.: ალ. არაბიძის და ამხანაგობის წიგნების გამ-ბა, 1919 (სახელმწიფო სტ.). - 48 გვ.; 21სმ. – [რომელიც, გრამატიკის სახელმძღვანელოთა შორის, სამეცნიერო კომისიის მიერ საუკეთესოდ იქნა ცნობილი და რესპუბლიკის სკოლებში შემოიღეს. – ი. ი.];

2. ქართული ქრესტომატია: საშუალო სასწავლებლის II კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 234, [2] გვ.; 20 სმ.;
3. ქართული ქრესტომატია: საშუალო სასწავლებლის III კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ.-ბის გამოცემა, 1918 (ქ. შ. წ.-კ. გ. საზ. სტ.). - 155 გვ.; 28 სმ.;
4. ქართული ქრესტომატია: საშ. სასწავლებლის IV კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ.-ბის გამოცემა, 1918 (ქ. შ. წ.-კ. გ. საზ. სტ.). - 155 გვ.; 23 სმ.;
5. *ქართული ენის პრაქტიკული გრამატიკა / შედგ. ი. ნიკოლაიშვილის მიერ. - გამოცემა მე-5, შესწორებული. - ტფილისი: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1923. - 48 გვ.; 22სმ.;*
6. ქართული ენის გრამატიკა: [შრომის სკოლებში სახელმძღვ.] / შედგენილი ი. ნიკოლაიშვილის მიერ. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 146, [2] გვ.; 23სმ.;
7. *ქართული ენის გრამატიკა: სახელმძღვანელო შრომის სკოლებისათვის / შედგენილი ი. ნიკოლაიშვილის მიერ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 [კანზე: 1929] (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 144, [2] გვ.; 23სმ.*

გამოქვეყნებულია:

1. პეტრიას ოჯახი: (გურულის გლეხის ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1889. - 12 მარტი. - №54. - გვ. 1-2;
2. უკანასკნელი ხმები ჭიანურისა: [მოთხრობა] // ივერია. - 1889. - 17 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1-2;
3. ობოლი: (ფუძღვნი ნ. თ. შარაშიძისას) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1890. - №4. - გვ. 13-18. - ახლავს სურათი;
4. *სამინელი საბუთი: [მოთხრობა] // ივერია. - 1891. - 23 ნოემბერი. - №249. - გვ. 1-3; 24 ნოემბერი. - №250. - გვ. 2-3;*
5. სურათი გურულის გლეხის ცხოვრებიდან: [მოთხრობა] // ივერია. - 1891. - 10 თებერვალი. - №32. - გვ. 1-3;
6. რას მერჩით, მეც ადამიანი ვარ!...: ამბავი // მოამბე. - 1895. - №3, განყ. I. - გვ. 1-3;
7. ცოლ-ქმარი: [მოთხრობა] // მოამბე. - 1895. - №5, განყ. I. - გვ. 1-12; №6, განყ. I. - გვ. 1-22; აგრეთვე: „ალიონი“-ს კრებული: მოთხრობები, ესკიზები, ამბები / შეკრებ. ვ. გადილიას მიერ. - თფილისი: ამხანაგ. „ალიონი“-ს გამოცემა, № 5, 1911 (მსწრაფლმბეჭდავი თბილისის მეტეხის ციხისა). - 358 გვ.; 22სმ.;

8. ყვავილები: [მოთხრობა] (ვუძღვნი ჩვენს პატივცემულს მოღვაწეს ილია ივანეს ძეს წინამძღვრიშვილს) // ჯეჯილი. - 1896. - №2. - გვ. 26-34;
9. შერიგდენი!: (ფსიხოლოგიური წერილმანი) [მოთხრობა] // მოამბე. - 1896. - №4, განყ. I. - გვ. 1-12;
10. ჰაიდა აქედან: (საახალწლო ეტიუდი) // მოამბე. - 1897. - №9, განყ. I. - გვ. 75-81;
11. ქნო რედაქტორო!.. // კვალი. - 1900. - №39. - გვ. 628;
12. ბელზებელი კალიდოსკოპი: [ხაზინის მდგომარეობის შესახებ] // სოციალ-დემოკრატიული ფურცელი. - 1905. - 17 დეკემბერი. - №4. - გვ. 2-3;
13. კალიდოსკოპი: [ქუთაისის ქალაქის თავის გაკიცხვა. „პედაგოგთა კავშირის“ კრება]: ბელზებელი // სოციალ-დემოკრატიული ფურცელი. - 1905. - 22 დეკემბერი. - №8. - გვ. 1-3;
14. წერილი რედაქციის მიმართ: [პასუხად ლადო ბზვანელს; მასწავლებელთა კავშირის მუშაობის შესახებ] // სოციალ-დემოკრატიული ფურცელი. - 1905. - 28 დეკემბერი. - №11. - გვ. 4;
15. სწორეთ მეტად ახირებული ხალხია ქუთათურები!... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №31. - გვ. 15. - დართული აქვს რედაქციის პასუხი-წერილები ეშმაკისადმი;
16. ქეთუნა და ქუცუცა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანწილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №15. - გვ. 4-10;
17. წერილები რედაქციის მიმართ // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 16;
18. სანგანათლების თეატრი: [31 მაისს გამართული მხატვრული საღამოს შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 4.

აგრეთვე: „ჯერ ჩვენი აღდგომა არ გათენებულა“ („მერცხალი“, 1915 ან 1916 წწ.), „ტუფლები“, „იუდის ამბორი“ და სხვ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გაბერტონი, ჯონ. ცელქის დღიურიდან // ნაკადული: საყმანწილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №5. - გვ. 36-40; №6. - გვ. 36-41; №7. - გვ. 25-29; №8. - გვ. 31-42; №9. - გვ. 19-28; №10. - გვ. 14-20; №12. - გვ. 39-48.

მის შესახებ:

1. გომელაური, ი. (გ-რი, ი.). კრიტიკული შენიშვნა: ნიკოლაიშვილი // კვალი. - 1896. - №37. - გვ. 658-660;
2. კიტა (კიტა აბაშიძე). სალიტერატურო მიმოხილვა 1895-ის წლისა // ივერია. - 1896. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 1-4;
3. მესხუზლა, იასე (რაჭველი, იასე). რეცენზია: ნიკოლაიშვილი, იას. „ცოლქმარი“, მოთხრობა, ი. ნიკოლაიშვილისა, „მოამბე“ № 5, 1895 წ. // კვალი. - 1896. - №14. - გვ. 236-237;
4. გადასახლება: [ცნობა ქუთაისიდან, რომ გადასახლებას უპირებენ იასონ ნიკოლაიშვილს და ექიმ დონდაროვს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 1 მარტი. - №3015. - გვ. 2;
5. დასავლეთ საქართველოში - ზემო იმერეთი: [ჯარის მიერ მოსახლეობის ანიოკება ჭიათურაში, სოფ.

- კაცხსა და სხვა სოფლებში. აფრასიონ მერკვილაძის დევნა ბოქაულ მახარაძის მიერ. ქუთაისის საპყრობილეში პატიმარ რეზნიკოვის მიერ შიმშილობის გამოცხადება. აქვე პატიმრები - ექიმი დონდაროვი და მასწავლებელი ი. ნიკოლაიშვილი] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 19 მარტი. - №3031. - გვ. 1-2;
6. რა ამბავია: [მღვდელ ივანე ბოგოხიას სახლის გადაწვა კაზაკების მიერ ზუგდიდში. ზოგიერთი პერიოდული გამოცემის გაყიდვის აკრძალვა ფოთი-თბილისის რკინიგზაზე. იასონ ნიკოლაიშვილის და ექიმ დონდაროვის გადასახლების საკითხი] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 1 მარტი. - №6. - გვ. 3;
7. ქუთაისის ამბები: [სამხედრო წესების გაუქმების საკითხის უარყოფა. მთავრობის შეკითხვა გრიგოლ გველესიანის შესახებ. ექიმ პ. დონდაროვის და მასწავლებელ იასონ ნიკოლაიშვილის გადასახლებიდან განთავისუფლება] // შრომა. - 1906. - 18 აპრილი. - №11. - გვ. 3;
8. ლლონტი, ხარლამში (ლ-ტი). ქუთაისი: [ხალხის შეშფოთება ჯარის მოქმედების გამო. ვლ. სტაროსელსკის და ა. ყიფშიძის განწვევა ყვირილაში. სილოვან ხუნდაძის, პ. გოთუას, იასონ ნიკოლაიშვილის, ალ. გარსევანიშვილის და სხვ. დაპატიმრება] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 17 იანვარი. - №2980. - გვ. 1;
9. აღდგომა, 13 აპრილს, თფილისში გამოვა... // მერცხალი. - 1908. - 9 აპრილი. - №5. - გვ. 1;
10. დადიანი, შალვა. „უსალსრობა“ და ქართველი მწერლები: წერილი რედაქციას // ამირანი. - 1908. - 18 ივლისი. - №111. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: დასარული იქნება;
11. მწერლები მწერლობის დაცემის შესახებ // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 3-4;
12. ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებელთა... // კვალი. - 1908. - 11 სექტემბერი. - №9. - გვ. 3. - ახალი ამბები;
13. საკოოპერაციო ლიგა // კოოპერაცია. - 1912. - №21-4. - გვ. 10. - მიმდინარე ცხოვრება;
14. კაკალი. დ. სურამში სამშაბათს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №33. - გვ. 15-16. - სახიობა, მუსიკა, მხატვრობა;
15. სიტყვა სახ. მასწავლებელთა დამხმარე საზოგადოების წარმომადგენელ იასონ ნიკოლაიშვილისა, 25 მარტს წარმოთქმული შიო მღვიმელის დღესასწაულზე ქუთაისში // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №2. - გვ. 15;
16. სურამში 3 მარიამობისთვის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №33. - გვ. 16;
17. ქართველ მწერალთა პირველი კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №52. - გვ. 14;
18. ქუთაისის თეატრში 25 მარტს შიო მღვიმელს სახალხო მასწავლებელთა... // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №1. - გვ. 16;
19. ქართველი ბიოგრაფი: მეუნარგია იონა მიხეილის ძე (1852-1919) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 9-10. - სქოლიოში: ამოღებულია იოსებ იმედაშვილის „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი“-დან;
20. ამი. ქართული მოკლე გრამატიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 15. - ბიბლიოგრაფია.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - № 7. - გვ. 14;
3. მუშა. - 1937. - 17 ნომბერი. - № 289;
4. დადიანი, შ. გრიშაშვილი, ი. და სხვ. // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 16 მაისი. - № 20;
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 477.

ნიკოლაიშვილი, სტეფანე (1890 –) – პედ-

აგოგი და საზოგადო მოღვაწე, დამსახურებული მასწავლებელი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ნიგოთში, გლეხის ოჯახში). დაამთავრა სოფლის პირველდარსებითი სკოლა და (ბიძის დახმარებით) ქუთაისის საშუალო სასწავლებელი. 1908 წლის 1 სექტემბრიდან ნიგოთის სკოლის მასწავლებლად გამწესდა, 1910 წელს – ორთაბათუმის ქართველ მუსლიმანთა სკოლაში, 1911 წელს – სოფ. გიორგიმინდის (გარეკახეთი) „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლის მასწავლებლად. ამ სკოლას მეფის მთავრობის მოხელენი ძლიერ ავიწროვებდნენ, როგორც ქართულ ეროვნულ სკოლას, ბოლოს დახურვაც მოუწოდებდნენ, მაგრამ სტ. ნიკოლაიშვილმა გარეკახეთის სოფლების – ნინოწმინდის, მანავის, თოხლაურის და სხვ. – გლეხთაგან ზურგის გამაგრებით გარუსების გამავრცელებელ სახალხო სკოლების დირექციას მტკიცე წინააღმდეგობა გაუწია, სრულიად უფასოდ იკისრა მასწავლებლობა და მით ქართული ეროვნული სკოლა დახურვას გადაარჩინა. აქ სრულიად უჯამაგიროდ იმსახურა ნ თვე. 1916 წელს ქართულმა საქველმოქმედო საზოგადოებამ თავის მიერ ბათუმის ოლქში გახსნილ ერთ-ერთი სკოლის – ქობულეთის რაიონის სოფ. ალამბარის სკოლაში მიიწვია მასწავლებლად (მაჩაბელი მ. ვ.). ამ დროს მსოფლიო ომი იყო გაჩაღებული, ბათუმის ოლქი გამაგრებულ რაიონად და ფრონტად იყო გამოცხადებული, მოსახლეობას სკოლისადმი მიდრეკილება არა ჰქონდა, სწავლას აღმაცერად უყურებდნენ, ამავე დროს, მეფის მთავრობის მომხრენი და ქართველთა მოძულენი სტ. ნიკოლაიშვილს და, საერთოდ, ქართული სკოლის მუშაკებს სდევნიდნენ, ხოლო ბათუმის ციხის კომენდანტი, გენერალი ლიახოვი მეფისნაცვალს, ვორონცოვ-დაშკოვს, სწერდა: „თვითმპყრობელობის ღალატი ქართველებისაგან, ბათუმის ოლქის ქართული სკოლებიდან იწყება“ და ქართველ მასწავლებელთა გაძევებას მოითხოვდა. მიუხედავად ასეთი მძაფრი დევნისა, სტ. ნიკოლაიშვილმა სხვებთან ერთად, შეუჩერებელი, ბეჯითი, დაუცხრომელი მუშაკობით სკოლას და, საერთოდ, ქართული კულტურის მოსახლეობაში ავტორიტეტი მოიპო-

ვა, ქართულ სკოლას, ქართული საქველმოქმედო საზოგადოების დახმარებით, საკუთარი შენობა აუგო, მახლობელი სოფლებიდან (ლეღვა, წყავროკა, მუხაესტატი, ჩეხედანა) ალამბარის ქართულ სკოლაში 80 მონაწევს მოუყარა თავი. მოზრდილთათვის მონაწევ სალამოს „საკვირაო“ სკოლები და მუშაობა გააჩაღა, სადაც 1917 წლის რევოლუციამდე მუშაობდა. 1918 წელს გადავიდა თბილისის რკინიგზის სკოლის მასწავლებლად, იმავე დროიდან თვით განაგრძო სწავლა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, დაამთავრა უმაღლესი პედაგოგიური კურსები (1922). 1922-1927 წლებში გურიის სკოლების ინსპექტორად მუშაობდა, 1927-1930 წლებში – აჭარის განსაკომის ინსპექტორად, 1930-1935 წლებში – დილომის სანიმუშო სკოლის დირექტორად (სადაც საკუთარი თაოსნობით ააგო 18-ოთახიანი, ორსართულიანი სასკოლო შენობა, სანიმუშო კაბინეტებით მთელი რაიონისათვის. მისივე თაოსნობით, ამ სკოლამ შეიძინა სასულე ორკესტრის საკრავი იარაღები და ჩამოყალიბდა გუნდი). 1935 წელს გადმოიყვანეს თბილისის 53-ე სკოლის რუსული სკოლის დირექტორად, რომლის ხელშიაც ეს სკოლა ძალზე გაიზარდა. აქ, წმინდა სასკოლო-პედაგოგიური მუშაობის გარდა, ფართოდ აწარმოებდა საზოგადოებრივ-კულტურულ-აღმზრდელობით საქმიანობას.

1911 წლიდან წერდა პედაგოგიური ხასიათის წერილებს გამოცემებში: „განათლება“, „მასწავლებლის თანამგზავრი“, „კომუნისტური აღზრდისათვის“ და სხვა ჟურნალ-გაზეთებში.

პედაგოგიურ-საზოგადოებრივი ნაყოფიერი შრომისათვის მიენიჭა დამსახურებული მასწავლებლის ნოდება, დაჯილდოებული იყო მრავალჯერ.

შეადგინა და ცალკე გამოცემულია:

1. ძერწვა შრომის სკოლებში: სურათებიანი სახელმძღვანელო აღმზრდელთათვის. - I გამოცემა. - ტფ.: სახელგამი, 1922 (სტამბა „ყოფ. ქართ. ბეჭდვითი ამხ.“). - 33 გვ.; 24 სმ..
2. წერიტი სავარჯიშოები შრომის სკოლებისთვის / შედგენილი ს. ნიკოლაიშვილის მიერ. - ოზურგეთი, 1923 (კომუნ. მეურნეობის სტ.). - 28 გვ.; 24სმ.;
3. წერიტი სავარჯიშოები და მათი გასწორება: [4 წლ. სკოლებისათვის] / შედგენილი სტ. ნიკოლაიშვილის მიერ. - ბათუმი, 1928 (აჭარსტანის შინა მრეწვ. სტ.). - 22 გვ.; 22სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. წეს-რიგის მნიშვნელობა და დაცვა სკოლაში // განათლება. - 1913. - №10. - გვ. 747-750;
2. დახმარება სახალხო მასწავლებლებს // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №4. - გვ. 8-9;
3. ძერწვა დასაწყის სკოლებში // განათლება. - 1916. - №10. - გვ. 616-621;
4. ლუარსაბ ბოცვაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 14-16;
5. განახლებულ სკოლის გზა და მიზანი // განათლება. - 1920. - №1. - გვ. 21-25;

6. გურიის სკოლები // სკოლა და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 7;
7. ხატვა აწინდელ განახლებულ სკოლებში // განათლება. - 1920. - №3. - გვ. 62-66.

მის შესახებ:

1. ბურჭულაძე, გ. მოხსენება ქ. შ. ნ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას // განათლება (დამატება). - 1913. - №4. - გვ. 56-58.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია.

ნიკოლა, პატრი (- 1813) – ექიმი-მოძღვარი და მქადაგებელი, – ქართველთა გათვითცნობიერებისა და გაერთიანების მოღვაწე, კათოლიკე მისიონერი რუთიანელი, – იტალიიდან, ევროპული საერო და სასულიერო განათლებით, განვითარებული, ქართულად საუკეთესო მქადაგებელი, რომიდან საქართველოში მოვიდა 1792 წელს სამოძღვრო-საექიმოდ, რომლის მოსვლისთანავე დაიწყო ქართველ კათოლიკეთა ცხოვრების ახალი ხანა. ნიკოლამ, პირველყოვლისა, აღადგინა კათოლიკეთა „ძმობა“ (რომელიც აღაშენდა 1795 წელს კათოლიკეთა ეკლესიასთან, წამალხანასთან და სხვ. ერთად, გადაწვა). ამ „ძმობაში“ ნიკოლამ ჩარიცხა ყველა დიდებული გვარის ქართველი და ნივთიერი სახსარი გაუჩინა, განაბრწყინა სკოლა, ქართველ კათოლიკეთა შვილებს უმფარველა, მისი მეთაურობით კათოლიკე პატრებმა უპატრონეს იმავე სპარსელთა შემოსევის მიზეზით თბილისში გაჩენილ (1797 წ.) ჭირისაგან შემუსვრილ ქართველობას. დადიოდნენ ქუჩა-ქუჩა თუ სახლებში და ავადმყოფთ ჰკურნავდნენ საკუთარი წამლებით, მარხავდნენ უპატრონო მიცვალებულთ და სხვ. ასეთი საქციელით ნიკოლამ სამეფო კარს თავი შეაყვარა, დაუახლოვდა. ერეკლე II-მ ნიკოლასა და მის თანამოღვაწეებს მიანდო შვილებისა და შვილიშვილების სწავლა-აღზრდა (ასწავლიდნენ: სხვადასხვა ენას, სამეცნიერო საგნებს, მწიგნობრობას), აგრეთვე, სახელმწიფო საქმეებში დაიახლოვა (ქართველ სამეფო კარს ეს პატრები ნიკოლას მეთაურობით უწერდნენ უცხო სახელმწიფოებთან გასაგზავნ ნერილებს ფრანგულ, ლათინურ, პოლონურ, იტალიურ, ოსმალურსა და სხვ. ენებზე). ამ დროს საქართველო-რუსეთს შორის მოლაპარაკება წარმოებდა.

ერეკლე II-ს გარდაცვალების (1798) შემდეგ სამეფო სახლი 8 დასად გაიყო (ღვთისმოსავი, უხასიათო, თვითუმოქმედო, სნეული გიორგი XIII ანგარიშს არავის უწევდა): თითოეული მათგანი სათავისოდ ცდილობდა მეფობის მოპოვებას, მთელი ქართველობა აირია, გარეშე მტრებისაგან ჭირგამოვლილი ქვეყანა შინაური ჯიბრით სუსტდებოდა. ნიკოლა გულისტკივილით ჩასჩინებდა ტახტის მაძიებელთ: ურთიერთში უთანხმოება მოსპვით, სამეფოს გააძლიერეთ, ევროპელთა მსგავსად მუდმივი ჯარი დაანესეთ (სულ 2000 კაცი) და თქვენს

ტურფა სამშობლოს უპატრონეთ, თორემ საქმე სანაწურად გაგიხდებათო. რჩევა-დარიგებით რომ ვერ დააზავა მეფობის მაძიებელი ბატონიშვილი, ნიკოლამ ერთ შეკრებაში დიდებულთ მიმართა: რაკი ბატონიშვილთ შორის განხეთქილება არ ისპობა, – მეფეს ნულარ ისურვებთ, რესპუბლიკა დაანესეთ და ბატონიშვილები იქით წავიდნენ, საითაც სურთო, ხოლო თუ ეს გეძნელებათ, იმერეთის მეფე მოვიწვიოთ, ამერ-იმერეთი შევავერთოთ, და მით საქართველოს ერთობა განვამტკიცოთო. ნიკოლას აზრი ხალხს მოეწონა, თვით გიორგი XIII-საც იამა და ნიკოლას თბილისში მამულები აჩუქა.

1799 წელს ნიკოლა იმერეთს გადავიდა, იმერლებსაც აუწყა ქართლ-კახეთში რესპუბლიკური წყობილების შემოღებისა და საქართველოს გაერთიანების საჭიროება. სოლომონ II-მ დიდი პატივისცემით მიიღო და მამულებით დაასაჩუქრა. იმერეთიდან დაბრუნებული ნიკოლა უფრო დაუცხრომლად მუშაობდა საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის. გიორგი XIII-მ რუსეთთან შეერთება რომ გადაწყვიტა, ნიკოლამ ამხილა: ნუ მიენდობი რუსს, თორემ უკანასკნელი ქართველი შეიქნება უსამართლოდ და უკანონოდ დევნილიო. რუსები მონობის მძიმე უღელს დაგადგამენ. სხვათაგან დამონებული სამეფო უბედურია, დამოუკიდებელი ქვეყანა – დამცირებულიო. როცა თბილისში რუსის ჯარი შემოვიდა ზარბაზან-თოფ-იარაღით შეჭურვილი, დალაბანის ბრახუნით, გიორგი მეფემ წამოიძახა: აი, ხომ ხედავ პატრო, რა ძალი გვეხმარება, – მტერი ვეღარას დაგვაკლებსო. ნიკოლამ მიუგო: ბარაბანი დაჰკრეს – საქართველო იმართება!-ო. საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ რუსის მთავრობამ ნიკოლა ქართლ-კახეთიდან განდევნა, ვითარცა რუსთა სანინალმდეგო საქმეთა თაოსანი და რუსების მოქმედების შესახებ უცხოეთში წერილების გამგზავნელი, მერე დროებით შეირიგა, ხოლო 1803 წელს თბილისიდან საბოლოოდ გააძევა. ნიკოლა იმერეთის მეფეს, სოლომონ II-ს შეეხიზნა, მისი მრჩეველი შეიქნა და დასავლეთ საქართველოს – იმერეთ-ოდიშ-გურიის – გაერთიანება ურჩია. ოდიშის მთავრის ქვრივმა ნიკოლას რუსებთან ურჩივლა: ქმარი მომიწამლაო, რის გამოც რუსთა მიერ მოსყიდულმა კაცებმა ნიკოლა ღამით ვერაგულად შეიპყრეს და თბილისს ჩამოიყვანეს – „შენ ჩვენი ერთგული კაცი მოგიწამლიაო“ და დასჯას უპირებდნენ. ნიკოლა ტყვეობიდან გაიპარა ახალციხეს, სადაც იმერეთის დამოუკიდებლობის სასარგებლოდ მუშაობდა. რუსების მიერ მოტყუებით ტყვექმნილი სოლომონ II თბილისიდან ახალციხეს რომ გაიქცა, ნიკოლას მონაწილეობით ორი დეპუტაცია გაგზავნა უცხოეთს: ერთი (თ. სიმონ აგიაშვილი და თ. ქაიხოსრო ნერეთელი) – ოსმალეთს, ხონთქართან, ხოლო მეორე (თვით ნიკოლა პატრი, როსტომ ნიჟარაძე და ერთი აზნაურიშვილი) – საფრანგეთს ნაპოლეონთან. ორივეს თხოვნა ნიკოლამ დაუწერა: „საქართველოს რუსეთი ევროპის სახელმწიფოთა უჩუქრად და უნებურად იპყრობს, გთხოვთ ამ

საქმეს ყურადღება მიაქციოთ და იმერეთის სამეფოს დამოუკიდებლობა დაიფაროთო!“.

ვერობიდან დაბრუნებული ნიკოლა ახალციხეში დაესახლა, სადაც ამ დროს ქართველ კათოლიკეთა საქმე მეტად უნუგეშო მდგომარეობაში იყო. ნიკოლამ, სცნო რა ქართველთა დევნა-შევიწროება, სხვა პატრებიც მოიმხრო და ქართველთა გვარ-ტომის სასარგებლოდ ხმა აღიმალა: საქართველოში ქართველი გვარის კათოლიკენიც არიან, ეკლესიებში წირვა-ლოცვა-ქადაგება და აღსარების თქმა დედაენაზე (ქართულზე) უნდა ჰქონდეთო. ამავე აზრს ავრცელებდა მთელ ჯავახეთში სოფლით-სოფლად: თქვენ ქართველები ხართ და არა სომხებიო. თვით ქართულ ენაზე ქადაგებდა, წირვა-ლოცვას ქართულად ასრულებდა, საერთოდ: შიშით თუ ანგარებით გზადაბნეულ ქართველთა შორის თვითცნობიერება შეჰქონდა, ხოლო ქართველ კათოლიკობის მტრებს (განსაკუთრებით, სომხის უკუღმართ-ანგარ ხუცეებს) კრიჭაში ედგა. მისმა ქადაგებამ გაჭრა და გადაგვარებული ქართველები ეროვნულ გზას დაადგინა.

ნიკოლა რამდენიმე წელიწადი ახალციხის მონასტრის მმართველად იყო. სტამბოლში მოზოგებული ნებართვით ახალციხეში ააშენა მშვენიერი ტაძარი „ყველანმინდის – ღვთისმშობლის“ სახელზე კათოლიკე პატრების მთავარ ბინად მთელ საქართველოში, ქართველ კათოლიკეთა სამფარველოდ. ამ ტაძრის აშენება ძლიერ ეწყინათ სომხის ხუცეებს, რომელთა შთაგონებით ახალციხის მოლა ქალი-მაჯიმი დაეცა და დააქცია.

ნიკოლამ ქართველი ერის სასიკეთო მოღვაწეობით მკვიდრ ქართველთ უჩვენა, თუ როგორ უნდა იღვწოდეს თავისი ქვეყნის ჭეშმარიტი მოყვარული კაცი. ამიტომაც ნიკოლა ქართველებისაგან შესანიშნავ პიროვნებად იყო მიჩნეული, როგორც ექიმი, მქადაგებელი, მოძღვარი, ქართველთა შესახებ მიმომწერი და სხვ. სხვათა შორის, ნიკოლამ ქართველთა შორის შეიტანა რევოლუციური სული, ვოლტერის აზრები, ბატონიშვილებში – ევროპული ცოდნა, მნიგნობრობისა და მეცნიერების სიყვარული, აღწერა მთელი საქართველოს კათოლიკობა, სოლომონ მსაჯულის დავალებით რომიდან გამოიწერა ექიმ-დასტაქარი პატრები მკურნალობისა და სკოლების დაარსებისათვის (ნიკოლას მიერ შედგენილი გეგმით), რომლებშიაც ქართველთა შვილებს უნდა ესწავლათ ფრანგული, ლათინური, რუსული და ყველა ადგილობრივი ენა და სხვ.

გარდაიცვალა 1813 წელს ჟამისაგან.

ნიკოლა პატრის ცხოვრება-მოღვაწეობა აღწერილია ფრანგულ სამქადაგებლო ჟურ. „მისიონ კათოლიკენ“-ში. ქართულად აღწერა ზაქარია ჭიჭინაძემ („პატრი ნიკოლა როგორც ექიმი და მისი დროის ქართველ კათოლიკენი საქართველოში“, ტფ., 1896).

მის შესახებ:

1. ახალი წიგნი: რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 8 დეკემბერი. - №50. - გვ. 3;
2. ჭიჭინაძე, ზაქარია. პატრი ნიკოლა როგორც ექიმი და მისი დროის ქართველ კათოლიკენი საქართვე-

ლოში. - ტფილისი, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 80 გვ.; 21სმ.. - ტექსტის ბოლოს ზ. ჭ.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) აბატი პეტრე ხარისჭირაშვილი / [ზ. ჭ.]. - ტფ., 1895 (მ. შარაძისა და ამხანაგობის სტ.). - 84 გვ.; 16 სმ.. - (სამშობლო ქვეყნის მოღვაწეები; № 8). - ავტ. მითითებულია ტექსტის ბოლოს; ბ) სოლომონ ლეონიძე. მსაჯული, ანუ ვიცე-კანცლერი მეფე ერეკლე და სოლომონ იმერთა მეფისა / ზ. ჭიჭინაძისა. - თფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - 34 გვ.; 22სმ.; გ) საქართველოს განთავისუფლების მოღვაწენი // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - № 11. - გვ. 15;
2. თამარაშვილი, მიქელ. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე / მღვდელი მიქელ თამარაშვილი. - ტფ.: ავტორის მიერ გამოცემული, 1902 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - გვ.: 406-407, 489-492, 500;
3. პატრი ნიკოლა: თანამედროვე გიორგი მეფისა და მისივე... [ნახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 9. - ნახატს დართული აქვს ცნობები პატრი ნიკოლას შესახებ ზ. ჭიჭინაძის წიგნიდან „ქართული სტამბის ისტორიიდან“;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 486.

ნიკოლაძე, გიორგი ნიკოლოზის ძე (1888, 12/VIII – 1931, 5/II) – ქიმიკოს-მათემატიკოსი

და ინჟინერ-მეტალურგი, – მათემატიკის დოქტორი, – აღმომჩენ-გამომგონებელი, ფერო-მანგანუმ – ფერო-მოლიბდენის პიონერი, მეტალურგიული განათლების პიონერი, ალპინიზმის ფუძემდებელი, პირველი საბჭოთა მაღალმთიანი ლაშქრობის მომწყობი, მყინვარწვერის პირველი დამკვრობი, საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების დამაარსებელთაგანი და საზოგადო მოღვაწე, – პროფესორი, შვილი ნ. ი. ნიკოლაძისა, – დაიბადა სამტრედიის რაიონის სოფ. დიდ-ჯიხაში. საშუალო ცოდნა თბილისში დაამთავრა, უმაღლესი – წარჩინებით – ლენინგრადის ტექნოლოგიურ ინსტიტუტში (1913). ხუთ წელიწადს დონბასის მეტალურგიულ ქარხნებში მუშაობით პრაქტიკულად სათანადოდ გავარჯიშდა, 1919-1921 წლებში თბილისის უნივერსიტეტში მეცადინეობით ჩააბარა სადოქტორო გამოცდები, 1921 წელს დოცენტის წოდება მიეკუთვნა და მათემატიკური საგნების კურსის კითხვა დაიწყო იქვე. იმავე დროს მუშაობდა ლენინის სახელობის ინსტიტუტში. 1926 წელს განათლების სახალხო კომისარმა სამეცნიერო მიზნით გაგზავნა პარიზს, სადაც გამოჩენილი

ფრანგი გეომეტრის, ელი კარტანის (Elie Cartan), ხელმძღვანელობით მეცადინეობდა. 1928 წელს პარიზში წარჩინებით დაიცვა დისერტაცია „Sur les systèmes continus de figures géométriques“ („გეომეტრიულ ნაკვთთა უწყვეტი სისტემების შესახებ“) და მოიპოვა მათემატიკის დოქტორის ხარისხი. ცალკე გამოიცა პარიზში. დისერტაციაში აღძრული საკითხების შესახებ „პარიზის აკადემიის ანგარიშებში“ ოთხი შრომა გამოაქვეყნა. ამავე საკითხებზე 1928 წელს ბოლონიაში მათემატიკოსთა საერთაშორისო კონგრესზე წაიკითხა მოხსენება, კონგრესის ერთ სხდომასაც თავმჯდომარეობდა. პარიზშივე წარადგინა საკუთარი მათემატიკური აღმოჩენები, რომლებიც საფრანგეთის განთქმულმა მათემატიკოსმა ემილ პიკარმა (Emile Picard) სხვადასხვა ჟურნალში გამოაქვეყნა. გამოიგონა ელექტრონის არითმომეტრი, რომლითაც უცხოეთის მეცნიერთა ყურადღება დაიმსახურა (ეს გამოგონება საბჭოთა კავშირში ჩამოიტანა).

1928 წელს მიენიჭა პროფესორის ხარისხი.

მსახურობდა თბილისის ლენინის სახ. სამთო-მეტალურგიული ინსტიტუტში, სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და პედაგოგიურ ინსტიტუტში, აგრეთვე, საქართველოს მეურნეობის უმაღლეს საბჭოში (სმუს-ში) კონსულტანტად. თბილისის უნივერსიტეტის პოლიტექნიკური ფაკულტეტის სახელით მონაწილეობა მიიღო ინდუსტრიული ქიმიის საერთაშორისო კონგრესზე სტრასბურგში, ლონდონში, ინგლისის გეოგრაფიულ საზოგადოებაში მოხსენება გააკეთა საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოებისა და მისი ექსპედიციების შესახებ.

ყოველმხრივ ცოდნით აღჭურვილი, სამშობლო ქვეყნის ამაღლებაზე ფიქრობდა მარად: „ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრეები ჩვენივე ხელით ავამუშაოთ, ჩვენივე ხალხის საკეთილდღეოდ“.

უკანასკნელად მუშაობდა ფერო-მარგანეცის საცდელი ლუმელის შეკეთებაზე რამდენიმე ცდის ჩასატარებლად. როგორც მეცნიერ-ქიმიკოსს, განზრახული ჰქონდა ჭიათურის მადანი მიკროსასუქად – „სტიმულანტად“ გამოეცადა იმერეთის ნიადაგში სიმინდის, ჩაის, ლიმონისა და მანდარინის მოსავლიანობის გასაძლიერებლად. ამ საკითხის შესახებ საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს წინაშე შუამდგომლობაც აღძრა, მაგრამ უდროო სიკვდილმა მისი ასრულება აღარ აღირსა. უკანასკნელად წარმოთქვა თავისი სანატრელი შესაქმნელი საგნების სახელები: „ელექტროარითმომეტრი...“, „ქარწყალა ფოლადი...“, „წირთა უწყვეტი თანწყობები...“.

გარდაიცვალა ქარხნებში დაუცხრომელი მუშაობის დროს გაციების გამო ფილტვების ანთებისაგან 1931 წლის თებერვლის 5. დაიკრძალა მ-ში, დიდუბის პანთეონში. მისი ხსოვნის უკვდავსაყოფად სამთო-მეტალურგიული ინსტიტუტის ელექტრომეტალურგიულ ლაბორატორიას მისი სახელი ეწოდა.

სამეცნიერო დარგში ცნობილი იყო, როგორც ინჟინერ-მეტალურგი, მათემატიკოსი, უმაღლესი გეომეტრიის იშვიათი სპეციალისტი, შესანიშნავი პედაგოგ-აღმზრდელი, გამგე ელექტრომეტალურგიული და პედაგოგიური ფაკულტეტის კათედრებისა და სხვ. მისმა პირველმა სამეცნიერო შრომამ „დეკარტის მიღმა ანალიტიკური გეომეტრიის დასაბუთება“ („Основание задекартовой аналитической геометрии“) სპეციალისტების დიდი ყურადღება მიიპყრო. დიდი ამაგი დასდო საქართველოში ახლად ჩასახულ ლითონთა ქიმიის დამუშავებას, 1930 წელს დაიწყო მეტალურგიული განყოფილება და სხვ.

საზოგადოებრივ-კულტურულ საქმიანობაშიაც, სამეცნიერო-პრაქტიკულ მუშაობასთან ერთად, მხურვალე მონაწილეობას იღებდა: იყო გამოჩენილი სპორტსმენი, მთამსვლელი (ალპინისტი), საქართველოში მთამსვლელობის საძირკვლის ჩამყრელი (1923 წლის 28 აგვისტოს პირველმა მონაწყო საქართველოში საბჭოთა მაღალმთიანი ლაშქრობა და მთამსვლელთა ჯგუფთან ერთად დაიპყრო მყინვარწვერი. ამის გამო თვით გ. ნიკოლაძემ ჩაწერა: „მრავალი წლის ოცნება ახდა: პირველმა ქართულმა ექსპედიციამ მყინვარწვერზე 20 გრადუსიან ყინვაში თავის მიზანს მიაღწია. ამ ასვლას ჰქონდა სპორტული – მთამსვლელური და მეცნიერული მნიშვნელობა. ეს იყო პირველი ჯგუფური ასვლა: მნიშვნელოვან (5043 მეტრ) მწვერვალზე ერთდროულად ავიდა 18, მათ შორის, 5 ქართველი ქალი: მარო ბეჟანიშვილი, ლიდუსი ჩხვიძე, ასმათ ნიკოლაიშვილი, მარო ტყავაძე და ელიკო ლორთქიფანიძე). ეს თარიღი – 1923 წლის 28 აგვისტო – მიჩნეულ იქნა საბჭოთა ალპინიზმის დასაწყისად. ეს ქალები საერთოდ მთელ მსოფლიოში პირველი ქალები არიან, რომლებმაც ეს დიდი საქმე დაძლიეს („ჩვენი მეცნიერება“, 1951, 178 გვ.); იყო ამიერკავკასიის სამთო-მეტალურგიული ინსტიტუტის ტექნოლოგიური საზოგადოების წევრი, ერთ-ერთი ხელმძღვანელი და სხვ.

მონაწილეობდა საერთაშორისო სპორტულ გამოსვლებში. 1912 წელს ქ. პრალაში, ტანვარჯიშის საერთაშორისო შეხვედრა-შეჯიბრებაში, დაბალი (მეორე) თანრიგის 2000 მოვარჯიშეთა შეჯიბრში, მე-15 ადგილზე გავიდა (მიიღო 1 ჯილდო დიდი დიპლომით), მძლეოსნობაში 6000 მონაწილეთა შორის მე-19 ადგილზე გავიდა და ექვსჯიბში დააჯილდოეს დაფნის გვირგვინით და დიდი დიპლომით. განსაკუთრებით ისახელა თავი ბადროსა და შუბის ტყორცნაში. ტანის სილამაზით იმდენად მოეწონათ, რომ მისი სურათი საფრანგეთში ბარონის სახით გავრცელდა. შექმნა ფიზკულტურული წრეები, წერდა ლექსებს და სხვ.

პროფ. არჩილ ხარაძის დახასიათებით: „ჩვენი ქვეყნის კულტურული აღორძინების საქმეში გიორგი ნიკოლაძეს საპატიო ადგილი უკავია. პიონერი ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის დამუშავების საქმეში, მხარეთმცოდნეობის დარგში ენერგიული მუშაკი, ჩვენი ქვეყნის – საბჭოთა კავშირის სხვა ერებთან და უცხოეთთან კულ-

ტურული დაახლოებისათვის მებრძოლი, რუსეთის გეოგრაფიულ საზოგადოებასთან თანამშრომლობა, ინგლისში მოგზაურობის დროს ლონდონის გეოგრაფიულ საზოგადოებასთან კავშირის აღდგენა, საფრანგეთში სამრეწველო ქიმიის საერთაშორისო კონგრესზე საქართველოს წარმომადგენელი, იტალიაში მათემატიკოსთა კონგრესზე ჩვენი წარმომადგენელი და მომხსენებელი, უკანასკნელ დროს ლენინგრადში ნიადამცოდნეთა საერთაშორისო ყრილობაზე ს.მ.უ.ს-ის წარმომადგენელი, როგორც ინჟინერ-ქიმიკოსი, – განა ეს ყველაფერი საკმარისი არ არის იმის ნათელსაყოფად, როგორი სიცარიელე რჩება მისი გარდაცვალების შემდეგ, დიდ ხანს აუნაზღაურებელი, შეუცვლებელი სიცარიელე!... საქმის სიყვარულით, დღედაღამ, ხშირად მშიერი, უძილო, ქარხნებში მუშაობდა... სწორედ მუშაობის დროს გაცივდა, ფილტვების ანთებამ შეიპყრო...“ („კომუნისტი“, 1931, № 33).

ცალკე გამოცემულია:

1. მხაზველობითი გეომეტრიის პროგრამა. - ნან. 1. - თბ.: ტფილ. უნ-ტის გამ. და სტ., 1924. - 10 გვ.; 32სმ.. - ხელნაწერის მაგიერ;
2. მათემატიკური ტერმინების ლექსიკონი. რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული. წმინდა და გამოყენებითი მათემატიკა თეორიული მექანიკით / მუსხელიშვილი, ნ., ნიკოლაძე, გ., ხარაძე, ა. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1925 (სამხედრო კომისარიატის სტ.). - V, 244 გვ.; 18სმ.;
3. მხაზველობითი გეომეტრიის კურსი. - ნან. 1: მართობული გეგმილები. ნახაზების რეგული [მხაზველობითი გეომეტრიის კურსის დამატება]. - თფ.: თფილ. სახელმწ. უნ-ტის პოლიტექნ. ფაკ-ტის სტუდ. სამეცნ. ტენხ. წრის გამოცემა, 1926. - 74 გვ.: ცხრ.: 20 სმ.;
4. მხაზველობითი გეომეტრიის კურსი. - ნან. 1: მართობული გეგმილები. - ტფ.: ტფილ. სახელმწ. უნ-ტის პოლიტექნ. ფაკულტეტის სტუდ. სამეცნ. ტენხ. წრის გამოცემა, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტ.). - XVI, [2], 280 გვ.; 28 სმ.;
5. *Результаты опытов по выплавке ферро-марганца на опытном ферро-марганцевом заводе в Тифлисе: Строительство ферро-марганц. завода в Зестафони: Краткий отчет на правах рукописи / С предисл. проф. Чичинадзе. - Выпуск 1 / Сост.: Проф. Георгий Николаевич Николадзе, инж. И.Р. Нижарадзе и тех. И.С. Лордкипанидзе. - Тифлис, 1931 (1-я тип. п/тр.). - XII, 44 с.: ил., портр.; 24 см.;*
6. *Результаты опытов по выплавке ферромарганца в электропечи на опытном заводе в Тифлисе: Материалы к первой Всесоюзной конференции по ферросплавам. Выпуск 5 / Проф. Г.Н. Николадзе, инж. И.Р. Нижарадзе, техн. И.С. Лордкипанидзе; НКТП, Всесоюзное объединение высококачественных сталей и ферросплавов. - [Б.м.]: ОНТИ НКТП СС-СР, 1932 (Москва: 1-я тип. Огиза РСФСР). - 30, 1 с.: илл.; 23 см.;*
7. დიფერენციალური გეომეტრიის ელემენტები / ავტორის ბიოგრაფიით და აკად. კარტანის წინას-

ტყვაობით. - ტფ.: სახალგაშის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1934 (1-ლი სტ.). - [XXV], 300 გვ.: პორტ.; 24სმ.

მისი რედაქტორობით გამოვიდა:

1. რაზმაძე, ანდრია. ინტეგრალური აღრიცხვის კურსი. - ნან. 1: განუსაზღვრელი ინტეგრალები. - თბ.: თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1922. - [7], 550, [2] გვ.. - პარალ. სათ. ფრანგ. ენაზე. - [ერთ-ერთი პირველი მათემატიკური სახელმძღვანელო, რომელშიც თვით ნიკოლაძის ლექციების ნაწილიც მოთავსდა. - ი. ი.]; გრენვილი, ვ. დიფერენციალურ და ინტეგრალურ აღრიცხვათა საფუძვლები. - [ნან.] 2: ინტეგრალური აღრიცხვა / ვადმოთარგმნილი ი. მეცხვარიშვილისა და დ. ვაშაძის მიერ; გ. ნიკოლაძის რედაქციით. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 199 გვ.: ნახ.; 26სმ.;
3. ფრეშე, მ. ნომოგრაფია / თარგმ. ა. აღნიაშვილის; გ. ნიკოლაძის რედაქციით. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - 130, 1 გვ.: ნახ.; 25სმ.. - გარდაც. მთარგმნელის ა. აღნიაშვილის ნეკროლოგი.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ტირში, მიროსლავ. სამეცნიერო ტანვარჯიშობის ზოგადი თანწყობა / (მიროსლავ ტირშისა); რუსულ-იდან გადმოკეთებული გიორგი ნიკოლაძის მიერ [მისივე წინასიტყვაობით]. - [თბ.]: საქართველოს შევარდენთა კავშირის გამოცემა № 1, 1921. - 63 გვ.; 22სმ. - [რეპერესირებული გამოცემა];

გამოქვეყნებულია:

1. Обоснование задекартовой аналитической геометрии. - 1918;
2. *ტანვარჯიში: (გიმნასტიკა) // ჯეჯელი. - 1919. - №2-4. - გვ. 57-59;*
3. *სამეცნიერო ტანვარჯიშის გზანახობი (მეთოდი) // შევარდენი. - 1920. - №1. - გვ. 9-14. - ავტორის გვარის შემდეგ: ტფილისის საზოგადოება: „შევარდენი“-ის თავმჯდომარის ამხანაგი. - სქოლიოში რედაქციის შენიშვნა;*
4. *ქართველ საზოგადოებას // შევარდენი. - 1920. - №1. - გვ. 21-23. - ავტორის გვარის შემდეგ: ტფილისის საზოგადოება „შევარდენი“-ს თავმჯდომარის ამხანაგი;*
5. *ჩვენი ზეპირი თვლა / რუსულად ნიკოლაძე-პოლიევტოვისა, გიორგი ნიკოლაძე // განათლება. - 1920. - №1. - გვ. 37-42;*
6. *Sur une méthode nouvelle de la géometrie analytique // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1920. - № 1. - გვ. 140-156;*
7. *Einige Eigenschaften der Risspynk kurve in der variations rechnung // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 224-288;*
8. *ექსპედიცია იალბუზზე და სვანეთში // კომუნისტი. - 1925. - 3 სექტემბერი. - №201. - გვ. 3;*
9. *საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების ექსპედიცია: [სვანეთში] // კომუნისტი. - 1925. - 27 აგვისტო. - №195. - გვ. 3;*
10. *გეომეტრიულ ნაკვთთა უწყვეტი სისტემების შესახებ // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 15. - გვ. 27-93.*

მის შესახებ:

1. გიორგი ნიკოს ძე ნიკოლაძე: ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის ამხანაგი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №12. - გვ. 9;
2. „შევარდენი“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №12. - გვ. 9;
3. შეჯიბრება საზოგადოება „შევარდენში“ // შევარდენი. - 1920. - №2. - გვ. 14;
4. ბ. ჭ. ძმა გიორგი ნიკოლაძე: [ბიოგრაფია] // შევარდენი. - 1922. - №1. - გვ. 31-33;
5. საქართველოს შევარდენთა კავშირის თავმჯდომარე ძმა გიორგი ნიკოლაძე // შევარდენი. - 1922. - №1. - გვ. 31;
6. საქართველოს შევარდენის დამაარსებელი: გ. ბერელაშვილი, გ. ნიკოლაძე, ი. ლორთქიფანიძე, გ. ეგნატაშვილი, თ. ნიკოლაძის ასული // შევარდენი. - 1922. - №1. - გვ. 11;
7. ჭ. ასვლა იალბუზზე // კომუნისტი. - 1926. - 1 ივნისი. - № 122;
8. ახალი საანგარიშო მანქანა დოცენტ გიორგი ნიკოლაძის გამოგონება // კომუნისტი. - 1928. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 6;
9. ს-ძე, ვ. იზრდება საბჭოთა მეცნიერთა კადრი: პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის შესახებ // კომუნისტი. - 1928. - 30 დეკემბერი. - №303. - გვ. 5;
10. პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის გარდაცვალება // კომუნისტი. - 1931. - 6 თებერვალი. - №31. - გვ. 3;
11. პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის გარდაცვალების გამო: დამკრძალავი კომისიის გამოყოფა // კომუნისტი. - 1931. - 7 თებერვალი. - №32. - გვ. 4;
12. პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1931. - 10 თებერვალი. - №34. - გვ. 3;
13. ხარაძე, არჩილ. - ა) პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის ხსოვნას: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1931. - 8 თებერვალი. - №33. - გვ. 3; ბ) გიორგი ნიკოლაძე: გარდაცვალების 15 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1946. - 24 მაისი. - №24; გ) Ученый-гражданин: [По поводу 15-летия со дня смерти выдающегося математика Г.Н. Николадзе] // Заря Востока. - 1946. - 24 май. - №103;
14. გიორგი ნიკოლაძე // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 15. - გვ. 1-17;
15. კარტანი, ე. - ა) აკადემიკოს ე. კარტანის წინასიტყვაობა: [გ. ნიკოლაძის წიგნისთვის „დიფერენციალური გეომეტრიის ელემენტები“] // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 15. - გვ. 25-26. - ფრანგულიდან თარგმანი; ბ) წინასიტყვაობა გ. ნიკოლაძის წიგნისთვის „დიფერენციალური გეომეტრიის ელემენტები“ // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 15. - გვ. 25-26;
16. კრილოვი, ნ. გიორგი ნიკოლაძის ხსოვნას // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 15. - გვ. 19-20;
17. ჩახტაური, ა. გიორგი ნიკოლაძე: [გარდაცვალებიდან 20 წლის შესრულების გამო] // მეცნიერება და ტექნიკა. - 1951. - №3. - გვ. 24-27;
18. ჭოლოშვილი, გ. გ. ნიკოლაძე // ქართველი მეცნიერები: [კრებული ვ. პარკაძის რედაქციით]. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - გვ. 151-182.

წყარო:

1. გიორგი ნიკოს ძე ნიკოლაძე: ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის ამხანაგი [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №12. - გვ. 9;
2. ს-ძე, ვ. იზრდება საბჭოთა მეცნიერთა კადრი: პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის შესახებ // კომუნისტი. - 1928. - 30 დეკემბერი. - №303. - გვ. 5;
3. პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის გარდაცვალება // კომუნისტი. - 1931. - 6 თებერვალი. - №31. - გვ. 3;
4. სამგლოვიარო განცხადებანი // კომუნისტი. - 1931. - 8 თებერვალი. - № 33. - გვ. 3;
5. Заря Востока. - 1931. - 6 февраля. - № 36;
6. დიფერენციალური გეომეტრიის ელემენტები / ავტორის ბიოგრაფიით და აკად. კარტანის წინასიტყვაობით. - ტფ.: სახალგამის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1934 (1-ლი სტ.). - [XXV], 300 გვ.: პორტ.; 24სმ.;
7. ნიკოლაძე, რუსუდან. - ა) პეტრე მელიქიშვილი და ქიმიკოსთა კადრები ჩვენში // ტექნიკა და შრომა. - 1936. - № 1-2; ბ) ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1934. - 29 დეკემბერი. - № 298;
8. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477;
9. კომუნისტი. - 1946. - 24 მაისი. - № 103;
10. Заря Востока. - 1946. - 24 мая. - № 103;
11. ათასი კაცი მყინვარწვერზე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 12 სექტემბერი. - № 110.

ნიკოლაძე, ელისაბედ ნიკოს ასული

(1881 – 1918) – რევოლუციონერი ქალი, – ანარქისტ-ნიჰილისტი, ნიკო ნიკოლაძის ნიჭიერი ქალი, მუშაობდა ჰიუსმანთან და სხვ. სხვათა შორის, 1894 წლის მაისის 23 ნოე ჟორდანიას ფრანგულად სწერდა: „თქვენ კიდევ ვერ გაანთავისუფლეთ კავკასია? სთქვით, რა საჭიროა სოციალიზმი. რა საჭიროა სოციალისტობა? მე ყოველთვის ანარქისტა ვიყავი, მასთან ნიჰილისტკა. როდესაც პოლონეთი და კავკასია განთავისუფლდებიან, რუსეთი უნდა დაიპყრან: რუსები გაოცდებიან, როდესაც იგრძნობენ შევიწროვებას იმათგან, ვისაც იგინი ავიწროვებდნენ... ვიდრე თქვენ სოციალისტი ხართ, კავკასიას ვერ გაანთავისუფლებთ... ჩქარა ნიჰილისტი შეიქმენით და წადით აავთუქეთ მეფე და მემკვიდრე მისი“.

წყარო:

1. Дело по архиву № 296. - Т. 2. - Стр. 601.

ნიკოლაძე, იაკობ ივანეს ძე (1876, 16/IV – 1951, 10/III) – მოქანდაკე პროფესორი და საზოგადო მოღვაწე, – ახალი ქართული ქანდაკების ფუძემდებელი, რესპუბლიკის სახალხო მოქანდაკე, – ორდენოსანი, – საქართველოს უმაღლესი

საბჭოს დეპუტატი, სტალინური პრემიის ორგზის ლაურეატი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქუთაისში, ვაჭრის ოჯახში, მე-12 შვილი). 4 წლისას მამა გარდაეცვალა. ძმამ გიმნაზიაში მიაბარა. სწავლის უნარი ვერ გამოიჩინა, ბათუმის წიგნის მაღაზიაში გადაიყვანეს, ვერც იქ გამოდგა. 10 წლიდან მხოლოდ ხაზვა-ხატვით იყო გატაცებული. 16 წლისამ ბათუმის სახელოსნო სკოლა დაამთავრა და მოსკოვს წავიდა ფერწერის სკოლაში შესასვლელად. აქ გამოცდაში ჩაჭრეს, მაგრამ უკან არ დაიხია: ერთი გავლენიანი მანდილოსნის მიწერილობა მიუტანა დირექტორს. დირექტორმა მაინც არ მიიღო: „ხელოვნება კავკასიელი კაცის საქმე არ არის: ჯერ თქვენი ქვეყანა ველურია, განათლება გესაჭიროებათ! გირჩევ, სხვა საქმეს მოჰკიდო ხელი“. ი. ნიკოლაძე ვერც ამ უარმა შეაკრთო და სტროგონოვის სახელობის სასწავლებელში შევიდა პანსიონერად, სადაც ტექნიკურ მხატვრობას ასწავლიდნენ. ამ საგნის სწავლაში თუმცა განსაკუთრებული ნიჭი გამოიჩინა, მაინც ვერ დააკმაყოფილა. ამ დროს ტრეტიაკოვის გალერეაში განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო იოანე გროზნის ქანდაკებას, რომელმაც აღუძრა მარმარილოს გამოკვეთის ცნობისმოყვარეობა. 1896 წელს ოდესაში შევიდა ე. წ. „თავის კლასში“, სადაც ალებასტრიდან მხოლოდ თავებს აქანდაკებდნენ. აქ, ქანდაკების მოსწავლე სერაფიმე პოლოლიკაშვილის დაუნიებული მოთხოვნით, შეუდგა საქანდაკო მუშაობას. 1837 წელს სამშობლოში დაბრუნების დროს, ამავე წლის შემოდგომით სამხატვრო გამოფენაზე წარადგინა შოთა რუსთაველის ქანდაკება (სტატუეტი), 2 არშინის სიმაღლის, რომელიც საზოგადოებას მოეწონა და ჯილდოც მისცა (ამის ესკიზი შეიძინა ზუბალაშვილმა და ფლორენციას წაიღო). ცოდნისა და ხელოვნების სრულყოფისათვის 1899 წელს საფრანგეთის სამხატვრო აკადემიაში (École des Beaux-Arts) დაიწყო მუშაობა პროფ. ალექსანდრე ფალიერის ატელიეში, რომლის ხელმძღვანელობითაც შეისწავლა ძერწვა და მარმარილოდან გამოკვეთა. 1905 წელს პარიზის სალონებში („Salon du Champ de Mars“ და „Salon d'Automne“) იღებდა მონაწილეობას. Grand Palais-ში მისმა ქანდაკებამ „სალომე“ პარიზელთა დიდი ყურადღება მიიქცია, ხოლო სახელგანთქმულმა მოქანდაკემ, მოქანდაკეთა მეფედ წოდებულმა ოგიუსტ როდენმა ი. ნიკოლაძე ერთი წლით თანამშრომლად მიიწვია, როგორც უნიჭიერესი ხელოვანთაგანი. ი. ნიკოლაძემ დაახლოებით იმავე ხანებში დიდი ოსტატობით შეასრულა „ქალი ჩრდილოეთიდან“, „კოცნა“, „მწუხარე საქართველო“ და სხვ. 1910 წელს პარიზის გაზეთებმა ერთხმად აღნიშნეს ი. ნიკოლაძის მაღალღირსეული ოსტატობა. გაზ. „Deuseime“ წერდა: „ნიკოლაძეს გამოუფენია ალიბასტრის ძეგლი... იგია გამოხატულება მწუხარებისა, მარტივად და ლამაზად გამოთქმული“... „La Mode illustrée“: „მგოსნის ილ. ჭავჭავაძის საფლავზე დასადგმელი ალიბასტრის ქანდაკება – საქართველოს მწუხარება – შედგენილია ნიკოლაძის მიერ ხელოვნურად და მომხიბლავად: მწუხარებით

დაქანცულ-დაშვებულ ხელში უჭირავს დაფნის რტო. მართლაც რომ ეს მწუხარების ქანდაკებაა, იმ მწუხარებისა, რომელიც გულს უსალბუნებს უკვე გამქრალი მგოსნის სსოვნას“. „Le Monde artiste“: „იაკობ ნიკოლაძის „საქართველოს მწუხარება“ შესამჩნევად ცოცხალი, თანშეზომილი ნაკვებით, მკაფიოდ გამომეტყველი და კავკასიის მგოსნის ილ. ჭავჭავაძის ბიუსტ-პორტრეტი საუცხოოდ არის დამზადებული“-ო.

1910 წელს ი. ნიკოლაძე, უკვე სრულქმნილი, სახელმწიფო მოქანდაკე დაბრუნდა სამშობლოში და პირველ ხანად ხატვის მასწავლებლობას შეუდგა. ბეჯითად ამზადებდა ახალგაზრდა მხატვრებს, ფერწერისა და მოქანდაკეობისადმი სიყვარულს ნერგავდა ხალხში. საქართველოს სამხატვრო აკადემიის დაარსების (1922) დღიდან მიწვეულ იქნა პროფესორად, – ქანდაკების კათედრის გამგედ. პედაგოგიურ-აღმზრდელით მოღვაწეობასთან ერთად, ი. ნიკოლაძე დაუცხრომლად მუშაობდა შემოქმედებით – მოქანდაკეობის ასპარეზზე.

ზემოსხენებულთა გარდა, შექმნა:

1. „მწუხარე საქართველო“ (იგივე „საქართველოს მწუხარება“) – ილია ჭავჭავაძის სამარეზე, თბილისში, მთანმინდაზე;
2. აკაკი წერეთლის ბიუსტი (ოპერის ბაღში, თბილისში);
3. „ლენინი“ (ბიუსტი, მთელ საბჭოთა კავშირში სანიმუშოდ მიჩნეული);
4. „სტალინი 1905“ (ბარელიეფი და ბიუსტი).

აგრეთვე, ორი გორელიეფი: „მუშებით და გლეხებით გარშემორტყმული სტალინი 1905 წ.“ და „სტალინი სოციალისტური მშენებლობის ფრონტზე“ (ორივე თბილისის მარქს-ენგელს-ლენინის (იმელის) ინსტიტუტის შუბლზე) და სხვ. მრავალი.

მანვე შეადგინა საქართველოს ეროვნული დროშის გეგმა, რომელიც საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ დაამტკიცა. 1937 წელს მისი ნამუშევრები გამოფინეს პარიზის მსოფლიო გამოფენაზე.

ი. ნიკოლაძემ თავის შემოქმედებაში მოგვცა დასრულებული სახეები, მარმარილო და ქვა გაასულდგმულა, ქართველთა დიდი ხნიდან შეწყვეტილი ხელოვნების აღორძინებას საფუძველი დაუდო.

„ნიკოლაძე მთელ საუკუნეთა ტვირთის მზიდველია, რადგან იგი გვაერთებს იმ შორეულ ქვის შემოქმედებასთან, რომლის ნაშთებითაც ქართული ტაძრები არიან მორთულნი. მან ერთმა შეინახა ქართულ ქანდაკების კერაში ცეცხლი, და ამით მან გმირული პერიოდი გამოიარა. იგი ქვით და მარმარილოთი ამტკიცებდა ქართულ ინდივიდუალობის ფესვებს, და დიდი მსხვერპლით ელოდა ქართულ კულტურის ამაღლებას. ალყაშემორტყმულ საქართველოში ყველაფერი გმირულ ამტანობას მოითხოვდა, და თუ ხელოვნების სხვა სფეროში

ეს სიძნელე თაობებმა გადაიტანეს, ქანდაკებაში ამ ერთადერთი კაცის ქედს აწვებოდა მძიმე შემოქმედების აუტანელი ტვირთი. და ნიკოლაძემ გაამთელა საქართველოს ხელოვნება და ეს მაშინ, როცა შემოქმედებისათვის თავშესაფარიც არ ჰქონდა“.

ხელოვანთა კომიტეტის თაოსნობით (კ. მაყაშვილის თავმჯდომარეობით), 1922 წლის დეკემბრის 11 თბილისში (შემდეგ ქუთაისში) გადახდილ იქნა მისი სახელოვნო მოღვაწეობის 25 წლისთავის შესრულების იუბილე, რომლის დროსაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მიანიჭა რესპუბლიკის სახალხო მოქანდაკის წოდება. ამავე ხელისუფლებამ აუშენა ატელიე (როდენის ქ. № 6). სამადლობლო სიტყვაში ი. ნიკოლაძემ თქვა: „რად გიკვიროთ, რომ მე, როდენის მოწაფემ, ვარჩიე საქართველოში წამება სხვაგან ბედნიერებას. მე ევროპაში წასული ვიყავი სწავლის შესაძენად. რომელი თქვენგანი არ მოიტანს თავის ღარიბ ოჯახში მას, რასაც ის იშოვის ოჯახს გარედ! ასე მოვიქეცე მეც. მე მიხარია, რომ არ დავრჩი უმემკვიდრეოდ. უკვე ვხედავ ჩემს ირგვლივ ახალგაზრდობას ხელოვნების დარგში, რომლის პიონერიც მე გახლდით 25 წლის განმავლობაში“-ო. მისი მოწაფეები იყვნენ კ. მერაბიშვილი, ვ. ხოფერია, ირ. ოქროპირიძე.

მისი აზრით: „ქანდაკებამ თავისი მხრივ ფორმებით და პროფილებით ძლიერად უნდა გამოაქანდაკოს ეპოქალური დოკუმენტის გენიალური მოქანდაკე დიდი სტალინი“. თვით 1938 წელს შეუდგა იმ მომენტის გამოქანდაკებას, როცა „სტალინი საკონსტიტუციო კომისიის წევრებს უკითხავს კონსტიტუციის პროექტს“.

მონაწილეობდა საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც: არჩეული იყო თბილისის საბჭოს წევრად, საქართველოს საბჭოთა მხატვრების გამგეობის წევრად, საქართველოს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად (თერჯოლის ოლქის, ჩხარის რაიონის მხრით) და სხვ.

1936 წელს დააჯილდოეს საპატიო ნიშნის ორდენით. მის შემოქმედებას წერილები უძღვნეს: ირ. ტოფაძემ, კ. გამსახურდიამ, სანდრო ყანჩელმა, გრ. საქარიძედელმა და სხვ. (გაზ. „ლომისი“, 1922, № 8, 13, 15, 16); ი. ურუშაძემ – „სახალხო მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე“ („საბჭოთა ხელოვნება“, 1938, № 4, გვ. 60-65); ბ. ჟღენტმა („ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1946, № 42).

ი. ნიკოლაძის ცხოვრება-მოღვაწეობა აღწერილია მონოგრაფიაში.

1945 წელს პოეტ ჩახრუხაძის ქანდაკების შექმნისათვის 1946 წელს მიენიჭა პირველი ხარისხის სტალინური პრემიის ლაურეატის წოდება და პრემია 100.000 მან., ხოლო სკულპტურის „ვ. ი. ლენინი „ისკრის“ შექმნის ეპოქაში“ შექმნისათვის – 100.000 მან.

ცალკე გამოცემულია:

- ერთი წელიწადი როდენთან: [მოწაფის მოგონებანი]. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფსკ. სტ.). - 154 გვ.; 15სმ.

გამოქვეყნებულია:

- ხევსური: ქანდაკება ი. ნიკოლაძისა // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 425;
- სალომე: [ქანდაკება] // ნიშადური. - 1907. - №7. - გვ. 9;
- აკაკი: [ილუსტრაცია] // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი / რედ. ვ. გუნია. - 1908. - №1. - გვ. 8;
- აკაკის ბიუსტი: [ფოტო] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 9;
- აკაკის დღესასწაული: აკაკი: [ქანდაკების ფოტო] // ფასკუნჯი. - 1908. - №5. - გვ. 1. - იგივე ფოტო იხ.: საქართველო. - 1908. - №1. - გვ. 8;
- ზნეობრივი ჭაობის მწერლობა: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 9;
- ი. ჭავჭავაძის ძეგლის პროექტი მამადავითზე: [ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 1;
- მეგობრული შარჟი: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №52. - გვ. 16;
- მე „დამაპაჩინკეს“, მაგრამ თეატრის „დამაჩინკებას“ რომ არა ეშველა-რა!...: [კარიკატურა] // საქართველო. - 1908. - №3. - გვ. 16;
- მწერლობის „კუთრუსები“: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 16;
- მწერლობის „სპარაფუჩილები“: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 16;
- ნ. ლოლობერიძის ბიუსტი: [ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №43. - გვ. 8;
- ჟურნალ „ქართული სამკურნალო ფურცლის“ თავ-ფურცელი: [ილუსტრაცია] // ქართული სამკურნალო ფურცელი. - 1908. - №1. - გვ. 1;
- სირცხვილი: [ქანდაკება. ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №31. - გვ. 4;
- წმ. ნინო: (ორიგინალი ნახატი დეკადენტურ ყაიდაზე) // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 8;
- ხევსური: [ქანდაკება. ილუსტრაცია] // ნიშადური. - 1908. - №60. - გვ. 1;
- მსახიობი ს. სვიმონიძე (მეგობრული შარჟი): [კარიკატურა] // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი / რედაქტორ-გამომცემელი ი. გრიშაშვილი. - 1909. - №5. - გვ. 16;
- ილია ჭავჭავაძის ძეგლი: ქანდაკება [ფოტო] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №9. - გვ. 21. - ზედ აქვს წარწერა: Douleur de la Georgie;
- მწუხარება: ქანდაკება [ფოტო] // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 32. - ჩართული;
- მწუხარე საქართველო: ილია ჭავჭავაძის ძეგლი [სურათი] // ჯეჯილი. - 1910. - №9. - გვ. 434;
- მწუხარე საქართველო - ილიას ძეგლი: ქანდაკება [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 3. - ზედ აქვს წარწერა: Douleur De La Georgie;
- სომეხთა დრამატურგი შირვანზადე: [ქანდაკება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №35. - გვ. 9;
- შუქი: ალმანახი №1. - თბ., 1911 (ეს. კერესელიძის სტ.). - გვ. 1;
- გრიგოლ ორბელიანის ძეგლის პროექტი: (ქანდაკება ი. ნიკოლაძისა) [ფოტო] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №11. - გვ. 47;

25. ნილაბი სოლომონისა: გადაღებული ი. ნიკოლაძის მიერ. [სურათი] // ემპაკის მათრახი. - 1915. - №24. - გვ. 13;
26. „სალომე“ (მარმარილო): სურათები გამოფენა 1919 წ. [ქანდაკება] // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 16;
27. საქართველოს ხელოვანთა განცხადება: [მენშევიკური ავანტიურის დაგმობისა და საბჭოთა ხელისუფლებასთან აქტიური თანამშრომლობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 23 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2. - ხელმოწერა: იაკობ ნიკოლაძე და სხვები;
28. ალექსანდრე მრეკლიშვილი: [რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვრის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 28 დეკემბერი. - №298. - გვ. 4. - ტექსტს ხელს აწერენ: შ. გეგენავა, მ. თოიძე, ი. ნიკოლაძე, ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე და სხვ
29. აკაკის ძეგლი: [წერილი და სურათი] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №3. - გვ. 2;
30. ოგიუსტ როდენი: [ფრანგი მოქანდაკე და მხატვარი]: დაბადებიდან 100 წლისთავის გამო // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 5 ნოემბერი. - № 258;
31. პოეტის სახე: [მოგონება ა. წერეთელზე]: [დაბადების 100 წლისთავისადმი] // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 21 ივნისი. - №141;
32. Жизнь на благо народа: [И. А. Джавахишвили] // Заря Востока. - 1940. - 21 ноября. - №270;
33. Образ поэта: [А. Церетели в скульптуре] // Молодой сталинец. - 1940. - 22 июня. - №86;
34. ახალგაზრდა მხატვრები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 29 ოქტომბერი. - №2;
35. ვ. ვ. სიღამონ-ერისთავი: [მხატვარი-ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1943. - 22 ივნისი. - №133. - ხელის მოწერა: ბ. გოგუა, გ. კილაძე, ი. ნიკოლაძე და სხვ.;
36. მისალმებანი „ახალგაზრდა კომუნისტს“: [ახალგაზრდობის მოამბე - ი. ნიკოლაძე და სხვ.] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 8 დეკემბერი. - №132-133;
37. აბრილი ჩვენს სოფელში: [ლექსი] // დამკვრელი კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1946. - 25 აპრილი. - №18;
38. ბრწყინვალე თარიღი: [საბჭოთა საქართველოს 25 წლისთავი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 24 თებერვალი. - №8-9.

მის შესახებ:

1. პარიზიდან გვატყობინებენ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 25 ივლისი. - №1191. - გვ. 2;
2. გრიბოედოვის ქუჩაზე... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 13 აპრილი. - №1434. - გვ. 3;
3. კავკასიის გამოფენის ხელოვნების განყოფილებაში... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 28 აგვისტო. - №1566. - გვ. 3;
4. სამძიმრის დეპეშები თბილისის გაზეთებს რ. ერისთავის გარდაცვალების გამო... // კვალი. - 1901. - №11. - სხვადასხვა ამბები;
5. ტფილისი // ივერია. - 1902. - 26 სექტემბერი. - №205. - გვ. 2; 1903. - 16 მარტი. - №61. - გვ. 2;
6. კავკასიელ მხატვართა გამოფენა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 29 აპრილი. - №2136. - გვ. 3;
7. შმერლინგი, ო. ტფილისელი მხატვრები // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 8 აპრილი. - №107. - გვ. 4;
8. მოქანდაკე: [ცნობა პარიზში მყოფ იაკობ ნიკოლაძის როდენის სახელოსნოში მიწვევის შესახებ] // მეგობარი. - 1906. - 17 ნოემბერი. - №45. - გვ. 2;
9. იაკობ ნიკოლაძე: [ცნობა მისი მოღვაწეობის შესახებ] // ნიშადური. - 1907. - №7. - გვ. 9;
10. ილია ჭავჭავაძის ძეგლი // ისარი. - 1907. - 16 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 3; 1908. - 14 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;
11. სკულპტორი ი. ი. ნიკოლაძე... // ისარი. - 1907. - 17 ივნისი. - №130. - გვ. 3;
12. გამოჩენილი სკულპტორი როდენი... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №5. - გვ. 3;
13. იაკობ ნიკოლაძე: (მოქანდაკე) [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 188;
14. იაკობ ნიკოლაძე // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 268;
15. კაზმული მწერლობა-მხატვრობა-მუსიკა-თეატრი... // ეკალი. - 1908. - 28 სექტემბერი. - №24. - გვ. 1. - იგივე იხ.: №25, გვ. 1; №26, გვ. 1;
16. მოქანდაკე ნიკოლაძემ... // დასაწყისი. - 1908. - 12 მარტი. - №8. - გვ. 2;
17. მოქანდაკემ იაკობ ნიკოლაძემ... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 20 ნოემბერი. - №24. - გვ. 2;
18. მწერლობის და ხელოვნების გარშემო // ნიშადური. - 1908. - №27. - გვ. 7-9;
19. რადგანაც სკულპტორი ი. ნიკოლაძე... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №6. - გვ. 3;
20. სირაძე, ფილიმონ. მხრე: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №23. - გვ. 14-15;
21. სურამში სამ აგვისტოს... // ამირანი. - 1908. - 24 ივლისი. - №115. - გვ. 1. - იგივე იხ.: №118, გვ. 1; №119, გვ. 1...;
22. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების... // ეკალი. - 1908. - 4 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 2;
23. ქართულ დრამატიულ საზოგადოების... // ამირანი. - 1908. - 6 ივლისი. - №101. - გვ. 2;
24. ქართული ეროვნული ხელოვნება: იაკობ ნიკოლაძე: თავის სახელოსნოში: [მოქანდაკე] // ნიშადური. - 1908. - №34. - გვ. 1;
25. ქუჩუკაშვილი, შიო (შ. მღვიმელი). მერცხალი: [ლექსი] // ფასკუნჯი. - 1908. - №7. - გვ. 1-2. - მინანერი: ვუძღვ. იაკ. ნიკოლაძეს;
26. ქ.მ.წ. - კ. გამავრც. საზოგადოების... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 3;
27. ნ.კ. გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობამ... // მერცხალი. - 1908. - 8 აპრილი. - №4. - გვ. 3;
28. წერა-კითხვის საზოგადოების... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 2 ნოემბერი. - №19. - გვ. 3;
29. ახალი ამბები: ი. ნიკოლაძის ქანდაკება // ფასკუნჯი. - 1909. - №3. - გვ. 15;
30. ეგ. ნინოშვილის ძეგლი // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 3;
31. ეგ. ნინოშვილის ძეგლის გამო // ჩანგი. - 1909. - 18 აგვისტო. - №37. - გვ. 3;

32. თოფურიას ქანდაკი: [ცნობა] // მწყემსი. - 1909. - №9. - გვ. 13-14;
33. ილიას ძეგლი // მომავალი. - 1909. - 24 ოქტომბერი. - №48. - გვ. 3;
34. ილია ჭავჭავაძის ძეგლი // მომავალი. - 1909. - 6 სექტემბერი. - №10. - გვ. 3;
35. ახალი დეკორაციების დასახატავად ქართ. დრამ. საზ-ის გამგეობის მიერ მოწვეულია განსაკუთრებული დეკორატორი-მხატვარი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №39. - გვ. 15;
36. იაკობ ნიკოლაძემ გადაიღო ნ. მ. გაბუნია-ცაგარლის ნიღაბი (მასკა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №36. - გვ. 16;
37. იაკობ ნიკოლაძე ჩვენნი ახალგაზრდა მოქანდაკე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №23. - გვ. 13;
38. ილიას საღამო // ახალი აზრი. - 1910. - 16 ოქტომბერი. - №12. - გვ. 3;
39. ილია ჭავჭავაძის ძეგლი // ახალი აზრი. - 1910. - 10 ოქტომბერი. - გვ. 1; აგრეთვე: ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №9. - გვ. 21-22;
40. ქვაშვეთის ეკლესიის შენობაზე... // მწყემსი. - 1910. - №9-10. - გვ. 12;
41. გრიგოლ ორბელიანის ძეგლი // კლდე. - 1914. - №5. - გვ. 3;
42. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №39. - გარეკანის მე-3 გვ.;
43. პაპავა, აკაკი. რკალები: „მონყვეტილი ხმალი“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №26. - გვ. 4-5;
44. აკაკის დილა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №15. - გვ. 15;
45. თბილისელმა მხატვრებმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 15-16;
46. ი-ლი. აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 14;
47. მოქანდაკე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №31. - გვ. 16;
48. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 16;
49. ქრონიკა // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №24. - გვ. 5-7;
50. იმედაშვილი, იოსებ (ი-თელი). გასული წელი: (მოკლე მიმოხილვა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 12-14;
51. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე თავის ატელიეში: [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 3;
52. ქართველ ხელოვანთა საზოგადო კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;
53. მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე: 20 წლის მოღვაწეობის გამო [2 ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №42. - გვ. 1;
54. ჯიღალი. დიდი ეროვნული საღამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №41. - გვ. 14;
55. იაკობ ნიკოლაძე: მოქანდაკე, რომელმაც შეადგინა... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №13. - გვ. 1;
56. ხელოვნების სექცია // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №2. - გვ. 15;
57. გ., ვ. მხატვრული მატინე: ქუთაისში გამოვიდა მონაფეთა... // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 22-24;
58. კაკაბაძე, დავით. ქართველ მხატვართა სურათების გამოფენა: (ქ. ტფილისში 1919 წ. მაისში) // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 123-127. - სქოლიოში ავტორის შენიშვნა;
59. ლუჩიაშვილი, გიორგი. მხატვრული ცხოვრება თფილისში // ხელოვნება. - ქუთაისი, 1919. - №2. - გვ. 13-18. - თან ახლავს ფოტოები;
60. მოქ. ი. ნიკოლაძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 16;
61. ქართლ-იმერელი. 1919 წლის სახელოვნო ქრონიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 12;
62. იაკობ ნიკოლაძის იუბილე // კომუნისტი. - 1922. - 24 ნოემბერი. - №270. - გვ. 3; 3 დეკემბერი. - №278. - გვ. 4;
63. იაკობ ნიკოლაძის იუბილე: [25 წლის შემოქმედებითი მოღვაწეობის აღსანიშნავად] // კომუნისტი. - 1922. - 13 დეკემბერი. - №286. - გვ. 3;
64. იაკობ ნიკოლაძის იუბილე / ჟურნალის ინფორმაცია // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №1. - გვ. 16;
65. მატინე: [ქართული კულტურის ქრონიკა] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №3. - გვ. 13-14;
66. მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძის იუბილე: [შემოქმედების 25 წლის აღსანიშნავად] // კომუნისტი. - 1922. - 10 დეკემბერი. - №284. - გვ. 1;
67. ნარკანი [კურდღელაშვილი, ნ.]. ჩემს მანეტროს იაკობ ნიკოლაძეს: [ლექსი] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №3. - გვ. 4;
68. შენგელაია, დ. იაკობ ნიკოლაძე: [შემოქმედება] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №2. - გვ. 11-12;
69. ხელოვნება // კომუნისტი. - 1922. - 4 ნოემბერი. - №254. - გვ. 4; 15 ნოემბერი. - №262. - გვ. 3; 7 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3; 1923. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
70. კეჭალმაძე, ნ. ცისა და დედამიწის შუამავალი: იაკობ ნიკოლაძის ქანდაკება „აკაკი წერეთელი“ // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1923. - №7. - გვ. 14;
71. ხელოვნება // კომუნისტი. - 1923. - 6 სექტემბერი. - №204. - გვ. 4;
72. არსენ ჯორჯიაშვილის ძეგლის პროექტი შესრულებული ი. ნიკოლაძის მიერ: [ხელოვნება] // კომუნისტი. - 1924. - 14 თებერვალი. - №37. - გვ. 3;
73. ბუაჩიძე, შ. იქ, სადაც იბადებიან ქვის ადამიანები: [სახალხო მოქანდაკე ი. ნიკოლაძის ატელიეში] / შალვა ბუაჩიძე // კომუნისტი. - 1925. - 22 ნოემბერი. - №269. - გვ. 4;
74. ტაბიძე, გ. იაკობ ნიკოლაძეს...: [მისალმება] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1925. - №2. - გვ. 1;

75. მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე: ლენინის ძეგლზე მუშაობის დროს // კომუნისტი. - 1927. - 31 აგვისტო. - №196. - გვ. 3;
76. გ.ნო. ალ. ვაშაძის ძეგლის გახსნა ჭიათურაში // კომუნისტი. - 1934. - 16 ივლისი. - №163. - გვ. 3;
77. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძის ნაწარმოებების კუთხე გამოფენაზე: [გამოფენის კუთხის ფოტო-სურათი] // კომუნისტი. - 1934. - 3 ივნისი. - №127. - გვ. 4;
78. სტალინი, ი. ლენინი - მთის არწივი: ადგილები დახასიათებიდან // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №4;
79. ტოროშელიძე, მ. საბჭოთა ყრილობა საბჭოთა ქვეყანაში // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №2;
80. В мастерской Народного скульптора Я. И. Николадзе // На рубеже Востока. - 1936. - Июнь. - №16. - С.7. - Подпись: Б. Ст.;
81. ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის: [საიუბილეო კომიტეტის ახალი შემადგენლობის დამტკიცებასა და დასახული ღონისძიებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3;
82. შოთა რუსთაველის საიუბილეო კომიტეტში: [საიუბილეო რეორგანიზებული კომიტეტის დამტკიცების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 12 აგვისტო. - №184. - გვ. 1;
83. ჯავახიშვილი, ი. რუსთაველის ეპოქის სოციალური კულტურა და პოემა ვეფხის-ტყაოსანი: [წერილი] // კომუნისტი. - 1937. - 29 დეკემბერი. - №298. - გვ. 3;
84. ბუნნიკაშვილი, გ. იაკობ ნიკოლაძე: [ქართველი მოქანდაკე საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატის ცხოვრება და შემოქმედება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 ივნისი. - №14. - გვ. 3;
85. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს მიმდინარე არჩევნების დეპუტატობის კანდიდატები: [კანდიდატთა სია და მათი ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1938. - 14-18, 20, 22-24, 26-29 მაისი. - №108-113, №115-121. - გვ.: 2, 3; აგრეთვე: საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 2, 27, 30 მაისი. - №43, №46, №47. - გვ.: 1, 2; მუშა. - 1938. - 13, 15-17, 19-23, 25-29, 31 მაისი. - №107-118, 121-122. - გვ.: 2, 3;
86. ურუშაძე, ი. - ა) სახალხო მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე // საბჭოთა ხელოვნება. - 1938. - № 4. - გვ. 60-65; ბ) Народный художник // Заря Востока. - 1946. - 7 июля. - № 135. - С.1; გ) სახალხო მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე: [საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 18 იანვარი. - №3; დ) ქართული ქანდაკების კლასიკოსი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 14 მარტი; ე) Классик Грузинской скульптуры: К 75 летию со дня рождения Я. И. Николадзе // Заря Востока. - 1951. - 30 мая;
87. ჯავახიშვილი, ვ. პირველი ქართველი მოქანდაკე: [იაკობ ივანეს-ძე ნიკოლაძე საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატი]: [ბიოგრაფიული ცნობა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 17 მაისი. - №111. - გვ. 2;
88. Кандидаты в депутаты Верховного Совета Грузинской ССР: [Яков Иванович Николадзе, Шалва Ильич Азмайфарашвили, Иван Александрович Джавахишвили и др.]: [Краткие биографические справки] // Заря Востока. - 1938. - 12-29 мая. - №108-121. - С.: 2, 3;
89. ხელოვნების მუშაკებო, ჩაებით ბავშვთა შემოქმედებითი ოლიმპიადისათვის მზადებაში! [მონოდებას ხელს აწერენ ხელოვნების მუშაკები: ა. ვასაძე, ა. ხორავა, მ. ჭიაურელი, ი. ნიკოლაძე, ე. სოხაძე, ა. თაყაიშვილი, ნ. გვეტაძე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 26 აპრილი. - №96;
90. Дадияни, П. В мастерской скульптора: [орденоносца Я. И. Николадзе] // Молодой сталинец. - 1941. - 16 мая. - №60;
91. Работы народного скульптора Я. И. Николадзе // Заря Востока. - 1943. - 31 октября. - №227;
92. კამათი საქართველოს სსრ თავდაცვის საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატისა და საქართველოს სსრ საგარეო საქმეთა საკავშირო-რესპუბლიკური სახალხო კომისარიატის შექმნის შესახებ გაკეთებული მოხსენების გამო [დებუტატ ნ. ნ. კეცხოველის და ი. ი. ნიკოლაძის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1944. - 26 მარტი. - №63;
93. კვასხაძე, შ. - ა) ახალი ქართული სკულპტურის ფუძემდებელი [ი. ნიკოლაძე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 10 მარტი. - №9; ბ) იაკობ ნიკოლაძე // სახალხო განათლება. - 1951. - 14 მარტი;
94. ასათიანი, ლ. იაკობ ნიკოლაძის სახელოსნოში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 დეკემბერი. - №43;
95. როკოტოვი, ტ. ქანდაკება ყვავის საქართველოში: [ი. ნიკოლაძის შემოქმედების შესახებ] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 3 ივნისი. - №19;
96. ულენტი, ბესო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - № 42;
97. ქიქოძე, გ. ი. ნიკოლაძე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 6 ივლისი. - № 28;
98. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატები: [ამხ.: ი. ნიკოლაძე და სხვები]: [ბიოგრაფიები] // კომუნისტი. - 1947. - 14 იანვარი. - №11; 24 იანვარი. - №18;
99. Заря Востока. - 1947. - 4 февраля. - № 27;
100. გუდიაშვილი, ნინო. - ა) იაკობ ნიკოლაძე / ნინო გუდიაშვილი. - [თბ.]: გამ-ბა და სტ. საბჭ. მწერალი, 1948. - 50 გვ.: 16 ჩართ. ფურც. პორტრ. ილ.; 22 სმ.; ბ) ახალი ქართული სკულპტურის ფუძემდებელი: [ი. ნიკოლაძე]: საბჭოთა ხელოვნების ოსტატები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 11 თებერვალი; გ) ახალი ქართული სკულპტურის ფუძემდებელი: [ი. ნიკოლაძე] // საკოლმეურნეო სოფელი. - თერჯოლა, 1951. - 18 თებერვალი;
101. კაკაბაძე, ს. სახვითი ხელოვნების ქართველი ლაურეატები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 1 მაისი. - № 17;
102. ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 25 აპრილი. - № 16;
103. სტალინური პრემიის ლაურეატები // კომუნისტი. - 1948. - 22 აპრილი. - № 81. - გვ. 2;
104. Правда. - 1948. - № 112;
105. აბაკელია, თ. საყვარელი მასწავლებელი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 14 მარტი;

106. დუდუჩავა, მ. – ა) გამოჩენილი საბჭოთა ხელოვანი // კომუნისტი. - 1951. - 13 მარტი; ბ) Выдающийся советский скульптор: Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе // Заря Востока. - 1951. - 13 марта;
107. იაკობ ივანეს ძე ნიკოლაძე // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი. - ტექსტის ბოლოს: საქ. საბჭოთა მხატვრების კავშირი. - თბილისის სამხატვრო აკადემია;
108. იაკობ ივანეს ძე ნიკოლაძე: [ნეკროლოგი] // ნორჩი ლენინელი. - 1951. - 15 მარტი;
109. იაკობ ნიკოლაძის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1951. - 14 მარტი;
110. ლეონიძე, გიორგი. საქართველოს დიდოსტატი: [სიტყვა წარმოთქმული მთანმინდაზე იაკობ ნიკოლაძის დაკრძალვის დღეს] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - N14 მარტი. - № 10. - გვ. 2;
111. მიქაძე, პ. ნ. ი. ნიკოლაძე // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 1 ივლისი. - იგივე: გაზეთში სოციალისტური შეტევა. - 1951. - 1 ივლისი; მგზნებარე კოლხიდელი. - 1951. - 1 ივლისი;
112. ნეკროლოგი საქართველოს კ. პ. (ბ) თბილისის კომიტეტისგან // კომუნისტი. - 1951. - 13 მარტი;
113. ნეკროლოგი საქართველოს პროფესიულ კავშირთა საბჭოსაგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
114. ნეკროლოგი საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირის გამგეობისაგან // კომუნისტი. - 1951. - 13 მარტი;
115. ნეკროლოგი საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული ხელოვნების საქმეთა სამმართველოსაგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
116. სამძიმარი თბილისის სამხატვრო აკადემიისგან // კომუნისტი. - 1951. - 13 მარტი;
117. სასიქადულო ხელოვანის ხსოვნას // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 14 მარტი. - ტექსტის ბოლოს: საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმი;
118. საქართველოს ალკკ ცენტრალური კომიტეტისგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
119. საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსა და საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტისაგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
120. საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული არქიტექტურის საქმეთა სამმართველოსაგან // კომუნისტი. - 1951. - 13 მარტი;
121. საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოში // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
122. საქართველოს სსრ სახალხო მხატვრის იაკობ ივანეს ძე ნიკოლაძის დაკრძალვის მომწყობი კომისიისგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
123. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისაგან // კომუნისტი. - 1951. - 11 მარტი;
124. სსრ კავშირის სამხატვრო აკადემიის ნამდვილი წევრის, საქართველოს სსრ სახალხო მხატვრის ი. ი. ნიკოლაძის ხსოვნის უკვდავოფის შესახებ: საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოში // კომუნისტი. - 1951. - 9 მაისი;
125. ქიაჩელი, ლ. უკვდავი ხელოვანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 14 მარტი;
126. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе // Заря Востока. - 1951. - 11 марта. - В конце текста подпись: Совет Министров Груз. ССР и ЦК КП (б) Грузии;
127. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе / Совет профсоюзов Грузии // Заря Востока. - 1951. - 11 марта;
128. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе / Союз Советских художников Грузии // Заря Востока. - 1951. - 11 марта;
129. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе / Тбилисский комитет КП (б) Грузии // Заря Востока. - 1951. - 13 марта;
130. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе / Тбилисский комитет ЛКСМ Грузии // Заря Востока. - 1951. - 13 марта;
131. Некрологи и соболезнования по случаю смерти скульптора Я. И. Николадзе / ЦК ЛКСМ Грузии // Заря Востока. - 1951. - 11 марта;
132. Об увековечении памяти действительного члена Академии художеств Союза ССР народного художника Грузинской ССР Я. И. Николадзе: В Совете Министров Груз. ССР // Заря Востока. - 1951. - 8 мая;
133. Похороны скульптора Я. И. Николадзе // Заря Востока. - 1951. - 14 марта;
134. Я. И. Николадзе: [Некролог] // Заря Востока. - 1951. - 11 марта. - teqstis bolos: Союз Советских художников Грузии.

წყარო:

1. იაკობ ნიკოლაძე: [ცნობა მისი მოღვაწეობის შესახებ] // ნიშაღური. - 1907. - №7. - გვ. 9;
2. იაკობ ნიკოლაძე ჩვენი ახალგაზრდა მოქანდაკე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №23. - გვ. 13;
3. იაკობ ნიკოლაძე: მოქანდაკე, რომელმაც შეადგინა... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №13. - გვ. 1;
4. საიუბილეო კომიტეტის მოწოდება. - 1922;
5. ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1934. - 12 დეკემბერი. - № 285;
6. Канделаки, Римма. Путь мастера // Вечерний Тбилиси. - 1936. - 21 октября. - № 153;
7. ბუნნიკაშვილი, გ. იაკობ ნიკოლაძე: [ქართველი მოქანდაკე. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატის ცხოვრება და შემოქმედება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 ივნისი. - №14. - გვ. 3;
8. მუშა. - 1938. - 23 მაისი. - № 116;
9. სოკოტოვი, ტ. ქანდაკება ყვავის საქართველოში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 31 ივნისი. - № 19. - გადმობეჭდილი მოსკოვის ინგლისური გაზეთიდან; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 4 ივლისი. - № 80;
10. გამოჩენილი მოქანდაკე // სახალხო განათლება. - 1947. - 30 იანვარი. - № 5;
11. გენ. იმალაკი კ. ნ. ლესელიძის ძეგლთან // ნორჩი ლენინელი. - 1948. - 5 თებერვალი. - № 6;
12. Дадияни, П. Образ В. И. Ленина в грузинском искусстве // Заря Востока. - 1949. - 21 январь. - № 14.

ნიკოლაძე, ნიკო [ნიკოლოზ] იაკობის ძე (1843, 14/IX – 1928, 1/IV) – მწერალი, – ეკონომისტი, – პუბლიცისტი, კრიტიკოსი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – პირველი ქართული სოციალისტური გაზეთის დამაარსებელი, ამიერკავკასიაში ევროპული ჟურნალისტიკის ფუძემდებელი, სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთის რედაქტორ-გამომცემელი საქართველოს, რუსეთსა და ევროპაში, მრავალი საეკონომიო, კულტურული, სააღმშენებლო საქმიანობის შემქმნელი, იშვიათი ნაყოფიერებით საყოველთაოდ სახელგანთქმული, ქვეყნის სასიკეთო საქმიანობათა დაუცხრომელი მუშაკი – ენციკლოპედისტი, – უფლებათა დოქტორი (დაიბადა ქ. ქუთაისში 1843 წლის 14 სექტემბერს, შეძლებულ ოჯახში. მამა – იაკობ მათეს (მამუკას) ძე ნიკოლაძე, დედა – ფირან ლორთქიფანიძის ასული).

ქუთაისის გიმნაზიის დამთავრებისთანავე (1861), ნ. ნიკოლაძე პეტერბურგის უნივერსიტეტში შევიდა, საიდანაც მალე გამოირიცხეს სტუდენტთა შფოთში მონაწილეობისათვის და, სხვა ქართველ სტუდენტებთან ერთად, პეტრე-პავლეს, შემდეგ კრონშტადტის ციხეში დააპატიმრეს. 1864 წელს საზღვარგარეთ (ჯერ – პარიზის, მერე – ჟენევის, ბოლოს – ციურხის) – წიგნთსაცავებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში თვითგანვითარებას დაენაფა.

1868 წლის დამლევს, ციურხის უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრებისას, ფრანგულ ენაზე დაწერა დისერტაცია: „Du desarmement et de ses consequences economiques et sociales“ (Geneve, 1868) („განთავისუფლება და მისი ეკონომიკური შედეგები“) – ევროპის სრული განთავისუფლებისა და სამხედრო ძალთა დაშლის განზრახვით, 1867 წელს, ჟენევაში გარბილადის თავმჯდომარეობით შემდგარ „ზავის კონგრესის“ შესახებ. ნ. ნიკოლაძეს ამ განზრახვის შესრულებისა არ სწამდა, მასთან მრეწველობისათვის მავნებლად მიაჩნდა. ეს იყო ქართველის მიერ ევროპაში წარდგენილი მეორე სადისერტაციო შრომა. პირველი 125 წლის წინ წარდგენილი ჰქონდა გორელ ტულევიანთ დავითას (1741 წელს დაბეჭდილი). ნ. ნიკოლაძეს ამ დისერტაციისათვის მიენიჭა უფლებათა (სამართლის მეცნიერებათა) დოქტორის ხარისხი, რომლის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნდა და აქტიურად ჩაება ქვეყნის კულტურულ, საზოგადოებრივ, სამრეწველო, სააღმშენებლო, საეკონომიო-საფინანსო, საქალაქო და სხვა საქმიანობაში. ყველა ამ ასპარეზზე სიკვდილამდე დაუცხრომელი მუშაობით დიდი სახელი მოიპოვა როგორც სამშობლოში, ისე – რუსეთსა და საზღვარგარეთ. გარდაიცვალა 1928 წლის აპრილის 1. დაიკრძალა მთაწმინდის პანთეონში, აკაკი წერეთლის სამარის გასწვრივ. მისი შვილები არიან (პირველი მეუღლის ნ. ზემლიანსკაიასაგან): ნინო და ელისაბედ (ლოლო), მეორე მეუღლის – ოლგა გურამიშვილისაგან: გიორგი, რუსუდან და თამარი; დები ანა და ეკატერინე – ნიკოლაძის ქალები ეფროსინე ჭიჭინაძისა, ნატალია ქორქაშვილისა და ოლიმპიადა წერეთლი-

სა; ძმები: ვლადიმერ (1849-1871) და კონსტანტინე (1860-1942); სიძენი: L გიორგი ექვ. წერეთელი, ალექსი ჭიჭინაძე, შვილების მხრივ აკად. ნ. მუსხელიშვილი, პროფ. მ. პოლივექტოვი. ნათესაობით დაკავშირებული იყო თავისი დროის კულტურულ ძალებთან (ილია ჭავჭავაძეს, კირ. ლორთქიფანიძეს, გ. წერეთელს, ალ. ჭიჭინაძესთან და სხვ.).

ფსევდონიმები: ქუთაისის მეჭორე, ნ. სკანდელი.

მემკვიდრეებმა მისი მდიდარი ბიბლიოთეკა-არქივი საქართველოს მარქს-ენგელს-ლენინის ინსტიტუტს (იმელ-ს) გადასცეს 1941 წელს.

ნ. ნიკოლაძემ პირველი წერილი „საყვარელნო მკითხველნო“ ფსევდონიმით ქუთაისის მეჭორე გამოაქვეყნა „ცისკარში“ (1860, № 9, გვ. 133-134), მეორე – იგივე ფსევდონიმით („ქუთაისის ჭორიკანაობა (აზრი ქუთაისის საზოგადოებისა ქართულს ენაზედ და „ცისკარზედ“), იქვე, № 10, გვ. 296-300, დაწერილი საუბრის სახით: ვეჭირია რამედ ახლა ქართული ენა თუ არა?

პეტერბურგში სწავლის დროს გაიცნო ნ. ჩერნიშევსკი (1828-1889) და „Современник“-სა და „Искра“-ში დაიწყო თანამშრომლობა. პარიზში ალ. ჰერცენის (ისკანდერის) (1812-1870) თხოვნით – „Колокол“-ში (1865, № 198, 199) მოათავსა წერილი „Освобождение крестьян в Грузии“, – გლახთა განთავისუფლება საქართველოში Рио Непли-ს ფსევდონიმით (გადმობეჭდილია „რჩეული ნაწერების“ I ტომში, ტფ., 1931, გვ. 61-84). ამ წერილში გამოთქვა, სხვათა შორის, ის აზრი, რომ საქართველოში ბატონყმობის შექმნის მიზეზი და გამართლება იყო თავადაზნაურობის მოვალეობა – ქვეყანა დაეცვა გარეშე მტრებისაგან; რაკი რუსების მოსვლამ თავადაზნაურობას ვალი ახადა, გლახკაცობას მისი აღარა მართებს-რა, არც არაფერი უნდა ჰხდებოდესო. ამ აზრმა დიდი ალიაქოთი ატეხა მაშინდელ მწერლობაში. ჰერცენის გამოცემაში ნ. ნიკოლაძე თანამშრომლობდა კარაკოპოვისაგან ალექსანდრე მეორის (1818-1881) მოკვლის განზრახვამდე (1866). ამ უიღბლო სროლის გამო ნ. ნიკოლაძე ჩამოშორდა ჰერცენს და უკიდურეს რევოლუციონერებს, რის შესახებაც თავისი შეხედულება გამოთქვა ნიგნაკში „Правительство и молодое поколение“, Женева, 1866. ხელმძღვანელობდა ახალგაზრდა ემიგრანტების წრეს. პირველმა დაიწყო ჩერნიშევსკის თხზულებათა სრული გამოცემა ევროპაში, 1868 წელს, თანამშრომლობდა ფრანგულ რადიკალურ გაზეთში „La Nation Suisse“; ლევ მეჩნიკოვთან (1838-1888) ერთად სცემდა ორკვირეულ ჟურნალს „Современность“, რომელშიაც ახალგაზრდობას ურჩევდა ხალხის სასარგებლოდ მუშაობას: ერობაში, რკინიგზებზე, ბანკებსა და სხვა პრაქტიკულ ასპარეზზე.

1860 წელს სამშობლოში დაბრუნდა. მისი ჩამოსვლით სამწერლო და საზოგადოებრივი საქმიანობა გაცხოველდა, შეიქმნა სრულიად ახალი მიმართულება, დაარსდა სამკითხველო, მონაფეობა თვითგანვითარებას დაენაფა, ახალგაზრ-

დობაში გაიღვიძა საზღვარგარეთ (უმთავრესად, შვეიცარიაში) სასწავლებლად წასვლის სურვილმა, შეიქმნა „ახალი ახალგაზრდობის“ ჯგუფი, შემდეგში „მეორე დასის“ სახელით ცნობილი, რომლის უმთავრესი ძალნი იყვნენ: ნ. ნიკოლაძე, ს. მესხი, გ. წერეთელი, კ. ლორთქიფანიძე, ხელშემწყობნი: აკაკი წერეთელი, პ. უმიკაშვილი და სხვ. 1870-1874 წლებში გაზ. „დროების“ რედაქციაში მუშაობდა, 1871-1873 წლებში საკუთარი რედაქტორობით სცემდა ჟურ. „კრებულს“. აქ, უმთავრესად, ათავსებდა ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებს, რომელთაც დიდი გავლენა ჰქონდა ახალგაზრდობაზე. 1873 წელს პარიზში გამოსცა საკუთარი ხელით ნაწერი და ჰექტოგრაფით ნაბეჭდი არალეგალური პირველი ქართული სოციალური გაზეთი „დროშა“ (დ. მიქელაძე-მეველეს და შ. იზმაილოვის თანამშრომლობით), რომელიც ეხებოდა საგარეო პოლიტიკას, ეროვნულ საკითხს, მუშათა მოძრაობას, სოციალიზმის პროპაგანდას, სხვადასხვა სოციალურ და ისტორიულ საკითხებს (გამოვიდა 3 ნომერი, თითო 4 გვ. 1873 წ. 1 აპრილიდან ას-ასი ცალი. ეს სამი ნომერი ბრიტანეთის მუზეუმშია დაცული. ნ. ნიკოლაძე ამ გაზეთში მოითხოვდა: უნდა შეიქმნას „თავისუფალი ფედერაცია ყველა კავკასიელი ხალხებისა, განწყობილთა ყველა მოქალაქეების ეკონომიური თანასწორობისამებრ“-ო, იგივე ხსნიდა: საზოგადოებრივ ცხოვრებას საფუძვლად ეკონომიური ხასიათი უდევსო... საზოგადოებრივი განწყობილება სოციალური იდეალისამებრ შეიცვლება ისე, რომ შრომას უპირატესობა მიეცეს და მშრომელი ხალხი წინა ადგილზე დადგესო. იმავე ხანებში პარიზში მუშაობდა ქართული შრიფტის გასამარტივებლად და ქართული სტამბის მოწყობისათვის. 1873-1877 წლებში თანამშრომლობდა გაზ. „Тифлисский Вестник“-ში. ზემოხსენებულ და ამ გაზეთშიაც ნ. ნიკოლაძემ აღძრა მრავალი საკითხი ჩვენს ეკონომიურ და საზოგადოებრივ მდგომარეობაზე.

ამავე დროს, ნ. ნიკოლაძე (ფრანგულ ენაზე დაბეჭდილი წერილში) „La Presse de la Décadence“, 1875, შეეხო საფრანგეთის მოწინავე მოღვაწეთა მეცადინეობას, რომელნიც ცდილობდნენ რუსეთის მთავრობასა და საფრანგეთს შორის კავშირი შეეკრათ გერმანიის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ნ. ნიკოლაძე ამტკიცებდა: ამგვარი კავშირი რუსეთსა და საფრანგეთს ზარალის მეტს არას მოუტანს: მათ საერთო ინტერესი არა ჰქონიათ, არცა აქვთ – გერმანიის წინააღმდეგ გალაშქრება რუსეთს ავნებსო. საფრანგეთის გამოჩენილმა პუბლიცისტმა ემილ დე ჟირარდინმა ნ. ნიკოლაძის ეს აზრი თავის გავრცელებულ გაზეთ „La France“-ში გადაბეჭდა. ასევე აზრი ნ. ნიკოლაძემ გამოთქვა „მოამბეში“ (1894, VIII), როცა ნიკოლოზ მეორეს (1868-1918) ტახტზე ასვლის დროს მწერლობაში ხმა გაისმა: რუსეთი ინგლისს უახლოვდებაო.

1877 წლის გაზაფხულზე რუსეთსა და ოსმალეთს შორის ატეხილი ომის დროს ნ. ნიკოლაძე „ჰავასის“ სააგენტოს წარმომადგენლად გაიგზავნა კავკასიის ბრძოლის ველზე კორესპონდენტად.

მისი კორესპონდენციები იბეჭდებოდა „Тифлисский Вестник“-სა და „Голос“-ში, და გადაიბეჭდებოდა, როგორც რუსეთის სხვა გაზეთებში, ისე – საფრანგეთის პრესაში, „ჰავასის“ სააგენტოს ხაზით.

1878-1880 წლებში თბილისში საკუთარი რედაქტორობით სცემდა ყოველდღიურ ლიტერატურულ-პოლიტიკურ გაზეთს „Оნიონ“, რომელიც იცავდა კავკასიის ეროვნებათა, მათ შორის, ქართველთა ინტერესებს რუსის მთავრობისა და საზოგადოების წინაშე. ნ. ნიკოლაძე არ უდრეკებოდა არავითარ დაბრკოლებას: ბეჭდავდა მთავრობის მოხელეთა მამხილებელ წერილებს, მოუწოდებდა მეფის წყობილების წინააღმდეგ საბრძოლველად, აშუქებდა დასავლეთ ევროპის რევოლუციურ მოძრაობას (მაგ., № 350), ცენზორის მიერ აკრძალულ-ამოგდებულ ადგილებს საკუთარი პასუხისმგებლობით ბეჭდავდა და სხვ. ამ დროს მისი თანამშრომელი იყვნენ სახელგანთქმული მწერლები: ანტონოვიჩი, გლებ უსპენსკი (1840-1902), ნ. სიმბორსკი, ფრანგი კომუნარი ანრი როშფორი და სხვ. საცენზურო პირობათა დარღვევის გამო ხშირი შეტაკება ჰქონდა ცენზორთან.

როგორც ოპოზიციური პრესის მესვეური და კალმით მთავრობის წინააღმდეგ დაუცხრომელი მებრძოლი, 1878 წელს სამართალში მისცეს. საოლქო სასამართლოში თვითვე დაიცვა თავი: საოცარი გამჭრიახობით, დაუნდობელი კრიტიკით ამხილა მეფის ცენზურის სიბეცე, უფიცობა, საცენზურო კანონების დრომოჭმულობა, შეუსაბამობა, ურთიერთის უარყოფლობა და სხვ. გამართლებასთან ერთად მოითხოვა 1865 წლის 5 აპრილის კანონის შემოღება, რომელიც სპობდა წინასწარ ცენზურას, რათა ბეჭდვითი სიტყვა შესაფერ პირობებში განვითარებულიყო: ასეთი გადაწყვეტილება დიდ სამსახურს გაუწევს არა ჩემს პიროვნებას, არამედ ჩვენი მხრის საზოგადოებრივ განვითარებასო. საოლქო სასამართლომ გაამართლა, მაგრამ პროკურორის პროტესტით 1875 წლის მაისის 22 მეორედ გაასამართლეს. ახლაც ბეჭდვითი სიტყვის უფლებას ძალადობისა და უსამართლობისაგან შეუდრეკლად იცავდა. აქაც გამართლებული იქნა, მაგრამ მესამედ, 1881 წლის 8 აპრილს, ნააგო პროცესი (იხ. „იმედი“, 1881, № 3-4, სტ. ჭრელაშვილის წერილი ნ. ნიკოლაძის გასამართლების შესახებ).

ყოველთვის ლეგალურ ნიადაგზე მდგომი – პირდაპირ, ამკარად იბრძოდა. მისი აზრით, ლეგალურ ბრძოლას რაც უფრო ფართო, მეტი ასპარეზი აქვს დათმობილი, მით უფრო ძლიერია და საფუძვლიანი საზოგადოების პროცესი... ყოველ საზოგადოებაში კმაყოფილ და ბედნიერ წევრებთან ერთად, არიან უკმაყოფილონი, გაუბედურებულნი, რომელნიც უკეთესი წესისაკენ მიესწრაფიან... ქვეყნის მშვიდობიანი განვითარებისათვის სასურველია და აუცილებელი, რათა ამ ელემენტებს შეეძლოთ თავისი მისწრაფების გამოთქმა, საკუთარი რწმენის დამტკიცებო... სასამართლოში გამართლებულს, 1879 წელს გუბერნატორმა რვა

თვით შეუჩერა გაზეთი „მავნე მიმართულების“ მიზეზით, ბოლოს ნ. ნიკოლაძე სტავროპოლს გადაასახლეს და გაზეთიც დახურეს (ეს გაზეთი 1878 წლამდე გამოდიოდა კვირაში სამჯერ, შემდეგ – ყოველდღიურად; 1873 წელს გამოვიდა 1-350 ნომერი, 1875 წელს – 351-378 (23 ნომერი), 1880 წელს – 379-659 (180 ნომერი), 1881 წელს – 660 (ერთი ცალი), 1882 წელს – 1-2 (ერთი), 1883 წელს – 502 (ერთი). ამ გასამართლების შესახებ ნიგნაკმა „Первый процесс инзора“ (Тфп., 1879) მთელი რუსეთის მწერლობა შეაჩოჩქოლა.

1881 წელს რუსეთში მ. ვ. სალტიკოვ-შჩედრინისა (1826-1889) და ნ. კ. მიხაილოვსკის (1842-1904) მიპატიჟებით თანამშრომლობდა ცნობილ ჟურნალში „Отечественные записки“, რომლის კრიტიკული ნაწილის ხელმძღვანელის – ნ. კ. მიხაილოვსკის ფინეთში სახლობის შემდეგ, ამ ჟურნალის კრიტიკული ნაწილი მას ებარა. ამ ჟურნალში, ნ. ნიკოლაძემ, სხვათა შორის, დაბეჭდა თავისი წერილი „Пуи Блан и Гамбетта“ (1883), რომელშიც იცავდა „სახელმწიფო დემოკრატიულ პრინციპს“, რის გამოც მთავრობამ ჟურნალი დახურა.

ა. მ. დონდუკოვ-კორსაკოვის კავკასიის მთავარმართებლად ყოფნის დროს, 1882 წლიდან, ქართველთა დევნის გაძლიერების ხანაში, კავკასიის იურიდიული საზოგადოების თავმჯდომარემ ფრენკელმა მოითხოვა ერთისა და იმავე დანაშაულისათვის ორნაირი კანონი უნდა შემოვიღოთ: ერთი რუსებისათვის, მეორე – არარუსებისათვის, რომ დანაშაული აღიკვეთოსო. ამაზე ნ. ნიკოლაძემ უპასუხა: ვერავითარი დრაკონისებური კანონები ვერ აღკვეთავენ დანაშაულობათ, თუ ხალხის ეკონომიური მდგომარეობა არ გაუმჯობესდაო... ამ დანაშაულთა ფესვს ტყუილად ეძებთ ქართველ-სომეხთა ეროვნების შორის და ციმბირს გზავნით: ასეთი მართვა-გამგეობით მთელ რუსეთს თავსა ჰკიდია დამოკლეს მახვილიო...

1887 წლიდან თბილისში რედაქტორობდა და საკუთარი სახსრით სცემდა მოწინავე გაზეთს „Новое обозрение“ („ახალი მიმოხილვა“), რომელშიაც ხშირად აშუქებდა თვითმმართველობის საკითხებს, რათა ჩვენი ქალაქების გამგე-საბჭონი ევროპელ წეს-ჩვეულებას შეჩვეოდნენ, მთავრობას უმტიციცებდა ერობის შემოღების საჭიროებას და სხვ. ამ გაზეთში ნ. ნიკოლაძემ დაბეჭდა ბევრი შესანიშნავი წერილი, განსაკუთრებით – ეკონომიკაზე, რასაც ადგილობრივი მთავრობა და რუსეთის მწერლობა თვალსაჩინო ყურადღებას აქცევდნენ. 1891 წელს ეს გაზეთი გადასცა გ. მ. თუმანიშვილს, თუმცა 1897 წლამდე კვლავ წერდა მასში. 1894 წლიდან თანამშრომლობდა ჟურ. „მოამბეში“ (შინაურ, უცხოეთის და სამწერლო საკითხებს აშუქებდა), დროგამოშვებით გაზ. „Кавказ“-ში და სხვა გამოცემებშიაც ათავსებდა საპოლემიკო, საბჭირბოროტო საკითხების შესახებ წერილებსა და მოგონებებს.

ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებში ებრძოდა „წმინდა ხელოვნების“ თეორიას, სწამდა რეალისტური მიმართულების. ნ. ნიკოლაძის აზ-

რით, მხატვრული ლიტერატურის დანიშნულება ის არის, რომ აგვიწეროს ნამდვილი მდგომარეობა, ადამიანთა ხასიათები, ხალხის საზოგადოების ანუ ამა თუ იმ პიროვნების საქიროება, მაგრამ ყოველივე ეს მხოლოდ ფოტოგრაფიულად კი არ უნდა გადმოიხატოს, არამედ სინამდვილით დახატვასთან ერთად დასახოს უკეთესი ცხოვრების იდეალიო. მწერლისაგან მოითხოვდა მრავალმხრივ მომზადებას, ვიდრე იგი კალამს მოკიდებდა ხელს... „ლიტერატურული ასპარეზი ვარდებით მოფენილი როდია, ზედ სიარული და მოქმედება მეტის მეტად ძნელია... მაგრამ“ ყოველი მწერლობის მიმდევარი იმით უნდა მხნევედობდეს, „რომ მის შრომას მიზნად საზოგადო სარგებლობა და სიკეთე აქვს“-ო („კრებული“, 1871, № 3).

საეკონომიო-საფინანსო და სამეურნეო-სააღმშენებლო საქმიანობაშიც მოქმედებით მონაწილეობას იღებდა: სხვათა შორის, ქართველთა ბედის ტრიალის მთავარ ღერძად მას მიწათმფლობელობა მიაჩნდა. „დროებაში“ დაიწყო თუ არა წერა, მოიგონა დიმიტრი ყიფიანის მიერ აღძრული, ხოლო შემდეგ დავიწყებული წინადადება გლეხების განთავისუფლებისათვის მთავრობისაგან ნაბოძები თანხით ბანკის დაარსების შესახებ. ვერც დ. ყიფიანმა, ვერც მისმა მემკვიდრე მწერლებმა ვერ გამოირკვიეს, თუ როგორი ბანკის დაარსება მოუხდებოდა ჩვენს ქვეყანას, ან იმ ბანკს საფუძვლად რა წესდება უნდა ჰქონოდა. ნ. ნიკოლაძემ პირველმა აუხსნა ქართველობას საადგილმამულო ბანკის არსი, დანიშნულება და სიკეთე, განმარტა მისი გავლენა მიწათმფლობელობის გავრცელებაზე, შეადგინა ახალი თაობის წრე, რომელმაც ნ. ნიკოლაძის გეგმა განახორციელა; მისივე რჩევით, დუშეთიდან ჩამოიყვანეს ილია ჭავჭავაძე, რომლის თავმჯდომარეობითაც დაფუძნდა თბილისის საადგილმამულო ბანკი, რამაც ქართველთა აღორძინება განვითარების ახალ ხანას საფუძველი ჩაუყარა.

რუსეთში გადასახლების შემდეგ, ნ. ნიკოლაძე თავის სარჩენად და რკინიგზის საქმის შესასწავლად ლიძავა-როშნის რკინიგზის მმართველობაში ჩადგა. ამ გზაზე ნ. ნიკოლაძის მეცადინეობით პირველად შემოიღეს მანამდე მთელ რუსეთსა და ევროპაში უცნობი ამერიკული წესი საქონლის (ხორბლის) პატრონისთვის წინასწარ ბეს ძლევისა, რამაც ამ დაზიანებული რკინიგზის მდგომარეობა მალე გამოაკეთა.

1883 წელს ნ. ნიკოლაძე ამიერკავკასიის რკინიგზის გამგეობამ მიიპატიჟა და მიანდო ნავთობის გადაზიდვის მოწესრიგება, აგრეთვე, ტყიბულის გზისა და სურამის გვირაბის აშენებისათვის მთავრობის წინაშე მეცადინეობა, რაც ნიკოლაძემ სასახელოდ შეასრულა (ამ ადგილზე ყოფნისას დიდძალი ქართველობა ჩააყენა რკინიგზის სამსახურში).

1884-1886 წლებში ამიერკავკასიის რკინიგზის პატრონთა მინდობილობით მოლაპარაკებას აწარმოებდა (როგორც ყველა სხვა ნავთობის პატრონი) უცხო კაპიტალისტებთან ბაქოს ნავთობის

ჭებისა და ქარხნების გაყიდვაზე. მან პირველმა მოახერხა როტილდის მოწვევა ბაქოში, რითაც ბაქოს ნავთობის მრეწველობას მსოფლიო მნიშვნელობა მიანიჭა და მისი წარმოდგენელი აღორძინება დაიწყო. მას შემდეგ ნ. ნიკოლაძე დიდხანს როტილდის მრეწველად ითვლებოდა ნავთობის საქმეებში.

მარსელ დეპრეს (Marcel Deprez) მიერ ელექტრონის გადაცემის აღმოჩენის (1886) შესახებ ნ. ნიკოლაძემ პირველმა განმარტა მისი მნიშვნელობა და იზინასწარმეტყველა, თუ რა წარმოდგენელ რევოლუციას მოახდენდა ეს აღმოჩენა ქვეყნიერების ეკონომიურ წყობილებაში („В мире през“, „Новое обозрение“, 1887, № 1328).

დედულეთში – სოფ. დიდ ჯიხაში დასახლების შემდეგ შენიშნა, რომ ვაკე იმერეთში ზაფხულობით ძლიერი გვალვებისაგან ხვადაგი ხდებოდა, მოსავალი იღუპებოდა. ნ. ნიკოლაძემ ივ. სიმ. ბარამიძის, დავ. ლევ. ლოლობერიძის, სიმ. სარ. ლორთქიფანიძის დახმარებით, ამ არემარის გლახობის თანხმობით და შეერთებული 4 წლის დაულაღავი შრომით სოფ. მათხოჯიდან არხი გაჭრა ცხენისწყალსა და გუბისწყალს შორის მდებარე მიწების მოსარწყავად, რის მეოხებითაც 600 ვერსის სიგრძის არხებით მოიწინა ყოფილი უნაყოფო მიწები, რომლებზეც შემდეგ ჩინებული მოსავალი მოიყვანეს.

1908 წლის ოქტომბერში ამ არხებზე ინჟ. ფრიკმა ააშენა სამი რკინაბეტონის ხიდი ზედ გაკეთებული წარწერით: „აგებულია ნ. ი. ნიკოლაძის ხარჯით“. ამ ხიდების მშენებლობის დროს ნ. ნიკოლაძე ხშირად პირადად მუშაობდა – თხრიდა, ტიხრავდა და სხვ. ნ. ნიკოლაძის ხანგრძლივი მეცადინეობის შედეგად დაწყებული იქნა მდ. არაქსიდან სარწყავი არხის გაყვანა მუჰანის ველის მოსარწყავად, სადაც იმოდენა ბამბა (10 მლნ ფ.) უნდა მოსულიყო, რომ სახელმწიფო უცხოეთიდან ბამბის შემოზიდვისგან გათავისუფლებულიყო და სხვ.

საქალაქო თვითმმართველობის ასპარეზზე დაც, წერის გარდა, ნ. ნიკოლაძე პრაქტიკულადაც მოღვაწეობდა. ნ. ნიკოლაძის ხელმძღვანელობით ქუთაისის მოქალაქეებმა (რომელთა რიცხვს თვითონაც ეკუთვნოდა) მოიპოვეს საბჭოსა და გამგეობის დაარსების უფლება; ასეთივე ამაგი დასდო ფოთს, სადაც იგი ხმოსნად ირჩეოდა თვითმმართველობის შემოღებიდან მის გაუქმებამდე. 1876 წელს ქ. თბილისის მოურავად სომხებს დიმიტრი ყიფიანი ამოარჩევინა დიდი გავლენიანი სომეხი გენერლის იერემია არწრუნის წინააღმდეგ (რომელიც ერთი კენჭით გააშავებინა), მიუხედავად იმისა, რომ მაშინ ყოვლისშემძლე თავადი ნაპოლეონ აშატუნი, დ. ყიფიანის წინააღმდეგ მებრძოლი, ი. არწრუნის კანდიდატურას იცავდა. თვით ნ. ნიკოლაძე მუდამ ირჩეოდა ხმოსნად ერთსა და იმავე დროს სამ ქალაქში: თბილისში, ქუთაისსა და ფოთში; მის აზრსა და რჩევას ყველგან ყურს უგდებდნენ და ანგარიშს უწევდნენ. ქ. ბაქომ ნ. ნიკოლაძის რჩევით ჩაშალა ერთი ბოროტგანმზ-

რახველი კომპანიის გეგმა ბაქოში სასმელად მტკვრიდან ტუმბობით წყლის გამოყვანის შესახებ და საფუძველი დაუდო უკვე განხორციელებული მოვლარის წყალსადენს. ქ. თბილისის კეთილმონეობის მიზნით ნ. ნიკოლაძემ მარტომ შეადგინა და 1875 წელს გაზეთში „Тифлисский вестник“ (№ 99, 102, 109, 112) გამოაქვეყნა სრული გეგმა (Задачи городского хозяйства), მთუ რა და როგორ უნდა ეკეთებინა იმ ახალ გამგეობას, რომელიც სამი წლის შემდეგ აირჩეოდა. ამ გეგმის განსაკუთრებული ხასიათი იმაში მდგომარეობდა, რომ მთელ რუსეთში თაყვანცემული კონცესიების სისტემის ნაცვლად ურჩევდა, ქალაქის საქმე და საჭიროება მარტო მუნიციპალური წესით განეხორციელებინათ (ე. ი. ქალაქისავე ხელით და ხარჯით, ქალაქის მიერ ობლიგაციების გამოშვებით – ვალის აღებით). ნ. ნიკოლაძისავე მეცადინეობით და მეთაურობით, ქალაქის უწინდელი გამგეობის გავლენიანი მეთაურები გააშავეს, სამაგიეროდ აირჩიეს ახალგაზრდა, ნასწავლი და უანგარო მოღვაწე – როგორც ქართველი, ასევე – სომხები და რუსები (1878 წლის ბოლო არჩევნებზე). მაშინ ქალაქის საბჭოში ხმოსნებად პირველად არჩეული იქნა ათიოდე ქართველი და რუსი. 14 წლის განმავლობაში (1879-1893) ნ. ნიკოლაძე ითვლებოდა თბილისის თვითმმართველობის ნამდვილ ლიდერად. ამ ხანაში მოეწყო (უკონცესიოდ) თითქმის ყველაფერი ის, რაც თბილისქალაქის სიმდიდრეს, სიამაყესა და საკუთრებას შეადგენდა (საბჭოთა მშენებლობის დაწყებამდე). ნ. ნიკოლაძის მიერ ნარჩევი და შემოღებული წესი (მუნიციპალური) იმ დროს სრულიად უცნობი და უმაგალითო იყო მთელ რუსეთში. ამ ხანაში მდიდარ მესაკუთრეთა წინააღმდეგობამ, მართალია, ნ. ნიკოლაძეს ბევრი გაბედული და შორსმჭვრეტი გეგმა ჩაუშალა (მაგალითად, თბილისის აბანოების ევროპულ კურორტად გადაქცევა, ქალაქის ბანკის დაარსება და სხვ.), მაგრამ მათი განხორციელების მტკიცე აზრი მაინც ჩაისახა.

1894 წელს ნ. ნიკოლაძე ქ. ფოთის მოქალაქეებმა თითქმის ერთხმად ქალაქის მოურავად აირჩიეს. ამ თანამდებობაზე 20 წელზე მეტი იმოღვანა ოთხჯერ ზედიზედ ერთხმად არჩევით (1898, 1902, 1906 და 1910 წლებში). მან რუსეთის მთავრობის ნებართვით მოახდინა ფოთის გემთსადგურის მუნიციპალიზაცია (ე. ი. სააღმშენებლოდ და სანარმოოდ ქალაქის განკარგულებაში გადაცემა), რის არცერთი მაგალითი არ ყოფილა მთელ რუსეთში. ნ. ნიკოლაძემ გადააკეთა ფოთის უვარგისი გემთსადგური: გაუხსნა ახალი შესასვლელი იმ მხარეს, საიდანაც ქარი არასოდეს ქრის და ამოაშენებინა ძველი კარი, რომელიც მძლავრი დასავლეთის ქარის პირდაპირ იყო დაფენილი. თუმცა წინათ, 20 წლის განმავლობაში (1857-1878) ეს ქალაქი ერთადერთი ჭიშკარი იყო მთელი ამიერკავკასიისათვის ევროპისა და მთელი რუსეთის მხრით, და, ამის გამო, მაშინ დიდი შემოსავალი ჰქონდა, არც ერთი სასწავლებელი, არც ერთი რიგიანი შენობა არ გააჩნდა, – ნიკოლაძემ

კი, თავისი მოურავობის დროს, გემთსადგურის გარდა გააშენა: ორი გიმნაზიის ქვეთვირის შენობა, საქალაქო სკოლებისათვის ქვეთვირისავე სამი სახლი, ჩინებული რკინაბეტონის ტაძარი (რომელიც გასაბჭოების შემდეგ თეატრად გადაკეთდა), ქარვასლა, სასაფლაო, წყალსადენი და სხვ. ფოთის ტაძრის სურათები, მისი ახალი მიღწევების გამო, გერმანელ აღმშენებელთა სახელმძღვანელოებშია მოყვანილი, როგორც რკინა-ბეტონის უაღრესი ოსტატობის მაგალითი. 1894 წელს ქალაქის მთელი შემოსავალი, მთავრობის დახმარებით, ძლივს 70.000 მანეთამდე აღიოდა, ხოლო 20 წლის შემდეგ, ნ. ნიკოლაძის ხელში, 1914 წელს, ამავე ქალაქს საკუთარი შემოსავალი ჰქონდა ყოველწლიურად 295.413 მან., გარდა ამისა, ხაზინიდან – 542.314 მან. მეტი, სულ 747.727 მან. დიდი ბრძოლის შემდეგ, ნ. ნიკოლაძემ რუსეთის მთავრობასა და სათათბიროს გამოაცემინა კანონი, რომელიც ქ. ფოთს ნებას აძლევდა, მის გემთსადგურში გავილილი ყოველი საქონლისათვის ბაჟად ფოთზე ნახევარი კაპეიკი გადაეხდებინა გემების უცბად და იაფად დამცლელ-დამტვრითავ ნაგებობათა ასაგებად (ცნობილ მეცნიერთა არაერთგზის გამოკვლევით, ამ საქმისათვის ფოთის გემთსადგური მთელ რუსეთში ერთ უმჯობესთაგანად ითვლებოდა). ნ. ნიკოლაძემ პირველმა აღძრა შავი ქვის გადასატვირთად ფოთში ელევატორის აგების საკითხი (კიდევაც ააგეს ერთი ელევატორი), რაზედაც კერძოდ დანიტერესებულმა პირებმა და მათმა ამყოლებმა დიდი წინააღმდეგობა გაუწიეს და საქმე ჩაიფუშა საბჭოთა მშენებლობის დაწყებამდე.

ნ. ნიკოლაძის რჩევით 1918 წელს ჭიათურაში ყველა ქართველი მრეწველი შეერთდა საერთო სააქციო საზოგადოების მოსაწყობად. ამას მოჰყვა შავი ქვის მრეწველთაგან ერთი გამზიდავი ამხანაგობის შედგენა (ЧЭМО), რომელსაც მთავრობამ საქართველოდან შავი ქვის გაზიდვის მონოპოლია მიანიჭა.

ნ. ნიკოლაძის რჩევით და მეოხებით 1883 წელს ბაქოში შედგა ნავთობის მრეწველთა ყრილობა, რომლის ხელმძღვანელი და გეზის მიმცემი თვითონვე იყო. ამ კრებამ დიდი საქმეები გაარიგა და დიდი სარგებლობაც მოუტანა ქვეყანას. მისი ამაგი ჩანს მის მიერ წარმოთქმული სიტყვებიდან და მოხსენებებიდან (Труды Первого съезда нефтянщиков, Баку, 1884). ნ. ნიკოლაძე სრულიად უანგაროდ ემსახურებოდა ამ დაწესებულებას, ბევრი ხიფათისაგან გადაარჩინა. შემდეგ წლებში (1885-1888) მესვეურებოდა მწერლობას და კრებებზე იმ პირთ, რომლებიც ებრძოდნენ ამ მრეწველობის გადატანას ბაქოდან ვოლგაზე ან შავი ზღვის პირად. ამ დროს ნ. ნიკოლაძის წინააღმდეგ დაირაზმა, რაც კი ძლიერი ძალა გააჩნდა რუსულ მეცნიერებს (პროფესორები: მენდელეევი, ტიშე, მარკოვნიკოვი, ლისენკო, არქიპოვი და მრ. სხვ.). მაგრამ ამ სახელოვანი ბრძოლიდან ნ. ნიკოლაძე გამარჯვებული გამოვიდა: ყველა მისი აზრი და დებულება სინამდვილემ გაამართლა.

მთელი 35 წლის განმავლობაში (1886-1920) გატაცებით მუშაობდა დედუღეთ-მამულში (სამტრედიის რ. სოფ. დიდ-ჯიხაიში), სადაც 50 ქცევა მიწაზე მოაწყო საცდელ-საჩვენებელი სადგური ვენახის, ტყის, ხეხილის, ბოსტნის, ყანის, მიწდვრის, საქონლის, ფრინველის, ფუტკრის, აბრეშუმის ჭიის, ნესვის, ხელოვნური მორწყვის და სხვ. სხვათა შორის, აქ შემოიღო 60-70 სხვადასხვა ჯიშის ყურძნის დამყნობა ამერიკულ ვაზზე, ფილოქსერასთან ბრძოლის სხვადასხვა ცდა (განსაკუთრებით წყლის ჩაყენებით) და სხვ. და ყოველივე ეს შექმნა თითქმის უქონელმა, პირადი მეცადინეობით, არა მამაპაპური წესით, არამედ მეცნიერების უკანასკნელი ჩვენებისამებრ, სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერეულობის თუ ცხოველების ჯიშთა შერჩევით, ადგილობრივ პირობებთან შეგუებით, რაც მთელი ამ კუთხის სკოლად გადაიქცა (გასაბჭოების შემდეგ ეს მამული სახელმწიფოს გადაეცა).

სოციალ-პოლიტიკურ საკითხში ნ. ნიკოლაძე გასული საუკუნის 60-70-იანი წლების სოციალისტურ პრინციპებს იცავდა, 70-იანი წლებიდან ხელი შეუწყო ლიბერალური სოციალიზმიდან ნაროდნიკული სოციალიზმისკენ გადასვლას, მერე ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ გზაზე შედგა, ბოლოს ეროვნულ-დემოკრატიულზე და სხვ. მან პირველთაგანმა საქართველოს აზროვნება ევროპას აზიარა, ხოლო ამიერკავკასიაში პირველმა დაამკვიდრა ევროპული ჟურნალისტიკა. ილია ჭავჭავაძემ ადრევე, 70-იან წლებში შენიშნა ნ. ნიკოლაძის საიმედო საქმიანობა, ქვეყნისთვის ფალავნობის უნარი და ხელი შეუწყო მის სამწერლო-საზოგადო ასპარეზზე მოღვაწეობას.

თვითმპყრობელობის დამხობის შემდეგ (1917), როგორც მანამდე, ეროვნულ საკითხში ნიკოლაძე მუდამ ერთსა და იმავე პოლიტიკას მისდევდა: ქართველობის ერთობას. მთავრობა უნდა ჩაბარდეს იმ პარტიის მთავრად, რომელსაც უმეტესობა ჰყავს მომხრეო. ვინც გინდა იჯდეს მთავრობის სათავეში, სულ ერთია, ყოველი ქართველი მას ხელს უნდა უწყობდეს, ურთიერთ შორის ბრძოლა ქართველებს დაღუპავსო, პოლიტიკურ საკითხებში უთანხმოებას ჩვენში არსებითი მნიშვნელობა როდი აქვსო. ერთხანს (1917 წლის დასასრულიდან 1920 წლის გაზაფხულამდე) იგი ითვლებოდა ნაციონალ-დემოკრატთა პარტიაში და მის სიითაც აირჩა საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრად, რაზედაც ხელი აიღო 1920 წელს; საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის დავალებით ნიკოლაძე გაიგზავნა წევრად იმ დელეგაციისა, რომელიც მივიღებოდა იქნა ჯერ ბათუმს, ოსმალეთთან ზავის ჩამოსაგდებად, შემდეგ გერმანიის მთავრობასთან 1918 წლის მაისში. აქ ნ. ნიკოლაძემ მოახერხა სესხის მოწყობა ბანკებთან, ქართული ფულის გასამაგრებლად და ზოგი სხვა ეკონომიური მორიგების მომზადება, მაგრამ გერმანიის დამარცხების გამო მთავრობამ ესენი ვერ განახორციელა. შემდეგ ნ. ნიკოლაძე გაიგზავნა მთავრობის დელეგაციის მრჩევლად ბაქოს, სტამბოლსა და ევროპაში, მაგრამ ამ დელ-

ეგაციის წევრთა უმრავლესობისა და მის შეხედულებათა შორის მუდამ განსხვავება იყო და ამ მეცადინეობისგან ბევრი არა გამოსულა-რა.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, 1924 წელს, დაბრუნდა სამშობლოში და ინტელიგენციას მოუწოდა, რათა საბჭოთა ხელისუფლებასთან შემჭიდროებით ემუშავათ.

ნ. ნიკოლაძე ყველა სხვა უწინდელ მოღვაწეთაგან იმით გამოირჩეოდა, რომ თავიდანვე ღრმად გამოკვლეული აზრი ჰქონდა ჩვენი ქვეყნისა და რუსეთის როგორც შინაურ, ისე გარეშე პოლიტიკის უმთავრეს გეგმებზე. მისი პოლიტიკის მიზნები და მიმართულება გადმოცემულია მის-სავე წიგნებში:

1. ჩემ პოლიტიკაზე: (გაზ. „იმერეთის“ საპასუხოდ) (ქუთაისი, 1913);
2. Армяно-грузинские отношения в 1893-1898 гг.: Старые статьи с новым вступлением (Тифлис, 1920).

არ არის ქვეყნის კუთხე, სადაც ნ. ნიკოლაძეს ფეხი არ დაედგას და მსოფლიოს მონინავე-მოაზროვნე თუ საქმიან ხალხთან კამათში მშობელი ქვეყნის სანინმსვლელი აზრი არ დაემუშავებინოს ან საქმე არ დაენციოს: თავის სოფელში მუშაობის თუ ინგლისის ბანკირებთან მუსაიფის დროს, რუსეთის რკინიგზებზე თუ თბილისის თვითმმართველობაში მოღვაწეობის ჟამს, პეტერბურგის საუკეთესო ყურნალ-გაზეთებში მწერლობისა თუ პარიზის საჯარო წიგნთსაცავ-სამკითხველოებში მეცადინეობის ხანს, ევროპა-რუსეთის საუკეთესო ინჟინრებთან თუ შვეიცარიის უდიდეს ემიგრანტ-რევლუციონერებთან, – ჰერცენთან, ლევ მენციკოვთან, ფრანგ კომუნარებთან კამათში და სხვ. საზოგადო-საქვეყნო გეგმებს ადგენდა, ამუშავებდა: ყველას ყურადღებას იპყრობდა, ყველა ანგარიშს უწევდა როგორც მის მსოფლმხედველობას, ისე მის საქმიანობას. თითქმის 70 წლის განმავლობაში, სამწერლო მოღვაწეობის გარდა, ჩვენი ქვეყნისთვის სასარგებლო და მსოფლიოსთვისაც საყურადღებო მრავალი საქმე დაიწყო, – აი, მოკლედ ზოგი მათგანი (ფრჩხილებს გარეთ – განხორციელებული, კუთხიან ფრჩხილებში – განუხორციელებელი ანუ განხორციელების რიგში):

1. ტყიბულის ქვანახშირი და ტყიბულის შტო (1871-1886 წწ.);
2. ჭიათურის შავი ქვა და რკინიგზა (1875-1924 წწ.);
3. სურამის გვირაბი (1884-1886 წწ.);
4. [ენგურის და რიონის ელექტროფიკაცია (1913-1914 წწ.);
5. გროზნო-ფოთის ნავთობსადენი (1897 წ.);
6. [რაჭა-რუსეთის რკინიგზა (1919-1927 წწ.);
7. როტშილდის მონვევა ბაქოსა და ბათომში (1884-1886 წწ.);
8. ნავთობ-მრეწველობის გარდაქმნა (1883-1891 წწ.);
9. სპარსეთის რკინიგზის პროექტი 70-ე წლებში;
10. [სპარსეთ-ინდოეთის ნავთსადენი (1883 წ.);

11. მულანის ველის მორწყვა (1876-1914 წწ.);
12. [გოგირდის აბანოების ზამთრის მსოფლიო კურორტად გადაქცევა, როგორც ქარი];
13. ავჭალის წყალსადენი, „კონკა“ და სხვ.;
14. ფოთი (1894-1917 წწ.). მისი გადაქცევა შავი ზღვის ერთ-ერთ საუკეთესო გემთსადგურად და სავაჭრო „ჭიშკრად“, ახალი პორტის აგება და მუნიციპალიზაცია, ელევატორის აგება, საფუთო გადასახადის ქალაქისათვის მინიჭება, ჭაობების დაშრობა, რკინა-ბეტონის მშენებლობა, ხიდები და ქალაქისკენ მიმავალი გზები (მოლთოვის ხიდი), სასწავლებლების დაარსება და მათთვის შენობების აგება;
15. [საკონსერვო ქარხანაზე მეცადინეობა ფოთის თევზეულობისათვის];
16. [ენგურის ელექტროფიკაცია და მისი გამოყენება: ელექტროქიმიური ქარხნების გეგმა ფოთი-სამტრედიის რაიონისთვის];
17. ბაქოს და გროზნოს ნავთობის ფოთში გამოყვანა და მათი შეზავება;
18. [სუფსა-სეფის რკინისა და ფოთის ტორფის გამოყენება];
19. [ქალაქი ადგილობრივი მცენარეებისაგან];
20. [ფოთი-ორსკის რკინიგზის პროექტი საქართველოს პურისათვის, ე. ი. ციმბირის, ურალის, ვოლგის და კასპიის საქონლისთვის ისეთი გზის გახსნა გაუყინავ გემსადგურამდე შავ ზღვაზე, რომელიც 500 ვერსით უფრო მოკლე იქნება არსებულ გზაზე ბალტიის ზღვისაკენ, რომელიც რამდენიმე თვით იყინება (1895-1917 წწ.);
21. [რიონსა და პეჩორაზე გემთმომოსვლის ცდა];
22. [ზიფის ტყის და ტყეარჩელის ნახშირის გამოყენება (1901-1914 წწ.);
23. ფოთი-ზუგდიდის რკინიგზის გზის ცდა (1896-1897 წწ.);
24. [ფოთი-ტყეარჩელის გზის გეგმა, 1902-1912 წწ.);
25. [რაჭის ქვა-დაფის (ასპიდის) გამოყენება ყავრის მაგიერ ჩვენს ნოტიო ჰავაში (1925 წ.);
26. [ჩვენი მეღვინეობის სრული გარდაქმნა ევროპის მეურნეობის მიხედვით: Pმევენახეთა კოოპერაცია საერთო მეღვინეობით (1919) და კლდეში მოწყობილი მუდმივტემპერატურიანი სარდაფებით (ქუთაისი), რისთვისაც ნ. ნიკოლაძემ 1914 წლის ომის დაწყების წინ ორი მილიონი მანეთი ოშოვა პეტერბურგის ბანკებში, მაგრამ გამოყენება ვერ მოასწრო ომის გამო];
27. [ჩვენი ხილეულ-ბოსტნეულობის და თევზეულობის გამოყენება საკონსერვო საქმისათვის];
28. [ჩვენი მეაბრეშუმეობის დაყენება სამხრეთ საფრანგეთის მეაბრეშუმეობა-მეხავერდობის დონეზე];
29. [საქონლის, წერილფეხის, თევზის, კიბოს ახალი ჯიშების მოშენება, ევროპა-ამერიკა-ავსტრალიის საუკეთესო ჯიშების შეჯვარებით ჩვენს ადგილობრივ უგამძღეს ჯიშებთან]

და სხვ. მრ.

ყველა ამის განხორციელებისათვის ნ. ნიკოლაძე დაწვრილებით და ყოველმხრივ შეისწავლიდა ადგილობრივ პირობებს: მეტეოროლო-

გიურად, გეოლოგიურად, ზოობოტანიკურად, ეკონომიურად, ეთნოგრაფიულად და იკვლევდა, რომელი მოწინავე ქვეყნის ბუნებასა და მეურნეობას უფრო უახლოვდება ჩვენი ქვეყნის ესა თუ ის კუთხე და სხვ.

ნ. ნიკოლაძე ცოცხალი სიტყვით, წერით და საქმით ქვეყანას უმტიცებდა, რომ მძიმე, შავი წარმოება უნდა შეიცვალოს სწრაფი, სუფთა, ნათელი ელექტროქარხნებით, ელექტროტექნიკით, ელექტროქიმიით, ელექტრიფიკაციით, ბუნებრივ ძალთა გამოყენებით და სხვ.

მსოფლმხედველობით არც ერთ პოლიტიკურ პარტიას არ ეგუებოდა, მაგრამ იმავე დროს ყოველივე დაწყებულ საქმეში რევოლუციონერი იყო, დაუმორჩილებელი, გაბედული კალმოსანი, ხალხის სიკეთისთვის თავგამოდებული მებრძოლი. ქალაქთა თვითმმართველობა, სოფელთა დაკავშირება საერთო საქმისათვის, ერობის შემოღება, კოლექტიური შრომა, თვითარსებობის შენარჩუნებისათვის დაუცხრომელი გარჯა-შრომა, – აი, მისი მრწამსი. ნ. ნიკოლაძის რწმენით, მხოლოდ ის მონაპოვარია მტკიცე, მხოლოდ ის პოლიტიკური წყობილებაა მკვიდრფესიანი, რომელიც წინასწარ მომზადებულ საყოველთაო ჭეშმარიტად მასიურ თვითმომქმედებას ემყარება.

დაუნდობლად ამათრახებდა თანამემამულეთა ჩამორჩენილობას, ამჩნევდა რა, რომ „ახალგაზრდა, გაუნათლებელ და უნიჭო, უხასიათო პირებთაგან იყო შემდგარი“ და განმარტავდა: „ყოველ საზოგადოებაში თვითივე თაობას თავისი საკუთარი ტვირთი აწევს, და ისტორიულ ცხოვრებაში ყოველ თაობას უნდა შეეძლოს თქმა: ჩემი მხრით, მე ეს ახალი სარგებლობა მოვუტანე ჩემს ხალხს, ეს ახალი სინათლე ვაჩვენე, ახალი ძალა შევსძინე და ახალი გზა გაუხსენი უკეთესი ცხოვრებისაკენ. იმ თაობას, რომელსაც ამ სიტყვების თქმის უფლება არა აქვს, ისტორია იმგვარად თვლის, როგორც ცხოველების ჯოგს, რომელიც... მოძოვებულ მინდორზე ნაკელს ყრის“ („ჩვენი ახალგაზრდობა“, „კრებული“, 1871, № 2; რჩეული ნაწერები, ტ. 2., ტფ., 1932, გვ. 18). გვასწავლიდა, რომ „ცხოვრება ბრძოლაა, ახალგაზრდობა უნდა იბრძოდეს კარგი მერმისისათვის, ხოლო ამ ბრძოლის წარმატებისათვის საჭიროა მეცნიერული ცოდნა, ბუნებისა და საზოგადოების შესწავლა... ვეცადოთ, რომ ჩვენმა სიცოცხლემ ფუჭად არ ჩაიაროს და კაცობრიობის ისტორიაში, ჩვენ ცხოვრებაში ერთ საფეხურად გამოდგეს იმ კიბისა, რომლითაც თანდათან მალღდება კაცობრიობა“ („საახალწლო“, „კრებული“, 1871, № 1).

გასული საუკუნის 80-იან წლებში პოლემიკური ჟინით გატაცებულმა მოწინააღმდეგეებმა მას დასწამეს ქართული საქმის მოლაღატეობა. ნიკოლაძე არათუ ღალატობდა ქართულ საქმეს, არამედ წერით, მოქმედებით, სიტყვით და საქმით ცდილობდა ქართველთა ნივთიერ, გონებრივ, საზოგადოებრივ წინსვლას და მეფის წესწყობილების უკუღმართობას დაუცხრომლად ებრძოდა. ქართული ენის დევნისა და ქართველთა გადაგ-

ვარების გაძლიერების ხანაში, როცა ადგილობრივი ენები (ქართული, სომხური) სკოლებიდან გამოაძევეს, 1889 წელს ნ. ნიკოლაძემ თბილისის ქალაქის საბჭოში, როგორც ხმოსანმა, ასეთი უკუღმართობის წინააღმდეგ გაილაშქრა და საბჭოს დაადგენინა: „ეთხოვოს მთავრობას შემოღებულ იქნას ქალაქის სასწავლებლებში ადგილობრივი ენები“. ქუთაისის ბანკის დაარსების დროს მოითხოვა: საქმე ისე უნდა მოეწყოს, რომ ბანკში დაგირავებით დარჩენილი მამულები ისევე ჩვენი ხალხის ხელში დარჩესო; 1894 წლის მაისის 23-ს ნოე ჟორდანიასთან გაგზავნილ წერილში (ფრანგულად), სხვათა შორის, წერდა: „ჩანს, კავკასიას 1789 წელს არ ექნება... კავკასიასა და პოლონეთს არ უნდა სოციალიზმი. სოციალიზმი მთელ მსოფლიოს ალს მოუდებს, პირველ ყოვლისა კი საჭიროა მამულიშვილობა, პატრიოტად ყოფნა“ და სხვ.

ყოველი მისი სიტყვა საქმე იყო ან საქმის დასაწყისი. როგორც მწერალმა, მთელ რუსეთსა და უცხოეთშიც დაიმკვიდრა საპატიო სახელი, დიდი ავტორიტეტი, ხოლო ქართულ მნივნილობაში შექმნა საკუთარი სამწერლო მანერა და ენა („ნიკოლაძის ენა“) – მარტივი, მკვეთრი, მრავალი ახალი სიტყვით შემკული, – საკუთრივ ნ. ნიკოლაძემ (ანუ გ. წერეთელთან და ილია ჭავჭავაძესთან ერთად) შემოიღო სიტყვები: „ორთქლმავალი“, „მჭავბადი“, „ერობა“, „რკინიგზა“, „ლიანდაგი“ და სხვ. ამავე დროს, ნ. ნიკოლაძის აზრით, ყოველი ქვეყნის ინტერესების დაცვა იმ ენაზე უფრო მიზანშეწონილი პუბლიცისტის მიერ, რომელზედაც წარმოებს მისი მართვა. ამიტომაც ხელი მიჰყო თვითონ რუსულ პრესას. ვითარცა წარსულის გულმოდგინე მონაფე, ანმყოს დაუცხრომელი მებრძოლ-მესვეური და მომავლის წინამორბედი, მთელ იმედებს ახალგაზრდობასა და მისი დროის შესაფერ სწავლა-აღზრდაზე ამყარებდა: ამიტომ მთელი თავისი სიცოცხლე იბრძოდა პოლიტექნიკური და პროფესიონალური განათლებისათვის (წინააღმდეგ კლასიკური სიტყვიერ-ფილოსოფიური განათლებისა, რომელიც ჩვენი ქვეყნისთვის დამღუპველად მიაჩნდა) და ყველას ურჩევდა: ცოდნის ზუსტი დარგებით შეიარაღებულიყვენ, გაეცნოთ ევროპის წარმატების ყოველი მხარე და საკუთარი ქვეყნის ყოფა-ცხოვრებას ჩაფიქრებოდნენ, რათა ადვილად შეძლებოდათ გარკვეული ეკონომიურ-კულტურული ამოცანების ამოხსნა, თავისი თავისა და ქვეყნის სამსახური.

ხანგრძლივი მრავალმხრივი მოღვაწეობით ნ. ნიკოლაძემ იმდენად გაითქვა სახელი, რომ მის ირგვლივ ლეგენდა-თქმულებანიც კი შეიქმნა. მაგალითად: 1. ალექსანდრე მესამის საქართველოში ჩამოსვლის დროს (1888) იმერეთში ხმა გავრცელდა, რუსეთის დედოფალი ნიკოლაძის დანახვაზე ისე მოიხიბლა, ქმარს ეყრება და ნიკოლაძეს მისდევსო; 2. რუსეთ-იაპონიის ომის დროს ამბობდნენ: ნიკოლოზ მეორემ ნიკოლაძე ინგლისს გაგზავნა მოციქულად, დახმარების სათხოვნად, ხოლო ნიკოლაძე იაპონიას გაიპარა და ახლა იქიდან უტყევს

ტოლოს და კუროკის სახელითო; 3. ნიკოლაძის ტვინი ამერიკამ შეიძინა დიდი ფასით სამუზეუმო-თო და სხვ. მაგრამ მრავალთაგან ერთი ამბავი კი სინამდვილეში მოხდა: ნ. ნიკოლაძის საყოველთაო გავლენა იმდენად ძლიერი იყო, რომ თუმცა რუსეთის მთავრობა მას კრამოლნიკად თვლიდა, მაინც 1882 წელს მასვე დააკისრა რევოლუციონერებთან მოლაპარაკება იმის შესახებ, რომ მათ აფეთქება არ მოეხდინათ ალექსანდრე მესამის დაგვირგვინების დროს. ნ. ნიკოლაძემ ეს დავალება იკისრა, თუმცა მორიგების არა სწამდა-რა, ოღონდ მთავრობას პირობა ჩამოართვა: ამ შრომისათვის კატორღიდან გაეთავისუფლებინათ 20 წლის განმავლობაში იქ წამებული გამოჩენილი რუსი მწერალი ნ. გ. ჩერნიშევსკი (1828-1889) (ეს ამბავი დანვრილებით აღწერილია ჟურ. „Билюе“-ში, 1906, № 9 და 1907, № 9, აგრეთვე ცალკეა გამოცემული. იგი თავისი მწერლობით, საქმიანობით და მოღვაწეობით ყოველთვის საყოველთაო ყურადღების ცენტრში იდგა, მონინალმდეგებთან მძაფრი მებრძოლი, ლომთალომი და მალა მფრენი არწივი, კერძო ცხოვრებაში იყო უაღრესად თავაზიანი, გულკეთილი, მშვიდი მტრედი, თავმდაბალი.

ნ. ნიკოლაძის მოღვაწეობის ძირითად მრწამსს შეადგენდა მამულის სიყვარული, სამსახური და ქართველობის ერთობა. ცნობილი იყო, როგორც ძლიერი ნებისყოფის მქონე, საკუთარი აზრის მტკიცედ დამცველი, შეუდრეკელი.

წარმოთქმული აქვს მრავალი სიტყვა სხვადასხვა საზოგადოებაში, კრებებზე, საბჭოებში, მიტინგებზე და სხვ., რომელთაგან ბევრს დიდი გავლენა მოუხდენია და შემდეგშიც მნიშვნელობა არ დაუკარგავს.

ნ. ნიკოლაძის წინააღმდეგ, მისი ბავშვობიდანვე, უთვალავი წერილი დაბეჭდილა. ყველაზე უნინ იგი შენიშნა და აითვალისწინა ცნობილმა რუსმა შავრაზმელმა პუბლიცისტმა მ. ნ. კატკოვმა (1818-1887) თავის გაზეთში „Московские ведомости“ (1865). ნ. კატკოვი შემდეგშიც (1877-1879) არაერთხელ ამხედრებულა მის წინააღმდეგ. ჟენევაში, 1868 წელს, ემიგრანტმა ალ. სოლოვიევიმ გალანძღა ბროშურით „Миколка-публицист“. ქართულად დიდ ხანს ედავებოდა 1869-1872 წლებში „მნათობი“, უმთავრესად, ანტონ ფურცელაძის სახით. 1879 წელს ბევრს წერდა გაზ. „Голос“ (№ 155-156) ნ. ნიკოლაძესა და მის გასამართლებაზე. რუსეთის ტექნიკურ საზოგადოებაში ნ. ნიკოლაძეს შეებრძოლა ნავთობის მეუფე ლუდვიგ ნობელი (1831-1888). ამ ბრძოლას რუსულ მწერლობაში დაერქვა „Битва шведа с кабардинцем“. 1887 წლიდან ნ. ნიკოლაძეს გაზ. „Кавказ“-ში რამდენიმე წელს ედავებოდა უკიდურეს რუს-მემარჯვენეთა წარმომადგენელი ნ. შავროვი. მასთან დავაში ნ. ნიკოლაძე ძლიერ მოხერხებით იცავდა ადგილობრივ ერთა (ხალხთა) ავტონომიურ ინტერესებს, ამავე დროს, ნ. ნიკოლაძეს „Тифлисский листок“-ში შეუსვენებლივ ჰკიცხავდა დ. კეზელი, რომელსაც ნ. ნიკოლაძე არასოდეს პასუხს არ აძლევდა, ვითომ არც ამჩნევდა. ნ. ნიკოლაძეს უბრალო გაუგე-

ბრობის გამო რუსი გავლენიანი პუბლიცისტი ნ. შელგუნოვი (1824-1891) გამოეკამათა 1889 წელს „Русская мысль“-ში, მაგრამ ეს გაუგებრობა მალე გამოირკვა. 1908 წლიდან გამწარებით ებრძოდა მისი ყოფილი თანამშრომელი გ. ზდანოვიჩი იმის გამო, რომ ფოთის სასარგებლოდ შემოღებული ბაჟი შავი ქვის მრეწველობასა და, საზოგადოდ, ალებ-მიცემობას ავნებსო. ნ. ნიკოლაძე უმტკიცებდა, რომ ამ ბაჟის მიზანია ფოთის გემთსადგურის მოწყობა-ჩაღრმავება – რაც უფრო ღრმა იქნება გემთსადგური, მით უფრო დიდ გემებს შეეძლება შიგ შემოსვლა და საქონლის გადაზიდვა გაიფხუბოსო. რუსეთის სათათბირომ ნ. ნიკოლაძის აზრი სწორად სცნო. ახლა სხვა მხრივ აუტყუა დავა, ბოლოს, პირდაპირი ბრძოლით რომ ვერ დაამარცხეს ნ. ნიკოლაძე, მთავრობის საიდუმლო რევიზიებს, საბჭოსა და მთავრობას აცნობეს – ნიკოლაძემ ფოთში ხაზინის მილიონები გაფლანგა და მიითვისაო, მაგრამ რამდენჯერმე მოწვეულმა რევიზიამ ამ ცნობების სიყალბე და ცილისწამება ნათელყო და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Объяснения Потийского городского головы Н. Я. Николадзе.* - [Б.м.], [Б.г.]. - 29 с.; 35см.. - Без тит. л. и обл.. - Опис. по загол. 1-й стр.. - На правах рукописи;
2. *Особое мнение члена нефтепроводной комиссии Императорского Русского технического общества Н. Я. Николадзе.* - [Б.м.], [Б.г.]. - 27 с.; 35см.. - Без тит. л., опис. по загол. 1-й стр.. - Рукописное изд.;
3. *Письма его (10) к Венгеру Семену Афанасьевичу: 1882-1883 гг.* - [Б.м., Б.г.]. - 12 с.; 18см.. - Из архива С.А. Венгерова. - Фотокопия;
4. *Фотоснимки орнаментов: Альбом: [Из архива Н.Я. Николадзе].* - [Б.м.], [Б.г.]. - 11 с.; 21см.;
5. *Экономическое значение Ткибульской каменно-угольной ветви Закавказской жел. дороги / Записка уполномоченного Кутаисской гор. думы, Н.Я. Николадзе.* - Б.М., Б.Г.. - 7с.; 36см.. - Без тит. л., опис. по 1-й стр. текста;
6. *Правительство и молодое поколение: По поводу выстрела 4 апр. 1866 / [Соч.] Никифора Г*** [псевд.].* - Женева: Вольная рус. тип., 1866. - IV, 42 с.; 21;
7. *საახალწლო / შედგენილი ნ. ნიკოლაძისაგან.* - თბილისი: კ. შავერდოვის „გაზეთის სააგენტოს“ გამოც., 1880 (ე. ხელაძის სტ.). - კანი, 352 გვ.; 13სმ.;
8. *ერობა (Земство) მისი დანიშნულება და წესდება / ნ. ნიკოლაძისა.* - თბ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1882 (ა. დრევიჩის და არ. კალანდაძის სტ.). - 24 გვ.; 18სმ.. - (საზოგადო საქმეები). - გადმოთქმული 1871 წ. „კრებულიდამ“;
9. *Доклад Н.Я. Николадзе: «Замечания по поводу сообщения В.Б. Абрамовича» 28 августа 1882 г.* - Санкт-Петербург: тип. бр. Пантелеевых, [1883]. - 20с.; 25см.. - Без тит. л. и обл.. - Отт. из «Труды Съезда г. членов Имп. Рус. техн. о-ва в Москве». 1882 г., Т. 2, с. 198-217;

10. ნ. ნიკოლაძის ნაწერი. - ნ. 1. - თბილისი, 1878 (ექვეთიმე ხელაძის სტ.). - კანი, თავფურც., [6], 214 გვ.; 14სმ.; აგრეთვე: თფილისი: გამოც. ზ. ჭიჭინაძის-გან, 1889 [კანზე 1890] (тип. М.Д. Ротинянца). - [6], 214 გვ.;
11. იაპონია / ძველი და ახალი შენიშვნები ნ. ნიკოლაძისა. - თბ.: წიგნის მალაზიის „ცოდნის“ გამოც. № 21, 1904 [კანზე: 1905] (გრ. დიასამიძის სტ.). - 68 გვ.; 17სმ.. - ყდის გარეშე;
12. Горь имеем сердца! (Письма в ред. «Возраждения») / Н. Николадзе. - Тифлис: Электрощ. Груз. Изд. Т-ва, 1906. - 23 с.; 20см.;
13. Полукопеечный сбор: Доклады и статьи с неиз. очерком «Мечта и жизнь» / Н. Николадзе. - Поти: тип. Л.М. Тугуши, 1908. - XXVI, 33 с.; 18см.;
14. Из архива Н.Я. Николадзе. - Вып. 1: Основные изъяны дворянских школ: (1893): С новым предисл. - Поти: Тип. Л. Тугуши, 1910. - VIII, 58с.; 19см.;
15. Кавказское марганцевое самоуправление / Н. Николадзе. - Санкт-Петербург: тип. В.А. Лесман, 1910. - 45с.; 22см.. - Перепеч. из газ. „Закавказье“. - 1910. - № 92-97;
16. ჩემ პოლიტიკაზე: (გაზ. „იმერეთის“ საპასუხოდ) / ნ. ნიკოლაძის ნაწერი. - ქუთაისი: ავტორის გამოცემა, 1913 (ი. ხელაძის სტ.). - 83 გვ.; 14სმ.;
17. მამულის სიყვარული და მსახურება / [წინასიტყვე. ავტ.: თ. ა. მთავრიშვილი]. - ქუთაისი: თ. ა. მთავრიშვილის და აშხ. წიგნის და საკანც. მალაზიის გამოცემა, № 1, 1914 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სტ.). - VIII, 136 გვ.; 15სმ.. - (ნაწერების წიგნი მეორე);
18. ...Переговоры священной дружины с партией «Народной воли» в 1882 г. / Н. Николадзе. - Петроград: тип. «Печатное дело», 1917. - 40 с.; 24см.;
19. Луи Блан и Гамбетта: [Очерк из истории Франции] / Н. Николадзе. - Тифлис: Гос. тип., 1919. - 44 с.; 21 см.. - [Перепеч. без всяких изменений из первой книжки «Отечественных записок» за 1883 год];
20. Армяно-грузинские отношения в 1893-1898 гг.: Старые статьи с новым вступлением / Н. Николадзе. - Тифлис: Кн-во А. Арабидзе и Ко, 1920 (Гос. тип.). - 116 с.; 22 см.;
21. К истории грузинской марганцевопромышленности: Как построилась Чиатурская ветка? / Н. Николадзе. - Тифлис, 1925 (Полиграфшкола В.С.Н.Х. Грузии). - 50 с.; 17 см.;
22. Экономическое значение пароходства по р. Риону / Сост. Н.Я. Николадзе. - Тифлис: Госплан ССР Грузии, 1926. - [2], IV, 32 с.; табл.; 23 см.;
23. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 1: მოგონებანი, პუბლიცისტური წერილები, 1865-1868. - ტფ.: ქართული წიგნი, [1931] (ზარია ვოსტოკას სტ.). - СХХХII, 452 გვ.; 21 სმ. - (ქართული კლასიკური მწერლობა). - წიგნი ყდიანია და გარეკანშია. - ყუაზე: «ნიკო ნიკოლაძე. I.» (ოქროს ვარაყიანი ასოებით); ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავეშვილის სტ.). - [XXIV], 417, [2] გვ.. - (ქართული კლასიკური

მწერლობა). - ყუაზე: ნიკო ნიკოლაძე. II. (ოქროს ვარაყიანი ასოებით). - თავფურცელზე: „MCMXXII“. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა ტექსტში და სქოლოებში.

დისერტაცია:

1. Du desarmement et de ses consequences economiques et sociales: Diss. de doctorat: Presentee a l'univ. de Zurich. - Geneve: H. Georg, Libr.-ed., 1868. - 51p.; 20cm.

გამოქვეყნებულია:

1. საყვარელნო მკითხველნო! // ცისკარი. - 1860. - №9. - გვ. 133-134;
2. ქუთაისის ჭორიკანობა // ცისკარი. - 1860. - №10. - გვ. 296-300;
3. ხაბარდა და ლოტო ქუთაისში: ქუთაისის ჭორიკანობა // ცისკარი. - 1860. - №9. - გვ. 134-138;
4. Освобождение крестьян в Грузии // Колокол. - 1865. - № 198; № 199;
5. ქვეითთა და რკინის გზაში: (მოგზაურის შენიშვნები). [გერმანიაში] // დროება. - 1869. - 16 აგვისტო. - №33. - გვ. 1-4; 21 აგვისტო. - №34. - გვ. 1-3;
6. აბსოლიუტური და კონსტიტუციური მონარქია და რესპუბლიკა // დროება. - 1870. - 11 სექტემბერი. - №36. - გვ. 4;
7. ავსტრიის მდგომარეობა: (ისტორიული მიმოხილვა) // დროება. - 1870. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 3-4;
8. 10 ივლისს: მასაქეთია რაც პრუსიამ... // დროება. - 1870. - 10 ივლისი. - №27. - გვ. 1;
9. ამხანაგობის ძალა // სასოფლო გაზეთი. - 1870. - №10. - გვ. 1-3; №11. - გვ. 3;
10. ატილის საქმე: (ორი ცოლის შერთვა) // დროება. - 1870. - 26 ივნისი. - №25. - გვ. 3-4;
11. ბიბლიოგრაფია // დროება. - 1870. - 24 აპრილი. - №16. - გვ. 4;
12. ბრძოლის ველიდან // დროება. - 1870. - 4 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1;
13. გერმანიის მდგომარეობა: (ისტორიული მიმოხილვა) // დროება. - 1870. - 26 ივნისი. - №25. - გვ. 3;
14. დიკენსი და ტეკერე // დროება. - 1870. - 26 ივნისი. - №25. - გვ. 4;
15. „დროების“ გამოცემაზე მომავალ 1871 წელსა // დროება. - 1870. - 29 ნოემბერი. - №47. - გვ. 1-2;
16. იმპერატორი ნაპოლეონი დაატყვევეს // დროება. - 1870. - 28 აგვისტო. - №34. - გვ. 1;
17. მ. გურიელის საქმე // დროება. - 1870. - 2 მაისი. - №17. - გვ. 3-4. - გაგრძ. იხ.: 3 ივლისი. - №26. - გვ. 4;
18. მანგლისის გზაზე // დროება. - 1870. - 17 ივნისი. - №25. - გვ. 1-2;
19. „მნათობს“ // დროება. - 1870. - 21 მაისი. - №20. - გვ. 3-4. - 30 მაისი. - №21. - გვ. 3-4;
20. ომის ამბები // დროება. - 1870. - 7 აგვისტო. - №31. - გვ. 1-3; 14 აგვისტო. - №32. - გვ. 1-2; 28 აგვისტო. - №34. - გვ. 2; 18 სექტემბერი. - №37. - გვ. 1; 25 სექტემბერი. - №38. - გვ. 1; 1871. - 31 იანვარი. - №4. - გვ. 2-3;
21. ომის ვაჟენა ევროპაზე // დროება. - 1870. - 17 ივლისი. - №28. - გვ. 1-3;

22. ომის სადღეგრძელო! // დროება. - 1870. - 25 სექტემბერი. - №38. - გვ. 1-4;
23. პარიზის რევოლუცია 22 აგვისტოს (4 სექტემბერს) 1870 // დროება. - 1870. - 4 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1;
24. პრუსია და გერმანია // დროება. - 1870. - 14 აგვისტო. - №32. - გვ. 4;
25. პრუსიის გაძლიერება გერმანიაში: (ისტორიული მიმოხილვა) // დროება. - 1870. - 10 ივლისი. - №27. - გვ. 4; 25 ივლისი. - №29. - გვ. 3-4; 7 აგვისტო. - №31. - გვ. 3-4;
26. რასაც დასთეს, იმას მოჰკი: ფანტაზია // დროება. - 1870. - 15 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;
27. რედაქციისავან // დროება. - 1870. - 30 მაისი. - №21. - გვ. 1;
28. რუსეთი // დროება. - 1870. - 22 ნოემბერი. - №46. - გვ. 1;
29. საახალწლო გოდება // დროება. - 1870. - 2 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
30. სამწიგნობრო და საკითხავი ოთახი თფილისში // დროება. - 1870. - 29 ნოემბერი. - №47. - გვ. 2;
31. სამხედრო სამსახურის ახალი წესი // დროება. - 1870. - 22 ნოემბერი. - №46. - გვ. 1-2;
32. სასოფლო სასამართლოები და ჩვენი აზნაურობა // დროება. - 1870. - 26 ივნისი. - №25. - გვ. 1-2;
33. საუბარი მკითხველთან: I. ნიკო ინაშვილის სიკვდილზე // დროება. - 1870. - 14 ნოემბერი. - №45. - გვ. 4;
34. საფრანგეთის ახალი მმართველობა: (ისტორიული ბიოგრაფია) // დროება. - 1870. - 4 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1-2;
35. საფრანგეთის ძინანსების მდგომარეობა // დროება. - 1870. - 4 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1;
36. საფრანგეთის შინაგანი მდგომარეობა // დროება. - 1870. - 9 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 2-4;
37. საფრანგეთის შინაგანი მდგომარეობა: (ისტორიული მიმოხილვა). კანონმდებელი კრების სხდომა. ახალი მინისტრები. საფრანგეთის გაზეთებზე. ევროპა ომის დროს. ინგლისი და ბელგია. ავსტრია. იტალია. ბრძოლის ველიდან // დროება. - 1870. - 21 აგვისტო. - №33. - გვ. 1-4;
38. სოფ. მუხურა // დროება. - 1870. - 4 დეკემბერი. - №8. - გვ. 1-2; 11 ნოემბერი. - №49. - გვ. 1-2;
39. ფელეტონისტის გოდება // დროება. - 1870. - 30 დეკემბერი. - №51. - გვ. 1-2;
40. ქალაქის საზოგადო გამგეობაზე // დროება. - 1870. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 1;
41. ქართული ხასიათი რუსულ წარმოდგენაში (ფანტაზია) // დროება. - 1870. - 2 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1-2;
42. ჩემ მკითხველს // დროება. - 1870. - 30 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1-2;
43. ჩვენი საზოგადო საქმეები. I შესავალი; II აზნაურობის კრებაზე კენჭის საყრელად; III ბანკის თაობაზე; მეოთხე სწავლაზე // დროება. - 1870. - 24 აპრილი. - №16. - გვ. 1-2; 2 მაისი. - №17. - გვ. 1-2; 15 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;
44. ჩვენი საზოგადო საქმეები: (რკინიგზა ფოთიდან თფილისამდე) // დროება. - 1870. - 10 ივლისი. - №27. - გვ. 1-2;
45. ცოლ-ქმრობით ვაჭრობა: ფანტაზია // დროება. - 1870. - 18 დეკემბერი. - №50. - გვ. 1-2;
46. ძველი მეგობრები ახალ კანში: ფანტაზია // დროება. - 1870. - 12 ივნისი. - №2. - გვ. 1-2;
47. ძველი ჩინოვნიკის გულისტივილი // დროება. - 1870. - 20 აპრილი. - №15. - გვ. 1-3;
48. ამხანაგობის ძალა: რა გზით შეიძინება მინა-წყალი? // სასოფლო გაზეთი. - 1871. - №1. - გვ. 1-2; №2. - გვ. 1-2; №5. - გვ. 1-2; №6. - გვ. 1-2;
49. ახალი საფრანგეთი: (ისტორიული სურათები). I სურ. საფრანგეთის მდგომარეობა წარსულ საუკუნეში // კრებულები. - 1871. - №1. - გვ. 109-139;
50. დუბროვის ცოლისა და ქალის საქმე ქუთაისის ოლქის სამსჯავროში // დროება. - 1871. - 12 ივნისი. - №23. - გვ. 2-4;
51. დუბროვის ცოლის საქმე // დროება. - 1871. - 19 სექტემბერი. - №37. - გვ. 4;
52. ერთი ტელეგრაფის წაკითხვაზე // დროება. - 1871. - 24 დეკემბერი. - №51. - გვ. 1-2;
53. ვისი ბრალია? // დროება. - 1871. - 30 აპრილი. - №17. - გვ. 1-2;
54. თბილისის კლასიკური გიმნაზიის დირექტორის უფ. ყელიხოვსკისა და მესაათეს - მეკენშტოკის საქმე // დროება. - 1871. - 19 ნოემბერი. - №45. - გვ. 3-4;
55. იაპონიის ბრძოლა ჩინეთთან // მოამბე. - 1894. - N. - უცხოეთის მიმოხილვა;
56. იმერეთის ამბები: (იყო და არა იყო რა. მზის დაბნელება!... რკინის რტო. ქუთაისის სურვილი. რკინის გზა და ხიდი ფოთს. საზოგადო ბანკი ფოტს. აზნაურობის ბანკი) // დროება. - 1871. - 11 ნოემბერი. - №44. - გვ. 1-2;
57. კიდე „მნათობს“ // დროება. - 1871. - 8 აპრილი. - №13. - გვ. 4;
58. კიდე ტყიბულის თაობაზე: დ. ჩქოთუას წერილის საპასუხოდ // დროება. - 1871. - 19 სექტემბერი. - №37. - გვ. 1;
59. კრიტიკა და მისი მნიშვნელობა ლიტერატურაში // კრებულები. - 1871. - №3. - გვ. 209-231;
60. მადლობა და უმადურობა // დროება. - 1871. - 24 აპრილი. - №16. - გვ. 1-3;
61. მამია გურიელის საქმე // დროება. - 1871. - 3 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 4;
62. მეღალაფე: ძველი და ახალი ამბები [მოთხრობა] // კრებულები. - 1871. - №4. - გვ. 1-51;
63. მირზოევის მიტკლის საქსოვი ფაბრიკა ტფილისში // დროება. - 1871. - 10 დეკემბერი. - №48. - გვ. 1;
64. პოლიტიკური მიმოხილვა // დროება. - 1871. - 12 აგვისტო. - №31. - გვ. 3-4;
65. რა არის კომუნა? // დროება. - 1871. - 16 აპრილი. - №15. - გვ. 3;
66. რკინის გზა // დროება. - 1871. - 12 აგვისტო. - №31. - გვ. 1;
67. რკინის გზის შტო გეგუთიდან ქუთაისამდე // დროება. - 1871. - 11 ნოემბერი. - №44. - გვ. 1;
68. საახალწლო: (საუბარი მკითხველთან) // კრებულები. - 1871. - №1. - გვ. 159-192;
69. საზოგადო საქმეები: ახალგაზრდობის აღზრდა // კრებულები. - 1871. - №3. - გვ. 187-208;

70. საზოგადო საქმეები: ერობა (ЗЕМСТВО), მისი დანიშნულება და წესდება // კრებული. - 1871. - №5. - გვ. 139-170;
71. საზოგადო საქმეები: ერობა (ЗЕМСТВО), მისი დანიშნულება და წესდება // სასოფლო გაზეთი. - 1871. - №16. - გვ. 1-3; №17. - გვ. 1-2; №18. - გვ. 1-3;
72. საფრანგეთი // დროება. - 1871. - 22 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2; 30 მაისი. - №21. - გვ. 2-3;
73. ტიერი // დროება. - 1871. - 13 ნოემბერი. - №6. - გვ. 3-4;
74. ტყიბულის საქმე // დროება. - 1871. - 24 დეკემბერი. - №50. - გვ. 1-2;
75. ურიების მდგომარეობა საქართველოში: (შენიშვნა აკ. ნერეთლის „ცხელ-ცხელ ამბებზე“ // დროება. - 1871. - 18 აგვისტო. - №32. - გვ. 1-2;
76. ფელეტონი: ფიქრი ლიხის მთაზე (ფანტაზიური მოვზაურობიდან) // კრებული. - 1871. - №4. - გვ. 75-99;
77. ფოთი // დროება. - 1871. - 16 ივნისი. - №15. - გვ. 1-2;
78. ფოთის ამბები // დროება. - 1871. - 12 აგვისტო. - №31. - გვ. 1-2; 18 აგვისტო. - №32. - გვ. 1-2;
79. ქუთაისიდან // დროება. - 1871. - 23 მაისი. - №20. - გვ. 2-3;
80. ქუთაისის ამბები // დროება. - 1871. - 3 ივლისი. - №26. - გვ. 1-2; 17 ივლისი. - №28. - გვ. 1-2;
81. ყოვლად ბედნიერი მხარე // დროება. - 1871. - 14 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;
82. ჩემი სამახსოვრო წიგნიდან იანვრის 1, 1871 წ. შუალაშე // დროება. - 1871. - 8 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
83. ჩემი სამახსოვრო წიგნიდან მიზანტროპის დაკვირვება და ფანტაზია // დროება. - 1871. - 8 აპრილი. - №13. - გვ. 1-4;
84. ჩვენი ადვოკატები // დროება. - 1871. - 3 დეკემბერი. - №47. - გვ. 1;
85. ჩვენი ახალგაზრდობა: საუბარი მკითხველთან // კრებული. - 1871. - №2. - გვ. 147-190;
86. იმერეთის ამბები // დროება. - 1872. - 25 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
87. მიზანტროპის დღიურიდან: ეუძღვნი ჩვენს ს. მ-ს // დროება. - 1872. - 17 მარტი. - №2. - გვ. 1-2;
88. საზოგადო საქმეები, ბანკის საქმე ჩვენში // კრებული. - 1872. - №6. - გვ. 161-195;
89. შარშან და შარშანნი: (ისტორიული მიმოხილვა). ომის მიზეზი. ნაპოლეონის ძალა საფრანგეთში. პრუსიის გაძლიერება. ომი. საფრანგეთის დამარცხების მიზეზები. რა რიგით განყოფილი იყო და რა ნაირათ მოქმედებდა ნაპოლეონის მმართველობა. რესპუბლიკის დაარსება. რაში მდგომარეობდა რესპუბლიკის სიძაბუნე. ყულ-ფავრი. გამბეტა. როშფორი და „ნიტლები“. ბორდოს პარლამენტი. არეულობა პარიჟში. კომუნა. მისი დამარცხება. ტიერი. ეხლანდელი მდგომარეობა პარტიებისა. საფრანგეთის მომავალი // დროება. - 1872. - 15 იანვარი. - №1. - გვ. 3-4; 21 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
90. ჩვენი მწერლობა: (კრიტიკული მიმოხილვა) // კრებული. - 1872. - №10-11-12. - გვ.: 91-191; 121-166;
91. ანრი რომეორის დაკარგვა // დროება. - 1873. - 17 აგვისტო. - №32. - გვ. 3-4;
92. ახალი ახალგაზრდობა // კრებული. - 1873. - №1. - გვ. 275-337;
93. ბაზენის პროცესი // დროება. - 1873. - 19 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 4; 2 ნოემბერი. - №43. - გვ. 3; 9 ნოემბერი. - №44. - გვ. 2-3;
94. ბეს. ლოლობერიძის „ტიტინი“ // დროება. - 1873. - 27 ივლისი. - №29. - გვ. 1-3;
95. გაზისა და ნელის გაყვანა თფილისში // დროება. - 1873. - 26 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1-2;
96. გაკვრა-გამოკვრა // დროება. - 1873. - 29 ივნისი. - №25. - გვ. 1-2; 13 ივლისი. - №27. - გვ. 1-2; 10 აგვისტო. - №31. - გვ. 1-2; 24 აგვისტო. - №33. - გვ. 1-3; 14 სექტემბერი. - №3. - გვ. 1-2; 1874. - 8 თებერვალი. - №410. - გვ. 1;
97. დასაწყისი დასასრულისა // დროება. - 1873. - 26 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 1;
98. ვენის გამოფენა // დროება. - 1873. - 25 მაისი. - №20. - გვ. 3-4;
99. ვლადიკავკაზი, 3 ივნისს // დროება. - 1873. - 8 ივნისი. - №22. - გვ. 3;
100. თანამედროვე მწერლობა // კრებული. - 1873. - №8. - გვ. 193-267;
101. თფილისი, 11 ოქტომბერს 1873 // დროება. - 1873. - 12 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 1-2;
102. თფილისი, 18 ოქტომბერს 1873 // დროება. - 1873. - 19 ოქტომბერი. - №41. - გვ. 1-2;
103. თფილისი, 15 ნოემბერს 1873 // დროება. - 1873. - 16 ნოემბერი. - №45. - გვ. 1-2;
104. თფილისი, 27 სექტემბერს 1873 // დროება. - 1873. - სექტემბერი. - №28. - გვ. 1-2;
105. თფილისი, 1 ნოემბერს 1873 // დროება. - 1873. - 2 ნოემბერი. - №43. - გვ. 1-2;
106. თფილისი, 7 ოქტომბერს 1873 // დროება. - 1873. - 8 ოქტომბერი. - №39. - გვ. 1-2;
107. იმერეთის ამბები // დროება. - 1873. - 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 1-2;
108. იმერეთის ამბები, ქუთაისი, ივნისი 1873: (გზა. სოფლის შკოლები რაჭაში. სახლი. ყმანვილები და სწავლა. რვეულები და წიგნები. რათ არ სწავლობს ხალხი? რა უქნია ხალხს? რა უნდა ჰქნას საზოგადოებამ? ჩვენი ნასწავლი კაცების ვალი) // დროება. - 1873. - 13 ივლისი. - №27. - გვ. 1-2;
109. იმერეთის ამბები. ქუთაისი 20 ივნისს // დროება. - 1873. - 25 ივნისი. - №29. - გვ. 1-2;
110. იმერეთის ამბები, ქუთაისი 1 ივლისს // დროება. - 1873. - 6 ივლისი. - №26. - გვ. 1-2;
111. იმერეთის ამბები. ქუთაისი, 27 აგვისტოს // დროება. - 1873. - 31 აგვისტო. - №34. - გვ. 1-2;
112. „მნათობის“ სიკვდილი // დროება. - 1873. - 3 აგვისტო. - №30. - გვ. 3-4;
113. მშვიდობით! მშვიდობით!: დღიურიდან // დროება. - 1873. - 16 ნოემბერი. - №45. - გვ. 1-2;
114. ნაპოლეონ მესამის ცხოვრება // კრებული. - 1873. - №1. - გვ. 115-135; №3. - გვ. 65-128;
115. ორიოდ კითხვას მივსცემთ უფ. ყიფიანს... // დროება. - 1873. - 3 აგვისტო. - №30. - გვ. 4;
116. პასუხი იაკინთე ყიფიანს // დროება. - 1873. - 20 ივლისი. - №28. - გვ. 3-4;
117. რეცენზია // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 3-4;

118. რისთვის ვჩხუბობთ? // დროება. - 1873. - 25 მაისი. - №20. - გვ. 1-2;
119. რუსეთის ცხოვრება: (მიმოხილვა) // კრებულთ. - 1873. - №5-6. - გვ. 355-397;
120. სანყალი ბანკი // დროება. - 1873. - 9 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
121. სხვათა შორის: (ნაგრძნობი და განაგონი) 1872-1873. I. გამოსალმება. II. ბათუმი. III. სოხუმი. IV. ტრფობა და ექვიანობა (პანანა მოთხრობა). V. თვალუნვდენელი რუსეთის თვალუნვდენელ მინდვრებზე. VI. პეტერბურგის შთაბეჭდილება. VII. საზღვარ-გარეთ. VIII. ციურიხი. IX. საფრანგეთსა და გერმანიას შუა. X. პარიზი. XI. პარიზში გასეირნება. XII. საუბარი ლუი ბლანთან. XIII. „რადიკალი-ს“ რედაქციაში // კრებულთ. - 1873. - №4. - გვ. 1-236;
122. სხვათა შორის: (ჩვენი ფანტაზიელი კორესპონდენტისაგან). პარიზი, 28 მარტს (9 აპრილს) 1873 // დროება. - 1873. - 20 აპრილი. - №15. - გვ. 1-3;
123. სხვათა შორის: ხმელეთმა რა მიმკვლია. სტამბოლის გაზეთები. ახალი ამბები. ახალი ვეზირი. ოსმალეთის ვალვიდები. „შუა აზიის საქმე“. ინგლისელების ბაქობა. გერმანელებისაგან ცეცხლის შეკიდება. საქმის დასკვნა. ყველაფერი კარგია, რაც კარგად თავდება. იმედი. // დროება. - 1873. - 24 თებერვალი. - №8. - გვ. 1-3;
124. ქუთაისის ბანკი // დროება. - 1873. - 1 ივნისი. - №21. - გვ. 1-2;
125. ქუთაისის ბანკის საქმე // დროება. - 1873. - 31 აგვისტო. - №34. - გვ. 1; 7 სექტემბერი. - №35. - გვ. 1; 1876. - 2 აპრილი. - №35. - გვ. 1-4;
126. ჩემ პიროვნებაზე // კრებულთ. - 1873. - №7. - გვ. 171-232. - „მნათობი“ 1872, №10, 11 და 12, სტატია: „სანყალი კუდაბიკა“. - („კრებულ-დროება“ და იმათი ყვინჩილაობა);
127. ჩვენი მწერლობა: „გლახის ნამბობზე“ // კრებულთ. - 1873. - №5-6. - გვ. 401-436;
128. ჩვენი მწერლობა // კრებულთ. - 1873. - №3. - გვ. 145-202;
129. ჯანდაბა: წლიური სხდომა მწერლობის მოყვარეთა (ფანტაზია) // დროება. - 1873. - 21 სექტემბერი. - №37. - გვ. 1-2;
130. უფ. ფურცელადის დავის დაგვირგვინება „კრებულთ“ 1873, მეთე წიგნი. სტატია „უკანასკნელი სიტყვა“ უფ. ანტ. ფურცელადისა // დროება. - 1874. - 15 თებერვალი. - №411. - გვ. 1-2;
131. Капризы пера // Тифлисский вестник. - 1875. - 21 октября. - № 110;
132. გაკერა-გამოკერით // დროება. - 1876. - 4 ივნისი. - №55. - გვ. 1-3;
133. განა „საჭირო“ „უდროოა?“ // დროება. - 1876. - 6 ივნისი. - №56. - გვ. 1-2;
134. თფილისი, 20 მარტს // დროება. - 1876. - 24 მარტი. - №31. - გვ. 1-2;
135. მრუდე გამოსარჩლება // დროება. - 1876. - 16 მაისი. - №47. - გვ. 1-4;
136. პირველი ნაბიჯი ჩვენი ბანკირებისა // დროება. - 1876. - 9 ივნისი. - №57. - გვ. 1-2. - 11 ივნისი. - №58. - გვ. 1-3;
137. სალაში // დროება. - 1876. - 10 მარტი. - №25. - გვ. 1-3;
138. უკაჟო მაჭახელას // დროება. - 1876. - 10 სექტემბერი. - №97. - გვ. 1-2; 12 სექტემბერი. - №98. - გვ. 1-3;
139. უმიზნო პარტიობა // დროება. - 1876. - 4 ივლისი. - №68. - გვ. 1-2;
140. Земледельческие артели // Тифлисский вестник. - 1876. - 11 сентября. - № 203;
141. არდაგანის სიმაგრეების დავლა: (რეკონოსტიროვკა) // დროება. - 1877. - 11 მაისი. - №51. - გვ. 1-2. - გადმოთარგმნილია ვაზ. „Тифл. Вестник“-იდან;
142. გაფრთხილება // დროება. - 1877. - 16 იანვარი. - №6. - გვ. 2-3;
143. ივერიის პირველი ნომერი // დროება. - 1877. - 6 მარტი. - №26. - გვ. 1-2;
144. ომი თუ იქნა...I. თფილისი 2 აპრილს 1877. II თფილისი 5 აპრილს 1877 // დროება. - 1877. - 3 აპრილი. - №36. - გვ. 1; 6 აპრილი. - №37. - გვ. 1;
145. სირაჯი პოეტი: (ლია წერილი მიწერილი ნ. ბარათაშვილთან საიქიოს) // დროება. - 1877. - 16 თებერვალი. - №18. - გვ. 1-3;
146. ცოტა კიდევ! // დროება. - 1877. - 16 იანვარი. - №6. - გვ. 1-3;
147. Будущность нашего земельного кредита // Обзор. - 1878. - 14 июля. - № 186; 18 июля. - № 190;
148. დავიჯერო? // დროება. - 1882. - 24 ივნისი. - №24. - გვ. 1-3;
149. Еще о нефтепромышленности // Новое время. - 1883. - 4 августа. - № 2669;
150. „თავადაზნაურობა და კახეთის რკინიგზა“, თარგმ. „Новое обозрение“-დან: ნარკვევი (ჟურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1892. - 19 დეკემბერი. - №270. - გვ. 3; 20 დეკემბერი - №271. - გვ. 3; 22 დეკემბერი - №272. - გვ. 3;
151. უცხოეთის მიმოხილვა: ბულგარია // მოამბე. - 1894. - №6, განც. II. - გვ. 175-192; №7, განც. II. - გვ. 124-146;
152. უცხოეთის მიმოხილვა: მადაგასკარი // მოამბე. - 1894. - №12, განც. II. - გვ. 157-170. - საზღვარ-გარეთ;
153. უცხოეთის მიმოხილვა // მოამბე. - 1894. - №4, განც. II. - გვ. 131-159;
154. უცხოეთის მიმოხილვა: მოსალოდნელი ცვლილება // მოამბე. - 1894. - №10, განც. II. - გვ. 159-173;
155. უცხოეთის მიმოხილვა: საბრალო სერბია // მოამბე. - 1894. - №5, განც. II. - გვ. 157-177;
156. უცხოეთის მიმოხილვა: საფრანგეთის საქმეებზე // მოამბე. - 1894. - №8, განც. II. - გვ. 138-156;
157. შინაური მიმოხილვა: გამარჯვება ავალბეს!... // მოამბე. - 1894. - №6, განც. II. - გვ. 160-174;
158. შინაური მიმოხილვა // მოამბე. - 1894. - №5. - გვ. 141-156; №8. - გვ. 123-137; №9, განც. II. - გვ. 109-126; №10, განც. II. - გვ. 147-158; №11. - გვ. 115-126; №12, განც. II. - გვ. 125-142; 1895. - №3, განც. II. - გვ. 161-176;
159. ჩვენი საქმეები: ბანკის კრება // მოამბე. - 1894. - №2, განც. II. - გვ. 107-114;
160. ჩვენი შინაური საქმეები: შარშანდელი ქალაქის არჩევნები // მოამბე. - 1894. - №1, განც. II. - გვ. 126-143;

161. წერეთელი გიორგი. თხზულებანი ტ. 1, ქუთაისის ამხანაგობის გამოცემა. ქუთ. 1893.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1894. - №3, განყ. II. - გვ. 139-159;
162. უცხოეთის მიმოხილვა: ახალი ვითომ ცვლილება საფრანგეთში // მოამბე. - 1895. - №2, განყ. II. - გვ. 109-125;
163. უცხოეთის მიმოხილვა: ახალი შფოთი ოსმალეთში // მოამბე. - 1895. - №4, განყ. II. - გვ. 145-156;
164. უცხოეთის მიმოხილვა: წარსული წელიწადი // მოამბე. - 1895. - №1, გან. II. - გვ. 115-128;
165. შინაური მიმოხილვა: ქართული მწერლობა. მწერლობის საჭირო მასალა. ქართველ კაცს ხელმძღვანელი აკლია. ჩვენი მწერლობის ამაგი. საზოგადოება მწერლობას გაასწრო ზრდაში. ორი ტიპი გაზეთებისა. ჩვენ პარტიული გაზეთები გვეჭირება ეხლა. მათი ავი და კარგი. აშკარა ბრძოლა კი არა, მეღუფი ჰრყენის მწერლობას. მობრძანდით იბრძოლეთ! // მოამბე. - 1895. - №1, განყ. II. - გვ. 90-104;
166. ერობის მნიშვნელობა ჩვენში // მოამბე. - 1897. - №6, განყ. II. - გვ. 28-52;
167. [პოლემიკა ბაგროვთან, შელგუნოვთან და ბევრ სხვასთან]: [რუსულ ენაზე] // Новое обозрение. - 1887-1891;
168. Как пирожники тачают сапоги // Кавказ. - 1897. - 6 июня. - № 147;
169. Тифлиссские минеральные источники // Новое обозрение. - 1897. - 1 июня. - № 4609 (143);
170. ჭიათურის შავი-ქვა: («Вестник Горного дела и орошения на Кавказе» №19, წერილი რიონელისა) // კვალი. - 1902. - №42. - გვ. 679;
171. ერთობა: [ქვეყნის წინსვლისთვის საზოგადოებრივი აზრისა და ძალის გაერთიანების აუცილებლობის შესახებ]: სადღესო // ივერია. - 1905. - 10 აპრილი. - №50. - გვ. 3;
172. იაპონია. ძველი და ახალი შენიშვნები: თბ. - 1904. - 68 გვ.: რეცენზია - ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1905. - 17 თებერვალი. - №1. - გვ. 4;
173. სულ ძილი, ძილი...: [რუსეთის მომავალი რეფორმები და ქართველთა მოთხოვნები] // ივერია. - 1905. - 23 თებერვალი. - №7. - გვ. 2-3;
174. ქვეყნის მარლი: [თავადაზნაურები, გლეხები და პრესა]: სადღესო // ივერია. - 1905. - 13 მარტი. - №25. - გვ. 2-3;
175. ძალა-უძღურთა!: [რევოლუციური მოძრაობის შესახებ] // ივერია. - 1905. - 8 აპრილი. - №48. - გვ. 3-4;
176. წერილი რედაქციის მიმართ: ["კალამის" - ს. ფირცხალავასა და თ. ყორდანის კამათი გურია-სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში ქართული ენის სწავლების საკითხების გამო], კ. მიქაბერიძე, ი. ფანცხავა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 თებერვალი. - №2754. - გვ. 3;
177. ახალი მდინარე: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №8. - გვ. 33-35;
178. ფოთის ქალაქის გამგეობა // ივერია. - 1906. - №13. - გვ. 16;
179. ამ დღეებში... // ისარი. - 1908. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 4;
180. ბ-ნ ნ. ნიკოლაძის დეპეშა // ხომლი. - 1908. - 26 ივლისი. - №12. - გვ. 1;
181. მწერლობის „კუთრუსები“: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 16;
182. მწერლობის „სპარაფუჩილები“: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 16;
183. პროვინცია: ფოთი: აქაური რამე-რუმე // ნიშადური. - 1908. - №22. - გვ. 14;
184. Заброшенный Кавказ // Новое время. - 1908. - 19 августа. - № 11620;
185. Как пишется история // Закавказье. - 1908. - 15 февраля. - № 38;
186. Последнее объяснение // Закавказье. - 1909. - 22 мая. - № 85; 23 мая. - № 86;
187. Социаль-дворянская борьба // Закавказье. - 1910. - 20 марта. - № 64; 21 марта. - № 65; 23 марта. - № 66;
188. Сухумская железная дорога // Закавказье. - 1910. - 30 декабря. - № 296; 1911. - 17 февраля. - № 38;
189. Эксплуатация темноты // Закавказье. - 1910. - Январь;
190. О низости в борьбе // Закавказская речь. - 1912. - 4 января. - № 3;
191. კეთილი სიტყვისგება. I. ბ. იონა მეუნარგიაზე // იმერეთი. - 1913. - 31 იანვარი. - № 25. - გვ. 2-3; 1 თებერვალი. - № 26. - გვ. 2-3; 2 თებერვალი. - № 27. - გვ. 2-3; 5 თებერვალი. - № 28. - გვ. 2-3; 6 თებერვალი. - № 29. - გვ. 2-3. - წერილები რედაქციისადმი;
192. მამაშვილური რჩევა: (წერილი „ცნობის ფურცლის“ რედაქტორთან) // კლდე. - 1913. - №37. - გვ. 1-3; №38. - გვ. 3-5;
193. ჩემ პოლიტიკაზე: (გაზ. „იმერეთის“ საპასუხოდ) // კლდე. - 1913. - №20. - გვ. 8-11; №21. - გვ. 6-11;
194. საამდროისო. I. ფუჭი ლოდინი // იმერეთი. - 1914. - 27 აგვისტო. - № 139. - გვ. 1-2; ახალი ივერია. - 1914. - 28 სექტემბერი. - № 1; 15 ოქტომბერი. - № 14; 29 ოქტომბერი. - № 24; 31 ოქტომბერი. - № 26;
195. Финансы города Поти // Закавказская речь. - 1914. - 5 июня. - № 126;
196. კრიტიკა: აკაკი წერეთელი და ილია ჭავჭავაძე. დღესასწაულებზე 2 მაისს 1889 წელს // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №7. - გვ. 18-23. - გაგრძელება ამავე ყ. №9, გვ. 26-29 სათაურით აკაკი წერეთელი და ილია ჭავჭავაძე. დღესასწაულებზე 9 ივნისი, 1889 წ.;
197. საყოველთაო გეგმა: (საამდროისო) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №2. - გვ. 9-11;
198. სიტყვა: აკაკის დაკრძალვის დღე ერივნის მოედანზე // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №4. - გვ. 18-19;
199. ჩვენი ახალი ლიტერატურის ისტორიიდან // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №8. - გვ. 20-23. - წერილს ნამძღვარებული აქვს ხომლელის წინასიტყვაობა;
200. ღია პასუხი // საქართველო. - 1916. - 5 ივლისი. - № 148;
201. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ზოგადი მიმოხილვა ქ. შ. ნ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების ფოთის განყოფილების გამგეობის მუშაობისა 1915 წ. // გა-

- ნათლება (დამატება). - 1916. - №5-6. - გვ. 69-71..
- ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: თავმჯდომარე ნ. ნიკოლაძე; მდივანი მლ. ლ. წულაძე;
202. Поучительная история // Закавказская речь. - 1916. - 8 июня. - № 127; 9 июня. - № 128;
 203. К. К. Арсеньев // Русская Воля. - 1917. - № 22;
 204. Кавказские проблемы // Русская Воля. - 1917. - № 17;
 205. Кавказское положение // Русская Воля. - 1917. - № 27;
 206. Организация власти // Русская Воля. - 1917. - № 45;
 207. Управление Кавказом // Русская Воля. - 1917. - № 12;
 208. მეღვინეობა და მინის რეფორმა // საქართველო. - 1919. - 7 თებერვალი. - № 29;
 209. ჩვენი მეღვინეობის ნაკლი და მომავალი // სახალხო კალენდარი. - 1921. - გვ. 107-118;
 210. თეთრი ნახშირის მნათი იმედი: [1887 წლის-ის ოცნება. თარგმანი გაზ. „Новое обозрение“-დან] // ქართული სიტყვა. - 1924. - 11 მაისი. - გვ. 1-2. - შენიშვნა ბ. ჭიჭინაძისა;
 211. მოგონებანი სამოციანი წლებზე: 1861-1862 // კავკასიონი. - 1924. - №3-4. - გვ. 81-105; ახალი კავკასიონი. - 1925. - № 1-2;
 212. ნიკო ნიკოლაძის სიტყვა // კომუნისტი. - 1927. - 7 აგვისტო. - № 178. - გვ. 2.
- თარგმნა და გამოქვეყნებულია:**
1. ჩამორჩობილი: მოთხრობა // ცისკარი. - 1861. - №4. - გვ. 491-515. - ტექსტის ბოლოს: ეს მოთხრობა ნათარგმნი „ილუსტრაციით“;
 2. ბავშვების მოვლა მადაგასკარზე // დროება. - 1870. - 5 ნოემბერი. - №44. - გვ. 1-2. - წერილის ბოლოში: მადაგასკარული ენიდან გადმოთარგმნა ნ. სკანდელმა. - 14 ნოემბერი; №45; გვ. 1-2. - 22 ნოემბერი; №46; გვ. 1-2. - 29 ნოემბერი; №47; გვ. 1-2;
 3. სვიძტი, ჯონ. გულივერის მოგზაურობა: [მოთხრობა] // კრებული. - 1871. - №1, დამატ. - გვ. 1-48; №2. - გვ. 49-80; №3. - გვ. 81-112;
 4. გეიზე, პოლ. ანტუან მათიე: (პოლ გეიზის წერილებიდან... ღარიბების ცხოვრებიდან) // მოთხრობანი ქართველი ქალებისაგან ნათარგმნი. - 1880 წ. I. - გვ. 66-139.
- მის შესახებ:**
1. კერესელიძე, ივ. პასუხი რედაქციისაგან // ცისკარი. - 1860. - NN 11. - გვ. 470-471;
 2. Серно-Соловьевич, Александр Александрович. Миколка-публицист: По поводу статейки о «Русской эмиграции» («Современность» № 3) / [Соч.] А. Серно-Соловьевича. - Женева: impr. Elpidine, 1868. - 14 с.; 18 см;
 3. ერთი თქვენი გაზეთის მკითხველთაგანი. ნიგნი რედაქტორთან // დროება. - 1869. - 4 სექტემბერი. - №36. - გვ. 1;
 4. „კრებული“ რედაქციისაგან // დროება. - 1871. - 22 აგვისტო. - №33. - გვ. 1;
 5. რეცენზია // დროება. - 1871. - 10 სექტემბერი. - №36. - გვ. 3;
 6. ქიქოძე, მოსე. სუსტი ჭკვის ამაცობა // მნათობი. - 1871. - №1. - გვ. 1-26;
 7. ჩვენ გავიგონეთ... // დროება. - 1871. - 17 დეკემბერი. - №49. - გვ. 3;
 8. ჩვენი მინა-წყლის საქმე // დროება. - 1871. - 22 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
 9. მესხი, სერგეი (სოლოლაკელი; ს. მ.; მეკენჭე). - ა) რეცენზია // დროება. - 1872. - 7 აპრილი. - №14. - გვ. 1-3; 1873. - 30 მარტი. - №13. - გვ. 1-2; 6 აპრილი. - №14. - გვ. 1-3; 18 მაისი. - №19. - გვ. 1-2; ბ) ნოვოსელსკისა და ნიკოლაძის საქმე // დროება. - 1873. - 21 იანვარი. - №3. - გვ. 4; გ) [გაზეთ „დროების“ დაარსების 10 წლის თავზე...] // დროება. - 1876. - 3 მარტი. - №23. - გვ. 1; დ) თვალის გადავლება ქუთაისის საზოგადო კრებისა // დროება. - 1876. - 23 მაისი. - №50. - გვ. 1-2; ე) ორთავეს // დროება. - 1876. - 17 სექტემბერი. - №99. - გვ. 1-2; 19 სექტემბერი. - №100. - გვ. 1-2; ვ) ქუთაისის საზოგადო კრება: ხელით ნაწერი პორტრეტები // დროება. - 1876. - 26 მაისი. - №51. - გვ. 1-3; ზ) ერთი კითხვა უფ. ნიკოლაძეს // დროება. - 1878. - 15 თებერვალი. - №33. - გვ. 1; თ) კიდევ ერთიც „ობზორს“ // დროება. - 1878. - 25 მაისი. - №101. - გვ. 3-4; ი) კიდევ ორი-ოდე სიტყვა „ობზორს“ // დროება. - 1878. - 19 მაისი. - №97. - გვ. 2-4; კ) მასლაათი // დროება. - 1878. - 10 დეკემბერი. - №253. - გვ. 1-3; 17 დეკემბერი. - №259. - გვ. 1-3; 24 დეკემბერი. - №265. - გვ. 1-3; 31 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1-3; 1879. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1-2; ლ) რუსულ „ობზორს“ და ქართველ ნიკოლაძეს // დროება. - 1878. - 19 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-3; მ) საახალწლო მასლაათი // დროება. - 1878. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3; ნ) ახალი ქალაქის თავი // დროება. - 1879. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 1-2; ო) ერთიც „ახალი ხილი“ // დროება. - 1879. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
 10. ფურცელაძე, ანტონ. საწყალი კუდა-ბზიკა: („კრებული“-დროება და იმათი ყვინჩილობა) // მნათობი. - 1872. - № 10-11-12. - გვ. 1-46;
 11. მკითხველებს // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 4;
 12. რედაქციისაგან // დროება. - 1873. - 30 ნოემბერი. - №400. - გვ. 1;
 13. ქუთაისის ბანკის საქმე. რედაქციისაგან // დროება. - 1873. - 20 ივლისი. - №28. - გვ. 1;
 14. ლოლობერიძე, ბ. მოთხრობა ჩემის „ოინობისა“ // დროება. - 1873. - 20 ივლისი. - №28. - გვ. 1-2;
 15. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) „ჩვენ უწინონი“: „დროების 45 №-ში ჩვენ ნავიკითხეთ ფელეტონი უფ. სკანდელი-სა“... // დროება. - 1873. - 28 დეკემბერი. - №404. - გვ. 3. - შდ. ი. ჭავჭავაძის წერილი ნ. ნიკოლაძისადმი გამოქვეყნებული სიმ. ხუნდაძის მიერ ნიგნში: „სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში“ ტ. I, გვ. 181-183; ბ) უ. ნ. ნიკოლაძე და მისი შეხედულება ბანკზე // დროება. - 1876. - 21 ივნისი. - №39. - გვ. 1-4; გ) სხარტულა: („ივერიის“ რედაქციას) // ივერია. - 1879. - №2. - გვ. 173-191; დ) კიდევ „თფილისის მოამბეს“. 28 თებერვალს // დროება. - 1880. - 29 თებერვალი. - №46. - გვ. 1-2;
 16. XX. რეცენზია // დროება. - 1873. - 9 ნოემბერი. - №44. - გვ. 3-4;

17. თარხან-მოურავი იუნკერი. უფალის სკანდელის თავის გამართლებაზედ // დროება. - 1874. - 12 აპრილი. - №418. - გვ. 2;
18. მებულვარე. ქუთაისის ამბები // დროება. - 1874. - 25 იანვარი. - №408. - გვ. 1;
19. ნ. ნიკოლაძის საქმე // დროება. - 1874. - 25 იანვარი. - №408. - გვ. 4;
20. „ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ტყიბულის ქვანახშირის მადნის საქმე...“ // დროება. - 1874. - 11 ოქტომბ. - №444. - გვ. 1;
21. ძალათ ოხუნჯი: საანდაზო // დროება. - 1874. - 5 ივლისი. - №430. - გვ. 2-3;
22. Процесс Н.Я. Николадзе, обвиняемого в оскорблении Кутаисского окружного суда: Стеногр. отчет г-жи Хударович / Кутаис. окр. суд. - Тифлис: тип. Гл. упр. наместника Кавказ., 1874. - [2], 48 с.; 14 см.. - Перепеч. из «Тифлис. вестн.» 1874 г., № 9-11;
23. შესანიშნავია, რომ ყოველთვის... // დროება. - 1876. - 23 მაისი. - №50. - გვ. 2;
24. წერეთელი, აკაკი. - ა) უდროვო ბრძოლა // დროება. - 1876. - 4 ივნისი. - №55. - გვ. 1-2; ბ) მესტვირული: [იუმორისტული ლექსი] // დროება. - 1880. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1; გ) წერილები ჩვენს მწერლობაზედ // თეატრი. - 1890. - 18 თებერვალი. - №8. - გვ. 2-3; 4 მარტი. - №10. - გვ. 1-3; დ) ჩემი თავგადასავალი // მზე. - 1908. - 13 ოქტომბერი. - №2. - გვ. 2;
25. ჭყონია, ალექსანდრე (მაჭახელაძე). - ა) „დროებაში“ „დროებასკე“ // დროება. - 1876. - 8 სექტემბერი. - №96. - გვ. 1-2; ბ) უფ. ნიკოლაძეს // დროება. - 1877. - 5 იანვარი. - №2. - გვ. 3-4. - გაგრძ. იხ.: №3. - 9 იანვარი. - გვ. 3-4;
26. დღიური // დროება. - 1877. - 25 მარტი. - №34. - გვ. 2; 29 აპრილი. - №47. - გვ. 2; 7 სექტემბერი. - №138. - გვ. 2-3; 1878. - 25 ივნისი. - №125. - გვ. 2-3; 1879. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 2; 28 თებერვალი. - №44. - გვ. 2-3; 24 მაისი. - №106. - გვ. 1; 5 ივნისი. - №116. - გვ. 2-3; 7 ნოემბერი. - №231. - გვ. 1-2; 1882. - 17 ივნისი. - №124. - გვ. 1; 18 ივლისი. - №149. - გვ. 2; 22 აგვისტო. - №176. - გვ. 1-2; 1883. - 11 თებერვალი. - №30. - გვ. 1-2;
27. გუშინდელ ობზორში გადმოხეჭდილია... // დროება. - 1878. - 8 ივნისი. - №110. - გვ. 1-2;
28. თუმანიშვილი, გ. მ. - ა) შარშანდელ მწერლობის გადათვალეერება // აღმანახი. - 1878. - №1. - გვ. 228-154; ბ) Характеристики и воспоминания / Г.М. Туманов. - 2-е изд., доп. Кн. 1-. - Тифлис: Тифлис. журн., 1913 (Тип. М.И. Мартиросянца). - 262 с.: портр.;
29. თფილისის ოლქის სასამართლომ... // დროება. - 1878. - 8 აგვისტო. - №251. - გვ. 2;
30. მშვილდ-ისრიანი. მშვილდ-ისრიით ნადირობა: მოუთმენელი მოლოდინი // დროება. - 1878. - 8 აგვისტო. - №159. - გვ. 1-3;
31. რა გახარება საწყალ „ობზორს“ და იმის მხნე რედაქტორს უფ. ნიკოლაძეს... // დროება. - 1878. - 2 ივლისი. - №130. - გვ. 2;
32. უფ. ნიკოლაძეს... // დროება. - 1878. - 25 ივნისი. - №125. - გვ. 3;
33. ფიქრი და შენიშვნა // ივერია. - 1878. - №7. - გვ. 10-13;
34. ჩვენ მივიღეთ ამ დღეებში უფ. ზ. ჭიჭინაძისაგან გამოცემული წიგნი... // დროება. - 1878. - 21 ივლისი. - №146. - გვ. 2;
35. დადიანი, ნ. წერილი რედაქტორთან! // დროება. - 1879. - 29 აპრილი. - №90. - გვ. 2-3;
36. დავითაშვილი, ნ. ფიქრი და შენიშვნა: კიდევ ჩვენის მწერლობის თაობაზედ. თუმანიშვილი და მისი აღმანახი // ივერია. - 1879. - №2. - გვ. 105-120;
37. წერეთელი, გიორგი (მაზაკვალი). - ა) ქუთაისის ბანკზე პოლემიკა // დროება. - 1879. - 22 აპრილი. - №84. - გვ. 1-3; №85. - 24 აპრილი. - გვ. 1-2; ბ) ლია წერილი „Нов. обозрение“-სადმი // ივერია. - 1890. - 30 დეკემბერი. - №277. - გვ. 2-3; გ) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 15 აპრილი. - №100. - გვ. 3; დ) ბიბლიოგრაფიული გარჩევა: „მოსე მწერალი“ ე. ნინოშვილისა; „უცნაური ამბავი“ ილ. ჭავჭავაძისა; „ჩვენი შინაური ამბები“ ნ. ნიკოლაძისა; შინაური და უცხოეთის ქრონიკები // კვალი. - 1894. - №6. - გვ. 7-10; №7. - გვ. 5-9; ე) ახალი ხანა ჩვენი ქვეყნის წარმოებისა // კვალი. - 1897. - №2. - გვ. 21-23;
38. Первый процесс «Обзора»: Полный отчет заседания Тифлис. окруж. суда и Тифлис. судеб. палаты. - Тифлис: Центр. кн. торг., 1879. - [2], 144 с.; 15 см;
39. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 21 ივნისი. - №130. - გვ. 2; 1881. - 18 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3; 19 ივლისი. - №151. - გვ. 1-2; 1883. - 22 ივლისი. - №143. - გვ. 1-2;
40. „თან-და-თან უფრო ვრწმუნდებით...“ // დროება. - 1880. - 16 აპრილი. - №83. - გვ. 2;
41. თფილისის ქალაქის რჩევის სხდომა: 22 ენკენისთვის // დროება. - 1880. - 24 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2-3;
42. ლექსიკონი: იუმორი // დროება. - 1880. - 6 ივლისი. - №143. - გვ. 4;
43. მაჩაბელი, ივანე. - ა) რაღა დროს! // დროება. - 1880. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 1-3; ბ) ჯონ სტიუარტ მილი და ბატონი ნიკოლაძე // დროება. - 1880. - 24 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3; გ) სათავადაზნაურო სკოლების მტერ-მოყვარენი // კვალი. - 1893. - №16. - გვ. 2-7;
44. მთქმელს გამგონი ეჭირვება // დროება. - 1880. - 27 აპრილი. - №88. - გვ. 1-2;
45. როცა უფ. ნ. ნიკოლაძეს... // დროება. - 1880. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 1-2;
46. ფიქრი და შენიშვნა. - უფ. ნიკოლაძის „საახალწლო“. ნიკოლაძის ავტობიოგრაფია. ძველი ჭეშმარიტება ხელახლად დალეჭილი ნიკოლაძის მიერ. ნიკოლაძის მეცნიერება. როგორ ესმის ნიკოლაძეს მამულის სიყვარული და მამულის სამსახური // დროება. - 1880. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-3; №30. - 8 თებერვალი. - გვ. 1-3; №39. - 19 თებერვალი. - გვ. 1-3; №41. - 22 თებერვალი. - გვ. 1-3;
47. „ჩვენი სანაგვე გოდორი ანუ ბატ. ნიკოლაძის „აბზორი“ // დროება. - 1880. - 28 თებერვალი. - №45. - გვ. 1-2;
48. ჩიტირეკია. - ა) უმეცარი მეცნიერსა // დროება. - 1880. - 6 ივლისი. - №143. - გვ. 1-2; ბ) ფელეტონი // დროება. - 1880. - 3 ივლისი. - №140. - გვ. 1-2;

49. ჭყაპაძე (ა. ცაგარელი). „პზიკი“ - სადილის შემდეგ საკითხავი გაზეთი // დროება. - 1880. - 27 ივლისი. - №160. - გვ. 1-3;
50. ა. ც. (ავესენტი ცაგარელი). დუღუკი // დროება. - 1881. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
51. გურგენიძე, მიხ. შინაური მიმოხილვა: თბილისის საადგილმამულო ბანკის მორიგი კრება. // იმედი. - 1881. - №5. - გვ. 120-127; №6. - გვ. 106-118;
52. რიონიხონი. რუსთაველის პირით თანამედროეთე // დროება. - 1881. - 20 აგვისტო. - №173. - გვ. 1-2;
53. ჭიჭიკო. სტავროპოლი, 25 ნოემბერს // შრომა. - 1881. - 9 დეკემბერი. - №15. - გვ. 2;
54. ჭრელაშვილი, სტეფანე (სანო). - ა) რეცენზია // იმედი. - 1881. - №3-4. - გვ. 68-72; ბ) მცირე შენიშვნა: (ცხრა-თავიანი და ბაყბაყ დევი) // ივერია. - 1889. - 28 მაისი. - №109. - გვ. 1-3; გ) ქართული მწერლობა: (ჩვენი მტერ-მოყვარენი) // ივერია. - 1889. - 14 მარტი. - №55. - გვ. 1-3; დ) ქალაქის საბჭო, 21 დეკემბერი // ივერია. - 1892. - 23 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2; ე) ქართველთა შორის. ორი უსიამოვნო ამბავი: სტეფანე ჭრელაშვილი // ივერია. - 1893. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 1-3; ვ) საბიბლიოგრაფიო წერილი // ივერია. - 1894. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 1-3; ზ) შინაურთა შორის: ილია ჭავჭავაძე და ბ-ნი გომართელი. გიორგი ზდანოვიჩი და ბ-ნი ქვარიანი. ნ. ნიკოლაძე და უთავო ტფილისი. ჩვენი დედაქალაქი და ქართველი ამომრჩეველი // ივერია. - 1902. - 13 სექტემბერი. - №195. - გვ. 2-3;
55. „ამას წინეთ გაზეთში აცხადებდნენ“... // შრომა. - 1882. - 6 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
56. ერთს პეტერბურლის გაზეთში... // დროება. - 1882. - 4 აპრილი. - №67. - გვ. 3;
57. ვითომ ოხუნჯი. ერთი ჩემი მეგობრისაგან მომვიდა წერილი... // დროება. - 1882. - 20 ნოემბერი. - №242. - გვ. 2; 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 3;
58. „პეტერბურგიდან მივიღეთ ორი დაბეჭდილი მოხსენება“... // შრომა. - 1882. - 10 მარტი. - №10. - გვ. 2;
59. პეტერბურგის გაზეთებში ინერებიან... // დროება. - 1882. - 11 მარტი. - №51. - გვ. 2;
60. ადგილობრივი ამბები // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 18 მაისი. - №19. - გვ. 1-2;
61. კვირის საუბარი: საყურადღებო საქმე. ჩვენი ადვოკატები და მათი ჩვეულებანი. ჩვენებური „ჩერვონი ვალეტები“. ბ. სუნდუკიანცი და ბ-ნი ნიკოლაძის ბოროტმოქმედება მის წინააღმდეგ. სუნდუკიანცის მოთხრობა ამ საქმის შესახებ // დროება. - 1883. - 6 ნოემბერი. - №223. - გვ. 1-3;
62. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.; -ია-ძე). - ა) მუშა ხალხი საქართველოში // იმედი. - 1883. - №2. - გვ. 35-40; №3. - გვ. 67-70; ბ) ნიკოლოზ ნიკოლაძე: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - ტფ.: გამოცემა ალ. არაბიძის წიგნის მაღაზიისა, № II, 1897 (ექ. ივ. ხელაძის სტ.). - 81 გვ.; 21სმ. - ტექსტის ბოლოს: ზ. ჭ.; გ) ვინ სწერა ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 14-16. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები; დ) „ვეფხის ტყაოსანი“ სხვადასხვა ენაზედ // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 10-11; ე) ნიკოლოზ ნიკოლაძის აზრები „ვეფხის ტყაოსნის“ შესახებ // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 3-4;
63. ახალი მოვლენა ჩვენს ცხოვრებაში (ბ. გ. წერეთლის წერილის გამო) // დროება. - 1884. - 24 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 2-3;
64. ერთი პროექტის გამო // დროება. - 1884. - 4 დეკემბერი. - №261. - გვ. 1-2;
65. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2; 21 ნოემბერი. - №251. - გვ. 1-2; 28 ნოემბერი. - №256. - გვ. 1; 31 ნოემბერი. - №235. - გვ. 2;
66. ამბობენ, რომ ზ. ჭიჭინაძეს შეუკრებია ბ-ნი ნ. ნიკოლაძის ნაწერები... // დროება. - 1885. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 1;
67. თოიძე, ალექსანდრე (სანდრუა ბიჭი). ჩვენ პუბლიცისტებს // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 123-124;
68. ჩიკვაიძე, რაფაელ (ალისუბნელი რ.). ჩვენ ლიტერატურაზე // თეატრი. - 1885. - №2. - გვ. 17-18; №3. - გვ. 25-26; №9. - გვ. 83-84; №14. - გვ. 130-132; №15. - გვ. 143-145; №16. - გვ. 155-156;
69. [კეზელი] (დავით სოსლანი). - ა) ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა მე, თუ ჩვენ? შენ, თუ თქვენ? // თეატრი. - 1886. - №8. - გვ. 74-76; №9. - გვ. 85-87; ბ) საახალწლო საჩუქარი: (წარმოდგენილი დ. სოსლანის მიერ) [ლექსები ნ. ცხვედაძეს, ი. გოგებაშვილს, კალ. ჩიკვაიძეს, მეველეს, ნ. ნიკოლაძესა და სხვ.] // კვალი. - 1895. - №1. - გვ. 6-7;
70. მთიული. ბიბლიოგრაფია: ივერია ყოველდღიური გაზეთი (რეცენზია) // თეატრი. - 1886. - №5. - გვ. 42-43;
71. 10 ოქტომბერი // ივერია. - 1887. - 11 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 1-2. - პასუხი ნ. ნიკოლაძეს;
72. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 1; 1889. - 22 ივნისი. - №129. - გვ. 1; 1892. - 16 ივნისი. - №124. - გვ. 1-2; 17 ივნისი. - №125. - გვ. 1; 19 ივნისი. - №127. - გვ. 1-2; 2 ივლისი. - №137. - გვ. 1; 4 ივლისი. - №139. - გვ. 1-2; 11 ივლისი. - №145. - გვ. 2-3; 18 ივლისი. - №151. - გვ. 2; 23 აგვისტო. - №179. - გვ. 1; 8 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1; 1893. - 21 აპრილი. - №81. - გვ. 2; 1894. - 20 დეკემბერი. - №275. - გვ. 1; 1895. - 13 აგვისტო. - №173. - გვ. 2; 1897. - 24 აგვისტო. - №174. - გვ. 1-2; 26 აგვისტო. - №175. - გვ. 2;
73. „ქუთაისის მაზრა: სოფ. იანეთის“... // ივერია. - 1887. - 8 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
74. ლულაძე, ა. (ლ-ძე, ა.). - ა) ტფილისის საბჭო: (2 გიორგობისთვის კრება) // ივერია. - 1887. - 4 ნოემბერი. - №230. - გვ. 2; ბ) ტფილისის საბჭო: (11 იანვრის კრება) // ივერია. - 1888. - 13 იანვარი. - №8. - გვ. 2-3;
75. Голицын, Николай Николаевич. История социально-революционного движения в России. 1861-1881: Глава десятая / Сост. Н.Н. Голицын. - Санкт-Петербург: тип. М-ва внутр. дел, 1887. - [4], 189 с.;
76. სასამართლოს მატანე: (ბ-ნი კეზელისა და დანილოვის საქმე) // ივერია. - 1888. - 8 მარტი. - №49. - გვ. 3; 23 მარტი. - №62. - გვ. 3; 25 მარტი. - №64. - გვ. 3-4; 27 მარტი. - №65. - გვ. 3; 29 მარტი. - №66. - გვ. 3;
77. ქალაქის საბჭო, 14 მარტი // ივერია. - 1888. - 16 მარტი. - №56. - გვ. 2-3;

78. ქალაქის საბჭო, 19 დეკემბერი // ივერია. - 1888. - 21 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2;
79. ჩვენი ცხოვრების გზა-კვალი: ქრონოლოგიური მიმოხილვა... // საქართველოს კალენდარი. - 1888. - გვ. 204-223;
80. ალფა. საოცარნი კაცნი სხვა-და-სხვა დროისანი, არსებულნი და არა-არსებულნი, თანამედროვენი და განსვენებულნი // თეატრი. - 1889. - №7. - გვ. 2-4;
81. ნანეიშვილი, ა. 18 იანვარი // ივერია. - 1889. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 1-2;
82. ნარკვევი: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1889. - 26 ნოემბერი. - №252. - გვ. 3; 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 2-3; 29 ნოემბერი. - №254. - გვ. 2; 1891. - 15 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3; 27 მარტი. - №66. - გვ. 2-3; 12 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2-3; 13 სექტემბერი. - №195. - გვ. 2-3; 1893. - 6 მაისი. - №94. - გვ. 2-3; №98. - გვ. 2-3; 16 ივლისი. - №150. - გვ. 2-3;
83. ყურნალ-გაზეთების მიმოხილვა // თეატრი. - 1889. - №39-40. - გვ. 5-9;
84. ს. სალამაშტელი. ცხოვრების მოედანი // თეატრი. - 1889. - №39-40. - გვ. 12-15;
85. ქუთაისი // ივერია. - 1890. - 3 აგვისტო. - №166. - გვ. 1;
86. ანდახანი, ს. გ. ქ. ფოთი, 20 იანვარი // ივერია. - 1891. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 2;
87. სოფ. დიდი-ჯიხაიში: (ქვემო იმერეთი) // ივერია. - 1891. - 7 ივლისი. - №142. - გვ. 2;
88. ქალაქის საბჭო, ორშაბათს 21 იანვარს // ივერია. - 1891. - 23 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
89. ჭიჭინაძე, ილია. გაკვრით (ორიოდე შენიშვნა) // ივერია. - 1891. - 24 ნოემბერი. - №250. - გვ. 1-2;
90. დავითაშვილი, შიო (რედაქტორი ΦΦ). ნაბოლარა: სინეკურა // ივერია. - 1892. - 13 დეკემბერი. - №265. - გვ. 4;
91. ი-ძე, ო.ნ. დ. ხონი, 10 დეკემბერს // ივერია. - 1892. - 13 დეკემბერი. - №265. - გვ. 2-3;
92. ნარკვევი (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1892. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 3-4; 1893. - 4 აპრილი. - №67. - გვ. 3-4; 1894. - 13 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2-3;
93. საახალწლო მილოცვა: (გამოცანები) // ივერია. - 1892. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
94. სასანიტარო საქმე // ივერია. - 1892. - 25 ივლისი. - №156. - გვ. 2-3; 1 აგვისტო. - №162. - გვ. 3;
95. ს. ნორიო // ივერია. - 1892. - 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 2;
96. ტფილისის სათავად-ზნაურო საადგილ-მამულო ბანკის წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1892. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 3; 13 მაისი. - №99. - გვ. 2-3; 18 მაისი. - №102. - გვ. 3; 20 მაისი. - №103. - გვ. 2-3; 21 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; 23 მაისი. - №105. - გვ. 1-3; 24 მაისი. - №106. - გვ. 1-3; 27 მაისი. - №107. - გვ. 3; 28 მაისი. - №108. - გვ. 2-3; 29 მაისი. - №109. - გვ. 2-3; 30 მაისი. - №110. - გვ. 1-3;
97. ფოთი // ივერია. - 1892. - 25 დეკემბერი. - №275. - გვ. 2; 1894. - 13 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2; 1897. - 30 ნოემბერი. - №248. - გვ. 2; 1898. - 18 თებერვალი. - №35. - გვ. 1; 17 მაისი. - №102. - გვ. 2; 21 მაისი. - №105. - გვ. 2; 1899. - 11 ივლისი. - №146. - გვ. 2; 16 ნოემბერი. - №247. - გვ. 2;
98. ქალაქის საბჭო // ივერია. - 1892. - 3 ივნისი. - №113. - გვ. 2; 1893. - 10 მარტი. - №50. - გვ. 2;
99. [ყიფშიძე, ალექსანდრე] (ფრონელი, ა.). 28 ივლისი // ივერია. - 1892. - 29 ივლისი. - №159. - გვ. 1;
100. ბ-ნ ნ.ი. ნიკოლაძის აზრი პოეტ ნიკოლოზ ბარათაშვილსა და იმის პოეზიაზე: (Тифл. вестн. 1876 года). // ივერია. - 1893. - 27 აპრილი. - №86. - გვ. 3-4;
101. იანეთელი, ი. (იოსებ კობრიძე). - ა) ს. იანეთი: (იმერეთი) // ივერია. - 1893. - 5 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 2; ბ) ფოთის ქალაქის საბჭო, 16 ნოემბერი // ივერია. - 1899. - 25 ნოემბერი. - №254. - გვ. 2; გ) ფოთის საურთიერთო ნდობის საზოგადოების წევრთა წლიური კრება // ივერია. - 1901. - 23 მარტი. - №66. - გვ. 3-4; დ) ფოთის ქალაქის საბჭო 28 და 29 ნოემბერს // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 4 დეკემბერი. - №1660. - გვ. 3; ე) ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 24 ივლისი. - №1533. - გვ. 4; ვ) ფოთის საურთიერთო კრედიტის საზოგადოების კრება: ნ. ნიკოლაძის თავმჯდომარეობით // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 27 მარტი. - №1764. - გვ. 3; ზ) ფოთის ქალაქის საბჭო, 8 ოქტომბერი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 12 ოქტომბერი. - №1951. - გვ. 4; თ) ფოთის ქალაქის საბჭო // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 ნოემბერი. - №1989. - გვ. 3. - 14 დეკემბერი. - №2013. - გვ. 3; ი) წერილი ფოთიდან // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 17 ივნისი. - №1840. - გვ. 1-2; კ) ფოთის საურთიერთო ნდობის საზოგადოების საზოგადო კრება: ნ. ნიკოლაძის თავმჯდომარეობით // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 იანვარი. - №2041. - გვ. 5-6; ლ) ფოთის ქალაქის საბჭო, 18 ნოემბერი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 ნოემბერი. - №2331. - გვ. 3; მ) ფოთის საურთიერთო კრედიტის საზოგადოების კრება: ნ. ნიკოლაძის თავმჯდომარეობით // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 24 მარტი. - №2448. - გვ. 3; ნ) ფოთის ქალაქის საბჭო, 12 მარტი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 მარტი. - №2442. - გვ. 3-4; ო) ფოთის ქალაქის საბჭო, 19 ოქტომბერი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 23 ოქტომბერი. - №2648. - გვ. 3; პ) ფოთის ქალაქის საბჭო, 7 დეკემბერი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 11 დეკემბერი. - №2696. - გვ. 4;
102. მასხულია, ვასილ (მეგრელი). - ა) წერილი ტყიბულიდან // ივერია. - 1893. - 7 ივლისი. - №142. - გვ. 3. - დასასრული იხ.: „ივერია“, №143, გვ. 2-3; ბ) ტყიბულის ავ კარგიანობა // ივერია. - 1895. - 6 სექტემბერი. - №191. - გვ. 1-3;
103. მოდი და ნუ იტყვი! // ივერია. - 1893. - 29 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1-2;
104. მოქალაქე. - ა) 11 მარტი // ივერია. - 1893. - 12 მარტი. - №52. - გვ. 1; ბ) ტფილისის საჭიროებანი // ივერია. - 1893. - 8 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1-3;
105. ნიკოლოზ ნიკოლაძე: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 451;
106. სოფ. დიდი ჯიხაიში: (ქვემო იმერეთი), 1 მარტი // ივერია. - 1893. - 12 მარტი. - №52. - გვ. 2;
107. სცენა // ივერია. - 1893. - 5 სექტემბერი. - №190. - გვ. 3-4;

108. ქალაქის საბჭო: ორშაბათი, 18 იანვარი // ივერია. - 1893. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
109. შაბათს საღამოს, რვა მაისს... // ივერია. - 1893. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2;
110. ამ ნომრისთვის დასაბეჭდად მომზადებული შინაური მიმოხილვა ბ. ნიკოლაძისა - „ერობის (ზემსტვოს) მნიშვნელობა ჩვენთვის“, სამწუხაროდ ვერ დაიბეჭდა // მოამბე. - 1894. - №7, რ. ფ.;
111. ამორჩევების შესახებ საზოგადოდ // ივერია. - 1894. - 23 მაისი. - №108. - გვ. 1-3;
112. დევიძე, დ. ხონის და ჯიხაძის არხის შესახებ // ივერია. - 1894. - 10 მარტი. - №52. - გვ. 1-2;
113. ვერმიცანაშვილი, დათიკო (ლავრენტი ნულაძე). ქ. ფოთი // ივერია. - 1894. - 17 სექტემბერი. - №197. - გვ. 2-3;
114. მამისთვალე. ქ. ფოთი, 2 აგვისტო // ივერია. - 1894. - 25 აგვისტო. - №182. - გვ. 3. - ამ კორესპონდენცი-აზე პასუხი იხ. - ვინმე ფოთელი. ცრუ წინასწარმეტყველება. „ივერია“, №187, გვ. 3. - რედაქციის მიმართვა იხ. №184, გვ. 3;
115. მიქელაძე, დავით (მეველე). - ა) 26 მაისს // ივერია. - 1894. - 26 მაისი. - №111. - გვ. 1; ბ) 11 სექტემბერი // ივერია. - 1894. - 11 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1;
116. ჟორდანიას, ნოე (პ. პეტრიძე; ნ. ყ.). - ა) მოამბის პუბლიცისტიკა: (№1 და № 2) წერილი შორეული ქვეყნიდან // კვალი. - 1894. - №16. - გვ. 12-15; №17. - გვ. 5-10; ბ) მოამბის პუბლიცისტიკა (№3 და №4) // კვალი. - 1894. - №25. - გვ. 13-16. - დართული აქვს კოშუტის პორტრეტი; გ) კრიტიკა: „მოამბის“ პუბლიცისტიკა (№5 და № 6) // კვალი. - 1894. - №33. - გვ. 9-14; №34. - გვ. 13-14; №35. - გვ. 11-13. - სქოლიოში: აკ. წერეთლის აზრი ბანკის შესახებ; დ) თფილისის თვითმართველობა // კვალი. - 1899. - №7. - გვ. 97-101; №8. - გვ. 117-120; ე) ბნელი ძალე-ბი // ჩვენი გზა. - 1907. - 9 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: 28 სექტემბერი;
117. „როგორცა სწერს გაზ. „Новое обозрениа“... // ივერია. - 1894. - 20 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 3;
118. საახალწლო ექსპრომტები: [ილ. ჭავჭავაძეს, რ. ერისთავს, ი. წინამძღვრიშვილს, ნ. ნიკოლაძეს, მეველეს, გ. წერეთელს, ივ. მაჩაბელს, მ. მაჩაბელს, კ. ჩიკვაიძეს, ზრილს, პ. უმიკაშვილს, ვ. აღნიაშვილს, ა. ცაგარელს, გ. ყიფშიძეს, ამორდიას, ვ. მესხიშვილს, ნ. ხიზანიშვილს, ი. მეუნარგიას და სხვ.] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 421-425;
119. საგვარეულო განაჩენი // ივერია. - 1894. - 19 ნოემბერი. - №246. - გვ. 2;
120. ფოთი // კვალი. - 1894. - №45. - გვ. 4; 1895. - №38. - გვ. 4-5;
121. ყიფიანი, ვარდენ გიორგის ძე. - ა) ფოთი // ივერია. - 1894. - 23 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-2; 29 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3; ბ) იქიდანვე // კვალი. - 1895. - №40. - გვ. 2;
122. ჩიქოვანი, ილია (პონტელი, ილ.). ვისი ბრალია // ივერია. - 1894. - 19 მაისი. - №104. - გვ. 1-3; №105. - გვ. 1-2;
123. ჩიჩილაკი (ახალ-წლის მილოცვა მესტიერული): [ლექსი: ა. წერეთელს, ი. ჭავჭავაძეს, ნ. ნიკოლაძეს, რ. ერისთავს, ეკ. გაბაშვილს, კ. ლორთქიფანიძეს] // კვალი. - 1894. - №1. - გვ. 9-12;
124. წერეთელი, ნ. ი. ისტორია ხონის სარწყავი არხებისა // კვალი. - 1894. - №9. - გვ. 16-20;
125. ნულაძე, ლავრენტი. - ა) წერილი ფოთიდან // ივერია. - 1894. - 6 ნოემბერი. - №236. - გვ. 3; ბ) ქ. ფოთი // ივერია. - 1895. - 4 თებერვალი. - №26. - გვ. 2;
126. გაბრიელ ეპისკოპოსის ავადმყოფობა... // კვალი. - 1895. - №36. - გვ. 3;
127. კიკვაძე (თ. ჭალარა). ორჭოფა შეხედულება: („ზნაურობას რა უშველის?“ შინაური მიმოხილვა, „მოამბე“ № IX-1894 წ. ნ. ნიკოლაძისა) // კვალი. - 1895. - №17. - გვ. 17-19; №18. - გვ. 11-13;
128. ლასხიშვილი, გიორგი (ლალი). - ა) 21 იანვარი // ივერია. - 1895. - 21 იანვარი. - №15. - გვ. 1-2; ბ) ახალი და ძველი: [ძველი და ახალი ცხოვრებს შეჯახება. ნ. ვ. შელგუნოვის პესნიში და ნ. ნიკოლაძის ოპტი-მისტური პასუხი XIX-ს ოთხმოციან წლებში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 იანვარი. - №2725. - გვ. 3;
129. მაგლობლიშვილი, სოფრომ (კიკია; გუნცაძე, ს.; ერაძე, ია). - ა) წერილი ფოთიდან: (წყალდიდობის შესახებ) // ივერია. - 1895. - 24 დეკემბერი. - №254. - გვ. 2-3; ბ) ფოთის ავ-კარგი // ივერია. - 1897. - 3 აგვისტო. - №158. - გვ. 2-3; გ) შურდული (საკვირაო გაზეთი): // ივერია. - 1903. - 23 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
130. რედაქციის შენიშვნა // ივერია. - 1895. - 7 თებერვალი. - №28. - გვ. 2;
131. სად. სუფსა: (გურია) // ივერია. - 1895. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 2;
132. სასამართლოს მატთანე // ივერია. - 1895. - 3 მარტი. - №47. - გვ. 3;
133. ფანცხავა, რომანოზ (ხომლელი). - ა) ზოგიერთი ფიქრი: („მოამბე“ № VIII-1894) // კვალი. - 1895. - №38. - გვ. 11-14; №39. - გვ. 12-15; ბ) ორიოდ სიტყვა შავი ქვის მრენველობაზე // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 7 დეკემბერი. - №1663. - გვ. 3-4; გ) მდგომარე წლის 3 ივნისს დასრულდა... // შინაური საქმეები. - 1911. - №18. - გვ. 4-6; დ) შინაური მიმოხილვა // შინაური საქმეები. - 1911. - №16. - გვ. 7-8; ე) კრიტიკული შენიშვნები: („გრდემლი“, სალიტერატურო კრებული. წიგნი I.) // შინაური საქმეები. - 1912. - №38. - გვ. 10-11; ვ) კრიტიკა: აკაკი, როგორც დიდი ეროვნული მგოსანი. (აკაკის ნაწერები, პირველი და მეორე წიგნი. ი. მანსვეტაშვილის გამოცემა. 1913 წ.) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №2. - გვ. 16-22; № 3. - გვ. 22-25; № 5. - გვ. 20-25; ზ) კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №6. - გვ. 17-24; თ) კრიტიკა: ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლირიკოსი პოეტი. (27 ლეონოზ. 1837-აგვისტო 1907 წ.). [ბიოგრაფიული ცნობები] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - № 11. - გვ. 25-31; №12. - გვ. 21-25; №14. - გვ. 13-18; №15. - გვ. 15-20; №15. - გვ. 18-22;
134. ჩხეიძე, კარლო (ქართველი მკითხველი). საუცხოო ნიმუში ბ-ნ ნ. ნიკოლაძის ლიტერატურული ნაწარმოებისა / ქართველი მკითხველისა [კ. ჩხეიძე]. - ბათომი, 1895 (თავართქილაძის და მიქელაიშვილის სტ.). - 73 გვ.; 18სმ.;
135. Шарашидзе, И. Ответ на статью: «Сухопутные корсары», Н. Николадзе [помещенную в «Новом

- обозрении» № 3559 и 3565] / И. Шарашидзе. - Кутаиси: тип. В. Зедгინიძე и П. Пераძე, 1895. - 33 с.; 21см.;
136. დავიწყებული მწერალი (ვლადიმერ მიქელაძე). ძველი და ახალი ამბავი: ა. ჯაბაძარის წერილი და «კვალის» ზრდილობიანობა. ნ. ნიკოლაძის რეალიზმი და გ. წერეთლის საბელეტრისტო, სამეცნიერო და საზოგადო მოღვაწეობა. მეგობრობის დახსოვებაც ასე უნდა. გულ-მანკიერი და გულ-უმანკონი // ივერია. - 1896. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 1-2;
137. ნადირაძე, დიმიტრი (მთადიდელი). ქიზიყის ავ-კარგი. სამღვდლოების განძრახვა. ანტიდეპოს ამბავი. მისი უბედურების მიზეზი. მტრობას ძმობა სჯობია. რა არ შეუძლიან ქვეყნისათვის კოოპერატიულ ძმობა ერთობას. „სამშობლოს წარმატებისათვის“ // ივერია. - 1896. - 7 აპრილი. - №75. - გვ. 1-3;
138. პეტერბურგი // ივერია. - 1896. - 21 მარტი. - №65. - გვ. 1;
139. ფოთის სავაჭრო ნავთსადგური და მისი ახალი ხანა // კვალი. - 1896. - №33. - გვ. 581-584;
140. ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 13 ნოემბერი. - №2. - გვ. 3; 26 ნოემბერი. - №40. - გვ. 3; 1903. - 23 აპრილი. - №2131. - გვ. 3; 20 დეკემბერი. - №2358. - გვ. 1;
141. ქ. პეტერბურგი: ქართული საღამო // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 30 დეკემბერი. - №71. - გვ. 2-3;
142. ამიერ-კავკასიის რკინის გზაზე მატარებელთა მიმოსვლის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 აგვისტო. - №293. - გვ. 2;
143. ამიერ-კავკასიის რკინის გზის მიმოსვლის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 ივლისი. - №248. - გვ. 2;
144. ახალი განერა მიმოსვლის უამისა რკინის გზაზე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 14 ივლისი. - №254. - გვ. 1-2;
145. დროებით ფოთელი. - ა) წერილი ფოთიდან // ივერია. - 1897. - 20 ივლისი. - №147. - გვ. 2-3; ბ) ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 ოქტომბერი. - №2643. - გვ. 1;
146. ვ. ნ. (ვასილ წერეთელი). სამეურნეო ამხანაგობანი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 30 აპრილი. - №183. - გვ. 3-4;
147. ვოლფენზონის საჩივრის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 5 დეკემბერი. - №391. - გვ. 3;
148. ზღვაოსანი. ფოთი: უგზობა და კეთილი განზრახვა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 ოქტომბერი. - №335. - გვ. 3;
149. ისევ ამიერ-კავკასიის რკინიგზის მიმოსვლის უამის განერაზე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 ივლისი. - №257. - გვ. 2;
150. კობრეიძე, ალ. - ა) სოფ. იანეთი: (ქუთაისის მაზრა) // ივერია. - 1897. - 16 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3; ბ) სოფელი იანეთი: (ქუთაისის მაზრა) // კვალი. - 1901. - №24. - გვ. 599;
151. ლანჩხუთელი ვანო. ქ. ფოთი: მცირე შენიშვნები // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 14 ნოემბერი. - №371. - გვ. 3;
152. ნარკვევი: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1897. - 20 აპრილი. - №75. - გვ. 2-3;
153. ოხუნჯი. ქორ-ელექტრონული შეცოდებანი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 26 იანვარი. - №96. - გვ. 3;
154. ყურნალისტების კონგრესი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 ივლისი. - №249. - გვ. 4;
155. რკინის გზის მიმოსვლის უამის განესრიგება ფოთსა და სხვა ადგილებში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 31 აგვისტო. - №299. - გვ. 2-3;
156. საინტერესო წერილი ნ. ნიკოლაძისა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 31 დეკემბერი. - №415. - გვ. 2;
157. ფოთი-სამტრედიის რკინის გზის შტოზე მიმოსვლის უამის შეცვლა, თანახმად ნიკოლოზ ნიკოლაძის წინადადებისა... // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 26 ნოემბერი. - №382. - გვ. 3;
158. ფოთის ნავთ-სადგურის შეკეთება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 12 ოქტომბერი. - №338. - გვ. 2;
159. ქონდრის კაცი. ქ. ფოთი: აქაური რამე-რუმე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 30 ოქტომბერი. - №356. - გვ. 2-3;
160. შავი ჭირის წერილი რედაქციის მიმართ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 თებერვალი. - №110. - გვ. 3-4;
161. ჭაბუკი. წერილი ფოთიდან // ივერია. - 1897. - 22 მარტი. - №55. - გვ. 3; 6 აპრილი. - №67. - გვ. 3-4; 1898. - 2 აპრილი. - №71. - გვ. 2;
162. ხოშთარხან. - ა) ფოთი: მშენიერი ამინდები და ტაროსი. თვით-მმართველობის მხნეობა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 ნოემბერი. - №377. - გვ. 2; ბ) ფოთი: იმედიანი ახალი წელი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 9 იანვარი. - №421. - გვ. 3;
163. ხუმარა. ძველი წელი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 იანვარი. - №73. - გვ. 2;
164. ჯიქთომელი, ნ. ს. ჯიქთომა: (იმერეთი). გვალვა, ჭირნახული. უხერხულობა რკინის გზაზე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 ივნისი. - №231. - გვ. 4;
165. ად-ია კ. ქ. ფოთი: სამარხი კასიის დაარსება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 23 იანვარი. - №435. - გვ. 3;
166. დამსწრე. - ა) ქ. ფოთი: დასამარხი კასის წევრთა კრება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 28 იანვარი. - №440. - გვ. 2; ბ) ფოთი // ისარი. - 1907. - 18 მაისი. - №106. - გვ. 2-3; გ) ფოთი // მომავალი. - 1909. - 20 ოქტომბერი. - №44. - გვ. 4;
167. თოფილე გურული. ქ. ფოთი: „ზღვაში გადარჩენილი ცვარმა დაახრჩო!“ // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 18 აპრილი. - №509. - გვ. 2;
168. მალნარაძე, სპირიდონ. ფოთი: გზათა მინისტრის ჩამოსვლა. ახალი ხიდის გახსნა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 21 მაისი. - №538. - გვ. 2-3;
169. ს. იანეთი: (ქუთაისის მაზრა) // ივერია. - 1898. - 1 მარტი. - №45. - გვ. 3;
170. ტელეფონი. - ა) ფოთი: უნესრიგო ქუჩა. ქალაქის წარმატება. პირველ მაისის ბურთაობა. კარგი ამინდები // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 22 მაისი. - №539. - გვ. 2; ბ) ქ. ფოთი: აქაური ავ-კარგი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 8 აგვისტო. - №886. - გვ. 1;
171. ფოთი: „ალექსის“ გემზე მომხდარ უბედურების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 19 აპრილი. - №510. - გვ. 1;
172. ფოთი: ცეცხლის წაქიდება ნ. ნიკოლაძის სადგომისა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 მაისი. - №531. - გვ. 2;

173. ფოთის პორტის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 25 ივლისი. - №591. - გვ. 2;
174. ნევრთავგანი. ქ. ფოთი: საქველმოქმედო საზოგადოების... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 19 მაისი. - №536. - გვ. 2;
175. წესდება ფოთის სამარხი კასისა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 21 იანვარი. - №433. - გვ. 2;
176. Материалы для характеристики положения русской печати. - Вып. 1. - Женева: изд. и тип. „Союза рус. социальдемократов“, 1898. - [3], 105 с.; 19см.;
177. აბაშიძე, კიტა. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1899. - 21 მარტი. - №62. - გვ. 3-4; ბ) იმერეთის საქმეები // ივერია. - 1900. - 1 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-2;
178. ვარ... (ვართავაგა იპოლიტე). დაუღლელობა ფრაზიონობა და შაბლონური ქადაგება // ივერია. - 1899. - 11 აპრილი. - №79. - გვ. 1-3; 13 აპრილი. - №80. - გვ. 1-2;
179. კვირიდან-კვირამდე // კვალი. - 1899. - №4. - გვ. 55-56;
180. ნ. ნიკოლაძის წერილები ტფილისის თვითმმართველობაზე // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 7 თებერვალი. - №744. - გვ. 1;
181. ფოთი: საურთიერთო ბანკის წლიური კრება // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 18 მარტი. - №776. - გვ. 2;
182. ფოთის ქალაქის... // ივერია. - 1899. - 6 მაისი. - №94. - გვ. 2;
183. ქ. ფოთი: ქალაქის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 14 თებერვალი. - №750. - გვ. 2;
184. წიგნივადე, გ. - ა) დაბა ხონი // კვალი. - 1899. - №29. - გვ. 462-463; ბ) დ. ხონი: დაბის დაწინაურება // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 5 იანვარი. - №718. - გვ. 2-3;
185. გიორგი ექვთიმეს ძის დაკრძალვის... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 18 იანვარი. - №1018. - გვ. 1-2;
186. დრამატიული საზოგადოების ნევრთა კრება... // კვალი. - 1900. - №45. - გვ. 713-714;
187. ზ. ფოთი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 29 დეკემბერი. - №1340. - გვ. 3;
188. მუშების დაშვება სახლის მშენებლობის დროს... // კვალი. - 1900. - №29. - გვ. 455-456;
189. „პეტერბურგიდან ცნობა...“ // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 7 მარტი. - №1064. - გვ. 1;
190. უკანასკნელი სამის კვირის განმავლობაში... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 19 იანვარი. - №1019. - გვ. 2;
191. ცეცხლაძე, ივანე. ბ-ნ ყოველგანმყოფის წერილის გამო // ივერია. - 1900. - 14 მარტი. - №57. - გვ. 2-3;
192. ფოთიდან გვწერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 11 ივლისი. - №1520. - გვ. 2-3;
193. ფოთის ქალაქის საბჭო, 27 ოქტომბერი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 29 ოქტომბერი. - №1625. - გვ. 1;
194. ჯორჯაძე, არჩილ. - ა) ძველი თაობა ნ. ნიკოლაძე // მოამბე. - 1901. - №11, განყ. II. - გვ. 55-72; ბ) თხზულებანი არჩილ ჯორჯაძისა. - ნ. 2: ჩვენი საზოგადოებრივობა. - 1911 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - VI, 296 გვ.; 22სმ.;
195. ბარნაბა გელა (გელა ზანია). გუბის წყლის ქვემო მხარე: ქუთაისის მაზრა // ივერია. - 1902. - 27 მარტი. - №66. - გვ. 3;
196. გარეჯელი, ნინია (ჯაბადარი ივანე). ქართული ლაპარაკი // ივერია. - 1902. - 29 მაისი. - №110. - გვ. 2-3;
197. გუშინ, 2 მარტს... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 3 მარტი. - №1741. - გვ. 2;
198. დეკანოზ გრიგოლ მაჭარაშვილის დასაფლავება // ივერია. - 1902. - 25 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2-3;
199. ისო (კვიციანიძე, ისიდორე). სოფელი დიდი-ჯიხაში და მისი კულტურული ზრდა // ივერია. - 1902. - 2 აგვისტო. - №163. - გვ. 3; №164. - გვ. 2;
200. პრესა: ნიკო ნიკოლაძე უარს ამბობს თბილისის ქალაქის თავის თავამდებობაზე... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 18 სექტემბერი. - №1982. - გვ. 3;
201. ტფილისი // ივერია. - 1902. - 24 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2; 1903. - 21 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
202. ფირცხალავა, შამსონ. ბ. ნიკოლაძის წერილის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 სექტემბერი. - №1929. - გვ. 5-6;
203. ფოთიდან გვწერენ // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 6 ივნისი. - №1829. - გვ. 3;
204. ფოთის ქალაქის საბჭო, 2 აპრილი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 6 აპრილი. - №1774. - გვ. 3;
205. აქაური. დიდი ჯიხაში: (იმერეთი) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 17 ნოემბერი. - №2326. - გვ. 2;
206. გობეჩია, მელიტონ (ნატალიას შვილი). - ა) მგზავრის ფიქრები: ტფილისიდან სოხუმამდე - ზუგდიდი. უწიგნობა და უგაზეთობა. სოფლის უგზობა. სოფ. კირცხი და ჭაქვიჯვი. ქართული ენის განდევნა სკოლებიდან... სამურზაყანო და სააფხაზო. ქართული იდეა. ფოთი და ნიკოლაძე. შავი ზღვა. ძველი კოლხიდა... მაბეზლარა გაზეთი თ. სახოკიას წინააღმდეგ... // ივერია. - 1903. - 16 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 2-4; ბ) ფოთი: [არჩვენები. ნ. ნიკოლაძის და იაკობ ფანცხავას არჩევა] // შრომა. - 1906. - 4 მაისი. - №25. - გვ. 2; გ) ფოთი: [კრება სამკითხველოს ცუდი მდგომარეობის შესახებ. ნ. ნიკოლაძემ შესწირა 50 მან.] // შრომა. - 1906. - 22 ივლისი. - №87. - გვ. 3-4; დ) ფოთი: [ქალაქის საბჭოს სხდომა ნ. ნიკოლაძის თავმჯდომარეობით, თევზის მეურნეობისა და საყასბოების საკითხების განხილვა] // შრომა. - 1906. - 9 აგვისტო. - №102. - გვ. 3; ე) ფოთი // ისარი. - 1907. - 18 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
207. ევდოშვილი, იროდიონ (რიგოლეტო). სამშობლოს ცაზე // კვალი. - 1903. - №16. - გვ. 252-253;
208. ისტორიული ტანთ საცმლის გამოფენა პეტერბურგში. ქართული ტანისამოსი. გაკეტებულია ბ. ნიკოლაძის მიერ // ცნობის ფურცლის სურათებიანი დამატება. - 1903. - 13 მარტი. - გვ. 2;
209. მარჯანიძე, ი. აქეთური-იქითური: (ფელეტონი) // კვალი. - 1903. - №4. - გვ. 56-58;
210. ჩ-ლი სევერიანე (ჩხენკელი). ხონი: (იმერეთი) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 11 ივნისი. - №2177. - გვ. 4;
211. გოგიჩაიშვილი, ფ. მოხერხებული დრო // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 9 ოქტომბერი. - №2634. - გვ. 2-3;

212. სახალწლო მილოცვა შექსპირისა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 იანვარი. - №2368. - გვ. 2-3;
213. ქალაქ ფოთში // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 თებერვალი. - №2413. - გვ. 4;
214. ხმა. ფოთი და მუშათა მდგომარეობა // ივერია. - 1904. - 10 დეკემბერი. - №282. - გვ. 2-3;
215. „გუშინ ფოთის...“: [ქალაქის თავის, ნ. ნიკოლაძის ცნობა ფოთში მუშათა სიმცირის შესახებ] // ივერია. - 1905. - 12 მარტი. - №24. - გვ. 3;
216. დეპუტა (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) ფოთიდან: [ნ. ნიკოლაძის შუამდგომლობა საომარი წესების გაუქმებისათვის; ფოთის მოქალაქეთა მოთხოვნები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 ნოემბერი. - №2938. - გვ. 4;
217. [ვაშაკიძე, ბესარიონ] (პელაშვილი ბ.). წერილი ფოთიდან: [საყოველთაო გაფიცვა 15 სექტემბერს; მიტინგები ნ. ნიკოლაძის, ბ. თევზაიას და სხვ. მონაწილეობით] // ივერია. - 1905. - 12 ნოემბერი. - №204. - გვ. 4;
218. [მაჭავარიანი, ივანე] (კვიციანი; ?!). - ა) გაფიცვა: [იუმორი, თუ ვის როგორ ესმის გაფიცვა, მაგ. ნაძალადეველებს, სამეურნეო საზოგადოებას, ნ. ნიკოლაძეს, ნ. ცხვედაძეს, ვლ. მესხიშვილს, ცენზურას და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 მარტი. - №2779. - გვ. 3; ბ) ფოთის რამე-რუმე // ლახტი. - 1914. - №4. - გვ. 5;
219. მეკვლე. სახალწლო ფეშქაშები: [ლექსები: ნ. ცხვედაძეს, ი. გოგებაშვილს, ავ. წერეთელს, ნ. ნიკოლაძეს, ივ. გომართელს, ალ. ჯაბადარს, ძმათა ზუბალაშვილებს, ზ. ჭიჭინაძეს, განდევილს, ს. ქვარიანს, დუტუ მეგრელს, ვ. გუნიას, ვ. აბაშიძეს] // მოგზაური. - 1905. - №1. - გვ. 7-10;
220. ნამესტნიკის მიერ პეტერბურგში ნ. ნიკოლაძის გაგზავნა: [როგორც კავკასიის კარგი მცოდნის] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 28 ნოემბერი. - №2. - გვ. 2;
221. „ნამესტნიკმა სთხოვა“...: [“კავკაზის“ რედაქტორად ა. პ. ოპოჩინინის დანიშვნა. თანამშრომლებად ტხორუევსკის, ქალანთარისა და ნ. ნიკოლაძის მონაწილეობა] // ივერია. - 1905. - 1 დეკემბერი. - № 216. - გვ. 2;
222. ჟორდანიას, თ. „ჩურჩულს“ ყური არ ათხოვოთ, საქმის გარემოებას დაუჯერეთ!: (წერილი რედაქციისადმი პასუხად ბ.პ. ნიკოლაძე-მიქაბერიძე-ფანცხავას) // მეგობარი. - 1905. - 9 მარტი. - №2765. - გვ. 3-4;
223. რია. ფოთი: [საბჭოს კრება ნ. ნიკოლაძის თავმჯდომარეობით; პეტერბურგში გასაგზავნი მოთხოვნების შესამუშავებლად] // ივერია. - 1905. - 8 მარტი. - №20. - გვ. 4;
224. „ფოთიდან გვწერენ“...: [ქუთაისის გენ. გუბერნატორი ი. ჯამბაკურ-ორბელიანი სტუმრად ნ. ნიკოლაძესთან] // ივერია. - 1905. - 24 მარტი. - №36. - გვ. 2-3;
225. ფოთი, 31 ოქტომბერი: დეპუტა: [გაფიცვები; სახალხო მიტინგის სახელით ქალაქის მოურავის ნ. ნიკოლაძის შუამდგომლობა] // ივერია. - 1905. - 31 ოქტომბერი. - №194. - გვ. 3;
226. „ფოთის ქალაქის თავის ნ.ი. ნიკოლაძის“ [გამზავრება პეტერბურგს; მისი, როგორც კავკასიის კარგი მცოდნის მიწვევა] // ივერია. - 1905. - 30 ნოემბერი. - №215. - გვ. 2;
227. ძველი მწიგნობარი: 25 წლისთავი „ქართულის დრამატიულის საზოგადოებისა“ // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 ივლისი. - №2860. - გვ. 1-2; 14 ივლისი. - №2861. - გვ. 2. - პირველ წერილში აღნიშნულია, რომ „საზოგადოების“ პროექტი 1879 წელს შეადგინა ნ. ნიკოლაძემ;
228. ახალი ამბავი: [დიდი ჯიხაიშის სკოლის ბიბლიოთეკის გამგის ცქიტიშვილის მადლობა: ნ. ნიკოლაძეს, არქიმანდრიტ დავითს, ს. წულუკიძეს და ტ. ართმელაძეს - ბიბლიოთეკის დახმარებისათვის] // მეგობარი. - 1906. - 18 ოქტომბერი. - №20. - გვ. 2;
229. ახალი ამბავი: [სახელმწიფო სათათბიროს წევრობის კანდიდატებად - ნიკ. ნიკოლაძის, ანდროა ერისთავის და ოთარ დადიშელიანის დასახელება] // ტალღა. - 1906. - 28 ნოემბერი. - №34. - გვ. 2;
230. ახალი ამბავი: [სახელმწიფო სათათბიროში კანდიდატებად ასახელებენ: ნ. ნიკოლაძეს, ზ. ავალიშვილს, ნ. მარს და ლ. ანდრონიკაშვილს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 4 მარტი. - №3018. - გვ. 3;
231. გელეიშვილი, პეტრე (ყარბი). - ა) ბ-ნ ნიკოლაძის პუბლიცისტური მოღვაწეობის ნიმუში: [თარგმანი წიგნიდან: „Н. Николадзе, как публицист“] // ლამპარი. - 1906. - 21 მაისი. - №26. - გვ. 2-3; ბ) Оплянемся назад! (Ответ Н.Я. Николадзе) / Кариби [псевд.]. - Тифлис: Тип. т-ва „Труд“, 1906. - [2], 107 с.; 17см.;
232. დეპუტა: (საკუთარის კორესპონდენტისაგან): [ცნობები ამომრჩევლებად არჩეულთა შესახებ: რაჭა-ლეჩხუმიდან - ოთარ დადიშელიანი, დიმიტრიანი და სხვ. ფოთში აირჩიეს ნ. ნიკოლაძე და ი. ფანცხავა, ყვირილაში: იოსებ გუნცაძე, კიტა აბაშიძე და ბეს. კელენჯერიძე; სენაკში: ევგენი გეგეჭკორი, მელიტონ იოსელიანი და სხვ.] // შრომა. - 1906. - 25 აპრილი. - გვ. 2;
233. დღევანდელ №-თან ერთად რიგდება ნ. ნიკოლაძის რუსული წერილი „Горе именем сердца“: [განცხადება] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 17 თებერვალი. - №3005. - გვ. 3;
234. ეს-დე. - ა) რა ჩვენი ბრალია?: რა ხდება ფოთის ფედერალისტთა ბანაკში (ბ-ნ ნიკოლაძის საყურადღებოდ) // ლამპარი. - 1906. - 15 ივნისი. - №42. - გვ. 3-4. - გ. რეიკინის პასუხი იხ. „შრომა“. - 21 ივნისი - №63; ბ) ეტყობა აქაც ირაზმეობანი! (წერილი ფოთიდან) // ჩვენი გზა. - 1907. - 21 სექტემბერი. - №14. - გვ. 3-4;
235. ინკი-პინკა. ქალაქი ფოთი: [ურთიერთ დამხმარე საზოგადოების გამგეობის სხდომა, ნ. ნიკოლაძისა და ი. ფანცხავას შელაპარაკება] // ტალღა. - 1906. - 3 დეკემბერი. - №39. - გვ. 3;
236. კანდიდატები სახელმწიფო სათათბიროში: [ქუთაისელები ასახელებენ: ნიკ. ნიკოლაძეს, ვლ. ტაროსელსკის და სხვ.] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 9 მარტი. - №13. - გვ. 1;
237. პრესა: [წერილი ნ. ნიკოლაძის სანინააღმდეგოდ გაზ. „ჩერნომორსკოე ეხოში“] // მეგობარი. - 1906. - 6 დეკემბერი. - №60. - გვ. 3;
238. საბალნეოლოგიო სადგური: [საკითხის განხილვა გუბერნატორის თავმჯდომარეობით, მიუხედავად სიძნელეებისა ამ საქმის განხორციელების საჭიროება; აღნიშნულია, რომ 1879 წელს საკითხი

- აღძრა ნიკ. ნიკოლაძემ // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 11 მარტი. - №3024. - გვ. 2;
239. სახელმწიფო სათათბიროში: [ნ. ნიკოლაძის, ნ. მარის, ლ. ანდრონიკაშვილის, ზ. ავალიშვილის კანდიდატურების დასახელება ქართველი ინტელიგენციის მიერ] // ახალი დროება. - 1906. - 5 მარტი. - №2. - გვ. 2;
240. ფოთი: [ამომრჩეველთა კრებები ქ. ფოთსა და სენაკის მაზრაში. კანდიდატებად ნიკ. ნიკოლაძის და იაკობ ფანცხავას დასახელება] // შრომა. - 1906. - 19 აპრილი. - №13. - გვ. 1;
241. ფოთი: დეპუტა: [ქალაქის მოურავად ნ.ი. ნიკოლაძის არჩევა] // მეგობარი. - 1906. - 5 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 2;
242. ფოთი: [ნავსადგურისა და ქალაქის საქმეების გამო ნ. ნიკოლაძის გამგზავრება პეტერბურგს; ქალაქის საბჭოს საქმეები] // მეგობარი. - 1906. - 12 ოქტომბერი. - №15. - გვ. 3;
243. ფოთი: [სათათბიროს წევრთა ამომრჩეველებად გიგინეიშვილის, ანდრია ლოლუას, ნ. ნიკოლაძის და ი. ფანცხავას არჩევა] // ლამპარი. - 1906. - 25 აპრილი. - №6. - გვ. 3;
244. ფოთის ქალაქის თავი: [ნ. ნიკოლაძე, აცნობებს სენაკის მაზრასა და ქ. ფოთში მცხოვრებთ - „ვისაც აქვთ უფლება მიიღონ მონაწილეობა ქალაქის ამომრჩეველთა არჩევანში სახელმწიფო სათათბიროსათვის“, კრების ჩატარების თარიღს და არჩევნების პირობებს] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 25 მარტი. - №3036. - გვ. 1. - ორი განცხადება;
245. „ფოთში“...: [ალიხანოვის ჩასვლა; მისთვის სავანეობდ მომზადებულ ბინაზე და სადილზე უარის თქმა; ნ.ი. ნიკოლაძის განკარგულებით, ნამზადის გაგზავნა ტუსალებისათვის] // შრომა. - 1906. - 2 აპრილი. - №1. - გვ. 3;
246. „ქუთაისიდან გვწერენ“...: [ნ. ნიკოლაძის, გ. ზდანოვიჩის და ოთ. დადეშქელიანის სათათბიროს კანდიდატებად დასახელება] // ზარი. - 1906. - 11 დეკემბერი. - №1. - გვ. 4;
247. 17 ოქტომბრის მანიფესტი როგორც პროვოკაცია; თბილისის დარბევის მეთაურნი; „ილია ჭავჭავაძე, ნიკოლაძე და ძმანი მათნი ამ უამათ ჩვენთვის კანონს ადგენენ“: პოლიტიკური მიმოხილვა // სხივი. - 1906. - 5 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
248. წარმოდგენა ია ეკალაძის სასარგებლოდ: [სახაზინო თეატრში; დრამა „გაზაფხულის ნიაგ-ღვარის“ დადგმის განზრახვა] // მეგობარი. - 1906. - 17 დეკემბერი. - №69. - გვ. 3;
249. ა. ყ. ილია ჭავჭავაძე (27 ოქტომბერი 1837 - 30 აგვისტო 1907): ბიოგრაფიული და ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // ისარი. - 1907. - 2 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
250. ბაქოს ქალაქის თავი // ისარი. - 1907. - 25 მაისი. - №112. - გვ. 2;
251. გამოცანა // შურდული. - 1907. - №3. - გვ. 7;
252. დეპუტები: ქუთაისი. სოხუმი. ოზურგეთი. ფოთი. ბათუმი: [შინაური საქმეები იუმორით] // შუამავალი. - 1907. - №3. - გვ. 6;
253. დეპუტები: ქუთაისი, ფოთი // მასხარა. - 1907. - №1. - გვ. 8;
254. ვაშაკიძე, ბესარიონ (ბ. პელაშვილი). ფოთის ამბები // ცისკარი. - 1907. - №2. - გვ. 14;
255. იოსებურ. ფოთი // ნიშადური. - 1907. - №1. - გვ. 12;
256. კალანდაძე, პოლივექტი (ირითელი). ნიკო. - არის ქვეყნად...: [იუმორისტული ლექსი ნიკო ნიკოლაძეზე] // შუამავალი. - 1907. - №7. - გვ. 8;
257. კრეისერი. ნიკობურგი: (ძველათ ფოთი) // შურდული. - 1907. - №1. - გვ. 3-4;
258. ლექსიკური პოლემიკა (გამოცანებით): მცირე წინასიტყვაობა // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 3-7. - სქოლიოში მოხსენიებულია: ი. ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე, გ. წერეთელი, აკაკი, ბეს. ლოლობერიძე, ლუარსაბ მაღალაშვილი, ს. მესხი, მეველე (დ. მიქელაძე), მ. ქიქოძე;
259. მგელაძე, ალექსანდრე (ბლიკვაძე). - ა) ფოთი და ბათუმი: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №6. - გვ. 4-5. - დართული აქვს ოსკარ შმერლინგის კარიკატურა; ბ) მეზობლები: (მიზაძეა). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №20. - გვ. 1-2. - დართული აქვს ო. შმერლინგის კარიკატურა; გ) ხელში მიჭორავს ქამანჩა...: (ბათუმისათვის) // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 7-8;
260. ნიკოლოზ სიმონის ძე ჩხეიძე // ჩვენი გზა. - 1907. - 14 ოქტომბერი. - №33. - გვ. 3;
261. ნიკო ნიკოლაძე: [ბიოგრაფია] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №2. - გვ. 6-7. - ქართველი მოღვაწეები. - დართული აქვს ო. შმერლინგის კარიკატურა;
262. ოზურგეთიდან; ქუთაისიდან; ბათომიდან // ეკალი. - 1907. - №3. - გვ. 3;
263. სუფსიდან; თფილისიდან; სოხუმიდან; ფოთიდან: (ლიკლიკაძის სააგენტო) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 8;
264. ფოთელი ბზიკი. - ა) ფოთი: ი. ფანცხავა და ნ. ნიკოლაძე ამ ბოლო დროს... // საყვირი. - 1907. - 14 იანვარი. - №1. - გვ. 3; №2. - გვ. 3; ბ) 12 თებერვლის კრება... // დასაწყისი. - 1908. - 8 მარტი. - №5. - გვ. 3; გ) 4 მარტს, ადგილობრივ თვითმმართველობის დარბაზში... // დასაწყისი. - 1908. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 3-4; დ) 2 მარტს, ფოთის საკათედრო ტაძარში... // დასაწყისი. - 1908. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 3-4; ე) 26 თებერვალს შემდგარ... // დასაწყისი. - 1908. - 8 მარტი. - №5. - გვ. 3; ვ) ფოთი // დასაწყისი. - 1908. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 3; ზ) ფოთის ქალაქის თავმა ბ. ნიკოლაძემ... // ეკალი. - 1908. - 23 აგვისტო. - №1. - გვ. 1; თ) 5 მარტს, დილის 7 საათზე... // დასაწყისი. - 1908. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 4; ი) ფოთი ემზადება... // მომავალი. - 1909. - 6 ოქტომბერი. - №32. - გვ. 4; კ) ფოთის რამე-რუმე // მომავალი. - 1909. - 18 სექტემბერი. - №18. - გვ. 4; ლ) ფოთის რამე-რუმე (ფოთის განმანათლებელი საზოგადოება // მომავალი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 4;
265. ფოთი: აქაც, როგორც ყველგან... // საყვირი. - 1907. - 14 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
266. შმერლინგი, ოსკარ (O. И. Шпинг). ქართველი მოღვაწეები: [ნ. ნიკოლაძის კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №2. - გვ. 6;
267. Madonna, ქ. ნიკობურგი: (ძველათ ფოთი) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №12. - გვ. 5-6;

268. Гом-ნაჲ, Ю.Я. შესანიშნავი მესაფლავე: [კარიკატურა პ. გელიშვილზე - „ყარიბზე“] // ნიშადური. - 1907. - №12. - გვ. 8. - დართული აქვს იუმორისტული ლექსი;
269. ამას წინათ გაზეთებმა გადმოგვცეს... // ხომლი. - 1908. - 13 ივლისი. - №1. - გვ. 2;
270. ბალაძე, რამე რუმე // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 სექტემბერი. - №1. - გვ. 4;
271. გოგოლაძე, კაპიტონ (კენტი). სოხუმელების სიმღერა: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 13;
272. გოცირიძის კვანტი. არეული მონასტერი // ნიშადური. - 1908. - №57. - გვ. 2-3;
273. (გულშემმატიკივარი). ქვემო იმერეთიდან წყლის არხის საჭიროება // სავაჭრო გზა. - 1908. - 19 ოქტომბერი. - №15. - გვ. 3;
274. გუნია, ვალერიან (მონადირე). - ა) ანდაზების განმარტება // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 7; ბ) ცხოვრების წყარო: [იუმორისტული გამონათქვამები] // ნიშადური. - 1908. - №52. - გვ. 7;
275. დეპუტები: ფოთი: [იუმორისტული ლექსი ნიკო ნიკოლაძესა და ზდანოვიჩზე] // მათრახი. - 1908. - №1. - გვ. 13;
276. დეპუტები: ფოთი // მათრახი. - 1908. - №2. - გვ. 15;
277. 16 ივლისის ჩამოვიდა პეტერბურგიდან... // ხომლი. - 1908. - 22 ივლისი. - №8. - გვ. 3;
278. კ. ჩხეიძე და გადასახადი შავ ქვაზე // ამირანი. - 1908. - 24 ივლისი. - №115. - გვ. 4;
279. მკითხველს სერგეი მესხის მოგონება: (გარდაცვალებიდან 25 წლისთავეზე). // ხომლი. - 1908. - 25 ივლისი. - №11. - გვ. 1-2;
280. ნიკო ნიკოლაძე: (დაბადებიდან 65 წლის გამო. დაიბადა 14 სექტემბერს 1843 წ.). [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №61. - გვ. 8;
281. ოფიშტიელი. წერილი ფოთიდან // ეკალი. - 1908. - 27 აგვისტო. - №4. - გვ. 2-3;
282. როგორც გავიგეთ, ქალაქის თავი ნიკოლაძე... // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 3;
283. როგორც „თვ. ფურც“-ს პეტერბურგიდან დეპუტით ატყობინებენ... // ნაპერწკალი. - 1908. - 25 ივნისი. - №25. - გვ. 1;
284. ტარანა. სამი გმირი: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №2. - გვ. 1-2. - ლექსს ახლავს შერლინგის კარიკატურა ივანე ანდრონიკაშვილის, ნიკო ნიკოლაძისა და გიორგი ზდანოვიჩისა;
285. შემდეგ წიგნის მალაზიებსა და გაზეთის სააგენტოებში // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. №14, გვ. 1; №15, გვ. 1; №16, გვ. 1...;
286. შეწირულობა // ამირანი. - 1908. - 23 აგვისტო. - №140. - გვ. 3;
287. ჩემპიონი. შავი ზღვისა და შავი ქვის ფალავნები // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №24. - გვ. 1-2. - ახლავს ოსკარ შერლინგის კარიკატურა [О.И. ШПИНГ];
288. ჩვენ მივიღეთ... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 3;
289. ჩხეიძე, კ. - ა) ბ. რედაქტორო! უმოღჩილესად გთხოვთ ადგილი დაუთმოთ... // ხომლი. - 1908. - 23 ივლისი. - №9. - გვ. 3-4; ბ) პასუხათ ბ-ნ ნ. ნიკოლაძეს // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1;
290. ჭანჭითელი. მილოცვები: [იუმორისტული ლექსები] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 6;
291. ჭიათურის შავი ქვის... // ნაპერწკალი. - 1908. - 18 ივნისი. - №19. - გვ. 2-3;
292. 5 აგვისტოს გააკეთა მოხსენება... // ხომლი. - 1908. - 9 აგვისტო. - №23. - გვ. 3;
293. ხუროძე, ვარლამ (ვ. მალაქიაშვილი). მილოცვები: [სახალწლო ლექსები] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №14. - გვ. 5-6;
294. 10 ივნისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 10 ივნისი. - №34. - გვ. 1;
295. ამირეჯიბი, ირაკლი (ია). ხორგის საზოგადოება (სამეგრელო) // მომავალი. - 1909. - 23 სექტემბერი. - №22. - გვ. 4;
296. დიდი მთავრის მიხედვით ნიკოლოზის ძის დასაფლავებაზე... // მომავალი. - 1909. - 12 დეკემბერი. - №87. - გვ. 3;
297. ვალია. - ა) ფოთი: სანავოსნო საზ. მუშათა არტელის და პეტერბურგის კანტორის წარმომადგენელი სუვოროვი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 2 ივლისი. - №45. - გვ. 4; ბ) ფოთი // ჩანგი. - 1909. - 11 აგვისტო. - №32. - გვ. 3;
298. ვინ ყვირილა // მომავალი. - 1909. - 20 ნოემბერი. - №71. - გვ. 4;
299. ვოლდემარ. ფოთის ნეგატივები // მათრახი და სალამური. - 1909. - №16. - გვ. 12; №21. - გვ. 14;
300. „ზაკაკაზიეს“ 63 ნომერში ვიღაც ფრიდონი სწერს... // ჩვენი აზრი. - 1909. - №3. - გვ. 1;
301. ისო. ყარამან ბესარიონის ძე დათეშიძე // ფონი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №13. - გვ. 5-6;
302. იუბილეი // მომავალი. - 1909. - 3 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 3;
303. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). კალენდარი 1909 წლისათვის: იანვარი // ჯოჯოხეთი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - გამოც. 6. - გვ. 2-3;
304. მეთვალყურე. სამეურნეო გამოფენის გახსნა // ფონი. - 1909. - 27 სექტემბერი. - №4. - გვ. 3;
305. მენაღარიშვილი, ვლ. (ვალია). ფოთი // მომავალი. - 1909. - 24 ოქტომბერი. - №48. - გვ. 4;
306. მუნჯაძე, კაცია. ფოთი // ვარსკვლავი. - 1909. - 9 ივლისი. - №8. - გვ. 4;
307. ნ. ნიკოლაძის იუბილეი // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 4 ოქტომბერი. - №2. - გვ. 3;
308. ნიკიტინი, ალ. გაზ. „მომავალში“... // მომავალი. - 1909. - 17 ოქტომბერი. - №42. - გვ. 4;
309. პროლეტარი ეშმაკი. ხონის რაიონიდან // მათრახი და სალამური. - 1909. - №20. - გვ. 15-16;
310. საგუბერნიო თათბირი ქუთაისის გუბერნიამი ერობათა ინსტიტუტის დაწესებულებათა შემოღების შესახებ // ფონი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №11. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: (შემდეგი იქნება). - დასასრული იხ.: „ფონი“, №12, გვ. 3;
311. სატურნი, გ. წერილი ფოთიდან // ფონი. - 1909. - 1 ნოემბერი. - №9. - გვ. 8;
312. საფუთო გადასახადი ფოთში // ჩვენი საქმე. - 1909. - 16 აპრილი. - №35. - გვ. 3;
313. ფოთი // დიპლიმატი: იუმორისტული და სალიტერატურო ალმანახი. - 1909. - №1. - გვ. 4;

314. ფოთი // მათრახი და სალამური. - 1909. - №18. - გვ. 7;
315. ფოთი // მომავალი. - 1909. - 30 ოქტომბერი. - №53. - გვ. 4; 30 დეკემბერი. - №102. - გვ. 3;
316. ფოთი // ჩანგი. - 1909. - 14 ივლისი. - №9. - გვ. 3-4;
317. ფოთი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივლისი. - №49. - გვ. 3;
318. ფოთი // ჩვენი ხმა. - 1909. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 3; 8 იანვარი. - №5. - გვ. 3; 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
319. ფოთის ქალაქის თავი ნ. ი. ნიკოლაძე... // ფონი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №11. - გვ. 1;
320. ქართველი ქალი // მომავალი. - 1909. - 15 დეკემბერი. - №91. - გვ. 3;
321. ქუთაისი // ჩანგი. - 1909. - 1 აგვისტო. - №25. - გვ. 3;
322. შავი ქვის მრეწველთა მუ-XXI სიეზდი ქუთაისში // ფონი. - 1909. - 15 ნოემბერი. - №11. - გვ. 4;
323. ჯგუფი სტუდენტებისა, დაპატიმრებული არეულობისათვის მესამოცე წლებში: [ფოტო] // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №231. - დამატ. №41. - გვ. 1;
324. 1909 წელი ჩვენში... // მომავალი. - 1910. - 1 იანვარი. - №104. - გვ. 1-2;
325. არა მრეწველი. 18 მაისს დამთავრდა... // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 20 მაისი. - №12. - გვ. 3-4;
326. ბასილიცა. თავს ვეძებთ // თავს ვეძებთ: ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 5;
327. ბედნიერი ქალაქი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №4. - გვ. 16. - თან ახლავს შ. ქიქოძის კარიკატურა;
328. ვარალე. პატარა ფელეტონი: მიწერ-მოწერა ქუთაისსა და ფოთშიუა // თავს ვეძებთ: ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 3-4;
329. თ. ბლოკისტები // თავს ვეძებთ: ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 2-3;
330. თფილისში ხალხი ცდილობს... // საქმე. - 1910. - 12 სექტემბერი. - №10. - გვ. 12;
331. პრესა // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 3 ივნისი. - №51. - გვ. 1;
332. რედაქციამ მიიღო... // მომავალი. - 1910. - 29 იანვარი. - №125. - გვ. 3;
333. ფოთი // ახალი აზრი. - 1910. - 13 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 2;
334. ფოთი // საქმე. - 1910. - 10 სექტემბერი. - №8. - გვ. 2-3; 17 სექტემბერი. - №13. - გვ. 2;
335. ფოთი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 მაისი. - №26. - გვ. 3;
336. ფოთის ქალაქის არჩევნები // საქმე. - 1910. - 2 სექტემბერი. - №2. - გვ. 1-2;
337. ქიქოძე, შ. ბედნიერი ქალაქი: [კარიკატურა] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №4. - გვ. 16;
338. ქუთათელი. ქალაქ ქუთაისის გამგეების საყურადღებოთ // შინაური საქმეები. - 1910. - №21. - გვ. 9-10;
339. ქუთაისი // ახალი აზრი. - 1910. - 13 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 2;
340. ქუთაისი // თავს ვეძებთ: ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 1-2;
341. ქუთაისის ავ-კარგი. კერძო თათბირი ქალაქის თავის არჩევის შესახებ // საქმე. - 1910. - 16 ნოემბერი. - №44. - გვ. 3;
342. ქუთაისის ქალაქის თავის... // საქმე. - 1910. - 14 ნოემბერი. - №43. - გვ. 2;
343. ლამურა. საახალწლო სიზმარი // ჭინკა: იუმორისტული ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 4-7;
344. ჩხიკვაძე, ნოე (ტლინკაძე). საახალწლო მილოცვები: (ფოთისათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №1. - გვ. 6-7;
345. 13 მაისი // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 13 მაისი. - №6. - გვ. 1;
346. ნკიპურტი. ქუთათურ ბობოლებს მიმართვა ნიკოსადმი: [იუმორისტული ლექსი] // თავს ვეძებთ: ალმანახი. - ქუთაისი, 1910. - №1. - გვ. 4-5;
347. ხოხობი. საახალწლო მილოცვები: [იუმორისტული ლექსები] // შინაური საქმეები. - 1910. - №1. - გვ. 8-9;
348. ფოთის საკრედიტო ამხ. დაარსდა 4 მაისს // კოოპერაცია. - 1911. - №16-17. - გვ. 14;
349. ხონელი ეშმაკი. მოხსენება ქუთაისიდან // ეშმაკის მახე. - 1911. - №6. - გვ. 10;
350. ბუჯგუტი. ფოთი // სოფლის ალიაქოთი. - 1912. - №1. - გვ. 5;
351. გულკეთილი. შინაური მიმოხილვა: (დასასრული) // შინაური საქმეები. - 1912. - №14. - გვ. 13-15;
352. გარეშე. - ა) ბაქო, 24 მარტი // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №1-11. - გვ. 1-3; ბ) უმაღურობაა, უვიცობა, თუ ორივე ერთად?! (წერილი ფოთიდან) // კლდე. - 1914. - №9. - გვ. 7-8; №11. - გვ. 7-8;
353. ეკალი. გაზ. „თემი“ № 124: [კრიტიკა] // კლდე. - 1913. - №22. - გვ. 11-12. - პრესა;
354. ისარი. ნ. ნიკოლაძის პოლიტიკა // იმერეთი. - 1913. - 9 მაისი. - № 51; 11 მაისი. - № 52; 14 მაისი. - № 54;
355. ლაილაი. ცხელ-ცხელი ამბები: კვიმატი წელიწადის კვიმატობა მის პირველ თვეში: [იუმორისტული წერილი] // გალილავება. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 2-3;
356. მეღვინეობის სააქციო საზოგადოება // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №53. - გვ. 15;
357. ნ. ნიკოლაძის წიგნი // კლდე. - 1913. - №19. - გვ. 10;
358. ნილი. წერილი საზღვარ გარეთიდან: პატარა შესავალი-ომი და მუშა ხალხი. - ორი პაციფიზმი // წყარო. - ბაქო, 1913. - №8. - გვ. 7-9;
359. რიონელი. ფოთი და ნიკო ნიკოლაძე // კლდე. - 1913. - №33. - გვ. 8-12;
360. როგორც სარწმუნო წყაროებიდან შევიტყვეთ... // კლდე. - 1913. - №41. - გვ. 12-13;
361. ურო. ნ. ნიკოლაძის პოლიტიკური მსოფლმხედველობა // იმერეთი. - 1913. - 9 იანვარი. - № 7;
362. ამ დღეებში საურთიერთო ბანკის სადგომში... // კლდე. - 1914. - №3. - გვ. 8-9;
363. გაზ. „ახალ ივერიაში“... // კლდე. - 1914. - №29. - გვ. 9. - პრესა. - გადმობეჭდილი გაზ. „ახალ ივერიიდან“;
364. გიორგი წერეთელი: [ბიოგრაფია] // სუსხი. - 1914. - №8. - გვ. 1;
365. გომართელი, ივ. კოტე ყიფიანი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №1. - გვ. 46-50;
366. მირიანაშვილი, ალ. ანტონ ფურცელაძე: (ნეკროლოგი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №2. - გვ. 42-45;

367. ნიკო ნიკოლაძე: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №5. - გვ. 7;
368. ნ. ნიკოლაძის აზრი მეღვინეობის განვითარებაზე: (მისი ინიციატივით მეღვინეთა საზოგადოების წესდების დამტკიცების გამო) // კლდე. - 1914. - №11. - გვ. 3-5. - წერილი გადმობეჭდილია გაზ. „კოპერაციიდან“;
369. ნ. ნიკოლაძის წერილი // კლდე. - 1914. - №32. - გვ. 10-12;
370. ქუთაისის რამე-რუმე // ლახტი. - 1914. - №5. - გვ. 6-7;
371. ხელიკი. პროვინციის მილოცვები: ფოთისათვის: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1914. - №1. - გვ. 6-7;
372. აკაკის გამოსვენება საჩხერიდან: [ეპიზოდი] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №4. - გვ. 13-15;
373. აკაკის დაკრძალვა თფილისში // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №4. - გვ. 17-18;
374. ბახტაძე, ილია (გ. ხონელი). სადღეისო: (იხ. „განთიადი“ № 11) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №12. - გვ. 25-28; №11. - გვ. 31-32;
375. დეპუტები: ფოთი. [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №13. - გვ. 7;
376. მოქანდაკე ი. ნიკოლაძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 16;
377. ნიკოლოზ იაკობის ძე ნიკოლაძე: კახეთის რკინის გზის გამგეობის თავმჯდომარედ არჩეულ-დამტკიცებული [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 1;
378. ტარხუნა. გურული სცენა // მათრახი. - 1915. - №3. - გვ. 12-13;
379. ცხედრის წამოსასვენებლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 16;
380. ვინ რა აზრისაა ნიკოლოზ ბარატაშვილსა და მის პოეზიაზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №47. - გვ. 13-14;
381. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ; ექიმი შტოკმანი). - ა) ჩატეხილ ხიდზე: მაჰმადიან ქართველთა სტუმრობა თბილისში // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 3-5; ბ) პირველი ქართველი მინისტრი: კაკი წერეთელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №20. - გვ. 8-9; გ) ოპერა „ქრისტინე“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №9. - გვ. 14-15;
382. ნ. ნიკოლაძის საქმე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 16;
383. სწავლული ქალი შეემატა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 15;
384. ბუტუნა. ფოთის ვითარება // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №29. - გვ. 10-11;
385. გომართელი, შალვა. საქართველოს რუსეთთან შეერთების მოკლე ისტორია // თავისუფლება. - 1917. - №7. - გვ. 23-26;
386. დავ. კეზელი // თავისუფლება. - ქუთაისი, 1917. - №2. - გვ. 20;
387. ქართველ მწერალთა კონფერენცია-საპატიო თავმჯდომარენი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 1;
388. ქართული მწერლობა 1916 წელს // თავისუფლება. - ქუთაისი, 1917. - №2. - გვ. 16-20;
389. ყიფიანი, სამ. ნ. ნიკოლაძე // ცხოვრება. - 1917. - №2;
390. ნიკო ნიკოლაძე: ჩვენი პარტიის პირველი და მეორე კონფერენციის საპატიო თავმჯდომარე. გერმანიაში გაგზავნილი დელეგაციის წევრი. [ფოტო] // ახალი ძალა. - 1918. - №1. - გვ. 5;
391. პ. ყ. რა გზით უნდა ვიხსნათ თავი ფინანსიურ გასაჭირისაგან // ჯარი და ერი. - 1918. - №1. - გვ. 10-11; №2. - გვ. 7-10; №3. - გვ. 8-10; №4. - გვ. 8-11.. - №3-ში სქოლიოში ავტორის შენიშვნა. - №4-ში ტექსტს ხელს აწერს: პ. ყ ანი;
392. ტერ-გრიგორიანი, ო. „მშაკი“ და სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა: (ფურცლები ჩემ მოგონებათაგან) // პრომეთე. - 1918. - №1. - გვ. 90-93.. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ო. ტერ-გრიგორიანი (ვანო). - ტექსტს დართული აქვს შენიშვნა სქოლიოში. - გაგრძ. იხ. „პრომეთე“ 1918. - №2. - გვ. 90-93;
393. ჩვენი დელეგაცია ბერლინში: ს. კედია, გ. მაჩაბელი, მ. წერეთელი, ნ. ნიკოლაძე, ა. ჩხენკელი, ზ. ავალიშვილი [ჯგუფური სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №12. - გვ. 1;
394. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
395. თავ. გიორგი მიხეილის ძე თუმანიშვილი: (1854-1920) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №4. - გვ. 12-14. - ტექსტს დართული აქვს ფოტო;
396. ნიკო ნიკოლაძე: სახელგანთქმული პუბლიცისტი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №4. - გვ. 7;
397. ნიკო ნიკოლაძე: [შარჟი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 1;
398. საქართველოს რესპუბლიკის მევენახეთა და მეღვინეთა პირველი კონგრესის დადგენილებანი: (23-27 ნოემბერი 1919 წ.) // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №1. - გვ. 7-10;
399. Горохов, Всеволод Аполлонович. I-й Интернационал и русский социализм: «Народное дело» - русская секция Интернационала, 1864-1870 гг. / В. А. Горохов. - [М.]: Московский рабочий, 1925. - 131, [1] с. - Загл. обл.: Русская секция Первого интернационала;
400. ნასიძე, მიხ. ღია წერილი ნიკო ნიკოლაძეს: [ქ. სილნალიდან. ქართველ ინტელიგენტთა კრების მოწყობის თაოსნობისათვის] // კომუნისტი. - 1927. - 28 აგვისტო. - №195. - გვ. 5;
401. ქართველი ინტელიგენციის კრება: [საბჭოთა მთავრობასთან მჭიდრო თანამშრომლობისა და ანტისაბჭოთა ავანტიურების წინააღმდეგ ბრძოლისათვის]; [ნ. ნიკოლაძის, ივ. ლორთქიფანიძის, ი. მაჭავარიანის, დ. თოფურიძის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1927. - 7 აგვისტო. - №178. - გვ. 2;
402. დღეს დილის ორ ნახევარ საათზე გარდაიცვალა ნიკო ნიკოლაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1928. - 1 აპრილი. - №76. - გვ. 2;
403. ელიავა, ნ. უკანასკნელი მოჰიკანი: ნიკო ნიკოლაძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით // კომუნისტი. - 1928. - 5 აპრილი. - №79. - გვ. 9;
404. კოტეტიშვილი, ვახტანგ. ნიკო ნიკოლაძე // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 4. - გვ. 35-42;

405. ლ. ა-ნი. ნ. ნიკოლაძე: (მოკლე ბიოგრაფია) // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 4. - გვ. 9-12;
406. მახარაძე, ფ. ნიკოლოზ იაკობის-ძე ნიკოლაძე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1928. - 3 აპრილი. - №77. - გვ. 3;
407. ნიკო ნიკოლაძის გარდაცვალების გამო: [ცხედრის გადასვენება ხელოვანთა სასახლეში, ცხედარი დაკრძალული იქნება მთაწმინდის საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში] // კომუნისტი. - 1928. - 4 აპრილი. - №177. - გვ. 3;
408. ნიკო ნიკოლაძის დაკრძალვა: [მთაწმინდის პანთეონში] // კომუნისტი. - 1928. - 6 აპრილი. - №77. - გვ. 3;
409. ჟანდარმერიის ცნობები ნ. ნიკოლაძის შესახებ // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 4. - გვ. 12-14;
410. სამგლოვიარო განცხადებები ნიკო ნიკოლაძის გარდაცვალების გამო // კომუნისტი. - 1928. - 3 აპრილი. - №77. - გვ. 4. - 4 აპრილი. - №78. - გვ. 4. - 5 აპრილი. - №79. - გვ. 6;
411. საყვარელიძე, პ. მ. ნიკო ნიკოლაძე: მისი მეცნიერულ მოღვაწეობის მიმოხილვა გარდაცვალებასთან დაკავშირებით // კომუნისტი. - 1928. - 5 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
412. ხუნდაძე, სიმონ. - ა) ნ. ნიკოლაძე // განათლების მუშაკი. - 1928. - № 14; ბ) ნიკო ნიკოლაძის სოციალ-პოლიტიკური იდეალები // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 4. - გვ. 17-34; გ) ნიკო ნიკოლაძე: ნარკვევები მისი აზროვნებიდან. - [ტფ.]: ქართული წიგნი, 1931 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 120 გვ.; 21 სმ. - ყდაინა. - ცალკე ამონაბეჭდი ნიკო ნიკოლაძის რჩეული ნაწერების პირველი ტომიდან;
413. Неизданные записки Л. Тихомирова [Сообщ. В. В. Макасов] // Красный архив. - 1928. - № 4 (29). - стр. 139-174;
414. აბზიანიძე, გ. - ა) ჩერნიშევსკის უცნობი ბიოგრაფია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №26. - გვ. 2; ბ) Н. Я. Николадзе: [К 100-летию со дня рождения грузинского мыслителя и общественного деятеля] // Заря Востока. - 1943. - 28 сентября. - №203; გ) ნიკო ნიკოლაძე: გარდაცვალების 20 წლისთავი // მეტალურგიისათვის. - რუსთავი, 1948. - 3 აპრილი. - №40-41; დ) ნიკო ნიკოლაძე // კომუნისტი. - 1948. - 31 მარტი. - № 66; ე) ნიკო ნიკოლაძე ლიტერატურის იდეურობისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №17. - გვ. 3; ვ) Выдающийся грузинский публицист и мыслитель // Заря Востока. - 1948. - 1 апреля. - № 66; ზ) ნიკო ნიკოლაძე // ლიტერატურული ძიებანი / ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი. - თბილისი, 1949. - ტ. 5. - გვ. 55-79; თ) ნიკო ნიკოლაძე: მისი სახლ-მუზეუმის გახსნის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 15 ივლისი;
415. მეტუკე, გ. ნიკო ნიკოლაძე: [მე-19 საუკუნის ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე] // ჩვენი თაობა. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 59-60;
416. ქიქოძე, გ. - ა) ნიკო ნიკოლაძე: მე-19 საუკუნის სამოციანი წლების დიდი მოაზროვნის სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა // მნათობი. - 1939. - მაისი. - №5. - გვ. 135-145; ბ) ნიკო ნიკოლაძე: დაბადებიდან ასი წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1943. - 26 სექტემბერი. - №24;
417. დევიძე, კ. ნიკო ნიკოლაძის სახლი დიდ-ჯიხაიში // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 14 თებერვალი. - №36;
418. რევოლუციამდელ ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა აზრები აკაკი წერეთელზე // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - №6. - გვ. 57-58;
419. ბახტაძე, ი. „წმინდა გიორგის“ ხატი და ნიკო ნიკოლაძე // მებრძოლი ათისტი. - 1941. - №5. - გვ. 14-6;
420. ნიკო ნიკოლაძის არქივი: [გადაეცა თბილისის კარლ მარქსის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკას] // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1941. - 3 სექტემბერი. - №207;
421. გუგუშვილი, პ. ნიკო ნიკოლაძე: დაბადებიდან ასი წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1943. - 26 სექტემბერი. - №202;
422. ნიკოლაძე, ანა. - ა) ნ. გ. ჩერნიშევსკი და ნიკო ნიკოლაძე // ბოლშევიკი. - 1943. - №9. - გვ. 70-80; ბ) ნეკრასოვი და ქართული ლიტერატურა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 1;
423. ნიკო ნიკოლაძის სახლი [სახლ-მუზეუმით გადაკეთება] დიდ-ჯიხაიში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 4 თებერვალი. - №6;
424. იოვიძე, ა. ნიკო ნიკოლაძე და მეფის ცენზურა // საისტორიო მოამბე / საქართველოს სსრ შსს მთავარი საარქივო სამმართველო. - 1945. - ტ. 1. - გვ. 33-128;
425. ბახტაძე, ვ. სამოციანი წლები: ნიკო ნიკოლაძე - რაზნორჩინული ინტელიგენციის წარმომადგენელი // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1946. - ტ. 28. - გვ. 99-117;
426. გოგოლიშვილი, ბ. დიდი პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე: [ნ. ნიკოლაძის დაბადების 105 წლისთავის გამო] // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1948. - 26 სექტემბერი. - №192;
427. გორგილაძე, ლ. ნიკო ნიკოლაძის მსოფლხედველობისათვის // მნათობი. - 1948. - №4. - გვ. 124-146;
428. Письма русских литературно-общественных деятелей к Н. Я. Николадзе [Текст] / Ред. и вводная статья [«Н. Я. Николадзе и его русские связи», с. 5-42] В. Шадури; Комментар. и указатель Т. П. Мачавариани; Гос. публичная б-ка Груз. ССР им. К. Маркса. - Тбилиси: Заря Востока, 1949 (тип. им. Мясникова). - 143 с.: ил.; 19 см;
429. Закариадзе, Г. И. Социально-политические взгляды Николая Яковлевича Николадзе: диссертация... кандидата исторических наук: 07.00.00. - Тбилиси, 1950. - 293 с.;
430. დევიძე, ა. ნიკო ნიკოლაძის სახლ-მუზეუმი: [დიდ-ჯიხაიში] // სახალხო განათლება. - 1951. - 23 მაისი;
431. კოპალეიშვილი, ვ. ნიკო ნიკოლაძის სახლ-მუზეუმი დიდ-ჯიხაიში // კომუნისტი. - 1951. - 4 ივლისი;
432. მიქაძე, პ. - ა) გამორჩენილი საზოგადო მოღვაწე: ნიკო ნიკოლაძის სახლ-მუზეუმის გახსნის გამო // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 1 ივლისი; ბ) ნ. ი. ნიკოლაძე // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 1 ივლისი. - ივრე: გაზეთში სოციალისტური

შეტევა, 1 ივლისი. - 1951. - მგზნებარე კოლხიდელი, 1 ივლისი. - 1951; გ) ნიკო ნიკოლაძის სახლ-მუზეუმი შეივსო ახალი ექსპონატებით // სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1951. - 18 სექტემბერი; დ) ნიკო ნიკოლაძე // ოქტომბრის გზით. - საჩხერე, 1951. - 25 ივლისი;

433. Гвасалия, Б. В доме-музее Нико Николадзе: [В селе Диди-Джихаиши Самтредского района] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 25 сентября;
434. Открытие дома-музея Нико Николадзе: [Митинг в селении Диди Джихаиши] // Заря Востока. - 1951. - 4 июля.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ. «ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონიდან»;
2. Дело по архиву № 296. - Т. 2. - Стр. 604;
3. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) რი მიმოხილვა: წლევიანდელი საზოგადო კრება თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკისა. ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა. ახალი განკარგულება მიწათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ. ძველის რედაქტორის გამოთხოვების გამო (ს. მესხი) // ივერია. - 1883. - №4. - გვ. 100-114; ბ) ნანერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შვეს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 6: საქართველოს მატრიანე. შედარებული პირველ-წყაროებთან და შვესებული ახალი ტექსტებით. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 349;
4. Туманов, Г. М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис: тип. М. Вартамянца, 1890. - 85 с.; 15см.. - Авт. установлены по изд.: Брокгауз и Ефрон. Энциклопед. словарь. Т. 67. - Прил. к справ. кн. Старожила [псевд.] «Кавказ». № 1;
5. გუნია, ვ. საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 456-460; 1903. - გვ. 477;
6. ხახანაშვილი, ა. ახალი ქართული ლიტერატურის მოძრაობა 1821 წ. // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 6-7;
7. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. - Т. 21 (41): Нибелунги-Нэффцер. - СПб: Семеновская Типолитография (И. А. Ефрона), 1897. - 480, [3] с.: ил., карты, ноты;
8. Джабадари, И. С. Процесс 50-ти // Былое. - 1907. - Сентябрь. - № 9 (21). - Стр. 178;
9. ეშმაკის მათრახი. - 1909. - № 2;
10. Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. Вып. 1-. - Тифлис: П.И. Туманов, 1913. - Стр. 354. - Перед загл. редактор: Б.С. Эсадзе; в конце введения: Борис Эсадзе;
11. ჭიჭინაძე, ზ. ვინ სწერა ქართველ მაჰმადიანთა შესახებ? // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 15. - ტექსტს დართული აქვს პორტრეტები;
12. Кавказская речь. - 1915. - 8 октября. - № 212;
13. Новый энциклопедический словарь / Под общ. ред. акад. К. К. Арсеньева - Т. 28: Нарушевич-Нью-

- тон СПб.-Пг.: Изд-во Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон[1], 1916. - 8 с, 960 стб., 2 с, 20 л. ил., портр., карт.;
14. ჩვენი დელეგაცია ბერლინში: ს. კეცია, გ. მაჩაბელი, მ. წერეთელი, ნ. ნიკოლაძე, ა. ჩხენკელი, ზ. ავალიშვილი [ჯგუფური სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №12. - გვ. 1;
 15. ნიკო ნიკოლაძე: სახელგანთქმული პუბლიცისტი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №4. - გვ. 7;
 16. რევოლუციის მატრიანე. - 1924. - № 4-5. - გვ. 290-291;
 17. Павленков, Ф.Ф. Энциклопедический словарь: С дополнением важнейших событий за период 1914-1924 г. / Ф. Павленкова. - Берлин: Т-во Гликсман, 1924. - [12] с., 3104 стлб., 162 стлб., [5] с.; 19см.;
 18. კოტეტიშვილი, ვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია მე XIX - დღევანდლამდე / ვახტანგ კოტეტიშვილი. - ნან. 2. - ქუთაისი [კანზე: ტფილისი]: მეცნიერება საქართველოში, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტ.). - გვ. 263-282;
 19. ხუნდაძე, სიმონ. - ა) სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - VIII, 248, [2] გვ.; ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - 320, [2] გვ.; ბ) ნიკო ნიკოლაძის სოციალ-პოლიტიკური იდეალები // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 4. - გვ. 17-34;
 20. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. XI; ბ) თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - ნ. 1: საბუთები რევოლუციონურ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხოსნების ხანა-დასელების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ.: 58, 66 [ჩამატ. ფურც.];
 21. ზანდუკელი, მიხეილ. - ა) თერგალეულნი და ხალხოსნები ქართულს ლიტერატურაში: (ისტორიულ-ლიტერატურული გამოკვლევის ცდა). - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გა-მა, 1928. - გვ.: 45-46, 63, 169-189; ბ) ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც.. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ.: 58-69, 227;
 22. ტექნიკა და შრომა. - 1928. - № 3. - გვ. 31;
 23. Деятели революционного движения в России: библиографический словарь / под редакцией Ф. Я. Кона, Б. П. Козьмина, В. И. Невского, И. А. Теодоровича и др. - Т. 1, Вып. 2: Шестидесятые годы. - М.: издание Всесоюзного общества политкаторжан и ссыльнопоселенцев, 1928;
 24. გუგუშვილი, პაატა. - ა) ქართული წიგნი, 1629-1929 / პაატა გუგუშვილი; ფილიპე გოგიჩაიშვილის

- რედ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გვ. 379; ბ) ქართული ჟურნალისტიკა: საზოგადოებრივი აზრის ისტორიისათვის. - ტ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1941. - გვ. 476;
25. მანსვეტაშვილი, ი. ჩემი წარსულიდან: ნანახი და გაგონილი // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 5. - გვ.: 87, 89;
 26. წერეთელი, გიორგი. თხზულებათა სრული კრებული / სიმონ ხუნდაძის რედ., წინასიტყვ. და შენიშვნებით. - ტ. 1: პუბლიცისტური წერილები, 1862-1868. - ტფ.: ქართული წიგნი, [1931] (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - გვ. 18-19;
 27. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტიკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 391;
 28. Литературная энциклопедия: В 11 т. - Т. 8 / Ком. Акад.; НИИ лит., искусства; Ред. коллегия: Лебедев-Полянский П. И., Маца И. Л., Нусинов И. М., Фриче В. М.; Гл. ред. Луначарский А. В.; ученый секретарь Михайлова Е. Н. - М.: ОГИЗ РСФСР, гос. словарно-энцикл. изд-во «Сов. Энцикл.», 1934. - Стр. 79-82;
 29. Пантелеев, Л.Ф. Из воспоминаний прошлого. (1840-1919) / Л.Ф. Пантелеев; Ред. и комментарии С.А. Рейснера. М.; Л.: Academia, 1934. - XIX, 795, [3] с.: 13 л. портр., факс.; 20x14 см. - 5300 экз. - (Русские мемуары, дневники, письма и материалы / Под общ. ред. В.И. Невского);
 30. Глеб Успенский в жизни: по воспоминаниям, переписке и документам / сост. и снабдил примеч. А. С. Глинка-Волжский; вступ. статья Н. Мещерякова. - Москва; Ленинград: Academia, 1935. - XX, 628 с., 11 л. портр., факс.: ил., портр.; 22 см. - (Русские мемуары, дневники, письма и материалы);
 31. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 9-10, 240-242;
 32. მგალობლიშვილი, სოფრომ. მოგონებანი / ლევან ასათიანის წინასიტყვაობით, რედაქციით და შენიშვნებით. - ტფ.: ფედერაცია, 1938. - გვ.: 79, 244;
 33. Церетели, А. Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат «Художественная литература», 1940. - Стр. 195, 171-172;
 34. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინასიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 297;
 35. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 486;
 36. Библиография русской периодики Грузии / Гос. кн. палата ГССР. - Ч. 1 : 1828-1920 / [Сост. Г.В. Зерцалов; Отв. ред. Тарханов]. - Тб.: Кн. палата, 1941. - Стр.: 22, 24, 25, 85;
 37. იოვიძე, ა. ნიკო ნიკოლაძე და მეფის ცენზურა // საისტორიო მოამბე / საქართველოს სსრ შსს მთავარი საარქივო სამმართველო. - 1945. - ტ. 1. - გვ. 33-128;
 38. იოსელიანი, ა. „საისტორიო მოამბე“ // მნათობი. - 1946. - № 1. - გვ. 139-141. - [რეცენზია];
 39. Элиадзе, А. Библиография. Исторический вестник // Заря Востока. - 1946. - № 105.
- ნიკოლაძის ძაღვნი: ანასტასია იაკობის ასული (1848, 24/XII – 1931, 24/VII) და ეკატერინე იაკობის ასული (1855, 24/XI – 1931, 22/IV) – მასწავლებელი, მწიგნობარი და საზოგადო მოღვაწენი, ნ. ი. ნიკოლაძის დედი, – დაამთავრეს ქუთაისის წმ. ნინოს სახელობის ქალთა სასწავლებელი. 1873 წელს ძმამ – ნიკომ ეკატერინე მესამე დასთან – ოლიმპიადასთან (გ. ი. წერეთლის მეუღლე, კაკი წერეთლის დედა) და ოლგა ალ. გურამიშვილის ასულთან (შემდეგში ნ. ნიკოლაძის მეუღლე) საზღვარგარეთ – ციურის ნაიყვანა სასწავლებლად, აქედან – ყენვეის უნივერსიტეტში. აქ 1873-1874 წლებში ემიგრანტ-რევოლუციონერთა წრეებში ტრიალებდნენ და სამეცნიერო საგნების გარდა, სოციალისტურ-რევოლუციურ იდეებსაც ეცნობოდნენ. დაესწრნენ, სხვათა შორის, 1874 წლის ზაფხულში ქართველ ემიგრანტთა კოლონიის თაოსნობით მოწვეულ კავკასიელთა, უმთავრესად, ქართველთა კონგრესს. 4 წლის შემდეგ ქუთაისში ეკატერინემ, ანასტასიასთან ერთად, დააარსა მხატვრული ჟურნალი „ქართული ბიბლიოთეკა“ ეკატერინე ჭყონია-ლორთქიფანიძის რედაქტორობით (რადგან მთავრობა მათ – ნიკოლაძის ძაღვებს, როგორც პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ მყოფთ, არ ენდობოდა). ამ ჟურნალში, მათ გარდა, თანამშრომლობდნენ: ოლგა და მარიამ ბესარიონ ხელთუფლიშვილის ასულნი, ელენე დ. ყიფიანის ასული ლორთქიფანიძისა, ანა სიმონის ასული მესხი-პეტრიაშვილისა და სხვ. ჟურნალის მთავარი ხელმძღვანელი: რედაქტორ-კორექტორნი იყვნენ, უმთავრესად, ანასტასია და ეკატერინე ნიკოლაძენი. ჟურნალი გამოდიოდა 1883-1884 წლებში აქ (1883, № 1, 2, 4, 5, 7-8) დაბეჭდეს საკუთარი თარგმანი ევგენია ტურის „აკლდამებისა“, ქრისტიანობის პირველ საუკუნეთა ცხოვრების ამბავი (ცალკე გამოვიდა 1893, ქუთაისი, 444 გვ.). იმავე ხანებში ღარიბ ბავშვებს ასწავლიდნენ. ერთ ზაფხულს ოლგა გურამიშვილთან ერთად ავჭალაში მთელი გლეხობის ქალ-ვაჟთ წერა-კითხვა ასწავლეს. თავის და ეფროსინესა (ჭიჭინაძისა) და ევ. ხელთუფლიშვილის ასულთან ერთად (რომელთაც ბესტუყევის კურსები ჰქონდათ დასრულებული), 1884-1885 წლებში ქუთაისში კერძო სკოლა დააარსეს. 1890 [?] წელს ანასტასიამ და ეკატერინემ თავის სახლში – ქუთაისში გახსნეს**

კერძო პანსიონი, რომელშიაც საუკეთესოდ წარმოებულნი სწავლება საყოველთაო ყურადღებას იპყრობდა. აქ ბევრს უფასოდ ასწავლიდნენ, ზოგს თავის ხარჯითაც (არსებობდა 1918 წლამდე). მათთან ერთად დანარჩენი დებიც – ოლიმპიკა და ეფროსინე – 1880-იან წლებში მხურვალე მონაწილეობას იღებდნენ ქუთაისის საზოგადოებრივ-სამნიგნობრო საქმიანობაში, ხოლო ეკატერინე 1917 წლის რევოლუციამდე მონაწილეობდა, როგორც მეთაური, ანუ ერთი აქტიური მუშაკთაგანი ყოველგვარ კულტურულ-საზოგადოებრივ საქმიანობაში: სცენისმოყვარეთა წრეში 1877 წლიდან, როგორც მთარგმნელი და მსახიობი, ღარიბ მოსწავლეთა შემწე საზოგადოებაში, სააზნაურო სკოლის კომიტეტში, საკვირაო სკოლაში, სახალხო უნივერსიტეტში, საღამოს კურსებში, ქუთათურ ქალთა ყოველგვარი საქმიანობის მესვეურად ანუ კრებათა თავმჯდომარედ; საძირკველი ჩაუყარა ქუთაისის სახალხო თეატრს და სცენისმოყვარეთა დახმარებით წარმოდგენებს მართავდა ქუთაისსა და ჭიათურაში და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ვიზემანი, ნ. პ. აკლდამები: ქრისტიანობის პირველ საუკუნეთა ცხოვრების ამბავი / ან. და ეკ. ნიკოლაძის ქალების ნათარგმნი [ევგენია (სალიასი) ტურის რუსული თარგმანიდან]. - ქუთაისი, 1893 (ნ. ი. გამრეკელის სტ.). - 444 გვ.; 17 სმ.

ან. ნიკოლაძემ, საკუთრივ, თარგმნა:

1. მათე, ანტუან. პოლ გეიზესი // მოთხრობანი ქართველის ქალებისაგან ნათარგმნი. - ნ. 1. - ტფ.: გრ. ჩარკვიანის გამოც, 1880. - გვ. 66-139;
2. ტურ, ევგენი. აკლდამები: მოთხრობა ევგენია ტურისა პირველ საუკუნეთა ქრისტიანების ცხოვრებიდან // ქართული ბიბლიოთეკა. - ქუთაისი, 1883. - №1. - გვ. 3-64; №2. - გვ. 65-128; №4. - გვ. 161-224; №5. - გვ. 225-272; №7-8. - გვ. 337-444;
3. ჯიანეტა. პატარა მოქანდაკის დღიური / თარგმანი ა. ი. ნიკოლაძის ასულისა. - ქუთაისი: ქუთათური ამხ. გამოცემა №20, 1903 (კომერციული საბეჭდავი ვ. ჭილაძისა). - 186 გვ.; 20სმ.

ეკ. ნიკოლაძემ დაწერა:

1. საათი და მისი ამბავი: [საათის გამოგონების ისტორია] // ჯეჯილი. - 1890. - №2. - გვ. 40-46.

ეკ. ნიკოლაძის შესახებ:

1. „სამზღვარ გარეთ ნასულ ჩვენებურ ქალების რიცხვს“... // დროება. - 1873. - 9 მარტი. - №10. - გვ. 1;
2. დამსწრეთაგანი. ქართული წარმოდგენა ქუთაისში // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 28 ნოემბერი. - №40. - გვ. 4;
3. ისი. წერილი ქუთაისიდან // კვალი. - 1898. - №46. - გვ. 763-764;
4. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 24 ოქტომბერი. - №1277. - გვ. 2;
5. დ. მ. (დავით მდივანი). ქუთაისი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 8 დეკემბერი. - №1321. - გვ. 3-4;

6. დ. ჭიათურა // ივერია. - 1901. - 10 აგვისტო. - №171. - გვ. 3;
7. როგორც გვატყობინებენ... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 9 აგვისტო. - №1548. - გვ. 4;
8. სახალხო უნივერსიტეტი // ფონი. - 1909. - 6 დეკემბერი. - №14. - გვ. 1;
9. ქუთაისი (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // მომავალი. - 1909. - 5 დეკემბერი. - №83. - გვ. 3.

წყარო:

1. მოგონებანი ვერა ფიგნერისა და ნიკ. მოროზოვისა;
2. პირადი მოგონებანი;
3. Джабадали, И. С. Процесс 50-ти // Былое. - 1907. - № 8. - Стр. 23-24; № 9. - Стр. 177;
4. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ.: 69-70, 386, 388;
5. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 493.

ნინიქე, ვიქტორ ათანასეს ძე (1888,

14/III –) – მსახიობი, რეჟისორი და დრამატურგ-მთარგმნელი, თბილისის სანკულტურის თეატრის ხელმძღვანელი, – რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ასკანაში, მინის მუშა უღარიბესი გლეხის ოჯახში). დაამთავრა სოფლის ორკლასიანი სასწავლებელი და საქალაქო სკოლის 4 კლასი. იზრდებოდა უღარიბეს პირობებში.

თეატრისადმი მიდრეკილება ბავშვობიდანვე გამოაჩნდა. ყმანვილობისას სოფელში მართავდა წარმოდგენებს. დიდ სცენაზე გამოვიდა ჭიათურაში 1906 წელს, ვალ. შალიკაშვილის რეჟისორობის დროს, პიესა „მეზობლებში“, სასიძოს როლში. მუშაობდა: 1906-1907 წლებში – ჭიათურაში, 1909-1923 წლებში – განუწყვეტლივ თბილისის სახალხო სახლში, 1921-1922 წლებში – გურიის კომიტეტთან დაარსებულ პროლეტარულ დრამწრის რეჟისორად, 1924-1925 წლებში – თბილისში – პლენანოვის კლუბში, ნაძალადევეში, 1926-1928 წლებში – პლენანოვისა და ორჯონიკიძის კლუბებში ქართული დრამწრის რეჟისორად. 1929 წელს სათავეში ჩაუდგა თბილისის საბჭოს ჯანგანყოფილების მიერ დაარსებულ სანიტარული კულტურის თეატრს (პლენანოვის გამზირისა და [...] ქ. კუთხე), სადაც სცენისმოყვარეთა და მსახ-

იობთაგან შექმნა საუცხოო დასი, ჯანმრთელობის ცოდნის გამავრცელებელი საუკეთესო რეპერტუარი („მოჩვენებანი“, „პლატონ კრეჩეტი“, „თეთრხალათიანები“, „აჯილა“ და სხვ.) მხატვრულ-ხელოვნური განსახიერებით, რომელთა მთავარი მიზანი იყო ვენერიულ სწეულებათა საკითხების გაშუქება და სხვ.

თეატრმა ათი წლის განმავლობაში (1929-1939) 1300 წარმოდგენა გამართა როგორც თბილისში, ისე – საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, თითქმის 7 წელი მოძრავ პირობებში თავისი მაღალკულტურული მუშაობით საკუთარი სახე შექმნა და საქართველოს მშრომელ მოსახლეობას დიდი აღმზრდელობითი სამსახური გაუწია.

როგორც მსახიობი, უმთავრესად, ასრულებდა სახასიათო – იმერულ როლებს: ატაკუტა („სტუმარ-მასპინძლობა“), ნესტორი („უნიადაგონი“), გიორგი („კაცის სამართალი“), კოტე („მორევი“), ვლადიმერი („გზა-ჯვარედინზე“), სუთიძე („მეზობლები“), დათია („ქრისტიანი“) და სხვ. მის სასცენო მოღვაწეობას მრავალი წერილი აქვს მიძღვნილი. ცნობილი იყო, როგორც ნიჭიერი მსახიობი, რეჟისორი და გონიერი ხელმძღვანელი.

დაწერა პიესები: „ზღაპრები და სინამდვილე“, „9 იანვარი“, „თანამედროვე ქალი“, თარგმნა: „ზამთრის სასახლე“, „გაპონის მკვლელობა“ და სხვ.

მისი აზრით: „დღევანდელ პირობებში ჩვენი ერის მშრომელი მასის გათვითცნობიერებისა და კულტურულად წინსვლის საქმეში უდიდესი როლი უნდა ითამაშოს მუშათა თეატრებმა და კლუბებმა. აკადემიური თეატრი უნდა არსებობდეს, როგორც ეროვნული აკადემიური ხელოვნების საგანძური, ყოველდღიურ ყოფა-ცხოვრების ასახვის და დამუშავების საკითხები უნდა ზიდოს მუშათა თეატრებმა და კლუბებმა. ხელოვნების საქმეში უნდა ჩავაბათ მშრომელი მასა უშუალოთ“-ო. ამ აზრის განხორციელებას ემსახურებოდა მუდამ.

გამოქვეყნებულია:

1. პ. ლორთქიფანიძის ხსოვნას: მსახიობი ქალი // მუშა. - 1935. - №206. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. იმედაშვილი, იოსებ (უსავეანო; წინამძღვარი; -ნო; ძია). – ა) სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №33. - გვ. 15; №42. - გვ. 13-14; 1915. - №3. - გვ. 15-16; №4. - გვ. 16; №17. - გვ. 14; №24. - გვ. 14; №41. - გვ. 14-15; №47. - გვ. 15; 1916. - №50. - გვ. 14; ბ) სახალხო სახლის სახალხო წარმოდგენების მმართველი წრის დასი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №15. - გვ. 15-16; გ) სახალხო სახლში სახ. წარმოდ. მმართ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 15; დ) სახალხო სახლში წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 14; ე) ტარტიუფი ანუ მუზმუზელა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 14; ვ) ქართული სახიობა: სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №38. - გვ. 14;

2. ჟურ. „თეატრი და ცხოვრება“ თავისი ხარჯით გაუწერეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №15. - გვ. 16;
3. სახალხო თეატრის დასი: [დასის წევრთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №16. - გვ. 9;
4. სო-ლი. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 14;
5. წ-ი. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 15;
6. ნაძალადევის თეატრი. წარმოდგენილი იქნება...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №6. - გარეკანის მესამე გვერდი;
7. სახალხო თეატრი 1916-1917: სახალხო სახლში ქართულ წარმოდგენების მმართველი დასი [მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 9;
8. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №45. - გვ. 15-16;
9. ამხანაგ ვ. ნინიძის იუბილე: ხელმოწერა: მ. ს. // მუშა. - 1935. - №115. - გვ. 4;
10. ჩაჩიბაია, ვ. ვიქტორ ნინიძე: [მისი სასცენო მოღვაწეობის 30 წლის იუბილეს გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 17 მაისი. - №114. - გვ. 4;
11. ჯავახიშვილი, ვ. ვ. ნინიძის იუბილე: სასცენო მოღვაწეობის შესახებ // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №112. - გვ. 3;
12. ბუაჩიძე, შ. სანიტარული კულტურის თეატრი: [თეატრის წარმატებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 აპრილი. - №78. - გვ. 4;
13. მოჩვენებანი: [პ. იბნენის პიესა სანიტარული კულტურის თეატრის სცენაზე]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1937. - 23 დეკემბერი. - №293. - გვ. 4;
14. რიონელი, გ. სირმიანი ხალათი: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1941. - 18 იანვარი. - №15.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომის მასალა (ანკეტა);
2. სახალხო თეატრი, 1893-1923: საიუბილეო კრებული. - ტფ., 1923 (სსმუს პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - გვ. 79;
3. სახალხო თეატრის ცნობილ მსახიობ-მუშაკთა გალერეა: ვიქტორ ნინიძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №8. - გვ. 8;
4. სახალხო თეატრის მოღვაწენი: ვიქტორ ნინიძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №8. - გვ. 9;
5. Марнели, А. В театре санитарной культуры // Вечерний Тбилиси. - 1938. - №1;
6. ფაღავა, აკ. სანიტარული კულტურის თეატრი [თბილისში, მისი მიღწევები და ზრდა 10 წლის მანძილზე] // კომუნისტი. - 1939. - 21 თებერვალი. - №42. - გვ. 4.

ნინიძე, კირილე იესეს ძე (1878, 18/1 –) –

პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, პარტიულ-პოლიტიკური მუშაკი და საზოგადო მოღვაწე, – „ახალსხიველთა“ ერთი მესვეურთაგანი, – პროფესიით

იურისტი, – დაიბადა 1878 წლის იანვრის 18, სოფ. ასკანაში (გურია), გლეხის ოჯახში. დაამთავრა სოფლის სკოლა, ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი, ქუთაისის სასულიერო სემინარია (1900) და დორპატის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი (1913).

პოლიტიკურ-რევოლუციურ მუშაობაში ჩაება 1901 წელს: მონაწილეობდა სტუდენტთა მოძრაობებში 1901, 1902 და 1903 წლებში. 1903 წელს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას მიემხრო. არალეგალური საზოგადოების წევრობისათვის უნივერსიტეტიდან გამორიცხეს და დააპატიმრეს, მაგრამ ავადმყოფობის მიზეზით სამშობლოში გადასახლეს (პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ); 1905-1908 წლებში თბილისის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში მუშაობდა. რევოლუციის პირველ დღეებში არჩეულ იქნა აღმასრულებელი კომიტეტის წევრად და ხაშურის მუშათა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარედ, გორის აღმასრულებელი კომიტეტის მხრით სამი თვე გორის მაზრის კომისრად, 1917 წელს ჯერ პარლამენტის, შემდეგ დამფუძნებელი კრების წევრად სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სიით. ქვეყნის მართვა-გამგებლობისა და პარტიულ საქმიანობის ზოგიერთ საკითხში ძირითადი უთანხმოების გამო, რამდენიმე ამხანაგთან ერთად შეადგინა დამოუკიდებელი სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფი და გამოსცა საკუთარი კვირეული გაზეთი „ახალი სხივი“, რომელიც სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასა და მთავრობას კრიჭაში ჩაუდგა. ამ ჯგუფის დეკლარაცია გამოაცხადა საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში 1921 წლის თებერვლის 11-ს (გამოქვეყნებულია გაზ. „ახალ სხივში“, 1921 წ., 13 თებერვალი, № 7). დეკლარაციამ, სხვათა შორის, აღნიშნა: „წმინდა მუშური და სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების დასუსტება ან სრული დაშლა, გლეხკაცობის ღვთის ანაბარად მიტოვება, ადმინისტრაციის თვითნებობა... კულტურა-განათლების საქმის მოუწყობლობა, ანარქია როგორც ეკონომიურ, ისე პოლიტიკურ სფეროში, უპასუხისმგებლობა და უკონტროლობა... მოითხოვა: „აგრარული რეფორმის საჩქაროდ დასრულება – სოფლის მუშას უნდა მიეცეს მიწა და ამავე დროს არ უნდა იქმნას დავინელებული საზოგადოებრივი მეურნეობის ინტერესები. მუშათა კანონმდებლობის საქმეში – საჩქაროდ გატარებულ იქმნას მუშათა დაზღვევის კანონები და მოეწყოს დაშავებულ-დასახინჩრებულთა და შრომის უნარდაკარგულთა უზრუნველყოფის საქმე; ჩამოყალიბებულ და განმტკიცებულ იქმნას თვითმმართველობის უფლებები; განაპირა კუთხეების მცხოვრებთა – მაჰმადიანი ქართველების, აფხაზებისა და სხვ. საარსებო მოთხოვნილებები უნდა იქმნას დაკმაყოფილებული, ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები უზრუნველყოფილი... ამასთანავე, საჭიროდ აღიარეს ხალხის თვითმპყრობელობის დამკვიდრება, სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის აღორძინება და გაჯანსაღება, ძლიერი თავდაცვის ფრონტის შექმნა, საქართველოს დამოუკიდებლობისა და

თავისუფლებისადმი მისწრაფების განმტკიცება“ და სხვ. („ახალი სხივი“, 1921, № 7).

პოლიტიკური საქმიანობის გამო დაპატიმრებული იყო 1901 წელს (ქუთაისის თეატრში „კონტრაბანდისტების“ წარმოდგენის წინააღმდეგ სტუდენტების მიერ დემონსტრაციის გამართვის გამო), 1905 წელს – მეორედ, 1908 წელს მესამედ – ერთი წლით, 1909 წელს მეფის მთავრობამ გადაასახლა ვოლოგდის გუბერნიაში (ქ. ვოლოგდას, ქ. ველსკსა და პოსად ვერხოვაჟიეში), სადაც 2 წელი დაჰყო. 1912 წელს მოახერხა უნივერსიტეტში დაბრუნება და უმაღლესი სწავლის დამთავრება (1913), რის შემდეგ თბილისის ვექილთა შორის ჩაენერა. სხვათა შორის, თავი ისახელა ამბროსი კათალიკოს-პატრიარქის გასამართლების დროს მისი დაცვით (1923).

სამწერლო-საჟურნალგაზეთო ასპარეზზე გამოვიდა ცხრაასიანი წლებიდან. მოსე ნინიძესთან ერთად თარგმნა კარლ კაუცკის „ერფურტის პროგრამა“, ავტორის წინასიტყვაობით და მოკლე ბიოგრაფიით (ტფ., „ახალი თაობის“ გამოც., 1906) და სხვ.

1906 წელს ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა პროფკავშირულ ჟურნალ „ახალ ქვეყანას“. 1907 წელს, სევე. ჯუღელთან და ალ. ლომთათიძესთან ერთად, რედაქტორობდა სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთს „ზარი“. 1913 წელს, ვლ. ახმეტელ-აშვილთან და პ. გელეიშვილთან ერთად – სოციალ-დემოკრატიულ გაზ. „ფიქს“. 1917 წლის ნოემბრიდან გაზ. „ერთობის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრად მუშაობდა, 1912 წლიდან სხვებთან ერთად გამოსცა ყოველკვირეული სოციალ-დემოკრატიული მუშათა ორგანო „ახალი სხივი“ და სხვ.

საზოგადოებრივ-პრაქტიკულ საქმიანობაშიც აქტიურ მონაწილეობას იღებდა. არჩეული იყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის წევრად, სურამში სხვებთან ერთად დააარსა კოოპერატივი, მონაწილეობდა სხვადასხვა კულტურულ დაწესებულებაში, 1917 წლის აგვისტოს ბოლო რიცხვებში – თბილისის საგუბერნიო სასურსათო კომიტეტის პრეზიდენტში და სხვ. ერთხანს (1916-1917), ხაშურის საქალეო გიმნაზიაში ქართულ ენას ასწავლიდა.

ცალკე გამოცემულია:

1. *სამართლის მეცნიერება: საშ. სასწავლებლის კურსი / კირ. ნინიძე და ალ. ცისკარიძე. - თბ.: ნორჩი საქართველო № 5, 1920 (ქალაქთა კავშირის სტ.). - 136 გვ.; 22სმ..*

თარგმნა და გამოცემულია:

1. კაუცკი, კარლ. *ერფურტის პროგრამა: ავტორის წინასიტყვაობით და მოკლე ბიოგრაფიით; [თარგმანი და წინასიტყვ. კ. და მ. ნინიძეების]. - ტფ.: „ახალი თაობის“ გამოცემა, 1906 (სტ. „იდეალი“ [მ. დ. კიკნაძისა]). - კანი, [1], 328 გვ.; 20სმ.;*
2. *კაუტსკი, კარლ. კრიზისების თეორიები / კარლ კაუცკი; თარგმნილი [ნიკიფორე] იმნაიშვილის რედაქციით; [შ. დვოლაიციის რუსული თარგმანიდან.*

თარგმნილი კირ. ნინიძის მიერ]; წინასიტყვაობა: შ. დვინოლიცკი]. - ტფ.: უნ-ტის გა-მა, 1929 (პოლი-გრაფტრ. 1-ლი სტ.). - VII, 61 გვ.; 22 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ჩვენი სტუდენტობა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 29 მარტი. - № 2110. - გვ. 3-4;
2. დასავლეთ საქართველოსკენ: (საკუთარი კორე-სპონდენტისაგან): [ჯარისკაცების მიერ სურამის აოხრება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 იანვარი. - № 2976. - გვ. 1;
3. ბ-ნ ალ. ნიკ. დეკანოზოვს: მოწყალო ხელმწიფე! // ლახვარი. - 1907. - 12 მაისი. - № 26. - გვ. 4. - ლია წერილი;
4. საერობო დაზღვევა // ერობა და ქალაქი. - 1920. - № 4. - გვ. 7-9.

მის შესახებ:

1. ორი მაისისათვის... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 აპრილი. - № 1790. - გვ. 2;
2. სტუდენტთა... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 3 მაისი. - № 1797. - გვ. 2; 4 მაისი. - № 1798. - გვ. 4;
3. დეპუტატ კ. ჩხეიძეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 აპრილი. - № 30. - გვ. 4;
4. სასჯელის შეცვლა // ჩვენი აზრი. - 1909. - 28 მაისი. - № 23. - გვ. 3;
5. ტანჯული მუშა. მუშათა საბჭოს სხდომა: ქ. გორი // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - № 19. - გვ. 301;
6. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახ-ალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
7. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა: დამ-ფუძნებელი კრების წევრები // სახალხო კალენ-დარი. - 1920. - გვ. 107-112;
8. საქართველოს რესპუბლიკის მუნიციპალურ დაწე-სებულებათა მუშა-მოსამსახურეთა პროფესიონ-ალურ ორგანიზაციების წარმომადგენელთა პირ-ველი ყრილობის ოქმები: პირველი დღე. 16 მარტი 1920 წ. // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - № 7. - გვ. 14-16; № 9. - გვ. 12-16 (17-18 მარტის სხდომები);
9. პარიტეტული კონტრრევოლუციის გასამართლე-ბა: ბრალდებულთა დაკითხვა: [დაკითხვის ტექსტი] // კომუნისტი. - 1925. - 25 ივლისი. - № 169. - გვ. 3;
10. პარიტეტული კონტრრევოლუციის გასამართლე-ბა: პარიტეტული კონტრრევოლუციის მუშაობა: მენშევიკების კავშირი უცხოელ და შინაურ კონ-ტრრევოლუციონერებთან // კომუნისტი. - 1925. - 9 ივლისი. - № 155. - გვ. 2.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ახალი სხივი. - 1921. - 13 თებერვალი. - № 7.

ნინიძე, მოსე [რაჟდენ] გიგოს ძე (1881, 15/II – 1917, 19/IV) – რევოლუციონერი, – მას-წავლებელი, პროპაგანდისტ-ორგანიზატორი და მთარგმნელი, – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კან-დიდატი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ასკანაში, გლეხის ოჯახში, 1881 წლის იანვრის 15). დაამ-

თავრა ბახვის ორკლასიანი სკოლა. ოზურგეთის სამოქალაქო სასწავლებელი (ქებითი ფურცლით), გორის სამასწავლებლო სემინარია (1900) და იმავე წელს გამწესდა სოფლის მასწავლებლად ხიდის-თავში (გურიაში), სადაც ბავშვების სწავლებას-თან ერთად მართავდა საჯარო კითხვებს, დგამდა წარმოდგენებსა და სხვ., რის გამოც პოლიციისგან დევნილი სამტრედიის რკინიგზის სასწავლებელ-ში გადავიდა. აქ შეუდგა პოლიტიკურ მუშაობას: რკინიგზის მუშა-მოსამსახურეთა შორის და მახ-ლობელ სოფლებში შექმნა წრეები, რომელთაც სისტემატური მუშაობით ათვითცნობიერებდა. 1902 წელს უბნის ბოქაულის, იაშენკოს, მიერ გაჩხრეკილი ქუთაისის გუბერნიიდან განიდევნა, რის შემდეგ თბილისის რკინიგზის სტატისტი-კურ განყოფილებაში მუშაობდა, აქედან განჯას გაიგზავნა მასწავლებლად, 1904 წლიდან გან-საკუთრებით პროპაგანდა-აგიტაციას ეწეოდა თბილისის, ხაშურის, სამტრედიის, გურიისა და სხვა მუშებსა და გლეხებში. 1905 წელს სამტრე-დიის რაიონის მუშათა მოძრაობას ხელმძღვანე-ლობდა, დროგამოშვებით გურიაშიც მუშაობდა. მონაწილეობა მიიღო ნასაკირალის კაზაკებზე თავდასხმაში და ხელმძღვანელობდა სამტრედიის წითელ ათასეულს ყვირილის ხაზინაზე თავდასხ-მის დროს.

1905 წლის რევოლუციის დამარცხებისას, ერთხანს გურიაში არალეგალურად ცხოვრე-ბის დროს, სულით დაცემულთ ამხნევებდა, ახ-ალ ბრძოლათა მომზადებისთვის მოუწოდებდა, შემდეგ თბილისში პარტიულ-პროფესიონალურ მუშაობას აწარმოებდა, თანამშრომლობდა პარტი-ულ-პროფესიონალურ ორგანოებში და სხვ. 1907 ქუთაისიდან გაიგზავნა დელეგატად ლონდონის სოციალ-დემოკრატიულ ყრილობაზე, აქედან დაბრუნებულმა მოსკოვის უმაღლეს კომერცი-ულ ინსტიტუტში 1913 წელს დაამთავრა სწავლა პირველი ხარისხით – ეკონომიკურ მეცნიერება-თა კანდიდატის ნოდებით. 1915 წელს მსახურობ-და რუსეთის ქალაქთა და ერობათა კავშირში ინ-სტრუქტორად, შრომის ბირჟის მოსაწყობად. აქ გამგეობას წარუდგინა პოლიტიკური და ეკონო-მიკური მოთხოვნილებანი ამხანაგებთან ერ-თად; რადგან დიდი ნაწილი მოთხოვნილებათა არ დაუკმაყოფილეს, თავი გაანება და დონის ოლქის სტანიცა კამენსკაიაში დაიწყო მასწავლებლობა: კითხულობდა საჯარო ლექციებს და ადგილობრივ პროგრესულ გაზეთებში თანამშრომლობდა. გარ-დაიცვალა პიატიგორსკის სანატორიუმში 1917 წლის აპრილის 19. მისი ფსევდონიმია მო-ნი.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. მანტეგაცცა. შრომა და ბედნიერება / მანტეგაცცა: თარგმანი მოსე ნინიძისა. - ბათუმი: კილაძის და ამხ. სტ. გამოც., 1901. - 141, XII, [1] გვ.; 17 სმ.;
2. ბრაკე, ვ. „ძირს სოციალ-დემოკრატები“ / ვ. ბრაკე; თარგმანი მო-ნისა. - ბათუმი: ს. ჭელიძის გამოცე-მა № 22, 1906 (ჩერნომორსკი ვესტნიკი-ს სტ.). - 48 გვ.; 17 სმ.;

3. ლაფარგი, პ. ისტორიული იდეალიზმი და მატერი-
ალიზმი / თარგმანი [მ. ნინიძის]. - თფილისი: გა-
მოცემა „მეშისა“, 1906 (სტ. „ლამპარი“). - კანი, 40
გვ.; 16სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ზღვა: ლექსი პროზად (რუსულიდან) მ. ნინიძე
// ცნობის ფურცელი. - 1901. - 13 თებერვალი. -
№1380. - გვ. 1;
2. ბერლინი, პ. თანამედროვე შვეიცარია: [თარგმანი]
მ. ნინიძისა // მოამბე. - 1905. - №2, განყ. II. - გვ. 15-
26; №3, განყ. II. - გვ. 45-57.

გამოქვეყნებულია:

1. ს. ასკანა: შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგო-
ბის წლიური კრება 7 მარტს // ცნობის ფურცელი.
- 1899. - 13 მარტი. - №772. - გვ. 2-3; 14 მარტი. -
№773. - გვ. 2;
2. დ. ხიდისთავი // კვალი. - 1900. - №36. - გვ. 570;
3. დაბა სამტრედია // კვალი. - 1901. - №50. - გვ. 1013-
1014;
4. დაბა სუფუნა: (სამეგრელო) // კვალი. - 1901. - №48.
- გვ. 985;
5. დაბა ხონი // კვალი. - 1901. - №34. - გვ. 757;
6. პატივცემულო რედაქტორო!...: წერილი რედაქცი-
ის მიმართ // კვალი. - 1901. - №24. - გვ. 608;
7. ს. ასკანა (გურია): შემნახველ-გამსესხებელ ამხანა-
გობის წევრთა კრება // ცნობის ფურცელი. - 1901.
- 26 თებერვალი. - №1393. - გვ. 2;
8. სოფელი ასკანა // კვალი. - 1901. - №14. - გვ. 224;
9. გურიის „შუამავალის“ კრება // კვალი. - 1902. - №3.
- გვ. 53-54;
10. ორი წამი: [ლექსი] // კვალი. - 1902. - №42. - გვ. 670;
11. ხიდისთავი განზრახული საზოგადო სახლის აშენ-
ების საქმე... / ან. რამიშვილი, მ. ნინიძე // კვალი. -
1902. - №14. - გვ. 236.

წყარო:

1. ნინიძე, ყ. მოკლე ცნობა: [ხელნაწერი];
2. ოცხანელი, ბ. მოსე (რაფდენ) გიტოს ძე ნინიძე // გა-
ნათლება. - 1917. - №6-7. - გვ. 357-358;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das
Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ.
წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი.
კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნ-
დაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის
პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის
კომბინატი), 1941. - გვ.: 470, 475, 493.

ნინიძე, ყარამან გიტოს ძე (1872, 20/II –)

– რევოლუციონერი, – ორგანიზატორი და ჟურ-
ნალისტი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ასკანაში,
გლეხის ოჯახში). ოზურგეთის სამოქალაქო სას-
წავლებლის მე-3 კლასიდან, თვითგანვითარებუ-
ლი. 1889 წლიდან მუშაობდა ბათუმში, როტმილდ-
ის ქარხანასა და სხვადასხვა წარმოებაში, 1904
წლიდან – ამიერკავკასიის რკინიგზის ნავთსადე-
ნის ნაწილში.

რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება ოზურგეთ-
ში. გურიის გლეხთა მოძრაობაში მონაწილეობი-
სათვის 1903 წელს დაპატიმრებული იქნა ანტ.
რამიშვილთან და ელ. კალანდარაშვილთან ერ-
თად. 1904 წელს ბათუმის ნავთსადენის ნაწილის
მუშა-მოსამსახურეთა არალეგალური კავშირის
თავმჯდომარედ იყო, 1905 წელს მონაწილეობდა
ბათუმში კარლო ჩხეიძის მფარველობით შემდგარ
განსაკუთრებულ წრეში, რომელმაც განაიარაღა
ბათუმის 1, 3 და 4 უბნის საბოქაულოები, – ამ წრე-
ში 16 კაცი ირიცხებოდა: ილ. ჯინჭარაძე, ბიჭ. რა-
მიშვილი, გერ. კვირდელიძე, ყაისარ გვარჯალაძე,
ივ. ბერიძე, პორფ. ქუთათელაძე, ალ. ხუხუნაიშვი-
ლი, ყარ. ნინიძე და სხვ. წრემ ხელთ იგდო 17 თოფი
და, თუმცა გარს შემოერთყა 50 კაზაკი, ყველამ
თოფიანად თავს უშველა. მოკლეს მხოლოდ ერთი
რევოლუციონერთაგანი – ივანე ბერიძე. ამ წრემ,
სხვათა შორის, დიდი როლი ითამაშა ბათუმის 1905
წლის ნოემბრის საერთო აჯანყებაში. ბათუმში
ბარიკადების აღმართვის დროს ყ. ნინიძე აქტიურ
მონაწილეობას იღებდა. 1906 წლის დასასრულს,
როგორც რკინიგზის მუშა-მოსამსახურეთა წარ-
მომადგენელი, მონაწილეობდა სოციალ-დემოკრა-
ტიულ კონფერენციაზე თბილისში (დაესწრო 80
კაცამდე. პირველი ყრილობა გაიმართა მადერის
ლუდის ქარხნის სარდაფში, მეორე – „კახეთის
საზოგადოების“ სარდაფში, მესამე – კრწანისში
მებაღის სახლში. დაესწრნენ ფ. მახარაძე, მ. რა-
ფდენიძე, ვლ. დარჩიაშვილი და სხვ.). ამ კონფერ-
ენციამ შექმნა ამიერკავკასიის კავშირების ცენ-
ტრი და გამოსცა ჟურნალი „ახალი ქვეყანა“ (კირ.
ნინიძის, ვარ. შავდიას, ვლ. ახმეტელაშვილის და
მოსე ნინიძის ფაქტიური რედაქტორობით), შემ-
დეგ – „ჩვენი ქვეყანა“ თვით ყარამან ნინიძის რე-
დაქტორობით, რომლისაც მხოლოდ ოთხი ნომერი
გამოვიდა (ამ ჟურნალის მეოთხე ნომერი ცენ-
ზორმა დაიჭირა ვ. ტუქსიშვილის ლექსის გამო,
რომელშიაც, სხვათა შორის, ეწერა: „გავაცამტ-
ვეროთ „არწივის“ ბუდე“-ო. რადგან ამ ნომრის 700
ცალი უკვე გავრცელებული იყო, ხოლო ცენზორმა
კი სრულად მოითხოვა, – ღამით ეს დაკლებული
ნომერი ხელახლა აიწყო და გამოიბეჭდა გ. თავ-
ართქილაძის სტამბაში 1907 წელს. ყ. ნინიძე 1908
წელს გორის სამაზრო სოციალ-დემოკრატიული
კომიტეტის მდივანი და მოლარე იყო. ამ კომიტეტ-
მა 1908 წლის ივნისში გორის გაღმა ბაღში მოიწვია
პირველი კონფერენცია, რომლის სხდომის დრო-
საც შეპყრობილ იქნენ: მიხ. კლიმიაშვილი, სიმ.
ბაბლიძე, კირ. გიორგაძე, კარპეზ თავთაქიშვილი
და სხვ., სულ 6 კაცი. ამ კონფერენციის გამო ყ.
ნინიძე დააპატიმრეს ბათუმში 1908 წლის ენკენ-
ისთვეში 3,5 თვით. 1917 წლის რევოლუციამდე
ბათუმის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაცი-
აში მუშაობდა, რევოლუციის შემდეგ არჩეულ
იქნა ბათუმის უბნის რკინიგზის კომიტეტის ჯერ
მდივანად, შემდეგ – თავმჯდომარედ. პოლიტიკური
ბრალდების გამო გადასახლებული იყო საქარ-
თველოდან, – იჯდა იაროსლავის ციხის ერთეულში
და სხვ.

წერდა, უმთავრესად, მუშათა ცხოვრების შესახებ ფსევდონიმებით: ყაყაჩო, გამვლელი, უხმო მოქალაქე. თანამშრომლობდა „ბათუმის გაზეთში“, „ახალ ქვეყანაში“, სოციალ-დემოკრატიულ პარტიულ გაზეთებში, წვერი იყო ჟურ. „ახალი ქვეყნის“ სარედაქციო კოლეგიის, რედაქტორი – „ჩვენი ქვეყნისა“.

მისი ძმა იყო ნინიძე მოსე.

გამოქვეყნებულია:

1. ამხ. კეროსინოპროვოდის მუშების საყურადღებოთ // ლახვარი. - 1907. - 4 ივნისი. - №44. - გვ. 3;
2. გთხოვთ ადგილი დაუთმოთ თქვენს პატივცემულ გაზეთში ამ წერილს // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 20 ივლისი. - №2. - გვ. 4;
3. ბატონო რედაქტორო!... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №25. - გვ. 16;
4. სავაჭრო ამხანაგობის „გეორგია“-ს საქმეების გამო // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 აპრილი. - №28. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ამხანაგობა „გეორგია“-ს წვერი ყ. ნინიძე.

მის შესახებ:

1. სამშაბათს, 5 დეკემბერს... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 30 ნოემბერი. - №1313. - გვ. 2. - იხ. „გაზეთის პროცესი“ - №1319. - გვ. 4;
2. ახალი გაზეთი // ისარი. - 1907. - 21 სექტემბერი. - №206. - გვ. 2.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ყუფარაძე, ს. 1905 წელი. ბარიკადები ბათუმში: (მოგონებათა კრებული) / ნინასიტყვაობა: ს. ყუფარაძე. - ბათომი: გამოცემა ისტპარტის, 1925 (გამომცემლობა ფუხარა-ს სტ.). - გვ.: 6, 61.

ნინო ნინო ივანეს ასული მჭედლიშვილი (1900, VI –) – მსახიობი, – შვილი მსახიობის ივ. ესტ. მჭედლიშვილისა. სწავლობდა თბილისის IV ქალთა გიმნაზიაში.

სასცენო მოღვაწეობა დაიწყო 1915 წელს, კ. შათირიშვილის ხელმძღვანელობით, სახალხო სახლში. მუშაობდა თბილისის (1915-1923, 1924-1925, 1930-1931, 1937-1939), ქუთაისის (1923-1924), ბათუმს (1925-1926), ჭიათურას (1926-1937, 1931-1932), ბაქოს (1927-1928), მაჩხაანს (1929-1930, 1932-1933), ზუგდიდს (1933-1934), თელავს (1934-1936), სიღნაღს (1936-1937), გორს (1939) და სხვ.

ხელოვნების მუშაკთა კავშირის ცენტრალურმა კომიტეტმა სამაგალითო საწარმოო მუშაობისათვის 1935 წელს დააჯილდოვა სიგელით № 86.

წყარო: არ არის მითითებული.

ნინოშვილი, ეგნატა [ეგნატა თომას ძე ინგოროყვა (1859, 18/XII – 1894, 29/IV) – ჰუმანისტი მწერალი, რევოლუციონერი, – ბელეტრისტი და პუბლიცისტი, პროლეტარული მწერალი და საქართველოს მარქსისტების მამამთავარი, კლასთა ბრძოლის პირველი მერცხალი, – მუშათა მოძრაობის წინამორბედი, სოფლის ბოხოლეებისა და უღარიბეს გლეხთა ურთიერთბრძოლის ამსახველი, პროლეტარული მწერლობის ფუძემდებელი, მხატვრულ ლიტერატურაში კრიტიკული რეალიზმის ნიჭიერი წარმომადგენელი, – გურიიდან. დაიბადა ჩოჩხათის თემის სოფ. ჩიქვეთში (ახლ. სოფ. არჩეული), ჩიქვეთსა და ჩანჩეთს შუა მდებარე კუთხე „უკანა ღელეში“, ძველად აფხაზეთიდან გადმოხვენილ შთამომავალთა ღარიბ გლეხ-ძმათა – თომა და ალექსი ინგოროყვების ოჯახში. ბესო ჟღენტის ჩვენებით, – ერთგან („ახალგაზრდა კომუნისტი“, 1950, № 7, გვ. 3) ჩოჩხათში, მეორეგან – („ზარია ვოსტოკა“, 1950, № 11, გვ. 2) – ჩირგვეთში. უკანასკნელი გამოკვლევით დაიბადა 1858 წლის 5/17 დეკემბერს სოფ. ჩანჩეთში. მონათლა სოფ. [...] ეკლესიაში, ცხოვრობდა სოფ. ჩოჩხათში, აქვე გარდაიცვალა 1894 წლის 29 აპრილს (ახ. სტ. 11 მაისს). 6 თვისას დედა (ნინო ბარამიძე) გარდაეცვალა. აღზარდა გაუთხოვარმა მამიდა ნინომ და 7-8 წლისას წერა-კითხვა შეასწავლა (ამიტომ ეგნატემ მამიდის პატივსაცემად ფსევდონიმი ნინოშვილი დაირქვა). მამიდა მდინარეში (წყალნითელა) ფეხი ჩაადგმევინა – ასე წყალივით ისწავლეო – და ანბანი დააწყებინა „ფანქრით დაწერილ ნაგლეჯ ქაღალდზე“.

მამობრივი ზრუნვა გაუწია ბიძა ალექსი-მაც. 1869-1870 წლებში მღვდელთან სწავლობდა ხუცურს, 6 თვის შემდეგ ფოთს, ხე-ტყის ვაჭართან იყო ხელზე მოსამსახურედ, 1871-1875 წლებში ოჯახში ცხენებსა და ძროხებს მწყემსავდა, თავისუფალ დროს მეცადინეობდა, ხან სკოლაში დადიოდა, 1876 წელს ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელში შევიდა. აქ ისე კარგად სწავლობდა, რომ მესამე განყოფილებიდან მეორე კლასში გადაიყვანეს. ამ დროიდანვე გატაცებული იყო წიგნების კითხვით თვითგანვითარების მიზნით. საჭირო წიგნებს შოულობდა ივ. ლიბქესთან და მთელი ღამეები ჩაჰკირკიტებდა; ხშირად არალეგალურ წიგნებსა და წერილებსაც ეტანებოდა. სწავლის დროს დიდ გაჭირვებას განიცდიდა: ცხოვრობდა საკუთარი ხელით აშენებულ ჯარგვალეში, ეძინა ფიცარ-ჯირკზე, საბან-ლეიბად ძველ პალტოს ხმარობდა, ხშირად ფეხშიშველა და ტიტველი, ან სხვისგან ნაჩუქარი ნახმარი ტანისამოსით, მშიერი, უნავთობის გამო ფიჩხის სინათლეზე კითხულობდა. სწავლის დროს შეადგინა მონიწვე მონაფე ტოლ-სწორებისაგან „საიდუმლო წრე“. ამ წრეს წიგნებს აკითხებდა, საზოგადოებრივ-ლიტერატურულ საკითხებს ურკვევდა და სხვ. ს. ჯიბლაძესთან ერთად, ხელმძღვანელობდა მონაფეთა ამბოხებას სასწავლებლის გამგე დეკანოზის წინააღმდეგ. შეთქმულ მონაფეთა პირველი საიდუმლო კრება ნინოშვილის თავმჯდომარეობით გაიმართა. მოთხოვნილების მთავარ მუხლებს შეადგენდა: სასწავლებლის სახაზინო შენობაში გადატანა და გარიცხული ინსპექტორის (ივ. ლია-

ძის) უკან დაბრუნება. ეს მოთხოვნებიანი გამგე-დეკანოზს ბ. ჯიჯიევილიდან ერთად ე. ნინოშვილმა წარუდგინა, რის გამოც სასწავლებლიდან დაითხოვეს „მგლის მოწმობით“ („ვოლჩი ატესტატი“, ყოფილი „2“-ით: ვერც სასწავლებელში მიიღებდნენ, ვერც სახელმწიფო სამსახურში).

1879 წელს მამასახლისისაგან მოიპოვა „შინაური სწავლის“ მოწმობა, „სახალხო მასწავლებლის“ წოდებაზე გამოცდა ჩააბარა და 1880-1881 წლებში თავის სოფელში მასწავლებლობდა. ამ ხანში განიცადა ხალხოსნური მსოფლმხედველობის გავლენა და მისი მაღარებელი შეიქმნა. 1883 წელს ტელეგრაფისტად ჩადგა სად. სუფსაში. უმაღლესი სწავლა-განათლების შექმნის წყურვილით გატაცებული, საქირო ფულის სასწრაფო მოგროვებისათვის ბათუმის რკინიგზის ერთ „საფოდრათო“ საქმეში ჩაება, მაგრამ აქედან ვალის მეტი არაფერი გამოჰყვა; 1884 წელს თბილისში არ. კალანდაძის სტამბაში შევიდა შეგიღდად ასოთაწყოების შესასწავლად; დაავადებულყოფილი, სოფელსავე დაუბრუნდა, სოფლის მწერლად დადგა, ფული მოაგროვა და 1886 წელს საფრანგეთს (ქ. მონპელიეს) გაემგზავრა განათლების შესაძენად, დემოკრატიული ქვეყნების წეს-წყობილებისა და ყოფა-ცხოვრების გასაცნობად, სადაც დიდი გაჭირვება გამოიარა და სამი თვის შემდეგ ისევ სამშობლო სოფელში დაბრუნდა. 1887 წელს გრ. გურიელის სასახლეში ჩადგა საოჯახო მწერლად (გურიამში). აქ გაეცნო გურიელების საგვარეულო ძველ ბიბლიოთეკას, დაენაფა ძველსა და ახალ ქართულ მწერლობას და 1888 წელს შეუდგა ისტორიული რომანის „სამწუხარო შედეგის“ (იგივე „ჯანყი გურიამში“) წერას. დაახლოებით ამავე ხანებში პოლიციამ დევნა დაუწყო, როგორც პოლიტიკურად არაკეთილსაიმედოდ შენიშნულს, რის გამოც სამშობლო არე-მარეს გაშორდა, რომ მისი მიზეზით მეზობლები არ შეეწუხებინათ.

1889 წელს ბათუმში, ნავთსადგურზე დღიურად მუშაობდა ყუთებში თუნუქების ჩამწყობად და ყუთების მზიდავად, ხან – ნავთობის ქარხანაში, ცხოვრობდა აუტანელ პირობებში – ზამთარში თბილ ტანისამოსს მოკლებული. 1890 წელს დ. ზესტაფონში ლოღობერიძის კანტორაში იშოვა ადგილი. ამ დროიდან მისმა მხატვრულმა შემოქმედებამ ფრთა გაშალა (დანერა „სიმონა“, „ქრისტინე“ და სხვ.). 1891 წელს აგრონომ ტიმოფეევის საფილოქსერო პარტიაში მუშაობდა (ოქტომბრის დამლევამდე). აქ მუშაობის დროს გაეცნო დალესტანს, სომხეთის რამდენიმე ქალაქს და ლეჩხუმის მახრას. 1891 წელს ხელახლა დაამუშავა ყველა თავისი ნაწარმოები და „ივერიაში“ დაიწყო თანამშრომლობა. 1892 წელს ისევ ლოღობერიძის კანტორას დაუბრუნდა. მწერლობა განაგრძო, იმავე წელს თბილისს გადავიდა (ზ. ჭიჭინაძის ბინაზე, მთაწმინდაზე, პრიუტის – კოტე მესხის ქ. № 443-ში და რევოლუციურ-სოციალისტურ მოღვაწეობას უფრო თავგამოდებით შეუდგა: 1891-1893 წლებში მ. ცხაკაიასთან ერთად გარს შემოიკრიბა რევოლუციონერთა მცირე ჯგუფი. 1892 წლის ნოემბერში

დააარსა პირველი არალეგალური სოციალისტური „სამეცადინო წრე“. პირველ ხანებში ე. ნინოშვილი უფრო ხალხოსანი იყო, შეურიგებელი სახალხო სოციალისტი, ბოლო ხანებში (1891-1894) მარქსისტული მსოფლმხედველობა შეითვისა. მას მხარს უმშვენიერდნენ: მ. ცხაკაია, ს. ჯიბლაძე, ნ. ყორდანი, ვლ. დარჩიაშვილი, კარ. ჩხეიძე და ახალგაზრდა მუშები: ზ. ჩოდრიშვილი, არ. არავიშვილი, ვ. ცაბაძე, არ. ოქუაშვილი და სხვ. წრეს, უმთავრესად, ე. ნინოშვილი ამეცადინებდა. 1893 წელს მ. ცხაკაიასთან ერთად ცხოვრობდა ის. კვიციანიძის კონსპირაციულ ბინაზე (ყოფ. მიხეილის, ახლანდელი პლესანოვის გამზ. № 155, ქვედა – მიწურ სართულში). აქ, წრეში მეცადინეობის გარდა, თვითგანვითარებას მისდევდა (სხვათა შორის, გერმანულ ენას სწავლობდა: მარქსის „კაპიტალი“ გერმანულ ენაზე უნდა შევისწავლო). 1892 წლის დეკემბრის 25-ს ე. ნინოშვილის თაოსნობით დაბა ზესტაფონში, ი. კაკაბაძის ბინაზე, შედგა „მესამე დასის“ (ქართველი მარქსისტების – მომავალი სოციალ-დემოკრატების) დამფუძნებელი საიდუმლო კონფერენცია, რომელმაც მოისმინა ნ. ყორდანის „ნაციონალ-დემოკრატიული პროგრამის პროექტი“ და მიიღო ორი დებულება: 1. „ჩვენ უწინარეს ყოვლისა ვართ სოციალისტ-მარქსისტები“ და 2. „ჩვენ დავირაზმებით რუსეთის სხვა მუშებთან სრულ კონტაქტში“. 1893 წელს გ. წერეთელმა ე. ნინოშვილი მიიწვია „კვალში“ თანამშრომლად. აქ მოათავსა ორი პუბლიცისტური წერილი: 1. ძველი დავა ახალ ქერქში („კვალი“, 1893, № 32, 33) და 2. უებარი საშუალება ქართველთა გამდიდრებისათვის („კვალი“, 1893, № 39, 40). გარდა ამისა, თანამშრომლობდა „ივერიაში“, „თეატრში“, „მოამბეში“. დაწერა 15 მოთხრობა, ერთი რომანი, ორი პუბლიცისტური წერილი და კორესპონდენციები (დანვრილებითი ბიბლიოგრაფია იხ. ეგ. ნინოშვილის ნაწერებში). უკანასკნელად, ლოგინში მწოლი წერდა „პარტახს“. ნივთიერად გაჭირვებულს წერა-კითხვის საზოგადოებისგან თვიურად 15 მ. ეძლეოდა. გარდაიცვალა ქლექით 1894 წლის აპრილის 29 (ახ. სტ. მაისის 11) მეგობრის, ს. ჯიბლაძის, მკვლავზე. დაიკრძალა მაისის 7 (ახ. სტ. 20) სოფ. ჩანჩეთში, ნიგვზიანის თემში (ლანჩხუთის რ.), ეკლესიის ეზოში, ერთი მთლიანი ხისგან გამოკვეთილ კუბოთი. დაკრძალვას დაესწრნენ დაბა-ქალაქთა, რედაქციებისა და სხვათა წარმომადგენელნი, აგრეთვე, დიდძალი ხალხი. მხოლოდ მისი დაკრძალვის დღეს შეიგნო საზოგადოებამ, რა დიდი კაცი დაიღუპა უდროოდ. სხვათა შორის, ცნობილმა ვახ. გურიელმა სინანულით ჩაულაპარაკა ე. ნინოშვილის პირველ გამომცემელს კ. თავართქილაძეს: – „ბატონო, სად ვიყავით ჩვენ, რომ ასეთი დიდი ნიჭიერი კაცი, ასე უდროოდ გამოგვეცალა ხელიდან და ვერ შევიტყვევთ. სახარების სიტყვები: „ნათელი შევიდა ბნელსა შინა და ბნელმა იგი ვერ იცნა“ – ნამდვილად ჩვენზეა ზედგამოჭრილიო“, და თითქო მთელი საქართველოს დანაშაულობაც (რომ ე. ნინოშვილს თავის დროზე ვერ მოუარეს) მარტო თავის თავზე იგრძნო, ჩვეულებ-

ბრივ, საპატიო სადილს საზოგადოებასთან ერთად არ დაესწრო და გაშორდა.

საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, 1923 წელს, ქ. თბილისში, ყოფ. ალექსანდრეს (ახლ. კომუნართა) ბაღის ზედა ნაწილში, რუსთაველის გამზირის ნაპირზე, მუშათა სასახლის პირდაპირ, აღმართულ იქნა მისი ძეგლი (ბიუსტი).

ე. ნინოშვილის სამარესთან შემოიკრიბა გასული საუკუნის 90-იანი წლების ახალი თაობა, რომლის სული და გული იყო ე. ნინოშვილი. აქ ს. ჯიბლაძემ, ვლ. დარჩიაშვილმა და სხვ. წარმოთქვეს საპროგრამო სიტყვები, რომლითაც ნათელჰყვეს ე. ნინოშვილის დიდი ღვაწლი და ჩვენს ცხოვრებაში ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობის ხანის დასაწყისი, რომლის საუკეთესო ამსახველი იყო იგი. ე. ნინოშვილის დაკრძალვის დღეს მის მიმდევარ-ამხანაგებთაგან ოფიციალურად ჩამოყალიბდა ქართველ მარქსისტთა ჯგუფი, რომელსაც გ. წერეთელმა „მესამე დასი“ უწოდა. ეს „მესამე დასი“ მალე გაძლიერდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სახელით, რომელთაც მარქსისტულ იდეებს დიდი ამაგი დასდეს და რომელიც 1903 წლიდან მენშევიკებისა და ბოლშევიკების სახელით ორ ფრთად გაიყო, ხოლო ბოლშევიკებისაგან ბოლოს შეიქმნა საქართველოს კომუნისტური პარტია.

ე. ნინოშვილმა თავისი ფიქრი და რწმენა გამოხატა თავის ნაწერებში, რომლებიც 4-5 წლის (1889-1894) განმავლობაში დაწერა. ამ ნაწერებში გადაშალა ჩვენი ხალხის ვალებით სავსე ცხოვრება, გვიჩვენა, თუ მშრომელი ხალხი რა უსამართლობას განიცდის და ამ უსამართლობას რა ძალები ჰქმნიან. ნინოშვილის ნაწერებში გაისმის ჩივილი უსამართლობასა და უკანონობაზე, გლახთა დაუსრულებელ უბედურებაზე. ე. ნინოშვილმა აღნიშნა ამის მთავარი მიზეზები: სოციალური პირობანი, ხალხის პოლიტიკური უუფლებობა, ეკონომიკური უსწორმასწორობა, სამართლის წარმოების ნაკლოვანება და სხვ. მთელი მისი სამწიგნობრო ნაღვანი სურათია ჩვენს ცხოვრებაში ახალი ხანის დაწყებისა, ახალი კლასების აღორძინებისა, ახალი ურთიერთობის დამყარებისა, ძველი შეხედულება-რწმენისა და ჩვეულებათა შერყევისა... ზოგიერთ იმ მწერალთა შეხედულების წინააღმდეგ, რომლებიც მთელ ქართველ ხალხს ერთ მთლიან სხეულად, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ინტერესებით შეკავშირებულს სახავდნენ, ე. ნინოშვილმა პირველმა აღნიშნა კლასობრივი წინააღმდეგობანი, მეტატონესა და გლახს, ლატაკსა და ბობოლას შორის მუდმივი განხეთქილების მიზეზები, ერის თანდათან დაყოფა ქონებრივ-უფლებრივ ნიადაგზე: სოფლის მამაპაპური ყოფის რღვევა, თავადაზნაურობის დაქვეითება, გლახთა ბრძოლა თავადაზნაურობის წინააღმდეგ, მათი გაბოგანობა, მშრომელი ინტელიგენციის წარმოშობა, მშრომელთა განთავისუფლებისათვის ბრძოლა და სხვ. და ყოველივე ეს ასახა მარქსისტული თვალსაზრისით. თუმცა ყოველი მისი მოთხრობა უბედური ამბით ბოლოვდება, მაინც მუშა ხალხს – ყოვე-

ლი ჩაგრულის გულს გამარჯვების რწმენას უწერ-გავდა და უწერგავს. ნართაულად გაერთიანებისა და გაბატონებულთა წინააღმდეგ დარაზმვისაკენ მოუწოდებდა, თავისი გმირი გლეხების ბავით მშრომელ – ბედკრულ გლეხობას შთააგონებდა: „არ ყოფილა ჩვენდა სამართალიო“: „ყაზახს ყოლიკაცი მოატყუებს. ყაზახმა რომ ერთპირობა იცოდეს და ერქამეთის ფხარის მიცემა, მაშინ...“. „ნეტავ რას იზმენ დიდკაცები, ყაზახი რომ არ იყოს ქვეყანაზე?...“. „ვეთქვით არ შემეშინდა ციმბირის“... და სწამდა, რომ ახალი თაობა ძველ წესს დაამხობდა: „გუნატროთ, რომ მამის ბედი აშორებოდეს და უკეთესად წასულიყოს მისი ცხოვრებაო“. მისი აზრით, მწერალმა ცხოვრების სინამდვილე უნდა აღწეროს.

ე. ნინოშვილის მოთხრობათა დიდი უმეტესობა ერთი თვალის შეხედვით თითქო კერძო მოვლენების აღწერილობაა, მაგრამ ნამდვილად ე. ნინოშვილი რეალისტური მეთოდის მომარჯვებით ცხოვრების ტიპური მოვლენების განზოგადოებულ სურათებს აღწერდა ხოლმე. იგი ტიპიურობის მომხრე იყო. ე. ნინოშვილის რწმენით „მოთხრობების მწერალმა შემთხვევითი ფაქტი არასდროს არ უნდა აიღოს თავისი მოთხრობის დედააზრად. ყოველთვის საზოგადოებრივი პრინციპები უნდა იხატებოდეს მოთხრობებში. თუ შემთხვევით რამეს შეეხება ავტორი, ეს შემთხვევითი ქე მაინც მეორე ხარისხის ადგილას უნდა ქონდეს... შემთხვევითი ფაქტების დედააზრად აღების მიზეზია, რომ ეხლანდელი ბელეტრისტული თხზულებანი ძლიერ ადრე ბერდებიან და პკარგავენ ფერს...“ (თ. სახოკიასადმი მიწერილი 1892, 17 ივნისი). სინამდვილის აღწერით ე. ნინოშვილმა სიცოცხლეშივე მოიპოვა სიყვარული. მ. გორკიმ უთხრა: „ბედნიერი ხარ ამხანაგო, რომ საკუთარი თვალით ხედავ, როგორ უყვარხარ და პატივს გცემენო“. ე. ნინოშვილმა მიუგო: „დასწერე ის, რასაც შენ ავრე კარგად გვიამბობ და ნახავ, როგორ შეგიყვარებენო“.

ე. ნინოშვილის ცხოვრებას, მოღვაწეობასა და შემოქმედებას მრავალი წერილი აქვს მიძღვნილი. ს. ჯიბლაძის დახასიათებით, „ნინოშვილი იყო დაუძინებელი მტერი რუტინისა და ავტორიტეტისა... ის თავისი საკუთარი ძალღონით ჰკავავდა ცხოვრების დაბურულ, გაუვალ ტყეს და ეწეოდა მძიმე უღელს თავის გაკვალულ ბილიკზე... რის ამოკითხვაც ვერ მოასწრო მან წიგნებიდან, ამოიკითხა ცხოვრების სიღრმიდან, მისი ცოცხალი ფაქტებიდან... არც ერთი პირი არც ერთ მის მოთხრობაში არ არის ნაყოფი უქმი ფანტაზიისა. მის მოთხრობებში დასურათხატებულნი ტიპნი – ყველა ცოცხალი პირია... ნინოშვილის დაუმრეტელმა შრომამ და მაგნიტურმა მიზიდულებამ მისდავე შეუმწნევლად შექმნა კიდევ ახალგაზრდობის საუკეთესო ელემენტებისაგან სიმპატიური მიმართულების წრე, რომლის ცენტრს ის შეადგენდა. ნინოშვილი მოკვდა, მაგრამ მისგან დაარსებული ნორჩი ორგანიზაცია არ შერყეულა“. ი. გოგებაშვილის სიტყვით, ე. ნინოშვილი „ბუნებით დაჯილ-

დოვებული იყო ნამდვილი ხელოვნური, მხატვრობითი ნიჭით... ყველა მისი მოთხრობა სავსეა ხალხის სიბრაღულით, თანაგრძობით, სიყვარულით, გაყენებით ნამდვილი დემოკრატიზმით... იგი აცხადებს პროტესტს ხალხის დაჩაგვრის წინააღმდეგ, ჰხატავს ამ პროტესტს ყველა თავის მოთხრობაში...“.

გ. წერეთლის დახასიათებით, „ნინოშვილმა ცხადად გვაჩვენა, რომ თუ გვინდა ჩვენი ერი შევკავოთ გადაგვარებისაგან, ავამაღლოთ ის ზნეობრივად და გონებრივად, უნდა ავაშოროთ მას მოსე მწერლებისთანა და ტარიელ მკლავაძისთან ავი თვისების ადამიანები. ამ სახით მან გაუკაფა ჭეშმარიტი გზა მესამე დასს ახალგაზრდობისას ხალხში მოქმედებისათვის“.

არ. ნითლიძის სიტყვით, ე. ნინოშვილის გული და გონება ეკუთვნოდა ბეჩავეს, ოხრებს და უსამართლოდ გაქედილებს... შევიწროვებულათვის მკურნალ მალამოს ეზიდებოდა... ებრძოდა სოფლის სიავეს, ერის მჩაგვრელ ძალას!.. მისი სულისკვეთების საგანი იყო ერი ოფლის მღვრელი და ტვირთმძიმე“ („ივერია“, 1894, № 101).

ივ. გომართელის შეფასებით, „ნინოშვილის თითქმის ყველა მოთხრობა პუბლიცისტური ხასიათისაა და მისი ნიჭის უმთავრესი ღირსება და მნიშვნელობაც ამაში მდგომარეობს“.

რ. კალაძის განმარტებით, „ნინოშვილი იყო თავგანწირული რევოლუციონერი სოციალისტი, რომელიც მხოლოდ ერთი იდეით იყო შთანთქმული – მუშათა კლასის და შრომის განთავისუფლების იდეით“.

ვ. მაიაკოვსკის რწმენით, „ნინოშვილი იყო პირველი შეუდარებელი პროლეტარული მწერალი ჩვენში... იგი მოქმედებდა არა მარტო კალმით, არამედ სიტყვითაც და საქმით, რადგან იგი იყო იმავე დროს პროლეტარული რევოლუციონერიც... ნინოშვილში მკვიდრობდა ორი მთავარი მისწრაფება – მხატვრისა და რევოლუციონერისა... ნინოშვილის მხატვრულმა ნაწერებმა ნამდვილი გარდატეხა მოახდინეს ქართულ მწერლობაში... ნინოშვილის მიდგომა გლეხკაცობისადმი იყო კლასობრივი თვალთახედვის წერტილი... ნინოშვილის მოთხრობები მკითხველებზე ახდენდნენ რევოლუციონურ ზეგავლენას... იგი იყო გამოჩენილი მწერალი-მხატვარი, გამოჩენილი რევოლუციონერი-მარქსისტი და ინტერნაციონალისტი“.

ფარის აზრით, „ნინოშვილი პირველი მწერალია, რომელსაც თავისი დროის საქართველოს სინამდვილე ასახული აქვს კლასობრივი მიდგომით... ნინოშვილის ყოველი მოთხრობა თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ გასროლილი ყუმბარა იყო... მასების გარევოლუციონერებაში ნინოშვილის ნაწარმოებებმა თავის დროზე მეტად დიდი როლი ითამაშეს... ნინოშვილი თავის დროის დიდ მონინავე და პროგრესულ აზრებს ჰქადაგებდა“;

მ. ნულუკიძის სიტყვით „ნინოშვილი ისეთ საკითხებს და მოტივებს შეეხო, რომ მთელი ეპოქა დაიპყრო... ნინოშვილის შემოქმედება არსებითად საძირკველად დაედო ჩვენში მუშურ ხელოვნებას, – სოციალური შინაარსის მხატვრულ შემოქმედებას... მწერალმა მოუწოდა ყველას, ვისთვისაც სინამდვილე მხოლოდ ტანჯვაში გამოიხატე-

ბა, – პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიურ ტანჯვაში, – ბრძოლისაკენ: თავისუფლებისათვის, ბედნიერებისათვის, ადამიანობისათვის...“ („ბრძოლის ხმა“, 1933, № 30).

შ. რადიანის დახასიათებით, „ნინოშვილის მთელი შემოქმედება დაუსრულებელი ბრძოლა იყო ცხოვრებაში გამოყვებულ უსამართლობასა და უკუღმართობასთან. მან ნათლად შენიშნა ჩვენი ქვეყნის ახალი ცხოვრების გზაზე შედგომა, კაპიტალისტური ურთიერთობის შემოჭრა ჩვენში... ნინოშვილივით არც ერთ თავის დროინდელ ჩვენს მწერალს არ შეუგნია საზოგადოების მამოძრავებელი ძალა, ნინოშვილივით არც ერთს ჩვენს მწერალს არ გადაუშლია არსებული სოციალური ურთიერთობის შინაარსი...“ („კომუნისტი“, 1934, № 109).

გრ. ნუცუბიძის აზრით, „ნინოშვილის უდიდესი ღირსება იმაშია, რომ მისი გამრების დაღუპვა სასონარკვეთილებსა არ ინვეს... მკითხველში ეს სურათები ინვევენ აღმფოთებას, საშინელ სიძულვილს მაშინდელი წეს-წყობილებისადმი და სურვილს – იბრძოლო უსამართლობის დასამხობად“ („კომუნისტი“, 1939, № 107).

დ. კ-ს აზრით, „ნინოშვილი ღარიბთა და გაფცქვნილთა ტანჯვის მომღერლად დაიბადა. ის გულმოდგინედ ჰკინძავდა ხალხის ვაებას, ხალხის ცრემლებს, ხალხის ყრუ ქვითინს“.

მ. ცხაკიას დახასიათებით, ე. ნინოშვილი „მშრომელთა დღევანდელის თუ წარსულის მრავალტანჯული ცხოვრების მოთხრობით, ვით საუკეთესო დედა, რევოლუციის „რძეს“ აწოვებდა ჩვენი სოფლისა და ქალაქის პროლეტარებს და ნახევრად პროლეტარებს... ნინოშვილი დიდი ნიჭია, როგორც ბელეტრისტი, მაგრამ კიდევ უფრო დიდია ის, როგორც რევოლუციონერი, მარქსისტი, კომუნისტი... მის ყოველ ნაწერს პროლეტარ-რევოლუციონერის ბეჭედი აზის და მისი სულითაა გაყენებული და აღფრთოვანებული... იგია პირველი პიონერი მარქსისტული, ჭეშმარიტი პროლეტარული მწერლობისა“.

გრ. რობაქიძის აზრით, „ნინოშვილი გამძაფრებული მესაჭეა მშრომელი მასის... ყოველი მისი ნაწარმოები კლასთა ბრძოლის იდეით არის გამართული... ეს კლასთა ბრძოლა ეროვნულ მომენტთანაა შეჯახებული, და ავტორი კლასთა ბრძოლის მხარეზეა... ნინოშვილი გურიის მესიტყვეა, დაუზოგველი რეალისტი, მსახველი გამწარებული სინამდვილის, ტემპერამენტით ცხარი და ბასრი“.

სიმ. ხუნდაძის შეფასებით, „ნინოშვილი ხალხური მწერალია, მეცნიერული სოციალიზმის მამამთავარი... საქართველოში ახალი მეცნიერული მოძღვრების (მარქსიზმის) მეთაურობა და მისი გადმონერგვის პიონერობა სხვებთან ერთად წილად ხვდა ნინოშვილს... ნინოშვილის შემოქმედება ნათლად გვისურათებდა იმას, თუ როგორ ირღვეოდა ბიუროკრატიული სახელმწიფოებრივი აპარატისა და კაპიტალისტური მეურნეობის განვითარების ზეგავლენით ქართველი გლეხის მეურნეობა და რომელი წყაროებიდან უნდა მომხდარიყო ჩამოყალიბება ჩვენი პროლეტარული ფენებისა“.

ვ. კოტეტიშვილის განმარტებით, „ნინოშვილის ნაწარმოებში სისხლისაგან დაწურული და ნაწამე-

ბი გული მეტყველებს... ნინოშვილი შეგინებულთა ძლევისათვის სწერდა, სწერდა მუშა კაცის მიძიმე ისტორიას, სწერდა სისხლითა და ნაღველით; მხედრდებოდა არსებულის წინააღმდეგ და ხსნის გზას უჩვენებდა ამ დაჩაგრულთა და შეგინებულთა წყვილიადით მოცულ ქვეყანას“ („ქართული მწერლობა“, 1929, № 11-12).

ე. ნინოშვილი, თუმცა მთელი თავისი სიცოცხლე ტანჯვა-წვალებასა და არსებულ უკუღმართ ნესწყობილების შეცვლაზე ზრუნავდა, გაჭირვებული იყო, მაინც ვისგანმე კერძო, ნივთიერ დახმარებას ძლიერ თაკილობდა: „დიდი ურიგობა იქნება ჩემის მხრით, რომ კერძოდ კიდევ თითოეული პირისაგან დავიწყო შემწეობის მიღება... საზოგადო ფულს რომ ვლებულობ, იმის გამოც შიშის ყრუანტელი მივლის ტანშიო“, დემოკრატიულ სიამაყით აღსავსე, ამხანაგებს უკრძალავდა „ხელისმონერით ფული არ შეაგროვოთ ჩემთვის, სიმშლით სიკვდილი მირჩევნია მაგასო“. ი. გოგებაშვილმა ორჯერ ხუთ-ხუთი თუმანი გაუგზავნა დასახმარებლად, მასთან თვითურად 40-50 მან. აღუთქვა, ისიც ნაწერების გამოცემის ანუ რუსულად გადასათარგმნთა ანგარიშში, რასაც ე. ნინოშვილი დიდი მოკრძალებით იღებდა: – იმდენი რა გამიკეთებია, რომ საზოგადოება ჩემთვის შენუხდესო.

ე. ნინოშვილი იყო ამხანაგების სული და გული. ახალგაზრდობისადმი სათუთად მომპყრობი, ევროპაში მათი წასვლის მრჩეველი ცოდნის შესაძენად, – სხვათა შორის, მისი რჩევით წავიდნენ საზღვარგარეთ სასწავლებლად ნ. ჟორდანიას, ვლ. დარჩიაშვილი, ნარკანი – ნ. კურდღელაშვილი და სხვ.

1949 წელს, მისი დაბადებიდან 90 წლის შესრულებასთან დაკავშირებით, მის მშობლიურ სოფელ ჩანჩეთში მოეწყო სახლ-მუზეუმი.

ნინოშვილის რამდენიმე მოთხრობა პიესადაა გადაკეთებული: „ქრისტინე“ და „ჩვენი ქვეყნის გმირები“ – „სოფლის გმირების“ სათაურით; ნინოშვილის მთელი ნაწარმოებები შალვა დადიანმა გააერთიანა ერთ პიესად: „ნინოშვილის გურია“, ხოლო „ქრისტინეს“ სიუჟეტზე რ. გოგენიაშვილმა შექმნა ოპერა; პ. ირეთელის მიერ „მოსე მწერალი“, საქართველის (მაჭავარიანის) მიერ „გოგია უიშვილი“, გ. ახალციხელისა და სხვ. მიერ ნათარგმნია რუსულად, ხოლო კარაპეტიაჩის და სხვ. მიერ – სომხურად; „ჯანყი გურიაში“ ალ. ნუნუნავას მიერ გადაღებულია კინოფირზე.

სხვათა შორის, მისივე ფსევდონიმია „ბალდახინის სალდათი“ („ივერია“, 1887, № 237). მისი სურათი პირველად დახატა და გამოსცა მ. თოიძემ. საზღვარგარეთ (შვეიცარიაში – ციურხში) გამოსცა ს. დოლიძემ (დ. შვეარდნაძის ნახატი) გერმანული და ფრანგული ნარწერით – „საქართველოს სახალხო მწერალი ეგ. ნინოშვილი. დაიბადა 1859 წელს, გარდაიცვალა 1894 წელს“.

ე. ნინოშვილის შემოქმედება საფუძვლიანად და ვრცლად პირველად განიხილა ივ. გომართელმა – „ხალხის გულის მესაიდუმლე“ („კვალი“, 1899,

№ 29, 30, 32, 33, 36, 37, 39-42, 44, 45, 47, 48, 51; აგრეთვე, იხ.: „სრული თხზულება ეგ. ნინოშვილისა“, 1904, გვ. XXXI-CVII).

ცალკე გამოცემულია:

1. პალიასტომის ტბა / მოთხრობა ე. ნინოშვილისა; [კ. თ. ს. [კ. თავართქილაძე] შესავალი წერილით]. - თბილისი: გამოც. კ. თავართქილაძისა, [წ. ა.] (სტ. „ნადეჟდა“). - IV, 22 გვ.; 22 სმ.;
2. რამდენიმე მოთხრობა ე. ნინოშვილისა (პსევდონიმი) (გურიის ცხოვრებიდან). - ოზურგეთი: გამოც. კ. თავართქილაძისა № 14, 1892 (тип. Микелайшвили и Таварткиладзе). - XVIII, 274 გვ.: პორტრ.; 17 სმ.;
3. სიმონა: მოთხრობა (გურიის ცხოვრებიდან). - ოზურგეთი: კ. თავართქილაძე № 13, 1892. - 118 გვ.; 18 სმ.;
4. ქრისტინე: მოთხრობა ე. ნინოშვილისა. - ტფილისი: პ. გოგუაძის და დ. ქელიძის გამოცემა, 1893 (მ. შარაძის სტ.). - 102 გვ.; 17 სმ.. - აკინძულია წიგნთან: „ორი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა“. თფ. 1895 წ.;
5. მოსე მწერალი / მოთხრობა ე. ნინოშვილისა. - ტფ.: ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, № 23, 1894 (ქართველთა ამხ. სტ.). - 43 გვ.; 23 სმ.;
6. ორი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი) / ავტორის სურათით და მისი ბიოგრაფია; შედგენილი გ. წერეთლის მიერ; [წინასიტყვ. გ. წერეთლისა]. - თფ.: „კვალის“ გამოცემა, 1895 (ჩარკვიანის სტ.). - XVIII, 38 გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 16 სმ.;
7. ჩვენი ქვეყნის რაინდი: მოთხრობა ეგნატე ინგოროყვასი (ნინოშვილი). - ბათომი, 1896 (თავართქილაძის და მიქელაიშვილის სტ.). - 128 გვ.; 18 სმ.;
8. პარტახი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა. - თფ.: „ახალი მკითხველი“-ს გამოც., № 4, 1897 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 67 გვ.; 20 სმ.;
9. ქრისტინე: მოთხრობა. - ბათუმი: გამომცემელი ამხანაგობა „ცოდნა“, № 1, 1900 (კ. თავართქილაძის სტ.). - 96 გვ.; 18 სმ.;
10. მოსე მწერალი ეგ. ნინოშვილისა და სხვა სალიტერატურო ნაწარმოები. - ბათომი: გამოცემა ძმ. თავართქილაძეებისა № 92 და სტ., 1902. - უთავფურცლო, გვ. 99-254; 14 სმ.. - ამონაბეჭდი კ. თავართქილაძის 1902წ. „საყოველთაო კალენდრიდან“;
11. განკარგულება: მოკლე შინაარსი და 2 სურათი / ე. ნინოშვილი; მთარგმნ. ლ.კ.. - თბ., 1903. - 16 გვ.: პორტრ.; 16 სმ.. - სომხ.;
12. სამწუხარო შედეგი: ისტორიული რომანი გურიის ცხოვრებიდან / ე. ნინოშვილისა; [წინასიტყვ. ავტ.: კ. თავართქილაძე]. - თბ.: კ. თავართქილაძის გამოცემა № 175, 1908 [კანზე: 1910] („ნადეჟდა“-ს სტ.). - IV, (489-642) გვ.; 20 სმ.. - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან. თბ, 1904 წ.;
13. გოგია უიშვილი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა. - თფ.: ე. ნინოშვილის ძეგლის ამხ. კომიტე. გამოცემა № 2, 1909 (ამხ. „შრომა“-ს სტ.). - 35 გვ.; 18 სმ.;
14. პალიასტომის ტბა მოთხრობა ეგნატე ნინოშვილისა. - თფ.: ე. ნინოშვილის ძეგლის ამგებ კომიტეტის

- გამოცემა, № 1, 1909 (ამხ. „შრომა“-სტ.). - 32 გვ.; 18 სმ.;
15. არშიყნი: მითხრობა. (გურიის ცხოვრებიდან) / [კ. თ.-ს შესავალი წერილით: „ეგნატე ინგოროყვა (ნინოშვილი). 1859-1894“]. - თფ., 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - IV, (73-86) გვ.: პორტრ.; 20სმ. - (სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა). - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან. თბ., 1904;
 16. სრული თხზულებანი ეგ. ნინოშვილისა: ავტორის სურათით, ბიოგრაფიით და სხვადასხვა წერილებით და ივ. გომართელის კრიტიკული წერილით. - თბ.: გამოცემა კ. თავართქილაძისა, № 120, 1904 (გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - CVII, 680, [1] გვ.; 21 სმ. - ორიოდ სიტყვა: კ. თავართქილაძე. - გვ. III-V; ეგნატე ნინოშვილი: [ბიოგრაფიული წერილი]. - გვ. VII-XI; ეგნატე ინგოროყვას [ნინოშვილის] გასვენება: დამსწრე. - გვ. XII-XVI; უდროოდ დაკარგულის ეგ. ნინოშვილის [ინგოროყვას] სახელს!: ამხანაგი. - გვ. XVII-XXII; ეგ. ინგოროყვას [ნინოშვილის] გარდაცვალების გამო: [სიტყვა, თქმული სილ. ჯიბლაძის მიერ]. - გვ. XXIII-XXX; ხალხის გულის მესაიდუმლე: [თხზულებები ეგ. ნინოშვილისა]: ივ. გომართელი. - გვ. XXXI-CVII;
 17. განკარგულება: (მოთხრობა გურიის ცხოვრებიდან) / [კ. თ.-ს შესავალი წერილით: „ეგნატე ინგოროყვა (ნინოშვილი), 1859-1894“]. - თბ., 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - 153-161 გვ.: პორტრ.; 20სმ. - (ე. ნინოშვილის სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა). - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან. თბ., 1904;
 18. გოგია უიშვილი: მოთხრობა (გურიის ცხოვრებიდან). - თბ., 1910 (მბეჭდ. ნადეჟდა). - 86 გვ.; 20 სმ. - (სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა);
 19. ორი პუბლიცისტური წერილი. - თფილისი, 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - (III-IV), (659-680) გვ.: პორტრ.; 20სმ. - (ე. ნინოშვილის სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა). - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან, 1904წ.;
 20. პალიასტომის ტბა: მოთხრობა (გურიის ცხოვრებიდან) / [წინასიტყვ. ავტ.: კ.თ]. - თფ., 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - IV, (51-70) გვ.: პორტრ.; 20სმ. - (ე. ნინოშვილის სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა). - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან 1904 წლისა;
 21. მოსე მწერალი / [წინასიტყ. ავტ.: კ. თავართქილაძე]. - თბ.: კ. თავართქილაძის გამოცემა № 186, 1912 (სტ. „ნადეჟდა“). - 51 გვ.; 21სმ.;
 22. თხზულებანი. - ტ. 1: ი. წერეთლის კრიტიკული წერილის დართვით. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა № 198, 1920 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - LVI, 178 გვ.: სურ.; 22 სმ.; ტ. 2: ივ. გომართელის კრიტიკული წერილის დართვით. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა № 199, 1920 (სტ. „სორაპანი“). - CII, 208 გვ.: სურ.; 22 სმ.; ტ. 3. - ტფ.: წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა № 200, 1920 (სტ. „სორაპანი“). - 264 გვ.; 22 სმ.;
 23. [თხზულებანი]. - ტ. 1: მოთხრობები, 1888-1892 / წინასიტყვ. ავტ.: რაჟდენ კალაძე; ლექსიკონის შემდგ.: თ. კიკვაძე; მხატვრ.: მ. თოიძე, ი. თოიძე, შ. მამალაძე, შ. ძნელაძე, ა. ქუთათელაძე, ე. ლანსერე, მ. ჩხიკვაძე, წილოსანი, ა. მოისწრაფიშვილი. - ტფ.: სახელგამი, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-4 სტამბა). - XIII, 435, [4] გვ.: სურ.. - ლექსიკონი: გვ. 401-435; 24 სმ.; ტ. 2: მოთხრობები / წინასიტყვ. ავტ.: მიხა ცხაკაია; ლექსიკონის შემდგ.: თ. კიკვაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - XXIII, 466 გვ.: სურ. [in recto]; 24 სმ.. - დანართი: ა) კერძო წერილები. ბ) გიორგი წერეთლის წერილი. გ) ინგოროყვას გვარეულობა, პავლე ინგოროყვასი გვ. 421-426. დ) ბიბლიოგრაფია: I. ეგნატე ინგოროყვას ფსევდონიმები. II. ეგ. ნინოშვილის ნაწერები. III. ეგ. ნინოშვილის კრებულები. IV. ეგ. ნინოშვილი უცხო ენებზე. V. როდის და სად რა დაწერილა ეგ. ნინოშვილზე 1924 წლამდე. ე) ლექსიკონი ეგ. ნინოშვილის ნაწერებში ნახმარ კუთხური სიტყვებისა და გამოთქმებისა;
 24. გოგია უიშვილი: [მოთხრობა]. - [ტფ.]: შრომა, 1926 (წით. მხედარი). - 35 გვ.; 15 სმ.;
 25. მონადირე; განკარგულება: [მოთხრობები]. - [ტფ.]: შრომა, 1926 (წით. მხედარი). - 32 გვ.; 16 სმ.;
 26. პალიასტომის ტბა: [მოთხრობა]. - [ტფ.]: შრომა, [1926] (წით. მხედარი). - 31 გვ.; 15 სმ.;
 27. მოსე მწერალი. - ტფ.: შრომა, 1927 (კავკ. ნ.-დ. ჯარის შტაბის სტ. განყ.). - 56 გვ.; 18 სმ.;
 28. ჩვენი ქვეყნის რაინდი. - [ტფ.]: შრომა, 1927 (კავკ. ნ.-დ. ჯარის შტაბის სტ.). - 82 გვ.; 19 სმ.;
 29. მოსე მწერალი; განკარგულება: [მოთხრობები]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-1 სტ.). - 70 გვ.; 18 სმ.. - (საშკოლო ბიბლიოთეკა);
 30. პალიასტომის ტბა; მონადირე. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 40 გვ.; 18 სმ.. - (საშკოლო ბიბლიოთეკა);
 31. ჩვენი ქვეყნის რაინდი: [მოთხრობა]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 [კანზე: 1929] (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 87 გვ.; 18 სმ.;
 32. გოგია უიშვილი: [მოთხრობა]. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 32 გვ.; 16 სმ.;
 33. თხზულებათა სრული კრებული / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით და შენიშვნებით. - მე-4 გამოცემა. - ტ. 1: მოთხრობები, 1888-1891. - ტფ.: ფედერაციას გამა, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - [XV], 390 გვ.: 1 ჩართ ფურც. ავტორის პორტრეტი; 23 სმ.. - დანართი: ლექსიკონი-თ. კიკვაძე. - ყუაზე: ეგ. ნინოშვილი. I. 1932. - ყდაზე: ფედერაცია. (ოქროს ვარაყიანი ასობით). - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 2: მოთხრობები, 1892-1894. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [კანზე: 1933] (ცეკავშირის სტ.). - [IV], 334 გვ.; 23 სმ.. - ნანართი: ტექსტში ძველი გამოცემის თავფურცელი: „ქრისტინე. 1893“. - დანართი: ა) მუშათა თავშესაფარი (ნაწყვეტი დაუმთ. მოთხრობიდან 269 გვ.), ბ) ლექსიკონი (273-290 გვ.), გ) რედაქტორის შენიშვნები (291-332 გვ.). - ყდაზე: ფედერაცია, ყუაზე: ეგ. ნინოშვილი II. 1933 (ოქროს ვარაყიანი ასობით). - თავფურცელზე თარიღი: „MCMXXXII“. - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 3: პუბლიცისტური წერილები, დოკუმენტები და მასალები / რედ.: რ. გვეტაძე. - ტფ.: ფედერაცია, 1935 (სახელგამის მე-3 სტ.). - 8, 178 გვ.: პორტრ. და სურ.; 23 სმ.. - გარე ყდაზე სათაური: „ეგ. ნინოშვილი“. - ბიბ-

- ლიოგრ.: „როდის დაინერა ეგნ. ნინოშვილზე“ (163-178გვ.). - (ქართული კლასიკური მწერლობა);
34. მონადირე და განკარგულება: [მთხრობა]. - ტფ.: ფედერაციის გა-მა, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 31 გვ.; 16 სმ.;
 35. მოსე მწერალი: [მთხრობა]. - [ტფ.]: ფედერაციის გა-მა, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 63 გვ.; 16 სმ.;
 36. პალიასტომის ტბა: [მთხრობა]. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 30 გვ.; 16 სმ.;
 37. პარტახი. - ტფ.: ფედერაციის გა-მა, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 88 გვ.; 16 სმ.;
 38. სიმონა: [მთხრობა გლეხ-კაცობის ცხოვრებისა]. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 88 გვ.; 16 სმ.;
 39. ქრისტინე: [მთხრობა]. - ტფ.: ფედერაციის გა-მა, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 96 გვ.; 16 სმ.;
 40. ჩვენი ქვეყნის რაინდი: [მთხრობა]. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 96 გვ.; 16 სმ.;
 41. ჯანყი გურიაში: [ისტორიული რომანი 1841 წლის გურიის ცხოვრებიდან]. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 (ცეკავშირის სტ.). - 123 გვ.; 22 სმ.. - ამონაბეჭდი 1 ტომიდან;
 42. სიმონა: [მთხრობა]. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1933 (1-ლი სტ.). - 51 გვ.; 22 სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
 43. გოგია უიშვილი; განკარგულება; პალიასტომის ტბა; მოსე მწერალი / მხატვ.: ელ. ახვლედიანი; რედ.: გრ. შარაშიძე, მ. დუდუჩავა. - ტფ.: სახელგამის საბავშვო და ახალგაზ. სექტორი, 1934 (სახელგამის საბავშვო და ახალგაზრ. სექტორის მე-3 სტ.). - 88, [9] გვ.: ნახ.; 23 სმ.. - დასურათ. კანი;
 44. Джанки Гуриаши: (Восстание в Гурии): Исторический роман из Гурийской жизни 1841 / И. Ниношвили; Пер. с груз. А. Канчели. - Тифлис: Загиз, 1934 (Тип. А. Ф. Мясникова). - XX, [2], 136 с.; 19 см.;
 45. Симон; Тариел; Экекуция; Пустырь: Пер. с груз. / И. Ниношвили; Предисл.: Ш.Р. - Тифлис: Загиз, 1934. - VIII, 140 с.; 20см.;
 46. მოსე მწერალი: [მთხრობა] / რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 51 გვ.; 16 სმ.. - (მასიური ბიბლიოთეკა);
 47. პარტახი: [მთხრობა გურიის გლეხ-კაცის ცხოვრებისა] / შენიშვნები და ლექსიკონი ქეთო ლომთათიძისა; ავტოგრაფის მიხედვით გამოცემული შენიშვნებითა და ლექსიკონითურთ ა. შანიძის რედაქციით. - ტფ.: სახუნტი, 1935 (სახუნტის 1-ლი სტ.). - V, 718 გვ.; 18 სმ.. - დანართი: შენიშვნები და ლექსიკონი (75-117გვ.);
 48. ჯანყი გურიაში: [ისტორიული რომანი 1841 წლის გურიის ცხოვრებიდან] / რედ.: შ. რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (პარტგამომცემლობის 1-ლი სტ.). - 184 გვ.; 17 სმ.;
 49. Избранное / Э. Ниношвили; Портр. авт. и рис. работы художницы Е. Ахвледиани. - Тифлис: Загиз, 1935. - [6], 454, [6] с.: 1 л. портр.: ил., портр.; 19 см.. - (Классики литератур народов Закавказья. Грузинская литература);
 50. გოგია უიშვილი: [მთხრობა]. მცირემცოდნეთათვის. - ტფ.: სახელგამის გა-მა და მე-3 სტ., 1936. - 30 გვ.; 22 სმ.;
 51. Рассказы: Пер. с груз. / Эгнате Ниношвили; [Ред. Леван Асатиани]; Худ. А. Репников. - Тбилиси: Заря Востока, [1936] (Тип. „Известий ЦИК СССР и ВЦИК“). - 339 с.; 18см.. - На обл. загл.: Избранное. - Парал. тит. л. груз.;
 52. გოგია უიშვილი: მცირემცოდნეთათვის. - თბ.: სახელგამი, სამეცნ.-პედაგოგიური სექტორი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 30 გვ.; 10 სმ.;
 53. მთხრობები. - თბ.: სახელგამი და პოლიტკომბინატი, 1937. - 180 გვ.; 23 სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა. მხატვრული ლიტერატურა);
 54. ჯანყი გურიაში. - თბ.: საქართველოს ალკე ცენტრალური კომიტეტი, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომცემლობა, 1939 (საქმედგამის სტამბა). - 131, [2] გვ.: [4] ჩართული ფურცელი ილ.; 23 სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
 55. Рассказы / Э. Ниношвили; Пер. с груз. Кетеваны Иремадзе. - Тбилиси: Заря Востока, 1942 (Тип. им. Мясникова). - 48 с.; 15 см.. - (Библиотечка грузинской художественной литературы; Вып. VIII). - Список работ авт.: с. 23-24 (6 назв.);
 56. მთხრობები / წინასიტყვ. ავტ.: გ. ქიქოძე. - თბ.: სახელგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 594, [2] გვ.: 1 ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22 სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა);
 57. ჯანყი გურიაში; პალიასტომის ტბა: [მთხრობები]. - თბ.: საბლიტგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. 1-ლი სტ.). - 160 გვ.; 21 სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
 58. თხზულებანი: 2 ტომად / ეგნატე ნინოშვილი. - ტ. 1 / წინასიტყვ. შ. რადიანი. - თბ.: საბჭ. მწერალის გამ-ბა და სტ., 1950. - XXV, 324 გვ.: 2 ფურც. პორტრ. და ილ.; 21 სმ.. - დანართი: „შენიშვნებში“, გვ. 317-22. - ბიბლიოგრაფია: „წანართი შენიშვნებში“. - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 2. - თბ.: საბჭ. მწერალის გამ-ბა და სტ., 1950. - 387 გვ.: 2 ფ. პორტრ. და ილ.. - დანართი: „შენიშვნები“, გვ. 367-71. - ბიბლიოგრაფია: „ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ-ბ. კანდელაკი“, გვ. 372-84;
 59. Сочинения: В 2 т. / Эгнате Ниношвили; Пер. с груз. Ф. Твалтвადзе; Лит. ред. Н. Чуковского; Введение: Бесо Жгенти. - Т. 1. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1950. - XVI, 300 с.: ил., 1 л. портр.; 21см.. - Парал. тит. л. груз.; Т. 2. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1950. - 224 с.: ил.; 21см.

გამოქვეყნებულია:

1. ბათუმი, ენკენისთვის 15 // ივერია. - 1886. - 23 სექტემბერი. - №205. - გვ. 3;
2. ბათუმი, 11 მკათათვეს // ივერია. - 1886. - 19 ივლისი. - № 156. - გვ. 3;
3. ბათუმი, 16 მაისს // ივერია. - 1886. - 20 მაისი. - №107. - გვ. 2-3;
4. ბათუმი // ივერია. - 1886. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 2-3; 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 3; 1 მაისი. - №94. - გვ. 2; 31 ივლისი. - №165. - გვ. 3;
5. ბათუმი, მარტის 3 // ივერია. - 1886. - 8 მარტი. - №53. - გვ. 3;

6. ბათუმი, 24 აგვისტოს // ივერია. - 1886. - 28 აგვისტო. - №186. - გვ. 2-3;
7. ბათუმი, 29 იანვარს // ივერია. - 1886. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 2-3;
8. სოფ. რგანი, 6 ღვინობისთვის // ივერია. - 1886. - 15 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 2;
9. გურიის ამბები: განათლებამ გურიშიც შემოიღო ფეხი. ლანჩხუთელების ფაცა-ფუცი მინისძვრის გამო. კენესა სამარეში. წინასწარმეტყველება. ჯაჯიკა მონაზონის შემონათვალა. გაჩუქებული პარასკევი და მისი ზედნადები. სასჯელი მინის შემარყევლთ. ვაჯობთ გურულეებმა ევროპელებს. ტრაპიზონელ ხოჯის მოწმობა. ზოგჯერ სიცილი ცრემლზედ მწარეა // ივერია. - 1887. - 11 აგვისტო. - №165. - გვ. 1-3;
10. ოზურგეთის ყოფა-ცხოვრება // ივერია. - 1887. - 12 ნოემბერი. - №237. - გვ. 1-3;
11. სოფ. ნიგოთი: (ოზურგეთის მარა), 18 ნოემბერი // ივერია. - 1887. - 29 ნოემბერი. - №250. - გვ. 2-3;
12. გურია // ივერია. - 1888. - 25 სექტემბერი. - №201. - გვ. 2-3; 9 ნოემბერი. - №236. - გვ. 2-3; 30 დეკემბერი. - №275. - გვ. 1-2;
13. სოფ. ნიგოთი: (გურია) // ივერია. - 1889. - 28 მარტი. - №66. - გვ. 2-3;
14. ქ. ოზურგეთი: (გურია) // ივერია. - 1889. - 7 სექტემბერი. - №189. - გვ. 3-4;
15. საახალწლო პურ-ღვინო: (ამბავი ერთი გლეხის ცხოვრებისა) [მოთხრობა] // თეატრი. - 1890. - 4 მარტი. - №10. - გვ. 3-4; 18 მარტი. - №12. - გვ. 3-4;
16. არშიენი: (ეპიზოდი გურიის ხალხის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ივერია. - 1891. - 30 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1-2; 1 დეკემბერი. - № 256. - გვ. 2-3;
17. პალიასტომის ტბა: (ამბავი გურულ გლეხის ცხოვრებისა) [მოთხრობა] // ივერია. - 1891. - 16 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1-3; 17 ნოემბერი. - № 245. - გვ. 2-3; 19 ნოემბერი. - №246. - გვ. 2-3;
18. სახელოსნოს განყოფილების დაარსების გამო ახალციხის სამოქალაქო სკოლაში: (წერილი ახალციხიდან) // ივერია. - 1890. - 28 ნოემბერი. - №253. - გვ. 2-3;
19. უცნაური სენი: (ამბავი სოფლის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ივერია. - 1891. - 26 აპრილი. - №87. - გვ. 1-2; 27 აპრილი. - №88. - გვ. 1-3; 28 აპრილი. - №89. - გვ. 1-2;
20. წერილი დაღესტანიდან // ივერია. - 1891. - 20 ივლისი. - №153. - გვ. 3; 21 ივლისი. - №154. - გვ. 2-3;
21. კაცია და გუნება: (სურათი გურიის ცხოვრებისა) [მოთხრობა] // ივერია. - 1892. - 16 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1-3;
22. სიმონა: (მოთხრობა გლეხკაცობის ცხოვრებისა) [მოთხრობა] // ივერია. - 1892. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 1-3; 11 იანვარი. - № 7. - გვ. 1-3; 17 იანვარი. - № 11. - გვ. 2-3; 22 იანვარი. - № 15. - გვ. 2-3; 24 იანვარი. - № 17. - გვ. 1-2; 25 იანვარი. - № 18. - გვ. 2-3; 28 იანვარი. - № 20. - გვ. 2-3; 29 იანვარი. - № 21. - გვ. 1-2; 30 იანვარი. - № 22. - გვ. 2; 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 1-3; 4 თებერვალი. - № 26. - გვ. 1-2; 5 თებერვალი. - № 27. - გვ. 1-3;
23. ქრისტიანე: [მოთხრობა] // ივერია. - 1892. - 10 დეკემბერი. - №262. - გვ. 1-2; 11 დეკემბერი. - №263. - გვ. 1-3; 15 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1-2; 16 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1-2; 18 დეკემბერი. - №269. - გვ. 1-3; 19 დეკემბერი. - №270. - გვ. 1-3; 22 დეკემბერი. - №272. - გვ. 1-3; 29 დეკემბერი. - №276. - გვ. 1-3; 30 დეკემბერი. - №277. - გვ. 1-2; 31 დეკემბერი. - № 278. - გვ. 1-3;
24. განკარგულება: [მოთხრობა] // კვალი. - 1893. - №43. - გვ. 14-16; №44. - გვ. 12-14;
25. განკიცხული ოჯახი: (სურათი გურულთ ცხოვრებისა) // ივერია. - 1893. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2;
26. მონადირე: (ეპიზოდი გურიის ხალხის ცხოვრებიდან) // კვალი. - 1893. - №27. - გვ. 11-15;
27. სხვამ რაც უნდა სთქვას!: [მოთხრობა] // კვალი. - 1893. - №36. - გვ. 13-15;
28. უებარი საშუალება საქართველოს გამდიდრებისათვის // კვალი. - 1893. - №39. - გვ. 4-6; №40. - გვ. 6-8. - ეპიგრაფად ილ. ჭავჭავაძის სიტყვები;
29. ძველი დავა ახალ ქერქში: რა სწავლა-განათლება გვჭირია? // კვალი. - 1893. - №32. - გვ. 2-5; №33. - გვ. 9-11;
30. აკროსტიხი: წარმოდგენილი მ. ლელაშვილისაგან // ჯეჯილი. - 1894. - №4. - გვ. 71;
31. მოსე მწერალი: [მოთხრობა] // მოამბე. - 1894. - №1, განყ. I. - გვ. 3-43;
32. პარტახი: (მოთხრობა ე. ნინოშვილისა) // კვალი. - 1894. - №41. - გვ. 3-4; №42. - გვ. 9-11; №43. - გვ. 9-10; №44. - გვ. 13-16; №45. - გვ. 11-12; №46. - გვ. 14; №48. - გვ. 15-16; №49. - გვ. 13; №50. - გვ. 11-14; №51. - გვ. 12-15; 1895. - №7. - გვ. 11-13; №8. - გვ. 11-12; №9. - გვ. 16-17;
33. ჩვენი ქვეყნის რაინდი: [მოთხრობა] // კვალი. - 1894. - №3. - გვ. 3-6; №4. - გვ. 5-7; №5. - გვ. 15-16; №6. - გვ. 12-16; №7. - გვ. 14-20; №9. - გვ. 9-16;
34. ეგნატე ინგოროყვა (ნინოშვილი): [ავტობიოგრაფია] // კვალი. - 1901. - №21. - გვ. 546-548;
35. სოფლის გმირები: მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა // კვალი. - 1901. - №5. - გვ. 78-80;
36. ცოლი და ქმარი: მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა // კვალი. - 1901. - №6. - გვ. 93-95; №7. - გვ. 110-112; №8. - გვ. 130-132; №9. - გვ. 145-148; №10. - გვ. 163-165; №11. - გვ. 178-180; №12. - გვ. 192-194; №13. - გვ. 210-212; №15. - გვ. 241-243;
37. სამწუხარო შედეგი: (ისტორიული რომანი 1841 წლის გურიის ცხოვრებიდან) // კვალი. - 1902. - №1. - გვ. 14-16; №2. - გვ. 30-32; №6. - გვ. 98-100; №7. - გვ. 117-119; №8. - გვ. 133-134; №9. - გვ. 147-150;
38. ძმაო ალექსანდრე!: [ორი წერილი ალექსანდრე თოიძეს; პირველი ქ. თბილისიდან 1893 წ. 23 ოქტომბერი, მეორე - სოფ. ჩოჩხათიდან, 1894 წ. 12 მარტი] // გრივალი. - 1906. - 26 სექტემბერი. - №14. - გვ. 4;
39. პროვინცია: ნიგოთი: ცხოვრება და სურათები // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი / რედაქტორი ვალერიან გუნია. - 1908. - №1. - გვ. 15-16;
40. ოზურგეთი // მათრახი და სალაშური. - 1909. - №2. - გვ. 14-15;
41. საბაასო // რევოლუციის მატთანე. - 1924. - № 1;
42. ეგნატე ნინოშვილის კერძო წერილები: [ორი წერილი იაკობ გოგებაშვილისადმი]: 70 წელი ეგნატე

- ნინოშვილის დაბადებიდან // კომუნისტი. - 1930. - 1 იანვარი. - №1;
43. ეგნატე ნინოშვილის წერილები თ. სახოკიასთან // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 83-92;
 44. ეგნატე ნინოშვილის წერილები თ. სახოკიასადმი // მნათობი. - 1936. - № 1. - გვ. 96-106;
 45. გოგია უიშვილი: ნაწყვეტი ეგ. ნინოშვილის მოთხრობიდან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 3;
 46. იაკობ გოგებაშვილის მოღვაწეობის შესახებ // ტყიბულის მალაროელი. - ტყიბული, 1940. - 27 ოქტომბერი. - №89;
 47. უმწეო ოჯახი: ნაწყვეტი მოთხრობიდან „განკარგულება“ // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1941. - 18 მაისი. - №23;
 48. პალიასტომის ტბა: [მოთხრობა]: ნაწყვეტი // მგზნებარე კოლხიელი. - ფოთი, 1950. - 17 იანვარი. - №14;
 49. Распоряжение: [Рассказ]: Перевод с грузинского // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 18 января. - №13;
 50. Озеро Палиастоми // Грузинские повести и рассказы / [Сост. Ф. Твалтвадзе]. - М.: Сов. писатель, 1951 (Тип. № 2). - 460 с.; 20 см.
- მის შესახებ:**
1. ეგნატე ნინოშვილი-ინგოროყვა: [მოკლე ბიოგრაფია]. - თბ.: თბილისის სახალხო უნ-ტი № 1, [წ. ა.] (სტ. ბართლომე კილაძისა). - 8 გვ.: პორტრ.; 17სმ.;
 2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1892. - 17 ივნისი. - №125. - გვ. 1; 1894. - 8 მაისი. - №96. - გვ. 1; 1895. - 6 ივნისი. - №116. - გვ. 1-2; 21 ივნისი. - №129. - გვ. 1;
 3. გ-ე-ა, პ. კრიტიკული შენიშვნა: ნინოშვილი, ე. „რამდენიმე მოთხრობა“ (გურიის ცხოვრებიდან) გამოც. კ. თავართქილაძისა // კვალი. - 1893. - №46. - გვ. 10-12; №47. - გვ. 5-7;
 4. „დაიბეჭდა ცალკე წიგნად“... // ივერია. - 1893. - 1 მაისი. - №90. - გვ. 1;
 5. ლებს (ნიკოლოზ ხიზანიშვილი). მასლაათი // ივერია. - 1893. - 29 აგვისტო. - №185. - გვ. 1-3;
 6. აბუყუა: (აფხაზეთი) // ივერია. - 1894. - 8 ივნისი. - №119. - გვ. 2;
 7. ახალი ბაიაზეთი // ივერია. - 1894. - 22 მაისი. - №107. - გვ. 2;
 8. ბახველი. სოხუმი // ივერია. - 1894. - 18 ივნისი. - №128. - გვ. 2;
 9. გადაღმელი (ანთიმოზ ჯუღელი). ქ. სოხუმი, 12 ივანობისთვეს // ივერია. - 1894. - 21 ივნისი. - №130. - გვ. 2;
 10. გოგებაშვილი, იაკობ. - ა) ნიმუში „კვალის“ სიმართლისა // ივერია. - 1894. - 3 სექტემბერი. - №187. - გვ. 1-3. - შეცდომის გასწორება იხ.: 4 სექტემბერი, №188, გვ. 2; აგრეთვე: რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები. - ტ. I. - ტფ., 1910. - გვ.: 309-314, 430-432; ბ) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1894. - 28 ივნისი. - №136. - გვ. 4;
 11. გულდანყვეტილი. სიტყვა // ივერია. - 1894. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2;
 12. გურული, ივანე. წერილი ახალციხიდან // ივერია. - 1894. - 8 მაისი. - №96. - გვ. 2;
 13. დუმბაძე, დ. მ. ყვარელი: (კახეთი) // ივერია. - 1894. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 1;
 14. ერისთავი, დიმიტრი. ქუთაისი // ივერია. - 1894. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 2;
 15. თავართქილაძე, კ. - ა) ბ-ნ პეტრე პავლიძის საპასუხოდ // კვალი. - 1894. - №26. - გვ. 4-5; ბ) ეგნატე ნინოშვილი. (მოგონება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №14. - გვ. 9-10;
 16. თბილისის თავად-აზნაურთა არჩევნები... // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 3-4;
 17. კ. ალშიბაიას დანიშნა გურიის მაზრის უფროსად... // კვალი. - 1894. - №20. - გვ. 4;
 18. კალანდარიშვილი, ტრიფონ. ახალ-სენაკი // ივერია. - 1894. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 1;
 19. მ-ლიძე (არტემ ახნაზაროვი). ე. ნინოშვილი (ინგოროყვა) // ივერია. - 1894. - 3 მაისი. - №92. - გვ. 1;
 20. „მწუხარებით ვაუწყებთ... ეგნატე თომას ძის ინგოროყვას (ნინოშვილის) გარდაცვალებას...“ // ივერია. - 1894. - 6 მაისი. - №95. - გვ. 1;
 21. ნანეიშვილი, ალ. (ნა-ლი, ალ.; ა. ნა-ლი). - ა) სალიტერატურო შენიშვნები: (კვალის კრიტიკოსები-ბ. ბ. მაზაკვალი და პ. პეტრიძე) // მოამბე. - 1894. - №5, განყ. II. - გვ. 122-140; ბ) სალიტერატურო შენიშვნები ქართულის მწერლობის ცხოველ-მყოფელობა და მისი უფერულობა. მესამე დასის პროგრამა. ამ დასის წარმომადგენლები: გ. წერეთელი და ბ-ნი ჯიბლაძე. ორიოდ სიტყვა ეგ. ნინოშვილის შესახებ. უკანასკნელი სიტყვა ბ-ნს პეტრიძეს. აკაკის აზრთა წინააღმდეგობა მწერლობასა და საზოგადო საქმეში. „ვეფხისტყაოსნის“ კრიტიკოსები: ბ-ნი გრენი და სხვანი // მოამბე. - 1894. - №10, განყ. II. - გვ. 119-146;
 22. ნ. ყორდანის დეპეშა ე. ნინოშვილის გარდაცვალების გამო... // კვალი. - 1894. - №22. - გვ. 2-4;
 23. ყორდანია, ნოე. - ა) ეგ. ინგოროყვა: [ნეკროლოგი] // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 18-19; ბ) ნინოშვილის ნაწერების გამოცემის შესახებ: (წერილი რედაქციის მიმართ) // ივერია. - 1894. - 5 აგვისტო. - №167. - გვ. 4; გ) [თხზულებანი]. - ტ. 1: ახალი გზით. - ტფ.: ქართ. ბეჭდვ. ამბ. გამოც. №2, 1920 (სტ. „ქართ. ბეჭდვ. ამბ.“). - გვ. 261-307;
 24. რამიშვილი, ის. ეგ. ინგოროყვას (ნინოშვილის) გარდაცვალების გამო // კვალი. - 1894. - № 20. - გვ. 1-3;
 25. ს. დ. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1894. - 5 ივნისი. - №118. - გვ. 4; ბ) მოღვაწენი საქართველოში... // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 254;
 26. სასამართლოს მატთანე // ივერია. - 1894. - 8 დეკემბერი. - №259. - გვ. 3;]
 27. საფრანგეთის პრეზიდენტის... // კვალი. - 1894. - №26. - გვ. 2-3;
 28. საყურადღებო ცნობები // კვალი. - 1894. - №19. - გვ. 3-4;
 29. ტერ-დავითიანი, დ. რამდენიმე სიტყვა განსვენებულის ეგნატე ნინოშვილის შესახებ // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 19-20;

30. ტფილისის სათავადაზნაურო ბანკის... // კვალი. - 1894. - №23. - გვ. 8;
31. ფერაძე, ილია. - ა) სიტყვა თქმული ილ. ფერაძის მიერ გორის ოქონის წმ. გიორგის ტაძარში, 8 მაისს ე. ნინოშვილის მოსახსენებლად გადახდილ პანაშვიდზე // ივერია. - 1894. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 2; ბ) ეგნატე ნინოშვილის მოწაფეობის გარშემო (1874-1878 სასწავლო წლები): ბიოგრაფიული გამოკვლევა // კრებული: სალიტერატურო კრებული / ქუთაისის ხელოვნების მუშაკთა კავშირი. - 1921. - №1. - გვ. 262-290; გ) ჩირალდანი. - 1924. - № 6;
32. ქუჩუკაშვილი, შიო (მღვინეი, შიო). ეგნატე ნინოშვილის: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №21. - გვ. 4;
33. ლამბაშიძე, დავით (სოფლის ხუცესი). მწარე ფიქრები // მწყემსი. - 1894. - №13. - გვ. 4;
34. ყიფიანი, ვარდენ. „ივერიის“ მე-182 №-ში... // ივერია. - 1894. - 10 სექტემბერი. - №192. - გვ. 4;
35. ყიფშიძე, გრიგოლ (ყ-ძე, გრ.). - ა) მიცვალება და დასაფლავება ეგნატე თომას ძის ნინოშვილისა (ინგოროყვასი) // ივერია. - 1894. - 11 მაისი. - №97. - გვ. 2-3; ბ) პასუხად განსვენებულ ეგნ. ნინოშვილის „ამხანაგს“ // ივერია. - 1894. - 19 მაისი. - №104. - გვ. 3-4; გ) სიტყვა თქმული გრ. ყიფშიძის მიერ ეგ. ნინოშვილის დასაფლავებაზედ // ივერია. - 1894. - 11 მაისი. - №97. - გვ. 3; დ) სალიტერატურო მიმოხილვა, ზრდა ჩვენის ლიტერატურის 50-იანი წელნი და მის შემდეგნი ათეულნი. რით იჩინა თავი 80-იანმა წლებმა. ერთი მისი სამსახურიცა. საერო კილო ჩვენს პოეზიაში. როგორ ასურათებენ ჩვენს ცხოვრებას ახალი მწერალნი? ვინ გვაძლევს იმედს? // მოამბე. - 1896. - №1, განყ. II. - გვ. 90-100; №2, განყ. III. - გვ. 97-108; ე) სალიტერატურო მიმოხილვა (საკრიტიკო და საპოლემიკო შენიშვნები): „ფორალი დავლადე“, საქმე შინაარსი არა არის. ერთი ჩვენი საჭირობოროტო საგანი. ახალი ტიპი. ერთიანი შთაბეჭდილება. ეგ. ნინოშვილის მემკვიდრე. ერთი ძველი სალიტერატურო ეპიზოდი. განკიცხულნი მოჩხუბარიძე და ილია ჭავჭავაძე. ხელ-ჯოხიანი უსტაბაში ლიტერატურაში. განდიდებისა თუ ენის ქავილი? „ივერიის“ ბიბლიოგრაფია... // მოამბე. - 1896. - №3, განყ. II. - გვ. 121-140;
36. შონია, ლუკა. დაბა ხობი: (სამეგრელო) // ივერია. - 1894. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 2;
37. ცხაკაია, მიხა (ამხანაგი). - ა) პასუხი გრ. ყიფშიძეს // კვალი. - 1894. - №26. - გვ. 12-15; №27. - გვ. 10-14; №28. - გვ. 10-11; ბ) უდროოდ დაკარგულის ეგნატე ნინოშვილის (ინგოროყვა) სახელს // კვალი. - 1894. - №21. - გვ. 5-8; გ) ამხანაგ-მეგობარ ეგნატე ინგოროყვა-ნინოშვილის ძეგლთან: [ძეგლის გახსნის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1; დ) დაუვინყარი ეგნატე და საშა: [ეგნატე ნინოშვილი და საშა ნულუკიძე]: [მათი ძეგლების გახსნასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1923. - 6 თებერვალი. - №27. - გვ. 1; ე) კიდევ დაუვინყარ ეგნატე ინგოროყვას: ბელეტრისტი ნინოშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1923. - 7 ივნისი. - №128. - გვ. 1;
38. წერეთელი, გიორგი (მაზაკვალი). - ა) ბიბლიოგრაფიული გარჩევა: „მოსე მწერალი“ ე. ნინოშვილისა; „უცნაური ამბავი“ ილ. ჭავჭავაძისა; „ჩვენი შინაური ამბები“ ნ. ნიკოლაძისა; შინაური და უცხოეთის ქრონიკები // კვალი. - 1894. - №6. - გვ. 7-10; №7. - გვ. 5-9; ბ) ეგ. ინგოროყვა // ორი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი) / ავტორის სურათით და მისი ბიოგრაფია; შედგენილი გ. წერეთლის მიერ; [წინასიტყვ. გ. წერეთლისა]. - თფილისი: „კვალის“ გამოცემა, 1895 (ჩარკვიანის სტ.). - XVIII, 38 გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 16 სმ.;
39. წითლიძე, არსენ. სიტყვა თქმული არ. წითლიძის მიერ. - მიცვალება და დასაფლავება ეგ. თ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი) // ივერია. - 1894. - 15 მაისი. - №101. - გვ. 4;
40. ნულაძე, ლავრენტი. სიტყვა თქმული ლ. ნულაძის მიერ. - მიცვალება და დასაფლავება ეგ. თ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი) // ივერია. - 1894. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 3;
41. ჭიათურა // ივერია. - 1894. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 2;
42. ჭრელაშვილი, სტეფანე. საბიბლიოგრაფიო წერილი // ივერია. - 1893. - 17 აგვისტო. - №175. - გვ. 1-3; 1894. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1-3;
43. ხომტარია, დიმიტრი (დუტუშ-მეგრელი). ე. ნინოშვილის (29 აპრილს 1894 წელს): [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №20. - გვ. 3;
44. ხუნდაძე, რაჟდენ (საჯავახოელი, რ.). ეგნატე ნინოშვილის სახსოვრად: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №20. - გვ. 3;
45. ჯიბლაძე, სილიბისტრო. ჩოხატაური, 13 აპრილი // ივერია. - 1894. - 22 აპრილი. - №83. - გვ. 2;
46. გალია, დ. ლანჩხუთი (ოზურგეთის მაზრა) // კვალი. - 1895. - №17. - გვ. 12-13;
47. თბილისის თავადაზნაურთა კრების მოწვევა... // კვალი. - 1895. - №24. - გვ. 3-4;
48. მ. კელ-ძე. ბიბლიოგრაფია: ორი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი), ავტორის სურათით და მისი ბიოგრაფია, შედგენილი გ. წერეთლის მიერ, ტფილისი, 1895 წ. // მოამბე. - 1895. - № 5. - გვ. 93-106;
49. სახოკია, თ. ეგნატე ნინოშვილი (ინგოროყვა): მეგობრის მოგონება // მოამბე. - 1895. - №12, განყ. II. - გვ. 116-136;
50. ჯიბლაძე, ს. „კვალი“ და მესამე დასის მწერლები: (ჩვენი ლიტერატურული ილიუზია) // კვალი. - 1895. - №8. - გვ. 12-15; №9. - გვ. 12-13; №10. - გვ. 15-16; №13. - გვ. 10-14; №14. - გვ. 11-15;
51. G. ნინოშვილი, ეგ. ორი მოთხრობა. ეგ. ნინოშვილისა (ინგოროყვასი. ავტორის სურათით, მისი ბიოგრაფია. შედგენილი გ. წერეთლის მიერ). ტფ. 1895 წ. // მოამბე. - 1895. - №34. - გვ. 3-4;
52. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1896. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 4;
53. აბაშიძე, კიტა. - ა) ცხოვრება და ხელოვნება. ჩვენი ახალგაზრდობა // მოამბე. - 1897. - №7, განყ. II. - გვ. 25-51; №10, II განყ. - გვ. 54-96; ბ) ეტიუდები XIX ს. ქართულის ლიტერატურის შესახებ: გ. წერეთელი // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 79-93;
54. ახალი წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 15 აგვისტო. - №284. - გვ. 2;
55. არწავა გოჯასპი. გურია: გოჯასპირას გოდება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 16 ივლისი. - №584. -

- გვ. 2-3. – ალ. მგელაძის განმარტება იხ. №611, გვ. 2;
56. გომართელი, ივ. ხალხის გულის მესაიდუმლე: (თხზულებები ეგ. ნინოშვილისა) // კვალი. - 1899. - №29. - გვ. 457-460; №30. - გვ. 503-506; №32. - გვ. 541-542; №33. - გვ. 577-579; №36. - გვ. 633-635; №37. - გვ. 637-640; №39. - გვ. 678-680; №40. - გვ. 693-696; №41. - გვ. 710-713; № 42. - გვ. 726-727; № 44. - გვ. 749-751; № 45. - გვ. 765-767; № 47. - გვ. 805-807; № 48. - გვ. 823-825; № 51. - გვ. 869-871;
 57. მოსკოვის გაზეთ „კურიერში“... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 19 მარტი. - №1076. - გვ. 2;
 58. Туманов, Георгий Михайлович. Характеристики и воспоминания [Текст]: заметки кавказскаго хроникера / Г. М. Туманов. - Кн. 1. - Тифлис: [б. и.], 1900 (на обл. 1901) (Тип. К. Мартиросианца). - 207, [1] с.; 15 см.; 2-е изд., доп. Кн. 1. - Тифлис: Тифлис. журн., 1913. - 262 с.: портр.; 16 см.;
 59. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 22 მაისი. - №1471. - გვ. 1;
 60. ეგნატე ნინოშვილის სამახსოვროდ // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 20 მაისი. - №1470. - გვ. 1;
 61. ეგ. ნინოშვილის მოსახსენიებელი პანაშვიდი... // კვალი. - 1901. - № 21. - გვ. 548-549;
 62. ეგ. ნინოშვილის მოსახსენიებელი პანაშვიდის თაობაზე... // კვალი. - 1901. - №22. - გვ. 565-566;
 63. ეგ. ნინოშვილის მოსახსენიებელი პანაშვიდი ს. ხიდისთავში... // კვალი. - 1901. - №23. - გვ. 580-581;
 64. ს. ჩანჩიეთიდან გვწერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 29 მაისი. - №1478. - გვ. 2;
 65. ქვაშვეთის ეკლესიაში გადახდილი იქნება პანაშვიდი განსვენებულის ეგნატე ინგოროყვას (ნინოშვილის) მოსახსენებლად: (განცხადება) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 19 მაისი. - №1469. - გვ. 1;
 66. გომართელი, ი. სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1901 წელს // კვალი. - 1902. - №1. - გვ. 17-19; №2. - გვ. 33-35; №3. - გვ. 48-50; №4. - გვ. 69-71; №5. - გვ. 89-90;
 67. რედაქციამ მიიღო ახალი წიგნაკი... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 4 ნოემბერი. - №2313. - გვ. 2;
 68. გოგიჩაიშვილი, ფ. კიდევ ინტელიგენციაზე // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 30 ოქტომბერი. - №2655. - გვ. 2-3;
 69. ევდოშვილი, ი. (იროდიონ ხოსიტაშვილი). ნინოშვილის ხსოვნისადმი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 27 აპრილი. - №2479. - გვ. 3-4;
 70. კვირას, 2 მაისს, ქვაშვეთის წმ. გიორგის ეკლესიაში დილის 11 საათზე ეგნატე ნინოშვილის (ინგოროყვას) გარდაცვალებიდან ათი წლის თავზე გადახდილი იქნება პანაშვიდი: (განცხადება) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 მაისი. - №2483. - გვ. 1;
 71. ნაცნობი. ერთი მეტად სიმპატიური მხარე ეგნატე ნინოშვილისა // ივერია. - 1904. - 5 მაისი. - № 106. - გვ. 3;
 72. ნ-შიძე, ი. (ნაკაშიძე). ეგნატე ინგოროყვა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 2 მაისი. - №2484. - გვ. 3;
 73. გოგია უიშვილი: [რეცენზია] / ე. ნინოშვილი; მთარგნ. ყაზარ კარაპეტიანი // ივერია. - 1905. - 26 თებერვალი. - №10. - გვ. 4. - რეცენზია წიგნზე: კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია, 1905;
 74. Игнатий Ингороква (Ниношвили): Пер. с груз. - Тифлис: Кн-во „Кавказоведение“, 1905 (Электротеч. „Гуттенберг“). - 24 с.: 1 л. портр.; 20см. - (Жизнь замечательных людей Грузии; № 2). - На тит. л. номер изд.: № 2;
 75. ეგნატე ინგოროყვას (ნინოშვილის) წერილი ვარლამ ჭიჭინაძეს: 1 აპრილი, 1898 წ. დაბა ზესტაფონი // მეგობარი. - 1906. - 21 სექტემბერი. - №10. - გვ. 4. - ხელს აწერს: „შენი ეგნატე ინგოროყვა“;
 76. ნება მოგვეცით, თქვენი გაზეთით... // ისარი. - 1907. - 7 სექტემბერი. - №196. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: სოფელ ბაჯის ბიბლიოთეკა-სამკითხველოს დამარსებელი ჯგუფი. - ახლავს სია;
 77. ნოე კვერენჩხაძეს // წინ. - 1907. - 10 მარტი. - №21. - გვ. 4;
 78. ფედკა. ლანჩხუთი // ლახვარი. - 1907. - 28 აპრილი. - №16. - გვ. 2;
 79. ნაკაშიძე, ილია. რა სჭირია ქართულ მხატვრულ მწერლობას? // ამირანი. - 1908. - 6 აგვისტო. - №127. - გვ. 3; 12 აგვისტო. - №131. - გვ. 2-3;
 80. აგენტი ლიკლიკაძე. ჩოჩხათი // მათრახი და სალამური. - 1909. - №25. - გვ. 13;
 81. ადმინისტრაციამ ნება არ დართო // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 4;
 82. ამ დღეებში ქალაქის რწმუნებულთა კრებაზე... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 2 აპრილი. - №23. - გვ. 4;
 83. ა. ჩ. ეგ. ნინოშვილის სალამო პარიზში // ჩანგი. - 1909. - 27 ივნისი. - №6. - გვ. 3;
 84. ახალგაზრდა. მეტად საგულისხმო ფაქტი // ჩვენი ხმა. - 1909. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
 85. ახალი ამბები: ეგ. ნინოშვილის საფლავი // ფასკუნჯი. - 1909. - №2. - გვ. 14-15;
 86. ახალი ამბები: კომიტეტის დაარსება ე. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებათ // ფასკუნჯი. - 1909. - №3. - გვ. 15;
 87. ახალი პიესები // ჩვენი აზრი. - 1909. - 6 ივნისი. - №31. - გვ. 3;
 88. ბ-ნო რედაქტორო! // ჩვენი აზრი. - 1909. - 1 ივლისი. - №44. - გვ. 4. - ე. ნინოშვილის ფონდი. - ხელმწიფე: „ადგილობრივი ეგ. ნინოშვილის ფონდის კომიტეტი“;
 89. გაზ. „მომავლის“... // მომავალი. - 1909. - 28 ნოემბერი. - №77. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: „ოზურგეთის ფონდის კომიტეტის მდივანი ანანია“;
 90. გამოვიდა და იხყიდება პ. ირეთელის ახალი პიესა... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 3 აპრილი. - №24. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №26, გვ. 1; №28, გვ. 1; №30, გვ. 1.;
 91. გამსახურდია, კონსტანტინე (კ. აბაშიპირელი). გლეხთა სოციალური საკითხი // პირველი ტალღა: ალმანახი / გამომცემელი ს. გურგენიძის ასული. - 1909. - №2. - გვ. 12-14;
 92. დ. ვალდავას ლექცია „ნინოშვილი და მისი დრო“ // ჩვენი აზრი. - 1909. - 16 მაისი. - №14. - გვ. 4;
 93. დაიბეჭდა და გამოვიდა... // მათრახი და სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 16. - სიუჟეტი ე. ნინოშვილის მოთხრობიდან;

94. დარჩია, ლ. „აგერ! ის ძეგლიც, რომლის ხატებას“...: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 2. - [ქედვება ეგ. ნინოშვილს];
95. დიდათ დავგალონა გაზეთში წაკითხულმა... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 13 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
96. დიდი ჯიხაიში // ჩვენი აზრი. - 1909. - 27 მაისი. - №22. - გვ. 3;
97. დუნდუა, კ. რა მიზეზია? (წერილი ქუთაისიდან) // ჩვენი საქმე. - 1909. - 2 აპრილი. - №23. - გვ. 3;
98. „დღეს გვინდა გავაცნოთ მკითხველებს“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 მაისი. - №16. - გვ. 1;
99. „ე. ნინოშვილი და მისი დრო“ // ჩვენი აზრი. - 1909. - 22 მაისი. - №18. - გვ. 3;
100. „ე. ნინოშვილის საფლავზე ძეგლის ამგებ კომიტეტმა“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 4;
101. ე. ნინოშვილის ფონდი // მომავალი. - 1909. - 28 აგვისტო. - №3. - გვ. 4; 25 სექტემბერი. - №24. - გვ. 4; 4 ნოემბერი. - №57. - გვ. 4; 24 დეკემბერი. - №99. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს მინანერი: „მინდობილობით აღ. მაისურაძე“;
102. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩანგი. - 1909. - 1 აგვისტო. - №25. - გვ. 4;
103. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩვენი აზრი. - 1909. - №1. - გვ. 4; №3. - გვ. 4; 7 ივნისი. - №32. - გვ. 4; 11 ივნისი. - №35. - გვ. 4;
104. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 19 თებერვალი. - №13. - გვ. 4; 24 თებერვალი. - №17. - გვ. 4; 25 თებერვალი. - №18. - გვ. 4; 5 აპრილი. - №26. - გვ. 4; 7 აპრილი. - №27. - გვ. 4; 9 აპრილი. - №29. - გვ. 4; 11 აპრილი. - №31. - გვ. 4; 12 აპრილი. - №32. - გვ. 4; 14 აპრილი. - №33. - გვ. 4; 17 აპრილი. - №36. - გვ. 3-4;
105. ე. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებათ // მომავალი. - 1909. - 4 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 4;
106. ე. ნინოშვილის ძეგლის სასარგებლოთ... // მომავალი. - 1909. - 28 აგვისტო. - №3. - გვ. 3;
107. ე. ნინოშვილის ძეგლი // ჩვენი აზრი. - 1909. - №6. - გვ. 3; №7. - გვ. 3;
108. ე. ნინოშვილის ხსოვნის დღე // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 მაისი. - №16. - გვ. 3; №17. - გვ. 2; №18. - გვ. 4; №19. - გვ. 3;
109. „ე. ნინოშვილი და მისი დრო“ (კ. გელიშვილის ლექცია) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 მაისი. - №16. - გვ. 4;
110. ეგ. ნინოშვილის მოსაგონებლად // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 4; 4 ივნისი. - №29. - გვ. 3;
111. ეგ. ნინოშვილის საფლავზე... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 თებერვალი. - №5. - გვ. 2;
112. ეგ. ნინოშვილის საფლავზე ძეგლის დადების შესახებ // ჩვენი ხმა. - 1909. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
113. ეგ. ნინოშვილის ძეგლი // მომავალი. - 1909. - 29 სექტემბერი. - №27. - გვ. 3;
114. ეგ. ნინოშვილის ძეგლი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 24 თებერვალი. - №17. - გვ. 3;
115. ეგ. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებად... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 16 ივნისი. - №39. - გვ. 2;
116. ეგ. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებათ... // მომავალი. - 1909. - 4 ნოემბერი. - №57. - გვ. 2;
117. ეგ. ნინოშვილის ძეგლის ასაგები ფონდი // დროება. - 1909. - 18 მარტი. - №61. - გვ. 4;
118. ეგ. ნინოშვილის ძეგლის გამო // ჩანგი. - 1909. - 18 აგვისტო. - №37. - გვ. 3;
119. ეგნატე ინგოროყვას (ნინოშვილი) გარდაცვალების გამო: (სიტყვა თქმული სილ. ჯიბლაძის მიერ) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 3-4;
120. ეგნატე ნინოშვილი: (გარდაცვალებიდან 15 წლის შესრულების გამო). [ფოტო] // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - 17 მაისი. - №107. - დამატ. N19. - გვ. 1;
121. ეგნატე ნინოშვილი (ინგოროყვა) // ჩვენი აზრი. - 1909. - №1. - გვ. 1;
122. ეგნატე ნინოშვილი: (მისი ძეგლის აგების გამო). [ფოტო] // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - 15 მარტი. - №59. - დამატ. N11. - გვ. 1;
123. ეგნატე ნინოშვილი: [ფოტოსურათი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №6. - გვ. 42;
124. ეგნატე ნინოშვილი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 1;
125. ეგნატე ნინოშვილის საფლავზე... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 6 თებერვალი. - №2. - გვ. 3;
126. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლზე // ჩვენი ხმა. - 1909. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
127. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლი // დროება. - 1909. - 12 მარტი. - №56. - გვ. 4;
128. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის აგების გამო // დროება. - 1909. - 24 მარტი. - №66. - გვ. 2;
129. „ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის ამგები კომიტეტი“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 1. - იგივე: №14. - გვ. 1;
130. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის ასაგებად... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 4;
131. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის ასაგები თანხა // დროება. - 1909. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 4;
132. ეშმაკი. პატარა ფელეტონი: „შენი შენთავანი შენდა შემწირველი“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 2-3;
133. ვაზელი. დ. ბორჯომი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 4 ივნისი. - №29. - გვ. 3;
134. ვანელი. ე. ნინოშვილს: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - №1. - გვ. 1;
135. ვინმე-იმერელი. ხონი // ივერია. - 1909. - 25 მაისი. - №21. - გვ. 3;
136. თავართქილაძე, სილიბისტრო. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას // ჯეჯილი. - 1909. - №5. - გვ. 58-64;
137. თფილისი, 12 აპრილი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 12 აპრილი. - №32. - გვ. 2;
138. თფილისი: კავკასიის ნამეტნიკმა ნება დართო... // ახალი დროება. - 1909. - 23 აპრილი. - №3. - გვ. 3;
139. თფილისი, 20 მაისი: „ეგნ. ნინოშვილის გარდაცვალების 15 წლის თავი“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 მაისი. - №16. - გვ. 1;
140. იორაიშვილი, ი.ს. ე. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებათ // მომავალი. - 1909. - 15 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 4;
141. კანკილავა, ლევან. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის აგების გამო // დროება. - 1909. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 3;
142. (კ. აცანელი). ს. აცანა // მომავალი. - 1909. - 5 ნოემბერი. - №58. - გვ. 4;

143. -კი. ერთი ვინმე ართმელაძე...: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №7. - გვ. 1. - ლექსს ახლავს შ. ქიქოძის კარიკატურა: ეგნატე ნინოშვილი. სად წახვალ შე მართლა ფუნსულა შენა! ჩემი სახელით გინდა შენი სისულე გაასალო;
144. ლექტორის დაჯარიმება // ფონი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №8. - გვ. 1-2;
145. ლექცია ეგ. ნინოშვილზე // ჩვენი აზრი. - 1909. - 13 მაისი. - №11. - გვ. 3;
146. ლექციები ეგ. ნინოშვილზე // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 აპრილი. - №28. - გვ. 3;
147. მგელაძე, ვლ. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: (17 წლის წინათ. მოგონება) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 27 მაისი. - №22. - გვ. 2-3;
148. მეთვალყურე. ჩემი დღიური // ივერია. - 1909. - 25 მაისი. - №21. - გვ. 3;
149. მეხუზლა, პორფირე. ე. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებათ // მომავალი. - 1909. - 23 ოქტომბერი. - №47. - გვ. 4;
150. „მივიღეთ ე. ნინოშვილის ფონდის სასარგებლოდ“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 4 ივნისი. - №29. - გვ. 4;
151. „მიხაკო“. ღია წერილი ბ. გაბრიელ სიმონის ძე ბურჭულაძეს // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 ივნისი. - №43. - გვ. 4;
152. მოწოდება: ქართველ საზოგადოებისადმი ეგნატე ნინოშვილის საფლავზე ძეგლის აგების შესახებ // იალქანი. - 1909. - №2. - გვ. 16; ფასკუნჯი. - 1909. - №9. - გვ. 16; ჩვენი საქმე. - 1909. - 15 თებერვალი. - №10. - გვ. 2. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №14, გვ. 1; №15, გვ. 1; №18, გვ. 1. ...;
153. მოწოდება: (ქართველ საზოგადოების მიმართ ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის შესახებ) // დროება. - 1909. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 2;
154. მოხეტიალე ეშმაკი. მოხსენება კვინწარისა: N2 // მათრახი და სალამური. - 1909. - №3. - გვ. 7-8;
155. მშვიდობაძე, გ. ე. ნინოშვილის ფონდი // მომავალი. - 1909. - 22 სექტემბერი. - №21. - გვ. 4;
156. ნანეიშვილი, რაჟდენ. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 4;
157. ნარკვევი: (ყურნალ-გაზეთებიდან) // დროება. - 1909. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
158. ოზურგეთი // მომავალი. - 1909. - 18 ნოემბერი. - №69. - გვ. 3;
159. პანაშვიდი ე. ნინოშვილის მოსაგონებლად // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 4;
160. რედაქციამ მიიღო პ. ირეთელის... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 3 აპრილი. - №24. - გვ. 3;
161. „როგორც ვიცით „ივერია“ ჩვენი უნიჭიერესი მწერლის,“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 27 მაისი. - №22. - გვ. 1;
162. როგორც ჩვენ გვატყობინებენ... // დროება. - 1909. - 24 მარტი. - №66. - გვ. 2;
163. ს. ბუგეული: (რაჭის მახრა) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 14 ივნისი. - №38. - გვ. 4;
164. სანიკიძე, ნოე. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩანგი. - 1909. - 19 ივლისი. - №14. - გვ. 4;
165. სახალხო უნივერსიტეტი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
166. სიხარულიძე, კირილე. ე. ნინოშვილის ფონდი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 9 ივნისი. - №33. - გვ. 4;
167. სხივიშვილი. 15 მაისს ჩვენი სასიქადულო ბელეტრისტის... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 16 აპრილი. - №35. - გვ. 4;
168. ტფილისი: ეგნატე ნინოშვილის ძეგლი // დროება. - 1909. - 15 მარტი. - №59. - გვ. 3;
169. ტფილისი: კომიტეტის დაარსება ე. ნინოშვილის ძეგლის ასაგებად // დროება. - 1909. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
170. ტფილისი: ძეგლი ნინოშვილის საფლავზე // დროება. - 1909. - 10 თებერვალი. - №30. - გვ. 3; 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 2;
171. ურატაძე, გრიგოლ (გრ. ურ.). ეგნატე ნინოშვილი (ინგოროყვა) 1859-1894 // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 1-2;
172. ქ. ქუთაისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 23 მაისი. - №19. - გვ. 3;
173. „ქართულ თეატრში პეტრე გელეიშვილი ნაიკითხავს ლექციას“...: [განცხადება] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 15 მაისი. - №13. - გვ. 1;
174. ქუთაისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 4. - დეპეშა;
175. ყვინჩილა. „განათლებული მკლავაძეები“: (წერილი ოდესიდან) // ჩვენი საქმე. - 1909. - 27 მარტი. - №21. - გვ. 4;
176. ყოველ ხალხში... // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №2. - გვ. 6;
177. შაბათს, 21 მარტს... // მწყემსი. - 1909. - №5-6. - გვ. 11;
178. შაბათს, 21 მარტს, მოხდა... // დროება. - 1909. - 24 მარტი. - №66. - გვ. 2;
179. „შე-ლი“. ქუთაისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 29 მაისი. - №24. - გვ. 3;
180. შეცდომის გასწორება // ჩვენი საქმე. - 1909. - 17 აპრილი. - №36. - გვ. 3;
181. „ჩვენი აზრის“ რედაქციამ... // მომავალი. - 1909. - 28 აგვისტო. - №3. - გვ. 4;
182. ჭელიძე, სპ. ე. ნინოშვილის ფონდი // მომავალი. - 1909. - 17 სექტემბერი. - №17. - გვ. 4;
183. ჭიათურის სახალხო უნივერსიტეტი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 24 თებერვალი. - №17. - გვ. 3;
184. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). ეგნატე ინგოროყვა (ნინოშვილი): (მასალა მისის ბიოგრაფიისათვის) // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივნისი. - №32. - გვ. 2-3; 10 ივნისი. - №34. - გვ. 2-3;
185. ხარკოვიდან გვწერენ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 4 აპრილი. - №25. - გვ. 4;
186. „ხვალ, 18 მაისს ქუთაისის ქ. თეატრში“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 4;
187. „ჯეჯილის“ რედაქციამ მიიღო... // მომავალი. - 1909. - 28 აგვისტო. - №3. - გვ. 4;
188. „ჯეჯილის“ რედაქციამ... // მომავალი. - 1909. - 17 სექტემბერი. - №17. - გვ. 4;
189. ჯინჭველაშვილი, სერგეი. „მივიღეთ ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის ასაგები ფონდის გასაძლიერებლად“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 28 მაისი. - №23. - გვ. 4;
190. პო. ოზურგეთი // მათრახი და სალამური. - 1909. - №3. - გვ. 12;

191. ბორჯომელი ტ-ძე. ბ-ნო რედაქტორო! უმორჩილე-სად გთხოვთ... // ახალი გზა. - 1910. - 8 ივლისი. - №15. - გვ. 4;
192. დიმიშვილი, დ. ნათაძის და ალ. გარსევანაშვილის ლექციები // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 8 აპრილი. - №7. - გვ. 3;
193. ე. ნინოშვილის ბიოგრაფია, დასაფლავება და კრიტიკული განხილვა / ი. გომართლისა. - 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - GVII გვ.; 21სმ.. - (სახალხო იაფი ბიბლიოთეკა). - ამონაბეჭდი ე. ნინოშვილის სრული თხზულებიდან-თბ., 1904-თავფურცელი ამ გამოცემას აქვს დართული;
194. ე. ნინოშვილის ფონდი // ახალი სხივი. - 1910. - 9 თებერვალი. - №5. - გვ. 4;
195. ეგნატე ნინოშვილი: [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1910. - გვ. 298;
196. იმედაშვილი, იოსებ (ექიმი შტოკმანი; უსაფანო; ი-ი.). - ა) ხალხის გულის მესაიდუმლენი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №20. - გვ. 1-2; ბ) ეგნატე ნინოშვილი (1861-1894); იოსებ ბაქრაძე (1852-1904) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 7-8. - სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი. - დართული აქვს პორტრეტები; გ) სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №42. - გვ. 13-14; 1915. - №4. - გვ. 16; დ) უქრობი ლამპარი: (ეგ. ნინოშვილის ხსოვნას) // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №21. - გვ. 5; ე) ოპერა „ქრისტიანე“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 13;
197. კინწურაშვილი, მიხეილ (მიმოზა). კლასიკურია თუ არა კლასიკური ხელოვნება // ახალი აზრი. - 1910. - 5 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 2;
198. მენავე (კურდღელაშვილი, ნიკო). - ა) დღევანდელი ვითარება: // ხალხი. - 1910. - 18 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2; №4, გვ. 1-2; №5, გვ. 1-2; №6, გვ. 1. ...; ბ) ჩვენი განმარტება // ხალხი. - 1910. - 8 მარტი. - №10. - გვ. 3-4;
199. პარ-ი. ეგნატე ნინოშვილი // მოგზაური. - 1910. - 9 მაისი. - №4. - გვ. 8;
200. ჭ-ძე, ივ. ქართული კულტურის მოყვარულთა წრე და მისი „კულტურული“ მუშაობა // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 9 აპრილი. - №8. - გვ. 3-4;
201. ჯარიაშვილი, პ. - ა) ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის გამო // ხალხი. - 1910. - 8 თებერვალი. - №6. - გვ. 4; ბ) პარიზის ქართველი საზოგადოება // ხალხი. - 1910. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 4;
202. „ჯეჯილის“ რედაქცია...: [განცხადება] // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 15 აპრილი. - №13. - გვ. 1;
203. „ჯეჯილის“ რედაქცია სთხოვს... // ახალი სხივი. - 1910. - 7 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
204. „ჯეჯილის რედაქცია“ სთხოვს ყველას... // ახალი სხივი. - 1910. - 9 თებერვალი. - №5. - გვ. 3;
205. გამვლელი. ხონი // საღამური. - 1911. - №4. - გვ. 14-15;
206. „სორაპნის“ ახალი გამოცემა // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 2;
207. დოლიძე, ანდრო (ანათემა; ა. დ-ძე). - ა) 21 აპრილის ინციდენტის გამო // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №8-18. - გვ. 15-16; ბ) წერილი რედაქციის მიმართ // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №7-17. - გვ. 15;
208. ერთი სამარცხვინო საქციელის გამო // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №6-16. - გვ. 14-15;
209. პასუხათ ბაქოს ნ. კ. გამ. საზ. განყოფილების გამგეობას // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №8-18. - გვ. 14-15;
210. ყ. ეგ. ნინოშვილის საღამო ქ. ბაქოში // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №7-17. - გვ. 8-9;
211. სალომეშვილი. ეგნატე ნინოშვილის სახელობის წრე კიევში // წყარო. - ბაქო, 1913. - №10. - გვ. 11;
212. ანთელიძე, გ. დედობრივი გრძნობა: (დასასრული) // განათლება. - 1914. - №4. - გვ. 255-260;
213. ეგ. ნინოშვილი (გარდაცვალებიდან 20 წლის შესრულების გამო): [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №8. - გარეკანის პირველი გვერდი და გვ. 11;
214. ეგნატე ნინოშვილი // ლახტი. - 1914. - №11. - გვ. 1-2;
215. ეგნატე ნინოშვილი: [პორტრეტი] // განათლება. - 1914. - №6. - გვ. 453;
216. ია. იგი არ არის მკვდარი: (ეგ. ნინოშვილის ხსოვნას) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 9;
217. მა-ნი. ე. ნინოშვილის გარდაცვალებიდან 20 წლის შესრულების გამო: [ლექსი] // მათრახი. - 1914. - №19. - გვ. 1;
218. ნ. ეგნატე ნინოშვილი // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №16. - გვ. 1-2;
219. ნინოშვილი, მიხ. ხოტბა: (ეგ. ნინოშვილის გარდაცვალების 20 წლ. შესრულების გამო). [ლექსი] // მათრახი. - 1914. - №19. - გვ. 2;
220. შხანკოლა. ე. ნინოშვილს: (გარდაცვალებიდან ოცი წლის გამო). [ლექსი] // მათრახი. - 1914. - №18. - გვ. 2-3;
221. ჩიანელი, დია. ტანჯულთ მგოსანი: (ლეგენდა). „ხალხის გულის მესაიდუმლეს“ ეგ. ნინოშვილის ხსოვნას // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №8. - გვ. 11-13;
222. ჭალარა (კიკვაძე, თ.). შენიშვნები ეგ. ნინოშვილის ბიოგრაფიის შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №13. - გვ. 4-6. - დართული აქვს მიმართვა რედაქტორისადმი;
223. ჯიბლაძე, რაფიელ (ჯიბილ, რ.). გურული სცენა: ეგნატე ნინოშვილს. (გარდაცვალებიდან 20 წლის გამო). [იუმორი] // მათრახი. - 1914. - №19. - გვ. 3;
224. გულისაბა. ლიტერატურული გასამართლება ბაქოში // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №15. - გვ. 11-12;
225. ეგ. ნინოშვილის მოთხრობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 16;
226. ბათომის დრამ. წრეს განუზრახავს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №22. - გვ. 16;
227. ეგ. ნინოშვილი (1861-1894): [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №49. - გვ. 9;
228. ეგ. ნინოშვილის დილა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №17. - გვ. 16;
229. ვ. ეგ. ნინოშვილის დილაზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 15;
230. კვირას 5 ივნისს 1916 წ. // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №22. - გვ. 15.. - ტექსტის ბოლოს: გამგე ალ. ბადრიძე;

231. მაჭავარიანი, გრიგოლ (საქართველო, გრ.). მოსე მწერალი: პიესა 4 მოქ. სოფლის ცხოვრებიდან ეგნოშვილის მოთხრობიდან გადმოკეთებული გრ. საქართველოს მიერ // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №49. - გვ. 9-11; №50. - გვ. 9-11; №51. - გვ. 10-11; №52. - გვ. 9-11; 1917. - №1. - გვ. 12-13; №2. - გვ. 12-1; №3. - გვ. 10-12; №4. - გვ. 10-11; №5. - გვ. 10-12;
232. ხუსკივაძე, თ. ეგნატე ნინოშვილი // სამშობლო. - 1916. - 10 იანვარი. - № 259;
233. ანდრე. ე. ნინოშვილის საფლავზე // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №10. - გვ. 148-149;
234. დასელი. ეგნატე ნინოშვილი და „მესამე დასი“ // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №7. - გვ. 100;
235. დემოსიძე, გ. მუშათა პრესის დასაწყისი რუსეთსა და ჩვენში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 68-70;
236. დოლიძე, ს. - ა) სოფელი ქოლუბანი: (სენაკის მაზრა) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №34. - გვ. 543; ბ) მოგონება ეგნატე ნინოშვილზე // მუშა. - 1934. - №108;
237. ეგ. ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 23 წლის შესრულების... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №21. - გვ. 1;
238. ეგ. ნინოშვილის გარდაცვალებიდან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №21. - გვ. 15;
239. თოშინა. გლეხთა სოციალური მდგომარეობა ეგნატე ნინოშვილის მოთხრობებში: (ნინოშვილის გარდაცვალებიდან 23 წლის შესრულების გამო) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №24. - გვ. 373-375;
240. კალაძე, რაჟდენ (რ. კ.; დასელი). - ა) პირველი მაისობა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №4. - გვ. 53-54; ბ) ნინოშვილი ეგნატე: [ძეგლის გახსნასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ივნისი. - №131. - გვ. 1; გ) ეგნატე ნინოშვილი: თხზულებათა სრული კრებულის გამოცემის გამო // დროშა. - 1923. - №1. - გვ. 14-15; დ) ეგნატე ნინოშვილი: [მისი ძეგლის გახსნის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1; ე) მოგონებანი ეგნატე ნინოშვილზე: ჩემი დღიურიდან // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1; ვ) ეგნატე ნინოშვილი, როგორც ბელეტრისტი: ვინ იყო ეგნატე ნინოშვილი // ხელოვნების დროშა. - 1924. - №3. - გვ. 3-5; ზ) მოქ. პეტრე გელეიშვილს: [სარედაქციო-საგამომცემლო კომისიაზე ნინოშვილის ხელნაწერების გადაცემის თხოვნით] // კომუნისტი. - 1924. - 5 აპრილი. - №77. - გვ. 4; თ) ეგნატე ნინოშვილის ბიოგრაფია: [სურათით]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 190, II გვ.; 18 სმ.. - წანართი: ეგ. ნინოშვილის ისტორიული დანიშნულება. - ეგ. ინგოროყვას ფსევდონიმები. - ეგ. ნინოშვილის ნაწერები. - ეგ. ნინოშვილის მოთხრობათა კრებულები. - ეგ. ნინოშვილი უცხო ენებზე. - როდის რა დაწერილა ეგ. ნინოშვილზე. - [რეპრესირებული გამოცემა]; ი) Игнатий Ниношвили: [Родился в 1894 г. умер в 1894 г.] // На рубеже Востока. - 1928. - № 8. - стр.141-149;
241. პ. ჭ. ა. ჩვენი დროის დიდი საკითხი: (ერის შემადგენელ კლასთა შორის დამოკიდებულების შესახებ) // თავისუფლება. - 1917. - №9-10. - გვ. 14-20;
242. სინემატოგრაფი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №39. - გვ. 16;
243. სხივიშვილი, ო. ქ. ყვირილა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №26. - გვ. 414-415;
244. სხივიშვილი, ქეთო. შეკითხვა: ამხანაგ საშა კამლაძეს, აკაკი ჭუმბურიძეს და დათიკო ორაგველიძეს // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №36. - გვ. 575;
245. ქალაქის სამმართველოს უფასოდ შესწირა ვ. ნეპოიუჩიმ ეგნატე ნინოშვილის სურათი: [ცნობა] // ჩვენი მეგობარი. - 1917. - 5 იანვარი. - №248. - გვ. 2;
246. ხაბულიანი, ა. ეგნატე ნინოშვილი: (მისი პანაშვიდის გამო ჭიათურაში, 22 მაისს) // თავისუფლება. - 1917. - №5. - გვ. 19-20;
247. სევდა დელიონი. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №2. - გვ. 26;
248. ჭანტურია, ბ. სუფსაში აპრილის 21... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №5. - გვ. 15;
249. შარაშენიძე, პელაგია. კაცია მუნჯაძე: დრამა I მოქ. ეგ. ნინოშვილის მოთხრობიდან. პელაგია შარაშენიძისა [პიესა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 9-12;
250. 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა ხსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: ჟურნ. რევოლუციის მატინანეს გამოც., 1923 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 7-8;
251. ბაკურაძე, ეგ. ეგნატე ნინოშვილი (ინგოროყვა): [წერილი] // მომავალი. - 1923. - №4. - გვ. 57-61;
252. გელეიშვილი, პ. ეგ. ნინოშვილის ბიოგრაფიის შესახები მასალა // რევოლუციის მატინანე. - 1923. - № 1;
253. ეგნატე ნინოშვილის ნაწერების გამოცემა: [სარედაქციო კოლეგიის მიმართვა მასალების მიწოდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 8 ივლისი. - №155. - გვ. 3; 16 დეკემბერი. - №287. - გვ. 3; 25 დეკემბერი. - №297. - გვ. 6;
254. ეგნატე ნინოშვილის ნაწერები სომხურ ენაზე: [ინფორმაცია რუბრიკა „ხელოვნებაში“] // კომუნისტი. - 1923. - 14 აპრილი. - №83. - გვ. 4;
255. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის გახსნა: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 12 ივნისი. - №132. - გვ. 2;
256. ეული, სანდრო (ეული-ქურიძე, ს.). - ა) მის აჩრდილს: ეგნატეს ბრწყინვალე ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1; ბ) ეგნატეს აჩრდილს: [ლექსი] // ხელოვნების დროშა. - 1924. - №2. - გვ. 2-3; გ) ეგნატეს საფლავზე: ლექსი (70 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან) // კომუნისტი. - 1930. - 8 თებერვალი. - № 32. - გვ. 3; დ) ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1950. - 15 იანვარი. - №11;
257. კალანდაძე, თ. ხალხის მოციქული: ე. ნინოშვილის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
258. მიქელაძე, კ. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 13 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
259. ნინოშვილი ეგნატე: ბიბლიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1923. - 8 ივნისი. - №131. - გვ. 2;
260. სახალხო საქმე: [დღეს სახალხო სახლში წარმოდგენილ იქნება ეგ. ნინოშვილის „სოფლის გმირები“] // კომუნისტი. - 1923. - 13 მაისი;

261. ჩოდრიშვილი, მ. ე. ნინოშვილი: მოგონება // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
262. ხეჩუაშვილი, გ. ეგნატე ნინოშვილის ძეგლთან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
263. X. რუსთაველის თეატრი: [ეგ. ნინოშვილის „ქრისტიანე“: რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1923. - 2 ივნისი. - №124. - გვ. 3-4;
264. ეგნატე ნინოშვილი: (ინგოროყვა) 1859-1894 / [რედ. წერილი] // ხელოვნების დროშა. - 1924. - №3. - გვ. 2;
265. პროლეტარულ მწერალთა კავშირში: [ქრისტიანეს ლიტერატურული გასამართლება] // კომუნისტი. - 1924. - 15 თებერვალი. - №38. - გვ. 4;
266. ქრისტიანეს გასამართლება: [ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის გმირის ლიტერატურული სასამართლო]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1924. - 22 მარტი. - №66. - გვ. 3;
267. შ. ნ. ეგნატე ნინოშვილი. ტ. 1, 1924: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1924. - 18 აპრილი. - №88. - გვ. 6;
268. გელიშვილი, ჭ. გოგია უიშვილი: [პიესა ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №2. - გვ. 11-12;
269. ზუმბაძე, პ. რად დამჭირდა: წერილი რედაქციის მიმართ: [სახელგამის ყოფილი გამგის გამომხატურება კორექტორ თევდორე კიკვაძის წერილზე „რად დასჭირდა“ ეგ. ნინოშვილის გამოცემაში დაშვებული კორექტორული შეცდომების გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 26 აპრილი. - №94. - გვ. 4;
270. ინგოროყვა, პ. გვარეულობა ინგოროყვას ისტორიისათვის // ნინოშვილი, ე. [თხზულებანი]. - ტ. 2: მოთხრობები / წინასიტყვა ავტ.: მიხა ცხაკაია; ლექსიკონის შემდგ.: თ. კიკვაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - გვ. 421-426;
271. კიკვაძე, თ. რა დასჭირდა: წერილი რედაქციის მიმართ: [სახელგამის გამგის პ. ზუმბაძის მიზეზით ეგ. ნინოშვილის თხზულებათა პირველ ტომში გაპარული შეცდომების ბრალდებით] // კომუნისტი. - 1925. - 24 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
272. ლელი. წითელი თეატრი: [ეგ. ნინოშვილის „ჯანყი გურიაში“]: ქართული დრამის სეზონის გახსნა // კომუნისტი. - 1925. - 24 ნოემბერი. - №270. - გვ. 5;
273. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები: ალბომად შეკრული] / წინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: [საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა], 1925 (საქ. კპ ც.კ. სტ.). - 175 გვ.: პორტრ.; 22სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
274. კუმლაშვილი, დ. მოგონებანი ეგნატე ნინოშვილზე // კომუნისტი. - 1926. - 19 სექტემბერი. - №214. - გვ. 5;
275. კოტეტიშვილი, ვ. - ა) ქართული ლიტერატურის ისტორია მე-XIX - დღევანდლამდე / ვახტანგ კოტეტიშვილი. - ნან. 3. - ქუთაისი [კანზე: ტფილისი]: მეცნიერება საქართველოში, 1927 (კომუნალური მეურნეობის სტ.). - 157, [1] გვ.; 26 სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა]; ბ) ა. ფურცელაძე და ე. ნინოშვილი // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 11-12. - გვ. 41-55;
276. პ-ა, ვ. რაჟდენ კალაძე. ეგნატე ნინოშვილი - ბიოგრაფია: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 30 აპრილი. - №96. - გვ. 4; 6 მაისი. - №100. - გვ. 4;
277. შ. ჯანყი გურიაში: [მუშათა თეატრის სპექტაკლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1927. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 4;
278. ხუნდაძე, სიმონ. - ა) ეგნატე ნინოშვილის თხზულებათა მეორე ტომის გარშემო: საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა // კომუნისტი. - 1927. - 1 ივლისი. - №147. - გვ. 4; ბ) ა. ფურცელაძე და ე. ნინოშვილი // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 11-12. - გვ. 13-31; გ) მასალები ეგნატე ნინოშვილის ბიოგრაფიისათვის: ეგნატე ნინოშვილის ავტობიოგრაფია დ კერძო წერილები // მნათობი. - 1930. - № 10. - გვ. 195-203; დ) ეგ. ნინოშვილის ლიტერატურული მემკვიდრეობა (მისი ნაწერების მე-4 აკადემიური გამოცემის გამო) // სალიტერატურო გაზეთი. - 1932. - № 13. - გვ. 3; ე) ეგ. ნინოშვილის კერძო წერილები // მნათობი. - 1932. - № 5-6. - გვ. 230-243;
279. ჯანყი გურიაში: [კინოგადაღების მიმდინარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1927. - 6 დეკემბერი. - №276. - გვ. 4;
280. კაპანელი, კონსტანტინე. ქართული ლიტერატურის სოციალური გენეზისი, კაპიტალიზმში და გლეხი ქართულ ლიტერატურაში: შოთა რუსთაველი, გიორგი ერისთავი, ლავრენტი არდაზიანი, დანიელ ჭონქაძე, გიორგი წერეთელი, ეგნატე ნინოშვილი. - ტფ., 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 171 გვ.; 23სმ.;
281. იქაური. 70 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან // კომუნისტი. - 1929. - 27 დეკემბერი. - №299. - გვ. 2;
282. მდივანი, გ. ეგნატეს იდეამ გაიმარჯვა: [ეგნატე ნინოშვილი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3;
283. მეგრელიძე, ი. ეგნატეს ხსოვნას: იესე მეგრელიძის მიერ წარმოთქმული ლექსი მიტინგზე // კომუნისტი. - 1929. - 21 დეკემბერი. - №299. - გვ. 2;
284. მელაძე, კ. ე. ნინოშვილი // განათლების მუშაკი. - 1929. - № 11-12. - გვ. 69-75;
285. რობაქიძე, გრ. ეგნატე ნინოშვილი // ქართული მწერლობა. - 1929. - №11-12. - გვ. 32-40; აგრეთვე, იხ.: ეგნატე ნინოშვილი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 20 გვ.; 15 სმ.;
286. ფარი. - ა) ეგნატე ნინოშვილი // განათლების მუშაკი. - 1929. - № 53; ბ) ჩემი შეხვედრა ეგნატე ნინოშვილთან // დროშა. - 1929. - № 23;
287. ჯორბენაძე, სიმონ. მოგონება ეგნატე ნინოშვილზე // განათლების მუშაკი. - 1929. - № 53;
288. Натрошвили, Г. Предвестник пролетарской литературы: [К 70-летию со дня рождения Э. Ниношвили] // На рубеже Востока. - 1929. - № 11-12. - стр. 65-69;
289. დოლიძე, სოლ. - ა) 70 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან: იშვიათი მწერალი და მასწავლებელი // კომუნისტი. - 1930. - 8 თებერვალი. - № 32. - გვ. 3; ბ) როგორ ცხოვრობდა ეგნატე ნინოშვილი: ახალი ბიოგრაფიული მასალები: იშვიათი მწერალი და მასწავლებელი // კომუნისტი. - 1930. - 8 თებერვალი. - №32. - გვ. 3;

290. მახარაძე, ფილიპე. – ა) ეგნატე ნინოშვილის დრო, ცხოვრება და შემოქმედება: [მოხსენება წაკითხული რკინიგზელ მუშა-მოსამსახურეთა და მწერალთა გაერთიანებულ სხდომაზე 1930 წ. იანვრის 13-ს]. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 112 გვ.; 18 სმ.; ბ) პირველი რევოლუციონერი მწერალი ჩვენში: ეგნატე ნინოშვილის დაბადების 70 წლის თავის გამო // კომუნისტი. - 1930. - 7 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
291. რემონიძე, ს. ეგნატე ნინოშვილი: [მოგონება]. - ტფ., 1930 (ცეკავშირის სტ.). - 91, [1] გვ.; 17 სმ.;
292. 70 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან: როგორ ცხოვრობდა ეგნატე ნინოშვილი (ახალი ბიოგრაფიული მასალები) // კომუნისტი. - 1930. - 8 თებერვალი. - № 32. - გვ. 3;
293. Э. Ниношвили. «Рыцарь нашей отчизны»: [Рецензия на книгу 1930. 123 стр.] // На рубеже Востока. - 1930. - № 4. - стр. 72. - Перевод с грузинского;
294. წულუკიძე, მ. ნინოშვილის საფლავზე // ბრძოლის ხმა. - 1933. - თებერვალი. - № 30. - გვ. 3-4;
295. ადამია, ა. ეგნატე ნინოშვილი: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №10;
296. ასათიანი, ლევან. – ა) ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2; ბ) ეგნატე ნინოშვილი: [1859-1894] // კომუნისტური განათლება. - 1934. - №13;
297. ბერიძე, ვ. ეგნატე ნინოშვილის ახლად აღმოჩენილი სურათი // კომუნისტი. - 1934. - 8 მაისი. - №105. - გვ. 3; ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 72-74;
298. დადიანი, შ. – ა) კაციელა მუნჯაძე: [მეორე სურათი პიესიდან „ნინოშვილის გურია“ შექმნილი შ. დადიანის მიერ ე. ნინოშვილის ნაწარმოებთა მიხედვით] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3; ბ) სილუეტი ნინოშვილისა: [გარდაცვალებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - №16 (26);
299. ეგნატე ნინოშვილის გარდაცვალებიდან 40 წლისთავის აღნიშვნის ღონისძიებათა შესახებ: დადგენილება / განათლების სახალხო კომისარიატი // კომუნისტი. - 1934. - 6 მაისი. - №104. - გვ. 4;
300. ეგნატე ნინოშვილის გარდაცვალებიდან 40 წლისთავის აღსანიშნავად: დადგენილება / განათლების სახალხო კომისარიატი // კომუნისტი. - 1934. - 20 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
301. ეგნატე ნინოშვილის საღამო ელხში: [ენის, ლიტერატურის, ისტორიისა და ხელოვნების სამეცნიერო საკულევი ინსტიტუტი] // კომუნისტი. - 1934. - 10 მაისი. - №107. - გვ. 4;
302. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნის საღამო: [გარდაცვალებიდან 40 წლისთავის გამო ოპერის თეატრში] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3;
303. ეგნატეს საფლავზე: [მიტინგი გარდაცვალების 40 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 15 მაისი. - №111. - გვ. 3;
304. ზომლეთელი, ნ. ნინოშვილის გურია: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2;
305. თავაძე, ს. ეგნატესადმი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 3;
306. კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში: [ე. მარჯანიშვილის გარდაცვალების წლისთავისა და ე. ნინოშვილის გარდაცვალების 40 წლისთავის აღნიშვნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 6 აპრილი. - №81. - გვ. 4;
307. მაშაშვილი, ა. ეგნატე ნინოშვილი: [ლექსი] // მუშა. - 1934. - №108;
308. ნინოშვილის ბიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2;
309. 40 წელი ეგნატე ნინოშვილის გარდაცვალებიდან // მუშა. - 1934. - №104;
310. პატარიძე, მ. ეგნატე ნინოშვილის საფლავთან: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №11;
311. ულენტი, ბ. – ა) პროლეტარული მწერლობის კლასიკოსი: [ეგნატე ნინოშვილი] // მუშა. - 1934. - №108; ბ) ქართული ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენელი: ე. ნინოშვილის დაბადების 90 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 17 იანვარი. - №7; გ) Борец, патриот, революционер // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 18 января. - № 13; დ) Предшественник грузинской пролетарской литературы // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 15 января. - № 13;
312. რადიანი, შალვა. – ა) ეგნატე ნინოშვილი: პოპულ. მიმოხილვა. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1934 (1-ლი სტ.). - 40 გვ.: პორტრ.; 15 სმ.; ბ) პროლეტარული მწერლობის ფუძემდებელი: [ეგნატე ნინოშვილი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2; გ) ეგნატე ნინოშვილის მხატვრული შემოქმედება: [დაბადებიდან 80 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1940. - 15 იანვარი. - №12; დ) ეგნატე ნინოშვილი მხატვარი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - № 16 (26); ე) ეგნატე ნინოშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
313. ჭყონია, ა. ჩვენი ეგნატე: ეგნატე ნინოშვილის გარდაცვალებიდან 40 წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1934. - 6 მაისი. - №104. - გვ. 3;
314. ბალახაშვილი, ი. ეგნატე ნინოშვილის ბიოგრაფიის მასალები // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 75-77;
315. ბეჟანიშვილი-ალაძე, ოლა. რამდენიმე შეხვედრა ეგნატე ნინოშვილთან // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 78-82;
316. მასხულია, ვ. პატარა მოგონება // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 107-108;
317. მიქაბერიძე, ალ. პატარა ეპიზოდი ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრებიდან // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 103-106;
318. მინიშვილი, ნ. იღბლიანი: [ლიტერატურული მიმოხილვა] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №7. - გვ. 2;
319. რაჭველიშვილი, ქ. (ქ. რ.). ეგნატე ნინოშვილი. ხზულეობათა სრული კრებული: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1935. - 11 დეკემბერი. - №286. - გვ. 4;
320. სალარიძე, სვ. მოგონებანი // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 93-102;
321. ჯანაშია, ს. ეგნატე ნინოშვილის გენეალოგიისათვის // ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - 1935. - № 1. - გვ. 65-71;

322. ეგნატე ნინოშვილი რუსულ ენაზე // მუშა. - 1936. - სექტემბერი. - №225. - გვ. 3;
323. М. Горький и И. Ниношвили // Заря Востока. - 1936. - Сентябрь. - № 209. - С.2;
324. ლანჩხუთის სახელმწიფო თეატრისათვის ნინოშვილის სახელის მიკუთვნების შესახებ: დადგენილება / საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // კომუნისტი. - 1937. - 27 თებერვალი. - № 47. - გვ. 1;
325. ეგნატე ნინოშვილი: [გარდაცვალებიდან 44 წლის შესრულების გამო]: 1861-1894 // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 12 მაისი. - №107. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: რიმანელი;
326. ნარიძე, გ. ეგნატე ნინოშვილი: [გარდაცვალებიდან 44 წლის შესრულების გამო]: 1861-1894-1938: ბიოგრაფიული ცნობები // მუშა. - 1938. - 11 მაისი. - №106. - გვ. 3;
327. აბზიანიძე, ნ. ეგნატე ნინოშვილი [ქართველი რეალისტი მწერალი]: გარდაცვალებიდან 45 წლის შესრულების გამო // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 27 მაისი. - №46. - გვ. 4;
328. ასტვაცატუროვი, ე. ეგნატე ნინოშვილი მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ბელეტრისტი: გარდაცვალებიდან 45 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 მაისი. - №16. - გვ. 3;
329. დონაძე, კ. - ა) მუშათა ყოფაცხოვრების მოტივები ეგ. ნინოშვილის შემოქმედებაში // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 9 აპრილი. - №31. - გვ. 3; ბ) ეგნატე ნინოშვილი: ცხოვრება და შემოქმედება / დანყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1940. - 115 გვ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრაფია ტექსტში და შენიშვნებში; გ) ეგნატე ნინოშვილის სამხატვრო სტილის საკითხისათვის: [დაბადების 80 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 14 იანვარი. - №2; დ) კლასთა ბრძოლის საკითხი ე. ნინოშვილის შემოქმედებაში // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 22 დეკემბერი. - №296; ე) ეგნატე ნინოშვილი - ცხოვრება და შემოქმედება: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 7 მარტი. - №10; ვ) ე. ნინოშვილი - ტიპების რეალისტური მხატვარი // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1950. - 18 იანვარი. - №13; ზ) ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრება და შემოქმედება. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - 78 გვ.; 21სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
330. ნიკოშვილი, შ. შესანიშნავი ქართველი მწერალი ეგნატე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 45 წლის შესრულების გამო // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 26 მაისი. - №110. - გვ. 2;
331. ნუცუბიძე, გ. ეგნატე ნინოშვილი [გამოჩენილი ქართველი მწერალი]: გარდაცვალებიდან 45 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1939. - 12 მაისი. - №107. - გვ. 3;
332. Маградзе, А. Эгнате Ниношвили: К 45-летию со дня смерти [выдающегося грузинского писателя-революционера] // Заря Востока. - 1939. - 11 мая. - № 106. - С.3;
333. აფხაზავა, ა. ეგნატე ნინოშვილი: დაბადებიდან 80 წლისთავის შესრულების გამო // დამკვერელი კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1940. - 21 იანვარი. - №3;
334. ე. ნინოშვილი იაკობ გოგებაშვილის შესახებ // აფხაზეთის კომკავშირელი. - სოხუმი, 1940. - 27 ოქტომბერი. - №87;
335. კოლხი, ი. ეგნატე ნინოშვილი: 1859-1894 [გარდაცვალების 46 წლისთავის შესრულების გამო] // მგზნებარე კოლხიდელო. - 1940. - 12 მაისი. - №67;
336. პეტროვი, ა. ეგნატე თომას-ძე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 46 წლისთავი // ჭიათურის მალაროელი. - 1940. - 12 მაისი. - №67;
337. ქარჩილაძე, კ. ეგნატე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 46 წლის შესრულების გამო // საბჭოთა სვანეთი. - 1940. - 15 მაისი. - №23;
338. ნაცვლიშვილი, პ. - ა) ათეიზმის მოტივები ე. ნინოშვილის შემოქმედებაში: გარდაცვალებიდან 47 წლის შესრულების გამო // მგზნებარე კოლხიდელო. - ფოთი, 1941. - 13 მაისი. - №110; ბ) ეგნატე ნინოშვილი: 50 წელი გარდაცვალებიდან // მგზნებარე კოლხიდელო. - ფოთი, 1944. - 12 მაისი. - №94;
339. Зандукели, М. З. Эгнате Ниношвили (1859-1894) // Очерки по истории грузинской литературы XIX века / М. Зандукели. - Тбилиси: Изд-во и тип. ТГУ, 1941. - Стр. 261-275;
340. ალაზნისპირელი, ი. ეგნატე ნინოშვილი: დაბადების 83 წლის შესრულების გამო // მევენახე. - გურჯაანი, 1942. - 17 დეკემბერი. - №70;
341. ბახტაძე, თ. ეგნატე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავი // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1944. - 13 მაისი. - №94;
342. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნის სადამო: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - №16 (26);
343. მწერლის ცხოვრების გზა: [ნინოშვილის ბიოგრაფია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - №16 (26);
344. მჭედლიძე, ნ. ეგნატე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 50 წლის შესრულების გამო // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1944. - 14 მაისი. - №50;
345. სამხარაძე, გ. - ა) ეგნატე ნინოშვილი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის შესრულების გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 13 მაისი. - №93; ბ) ნინოშვილი და ლიტერატურის საკითხები // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11;
346. ქიქოძე, გ. ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება: გარდაცვალებიდან 50 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1944. - 12 მაისი. - №96;
347. ჭილაია, ს. - ა) ეგ. ნინოშვილის შემოქმედების ევოლუცია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - №16 (26); ბ) ეგნატე ნინოშვილი, 1859-1894 / ს. ჭილაია. - თბ.: [ვაზ. ხელოვნება და ლიტერატურას გამ-ბა], 1945 (ლ.პ. ბერიას სახელ. პოლიგრაფკომბინატი). - 14 გვ.; 16 სმ. - (ლიტერატურა და ხელოვნება-ს ბიბლიოთეკა);
348. Борисов, Б. Эгнате Ниношвили: К 50-летию со дня смерти // Заря Востока. - 1944. - 12 мая. - № 95;

349. Вечер памяти Эгнате Ниношвили // Заря Востока. - 1944. - 14 мая. - № 97;
350. კომახიძე, კ. ეგნატე ნინოშვილი: დაბადებიდან 85 წლისთავის გამო // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1945. - 19 დეკემბერი. - №254;
351. ეგნატე ნინოშვილის საფლავთან / ნ. გელაშვილი, მ. ბეჭურიშვილი // სახალხო განათლება. - 1946. - 21 მარტი. - №12;
352. კიკვაძე, ალ. - ა) ორი მოგონება // სახალხო განათლება. - 1948. - 25 მარტი. - № 13; ბ) ნინოშვილის თანასოფელელთა მოგონებანი: [ეგნატე ნინოშვილის დაბადების 90 წლისთავთან დაკავშირებით; საქ. სსრ ლიტერატურული მუზეუმის 1946 წლის სამეცნიერო ექსპედიციის მასალებიდან]; ჩასწერა ალ. კიკვაძემ // სახალხო განათლება. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
353. ეგ. ნინოშვილის სახლ-მუზეუმი // კომუნისტი. - 1949. - 6 აგვისტო. - № 155. - გვ. 2;
354. შარშიაშვილი, ნ. ეგნატე ნინოშვილი: დაბადებიდან 90 წლისთავის შესრულების გამო // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1949. - 17 დეკემბერი. - №101;
355. ცაიშვილი, ს. - ა) ეგნატე ნინოშვილის ერთი მოთხრობის სიუჟეტისა და პროტოტიპების შესახებ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 27 მარტი. - №13; ბ) ეგნატე ნინოშვილის დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღებისათვის // სახალხო განათლება. - 1951. - 1 იანვარი. - № 1;
356. ხიტირი, შ. ეგნატე ნინოშვილის იუბილესათვის: საქ. კ. პ. (ბ) ლანჩხუთის რაიკომის მდივნის წერილი // კომუნისტი. - 1949. - 16 ნოემბერი. - №227;
357. ბალანჩივაძე, ნ. ეგნატე ნინოშვილი // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11;
358. ბეჟანიშვილი, ა. სახელმძღვანელოებში უფრო მეტი სიზუსტეა საჭირო. სხვადასხვაობა ე. ნინოშვილის ბიოგრაფიულ ცნობებში // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 12 აგვისტო. - №94;
359. ბერულავა, გ. ეგნატე ნინოშვილი: (1859-1894 დაბადებიდან 90 წლისთავი) / ბიბლიოგრაფიული ნაწილი შეადგინა გ. ბერულავამ; რედაქტორი ი. ორჯონიკიძე; წინასიტყვ. ავტ.: შალვა რადიანი; საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კურტ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმეთა კომ-ტის ბიბ-მცოდნ. და სარეკომენდ. ბიბლიოგრ. რესპუბ. სამეც. მეთოდ. კაბინეტი. - თბ., 1950 (საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებული პოლიგრაფ. მრეწვ. 1-ლი სტ.). - 28 გვ.; 20სმ.;
360. ბერულავა, ხ. წარწერა ნინოშვილის სურათზე: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
361. გვეტაძე, ვ. აქ ნინოშვილის სამყოფელია: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11;
362. გოგლაშვილი, ვ. ეგნატეს სოფელში: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - № 11;
363. გურგენიძე, ა. ნინოშვილის სახლ-მუზეუმი: [სოფელ ჩიქვეთში] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
364. გურჯიძე, ა. ეგნატე ნინოშვილს: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11;
365. დავითიანი, არტ. ეგნატე ნინოშვილის საიუბილეო დღეები: [ცაგერის რაიონის სოფელ ტვიშში] // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
366. დიდიმამიშვილი, ე. ეგნატე ნინოშვილისადმი მიძღვნილი საზეიმო საღამო: [თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრში] // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
367. დიდი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე: [90 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან] // კომუნისტი. - თბილისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11. - გვ. 3;
368. დუმბაძე, ნ. რევოლუციონერი პუბლიცისტი: [ეგნატე ნინოშვილი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
369. ეგნატე ნინოშვილი: ბიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1950. - 15 იანვარი. - №11; დამკვერელი კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1950. - 18 იანვარი. - №3-4;
370. ეგნატე ნინოშვილი // კოლმეურნის გზა. - ბათუმი, 1950. - 22 იანვარი. - №5;
371. ეგნატე ნინოშვილის იუბილე: [მონიწივე სტატია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
372. ეგნატე ნინოშვილის იუბილე: რადიანი, შალვა. ეგნატე ნინოშვილი; კეკელიძე, მ. ეგნატეს სოფელი; კლდიაშვილი, სერგო. ხალხის საყვარელი მწერალი; ლოლაშვილი, ივანე. რას მოგვითხრობენ ნინოშვილის თანამედროვენი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - № 9;
373. ევოლუციური [რევოლუციური] ტიპების შემქმნელი: [ეგნატე ნინოშვილი] // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
374. ვადაჭკორია, მ. ე. ნინოშვილის სახლ-მუზეუმი // დამკვერელი კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1950. - 18 იანვარი. - №3-4;
375. ზამბახიძე, ვ. რევოლუციური პედაგოგიური იდეების პროპაგანდისტი: [ეგნატე ნინოშვილის მოღვაწეობის შესახებ] // სახალხო განათლება. - 1950. - 13 იანვარი. - №3;
376. თარგამაძე, გ. ნინოშვილის გურია: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 15 იანვარი. - №11;
377. თომაძე, დ. მ. გორკისა და ე. ნინოშვილის შეხვედრა თბილისში // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
378. ივარდიშვილი, ს. ქართველი ხალხის თვალსაჩინო მწერალი: ე. ნინოშვილის დაბადების 90 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი: სპეციალური გამოშვება. - 1950. - 31 იანვარი. - №2;
379. კეკელიძე, მ. ეგნატეს სოფელი: [ჩიქვეთი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
380. კინწურაშვილი, რ. ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრების გზა // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 17 იანვარი. - №12;
381. კლდიაშვილი, ს. ხალხის საყვარელი მწერალი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;

382. კომახიძე, შ. ეგნატე ნინოშვილს: [ლექსი] // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1950. - 22 იანვარი. - №18;
383. ლოლაშვილი, ი. რას მოგვითხრობენ ნინოშვილის თანამედროვენი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
384. მწერალი რევოლუციონერი: [ეგნატე ნინოშვილი]: [მონინავე სტატია] // დაძველებული კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1950. - 18 იანვარი. - №3-4;
385. ნონეშვილი, ი. ეგნატე ნინოშვილი: [ლექსი] // დაძველებული კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1950. - 21 იანვარი. - №5; სახალხო განათლება. - 1950. - 13 იანვარი. - №3;
386. პაიჭაძე, ნ. ეგნატე ნინოშვილი ბათუმში // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
387. სირბილაძე, ნ. ლიტერატურულ საღამოზე // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
388. სიხარულიძე, გ. ეგნატე ნინოშვილი და „მესამე დასი“ // კომუნისტი. - 1950. - 15 იანვარი. - №11;
389. ქარელიშვილი, ერ. ხალხის საყვარელი მწერალი: [ეგნატე ნინოშვილი] // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
390. ქართველი ხალხის დიდი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე: ეგ. ნინოშვილი. წერილები: 90 წელი ეგნატე ნინოშვილის დაბადებიდან // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1950. - 17 იანვარი. - №14;
391. ქოიავა, მ. ეგნატე ნინოშვილს: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
392. ღლონტი, შ. ეგნატე ნინოშვილის პროზის ლექსიკა // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
393. შოთაძე, ი. სოციალისტური ლიტერატურის წინამორბედი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
394. შუმანია, ე. ეგნატე ნინოშვილი: დაბადებიდან 90 წლისთავის გამო // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
395. ცეცხლაძე, გ. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
396. წვერავა, ს. - ა) ლიტერატურული წერილები: 1. დიდი სტალინის სახე ქართულ მწერლობაში. 2. გამოჩენილი ქართველი მწერალი: [ე. ნინოშვილი] // ლიტერატურული აღმანახი. - სოხუმი, 1950. - №3. - გვ. 197-230; ბ) დიდი ქართველი მწერალი: [ეგ. ნინოშვილი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 20 აპრილი. - №79; გ) ეგნატე ნინოშვილი // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 18 იანვარი. - №13;
397. ხალხის გულის მესაიდუმლე // კომუნისტი. - 1950. - 15 იანვარი. - №11;
398. ხალხის გულის მესაიდუმლე: 90 წელი ე. ნინოშვილის დაბადებიდან: ვაზ. „კომუნისტიდან“ // ბოლშევიკი. - ვაგრა, 1950. - 20 იანვარი. - №9;
399. ჯაფარიძე, ნ. შევისწავლეთ მწერლის ცხოვრება და შემოქმედება: [ეგნატე ნინოშვილის შესახებ] / ნ. ჯაფარიძე, გ.: მალრაძე, გ. მალრაძე // ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 19 იანვარი. - №3;
400. Бахтадзе, Н. Художник-реалист и революционер // Молодой сталинец. - 1950. - 17 января. - № 7;

401. Бухникашвили Г. Произведения Ниношвили в театре и кино // Заря Востока. - 1950. - 15 января. - № 11;
402. Выдающийся грузинский писатель-революционер: К 90-летию со дня рождения Эгнате Ниношвили: [Статьи] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 18 января. - № 13;
403. Давиташвили, М. На родине Ниношвили // Заря Востока. - 1950. - 15 января. - № 11;
404. Добродеева, А. Э. А. Э. Ниношвили: К 90-летию со дня рождения // Молодой сталинец. - 1950. - 31 января. - № 2 спец. выпуск;
405. Илиадзе, Р. Выдающийся грузинский писатель: К 90-летию со дня рождения Э. Ниношвили // Батумский рабочий. - Батуми, 1950. - 18 января. - № 13;
406. Имнадзе, Р. Эгнате Ниношвили: 90 лет со дня рождения // Батумский рабочий. - Батуми, 1950. - 15 января. - № 11;
407. Николадзе, Анна. М. М. Горький и Э. Ниношвили // Заря Востока. - 1950. - 15 января. - № 11;
408. Памяти Э. Ниношвили: Торжественное заседание в Тбилисском оперном театре // Заря Востока. - 1950. - 17 января. - № 12;
409. Чиковани, С. Памяти Эгнате Ниношвили: Беседа с С. Чиковани, председателем Комитета по празднованию 90-летия со дня рождения Э. Ниношвили // Заря Востока. - 1950. - 13 января. - № 9;
410. ფანცხავა, ს. ე. ნინოშვილი და რ. ხომლედი // მნათობი. - 1952. - №4. - გვ. 129-132.

წყარო:

1. ეგნატე ინგოროყვა (ნინოშვილი). ნეკროლოგი // მოამბე. - 1894. - № 5. - გვ. 135;
2. წულუკიძე, ალ. - ა) მკითხველის შენიშვნები // Новое обозрение. - 1900. - 19 декабря. - № 5567; ბ) თხზულებათა კრებული / [წინასიტყვე. ავტ.: ფ. მახარაძე, მ. ტოროშელიძე]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. მე-2 სტამბა). - გვ. 7-23; გ) მკითხველის შენიშვნები: [სტატია გამოქვეყნებულია რუსულ გაზ. „Новое обозрение“-ში. 1900 წ. 19 დეკემბერი]: 35 წელი ა. წულუკიძის გარდაცვალებიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 28 ივნისი. - №18;
3. უმიკაშვილი, პ. ქართული მწერლობა (თვალის გადავლება დასაწყისიდან ჩვენ დრომდე) // საქართველოს კალენდარი. - 1903. - გვ. 479;
4. ნაცნობი. ერთი მეტად სიმპატიური მხარე ეგნატე ნინოშვილისა // ივერია. - 1904. - 5 მაისი. - № 106. - გვ. 3;
5. ეგნატე ნინოშვილი: (გარდაცვალებიდან 15 წლის შესრულების გამო). [ფოტო] // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - 17 მაისი. - №107. - დამატ. N19. - გვ. 1;
6. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) ხალხის გულის მესაიდუმლენი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - № 20. - გვ. 1-2; ბ) ეგნატე ნინოშვილი (1861-1894); იოსებ ბაკრაძე (1852-1904) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №10. - გვ. 7-8. - სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი. - დართული აქვს პორტრეტები;

7. ჭალარა (კიკვაძე, თ.). შენიშვნები ეგ. ნინოშვილის ბიოგრაფიის შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №13. - გვ. 4-6. - დართული აქვს მიმართვა რედაქტორისადმი;
8. ჭ-ნი. ნინოშვილის ხსოვნას // ალიონი. - 1917. - 21 მაისი. - № 7;
9. ხომლედი. - ა) ნითელი მხედარი. - 1921. - 6 ივნისი. - № 6; 12 ივნისი. - № 7; ბ) ტრიბუნა. - 1922. - 1 აპრილი. - № 182; 3 აპრილი. - № 184; 11 აპრილი. - № 189; 12 აპრილი. - № 190;
10. თავართქილაძე, კ. ეგნატე ნინოშვილი. (მოგონება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №14. - გვ. 9-10;
11. გომართელი, ივ. ეგნატე ნინოშვილი // ახალი გზა. - 1925. - 17 მაისი. - № 21. - გვ. 5-6; 24 მაისი. - № 22. - გვ. 3-6;
12. თალაკვაძე, ს. // რევოლუციის მატრიანე. - 1925. - № 2. - გვ.: 61, 62;
13. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 89, 200, 208-218, 244-254, 257, 265, 268, 278;
14. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემატიურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამხმ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორელთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 90-91, 97-99, 102;
15. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 504-507, 520, 523; ბ) თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - წ. 1: საბუთები რევოლუციონურ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხსონების ხანა.-დასელების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ. 119;
16. კაპანელი, კონსტანტინე. ქართული ლიტერატურის სოციალური გენეზისი, კაპიტალიზმი და გლეხი ქართულ ლიტერატურაში: შოთა რუსთაველი, გიორგი ერისთავი, ლავრენტი არდაზიანი, დანიელ ჭონქაძე, გიორგი წერეთელი, ეგნატე ნინოშვილი. - ტფ., 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - გვ. 148-159;
17. ეგნატეს საფლავზე: [მიტინგი გარდაცვალების 40 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 15 მაისი. - №111. - გვ. 3;
18. ნინოშვილის ბიოგრაფია // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2;
19. ტოროშელიძე, მარიამ. ქართული ლიტერატურა: [მოსხენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს] // კომუნისტი. - 1934. - 28 აგვისტო. - №199. - გვ. 2-4;
20. Ирематзе, К. Ниношвили Игнатий // Литературная энциклопедия: В 11 т. - Т. 8 / Ком. Акад.; НИИ лит., искусства; Ред. коллегия: Лебедев-Полянский П. И., Маца И. Л., Нусинов И. М., Фриче В. М.; Гл. ред.

- Луначарский А. В.; ученый секретарь Михайлова Е. Н. - М.: ОГИЗ РСФСР, гос. словарно-энцикл. изд-во «Сов. Энцикл.», 1934. - Стр. 89-90;
21. Малая советская энциклопедия. - 2-е изд. - Том 7: Модильяни-Партнер / Гл. ред. Н. Л. Мещеряков. - М.: Малая Советская энциклопедия - ОГИЗ РСФСР, 1938. - Стр. 498;
 22. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამლევიდან მე-19 საუკუნის დამლევაამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 444.

ნიორაძე, გიორგი ყაფლანის ძე (1886, 30/XI – 1951, 10/XII) – არქეოლოგი, – პროფესორი,

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, 1940 წლიდან საკავშირო კპ (ბ) წევრი, – დაიბადა სოფ. შრომაში (ზესტაფონის რაიონი), გლეხის ოჯახში. დაამთავრა თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტი (1910), შემდეგ – მოსკოვის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი (1921) და დატოვებულ იქნა ამავე უნივერსიტეტში საპროფესოროდ მოსამზადებლად. 1922 წელს მივიღებულ იქნა გერმანიაში. სწავლობდა ფილოსოფიის ფაკულტეტზე ბერლინისა და ჰამბურგის უნივერსიტეტებში. ფილოსოფიის ფაკულტეტი დაამთავრა 1924 წელს ჰამბურგში, რის შემდეგ მუშაობდა უცხოეთის სამეცნიერო ინსტიტუტებში.

მწერლობაში მონაწილეობდა 1904 წლიდან „ბროშელი გიგოს“ ფსევდონიმით. წერდა პატარ-პატარა მოთხრობებს და პედაგოგიურ წერილებს ქართულსა და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში.

უცხოეთიდან დაბრუნდა 1925 წელს და დაინიშნა საქართველოს მუზეუმის ეთნოგრაფიისა და არქეოლოგიის განყოფილების გამგედ. 1926 წლიდან კითხულობდა ლექციებს და ითვლებოდა არქეოლოგიის კათედრის გამგედ სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სადაც არქეოლოგების თავისი სკოლა შექმნა. მან არაერთი და ორი არქეოლოგი მისცა საქართველოს.

მუშაობდა არქეოლოგიაში, ეთნოლოგიასა და ანთროპოლოგიაში. მისი პირველი შრომები ეთნოლოგიაში დაიბეჭდა ბერლინში: „Die Berg-Ossen und ihr Land“ (Berlin, 1923). მანვე დაბეჭდა შტუტგარტში „Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern“ (Stuttgart, 1925), რამაც დიდი გამოხმაურება პოვა უცხოეთში და საბჭოთა კავშირში

(იხ.: A. W. Nieuwenhuis. Internationales Archiv für Ethnographie, 1926, B. 27, Heft V-VI; V. Christian. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1927, LVII Band; I. Nippgen. „L'Ethnographie“: bulletin / Société d'ethnographie de Paris, 1926, № 13-14; N. Poppe, H. Findeisen. „Северная Азия“ (Общественно-научный журнал), 1927, кн. 2-ая да სხვ.).

განსაკუთრებით, თავი ისახელა, როგორც არქეოლოგმა, საქართველოში წარმოებული არქეოლოგიური გათხრებით.

მან პირველმა გამოაქვეყნა მონოგრაფია პალეოლითის შესახებ საქართველოში, რითაც საბოლოოდ დადასტურდა ძველი ქვის ხანის დროის ადამიანის არსებობა საქართველოს ტერიტორიაზე. ამ შრომის გამოქვეყნებამდე სრულებით არავითარი შრომა არ არსებობდა იმის შესახებ, რომ კერძოდ – საქართველოში და საერთოდ – კავკასიაში ცხოვრობდა პალეოლითელი ადამიანი. გ. ნიორაძემ აღმოაჩინა, აგრეთვე, სულ ახალი ხანის კერამიკა ალაზნის ველზე და ფრიად საყურადღებო არქეოლოგიური მასალები მოიპოვა ბაშკიჩეთის რაიონში, სასირეთში, ნაოხვამუში (სამეგრელო), ზემო ავჭალაში, კარსნისხევში და სხვ.

მეცნიერულ და პედაგოგიურ მუშაობასთან ერთად, გ. ნიორაძე აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც. მაგალითად, როგორც თბილისის ორჯონიკიძის სახელობის რაისაბჭოს დეპუტატი, კითხულობდა პოპულარული ხასიათის ლექციებს მუშათა კლუბებში, სამხედრო ჰოსპიტლებში და სხვ.

გ. ნიორაძის ხელმძღვანელობით მოწყობილმა გათხრებმა, მნიშვნელოვანმა აღმოჩენებმა და გამოკვლევებმა თვალსაჩინო როლი შეასრულა ქართული საბჭოთა არქეოლოგიის განვითარებაში. თავის ნაშრომებში (50-ზე მეტი) აშუქებს ქართული კულტურის ისტორიის საკითხებს და ეხება ძველი ქვის ხანის, ბრინჯაოს ხანისა და ახალი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეთა ძეგლებს. დიდი ამაგი დასდო ქართველ არქეოლოგთა აღზრდას (ყველა ქართველი არქეოლოგი მისი ნამონაფარია).

გარდაიცვალა 1951 წლის 10 დეკემბერს.

ცალკე გამოცემულია:

1. Die Berg-Ossen und ihr Land. - Berlin: Dietrich Reimer, 1923. - 76 Seiten;
2. Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern. - Stuttgart: Strecker und Schröder Verlag, 1925. - VIII, 121 Seiten, Mit 64 Abbildungen und 1 Karte;
3. კარსნის ხევის სასაფლაო. - ტფ., 1926 (საქ. კომ. პარტ. ცენტ. კომ. სტამბის განყოფილება). - [4], 54 გვ.: 10 სურ., ტაბ. (in recto); 31სმ.. - ამონაბეჭდი საქართველოს მუზეუმის შრომებიდან, IV. - დანართი: უმთავრესი ლიტერატურული წყაროები მცხეთის სასაფლაოების შესახებ (8 სახელწოდება), ბ) სახელების, ნივთების და ადგილების მაჩვენებელი;
4. ზემოავჭალის სამარე. - ტფ., 1931 (პოლიგრაფტრ. სტ.). - III, 139-228, IV, 89 გვ.: IV-VIII გვ. სურ. in recto;

- 23სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: საქ. მუზეუმის მოამბე VI-დან. - ზესათაური ქართ. და ფრანგულ ენებზე. - რეზიუმე გერმანულ. ენაზე (221-228 გვ.). - დანართი: სახელების, ნივთების და ადგილების მაჩვენებელი;
5. Begräbnis und Totenkultus bei den Chewssuren. - Stuttgart: Strecker und Schröder Verlag, 1931. - 59 Seiten, 16 Taf (Mit 33 Abb.);
6. პალეოლითის ადამიანი დევისხვრელში: 64 სურათით, 8 ტაბულითა და 1 გეგმით. - ტფ.: საქ. მუზეუმის გა-მა, 1933 (პ/სკ. სტ.). - [3], 110 გვ.; 24სმ. - დეფექტურია-აკლია 81-88 გვ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: საქართველოს მუზეუმის შრომები. Travaux du musee de Georgie VI;
7. Леман-Хаупт, К.Ф. Вступительная лекция по истории и культуре халдов / К.Ф. Леман-Хаупт. ძველი ქვის-ხანა კავკასიაში / გ. ნიორაძე. საქართველოს ისტორია მე-13-14 ს.ს. / ნ. ბერძენიშვილი. - თბილისი: თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1937. - 245-301 გვ.; 24 სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: თბილისის სახ. უნ-ტის შრომები VI, ისტორიის ფაკულტეტი;
8. ალაზნის ველის გათხრები: 74 სურათით, 14 ტაბულით და 1 რუკით / სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალი. აკად. ნ. მარის სახ. ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტი. - თბ., 1940. - VIII, 129 გვ.: 14 ფ. in recto; 22სმ.. - რეზიუმე რუსულ, გერმანულ ენებზე. - დამატებითი თავფურცელი რუსულ, გერმანულ ენებზე;
9. ადამიანის უახლოესი წინაპრები. 18 სურათით / საქ. სსრ განსახკომის პოლიტგანმუშაობის სამმართველო. - თბ.: ტექნიკა და შრომა-ს გამ-ბა, 1945 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 28 გვ.: სურ.; 21სმ. - (ადამიანის წარსულიდან. ნაკვ. III);
10. ადამიანის წარმოშობა: 22 სურათი / საქ. სსრ განსახკომის პოლიტგანმუშაობის სამმართველო. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1945 (ადგ. მრენვ. სახ. კომ. სტ.). - 36 გვ.: სურ.; 20სმ. - (ადამიანის წარსულიდან. ნაკვ. I). - სათაურის წინ: პროფ. გ. ნიორაძე;
11. ქვის ხანის ადამიანები: ნუანდერტალელი. 39 სურათით. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1946 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 64 გვ.; 24სმ. - (ადამიანის წარსულიდან; ნაკვ. IV). - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
12. ქვის ხანის ადამიანები: სინანთროპი და ჰაიდელბერგელი / საქ. სსრ განსახკომის პოლიტგანმუშაობის სამმართველო. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1946 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 42 გვ.: 29 სურ.; 22სმ. - (ადამიანის წარსულიდან. ნაკვ. III). - სათაურის წინ: პროფ. გ. ნიორაძე;
13. მიკლუხო-მაკლაი და „ქვის ხანის ადამიანები“: 22 სურათით. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 92 გვ.: პორტრ. და ილ.; 22სმ.. - სათაურის წინ: პროფ. გ. ნიორაძე. - ბიბლიოგრაფია: გამოყენებული ლიტ-რა, გვ. 90;
14. ქვის ხანის ადამიანები: ზედა-პალეოლითი 88 სურათით. - თბ.: ტექნიკა და შრომის გამ-ბა, 1948 (ლენინსკოე ზნამიას სტ.). - 120 გვ.: ილ.; 20სმ.. - (ადამიანის წარსულიდან ნაკვ. V).

გამოკვეყნებულია:

1. იაკობ გოგებაშვილი: (სიტყვა, წარმოთქმული ვერის დაღმართთან) // განათლება. - 1912. - №6. - გვ. 477-479;
2. იან ჰუსი // განათლება. - 1915. - №7. - გვ. 447-455;
3. Anutschins leben und Wirken // Zeitschrift für Ethnologie. - Jahrgang, 1923;
4. კარსნის ხევის სასაფლაო // საქართველოს მუზეუმის შრომები. - 1926. - ნაკვ. 4 - 54 გვ.;
5. მეორედ დამარხვის წესი ძველ საქართველოში: [მოხსენება ეთნოგრაფიულ საზოგადოებაში] // კომუნისტი. - 1927. - 30 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 2;
6. О некотором значении Земо-Авчальской могилы // Институт Археологии и искусствознания. Труды секции Археологии. - М., 1928. - Т. 4;
7. Die Nachbestattung im alten Georgien // Archiv für Anthropologie. - N. F. Braunschweig, 1930. - Bd. XXII, Heft 1-2;
8. არქეოლოგიური ექსპედიცია [დევის ხვრელში]: [ხარაგაულის რაიონი] // კომუნისტი. - 1931. - 1 სექტემბერი. - №200. - გვ. 4;
9. ზემოავჭალის სამარე // საქართველოს მუზეუმის მოამბე. - 1931. - ტ. 6. - გვ. 139-228;
10. Der Verwahrung von Kvemo-Sasirethi // Eurasia Septentrionalis Antiqua. - Helsinki, 1932. - VII;
11. მატერიალური კულტურის ძეგლების დაცვისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 4 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 4; 1 ნოემბერი. - №252. - გვ. 3;
12. პოლეოლითის ადამიანი დევისხვრელში // საქართველოს მუზეუმის შრომები. - 1933. - ნაკვ. 6. - 109 გვ.: 64სურ., 8 ტაბ., 1 გეგმა;
13. Das Paläolithikum Georgiens // Труды II-ой Международной конференции по науч. четвертинного периода Европы. - Л., 1934;
14. Могильник „Стеклянного завода“ // Проблемы истории докапиталистических обществ. - 1934. - Март. - № 3 / Под общ. ред. Н.Я. Марра. - М.-Л.: Огиз-Гос. соц.-экон. изд-во, 1934. - с. 91-105;
15. Палеолит Грузии // Ассоциация для изучения четвертинного периода Европы. Конференция (1932). Труды II Международной конференции ассоциации по изучению четвертинного периода Европы / ред. комиссия: Д. А. Петровский, В. А. Языков, А. Л. Рейнгард [и др.]: СССР - НКТП Всесоюзное геологическое разведочное объединение. - Вып. 5. - Ленинград; Москва: Гос. науч.-техн. геол.-разведочное изд-во, 1934. - 346, [2] с., [3] л. карты, табл.: ил., карты, табл.; 26 см.;
16. ძველი ქვის-ხანა კავკასიაში // Вступительная лекция по истории и культуре халдов / К.Ф. Леман-Халупт. ძველი ქვის-ხანა კავკასიაში / გ. ნიორაძე. საქართველოს ისტორია მე-13-14 ს.ს. / გ. ბერძენიშვილი. - თბილისი: თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1937. - გვ. 268-284;
17. ძველი ქვის ხანა კავკასიაში // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - 1938. - ტ. 6. - გვ. 268-284;
18. ძველი ქვის-ხანის ადამიანები და მათი ცხოვრება // მუშა. - 1938. - 2, 3, 5, 7, 11, 13, 15, 16 თებერვალი. - №26, 27, 29, 30, 34, 35, 37, 38. - გვ.: 2, 3;
19. Памятники прошлого // В помощь корреспонденту. - Тб., 1938. - Ноябрь. - № 11;
20. მიცვალებულის ჰაერზე დამარხვა // ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის (ენიმკის) მოამბე. - 1940. - ტ. 5-6. - გვ. 57-81;
21. არქეოლოგიური გათხრები კოლხიდაში: [1940 წ. გათხრების ანგარიში] // ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის (ენიმკის) მოამბე. - 1941. - ტ. 10. - გვ. 323-343. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
22. არქეოლოგიური დაზვერვები მტკვრის ხეობაში // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1944. - ტ. 13-. - გვ. 173-226. - რეზუმე ინგლისურ ენაზე;
23. მტკვრის ხეობაში: [აღმოჩენილი განძეულობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1945. - 26 აგვისტო. - №170;
24. პირველყოფილი ჯგოფი: სამეცნიერო-საგანმანათლებლო თემაზე // კომუნისტი. - 1945. - 21 ნოემბერი. - №230. - ბიბლიოგრაფია: ლიტრა- შენიშვნებში;
25. პიტეკანთროპი: [სამეცნიერო-საგანმანათლებლო თემაზე] // კომუნისტი. - 1945. - 27 ივლისი. - №147;
26. სინანთროფი: [სამეც. საგანმანათლებლო თემაზე] // კომუნისტი. - 1945. - 15 სექტემბერი. - №183;
27. დმანისის ნეკროპოლი და მისი ზოგიერთი თავისებურება // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1947. - ტ. 14-. - გვ. 1-64. - რეზუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე;
28. ქვიშარის არქეოლოგიური ძეგლები: [მოხსენება საქ. სსრ. მეცნ. აკად. საზოგ. მეცნ. განყ-ბის XXIV სამეცნიერო სესიაზე 1947 წ. 12 აპრილს] // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1948. - ტ. 15-. - გვ. 1-22. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
29. საკულტო დანიშნულების რკინის ფეხსაცმელი // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1950. - ტ. 16-. - გვ. 1-8. - რეზუმე რუსულ ენაზე;
30. ნითელწყაროს არქეოლოგიური ძეგლები // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - 1950. - ტ. 16-. - გვ. 123-131. - რეზუმე რუსულ ენაზე.

აგრეთვე, დაბეჭდილია მთელი რიგი სტატიები ქართულ და რუსულ ჟურნალებსა და გაზეთებში.

მის შესახებ:

1. პირველყოფილი ადამიანის გაქვავებული ტვინი: [გათხრების შედეგები] // კომუნისტი. - 1926. - 8 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 4;
2. მიცვალებულთა სახლები ხევსურეთში: [საუბარი არქეოლოგ გ. ნიორაძესთან] // კომუნისტი. - 1927. - 2 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3;
3. არქეოლოგიური აღმოჩენა: (საუბარი გ. ნიორაძესთან სოფელ ურბნისში აღმოჩენილი არქეოლოგიური განძის შესახებ) // კომუნისტი. - 1928. - 30 მარტი. - გვ. 3;
4. მიცვალებულის სახლების პოვნა: [ყინვალში] // კომუნისტი. - 1928. - 14 ნოემბერი. - №263. - გვ. 3;
5. Грузинская и хетская культуры: (О мече найденной в Земо-Авчальской могиле археол. Г. К. Ниорадзе в 1927 г.) // Заря Востока. - 1928. - 2 августа. - С. 4;

6. არქეოლოგიური ექსპედიცია შორაპნის მახრამში: [გ. ნიორაძის ხელმძღვანელობით] // კომუნისტი. - 1929. - 30 ივლისი. - №172. - გვ. 4;
7. არქეოლოგიური გათხრები აფხაზეთში: [პროფ. გ. ჩუბინიშვილის, პროფ. შ. ამირანაშვილის, პროფ. გ. ნიორაძის და სხვათა მონაწილეობით] // კომუნისტი. - 1935. - 21 თებერვალი. - №145. - გვ. 4;
8. კიკნაძე, ვ. მიკლუხო-მაკლაი და ქვის ხანის ადამიანები: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 29 ნოემბერი. - №143.

წყარო:

1. ავტორიანაწერი;
2. მამულაშვილი, მ. გამოქვაბული დევის ხვრელი;
3. არქეოლოგიური გათხრები ქვალონში // კომუნისტი. - 1934. - 23 დეკემბერი. - №295. - გვ. 4;
4. Пещера „Девис Хврели“ // Заря Востока. - 1934. - 18 декабря. - № 292;
5. იქ, სადაც ძველი კოლხები ცხოვრობდნენ. ნაოხვამუს ნაქალაქების გათხრა // კომუნისტი. - 1940. - 26 სექტემბერი. - № 224. - გვ. 4;
6. კაკაბაძე, დ. მნიშვნელოვანი წიგნი // კომუნისტი. - 1940. - 15 სექტემბერი. - № 215. - გვ. 4;
7. ახალი წიგნები // კომუნისტი. - 1949. - № 47. - გვ. 4;
8. გიორგი ნიორაძე: ნეკროლოგი // კომუნისტი. - 1951. - 13 დეკემბერი. - № 291. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების ჯგუფი;
9. Г. К. Ниорадзе: [Некролог] // Заря Востока. - 1951. - 13 декабря. - № 291. - В конце текста: Группа товарищей.

ნიჟარაძე, გენაროზ შიოს ძე (1849 – 1919)

– ეთნოგრაფი, ლინგვისტი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი და არქეოლოგი, – ზემო სვანეთიდან (დაიბადა სოფ. უშგულში, დაახლ., 1849 წელს). დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი და თბილისის სასულიერო სემინარიაში გადავიდა, რომლის IV კლასიდან გამოვიდა და პოლიციაში დაიწყო სამსახური თარჯიმნად (მთარგმნელად); აქედან გადავიდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლაში ზედამხედველად, ბოლო ხანებში მღვდლად ეკურთხა.

მწერლობას შეუდგა სვანეთში გადასვლისთანავე, პოლიციაში სამსახურის დროს, – ერთი პირველთაგანი წერდა სვანეთში. სხვათა შორის, თარგმნა ბაირონის ლექსი „ოჰ, თუ ოდესმე, მშვენიერსა სიზმარში გართულს“... („თეატრი“, 1886, №43, გვ. 499). ცნობილია, როგორც სვანეთის პირველი განათლებული კაცი, ეთნოგრაფი, ლინგვისტი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი, არქეოლოგი და სხვ. აკადემიკოსი ნ. მარი და სხვა სწავლულნი, ადგილობრივნი და რუსეთიდან ჩამოსულნი, მხოლოდ ბ. ნიჟარაძესთან დაიარებოდნენ და მისით სარგებლობდნენ. მისი ნაწერები „ივერიაშია“ გაბნეული „თავისუფალი სვანის“, „ბ. სვანის“ და „ვინმე სვანის“ ფსევდონიმებით. შეადგინა სვანური ლექსიკონი. მის ნაწერთა თარგმანი გამოვიდა რუსულ ენაზე, კიევი, ავტორის სურათით. გარდაიცვალა

1919 წელს, დაახლოებით 70 წლისა, დაკრძალულია სოფ. უშგულში (ზემო სვანეთში). დარჩა ორი ვაჟი: ერთი – აგრონომი, მეორე – ბიძინა – ეკონომისტი, ერთი ქალი – ციცინო (მაკაროვისა).

ბ. ნიჟარაძე, უმთავრესად, წერდა საისტორიო-საფილოსოფიო შენიშვნებს სვანთა ყოფა-ცხოვრების, ზნე-ჩვეულებათა და სხვ. შესახებ. დიდი ამაგი დასდო სვანურ კილოკავთა შესწავლას-გამოკვლევას. ბ. ნიჟარაძის აზრით, სვანური ენა ძველი ქართულია, სვანური დიალექტი უფრო ძველია, ვიდრე მეგრულ-ქართულ-იმერული და, ამიტომაც, ძველი ქართული სიტყვების ასახსნელად სვანური დიალექტის ცოდნა საჭირო. ძველად ხსენებული ხალხნი ტიბარენნი იგივე ივერიელნი არიანო; უძველესი დროიდან საქართველო რკინის მრეწველობის ქვეყანა ყოფილა: სვანურ, ქართულ, ლათინურ, სპარსულ და სხვა ენებზე ერთისა და იმავე საგნების სახელწოდებათა შედარება ნათელს ჰყოფს, რომ საომარი, საოჯახო თუ სხვა რკინეულ იარაღთა დამუშავება და მადნეულობა სხვა ხალხთა შორის ქართველთაგან ვრცელდებოდა ჩვენს ნელთალრიცხვამდე IX საუკუნეში. ქართველობა დიდებული ხალხი ყოფილა.

ცალკე გამოცემულია:

1. სვანური ზღაპრები / შეკრებილი თავისუფალი სვანის მიერ. - ქუთაისი: ქუთაისის ამხანაგობის გამოცემა № 4, 1893 (გამრეკელის ტიპო-ლიტოგრაფ.). - 117 გვ.; 20 სმ..

გამოქვეყნებულია:

1. ერთი მიზეზი სვანეთის სიღარიბისა // დროება. - 1873. - 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 2-3;
2. სვანეთიდან, 15 სექტემბერს // დროება. - 1879. - 4 ოქტომბერი. - №204. - გვ. 2-4;
3. სვანეთიდან, 31 დეკემბერს // დროება. - 1880. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 2-4;
4. სვანეთი, 22 ოქტომბერი // დროება. - 1882. - 23 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2-3;
5. ქალების მოტაცება სვანეთში // დროება. - 1882. - 15 დეკემბერი. - №49. - გვ. 3;
6. სახალხო დღესასწაულები სვანეთში: ზამთრობით ა) შობა-ახალი წელიწადი; ბ) ლიფაანალი; გ) ლიმპარი და ლიქვრამი) ლამპრობა და უძღების კვირე). დღესასწაულობა გაზაფხულ-ზაფხულობით // შრომა. - 1883. - 26 მაისი. - №20. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №22. - გვ. 3; 23 ივნისი. - №24. - გვ. 3-4;
7. სვანეთი, 22 მარტი // დროება. - 1883. - 10 აპრილი. - №74. - გვ. 2-3;
8. სწავლა-განათლების საქმე სვანეთში: (წერილი სვანეთიდან) // დროება. - 1883. - 26 აპრილი. - №82. - გვ. 1-2;
9. კერძო ოჯახების მსხვერპლის შეცირვა სვანეთში // დროება. - 1884. - 10 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1-3;
10. სახალხო დღესასწაულები სვანეთში: (დ. შემოდგომა) // დროება. - 1884. - 19 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 1-3; 24 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 1-2;
11. ხმა სვანეთიდან // დროება. - 1884. - 21 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2; 23 სექტემბერი. - №206. - გვ. 2; 1885. - 19 თებერვალი. - №38. - გვ. 3;

12. თამარ დედოფლის ხსოვნა თავისუფალ სვანეთში // დროება. - 1885. - 19 მაისი. - №103. - გვ. 1-2;
13. სვანეთის ეკლესიათა ქონება // დროება. - 1885. - 14 აპრილი. - №78. - გვ. 1-2;
14. ცოლ-ქმრობის წესები სვანეთში // დროება. - 1885. - 16 აპრილი. - №79. - გვ. 1-2; 18 აპრილი. - №80. - გვ. 1-3;
15. წესები მიცვალებულზე სვანეთში // დროება. - 1885. - 2 მარტი. - №47. - გვ. 2-3; 8 მარტი. - №51. - გვ. 102; 14 მარტი. - №56. - გვ. 1-2;
16. ხმა სვანეთიდან // დროება. - 1885. - 8 მაისი. - №96. - გვ. 1-2; 17 აგვისტო. - №176. - გვ. 1-2;
17. ზოგიერთი საყმანვილო თამაშობანი სვანეთში: (შეკრებილი თავისუფალ სვანეთში) // ივერია. - 1886. - 11 ივლისი. - №149. - გვ. 1-2; 15 ივლისი. - №152. - გვ. 1; განათლება. - 1915. - №8-9. - გვ. 560-565;
18. ოთხი დღე მდ. ენგურის ცხენის წყლის და რიონის სათავეებში // ივერია. - 1886. - 2 ნოემბერი. - №237. - გვ. 1-2; 4 ნოემბერი. - №238. - გვ. 1-3; 6 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1-2; 7 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1-2; 12 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1-2; 14 ნოემბერი. - №247. - გვ. 1-3; 26 ნოემბერი. - №256. - გვ. 1-2; 28 ნოემბერი. - №258. - გვ. 1-2; 3 დეკემბერი. - №262. - გვ. 1-3; 5 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-3; 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 1-2;
19. სასამართლოს წარმოება სვანეთში // ივერია. - 1886. - 4 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-2;
20. სვანების ზოგიერთი ჩვეულებანი და ცრუ-მორწმუნობანი (შეკრებილი თავისუფალ სვანეთში) // ივერია. - 1886. - 4 ივლისი. - №143. - გვ. 1-2; 8 ივლისი. - №146. - გვ. 1-2;
21. სვანეთი // ივერია. - 1886. - 6 მარტი. - №51. - გვ. 2;
22. სვანეთი: (კორესპონდენ. „ივერიისა“) // ივერია. - 1886. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 2-3;
23. სვანეთი, 20 ივლისს // ივერია. - 1886. - 29 აგვისტო. - №187. - გვ. 3;
24. სვანეთი, 20 მარტს // ივერია. - 1886. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 2;
25. შლოცვები სვანეთში: (შეკრებილი თავისუფალ სვანეთში) // ივერია. - 1886. - 7 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3-4; 11 დეკემბერი. - №219. - გვ. 3-4;
26. ჩვეულებითი მართლიერება სვანეთში. სასამართლოს წარმოება. თემი, ოჯახი // ივერია. - 1886. - 4 მარტი. - №49. - გვ. 1-2; 11 მარტი. - №55. - გვ. 1-3; 19 მარტი. - №62. - გვ. 1-3; 1 აპრილი. - №72. - გვ. 1-2; 2 აპრილი. - №73. - გვ. 2-3;
27. მდაბიო ხალხის მკურნალობა სვანეთში // ივერია. - 1887. - 25 მარტი. - №63. - გვ. 3-4;
28. საზამთრო გზები სვანეთში // ივერია. - 1887. - 24 აპრილი. - №80. - გვ. 3;
29. სვანეთი, 27 აგვისტო // ივერია. - 1887. - 17 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2;
30. სვანური ლეგენდა: X. როსტომ ჭაბუკი (გმირი) // ივერია. - 1887. - 15 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1-3;
31. სვანური ლეგენდები ანუ სვანების ამაოდ-მორწმუნებანი // ივერია. - 1887. - 10 თებერვალი. - №30. - გვ. 1-2; 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 1; 20 თებერვალი. - №37. - გვ. 2; 11 მარტი. - №51. - გვ. 1-2;
32. სვანური ლეგენდები: IX. ამირანი // ივერია. - 1887. - 13 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1-3; 14 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 1-2;
33. ქუთაისი // ივერია. - 1887. - 5 მარტი. - №46. - გვ. 2;
34. ჯიხვი და შურთხი: (ზოოლოგიური მიმოხილვა) // ივერია. - 1887. - 29 აპრილი. - №84. - გვ. 1-2; ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №6. - გვ. 54-62;
35. სვანების საიქიო: (ეთნოგრაფიული წერილი) // ივერია. - 1888. - 4 ივნისი. - №116. - გვ. 1-2; 7 ივნისი. - №118. - გვ. 1-3;
36. სვანეთი // ივერია. - 1888. - 11 ნოემბერი. - №238. - გვ. 2-3;
37. სურათები სვანების ცხოვრებიდან // ივერია. - 1888. - 28 სექტემბერი. - №202. - გვ. 3;
38. უშგულის აღწერა: (სვანთა ყოფა-ცხოვრებიდან) // ივერია. - 1888. - 16 თებერვალი. - №35. - გვ. 1-3; 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-2; 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 2; 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-3; 8 მარტი. - №49. - გვ. 1-2; 31 მარტი. - №68. - გვ. 1-2; 1 აპრილი. - №69. - გვ. 1-4;
39. იალბუზის გარშემო: (დღიურიდან) // ივერია. - 1889. - 14 მაისი. - №100. - გვ. 1-3; 17 მაისი. - №101. - გვ. 1-3; 18 მაისი. - №102. - გვ. 1-3; 21 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; 25 მაისი. - №107. - გვ. 1-2; 31 მაისი. - №110. - გვ. 1; 1 ივნისი. - №111. - გვ. 1-2; 2 ივნისი. - №112. - გვ. 1-2; 3 ივნისი. - №113. - გვ. 1-2; 6 ივნისი. - №115. - გვ. 1-3; 9 ივნისი. - №118. - გვ. 2-3; 10 ივნისი. - №119. - გვ. 1-2; 15 ივნისი. - №123. - გვ. 2-3; 16 ივნისი. - №124. - გვ. 1-2; 17 ივნისი. - №125. - გვ. 1-3;
40. „ლინთურალ“-ი // ივერია. - 1889. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3;
41. სვანები ბარად // ცდა. - (ქრ.) 1. - ქუთაისი: აღ. გარსევანიშვილი, 1889 (პ. წულუკიძის სტ.). - 206 გვ.;
42. სვანთა თქმულებანი, გამოცანანი და სიმღერანი // Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа. - Выпуск 10. - Тифлис: Упр. Кавказского учебного округа (Типография Канцелярии Главноначальствующего Гражданской частью на Кавказе), 1890. - 618 с.;
43. საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა // ივერია. - 1891. - 9 იანვარი. - №6. - გვ. 1-2;
44. ქართულის ენის გავრცელება სვანეთში // ივერია. - 1891. - 18 ივნისი. - №126. - გვ. 2-3;
45. სვანების აღლვება 1875-1876 წლებში // ივერია. - 1892. - 21 ივნისი. - №129. - გვ. 1-2; 23 ივნისი. - №130. - გვ. 1-2; 24 ივნისი. - №131. - გვ. 1-2; 25 ივნისი. - №132. - გვ. 2-3; 26 ივნისი. - №133. - გვ. 1-3; 2 ივლისი. - №137. - გვ. 1-2; 7 ივლისი. - №141. - გვ. 1-2;
46. მისსიონერი ბერი, სვანი თეოფანე // ივერია. - 1893. - 6 ნოემბერი. - №239. - გვ. 2-3;
47. „ნება მიბოძეთ...“ // ივერია. - 1893. - 25 მაისი. - №106. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ივარის სკოლის მასწავლებელი მღვ. ბესარიონ ნიჟარაძე;
48. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 3;

49. სახაზინო გლენი არიან თუ მესაკუთრენი მცხოვრებნი თავისუფალის სვანეთისა? // ივერია. - 1894. - 5 ივნისი. - №118. - გვ. 2-3;
50. ვინ მიიყვანა 1852 წ. შვიდი სვანი ბორჯომს მთავარ-მართებელ თავ. ვორონცოვთან? // ივერია. - 1895. - 13 ივნისი. - №122. - გვ. 1-2;
51. „თქვენის გაზეთის...“ // ივერია. - 1895. - 16 სექტემბერი. - №198. - გვ. 4;
52. სვანეთი, 8 დეკემბერი // ივერია. - 1895. - 29 დეკემბერი. - №281. - გვ. 1-2;
53. კორესპონდენცია // მწყემსი. - 1896. - №15. - გვ. 13-14;
54. ა-ეს პასუხად // ივერია. - 1899. - 16 ივნისი. - №125. - გვ. 4;
55. წერილი სვანეთიდან // ივერია. - 1899. - 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 2-3;
56. სვანეთის იმერეთის ეპარქიიდან დაშორების გამო // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 ოქტომბერი. - №2301. - გვ. 3-4;
57. სვანეთის მანუსკრიპტები // ივერია. - 1903. - 12 სექტემბერი. - №194. - გვ. 2;
58. რა ენაზედ ადიდებდნენ და ადიდებენ სვანები ღმერთს // ივერია. - 1904. - 4 თებერვალი. - № 28. - გვ. 2;
59. სვანეთი. არ ვიცნობთ სვანეთს. სოფლები და შენობები. ცოტა რამ წარსულიდან. სხვა-და-სხვა ტიპი. სწავლის წყურვილი. უგზობა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 23 ოქტომბერი. - №2648. - გვ. 3-4;
60. სვანეთის ხელნაწერები. სახარებანი // მოამბე. - 1904. - №9, განყ. II. - გვ. 1-18; №10, განყ. II. - გვ. 49-66;
61. თავისუფალი სვანი სოფლად: თავად გარდაფხაძეების თარეში ღეჩუბში // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 ივლისი. - №2862. - გვ. 2;
62. სვანეთის ამბები: [მოძრაობა სადადიანო სვანეთში] // ივერია. - 1905. - 17 აპრილი. - №55. - გვ. 4;
63. წერილი რედაქციის მიმართ: [ქართული ენის სწავლება სვანეთის სკოლებში. სევერიან კეკელიძის პასუხი იხ.: ამავე წლის „ივერიის“, №39-ში დაბეჭდილ სტატიამი] // ივერია. - 1905. - 18 სექტემბერი. - №168. - გვ. 4;
64. სვანეთი: [ჯარის ჩაყენება ლენტეხში, ჩოლოურსა და ლაშხეთში; ხალხის მდგომარეობა] // შრომა. - 1906. - 18 ივლისი. - №83. - გვ. 3;
65. ილუმენი თეოფანე: (ნეკროლოგი) // შინაური საქმეები. - 1911. - №26. - გვ. 5-8. - ტექსტის ბოლოს: ბლალორჩინი სვანეთის ეკლესიისა მ. ბეს. ნიჟარაძე. 15 მარტი 1911 წ.;
66. ვინ ყოფილან ძველად ქართველნი? // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 19 ივნისი. - № 922;
67. სვანეთის ეკლესიათა ხატ-ჯვარი // შინაური საქმეები. - 1913. - №16-17. - გვ. 23. - ტექსტის ბოლოს: სვანეთის ეკლესიების ბლალორჩინი, მღ. ბეს. ნიჟარაძე;
68. სვანეთის სამღვდლოება რუსის მთავრობის მიერ დანიშნული // შინაური საქმეები. - 1913. - №18-19. - გვ. 19-23. - ტექსტის ბოლოს: მ. ბეს. ნიჟარაძე.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ბაირონი. ოჰ! თუ ოდესმე, მშვენიერსა სიზმარში გართულს...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №53. - გვ. 499.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 18 მარტი. - №58. - გვ. 1-2; 9 ივლისი. - №143. - გვ. 1-2;
2. „წერა-კითხვის გამ. საზ. ბიბლიოთეკას შემოსწორეს...“ // ივერია. - 1892. - 16 აპრილი. - №78. - გვ. 2;
3. ს. პეტ. სამეცნიერო აკადემიას... // შინაური საქმეები. - 1913. - №10. - გვ. 7.

წყარო:

1. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ.: 111, 116;
2. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 400;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კენაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 474, 477.

ნიჟარაძე, დავით ოტიას ძე (1856, 18/IX – 1922, 27/XII) – საზოგადო მოღვაწე, – ქუთაისის

გუბერნიის (დასავლეთ საქართველო) თავადაზნაურთა წინამძღოლი, ეროვნული ვინაობისა და ინტერესთა მტკიცე დაცვით ცნობილი (სხვათა შორის, 1906 წელს, პეტერბურგიდან საქართველოში მგზავრობის დროს, მატარებელში ერთ გენერალს ყური ჩამოათალა ქართველთა შეურაცხყოფისათვის). აქტიური მონაწილეობა მიიღო ქუთაისის სათავადაზნაურო ქართული გიმნაზიის აშენებაში, მონაწილეობდა საეროთა თათბირში 1917 წლის ნოემბრის 21. თბილისის გუბერნიის (აღმოსავლეთ საქართველოს) თავადაზნაურთა წინამძღოლ კ. ნ. აფხაზთან ერთად, ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა საერთო ქონება ეროვნულ ყრილობას გადასცა ეროვნული ფონდის გასაძლიერებლად და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. სიტყვა თქმული 16 მარტს მცხეთის ტაძარში ქუთაისის მაზრის თავადაზნაურთა მარშლის თავადის ნიჟარაძისაგან // ივერია. - 1895. - 18 მარტი. - №60. - გვ. 3;
2. სიტყვა ქუთაისის მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლის თავ. დავით ნიჟარაძისა // ივერია. - 1896. - 15 მარტი. - №60. - გვ. 1-2.

მის შესახებ:

1. ვოლსკი, გრიგოლ (იმე). წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1887. - 22 დეკემბერი. - №269. - გვ. 2-3;
2. ტფილისი, 29 სექტემბერი // ივერია. - 1887. - 30 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1;
3. გენერალ-ლეიტენანტის კ. ქ. მამაცაშვილის გვამის დასაფლავება // ივერია. - 1900. - 8 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3. - დავით ნიჟარაძის სიტყვა;
4. დ. მ. (დავით მდივანი). ქუთაისი, 4 დეკემბერი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 7 დეკემბერი. - №1320. - გვ. 1;
5. 24 აპრილს ქუთაისში... // ივერია. - 1901. - 27 აპრილი. - №91. - გვ. 2;
6. პრესა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 13 მარტი. - №1408. - გვ. 2;
7. დასავლეთ საქართველოს თავადაზნაურთა დეპუტაცია // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება): ყოველკვირეული გაზეთი. - 1902. - 24 თებერვალი. - №29. - გვ. 2;
8. Spectator (ლევან ყიფიანი). პატარა დღიური // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 22 დეკემბერი. - №2021. - გვ. 3-4;
9. ქუთაისის ახალი ამბები // ივერია. - 1904. - 24 ოქტომბერი. - №243. - გვ. 2; 28 ოქტომბერი. - №246. - გვ. 2;
10. ახალი ამბავი: [ქართველთა ერთი ჯგუფის მიერ გაზ. „რუს“-ის რედაქციისადმი მადლობის დეპეშის გაგზავნა, ქართველების შესახებ წერილების ბეჭდვის გამო; ჯგუფში არიან: ი. ჭავჭავაძე, დავით ნიჟარაძე, ი. ანდრონიკაშვილი და სხვები] // ივერია. - 1905. - 3 მარტი. - №15. - გვ. 2;
11. კვიცარიძე, ისიდორე (ის-არიძე; ისო). - ა) ქუთაისის ცხოვრება: თანამედროვე საკითხზე კერძო მოლაპარაკების ნიმუში: [სოფლის თავადაზნაურთა და ქალაქის მცხოვრებთა კერძო კრება გლეხთა მოძრაობის გამო. მოსე ქიქოძის, სერგი ჯაფარიძის, დავით ნიჟარაძისა და გიორგი შარვაშიძის გამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 23 მარტი. - №35. - გვ. 3; ბ) ქუთათური შენიშვნები: სტიპენდია თუ გიმნაზიის შენობა // წყარო. - 1907. - 11 დეკემბერი. - №37. - გვ. 3;
12. თავადაზნაურთა წინამძღოლის... // მწყემსი. - 1906. - №15-16. - გვ. 19;
13. კალანდაძე, ნესტორ (ემშაკი; ისტორიკოსი). - ა) ქუთათური კადეტების ანუ „დავითების“ პარტიის ცხოვრებიდან (დავითის დღიური): [მოქმედი პირები: დ. ნიჟარაძე, დ. ლორთქიფანიძე, დ. მიქელაძე, დ. კვიციანი; მოხსენებულნი არიან: დიდიმ და კალისტრატე ჩიკვაიძეები] // ლამპარი. - 1906. - 23 აპრილი. - №4. - გვ. 2-3; ბ) წერილი ეშმაკისა: ამხანაგებო! // ცისკარი. - 1907. - №4. - გვ. 15; გ) დამსახურებული თავადი დავით ნიჟარაძე // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №28. - გვ. 8-9. - ახლავს ო. შერლინგის კარიკატურა; დ) ეროვნული ყრილობა: (შენიშვნები ეშმაკისა). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №49. - გვ. 1-7, 10-11. - დართული აქვს შ. ქიქოძის კარიკატურა „ლოჟა კათალიკოსისა“;
14. ს. კუხი: [ხალხის შევიწროება თავად დ. ნიჟარაძის მიერ] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 18 ივლისი. - №8. - გვ. 3-4;
15. ქუთაისის ამბები: [იმერეთის სამღვდლოების გადაწყვეტილება, შეწყვიტონ დამოკიდებულება სინოდთან; სააღყო ნესები; თავადაზნაურების წარმომადგენლად დ. ო. ნიჟარაძის დამტკიცების საკითხი] // შრომა. - 1906. - 15 ივლისი. - №81. - გვ. 2;
16. დეპუტატების არჩევნები ქუთაისში // ისარი. - 1907. - 8 თებერვალი. - №28. - გვ. 1-2. - არჩევნები სახელმწიფო სათათბიროში ჩვენში;
17. თავად აზნაურობის... // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 2;
18. ილია ჭავჭავაძის ცხედრის მოსვენება: საგურამოდან ტფილისამდე // ისარი. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3-4. - სამგლოვიარო დეპეშები და წერილები;
19. ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლის... // ისარი. - 1907. - 15 აგვისტო. - №178. - გვ. 1;
20. ქუთაისი // ჩვენი გაზ. - 1907. - 14 სექტემბერი. - №9. - გვ. 3. - არჩევნები ქუთაისის გუბერნიაში;
21. 10 მარტს ქუთაისის... // დასაწყისი. - 1908. - 14 მარტი. - №10. - გვ. 2;
22. დღეს, 29 მარტს... // დასაწყისი. - 1908. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 2;
23. ნიკოლაიშვილი, იასონ. სწორედ მეტად ახირებული ხალხია ქუთათურები!... // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №31. - გვ. 15. - დართული აქვს რედაქციის პასუხი-წერილები ეშმაკისადმი;
24. თავად აზნაურთა კრება // მწყემსი. - 1909. - №8. - გვ. 14;
25. ნასარიძე, გრ. წყლის-საყვანი ქუთაისში // მომავალი. - 1909. - 2 სექტემბერი. - №6. - გვ. 3. - ტექსტის გაგრძ. იხ. №7. - გვ. 3; №8. - გვ. 4;
26. სახ. საბჭოს წევრის ამრჩევლები // მომავალი. - 1909. - 26 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;
27. ქუთაისის თავადაზნ. წინამძღოლების საქმე // ჩვენი საქმე. - 1909. - 14 აპრილი. - №33. - გვ. 3. - ახალი ამბები. თფილისი. - ტექსტის ბოლოს: (რ. ვ.);
28. ქუთაისის საადგილ-მამულო ბანკის რწმუნებულთა საზოგადო წლიური ანგარიში // ჩვენი აზრი. - 1909. - 9 ივნისი. - №33. - გვ. 3;
29. ის ვარ. ქუთაისი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 6 ივნისი. - №54. - გვ. 3-4;
30. სენატორი ვატატი ხონში და ქუთაისში // დროება. - 1910. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;
31. უმიმართლებო „ზაკაკაზი“-ს როგორღაც... // საქმე. - 1910. - 14 სექტემბერი. - №11. - გვ. 1;
32. ქუთათური. ქუთაისის ქალაქის არჩევნების შედეგი // საქმე. - 1910. - 24 სექტემბერი. - №19. - გვ. 1-2;
33. ქუთათურმა ნაციონალისტებმა გაიმარჯვეს! // საქმე. - 1910. - 18 სექტემბერი. - №14. - გვ. 1;
34. ქუთაისის ავ-კარგი. კერძო თათბირი ქალაქის თავის არჩევის შესახებ // საქმე. - 1910. - 16 ნოემბერი. - №44. - გვ. 3;
35. ქუთაისის ქალაქის არჩევნები // საქმე. - 1910. - 12 სექტემბერი. - №10. - გვ. 1-2;
36. ხოხობი. იმერეთის მარშლებს: [იუმორისტული ლექსები] // შინაური საქმეები. - 1910. - №2. - გვ. 12-13;
37. ხონელი ეშმაკი. მოხსენება ქუთაისიდან: (რისთვის არ დაამტკიცეს იაკობ ფანცხავა) // ეშმაკის მახე. - 1911. - №3;

38. საარჩევნო ხრონიკა: თფილისში და ბათუმში ქალაქის არჩევნები... // ჩვენი არჩევანი. - ქუთაისი, 1912. - №2. - გვ. 10-11;
39. მეფის მოადგილის საბჭოში // კლდე. - 1914. - №13. - გვ. 12-13;
40. იმერეთის წინამძღოლის თავ. დ. ო. ნიჟარაძის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 16. - აკაკის გარდაცვალების გამო;
41. თავ. დ. ო. ნიჟარაძე: დასავლეთ საქართველოს თავადაზნაურთა წინამძღოლად ახლად არჩეული. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №26. - გარეკანის პირველი გვერდი;
42. თ-დი დავ. ოტ. ნიჟარაძე: დასავლეთ საქართველოს (ქუთაისის გუბერნია) თავადაზნაურთა წინამძღოლი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №2. - გვ. 8;
43. ქუთაისის გიმნაზიასთან არსებულ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №42. - გვ. 16;
44. თავ. დ. ო. ნიჟარაძე: ამერ იმერეთის... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 5.

წყარო:

1. საერობო თათბირზე: თავ. დ. ო. ნიჟარაძე. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 9;
2. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). ეროვნულ ყრილობაზე: გიორგობითვის 19-24 // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 4-5.

ნიჟარაძე, ივანე ივანეს [წინას] კი (1869, 16/IV – 1944, 9/XI) –

პედაგოგ-ფოლკლორისტი, – დამსახურებული მასწავლებელი, ზეპირსიტყვაობის შემკრები და ლექსიკოგრაფი, – ზემო სვანეთიდან (დაიბადა სოფ. უშგულში, 1869 წლის აპრილის 16 (ძვ. სტ.)). პირველდაწყებითი სწავლის შემდეგ დაამთავრა ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებელი (1888) და თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტი (1893). მასწავლებლობდა გურიაში – ოზურგეთსა და ლანჩხუთში, სვანეთში – მესტიას, მულახსა და ივარში, ლეჩხუმში – ცაგერსა და ჭყვიშში, ქუთაისს, ფოთსა და სხვ., სულ – 1893-1929 წლებში.

ივ. ნიჟარაძემ სახელი გაითქვა და საყოველთაო პატივისცემა დაიმსახურა სვანური ხალხური სიტყვიერებისა და სვანური სალექსიკონო მასალების შეკრებით.

შეკრება და გამოაქვეყნა:

1. სვანური ზღაპრები, რუსული თარგმანიურთ // Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа. - Выпуск 10, Отд. 2. - Тифлис: Упр. Кавказского учебного округа (Типография Канцелярии Главногоначальствующего Гражданской частью на Кавказе), 1890. - с. 162-241;
2. სვანური ტექსტები // Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа. - Т. XVIII, Отд. I. - Тифлис: Упр. Кавказского учебного округа

(Типография Канцелярии Главногоначальствующего Гражданской частью на Кавказе), 1894. - с. 101-132;

3. სვანური სიმღერები, მორწმუნობანი, ანდაზები და გამოცანები // Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа. - Т. XXXI, Отд. 4. - Тифлис: Упр. Кавказского учебного округа (Типография Канцелярии Главногоначальствующего Гражданской частью на Кавказе), 1902. - с. 110. – [ყველა ზემოხსენებულ ზეპირსიტყვაობის მასალას დართული აქვს რუსული თარგმანი და თავ-თავისი ლექსიკონი].

შეადგინა:

1. რუსულ-სვანური ლექსიკონი - 520 გვ. [Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа. - Выпуск 41. - Тифлис: Упр. Кавказского учебного округа (Типография Канцелярии Главногоначальствующего Гражданской частью на Кавказе), 1910. - [750] с. , табл.; 24 см. [ამ ლექსიკონში შესულია სვანური სიტყვების უშგულური კილოს ძირითადი მასალა. გამოსულია ცალკეც];
2. სრული შედარებითი ქართულ-სვანური ლექსიკონი, გადათარგმნილი რუსულ ენაზე. ეს ლექსიკონი, სვანურ-ლექსიკონურ მრავალ ზღაპართან, სიმღერებთან და ხალხური პოეზიის სხვა ნიმუშებთან ერთად გადასცა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს;
3. სვანურ-ქართული ლექსიკონი

და სხვ.

ივ. ნიჟარაძის ნაწერებმა კარგი სამსახური გაუწია სვანური ენისა და ხალხური სიტყვიერების მკვლევართ. სხვათა შორის, აკად. ნ. მარმა ივ. ნიჟარაძის მიერ ჩანერილი სვანური ტექსტები ლითონგრაფიულად დააბეჭდინა (1910) და პეტერბურგის უნივერსიტეტში აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტზე ლექციების კითხვის დროს ხმარობდა.

მ. ზავადსკიმ ივ. ნიჟარაძის თანამშრომლობით შეადგინა „სვანური ენის გრამატიკული მიმოხილვა“ (Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа: журнал / Управление Кавказского учебного округа, Выпуск 10, Тифлис, 1890).

გარდაიცვალა 1944 წლის 9 ნოემბერს თბილისში, დაიკრძალა კუკიის სასაფლაოზე.

ცალკე გამოცემულია:

1. Русско-сванский словарь / Сост. И. И. Нижарадзе; [Предисл.: Л.Л.]. - Тифлис: тип. Канцелярии наместника е.и.в. на Кавказе, 1910. - III, 520 с.; 26см.

გამოქვეყნებულია:

1. სვანები ბარად: (მოთხრობა სვანების ცხოვრებიდან) // ცდა: სალიტერატურო კრებული / გამომცემელი ალ. გარსევანიშვილი. - ქუთაისი, 1889. - №1. - გვ. 47-71;

2. პასუხად ბატონ დ. გიგინეიშვილს... // ივერია. - 1909. - 22 ივნისი. - №25. - გვ. 4;
3. მასწავლებლის განათლება და მისი პიროვნება // განათლება. - 1910. - №7. - გვ. 304-307.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. პირადი სიტყვიერი ცნობა მარიამ ყურაშვილისაგან (მისი ასულისაგან);
3. თოფურია, ვ. ცნობა. - 1936. - 10 აგვისტო. - ხელნაწერი;
4. შანიძე, ა. დასტური. - ტფ., 1936. - 22 ივლისი. - ხელნაწერი;
5. ხეცურიანი, გრ. პედაგოგ-ფოლკლორისტი // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1941. - 17 მაისი. - № 39.

ნიჟარაძე, რეჯუპ ბაზ (1873–1937) – საზოგადო მოღვაწე, – სამუსლიმანო და საქრისტიანო საქართველოს გაერთიანების მოამბე, მემედ, ჰაიდარ და ზია აბაშიძეთა და სხვ. მამულიშვილთა თანამუშავე, – აჭარიდან, ქართველი მუსლიმანი, ქართულ გიმნაზიადამთავრებული, უმაღლესი განათლებით. 1916 წელს არჩეულ იქნა ბათუმის ქალაქის ხმოსნად, მალე – მოურავის მოადგილედ. ამავე წლის მარტში, სხვებთან ერთად, ქართველ მუსლიმანთა დეპუტაციის წევრად ჩამოვიდა თბილისს, სადაც ქართველობა დეპუტაციას საზეიმო ნადიმით შეეგება. ამ ნადიმის დროს, რ. ნიჟარაძემ, სხვათა შორის, წარმოთქვა: მოძმე ქრისტიანმა ქართველებმა „უზომო სამსახური გაგვიწიეთ, მაღლობა ათასი, მაგრამ ნუ დაგავიწყდებათ, რომ აჭარა აღარ არის ძველი დიდების კერა. იგი დროთა უკუღმართობით ჩამორჩა. ძველი ლამპარი ჩაჰქრა, წყვილია მოიცვა. თუ გსურთ დაგიბრუნდეთ, თუ გსურთ მარტო სიტყვიერ შეერთებად არ გამოვიდეს გასაჭირში მყოფი ძმების შეხვედრა, მაშინ მოგვეცით სწავლა-განათლება და ოცი-ოცდაათი წლის შემდეგ ჩვენც დაგეწევით, არაფერში არ ჩამოგრჩებით“. დიდი ამაგი დასდო მუსლიმან საქართველოს (აჭარა-ქობულეთის) დედა საქართველოსთან გაერთიანების საქმეს.

მის შესახებ:

1. ოდესის უნივერსიტეტი... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 23 ივნისი. - №1503. - გვ. 3;
2. ბათუმი: [სახელმწიფო სათათბიროს წევრობის კანდიდატებად მემედ-ბეგ აბაშიძისა და რეჯუბ ნიჟარაძის დასახელება] // შრომა. - 1906. - 23 აპრილი. - №17. - გვ. 2.

წყარო:

1. ქართველი მაჰმადიანი რეჯუბ ბეგ ნიჟარაძე: ქალაქ ბათუმის თვითმართველობის ხმოსნად არჩეული... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №29. - გვ. 3;
2. რეჯუბ ბეგ ნიჟარაძე: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №42. - გვ. 8;

3. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). – ა) ჩატეხილ ხიდზე: მაჰმადიან ქართველთა სტუმრობა თბილისში // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №11. - გვ. 3-5.. - დართული აქვს სურათები; ბ) დაბრუნებული ძმა // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 3.

ნიშნინიძე, პოლიკარპე ვასილის ძე

(1890, 6/ –) – საზოგადო მოღვაწე, კოოპერატორი და ჟურნალისტი, – ოკრიბიდან (დაიბადა სოფ. კურსებში). სწავლობდა ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში, რომლის VI კლასიდან გამორიცხეს სამშობლო ენის გამოსარჩლებისათვის, მასწავლებელ კუსტინოვიჩის წინააღმდეგ, რომელმაც ქართულ ენას „ЖИВОТНЫЙ ЯЗЫК“ უწოდა. გამორიცხვასთან ერთად, პ. ნიშნინიძეს ერთი წლის ციხე მიუსაჯეს, როგორც ვითომც იმავე რუსიფიკატორ მასწავლებელ კუსტინოვიჩის გამლახველს. 1905 წლიდან არაღვეალურად მუშაობდა სოციალ-რევოლუციურ პარტიაში. 1908 წლიდან თანამშრომლობა დაიწყო ბაქოს ჟურ. „მარცვალში“, შემდეგ ქუთაისის გაზ. „შრომაში“ – ოკრიბელის ფსევდონიმით. უმთავრესად, სასოფლო-საზოგადოებრივ, კულტურულ-ეკონომიკურ საკითხებზე წერდა. პოლიტიკურ საქმეზე 1908 წელს ქუთაისის ციხეში ჩასვეს და ტამბოვის გუბერნიაში გადასახლებაც მიუსაჯეს, რასაც გავლენიან პირთა დახმარებით დააღწია თავი.

1910 წლიდან ამიერკავკასიის საიმპერატორო საზოგადოების სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკური განყოფილების კორესპონდენტად მუშაობდა, ამავე 1910 წელს სოფელში დააარსა სამკითხველო. 1917 წლის ივნისის 15-20 მონაწილეობა მიიღო კავკასიის მხრის კოოპერატორთა პირველი ყრილობის მუშაობაში. 1924 წელს სოფ. კურსებში დააარსა სასოფლო-სამეურნეო საკრედიტო ამხანაგობა, რომლის გამგეობის თავმჯდომარედ უჯამაგვიროდ და ყოველგვარი ჯილდოს გარეშე მუშაობდა. ამ ამხანაგობის საქმე ისე კარგად წაიყვანა, რომ 1926 წელს საქართველოს სსრ საუკეთესო საკრედიტო ამხანაგობაზე გამოცხადებულ კონკურსში მე-3 ადგილი მიეკუთვნა და ამხანაგობის ჯილდოც მიეცა, ხოლო 1928 წელს სრულიად საკავშირო საკრედიტო ამხანაგობათა კონკურსზე დასავლეთ საქართველოდან პ. ნიშნინიძის თავმჯდომარეობით წარმოებული კურსების ამხანაგობა იქნა წარდგენილი. ამხანაგობას ჰქონდა საკუთარი სანერგე, ამზადებდა სოფლის სხვადასხვა პროდუქტს, სასოფლო-სამეურნეო ნაშრომს ქალაქთა თუ დაწესებულებათა შორის ბაზარს უჩენდა, მოგებით ღარიბ გლეხობას შემწეობას აძლევდა, მოგების ნაწილს კულტურულ აღმშენებლობას ახმარდა და სხვ.

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ბანკის ფინანსთა და მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატების წარმომადგენელთა შემადგენლობით შემდგარმა საკონკურსო კომისიამ „კურსების

ამხანაგობის გამგეობა იცნო ერთ-ერთ საუკეთესო მუშაკად საქართველოს საკრედიტო კოოპერატივების გამგეობათა შორის“.

მის შესახებ:

1. ურუშაძე, გრ. მონოგრაფია საკრედიტო ამხანაგობების მიმართ // სასოფლო-სამეურნეო საკრედიტო კოოპერატივისათვის. - 1914. - №26. - გვ. 13-14. - ხელმოწერა; თავმჯდომარე კრებისათვის გრ. ურუშაძე. - მდივანი პოლიკარპე ნიშნიანიძე.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობები;
2. კურსების სასოფლო-სამეურნეო საკრედიტო ამხანაგობის მოკლე ისტორია;
3. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ბანკის გამგეობის ატესტატი (კალატოზოვის, იას. ლორთქიფანიძის და გამყრელიძის ხელმოწერით).

ნოზაძე, სტაფანე გიორგის ძე [იგივე „ფონ-ტაფოუ“ (1864 – 19..)] – ხალხური მწერალი და სცენისმოყვარე, – პროვინციის დამსახურებული საზოგადო მოღვაწე, – თვითგანვითარებული რკინიგზელი მუშა, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. ჭონაში, ლარიზი გლეხის ოჯახში).

სცენაზე გამოვიდა 1889 წელს, ხაშურში, ი. ნ. ფანცულაიას თაოსნობით შექმნილ სცენისმოყვარეთა წრეში, რომელიც წარმოდგენებს, უმეტესად, საქველმოქმედო და კულტურულ-საზოგადოებრივი მიზნით (ლარიზი სტუდენტების, წიგნთსაცავ-სამკითხველოს და სხვ. სასარგებლოდ) მართავდა. მონაწილეობდა სურამისა და სხვა სცენებზედაც.

მწერლობაში მონაწილეობდა 1894 წლიდან – „ივერიაში“. 1909-1911 წლებში „მათრახ-სალამურსა“ და „ემშაკის მახეში“ მონაწილეობდა. წერდა წერილებსა და ლექსებს, უმთავრესად, სამღვდლოებისა და თავადაზნაურობის წინააღმდეგ. იგი ხედავდა, რომ:

„რაც სიმდიდრეა ამ ქვეყნად, რითაც სულდგმულობს ერიო, სულ მუშის ხელით შექმნილა ყოველგან ყველაფერიო“.

მაგრამ მუშამ:

„რომ სთესა, მომკო ნაყოფი სულ მემამულემ ნაილო...“

მის ნაშრომს ვილაც სხვა სჭამდა...“ რადგან ცენზურა ძლიერ სწურავდა მის ნაწერს, სტ. ნოზაძე თავის ნაწერებს ხშირად ხელნაწერებად ავრცელებდა ხალხში. თავის დროზე ცნობილი იყო, როგორც რევოლუციონერი მუშა-მგოსანი. ასეთი მიმართულებისათვის უანდამერია სდევნიდა, მაგრამ სტ. ნოზაძე არ უკრთობდა: მშრომელი ხალხის ინტერესების სადარაჯოზე მხნედ იდგა.

1914 წლის მარტის 1 ხაშურ-სურამის დრამატულმა წრეებმა და სცენისმოყვარეებმა, მთელი

საზოგადოების მხურვალე მონაწილეობით, დიდი ზეიმით გადაუხადეს სტ. ნოზაძეს პროვინციის ქართულ სცენაზე უანგარო მოღვაწეობის 25 წლის იუბილე და მრავალი საჩუქარ-ადრესით დააჯილდოეს. სცენაზე მუშაობას ღრმა სიბერემდე არ ჩამოშორებია. გარდაიცვალა უკიდურეს სიღარიბეში.

გამოქვეყნებულია:

1. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საყურადღებოდ // ივერია. - 1894. - 23 თებერვალი. - №42. - გვ. 2. - წერილი რედაქციის მიმართ;
2. „თქვენი გაზეთის...“ // ივერია. - 1895. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ;
3. დ. ხაშური. წირვა და პანაშვიდი მეფე ერეკლეზე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 იანვარი. - №426. - გვ. 2;
4. ს. ზემო-ახალდაბა: (ქართლი). 13 წლის ბიჭის დაკარგვა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 5 აპრილი. - №501. - გვ. 3;
5. ს. მიხაილოვი: მომხმარებელ ამხანაგობის საქმენი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 2 ივლისი. - №572. - გვ. 3;
6. დაბა ხაშური // ივერია. - 1899. - 15 ივნისი. - №124. - გვ. 3;
7. ერთი მოღვაწის ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 19 სექტემბერი. - №919. - გვ. 2;
8. სარდიონ რუხაძე სოფ. ჩხენიშიდგან // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 29 ივლისი. - №878. - გვ. 3;
9. წერილი ხაშურიდან // ივერია. - 1899. - 25 აგვისტო. - №182. - გვ. 2;
10. სოკო საჭმელი და სოკო შხამიანი // ივერია. - 1900. - 2 აგვისტო. - №166. - გვ. 1-2;
11. წერილი რედაქციის მიმართ: [დაბა ხაშურის მცხოვრებთა პროტესტი გლეხების წინააღმდეგ მებრძოლი თავადაზნაურობის: ვ. ალშიბაიას, ვ. აფაქიძისა და სხვათა მიმართ] / ნიკოლოზ სიხარულიძე, სტეფანე ნოზაძე [და სხვ.] // ივერია. - 1905. - 29 აპრილი. - №63. - გვ. 4;
12. ხაშურიდან // ემშაკის მათრახი. - 1908. - №18. - გვ. 11. - წერილები ემშაკისადმი. - ი. ბოჭაძისა და ა. ლალუაშვილის მიერ ს. ნოზაძის სამედიცინო სამართალში განწვევა იხ. №24. - გვ. 15. წერილები რედაქციის მიმართ;
13. სამ-გვარი ძალა: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №2. - გვ. 4;
14. უკულმართი სიუჟარული: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №25. - გვ. 10;
15. ქართველ პატრიოტ მემამულეებს: [ლექსი] // ემშაკის სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 11;
16. მართლა ასეა?!: (ხმა სოფლიდან). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №6. - გვ. 5;
17. ორი მაგალითი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №13. - გვ. 2;
18. ძალათ მამობა: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №24. - გვ. 10;
19. განკითხვა: [ლექსი] // ემშაკის მახე. - 1911. - №13. - გვ. 10-12;

20. სტუმარი: (ლექსი) // ახალი წელი. - თბ., 1911 (სტ. „პრომა“). - 32 გვ.; 18სმ.. - (სახალწლო მასალების კრებული, №1);
21. სტუმრები: (სოფლის ცხოვრებიდან) [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №2. - გვ. 7-8;
22. დ. ხაშურში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 14;
23. სულ ქართული, ქართული! [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №6. - გვ. 4-5;
24. ორი ეშმაკი: (ჭიათურასათვის). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი. - 1916. - №1. - გვ. 15;
25. გაზაფხული: უძლ. პ. ავ-შვილს. [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №6. - გვ. 90;
26. თავადი ნუგზარ: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №51. - გვ. 4-5;
27. სახრჩობელაზე: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №50. - გვ. 11-13.. - სქოლიოში: „ისტორიკოსის“ შენიშვნა;
28. უპატრონო ბავშვები: (პოემიდან „ბოგანო ოჯახი“) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №39. - გვ. 617-618;
29. ჭიათურა: (ქვისმზიდავ მუშათა ცხოვრებიდან) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №2. - გვ. 29-30;
30. „პირველ ნაბიჯს“: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №5. - გვ. 72;
31. ი. ნ. ფანცულაიას: (ხაშურის სცენის ძველ მოღვაწეს). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №11. - გვ. 12;
32. გამოცანები: (ჭიათურისათვის) [ლექსი] // ხათაბალა. - 1920. - №5. - გვ. 6-7; №6. - გვ. 6-7;
33. სტ. ნოზაძე: (ფონ-ტეფო) ძველი სცენის მოყვარე და სახალხო მწერალი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 7;
34. სურვილის „თანახმად“: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №14. - გვ. 11. - სქოლიოში: ავტორის შენიშვნა ლექსის სიუჟეტზე;
35. ჭიათურელი აფერისტის სიმღერა: (მიბაძვა) [ლექსი] // ხათაბალა. - 1920. - №8. - გვ. 6.

მის შესახებ:

1. ეშმაკის მახე // ეშმაკის მახე. - 1911. - №2. - გვ. 9.

წყარო:

1. დაბა-სოფლის სასცენო მოღვაწენი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №16. - გვ. 6. - დართული აქვს პორტრეტი.
2. თეატრის ისტორიისათვის: პროვინციის მოღვაწენი იოსებ ფანცულაია // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 6-7. - ტექსტს დართული აქვს იოსებ ფანცულაიას ფოტო. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ძველი სცენის მოყვარე სტ. ნოზაძე;
3. უკიდურეს გაჭირვებას განიცდის // მუშა. - 1925. - 26 მაისი. - № 753;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, გ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 480.

ნონეშვილი, იოსებ ელიოზის ძე (1918, 6/

IV –) – მგოსანი-ლირიკოსი და ჟურნალისტი, – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. კარდენახში, გურჯაანის რ., 1918 წლის აპრილის 6. მამა იყო კახეთში ცნობილი წითელი პარტიზანელი, რომლის გარდაცვალებას (1922) გაზ. „სიმართლე კახეთისამ“ საგანგებო ნომერი უძღვნა მ. ნასიძის ლექსითურთ – „ელიოზ ნონეშვილს“. დედა – მანანა ხელაშვილის ასული, გარდაიცვალა 1936 წელს). ი. ნონეშვილმა დაამთავრა სოფ. კარდენახის დაწყებითი არასრული სკოლა (1934), თბილისის მე-18 საშუალო სკოლა (1937) და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი (1941). მუშაობდა: კულტმუშაკად მოზარდ მაყურებელთა ქართულ თეატრში, კულტმუშაკად და კლუბის გამგედ სტუდენტთა ქალაქში (1937), გაზ. „ნორჩი ლენინელის“ კორექტორად, „ახალგაზრდა კომუნისტის“ ხელოვნებისა და ლიტერატურის განყოფილების გამგედ, გაზ. „კომუნისტის“ ლიტგანყოფილების ხელმძღვანელად და სხვ.

პირველი ლექსი გამოაქვეყნა გაზ. „კომუნისტურ განათლებაში“ 1936 წელს, შემდეგ: გაზ. „საბჭოთა ოსეთში“, ჟურ. „პიონერში“, „ნორჩ ლენინელში“, სისტემატურად – 1938 წლიდან – „მნათობში“, „ჩვენს თაობაში“, „ლიტერატურულ საქართველოში“, „კომუნისტში“; თარგმანები – „Молодой Сталинец“-ში, „Заря Востока“-ში და სხვ. უმთავრესად, უმღეროდა სოციალისტურ საქართველოს, მის აღმშენებლობას და წინსვლას. მის ლექსებს ახასიათებს გულწრფელობა, სახეთა გამჭვირვალება-სინათლე, აზრთა გარკვეულობა, მუსიკალობა და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსები. - თბ.: სახელგამი, მხატ. ლიტ. სექტორი, 1940. - 42 გვ.; 17სმ.;
2. ლექსები / [მხატვარი გ. ავალიანი]. - თბ.: საბლიტგამის გამ-ბა, 1944 (ბოეც რკკ-ს სტ.). - 48 გვ.; 20სმ.;
3. ლექსები. - თბ.: სახელგამი, 1946 (ლენინსკოე ზნამიას სტ.). - 121 გვ.; 21სმ.;
4. Стихи: Пер. с груз. / И. Нонешвили. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1947. - 96 с.; 15см.. - Примеч., с. 91-94;
5. Соцветья [Текст]: [Стихи] / Иосиф Нонешвили; Под ред. В. В. Гольцева. - [Москва]: Мол. гвардия, 1948 (тип. „Кр. знамя“). - 104 с.; 15 см.;
6. ლექსები. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ლენინსკოე ზნამიას-ს სტ.). - 156 გვ.; 19სმ.;
7. ქარიშხლის შემდეგ. - თბ.: სახელგამი, 1949. - 153 გვ.;
8. ახალი ლექსები. - თბ.: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1950. - 91 გვ.; 15სმ.;
9. ლექსები. პოემა. - თბ.: სახელგამი, 1951 (საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებ. პოლიგრაფმრეწვ. გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართველოთი სიტყვის კომბინატი). - 303 გვ.: 1 ფურც. პორტრ.; 20სმ.;
10. ამბავი ერთი ქალიშვილისა: პოემა. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტისტი). - 96 გვ.: ილ.; 20სმ.;

11. Стихотворения. Повесть об одной девушке: (Поэма): Пер. с груз. / И. Нонешвили. - Тбилиси: Госиздат Груз. ССР, 1952. - 144 с.; 21 см.

გამოქვეყნებულია:

1. დასასვენებლად გველიან: [ლექსი] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ივლისი. - №30. - გვ. 2;
2. ლორკას: [ლექსი, მიძღვნილი ცნობილი ესპანელი პოეტისადმი, რომელიც გმირულად დაიღუპა მეამბოხე ფაშისტთა წინააღმდეგ ბრძოლაში] // მუშა. - 1938. - 22 ივნისი. - №142. - გვ. 3;
3. წითელი არმიელი სოფლად: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 8 ივნისი. - №129. - გვ. 3;
4. ალაზნის პირას: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 14 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
5. დედის დარიგება: [ლექსი] // პიონერი. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 6;
6. ვადიდოთ დიდი ოქტომბრის დროშა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 4 ნოემბერი. - №32. - გვ. 3;
7. ვალერი ჩკალოვი: [ლექსი] // პიონერი. - 1939. - №1. - გვ. 4;
8. მოდი ნახე: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1939. - სექტემბერი. - №9. - გვ. 26-27;
9. ოქტომბრის დროშით: [ლექსი] // პიონერი. - 1939. - ოქტომბერი. - №10. - გვ. 3;
10. ღამე მეთევზესთან: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1939. - დეკემბერი. - №12. - გვ. 26-27;
11. გამიგონია. მთვარიან ღამეს...: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №4. - გვ. 39;
12. დაბრუნებული არწივი: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №3. - გვ. 22;
13. კახეთი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 1 იანვარი. - №1;
14. ორი სონეტი: [არსენას საფლავთან, შაჰაბაზი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №7. - გვ. 6-7;
15. საათი აკაკის ოთახში: [ლექსი] // მნათობი. - 1940. - №5-6. - გვ. 129;
16. საუბარი ნადევთან: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 24 მარტი. - №9;
17. უსახელო ყვავილი: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №8. - გვ. 39;
18. ღამე ქუთაისში: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №2. - გვ. 15;
19. არსად წარწერა ფერ გადასული...: [ლექსი] // მნათობი. - 1941. - №9. - გვ. 27;
20. ბებია: [ლექსი] // ჩვენი თაობა. - 1941. - №4. - გვ. 12;
21. დედის დარიგება: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 4 ივლისი. - №156;
22. დილა მშვიდობისა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 4 აპრილი. - №14;
23. მოპატიჟება: [ლექსი საბჭოთა საქართველოს ოცი წლისთავზე] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 თებერვალი. - №9;
24. ჩვიდმეტი: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 15 აგვისტო. - №191;
25. ჩვიდმეტი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 19 ოქტომბერი. - № 248; ტყიბულის მადაროელი. - ტყიბული, 1941. - 30 ნოემბერი. - №100;

26. ძმაო, ავისხათ ტანზე აბჯარი: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1941. - 28 ივლისი. - №6;
27. Слово матери: [Стихи] / Иосеб Нонешвили; перевод с грузинского Бориса Серебрякова // Заря Востока. - 1941. - 24 июня. - № 147;
28. ოთხი ძმა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 25 თებერვალი. - №48;
29. დებო, დაჰკარით დუშმანს მახვილი: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 8 მარტი. - №10;
30. დიდი ქარტიის სიბრძნე ნათელი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 5 დეკემბერი. - №288;
31. სიმღერა საბჭოთა კავშირის გმირ ზოია კოსმოდემიანსკაიაზე: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 2 მარტი. - №9;
32. ქართლის დიდება დაეცივათ: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 11 აპრილი. - №14;
33. მებრძოლი „პრავდა“: [ლექსი] // კომუნისტი: სააგიტაციო ფურცელი. - 1942. - 5 მაისი. - №19;
34. სიმღერა ლეიტენანტ ო. ლოთვაძეზე: [ლექსი] // ლახვარი. - 1942. - 24 მაისი. - №3;
35. თურმე ქარიშხლის ძალა ჰქონია: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 12 ივნისი. - №24;
36. გმირის ნაამბობი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 24 ივლისი. - №30;
37. შენ შენი ქვეყნის სახელს იცავდი: საბჭოთა კავშირის გმირს ნ. ადამიას: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 11 აგვისტო. - №32;
38. საბჭოთა კავშირის გმირს ა. ს. გეგეშიძეს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 28 ოქტომბერი. - №256;
39. ქართველის დედები: [ლექსები] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ოქტომბერი. - №38;
40. ბელადს უსმენდა ქვეყანა ვრცელი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ნოემბერი. - №41;
41. საბჭოთა კავშირის გმირს ა. ს. გეგეშიძეს: [ლექსი] // კოლმეურნის მნათობი: სააგიტაციო ფურცელი. - ვანი, 1942. - 7 ნოემბერი. - №5;
42. შენი მახვილი: [ლექსი საბჭოთა კავშირის გმირს მ. გახოკიძეს] // კომუნისტი. - 1942. - 19 ივლისი. - №169. - გვ. 3;
43. ცას სწვდება მძაფრი გუგუნი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1942. - 26 ნოემბერი. - №280; ქობულეთელი კოლმეურნე. - ქობულეთი, 1942. - 3 დეკემბერი. - №54;
44. ვეფხვი: [ლექსი] // მნათობი. - 1943. - №7. - გვ. 14;
45. მატროსოვი: [ლექსი] // საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1943. - 15 ნოემბერი. - №43-44;
46. „პრავდა“: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1943. - 5 მაისი. - №95;
47. სიმღერა კრასნოდონელ გმირებზე: ქალაქ კრასნოდონის გმირულად დაღუპულ იატაკქვეშელ კომკავშირლებს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 17 ოქტომბერი. - №217;
48. ბარათი ფრონტიდან: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 18 თებერვალი. - №7;

49. ბელადს უსმენდა ქვეყანა ვრცელი: [ლექსი] // სტალინის: ლექსთა კრებული. - თბ.: სახელგამი, 1944 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - გვ. 78;
50. გორის ციხე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 31 მაისი. - №109; სტალინის: ლექსთა კრებული. - თბ.: სახელგამი, 1944 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - გვ. 79;
51. გულზე ფრთას გაგვკრავს მერცხალი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივნისი. - №19 [29];
52. საზეიმოდ თქმული: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 25 თებერვალი. - №8;
53. სალუტი თბილისიდან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - №90;
54. ქართველ მეომარს: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1944. - 3 იანვარი. - №2;
55. ბარათაშვილის სურათი: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №10. - გვ. 14-15;
56. ორი ლექსი: [სად არ ვიყავ, სად არა; სურათი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 დეკემბერი. - №43;
57. სახალწლო: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 1 იანვარი. - №1;
58. აკვანი: [ლექსი] // საბჭოთა საქართველოს პოეტები სტალინის: [ლექსთა კრებული / მხატვრები: დავით ქუთათელაძე] ლადო ქუთათელაძე. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 94;
59. ალექსანდრე ჭავჭავაძეს: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №11. - გვ. 24;
60. არსად წარწერა ფერგადასული: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული / [მხატვარი: დ. ქუთათელაძე]. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 255;
61. მისი ნათელი: [ლექსი] // საბჭოთა საქართველოს პოეტები სტალინის: [ლექსთა კრებული / მხატვრები: დავით ქუთათელაძე] ლადო ქუთათელაძე. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 93;
62. ოთხი ძმა: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული / [მხატვარი: დ. ქუთათელაძე]. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 254;
63. საზეიმოდ თქმული: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული / [მხატვარი: დ. ქუთათელაძე]. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1946. - გვ. 253;
64. სიმღერა საბჭოთა კავშირის გმირ ზოია კოსმოდემიანსკაიაზე: [ლექსი] // თაიგული: [საბავშვო მხატვრული კრებული / მხატ.: ნ. ფოფხაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1946 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - გვ. 204-206;
65. ჩუქურთმის მჭრელის ეპიტაფია: [ლექსი] // მნათობი. - 1946. - №2-3. - გვ. 108;
66. ბელადს: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია / წინასიტყვაობა რედაქციისაგან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1947. - გვ. 266;
67. დიდი სიმღერა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 21 დეკემბერი. - №253;
68. ვახტანგ VI მოსკოვში: [ლექსი] // მნათობი. - 1947. - №4. - გვ. 74-75;
69. ილიას გახსენება კახეთში: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1947. - 4 დეკემბერი. - №49;
70. კახეთი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 21 ნოემბერი. - № 232; ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია / წინასიტყვაობა რედაქციისაგან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1947. - გვ. 267-268;
71. ...მაისმა შემობრძანება ყაყაჩოს შუქით გვახარა: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია / წინასიტყვაობა რედაქციისაგან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1947. - გვ. 268-269;
72. მიწაც არ ჰყოფნით სასაპარეზოდ: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 3 აგვისტო. - №155;
73. ოთხი ძმა ლესელიძე: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია / წინასიტყვაობა რედაქციისაგან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1947. - გვ. 269-270;
74. ოქროსყდიანი წიგნი: [ლექსი] // დილა. - 1947. - №12. - გარეკანის მე-2 გვ.;
75. პომპეუსის ხიდი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია / წინასიტყვაობა რედაქციისაგან. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1947. - გვ. 266-267;
76. სიმღერა გაზაფხულისა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 9 მაისი. - №18;
77. ხარაჩოები: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №8. - გვ. 14;
78. Горийская крепость: [Стихи] // Молодой сталинец. - 1947. - 20 февраля. - № 22;
79. აპრილის ოცდაორი: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №4. - გარეკანის მე-2 გვ.;
80. დედა: [ლექსი] / ნახ. ა. გიგოლაშვილისა // დილა. - 1948. - №3. - გვ. 3;
81. კომკავშირელი: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №10. - გვ. 11;
82. კრასნოდონელი გმირები: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს: [კრებული. 1918-1948] / წინასიტყვ. ავტ.: ი. ზოდელავა. - თბ.: საბლიტგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - გვ. 77-79;
83. ლენინი ბავშვობაში: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №1. - გვ. 3;
84. ლენინი: [ლექსი] // კომკავშირს. XXX. 1918-1948: [კრებული] / აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირი. - სოხუმი: აფხაზეთის სახელგამი, 1948 (აფხ. სახელგამის სტ.). - გვ. 5-6;
85. მეომრული სიმღერები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1948. - 22 თებერვალი. - №38. - გვ. 3;
86. მფრინავები: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №8. - გარეკანის მე-2 გვ.;
87. რიგა: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №9. - გვ. 64-65;
88. სიმღერა ზოია კოსმოდემიანსკაიაზე: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირს: [კრებული. 1918-1948] / წინასიტყვ. ავტ.: ი. ზოდელავა. - თბ.: საბლიტგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - გვ. 75-77;

89. შეაღე გულის კარები: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1948. - №44. - გვ. 1;
90. ახალგაზრდობა: [ლექსი]: წარმოთქმულია საქ. ალკკ XVIII ყრილობაზე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 1 იანვარი. - №1;
91. გაზაფხული: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №4. - გარეკანის მე-2 გვ.;
92. მეც ხომ უკვე მოწაფე ვარ...: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №9. - გარეკანის მე-2 გვ.;
93. მშვიდობა: [ლექსი]. წაკითხულია თბილისის ახალგაზრდობის აქტივის კრებაზე 17 ოქტომბერს // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 20 ოქტომბერი. - №128;
94. ნატო ვაჩნაძეს: [ლექსი] // ლენინელი. - გულრიფში, 1949. - 21 ივლისი. - №32;
95. ორი ლექსი: [ახალი წელი მოვიდა; ახალგაზრდობა] // სტალინური გზით. - გალი, 1949. - 1 იანვარი. - №1;
96. პუშკინი: [ლექსი] // დილა. - 1949. - №6. - გარეკანის მე-2 გვ.;
97. პუშკინის ძეგლთან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1949. - 5 ივნისი. - №111;
98. სამაისო: [ლექსი] // ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1949. - 1 მაისი. - №32; მეტალურგისათვის. - რუსთავი, 1949. - 1 მაისი. - №53;
99. გორი, 21 დეკემბერი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1950. - 17 ოქტომბერი. - №183;
100. ეგნატე ნინოშვილი: [ლექსი] // დამკვრელი კოლმეურნე. - ლანჩხუთი, 1950. - 21 იანვარი. - №5; სახალხო განათლება. - 1950. - 13 იანვარი. - №3;
101. ზეიმი გორში: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1950. - 25 აგვისტო. - №145;
102. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი]: წაკითხულია სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატობის კანდიდატ ამხანაგ ლავრენტი პავლეს-ძე ბერიასთან თბილისის სტალინის საარჩევნო შეხვედრისადმი მიძღვნილ წინასაარჩევნო კრებაზე 1950 წლის 9 მარტს // კომუნისტი. - 1950. - 10 მარტი. - №53; ნორჩი ლენინელი. - 1950. - 10 მარტი. - №10; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 11 მარტი. - №11;
103. საზეიმო: [ლექსი] // დილა. - 1950. - №11. - გარეკანის მე-2 გვ.;
104. სტალინი: [ლექსი] // ლელო. - 1950. - 24 თებერვალი. - №8;
105. სტალინს: [ლექსი წაკითხულია თბილისის ახალგაზრდობის აქტივის კრებაზე 1950 წლის 15 ივნისს] // კომუნისტი. - 1950. - 20 ივნისი. - №71;
106. ულიანა ბაბინა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 23 ივლისი. - №30;
107. ჩვენი თეატრი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1950. - 30 ოქტომბერი. - იგივე: გაზეთში: ქართული თეატრი. - 1950. - 30 დეკემბერი;
108. Этот стих мне народ подсказал...: [Стихи]: Из речи поэта И. Нонешвили на предвыборном собрании избирателей - Сталинского избирательного округа, 9 марта 1950 г. // Заря Востока. - 1950. - 10 марта. - № 53;
109. ამბავი ერთი ქალიშვილისა: [პოემა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 13, 15, 16, 18, 20, 22, 25, 29 დეკემბერი;
110. ამხ. ი. ნონეშვილის სიტყვა: [ლექსად საქ. ალკკ XVIII ყრილობაზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 20 თებერვალი;
111. ასე გულით რომ შეეხართ: [ლექსები დიდ ლენინზე] // დილა. - 1951. - №4. - გვ. 4;
112. ახალი წელი მოვიდა: [ლექსი] // დამკვრელი. - ნულუკიძე, 1951. - 1 იანვარი;
113. ახალი წლის სიმღერა: [ლექსი] / ნახ. ვ. ტოროცაძისა // დილა. - 1951. - №12. - გარეკანის მე-2 გვ.;
114. ბელადი: [ლექსი] // დილა. - 1951. - №5. - გარეკანის მე-2 გვ.;
115. დამშვიდობება საბავშვო ბაღთან: [ლექსი] // დილა. - 1951. - №8. - გვ. 8;
116. დეიდა ნინო: [ლექსი] / ნახ. რ. სტურუასი // დილა. - 1951. - №3. - გარეკანის მე-2 გვ.;
117. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // დილა. - 1951. - №2. - გვ. 5;
118. ლამპარი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 27 ივლისი;
119. მაისის დროშა სამგორის ველზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1951. - 1 მაისი;
120. მისი აკვანი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 31 ივლისი;
121. ნორჩ მეზღვაურთა სიმღერა: [ლექსი] / [ნახ. ვ. ჯაფარიძისა] // დილა. - 1951. - №7. - გარეკანის მე-2 გვ.;
122. პიონერების სიტყვა საქართველოს კომკავშირის XVIII ყრილობაზე: [ლექსი] // პიონერი. - 1951. - №2. - გვ. 13;
123. საქართველო: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1951. - 25 თებერვალი; სტალინის დროშა. - 1951. - 25 თებერვალი;
124. ჩვენი თბილისი: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1951. - 4 მარტი;
125. ჩვენი მეგობრები: [ლექსი] // დილა. - 1951. - №11. - გარეკანის მე-2 გვ.;
126. Гори: [Стихи] / И. Нонешвили; Пер. с груз. Б. Серебряков // Заря Востока. - 1951. - 24 мая;
127. За Родину!: [Стихи] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 23 февраля;
128. Ленин: [Стихи]: Из книги „Наш Тбилиси“ / И. Нонешвили; Пер. с груз. Б. Серебрякова // Батумский рабочий. - Батуми, 1951. - 19 июля;
129. Нам вспоминать дано не мало...: [Стихи] / И. Нонешвили; Б. Серебряков // Заря Востока. - 1951. - 15 июля;
130. Слово о Тбилиси: [Стихи] / И. Нонешвили; Пер. А. Межиров // Заря Востока. - 1951. - 2 ноября;
131. Тбилиси - сердце Грузии: [Стихи из книги „Наш Тбилиси“] / И. Нонешвили; მთარგ. ბ. სერებრიაკოვა // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 1 июля;
132. У Авлабарской типографии: Из стихов о Тбилиси / И. Нонешвили; Б. Серебряков // Заря Востока. - 1951. - 15 июля;
133. ახალი წელი მოვიდა: [ლექსი] // საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1952. - 1 იანვარი;
134. თებერვალი: [ლექსი] // დილა. - 1952. - №2. - გვ. 4;
135. ლენინი: (ნანყვეტი) // წითელი დროშა. - ახალციხე, 1952. - 21 იანვარი;

136. მესაზღვრეების სიმღერა: [ლექსი]: (ნიგინდან-“სამ-შობლოს საგუშავლზე“) // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინური, 1952. - 23 თებერვალი;
137. საქართველო: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1952. - 24 თებერვალი;
138. სტალინი: [ლექსი] // საბჭოთა სვანეთი. - ლენტეხი, 1952. - 9 მაისი.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. თარბა, ი. სიმღერა პოლ რობსონისა: [ლექსი] / ი. თარბა; თარგმ. ი. ნონეშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 16 ოქტომბერი. - №41.

მის შესახებ:

1. დ. ს. ი. ნონეშვილი - „ლექსები“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 იანვარი. - №2;
2. ბუაჩიძე, შალვა. - ა) ი. ნონეშვილი-ლექსები, 1944: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 22 დეკემბერი. - №42; ბ) „ქარიშხლის შემდეგ“: [ი. ნონეშვილის ლექსთა ახალი კრებულის განხილვა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 24 აპრილი. - №16;
3. მელუხა, დ. ი. ნონეშვილის ლექსების გარჩევა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 12 აპრილი. - №31;
4. შამათავა, დ. იოსებ ნონეშვილი - „ლექსები“: [საბლიტგამი, 1944 წელი, თბილისი] // მნათობი. - 1945. - №4-5. - გვ. 186-188. - რეცენზია;
5. ნატროშვილი, გ. იოსებ ნონეშვილის ლექსები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - № 41;
6. ახალგაზრდა ქართველი პოეტები მოსკოვში: [მწერალთა სრულიად საკავშირო თათბირზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 19 აპრილი. - №47;
7. რ. მარგიანისა და ი. ნონეშვილის სადამოები მოსკოვში // კომუნისტი. - 1947. - 18 აპრილი. - №79;
8. Грузинские поэты в Москве: [Р. Маргиани и И. Нонешвили] // Молодой сталинец. - 1947. - 22 апреля. - № 48;
9. ჩიქოვანი, ს. ქართული საბჭოთა მწერლების ახლანდელი ვითარება და ჩვენი ამოცანები: [მოხსენება საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 20;
10. ამისულაშვილი, შ. „ქარიშხლის შემდეგ“: [ი. ნონეშვილი „ქარიშხლის შემდეგ“. სახელგამი, 1949წ. რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 14 მაისი. - №61;
11. გვეტაძე, ვ. - ა) ლექსების ახალი ნიგნი: [რეცენზია ი. ნონეშვილის ნიგნზე] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 7 აგვისტო. - №153; ბ) ახალი ლექსები: [ი. ნონეშვილი. „ახალი ლექსები“: [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 6 აპრილი;
12. იოსებ ნონეშვილი - „ქარიშხლის შემდეგ“: [ლექსთა კრებული] // მნათობი. - 1949. - №3. - გვ. 197-199. - რეცენზია;
13. ლუკონინი, მ. ხმა სიჭაბუკისა: [ი. ნონეშვილის ლექსების ნიგნის გამო. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 14 აგვისტო. - №32;

14. შანიძე, კ. „ქარიშხლის შემდეგ“: [რეცენზია ი. ნონეშვილის ნიგნზე] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 10 აგვისტო. - №157;
15. შველიძე, ნ. „ქარიშხლის შემდეგ“: [ი. ნონეშვილის ლექსთა კრებულის გამოცემის გამო. რეცენზია] // კომუნისტი. - 1949. - 20 მაისი. - №99;
16. Тотишвили, Вл. Соцветия // Заря Востока. - 1949. - 6 марта. - № 44;
17. ბაიაძე, ვ. მზარდი ოსტატობის გზით: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 10 სექტემბერი. - №37;
18. გურული, ვ. ქარიშხლის შემდეგ: [ლექსი] // ლელო. - 1950. - 26 მაისი. - №11;
19. არველაძე, ს. ი. ნონეშვილი: [“ახალი ლექსები“: „საბჭოთა მწერალი“. 1950წ] // მნათობი. - 1951. - №6. - გვ. 163-165. - რეცენზია;
20. ბერულავა, ხ. სიმღერები დედაქალაქზე: [ი. ნონეშვილი. „ჩვენი თბილისი“: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 24 მარტი;
21. კამათი საქართველოს კპ (ბ) თბილისის საქალაქო კომიტეტის საანგარიშო მოხსენების გამო: [ს. ჩიქოვანის, კ. ბუჯიაშვილის, გ. ლეონიძის, ი. ნონეშვილისა და ნ. მუსხელიშვილის სიტყვები]: თბილისის XX საქალაქო პარტიული კონფერენცია // კომუნისტი. - 1951. - 20 იანვარი;
22. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმი: [ამხ. ს. ჩიქოვანის, ზ. შერაზადიშვილის, შ. რადიანის, დ. შენგელაიას, გ. გაჩეჩილაძის, ა. ჭეიშვილის, გ. ქიქოძის, ა. განერელიას, ი. ნონეშვილის, ბ. ულენტის, გ. ჯობლაძის, კ. გამსახურდიას სიტყვები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 18 მარტი;
23. ქარელიშვილი, ე. - ა) იოსებ ნონეშვილის ლირიკა: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 16 დეკემბერი; ბ) პოემა ზოია რუხაძის ცხოვრებაზე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 30 დეკემბერი;
24. Бенашвили, Д. Живое чувство современности: [Рецензия] // Заря Востока. - 1951. - 7 декабря;
25. Немсадзе, А. Книга стихов: И. Нонешвили: [Рецензия] // Заря Востока. - 1951. - 4 марта;
26. მაღლაფერიძე, ს. ახალი შემოქმედებითი გამარჯვება: [ი. ნონეშვილი. ლექსები და პოემა. თბ., სახელგამი, 1951. რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1952. - 15 იანვარი;
27. ჭილაია, ს. შემოქმედებითი აღმავლობის გზაზე: [ი. ნონეშვილი. ლექსები, პოემა. თბ., სახელგამი, 1951. რეცენზია] // კომუნისტი. - 1952. - 6 იანვარი.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული გამოცემანი.

ნორაკიძე, ვლადიმერ ასლანზის ძე (1877 – 1942, 9/IV) – დაკრძალულია ზემო ქვალონში.

წყარო:

1. სოციალიზმის მშენებელი. - ხობი, 1935. - № 47.

ნორაკიძე [ნორაქიძე], კონსტანტინე [კონტო] მანუჩარის ძე (18.. –) – რევოლუციონერი, – სამეგრელოს 1905 წლის რევოლუციური მოძრაობის აქტიური მონაწილე, ზუგდიდის სოციალ-დემოკრატიული რევოლუციური ორგანიზაციის წევრი, სტუდენტი. 1905 წლის დეკემბრის 7 მონაწილეობა მიიღო ზუგდიდის სამაზრო სამმართველოს განიარაღების საქმეში. ამავე დღეს, აპ. ნოდისთან ერთად, წითელრაზმელთა თანხლებით, ზუგდიდის ციხიდან გაათავისუფლა პოლიტპატიმრები. „ზუგდიდის რესპუბლიკის“ საქმის გამო ციხეში ჩასვეს და 1907 წელს პასუხისგებაში მისცეს. საქმის გამოძიების დროს ციხიდან გაიქცა.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ.: 69-71, 73, 84.

ნორაკიძე [ნორაქიძე], კონსტანტინე [კონია] გენარონის ძე (18.. –) – რევოლუციონერი, სამეგრელოს (ზუგდიდის მაზრა) რევმოძრაობის აქტიური მონაწილე, ბეს. ნორაკიძესთან ერთად მუშაობდა სოფ. ხორშაში. 1905 წლის დეკემბრის 6 წითელი რაზმით, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სახელით, განიარაღა ზუგდიდის სამაზრო სამმართველო და მაზრის უფროსი, დეკემბრის 7 წითელმა რაზმმა იარაღი ჩამოართვა სასამართლოს და გამოძიებულს, იმავე დღეს რაზმმა სოციალ-დემოკრატების მეთაურობით ზუგდიდის ციხიდან ძალით გაათავისუფლა პოლიტიკური ტუსაღები (ნიკ. ქეშელავა, ფარნა ხოზოლია, ვარლამ კუტულია, ილიკო ჯალალანია, მიხეილ შენგელაია, კოსტა კვარაცხელია და ანდრო გაბელია), ხოლო სისხლის სამართლის დამნაშავენი ციხეში დატოვა. პოლიტიკური საქმის გამო ქუთაისის ციხეში იჯდა, 1906 წელს „ზუგდიდის რესპუბლიკის“ საქმეზე პასუხისგებაში იყო მიცემული.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ.: 39, 40, 53, 54, 63.

ნორაკიძე, სპირიდონ ლევანის ძე (18.. – 190?) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ეროვნულ-საზოგადო მოღვაწე, – სამეგრელოდან (დაიბადა სოფ. ხორშაში). სოფლის სკოლიდან ქართული წიგნებით თვითგანვითარებული, ახალგაზრდობაში თავისუფალ მხედრობისთვის ჯვრით დაჯილდოვებული, შემდეგ – მეურმე, ნოქარი, მოიჯარადრე და სხვ. არც ერთ პარტიას არ ეკუთვნოდა, მაგრამ საქართველოში არსებულ ყველა რევოლუციურ პარტიას მთელი თავისი ძალ-ღონით (წივთიერად და სხვ.) ეხმარებოდა, ამავე დროს, პარტიულ კინკლაობას

უსაყვედურებდა, თან ეხვეწებოდა: ერთმანეთთან ბრძოლაში ნუ ფლანგავთ ენერგიას და თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მთლიანი ფრონტი შექმნითო. ცხრაასიან წლებში სოხუმში ებრძოდა გარუსების პოლიტიკას, რის გამოც მთავრობის მიერ არაკეთილსაიმედო პირად იყო ცნობილი. 1905 წელს ზუგდიდში, სხვა რევოლუციონერებთან ერთად, ხალხს აჯანყებისკენ მოუწოდებდა, თავის სიტყვებში ამტკიცებდა: „მეფეს უკვე აღარ აქვს ძალა, მუხლებზე დაეცა და ერთ ფეხზე დგას, საკმარისია გულში ხელი ვკრათ და გულაღმა გადატრილდებო“. „ზუგდიდის რესპუბლიკის“ საქმის გამო 1907 წელს პასუხისგებაში იყო მიცემული და ციხეშიაც იჯდა, თავდებით გამოსული გამოძიების დროს მიიმალა. დროგამოშვებით გაზეთებშიც წერდა.

იბრძოდა და მოღვაწეობდა საქართველოს ყველა კუთხეში: სამეგრელოს, სამურზაყანოს, იმერეთს, გურიას, ქართლსა და სხვ. ყოველ მის მოქმედებას საფუძვლად ედო მაღალი ადამიანობა და საქართველოს მთლიანობის აღდგენის იდეა. ს. ნორაკიძე, სხვათა შორის, ბელგიელთა უსახელო საზოგადოების ნოქარი იყო, რომელიც განაგებდა ბელგიელთა მიერ შავი ზღვის ნაპირას შარვაშიძეთაგან შესყიდულ საუკეთესო ადგილ-მამულს გინძე-ენერს. ეს მამული ბელგიელთა საკუთრებად რჩებოდა, როცა ქართველ ხალხს მიწის სივინროვით სული ჰხდებოდა. ს. ნორაკიძემ, თავისი მოხერხებით, ეს მამული ბელგიელებს ჩამოართვა და აქ მეგრელები ჩაასახლა. ერთხანს, ინგლისი რუსეთის მთავრობასთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა, რომ შავი ზღვის ნაპირას მდებარე თავად მინგრელსკის დიდძალი ქაობიანი მამულები შეესყიდა. ამით ქართველ გლეხებს ეკარგებოდა დიდი საძოვარი ადგილები და ზღვისკენ გზა ეჭრებოდათ. ს. ნორაკიძის თაოსნობით, მეგრელებმა ამის საწინააღმდეგო მოქმედება დაიწყეს და აშკარად გამოაცხადეს, რომ თუ მინგრელსკი ამ მამულს ინგლისელებს მიყიდის, მთელი ხალხი აჯანყდებო. ამ გარემოების გამო ეს საქმე ჩაიშალა, მინგრელსკის მამული ველარ გაიყიდა. ამავე დროს, ს. ნორაკიძე ითვლებოდა ინგლისელთა სავაჭრო კორესპონდენტად; დააარსა საზოგადოება „რიონი“, რომლის მიზანიც იყო საკუთარი გემების შექმნა სიმინდის გასატანად საზღვარგარეთ (საზოგადოებამ თუმცა წესდება დაბეჭდა, მთავრობამ მოქმედების ნება აღარ მისცა). დიდად ეხმარებოდა მოსწავლე ახალგაზრდობასა და კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმეებს; იყო თავისებური, შეუდრეკელი, მოურიდებელი მამულიშვილი: ეროვნული და საზოგადოებრივი ინტერესების მტკიცედ დამცველი, რუსეთის მთავრობის მიერ არაერთხელ დატუსაღებული და გადასახლებული პოლიტიკურ-რევოლუციური მოღვაწეობის გამო. ვერაგულად მოკლეს თბილისში 1908 წელს, დაიკრძალა სოფ. ხორშას. მისი მკვლელობის გამო პეტერბურგის გაზეთებში დეპეშა იყო „ტფილისში მოკლეს ცნობილი ნაციონალისტი და რევოლუციონერი ს. ნორაკიძე“-ო.

ს. ნორაკიძის ასე ვერაგულად მოკვლამ ქართველთა შორის დიდი მწუხარება გამოიწვია. იაკობ გოგებაშვილის სიტყვით: „ყველანი, ვინც კი მას (ნორაკიძეს) და მის მოქმედებას იცნობდნენ, ერთხმად აღიარებენ, რომ იგი იყო განხორციელებული ენერგია, ხუთი კაცის ოდენას აკეთებდა, ქონებას იძენდა ადვილად პატიოსანი გზით, სუფთა მხნეობით, და ამ ქონების ბლომა ნაწილს ახმარებდა საზოგადო საქმეებს და გაჭირვებულს მონაფეებს აქ და რუსეთში... იგი მდგრად და დაულაღავედ ებრძოდა იმ ბნელს ძალებს, რომელნიც მონადინებულნი იყვნენ და ეხლაც არიან გააცალკეონ მეგრელები სხვა ქართველებისაგან, სამეგრელო მოსწყვიტონ საქართველოს, ორივე მხარე დაასუსტონ და ადვილი მოსანელებელი გახადონ. ამბობენ, რომ სწორედ ამ ნიადაგზე მოხდა მისი ყოვლად საზიზღარი მკვლელობა“.

გამოქვეყნებულია:

1. *წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1891. - 7 მარტი. - №50. - გვ. 4;*
2. *ქართველთა შორის წ. კ. გ. საზოგადოების საყურადღებოდ! // ისარი. - 1907. - 16 დეკემბერი. - №278. - გვ. 3-4.*

მის შესახებ:

1. *ზუგდიდი // ივერია. - 1887. - 2 დეკემბერი. - №252. - გვ. 1;*
2. *ლიფონავა, ბეგლარ. ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1888. - 12 იანვარი. - №7. - გვ. 3;*
3. *16 სექტემბერს დასრულდა... // ეკალი. - 1908. - 19 სექტემბერი. - №16. - გვ. 2;*
4. *სამოსამართლო პალატის სესიამ... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №7. - გვ. 3;*
5. *ვალია. დ. ახალ-სენაკი: 6 თებერვალს მოასვენეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 12 თებერვალი. - №7. - გვ. 3-4;*
6. *ნეკროლოგი მკვლელობის გამო // ტარტაროზი: იუ-მორისტული ალმანახი / გამომცემელი გ. ბარდაველიძე. - 1909. - №9. - გვ. 2.*
7. *ს. ხორში: (სამეგრელო) // დროება. - 1909. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 4;*
8. *სპირიდონ ნორაკიძე: (ნეკროლოგი) // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი / რედაქტორ-გამომცემელი ი. გრიშაშვილი. - 1909. - №6. - გვ. 9;*
9. *სპირიდონ ნორაკიძე: [ფოტო] // დროება: (სურათებიანი დამატება). - 1909. - 15 თებერვალი. - №35. - დამატ. N7. - გვ. 2;*
10. *სპირიდონ ნორაკიძის გასვენება // ჩვენი საქმე. - 1909. - 6 თებერვალი. - №2. - გვ. 3;*
11. *სპირიდონ ნორაკიძის მოკვლა // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 2;*
12. *სპირიდონ ნორაკიძის მოკვლის გამო... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;*
13. *სპირიდონ ნორაკიძის ცხედარი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;*
14. *ტფილისი: ნორაკიძის გასვენება // დროება. - 1909. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 3;*
15. *ტფილისი: ნორაკიძის მოკვლის გამო // დროება. - 1909. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;*

16. *ტფილისი: ნორაკიძის წასვენება // დროება. - 1909. - 6 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;*
17. *ჯაფარ-ფაშა. ახალ-სენაკი // დროება. - 1909. - 13 თებერვალი. - №33. - გვ. 4.*

წყარო:

1. პირადი მოგონებანი;
2. პ. აკობიას ნაამბობი;
3. მოხსენება კავკასიის მთავარმართებლისადმი. - 1904. - № 16;
4. გოგებაშვილი, იაკობ. რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები / იაკობ გოგებაშვილისა. - ტ. 1. - თბ., 1910 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - გვ. 548;
5. ჟღენტი, თ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ.: 8, 54, 61, 71.

ნოღაიდელი, ჯემალ იზაბის ძე (1907,

10/III –) – მწერალი, ეთნოგრაფ-ლინგვისტი, – ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, – აჭარის სამხარეთმცოდნეო ინსტიტუტის მეცნიერ-მუშაკი, – ქობულეთიდან (დაიბადა ქობულეთის რ. სოფ. წყავროკაში). ორი წლისას მამა გარდაეცვალა. იზრდებოდა სიღარიბეში. 1914 წელს შევიდა იმავე წელს გახსნილ ქართულ სკოლაში, რომლის მასწავლებელთა დახმარებით, 1916 წელს, როგორც აჭარელი, მიიღეს თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიაში, სადაც, აჭარელ სხვა ბავშვებთან ერთად, ზრდიდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“. 1918 წელს ბათუმში თურქთა შემოსვლის გამო, ნოღაიდელი თბილისში ვეღარ ჩამოვიდა, ხოლო 1919 წელს ბათუმში „ალექსანდრე მგელაძის სახელობის“ ქართულ სკოლაში განაგრძო სწავლა, 1921 წლიდან ბათუმის გიმნაზიაში გადავიდა, სადაც 1923 წლამდე სწავლობდა ნივთიერად მეტად მძიმე პირობებში. 1924-1926 წლებში აჭარის პედაგოგიურ ტექნიკუმში სწავლობდა, 1926-1928 წლებში ანგისის შვიდწლედის გამგედ მუშაობდა, 1928-1931 წლებში დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი, 1931-1934 წლებში მუშაობდა აჭარელ ქალთა პედაგოგიკუმის სასწავლო ნაწილის გამგედ და დირექტორის მოადგილედ, 1934-1936 წლებში – აჭარის სამხარეთმცოდნეო ბიუროს სწავლული მდივნის მოადგილედ. 1936 წელს აჭარის სამხარეთმცოდნეო ბიურო გადაკეთდა სამხარეთმცოდნეო ინსტიტუტად, რომლის სწავლულ მდივნადაც ნოღაიდელი დაინიშნა. 1932-1935 წლებში შეთავსებით მუშაობდა: აჭარის ლენინის სახელობის პედაგოგიკუმში, სუბტროპიკულ მუშფაკსა და რკინიგზის ტექნიკუმში – ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლად. ბათუმის სამხარეთმცოდნეო ინსტიტუტის დაარსების დღიდან შეთავსებით მუშაობდა ლექტორად. 1940 წლის იანვრის 25 თბილისის სტალინის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის საჯარო სხდომაზე დაიცვა დისერტაცია: „აჭარული კილოს თავისებურებანი“,

რისთვისაც მიენიჭა ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი.

აჭარაში შეკრიბა ზეპირსიტყვიერება, დაწერა წერილები, ნოველები, ლექსები, ისტორიული რომანი („დურსუნ ცეცხლაძე“) და სხვ.

შრომები:

1. აჭარული კილოს თავისებურებანი: [სადისერტაციო შრომა];
2. აჭარული [დიალექტოლოგიური] ლექსიკონი [3000 სიტყვა];
3. გვაროვნული წყობის გადანაშთები აჭარაში;
4. თეთრი სახლები: [ისტორიული დრამა 4 მოქ., 5 სურ.];
5. კლასთა ბრძოლის მომენტები ზემო აჭარაში;
6. Аджарская народная словесность: [Сборник сказок и басен].

ცალკე გამოცემულია:

1. ეთნოგრაფიული ნარკვევი აჭარელთა ყოფა-ცხოვრებიდან / რედ.: მ. მაკალათია; აჭარისტანის სამხარეთმცოდნეო ბიურო. - ტფ.: სახელგამი სამეცნიერო ლიტერატურის სექტორი, 1935 (სახელგამი სამეცნიერო ლიტერატურის სექტორის 1-ლი სტ.). - 88 გვ.: ილ.; 22სმ. - დანართი: ტერმინების საძიებელი (84-86 გვ.);
2. აჭარა დიალექტოლოგიურად / აჭარის მხარეთმცოდნეობის სამეცნიერო ბიურო; პ/მგ. რედ. ი. ქათამაძე. - ბათომი: აჭარის სახელგამის გა-მა და სტ. ლითოგრაფია, 1936. - 57 გვ.; 23სმ.. - დანართი „აჭარულში შემჩნეული უცხო სიტყვები“ - (42-56 გვ.);
3. აჭარის ხალხური სიტყვიერება: ზღაპრები, არაკები, ლექსები, გამოცანები, ანდაზები / აჭარის მხარეთმცოდნეობის სამეცნიერო ბიურო. - ნ. 1 / მხატვ. ვ. ილიუშინი; რედ. გრ. გორგაძე. - ბათომი: აჭ. სახელგამის გა-მა და სტ. ლითოგრაფია, 1936. - 160 გვ.; 23სმ.; ნ. 2 / ჯემალ ნოლაიდელის მიერ შეკრებილი და დამუშავებული. მისივე შესავალი წერილი, შენიშვნები, ავტორთა საძიებელი და ლექსიკონი. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1940. - XIV, 249 გვ.; 23სმ.;
4. *Сказки / Собрал и обраб. Джамал Ногаидели; Пер. с груз. Елены Чимакадзе; Книга напечатана по заказу НИИ краеведения Аджарии. - Батуми: Госиздат Аджарской АССР, 1950. - 106 с.; 22см..*

გამოქვეყნებულია:

1. *დავაჩქაროთ კურორტ ტყე-კვალას მშენებლობა // კომუნისტი. - 1930. - 30 ივნისი. - №150. - გვ. 8;*
2. *აჭარისტანის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმი // ლიტერატურული აჭარა. - 1935. - №3. - გვ. 6;*
3. *ნიკო მარი: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1935. - №1. - გვ. 2;*
4. *აკაკი და ხალხური შემოქმედება // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 22 ივნისი. - №142;*
5. *ბათუმის ძვირფასი სტუმარი [აკაკი წერეთელი]: [1897, 1909 წ.წ.] // აკაკი: ერთდროული სალიტერატურო გამოცემა. - ქუთაისი, 1940. - 18 ივნისი;*

6. *აჭარული კილოს თავისებურებანი // სამეცნიერო შრომების კრებული / ბათუმის სამასწავლებლო ინსტიტუტი. - ნ. 1. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1941. - გვ. 133-140;*
7. *მოვითხოვთ თურქეთის მიერ დამონებული ჩვენი დედებისა და ძმების განთავისუფლებას / ნ. ნიჭარაძე, ჯ. ნოლაიდელი მ. სტამბოლიშვილი // კომუნისტი. - 1946. - 7 მაისი. - №91;*
8. *ერთი ქართული ტერმინისათვის თურქულში // ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - ბათომი, 1952. - ტ. 2. - გვ. 213-218.*

მის შესახებ:

1. *კანდელაკი, ნ. ნოლაიდელი ჯ. აჭარის ხალხური სიტყვიერება, აჭარა დიალექტიურად: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - ბათომი, 1936. - ივლისი. - №152. - გვ. 4;*
2. *ტაბიძე, ა. აჭარის ხალხური სიტყვიერება: შეკრებილი და დამუშავებული ჯემალ ნოლაიდელის მიერ, ნიგნი მეორე: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 31 იანვარი. - №25;*
3. *მეგრელიძე, ი. აჭარის ხალხური სიტყვიერება: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 29 მარტი. - №74;*
4. *აჭარელ მწერალთა და ხელოვნების მუშაკთა საერთო კრება // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 20 ოქტომბერი. - № 41.*

წყარო:

1. *ავტობიოგრაფია;*
2. *მწერალთა ლიტფონდის მწერალთა სია;*
3. *აჭარის მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტში // კომუნისტი. - 1940. - 29 ნოემბერი. - № 277;*
4. *ლორია, პ. საბჭოთა აჭარის ლიტერატურა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 28 მარტი. - № 14.*

წუპარაძე, გიორგი (18.. -) – საზოგადო

მოღვაწე, – ხალხის გათვითცნობიერებისათვის თავგამოდებული მუშაკი, – რკინიგზის დაბალი მოხელე, დაახლოებით 1896 წელს, დ. თედეშვილთან ერთად, ბაქოში მოწყობილ საღამო-წარმოდგენებში აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ზნეობრივი თუ ნივთიერი დახმარებით. თუმცა, ერთხანს, ბაქოს სამიოდე სადგურით დაამორეს, მაინც ყოველთვის დროს შოულობდა ბაქოში საზოგადოებრივ-კულტურულ ხალხის გამათვითცნობიერებელ მუშაობაში მონაწილეობისათვის. 1909 წელს გ. ნუკრაძე გადაყვანეს მარტოუბნის (ქუთაისის გუბ.) სადგურის უფროსად. რადგან ადგილობრივ სამოღვაწეო ასპარეზი არ გააჩნდა (მცხოვრებთაგან თითქმის არავინ იყო), ყურადღება მიექცა ხუთიოდე ვერსზე დაშორებულ სადგურ შორაპანს, სადაც 600-700 კაცამდე გონებრივ-საზოგადოებრივ განთვინა. განვითარებას მოკლებულნი, უმეტესად, ბანქო-წარდის თამაშსა და ლოტობაში იყვნენ ჩაფლულნი. ამ სადგურზე გ. ნუკრაძე ხშირად ფეხით დადიოდა, – შექმნა წრე, სადგურის სახელოსნოში მოაწყო სცენა და სისტემატურად წარმოდგენების მართვას შეუდგა,

აქვე მოაწყო სამკითხველო და ამით საძირკველი ჩაუყარა შორაპნელთა აზრიან ცხოვრებას, გონებრივ-ზნეობრივად განვითარების საქმეს. ყოველივე ამაში გ. ნუკრაძე სრულიად უანგაროდ, უხელფასოდ მუშაობდა, ბევრჯერ საკუთარი ღარიბი ჯიბიდანაც ეხმარებოდა ნივთიერად.

გამოქვეყნებულია:

1. ამხანაგო რედაქტორო! // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №11. - გვ. 176. - ნერილი რედაქციის მიმართ.

მის შესახებ:

1. სად. შორაპანში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №47. - გვ. 16;
2. ყველასათვის აშკარაა... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №9. - გვ. 144. - ჟურნალის ფონდი.

წყარო:

1. ახალციხელი (სალარიძე), გ. მაღლიანი მუშაკნი. გიორგი ნუკრაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №24. - გვ. 9-11.

ნუცუბიკე, ააოლონ – ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, – მუშის შვილი. დედ-მამა ადრე დაეხოცა, დიდ გაჭირვებასა და სიღარიბეში სწავლობდა. კომკავშირის მზრუნველობით, წარმატებით დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (1928), ფრიაღზე – ასპირანტურის ინსტიტუტი (1934) და მოსკოვში – მსოფლიო მეურნეობისა და ეკონომიკის ინსტიტუტი. აქ დაამუშავა სადისერტაციო შრომა „ფინანსური კაპიტალი კაპიტალისტურ სოფლის მეურნეობაში“, რომელიც 1938 წლის ნოემბერში დაიცვა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საჯარო სხდომაზე და მოიპოვა ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი.

მუშაობდა ჟურნალისტიკაშიც, როგორც გაზ. „კომუნისტის“ უცხოეთის ინფორმაციის განყოფილების გამგე და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ინგლისური ენის დამხმარე სახელმძღვანელო. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 109, [2] გვ.; 18სმ.;
2. შრომის მონესრიგებისათვის კოლმეურნეობებში. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (1-ლი სტ.). - 35 გვ.; 19სმ.;
3. კომკავშირის ამოცანები 1934 წლის საგაზაფხულო თესვის კამპანიაში. - [ტფ.]: პარტგამ-ბის გა-მა და სტ., 1934. - 48 გვ.; 18სმ.;
4. მოსავლის სანიმუშო განაწილებისათვის სოფ. მერეთის (გორის რ-ნი) კოლმეურნეობა ნითელ-მერეთის მაგალითის მიხედვით / საქ. სოფლის მეურნეობის სოც. რეკონსტრუქციის სამეცნ. კვლევითი ინსტიტუტი. - ტფ.: სახელგამის სახ. საკოლმეურნ. სექტორის გა-მა, 1934 (1-ლი სტ.). - 28, [1] გვ.; 18სმ.;
5. კაპიტალისტური სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის შეუძლებლობა: 1948 წლის 11 მარტს თბილისში

ნაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ.: სახელგამი, 1948 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 32 გვ.; 22სმ.;

6. ვ. ი. ლენინის კლასიკური ნაშრომი - კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში: გამოსვლიდან 50 წლისთავის შესრულების გამო. - [თბ.]: სახელგამი, პოლიტლიტერატურის სექტორი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 74 გვ.; 21სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, შენიშვნებში;
7. ფინანსური კაპიტალი სოფლის მეურნეობაში / საქ. სსრ მეც. აკად. ეკონომიკის ინ-ტი. - თბ.: სახელგამი, პოლიტლიტერატურის სექტორი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრაფ., გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 367 გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრაფ.: „ლიტ-რა“, შენიშვნებში;
8. კოლმეურნეობათა ორგანიზაციულ-სამეურნეო განმტკიცების ზოგიერთი საკითხი: თბილისში ნაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ., 1951 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 39 გვ.; 21სმ.;
9. ამხანაგ ი. ბ. სტალინის გენიალური ნაშრომი „სოციალიზმის ეკონომიკური პრობლემები სსრ კავშირში“: თბილისში ნაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ., 1952. - 36 გვ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ზ. ჩახვაძე. შრომის ორგანიზაცია და შემოსავლის განაწილება კოლმეურნეობაში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1930. - 18 დეკემბერი. - №295. - გვ. 4;
2. აღვეკვეთოთ „გათანაბრების“ პრაქტიკა კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 12 სექტემბერი. - №210. - გვ. 2;
3. აღვეკვეთოთ მოსავლის და შემოსავლის სულადობის მიხედვით განაწილება კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 18 სექტემბერი. - №215. - გვ. 2;
4. ბრძოლა ტექნიკური კულტურების გავრცელებისათვის // კომუნისტი. - 1931. - 12 ივლისი. - №160. - გვ. 2; 15 ივლისი. - №161. - გვ. 3;
5. გარე სამუშაოებზე გასვლის ორგანიზაციის შესახებ კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 29 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2;
6. ვიბრძოლოთ შრომის მონესრიგებისათვის კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 24 ივლისი. - №169. - გვ. 2;
7. კოლმეურნეობების მმართველ მომუშავე წევრთა შრომის ანაზღაურების შესახებ // კომუნისტი. - 1931. - 11 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 3;
8. მოვანესრიგოთ ავანსების გაცემა კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 27 სექტემბერი. - №223. - გვ. 2;
9. მოვანესრიგოთ შრომის აღრიცხვა კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 23 ივნისი. - №143. - გვ. 3;
10. ფართოდ გამოვიყენოთ მონიხავე კოლმეურნეობების გამოცდილება: როგორ მუშაობს სოფელ სან-

- იორეს (თელავის რაიონი) კოლმეურნეობა // კომუნისტი. - 1931. - 22 სექტემბერი. - №218. - გვ. 3;
11. შრომის მონესრიგებისათვის კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 12 ივნისი. - №134. - გვ. 3; 14 ივნისი. - №136. - გვ. 3;
 12. შრომის მონესრიგების ნაკლოვანებები კოლმეურნეობებში: (საქ. კოლმეურნეობების მასალებიდან) // კომუნისტი. - 1931. - 29 სექტემბერი. - №224. - გვ. 2;
 13. შრომის ორგანიზაციის მონესრიგებისათვის კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1931. - 11 ივნისი. - №133. - გვ. 3; 12 ივნისი. - №134. - გვ. 3; 14 ივნისი. - №136. - გვ. 3;
 14. კოლმეურნეთა აქტივის დაწინაურებისა და აღზრდის შესახებ // კომუნისტი. - 1932. - 21 მარტი. - №67. - გვ. 3;
 15. მივალნით გადამწყვეტ გარდატეხას მასიური კვალიფიკაციის კადრების მომზადებაში // კომუნისტი. - 1932. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;
 16. როგორ გავანაწილოთ ხუთპროცენტის ანარიცხი კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1932. - 3 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
 17. როგორ მოვანესრიგოთ შრომა სოფელ შუხუთის ამხანაგ შ. ელიაგას საელობის კოლმეურნეობაში: ლანჩხუთის რაიონი / ა. ნუცუბიძე, დ. რამიშვილი // კომუნისტი. - 1932. - 2 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
 18. საკოლმეურნეო ბრიგადები მოსავლის აღებისათვის ბრძოლაში // კომუნისტი. - 1932. - 22 ივლისი. - №169. - გვ. 3;
 19. სპეციალური ბრიგადების ორგანიზაციისათვის ჩაის კოლმეურნეობებში / ი. ხუბუა, დავ. კობახიძე, აბ. ნუცუბიძე // კომუნისტი. - 1932. - 26 ნოემბერი. - №273. - გვ. 2;
 20. სწორად გავანაწილოთ მოსავალი და შემოსავალი ჩაის კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1932. - 28 ოქტომბერი. - №251. - გვ. 2;
 21. შრომის მტკიცე დისციპლინისათვის კოლმეურნეობებში // კომუნისტი. - 1933. - 20 მაისი. - №114. - გვ. 3;
 22. ახალი მასალები ვ. ი. ლენინის ნაშრომზე: „იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი სტადია“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტური განათლება. - 1934. - №22;
 23. შამშოვი: [კურორტის კეთილმოწყობის შესახებ] / ა. ჩიქოვანი, ა. ნუცუბიძე // კომუნისტი. - 1934. - 12 სექტემბერი. - №212. - გვ. 4;
 24. კაპიტალისტური „გეგმიანობის“ სინამდვილე / ა. ნუცუბიძე, ნ. ჭინჭარაძე // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №77. - გვ. 2;
 25. გლეხობის გაღატაკება კაპიტალისტურ ქვეყნებში // კომუნისტი. - 1937. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
 26. გლეხობის მდგომარეობა გერმანიაში: [ფაშისტური მთავრობის მიერ სასურსათო პროდუქტის იმპორტის შემცირების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 14 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
 27. ერთი მათგანი: [ნარაზენი ჩაის ფაბრიკის მუშაობის შესახებ ლ. ბერიას მითითებების შესაბამისად] // კომუნისტი. - 1937. - 6 იანვარი. - №5. - გვ. 3;
 28. როგორ ყალიბდებოდა აგრესორ სახელმწიფოთა ბლოკი: „ლერძი რომი-ბერლინი-ტოკიო: [სტატია] // კომუნისტი. - 1937. - 7 დეკემბერი. - №278. - გვ. 2;
 29. ვინ ქმნის ჩემბერლენის პოლიტიკას: [საერთაშორისო პოლიტიკა] // კომუნისტი. - 1938. - 9 მაისი. - №114. - გვ. 3;
 30. იაპონიის ეკონომიური სიძნელებები და ომი ჩინეთში // კომუნისტი. - 1938. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 2;
 31. იმპერიალისტური სახელმწიფოების ინტერესთა შეჯახება ჩინეთში // კომუნისტი. - 1938. - 6 თებერვალი. - №30. - გვ. 2;
 32. ინგლისის დიპლომატია მოლიპულ ზგაზე // კომუნისტი. - 1938. - 27 მაისი. - №119. - გვ. 2;
 33. კაპიტალისტური ქვეყნების ეკონომიური მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1938. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
 34. მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი // კომუნისტი. - 1938. - 29 აპრილი. - №98. - გვ. 3;
 35. რესპუბლიკური ესპანეთის გმირული ბრძოლის ორი წელი // კომუნისტი. - 1938. - 17 ივლისი. - №162. - გვ. 2;
 36. საერთაშორისო მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1938. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 2;
 37. საერთაშორისო მიმოხილვა: [მიუნხენის გადამწყვეტილების შედეგები] // კომუნისტი. - 1938. - 17 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 2;
 38. სახალხო ფრონტი და რეაქციის წინააღმდეგ ბრძოლა საფრანგეთში // კომუნისტი. - 1938. - 3 სექტემბერი. - №202. - გვ. 3;
 39. ჩეხოსლოვაკია და გერმანიის ფაშიზმი: [მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1938. - 14 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
 40. ჩეხოსლოვაკია მშვიდობიანობისათვის ბრძოლაში: [ჩეხოსლოვაკია და ფაშისტური გერმანიის მზადება თავდასხმისათვის] // კომუნისტი. - 1938. - 2 ივნისი. - №124. - გვ. 2;
 41. ჩინეთის ხალხის გმირული ბრძოლის წლისთავი // კომუნისტი. - 1938. - 6 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
 42. ჩინელი ხალხის გმირული ბრძოლა იაპონიის აგრესიის წინააღმდეგ: [მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1939. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 2;
 43. ანიფაშისტური სახალხო ფრონტი და ბრძოლა აგრესიის წინააღმდეგ: პასუხი ამხანაგ ი. ნოზაძეს // კომუნისტი. - 1939. - 29 მაისი. - №121. - გვ. 3; საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 11 ივნისი. - №125. - გვ. 3-4;
 44. კაპიტალისტური ეკონომიკა და მშრომელთა მდგომარეობა: [1938 წლის მიწურულში]: მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1939. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 2; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 6 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
 45. მონღოლეთის სახალხო რესპუბლიკა: [ეკონომიურ-პოლიტიკური მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1939. - 14 ივლისი. - №159. - გვ. 3;
 46. პირველი მსოფლიო იმპერიალისტური ომი // კომუნისტი. - 1939. - 1 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
 47. რამ გამოიწვია განმეორებითი შეთანხმება იტალიასა და გერმანიას შორის: პასუხი ამხანაგ ა. ივანოვს. თელავი // კომუნისტი. - 1939. - 21 მაისი. - №114. - გვ. 3;
 48. ახლობელი: [აკაკი წერეთელის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 22 ივნისი. - №142;

49. ჩვენი აკაკი: [დაბადების 100 წლისთავისათვის] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 22 მოგონება აკაკის დასაფლავებაზე // ჭიათურის მალაროელი. - 1940. - 23 ივნისი. - №99;
50. Наш Акакий [Церетели]: [Высказывание колхозницы о любви народа к произведениям поэта] // Молодой сталинец. - 1940. - 22 июня. - № 86;
51. ლენინის თეორიული მუშაობის მეთოდი // პარტიული მშენებლობა. - 1941. - №2. - გვ. 10-21;
52. სიმართლე კაპიტალისტური „გეგმიანობის“ შესახებ // ბოლშევიკი. - 1947. - №11. - გვ. 45-65;
53. გამომცემლობის მუშაობის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ: [საქ. სსრ გამომცემლობების მუშაკთა რესპუბლიკურ თათბირზე 1948 წლის 23 ივნისს გაკეთებული მოხსენების შემოკლებული სტენოგრამა] // ბოლშევიკი. - 1948. - №7. - გვ. 8-21;
54. პარტიული ცხოვრების გაშუქება და მარქსიზმ-ლენინიზმის პროპაგანდა გაზეთში: [1948 წ. 26 ოქტომბერს ბეჭდვითი სიტყვის მუშაკთა რესპუბლიკურ თათბირზე გაკეთებული მოხსენების შემოკლებული სტენოგრამა] // ბოლშევიკი. - 1948. - №11. - გვ. 53-69;
55. შემოქმედებითი მარქსიზმის კლასიკური ნაწარმოები: ვ. ი. ლენინის თხზულებათა 3 ტომის ქართულად გამოსვლის გამო // კომუნისტი. - 1949. - 13 აპრილი. - №72; საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1949. - 17 აპრილი. - №75;
56. ეკონომიური კრიზისის ზრდა კაპიტალისტურ ქვეყნებში: [კონსულტაცია] // ბოლშევიკი. - 1950. - №5. - გვ. 60-70;
57. საომარი მზადება და მშრომელთა გაღატაკება კაპიტალისტურ ქვეყნებში // ბოლშევიკი. - 1951. - №4. - გვ. 55-64;
58. საქართველოს სსრ სოციალისტური სოფლის მეურნეობა 30 წლის მანძილზე // შრომები / ეკონომიკის ინსტიტუტი. - 1951. - ტ. 5. - გვ. 55-67;
59. კ. მარქსის გენიალური ქმნილება: კ. მარქსის „კაპიტალის“ პირველი ტომის გამოსვლის 85 და პირველი რუსული გამოცემის 80 წლისთავის გამო // ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1952. - ტ. 6. - გვ. 1-13.

მის შესახებ:

1. დარახველიძე, დ. ფინანსური კაპიტალი სოფლის მეურნეობაში: [ა. ნუცუბიძე. ფინანსური კაპიტალი სოფლის მეურნეობაში. თბ. სახელგამი, პოლიტიკურ-სოციალისტური სექტორი, 1950] // სოციალისტური სოფელი. - 1951. - №2. - გვ. 61-63. - რეცენზია;
2. Бахтадзе, В. Финансовый капитал в сельском хозяйстве: [Рецензия] // Заря Востока. - 1951. - 23 марта;
3. ნუცუბიძე. - «კოლმეურნეობათა ორგანიზაციულ-სამეურნეო განმტკიცების ზოგიერთი საკითხი» // ბ. ხასია, გ. გველესიანი, ს. სოსელია, გ. მშვიდლობაძე, ა. ერგემლიძე, დ. დიასამიძე // ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომები. - 1952. - ტ. 6. - გვ. 448. - რეც. ნიგნზე: ა. ნუცუბიძე. - «კოლმეურნეობათა

ორგანიზაციულ-სამეურნეო განმტკიცების ზოგიერთი საკითხი», თბ., 1951. გვ. 34. - ლექცია-სტენოგრამები ეკონომიკის საკითხებზე.

წყარო:

1. გოგიავა, კლ. ამხ. აბ. ნუცუბიძე – ეკონომიურ მეცნიერებათა კანდიდატი // კომუნისტი. - 1938. - 18 ნოემბერი. - № 263.

ნუცუბიძე, ბრიგოლ დომენტის ძე –

მწერალი, – იმერეთიდან (დაიბადა წყალტუბოს რაიონის სოფ. ფარცხანაყანეში). რედაქციებში მუშაობა დაიწყო 1921 წლიდან. წერდა ხელოვნებისა და ლიტერატურის შესახებ რეცენზიებს, ფელეტონებს, პატარ-პატარა მოთხრობებს და სხვ.

მისი ფსევდონიმებია: გრ. ბათ-მელი, გრ. სლუჩაინი, გ. ნარიძე, ინგა.

ცალკე გამოცემულია:

1. 10 ფელეტონი: 1 ნიგნაკი / გრ. ბათომელი. - ბათუმი: გამ. ფუხარა, 1928. - 32 გვ.; 16 სმ.;
2. მზე, ჰაერი და წყალი. - ტფ.: შრომა, 1930 (კოლექტივი). - 23 გვ.; 18 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ანალიზი: [იუმორი] // ხათაბალა. - 1920. - №7. - გვ. 7;
2. აჭარისტანი: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №32. - გვ. 5-6;
3. ბათომი: მივიღეთ ვილსონის... [იუმორი] // ხათაბალა. - 1920. - № 8. - გვ. 7;
4. ბათუმელის ტირილი: (სამადროვო ვინიგრეტი) [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №49. - გვ. 5;
5. გაამბა-ში-ძე: არაკი [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №43. - გვ. 2-4;
6. გადასახლებული ქალები // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №41. - გვ. 14-16;
7. ზარი // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №49. - გვ. 4-5;
8. ინტერვიუ: (ბათუმის მუშათა მაგიდასთან) // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №48. - გვ. 6-7;
9. კოსტიუმი: [იუმორისტული მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №30. - გვ. 4-5;
10. მარსი: [ფელეტონი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №36. - გვ. 5-6;
11. მთავრობის თავმჯდომარეს ბ-ნ ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას: არზა // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №44. - გვ. 6-8;
12. ნაცნობ სიტყვათა ახსნა: [იუმორი] // ხათაბალა. - 1920. - №4. - გვ. 4;
13. პური და თეატრი // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №46. - გვ. 4-5;
14. ფაჩულია // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №35. - გვ. 3;
15. ფელამუმი: დათიკო დუნდუას [იუმორისტული მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - № 53. - გვ. 12-15;
16. შავი სახადი ბათუმში: (ტირილი) [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №44. - გვ. 14;

17. ცოლი თუ უცოლობა: (ფიქრები საკანდიტეროში) ძღვნათ ტ-შას და ლ-იას // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №40. - გვ. 9-10;
18. „ჰკა-ხელი-ქვე“: (არაკი მომარაგების სამინისტროსათვის შეთხზული) // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №36. - გვ. 15-16;
19. Тамь можно...: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №39. - გვ. 9-10;
20. თანამედროვე სტატისტიკა // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №59. - გვ. 12;
21. 27 საათი: ნაფლეთი ბათომის სახ. გვ. შტაბის ცხოვრებიდან [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №60. - გვ. 6;
22. რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №58. - გვ. 10-11;
23. სენსაციები: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №59. - გვ. 10-11;
24. წერილი რედაქციის მიმართ // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №59. - გვ. 11-12;
25. წერილმანი საკითხები: (ეს მოხსენება წაკითხულია ავტორის მიერ ბათომის პროფესიონალურ კავშირთა კონფერენციაზე 10 დეკემ.) // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №55. - გვ. 3-5;
26. ხორცი // ეშმაკის მათრახი. - 1921. - №60. - გვ. 18;
27. ბედნიერება ცამეტი დღით: ციკლიდან: ძიება მარადიული // კანდელი. - ბათუმი, 1922. - №2. - გვ. 9-10;
28. ნ. მინიშვილი: (ფრაგმენტი) // კანდელი. - ბათუმი, 1922. - №2. - გვ. 7-8;
29. ყმაწვილი წითელ მანტიაში: ნაფლეთები რომანიდან „ბწვანე სხივი“ // ისპირი. - ბათუმი, 1924. - №1. - გვ. 29-30;
30. ბათუმის მშრომელთა ზეიმი: ბიდონის ქარხნის გახსნის გამო // კომუნისტი. - 1925. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 3;
31. ვეფხის ტყაოსანი სცენაზე // კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №156. - გვ. 2;
32. მატარებლით ორდენოსან აფხაზეთში // მუშა. - 1936. - იანვარი. - №4. - გვ. 2;
33. პირველი მატარებელი სოხუმში // მუშა. - 1936. - იანვარი. - №3. - გვ. 1;
34. რა იყო და რა არის: [სატყეო სარენაო კოოპერაციის მუშაობის შესახებ] // მუშა. - 1936. - დეკემბერი. - №291. - გვ. 3;
35. სოხუმი-ეშერა-გაგრა-ადლერი: [შავი ზღვის რკინიგზის ახალი შტოს მშენებლობა] // მუშა. - 1938. - 16 ივნისი. - №136. - გვ. 3;
36. შავი ზღვის რკინიგზის ახალი უბნის კელასურ-სოხუმის საზეიმი გახსნა // მუშა. - 1938. - 13 ივნისი. - №133. - გვ. 4;
37. შემთხვევა აეროდრომზე: [მოთხრობა] // მუშა. - 1938. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 3;
38. შემთხვევა საზღვარზე // მუშა. - 1938. - 22 თებერვალი. - გვ. 3;
39. ხმას ვის ვაძლევ: მოთხრობა [მიძღვნილი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს არჩევნებისადმი] // მუშა. - 1938. - 11 ივნისი. - №132. - გვ. 3;
40. „დიდი მოქალაქე“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1939. - 16 დეკემბერი. - №288. - გვ. 4;

41. ეგნატე ნინოშვილი [გამოჩენილი ქართველი მწერალი]: გარდაცვალებიდან 45 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1939. - 12 მაისი. - №107. - გვ. 3;
42. ესტრადის მსახიობთა საკავშირო კონკურსი [საქართველოს სახელმწიფო ესტრადის თეატრში]: პირველი ტური // კომუნისტი. - 1939. - 28 ნოემბერი. - №273. - გვ. 4;
43. თეატრალური ახალგაზრდობის დათვალიერება // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №11. - გვ. 79-80;
44. საქართველოს სოფლის მეურნეობა სრულიად-საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო გამოვენაზე // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1939. - ივლისი. - №7. - გვ. 57-66;
45. შვეიცრის სახელობის თეატრის გასტროლები თბილისში // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №6. - გვ. 30-35.

წყარო:

1. ავტორიანური.

წიგნობა, შალვა ისაქის ძე (1888, 1/XII

–) – ფილოსოფოსი, ეკლექტიკოს-იდეალისტი, ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, მთარგმნელი, კომენტატორი, პროფესორი, მაგისტრი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრობის კანდიდატი 1944 წლიდან, საზოგადო მოღვაწე, – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მესაძირკვლეთაგანი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ფარცხანაყანევში). დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1906) და ფილოლოგიური ფაკულტეტი (1910); 1907 წლიდან წერდა მეცნიერული საკითხების შესახებ წერილებს; 1908 წლიდან საჯარო ლექციებს კითხულობდა მარქსიზმის ფილოსოფიაზე. 1911 წელს პოლიტიკურ წრეებს ჩამოეცალა და მხოლოდ აკადემიურ მუშაობას ეწეოდა.

1911-1913 წლებში მუშაობდა ლაიპციგის უნივერსიტეტში, ამავე წლებში რუსულ ენაზე დასტამბა „მეცნიერების მოძღვრება“ (Большая и теория науки. „Вопросы философии и психологии“, 1913, Кн. 116-117). 1915 წელს სოციალ-ფედერალისტთა პარტიაში დაიწყო მუშაობა (1904 წლიდან კი სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში ირიცხებოდა). 1917 წელს არჩეულ იქნა სრულიად რუსეთის ეროვნული სოციალ-პარტიების ცენტრალურ საბჭოში, რომლის წარმომადგენლად იყო „დემოკრატიულ სათათბიროზე“ პეტროგრადში, სადაც მთელი რუსეთის ეროვნებათა დეკლარაცია გამოაქვეყნა. ამავე ეროვნული ფრაქციების პრეზიდიუმში – „რესპუბლიკის დროებით საბჭოში“ აირჩა. იყო სოციალ-ფედერალისტთა მთავარი კომიტეტის წევრი და სხვ. 1917 წელს სამაგისტრო გამოცდების ჩაბარების შემდეგ მიწვეულ იქნა პეტროგრადის უნივერსიტეტში პრივატ-დოცენტად, 1918 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფილოსოფიის კათედრაზე და ახლად შექმნილი ქართული უნივერსიტეტის გამკვიდრე-

ბაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო. ერთხანს, სახელმწიფო უნივერსიტეტის პრორექტორად იყო ადმინისტრაციულ ნაწილში, აგრეთვე, საქართველოს დამფუძნებელი კრების შემდეგ, ცაკის წევრად.

საქართველოს გასაბჭოებამდე და გასაბჭოების პირველ წლებშიაც შ. ნუცუბიძის ეკლექტიკურ-იდეალისტურ ფილოსოფიას დიდი გავლენა ჰქონდა, მიმდევრებიც ჰყავდა. მის ფილოსოფიას, განსაკუთრებით, ყურადღებით ეპყრობოდნენ გერმანიაში, სადაც გამოიცა ზოგიერთი მისი ნაშრომი. შ. ნუცუბიძე, ფილოსოფიურ დამოუკიდებელ აზროვნების აღორძინებასთან ერთად, სხვათა შორის, საჭიროდ აღიარებდა საკუთარი მსოფლმხედველობის შემუშავებას, რათა „დასავლეთისათვის ინტელექტუალურ დამონებას ბოლო მოეღოს“.

შ. ნუცუბიძემ კიდევ უფრო დიდი ღვაწლი დასდო ქართული რენესანსის (XII საუკ.) ლიტერატურულ ძეგლთა („ვეფხისტყაოსანი“, „აბდულ მესია“, „თამარიანი“) რუსულად გადათარგმნასა და კომენტირებას. პოლიტიკურ ნიადაგზე გადასახლებაში მყოფმა (1937) დაიწყო „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნა; ამ ცნობამ, თარგმანის ნიმუშებითურთ, ს. ქავთარაძის მეშვეობით, მიანია ბელადის – ამხანაგ სტალინის ყურამდე. სტალინის განკარგულებით შ. ნუცუბიძე მოსკოვს გაიწვიეს, შეუქმნეს საუკეთესო პირობები და თარგმანის დასრულება დააკისრეს. შ. ნუცუბიძემ სახელოვნად შეასრულა დაწყებული საქმე: რუსულად ისე გადათარგმნა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, რომ მანამდე შესრულებულ ყველა თარგმანს აღემატება დედანთან სისწორით, რითმით, რიტმით, მუსიკალობით, სილამაზით, სურათბატოვანი ენით და სხვ. (მოსკოვში გამოცემული საუცხოოდ, 1941 წელს, მეორე გამოც., მცირედი შესწორებით). ამის შემდეგ გადათარგმნა XII საუკუნის ქართული მხატვრული მწერლობის ძეგლი – შავთელის პოემა „აბდულ-მესია“. შ. ნუცუბიძის გამოკვლევით, ამ ერთ პოემაში უცნობი რედაქტორისაგან შეერთებულია ორი შავთელი (ერთი – პირველი შავთელი, XII საუკუნის დასაწყისის, დავით აღმაშენებლის პოეტი, მეორე – იოანე შავთელი, თამარ მეფის დროისა). პოემა ეხება დავით აღმაშენებლის მოღვაწეობას, გაჟღერებულია განახლების სულისკვეთებით, ადამიანთა მოყვარეობით და სახელმწიფოს (საქართველოს) მთლიანობით, ფეოდალური დაქსაქსულობის წინააღმდეგ, რომლის მეფედაც იხსენიება „სრულიად საქართველოს მეფე“ დავით აღმაშენებელი, იგივე „აბდულ-მესია“, ე. ი. მონა უფლისა. ამ პოემაში ნათლად ჩანს ახალი შეხედულება ადამიანზე, ადამიანის პიროვნებისა და ბუნებისადმი ინტერესი, განსაკუთრებით, იმ ნაწილში, რომელიც იოანე შავთელს მიეკუთვნება. აქ იოანე შავთელი თავისუფალ მოაზროვნედ ისახება.

„ვეფხისტყაოსნისა“ და „აბდულ-მესიის“ გარდა, რუსულადვე გადათარგმნა ჩახრუხადის პოემა „თამარიანი“, რომელიც შ. რუსთაველის „ვეფხ-

ისტყაოსანს“ წინ უსწრებს დაწერის დროთი და მაღალღირსეული ნაწარმოებია, ქართული რენესანსის უდიდესი ლიტერატურული ნაწარმოებთაგანი. გამოსცა თბილისის სტალინის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა, 1942 წ. შ. ნუცუბიძემ ამ პოემის წინასიტყვაობაში გაარკვია საკითხები: 1. პოემა „თამარიანი“, როგორც კულტურულ-ისტორიული ძეგლი; 2. ისტორიულ-ბიოგრაფიული ცნობები ჩახრუხადისა და მისი პოემის შესახებ; 3. „თამარიანის“ სტრუქტურა და კომპოზიცია; 4. ჩახრუხადის პოეტიკა; 5. ჩახრუხადის მსოფლმხედველება; 6. ჩახრუხადე და ქართული რენესანსი.

ამ თარგმანებით შ. ნუცუბიძემ დაამთავრა რუსულ ენაზე ქართული რენესანსის ეპოქის ჩვენს დრომდე მოღწეულ პოეტურ ძეგლთა საუცხოო თარგმნა მრავალი ისტორიულ-ლიტერატურულ კომენტარებითურთ.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, აგრეთვე, მისი გამოკვლევა პეტრე იბერის შესახებ, რომელშიც ამტკიცებს, რომ იგი ქართველი იყო.

ხალხში დარჩენილი პროზაული ნაწყვეტების მიხედვით ლექსად აღადგინა თქმულება ამირანზე სათაურით პოემა „ამირანი“. შ. ნუცუბიძის აზრით, „ამირანის თქმულებაში მოცემულია ქართველი ხალხის მითიური წარმოდგენები, მასში წარმოდგენილია ქართულ წარმართულ ღვთაებათა მთელი პანთეონი. ამირანის მითი ქართველმა ხალხმა შექმნა შორეულ ისტორიულ წარსულში – მე-14-მე-13 საუკუნეში ჩვენი წელთაღრიცხვის დაწყებამდე. იგი ასახავს იმ ეპოქას, როცა ქართველი ტომები რკინის ცივი ჭედვიდან გადადიოდნენ რკინის გამოდნობაზე. ამირანის მითი დიდად წინ უსწრებს ელინურ თქმულებას პრომეთეოსზე. იმ ტერიტორიიდან, რომელიც ქართველ ტომებს ეკავათ, ამირანის თქმულება გავრცელდა სხვა კავკასიელ ტომებში“ და სხვ. ეს ნაშრომი, შესაფერი ვრცელი შესავლით და აღდგენილი ნიმუშებით ნუცუბიძემ მწერალთა საზოგადოებას გააცნო 1943 წლის თებერვლის 14. მწერალთა ერთმა ჯგუფმა (რ. გვეტაძე, კ. გამსახურდია, გ. ლეონიძე, ლევან ასათიანი) ძირითადად მოიწონა შ. ნუცუბიძის მიერ აღდგენილი ტექსტი, – შ. ნუცუბიძეს ამირანის თქმულება ლექსად ისე აქვს აღდგენილი, რომ იგი სიუჟეტურად და კომპოზიციურად ერთი მთლიანი ნაწარმოების შთაბეჭდილებას ტოვებს, მხოლოდ ალაგ-ალაგ ლექსიკა, რითმების ხასიათი და თანმიმდევრობა არ შეესაბამება ხალხური ლექსის ხასიათს, მაგრამ ეს ნაკლი ხელს არ უშლის იმას, რომ (კ. გამსახურდიას განცხადებით): პროფ. შ. ნუცუბიძის მიერ აღდგენილი ამირანის თქმულება ქართული ეპიური პოეზიის ისეთი შედეგების გვერდით დავაყენოთ, როგორც არის „ვეფხისტყაოსანი“ და სხვ. („ლიტერატურული საქართველო“, 1943, 28 თებერვალი, № 6).

ცალკე გამოცემულია:

- ლოლიკა: ელემენტარი სახელმძღვანელო / შალვა ნუცუბიძე, - ქუთაისი, 1919 (სამაზრო ერობის სტ.). - 88გვ.; 21სმ.;

2. ლოლიკა: საშ. სასწავლებელთათვის / შალვა ნუცუბიძე. - ტფ., 1920 (სტ. „სახალხო საქმე“). - 61, [2] გვ.; 22სმ.;
3. ფილოსოფიის შესავალი. - ნაწ. 1: შემეცნების პრობლემა. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1920 (სტ. „სახალხო საქმე“). - თავფურც., II, 267, 3 გვ.; 23 სმ.;
4. ალეთოლოგიის საფუძვლები. - ნ. 1: ჭეშმარიტების პრობლემა. - ტფ., 1922 (სახალხო მეურნ. უმაღლესი საბჭ. სტ.). - II, 240 გვ.; 24სმ.; - [რეპრესირებული გამოცემა]
5. ლოლიკა: პროპედევტიული კურსი / საქართ. სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკა. - ტფ.: ს.ს.ს.რ. სახელმწიფო გამომც., 1923 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლ. განყ. მე-4 სტამბა). - 232 გვ.; 24სმ.;
6. Wahrheit und Erkenntnisstruktur. Erste Einleitung in den aletheiologischen Realismus. - Berlin und Leipzig: Walter de Gruyter, 1926. - 207 S.;
7. ხელოვნების თეორია: მონისტური ესთეტიკის საფუძვლები. - ნაწ. 1. - ტფ.: ტფილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - VI, [2], 265 გვ.; 25 სმ.;
8. Philosophie und Weisheit. Spezielle Einleitung in die Aletheiologie. - Berlin und Königsberg: Ost-Europa-Verlag, 1931. - 218 S.;
9. Тайна Псевдо-Дионисия Ареопагита / Ш.И. Нуцубидзе; Ред. проф. С.Г. Каухчишвили; АН ГССР, Ин-т ист., Отд. филологии. - Тбилиси: Изд. АН ГССР, 1942. - 59 с.; 25 см.. - Рез. на англ. яз.. - Библиогр. в подстроч. примеч.;
10. ამირანი: მითოლოგიური პოემა / განახლებული და რესტავრირებული შალვა ნუცუბიძის მიერ. - თბ.: საბჭოთა მწერალის გამ-ბა, 1945 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - XXXI, 144 გვ.; 19სმ. - წანართი: «შესავალი»-შალვა ნუცუბიძე. - ბიბლიოგრაფია: «ლიტ-რა» შესავალის შენიშვნებში;
11. ამირანი: Груз. мифологическая поэма / Реставрировал и пер. Шалва Нуцубидзе; Вступ. Ш. Нуцубидзе. - Тбилиси: Изд-во и тип. «Заря Востока», 1946. - 245 с.; 13см.. - Библиогр. в примеч.;
12. რუსთაველი და აღმოსავლური რენესანსი / პროფ. შ.ი. ნუცუბიძე; ТГУ. - Тбилиси: Изд-во и тип. «Заря Востока», 1947. - 388 с.; 24см.. - Библиогр.: с. 335-379;
13. Диалектическая и формальная логика / Д. чл. АН Груз. ССР, проф. Ш.И. Нуцубидзе. - Тбилиси, 1951. - 32 с.; 24см.. - (Труды ТГУ). - Отд. отт.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. შოთა რუსთაველი. Витязь в тигровой шкуре: Поэма в стихах / Пер. Ш. Нуцубидзе, под ред. С. Городецкого. - М.: Художественная литература, 1941. - 320 с.;
2. ჩაхрухадзе. Тамариანი = თამარიანი / ჩაхрухадзе; Пер. с груз. [и «Введение» стр. 5-99] Шалва Нуцубидзе; Оформление худ. С. Кецохели; Ред. проф. С. Каухчишвили. - Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1942 (Тип. ТГУ). - 170 с. с заставками и концовками: портр.; 19 см.;

3. შავთელი, იოანე. Абдул Мессия: [Поэма] / Шавтели; Пер. с груз. Ш. Нуцубидзе; Оформл. книги худ. С. Кецохели. - Тбилиси: Заря Востока, 1942. - 135 с.; 18 см.. - Паралел. тит. л. на груз.;
4. ჩაхрухадзе. Тамариანი = თამარიანი / ჩაхрухадზე; Перевод с грузинского Шалва Нуцубидзе; Оформл. худ. С. Кецохели; Ред. проф. С. Каухчишвили. - Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1943 (Тип. ТГУ). - 170 с. с заставками и концовками; 19 см.;
5. რუსთაველი, შოთა. Витязь в тигровой шкуре: Поэма в стихах / Шота Руставели; Пер. с груз. Шалва Нуцубидзе. - Тбилиси: Изд-во «Заря Востока», 1949 (Тип. Комбинат печати Упр. по делам полигр. и изд-в Груз. ССР). - VI, 256 с. с заставками, концовками и портр., 7 вкл. л. ил.; 23см.. - На разв. т. л. заглавие на груз. яз.. - Примеч.: с. 250-253;
6. რუსთაველი, შოთა. Витязь в тигровой шкуре: Поэма в стихах / Шота Руставели; Пер. с груз. Шалва Нуцубидзе; [Ил. худож. И. Тоидзе; Оформл. худож. Н. Мухина]. - [Москва]: Гос. изд.-во худож. лит., 1950. - 244с. + [15] вкл. л. ил.; 22см.

გამოქვეყნებულია:

1. ბუნებისათვის ცნებისა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919. - № 1. - I ნაკვეთი. სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტი. - გვ. 9-38;
2. ერთი გვერდი უნივერსიტეტის ისტორიიდან // ქართული სტუდენტი. - 1920. - №1. - გვ. 12-14;
3. მეცნიერება და ფილოსოფია // განათლება. - 1920. - №2. - გვ. 3-12;
4. აუცილებელი განმარტება: [სადისკუსიოდ] // კომუნისტი. - 1923. - 11 დეკემბერი. - №285. - გვ. 3;
5. უმაღლესი სკოლის საკითხისათვის // კომუნისტი. - 1923. - 25 ნოემბერი. - №272. - გვ. 1;
6. შემეცნება, როგორც ფილოსოფიური პრობლემა // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - ტ. 3. - გვ. 57-62;
7. შპენგლერი, როგორც ევროპული აზროვნების კრიზისის მაჩვენებელი: [სტატია] // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №2-3. - გვ. 1-10;
8. გ. ვ. პლუხანოვი. ნარკვევი მატერიალიზმის ისტორიიდან: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1924. - 11 დეკემბერი. - №283. - გვ. 4;
9. კარლ კაუცკი. ეთიკა და ინფორმაციის მატერიალისტური შემეცნება: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1924. - 4 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 4;
10. მოსე გოგიბერიძე. აინშტაინის რელატიური თეორია და მისი მისი ფილოსოფიური საფუძვლები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1924. - 21 სექტემბერი. - №215. - გვ. 4;
11. საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორების დეკლარაცია მენშევიკური ავანტიურის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 7 სექტემბერი. - №204. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ივანე ჯავახიშვილი - თსუ რექტორი; პროფესორები: შალვა ნუცუბიძე, ალ. დიდებულიძე, გიორგი წერეთელი და სხვები;
12. ჩვენი მეცნიერება: ყოველთვიური სამეცნიერო კრებული №1, 1924 წ.: [ბიბლიოგრაფია] // კომუნისტი. - 1924. - 11 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 4;

13. ბ. ი. გორევი. სოციალიზმის ისტორია მუშათა მოძრაობასთან დაკავშირებით: [სოციალიზმი დასავლეთში] // კომუნისტი. - 1925. - 11 მარტი. - №57. - გვ. 5;
14. გ. პლესანოვი სარწმუნოების შესახებ: სამი წერილი თალაკვაძის რედაქციით: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1925. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 5;
15. ჩვენი მეცნიერება: ყოველთვიური სამეცნიერო პოპულარული კრებული №2, 1924: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1925. - 30 იანვარი. - №24. - გვ. 4;
16. საუბარი პროფესორ შალვა ნუცუბიძესთან: [მისი ნაშრომის „ჭეშმარიტება და შემეცნების აგებულება“ გერმანიაში გამოცემის გამო; ბებურიშვილის მიერ თბილისის უნივერსიტეტისადმი ანდერძით დატოვებული ბიბლიოთეკის გამოგზავნისა და ქართული ემიგრაციის მდგომარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1926. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 2;
17. Несколько замечаний к проекту резолюции Закавказья ВКП(б) о работе в области художественной литературы // Вопросы художественной литературы в Закавказьи: Материалы дискуссии по проекту резолюции ЗКК ВКП(б) о работе в области худож. лит.-ры.. - Тифлис: Заккнига, 1928 (1-я тип. п/тр. ВСНХ Грузии). - 191 с.; 19см.;
18. იმპერიალიზტებისა და «წმინდა მამების» პროვოკაციის წინააღმდეგ საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერთა პროტესტი // კომუნისტი. - 1930. - 20 მარტი. - №63. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: ივ. ჯავახიშვილი, გ. წერეთელი, შ. ნუცუბიძე და სხვ.;
19. ქართული ხელოვნების გამოფენა გერმანიაში: წერილი ბერლინიდან // კომუნისტი. - 1930. - 10 აგვისტო. - №186. - გვ. 3;
20. ქართული ხელოვნების ძეგლების გამოფენა გერმანიაში // კომუნისტი. - 1930. - 31 ოქტომბერი. - №255. - გვ. 2;
21. უცხოეთთან კულტურული კავშირი: [“ვოქსის“ ქართულ სექციის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტური განათლება. - 1935. - №2. - გვ. 1;
22. თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტი: [“კომუნისტი“ და განსახკომის ბრიგადის გამოკვლევის შედეგები] // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №298. - გვ. 3;
23. განათლება და საგანმანათლებლო იდეები ქართულ რენესანსში: [ნაკითხულია პედაგოგ. მეცნიერებათა ინსტიტუტში] // მნათობი. - 1943. - №9-10. - გვ. 205-221;
24. ქართული რენესანსი და განათლების ცენტრები // პედაგოგიკის მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1944. - ტ. 2. - გვ. 1-70. - რეზიუმე რუსულ ენაზე;
25. ანდრია რაზმაძის პიროვნება და მოღვაწეობა // ანდრია რაზმაძე: მოხსენებები, ნაკითხული ანდრია რაზმაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილ საჯარო სხდომაზე 1944 წ. 21 ოქტომბერს. - თბ.: სახელგამი, 1945 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - გვ.: 21-35;
26. სამეცნიერო ხარისხის საკითხისათვის ძველ საქართველოში // საქართველოს პედაგოგიკურ

- მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომები. - 1947. - ტ. 3. - გვ. 27-40;
27. გ. თევზიშვილი-“სახალხო განათლებისა და პედაგოგიური აზროვნების ისტორია საქართველოში (1801-1871)“ // მნათობი. - 1950. - №2. - გვ. 163-168. - რეცენზია.

მის შესახებ:

1. ცნობილ ლექტორის ბ-ნ რობაქიძის უკანასკნელი ლექციის... // ნაპერწკალი. - 1908. - 1 ივლისი. - №30. - გვ. 4;
2. ისო. ქუთათურის დღიურიდან // ჩვენი აზრი. - 1909. - 11 ივნისი. - №35. - გვ. 3;
3. დანელია, ს. თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე, №1, 1 ნაკვეთი. სიბრძნის მტყვევლების ფაკულტეტი: (ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა) // განათლება. - 1920. - №2. - გვ. 36-48;
4. ივანე როსტომაშვილმა განათლების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 14;
5. მისა ცხაკაიას ლექცია // მხედარი. - 1920. - №5. - გვ. 16;
6. პროფ. შალვა ნუცუბიძე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 15;
7. იმედაშვილი, იოსებ (ერთი ვინმე). ერთი გამოსვლის გამო // ახალი კვალი. - 1921. - №2. - გვ. 10-12;
8. და-ლი, მ. პროფ. ნუცუბიძის ლექციის გამო: ქართველი ემიგრაციის შესახებ // ახალგზელი №7: კომუნისტის დამატება. - 1926. - 24 იანვარი. - №18. - გვ. 5-6;
9. შალვა ნუცუბიძის მოხსენება: [ევროპის ეკონომიურ და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე და ემიგრაციის ვითარებაზე] // კომუნისტი. - 1926. - 19 იანვარი. - №14. - გვ. 2;
10. მეცნიერების მუშაკთა სრულიად საქართველოს ყრილობა: კამათი პროფ. ახვლედიანის და პ. შარაიას მოხსენების გამო // კომუნისტი. - 1931. - 5 მაისი. - №101. - გვ. 4;
11. „ვეფხის ტყაოსნის“ ახალი რუსული თარგმანი: [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1941. - 14 ივნისი. - №138;
12. Абуладзе, Ю. Новый перевод поэмы Руставели // Правда. - 1941. - 13 марта. - №71;
13. აბდულ მესია: ახალი რუსული თარგმანი: [შ. ნუცუბიძის მიერ. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 17 მაისი. - №20. - ხელმოწერა: ვ. ნ.;
14. თამარიანის რუსული თარგმანი: [პროფ. შალვა ნუცუბიძისა. კრიტიკული განხილვა მწერალთა სასახლეში. თბილისი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 15 მარტი. - №11;
15. ლექსად აღდგენილი თქმულება ამირანზე: [პროფ. შ. ნუცუბიძის მიერ ლექსად აღდგენილი თქმულება ამირანზე ნაკითხული მის მიერ 14 თებერვალს მწერალთა კავშირის აუდიტორიაში] // კომუნისტი. - 1943. - 28 თებერვალი. - №6;
16. Реставрированный памятник древне-грузинской литературы: [Публичное заседание в Институте истории грузинской литературы им. Руставели];

- [Доклад проф. Ш. Нуцубидзе на тему: «Древне-грузинское сказание об Амირани»] // *Заря Востока*. - 1943. - 27 января. - № 21;
17. Сергеев, А. «Абдул-Мессия» Шавтели: [Рецензия]: [Изд-во «Заря Востока»] / А. Сергеев; Перевод на русский язык проф. Ш. Нуцубидзе // *Заря Востока*. - 1943. - 6 июля. - № 143;
18. კეკელიძე, კ. რუსთაველისა და ქართული რენესანსის საკითხისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №24. - გვ. 4-5;
19. ჩიქოვანი, ს. ქართული საბჭოთა მწერლების ახლანდელი ვითარება და ჩვენი ამოცანები: [მოსხენება საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 20;
20. *Заря Востока*. - 1948. - 18 января. - № 13.

წყარო:

- ავტორიანური;
- ვაშაყმაძე, ი. 10 წელი საბჭოთა მეცნიერებისა საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 215;
- ჩახრუხაძის „თამარიანი“ რუსულ ენაზე // კომუნისტი. - 1942. - 3 დეკემბერი. - № 286;
- Новая работа проф. Ш. Нуцубидзе // *Заря Востока*. - 1942. - 10 мая. - № 109;
- Тамариани: Профессор Ш. Нуцубидзе перевел на русский язык поэму Чахрухадзе «Тамариани» // *Заря Востока*. - 1942. - 19 февраля. - № 42;
- ლექსად აღდგენილი თქმულება ამირანზე: [პროფ. შ. ნუცუბიძის მიერ ლექსად აღდგენილი თქმულება ამირანზე ნაკითხული მის მიერ 14 თებერვალს მწერალთა კავშირის აუდიტორიაში] // კომუნისტი. - 1943. - 28 თებერვალი. - №6.

ო

ოდიშარია, კონსტანტინე ნიკოლოზის

ქმ – სამეგრელოდან (დაიბადა სენაკის მაზრის სოფ. მარტვილში, ულარიბესი გლეხის ოჯახში). დაამთავრა მარტვილის ერთკლასიანი სკოლა, 1891 წლიდან სწავლობდა თბილისის სახელოსნო სასწავლებელში, იმავე დროს მუშაობდა ვ. გუნიას სტამბაში საბეჭდი მანქანის ჩარხის დამტრიალებლად. 1894 წლიდან დაიწყო თანამშრომლობა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებსა და კრებულებში (ვ. გუნიას „საქართველოს კალენდარი“, „ივერია“, „ჯეჯილი“, „მოამბე“, „მოგზაური“, „კვალი“, „ცნობის ფურცელი“, აკაკის „კრებული“ და სხვ.). 1895 წელს თბილისის მე-2 გიმნაზიაში ექსტერნად ჩააბარა 6 კლასის გამოცდა, 1898 წლიდან, კავკასიის I მსროლელთა რაზმში სამხედრო სამსახურის დროს, როტის უფროსის კაპიტან ბოგდანოვის შუამდგომლობით, დაინიშნა რაზმის სკოლის ქართული განყოფილების მასწავლებლად, სადაც 75 ქართველ ჯარისკაცს ასწავლიდა ქართულ წერა-კითხვასა და ლიტერატურას, იმავე დროს, მთელი თავისი ძალ-ღონით პოლიტიკურად ათვითცნობიერებდა: უხსნიდა თვითმპყრობელობის სიმხეცეს საქართველოში, აცნობდა საქართველოს ისტორიას (რისთვისაც საჭირო ნიგნებს აწვდიდნენ ზ. ჭიჭინაძე, ი. იმედაშვილი, ი. გოგებაშვილი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“). ერთი წლის [...] დააპატიმრეს და გადასცეს სამხედრო სასამართლოს, სადაც ჩამოხრჩობის განაჩენი ელოდა, მაგრამ ვ. გუნიას, ილია ჭავჭავაძის, მისი სიძის – იმავე რაზმის უფროსის – პოლკოვნიკ როსტომ საგინაშვილის, იაკობ გოგებაშვილის, გენერალ ივ. ორბელიანისა და სხვ. დახმარებით, ჩამოხრჩობა ჯარისკაცის ღირსების აყრით და 3 წლით სადისციპლინო რაზმში გაგზავნით შეუცვალეს, ხოლო მათივე დახმარებით და ექიმების შემონემებით ეს სასჯელიც ერთი წლით მეტეხის ციხეში ჯდომით შეეცვალა. პოლიტიკური მოღვაწეობის გამო, 1901 წელს დააპატიმრეს და საქართველოს ფარგლებიდან გააძევეს. იმავე წლის 8 აპრილიდან ქ. ერევანში, ალექსი ჭიჭინაძეს, დუტუ მეგრელს, გიგო ბურჭულაძესა და სხვა ქართველებთან ერთად, ჩაება ქართულ საქველმოქმედო-საზოგადოებრივ მუშაობაში: ყველა ზემოხსენებულ ჟურნალ-გაზეთს მასალებს უგზავნიდა, კრეფდა ფულს ულარიბეს ქართველ მოწაფეთა და რუსეთში გადასახლებული პოლიტიკური პატიმრების დასახმარებლად. 1904 წელს კირილე ჭყონიას თანამშრომლობით მოაწყო პოლიტიკური ფარული კურსები თავის სახლში (ზოგჯერ სხვასთან) და ქართველ მზარეულ-მოსამსახურეებს რევი-

ლუციური აგიტაცია-პროპაგანდით ამზადებდა. 1906 წლის სექტემბერში გენერალ ალიხანოვ-ავარიელის მოსაკლავად ჩამოსული [...] გრაფმა [...] გადაასახლა. 1906 წლის ოქტომბრის 1-დან ქ. განჯაში შეუდგა დამშეული სამეგრელოსათვის ფულის შეგროვებას: დიდების სახელზე შეგროვილი 925 მან. 1907 წლის მარტში გადაუგზავნა თბილისის კომიტეტს („ცნობის ფურცელი“, 1907, აპრილის ნომერი) და მცირენლოვანთა სახელით შეგროვილი 37 მან. 50 კაპ. („ნაკადული“, 1907 წ., № 7, ყდის უკანასკნელი გვერდი) ვრცელი განცხადება-მოწოდებით „განჯელი ქართველი ბავშვებისაგან საქართველოს ბავშვებს“ და სურათი დამშეული მეგრელების ცხოვრებიდან მცირენლოვანთათვის – მოთხრობა „ქველმოქმედი მისას“ სათაურით, კ. მარტვილელის ფსევდონიმით („ნაკადული“, 1907, № 11). 1907 წლის ოქტომბერში დააარსა „ილია ჭავჭავაძის ფონდი“ და „ქართული საქველმოქმედო საზოგადოება“, რომლის თავმჯდომარედ ადგილობრივმა ქართველობამ თვით კ. ოდიშარია აირჩია („ცნობის ფურცელი“, 1907, № 146), რომელიც ყოველთვიურად სავალდებულო გადასახადის გარეშე აგროვებდა 150-170 მან. და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ უგზავნიდა (იხ. 1907, 1908 და 1909 წლების გაზ. „Возрождение“). იმავე დროს, თანამშრომლობდა ზემოხსენებულ ჟურნალ-გაზეთებში. 1908 წელს განჯაში მოაწყო აკაკი წერეთლის იუბილე. 1909 წლის ივნისში გუბერნატორმა გ. კოვალიოვმა განჯის გუბერნიიდან გადაასახლა. 1909 წლის ივნისიდან ბაქოში, სხვებთან ერთად, დაიწყო ქართული სკოლის დაარსება [...] ქართველებმა მიიღეს ასაშენებელი მიწა [...] ეკლესიის გვერდით და ორსართულიანი სახლი სკოლისათვის, ი. მანსვეტაშვილის სახსრებით ააშენეს საუცხოო სასკოლო შენობა: კ. ოდიშარიამ დაიწყო სკოლის საარსებო სახსრების შეგროვება, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი გადაგვარებული ინტელიგენტი ხელს უშლიდა (იხ. მისი მოთხრობა გაზ. „მარცვალის“ № 2-ში). კ. ოდიშარიასა და მისი თანამგძმობი მოწინავე ქართველების დახმარებით ბაქოს ქართველთა კულტურულ-ეროვნული მუშაობა გაჩაღდა: სკოლის აშენებასთან ერთად განამტკიცეს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ განყოფილების ნაყოფიერი მუშაობა, ამ მუშაობაში ჩააბა ქართველი მასა და სხვ. ყველა ამის გამო, ბაქოს გრადონაჩაღნიკმა მარტინოვმა კ. ოდიშარია, როგორც ეროვნული მოძრაობის სულისჩამდგმელი, გადაასახლა ბაქოს ქალაქის ფარგლებიდან, ხოლო ბაქოს სააქციზო უწყებამ,

როგორც თავისი მოხელე-მოსამსახურე, ჩამოქვეითებულ თანამდებობაზე გადაიყვანა სოფ. ყამარლუში (ერევნის მაზ.) პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ. აქედან აქციზად გადავიდა უცნობ გუბერნიაში – ყარსში, – არტაანში, ვითომდა თავისი სამსახურის ფარგლის გასაცნობად, შემოიარა: ყარსის, ალზევის, არტაანისა და ოლთისის ოლქები, სადაც სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების საფარველით, ვითომ რევიზიის მიზნით, გაეცნო საქართველოს ძველ ციხე-სიმაგრეებსა [...] ისტორიულ მასალას, [...] თავისი მოღვაწეობა [...] ახლად დაპყრობილ ოლქებში (ეს იყო პირველი მსოფლიო ომის 1914-1918 წლების ხანაში) – ისპირს, თორთუმსა და ერზურუმის მთელ ვილაეთში, დაწერა ოთხი დიდტომიანი ისტორიული მასალები შიდა ოსმალეთის საქართველოს ყოველი კუთხე-ადგილის დაწვრილებით გამორკვევით, სოფლების, ციხე-ქალაქებისა და ეკლესიების ძველი ქართული სახელების აღდგენით, ზნე-ჩვეულებების, წესისა და 7 000-მდე სოფელში მცხოვრებ ქართველ მუსლიმანთა ჩვენსკენ (დედა საქართველოსკენ) ეროვნული მისწრაფების აღწერით. ამ მასალების ნაწილი იბეჭდებოდა ოთხ-ოთხ სვეტად ყოველდღე გაზ. „საქართველოში“ 1917 წლის იანვარ-თებერვლის თვეებში „არტაანის მხარე“-ს სახელწოდებით; ამავე ხანში აქვეყნებდა შიდა ოსმალეთის საქართველოში თავისი მოგზაურობის შთაბეჭდილებებს „არტაანიდან თორთუმამდე, დანახული და გაგონილი“-ს სათაურით („საქართველო“, 1917, № 147) და სხვ., რამაც დააინტერესა არამცთუ ქართული, არამედ სხვა ერთა პრესაც. ქ. არტაანში, გ. საღარიძის (ახალციხელის) თანამშრომლობით დააფუძნა „ქართული საქველმოქმედო საზოგადოების“ განყოფილება, ქართველ მუსლიმანთა უღარიბესი და ომში დაზარალებულთა შვილებისათვის გახსნა ქართული სკოლა, რომელშიც 42 ბავშვი სწავლობდა; პირადად ქართველ ოფიცრებს, ინჟინრებსა და სხვა ეროვნების [...] ათასობით ადამიანს ფულად დახმარებას და სრულ პანსიონში ზრდიდა ზემოხსენებულ 42 ბავშვს, რის შესახებაც საყურადღებო მოხსენება გააკეთა თბილისის „ქართულ საქველმოქმედო საზოგადოებაში“ („ცნობის ფურცელი“, 1916, 21 დეკემბერი; „საქართველო“, 1916, № 20-28 და 1917, № 18, 19, 21, 22 – „არტაანის ქართველი მაჰმადიანები“-ს სათაურით), რის გამოც კავკასიის I და II კორპუსის გენერლებმა კალატინმა და პრჟევალსკიმ კ. ოდიშარიას დევნა დაუწყეს. 1918 წლის მარტის 11 თორთუმის ოლქიდან დაბრუნებულ კ. ოდიშარიას ადგილობრივმა ქართველმა მაჰმადიანებმა წარმომადგენლების პირით აცნობეს: ზეგ შიდა ოსმალეთის საქართველოში, არტაანითურთ, სომეხთა მოსახლეობის აკლემას ვაპირებთ და ქართველი მოსახლეობა გააფრთხილეთ, რომ ან გავიდნენ, ანდა თავ-თავის ბინის კარებზე ჯვარი დახაზონ, ბინებში ჩაიკეტონ და გარეთ არ გამოვიდნენო, რაც კ. ოდიშარიამ სასწრაფოდ განუცხადა ქართველ მოსახლეობას, ხოლო თვით, მამის სიკვდილის გამო, სასწრაფოდ წამოვიდა. 1918

წლის მარტის 13 მართლაც დაიწყო სომხების ხოცვა-ჟლეტა, უვნებლად დარჩენილი ქართველები [...] ჯარმა ბათუმს გადმოასახლა. ამის გამო სომეხმა ინტელიგენციამ კ. ოდიშარია „პროვოკატორად“ მონათლა („საქართველო“, 1919, „მოგონება ქართველი მაჰმადიანების ყრილობის გამო“ კ. მარტვილელისა).

1918 წლის ხონში დააარსა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია, რომლის კომიტეტის თავმჯდომარედ საზოგადოებამ კ. ოდიშარია აირჩია. იმავე წლის აგვისტოს 1 საქართველოს ფინანსთა მინისტრმა მიიწვია თბილისში აქციზის ინსპექტორის თანაშემწედ, რომელ თანამდებობაზე მუშაობითაც დიდი სარგებლობა მოუტანა სამშობლო ქვეყანას („თეატრი და ცხოვრება“, 1919, № 4; „საქართველო“, 1919, № 202, 208 და სხვ.). 1919 წელს აქციზის მოსამსახურეთა დანაშაულობების (ქურდობა, მექრთამეობა და სხვ.) გამო ფინანსთა მინისტრ კ. კანდელაკთან შეტაკება მოუვიდა, რისთვისაც დათხოვნილი, გაზ. „საქართველოს“ რედაქციაში მიიწვიეს თანამშრომლად, მაგრამ ხელისუფლება რომ ვერ შეურიგდა მის წერილებს, 1920 წლის აგვისტოს 1, მისი სურვილის წინააღმდეგ, საქართველოს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა საზღვაო მინისტრების დადგენილებით, გაიგზავნა ქ. ფოთის სადგურის სამმართველოს საქმეთა უფროსად (გაზ. „საქართველო“, 1920, № 30, 32, 33, 147 და სხვ.). ქ. ფოთის ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ კომიტეტის თავმჯდომარედ აირჩია („საქართველო“, 1920, № 171). უსამართლობას არც აქ ინდობდა და გაზეთის ფურცლებზე აქვეყნებდა ადგილობრივი ხელისუფლებისა და მათი აგენტების უკანონო მოქმედებას. ამის გამო შეტაკება მოუხდა საქართველოს ზღვათა მთავარ ინჟინერთან (რომელიც შემდეგში ბოლშევიკებმა დახვრიტეს ფულის მითვისებისათვის) და მისი მსხვერპლი შეიქნა: შინაგან საქმეთა მინისტრმა კუთვნილი ხელფასი არ მისცა, არც სალიკვიდაციო, რაც კანონით ეკუთვნოდა. ამის შემდეგ კვლავ ბევრი დევნა განიცადა. 1924 წლიდან „დედათა და ბავშვთა“ სახლში საქმის მწარმოებელ-ბუღალტრად და ადგილკომის თავმჯდომარედ მუშაობის დროს გამოამუღავნა ქართველი ეროვნების დევნა და სხვა უმსგავსოებანი, რის გამოც სხვა ეროვნების 36 პარტიული სამსახურიდან გადააყენეს, ანუ სხვა ადგილზე გადაიყვანეს, ხოლო კ. ოდიშარია სრულიად სამსახურიდან დაითხოვეს. 1925-1930 წლებში, უმუშევრობის დროს, მთელ საქართველოში ქართულ ლიტერატურას ავრცელებდა.

1928 წლის დეკემბრის 20, თბილისის საბჭოს არჩევნების დროს მედსანშრომის კავშირის უმუშევარ წევრთა ინტერესების აშკარა და გაბედული დაცვის გამო, კ. ოდიშარია 5000-მა კაცმა საბჭოს წევრად აირჩია: აქ მამასისხლური აშკარა ბრძოლა გამოუცხადა იმ დიდ ბობოლებს, რომლებიც ნთქავდნენ საქართველოს სახელმწიფო ქონებას და რესპუბლიკის საზიანოდ მრავალ საზიზღრობას ჩადიოდნენ. მუშაობდა სხვადასხვა საქციაში საზოგადოებრივი ინტერესებით გამსჭვალული, თუმ-

ცა ნივთიერად პირადად მუდამ შევიწროვებული, უკიდურეს სიღარიბეში ცხოვრობდა.

ზემოხსენებულ ნაწარმოებთა გარდა, დაწერა ორტომიანი დიდი რომანი „უსამართლობის მორევი“.

განსაკუთრებით საყურადღებოა მისი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ხასიათის წერილები, ნაწილობრივ ჟურნალ-გაზეთებში გაბნეული.

გამოქვეყნებულია:

1. ბათომი: კაცის ძარცვა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 3 ივლისი. - №243. - გვ. 3-4;
2. ქ. ბათომი: ქუჩაში რევოლუციის სროლა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 10 ივლისი. - №250. - გვ. 3;
3. მადლობის გამოცხადება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 13 მაისი. - №532. - გვ. 2; 23 აგვისტო. - №613. - გვ. 2;
4. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1898. - 22 სექტემბერი. - №203. - გვ. 4; 6 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 4;
5. დედა-ენა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №17. - გვ. 5-10. - ტექსტის ბოლოს: 4 ივლისი, 1905წ., აგარაკი დარაჩიზაგი, ერევ. გუბერნია;
6. გიგ ზავნით ამასთან ერთად, ფოსტის ხარჯის... // ისარი. - 1907. - 6 ივლისი. - №145. - გვ. 3. - დაზარალებულთა სასარგებლოდ;
7. მოუსავლობით დაზარალებულ მეგრელთა სასარგებლოდ // ისარი. - 1907. - 8 მარტი. - №51. - გვ. 4;
8. ქ. განჯა // ისარი. - 1907. - 8 ნოემბერი. - №246. - გვ. 3. - ილია ავჭაყაძის ფონდი;
9. ქველმოქმედი მისა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №11. - გვ. 6-15. - ტექსტის ბოლოს: 14 აპრილი 1907 წელი. ქ. განჯა;
10. ყაზახის მოკვლა და სროლა ქუჩაში: (წერილი განჯიდან) // ისარი. - 1907. - 19 აგვისტო. - №181. - გვ. 2-3;
11. დუტუ მეგრელს უძღვნი: [დიმიტრი ხოშტარიას. ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №56. - გვ. 8;
12. სიტყვით არის და საქმით კი...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №32. - გვ. 4;
13. შარადა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №7. - გვ. 64. - მე-6 №-ში მოთავსებულ რეზუსის აღსნა;
14. ცხოვრების თანამედროვე შვილი: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №46. - გვ. 13;
15. არტანდანი თორთუმამდე // საქართველო. - 1917. - 8 ივლისი. - № 147. - გვ. 3-4;
16. არტანის ქართველი მაჰმადიანები // საქართველო. - 1917. - 24 იანვარი. - № 18. - გვ. 4; 25 იანვარი. - № 19. - გვ. 4; 27 იანვარი. - № 21. - გვ. 4; 28 იანვარი. - № 22. - გვ. 4;
17. სააკციზო მოხელენი და სახელმწიფო საღარო // საქართველო. - 1919. - 19 სექტემბერი. - № 202. - გვ. 2;
18. ქართველ ერს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №1. - გვ. 14.

მის შესახებ:

1. ნოდია, კ-ნე. ბათომი: უშიშარი და უმართებულო რაინდი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 21 აგვისტო. - №289. - გვ. 2;
2. ქ. ფოთი (ს. ერ. დემ. ბიუროს ცნობა) // საქართველო. - 1920. - 17 დეკემბერი. - № 171. - გვ. 3-4.

წყარო:

1. ი-ი (იმედაშვილი, იოსებ). ერთგული მოხელე // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 4. - გვ. 15. - ახლავს ფოტო.

ოვნათამოვი, იაკოვ იონათამის ძე (18..

– 19..) – მხატვარი-პორტრეტისტი, – თბილისელი, ცნობილი მხატვრის იონათამის შვილი ან შვილისშვილი, რომელიც XIX საუკუნის პირველ ნახევარში მთელ თბილისს ემსახურებოდა თავისი ფუნჯით: ქალაქს ფოტოგრაფის მაგიერობას უწევდა, – ზოგიერთ დიდი ხნის გარდაცვლილ ცნობილ კაცის სურათს მოგონებით, მახსოვრობით ხატავდა ხოლმე. ამგვარად აღადგინა და შთამომავლობას გადმოსცა ყველა ყოფილ უფროსთა პორტრეტები. რუსთაგან ცნობილი იყო, როგორც ქართველთა რაფაელი.

წყარო:

1. ლეონიძე, გ. ძველ ქართველ მხატვრებზე // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აგვისტო. - № 24. - გვ. 3-4.

ოლა ბატონიშვილი [ოლა ილიას ასული ბრუზინსკაია] (18.. – 1913, 19VI) – მწერალი და ქველმოქმედი, გიორგი XIII-ის ძის – ილია

ბატონიშვილის – ბაგრატიონის ასული, რუსთა მეფისაგან გრუზინსკაიად წოდებული, – დაიბადა ქ. მოსკოვში და იქვე აღიზარდა მამისა და ღრმად განათლებული აბრამ ჩრდილელის ხელმძღვანელობით და დედოფლის ფრეილინად ირიცხებოდა. გარდაიცვალა 1913 წლის ივნისის 19, დაიკრძალა იქვე.

ოლა ბატონიშვილი სამშობლო ქვეყნის მოყვარული იყო. მოსკოვის ქართველი სტუდენტების მშობლიური მზრუნველი და ყოველმხრივ დამხმარე. შეაგროვა ძველი ქართული ხელნაწერები, ნაბეჭდი წიგნები, მრავალი ისტორიული ძეგლი, სურათი და სხვ.

დანერა:

1. მოკლე ისტორიული წერილი „Сулхан Саба“ („Завкавказская речь“, 1913);
2. Воспоминания из времен царей Ираклия II и Георгия XIII. – ეს მოგონებანი აღწერა თავისი მამის – ილიას და აღმზრდელის – აბრამ ჩრდილელის ნაამბობის თანახმად, რომელშიაც ბევრი საყურადღებო ცნობაა მოყვანილი საქართველოს უკანასკნელ მეფეთა, ბატონიშვილთა და ოჯახობათა რუსეთში გადასახლების შესახებ;
3. Ираклий II: [ისტორიული პიესა]. – ი. ზ. ლუკიანოვის თანამშრომლობით დანერგილი.

გამოქვეყნებულია:

1. თრითინო: ქართული ძველი თქმულება თარგმნ. ალ. მელიქოვისა // აკაკის კრებული. - 1899. - № 5, განყ. I. - გვ. 45-55;
2. წვიმა: ამბავი XI საუკუნისა: ქართული ძველი თქმულებანი გულბათისა [თარგმანი ა. მელიქოვისა] // აკაკის კრებული. - 1899. - № 3, განყ. I. - გვ. 105-115.

1913 წელს მისი მოგონებანი დაიბეჭდა გაზეთ „ქართლში“.

წყარო:

1. Закавказская речь. - 1913. - № 147.

ონიანი, არსენ ზურაბის ძე (1879 – 1948, 6/III) – ეთნოგრაფი და ლინგვისტი, – საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკად. ნ. მარის სახელობის ენის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი, – დაიბადა ქვემო სვანეთში, ღარიბი გლეხის ოჯახში. ქუთაისის სამეურნეო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, 1900-1911 წლებში, სვანეთში მასწავლებლობდა, 1910-1933 წლებში, ნ. მარის დავალებით, კრებდა სვანურ საენათმეცნიერო და ეთნოგრაფიულ მასალებს. 1923 წელს, ნ. მარის განვევით, ლენინგრადში მონაწილეობდა სვანურ-რუსული ლექსიკონის შედგენაში, აგრეთვე, ნ. მარის ხელმძღვანელობით, მონაწილეობა მიიღო ჩრდილო კავკასიაში მონეობილ სამეცნიერო ექსპედიციაში. 1938 წლიდან თანამშრომლობდა საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის აკად. ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტში, 1941 წლიდან – საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტში.

მის ნაშრომთაგან აკად. ნ. მარის რედაქციით ლენინგრადში გამოქვეყნდა:

1. სვანური ტექსტები ლაშხურ კილოზე;
2. სვანური სოფლებისა და მცენარეთა სახელები ლაშხურ ენაზე.

ზემოხსენებულთა გარდა, სვანური ენისა და სვანეთის ეთნოგრაფიის შესასწავლად დიდძალი მასალა შეაგროვა.

გარდაიცვალა 1948 წლის 6 მარტს, თბილისში.

წყარო:

1. საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკად. ნ. მარის სახელობის ენის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭო // სახალხო განათლება. - 1948. - 8 აპრილი. - № 15.

ონიაშვილი, ღაპით ეფრემის ძე (1883, 22/ XII – 1937, 14/VII) – მწერალი-მთარგმნელი და პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე, – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, – ქართლიდან.

1904-1924 წლებში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრად ირიცხებოდა, 1918-1921 წლებში ნ. ჟორდანიას მთავრობაში მინათმოქმედების მინისტრად იყო. საქართველოს გასაბჭოების დღიდან 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებამდე არა-ლეგალურად ცხოვრობდა. 1924 წელს პარიტეტულ კომიტეტში შევიდა, როგორც მენშევიკთა წარმომადგენელი და, სხვებთან ერთად, საბჭოთა წყობილების წინააღმდეგ აჯანყებას ამზადებდა, რისთვისაც ციხეში იჯდა. ციხიდან გაქცეული შეიპყრეს, მაგრამ აპატიეს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ბაირონიზმი და მსოფლიო მწუხარება / დ. ონიაშვილი. - [გორი], [1913] (სტ. დ. მაჭავარიანისა). - 48 გვ.; 18 სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. გოეტე, იოჰან ვოლფგანგ. ფაუსტი / თარგმანი გერმანულით [და წინასიტყვაობა] დ. ონიაშვილის. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (სამუს პოლიგრ. 1-ლი სტ.). - XI, 272 გვ.; 18სმ. - შენიშვნები, გვ. 253-272;
2. მარქსი, კარლ. კაპიტალი: კრიტიკა პოლიტიკური ეკონომიისა / მალაქია ტოროშელიძის რედ.; თარგმნილი გერმ. ფ. გოგინაიშვილის მიერ. - ტ. 1 / თარგმნ. გერმ. [დავით ონიაშვილის მიერ]; მალაქია ტოროშელიძის რედ.; [წინასიტყვ. ავტ. ქართ. გამოცემისათვის - მალაქია ტოროშელიძე; გერმ. სახალხო გამოცემისათვის - კარლ კაუცკი; მე-3 და მე-4 გამოცემისთვის - ფრიდრიხ ენგელსი]. - სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - LXXII, 804, [2] გვ.. - სახელთა და საგანთა საძიებელი გვ. 715-804.

გამოქვეყნებულია:

1. იურევი: (დორპატი) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 14 ოქტომბერი. - №2639. - გვ. 3;
2. დუშეთი: [მოსახლეობის შეკრება თავის საჭირობოროტო საკითხებზე მოსალაპარაკებლად] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 2;
3. დუშეთი: [მოქალაქეებისა და ვაჭრების მოთხოვნები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 27 მარტი. - №2782. - გვ. 3;
4. რუსეთის რევოლუცია და გერმანიის საზოგადოება: (წერილი ლეიპციგიდან) // სხივი. - 1905. - 6 დეკემბერი. - №1. - გვ. 4;
5. კაპიტალიზმი და მეურნეობა: (აგრარული საკითხის გამო): [ეპიგრაფად კ. მარქსის სიტყვები] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 24 აგვისტო. - №4. - გვ. 3-4; 25 აგვისტო. - №5. - გვ. 3-4; 27 აგვისტო. - №7. - გვ. 2-3; 29 აგვისტო. - №8. - გვ. 2-4. - იგივე სტატია იხ. გაზ.: გრიგალი - 1906. - 12 სექტემბერი. - №3. - გვ. 2-3; 14 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2-3; 22 სექტემბერი. - №11. - გვ. 2-3; 23 სექტემბერი. - №12. - გვ. 2-3; 28 სექტემბერი. - №15. - გვ. 2-3;
6. კრიზისი თანამედროვე ლიტერატურაში: დეკადანსი // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 6 ივნისი. - №54. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №55; გვ. 2.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოეთე, ი. ფაუსტი. ფაუსტი და ვაგნერი: [სამი სცენა ტრაგედიიდან] / იოჰან გოეთე; თარგმანი გერმანულით.

ლით იბერიელის [დავით ონიაშვილი] // ახალი კავკასიონი. - 1925. - №1. - გვ. 160-190;

2. ტანსკი, ლ. ორი ქვეყანა: [ლექსი] / ლ. ტანსკი; დ-ლი [დავით ონიაშვილი. მთარგმნ. რუსულიდან] // ახალი კავკასიონი. - 1925. - №1. - გვ. 136-138.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 ივნისი. - №2511. - გვ. 2;
2. ახალი ამბავი: [ცნობები თ. სახოკიას და დავით ონიაშვილის პატიმრობიდან განთავისუფლების შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 9 მარტი. - №3022. - გვ. 2;
3. საგრამორა. გორი: [სამხედრო წესების შემოღება, დაპატიმრებულთა შორის არიან სანდრო კეცხოველი, დავით ონიაშვილი, ტატიშვილი და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 13 იანვარი. - №2978. - გვ. 4;
4. დავით ონიაშვილის გაქცევა და ხელმოწერა დაპატიმრება // კომუნისტი. - 1925. - 24 იანვარი. - №142. - გვ. 3.

წყარო:

1. ზემოსხენებული ნაშრომები;
2. მუშა. - 1924. - 10 სექტემბერი. - № 54;
3. გ-ი. დამცველთა კოლეგიის წმენდა. „ყოფილების“ ახალი სერია // კომუნისტი. - 1930. - 22 თებერვალი. - № 44. - გვ. 3.

ონიაშვილი, ათამ [ალექსანდრე] (- 1879) – მწერალი და ეროვნული მოღვაწე, – სპარსელი ქართველი, XVII საუკუნის დასაწყისში სპარსეთში გადასახლებულთაგანი, სპარსეთში დაბადებულ-აღზრდილი, არაბული წერა-კითხვის, სპარსულ და აღმოსავლურ ენათა მცოდნე, ქართულ ენაზე საუცხოოდ მოსაუბრე, სამშობლო ქვეყნის (საქართველოს) წარსულის მცნობი, – შეძლებული ოჯახის შვილი იყო. საქართველოს ამბებს თავის ოჯახში გაეცნო: მშობლებისგან შეიტყო, რომ საქართველოდან ძალით იყვნენ გადასახლებული დიდძალ ქართველობასთან ერთად. ყველა მათგანი შვილებს აგონებდა: ეცადეთ, აქ არ დარჩეთ და საქართველოში დაბრუნდითო. 1871 წელს ა. ონიკაშვილი ჩამოვიდა თბილისს და ქართველობას პირველმა მოუთხრო სამასი წლის წინ შაჰ-აბასის მიერ სპარსეთში (ფერეიდანში) გადასახლებულ ქართველთა შესახებ. ეს გადასახლებულნი ქართველნი, თურმე, საქართველოს და თავის მწარე ხვედრის (იძულებით გადასახლების) შესახებ თაობიდან თაობას ზეპირად მოუთხრობდნენ. საქართველოში ჩამოსული ა. ონიკაშვილი ჩვენმა საზოგადო მოღვაწე-მწერლებმა გაიცნეს, დიდი პატივით შეხვდნენ, სპარსელ ქართველთა ამბები გამოკითხეს. ა. ონიკაშვილმა მოუთხრო სპარსელ ქართველთა ამბები. ამ ამბებმა მშობლიური გრძნობით გაჟღინთა ქართველთა გული. ა. ონიკაშვილი ყოველ ქართველს აგულიანებდა, რომ მიეხედათ სპარსეთში გადასახლებული, უყურადღებოდ მიტოვებული თანამომქმეთათვის და

შემოეკავშირებინათ. ნიკ. დიმ. ყიფიანმა გრ. ორბელიანს წარუდგინა ა. ონიკაშვილი, ხოლო გრ. ორბელიანმა – დიდ მთავარს, რომელმაც ყურადღებით მიიღო. ამ დროს მონათლეს ალექსანდრეს სახელით. ადგილობრივ ქართველთა დახმარებით ა. ონიკაშვილი თბილისის სასულიერო სემინარიაში ჩააყენეს მეკარედ, სადაც სემინარიის მონაფეხებმა იოსებ ცხვედაძის მეთაურობით იკისრეს მისი სწავლა-განათლება. ა. ონიკაშვილი იმდენად მოემზადა ქართულ მწერლობაში, რომ გაზ. „დროებაში“ წერილების წერაც დაიწყო.

ამ ხანაში ა. ონიკაშვილს შეუყვარდა დიმ. ყიფიანის ასული ელენე (ლიოლა), რომელსაც ლექსი უძღვნა („დადეგ, დამიდეგ გული, შენ გენაცვალე, ხარ დახატული!.. შენ აბანოში მიდიოდე, მე უკან მოგდედე“). მისი ლექსები დაბეჭდილია „დროებაში“ და მის რედაქტორ სერ. მესხთან დაახლოებული იყო.

ა. ონიკაშვილმა მოიარა საქართველო, ყველგან ისაუბრა ძველი დროიდან საქართველოდან სპარსეთში გადასახლებულ ქართველთა წარსულისა და აწმყო მდგომარეობის შესახებ, აგრეთვე, მათ საქართველოსკენ მოსწრაფებაზე და ქართველ საზოგადოებაში შექმნა სპარსელ ქართველთა და საქართველოს ურთიერთდაახლოების მისწრაფება.

პირველად ა. ონიკაშვილმა ამცნო ქართველობას, რომ „ქართველნი სპარსეთში ვეღარ შეინახავენ თავსა, რადგან თმენას და ბრძოლას სპარსებთან მობეზრებულნი არიანო“. პირველად ა. ონიკაშვილმა ამცნო ქართველობას, რომ სპარსეთში – ქ. შირაზის მახლობლად, ხუთი დღის სავალზე, ყულევის ხეობაზე, ქართველთა სოფლები მდებარეობს, სადაც მხოლოდ ქართველები ცხოვრობენ, სამშობლო – ქართული ენა სუფთად დაუცავთო. ეს სოფლებია: მარტყოფი, აფუსი, თელავი (თოლერი), ტაშქეშანი, ახჩა, ბოინი, მელაანი, მუკუზანი, მაჩხაანი, ზემო-აკურა (ზემო მარტყოფი), ქვემო-აკურა (ქვემო მარტყოფი), აგრეთვე, გილიანის ზღვისკენ – პატარძეული, ლილო, ნორიო, – 4010 კომლი, დაახლოებით 30.000 სული. ზ. ჭიჭინაძემ მისი ნაამბობი ცნობების თანახმად დაწერა „სპარსელი ქართველები“. მისი ჩამოსვლისა და საუბრების ნაყოფი იყო, რომ ლადო აღნიაშვილმა მოიარა ფერეიდანი და აღწერა იქაური ქართველები.

დაახლოებით 1876 წელს ა. ონიკაშვილი დაინიშნა საგარეჯოს დეპოში დახლიდრად. დეპოდან ნისიად ნაღებული საქონლის ვალი მონისიავეებმა აღარ დააბრუნეს და დეპომ იზარალა, რაც ა. ონიკაშვილმა ვერ აიტანა და თავი მოიკლა 1879 წელს.

დაწერა: „სპარსეთელი ქართველის წერილი“ („დროება“, 1874, № 427), მისსავე კალამს ეკუთვნის, სხვათა შორის, საქართველოში კომბოსტოს გაჩენის თქმულება („დროება“). ამ თქმულებით, საქართველოში კომბოსტო არ იყო, თურმე; ქართველობამ რუსეთიდან მოიტანა კომბოსტოს თესლი: არ იცოდა, რა ადგილას დაეთესა. სადაც დათესეს, კომბოსტომ ფურცლები ამოხეთქა და განზე გაიდგა, ყვავილებს ფოთლები გადააფარა და აღარ გაახარა, მაგრამ ველარ მოსპესო.

გამოქვეყნებულია:

1. სპარსეთელი ქართველის წერილი // დროება. - 1874. - 14 ივლისი. - №427. - გვ. 2;
2. ზღაპარი: თქმული ფერეიდნელი ქართველის მიერ // დროება. - 1875. - 21 მარტი. - №34. - გვ. 3. - რედაქციის შენიშვნა. - ხელმოწერა: სპარსელი ალექსანდრე ონიკაშვილი.

მის შესახებ:

1. ყიფიანი, ნიკ. ქართველების კალონია სპარსეთში // დროება. - 1872. - 31 მარტი. - №13. - გვ. 1-2.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველები სპარსეთში და საქართველოში მოსული სპარსელი ქართველი ათამ ონიკაშვილი. - თბილისი: მ.ე. ხელაძის გამოცემა, № 1, 1895 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 18სმ. - ტექსტის ბოლოს: ზ. ჭ.;
2. აღნიაშვლილი, ლადო. სპარსეთი და იქაური ქართველები: (მგ ზავრის წერილები). - ტფ., 1896 (ქართველთა წიგნის გამოცემული ამხანაგობის სტ.). - გვ. 189-191;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 486.

ონიკაშვილი, ყოლაგ-ჰუსეინ აბდულ-მაბადის ძე (18.. - 19..)

– მოგზაურობის აღმწერი, – ფიდაი-რეგოლუციონერი, – ქართველთა ერთობის მოციქული და საზოგადო მოღვაწე, – სპარსელი ქართველი, სპარსეთის სოფ. მარტყოფიდან, სპარსული განათლებით. მამისი აბდულ მამადი შეგნებული პირი იყო (-1901), დედა ფათუმ ნაჯაბ ონიკაშვილის ასული (-1906), რომელთაც შვილს გაუღვიძეს და ჩაუნერგეს სამშობლოს სიყვარული.

ყ. ონიკაშვილი საქართველოში ჩამოვიდა 1907 წლის დასაწყისს თავის ამხანაგ ყოლამრეზ ხუციშვილთან ერთად და ლ. ბოცვაძესთან დასახლდა; ლ. ბოცვაძესთან ოთხიოდე თვეში შეისწავლა ქართული წერა-კითხვა, გადიკითხა ქართველი რჩეული მწერლები და წერილების წერას მიჰყო ხელი სპარსეთში გადასახლებულ ქართველთა შესახებ. თავისი მამულიშვილური გამოსვლა-მოწოდებებით ქართველთა შორის დიდი აღფრთოვანება გამოიწვია. ლაპარაკობდა ძველი ქართული მიმოქცევიით, უფრო ქიზიყური კილოთი. დედა-საქართველოს შესახებ: მოგვხედეთ, სკოლა გაგვისხენით, ქართული წიგნი გვასწავლეთო; თითონ ამხანაგებთან ერთად სპარსეთის ქართველებში დაიწყო მუშაობა. თავის სოფელში (სპარსეთის მარტყოფში, ფერეიდანს) დაბრუნებულს თანამემამულეებმა – ქართველებმა მოკვლა დაუპირეს: „სომეხი შექმნილა და ჩვენც გასომხებას გვიპირებსო“ (ნექე-

ბად – შეჩვენებულად გამოაცხადეს). მიუხედავად ამისა, მათ შორის დაიწყო ქართველების შესახებ ქადაგება და საქართველოს იდეის გავრცელება: უკითხავდა ქართულ წიგნებს, ფონოგრაფით უკრავდა ქართულ სიმღერებს, რამაც ბევრს ჩაუნერგა მამულიშვილური გრძნობა და საქართველოსკენ მისწრაფება, ეროვნული შეგნება, საქართველოს სიყვარული და ერთობის საჭიროება. ამ იდეის გასავრცელებლად გაყიდა საუკეთესო სახლი, ბალი, ოჯახის ნივთეულობა, რომ ერთი სკოლა მაინც გაეღო, დაიწყო ქართველთა, მათი ყოფა-ცხოვრებისა და ძველებური ამბების აღწერა. მისმა მუშაობამ 50.000 ქართველი გაათავითვნობიერა. მისი წერილები „ჩონი თავგადასავალი სპარსეთიდან საქართველოსაკენ მოგზაურობის დროს“ („ისარი“, 1907, № 111) საყურადღებოა ენით და სპარსეთის ვითარების აღწერით. მის მიერ ნაამბობი არაკი „ლომი და კურდღელი“ დაბეჭდილია ჟურ. „ნაკადული“ (1907, №21).

საქართველოში, ამხანაგთან ერთად, მართავდა ლექციებს (პირველად 1907 წლის ივნისის 24-ს, თბილისის საკრებულოს დარბაზში) სპარსულ ქართველთა შესახებ. მოიარა საქართველოს ზოგიერთი ქალაქი და ასეთივე მოხსენებანი გამართა, რითაც დიდი აღტაცება გამოიწვია.

სპარსეთში მონაწილეობდა ფიდაების ჯგუფში შაჰის წინააღმდეგ. საქართველოდან მეორედ დაბრუნების შემდეგ დააპატიმრეს, როგორც რუსის პოლიტიკის მონაწილედ; რაკი ფერეიდანის გამოსაფხიზლებლად მუშაობდა, რუსეთმა თავის საწინააღმდეგოდ მიიჩნია და სპარსეთში გადაგზავნა. ამით აღელვებულმა ყ. ონიკაშვილმა ჯგუფი შეადგინა და რუსის კონსულს დაეცა მოსაკლავად, მაგრამ შეიპყრეს და მოკლეს.

გამოქვეყნებულია:

1. ლომი და კურდღელი: (არაკი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №21. - გვ. 19-20. - ჩანერილია ყოლამუსეინ ონიკაშვილის და ყოლამრეზ ხუციშვილის სიტყვით, ჩამწერი ლ. ბოცვაძე;
2. შვიდი თვე შესრულდა... // ისარი. - 1907. - 15 აგვისტო. - №178. - გვ. 4;
3. ჩონი თავგადასავალი სპარსეთიდან საქართველოსაკენ მოგზაურობის დროს // ისარი. - 1907. - 24 მაისი. - №111. - გვ. 2-3. - ტექსტს ახლავს რედაქციის შენიშვნა: №25 მაისი. - № 112. - გვ. 3;
4. ნიგნისი, 1908 წ. ჩემო საყვარელო მასწავლებლო... // განათლება. - 1908. - №5-6. - გვ. 191-192. - წერილი სპარსეთიდან. - წერილს დართული აქვს ალიყოლი ონიკაშვილის, მესიდაშვილის, აბას ონიკაშვილის, სეაფოლი ასიაშვილის და ოსმალი გულიაშვილის მიწვევები;
5. სპარსეთის ქართველებისაგან // განათლება. - 1908. - №5-6. - გვ. 187-190. - წერილში ჩართულია მოჰამედ სადებ ხანი მესიდაშვილის მისალმება ქართველი ხალხისადმი. - სკოლოში რედაქტორის შენიშვნა.

მის შესახებ:

1. დ. ჭიათურა... // ისარი. - 1907. - 21 ივლისი. - №158. - გვ. 1; 22 ივლისი. - №159. - გვ. 1;
2. ერმაკოვი, დ. ნ. - ა) ონიკაშვილი ყულამ-ჰუსეინ: [პორტრეტი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №9. - გვ. 3; ბ) ყოლამ-რეზა ხუციშვილი და ყოლამ-ჰუსეინ ონიკაშვილი: [პორტრეტი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №15. - გვ. 1;
3. [მირიანაშვილი, ალექსი] (ან-მან). ნოშრევან-ყეინი: (სპარსული ზღაპარი ნამბობი ყოლამ უსეინ ონიკაშვილის მიერ) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №4. - გვ. 17-22;
4. [ოყრეშიძე, დომენტი] (დ. თომაშვილი). სპარსეთის ქართველობას: (ონიკაშვილის და ხუციშვილის მოგზაურობის გამო). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №9. - გვ. 3-5;
5. სალიტერატურო დილა // ისარი. - 1907. - 21 ივნისი. - №133. - გვ. 2;
6. სალიტერატურო დილა სპარსელ ქართველების შესახებ // ისარი. - 1907. - 26 ივნისი. - №137. - გვ. 2;
7. სპარსეთის ქართველების შესახებ // ისარი. - 1907. - 29 ივნისი. - № 140. - გვ. 1-2;
8. სპარსელი ქართველები ტფილისში // ისარი. - 1907. - 11 იანვარი. - №5. - გვ. 2;
9. სპარსელი ქართველები // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 3 აგვისტო. - №14. - გვ. 2;
10. ქართული წარმოდგენა // ისარი. - 1907. - 17 აგვისტო. - №179. - გვ. 3;
11. ქუჩუკაშვილი შიო (შ. მღვიმელი). გამოთხოვება: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №1. - გვ. 2. - ლექსის ბოლოს რედაქციის შენიშვნა;
12. ძმ. ნიკიტინების თეატრში... // ისარი. - 1907. - 15 აგვისტო. - №178. - გვ. 1;
13. ჯავახი. სოფ. ბაკურიანი // ისარი. - 1907. - 22 ივლისი. - №159. - გვ. 2;
14. ჰერკულესი. ქ. ოზურგეთი: (გურია) // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 28 ივლისი. - №9. - გვ. 1;
15. იმედიც კაი საქონელია: ზღაპარი. ნამბობი სპარსეთის ქართველ ყოლა-მუსეინ ონიკაშვილის მიერ // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №7. - გვ. 18-24;
16. სკოლა ფერეიდნელებისათვის // ამირანი. - 1908. - 29 აგვისტო. - №145. - გვ. 3;
17. ქ.შ.წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების // ამირანი. - 1908. - 13 ივლისი. - №107. - გვ. 3;
18. ქართველი სპარსელები: ონიკაშვილი და ხუციშვილი [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 207;
19. წერილი სპარსეთიდან // ისარი. - 1908. - 29 თებერვალი. - №48. - გვ. 2;
20. დაპატიმრება // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 8 მაისი. - №30. - გვ. 3;
21. [ორჯონიკიძე, სერგო] (სერგო კლდისძირელი). წერილი რეშტიდან: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ახალი სხივი. - 1910. - 7 თებერვალი. - №4. - გვ. 2;
22. ამჟამად თბილისში იმყოფება... // სიმართლის გზა. - 1917. - №2. - გვ. 3. - პატარა დღიური.

წყარო:

1. ს. სალარიძის ნამბობი;
2. ბოცვაძე, ლ. ყოლამრეზა ხუციშვილი: [ფერეიდნელი ქართველის ნეკროლოგი] // ნიშადური. - 1907. - №9. - გვ. 15;
3. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველები სპარსეთში და საქართველოში მოსული სპარსელი ქართველები / ზ. ჭიჭინაძისა. - მე-3 დამატ. გამოც. - თბ.: ავტორის გამოცემა, 1907 („ძმობის“ სტ.). - გვ.: 62, 63, 67, 80;
4. ონიკაშვილი, ყოლამ ჰუსეინ. სპარსეთის ქართველები-საგან // განათლება. - 1908. - №5-6. - გვ. 187-190;
5. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 27.

ონოზრიო, პატრი (XVIII – XIX სს.) – ეკლესიათა მშენებელი.

– ჩამომავლობით ქართველი, წმ. დომინიკეს წესის ბერი, – პოლონეთის ერთ-ერთი მონასტრიდან. გორში დაიწყო კათოლიკეთა მონასტრისა და ეკლესიის შენება და თავის სიცოცხლეშივე დაასრულა.

წყარო:

1. თამარაშვილი, მიქელ. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნეიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე / მღვდელი მიქელ თამარაშვილი. - ტფ.: ავტორის მიერ გამოცემული, 1902 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - გვ. 508.

ორაგველიძე, კარლო (1902 – 1937, 11/X)

– ეკონომისტი, – ქართული ორიგინალური მარქსისტული ეკონომიკური ლიტერატურის ერთი შემქმნელთაგანი. – იყო საქართველოს კპ (ბ) ცკ-ს ლენინიზმისა და მარქსიზმის პროპაგანდის განყოფილების გამგე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი და სხვ.

წერდა მიმდინარე ხანის ეკონომიკის, აბსოლუტური რენტის, აგრარული საკითხისა და სხვ. შესახებ. მისი რედაქტორობით გამოვიდა კ. მარქსის: 1. „საქიარაო შრომა და კაპიტალი“, ტფ., 1929; 2. „შესავალი პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკისათვის“, ტფ., 1930.

მისი წინადადებით, შოთა რუსთაველის 750 წლის იუბილესათვის გაზ. „კოლექტივიზაციამ“ დაიწყო შოთას სახელობის კულტურული ლაშქრობა, დიდძალი ხალხური შემოქმედების მასალა შეაგროვა და სამ ტომად გამოსცა „საუნჯის“ სახელწოდებით, კ. ორაგველიძის რედაქტორობით. მისივე რედაქტორობით შედგენილ იქნა ვრცელი (51.000 სიტყვა) რუსული-ქართული ლექსიკონი (თბ., 1937, 1192 გვ.).

ცალკე გამოცემულია:

1. „მარქსის“ შესახებ. - ტფილისი: საქართველოს კომპარტიის ცეკას სააგიტაციო-საპროპაგანდო

განყოფილების გამ. № 80, 1924 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-3 სტ.). - 36 გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];

2. რელიგია და მასთან ბრძოლა: (ნერილები და მასალები ანტირელიგიურ პროპაგანდისათვის) / საქ. კპ (ზ). - ტფ.: ს.კ.პ. ცენტრ. კომ. გამ-ბა № 102, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტ.). - 42, [1] გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. რუსეთის კომუნისტური პარტიის მოკლე ისტორია / საქ. კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკებისა). - ტფ.: ცენტრალურ კომიტეტის გამომცემლობა № 84, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტ.). - 30, [2] გვ.; 22სმ.;
4. ნამდვილი და ყალბი მარქსიზმი: [ნოე ჟორდანის საპასუხოდ]. - [ტფ.]: სახელმწ. გამ-ბა, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტ.). - VI, 202, [1] გვ.; 23სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
5. ქართველი მენშევიკების აგრარული „რეფორმა“ / [ავტორის წინასიტყვაობით]. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 94, [1] გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა]; *მეორე შესწორებული გამოცემა*. - ტფ.: *პარტგამომცემლობა, 1935 (პარტგამომცემლობის 1-ლი სტ.). - 91 გვ.; 18სმ.*;
6. სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-ნ სტ.). - 94 გვ.; 17სმ. - (პოპულარული ლიტერატურა);
7. აბსოლუტური რენტის თეორია / კ. ორაგველიძე. - ტფ.: ჟურნ. „საქართველოს ეკონომისტის“ გამოც., 1930 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველობის სტ.). - 45, [2] გვ.; 25სმ.. - *უთავფურცლოა, აწერილია კანის მიხედვით. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.; აგრეთვე: ტფ.: სახუნტი, 1935 (სახუნტის სტ.). - 65 გვ.; 22სმ.*;
8. კაპიტალიზმის განვითარება ამიერ-კავკასიის სოფლის მეურნეობაში. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 131 გვ.; 18სმ.; *მე-2 შეეს. გამოცემა*. - ტფ.: საქ. სოც. მეურნეობა, 1936 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 120 გვ.; 22სმ.. - *ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ ქართ. რუს. ენაზე (79 სახელწ.);*
9. სოფლის მეურნეობის რეკონსტრუქციის პრობლემები. - ტფ.: საქ. საფინანსო-კოოპ. ინსტ. გამ-ბა № 5, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 111 გვ.; 26სმ.. - *დანართი: დამატებანი გვ. 83-100. - ბიბლიოგრაფია ტექსტის ბოლოს;*
10. ბურჟუაზიული ეკონომისტები საბჭოთა ეკონომიკის შესახებ / ამიერკავკასიის ეკონომიურ გამოკვლევათა ინ-ტი. - ტფ.: ჟურ. საქართველოს სოციალისტური მეურნეობას გამ-ბა, 1931 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 209, [2] გვ.; 17სმ.;
11. აგრარიკ-მარქსისტების კონფერენციაზე ამხ. სტალინის მიერ წარმოთქმული სიტყვის სამი წლისთავი / საქ. ცკ არსებ. მარქსიზმ-ლენინიზმის ინ-ტი. - ტფ.: ჟურნ. საქ. სოც. მეურნეობას-ს გამ-ბა, 1933 (სახკომსაბჭოს სტ.). - 19 გვ.; 28სმ.;
12. კარლ მარქსი როგორც ეკონომისტი: ვარდაცვალების 50 წლის თავისათვის / საქ. ცაკთან არსებ. მარქსიზმ-ლენინიზმის ინ-ტის ეკონომიური სექცია. - ტფ.: ჟურნ. საქ. სოციალისტური მეურნეობა, 1933 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 112 გვ.; სურ.; 17სმ.;

13. პარტიული სწავლების მაღალი ხარისხისათვის / საქართველოს ცაკთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ეკონომიური სექცია. - ტფ.: ჟურნ. საქ. სოც. მეურნეობას გამ-ბა, 1933 (საქ. სახკომსაბჭ. სტ.). - 69 გვ.; 17სმ.;
14. რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის / რედ.-კორექტორი პ. კუჭაიძე. - ტფ.: ჟურნ. საქ. სოც. მეურნეობა, 1935 (საქსახკომსაბჭოს სტ.). - 80 გვ.; 22სმ. - *ბიბლიოგრ.: „გამოყენებული ლიტერატურის სია“ (47 სახელწ. რუს. ენაზე);*
15. საქართველოს ისტორიის საკითხებისათვის. - ტფ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა და სტ., 1936. - 65 გვ.; 23სმ.. - *ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ სქოლიოებში.*

მისი რედაქტორობითა და წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. მარქსი, კარლ. - ა) საქირაო შრომა და კაპიტალი. - ტფ.: შრომა, 1929 (კავ. წ. დრ. ჯარის სტ.). - 106 გვ.; 18სმ. - (მცენიერული სოციალიზმის ბიბლიოთეკა); ბ) შესავალი პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკისათვის / თარგმნილი გერმანულით გ. ქიქოძისა; [წინასიტ. ავტ.: კ. ორაგველიძე]. - ტფ.: საქ. ეკონომისტი, 1930 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 55 გვ.; 18სმ. - (თეორიული ეკონომიის ბიბლიოთეკა);
2. ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი = Тифлисский Государственный университет / [პ/მ რედ. კ. ორაგველიძე; ფოტ. ი. პანფილოვი]. - ტფ., 1936 (სახ. უნ-ტის ტიპო-ლიტოგრაფ.). - 88 გვ.; ფოტ.; 35სმ.;
3. რიკარდო, დავიდ. პოლიტიკური ეკონომიის და დაბეგერის საფუძვლები = *Начала политической экономии и податного обложения = The principles of the political economy and taxation* / დავიდ რიკარდო; კ. ორაგველიძის წინასიტყვაობით; თარგმნ. ინგლ. ფ. გოგიჩაიშვილის მიერ; თსუ, ეკონ. მეცნ. კაბინეტი. - თბილისი: სახუნტის გამომცემლობა და სტ., 1937. - VIII, 384 გვ.; პორტრ.; 22 სმ. - პარალ. თავფურ. რუს.-ინგლ. ენ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 371-385;
4. რუსულ-ქართული ლექსიკონი: (51.000 სიტყვა). - თბ.: სახუნტის გამომცემლობა და სტ., 1937. - XXIV, 1192 გვ.; 25სმ. - წანართი: ქართულ შემოკლებათა სია (გვ. XV-XXIV). - დანართი: საბჭ. სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის შედგენილობა, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შედგენილობა, შესწორებანი და დამატებანი. (გვ. 1175-1192). - თავფურცელი: ქართულ-რუსულ ენებზე.

გამოქვეყნებულია:

1. ამიერკავკასიის ახალგაზრდა მარქსისტთა ორგანიზაციის პირველი კონფერენცია: (მოსხენებები ადგილებიდან). ლანჩხუთის ორგანიზაცია // ახალი კვალი. - 1918. - №7. - გვ. 15. - ტექსტის ბოლოს: მომხსენებელი კ. ორაგველიძე;
2. გურიის ახალგაზრდა მარქსისტთა ორგანიზაციების მეორე კონფერენცია // ახალი კვალი. - 1918. - №7. - გვ. 14-15. - ტექსტს ბოლოს ხელმოწერა: კონფერენციის მდივანი: კ. ორაგველიძე;
3. მოვანყოთ შაბათობა: [საქართველოში] // კომუნისტი. - 1921. - 13 მაისი. - №58. - გვ. 4; ღია წერი-

- ლი ოზურგეთის ახალგაზრდა მარქსისტთა ორგანიზაციის წევრს ალექსი გიორგაძეს: [წერილის ავტორის მიერ ოზურგეთში წაკითხულ ლექციაზე მომხდარ ინციდენტის გამო] // ახალი კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №14. - 1920. - 26 ნოემბერი. - №104. - გვ. 4;
4. ამოძრავდნენ!: [მენშევიკური მთავრობის მიერ საზღვარგარეთ გაგზავნილ ქართველი სტუდენტების პროვოკაციული გამოსვლების გამო] // კომუნისტი: საქართველოს წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №35. - 1921. - 24 დეკემბერი. - №245. - გვ. 4;
 5. აღსრულდა!: [ახალგაზრდა მუშათა მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №5. - 1921. - 29 აპრილი. - №48. - გვ. 3;
 6. ეკონომიური კრიზისი და პროლეტარული ახალგაზრდობა // კომუნისტი: (წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №15). - 1921. - 10 ივლისი. - №105. - გვ. 4;
 7. თეზისები მოხსენებისათვის ახალგაზრდა კომუნისტური ინტერნაციონალის მეორე კონგრესის შესახებ // კომუნისტი. - 1921. - 1 ივლისი. - №97. - გვ. 4. - წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №14;
 8. კვლავ პერერევისტრაციის შესახებ // კომუნისტი: საქართველოს ახალგაზრდობის ფურცელი №10. - 1921. - 3 ივნისი. - №75. - გვ. 4;
 9. კიდევ სამაზრო კონფერენციებზე // კომუნისტი: (წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №13). - 1921. - 26 ივნისი. - №93. - გვ. 4;
 10. მეორე კონგრესი // კომუნისტი. - 1921. - 19 აპრილი. - №39. - გვ. 4. - საქართველოს კომკავშირელი ახალგაზრდობის ფურცელი №4;
 11. ჩვენი თათბირი // კომუნისტი. - 1921. - 14 აპრილი. - №35. - გვ. 4. - საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №3;
 12. ცოცხლებს ვეძახით: [ახალგაზრდობის კომუნისტური აღზრდის შესახებ] // კომუნისტი: საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №9. - 1921. - 29 მაისი. - №71. - გვ. 4;
 13. ამიერ-კავკასიის ახალგაზრდათა კომკავშირის მეორე ყრილობა // კომუნისტი. - 1922. - 19 აგვისტო. - №190. - გვ. 4. - საქართველოს კომუნისტური ახალგაზრდობის ფურცელი №45;
 14. გამარჯვებისაკენ: [წერილი მოსკოვიდან ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
 15. კომუნისტური პარტიისა და კომკავშირის დაახლოვების კვირა // კომუნისტი: საქართველოს წითელი ახალგაზრდობის ფურცელი №38. - 1922. - 14 იანვარი. - №11. - გვ. 4;
 16. ოქტომბერი ივლისის წინააღმდეგ: [ოქტომბრის რევოლუციისა და საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუციის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
 17. „სამსჯავროს“ წინაშე: შთაბეჭდილებანი: [პარტიის წმენდის გამო მოსკოვის ერთ-ერთი სტამბის მაგალითზე. წერილი მოსკოვიდან] // კომუნისტი. - 1922. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
 18. აგიტაცია-პროპაგანდის საკითხები // კომუნისტი. - 1923. - 27 ნოემბერი. - №273. - გვ. 1;
 19. აგიტაციის და პროპაგანდის საკითხები საქართველოში: გამომცემლობის დარგში საჭიროა სისტემა // კომუნისტი. - 1923. - 4 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1;
 20. აგიტაციის და პროპაგანდის საკითხები საქართველოში: [წერილი] // კომუნისტი. - 1923. - 29 აგვისტო. - №197. - გვ. 1; 7 სექტემბერი. - №205. - გვ. 1. - შინაარსი: ანტირელიგიური პროპაგანდა თუ ანტირელიგიური კამპანია?. - უღმერთოთა კავშირის შესახებ;
 21. ამხანაგი ბორის ძნელადე: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1923. - 10 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1;
 22. ახალი ამოცანების შესახებ: [საქართველოს სააგიტაციო-საპროპაგანდო განყოფილებათა გამგეების თათბირის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 25 ნოემბერი. - №272. - გვ. 1;
 23. აჯანყების წინ: [გერმანიაში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 22 ოქტომბერი. - №243. - გვ. 1;
 24. გაუგებრობა თუ შეცდომა?: [ამხ. რ. კალაძის წერილის გამო]: ენის და ეროვნულ საკითხზე // კომუნისტი. - 1923. - 4 ოქტომბერი. - №227;
 25. გაუგებრობა თუ შეცდომა?: [გამოხმაურება გაზ. კომუნისტში №224 დაბეჭდილი რ. კალაძის წერილის „ჩვენი პრესა“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 4 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1;
 26. ვინ არიან ფაშისტები? // კომუნისტი. - 1923. - 27 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1; 30-31 ოქტომბერი. - №250-251. - გვ. 1;
 27. თათბირის შედეგები: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის სააგიტაციო-საპროპაგანდო განყოფილებათა გამგეების თათბირის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 5 დეკემბერი. - №280. - გვ. 1;
 28. თანამედროვე სოფლის შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 11 ნოემბერი. - №263. - გვ. 1;
 29. კვლავ ჩვენი პრესის შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 7 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1-2;
 30. კომკავშირის დღესასწაული: [კომკავშირის დაარსებიდან 6 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 20 ნოემბერი. - №267. - გვ. 1;
 31. მაკრატლის მიზეზები: [ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემების შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 21-22 დეკემბერი. - №294-295. - გვ. 1;
 32. მაკრატლის საკითხის გამო: [ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის პირობებში] // კომუნისტი. - 1923. - 20 დეკემბერი. - №293. - გვ. 1;
 33. პოლიტიკური ცოდნის გადასინჯვა // კომუნისტი. - 1923. - 11 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1;
 34. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 27 ნოემბერი. - №273. - გვ. 4. - წერილებს შორის: დროა საქმე დავასრულოთ. სასკოლო მშენებლობა მუხუთში / კ. ორაგველიძე, ალ. ბუკალავა;
 35. პროლეტარული რევოლუცია და წერილი ბურჟუაზია // კომუნისტი. - 1923. - 30 სექტემბერი. - №224. - გვ. 2-3;
 36. რაზე უნდა ვწეროთ: ჩვენი პასუხი ამხ. მუშკორ ალ. ბ-შვილს: [დისკუსია პრესის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 2 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 1;

37. რელიგია და მარქსიზმი // კომუნისტი. - 1923. - 21 ოქტომბერი. - №242. - გვ. 4-5;
38. საბჭოთა პარტიული სკოლები და მათი ამოცანები: [ავიტაციისა და პროპაგანდის საკითხები] // კომუნისტი. - 1923. - 1 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1;
39. საბჭოთა ხელისუფლება და „მაკრატლის“ პრობლემა // კომუნისტი. - 1923. - 23-25 დეკემბერი. - №296-297. - გვ. 1;
40. ჩემი უკანასკნელი პასუხი: [ამხანაგ რ. კალაძეს]: ენის და ეროვნულ საკითხზე // კომუნისტი. - 1923. - 12 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 1;
41. ჩვენი პრესა: [დისკუსიისათვის] // კომუნისტი. - 1923. - 18 სექტემბერი. - №214. - გვ. 1;
42. წერილები // კომუნისტი. - 1923. - 29 აგვისტო. - №197. - გვ. 1; 30 აგვისტო. - №198. - გვ. 1; 1 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1; 4 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1; 6 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1; 7 სექტემბერი. - №205. - გვ. 1; 8 სექტემბერი. - №206. - გვ. 1. - შინაარსი: ავიტაციის და პროპაგანდის საკითხები საქართველოში; ანტირელიგიური პროპაგანდა თუ ანტირელიგიური კამპანია?; სამაზრო გაზეთი და მისი დანიშნულება; საბჭოთა პარტიული სკოლები და მათი ამოცანები; გამომცემლობების დარგში საჭიროა სისტემა; ახალი თუ ძველი სტუდენტობა უღმერთო კავშირის შესახებ; დასკვნა; სად უნდა იქნას ყურადღების ცენტრი;
43. ავიტაციისა და პროპაგანდის შესახებ: [საქართველოს კომპარტიის ყრილობისათვის] // კომუნისტი. - 1924. - 8 მაისი. - №103. - გვ. 2;
44. ათი წლის იუბილე: მსოფლიო ომის ათი წლისთაზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 29 ივლისი. - №170. - გვ. 3;
45. ახალი გზა სწავლა-განათლების საქმეში // კომუნისტი. - 1924. - 31 ივლისი. - №172;
46. ახალი გურია: [შთაბეჭდილებანი] // კომუნისტი. - 1924. - 15 მაისი. - №109. - გვ. 3;
47. ახალი ნაკადი: [კომუნისტური პარტიის რიგებში] // კომუნისტი. - 1924. - 20 აპრილი. - №90. - გვ. 1;
48. გადასახადების შესახებ: [ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სესიის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 27 თებერვალი. - №47. - გვ. 1;
49. ინგლისის კომუნისტური პარტია და პარლამენტის არჩევნები // კომუნისტი. - 1924. - 18 ოქტომბერი. - №239. - გვ. 1;
50. კარლ მარქსი და ლენინი // კომუნისტი. - 1924. - 26 იანვარი. - №21;
51. კოლპერატორთა მომზადებისათვის // კომუნისტი. - 1924. - 31 ივლისი. - №172. - გვ. 1;
52. ლენინის ნაწერების გამოცემა ქართულ ენაზე // კომუნისტი. - 1924. - 18 მარტი. - №63;
53. ლიტერატურის გაიფების შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 9 იანვარი. - №8;
54. მსოფლიო ომი და მეორე ინტერნაციონალი // ახალი კომუნისტი. - 1924. - 5 მარტი. - №53. - გვ. 1;
55. მუშათა პრესის წარსულიდან საქართველოში: მოკლე მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1924. - 5 მაისი. - №100. - გვ. 1-3;
56. ნაციონალური საკითხი და კომუნიზმი // მომავალი. - 1924. - №9-10. - გვ. 5-12;
57. პარტიული სკოლების გამოშვება // კომუნისტი. - 1924. - 12 ივნისი. - №133. - გვ. 2;
58. პარტიული სკოლების წარმომადგენელთა თათბირის შედეგები // კომუნისტი. - 1924. - 28 თებერვალი. - №48. - გვ. 2;
59. პარტიული ცხოვრების საკითხები // კომუნისტი. - 1924. - 18 აპრილი. - №88. - გვ. 3;
60. ყურნალის გამოცემის შესახებ: [სამეცნიერო-პოლიტიკური და ლიტერატურული ყურნალის თაობაზე] // კომუნისტი. - 1924. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
61. რელიგიის საკითხი ჩვენში და დასავლეთ ევროპაში // კომუნისტი. - 1924. - 27 აპრილი. - №96. - გვ. 1;
62. როგორ უნდა იქნეს შესწავლილი ლენინიზმი? // კომუნისტი. - 1924. - 9 მარტი. - №57. - გვ. 3;
63. სასოფლო სამეურნეო ლიტერატურის გამომცემლობის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 19 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
64. საქართველოს საბჭოთა პარტიული სკოლების თათბირისათვის // კომუნისტი. - 1924. - 9 თებერვალი. - №33. - გვ. 2;
65. ფულის საკითხის გამო: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 30 აპრილი. - №98. - გვ. 1; 9 მაისი. - №104. - გვ. 1;
66. ყოფა-ცხოვრების საკითხები ჩვენში // კომუნისტი. - 1924. - 25 ივლისი. - №167. - გვ. 1;
67. ცოტა რამ ლენინიზმის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 20 თებერვალი. - №42. - გვ. 2-3;
68. წერა-კითხვის უცოდინარობა და მასთან ბრძოლა // კომუნისტი. - 1924. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
69. აბრამოვიჩი და ქართველი მენშევიკების ტაქტიკა // კომუნისტი. - 1925. - 18 იანვარი. - №15. - გვ. 1;
70. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის გახრწნა // კომუნისტი. - 1925. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
71. ვინ არიან ფაშისტები? // კომუნისტი. - 1925. - 27 ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1;
72. ინგლისში ეკონომიური ცხოვრების მდგომარეობა // კომუნისტი. - 1925. - 28 ივნისი. - №146. - გვ. 1;
73. კონტრრევოლუციონური ემიგრაციის ზღაპრები: [საბჭოთა კავშირის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 15 იანვარი. - №12. - გვ. 1;
74. მარქსიზმი და პროლეტარიატის და გლეხ-კაცობის კავშირის საკითხზე // კომუნისტი. - 1925. - 10-11 იანვარი. - №8-9. - გვ. 2;
75. ორი სტაბილიზაცია: კაპიტალიზმის სტაბილიზაცია: საბჭოთა სტაბილიზაცია // კომუნისტი. - 1925. - 28 ივნისი. - №146. - გვ. 2; 1925. - 5 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
76. რატომ აჯანყდა ჩინეთის ხალხი // კომუნისტი. - 1925. - 14 ივლისი. - №159. - გვ. 1;
77. საბჭოთა ნეობილევა და ნოე ყორდანია: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 13-15 სექტემბერი. - №210-211. - გვ. 2-3-4; 26-27 სექტემბერი. - №221-222. - გვ. 2-3; 30 სექტემბერი. - №224. - გვ. 2; 4-6 ოქტომბერი. - №228-229. - გვ. 2. - შინაარსი: საბჭოთა ნეობილევა და ნოე ყორდანია „მარქსიზმი“; მრეწველობის საკითხი; აგრარული საკითხი; გლეხკაცობის საკითხი, მარქსიზმი და ნოე ყორდანია; პროლეტარული რევოლუცია; პროლეტარიატის დიქტატურა და ნ. ყორდანია „დემოკრატია“; აღმოსავლეთი და დასავლეთი;

78. სოფლის მუშაკების მომზადებისათვის // კომუნისტი. - 1925. - 10 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
79. ფრიდრიხ ადლერი, მარქსიზმი და ლენინიზმი // კომუნისტი. - 1925. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 1;
80. ბურჟუაზიის უდიდესი ლაქია // კომუნისტი. - 1926. - 1 ივნისი. - №122. - გვ. 2;
81. ინგლისის კაპიტალიზმის დაცემა // კომუნისტი. - 1926. - 20 ივნისი. - №139. - გვ. 1;
82. საით მივყვართ ოპოზიციის ეკონომიურ წინადადებებს // კომუნისტი. - 1926. - 14, 16 ნოემბერი. - №261, 262. - გვ. 2;
83. ქართული მენშევიზმის სოციალური ბუნება // კომუნისტი. - 1926. - 10 ივლისი. - № 156. - გვ. 2-3; 14 ივლისი. - № 159. - გვ. 2; 16 ივლისი. - № 161. - გვ. 2;
84. ჩვენი მეურნეობის საკითხები // კომუნისტი. - 1926. - 6 ივნისი. - №127. - გვ. 1; 8 ივნისი. - №128. - გვ. 1; 13 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
85. განსაზოგადოების პროცესების შესახებ სოფლის მეურნეობაში // კომუნისტი. - 1927. - 14 აგვისტო. - №184. - გვ. 2-3;
86. განსაზოგადოების სახელმწიფოებრივი და კოოპერატიული ფორმა // კომუნისტი. - 1927. - 21 აგვისტო. - №180. - გვ. 2;
87. მარქსიზმი და მინათმოქმედების არაკაპიტალისტური ევოლუციის საკითხი // კომუნისტი. - 1927. - 13 ივლისი. - №157. - გვ. 2;
88. რას ნიშნავს წარმოების განსაზოგადოება? // კომუნისტი. - 1927. - 27 სექტემბერი. - №218. - გვ. 2, 3;
89. სოციალიზმი და გლეხური მეურნეობა // კომუნისტი. - 1927. - 30 ივნისი. - №146;
90. წინააღმდეგობა ქალაქსა და სოფელს შორის და გზები მისი აღმოფხვრისათვის // კომუნისტი. - 1927. - 8 ივლისი. - №159. - გვ. 2;
91. მემარჯვენე გადახრა კომუნისტურ ინტერნაციონალში // კომუნისტი. - 1928. - 18 ნოემბერი. - №267. - გვ. 1;
92. მემარჯვენე გადახრა, როგორც მთავარი საფრთხე ჩვენს პარტიაში // კომუნისტი. - 1928. - 24 ნოემბერი. - №272. - გვ. 2;
93. მრეწველობის განვითარების საკითხები და მემარჯვენე გადახრა // კომუნისტი. - 1928. - 11 დეკემბერი. - №286. - გვ. 2;
94. სასოფლო მეურნეობის საკითხები და მემარჯვენე გადახრა // კომუნისტი. - 1928. - 4 დეკემბერი. - №280. - გვ. 2;
95. ქართული ნეო-მენშევიზმის ეკონომიური პოლიტიკა: (გრ. ლორთქიფანიძის წერილის გამო) // კომუნისტი. - 1928. - 16 ოქტომბერი. - № 340. - გვ. 2-3;
96. იდეოლოგიური გარდატეხა: [პროფესორ ჩაიანოვის წერილი: „От классової крестьянской кооперации к социалистической реконструкции сельского хозяйства“: გაზეთ „ეკონომიჩესკაია ჟიზნი“ №38 1929 წლის 15 თებერვალი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1929. - 18 აგვისტო. - №189. - გვ. 2;
97. ინდუსტრიალიზაციის ტემპი და მემარჯვენე გადახრა // კომუნისტი. - 1929. - 20 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2;
98. კოლექტივები და საბჭოთა მეურნეობანი ხუთი წლის შემდეგ // კომუნისტი. - 1929. - 18 აგვისტო. - №189. - გვ. 2;
99. კოლექტიურ მეურნეობათა განვითარების ახალი პერიოდი[ტრაქტორები] // კომუნისტი. - 1929. - 9 მარტი. - №55. - გვ. 2;
100. მანქანა-ტრაქტორების სადგურები და მათი მნიშვნელობა: [საქართველოს კომპარტიის (ბ) მეექვსე ყრილობისათვის] // კომუნისტი. - 1929. - 3 ივლისი. - №150. - გვ. 2-3;
101. მეტი ყურადღება თეორეტიულ ფრონტს // კომუნისტი. - 1929. - 26 სექტემბერი. - №222. - გვ. 2, 3;
102. სახელმწიფო სტატისტიკა რეკონსტრუქციის პერიოდში // კომუნისტი. - 1929. - 12 დეკემბერი. - №286;
103. სოფლად მუშაობა რეკონსტრუქციულ პერიოდში // კომუნისტი. - 1929. - 30 ივნისი. - №148. - გვ. 3;
104. სუბტროპიკული აგრო-ინდუსტრიალური კომბინატი: [დასავლეთ საქართველოში] // კომუნისტი. - 1930. - 10 იანვარი. - №8. - გვ. 2;
105. ბურჟუაზიული პრესა საბჭოთა ეკონომიკის შესახებ // კომუნისტი. - 1931. - 11 ნოემბერი. - №259. - გვ. 2, 3; 18 ნოემბერი. - №264. - გვ. 2, 3; 20 ნოემბერი. - №266. - გვ. 2;
106. პროფესორი ფრანც ოპენჰაიმერი საბჭოთა ეკონომიკის შესახებ // კომუნისტი. - 1931. - 30 სექტემბერი. - №225. - გვ. 2; 1 ოქტომბერი. - № 226. - გვ. 2;
107. სანარმოო ძალების განვითარების ტემპების შესახებ კაპიტალიზმის დროს // კომუნისტი. - 1932. - 24 აპრილი. - №96. - გვ. 2; 14 მაისი. - №111. - გვ. 2; 26 მაისი. - №121. - გვ. 3;
108. წერილი რედაქციის მიმართ // კომუნისტი. - 1932. - 5 იანვარი. - №5. - გვ. 4. - ავტორისეული შენიშვნები წერილების ციკლში - „გარდამავალი ეკონომიკის შესახებ“ - დაშვებული შეცდომების გამო. (ყურნალები: „საქ. ეკონომისტი,“ 1928-1929, „СоцДел-Вик“-ი 1928 წ. №17, 18;
109. აგროტექნიკური პრობლემა უმაღლეს საფეხურზე // კომუნისტი. - 1933. - 24 მარტი. - №69. - გვ. 2;
110. ვემზადვით მარქსის გარდაცვალების 50 წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 24 თებერვალი. - №46. - გვ. 3;
111. მარქსი, როგორც ეკონომისტი // კომუნისტი. - 1933. - 14 მარტი. - №60. - გვ. 4-5;
112. მარქსისტულ-ლენინური აღზრდისათვის ბრძოლის ორი წელი საქართველოში // კომუნისტი. - 1933. - 30 ოქტომბერი. - №251. - გვ. 2;
113. მეორე ხუთწლედის პირველი წელი და პრესის ამოცანები: [გაზეთების რედაქტორების რესპუბლიკანური თათბირი] // კომუნისტი. - 1933. - 12 თებერვალი. - №36. - გვ. 2;
114. მეტეხის ციხის ნაცვლად საქართველოს ხელოვნების მუზეუმი // კომუნისტი. - 1933. - 6 ნოემბერი. - №257. - გვ. 2;
115. პარტიული სწავლების მაღალი ხარისხისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 9 აგვისტო. - №182. - გვ. 2-3; 10 აგვისტო. - №183. - გვ. 2-3;
116. რესპუბლიკანური კულტათბირი: უფრო გავშალოთ ბრძოლა პარტიული სწავლების მაღალი ხარისხისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 18 ივნისი. - №139. - გვ. 2. - შინაარსი: ამხ. კ. ორაგველიძის მოხსენებიდან; ამხ. ფ. მახარაძის სიტყვა;

117. რესპუბლიკანური კულტპროპოზაობიერი: პარტიის არც ერთი წევრი და კანდიდატი ტექნიკური და აგროტექნიკური სწავლების გარეშე / ბარამიძე; ორაგველიძე, კ.; გიორგობიანი, გ. // კომუნისტი. - 1933. - 22 ივნისი. - №142. - გვ. 3. - შინაარსი: ამხ. ბარამიძის მოხსენებიდან; კამათი ამხ. კ. ორაგველიძის და გ. გიორგობიანის მოხსენებათა გარშემო;
118. შემოდგომა-ზამთრის პარტსწავლების ბოლშევიკური ორგანიზაციისათვის // კომუნისტი. - 1933. - 16 სექტემბერი. - №214. - გვ. 2;
119. გზა საბჭოთა ლიტერატურისაკენ: [კ. გამსახურდიას შემოქმედების კრიტიკული მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1934. - 18 მაისი. - №114. - გვ. 2;
120. კულაკური ახალგაზრდობის დეკლარაცია: [გ. შატბერაშვილის ლექსების გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 6 თებერვალი. - №32. - გვ. 2;
121. კულაკური ახალგაზრდობის დეკლარაცია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №6;
122. ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო სესია // კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №135. - გვ. 3;
123. უნივერსიტეტის პირველი გამოშვება // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №30. - გვ. 3;
124. უნივერსიტეტი საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავზე // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №45. - გვ. 4;
125. ჩვენი მიღწევები: ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის მიღწევები // კომუნისტი. - 1936. - 15 ნოემბერი. - №564;
126. Кузница кадров: [Тифлисский Государственный университет] // Заря Востока. - 1936. - февраля. - № 45. - С.3;
127. Культуру в быт студенчества // Заря Востока. - 1936. - Май. - № 117. - С.3.

მის შესახებ:

1. ონიძე, კ. ახალგაზრდა მარქსისტთა შორის: ქ. ლანჩხუთი // ახალი კვალი. - 1918. - №5. - გვ. 16;
2. ამიერ-კავკასიის ახალგაზრდა მარქსისტთა ორგანიზაციების მეორე თავისუფალი კონფერენცია // ახალი კვალი. - 1920. - №3. - გვ. 12. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: მდივანი;
3. კალაძე, რ. (რ.კ.). საჭირო განმარტება: [ამხ. კ. ორაგველიძეს] // კომუნისტი. - 1923. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
4. მარქსისტი. - ა) კ. ორაგველიძე. ნამდვილი და ყალბი მარქსიზმი: ნოე ჟორდანიას საპასუხოდ: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1927. - 19 თებერვალი. - №40. - გვ. 4; ბ) კ. ორაგველიძე. ქართველი მენშევიკების აგრარული რეფორმა: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - № 57. - გვ. 7;
5. დრამატურგებთან შეხვედრა: [შეხვედრა კარლო ორაგველიძესა და აკაკი თათარიშვილთან] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №6.

წყარო:

1. ზემოხსენებული ნაშრომები;
2. ვაშაყმაძე, ი. 10 წ. საბჭოთა მეცნიერებისა საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 214-215;
3. კოლექტივიზაცია. - 1934. - 24 დეკემბერი. - № 295.

ორახელაშვილი, მამია დიმიტრის ძე

(1883, VI – 1937) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი და პროპაგანდისტ-აგიტატორი, პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე, – საქართველოს გასაბჭოების ერთი მთავარი მონაწილეთაგანი, – იმერეთიდან (დაიბადა შორაპნის მაზრის სოფ. საქარქედში, ღარიბი გლეხის ოჯახში: მამა – პირველ ხანად მინის მუშა, შემდეგ – ქუთაისის პოლიციელი, გოროდოვოი, ბელო-ოლდენბურგელის ქარხნის მუშა; დედა – მეოჯახე). ნერა-კითხვა ძმებმა დაანყებინეს. სწავლობდა სამრევლო სკოლაში, დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1899) და ხარკოვის უნივერსიტეტში სწავლის შემდეგ, პეტერბურგის სამხედრო-სამკურნალო აკადემია სახელმწიფო სტიპენდიით (1908). მსახურობდა ექიმად: 1909-1913 წლებში – კასპიის გაღმა ოლქში, 1914-1917 წლებში – იმპერიალისტური ომის ფრონტებზე და სხვ.

რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება გიმნაზიაში სწავლის დროიდანვე, სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში, განხეთქილების შემდეგ – 1903 წლიდან – ბოლშევიკურ ფრთაში მუშაობდა. სტუდენტთა მოძრაობაში მონაწილეობისათვის (1902, 1903 და 1905 წლებში პეტერბურგში) ჯერ დააპატიმრეს, შემდეგ უმაღლესი სასწავლებლიდან გამორიცხეს. პოლიტიკური საქმის გამო რამდენჯერმე დაპატიმრებული იყო ციხეში (1903 წელს – იაროსლავს, 1906 წელს – პეტერბურგსა და თბილისს, 1918-1920 წლებში – კავკავსა და ქუთაისს).

საბჭოთა წყობილების დამყარების დროიდან იყო: რევკომის თავმჯდომარის მოადგილე, სსრ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, ამიერკავკასიის სფს რესპუბლიკის შექმნიდან (1922) 1927 წლის ივნისამდე – ამიერკავკასიის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარე, იმავე დროს – რუსეთის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, საქ. კპ (ბ) ცკ-ის მდივანი (1921 წლის აგვისტოდან 1922 წლის დეკემბრამდე) და საკ. კპ (ბ) ამიერკავკასიის საოლქო კომიტეტის მდივანი (1922), 1926 წლის დეკემბრიდან კვლავ საკ. კპ (ბ) ამიერკავკასიის მდივანი, იმავე დროს – ა/კ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის თანამედებობის აღმასრულებელი, საკ. კპ(ბ) XII ყრილობაზე არჩეულ იქნა საკ. კპ (ბ) ცკ-ის წევრობის კანდიდატად, XV ყრილობაზე – წევრად, 1931 წელს – ა/კ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარედ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1905 წელს. თანამშრომლობდა ქართულ და რუსულ პარტიულ გაზეთებში. პასუხისმგებელი რედაქტორი იყო სამხარეო გაზ. „Заря Востока“-სი და მისი დაარსებიდან (1922) 1924, 1925-1928 და 1930 წლის მისიდან – 1931 წლამდე გაზ. „Правда“-ს სარედაქციო კოლეგიის წევრი. მისი ფსევდონიმებია: მ. ამია, გექტორი, კასპიელი, М. Амиа, Гектор. ნერილებში, უმთავრესად, არკვევდა პარტიულ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ საკითხებს. მისი აზრით: „ეროვნული საკითხი კლასობრივი საკითხია“ და ამიტომ ეს საკითხი კლასობრივი თვალსაზრისით უნდა გადწყვეტეს.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Социализм и коммунизм: (О научно-правильном названии пролетарской партии) / М. Орахелашвили; Коммунистическая партия (большевиков).* - Кутаис: Кутаис. ком-т РКП(б), 1918 (Тип. Перадзе и Ко). - 29 с.; 20 см.;
2. ვინ სტყუის?: ბ. ს. დევედარიანის მკითხველების საყურადღებოთ. - ქუთაისი: გამ-ბა «წითელი ვარსკვლავი», 1920 (ბ. ფერადისა და აზხ. სტ.). - 55 გვ.; 21სმ. - (საქართველოს კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკებისა); № 3);
3. ინტერნაციონალი და ომის საკითხი / მ. კასპიელი (მამია ორახელაშვილი); საქ. კპ (ბ). - ქუთაისი: წითელი ვარსკვლავი, 1920 (ბ. ფერადის და აზხ. სტ.). - 56 გვ.; 19სმ.;
4. საქართველოს კომპარტიის მორიგი ამოცანები: [მოხსენება ქ. თბილისის და თბილისის მაზრის პარტკონფერენციაზე 21 თებერვალს 1923 წ. / საქ. კპ თბილ. კომ-ტი]. - ტფ., 1923. - 24 გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
5. *Очередные задачи Компартии Грузии: Доклад на партконференции г. Тифлиса и Тифлисского уезда 21 февраля 1923 г. / Мамия Орахелашвили; Тифлисская Коммунистическая партия (большевиков).* - Тифлис: Красная книга, 1923 (3-я тип. Полиграфотдела). - 19 с.; 18 см.. - (Политико-экономическая лит-ра; № 8);
6. საქართველოს ახალგაზრდათა კომუნისტური კავშირის მე-ნ ყრილობა / საქ. ახალგ. კომუნისტური კავშირი. - ტფ.: ს.ა.კ.კ. ცეკას გამ. № 21, 1924 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. მე-5 სტ.). - 82, [2] გვ.; 22სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
7. ჩვენი მდგომარეობა და მასწავლებლობის ამოცანები: მოხსენება, წაკითხული განათლების მუშაკთა კავშირის ტფ. ადგილკომების კონფერენციაზე, დაწესებულებათა დელეგატების მონაწილეობით, 1924 წლის 15 ოქტომბერს. - ტფ.: განათლების მუშაკთა სახლი, 1924 (ს.მ.უ.ს. პ/განყ. მე-3 სტამბა). - 41 გვ.; 23სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
8. *Наше положение и задачи учительства: (Доклад на конференции райместкомов Союза работпрос, с участием делегатов от учреждений, 15 окт. 1924 г.) / Мамия Орахелашвили.* - Тифлис: [Дом работ. просвещ.], 1924 (3-я тип. полиграфотд. ВСНХ Грузии). - 38 с.; табл.; 22 см.;
9. მესამე საკავშირო ყრილობის შედეგები. - ტფ.: გაზ. ახალი სოფლის გამოცემა, 1925 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 14 გვ.; 23სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
10. პროლეტარული რევოლუციის კითხვები: 1. რით აიხსნება რუსეთში სოციალისტური რევოლუციის ადვილად გამარჯვება? 2. ევროპიელ-ამერიკელი და რუსი მუშა. 3. ვინ სტყუის. ს. დევედარიანის მკითხველების საყურადღებოდ. დამატება: რა სტკივა სეთ დევედარიანს? / ავტორის წინასიტყვაობა და წერილი „ავტორისაგან“, დაწერილი 1920 წ. 25 სექტემბერს. - ტფ.: საბჭოთა კავკასიონი, 1925 (მე-4 სტ. ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტისა). - 102, [1] გვ.; 23სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
11. საბჭოთა ხელისუფლების მიღწევანი და საბჭოთა აღმშენებლობის უახლოესი ამოცანები: [მოხსენება წაკითხული სრულიად საქ. მასწავლებელთა 1-ლ ყრილობაზე იანვრის 4-ს 1925 წ.]. - თბილისი: გამოცემა განათლების მუშაკთა სახლის, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. განყოფილ. მე-3 სტ.). - 16 გვ.; 26სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
12. *Две стабилизации: К вопросу о временном укреплении мирового капитализма и запоздании мировой социалистической революции / М. Амиа [псевд.].* - [Тифлис], 1925. - 23 с.; 16 см.. - Беспл. прил. к газ. «Рабочая правда»;
13. *Ленин и ЗСФСР: Материалы / М.Д. Орахелашвили.* - Тифлис: Сов. Кавказ, 1925 (4-я тип. Полиграфтреста ВСНХ Грузии). - 15 с.; 21 см.;
14. Индустриализация и режим экономии: С приложением резолюции Пленума Центрального Комитета Всесоюзной Коммунистической Партии Большевиков о хозяйственном положении и хозяйственной политике / М.Д. Орахелашвили. - Тифлис: АО «Заккнига», 1926 (Тип. газеты «Заря Востока»). - 50 с.; 17см.;
15. *Путь грузинской жиронды: Факты, документы, материалы из истории реакционного перерождения меньшевиков и изгнания их из Грузии / М. Амиа [псевд.].* - Тифлис: Заккнига, 1926. - VIII, 151 с.; 24 см.. - Библиогр.: с. VIII;
16. *ამიერ-კავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციები 1917 წელს.* - ტფ.: სახელგამი, 1927 (ზარია ვოსტოკას სტამბა). - 93 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
17. დაწესებულებათა პარტუჯრედების მორიგი ამოცანები: სიტყვა, წარმოთქმული 1927 წლის ივნისში დაწესებულებათა უჯრედების მდივანთა ამიერ-კავკასიის თათბირზე. - ტფ.: ზაკნიგა, 1927 (ზარია ვოსტოკა). - 39, [1] გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
18. *Закавказские большевистские организации в 1917 году / М.Д. Орахелашвили; Закавк. комис. по подготовке и проведению празднования 10-летия Октябрьской Революции при ЦИК ЗСФСР.* - [Тифлис]: Заккнига, 1927 (Тип. «Заря Востока»). - 90 с.; 23см.;
19. *Очередные задачи учрежденных партийных ячеек: Речь на Закавк. совещании секретарей учрежденных ячеек в июне 1927 г. / М. Орахелашвили.* - Тифлис: Заккнига, 1927 (Тип. Заря Востока). - 35 с.; 18 см.;
20. *საკავშირო კომპარტიის (ბ) მე-XV ყრილობის შედეგები: მოხსენება ტფილისის პარტაქტივის კრებაზე 1928 წ. 4 იანვარს.* - [ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 73 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
21. *პარტიის იდეოლოგიური ფრონტის შესახებ ამიერ-კავკასიაში: (თეზისების პროექტი აზხ. მამია ორახელაშვილის მოხსენებისათვის)* ტფილისის მე-IX პარტკონფერენციისათვის. - [ტფ.]: საქ. კომ. პარტ. (ბ) ტფ. კომიტეტი, 1929. - 39გვ.; 25სმ.;
22. *Об идеологическом фронте партии в ЗСФСР: Проект тезисов АППО Заккрайкома к докладу т. Орахелашвили / Заккрайком ВКП(б).* - Тифлис, 1929 ([Тип. «Заря Востока»]). - 37 с.; 26см.. - Без тит. л.. - Опис. по обл.;

23. *О наших задачах на идеологическом фронте: Стенограмма - местами сокр., местами доп. - доклада... на Тифлис. уездно-гор. партконференции 26 февр. 1929 г. / М. Д. Орахелашвили. - [Тифлис]: 1-я тип. полиграфтр., [1929]. - 77 с.; 18см.;*
24. *ამიერ-კავკასიის ფედერაციის 10 წელი: მოხსენებებიდან საქ. კ. პ. (ბ) ტფილისის კომიტეტის პლენუმზე 1932 წ. 22 თებერვალს. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (პ/სკ. სტ.). - 46 გვ.; 15სმ.;*
25. *ვემზადებთ მეორე ხუთწლედისათვის: მოხსენება საქ.კ.პ.(ბ) ა.კ სამხარეო კომიტეტის და ა.კ. სამხარეო საკონტროლო კომისიის მე-4 გაერთიანებულ პლენუმზე. - ტფ.: სახელგამის გა-მა და 1-ლი სტ., 1932. - 140 გვ.; 15სმ.;*
26. *10 лет Закавказской федерации: Сборник / Культ-проп ЗКК ВКП(б). - [Тифлис]: Заккнига, 1932 (Тип. «Заря Востока»). - 63 с.; 23 см.;*
27. *О директивах к составлению второго пятилетнего плана народного хозяйства ЗСФСР (1933-1937 гг.): Доклад М.Д. Орахелашвили и резолюция IV Объединенного пленума ЗКК и ЗККК Всесоюзной Коммунистической Партии Большевиков (20-22 марта 1932 г.). - [Тифлис]: Заккнига, 1932 (Тип. «Заря Востока»). - 64 с.; 21 см.. - Авт. на обл.. - На обл. загл.: «Готовить вторую пятилетку - пятилетку бесклассового социалистического строя».*

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. გექტორი, ნ. ი. რით აიხსნება რუსეთში სოციალისტური რევოლუციის ადვილად გამარჯვება? II-ევეროპიელ-ამერიკელი და რუსი მუშა. - ქუთაისი: გამბა „წითელი ვარსკვლავი“, 1920 (ნ. ფერაძისა და ამხ. სტ.). - 56 გვ.; 21სმ. - (საქართველოს კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკებისა); № 9);
2. ზინოვიევი, გ. მესამე კომუნისტური ინტერნაციონალი: პროლეტარიატის საერთაშორისო ორგანიზაციის ისტორიისათვის / მ. ორახელაშვილის წერილით „მესამე ინტერნაციონალი და ქართველი მენშევიკები“ წინასიტყვაობის მაგიერ; საქ. კპ(ბ). - ტფ.: საქ. კომ. პ. ც. კ. აგიტ.-პროპ. განყ. გამოც. № 15, 1922 (სამხედრო-საზღვაო კომისარიატის სტ.). - XI, 60 გვ.; 20სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. *Шафир, Я.М. Тайны меньшевистского царства / Я. Шафир; С предисл. М. Орахелашвили. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1921 (Тип. Правительства). - VI, 150 с.; 19 см.;*
4. *Кооперация в Закавказьи: (Грузия, Армения и Азербайджан): По материалам НК РКИ ЗСФСР: [В 2 вып.] / С предисл. Мамия Орахелашвили; Под общ. ред. наркома РКИ А.М.Назаретяна. - Вып. 1. - Тифлис: НК РКИ ЗСФСР, 1925 (Типо-литогр. жел. дор. ССР). - XII, 367 с.; 27см.; Вып. 2: Статистические сведения за 1923 г.. - Тифлис: НК РКИ ЗСФСР, 1925 (Типо-литогр. жел. дор. ССР). - [5], 145 с.; 27см.;*
5. *Мясников, А. Ф. — а) Последняя речь товарища А.Ф. Мясникова: «О Закавказской федерации», произнесенная на IV Азербайджанском съезде Советов 12 марта 1925 г. / С предисл. М. Орахелашвили.*

- Тифлис: Сов. Кавказ, 1925. - 14 с.; 24 см.; б) *О Закавказской Федерации / А.Ф. Мясников; С предисл. М. Орахелашвили; Комиссия по истории Октябрьской революции и РКП(б). - Тифлис: Заккнига, [1930] (Тип. «Заря Востока»). - 37, [3] с.: портр.; 17см.;*
6. *Варданиан, Ст. Х. Подполье: Наброски по истории коммунистического движения молодежи в Закавказье / Ст. Варданиан (Розин); С предисл. Мамия Орахелашвили. - Тифлис: Заккнига, 1926. - [4], XI, 168 с.: 3 л. портр., ил.; 24 см.;*
7. *Комплексные программы четырехлетки 1927 г. / [Вступ. ст. Марии Орахелашвили]; Наркомпрос ССР Грузии, Главсоцвос. - Тифлис: Тип. «Сацер-калами», 1927. - IV, 32 с.; 37 см.;*
8. *Методические письма к программам четырехлетки / Предисл. Марии Орахелашвили. - Тифлис: Наркомпрос ССРГ Главсоцвос, 1929 (1-я тип. п/тр.). - 84 с.; 20 см.. - (Серия инструктивных и методических писем для руководства в работе трудовых школ; Письмо 8-е);*
9. *Ной Жордания и царская охранка: Архивные документы / Закавказский Научно-Исследовательский Ин-тут Истории Партии им. И.В. Сталина; Подготовил к печати Г. Хачапуридзе, с предисловием Мамия Орахелашвили. - Тифлис: Заккнига, [1931] (тип. изд. «Заря Востока»). - 50, 5 с.; 25 см..*

მისი რედაქტორობით გამოვიდა ვ. ი. ლენინის თხზულებანი ქართულ ენაზე:

ლენინი, ვ. ი. თხზულებანი / მამია ორახელაშვილის რედ.; მთარგმნ.: პ. დ. საყვარელიძე, ს. ქავთარაძე; შეამზადა დასაბეჭდად და პირველი რედ. გაუკეთა: დ. გვაზავამ, ა. კალაძემ; ტეხნ. რედ. ნიკოლოზ მინიშვილი. - 1-ლი სრული გამოც..

- შეიცავს:
1. ტ. 1: 1893-1896 / [წინასიტყვაობის ავტ.: მამია ორახელაშვილი]. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - [6], 736, [7] გვ.: სურ.. - დამატებული, გვ. 605-727. - ბიბლიოგრაფია, გვ. 616-624;
 2. ტ. 2: 1897-1899. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 911, [8] გვ.: სურ.;
 3. [ტ. 3: კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში...] / წინასიტყვ. ავტ.: ლ. კამენევი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - VIII, 803, [9] გვ.: დიაგრ. და სქემ.. - დანართი: გვ. 582-803. - ბიბლიოგრაფია: გვ. 619-683;
 4. [ტ. 4: 1900-1902] / წინასიტყვ. ავტ.: ლ. კამენევი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - XXXIV, 900, [6] გვ.. - დანართი: დოკუმენტები და მასალები. - შენიშვნები. - სახელების სიტყვარ-საძიებელი. - ვ. ი. ლენინის ცხოვრების ძირითადი მიჯნები. - ამბების მატრიანე. - ბიბლიოგრ.: სია ლენინის ნაწერებისა 1900-02 წ.წ.; სია 1900-02 წ. გამოცემათა ლენინის მონაწილეობით; ვ. ი. ლენინის მიერ IV ტომის ნაწერებში მოხსენებულ ლიტერატურული შრომების და წყაროების საძიებელი (641-669);

5. ტ. 6: 1903-1904. - ტფ.: სახელგამი, პოლიტიკურ-ატურის სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - VIII, 553, [6] გვ.. - დამატებითი თავფურცელი რუსული მე-3 გამოცემისა. - წანართი: რედაქციისაგან (გვ. VII-VIII). - დანართი: I. სია 1903 წ. აგვისტოს - 1904 წ. დეკემბრის პერიოდის გამოცემათა, რომელთა რედაქტორობაში მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი (გვ. 513-515). II. საძიებელი ლიტერატურული შრომებისა და წყაროების, რომელთაც ვ. ი. ლენინი იხსენიებს VI ტომში მოთავსებულ წანარმოებებში (გვ. 516-524). III. დოკუმენტები და მასალები (გვ. 525-537). IV. ვ. ი. ლენინის ცხოვრების ძირითადი მიჯნები (გვ. 538-543). V. ამბების მატთანე (გვ. 544-553). - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა ტექსტში და შენიშვნებში;
6. ტ. 10 / მთარგმნ.: პ. დ. საყვარელიძე, ქრ. რაჭველი-იშვილი; შეამზადა დასაბუქდა და პირველი რედ. გაუკეთა ბ. ბარათაშვილმა; ტეხნ. რედ. და პ/მგ. კორექტორი: გობრონ ციციშვილი. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1932 (1-ლი სტ.). - [VII], 768 გვ.;
7. ტ. 12: 1907-1908 / საკ. კპ(ბ) ცკ-თან არსებ. მარქს-ენგელს-ლენინის ინ-ტის თბილ. ფილიალი. - ტფ.: სახელგამი, პოლიტიკ. სექტორი, 1938 (სახელგამის სტ.). - VIII, 641, [6] გვ.: 1 ჩართ. ფურც. ილ.. - დამატ. თავფურ. რუს. მე-3 გამოცემისა. - წანართი: რედაქციისაგან (გვ. VII-VIII). - დანართი: I. სია 1907 წლის ივნისის - 1908 წლის დეკემბრის პერიოდის იმ გამოცემებისა, რომელთა რედაქტორობაში მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი (გვ. 523-524). II. საძიებელი ლიტერატურული შრომებისა, რომელთაც იხსენიებს ვ. ი. ლენინი XII ტომის წანარმოებებში (გვ. 525-544). III. დოკუმენტები და მასალები (გვ. 545-561). IV. შენიშვნები (გვ. 562-625). V. ვ. ი. ლენინის ცხოვრების ძირითადი თარიღები (გვ. 626-629). VI. ამბების მატთანე (გვ. 630-641). - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა ტექსტში და შენიშვნებში;
8. ტ. 13: მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (1-ლი სტ.). - VIII, 522, [6] გვ.. - დანართი: დამატებანი გვ. 378-522. - ბიბლიოგრაფია: გვ. 379-394;
9. ტ. 14: 1917 წლის ბურჟუაზიული რევოლუცია. ნან. 1. - ტფ.: საკ. სსრ სახელგამი, 1924. - 470 გვ.;
10. ტ. 15: 1910-1912 / ფ. მახარაძის რედაქციით. - ტფ., 1934. - 913, [3] გვ.. - ბიბლიოგრ.: სია ვ. ი. ლენინის წანარმოებთა...ქართ. რუს. და უცხო ენ. გვ.: 689-715;
11. [ტ. 18: 1914-1915 / მთარგმნ.: გერონტი ქიქოძე, პ. დ. საყვარელიძე, მიხ. საყვარელიძე; რედაქცია გაუკეთა: დ. დემეტრაძემ; ტეხ./რედ. და პ/მგ. კორექტორი გობრონ ციციშვილი]. - ტფ.: სახელგამის გამა და 1-ლი სტ., 1931. - VII, 661, [8] გვ.: პორტრ.. - დანართი: დამატებანი (433-661). - ფონტისპისი რუსულ ენაზე. - ბიბლიოგრაფია: ა) სია ვ. ი. ლენინის იმ წანარმოებთა, რომელიც ეხება პერიოდს 1914 წ. აგვისტოდან 1915 წ. დეკემბრამდე და რომელიც დღემდე არაა აღმოჩენილი; ბ) სია 1914 წ. გვ.-1915 წ. დეკემბრის პერიოდის იმ გამოცემათა, რომელთა რედაქტორობაშიც მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი; გ) საძიებელი ლიტერ. შრომების და წყაროებისა, რომელთაც ლენინი იხსენიებს XVIII ტომში;
12. ტ. [19]: 1916-1917. - ტფ.: საკ. კ.პ.(ბ)ცკ პარტგამომცემლობა, 1936 (1-ლი სტ.). - VIII, 679 გვ.: [1] გვ. პორტრ.. - ბიბლიოგრ.: „სია იმ წანარმოებებისა, რომელთა ავტორი შეიძლება ლენინი იყოს, სია 1916 წ. იანვრის-1917 წ. მარტის პერიოდის იმ გამოცემებისა, რომელთა რედაქტორობაშიც მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი, საძიებელი ლიტერატურული შრომებისა და წყაროებისა, რომელთაც ვ. ი. ლენინი იხსენიებს XIX ტომში მოთავსებულ წანარმოებებში უცხო ენებზე“;
13. ტ. 20: 1917 წ.. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 960, [14] გვ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 735-749;
14. ტ. 22: 1917-1918 / საკ. კპ(ბ) ცკ-თან არსებ. მარქს-ენგელს-ლენინის ინ-ტის თბილისის ფილიალი. - ტფ.: სახელგამი, პოლიტიკ. სექტორი, 1938 (სახელგამის სტ.). - VIII, 739, [11] გვ.. - დამატ. თავფურ. რუს. მე-3 გამოცემისა. - წანართი: წინასიტყვაობა რედაქციისაგან (გვ. VII-VIII). - დანართი: I. სია ვ. ი. ლენინის იმ წანარმოებთა, რომლებიც ეკუთვნის პერიოდს: 1917 წ. 7 ნოემბერი (25 ოქტომბერი) - 1918 წ. 14 მაისი, და დღემდე არაა აღმოჩენილი (გვ. 637-641). II. სია 1917 წ. 7 ნოემბრის (25 ოქტომბრის) - 1918 წ. 14 მაისის პერიოდის ოფიციალური დოკუმენტებისა, რომელთა რედაქტორობასა და შედგენაში მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი (გვ. 642-645). III. საძიებელი ლიტერატურული შრომებისა და წყაროებისა, რომელთაც ვ. ი. ლენინი იხსენიებს XXII ტომში (გვ. 646-653). IV. დოკუმენტები და მასალები - ვლ. ი. ულიანოვი (ლენინი) (გვ. 654-661). V. შენიშვნები (გვ. 662-710). VI. ვ. ი. ლენინის ცხოვრების ძირითადი თარიღები (გვ. 711-726). VII. ამბების მატთანე (გვ. 727-739). - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა“ შენიშვნებში;
15. ტ. 25: 1920. - ტფ.: სახელგამი, 1933. - VIII, 952, [5] გვ.: პორტრ.

გამოქვეყნებულია:

1. *ევროპულ-ამერიკელი და რუსი მუშა: [მარქს-ენგელსის აზრი ინგლისის მუშებზე] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 27 აგვისტო. - №28. - გვ. 2-3; 28 აგვისტო. - №29. - გვ. 2-3; 1 სექტემბერი. - №32. - გვ. 2;*
2. *ვინ არიან ისინი?: [კ. კაუცკის, ე. ვანდერველდეს, ვ. გიუსმანის, პ. რენოდელისა და რ. მაკდონალდის ჩამოსვლა საქართველოში] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 14 სექტემბერი. - №43. - გვ. 2-3;*
3. *ვინ სტყუის?: ს. დევიდარიანის მკითხველების საყურადღებოდ: [ს. დევიდარიანის შეხედულებათა კრიტიკა] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 13 ივნისი. - №10. - გვ. 2-3; 18 ივნისი. - №4. - გვ. 1-2; 23 ივნისი. - №5. - გვ. 1-2; 26 ივნისი. - №8. - გვ. 1-2; 27 ივნისი. - №9. - გვ. 2; 30 ივნისი. - №11. - გვ. 2; 4 ივლისი. - №15. - გვ. 1-2;*
4. *რევოლუცია და უფლება // ახალი კომუნისტი. - 1920. - №25. - გვ. 1;*
5. *რით აიხსნება რუსეთში სოციალისტური რევოლუციის ადვილად გამარჯვება? // ახალი კომუნისტი.*

- 1920. - 8 სექტემბერი. - №38. - გვ. 2-3; 9 სექტემბერი. - №39. - გვ. 3; 19 სექტემბერი. - №47. - გვ. 1-2; 24 სექტემბერი. - №50. - გვ. 2-3; 25 სექტემბერი. - №51. - გვ. 1-2;
6. პროლეტარული რევოლუცია // კომუნისტი. - 1920. - 7 ნოემბერი. - №88. - გვ. 2-3;
 7. ამხანაგ ორახელაშვილის სიტყვა წითელი ლაშქრის საზეიმო პარადზე // კომუნისტი. - 1921. - 24 სექტემბერი. - №168. - გვ. 1;
 8. გლახთა დახმარების კვირა: მოხსენება - მუშათა და წითელარმიელთა კრებაზე // კომუნისტი. - 1921. - 28 სექტემბერი. - №171. - გვ. 2;
 9. კეთილშობილი მამხილებელი მაკონალდი: [მონაწიერი საბჭოთა საქართველოს შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 16 დეკემბერი. - №238. - გვ. 1;
 10. კომუნისტური პარტიის როლი და მნიშვნელობა: [თეზისები] // კომუნისტი. - 1921. - 20 ივლისი. - №113. - გვ. 1; უწყებები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №2. - გვ. 7-9;
 11. მონღღება საქართველოს რევოლუციური კომიტეტისა ყველა ქვეყნის მშრომელთა მიმართ: [წინ აღუდგნენ საერთაშორისო იმპერიალიზმის ცილისმნამებლურ განცხადებებს წარმოადგინონ საქართველოს რევოლუციური გადატრიალება დაპყრობად და ხელახლა დაიმონონ განთავისუფლებული მშრომელები] // კომუნისტი. - 1921. - 12 აპრილი. - №33. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: რევოლუციური კომიტეტის წევრები: ფილიპე მახარაძე, მამია ორახელაშვილი, დუმბაძე, სერგი ქავთარაძე, ნაზარეთიანი, საშა გეგეჭკორი, თოდრია, კვიციკველია;
 12. რიგების შევსება: საოლქო პარტიული თათბირის შედეგების შესახებ // უწყებები საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისა. - 1921. - №5. - გვ. 9-11;
 13. საქართველოს პროფკავშირთა ცენტრალურ გამგეობასა და საფაბრიკო-საქარხნო და ადგილობრივი კომიტეტებთან ერთად // კომუნისტი. - 1921. - 9 ნოემბერი. - №206. - გვ. 1-2;
 14. საქართველოს რევკომის პროტესტი: [ანტანტის მიერ ბათუმის ოკუპაციის განზრახვის გამო] // კომუნისტი. - 1921. - 9 მარტი. - №7. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: გარეშე საქმეთა სახალხო კომისარი საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკისა მ. ორახელაშვილი;
 15. ხმა საფლავიდან: [მენშევიკ-ემიგრანტების ხელნაწერ ფურნალ „თავისუფალი საქართველო“ №2-ში მოთავსებულ წერილებზე] // კომუნისტი. - 1921. - 5 აგვისტო. - №127. - გვ. 1; 6 აგვისტო. - №128. - გვ. 1;
 16. ამხანაგ კამოს ხსოვნას: [მ. ორახელაშვილის და ხანოიანის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 3;
 17. ამხანაგ მ. ორახელაშვილის მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიკურ-ორგანიზაციულ მუშაობაზე: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
 18. გაიძვერა ყვითელ ინტერნაციონალიდან // კომუნისტი. - 1922. - 7 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
 19. დუშეთი. სამაზრო კომპარტიის კომიტეტს, ასლი სამაზრო აღმასრულებელ კომიტეტს: [დუშეთის აჯანყების ოთხი წლისთავის გამო]: სამგლოვიარო დეპეშა // კომუნისტი. - 1922. - 13 ივნისი. - №131. - გვ. 2;
 20. კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიკურ-ორგანიზაციული მუშაობის შესახებ: მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველ ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1922. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 1-2;
 21. მარქსიზმი და კოსმოპოლიტიზმი // კომუნისტი. - 1922. - №1. - გვ. 17-24;
 22. მორიგი სიყალბე: [მენშევიკების გაზეთ „საქართველოს ხმას“ №14-ში დაბეჭდილი წერილის „რატომ ვებრძვით კომუნისტებს“ საპასუხოდ] // კომუნისტი. - 1922. - 7 დეკემბერი. - №281. - გვ. 1;
 23. მოსპობილია თუ არა ფეოდალური მინათმფლობელობის ნაშთები საბჭოთა საქართველოში? // კომუნისტი. - 1922. - 29 დეკემბერი. - №300. - გვ. 1;
 24. პროლეტარული კლასის პატრიოტი: [კამოს გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 18 ივლისი. - №162. - გვ. 1-2;
 25. საბჭოთა რესპუბლიკის კავშირი და ქართველი ფედერალისტები // კომუნისტი. - 1922. - 9 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1; 10 ნოემბერი. - №258. - გვ. 1;
 26. საზეიმო სხდომა თბილისის მუშათა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოსი, პროფკავშირების საბჭოს, ფაბრიკა-ქარხნების კომიტეტებსა, ადგილობრივ კომიტეტებსა და სამხედრო ნაწილების წარმომადგენლებთან ერთად: [მიძღვნილი თებერვლის რევოლუციის 5 წლისა და წითელი არმიის 4 წლისთავისადმი] / მ. ორახელაშვილი, მაისნიკოვი // კომუნისტი. - 1922. - 15 მარტი. - №59. - გვ. 3;
 27. სისხლით შეღებილი შაბათი: მუშათა მიტინგის დახვრეტა ალექსანდრეს სახელობის ბაღში 10-23 თებერვალს, 1918 წელს // კომუნისტი. - 1922. - 23 თებერვალი. - №43. - გვ. 2-3;
 28. სიცრუის კამპანია გრძელდება: [საბჭოთა საქართველოს შესახებ სტამბოლის გაზეთ „ბოსფორში“ მოთავსებული მენშევიკების ცრუ ინფორმაციების - „ქართული უნივერსიტეტი“, „ქართული ენის დევნა“, „რეპრესიები“, „რკინიგზებზე“ - შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 8 თებერვალი. - №30. - გვ. 1;
 29. სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის საგანგებო სესია: [ყარსის ხელშეკრულებისა და მინათმონწყობის საკითხებზე] // კომუნისტი. - 1922. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 2-3; 17 მაისი. - №110. - გვ. 2-3; 18 მაისი. - №111. - გვ. 2; 19 მაისი. - №112. - გვ. 2-3; 21 მაისი. - №114. - გვ. 2-3; 24 მაისი. - №116. - გვ. 2; 31 მაისი. - №121. - გვ. 2; 1 ივნისი. - №122. - გვ. 2-3; 2 ივნისი. - №123. - გვ. 2; 3 ივნისი. - №124. - გვ. 2-3; 7 ივნისი. - №125. - გვ. 2; 8 ივნისი. - №127. - გვ. 2-3; 9 ივნისი. - №128. - გვ. 2-3; 11 ივნისი. - №131. - გვ. 2; 15 ივნისი. - №133. - გვ. 2-3; 16 ივნისი. - №134. - გვ. 2-3;
 30. ციფრები სიცრუის წინააღმდეგ: [მენშევიკ ემიგრანტების ცილისმნამებლური წერილების გამო] // კომუნისტი. - 1922. - 10 თებერვალი. - №32. - გვ. 1-2;

31. ამხანაგ მამია ორახელაშვილის სიტყვა სრულიად საქართველოს მენშევიკთა ყრილობის უკანასკნელ სხდომაზე // კომუნისტი. - 1923. - 7 სექტემბერი. - №205. - გვ. 2-3;
32. აუცილებელი აღსასრული: დაშნაკელების დეკლარაციის გამო: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1923. - 30 ივლისი. - №174. - გვ. 1;
33. დავით ბააზოვის წერილის გამო: [ეროვნულ უმცირესობათა საკითხი და საქართველოს ებრაელობა] // კომუნისტი. - 1923. - 2 აგვისტო. - №176. - გვ. 5;
34. კიდევ მენშევიკური ჭორები: [ბერლინურ „Сод. Вестник“-ის მე-15 ნომერში ქართველი მენშევიკების თბილისის კონფერენციის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 30 სექტემბერი. - №224. - გვ. 1;
35. მარტის 15: ამ დროისათვის მინის რეფორმის დასრულების შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 4 მარტი. - №50. - გვ. 1;
36. ნაცადი გზით საბოლოო გამარჯვებისაკენ: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1923. - 30 მარტი. - №71. - გვ. 1;
37. ოქტომბრის ზარის გუგუნე საქართველოს სოფლებში // კომუნისტი. - 1923. - 24 აპრილი. - №91. - გვ. 2-3;
38. პარტიის ისტორიიდან ზღაპრული ელემენტი განდევნილი უნდა იყოს: წერილი რედაქციის მიმართ: [“რევოლუციის მატანის“ N3-ში დაბეჭდილი რუბენის წერილი დაშვებული შეცდომების შესახებ პარტიის თბილისის ორგანიზაციაში ორი მიმდინარეობის „ლეგალისტებისა“ და „არალეგალისტების“ საკითხის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 7 სექტემბერი. - №205. - გვ. 4;
39. სოციალურმა ბუნებამ თავი იჩინა: [მენშევიკური პარტიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 24 ივლისი. - №168. - გვ. 1;
40. უძლეველი კლასის უძლეველი დარაჯი: [წითელი არმია 5 წლისათვის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 3 თებერვალი. - №42. - გვ. 1;
41. ფაქტები და ციფრები მე-2 ინტერნაციონალის ცულულუტობის საპასუხოდ // კომუნისტი. - 1923. - 4 ივლისი;
42. ლენინის პარტიის მეცამეტე ყრილობა: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1924. - 23 მაისი. - №116. - გვ. 1;
43. პარტიის მორიგი ამოცანები: მოხსენება თბილისის პარტიულ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1924. - 27 აპრილი. - №96. - გვ. 3-4;
44. საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირი და ქართველი ფედერალისტები // კომუნისტი. - 1924. - 28 მაისი. - №120. - გვ. 2;
45. ყრილობის შედეგები: [ამიერ-კავკასიის კომორგანიზაციების მესამე ყრილობა] // კომუნისტი. - 1924. - 18 მაისი. - №112. - გვ. 1;
46. 1905 წლის რევოლუცია: [კონსპექტი ამხანაგ მამია ორახელაშვილის მოხსენებისა თბილისის პარტაქტივის კრებაზე 16 დეკემბერს] // კომუნისტი. - 1925. - 18 დეკემბერი. - №291. - გვ. 2-3;
47. ამიერ-კავკასიის მთავრობის მოღვაწეობა: ამხ. მამია ორახელაშვილის მოხსენება: საკავშირო ცაკის მესამე სესია: 5 მარტის საღამოს სხდომა // კომუნისტი. - 1925. - 7 მარტი. - №53. - გვ. 1-2;
48. განათლების ინსპექტორებს, სკოლების და საბავშვო სახლების გამგეებს სახელმძღვანელოდ; სკოლებში „ლენინის კვირის“ ჩატარების შესახებ; ლენინის სახელობის კომუნისტური აღზრდის სკოლაში „ლენინის კვირის ჩატარების გეგმა“ / მ. ორახელაშვილი, გ. ლევიცი // კომუნისტი. - 1925. - 18 იანვარი. - №15. - გვ. 3. - რუბრიკა: ლენინის ხსოვნის აღსანიშნავად;
49. საბჭოთა ხელისუფლების ხუთი წლისთავი აზერბაიჯანში // კომუნისტი. - 1925. - 28 აპრილი. - №95. - გვ. 1;
50. საკავშირო აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესია: [მოხსენებები] // კომუნისტი. - 1925. - 7 მარტი. - №54. - გვ. 1-2;
51. საღამო დიდ მუშურ-გლეხურ სახელმწიფოს კანონმდებლებს: [საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესიის მონაწილეთა თბილისში ჩამოსვლის გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 1 მარტი. - №49. - გვ. 1;
52. სამი წლისთავზე: [ამიერ-კავკასიის ფედერაციის სამი წლისთავის შესახებ საუბარი ამხ. ს. ორჯონიკიძესთან და მ. ორახელაშვილთან] / ს. ორჯონიკიძე, მ. ორახელაშვილი // კომუნისტი. - 1925. - 12 მარტი. - №58. - გვ. 1;
53. ამხ. მამია ორახელაშვილის მისასალმებელი დეპეშა გაზეთ „ტრუდოვია აბხაზიას“ // კომუნისტი. - 1926. - 21 თებერვალი. - №42. - გვ. 2;
54. მათ ცრემლები, მშრომელთა კი სიხარული: [კომუნისტური მშენებლობა ბაქოსა და განჯაში და მუსავატების ორგანოს „რენიკავკაზია“-ს მონაჭორი] // კომუნისტი. - 1926. - 14 დეკემბერი. - №286. - გვ. 1;
55. მჭიდრო კავშირისა და ერთობის გზით საერთო გამარჯვებისაკენ: [საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სოხუმის სესიის გამო] // კომუნისტი. - 1926. - 13 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
56. სიტყვა „რაბოჩაია პრავდა“-ს მუშკორების და გლეხკორების ამიერკავკასიის თათბირზე // კომუნისტი. - 1926. - 24 თებერვალი. - №44. - გვ. 4;
57. Детская бесппризорность и борьба с нею // Труженица Закавказья: Сборник к 5-й годовщине 8 марта в Закавказьи / Отд. работниц и крестьянок Закавказья ВКП(б); Предисл. отдела работниц и крестьянок Закавказ. кр. ком. ВКП(б); Резол. IV съезда КО Закавказья о работе среди женщин. - Тифлис: ОРК Закавказья ВКП(б), 1926 (Тип. «Заря Востока»). - 82, [2] с.: сх.; 21 см.;
58. Образование ЗСФСР // Зумбадзе, П.И. Конституция З.С.Ф.С.Р. в схемах / П.И. Зумбадзе. - Тифлис: Заккнига, 1926. - С. 6-11;
59. კომუნისტური პარტია ათი წლის წინათ: [თავი წიგნიდან „ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციები 1917 წელს“] // კომუნისტი. - 1927. - 6 ნოემბერი. - №253. - გვ. 6;
60. მოხსენება საოლქო კომიტეტის მუშაობის შესახებ ბაქოს მეთექვსმეტე პარტიულ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1927. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
61. პარტიის ამოცანები სასოფლო სამეურნეო გადასახადის კამპანიაში: ამიერ-კავკასიის ყველა პარტიულ ორგანიზაციას // კომუნისტი. - 1927. - 14 მაისი. - №107. - გვ. 2;

62. საკავშირო კომიტეტის (ბ) ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის პოლიტიკური ანგარიში: მოხსენება ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების მეხუთე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1927. - 23 ნოემბერი. - №265. - გვ. 1-3;
63. დეპეშა „ხორურდაინ ჰაიასტანის“ რედაქციას: [მისი 2.000 ნომრის გამოსვლის გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
64. თანამებრძოლის ხსოვნას: [ამხანაგ ა. გეგეჭკორის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
65. მოხსენება: [სანაპირო რაზმების კომუჯრედთა მდივნების ამიერკავკასიის თათბირი] // კომუნისტი. - 1928. - 21 თებერვალი. - №43. - გვ. 2;
66. საკავშირო კომუნისტური პარტიის XV ყრილობის შედეგები: მოხსენება თბილისის პარტიატივის კრებაზე // კომუნისტი. - 1928. - 8 იანვარი. - №6. - გვ. 3-4; 1928. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 2;
67. სომხეთის კოოპერაციის 25 წლისთავის გამო: [დეპეშა] // კომუნისტი. - 1928. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
68. შემოდგომის თესვის კამპანიის შესახებ // კომუნისტი. - 1928. - 7 აგვისტო. - №181. - გვ. 3;
69. მემარჯვენე გადახრის წინააღმდეგ: საბოლოო სიტყვის მაგიერ თბილისის პარტიულ კონფერენციაზე: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1929. - 1 მარტი. - №48. - გვ. 1;
70. მერვე წელი: [ამიერკავკასიის ფედერაციის შექმნის] // კომუნისტი. - 1929. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 1-2;
71. მოხსენება საქართველოს კომკავშირის მესამე კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1929. - 27 აგვისტო. - №196. - გვ. 2;
72. ჟორდანია და მეფის ოხრანა // კომუნისტი. - 1931. - 18 ივლისი. - №164. - გვ. 1. - სტატია გამოქვეყნდა ხელმოწერის გარეშე. შეცდ. გასწორება იხ. 18 ივლ. №64, გვ. 1;
73. საქართველოს რევკომის მოწოდება 1921 წლის 16 თებერვალს: [დაამხონ ყველგან მენშევიკების ხელისუფლება] / საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის რევოლუციური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1931. - 27 თებერვალი. - №48. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ფილიპე მახარაძე, მამია ორახელაშვილი, საშა გეგეჭკორი, ბუღუ მდივანი, ა. ნაზარეტიანი, ბ. კვიციანი;
74. ბრძოლით მოპოვებული ფედერაცია: [ამიერ-კავკასიის ფედერაციის შექმნა] // კომუნისტი. - 1932. - 12 მარტი. - №60. - გვ. 3;
75. დღეს ოზურგეთში იხსნება ჩაის ახალი ფაბრიკა: მისალმება // კომუნისტი. - 1932. - 1 მაისი. - №102. - გვ. 1;
76. მოვამზადოთ მეორე ხუთწლედო - უკლასო სოციალისტური წესწყობილების ხუთწლედო: [მოხსენება] // კომუნისტი. - 1932. - 3 აპრილი. - №78. - გვ. 2-3; 4 აპრილი. - №79. - გვ. 2; 5 აპრილი. - №80. - გვ. 3;
77. სიტყვა წარმოთქმული საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ყრილობის დახურვის წინ // კომუნისტი. - 1932. - 1 თებერვალი. - №26. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ლენინი, ვ. ამხ. ლენინი საქართველოს კომუნისტური ტაქტიკის შესახებ // კომუნისტი. - 1921. - 8 მარტი. - №6. - გვ. 2;
2. პირველი მაისის დღესასწაული თბილისში // ახალი კომუნისტი. - 1921. - 6 მაისი. - №52. - გვ. 2. - შინაარსი: საბავშვო დღესასწაული; საზეიმო საღამოები თეატრებში; ამხანაგ ორახელაშვილის სიტყვა; ამხანაგ ნარიშვილის სიტყვა;
3. პირველი მაისის დღესასწაული თბილისში: [მ. ორახელაშვილის, ს. ორჯონიკიძის, შ. ელიავასა და სხვ. სიტყვები] // ახალი კომუნისტი. - 1921. - 5 მაისი. - №51. - გვ. 2-3;
4. საუბარი პირდაპირი მავთულით ლორთქიფანიძესა და ორახელაშვილს შორის: [ბათუმის ოკუპაციის საფრთხის შესახებ ანტანტის სახელმწიფოების მიერ] // კომუნისტი. - 1921. - 20 მარტი. - №15. - გვ. 2;
5. საქართველოს რესპუბლიკის სოფნარკომის შემადგენლობა / საქართველოს რევოლუციონური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1921. - 15 მარტი. - №11. - გვ. 3;
6. შეთანხმება სამხედრო მოქმედებათა შეწყვეტის შესახებ: დემოკრატიული მთავრობისა და სსრ რევოლუციონურ კომიტეტს შორის: [ქუთაისში] // კომუნისტი. - 1921. - 22 მარტი. - №16. - გვ. 2;
7. ამიერ-კავკასიის ფედერაციული სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა და ჩეხოსლოვაკია: ჩეხოსლოვაკიის გარეშე საქმეთა მინისტრის [ბენეს] ნოტა ამიერკავკასიის სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკების საკავშირო საბჭოს სახელზე // კომუნისტი. - 1922. - 1 თებერვალი. - №23. - გვ. 3;
8. ამხანაგ ორახელაშვილის საუბარი ამხანაგ ნარიშვილთან: [ამიერკავკასიაში მდგომარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 16 მაისი. - №109. - გვ. 1;
9. ხუნდაძე, ს. ყარსის ხელშეკრულება: სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის საგანგებო სესია: [სიმონ ხუნდაძის სიტყვა] // კომუნისტი. - 1922. - 21 მაისი. - №114. - გვ. 2;
10. მიტინგი და სამოქალაქო პანაშვიდი ალექსანდრეს სახელობის ბაღში: [მენშევიკების მიერ დახვრეტილი მუშების ხსოვნის აღსანიშნავად]: [მ. ცხაკაიას და მ. ორახელაშვილის სიტყვები] // კომუნისტი. - 1923. - 25 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
11. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 31 ოქტომბერი. - №251. - გვ. 4. - წერილებს შორის: ეკლესიაში კლუბის გახსნა და მ. ორახელაშვილის შეფობა / მ. დონდუა;
12. სახელმწიფო გამომცემლობები: [სახელმწიფო გამომცემლობის სარედაქციო კოლეგიის გადამწყვეტილების შესახებ პირველი რიგის გამომცემების თაობაზე] // კომუნისტი. - 1923. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 3;
13. ჩიხლაძე, ს. პარტიის ისტორიიდან ზღაპრული ელემენტი უნდა განდევნილ იყოს: წერილი რედაქციის მიმართ: [მ. ორახელაშვილის ამავე სახელწოდების წერილის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 9 სექტემბერი. - №207. - გვ. 4;
14. ჭიათურის შავი ქვის კონცესიის შესახებ: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 23 სექტემბერი. - №218.

- გვ. 2-3. - შინაარსი: ბ. რაშკევიჩი ამხანაგებთან ელიავასთან და ორახელაშვილთან; კონცესიის პოლიტიკური მნიშვნელობა; მოლაპარაკება კერძო ფირმებთან;
15. ჩვენი მუდმივი თანამშრომლები: [მ. ცხაკაია, მ. ორახელაშვილი, ფ. მახარაძე, ა. ერქომაიშვილი - პორტრეტები] // კომუნისტი. - 1924. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 2;
 16. კიკნაძე, ნ. (კ-ძე ნ.). მამია ორახელაშვილი. პროლეტარული რევოლუციის კითხვები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1925. - 10 მარტი. - №56. - გვ. 8;
 17. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3. - წერილებს შორის: დაბა ჩხარი. მადლობას ვუცხადებთ მამია ორახელაშვილის სამკითხველოსათვის წიგნების გამოვ ზავნის გამო / ვ. სიმონგულოვი;
 18. საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესია: [მოხსენებები] // კომუნისტი. - 1925. - 8 მარტი. - №55. - გვ. 1-3;
 19. ნ., მ. მამია ორახელაშვილი. „ქართული ფირონდის გზა.“ ზაკენივას გამოცემა: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1926. - 17 მარტი. - № 60. - გვ. 4;
 20. ქათამაძე, ე. მადლობა ამხანაგ მამია ორახელაშვილს: სოფელ საქარაში ქობ-სამკითხველოს კეთილმოწყობაში დახმარების გამო // კომუნისტი. - 1926. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
 21. საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის და ცენტრალური საკონტრო კომისიის გაერთიანებული პლენუმის შედეგები: [მამია ორახელაშვილის მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის თბილისის ორგანიზაციის აქტივის გაფართოებულ კრებაზე] // კომუნისტი. - 1928. - 27 აპრილი. - №97. - გვ. 2;
 22. თბილისის საოლქო კომიტეტის გაფართოებულ პლენუმზე: რეზოლუცია: [პარტიის ორ ფრონტზე ბრძოლის ამოცანების შესახებ]: [მ. ორახელაშვილის მოხსენება] // კომუნისტი. - 1929. - 6 სექტემბერი. - №205. - გვ. 2;
 23. მ-ლი, გ. (იოსებ გრიშაშვილი). ლენინი. თხზულება-ნი: რეცენზია // კომუნისტი. - 1931. - 9 მაისი. - №105;
 24. წითელ პარტიზანთა რესპუბლიკური ყრილობა // კომუნისტი. - 1932. - 18 ივნისი. - №141. - გვ. 4; 6 ივნისი. - №131. - გვ. 2;
 25. გორდელაძე, კ. შეცდომები ბოლომდე უნდა იქნას აღიარებული: [მამია ორახელაშვილის შრომების კრიტიკა ანტიპარტიული სულისკვეთების გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 15 ნოემბერი. - №264. - გვ. 2; 16 ნოემბერი. - №265. - გვ. 2;
 26. ვისწავლოთ ბეჯითად, ვისწავლოთ ფრიადზე: [სახალხო განათლების სისტემაში ხალხის მტრების მუშაობის შედეგად, მოსწავლეთა და პედაგოგთა პოლიტიკური აღზრდის შეგნებულად შეფერხების შესახებ]: [მოწინავე] // კომუნისტი. - 1937. - 2 სექტემბერი. - №200. - გვ. 1.

წყარო:

1. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები:

ალბომად შეკრული] / წინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: [საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა], 1925 (საქ. კპ ც.კ. სტ.). - გვ. 131;

2. Малая советская энциклопедия [Текст]: [в 10 т.] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - Т. 6: Огневки-Пряжа [Текст]. - Москва: Советская энциклопедия, 1930. - Стр. 116;
3. ამხ. მამია ორახელაშვილი – ა.-კ. სახკომსაბჭოს თავმჯდომარე // კომუნისტი. - 1931. - 30 იანვარი. - № 25. - გვ. 1;
4. Заря Востока. - 1931. - 30 января. - № 29.

ორახელაშვილი, მარიამ პლატონის ასული (1887, XI –)

– ჟურნალისტი, მთარგმნელი და პარტიულ-პოლიტიკური მუშაკი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქუთაისში, დედა – შინაური განათლებით, მამა – თავადი მიქელაძე, სამხედრო პირი, იგივე ყანდარმი, როტმისტრი). სწავლობდა ბახვის პირველდაწყებით სკოლაში, პეტერბურგის ინსტიტუტსა და პედაგოგიურ უმაღლეს ინსტიტუტში. დაამთავრა ბესტუჟევის სახელობის უმაღლესი კურსები. ქართულის გარდა, იცოდა რუსული, გერმანული და ფრანგული ენები.

სტუდენტთა მოძრაობაში მონაწილეობისათვის 1905 წელს პედაგოგიური ინსტიტუტიდან გამოირიცხეს, 1905-1912 წლებში მონაწილეობდა პეტერბურგის კავკასიელ სტუდენტთა სათვისტომოში, 1915-1917 წლებში – კავკასიის სახალხო ლექციების მომწყობ საზოგადოებაში. პოლიტიკური საქმის გამო ციხეში იჯდა 1920 წელს. 1921 წლიდან საქართველოს განათლების სახალხო კომისრის მოადგილედ იყო.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1907 წლიდან. თანამშრომლობდა კომუნისტურ ჟურნალ-გაზეთებში („კომუნისტი“, „ახალი სკოლისაკენ“, „განათლების მუშაკი“, „ჩვენი გზა“). წერდა, უმთავრესად, მარქსისტული და პედაგოგიური საკითხების შესახებ. თარგმნა (გერმანულიდან) ზომბარტი და კაუტსკი. დაიბეჭდა პეტერბურგში 1907 ან 1908 წელს.

ცალკე გამოცემულია:

1. განუწყვეტელი კვირა პირველი და მეორე საფეხურის შრომის სკოლებში / მარიამ ორახელაშვილი, შ. სიხარულიძე. - ტფ.: განსახკომის სოც. აღზრდის მთავარმართველობა, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 30 გვ.: ცხრილი.; 18სმ. - (საინსტრუქციო და მეთოდური წერილების სერია: სახელმძღვანელოდ შრომის სკოლებისათვის; წერილი 10).

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. К новой школе / ССРГ, Комис. нар. просвещения, Главсоцвос. - Ч. 2: [Программные предложения и объяснительные записки для труд. школы (4-летки)] / Со вступ. ст. Марии Орахелашвили: «Единая система социального воспитания». - Тифлис: Госиздат Грузии, 1923 (1-я тип. Полиграфотд.). - 113 с.; 17 см.;

2. Комплексные программы четырехлетки 1927 г. / [Вступ. ст. Марии Орахелашвили]; Наркомпрос ССР Грузии, Главсоцвос. - Тифлис: Тип. «Сацер-калами», 1927. - IV, 32 с.; 37 см.;
 3. Методические письма к программам четырехлетки / Предисл. Марии Орахелашвили. - Тифлис: Наркомпрос ССРГ Главсоцвос, 1929 (1-я тип. п/тр.). - 84 с.; 20 см.. - (Серия инструктивных и методических писем для руководства в работе трудовых школ; Письмо 8-е).
- გამოქვეყნებულია:**
1. ბრძოლის ახალი ფრონტი: [პროლეტარული ხელოვნების აღორძინებისათვის] // კომუნისტი. - 1921. - 20 დეკემბერი. - №241. - გვ. 1;
 2. ეროვნული კულტურის უბადრუკი დარაჯები // კომუნისტი. - 1922. - 9 დეკემბერი. - №283. - გვ. 1;
 3. სახალხო განათლება ოქტომბრის რევოლუციის 5 წლისთავზე: [საქართველოში] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 4,5;
 4. ბავშვების პირველი დღესასწაული საქართველოში // კომუნისტი. - 1923. - 18 მაისი. - №111. - გვ. 1;
 5. მუშათა ფაკულტეტების იუბილე და მისი მნიშვნელობა პროლეტარულ კულტურისათვის // კომუნისტი. - 1923. - 4 დეკემბერი. - №279. - გვ. 1;
 6. პროფესიონალურ-ტექნიკური განათლება საქართველოში და მისი კავშირი სოციალურ აღზრდასა და პოლიტიკურ განათლებასთან // კომუნისტი. - 1923. - 2 აგვისტო. - №176. - გვ. 1. - წერილს დართული აქვს სქემა;
 7. საქართველოს ახალგაზრდობის სახელოვანი კომუნისტური კავშირის 6 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1923. - 20 ნოემბერი. - №267. - გვ. 1;
 8. საჭიროა სასკოლო არდადეგების სისტემის შეცვლა // კომუნისტი. - 1923. - 2 დეკემბერი. - №278. - გვ. 1;
 9. სოციალური აღზრდა და მასში ქალის მონაწილეობა // კომუნისტი. - 1923. - 8 მარტი. - №53. - გვ. 1,2;
 10. სოციალური აღზრდის ახალი სისტემა // კომუნისტი. - 1923. - 18 ივლისი. - №163. - გვ. 1;
 11. სოციალური აღზრდის მუშაკთა გადამზადება საქართველოში // კომუნისტი. - 1923. - 22 ივლისი. - №167. - გვ. 1-2;
 12. ჩვენი ანგარიშის ჩაბარების დღე // კომუნისტი. - 1923. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 4;
 13. Задачи Главсоцвоса (или что нам надо знать и сделать); К переподготовке работников социального воспитания в Грузии / Мария Орахелашвили // К новой школе / ССРГ, Комис. нар. просвещения, Главсоцвос. - Ч. 1: Руководство к переподготовке работников социального воспитания. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1923 (1-я тип. Полиграфотд.). - 172 с.; 17 см.;
 14. ამხანაგ ორახელაშვილის მოხსენება საერთაშორისო მდგომარეობის შესახებ სრულიად საქართველოს განათლების მუშაკთა მესამე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1924. - 17 თებერვალი. - №40. - გვ. 2-3;
 15. ვინ არიან პიონერ-ლენინელები და რისთვის ემზადებიან ისინი // კომუნისტი. - 1924. - 14 სექტემბერი. - №210. - გვ. 1;
 16. ლენინის სახელობის კომუნისტური აღზრდის სკოლაში: [მეორე საცდელი სანიმუშო სკოლა] // კომუნისტი. - 1924. - 26 იანვარი. - №21. - გვ. 3;
 17. პროფ. ნ. მარი: [მისი ჩამოსვლის გამო თბილისში] // კომუნისტი. - 1924. - 13 ივნისი. - №134. - გვ. 1;
 18. სამოსწავლო წლის დაწყების წინ: [საუბარი საქართველოს განათლების სახალხო კომისართან] // კომუნისტი. - 1924. - 23 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2;
 19. საქართველოს წითელი ჯვრის დღე / მარიამ ორახელაშვილი, გ. ყურულაშვილი, ი. მამულია // კომუნისტი. - 1924. - 20 იანვარი. - №17. - გვ. 3;
 20. საქმეს უნდა დაეუხებოდეთ: ყურნალ თეატრი და ცხოვრების რეცენზენტის X-ის საყურადღებოდ: [საბავშვო წიგნების მიმოხილვისა და საბავშვო გამომცემლობის შესახებ დანერგილი რეცენზიის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 26 დეკემბერი. - №296. - გვ. 2;
 21. სახალხო განათლების მდგომარეობა საქართველოში ოქტომბრის რევოლუციის მე-7 წლისთავზე // კომუნისტი. - 1924. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 4;
 22. სახალხო მასწავლებელმა უნდა გაამართლოს ილიჩის ნდობა // კომუნისტი. - 1924. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 3;
 23. უპატრონო ბავშვები და საზოგადოებრივი დახმარება // კომუნისტი. - 1924. - 9 მარტი. - №57. - გვ. 1;
 24. ქალი პროლეტარულ მოძრაობაში // კომუნისტი. - 1924. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 1;
 25. განათლების მუშაკის ამოცანები საბჭოთა აღმშენებლობაში // კომუნისტი. - 1925. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
 26. დელეგატ-ქალთა ხელახალი არჩევნები: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის საყურადღებოდ] // კომუნისტი. - 1925. - 18 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 1;
 27. ლენინი და სახალხო განათლება // კომუნისტი. - 1925. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 2;
 28. მშრომელ ქალთა საერთაშორისო დღე // კომუნისტი. - 1925. - 8 მარტი. - №55. - გვ. 4. - წერილებს შორის: საბჭოთა საქართველოს მშრომელ ქალებს / მარიამ ორახელაშვილი;
 29. მშრომელ ქალთა საერთაშორისო დღისათვის // კომუნისტი. - 1925. - 1 მარტი. - №49. - გვ. 2;
 30. პარტიის წევრების მუშაობით დატვირთვის შესახებ // კომუნისტი. - 1925. - 1 აპრილი. - №73. - გვ. 1;
 31. პიონერთა კოლექტივებში მუშაობის შესახებ // კომუნისტი: სახალხო განათლების ფურცელი №4. - 1925. - 19 აპრილი. - №89. - გვ. 3;
 32. 1-ლი მაისის პროლეტარული დღესასწაული და 3 მაისის ბავშვთა დღესასწაული // კომუნისტი. - 1925. - 1 მაისი. - №98. - გვ. 1;
 33. საზაფხულო გადასამზადებელი კურსების მნიშვნელობა // კომუნისტი. - 1925. - 19 ივლისი. - №164. - გვ. 2;
 34. სახალხო განათლების კომისარიატის სოციალურ აღზრდის მთავარმმართველობის ოთხი წლის [1921-1924] მუშაობა: [მოკლე ანგარიში] // კომუნისტი. - 1925. - 22 მარტი. - №65. - გვ. 5; 29 მარტი. - №71. - გვ. 4,5;
 35. სახალხო განათლების სისტემა საქართველოში // კომუნისტი. - 1925. - 25 თებერვალი. - №46. - გვ. 3,4;

36. სკოლის ასაკამდე აღზრდის დაწესებულებანი სოფლად // კომუნისტი. - 1925. - 5 ივლისი. - №152. - გვ. 2;
37. სოციალური აღზრდის მთავარმმართველობის ოთხი წლის მუშაობა // კომუნისტი: სახალხო განათლების ფურცელი №3. - 1925. - 12 აპრილი. - №83. - გვ. 3;
38. შრომის სკოლა და პიონერთა მოძრაობა // კომუნისტი: სახალხო განათლების ფურცელი №2. - 1925. - 29 მარტი. - №71. - გვ. 4;
39. ჩვენი პარტია და მასწავლებლობა // კომუნისტი. - 1925. - 4 იანვარი. - გვ. 1;
40. ცხრანლიანი შრომის სკოლა // კომუნისტი. - 1925. - 20 ოქტომბერი. - №241. - გვ. 1;
41. გამარტივება თუ გართულება: ქართულ ანბანში ზედმეტი ასოების აღდგენის ცდის გამო // კომუნისტი. - 1926. - 27 მარტი. - №68. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: გამომცემლობა „სახელგამი“-ს სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე მარიამ ორახელაშვილი;
42. განათლების მუშაკთა სრულიად საქართველოს ყრილობისათვის // კომუნისტი. - 1926. - 11 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
43. მშრომელი ქალის დღე // კომუნისტი. - 1926. - 7 მარტი. - №53. - გვ. 1;
44. შრომის სკოლის მუშაკებს! // კომუნისტი. - 1926. - 12 დეკემბერი. - №285. - გვ. 5;
45. პედაგოგიურ განათლების ხელმძღვანელთა პირველი კონფერენციისათვის // კომუნისტი. - 1926. - 29 ივნისი. - №146. - გვ. 1;
46. ჩვენი სკოლა იზრდება: პასუხად ამხანაგ სალუქვაძეს // კომუნისტი. - 1926. - 12 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 1;
47. ათი წელი საქართველოს კომკავშირის დაარსებიდან // კომუნისტი. - 1927. - 4 სექტემბერი. - №200. - გვ. 3;
48. კომუნისტური განათლების ათი წლის თავზე // კომუნისტი. - 1927. - 6 ნოემბერი. - №253. - გვ. 5;
49. მასწავლებლობა და საბჭოთა არჩევნები // კომუნისტი. - 1927. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;
50. საბჭოთა არჩევნების დასაწყისი // კომუნისტი. - 1927. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 3-4. - წერილებს შორის: მასწავლებლობა და საბჭოთა არჩევნები / მარიამ ორახელაშვილი;
51. საბჭოთა კანონმდებლობა და ქალი // კომუნისტი. - 1927. - 8 მარტი. - გვ. 2;
52. სასკოლო მუშაკების პირველი კონფერენცია // კომუნისტი. - 1927. - 18 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
53. სახალხო განათლების საქმე ოზურგეთის მაზრაში // კომუნისტი. - 1927. - 12 თებერვალი. - №34. - გვ. 3;
54. სკოლის საზაფხულო მუშაობა // კომუნისტი. - 1927. - 6 მაისი. - №100. - გვ. 2;
55. ბავშვთა უპატრონობასთან ბრძოლის სამდღიური: [წერილები] // კომუნისტი. - 1928. - 21 აპრილი. - №92. - გვ. 2. - წერილებს შორის: ბავშვთა უპატრონობასთან ბრძოლა / მარიამ ორახელაშვილი;
56. ბავშვთა უპატრონობასთან ბრძოლის სამდღიური: [წერილები] // კომუნისტი. - 1928. - 22 აპრილი. - №93. - გვ. 4. - წერილებს შორის: საბჭოთა საზოგადოებრიობა და სამდღიური / მარიამ ორახელაშვილი;
57. კულტურული რევოლუცია და ქალთა განათლების საკითხები // კომუნისტი. - 1928. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 3;
58. სალი კრიტიკის ნაცვლად - ცილისწამება ჟურნალ „განათლების მუშაკში“ // კომუნისტი. - 1928. - 11 მაისი. - №107. - გვ. 3;
59. შრომისა და მეცნიერების ლაბორატორია // კომუნისტი. - 1928. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 3;
60. განათლების სისტემის გადასინჯვისთვის // კომუნისტი. - 1929. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 2;
61. კულტურული აღმშენებლობა რვა წლის განმავლობაში // კომუნისტი. - 1929. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 3;
62. ლენინის დღეები სკოლებში: მასწავლებელთა საყურადღებოდ // კომუნისტი. - 1929. - 19 იანვარი. - №15. - გვ. 3;
63. მშრომელ ქალთა საერთაშორისო დღე: [მ. ორახელაშვილის, ა. შავერდოვას, ბ. მაჩაიძის, კ. ცეტკინის, ლ. ანდრიაძის და სხვათა წერილები] // კომუნისტი. - 1929. - 8 მარტი. - №56. - გვ. 4;
64. სკოლა და საბჭოების არჩევნები: საბჭოთა არჩევნები დაიწყო // კომუნისტი. - 1929. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 3;
65. ყაზანის უნივერსიტეტის 125 წლისთავი: საქართველოს განსახკომის მისალმება // კომუნისტი. - 1930. - 16 მაისი. - №112. - გვ. 4;
66. მოხსენება საქართველოს განათლების მუშაკთა კავშირის მე-8 ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1932. - 10 თებერვალი. - №34. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. საქართველოს სამხატვრო აკადემია: [განათლების კომისარიატის მიერ შენობის დათვალიერების შესახებ]: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1922. - 12 მაისი. - №106. - გვ. 2;
2. დევდარიანი, გ. სოციალისტური აღზრდის ახალი სისტემა // კომუნისტი. - 1923. - 21 ივლისი. - №166. - გვ. 1;
3. ნემსაძე, კ. ამხ. რედაქტორო! [მადლობის გამოცხადება კრებულ „ჩვენი მეცნიერების“ რედაქციის მიერ მარიამ ორახელაშვილს, შ. დადიანს, დ. კლდიაშვილს და სხვებს, ვინც მონაწილეობა მიიღო კრებულის სასარგებლოდ გამართულ ლიტერატურულ გასამართლებაში] // კომუნისტი. - 1923. - 3 ივნისი. - №125. - გვ. 4;
4. ჩვენი ანკეტა: სახელმწიფო უნივერსიტეტის 10 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1928. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ანკეტა: [მ. კინწურაშვილის მასალებიდან].

ორბელიანი [ჯამბაჯურ-ორბელიანი], ალექსანდრა ვახტანგის ქი (1801 – 1869, 16/ XII) – მწერალი, ჟურნალისტი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, – ქართული მწიგნობრობის მეცენატი, ჟურ. „ცისკრის“ სულისჩამდგმელი და

მფარველი, 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი მომწყობ-ხელმძღვანელი, – ერეკლე II-ის (1720–1798) შვილიშვილი, უფროსი ძე თეკლე ბატონიშვილისა, ძმა პოეტ ვახტანგ ორბელიანისა. იზრდებოდა დედის გავლენით, სწავლობდა თბილისის სკოლაში. 1827 წელს არჩეულ იქნა თბილისის მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლის კანდიდატად, წლინახევრის შემდეგ (წინამძღოლის თ. მელიქიშვილის გარდაცვალების გამო), შეუდგა წინამძღოლის თანამდებობის შესრულებას. 1829 წელს აირჩა აღმასრულებელი ექსპედიციის მრჩეულად. აქტიური მონაწილეობა მიიღო რუსეთისაგან საქართველოს განთავისუფლებისა და მისი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის 1832 წლის შეთქმულებაში, რისი ერთ-ერთი მომწყობი და ხელმძღვანელი თითონ იყო. ამ საქმის გამო, კავშირი ჰქონდა ოქროპირ, ალექსანდრე, დიმიტრი და სხვ. ბატონიშვილებთან, აგრეთვე, კავკასიის ერებთან, ზოგთან საიდუმლო ანბანით მიწერ-მონერა ჰქონდა. შეთქმულების გაცემის (1832, 9 დეკემბერი) შემდეგ ალ. ორბელიანიც შეიპყრეს და პასუხისგებაში მისცეს. საგამომძიებლო კომისიას ალ. ორბელიანმა 1833 წელს განუცხადა: „საფრანგეთსა და ინგლისში კაცები უნდა გაგვეგზავნა, რომელთაც უნდა ეჩივლათ, რომ უსამართლოდ არის წართმეული საქართველო ბაგრატიონთაგან... ყველგან შემწეობა უნდა გვეთხოვნა, რომ თავიანთი მამული ისევ დაბრუნებოდათ, ესე იგი საქართველო, და გაენთავისუფლებინათ რუსებიდან“... „ჩვენ გვსურდა ესრეთ, როდესაც აქ არეულობა მომხდარიყო, მაშინ... უნდა ზარების რეკას მოჰყოლოდნენ და სიონის სამრეკლოზე სამი კაცი უნდა ასულიყვნენ, და იქიდან ეყვირნათ თავისუფლება, და სიხარული, ყოელსა ერსა ზედა, ამ დროს, უნდა კაცნი გაგვეგზავნა და მთელი საქართველოს ხალხი აქ უნდა ჩამოსულიყვნენ, თავადნი და აზნაურნი, და ქუდზე ყოველი კაცი“... (გოზალიშვილი, გიორგი. 1832 წლის შეთქმულება. ტ. 1., თბ., 1935, გვ. 365). გრ. ორბელიანის მოწმობით, შეთქმულთა გეგმა იყო: საქართველოში რუსთა ბატონობის დამხობისთანავე საკუთარი მმართველობის შემოღება (თამარ ბატონიშვილის მესვეურობით), მწყობრი ჯარის დაარსება, ჯარში არჩევნებითი წესის შემოღება (ჯართუფროსები თითონ ჯარს უნდა აერჩია), დარიალის ხეობის ჩაკეტვა და სხვ. შეთქმულთა შორის სახელმწიფო მმართველობის შესახებ ორი მიმართულება იყო: ერთი მოითხოვდა კონსტიტუციურ-მონარქიულ წყობილებას, მეორე – რესპუბლიკურს. ამ შეთქმულებაში მონაწილეობისთვის ალ. ორბელიანი პოდპორუჩიკობიდან ჩამოაქვეითეს და გადაასახლეს ქ. ორენბურგს, სადაც 12 წლის განმავლობაში შვებულებით ვერ ისარგებლებდა, ამის შემდეგ მხოლოდ საქართველოს უზენაესი მმართველობის წინასწარი ნებართვით შეეძლო საქართველოში დაბრუნება. სამშობლოში დაბრუნებულმა ალ. ორბელიანმა მთავრობის ნდობა დაიმსახურა, მიიღო „მათი იმპერატორობითი უდიდებულესობის“ ფლიგელ-ადიუტანტის ხარისხი, შეიქნა თბილისის

გუბერნიის თავადაზნაურობის მარშალი და 1860 წელს პეტერბურგში პირადად წარუდგა იმპერატორ ალექსანდრე II-ს (1818-1881), რომელმაც მას უთხრა: „В лице твоём я благодарю Грузинское дворянство за его славную, храбрую, верную службу; передай об этом всем вместе и каждому отдельно“.

ალ. ორბელიანი, მიუხედავად განვლილი სასჯელისა და მეფის მიერ შეწყალებისა, მთელი თავისი არსებით იმის ნატვრაში იყო, კავკასიის სხვა ერთა დახმარებით, დამპყრობელ რუსებისგან საქართველო განთავისუფლებულიყო, რაც წართულად გამოთქმული აქვს პიესა „დავით აღმაშენებელში“. მისი აზრით, რუსები თეატრსა და ჟურნალს უმთავრესად. იმ მიზნით გვიარსებდნენ, რომ „ქართველები კომედიების თამაშით გართულები ყოფილიყვნენ და მთავრობის წინააღმდეგ აჯანყება აღარ მოეხდინათ“. კავკასიის მეფისნაცვლებს – ბარიატინსკისა და ვორონცოვს – ალ. ორბელიანმა „ცბიერი დიპლომატები“ უწოდა: „ბარიატინსკი მედიდურად იქცეოდა, ვარანცოვი ქრისტეს სიმდაბლითა, მაგრამ ორივე გვატყუებდნენ – ბარიატინსკი მედიდურობითა და ვარანცოვი – ქრისტეს სიმდაბლითა“-ო.

ალ. ორბელიანი ქართული მწიგნობრობის დიდი მცოდნე-მოყვარული იყო, დედასთან ერთად ცდილობდა მშობლიური მწერლობის მუშაკთა გამრავლებას და მწიგნობრობის განვითარებას. 1829 წელს მონაწილეობდა ს. დოდაშვილის „ტიფლისის უწყებანში“, 1853 წელს ჟურ. „ცისკარში“ (№1) დაიწყო თანამშრომლობა, 1856 წელს დაბეჭდა ნიგნაკი „ქართული ენისათვის“, რომელშიაც თანამემამულეთ მოუწოდებდა მწერლობის აყვავებას დახმარებოდნენ. 1857 წელს ჟურ. „ცისკრის“ რედაქცია თავის სახლში მოათავსა და ჟურნალის რედაქტორს, ივ. კერესელიძეს, ჟურნალის წარმოებაში ნივთიერად და სხვა ყოველმხრივ ეხმარებოდა, – როგორც მისი მზრუნველი. წერდა ისტორიულ, კრიტიკულ, პუბლიცისტურ ნერილებს, ლექსებს, პიესებსა და სხვ. ქართული ენის შესახებ თავისებური შეხედულება ჰქონდა. მისი აზრით, ქართული ენა არის „ომში ძლიერი, შეყრილობაში უცხო შემატყვევარი, საქმეში კარგი გამგებელი და ლოგინში მეტი დამატკბობელი“ („თ. ალექსანდრე ჯამ.-ორბელიანის ნაწერი და ოთხი ლექსი თ. ვახტანგ ვახტანგის-ძის ორბელიანისა“. თბ., 1879, გვ. 240). თავისი დროის ქართული ენა სამ რიგად დაყო: 1. სამღვთო წერილის ანუ ეკლესიის ენა; 2. მდაბიური ანუ დარბაისელთ ენა და 3. გლეხკაცების ენა, – მოითხოვა, იმ ენით წერონ, „როგორც ლაპარაკობენ და ეს ენა არის საშუალო ენა – დარბაისლური... ეს ენა ისე უნაკლოა, რომ რაც უნდა მაღალი საგანი იყოს იმაზედაც კარგად გამოვა ყოველი ქართული სიტყვიერება“, ხოლო „გლეხების ლაპარაკი მარტივი ენა არის და ადვილი გასაგონი, მაგრამ მაღალი საგანი რომ ვერ გამოვა რიგიანად“-ო. აგრეთვე, მოითხოვა ქართულის მცოდნეთაგან ქართული გრამატიკის შედგენა, ქართული ენის შემსწავ-

ლელი და დამდგენელი საზოგადოების დაარსება („ცისკარი“, 1860, № 6, 90-104 გვ.), განმარტა „სიტყვიერების ტომარს (ჟურნალს) უთუოთ მხილველი [კრიტიკოსი] უნდა ჰყვანდეს და ყოველი იმისი წერილები განიხილოს, თორემ უამისოთ სიტყვიერება არ ევარგება“ („ცისკარი“, 1857, № 9) და კრიტიკას ესარჩლებოდა: „რადა ვჯავრობთ, როდისაც ჩვენს ნაკლულებას გვეტყვიან რასმე? – იქნება არ ვიცოდეთ, რომ ყოველი ადამიანი თავის თავზე დაბრძანებულია ყოველთვის და თავის ნაკლულებას ვერას ხედავდეს?“ („ცისკარი“, 1859, № 1), სწამდა, რომ კრიტიკიდან „სარგებლობა მოიძებნება თავის დროზე“ და საჭიროა მწერლის თავისუფლება: „მაშ მწერალმა რა ჰქმნას, თუ არა სთქვას თავისი აზრი?“-ო. საქართველოს წარსულით იმდენად იყო შეყვარებული, რომ ბატონ-ყმობასაც კი „პატრონ-ყმობად“ იხსენიებს და იდეალურად სახავს.

ქართველი ხალხის წარმატებისთვის საჭიროდ თვლიდა ახალ სააღებ-მიცემო, საგანმანათლებლო და სამეურნეო აღორძინებასთან შეგუებას, რადგან „სწავლა-განათლება, მიწის ნაყოფიერების გამრავლება და ვაჭრობა აუცილებელი გამამდიდრებელია კაცისა“-ო. ამასთანავე, სათანადო ყურადღებით ეპყრობოდა ხელოვნებას, – წერდა სათეატრო რეცენზიებს, მუსიკის შესახებ და სხვ. სხვათა შორის, მან აღწერა ძველ საქართველოში როდის რა სიმღერა იმღერებოდა (რომელთაგან ბევრი დღესაც იმღერება), რა ცეკვები იყო, როგორ სრულდებოდა და სხვ.

ალ. ორბელიანს თავის დროს დიდი გავლენა ჰქონდა და ამ გავლენით მარშლობიდან გადადგომის შემდეგაც დიდხანს სარგებლობდა. აკაკის დახასიათებით, ალ. ორბელიანი „სულით და გულით მოყვარული იყო ჩვენის ხალხისა და ჩვენის ქვეყნისა და თითქმის თავდასადებლადაც მზად იყო“.

მისი ხელმოწერა: ო., ჯ. ორბელიანი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქართული ენისათვის. - თბ., 1856. - 7 გვ.; 22სმ. - ტექსტის ბოლოს: ო.;
2. ბატონის-შვილის ირაკლის პირველი დრო: ტრაგედია ოთხ მოქმედებად / თხზ. ალექსანდრე ვახტ. ბ. ჯ. ორბელიანისა. - ტფ., 1864 (კერესელიძის ტიპოგრაფია). - 111 გვ.; 23სმ.;
3. ბატონიშვილი ირაკლის პირველი დრო ანუ თავდადება ქართველთა: ტრაგედია ოთხ მოქმედებად / თხზულება თ. ალექსანდრე ე-ძე ჯ. ორბელიანისა; გამოცემული ზ. ჭიჭინაძისაგან. - ტფ., 1877 [კანზე: 1878] (ლ. კრამარენკოს და ამხ. სტ.). - XII, 122, IV გვ.; 17სმ.;
4. თ. ალექსანდრე ჯამ-ორბელიანის ნაწერი და ოთხი ლექსი თ. ვახტანგ ვახტანგის-ძის ორბელიანისა. - თბილისი: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1879 (ე. ხელაძის სტ.). - 274 გვ.; 19სმ.;
5. დავით აღმაშენებელი ანუ უკანასკნელი ყამი საქართველოსი: ისტორიული დრამა ოთხ მოქმედებად: დანერვილია 1846 წ. / თ. ალექსანდრე ჯამბაკური-

- ან-ორბელიანისა. - თფილისი: გამოცემული ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1891 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 116 გვ.; 21სმ.;
6. ალა-მამად-ხანის შემოსვლა ქ. ტფილისში / თ. ა. ვახტ-ძე ჯ. ორბელიანისა; გადმობეჭდილი ჟურნალ „მომამბიდან“. - ტფ.: ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, № 35, 1895 (წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 53 გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.;
 7. დალისტნიდან ლეკების გამოსვლა და სხვა ამბები, ალ. ვახტ-ძე ჯამბ. ორბელიანისა / გამოცემული სარგის კაკაბაძის მიერ წერა-კითხვის საზოგადოებაში დაცულ ავტოგრაფის მიხედვით. - ტფ., 1914 (ბ. კილაძის სტ.). - 23 გვ.; 24 სმ.;
 8. მოგონება ალექსანდრე ორბელიანისა თავის მამის ვახტანგ ორბელიანის შესახებ. - [თბ., 1914] (სტ. „სორაპანი“). - 32 გვ.; 20სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. რუსთაველი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1853. - № 1. - გვ. 3-5;
2. მოწყალეო ხელმწიფე, უფალო რედაქტორო, ივანე კერესელიძე: [„ცისკრის“ კრიტიკა] // ცისკარი. - 1857. - № 6. - გვ. 62-64;
3. რამდენიმე სიტყვა „გაყრის“ კომედიისზე // ცისკარი. - 1857. - № 9. - გვ. 45-48;
4. უმანკო სისხლი: [ისტორიული ამბავი] // ცისკარი. - 1857. - № 8. - გვ. 19-39;
5. ატლანტის ოკეანის ზღვაში ტელეგრაფი // ცისკარი. - 1858. - № 12. - გვ. 257-258;
6. ეპიტაფიას საქართველოს მეფის ირაკლის მეორისადმი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1858. - № 5. - გვ. 9-11;
7. მე და ის: [საუბარი „ცისკრის“ და ქართული ენის შესახებ] // ცისკარი. - 1858. - № 7. - გვ. 124-133;
8. „ქვრივის ლიმონების“ განხილვა ანუ კრიტიკა // ცისკარი. - 1858. - № 4. - გვ. 280-288;
9. სალაყბოს ფურცელზე // ცისკარი. - 1859. - № 1. - გვ. 67-71;
10. უწინდელს დროს ბატონყმობა საქართველოში // ცისკარი. - 1859. - № 11. - გვ. 215-244;
11. შეთქმა მეფის ირაკლის მეორეზე საქართველოში // ცისკარი. - 1859. - № 4. - გვ. 252-265;
12. ჩვენი საქართველოს საზოგადოება // ცისკარი. - 1859. - № 10. - გვ. 173-180;
13. არაკი ტარტაროზისა ანუ კუდიანების ღამე: [მოხუცი კაცისაგან ნაამბობი 1859-სა წელსა, ერთს ღამეს ვახშმის შემდეგ] // ცისკარი. - 1860. - № 12. - გვ. 487-515;
14. პასუხი დიმიტრი ბაქრაძესთან შესახებ იმისგანთ მოწერილის წიგნისა: [„ქართულს უბნობაზე ანუ წერაზე“] // ცისკარი. - 1860. - № 9. - გვ. 124;
15. უფალო რედაქტორო ი. კერესელიძე!: უკმაყოფილება მოლაყბის სიჩუმის გამო // ცისკარი. - 1860. - № 5. - გვ. 48-49;
16. ქართული უბნობა ანუ წერა: [ქართული ენის თვისების გარჩევის საჭიროება. თხოვნა ბაქარ ქართულელისადმი, რათა მან შეადგინოს ქართული ენის გრამატიკა] // ცისკარი. - 1860. - № 6. - გვ. 90-104;
17. ივერიანელების გალობა. სიმღერა და ლილინი // ცისკარი. - 1861. - № 1. - გვ. 141-160;

18. კავკაზის მთები მაშუკის მთიდგან: (ქანტაზია, როცა ახლად გათენდება): [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №12. - გვ. 320-324;
19. რედაქტორო, უფალო ი. კერესელიძე!...: [ჟურ. „ცისკარის“ შესახებ] // ცისკარი. - 1861. - № 10. - გვ. 174-177;
20. ქართველების ძველი დრო გადმოსული ახლად: [მეფე ერეკლე II. რუსეთის თვითმპყრობელობის გაბატონება საქართველოში. ზრუნვა სწავლისათვის XIX საუკუნის პირველ ნახევარში] // ცისკარი. - 1861. - № 11. - გვ. 211-231;
21. მეფის ირაკლის II-ს ისტორიაზედ // ცისკარი. - 1862. - № 11. - გვ. 225-232;
22. ბატონიშვილი ირაკლის პირველი დრო. ტრაგედია ოთხს მოქმედებად // ცისკარი. - 1864. - № 3. - გვ. 1-53; № 4. - გვ. 55-111;
23. მოთმინებისგან გამოსვლა: [ქართული ჟურნალი და ქართველი საზოგადოების გულგრილობა] // ცისკარი. - 1864. - № 1. - გვ. 50-55;
24. საქართველოს გაზაფხული: [ლექსი] // ცისკარი. - 1864. - № 4. - გვ. 179-180;
25. ზოგიერთი შემცნევა: [საზოგადოებრივი ცხოვრება საქართველოში XIX საუკუნეში და წინეთ. ქართული ენა და ძველი ქართული ასოების ხმარება] // ცისკარი. - 1865. - № 8. - გვ. 1-31;
26. ტოლუბაშობა: [ლხინი საქართველოში ძველად. ტოლუბაშობის შემოღება XIX საუკუნის დასაწყისში] // ცისკარი. - 1868. - № 2. - გვ. 1-20;
27. ასპინძის ომი, 1770-სა: [მასალა საქართველოს ისტორიისათვის] // მნათობი. - 1869. - (მარტი). - გვ. 1-11. - სამეცნიერო განყოფილება;
28. ჩვენი ძველი სახლეთობანი; [აღზრდა ძველ დროში, ყოფა-ცხოვრება და ქალები] // მნათობი. - 1869. - (მაისი, ივნისი). - გვ. 1-11.

მის შესახებ:

1. ავყია [ერთი მეტუკეთაგანი]. მონყალო ჩემო თავადო ალექსანდრე ვახტანგის ძეგ // ცისკარი. - 1860. - № 6. - გვ. 150;
2. ბაქრაძე, დიმიტრი. წიგნი, მიწერილი თ. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანისადმი შესახებ მისის „ქართულის უზნობისა ანუ წერისა“ // ცისკარი. - 1860. - № 8. - გვ. 318-333;
3. ქუთაისის მეჭორე [ერთი მეტუკეთაგანი, - ნ. ნიკოლაძე]. საყვარელნო მკითხველნო! // ცისკარი. - 1860. - № 9. - გვ. 133-134;
4. ჭავჭავაძე ილია. პასუხი. ვუძღვნი თ. ალ. ვახტანგის ძეს ჯ. ორბელიანს და იმ პირთა, ვინც ყურადღება აღირსეს ამ სტასიას // ცისკარი. - 1861. - № 6. - გვ. 181-251;
5. კერესელიძე, ივანე. რედ. თ. ალ. ორბელიანის ტრალედიამი: [გაპარული კორექტორული შეცდომები] // ცისკარი. - 1864. - № 4. - გვ. 216;
6. ნეკროლოგი // დროება. - 1869. - 25 დეკემბერი. - №52. - გვ. 3;
7. უმიკაშვილი, პ. ნეკროლოგი // დროება. - 1873. - 14 დეკემბერი. - №402. - გვ. 2-3;
8. დღიური // დროება. - 1878. - 16 ივნისი. - №117. - გვ. 1-2; 1879. - 2 თებერვალი. - №26. - გვ. 1-2;

9. რეცენზია // დროება. - 1878. - 22 მარტი. - №60. - გვ. 2;
10. ჩვენ შევიტყვეთ... // დროება. - 1878. - 16 ივნისი. - №117. - გვ. 1-2;
11. ალ. ორბელიანის პიესები... // თეატრი. - 1886. - №20. - გვ. 207-208;
12. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 18 აგვისტო. - №173. - გვ. 1-2;
13. თ. ვახტანგ ორბელიანმა შესწირა „წერა-კითხვის საზოგადოების“ წიგნთ-საცავს ხელნაწერი „როსტომიანი“... // ივერია. - 1888. - 18 ივნისი. - №126. - გვ. 3. - [ალ. ჯ. ორბელიანის წარწერით];
14. ახალი ამბავი // ივერია. - 1891. - 12 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
15. ჭიჭინაძე, ზ. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1891. - 7 მარტი. - №50. - გვ. 4; ბ) დანიელ ჭონქაძის გარდაცვალებიდან 50 წელი // ახალი აზრი. - 1910. - 6 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 2-3;
16. ლექსიკური პოლემიკა (გამოცანებით): მცირე წინასიტყვაობა // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 3-7;
17. ქიქოძე, გ. ალექსანდრე ორბელიანი [ქართველი პოეტი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 31 აგვისტო. - №25. - გვ. 3;
18. ჭილაია, ს. ალექსანდრე ორბელიანის შემოქმედების შესახებ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 ივნისი. - №21. - გვ. 3-4;
19. პაპავა, თამარ. დიდი სახეები პატარა ჩარჩოებში: დარეჯან დედოფალი // მამული = Mamuli-La Patria: კრებული მშობლიური ისტორიისა, მწერლობისა და კულტურისა. - ბუენოს-აირესი, 1951. - მარტი. - №1, მამული-ს ეს პირველი რვეული მიეძღვნა საქართველოს სამეფოს მოსპობის 150 წლისთავს. - გვ. 21-29; მაისი. - №2. - გვ. 43-52. - (წერილი პირველი და მეორე).

წყარო:

1. 1869 წ. 16 დეკემბერს... გარდაიცვალა ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯამბაკურიან-ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // მნათობი. - 1869. - (ნოემბერ-დეკემბერი). - გვ. 9-11;
2. გუნია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 340;
3. ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) სოლომონ დოდაშვილი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - თფ., 1893 (სტ. ექვ. ხელაძისა). - გვ.: 8, 16; ბ) ივ. კერესელიძე, 1829-1893: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - თბ., 1902 (სტ. „გუტენბერგი“ (თ. გრ. ნ. დიასამიძისა)). - გვ.: 13, 18, 22, 26, 46; გ) ვინ რა აზრისა იყო საქართველოს განთავისუფლების შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 7. - გვ. 13;
4. გრიშაშვილი, იოსებ. ძველი ტფილისის ლიტერატურული ბოჰემა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ა.კ. წ.-დრ. ჯ. სტ. განყ-ბა). - გვ. 84;
5. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 232;
6. ზანდუკელი, მიხეილ. - ა) თერგდალეულნი და

- ხალხოსნები ქართულს ლიტერატურაში: (ისტორიულ-ლიტერატურული გამოკვლევის ცდა). - ტფ.: ტფ. უნ-ტის გამა, 1928. - გვ. 49-57; ბ) ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ.: 23, 47, 100, 106;
7. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 128, 129, 136-147, 170-171;
 8. გოზალიშვილი, გიორგი. - ა) 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და ა. ფ. მისანიკოვის სახ. წ. დ. სტ.). - გვ.: 27, 37, 39, 42, 43, 45, 47-76-88, 196-217, 230-232, 235-236, 239-240, 306-308, 362-363, 365-367, 385-387, 389-393, 398, 402, 412-414, 421-425, 429, 431-433, 442-443, 450; ბ) მისივე ხელნაწერი;
 9. ლიტერატურის მატინე. - № 1-2. - თბ., 1940. - გვ. 573 (საკუთარ სახელთა საძიებელი);
 10. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 255;
 11. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д. И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 37-38;
 12. Церетели, А. Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат „Художественная литература“, 1940. - Стр.: 163-165, 159, 195;
 13. გუგუშვილი, პაატა. ქართული ჟურნალისტიკა: საზოგადოებრივი აზრის ისტორიისათვის. - ტ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1941. - გვ. 477;
 14. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477;
 15. უცნობი მოგონება გ. ერისთავზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 48.

ორბელიანი [ჯამბაპურ-ორბელიანი], გრიგოლ დიმიტრის [ზურაბის] ძე (1800 – 1883, 21/III) – მგოსანი, რომანტიკოსი, – ქართულ პოეზიაში ეროვნული მიმართულების მამამთავარი, ახალი ლიტერატურის დამწყებთაგანი, სამშობლოს დამხობის მგოდებელი, „დროთა, სიზმარებრ გამქრალთა“ ჭირისუფალი, „საქართველოს დიდების კვლავ დაბრუნებისთვის ზეშთაგონებულნი“, – სამხედრო, სახელმწიფო, სამოქალაქო და საზოგადო მოღვაწე, კავკასიის ომების მონაწილე, ავარიის ხანი (მეფისნაცვალის), სახელმწიფო

საბჭოს წევრი, ინფანტერიის გენერალი, – ანდრია პირველწოდებულის ორდენოსანი, – მამით ორბელ ბარათაშვილის, ცნობილი ფეოდალის ყაფლან ორბელიშვილის, დედით – ერეკლე II-ის შთამომავალი, – დაიბადა 1800 წელს (ზოგი ცნობით, 1804) წარჩინებულ ოჯახში. მამამისი თ-დი დიმიტრი (ზურაბი) იყო ერეკლე II-ის სიძე, გონიერი, ძველებურად საღმრთო წერილზე აღზრდილი, მეფის კარზე ნამსახური, რუსთა შემოსვლის შემდეგ თბილისის საბაჟოს უფროსად და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თანამსაჯულად დანიშნული; დედა – ხორეშანი, ერეკლე II-ის ასულის, ელენეს, ქალი, ჭკვიანი, ღვთისწიერი, სათნო, ქართული სასულიერო და საერო მწერლობის მცოდნე.

გრ. ორბელიანი იმ დროს ჭაბუკედებოდა, როდესაც საქართველოს წესწყობილება ირღვეოდა, რუსეთისა მყარდებოდა, ბატონ-ყმობა საზოგადოებრივი ცხოვრების საფუძველს შეადგენდა, ეკლესია – განათლების წყაროს, მამაპაპური გადმოცემები – წარსულთან შემაკავშირებელ ჯაჭვს. მოზარდ გრ. ორბელიანს დედა სარწმუნოებრივ გრძნობას უნერგავდა, შინაურნი – ალა-მაჰმად ხანის მიერ თბილისის აოხრების ამბავს, ერეკლე მეფის სახელოვნებასა და საქართველოს სამეფოს დამხობის მწარე დღეებზე მოუთხრობდნენ. ისტორიულ ამბავთა მოსმენა გრ. ორბელიანს ბავშვობიდანვე გულში მამულის სიყვარულს, ეროვნული გმირებისადმი პატივისცემასა და საქართველოს ჩასვენებული წარსულისადმი სიყვარულს უმკვიდრებდა.

გრ. ორბელიანმა წერა-კითხვა ისწავლა ან-ჩისხატის დეკანოზ ალექსი-მესხიშვილთან, სწავლა დაიწყო თბილისის „კეთილშობილთა სასწავლებელში“, განაგრძო თბილისში ახლად გახსნილ არტილერიის სკოლაში, რომლის დამთავრების შემდეგ პეტერბურგის „ობრასცოვის პოლკში“ (Образцовый полк) გადაიყვანეს. ქართული წიგნებიდან განსაკუთრებით უყვარდა: „დავითნი“, „სახარება“, „ვეფხის ტყაოსანი“.

სამხედრო სამსახური დაიწყო 1816 წელს. 1821 წელს პირველი ჩინი მიიღო. 22 წლისას პრაპორშჩიკობა მისცეს, ამავე წელს მონაწილეობდა ლეკების (ჭარ-ბელაქნელების) დამარცხებაში ალაზნთან, შემდეგ (1826-1828) – სპარსებისა და ოსმალთა წინააღმდეგ ომ-ბრძოლებში. 1829 წელს ვლადიმირის ჯვრით დააჯილდოვეს და კახეთს გაგზავნეს კახეთის საზღვრების მცველთა უფროს ალექსანდრე ჭავჭავაძესთან (1786-1846) საგანგებო მინდობილობათა მოხელედ. 1830 წელს ი. პასკევიჩის (1782-1856) ექსპედიციაში მონაწილეობდა, 1831 წლიდან რუსეთში მსახურობდა. აქ ზედმიწევნით შეისწავლა რუსული ენა და მწერლობა, თარგმნა რამდენიმე ლექსი, იგავ-არაკი და ბატონიშვილებს დაუახლოვდა. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის რუსეთის წინააღმდეგ 1832 წლის შეთქმულთა შეპყრობის დროს (1833) ნოვგოროდში გრ. ორბელიანიც გაჩხრიკეს, უპოვეს საკუთარი ლექსი „იარალი“ – მამულიშვილური გრძნობით გაჟღერ-

თილი და რუსი პოეტის – დეკაბრისტ კ. თ. რილევის „ნალივაიკოს აღსარების“ (Исповедь Напи-вайки) თარგმანი, – სამშობლოსათვის თავგანწირვისაკენ მოწოდების ლექსი, რის გამოც შეიპყრეს, თბილისს გაგზავნეს და ავლაბრის ყაზარმებში ჩამწყვდიეს, როგორც საქართველოს განთავისუფლებისათვის შეთქმულთა მონაწილე. 3 თვის პატიმრობის შემდეგ განთავისუფლებული კავკასიის საზღვარზე მსახურობდა ნავაგინის პოლკში, მერე – პოლონეთში. 1837 წელს სამშობლოში დაბრუნებული, გრენადერის პოლკში ჩარიცხული, შამილის (1797-1871) წინააღმდეგ ომში მონაწილეობდა, 1843 წელს ავარიის მმართველად დაინიშნა, 1847 წელს – აფშერონის პოლკის კომანდირად, 1848 წელს შამილის მიერ გამაგრებულ აულ გერგებლის მიდამოებისა და ბაღების აღებისთვის ებოძა გენერალ-მაიორობა, 1850 წელს – ბრიგადის კომანდირობა, იმავე წელს ჭარ-ბელაქანის სამხედრო მაზრისა და ლეკების საზღვრის უფროსად დაინიშნა, შემდეგ – თემირხან-შურის მმართველად, 1853 წელს – მთიელთა მოზღვავებულ ძალთა მოგერიებისათვის ებოძა გენერალ-ლეიტენანტობა, 1854 წელს დაინიშნა კასპიის მხარეთა დროებით გამგებლად და დაღესტნის ჯართა სარდლის მოვალეობათა აღმასრულებლად, 1855 წელს ამავე თანამდებობაში დამტკიცდა, 1857 წელს აიღო შამილის დიდმნიშვნელოვანი სტრატეგიული სიმაგრენი: ძველი და ახალი ბურთუნაი (დაღესტანში), ე. წ. სალათავია, რომლის დაპყრობა შამილის განადგურების ნაბიჯად აღინიშნა, ამავე წელს ებოძა გენერალ-ადიუტანტის ხარისხი, 1858 წელს კავკასიის მთავარმართებლის საბჭოს თავმჯდომარედ იყო და, ამავე წლის დასაწყისს, დ. ყიფიანთან ერთად, კავკასიის მეფისნაცვალს პროექტი წარუდგინა გლეხთა რეფორმის (ბატონ-ყმობის გადავადნის) შესახებ, 1859 წელს კავკასიის მთავარმართებლის მოვალეობას ასრულებდა, 1860 წელს თბილისის გენერალ-გუბერნატორად იყო, 1861 წელს ინფანტერიის გენერლის ხარისხი ებოძა, კავკასიის მეფისნაცვლის ა. ი. ბარიატინსკის (1815-1879) წასვლის შემდეგ, ორ წელიწადს (1860-1862) მეფისნაცვლის მოვალეობას ასრულებდა, 1864 წელს გლეხთა განთავისუფლების კომიტეტში მონაწილეობდა, 1866 წელს სახელმწიფო საბჭოს წევრად აირჩა; ყოველი მინდობილობის გამჭრიახად შესრულებისათვის უმაღლესად დაჯილდოებულ იქნა, სახელმწიფო სამსახურის ასპარეზზე უმაღლეს ნერტილს მიაღწია. 1871 წელს იდღესასწაულეს მისი სამხედრო მოღვაწეობის 50 წლის შესრულების იუბილე, რომლის დროსაც იმპ. ალექსანდრე II-მ (1818-1881), მადლობასთან ერთად, უბოძა იმპერიაში უმაღლესი ჯილდო – ანდრია პირველწოდებულის ორდენი.

გრ. ორბელიანი რუსეთის ხელმწიფის სამსახურში ყოფნასთან სამშობლო ქვეყნის სასარგებლო მოღვაწეობას ათავსებდა: მშობელი ერის ცხოვრების ყოველ მხარეს თვალყურს ადევნებდა, როგორც მამულის მტკიცე მოყვარული; სხვათა

შორის, დ. ყიფიანთან ერთად, დააარსა თბილისის კერძო ბიბლიოთეკა, ერთი დამფუძნებელთაგანი იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა“ და სხვ.

მწერლობა დაიწყო 1827 წელს (ლექსით „ანტონს“) სპარსულ კილოზე, მაგრამ სწორედ ამ ხანებში ქართულ ლიტერატურას ევროპის გავლენა დაეცო და გრ. ორბელიანმაც მიმართულება შეიცვალა, რასაც საფუძვლად მამულიშვილობა დაუდო. ქართულ პოეზიაში მამულისადმი ტრფილის მგოსნობა შემოიღო: დაწერა ცოტა, მაგრამ მძლავრი, თანამშრომლობდა ჟურ. „ციცკარში“ (1852, № 2-დან), „საქართველოს სასულიერო მახარებელში“ (1866, IV, V, VI-დან), „კრებულში“ (1871, № 1-დან), „ივერიაში“ (1877, № 6-დან) და სხვ. წერდა ლექსებს, რეცენზიებს, დღიურებს (რომელიც სამჯერ დაეღუპა) და სხვებსაც ურჩევდა „დღიურების“ წერას, „რადგან ამით გონება უმეტეს და უმეტეს გაიხსნება და შეეჩვევა გამსჯელობასა და... რამდენიმე წელს უკან შენი წარსული დღეები ცხადად წინ წარმოგიდგება და მით ჰსცნობ, თუ რაოდენი დღენი უბრალოდ და ფუჭად გაგიტარებია“. აქვს ერთი პოემაც „სადღევრძელო ანუ ომის შემდგომ ღამე...“ („კრებულში“, 1871, № 1, გვ. 1-38; აგრეთვე – ლექსთა კრებულში). მისი ფსევდონიმია „ძველი სემინარისტი“. მის ლექსთაგან, განსაკუთრებით, აღსანიშნავია: „ლხინი“ (1828), „იარალი“ (1834), „ჩემს დას ვეფიას“ (1835), „სალამო განშორებისა“, „მუშა ბოქულადი“ და სხვ.

ცხოვრების დევიზად პატიოსნება ჰქონდა მიჩნეული, დაურღვეველ მცნებად – მოყვასთა სიყვარული. ილია ჭავჭავაძის სიტყვით, გრ. ორბელიანი იყო „თვითმპყრობელი ჩვენის ქართულის ენისა, „მეუფე“ ჩვენის სიტყვიერების ძალ-ლონისა და სიმდიდრისა... სასიქადულო მამულიშვილი, სახელოვანი ქართველი, დიდებული მწერალი“... (თხზულებანი: სრული კრებული 5 ტომად, ტ. II, თბ., 1941, გვ. 137-138), პოეტ ვახტ. ორბელიანის (1812-1890) სიტყვით, გრ. ორბელიანი იყო „მეფე სიტყვისა, ლექსთა მეფე“, დავით კეზელის (1854-1906) სიტყვით, ის იყო „ზეშთაგონებით განსწავლული მეფე ქართული სიტყვიერებისა და პოეზიისა“ („დროება“, 1883, № 65); დიდი გერმანელი პოეტის ფრ. ბოდენშტედტის (Friedrich von Bodenstadt, 1819-1892) აზრით, გრ. ორბელიანი ეკუთვნის XIX საუკუნის უდიდესი ლირიკოსი პოეტების რიცხვს. გრ. ორბელიანის „ცხოვრებისა და ღვაწლის“ აღმწერი იონა მეუნარგია (1852-1919) წერს: „ბევრი შესანიშნავი ქართველი კაცი გამიცნია, ბევრის კი არა, თითქმის ყველა ჩვენი საჩინო მწერლების თუ არ მეგობარი, ახლო ნაცნობი მაინც ვარ და გულზე ხელ-დადებით შემოძლია ვთქვა: გრიგოლ ორბელიანისებურ გონიერი ქართველის მნახველი არა ვარ... იმისი ჭკუა-გონება მტკიცედ დამყარებული იყო ცხოვრებაზე... ვეებერთელა თავი გაშლილი მაღალი შუბლით თითქო უხილავი ქარხანა იყო, საიდანაც გამოსჭვიოდა ცოცხალი და ნათელი აზრი. იმას არ ჰქონდა ჩვეულება ლაპარაკისა საქმის უცოდინარ-

ობით და თუ იტყოდა რასმე, იტყოდა ჭეშმარიტებას, რომლის მიუღებლობა ხშირად სასინანულოდ ურჩებოდა საზოგადოებას და მთავრობას... ის, როგორც თანამდებობის მოვალეობით, ისე გულის მიდრეკილებით ზრუნავდა არა სამწერლო დიდებაზე, არამედ ქვეყნის ბედზე და სიკეთეზე... ის წერდა მხოლოდ Inter arma მაშინ, როცა გული ერჩოდა, ზეცით მონაბერი სული მოევიწიებოდა, ენსპირაცია შეიცავდა, დანარჩენ დროს ის ხმლითა და ცირკულიარებით მოქმედებდა... იმ პოეტთა შორის, რომელნიც „ნაცვლად მოჩვენებათა... რაცხვიდენ კაცის სულიერ მოძრაობას და მის გრძობას“ და რომელნიც ასეთი „სამწერლო რევოლუციის მოთავენი“ შეიქმნენ, – „თავი და პირველი ადგილი უჭირავს გრიგოლ ორბელიანს“... გრ. ორბელიანის პოეზიის უმთავრესი მოტივია „ლხინი, შექცევა, სიყვარული, ე. ი. ღვინო და ქალი“... „მამულის სიყვარული და საქართველოს ისტორიის თაყვანისცემა... ყველაზე უფრო ძლიერ შთაბეჭდილებას იმის ლექსთა კრებიდან სტოვეებს ის ლექსები, რომლებიც უგალობენ საქართველოს წარსულ დიდებას და იმის ბუნების მშვენიერებას... იმისი ქნარი 50 წელი უგალობდა მარტო მშვენიერებას, მშვენიერებისა და სიკეთის საუკუნო იდეალებს“, იგი „განხორციელება ჩვენი ნაციონალური გენიისა“... „მისი ენა უფრო მდაბია, ვიდრე საეკლესიო... რაზედაც უნდა წერდეს ორბელიანი, მეტადრე ლექსით, იმის ენას განუყრელად დაჰბერავს დიადი, ზვაობითი (ТОРЖЕСТВЕННЫЙ) სადღესასწაულო ხმა“ (ი. მეუნარგია. „ცხოვრება და ღვანლი გრ. ორბელიანისა“, „ლიტერატურის მატიანე“, 1940, № 1-2, გვ. 295-341). „ქართველი, დიდებული მწერალი“... (ტ. II, 1941, გვ. 137-138) სიბერის ყამს განმარტოებით ცხოვრობდა მოხუცი მსახურის ინაბარა, ცოლი არა ჰყავდა. გარდაიცვალა თბილისში 1883 წლის მარტის 21, დაკრძალა 25 (ახ. სტილით 7 აპრილს) განსაკუთრებული დიდებით ქაშვეთის ეკლესიის გალავანში. დაკრძალვის დროს, სამარესთან, ილია ჭავჭავაძემ უთხრა: „ჩვენი მშვენიერის ქვეყნით თავმოწონებულმა წარმოსთქვი: „სხვა საქართველო სად არის“-ო და, ეჰა, ეხლა თითონ საქართველო დაჰყურებს შენს საფლავს, და სასონარკვეთილებით, გლოვით იძახის: „სხვა გრიგოლ ორბელიანი სად არის“-ო.

მისი დისწული იყო ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

გრ. ორბელიანი ერთი მეთაურთაგანი იყო 1832 წლის რუსის მთავრობის წინააღმდეგ შეთქმულებისა, იცნობდა თავისი დროის ზოგიერთი ქვეყნის (საფრანგეთის, რუსეთის, პოლონეთის) რევოლუციურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას და ქართველ შეთქმულთ მამულიშვილურ-რევოლუციური ლექსებით აგზნებდა (ასეთი და სხვა შინაარსის მისი 30-მდე ლექსი მოქცეულია „ქართველთა შეთქმულების საქმეში“, დაცულია საქ. ცენტროარქივში, დაბეჭდილია ჟურ. „ქართულ მწერლობაში“ (1928, № 6-7, გვ. 258-267); აქვეა მისი „მგზავრობა ჩემი ტფილისიდან პეტერბურგამდის“ და „ნაწყვეტი დღიურიდან“). ამ დროის მისი

ნაწერებიდან ირკვევა, რომ ორბელიანი იყო რესპუბლიკანელი.

1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის პორუჩიკობიდან რიგით ჯარისკაცობამდე ჩამოქვეითებულმა გრ. ორბელიანმა, თანდათან ბეჯითი და ერთგული სამსახურით სახელმწიფო-სამხედრო ასპარეზზე უმაღლეს მწვერვალს მიაღწია, „მრავალმხროვან და მრავალწლოვან ნამსახურობით“, როგორც ნიჭიერმა მმართველმა, ხალხის ზნე-ჩვეულების შესაბამისად მოქმედმა, საყოველთაო სახელ-დიდება მოიხვეჭა. მისი რწმენით, სადაც მმართველი მოსახლეობის კეთილდღეობისათვის ზრუნავენ, მთავრობის წინააღმდეგობას ადგილი არ ექნება. ხალხის მმართველი უნდა იყოს პატიოსანი, სიმართლის მიმდევარი, უანგარო, ადამიანთ მოყვარული, მცხოვრებთა თავისებურების – ენის, ზნე-ჩვეულების, შეგნება-შემეცნების, მრწამსის მცოდნე და პატივისმცემელი: „იმგვარ სასამართლოს, საცა დამნაშავეს არ ესმის მსაჯულის ენა და მსაჯულმა არ იცის ენა დამნაშავისა, სიმართლე არა აქვს“-ო. ამასთან საჭიროდ თვლიდა სწრაფ განსჯა-გასამართლებას, ხალხის ადათებთან შეგუებულს, სწავლა-განათლების საქმეში გიმნაზიას, უნივერსიტეტს და აკადემიას პოლიტექნიკურ სასწავლებელს ამჯობინებდა, რადგან პირველნი მხოლოდ საკანცელარიო მუშავენ – მოხლეებს ამზადებენ, ხოლო უკანასკნელი ქვეყნის აღორძინება-წარმატების მუშავენ: ჩვენ გვინდა ისეთი მეცნიერებით განსწავლული მუშაგები, რომლებიც მინას დაამუშავენ, მინის ნიაღში დამარხულ საუნჯეს (მადნეულს და სხვ.) ამოიღებენ, მინის ნაყოფიერებას და მესაქონლეობას განავითარებენ და მით მთელ ქვეყანას გაამდიდრებენო, აგრეთვე შავ და კასპიის ზღვებს რკინიგზით გადააბამენ, ვაჭრობას განავითარებენო. მოითხოვდა სწავლა-განათლების გავრცელებას, რომლის საშუალებით ახალი თაობა შეიქმნობს, რომ ქართველმა „მარტოდ-მარტომ დამდგარმან ხმალ-ამოღებულად, მოპირდაპირედ მთელის აზიისა არ გადუშვა კავკასიის იქით მაჰმადიანობა და დაიცვა რუსეთი და თვით ევროპაცა გაოხრებისაგან“, – მას ღრმად სწამდა, რომ ამ მხრივ „საქართველოს ღვანლი ჯერ ისტორიას ვერ აუწონია“. ბუნებითი ნიჭისა ღირსების დიდად დამფასებელი მოითხოვდა: „მიეცი თ ნიჭსა გზა ფართო, თაყვანისცემა ღირსებას“. განსაკუთრებით იცავდა მშობლიურ ენასა და მის სიფაქიზეს. მისი აზრით: „ვისაც არ უყვარს თავისი სამშობლო ენა, მას უეჭველია არ უყვარს თავის მშობელიცა, თავის წინაპარიცა, თავის მამულიცა! ენა არის შემნახველი მამა-პაპის ყოფა-ცხოვრებისა, მათი სარწმუნოებისა, ჩვეულებისა, ესე იგი თვით ისტორია!“ სასტიკად გამოხატა უსწორმასწორო ენით მწერლობას, – ცუდი ენით მწერლობა „თვით უკანონობას კანონად გახდის შემდეგთათვისა“-ო (ი. მეუნარგია. „ცხოვრება და ღვანლი გრ. ორბელიანისა“, „ლიტერატურის მატიანე“, 1940, № 1-2, გვ. 318), და გვიანდერძა: „რა ენა ნახდეს, – ერიც დაეცეს“-ო... ამ ნიადაგზე 1860-70-იან წლებში რადი-

კალ-ბურჟუაზიულ ახალგაზრდა მწერლებს (ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და სხვ.) სასტიკი ლექსით გაეკამათა („პასუხი უღირსთა შვილებთა“ – „ცისკარი“, 1874, № 7-8, გვ. 1-8, „ძველი სემინარისტის“ ფსევდონიმით).

ბატონყმობის მოსპობის საქმეში გრ. ორბელიანმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო, როგორც საქართველოს თავადიშვილმა და როგორც მმართველობის წარმომადგენელმა. ამ საკითხის შესახებ მოწვეულ ერთ ყრილობაზე, მან, სხვათა შორის, წარმოთქვა: „მოვიდა დრო, როდესაც საქართველოს ძველი ჩვეულება, ძველი წესი, დამკვიდრებული, დამყარებული საუკუნოებიდან უნდა დაირღვეს, დაიქცეს და მათ ნანგრევებზე აშენდეს და დაფუძნდეს ახალი წესდებულება მე-ბატონეთა და გლეხთა შორის... მე-ბატონეთ უნდა შესწირონ მსხვერპლი შეძლებისამებრ, მაგრამ ამ დანაკლისში ვითარცა ქრისტიანები, უნდა ვნუგეშობდეთ იმ ჰაზრით, რომ ასი ათასი სული თავისუფლდება. ასი ათასი სული გამოდის საშინელის მდგომარეობისაგან. ნუ გვწყინს ეს სიტყვა. კაცი, ჩვენებრ დაბადებული, რომელსაც საქვეყნოს საქმეში არა აქვს ახლა ხმა, არცა რაიმე უფლება, რომლისთვისაც თითქმის სამართალშიაც არა სწერია სანუგეშოდ და ახლა არა აქვსთ საკუთრება რა არის მართლად თუ არა ტყვე?.. ამ საკითხის შესახებ გვმართებს, რომ გულ-დამშვიდებულად სისხლაუღელვებლად, ყოვლის ყურადღებით და მოთმინებით მოვისმინოთ პროექტი“ (მეუნარგია, იონა. „ცხოვრება და ღვანლი გრ. ორბელიანისა“, „ლიტერატურის მატრიანე“, 1940, № 1-2, გვ. 337).

1872 წელს „სასტიკად გაილაშქრა თბილისის სასულიერო სემინარიაში ქართული ენის სწავლების აღკრძალვის წინააღმდეგ და ეს „გულის სალახვარი ამბავი“ ჩააშლევინა“... „პროტესტს უცხადებდა ცარიზმს თურქეთისაგან გაჩანაგებული აჭარისა და აფხაზეთის მკვიდრთა გასახლების გამო, იმავე დროს ქვეყნის ცოდნისა და ხალხის ზნეობის შესწავლას ითხოვდა მმართველობისაგან“ და სხვ. (ცაიშვილი, ს. „გრიგოლ ორბელიანი“, „სახალხო განათლება“, 1948, № 15).

გრ. ორბელიანი მოთქვამს „სამშობლო სულით დაცემას“ და ნატრობს „ჩვენი ივერი აღსდგეს ძლიერი და დადგეს ერად სხვათ ერთა შორის წმიდით საყდრით, ენით მდიდარით, სწავლისა შუქით განათლებული! ზნე-ამაღლებით, ძლევის დიდებით, სამშობლოს მიწის სიყვარულით! რომ ჩვენ განვახლდეთ, სულით, ავმაღლდეთ და განქრეს ბნელი უმეცრებისა!“, ხოლო სამშობლოს შესძახის: „ჰე, ივერიაჰ! ვიდრე ვიყოთ ქედმოდრეკილი!“ მისი ღრმა რწმენით, ყოველი კაცი მამულის კეთილდღეობისათვის უნდა იღვწოდეს:

„სოფელი იმად არა ღირს
კაცი ნატრობდეს ჟამს გრძელსა,
თუ ფუჭი მისი სიცოცხლე
ვერარას არგებს მამულსა!“.

სამშობლო უსაყვარლესია ყველაფერზე: „ვინ არ შესტრფის მის ადგილს, სად აღგვეხილნეს პირველ თვალნი, სად ჰქროდა მხიარული სიყმანველი

ნათლად ჩვენი“-ო და ყველას გამამხნეველი მოწოდებით შთაგვაგონებს:

„სხვა საქართველო სად არის, რომელი
კუთხე ქვეყნისა,
ერი გულადი, პურადი, მებრძოლი შავის ბედისა,

შავ დროთა ვერა შესცვალეს მის
გული ანდამატისა,
იგივე მხნე, იგივე მღერალი,
მებრძოლი შავის ბედისა“.

გულაღმფოთებით ჰგოდებს:

„ვაი მას მხარეს, სად მხოლოდ ძალა
რამ მსაჯულოვნობდეს,
სად ჰსჯულზედ მჯდომი ხანჯალი
კანონთა აღასრულებდეს!“

„ერი ღალატებს ვაებას და ვერვინ აღსდგა მფარველად“ და შთააგონებს: „ნუ, ნუ გძინავს, განიღვიძე, ისმენდე ვაებას“-ო. უკანასკნელ ხანებში შეეხო შრომის შვილთ და ძლიერი ფერადებით დაასურათა მუშა „სიყრმიდანვე სიღარიბით დევნილი, ვის სიცოცხლე ტანჯვად გადაქცევია, შოვნისათვის მხოლოდ ლუკმა-პურისა! ვის წილად აქვს სიმწარითა ცხოვრება, ტანჯვით შრომა, ოფლით ძებნა ლუკმისა... ვინც მუშაობს, სხვანი კი იმღერიან“... ვინც არის „მოკლებული ყოველგვარსა შვებასა, კაცთა შორის კაცად არ მიჩნეული!“ მოგვაგონებს „იცოდეთ, რომ არიან ღარიბნიც, არის სადმე სიმწარითა ცხოვრება“. სვედიანი აღტაცებით გვისურათებს სახელოვან გმირთ, წარსულის მოგონებით წინაპართა ღვანლს.

მუხამბაზებში დამღერის სიყვარულს, ღვინოს, მოზრდილ ლექსებში – მოქალაქეობრივ სვებედს, ბუნებას. არკვევს სიყვარულის თვისებათ და ასკვნის, რომ სატრფო ერთსა და იმავე დროს ტანჯვისა და სასოების აღმძვრელი უნდა იყოს, ორივე ადამიანის კაცური ბუნების ამამაღლებელი, ვინაიდან სიყვარულის „შუქი აღგვამაღლებს“, სულით გაგვანათებსო.

საქართველოს ბუნება პირველად გრ. ორბელიანმა აღწერა ხელოვნური ფერადებით და ქართველი ერი შეამკო. რუსულიდან თარგმნა კრილოვის იგავ-არაკნი, ა. ს. პუშკინის, მ. ლერმონტოვისა და ჟუკოვსკის ლექსები.

გრ. ორბელიანის ლექსები გადათარგმნილია რუსულ, გერმანულ და სხვ. ენებზე.

გრ. ორბელიანის ძეგლის მოდელი თაბაშირისგან შეადგინეს: 1. 1885 წელს – ბ. გედევანოვმა; 2. 1913-1914 წლებში – იაკობ ნიკოლაძემ („თეატრი და ცხოვრება“, 1914, № 16, გვ. 3), მაგრამ ომიანობის გამო ვეღარ დაიდგა.

ცალკე გამოცემულია:

1. სადღეგრძელო / თხზულება თავ. გრიგოლ ორბელიანისა; გამოცემული ი. კერესელიძისგან. - ტფ., 1871 (უ. მარტიროსიანის სტ.). - 17 გვ.; 30სმ.;
2. თავადის გრიგოლ ორბელიანის ლექსები / წინასიტყვაობის ავტ.: უმიკაშვილი პეტრე. - ტფ.: გამოც. პეტრე უმიკაშვილისა, 1873 (მელიქიშვილის და ამხ-

- ანაგთა სტ.). - [3], 80 გვ.; 22სმ.; **მე-2** გამოც.. - თბ.: ქართ. წიგნთა გამომცემი ამხანაგობა, 1879 [კანზე: 1880]. - 90, IV გვ.; 19სმ.. - „გამომცემისაგან“: ამხანაგობის ერთი პირი ზაქ. ჭიჭინაძე. გვ. III-IV; **მე-3** გამოც.. - თბ.: გამოც. ზ. ჭიჭინაძისაგან, 1884 (არ. კალანდაძისა და ამხ. სტ.). - 93, II გვ.; 19სმ. - [ბოლოთქმა ზ. ჭ.];
3. მგზავრობა სვანეთისაკენ გ. წ. [გიორგი წერეთელი] / განხილვა ძუელი სემინარისტისა. - ტფ., 1874 (ეხელაძის სტ.). - 37 გვ.; 22სმ.. - ბროშურა „ცისკრის“ მე-10-თე ნომრიდან;
 4. გრ. ორბელიანის რჩეული ლექსები სკოლებში და ოჯახში სახმარებელი. - თბ.: გამოც. წიგნის მალაზია „ცოდნა“-სი №15, 1904 (კ. თავართქილაძის სტ.). - 47 გვ.; 17სმ.;
 5. ლექსებისა და წერილების სრული კრებული / ვახტანგ კოტეტიშვილის რედაქციით, შენიშვნებით და კრიტიკული წერილით. ლექსები. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 195 გვ.: განცხ.; 17სმ.;
 6. ლექსები / მის. ზანდუკელის რედაქციით, შენიშვნებით და კრიტიკული წერილით. - მე-5 გამოც.. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (1-ლი სტ.). - XXVIII, 164 გვ.: პორტრ.; 22სმ.;
 7. წერილები / გრიგოლ ორბელიანი; აკაკი განერელიას რედ. და შენიშვნებით; კოტე გორდელაძის წინასიტყვე.; [მხატვ.: ლ. ქუთათელაძე და ლ. გრიგოლია]. - ტ. 1: 1832-1850. - ტფ.: სახელგამის გამოც. და მე-2 სტ., 1936. - XXV, 320გვ.: ილ.. 23სმ. - შენიშვნ.: გვ. 215-315. - სურათების სია: გვ. 316; ტ. 2. - ტფ.: სახელგამი, 1937 (ცეკაშვილის სტ.). - 400 გვ.: სურ. და პორტრ., 4 ჩართ. ფურც. ფაქსიმელთ და გენეალოგიით; 23 სმ. - დანართი: დამატებითი შენიშვნები (გვ. 388-389-სურათების სია (გვ. 390-391). - [ეს „წერილები“ შეიცავს მრავალ საყურადღებო ცნობას გრ. ორბელიანის ცხოვრების, მოღვაწეობისა და ამიერკავკასიაში, განსაკუთრებით, მთიულთა წინააღმდეგ, წარმოებული ომების მასალაზე. - ი. ი.];
 8. ლექსები. - თბ.: საბლიტგამი, 1939 [კანზე: 1940]. - 52 გვ.; 23სმ.. - გვ. 3-7 დანართი. - შენიშვნები, გვ. 49-51;
 9. Стихотворения [Текст] / Пер. с груз. [Р. Ивнева]. - Тбилиси: Заря Востока, 1939. - 144 с.; 15 см.;
 10. Стихотворения [Текст] / А. Чавчавадзе, Г. Орбелиани, Н. Бараташвили; В пер. рус. поэтов под ред. Н. Тихонова и Ю. Тынянова; Вступ. статья [“А. Чавчавадзе, Г. Орбелиани, Н. Бараташвили”, с. 5-28] А. Островского и А. Федорова. - Ленинград: Сов. писатель, 1941. - 276 с.; 13 см. - (Библиотека поэта. Малая серия);
 11. Стихотворения [Текст] / Григорий Орбелиани; Пер. с груз. Н. Заболоцкий; [Вступ. статья: Л. Асатиани. „Григол (Григорий) Орбелиани“, с. III-XXIII]. - Тбилиси: изд-во и тип. изд-ва „Заря Востока“, 1947. - XXXIII, 127 с.; 17 см.;
 12. ლირიკა. ეპოსი. თარგმანები. 1826-1883. - თბ.: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1948. - 144 გვ.; 16სმ.;
 13. Стихотворения [Текст] / Григорий Орбелиани; С груз. пер. Н. Заболоцкий; [Ред., примеч. и вступ. статья „Григорий Орбелиани“, с. 3-12 В. В. Голь-

цева]. - Москва; Ленинград: Гослитиздат, 1949 (Ленинград: Тип. „Печ. двор“). - 120 с.; 17 см.;

14. პოეტური ნაწერების სრული კრებული: პოეზია: ლირიკა, ეპოსი, თარგმანები, 1827-1883 / გრიგოლ ორბელიანი; აკაკი განერელიას შესავალი წერილით, რედაქციით და შენიშვნებით; [მხატვ. შ. ბერიტაშვილი]. - თბ.: საბჭ. მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1951. - XX, 236 გვ.: 4 ფურც. პორტრ. და ილ.; 21სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა). - დანართი: შენიშვნები ტექსტისათვის, გვ. 153-219. - ბიბლიოგრ.: გვ. 220-234.

გამოქვეყნებულია:

1. გამოსაღმება: [ლექსი] // ცისკარი. - 1852. - № 2. - გვ. 8; 1861. - №5. - გვ. 31-32;
2. ლამე: [ლექსი] // ცისკარი. - 1852. - №2. - გვ. 6;
3. ეკატერინა ჭავ.: წინანდლის ვარდო... [ლექსი] // ცისკარი. - 1852. - №2. - გვ. 2. - მეორედ დაბეჭდილია სათაურით: კ. ჭ. იხ. ცის. 1860, № 11, გვ. 430-431;
4. იარაღისადმი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1858. - №10. - გვ. 63-66; 1870. - №1. - გვ. 33-37;
5. ჩემს დას ეფუ...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1858. - №11. - გვ. 121-126;
6. მოგონება: [ლექსი] // ცისკარი. - 1859. - № 11. - გვ. 184-185;
7. ო... დარდები: მიბაძვა. [ლექსი] // ცისკარი. - 1860. - №10. - გვ. 254-256;
8. საღამო გამოსაღმების: [ლექსი] // ცისკარი. - 1860. - №9. - გვ. 125-128;
9. ალბომში - ლ. ო პ.: [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №1. - გვ. 119-122;
10. ანტ...ადმი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №11. - გვ. 331-332;
11. მუხამბაზი: ნუ მასმეგ ღვინოს... [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №7. - გვ. 243-244;
12. ნი... ადმი: თუ ტურფანია...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №8. - გვ. 327;
13. ეპიტაფია-მირზაჯანასი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1862. - №12. - გვ. 287;
14. თაყვანის მცემელთ „როს გუნდი“: [ლექსი] // ცისკარი. - 1862. - №3. - გვ. 232;
15. ნ.. დმი: მნათობო თვით შენ აღმიხსენ... [ლექსი] // ცისკარი. - 1862. - №1. - გვ. 29-30; 1864. - №2. - გვ. 91-92;
16. ნ... ჰე საყვარელო ვის მიერ... [ლექსი] // ცისკარი. - 1862. - №10. - გვ. 143-144;
17. ჩემი ეპიტაფია: „როს ვიყავ ცოცხალ“... [ლექსი] // ცისკარი. - 1862. - №12. - გვ. 287-288; 1863. - №1. - გვ. 56;
18. ლოთური მუხამბაზი: [ლექსი] // საქართველოს მოამბე. - 1863. - №2. - გვ. 187-188; ჩონგური. - 1864. - გვ. 101-103;
19. მუხამბაზი: სულით ერთნო... [ლექსი] // ცისკარი. - 1863. - №1. - გვ. 54-56;
20. პუშკინის მიბაძვა: „სიცოცხლე ფუჭო“... [ლექსი] // ცისკარი. - 1863. - №2. - გვ. 233-234;
21. სავათნავას მიბაძვა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1863. - №9. - გვ. 71-72;
22. ხალ... ბეჟანას მაგიერ: [ლექსი] // ცისკარი. - 1863. - №10. - გვ. 147-148;

23. ახ ვითა გშვენიხ...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1864. - №2. - გვ. 93-94;
24. იარალისადმი: [ლექსი] // ჩონგური. - 1864. - გვ. 124-127;
25. სიტყვა ნეტარ-ხსენებულის უგანათლებულესის კნ. მიხაილ სიმეონის ძის ვორონცოვის ხსენებასა ზედა, თქმული რუსულად სადილზედ 26 მარტს 1867 წ. ლენერალ-ადუტანტის თავადის გრიგორი დიმ. ძის ორბელიანისა-მიერ // საქართველოს სასულიერო მახარებელი. - 1866-67. - აპრ.-მაისი-ივნ.. - გვ. 258-260. - თარგმანი რუსულიდან;
26. ეპიტაფია: [ლექსი] // საქართველოს სასულიერო მახარებელი. - 1868. - №2. - გვ. 64;
27. ლოპიანას დარდები: [ლექსი] // ცისკარი. - 1871. - №1. - გვ. 44-45;
28. სადღეგრძელო ანუ ომის შემდგომ ღამე, ლხინი ერევის სიახლოვეს თ. გრ. ორბელიანისა: თ. ალ. ორბელიანს [პოემა] // კრებული. - 1871. - №1. - გვ. 1-38;
29. განხილვა [რეცენზია გიორგი წერეთლის ნაშრომზე „მგზავრობა სვანეთისაკენ“. ნაწილი მოთხრობისა. „კიკოლიკი, ჩიკოლიკი და კუდაბზიკა“. გ. წ. (კრებ., №9)] // ცისკარი. - 1874. - №9-10. - გვ. 188-189;
30. ძველი სემინარისტი: პასუხი უღირსთა შვილებთა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1874. - №7-8. - გვ. 1-8;
31. თამარ მეფის სახე ბეთანის ეკლესიაში: [ლექსი] // ივერია. - 1877. - №6. - გვ. 5-6;
32. მუშა ბოქულაძე: [ლექსი] // ივერია. - 1877. - №7. - გვ. 8-9;
33. ხმა ლოპიანას საფლავიდან: [ლექსი] // ივერია. - 1877. - №18. - გვ. 6;
34. ფსალმუნი: ვინა აღვიდეს მაღალსა... // ივერია. - 1879. - №5-6. - გვ. 151;
35. „ქართული გაზეთით მოხსენებული გექნებათ...“ // დროება. - 1880. - 17 ივლისი. - №266. - გვ. 2. - ხელმოწერა: თქვენი გულითადი პატივის-მცემელი თავადი გრიგოლ ორბელიანი;
36. მასალა ჩვენის ლიტერატურისათვის: (ორი წერილი თ. გრ. ორბელიანისა) // დროება. - 1883. - 7 სექტემბერი. - №176. - გვ. 1-3;
37. აზარფეშაზე: ოთხი ჯერ დაუბეჭდავი ლექსი გრიგოლ ორბელიანისა // ივერია. - 1885. - №4-5. - გვ. 134;
38. დავებრდი, ბედს ვერ მოვესწარ: ოთხი ჯერ დაუბეჭდავი ლექსი გრიგოლ ორბელიანისა // ივერია. - 1885. - №4-5. - გვ. 135;
39. იმედო, ნუ თუ ღმერთი ხარ: ოთხი ჯერ დაუმთავრებელი ლექსი გრიგოლ ორბელიანისა // ივერია. - 1885. - №4-5. - გვ. 134;
40. კინტოს სიმღერა: ოთხი ჯერ დაუმთავრებელი ლექსი გრიგოლ ორბელიანისა // ივერია. - 1885. - №4-5. - გვ. 135;
41. ორი წერილი თ-დის გრ. ორბელიანისა // დროება. - 1885. - 5 სექტემბერი. - №190. - გვ. 1-3;
42. თამარის დროშა (გრ. ორბელიანისა), მუსიკა მელიტონ ბალანჩივაძის // საქართველოს კალენდარი. - 1896. - Nკუანასკნელი განყოფილება. - გვ. ჩ. ფ.;
43. ლხინი: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 26 მაისი. - №109. - გვ. 3;
44. სიცოცხლევ ფუჭო, უბრალო ნიჭო...: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 26 მაისი. - №108. - გვ. 3;
45. კავკასიონის მთები: (ლექსი) // პატარა ჩანგი. შემოღობის წერილები გოგოლისა. სცენები, ლექსები და კუპლეტები. - თბ.: „გუთანი“-ს გამოცემა №1, 1902 (სტამბა არ. ქუთათელაძისა). - 63 გვ.; 12სმ.; მეორე გამოცემა. - თფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63 გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ.ა. ზარიძის გამოცემა №62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63 გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
46. ქართველი პოეტების რჩეული ლექსები: სურათებით და მოკლე ბიოგრაფიებით. - წ. 2. - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა, 1904 („შრომა“-ს სტ.). - 156 გვ.; 18სმ.;
47. პასუხი // ივერია. - 1909. - 27 ივლისი. - №30. - გვ. 2;
48. ჩემო ბატონო კნიაზო კონსტანტინე!... // კლდე. - 1913. - №20. - გვ. 16;
49. თამარ მეფის სახე ბეთანის ეკლესიაში: (ნაწყვეტი). [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №18. - გარეკანის მეორე გვერდი;
50. ზოგიერთი ტექსტი გრ. ორბელიანის ახლად აღმოჩენილი ნაწერებიდან (რედაქცია პავლე ინგოროყვას მიერ) // ქართული მწერლობა. - 1928. - № 6-7. - გვ. 228-267;
51. მგზავრობა ჩემი ტფილისიდან პეტერბურლამდის: (ტექსტი გამოაქვეყნა პავლე ინგოროყვამ) // მნათობი. - 1940. - №2. - გვ. 69-84;
52. ზეცა წყალობად, ნუგეშად: [პოემიდან „სადღეგრძელო“, დავით აღმაშენებლის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 27 აპრილი. - №99;
53. ზეცა, წყალობად ნუგეშად: ნაწყვეტი „სადღეგრძელოდან“ // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 5 აპრილი. - №28;
54. მტირალ ნ...ს...: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 12 იანვარი. - №2;
55. საამო არს სახილველად: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 12 იანვარი. - №2;
56. სადღეგრძელო: ნაწყვეტი: [ლექსი თამარ მეფეზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 29 სექტემბერი. - №104;
57. წერილები: [ს. ცაიშვილის პუბლიკაცია] // ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები. - თბილისი, 1947. - №1. - გვ. 297-344;
58. ორბელიანი, გრ. Стихотворения / Ред. С. Чиковани и др.; Предисл. Л. Асатиани; Перевод Н. Заболоцкого // Заря Востока. - 1947. - 126 стр.;
59. ოჰ, რა ლამაზად იღვიძებს...: [ლექსი] / ნახ. მ. ცხადაძისა // დილა. - 1950. - №3. - გვ. 8.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

- კრილოვი, ი. ა. სოფელღნი და მდინარე: (კრილოვით) [იგავ-არაკი] // ცისკარი. - 1860. - №3. - გვ. 197-198. - დაიბეჭდა მეორეთ. პირველად შეცდომით მიეწერა თარგმანი ალ. ჭავჭავაძეს. იხ. ამავე წლის „ცისკარი“ № 1, გვ. 61-62;
- პუშკინი, ა.ს. მე იგი მიყვარს ლხინი, სად თავისუფლება სუფევდეს...: (პუშკინიდან) [ლექსი] // ცისკარი. - 1860. - №12. - გვ. 528;

3. ჟუკოვსკი, ვ. ა. მას უხაროდეს, ვისაცა ლხინი...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №3. - გვ. 414-415;
4. გოთე. მთანი მაღალნი: Горныя вершины [ლექსი] // ცისკარი. - 1865. - №1. - გვ. 26-27. - თარგმანი ლერმონტოვიდან;
5. ჟუკოვსკი, ვ. ს. ჰეი, სოფელო! რად ხარ ესრეთ მდიდარ ოცნებით?: [ლექსი] // ივერია. - 1882. - №4-5. - გვ. 62. - გამოქვეყნებული იონა მეუნარგიას მიერ.

მის შესახებ:

1. კერესელიძე, ივანე. - ა) რედაქციისაგან // ცისკარი. - 1860. - №3. - გვ. 195; ბ) რედაქტორისაგან // ცისკარი. - 1860. - №9. - გვ. 125;
2. ["ცისკარი" ჟურ.] 120 გვერდზედ... // ცისკარი. - 1861. - №2. - გვ. 360;
3. ერისთავი, რევაზ შალვას ძე. მის ბრწყინვალეებას გრიგოლ დიმიტრის ძეს თავად ორბელიანს: [ლექსი] // ცისკარი. - 1864. - №2. - გვ. 93-94;
4. რესკრიპტი მისის იმპერატორებიოთის უმაღლესობისა, ხელმწიფისა და დიდისა მთავრისა, კავკასიის ნამესტნიკისა, გენერალ ადიუტანტის კნიაზ ორბელიანის სახელზედ 15 ივლისს 1865 წ.. - ტფ., 1865. - 1 გვ.; 60სმ. - ტექსტი რუსულ და ქართულ ენებზე; თვითლის გუბერნიის თავადაზნაურობის შეყრილობაზედ... // დროება. - 1867. - 19 მაისი. - №20. - გვ. 1-2;
6. 25 და 26 მარტი ტფილისში // დროება. - 1867. - 7 აპრილი. - №14. - გვ. 1-3;
7. ბერძენოვი, ნ. ძველი წიგნების გამოცემაზე // დროება. - 1869. - 25 დეკემბერი. - №52. - გვ. 1-2; მნათობი. - 1869. - ნოემბერი-დეკემბერი. - გვ. 212-215;
8. ბიძია დონიკე. „საადღერძელო“ თქმული ლექსად თავადის გრიგოლ ორბელიანისაგან, დაბეჭდილი მარტირუზიანის სტამბაში, გამოცემული ივანე კერესელიძისაგან 1871 წელსა, ქ. ტფილისს // ცისკარი. - 1871. - №2. - გვ. 113-132;
9. დიმიტრიძე, ნიკ. (ყიფიანი, ნიკოლოზ). რეცენზია // დროება. - 1871. - 27 თებერვალი. - №8. - გვ. 1; 9 აპრილი. - №14. - გვ. 1-2;
10. ბარათაშვილი, ნ. ნ. ბარათაშვილის წიგნები: (წერილები) // კრებული. - 1873. - №1. - გვ. 99-113; №3. - გვ. 45-60;
11. ნიკოლაძე, ნიკო (ნ. სკანდელი). ჩვენი მწერლობა // კრებული. - 1873. - №3. - გვ. 145-202; აგრეთვე წიგნში: თავადის გრიგოლ ორბელიანის ლექსები / [წინასიტყვაობის ავტ.: უმიკაშვილი პეტრე]. - ტფ.: გამოც. პეტრე უმიკაშვილისა, 1873 (მელიქიშვილის და ამხანაგთა სტ.). - [3], 80 გვ.; 22სმ.;
12. სამუქაფოდ // დროება. - 1874. - 12 ივლისი. - №431. - გვ. 1-2; 19 ივლისი. - №432. - გვ. 1;
13. დღიური // დროება. - 1875. - 7 თებერვალი. - №17. - გვ. 1-2; 1882. - 10 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-2; 14 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-3; 18 სექტემბერი. - №195. - გვ. 2; 19 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3; 1883. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 2; 19 მარტი. - №59. - გვ. 2; 22 მარტი. - №61. - გვ. 2-3; 23 მარტი. - №62. - გვ. 2; 24 მარტი. - №63. - გვ. 1-2; 25 მარტი. - №64. - გვ. 1; 29 მარტი. - №66. - გვ. 1-3; 1 აპრილი. - №68. - გვ. 1-2; 5 აპრილი. - №69. - გვ. 1-2; 26 აპრილი. - №82. - გვ. 2; 28 აპრილი. - №84. - გვ. 1-2;

14. ტფილისი, 4-ს ოქტომბერს // ივერია. - 1877. - №32. - გვ. 3;
15. ამას წინეთ ჩვენ ვაცნობეთ... // დროება. - 1878. - 12 ივლისი. - №138. - გვ. 1;
16. გამოვიდა და ისყიდება... // ივერია. - 1878. - №35. - გვ. 16;
17. დოლი: გრ. ორბელიანის ცხენის... // დროება. - 1878. - 24 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1;
18. დოლი: საერთო შედეგები... // დროება. - 1878. - 25 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1;
19. თუმანიშვილი, გ. მ. შარშანდელ მწერლობის გადათვალელება // ალმანახი. - 1878. - №1. - გვ. 228-154;
20. მამათელი. მოგეხსენებათ „დროების“ მკითხველებს... // დროება. - 1878. - 6 სექტემბერი. - №180. - გვ. 3;
21. მილიციონერების სადილი // დროება. - 1878. - 24 სექტემბერი. - №193. - გვ. 1;
22. წარსულს პარასკევს, ესე იგი 22-ს სექტემბერს... [გრ. ორბელიანის სიტყვა ქართველთა ორი ქვეითი დრუჟინის საპატივსაცემოდ გამართულ ნადიმზე ალექსანდრეს ბალში] // ივერია. - 1878. - № 38. - გვ. 5;
23. ფურცელაძე, ანტონ. აკაკი წერეთელს // დროება. - 1879. - 29 ნოემბერი. - №248. - გვ. 3-4; 1 დეკემბერი. - №249. - გვ. 2-3;
24. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 24 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-2; 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 3-4;
25. გლეხი (ი. დავითაშვილი). საქართველოზედ მდიდარი...: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 6 ივლისი. - №143. - გვ. 1-3;
26. [გოგებაშვილი, ი.] (სვიმონიძე იაკობ). რანი ვიყავით გუშინ?: [ისტორიული წერილი] // ივერია. - 1881. - №8. - გვ. 57-88. - პირველად შემოკლებით დაბეჭდა გაზ. „დროება“-ში 1880 წ.. - ეპიგრაფად გრ. ორბელიანის სიტყვები;
27. მეუნარგია, ი. - ა) ვეფხისტყაოსანი: (პირველი სხდომა რედაქციისა, 6 თებერვალს) // დროება. - 1881. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 3-4; ბ) გრიგოლ ორბელიანის სიკვდილი // დროება. - 1883. - 22 მარტი. - №61. - გვ. 1-2; გ) თ. გრიგოლ ორბელიანის დასაფლავება. დასაფლავების წინა დღე. დასაფლავების დღე // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 2-3. - იგივე: გაზ. შრომა, 1883, 30 მარტი, №13, გვ. 1-2; დ) ბატონო რედაქტორო!... // ივერია. - 1888. - 25 მარტი. - №64. - გვ. 2; ე) ცხოვრება და ღვანლი თ-დი გრიგოლ ორბელიანისა // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 55-82; № 3, განყ. II. - გვ. 39-64; №4, განყ. II. - გვ. 1-37; №5, განყ. II. - გვ. 1-19; №6, განყ. II. - გვ. 25-38; ვ) ცხოვრება და ღვანლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა / ი. მეუნარგია. - ტფ., 1905 (წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - 198 გვ.; 21 სმ.. - გადმობეჭდილი ჟურნალ „მოამბიდან“, 1905, № 2-3; ზ) ცხოვრება და ღვანლი გრ. ორბელიანისა / სოლ. ცაიშვილის წინასიტყვაობით // ლიტერატურის მატრიანე. - 1940. - № 1-2. - გვ.: 295-341;
28. მისი იმპერატორებიოთი უმაღლესობის დიდი მთავრის კავკასიის ნამესტნიკის გამოთხოვება // დროება. - 1881. - 28 მაისი. - №109. - გვ. 2;

29. რიონიხონი. რუსთაველის პირით თანამედროეთ // დროება. - 1881. - 20 აგვისტო. - №173. - გვ. 1-2;
30. ქალაქის ბანკეტი არხ. კრების წევრთა პატივ-საცემად // დროება. - 1881. - 20 სექტემბერი. - №196. - გვ. 1-2;
31. წერეთელი, აკაკი. - ა) მუხამბაზი: ნახევარი ცხოვრების გზა გავლიე... [ლექსი] // ჯიბის კალენდარი 1882 წ.. - 1881. - გვ. 59-60. - ეპიგრაფად გრ. ორბელიანის სიტყვები; ბ) აკაკის სიტყვა // დროება. - 1883. - 29 მარტი. - №66. - გვ. 2-3. - იგივე გაზეთში „შრომა“, 1883, 5 აპრილი, №14, გვ. 2-3; გ) რჩევა: (ზოგიერთების საპასუხოდ) [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №6. - გვ. 5;
32. ადგილობრივი ამბები // შრომა. - ქუთაისი, 1882. - 15 აგვისტო. - №36. - გვ. 3; 1883. - 27 აპრილი. - №16. - გვ. 1-2;
33. გელოვანი, ქაიხოსრო. - ა) გრიგოლ ორბელიანის იუბილეს გამო // დროება. - 1882. - 31 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1-2; ბ) წერილი გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვალების გამო // დროება. - 1883. - 12 აპრილი. - №75. - გვ. 1;
34. ვითომ ოხუნჯი. ერთი ჩემი მეგობრისაგან მომივიდა წერილი... // დროება. - 1882. - 20 ნოემბერი. - №242. - გვ. 2; 5 დეკემბერი. - №255. - გვ. 3;
35. ხუნდაძე, სილოვან. - ა) ისტორიული კილო გრ. ორბელიანის ლექსებში: პოეტის 50 წლის იუბილეს გამო // ივერია. - 1882. - №12. - გვ. 98-114; ბ) გრ. ორბელიანის გარდაცვალებაზე: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 8 აპრილი. - №72. - გვ. 1; გ) კრიტიკული შეცთომები // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №45. - გვ. 4-6; №46. - გვ. 3-5; №48. - გვ. 6-7; №49. - გვ. 7-9; №51. - გვ. 12-13; №52. - გვ. 11-13; დ) ხუნდაძე, სილოვან. ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოები. - ნაწ. 2: გრ. ორბელიანი. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1917 (ქ.შ.ნ.კ.გ.ს. ქუთაისის განვ.ბის სტ.). - 60 გვ.; 19სმ.;
36. ჰაბულოვი, არტემ. გრიგოლ ორბელიანის მუხამბაზი / ტფილისის მოქალაქე აშული არტემ ჰაბულოვი. - [ტფ., 1882-4] (მარტიროსიანის სტ.). - 1 გვ.; 35 სმ.;
37. გ. ბ. (გ. ბალსარაშვილი). ა) თ.-ბ.-შურა, 22 მარტს // დროება. - 1883. - 5 აპრილი. - №69. - გვ. 2; ბ) მასალები... // დროება. - 1883. - 14 აპრილი. - №77. - გვ. 2-3; 22 აპრილი. - №79. - გვ. 2-4;
38. გრიგოლ არხიმანდრიტი. სიტყვა არხიმანდრიტის გრიგორისა წარმოთქმული 26 მარტს ანჩისხატის სობოროში, თ. გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვალებაზე // დროება. - 1883. - 30 მარტი. - №67. - გვ. 1-2. - იგივე იხ. გაზ. „შრომა“, 1883, 5 აპრილი, №14, გვ. 2;
39. გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // ივერია. - 1883. - №3. - გვ. 138-140;
40. გუშინინ, ორშაბათს, 21 მარტს, ნაშუადღევს 4 საათ. და 35 ნამ. გარდაიცვალა თავადი გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი... // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 23 მარტი. - №12. - გვ. 1;
41. დროებითი პეტერბურელი. პეტერბურელი, 24 მარტს // დროება. - 1883. - 5 აპრილი. - №69. - გვ. 2;
42. ვინმე მესხი (ივანე გვარამაძე). ხიზაბავრა, 10 აპრილს // დროება. - 1883. - 24 აპრილი. - №81. - გვ. 3-4;
43. თავ. გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 30 მარტი. - №13. - გვ. 1;
44. იოსელიანი, ეგ. - ა) ქართული ლიტერატურა (წერილი პირველი): გრიგოლ ორბელიანი // ივერია. - 1883. - №4. - გვ. 70-90; ბ) ბატონ-ყმობის გაუქმება რუსეთში და ჩვენში // მოსავალი. - 1911. - №4. - გვ. 3-5;
45. კანდელაკი, თეოფილე. თავადის გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვალებაზე: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 1;
46. კეზელი, დავით. - ა) პოეტის სახელს // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 3-4. - ხელმოწერა: დავით სოსლანი-კეზელი; ბ) საკვირაო მასლაათი: კისრული // დროება. - 1883. - 10 აპრილი. - №74. - გვ. 1-3;
47. მგზავრი. ახალციხიდან // დროება. - 1883. - 8 აპრილი. - №72. - გვ. 1-3;
48. მკითხველებმა იციან, რომ განსვენებულის თავ. გრ. ორბელიანის მიცვალებაზე ძალიან შეანუხა ყველანი... // შრომა. - ქუთაისი, 1883. - 5 აპრილი. - №14. - გვ. 1;
49. მ. ს. ურიათ უბანი, 30 მარტი // დროება. - 1883. - 8 აპრილი. - №72. - გვ. 2;
50. ნანეიშვილი, ალ. - ა) რა ძეგლი ავუგოთ გრიგოლ ორბელიანს? // დროება. - 1883. - 14 დეკემბერი. - №252. - გვ. 1; ბ) რეცენზია // დროება. - 1884. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 3-4; გ) ტფილისი, 11 მარტი // ივერია. - 1888. - 12 მარტი. - №53. - გვ. 1; დ) ტფილისი, 2 აპრილი // ივერია. - 1888. - 3 აპრილი. - №71. - გვ. 1-2; ე) ტფილისი, 8 აპრილი // ივერია. - 1888. - 9 აპრილი. - №76. - გვ. 1-2;
51. ორშაბათს, 21 მარტს, ნაშუადღევს 4 საათ. და 35 ნამ. გარდაიცვალა თ. გრიგოლ დიმიტრის-ძე ორბელიანი: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 22 მარტი. - №61. - გვ. 1;
52. ოცდა ერთ მარტს გარდაიცვალა... პოეტი გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // იმედი. - 1883. - №2. - ჩ. ფ.;
53. პავლე ეგზარხოზი (საქართველოს ეგზარქოსი, პავლე ლებედევი). სიტყვა მაღალ ყოვლად სამღვდელს საქართველოს ეგზარხოზის პავლესი წარმოთქმული თავად გრიგოლ ორბელიანის წირვის უამს ანსიხატის ეკლესიაში 26 მარტს, დასავლადევის დროს // დროება. - 1883. - 5 აპრილი. - №69. - გვ. 2-3;
54. სუმბათოვი, დავით. უმორჩილესად ვსთხოვ... // დროება. - 1883. - 24 აპრილი. - №81. - გვ. 1;
55. ყიფიანი, ნ.დ. სიტყვა // დროება. - 1883. - 29 მარტი. - №66. - გვ. 1-2;
56. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1883. - 14 ოქტომბერი. - №204. - გვ. 1-3; 1884. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1; 1885. - 1 ივნისი. - №114. - გვ. 1-2;
57. ცაგარელი, ა. დიდებულის პოეტის აჩრდილს: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 1. - მიძღვნილი გრ. ორბელიანისადმი;
58. ცისკარიშვილი, ი. (კახელი, ი.). თქვენი პატივცემული გაზეთის... // დროება. - 1883. - 1 დეკემბერი. - №242. - გვ. 2;

59. ჭავჭავაძე, ილია. – ა) ი. ჭავჭავაძის სიტყვა // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 3; აგრეთვე წიგნში: თხზულებანი: სრული კრებული 5 ტომად / ილია ჭავჭავაძე; შალვა რადიანის შესავ. წერილით. - ტ. 2: წერილები ლიტერატურაზე და ხელოვნებაზე; პრესა; ერი და ისტორია; წერილები სახალხო განათლების საკითხებზე / პავლე ინგოროყვას რედ.; [მხატვ. ბ. გორდეზიანი]. - თბ., 1941. - გვ. 137-138; ბ) შინაური მიმოხილვა: ბატონ-ყმობის გადავარდნამდე... // ივერია. - 1883. - №9. - გვ. 96-112; გ) ტფილისი, 23 მარტი // ივერია. - 1888. - 24 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
60. ჭიჭინაძე, ზაქარია. – ა) 1880 წ. მე გამოვეცი თ. გრ. ორბელიანის ლექსები... // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 4; ბ) მთანმინდელი, ზ. ბესიკი, თ. ალექსანდრე ჭავჭავაძე, თ. გრიგოლ ორბელიანი / ზ. მთანმინდელისა. - თბ., 1886 (მელიქიშვილის სტ.). - 64 გვ.; 20სმ.; გ) თბილისის ამბოხება ანუ დიდი ბუნტი 1865 წ.: პოეტი გრ. ორბელიანი და ნიკ. ჭავჭავაძე / ზ. ჭიჭინაძისა. - თბ.: დავ. პიტნავას გამოცემა, [1906] (სტ. განათლება). - 32 გვ.; 18სმ.; დ) „ვეფხის ტყაოსნის“ ძველი დედნის აღმდგენი კომისიის დაარსება და „ვეფხის ტყაოსნის“ საუკეთესო დედნის აღდგენა 1885 წლებს // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 6-8; ე) ვინ რა აზრისა იყო საქართველოს განთავისუფლების შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 12; ვ) ქართული სამუდამო თეატრის დაარსების ისტორიის მასალები // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 7; №22. - გვ. 7;
61. ხაშურიდამ მივიღეთ პეტრე ციმაკურიძისაგან შემდეგი წერილი... // დროება. - 1883. - 6 აპრილი. - №70. - გვ. 1;
62. ჯანაშვილი, დიმიტრი (გრემელი, დ.) – ა) პოეტის გარდაცვალებაზედ: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 22 აპრილი. - №79. - გვ. 1-3; ბ) სიტყვა მღვ. დ. ჯანაშვილისა // დროება. - 1883. - 30 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
63. 1883-ე წელიწადი: თბილისი, 1 იანვარს 1884 წ. // დროება. - 1884. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
64. ლაისტი, არტურ. ქართული ლიტერატურა: წერილი არტურ ლეისტისა (Literatura Gruzinska Art. Leista. Ateneum. Marzee 1884) // ივერია. - 1884. - №5-6. - გვ. 91-126;
65. რეცენზია // დროება. - 1884. - 4 მარტი. - №49. - გვ. 2;
66. ჰაჯი-ალი. თავადის ორბელიანის გალაშქრება ძველს ბურტუნიანისკენ ციხის ასაშენებლად: [თარგმანი მოსე ჯანაშვილისა] // დროება. - 1884. - 2 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;
67. ამ დღეებში ჩვენა ვნახეთ... // დროება. - 1885. - 5 ივნისი. - №117. - გვ. 1;
68. ბ. გედევანოვს ვიპისაგან შეუდგენია გრ. ორბელიანის ძეგლისათვის მოდელი... // თეატრი. - 1885. - №16. - გვ. 160;
69. თბილისის ქალაქის გამგეობაში... // დროება. - 1885. - 14 ივლისი. - №150. - გვ. 1;
70. ორი წერილი ნიკ. ბარათაშვილისა // დროება. - 1885. - 1 ივნისი. - №114. - გვ. 1-3;
71. ბახტაძე, ილია (ხონელი, ი.). სახელდახელო: (ცხად-ასალები - წყაღწასალები ამბები) // ივერია. - 1886. - 18 მაისი. - №106. - გვ. 2-3;
72. ივერიის ნარკვევის გამორკვევა // თეატრი. - 1886. - №33. - გვ. 383-385;
73. მირიანაშვილი, პ. ბაბელის შენობა ჩვენი ენის ფორმების ხმარებაში // მწყემსი. - 1886. - №19. - გვ. 2-5; №20. - გვ. 3-5. - ეპიგრაფად გრ. ორბელიანის სიტყვები;
74. სურათები ჩვენი პოეტებისა და მწერლებისა: აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, გიორგი ერისთავი, სერგეი მესხი... მხატვრობა ა. ბერიძისა: [განცხადება] // თეატრი. - 1886. - №4. - გვ. 40;
75. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 24 ნოემბერი. - №245. - გვ. 1-3; 1888. - 11 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-2; 12 მარტი. - №53. - გვ. 1-2; 8 ივნისი. - №119. - გვ. 1;
76. გუშინ-წინ, ოთხშაბათს, მეორე ლექცია წაიკითხა ბ-ნმა ი. მუნარგიაძემ... // ივერია. - 1888. - 8 აპრილი. - №75. - გვ. 1-2;
77. გუშინ-წინ, ორშაბათს საღამოს ბ-მა იონა მეუნარგიაძემ წაიკითხა პირველი ლექცია თ. გრ. ორბელიანის შესახებ... // ივერია. - 1888. - 6 აპრილი. - №73. - გვ. 1-2;
78. ორშაბათს, 4 აპრილს, საადგილ-მამულო ბანკის თეატრში ბ-ნი ი. მეუნარგია წაიკითხავს პირველს ლექციას თ. გრ. ორბელიანზე...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 2 აპრილი. - №70. - გვ. 1;
79. 26 მარტს ქართულ თეატრში კონცერტი გაიმართა ბ-ნ აღნიაშვილის ხოროს მიერ... // ივერია. - 1888. - 29 მარტი. - №66. - გვ. 2;
80. ტფილისი, 24 აპრილი // ივერია. - 1888. - 24 აპრილი. - №87. - გვ. 1-2;
81. ძველი მოჭიდავე. გლდანელი და ესებუა // ივერია. - 1888. - 12 აგვისტო. - №169. - გვ. 2-3;
82. ჭრელაშვილი, სტეფანე (სანო). – ა) ქართველთა შორის // ივერია. - 1888. - 10 აპრილი. - №77. - გვ. 1-3; ბ) ქართველთა შორის: ჩვენებური მეცნიერები და პუბლიცისტები // ივერია. - 1889. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 1-3;
83. „ახალ მიმოხილვის“ რედაქციისათვის ბ-ნს ი. მეუნარგიას მიუტანია... // ივერია. - 1889. - 6 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 2;
84. [ციფშიძე, ალექსანდრე] (ფრონელი ალ.). მოკლე ბიოგრაფიები: (კავკასიაში მოღვაწეთა) // საქართველოს კალენდარი. - 1890. - გვ. 447-468;
85. მოკლე ბიოგრაფიები ქართველ მწერალთა და მოღვაწეთა // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 338-346;
86. გოგებაშვილი (სვიმონიძე იაკობ). დიდებული წადილი დიდებულის მოხუცისა: [უილიამ გლადსტონი] // კვალი. - 1893. - №15. - გვ. 8-11. - [ეპიგრაფად გრ. ორბელიანის სიტყვები];
87. უმიკაშვილი, პეტრე. ბარათაშვილის გვამის გადმოტანა და თ. ლევან მელიქიშვილის წერილი პოეტზე: [წერილი მიწერილი გრიგოლ ორბელიანთან] // კვალი. - 1893. - №3. - გვ. 7-10;
88. „ამ დღეებში ტფილისის იარმუკაზედ“... // ივერია. - 1894. - 9 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 2;
89. ერეკლე მეფე დასურათებული ჩვენი პოეტების მიერ // ივერია. - 1895. - 12 სექტემბერი. - №195. - გვ.

- 3-4; 13 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3; 14 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3;
90. *Грузинские поэты в образах: [Переводы с грузинского] / Пер. И.Ф. Тхоржевского. - 2-е изд., доп. - Тифлис: тип. К.П. Козловского, 1897. - 64 с.; 20см.*;
91. აბაშიძე, კიტა. - ა) ეტიუდები ქართულის ლიტერატურიდან: თ-დი გრ. ორბელიანი 1801-1883 // მოამბე. - 1898. - №5, განყ. II. - გვ. 40-69; ბ) ეტიუდები მე-XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ / კიტა აბაშიძისა. - ტ. 1. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა (იოსებ მ. ხელაძის სტ.), 1911. - გვ. 33-59;
92. ბეთანიის მონასტერი // ივერია. - 1899. - 10 დეკემბერი. - №266. - გვ. 2;
93. გრიგოლ ორბელიანის და სხვ. წერილები: [გრ. ორბელიანის წერილები სვიმონ შალიკაშვილთან, 1851-54 წლებში] // ივერია. - 1899. - 3 სექტემბერი. - №188. - გვ. 4; 17 სექტემბერი. - №199. - გვ. 4;
94. ძველი ხელნაწერები // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 19 იანვარი. - №728. - გვ. 2;
95. წერეთელი, ვასილ (ვ. წ.). კრიტიკული წერილები I. ხელოვნური ლიტერატურა. II. სამი პოეტი: გრ. ორბელიანი, ნ. ბარათაშვილი, აკ. წერეთელი // აკაკის კრებული. - 1899. - №5, განყ. I. - გვ. 12-43; №6, განყ. I. - გვ. 33-63;
96. კრუზენშტერნისა და კოლიუბაკინის მიწერ-მონერა... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 30 მარტი. - №1767. - გვ. 3;
97. დიზრაველი. ჩვენი მწერლები და მწერლობა // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 585-598;
98. მაჭავარიანი, ივანე (X.). ორბელიანი, გრიგოლ. ლექსები თ. გრიგოლ ორბელიანისა. გამ-მა ს. მერკვილაძისა. ტფ. დაიბეჭდა 500 ც. // მოამბე. - 1904. - №2, განყ. II. - გვ. 108;
99. ქართველი პოეტების რჩეული ლექსები: სურათებით და მოკლე ბიოგრაფიებით. - ნ. 2. - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა, 1904 („შრომა“-ს სტ.). - 156 გვ.; 18სმ.;
100. Хаханашвили, А.С. Очерки по истории грузинской словесности: Вып. 1-4. - Вып. 4: Литература XIX в. - Москва: Унив. тип., 1906 (იბლ. 1907). - [4], 572, II ს.; 26სმ.;
101. დიმიტრი ყიფიანი // ისარი. - 1907. - 23 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 1;
102. ლექსიკური პოლემიკა (გამოცანებით): მცირე წინასიტყვაობა // ნიშადურის კრებული. - 1907. - №1. - გვ. 3-7;
103. [სალარიძე, გიორგი] (ვ. ახალციხელი). გაკვრით // ნიშადური. - 1907. - №18. - გვ. 4-6;
104. ქუთაისი // ისარი. - 1907. - 2 ნოემბერი. - №241. - გვ. 4;
105. გრიგოლ ორბელიანი // მწყემსი. - 1908. - №5-6. - გვ. 10-11. - ახალი ამბები და მენიშვნები;
106. 21 მარტს ოცდა ხუთი წელი... // დასაწყისი. - 1908. - 19 მარტი. - №14. - გვ. 2;
107. ქართველი მწერლები და მოღვაწენი: გრიგოლ ორბელიანი: 25 წლ. გარდაცვალების გამო - 21 მარტს 1883 წ.: [ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №33. - გვ. 1;
108. ცინცაძე, კალისტრატე. სიტყვა, თქმული ქვაშეთის წმ. გიორგის ეკლესიაში 23 მარტს 1908 წ. თ. გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვალებიდან 25 წლის შესრულების გამო გარდახდილის პანაშვიდის წინ // მწყემსი. - 1908. - №7-8. - გვ. 4-6;
109. ედილაშვილი, ზ. (ზ. ედილი). საინგილოს შეერთება რუსეთთან // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №2. - გვ. 9-14;
110. ისო. ახალი ნაკადული სახალხო განათლების საქმეში: (ქუთაისში სახალხო უნივერსიტ. გახსნის გამო) // ახალი სხივი. - 1910. - 9 თებერვალი. - №5. - გვ. 2;
111. ხახანაშვილი, ა. - ა) ცხოვრება და მოღვაწეობა გრიგოლ ორბელიანისა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №10. - გვ. 40-49; ბ) თ. ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი (1812-1890): [შემოქმედებითი ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №4. - გვ. 48-56;
112. აქილესი. ქართულ ენას მფარველობა... // ხალხი. - 1911. - 22 თებერვალი. - №12. - გვ. 1-2;
113. გაბაშვილი, ეკ. ჩვენი მოღვაწენი: დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1911. - №12. - გვ. 724-730;
114. „სორაპნის“ ახალი გამოცემა // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 2;
115. ფერაძე, ილია. - ა) ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი და მისი პოეზია დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო: (გუძღვნი პოეტის ასულს დიდათ პატივცემულს კნეინა მარიამ ვახტანგის ასულს ჯამბაკურიან-ორბელიანისას) // განათლება. - 1912. - №3. - გვ. 187-194; №4. - გვ. 273-281; ბ) ნიკოლოზ ბარათაშვილი (1816-1845): ცხოვრების აღწერითი ცნობები. ნ. ბარათაშვილის ლექსები // განათლება. - 1912. - №9. - გვ. 661-668; გ) თავ. გრიგოლ ორბელიანი და რომანტიული მიმდინარეობა ქართულს პოეზიაში: (გუძღვნი თბილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა წინამძღოლს თავ. კ. ნ. აფხაზს) // განათლება. - 1914. - №4. - გვ. 281-284; დ) თავად გრიგოლ ორბელიანი და მისი პოეზია // განათლება. - 1915. - №3. - გვ. 225-230; №8-9. - გვ. 556-560; №10. - გვ. 659-671;
116. დადიანი, სამსონ. საზოგადოებრივი აზრები მე-XIX საუკუნის სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში: (ნაწილი პირველი). IV. // განათლება. - 1913. - №5. - გვ. 391-396. - დასაწყისი იხ. ამავე ყ. №1, 2, 3;
117. გომართელი, ივ. - ა) ჩვენი პოეტები: გრიგოლ ორბელიანი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №11. - გვ. 43-51; ბ) წერილები ხელოვნებაზე // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 71-85;
118. გრიგოლ ორბელიანის ძეგლი // კლდე. - 1914. - №5. - გვ. 3;
119. გრიგოლ ორბელიანის ძეგლი: მოდელი იაკობ ნიკოლაძისა. [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №16. - გვ. 3;
120. ნიკოლაძე, ი. გრიგოლ ორბელიანის ძეგლის პროექტი: (ქანდაკება ი. ნიკოლაძისა) [ფოტო] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №11. - გვ. 47;

121. პაპავა, აკაკი. რკალები: „მონევეტილი ხმალი“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №26. - გვ. 4-5;
122. თამარ მეფე მგოსნების დახასიათებით // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №18. - გვ. 13-15;
123. ნახუცრიშვილი, დ. თამარ მეფე და დიდუბე // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №18. - გვ. 12-13;
124. კოტეტიშვილი, ვახტანგ. ქართული ლიტერატურის ისტორია მე-XIX - დღევანდლამდე / ვახტანგ კოტეტიშვილი. - ნაწ. 1. - ქუთაისი [კანზე: ტფილისი]: მეცნიერება საქართველოში, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტ.). - VII, 232 გვ.; 26 სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
125. ინგოროყვა, პავლე. გრიგოლ ორბელიანის „მგზავრობა“ // მნათობი. - 1940. - №2. - გვ. 85-94;
126. კრიტიკოსი. გრ. ორბელიანი - ლექსები: ვახტანგ კოტეტიშვილის რედაქციითა და კრიტიკული წერილით: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1928. - 17 ივნისი. - №139. - გვ. 5;
127. ხუროძე, ვ. ორი სტილი // მნათობი. - 1928. - № 5-6. - გვ. 187-193;
128. გრიშაშვილი, ი. - ა) გრიგოლ ორბელიანის დაბადების თარიღი (ნიგინდან „ორბელიანები“) // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - 29 აპრილი. - № 10. - გვ. 4; ბ) გრიგოლ ორბელიანი ახალ ნარიყალაზე: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 24 ივლისი. - №18. - გვ. 2; გ) გრიგოლ ორბელიანი ახალ ნარიყალაზე: [ლექსი] // კომუნისტის დროში. - წალენჯიხა, 1941. - 25 თებერვალი. - №8; დ) გრიგოლ ორბელიანი კომკავშირის ხეივანში: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 90-91; ე) გრიგოლ ორბელიანი კომკავშირის ხეივანში: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 133-134; ვ) გრიგოლ ორბელიანი კომკავშირის ხეივანში: [ლექსი] // ქართველი მწერლები ლენინურ კომკავშირის: კრებული. - 1948. - გვ. 45-46;
129. ხუნდაძე, სიმონ. - ა) გრიგოლ ორბელიანი: პოეტის პროფილი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - 29 აპრილი. - № 10. - გვ. 4; ბ) მკვლევარის ბლოკნოტი // დროშა. - 1933. - № 10-11. - გვ. 14-15;
130. გრიგოლ ორბელიანის წერილები: [პოეტის წერილთა I ტომის განზრახული დაბეჭდვის გამო] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №15;
131. გ. ქართველი პოეტები რუსულ ენაზე: [ალ. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, ვ. ორბელიანი და ნ. ბარათაშვილი] // კომუნისტი. - 1935. - 16 დეკემბერი. - №290. - გვ. 4;
132. მწერალთა მუზეუმის ახალი შენაძენები: [ი. ჭავჭავაძის პოლტარაკისეული თარგმნები, ალ. ჭავჭავაძის თარგმნები, გრ. ორბელიანის პოემა „სადღევრძელოს“ ახალი ვარიანტი] // კომუნისტი. - 1935. - 11 მაისი. - №109. - გვ. 4;
133. გამსახურდია, კ. გრ. ორბელიანის წერილები // საბჭოთა ხელოვნება. - 1936. - № 7-8. - გვ. 70-71;
134. მ. ბ. გრიგოლ ორბელიანი. ლექსები: [სახელგამი. 1935 წელი]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №71. - გვ. 4;
135. ნადირაძე, გ. გრიგოლ ორბელიანი. ლექსები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №142. - გვ. 2;
136. მახარაძე, აპოლონ. - ა) ილია ჭავჭავაძე და გრიგოლ ორბელიანი // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 21 მაისი. - გვ. 4; ბ) მახარაძე, აპოლონ. გრიგოლ ორბელიანი: მონოგრაფია. - თბ.: საბლიტგამი, 1944 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 112 გვ.: პორტრ.; 21სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა შენიშვნებში;
137. ტაბიძე, ტ. პუშკინის ლექსების ვარიანტები: [კავკასიისადმი მიძღვნილი ლექსების მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1937. - 22 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
138. გრიგოლ ორბელიანი რუსულ ენაზე: [მთარგმნელი პოეტი რ. ივნივი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 12 აპრილი. - №9. - გვ. 4;
139. გრიგოლ ორბელიანის წერილი: ლიტერატურული არქივიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 30 ივნისი. - №16. - გვ. 4;
140. ცაიშვილი, ს. - ა) გრიგოლ ორბელიანი სკოლის შესახებ // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 9 აპრილი. - №31. - გვ. 4; ბ) გრიგოლ ორბელიანის ნამსახურებითი სია // ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები. - 1947. - №1. - გვ. 345-372; გ) გრიგოლ ორბელიანი // სახალხო განათლება. - 1948. - №15. - გვ. 3; დ) გრიგოლ ორბელიანი: [ლირიკა. ეპოსი. თარგმანები. აკაკი განწერელის შესავალი წერილით, რედაქციითა და შენიშვნებით] // მნათობი. - 1951. - №12. - გვ. 151-156. - „საბჭოთა მწერალი“, 1951 წ. რეცენზია;
141. ბალახაშვილი, ი. - ა) გრიგოლ ორბელიანი გიორგი ერისთავის გარდაცვალებაზე // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 2 დეკემბერი. - №34. - გვ. 4; ბ) გრიგოლ ორბელიანის ორი დაუბეჭდავი პროზაული ესკიზი // ჩვენი თაობა. - 1939. - მაისი. - №5. - გვ. 57-58; გ) სამი შენიშვნა [1. ალექსანდრე ჭავჭავაძის წერილი პეტერბურგიდან, 2. ზაქარია ორბელიანის წერილი გრიგოლ ორბელიანთან, 3. პუშკინის სიკვდილის გამოძახილი საქართველოში] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 ივლისი. - №19. - გვ. 4; დ) ნ. ბარათაშვილის და გ. ორბელიანის მეგობარი [ყაფლან ორბელიანი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ოქტომბერი. - №29; ე) მცირე თეატრი და გრ. ორბელიანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 30 ოქტომბერი. - №43;
142. ნატროშვილი, გ. გრიგოლ ორბელიანი // ჩვენი თაობა. - 1940. - №7. - გვ. 51-64;
143. მეფარიშვილი, ლ. გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი წერილის შესახებ // ბათუმის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. - ბათუმი, 1941. - №1. - გვ. 202-206;
144. ხუციშვილი, ს. - ა) გრიგოლ ორბელიანის უცნობი კონსპექტი // საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. - თბილისი, 1941. - ტ. 11. - გვ. 227-229; ბ) ორი პოეტის ურთიერთობიდან: [გრიგოლ ორბელიანისა და ილია ჭავჭავაძის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 13 ივნისი. - №24; გ) გრიგოლ ორბელიანის პროზაული თხზულებები // გორის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. - გორი, 1947. - ტ. 2. - გვ. 83-97;

145. Зандუკელი, М. З. Очерки по истории грузинской литературы XIX века / М. Зандукели. - Тбилиси: Изд-во и тип. ТГУ, 1941. - Стр. 19-26;
146. Борисов, Б. Григорий Орбелиани: К 60-летию со дня смерти поэта Г. Орбелиани // *Заря Востока*. - 1943. - 2 апреля. - № 76. - С.2;
147. მეძველია, კ. - ა) პოეტი სარდალი, გენერალ-ადიუტანტი გრ. ორბელიანი // *ინდუსტრიული ქუთაისი*. - ქუთაისი, 1944. - 15 ნოემბერი. - №226; ბ) გრ. ორბელიანის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროფილი // *ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები*. - ქუთაისი, 1946. - ტ. 6. - გვ. 19-49;
148. ჭილაია, ს. გრ. ორბელიანისა და ნ. ბარათაშვილის ლიტერატურული ურთიერთობისათვის // *მნათობი*. - 1944. - №3. - გვ. 99-116;
149. განერელია, ა. - ა) გრიგოლ ორბელიანი: 1800-1883 / ა. განერელია. - თბ.: [გაზ. ლიტერატურა და ხელოვნებას გა-მა], 1945 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი). - 8, [2] გვ.: პორტრ.; 16 სმ. - (ლიტერატურა და ხელოვნებას ბიბლიოთეკა); ბ) გრიგოლ ორბელიანის პოეზია: დაბადებიდან 150 წლის შესრულების გამო // *ახალგაზრდა კომუნისტი*. - 1950. - 24 სექტემბერი. - №39; გ) განერელია, აკაკი. გრიგოლ ორბელიანი. დაბადებიდან 150 წ. შესრულების გამო: თბილისში წაკითხული საჯარო ლექციის სტენოგრამა / საქ. სსრ პოლიტ. და მეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა. - თბ., 1950 (ლ.პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 20 გვ.; 21სმ.;
150. ჭუმბურიძე, ჯ. - ა) გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი უცნობი ნაწარმოების შესახებ: [სახ. მუზეუმის H ფონდის ხელნაწერებში // *ლიტერატურა და ხელოვნება*. - 1945. - 20 აპრილი. - №14; ბ) გრიგოლ ორბელიანის „დღიურის“ გამოუქვეყნებელი ნაწილი // *მნათობი*. - 1946. - №7. - გვ. 115-134;
151. ხუციშვილი, ს. გრ. ორბელიანის თარგმანები // *ლიტერატურა და ხელოვნება*. - 1945. - 23 ივნისი. - №21;
152. ასათიანი, ლევან. - ა) ასათიანი, ლევან. გრიგოლ ორბელიანი: ნარკვევი. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამბა და სტ., 1946. - 202, [2] გვ.; 15სმ.; ბ) Выдающийся поэт-романтик // *Заря Востока*. - 1948. - 3 апреля. - № 68;
153. გრიგოლ ორბელიანის უცნობი პორტრეტი: [ლ. ასათიანის მიერ აღმოჩენილი პორტრეტის გამო] // *ლიტერატურა და ხელოვნება*. - 1946. - 19 იანვარი. - №3;
154. მჭედლიშვილი, ლ. გრ. ორბელიანი // *საკოლმეურნეო გზა*. - თეთრიწყარო, 1948. - 6 აპრილი. - № 28;
155. სოფია, აღ. გრიგოლ ორბელიანის დამოკიდებულება საგლეხო რეფორმისადმი // *სოხუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები*. - სოხუმი, 1952. - ტ. 7. - გვ. 73-90.
2. გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // *ივერია*. - 1883. - №3. - გვ. 138-140;
3. ოცდა ერთ მარტს გარდაიცვალა... პოეტი გრიგოლ დიმიტრის ძე ორბელიანი: [ნეკროლოგი] // *იმედი*. - 1883. - №2. - ჩ. ფ.;
4. ჭავჭავაძე, ილია. - ა) შინაური მიმოხილვა: ბატონ-ყმობის გადავარდნამდე... // *ივერია*. - 1883. - №9. - გვ. 96-112; ბ) ნაწერების სრული კრებული: 9 ტომად / შედარებული პირველ წყაროებთან და შევს. ახალი ტექსტებით პავლე ინგოროყვას და ალ. აბაშელის რედაქციით. - ტ. 7: საქართველოს მატინანე. - ტფილისი: ქართული წიგნი, 1928 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართვე. სტ.). - გვ.: 7, 11-12; გ) თხზულებანი: სრული კრებული 5 ტომად / ილია ჭავჭავაძე; შალვა რადიანის შესავ. წერილით. - ტ. 2: წერილები ლიტერატურაზე და ხელოვნებაზე; პრესა; ერი და ისტორია; წერილები სახალხო განათლების საკითხებზე / პავლე ინგოროყვას რედ.; [მხატვ. ბ. გორდეზიანი]. - თბ., 1941. - გვ. 80-82;
5. გუნია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - 1888. - გვ. 203; 1890. - გვ. 459-460; 1892. - გვ. 339;
6. Туманов, Г. М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис: тип. М. Вартамянца, 1890. - 85 с.; 15см.;
7. ჯორჯაძე, არ. // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 9 იანვარი. - № 793;
8. Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. Вып. 1-. - Тифлис: П.И. Туманов, 1913. - Стр. 354;
9. ჭიჭინაძე, ზ. ვინ რა აზრისა იყო საქართველოს განთავისუფლების შესახებ // *თეატრი და ცხოვრება*. - 1919. - № 6. - გვ. 12;
10. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემ-ათიურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამხმ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორ-ლელოთა მაღაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 20-23, 63-64;
11. მანსვეტაშვილი, ი. - ა) ჩემი წარსულიდან, ნანახი და გაგონილი // ქართული მწერლობა. - 1929. - № 5. - გვ. 90-92; ბ) მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვ. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 12-15;
12. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 26, 53, 106, 133, 159;
13. ტოროშელიძე, მ. ქართული ლიტერატურა: [მოხსენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს] // *კომუნისტი*. - 1934. - 27 აგვისტო. - №198. - გვ. 2-3;
14. Тавзарашивили, Г. Орбелиани Григорий // Литературная энциклопедия: В 11 т. - Т. 8 / Ком. Акад.; НИИ лит., искусства; Ред. коллегия: Лебедев-Полынский П. И., Маца И. Л., Нусинов И. М., Фриче В. М.; Гл. ред. Луначарский А. В.; ученый секретарь Михайлова Е. Н. - М.: ОГИЗ РСФСР, гос. словарно-энцикл. изд-во „Сов. Энцикл.“, 1934. - Стр. 309-310;

წყარო:

1. Сказание очевидца о Шамиле. Гаджанли. Перевод с арабского // *Сборник сведений о кавказских горцах*: Вып. I-IX / Ред. Н. И. Воронов. - Вып. 7. - Тифлис, 1873. - Стр. 51;

15. გოზალიშვილი, გიორგი. – ა) 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და ა. ფ. მისანიკოვის სახ. ნ. დ. სტ.). - გვ.: 96, 442, 482; ბ) მისივე ხელნაწერი;
16. განერელია, აკ. გრ. ორბელიანის წერილები, როგორც ბიოგრაფიული მასალა // ორბელიანი, გრ. წერილები / გრიგოლ ორბელიანი; აკაკი განერელიას რედ. და შენიშვნებით; კოტე გორდელაძის წინასიტყვე.; [მხატვ.: ლ. ქუთათელაძე და ლ. გრიგოლია]. - ტ. 1: 1832-1850. - ტფ.: სახელგამის გამომც. და მე-2 სტ., 1936. - გვ. XV-XXIV;
17. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 46;
18. ცაიშვილი, სოლ. ლიტერატურული არქივი. „მუსაფი გრიგოლთან“: [იონა მეუნარგიას რეგულირება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 სექტემბერი. - № 22. - გვ. 4;
19. Малая советская энциклопедия [Текст] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - 2-е изд. - Т. 7: Модильяни-Партнёр: [Текст]. - Москва: Советская энциклопедия, 1938. - Стр. 757;
20. რუხაძე, ტრ. ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში / პროფ. კ. კეკელიძის რედაქციით. - თბ., 1939. - გვ.: 3, 15;
21. ბალახაშვილი, ი. იარალი: [ერეკლე მეფის სასახლის მგოსანთა წარმომადგენელი, გვარად შანშიაშვილი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აპრილი. - № 12;
22. მეუნარგია, იონა. ცხოვრება და ღვაწლი გრ. ორბელიანისა / სოლ. ცაიშვილის წინასიტყვაობით // ლიტერატურის მატრიანე. - 1940. - № 1-2. - გვ.: 295-341, 573;
23. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევამდე ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგამდე მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგამდე ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 429;
24. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვე.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 397;
25. Церетели, А.Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат „Художественная литература“, 1940. - Стр.: 178-183, 195;
26. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ.

- წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 486;
27. ხაჭაპურიძე, გ. დეკაბრისტები საქართველოში // მნათობი. - 1945. - № 11-12. - გვ. 138;
28. Запад Востока. - 1948. - 18 января. - № 13.

ორბელიანი [ჯამბაჟურ-ორბელიანი], დიმიტრი ვახტანგის ძე (– 18..) – პოლიტიკური მოღვაწე, – შეთქმულთაგანი, – ერეკლე II-ის (1720-1798) ასულის – თეკლე ბატონიშვილის ძე. 1832 წელს რუსის მეფის მთავრობის წინააღმდეგ შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის, გვარდიის პორუჩიკის ხარისხში მყოფი, ჯერ ციხეში ჩასვეს, შემდეგ, დედასთან ერთად, ქ. კალუგას გადაასახლეს.

წყარო:

1. ჯორჯაძე, არ. დიმიტრი ყიფიანი // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 9 იანვარი. - № 793;
2. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 133, 137-147;
3. გოზალიშვილი, გიორგი. 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და ა.ფ. მისანიკოვის სახ. ნ.დ. სტ.). - 528 გვ.: პორტრ., 17 წ. ფ. ილ.; 22 სმ.

ორბელიანი [ჯამბაჟურ-ორბელიანი], დიმიტრი ზაქარიაძის ძე (17.. – 18..) – სამხედრო მოღვაწე. სამსახური დაიწყო 1769 წელს. მონაწილეობდა სხვადასხვა ლაშქრობაში, სხვათა შორის, ანაპის აღებაშიაც (ამ ციხის აღების ცნობა დ. ორბელიანმა წაულო ეკატერინე II-ს (1761-1796). 1803-1807 წლებში ყაზი-ყუმუხის ხანის, ხოლო 1806-1807 წლებში ჭარ-ბელაქნის ლეკების წინააღმდეგ იბრძოდა, 1809 (1810) წელს აიღო ქ. ფოთი, რასაც დასავლეთ საქართველოს რუსეთთან შეერთებისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. 1811 წელს დაინიშნა მეოცე დივიზიის ბრიგადის კომანდირად.

წყარო:

1. გუჩია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - 1890. - გვ. 458-459;
2. Летопись Грузии: Юбил. сб. к 300-летию царствования дома Романовых державных покровителей грузинского народа. 1613-1913. - Вып. 1. - Тифлис: П.И. Туманов, 1913. - Стр. 354.

ორბელიანი [ჯამბაჟურ-ორბელიანი], დიმიტრი თომას ძე (178? – 18..) – სამხედრო და საზოგადო მოღვაწე, – გენერალ-ლეიტენანტი, – 1813-1814 წლებში გენერალ რტიშჩევთან

ერთად იყო სპარსეთში (გულისტანში) ზავის ჩამოსაგდებად. გენერალ ერმოლოვთან იბრძოდა დაღესტანში, მონაწილეობდა თურქებისა და სპარსელების წინააღმდეგ ბრძოლებში, დაღესტანსა, საჩჩნოსა და სხვ. 1830 წელს არჩეულ იქნა თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლად.

წყარო: არ არის მითითებული.

ორბელიანი [ჯამბაჯურ-ორბელიანი], ვახტანგ (- 1812) – მნივობარ-მოლექსე, – მამა პოეტ ვახტანგ ორბელიანისა, სიძე ერეკლე II-სა (1720-1798) (თეკლე ბატონიშვილის მეუღლე). როცა რუსეთმა საქართველო „შეიერთა“, ვ. ორბელიანი პოლკოვნიკის ხარისხით რუსის ჯარში მსახურობდა. თუმცა რუსეთის მოხელე იყო, სიკვდილამდე ერეკლე II-ის ტახტის ერთგული დარჩა. რუსთ მეფის მთავრობის უკანონო საქციელით აღშფოთებულმა კახეთმა რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის მიზნით ამბოხება დაიწყო, 1812 წელს მთავარმართებელმა მარკიზ პაულიჩმა, სხვა წარჩინებულ თავადიშვილებთან ერთად, ვახტანგ ორბელიანიც იძულებით გაგზავნა კახელთა ამბოხების ჩასაქრობად. კახეთში წასვლამდე, ვახტანგმა თავის მეუღლეს – თეკლეს უთხრა: „უნდა წავიდე და ქართველმა კაცმა ქართველს თოფი უნდა ვესროლო... მე კი ვეღარ მნახავ ცოცხალსა... ამ ჩვენს წვრილ შვილებს გაუფრთხილდი და რაც გეყოლოთ (ორსულად ბრძანდებით), იმასაც“-ო, ხოლო კახეთიდან სწერდა: „...მითამ იმათის (ე. ი. რუსების) ერთგულებისათვის ხვალ ძლიერს ომის ცეცხლში შევალ, ეგება მომკლან, ანუ როგორმე თავი შევკავა ვისმე... რა ვქნა, ჩემს გულს რუსების ჩვენს კისერზე წამოჯდომა ვეღარ აუტანია... ხვალ კახელების დამარცხებას, იმათ სისხლის ღვრას უნდა ვუყურო რუსებისაგან და მე კიდევ მოვითმინო ეგა?“. მართლაც, ვერ მოითმინა მოძმეთა სისხლის ღვრა და გახურებულ ომში თავი შეაკლა. მისმა მეუღლემ, ქმრის სახსოვრად, ახალშობილს მამის სახელი უწოდა, რომელიც შემდეგში ცნობილი მგოსანი შეიქმნა.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ვახტანგ ორბელიანი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - ტფ., 1892 (მ. დ. როტინოვის სტ.). - 40 გვ.; 20სმ.. - (სამშობლო ქვეყნის მოღვაწეები). - ტექსტის ბოლოს: ზ.ჭ.
2. ფრონელი, ალექსანდრე (ყიფშიძე, ა.). ამბოხება კახეთისა (1812 წ.). ისტორიული ამბავი. - ტფ., 1907 (ნიგნების გამომც. ქართველთ ამხ. სტ.). - 239, VI გვ.;
3. მოგონება ალექსანდრე ორბელიანისა თავის მამის ვახტანგ ორბელიანის შესახებ. - 1914;
4. ცაიშვილი, ს. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1940. - 12 ოქტომბერი. - №238;
5. ჭილაია, სერგი. ვახტანგ ორბელიანი: [ცხოვრება და შემოქმედება] / სერგი ჭილაია; [რედ. ა. სულავა].

- თბ.: საქ. ალკკ ცკ საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომც., 1941 (თსუ გამომც. სტ.-ლით.). - გვ. 13-18.

ორბელიანი [ჯამბაჯურ-ორბელიანი], ვახტანგ ვახტანგის ძე (1812, 5/IV – 1890, 12/X)

– მგოსანი, – ეროვნული დამბობის მგოდებელი და სამშობლოს აღორძინების მომღერალი, – რომანტიკოსი, – სამხედრო, სამოქალაქო და პოლიტიკური მოღვაწე, – გენერალ-მაიორი, შვილი ერეკლე II-ის ასულის – თეკლე ბატონიშვილისა და წარჩინებული თ-დის ვახტანგ ორბელიანისა, – დაიბადა 1812 წლის აპრილის 5, კახეთის ამბოხების დროს მამის მოკვლის შემდეგ, რის გამოც მამის სახსოვრად დედამ შვილს მისი სახელი უწოდა. 13 წლამდე დედის ხელმძღვანელობით იზრდებოდა ოჯახში, სადაც, უმთავრესად, საქართველოს ისტორიისა და ლიტერატურის შესწავლა-გაცნობა იყო განმტკიცებული. სწავლა დაიწყო თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებელში, 1828 წლის თებერვლიდან განაგრძო პეტერბურგის პაუთა კორპუსში, საიდანაც საქართველოში დაბრუნდა 1829 წლის ოქტომბრის 6. დიდი გავლენა იქონია მასზე დედამ. ოჯახში მოუთხრობდნენ საქართველოს წარსულ ამბებს (სახელოვანი პაპის ერეკლე II-ის გმირობას, ალა-მამამად ხანის მიერ თბილისის აღებას, სამშობლოს დამოუკიდებლობის მოსპობასა და სხვ.). უმთავრესად, ნიგნებს კითხულობდა თვით-განვითარების მიზნით. მისი საყვარელი მწერლები იყვნენ შოთა რუსთაველი, გოეთე, შექსპირი, შილერი და სხვ. აქტიური მონაწილეობა მიიღო რუსთ ხელმწიფის მთავრობის დამბობის მიზნით 1832 წელს განზრახულ შეთქმულებაში, რის გამოც ჯერ დააპატიმრეს, ხოლო გამოძიების შემდეგ, ძმასთან ერთად, სიკვდილით დასჯა გადაწყვიტეს, რაც 12 წლით საქართველოდან გადასახლებით შეუტყვალეს და დედასთან ერთად შიდა რუსეთს (კალუგას) გადასახლეს. სამშობლოდან გაძევებული მაინც მომავლის მტკიცე იმედით გასულდგმულებული, დარჩა „ერთგული თავის ქვეყნისა“ და ტყვეობაში მყოფიც სამშობლოს მოსძახოდა: „საცა გინდა ვიყო, რაც გინდა ვიყო, ვარ შენი შვილი“-ო, რადგან სწამდა:

„დაჭკნება ვარდი, მაგრამ კვლავ გაზაფხულს გაიფურჩქნება; განქრა ვარსკვლავი, მაგრამ კვლავ სალამოს აღმობრწყინდება!“

1837 წელს შეუნდეს და სამშობლოში დააბრუნეს; 1838 წელს სამხედრო სამსახურში შევიდა, 1858 წელს პოლკოვნიკის ჩინით ყუბანის მაზრის მმართველად დაინიშნა, 1860 წელს თერგის მხრის უფროსად დაინიშნა, 1864 წელს გლეხთა საკრებულოს წევრად. სამხედრო სამსახურში დარჩა 1881 წლამდე. 1881 წლიდან სხვადასხვა ადგილას მსახურობდა მომრიგებელ-შუამავლად (Мировой посредник). გარდაიცვალა 1890 წლის სექტემბრის 29 (ოქტომბრის 12), დაიკრძალა თბილისში – დიდუბეში. ცოლად ჰყავდა მშვენიერებით განთქმული ილინსკისა ეკატერინე. მისი

შვილები იყვნენ მარიამ ჯამბაკურ-ორბელიანისა და ნიკოლოზ ორბელიანი.

ვახტანგ ორბელიანმა გრიგოლ ორბელიანის მიმართულება განაგრძო და ჩვენს მწერლობაში დაამყარა ეროვნული მიმდინარეობა და რომანტიზმი. პირველი ლექსი („ბულბული“) გამოაქვეყნა ჟურ. „ცისკარში“ (1857, № 1, გვ. 2-3) „თ. ვ. ჯ. ორბ.“ ხელმოწერით, შემდეგ – „იმედი“ ჟურ. „ცისკარში“ (1868, № 2, გვ. 1-8) „ვ. ო“-ს ხელმოწერით და სხვ. მისი საუკეთესო ლექსები და პოემებია: „იმედი“, „ძველი დმანისი“, „ორი სიზმარი“, „ირაკლი და კოსტა ბელადი“, „ჯვარი ვაზისა“, „ირაკლი და მისი დრო“, „ობოლი“ და სხვ. მისი სამგოსნო ძალა „იმედს“ და „ობოლში“ გამოისახა: პირველში საქართველოს სვე-ბედს მოსთქვამს, მეორეში – შოთა რუსთაველის ცხოვრების ზოგიერთ შემთხვევას მოგვითხრობს. ორბელიანი მამულიშვილური მიმართულების მოღვაწის საუკეთესო წარმომადგენელია, საქართველოს წარსული დიდების აღტაცებული მომღერალი: იგი დასტირის „ძველსა ივერსა“, „სად ხშირად ჰპოვებ ტაძართ, შთენთ დიდებულთა, პალატთ ნანგრევთა და მონასტერთ აოხრებულთა!“ გულდანწყევით მოგვითხრობს, რომ მრავალ მტერთა შემოტევის დროს „სამშობლო მინა ქართველთ სისხლმა სრულად შეღება... ჩვენი ივერი მშვენიერი არს სისხლის კალო, გმირთა აკლდამი, გულსაკლავი და სავალალო!“ სული უკვენისს, რა ხედავს თანამემამულეთა „გაყინულს, გაქვავებულს და უგრძობელს გულს“, რაკი წარმოიდგენს, რომ ქართველებმა არც კი იციან მამა-პაპათ „რაც დაგვდეს ვალი“, რა რიგ იბრძოდნენ ჩვენნი წინაპარნი მამულისა, ქრისტეს სარწმუნოებისა და დამოუკიდებლობის დასაცავად. ესდენ შეუგნებლობით და უსამართლობით „გამაგებულს“ აზრი ერევა და კითხულობს: „მითხართ ერთი, ნუთუ მართლა გნამთ, რომ არსებობდეს და იყოს ღმერთი?“. თუ ღმერთი არსებობს, „მამ საქართველო ასე მწარედ რისთვის დაემხო?“ გულსა და სულზე ცეცხლი ედება, რა საქართველო დანგრეული მოელანდება, რა ფიქრს მოუვა, რომ „თვით ნანგრევიცა იქნება განქრენი“-ო. მაგრამ მომავლის იმედით გასულდგმულებული თანამემამულეთ მტკიცე რწმენით ჩასძახის: „გნამდესო, ღვანლი მამა-პაპათ არ გაჰქრებიან, გნამდეს ეს შთენნი დიდებულად კვლავ აღსდგებიან... თქვენი სამშობლო დანგრეული კვლავ აყვავდება!“-ო. ძველი საქართველოს სიყვარულით ისე იყო გატაცებული, რომ ბატონ-ყმობაც კი საიდევლოდ გამოისახა. მისი სიტყვით: გლესს „ჰყავს პატრონი, არა ბატონი, ერთად არიან ყმა და პატრონი!“-ო. იმავე დროს უსაყვედურებდა იმათ, რომელნიც ნაკლებად აქცევდნენ ყურადღებას გლეხკაცობას და, ასეთი ჯურის მწერლებს მოუწოდებდა:

„შეგვიყვანე გლეხი კაცის სახლშია,
იმათ ბაღში და იმათ ვენახშია;
დაგვანახვე, რით სწუხს, რით ხარობს გლეხი;
ჩარჩებს დაეც რისხვა და მეხი...
და ჩვენც მალლა გვამხილე, რაც გვჭირს ავი,
სიზარმაცე და უმეცრება შავი!“-ო.

იგი, უმეტესად, პროგრამულ-პუბლიცისტურ დარიგებით ლექსებს წერდა, სამშობლოს ბედუკუღმართობით და თანამედროვე ცხოვრების უწესმანესობით გულმოკლული მოსთქვამდა: იმის მაგიერ, რომ ქართველებს „ძმობა-ერთობა“ განემტკიცებინათ, სწავლა გაეწავათ, დანგრეული სამშობლო „ოფლის ღვრით აღედგინათ“, ქართველობამ წესად დაიდო „შრომის წილ – ზარმაცობა, სწავლის წილ – სმა და ძილი, ძმობის წილ – დავა-მტრობა“-ო. ღრმად სწამდა, რომ „ოფლით, შრომითა აღმოცენდება ტკბილი ნაყოფი“... გულს უკლავდა ის გარემოება, რომ ქართველთა მამა-პაპის სისხლით მორწყული და ძვლებით გამკვიდრებული მინა-წყალი ნაჭერ-ნაჭერ სხვებს, უცხოებს უფარდებოდა ხელში, რის გამოც სამშობლო ქვეყნის ბაგით ამოიგმინა:

„ამ ძუძუთა გაზრდილი ნაჭერ-ნაჭერ მიყდიან... სხვა უცხო პატრონები – კეთილს არას მასმენენ, თქვენს გამზრდელსა ძუძუთგან რძის ნაცვლად სისხლს მადენენ“-ო.

არ მოსწონდა პოეზიაში „კილო მუხამბაზისა, კინტოთ კილო“, მას იზიდავდა „კილო რუსთაველისა“, მაგრამ ცხოვრების სინამდვილის ასახვის გარეშე მწერლობა არა სწამდა: „ტკბილის ლექსებისთვის ჩემს გულს აღარ სცალია“-ო: იგი პოეტიკისაგან მოითხოვდა ბუნების მრავალგვარი შევნიშვნის ჩვენებას, წარსულ დროთა გმირთა გამოხატვას, ხალხის ცხოვრების ასახვას, ხალხის შემანუხებელთა დამხვავს, საზოგადოებრივ მანკიერებათა მხილებასა და სხვ. ცნობილი იყო, როგორც ადამიანთმოყვარე და აზრის თავისუფლების დამცველი: „ნუ დაუტყვევებ კაცს აზრსა, თუმც იყოს არამცნებისა, დაე, მალლა სთქვას, წარმოსთქვას – მასშია ყოფა ნებისა, ღვთის ქმნილს გალია არ შეგნის, რად იყოს ტყვეობაშია, ბევრით სჯობია სიკვდილი სიცოცხლეს გალიაშია!“-ო. ამასთანავე იყო მეტად თავმდაბალი: „არ ვარ პოეტი, ნიჭი მალალი“-ო. მიუხედავად ამისა, როგორც „საქართველოს მწარე ბედის“ ჭირისუფალი, ერთი ძლიერთაგანია.

ილია ჭავჭავაძის სიტყვით: „ამ გზაზედ ისე გადაუხვევლად, ისე სისწვრივ ჩვენში არც ერთს პოეტს არ უვლია, როგორც ვახტანგ ორბელიანს. მან თითქმის მთელი თავისი პოეტური ძალღონე სულ ამ საგანს ამსახურა და თავისი უკეთესი ლექსები ამ საგანს უძღვნა და შესწირა. ვ. ორბელიანს, ვითარცა მამულის სიყვარულის მაღლით მოსილ პოეტს, დიდი წილი უდევს, რომ ამ გრძობამ ჩვენში ფეხი მოიკიდა და ფრთა აისხა“. მისივე სიტყვებით, იგი იყო „ლამაზი, ტკბილი მთქმელი, რომლის ყოველი ფრაზა იმდენად მოხდენილი, მგრძობიარე და გათავისადაგილებულია, რომ ხშირად დიდი მხატვრის უკვდავ სახეებსაც უდრის“.

პეტრე უმიკაშვილის აზრით: „ვახტანგ ორბელიანს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ჩვენს მწერლობაში... ერთადერთი წარმომადგენელია რომანტიულის პოეზიისა... კარგი ოსტატიც არის ის ამ საგანში, როგორც ხელოვანი მხატვარი გადასწევს ფარდას და თვალწინ გიხატავს სურათს, რომლის მსგავსი იქნება ბევრი გენახოსთ, მაგრამ

თვალაბმულსავით ვერ გაგერჩიოსთ; ახლა კი ამ სურათს ისეთის სიცხოველით, ისეთის დიდებულის სხივით გაგინათესთ, რომ უსულო ქვა-შენობაც კი ხმას იღებს და გელაპარაკებათ გასაგების ენითა, ვარსკვლავები გელიმებიან, მთა ჰკვნესის, ტყე და წყლები გეჭიკჭიკებიათ, ჰაერი ფშვინავს...“ („ივერია“, 1887, № 70).

კიტა აბაშიძის განსაზღვრით, ვახტანგ ორბელიანის „პოეზია არის გედის სიმღერა რომანტიულის პოეზიისა და მერცხლის ჭიკჭიკი ახალის რეალურის პოეზიისა... ჩვენა გვგონია, რომანტიული პოეზია თ. ვახტანგ ორბელიანით თავდება...“ („ეტიუდები მე-XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ“, ტ. 1, ქუთაისი, 1911, გვ.: 103, 119).

ვ. ორბელიანის დაბადებიდან 75 წლის შესრულების გამო საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან მიულოცეს, როგორც „ტკბილ მომღერალს“, ავტორს „ჯვარი ვაზისას“, რომლის სიცოცხლეც „დიდად სასარგებლოა ქართულის ლიტერატურისათვის“-ო („ივერია“, 1887, № 74).

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსნი თ. ვახტ. ორბელიანისა. - ტფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1881 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 39 გვ.; 18სმ.;
2. ლექსები / ვახტანგ ორბელიანისა; სრული გამოცემა მისი ასულის მარიამ ორბელიანისა, ავტორის პორტრეტით; [წინასიტყვ. ავტ. პეტრე უმიკაშვილი]. - ტფ., 1894 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - XXIII, 178, [2] გვ.; 19სმ. - წინასიტყვაობა: მოკლე ბიოგრაფია ვახტანგ ვახტანგის ძის თავ. ჯამბაკურიან-ორბელიანისა: პეტრე უმიკაშვილი. - გვ. III-XXIII;
3. ლექსების სრული კრებული. - ტფ.: ქართული წიგნი, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - XII, 177, [1] გვ.; 19 სმ. - დანართი: სარედაქციო შენიშვნები, გვ. 165-177;
4. [ლექსთა კრებული] / ვახტანგ ორბელიანი. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამბა და სტ., 1949. - 172 გვ.; 15 სმ. - (პოეტის ბიბლიოთეკა).

გამოქვეყნებულია:

1. ბულბული: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №1. - გვ. 2-3;
2. იმედი: [ლექსი] // დროება. - 1868. - 1 მარტი. - №9. - გვ. 1-2;
3. ოთხი ლექსი // ჯამ-ორბელიანი, ალექსანდრე. თ. ალექსანდრე ჯამ-ორბელიანის ნაწერი და ოთხი ლექსი თ. ვახტანგ ვახტანგის-ძის ორბელიანისა. - თბ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოც., 1879 (ე. ხელაძის სტ.). - 274 გვ.; 19სმ.;
4. არის ადგილი: (ვუძღვნი იმერთა) [ლექსი] // ივერია. - 1880. - №4. - გვ. 51-52; მწყემსი. - 1885. - №8. - გვ. 11;
5. როგორც განაზღვევს ღამის ნისლს...: [ლექსი] // ივერია. - 1880. - №3. - გვ. 293-294;
6. სიზმრები: (ვუძღვნი ვ. ა-ძეს) [ლექსი] // ივერია. - 1880. - №1. - გვ. 193-194;
7. ჯვარი ვაზისა: [პოემა] // ივერია. - 1880. - №3. - გვ. 289-293;
8. განკითხვა: [ლექსი] // ივერია. - 1881. - №11. - გვ. 3-20;

9. ვიდექ შენ წინა: (მიმზავსება) [ლექსი] // ივერია. - 1881. - №6. - გვ. 113-114;
10. ვინც სოფლისაგან და ბედისგან არს დაჩაგრული: [ლექსი] // ივერია. - 1881. - №1. - გვ. 125-126;
11. ისწავლეთ ძენო: (თბილისის კლასიკური გიმნაზიის იუბილის გამო სექტემბრის 27-სა 1881 წელსა) [ლექსი] // დროება. - 1881. - 7 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1;
12. გალია: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 3 სექტემბერი. - №184. - გვ. 1;
13. დედოფალი: [ლექსი] // ივერია. - 1882. - №2. - გვ. 72-76;
14. დიდ მარხვის ლოცვა: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 17 ნოემბერი. - №240. - გვ. 1;
15. კაცი ის არის...: [ლექსი] // ივერია. - 1882. - №3. - გვ. 130-132;
16. კახეთისადმი: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 2 აპრილი. - №65. - გვ. 2;
17. მართალი არაკი: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 16 მაისი. - №99. - გვ. 1;
18. ობოლი: [ლექსი] // ივერია. - 1882. - №1. - გვ. 99-104. - სქოლიოში, 104 გვერდზე, შენიშვნა შოთა რუსთაველის შესახებ;
19. რა მზე დასავალს ჩაესვენება: (მიმგ ზასება პუშკინისა) [ლექსი] // ივერია. - 1882. - №4-5. - გვ. 186-187;
20. ამერი იმერთ: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1;
21. თავადის გრიგოლ ზურაბის-ძის ჯამბაკურ-ორბელიანის გარდაცვალებაზე: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 27 მარტი. - №65. - გვ. 1;
22. სამშობლო ქვეყნის პასუხი: თ. ი. ჭავჭავაძის ლექსის გამო: „ჩემო კარგო ქვეყანა, რაზედ მოგიწყენია?“ // დროება. - 1883. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1-2;
23. ქალი ის არის: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 17 თებერვალი. - №35. - გვ. 1;
24. ძველს მეგობარს: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 5 ნოემბერი. - №222. - გვ. 1;
25. ხმა სამშობლო ქვეყნისა: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 30 იანვარი. - №21. - გვ. 1;
26. ბაქარ ქართლელს: (იმის ჩემდამი მონერილს ლექსზედ) [ლექსი] // დროება. - 1884. - 19 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
27. გავჩნდით რისთვისა?...: [ლექსი] // მწყემსი. - 1884. - №7. - გვ. 7;
28. ირაკლი და კობტა ბელადი: [ლექსი] // ივერია. - 1884. - №1. - გვ. 61-66;
29. კ. ნ. შ-ს: [ლექსი] // დროება. - 1884. - 13 აპრილი. - №79. - გვ. 1;
30. პოეტს. მუხამბაზის ხმა: [ლექსი] // დროება. - 1884. - 19 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1;
31. ირაკლი და იმისი დრო: [ლექსი] // მწყემსი. - 1885. - №1. - გვ. 11-12;
32. ნანგრევთა შუა ღამბარი: [ლექსი] // დროება. - 1885. - 9 ივნისი. - №121. - გვ. 1;
33. ლოცვა: [ლექსი] // ივერია. - 1886. - 3 აპრილი. - №74. - გვ. 1;
34. ორი სურათი: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №48. - გვ. 568-569;
35. ძეგლი: [ლექსი] // ივერია. - 1886. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 1-2;

36. ვის გინახავთ: (მიმსგავსება) [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №1. - გვ. 1-2;
37. თავად იასე ადამის ძე ანდრონიკაშვილის იუბილის გამო: [ლექსი] // ივერია. - 1887. - 25 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
38. ქარიშხალი: (მიმსგავსება პუშკინისა) [ლექსი] // ივერია. - 1887. - 30 მაისი. - №106. - გვ. 1;
39. იანვრის 14-ს: [ლექსი] // ივერია. - 1888. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
40. ივერი: არის ქვეყანა ზღვა ამშვენებს მას ერთის მხრითა... [ლექსი] // მწყემსი. - 1888. - №3. - გვ. 9;
41. ვასილოს თავგადასავალი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №2. - გვ. 23-25; 1912. - №4. - გვ. 219-221;
42. გელათი: (ვუძღვნი იმერთა) [ლექსი] // მწყემსი. - 1891. - №21-22. - გვ. 6;
43. ობოლი: [ლექსი] // რუსთაველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი: (სურათებით) / შოთა რუსთაველისა. - ახალ-სენაკი: კ. თავართქილაძის გამოცემა, № 57, 1896 (კ. თავართქილაძის სტ.). - XVI, 248 გვ.: [22] ჩართ. ფურც. ილ. და პორტრ.; 21სმ. - „ნინასიტყვაობისებური“, გვ. IV-IX; „ობოლი“, ლექსი ვ. ორბელიანისა, გვ. IX-XII; „რუსთაველის სურათს“, ლექსი დ. მაჩხანელისა, გვ. XIV. - [ფ.ა.];
44. იმედი: [პოემა] // პოემების კრებული: „აჩრდილი“, ილ. ჭავჭავაძისა. „მომაკვდავის ჩვენება“, აკაკი წერეთლისა. „იმედი“, ვახტანგ ორბელიანისა. - ტფ.: მ. ლალიძის გამოცემა №6, 1898 („ცნობის ფურცლის“ სტ.). - 48 გვ.; 18 სმ.;
45. მეფე ერეკლე. [ლექსი] // მეფე ერეკლეს სახსოვარი. 1798-(11/1)-1898. - [თბ.]: ცნობის ფურცლის გამოცემა, [1898] (სტ. ნიგნ. გამოცემა. ქართ. აშხ-ბისა). - 47 გვ.; 17სმ.;
46. გამოსაღმება // პატარა ჩანგი. შეშლილის წერილები გოგოლისა. სტენები, ლექსები და კუპლეტები. - თბ.: „გუთანი“-ს გამოცემა № 1, 1902 (სტამბა არ. ქუთათელაძისა). - 63 გვ.; 12სმ.; მეორე გამოცემა. - თფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა № 10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63 გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ. ა. ზარბის გამოცემა № 62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63 გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა № 47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
47. ქართველი პოეტების რჩეული ლექსები: სურათებით და მოკლე ბიოგრაფიებით. - ნ. 2. - ტფ.: ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამოცემა, 1904 („შრომა“-ს სტ.). - 156 გვ.; 18სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჟუკოვსკი, ვ. თითის ტოლა ბავშვი: [ზღაპარი ლექსად] // ნობათი. - 1885. - №2. - გვ. 55-59.

მის შესახებ:

1. პატივცემულს „ცისკრის“ რედაქციას!... // დროება. - 1868. - 22 მარტი. - №12. - გვ. 4;
2. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 3-4;
3. აბდუშელიშვილი, დ. ა. ივერიის შარშანდელი მე-IV და ამ წლის I ნიგნები // იმედი. - 1881. - №1. - გვ. 112;

4. ახალი ნიგნები // ივერია. - 1881. - №8. - გვ. 122-125;
5. ჭიჭინაძე, ზაქარია (ზ. ჭ.). - ა) ბატონო რედაქტორო!... // დროება. - 1881. - 18 ივლისი. - №150. - გვ. 2; ბ) ვახტანგ ორბელიანი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - ტფ., 1892 (მ.დ. როტინოვის სტ.). - 40 გვ.; 20სმ.. - (სამშობლო ქვეყნის მოღვაწეები). - ტექსტის ბოლოს: ზ. ჭ.; გ) „ვეფხის ტყაოსნის“ ძველი დედნის აღმდგენი კომისიის დაარსება და „ვეფხის ტყაოსნის“ საუკეთესო დედნის აღდგენა 1885 წელს // რუსთაველი. - 1918. - №2. - გვ. 6-8; დ) ვინ რა აზრისა იყო საქართველოს განთავისუფლების შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 6. - გვ. 12;
6. ბოსლეველი (მჭედლიძე, ე.). რეცენზია // შრომა. - ქუთაისი, 1882. - 17 მარტი. - №11. - გვ. 1-3;
7. ბაქარ ქართლელი (დიმიტრი ყიფიანი). ძველი მეგობრის პასუხი: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 17 ნოემბერი. - №231. - გვ. 1-2;
8. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 19 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2-3;
9. ეს არის ეხლა მოგვივდა მეექვსე ნომერი ჟურნალისა „Изящная литература“... // დროება. - 1885. - 24 ივლისი. - №157. - გვ. 2;
10. თოიძე, ალექსანდრე (სანდრუა ბიჭი). ჩვენ პუბლიცისტებს // თეატრი. - 1885. - №13. - გვ. 123-124;
11. ნადიმი კონსტანტინე ქრისტეფოროს-ძე მამაცაშვილის პატივსაცემლად // დროება. - 1885. - 9 მაისი. - №97. - გვ. 1-2;
12. ახალი ამბავი // ივერია. - 1887. - 2 აპრილი. - №69. - გვ. 1-2; 1890. - 15 სექტემბერი. - №197. - გვ. 1-2; 30 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2; 4 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 1; 5 ოქტომბერი. - №211. - გვ. 2; 1894. - 28 ივნისი. - №136. - გვ. 2; 1899. - 5 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
13. უმიკაშვილი, პეტრე (პ.). სამოცდათხუთმეტი წელი უხუცესის პოეტისა // ივერია. - 1887. - 5 აპრილი. - №70. - გვ. 2-3;
14. ყიფიანი, სამ. რაოდენიმე სიტყვა კერპთ და მცენარეთა თავყვანის მცემლობის შესახებ // მწყემსი. - 1887. - №10. - გვ. 6-8;
15. ჩვენს მოხუც პოეტს თ. ვახტანგ ორბელიანს... // ივერია. - 1887. - 17 აპრილი. - №74. - გვ. 2;
16. თბილისის სემინარიაში... // თეატრი. - 1888. - №20. - გვ. 1-4;
17. ორბელიანი, ნინო. ვახტანგ ორბელიანს: [ლექსი] // თეატრი. - 1889. - №50. - გვ. 16;
18. გუშინ, 2 ოქტომბერს... // ივერია. - 1890. - 3 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1;
19. ვახტანგ ორბელიანის ხსოვნის... // მწყემსი. - 1890. - №19. - გვ. 15-16;
20. თავადი ნიკოლოზ ვახტანგის ძე და მარიამ ვახტანგის ასული ჯამბაკურ-ორბელიანები აუწყებენ გარდაცვალებას ვახტანგ ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელიანისას...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 30 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1;
21. ჯამბაკურ-ორბელიანი, მარიამ ვახტანგის ასული. მამის ჩვენის, თ. ვახტანგ ვახტანგის ძის ჯამბაკურ-ორბელიანის გარდაცვალების გამო... // ივერია. - 1890. - 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 3;
22. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამადროვო ამიციანები) // ივერია. - 1891. - 6 ივლისი. - №141. - გვ. 1;

23. მეფე დავით აღმაშენებლის სახელობაზე დაარსებული ძმობის გახსნა და იმერეთის ეპარქიის სამღვდლოების დეპუტატების კრება ქ. ქუთაისში // მწყემსი. - 1891. - №21-22. - გვ. 5-11;
24. თ. ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 211;
25. დამაკვირდი // ივერია. - 1894. - 11 ივნისი. - №122. - გვ. 2;
26. ჭავჭავაძე, ილია. მოკლე ბიოგრაფია ვახტანგ ვახტანგის ძის თავ. ჯამბაკურიან-ორბელიანისა // ლექსები / ვახტანგ ორბელიანისა; სრული გამოცემა მისი ასულის მარიამ ორბელიანისა, ავტორის პორტრეტით; [წინასიტყვ. ავტ. პეტრე უმიკაშვილი]. - ტფ., 1894 (წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ.). - XXIII, 178, [2] გვ.; 19სმ. - წინასიტყვაობა: მოკლე ბიოგრაფია ვახტანგ ვახტანგის ძის თავ. ჯამბაკურიან-ორბელიანისა: პეტრე უმიკაშვილი. - გვ. III-XXIII; აგრეთვე, წიგნში: ჭავჭავაძე, ი. თხზულებანი: სრული კრებული 5 ტომად / ილია ჭავჭავაძე; შალვა რადიანის შესავ. წერილით. - ტ. 2: წერილები ლიტერატურაზე და ხელოვნებაზე; პრესა; ერი და ისტორია; წერილები სახალხო განათლების საკითხებზე / პავლე ინგოროყვას რედ.; [მხატვ. ბ. გორდეზიანი]. - თბ., 1941. - გვ. 99-106;
27. ამირეჯიბი, როსებ. „ივერიის“ № 54-ში... // ივერია. - 1895. - 21 მარტი. - №62. - გვ. 3-4;
28. ელანძე, ა. სამეჯლისო: [ლექსი] [ლექსში მოხსენებული არიან: ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, რ. ერისთავი, მ. გურიელი, ვ. ორბელიანი] // საქართველოს კალენდარი. - 1895. - გვ. 392-393;
29. ერეკლე მეფე დასურათებული ჩვენი პოეტების მიერ // ივერია. - 1895. - 12 სექტემბერი. - №195. - გვ. 3-4; 13 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3; 14 სექტემბერი. - №197. - გვ. 3;
30. ხახანაშვილი, ალ. (ა.ხ.). - ა) ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1895. - 11 აპრილი. - №74. - გვ. 2-3; ბ) მესსიანიზმი პოლონურს და ქართულ მწერლობაში // განათლება. - 1910. - №2. - გვ. 86-88; გ) თ. ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი (1812-1890): [შემოქმედებითი ბიოგრაფია] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №4. - გვ. 48-56;
31. სომხური სასწავლებლის მდგომარეობა... // კვალი. - 1896. - №39. - გვ. 687-689;
32. ვახტანგ ორბელიანი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1897. - გვ. 13;
33. ლიხელი, მ. (მიხეილ მურვანიშვილი). საპედაგოგიო კურსები ტფილისში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 ივლისი. - №582. - გვ. 3-4;
34. აბაშიძე, კიტა. - ა) ეტიუდები ქართულის ლიტერატურიდან. წერილი მეხუთე. თ-დი ვახტანგ ორბელიანი: (ვუძღვნი კნ. მარიამ ვახტანგ ორბელიანის ასულს ჯამბაკურიან-ორბელიანისას) // მოამბე. - 1900. - №7, განყ. II. - გვ. 21-42; ბ) ეტიუდები მე-XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ / კიტა აბაშიძისა. - ტ. 1. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1911 (იოსებ მ. ხელაძის სტ.). - გვ. 98-119;
35. დიზრაელი. ჩვენი მწერლები და მწერლობა // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 585-598;
36. სახალხო უნივერსიტეტი // ისარი. - 1907. - 2 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3;
37. მ. ჭილაშვილი, ვ. ორბელიანი, ი. თუმანიშვილი, ლ. მელიქიშვილი, დ. ყიფიანი, დ. ჭავჭავაძე: [სურათი] // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 69;
38. ყიფიანი, კოტე. სურათის ახსნა: (იხ. გვ. 69) // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 112;
39. ცისკარი. ლიტერატურული საღამო: 8 მაისი 1910 წ. ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №19. - გვ. 12-14;
40. გაბაშვილი, ეკ. - ა) ჩვენი მოღვაწენი: დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1911. - №12. - გვ. 724-730; ბ) პოეტი ვახტანგ ორბელიანი: [ბიოგრაფია] // ჯეჯილი. - 1912. - №4. - გვ. 222-224;
41. „სორაპნის“ ახალი გამოცემა // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 2;
42. ბოცვაძე, ლ. - ა) ვახტანგ ვახტანგის-ძე ორბელიანი: (დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №4. - გვ. 36-39; ბ) შრომა და მისი მნიშვნელობა // განათლება. - 1912. - №5. - გვ. 351-353;
43. ვართაგავა, იბ. ნიმუშები ჩვენი დაავადყოფებისა: ქართველი ქალი უწინ და ახლა. ჩვენი ინტელიგენცია, თავად-აზნაურობა და მშრომელი ხალხი // განათლება. - 1912. - №5. - გვ. 360-370; №6. - გვ. 401-419;
44. ვახტანგ ვახტანგის-ძე ორბელიანი: [პორტრეტი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1912. - №4. - გვ. 36;
45. ვახტანგ ორბელიანი: [პორტრეტი] // განათლება. - 1912. - №3. - გვ. 275;
46. ფერაძე, ილია. ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი და მისი პოეზია დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო: (ვუძღვნი პოეტის ასულს დიდათ პატივცემულს კნინა მარიამ ვახტანგის ასულს ჯამბაკურიან-ორბელიანისას) // განათლება. - 1912. - №3. - გვ. 187-194; №4. - გვ. 273-281; №5. - გვ. 341-350;
47. დადიანი, სამსონ. საზოგადოებრივი აზრები მე-XIX საუკუნის სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში: (ნაწილი პირველი). IV. // განათლება. - 1913. - №5. - გვ. 391-396. - დასაწყისი იხ. ამავე ყ. №1, 2, 3;
48. მეგობარი. 1912 წლის შინაური მიმოხილვა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №1. - გვ. 37-42;
49. მჭედლიშვილი, ი. ექსპრომპტი: [ლექსი] // კლდე. - 1913. - №20. - გვ. 11. - სქოლიოში: ნაკითხული ვახტანგ ორბელიანის „დილაზედ“, რომელიც მოაწყო „ქართული კულტურის მოყვარულთა საზოგადოებაში“;
50. გომართელი, ივ. - ა) ჩვენი პოეტები: ვახტანგ ორბელიანი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №12. - გვ. 44-53. - თან ახლავს ფოტო; ბ) წერილები ხელოვნებაზე // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 71-85;
51. Русская Иллюстрация № 6 // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 16;
52. ხუნდაძე, სილოვან. ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოები. - ნან. 3: ვახტანგ ორბელიანი. - ქუთაისი: განათლება-ის ამხანაგობის გამოცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცე-

- ლებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.) - 46 გვ.; 19სმ;
53. ვახტანგ ორბელიანი: მამულიშვილ-მგოსანი... [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 9;
 54. გ. ქართველი პოეტები რუსულ ენაზე: [ალ. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, ვ. ორბელიანი და ნ. ბარათაშვილი] // კომუნისტი. - 1935. - 16 დეკემბერი. - №290. - გვ. 4;
 55. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1940. - 12 ოქტომბერი. - №238;
 56. ქიქოძე, გ. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 50 წლის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 21 ივლისი. - №30;
 57. ცაიშვილი, ს. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1940. - 12 ოქტომბერი. - №238;
 58. ჭილაია, სერგი. - ა) ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის შესრულების გამო // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 12 ოქტომბერი. - №238; ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ოქტომბერი. - №29; ბ) ვახტანგ ორბელიანი: [ცხოვრება და შემოქმედება] / სერგი ჭილაია; [რედ. ა. სულავა]. - თბ.: საქ. ალკვ ცკ საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამომც., 1941 (თსუ გამომც. სტ. - ლით.). - 120 გვ.; 15 სმ. - თავფურ. მე-2 გვ. რუს. ენ.; გ) ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალების 60 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 ოქტომბერი. - №42;
 59. Зандукели, Мих. Вахтанг Вахтангович Орбелиани (1812-1890) // Зандукели, М. З. Очерки по истории грузинской литературы XIX века / М. Зандукели. - Тбилиси: Изд-во и тип. ТГУ, 1941. - Стр. 135-140;
 60. მეძველია, კონსტანტინე. გენერალ-მაიორი, პოეტი ვ. ორბელიანი: [შემოქმედება] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 13 დეკემბერი. - №246;
 61. გოზალიშვილი, შ. ვახტანგ ორბელიანი: [დაბადებიდან 135 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 27 აპრილი. - №17;
 62. არჩვაძე, შ. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალებიდან 60 წლისთავის გამო // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1950. - 13 ოქტომბერი. - №202;
 63. ბოცვაძე, ი. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალების 60 წლისთავის გამო // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 11 ოქტომბერი. - №202;
 64. დუმბაძე, ნ. ვახტანგ ორბელიანი: გარდაცვალების 60 წლისთავის გამო // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 11 ოქტომბერი. - №204.

წყარო:

1. თავადი ნიკოლოზ ვახტანგის ძე და მარიამ ვახტანგის ასული ჯამბაკურ-ორბელიანები აუნყებენ გარდაცვალებას ვახტანგ ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელიანისას... [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 30 სექტემბერი. - №208. - გვ. 1;
2. ჯამბაკურ-ორბელიანი, მარიამ ვახტანგის ასული. მამის ჩვენის, თ. ვახტანგ ვახტანგის ძის ჯამბაკურ-ორბელიანის გარდაცვალების გამო... // ივერია. - 1890. - 16 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 3;
3. გუნია, ვ. // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 340; 1893. - გვ. 439; 1903. - გვ.: 476, 479;
4. აკაკი (წერეთელი აკაკი). სამძიმარი // ივერია. - 1904. - 8 აგვისტო. - №182. - გვ. 2;
5. Сборник стихотворений грузинских поэтов / Пер. кн. С. В. Амираджиби. - Москва, 1909. - 180 с. с портр.;
6. გომელაური, ივანე. სკოლებში შესასწავლი ქართველი მწერლები / შედგენილი ივ. გომელაურის მიერ. - წ. 2. - მე-3 გამოც., შვეს. და შესწ. - თფილისი, 1911. - 806 გვ.;
7. ვართაგავა, ივ. ლიტერატურული შენიშვნები // განათლება. - 1911. - №6. - გვ. 316-327;
8. კასრაძე, დ. // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 21 მაისი. - № 899;
9. ჭიჭინაძე, ზ. ვინ რა აზრისა იყო საქართველოს განთავისუფლების შესახებ // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 6. - გვ. 12;
10. ვახტანგ ორბელიანი: მამულიშვილ-მგოსანი... [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №5. - გვ. 9;
11. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემ-ათიურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამზ. ნიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორ-ლელოთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 26-30, 63, 115;
12. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 105, 133, 136, 137-147, 166, 170-171;
13. Т-ли, Г. Орбелиани Вахтанг // Литературная энциклопедия. - Т. 8. - М., 1934. - Стр. 309-310;
14. გოზალიშვილი, გიორგი. - ა) 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამბა, 1935 («ზარია ვოსტოკას» და აფ. მისანიკოვის სახ. ნ.დ. სტ.). - გვ.: 152-166, 192, 313, 367-368, 442, 451-452, 485-486; ბ) მისივე ხელნაწერი ცნობა;
15. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც. - ბათომი: სახელგამი. სამცენ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 23;
16. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე ნიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამლევიდან მე-19 საუკუნის დამლევაამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 429;
17. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251;
18. ქართული ნიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ.

ნიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: ნიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 486.

ორბელიანი [ჯამბაკურ-ორბელიანი], ირაკლი მამუკას ძე (1901, 14/XI –) – მუსიკოსი, – პიანისტი, – შვილი ელ. ირ. ჯამბაკურ-ორბელიანისა, – დაიბადა ქ. თბილისში 1901 წლის ნოემბრის 14 (ახ. სტ.). სწავლა შინ დააწყებინეს. ინგლისურს ასწავლიდა ინგლისელი ბონა, ფრანგულს – დედა, მუსიკას – მარიამ ბაქ. გაბაშვილი. დაამთავრა თბილისის ქართული გიმნაზია (1917) და თბილისის კონსერვატორია (პროფ. ტრუსკოვსკის როიალის კლასი), რის შემდეგ, 1921 წლიდან, პროფ. მაიერ-მარჰთან სწავლობდა მუსიკას და ნიჭით დიდად გაითქვა სახელი. რვა წელი პარიზში დაჰყო, საგასტროლოდ მოიარა ევროპის დიდი ქალაქები, ყველგან თავი ისახელა, როგორც დიდმა არტისტმა. ბოლო ხანს გადავიდა ნიუ-იორკს (ამერიკაში), საკუთარი მუსიკალური სტუდია გახსნა, მუსიკას ასწავლიდა და მუსიკის ისტორიას კითხულობდა სხვადასხვა სტუდიაში, მართავდა კონცერტებს და სხვ. ცნობილია, როგორც ნიჭიერი პიანისტი-მუსიკოსი, ბეჯითი, შრომისმოყვარე და თავმდაბალი. მიძღვნილი აქვს მრავალი ქებითი რეცენზია უცხო ენებზე.

მის შესახებ:

1. პიანისტი. ირაკლი ორბელიანი ბერლინში // კომუნისტი. - 1922. - 17 დეკემბერი. - №290. - გვ. 4;
2. მუსიკოსი. ახალგაზრდა ქართველ მუსიკალურ მოღვაწეთა გამოსვლა საზღვრგარეთ: [პირველი კონსერვატორიის კურსდამთავრებულის ირაკლი ორბელიანის წარმატებული გამოსვლების შესახებ ბერლინში] // კომუნისტი. - 1923. - 10 მაისი. - №104. - გვ. 3.

წყარო:

1. ელ. ირ. ჯამბაკურ-ორბელიანის ხელნაწერი.

ორბელიანი [ჯამბაკურ-ორბელიანი], ლუარსაბ ივანეს ძე (1793 – 18..) – სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე, შეთქმულთაგანი, – ალექსანდრე ჭავჭავაძის ცოლის ძმა, – სწავლა მიიღო თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებელში. რუსების მიერ კავკასიის სხვადასხვა რაიონის დასაპყრობად წარმოებულ მრავალ ლაშქრობაში მონაწილეობდა. 1829 წელს, ქართველების ჯარისკაცებად განვევის გამო გლეხთა არეულობის დროს, პასუხისმგებლობა იყო მიცემული, როგორც არეულობის წამქეზებელი. 1832 წლის შეთქმულების აქტიური მონაწილე იყო.

მის შესახებ:

1. ხახანაშვილი, ა. ალექსანდრე გარსევანის ძე ჭავჭავაძე: ბიოგრაფია // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1910. - №6. - გვ. 36-41.

წყარო:

1. გოზალიშვილი, გ. – ა) ხელნაწერი; ბ) 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. – თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და ა.ფ. მისანიკოვის სახ. წ.დ. სტ.). - 528 გვ.: პორტრ., 17 ჩ. ფ. ილ.; 22 სმ.

ორბელიანი, მანანა მირმანოზ [ივანე] ერისთავის ასული [მალაზ რეპაშიაძე] (1808 – 1870) – მეცენატი, – ხელოვნებისა და მწერლობის მფარველი, შეთქმულთაგანი, – განთქმული თავისი სილამაზით და ევროპული განათლებით, მაღალ საზოგადოებაში დიდი გავლენის მქონე. ნინო ალ. ჭავჭავაძე-გრიბოედოვასთან ერთად, თავის ოჯახში მართავდა საცეკვაო საღამოებს. მანვე გამართა შინაური – საოჯახო წარმოდგენა მონაწილეთა მონაწილეობით, რომელთა შორის დ. ი. ყიფიანმაც მიიღო მონაწილეობა.

მ. ორბელიანი გემოვნებაგანვითარებული, გონებაგახსნილი ქალი იყო. მის სალონში თავს იყრიდნენ 30-50-იანი წლების მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენელი. ამ სალონმა ძლიერ შეუწყო ხელი ქართული თეატრის დაარსებას, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა გ. ერისთავი. მის ოჯახში ხშირად კითხულობდნენ ლექსებს ნიკ. ბარათაშვილი, გ. ერისთავი, ლ. ისარლიშვილი, მიხ. თუმანიშვილი, მაღალაშვილი, ზოგჯერ დ. ყიფიანიც და სხვები. წანაკითხს კრიტიკულად არჩევდნენ. აქ მოწონებული ავტორი სახელით იმოსებოდა. თვით მ. ორბელიანი იყო სასტიკი კრიტიკოსი. მისსავე ოჯახში ჩაისახა ქართული ჟურნალის გამოცემის აზრი: აქ დაბადებული აზრის საფუძველზე, ნ. ბარათაშვილი და დ. ყიფიანი შეუდგნენ პიესების თარგმნას. ყველა ერისა და მაღალი თანამდებობის პირი მოხიბლული იყო „მისი სიტურფით, ჭკუით, გემოვნებით და უხვი სტუმართმოყვარეობით“. ასეთი ბრწყინვალეობით განთქმული იყო მისი სალონი, რომელიც დაიხურა 1870 წელს.

1832 წელს რუსთა მეფის წინააღმდეგ შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის ციხეში დაპატიმრების შემდეგ მიუსაჯეს თბილისში, პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ ყოფნა.

მის შესახებ:

1. ძველი მწერლობა: ა. ქართველ მეფეთა და დიდებულთა ბეჭდების წარწერანი // პრომეთე. - 1918. - №2. - გვ. 51-52;
2. ჩელიშვილი, პ. ნახატები: [ნ. გრიბოედოვა-ჭავჭავაძე; საქართველოს ეგზარხოსი ევგენი სიონის საკრებულო ტაძარში; ქართული საღამო (თბილისი); ბარონ გრიგოლ ვლადიმერის-ძე როზენი (თბ., 1836); საღამო კუდინოვისა (პეტერბურგი); ცნობა რევიზორის მოულოდნელი ჩამოსვლისა; ლეკური სოფ. მეჯვრისხევში (გორი., 1841); თბილისის კომენდანტი (თბ., 1845); წყარო მამადავითზე (თბ., 1845); ორლოვი. პირველი ლალა (გორი, 1841); მანანა ორბელიანი (კარიკატურა); სისხლის სამართლის პალატის მოხელე მ.პ. (თბ., 1852) აფხაზეთის

მილიციის მხედარი (თბ., 1836); მთხოვნელი ქალი, თარჯიმანი და პოლიცმეისტერი. ა.ა. შოსტაკოვი (თბ.,) ყაზახები ცოლებით რუსულ თეატრში (თბ.,); გასეირნება ავლაბარში (თბ., 1848); საგანგებო დავალებათა მოხელე ა.ა. ვალაბუევი (თბ., 1836); მეგრელი მხედარი (1836); სენატორი, თავადი გ. ერისთავი; ბოტანიკური ბაღის გამგე (თბ.,); „ჩვენ გავაბედნიერებთ საქართველოს“ გრ. ნესელროდი // ლიტერატურული აჭარა. - 1940. - №1-2;

3. ასათიანი, ლ. მანანა ორბელიანის სურათზე // მნათობი. - 1941. - №4. - გვ. 43;
4. ბალახაშვილი, იაკობ. უცნობი ავტორის „გრაფინია როსლავლევა“ მანანა ორბელიანი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 23 აპრილი.

წყარო:

1. ჯორჯაძე, არ. დიმიტრი ყიფიანი // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 9 იანვარი. - № 793;
2. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 9, 133, 152;
3. ბალახაშვილი, იაკობ. მანანა ორბელიანი. (1808-1870): [წიგნიდან „ნ. ბარათაშვილის თანამედროვენი“] // ჩვენი თაობა. - 1940. - № 2. - გვ. 47-62;
4. Церетели, А.Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат «Художественная литература», 1940. - Стр. 195-196;
5. თაბუკაშვილი, შ. მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკების ლიტერატურა: შვიდწლიანი და საშუალო სკოლისათვის. - მე-2 გადამ. გამოც. - თბ.: სახელგამი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამოც. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - გვ. 312.

ორბელიანისა [ჯამბაქურ-ორბელიანი-სა], ელისაბედ [ლიზა] ირაკლი ბატონიშვილის ასული (1871, 9/XI – 1942, 25/XI) – მწერალი, – მგოსანი, – მთარგმნელი და პედაგოგი, – ერეკლე II-ის შთამომავალი (ალექსანდრე ბატონიშვილის ძის – ირაკლი ბატონიშვილის შვილი), პარიზში უმაღლეს განათლებამიღებული. მოღვაწეობდა სამწერლო-პედაგოგიურ ასპარეზზე. გარდაიცვალა 1942 წლის ნოემბრის 25, დაიკრძალა ვაკის სასაფლაოზე. მისი შვილია პიანისტი ირაკლი მამუკას ძე ორბელიანი, – უფრო ვეროპაში ცნობილი.

ელ. ორბელიანისა სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1898 წელს. უმთავრესად, წერდა ფრანგულ და რუსულ ენებზე Sazan d'Arý (საზანდარის) ფსევდონიმით. ფრანგულ ენაზე გადათარგმნა მ. ლერმონტოვის პოემა „დემონი“ (გამოიცა პარიზში 1907 წელს ცნობილი ფრანგი მწერლის ფრანსუა კოპეს (1842-1908) წინასიტყვაობით); ფრანგულ ენაზევე გადათარგმნა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ – რითმული პროზით და ოპერა „აბესალომ და ეთერის“ ტექსტი, ხოლო ინგლისურ ენაზე – „ვეფხისტყაოსანი“. მისი ორიგინალური ლექსე-

ბის კრებული „Sazan d'Arý“ გამოვიდა ფრანგულ ენაზე. მისი „ფრანგული ენის ისტორიის მიმოხილვა“ დაბეჭდილია „თეატრი და ცხოვრებაში“ (1918, № 6, გვ. 4-5).

პედაგოგიურ-საპროფესორო მოღვაწეობა დაიწყო ქართულ უნივერსიტეტში (ახლანდელი თბილისის სტალინის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტი) მისი დაარსებისთანავე, 1918 წელს, სადაც უცხო ენებს ასწავლიდა, რასაც მის უნებურად ჩამოაშორეს 1926 წელს, ხოლო კერძოდ მაინც უცხო ენებს ასწავლიდა სიკვდილამდე. ეძლეოდა პერსონალური პენსია.

ცალკე გამოცემულია:

1. ფრანგული ენის პრაქტიკული სახელმძღვანელო. - ნან. 1. - ტფ.: სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ. განყ. მე-3 სტამბა). - [2], 222, II გვ.; 21 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. შურისძიება: დრამატული ესკიზი, სამ სურათად (სიუჟეტი აღებულია) // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №7. - გვ. 63-68. - თარგმანი ფრანგულიდან;
2. ქართულ უნივერსიტეტში // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №6. - გვ.4-5. - ტექსტის ბოლოს: ელისაბედ ირაკლი ბატონიშვილის ასული კნ. ორბელიანისა.

მის შესახებ:

1. თვლისელ ქართველ ქალთა... // მნათობი. - 1908. - №2. - გვ. 6;
2. ქალთა დეპუტატები // დროება. - 1908. - 3 დეკემბერი. - №13. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
3. ახალი დრამატული საზოგადოება // მომავალი. - 1909. - 18 ნოემბერი. - №69. - გვ. 3;
4. ნ. გაბუნია-ცაგარელის იუბილე // მომავალი. - 1909. - 7 ოქტომბერი. - №33. - გვ. 3;
5. გრ. ჩ-ია. Poesies par Sazan d'Arý: (ლექსები მგოსანი ქალის-„საზანდარი“-სა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №37. - გვ. 14. - ბიბლიოგრაფია;
6. ფრანგული წარმოდგენა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №16. - გვ. 16; ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 13 აპრილი. - №11. - გვ. 2;
7. აკაკი. აკაკის კერძო ლექსები: ელისაბედ ორბელიანისას [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 3. - კენინა ელისაბედ ირაკლის ასულის ორბელიანის სურათზე დაწერილი. - მისსავე ალბომში ჩანერილი;
8. ვაჟა-ფშაველა. ვაჟა-ფშაველას დაუბეჭდავი ლექსები: 1. რა მოვიგონო, ან რა დავსწერო... (ექსპრომტად ჩანერილი კნ. ელისაბედ ირაკლის ასულის ორბელიანის ალბომში). 2. ვინც მარდად დადის, ყველაფერსა გრძნობს... (ექსპრომტად ჩანერილი დახასიათება მ. ლობჯანიძის უბის ნიგნაკში) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №32. - გვ. 2. - ლექსების ბოლოს მიწერილია: 1908 წ. 18 დეკემბერი;
9. ქართ. საქვ. საზ-ის სასარგებლოდ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 16;
10. ქართული უნივერსიტეტის პროფესორები: ა. შანიძე, ე. ორბელიანი, დ. უზნაძე, გ. ახვლედიანი, ვ.

ლამბაშიძე, ი. ყიფშიძე [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №6. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტორიანანერი ი. იმედაშვილის ხელნაწერ „ოქროსიანი“;
2. მგოსანი ქალი Sazan d'Arj: (კნ. ელ. ირ. ჯამბაჯურ-ორბელიანისა) ფრანგულსა და რუსულ ენებზე სწერს // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №35. - გვ. 8; აგრეთვე, კანის I გვ.;
3. ქართული უნივერსიტეტის პროფესორები: ა. შანიძე, ე. ორბელიანი, დ. უზნაძე, გ. ახვლედიანი, ვ. ლამბაშიძე, ი. ყიფშიძე [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №6. - გვ. 4.
4. ელისაბედ ორბელიანი: [ქართველი მწერალი ქალის გარდაცვალების შესახებ. ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1942. - 28 ნოემბერი. - №282. - ხელს აწერს: საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობა; აგრეთვე: Запя Востока. - 1942. - 28 ноябрь. - № 282.

ორბელიანისა [ჯამბაჯურ-ორბელიანისა], ნინო სვიმონის ასული (1838 – 1919, 17/III)

– მგოსანი, 1860-1880-იანი წლების მგოსან-მწერალთა გავლენით მწერალი, შინაური განათლებით, ქართული წიგნებით (განსაკუთრებით, აკაკი წერეთლისა და ილია ჭავჭავაძის შთაგონებით) განვითარებული. თითქმის ნახევარი საუკუნე მწერლობდა, წერდა ლირიკულ-მოქალაქეობრივი ჰანგის ლექსებს, უმეტესად – მიძღვნა-ეპიტაფიებს. გარდაიცვალა სიღარიბეში, თავშესაფარში. დაიკრძალა დიდუბეში, აღმოსავლეთით გალავნის (ტრამვაის ლიანდაგის) ძირას.

კრებდა და აქვეყნებდა ძველი მგოსან-მოლექსეების ნაწერებს, მონაწილეობდა სალიტერატურო სალამო-კონცერტებში და სხვ. ზოგიერთი მისი ლექსი გადათარგმნილია რუსულ ენაზე.

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსნი კ. ნინო ჯ.-ორბელიანისა. - თბ., 1885 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 79 გვ.; 17სმ.;
2. ლექსნი კნ. ნინო ორბელიანისა / (ავტორის სურათით). - მეორე გამოცემა. - ახალ-სენაკი: კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, №36 და მისივე სტ., 1894. - 192, VI, II გვ.: პორტ.; 19სმ.;
3. კნ. ნინო ორბელიანის ლექსების რვეული. - თბ., 1905 (გრ. ნ. დიასამიძის სტ.). - კანი, 39 გვ.; 17სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. სევდის გამოთქმა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1866. - №6. - გვ. 178-179;
2. პასუხი ალ. ლ-დმი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1867. - №7-8. - გვ. 2-3;
3. ჭმუნვა: [ლექსი] // მნათობი. - 1869. - მარტი. - გვ. 12;
4. დრტვინვა: [ლექსი] // მნათობი. - 1870. - №1. - გვ. 73-74;
5. ყვედრება: [ლექსი] // მნათობი. - 1871. - №3. - გვ. 114-116;

6. ჩემი ლოცვა: [ლექსი] // დროება. - 1879. - 16 დეკემბერი. - №261. - გვ. 3;
7. ახალ წელს: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1;
8. კინტოს აღსარება: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 30 აპრილი. - №90. - გვ. 1;
9. მოხუცის ნაამბობი: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 1-2;
10. ოცნება: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 21 დეკემბერი. - №270. - გვ. 1;
11. სოფლის სამდურავი: [ლექსი] // დროება. - 1880. - 21 ნოემბერი. - №246. - გვ. 3;
12. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1880. - 13 ივნისი. - №123. - გვ. 3;
13. იორდანე ტუსალს...: [ლექსი] // დროება. - 1881. - 28 ივლისი. - №156. - გვ. 1. - მიძღვნილი მ.ქ. ყიფიანს;
14. ნატვრა: (ვუძღვნი ვუძღვნი აკაკის) [ლექსი] // დროება. - 1881. - 22 ივლისი. - №152. - გვ. 1;
15. უმადურს. ეგ სულ ერთია: [ლექსი] // დროება. - 1881. - 18 სექტემბერი. - №194. - გვ. 1;
16. ჭანტაზია: [ლექსი] // დროება. - 1881. - 9 აგვისტო. - №165. - გვ. 1;
17. გვცივა, გვცივა, გაგყინა...: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 11 თებერვალი. - №29. - გვ. 1;
18. მუშა: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 14 აგვისტო. - №169. - გვ. 1;
19. მშობლის გოდება: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 29 დეკემბერი. - №272. - გვ. 2;
20. ნავალ, მოვებნი...: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 30 ივლისი. - №157. - გვ. 3;
21. ბედმან გვიმუხთლა, ძმობილო...: [ლექსი] // დროება. - 1885. - 18 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
22. ვინც მიყვარდა, იგივე მიყვარს, ის არი...: [ლექსი] // თეატრი. - 1885. - №15. - გვ. 142-143;
23. კინტო: (უძღვნი ა. ც-რელს) [ლექსი] // დროება. - 1885. - 28 აგვისტო. - №185. - გვ. 1;
24. როს სევდა გულზე შემომეხვევა: [ლექსი] // დროება. - 1885. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1;
25. ფანტაზია: [ლექსი] // თეატრი. - 1885. - №14. - გვ. 132;
26. ბ-ნო რედაქტორო! [თქმულება ქვლივიძეების გვარის წარმოშობის შესახებ ერეკლე II დროს. „ქვრივი ნინოს“ ვინაობის განმარტება] // თეატრი. - 1886. - №32. - გვ. 371;
27. გაგიმარჯოს ნაცნობო...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №47. - გვ. 554-555;
28. გყავს მეგობარი, თუ არა...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №6. - გვ. 56;
29. კნ. მარიამ ო...ანის დღეობაზედ: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №32. - გვ. 369;
30. მგოსანო! მესმის ეგ გულსაკლავი შენი სიმღერა...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №15. - გვ. 155;
31. მგოსანს: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №27. - გვ. 286;
32. მე ვიტანჯვი აღარავარ, აღარა...: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №41. - გვ. 467;
33. ჩემს იდეალს: [ლექსი] // თეატრი. - 1886. - №33. - გვ. 382;
34. ჭმუნვის მახვილის ხმაზე: [ლექსი] // ივერია. - 1886. - №35. - გვ. 411;

35. ხალხური გამოცანები: (გაგონილი და შეკრებილი კნ. ნინო ორბელიანისაგან) // თეატრი. - 1886. - №30. - გვ. 342-343. - ასსნა იხ. №31, გვ. 358;
36. ხალხური გამოცანები: I. (შეკრებილი კოტე ნასიძისაგან); II. (შეკრებილი კნ. ნინო ორბელიანისაგან) // თეატრი. - 1886. - №32. - გვ. 370-371;
37. კნ. კაკოს: [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №5. - გვ. 5-6;
38. ლექსი გ...თ...ს...: მიკვირებ სულის კვნესას... [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №6-7. - გვ. 34-35;
39. ნანა: [ლექსი] // თეატრი. - 1887. - №5. - გვ. 1-2;
40. სნეულს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1887. - გვ. 357;
41. დაიღრუბლა ცამ და სულ ბნელა...: [ლექსი] // თეატრი. - 1888. - №18. - გვ. 10-11;
42. ვახტანგ ორბელიანს: [ლექსი] // თეატრი. - 1889. - №50. - გვ. 16;
43. გარდაცვალებულს ანნა ბესარიონის ასულს მუსხელიშვილისას: [ლექსი] // ივერია. - 1890. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2;
44. ავდარი: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - განყ. XII. - გვ. 336;
45. ალექსანდრე ყაზიბეგს: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 21 დეკემბერი. - №276. - გვ. 2;
46. არ მინდა იმ დროს, როცა ჩემს კუბოს...: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №37. - გვ. 13;
47. გლახა: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №27. - გვ. 2;
48. დიდის პოეტის ნიკოლოზ ბარათაშვილის საფლავს: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 27 აპრილი. - №86. - გვ. 2;
49. ერთია მხოლოდ, მხოლოდ ის ერთი...: (ვუძღვნი რუს-იმერელს) [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №47. - გვ. 7;
50. კვალში ნუ გვდევ, უბედობავ...: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №30. - გვ. 13;
51. მოგონება ალექსანდრე ყაზიბეგზე // კვალი. - 1893. - №52. - გვ. 2-3;
52. მოდი ვცადოთ ლხინს კარები გაულოთ...: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №50. - გვ. 10;
53. ნიკოლოზ ბარათაშვილის საფლავს: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №17. - გვ. 3;
54. რამ დაგადემა, გონებავ...: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 432;
55. ფანტაზია: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №35. - გვ. 5;
56. შეყვარებული: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №40. - გვ. 11;
57. ახალ წელს: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №1. - გვ. 9;
58. გულს: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 26 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
59. ჩემი ლოცვა: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1894. - გვ. 388;
60. ღრმად პატივცემულს მგოსანს რაფიელ ერისთავს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 25 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1-2;
61. ვის მიულოცოთ ახალი წელი?...: (ვუძღვნი მ. ვ. ჯამ. - ორბელიანისას) [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №5. - გვ. 70;
62. ვუძღვნი მარჯორო ვორდროპის ქალს: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №26. - გვ. 458;
63. ნეტავი იმას: (ვუძღვნი ნ.დ-ანის ხსოვნას) [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №36. - გვ. 644-645;
64. შენზე შორს მყოფი, მაგრამ გრძნობით შეერთებული...: (ვუძღვნი კ-ლა დ-სას) [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №43. - გვ. 767;
65. თ.ნ. ზ. ჭავჭავაძის გარდაცვალების გამო: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №12. - გვ. 242;
66. კალამს: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №7. - გვ. 151-152;
67. მტრისგან დევნილი: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №49. - გვ. 872;
68. უნუგეშო დედას: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1897. - №7-8. - გვ. 62;
69. გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1898. - №5. - გვ. 3;
70. ოდეს გიხილე, მამულო: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 23 აპრილი. - №85. - გვ. 1;
71. სადახლო: (ვუძღვნი მ. მელიქოვს) [ლექსი] // კვალი. - 1900. - №29. - გვ. 458-459;
72. მგოსანს: [ლექსი] // მოამბე. - 1901. - №5, განყ. I. - გვ. 63-64;
73. რაც უფრო მეტათ გავეცან სოფელს...: [ლექსი] // კვალი. - 1902. - №11. - გვ. 181;
74. საყვარელს: [ლექსი] // პატარა ჩანგი. შეშლილის წერილები გოგოლისა. სცენები, ლექსები და კუპლეტები. - თბ.: „გუთანი“-ს გამოცემა №1, 1902 (სტამბა არ. ქუთათელაძისა). - 63 გვ.; 12სმ.; მეორე გამოცემა. - თფ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №10, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 63 გვ.; 14სმ.; [მე-3 გამოცემა]. - თბ.: მ.ა. ზარიძის გამოცემა №62, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 63 გვ.; 14სმ.; მე-3 [მე-4] გამოცემა. - თბ.: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემა №47, 1908 (თ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 15სმ.;
75. რა გინდა ჩემგან: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 6 მარტი. - №296. - გვ. 4;
76. შორიდან მოსჩანს ოქროსფრად...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მცირეწლოვანთათვის /რედაქტორები ე. ერისთავი, ნ. ზურაბიშვილი. - 1905. - №10. - გვ. 263-264;
77. გრაკალი: გადაეცით ილიას დას... // ისარი. - 1907. - 6 სექტემბერი. - №195. - გვ. 2. - სამგლოვიარო დეპეშები და წერილები;
78. მოზარდ თაობას: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №8. - გვ. 3-4. - ახლავს მხატვარ ა. ბერიძის ნახატი;
79. პირველ იანვარს: (ვუძღვნი მემედბეგ აბაშიძეს). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №23. - გვ. 6. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ნინო სვ. აბაშიძეს ასული ჯამბაკურიან-ორბელიანისა;
80. მგოსანს: (ლექსი მიძღვნილი აკაკი წერეთლისადმი) // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №9. - გვ. 6;
81. პოეტს „რუს-იმერელს“: [ლექსი] // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი / რედაქტორ-გამომცემელი ი. გრიშაშვილი. - 1909. - №6. - გვ. 13. - ტექსტის ბოლოს: კნ. ნინო ორბელიანისა;
82. ახალი წელი: [ლექსი] // საქართველოს მოამბე. - 1910. - №10. - გვ. 7;
83. მელიტონ გობეჩიას ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №18. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: კნ. ნინო ორბელიანი;
84. აკაკი ახალგაზრდობაში: (მოგონებიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №6. - გვ. 3;

85. პასუხი ქრისტესია დგებუაძისას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 3-4;
86. უძღვნი განდევნის: ნინო ორბელიანის ლექსი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №41. - გვ. 2;
87. ანასტასია მარბლის ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №33. - გვ. 1.

მის შესახებ:

1. ქართული წარმოდგენა 24 ოქტომბერს: [რეცენზია] // დროება. - 1880. - 26 ოქტომბერი. - №226. - გვ. 3-4;
2. მომავალ კვირას... // დროება. - 1880. - 9 აპრილი. - №77. - გვ. 2;
3. ქართული ლიტერატურული საღამო...: [განცხადება] // დროება. - 1883. - 9 მარტი. - №50. - გვ. 1;
4. ქართული თეატრი: ა. აბაშიძის ბენეფისი. პიესები: 1. „ეხლანდელი სიყვარული“, კომ. 4 მოქმ. 2. „ახალი ჰერკულესი“ ვოდ. 1 მოქ. 3. დივერტისმენტი ნინო ორბელიანისა და აკაკი წერეთლის მონაწილეობით // თეატრი. - 1885. - №14. - გვ. 140;
5. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 19 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2; 1891. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 2; 1893. - 5 დეკემბერი. - №264. - გვ. 2; 1896. - 21 მარტი. - №65. - გვ. 1;
6. ბარათაშვილი, ნ. ვლოცავ დღეს ჩემის გაჩენის, ბედნიერი ვარ მე თასი...: [ლექსი] (გაგონილი და შეკრებილი კნ. ნინო ორბელიანისაგან) // თეატრი. - 1886. - №30. - გვ. 337;
7. მარიამ ბატონიშვილი. ყაბარდოს იყო იგი მზე: ლექსი ნათქვამი მარიამ ბატონიშვილის მიერ // თეატრი. - 1886. - №31. - გვ. 348-349. - სქოლიოში ნინო ორბელიანის განმარტება, რომელშიაც იხსენიებს ვინმე „ქვრივ ნინოს“;
8. ტაბიძე, სვიმონ. თქვენდა ღირს-მყავით ან შესხმის მოხსენებად...: აკროსტიხი ესე მიერთმევის მათს ბრწყინვალეზას... თავ. მამუკა... ორბელიანს 1880 წ. ნოემბრის 18 // თეატრი. - 1886. - №37. - გვ. 427. - ტექსტის ბოლოს: ეს ლექსი მივიღეთ პატივცემული კნ. ნინო ორბელიანისაგან;
9. საჩხერე // ივერია. - 1887. - ნოქტომბერი. - №206. - გვ. 1;
10. ხუსკივაძე, თეოდ. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1887. - 4 აგვისტო. - №160. - გვ. 3;
11. ხუციშვილი, ნიკო. სოფ. - ახალქალაქი, 9 აგვისტო // ივერია. - 1888. - 2 სექტემბერი. - №183. - გვ. 2-3. - [ხელის მოწერა]: „ახალქალაქის სკოლის მასწავლებელი ნიკო ხუციშვილი“;
12. უმიკაშვილი, პ. ქართველი მწერალი ქალები // ივერია. - 1889. - 23 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
13. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (საამდროვო ამიციანები) // ივერია. - 1891. - 10 აგვისტო. - №169. - გვ. 1;
14. გარდახვენილი (გიორგი შარვაშიძე). ქართული სალიტერატურო საღამო // ივერია. - 1893. - 9 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3;
15. დასაფლავება დიდუბეში ნ. ბარათაშვილის ნეშტისა // ივერია. - 1893. - 27 აპრილი. - №86. - გვ. 1-3;
16. იურკევიჩი, ვიქტორ (რუს-იმერელი). - ა) სუფრული: (ვ.კ.ნ. ორბელიანისას) [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №11. - გვ. 11; ბ) პასუხი: (კნ. ნ. ორბელიანს) [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №48. - გვ. 6;

17. კნ. ნინო ორბელიანი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 429.. - იგივე: 1897. - გვ. 22;
18. ანგარიში ქართულ დრამატიულ საზოგადოების სასარგებლოდ გამართულის კონცერტისა, 8 აპრილს, 1894 წ. // ივერია. - 1894. - 12 ივნისი. - №123. - გვ. 4;
19. „ტფილისის სობრანიეში“ პარასკევს, 8 აპრილს ქართულის დრამატიულის საზოგადოების სასარგებლოთ კონცერტი ნ. ორბელიანის, აკ. წერეთლის, თ. შალიაპინის და სხვ. მონაწილეობით // ივერია. - 1894. - 7 აპრილი. - №75. - გვ. 1;
20. ინ-ფარი (ილია ფერაძე). ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1895. - 8 აგვისტო. - №168. - გვ. 1-2; 9 აგვისტო. - №169. - გვ. 1-3;
21. ხერხეულიძე, კ. გზარხოსი ფლაბიანე გორის მაზრაში // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 აგვისტო. - №605. - გვ. 3; 13 აგვისტო - №606. - გვ. 3;
22. ნინო ორბელიანისა: [პოეტი ქალის ავადმყოფობა] // შრომა. - 1906. - 17 მაისი. - №34. - გვ. 3;
23. ნინო ორბელიანის ავადმყოფობა // ისარი. - 1907. - 17 მარტი. - №59. - გვ. 3;
24. დილის თერთმეტის ნახევარზე... // მომავალი. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №27. - გვ. 3-4;
25. მგოსან ქალს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №31. - გვ. 16;
26. მწერალი ქალი კნ. ნინო ორბელიანისა: ამ უამად ავადაა... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №34. - გარეკანის პირველი გვერდი;
27. ნინო ორბელიანისა: დამსახურებული მწერალი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №16. - გვ. 8. - სურათი გადაღებულია ახალგაზრდობაში;
28. მგოსანი ქალი ნინო ორბელიანისა: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 1;
29. ნინო ორბელიანისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 16;
30. მგოსანი ქალი ნინო ორბელიანისა: (გარდაცვალებიდან ერთი წლის შესრულების გამო) [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 1;
31. ქართლ-იმერელი. 1919 წლის სახელოვნო ქრონიკა // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 12.

წყარო:

1. ქართული თეატრი: ა. აბაშიძის ბენეფისი. პიესები: 1. „ეხლანდელი სიყვარული“, კომ. 4 მოქმ. 2. „ახალი ჰერკულესი“ ვოდ. 1 მოქ. 3. დივერტისმენტი ნინო ორბელიანისა და აკაკი წერეთლის მონაწილეობით // თეატრი. - 1885. - №14. - გვ. 140;
2. ბარათაშვილი, ნ. ვლოცავ დღეს ჩემის გაჩენის, ბედნიერი ვარ მე თასი...: [ლექსი] (გაგონილი და შეკრებილი კნ. ნინო ორბელიანისაგან) // თეატრი. - 1886. - №30. - გვ. 337;
3. მარიამ ბატონიშვილი. ყაბარდოს იყო იგი მზე: ლექსი ნათქვამი მარიამ ბატონიშვილის მიერ // თეატრი. - 1886. - №31. - გვ. 348-349. - სქოლიოში ნინო ორბელიანის განმარტება, რომელშიაც იხსენიებს ვინმე „ქვრივ ნინოს“;
4. ტაბიძე, სვიმონ. თქვენდა ღირს-მყავით ან შესხმის მოხსენებად...: აკროსტიხი ესე მიერთმევის მათს ბრწყინვალეზას... თავ. მამუკა... ორბელიანს 1880 წ.

- ნომბრის 18 // თეატრი. - 1886. - №37. - გვ. 427. - ტექსტის ბოლოს: ეს ლექსი მივიღეთ პატივცემული კნ. ნინო ორბელიანისაგან;
5. კნ. ნინო ორბელიანი: [პორტრეტი] // საქართველოს კალენდარი. - 1893. - გვ. 429;
 6. Сборник стихотворений грузинских поэтов / Пер. кн. С. В. Амираджиби. - Москва, 1909. - 180 с. с портр.;
 7. ნინო ორბელიანისა: დამსახურებული მწერალქალი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №16. - გვ. 8. - სურათი გადაღებულია ახალგაზრდობაში;
 8. ნინო ორბელიანისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 16;
 9. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 398;
 10. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 477.

ორმოცამე, მიხეილ ივანეს ძე (1867, 25/ XII – 1937?) – რევოლუციონერი, – ორგანიზატორი და პროპაგანდისტი, – გურიიდან (დაიბადა ოზურგეთის მაზრის სოფ. ნიგოთის მეურნე-მხვინელის ოჯახში), ხელობით – მცხობელი. 1892 წელს ნიგოთში დ. კალანდარაშვილისა და ეგ. ნინოშვილის თაოსნობით შემდგარი არალეგალური წრის (8 კაცი) წევრი, რომლის გაცემის შემდეგ, დ. კალანდარაშვილთან ერთად, გადასახლებულ იქნა თბილისს. 1894 წელს „მესამე დასელთა“ მოძრაობას მიემხრო და სოციალ-დემოკრატიულ წრეებში მონაწილეობდა, ავრცელებდა არალეგალურ ლიტერატურას, რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა თბილისს, ბათუმს, სოხუმს, ნოვოროსიისკს, სოჭსა და ფოთში. წევრი იყო რსდმპ კომიტეტისა „№ 40“, იგივე „სოროკას“ სახელწოდებით და პარტიის ყოველგვარ რევოლუციურ დავალებას ასრულებდა: აყალიბებდა წრეებს, მის ბინაზე ინერებოდა მონოდებანი, ხელმძღვანელობდა გაფიცვას, დემონსტრაციებს და სხვ. პოლიტიკური საქმის გამო ხშირად იყო დაპატიმრებული. 1909 წელს თბილისში კავკასიის სამხედრო სასამართლომ 102 მუხ. 1 ნან. ძალით მიუსაჯა 4 წლის კატორღა. სასჯელი მოიხადა მეტეხში, სამუდამოდ საცხოვრებლად ციმბირს გავიდა – ტუტიურს, შემდეგ უიგალოვს და კაჩუგს (ირკუტსკის გუბ.), 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ დაბრუნდა. 1918 წელს გორის მაზრის მიწების ჩამომართმევ კომისიაში მუშაობდა კომიტეტის რწმუნებულად. 1919-1920 წლებში – ბორჩალოს მაზრის იმავე კომისიის წევრად, 1921-1922 წლებში – იქვე, ტრამაიას მუშათა არტელში, 1923 წელს – პოლიტკატორღელთა საზოგადოების საქმიანობაში და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. *წერილი რედაქციის მიმართ: [განცხადება მენშევიკურ პარტიასთან კავშირის განწყვეტის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 24 სექტემბერი. - №218. - გვ. 4.*

მის შესახებ:

1. *სადგურის გაჩხრეკა // ისარი. - 1908. - 5 თებერვალი. - №28. - გვ. 2;*
2. *კავკასიის სამხედრო საოლქო სასამართლომ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 9 აპრილი. - №29. - გვ. 4; იალქანი. - 1909. - №5. - გვ. 13;*
3. *მეტეხის ციხის პოლიტიკურ პატიმართა ერთი ჯგუფი: [ჯგუფური ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 8.*

წყარო:

1. Политическая каторга и ссылка: биограф. справ. членов О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев / Всесоюз. О-во полит. каторжан и ссыльно-поселенцев. - Москва: Изд-во Всесоюз. О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев, 1929. - Стр. 405.

ორჯონიძე, ბრიგოლ [ქარბო] კონსტანტინეს ძე (1886, 28/15/X – 1937, 18/II) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ორგანიზატორი, – ბოლშევიკური პარტიის და საბჭოთა სახელმწიფოს მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის ინდუსტრიალიზაციისა და სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქციის წლებში სამეურნეო მშენებლობის გამოჩენილი ხელმძღვანელი, – იმერეთიდან (დაიბადა 1886 წლის ოქტომბრის 28/15, სოფ. ღორეშაში, ყოფ. შორაპნის მაზ. სოფლის მეურნის ოჯახში). 1898 წელს დაამთავრა ხარაგაულის 2-კლასიანი სკოლა და ხაშურის რკინიგზის სასწავლებელში შევიდა, რასაც წლისთავზე მიანება თავი სიღარიბის გამო. 1900-1905 წლებში სწავლობდა თბილისის საფერწლო სასწავლებელში. 1901-1902 წლებში მონაწილეობდა სკოლის სოციალ-დემოკრატიულ წრეში. 1903 წელს შევიდა რსდმპ-ში. 19 წლის ჭაბუკი უკვე საყოველთაოდ ცნობილი იყო, როგორც გუდაუთის პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი, სოხუმის პარტიული კომიტეტის წევრი. 1906 წლის იანვრის 5, სარევოლუციო მიზნით მიღებული იარაღის გადმოტვირთვის დროს, მეფის პოლიციამ შეიპყრო. 1906 წლის ივნისის 7-მდე სოხუმის ციხეში იჯდა; ციხიდან თავდებობით გათავისუფლებული მიიმალა და თბილისს გადასახლდა, სადაც პირველად შეხვდა ი. სტალინს. 1906 წლის აგვისტოში, მაძებარი პოლიციისაგან („ოხრანკისგან“) დევნილი, საზღვარგარეთ გადაიხვეწა, მაგრამ ჩქარა რუსეთში დაბრუნდა. 1907 წელს, ი. სტალინის ხელმძღვანელობით, აქტიურად მუშაობდა ბაქოს ბოლშევიკურ ორგანიზაციაში. წევრი იყო ი. სტალინის მეთაურობით შექმნილი ბაქოს კომიტეტისა. ბაქოში, პარტიულ ორგანიზატორად ყოფნის დროს (ბალახანის რ., რომანაში), აქტიურ მონაწილეობას იღებდა მე-3 სახელმწიფო სათათბიროს საარჩევნო კამპანიაში, ამხელდა მენშევიკებსა

და სოციალისტ-რევოლუციონერებს. 1907 წელს კვლავ შეიპყრეს და ბაქოს – ბაილოვის ციხეში ჩამაწყვდიეს. 1908 წლის აპრილში მიუსაჯეს სამუდამოდ ციმბირს გადასახლება ყოველი უფლების აყრით. ამავე წლის ოქტომბერში დამატებით ერთი წლის ციხე მიუსაჯეს. 1909 წლის გაზაფხულზე გაიგზავნა ციმბირს (ენისეის გუბერნიის სოფ. პოტოსკუიში). ორი თვის შემდეგ გამოიქცა ბაქოს, საიდანაც პარტიული მინდობილობით, 1909 წლის შემოდგომით სპარსეთს (ირანს) გაიგზავნა, გილიანის პროვინციაში, რომელიც იმ ხანად რევოლუციური მოძრაობის ასპარეზად იყო გადაქცეული. სპარსეთიდან მიწერ-მოწერით კავშირი გააბა ვ. ლენინთან. 1910 წელს ბაქოს დაბრუნდა, ხოლო აქედან წავიდა პარიზს ლენინთან. საზღვარგარეთ, პარიზის მახლობლად – ლონჟიუმოში, ვ. ლენინის მიერ შექმნილ პარტიულ სკოლაში მეცადინეობდა, მალე სწავლას თავი გაანება და ვ. ლენინის პასუხსაგები მინდობილობით, – სრულიად რუსეთის პარტიული კონფერენციის მოწვევის მომზადების მიზნით, – კვლავ რუსეთს გაიგზავნა. ს. ორჯონიკიძემ შეასრულა ლენინის მინდობილობა: მისი მეცადინეობით და მესვეურობით შეიქმნა რუსეთის საორგანიზაციო კომისია. 1912 წლის იანვარში აქტიურად მუშაობდა პრალის კონფერენციაში, როგორც თბილისის ბოლშევიკური ორგანიზაციის დელეგატი. კონფერენციაზე არჩეულ იქნა ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრად. რუსეთში რევოლუციური მუშაობის სანარმოებლად სტალინის ხელმძღვანელობით შექმნილი ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრად ს. ორჯონიკიძეც აირჩა. ციმბირიდან გამოქცეულ ი. სტალინთან ერთად გადავიდა ბაქოს, ხოლო აქედან – თბილისს. 1912 წლის აპრილში პარტიული მუშაობისთვის გაიგზავნა პეტერბურგს. აქ ს. ორჯონიკიძე მალე შეიპყრეს. პეტერბურგის საოლქო სასამართლომ 3 წლის კატორღა მიუსაჯა საუკუნოდ ციმბირში გადასახლებითურთ. 1912 წლის ოქტომბერში დაბორკილი შლისელბურგის ციხეში ჩასვეს. 3 წლის საკატორღო სასჯელის მოხდის შემდეგ, 1915 წლის სექტემბერში, გაიგზავნა აღმოსავლეთ ციმბირში, ალექსანდროვის გადასახლებულთა (переселенцы) ციხეში, საიდანაც გაიყვანეს სოფ. პოკროვსკოეში დასასახლებლად, იაკუტსკიდან 90 კილომეტრის დაშორებით.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის პირველი დღეებიდანვე ს. ორჯონიკიძე არჩეულ იქნა იაკუტიის საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრად, რომლის დროსაც გააჩაღა დიდი საორგანიზაციო და სააგიტაციო მუშაობა. 1917 წლის მაისში ჩავიდა პეტერბურგს, სადაც სრულიად საბრძოლო პარტიულ მუშაობაში ჩაება. ვ. ლენინის წინადადებით, ს. ორჯონიკიძე შეიყვანეს ბოლშევიკური ორგანიზაციის პეტროგრადის კომიტეტში. 1917 წლის ივლისის დღეებში, სტალინის დავალებით, ს. ორჯონიკიძემ ორგზის იმოგზაურა სესტრორეცკში დამალულ ლენინთან. ს. ორჯონიკიძემ უაქტიურესი მონაწილეობა მიიღო ბოლშევიკების VI ყრილო-

ბის მუშაობაში, ერთი უაქტიურესი მონაწილეთაგანი იყო ოქტომბრის სოციალისტური გადატრიალებისა.

1918 წლის იანვრის 2 დაინიშნა უკრაინის რაიონის დროებით საგანგებო კომისრად, იმავე დროს – საბჭოთა რუსეთის გაჭირვებულ ადგილ-მოსახლეთა მომმარაგებლად. 1918 წლის აპრილში დაინიშნა სამხრეთის ფრონტის საგანგებო კომისარიატის თავმჯდომარედ. 1919 წლის აპრილში ხელმძღვანელობდა ვლადიკავკაზის გმირულ თავდაცვას. 1919 წლის ივლისში დაინიშნა დასავლეთის ფრონტის XVI არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს წევრად, სადაც სამი თვის განმავლობაში უშუალოდ ხელმძღვანელობდა საბრძოლო ოპერაციებს. 1919 წლის ოქტომბერში დაინიშნა სამხრეთის ფრონტის XIV არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს წევრად. ი. სტალინის მითითებით თაოსნობდა დამკვერელ ჯგუფს, რომელმაც განახორციელა ძირითადი შეტევა დენიკინის წინააღმდეგ.

1920 წლის იანვარში ს. ორჯონიკიძე დაინიშნა კავკასიის ფრონტის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს წევრად, თებერვალში – ჩრდილო კავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების აღმდგენელი ბიუროს თავმჯდომარედ, მის მოადგილედ იყო ს. მ. კიროვი (1886-1934). აზერბაიჯანში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება, საქართველოში მენშევიკური წყობილების დაბოლოება, სომხეთში ბურჟუაზიული პარტიის „დამნაკვიუთუნის“ დამხობა მოხდა ს. ორჯონიკიძის უშუალო ხელმძღვანელობით. ჩრდილო კავკასიაში, ვ. ლენინისა და ი. სტალინის დასტურით, გადაჭრა ეროვნული და სამინათმფლობელო საკითხები.

1921-1926 წლებში ს. ორჯონიკიძე იყო ამიერკავკასიის პარტიული ხელმძღვანელი, სრულიად საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანი, შემდეგ – ამიერკავკასიის სამხარეო კომიტეტისა („ზაკრაიკომის“). ნაციონალ-გადამხრელებისა („უკლონისტების“) და დიდმპყრობელური შოვინისტების წინააღმდეგ ბრძოლით ყოველი ღონისძიებით ხელს უწყობდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ძმურ შეკავშირებას, შეუჩრებლად და მტკიცედ გაჰყავდა ცხოვრებაში ვ. ლენინისა და ი. სტალინის მითითებანი. მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა (სსსრ) და უდიდეს ნარმატებებს მიაღწია (სხვათა შორის, ს. ორჯონიკიძის მესვეურობით და ხელშეწყობით თბილისში გამოყვანილ იქნა ნატახტარის წყარო). 1922 წელს მისივე ხელმძღვანელობით შეიქმნა ამიერკავკასიის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა („ზაკვედერაცია“). 1919 წლის ზაფხულში, ს. ორჯონიკიძის მონაწილეობით, საქართველოს ბოლშევიკურმა ორგანიზაციამ დაადგინა, საქართველოში საყოველთაო აჯანყება მოემზადებინა და მოეხდინა კიდეც. აჯანყება მოხდა 1919 წლის შემოდგომაზე, რაც მენშევიკურმა მთავრობამ ჩააქრო. მიუხედავად ამისა, ბოლშევიკებმა ახალი შეიარაღებული აჯანყებისთვის დაიწყეს მზადე-

ბა. 1920 წლის აპრილში ს. ორჯონიკიძემ, ს. მ. კიროვთან (1886-1934) და ა. მიქოიანთან (1895-1978) ერთად, დაიწყო აზერბაიჯანის შეიარაღებული აჯანყება ინტერვენტებისა და მუსავატელების წინააღმდეგ, რის შემდეგაც, 1920 წლის აპრილის 28, აზერბაიჯანში გამოცხადდა საბჭოთა ხელისუფლება. 1921 წლის თებერვლის 11, კომპარტიის დირექტივის თანახმად, საქართველოში დანყებული აჯანყების მოსაშველელად, ს. ორჯონიკიძის ხელმძღვანელობით შემოვიდა რუსეთის XI წითელი არმია, 1921 წლის თებერვლის 25 რევოლუციური კომიტეტის (რევკომის) სამხედრო ძალებმა დაიკავეს თბილისი. ამის გამო ს. ორჯონიკიძემ ლენინსა და სტალინს უდებუა: „თბილისის თავზე ფრიალებს საბჭოთა ხელისუფლების წითელი დროშა. გაუმარჯოს საბჭოთა საქართველოს!“.

ამიერკავკასიაში მოღვაწეობის ხანაში ს. ორჯონიკიძე დაჯილდოებულ იქნა აზერბაიჯანის სსრ შრომისა და წითელი დროში ორდენებით, აგრეთვე, ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის წითელი დროშის ორდენით. პარტიის X ყრილობიდან ყოველთვის ირჩეოდა საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის წევრად. 1926 წლის ივლისში არჩეულ იქნა საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბიუროს წევრად, 1926 წლის ნოემბერში – ცკ-სა და ცენტრალური საკონტროლო კომისიის მიერ – ცენტრალური საკონტროლო კომისიის თავმჯდომარედ, დაინიშნა საკავშირო მუშა-გლეხთა ინსპექციის სახკომად, საკავშირო სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის მოადგილედ. მისი თავმჯდომარეობის დროს ცენტრალურმა საკავშირო კომისიის მუშგლეხინმა ტროცკისტ-ზინოვიეველთა კონტრ-რევოლუციური ბლოკისა და მემარჯვენე რენე-გატების განადგურებაში დიდი როლი შეასრულა. ს. ორჯონიკიძის ხელმძღვანელობით მუშგლეხინი სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში ჩაბუდებული ბიუროკრატიზმის წინააღმდეგ გააფთრებულ ბრძოლას აწარმოებდა.

1930 წლის ნოემბერში ს. ორჯონიკიძე საკავშირო სახალხო მეურნეობის უმაღლესი საბჭოს (სმუს-ი) თავმჯდომარედ დაინიშნა, ხოლო 1932 წლის იანვარში, სმუს-ის გარდაქმნის შემდეგ – საკავშირო მძიმე მრეწველობის სახკომად. 1930 წლის დეკემბრიდან ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბიუროს უცვლელი წევრი იყო. მძიმე მრეწველობის ხელმძღვანელობის დროს, სტალინის მითითებითა გადუხრელი და თანდათან განხორციელებით, ს. ორჯონიკიძემ სოციალიზმის ინდუსტრიალიზაციის განვითარებაში დიდ გამარჯვებებს მიაღწია.

ს. ორჯონიკიძემ დიდი თაოსნობა გამოიჩინა სტახანოვური მოძრაობის ორგანიზაციასა და განვითარებაში. 1934 წლის სანარმოო გეგმის გადამეტებით შესრულების, წარმოების ორგანიზაციისა და ტექნიკის დაუფლებისათვის, 1935 წლის მარტში დაჯილდოებულ იქნა ლენინის ორდენით. 1935 წლის სანარმოო გეგმის გადამეტებით შესრულების, ახალი ტექნიკის ათვისებისა და სტახანოვური მოძრაობის განვითარების თაოსნობისთვის დაჯილდოვდა შრომის წითელი დროშის ორდენით.

ს. ორჯონიკიძე საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების საბჭოების პირველი ყრილობიდან წევრი იყო ცკ-ისა და ცკ-ის პრეზიდიუმის, ხოლო რევოლუციის პირველი წლებიდან – სრულიად საკავშირო ცკ-ისა და მისი პრეზიდიუმის.

გარდაიცვალა 1937 წლის თებერვლის 18 მოულოდნელად, სწრაფად, გულის სიღამბლით. მისი კრემაციაქმნილი ნეშტი დაიკრძალა მოსკოვში – წითელ მოედანზე, ლენინის მავზოლეუმის ახლოს, კრემლის კედელში.

ს. ორჯონიკიძე, ლენინის მოწაფე და სტალინის ერთგული თანამებრძოლი, 30 წელზე მეტი ემსახურებოდა მუშათა კლასს, პროლეტარულ რევოლუციას. ლენინ-სტალინის პარტიისათვის თავდადება, რომლის დიად საქმესაც შეახმარა მთელი თავისი სიცოცხლე, დაუცხრომელმა ენერგიამ, ენთუზიაზმმა, გაბედულებამ, სიმტკიცემა და პირდაპირობამ, კომუნიზმის საქმისათვის მომუშავე ადამიანებზე ზრუნვამ, მასათა შემოქმედებითი თაოსნობის გაძლიერების უნარმა ს. ორჯონიკიძეს მოუპოვა პარტიის, მუშათა კლასისა და საბჭოთა ქვეყნის ყველა მშრომლის სიყვარული. მისი სახელი მიკუთვნებული ჰქონდა 30-ზე მეტ მსხვილ სანარმოს, მათ რიცხვში სოციალისტური ინდუსტრიის პირმშობთ: XТЗ, ურალის სამანქანო ქარხანას, ახალ-კრამატორის ქარხანას და სხვ. მისი სახელი ერქვა, აგრეთვე, ყოფ. ჩრდილო-კავკასიის მხარეს, მის ცენტრს – ყოფ. ვლადიკავკაზს, რამდენიმე ქალაქს, კავშირის ზოგიერთ რაიონს და სხვ.

საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკთა) ცენტრალური კომიტეტი ს. ორჯონიკიძეს იცნობდა, როგორც „ძველ ბოლშევიკს ლენინის გვარდიიდან, დაულალავ მებრძოლს პარტიის ბოლშევიკური მთლიანობისათვის, მასების გამოჩენილ ხელმძღვანელს, სოციალისტური ინდუსტრიის ბრწყინვალე გამარჯვებათა უაღრესად თვალსაჩინო ორგანიზატორს“.

ს. ორჯონიკიძის რჩეული წერილები და სიტყვები (1918-1924) მოთავსებულია მისი დაბადებიდან 50 წლის შესრულების აღსანიშნავად გამოსულ კრებულში (Сборник к 50-летию тов. С. Орджоникидзе, 1936).

ცალკე გამოცემულია:

1. მენშევიკების ავანტიურა საქართველოში; მენშევიკური ავანტიურა: [სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა თბილისის საბჭოს სხდომაზე და მოხსენება ნაძალადევის თეატრში] / ს. ორჯონიკიძე. - ტფილისი: გაზ. კომუნისტის-ს კანტორის გამოც., 1924 (გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ სტ.). - 39 გვ.; 22სმ.;
2. ქართული მენშევიზმის „ახალი“ პლატფორმა: (მოხსენება არსენალის რაიონის ორგანიზაციის წევრთა საერთო კრებაზე ნოემბრის 19-ს). - ტფ.: გაზეთ კომუნისტის კანტორა, [1924] (გაზ. ზარია ვოსტოკას სტ.). - 13 გვ.; 24სმ.;
3. *Грузинский меньшевизм после авантюры: Доклад, сделанный на общерайонном собрании Арсрайона 19 ноября / С. Орджоникидзе. - Тифлис: Газ. „Рабочая правда“, 1924. - 14 с.; 17 см.;*

4. *О меньшевистской авантюре: Докл. прочит. на собрании рабочих Ленинского района 1 окт. 1924 г. / С. Орджоникидзе. - Тифлис: Газ. „Рабочая правда“, [1924]. - 13 с.; 25 см.;*
 5. *Итоги XIV партийного съезда: Доклад тов. Серго Орджоникидзе на собрании Тифлис. парт. актива. - Тифлис, 1925. - 16 с.; 27 см.. - Беспл. прил. к газ. „Рабочая правда“, № 12;*
 6. *საკ. კომპარტიის (ბ) ცენტრ. საკონტრ. კომის. და მ/გ ინსპექციის მუშაობა: მე-XV პარტყრილობის მასალები. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 92 გვ.; 18სმ.;*
 7. *Генеральная линия партии и правый уклон [Текст]: Речь на I Моск. област. конференции ВКП(б) 18 сентября 1929 года / Г. Орджоникидзе. - Москва: Моск. област. отд-ние Госиздата РСФСР, 1929 (тип. им. Воровского). - 29 с.; 14см.;*
 8. *ცენტრალური საკონტროლო კომისიის-მუშათა და გლეხთა ინსპექციის ანგარიში. მოხსენება და საბოლოო სიტყვა საკ. კომპარტიის (ბ) მე-XVI ყრილობაზე 1930 წ. 2-4 ივლისს. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (მე-2 სტ.). - 137 გვ.; 17 სმ.;*
 9. *Отчет ЦКК-РКИ XVI съезду ВКП(б) [Текст]: Доклад и заключит. слово на XVI съезде ВКП(б) 2-4 июля 1930 г. / Г. К. Орджоникидзе. - Москва; Ленинград: Гос. изд-во, 1930 (М.: 1-я Образцовая тип.). - 92, [3] с.; 20см.;*
 10. *სოციალისტური მრეწველობის მიღწევები და ამოცანები: მოხსენება ს.კ.პ.(ბ) XVII პარტკონფერენციაზე. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (კომუნისტის სტ.). - 119 გვ. + ნახ.; 16სმ.;*
 11. *დავასრულოთ მთელი სახალხო მეურნეობის რეკონსტრუქცია: სიტყვა საკ. კ.პ.(ბ) XVII ყრილობის 1934 წ. 29 იანვრის საღამოს სხდომაზე. - [S. L.]: პარტგამ-ბა, 1934. - 44 გვ.; 20სმ.;*
 12. *მოგონებანი ლენინზე / ს. ორჯონიკიძე, ა. ენუქიძე, მ. ტოროშელიძე. - [ტფ.]: პარტგამ-ბის გამა და სტ., 1934. - 34 გვ.; 18სმ.;*
 13. *Завершим реконструкцию всего народного хозяйства [Текст]: (Речь на XVII съезде ВКП(б) / Г. К. Орджоникидзе; XVII съезд ВКП(б). - Москва; Ленинград: Партиздат, 1934 (Л.: тип. „Коминтерн“). - Обл., 32 с.; портр.; 23см.;*
 14. *Завершим реконструкцию всего народного хозяйства [Текст]: Речь на XVII съезде ВКП(б) / Г. В. Орджоникидзе. - Сталинград: Партиздат, 1934 (типо-лит. № 2 Н.-В. крайполиграфтреста). - 37, [2] с.; 17см.;*
 15. *Мобилизовать резервы тяжелой промышленности выполнить и перевыполнить годовой план [Текст]: Речь при открытии Совещания работников тяжелой пром-сти 20 сент. 1934 г. / Г. К. Орджоникидзе. - [Ленинград]: Лениблиздат, 1934 (тип. „Коминтерн“). - Обл., 32 с.; 16см.;*
 16. *Отчетный доклад народного комиссара тяжелой промышленности СССР / С. Орджоникидзе; VII Всес. съезд Советов. - Тифлис: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1935. - 57, [2] с.; портр.; 22см.;*
 17. *Речи, произнесенные на Первом Всесоюзном съезде рабочих и работниц - стахановцев [Текст] / К. Е. Ворошилов, Г. К. Орджоникидзе. - Смоленск: [б. и.], [1935]. - 15 с.; портр. - (Библиотечка большевистского молодняка; Вып. 13);*
 18. *ჩვენნი ქვეყანა უძლეველია: გაზეთ ზა ინდუსტრიალიზაციუ 15 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომაზე 1936 წ. 30 დეკემბერს წარმოთქმულ სიტყვიდან. (პრავდა, 1937 წ. 20 თებერვალი). - თბ.: საქ. კ.პ.(ბ)ც.კ. პარტგამომც. და სტ., 1937. - 15 გვ.: პორტრ.; 19 სმ.;*
 19. *О молодежи [Текст] / Г. К. Орджоникидзе. - [Москва]: Мол. гвардия, 1937 (типо-лит. им. Воровского). - Переплет, 103 с., 1 вкл. л. портр.: портр.; 15см.; 2-е изд., доп. - Москва: Молодая гвардия, 1938. - 93 с.: ил., фронт.; 17 см. - (Школьная библиотека);*
 20. *Избранные статьи и речи. 1911-1937 [Текст] / Г. К. Орджоникидзе; Под ред. А. И. Микояна, Л. З. Мехлиса и др. - Москва: Гос. изд. полит. лит., 1939. - VIII, 525 с., 8 л. фронт., портр. и факс.: фронт, портр. и факс.; 22 см.;*
 21. *Избранные статьи и речи. 1911-1937 [Текст] / Под ред. А. И. Микояна и З. Г. Орджоникидзе. - [Москва]: Госполитиздат, 1939. - XII с., 528 с., 8 вкл. л. портр. и факс.: портр. и факс.; 23 см.;*
 22. *Избранные статьи и речи. 1911-1937 [Текст] / Под ред. А. И. Микояна, Л. З. Мехлиса и З. Г. Орджоникидзе. - [Москва]: Госполитиздат, 1939. - X, 530 с., 8 вкл. л. портр. и факс.: портр. и факс.; 23 см.;*
 23. *Избранные статьи и речи. 1918-1937 [Текст] / Г. К. Орджоникидзе. - [Москва]: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1945 (Л.: тип. „Печатный двор“). - 475 с., 8 л. портр., факс.: факс.; 20 см.;*
 24. *Избрани статии и речи. 1918-1937 [Текст] / Г. К. Орджоникидзе; Превел Нюма Белогорски. - София: Изд-во на Българската ком. партия, 1950. - 496 с., 8 л. ил.: ил., факс.; 20 см.*
- სერგო ორჯონიკიძე აღწერილია ნაწარმოებებში:**
1. მდივანი, გ. დაუვინყარი: [პიესა];
 2. საბლინი, ვ., ფაზინი, ზ. საგანგებო კომისარი: [მოთხრობა] / თარგმ. შ. ბუაჩიძისა. რუსულ ენაზე იხ.: Чрезвычайный комиссар: Повесть [о жизни и борьбе т. Орджоникидзе на Сев. Кавказе в 1918-19 г.] / Вс. Саблин, З. Фазин. - [Москва]: История гражд. войны, 1938 (Образцовая тип.). - 212 с., 5 вкл. л. ил., портр.: заставки; 23 см.; აგრეთვე: 1939, 1940 წლების გამოცემები;
 3. ბალიაური, ლ. სტუმარი: [მოთხრობა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1939. - 50 გვ.; 17სმ.
- გამოქვეყნებულია:**
1. სოფელი ლორეშა (შორაპნის მარა): [მცხოვრებთა ანიოკება შეიარაღებული ყაჩაღების მიერ] // ცალღა. - 1906. - 11 აგვისტო. - №11. - გვ. 3;
 2. რეაქციონერთა შეთქმულობის აღმოჩენა // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 13 აპრილი. - №11. - გვ. 3. - წერილი რეპტიდან (საკუთარ კორესპონდენტისაგან);

3. წერილი რეპტიდან (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ახალი აზრი. - 1910. - 5 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 3;
4. წერილი რეპტიდან: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 5 მაისი. - №27. - გვ. 3;
5. ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების ფედერაციის შესახებ ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა: წარმოთქმული საქართველოს კომუნისტური პარტიის ორგანიზაციის წევრთა საერთო კრებაზე: [22 ნოემბერს] // კომუნისტი. - 1921. - 30 ნოემბერი. - №224. - გვ. 1-2;
6. ამხანაგ ს. ორჯონიკიძის სიტყვა სახელმწიფო თეატრში: ["რისთვის მოვიდა წითელი არმია საქართველოში"] // კომუნისტი. - 1921. - 17 მარტი. - №13. - გვ. 2-3;
7. კომუნისტური ახალგაზრდობის სრულიად კავკასიის ყრილობა: [მისალმება] // კომუნისტი. - 1921. - 4 სექტემბერი. - №152. - გვ. 1;
8. XI არმია // კომუნისტი. - 1921. - 21 სექტემბერი. - №166. - გვ. 1;
9. მოსკოვი-კრემლი: [ლენინისა და სტალინის სახელზე დეპუტა გაგზავნილი საქართველოდან; მენშევიკების მიერ თაბუკაშვილისა და სხვების დახვრეტის შესახებ] / ფ. მახარაძე, ს. ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1921. - 10 აპრილი. - №32. - გვ. 3;
10. მოხსენება კავკასიის რესპუბლიკათა მდგომარეობის შესახებ ბაქოს საბჭოს სხდომაზე // კომუნისტი. - 1921. - 23 აპრილი. - №43. - გვ. 1, 2;
11. მოხსენება რუსეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კავკასიის ბიუროს პოლიტიკური მუშაობის შესახებ: საოლქო პარტიული თათბირი // კომუნისტი. - 1921. - 28 აგვისტო. - №146. - გვ. 1; 30 აგვისტო. - №147. - გვ. 2;
12. Беседа с товарищем Орджоникидзе // Правда Грузии. - 1921. - 10 марта. - № 8. - С.2-3;
13. Доклад о политической работе Кавбюро ЦК РКП на краевом партийном совещании // Правда Грузии. - 1921. - 26-27 августа. - № 145-146. - С.1-2;
14. К первому общекавказскому съезду коммунистической молодежи: [Приветствие] // Правда Грузии. - 1921. - 2 сентября. - № 151. - С.1;
15. О федерации Закавказских Республик: Речь на общегородском собрании Тифлисской организации КПГ 22 ноября 1921 года // Правда Грузии. - 1921. - 30 ноября. - № 225. - С.1;
16. Первому обще-кавказскому съезду коммунистической молодежи: [Приветствие] // Правда Грузии. - 1921. - 2 сентября. - № 151. - С.1;
17. Речь [на концерте-митинге посвященному первой годовщине советизации Армении] // Правда Грузии. - 1921. - 2 декабря. - № 227. - С.1-2;
18. Речь на 1-м съезде железнодорожников Закавказья // Правда Грузии. - 1921. - 30 августа. - № 148. - С.1;
19. ამხანაგ ლენინის ჯანმრთელობა: დეპუტა 9 აგვისტოს მონაცემების მიხედვით // კომუნისტი. - 1922. - 13 აგვისტო. - №185. - გვ. 1;
20. ამხანაგ ს. ორჯონიკიძის სიტყვა ეროვნული საკითხის შესახებ საქართველოში: [საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 3 თებერვალი. - №26. - გვ. 1;
21. აღმოსავლეთის კარებთან: [საუბარი კავკასიის ცალკე არმიის წოფილი მეთერთმეტე არმიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 26 აგვისტო. - №195. - გვ. 1-2;
22. კავკასიის ბიუროს პოლიტიკური მოღვაწეობის ანგარიში: [მოხსენება ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების პირველ ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1922. - 21 თებერვალი. - №41. - გვ. 2;
23. საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირისათვის: ქუთაისი: [მოხსენება ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების საბჭოთა რესპუბლიკების ძმური კავშირის შექმნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 26 ნოემბერი. - №272. - გვ. 3;
24. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის მოხსენება: ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის ანგარიში: ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების მეორე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1923. - 21 მარტი. - №63. - გვ. 2;
25. ამხანაგ ს. ორჯონიკიძის სიტყვა წარმოთქმული ყოფილ მენშევიკების თბილისის საქალაქო კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1923. - 2 აგვისტო. - №176. - გვ. 2-3;
26. ვლადიმირ ილიჩი ოქტომბრის წინა დღეებში: მოგონება // კომუნისტი. - 1923. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 2;
27. მდგომარეობა გერმანიაში // კომუნისტი. - 1923. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 2, 3;
28. ნაციონალური საკითხი // კომუნისტი. - 1923. - 10 აგვისტო. - №182. - გვ. 2, 3;
29. საბჭოთა რესპუბლიკების საერთაშორისო და შინაური მდგომარეობა: მოხსენება ამიერ-კავკასიის რკინიგზელთა მეოთხე ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1923. - 10 ივლისი. - №156. - გვ. 2-3;
30. სოფელში არსებულ უმსგავსოებას მთელი სიმკაცრით ბოლო უნდა მოედოს: [მინათმფლობელობის ურთიერთობაში] // კომუნისტი. - 1923. - 25 იანვარი. - №17. - გვ. 1;
31. ქართული ემიგრაცია გერმანიაში: სერგო ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1923. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 2. - საუბარი ჩაინერა კარ. პ.-მ;
32. ჩათახის ზეიმი: [სიტყვები წარმოთქმული ქარხნის გახსნის გამო] / მიხა ცხაკაია, სერგო ორჯონიკიძე, ფილიპე მახარაძე // კომუნისტი. - 1923. - 22 მაისი. - №114. - გვ. 2;
33. ამხანაგ ორჯონიკიძის სიტყვა კოოპერაციის შესახებ: [თბილისის პარტიულ კონფერენციაზე] // კომუნისტი. - 1924. - 30 აპრილი. - №98. - გვ. 3;
34. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის მოხსენება მენშევიკური ავანტიურის შესახებ: [ნაძალადევის თეატრში] // კომუნისტი. - 1924. - 5 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1-2;
35. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა ამიერ-კავკასიის მესამე კოოპერატიულ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1924. - 9 აგვისტო. - №179. - გვ. 2;
36. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა ახალგაზრდა კომკავშირის საერთო საქალაქო კრებაზე ოპერის თეატრში: [ახალგაზრდათა კომუნისტური ინტერ-

- ნაციონალის საიუბილეო საღამოზე] // კომუნისტი. - 1924. - 14 მარტი. - №60. - გვ. 2, 3;
37. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა თბილისის საბჭოს სხდომაზე მენშევიკური ავანტიურის შესახებ // კომუნისტი. - 1924. - 6 სექტემბერი. - №203. - გვ. 2; 7 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1;
 38. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სიტყვა: ს. დევდარიანის მოხსენების გამო ნაძალადევის თეატრში მუშათა კრებაზე // კომუნისტი. - 1924. - 20 მარტი. - №64. - გვ. 3-4;
 39. ახალი წევრების მიღება პარტიაში // კომუნისტი. - 1924. - 20 მარტი. - №64. - გვ. 1;
 40. ბეჭდვითი სიტყვის მუშაკთა და მუშკორების კრება [თბილისში]: [ამხ. ს. ორჯონიკიძის მოხსენება მიმდინარე მომენტისა და მუშკორების მოვალეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 17 აპრილი. - №87. - გვ. 2-3;
 41. დაღუპულ კომუნარების ხსოვნას // კომუნისტი. - 1924. - 20 სექტემბერი. - №215. - გვ. 1;
 42. თბილისის პარტიული კონფერენციის შედეგები // კომუნისტი. - 1924. - 29 აპრილი. - №97. - გვ. 1;
 43. „კომუნისტის“ მე-1000 ნომრის გამო // კომუნისტი. - 1924. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 1;
 44. მდგომარეობა ჩვენს მაზრებში: [გორის, შორაპნის და რაჭის მაზრებში] // კომუნისტი. - 1924. - 2 აგვისტო. - №174. - გვ. 2;
 45. მენშევიზმის „ახალი“ პლატფორმა: ამხ. ს. ორჯონიკიძის მოხსენება არსენალის რაიონის ორგანიზაციის წევრთა საერთო კრებაზე ნოემბრის 19-ს // კომუნისტი. - 1924. - 23 ნოემბერი. - №268. - გვ. 3;
 46. საშუალო საუკუნეების ფეოდალიზმი, თვითნებობა თუ უგუნურება: [შორაპნის სამაზრო აღმასკომის მიერ გლეხის სასაქონლო პროდუქციაზე გადასახადების შემოღების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
 47. ჩვენი ამოცანები: [საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კავშირის პლენუმის გადაწყვეტილების გამო]: [მონიანვე სტატია] // კომუნისტი. - 1924. - 19 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 1;
 48. ნითელი არმიის ექვსი წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1924. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 1;
 49. ამიერ-კავკასიის ფედერაციის არსებობის 3 წლისთავი: ამხანაგ ს. ორჯონიკიძის მოხსენება თბილისის მუშათა, გლეხთა და ნითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს საზეიმო სხდომაზე // კომუნისტი. - 1925. - 15 მარტი. - №60. - გვ. 2-3;
 50. დღეს მინას მიაბერებენ დაღუპულ ამხანაგებს: [ა. თ. მიასნიკოვის, გ. ა. ათარბეგოვის, ს. გ. მოგილევის, შვილისა და სალარაძის შესახებ]: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 1-3. - წერილებს შორის: დაიწვენ, დაიღუპენ / სერგო ორჯონიკიძე;
 51. თბილისის საბჭოს საზეიმო სხდომა: [მიძღვნილი ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე სესიისადმი]: [მოხსენებები] // კომუნისტი. - 1925. - 3 მარტი. - №50. - გვ. 4;
 52. მოხსენება - რუსეთის კომუნისტური პარტიის ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის პოლიტიკური ანგარიში: ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციის მეოთხე ყრილობა // კომუნისტი. - 1925. - 8 დეკემბერი. - №282. - გვ. 3-6;
 53. მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) თბილისის ორგანიზაციის არსენალის რაიონის წევრთა და კანდიდატთა საერთო კრებაზე მე-14 პარტიული კონფერენციის შედეგების შესახებ // კომუნისტი. - 1925. - 3 ივნისი. - №125. - გვ. 2;
 54. რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბ) ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის პრეზიდიუმის მუშაობის შესახებ: [რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბ) ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის სხდომაზე] // კომუნისტი. - 1925. - 27 სექტემბერი. - №222. - გვ. 2; 29 სექტემბერი. - №223. - გვ. 3;
 55. სამი წლისთავზე: [ამიერ-კავკასიის ფედერაციის სამი წლისთავის შესახებ საუბარი ამხ. ს. ორჯონიკიძესთან და მ. ორახელაშვილთან] / ს. ორჯონიკიძე, მ. ორახელაშვილი // კომუნისტი. - 1925. - 12 მარტი. - №58. - გვ. 1;
 56. სომხეთის გასაბჭოების 5 წლისთავზე: [თბილისში წარმოთქმული სიტყვა] // კომუნისტი. - 1925. - 1 დეკემბერი. - №276. - გვ. 1;
 57. სომხეთის გასაბჭოების ხუთი წლისთავზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 29 ნოემბერი. - გვ. 1. - წერილებს შორის: სომხეთის სახალხო კომისართა საბჭოს და კომუნისტური პარტიის ცეკას / ს. ორჯონიკიძე;
 58. ამხ. სერგო ორჯონიკიძის მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის თბილისის ორგანიზაციის პერსპექტივის საერთო საქალაქო კრებაზე 11 იანვარს: მეთოთხმეტე პარტიული ყრილობის შედეგები // კომუნისტი. - 1926. - 16 იანვარი. - №12. - გვ. 2-3;
 59. თბილისის პარტიული აქტივი მთლიანად და სავსებით უერთდება პარტიული ყრილობის გადაწყვეტილებებს: ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის მოხსენება // კომუნისტი. - 1926. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2;
 60. მდგომარეობა ამიერკავკასიაში და პარტიის ამოცანები // კომუნისტი. - 1926. - 11 მაისი. - №104. - გვ. 2;
 61. მოხსენება ოპოზიციის შესახებ: როსტოვ-ნახიჩევანის პარტიული აქტივის კრებაზე 9 ოქტომბერს // კომუნისტი. - 1926. - 17 ოქტომბერი. - №238. - გვ. 1-2;
 62. მუშათა და გლეხთა ინსპექციის ამოცანების შესახებ: [ს. ორჯონიკიძის წერილობითი მოხსენებიდან საკავშირო სახელმწიფო კომისართა საბჭოში] // კომუნისტი. - 1926. - 4 დეკემბერი. - №279. - გვ. 2;
 63. ნაცარ ფერფლიდან აღმდგარი სომხეთი: [საუბარი] // კომუნისტი. - 1926. - 25 მაისი. - №116. - გვ. 1;
 64. საქართველოს ნითელი არმიის არსებობის ხუთი წლისთავი: [ორჯონიკიძის, ლევანდოვსკის და სხვათა მისასალმებელი წერილები] // კომუნისტი. - 1926. - 21 მარტი. - №63. - გვ. 1-2;
 65. ნითელი არმია და ფლოტი პარტიის მთლიანობის სადარაჯოზე: მოხსენება ლენინგრადში // კომუნისტი. - 1926. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 4;
 66. ბრძოლა ფასების დაკლებისათვის: ამხანაგ ორჯონიკიძის მიმართვა // კომუნისტი. - 1927. - 18 თებერვალი. - № 39. - გვ. 1;

67. საბოლოო სიტყვა: მოსკოვის საგუბერნიო პარტიულ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1927. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 2;
68. ცენტრალური საკონტროლო კომისიის და მუშათა და გლეხთა ინსპექციის ანგარიში: [მოხსენება საკავშირო კომპარტიის მეთხოველეთი ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1927. - 11 დეკემბერი. - №281. - გვ. 1-3; 13 დეკემბერი. - №282. - გვ. 1-2;
69. ძვირფას მეგობრის ხსოვნას: [ამხანაგ ა. გეგეჭკორის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 1;
70. ამხ. ი. სტალინის დაბადების 50 წლის თავი // საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცეკა და ც.ს.კ. ამხ. სტალინს. [ად. ა.], [1929]. - 15 გვ.; 23 სმ.;
71. საბჭოთა მშენებლობის მიღწევები და ამოცანები: მოხსენება მოსკოვის პირველ საოლქო პარტიულ კონფერენციაზე // კომუნისტი. - 1929. - 29 სექტემბერი. - №225. - გვ. 3;
72. სტალინის შესახებ: ამხანაგ სტალინის დაბადების 50 წლისთავი // კომუნისტი. - 1929. - 22 დეკემბერი. - №295. - გვ. 1;
73. რას უნდა მიეცეს მთავარი ყურადღება ხუთწლედის შესასრულებლად 1932 წელს // კომუნისტი. - 1932. - 8 იანვარი. - №7. - გვ. 1;
74. მოვახდინოთ მძიმე მრეწველობის რეზერვების მობილიზაცია, მთლიანად და გადაჭარბებით შევასრულოთ წლიური გეგმა: [სიტყვიდან მძიმე მრეწველობის მუშაკთა თათბირის გახსნის დროს 1934 წლის 20 სექტემბერს // კომუნისტი. - 1934. - 20 სექტემბერი. - №223. - გვ. 2;
75. სიტყვა საკავშირო კ(ბ) XVII ყრილობაზე... // კომუნისტი. - 1934. - №28;
76. Завершим реконструкцию всего народного хозяйства: Речь на XVII съезде // Заря Востока. - 1934. - № 29;
77. მრეწველობა ახალი ამოცანების წინაშე: სიტყვა მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისართან საბჭოს 12 მაისის სხდომაზე // კომუნისტი. - 1935. - 20 მაისი. - №115. - გვ. 1;
78. მძიმე მრეწველობის ამოცანები სტახანოვურ მოძრაობასთან დაკავშირებით: [მოხსენება საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტ. კომიტეტის პლენუმზე] // კომუნისტი. - 1935. - 28 დეკემბერი. - №300. - გვ. 1-2;
79. ამურის ნიკოლაევსკი. თვითმფრინავ „ანტ-25“ ეკიპაჟს ჩკალოვს, ბაიდუკოვს, ბელიაკოვს: [მისალმება შესანიშნავი გაფრენის წარმატებით დამთავრების გამო] / იოსებ სტალინი, ვიაჩესლავ მოლოტოვი, სერგო ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №170. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთში საბჭოთა აჭარა, 1936. - აგვისტო. - №170. - გვ. 1; მუშა, 1936. - ივლისი. - №168. - გვ. 1;
80. ამხანაგი ორჯონიკიძე სტახანოვური მოძრაობის შესახებ აპრილში // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - აპრილი. - №77. - გვ. 1;
81. ამხანაგ ორჯონიკიძის სიტყვა აზერბაიჯანის დელეგაციის მიღებაზე კრემლში // კომუნისტი. - 1936. - იანვარი. - №20. - გვ. 1;
82. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის მისალმება: [საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთში ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - თებერვალი. - №47. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - თებერვალი. - №46. - გვ. 1;
83. ამხ. სტალინის, მოლოტოვის, ორჯონიკიძის და დიმიტროვის რადიოგრამა თვითმფრინავ „ანტ-25“ ეკიპაჟს: [მისალმება] / იოსებ სტალინი, ვიაჩესლავ მოლოტოვი, სერგო ორჯონიკიძე, გიორგი დიმიტროვი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №168. - გვ. 1;
84. ახალი სტახანოვური გამარჯვებით შევხვდეთ პირველ მაისს: ს. ორჯონიკიძე აპრილში სტახანოვური მოძრაობის შესახებ // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №76. - გვ. 1. - იგივე: მუშა, 1936. - აპრილი. - № 76. - გვ. 1;
85. სერგეი სერგეის ძე კამენევი: [ნეკროლოგი]: ხელს აწერენ კ. ვოროშილოვი, ს. ორჯონიკიძე, გამარნიკი და სხვ. // კომუნისტი. - 1936. - აგვისტო. - №198. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთში საბჭოთა აჭარა, 1936. - აგვისტო. - №199. - გვ. 2; მუშა, 1936. - აგვისტო. - №197. - გვ. 1;
86. სტალინურად ვიბრძოლოთ ჩვენი სამშობლოს აყვავებისათვის: ამხ. ს. ორჯონიკიძის სიტყვა მძიმე მრეწველობის საბჭოთა არსებულ საბჭოს სხდომაზე 1936 წლის 29 ივნისს // კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №155-157. - გვ. 2, 3; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ივლისი. - №155-157. - გვ. 2, 2-3;
87. შჩელკოვის აეროდრომზე: [ჩკალოვის, ბაიდუკოვის და ბელიაკოვის უმაგალითო გაფრენისადმი მიძღვნილი მიტინგი მოსკოვში] / კ. ვოროშილოვი, ს. ორჯონიკიძე, ჩკალოვი // კომუნისტი. - 1936. - აგვისტო. - №186. - გვ. 1. - იგივე: გაზეთში ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - აგვისტო. - №185. - გვ. 1;
88. Азербайджанская Советская делегация у руководителей партии и правительства в Кремле: [Речи] / Серго Орджоникидзе, Вячеслав Молотов // Заря Востока. - 1936. - январь. - № 19. - С.1. - То же: Советская Абхазия, 1936. - январь. - № 20. - С.2;
89. Николаевск на Амуре. Экипажу самолета АНТ-25 Чкалову, Байдукову, Белякову: [Приветствие по поводу замечательного полета] / И. Сталин, В. Молотов, С. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1936. - Июль. - № 171. - С.1. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Июль. - № 170. - С.1;
90. Письмо тов. С. Орджоникидзе о стахановской встрече 1 мая // Советская Абхазия. - Сухуми, 1936. - апрель. - № 76. - С.1;
91. По-сталински бороться за процветание нашей родины: Речь тов. С. Орджоникидзе на заседании Совета при наркомте тяжелой промышленности 29 июля 1936 года / Серго Орджоникидзе // Заря Востока. - 1936. - Июль. - № 156-157. - С.2,3. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Июль. - № 155-156. - С.1-2, 2-3;
92. Приветствие тов. С. Орджоникидзе: [к 15-летию Советской Грузии] // Заря Востока. - 1936. - февраль. - № 46. - С.1;
93. Приказ по народному комисариату тяжелой промышленности: [О премировании лучших установок

- по переработке нефти]: 31 января 1936 г. Москва // Заря Востока. - 1936. - февраля. - № 26. - С.1;
94. Приказ товарища Орджоникидзе: [О премировании коллективов, установок и цехов по переработке нефти] // Советская Абхазия. - 1936. - февраля. - № 27. - С.1;
 95. Радиogramма экипажу самолета АНТ-25: [Приветствие] / И. Сталин, В. Молотов, С. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1936. - Июль. - № 170. - С.1. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Июль. - № 170. - С.1;
 96. Речь тов. Орджоникидзе: [на Щелковском аэродроме по поводу встречи героев-летчиков Чкалова, Байдукова и Белякова] // Заря Востока. - 1936. - Август. - № 187. - С.1. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Август. - № 186. - С.1;
 97. Речь тов. С. Орджоникидзе: [на всесоюзном совещании жен хозяйственников и инженерно-технических работников тяжелой промышленности] // Заря Востока. - 1936. - Май. - № 109. - С.2. - То же: Советская Абхазия, 1936. - Май. - № 108. - С.1;
 98. Тов. Орджоникидзе о стахановском движении в апреле: С новыми стахановскими победами встретить день 1 мая // Заря Востока. - 1936. - Апрель. - № 76. - С.1;
 99. Шаумян Сурен: [Некролог] // Заря Востока. - 1936. - Июнь. - №130. - С.3. - Подписи: К. Ворошилов, С. Орджоникидзе, А. Микоян и др.;
 100. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხანაგ სტალინს, საბჭოთა კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარეს ამხანაგ მოლოტოვს: [პატაკი]: გზათა სახალხო კომისარიატის მიერ დატვირთვისა და ტვირთზიდვის გეგმის ვადამდე შესრულების შესახებ // კომუნისტი. - 1937. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
 101. საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს ამხანაგ სტალინს, საბჭოთა კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარეს ამხანაგ მოლოტოვს: [პატაკი]: საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარიატის მიერ 1936 წლის სანარმოო გეგმის ვადამდე შესრულების შესახებ // კომუნისტი. - 1937. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
 102. დეპუტა ვ. ი. ლენინს [რუსეთის თეთრგვარდიელებთან ბრძოლის მიმდინარეობის შესახებ: 1920 წ. 10 სექტემბერი. არმავირი. მე-9 არმიის სავლე შტაბიდან // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40.

მის შესახებ:

1. პოლიტიკური საქმეები: (წერილი სოხუმიდან) // ისარი. - 1907. - 17 ივნისი. - №130. - გვ. 3;
2. ფერადე, ილია (ჩხერიმელის პირველი). დ. ხარაგაული (ბელაგორი) // ამირანი. - 1908. - 30 ივლისი. - №121. - გვ. 3;
3. საუბარი ამხანაგ ორჯონიკიძესთან: [მენშევიკებთან შეთანხმების თაობაზე და ქართველი კომუნისტების ტაქტიკის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 11 მარტი. - №9. - გვ. 2;
4. საუბარი ამხანაგ ორჯონიკიძესთან: [საქართველოს ფრონტზე მდგომარეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 10 მარტი. - №8. - გვ. 1-2;
5. ამხანაგ ორჯონიკიძის რადიო დეპუტა ერენის განმათვისუფლებელი კომიტეტის თავმჯდომარის ვრაციანისადმი: [სომეხ ამხანაგების დავალებით მიმართვა უაზრო ბრძოლის შეწყვეტის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 23 მარტი. - №17. - გვ. 2;
6. აფხაზეთში. 9 აპრილი: [ბათუმში გამართული თათბირის შესახებ საქართველოს და აფხაზეთის რევკომების წევრების მონაწილეობით] // კომუნისტი. - 1921. - 15 აპრილი. - №36. - გვ. 2;
7. აჯანყების ლიკვიდაცია დაღესტანში: [ს. ორჯონიკიძის სახელზე მოსული დეპუტა ბაქოდან] // კომუნისტი. - 1921. - 23 მარტი. - №17. - გვ. 1-2;
8. ბაქოს საბჭოს საზეიმო სხდომა: [27 თებერვლის ზეიმი ბაქოში საბჭოთა პარტიული მუშაკებისა და ქართველი სამხედრო ტყვეების მონაწილეობით] // კომუნისტი. - 1921. - 9 მარტი. - №7. - გვ. 2;
9. ლენინი, ვ. ი. - ა) ამხ. ლენინი საქართველოს კომუნისტური ტაქტიკის შესახებ // კომუნისტი. - 1921. - 8 მარტი. - №6. - გვ. 2; ბ) ლენინის წერილი ამხ. ორჯონიკიძეს ქართული წითელი არმიის გაძლიერების შესახებ: 13 თებერვალი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - თებერვალი. - №44. - გვ. 2; გ) ვ. ი. ლენინის დეპუტეები ამხანაგ ს. ორჯონიკიძისადმი: [1921 წლის ივლისი] // კომუნისტი. - 1940. - 22 აპრილი. - №93; დ) ვ. ი. ლენინის დეპუტა ამხანაგ ს. ორჯონიკიძისადმი: [1921 წლის 25 ივლისს] // კოლექტიური მესაქონლეობა. - თიანეთი, 1941. - 19 იანვარი. - №3;
10. პირველი მაისის დღესასწაული თბილისში: [მ. ორახელაშვილის, ს. ორჯონიკიძის, შ. ელიავასა და სხვ. სიტყვები] // ახალი კომუნისტი. - 1921. - 5 მაისი. - №51. - გვ. 2-3;
11. როგორ „ძარცვავს“ რუსეთი საქართველოს: ჟორდანია-ჩხეიძის ჭორების საილუსტრაციოდ: [ორჯონიკიძისა და ბ. მდივნის დეპუტა მოსკოვიდან საქართველოსათვის პურის გამოგზავნის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 30 სექტემბერი. - №173. - გვ. 1;
12. „საბჭოების არჩევნები“ საქართველოში // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №14. - გვ. 1-3;
13. საქართველოს ამბები // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №14. - გვ. 18-19;
14. Краевое партийное совещание: Доклад товарища Орджоникидзе о политической работе Кавказского бюро ЦК РКП // Правда Грузии. - 1921. - 26 августа. - № 145. - С.1-2;
15. Радио товарища Орджоникидзе Врაციану // Правда Грузии. - 1921. - 22 марта. - № 17. - С.2;
16. Советская Армения // Правда Грузии. - 1921. - 6 апреля. - № 30. - С.2;
17. Телеграмма товарища Орджоникидзе Кязим Карабекиру // Правда Грузии. - 1921. - 20 марта. - № 16. - С.1;
18. ამიერ-კავკასიის კომორგანიზაციების პირველი ყრილობა: [წერილები] // კომუნისტი. - 1922. - 21 თებერვალი. - №41. - გვ. 1; 22 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-2; 23 თებერვალი. - №43. - გვ. 1-2;

19. ამხანაგ კამოს დაკრძალვა: [ა. ოქრუაშვილს, ფ. მახარაძის, ს. ორჯონიკიძის, ბ. მდიუნის, ნ. კიკნაძის, ს. ქავთარაძის, შ. ელიაშვილს და სხვათა გამოსათხოვარი სიტყვები] // კომუნისტი. - 1922. - 20 ივლისი. - №164. - გვ. 1-2;
20. სტალინი, ი. ამხანაგ ლენინის ჯანმრთელობა: [დეპუტა ამხანაგ ორჯონიკიძეს] // კომუნისტი. - 1922. - 19 ივლისი. - №163. - გვ. 1;
21. ბობოხიძე, ა. მოგონებანი საქართველოს წითელ არმიის პირველი ნაწილების შედგენის შესახებ // კომუნისტი. - 1923. - 23 თებერვალი. - №42. - გვ. 1;
22. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 23 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 4;
23. სტუდენტი. ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის მოხსენება // კომუნისტი. - 1923. - 10 ნოემბერი. - №259. - გვ. 3;
24. ამხანაგი ს. ორჯონიკიძე და ფ. მახარაძე გურიის: ჩვენი სპეციალური კორესპონდენტისაგან // კომუნისტი. - 1924. - 13 სექტემბერი. - №209. - გვ. 1;
25. დოლიძე, ა. შრომის კერამიკული ქარხნის შესახებ: [ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის საუბრის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 7 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
26. დოლიძე, ს. საჭირო განმარტება: [ყოფილი მენშევიკისა და არსენალის პარტორგანიზაციის კრებაზე ამხ. ს. ორჯონიკიძის განცხადების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 19 დეკემბერი. - №290. - გვ. 2;
27. ერქომაიშვილი, ა. კანონის დარღვევა არ შეიძლება: [სერგო ორჯონიკიძის წერილზე ამხანაგ თათიშვილის გამოკამათების შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 9 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
28. თათიშვილი, ვ. წერილი რედაქციის მიმართ: [საპასუხო წერილი] // კომუნისტი. - 1924. - 7 თებერვალი. - №31. - გვ. 4;
29. ფუხარა: ჩვენი ნაკლოვანებანი: [გამომხატურება „კომუნისტის“ სადღესასწაულო ათასეულ ნომერში ს. ორჯონიკიძის მიერ დასმული საკითხისადმი, რომ პრესაში შემოღებული ყოფილიყო განყოფილება სათაურით „ჩვენი ნაკლულევანებანი“] // კომუნისტი. - 1924. - 1 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 1;
30. არსენალის რაიონის უპარტიო მუშა-მოსამსახურეთა კონფერენცია: შეკითხვები ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძეს // კომუნისტი. - 1925. - 19 ივნისი. - №138. - გვ. 3;
31. არსენალის რაიონის უპარტიო მუშა-მოსამსახურეთა კონფერენცია: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 17 ივნისი. - №136. - გვ. 2;
32. გაუმარჯოს გმირულ წითელ არმიას ფხიზელ დარაჯს საბჭოთა კავშირისას და რევოლუციისას: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 22 თებერვალი. - №44. - გვ. 3-4;
33. მაზნიაშვილი, გ. მოხსენება: საზღვარგარეთ მოღვაწეობის შესახებ: [ეს დოკუმენტი გამოქვეყნებული იქნა ს. ორჯონიკიძის მიერ ამიერ-კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების მეოთხე ყრილობაზე] // კომუნისტი. - 1925. - 6 დეკემბერი. - №281. - გვ. 2;
34. მელაძე, ე. აღმშენებლობის გზით: ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის სახელობის სკოლა სოხუმში // კომუნისტი. - 1926. - 22 იანვარი. - №17. - გვ. 4;
35. ს. გეგეჭკორის წერილები: [ს. ორჯონიკიძისადმი და ცოლისადმი დაწერილი თვითმკვლელობის დღეს] // კომუნისტი. - 1928. - 10 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
36. ლენინი და ქართული წითელი ნაწილები: ვ. ი. ლენინის მიმართიდან ამხ. ს. ორჯონიკიძისადმი // კომუნისტი. - 1931. - 30 მარტი. - №73. - გვ. 1;
37. წითელი დროშის ორდენი ამხ. სერგო ორჯონიკიძეს და სერგეი კიროვს: [საბჭოთა საქართველოს 10 წლისთავთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1931. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 12;
38. წითელ პარტიზანთა რესპუბლიკური ყრილობა // კომუნისტი. - 1932. - 18 ივნისი. - № 141. - გვ. 4; 6 ივნისი. - №131. - გვ. 2;
39. რიონჰესის მშენებელთა მისალმებანი ამხანაგ სტალინს, ამხანაგ ორჯონიკიძეს // კომუნისტი. - 1934. - 2 აგვისტო. - №177. - გვ. 1;
40. ბუაჩიძე, ს. ფრუნზელები მყინვარწვერზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1935. - 18 სექტემბერი. - №217. - გვ. 1;
41. აზერბაიჯანის სსრ სახალხო კომისართა საბჭო: ძვირფასო ამხანაგო სერგო! [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
42. ამხანაგ გრიგოლ [სერგო] კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები: [დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №46. - გვ. 2-3;
43. ამხანაგების გ. კ. ორჯონიკიძის, ლ. გ. კაგანოვიჩის, ი. ი. ვეიცერის და ნ. ი. პაპომოვის შრომის წითელი დროშის ორდენით დაჯილდოების შესახებ: დადგენილება / საბჭოთა კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // კომუნისტი. - 1936. - იანვარი. - №16. - გვ. 1;
44. ამხანაგებს სტალინს, მოლოტოვს, კაგანოვიჩს, ვოროშილოვს და ორჯონიკიძეს - პატივი: [ლოს-ანჯელეს-მოსკოვი, 19 ათასი კილომეტრის გადაფრენის შესახებ] / ს. ლევანესკი, ვ. ლეჩენკო // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №214. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - სექტემბერი. - №213. - გვ. 1; Советская Абхазия. - Сухуми, 1936. - Сентябрь. - № 214. - С. 1;
45. ამხანაგი გრიგოლ [სერგო] კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3; ახალგაზრდა კომუნისტი, 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 2;
46. აჭარის ასსრ ცაკის საიუბილეო სესიის მისალმებანი: ამხ. ამხ. კალინინს, მოლოტოვს, კაგანოვიჩს, მიქოიანს, ორჯონიკიძეს, მახარაძეს, ბერიას და სხვ. // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №65. - გვ. 2;
47. ბერია, ლ. პ. - ა) უდრეკი მეტროპოლი ლენინ-სტალინის პარტიის საქმისათვის: [ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო]: „პრავდის“ 28 ოქტომბერი // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №251. - გვ. 1-2; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 1-2; ახალგაზრდა

- კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №251. - გვ. 1-2; კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №46. - გვ. 1-2; ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №18. - გვ. 1-2; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №251. - გვ. 1-2; Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - №253. - С.1; Советская Абхазия, 1936. - Октябрь. - №251. - С.1; ბ) Бесстрашный борец за дело партии Ленина-Сталина: [Из речи тов. Л. П. Берия на траурном митинге на красной площади в Москве, 21 февраля 1937 г., посвященном памяти Г. К. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.2; გ) ამხანაგ ლ. პ. ბერიას სიტყვა, მოსკოვში წითელ მოედანზე შემდგარ სამგლოვიარო მიტინგზე 1937 წლის 21 თებერვალს. ამიერ-კავკასიის პარტიული და საბჭოთა ორგანიზაციებისა და მშრომელებისაგან: [ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის დაკრძალვის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1; დ) ამხანაგ ლ. პ. ბერიას სიტყვა მოსკოვში წითელ მოედანზე შემდგარ [ს. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებისადმი მიძღვნილ] სამგლოვიარო მიტინგზე 1937 წლის 21 თებერვალს // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40; ე) ამხანაგ ლ. პ. სიტყვა: [წარმოთქმული ქ. მოსკოვში 1937 წლის თებერვალს ს. ორჯონიკიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილ სამგლოვიარო მიტინგზე] // მეზობლი. - ზუგდიდი, 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
48. „გლავზოლოტომ“ მეორე ხუთწლელი უკვე შეასრულა: საკავშირო კპ (ბ) ცკ - ამხ. სტალინს, სსრ კავშირის სახკომსაბჭოს - ამხ. ვ. მ. მოლოტოვს, მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარს - ამხ. გ. კ. ორჯონიკიძეს // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №296. - გვ. 1;
49. გრიგოლ [სერგო] კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძის ცხოვრებისა და რევოლუციური მოღვაწეობის ქრონოლოგიური თარიღები // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 2;
50. დიდი ბელადის თანამეზობლი: [ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო. მონიანვე სტატია] // კომუნისტი. - 1936. - 28 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
51. დიდი სტალინის გამოჩენილი თანამეზობლი: [სერგო ორჯონიკიძე] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №251. - გვ. 1;
52. თათბირის მისალმებანი ამხ. სტალინს, ამხ. ვოროშილოვს და ამხ. ორჯონიკიძეს: [მძიმე მრეწველობის სამეურნეო და ინჟინერ-ტექნიკოს მუშაკთა ცოლების თათბირი] // კომუნისტი. - 1936. - მაისი. - №109. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - მაისი. - №109. - გვ. 1;
53. იუმაშევი, ა. საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალურ კომიტეტს - ამხ. სტალინს, სსრ კავშირის სახკომსაბჭოს - ამხ. მოლოტოვს, თავდაცვის სახალხო კომისარიატს - საბჭოთა კავშირის მარშალს ამხ. ვოროშილოვს, მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარიატს - ამხ. ორჯონიკიძეს: პატაკი // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №222. - გვ. 1;
54. კუხალიშვილი, ს. - ა) მეზობლი ბოლშევიკი ხელმძღვანელი: [ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულები გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2; ბ) Выдающийся организатор: Воспоминания о революционной деятельности тов. С. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С.3;
55. ლავრენტიევი. ძვირფასო ამხანაგო სერგო! [დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] / ლავრენტიევი, კრუტოვი, ვერნი // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
56. ლიტვინოვი, მ. ძვირფასო ამხანაგო სერგო! [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] / მ. ლიტვინოვი, ნ. კრესტინსკი, ბ. სტომონიკოვი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1;
57. მინიშვილი, ნ. წერილი სერგო ორჯონიკიძეს იმერეთიდან: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №252. - გვ. 3; Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - № 252. - С.3;
58. ნავთის გადამამუშავებლები ამხ. ორჯონიკიძესთან // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - თებერვალი. - №27. - გვ. 4;
59. პასტოვი, ბ. ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ჭეშმარიტი მეგობარი: [სერგო ორჯონიკიძე] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2;
60. პასუხი საქმით: [სერგო ორჯონიკიძის განცხადება ტექნიკური ძალების მიმართ სტახანოვური მოძრაობის გამო. მეთაური სტატია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №239. - გვ. 1;
61. საბრალმდებლო აქტიდან: [დოკუმენტები ამხ. ს. ორჯონიკიძის მოღვაწეობიდან] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2;
62. საკავშირო ალკ ცენტრალური კომიტეტი: ძვირფასო გრიგოლ კონსტანტინეს ძე! [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
63. საქართველოს კპ (ბ) აჭარის საოლქო კომიტეტი: მოსკოვი. მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარს ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძეს: [მისალმება დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 2;
64. საქართველოს კპ (ბ). ტფილისის კომიტეტი: [მისალმება ს. ორჯონიკიძეს დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
65. საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი: [მისალმება ამხ. სერგო ორჯონიკიძისადმი დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
66. საქართველოს პროფკავშირთა საბჭო: სსრ კავშირის მძიმე მრეწველობის სახკომს ამხ. სერგო ორჯონიკიძეს: [მისალმება დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2;
67. საქართველოს სსრ. ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი: საიუბილეო სესია: სესიის მისალმე-

- ბანი ამხ. ამხ. კალინინს, მოლოტოვს, ვოროშილოვს, ლ. ბერიას, ლ. კავანოვიჩს, მიქოიანს, ორჯონიკიძეს // კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №50. - გვ. 2; საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - მარტი. - №50. - გვ. 1;
68. საქართველოს ცაკისაგან: [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №46. - გვ. 1;
69. საყვარელიძე, პ. მ. ქუთაისის ციხეში: [სერგო ორჯონიკიძის შესახებ]: მოგონებიდან // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 3; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 3;
70. სესიის მისალმებანი: ამხ. სტალინს, ამხ. სერგო ორჯონიკიძეს, ამხ. ლავრენტი ბერიას: [აზერბაიჯანში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 15 წლისთავთან დაკავშირებით აზერბაიჯანის ცაკის საიუბილეო სესია] // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - იანვარი. - №2. - გვ. 1;
71. სკპ (ბ) ა/კ კომიტეტი: [მისალმება ამხ. სერგო ორჯონიკიძისადმი, დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
72. სკპ (ბ) ა/კ სამხარეო კომიტეტი: მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარს ამხანაგ ს. ორჯონიკიძეს: [მისალმება დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №46. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1;
73. სკპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტი: ამხანაგ გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძეს: [მისალმება დაბადების ორმოცდაათი წლის თავზე] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №249. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №46. - გვ. 1;
74. სსრ კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარის ამხ. გ. კ. ორჯონიკიძის შრომის წითელი დროშის ორდენით დაჯილდოების შესახებ: დადგენილება / სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1936. - იანვარი. - №17. - გვ. 2;
75. სსრკ ცაკი: [მისალმება ამხ. სერგო ორჯონიკიძისადმი მისი დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
76. სტალინი, მოლოტოვი, ვოროშილოვი, კავანოვიჩი, ორჯონიკიძე, მიქოიანი და უდანოვი თავდაცვის სახალხო კომისარიატის ცხენოსანთა ცალკე დივიზიონში // მუშა. - 1936. - ივნისი. - №127. - გვ. 1;
77. სტახანოვი, ა. - ა) მან დაიმსახურა ხალხის სიყვარული: [სერგო ორჯონიკიძე] // კომუნისტი. - 1936. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2; ბ) მან დაიმსახურა ხალხის სიყვარული: [მოგონება მგზნებარე ბოლშევიკის, დიდი სტალინის ერთგული მონაფის გრიგოლ კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძის შესახებ, გარდაცვალებიდან 2 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
78. ფირცხალავა, ნ. გრიგოლ [სერგო] კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძე: დაბადებიდან 53 წლის შესრულების გამო // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1939. - 28 ოქტომბერი. - №240. - გვ. 2;
79. ჩვენი პირველი მეზობელი ხელმძღვანელი: [მოგონება ამხ. ს. ორჯონიკიძის რევოლუციური მოღვაწეობის შესახებ] / ვ. კონჯარია, ვ. დარჩია, ვ. გოგოშიძე // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 2;
80. ცხაკაია, მ. ჩვენი სერგო: [დაბადებიდან 50 წლის შესრულებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 2;
81. ძვირფასო ამხ. სერგო!: [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] / დიმიტროვი, ერკოლი, მანუილსკი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
82. ძვირფასო სერგო!: [მისალმება ამხ. ს. ორჯონიკიძის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო] / ს. კოსიორი, პოსტიშევი, პეტროვსკი // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №550. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 1; მუშა. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 1;
83. Азербайджанская ССР. Совет народных Комиссаров: Дорогой товарищ Серго! : [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения т. С. Орджоникидзе] // Заря Востока. - 1936. - 28 октября. - №252. - С. 1;
84. Армения ССР. Совет Народных Комиссаров: Наркомтяжпром СССР - тов. Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - №253. - С. 1;
85. Боевой руководитель: Воспоминания о революционной деятельности тов. С. Орджоникидзе / В. Конджария, В. Гогошидзе // Заря Востока. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С.3. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Октябрь. - № 249. - С.3;
86. Верный сын партии Ленина-Сталина: [К пятидесятилетию со дня рождения тов. С. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1936. - Октябрь. - №249. - С. 1;
87. ВКП (б) Закавказский краевой комитет: Наркому тяжелой промышленности Союза ССР тов. С. Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // Заря Востока. - 1936. - Октябрь. - № 252. - С. 1. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Октябрь. - № 249. - С. 1;
88. ВКП (б) Центральный комитет: Товарищу Григорию Константиновичу Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // Заря Востока. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1. - То же в газете: Советская Абхазия, 1936. - Октябрь. - № 249. - С. 1;

89. Всесоюзное совещание жен хозяйственников и инженерно-технических работников тяжелой промышленности - товарищу Сталину, тов. Молотову, тов. Калинин, тов. Серго Орджоникидзе, тов. Ворошилову: [Приветствие] // *Заря Востока*. - 1936. - Май. - № 109. - С. 1;
90. Выполнен годовой план по стали и прокату: ЦК ВКП (б) - товарищу Сталину И. В.; СНК СССР - товарищу Молотову В. М.; Народному Комиссару тяжелой промышленности - товарищу С. Орджоникидзе // *Заря Востока*. - 1936. - Декабрь. - № 300. - С. 1;
91. Глазот СССР: Азотная промышленность досрочно выполнила годовой план: ЦК ВКП (б) - товарищу Сталину, Совнарком СССР - товарищу В. М. Молотову, Наркомтяжпром - товарищу Г. К. Орджоникидзе // *Заря Востока*. - 1936. - Декабрь. - № 301. - С. 1;
92. Грузия ССР ЦИК: Талантливому, неутомимому организатору тов. С. Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 2;
93. Дорогой и любимый тов. Серго: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения тов. С. Орджоникидзе] / Стаханов, Дюканов, Петров // *Заря Востока*. - 1936. - Октябрь. - № 253. - С. 1;
94. Дорогой Серго!: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения тов. С. Орджоникидзе] / Косиор, Постышев, Петровский // *Советская Абхазия*. - Сухуми, 1936. - Октябрь. - № 249. - С. 1;
95. Дорогой тов. Серго!: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения тов. С. Орджоникидзе] / Димитров, Эрколи, Мануильский // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1. - То же в газете: *Советская Абхазия*, 1936. - Октябрь. - № 250. - С. 1;
96. Елисабедашвили, Г. Старший большевик: Воспоминания о революционной деятельности тов. С. Орджоникидзе // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 2;
97. ЗСФСР ЦИК. Президиум: Наркомтяжпром СССР - тов. Серго Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - Октябрь. - № 253. - С. 2;
98. Институт Маркса-Энгельса-Ленина: Документы: [касающиеся пребывания тов. Орджоникидзе на южном фронте] // *Заря Востока*. - 1936. - Октябрь. - № 253. - С. 2;
99. КП (б) Грузии: Народному Комиссару тяжелой промышленности Союза ССР товарищу С. Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1;
100. КП (б) Грузии. Тбилисский комитет: Тов. Серго Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1;
101. Левандовский, М. Стальному бойцу Серго Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1;
102. Мусабеков, Г. Кузнец сталинской дружбы народов Закавказья: [К пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 3;
103. О награждении орденом трудового красного знамени народного комиссара путей сообщения тов. Кагановича Л. М., народного комиссара тяжелой промышленности тов. Орджоникидзе Г. К. и народного комиссара водного транспорта тов. Пахомова Н. И.: Постановление / Центральный Исполнительный Комитет Союза ССР // *Заря Востока*. - 1936. - январь. - № 16. - С. 1;
104. Под знаменем борьбы за дело Ленина-Сталина: Из краткой биографии т. С. Орджоникидзе // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 2-3;
105. Приветствия юбилейной сессии ЦИК Азербайджанской ССР т. т. Сталину, Калинин, Молотову, Орджоникидзе, Ворошилову, Микояну и Берия: [По поводу 15-летия установления советской власти в Азербайджане] // *Заря Востока*. - 1936. - январь. - № 1. - С. 1-2. - То же: *На рубеже Востока*, 1936. - январь. - № 1. - С. 1;
106. Прием делегации Советского Азербайджана руководителями партии и правительства в Кремле: Речи т.т. Орджоникидзе и Молотова // *Советская Абхазия*. - 1936. - январь. - № 20. - С. 1. - То же: *На рубеже Востока*, 1936. - январь. - № 2-3. - С. 2;
107. Серго [Григорий Константинович] Орджоникидзе: Сборник посвященный пятидесятилетию тов. Серго Орджоникидзе. - [Тифлис]: [Заря Востока], [1936]. - 203 с.: ил.; 25 см.;
108. Славное пятидесятилетие: [По поводу пятидесятилетия со дня рождения тов. Серго Орджоникидзе. Передовая статья] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1;
109. Смелый, энергичный революционер: Воспоминания о революционной деятельности тов. С. Орджоникидзе / С. Метревели, А. Капанадзе // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 3;
110. СССР. Совет Народных Комиссаров: Тов. Орджоникидзе: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1. - То же в газете: *Советская Абхазия*, 1936. - Октябрь. - № 250. - С. 1;
111. СССР. ЦИК. Президиум: Дорогой товарищ Серго!: [Приветствие по поводу пятидесятилетия со дня рождения т. С. Орджоникидзе] // *Заря Востока*. - 1936. - 28 октября. - № 252. - С. 1. - То же в газете: *Советская Абхазия*, 1936. - Октябрь. - № 249. - С. 1;
112. Сталин, Молотов, Ворошилов, Каганович, Орджоникидзе, Микоян и Жданов посетили отдельный кавалерийский дивизион наркомата обороны // *Советская Абхазия*. - Сухуми, 1936. - Июнь. - № 128. - С. 1;
113. Центральный Исполнительный Комитет Грузии. Юбилейная сессия: Приветствия юбилейной сессии ЦИК ССР Грузии: ЦИК СССР - тов. Калинин, СНК СССР - тов. Молотову, народному комиссару

- обороны- тов. Ворошилову, Закрайком ВКП (б)- тов. Л. Берия, тов. Л. Кагановичу, тов. Орджоникидзе и тов. Микояну // *Заря Востока*. - 1936. - март. - № 50. - С. 1;
114. Юбилейная сессия ЦИК ССР Грузии- товарищу Серго Орджоникидзе: [Приветствие по поводу 15-летия советской Грузии] // *Советская Абхазия*. - 1936. - марта. - № 51. - С. 1;
115. Юмашев, А. ЦК ВКП (б) - тов. Сталину, Совнарком СССР - тов. Молотову, Наркомат обороны - тов. Ворошилову, Накомтяжпром - тов. Орджоникидзе: [Об установлении рекорда высоты с грузом в 10 000 кг] // *Заря Востока*. - 1936. - Сентябрь. - № 220, 223. - С. 1;
116. ამხანაგი სერგო კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: პროლეტარული მგზნებარე რევოლუციონერი: ამხანაგ სერგო ორჯონიკიძის ბიოგრაფია // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 2-3;
117. ამხანაგი სერგო კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით]: [წერილები] // *კომუნისტი*. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 2. - საქართველოს მშრომელთა გლოვა; სერგოს სამშობლო სოფელში; მშვიდობით, პარტიისა და ხალხის საყვარელო ადამიანი!;
118. ამხანაგი სერგო კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: სამგლოვიარო მიტინგი წითელ მოედანზე, მიძღვნილი გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძის ხსოვნისადმი: [მიტინგზე გამომსვლელთა სიტყვები] // *კომუნისტი*. - 1937. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 2-3;
119. ამხანაგი სერგო კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [სამძიმრის წერილები საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // *კომუნისტი*. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 3. - შინაარსი: რკინიგზელთა დიდი მეგობარი; ოცდათორმეტი წლის წინათ; მძიმე მრეწველობის არმიის სარდალი; საყვარელი სერგოს ხსოვნას;
120. ამხანაგი სერგო კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [სამძიმრის წერილები საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] // *კომუნისტი*. - 1937. - 21 თებერვალი. - №41[42]. - გვ. 2-3;
121. ამხანაგ ორჯონიკიძის სიტყვა გრამაფონის ფირფიტებზე: [საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნის აღსანიშნად „გრამფონასტრესტის“ ფაბრიკის მიერ 3000 კომპლექტი ფირფიტის გამოშვების შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
122. ამხანაგ ორჯონიკიძის ხსოვნას: [საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: ი. სტალინი, ვ. მოლოტოვი, ლ. კავანოვიჩი, ნ. ეჟოვი და სხვები;
123. ამხანაგ სერგოს ხსოვნას: [საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1. - ტექსტი ბოლოს ხელს აწვდის ანერენ მთავრობის და ხელისუფლების წევრები: ლ. ბერია, მ. ბაგიროვი, გ. მუსაბეკოვი, ს. გოგლიძე, მ. ლევანდოვსკი, გ. ყურულაშვილი, ე. ბედიას;
124. ბალიური, ლ. სერგო ორჯონიკიძე ხევესურეთში: [1919 წელს არხოტის ხეობაში] // *კომუნისტი*. - 1937. - 22 მარტი. - №66. - გვ. 4;
125. გამოხმაურება ამხანაგ გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო საზღვარგარეთ: [ტოკიო, ლონდონი, ბერლინი] // *კომუნისტი*. - 1937. - 21 თებერვალი. - №41[42]. - გვ. 1;
126. გარდაცვალება დიდი ბოლშევიკი: [ესპანეთის კომპარტიის გამოხმაურება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // *კომუნისტი*. - 1937. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
127. გ. კ. ორჯონიკიძის ხსოვნის უკვდავყოფის შესახებ: დადგენილება / საბჭოთა კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // *კომუნისტი*. - 1937. - 12 მარტი. - № 58. - გვ. 1;
128. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის (ბ) ამიერკავკასიის ამხარეო კომიტეტი // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
129. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საბჭოთა კავშირის სახალხო კომისართა საბჭო // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
130. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საბჭოთა კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
131. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტი // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
132. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საქართველოს პროფსაბჭო // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
133. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი // *კომუნისტი*. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
134. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის მინისტრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] /

- საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭო // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
135. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: მთავრობის ცნობა: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების შესახებ] / საბჭოთა კავშირის მთავრობა // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
136. დამკრძალავი კომისიისაგან: [განცხადება გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძის დაკრძალვის ცერემონიალის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 3;
137. დიპლომატიური კორპუსის სამძიმარი: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 21 თებერვალი. - №41[42]. - გვ. 1;
138. დონბასის მალაროელთა და მეტალურგთა მიმართვის პასუხად: [წერილები მრენველობის სხვადასხვა დარგებში წარმატებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 მარტი. - № 52. - გვ. 2;
139. თბილისის საბჭოს სამგლოვიარო სხდომა: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - № 43. - გვ. 1;
140. თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის მოვალეობათა დროებით შემსრულებლის ბ-ნ შუქრი სარაჯოღლუს დეპუტა: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 23 თებერვალი. - № 44. - გვ. 3;
141. იაროსლავსკი, ე. ბოლშევიკთა პარტიის VI ყრილობა: [1927 წელს ჩატარებული ისტორიული ყრილობის აღსანიშნავად] // კომუნისტი. - 1937. - 8 აგვისტო. - გვ. 2;
142. კატალონიის მეთაურის კომპანისის დეპუტა: ბარსელონა, 1937 წლის 19 თებერვალი, 24 საათი: მოლოტოვს, სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარეს, მოსკოვი: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - № 43. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: ლუის კომპანისი;
143. კვათანელი, ვალ. კინოფილმი სერგო ორჯონიკიძის შესახებ: [დოკუმენტური ფილმი სერგოს ცხოვრებასა და გარდაცვალებაზე. რეჟ. დ. ვერტოვი, ტექსტის წამკითხავი ვ. კაჩალოვი] // კომუნისტი. - 1937. - 11 მარტი. - № 57. - გვ. 4;
144. ლისაშვილი, ი. მის ძვირფას ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
145. მალაროელები და მეტალურგები ებმებიან ს. ორჯონიკიძის სახელობის ლაშქრობაში: დონბასის სტახანოველთა მიმართვის პასუხად // კომუნისტი. - 1937. - 4 მარტი. - № 51. - გვ. 2;
146. მისი ხსოვნა გასწვდება თაობებს: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო]: [მონინავე] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 1;
147. [21 თებერვლის გლოვის დღედ გამოცხადების შესახებ საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] / თბილისის ქალაქის საბჭოს პრეზიდიუმი // კომუნისტი. - 1937. - 21 თებერვალი. - №41[42]. - გვ. 1;
148. რევოლუციის მეტროქოლ ძალთა ორგანიზატორი: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 21 თებერვალი. - №41[42]. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: ვოროშილოვი, გამარნიკი, ტუხაჩევსკი, ბუდიონი და სხვები;
149. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტისაგან: [განცხადება საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის მინისტრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] / საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტი // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
150. საეიშო დასკვნა: გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძის გარდაცვალების ფაქტზე // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 3;
151. საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის დელბოსის დეპუტა ამხანაგ ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - № 43. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: ივონ დელბოსი;
152. საქართველოს მშრომელები გლოვობენ ძვირფას სერგოს გარდაცვალებას: [ინფორმაცია სამგლოვიარო ღონისძიებების შესახებ საქართველოს ქალაქებში] // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 3;
153. უკანასკნელი გზა...: კავშირთა სახლის სვეტებიან დარბაზში: [სამგლოვიარო ცერემონიალი საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 1;
154. უცხოეთის პრესის გამომხატურება ამხანაგ ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო: [სამძიმრის წერილები ესპანეთიდან, ინგლისიდან, შვეციიდან, აშშ-დან საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 2;
155. „ქეთო და კოტე“ დიდ თეატრში: სპექტაკლს დაესწრნენ ამხანაგები: სტალინი, მოლოტოვი, ვოროშილოვი, კანაგოვიჩი, ორჯონიკიძე, ანდრეევი, მიქოიანი, პოსტიშევი, ეჟოვი, დიმიტროვი, ხრუშოვი, ბერია // კომუნისტი. - 1937. - 14 იანვარი. - №11. - გვ. 1;
156. ქუთაისის საბჭოს სამგლოვიარო სხდომა: [საბჭოთა კავშირის მიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. - № 43. - გვ. 1;
157. ქუჩიშვილი, გ. - ა) მშობლიური სერგოს ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 22 თებერვალი. -

- №43. - გვ. 3; ბ) ამხ. სერგო ორჯონიკიძე ფრონტზე: პარტიზანების ნაამბობი: [ლექსი] // კომუნისტის დროში. - წაღწევა, 1940. - 21 თებერვალი. - №8;
158. შანშიაშვილი, ს. მოკვდა გმირი: [ლექსი, მიძღვნილი ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალებისადმი] // კომუნისტი. - 1937. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 3; კომუნისტის გზით. - მცხეთა, 1940. - 18 თებერვალი. - №9;
159. ჩვენ ვიზიარებთ მათ მწუხარებას: [გაზეთ „იუმანიტეს“ გამოხმაურება საბჭოთა კავშირის მიძიმე მრენველობის სახალხო კომისრის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1937. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
160. ხალხის გლოვა: [გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძის გარდაცვალების გამო]: [“პრავდის“ მონინავე] // კომუნისტი. - 1937. - 21 თებერვალი. - №42. - გვ. 1;
161. ამხ. გ. კ. ორჯონიკიძის ხსოვნას: [მისი გარდაცვალებიდან ერთი წლისთავის შესრულების გამო. გამოფენა სსრ კავშირის რევოლუციის მუზეუმში] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1938. - 22 თებერვალი. - № 43. - გვ. 2;
162. ბობოხიძე, კ. სერგო ორჯონიკიძე ფრონტზე: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
163. ბუსიგინი, ა. უკანასკნელი შეხვედრა [სერგო ორჯონიკიძესთან. მისი გარდაცვალების წლისთავი] / ა. ბუსიგინი // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
164. გამოფენა სსრ კავშირის რევოლუციის მუზეუმში: [სერგო ორჯონიკიძის სიკვდილიდან ერთი წლისთავის აღსანიშნავად გაიხსნა მოსკოვში მისი ცხოვრებისა რევოლუციური მოღვაწეობისადმი მიძღვნილი გამოფენა] // კომუნისტი. - 1938. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
165. გ. კ. ორჯონიკიძე: ბიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2; კომუნისტური განათლება. - 1938. - 18 თებერვალი. - №15. - გვ. 1;
166. გრიგოლ კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან ერთი წლისთავის შესრულების გამო. მონინავე სტატია // მუშა. - 1938. - 17 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
167. დიდი პროლეტარული რევოლუციონერი: [სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან ერთი წლის შესრულების გამო. მონინავე სტატია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
168. ერლიხი, ა. გმირობით, სიმამაცით, უშიშროებით აღსავსე ცხოვრება: [სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 1 წლისთავი] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
169. თბილისში, ალექსანდრეს ბაღში მუშათა მიტინგის დახვედრის XX წლისთავი: ამხ. გ. ხაჭაპურიძის სტატიიდან - „სადგურ შამქორსა და თბილისში, ალექსანდრეს ბაღში მომხდარი დახვედრის XX წლისთავისათვის“, რომელიც გამოქვეყნებულია ჟურნალ „პარტიულ მშენებლობაში“ №2, 1938 წ. // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 23 თებერვალი. - №44. - გვ. 4;
170. მებრძოლი ხელმძღვანელი: [სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 1 წლისთავი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
171. ნიკოლინი, ლ. ფილმი მიძღვნილი სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნისადმი: „სოიუზკინო ქრონიკა“- მოსკოვის სტუდიის ნაწარმოები // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 17 თებერვალი. - №39. - გვ. 4;
172. ორჯონიკიძე, ზინაიდა. - **წიგნები:** ა) *Путь большевика: Страницы из воспоминаний о Серго Орджоникидзе / Зинаида Орджоникидзе; [Ред. И. Разгон]. - [М.]: История гражд. войны, 1938 (16-я тип. треста „Полиграфкнига“). - 56 с.: ил.; 20см.*; ბ) *Путь большевика: Страницы из воспоминаний о Серго Орджоникидзе / Зинаида Орджоникидзе; [Ред. И. Разгон]. - [М.]: Госполитиздат, 1939 (16-я тип. треста „Полиграфкнига“). - 167 с.: фот., 1 вкл. л. фронт. портр.; 17см.*; გ) *Шлях більшовика: сторінки з спогадів про Серго Орджоникидзе / Зінаїда Орджонікідзе; [Ред. Б. Найшулер]. - [Київ]: Державне видавн. політ. лит. при РНК УРСР, 1939. - 159 р.: ил.; 18см.*; დ) *Der Lebensweg eines Bolschewiken [Текст] / Sinaida Ordshonikidze; Aus dem Russischen von Leny Klementinowskaja. - Kiew: Staatsverl. der nationalen Minderheiten der USSR, 1940. - 156 с.: фронт., ил.; 19см.*; ე) *Путь большевика [Текст]: Страницы из воспоминаний о Серго Орджоникидзе / [Лит. обработка Всеволода Саблина]. - Грозный: Чечингосиздат, 1941. - 146 с.: портр. и факс.; 20см.*; ვ) *Путь большевика [Текст]: Страницы из жизни Серго Орджоникидзе / З. Орджоникидзе. - [Москва]: Госполитиздат, 1945 (Образцовая тип.). - 268 с., 8 л. портр.: ил.; 20см.*; ზ) *Путь большевика [Текст]: Страницы из жизни Серго Орджоникидзе / З. Орджоникидзе. - 2-е изд. - Москва: Госполитиздат, 1948 (Образцовая тип. им. Жданова). - 272 с., 1 л. портр.: портр., факс.; 20см.*; თ) *Пътят на един болшевик [Текст] / З. Орджоникидзе; Превела Роза Бъчварова. - София: Българска комунистическа партия, 1949. - 381 с.: ил.; 17см.*; ი) ბოლშევიკის გზა. სერგო ორჯონიკიძის ცხოვრებიდან. - თბ.: სახელგამი, პოლიტიკიტერატურის სექტორი, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ. გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 352 გვ.: 1 ფურც. პორტრ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „შენიშვნებში“; კ) *Egy bolshevik útja [Текст]: G. K. Ordsonikidze élete. - Budapest: Szikra, 1950. - 382 с.: портр.; 19см.*; **წერილები:** ა) ბრძოლის დღეები: [სერგო ორჯონიკიძის მებრძოლი მეგობრის, ზ. ორჯონიკიძის მოგონებიდან. სტატია ამოღებულია „ქალი სამოქალაქო ომში“ მე-2 გამოცემიდან] // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3; ბ) საბრძოლო დღეები: [სერგო ორჯონიკიძის მეუღლის მოგონებებიდან. ამოღებულია წიგნიდან „ქალი სამოქალაქო ომი“] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 15, 16 თებერვალი. - №37-38. - გვ. 2-3, 2; გ) ინგუშეთის მთებში: [სერგო ორჯონიკიძის რევოლუციური მოღვაწეობის შესახებ]: წიგნიდან - „ბოლშევიკის გზა“ // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2; დ) მოგონება ამხანაგ სერგოზე

- [1917-1918 წლებში სერგო ორჯონიკიძის რევოლუციური მოღვაწეობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3; ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 26 თებერვალი. - №7. - გვ. 2; ე) სერგო და სოფლის მეურნეობის მაშინიზაცია: მოგონებებიდან // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40; ვ) ტექნიკური პროგრესის მედროშე: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 4 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1941. - 19 თებერვალი. - №41; ზ) Знаменосец технического прогресса: К 4-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1941. - 19 февраля. - № 41;
173. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 1 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 22 თებერვალი. - №5. - გვ. 1; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 9 თებერვალი. - №32. - გვ. 4;
174. სერგო ორჯონიკიძისადმი მიძღვნილი გამოფენა: კიევი, 17 თებერვალი // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 26 თებერვალი. - №46. - გვ. 4;
175. სერგოს სოფელში: [სერგო ორჯონიკიძის სოფელი] // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3; მუშა. - 1938. - 17 თებერვალი. - №39. - გვ. 2;
176. სოციალისტური ინდუსტრიის დიდი მესაჭე: [სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების წლისთავი] // კომუნისტი. - 1938. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
177. ფილმი სერგო ორჯონიკიძეზე: მოსკოვი, 10 თებერვალი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 12 თებერვალი. - №35. - გვ. 4;
178. Бедный, Д. Твое бессмертье в бессмертьи наших дел: [Стихотворение на смерть Г. К. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
179. Вацек, И. П. Стойкий боец за дело Ленина-Сталина: [К 1-й годовщине смерти Г. К. Орджоникидзе] // Заря Востока. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
180. Г. К. Орджоникидзе: [Биографическая справка] // Советская Абхазия. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.1;
181. Г. К. Орджоникидзе: [К первой годовщине со дня смерти] // Заря Востока. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.1;
182. Стальский, С. Песнь о Серго: [Из поэмы, написанной в 1936 году]: Перевод с лезгинского / Сулейман Стальский ; Переводчик Эф. Капиев // Заря Востока. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С. 2;
183. Стаханов, А. Он заслужил любовь народа: [К 1-й годовщине смерти Г. К. Орджоникидзе] // Заря Востока. - 1938. - 18 февраля. - №40. - С.2. - То же: Советская Абхазия, 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
184. Фильм о Серго Орджоникидзе: [Москва, 10 февраля] // Заря Востока. - 1938. - 12 февраля. - № 35. - С.4;
185. Эрлих, А. Жизнь, полная героизма, мужества, бесстрашия: [О жизни Г. К. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1938. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
186. ბალიაური, ლ. სტუმარი: [მოთხრობა]. - თბ.: საბლიტგამი, 1939. - 50 გვ.; 17სმ.;
187. გ. კ. ორჯონიკიძისადმი მიძღვნილი გამოფენა [საბჭოთა კავშირის რევოლუციის მუზეუმი შეუდგა გ. კ. ორჯონიკიძის ცხოვრებისა და რევოლუციური მოღვაწეობისადმი მიძღვნილი გამოფენის გაფართოებას] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 9 თებერვალი. - №32. - გვ. 4. - სტატია გადმობეჭდილია გაზეთიდან „კომსომოლსკაია პრავდა“;
188. გ. კ. ორჯონიკიძის სტატიებისა და სიტყვების კრებული // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 20 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
189. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე [მგზებარე, უშიშარი ბოლშევიკი, საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარი, დიდი სტალინის უახლოესი მეგობარი. გარდაცვალების 2 წლისთავი] // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №33. - გვ. 1;
190. გრიგორიევი, ა. დიდი ბოლშევიკი [ლენინისა და სტალინის ერთგული მოწაფე და თანამებრძოლი, საბჭოთა კავშირის მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარი - გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე. გარდაცვალების 2 წლისთავი] // საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
191. გულისხმიერი მეგობარი (ზინაიდა ორჯონიკიძის მოგონებებიდან) [სერგო ორჯონიკიძის რევოლუციური მუშაობის შესახებ, მისი გარდაცვალებიდან ორი წლისთავზე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
192. დიდი ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძე. გარდაცვალებიდან 2 წლის შესრულების გამო] // საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა. - 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 81-82;
193. დიდი ბოლშევიკი [დიდი სტალინის ერთგულ თანამებრძოლის გრიგოლ კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძის გარდაცვალების ორი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
194. დიდი რევოლუციონერი-ბოლშევიკი: [დიდი სტალინის ერთგული თანამებრძოლის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 2 წელი]: [მონიშნვე] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
195. დონსკოი, ე. საბჭოთა ახალგაზრდობის მეგობარი და მასწავლებელი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან ორი წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
196. ეგაძე, ო. სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი გამოფენები [ლენინგრადში, გარდაცვალებიდან 2 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1939. - 14 თებერვალი. - №36. - გვ. 2; საბჭოთა ოსეთი, 1939. - 3 თებერვალი. - №32. - გვ. 3;
197. კავანოვიჩი, მ. მგზებარე ბოლშევიკი სერგო ორჯონიკიძე // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1. - სტატია გადმობეჭდილია გაზეთიდან „პრავდა“, 1938 წ., 18 თებერვალი;
198. ლებედევ-კუშაჩი, ვ. მებრძოლის კუბოსთან: [ლექსი]: სამგლოვიარო სიმღერა ფილმიდან „გ. კ. ორჯონიკიძის ხსოვნას“ // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 4;
199. მგზებარე ბოლშევიკის ხსოვნას (გ. კ. ორჯონიკიძის სტატიებისა და სიტყვების კრებული) [გამოშვებული პოლიტიკური ლიტერატურის სახელმ-

- ნივთო გამოცემლობიდან] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
200. რევოლუციის შეუდრეკელი რაინდი [გრიგოლ (სერგო) კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: გარდაცვალების ორი წლისთავის გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 18 თებერვალი. - № 16. - გვ. 1;
201. სერგო ორჯონიკიძე: [ლენინ-სტალინის პარტიის დიდი მოღვაწე ბოლშევიკი. გარდაცვალებიდან ორი წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 26 თებერვალი. - №7. - გვ. 2;
202. სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების ორი წლისთავისათვის: [მზადება სოფელ პოკროვსკოვში, სადაც იგი გადასახლებული იყო 1916-1917 წლებში] // კომუნისტი. - 1939. - 14 თებერვალი. - №36. - გვ. 1; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 14 თებერვალი. - №36. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 37 თებერვალი. - №15. - გვ. 1; საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 15 თებერვალი. - №37. - გვ. 1; საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 17 თებერვალი. - №32. - გვ. 3;
203. სერგო ორჯონიკიძის დეგუმა ვ. ი. ლენინს: [1919 წლის 24 იანვარს, კავკავიდან] // კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 3;
204. სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნის აღსანიშნავად: გამოფენა საბჭოთა კავშირის ხალხთა მუზეუმში: [მოსკოვი] // კომუნისტი. - 1939. - 9 თებერვალი. - №32. - გვ. 1; საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 11 თებერვალი. - №34. - გვ. 1;
205. სერგოს სახელი მუდამ იცოცხლებს: [კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს გამოჩენილი მოღვაწის, მტკიცე ბოლშევიკის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 2 წლისთავის გამო]: [მონინავე] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
206. „ღამე სექტემბერში“ [კინოსტუდია „მოსფილმი“ აწარმოებს ახალი სურათის გადაღებას, რომელიც ეხება სტახანოვური მოძრაობის ჩასახვას და სერგო ორჯონიკიძის მონაწილეობას] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 28 აპრილი. - №97. - გვ. 1;
207. ძვირფასი სერგოს ხსოვნა მარად უკვდავია: [მგზნებარე რევოლუციონერის - სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან ორი წლისთავის გამო]: [მონინავე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 1;
208. ხვინგია, ა. საინტერესო გამოფენა [მოსკოვის რევოლუციის მუზეუმში მიძღვნილი გამოჩენილი პროლეტარული რევოლუციონერის ამხანაგ ს. ორჯონიკიძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობისადმი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 2;
209. ხუციშვილი, ე. სერგოს სამშობლო სოფელში: [მგზნებარე ბოლშევიკის, ლენინ-სტალინის პარტიის ერთგული შვილის სერგო ორჯონიკიძის სამშობლო სოფლის ღორეშას მიღწევები და გამარჯვებები სოციალისტურ მშენებლობის დარგში] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2; საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 18 თებერვალი. - №40. - გვ. 2;
210. Бабаджанов, Л. Из документов о революционной деятельности С. Орджоникидзе [пламенного большевика, соратника великого Ленина и Сталина] // Заря Востока. - 1939. - 21 февраля. - № 42. - С.3;
211. Великий большевик [соратник Ленина и Сталина. Жизнь - деятельность]: Вторая годовщина со дня смерти Серго Орджоникидзе (18. 02. 1937 г. - 18.02. 1939 г.) // Советская Абхазия. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.1;
212. Выставка в Сухуми [отображающая историю революционной борьбы в Абхазии за период с 1903 - 1921 г.г.; большая часть выставки посвящена обзору революционной деятельности в Абхазии С. Орджоникидзе - пламенного борца за дело коммунизма, скончавшегося 18 февраля 1937 г.] // Заря Востока. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
213. Гунин, Виктор Николаевич. По боевому пути чрезвычайного комиссара [С. Орджоникидзе]: Записки участника высокогор. перехода Орджоникидзе - Тбилиси.-Ростов н/Д: Ростиздат, 1939. - 64 с., 1 вкл. л. портр.: ил., портр.; 20 см.;
214. Ищенко, Н. Больница имени Серго Орджоникидзе [в Гудаутах] // Советская Абхазия. - 1939. - 11 марта. - № 57. - С.2;
215. Ко второй годовщине со дня смерти Серго Орджоникидзе: [Подготовка в селе Покровском, куда был сослан пламенный большевик] // Заря Востока. - 1939. - 14 февраля. - № 36. - С.1;
216. Мелихов, А. Революционная деятельность Серго Орджоникидзе в Абхазии: [К второй годовщине со дня смерти пламенного большевика и соратника Ленина и Сталина] // Советская Абхазия. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
217. Памяти пламенного большевика: Сборник статей и речей Г. К. Орджоникидзе [за период с 1911 по 1937 г. г. в издании Государственного издательства политической литературы, выпущенный ко второй годовщине со дня смерти великого революционера] // Заря Востока. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
218. Памяти Серго Орджоникидзе: Выставка в музее народов СССР [в Москве, посвященная жизни и революционной деятельности] // Советская Абхазия. - 1939. - 10 февраля. - № 33. - С.1;
219. Проектирование монументальных памятников в Москве [Ф. Э. Дзержинскому, С. М. Кирову, С. Орджоникидзе и В. В. Куйбишеву] // Советская Абхазия. - 1939. - 16 мая. - № 110. - С.1;
220. Разгон, И. Серго Орджоникидзе: Ко второй годовщине со дня смерти [пламенного революционера, замечательного государственного деятеля и соратника Ленина и Сталина. Жизнь - деятельность] // Заря Востока. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
221. Сборник статей и речей Г. К. Орджоникидзе: [Под редакцией А. И. Микояна, Л. З. Мехлиса, Л. П. Берия, З. Г. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.1;
222. Хуцишвили, Е. В селе Гореша [Грузинской ССР. Прошлое и настоящее родины великого революционера С. Орджоникидзе]: [Ко второй годовщине со дня смерти] // Заря Востока. - 1939. - 18 февраля. - №40. - С.2;

223. Чхартишвили, Р. Сердечный человек: [О революционной деятельности СЕрго Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1939. - 18 февраля. - № 40. - С.2;
224. ახლიაური, დ. სერგო და ახალგაზრდობა: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 3 წლისთავისათვის] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
225. გ. კ. ორჯონიკიძე: 1886-1937: ბიოგრაფიული ცნობები // მეზობელი. - ზუგდიდი, 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
226. გ. კ. ორჯონიკიძისადმი მიძღვნილი გამოფენა: [სსრ კავშირის რევოლუციის მუზეუმში. მოსკოვი]: „ვერენაია მოსკვა“ // საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
227. გრიგოლ (სერგო) კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 3 წლისთავი (1886-1937)] // ახალი წყალტუბო. - 1940. - 18 თებერვალი. - №8;
228. დიდი ბოლშევიკი [გ. კ. ორჯონიკიძე]: [გარდაცვალებიდან სამი წლისთავისათვის]: [მონინავე სტატია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
229. კავკასიის განთავისუფლება [თეთრგვარდიელი ბანდებისაგან სერგო ორჯონიკიძის ხელმძღვანელობით]: ნაწყვეტი ზინაიდა ორჯონიკიძის მოგონებიდან // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
230. კიროვ-ორჯონიკიძის მუზეუმის გახსნა [ქალაქ ორჯონიკიძეში 28 ოქტომბერს] // კომუნისტი. - 1940. - 30 ოქტომბერი. - №253; ახალგაზრდა კომუნისტი, 1940. - 30 ოქტომბერი. - №253;
231. მამისაშვილი, ა. დიდი რევოლუციონერი - ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძე, გარდაცვალებიდან 3 წლისთავისათვის] // საბჭოთა ოსეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
232. მგზნებარე ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავისათვის] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 20 თებერვალი. - №14;
233. მგზნებარე ბოლშევიკი [გრიგოლ (სერგო) კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძე]: [გარდაცვალებიდან 3 წლისთავისათვის] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
234. მგზნებარე ბოლშევიკი-რევოლუციონერი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 3 წლისთავის გამო]: [მონინავე სტატია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
235. მგზნებარე რევოლუციონერის სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავი // კომუნისტი. - 1940. - 14 თებერვალი. - №36;
236. მისი ხსოვნა უკვდავია: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავისათვის]: [მონინავე სტატია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
237. მოსტოვი, ა. სერგო ორჯონიკიძის რევოლუციური მუშაობა გუდაუთში: მოგონებიდან // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
238. ორჯონიკიძე, ე. საბჭოთა ბავშვების მეგობარი: [გრიგოლ (სერგო) კონსტანტინეს-ძე ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან სამი წლისთავის გამო] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 20 თებერვალი. - №14;
239. პროფესიონალი რევოლუციონერი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავის გამო]: [მონინავე სტატია] // ბოლშევიკური ტემპით. - ბორჯომი, 1940. - 15 თებერვალი. - №8;
240. რაზგონი, ი. მგზნებარე ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავის გამო] / ი. რაზგონი // ბოლშევიკური სიტყვა. - 1940. - 15 თებერვალი. - №8; ბოლშევიკური ტემპით. - ბორჯომი, 1940. - 15 თებერვალი. - № 8; დამკვერელი კოლმეურნი. - ლანჩხუთი, 1940. - 17 თებერვალი. - №7; ქობულეთის კოლმეურნი. - 1940. - 15 თებერვალი. - №8; საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1940. - 15 თებერვალი. - №8; სიმართლე. - ქუთაისი, 1940. - 18 თებერვალი. - №8;
241. საბლინი, ვ. - ა) ნარმოდგენა ჩაიშალა: მოთხრობა: [ს. ორჯონიკიძის და კამოს ცხოვრებიდან] // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40; ბ) Спектакль был сорван: [Распространение революционных прокламаций в театре в Тифлисе товарищами Семоном Тер-Петросяном (Камо) и Серго Орджоникидзе]: Рассказ // Батумский рабочий. - 1940. - 18 февраля. - № 40; გ) Чрезвычайный комиссар: Повесть [о жизни и борьбе т. Орджоникидзе на Сев. Кавказе в 1918-19 г.] / Вс. Саблин, З. Фазин. - [Москва]: История гражд. войны, 1938 (Образцовая тип.). - 212 с., 5 вкл. л. ил., портр.: заставки; 23 см.; დ) Чрезвычайный комиссар: Повесть [о жизни и борьбе т. Орджоникидзе на Сев. Кавказе в 1918-19 г.] / [Худож.: Г. Городецкий]; В. В. Саблин, З. И. Фазин. - Ворошиловск: Орджоникидзевское краев. изд-во, 1939 (Пятигорск). - 240 с., 1 вкл. л. портр.: ил.; 20 см.; ე) Чрезвычайный комиссар: Повесть [о жизни и борьбе т. Орджоникидзе на Сев. Кавказе в 1918-19 г.]: [Для ст. возраста] / В. Саблин и З. Фазин; Рис. А. Ермолаева. - Москва; Ленинград: Детиздат, 1940 (Москва). - 192 с.: ил.; 20 см.; ვ) Чрезвычайный комиссар: Повесть / Вс. Саблин и З. Фазин; [Ред. В. Горбункова]. - 2-е доп. изд. - [Б. м.]: ОГИЗ, 1940 (Тип. им. Воровского). - 231 с.: рис. 1 вкл. л. фронт. портр.; 23 см.;
242. სამხარაძე, ვ. სტახანოველთა სახკომი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
243. სარდალი და მშენებელი: სამი წელი გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან: „სპუტნიკ აგიტატორა“ // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40; საბჭოთა აჭარა. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
244. სარდალი და მშენებელი: სამი წელი გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან // სტალინური ლოკომოტივი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №18;
245. სერგო ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 3 წლისთავისათვის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 22 თებერვალი. - №6;
246. სერგო ორჯონიკიძე: [გარდაცვალების სამი წლისთავისათვის]: 1886-1937 // ბოლშევიკური კოლმეურნეობა. - ახალქალაქი, 1940. - 18 თებერვალი. - №10;
247. სერგო ორჯონიკიძე ქართულ სცენაზე: [გ. ბერძენიშვილის პიესა „სერგო“ თბილისის მოზარდმა-

- ყურებელთა თეატრში] // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40. - რეცენზენტი: ვ. მ.;
248. სერგო ორჯონიკიძის დეპუტა ვ. ი. ლენინს [რუსეთის თეთრგვარდიელებთან ბრძოლის მიმდინარეობის შესახებ]: 24/1 - 1919, შუადღის 11 საათი, 13 წუთი. კავკავი // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
249. სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნას: [გარდაცვალებიდან 3 წლისთავისათვის]: [მონინავე სტატია] // საბჭოთა სუბტროპიკები. - 1940. - 16 თებერვალი. - №20;
250. სერგოს სახელი მუდამ იცოცხლებს ხალხის გულში: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების სამი წლისთავისათვის]: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
251. სოციალისტური ინდუსტრიის დიდი მესაჭე: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან სამი წლისთავისათვის]: [მონინავე სტატია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №17;
252. შანიძე, ა. სერგოს ხსოვნას: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
253. ჩანგაშვილი, ს. სერგო ორჯონიკიძეს: [ლექსი] // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1940. - 18 თებერვალი. - №9;
254. ჩერკასკი, ვ. ამხანაგი სერგო - პროლეტარული სარდალი // კომუნისტი. - 1940. - 18 თებერვალი. - №40;
255. ჭინჭარაული, ნ. არწივის საბუდარი: [ლექსი]: ს. ორჯონიკიძის ხსოვნას // სიმართლე. - ქუთაისი, 1940. - 17 ნოემბერი. - №50;
256. ჭინჭარაძე, გ. დიდი რევოლუციონერი - მგზნებარე ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან სამი წლისთავისათვის] // კომუნარი. - ამბროლაური, 1940. - 15 თებერვალი. - №8;
257. Аренштейн, А. В енисейской ссылке: [Из революционного прошлого Серго Орджоникидзе. 1909 г.]: Три года со дня смерти Григория Константиновича Орджоникидзе // Молодой сталинец. - 1940. - 18 февраля. - № 25;
258. Верховцев, И. Большая жизнь: [На выставке памяти Г. К. Орджоникидзе в Музее революции Союза ССР]: Москва // Заря Востока. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
259. Воспоминания о Г. К. Орджоникидзе [А. И. Мосткова, Р. Чхартишвили и А. Лукина] // Советская Абхазия. - 1940. - 18 февраля. - №40;
260. Г. К. Орджоникидзе: Биографическая справка: Три года со дня смерти Григория Константиновича Орджоникидзе // Молодой сталинец. - 1940. - 18 февраля. - № 25;
261. Григорий Константинович Орджоникидзе: Три года со дня смерти // Большевицкая путевка. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
262. Давиташвили, М. Гудауты: [Из революционной деятельности товарища С. Орджоникидзе в г. Гудауты и в окружающих его селениях в 1905 г.]: Прошлое и настоящее города: Три года со дня смерти товарища Серго Орджоникидзе // Заря Востока. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
263. Кетеванидзе, Ш. Пьеса о Серго Орджоникидзе: [драматурга Г. Бердзенишвили в постановке Грузинского театра юного зрителя]: [Тбилиси] // Молодой сталинец. - 1940. - 16 января. - № 9;
264. Коробов, И. Мои встречи с Серго Орджоникидзе: [В 1932-36 г.г. Воспоминания обер-мастера доменного цеха Макеевского завода имени Кирова]: Макеевка, 16 февраля // Заря Востока. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
265. Мелихов, А. Г. К. Орджоникидзе - организатор массовой революционной борьбы в Абхазии в 1905 году: [К 3-й годовшине со дня смерти] // Советская Абхазия. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
266. Освободителю Кавказа: [Стихи, посвященные товарищу Г. К. Орджоникидзе]: Перевод с кабардинского // Советская Абхазия. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
267. Ответ врагу: [Стихи, посвященные товарищу Г. К. Орджоникидзе]: Перевод с ингушского // Советская Абхазия. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
268. Пламенный Серго: К 3-й годовшине со дня смерти товарища С. Орджоникидзе: Биографический очерк // Заря Востока. - 1940. - 18 февраля. - № 40;
269. Товарищ Орджоникидзе в Гудаутах в 1905 году: [Воспоминания] / В. Дарчия, С. Устабашиди // Советская Абхазия. - 1940. - 18 февраля. - №40;
270. Черкасский, В. Товарищ Серго - пролетарский полководец: [К 3-й годовшине со дня смерти товарища Г. К. Орджоникидзе] // Батумский рабочий. - Батуми, 1940. - 18 февраля. - № 40;
271. დიდი რევოლუციონერი-ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძე] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1941. - 19 თებერვალი. - №14;
272. ლიქოკელი, გ. სტუმარი ხევსურეთში: ს. ორჯონიკიძის ხევსურეთში ყოფნის დღეებიდან: [ლექსი] // სტალინური გზით. - დუშეთი, 1941. - 16 თებერვალი. - №7;
273. სამადაშვილი, შ. ორი მეტრძოლი: [ლექსი]: ს. კიროვისა და ს. ორჯონიკიძის სურათს // სტალინური გზით. - დუშეთი, 1941. - 7 დეკემბერი. - №43;
274. სემიონოვი, ს. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალების 4 წლისთავის გამო // კომუნიზმისაკენ. - კასპი, 1941. - 16 თებერვალი. - №8;
275. სერგო ორჯონიკიძე: [გარდაცვალების 4 წლისთავის გამო] // ახალგაზრდა ლენინელი. - ბათუმი, 1941. - 15 თებერვალი. - №7; ნორჩი ლენინელი. - 1941. - 20 თებერვალი. - №15;
276. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალების 4 წლისთავის გამო: [სტატიის მონინავე] // კომუნიზმის გზით. - მცხეთა, 1941. - 20 თებერვალი. - №7;
277. სერგო ორჯონიკიძის სახლის რესტავრაცია სოფელ ღორეშაში: [ორჯონიკიძის რაიონი] // კომუნისტი. - 1941. - 6 მარტი. - № 55; ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 5 მარტი. - №54;
278. სერგო ორჯონიკიძის ხსოვნის აღსანიშნავად: [საუბრები და გამოფენები მოსკოვის სანარმოებსა და დაწესებულებებში] // კომუნისტი. - 1941. - 18 თებერვალი. - №40;
279. შათირიშვილი, გ. სერგოს სურათთან: [ლექსი] // კომუნიზმის გზით. - მცხეთა, 1941. - 20 თებერვალი. - №7;

280. შერაზადაშვილი, ი. სერგო ორჯონიკიძეს: [ლექსი] // სოციალისტური მშენებლობა. - ონი, 1941. - 16 თებერვალი. - №7;
281. Знаменосец технического прогресса: К 4-летию со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Гагринская правда. - Гагра, 1941. - 16 февраля. - № 7;
282. Никонов И. Знаменосец интернационализма: К 4-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Молодой сталинец. - 1941. - 19 февраля. - № 22;
283. Рунов, И. Знаменосец технического прогресса: К 4-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Батумский рабочий. - 1941. - 15 февраля. - № 7;
284. Фазин, З. Наш Серго: К 4-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Батумский рабочий. - 1941. - 18 февраля. - № 40;
285. Элиадзе, А. Исторические дни: [Борьба Г. К. Орджоникидзе и С. М. Кирова за установление советской власти Грузии 1920-1921 годы] // Заря Востока. - 1941. - 24 февраля. - №46;
286. ამხანაგი სერგო - პროლეტარული სარდალი: [გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1942. - 18 თებერვალი. - №41;
287. გრიგოლ კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1942. - 18 თებერვალი. - №41;
288. დიდი ბოლშევიკი-სარდალი: [გრიგოლ (სერგო) კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე. გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1942. - 18 თებერვალი. - №41;
289. მგზნებარე ბოლშევიკი: [სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო. მეთაური სტაქია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1942. - 18 თებერვალი. - №41;
290. ტექნიკური აზრის მედროშე: [სერგო ორჯონიკიძე. გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1942. - 15 თებერვალი. - №7;
291. ყარა-მურზა, ვ. ჯავშანმტვრეველი სიმონ ორჯონიკიძე: [მოქმედი არმია. საბრძოლო ეპიზოდი] // კომუნისტი. - 1942. - 10 ოქტომბერი. - №241;
292. შატროვი, ნ. ამხანაგი სერგო ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 5 წლისთავის გამო] // კოლექტიური შრომა. - ხულო, 1942. - 23 თებერვალი. - №8;
293. Пламенный борец за дело коммунизма: [К 5-летию со дня смерти Г. К. Орджоникидзе] // Гагринская правда. - 1942. - 15 февраля. - № 8;
294. Шатров, Н. Товарищ Серго: [К 5-летию со дня смерти Г. К. Орджоникидзе] // Советская Абхазия. - 1942. - 18 февраля. - № 41;
295. გუჯაბიძე, ვ. მგზნებარე ბოლშევიკი: [გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 6 წლისთავის გამო] / ვ. გუჯაბიძე // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1943. - 18 თებერვალი. - №39;
296. Мурадели, Вано Ильич. - ა) „Счастье так близко“: Ария Муртаза из оп. „Чрезвычайный комиссар“: (Картина 3): Для голоса с ф.-п. - Москва: Музфонд СССР, 1943. - 12 с.; ბ) Чрезвычайный комиссар: Опера в 4 актах и 5 карт. / Либретто Г. Мдивани; Стих. текст Ю. Стремينا. - Москва: Союз сов. комп., 1947. - Обл., 472 с.;
297. მგზნებარე მებრძოლი და მშენებელი [ს. ორჯონიკიძე]: [ნეკროლოგი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1944. - 18 თებერვალი. - №34;
298. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 7 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1944. - 18 თებერვალი. - №34;
299. დაუვინყარი სერგო: [ორჯონიკიძის გარდაცვალების 8 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 17 თებერვალი. - №8;
300. საბჭოთა ხალხის ერთგული შვილი: [სერგო ორჯონიკიძე] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 17 თებერვალი. - №8;
301. სერგო ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 8 წლისთავის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 18 თებერვალი. - №35;
302. სერგო ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1946. - 27 ოქტომბერი. - № 216;
303. Алексидзе, А. - ა) Выдающийся деятель Советского государства // Заря Востока. - 1946. - 27 октября. - № 216; ბ) Пламенный борец за коммунизм: К 10-летию со дня смерти Серго Орджоникидзе // Заря Востока. - 1947. - 18 февраля. - №38;
304. ადამია, დ. მგზნებარე ბოლშევიკი: ათი წელი ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან // სტალინური ლოკომოტივი. - 1947. - 18 თებერვალი. - №22;
305. გ. კ. ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლის შესრულების გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 18 თებერვალი. - №34;
306. დელოვი, დ. - ა) სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1947. - 18 თებერვალი. - №36; სტალინური გზით. - ვალი, 1947. - 22 მარტი. - №15; ბ) სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 12 წლისთავის გამო // ახალი სვანეთი. - მესტია, 1949. - 12 თებერვალი. - № 10;
307. დიდი რევოლუციონერი: [ათი წლისთავი სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან] // კომუნისტი. - 1947. - 18 თებერვალი. - №37;
308. თაბაგარი, მ. - ა) გ. კ. ორჯონიკიძე: [გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო] // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1947. - 19 თებერვალი. - №22; ბ) ლენინ-სტალინის პარტიის სახელოვანი შვილი: ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 14 წლისთავის შესრულების გამო // ჭიათურის მალაროელი. - ჭიათურა, 1951. - 17 თებერვალი;
309. მორი, ნ. კომუნიზმისათვის მგზნებარე მებრძოლი: გ. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1947. - 18 თებერვალი. - №37; Советская Абхазия. - Сухуми, 1947. - 18 февраля. - №37; Батумский рабочий. - Батуми, 1947. - 18 февраля. - №35;
310. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავი // ავანგარდი. - ცხაკაია, 1947. - 10 თებერვალი. - №15;
311. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1947. - 17 თებერვალი. - №13. - ხელმოწერა: ვ. ბ.;
312. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1947. - 18 თებერ-

- ვალი. - №13-14. - ტექსტის ბოლოს: „პრავდის“ პრეს-ბიურო;
313. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო // საბჭოთა სვანეთი. - ლენტეხი, 1947. - 18 მარტი. - № 14; სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1947. - 18 თებერვალი. - №22;
314. ციციქვილი, ბ. მოგონებანი სერგოზე: ორჯონიკიძის შესახებ // ლენინის დროშით. - ორჯონიკიძე, 1947. - 18 თებერვალი. - №13-14;
315. ჯოხიძე, კ. - ა) ლენინ-სტალინის პარტიის ერთგული შვილი: ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 10 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1947. - 18 თებერვალი. - №21; ბ) სერგო ორჯონიკიძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 19 თებერვალი. - №23; გ) ნიგნი მგზნებარე ბოლშევიკის შესახებ: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 15 ივნისი. - №69;
316. Леонтьев, А. Серо Орджоникидзе: [10-летие со дня смерти] // Молодой сталинец. - 1947. - 18 февраля. - №21;
317. Материалы о жизни и деятельности С. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1947. - 18 февраля. - №38;
318. Меликов, А. Г. К. Орджоникидзе в Абхазии в 1905 году // Труды Абхазского государственного музея. - Сухуми, 1947. - № 1. - с.169-204;
319. Захаревич, П.Б. Г.К. Орджоникидзе: 1886-1937: Аннотированный указ. лит. и материалы для библиотек / П.Б. Захаревич, В.А. Семенова; Гос. б-ка СССР; [Ред.В.А. Семенова]. - М.: Б.и., 1948. - 64 с.; 17 см.;
320. Зернов, С. Пламенный революционер // Заря Востока. - 1948. - 22 февраля. - № 38;
321. გოჩაძე, გ. სერგო ორჯონიკიძე // ბოლშევიკური სიტყვა. - ხაშური, 1949. - 23 თებერვალი. - №16;
322. თედიასვილი, ი. მგზნებარე ბოლშევიკი: 12 წელი სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1949. - 18 თებერვალი. - №33;
323. კომუნიზმისათვის მგზნებარე მებრძოლი: ს. კ. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 12 წლისთავისათვის // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 18 თებერვალი. - №34; განთიადი. - ქლუხორი, 1949. - 19 თებერვალი. - №14; ნითელი დროშა. - ბოლნისი, 1949. - 18 თებერვალი. - №21; სოციალისტური მშენებლობა. - ონი, 1949. - 17 თებერვალი. - №21; კომუნარი. - ამბროლაური, 1949. - 17 თებერვალი. - №21; საკოლმეურნეო გზა. - თეთრინყარო, 1949. - 19 თებერვალი. - № 15;
324. კომუნიზმისათვის უშიშარი მებრძოლი: [მონინავე] // სოციალისტური მეცხოველეობა. - დმანისი, 1949. - 18 თებერვალი. - №15;
325. კომუნიზმისათვის უშიშარი მებრძოლი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 12 წლისთავისათვის // განთიადი. - ქლუხორი, 1949. - 19 თებერვალი. - №14; კოლექტიური მესაქონლეობა. - თიანეთი, 1949. - 19 თებერვალი. - №16; კომუნარი. - ამბროლაური, 1949. - 17 თებერვალი. - №21; საკოლმეურნეო გზა. - თეთრინყარო, 1949. - 19 თებერვალი. - №15; სოციალისტური მშენებლობა. - ონი, 1949. - 17 თებერვალი. - №21;
326. კომუნიზმისათვის უშიშარი მებრძოლი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 12 წლისთავის გამო // სტალინური გზით. - დუშეთი, 1949. - 19 თებერვალი. - №15;
327. მაღლაკელიძე, ნ. მგზნებარე რევოლუციონერი: 12 წელი სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან / ნ. მაღლაკელიძე // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 18 თებერვალი. - №34;
328. მგზნებარე ბოლშევიკი-რევოლუციონერი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 12 წლისთავისათვის // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1949. - 17 თებერვალი. - №33;
329. მგზნებარე რევოლუციონერი // ლენინის დროშით. - ორჯონიკიძე, 1949. - 19 თებერვალი. - №13;
330. მსხილაძე, გ. სერგო ორჯონიკიძე // კომუნისტი. - 1949. - 18 თებერვალი. - №35;
331. სერგო ორჯონიკიძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 28 თებერვალი. - №4 სპეც. გამოშვება;
332. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალებიდან 12 წლისთავის გამო // ოქტომბრის გზით. - საჩხერე, 1949. - 19 თებერვალი. - №15;
333. სერგო ორჯონიკიძე // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 24 თებერვალი. - №8;
334. ჯინჭველაშვილი, მ. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალების 12 წლისთავის გამო // სახალხო განათლება. - 1949. - 17 თებერვალი. - №8;
335. Пламенный большевик-революционер: К 12-летию со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Батумский рабочий. - Батуми, 1949. - 19 февраль. - № 35;
336. Пламенный борец за коммунизм: К 12-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Большевик. - Гагра, 1949. - 20 февраль. - № 24;
337. გავაშელაშვილი, ვ. ნიგნი დიდ ბოლშევიკზე: [ს. ორჯონიკიძე. ბოლშევიკის გზა. ს. ორჯონიკიძის ცხოვრებიდან. თბ. სახელგამი, 1950. რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 30 ივლისი. - №31;
338. კომუნიზმისთვის თავდადებული მებრძოლი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 13 წლისთავი // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1950. - 18 თებერვალი. - №15;
339. კომუნიზმისთვის თავდადებული მებრძოლი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 13 წლისთავისთვის // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1950. - 18 თებერვალი. - №8; მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი. - 1950. - 18 თებერვალი. - №36; ქარელის კოლმეურნე. - 1950. - 18 თებერვალი. - №13; სტალინური გზით. - დუშეთი, 1950. - 18 თებერვალი. - №15; სოციალისტური სოფელი. - გეგეჭკორი, 1950. - 18 თებერვალი. - №15; სოციალისტური შეტევა. - ასპინძა. - 1950. - 19 თებერვალი. - №12; ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა. - 1950. - 14 თებერვალი. - №15; კომუნიზმის გზით. - მცხეთა. - 1950. - 17 თებერვალი. - №12; დამკვრელი. - ნულუკიძე, 1950. - 18 თებერვალი. - №14; ბრძოლის დროშა. - ჩოხატაური. - 1950. - 18 თებერვალი. - №12; საბჭოთა სვანეთი. - 1950. - 16 თებერვალი. - №8; მებრძოლი. - ზუგდიდი, 1950. - 18 თებერვალი. - №21; ტყიბულის მაღაროელი. - ტყიბული, 1950. - 18 თებერვალი. -

- №21; ბრძოლის დროშა. - ჩოხატაური. - 1950. - 21 თებერვალი. - №12; ოქტომბრის გზით. - საჩხერე. - 1950. - 18 თებერვალი. - №16;
340. მგზნებარე ბოლშევიკი-რევოლუციონერი: გარდაცვალების 13 წლისთავისთვის // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 19 თებერვალი. - №36;
341. ჭოველიძე, გ. კომუნიზმისთვის თავდადებული მებრძოლი: სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალებიდან 13 წლისთავისათვის // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1950. - 17 თებერვალი. - №35;
342. Пламенный борец за коммунизм: К 13-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 18 февраля. - № 36;
343. Серго Орджоникидзе: К 13-й годовщине со дня смерти Г. К. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1950. - 18 февраля. - № 39;
344. ბოკუჩავა, გ. გ. კ. ორჯონიკიძე // ბოლშევიკური ნავსადგურისათვის. - ფოთი, 1951. - 26 ოქტომბერი;
345. გიორგაძე, მ. მშრომელთა ბედნიერი ცხოვრებისათვის: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 30 ოქტომბერი;
346. გიორგაძე, მ. სერგო ორჯონიკიძე: გარდაცვალების 14 წლისთავი // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1951. - 18 თებერვალი;
347. გ. კ. ორჯონიკიძე: დაბადებიდან 65 წლისთავი - 28 ოქტომბერი 1886 წელი // ბოლშევიკური დროშა. - წულუკიძე, 1951. - 27 ოქტომბერი;
348. ზეიმი სოფელ ლორეშაში: სერგო ორჯონიკიძის სახლ-მუზეუმისა და ძეგლის გახსნა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 27 სექტემბერი;
349. იობიძე, მ. დიდი სტალინის ერთგული თანამებრძოლი // სტალინელი. - გორი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
350. კომუნიზმისათვის მგზნებარე მებრძოლი: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
351. კომუნიზმისათვის მგზნებარე მებრძოლი // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
352. კომუნიზმის დიადი საქმისათვის მებრძოლი: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
353. კომუნიზმისთვის თავდადებული მებრძოლი: ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 14 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1951. - 20 თებერვალი;
354. კომუნიზმისთვის თავდადებული მებრძოლი: ს. ორჯონიკიძის გარდაცვალების 14 წლისთავის გამო // ლენინის დროშით. - ორჯონიკიძე, 1951. - 17 თებერვალი;
355. მახათაძე, ე. სოფელ ლორეშაში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 30 სექტემბერი;
356. მგზნებარე მებრძოლი კომუნიზმის საქმისათვის: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // სტალინური ლოკომოტივი. - 1951. - 27 ოქტომბერი;
357. სერგო ორჯონიკიძე: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // კოლექტიური შრომა. - გუდაუთა, 1951. - 25 ოქტომბერი; ბოლშევიკური ტემპით. - ბორჯომი, 1951. - 27 ოქტომბერი; გამარჯვება. - ახმეტა, 1951. - 27 ოქტომბერი; კომუნიზმისაკენ. - კასპი, 1951. - 25 ოქტომბერი; კოლმეურნის ხმა. - თელავი, 1951. - 27 ოქტომბერი; კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1951. - 27 ოქტომბერი; სტალინელი. - სოხუმი, 1951. - 25 ოქტომბერი; სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1951. - 27 ოქტომბერი; სიმართლე. - ქუთაისი, 1951. - 27 ოქტომბერი; ჭიათურის მალაროელი. - 1951. - 27 ოქტომბერი; ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1951. - 25 ოქტომბერი; კოლხოზონ ცარდ. - ზნაური, 1951. - 25 ოქტომბერი; ბოლშევიკური სიტყვა. - ხაშური, 1951. - 27 ოქტომბერი; საკოლმეურნეო გზა. - თეთრი წყარო, 1951. - 27 ოქტომბერი; ლენინელი. - ზესტაფონი, 1951. - 27 ოქტომბერი;
358. სერგო ორჯონიკიძე: დაბადების 65 წლისთავის გამო // კომუნიზმის გზით. - მცხეთა, 1951. - 25 ოქტომბერი; ახალი სვანეთი. - მესტია, 1951. - 28 ოქტომბერი; ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1951. - 30 ოქტომბერი; სოციალიზმის მშენებელი. - ხობი, 1951. - 30 ოქტომბერი;
359. სერგო ორჯონიკიძე // ლენინური გზით. - ყვარელი, 1951. - 27 ოქტომბერი; სტალინური გზით. - გალი, 1951. - 30 ოქტომბერი; ლენინის დროშა. - მახარაძე, 1951. - 27 ოქტომბერი; სოციალისტური მშენებლობა. - ონი, 1951. - 30 ოქტომბერი; ლენინის დროშით. - ორჯონიკიძე, 1951. - 30 ოქტომბერი; სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1951. - 27 ოქტომბერი; სოციალისტური სოფელი. - გეგეჭკორი, 1951. - 27 ოქტომბერი; საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1951. - 30 ოქტომბერი; წითელი დროშა. - ახალციხე, 1951. - 27 ოქტომბერი; საკოლმეურნეო შრომა. - გურჯაანი, 1951. - 28 ოქტომბერი; მებრძოლი. - ზუგდიდი, 1951. - 27 ოქტომბერი; სოციალისტური მეცხოველეობა. - დმანისი, 1951. - 27 ოქტომბერი; კომუნარი. - ამბროლაური, 1951. - 27 ოქტომბერი;
360. სერგო ორჯონიკიძის სახლ-მუზეუმის გახსნა // ლენინელი. - ზესტაფონი, 1951. - 25 სექტემბერი;
361. სერგო ორჯონიკიძის სახლ-მუზეუმის გახსნა სოფელ ლორეშაში // კომუნისტი. - 1951. - 25 სექტემბერი;
362. სხულუხია, ს. სერგო ორჯონიკიძის ძეგლთან: [ლექსი] // კოლექტიური შრომა. - გუდაუთა, 1951. - 25 ოქტომბერი;
363. ცანავა, მ. სერგო ორჯონიკიძე: გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძის დაბადების 65 წლისთავი // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
364. ჯანჯღავა, ნ. მგზნებარე ბოლშევიკი // მგზნებარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1951. - 28 ოქტომბერი;
365. Открылся Дом-музей и монумента Г. К. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1951. - 25 сентября;
366. Открытие Дома-музея и памятника Г. К. Орджоникидзе в селе Гореша: [Орджоникидзевского района] // Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 26 сентября; Молодой сталинец. - 1951. - 25 сентября;
367. Пламенный борец за дело коммунизма: К 65-летию со дня рождения Г. К. Орджоникидзе // Заря Востока. - 1951. - 27 октября; Советская Абхазия. - Сухуми, 1951. - 28 октября; Молодой сталинец. -

1951. - 30 октября; Большевитская путевка. - 1951. - 27 октября; Батумский рабочий. - 1951. - 28 октября;
368. ბერიშვილი, მ. ბოლშევიკური პარტიის ერთგული შვილი: (სერგო ორჯონიკიძის გარდაცვალების 15 წლისთავის გამო) // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1952. - 19 თებერვალი;
369. გ. კ. ორჯონიკიძე: (გარდაცვალების 15 წლისთავის გამო) // ახალი თიანეთი. - თიანეთი, 1952. - 26 იანვარი; ახალი შირაქი. - წითელწყარო, 1952. - 16 თებერვალი; ახალი წყალტუბო. - წყალტუბო, 1952. - 19 თებერვალი; ბოლშევიკური დროშა. - წულუკიძე, 1952. - 16 თებერვალი; ბოლშევიკური კოლმეურნეობა. - ახალქალაქი, 1952. - 18 თებერვალი; ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1952. - 16 თებერვალი; ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1952. - 11 თებერვალი; კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1952. - 19 თებერვალი; კოლმეურნის ხმა. - თელავი, 1952. - 19 თებერვალი; კომუნიზმისაკენ. - კასპი, 1952. - 21 თებერვალი; ლენინის დროშით. - ორჯონიკიძე, 1952. - 19 თებერვალი; მეგრძოლი. - ზუგდიდი, 1952. - 19 თებერვალი; ოქტომბრის გზით. - საჩხერე, 1952. - 16 თებერვალი; საბჭოთა სოფელი. - აბაშა, 1952. - 16 თებერვალი; სიმართლე. - ქუთაისი, 1952. - 19 თებერვალი; სოციალისტური სოფელი. - ასპინძა, 1952. - 16 თებერვალი; სოციალისტური სოფელი. - გეგეჭკორი, 1952. - 16 თებერვალი; სოციალიზმის მშენებელი. - ხობი, 1952. - 20 თებერვალი; სოციალისტური მშენებლობა. - ონი, 1952. - 19 თებერვალი; სოციალისტური შეტევა. - სამტრედია, 1952. - 19 თებერვალი; სტალინის დროშით. - ჩხოროწყუ, 1952. - 16 თებერვალი; სტალინური გზით. - დუშეთი, 1952. - 19 თებერვალი; სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1952. - 19 თებერვალი; წითელი დროშა. - ბოლნისი, 1952. - 19 თებერვალი;
370. Г. К. Орджоникидзе: (К 15-летию со дня смерти) // Гантиади. - Клухори, 1952. - 18 февраля.
371. Петров, П. У. Г. К. Орджоникидзе в Якутской ссылке: (Указ. лит.) / Якутск. обл. парт. школа, Кафедра основ марксизма-ленинизма. - Якутск: Якутгосиздат, 1952 (Тип. ЛУРПА). - 26 с.; 17 см.. - Библиогр. в подстроч. примеч..

წყარო:

1. მუშა. - 1930. - 31 მაისი. - № 125;
2. კომუნისტი. - 1933. - 30 ივნისი. - № 149;
3. Тифлисский рабочий. - 1933. - 30 июня. - № 149;
4. ამხანაგი გრიგოლ [სერგო] კონსტანტინეს ძე ორჯონიკიძე: მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3;
5. Известия. - 1937. - 19 февраля. - № 44. - [სამგლოვიარო ნომერი];
6. Малая советская энциклопедия [Текст] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - 2-е изд. - Т. 7: Модильяни-Партнёр: [Текст]. - Москва: Советская энциклопедия, 1938. - Стр. 770-774;
7. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორ-

- თა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამლევაამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამლევიდან მე-19 საუკუნის დამლევაამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამლევიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ.: 464, 481-483;
8. „დაუვიწყარი“ - პიესა სერგო ორჯონიკიძეზე // კომუნისტი. - 1941. - 23 აპრილი. - № 95. - გვ. 3.

ოსაშვილი [იზივე ოსას-ძე], იოანე (- 1807) – მქადაგებელი, მწერალი, მთარგმნელი და გადამწერი, – დეკანოზი თბილისის ჯვრის მონასტრისა, „ეკონომოს-დეკანოზი ტფილისის სიონისა“ და თბილისის სემინარიის რექტორი, ცნობილი ქადაგებებით და გადამწერლობით. წიგნების თარგმნაში ეხმარებოდა, ენასა და სტილს უსწორებდა იოანე ქსიფილინოს-პაპუნისშვილს. მაგალითად, იოანე ქსიფილინოს-პაპუნისშვილმა, ოსეშვილის დახმარებით, 1785 წელს ბერძნულიდან გადმოიღო „აღსარება კეთილთა საქმეთა, წინააღმდეგომთა ცოდვისათა“ და კანონიკური შრომა „ქორწინება თავათვის“. თვითონ ი. ოსეშვილმა სომხურიდან თარგმნა „სიმბოლონი და მსგავსებანი წმიდისა ღვთისმშობლისანი ძუელსა შინა აღთქმასა“. დაწერა საკუთარი თხზულებანი „განმარტებაი მამაო ჩუენოისაი“. წერდა იამბიკოებსა და აკროსტიხებსაც. მაგალითად, ანტონ კათალიკოსის ბრძანებით, იამბიკოდ ვრცელი წინასიტყვაობა დაურთო მის (ანტონის) მიერ სომხურიდან ნათარგმნ პირველ ოთხ მსოფლიო კრების აქტებს (საეკლესიო ფონდი № 266), ზოგიერთ აკროსტიხში გამოყვანილი აქვს თავისი ვინაობა და სახელი. მაგალითად, „იოანე ხუცესი დეკანოზი ოსეს-ძე“ (საეკლესიო ფონდი № 292, გვ. 407), „იოანე“ (საეკლესიო ფონდი № 711, ფ. 10 b) და სხვ. ცნობილი იყო ბევრით გადამწერლადაც.

გადანერა: 1. ნაწილი ტიბიკონისა (საეკლესიო ფონდი № 122); 2. ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებანი (საეკლესიო ფონდი № 922) და სხვ. ამ საქმეს, ყოველგვარი დაბრკოლების მიუხედავად, დიდი მონადინებით ასრულებდა. მაგალითად, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნზე მიწერილი აქვს: „ვიდევენბოდით რა ტფილისით სპარსთავან ჟამად და ჟამად და ადგილითი ადგილად ვიცვალეზოდით და მიმოვეკვეთეზოდით, ვინცე წერად ამისა ადგილსა შინა მწირობისა ჩემისასა ქალაქსა დუშეთს, საუფლისწულოდ საპყრობელსა... საქართველოს მეფის ძის ვახტანგ-აღმასხანისსა“. აღა-მაჰმად-ხანის შემოსევის დროს (1795), როცა აღა-მაჰმად-ხანმა მღვდლები და ტერტერები, ერეკლე II-ის მომხრეობაში ეჭვის მიტანისათვის, 1795 წლის ენკენისთვის 14 ხელბეშკურულნი წყალში ჩააყრევინა და ეკლესია-ტაძრები გაძარცვა, ი. ოსეშვილი რაღაცა „სასწაულით“

გადარჩა, ღვთისმშობლის ხატი სიონიდან გაიტანა, ურმით კაიშაურს გააპარა და მთებში შეაფარა. ზ. ჭიჭინაძის ცნობით, იგი იყო ანტონ კათალიკოზის თანამოაზრე, დაწერა მისი „მეტაფიზიკისა“ და „ლოლიკის“ განმარტება და კათოლიკობისათვის დევნა განიცადა.

მის შესახებ:

1. გულისაშვილი, ალ. საქართველოს ისტორიის მოყვარულთა საყურადღებოდ // ივერია. - 1901. - 22 ივლისი. - №159. - გვ. 3-4.

წყარო:

1. Иоселиани, П. И. Описание древностей города Тифлиса / Соч. Платона Иоселиани, действ. чл. Одес. о-ва истории и древностей, чл.-кор. Имп. С.-Петербур. о-ва археол. и нумизмат. и чл.-кор. Корол. Афин. о-ва древностей. - Тифлис: Тип. Гл. упр. Намест. Кавк., 1866. - Стр.: 119, 164;
2. Кишмишев, С. О. Походы Надир-Шаха в Герат, Кандагар, Индию и события в Персии после его смерти / Сост. ген.-лейт. С. О. Кишмишев. - Тифлис: Военно-историч. отд. при Штабе Кав. воен. окр., 1889 (тип. А. А. Михельсона). - Стр. 280;
3. Цагарели, А. А. Сведения о памятниках грузинской письменности / А. А. Цагарели. - Т. 1: вып. 3; с портретом проф. Д. И. Чубинова. - Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1894. - Стр. 109;
4. Хонели, Ил. Печальная годовщина // Кавказ. - 1895. - № 239. - Стр. 3. - Столб. 4;
5. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწეები და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 13;
6. კეკელიძე, კორნელი. ქართული ლიტერატურის ისტორია / დაიბეჭდა თანახმად სიბრძნის მეცყველების ფაკულტეტის დადგენილებისა. მდივანი დოცენტი გ. ნათაძე. - ტ. 1: ძველი მწერლობა. - ტფ.: ტფილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-მა, 1923 (პოლიგრ. განყ. ს.უ.ს.მ. მე-5 სტ.). - გვ. 426-427; მე-2 შევსებ. და შესწ. გამოცემა. - თბ.: სტალინის სახელობის სახ. უნ-ტის გამ-მა, 1941. - გვ. 262-363.

ოქრომჭედლიშვილი [ოქრომჭადელი, ოქრომჭედლოვი, სარაპრიაკოვი], ილია ლაზარუს ძე (18.. – 1898, 3/1) – ქართველოლოგი, – მწიგნობარი და საზოგადო მოღვაწე, – თბილისელი, – პროფესორი. დაამთავრა მოსკოვის ლაზარევის ინსტიტუტი და იქვე იქნა დატოვებული ქართული ენის პროფესორად, აგრეთვე, ასწავლიდა ლიცეუმში.

წერდა ქართული ენის, ისტორიისა და სხვა საკითხების შესახებ. ცნობილი იყო, როგორც ქველმოქმედი, საზოგადო მოღვაწე. დიდი მონაწილეობა მიიღო წინამძღვრიანთკარის სკოლის დაარსებასა და წარმატებაში, დაეხმარა თბილისში 1893 წელს მუშა-ხელოსანთაგან ე. წ. „ავჭალის საჩაიეში“ დაარსებულ სახალხო თეატრს (ხე-ტყის მასალა შესწირა) და სხვ.

მისი რედაქტორობით გამოვიდა (1860) სამეურნეო გაზ. „გუთნის დედა“.

გამოქვეყნებულია:

1. მოკლე განხილვა სომხური ენის წარმატებისა უკანასკნელ დროს // საქართველოს მოამბე. - 1863. - №6. - გვ. 46-68;
2. ვინ მოიგონა ქართული ანბანი? // ივერია. - 1881. - №10. - გვ. 97-112;
3. წერილი დ. ზ. ბაქრაძის მიმართ: მარად პატივცემულ დიმიტრი ზაქარაძის ძეგ!... // ივერია. - 1886. - 2 აგვისტო. - №167. - გვ. 3-4;
4. საისტორიო და საბიბლიოგრაფიო წერილი // ივერია. - 1887. - 19 სექტემბერი. - №194. - გვ. 3; 23 სექტემბერი. - №197. - გვ. 2-3; 26 სექტემბერი. - №200. - გვ. 2-4;
5. შესახებ ქართველთა და სომეხთა ძველიძველ ისტორიისა // ივერია. - 1890. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-3; 20 თებერვალი. - №38. - გვ. 1-2; 22 თებერვალი. - №40. - გვ. 1; 23 თებერვალი. - №41. - გვ. 1-2; 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 1-2.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბები // დროება. - 1881. - 16 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1;
2. ბანკეტი პროფესორ ჩუბინოვის პატივ-საცემად // დროება. - 1881. - 19 სექტემბერი. - №195. - გვ. 1-2;
3. მეუნარგია, იონა (ი.მ.) თბილისის ქრონიკა // შრომა. - 1881. - 7 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3-4;
4. ააა...ან... წერილი მოსკოვიდან // ივერია. - 1886. - 14 დეკემბერი. - №271. - გვ. 3;
5. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 18 ივლისი. - №155. - გვ. 1;
6. დოდაშვილი, კოტე. საგრამატიკო ესკიზი: ზოგიერთი მოსაზრებანი ზმნაზე და ზმნის გამო // ივერია. - 1887. - 15 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 3-4. - ვუძღვნი ჩვენს პატივცემულ პროფესორს ი. ლ. ოქრომჭედლიშვილს. - გაგრძ. იხ.: 16 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 3-4; 17 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 3-4; 18 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 4; 21 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 3-4; 22 ოქტომბერი. - №220. - გვ. 3-4; 25 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 3-4;
7. დროებით პეტერბურგელი. პეტერბურგი, 28 დეკემბერს 1886 წ. // ივერია. - 1887. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 3;
8. ჯანაშვილი, მ. რა დროს და საიდან შემოიღეს ქართული ანბანი: (ილია ოქრომჭედლიშვილის წერილის გამო „ვინ მოიგონა ქართული ანბანი“) // ივერია. - 1887. - 10 ივნისი. - №115. - გვ. 1-2; 11 ივნისი. - №116. - გვ. 1-2; 12 ივნისი. - №117. - გვ. 1-2; 13 ივნისი. - №118. - გვ. 1-3; 17 ივნისი. - №121. - გვ. 1-2; 18 ივნისი. - №122. - გვ. 1-2; 19 ივნისი. - №123. - გვ. 1-2; 23 ივნისი. - №126. - გვ. 1-2; 24 ივნისი. - №127. - გვ. 1-2; 25 ივნისი. - №128. - გვ. 1-2;
9. შილვა. ქილილა და დამანა // ივერია. - 1888. - 3 მაისი. - №91. - გვ. 1-2;
10. ხახანაშვილი, ა. ბატონ-ყმობა საქართველოში რუსეთთან შეერთებამდის: (ვუძღვნი პატივცემულს პროფესორს ი.ლ. ოქრომჭედლიშვილს) // ივერია.

- 1889. - 14 ივლისი. - №147. - გვ. 1-3; 18 ივლისი. - №150. - გვ. 1-2; 20 ივლისი. - №152. - გვ. 1-2; 21 ივლისი. - №153. - გვ. 1-3; 25 ივლისი. - №155. - გვ. 1-2; 28 ივლისი. - №158. - გვ. 1-2; 1 აგვისტო. - №161. - გვ. 1-2; 2 აგვისტო. - №162. - გვ. 1-2; 3 აგვისტო. - №163. - გვ. 1-2; 4 აგვისტო. - №164. - გვ. 1-2;
- 11. ქუთაისი // ივერია. - 1890. - 3 აგვისტო. - №166. - გვ. 1;
- 12. ს. საჭილაო // ივერია. - 1894. - 24 აგვისტო. - №181. - გვ. 2;
- 13. გორგასლანი, ვ. ილია ოქრომჭედლიშვილი: ნეკროლოგი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - იანვარი. - №418. - გვ. 2;
- 14. გუშინ, 3 იანვარს, გარდაიცვალა სტატსკი სოვეტინიკი ილია ლაზარეს ძე სერებრიაკოვ-ოქრომჭედლიშვილი // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
- 15. გუშინ, 5 იანვარს... // ივერია. - 1898. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2;
- 16. ილია ლაზარეს-ძე ოქრომჭედლიშვილი (პროფესორი სერებრიაკოვი): [ნეკროლოგი] // მოამბე. - 1898. - №1. - გვ. 102;
- 17. ილია ლაზარეს ძე სერებრიაკოვი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 4 იანვარი. - №417. - გვ. 2; 5 იანვარი. - №418. - გვ. 1;
- 18. ილია სერებრიაკოვის (ოქრომჭედლიშვილი) გარდაცვალება... // კვალი. - 1898. - №2. - გვ. 24;
- 19. მიქელაძე, ვლადიმერ (დავინწყებული მწერალი). ძველი და ახალი ამბები // ივერია. - 1898. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1;
- 20. უმიკაშვილი, პეტრე (პ. უ.). ილია სერებრიაკოვი [ოქრომჭედლიშვილი]. ნეკროლოგი // კვალი. - 1898. - №3. - გვ. 46-47;
- 21. ჭავჭავაძე, ილია. ილია ოქრომჭედლიშვილი // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1-2;
- 22. სახალხო უნივერსიტეტის საზოგადოება // ისარი. - 1907. - 20 თებერვალი. - №38. - გვ. 2.

წყარო:

1. Туманов, Г. М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис: тип. М. Вартанянца, 1890. - Стр. 65;
2. ხახანაშვილი, ა. ახალი ქართული ლიტერატურის მოძრაობა 1821 წ. // კვალი. - 1894. - №2. - გვ. 6-7;
3. გუშინ, 3 იანვარს, გარდაიცვალა სტატსკი სოვეტინიკი ილია ლაზარეს ძე სერებრიაკოვ-ოქრომჭედლიშვილი // ივერია. - 1898. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
4. უმიკაშვილი, პეტრე (პ. უ.). ილია სერებრიაკოვი [ოქრომჭედლიშვილი]. ნეკროლოგი // კვალი. - 1898. - №3. - გვ. 46-47;
5. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
6. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინოსტყვე; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 398.
7. გუგუშვილი, პაატა. ქართული ჟურნალისტიკა: საზოგადოებრივი აზრის ისტორიისათვის. - ტ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1941. - გვ. 477.

ოქროპირ ბატონიშვილი (XVIII – XIX სს.)

– მოლექსე-დრამატურგი და პოლიტიკური მოღვაწე. 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი მეთაური, საქართველოს განთავისუფლებისათვის მეცადინე, ერეკლე II-ის (1720-1798) შვილიშვილი, გიორგი XIII-ის ძე, რუსეთში შესაფერი განათლებით აღჭურვილი. 1831 წელს მოსკოვიდან თბილისს ჩამოვიდა რუსთაგან საქართველოს განთავისუფლების მიზნით შეთქმულების მოსაწყობად. სხვათა შორის, თავის მამიდაშვილს, ალექსანდრე ორბელიანს, დაავალა სანდო ახალგაზრდებისაგან საიდუმლო საზოგადოების შედგენა. მასთან გააფრთხილა: „ნურასდროს ორ კაცს ერთად ნუ ელაპარაკები, თუნდაც შენნი ძმანი იყვნენ. ვისაც ელაპარაკო ეს აზრი, ყველას ცალ-ცალკეო (ასეთი მუშაობის მიზანი ის იყო, რომ შეთქმულების წევრთა ერთიმეორე არ უნდა სცოდნოდათ). ასევე ელაპარაკა სოლომონ დოდაშვილს და ელიზბარ ერისთავს, ამასთან, სოლომონ დოდაშვილს დაავალა – მონაფეებს ჩაუნერგე, რომ ბაგრატიონთა მხარე ეჭიროთ და საქართველოს განთავისუფლებაზე იზრუნონო, მამულის ერთგულება ჩაუნერგეო. ფილადელფოს კიკნაძეს შთააგონა, საქართველოს განთავისუფლებისა და ბაგრატიონთა სამეფო ტახტზე დაბრუნებისათვის ილოცეო და სხვ. ბატონიშვილთა მხრით ყველა შეთქმულს ყოველგვარი დახმარება აღუთქვა – საქმის (ამბოხების) დაწყების დროს ბატონიშვილები აქ დაესწრებიან, მთელ თავის ქონებასა და ძალას საქართველოს განთავისუფლებას მოახმარებნო. მოსკოვიდანაც კავშირი ჰქონდა შეთქმულების მთავარ ხელმძღვანელებთან. ზოგიერთის ცნობით, ოქროპირ ბატონიშვილს მიწერ-მოწერა ჰქონდა „ფრანციაში და ანგლიაში, საიდანაც ელოდენ შემწეობას“. საქართველოში ამბოხების დაწყებისთანავე, ოქროპირი საფრანგეთს უნდა წასულიყო და იქიდან საქართველოს განთავისუფლებისთვის ეზრუნა. ყველა ამით შეთქმულნი გამხნევდნენ, მაგრამ შეთქმულების გაცემის (1832 წლის დეკემბრის 9) შემდეგ, როცა ყველა (145) გაცემული შეიპყრეს, ოქროპირ ბატონიშვილი, დიმიტრი ბატონიშვილთან ერთად, მიაკუთვნეს დამნაშავეთა პირველ ჯგუფს, „რომლებმაც თავისი შთაგონებით ბოროტ-განზრახულობას დასაბამი მისცეს“. ამ საქმის გამო მეფის მთავრობამ ოქრო ბატონიშვილი ციხეში ჩასვა, ხოლო საქმის დაბოლოების შემდეგ ქ. კოსტრომს გადაასახლა.

ოქროპირ ბატონიშვილმა, პოლიტიკურ სარბიელს ჩამოშორებულმა, „ვეფხის ტყაოსანი“ ტრადიციულად გადააკეთა და გამოსცა მოსკოვში სათაურით: „ვეფხვის ტყავოსანი. ტრადიციული მეფის ძის ოქროპირისაგან“ (მოსკოვი, 1853); შოთა რუსთველ-ოქროპირ ბატონიშვილისებურად პეტრე მირიანაშვილმა ახლად დანერა და 1915 წელს გამოსცა (ვეფხის-ტყაოსანი: ხუთ სურათად / შოთა რუსთაველ-ოქროპირ ბატონიშვილისებურად; გამოკრეფილ-დანყობილი პეტრე მირიანაშვილის მიერ. - ტფ., 1915 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - 62 გვ.; 17სმ.).

ცალკე გამოცემულია:

1. ვეფხვის ტყავოსანი: ტრალედია / თქმული მეფის ძის ოქროპირისაგან. - მოსკოვი, 1853 (ივ. სერიკოვის სტ.). - [3], 68 გვ.; 22სმ.

მის შესახებ:

1. ბაიდოშვილი, სტ. სოლოლაკის ამალეების ეკლესია ტფილისში // ივერია. - 1902. - 14 ივნისი. - №123. - გვ. 3;
2. ბიბლიოგრაფია // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №13. - გვ. 18.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. სოლომონ დოდაშვილი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა]. - თფ., 1893 (სტ. ექვ. ხელაძისა). - გვ. 28;
2. ჯორჯაძე, არ. დიმიტრი ყიფიანი // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 9 იანვარი. - № 793;
3. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. - ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 133;
4. გოზალიშვილი, გიორგი. 1832 წლის შეთქმულება. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და აფ. მისანიკოვის სახ. წ.დ. სტ.). - გვ.: 7, 22-23, 48, 51, 52-53, 180, 196-199, 220, 266-267, 274, 335, 336, 338, 341, 347, 366, 377, 378, 430, 432;
5. რუხაძე, ტრ. ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში / პროფ. კ. კეკელიძის რედაქციით. - თბ., 1939. - გვ. 251;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 477, 486.

ოქუაშვილი [აკოვეი], არაქელ ბრიგო-ლის ძე [წოსმანი] (1865 –) – მუშა-რევოლუციონერი, ხელობით ზეინკალი, მცხეთელი, თვითგანვითარებული, პოლიტიკატორელი. დაახლოებით 1884-1885 წლებში ხალხოსნურ ლიტერატურას გაეცნო. 1889 წელს მუშათა პირველ ხელნაწერ ჟურნალ „მუშაში“ მონაწილეობდა ა. დლიურაშვილის ფსევდონიმით. 1896 წელს, ვასო ცაბაძის დახმარებით, შევიდა პირველ მარქსისტულ მუშათა წრეში – თბილისის რკინიგზის დეპოში. 1898-1900 წლებში მონაწილეობდა რკინიგზის გაფიცვებში, იმავე ხანებში რსდმპ თბილისის პირველი კომიტეტის (1898-1900) წევრი იყო. 1899 წელს თანამშრომლობდა ხელნაწერ ჟურ. „სინათლეში“. 1908 წელს მთავრობის მიერ სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის მოქმედ წევრთა შეპყრობის შემდეგ, მონაწილეობა მიიღო რსდმპ თბილისის ორგანიზაციის ჩამოყალიბებასა და ხელახლა მუშაობის გაჩაღებაში. 1901-1902 წლებში წევრად იყო რსდმპ თბილისის მეორე კომიტეტისა, რომლის კრებები

მის სახლში იმართებოდა. 1901 წლის აპრილის 22-ს პირველ აშკარა პირველმაისობას მეთაურობდა (ყოფ. ალექსანდრეს ბალთან), რომლის ირგვლივაც შეიკრიბნენ მუშა-მანიფესტანტები, წითელი დროშა ააფრიალეს და, იმავე დროს, იგრილეს: „გაუმარჯოს პირველ მაისს! ძირს თვითმპყრობელობა!“, რის საპასუხოდაც პოლიციელებმა და უანდარმებმა ხმლები იძიშველეს, ხოლო ა. ოქუაშვილმა ხანჯალი იძრო და, სართანისთან ერთად, პოლიციელებს იგერიებდა. ამ დროს შეიპყრეს და სხვა მუშებთან (41) ერთად ციხეში ჩასვეს. ამ დღე-სასწაულის გამართვის ბრალდება, სხვა მუშებთან (ნ. ვიბორგინი, ი. გიორგობიანი, ლადო ჯოხაძე, ნ. ზედგინიძე, ნ. ტომარაძე) ერთად, ა. ოქუაშვილმა იღო თავს, რის გამოც დასაჯეს. მონაწილეობა მიიღო სხვადასხვა დროს რამდენიმე არალეგალური სტამბის მოწყობაში. ერთ ასეთ სტამბაში (ნადიროვკაში) ზ. ჩოდრიშვილთან ერთად შეიპყრეს. სასამართლომ 1909 წელს 102, II მუხლის ძალით 8 წლის კატორღა მიუსაჯა. განთავისუფლდა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ და კვლავ გატაცებით განაგრძო პარტიულ-რევოლუციური მუშაობა. მენშევიკური მმართველობის დროს რამდენჯერმე იყო დაპატიმრებული, უკანასკნელად – ბათუმის ციხეში, საიდანაც საქართველოს გასაბჭოების (1921 წლის თებერვლის 25) შემდეგ გათავისუფლდა. მისი პარტიული სახელი იყო „ომანი“. პოლიტიკურ-რევოლუციური საქმის გამო სასჯელს იხდიდა სარატოვისა და მოსკოვის ციხეებში, ციმბირში დასასახლებლად გაგზავნილი იყო ირკუტსკის გუბერნიის სოფ. კახში. რევოლუციის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნებულს ეძლეოდა პენსია.

გამოქვეყნებულია:

1. ჩვენი საშა: მუშათა წერილები ალექსანდრე წულუკიძის შესახებ // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 20 ივნისი. - №3. - გვ. 3-4;
2. 23 წლის წინათ: [1900 წლის გაფიცვა რკინიგზების სახელოსნოში] / ა. ოქუაშვილი, ი. კორეტკოვი, ვ. სტურუა // კომუნისტი. - 1923. - 14 აგვისტო. - №185. - გვ. 2;
3. თავისუფალი ამირანის ფიცი: [ლენინის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 27 იანვარი. - №22. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. 31 მაისს... // ისარი. - 1907. - 2 ივნისი. - №118. - გვ. 2;
2. ენუქიძე, ბ. ა. ოქუაშვილის სახელობის მუშათა კლუბის გახსნა: [ერთობის უბანში] // კომუნისტი. - 1924. - 6 ივლისი. - №152. - გვ. 3.

წყარო:

1. Дело по архиву № 420. - Т. 2. - 1902. - № 515;
2. ჭიჭინაძე, ზ. ტფილისის მუშების პირველი ჟურ. „მუშა“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - № 3. - გვ. 13;
3. თალაკვაძე, ს. // რევოლუციის მატთანე. - 1925. - № 2. - გვ. 61;

4. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები: ალბომად შეკრული] / წინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა, 1925 (საქ. კპ ც.კ. სტ.). - გვ. 35;
5. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 113, 203;
6. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. XI; ბ) თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - წ. 1: საბუთები რევოლუციონერ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხოსნების ხანა-დასვლების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ. 330;
7. Политическая каторга и ссылка: биограф. справ. членов О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев / Всесоюз. О-во полит. каторжан и ссыльно-поселенцев. - Москва: Изд-во Всесоюз. О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев, 1929. - Стр. 398.

ოლანეზაშვილი, ალექსანდრე [საშა] არკადის ძე (1888, 1/IV – 1932, 31/IV) – მუსიკოსი-ორიენტალისტი, სახელგანთქმული მეჭიანურე-ვირტუოზი, აღმოსავლური მუსიკის ცნობილი მასწავლებელი, დამსახურებული პროფესორი, მწერალი-მკვლევარი და საზოგადო მოღვაწე, – თბილისელი, ამილახვრიანთ ნაყმევის შვილი (მამა – სოლანლუხელი გლეხი – მომღერალი მენალარე („დიპლოპიტოზე“ დამკვრელი), დაიბადა 1888 წლის მაისში (ზოგი ცნობით – 1889). ბავშვობიდანვე მუსიკამ გაიტაცა, სკოლაში არსად ყოფილა, თვითგანვითარებით გაიკავა გზა, მამის ნაბძვით დაიწყო სიმღერა-დაკვრა. 7 წლისამ მამისგან შეისწავლა ნალარაზე დაკვრა, შემდეგ – დაირაზე დამღერებით, ბოლოს – თარზე. ამ ხანში გარდაეცვალა დედა – ქუთაისელი სოფიო კუზნიანიძე. დედინაცვალმა პატარა საშა მოხელე, თარის დამკვრელ ხეჩუას აჩუქა, რომელთანაც დიდი ტანჯვა გამოიარა. ხეჩუამ დასტიტ მოგზაურობის დროს ბაქოს გადაიყვანა, სადაც მეჭიანურე ოპანეზამ, პროფესორმა, საშას ნიჭი შეამჩნია და აღზარდა. მამამ ბაქოს გაგზავნა აღმოსავლურ მუსიკოსთა დასტებში მონაწილეობისათვის. 13 წლისამ დაიწყო ჭიანურზე დაკვრა ისე ხელოვნურად, რომ მთელ კავკასიასა და სპარსეთში ერთერთ საუკეთესო დამკვრელად ითვლებოდა. 1903 წლიდან კონცერტებში მონაწილეობდა, 1905 წლიდან დიდ კონცერტებში სოლისტად გამოდიოდა და ისე გაითქვა სახელი, რომ 1908 წელს ცნობილ-

მა საგრამოფონო ფირმებმა („პრემიერ რეკორდმა“, „პატე-რეკორდმა“ და სხვ.) გრამოფონის ფირფიტებზე მისი ჭიანურის დაკვრის გადასაღებად მიიწვიეს. 1910-1911 წლებში თურქულ ენაზე დაწერა ოპერა „ფარჰად და შირინ“, 6 სურათად (სიტყვიერი ტექსტი მირზა ჯალალ იუსუფ ზადესი), რომელიც ბაქოში დაიდგა 1911 წლის მარტის 6, ორკესტრს თვით ალ. ოლანეზაშვილივე ხელმძღვანელობდა. ეს იყო პირველი მოვლენა. შემდეგ სხვაგან დაიდგა მრავალჯერ. 1914 წელს ბაქოში დააარსა „აღმოსავლეთის მუსიკის კურსები“ (მუჰამმეტები), სადაც თვითონვე ასწავლიდა. ამ ხანებში საგასტროლოდ გაიწვიეს ევროპასა და სპარსეთში. მსოფლიო ომის დროს, 1915 წელს, სამხედრო სამსახურში მოხვდა ქ. პეტროვკას, სადაც სამხედრო ლოტბარად გადარიცხეს. 1918 წელს მიიწვიეს ბაქოს თავისუფალ ხელოვანთა სტუდიაში აღმოსავლეთის მუსიკის მასწავლებლად. 1919 წელს ბაქოშივე დააარსა „აღმოსავლური მუსიკის სახალხო კონსერვატორია“, რომლის გამგედ თვითონვე იყო. აქ უმთავრესი ყურადღება აღმოსავლეთის მუსიკას ჰქონდა მიქცეული (ამ წელს ბაქოში იდღესასწაულეს მისი მოღვაწეობის 25 წლის შესრულება და მიანიჭეს აღმოსავლური მუსიკის დამსახურებული პროფესორის წოდება). ამავე ხანში რაბისის (ხელოვნების მუშაკთა კავშირის) თავმჯდომარედ აირჩიეს. 1921 წელს გადავიდა თბილისს, ყაზანელ თათართა შრომის სკოლაში სიმღერა-გალობის მასწავლებლად. 1924 წელს სომეხ ხელოვანთა სახლში („ჰაიარტუნში“) სამუსიკო სტუდიასთან მოაწყო აღმოსავლეთის მუსიკის კლასი, თავისი მასწავლებლობით. ასწავლიდა, აგრეთვე, თურქულ პედაგოგიურ ტექნიკუმსა და სხვა შრომის სკოლებში. 1926 წელს გაიწვიეს ერევანს – სომხეთის სახელმწიფო კონსერვატორიაში მუსიკის მასწავლებლად და ქორეოგრაფიული სტუდიის გამგედ. აქ 150-ზე მეტი ვანური კილო ჩაწერა. 1927 წელს ამიერკავკასიის წარმომადგენლად გაიგზავნა ფრანკ-ფურტ-მაინის მსოფლიო გამოფენაზე, სადაც პროფესორ ბრაუნდოსთან ერთად მუშაობდა ბერათა არქივში, იმავე დროს ჩინეთის ინსტიტუტში ლექციებს კითხულობდა აღმოსავლური მუსიკის შესახებ. იმოგზაურა გერმანიის სხვადასხვა დიდ ქალაქში, სადაც ლექცია-კონცერტებს მართავდა, რითაც გერმანიის საზოგადოებას აცნობდა აღმოსავლური მუსიკის თეორიასა და ისტორიას. საზღვარგარეთიდან დაბრუნებული მიიწვიეს მოსკოვსა და ლენინგრადს კონცერტებში მონაწილეობისათვის. რადიოსტუდიის დაარსებისთანავე მხურვალე მონაწილეობას იღებდა მოსკოვს, ლენინგრადს, თბილისს, ერევანსა და სხვა ქალაქებში.

1911 წლიდან თანამშრომლობდა ამიერკავკასიის ქართულ, რუსულ, სომხურ და თურქულ ჟურნალ-გაზეთებში. პირველი წერილი მუსიკის შესახებ თურქულ ენაზე გამოაქვეყნა გაზ. „ინიჰაჰიკატ“-ის 1911 წლის ნომერში; 1915 წლიდან წერილებს ათავსებდა „თეატრი და ცხოვრებას“,

„ქართულ სიტყვას“, „ტრიბუნას“ და სხვ. აღმოსავლური მუსიკის, ისტორიის, თეორიისა და სხვ. შესახებ.

აღ. ოღანეზაშვილის აზრით, აღმოსავლური მუსიკა ევროპული მუსიკის საფუძველია. ევროპელებმა ეს მუსიკა ყურადღებით უნდა შეისწავლონ თავისი მუსიკის გასაახლებლად და ასაღორძინებლად. მუსიკას აქვს თავისი საკუთარი ენა, ის არც ერთ ენაზე არ გადაითარგმნება, – ვისაც ამა თუ იმ ერის მუსიკის შეგნება სურს, – უნდა შეისწავლოს ამ მუსიკის ენა: როცა სპარსულ მუსიკას უკრავენ ფორტეპიანოზე, – ეს ცრუ თარგმანია, გადატლანქვააო. იგი მოითხოვდა: „მართალია, ჩვენ უარს არა ვყოფთ ევროპიელთა მუსიკას, მის კულტურას, მაგრამ არც მშობლიური უნდა დავივიწყოთ, მით უმეტეს, რომ თვით იგივე ევროპიელნი არიან დაინტერესებულნი აღმოსავლეთის მუსიკით, საკრავებით და სწამობენ კიდევაც. საჭიროა, რომ საქართველოს კონსერვატორიაში ადგილი ჰქონდეს აღმოსავლურ მუსიკას“ („საქართველოს განათლების მუშაკი“, 1926, № 14).

წერდა ლიტერატურული საკითხების შესახებაც. მაგალითად, „ვეფხის ტყაოსანზე“ („ვეფხის ტყაოსანში“ ქართული სავარსკვლავეთმრიცხველო თეორია, გეოგრაფია, თამარ იგივე „მარ-თააო“ და სხვ.), ეროვნულ – სამნიგნობრო საკითხებზე ეკამათებოდა სომეხ მწერლებსა და სხვ.

შეადგინა და გამოსცა „აღმოსავლეთის საკრავთა თვითმასწავლებელი“, დაწერა „სპარსული მუსიკის თეორია“. პირველმა შემოიღო თარის, ჩონგურის და სხვ. ნოტებით დაკვრა და მისი სახელმძღვანელო (მანამდე არ ყოფილა); პირველმა გააძინა და თურქულ ენაზე გამოაქვეყნა საიათნოვას თურქული სიმღერები, ლექსები – ქართული ასოებით ნაწერი. ნოტებზე გადილო რამდენიმე ქართული სიმღერა (მაგალითად, ჰაზირას „მუშავ, აღსდექ!“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1924, № 12, გვ. 16). წერდა ლექსებსა და მუხამბაზებსაც (მისია, სხვათა შორის, „ჯიქი, ჯიქი, ვახე, ვახე“, „ავადა ვარ, შენი ნახვა მომინდა“ და სხვ., ერთ დროს ხალხში ნამღერი).

უკრავდა აღმოსავლურ თითქმის ყველანაირ საკრავზე, ისეთებზედაც, რომლებიც კავკასიაში არც კია. განსაკუთრებით, ცნობილი იყო უნაზესი და ყოველთა მომხიბლავი თავისი ჭიანჭურზე დაკვრით, – ამას თვითონაც გრძნობდა, რაც სიკვდილის წინა წუთებში თავის დასთან, აწინოსთან, მიწაზე ლექსში გამოსთქვა:

„ვტოვე ქვეყანა და ნაველ,
დამრჩა ჩემ ოქროს სიმებზე თვალი“-ო.

ცნობილი იყო, როგორც აღმოსავლური მუსიკის საუკეთესო მცოდნე-თეორეტიკოსი და პრაქტიკოსი, მუყაითი მშრომელი, მუსიკის უსაზღვროდ მოყვარული, სამშობლო ქვეყნის ერთგული შეილი (სხვათა შორის, შოვინისტი სომხები უკიჟინებდნენ – შენ ოღანეზოვი ან ოღანეზიანცი ხარ, სომეხი, ოღანეზაშვილს რად აწერო?! აღ. ოღანეზაშვილი ყველას ერთსა და იმავეს უპასუხებდა: საქართველოში დავიბადე, დედა ქართველი მყავ-

და, ქართველად მოვნათლულვარ, საქართველოს მადლიანი ძუძუ მიწოვნი და თუ არა ქართველი, სხვა როგორ ვიქნებიო, თუმცა საქმით კავკასიელ და უცხო ეროვნებათა მუსიკას ერთნაირი სიყვარულით ეპყრობოდა.

ოჯახურმა ცუდმა პირობებმა და ნივთიერმა ხელმოკლეობამ ადრე მოუსწრაფა სიცოცხლე: გარდაიცვალა ქალაქის პირველ საავადმყოფოში 1932 წლის მაისის 21, დაიკრძალა ხოჯივანქის სასაფლაოზე, სომეხ მოღვაწეთა შორის. რამდენიმე ხნის შემდეგ დამ – ნინომ, როგორც ქართველი მოღვაწე, პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე მოინდომა გადასვენება, მაგრამ თავი დაანება. დაკრძალულია ისევე ხოჯივანქის სასაფლაოზე, სომეხ მოღვაწეთა შორის, რაფის გვერდზე.

დარჩა დაუბეჭდავი გამოკვლევები და ნაწერები, მდიდარი ბიბლიოთეკა მუსიკასა და ხელოვნებაზე, აგრეთვე, იშვიათი საკრავების კოლექცია (რომლებიც ერევანსა და თბილისს შორის გაიფანტა) და მრავალი მონაფე.

გამოქვეყნებულია:

1. საზანდარი: (საზანდა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №33. - გვ. 7-9. - დართული აქვს ორი ნახატი მირზა აბულასანხან სუნულ მულქისა;
2. პირველი ნაბიჯი // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №15. - გვ. 13;
3. ჭიანჭური // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №2. - გვ. 14.
4. აღმოსავლეთის სამუსიკო საკრავები // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 13. - გვ. 13-14; № 14. - გვ. 6;
5. მუშავ აღსდექ! [ნოტები] (სიტყვები ჰაზირასი, აღ. ოღანეზაშვილის აღმოსავლური ესკიზებიდან) // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 12. - გვ. 16;
6. სპარსული მუსიკა (სოლომიზაცია) // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 17. - გვ. 13-15;
7. აღმოსავლური ჰანგები // საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1926. - № 14. - გვ. 28.

მის შესახებ:

1. ქართული თეატრის ფონდის სასარგებლოდ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 16;
2. ი-ლი. აღმოსავლეთის მუსიკა: აღ. ოღანეზაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 7. - დართული აქვს სურათი;
3. მეჭიანჭურე აღ. ოღანეზაშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №34. - გვ. 16;
4. მეჭიანჭურე აღ. ოღანეზაშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 15-16;
5. ცნობილი მეჭიანჭურე ალექსანდრე ოღანეზაშვილი, სამხედრო სამსახურში განვეული [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №39. - გვ. 5;
6. მ-ე. სტავროპოლში საერთო ყურადღება მიიქცია... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 13-14;
7. ხ-ლი. სტავროპოლის საკომერციო კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №28. - გვ. 15;
8. შემოწირულობა „თეატრი და ცხოვრების“... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 16. - წვრილი ამბები. - ტექსტის ბოლოს: რედაქცია;

- ბუთელაშვილი, ვ. ამხ. ოლანეზაშვილის ხსოვნას: [აღმოსავლური მუსიკის ცნობილი მასწავლებლის ალ. ოლანეზაშვილის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1932. - 5 ივნისი. - №130. - გვ. 4.

წყარო:

1. Город Баку. Театр-цирк. Бр. Никитиных мусульманская опера. Программа. - 1911. - 6 марта;
2. ი-ლი [იმედაშვილი, იოსებ]. აღმოსავლეთის მუსიკა: ალ. ოლანეზაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №27. - გვ. 7. - დართული აქვს სურათი;
3. მეჭიანურე ალ. ოლანეზაშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 15-16;
4. მუსიკოს-ორიენტალისტი ალ. ოლანეზაშვილი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - № 14. - გვ. 5;
5. ბუთელაშვილი, ვ. ალ. ოლანეზაშვილი // საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1926. - № 14. - გვ. 29;
6. ბუთელაშვილი, ვ. ამხ. ოლანეზაშვილის ხსოვნას: [აღმოსავლური მუსიკის ცნობილი მასწავლებლის ალ. ოლანეზაშვილის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1932. - 5 ივნისი. - №130. - გვ. 4;
7. Иоанисиани, Левон Арутюнович [Каманча]. Памяти незабвенного профессора, виртуоза Александра Аркадиевича Оганезашвили (1889-1832).

ოცხელი, იოსებ ივანეს ძე (1865, 16/IX – 1919, 27/III) – პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, – იმერეთიდან, ქართველი კათოლიკე, – დაიბადა ქუთაისში 1865 წლის სექტემბრის 16. დაამთავრა ქუთაისის კათოლიკეთა სამრევლო სასწავლებელი, ქუთაისის გიმნაზია (1885) და ოდესის უნივერსიტეტის მათემატიკური ფაკულტეტი (1889) პირველი ხარისხის დიპლომით.

1892 წელს ქუთაისში დააარსა საბავშვო ბაღი, რომელიც 1903 წლამდე არსებობდა. 1901 წელს მიიწვიეს ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის გამგედ. 1904 წელს, მისი თაოსნობით, ეს სკოლა უფლებიან გიმნაზიად გადაკეთდა, რასაც სიკვდილამდე განაგებდა.

საზოგადოებრივ საქმიანობაშიც აქტიურად მონაწილეობდა: თავმჯდომარეობდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ქუთაისის განყოფილებას, დააარსა წიგნის გამომცემლობა „განათლება“ და „შკოლა“, აგრეთვე, ყოველ კულტურულ საქმეში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა. შეადგინა სახელმძღვანელოები. გარდაიცვალა 1919 წლის მარტის 27. დაკრძალულია ქუთაისის კათოლიკეთა ეკლესიის გალავანში. ცნობილი იყო, როგორც პროგრესული მიმართულების პედაგოგი, კარგი ქართველი, ნამდვილი ადამიანი და დინჯი გამგე-მმართველი, თუმცა აზნაურთა ერთმა ჯგუფმა მის წინააღმდეგ გაილაშქრა და ორიოდემ დაასმინა კიდეც.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქრესტომატია: საშუალო სასწავლებლის I კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის მიერ. - ქუთაისი: „განათლება“-ს გამომცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 284, IV გვ.; 22სმ.;

რის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - თავფურც., 186 გვ.; 21 სმ.; გამოცემა მეორე. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამომცემა, 1919 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 148 გვ.; 21სმ.;

შეადგინა (თ. მთავრიშვილთან და ს. ყიფიანთან ერთად) და გამოცემულია:

ა)

1. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილის და ს. ყიფიანის-მიერ. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის წიგნის მაღაზიის გამომცემა, 1908 (ჭილაძის და ამხ. სტ.). - VIII, 482 გვ.; 20სმ. - დანართი: „ზოგიერთი სიტყვების განმარტებანი, გვ. 473-476. - ბიბლიოგრ.: თ. მთავრიშვილის წიგნის მაღაზიაში იყიდება: ა) საყმაწვილო წიგნების გამომცემელი წრის მიერ დაბეჭდილი წიგნები, ბ ქუთათური ამხანაგობის გამომცემანი, გვ. 477-482;
2. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების: ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ; ჯეროვანის მთავრობის მიერ ეს წიგნი ცნობილია სახელმძღვანელოდ ყველა შკოლათათვისაც, სადაც ქართულს ენას ასწავლიან და ქუთაისის ეპარქიის სასულიერო შკოლათათვისაც. - მეორე შესწორებული გამოცემა. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამომცემა, 1911 (იოსებ კილაძის სტ.). - VII, 428 გვ.; 22სმ.;
3. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი. ჯეროვანის მთავრობის მიერ ეს წიგნი ცნობილია სახელმძღვანელოდ ყველა შკოლათათვის, სადაც ქართულს ენას ასწავლიან და ქუთაისის ეპარქიის სასულიერო შკოლათათვისაც / შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - მესამე დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1914 (ქ.შ.ნ.-კ.გ. საზ-ბის განყ. სტ.). - XVI, 399 გვ.: ილ.; 20სმ.;
4. „გუთანი“ ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი / შედგენილი: ი. ოცხელი, თ. მთავრიშვილი, ს. ყიფიანი. - მე-4 დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1917 (ქ.შ.ნ.-კ. გამავრც. საზ-ბის სტ.). - 398 გვ.: ილ.; 21სმ.;
5. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი. მე-სამე და მეოთხე წლის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - მეხუთე დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 317, [3] გვ.; 20სმ.;
6. გუთანი. ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი: მე-სამე და მეოთხე წლის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ. - მეექვსე დასურათებული გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამომცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 284, IV გვ.; 22სმ.;

ბ)

- ქართული ანბანი / შედგენილი ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილის და ს. ყიფიანის მიერ. - ქუთაისი, 1915 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 48 გვ.: ილ.; 21სმ.; გამოცემა მე-2. - ქუთაისი, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - თავფურც., [1], 48 გვ.: ილ.; 20სმ.; გამოცემა მე-3. - ქუთაისი: „განათლების ამხანაგობა“-ს გამოცემა, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 48გვ.: ილ.; 20სმ.; მეოთხე გამოცემა. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქ.მ.წ.-კ.გ. საზ. სტ.). - 48 გვ.: სურ.; 21სმ.;

ი. ნიკოლაიშვილთან და ბ. მამფორიასთან ერთად:

- ქართული ქრესტომატია: საშუალო სასწავლებლის II კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 234, [2] გვ.; 20 სმ.; მე-2 გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ-ბის გამოც., 1919 (ქ.მ.წ.-კ. გამავრც. საზ-ბის სტ.). - 120, [1] გვ.; 27 სმ.;
- ქართული ქრესტომატია საშუალო სასწავლებლის III კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ-ბის გამოცემა, 1918 (ქ.მ.წ.-კ.გ. საზ. სტ.). - 155 გვ.; 28 სმ.;
- ქართული ქრესტომატია: საშ. სასწავლებლის IV კლასის კურსი / შედგენილი ი. ოცხელის, ი. ნიკოლაიშვილისა და ბ. მამფორიას მიერ. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ-ბის გამოცემა, 1918 (ქ.მ.წ.-კ.გ. საზ. სტ.). - 155 გვ.; 23 სმ.

ს. ყიფიანთან და დ. ოყრეშიძესთან ერთად:

- მნათობი: ანბანს შემდეგ საკითხავი წიგნი, შკოლაში სახმარებელი / შედგენილი ი. ოცხელის, სამ. ყიფიანისა და დ. ოყრეშიძის მიერ. - ქუთაისი: წიგნის გამ-ბა „შკოლა“, 1919 [კანზე: 1918] (სტ. „ძმობა“). - IV, 136 გვ.: ილ.; 20 სმ.

გამოქვეყნებულია:

- დონ დიმიტრი თუმანიშვილი: ნეკროლოგი // ივერია. - 1895. - 22 იანვარი. - №16. - გვ. 1-2.

მის შესახებ:

- ოდესა // ივერია. - 1889. - 22 ოქტომბერი. - №224. - გვ. 3;
- ქუთაისში... ამ ოქტომბრის 20 რიცხვიდან დაარსდება მოსამზადებელი სასწავლებელი და საყმანვილო ბაღი ს.ი. ოცხელისა: [განცხადება] // ივერია. - 1892. - 14 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1;
- ქუთაისის ი.ი. ოცხელის სასწავლებელში და საყმანვილო ბაღში სწავლა დაიწყება 1-ლი ენკენისთვიდან // ივერია. - 1895. - 1 სექტემბერი. - №187. - გვ. 1;

- სასწავლებელი და საყმანვილო ბაღი ი. ოცხელისა (ქუთაისში)... // კვალი. - 1896. - №37. - გვ. 649; N38. - გვ. 684;
- მსახიობ ბარ. ავალიშვილის გარდაცვალება... // კვალი. - 1900. - №49. - გვ. 774-775;
- ქ.შ. წერა-კითხვის გ.საზ. გამგეობამ... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 30 ნოემბერი. - №1313. - გვ. 2;
- „ჯეჯილის“ კომისიის... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 23 აპრილი. - №1104. - გვ. 1;
- დ. მ. (დავით მდივანი). ქუთაისი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 23 აპრილი. - №1444. - გვ. 1;
- ქუთაისის ახალი ამბები // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 16 მაისი. - №1810. - გვ. 3; 19 ნოემბერი. - №1989. - გვ. 2;
- ზ. ჭ. (ჭიჭინაძე ზაქარია). კათოლიკეთა ეკლესიის კურთხევა ბათუმში // ივერია. - 1903. - 13 მაისი. - №102. - გვ. 3;
- ავალიანი, დავით (ისარა; დონ-ვალიანი). - ა) ქუთაისის ქალაქის საქმეები: 28 მარტი: [კამათი პოლიციელთა შტატისა და მათი ჯამაგირების გადიდების შესახებ; ქალაქის სასკოლო კომისიის თავმჯდომარედ იოსებ ოცხელის არჩევა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 აპრილი. - №2787. - გვ. 4; ბ) ქუთაისის ცხოვრება: [მასწავლებელთა კრება ი.ი. ოცხელის თავმჯდომარეობით. ფედერალისტთა მიტინგი სოფ. ბაღდადში, შემონიშნულობათა შეგროვება დაღუპულ გურულთა ოჯახების სასარგებლოდ. საცეკვაო საღამო მასწავლებელთა სასარგებლოდ და „კაი გრაჯის“ დადგმა გურულების სასარგებლოდ] // ივერია. - 1905. - 10 ნოემბერი. - №202. - გვ. 4; გ) ქუთაისის ცხოვრება: [ღვინის გამყიდველებისა და რესტორნის პატრონთა კრება. სახელოსნოების ქარგლებისა და შეგირდების მოთხოვნები. იოსებ ოცხელისა და მისი მონაფეების დაბრუნება მოგზაურობიდან] // ივერია. - 1905. - 2 აგვისტო. - №133. - გვ. 3-4;
- კვიცარიძე, ისიდორე (ის-არიძე). სასწავლებელთა მდგომარეობა: [მასწავლებელთა კრებაზე ვლ. კანდელაკის, ს. ქვარიანისა და ი. ოცხელის გამოსვლა არსებული მდგომარეობის წინააღმდეგ; სკოლების დახურვა] // ივერია. - 1905. - 22 თებერვალი. - №6. - გვ. 2-3;
- ქუთაისის ამბები: [საომარი დროის წესების მოხსნა, მისი ცუდი შედეგები. ქუთაისის პედაგოგთა კრება იოსებ ოცხელის თავმჯდომარეობით. რეალური სასწავლებლის შენობის გვერდით ყაზარმის გახსნის წინააღმდეგ. ქართველთა დევნა სახელმწიფო დაწესებულებებში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 ნოემბერი. - №2945. - გვ. 3;
- ვაზ. „ნოვოსტი ზაკავკაზი“-ს... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 20 ნოემბერი. - №24. - გვ. 2. - ქრონიკა;
- დაიბეჭდა და გაიყიდება... // ამირანი. - 1908. - 12 აგვისტო. - №131. - გვ. 1;
- თ. ა. მთავრიშვილის წიგნის მალაზიაში // დროება. - 1908. - 18 ნოემბერი. - №1. - გვ. 1;
- მაჭავარიანი, ი. გუთანი // დროება. - 1908. - 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 4. - ბიბლიოგრაფია;
- მირიანაშვილი, ალ. ბიბლიოგრაფია // ამირანი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №159. - გვ. 2-3; 18 სექტემბერი. - №160. - გვ. 2;

19. რევიზორი-ემმაკი. მოხსენება კედოპოლის რევიზიისა // ემმაკის მათარახი. - 1908. - №19. - გვ. 2-3;
20. ქ. ქუთაისში... // ალი. - 1908. - 6 ნომბერი. - №4. - გვ. 1;
21. ქ. ქუთაისში თ. ა. მთავრიშვილის წიგნის მალაზიაში // დროება. - 1908. - 19 ნომბერი. - №2. - გვ. 4; 20 ნომბერი. - №3. - გვ. 1; 21 ნომბერი. - №4. - გვ. 4; 29 ნომბერი. - №10. - გვ. 1; 2 დეკემბერი. - № 12. - გვ. 1; 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 1. - განცხადებები;
22. აბაშიძე, კიტა. ქუთაისში // დროება. - 1909. - 3 მარტი. - №48. - გვ. 4. - თეატრი და ხელოვნება;
23. ალბაზიშვილი, ილ. გუთანი: ოჯახსა და შკოლაში საკითხავი წიგნი, შედგენილი ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლების ი. ოცხელის, თ. მთავრიშვილისა და ს. ყიფიანის მიერ (მეორე შესწორებული გამოცემა). [რეცენზია] // განათლება. - 1913. - №7. - გვ. 556-559. - კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია;
24. ბოცვაძე, ლ. პასუხად „გუთნის“ შემდგენლებს // განათლება. - 1916. - №10. - გვ. 600-611;
25. ი. ი. ოცხელი // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 16;
26. ახვლედიანი, გ. თვალსაჩინო საზოგადო მოღვაწე: [იოსებ ივანეს ძე ოცხელი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10;
27. დონდუა, ვ. შთაგონების ძალა: [იოსებ ივანეს ძე ოცხელის დაბადებიდან 80 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10;
28. უზნაძე, დ. იოსებ ოცხელი: [დაბადებიდან 80 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10;
29. ქაჯაია, ვ. შემომქმედი პედაგოგი: [იოსებ ივანეს ძე ოცხელის დაბადებიდან 80 წლისთავის გამო] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10;
30. ყურაშვილი, ტ. იოსებ ოცხელი: დაბადების 80 წლისთავის გამო // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 4 ნომბერი. - №219;
31. ხუნდაძე, ტ. ძვირფასი მასწავლებელი: [იოსებ ივანეს ძე ოცხელი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10;
32. ჯანელიძე, ალ. ქართველი ახალგაზრდობის მოამბე: [იოსებ ივანეს ძე ოცხელი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 27 სექტემბერი. - №10.

წყარო:

1. იოსებ ოცხელი (1865-1919). - ცალკე გამოცემული სურათი ბიოგრაფიული ცნობებით;
2. სახელმწიფო არქივი. სამოსწავლო უწყების საქმე. - № 402. - სერია „Д“;
3. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 311-312;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნ-

დაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 477.

ოცხელი, სიმონ ივანეს ძე (1868 – 1937) –

პედაგოგი მათემატიკოსი, – ქუთაისის გიმნაზიის მასწავლებელი, – ქართველი კათოლიკე.

შეადგინა და ცალკე გამოცემულია:

1. Новое слово: Руководство рус. яз. для груз. школ / Сост. С.И. Оцхели. - Ч. 1. - Кутаис: К. Оцхели, 1915. - XII, 80 с.: ил.; 23см.; 2-е изд. - Ч. 1. - Кутаис: Тип. Кут. О-ва распр. гр. среди грузин, 1915. - 104 с.: ил.; 22см.;
2. ელემენტარული ალგებრა: საშ. სასწავლებელთათვის / შედგენილი ქუთაისის ქართულ გიმნაზიის მასწავლებლის ს. ოცხელის მიერ. - [მე-2 გამოცემა]. - წ. 1. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 96, [2] გვ.; 20სმ.; წ. 2. - ქუთაისი: გამოცემა განათლების ამხანაგობისა, 1918 (ქ. შ. წ.-კ. გ. საზ. ქუთაისის განყ. სტ.). - 72 გვ.; 20სმ.; მე-3 შევს. გამოცემა. - წ. 1. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1919 (ქმნგ საზ-ბის განყოფილების სტ.). - 53 გვ.; 25სმ.; წ. 2. - მე-2 გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წ.-კ. გამავრც. საზოგადოების სტ.). - 72 გვ.; 25სმ.; მე-4 გამოცემა. - წ. 1. - ქუთაისი: განათლების ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 64 გვ.; 20სმ.;
3. ელემენტარული გეომეტრია: საშუალო სასწავლებელთათვის / შედგენილი ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებლის ს. ოცხელის მიერ. - მე-2 გამოცემა. - [ნან. 1]. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ. გამოცემა, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყ. სტ.). - თავფურც., 95 გვ.; 20სმ.; წ. 2. - ქუთაისი: გამოცემა „განათლების“ ამხ-ბისა, 1918 (ქ. შ. წ.-კ. გამავრც. საზ-ბის ქუთ. განყ. სტ.). - 71 გვ.; 20სმ.; მე-3 გამოცემა. - [ნან. 1]. - ქუთაისი: გამოცემა „განათლების“ ამხ-ბისა, 1918 (ქ.შ.წ.-კ. გამ. საზ. ქუთ. განყ. სტ.). - 63 გვ.; 22 სმ.; ნან. 2. - ქუთაისი, 1920 (ქ.შ.წ.-კ.გ. საზ-ბის სტ.). - 75 გვ.; ნახაზ.; 22 სმ.; მე-4 გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1919 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 55 გვ.; 24სმ.; მე-5 გამოცემა. - ნან. 1. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1919 [კანზე: 1920] (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 68 გვ.; 23 სმ.; ნან. 2. - ქუთაისი: გამოცემა „განათლების“ ამხ-ბისა, 1919 (ქ.შ.წ.-კ. გამავრც. საზ-ბის სტ.). - 69 გვ.; 20სმ.;
4. არითმეტიკული ამოცანებისა და მაგალითების კრებული პირველ დაწყებითი სკოლებისათვის: წელიწადი პირველი. პირველი ათეული, პირველი

- ორი ათეული, სრული ათეულები ასამდი. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1919 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სტ.). - 80 გვ.; 23სმ.; **მე-2** გამოცემა. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 80 გვ.; 23სმ.;
5. დაწყებითი ფიზიკა: უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელთათვის. ნელინადი პირველი / შედგენ. ს. ოცხელისა და ა. ნიჟარაძის მიერ. - **[მე-2 გამოცემა]**. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ.პის გამოც., 1919 (ქ. შ. ნ.-კ. გამ. საზ.პის სტ.). - 89 გვ.; ილ.; 20 სმ.;
 6. დაწყებითი ფიზიკა უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთათვის / შედგენილი ს. ოცხელისა და ა. ნიჟარაძის მიერ. - **მე-2** გამოცემა. - ნან. 2: მეოთხე კლასის კურსი. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხ. გამოც., 1920 (ქართველთა შორის წ.-კ. გამავრც. საზოგადოების სტ.). - 91 გვ.; სურ.; 22სმ.;
 7. დაწყებითი ფიზიკა უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთათვის: მესამე კლასის კურსი / შედგენილი ს. ოცხელისა და ა. ნიჟარაძის მიერ. - გამოცემა **მე-3**. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - 79 გვ.; ილ.; 22სმ.;
 8. დაწყებითი ფიზიკა: [სკოლებში სახმარი სახელმძღვ.; სსრ. - ნაწილი პირველი. - ქუთაისი: სახელმწიფო გამომცემლობის ქუთაისის განყოფილება, 1923 (ქ.ს.ა.კ.მ.გ. სტამბა წითელი ვარსკვლავი). - 90 გვ.; ილ.; 24სმ.;
 9. ელემენტარული ალგებრა: საშ. სასწავლებელთათვის / შედგენილი ს. ოცხელის მიერ. - ნ. 1. - ქუთაისი: სახელმწიფო გამომცემლობის ქუთაისის განყოფილება, 1923 (ქ.ს.ა.კ.მ.გ. სტამბა წითელი ვარსკვლავი). - 75 გვ.; 24სმ.;
 10. ელემენტარული გეომეტრია: საშუალო სასწავლებელთათვის. - ნან. 1. - ქუთაისი: სახელმწიფო გამომცემლობის ქუთაისის განყოფილება, 1923 (ქ.ს.ა.კ.მ.გ. სტამბა წითელი ვარსკვლავი). - 70 გვ.; 24სმ.; ნან. 2. - ქუთაისი: სახელგამი, ქუთ. განყ., 1924 (სტ. წითელი ვარსკვლავი). - 80 გვ.; ნახაზ.; 24სმ.;
 11. არითმეტიკულ ამოცანათა კრებული. ბუნებასა და შრომის ცხოვრებაზე დამყარებული: ნელინადი **პირველი** / შედგენილი ს. ოცხელისა და პლ. ნულუკიძის მიერ; პირველი საფეხურის შრომის სკოლის მასწავლებელთათვის ნებადართულია სოციალური აღზრდის მთავარმმართველობის სამეცნიერო-პედაგოგიური სექციის მიერ. - ქუთაისი, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტამბა). - 78, [1] გვ.; სურ.; 27სმ.; ნელინადი **მეორე**: პირველი ასეული / შედგენილი ს. ოცხელისა და პლ. ნულუკიძის მიერ. - ქუთაისი, 1925 (ადგ. მეურნეობის სტამბა). - 63, [1] გვ.; 27სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
 12. არითმეტიკულ ამოცანათა კრებული: [სახელმძღვანელო შრომის სკოლის] მე-3 ჯგუფისათვის. - ტფილისი: ზაკენიკა, 1926 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 85 გვ.; ნახ.; 24სმ. - დანართი: ბუხჰალტერია. საერთო რეული: **მეორე** შეესებული და შესწორე-

- ბული გამოცემა. - ტფილისი: ს.ს.ს.რ. სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 87, [1] გვ.; 24სმ.;
13. გეომეტრიულ ამოცანათა კრებული: შრომის სკოლის უფროს ჯგუფებისათვის / სამეცნიერო საბჭოს პედაგოგიური სექციის მიერ დროებით ნებადართულია შრომის სკოლის უფროსი ჯგუფებისათვის (ოქმი №39, 10/VII). - ნან. 1: პლანიმეტრია. - [ტფ.]; [ქუთაისი]: [სახელგამი], 1926 (ადგილობრივი მეურნეობის სტამბა). - 44 გვ.; 24სმ.;
 14. არითმეტიკულ ამოცანათა კრებული: [სახელმძღვ. შრომის სკოლის მეოთხე ჯგუფისათვის]. - ტფილისი: სახელმწიფო გამ-ბა, 1927 (პოლიგრაფსკოლა). - 121 გვ.; 25სმ.;
 15. მათემატიკურ ამოცანათა კრებული: [სახელმძღვ. მე-3 ჯგუფისთვის]. - **მე-3** შეეს. და შესწ. გამოცემა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (სმუს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 95 გვ.; 23სმ.; **მეოთხე** შეესებ. და შესწორ. გამოცემა. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - 99 გვ.; 23სმ.;
 16. მათემატიკურ ამოცანათა კრებული: [სახელმძღვ. შრომის სკოლის მეოთხე ჯგუფისათვის]. - **მე-2** შესწ. და შეეს. გამოცემა. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (სმუს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 120 გვ.; 23სმ.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ქართველ კათოლიკეთ მოღვაწენი და მესხეთ-ჯავახეთის ცნობები / აღწერილი და დაბეჭდილი ზ. ჭიჭინაძის მიერ. - თფილისი, 1904 [კანზე: 1905] (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 53;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ. 477.

ოქელაშვილი, არსენა [იოსებ] ოქელას კი (დაახლ. 1797 – 1842) – სახალხო გმირი, – ბატონყმობისა და უსამართლობის წინააღმდეგ მებრძოლი, ღარიბთა და დევნილთა შემწე-მფარველი, სოფ. მარაბდის გლეხი, ძლიერი მეზატონეთ-თავადის ზაალ ბარათაშვილის ყმათაგანი, სახელად იოსები, მეტსახელად არსენა, ვ. ბარნოვის (1857-1934) პაპის მამის აბრამ ბარნაველის ნათლული (ზოგი ცნობით – საგინაშვილისა), ძალ-ღონითა და მიხვედრილობით ცნობილი, ბუნებით ნიჭიერი, რაინდი, შინაურულად, ქართული წიგნებით თვითგანვითარებული. ვ. ბარნოვის აღწერილობით, „წერწეტი, მხარ-ბეჭიანი, შოლტვიით მოქნილი ვაჟკაცი. ბღღვრიალა დიდრონი თვალები, გადმოკარკლული. ნაბდის ქუდიდან გადმოფენილი ქოჩორი. მოკლე ჩოხა, თეთრი. თოფ-იარაღი შეჭურვილ-დამშვენებული, ქარივით სწრაფ ლურჯაზედ თითქო დაკრული, არწივისებური გადახედვა. ელვასავით სწრაფი მოაზრება თუ მოქმედება“.

არსენა ოძელაშვილს შეუყვარდა ბატონის მოახლე სალომე, შუაკაცებით – საცოლედ სთხოვა, მაგრამ რადგანაც მებატონემ არ დაუთმო, „მოსტაცა ბატონს მოახლე, ახალციხეს გადაუყენა“. ესეც არ აკმარა (რადგან ბატონმა დევნა დაუწყო), არსენამ „მეორედ ცოლი მოსტაცა, კახეთისკენ გაუყენა“. ბარათაშვილის ეს „ცოლი“, სახელად ბარბარე დავითის ასული, „ძრიელ კარგი ქალი“, არსენამ ცოლად შეირთო, რომლისგანაც 1843 წლის ოქტომბრის 13 შეეძინა ქალი, ელისაბედი.

მებატონეთ მოსთხოვა ყმების (მარაბდელების) განთავისუფლება; გლეხკაცობის შემანუხებლეთ, რუსის კაზაკ-ჩინოვნიკებსა და ჩარჩ-ვაჭრებს სდევნიდა, გლეხობას ბატონთა წინააღმდეგ საბრძოლველად რაზმავდა, ყოველგვარ უსამართლობას აქტიურად ებრძოდა, თუმცა სისხლი არ დაუღვრია. მისი მეთაურობით 1829 წელს ქართველი გლეხები აჯანყდნენ მემამულეთა და თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ. მემამოხეებმა მიზეზად გამოიყენეს ის გარემოება, რომ რუსეთ-თურქეთის ომის დროს (1828-1829), თავადაზნაურთა გადანყვებილებით და საქართველოს მთავარმართებლის, რუსის გენერლის ი. თ. პასკევიჩის (1782-1856) ბრძანებით, საქართველოდან „ხუთზე ერთი კაცი“ უნდა გასულიყო თურქეთის წინააღმდეგ ომში. არსენა ოძელაშვილის წინამძღოლობით ქართლიდან დიდძალი შეიარაღებული გლეხობა წამოვიდა ქ. თბილისისკენ. პასკევიჩის მოთხოვნით, თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლმა კ. მუხრან-ბატონმა, თბილისის მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლმა ალ. ორბელიანმა და სხვა გავლენიანმა მებატონე-თავადიშვილებმა მემამოხე გლეხები დიღმის მინდვრის მიდამოებში შეაჩერეს. ალ. ორბელიანის სიტყვით, „ბოლოს დროს, ზოგიერთი ხალხი კიდევ დაბრუნდნენ, მაგრამ ერთი თეთრ-ჩოხიანი ყმაწვილი კაცი იდგა იმათში გაჩუმებული, თოფი მაღლა აიღო და მაღლის ხმით დაიძახა: სად მიხვალთ? ამ ჩემს თოფსა ვკრავ, ვინც რომ უკან დაბრუნდება. თავადებსა რათ უგონებთ, სულ ეგენი ღუპენ გლეხა კაცსა. – ხალხი მაშინვე დატრიალდა და ქ. თბილისისაკენ გამოსწია.

ჩვენ ოთხმოცამდის თავადაზნაურობამ, ამოსასვლელი გზა შეუკარით და წინ გადაუდევით ხალხსა... ჩვენც ერთიან დავიძახეთ ხმა მაღლივა: ხალხო, დადექით. ხალხი შედგა, 2 თავადი გიორგი ერისთავი და ღუბერსკის წინამძღომელი წინ წაუდგნენ ქვეითი ხალხს... დაუწყეს ლაპარაკი და ხალხი დააჯერეს, რომ იმათ სალდათს არა სთხოვენ, მხოლოდ ჩვენი ჯარი უნდა წაიყვანონ ოსმალთზედ... გლეხი კაცებიდანაც რამდენიმე ამოარჩიეს და თან გამოჰყვანენ პასკევიჩისაკენ... იმასაც ისე დაერწმუნებინა... ეს არეულობაც ასე დავამშვიდეთ და წავიდნენ ყველანი თავთავისად.

არამც თუ მარტო ქ. თბილისში, ყოველს უეზდის ქალაქშიაც ამისთანა არეულობა მომხდარიყო, მაგრამ იქაც თავადაზნაურობას დაეწყნარებინა ხალხი“-ო.

გლეხთა ამ ამბოხების მეთაური „თეთრ-ჩოხიანი ყმაწვილი კაცი“ – არსენა ოძელაშვილი იყო. რადგან გლეხობა იმ დროს ბოლომდე არ გაჰყვა ოძელაშვილს, ოძელაშვილი ტყეში შეიხიზნა და ყოველგვარ უსამართლობა-უკანონობას მარტო ებრძოდა. მისი მოღვაწეობა დაიწყო XIX საუკუნის პირველი მეოთხედის მინურულს და 1843 წელს მუხანათურად მოკლეს მცხეთის გაღმა (გ. კუჭატელი (სეფისკვერიძე-ივანოვი – ივანიშვილი) შეეტაკა, არსენა ოძელაშვილმა მოსაკლავად არ გაიმეტა და ხმალი ყუთით დაჰკრა, რის გამო ხმალი ვადაში გადაუტყდა. ამ დროს კუჭატელის თანამხლებელმა ლეკმა არსენას უკანიდან რევოლვერი დაახალა). მცხეთელებმა გამოასვენეს და მცხეთაში დაკრძალეს. XIX საუკუნის 90-იან წლებში დავით კეზელმა მის სამარეზე თლილი ქვა დაადებინა წარწერით: „აქ ასაფლავია საქართველოში განთქმული ყაჩაღი – არსენა ოძელაშვილი“. მისი დამბარა და ხმალი დაცულია „საქართველოს რევოლუციის მუზეუმში“.

არსენა ოძელაშვილი სიცოცხლეშივე ხალხის საყვარელ გმირად გადაიქცა, რადგან „მდიდარს ართმევს, ღარიბს აძლევს, ღმერთი როგორ წაახდენსა“-ო. მისი გმირობა, მოღვაწეობა და საქმენი, „არსენას ლექსის“ სახით, მესტირეთაგან თქმული, სახალხო პოემად პირველად გამოსცა ნიკოლოზ ყიფიანმა 1872 წელს (შემდეგ რამდენიმე ათი-ათას ცალობით იბეჭდებოდა და ხალხს ბატონყმური ნყობილების, უსამართლობის, ჩარჩ-მდიდრებისა და რუსის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ამხედრებდა). მისი პირველი რეცენზია ეკუთვნის მ. პეტრიძეს (პ. უმიკაშვილს) („კრებული“, 1872, № 7). პიესად დაწერა ალ. მოჩხუბარიძემ (ალ. ყაზბეგმა) – „არსენა“ (იგივე „არსენა ყაჩაღი“, თხზულებანი, ნან. პირველი, თბ., 1885); მოთხრობად – ვ. ბარნოვმა – „არსენა“ (ტფ., 1921); რომანად – მიხ. ჯავახიშვილმა „არსენა მარაბდელის“ სახელით, რომელშიაც XIX საუკუნის პირველი ნახევრის ხანა ყოველმხრივ დასურათებულია. ქართლელმა მესტირე ბლიაძემ გალექსა და მას შემდეგ სხვანიც დაამღერებდნენ ხოლმე. ერთხანს პ. უმიკაშვილი ფიქრობდა, ვითომ არსენას ლექსი გამოეთქვას რაჭის სოფ. სევის მცხოვრებს ანდრია ნადირაძეს, ზოგის აზრით – ქართლის სოფ. ვარიანის განთქმულ მცხოვრებს გ. ქებაძეს; ზ. ჭიჭინაძის აზრით – რაჭველ მესტირე სიმონ სხირტლაძეს, ი. ლუკაშვილის აზრით – ქიზიყელს, ხოლო ი. ბალახაშვილმა აღმოაჩინა ყველაზე უძველესი ცნობა, რომ არსენას ამბის გამლექსავი ბლიაძეა.

არსენას ამბავი გადაღებულია კინოფირზე (რეჟისორ მ. ჭიაურელის მიერ), სცენარი ს. შანშიაშვილის და მ. ჭიაურელისა), ხოლო კ. მარჯანიშვილმა ახალი ხერხებით განასახიერა ყოფ. სახალხო თეატრში; იაკობ ბალახაშვილმა დაწერა „არსენას ცხოვრება“ – დოკუმენტური მონოგრაფია (1941) და სხვ.

ოძელაშვილის სახელი „არსენა“ გმირობის, ვაჟკაცობის, რაინდობისა და უსამართლობის წინააღმდეგ მებრძოლის სიმბოლოდ გადაიქცა და

ხალხი მოწინებით იხსენიებს: „ღმერთმა მოგცეს გამარჯვება, ოძელაშვილო არსენა!“-ო.

„არსენას ლექსი“ ცალკე გამოცემულია:

1. არსენას ლექსი: მესტირეთაგან თქმული სახალხო პოემა, და მენახირის ნაამბობი, პოემიდან „კაკო“ / ნიკ. ყიფიანის გამოცემა. - თბ., 1872 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - 16 გვ.; 16სმ. - (სახალხო წერილი წიგნები; № 1);
2. არსენას ლექსი: მესტირეთაგან თქმული სახალხო პოემა / ნიკ. ყიფიანის გამოცემა. - თბ., 1872 (მელიქიშვილის და კამპ. სტ.). - 16 გვ.; 16სმ. - (სახალხო წერილი წიგნები; № 2);
3. არსენას ლექსი: მესტირეთაგან თქმული / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან; გამოცემული იავორ ნერსესოვისა და არსენ კალანდაძისაგან. - ტფ., 1874 (მელიქიშვილის და ამხ. სტ.). - 16 გვ.; 19სმ.;
4. სახალხო ლექსი არსენა / მესტირეთაგან თქმული. - Типпис: გამოც. ი. მელიქიშვილისა და ნ. მესხისაგან, 1875 (Тип. Меликова и Ко.). - 13 გვ.; ილ.; 17 სმ.;
5. არსენას ლექსი მესტირეთაგან თქმული / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან. - მე-2 გამოც. / იავორ ნერსესოვისაგან. - თბ., 1879 (ა. მიხელსონის სტ.). - 16 გვ.; 18სმ.;
6. არსენას ლექსი და ხორველის ლექსი. - [ტფ., 1880] (ლ. კრამარენკოს და ამხ. სტ.). - 16 გვ.; 19სმ.;
7. არსენას ლექსი / მესტირულ ლექსებისაგან შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან. - თბ.: გამოც. ივანე ხელაძისაგან, 1880 (ეკ. ხელაძის სტ.). - 16 გვ.; 18სმ.;
8. არსენას ლექსი თქმული მესტირეთაგან. - თბ., 1881 (არ. კალანდაძის და ალ. დრევიჩის გამოც. და სტ.). - კანი, 16 გვ.; 18სმ. - უთავფურცლო;
9. არსენას ლექსი / თქმული მესტირეთაგან. - თფ., 1882 (არ. კალანდაძის და ალ. დრევიჩის გამოც. და სტ.). - 15 გვ.; 18სმ.;
10. არსენას ლექსი / მესტირეთაგან ნათქვამი; მეორე გამოცემა მ. ახპატელოვისაგან. - თბ., 1884 (მ. როტინოვის და კამპ. სტ.). - 16 გვ.; 17სმ.;
11. არსენას ლექსი / მესტირეთაგან ნათქვამი; გამოცემა მე-3 მ. ახპატელოვისაგან. - თფ., 1884 (მ.დ. როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.; 16სმ.;
12. არსენას ლექსი / თქმული მესტირეთაგან. - თბ.: ქართული წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1885 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 16 გვ.; 16სმ.;
13. არსენას ლექსი. - ტფ., 1885 (როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.; 21სმ.;
14. ხორველის ლექსი და სხვადასხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი / შეკრებილი მ. ახპატელოვისაგან. - მეექვსე [?] გამოცემა. - თფ.: გამოც. ლ. ახპატელოვის მიერ, 1885 (ა. პეტროვის სტ. „კავკაზი“). - კანი, 26 გვ.; სურ.; 21სმ.;
15. არსენას ლექსი. - თბ., 1886 (სტ. ლ.გ. კრამარენკოსი). - 16 გვ.; ილ.; 19სმ.;
16. არსენას ლექსი / თქმული მესტირეთაგან. - თბ.: ქართული წიგნის მაღაზიის გამოც., [1886] (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 16 გვ.; 19სმ.;
17. არსენას ლექსი / მეორედ გამოცემული მ. ახპატელოვისაგან. - თბ., 1887 (მ. როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.; ილ.; 24სმ. - უთავფურცლო;
18. არსენას ლექსი / მესტირეთა და სახალხო ლექსებისაგან შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან. - მე-3 გამოც. - ტფ.: გამოც. ა. კალანდაძისა და ა. ქავაროვისა, 1887 („კავკასიის მიმოხილველის“ (ნ. ი. ფრენკელის) სტ.). - 14 გვ.; 18სმ.;
19. არსენას ლექსი / მესტირეთა და სახალხო ლექსებისაგან შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან; პირველი გამოცემა მ.ს. [სერგეი მდივანოვი]. - ტფ., 1888 (Тип. Е.И. Хеладзе). - 14 გვ.; 19სმ.;
20. ხორველის ლექსი და სხვა და სხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი. - მესამე გამოცემა. - თბ.: მ. ახპატელოვის გამოც., 1888 (ლ.გ. კრამარენკოს სტ.). - 24 გვ.; 20სმ.;
21. ხორველის ლექსი და სხვა და სხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი. - [თბ., 1890 (ვაზ. „კავკაზის“ სტ.). - უთავფურცლო, 24 გვ.; 21სმ.;
22. ხორველის ლექსი და სხვა და სხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი / შეკრებილი მ. ახპატელოვისაგან. - მეორე გამოცემა. - თბ.: გამოცემული მისი მეუღლის ლ. მარჯანოვის მიერ, 1890 (კანტორა გაზეთ „კავკაზისა“ სტ.). - 24 გვ.; 21სმ.;
23. ხორველის ლექსი და სხვა და სხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი / შეკრებილი მ. ახპატელოვისაგან. - მესამე გამოცემა. - ტფ.: გამოცემული მისი მეუღლის ლ. მარჯანოვის მიერ, 1890 („კავკაზის“ სტ.). - 24 გვ.; 20სმ.;
24. არსენას ლექსი / მეთექვსმეტე გამოცემა ზ. ჭიჭინაძისაგან. - თფ., 1891 (ი. მანსვეტოვის სტ.). - 16 გვ.; ილ.; 21სმ.;
25. არსენას ლექსი მესტირეთა და სახალხო ლექსებისაგან / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან; მეორე გამოცემა ს. მ...საგან. - ტფ., 1891 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 15 გვ.; სურ.; 20სმ.;
26. ხორველის ლექსი და სხვა მესტირული ლექსები - არსენას ლექსი / შეკრებილი ახპატელოვისაგან. - მეოთხე [?] გამოცემა. - თფ.: გამოც. ლიზა მარჯანოვის მიერ, 1891 (ვაზ. „კავკაზის“ კონტორის სტ.). - 24 გვ.; 22სმ.;
27. არსენას ლექსი. - ტფ., 1892 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 15 გვ.; 19სმ. - (№ 7);
28. არსენას ლექსი / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისა. - ახალ-სენაკი: თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 17, 1892 (კ. თავართქილაძის სტ.). - 16 გვ.; სურ.; 19სმ.;
29. არსენას ლექსი / მესტირეთა და სახალხო ლექსებისაგან შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან; გამოცემა ს...მ.-საგან. - მესამე გამოცემა. - Типпис, 1893 (Тип. Н. Мартиросианца). - 15 გვ.; სურ.; 21 სმ.;
30. არსენას ლექსი / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან. - [ად. ა.]: კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 28, და მისივე სტ., 1893. - 15 გვ.; სურათ.; 21სმ.;
31. ხორველის ლექსი და სხვადასხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი / შეკრებილი მ. ახპატელოვისაგან. - მე-5 [?] გამოცემა. - ტფ.: გამოცემა ლიზა ახპატელოვის მიერ, 1893 („კავკაზის“ (ა. პეტროვის) სტ.). - 24 გვ.; სურ.; 20 სმ.;
32. ხორველის ლექსი და სხვა-და-სხვა მესტირული ლექსები. არსენას ლექსი / შეკრებილი მ. ახპატელო-

- ვისაგან. - მე-6 [მე-8] გამოცემა. - თფ.: გამოც. ლ. ახ-პატელოვისაგან, 1895 (სტ. „კავკაზი“). - 26 გვ.: ილ.; 22სმ.;
33. არსენას ზღაპარი: (ხალხური თქმულება) / შეკრებილი პ. უმიკაშვილისა. - თბ.: ძმ. თავართქილაძეების გამოცემა № 108 და მისივე სტ., 1903. - 16 გვ.; 18სმ.;
 34. არსენას თავგადასავალი: მესტირეთაგან ნაამბობი. - ტფ.: [სერგეი მდივანოვის გამოცემა], 1903 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 15 გვ.; 20სმ.;
 35. არსენას ლექსი: მესტირე და სახალხო ლექსებისაგან / შედგენილი პეტრე უმიკაშვილისაგან; შემდგენელის ნებართვით ლექსთა ბაასი. - ტფ.: გამოცემა მიხეილ ზარძისა, 1903 (გ. ჩარკვიანის სტ.). - 60 გვ.; 15სმ.;
 36. არსენას თავგადასავალი: მესტირეთაგან ნაამბობი / მეორე გამოცემა, ს. მ-სა. - ტფ., 1904 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - 15 გვ.: ილ.; 20სმ.;
 37. არსენას ლექსი / მესტირეთა და სახალხო ლექსებისაგან შედგენილი პ. უმიკაშვილისაგან. - თბ.: ალექსანდრე შახ-ბარათოვის გამოცემული № 16, 1904 (სტ. ტ. მ. როტინიანცისა). - 16 გვ.: ილ.; 18სმ.;
 38. არსენას ლექსი: (ხალხური თქმულება) / შეკრებილი პ. უმიკაშვილისა. - თბ.: გამოცემა კ. თავართქილაძის № 109 და მისივე სტ., 1904. - 16 გვ.: ილ.; 18სმ.;
 39. არსენას ლექსი / [შედგ.] პ. უმიკაშვილისა. - [თბ.], 1908 (სტ. „ნადეჟდა“). - 16 გვ.; 20სმ.;
 40. არსენას ლექსი / [გამოცემა] პ. უმიკაშვილისა. - [ტფ.], 1910 (სტ. „ნადეჟდა“). - 16 გვ.: ილ.; 18სმ.;
 41. სრული არსენას ლექსი: მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან. დამატებული ხორეგელის ლექსი / შედგენილი პ. უმიკაშვილის მიერ. - გამოცემა მესამე. - ყვირილა: ალ. შახ-ბარათოვის გამოცემული № 55, 1910 (დ. ლამბაშიძის სტ.). - 16 გვ.: ილ.; 22სმ.;
 42. არსენას ლექსი. - თფ., [1911] (სტ. „სოროპანი“). - თავფურცელი, 32 გვ.: ილ.; 19სმ.. - დამატება: „არსენას ამბავი“-ზ. ჭიჭნაძე;
 43. არსენას ლექსი / შედგენილი მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან დამატებული ხორეგელის ლექსი პ. უმიკაშვილის მიერ. - გამოცემა მეოთხე. - ქუთაისი: ა. შახ-ბარათოვის გამოცემული № 150, 1912 (ბ. ს. კურცხალიას სტ.). - 16 გვ.; 21სმ.;
 44. არსენას ლექსი / თქმული პეტრე უმიკაშვილის მიერ. - თბ., 1913 (სტ. „სოროპანი“). - 16 გვ.: ილ.; 18სმ.;
 45. არსენას ლექსი / [შედგ.] პ. უმიკაშვილისა. - [თბ.], 1913 (სტ. „ნადეჟდა“). - 16 გვ.: ილ.; 20სმ.;
 46. სრული არსენას ლექსი: შედგენილი მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან დამატებული ხორეგელის ლექსი. - ტფ.: ა. შახ-ბარათოვის გამოცემული № 151, 1913 (ტ. მ. როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.: ილ.; 22სმ.;
 47. სრული არსენას ლექსი / შედგენილი მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან დამატებული ხორეგელის [?] ლექსი. - თბ.: გამოცემული ა. შახ-ბარათოვისა № 156, 1913 (ტ. როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.: ილ.; 21სმ.;
 48. არსენას ლექსი / თქმული [მესტირეთაგან; პეტრე უმიკაშვილის მიერ [შედგენილი]]. - თბ.: არნაუტოვის გამოცემა, 1914. - 16 გვ.: სურ.; 19სმ. - უთავფურცლო;
 49. არსენას ლექსი / თქმული პეტრე უმიკაშვილის მიერ. - თბ.: [მ. გაჩეჩილაძის გამოც.], 1914 (სტ. „სოროპანი“). - 16 გვ.: ილ.; 19სმ.;
 50. სრული არსენას ლექსი: შედგენილი მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან, დამატებული ხორეგელის [ხორეგელის] ლექსი. - Кутаись, 1915 (тип. Парадზე и Карнаухова). - 16 გვ.: ილ.; 21სმ.;
 51. არსენას ლექსი: შედგენილი მესტირეთა და სახალხო ლექსებიდან. - თბ.: გამოცემული დ. კა[ზაროქის-მიერ, 1916 (ტ. როტინიანცის სტ.). - 16 გვ.: სურ.; 21სმ.;
 52. არსენას ლექსი: (მესტირული) / ს. რ. გორგაძის რედაქციით. - ქუთაისი: მთავრიშვილის და ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ფერადისა და ამხანაგობის სტ.). - 16 გვ.; 17სმ.;
 53. სრული არსენას ლექსი და მისი თავგადასავალი. - თბ., 1920 (სტ. „სოროპანი“ მ. გაჩეჩილაძისა). - 29 გვ., უთავფურცლო: ილ.; 22სმ.;
 54. არსენას ლექსი: (მესტირული) / ს. რ. გორგაძის რედაქციით. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის გამოცემა, 1925 (ადგილობრივი მეურნეობის სტამბა). - 16 გვ.; 18სმ.;
 55. ყაჩალი არსენას ლექსი: (მესტირული). - [ქუთაისი]: შახბარათოვის გამოცემა № 132, [1926] (ადგ. მეურნ. სტამბა). - 15 გვ.; 18სმ. - უთავფურცლო;
 56. არსენას ლექსი (მესტირული). - ტფ.: შრომა, 1927 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 36 გვ.; 15სმ.;
 57. ყაჩალი არსენას ლექსი (მესტირული). - [ქუთაისი]: შახბარათოვის გამოც. № 132, [1927] (კომ. მეურნ. სტ.). - 15 გვ.; 18სმ.;
 58. ყაჩალი არსენას ლექსი (მესტირული). - [ქუთაისი]: [შახბარათოვის გამ-მა № 132], 1927 (ქუთ. კომ. მეურნ. სტ.). - 15 გვ.; 18სმ.. - უთავფურცლო;
 59. არსენას ლექსი. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 26 გვ.; 18სმ. - (საშკოლო ბიბლიოთეკა);
 60. არსენას ლექსი: სრული შიორწყობილი და არსენას თავგადასავალი. 13 სურათით. - ტფ., 1929 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 31 გვ.: სურ.; 24სმ. - დანართი: არსენა ოძელაშვილის ამბავი-მიხეილ გაჩეჩილაძე;
 61. არსენას ლექსი: ხალხური / იბეჭდება გასწორებული და დადგენილი ტექსტით შ. ჭუმბურიძის რედაქციით; წინასიტყვ. - პ. ჩ. - ტფ., 1931 (სახელგამის მე-2 სტ.). - 32 გვ.; 15სმ.. - კანი დასურათებულია. - კანის მე-3 გვ.: საფლავის ქვა (სურათი ტექსტით);
 62. არსენას ლექსი: ხალხური / წინასიტყვაობის ავტ.: მალაქია ტოროშელიძე; მხატვრობა შესრულებულია ლ. გუდიაშვილის მიერ. - თბ.: სალიტერატურო გაზეთი, 1934. - 45 გვ.: 8 ჩ. ფ. ილ.; 17სმ.;
 63. Песнь об Арсене / Пер. с груз. А. Чачикова; [С предисл. А. Сванидзе]. - [Тбилиси]: «Заря Востока», 1937. - 46 с.; 15см.;
 64. Песнь об Арсене / Пер. с грузин. Александра Чачикова; Предисл.: Виктор Гольцев; Ил. Тамары Абакелия. - Москва: Гослитиздат, 1938 (11 тип. Мосблполиграффа). - 40 с., 5 вкл. л. ил.: ил.; 18 см.;
 65. არსენა: [ხალხური პოემა]. - თბ.: გაზ. ლიტერატურა და ხელოვნება-ს გამა, 1944 (სსრკ. მ.ს.კ.-ის ლიტოგრ.). - 17 გვ.: თავფურც.; 11სმ.. - კანის მე-2 გვ. ილუსტრაცია.

მის შესახებ:

1. არსენა: დრამა 5 მოქმ. // ცისკარი. - 1868. - №8. - გვ. 4-40;
2. არსენას ლექსი: მესტიერეთაგან თქმული სახალხო პოემა ნიკოლოზ ყიფიანისაგან გამოც. ფ.5კ. // სასოფლო გაზეთი. - 1872. - №15. - გვ. 8;
3. ბიბლიოგრაფიული განცხადება: სტამბიდან გამოვიდა და ისყიდება არსენას ლექსი, მესტიერეთაგან თქმული სახალხო პოემა და მენახირის ნაამბობი პოემიდან „კაკო“, ნიკოლოზ ყიფიანისაგან გამოც. ფ.5კ. // სასოფლო გაზეთი. - 1872. - №1. - გვ. 8;
4. ს.მ. (სერგეი მესხი). არსენა // დროება. - 1872. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 1-2;
5. [უმიკაშვილი, პეტრე] (მ. პეტრიძე). არსენა // კრებულნი. - 1872. - №7. - გვ. 53-100;
6. ყაზბეგი, ალ. - ა) თხზულებანი ალ. მოჩხუბარიძისა (ყაზბეგისა). - ნან. 1. - თბ.: ქართული მწერლობის მოყვარეთაგან გამოცემული, 1885 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 118 გვ.; 19სმ.; ბ) რჩეული თხზულებანი. - ტ. 2. - თბ., 1947 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვ. სიტყვის კომბინატი). - 558 გვ.: ილ.: 22სმ.. - (ქართული კლასიკური ლიტრა.); გ) არსენა: დრამა 3 მოქმედებად / საქ. თეატრ. საზ.ბა. - თბ.: ხელოვნება, 1948 (საქ. პოლიგრ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. სტ. № 2). - 58 გვ.; 20სმ.. - დანართი: „აღუქსანდრე ყაზბეგის „არსენა“-შ. გოზალიშვილი“, გვ. 53-58;
7. ახალი ამბავი // ივერია. - 1888. - 20 აგვისტო. - №175. - გვ. 1-2;
8. უებარი ნამალი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 11 აპრილი. - №796. - გვ. 4;
9. მაჭავარიანი, ივ. (X.). - ა) არსენას ლექსი. ხალხური თქმულება შეკრებილი პ. უმიკაშვილის მიერ. ტფ. გამოც. კ. თავართქილაძისა: [რეცენზია] // მოამბე. - 1904. - №5. - განყ. II. - გვ. 90-91; ბ) ლექსთა ბაასი და არსენას ლექსი. ტფ. გამ-ბა ზარიძისა. ფ. 5 კ. დაიბეჭდა 1200 ც.: [რეცენზია] // მოამბე. - 1904. - №2. - განყ. II. - გვ. 112;
10. განჯა: [სცენის მოყვარეთა მიერ „არსენას“ და „დატრილდა ჯარას“ ნარმოდგენა]: თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 მარტი. - №2757. - გვ. 3;
11. ბარნოვი, ვასილ. არსენა: მონოგრაფია. - ტფ.: სახელმგამი, 1921 (სტ. საქ. რევკომისა). - 15 გვ.; 21სმ. - (პოლიტიკური განათლების მთავარმმართველობის ბიბლიოთეკა; № 10);
12. ტ. ტ. ქართული კინო: „მამის მკვლეელი და „არსენა ყაჩალი“ // ხელოვნების დროება. - 1924. - №1. - გვ. 27-29;
13. ლორთქიფანიძე, კ. არსენას სიმღერა: [ლექსი] // პროლეტარია / საქართველოს პროლეტარ მწერალთა ასოციაცია. - 1925. - №1. - გვ. 24-25;
14. ნადირაძე, კ. არსენა: [ლექსი] // დროება. - 1925. - №24. - გვ. 14;
15. ქვაბულიძე, ა. არსენა ოძელაშვილი და მისი ცხოვრება / გადმოკეთებულია პროზად არაქართული სკოლებისათვის ა. ქვაბულიძის მიერ; [განათლ. სახ. კომისარ. სოც. აღზრდის მთავარმართვე. სალიტერატურო-სამხატვრო სექციის რედაქციით]. - ტფ.: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტამბა). - 24 გვ.: სურ.: 17სმ.;
16. თბილისის მუშათა თეატრი. მორიგი პრემიერები: [შ. დადიანის „არსენა ოძელაშვილი“] // კომუნისტი. - 1927. - 23 ნოემბერი;
17. ოპერა „არსენა ოძელაშვილი“: [სახელმწიფო ოპერის დირექციამ შ. დადიანს დაუკვეთა „არსენა ოძელაშვილის“ საოპერო ლიბრეტოს დაწერა] // კომუნისტი. - 1932. - 12 სექტემბერი;
18. ბუაჩიძე, ბ. არსენა მარაბდელი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №12. - გვ. 2;
19. კალანდაძე, ლ. „არსენა მარაბდელი“, როგორც ნაბიჯი წინ // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №20. - გვ. 2;
20. ტოროშელიძე, მალაქია. ხალხური არსენა: [სიტყვა „არსენა მარაბდელის“ გარშემო გამართულ დისკუსიულ] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №11. - გვ. 3;
21. ხუნდაძე, ს. - ა) მ. ჯავახიშვილი და მისი „არსენა მარაბდელი“ // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №11. - გვ. 3-4; ბ) მკვლევარის ბლოკნოტი: არსენას ტიპი ქართულ მწერლობაში // დროება. - 1933. - № 12. - გვ. 13-15; № 13. - გვ. 17; № 17; გ) მოხსენება რუსთაველის დარბაზში: [სტენოგრაფიით ჩანერილი];
22. ჯავახიშვილი, მიხეილ. - ა) არსენა მარაბდელი: რომანი (ავტორისვე შენიშვნებით) / მხატვ.: კეცხოველი, გაბაშვილი, კროტკოვი. - [ტფ.]: სახელგამის გამ-ბა, 1932 (1-ლი სტ.). - 604 გვ.; 22სმ.; ბ) თხზულებანი / მიხეილ ჯავახიშვილი. - ტ. 4: არსენა მარაბდელი: [რომანი]. - [ტფ.]: სახელგამის გამ-ბა, 1934 (1-ლი სტ.). - 591 გვ.; 23სმ.; გ) ჩემი პასუხი: [„არსენა მარაბდელის“ გარშემო დისკუსიის გამო] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №11. - გვ. 4; დ) Арсен из Марабды: [Повесть] / М. Джавахишвили; [Пер. Б.И. Корнеева]. - Тифлис: Закав. гос. изд-во, 1934 (тип. изд-ва „Заря Востока“). - 458, [3] с.; 21см.; ე) არსენა მარაბდელი / მხატვ.: მ. ბერიტაშვილი; რედ.: ლისაშვილი. - მე-3 გამოცემა. - ტფ.: ფედერაცია, 1935. - 587 გვ.; 23სმ.. - დანართი: „შენიშვნები“ 579-587 გვ.; ვ) სცენაზე გადატანილი რომანი: [მოზარდ მაყურებელთა თეატრში „არსენა მარაბდელის“ დადგმის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №127. - გვ. 2-3; ზ) არსენა მარაბდელი: [რომანი] / მიხ. ჯავახიშვილი; [რედ. ი. ლისაშვილი]. - მე-4 გამოცემა. - [თბ.]: ფედერაცია, 1936. - 587 გვ.; 22სმ.. - შენიშვნები: გვ. 579-587;
23. ბატონყმობის ლექსი. არსენას ლექსი. ტრიფონ ბერი: [ხალხური ლექსები]: შოთას სახ. კულტურალაშქრობა // კოლექტივიზაცია. - 1934. - №225;
24. ბერიძე, ვუკოლ. არსენას ლექსი: [კრიტიკული მიმოხილვა]: მალაქია ტოროშელიძის წინასიტყვაობით: მხატვრობა ლადო გუდიაშვილისა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №24;
25. მოსაშვილი, ი. არსენას ლექსი // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №20;
26. ადგილები არსენას ლექსიდან: [ხალხური] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №127. - გვ. 2;
27. არსენა ოძელაშვილი: [ახალგაზრდა მაყურებელთა თეატრში დადგმის გამო] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №127. - გვ. 2;

28. „არსენა“ რუსთაველის თეატრში // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივნისი. - №8. - გვ. 3. - ხელმოწერა: ი. ს.;
29. „არსენა“ საბჭოთა კავშირის თეატრების სცენაზე // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №231. - გვ. 2;
30. ასათიანი, ლ. „არსენას“ შესახებ // რუსთაველის თეატრი. - 1936. - 23 მაისი;
31. დუდუჩავა, ა. განვლილი თვეები: [“არსენას“ დადგმის გამო რუსთაველის თეატრში] // რუსთაველის თეატრი. - 1936. - 23 მაისი;
32. ტაბიძე, ტ. „არსენას“ ახალი სახე: [რუსთაველის თეატრში დადგმის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივნისი. - №8. - გვ. 3;
33. შანშიაშვილი, ს. - ა) არსენა: [პიესა] // რუსთაველის თეატრი. - 1936. - 23 მაისი; ბ) არსენა: დრამატული პოემა / პ/მგ. რედ. რ. გვეტაძე. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1936 (სახელგამის მე-3 სტ.). - 135 გვ.; 19 სმ.; გ) ჩემი მუშაობა არსენაზე // რუსთაველის თეატრი. - 1936. - 23 მაისი; დ) Арсен: Драма в 5 д.: Гастрольная поездка в связи с участием в IV театральном фестивале 1936 г. / С. Шаншиашвили; Упр. по делам искусств при СНК ССР Грузии. - Москва; [Тифлис]: Изд. упр. по делам иск. при СНК ССР, 1936 ([Тифлис]: Гр. тип. „Техника да Шрома“). - 16 с.: ил., [4] вкл. л. ил.; 22см.; ე) არსენა: დრამატული პოემა. - თბ., 1941 (საბლიტგამი). - 176 გვ.; 18სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
34. ჩაჩიბაია, ვასო. მუსიკა „არსენაში“ // რუსთაველის თეატრი. - 1936. - 23 მაისი;
35. „არსენას“ დიდი წარმატება ლენინგრადში: [საქართველოს სახელობის ახალი ფილმის ჩვენების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 10 ივლისი. - გვ. 4;
36. Арсен: (Немой вариант): Монтажный лист кинофильма. - Тбилиси: Госкинопром ГССР, 1937 (тип. изд. «Заря востока»). - 58 с.; 17 см.;
37. Монтажный лист звукового художественного фильма «Арсен»: Произв. Госкинопрома Грузинской ССР. - Тбилиси: Изд-во и тип. ЦК КП (б) Грузии «Заря Востока», 1937. - 109 с.; 17см.;
38. თავყელიშვილი, მ. არსენა ოძელაშვილი: [გაბუნას პიესა «არსენა ოძელაშვილის» დადგმის შესახებ]: [სოხუმის ქართული დრამის თეატრში] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 28 აპრილი. - №97. - გვ. 4;
39. კინოსურათ „არსენას“ ადმინისტრატორების დანაშაული და სასჯელი: [13800 მანეთის გაფლანგვის გამო] // მუშა. - 1938. - 11 აპრილი. - №83. - გვ. 3;
40. პაიჭაძე, ნ. „არსენა“ აჭარის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // საბჭოთა აჭარა. - 1938. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 4;
41. Монтажный лист кинофильма «Арсен»: (немой вариант). - Тбилиси: Изд-во и тип. «Заря Востока», 1938. - 58 с.; 17см.;
42. ლეონიძე, გ. არსენა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1939. - 11 დეკემბერი. - №284. - გვ. 2;
43. ჭავჭავაძე, ილია. არსენას ლექსი და კაკო ყაჩაღი / [ილია ჭავჭავაძისა]; რედაქცია, წინასიტყვაობა და შენიშვნები პლატონ კეშელავასი. - თბ.: ფედერაცია, 1939. - 132 გვ. დაუნომ. 2 გვ.; 15სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა (გვ. 112-116);
44. ბალახაშვილი, ი. - ა) ახალი მასალა არსენა ოძელაშვილზე. არსენას მამა, ცოლი და ბავშვი // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 მაისი. - №15; ბ) არსენას ცხოვრება: დოკუმენტური მონოგრაფია. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 92 გვ.; 15სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 88-90; გ) „არსენას ლექსის“ ავტორისა და „გამოთქმის“ თარიღისათვის: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 28 დეკემბერი. - №49; დ) ვინ მოკლა არსენა ოძელაშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - № 11; ე) არსენა ოძელაშვილი მარტყოფში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 21 აგვისტო. - №33; ვ) სახალხო გმირი არსენა ოძელაშვილი // პიონერი. - 1951. - №10. - გვ. 29-30;
45. გველეხიანი, დ. „არსენა“ ზესტაფონის თეატრში: [ა. ყაზბეგის პიესა]: [რეცენზია] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 23 ნოემბერი. - №272;
46. გურული, ვ. არსენა: [სპექტაკლი ხულოს თეატრში]: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კოლექტიური შრომა. - ხულო, 1941. - 18 მაისი. - №21;
47. მჭედლიშვილი, დ. ა. ყაზბეგის პიესა „არსენა“ კულტსახლში: [საგარეჯოში]: [რეცენზია] // სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1941. - 8 მარტი. - №11;
48. Габуниа, Г. Народный герой Арсен Одзелашвили: [Рецензия] // Заря Востока. - 1941. - 20 апреля. - № 93;
49. ლებანიძე, მ. „არსენას ლექსი“: [ლექსი] // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 29 ივნისი. - №26-27;
50. ბუხნიკაშვილი, გ. არსენას წარმოდგენა ყენევაში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №39. - გვ. 3;
51. სოლოლაშვილი, გ. არსენას გახსენება: [ლექსი] // საკოლმეურნეო გზა. - თეთრიწყარო, 1949. - 7 ნოემბერი. - №88-89;
52. კასრაძე, ვ. დრამის საგასტროლო წარმოდგენა „არსენა“: [კოსტა ხეთაგუროვის სახ. სტალინის სახელმწ. თეატრში. რეცენზია] // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1950. - 21 ივლისი. - №142;
53. მრეველიშვილი, ლ. არსენა: [ნოველა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 26 მარტი. - №13;
54. სავიციკი, ე. სპექტაკლი სახალხო გმირზე: [“არსენა ოძელაშვილი“ - ვ. აბაშიძის სახელობის მუსკომედის თეატრში]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 19 თებერვალი. - №8.

წყარო:

1. Кавказ. - 1846. - 16 февраля. - № 7; 1850. - 2 августа. - № 60;
2. ხუნდაძე, ს. მკვლევარის ბლოკნოტი: არსენას ტიპი ქართულ მწერლობაში // დროშა. - 1933. - № 17;
3. საგინაშვილი, ივ. არსენა ოძელაშვილი // მუშა. - 1937. - 19 დეკემბერი. - № 290;
4. ბალახაშვილი, ი. - ა) ახალი მასალა არსენა ოძელაშვილზე. არსენას მამა, ცოლი და ბავშვი // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 მაისი. - №15; ბ) „არსენას ლექსის“ ავტორისა და „გამოთქმის“ თარიღისათვის: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 28 დეკემბერი. - №49;

5. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევადან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგადან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 423;
6. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251;
7. Книпович, Е. Писатель-патриот // Литературная газета. - 1949. - № 33.

პაატაშვილი, ივანე [იანო] დიმიტრის ძე (1881, 14/III –) – მწიგნობარ-კორესპონდენტი, – საზოგადო მოღვაწე და პროვინციის უანგარო მუშაკი, – კახეთიდან. დაიბადა ქ. თელავში, 1881 წლის მარტის 14. სწავლა-განათლების დამთავრების (1898) უმაღლესი, ქ. თელავში საზოგადო მოღვაწეობა დაიწყო, როგორც საკულტურო-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა და საქალაქო-სარეგოლუციო ასპარეზზე უანგაროდ მომუშავემ. მისი თაოსნობით, ანუ უახლოესი მონაწილეობით, დაარსდა ბიბლიოთეკა, საკვირაო სკოლა, სახალხო წარმოდგენების წრე, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თელავის განყოფილება, ქართული საქველმოქმედო საზოგადოება, ქალაქის საბჭო, შემნახველ-გამსესხებელი ამხანაგობა, კახეთის კავშირი, არჩილ ჯორჯაძესა და ილია ზარაფიშვილთან ერთად თელავში საძირკველი ჩაუყარა სოციალ-ფედერალისტთა მოძღვრებას, უახლოესი მონაწილეობა მიიღო ივ. კოლელიშვილის მიერ სოფ. გულგულაში დაარსებულ კომუნაში და სხვ. ყველა საზოგადო დაწესებულებაში ერთ უახლოეს უანგარო მოქმედ პირად ითვლებოდა. რუსეთის დიდი რევოლუციის მოხდენისთანავე (1917) არჩეულ იქნა თელავის მაზრის პირველი აღმასრულებელი კომიტეტის წევრად, შემდეგ ყველა სარეგოლუციო, საპროფესიო და სხვ. აღმასრულებელ ორგანოში აქტიურად მონაწილეობდა.

საზოგადო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე (1818) ჟურნალ-გაზეთებში წერილებს ათავსებდა, უმთავრესად, პროვინციის ყოფა-ცხოვრების, საჭიროებათა, ჭირ-ვარამისა და სხვ. შესახებ, შემდეგი ფსევდონიმებით: დაინწყებული, დიმიტრაშვილი, ვან-ლი, თელაველი, ი-ტირე-, ლეკი, ნომერი და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. ქობლიანი (ახალციხის მაზრა) // ივერია. - 1890. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 2;
2. სიღნაღი // ივერია. - 1895. - 13 აპრილი. - №76. - გვ. 2;
3. თელავი: ქართული წარმოდგენა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 25 ივნისი. - №851. - გვ. 2-3;
4. კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 21 დეკემბერი. - №1334. - გვ. 3; 1901. - 6 ივნისი. - №1486. - გვ. 3-4; 2 აგვისტო. - №1542. - გვ. 4; 1904. - 26 აპრილი. - №2478. - გვ. 1; 27 მაისი. - № 2506. - გვ. 3; 9 ოქტომბერი. - №2634. - გვ. 3; 22 ოქტომბერი. - №2647. - გვ. 3; 8 ნოემბერი. - №2664. - გვ. 1; 16 ნოემბერი. - №2672. - გვ. 2;
5. რაფიელ ერისთავის გვაშის დაკრძალვა: (წერილი თელავიდან) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 4 მარტი. - №1399. - გვ. 3-4; 5 მარტი. - №1400. - გვ. 1;

6. სოფ. ბალიაური: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 30 ნოემბერი. - №1656. - გვ. 3-4;
7. სოფ. გულ-გულა: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 21 ნოემბერი. - №1648. - გვ. 4;
8. სოფ. კურდღელაური: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 5 იანვარი. - №1346. - გვ. 4;
9. სოფ. ყვარელი: თელავის მაზრა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 19 სექტემბერი. - №1586. - გვ. 4;
10. ქ. თელავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 18 იანვარი. - №1357. - გვ. 3-4; 22 თებერვალი. - №1389. - გვ. 3; 8 აპრილი. - №1430. - გვ. 4; 18 აპრილი. - №1439. - გვ. 4; 24 აპრილი. - №1445. - გვ. 4; 10 მაისი. - № 1461. - გვ. 1; 11 ივნისი. - №1491. - გვ. 1; 17 ივნისი. - №1497. - გვ. 4; 8 აგვისტო. - №1547. - გვ. 3-4; 20 აგვისტო. - №1566. - გვ. 4; 31 აგვისტო. - №1568. - გვ. 4; 15 დეკემბერი. - №1671. - გვ. 4; 31 დეკემბერი. - №1685. - გვ. 2; 1902. - 16 ივნისი. - №1839. - გვ. 4; 30 ივნისი. - №1853. - გვ. 2; 14 ივლისი. - №1866. - გვ. 4; 14 აგვისტო. - №1896. - გვ. 4; 18 აგვისტო. - №1899. - გვ. 4; 6 სექტემბერი. - №1917. - გვ. 2; 1 დეკემბერი. - №2000. - გვ. 3; 9 დეკემბერი. - №2008. - გვ. 2; 1903. - 5 აგვისტო. - №2228. - გვ. 3; 12 აგვისტო. - №2234. - გვ. 3; 14 აგვისტო. - №2236. - გვ. 3; 1904. - 7 ივნისი. - №2517. - გვ. 1; 2 ივლისი. - №2541. - გვ. 3-4; 9 ივლისი. - №2548. - გვ. 4; 16 ივლისი. - №2555. - გვ. 2; 31 ივლისი. - №2570. - გვ. 3; 27 აგვისტო. - №2595. - გვ. 3-4; 28 სექტემბერი. - №2624. - გვ. 5; 3 ნოემბერი. - №2659. - გვ. 3-4; 5 ნოემბერი. - №2661. - გვ. 4; 12 ნოემბერი. - № 2668. - გვ. 3-4; 19 ნოემბერი. - №2675. - გვ. 3; 6 დეკემბერი. - №2691. - გვ. 1;
11. ქიზიცი // ივერია. - 1902. - 6 აპრილი. - №75. - გვ. 3; 17 ივლისი. - №150. - გვ. 3;
12. ყარაჯალა: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 13 დეკემბერი. - №2012. - გვ. 4;
13. შაშინი: (კახეთი) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 20 ნოემბერი. - №1990. - გვ. 3-4;
14. შუამთა: (კახეთი) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 18 სექტემბერი. - №1928. - გვ. 4; 1903. - 13 სექტემბერი. - №2263. - გვ. 3;
15. წერილი თელავიდან: განვლილი ზაფხული // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 22 სექტემბერი. - № 1932. - გვ. 5;
16. წერილი თელავიდან // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 12 ივნისი. - №1835. - გვ. 3; 4 ივლისი. - №1856. - გვ. 3-4; 11 ნოემბერი. - №1981. - გვ. 1; 1903. - 6 ივნისი. - №2172. - გვ. 3; 26 ივნისი. - №2192. - გვ. 2-3; 28 ივლისი. - №2220. - გვ. 3-4; 1 სექტემბერი. - №2252. - გვ. 1; 12 ნოემბერი. - №2321. - გვ. 3;
17. წინანდალი: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 25 აგვისტო. - №1906. - გვ. 3;
18. ჯუგანნი: სიღნაღის მაზრა // ივერია. - 1902. - 13 დეკემბერი. - №267. - გვ. 2;

19. ალავერდი: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 დეკემბერი. - №2700. - გვ. 4;
20. ბატონო რედაქტორო! // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 6 ივნისი. - №2172. - გვ. 3-4;
21. ვარდისუბანი: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 18 მაისი. - №2154. - გვ. 4;
22. ქ. თელავი // ივერია. - 1903. - 13 ნოემბერი. - №243. - გვ. 2;
23. სოფ. აკურა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 ოქტომბერი. - №2280. - გვ. 4;
24. სოფ. ბუშატი (კახეთი) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 8 ოქტომბერი. - №2286. - გვ. 4;
25. წერილი თელავიდან: ავადმყოფობანი. სასიერნო ბალი. საღამო წ.კ. გამავრც. საზოგ. სასარგებლოდ // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 9 აპრილი. - №2117. - გვ. 1-2;
26. წერილი თელავიდან: ავადმყოფობა. წყალდიდობა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 აგვისტო. - №2241. - გვ. 3-4;
27. წერილი თელავიდან: ამინდი და სანოვაგე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 თებერვალი. - №2074. - გვ. 3;
28. წერილი თელავიდან: ახალი ამბულატორია. საქალაქო დუქანი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 9 დეკემბერი. - №2347. - გვ. 3;
29. წერილი თელავიდან: კიდევ სეტყვა. წყალდიდობა და უბედურობა. სიცივეები და აბრეშუმის ჭია. უწარმოდგენობა. სძინავს ნიგნსაცავს // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 15 ივნისი. - №2181. - გვ. 3-4;
30. წერილი თელავიდან: მაისი და სიერნობა. ეკლესიის დღეობა. მოსწავლეთა ექსკურსიები. ეგ ზამენები // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 19 მაისი. - №2155. - გვ. 1-2;
31. წერილი თელავიდან: მეჯლისები. თელაველების გულ-მავინყოფა. სამკითხველო // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 9 თებერვალი. - №2064. - გვ. 3;
32. წერილი თელავიდან: რა ზმის გადაყვანა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 5 აგვისტო. - №2228. - გვ. 3;
33. წერილი თელავიდან: საკვირაო სკოლა და სამკითხველო. ჯარში განწვევა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 ოქტომბერი. - №2301. - გვ. 4;
34. წერილი თელავიდან: სასწავლებელთა სიმცირე და სწავლის მსურველთა სიმრავლე. ქალაქის ხმოსნების მსჯელობა და საკვირაო სკოლა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 დეკემბერი. - №2377. - გვ. 3;
35. წერილი თელავიდან: სიერნობა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 9 აგვისტო. - №2231. - გვ. 3;
36. წერილი თელავიდან: სცენის მოყვარენი. ერთი ნიგნის მაღაზია თელავსაც ეღირსა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 21 იანვარი. - №2056. - გვ. 3-4;
37. წერილი თელავიდან: ფოსტა კვირაში ორჯელ და ფოსტა ყოველდღე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 28 აპრილი. - №2135. - გვ. 1-2. - გვეურქ შარბათოვის პასუხი იხ.: ცნობის ფურცელი, 1903, 27 მაისი, №2162, გვ. 1-2;
38. წერილი თელავიდან: ქალაქის საქმეები // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 19 დეკემბერი. - №2357. - გვ. 4;
39. წერილი თელავიდან: ყასბები და ხორცის ნიხრი. ამინდი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 აპრილი. - №2131. - გვ. 4;
40. წერილი თელავიდან: ცეცხლის გაჩენა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 7 ივნისი. - №2173. - გვ. 3-4;
41. წერილი თელავიდან: ზარალი ხეებისაგან. უგზობა. გლეხ-კაცის გაჭირვება და დავალიანება. ქურდობა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 20 მარტი. - №2102. - გვ. 3-4;
42. წერილი თელავიდან // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 18 მაისი. - №2154. - გვ. 3; 27 ივნისი. - №2193. - გვ. 3-4; 20 ივლისი. - №2212. - გვ. 4; 15 აგვისტო. - №2237. - გვ. 3; 11 დეკემბერი. - №2349. - გვ. 3; 1904. - 5 აპრილი. - №2457. - გვ. 1-2;
43. წერილი თელავიდან: წლევიანდელი ზამთარი. გაზაფხულის მუშაობა. საქონლის ჭირის თავიდან მოშორება // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 28 მარტი. - №2109. - გვ. 3;
44. თელავი: („იარმუკები“) [ფსევდ.] // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 10 ივლისი. - №2549. - გვ. 4;
45. სოფ. ბარალეთი: ჯავახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 25 მაისი. - №2504. - გვ. 3;
46. სოფ. კალაური: კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 19 იანვარი. - №2383. - გვ. 2;
47. წერილი თელავიდან: დღესასწაულები. ქურდები // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 12 იანვარი. - №2377. - გვ. 1;
48. წერილი თელავიდან: 1903 წელი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 11 იანვარი. - №2376. - გვ. 3-4;
49. ვაჩნაძიანი: (კახეთი): [გლეხთა მოძრაობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 28 მაისი. - №2830. - გვ. 4;
50. თელავი: [გაფიცვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 აპრილი. - №2786. - გვ. 4;
51. თელავი: [გაძლიერებული დაცვის წესები, სკოლის, ბიბლიოთეკისა და თეატრის მუშაობის შეფერხება გაფიცვების გამო; სოფელ ალვანიდან ვაჭრების გაძევება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 მარტი. - №2774. - გვ. 4;
52. თელავი: [დაწყებითი სკოლის დაარსება; საშუალო სასწავლებლის არსებობის საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 იანვარი. - №2729. - გვ. 3-4;
53. თელავი: [ეროვნის შემოღების საბჭოს ოქმების გადასინჯვა; გაზ. „ნოვოე ობოზრენიე“-ში დაბეჭდილი სიმართლესმოკლებული წერილის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 ოქტომბერი. - №2932. - გვ. 4;
54. თელავი: [მოსწავლეთა გაფიცვა, მშობელთა კრების მოწვევა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 ოქტომბერი. - №2926. - გვ. 4;
55. თელავი: [მოსწავლეთა გაფიცვები; პირველმობმარების საგნებზე ფასების ზრდა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №2951. - გვ. 4;
56. თელავი: [მცხოვრებთა წარმომადგენლების არაორგანიზებული კრებების ჩატარების გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 მაისი. - №2811. - გვ. 4;
57. თელავი: [საერთო გაფიცვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 ივლისი. - №2860. - გვ. 4;
58. თელავი: [საექიმო ამბულატორიის მდგომარეობა; ექიმის საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 16 თებერვალი. - №2745. - გვ. 3;
59. თელავი: [სამაზრო საბჭოს კრება საერო დებულების შემუშავების საკითხის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 სექტემბერი. - №2901. - გვ. 3; 6 სექტემბერი. - №2902. - გვ. 3;

60. თელავის მაზრის თავადაზნაურთა კრება: [რისთვის უნდა მოიხმარონ თავადაზნაურთა სამეურნეო თანხიდან გადადებული ფული] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 სექტემბერი. - №2908. - გვ. 3;
61. თელავის მაზრის სამღვდლოების დადგენილება // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 დეკემბერი. - №2962. - გვ. 4;
62. თელავი: [ქართველ ქალთა უფლებრივი თანასწორობის კავშირის დაარსება; ქალაქის თვითმმართველობის მოსამსახურეთა მოთხოვნები; ფოსტა-ომნიბუსების მეტელეების გაფიცვის შედეგები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 დეკემბერი. - №2967. - გვ. 4;
63. თელავი: [ქურდობასთან ბრძოლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 აგვისტო. - №2878. - გვ. 4;
64. თელავი: [ქურდობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 სექტემბერი. - №2911. - გვ. 3-4;
65. თელავი: [ძლიერი წვიმებისაგან მოსახლეობის, გზებისა და ხიდების დაზიანება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 17 ივნისი. - №2746. - გვ. 4;
66. კახეთი: [ამინდი; გადამდები დაავადებები; სასოფლო ქსენონი; მკითხაობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 თებერვალი. - №2734. - გვ. 3-4;
67. კახეთი: [გლეხებისა და თავადების გამწვავებული დამოკიდებულება; ქისტების თარეში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 სექტემბერი. - №2907. - გვ. 3;
68. კახეთი: [გლეხთა მოძრაობა ნაფარეულში, წინანდალში და სხვ. ჯარის გაგზავნა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 2;
69. კახეთი: [გლეხთა მოძრაობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 8 აპრილი. - №2792. - გვ. 2; 9 აპრილი. - №2793. - გვ. 2-3; 6 აგვისტო. - №2881. - გვ. 2;
70. კახეთი: [ეგზეკუცია სოფლებში; ქურდობის მოსპობა; გლეხთა მოძრაობა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 20 მაისი. - №2824. - გვ. 3;
71. კახეთი: [კაზაკთა ეგზეკუცია სოფლად; გლეხთა მოძრაობა სოფ. ერწოში; გლეხთა და ყაზახთა შეტაკება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 27 აპრილი. - №2805. - გვ. 2-3;
72. კახეთი: [მინის სიმცირე; დავა სოფ. ყარაჯალასა და სოფ. ფშაველის მცხოვრებთ შორის მიწების გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 სექტემბერი. - №2921. - გვ. 3;
73. კახეთი: [მძარცველთა დაპატიმრება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 ივლისი. - №2857. - გვ. 4;
74. კახეთის სამღვდლოებათა კრება: [არჩევნები; თელავის სასულიერო სასწავლებლის შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 24 სექტემბერი. - №2916. - გვ. 3-4;
75. კახეთი: [შეტაკება ხალხსა და ჯარს შორის თიანეთში; თავადაზნაურობისათვის ბოიკოტის გამოცხადება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 აპრილი. - №2796. - გვ. 2;
76. კახეთი: [ხმები ლეკების მოსალოდნელი თავდასხმების შესახებ; თუშებისა და ლეკების შეტაკებები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 8 ოქტომბერი. - №2927. - გვ. 3;
77. სოფ. ურიათუბანი: (კახეთი): [სკოლაში ბუნდოვანი სურათების ჩვენება დიდი წარმატებით] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 იანვარი. - №2726. - გვ. 4;
78. ქ. თელავი: [თბილისიდან თელავამდე უნესოდ მომუშავე დილიუზების შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 20 აგვისტო. - №2891. - გვ. 3-4;
79. ქ. თელავი: [საბჭოს არჩევნები; ფოსტა-ტელეგრაფის მუშაკთა და ფოსტა-დილიუზის მეტელეთა გაფიცვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 დეკემბერი. - №2960. - გვ. 2;
80. ქ. თელავი: [სამოქალაქო სასწავლებლის მოსწავლეთა მშობლების კრება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 სექტემბერი. - №2921. - გვ. 4;
81. ქ. თელავი: [სასულიერო სასწავლებლის მოსწავლეთა გაფიცვა და მათი მოთხოვნები; კახეთის სამღვდლოების კრების დასრულება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 28 სექტემბერი. - №2919. - გვ. 4;
82. ქ. თელავი: [საქალაქო სკოლის მოსწავლეთა მოთხოვნები. მათი გაფიცვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 24 სექტემბერი. - №2916. - გვ. 4;
83. ქ. თელავი: [ქალაქის რწმუნებულთა არჩევნების გადიდება; ქალაქის კეთილმოწყობის საკითხი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 31 ივლისი. - №2876. - გვ. 4;
84. კახეთი: [გლეხების მდგომარეობა; სახელმწიფო გადასახადის სიმძიმე] // შრომა. - 1906. - 15 აპრილი. - №10. - გვ. 4;
85. კახეთი: [გლეხთა მოძრაობა კახეთის სოფლებში; ტყეების გაჩეხა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 11 თებერვალი. - №3001. - გვ. 3-4;
86. კახეთი: [რეაქციის გამარჯვების გამოძახილი; მოსახლეობის მოუშაველობა; ტყეების გაჩეხვა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 იანვარი. - №2988. - გვ. 3-4;
87. კახეთი: [საადგილმამულო გადასახადების შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 თებერვალი. - №3013. - გვ. 4;
88. კახეთი: (სოფელ ფშაველისა და ყარაჯალის დავა) // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 12 მარტი. - №3025. - გვ. 4;
89. კახეთი: [ტყეების გაჩეხა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 11 თებერვალი. - №3001. - გვ. 3-4;
90. კახეთი: [ტყის გაჩეხა და მისი შედეგი] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 26 იანვარი. - №2988. - გვ. 3-4;
91. სასიძლერო: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №10. - გვ. 11;
92. კახეთი // ამირანი. - 1908. - 20 ივლისი. - №113. - გვ. 4;
93. როგორი პირი უჩანს მოსავალს // მოსავალი. - 1909. - №7. - გვ. 15-16.

მის შესახებ:

- იმედაშვილი, იოსებ. წერილი „ჩვენი გზის“ რედაქციის მიმართ // ჩვენი გზა. - 1907. - 30 სექტემბერი. - №22. - გვ. 3-4. - ტექსტის ბოლოს: 27 სექტ., 1907 წ.;
- კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). ქველმოქმედება // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №44. - გვ. 7-10. - ტექსტს დართული აქვს კარიკატურები.

წყარო:

- ავტობიოგრაფია.

პავლიაშვილი, დავით სვიმონის ძე [ქმე-სახელად „ნაპოლეონი“] (1878, 19/VIII – 1925, V)

– მასწავლებელი, ეთნოგრაფი და ჟურნალისტი, – ქრონიკიორი, – თბილისელი. დაიბადა 1878 წლის აგვისტოს 19. დედა საშუალო განათლებით, მამა – სასამართლოს მოხელე. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სასწავლებელში, შემდეგ აქვე – სასულიერო სემინარიაში, რომლის IV კლასიდან გამოვიდა, რადგან მღვდლობა არ ისურვა და ხევისურეთში გამწესდა მასწავლებლად. 1899 წლიდან მონაწილეობდა თბილისის თითქმის ყველა პერიოდულ გამოცემაში: დაიწყო ეთნოგრაფიული წერილებით, შემდეგ, უმთავრესად, ქრონიკას – ახალ ამბებს, მხატვრული ოსტატობით შედგენილ განცხადებებს, საჭირობოროტო საკითხის შესახებ წერილებსა და სხვ. წერდა. მისი ფსევდონიმებია: პარდონ, ავყია, ანჩისხატელი. გარდაიცვალა 1925 წლის მაისის დასაწყისს. დაიკრძალა ვერის (ნიკოლოზის) სასაფლაოზე (ახლანდელი კიროვის სახ. ბაღი).

ცალკე გამოცემულია:

1. ილუმენია ნინო. (სოფლად კნ. ანნა ამილახვისა) / [შედგენილი და გამოცემული დ. ს. პავლიაშვილისა]. - ტფ.: ავტორის გამოცემა, 1915 (ქართველ ამხ. სტ.). - 52 გვ.: პორტრ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 10 მარტი. - №52. - გვ. 4; 1 აპრილი. - №72. - გვ. 4;
2. წერილი ხევსურეთიდან, ს. ბარისახო // ივერია. - 1900. - 8 ნოემბერი. - №244. - გვ. 2;
3. ბ. რედაქტორო!... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 1 მარტი. - №1396. - გვ. 4;
4. ალექსანდრე ბატონიშვილის ბარათი (სოფ. ბარისახოდან) // ივერია. - 1902. - 11 ივლისი. - №145. - გვ. 3;
5. „შამილას“ დაჭრა // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 აპრილი. - №1784. - გვ. 3; 20 აპრილი. - №1785. - გვ. 3;
6. წერილი ხევსურეთიდან: ქისტების ცარცვა-გლეჯა და მათი იარაღის აყრა // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 15 სექტემბერი. - №1925. - გვ. 1;
7. ხევსურთა შორის // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 3 იანვარი. - №1687. - გვ. 4;
8. ხევსური ტფილისში ყოფნის დროს 1901 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 10 თებერვალი. - №27. - გვ. 1-3; №28. - გვ. 1-8; დაცულია ხევსურული კილო;
9. არქეოლოგთა საყურადღებოდ... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 13 ივნისი. - №2179. - გვ. 3-4;
10. ანდაზები: (ხევსურული ანდაზა - ჩანერილი დ. პავლიაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1903. - №4. - გვ. 60;
11. ბ-ნ რედაქტორო! // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 15 თებერვალი. - №2070. - გვ. 2;
12. გამოცანები: (ხევსურეთში ჩანერილი დ. პავლიაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1903. - №7-8. - გვ. 76-77;
13. ლუდის ხდისა და ხმარების საქმე ხევსურეთში // ივერია. - 1903. - 4 ივლისი. - №144. - გვ. 2; 5 ივლისი. - №145. - გვ. 2; 10 ივლისი. - №149. - გვ. 2-3. - ჩართულია ლექსები;

14. სასკოლო საქმე თიანეთის მაზრაში: 1. ფშავ-ხევსურეთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 18 ნოემბერი. - №2327. - გვ. 2-3; 19 ნოემბერი. - №2328. - გვ. 2-3;
15. სასკოლო საქმე თიანეთის მაზრა: II. ერწო-თიანეთი და თუშეთ-კახეთი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 დეკემბერი. - №2361. - გვ. 1-3;
16. სცენები ხევსურთა ცხოვრებიდან // ივერია. - 1903. - 24 ივნისი. - №135. - გვ. 2;
17. ხევი // ივერია. - 1903. - 13 აპრილი. - №80. - გვ. 3;
18. ხევსურული ანდაზები: (ანდრეზები. ჩანერილი ბარისახოში დ. პავლიაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1903. - №2. - გვ. 60;
19. მივიწყებული მთიულეთი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 28 იანვარი. - №2392. - გვ. 2-3; 7 თებერვალი. - №2402. - გვ. 2-3;
20. ხევსურთა ზნე-ჩვეულებანი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 4 ნოემბერი. - №2660. - გვ. 3;
21. ხევსურთა ზნე-ჩვეულებანი // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 27 მაისი. - №222. - გვ. 3-4; 30 მაისი. - №223. - გვ. 3-4; 31 ოქტომბერი. - №266. - გვ. 3-4.
22. მცირე შენიშვნა დიად საქმეზე // მოგ ზაური. - 1905. - №3-4. - გვ. 254-255;
23. ქუთაისის პედაგოგთა კავშირის კრებიდან: [წინადადების განხილვა პედაგოგიური საბჭოების ავტონომიის შესახებ] // გაფიცვა. - 1905. - 14 დეკემბერი. - №1. - გვ. 4;
24. ხევსური ნიქა: [მოთხრობა სურათებით] // ჯეჯილი. - 1905. - №2. - გვ. 37-49;
25. ახალმოდის სამძიმარი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №23. - გვ. 16. - გასართობი;
26. ერთგული ცოლი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №23. - გვ. 16. - გასართობი;
27. ნიკოლაძე და ზდანოვიჩი: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №23. - გვ. 10;
28. რაფერ მევიჯაყე! (ნამდ. ამბავი გურიის ცხოვრებიდან). [მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №16. - გვ. 11-14;
29. როგორ გამოიცნო? // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №18. - გვ. 15. - პროვინცია. - ენ-კან-ინის პასუხი იხ.: ნიშადური. - 1908. - №54. - გვ. 14;
30. გამოცანა ოზურგეთისათვის: (მიბაძვა რაფიელ ერისთავისა). [ლექსად] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №26. - გვ. 12;
31. სენსაცია პროვინციიდან: [იუმორისტული ლექსი] // სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 12. - წერილები ეშმაკისადმი;
32. სალაყბო // მათრახი და სალამური. - 1910. - №26. - გვ. 7. - ტექსტის ბოლოს: დავშთები მარად შენი მოსიყვარულე ავყია;
33. ციური ცვარი დაეცა გულზე...: (ვუძღვნი ფ. ჯ.-ს ასულს) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №17. - გვ. 12;
34. განათლებული ჟანდარმი: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №50. - გვ. 5. - ტექსტს დართული აქვს ლექსი ხელმოწერით: სოლომონ ზურგიელიძე;
35. პრემია: (ვუძღვნი ხიდისთაველებს). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №45. - გვ. 10-11;

36. სანაძლეო: (ოზურგეთისათვის ფეშქაშად). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №44. - გვ. 6-7;
37. ყბად ასალები, წყალ წასალები ამბავი: (ოზურგეთისათვის). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №48. - გვ. 5-6;
38. ზაქარია ხახუტის ძე ნეფარიძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №3. - გვ. 14;
39. ორი პორტრეტი: [მინიატურა] // გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №3. - გვ. 13.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ვ. დ. (ვ. მ. დოროშევიჩი). სამუდამო ლეგენდა: (მოთხრობა. თარგმანი) დ. პავლიაშვილის // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 4 დეკემბერი. - №173. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. ამინ. დუშეთი: ქართული სასულიერო გალობა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 18 მარტი. - №776. - გვ. 2;
2. დამსწრე. დუშეთი...საქველ მოქმედო კონცერტი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 17 აგვისტო. - №893. - გვ. 3;
3. ს. შუაფხოდან... // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 28 მარტი. - №1422. - გვ. 3;
4. კიდევ დავით პავლიაშვილის შესახებ: [სხვისი სახელით ფულის შეგროვებისა და სხვა თაღლითობის გამო] // შრომა. - 1906. - 29 ივლისი. - №93. - გვ. 4;
5. „როგორც სარწმუნო“...: [დ. პავლიაშვილის მიერ „ივერიის“ და „შრომის“ რედაქციებისაგან ყალბი საბუთების გამოყენებით ფულის გამოძალვა] // მუშა. - 1906. - 21 ივლისი. - №36. - გვ. 2-3;
6. წივნივაძე, ვასილ. წერილი რედაქციის მიმართ: [დამატება ს. მგალობლიშვილის წერილზე დ. პავლიაშვილის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 1 აგვისტო. - №95. - გვ. 4;
7. ახალი ამბები: სალიტერატურო დილა // მათრახი. - 1913. - №2. - გვ. 2;
8. ხელოვნება: [დ. პავლიაშვილისა და ს. ფაშალიშვილის საღამოები ქართულ კლუბში] // კომუნისტი. - 1921. - 12 ივლისი. - №106. - გვ. 3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
3. თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 10. - გვ. 17. - კანზე ქრონიკა;
4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმე რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ვოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

პაიჭაშვილი [პაიჭაძე], გაკონ ალექსანდრე ძე (1859 -) – რევოლუციონერი, წითელი რაზმის მეთაური, – ქართლიდან. დაიბადა სოფ. ხოვლეში, ყოფ. გორის მაზ., ღარიბი გლეხის ოჯახში. რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება 1904 წელს. საიდუმლო კრების მონაწილისათვის კაზაკებმა სცემეს. 1905 წელს, როცა ქართლში თავადაზნაურებმა შავი რაზმი შეადგინეს, – პაიჭაშვილმა პირველმა გლეხთაგან წითელი რაზმი შეადგინა, მებატონენი (გრ. ჯავახიშვილი, თარხან-მოურავი, კნ. მარ. იას. ასული შერვაშიძე) განაირალა, გლეხობა აამხედრა მეფის მთავრობისა და თავადაზნაურთა წინააღმდეგ, რის გამოც კაზაკ-სტრაჟნიკებმა ოჯახი არაერთგზის აუკლეს, თვით იგი შეიპყრეს, 1905 წლის სექტემბრის 13 ოლონეცკის გუბერნიაში გადასახლეს, საიდანაც დაბრუნებულს საოლქო სასამართლომ 1906 წლის დეკემბრის 24-ს რვა წლის კატორღა მიუსაჯა, ხოლო სამოსამართლო პალატამ ერთი წლის გამასწორებელ სახლზე შეუტყვალა. პაიჭაშვილი ამ განაჩენსაც არ დაემორჩილა, მეფის მთავრობას გაექცა და 1917 წლის რევოლუციამდე თურქესტანში ცხოვრობდა.

მისი რაზმელები იყვნენ: იოსებ მიხ. პაიჭაშვილი, მიხ. იას. გოგიბედაშვილი, ივ. ბექაური, ალ. გოგოლაური და სხვ.

მის შესახებ:

1. გასამართლება // წყარო. - 1907. - 13 ნოემბერი. - №14. - გვ. 2;
2. ხვალ, 22 ივნისს... // დილა. - 1907. - 21 ივნისი. - №3. - გვ. 1.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია პერსონალური პენსიის დანიშვნისათვის;
2. საარქივო ცნობა საქართველოს ისტორიულ-რევოლუციური არქივის მთავარი სამმართველოდან. - 1931. - 8 აგვისტო. - № 969;
3. საარქივო ცნობა საქართველოს ისტორიულ-რევოლუციური არქივის მთავარი სამმართველოდან. - სასამართლოს განაჩენის ასლი. - 1931. - 1 ნოემბერი. - № 969.

პაიჭაძე, პროფილე ვასილის ძე (1886, 6/X – 1911, 15/XI) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ორგანიზატორი, – წითელრაზმელთა ბელადი, აფრასიონ მერკვილადის შემდეგ მისი მეგობარი და თანამებრძოლი, მისი სიკვდილის შემდეგ „მეორე მერკვილადე“ ნოდებულის, – რკინიგზის ვაგონების ყოფილი დამლაგებელი, – იმერეთიდან, ქუთაისის მაზ. სოფ. აბაშის გლეხთაგანი. მოქმედებდა იმავე გეგმის განსახორციელებლად, რაც დასახული ჰქონდა რსდმპ ქუთაისის კომიტეტს, ე. ი. შეიარაღებული აჯანყებით თვითმპყრობელობის დამხობა და დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარება, რის შესასრულებლადაც პ. პაიჭაძე მესვეურობდა წითელ რაზმს, ეწეოდა პროპაგანდა-აგიტაციას, გა-

ნაგებდა საორგანიზაციო თანხებს, სათადარიგო იარაღებს, ასაფეთქებელ ნივთიერებებს, მთავრობის მოხელე-მომხრეებს თავს ესხმოდა და სხვ. რევოლუციონერთა მდევნელ ბოქაულს 1906 წლის ნოემბრის 21 შორაპანში (სადაც ამ დროს სამხედრო წესები იყო გამოცხადებული) ბოქაულს ასაფეთქებლად ჯოჯოხეთის მანქანა მოუწყო, 1907 წლის იანვრის 28 სოფ. შორაპნის სასოფლო სამმართველოში შეიარაღებული თავს დაეცა მამასახლისს და მწერალს და სარევოლუციო მიზნით ჩამოართვა ბეჭედაკრული საპასპორტო ბლანკები (212 ცალი) და სხვა დავთრები, 1907 წლის თებერვლის 25-ს ამხანაგ რაზმელებით აფრ. მერკვილადის სამარეზე გამოცხადდა და მოკლულ ამხანაგ-მასწავლებელ-რევოლუციონერის ცხედრის წინაშე ალტქმა დადო – ვფიცავთ შენს პატიოსნებას და რწმენას, რომ შენი ანდერძი აღვასრულოთ, შენი სახელი არ შეურაცხვყოთ, მტარვალთა წინააღმდეგ ბრძოლა განვაგრძოთ და შენის მკვლელთა შური ვიძიოთ. პ. პაიჭაძემ ცნობილ ტერორისტ-რაზმელებთან (სანდრო ბოჭორიშვილი, ბესო ჟღენტი) ერთად შეიჭყო აფრ. მერკვილადის გამცემთა ვინაობა, შეიპყრო, მერკვილადის სამარეზე მიიყვანა და გამოკითხვის შემდეგ – დააკლა; შეაკავშირა შორაპნის მაზრაში აფრ. მერკვილადის გაფანტული რაზმები (რომელთა შორის აფრ. მერკვილადის დანი – ალექსანდრა და მიტრადორაც შევიდნენ) და როგორც მთავრობის, ისევე მისი მომხრეების წინააღმდეგ ბრძოლა განაგძო. რეაქციის გაძლიერების შემდეგ, როცა აფრ. მერკვილადის ყოფილი რაზმელები ციხეში ჩაყარეს, სადაც სასტიკად ექცეოდნენ, პ. პაიჭაძემ განიზრახა ტერორისტული აქტებით ციხის უფროსისა და სხვა მოხელეთა დაშინება, რათა მთავრობას პატიმართადმი ცუდ მოპყრობაზე ხელი აეღო. ამ მიზნით პ. პაიჭაძე ქუთაისს წავიდა. სადგურზე ჟანდარმებმა შეიპყრეს. მიუხედავად წინააღმდეგობისა, ბორკილგაყრილი ქუთაისის ციხეში ჩასვეს. სხვებთან ერთად, 1911 წლის სექტემბერ-ოქტომბერში დახურულ სასამართლოში გაასამართლეს და იმავე წლის ნოემბრის 15 ჩამოახრჩეს. დასახრჩობად გაყვანამდე, ერთ თავის ამხანაგთაგანს (მცირეწლოვნობის გამო გადარჩენილ თ. ჟღენტს) მისწერა: „ჩვენი ბედი გადაწყვეტილია. ჩვენ გვაიმედებს ის, რომ შენ გადარჩი, რამდენიმე წლის შემდეგ თავისუფალი იქნები – გახსოვდეს ჩვენი საქმე“-ო, ხოლო სახრჩობელაზე უშიშრად ასულმა, ნიკ. ლორთქიფანიძესთან ერთად, ჯარს მიმართა: „სახრჩობელაზე ავდივართ არა იმიტომ რომ ვითომც რაიმე ბოროტება ჩაგვედინოს, არამედ იმიტომ, რომ მუშათა კლასის გასამარჯვებლად ვიბრძოდით!“-ო. ამხანაგები გადაკოცნა და გამზადებულ სახრჩობელის თოკის ყულფში თავი გაჰყო. ასევე მოიქცნენ მასთან ერთად ჩამოხრჩობილნი ნიკ. ლორთქიფანიძე, ტრ. არაბიძე, ალ. სვანიძე, ისმ. და სერ. ჭუმბურიძენი, რომელთაც, პ. პაიჭაძესთან ერთად, ზიარებაზე უარი თქვეს, თავი მამაცურად ეჭრათ და თვითონვე ამაყად ავიდნენ სახრჩობელაზე, რითაც დაამტკიცეს, თავისუფლებისათვის როგორ უნდა სიკვდილი, და

ასეთი უშიშროებით კიდევ უფრო თავზარი დასცეს მთავრობას.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 40, 41, 47, 52, 69, 73, 76;
2. რევოლუციის მატინე. - 1928. - № 1. - გვ. 6.

პაიჭაძე, სამსონ ივანეს ძე [მეტსახელად „ქაუციკი“] (18.. – 1927) – რევოლუციონერი,

– პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ორგანიზატორი, – ტექნიკურ სკოლაში ნასწავლი, 1904-1905 წლებში გურიის განმათავისუფლებელ მოძრაობაში სახელმძღვანელო, მომზადებულ პროპაგანდისტად და კარგ ორგანიზატორად ცნობილი. განსაკუთრებით, ბევრსა და ყველაზე მეტს მუშაობდა გურიის კომიტეტის გადანყვეტილებით იარაღის დასამზადებლად სურებში – ტობახჩის მიუვალ ადგილას – გამართულ არალეგალურ-რევოლუციურ ქარხანაში, როგორც ტექნიკოსი, რომელმაც პირველი თავისი ნაწარმი გამოუშვა 1905 წელს. მონაწილეობა მიიღო, სხვათა შორის, ნასაკირალზე თავდასხმის დროს თათბირში, სადაც ირჩეოდა საკითხი – როგორ შებრძოლებოდნენ მოსეულ კაზაკებს. ს. პაიჭაძემ მოითხოვა: მდინარე გუბაზოული მოვწამლოთ, კაზაკები დალევინ და დაიხოცებიანო, მაგრამ ეს წინადადება არ მიიღეს და შეიარაღებული თავდასხმა გადაწყდა.

ს. პაიჭაძე დროგამოშვებით წერილებს ათავსებდა ჟურნალ-გაზეთებში საყოფაცხოვრებო და საპოლემიკო ხასიათისას, სხვათა შორის, მას ეკუთვნის იოსებ იმედაშვილის „უცხო სიტყვათა ლექსიკონის“ შესახებ გამოკამათება („ივერია“, 1904, № 230).

გამოქვეყნებულია:

1. „უცხო სიტყვათა ლექსიკონის“ გამო: (გაზ. „ცნობის ფურცლისა“ და ზანგის საყურადღებოდ) // ივერია. - 1904. - 8 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 3;
2. ბ. რედაქტორო! // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №36. - გვ. 16;
3. ჭეშმარიტ გვამების მოქმედების გამო ჩონატაურში // ჩვენი აზრი. - 1909. - 6 ივნისი. - №31. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. გორდელაძე, ერ. ბ. ბ. ვარლამ კალანდაძესა და სამსონ პაიჭაძეს // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 7 აპრილი. - №6. - გვ. 4.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 77, 84, 86.

პაპაშვილი, აკაკი ამბაკოს ძე (1890, 7/II –)

– მწერალი, ბელეტრისტი, პუბლისცისტი, კრიტიკოსი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე.

დაიბადა სამტრედიისში. დაამთავრა სამტრედიის ორკლასიანი სასოფლო სკოლა და ქუთაისის რეალური სასწავლებელი (1908), შემდეგ სწავლობდა იურევის (დორპატის) უნივერსიტეტში 1910 წელს, საფილოლოგიო ფაკულტეტზე, 1911 წელს იურიდიულზე გადავიდა, რომლის კურსი დაასრულა 1916 წელს მოსკოვში.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოვიდა დორპატში სწავლის დროს: ხელმძღვანელობდა ქართველ სტუდენტთა სათვისტომოს, როგორც თავმჯდომარე, დააარსა არ. ჯორჯაძის (1872-1913) სახელობის სალიტერატურო-სამეცნიერო წრე (თავმჯდომარეობდა). 1912 წელს დააპატიმრეს სოციალ-ფედერალისტ სტუდენტთა პარტიულ კონფერენციაზე მონაწილეობისათვის. 1915 წლიდან მსახურებდა „ზემოკორ“-ში, იყო კავკასიის ფრონტზე რევოლუციამდე, საფრონტო ყრილობის წევრად ტფილისში, მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოში, საოლქო ცენტრში, სოციალ-ფედერალისტთა მთავარ კომიტეტში (მეორე კონფერენციის მიერ არჩეული), ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტში, საქართველოს ეროვნულ საბჭოში, საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში და სხვ.

მწერლობა დაიწყო ქუთათურგაზ. „ვარსკვლავში“ – მონაწილეობის დროს, შემდეგ წერდა სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში („პრომა“, „სახალხო გაზეთი“, „თეატრი და ცხოვრება“, „კოლხიდა“, „იმერეთი“ და სხვ.). რედაქტორობდა „პრომეთეს“ და „ხელოვნებას“, წერდა პუბლიცისტურ და, უმთავრესად, კრიტიკულ წერილებს, ლიტერატურულ მიმოხილვებს, მინიატიურებს, მოთხრობებს, პიესებს და სხვ. მისი ფსევდონიმებია: მდევარი, ჭალარა ყლორტი, კოლადა, ნიბლიაშვილი და სხვ. კრიტიკულ წერილებში ეხება თანამედროვე ქართულ პოეზიას, თეატრი და ხელოვნებას, პოლიტიკურ და სოციალური ხასიათის წერილებში – სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ საკითხებს და სხვ. დასწერა პიესები: „საიდუმლოება“, „ნანგრევებზე“, „ქალის ღირსებისათვის“ და სხვ., მის მოთხრობას „მკრთალ სხივთა ძნა“ ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერალთა საზოგადოების კონკურზე პრემია მიენიჭა.

კითხულობდა ლექციებს ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან.

ცალკე გამოცემულია:

1. მოთხრობები. - ნ. 1. - [ტფ.]: L[გამოც. სახელოვნო ცენტრისა №1, 1920] (სტ. „სახალხო საქმე“). - 183 გვ.; 22 სმ. - ყდა იოსებ შარლემანისა. - [რეპრესირებული გამოცემა];
2. მეურმე ნესტორა: მოთხრობა. - ტფილისი: სახელგამი, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტამბა). - 58 გვ.; 18სმ. - (სახელგამის სახალხო ბიბლიოთეკა; №11). - [რეპრესირებული გამოცემა].

გამოქვეყნებულია:

1. სევდა: [მოთხრობა] // სახალხო გაზეთი (სურათებიანი დამატება). - 1910. - № 29. - გვ. 3-4;

2. ქალის ცრემლები, ეტიუდი // გრდემლი: სალიტერატურო კრებული. - ნ. 2. - ტფ.: გამოცემა ქართულ სიტყვაკაზმულ მწერლობის საზ-ბისა, 1912;
3. შენიშვნები სამშობლო ლიტერატურაზე // იმერეთი. - 1912. - 10 ოქტომბერი. - № 12. - გვ. 2-3; 11 ოქტომბერი. - № 13. - გვ. 2-3; 2 ნოემბერი. - № 32. - გვ. 2; 3 ნოემბერი. - № 33. - გვ. 2-3; 6 ნოემბერი. - № 35. - გვ. 2-3;
4. ჩვენ და უცხოელები // იმერეთი. - 1912. - 31 ოქტომბერი. - № 30. - გვ. 2-3;
5. ახალი გზა ჩვენს პოეზიაში // ერი. - 1913. - 25 დეკემბერი. - № 45;
6. ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე. „დადუმებული ქნარი“ // სახალხო გაზეთი. - 1913. - 6 იანვარი. - № 791. - გვ. 2; 8 იანვარი. - № 792. - გვ. 2; 9 იანვარი. - № 793. - გვ. 2-3;
7. ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე // იმერეთი. - 1913. - 28 დეკემბერი. - № 46. - გვ. 2-3; 29 დეკემბერი. - № 47. - გვ. 2-3;
8. ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე: „კოლხიდა-იმერეთი“-ს კაზმული მწერლობა (სახალხო ესკიზები) (ნ. ლორთქიფანიძე, ჯ. ჯორჯიკია, დ. მესხი, გუცა, სევდიანი, მ. უზნაძე, ცვარ-ნამი, კ. აბაშიძე) // იმერეთი. - 1913. - 4 იანვარი. - № 3. - გვ. 2-3; 4 იანვარი. - № 4. - გვ. 2-4;
9. ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე: (XII. ჩემი კრიტიკის კრიტიკის გამო) // იმერეთი. - 1913. - 21 ივლისი. - № 106. - გვ. 2-3; 24 ივლისი. - № 107. - გვ. 2-4; 25 ივლისი. - № 108. - გვ. 2-4;
10. მკრთალ სხივთა ძნა // გრდემლი: სალიტერატურო კრებული. - ნ. 3. - ტფ.: გამოცემა ქართულ სიტყვაკაზმულ მწერლობის საზ-ბისა, 1916. - 433 გვ.; 22 სმ.;
11. ფიქრები მშობლიურ ხელოვნებაზე // საფრონტი: [კრებული] / გ. ლეონიძის რედ. - [ტფ., 1918] (სტ. „ქართლი“). - 16 გვ.: ილ.; 34 სმ.

ბიბლიოგრაფია:

1. ლუარსამიძე, ვ. ლიტერატურული მაკულატურა // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 20 ოქტომბერი. - № 24. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმდ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხ. ატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბექდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

პარკაძე, გრიგოლ [გუცა] გენედიძეს ძე (1878, 19/II –) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი, მწერალი და ჟურნალისტი, – ქართლიდან. დაიბადა სოფ. ქვემო ჭალაში, 1878 წლის თებერვლის 19. მამა – სამთავისის მღვდელი იყო, დედა – სოფ. წეროვნელი, გედევანიშვილის ასული დარია.

სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, იმ დროს (1893-1901), როცა სემინარიის მონიხავე, შეგნებული მონაფენი, სასტიკი დევნის მიუხედავად, თვითგანვითარების საშუალებით ცხოვრების განახლებისათვის ირაზმებოდნენ. 1895 წელს აქ შედგა მონაფეთა საიდუმლო წრე (მიშა დავიდოვი, სოსო ჯულაშვილი (სტალინი), თვით გრ. პარკაძე, არ. დოლიძე, სოსო ირემაშვილი, ვ. ხახანაშვილი, გრ. გლურჯიძე, პეტ. კაპანაძე), რომელსაც ხელმძღვანელობდნენ სეით დევდარიანი და ვანო ზედგინიძე. ამ წრის ერთი მონიხავე წევრთაგანი იყო გრ. პარკაძე. მუშაობის დასაწყისში წრის წევრები კითხულობდნენ რუსეთის გამოჩენილ კრიტიკოსთა (ბელინსკი, პისარევი, დობროლიუბოვი და სხვ.) ნაწერებს, აგრეთვე, ცნობილი მწერლების (ჩერნიშევსკი, დოსტოევსკი) რომანებს, ქართველთაგან – ილია ჭავჭავაძეს, ალ. ყაზბეგს და სხვ. – კრიტიკული განხილვით. შემდეგში წრე ჯგუფებად დაიყო სოსო ჯულაშვილის, მიშა დავიდოვისა და გრ. პარკაძის მეთაურობით. გაიმართა შეხლა-შემოხლა, რომლის მიზეზი იყო საკითხი, თუ რა წესით ემეცადინათ სარეკლუციო მიზნით, დაიწყო მეცადინეობის კრიტიკა. ახალი ჯგუფი სოსო ჯულაშვილის მეთაურობით მოითხოვდა მოვლენათა მიზეზების მარქსისტული მიდგომით მეცნიერულ შესწავლას. ამან გამოიწვია წრის გარედაც მეცადინეობა: კითხულობდნენ ჯგუფობრივ და ცალ-ცალკე, უმთავრესად, მარქსისტულ ლიტერატურასა და საბუნებისმეტყველო საგნებს (ბიოლოგია, ქიმია, სოციოლოგია და სხვ.), რასაც სემინარიაში არ ასწავლიდნენ. განსაკუთრებით, დაეწინაურა გ. პლენანოვის „К вопросу о развитии монистического взгляда на историю“, რომელიც სახარებად იყო მიჩნეული. ერთი წლის შემდეგ შედგა მეორე წრე (მ. ტოროშელიძე, გ. ელისაბედაშვილი, მიტ. გურგენიძე, დ. ლამბაშიძე, ვიქ. ლლონტი, ეფრემიძე), რომელიც მათი გეზით შეუდგა თვითგანვითარებას. ილ. ჭავჭავაძისა და ნოე ჟორდანიას შორის ატეხილი დავის დროს, სემინარიელთა ამ ჯგუფმა მესამე დასს (ნოე ჟორდანიას ფრთას) დაუჭირა მხარი. ბოლოს წრეში შეჯახება მოხდა სეით დევდარიანისა და სოსო ჯულაშვილის ჯგუფთა შორის, – ორივე მიმდინარეობა შემდეგში თავ-თავისი გზით წავიდა. გრ. პარკაძე იმავთავიდან სოსო ჯულაშვილის ჯგუფის მომხრედ დარჩა, რომელმაც შემდეგში ბოლშევიკური, ბოლოს – კომუნისტური დროშა ააფრიალა.

გრ. პარკაძემ 1901 წელს თბილისში დაიწყო პროპაგანდისტობა, აქედან ქართლის სოფლებში შეუდგა მუშაობას, როგორც კარგად მომზადებული მარქსისტი და მტკიცე რევოლუციონერი. ქართლში შეადგინა წრეები და მასიურ გამოსვლებს ხელმძღვანელობდა, არალეგალურ პარტიულ ლიტერატურას ავრცელებდა. 1904 წელს თბილისის კომიტეტთან ერთად შეიპყრეს და მეტეხში ჩასვეს, როგორც აგიტატორ-პროპაგანდისტი. 7-8 წელიწადი არალეგალურად მუშაობდა იმერეთში და ერთი ხელმძღვანელთაგანი იყო ყვირილის რევოლუციონისა, რომელი საქმეც გაიწერა „ყვირილის რესპუბლიკის“ სახელით (გრ. პარკაძე სასჯელს გადარჩა, რადგან ვერ მიაკვლიეს – საქმეში აღნიშნულია „გუცა № 2“-ის სახელით).

ლიკის“ სახელით (გრ. პარკაძე სასჯელს გადარჩა, რადგან ვერ მიაკვლიეს – საქმეში აღნიშნულია „გუცა № 2“-ის სახელით).

მწერლობა დაიწყო 1906 წელს ბოლშევიკურ „ჩვენ დროში“ პუბლიცისტური წერილებით, შემდეგ საბავშვო მოთხრობებს ათავსებდა „ჯეჯილსა“ და „ნაკადულში“. საქართველოს გასაბჭოებიდან (1921) წერდა „კომუნისტში“, „მუშაში“, „მინის მუშაში“, თანამშრომლობდა, უმთავრესად, „მუშაში“, სადაც პირველი ექვსი თვის განმავლობაში მეთაურობდა ათავსებდა. ყოველთვის მარქსისტულ თვალსაზრისს იცავდა. 1925 წელს არჩეულ იქნა სოციალური უზრუნველყოფის სახკომის მოადგილე და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. გლეხთა საურთიერთო დამხმარე საზოგადოების (გლეხკომების) მორიგი ამოცანები. - ტფ.: საქ. სოც. უზრუნველყოფის სახალხო კომისარიატის გამოცემა, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფიული ტრესტის მე-3 სტ.). - 28 გვ.; 18სმ.;
2. უცნაური ამბავი: საბავშვო მოთხრობები. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტამბა). - 49, [1] გვ.; 18სმ.;
3. კომუნა: [მოთხრობები]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 47 გვ.: სურ.; 17სმ. - კანზე სურ.;
4. რევოლუციის განთიადი ქართლში. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (1-ლი სტ.). - 84 გვ.; 15სმ.. - კანი დასურათებულია;
5. სოსანას ნაამბობი. - თბ.: საბლიტგამი, 1950 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის სტ.). - 60გვ.: ილ.; 21სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. „ჩვენი დროის ჭირ-ვარამი“: [სახელმწიფო სათათბიროს დათხოვნის გამო] // ჩვენი ცხოვრება. - 1906. - 2 სექტემბერი. - №11. - გვ. 2-3. - 3 სექტემბერი. - №12. - გვ. 3-4;
2. აუნა ზლაურებელი დანაკლისი: [მუშათა წერილები ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების გამო] / მ. ჩოდრიშვილი, ა. ფირცხალავა, გ. რთველაძე, ლ. მიროტაძე, ს. მეგრელიშვილი, ვ. ჯეჯელავა, ს. ბაქრაძე, გ. ჩხეიძე, ვ. რუხაძე, ა. ოქუაშვილი, გ. პარკაძე, პ. საბაშვილი // კომუნისტები. - 1924. - 26 იანვარი. - №21. - გვ. 1;
3. აღმშენებლობითი მუშაობა სოფლად: [დღიურიდან] // კომუნისტები. - 1925. - 18 იანვარი. - №15. - გვ. 4;
4. როგორ ჩამოყალიბდა დიდი ბელადი: მოგონებანი ამხნავ სტალინის მუშაობაზე პირველი რევოლუციის პერიოდში: [წერილები] // კომუნისტები. - 1935. - 12 დეკემბერი. - №287. - გვ. 2. - წერილებს შორის: ამხანაგი სტალინი სემინარიაში / გ. პარკაძე;
5. Школа революционной борьбы: [В период 1904-1907 г.г. товарищ И. В. Сталин находясь у руля Закавказских большевиков, руководит и направляет всю большевистскую печать]: Накануне Дня печати // Заря Востока. - 1939. - 18 апреля. - №89. - С.3;
6. 1905 წელი ჭიათურაში: [რევოლუციის დასაწყისი, კრება პერევისაში, მზადება რაზმების შეტარაღე-

ბისათვის, „ჩვენ და ტირილი?“, შეიარაღებული აჯანყების წინ// კომუნისტი. - 1940. - 8 თებერვალი. - №34;

7. დიდი სტალინი - პირველი მაისობის ორგანიზატორი: [1901 წელი. მოგონებები] // კომუნისტი. - 1940. - 30 აპრილი. - №100;
8. სტალინი გვრაზმავდა ჩვენ ბრძოლისათვის: [ი. ბ. სტალინის რევოლუციური მოღვაწეობის შესახებ თბილისში]: [1905 წ.] // კომუნისტი. - 1940. - 30 იანვარი. - №24;
9. წითელი და შავი რაზმი ქართლში: [1904-1905 წ.წ.] // პროლეტარული რევოლუცია. - 1940. - №2. - გვ. 187-192;
10. В годовщину „Кровового воскресенья“ // Заря Востока. - 1946. - 15 октября. - № 207;
11. სოსანას ნაამბობი: ამბავი; ნახ. კ. ჭანკვეტაძისა // ოქტომბრელი. - 1947. - №2. - გვ. 13-14;
12. Образ Ленина в памяти читателских рабочих // Заря Востока. - 1947. - 21 января. - №16.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები: ალბომად შეკრული] / წინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: [საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა], 1925 (საქ. კპ ც.კ. სტ.). - გვ. 155;
3. Паркадзе, Г. В годовщину „Кровового воскресенья“ // Заря Востока. - 1946. - 15 октября. - № 207.

პარაკაძე, ღვინო ღვინთის ქი (1882, 20/VI – 1951, 5/XII) – დამსახურებული მასწავლებელი,

მათემატიკოსი, – მწერალი, რევოლუციონერი და საზოგადო მოღვაწე, – ორდენოსანი, – დაიბადა 1882 წლის 20 ივნისს გორის მაზრის სოფ. ქვემო ჭალაში, დაამთავრა თბილისის ქართული გიმნაზია (1904) და ოდესის უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე განაგრძო სწავლა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სტიპენდიით. 1905 წლის რევოლუციური მოძრაობის დროს, სტუდენტთა ფარული კრების ხელმძღვანელობისათვის უნივერსიტეტიდან გამოირიცხეს. სამშობლოში დაბრუნებული, რევოლუციურ მოძრაობაში თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ აქტიური მონაწილეობის, „მთავრობის საწინააღმდეგო აგიტაციისა და მემამულეთა წინააღმდეგ გლეხების დარაზმის გამო“ 5 წლით ტობოლსკის გუბერნიაში (ციმბირს) გადაასახლეს. ციმბირიდან დაბრუნებულმა, 1910 წელს დაამთავრა უნივერსიტეტი. მასწავლებლობდა: 1910-1911 წლებში – დაბა სურამში, 1912-1918 წლებში – თბილისის ქართულ გიმნაზიაში, 1918-1926 წლებში – თბილისის ჰუმანიტარულ ტექნიკუმში, 1926-1941 წლებში – თბილისის მესამე საცდელ-საჩვენებელ შრომის სკოლაში; მეთოდისტად: 1941-1943 წლებში – თბილისის მე-15 სკოლაში,

1944-1948 წლებში – ქალთა მე-7 საშუალო სკოლაში, 1948 წლიდან სიკვდილამდე – თბილისის ვაჟთა მე-7 სკოლაში.

შეთავსებით, სხვადასხვა დროს მუშაობდა: პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, განსაკომის პედაგოგიურ სადგურში, სასკოლო კაბინეტში, 1947-1948 წლებში ბათუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში ლექციებს კითხულობდა, უკანასკნელად იყო საქართველოს სსრ სახალხო განათლების სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორად.

დროგამოშვებით წერდა პერიოდულ პრესაშიც („მეთოდურ კრებულში“, I, 1938).

1939 წელს მიენიჭა დამსახურებული მასწავლებლის წოდება, 1949 წელს დაჯილდოებულ იქნა ლენინის ორდენით, მედლით „მამაცური შრომისათვის 1941-1945 წლების დიდ სამამულო ომში“ და ნიშნით „სახალხო განათლების წარჩინებული“.

გარდაიცვალა 1951 წლის დეკემბრის 5.

ცალკე გამოცემულია:

1. არითმეტიკის ამოცანათა კრებული და სახელმძღვანელო / რ. ხუციშვილისა და დ. პარკაძისა. - ნან. 1. - ქუთაისი: „განათლების“ ამხანაგობის გამოცემა, 1918 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 128 გვ.; 21სმ.;
2. გეომეტრია: სისტემატური კურსი საშუალო სკოლის მე-6 ჯგუფისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გა-მა, 1933 (მე-2 სტ.). - 68 გვ.: ნახ.; 23სმ.;
3. გეომეტრია: სისტემატური კურსი სამ. სკ. მე-7 ჯგუფისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გა-მა, 1933 (მე-2 სტ.). - 104 გვ.: ნახ.; 23სმ.;
4. გეომეტრია. სისტემატური კურსი: სასწ. წიგნი სამ. სკ. მე-6-8 კლასებისათვის. - ნან. 1: პლანიმეტრია. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გა-მა, 1934 (1-ლი სტ.). - 194, [2] გვ.: ნახ.; 23 სმ. - დანართი: ლიტერატურა“ (12 სახელწ.);
5. ამოცანების ამოხსნა განტოლების შედგენით / დაწყებითი და საშუალო სკოლის სახელმწიფო სამეცნ.-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1939. - 40 გვ.; 22სმ. - ბიბლიოგრ.: ტექსტის ბოლოს;
6. წერიტი საშუალო სახეები მათემატიკაში / დაწყებითი და საშუალო სკოლის სახელმწიფო სამეცნ.-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1939. - 28 გვ.; 22სმ.;
7. განაკვეთი № 1, 2, 3 ტრიგონომეტრიაში მე-9 კლასისათვის / საქართველოს სსრ განათლების სახალხო კომისარიატი. მოზრდილთა დაუსწრებელი სწავლების მეთოდკაბინეტი. - თბ., 1940. - 32 გვ.; 22სმ.;
8. ფარდობითი რიცხვები: მასწავლებელთა გამოცდილებიდან / საქ. სსრ დაწყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინ-ტი. - თბ., 1940. - 55 გვ.; 22სმ.;
9. განაკვეთი № 1-2 ტრიგონომეტრიაში: მოზრდილთა დაუსწრებელი საშუალო სკოლის მე-10 კლასისათვის / საქართველოს სსრ განათლების სახალხო კომისარიატი. მოზრდილთა დაუსწრებელი სწავლების მეთოდკაბინეტი. - თბ., 1941. - 34 გვ.; 21სმ.;
10. მაჩვენებლიანი, ლოგარითმული და უმაღლესი ხარისხის განტოლებანი / დაწყებითი და საშუალო

სკოლის სამეც.-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1941. - 63 გვ.; 21სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 61;

11. როგორ მოვაშალოთ და ჩავატაროთ გაკვეთილები მათემატიკაში: დამწყებ მასწავლებელთათვის / დან-ყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლე-ვო ინსტიტუტი. - თბ., 1941. - 31 გვ.; 22სმ.;
12. მეთოდური წერილები მათემატიკაში: პედაგ. ინ-ტის სტუდენტებისა და დამწყებ მასწავლებელთათ-ვის / საქ. სსრ განათლების სამინისტროს დაუს-წრ. სწავლების სამეცნ.-მეთოდ. კაბინეტი. - თბ.: სამეცნ.-მეთოდ. კაბინეტის გამ-ბა, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 160 გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტ-რა რომლ-ითაც ვსარგებლობდით ამ წერილების დამუშავების დროს“, გვ. 157-8.

გამოქვეყნებულია:

1. რა მდგომარეობაში არიან ტობოლის გუბერნიაში გადასახლებულნი?: [ქართველი პოლიტიკური პა-ტიმრები შესახებ] // შრომა. - 1906. - 10 აგვისტო. - №103. - გვ. 1;
2. კლდის პირველი თიბათვის ნომერში... // კლდე. - 1914. - №23. - გვ. 15. - წერილი რედ. მიმართ. - ტექს-ტის ბოლოს: ქართ. გიმნ. მასწავლებელი დავ. პარკა-ძე („სახ. ფურც.“);
3. წერილი მუშაობის სახეები მათემატიკაში // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 9 მაისი. - №40. - გვ. 3;
4. ილ. შტეინბერგი, გეომეტრიული ამოცანების ამოხ-სნა ტრიგონომეტრიის გამოყენებით: საშუალო სკო-ლის მასწავლებელთათვის: [რეცენზია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 3 ივნისი. - №48. - გვ. 4;
5. წერილი სამუშაოს სახეები მათემატიკაში და მათი გასწორების მეთოდიკა // კომუნისტური აღზრდი-სათვის. - 1939. - აპრილი. - №4. - გვ. 51-58;
6. მათემატიკის განმეორება საშუალო სკოლაში // კო-მუნისტური აღზრდისათვის. - 1941. - №4. - გვ. 45-50;
7. სადაც იჭედება ჩვენი კადრები: [საქართველოს უმა-ღლესი სასწავლებლები]: საქ. სსრ განსახკომის უმა-ღლ. სკოლის სამმართვე. უფროსის მოადგილის წერი-ლი // სახალხო განათლება. - 1946. - 7 მარტი. - №10;
8. სწავლა და შრომა // სახალხო განათლება. - 1946. - 4 აპრილი. - №15;
9. ჩემი სამშობლოს შემდგომი აყვავებისათვის // სახ-ალხო განათლება. - 1946. - 24 თებერვალი. - №8;
10. მათემატიკა: დამსახურებული მასწავლებლის პარკაძის წერილი // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 13 თებერვალი. - №7;
11. მათემატიკური ტერმინოლოგიისათვის // სახალხო განათლება. - 1947. - 28 აგვისტო. - №35;
12. მოსწავლეთა დამოუკიდებელი მუშაობა მათემატი-კაში // მათემატიკა სკოლაში. - 1949. - კრ. 3. - გვ. 105-117. - (მეთოდური წერილები სერია);
13. მასწავლებლის ავტორიტეტი // სახალხო განათლე-ბა. - 1951. - 29 აგვისტო;
14. ბრძოლა მოსწავლეთა ჩამორჩენილობისა და მეო-რენლიანობის წინააღმდეგ // მათემატიკა სკოლაში. - 1952. - კრ. 5. - გვ. 79-109. - (მეთოდური წერილები სერია).

მის შესახებ:

1. ტფილისის გუბ. თავად-აზნაურთა სტიპენდიების დამნიშვნელმა კომიტეტმა... // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 8 აგვისტო. - №2577. - გვ. 3;
2. ნელს ტფილისის სათავად-აზნაურთა სასწავლებელი დაასრულა 14 ყმაწვილმა... // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 8 ივნისი. - №2518. - გვ. 2;
3. ახალი ამბავი: [ქუთაისის საპრობილედან განთავი-სუფლებულთა სია; გორის საპრობილედან დავით პარკაძის გაგზავნა ტობოლსკის გუბერნიაში, ალექ-სი კასრაძის და დავით ჯავახიშვილისა - არხანგელ-სკის გუბერნიაში] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 14 მარტი. - №3026. - გვ. 2;
4. მაღლაკელიძე, ვ. მეთოდური წერილები მათემატი-კაში: [რეცენზია] // სახალხო განათლება. - 1950. - 30 აგვისტო. - №35;
5. დ. პარკაძის ხსოვნას: ნეკროლოგი // სახალხო გა-ნათლება. - 1951. - 12 დეკემბერი. - № 50. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების ჯგუფი.

წყარო:

1. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხ-ატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478;
2. ქართული პერიოდიკა, 1819-1945 / ბიბლიოგრ. შედგენილი გ. ი. ბაქრაძის მიერ; ვ.ი. ეგნატაშვილის რედ.; [მხატვ. ლ. გრიგოლია]; საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც., 1946 [1947] (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმ. სტ. № 3). - გვ. 261;
3. დ. პარკაძის ხსოვნას: ნეკროლოგი // სახალხო გა-ნათლება. - 1951. - 12 დეკემბერი. - № 50. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების ჯგუფი;
4. სამგლოვიარო განცხადება // კომუნისტი. - 1951. - 7 დეკემბერი. - № 286; 8 დეკემბერი. - № 287; 9 დეკემ-ბერი. - № 288.

პატარაია, ანდრია პეტრეს ძე (1878 – 1951) – გამომგონებელი და საზოგადო მოღვაწე, – დასტაქარი-ეჭიმი, – სამეგრელოდან. დაიბადა ზუგდიდში. საშუალო განათლება მიიღო განჯაში, უმაღლესი – ოდესის უნივერსიტეტში, სამკურნა-ლო დარგზე (1905) და მას შემდეგ მსახურობდა რუსეთში ერობის ექიმად. 1909 ნელს დაბრუნდა საქართველოში და ქ. ზუგდიდში ქირურგიული საა-ვადმყოფო გახსნა. 1924-1928 წლებში სამურზაყა-ნოში (გალის მაზრა) სამსახურის დროს მოაწყო ახ-ალი საავადმყოფო და ქირურგიულ საავადმყოფოს საძირკველი ჩაუყარა.

ზუგდიდში გამოიყვანა ელექტრონი, ტელე-ფონი, ჰყავდა საკუთარი გუნდი. გამოიგონა გაზის საწინააღმდეგო ხელსაწყო (რომელმაც კავშირში პირველი ადგილი დაიჭირა), პნევმოთორაქსის ხელ-საწყო, ელექტროსაათი და სხვ.

1938 წლიდან ქ. ზუგდიდის საქალაქო დეპუტატად ითვლებოდა და ხალხს ემსახურებოდა და სხვ. დამსახურებისათვის დაჯილდოებული იყო ლენინის ორდენით და მედლებით.

გამოქვეყნებულია:

1. ვიტალიზმი და მექანიზმი // მოამბე. - 1905. - №5. - განყ. II. - გვ. 65-76.

მის შესახებ:

1. მეუნარგია, პეტრე ქ. ზუგდიდში იან. 26... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 14-15;
2. კობახიძე, ა. ექიმ ა. პატარაიას გამოგონება: [ფილტრ-ვენტილატორი ომიანობის დროისათვის] // კომუნისტი. - 1929. - 31 მაისი. - №122. - გვ. 3.

წყარო:

1. მარო პეტრ. გვიჩია. პატარაიას და ფატმან სოლ. დიდასგან მოწოდებული;
2. ა. პატარაია: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1951. - 26 მაისი. - № 122. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების ჯგუფი.

პატარაიანი, ანა დიმიტრის ასული (1872, 18/VI –) და მიხეილ (1872, 24/II –) –

სახალხო მასწავლებლები, – კულტმოლაშქრეები, – მეუღლეები: 1. ანა დიმიტრის ასული დაიბადა 1872 წლის ივნისის 18. თბილისის პედაგოგიური ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, 1892 წელს, დაინიშნა მასწავლებლად. 1908 წელს მასწავლებლობიდან დაითხოვეს რევოლუციურ-პოლიტიკური მუშაობისთვის და სამართალში მისცეს. 1912 წელს აირჩა ზუგდიდის ახლად გახსნილი სამკითხველოს გამგეობის თავმჯდომარედ, 1916 წლიდან კვლავ მასწავლებლად – ხეთის სკოლაში, 1921 წლიდან ზუგდიდის მე-3 სკოლაში მასწავლებლად. 1923 წლიდან იქვე, პირველ შრომის სკოლაში; სკოლაში მასწავლებლობის გარდა, ხალხის კულტურული ამბლები ყოველ დარგში თავგამოდებით მუშაობდა. 2. მიხეილ, იგივე მიხა პატარაია დაიბადა 1872 წლის თებერვლის 24. საშუალო სასწავლებლის დამთავრებისთანავე, 1895 წელს დაინიშნა მასწავლებლად, 1916 წლიდან იყო ზუგდიდის უმაღლესი დაწყებითი სკოლის გამგედ, 1931 წლის სექტემბრიდან იქვე, – საქარხნო-საფაბრიკო შვიდწლედის გამგედ და სხვ.

სკოლაში მასწავლებლობის გარდა, ეს ღირსეული მეუღლეები დაუღალავი ძალ-ღონით ემსახურებოდნენ ხალხის გონება-ზნეობითი ამბლებისა და კულტურულად წინსვლის საქმეს, რისთვისაც ზუგდიდის განათლების განყოფილებამ 1931 წელს ანას – 40 წლის, მიხას – 36 წლის მოღვაწეობის შესრულების იუბილე გაუმართა.

წყარო:

1. საბეკია, ვ. დამსახურებული კულტმოლაშქრენი: [ზუგდიდის რაიონის დამსახურებული კულტმო-

ლაშქრეების ანა და მიხა პატარაიების იუბილეს გამო] // კომუნისტი. - 1931. - 11 ოქტომბერი. - № 235. - გვ. 3.

პატარიძე, ლუკა –

გლეხი-რევოლუციონერი, პროპაგანდისტ-აგიტატორი, – ქვემო რაჭველი. დაიბადა სოფ. აბანოეთში, გლეხის ოჯახში. სკოლის გარეშე თვითგანვითარებული, მზარეული. 1903 წლიდან რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაება და, უმთავრესად, სოფლად მუშაობდა, როგორც პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ერთ-ერთი მედგარი, შეუპოვარი მებრძოლი-წითელრაზმელი. დიდი მონაწილეობა მიიღო 1905 წლის რევოლუციურ გამოსვლებში. 1906 წელს დამსჯელმა რაზმმა სახლი გადაუწვა, თვით პატარიძე კი შეიპყრო; იმავე 1906 წელს მეფის მთავრობამ ციმბირს გადაასახლა, საიდანაც მხოლოდ 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ დაბრუნდა. საქართველოს გასაბჭოების (1921) შემდეგ ცკ-ის წევრად იყო.

გამოქვეყნებულია:

1. სოფელი აბანოეთი: (რაჭა) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 15 მაისი. - №2152. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ტფ. გენერალ-გუბერნატორის განკარგულებანი // ისარი. - 1907. - 5 აპრილი. - №75. - გვ. 3.

წყარო:

1. სირაძე, შოთა.

პატარიძე, მიქელ [მიხეილ] აბესალომის ძე (1894, 5/IV –) –

მგოსანი-მთარგმნელი, მწერალი, ჟურნალისტი და პედაგოგი, – იმერეთიდან. დაიბადა შორაპნის მაზ. სოფ. სიქთახივაში. დედა – შინაური განათლებით, მამა – სკოლის გარეშე აღზრდილი, თერძი. სწავლობდა ქუთაისში, ოცხელის სკოლაში, რეალურ სასწავლებელსა და პეტერბურგის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ეკონომიურ განყოფილებაზე. მონაწილეობდა სტუდენტთა მოძრაობაში, 1912-1916 წლებში – სათვისტომოში, 1918-1922 წლებში – „შევარდენში“, 1924 წლიდან – საქართველოს გეოგრაფიულ საზოგადოებაში და სხვ.

მსახურობდა 1916 წლიდან ოფიცრად, ტანვარჯიშის განყოფილების გამგედ, სტატისტიკის მასწავლებლად – ცენტრალურ პარტსკოლასა და ამიერკავკასიის კომუნიკაციების დეპარტამენტში.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1911 წლიდან („კოლხიდა“, „სახალხო გაზეთი“, „ტრიბუნა“, „ხელოვნება“, „ფიზიკური კულტურა“ და სხვ.), ხელმძღვანელობდა ჟურ. „შევარდენს“, კრიტიკულ შენიშვნებს ათავსებდა „ტრიბუნაში“, „წიგნის მეგობარში“.

თარგმნა: უიტმანი, ახმატოვა, ბრიუსოვი, სოლოგუბი, ვერლენი, ბოდლერი და სხვ. ფსევდონიმები: შოთა კუპრი, მიქელ რაინდი, მ. პ.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. კუტიინიკოვი, ი. პ. მძლეოსნობა: ხტომა / ტექსტი კუტიინიკოვისა / გადმოკეთებული მ. პატარიძის მიერ. - ტფილისი: [საქართველოს პროფკავშირთა საბჭოს გამოცემა № 54], 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 26 გვ.: სურ., სქემა; 16სმ. - დამატება: მძლეოსნური ტერმინოლოგიის ლექსიკონი;
2. კუტიინიკოვი, ი. პ. მძლეოსნობა: რბენა / ტექსტი ი.პ. კუტიინიკოვისა / გადმოკეთებული მ. პატარიძის მიერ. - 1-ლი გამოცემა. - ტფილისი: საქართველოს პროფკავშირთა საბჭოს გამოცემა № 55, 1925 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 32 გვ.: სურ., სქემები; 11 სმ. - (ჯომარდელის ბიბლიოთეკა). - დანართი: მძლეოსნური სახელსახეობა [ატლეთიკის ტერმინოლოგია] დამტკიცებული ფ.კ.უ.ს. მეცნიერულ ქმოსნურ განწვერის მიერ, გვ. 27-32 გვ.;
3. კუტიინიკოვი, ი. პ. ტყორცნა: მძლეოსნობა / ტექსტი ი. პ. კუტიინიკოვისა; გადმოკეთებული მ. პატარიძის მიერ. - მე-2 გამოცემა. - ტფილისი: საქ. პროფკავშირთა საბჭოს გამოც. № 56, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 29 გვ.: სურ.; 15 სმ.. - (ჯომარდული ბიბლიოთეკა). - დამატება: მძლეოსნური სახელსახეობა [ატლეთიკის ტერმინოლოგია];
4. ესენინი, სერგეი. ლექსები / თარგმანი მიქელ პატარიძისა. - ტფ., 1926 (საქართველოს წითელი ჯვრის სტ.). - 31, [1] გვ.; 18სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ყოროვი, ყ. დამკვერელი: [ლექსი] / ყაზბეგ ყოროვი; თარგმნა ოსურიდან მიქელ პატარიძემ // კომუნისტი. - 1934. - 11 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
2. კირსანოვი, ს. კრემლის კედელთან: [ლექსი] / სიმონ კირსანოვი; თარგმანი მიქელ პატარიძისა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №160. - გვ. 2;
3. ლერმონტოვი, მ. - ა) ბელა: ნაწყვეტი / მ. ლერმონტოვი; თარგმანი მიქელ პატარიძისა // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №237. - გვ. 2; ბ) სიზმარი: [ლექსი] / მ. ლერმონტოვი; თარგმნა მ. პატარიძისა // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 24 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 3; გ) ბალადა / მ. ლერმონტოვი; მთარგმნელი მიქელ პატარიძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 6 ივნისი. - №131; მგ ზნეზარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1941. - 13 ივნისი. - №137;
4. რუსტამ, სულეიმან. - ა) ჩაპაევი: [ლექსი] / ს. რუსტამი; თარგმანი მიქელ პატარიძისა // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1935. - №143. - გვ. 3; ბ) ჩემი სამშობლო: [ლექსი] / ს. რუსტამი; თარგმნა მ. პატარიძემ // კომუნისტი. - 1935. - 30 დეკემბერი. - №302. - გვ. 3;
5. ვაინერტ, ერიხ. ერნსტ ტელმანი: ლექსი / ერიხ ვაინერტ; მთარგმნელი მ. პატარიძე // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №100. - გვ. 3;
6. მაიაკოვსკი, ვლ. - ა) მთელი ხმით: პოემის შესავალი / ვლ. მაიაკოვსკი; მთარგ. მიქელ პატარიძე // კომუნისტი. - 1936. - ივლისი. - №165. - გვ. 3; ბ) ვინ არის „ახალგაზრდობა“: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; მთარგ. მიქელ პატარიძე // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ.

- 1; გ) პოემიდან „ლენინი“ / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნა მ. პატარიძემ // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1939. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 2; დ) ვინ მინდა ვიყო?: ნაწყვეტები ლექსიდან / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნა მიქელ პატარიძემ // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 30 მაისი. - №41; ე) პოემიდან: „ვლადიმერ ილიას-დე ლენინი“ / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნა მიქელ პატარიძემ // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 14 აპრილი. - №86; ვ) საბჭოთა პასპორტი: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნა მ. პატარიძემ // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 14 აპრილი. - №86; ლენინელი. - ზესტაფონი, 1941. - 17 აპრილი. - №31; ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 17 აპრილი. - №17; კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1950. - 14 აპრილი. - №29-30; საბჭოთა აჭარა (ბათუმი). - 1950. - 14 აპრილი. - №76; საბჭოთა ოსეთი (სტალინირი). - 1950. - 14 აპრილი. - №74; ახალი წყალტუბო. - წყალტუბო, 1950. - 13 მაისი. - №56; ზ) ვლადიმერ ილიას-დე ლენინი: [ნაწყვეტი პოემიდან] / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნა მიქელ პატარიძემ // მგ ზნეზარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1942. - 21 იანვარი. - №17; ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1946. - 25 აპრილი. - №14-15; ახალი წყალტუბო. - წყალტუბო, 1952. - 22 იანვარი; თ) ვლადიმერ ილიჩ ლენინს: [ნაწყვეტი]: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმანი მ. პატარიძისა // კომუნისტი. - 1944. - 21 იანვარი. - №15; ი) მოწოდება: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; მთარგმნელი მიქელ პატარიძე // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1944. - 20 ივლისი. - №27; კ) ვლადიმერ ილიჩ ლენინი: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; თარგმნ. მ. პატარიძემ // ბოლშევიკური კოლმეურნეობისათვის. - ქედა, 1945. - 21 იანვარი. - №3; ლ) ბროდვეი: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; მ. პატარიძის თარგმანი // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 11 აპრილი. - №71; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 14 აპრილი. - №73; მ) ნიუ-იორკის ცათამბდომი ჭრილში: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; მ. პატარიძის თარგმანი // სახალხო განათლება. - 1950. - 13 აპრილი. - № 73; ნ) მერე რა! / ვლ. მაიაკოვსკი; მ. პატარიძის თარგმანი // მგ ზნეზარე კოლხიდელი. - ფოთი, 1950. - 14 აპრილი. - №75; ო) პარიზელი ქალი: [ლექსი] / ვლ. მაიაკოვსკი; მ. პატარიძის თარგმანი // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1950. - 7 დეკემბერი. - №243;
7. აფხაზური სიმღერა სტალინზე: ხალხური / თარგმანი მ. პატარიძის // კომუნისტი. - 1937. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
8. კუპალა, იანკა. - ა) მზიურ რუსთაველს: [ლექსი] / ი. კუპალა; თარგმნა მ. პ-ძემ [მიქელ პატარიძე] // კომუნისტი. - 1937. - 26 დეკემბერი. - №296. - გვ. 3; ბ) მზიურ საქართველოს: [ლექსი] / ი. კუპალა; მიქელ პატარიძე // კომუნისტი. - 1941. - 1 მარტი. - №51;
9. ჩანბა, ს. აფხაზეთი: ნაწყვეტი პოემიდან / ს. ჩანბა; თარგმანი მიქელ პატარიძის // კომუნისტი. - 1937. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
10. ლეზა, ყ. ბასტილიის აღება: [ლექსი] / ყ. ლეზა; მთარგმნელი მიქელ პატარიძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 ივლისი. - №22;

11. რაგიმი, მ. უკვდავი გმირი სერგეი მირონის-ძე კიროვი: [ლექსი] / მ. რაგიმი; თარგმ. მიქელ პატარიძე // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 2 დეკემბერი. - №34. - გვ. 2;
 12. შევჩენკო, ტ. გაუთხარიათ სამარე: [ლექსი] / ტარას შევჩენკო; თარგმანი მიქელ პატარიძისა // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 9 მარტი. - №20. - გვ. 3;
 13. ხეთაგუროვი, კ. - ა) გაზაფხული: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმნა მ. პატარიძემ // კომუნისტი. - 1939. - 20 ნოემბერი. - №266. - გვ. 3; საბჭოთა აჭარა. - 1939. - 29 ნოემბერი. - №273. - გვ. 2; საბჭოთა ოსეთი. - 1941. - 1 აპრილი. - №76; ბ) ისევ შენთან: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმნა მ. პატარიძემ // საბჭოთა ოსეთი. - ცხინვალი, 1939. - 27 ნოემბერი. - №263. - გვ. 1; გ) მადლობელი ვარ: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმანი მ. პატარიძის // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 6 მაისი. - №94. - გვ. 3; დ) მერცხალი: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმანი მიქელ პატარიძის // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 6 მაისი. - №94. - გვ. 3; ე) ჯიხვი: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმანი მიქელ პატარიძისა // საბჭოთა ოსეთი. - 1939. - 20 მაისი. - №105. - გვ. 4; ვ) მეგობრებს: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმნა მ. პატარიძემ // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1946. - 1 აპრილი. - №64; ზ) ქათაი: [ლექსი] / კ. ხეთაგუროვი; თარგმნა მ. პატარიძემ // საბჭოთა ოსეთი. - სტალინირი, 1946. - 1 აპრილი. - №64;
 14. ჯამბული. ლენინის მავზოლეიში: [ლექსი] / ჯამბული; თარგმნა მიქელ პატარიძემ // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 21 იანვარი. - №17. - გვ. 4;
 15. გაფურ-გულიამი. გვირგვინი: [ლექსი, წაკითხული ა. წერეთლის საფლავზე 22 ივნისს უზბეკეთის სსრ ორდენოსანი პოეტის მიერ] / გაფურ-გულიამი; მთარგმნელი მიქელ პატარიძე // კომუნისტი. - 1940. - 24 ივნისი. - №144;
 16. ვურგუნი, ს. დაუფინყარი შეხვედრა: [სტალინთან]: ნაწყვეტი / სამედ ვურგუნი; მიქელ პატარიძე // კომუნისტი. - 1941. - 1 მარტი. - №51;
 17. ელისევი, ლ. ბალადა დედასა და შვილზე: [ლექსი] / ლ. ელისევი; თარგმნა მიქელ პატარიძემ // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 6 ივლისი. - №16;
 18. რილენკოვი, ნ. შეხვედრა: [ლექსი] / ნ. რილენკოვი; თარგმნილი მიქელ პატარიძის მიერ // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 აგვისტო. - №19;
 19. სიმონოვი, კ. წერილი ფრონტიდან: [ლექსი] / კონსტანტინე სიმონოვი; თარგმნა მ. პატარიძემ // ლენინელი. - ზესტაფონი, 1943. - 17 ივნისი. - №24.
- გამოქვეყნებულია:**
1. საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების ექსპედიცია თეთნულდზე // კომუნისტი. - 1930. - 7 აგვისტო. - №183. - გვ. 2; 1930. - 15 აგვისტო. - №190. - გვ. 4;
 2. არქიტექტურის გზები: [ძველი თბილისის არქიტექტურა] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №23;
 3. ეგნატე ნინოშვილის საფლავთან: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №11;
 4. ვარციხე. საბჭოთა მეურნეობა: [შთაბეჭდილებანი]: ნარკვევი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
 5. სისხლი, ჩიყვი, წყალსადენი: [შთაბეჭდილებანი სვანეთის ცხოვრებიდან] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №6;
 6. სოლანული: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1934. - 4 აგვისტო. - №179. - გვ. 3;
 7. უშბა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №19;
 8. ჩვენი ეზო: [პოემის შესავალი ლექსად] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №15;
 9. თვითმფრინავი „П-5“: [ნარკვევი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №176. - გვ. 3;
 10. იაგორ კაზალიკაშვილი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №214. - გვ. 4;
 11. მოდის კუნთმაგარი ცვლა: [ნარკვევი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №149. - გვ. 3;
 12. სადაც ზემოთ სიხარული და ჯანმრთელობა: [საქართველოში პირველი სტადიონის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №159. - გვ. 3;
 13. სეხნიები: [მოთხრობა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №256. - გვ. 2;
 14. Перевожу поэму „Ленин“: [Стихи и поэмы Маяковского в переводах на грузинский язык] // Заря Востока. - 1936. - Август. - №186. - С. 3;
 15. ნიგნის ბედი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1937. - 24 დეკემბერი. - №294. - გვ. 3;
 16. გავაძლიეროთ პარტიული ხელმძღვანელობა კომკავშირისადმი: [სამტრედიის რაიონში] // კომუნისტი. - 1939. - 10 ივნისი. - №131. - გვ. 3;
 17. ვაჟა-ფშაველა: ცხოვრება და მოღვაწეობა // კორესპონდენტის დასახმარებლად. - 1939. - აგვისტო. - №13. - გვ. 17-18;
 18. ჭიათურა შავი ოქროს ქალაქი // ტექნიკა. - 1939. - №7-8-9. - გვ. 12-16;
 19. ლენინგრადს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1941. - 23 სექტემბერი. - №225;
 20. მე გხედავთ ძმებო: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 სექტემბერი. - №37;
 21. პირუტყვობა და კიდევ მეტი: [ლექსი] // ლახვარი. - 1941. - 1 სექტემბერი. - №1;
 22. სიმხეცის ატესტატი: [ლექსი] // ლახვარი. - 1941. - 21 სექტემბერი. - №2;
 23. ერზაც სარდალი: [ლექსი] // ლახვარი. - 1942. - 30 იანვარი. - №1;
 24. ძაღლის ჩივილი: [ლექსი] // კომუნარი. - ამბროლაური, 1943. - 3 იანვარი. - №1;
 25. წერილი ფრონტიდან: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1943. - 14 ოქტომბერი. - №40;
 26. შეხვედრა: [ლექსი] / მ. პატარიძე; რუსულიდან გადმოკეთებულია მიქელ პატარიძის მიერ // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1944. - 6 ივლისი. - №25;
 27. ჩვენი ეპოქის ნიჭიერი პოეტი [გ. მაიაკოვსკი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1944. - 20 ივლისი. - №27;
 28. ჩვეულების დაბადება: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1944. - 22 ნოემბერი. - №231; ჩხარის კოლმეურნე. - ჩხარი, 1944. - 14 სექტემბერი. - №34;
 29. აკაკის: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 11 თებერვალი. - №30;
 30. ახალი წელი: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1945. - 1 იანვარი. - №1;

31. ერონისე ინაური: [ნანყვეტი პოემიდან] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 25 ივლისი. - №147;
32. ვლადიმერ მაიაკოვსკი: [გარდაცვალებიდან 15 წლისთავის შესრულების გამო] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1945. - 19 აპრილი. - №16;
33. მოგონებათა ფურცლები: მაიაკოვსკის მუზეუმის დირექტორის წერილი // კომუნისტი. - 1945. - 14 აპრილი. - №74;
34. პოეტი: [ვ. მაიაკოვსკი და სამშობლო. ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1945. - 19 აპრილი. - №16;
35. სადღეგრძელო: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 17 აგვისტო. - №27;
36. ჩვენი ეპოქის უნიჭიერესი პოეტი: [ვლადიმერ მაიაკოვსკი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1945. - 14 აპრილი. - №74;
37. ბელადის სამშობლო: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1946. - 24 თებერვალი. - №11;
38. ვ. მაიაკოვსკის: [ლექსი]: გარდაცვალების 16 წლისთავის გამო // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1946. - 16 აპრილი. - №15;
39. მაიაკოვსკის მუზეუმი: [მაიაკოვსკის მუზეუმის დირექტორის წერილი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1946. - 13 აპრილი. - №75;
40. სამაისო: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1946. - 1 მაისი. - №17;
41. 9 მაისი: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1946. - 9 მაისი. - №19;
42. ერთი ხმა მაქვს: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 29 თებერვალი. - №20;
43. თბილისი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 26 აპრილი. - №80;
44. ლენინური „ისკრა“: [ლექსი] // ლიტერატურული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 7 ნოემბერი;
45. ოქტომბრის სიმღერა: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1947. - 7 ნოემბერი. - №216;
46. როგორ მივიღოთ კარგი ჯიშის ხეხილი: აგრონომის საუბარი // ნორჩი ლენინელი. - 1947. - 13 მარტი. - №11;
47. რუსთავი: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1947. - 4 მარტი. - №16;
48. Сталин наш первый избранник: [Стихи] / М. Патаридзе; Пер. с груз. Б. Серебряков // Заря Востока. - 1947. - 8 февраля. - № 30;
49. ოთხი ლექსი: [ლენინის ჩამოსვლა, გაზეთი „პრავდა“, პროკლამაცია, ერთი ფიტული] // მნათობი. - 1948. - №8. - გვ. 59-62;
50. სამაისო: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1949. - 1 მაისი. - №31;
51. პუშკინი გრიბოდოვის საფლავზე: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 12 ივნისი. - №113;
52. პოეტის სახლში: [მაიაკოვსკი] // სახალხო განათლება. - 1950. - 13 აპრილი. - №15;
53. სამაისო: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1950. - 1 მაისი. - №34;
54. საქართველოს: [ლექსი] // კოლექტიური შეტევა. - მაიაკოვსკი, 1951. - 25 თებერვალი;

55. საბჭოთა ეპოქის დიდი პოეტი: [22 წლისთავი ვ. მაიაკოვსკის გარდაცვალებიდან] // სტალინელი. - ქუთაისი, 1952. - 13 აპრილი.

მის შესახებ:

1. შეჯიბრება საზოგადოება „შევარდენში“ // შევარდენი. - 1920. - №2. - გვ. 14;
2. ჩრდილოეთ ოსეთის საბჭოთა მწერლები თბილისში: [შეხვედრა საქართველოს მწერალთა კავშირში] // კომუნისტი. - 1937. - 2 აგვისტო. - №175. - გვ. 2;
3. სამხარაძე, გ. მაიაკოვსკის ქართველი მთარგმნელი: [მ. პატარიძე]: ვლ. მაიაკოვსკის დღეებისათვის // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 12 აპრილი. - №72.

წყარო:

1. ავტორიანაწერი;
2. ზემოხსენებული ნაშრომები.

აპტრიაშვილი, ვასილ [ვასილ], მოსას ძე (1842, 20/II – 1908, 27/VII) – ქიმიკოსი, ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორი და მწერალი, – დამსახურებული პროფესორი, სახელოვანი მეცნიერი, გულისხმიერი და შესანიშნავი საზოგადო მოღვაწე, „საქართველოს კონსულად“ წოდებული, – ქართლიდან. დაიბადა თელეთის სასოფლო საბჭოს სოფ. წალასყურში 1842 (ზოგი ცნობით, 1845) წლის 20 თებერვალს, მღვდლის ოჯახში, თბილისიდან 8 კმ-ის დაშორებით. 4 წლისას დედა გარდაეცვალა. ბავშვობაში დიდი გაჭირვება გამოიარა, ნახევრად მშვიერი, მძიმე შრომას ეწეოდა. აღზარდა მამამ, მშობლიური წერა-კითხვა შეასწავლა და 9 (ზოგი ცნობით, 14) წლისა შეიყვანა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, რომლის დამთავრების შემდეგ მუყაითი შრომით თვით მოემზადა ლათინურ ენასა და მათემატიკაში და 1865 წელს შევიდა ოდესის ახლად გახსნილ უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე. მალე გადავიდა ფიზიკა-მათემატიკური ფაკულტეტის საბუნებისმეტყველო განყოფილებაზე (სადაც ლექციებს კითხულობდნენ გამოჩენილი მეცნიერნი: ლ. ს. ცენკოვსკი, ნ. ნ. სოკოლოვი და ა. ა. ვერიგო). იმ ხანად უნივერსიტეტი თუმცა სათანადოდ არ იყო მოწყობილი, ვ. პეტრიაშვილი ისე წარმატებით გაეცნო კვლევის მეთოდებს, რომ პროფ. ა. ა. ვერიგოს წინადადებით შეუდგა დამოუკიდებელ გამოკვლევებს და 1870 წელს გამოაქვეყნა პირველი ექსპერიმენტული ნაშრომი „აზო და აზოქსიტოდულილის შესახებ“. სტუდენტობის დროსვე თავისი განსაკუთრებული ნიჭით მიიპყრო ქიმიკოს-სპეციალისტების ყურადღება, რის გამოც უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე (1870) იქვე დატოვეს პროფ. ა. ა. ვერიგოსთან ტექნიკურ ქიმიაში ლაბორანტად. ამავე 1870 წელს ვ. პეტრიაშვილმა დაიწყო აზონაერთების შესწავლა, რომელთა შედეგი აღნიშნა 1872 წელს გამოქვეყნებულ სამაგისტრო დისერტაციაში „მასალები აზობენზოლის ჯგუფის შესწავლისათვის“, რომლის დაცვით სათანადო ხარისხი მიიღო.

1873 წლის საზაფხულოდ მიავლინეს საზღვარგარეთ ქ. ბონს, პროფ. ფ. კეკუელეს ლაბორატორიაში, სადაც გამოიკვლია ფუმარისა და მალეინის აგებულება (ამ გამოკვლევის ნაწილი გამოქვეყნდა ოდესაში მოწვეულ ბუნებისმეტყველთა ყრილობის შრომებში 1883 წელს). ერთხანს, პარიზში – უნივერსიტეტის ლაბორატორიაში მუშაობდა, სადაც ისმენდა გამოჩენილ მეცნიერთა პ. მ. ბერთელოს, სან-კლერდევილის, დ. ი. მენდელეევისა და სხვ. ლექციებს. 1875 წელს პ. პეტრიაშვილი აირჩიეს დოცენტად ტექნიკურ ქიმიკში, რომლის კურსს სიკვდილამდე კითხულობდა, იმავე დროს, ორგანულ ქიმიკში მეცნიერულ მუშაობას აწარმოებდა. 1877 წელს დაიცვა დისერტაცია „მონო და დიოქსიმალონის მჟავები“, რის შედეგად მიენიჭა ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი და, იმავე დროს, ექსტრაორდინალურ პროფესორად აირჩა, ხოლო 1881 წელს – ორდინალურ პროფესორად ტექნიკური ქიმიის კათედრაზე. 1900 წელს მიიღო დამსახურებული პროფესორის წოდება, მეურნეობის დარგში განსაკუთრებული დამსახურებისთვის 1901 წელს კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებამ საპატიო წევრად აირჩია.

1905 წელს, უმაღლესი სკოლის ავტონომიის შემოღების დროს, ვ. პეტრიაშვილი, როგორც საყოველთაოდ საყვარელი, მემარცხენე მეცნიერთა სული და გული, ერთხმად აირჩიეს ფიზიკა-მათემატიკური ფაკულტეტის დეკანად, 1907 წელს, უნივერსიტეტის არსებობის რთულ პირობებში, რექტორადაც იყო: სტუდენტობას მტკიცედ იცავდა, ყოველგვარი კომპრომისის წინააღმდეგ, პირადი ღირსებისა და უნივერსიტეტის დროშა მაგრად ეჭირა. ოდესის უნივერსიტეტის რექტორად ყოფნის დროს სწავლა-განათლების საქმე შესაფერ სამეცნიერო ხარისხამდე აიყვანა, ხოლო თვით მოსწავლეთა და საზოგადოების საყვარელ ადამიანად შეიქნა, როგორც ჭეშმარიტი მეცნიერი, მოქალაქე და მამულიშვილი.

მემარცხენე პროფესორების მხურვალე დაცვისათვის განათლების მინისტრმა უნივერსიტეტის რექტორობიდან გადააყენა.

გარდაიცვალა 1908 წლის აგვისტოს 7 (ძვ. სტ. ივლისის 27) ქ. კარლსბადში (გერმანია). მისმა გარდაცვალებამ საერთო მწუხარება გამოიწვია ციხის პატიმართა შორისაც კი.

ვ. პეტრიაშვილმა, თავისი სამეცნიერო მოღვაწეობის დანებებისთანვე, მეცნიერულ მოღვაწეობას სამშობლოს სარგებლობა წაუმძღვარა, ჭეშმარიტების კვლევა-ძიებასთან ერთად, თავისი ქვეყნის სარგებლობა დაისახა მიზნად, რომლის ბრწყინვალე მომავლის სწამდა. მას, თუმცა, სტუდენტობიდან დაწყებული სიკვდილამდე ოდესაში მოღვაწეობდა, მაინც სამშობლოსთან – საქართველოსთან კავშირი არა ჰქონდა განწყვეტილი. ახალგაზრდობაში გაზ. „დროებაში“ (1866-1867) ერთმა პირველთაგანმა მოათავსა მოთხრობები სოფლის ხალხის ცხოვრებიდან, რითაც ქართველთა შორის სახელი მოიხვეჭა; თანამშრომლობდა „მნათობში“ (1869-1872), „მეურნეში“ და სხვ. წერდა პუბლი-

ცისტურ წერილებსაც ბ. პ-შვილის ხელმოწერით. მის პუბლიცისტურ წერილთაგან აღსანიშნავია: „ამ დროების ქართველები“ („დროება“, 1866, № 20-24), „რატომ ჩვენ მდგომარეობაზე არასა ვფიქრობთ?“ („დროება“, 1867, № 9-10), „წერილი რედაქტორთან: [ახალი თაობის მოვალეობისა და პროგრამის შესახებ]“ („დროება“, 1876, № 90) და სხვ.

უმთავრესად, ეკონომიკურ საკითხებს ეხებოდა. ჩვენი ხალხისთვის ასოციაციების შექმნას დიდ მნიშვნელობას აძლევდა: „ეს ამხანაგობა (ასოციაცია) მოუცილებელი საჭიროებაა ეხლა ჩვენში, რადგანაც მარტო ამითილა შეგვიძლიან უბედურებისაგან გამოსვლა“-ო. ყურადღებას აქცევდა სამრეწველო საკითხებსაც, ფაბრიკა-ქარხნების დაფუძნებას: „ჩვენი შეუძლებლობის, უთავბოლობის თუ დაუდევრობის გამოისობით ჩვენს ქვეყანაში ერთი ფაბრიკა არა გვაქვს, სადაც შეიძლებოდა ჩვენი მიწის და შრომის მოსავალი სასარგებლოთ და სახმარებლათ გადაკეთდეს... ვისაც მანუფაქტურული მუშაობა დაწყებული და გაჩაღებული არა აქვს, იმას სხვა მხარესთან ვაჭრობა, უეჭველათ, ძირს დასცემს და გააღარიბებს... თუ მანუფაქტურულ მუშაობას გავაჩაღებთ ჩვენში, წინ წავინევთ, თუ არა და ისევ სიღარიბეში ვიქნებით, თანდათან უკან წავალთ“-ო. ფაბრიკა-ქარხნების დაფუძნებისთვის მოითხოვდა გონივრულ შრომას: „სიღარიბე უმეცრებაში გვიპყრობს და უმეცრება კიდევ სიღარიბეში, ერთი ერთმანეთის ძალით ჩვენ ამ გამოუვალ მდგომარეობაში ვართ. აქედან გამოსვლა არ არის შეუძლებელი, ჩვენ თუ ცოტაოდენ ხერხსა და ღონეს მოვიხმართ, ყველგან ხალხი შეძლებს მიდის შრომით და ნაშრომის გაფრთხილებით, უშრომით და შრომის გაუფრთხილებლათ არც ერთს ხალხში არავითარი წარმატება არ მოხდება და არ მომხდარა. ხალხის ცხოვრებაში ეს ორი მოვლენა შეადგენს მის წარმატების ძალას“-ო. გარდა ამისა, სოციალისტური აზროვნების გავლენით, მიწის განსაზოგადოებისა და მისი კოლექტიური წესით დამუშავების მომხრე იყო და სხვ. მუდამ მშობელი ხალხის დანინაურების მიზნით გატაცებულმა, 1870-1873 წლებში გ. წერეთელთან და ნ. ნიკოლაძესთან ერთად, დაამუშავა ჩვენში ზუსტი ცოდნის გავრცელების გეგმა, ოცნებობდა „ხალხში საჭირო ცოდნის გავრცელებაზე, ქართულ ენაზე ბუნებისმეტყველებაში და, განსაკუთრებით, მისი პრაქტიკული გამოყენების საკითხებში, ელემენტარული ნიგნების შედგენაზე, კარგად დაყენებულ საშუალო სკოლების გახსნაზე, უნივერსიტეტის დაარსებაზე, ლაბორატორიებისა და სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების მოწყობაზე, მეურნეობის რაციონალიზაციაზე და ა. შ.“. 1890 წელს, პეტრე მელიქიშვილთან ერთად, დაამუშავა საქართველოს და სამხრეთ რუსეთის სოფლის მეურნეობის ძირითადი საკითხები: მებაღეობის, მეღვინეობის, მერძევეობა-მეყველეობისა და სხვ.

ქართულ ენაზე პირველმა შეადგინა მშვენიერი ქართული ენით გამართული და მეცნიერული ტერმინოლოგიის საფუძველზე დამუშავებული საუცხ-

ო, ვრცელი სახელმძღვანელოები: 1. „ღვინის დაყენება“ („მოამბე“, 1894, № 1-12); 2. „რძე და მისი სხვადასხვა გვარად გამოყენება“ („მოამბე“, 1895, № 1-12; 1896, № 1, 3-8; ცალკე: ტფ., 1898), რომელთაც ქართველ საზოგადოებას დიდი სამსახური გაუწიეს. თუმცა ამ შრომებში რუსულ ენაზე პირველად გამოქვეყნებისათვის ვ. პეტრიაშვილს დიდი თანხა შეაძლიეს, მაინც მან ეს არ ისურვა და სრულიად უსასყიდლოდ ქართულ ენაზე გამოაქვეყნა: თუ სურთ, რუსულად ქართულიდან გადათარგმნონ და მით შეიტყონ, რომ მეცნიერული შრომის დაწერა ქართულადაც შეიძლება და სხვ. – ორივე შრომა გადათარგმნა რუსულ ენაზე.

ვ. პეტრიაშვილის რწმენით, ჩვენი ქვეყანა სამეურნეო ქვეყანაა, ბუნებისაგან უხვად დაჯილდოებული, მაგრამ სამეურნეო-მეცნიერულ სწავლა-განათლების უქონლობის გამო, ჩამორჩენილი. ნივთიერად ჩამორჩენილი ხალხი კი განათლებითაც ჩამორჩენილია და თუ შესაფერი განათლებით არ აღიჭურვა – ვერც ნივთიერად მოითქვამს სულს. საჭიროა საქართველოს წარმოების უმთავრესი დარგი – მეღვინეობა და მერძეობა – თანამედროვე მეცნიერების მიერ გამოშუშავებული წესით სარგებლობდეს, რომ მშრომელს არგოსო და სხვ.

ვ. პეტრიაშვილს ღრმად სწამდა, რომ „არც კაცი ვარგა, თუ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს, იყოს სოფელში და სოფელსა არა-რა არგოს“ და თავისი თეორიული თუ პრაქტიკული მოღვაწეობით სამშობლოს წარმატებისათვის ზრუნავდა: „მამულო საყვარელო, შენ როსლა აყვავდები!“-ო.

აკაკის დახასიათებით, „პეტრიაშვილი ასწავლის ქიმიას სახელოვნად და ჩინებულად... კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ სხვაგვარი სამსახურიც უნდა მიუძღოდეს ქვეყნის წინაშე... ოცი წელწინადა, რაც ეგ ჩვენ ახალგაზრდობასა სწრთენის, თვალყურს ადევნებს და მაგისგან კეთილად დამოძღვრული ჩვენი ახალგაზრდები, ჩვენ ქვეყანაში თუ სამუდამოდ ვერა, რამოდენიმე წლის განმავლობაში სანაღმართოდ შრომობენ. და ეს ისეთი დავალებაა ქვეყნისა, რომ ჯერჯერობით ამაზე უდიდესს სამსახურს ვერავინ გაუწევს ჩვენს სამშობლოს... კურთხეული იყოს მაგისი შრომა, როგორც მეცნიერისა თავისთავად და როგორც ჩვენის ქვეყნისთვის სასარგებლო მშრომელის, რომ ჩვენმა ახალგაზრდობამ, იმ კეთილმა ნორჩმა, მაგისაგან კეთილად გასხვლილმა, ჩვენს ნიადაგში მაგრად ფესვი გაიდგას ნაყოფის მოსატანად“ („ივერია“, 1886, № 214).

ვ. პეტრიაშვილს დიდი სიყვარული, პატივისცემა და ნდობა ჰქონდა დამსახურებული. პეტრე მელიქიშვილის სიტყვით, ვ. პეტრიაშვილმა „ყოველივე ეს დაიმსახურა განსაკუთრებით თავისი ხასიათის მეოხებით. მისი ხასიათის თვისებებს შეადგენდა იშვიათი გულკეთილობა, სათუთი, გულთბილი დამოკიდებულება ადამიანებისადმი და არაჩვეულებრივი სიმშვიდე. ხასიათის ამ განსაკუთრებული თვისებების გამო ის მუდამ გარშემორტყმული იყო ახალგაზრდობით, რომელნიც მიმართავდნენ მას სხვადასხვა თხოვნით: ზოგი სთხოვდა რეკომენ-

დაციას ადგილის მისაღებად, ზოგი მატერიალურ დახმარებას, სხვები რჩევას სპეციალური საგნების შესახებ და ლიტერატურული წყაროების მითითებას და ა. შ.

„განსვენებული ყოველთვის ჰპოულობდა დროს და საშუალებებს, რათა დაეკმაყოფილებინა ყველას თხოვნა... მიუხედავად იმისა, რომ ლაპარაკი არ უყვარდა, ის არაჩვეულებრივად განიცდიდა ადამიანის მწუხარებასა და გაჭირვებას, – ასეთ შემთხვევებში ის ამჯობინებდა საქმით დახმარებას და გაჭირვებულს, ვიდრე სიტყვით...“.

„მე რომ დაჯილდოებული ვყოფილიყავი პოეტური ნიჭით და მიზნად დამესახა მომეცა სახე ყველა საუკეთესო ზნეობრივი თვისებით აღჭურვილი ადამიანისა, ადამიანისა, რომელშიაც განსახიერებული უნდა ყოფილიყო გულკეთილობა შეერთებული ჭკუასთან, – მე გამოვსახავდი ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილს“-ო.

1899 წელს, ოდესაში, მის პატივსაცემად გამართულ 30 წლის მოღვაწეობის საიუბილეო სხდომაზე, ვ. პეტრიაშვილმა განაცხადა: „შეიძლება მე მქონდეს ერთი კარგი თვისება: ახალგაზრდობა ყოველთვის სულით და გულით მიყვარდა და მიყვარს. შეძლებისდაგვარად არ დამიშურებია მისთვის დახმარება და ხელის შეწყობა“-ო. ვ. პეტრიაშვილი რამდენადაც უანგარო მამულიშვილი და საზოგადო მოღვაწე იყო, იმდენად – სახელგანთქმული მეცნიერი, შესანიშნავი თეორეტიკოსი და ბრწყინვალე ექსპერიმენტატორი, დიდი ქიმიკოსი.

აკაკის სიტყვით, ვ. პეტრიაშვილი იყო: „ჩუმი მოღვაწე, ნამდვილი ქართველი!.. სიკვდილით ქართველთა გულის მომწყვლევი“ („ნიშაღური“, 1908, № 55).

როდესაც მსოფლიოში სახელგანთქმულ გენიალურ რუს მეცნიერ-მოაზროვნე ქიმიკოსს დ. ი. მენდელეევის შეეკითხნენ: „ვინ მიგაჩნიათ თქვენ ამჟამად ყველაზე უფრო ნიჭიერ, ნაყოფიერ მეცნიერ-ქიმიკოსად და თქვენს ღირსეულ მემკვიდრედ“-ო, მენდელეევი უპასუხა: „ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი“-ო.

ვ. პეტრიაშვილის საუკეთესო მონაფისა და მეგობრის, ი. ბორდახის, დახასიათებით, ვ. პეტრიაშვილი იყო „პატრიარქი, რომელსაც ერთნაირად პატივსა სცემდნენ ახლად შესული სტუდენტიც და ამხანაგები-პროფესორები. ყველაზე მეტად კაცს ხიბლავდა განსვენებულის გულწრფელი სიყვარული მეზობლისადმი, იგი ყველსა აზრსა და შეხედულებას პატივსა სცემდა, მაგრამ მაინც თავის რწმენაში კომპრომისები არ იცოდა. რბილი და დამთმობი ყოველდღიურ ცხოვრებაში, იგი სალი კლდე იყო მაშინ, როცა საქმე მის რწმენას შეეხებოდა“.

პროფ. ლინჩენკოს სიტყვით, ვ. პეტრიაშვილმა, ამ „ძველმა კავკასიის რაინდმა იცოდა ბრძოლის მხოლოდ ერთი ხერხი – გული წინ და პირისპირ“-ო.

ვ. პეტრიაშვილმა თავისი სამეცნიერო შრომებით გაამდიდრა ქართული, რუსული და ევროპული სამეცნიერო მწერლობა.

ვ. პეტრიაშვილი რამდენადაც ღრმა მეცნიერი იყო, იმდენად დიდი პრაქტიკული მოღვაწე:

„მეცნიერება მეცნიერებისთვის“, გამოყენებით საქმიანობას მონყვეტილი აკადემიური კარჩაკეტილობა მას არ სწამდა, – იგი მეცნიერულ მოღვაწეობას პრაქტიკულ საქმიანობას უკავშირებდა. მას კარგად ესმოდა (XIX საუკუნის 80-იან წლებში), რომ ქიმიური რეაქციების სიჩქარეს, ქიმიური ნონასწორობის და სხვა ფიზიკო-ქიმიურ საკითხებს ტექნიკაში უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ, რადგან მათზე დამოკიდებული წარმოების ნაყოფიერება, მისაღები ნაწარმის რაოდენობა და ხარისხი, ე. ი. წარმოების ეკონომიური მხარე“. დიდი მცოდნე იყო გამოყენებითი ქიმიის დარგისა, რის წყალობითაც პრაქტიკულ საქმიანობაშიაც მონაწილეობდა: 1898 წელს ოდესის ქალაქის თვითმმართველობას მოუწყო გემო-კვების ლაბორატორია, რომელსაც თვითვე ჩაუდგა სათავეში, გაეცნო ოდესაში ძალზე გავრცელებულ საჭმელ-სასმელის ფალსიფიკაციას, რის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებანი გამოიმუშავა, შეებრძოლა და წარმატებასაც მიაღწია.

ცალკე გამოცემულია:

1. ღვინის დაყენება / შედგენილი ვ. პეტრიაშვილის მიერ. - ტფ.: ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა № 36, 1895 (წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ, სტ.). - IX, 544, IV გვ.: ილ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „სია იმ თხზულებათა, რომლებითაც ვსარგებლობდი ამ წერილების წერის დროს“. გვ. 543-544;
2. ვაზი, მისი მოშენება და მოვლა / თხზულება ვასილ პეტრიაშვილისა. - წიგნაკი 1. - ქუთაისი: იაფ-ფასიანი სამეურნეო წიგნების თანხის გამოცემა, 1896 („მეურნის“ რედაქციის სტ.). - [3], 34 გვ.: [10] ჩართ. ფურც. სურ.; 21 სმ.; წიგნაკი 2. - ქუთაისი: იაფ-ფასიანი სამეურნეო წიგნების თანხის გამოცემა, 1897 („მეურნის“ რედაქციის სტ.). - [2], 48 გვ.; 20 სმ.;
3. რძე და მისი სხვა-და-სხვა გვარად გამოყენება / შედგენილი პროფესორ ვ. პეტრიაშვილის-მიერ. - ტფილისი: წიგნის გამომცემელ-ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა, № 42 და სტ., 1898. - [2]. 486, VIII გვ.; 22სმ.

ზემოხსენებულ შრომათა გარდა, აღსანიშნავია:

1. არაერთგვარ გარემოში ნონასწორობის საკითხზე („მასალები ქიმიურ სწრაფვათა ძალების გაზომვის საკითხისათვის“, 1885), ორმაგი დაშლისას რეაქციის სიჩქარეზე (იქვე, 1891). – ამოცანის სირთულის მიუხედავად, ამ გამოკვლევებში ვ. პეტრიაშვილმა მიიღო დადებითი შედეგები და მოვლენათა ერთგვარი კანონზომიერება აღმოაჩინა;
2. ძმრის ფაბრიკაციისა და მისი დამზადების პრაქტიკული ხერხების შესახებ მეცნიერული გამოკვლევა;
3. „მელვინეობის მოაბეშო“ („Вестник виноделия“) ათავსებდა მეცნიერულ-პრაქტიკული მნიშვნელობის წერილებს რაციონალური მელვინეობის შესახებ.

გამოქვეყნებულია:

1. ამ დროების ქართველები // დროება. - 1866. - 15 ივლისი. - №20. - გვ. 1-2; 22 ივლისი. - №21. - გვ. 1-2;

- 29 ივლისი. - №22. - გვ. 1-3; 5 აგვისტო. - №23. - გვ. 1-3; 12 აგვისტო. - №24. - გვ. 1-2;
2. ანგლის მფლობელობა ინდოეთში // დროება. - 1866. - 2 სექტემბერი. - №27. - გვ. 4;
3. ნაამბობი ცეცხლსა და წყალშუა გამოვლილისა: ჩვენი აღზრდისა და განათლების სურათი // დროება. - 1867. - 27 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2; 3 თებერვალი. - №5. - გვ. 1-2; 10 თებერვალი. - №6. - გვ. 1-3; 17 თებერვალი. - №7. - გვ. 1-2;
4. რატომ ჩვენ მდგომარეობაზე არასა ვფიქრობთ? // დროება. - 1867. - 3 მარტი. - №9. - გვ. 1-3; №10. - 10 მარტი. - გვ. 1-2;
5. გიორგი მუშაკაძის ცხოვრება: [პროზა] // დროება. - 1868. - 19 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2; 26 იანვარი. - №4. - გვ. 1-2; 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 3-4; 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 4; 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 1-2; 23 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
6. წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1876. - 25 აგვისტო. - №90. - გვ. 2-4;
7. „ფრიად სასიხარულო ამბავი...“ // დროება. - 1883. - 22 სექტემბერი. - №187. - გვ. 2;
8. ღვინის დაყენება // მოამბე. - 1894. - №1. - განყ. II. - გვ. 65-92; №2. - განყ. II. - გვ. 36-73; №3. - განყ. II. - გვ. 30-61; №4. - განყ. II. - გვ. 13-68; №5. - განყ. II. - გვ. 58-98; №6. - განყ. II. - გვ. 100-139; №7. - განყ. II. - გვ. 62-108; №8. - განყ. II. - გვ. 34-110; №9. - განყ. II. - გვ. 33-78; №10. - განყ. II. - გვ. 72-111; №11. - განყ. II. - გვ. 62-110; №12. - განყ. II. - გვ. 1-43;
9. ლუი პასტერის ღვანლის შესახებ ღვინის დაყენებისა: წერილი პროფესორ ვ. პეტრიაშვილისა // მეურნე. - 1895. - №26. - გვ. 3-6; №27. - გვ. 3-5; №28. - გვ. 3-5; №30. - გვ. 2-3; №31. - გვ. 3-5;
10. რძე და მისი სხვადასხვა გვარად გამოყენება // მოამბე. - 1895. - № 1. - განყ. II. - გვ. 49-76; №2. - განყ. II. - გვ. 19-42; №3. - განყ. II. - გვ. 59-104; №4. - განყ. II. - გვ. 99-137; №5. - განყ. III. - გვ. 107-152; №6. - განყ. II. - გვ. 38-73; №7. - განყ. III. - გვ. 1-28; №8. - განყ. II. - გვ. 76-98; №9. - განყ. II. - გვ. 37-57; №10. - განყ. II. - გვ. 49-69; №11. - განყ. III. - გვ. 93-113; №12. - განყ. II. - გვ. 39-65; 1896. - №1. - განყ. III. - გვ. 21-37; №3. - განყ. III. - გვ. 28-48; №4. - განყ. II. - გვ. 62-83; №5. - განყ. II. - გვ. 66-90; №6. - განყ. II. - გვ. 87-108; №7. - განყ. II. - გვ. 122-156; №8. - განყ. II. - გვ. 59-89;
11. სითბო და მისი სარგებლიანათ მოხმარება მრეწველობაში და ოჯახობაში: პროფ. ვასილ პეტრიაშვილისა // მეურნე. - 1895. - №7. - გვ. 1-3; №8. - გვ. 1-3; №9. - გვ. 2-4; №10. - გვ. 2-6;
12. ამორჩეული და წმინდა დუღილის დედის ხმარება და მისი მნიშვნელობა ღვინის დაყენებაში // მეურნე. - 1896. - №16. - გვ. 1-6; №17. - გვ. 1-3; №22. - გვ. 3-5; №23. - გვ. 1-4; №24. - გვ. 2-4;
13. ვაზი და მისი მოშენება და მოვლა // მეურნე. - 1896. - №28. - გვ. 1-8, დამატებითი ფურცლით; №29. - გვ. 1-3; 1897. - №4. - გვ. 2-5; №5. - გვ. 2-4; №6. - გვ. 2-5; №7. - გვ. 3-4; №8. - გვ. 2-7; №9. - გვ. 2-3;
14. წითელი ღვინო თუ თეთრი? // მეურნე. - 1896. - №14. - გვ. 6-8;
15. ორიოდ სიტყვა თავდაზნაურთა ბანკიდან დაბრუნებული ფულის შესახებ // ივერია. - 1899. - 10 თებერვალი. - №30. - გვ. 1-3.

მის შესახებ:

- ამ დღეებში მოგვივიდა... // დროება. - 1873. - 9 თებერვალი. - №6. - გვ. 1;
- მესხი, ს. ჩვენი მეცნიერები // დროება. - 1875. - 29 ოქტომბერი. - №123. - გვ. 1;
- ოდესიდამ მოგვივიდა ამბავი... // დროება. - 1875. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
- მაჭახელაძე (ალექსანდრე ჭყონია). დასაბადებელ „დღეურას“ // დროება. - 1876. - 30 ივლისი. - №79. - გვ. 1-2;
- „Тифлисский Вестник“-ის ცილისწამება... // ივერია. - 1877. - №17. - გვ. 1-2. - საქართველოს მატინე;
- ჩვენ შევიტყვეთ... // დროება. - 1878. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 2;
- შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 3 ივლისი. - №142. - გვ. 2; 1885. - 7 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1-2;
- ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 22 აპრილი. - №86. - გვ. 1-2; 18 ივლისი. - №155. - გვ. 1; 4 ოქტომბერი. - №213. - გვ. 2; 5 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 2; 1888. - 22 ივნისი. - № 129. - გვ. 1-2; 24 ივნისი. - №13. - გვ. 1-2; 6 ივლისი. - №140. - გვ. 1-2; 1895. - 21 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 1-2; 12 დეკემბერი. - №268. - გვ. 2; 1896. - 18 თებერვალი. - №38. - გვ. 2-3;
- წერეთელი, აკაკი. სიტყვა // ივერია. - 1886. - 5 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 2-3;
- მალრაძე, კორნელი. ოდესა, 7 იანვარს // ივერია. - 1887. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 2-3;
- დავირავებულ მამულების... // თეატრი. - 1888. - №22. - გვ. 1-3;
- მაჭავარიანი, ზაქარია (ილმელი, ზ.). როგორ მივეგებეთ ახალ-წელს: (წერილი ოდესიდამ) // ივერია. - 1888. - 26 იანვარი. - №18. - გვ. 1-2;
- „ჩვენ გვწერენ ოდესიდან...“ // ივერია. - 1888. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2;
- ხოშტარია, დიმიტრი (დ. ხ.). წერილი ოდესიდან: (სახალწლო) // ივერია. - 1890. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3-4;
- ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1895. - 20 დეკემბერი. - №275. - გვ. 4;
- ვ. პეტრიაშვილის თანხმობა ოძისის სამურნო სასწავლებლის ხელმძღვანელობაზე... // კვალი. - 1895. - №37. - გვ. 5;
- გრ. ოლიძე. კვირიდან კვირამდე // კვალი. - 1896. - №4. - გვ. 59-62;
- ლასხიშვილი, გ. (ლალი). - ა) ნარკვევი // მეურნე. - 1896. - №3. - გვ. 5-6; ბ) ტფილისი, 14 იანვარი // ივერია. - 1896. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 1-2;
- პეტრიაშვილი, ვ. ღვინის დაყენება: შედგენილი პროფ. პეტრიაშვილის მიერ 1895 წ. რეცენზია // კვალი. - 1896. - №4. - გვ. 62;
- ტ. პროფესორი ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილი // კვალი. - 1896. - №7. - გვ. 101-102;
- ჩვენ გვატყობინებენ ოდესიდან... // ივერია. - 1896. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
- ხიზანაშვილი, ნიკოლოზ (Plebs). მასლაათი // ივერია. - 1896. - 21 იანვარი. - №16. - გვ. 1-2;
- ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 4 ივნისი. - №215. - გვ. 2-3;
- რიონის წყალი სასმელად // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 31 დეკემბერი. - №716. - გვ. 2;
- ვაჩნაძე, შაქრო. ბანკის დამფუძნებელ წევრთა ფულის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 12 თებერვალი. - №748. - გვ. 1-2;
- გოგებაშვილი, იაკობ. ყოვლად ღირსეული სტიმენდია // ივერია. - 1900. - 16 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
- ოდესელი ქართველი. ჩვენის გონების დღესასწაული // ივერია. - 1900. - 18 მაისი. - №106. - გვ. 3;
- პრესსა // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 17 დეკემბერი. - №1330. - გვ. 4;
- როგორც ოდესიდან გვატყობინებენ... // ივერია. - 1900. - 9 აპრილი. - №77. - გვ. 4;
- Туманов, Г. М. Характеристики и воспоминания / Г. М. Туманов. - 2-е изд., доп. - Кн. 1. - Тифлис: Изд. „Тифлисский журнал, 1913 (Тип. М.И. Мартиросянца). - Стр. 103-115;
- ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 8 მარტი. - №1403. - გვ. 2; 1902. - 9 ივნისი. - №1832. - გვ. 2; 1904. - 31 ივლისი. - №2570. - გვ. 2;
- დუტუ მეგრელი (ხოშტარია დიმიტრი). ხმა შორიდგან: (ზ-ნ იაკობ გოგებაშვილის წერილის გამო) // ივერია. - 1901. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
- კლდია (მირიანაშვილი პეტრე). ცხოვრების გამოცხადი // ჩვენის ერთგვარის მოღვაწეობის ნაყოფი // ივერია. - 1901. - 15 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
- ნარკვევი: (ჟურნალ-გაზეთებიდან) // ივერია. - 1901. - 16 იანვარი. - №12. - გვ. 3; 21 იანვარი. - №17. - გვ. 3-4;
- ოდესსა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 იანვარი. - № 1344. - გვ. 1-2;
- პროფესორი ვასილ პეტრიაშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 იანვარი. - გვ. 1;
- ჟურ. „მოგ ზაური“-ს გამოსვლა... // კვალი. - 1901. - №2. - გვ. 23-24;
- ქიქოძე, მ-სე (მოსე ქიქოძე). წერილი რედაქციის მიმართ // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 8 აპრილი. - №1430. - გვ. 4;
- ქუთაისის ქალაქის საქმეები // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 მარტი. - №1398. - გვ. 1-2;
- შავდია, ვ. - ა) პროფესორის ვასილ პეტრიაშვილის იუბილეს შესახებ: (წერილი ოდესიდან) // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 6; ბ) პროფესორ ვ. მ. პეტრიაშვილის იუბილე // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 12 იანვარი. - № 1352. - გვ. 3;
- ბათუმიდან გვატყობინებენ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 8 ივნისი. - № 1831. - გვ. 1-2;
- ბაქოდან გვწერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 23 ივნისი. - № 1846. - გვ. 2; 27 ივნისი. - № 1850. - გვ. 2;
- იამანიძე, დ. ყვირილა // ივერია. - 1902. - 11 ივნისი. - №120. - გვ. 1;
- კავკავიდან გვწერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 30 ივნისი. - № 1853. - გვ. 1;
- კვიციანიძე, ისიდორე (ისო). სოფ. წყალტუბო (ქუთაისის მაზრა) // კვალი. - 1902. - №35. - გვ. 560;

46. მექი (ხახიშვილი, მელქისედეკ). სოხუმი // ივერია. - 1902. - 13 ივნისი. - №122. - გვ. 2;
47. მოგ ზაურობის პროგრამა... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 29 მაისი. N- № 1822. - გვ. 2;
48. მოგ ზაურ სტუდენტებს... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 24 ივლისი. N- № 1876. - გვ. 3;
49. მოსეშვილი, ბართლომე. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1902. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 4;
50. ოდესელი ქართველი სტუდენტები... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 12 იანვარი. - №1695. - გვ. 2;
51. პროფ. ვასილ პეტრიაშვილი და ადესის უნივერსიტეტის სტუდენტები... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 3 აგვისტო. - № 52. - გვ. 2;
52. პროფესორი ვ. პეტრიაშვილი და სტუდენტები // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 ივნისი. - გვ. 2;
53. პროფესორმა ვ. მ. პეტრიაშვილმა... // კვალი. - 1902. - №23. - გვ. 368;
54. პროფესორმა ვ. პეტრიაშვილმა... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 ივნისი. N- № 1837. - გვ. 2;
55. როგორც სარწმუნო წყაროდან გავიგეთ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 18 აგვისტო. N- № 1899. - გვ. 3;
56. სოფ. ავლევიდან გვწერენ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 12 ივლისი. N- № 1864. - გვ. 2;
57. ტფილისი // ივერია. - 1902. - 18 ივნისი. - №126. - გვ. 1; 17 ნოემბერი. - №247. - გვ. 2;
58. ფოთიდან გვწერენ // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 6 ივნისი. - №1829. - გვ. 3;
59. ქუთაისი // ივერია. - 1902. - 14 აგვისტო. - №172. - გვ. 2; 20 აგვისტო. - № 176. - გვ. 1-2;
60. ქუთაისის ახალი ამბები // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 აპრილი. - №1781. - გვ. 3-4; 30 მაისი. - №1823. - გვ. 2; 19 ივლისი. - №1871. - გვ. 2; 11 აგვისტო. - №1893. - გვ. 2-3; 13 აგვისტო. - №1895. - გვ. 2; 15 აგვისტო. - №1897. - გვ. 3; 17 აგვისტო. - №1898. - გვ. 3; 20 აგვისტო. N- № 1901. - გვ. 2; 19 სექტემბერი. - №1929. - გვ. 2-3; 1903. - 9 ოქტომბერი. - №2287. - გვ. 2; 14 ოქტომბერი. - №2292. - გვ. 2; 1904. - 6 აპრილი. - №2458. - გვ. 3;
61. ჩიქოვანი, ილია (პონტელი ილ.). პროფესორი ვ. მ. პეტრიაშვილი: პონტოელი ილ. // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 22 აგვისტო. - NN № 1903. - გვ. 2-3;
62. ნ. ოდესა: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ივერია. - 1904. - 25 იანვარი. - №19. - გვ. 3;
63. სოფ. შემოქმედში (გურია) // ივერია. - 1904. - 7 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2;
64. ახალი ამბავი: [პროფ. ვასილ პეტრიაშვილის არჩევა ოდესის უნივერსიტეტის ფიზიკო-მათემატიკური ფაკულტეტის დეკანად. ს. ი. ვიტეს არჩევის საკითხი თბილისის საპატიო მოქალაქედ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 სექტემბერი. - №2911. - გვ. 3;
65. გაზ. „ნაშა ჟიზნსა“ და „ნაში დნიში“ გამოქვეყნებული პროფესორთა მოთხოვნები: [მათ შორის ქართველი მეცნიერები: პროფ. პ. მელიქიშვილი, პროფ. ვ. პეტრიაშვილი, პრივატ-დოცენტი ივ. ჯავახიშვილი, ლაბორანტი: გ. გელეიშვილი, ა. კლდიაშვილი, ი. მოსეშვილი, ალ. ჯავახიშვილი] // ივერია. - 1905. - 8 თებერვალი. - №18. - გვ. 2;
66. მელვინეობის სადგური: [ოდესაში, პროფ. ვ. პეტრიაშვილის, პროფ. პ. მელიქიშვილისა და ვას. თაიროვის მეთაურობით] // ივერია. - 1905. - 18 იანვარი. - №12. - გვ. 2;
67. მეგობარი. ქუთაისის რამე-რუმე: [ქალაქის შინაური ამბები] // ნიშადური. - 1907. - №13. - გვ. 11-12;
68. ავალანი, სიმ. პროფესორი ვ. მ. პეტრიაშვილი და ოდესის უნივერსიტეტი // განათლება. - 1908. - №7-8. - გვ. 163-165;
69. ათ აგვისტოს მცხეთის სობოროში... // ხომლი. - 1908. - 12 აგვისტო. - №25. - გვ. 2;
70. გამოვიდა „ჩვენი კვალის“ მე-11 ნომერი // ხომლი. - 1908. - 3 აგვისტო. - №19. - გვ. 2;
71. განსვენებული პროფესორის... // მწყემსი. - 1908. - №22. - გვ. 12;
72. გუშინ, 8 ივლისს, შუადღის პირველ საათზე... // ხომლი. - 1908. - 9 აგვისტო. - №23. - გვ. 1;
73. დღეს, 8 აგვისტოს, როგორც ადესიდან დეპეშით გვატყობინებენ... // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1;
74. ეკატერინე ყარამანის ასული პეტრიაშვილისა... // ჩვენი კვალი. - 1908. - №14. - გვ. 213; ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1;
75. ვ. მ. პეტრიაშვილი: [ოდესის უნივერსიტეტის პროფესორი. ნეკროლოგი-პორტრეტით] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №11. - გვ. 161-162;
76. ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი: [(1845-1908). ქიმიკოსი. ნეკროლოგი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №42. - გვ. 1;
77. ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი: [ნეკროლოგი] // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №2. - გვ. 2;
78. ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი // ხომლი. - 1908. - 30 ივლისი. - №15. - გვ. 1;
79. ვასილ პეტრიაშვილი: [მეცნიერი. ქიმიკოსი. ნეკროლოგი] // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ.: 1, 16;
80. ვასილ პეტრიაშვილი // შინაური საქმეები. - 1908. - №17. - გვ. 15-16;
81. ვასილ პეტრიაშვილის დაკრძალვა // ამირანი. - 1908. - 10 აგვისტო. - №130. - გვ. 2;
82. ვასილ პეტრიაშვილის მოსვენება და დაკრძალვა // ამირანი. - 1908. - 17 მაისი. - №21. - გვ. 3;
83. კ. ა. პროფესორი ვასილ პეტრიაშვილი: [ნეკროლოგი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 40-43;
84. მგალობლიშვილი, ლიდა (იმერელი ქალი). ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №57. - გვ. 1-2;
85. 4 აგვისტოს შესდგა ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების გამგეობის საგანგებო კრება... // ხომლი. - 1908. - 6 აგვისტო. - № 21. - გვ. 1;
86. პარასკევს, 8 აგვისტოს ქვაშვეთის წმ. გიორგის ეკლესიაში... // ხომლი. - 1908. - 6 აგვისტო. - №21. - გვ. 1;
87. პროფესორი ვასილ პეტრიაშვილი // მწყემსი. - 1908. - №15. - გვ. 6-7;

88. პროფესორ ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილის ხსოვნას // მწყემსი. - 1908. - №16. - გვ. 5-7;
89. პროფესორ პეტრიაშვილის გარდაცვალების გამო // ამირანი. - 1908. - 12 აგვისტო. - №131. - გვ. 2; 21 აგვისტო. - №138. - გვ. 3;
90. 8 აგვისტოს ქ. ოდესაში დროებით მიწას მიაბარეს პროფ. ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილის გვამი: [ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №12. - გვ. 182;
91. რუსული პრესა პროფესორ ვ. პეტრიაშვილის შესახებ // ამირანი. - 1908. - 9 აგვისტო. - №129. - გვ. 2-3;
92. სამძიმარი // ამირანი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №128. - გვ. 3;
93. სახალხო უნივერსიტეტის...: [ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №13. - გვ. 197;
94. ს. ო. დ. გალში // ამირანი. - 1908. - 5 სექტემბერი. - №150. - გვ. 4;
95. ქუთაისის ქალაქის გამგეობისაგან... // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1;
96. შემონირულუბანი // ამირანი. - 1908. - 16 სექტემბერი. - №158. - გვ. 3;
97. შენირულუბა // დროება. - 1908. - 29 ნოემბერი. - №10. - გვ. 3;
98. ნერა-კითხვის საზოგად. თავმჯდომარე // ისარი. - 1908. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
99. ნერეთელი, ვასილ. ვასილ პეტრიაშვილის ხსოვნას // ამირანი. - 1908. - 17 მაისი. - №21. - გვ. 4;
100. ნ.კ.გ.ს. გამგეობამ ადესიდან მიიღო დეპუტა... // ხომლი. - 1908. - 5 აგვისტო. - №20. - გვ. 1;
101. ნ. კ. საზოგადოებამ... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №2. - გვ. 2;
102. ხომლი-ს რედაქცია აუწყებს საზოგადოებას... // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1;
103. ხსოვნას ვ. მ. პეტრიაშვილისა და ივ. რ. თარხნიშვილისას: [ნეკროლოგი] // ჯეჯილი. - 1908. - №7-8. - გვ. 86-88;
104. 5 აგვისტოს შესდგა თფილისის გუბერნიის... // ხომლი. - 1908. - 8 აგვისტო. - №22. - გვ. 1-2;
105. ჯავახიშვილი, გიორგი. პროფ. პეტრიაშვილის ხსოვნას // განათლება. - 1908. - №7-8. - გვ. 166-173;
106. კარიბი (Гелдиашвили, П.). Заметки журналиста // Тифлиссские новости. - 1908. - № 46;
107. აქაური. ოდესა // დროება. - 1909. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 4;
108. ვასილ პეტრიაშვილი: [ნეკროლოგი] // სახალხო კალენდარი. - 1909. - გვ. 305-306;
109. ვასილ პეტრიაშვილი: [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1909. - გვ. 238;
110. თელავი // დროება. - 1909. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 3;
111. 15 ამა თვეს შემდგარ ქალაქის საბჭოს სხდომაზე... // ფონი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №3. - გვ. 2;
112. საზაფხულო კურსები სოფლის მასწავლებელთათვის // ჩვენი საქმე. - 1909. - 29 მარტი. - №22. - გვ. 3;
113. სტიპენდია... // ჩანგი. - 1909. - 12 აგვისტო. - №33. - გვ. 3;
114. მივიღეთ იაკობ გოგებაშვილის ახალი წიგნი „რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №37. - გვ. 16;
115. ფონდის გაძლიერება // დროება. - 1910. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 3;
116. ნერა-კითხვის საზოგადოების... // საქმე. - 1910. - 25 სექტემბერი. - №20. - გვ. 2;
117. წიგნების მიღება // დროება. - 1910. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 3;
118. კაკაბაძე, ვ. - ა) პროფესორი ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილი [მეცნიერი ქიმიკოსი. გარდაცვალებიდან 30 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1938. - 6 აგვისტო. - №179. - გვ. 3; ბ) პროფესორი ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი // ტექნიკა და შრომა. - 1938. - № 8. - გვ. 28-29; გ) В. М. Петриашвили: К 100-летию со дня рождения // Заря Востока. - 1945. - 6 май. - №89;
119. იმნაძე, დ. ი. - ა) პროფ. ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილი: მონოგრაფია. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1944 [კანზე: 1945] (საქ. სსრ ადგ. მრეწვ. სახ. კომიტის სტ.). - 74 გვ.: [1] გვ. პორტრ.; 18სმ. - წანართი: ეპიგრაფები, გვ. 3-6; ბ) პროფესორი ვასილ მოსეს-ძე პეტრიაშვილი. 1845-1945: [დაბადებიდან 100 წლისთავის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 6 მარტი. - №46;
120. ნიკოლაძე, რუსუდან. ორი მეგობარი: [ვასილ პეტრიაშვილი და პეტრე მელიქიშვილი, ცნობები ქართველი ქალების საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასვლის შესახებ] // მნათობი. - 1944. - №1-2. - გვ. 211-222;
121. ქართველი მეცნიერები // პიონერი. - 1946. - №29. - გვ. 29;
122. მოდებაძე, კ. პროფ. ვ. პეტრიაშვილი და მისი მეცნიერული მოღვაწეობა სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიაში // საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შრომები. - 1948. - ტ. 29. - გვ. 131-136;
123. ნადარეიშვილი, ც. დიდი ქართველი მეცნიერი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1948. - 10 აგვისტო. - № 96;
124. ვასილ პეტრიაშვილი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა] / ავტ.: ვ. კაკაბაძე, ნ. ციციშვილი, ვ. კოკოჩაშვილი, კ. იოდებაძე, დ. აგლაძე, რ. ნიკოლაძე, ხ. ლლონტი, დ. ჯორჯიკია, ა. სვანაძე; თ. მაჭავარიანის მიერ შედგენილი ბიბლიოგრაფია. - თბ.: ტექნიკა და შრომა, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრაფმრეწვ. გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 116 გვ.: პორტრ.; 25სმ.;
125. წულაძე, ვ. ვ. მ. პეტრიაშვილი // ქართველი მეცნიერები: [კრებული ვ. პარკაძის რედაქციით]. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - გვ.: 89-114, 121, 122, 127, 131-138, 142, 145-149.

წყარო:

1. Туманов, Г. М. Словарь кавказских деятелей. - Тифлис: тип. М. Вартамянца, 1890. - Стр. 61;
2. ახალი ქართული წიგნი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 4 ივნისი. - №215. - გვ. 2-3;

3. შავდია, ვ. პროფესორის ვასილ პეტრიაშვილის იუბილეს შესახებ: (ნერილი ოდესიდან) // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 6;
4. ავლიანი, სიმ. პროფესორი ვ. მ. პეტრიაშვილი და ოდესის უნივერსიტეტი // განათლება. - 1908. - №7-8. - გვ.: 163-165, 173;
5. ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი: [(1845-1908). ქიმიკოსი. ნეკროლოგი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №42. - გვ. 1;
6. ვასილ პეტრიაშვილი: [მეცნიერი. ქიმიკოსი. ნეკროლოგი] // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ.: 1, 16;
7. მხეიძე, ილ. ვ. პეტრიაშვილი // ამირანი. - 1908. - 22 აგვისტო. - №139;
8. ვასილ პეტრიაშვილი: [ნეკროლოგი] // სახალხო კალენდარი. - 1909. - გვ. 305-306;
9. გოგებაშვილი, იაკობ. რჩეული პედაგოგიური და პუბლიცისტური ნაწერები / იაკობ გოგებაშვილისა. - ტ. 1. - თბ., 1910 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - გვ.: 360, 393;
10. Летопись Грузии. Юбилейный сборник к 300-летию царствования Дома Романовых, державных покровителей Грузинского народа, 1613-1913. - Т. I. - Тифл., 1913. - Стр. 354;
11. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 161-163; ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 21-23;
12. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფ-სკოლის სტ.). - გვ.: 390, 394, 401;
13. ნიკოლაძე, ნიკო. რჩეული ნაწერები / სიმონ ხუნდაძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და შენიშვნებით. - ტ. 2: პუბლიცისტური წერილები, 1870-1877. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 [1933] (ცეკავშირის სტ.). - გვ. 406-408;
14. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 302;
15. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც.. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 227;
16. თ. დ. ვ. პეტრიაშვილი // მუშა. - 1938. - 2 აგვისტო. - № 176;
17. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478;

18. ნულაძე, ე. გამოჩენილი საბჭოთა მეცნიერის, აკადემიკოს ნ. დ. ზელინსკის დაბადების 85 წლისთავი // კომუნისტი. - 1946. - 13 თებერვალი. - №33.

პიპინაშვილი, კონსტანტინე კონსტანტინეს ძე (1912, 2/Х –) – კინორეჟისორი, – ქართული საბავშვო კინოფილმის ფუძემდებელი, – დაიბადა ქუთაისში.

სადებიუტოდ დადგა ხმოვანი კინოფილმი ნ. ლომოურის მოთხრობის „ქაჯანას“ (სცენარი გოგობისა) მიხედვით (1940-1941 წწ.), რომლითაც გამარჯვება მოიპოვა (სხვათა შორის, ფილმში „ქაჯანას“ როლი შეასრულა ავჭალის სკოლის IV კლასის მოსწავლე თენგიზ ამირანაშვილმა, ხოლო კატოსი – თბილისის მე-16 სკოლის IV კლასის მოსწავლე ლეილა აბაშიძემ); მეორედ დადგა (1942) „ხიდი“ (ხმოვანი კინოფილმი) პიესის „ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ“ მიხედვით, სცენარი მისივე ავტორისა. „კ. პიპინაშვილმა მთელი რიგი კარგი ბატალური სცენები შექმნა... ნაჩვენებია დამაჯერებლად, ამაღლებლად... მაყურებელი დაძაბული ყურადღებით უცქერის ეკრანს... რეჟისორს საბრძოლო ეპიზოდებით მნიშვნელოვნად გაუმდიდრებია გ. მდივნის სცენარი „ხიდი“. „ხიდი“ მაყურებელში აძლიერებს სიყვარულს ჩვენი დიდი სოციალისტური სამშობლოსადმი“...

გამოქვეყნებულია:

1. Фильм о героических советских людях: [“Мост”. Статья режиссера-постановщика] // Заря Востока. - 1942. - 19 сентября. - №223;
2. ქართული კინომატოგრაფიის სიამაყე: [ნ. ვაჩნაძე] // კომუნისტი. - 1949. - 10 აპრილი. - №70.

მის შესახებ:

1. ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 23 მარტი. - № 69;
2. გ. ნ. პატრიოტული ფილმი: (ხიდი. რეცენზია) // კომუნისტი. - 1942. - 19 სექტემბერი. - № 223.

წყარო:

1. ზემოხსენებული გაზეთები;
2. პიპინაშვილი, კ. ფილმი საბჭოთა ხალხის გმირობაზე // კომუნისტი. - 1942. - 18 სექტემბერი. - № 222.

აოლუმორდვინოვი, ელიზბარ კონსტანტინეს ძე (1903, 23/XI –) – ბელეტრისტი, პროლეტარულ მწერალთა მეორე თაობის – პროლემადის – თვალსაჩინო წარმომადგენელთაგანი. ჯერ ლექსების წერა დაიწყო, მოთხრობების – 1923-1924 წლებში (პირველი გამოქვეყნებული მოთხრობა „საკუთარ ბორკილებში“, 1924 წ.) მისი მოთხრობები ეხება: ძველისაგან ახალ მსოფლმხედველობის შეცვლას („შაშვილარ“), აღმშენებლობას („ორი მზე“), ლეჩხუმის ბოლშევიკურ აჯანყებას („რკინის ძმები“), ტფილისის ყარაჩოღელთა წარსულ

ცხოვრებას („ვერცხლის ქამარი“, „ლურჯი სუფრა“), ნაკაცრად გადაქცეულ ადამიანთა დახასიათება („ქვეყანა მიდის“, ტფ., 1931) და სხვ..

ცალკე გამოცემულია:

1. მალაროებში მომუშავენი: რევ. დრამა 1 მოქმედებათ. რურის ოლქის ცხოვრებიდან. - ტფ., 1924 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 14 გვ.; 22სმ.;
2. ვერცხლის ქამარი: [მოთხრობები]. - ტფ.: სახელმწ. გამოც., 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 154, [1] გვ.; 18სმ.;
3. საბავშვო ლექსები. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 47, [1] გვ.; 18სმ.;
4. სიცოცხლე ცეცხლში: საყმანვილო მოთხრობები / გან. სახ. კომ. სოც. აღზრდ. მთავარმართ. სალიტ. სამხ. სექციის რედაქციით. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (სმუს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 118, [1] გვ.: სურ.; 18სმ.;
5. ბნელი ძალები: პიესა 2 მოქმედებათ სოფლის თეატრებისათვის / პოლიტიკანათლების მთავარმართველობა. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - 42 გვ.; 18სმ.;
6. თეატრალური დადგმები სოფლად. სოფლის დრამ-წრეთა სახელმძღვანელოთ. - ტფ.: პოლიტიკანათლების მთავარმართველობა, 1928 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 32 გვ.; 23სმ.;
7. პიესები და მოთხრობები პოლიტიკანათლების მთავარმართველობის რედაქციით / ელიზბარ პოლუმორდვინოვი, იროდიონ ქაჯუარაძე და ავერიან ქაროსანიძე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტ.). - 155, [1] გვ.; 18სმ. - კანზე სურ.. - კანზე სათაური: „პიესების და მოთხრობების კრებული“. და თარიღი: 1930;
8. რკინის ძმები: [მოთხრობა]. - [ტფ.]: შრომა, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 160 გვ.; 15სმ. - თავფურცელზე თარიღი: СМСІХХ;
9. შაშილარ: [მოთხრობები]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 154, [3] გვ.; 18სმ. - კანზე სურ.: ა. ქ.;
10. სამი მოთხრობა. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 48 გვ.; 18სმ. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა);
11. ფოლადთა შორის: მოთხრობა. - ტფ.: რემედას, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 44 გვ.; 18სმ.;
12. გუგუნი გვირაბში: [მოზარდთათვის] / სურათები მხატვარ აპოლონ ქუთათელაძის. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (საქ. სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველობის სტ.). - 32 გვ.: სურ.; 30სმ.;
13. ქვეყანა მიდის: [მოთხრობები]. - ტფ.: [ავტორის გამა], 1931 (ცეკავშირის სტ.). - 80 გვ.; 17სმ.;
14. Три рассказа / Э. Полумордвинов. - [Тифлис]: За книжка, [1931]. - 80 с.; 15см.. - (Литература народов Закавказья);
15. გიგანტის მშენებლები: ნარკვევები. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1932 (1-ლი სტ.). - 124 გვ.; 18სმ.. - ფრონტისპიის რუსულ ენაზე;
16. დღეები ჭიათურაში. - [ტფ.]: სახელგამის გამა, 1932 (1-ლი სტ.). - 95 გვ.; 15სმ.;
17. შაშილარ: [რომანი]. - მე-2 გამოცემა. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 (კომუნისტი-ს სტ.). - 222 გვ.; 18სმ.;
18. ილვიებენ მთები: რომანი. - ტფ.: სახელგამის გამა, 1934 (1-ლი სტ.). - [4], 250 გვ.: ავტ. პორტრ.; 22სმ.;
19. Шашилар: Пер. с груз. / Элизбар Полумордвинов. - Тифлис: Закиз, 1935. - 72 с.; 15см.;
20. Пробуждаются горы: [Роман] / Элизбар Полумордвинов; Перевод с грузинского Лидии Натрошвили; Обл. худ. Б. Лурье. - Тбилиси: Закавказское Гос. Издательство, 1936 (1-я тип. Партиздата Грузии). - 232 с.; 17 см.;
21. მოთხრობები. - თბ.: ფედერაციას გამომც. და სტ., 1937. - 134 გვ.; 18სმ.;
22. შორეული ცის ქვეშ: პუშკინი საქართველოში. - თბ.: სახელგამი, 1937. - 105 გვ.: პორტრ.; 17სმ. - დამატებითი თავფურცელი რუსულ ენაზე;
23. შორეულ ცის ქვეშ: [საბავშვო მოთხრობები]. - თბ.: საქ. ალკე ცკ, საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტგამ-ბა, 1938 (ტექნიკა და შრომას სტ.). - 122, [2] გვ.; 17სმ.. - (სასკოლო ბიბლიოთეკა). - დანართი: შენიშვნები - [იაკობ ბალახაშვილი] (გვ. 120-123);
24. მოთხრობები. - თბილისი: საბლიტგამი, 1940. - 207გვ.; 17სმ.;
25. განთიადის წინ: რომანი. - წიგნი I. - თბ.: სახელგამი, მხატვრული ლიტერატურის სექტორი, 1941. - 279 გვ.;
26. თექვსმეტის სამშობლო: [პოემა საშუალო ასაკისათვის]. - თბ.: საბლიტგამი, 1941. - 31გვ.: ილ.; 21სმ.;
27. Жажда: Рассказы / Э. Полумордвинов; Пер. с груз. А. Канчели. - Тбилиси: Заря Востока, 1941. - 48 с.; 14 см.;
28. სიცოცხლე ბრძოლა: [მოთხრობა]. - თბ.: ფედერაცია, 1942. - 105 გვ.; 17სმ.;
29. ლექსი საბავშვო კალენდარზე. - თბ.: სახელგამი, 1943. - 6 გვ.; 13სმ.;
30. მერცხალა: [მოთხრობა] / მხატვ. ნათელა იანქოშვილი. - თბ.: საბლიტგამი, 1946 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 16 გვ.: ილ.; 18სმ.;
31. მოთხრობები / [მხატვ.: რუსულად ზედელაშვილი, ვ. ტოროტაძე]. - თბ., 1946 (სახელგამის მე-2 სტ.). - 406, [3] გვ.: სურ.; 21სმ.;
32. სალამურის ხმა: საბავშვო მოთხრობები. - თბ.: საბლიტგამი, 1947 (ლ. პ. ბერიას სახ. პოლიგრაფკომბინატი კომუნისტი). - 108 გვ.: სურ.; 21სმ.

მისი რედაქციით გამოცემულია:

1. ტფილისის მოზარდ მაცურებელთა სახელმწიფო თეატრი: გასტროლები / ელიზბარ პოლუმორდვინოვის რედაქციით. - ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-6 სტ.). - [26] გვ.: სურ.; 24სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ალლაძე, ა. (ანასტასია). პიონერთა ბანაკი = Пионерский лагерь / ლექსი ანასტასია ალლაძისა; მხატვარი ლ. გილჩევსკაია; რუსულად თარგმ-

ნილია ელიზბარ პოლუმორდვინოვის მიერ. - თბ.: საბლიტგამი, 1942 (Комб. печати Грузгиза). - 12 დაუნომრ. გვ.: ილ.; 13 სმ. - უთავფურცლო, აღწერილია გარეკ. მიხ.. - გარეკანი და ტექსტი ქართულ და რუსულ ენებზე.

გამოქვეყნებულია:

1. გათენება ოქტომბერით: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1924. - №19-20. - გვ. 11;
2. ბარრიკადებზე: [ნოველა] // ჩირალდანი. - 1925. - №5. - გვ. 9;
3. დედას: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №10. - გვ. 8;
4. მანქანებიდან რევოლუციამდე: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №1. - გვ. 3;
5. მისტიციზმი სცენიდან: შვიგელმენშის დადგმის გამო / პლ. ქიქოძე, ვ. მაჭავარიანი, შ. რადიანი, ელ. პოლუმორდვინოვი, ა. მაშაშვილი, გ. მდივანი, ვ. ლუარსაშიძე და სხვები // კომუნისტი. - 1925. - 10 იანვარი. - №8. - გვ. 4;
6. „მოსკოვი“ ოქტომბერზე: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №17-18. - გვ. 5;
7. ორატორი (ლენინს): [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №2. - გვ. 4;
8. პირველი მაისი: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №9. - გვ. 3;
9. რაჭას: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №11-12. - გვ. 4;
10. რევოლუციის გუშავი: [ლექსი] // საზღვარზე. - 1925. - №3-4. - გვ. 213;
11. საქართველო: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №19-20. - გვ. 8;
12. საჭეები: [ლექსი] // ლიანდაგი. - 1925. - ნოემბერი. - №2. - გვ. 25-40;
13. ფიქრები რევოლუციაზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №11-12. - გვ. 12-13;
14. ქალი ღამეში: [ლექსი] // ლიანდაგი. - 1925. - ნოემბერი. - №2. - გვ. 12-13;
15. შურისძიება: [ჩანახატი] // საზღვარზე. - 1925. - №2. - გვ. 83;
16. წერილი მეგობრებს: [ლექსი] // ჩირალდანი. - 1925. - №13-14. - გვ. 3;
17. ამხანაგები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №10. - გვ. 7-17;
18. ბავშვი-ყვავილი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №3. - გვ. 10-11;
19. მთის ნაკადი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №6. - გვ. 16;
20. შემოდგომა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1926. - №12. - გვ. 13-14;
21. ბავშვის სიტყვა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №2. - გვ. 3;
22. ზამთარში ბუხართან // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №12. - გვ. 2-4;
23. კვირა დილა სოფელში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №8. - გვ. 8-10;
24. კომუნისტი გმირები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №3. - გვ. 4;
25. ლენინის გზით // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №1. - გვ. 4;
26. 1 მაისი / [მხატვარი დავით გველესიანი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №5. - გვ. 3-10;
27. პირველი მაისი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №4. - გვ. 2;
28. სიხარული // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №11. - გვ. 5;
29. Два солнца: [Рассказ] / Перевод с грузинского А. Неймана // На рубеже Востока. - 1928. - №1. - стр. 84-105;
30. Пожар: [Рассказ] // На рубеже Востока. - 1928. - №3-4. - стр. 72-81. - Перевод с грузинского;
31. Шаншилар: [Рассказ] // На рубеже Востока. - 1928. - №7. - стр. 29-37. - Перевод с грузинского;
32. Железные братья: [Рассказ] // На рубеже Востока. - 1929. - №6-7. - стр. 27-41; №8-9. - стр. 11-22; №10. - стр. 7-17. - Перевод с грузинского;
33. სკოლა რომელიც სჭედს ახალ მშენებლებს: [კამოს სახელობის საფაბრიკო-საქარხნო სკოლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1933. - 26 ივლისი. - №170. - გვ. 3;
34. ახალი ძალა: [ნაწყვეტი რომანიდან „ილიძეებენ მთები“] // მუშა. - 1934. - 26 აპრილი. - №96;
35. გიგანტის შენება: [ნარკვევი რიონჰესის მშენებლობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 2 აგვისტო. - №177. - გვ. 2;
36. მალაროების ენთუზიაზმი: [ნარკვევი ტყიბულის შთაბეჭდილებებზე] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
37. მთებმა დუმილი დაარღვიეს: [ნარკვევი ხვამლის მთის ბარიტის მალაროებზე] // კომუნისტი. - 1934. - 8 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 3;
38. საქართველოს მზის ქვეშ: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1935. - 12 ნოემბერი. - №262. - გვ. 2;
39. უღელტეხილზე: [ნარკვევი]: სურამის ელექტროფიცირებული გადასვლის მემანქანეთა შესახებ // მუშა. - 1935. - 1 აგვისტო. - №175. - გვ. 3;
40. ფანდური: [ნარკვევი ბეყმარელი გლეხის ფ. ფარასტაევის შესახებ] // კომუნისტი. - 1935. - 23 თებერვალი. - №51. - გვ. 3;
41. ღირსეული ადამიანები: [ნარკვევი]: ორთქმავალთა შემკეთებელი ქარხნის მუშათა გმირების შესახებ // მუშა. - 1935. - 11 აგვისტო. - №184. - გვ. 2;
42. ახალი ცხოვრების გზით: [ნარკვევი] // მუშა. - 1936. - 2 სექტემბერი. - №202. - გვ. 3;
43. ერთი დღით ქვემო-სვანეთში: [ნარკვევი] // მუშა. - 1936. - 12 ივნისი. - №134. - გვ. 2;
44. რეკორდსმენების სტახანოვური შეჯიბრება: ერთი დღე ჩაის პლანტაციებში // კომუნისტი. - 1936. - მაისი. - №119. - გვ. 1;
45. საგურამო და წინამური: [ეპიზოდი ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებიდან] // მუშა. - 1936. - 2 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 3;
46. საგურამო და წინამური: [მიმოხილვა ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებიდან] // მუშა. - 1936. - 30 სექტემბერი. - №226. - გვ. 3;

47. სისხლიანი წელი: ერთი თავი რომანიდან // მუშა. - 1936. - 28 ივნისი. - №147. - გვ. 3; 29 ივნისი. - №148. - გვ. 3; 30 ივნისი. - №149. - გვ. 3;
48. ქუთაისი ბნელი და მზიანი: [ქუთაისი გასაბჭოებამდე და შემდეგ] // კომუნისტი. - 1936. - 22 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
49. შორეული ცის ქვეშ: [მოთხრობა] // მუშა. - 1936. - 21 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 3; 22 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
50. შორეული ცის ქვეშ: ნაწყვეტი მოთხრობიდან // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - 16 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3;
51. შორეული ცის ქვეშ: პუშკინი საქართველოში // მუშა. - 1936. - 2 ივნისი. - №125. - გვ. 2; 3 ივნისი. - №126. - გვ. 2;
52. В далеком краю: Глава из повести о Пушкине // Заря Востока. - 1936. - 24 мая. - № 119. - С.3;
53. Весна идет: Отрывок из романа „Пробуждаются горы“ / Елизбар Полумордвинов; Лидия Натрошвили // На рубеже Востока. - 1936. - март. - № 7. - С.3;
54. Конец адата: [Рассказ] / Пер. А. Нейман // Заря Востока. - 1936. - 23 сентября. - № 223. - С.3;
55. ახალგაზრდა მალაროელები: [ნარკვევი ტყვარჩელის ქვანახშირის მომუშავე კომკავშირელი სტახანოველების შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 29 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 3;
56. თხუთმეტ ულმობელ საუკუნის მონმე ქალაქი...: [ლექსი. სიმღერა ახალ თბილისზე] // მუშა. - 1938. - 2 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
57. პოეტის სიკვდილი: [ნიკოლოზ ბარათაშვილის ცხოვრების შესახებ. ნოველა] // კომუნისტი. - 1938. - 24 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
58. სიმღერა ახალ თბილისზე: [ლექსები: ა. აბაშელის, დ. გაჩეჩილაძის, ს. ფაშალიშვილის, ს. თავაძის, ვ. ჟურულის, გ. ქუჩიშვილის, ე. პოლუმორდვინოვის და ა. თევზაძის] // მუშა. - 1938. - 2 აპრილი. - №75. - გვ. 2;
59. Родник: [Рассказ] / Перевод с грузинского А. Канчели // Заря Востока. - 1938. - 24 октября. - № 245. - стр. 3;
60. ორი ნოველა: [სინათლე. ფაცხა და ოდა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 ივლისი. - №21. - გვ. 2;
61. ოქუმი ახალი ადამიანები: [გალის რაიონის აყვავებული სოციალისტური სოფლის კოლმეურნეთა უდიდესი წარმატებები] // კომუნისტი. - 1939. - 3 აგვისტო. - №176. - გვ. 3;
62. სიხარული: [მოთხრობა] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1939. - 2 სექტემბერი. - №201. - გვ. 4;
63. გზა და სინათლე [ცაგერის რაიონში]: [ნარკვევი] // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1940. - 14 ივლისი. - №34;
64. მამა: [მოთხრობა] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - 1940. - 6 ივლისი. - №154;
65. მარულა: [თავი რომანიდან „გარღვეული ზღუდეები“] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 6 ნოემბერი. - №31;
66. მარულა: [პირველი თავი რომანიდან „გარღვეული ზღუდეები“] // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1940. - 17 დეკემბერი. - №51;
67. მეთვრამეტე წელი: ერთი თავი ამავე სახელწოდების რომანიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 22 თებერვალი. - №6;
68. სინათლე: [მოთხრობა] // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 4 თებერვალი. - №28;
69. უკანასკნელი რამე [აკაკი წერეთლისა]: [დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის] // კოლმეურნე. - სიღნაღი, 1940. - 12 ივნისი. - №76;
70. ჰიმნი: [მოთხრობა] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №2. - გვ. 3-7;
71. ზღაპარი სინამდვილეში: [ფაშისტური გერმანიის შესახებ] // ლახვარი. - 1941. - 21 სექტემბერი. - №2;
72. ღამის თორმეტი საათი: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1941. - №8. - გვ. 36-42;
73. კალატოზის სიკვდილი: [მოთხრობა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 6 ივნისი. - №23;
74. მე ის მოკვალა: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1942. - №2. - გვ. 70-76;
75. მე ძმა ვარ შენი: ნოველა // მნათობი. - 1942. - №4. - გვ. 86-90;
76. მართალი მოთხრობები: [სიხარული; ძმადნაფიცი; დედის გული] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 3 დეკემბერი. - №7;
77. ალაზნის პირას: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1944. - 24 ოქტომბერი. - №215;
78. ალექსანდრე გურგენიძე: [საზღვაო ავიაციის კაპიტნის საბრძოლო გზა] // კომუნისტი. - 1944. - 26 ნოემბერი. - №238;
79. ვაჟკაცის მარჯვენა: [ნარკვევი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 19 მაისი. - №17 (27);
80. სვანი მეზღვაური [იაროსლავ იოსელიანი] // კომუნისტი. - 1944. - 20 მაისი. - №101;
81. ქართველი მეზღვაური [ი. იოსელიანი] // კომუნისტი. - 1944. - 9 თებერვალი. - №28;
82. ქერჩიდან სევასტოპოლამდე: [მოთხრობა] // კომუნისტი. - 1944. - 9 ივნისი. - №116;
83. Морякиз Сванети [Я. К. Иоселиани] / Э. Фейгин, Э. Полумордвинов // Заря Востока. - 1944. - 21 мая. - №101;
84. ცაიში-გმირთა სოფელი: [მოთხრობა სამამულო ომის გმირებზე] // მეზღვაური. - ზუგდიდი, 1945. - 23 თებერვალი. - №8;
85. ხეხილიც იგრძნობს: [მოთხრობა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 სექტემბერი. - № 31;
86. აკვანი: [მოთხრობა]; ნახ. ი. რაზმაძისა // პიონერი. - 1946. - № 10. - გვ. 3-4;
87. მერცხალი: [მოთხრობა] // თაიგული. - 1946. - გვ. 208-212;
88. როგორ აღმართეს გამარჯვების დროშა რაიხსტაგზე // კომუნისტი. - 1946. - 9 მაისი. - №93;
89. სამშობლო: [მოთხრობა] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1946. - 27 იანვარი. - №20;
90. სამშობლო: [ნარკვევი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 256-260;
91. ელისე ტულუში: [მოკლე ბიოგრაფია და საბრძოლო ეპიზოდები] // ჩვენი გმირები. - 1947. - №3. - გვ. 48-53;

92. მელიტონ ქანთარია: [მოკლე ბიოგრაფია და საბრძოლო ეპიზოდები] // ჩვენი გმირები. - 1947. - № 3. - გვ. 9-14;
93. Мелитон Кантария // Наши герои: Сборник. - 1947. - стр. 9-14;
94. Элисе Тугуши // Наши герои: Сборник. - 1947. - стр. 48-53.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ნოვიკოვი, ი. პუშკინისა და რავესკის ოჯახი: რომანიდან „პუშკინი სამხრეთში“ / თარგმნა ე. პოლუმორდვინოვი // მნათობი. - 1942. - №6. - გვ. 92-118.

მის შესახებ:

1. ქიქოძე, პ. ელიზბარ პოლუმორდვინოვი. „ვერცხლის ქამარი“. მოთხრობები: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 18 მაისი. - №110. - გვ. 4;
2. ქართველი მწერლების ნაწერების გამოცემა რუსულად: [ხელშეკრულება რუსეთის სახელგამთან] // კომუნისტი. - 1928. - 28 ივნისი. - №149. - გვ. 4;
3. ბახტაძე, ვ. ქართული მხატვრული პროზა 1928 წელში: გრიგოლ რობაქიძე, დემნა შენგელია, კ. გამსახურდია, მიხეილ ჯავახიშვილი, არისტო ჭუმბაძე, აკაკი პაპავა, ელიზბარ პოლუმორდვინოვი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, სტეფანე კასრაძე, ლეო ქიაჩელი // კომუნისტი. - 1929. - 1-6 იანვარი. - №1-4. - გვ. 3;
4. Радиани, Ш. Элизбар Полумордвинов // На рубеже Востока. - 1929. - № 6-7. - стр. 130-133;
5. ლუარსაბიძე, ვ. ელ. პოლუმორდვინოვი. „იღვიძებენ მთები“: ნაწარმოების გამოცემის გამო // კომუნისტი. - 1934. - 21 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 4;
6. ცინცაძე, პ. იღვიძებენ მთები: ბიბლიოგრაფია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - 25 დეკემბერი. - №31. - გვ. 4;
7. ურუშაძე, ნ. ე. პოლუმორდვინოვი. „იღვიძებენ მთები“: რომანი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1935. - 4 ივნისი. - №129. - გვ. 4;
8. განთიადის წინ // კომუნისტი. - 1941. - 21 მარტი. - № 67. - გვ. 3. - ახალი წიგნები;
9. დონაძე, კ. ელიზბარ პოლუმორდვინოვი - „განთიადის წინ“: [რომანი] // მნათობი. - 1941. - №2. - გვ. 173-174. - თბილისი. 1941. რეცენზია;
10. კალანდაძე, ლ. „განთიადის წინ“: [ე. პოლუმორდვინოვის რომანი]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 1 მაისი. - № 18;
11. Ремисов, М. Перед зарей: [Роман Э. Полумордвинова]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1941. - 22 июня. - № 145;
12. მკითხველი. ელ. პოლუმორდვინოვი - „მოთხრობები“ // მნათობი. - 1946. - №12. - გვ. 154. - რეცენზია.

წყარო:

1. მელაძე, კარლო. ელ პოლუმორდვინოვი – „ქვეყანა მიდის“. 1931: (ბიბლიოგრაფია) // მნათობი. - 1931. - № 3. - გვ. 239-240;
2. რადიანი, შ. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - № 3. - გვ.: 192, 204-206.

პოლუმორდვინოვი, ივანე ტიმოთას ძე (1875, 10/1 –) – მწერალი, მთარგმნელი, ჟურნალისტი და მასწავლებელი. დაამთავრა გორის სასულიერო სასწავლებელი (პირველ მოწაფედ), თბილისის სასულიერო სემინარია (საიდანაც 1893 წელს მოწაფეთა ამბოხების გამო გამორიცხეს, მაგრამ შემდეგ ისევ მიიღეს) საუკეთესო მოწაფედ 1898 წელს, დორპატის (იურევი) უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი 1902 წელს (თუმცა სემინარიის საბჭო სასულიერო აკადემიაში გზავნიდა სახელმწიფო ხარჯით, მაგრამ ეს არ ინდომა).

თანამშრომლობდა: 1900 წლიდან რუსულ გაზეთში „Новое обозрение“, უ. თუმანიშვილის რედაქტორობის დროს. აქ ათავსებდა მოწინავე და სხვა წერილებს, „Тифлисский листок“-ში ბეჭდავდა ქართველ მწერალთაგან (აკაკი, ვაჟა-ფშაველა, დუტუ მეგრელი და სხვ.) ნათარგმნ ნაწარმოებთ, იმავე დროს, „ცნობის ფურცელში“ ათავსებდა რუს მწერალთა (ან. ჩეხოვი, მ. გორკი და სხვ.) ნაწერებს.

1901 წლიდან ჟურ. „მოამბეში“ მოათავსა: ან. ჩეხოვის მოთხრობა „სახლში“ („მოამბე“, 1901, № 10), მ. გორკის „სამნი“ („მოამბე“, 1901, № 7-12, 1903, № 1-7), ჰენრიხ იბსენის „ექიმი შტოკმანი“, დრამა 5 მოქ. („მოამბე“, 1903, № 4-8), ფონ პოლენცის რომანი „გლეხი-კაცი“ („მოამბე“, 1903, № 9-12; 1904, № 1, 2, 4, 6-8, 10-11), ან. ჩეხოვის „შემთხვევა“ („მოამბე“, 1904, № 8), სტერნის „მამა“ („მოამბე“, 1904, № 12); „წითელი მანტია“ („ივერიის ბიბლიოთეკა“, 1905, №3) და სხვ. 1905 წელს ფ. გოგიჩაიშვილის „ივერიაში“ ბეჭდავდა წერილებს, ხოლო „ცნობის ფურცელში“ – საკუთარ მოთხრობებს (ვანო სოფოშვილის ფსევდონიმით, მისივე ხელით მონაწერია ი. პ.-ვი.), მოწინავე და პუბლიცისტურ წერილებს, რომლებშიაც არკვევდა ნარმომადგენლობითი სახელმწიფო წყობილებას (ინგლისის, ავსტრია-უნგრეთის, შვეიცარიის, კანადის, ახალი ზელანდიის და სხვ.). ერთხანს, გაზ. „Кавказ“-ის რედაქციის მდივანი იყო. აქ წერდა ხელმოუწერავად, ან ჩ.-ის მონერით. მოთხრობებს ბეჭდავდა „თემშიაც“.

1908 წელს მიიწვიეს ქართული ენის ცენზორად, იმავე დროს – ლოლიკის, ფსიქოლოგიისა და რუსული სიტყვიერების მასწავლებლად სხვადასხვა საშუალო სასწავლებელში. ცენზორობის დროს ქართული მწერლობისა და პრესის მეგობრად იყო ცნობილი. ბოლოს ვექილობდა.

დანერა მსოფლიო თეატრის ისტორია, ქართული თეატრის შესახებ მასალებითურთ.

ცალკე გამოცემულია:

1. Алфавитный список драматических произведений на грузинском, армянском и татарском языке, разрешенных для представления на сценах Кавказского края по 1-ое мая 1909 г.: Изд. чл. Тифлис. ком. по делам печати Ив. Тим. Полумордвинова. - Тифлис: тип. т-ва „Сорапаны“, 1909. - 63 с.; 24 см.;

2. Список пьес на армянском языке, разрешенных к представлению на сценах Кавказского края: По 1-ое июня 1913 г. / И.Т. Полумордвинов. - Тифлис: Тифлис. ком. по делам печати, 1913 (Тип. „Эсперанто“). - 150 с.; 18 см.. - Название пьес на рус. и арм. яз.;
3. Список пьес на грузинском языке, разрешенных к представлению на сценах Кавказского края: По 1 июня 1913 г. / И.Т. Полумордвинов. - Тифлис: Тифлис. ком. по делам печати, 1913 (Тип. „Эсперанто“). - 144с.; 19 см.. - Название пьес на рус. и груз. яз.;
4. Список пьес на русском, татарском, айсорском, греческом, осетинском, эстонском, польском и сартском языках, разрешенных к представлению на сценах Кавказского края по 1-е января 1914 г. / И.Т. Полумордвинов. - Тифлис: тип. „Эсперанто“, 1914. - 17 с.; 19 см.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

1. ფონ-პოლენცი, ვილჰელმ. გლეხი-კაცი: [რომანი] / თარგ. ივ. პოლუმორდვინოვისა. - ტფ., 1906 (წიგნის გამავრცელებელი ქართველთა აზხ. სტ.). - VI, 456, II გვ.; 22 სმ.. - წინართი: „ვილჰელმ ფონ-პოლენცი“-ი. პ-ვისა.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჩეხოვი, ან. - ა) ბედნიერება: (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 20 მაისი. - №1470. - გვ. 1; ბ) ბოროტ-მომქმედი: (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 25 დეკემბერი. - №1681. - გვ. 2-3; გ) საზარელი ღამე: (მოთხრობა. თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 9 ივნისი. - №1489. - გვ. 1-3; დ) სახლში: (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // მოამბე. - 1901. - №10, განყ. I. - გვ. 1-14; ე) სიტყვის ძალა: (მოთხრობა. მთარგმნელი) ივ. პოლუმორდვინოვი // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1901. - 7 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 1-3; 14 ოქტომბერი. - №10. - გვ. 1-2; ვ) ტრალიკული მდგომარეობა: ხუმრობა ერთს მოქმედებად (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვისა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 12 ივნისი. - №1492. - გვ. 1-3; ზ) უსათაურო: (მოთხრობა. თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვისა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 27 ოქტომბერი. - №1623. - გვ. 1-2; თ) ბუხჰალტერის თანაშემწის დღიური: (მოთხრობა. მთარგმნ. ივანე პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 10 ნოემბერი. - №66. - გვ. 3-4; ი) სასამართლოში: (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 24 იანვარი. - №1706. - გვ. 1-3; კ) უნტერ-ოფიცერი პრიშიბევი: (თარგმანი) ივ. პოლუმორდვინოვის // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 25 იანვარი. - №1707. - გვ. 1-2; ლ) ქალის ბედი: (მოთხრობა. მთარგმნელი ივანე პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 17 ნოემბერი. - №67. - გვ. 1-4;

- მ) ქამელონი: (მოთხრობა. მთარგმნ. ივანე პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 1 დეკემბერი. - №71. - გვ. 1-3; ნ) აჯანყება: (მოთხრობა. ივანე პოლუმორდვინოვის თარგმანი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 31 აგვისტო. - №147. - გვ. 2; ო) შემთხვევა: [მოთხრობა. თარგმანი] ივ. პოლუმორდვინოვი-სა // მოამბე. - 1904. - №8, განყ. I. - გვ. 1-16;
2. გორკი, მაქსიმ. სამნი: [მოთხრობა] თარგმნილი ივ. პოლუმორდვინოვის მიერ // მოამბე. - 1902. - №7, განყ. I. - გვ. 31-60; №8, განყ. I. - გვ. 115-138; №9, განყ. I. - გვ. 60-86; №10, განყ. I. - გვ. 107-128; №11, განყ. I. - გვ. 1-40; №12, განყ. I. - გვ. 61-92; 1903. - №1, განყ. I. - გვ. 107-148; №2, განყ. I. - გვ. 77-112; №3, განყ. I. - გვ. 30-64; №4, განყ. I. - გვ. 56-98; №5, განყ. I. - გვ. 63-110; №6, განყ. I. - გვ. 52-88; №7, განყ. I. - გვ. 59-92;
 3. სენკევიჩი, ჰენრიკ. კურთხეულ იყავ!: (ინდოელთა ლეგენდა. მთარგმნ. ივ. პოლუმორდვინოვი) ივ. პ-ი // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 10 ნოემბერი. - №66. - გვ. 1-4;
 4. ანდრეევი, ლ. კედელი: (მოთხრობა. მთარგმნ. ივ. პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 6 ნოემბერი. - №165. - გვ. 1-4; 9 ნოემბერი. - №166. - გვ. 3-4;
 5. იბსენი, ჰენრიხ. ხალხის მტერი ანუ ექიმი შტოკმანი: ხუთ მოქმედებიანი დრამა ჰენრიხ იბსენისა [თარგმანი ივ. პოლუმორდვინოვისა] // მოამბე. - 1903. - №4, განყ. I. - გვ. 31-55; №5. - განყ. I. - გვ. 35-62; №6. - განყ. I. - გვ. 25-51; №7. - განყ. I. - გვ. 35-58; №8. - განყ. I. - გვ. 57-82;
 6. პოლენცი, ვილჰელმ ფონ. გლეხი-კაცი: (რომანი) ვილჰელმ ფონ-პოლენცისა. ლევ ტოლსტოის წინასიტყვაობით [თარგმანი] ივ. პოლუმორდვინისა // მოამბე. - 1903. - №9, განყ. I. - გვ. 1-45; №10. - განყ. I. - გვ. 58-104; №11. - განყ. I. - გვ. 43-88; №12. - განყ. I. - გვ. 44-68; 1904. - №1. - განყ. I. - გვ. 57-89; №2. - განყ. I. - გვ. 59-88; №4. - განყ. I. - გვ. 61-106; №6. - განყ. I. - გვ. 11-59; №7. - განყ. I. - გვ. 67-96; №8. - განყ. I. - გვ. 67-96; №10. - განყ. I. - გვ. 45-80; №11. - განყ. I. - გვ. 15-62;
 7. კარაბჩევსკი, ნ. იუბილე: (მოთხრობა, 1864 წლის სასამართლოს წესდების იუბილეს გამო. მთარგმნელი ივანე პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 7 დეკემბერი. - №2692. - გვ. 2-3;
 8. სტერნი, ა. მამა: ამბავი ა. სტერნისა [თარგმანი] ივ. პოლუმორდვინოვისა // მოამბე. - 1904. - №12, განყ. I. - გვ. 1-41;
 9. ტერიე, ანდრე. სამი მოგვი: (მოთხრობა. მთარგმნ. ივ. პოლუმორდვინოვი) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 25 დეკემბერი. - №281. - გვ. 5-8;
 10. ბრიე, ეყენ. წითელი მანტია: დრამა ოთხ მოქმედებად [თარგმანი ი. პოლუმორდვინოვისა] (ეს პიესა საფრანგეთის აკადემიამ პრემიით დააჯილდოვა) // ივერიის ბიბლიოთეკა. - 1905. - №3. - გვ. 83-217;

11. შჩეპკინა-კუპერნიკი. ცუდი სიზმარი / შჩეპკინა-კუპერნიკი; [მთარგმ.] ი. პ-ვი // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 10 თებერვალი. - №289. - გვ. 1-4; №290. - გვ. 1-3.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 29 აპრილი. - №92. - გვ. 4; 16 მაისი. - №104. - გვ. 4; 29 დეკემბერი. - №282. - გვ. 4;
2. სესხი: (ეტიუდი) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 25 დეკემბერი. - №2363. - გვ. 1-2;
3. ახალი ზელანდია: საპროფესიონალო კავშირები; შემათანხმებელი კომისიები, სამედიცინო სამართალი და მოხუცებულობის პენსია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 ივლისი. - №2855. - გვ. 2-3;
4. ახალი ზელანდია: სახალხო განათლება; საგარეო კანონმდებლობა და მშრომელი ხალხის მდგომარეობა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 17 ივნისი. - №2846. - გვ. 2-3;
5. ინგლისი: არჩევნები. ქალაქის როლი არჩევნებში და ახალშენთა ავტონომია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 26 მაისი. - №2829. - გვ. 2-3;
6. ინგლისი: აღმასრულებელი ძალა და პარლამენტი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 მაისი. - №2817. - გვ. 2-3;
7. ინგლისი. ახალი ზელანდია და მისი კონსტიტუცია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 ივნისი. - №2839. - გვ. 2-3;
8. ინგლისი: კონსტიტუციის ზოგიერთი განსაკუთრებული მხარე და მუშა ხალხის დეპუტატი ჯონ ბერნსი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 21 მაისი. - №2825. - გვ. 2-3;
9. ინგლისი: მოქალაქე და მისი უფლებანი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 მაისი. - №2811. - გვ. 2-3;
10. ინგლისი: [პოლიტიკური ნყოფილება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 27 აპრილი. - №2805. - გვ. 2-3;
11. კანადა. თვითმმართველობის შემოღება. პროვინციათა ფედერაცია და ახალშენის დანიშნულება // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 აგვისტო. - №2893. - გვ. 2-3;
12. კანადა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 აგვისტო. - №2880. - გვ. 2-3; 6 სექტემბერი. - №2902. - გვ. 2;
13. კოპერაციები და რკინისგზის მომხმარებელთა საზოგადოება // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 4;
14. პროპორციონალური არჩევნები // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 მაისი. - №2822. - გვ. 2-3;
15. ჟან-ჟაკ რუსო და მონტესკიე სახელმწიფოს შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 აპრილი. - №2802. - გვ. 2-3;
16. რა პოლიტიკას მისდევს ინგლისი ახალ შენებაში // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 27 სექტემბერი. - №2918. - გვ. 2-3; 5 ოქტომბერი. - №2924; 6 ოქტომბერი. - №2925; 11 ოქტომბერი. - №2929; 14 ოქტომბერი. - №2932;
17. რუსეთის პრესა ბიუროკრატიაზე // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 24 მარტი. - №2780. - გვ. 1-2;

18. ჰუნგრეთი; ნაციონალური საკითხი ჰუნგრეთში; ავსტრო-ჰუნგრეთის დამოკიდებულება; ჰუნგრეთის კონსტიტუცია; გლეხთა მოძრაობა ჰუნგრეთში და პარტიები // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 ნოემბერი. - №2956. - გვ. 2-3;
19. ამხანაგ ილია მგელაძეს: [მოგონება] // კომუნისტი. - 1921. - 13 სექტემბერი. - №159. - გვ. 1;
20. ჩემი შეხვედრა გორკოვს // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №287. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. იურევიდან გვატყობინებენ... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 15 ივნისი. - №1838. - გვ. 2;
2. ახალი ცენზორი // ისარი. - 1908. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
3. გამოვიდა და იყიდება... // დასაწყისი. - 1908. - 4 მარტი. - №1. - გვ. 4. - განცხადებანი;
4. ერ. ტ-ძე. ბიბლიოგრაფია: (ვილხელმ ფონ-პოლენცი: „გლეხი-კაცი“) // დასაწყისი. - 1908. - 8 მარტი. - №5. - გვ. 3-4; 13 მარტი. - №9. - გვ. 3-4;
5. ქართული ენის ცენზორათ... // ცისკარი. - 1908. - 13 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
6. გამოვიდა და თბილისის... // მომავალი. - 1909. - 5 სექტემბერი. - №9. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. №10, გვ. 1; №11, გვ. 1..;
7. თფილისის საკომერციო სასწავლებელში // მომავალი. - 1909. - 27 ოქტომბერი. - №50. - გვ. 2;
8. ნებადართული პიესები // ჩანგი. - 1909. - 18 აგვისტო. - №37. - გვ. 3;
9. წარმოდგენა № 10.: ქართული თეატრი... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 აპრილი. - №30. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: დრ. საზოგადოების აღმინისტრაცია. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №31, გვ. 1.;
10. წარმოდგენა №17.: ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 1;
11. ივ. პოლუმორდვინოვი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №40. - გვ. 16;
12. ივ. პოლუმორდვინოვი გადასწყვიტა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №36. - გვ. 16;
13. მთარგმნელი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 5-6;
14. მსოფლიო თეატრის ისტორიასა სწერს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 16;
15. И. Т. Полумордвиновъ. Список пьесъ на грузинскомъ языке: разреш. къ представл. на сцене Кавк. Края. ц. 40 коп. Тифлисъ Цензурный Комитетъ: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №6. - გარეკანის ბოლო გვერდი;
16. გავაშელი, ვ. ა. პ. ჩეხოვი - მოთხრობები: [რეცენზია] / ვ. გავაშელი; ივ. პოლუმორდვინოვი, მთარგმნელი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 8 სექტემბერი. - №31.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ზემოხსენებული გამოცემანი;
3. მსოფლიო თეატრის ისტორიასა სწერს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 16;

4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 478, 493.

პურადაშვილი, ივანე ისააკის ძე (1866, 2/1 – 1946, 24 ან 25/1) – მეცენატი, – საზოგადო მოღვაწე, ქუთაისის თეატრის სულისჩამდგმელი, პირველი ქართველი ბულალტერ-ეკონომისტი და კომერციულ ცოდნათა ლექტორი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქ. ქუთაისში 1866 წლის იანვრის 2). პირველდანიებითი რუსულ-ქართულის ცოდნა ოჯახსა და ქუთაისის გიმნაზიაში მიიღო, დაამთავრა ოდესის კომერციული სასწავლებლის უმაღლესი სპეციალური კურსები, სადაც ასწავლიდნენ ეკონომიკურ-ფინანსურ საგნებსა და ბულალტერ-რიას (1886-1889). ამ დროს საქართველოში ერთი ქართველი ბულალტერიც სპეციალური ცოდნით აღჭურვილი არ იყო. ივ. პურადაშვილმა პირველმა დაიწყო ამ დარგში მუშაობა.

1890 წელს მსახურობდა ბულალტრად მანთაშევის ნავთის ქარხანაში, 1891 წლიდან – ქუთაისის საურთიერთო ნდობის საზოგადოებაში, 1897 წლიდან – შეთავსებით – მარგანეცის მრეწველთა საზოგადოებასა და საბჭოში და 1909 წელს – ქუთაისის საადგილმამულო ბანკში, 1910 წლიდან – აზოვო-დონის კომერციულ ბანკის ქუთაისის განყოფილებაში – ჯერ მთავარ ბულალტრად, შემდეგ – მმართველად 1921 წლის მარტამდე, რომლის შემდეგ მთელი ქონება ქუთაისის რევკომს გადასცა; 1921 წლიდან – ქუთაისის სახალხო მეურნეობის მომარაგების განყოფილების გამგედ, 1923 წლიდან – ქუთაისის სახელმწიფო ბანკის გამგედ 1932 წლამდე, 1932 წლიდან – თბილისში, სახელმწიფო ბანკის კოოპერატიული განყოფილების დირექტორის მოადგილედ და სხვ.

საერთო-კომერციულ საქმიანობაში ჩაება 90-იანი წლიდან. დაახლ. 1895 წელს ქუთაისში დააარსა ხელოსანთა არტელი (ეს იყო პირველი საწარმოო კოოპერატიული ნადი), რომელსაც 3 წელი ხელმძღვანელობდა. 1897 წელს არჩეული იქნა ქუთაისში ახლად დაარსებული პირველი მომხმარებელი საზოგადოების „იმედის“ გამგეობის წევრად (სიმონ ლორთქიფანიძის თავმჯდომარეობით), რომლის დროსაც ააგო კოოპერატიული ფურნე, ოდესიდან გამოიწვია სპეციალური პურის მცხობელი, საზოგადოებას საღი ხარისხის პური გაუჩინა ნაკლებ ფასებში. ხელმძღვანელობდა ორ წელს. 1919 წელს ქუთაისში, სხვებთან ერთად, შექმნა საზოგადოება „მრეწველი“ (ხე-ტყისა), რომელსაც დახურვამდე ხელმძღვანელობდა. 1921 წლიდან ქუთაისის ხელოსანთა საკრედიტო ამხანაგობის საბჭოს, „ქუთავაჭრობის“, ქუთაისის

წიგნების გამომცემლობის, საფეიქრო ამხანაგობის და სხვ. წევრი იყო.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე – თითქმის 25 წელი ქ. ქუთაისის საბჭოს ხმოსანი იყო (ფინანსურ, სარევიზიო და სხვა კომისიებში, 10 წელი – სააფთიაქო კომისიაში (ქალაქის აფთიაქების მეურნეობას უძღვებოდა); აქტიური წევრი სათეატრო კომისიისა (ქალაქის თეატრის მეურნეობას ხელმძღვანელობდა). 1913 წელს ქუთაისში კომერციულ ცოდნათა გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსებასა და მის მიერ სკოლის გახსნაში აქტიური მონაწილეობა მიიღო. მხურვალედ მონაწილეობდა ეთნოგრაფიული ქართული უნივერსიტეტის დაარსების, საქველმოქმედო, უმაღლეს სასწავლებლის მოსწავლეთა, ბავშვთა დამხმარე და სხვა საქვეყნო-კულტურულ საქმიანობაში; აგრეთვე, 1918 წელს, კომპოზიტორ მელ. ბალანჩივაძის თაოსნობით, ქუთაისში დაარსებულ „ქართულ სამუსიკო საზოგადოების“ დამფუძნებელ კრებაზე არჩეული იქნა გამგეობის წევრად, რომლის მეცადინეობით დაფუძნდა „მუსიკალური სასწავლებელი“ (შემდეგში „მუსიკალურ ტექნიკუმად“ წოდებული).

საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ, ნითელი ჯვრის ქუთაისის განყოფილების და სხვ. წევრი იყო.

სათეატრო ასპარეზზე გამოვიდა 1885-1886 წლების სეზონში, როგორც სცენისმოყვარე მსახიობი ურბნელის ფსევდონიმით, ხოლო უმაღლესი სპეციალური კურსების დამთავრების (1889) შემდეგ, 1896 წელს, დაუახლოვდა ქუთაისში შემდგარ მსახიობთა ამხანაგობას და მის მიერ მოწვეულ ლადო მესხიშვილს, რომელსაც ყოველმხრივ ხელს უწყობდა, რომ ქუთაისი არ მიეტოვებინა. ივ. პურადაშვილის აქტიური მონაწილეობით შეიქმნა ქუთაისში ქართული დრამატული საზოგადოება, რომლის გამგეობის წევრად აირჩა, შემდეგ – თავმჯდომარედ, თავიდანვე ხაზინადრად და 20 წლის განმავლობაში ქუთაისის თეატრს ყოველმხრივ ხელმძღვანელობდა: დასის დაქირავება-შენახვას, წარმოდგენების მართვას, სახსრების მოპოვებას, დეფიციტების დაფარვას უძღვებოდა (ხარჯებს ხშირად საკუთარი ჯიბიდან ისტუმრებდა). მეფის მთავრობისგან შევიწროებულ ქართულ თეატრს ივ. პურადაშვილმა ჩაუდგა სული. დრამატული საზოგადოების გამგეობის წყალობით, ქუთაისისა და თბილისის სცენის მსახიობები ერთიმეორის ადგილზე გადადიოდნენ, რითაც საზოგადოებას იზიდავდნენ თეატრში. ივ. პურადაშვილი ყოველმხრივ ხელს უწყობდა ლადო მესხიშვილის სასცენო მოღვაწეობის ბრწყინვალე ხანას ქუთაისში (1896-1906). ამ დროს ივ. პურადაშვილის დროგამოშვებითი თანამოღვაწენი იყვნენ, როგორც დრამატული საზოგადოების გამგეობის წევრნი: იაკობ ჩიმაკაძე, მარიამ ანჯაფარიძე, მარიამ ლორთქიფანიძე, ელენე მეფაროშვილი, ალ. დარახველიძე, ილ. ჩიქოვანი, პეტ. გოკიელი, დათეშიძე და სხვ.

ივ. პურადაშვილი ცნობილი იყო, როგორც ქართული თეატრის უერთგულესი, დაუცხრომელი მუშაკი, მსახიობთა მუდმივ მზრუნველი მამა.

სარევოლუციო საქმიანობაში 1905 და 1906 წლებში უახლოეს მონაწილეობას იღებდა: მის მამულში (სახლებში) იყო რევოლუციონერთა იარაღის სამჭედლო და იარაღის საცავ-საწყობი, მისსავე ეზოში წარმოებდა წითელრაზმელთა სამხედრო ვარჯიში, რევოლუციონერებს ყოველმხრივ ეხმარებოდა, რეაქციის დროს იარაღი თავის მამულში მიაფარებინა და სხვ.

ყოველივე ზემოთჩამოთვლილ საზოგადოებრივ-კულტურულ და რევოლუციურ საქმიანობას ემსახურებოდა სრულიად უანგაროდ, უშრომისფასოდ.

კომერციულ-საბუღალტრო ცოდნის გავრცელების მიზნით 1912-1913 წლებში, ქუთაისში, გრ. გიგინეიშვილის მიერ დაარსებულ საბუღალტრო კურსებზე, კითხულობდა ლექციებს და მსმენელთა თეორიულ-პრაქტიკულ სწავლებას ხელმძღვანელობდა (ორ წელში გამოზარდა 50 ბუღალტერი, რომლებიც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მუშაობდნენ). 1918-1920 წლებში მთავრობის ნებართვით გახსნილ საბუღალტრო კურსებს ხელმძღვანელობდა, რომლის დროსაც, აგრეთვე, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, ბუღალტრის ლექციებს კითხულობდა.

1933 წლიდან ივ. პურადაშვილი რამდენჯერმე დაჯილდოებულია საპატიო სიგელით და სხვ.

1934 წლის დეკემბრის 23, ამიერკავკასიისა და საქართველოს სახელმწიფო ბანკთა სამეულმა ივ. პურადაშვილი შრომის გამირობის ნოდებაზე წარადგინა.

დანერა მემუარები:

1. ქუთაისი და ქუთაისის ქართული თეატრი: [მოკლე ისტორია, დაარსება, განვითარება]. – სათეატრო მუზეუმს გადასცა;
2. ქუთაისის საზოგადოებრივი ცხოვრება: [ქალაქის საბჭო, თვითმმართველობა და სხვადასხვა საზოგადოებრივი დარგის საქმიანობა 1875 წლიდან]. – გადაეცა ქუთაისის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმს.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 30 სექტემბერი. - №2279. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. ქუთაისის ქართულ... // ისარი. - 1908. - 10 თებერვალი. - №33. - გვ. 3. - ქუთაისის ქრონიკა;
2. ქუთაისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივნისი. - №32. - გვ. 4. - პროვინციის ქრონიკა;
3. ქართული თეატრის მოღვაწენი: ივ. მესხი. ბათუმის დრამატ. საზ-ის გამგეობის თავ-რე [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №18. - გვ. 7;

4. დადიანი, შ. ვანო პურადაშვილი: [ნეკროლოგი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 8 ივნისი. - №24.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. მისივე – „ჩემი დამოკიდებულება ქართულ თეატრთან“;
3. ვალ. გუნიას, შალვა დადიანის, ნინო ჩხეიძის, ივ. კილაძის, პ. გოგოლაშვილის, ან. რევიას და სხვ. წერილები;
4. დონ-ვალიანი. ქუთაისის თეატრი // ფონი. - 1909. - 13 სექტემბერი. - № 2. - გვ. 8;
5. ამიერკავკასიის და საქართველოს სახელმწიფო ბანკთა სამეულის დადგენილება. - 1934. - 23 დეკემბერი;
6. Заря Востока. - 1946. - 26 мая. - № 105.

პურადაშვილი, ისააკ ივანეს ძე (1831,

30/IV – 1903) – საზოგადო მოღვაწე და მშენებელი, – შვილი თავის დროზე დასავლეთ საქართველოში პურ-მარილით ცნობილი ივანე (ნონია) პურადაშვილსა (რომელიც ბაზრობის დღეს, ნაშუადღევს, სახლის წინ ჩამოჯდებოდა, გამოიტანდა ხელადით ღვინოს პურიტურთ და ბაზრობიდან სოფლისკენ მიმავალ ყოველ გლეხს ჭიქა ღვინოს დააღვინებდა, პურს მოუტეხდა, თან გზას დაულოცავდა – მშვიდობით მიგიყვანოს ოჯახშიო. გადმოცემით, ვითომ ამის გამო ეწოდა გვარად „პურადაშვილი“. მოესწრო იმ დროს, როდესაც რუსთ ხელმწიფის მთავრობამ მე-19 საუკუნის დასაწყისში ქუთათელი მიტროპოლიტი ბინიდან ძალით გამოათრია, რაკი იგი არ ნებდებოდა, ტომარაში ჩააგდო და შორეულ ქვეყანას გაუყენა. ამით გაცეცხლებულმა ივანემ, თუმცა თვალთ აკლდა, წამოიძახა: მომეციტ ჩემი თოფი, ახლავ შევუნგრეო გულის ფიცარი, ვინც ასე შეგვიგინა ღმერთთან შენაფიცარიო. გარდაიცვალა 1837 წელს, დაბადებიდან 97 წლისა).

ისააკ პურადაშვილმა დაამთავრა ქუთაისის 3-კლასიანი სასწავლებელი. ქართულთან ერთად იცოდა რუსული, თურქული, ბერძნული, სომხურიც. თვითგანვითარებით ფრიად მომზადებულ კაცად ითვლებოდა.

1852 წელს თარჯიმან-მწერლად მსახურობდა ბერძენ მშენებელ-იჯარაदार მიხეილ ელიევთან, რომელიც, სხვათა შორის, ქუთაისის საკათედრო ტაძრის მშენებლობას აწარმოებდა. ამ ტაძრის მშენებლობაში ი. პურადაშვილმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო.

1855-1856 წლებში, რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს, სამხედრო გზის მოიჯარადრის მოანგარიშედ მსახურობდა ხონში და ჯარს ხორცს აწოდებდა. 1857 წელს, ბეჟათუბნის წყლიდან სურამის უღელტეხილამდე გზის გამყვანი 150 ბერძენი მუშის ზედამხედველ-ხელმძღვანელად იყო; ამ საქმეში ი. პურადაშვილმა დიდი აღმშენე-

ბლობითი უნარი გამოიჩინა და გზა გაიყვანა ქვის კედელ-ხედების აგებით, მიხ. ელიევის იჯარადრობით.

1862 წელს ი. პურადაშვილი აირჩიეს ქუთაისის ქალაქის დეპუტატად, რომელიც, სხვა დეპუტატებთან ერთად, ქალაქის მეურნეობაზე ზრუნავდა. 1864 წელს ქუთაისიდან ორპირამდის გზა გაიყვანა იმავე მიხ. ელიევის იჯარადრობით. 1872 წელს ქუთაისში, როგორც ქალაქის დეპუტატი, იმპერატორ ალექსანდრე II-ს (1818-1881) პურ-მარილით წარუდგა შესაფერი სიტყვით, რისთვისაც ოქროს მედალი ებოძა. სხვებთან ერთად, პირველმა ჩაატარა ქუთაისის მოქალაქეთა კამერალური აღწერა და სოფლებიდან ახლად ჩამოსახლებული ქალაქ ქუთაისის მკვიდრ მოქალაქეებად ჩაწერა. როდესაც ქუთაისში დაარსდა (1877) საქალაქო თვითმმართველობა, ი. პურადაშვილი ხმოსნად აირჩიეს; მოქალაქეთა ინტერ-

ესების დაცვისა და მუყაითი მუშაობისათვის, იგი რამდენიმე ოთხეული წელიწადი ზედიზედ ირჩეოდა ხმოსნად. 1881 წელს მართლმადიდებელ მოქალაქეთაგან არჩეულ იქნა მთავარანგელოზის ტაძრის მნათედ (2 წელი ასრულებდა). მნათედ ყოფნისას, ი. პურადაშვილმა განაახლა ეკლესიის კანკელი, მოსკოვში შეუკვეთა ხატები, რომლებიც ადგილობრივ ჩუქურთმებით შეამკობინა (რისთვისაც საქართველოდან საუკეთესო მეჩუქურთმენი მოიწვია, მათ შორის, სახალხო მგოსანი იოსებ დავითაშვილი).

ყველა ამასთან ერთად, იგი სასამართლოებში კერძო ვექილობას აწარმოებდა. იმავე დროს, რამდენჯერმე ხელოსანთა ამქრის უსტაბაშად იყო არჩეული. მისი შვილია ივანე პურადაშვილი.

წყარო:

1. ივ. ის. პურადაშვილის ხელნაწერ-მოგონებებიდან.

ჟვანია, ვლადიმერ გლახუნის ძე (18.. –)

– რევოლუციონერი, – წითელი ასეულის მეთაური წითელრაზმელი. რაზმელებს სამხედრო საქმეს ასწავლიდა ვარჯიშობით და ხელმძღვანელობდა.

1905 წლის დეკემბრის 5-7 წითელი რაზმით, სხვებთან ერთად, განაიარაღა ზუგდიდის პოლიცია ბოქაულითურთ და იარაღი გაიტაცა სარევოლუციო მიზნით. „ზუგდიდის რესპუბლიკის“ საქმის გამო ქუთაისის ციხეში იჯდა, 1907 წელს პასუხისგებაში მიცემული, 1908 წლის სექტემბრის 12-16 სამოსამართლო პალატამ გაასამართლა და ციხიბრს გადასახლება მიუსაჯა.

მის შესახებ:

1. დროებით ზუგდიდელი. დ. ზუგდიდი // ლახვარი. - 1907. - 27 აპრილი. - №15. - გვ. 2. - პროვინცია.

წყარო:

1. ჟღენტი, თენგიზ. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929. - გვ.: 39, 54, 58-84.

ჟორდანია, თეოდო [თეოდორე ანუ თეოდორე] დავითის ძე (1854, 20/IV – 1916, 22/X)

– არქეოლოგ-ისტორიკოსი, პედაგოგი, გრამატიკოსი, ქართული საისტორიო საბუთების შემკრები, საზოგადო მოღვაწე, – დ. გურამიშვილის პირველი კრიტიკოსი და ნიჭიერი პოლემისტი, – დაიბადა 1854 წლის აპრილის 20. სიყმანვილესივე გარდაცვალება დედა, მამა კი ბერად შედგა და აფხაზეთს გამწესდა მისიონერად, რის გამოც თ. ჟორდანია იზრდებოდა ჯერ თავისი ბიძის, მერე – მამიდის ოჯახში. ბავშვობიდანვე შეუყვარდა ქართული ხალხურ-ეროვნული კულტურა. დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი (1868), თბილისის სასულიერო სემინარია (1879) და მოსკოვის სასულიერო აკადემია (როგორც სემინარიის საუკეთესო მოსწავლემ – სახელმწიფო ხარჯით) ჩინებულად და იმავე წლის (1879) სექტემბერში მასწავლებლად გამწესდა თბილისის სასულიერო სასწავლებელში. სამღვდლოების კრებამ მალე ამ სასწავლებლის ზედამხედველად აირჩია, აქედან 1884 წელს გადავიდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში ქართული სიტყვიერების მასწავლებლად, სადაც დაჰყო 1896 წლამდე. თბილისის სასულიერო სემინარიაში მისი მეცადინეობით დაარსდა საშტატო კათედრა ქართული ენისა და ისტორიის, რომელიც თვითონვე ეჭირა. სემინარიაში მასწავლებლობის დროსვე შეადგინა ქართული ენის გრამატიკა, საყურადღე-

ბო სახელმძღვანელო (1889). 1896 წელს ჯერ გურია-სამეგრელოს, შემდეგ (1904) იმერეთის საეკლესიო სკოლების მეთვალყურედ გამწესდა, სადაც ქართული ენის სწავლება გააჩაღა, თუმცა სდევნიდნენ კიდეც და სამსახურიც იძულებით დატოვა 1911 წელს (სხვათა შორის, უსაყვედურეს: „რუსული ენა ცუდად ისწავლება“-ო).

გურია-სამეგრელოს სკოლების მეთვალყურედ ყოფნის დროს, როცა შავრაზმელები ცდილობდნენ სამეგრელოს საქართველოსაგან გათიშვას და ამიტომ საღმრთო წერილის გადათარგმნაც კი დაიწყეს მეგრულად, თ. ჟორდანიამ „ვრცელი მოხსენებით დაუმტკიცა იანოვსკის ლოცვების მეგრულად თარგმნის შეუსაბამობა და უხამსობა, რასაც მოყვა ამ საკითხის საბოლოო ლიკვიდაცია“ (1898).

ბოლოს პითირიმ ექსარხოხმა ეპისკოპოსობა შესთავაზა, მაგრამ არ იკისრა და დიდი ხნიდან დაწყებული საისტორიო-არქეოლოგიური შრომა განაგრძო. გარდაიცვალა 1916 წლის ოქტომბრის 22 (ახ. სტ., 4 ნოემბერს). დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში. მისი შვილი იყო ჟორდანია გიორგი, ხოლო შვილიშვილი – ისტორიკოსი გივი ჟორდანია.

თ. ჟორდანია, ცნობილი და ყოველად სანდო პირი, ასე დაახასიათეს: პითირიმ მიტროპოლიტმა – „ჩაესვენა სამარეს შვენება და სიამაყე საქართველოსი“; ლეონიდ ეპისკოპოსმა (კათალიკოსმა) – „იგი იყო უნარჩინებულესი ქართველი არქეოლოგოს-ისტორიკოსი“; ნ. მახათაძემ (ცნობილი პედაგოგი) – „იგი იყო თვალსაჩინო სამეცნიერო-საპედაგოგიო ძალა, დიდად განსწავლული და მომზადებული, თვისი ხალხის ენისა და ისტორიის მცოდნე, მოზარდი თაობის სულის მესაიდუმლე, თვის მონაფეთა გულმტკიცენული მზრუნველი“; დავით ეპისკოპოსმა თ. ჟორდანია საქვეყნოდ გაამართლა: „ერთგული მამულიშვილიაო!“.

თ. ჟორდანია ჭაბუკური გატაცებით ემსახურებოდა სამშობლო ისტორიის კვლევა-ძიებასა და ერთი საუკეთესო მცოდნეთაგანი იყო ქართული საერო და საეკლესიო ისტორიისა, ერთი იმ ქართველთაგანი, ენათმეცნიერი, გრამატიკოსი, ნიჭიერი პოლემისტი, კრიტიკოსი და სამშობლო ქვეყნის მოყვარული, რომელნიც ჩვენის ქვეყნის გამრუდებულ ხვედრის წყალობით ორ ცეცხლშუა, ზღვასა და ფრიალო კლდის შორის მოქცეულან: გარედან თუ უცხო ქურქს ატარებენ, შიგნიდან, გულით სამშობლო ქვეყნის სიყვარულს ღრმად განიცდიან, მამულის უკეთეს მერმისს შესტრფიან და თავისებური შეგნებით ემსახურებიან, მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მხრიდან იდევნებიან:

თანამემამულეთაგან, როგორც მთავრობის სამსახურში მყოფი, ხოლო მთავრობისაგან – როგორც სამშობლო ქვეყნის ერთგული შვილი.

თ. ჟორდანიას არ იყო მყვირალა, ე. წ. წუთის გმირი, გარეგნულად მამულიშვილი, გულში კი სამშობლოს მავნე, – მასწავლებლობის და მეთვალყურეობის დროს ოფიციალურ „კანონიერ“ გარემოში მყოფი, თავისი მოქმედებით ყოველთვის სამშობლო ქვეყნის ინტერესებს იცავდა. სხვათა შორის, მისი მეცადინეობით სამეგრელოს სკოლებში ქართული ენა განამტკიცეს, თუმცა სწორედ მას უეჭვინებდნენ – ქართული ენა მოსპობო. როგორც მასწავლებელი, მარტო ქართული ენის ვინრო პროგრამით არა კმაყოფილდებოდა: მონაფეთა გულში ღრმად ნერგავდა სამშობლო ქვეყნის ისტორიის, მწერლობისა და მისი სამსახურის სიყვარულს (სხვათა შორის, მისი მონაფენი იყვნენ შემდეგში სახელგანთქმული მოღვაწენი, მწერლები და მეცნიერები: ლეონიდე კათალიკოსი, დავით და ანტონ ეპისკოპოსნი, ნოე ჟორდანიას, თედო სახოკია, ს. დევედარიანი, ივ. ვართაგავა, ს. გორგაძე, კორნელი კეკელიძე, გ. იმნაიშვილი და სხვ.). განსაკუთრებით იღვწოდა საქართველოს წარსულის შესწავლის დარგში. მას ღრმად სწამდა, რომ ვიდრე საქართველოს ისტორიის მასალები, ძველი სიგელ-გუჯრები, წერილობითი, მხატვრობითი, ნივთიერი თუ სხვა ძეგლები არ შეიკრიბება, ისე სრული ისტორია არ დაინერგება, ამიტომაც დიდი ხალისით უყრიდა თავს ასეთ ნაშთებსა და მრავალი ძეგლი მოაგროვებდა და მით დაღუპვას გადაარჩინა, და რამდენადაც საქართველოს წარსულის გამაშუქებელ მასალებს უყრიდა თავს და აქვეყნებდა, იმდენად თანადროულობის კულტურულ-მეცნიერულად დანიშნულების საქმეს უწყობდა ხელს, რადგან მის ჩამორჩენილობას, მავნე ხასიათს იცნობდა (სხვათა შორის, ერთხელ წარმოთქვა: „საქართველოში ორი სამარადისო ტიპია: გიორგი სააკაძისა და ნაცარქექიასი. და უბედურება იმაშია, რომ სააკაძეები ცოტანი არიან, ნაცარქექიები ბევრნი და ნაცარქექიები სჭამენ სააკაძეებს“-ო. როცა თ. ჟორდანიას ბრძოლა დაუწყეს – ქართული ენის მოლაღატეაო, და ამის გამო გული სტკიოდა, აკაკიმ უთხრა: ისტორიკოსი ერის მესაიდუმლე უნდა იყოს და შენ როგორი ისტორიკოსი ხარ, რომ ჩვენი ერის მავნე თვისება არა გცოდნია, – ჩვენში საქონელს ვუვლით, გამწვანე ხარს კი პატრონის ცოლსა და დედას ვუგინებთო. თ. ჟორდანიამ მიუგო: ეჰ, აკაკუნა! ეს ენა რომ არა გქონდეს, რა იქნებოდი! რათ მინდა ისტორია, თუ ანმყო არ მექნება, – წერა-კითხვა უნდა გავრცელდეს!-ო და სკოლები გახსნა).

დიდ ყურადღებას აქცევდა საქართველოს სიძველეთა შეკრება-დაცვას, – სხვათა შორის, მან მოიგონა ძველი მონასტრების ნახატ-ფრესკების გადმოხატვა (რასაც შემდეგში ბეჯითად შეუდგა ქართველ ხელოვანთა საზოგადოება), რითაც ბევრი ძეგლის არსებობის საბუთი სამუდამო გაქრობას გადაარჩინა. აგროვებდა ქართული კულტურის ნაშთებს, შეადგინა ფირფიტების კოლექცია,

ერთ-ერთი დამაარსებელია ქართული გიმნაზიის სასკოლო საზოგადოების, საეკლესიო მუზეუმისა და სხვ.

შეადგინა საეკლესიო და ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კატალოგები. ბოლო ხანებში დაწერა: „მოკლე სიტყვა დიდ საქმეზე: არაბების შემოსევა საქართველოში VIII საუკუნეში“.

ცალკე გამოცემულია:

1. Святейший синод при Петре Великом в его отношении к Правительствующему сенату: Ист. исслед. / Соч. Ф. Жордания. - Тифлис: тип. А. Древича и А. Каландадзе, 1882. - 191 с.; 23см.;
2. ქართული გრამმატიკა: (ეტიმოლოგია და სინტაქსი) / თხზული და გამოცემული თ. ჟორდანიასაგან. - ტფ., 1889 (ე. ხელაძის სტ.). - II, 174 გვ.; 20სმ.;
3. ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა / შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი, ახსნილი და გამოცემული თ. ჟორდანიას მიერ. - ტფ., 1892 [კანზე 1893] (მ. შარაძის სტ.). - LX, 346, II გვ.; 28სმ.;
4. Абхазские католиконы: (Краткий очерк из истории Абхазкой церкви): Печатано по благословлению Преосвященнейшего Агафеодора, Епископа Ставропольского и Екатеринодарского / Ф. Жордания. - Ставрополь: Тип. М.Т. Тимофеева, 1893. - 24 с.; 23см.. - Перепеч. из Ставропольских Епарх. Вед. за 1893 год. - Автор указан в конце текста;
5. Завещание царя Давида Возобновителя, данное Шио-Мгвимской лавре в 1123 г.: (К материалам по истории Грузии) / Ф. Жордания; Печ... иждивением преосвящ. Александра, еп. Горийского... - Тифлис: тип. М.Р. Шарадзе, 1895. - [2], 34 с.; 24 см.;
6. К материалам по истории Грузии XI-XII вв. / Собщ. Ф. Жордания. - Москва: Унив. тип., 1895. - 18, 23 с.;
7. ისტორიული საბუთები შიო-მღვიმის მონასტრისა და «ძეგლი» ვაჰხანის ქვაბთა / თ. ჟორდანიას. - თბილისი: გამოცემული გორის ეპისკოპოსის და საქართველოს ვიკარის ალექსანდრეს-მიერ, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - VIII, 90 გვ.; 28 სმ.;
8. ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა და მწერლობისა / შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი და ახსნილი თ. ჟორდანიას-მიერ. - ნ. 2: (1213 წლიდან 1700 წლამდე). - ტფილისი: კ.ი. მუხრან-ბატონის გამოც., 1897 (მ. შარაძის და ამხანაგობის სტ.). - [561] გვ.: ცალკ. პაგ.; 29 სმ.;
9. Описание рукописей Тифлисского церковного музея карталино-кахетинского духовенства, составленное Ф. Д. Жордания: Кн. 1-3. - Кн. 1. - Тифлис: Церк. музей, 1903. - 400 с.; 21 см.; Кн. 2. - Тифлис: Церк. музей, 1902. - [2], 228 с.; 21 см.; Кн. 3. - Тифлис: Церк. музей, 1908. - [2], VI, 3-333 с.; 21 см.;
10. Хроника абхазских царей [Текст]. - Тифлис: [б. и.], [1902]. - 25 с.; 25 см.;
11. ქართლ-კახეთის მონასტრების და ეკლესიების ისტორიული საბუთები / შეკრებილი თ. ჟორდანიას

- მიერ [მისივე წინასიტყვაობით]. - ფოთი: ეპისკოპოსი ალექსანდრეს გამოცემა, 1903 (ლ. ტულუშის სტ.). - თავფურცელი, XXIX, 272 გვ.; 19 სმ.;
12. Греческая летопись VIII в., сохранившаяся в грузинских рукописях XI, XV и XVI веков / Ф. Жордания. - [Тифлис]: Тип. Е. И. Хеладзе, [1903]. - 18 с.; 17см.. - Перепеч. из «Духов. вестн. Груз. экзархата» за 1903 г., № 19. - Авт. указан в конце текста;
 13. I. ქართული ენისთვის ბრძოლა 1882-1910 წლებში.-II. ვინ დაიცვა ქართული ენა სამეგრელოს სამრევლო შკოლებში?: (ანტიკრიტიკა პასუხად ბ.ი. ფანცხავას და მის კამპანიას). - ქუთაისი, 1913 (სტ. «ძმობა»). - 62 გვ.; 21სმ.;
 14. Пять грузинских, исторических хроник / Ф. Жордания. - [Тифлис], [Б. г.]. - 33 с.; 26см.. - Без тит. л. и обл.. - Авт. указан в конце текста.

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. ჭყონდიდელი, ანტონ. ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებანი / [წინასიტყვე. ავტ.: თ. ჟორდანია]. - ქუთაისი: იმერეთის ეპისკოპოსი ბესარიონის გამოცემა, 1898 (მეურნის [ილია მ. ჭყონიას] სტ.). - XII, 376 გვ.; 23სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. დავით გურამიშვილი და მისი დრო // ივერია. - 1880. - №1. - გვ. 235-262; №2. - გვ. 113-147; 1882. - №1. - გვ. 35-55; №2. - გვ. 3-38;
2. მთავარ-ეპისკოპოსი იოსებ სამებელი და ქართული სტამბის საქმე მე-XVIII საუკუნეში // ივერია. - 1884. - №2. - გვ. 31-56; №3. - გვ. 61-93;
3. მოკლე ისტორიული გამოკვლევა ქართული სტამბის დაარსებისა და მოქმედებისა მე-XVIII საუკუნეში და მე-XIX საუკუნის პირველ წელთ განმავლობაში // ივერია. - 1885. - №10. - გვ. 101-116;
4. ახლად ნაპოვნი პოემა // ივერია. - 1886. - 21 სექტემბერი. - №204. - გვ. 1-2;
5. ბიბლიოგრაფია // ივერია. - 1886. - 14 სექტემბერი. - №198. - გვ. 3-4;
6. მეფის შვილის ლუარსაბის მკვლელობა და ერთი მაგალითი ძველად სისხლით გასამართლების ხმალით გასვლით: (Суденный поединок) // ივერია. - 1886. - 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-2;
7. სამაგალითო ომი მეფე ერეკლესი სპარსეთის შაჰ აზატ-ხანთან ერეგნის ახლო (გარნიჩაიზე) 1752 წ. ივნისს // ივერია. - 1886. - 21 მაისი. - №108. - გვ. 1-2;
8. სახსოვრად წმიდისა საქართველოს მეფის დავით აღმაშენებლისა // ივერია. - 1886. - 28 იანვარი. - №21. - გვ. 1;
9. ახლად აღმოჩენილი გელათის მატთანე // ივერია. - 1887. - 18 სექტემბერი. - №193. - გვ. 2-3;
10. მღვდელი თეოდორე კველეთელი: ერთი მაგალითი მეფისა და ქვეყნისათვის თავდადებისა // ივერია. - 1887. - 5 აპრილი. - №70. - გვ. 3-4;
11. საბიბლიოგრაფიო წერილი // ივერია. - 1887. - 31 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2-3;
12. ახალი წყარო საქართველოს ისტორიისა // ივერია. - 1889. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1-3;

13. სასულიერო მუზეუმი და მეექვსე საუკუნის ქართული ხელნაწერი // ივერია. - 1889. - 9 მაისი. - №96. - გვ. 2-3;
14. გთხოვთ თქვენის გაზეთის... // ივერია. - 1890. - 15 ივნისი. - №125. - გვ. 2;
15. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 24 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
16. ხალხის გმირი დათუკი ქვეპირიშვილი: (ერთი უბედური შემთხვევა მეფე ერეკლეს დროინდელი) // ივერია. - 1890. - 30 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1-3;
17. დადიანი ცოტნე და მისი ვინაობა (მე XIII-ე საუკუნე) // ივერია. - 1891. - 21 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1-3;
18. რა მნიშვნელობა აქვს ჩვენს ძველს მწერლობას და როგორ უნდა შესდგეს სამეცნიერო კატალოგი ჩვენის ხელნაწერებისა: (პასუხად ბ-ნს ექვ. თაყაიშვილს) // ივერია. - 1891. - 29 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 1-3; 30 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 1-3; 31 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1-3; 1 ნოემბერი. - №232. - გვ. 2-3; 2 ნოემბერი. - №233. - გვ. 1-3;
19. როგორი უნდა იყოს სამეცნიერო კატალოგი? // ივერია. - 1891. - 9 ივნისი. - №120. - გვ. 1-3;
20. წერილი რედაქციის მიმართ: (პასუხად ჭორიკებს) // ივერია. - 1891. - 22 მარტი. - №63. - გვ. 4;
21. ანტონ I კათალიკოზი საქართველოსა (1744-1788) // ივერია. - 1892. - 29 თებერვალი. - №45. - გვ. 1-2;
22. გატანილია თუ არა ჩვენის ქვეყნიდამ უმთავრესი სინამდვილე საქართველოსი კვართი უფლისა (წმინდა ნინოების გამო) // ივერია. - 1892. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 2-3;
23. რა წყარო ჰქონია ხელთ რუსთაველს, როცა „ვეფხისტყაოსანი“ უწერია? // ივერია. - 1892. - 27 მარტი. - №66. - გვ. 2-3;
24. ჩვენის ისტორიის მოყვარულთა საყურადღებოდ // ივერია. - 1892. - 3 ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1-3; 4 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1-3;
25. მოკლე ცნობანი ქართველთა მონასტრებზე აღმოსავლეთში და ხმლით აღება იერუსალიმის ქალაქისა ქართველთაგან 1527 წელს // ივერია. - 1893. - 14 იანვარი. - №9. - გვ. 1-3; №12. - გვ. 1-2; №13. - გვ. 1-2; №14. - გვ. 1-2;
26. პასუხად ბ-ნს სვიმონ ნიკოლოზისძეს წერეთელს // კვალი. - 1893. - №2. - გვ. 16;
27. პასუხად ჩვენის გრამმატიკის კრიტიკოსს // ივერია. - 1893. - 14 აპრილი. - №75. - გვ. 3; №76. - გვ. 2-3; №80. - გვ. 2-3; №81. - გვ. 3;
28. წერილი რედაქტორთან // მწყემსი. - 1893. - №5-6. - გვ. 13-14;
29. „ახალ-სინტეზ სისტემოვანი“ ისტორიული და ხუროთმოძღვრებითი მეცნიერება ბ-ნ გ. წერეთლისა: (ვუძღვნი ჩემს რიონელ-გოგითელას) // ივერია. - 1894. - 21 აგვისტო. - №179. - გვ. 1-3; №180. - გვ. 1-3; №181. - გვ. 1-4; №183. - გვ. 1-3; №184. - გვ. 1-3. - შეცდომების გასწორება იხ.: „ივერია“, №186, გვ. 3;
30. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1894. - 11 მარტი. - №53. - გვ. 4;
31. თამარ მეფის გულ-საკიდ ჯვარისა გამო // ივერია. - 1894. - 4 აგვისტო. - №166. - გვ. 3-4;
32. ისტორიული ოფოფები: (პასუხად ჩემს კრიტიკან-

- ებს და განსაკუთრებით ბ-ნს გ. წერეთელს: უკურ-
ღვევა მისის წერილისა: „როგორ აშენდა გელათი“,
„კვალი“ №12 და 13) // ივერია. - 1894. - 26 მაისი.
- №111. - გვ. 1-3; №112. - გვ. 1-3;
33. „პატივი მაქვს ვაცნობო ჩემის „ქრონიკების“ დამ-
ბარებელთა...“ // ივერია. - 1894. - 8 თებერვალი. -
№29. - გვ. 4;
 34. პატივცემულო მამო კალისტრატე! // ივერია. -
1894. - 17 ივლისი. - №152. - გვ. 4;
 35. Абхазские каталикосы // Ставропольские епархи-
альные ведомости. - 1898. - № 20;
 36. სასწაულებრივი ხსნა ქართველთა ლაშქრობის
სრულიადის ამოწყვეტისაგან 1246 წელს // ივერია.
- 1899. - 13 იანვარი. - № 8. - გვ. 1-2;
 37. სოლომონ II, მეფე იმერთა: (საისტორიო მასალა) //
მოამბე. - 1899. - №1, განყ. II. - გვ. 1-10;
 38. თავ-გადასავალი იმერთა მეფის სოლომონ დიდის
შვილის-შვილის ბატონიშვილის გიორგისა // მოამ-
ბე. - 1900. - №5, განყ. II. - გვ. 41-54. - თ. ჟორდანი-
ას წინასიტყვაობით, ბოლოსიტყვაობით და შენიშ-
ვნებით;
 39. მადლობის გამოცხადება... // ივერია. - 1900. - 24
ნოემბერი. - №255. - გვ. 4;
 40. ციხე ქუჯისა, ანუ ციხე-გოჯი. ერთი უძველესი
ნაშთთაგანი საქართველოს სიძველეთა // ივერია.
- 1900. - 3 სექტემბერი. - №192. - გვ. 2-3; 5 სექტემ-
ბერი. - №193. - გვ. 2-3;
 41. ანტონი I კათალიკოს-პატრიარქი საქართველოსი:
[რუსულიდან თარგმანი] / მთარგმნ. ანთაძე, კ. //
მოგზაური. - 1901. - №6-7. - გვ. 655-668; №8-9. -
გვ. 816-830; №11. - გვ. 1064-1076; №12. - გვ. 1158-
1172; 1902. - №2. - გვ. 125-141; №5. - გვ. 312-329;
№7-8. - გვ. 449-462; №11-12, განყ. II. - გვ. 287-307;
 42. მოქვის ეკლესიის (აფხაზეთში) ომოფორი ისტო-
რიული წარწერებით // ივერია. - 1902. - 2 მაისი. -
№92. - გვ. 3-4;
 43. Хроника Абхазских царей // Духовный Вестник
Грузинского Экзархата. - 1902. - № 12. - с. 11-29;
 44. ქართული ენა სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში:
პასუხად ბ. ბ. გოგიჩაიშვილსა და „ნარს“ // ივერია. -
1905. - 29 მარტი. - №39. - გვ. 2-3;
 45. „ჩუროულს“ ყური არ ათხოვოთ, საქმის გარემოებას
დაუჯერეთ!: (წერილი რედაქციისადმი პასუხად ბ.
ბ. ნიკოლაძე-მიქაბერიძე-ფანცხავას) // მეგობარი.
- 1905. - 9 მარტი. - №2765. - გვ. 3-4;
 46. წერილი რედაქციას: [საეპარქიო რჩევაში წარდ-
გენილი ანგარიშის დამახინჯებულად დაბეჭდვა;
პასუხად „სიტყვას“ - ს. ფორცხალავას] // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 22 თებერვალი. - №2751. - გვ.
3; 22 მარტი. - №2778. - გვ. 4;
 47. წერილი რედაქციისადმი: [სამეგრელოს სკოლებში
ქართული ენის დევენის გამო, პასუხი არქიმანდრიტ
ნიკანდროს] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 აგვის-
ტო. - №2880. - გვ. 4;
 48. ბ-ნო რედაქტორო!: ვინმე „იმედი“ თქვენს
გაზეთში... // ჩვენი გზა. - 1907. - 5 ოქტომბერი. -
№25. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
 49. ბ. რედაქტორო! // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5
ოქტომბერი. - №11. - გვ. 4;

50. რომელ ანბანს ხმარობდენ ქართველნი ხუცურ ან-
ბანის შემოღებამდე? // სავაჭრო გზა. - 1908. - 16
ოქტომბერი. - №14. - გვ. 3;
51. საარაკო უკუღმართი მსჯელობა: (პასუხად ბ.
ნაქულბაქეველ მოძღვარს) // შინაური საქმეები. -
1912. - №12-13. - გვ. 18-21;
52. ბიჭვინთის სიგელ-გუჯრები // განთიადი. - ქუთაი-
სი, 1913. - №1-2. - გვ. 245-274;
53. ქართულ ეთნოგრაფიულ საზოგადოების საყურ-
ადლებოდ // კლდე. - 1914. - №4. - გვ. 11-12;
54. ილია და აკაკი // კლდე. - 1915. - №8. - გვ. 11-13;
55. ძველებური ჩაცმულობა // თეატრი და ცხოვრება. -
1916. - №15. - გვ. 13-14.

მის შესახებ:

1. ქართველი სტუდენტი (ქრისტეფორე უღრელიძე).
წერილი რედაქტორთან // დროება. - 1879. - 9 თე-
ბერვალი. - №31. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: მოსკო-
ვის სასულიერო აკადემიის ქართველი სტუდენტი;
2. ახალი ამბები // დროება. - 1880. - 16 მაისი. - №103.
- გვ. 1;
3. თფ. ოლქის სამღვდელთა // დროება. - 1880. - 18
მაისი. - №105. - გვ. 2;
4. ახალი ამბავი // ივერია. - 1889. - 27 აგვისტო.
- №182. - გვ. 2-3; 1890. - 28 აგვისტო. - №184.
- გვ. 1-2; 29 აგვისტო. - №185. - გვ. 1-2; 1891. - 1
ოქტომბერი. - №208. - გვ. 1-2; 1892. - 7 თებერვა-
ლი. - №29. - გვ. 1-2; 18 ნოემბერი. - №244. - გვ. 2;
1894. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3;
5. ისტორიულ-ფილოლოგიური წარმომავლობა სი-
ტყვისა „ღმერთი“ // მწყემსი. - 1890. - №3-4. - გვ.
7-10; №6-7. - გვ. 10-14; №9. - გვ. 10-13; №10. - გვ.
13-14;
6. დადიანი, ნ. არჩილური შვიდ-თავი: (სამადროვო
ამიცანები) // ივერია. - 1891. - 10 ივლისი. - №144. -
გვ. 2;
7. თაყაიშვილი, ექ. წერილი რედაქციის მიმართ // ივე-
რია. - 1891. - 5 ნოემბერი. - №235. - გვ. 3-4;
8. კარბელაშვილი, პ. - ა) არხელოგებს-ის-
ტორიკოსებს // ივერია. - 1891. - 18 აგვისტო. -
№175. - გვ. 2-3; ბ) წერილი რედაქციის მიმართ //
ივერია. - 1892. - 6 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3;
9. [ცინცაძე, კალისტრატე]. „გთხოვთ ნება
მოგვეცეთ...“ // ივერია. - 1891. - 8 იანვარი. - №5. -
გვ. 3;
10. ზედგინიძე, იაკობ. წერილი რედაქციის მიმართ //
ივერია. - 1892. - 21 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 4;
11. იგრეკი. ბ-ნ თ. ჟორდანიას წერილის გამო: (წერ-
ილი რედაქციის მიმართ) // ივერია. - 1892. - 15
ოქტომბერი. - №218. - გვ. 3;
12. მედიატორთა განჩინება ე.ს. თაყაიშვილისა და თ.
დ. ჟორდანიას სადაო საქმის თაობაზე // ივერია. -
1892. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 3. - ხელმოწერა:
„მედიატორეთა თავმჯდომარე ალ. ჭყონია; მედია-
ტორები: ივ. პოლტარაცკი, გ. იოსელიანი, ნ. ხიზა-
ნიშვილი, გ. წერეთელი“;
13. ლამბაშიძე, დავით (სოფლის მღვდელი). მწარე
ფიქრები // მწყემსი. - 1892. - №20. - გვ. 6-8;
14. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1892. - 30
ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;

15. ჭყონია, ალექსანდრე. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1892. - 19 აპრილი. - №81. - გვ. 4;
16. ისტორიული საკითხავები // კვალი. - 1893. - №4. - გვ. 11;
17. კარიჭაშვილი, დავით. - ა) „მონყალეო ხელმწიფე“ // კვალი. - 1893. - №16. - გვ. 7. - ხელწერა: გამგეობის მდივანი დ. კარიჭაშვილი; ბ) ბიბლიოგრაფია: რეცენზია ნიგნზე: ჟორდანიას, თ. ქართლ-კახეთის მონასტრების და ეკლესიების ისტორიული საბუთები, შეკრებილი თ. ჟორდანიას მიერ. გამოცემა ეპისკოპოსის ალექსანდრესი. ფოთი. 1903 წ. XXIX+272 გვ. // მოამბე. - 1904. - №3, განყ. II. - გვ. 115-123;
18. [ნასიძე, მიხეილ] (პაატა). - ა) ბიბლიოგრაფია: L-ჟორდანიას თ. ქართული გრამატიკა (ეტიმოლოგია და სინტაქსი). თხზული და გამოცემული თ. ჟორდანიასაგან. ტფ. 1889 წ. // ივერია. - 1893. - 13 მარტი. - №53. - გვ. 3-4; NN 54. - გვ. 3-4; ბ) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 23 მაისი. - №105. - გვ. 4; გ) ახალი წიგნი: [რეცენზია] // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 5 აგვისტო. - №275. - გვ. 2;
19. პასუხი ბ. თ. ჟორდანიას // მწყემსი. - 1893. - №5-6. - გვ. 14-15;
20. ფრიად შესანიშნავი არქეოლოგიური და ისტორიული ნაშთები აღმოაჩინეს // მწყემსი. - 1893. - №2. - გვ. 4;
21. წერეთელი, ს. ნ. საგულისხმო // კვალი. - 1893. - №13. - გვ. 10-11;
22. ხუმარა. ხუმრობა: საოცარი მზგავსება // კვალი. - 1893. - №7. - გვ. 15-16;
23. „გთხოვთ მიიღოთ ეს ცხრა მანეთი ბ-ნ თ. ჟორდანიას მისის „ქრონიკების“ მეორე ნაწილის დასაბეჭდად...“ / ევსევი არქიმანდრიტი; ა. მოლოდინაშვილი; ვასილ კარბელაშვილი // ივერია. - 1894. - 26 იანვარი. - №19. - გვ. 2;
24. დავა პლატონის ხელ-წაწერის გამო // ივერია. - 1894. - 7 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
25. ისტორიის მეთვალყურე. შემცდარი შენიშვნა: რეცენზია ჟურნალ „მოამბე“ [1894], № 2. // კვალი. - 1894. - №11. - გვ. 9-10;
26. ნარკვევი: (ფურნალ-გაზეთებთიგან) // ივერია. - 1894. - 1 აპრილი. - №70. - გვ. 3;
27. ჩიჩუა (კალისტრატე). - ა) ბურდუხან დედოფლის ხატის გამო: (1156-1172 წ.) // ივერია. - 1894. - 9 ივლისი. - №145. - გვ. 2-3; ბ) ისევ ბურდუხან დედოფლის ხატის გამო: (თ. ჟორდანიას პასუხად) // ივერია. - 1894. - 30 ივლისი. - №162. - გვ. 3-4; გ) ისევ თამარ-მეფის გულსაკიდის ჯვარის გამო: (ბ-ნ თედო ჟორდანიას პასუხად) // ივერია. - 1894. - 13 აგვისტო. - №173. - გვ. 3;
28. წერეთელი, გ. - ა) კრიტიკა: პასუხი ქრონიკების ავტორს თ. ჟორდანიას // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 10-12; №25. - გვ. 10-13; №26. - გვ. 10-12; №28. - გვ. 5-7; ბ) როგორ აშენდა გელათი? ქრონიკები თ. ჟორდანიას მიერ გამოცემული: რეცენზია ნიგნზე: ჟორდანიას, თ. ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა. შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი, ახსნილი და განმარტებული თ. ჟორდანიას მიერ, ტფ. 1892 // კვალი. - 1894. - №12. - გვ. 11-14; №13. - გვ. 13-15; გ) საისტორიო ბაასი // კვალი. - 1894. - №40. - გვ. 7-13; №41. - გვ. 9-13;
29. ხახანაშვილი, ალექსანდრე (ხ.). ბ-ნი ჟორდანიას და მისი ქრონიკები // კვალი. - 1894. - №36. - გვ. 11-14;
30. მრეკლიშვილი, გ. „მცხეთის საჯარო...“ // ივერია. - 1896. - 3 აპრილი. - №71. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
31. უწმინდესის სინოდის განკარგულებანი // მწყემსი. - ყვირილა, 1896. - №8. - გვ. 7-8;
32. ახალი ღვანლი თ. ჟორდანიასი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 1 აგვისტო. - №271. - გვ. 2;
33. ახალი წიგნი // ივერია. - 1897. - 31 ივლისი. - №155. - გვ. 3-4;
34. თ. საეკლესიო საარხეოლოგიო კომიტეტი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 9 აპრილი. - №166. - გვ. 2;
35. რეცენზია ნიგნზე: ჟორდანიას, თ. ქრონიკები. ტ. II // კვალი. - 1897. - №32. - გვ. 591-592;
36. სახოკია, თ. ახალი გამოცემა: [რეცენზია] // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 24 ივნისი. - N235. - გვ. 2; 25 ივნისი. - №236. - გვ. 2;
37. „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას...“ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 29 ნოემბერი. - №385. - გვ. 2;
38. ქუთაისი. არქეოლოგიურის აზრით მოგზაურობა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 22 აპრილი. - №175. - გვ. 4;
39. ვარ... (ვართაგავა იპოლიტი). ბაზრობა „კვალისტების“ რიხიანობა-ამპარტავნება-ფანატიკოსობისა // ივერია. - 1899. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 1-3;
40. ისტორიული საბუთების დაკარგვა // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 8 სექტემბერი. - №911. - გვ. 1;
41. შიოსძე, ისიდორე. ქართული ენა სამეგრელოში: (ეუძღვნი თედო ჟორდანიას) // ივერია. - 1902. - 30 მაისი. - №111. - გვ. 3;
42. [ჯანაშვილი, მოსე] (მ. ჯ.). ბიბლიოგრაფია: [Жорданиа Т. „Хроника Абхазских царей“ („სასულიერო მოამბე“). 1902. № 12, 13, 14] // ივერია. - 1902. - 6 დეკემბერი. - №262. - გვ. 4;
43. ალექსანდრე ეპისკოპოსი. წერილები რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1903. - 10 დეკემბერი. - №263. - გვ. 3;
44. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 2 აგვისტო. - №2225. - გვ. 2;
45. ფირცხალავა, სამსონ (სიტყვა; კალამი). - ა) პატარა ფელეტონი // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 11 დეკემბერი. - №2349. - გვ. 2-3; ბ) პატარა ამბები: „შესრულდა!“, ისტორიამ მართო განმეორება იცის?; გორის შავი რაზმი; „კახეთის“ მოსამსახურეთა გაფიცვა; კიდეც ბ. თ. ჟორდანიას // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 14 აგვისტო. - №2887. - გვ. 2-3; გ) დასაწყისი წერილისა „ბ. თ. ჟორდანიას საკუთარ თავის წინაშე“: [მისი ურთიერთობა ალექსანდრე ეპისკოპოსთან, სამეგრელოს სკოლებიდან ქართული ენის განდევნის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 თებერვალი. - №2744. - გვ. 2. - შეცდომის გასწორება იხ. შემდეგ ნომერში; დ) მართალია ბ-ნი თ. ჟორდანიას?; [კამათი გურია-სამეგრელოს სამრევლო სკოლების ანგარიშის გამო. ქართული ენის დევნის საკითხი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 მარტი. - №2784. - გვ. 3; 1 აპრილი. - №2786. - გვ. 4;

46. გოგიჩაიშვილი, ფ. ციხე შიგნიდან გატყდება! [თ. ჟორდანიას და სამეგრელოს სკოლებიდან ქართული ენის განდევნის საკითხი] // ივერია. - 1905. - 20 თებერვალი. - №4. - გვ. 1-2;
47. კალანდაძე, ნესტორ (ემშაკი). - ა) კვირიდან-კვირამდე // მოგზაური. - 1905. - №6. - გვ. 73-74; ბ) ეშმაკის ინტერვიუ გიორგი გვაზავასთან // მათრახი და სალამური. - 1909. - №19. - გვ. 2-4;
48. კეკელიძე, სევერიან. ქართული ენის გამოდევნა სვანეთის სამრევლო სკოლებიდან: (წერილი სვანეთიდან) // ივერია. - 1905. - 29 მარტი. - №39. - გვ. 1. - თ. ჟორდანიას პასუხი იხ.: №45. - გვ. 4;
49. მოდასტურე. ბ-ნ თ. ჟორდანიას ინციდენტი სტამბაში: [თ. ჟორდანიას მიერ გასამართლებული პასუხის დაბეჭდვის განზრახვა. რედაქციის შენიშვნა ამის გამო] // ივერია. - 1905. - 26 თებერვალი. - №10. - გვ. 3;
50. მცირე შენიშვნა: [თ. ჟორდანიას დეპუტის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 17 თებერვალი. - №2746. - გვ. 4;
51. ნუგეში: [თ. ჟორდანიას მიერ თავის მართლება სამეგრელოს სკოლებიდან ქართული ენის განდევნისათვის. „მამაო ვოსტორგოვის“ ქება] // ივერია. - 1905. - 29 მარტი. - №39. - გვ. 1;
52. ჟურნალ-გაზეთებიდან: [თედორე ჟორდანიას წინააღმდეგე] // მოგზაური. - 1905. - №12. - გვ. 191;
53. ფანცხავა, იაკობ. - ა) ქართული ენა სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში და ბ-ნი თ. ჟორდანიას / ი. ფანცხავასი. - ტფილისი: „ცნობის ფურცელი“-ს გამოცემა, 1905 (ქართველთა ამხ. სტ.). - 30 გვ.; 18სმ.. - (ცნობის ფურცელი-ს დამატება); ბ) წერილი რედაქციის მიმართ: [თ. ჟორდანიასა და ს. ფირცხალავას კამათი გურია-სამეგრელოს სამრევლო სკოლების ანგარიშის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 26 თებერვალი. - №2755. - გვ. 3-4. - სქოლიოში რედაქციის შენიშვნა;
54. წერილი რედაქციის მიმართ: [„კალამის“-ს. ფირცხალავასა და თ. ჟორდანიას კამათი გურია-სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში ქართული ენის სწავლების საკითხების გამო] / ნ. ნიკოლაძე, კ. მიქაბერიძე, ი. ფანცხავა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 თებერვალი. - №2754. - გვ. 3;
55. ნატალიაშვილი, ი. იმერეთის ეპარქიის სამრევლო სკოლები და ბ-ნი თ. ჟორდანიას // ტალღა. - 1906. - 25 ნოემბერი. - №32. - გვ. 3;
56. იმედი. ნიქორწმინდა: (რაჭა) // ჩვენი გზა. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №6. - გვ. 3. - პროვინცია;
57. სოხაძე, დ. გაზეთ „ჩვენ გზა“-ში... // წყარო. - 1907. - 7 ნოემბერი. - №9. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ;
58. მოსკოვის ქართველთა საზოგადოების წიგნთსაცავის შედგენის გამო // ამირანი. - 1908. - 2 ივლისი. - №97. - გვ. 3;
59. ამბობენ იმერეთის ეპარქიის... // შინაური საქმეები. - 1909. - №22. - გვ. 12;
60. საეპისკოპოსო კანდიდატი // შინაური საქმეები. - 1909. - №8. - გვ. 15;
61. უწმინდესმა სინოდმა უარი სთქვა... // მომავალი. - 1909. - 31 ოქტომბერი. - №54. - გვ. 2. - ახალი ამბები;
62. ქუთაისი // ივერია. - 1909. - 1 ივნისი. - №22. - გვ. 2;
63. „შეკებნილი“. საჯევახოს მხარე // ჩვენი აზრი. - 1909. - 23 მაისი. - №19. - გვ. 4;
64. ხელი. აირია მონასტერი! // შინაური საქმეები. - 1909. - №30. - გვ. 6-8;
65. გორგაძე, ს. საქართველოს ისტორია: უძველესი ისტორია. პერიოდის განსაზღვრა და ქართველების მიწა-წყალი. ქართველები ქალღუსა და შუამდინარეში // ჯეჯილი. - 1910. - №2. - გვ. 9-16. - თან ახლავს ძველი საქართველოს რუკა;
66. საისტორიო-საეტიმოგრაფიო საზოგადოება // ახალი აზრი. - 1910. - 6 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 3;
67. სახალხო უნივერსიტეტი // ფონი. - 1910. - 21 თებერვალი. - №8. - გვ. 4;
68. ქართული საეკლესიო წიგნების... // შინაური საქმეები. - 1910. - №8. - გვ. 12-13;
69. იმერეთის ეპარქიის სამრევლო სკოლების მეთვალყურე... // შინაური საქმეები. - 1911. - №23. - გვ. 4;
70. როგორც გავიგეთ... // შინაური საქმეები. - 1911. - №2. - გვ. 10;
71. ნაქულბაქეველი მოძღვარი. რა შევინანო? (პასუხად თ. ჟორდანიას) // შინაური საქმეები. - 1912. - №15. - გვ. 11-12;
72. სორტელი სტუმარი. ახლო-მახლო // შინაური საქმეები. - 1912. - №23. - გვ. 12-14;
73. სტეფანე ძიმისტარიშვილი: (ნეკროლოგი) // ქართლი. - 1912. - 16 ნოემბერი. - №57. - გვ. 4;
74. ჯოხთაბერიძე, გრიგოლ // ქართლი. - 1912. - 10 ოქტომბერი. - №41;
75. კელენჯერიძე, მ. მაქსიმე აბაშიძე უკანასკნელი კათალიკოსი იმერეთისა (1776-1895 წწ.): (ბ. თევდორე ჟორდანიას წერილისა გამო: „მოჭვივების სიგელ-გუჯრები“) // შინაური საქმეები. - 1913. - №8. - გვ. 1-4.. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: მღ. მ. კელენჯერიძე. - სქოლიოში: თ. ჟორდანიას წერილი იხ. ჟ. „განთიადი“ 1913. - №1. - გვ. 267-268;
76. რედაქციამ მიიღო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №27. - გვ. 16;
77. „ახალი მოამბე“-ს რედაქციამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №24. - გვ. 16;
78. თევდორე დავითის ძე ჟორდანიას: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 1;
79. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). - ა) საზოგადო მოღვაწენი: თევდორე დავითის ძე ჟორდანიას // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 5-6; ბ) დევნილი მოღვაწე: არქეოლოგ-ისტორიკოსი თედო დავ. ჟორდანიას // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 3-5; გ) ნაშთი ძველი დიდებისა: ძველი ქართული საეკლესიო ფრესკების გამოფენა // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №3. - გვ. 12-13;
80. ქართულ ზნე-ჩვეულებათა და... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 16;
81. ჩვენი წარსულის მცოდნეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №49. - გვ. 15;
82. ცნობილ ისტორიკოს თ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 16;
83. არქეოლოგ-ისტორიკოსი თევდორე დავითის ძე ჟორდანიას (1854-1916) [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 1;

84. თ. ჟორდანიას დღეს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 15;
85. თედო ჟორდანიას გარდაცვალების გამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 15;
86. კასპში თ. ჟორდანიას გარდაცვალების გამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 15;
87. ისტ. თ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №42. - გვ. 16;
88. ისტორიკოს თ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №15. - გვ. 16;
89. ქართ. საისტ.-საეთნოგრ. საზ-ის გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №52. - გვ. 14;
90. ხომელი. თ. დ. ჟორდანიას // ცხოვრება. - 1916. - №16;
91. ისტორიკოს-არქეოლოგი თედო ჟორდანიას: გარდაცვალებიდან ერთი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №41. - გვ. 8;
92. ისტ. თ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №17. - გვ. 16;
93. სიტყვა თქმული მათის უწმიდესობის სრულიად საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარქის კირიონ II-ის მიერ განსვენებულ თ. ჟორდანიას საფლავზე, დიდუბეში 22 ღვინობისთვის, გარდაცვალების წლის თავზე // სვეტიცხოველი. - 1917. - №4. - გვ. 16;
94. მაკალათია, ს. ატენის სიონი // მომავალი. - 1920. - №1. - გვ. 22-26.
95. კიკვაძე, ალ. თედო ჟორდანიას // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 1 დეკემბერი. - № 46;
96. ცაიშვილი, სიმონ. თედო ჟორდანიას // სახალხო განათლება. - 1946. - 12 დეკემბერი. - № 53;
97. ხანთაძე, შ. თედო ჟორდანიას როგორც ისტორიკოსი // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტთა სამეცნიერო შრომების კრებული. - 1950. - №1. - გვ. 102-120.

წყარო:

1. უწმიდესის სინოდის განკარგულებანი // მწყემსი. - ყვირილა, 1896. - №8. - გვ. 7-8;
2. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი). - ა) საზოგადო მოღვაწენი: თევდორე დავითის ძე ჟორდანიას // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №43. - გვ. 5-6; ბ) დევნილი მოღვაწე: არქეოლოგ-ისტორიკოსი თედო დავ. ჟორდანიას // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 3-5;
3. საქართველო. - 1916. - 30 ნომბერი. - № 242, დამატება № 43;
4. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ. 115;
5. რუხაძე, ტრ. ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში / პროფ. კ. კეკელიძის რედაქციით. - თბ., 1939. - გვ.: 21, 22, 30, 33, 64;
6. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვა; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 398; ნაკვ. 3: (1893-1905). - თბ., 1944. - გვ. 816;

7. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ. ი. კიკვაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 478, 486.

გიორგი ჟორდანიას წერილი იოსებ იმედაშვილის მიმართ:

„ძმაო იოსებ!
თანახმად შენის თხოვნისა, გიგზავნი მამას მაგივრად ცნობებს.

თევდორე დავითის ძე ჟორდანიას დაიბადა 1854 წლის 20 აპრილს. მისი მამა დავითი სიყმანვილეში დაქვრივდა და ბერათ შედგა – გაამწესეს აფხაზეთში, მისიონერად. თ. ჟ. იზრდებოდა ხალხში, ჯერ თავის ბიძის, შემდეგ მამიდის სახლში. აქედან დაჰყვა სიყვარული და ცოდნა ქართული ხალხური ეროვნული კულტურისა.

სწავლობდა ჯერ ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში, შემდეგ თბილისის სემინარიაში, რის შემდეგ, როგორც ერთ-ერთი საუკეთესო მოწაფე, მთავრობის ხარჯით გაიგზავნა აკადემიაში, რომელიც ჩინებულად დაამთავრა და 1879 წლის სექტემბერში გაამწესეს მასწავლებლად თბილისის სასულიერო სასწავლებელში. მალე სამღვდლოების კრებამ აირჩია ამ სასწავლებლის ზედამხედველად (მაშინ ირჩევდნენ). შემდეგ გადავიდა სემინარიაში, საცა დაჰყო 1896 წლამდე. სემინარიაში მისის მეცადინეობით დაარსდა შტადის კათედრა ქართულ ენისა და ისტორიისა, რომელიც თვითონვე ეჭირა. მისი მოწაფეები: ლეონიდე, დავით, ანტონ ეპისკოპოსები, ნოე ცხადაია, თ. სახოკია, იპ. ვართაგავა, ს. გორგაძე, კორნ. კეკელიძე, ფ. გოგიჩაიშვილი, გ. იმნაიშვილი, მ. კელენჯერიძე და სხვ. 1896 წელს ჯერ გურია-სამეგრელოს, შემდეგ (1904) იმერეთის საეკლესიო სკოლების მეთვალყურე, გააჩაღა ქართული ენა (სდევნიდნენ კი) – მთავრობის სამსახურიც იძულებით დასტოვა 1911 წელს ერთ-ერთი მუხლით: „რუსული ენა ცუდად ისწავლება“-ო.

ახლა პიტრიმმა ეპისკოპოსობა შეაძლია, მაგრამ აღარ იკისრა.

ახლა გორში სცხოვრობს.

გარდა მრავალი საგაზეთო წერილისა, ბევრი შრომაა რუსულად და ქართულად: Святейший Синод при Петре Великом, Философия Платона, ქრონიკა – 2 ტომად, მესამეც გამომცემელს ელის; გრამატიკა; კატალოგი საეკლესიო – წერა-კითხვის საზოგადოების მუზეუმს (უკანასკნელი დაუბეჭდავია); ქართლ-კახეთის მონასტრების ისტორიული საბუთები და სხვ. მრავალი.

ამ ბოლო დროს: „მოკლე სიტყვაა დიდ საქმეზე“.

პრაქტიკული მოღვაწე ქართული კულტურის ნაშთების გროვებაში (დადიოდა, მოწაფეებს აგროვებინებდა). ფირფიტების კოლექცია.

ერთ-ერთი დამაარსებელი სასკოლო საზოგადოებისა (თავადაზნაურთა გიმნაზია) და საეკლესიო მუზეუმისა.

ითვლება ერთ-ერთ საუკეთესო მცოდნეთ ქართული საერო და საეკლესიო ისტორიისა“.

ჟორდანი, ნოე ნიკოლოზის ძე [პარტიული წოდებით – ანდრია] (1869, 2/II –) – პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, რევოლუციონერი და სახელმწიფო მოღვაწე, „მესამე დასის“ ერთ-ერთი ბელადი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამაარსებელი, ქართველ მენშევიკთა მესვეური, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემქმნელი და მისი პირველი პრეზიდენტი, – გურიიდან. დაიბადა დაბა ლანჩხუთში, 1869 (ზოგი ცნობით, 1970) წლის 2 თებერვალს, აზნაურის ოჯახში. დედა – ქრისტიანე მანუჩარ ჩიქოვანის ასული.

სწავლობდა ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელში 1876-1878 წლებში. 1884 წლიდან თბილისის სასულიერო სემინარიაში, სადაც ფ. მახარაძესთან, ეგ. ნინოშვილთან და სილ. ჯიბლაძესთან ერთად გამოსცა ხელნაწერი ჟურნალი „ლამპარი“ და თვითგანვითარების წრეებს ხელმძღვანელობდა, ერთი მეთაურთაგანი იყო სემინარიელთა გაფიცვისა (1890), რის გამოც, 1891 წელს ყოფა-ქცევაში „4“-ის დასმით („მგლის ბილეთით“) გამორიცხეს; შემდეგ შევიდა ვარშავის სავეტერინარო ინსტიტუტში, სადაც მოწინავე სტუდენტებთან ერთად შეადგინა ქართველთა სოციალ-დემოკრატთა წრე და თვითგანვითარებას დაენაფა. ამ წრეში ნაიკითხა მოხსენება „რა არის პროგრესი?“, აქ გაეცნო მარქსისტულ მსოფლმხედველობას და შეისწავლა ისტორიული მატერიალიზმი. რუსული სოციალიზმით გააუღენთილი, რითაც საერთო ყურადღება მიიპრო, 1892 წელს, ფ. მახარაძესთან ერთად, მიიწვიეს რუსი სტუდენტების წრეში, სადაც პირველად გაიცნო მარქსისტული მსოფლმხედველობა. შეისწავლა ისტორიული მატერიალიზმი და ხალხოსნური მიმართულება, რომელსაც მანამდე მისდევდა, სრულიად უარყო. გაეცნო გ. პლехანოვის ნაწერებს და საქართველოში დაიწყო რუსული სოციალისტური ლიტერატურის გზავნა (ეგ. ნინოშვილთან, სილ. ჯიბლაძესთან, დიმ. კალანდარაშვილთან, რომლებიც, თავის მხრივ, ახალ მიმართულებას თავის მეგობრებს აცნობდნენ).

1892 წელს, საქართველოში ყოფნისას, დანერა „ეკონომიური წარმატება და ეროვნება“, ანუ „რა ვაკეთოთ?“, რომელსაც ეგ. ნინოშვილის მესვეურობით შემდგარი წრე ხელნაწერში ეცნობოდა. ამავე 1892 წელს, გურიაში, ეგ. ნინოშვილთან და სილ. ჯიბლაძესთან მოლაპარაკების შემდეგ, ეგ. ნინოშვილმა, ნ. ჟორდანიას თანხმობით, მოიწვია პირველი არალეგალური მარქსისტული

კრება. ამ კრებაზე (1892 წლის დეკემბრის 25) მთავარი მომხსენებელი იყო ნ. ჟორდანი, როგორც ყველაზე უფრო მომზადებული და მარქსიზმისკენ გადახრილი და კრებას წარუდგინა განსახილველად თავისი პროგრამა, რომელსაც შემდეგში უწოდეს „საქართველოს ნაციონალ-დემოკრატიული პროგრამა“. ამ მოხსენებით ნ. ჟორდანიამ მოითხოვა: „მარქსიზმის დანერგვა ჩვენს ნიადაგზე, მისთვის ნაციონალური და დემოკრატიული შინაარსის დამატებით“ (კრებამ მიიღო ეგ. ვანაძის პროგრამა, რომლის საწინააღმდეგო პროგრამის შედგენა, ს. ჯიბლაძესთან მოლაპარაკებისა და ეგ. ნინოშვილის თანხმობით, თავს იდგა ნ. ჟორდანიამ, რომელიც იმავე ჯგუფის მეორე კრებაზე ნაიკითხა სათაურით „რა ვაკეთოთ?“, რის შემდეგ ეგ. ვანაძის პროგრამა სრულიად დავიწყებას მიეცა: შესწორება-შეცვლების შემდეგ ნ. ჟორდანიას მიერ წარმოდგენილი პროექტი ერთხმად იქნა მიღებული, რაც ორი წლის შემდეგ – 1894 წელს „მოამბეში“ (№ 5-6) გამოქვეყნდა სათაურით: „ეკონომიური წარმატება და ეროვნება“). ეს იყო პირველად ქართულ ენაზე ისტორიული მატერიალიზმის თვალსაზრისით დანერგილი შრომა, რომელშიაც გვიმოძღვრა „ერის, პიროვნების და შრომის თავისუფლებაზე“, სოციალიზმისათვის მუშაობაზე, სადაც აღიარა: „სადაც ეროვნული შეგნება არ არის, იქ არც ეროვნება არსებობს“. ეგ. ნინოშვილის აქტიური მონაწილეობით ჩამოყალიბებულმა პირველმა მარქსისტულმა ჯგუფმა 1893 წელს ნ. ჟორდანი, როგორც ამ ჯგუფის უნიჭიერესი წევრი, საზღვარგარეთ გაგზავნა. ნ. ჟორდანიამ შვეიცარიაში, ოთხი წლის განმავლობაში შეისწავლა ინგლისური, ფრანგული და გერმანული ენები, საზოგადოებრივი მეცნიერებანი, განსაკუთრებით – პოლიტიკური ეკონომია, – კ. მარქსის მოძღვრება და ევროპის მუშათა მდგომარეობა. ნ. ჟორდანიამ საზღვარგარეთიდანვე აღუთქვა თავის მეგობარს, დასელთა ჯგუფის დამაარსებელს, 1894 წელს გარდაცვლილ ეგ. ნინოშვილს, რომ თავგამოდებით ემსახურებოდა ხალხის გამოფხიზლებისა და ფეხზე დაყენების საქმეს. ამავე წელს გამოაქვეყნა ქართულ ენაზე პირველად მარქსისტულ-ისტორიული თვალსაზრისით დანერგილი წერილი „ეკონომიური წარმატება და ეროვნება“ („მოამბე“, 1894, № 5-6), რომელშიაც ჩამოაყალიბა ამ ახალი ჯგუფის მომავალი მოქმედების გეგმა. საზღვარგარეთიდან ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში ხშირად წერდა სხვადასხვა ფსევდონიმით (ან, ანი, გ. მარმალაძე, ნარი, ნარიძე, ნ. ჟ., ნ. ჟ-ია, პ. პეტრიძე, ე-ა, საზღვარგარეთელი. ამ ფსევდონიმებით წერდა 1893-1897 წლებში. ზოგი ამ ფსევდონიმთაგანი შემდეგ სხვებმა მიიკუთვნეს). ეხებოდა, უმთავრესად, მუშათა საკითხსა და ცხოვრების წესს ცხოვრების განახლების საჭიროებას.

ეს იყო საქართველოში პირველი მარქსისტი და ერთ-ერთი ფუძემდებელი მარქსისტული ჯგუფისა, რომლის მომავალი მოქმედების გეგმა 1892 წლის მიწურულს, ეგ. ნინოშვილის თავმჯდომარე-

ობით შემდგარ კონფერენციაზე გამოცხადა, ხოლო 1894 წელს „მოამბეში“ (№ 5-6) დაბეჭდა.

საზღვარგარეთიდან 1895-1896 წლებში. იდეურად ხელმძღვანელობდა საქართველოში მარქსისტული ორგანიზაციის ჩანასახებს. უცხოეთიდან დაბრუნებისთანავე, 1897 წლის დეკემბრის 6 თბილისში, სოციალ-დემოკრატთა პირველ კონფერენციაზე (ძმ. დარჩიაშვილების ბინაზე) მოხსენება გააკეთა და მოითხოვა: „სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა უნდა განვითარდეს ნაციონალურ ნიადაგზე და ჩვენ, ესდევები, თუ არ დავეხმარებით, მაინც ხელი არ უნდა შევეშალოთ ნაციონალური კაპიტალის და ჩვენი ბურჟუაზიის გაზრდა-განვითარებას“-ო. ამის წინააღმდეგ გაილაშქრა მ. ცხაკაიამ. ამ კონფერენციამ ნ. ჟორდანიას ჟურ. „კვალის“ რედაქტორად აირჩია, რომელსაც ფ. მახარაძესთან ერთად ხელმძღვანელობდა 1897-1903 წლებში. ჟურნალს წმინდა მარქსისტული მიმართულება მისცა, სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის ლეგალურ მარქსისტულ ორგანოდ გარდაქმნა და „მესამე დასის“ მიზანთა გავრცელებას, ჩამოყალიბებას და გამარჯვებას შეუდგა. ჟურნალი დახურა მთავრობამ 1904 წელს, მეხუთე ნომერზე. 1913 წელს ბაქოში, ერთხანს, მისი რედაქტორობით გამოდიოდა კვირეული ჟურნალი „წყარო“, იგივე „ჩვენი წყარო“.

1900-იან წლებში ნ. ჟორდანიას საზღვარგარეთიდან რუსეთსა და საქართველოში არალეგალურ ლიტერატურას გზავნიდა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე თავის საპროგრამო წერილში მოითხოვა; „ჩვენ მუდამ ერთი ადგილი გვეჭირვება. ჩვენი პროგრამა მოკლე და ნათელია. ქართული ენის, ლიტერატურის და, საზოგადოდ, კულტურის საშუალებით, ქართველი მშრომელი ხალხის თანდათან გაცნობიერება, გამძღვარება და თანამედროვე ცხოვრების შეგნებულ რაზმათ გადაქცევა... მისი თვითმოქმედების და დამოუკიდებელი მოძრაობისათვის ხელის შეწყობა“ (ნ. ჟორდანიას, „რჩეული ნაწერები“, თფ., 1911, გვ.: 40, 61).

მწერლობის გარდა, ნ. ჟორდანიას მონაწილეობდა საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივ და პარტიულ საქმეებში: II, IV და V რსდმპ ყრილობებში კოსტროვის (Костров) ფსევდონიმით. პარტიის II ყრილობაზე (1903) მხარი დაუჭირა წინადადებას, რომ პროგრამაში შეეტანათ საკითხი განაპირა ქვეყნებისათვის საოლქო თვითმმართველობის გაფართოების შესახებ და მოითხოვა: „ყველა სკოლაში, კრებებსა და დანესებულებაში ეროვნულ ენას გაბატონებულ სახელმწიფო ენასთან თანასწორი უფლება მიენიჭოსო. როგორც რუსს, ისევე ჩვენ – ქართველს, სომეხს და სხვა ეროვნებათა სოციალ-დემოკრატიული თავთავისი ცენტრალური პარტიული ორგანოები უნდა გვექონდესო... ჩვენ გვიკავია სრულიად განსაზღვრული ტერიტორია, რომელიც დიდათ განსხვავდება რუსეთისაგან თავისი განსაკუთრებული ყოფა-ცხოვრებით და მოითხოვს განსაკუთრებულ მოქმედებას“-ო, „სო-

ციალიზმის განხორციელების ერთ-ერთი პირობაა ერის თავისუფლება და დამოუკიდებლობა“-ო.

საქართველოში დაბრუნების შემდეგ უმცირესობათა დებულებანი დაიცვა და ყველა ორგანიზაცია თავისი გავლენის ქვეშ მოაქცია. მისი დევიზი იყო – ერის უმრავლესობის მომხრობა და საერთაშორისო ოჯახში შეყვანა. 1893 წლიდან „ჟორდანიას პოლიტიკურ, სამწერლო თუ საზოგადოებრივ ასპარეზზე მხოლოდ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის იდეოლოგი, ხელმძღვანელი და გზის მაჩვენებელი კი არ იყო, არამედ, ამავე დროს, საქართველოს მეზაირახტრე. მთელი ქართველი ხალხის და ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების მუდმივი მალეციდებელი და მამოძრავებელი“.

საზღვარგარეთიდან დაბრუნებისთანავე, ნ. ჟორდანიამ სამშობლო ქვეყანა (ქართლ-კახეთი, გურია და სხვ.) მოიარა, ხალხის ყოფა-მდგომარეობას პირისპირ გაეცნო და მერე შეუდგა საქართველოს საზოგადოებრივ, სოციალ-ეკონომიურ ურთიერთობისა და ცხოვრების შესარბილებლად თავისი დასის პროგრამის განხორციელებას, ქართველ ხალხში მარქსიზმის გავრცელებას. ამ დროს ნ. ჟორდანიას ირგვლივ შემოკრებილნი იყვნენ: ფ. მახარაძე, პ. სურგულაძე, ვარ. ჭიჭინაძე, გ. წულუკიძე (ნატო), ლადო კეცხოველი, სევ. ჯუღელი, ნ. ელიავა, ირ. ევდოშვილი, იასონ მეგრელიძე, პავ. კალანდაძე, ალ. შატილოვი და სხვ.).

ნ. ჟორდანიას დიდი ბრძოლა მოუხდა ძველი და საშუალო თაობის წარმომადგენლებთან. ერთის მხრით „კვალი“ – „მესამე დასი“ ნ. ჟორდანიას ხელმძღვანელობით, ხოლო მეორეს მხრით „ივერია“-„მოამბე“-„ცნობის ფურცელი“ – ძველი და საშუალო თაობა ურთიერთს შეეტაკნენ. ნ. ჟორდანიამ მედგრად მიიტანა იეროში ძველი აზროვნების დამცველ-მომხრეებზე, ახალ მოძღვრებას ხალხის გულამდე გზა გაუკაფა, ძველი ჩარჩოებისგან აზროვნება გაათავისუფლა, შექმნა ხალხური მოძრაობა და მით საფუძველი დაუდო ქართული დემოკრატიის აღორძინებას. მუშებს, გლეხებსა და წვრილ ინტელიგენციას არევოლუციონერება, თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ რაზმავდა, ქართველ მშრომელ ხალხს გაერთიანებისკენ მოუწოდებდა. მკითხველს ურკვევდა: „საიდან მოვივართ და საით მივივართ? რა ვიყავით და რა ვართ? რა პირობებში ვართ და რანაირი ვიქნებით? რა გვამოძრავებს და რას ვამოძრავებთ? რა გვიდევს წინ და რა გვაჩერებს უკან?“.

მტკიცედ იცავდა თავისუფლებასა და კლასობრივ თვალსაზრისს (მაგალითად, საქალაქო არჩევნების დროს წერდა: „ტფილისის საარჩევნო კვანძი სამუდამოთ გაიხსნება ორგზითი საარჩევნო უფლების გაფართოვებით ყოველივე ცენზის სრული გაუქმებით და ჩვენი ერის მოქალაქეობრივი განვითარებით, ყოველივე დროგადასული ზღუდეების დამსხვრევით... ერთი სიტყვით, მეტი უფლება და ნაკლები დაბორკვა საარჩევნო ასპარეზზე“ („თფილისის თვითმმართველობა“,

„კვალი“, 1899, №7, 8). ცხოვრების მამოძრავებელ ღერძად ეკონომიური ფაქტორი აღიარა: „დედა ძარღვი დღევანდელ ვითარებისა მდგომარეობს აღებმიცემობაში, რომელიც სრულიად დამყარებულია წარმოების აღორძინებაზე“-ო. იმავე დროს წამოაყენა კ. მარქსის მთავარი დებულება, რომ „საზოგადოების ეკონომიური ურთიერთობა არის ნამდვილი და უტყუარი საფუძველი, რომელზედაც ემყარება იურიდიული და პოლიტიკური წყობილება“. „გარკვევით წამოაყენა კაპიტალისტური ურთიერთობის განვითარების პროგრამა და პროლეტარიატთან თანამშრომლობის აუცილებლობა“.

მისი აზრით: „სამშობლო და უცხოეთი, საქართველო და ევროპა, ქართველობა და ევროპიელობა, – აი რა აწერია ახალ დროშაზე. ამის გამოკითხვა და ხალხის შეგნებაში გადატანა – ჩვენი დროის ისტორიული კითხვაა“ („გაზ. „ივერია“ და ეროვნება“, „კვალი“, 1895, №11, 12).

ნ. ჟორდანიას შთაგვაგონებს, რომ „ჩვენი თვე უნდა ვიცხოვროთ. ქართველობამ თვითონვე უნდა განავითაროს ძალა, აღიძრას ენერჯია, გაანაყოფიეროს შრომა, თვითმოქმედება, თვითმობრობა, თვითაზროვნება, – აი, რა უნდა ეწეროს მის დროშაზე. ყველა ის, რაც ამ გზაზე გვაბრკოლებს, ძიძობას გვიწევს, ასპარეზს გვივიწროვებს, გვაძინებს, გვაზარმაცებს, – აი, ეს ჩვენი პირდაპირი მტერია, მომავლის ორმოს მთხრელია. მას სურს ამ ორმოში ჩაგვყაროს, რომ შემდეგ თავისუფლად იპარპაშოს. აი, აქ სიფრთხილე, prendre garde!.. („მესამოცე წლების მოღვაწენი და დღევანდელი ცხოვრება“ (ტ. რ. ერისთავის იუბილეს გამო)“, „კვალი“, 1896, №9-10, 12-18).

მუშა ხალხმა უნდა მოუღოს ბოლო ბრძოლას, რომელიც ატეხილია კაპიტალსა და შრომას შუა, მდიდარსა და ღარიბს შორის და უდაბნოში მოტანტალე ხალხი აღთქმულ ქვეყანაში შეიყვანოს... მის დროშას აწერია ყველაფერი ხალხისათვის, ყველაფერი ხალხითვე... დეე, მუშა ხალხმა შეიგნოს რაც არის და რაც უნდა იყოს, დეე, გამედიდურდეს, გაამპარტავნდეს, რომ მხოლოდ მას ასეთი უდიდესი მოვალეობა ისტორიამ არგუნა“-ო („მესამოცე წლების მოღვაწენი და დღევანდელი ცხოვრება“ (ტ. რ. ერისთავის იუბილეს გამო)“, „კვალი“, 1896, №9-10, 12-18).

წერდა იშვიათი დახვეწილი, ხალხური, არა მომაბეზრებელი, პოპულარული ენით, მაღალი მეცნიერების, პოლიტიკურ-ეკონომიურ და სხვ. საკითხთა მდაბიური, ნათელი გადაცემით, რითაც მუშა ხალხს კლასობრივი ვითარება შეაგნებინა, ევროპულ დემოკრატიულ იდეებს აზიარა, გათვითცნობიერების გზაზე შეაყენა, აზროვნული ცხოვრება დაანყებინა, მისი ეროვნული და კლასობრივი მიმართულება-მისწრაფების იდეოლოგი შეიქნა და მესამე დასის საფუძველზე ჩამოაყალიბა სოციალ-დემოკრატიული პარტია, მით გამოიწვია მონინალმდეგე პარტიათა გამოჩენაც: სოციალ-ფედერალისტების, სოციალ-რევოლუციონერების, ეროვნულ-დემოკრატების, ანარქ-

ისტების და სხვ., რამაც აამოძრავა მიძინებული და წოდებრივ კარჩაკეტილობაში ჩაფლული ქართველი ერი და, საერთოდ, მთელი საქართველო წოდებრიობის, ეროვნების და სქესობრიობის მიუხედავად.

ბოლშევიკ-მენშევიკთა განხეთქილების დროს, როდესაც რუსეთში ბოლშევიკებმა გაიმარჯვეს, საქართველოში უმთავრესად ჟორდანიას მეთაურობით და პირადი გავლენით, მენშევიკებმა გაიმარჯვეს და მთელი ქვეყნის იდეურ ბატონ-პატრონად შეიქმნენ.

მწერლობის გარდა, ნ. ჟორდანიას პრაქტიკულად მონაწილეობდა მუშათა წრეების ჩამოყალიბებასა და პროპაგანდაში, 1905 წლის რევოლუციურ მოძრაობაში, როგორც მისი სულისჩამდგმელი, იდეური და პრაქტიკული ხელმძღვანელი, სახელმწიფო ამიერკავკასიის ეროვნებათა ძმობა-ერთობის მედროშე და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის თანამებრძოლი, ხალხს ბრძოლისაკენ მოუწოდებდა, ბარიკადების აგებას მოითხოვდა.

სახელმწიფო სათათბიროს პირველი არჩევნების დროს, 1906 წლის 26 მაისს, არჩეულ იქნა პირველი სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატად. სათათბიროში სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციას ხელმძღვანელობდა. სათათბიროს გარეკვის შემდეგ, როცა დეპუტატები ვიბორგში შეიკრიბნენ და ხალხის მიმართ მოწოდება გამოსცეს, რომ მეფის მთავრობისთვის არ მიეცათ არც ერთი კაპიკი, არც ერთი ჯარისკაცი, ჟორდანიამაც ხელი მოაწერა, რის გამოც 3 თვეს ციხეში ჩასვეს.

პოლიტიკური საქმის გამო რამდენჯერმე იყო დასჯილი: 1903 წლის 9 ივლისს უმაღლესი ბრძანებით გადაასახლეს ვიატკის გუბერნიაში „ანარქიზმის“ დაწერისათვის, მის გამომცემელ ის. კვიცარიძესთან ერთად, ციხეში ჩასვეს, ხოლო ქუთაისის ჟანდარმერიამ მისი ამ ნიგნის 2954 ცალი დაწვა. „კვალის“ რედაქტორობისა და სხვა დროსაც პოლიციის ფარული ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა და სხვ. სდევნიდნენ მის ნაწერებსაც: 1911 წელს გამოცემულ ნ. ჟორდანიას ნაწარმოებში მეფის ჟანდარმერიამ დაინახა არსებული წესწყობილების დამამხობელი აზრების ქადაგება, რისთვისაც 1913 წლის თებერვლის 11 ავტორი პასუხისგებაში მისცა (მიესაჯა 3 წლის ციხე, ეპატია რომანოვთა 300 წლის მეფობის იუბილეს მანიფესტით, გასამართლებამდე რამდენიმე თვე იჯდა მეტეხში).

რუსეთის დიდი რევოლუციის მოხდენისთანავე (1917), რევოლუციის დროებითი მთავრობის მონერილობის თანახმად, კავკასიის მეფისნაცვალმა, დიდმა მთავარმა ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძემ (1856-1929) ქვეყნის მართვა-გამგებლობის საქმე ნ. ჟორდანიას გადასცა.

ნ. ჟორდანიამ დიდი გამჭრიახობა გამოიჩინა რევოლუციის გონივრულად წარმართვაში და, თუმცა შინაური თუ გარეშე მტერი ხელს უშლიდა, საქართველოში მოქმედი პარტიების წარმომადგენელთაგან შეადგინა ეროვნული

ინტერპარტიული საბჭო, რომლის მიზანი იყო რევოლუციის დაცვა, ქართველი ხალხის პოლიტიკურ-ეკონომიური, კულტურულ-საზოგადოებრივი და საერთაშორისო საჭიროებათა ხელმძღვანელობა, განცხორციელება და პატრონობა. ჰყავდა აღმასრულებელი კომიტეტი. 1917 წლის სექტემბრის 12 ნ. ჟორდანიას (ა. ჩხენკელს, ს. მდივანსა და შალვა ამირეჯიბთან ერთად) არჩეულ იქნა პეტროგრადის დემოკრატიულ თათბირზე დასასწრებლად, სადაც უნდა მოეთხოვა: ხელისუფლების სრულიად რევოლუციური დემოკრატიის ხელში გადაცემა, კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ დაუნდობელი ბრძოლა, რესპუბლიკის დაცვა, დამფუძნებელი კრების სასწრაფოდ მოწვევა, ზავის დაუყოვნებლივ დადება, ხალხთა თვითგამორკვევა, საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიული თვითმმართველობის აღიარება და, საერთოდ, დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე ხალხის პოლიტიკურ უფლებათა განმტკიცება და მასთან შეთანხმებული მოქმედება.

1917 წლის 19 ნოემბერს მისი თაოსნობით მოწვეულ იქნა საქართველოს ეროვნული ყრილობა, რომელზეც არჩეულ იქნა პრეზიდიუმის თავმჯდომარედ. 1917 წლის ნოემბრის 20, როგორც ერისა და სოციალ-დემოკრატთა ბელადმა, გააკეთა მოხსენება, რომელშიც, სხვათა შორის, აღნიშნა: „თუ რუსეთში არ შესდგა დამფუძნებელი კრება, მაშინ იძულებული ვიქნებით ადგილობრივი დამფუძნებელი კრება მოვიწვიოთ და ჩვენს თავს მივცეთ კონსტიტუცია... დაგვიანება არ გვარგია... ქართულ ინერპარტიულ საბჭოში შევთანხმდით, რომ საქართველოს მიენიჭოს შინაგანი დამოუკიდებელი თვითმმართველობა, იმ უფლებით, რომ გამოსცეს კანონები. ჩვენ უნდა გვყავდეს ჩვენი ეროვნული ადმინისტრაცია; თუ რუსეთში იარსებებს რუსული ჯარი, მაშინ საქართველოში უნდა არსებობდეს ქართული ჯარი. ჩვენ უნდა მოვახდინოთ ცხოვრების ყოველი დარგის გაეროვნება და სხვ.“ (ეს მოხსენება საქართველოში არსებულმა ყველა პარტიამ გაიზიარა).

1918 წლის 26 მაისს, საქართველოს ეროვნული ყრილობის საბჭოს სახელით, გამოაცხადა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი (რომლის შესახებ დადგენილება სასახლის აივანიდან გამოაცხადა), რომელიც შეიცავდა შემდეგს:

1. ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა;

2. დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა – დემოკრატიული რესპუბლიკაა;

3. საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა;

4. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან;

5. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა;

6. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს;

7. დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე მთელი საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვეს ეროვნული საბჭო, შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე“.

ეს აქტი საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ თავის პირველსავე სხდომაზე (1919 წლის მარტის 12) სავსებით მიიღო, დაადასტურა და მთავრობა აირჩია ახალი შემადგენლობით, ნ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით.

ნ. ჟორდანიამ თანდათანობით შემოიღო სახელმწიფოებრიობის ყოველი კუთვნილება: ჯარი, ფული, მონეტა დამფუძნებელი კრება, რომელმაც შეიმუშავა ძირითადი კანონები (კონსტიტუცია) და სხვ., რასაც მოჰყვა მთელი ევროპისაგან საქართველოს ჯერ ფაქტიური, შემდეგ იურიდიული ცნობა და საქართველო უკვე ჩაება საერთაშორისო ფერხულში, როგორც დემოკრატიული რესპუბლიკა, რომლის პირველი პრეზიდენტი იყო ნ. ჟორდანიას, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, რომლის სასახლეზე ეროვნული – სამფერი და სოციალისტური – ნითელი დროშა ფრიალებდა, შეუდგა ეროვნულ-სოციალისტურ მშენებლობას: იბრძოდა შინაური ანარქიის წინააღმდეგ, საქართველოს ჩამოჭრილი ადგილები შემოიერთა, საქართველო გაერთიანების გზას შეუყენა, ცდილობდა პოლიტიკურ და ეკონომიურ დარგში რეფორმების გატარებას, მსხვილ მიწათმფლობელთა მიწების ჩამორთმევას და გლეხთა შორის დანაწილებას, ტყეების, მადნების, რკინიგზების და საგარეო ვაჭრობის გასახელმწიფოებრიობას და სხვ., მაგრამ გარეშე ძალთა შემოსევამ დაამხო მენშევიკური მთავრობა. ნ. ჟორდანიას 1921 წლის 11 თებერვლიდან 18 მარტამდე გაუმკლავდა რუსეთის ჯარებს: 35 დღის განმავლობაში ბრძოლით თანდათან უკან იხევდა ბათუმისაკენ და 1921 წლის მარტის 18 საქართველოს მთავრობა, ნ. ჟორდანიას მეთაურობით, ბათუმამდე ჩასული, იტალიის გემით საზღვარგარეთ წავიდა, სადაც მთელ ქვეყნიერებას მოჰფინა ბოლშევიკთა ჯარების მიერ საქართველოს ძალით დაპყრობა, საქართველოს საკითხი საერთაშორისო საკითხად აქცია, ევროპის მონინავე ქვეყნების მუშათა კლასის პირით მოითხოვა საქართველოდან რუსის ჯარების გაყვანა და, საერთოდ, იბრძოდა საქართველოში დამყარებული საბჭოთა წყობილების წინააღმდეგ.

გ. პლესანოვის აზრით, „ნოე ჟორდანიას არათუ ქართველი სოციალ-დემოკრატების საუკეთესო თეორეტიკოსია, არამედ მთელი რუსეთის სო-

ციალ-დემოკრატიების საუკეთესო ტაქტიკოსი. ტაქტიკა დიდი ხელოვნებაა და ამ ხელოვნებით ის მდიდრად არის დაჯილდოებული“.

ლ. ბერიას გამოკვლევით, „მესამე დასის“ იდეოლოგი და ყველა საპროგრამო ნაშრომის ავტორი იყო ნოე ჟორდანიას“;

„თავის ნაშრომებში ნოე ჟორდანიას იცავდა კაპიტალისტური განვითარების აუცილებლობასა და პროგრესულობას, ლიბერალურ ბურჟუაზიასთან პროლეტარიატის კავშირის იდეას და ჰქადაგებდა საქართველოს ეროვნული აღორძინების იდეას“.

„ნოე ჟორდანიას არასოდეს არ მისულა პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის მარქსისტულ გაგებამდე. ნოე ჟორდანიას თავიდანვე იცავდა და ჰქადაგებდა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ თეზისს: კაპიტალიზმის ეკონომიური ცხოვრება, ეროვნული კულტურა და ეროვნული ხასიათი საზოგადოების ყველა კლასს მთლიან ეროვნულ ორგანიზმად აერთებს და ერის აღორძინების საქმეში ერთნაირად დაინტერესებული არის ყველა კლასი“;

...„მესამე დასელთა“ უმრავლესობა, ჟორდანიას მეთაურობით, იცავდა რა საქართველოს კაპიტალისტური განვითარების აუცილებლობასა და გარდუვალობას, მკაცრად აკრიტიკებდა რა ქართველი ინტელიგენციის ფეოდალურ-აზნაურულ და ხალხოსნურ იდეურ მიმართულებებს, ხედავდა უმთავრესად კაპიტალიზმის მხოლოდ დადებითსა და პროგრესულ მხარეს, აღტაცებული იყო კაპიტალისტური პროცესით, რომლისგანაც მოელოდა ქართველი ხალხის აღორძინებას, და არ აყენებდა კაპიტალიზმის წინააღმდეგ რევოლუციური ბრძოლისა და ბურჟუაზიული წყობილების დამხობის საკითხს“...;

...„ნოე ჟორდანიას გამოდიოდა საერთო-ეროვნული ნიადაგის თეზისიდან და მეორე ხარისხოვან ადგილს უთმობდა კლასობრივ ბრძოლას საერთო-ეროვნულ მოძრაობაში, პროლეტარიატის კლასობრივ ბრძოლას იგი ბურჟუაზიულ-ეროვნული მოძრაობის ინტერესებს უქვემდებარებდა. „მესამე დასმა“ და მისმა უმრავლესობამ, ჟორდანიას მეთაურობით, 1893–1898 წწ. პერიოდში ერთგვარი დადებითი როლი ითამაშა. მან დასაბამი მისცა მარქსისტული იდეების გავრცელებას საქართველოსა და ამიერკავკასიაში და, ყველა თავისი ნაკლის მიუხედავად, მაინც ბიძგი მისცა რევოლუციურ ახალგაზრდობას და მოწინავე მუშებს მარქსიზმის გაცნობისა და შესწავლის საქმეში“ (ბერია, ლ. „ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების ისტორიის საკითხისათვის“, მე-6 გამოც., თბ., 1945, გვ.: 17, 19, 20).

ნ. ჟორდანიას ნაწერები, განსაკუთრებით, პუბლიცისტურ-პოლემიკური ხასიათისაა, ეხება, უმთავრესად, მარქსიზმის მოძღვრებას, პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიკურ საკითხებს. გაფანტულია ჟურნალ-გაზეთებში („ივერია“, „კვალი“, „მოამბე“ და სხვა სოციალ-დემოკრატიულ ორგანოებში).

ნ. ჟორდანიას გვასწავლის, რომ „ადამიანი ემორჩილება ორგვარ მოვლენათა გავლენას: ერთია ბუნების, მეორე საზოგადოების. თანამედროვე მებრძოლის მიუცილებელი თვისებაა საზოგადოების ცოდნა, საზოგადო ძალების გათვალისწინება, ურთიერთობის ჩარხის შეგნება და მისი თავის მიზნისთვის დაბრუნება. ადამიანთა ცხოვრების დედა ბოძია ნივთიერი კეთილდღეობა. ისტორიის შემქმნელისა არა პიროვნება, არამედ პიროვნებათა გუნდი, მათი საერთო ინტერესები და თვითარსებობისთვის ბრძოლა. ჩვენი თანამედროვე ცხოვრების სარჩული ეკონომიური წარმატებაა, რამაც დაბადა ეროვნული გაერთიანება და სოციალური დანაწილება (საქართველო ერთი, – განუყოფელი, – საქართველო ორი, – სიმდიდრე-სიღარიბის მიხედვით დაყოფილი). რამდენადაც ჩვენ ვევეროპიელდებით ეკონომიურად, იმდენად ჩვენი გონებრივი გავეროპიელდება აუცილებელია. ხოლო ამ გავეროპიელების პირველი მცნებაა შრომის წარმომადგენელთა ერთად დადგომა და თავის ინტერესებისათვის საკუთარი ძალ-ღონით ბრძოლა. ჩვენი ნაციონალური ზრდა-წარმატება ერთიანად ამ პროცესში მდგომარეობს. ამის გარეთ არ არის არავითარი მოძრაობა, არავითარი მოვლენა... თუ გვინდა ქართველობა საქართველოში ყოველ სარბიელზე ბატონობდეს, მთელ თავის ქონებას თვითონ ჰპატრონობდეს და გონებრივად განმტკიცდეს, ჩვენშივე უნდა შევექმნათ ძალა და თავი მოვუყაროთ იმ საერთო აუზში, რომელსაც ეწოდება ქართველობა და რომლის თითოეული მართული თითოეული ქართველია, ამ მართულების შემაერთებელი ძირი ცხოვრებაა, ხოლო მათი ბოლო – ეროვნება, ეროვნული ძალა. თუ გვსურს ახალი ურთიერთობის დამყარება, ძველი უნდა დავარღვიოთ, თანამედროვე აზრების შესათვისებლად ძველს აზრებს გამოვესალმოთ, საქმიანობის გამოსაჩენად უსაქმურობა უარვყოთ. თუ კი ჩვენს თავს ჩვენვე არ ვწვრთვით, არ ვამზადებთ, არ ვაფრთხილებთ, – სხვები არ გაგვწვრთნიან, არ გაგვამაგრებენ, არ გვასწავლიან. წყარო ხალხის წარმატებისა თვითონ ხალხშივე სცემს, ძარღვი ერის მოძრაობისა თითონ ერშივე მოძრაობს. ამიტომ მუშაობა შიგნით უფრო გვმართებს, ვინემ გარეთ. ჩვენივე ხელიდან უფრო უნდა გამოველოდეთ წარმატებას, ვინემ გარეშეებიდან, თორემ შიგნით ფუქსავატობა და გარეთ ხელის გაშვება მათხოვარსავით ვერაფერი საფუძველია ჩვენი მერმისისა. ჩვენი მოქალაქეობა უნდა დამყარდეს ხალხით, მოქალაქის შექმნით ხალხისავე მეთაურობით. თვითარსებობას, თავისუფლებას მხოლოდ დაბრკოლებათა გადალახვით მოვიპოვებთ, ვინაიდან „მხოლოდ ბრძოლის ველზე იწრთვება ადამიანი, მაგრდება კლასი და მალდება ერი“. ეროვნების დედაბოძი მისი ენაა... ეს უმაღლესი და უფაქიზესი გამოხატულებაა ხალხის გონებრივი, ზნეობრივი და ფიზიკური მეთაურობისა(ც-კი. ქართველი ხალხი რამდენად უფრო გაძლიერდება ნივთიერად და მოქალაქეობრივად,

იმდენად უკეთ დაიცავს თავის პირადობასა და ტერიტორიას: და დაიცავს არა ჩხუბით, არამედ მშვიდი და საქმიანი კონკურენციით. ამიტომაც უნდა ვცდილობდეთ ქართული ენის, ლიტერატურისა და საზოგადოთ, კულტურის საშუალებით ქართველი მშრომელი ხალხის გაცნობიერება-გაძლიერებას, თანამედროვე ცხოვრების შეგნებულ რაზმად გადაქცევას და მის თვითმოქმედების, დამოუკიდებელი მოძრაობისთვის ხელშეწყობას. გაბატონებული წოდება ჰქმნის ყოველივეს თანახმად თავისი ინტერესების და შეხედულებისა, – თანამედროვე ხელოვნება შექმნა ბურჟუაზიამ და თვითონვე სარგებლობს, ხოლო როცა ნივთიერი ყოფა-მდგომარეობა შეიცვლება, თანამედროვე მანქანების მუშაობა მთელი ხალხის, მთელი ერის საკეთილდღეოდ ინარმოებს და ხალხი გათავისუფლდება, მაშინ ხელოვნებაც გათავისუფლდება, კლასიკური ელფერი დაეკარგება, განახლება და თეატრის კარებსაც წაენერება განვითარებული სხეული, გამშვენიერებული ადამიანის განსპეტაკებული გრძნობა და ამაღლებული გონება. ცხოვრების გადასატრიალებლად მართო იდეა და სურვილი არა კმარა, საჭიროა კიდევ რეალური ძალა, საჭიროა კლასი, ამ იდეის განმახორციელებელი. პროლეტარიატის საგანი უნდა იყოს კლასიკური აღზრდა, რევოლუციონურ გამოსვლებთან დამოუკიდებელი, დღევანდელი რთული პოლიტიკური და ეკონომიური ბრძოლის საწარმოებლად ღრმა შეგნება, მძლავრი ორგანიზაცია, მტკიცე კლასიკური სოლიდარობა და ინტერნაციონალური სოციალიზმის ქვეშ დადგომა. ყოველი ერი მიდის თავისი საკუთარი გზით და საკუთარი ჭკუით, ქართველობის საკუთარი გზა – გზა ინტერნაციონალური. ქართველი მუშა ხალხის ისტორიული მოწოდებაა, შეებრძოლოს, სხვა ერთა ნაციონალიზმს, თანდათან მოიმხროს მათი პროლეტარიატი და გლეხები და ასე ინტერნაციონალიზმი ყველაფერში გააბატონოს“-ო.

ნ. ჟორდანიას რწმენით, „ჩვენი ხალხი თავიდანვე წინ მიდის, მერმისი აქვს და იგი იდეალსაც მერმისში ეძებს. დაჩაგრული ხალხი წარსულში ვერას ხედავს, გარდა ბორკილებისა, თავის იმედებს მომავალზე ამყარებს და ამ მომავლისათვის იბრძვის“.

„ქართველი მუშა მუდამ დიდი შეგნებით განირჩეოდა... მხოლოდ აქ, ჩვენში მოხდა ნამდვილი რევოლუცია... რევოლუციის მიზანი ის კი არაა, რომ დაანგრიოს, მოსპოს ის სიმდიდრე, რომელიც წინა თაობას შეუქმნია, არამედ მისი გამოყენება...“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1920, № 17, გვ. 2).

ბოლო ხანში დემოკრატიულ და ეროვნულ საკითხს განსაკუთრებული ყურადღებით ეპყრობოდა, – პიროვნება მიდის, ერი რჩება და მის გულს ვერ გასტეხს ვერავინო.

„არის მიზანი სადღეისო, სახვალის, სამერმისო... სადღეისო საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა და დემოკრატიული წყობილების დამყარება, სახვალის – კლასთა განსხვავების მოსპობა და სოციალიზმის დამკვიდრება, საბოლოო

– მთავარი მანათობელი ვარსკვლავია, რომელიც აშუქებს პირველს და მას იჭერს თავის საზღვარში... ნაციონალური მომენტი ისეთივე ბუნებრივი ეტაპია კაცობრიობის, როგორცაა დემოკრატიული მომენტი. ეს ორი მსვლელობა ერთად წარმოებს, ერთი მეორის შინაარსი და ფორმაა. დემოკრატია უეჭველათ ხდება ნაციათ, ნაცია უეჭველათ იქცევა დემოკრატიათ... ნაციონალური თავისუფლება, ისე როგორც დემოკრატიული, უეჭველი პირობაა სოციალისტური წყობილების დამკვიდრების, დამორჩილებულ კლასების გამარჯვების... სოციალიზმის ძირითადი საკითხია არა მარტო ძალა-უფლების ხელში ჩაგდება, არამედ მისი მოხმარა და ამუშავებაც... დემოკრატია არის ერთადერთი გზა სოციალიზმისაკენ... სოციალიზმი შეიძლება იყოს მხოლოდ დემოკრატიული, დემოკრატია შეიძლება იყოს მხოლოდ სოციალისტური“-ო.

მისი მოღვაწეობის დედააზრი იყო მშრომელი ხალხის გათვითცნობიერება და შეკავშირება, ქართველი ერის გაერთიანება და განმტკიცება და მით სოციალიზმისკენ წინსვლა. ამას ემსახურებოდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ჩამოყალიბებით და განმტკიცებით. იგი მოითხოვდა, უნდა მოვიპოვოთ „თავისუფლება ერისა, განვითარება თანახმად მისი განსაკუთრებული პირობებისა“. იგი საკუთარი გარკვეული გზით ვიდოდა სოციალიზმის დასამყარებლად: „არც მარჯვნივ, არც მარცხნივ – აი, ჩვენი სწორი გზა სოციალიზმისაკენ!“-ო. („თეატრი და ცხოვრება“, 1919, № 13).

მისმა წერილებმა ქართულ აზროვნებაში მთელი ხანა შექმნა. ისეთ წერილებს წერდა, რომ მარქსის მოძღვრების საფუძველზე სოციალ-ეკონომიური შეხედულებანი გავერცელებინა, რათა მითი ქართველი ერი განეახლებინა, მისი დაქსაქსული გვარ-ტომნი შეეერთებინა, ერთ მთლიან ერად აელორძინებინა.

დიდი სამსახური გაუწია მუშათა გათვითცნობიერებას. ცნობილი იყო, როგორც მუშათა გავლენიანი ბელადი. ხშირად მოხსენებებით გამოდიოდა როგორც მასიურ – მუშათა (მაგალითად, ბათუმს, თბილისს და სხვ.), ისე პარტიულ თუ სახელმწიფო საზოგადოებრივ კრებებზე და თუმცა ენა ებორძიკებოდა, მუდამ დიდი ყურადღებით უსმენდნენ, „ყოველი მისი სიტყვა აწონილი ოქროა“, – ისმოდა მსმენელთა შორის.

მისი ნაწერების უცხო ენებზე თარგმანმა და მისმა წერილებმა სხვადასხვა ქვეყნის პრესაში სოციალისტების დიდი ყურადღება მიიპყრო და კ. კაუტსკისთან ერთად აღიარებული იქნა ინტერნაციონალიზმის საუკეთესო მოაზროვნედ.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქართული პრესა: (გუშინ და დღეს) / წერილები ნოე ჟორდანიასი. - თფ.: ამბ. „შრომის“ გამოც. № 1, 1900 (მ. შარაძისა და ამბ. სტ.). - IV, 118 გვ.; 20სმ.;
2. ქართველი ნაციონალისტები = *Die Georgische Nationalisten / რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული*

- მუშათა პარტია. - *ყენევა*, 1904 (სტ. პარტიისა). - 56 გვ.; 17სმ. - კანის მე-4 გვ.: ქართულ და სომხურ ენაზე სოციალ-დემოკრატიული, პარტიული ლიტერატურის გამომცემელი კომისია (საზღვარგარეთ). ადრესი წერილებისა და სხვა კორესპონდენციისათვის: V oulianoff, 3, Ruede La Colline (pres Pont-Neuf). Geneve (Suisse), ზედწარწერით: Для комиссии - [და სია გამომცემელი და გამოსაცემი წიგნებისა];
3. გერმანიის ახალი ისტორიიდან (მე-XIX საუკუნე). - თფ., 1905 (გუტენბერგი-ს სტ.). - 151 გვ.; 21სმ. - (გაზ. კავკასიის კრაი). - წერილი დაიბეჭდა „ივერია“-ში 1896 წ.;
 4. *Большинство или Меньшинство: Перевод с грузинского (из № 1, 2 и 3 «Социальдемократа») / Н.Н. Жордания. Съезд и конференция / С приложением статьи К. Ц.; С предисловием и примечаниями Ф. Дана; Российская Социалдемократическая Рабочая Партия. - Женева: Издание «Искры», 1905. - 36с.; 20см.*;
 5. *Происхождение и развитие политических партий в Германии / Н. Жордания. - Санкт-Петербург: Н. Глаголев, [1905] (Тип. Монтвиды). - 112 с.; 21см.*;
 6. I. როგორი თავისუფლებაა საჭირო მუშა ხალხისთვის / ა. ბლიუმი; თარგმ. კ. ნ.-ძისა. II. რა არის ბასტილია? / ნ. ჟორდანია. - ქუთაისი: ვ. გადილიას წიგნის მაღაზიის გამოცემა № 10, 1906 (ი. კილაძისა და ი. ხელაძის სტ.). - 31, [1] გვ.; 19სმ.;
 7. I. სოციალ-დემოკრატია II. დემოკრატია და ს.-დემოკრატია III. სოც.-რევოლუციონერები. - თფ., 1906 (სტ. ამხ.-ბა „შრომა“). - 68 გვ.; 18სმ. - სათ. წინ: ნ. ყ.;
 8. ანარქიზმი. - ქუთაისი: „კოლხიდას“ გამოცემა № 2, 1907 (ი. კილაძის და ხელაძის სტ.). - 167, XVI გვ.; 21სმ. - სათ. წინ: ნ. ყ.;
 9. პირველი სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატის ნ. ჟორდანის მოხსენებანი. - პეტერბურგი: „საწყალი მუშის“ გამოცემა, 1907. - 48 გვ.; 19სმ.;
 10. ქართველი ხალხი და ნაციონალიზმი. - ქუთაისი: საამდროვო წიგნების გამ-ბა „მუხიანი“ № 1, 1908 (ი. კილაძის სტ.). - 32 გვ.; 23სმ. - სათაურის წინ: ნ. ყ. - კანზე: ნ. ყ.-სი;
 11. რჩეული ნაწერები / [გამომცემელთა წინასიტყვაობით]. - თფ.: წიგნის გამომცემლობა „კულტურა“ № 2, 1911 (სტ. „ნადეჟდა“). - VIII, 726, II გვ.: პორტრ.; 20სმ.;
 12. კოოპერატივები იტალიაში: (პირადი დაკვირვებანი). - ქუთაისი: გამოცემა გ. კ. წერეთლისა, 1913 (ი. კილაძის სტ.). - თავფურც., 220, III გვ.; 22სმ. - სათ. წინ: ნ. ყ.;
 13. *ჩვენი ეროვნული საქმე ახლანდელ ისტორიულ მომენტში: წერილები თანამედროვე საკითხების შესახებ / გარეშე [ნ. ჟორდანია]. - თბ.: გამოცემა ვლადიმერ ჩიქოვანისა, 1915 (კილაძის სტ.). - 42 გვ.; 21სმ.*;
 14. კონსერვატიზმი, ლიბერალიზმი, სოციალიზმი / ან [ნოე ჟორდანია]. - თფ.: გამოცემა კანტორა განათლებისა, № 3, 1916 (ა. კერესელიძის სტ.). - 48 გვ.; 18სმ. - სათ. წინ: ან.;
 15. ნაციონალური კითხვა ამიერ-კავკასიაში: თეზისები და რეზოლუცია [ამიერ-კავკასიის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების VI ყრილობისა]. - თფ.: ა.-კ. მუშათა ორგანიზაციების საოლქო კომიტეტის რ.ს.დ.მ.პ. გამოცემა, 1917. - 36 გვ.; 17სმ.;
 16. საფრანგეთის რევოლუცია 1848 წ. - თფ.: ა.-კ. მუშ. ორგანიზ. საოლქო კომ-ტი რსდმპ გამოცემა, 1917. - 125 გვ.; 18სმ.;
 17. I. სოციალ-დემოკრატია II. დემოკრატია და ს.-დემოკრატია III. სოც.-რევოლუციონერები / რუსეთის სოც.-დემოკრატ. მუშათა პარტია. - ქუთაისი: გამოც. ქუთაისის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტისა, [1917] (ი. კილაძის სტ.). - 64 გვ., უთავფ.: პორტრ.; 18 სმ.;
 18. ჩვენ და ფედერალისტები / ანი [ნოე ჟორდანია]. - ქუთაისი: ალექსანდრა ცერცვაძის გამოცემა, 1917 (ი. ხელაძის სტ.). - 46 გვ.; 20სმ. - (რ.ს.დ.პ. „პროლეტარი“ № 2). - სათაურის წინ: ანი;
 19. მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანის სიტყვა წარმოთქმული პარლამენტის სხდომაზე [1918 წ.] ნოემბრის 9-ში (ჩანერილია სტენოგრაფით). - ტფ., 1918 (საქ. მთავრობის სტ.). - 32 გვ.; 18სმ.;
 20. სოციალ-დემოკრატია და საქართველოს სახელმწიფოს ორგანიზაცია. - ტფ.: საოლქო კომიტეტის გამოცემა, 1918 (ვ. რუხაძის სტ.). - 32 გვ.; 21 სმ.;
 21. *За два года: (С 1 марта 1917 г. по 1 марта 1919 г.): Доклады и речи / Н.Н.Жордания. - Тифлис: Ист. комис. И.К. совета рабочих депутатов г. Тифлиса, 1919 (Тип. Груз. Правительства). - 224 с., 1 л. портр.; 22 см.*;
 22. [თხზულებანი]. - ტ. 1: ახალი გზით. - ტფ.: ქართ. ბეჭდვ. ამხ. გამოც. № 2, 1920 (სტ. „ქართ. ბეჭდვ. ამხ.“). - 330, [1] გვ.: პორტრ.; 22სმ.; ტ. 2: ევროპაში. - ტფ.: ქართ. ბეჭდვ. ამხ. გამოც. № 2, 1920 (სტ. „ქართ. ბეჭდვ. ამხ.“). - 230, [2] გვ.: [2] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.; ტ. 3: ევროპაში. - ტფ.: ქართ. ბეჭდვ. ამხ. გამოც. № 2, 1920 (სტ. „ქართ. ბეჭდვ. ამხ.“). - 249, [2] გვ.: [1]ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.;
 23. *(წერილი) 1921 წ. 22 ივლისიდან / ნოე ჟორდანია. - [პარიჟი], [1921]. - 16 გვ.; 18 სმ. - ყდის და თავ-ფურც. გარეშე;*
 24. ბოლშევიზმი / ნ. ჟორდანია. - [ად. ა.]: საქ. ს.-დ. პ. ცენტ. კომიტეტი, 1922. - 120 გვ.; 20სმ. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.;
 25. მისი ნაწერების კრებული ეროვნული საკითხების შესახებ / რუსეთის კპ(ბ), კომუნისტური ინტერნაციონალის სექცია. - ტფ.: გამოც. რუს. კომუნ. პარტიის ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტისა, 1922 (სახ. მეურნ. უმაღ. საბ. მე-4 პოლიგრ. განყ. სტ.). - V, 278 [1] გვ.; 21სმ. - (მე-V-ე სერია ეროვნული კითხვა (გამოცემა მე-4 წიგნისა)). - [რეპრესირებული გამოცემა];
 26. ბრძოლის საკითხები / ნ. ჟორდანია. რუსული კომუნისტი და საქართველოს დემოკრატია / ნ. რამიშვილი. - [ად. ა.], 1923. - 47 გვ.; 20 სმ.;
 27. *რუსული კომუნისტი და საქართველოს დემოკრატია / ნ. რამიშვილი // ბრძოლის საკითხები / ნ. ჟორდანია. რუსული კომუნისტი და საქართველოს*

- დემოკრატია / ნ. რამიშვილი. - [ად. ა.], 1923. - გვ. 39-45;
28. საბჭოთა წყობილება / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი], 1924. - 63 გვ.; 13სმ. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.;
 29. ჩემი პასუხი: [ს. ფარნიევისა და ს. დედარიანის წერილებზე / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი], 1924. - 29 გვ.; 14სმ.;
 30. ჩვენ და ისინი / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი], 1924. - 45 გვ.; 14სმ.;
 31. ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი], 1925. - 63 გვ.; 13სმ.;
 32. რა მოხდა: [1924 წლის აჯანყების შესახებ] / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი], 1925. - 38 გვ.; 14სმ.;
 33. რა მოხდა: [აჯანყების დადებითი და უარყოფითი მხარეები / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი, 1925]. - 38 გვ.; 21 სმ.;
 34. პოლიტიკა / ნ. ჟორდანიას. - პარიზი, 1926. - 72 გვ.; 18 სმ.;
 35. ჩვენი ტაქტიკა / ნ. ჟორდანიას. - [პარიზი]: საქ. ს.-დემ. მუშათა პარ. საზღვ. გარეთელ ბიუროს გამოც., 1926. - 23 გვ.; 18 სმ.;
 36. „ვეფხისტყაოსანი“ / ნ. ჟორდანიას. - პარიზი, 1930. - 83 გვ.; 21 სმ.;
 37. დემოკრატია / ნ. ჟორდანიას. - პარიზი, 1933. - 63 გვ.; 18სმ.;
 38. წიგნი ოჯახში საკითხავი: დაწერილი ჩემს მიერ, ჩემი შეილებს და შეილიშვილებისათვის, - საგულისხმიეროთ და სახელმძღვანელოთ. 15 იანვარი, 1933 წელი / ნ. ჟორდანიას. - პარიზი; ვანვი, 1933. - 90 გვ.; 29 სმ. - ყდა ქართ. და ფრანგ.;
 39. ეკონომიური წარმატება და ეროვნება / ნ. ჟორდანიას. - პარიზი: გამოც. საქ. ს.-დემ. მუშ. პარტიის უცხოეთის ორგანიზაციებისა, 1937. - 64 გვ.; 18 სმ. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.;
 40. ახალი ნაწერები. - პარიზი, 1948. - 221 გვ.; 20სმ. - წიგნს ახლავს ავტ. მინაწერი;
 41. პასუხი კავშირის კომიტეტს / რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია. - [თბ.]: სოციალდემოკრატი № 3. დამატება, [წ. ა.] (სტ. თფილისის კომიტეტისა). - 16გვ.

წინათქმის ავტორია გამოცემებისა:

1. *Расул-заде, М. Э. О пантуранизме: В связи с кавказской проблемой / М. Э. Расул-заде; Предисл. Н. Жордания. - Париж: К.Н.К., 1930. - 67 с.; 20 см.*;
2. პაპავა, თამარ. დიდი სახეები პატარა ჩარჩოებში / თამარ პაპავასი. - ნ. 2, რვეული 1: დარეჯან დედოფალი / [წინათქმა ნ. ჟორდანიას. - [ბუენოს აირეს], [1951]. - 64 გვ.: ფოტ.; 20სმ.

უცხოეთში მუდმივად თანამშრომლობდა პარიზში არსებულ ჟურ. „ბრძოლაში“. მისი წერილები ითარგმნებოდა ფრანგულ, რუსულ და სხვა ენებზე. საზღვარგარეთ სამწერლო მოღვაწეობის დროს ბრძოლის სადღესო მიზნად ჰქონდა დასახული: „საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა და დემოკრატიული წყობილების დამყარება“, სახვალოდ – „კლასთა განსხვავების მოსპობა და სოციალიზმის დამკვიდრება“, საბოლოო – „სო-

ციალიზმი“. პარიზის „ბრძოლაში“, სხვათა შორის, მოათავსა:

1. მარსელში // ბრძოლა. - 1925. - № 4. - გვ. 1-4;
2. მიმდინარე პოლიტიკა // ბრძოლა. - 1925. - № 2;
3. ახალი პროგრამა // ბრძოლა. - 1926. - № 18. - გვ. 6-9; 1927. - № 19-20. - გვ. 14-19;
4. ინდუსტრიალიზაცია // ბრძოლა. - 1926. - № 17. - გვ. 1-8;
5. ნაციონალური სოციალიზმი // ბრძოლა. - 1926. - № 9. - გვ. 1-8;
6. საბჭოთა ეკონომიკა // ბრძოლა. - 1926. - № 15. - გვ. 1-10;
7. სადღესო. 1. ორი წელი; 2. რაშია საქმე // ბრძოლა. - 1926. - № 14. - გვ. 1-7;
8. სოციალური დესპოტია // ბრძოლა. - 1926. - № 7. - გვ. 1-5;
9. ჩვენი კარლო // ბრძოლა. - 1926. - № 12-13. - გვ. 2-4;
10. ჩვენი სიღვა // ბრძოლა. - 1926. - № 8. - გვ. 11;
11. ხუთი წელი // ბრძოლა. - 1926. - № 8. - გვ. 1-2;
12. დემოკრატიის კრიზისი // ბრძოლა. - 1927. - № 21. - გვ. 1-4.

გამოქვეყნებულია:

1. ეგ. ინგოროყვა: [ნეკროლოგი] // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 18-19;
2. ეკონომიური წარმატება და ეროვნება // მოამბე. - 1894. - №5, განყ. II. - გვ. 99-121; №6, განყ. II. - გვ. 63-89;
3. კრიტიკა: „მოამბის“ პუბლიცისტიკა (№ 5 და 6) // კვალი. - 1894. - №33. - გვ. 9-14; № 34. - გვ. 13-14; № 35. - გვ. 11-13. - სქოლიოში: აკ. ნერეთლის აზრი ბანკის შესახებ;
4. მოამბის პუბლიცისტიკა: (№ 1 და 2) წერილი შორეული ქვეყნიდან // კვალი. - 1894. - №16. - გვ. 12-15; №17. - გვ. 5-10;
5. მოამბის პუბლიცისტიკა: (№ 3 და 4) // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 13-17; №25. - გვ. 13-16. - დართული აქვს კომუტის პორტრეტი;
6. მოგზაურობა შვეიცარიაში: II-III. სოფელში // კვალი. - 1894. - №8. - გვ. 10-13. - [პირველი წერილი დაიბეჭდა „ივერიაში“, 1893, №254]; №9. - გვ. 4-6; №10. - გვ. 5-7; №14. - გვ. 9-11; №15. - გვ. 6-8; №21. - გვ. 10-12; №22. - გვ. 7-8; №31. - გვ. 3-7; №40. - გვ. 3-5; №41. - გვ. 7-9; №42. - გვ. 15-16;
7. წინოშვილის ნაწერების გამოცემის შესახებ: (წერილი რედაქციის მიმართ) // ივერია. - 1894. - 5 აგვისტო. - №167. - გვ. 4;
8. ორიენტალისტთა მე-X საერთაშორისოკონგრესი ქ. ჟენევაში // კვალი. - 1894. - №42. - გვ. 12-13; №43. - გვ. 11-15; №44. - გვ. 11-13; №45. - გვ. 12-14;
9. საყურადღებო ამბები // კვალი. - 1894. - №37. - გვ. 3-4;
10. გაზ. „ივერია“ და ეროვნება // კვალი. - 1895. - №11. - გვ. 6-7; №12. - გვ. 5-8;
11. კრიტიკის კრიტიკა: (ფაქტორები ისტორიული პროგრესისა ფხასი) // კვალი. - 1895. - №19. - გვ. 12-15; №20. - გვ. 15-16; №21. - გვ. 4-5; №22. - გვ. 14-15; №23. - გვ. 13-14;

12. „მოამბე“, „ივერია“ და ეროვნება // კვალი. - 1895. - №28. - გვ. 12-15; №29. - გვ. 12-15; №30. - გვ. 10-12; №32. - გვ. 4-5; №34. - გვ. 9-13; №35. - გვ. 7-12;
13. პარიჟი: (წერილი საზღვარ-გარეთიდან) // კვალი. - 1895. - №2. - გვ. 3-4; №3. - გვ. 10-12; №7. - გვ. 8-10; №8. - გვ. 6-7; №9. - გვ. 10-11; №15. - გვ. 12-14;
14. სოფელი და სასოფლო შკოლა გერმანიაში // კვალი. - 1895. - №51. - გვ. 4-6; №52. - გვ. 3-5; №53. - გვ. 10-11; 1896. - №3. - გვ. 44-47; №4. - გვ. 54-56; №5. - გვ. 75-77; №38. - გვ. 675-676; №39. - გვ. 685-687; №40. - გვ. 714-716; №41. - გვ. 730-732; №43. - გვ. 764-767; №44. - გვ. 792-794; №45. - გვ. 811-814; №46. - გვ. 828-829; №47. - გვ. 844-845; №48. - გვ. 854-856; №49. - გვ. 874-876; №50. - გვ. 894-896; №51. - გვ. 913-915; №52. - გვ. 935-937; №53. - გვ. 953-954;
15. ფრიდრიხ ენგელსი // კვალი. - 1895. - №39. - გვ. 10-11; №40. - გვ. 15-16; №41. - გვ. 11-14;
16. მესამოცე წლების მოღვაწენი და დღევანდელი ცხოვრება (ტ. რ. ერისთავის იუბილეს გამო) // კვალი. - 1896. - №9. - გვ. 150-151; №10. - გვ. 166-168; №11. - გვ. 183-185; №12. - გვ. 202-204; №13. - გვ. 215-217; №14. - გვ. 230-232; №15. - გვ. 256-257; №16. - გვ. 270-274; №17. - გვ. 286-289; №18. - გვ. 301-304;
17. პოლიტიკური პარტიები გერმანიაში: (გუშინ და დღეს) // კვალი. - 1897. - №6. - გვ. 132-135. - (გაგრძელება. დასაწყისი დაიბეჭდა „ივერია“-ში); №7. - გვ. 156-158; №8. - გვ. 169-170; №10. - გვ. 208-210; №11. - გვ. 222-224; №12. - გვ. 248-250; №13. - გვ. 258-260; №14. - გვ. 283-286;
18. წერილები ინგლისიდან // კვალი. - 1897. - №25. - გვ. 481-485; №27. - გვ. 515-519; №29. - გვ. 550-553; №30. - გვ. 566-569; №32. - გვ. 601-604; №33. - გვ. 610-612; №34. - გვ. 627-630; №35. - გვ. 643-646; №41. - გვ. 742-744; №42. - გვ. 756-759; №43. - გვ. 775-777; №45. - გვ. 801-805; №47. - გვ. 834-839;
19. არჩევნები ბათუმში: ქალაქის არჩევნები // კვალი. - 1898. - №44. - გვ. 721-723;
20. არჩევნები ევროპაში // კვალი. - 1898. - №27. - გვ. 449-452;
21. ბანკები: ჩვენებური საქმიანობა // კვალი. - 1898. - №18. - გვ. 305-307;
22. ბისმარკი // კვალი. - 1898. - №33. - გვ. 545-548;
23. გადასახლება // კვალი. - 1898. - №50. - გვ. 821-823; №52. - გვ. 857-860;
24. დასასრულის დასაწყისი // კვალი. - 1898. - №26. - გვ. 436-437;
25. დღევანდელი კითხვები: 1. მამული. 2. კაპიტალი. 3. შრომა // კვალი. - 1898. - №1. - გვ. 2-4; №2. - გვ. 21-24; №3. - გვ. 37-39; №4. - გვ. 53-56;
26. ევროპა 1897 წ.: საშინაო საქმეები. საგარეო საქმეები // კვალი. - 1898. - №1. - გვ. 17-20; №2. - გვ. 33-35;
27. ევროპა // კვალი. - 1898. - №13. - გვ. 217-219;
28. ერთი საუკუნე // კვალი. - 1898. - №9. - გვ. 146-147;
29. ვილიამ გლადსტონი: [ბიოგრაფია] // კვალი. - 1898. - №21. - გვ. 353-357;
30. თანამედროვე ქალაქის მოვალეობა // კვალი. - 1898. - №46. - გვ. 753-755; №47. - გვ. 769-771; №48. - გვ. 785-787;
31. თეატრი // კვალი. - 1898. - №42. - გვ. 690-692;
32. თფილისი // კვალი. - 1898. - №29. - გვ. 381-383;
33. ინტელიგენცია // კვალი. - 1898. - №12. - გვ. 201-203; №23. - გვ. 385-387; №24. - გვ. 402-404;
34. კახეთი: [ყოფა-ცხოვრება] // კვალი. - 1898. - №36. - გვ. 593-594;
35. მეტი სინათლე: [ქართული წიგნების გამომცემელი ამხანაგობის შესახებ] // კვალი. - 1898. - №11. - გვ. 184;
36. მილიტარიზმი: 1. რუსეთში. 2. ევროპაში // კვალი. - 1898. - №37. - გვ. 609-611; №38. - გვ. 625-627;
37. ორიოდ სიტყვა ერობაზე // კვალი. - 1898. - №7. - გვ. 109-111;
38. პარტიობა // კვალი. - 1898. - №25. - გვ. 418-420;
39. საზოგადო მოღვაწეობა // კვალი. - 1898. - №39. - გვ. 641-643; №40. - გვ. 657-659;
40. საქართველოს ისტორიის მასალა // კვალი. - 1898. - №4. - გვ. 69-71;
41. საფრანგეთში: [დრეიფუსის საქმე და ზოლა] // კვალი. - 1898. - №10. - გვ. 165-168;
42. სახალხო კითხვების გამო // კვალი. - 1898. - №41. - გვ. 673-675;
43. სენაკის სკოლა: ჩვენებური საქმიანობა // კვალი. - 1898. - №19. - გვ. 321-324;
44. თფილისის სამეურნეო საზოგადოება // კვალი. - 1898. - №6. - გვ. 93-95;
45. ქალაქის არჩევნები: ჩვენებური საქმიანობა // კვალი. - 1898. - №22. - გვ. 370-372;
46. ქართველი მოწაფენი საშუალო სასწავლებლებში // კვალი. - 1898. - №26. - გვ. 433-434;
47. ქართლ-კახეთი // კვალი. - 1898. - №14. - გვ. 237-239;
48. ჩვენებური საქმიანობა // კვალი. - 1898. - №11. - გვ. 181-183;
49. ჩინეთი // კვალი. - 1898. - №16. - გვ. 269-272; 1900. - №27. - გვ. 421-423; №28. - გვ. 437-439; №29. - გვ. 453-455;
50. ცოტა რამ ისტორიიდან // კვალი. - 1898. - №15. - გვ. 253-255; №28. - გვ. 465-467;
51. ნერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობა: ჩვენებური საქმიანობა // კვალი. - 1898. - №20. - გვ. 337-339;
52. ადგილობრივი პრესის წარსულ ნელს // კვალი. - 1899. - №3. - გვ. 33-36; №4. - გვ. 49-52;
53. ახალი წელი // კვალი. - 1899. - №1. - გვ. 1-3;
54. ბურები // კვალი. - 1899. - №51. - გვ. 861-863;
55. ევროპა 1898 წ.: საშინაო საქმეები // კვალი. - 1899. - №1. - გვ. 6-7;
56. თავად-აზნაურთა საქმეები: 1. ფულები. 2. წარმომადგენლობა // კვალი. - 1899. - №9. - გვ. 134-137; №10. - გვ. 149-151;
57. თფილისის თვითმართველობა // კვალი. - 1899. - №7. - გვ. 97-101; №8. - გვ. 117-120;
58. ივანე მაჩაბელი // კვალი. - 1899. - №26. - გვ. 409-411;
59. მე-XIX საუკუნე მიდის... // კვალი. - 1899. - №52. - გვ. 877-878;

60. ორი პოეტი: [ბალზაკი და პუშკინი] // კვალი. - 1899. - №21. - გვ. 329-331;
61. რომანტიზმი // კვალი. - 1899. - №25. - გვ. 393-396;
62. რუსეთი 1898 წ. // კვალი. - 1899. - №2. - გვ. 17-19;
63. საფრანგეთი: [დრეიფუსის საქმე] // კვალი. - 1899. - №22. - გვ. 345-347;
64. ქართლი // კვალი. - 1899. - №35. - გვ. 605-608; №36. - გვ. 621-624; №37. - გვ. 637-640; №38. - გვ. 653-656; №39. - გვ. 669-672;
65. ქუთაისში // კვალი. - 1899. - №24. - გვ. 377-381;
66. შენიშვნა // კვალი. - 1899. - №8. - გვ. 131-132; №11. - გვ. 175-176;
67. შუათანა თაობა // კვალი. - 1899. - №14. - გვ. 217-220; №15. - გვ. 233-236; №18. - გვ. 281-284;
68. ჩვენებური საქმიანობა: ბაქოს ქართული ბიბლიოთეკა // კვალი. - 1899. - №20. - გვ. 313-316;
69. 1900 // კვალი. - 1900. - №1. - გვ. 1-3;
70. გზა და გზა // კვალი. - 1900. - №13. - გვ. 206-210; №15. - გვ. 239-240; №16. - გვ. 258-259; №17. - გვ. 272-275; №18. - გვ. 288-289;
71. გიორგი წერეთელი: [ნეკროლოგი] // კვალი. - 1900. - №3. - გვ. 40-42;
72. ევროპაში // კვალი. - 1900. - №45. - გვ. 709-713;
73. ევროპის პოლიტიკური მოძრაობა მე-XIX საუკუნეში // კვალი. - 1900. - №2. - გვ. 21-24;
74. ინგლის-ტრანსკავკასიის ომი // კვალი. - 1900. - №22. - გვ. 341-343;
75. ისევ აქ // კვალი. - 1900. - №39. - გვ. 513-515;
76. პალ. ყიფიანის საქმე // კვალი. - 1900. - №19. - გვ. 294-299;
77. პატარა პასუხი დიდ კითხვაზე // კვალი. - 1900. - №51. - გვ. 807-809;
78. პატარა წერილი // კვალი. - 1900. - №48. - გვ. 757-758;
79. პრესა // კვალი. - 1900. - №5. - გვ. 69-71; №7. - გვ. 101-104; №9. - გვ. 133-136; №11. - გვ. 165-170; №13. - გვ. 197-202; №16. - გვ. 246-252; №21. - გვ. 325-331; №23. - გვ. 357-362; №25. - გვ. 389-395; №26. - გვ. 405-410;
80. რედაქცია: [მისი დანიშნულება] // კვალი. - 1900. - №44. - გვ. 693-695;
81. საგულისხმო მოვლენა: [გიორგი წერეთლის დაკრძალვა] // კვალი. - 1900. - №4. - გვ. 54-55. - შეცდომით დაბეჭდილი „გავლენა“. - შეცდომის გასწორება იხ. გვ. 84;
82. საზოგადო მოღვაწის კერძო ცხოვრება // კვალი. - 1900. - №47. - გვ. 741-743;
83. სახალხო სახლი // კვალი. - 1900. - №46. - გვ. 725-727;
84. ქალაქის მომავალი არჩევნები // კვალი. - 1900. - №51. - გვ. 806-807;
85. შავი ქვის მრეწველთა კრება // კვალი. - 1900. - №40. - გვ. 629-633; №41. - გვ. 645-650;
86. ჩვენი უთანხმოება // კვალი. - 1900. - №42. - გვ. 662-663; №43. - გვ. 677-680;
87. წერილი „ივერიის“ რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 20 აპრილი. - №84. - გვ. 2-3;
88. გასული წელი ევროპაში // კვალი. - 1901. - №2. - გვ. 21-22;
89. გასული წელი // კვალი. - 1901. - №1. - გვ. 1-2;
90. გიორგი წერეთელი // კვალი. - 1901. - №4. - გვ. 53-54;
91. ინგლისი ვიკტორიას მეფობაში // კვალი. - 1901. - №3. - გვ. 37-39;
92. ჩვენი დღევანდელი პრესა // კვალი. - 1901. - №22. - გვ. 563-565; №23. - გვ. 577-579; №24. - გვ. 595-597; №25. - გვ. 609-612;
93. მეურნე და მეურნეობა // კვალი. - 1902. - №49. - გვ. 781-782; №50. - გვ. 797-798; №51. - გვ. 813-815; №52. - გვ. 829-830; 1903. - №2. - გვ. 17-19; №3. - გვ. 33-36; №6. - გვ. 95-98; №8. - გვ. 134-136; №9. - გვ. 147-150; №11. - გვ. 171-174; №14. - გვ. 222-225; №15. - გვ. 240-242;
94. კიდევ შავი ქვის მწარმოებელთა საბჭოს შესახებ // კვალი. - 1903. - №5. - გვ. 69-71;
95. შავი ქვის მრეწველთა მე-V კრება // კვალი. - 1903. - №4. - გვ. 51-54; №6. - გვ. 99-104;
96. ჩვენი ბურჟუა-ინტელიგენცია და მისი იდეოლოგები // კვალი. - 1903. - №7. - გვ. 107-109;
97. პანია შენიშვნა // მოგზაური. - 1905. - №30. - გვ. 475;
98. რა არის პარტია // მოამბე. - 1905. - №6. - გვ. 71-73;
99. საფრანგეთის ისტორიიდან: (1848) // მოგზაური. - 1905. - №15. - გვ. 241-244; №16. - გვ. 258-260; №17. - გვ. 272-274; №18. - გვ. 287-290; №19. - გვ. 304-308; №20. - გვ. 317-322; №21. - გვ. 336-339; №22. - გვ. 350-353; №23. - გვ. 369-371; №24. - გვ. 390-391;
100. ქართველ მოღვაწეებში // მოგზაური. - 1905. - №24. - გვ. 380-382;
101. შენიშვნები // მოგზაური. - 1905. - №37. - გვ. 578-580;
102. შინაური მიმოხილვა // მოგზაური. - 1905. - №10. - გვ. 144-145;
103. ცნობის ფურცელს // მოგზაური. - 1905. - №26. - გვ. 422-423;
104. ამხ. ნოე ჟორდანიას სიტყვა: [სახელმწიფო სათათბიროს სხდომაზე] // ლამპარი. - 1906. - 29 ივნისი. - №53. - გვ. 1-2;
105. პეტერბურგი: დეპეშა: [სამხედრო სამინისტროს წარმომადგენლის, პავლოვის გაგება დარბაზიდან სიკვდილით დასჯის შეკითხვაზე პასუხისათვის] // ლამპარი. - 1906. - 21 ივნისი. - №47. - გვ. 1. - იქვე მეორე დეპეშა სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ;
106. პეტერბურგი: [დეპუტატთა ჩასვლა პეტერბურგში; ფაბრიკა-ქარხნების მუშათა შეხვედრა] // ლამპარი. - 1906. - 10 ივნისი. - №38. - გვ. 1. - დეპეშა (საკუთარი კორესპონდენტისაგან);
107. ანარქიზმი და სანდიკალიზმი: [წინააღმდეგობა ამ ორ მიმართულებას შორის] // რიურაჟი. - 1907. - №2. - გვ. 9-18;
108. ბნელი ძალები // ჩვენი გზა. - 1907. - 9 ოქტომბერი. - №28. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: 28 სექტ.;
109. სადაო კითხვები: ისტორია // კვალი. - 1908. - 23 აგვისტო. - №1. - გვ. 2-4; №2. - გვ. 2-3; №3. - გვ. 2-4; №4. - გვ. 2-3; №7. - გვ. 2-3; №10. - გვ. 2-4. - პუბლიკაციის ბოლოს შეცდომების გასწორება;

110. დ.ზ. სარაჯიშვილის ხსოვნას // კოოპერაცია. - 1911. - №3. - გვ. 2-4;
111. ორიოდ სიტყვა კოოპერაციაზე // კოოპერაცია. - 1911. - №16-17. - გვ. 3-5;
112. ორ წყალს შუა // განათლება. - 1915. - №7. - გვ. 476-478. - ტექსტის ბოლოს: „ძმური სიტყვა“;
113. ჩვენი აკაკი // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №4. - გვ. 22-24;
114. ქართველ მხედრობას: საქართველოს ეროვნულ საბჭოს მონოდება ამხანაგებო!... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას. სამხედრო საქმეთა გამგე ნოე რამიშვილი. ეროვნული საბჭოს საქმეთა მმართველი პ. დ. საყვარელიძე;
115. ბრძანება: ვინაიდან... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №2. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: მთავრობის თავმჯდომარე ნ. ჟორდანიას. მთავრობის საქმეთა მმართველი კ. ჯაფარიძე;
116. გიორგი ვალენტინის ძე პლენანოვი: გ. ვ. პლენანოვი, როგორც დამაარსებელი რ.ს.-დ.მ. პარტიისა (ნოე ჟორდანიას მოხსენება) // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №18. - გვ. 278-282;
117. ნ. ჟორდანიას აზრი სახალხო გვარდიაზე // ეშმაკის მათარახი. - 1919. - №3 (სპეციალური ნომერი „სახალხო გვარდია“). - გვ. 2-4. - სქოლიოში: ამოღებულია ავტორის ნებადაურთველად მისი მოხსენებიდან გვარდიის პირველ ყრილობაზე;
118. სახალხო გვარდია // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №14. - გვ. 2;
119. ამხანაგებო...: [ნაწყვეტი ჟორდანიას გამოსვლებიდან კავკასიის ფრონტის სალდათა ყრილობაზე 1917 წელს და დამფუძნებელ კრებაზე 1920 წლის იანვარში რუსი კომუნისტების შესახებ] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 18 აგვისტო. - №20. - გვ. 1;
120. ბათუმის შემოერთების გამო: მთავრობის თავმჯდომარის წერილი // მხედარი. - 1920. - №7. - გვ. 7;
121. დემოკრატია და სოციალ-დემოკრატია: 1905-1917 წწ: [ნაწყვეტები] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 13 ივლისი. - №21. - გვ. 3; 14 ივლისი. - №22. - გვ. 3;
122. ილია მურომეცი და თეთრი გიორგი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 2;
123. მთავრობის თავმჯდომარის მონოდება // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №6. - გვ. 8;
124. ნოე ჟორდანიას სიტყვა: წარმოთქმული 14 იანვარს დამფუძნებელი კრების საზეიმო სხდომაზე // ერობა და ქალაქი. - 1920. - №3. - გვ. 1-4;
125. ბოლშევიკების თავდასხმა საქართველოზე: (წერილი „ფორვარდის“ რედაქციას) // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №9-10. - გვ. 17-18;
126. მიმართვა: სოციალისტური პარტიებისა და მუშათა ორგანიზაციებისადმი // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №1. - გვ. 3-4;
127. პასუხი „როსტას“ // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №11. - გვ. 3-4;
128. ყველა ხალხებს // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №8. - გვ. 4;

129. დახმარება საქართველოსთვის: [ნაწყვეტები უცხოეთის პრესიდან] // კომუნისტი. - 1924. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
130. ქართველი ხალხის სისხლით მოვაჭრეთა ბანაკიდან: ნ. ჟორდანიას და ნ. რამიშვილის წერილების სრული ტექსტი // კომუნისტი. - 1927. - 26 ივნისი. - № 144. - გვ. 5-6. - შინაარსი: წერილი აბესალომს (პრაგელს) / ნ. ჟორდანიას. - აბესალომის საყურადღებოდ / ნ. რამიშვილი.

მის შესახებ:

1. ნანეიშვილი, ალექსანდრე (ა. ნა-ლი). - ა) სალიტერატურო შენიშვნები: (კვალის კრიტიკოსები-ბ. ბ. მაზაკვალი და პ. პეტრიძე) // მოამბე. - 1894. - №5, განყ. II. - გვ. 122-140; ბ) სალიტერატურო შენიშვნები: („კვალის“ პუბლიცისტები ჩვენი საზოგადო საქმეები) // მოამბე. - 1899. - №4, განყ. II. - გვ. 53-72; №5, განყ. II. - გვ. 25-50;
2. ნ. ჟორდანიას დეკლამაცია ე. ნინოშვილის გარდაცვალების გამო... // კვალი. - 1894. - №22. - გვ. 2-4;
3. შრომანი (გრიგოლ აბაშიძე). მცირე შენიშვნა ბ-ნ ნ. ჟორდანიას // ივერია. - 1895. - 18 ივლისი. - №151. - გვ. 2-3;
4. ჩხიძე, ნიკოლოზ (ქართველი მკითხველი). შესანიშნავი შენიშვნის ავტორს // კვალი. - 1895. - №32. - გვ. 6-9;
5. აბაშიძე, კიტა. ცხოვრება და ხელოვნება. ჩვენი ახალგაზრდობა // მოამბე. - 1897. - №7, განყ. II. - გვ. 25-51; №10, II განყ. - გვ. 54-96;
6. ფანცხავა, იაკობ (ფხა.). ცხოვრება და მწერლობა: (ბ-ნ ნ. ჟორდანიას ეკონომიური მატერიალიზმის მოძღვრება) // მოამბე. - 1897. - №3, განყ. II. - გვ. 31-69;
7. ცხოვრება და მწერლობა: (ბ-ნ ნ. ჟორდანიას ეკონომიური მატერიალიზმის მოძღვრება) // მოამბე. - 1897. - №4, განყ. II. - გვ. 21-44;
8. ახირებული მახარობლობა // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 19 იანვარი. - №431. - გვ. 2;
9. მირიანაშვილი, ალ. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1898. - №13. - გვ. 236;
10. მკითხველი. მოამბე, ყოველ-თვიური ჟურნალი. 1898, №3: [რეცენზია] // კვალი. - 1898. - №16. - გვ. 278-280;
11. ფარიანი, ი. კიდევ ორიოდ სიტყვა ინტელიგენციაზე: კრიტიკული შენიშვნა // კვალი. - 1898. - №28. - გვ. 474-477. - სქოლიოში: ნ. ჟორდანიას შენიშვნები;
12. d. ახალი „კვალი“, ნახატებიან გაზეთიდან ამოღებული სურათი // მოამბე. - 1898. - №3, განყ. II. - გვ. 79-88;
13. წერეთელი, გიორგი. რედაქციისაგან // კვალი. - 1898. - №1. - გვ. 1-2. - ავტორობის საკითხის შესახებ იხ. ნ. ჟორდანიას - „გზა-და-გზა“. კვალი. - 1900. - №15. - გვ. 239;
14. გელიშვილი, გ. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1899. - №18. - გვ. 291-292. - სქოლიოში: ნ. ჟორდანიას შენიშვნა;
15. დგებუაძე, პროფილე. თქვენგან იმედ-გაცრუებული მკითხველი: წერილი „კვალის“ ხელმძღვანელის

- მიმართ. მონყალეო ხელმწიფეო! // ივერია. - 1899. - 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 1-3; 4 აპრილი. - №73. - გვ. 4;
16. ვარ... (ვართაგავა იპოლიტე). ბაზრობა „კვალ-ისტების“ რიხიანობა-ამპარტავენება-ფანატიკოსობისა // ივერია. - 1899. - 24 იანვარი. - №17. - გვ. 1-3;
17. კვალაშვილი, სანდრო. ღია წერილი ნოე ყორდანიას მიმართ // ივერია. - 1899. - 22 ივლისი. - №155. - გვ. 4;
18. მაჭავარიანი, ივანე. წერილმანი. V. - დაგვიმტკიცოს და გვასწავლოს // ივერია. - 1899. - 14 მარტი. - №56. - გვ. 2-3;
19. სილიონი. ჩემი შთაბეჭდილებანი: (ჩემი უბის წიგნიდან) // კვალი. - 1899. - №32. - გვ. 539-540;
20. არც მტერი და არც მოყვარე. მცირე შენიშვნა: (ჩვენს „მარქსისტებს“) // ივერია. - 1900. - 14 აპრილი. - №79. - გვ. 3;
21. ახალი ამბები და შენიშვნები // მწყემსი. - 1900. - №8. - გვ. 12;
22. ბ. ლალს // კვალი. - 1900. - №9. - გვ. 142-143;
23. ვ. ნ. (წერეთელი ვასილ). პასუხი „კვალს“ // ივერია. - 1900. - 5 მარტი. - №47. - გვ. 2-3; 30 მარტი. - №70. - გვ. 1-2; 31 მარტი. - №71. - გვ. 1-2;
24. თავართქილაძე, კ. ღია წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1900. - №20. - გვ. 323-324. - სქოლიოში: ნ. ყორდანიას შენიშვნა;
25. თავდგირიძე, ნიკო. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 10 ივნისი. - №123. - გვ. 4;
26. ი. ქ. ნება მომეცით... // კვალი. - 1900. - №17. - გვ. 275. - [ხელწერა]: მოსკოველი სტუდენტი ი. ქ.;
27. მკითხველი (დავითაშვილი შიო). საუბარი მკითხველთან // ივერია. - 1900. - 5 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1-3; 26 ნოემბერი. - №257, გვ. 1-3. - შეცდომის გასწორება იხ. №246, გვ. 2;
28. მომსწრე. სხვათა შორის // კვალი. - 1900. - №11. - გვ. 174;
29. მცირე შენიშვნა // კვალი. - 1900. - №26. - გვ. 419. - ტექსტის ბოლოს ხელისმონწერა: კ. კიკიანი, გ. ბერიძე, ივ. ჯანელიძე, ილ. კაკაბაძე, დ. მარაქველიძე, მ. ჩიჩუა, მ. კალანდაძე;
30. ნულეზის წერილები // კვალი. - 1900. - №18. - გვ. 290-291; 1901. - №1. - გვ. 15;
31. პრესა // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 19 დეკემბერი. - №1332. - გვ. 4;
32. ჟურნალ-გაზეთებიდან // კვალი. - 1900. - №52. - გვ. 827;
33. ქართველი ექიმი. წერილი რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1900. - №18. - გვ. 289-290;
34. ქვარიანი, სიმონ. მცირე პასუხი // კვალი. - 1900. - №46. - გვ. 738-740. - სქოლიოში ნ. ყორდანიას შენიშვნა;
35. ღამბაშიძე, დავით. მწარე ფიქრები სოფლის ხუცისა // მწყემსი. - 1900. - №8. - გვ. 4-5; №9-10 - გვ. 15-18. - მეცხრე ნომერში სათაურად: „მწარე ფიქრები“;
36. წერილები რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1900. - №19. - გვ. 306-307;
37. ნულუკიძე, გ. წერილები რედაქციის მიმართ // კვალი. - 1900. - №17. - გვ. 275;
38. ჭავჭავაძე, ილია (ახალ-მოსული). - ა) პატარა საუბარი // ივერია. - 1900. - 23 მარტი. - №65. - გვ. 2-3; ბ) ქარაფშუტობა, ორთავიანობა და ორპირობა უმეცრისა // ივერია. - 1900. - 16 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3;
39. ჯუღელი, სევერიან (სევ. ჯ.ლი). ბ-ნს „არც მტერს და არც მოყვარეს“ // კვალი. - 1900. - №18. - გვ. 286-288;
40. Homo novus (იაკობ ფანცხავა). ნოე ყორდანიას და „მესამე დასელები“ ი. ჭავჭავაძის. აკ. წერეთლისა და ნ. ნიკოლაძის წინააღმდეგ // ივერია. - 1900. - 15 ოქტომბერი. - №225. - გვ. 1-3;
41. Poor Georgeson (გოგიჩაიშვილი ფილიპე). სამის ელემენტის დაპირისპირება: Audiatur et „tertia“ Pars. // ივერია. - 1900. - 5 ოქტომბერი. - №216. - გვ. 1-3; 6 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 2-3;
42. X. გაკვრა-გამოკვრა // კვალი. - 1900. - №11. - გვ. 174-176;
43. სამედიატორო გადაწყვეტილება: თ. ნ. თავდგირიძის და ბ. ნ. ყორდანიას შორის პოლემიკის შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 16 აპრილი. - №1437. - გვ. 1-2;
44. სამედიატორო გადაწყვეტილება შესახებ პოლემიკისა, რომელიც აღიძრა თ. ნ. თავდგირიძის და ნ. ყორდანიას შორის // კვალი. - 1901. - №16. - გვ. 263-264. - ტექსტის ბოლოს: ნ. ყორდანიას შენიშვნა;
45. ჩიორა (ახნაზაროვი არტემ). წიკპურტი: მედიატორთა სამართალი და მისი მნიშვნელობა // ივერია. - 1901. - 22 აპრილი. - №88. - გვ. 1-3;
46. ჯორჯაძე, არჩილ. კიდევ საერთო მოღვაწეობაზე // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 17 ივნისი. - №1497. - გვ. 1-2; 19 ივნისი. - №1499. - გვ. 1-2; 28 ივნისი. - №1508. - გვ. 1-3;
47. Plebs (ხიზანიშვილი ნ.). სოფლად: ნაფიქრი და ნანახი. II // ივერია. - 1901. - 13 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2-3;
48. პრესა: [“მოგ ზაურის“ უკანასკნელ ნომერში გამოქვეყნებული ნარის (ნ. ყორდანიას) წერილის პასუხად; სათავად-აზნაურო სასწავლებლის „საზოგადოების“ კრებაზე მომხდარი ინციდენტის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 ივლისი. - №2853. - გვ. 3;
49. „ავჭალის ცხენის კონკის მოსამსახურეებს“...: [გაუგზავნიათ დეპეშა სახელმწიფო სათათბიროში ნოე ყორდანიასთვის, სიკვდილით დასჯის გაუქმებისა და დამფუძნებელი კრების მონვევის მოთხოვნით] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 24 ივნისი. - №4. - გვ. 2;
50. ალექსანდროპოლი: [სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის სახელით მისალაოცი დეპეშა ნოე ყორდანიას] // ღამპარი. - 1906. - 4 ივნისი. - №37. - გვ. 2;
51. ამხანაგ ნოე ყორდანიას სიტყვა: [საპასუხო გამოსვლა ვლასა მგელაძის მიერ 26 მაისს წარმოთქმულ სიტყვაზე ქალაქის თვითმმართველობაში] // ღამპარი. - 1906. - 28 მაისი. - №31. - გვ. 3-4;
52. ახალი ამბავი: [დეპუტატ იხ. რამიშვილის შუამდგომლობით მეტეხის ციხიდან ნოე რამიშვილის

- განთავისუფლება] // მუშა. - 1906. - 7 ივნისი. - №2. - გვ. 3;
53. ახალი ამბები: [წერილ მოვაჭრეთა დეპეშა სახელმწიფო სათათბიროს წევრს, ნ. ჟორდანიას] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 29 ივნისი. - №8. - გვ. 1;
54. ბოლქვაძე, მალაქია. ხმა პეტერბურგიდან: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან); პარლამენტის კულუარებში, 14 ივნისი: [სოციალ-დემოკრატიული ფრაქცია და მისი ტაქტიკა; გასაუბრება ნ. ჟორდანიასთან, ის. რამიშვილთან და ალაღინთან] // შრომა. - 1906. - 22 ივნისი. - №64. - გვ. 1;
55. გოგიჩაიშვილი, ფილიპე. არჩევნების შემდეგ // ივერია. - 1906. - №11. - გვ. 1-2;
56. გორდელაძე, თ. პეტერბურგი: [მისალმება სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატ ნოე ჟორდანიას მოთხოვნები] // ლამპარი. - 1906. - 18 ივნისი. - №45. - გვ. 2. - ხელმოწერა: „მიქელ-გაბრიელის საზოგადოება (გურია). კრების მონდობილობით გ. ბოლქე, თ. გორდელაძე, ა. მეგრელიძე“;
57. „გუშინ ქალაქის თავმა ჩერქეზიშვილმა მიიღო“: [ნ. ჟორდანიას დეპეშა, რომ სახ. სათათბირომ გადაწყვიტა, მოთხოვოს სამინისტროს ცნობები თბილისში მომხდარი ამბების შესახებ] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 25 ივნისი. - №5. - გვ. 3;
58. დ. - ა) წერილი თბილისიდან // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №1. - გვ. 5; ბ) ახალი მინისტრები ანუ თედო ღლონტი და მე: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №29. - გვ. 5-6. - პატარა ფელეტონი; გ) ნ. ჟორდანიას ბელგიაში // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №3. - გვ. 7-10;
59. დეპუტატები ჟორდანია და რამიშვილი: [პირველის დაპატიმრების შესახებ - ცნობის უარყოფა; მეორის - სამართალში მიცემა] // შრომა. - 1906. - 25 ივლისი. - №89. - გვ. 2;
60. დეპუტატების გამგზავრება: [პეტერბურგში: ქუთაისიდან - ნ. ჟორდანია, ს. წერეთელი, ს. ჯაფარიძე და ის. რამიშვილი. თბილისიდან - ი. ბარათაშვილი] // შრომა. - 1906. - 4 ივნისი. - №49. - გვ. 2;
61. დეპუტატის ნოე ჟორდანიას დაპატიმრება // შრომა. - 1906. - 22 ივლისი. - №7. - გვ. 2-3;
62. დუმა და ხალხი: კასპიის კომერციული ფლოტის მატროსების დეპეშა დეპ. ნოე ჟორდანიას სახელზე გაგზავნილი // სიმართლე. - 1906. - 6 ივლისი. - №2. - გვ. 2. - ტექსტის ბოლოს: „კასპიის კომერც. ფლოტის მეზღვაურთა კრება. რწმუნებულები ივანე მოველოვი და ვ. კრილცოვი“;
63. დუმა და ხალხი: [სახელმწიფო სათათბიროში ნ. ჟორდანიასთვის თბილისის სხვადასხვა ორგანიზაციიდან გაგზავნილი დეპეშები, მინგრელსკის პოლიკის ჯარისკაცთა გასამართლების გამო] // ლამპარი. - 1906. - 22 ივნისი. - №48. - გვ. 1;
64. „დუმის წევრს, ამხ. ნოე ჟორდანიას“...: [ქალაქის თავის მოადგილის, ნ. ვ. ჩერქეზიშვილის მიერ გაცემული მონობა, სახელმწიფო სათათბიროს წევრად მისი არჩევის შესახებ] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 2;
65. თფილისის პროლეტარიატის ადრესი ნოე ჟორდანიასადმი: [მისი სათათბიროში არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 27 მაისი. - №30. - გვ. 1. - ხელს აწერს: „თფილისის პროლეტარიატის რწმუნებული სტეფანე კირილოვი“;
66. კოპლატაძე. სანაინი: [მისალოცი დეპეშა ნოე ჟორდანიას] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - გვ. 2. - ხელმოწერა: კოპლატაძე, კალანდაძე, კახელაძე;
67. მახარაძე, ფილიპე (მ-ნიძე; №.). - ა) თბილისის სასულიერო სემინარია და ჩვენებური სოციალდემოკრატია: (თბილის-ქუთაისის არჩევნების გამო) // სიტყვა. - 1906. - №1. - გვ. 7-9; ბ) შენიშვნები I.: (ბუმბერაზათ მოჩვენებული ლილიპუტი) // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №1. - გვ. 12-16; გ) შენიშვნები II: მონობის აპოლოგია // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №5. - გვ. 1-4;
68. [მეხუზლა] (იასე რაჭველი). კარაკლისი: [მისალოცი დეპეშა ნოე ჟორდანიას სათათბიროს წევრად მისი არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 30 მაისი. - №32. - გვ. 2;
69. მოლოცვის დეპეშები / [სახელმწიფო სათათბიროში არჩეულ იოს. ბარათაშვილს და ნოე ჟორდანიას - ქუთაისიდან, ხონიდან, კარაკლისიდან] // შრომა. - 1906. - 31 მაისი. - №45. - გვ. 2;
70. პეტერბურგი: [თბილისიდან ვერის დურგალთა დეპეშა ნოე ჟორდანიას 27 ჯარისკაცის სამართალში მიცემის წინააღმდეგ] // ლამპარი. - 1906. - 27 ივნისი. - №51. - გვ. 2;
71. პეტერბურგი: [თბილისის ვაჭართა თხოვნა ნოე ჟორდანიასადმი, აცნობოს სათათბიროს გენერალ-გუბერნატორის ახალი განკარგულება, რომელიც სავაჭრო-სამრეწველო კლასს განადგურებას უქადის] // ლამპარი. - 1906. - 29 ივნისი. - №53. - გვ. 2;
72. პეტერბურგი: [თბილისის მეჩქმეთა პროფესიონალური კავშირის მიმართვა ნოე ჟორდანიასადმი, მოითხოვოს მათი სახელით - სრული ამნისტია, სიკვდილით დასჯის მოსპობა და სხვ.] // ლამპარი. - 1906. - 27 ივნისი. - №51. - გვ. 2;
73. პეტერბურგი: ტავრიდის სასახლე: დეპუტატ ჟორდანიას: [22 ივნისის საერთო გაფიცვის შედეგები; მუშათა მოთხოვნები ჯარისკაცთა გასამართლების გამო] // ლამპარი. - 1906. - 25 ივნისი. - №50. - გვ. 1-2;
74. პეტერბურგი: ტავრიდის სასახლე: სახელმწიფო დუმის წევრს ჟორდანიას: [რკინიგზის დათხოვნილ მუშათა თხოვნა დეპუტატისადმი, დაეხმაროს მათ გაჭირვების უამს] // ლამპარი. - 1906. - 13 ივნისი. - №40. - გვ. 2. - ხელს აწერს 200 მუშა;
75. პროტესტები სალდათების დასჯის წინააღმდეგ: [თბილისის სახელოსნოების მუშათა გაფიცვა და მიტინგი; დეპეშა ნოე ჟორდანიას; დ. სარაჯიშვილის ქარხნის მუშების გაფიცვა და დეპეშა სახ. სათათბიროს, ქართველი სამღვდელთა განცხადება მეფისნაცვალს] // შრომა. - 1906. - 24 ივნისი. - №65. - გვ. 2;
76. რუსეთი: [პეტერბურგში ნ. ჟორდანიას მიერ გამოცემული ფურცლის“ სახელმწიფო სათათბირო კაზაკების მდგომარეობის გამო“ დაკავება] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 11 ივლისი. - №2. - გვ. 2;
77. სათათბიროს დეპუტატები: [ნ. ჟორდანიას და ის. რამიშვილის დაპატიმრების, განთავისუფლები-

- სა და პეტერბურგიდან მათი წასვლის შესახებ // შრომა. - 1906. - 29 ივლისი. - №93. - გვ. 2;
78. სათათბიროს დეპუტატების არჩევნები ქ.თფილისში: [არჩეულ დეპუტატებთან - ნ. ჟორდანიასთან და ი. რამიშვილთან ხალხის შეხვედრა რევოლუციური სიმღერებით] // ლამპარი. - 1906. - 27 მაისი. - №30. - გვ. 1;
79. სალდათების საქმე: [თბილისის გარნიზონის ნაწილების მოხელეთა დეპუტატი სათათბიროს დეპუტატ ნოე ჟორდანიას მიმართ, დაპატიმრებულ ჯარისკაცთა სიკვდილით დასჯის განაჩენის შეცვლის თხოვნით] // ლამპარი. - 1906. - 17 ივნისი. - №44. - გვ. 1-2;
80. საქართველოს დეპუტატები სათათბიროში: იოსებ ბარათაშვილი, გომართელი, ნ. ჟორდანიას, ბოლქვაძე (ჩვენი კორესპონდენტი და პრეზიდენტი კორესპონდენტთა ბიუროსი), ჯაფარიძე, ნერეთელი, რამიშვილი: [სურათი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 13 ივლისი. - №27. - გვ. 4;
81. საქართველოს კანდიდატები: [ასახელებენ: სახელმწიფო საბჭოში - ილია ჭავჭავაძეს, სახელმწიფო სათათბიროში: ნ. ნიკოლაძეს, გ. ზდანოვიჩს, ლ. ანდრონიკაშვილს... ნ. მარს, ზ. ავალიშვილს, ნოე ჟორდანიას და სხვ.] // პატარა გაზეთი. - 1906. - 4 მარტი. - №9. - გვ. 2. - ანდრონიკაშვილის შესახებ იხ.: პატ. გაზ. - 11 მარტი. - №15. - გვ. 2; 12 მარტი. - №16. - გვ. 1;
82. „სახელმწიფო დუმის“...: [დეპუტატი ნ. ჟორდანიას სომეხთა და თათართა დამოკიდებულების შესახებ] // ლამპარი. - 1906. - 20 ივნისი. - №46. - გვ. 1;
83. სახელმწიფო სათათბირო და საბჭო: 20 ივნისი: [სხდომაზე ის. რამიშვილის და ნ. ჟორდანიას გამოსვლა] // შრომა. - 1906. - 22 ივნისი. - №64. - გვ. 1-2;
84. სახელმწიფო სათათბიროს წევრნი: ნ. ჟორდანიას, ი.რამიშვილი, ტერ-პეტროსიანცი (ერევ. გუბ.), გ. თუმანიანი (ერევ. გუბ.): [ოთხი პორტრეტი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 2 ივლისი. - №25. - გვ. 1;
85. „სიმართლის“ რედაქციას...: [დეპუტატ ნოე ჟორდანიას დეპუტატი სათათბიროს წევრების მანიფესტის გამოცემის შესახებ] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 13 ივლისი. - №19. - გვ. 2-3;
86. ლონტი, თედო (ფედკა). ლანჩხუთის რსდმპ წევრთა კრება: [ნოე ჟორდანიას თავმჯდომარეობით; მიღებული რეზოლუციები; პარტიის რეორგანიზაციის საკითხის განხილვა] // ლამპარი. - 1906. - 11 ივნისი. - №39. - გვ. 2;
87. შ. ქართველი მეცნიერი მარქსისტი ნოე ჟორდანიას // შრომა. - 1906. - 22 ივნისი. - №64. - გვ. 2-3;
88. შემახა: [მისალოცი დეპუტატი ნოე ჟორდანიას სათათბიროში არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 1 ივნისი. - №34. - გვ. 1. - ხელწერა: „შემახის სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფი“;
89. ჩაქვა: [მიტინგზე პოლიტიკური მდგომარეობის, ბათუმის ჯარის მოძრაობის და სხვა საკითხების გარჩევა; დეპუტატის გაგზავნა სახელმწიფო სათათბიროში დეპუტატ ნ. ჟორდანიასათვის] // სიმართლე. - 1906. - 11 ივლისი. - №6. - გვ. 2;
90. „ჩვენი დეპუტატები“...: [ნ. ჟორდანიას, ის. რამიშვილის, ს. ჯაფარიძის და ს. ნერეთლის გამგზავრება პეტერბურგს] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 2;
91. ხორავა. მოსკოვი: [მილოცვა ნოე ჟორდანიას სახ. სათათბიროში არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 30 მაისი. - №32. - გვ. 2;
92. [ჯავახიშვილი, მიხეილ] (კ. ს.). კრებების თავისუფლების საკითხი სათათბიროში // ივერია. - 1906. - №18. - გვ. 4-7;
93. [ალავერდოვი-ჩარხიშვილი, გიორგი] (უჩინარიძე). დიდის მოკრძალებით ვუძღვნი ნოე ჟორდანიას: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 13;
94. ართმელაძე, ტიტე. ჭეშმარიტი სოციალისტი და ჩვენებური სოციალ-დემოკრატია: (ნ. ჟორდანიას წიგნაკის გამო). - თფ.: წიგნის მალაზია „ცოდნას“ გამოცემა № 37, 1907 (სტ. „გუტენბერგი“). - 46 გვ.; 21სმ.. - ავტორი კანზე და ტექსტის ბოლოს;
95. ახალი ამპლუა // ნიშადური. - 1907. - №11. - გვ. 10. - ყბად-ასაღები, წყალ-წასაღები;
96. ბიბლიოგრაფია // შურდული. - 1907. - №1. - გვ. 16;
97. გაზ. „ისარის“ გუშინდელ ნომერში... // წყარო. - 1907. - 1 ნოემბერი. - №4. - გვ. 2;
98. ვიბორგის მანიფესტი // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 12 აგვისტო. - №21. - გვ. 2;
99. მოგვივიდა ახალი წიგნი... // ისარი. - 1907. - 19 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
100. სათათბიროს კავკასიელი დეპუტატები // მნათობი. - 1907. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
101. ყოფილ დეპუტატებს ეძებენ // ისარი. - 1907. - 6 ივნისი. - №121. - გვ. 2;
102. Гом-Барг (Ю.Я.). ქართველ მარქსისტების სამსხვერპლო: [კარიკატურა და ლექსი ნოე ჟორდანიასზე] // ნიშადური. - 1907. - №13. - გვ. 8;
103. ამას წინად... // სავაჭრო გაზ. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 3;
104. ამას წინეთ... // იმედი. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 3;
105. ამ დღეებში თფილისში ქუჩაში დააპატიმრეს... // ეკალი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №14. - გვ. 2;
106. არაბი. ამოცანა // ნიშადური. - 1908. - №30. - გვ. 11;
107. გიგინეიშვილი, დიმიტრი. პასუხად ბ-ნ ქრ. გურგენიძეს // ნიშადური. - 1908. - №54. - გვ. 15. - წერილი რედაქციისადმი;
108. გლეხი. ვუძღვნი დემაგოგთ-უხუცესს აზნაურ „ანს“: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №39. - გვ. 11;
109. გრიშაშვილი, იოსებ (გრი-გრი). ვინც ატარებს ამ ჩემს აზრებს...: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №58. - გვ. 16. - ახლავს სანდრო შანშიაშვილის კარიკატურა „სასუფევლის კარები“;
110. გუნია, ვალერიან (მონადირე). - ა) ანდაზების განმარტება // ნიშადური. - 1908. - №55. - გვ. 7; ბ) ბრძენთა ბრძნული აზრები და პასუხები // ნიშადური. - 1908. - №56. - გვ. 7;
111. დარჩიაშვილი, ლადო (ონ.; ლ. დ.). - ა) ნაციონალიზმი და ინტერნაციონალიზმი: 1. წინასწარი მოსაზრებანი // ჩვენი კვალი. - 1908. - №1. - გვ. 1-4; ბ) ნაციონალიზმი და ინტერნაციონალიზმი: 2. წინასწარი მოსაზრებანი // ჩვენი კვალი. - 1908. - №2. - გვ. 18-20; გ) იძულებითი განმარტება // ჩვენი კვალი. - 1908. - №13. - გვ. 207-212;

112. დროებით ბათუმელი. ნაციონალური კითხვა: „ცხოვრების სარკე“ № 10). [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 15;
113. ევდოშვილი, იროდიონ (ყამ. ნაკ.; ალიონი). - ა) ანი და „სპერანდა“. (ტატოვიჩის მიბაძვა) // ნიშადური. - 1908. - №42. - გვ. 10-11; ბ) დ. ლანჩუთში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №29. - გვ. 15;
114. იმედაშვილი, იოსებ (ნაცნობი; ი-ი.; გულდამწვარი მეგობარი; არიმათიელი, იოსებ). - ა) კულტურის ისტორია: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №32. - გვ. 6; ბ) ნოე ჟორდანის ავადმყოფობის გამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 8. - რედაქტორის კომენტარი ამ წერილთან დაკავშირებით; გ) როდემდის იქნება ეს სავალალო დრო? (ვლად. დარჩიაშვილის გარდაც. გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გვ. 13-14; დ) ბრწყინვალე დღეები // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 2-3. - ტექსტს წამძღვარებული აქვს ნოე ჟორდანის სიტყვები; ე) ეროვნულ ყრილობაზე: გიორგობითვის 19-24 // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 4-5; ვ) ქვეყნის პატრონი-ნოე ჟორდანია // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №10. - გვ. 2;
115. ლომთათიძე, ქოლა (გერი). პიტნა ანუ ჯიუტობა და ეროვნული კითხვა: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 7;
116. ლორთქიფანიძე, ნიკო (ნ. ლორთ-). იდეალური კომისია // ნიშადური. - 1908. - №42. - გვ. 10;
117. მემბტიანე, ან-ს. (ნოე ჟორდანის). [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №46. - გვ. 8;
118. მეტრეველი, ლევან (ლელი). მცირე პასუხი „ეკალს“ // ჩვენი კვალი. - 1908. - № 22. - გვ. 346-347;
119. მოციქული. უჩინარიძეს: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №21. - გვ. 12;
120. ნაციონალური საკითხი: „ქართველი ხალხი და ნაციონალიზმი“, ნ. ყ.-სი // დროება. - 1908. - 23 ნოემბერი. - №5. - გვ. 3; 26 ნოემბერი. - №7. - გვ. 2; 27 ნოემბერი. - №8. - გვ. 2. - ფელეტონი;
121. ნოე ჟორდანის დაპატიმრება // ამირანი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №159. - გვ. 3;
122. ნოე ჟორდანის საქმე // დროება. - 1908. - 16 დეკემბერი. - №24. - გვ. 3;
123. პირველი სათათბიროს წევრი ნოე ჟორდანია... // სავაჭრო გზა. - 1908. - 18 სექტემბერი. - №6. - გვ. 3;
124. საქართველოს სრული ისტორია // ნიშადური. - 1908. - №41. - გვ. 11-13. - ტექსტის ბოლოს ხელისმონერა: ნამდვილი ან სწორია: ადა ოდიელი;
125. ქან-დონ-ლას. მგზავრების ბაასი სოფლად: [იუმორი პროზად] // ნიშადური. - 1908. - №22. - გვ. 10-11. - დასაწყისი იხ. N№ 17;
126. შანშიაშვილი, სანდრო (შ. ს.; შ. სანდრო). - ა) ვანკა-სტანკა: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №48. - გვ. 16. - დართული აქვს იოსებ გრიშაშვილის ლექსი; ბ) მალბრუკის გალაშქრება: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №39. - გვ. 16; გ) მოჰყავთ მესია...: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №26. - გვ. 16. - დართული აქვს ორსტროფიანი ლექსი;
127. წერეთელი, მიხ. (ალაროდელი). მტერნი ხართ თუ მოყვარენი?! // ნიშადური. - 1908. - №43. - გვ. 2-5; №44. - გვ. 2-6; №45. - გვ. 2-4; N№ 46. - გვ. 2-4; №47. - გვ. 2-5; №48. - გვ. 2-4; N№ 49. - გვ. 2-4;
128. ხუნდაძე, სილოვან (მებრძოლი). საახალწლო მილოცვები: [ლექსი] // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №1. - გვ. 7-8;
129. ჰორაციო. საახალწლო ნობათები: (ჰორაციოსაგან ნაძღვენი). [იუმორისტული ლექსები] // ნიშადური. - 1908. - №20. - გვ. 13-15;
130. ახვლედიანი, სოლომონ (მეგობარი). ძველი სექცია და ახალი წრე // მომავალი. - 1909. - 28 ოქტომბერი. - №51. - გვ. 3-4;
131. ბრა-ა. სადღეისო წერილები // ჩვენი საქმე. - 1909. - 3 აპრილი. - №24. - გვ. 2; N№ 25. - გვ. 2-3; №M26. - გვ. 2-3; №29. - გვ. 3;
132. ელიავა, ნიკო. - ა) კიდევ ბ. მეგობრის პასუხათ // მომავალი. - 1909. - 1 ნოემბერი. - №55. - გვ. 3-4; №56. - გვ. 3-4; ბ) ახალი წრე და ძველი სექცია // მომავალი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №49. - გვ. 3-4; №50. - გვ. 3-4;
133. კალანდაძე, ნესტორ (კოლო; ეშმაკი). - ა) გამჩნეს ვფიცავ...: [იუმორისტული ლექსი ბ-ანი=ნოე ჟორდანიაზე] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №11. - გვ. 8-9. - შარადა; ბ) ამიერ კავკასიის კომისარიატი // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №50. - გვ. 9, 11; გ) ეროვნული ყრილობა: (შენიშვნები ეშმაკისა). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №49. - გვ. 1-7, 10-11; დ) სოვეტნიკები: [იუმორისტული მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №30. - გვ. 2-3; №31. - გვ. 5-6; ე) ჩვენს ბათუმში // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №34. - გვ. 2-3; №35. - გვ. 8-16;
134. ნოე ჟორდანის გათავისუფლება // ჩანგი. - 1909. - 16 ივლისი. - №11. - გვ. 3;
135. ნოე ჟორდანის საქმე // ჩვენი ხმა. - 1909. - 21 იანვარი. - №16. - გვ. 1; 25 მარტი. - №20. - გვ. 1;
136. ნოე ჟორდანის სიტყვა // ჩვენი ხმა. - 1909. - 17 იანვარი. - №13. - გვ. 1;
137. ნოე ჟორდანის... // ჩანგი. - 1909. - 27 ივნისი. - №6. - გვ. 3;
138. ნოე ჟორდანია // ჩვენი ხმა. - 1909. - 18 იანვარი. - №14. - გვ. 2-3;
139. სასამართლო პალატამ... // ჩვენი ხმა. - 1909. - 13 იანვარი. - №9. - გვ. 1;
140. საუბარი ყოფილ დეპუტატ ნოე ჟორდანისთან // ჩანგი. - 1909. - 18 ივლისი. - №13. - გვ. 2;
141. ტფილისი: ნ. ჟორდანის საქმე // დროება. - 1909. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 3;
142. ურუშაძე, გრიგოლ. უკანასკნელი „ვიბორგელები“. (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ჩვენი ხმა. - 1909. - 21 იანვარი. - №16. - გვ. 2-3;
143. ქართველი ხალხი და ნაციონალიზმი // ვარსკვლავი. - 1909. - 1 ივლისი. - №1. - გვ. 1;
144. თავართქილაძე, კონსტანტინე. ნ. ჟორდანის ნაწერების გამო // ახალი აზრი. - 1910. - 5 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 1;
145. მცირიშვილი, სპირიდონ. ჩემი დღიური: (ნაწყვეტი) (ვუძღვნი მასწავლებელს, ამხანაგს, მეგობარ-ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანისს) // სხივი. - 1910. - №12. - გვ. 2-6; №13. - გვ. 8-9; №14. - გვ. 8-10;
146. ნოე ჟორდანის დაპატიმრება // საქმე. - 1910. - 16 ნოემბერი. - №44. - გვ. 3;

147. ნ. ჟორდანიას რჩეული ნაწერები... // საქმე. - 1910. - 1 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1.. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №2, გვ. 1; №3, გვ. 1; №4, გვ. 1...;
148. ნ. ჟორდანიას რჩეული ნაწერები...: [განცხადება] // ახალი გზა. - 1910. - 18 აგვისტო. - №49. - გვ. 1;
149. წიგნის გამომცემლობა... // საქმე. - 1910. - 8 სექტემბერი. - №7. - გვ. 1.. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №13, გვ. 1; №16, გვ. 1...;
150. გამოვიდა „კულტურის“ გამოცემა // დროშა. - 1911. - №1. - გვ. 3;
151. კოოპერაციის ახალი სახელმძღვანელო // კოოპერაცია. - 1911. - №4-5. - გვ. 16. - მიმდინარე ცხოვრება;
152. ლოსიანთხვევლი, კ. (ანთაძე, კონსტანტინე). ხმა ქუთაისიდან // ხალხი. - 1911. - 23 თებერვალი. - №13. - გვ. 3;
153. ზაკავეაზის რედაქტორის ბ-ნ რადიკეს საქმე // შინაური საქმეები. - 1913. - №6. - გვ. 14-16;
154. ქრონიკა // წყარო. - ბაქო, 1913. - №7. - გვ. 10-11;
155. თათბირი საგანმანათლებლო, საზოგადო, საფინანსო და პრესის წარმომადგენელთა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №32. - გვ. 11-12;
156. ნოე ჟორდანიას ავადმყოფობის გამო [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 5;
157. აკაკის გამოსვენება საჩხერიდან: [ეპიზოდი] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №4. - გვ. 13-15;
158. ახალი კვალი, ახალი კვირეული გაზეთი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 16;
159. ზახტაძე, ილია (გ. ხონელი). სადღეისო: (იხ. „განთიადი“ № 11) // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №12. - გვ. 25-28. - დასაწყისი ამავე უ. №11, გვ. 31-32;
160. ი-ლი. აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 14;
161. ქართული პრესა // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №11. - გვ. 31;
162. ქართული პრესის წარმომადგენლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 16;
163. შარაშიძე, შალვა (თაგუნა). თოკის ნაჭერი: [სატირა] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №30. - გვ. 5-7;
164. ცხედრის წამოსასვენებლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 16;
165. სათათბიროს ათი წლისთავი: პირველ სათათბიროში: 1. ი.ა. (ოსიკო) ბარათაშვილი, 2. ნოე ჟორდანიას, 3. ს. ჯაფარიძე, 4. ისიდორე რამიშვილი, 5. ივ. გომართელი, 6. ს. წერეთელი. [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გარეკანის პირველი გვერდი;
166. ა. კერენსკის ნ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 16;
167. გვეშველა // სიმართლის გზა. - 1917. - №2. - გვ. 1-2;
168. გლეხთა ყრილობაზე // სოფლის მუშა. - 1917. - №1. - გვ. 3;
169. გომართელი, ივანე. — ა) ეროვნული საკითხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №24. - გვ. 2-3; №26. - გვ. 2-3; ბ) თავისუფალი საქართველო // ჯეჯილი. - 1919. - №10-12. - გვ. 60-64. - თან ახლავს ფოტო „ომის მსხვერპლი“;
170. გურული მუშა და ხანი. სამი სიტყვა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №38. - გვ. 596-597; 1918. - №41. - გვ. 649-650;
171. დამსწრე. ქუთაისი გუბერნიის კომისარი ბ. გიორგაძე ს. დ. (ობორონცების) პრაპაგანდისტის როლში ს. ფანცხანაყანების საზოგადო კრებაზე // მესამე ინტერნაციონალი. - ქუთაისი, 1917. - №1. - გვ. 6-7;
172. დამფუძნებელი კრებისთვის სოციალ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;
173. დამფუძნებელი კრების სადებ. კანდიდატები ამიერ კავკასიის საარჩევნო ოლქიდან: რუსეთის სოც. - დემოკრატიულ მუშათა პარტიის (მენშევიკების) სია // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №32. - გვ. 498;
174. დემოსიძე, გ. მუშათა პრესის დასაწყისი რუსეთსა და ჩვენში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 68-70;
175. „ერთ“. ნოე ჟორდანიას მოხსენება: მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №25. - გვ. 387-389;
176. ეროვნული საბჭოს პირველი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 16;
177. ზეინკალი, უ. გურია // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 77-78;
178. თბილისის აღმასრულებელი კომიტეტი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №11. - გვ. 14;
179. ისტორიკოსი. ქართული ეროვნული ყრილობა // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №48. - გვ. 2;
180. კრიზისი // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №46. - გვ. 1-16;
181. ლესელი, პ. გურიის სოფლებში: პარტიული მუშაობა // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 79;
182. მთლიანი საქართველო ეროვნული საბჭოს პრეზიდიუმი: ნოე ჟორდანიას თავმჯდომარე სოციალ-დემოკრატი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 8;
183. ნოე ჟორდანიას: ეროვნული ყრილობის თავმჯდომარე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 1;
184. ნოე ჟორდანიას: თბილ. მუშათა დეპუტატების თავმჯდომარე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №12. - გვ. 1;
185. ნოე ჟორდანიას: სახელგანთქმული პუბლიცისტი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №25. - გვ. 1;
186. ი-ლი. საქართველოს ეროვნული ყრილობა: (საერთო შთაბეჭდილებანი) // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №36. - გვ. 563-564; №37. - გვ. 584-585;
187. პ. ქ. ა. ჩვენი დროის დიდი საკითხი: (ერის შემადგენელ კლასთა შორის დამოკიდებულების შესახებ) // თავისუფლება. - 1917. - №9-10. - გვ. 14-20;
188. რეზოლიუცია ეროვნულ საკითხის შესახებ // თავისუფლება. - 1917. - №5. - გვ. 22;
189. როსტომაშვილი, ივანე. სადღეისო // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №4. - გვ. 30-32;
190. საქართველოს განახლების მოციქულნი: ნოე ჟორდანიას [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №38. - გვ. 8;
191. ს. დ. მოღვაწენი საქართველოში... // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 254;
192. სოც. დემ. კონფერენციაზე: აკაკი ჩხენკელი იცავს ნოე ჟორდანიას ტეზისებს ნაციონალურ საკითხში.

- [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №26. - გვ. 16;
193. ქართველები სახელმწიფო სათათბიროში: პირველი სათათბირო. ი. ა. ბარათაშვილი, ნოე ჟორდანიანი, მ. ს. ჯაფარიძე, ი. რამიშვილი, ივ. გომარტელი, ს. წერეთელი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №11. - გვ. 8;
194. ქარცივაძე, დავით (მეჩონგურე, დ.). თავისუფალი: (პოემა). ახლო წარსულიდან. ძღვნ. ნოე ჟორდანიანს // სოფლის მუშა. - 1917. - №8. - გვ. 2-4;
195. ქიქოძე, შ. სოციალ-დემოკრატიულ კონფერენციაზე: [ნახატი ნოე ჟორდანიანზე] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №26. - გვ. 8, 9;
196. ქოროშასპირელი, ი. - ა) ნოე ჟორდანიანი: [ლექსი] // სოფლის მუშა. - 1917. - №8. - გვ. 4-5; ბ) პროტესტი // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №39. - გვ. 622;
197. შექანჯალაშვილი. სააღდგომო მილოცვები // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №15. - გვ. 11-12;
198. ა. გ. პარტიული მუშაკნი - და პარტიულ-კლასიური ბრძოლა // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №24. - გვ. 373-376;
199. ა-ნი, შ. ნოე ჟორდანიანი // მეზრძოლთა ხმა. - 1918. - №14. - გვ. 6-9; №15. - გვ. 5-8; №16. - გვ. 2-4;
200. „ბალაგურ“-ოვი. ორი საყურადღებო ცვლილება // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №19. - გვ. 298-300;
201. ბარამიძე, ალ. მეორე დღეს ამბ. გ. ჩაჩავამ... // მეზრძოლთა ხმა. - 1918. - №20. - გვ. 14-15;
202. ბოლშევიკები არ სცხრებიან... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №17. - გვ. 271;
203. გუშინ, 17 დეკემბერს... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №4. - გვ. 16;
204. თბილისის მუშათა და დეპუტატთა საბჭოს... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №5. - გვ. 16;
205. ი., ა. ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობა // ახალი კვალი. - 1918. - №6. - გვ. 4-6;
206. იოსელიანი, ლ. მორიგი ბრწყინვალე გამარჯვება // მეზრძოლთა ხმა. - 1918. - №16. - გვ. 8;
207. ირემაშვილი, ი. ეროვნული საკითხის გარშემო // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №3. - გვ. 35-3; №4. - გვ. 52-55;
208. მერკვილაძე, გ. პოლიტიკური შენიშვნები: არა სოციალისტთა ბანაკში // ახალი ძალა. - 1918. - №1. - გვ. 8-10;
209. ნ. ჟორდანიანი: საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე [ფოტო] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №1. - გვ. 1;
210. ნოე ჟორდანიანი: (ორ იანვარს შეუსრულდა 50წელი). [სურათი] // ახალი კვალი. - 1918. - №1. - გვ. 1;
211. ნოე ჟორდანიანი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე: [ფოტო] // სახალხო კალენდარი. - 1918. - გარეკანის პირველი გვერდი;
212. ნოე ჟორდანიანი: საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №16. - გვ. 1;
213. ნოე ჟორდანიანი: სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ბელადი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 3;
214. ორი მეზრძოლი // ახალი კვალი. - 1918. - №1. - გვ. 4-5;
215. პარლამენტის საზეიმო სხდომა საქართველოს დამოუკიდებლობის ექვსი თვის აღსანიშნავად: (სტენოგრაფიული ანგარიში) // რესპუბლიკის ჯარი. - 1918. - №2. - გვ. 4-11;
216. პრესა: ყოველ რევოლუციას კონტრ-რევოლუცია მოსდევს... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №5. - გვ. 66-67;
217. რუხაძე, ვ. ნოე ჟორდანიანს და სილიბიტრო ჯიბლაძეს: [ლექსი] // ახალი კვალი. - 1918. - №1. - გვ. 1;
218. საბინელი, პ. გრანდიოზული სალტო-მორტალე: (ამ პატარა წერილს თავის მეგობარს შ. გაბუნიას უძღვნის ავტორი) // მეზრძოლთა ხმა. - 1918. - №15. - გვ. 8-10;
219. საქართველოს დამოუკიდებლობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 15;
220. საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე ნ. ნ. ჟორდანიანი: [ფოტო] // ჯარი და ერი. - 1918. - №1. - გვ. 2-3;
221. საქართველოს პარლამენტის (ეროვნული საბჭოს)... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 16;
222. სევედიანი, მ. ჩვენს ორგანიზაციებში: ქ. ხონი // ახალი კვალი. - 1918. - №9. - გვ. 14-15;
223. ყაჭიიშვილი, ი. ვის უნდა ვენდოთ? // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №31. - გვ. 492-494;
224. ხიცონი. რისთვის შეუჩნეთენ ბოლშევიკები ოსეთს? // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №21. - გვ. 331-332;
225. ხუნდაძე, მ. ეროვნული პრობლემა და მარქსიზმი: სოციალ-დემოკრატიის ეროვნული პროგრამა // ახალი კვალი. - 1918. - №2. - გვ. 8-10;
226. გ. რუსეთის რესპუბლიკიდან „შუშუნამდე“: (უნებლიეთი მიბადვა) // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №16. - გვ. 243-244;
227. Стенографический отчет: Сессия 1. Заседание третье. Тифлис, 15-го февраля 1918 года / Закавказский сейм. - Тифлис, 1918. - 51 с.; 24 см. - Без тит. л., опис. по загол. 1-й с.;
228. Телеграмма предс. краевого центра С.Р.С и К. Деп. Н. Жордания всем советам о разоружении эшелонов // Кавказский рабочий. - 1918. - 20 января. - стр.2. - Документы кровавых событий в Елисаветполе;
229. Еще о Елисаветпольском преступлении: [Телеграмма Н. Жордания о разоружении эшелонов с русскими солдатами, опубликованная в газете партии Дашнакцутюн «Оризон» и позиция краевого центра (Зак.) по отнош. к фактам разоруж.] // Кавказский рабочий. - 1918. - 7 февраля. - стр.2-3;
230. გრინევიჩი, ვ. სახალხო გვარდიის წარმომადგენელთა პირველი ყრილობა. შუაზე ზის მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიანი: [ჯგუფური ფოტო] // ეშმაკის მათრახი. - 1919. - №3 (სპეციალური ნომერი „სახალხო გვარდია“). - გვ. 8;
231. 14 იანვარს დილის... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №7. - გვ. 16;
232. ლიკსუსი. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია: Ръчи И. Г. Церетели. Томъ 2-ой. Цъна 4 руб. Тифлисъ, типографія Грузиснкого Правительства. Парламент-

- სკია речи Н. С. Чхеидзе, Тифлиси, 1919 г.: [რეცენზია] // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 464;
233. მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №1. - გვ. 44;
234. მუშათა საერთაშორისო საქმის მესვეურნი: პირველი მაისის დღესასწაულის გამო. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №5. - გვ. 9;
235. ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას: მთავრობის თავმჯდომარე, საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელი. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 4;
236. ნოზაძე, ვიქტორ (მოძველი, ვ.). კვირეული მიმოხილვა // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №6. - გვ. 6-8;
237. სანდრო მაისურაძის სახელობის ბიბლიოთეკის გახსნა // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 16;
238. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას: [ფოტო] // დემოკრატიული კალენდარი. - 1919. - გვ. 3;
239. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
240. საქართველოს პირველი კოოპერატიული ყრილობის ოქმი // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 415-447;
241. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა: [1919 წ.] // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 106-107;
242. საქართველოს ყოფილი მთავრობა: საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 7;
243. სახალხო გვარდიელთა პირველი ყრილობა // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 10;
244. ფერაძე, ვარლამ. თელავიდან: თელავის მაზრის პროფესიონალურ... [დეპუტატი] // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №15. - გვ. 2. - დეპუტატი. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: ყრილობის თავმჯდომარე ვარლამ ფერაძე;
245. შ-ძე, ს. არც მარჯვნივ არც მარცხნივ - აი ჩვენნი სწორი გზა სოციალისზმისაკენ! ესკიზი ნოე ჟორდანიას მოხსენებიდან სახალხო გვარდიის ყრილობაზე. ნახ. ს. შ-ძესი. // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №13. - გვ. 1;
246. ცაგარელი. ჯარის აღლუმი // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №7. - გვ. 13-14;
247. დიდიგური, ვ. განათლების სამინისტრო // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №7. - გვ. 7. - ახლავს ფოტომასალა;
248. ძღვანად თავისუფალ სამშობლოს: საქართველოს მთავრობა. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 1;
249. Грузинская газета «Сахалхо сакме»...: [По поводу проекта Н. Жордания, касающегося упрощения центрального аппарата управления республики] // Грузия. - 1919. - 4 марта. - стр.1;
250. Грузия и советская Россия: [Телеграмма зам. наркома по иностранным делам Карахана председателю правительства Грузии Н. Н. Жордания по поводу ареста коммунистов в Грузии] // Возрождение. - 1919. - 19 декабря. - стр.3;
251. Доклад Н. Н. Жордания об Учредительной собрании // Грузия. - 1919. - 2 марта. - стр.3-4;
252. Заседание 19 февраля...: [Прения по докладу Н. Н. Жордания о текущем моменте на заседании парламента 19 февраля 1919 г.] // Грузия. - 1919. - 23 февраля. - стр.3-4. - Грузинский парламент;
253. Из Екатериновки...: [Приветственная телеграмма первого съезда партии «Гуммет» председателю правительства Грузии Н. Жордания] // Возрождение. - 1919. - 27 декабря. - стр.3. - Местная жизнь;
254. Из Сачхер...: [Телеграмма председателю правительства Н. Н. Жордания от осетин Шорапанского уезда с просьбой о принятии их под покровительство республики] // Возрождение. - 1919. - 23 декабря. - стр.3;
255. Кончина Сына Н. Н. Жордания // Грузия. - 1919. - 4 марта. - стр.3;
256. К отъезду генерала Бича: [Обмен телеграммами между председателем правительства Грузии Н. Н. Жордания и генерал-майором Бичом по случаю отъезда последнего] // Возрождение. - 1919. - 11 сентября. - стр.3;
257. К отъезду генерала Кори: [Обмен телеграммами между Н. Жордания и генералом Кори по случаю отъезда командующего английскими войсками в Закавказье] // Возрождение. - 1919. - 12 сентября. - стр.3;
258. К разгрузке Тифлиса: [Письмо председателя правительства Грузии Н. Н. Жордания с городскому голове по поводу разгрузки Тифлиса] // Возрождение. - 1919. - 4 декабря. - стр.3;
259. Письмо Зурабяна: [Информация о публикации открытого письма А. Зурабяна на имя председателя правительства Грузии Н. Н. Жордания в газ. «Мшак»] // Грузия. - 1919. - 12 января. - стр.3;
260. Сельскохозяйственная школа имени Н. Н. Жордания: [Ходатайство Мин-ва земледелия перед правительством о выделении средства на открытия сельскохозяйственной школы имени Н. Жордания в г. Ланчхути] // Возрождение. - 1919. - 30 декабря. - стр.3;
261. Телеграмма Н. Н. Жордания президенту Аргентинской республики: [в связи с признанием независимости Грузии Аргентиной] // Возрождение. - 1919. - 2 декабря. - стр.3;
262. Тифлис, 20 декабря: [Изложение доклада председателя правительства Грузии Н. Н. Жордания по вопросам внутренней и внешней политики на собрании партийных организаций] // Возрождение. - 1919. - 20 декабря. - стр.1-2;
263. Учредительное собрание поручило формирование кабинета Н. Жордания: [Краткая информация] // Грузия. - 1919. - 15 марта. - стр.3;
264. აბულაძე, სავლე. ბათუმის დაბრუნება: (მასწავლებლის საუბარი ჯარისკაცებთან) // მხედარი. - 1920. - №12. - გვ. 10-11;
265. ანდრეიკა ჟორდანიას გარდაცვალების გამო: [ნეკროლოგი] // სახლი კვალი. - 1920. - №3. - გვ. 11;

266. ახალი წიგნები: ნოე ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 15;
267. ახმეტელაშვილი, ვ. ღია წერილი საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს ბატონ ნოე ჟორდანიას: [საგანგებო რა ზმის წევრების უკანონო საქციელის შესახებ] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 16 ნოემბერი. - №95. - გვ. 4;
268. ბახტიარი, ვ. (ბახტაძე ვ.). ნ. ჟორდანიას და ს. დევდარიანის: [წინააღმდეგობანი მენშევიკურ პარტიისში] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 11 ნოემბერი. - №91. - გვ. 1;
269. ბერეკაშვილი, კ. მევენახეთა და მეღვინეთა მოვალეობა განთავისუფლებულ სამშობლოს წინაშე // მევენახეთა და მეღვინეთა. - 1920. - №3. - გვ. 1-4;
270. გამოვიდა ნოე ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 16;
271. გამომცემლობა ქართული ბეჭდვითი ამხანაგობისა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 16; №28. - გვ. 16;
272. განმანი. ეკონომიური კრიზისის გარშემო // ერობა. - 1920. - №9. - გვ. 36-41; №10. - გვ. 34-40;
273. გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს: კარლო ჩხეიძე და ნოე ჟორდანიას [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 1. - ფოტო გადაღებულია ბახმაროში;
274. გვარდიელი. სახალხო გვარდიის საგანგებო ბატალიონი // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №6. - გვ. 13-14. - ჯარისკაცთა და გვარდიელთა ლექსები და წერილები;
275. დამოუკიდებელი საქართველო // ეშმაკის მათარახი. - 1920. - №10. - გვ. 2-6. - დართული აქვს მ. ჭიაურელის კარიკატურები;
276. ევროპის სოც. დელეგაციის გამგზავრება: დელეგაციის შთაბეჭდილებანი // მხედარი. - 1920. - №18. - გვ. 7;
277. ელიაშვილი, ივანე. დედა-ბუნების ძირითადი კანონები: ვუძღვნი ქართველი ერის წინამძღოლს ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 11-13; №25. - გვ. 11-13; №26. - გვ. 6-7;
278. კიკნაძე, ნ. (კ-ძე ნ.; კრედო კ.). - ა) „სოციალიზმის უდიდესი ტაქტიკოსი“: [მენშევიკურ გაზეთებში გამოქვეყნებულ პ. ბ. აქსელროდის ნ. ჟორდანიასადმი მიმართულ წერილის გამო] // კომუნისტი. - 1920. - 9 ივნისი. - №6. - გვ. 2; ბ) საბჭოთა სინამდვილე და ნოე ჟორდანიას ოცნება: აჯანყების „იდეოლოგის“ რევიზია: [მისი ბროშურის - „რა მოხდა“ - გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 4 ივნისი. - №126. - გვ. 1; 5 ივნისი. - №127. - გვ. 1;
279. კუნჭულია, გრიშა. ფიქრი საქართველოზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 3; №6. - გვ. 5-6; №7. - გვ. 4-5; №12. - გვ. 3-4; №20; №24. - გვ. 5;
280. მაღალ-მაღალი. შეხვედრა: [პოლიტიკური დიალოგი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 5;
281. მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას: [ფოტო] // მხედარი. - 1920. - №1. - გვ. 1; №25. - გვ. 1;
282. მთავრობის თავმჯდომარის მოგზაურობა // მხედარი. - 1920. - №14. - გვ. 2;
283. მოქ. ი. ნიკოლაძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 16;
284. მუშათა სასახლის საზეიმო გახსნა // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 10-12;
285. ნასიძე, მიხეილ (მე გახლავარ). ხატისოვის წერილი // ხათაბალა. - 1920. - №5. - გვ. 2;
286. ნინო მოსეს ასულ ჩაჩიამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №20. - გვ. 16;
287. ნოე ჟორდანიას: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის და თავდაცვის საბჭოს თავმჯდომარე // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №4. - გვ. 1;
288. ნოე ჟორდანიას სახლი ქ. ლანჩხუთში: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 8;
289. ნოე ჟორდანიას თხზულებათა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 14;
290. ნოე ჟორდანიას სრულ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16;
291. ნოე ჟორდანიას სრული... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 15;
292. ნოე ჟორდანიას სრული თხზულებანის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №14. - გვ. 15;
293. 2 ინტერნაც. დელეგაციის შეხვედრა // მხედარი. - 1920. - №15. - გვ. 6-7;
294. ყ-ტი, კ. კინემატოგრაფი ფრონტზე // მხედარი. - 1920. - №4. - გვ. 11-12;
295. რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარეს: სასოფლო-სამეურნეო პალატის საორგანიზაციო კომიტეტის მოხსენება // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №1. - გვ. 6-7;
296. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა: [9 ფოტო] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №6. - გვ. 1;
297. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბი: [ოცი ფოტო] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №2. - გვ. 3;
298. საქართველოს მეღვინე-მევენახეთა ყრილობათა საბჭოს მოქმედება // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №3. - გვ. 11;
299. საქართველოს მთავრობა: ნოე ჟორდანიას, ევგ. გეგეჭკორი, ნოე რამიშვილი, ნოე ხომერიკი, კ. კანდელაკი, რომელთა... [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 9;
300. საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს ბატონ ჟორდანიას. ასლი საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს: პოლიტიკურ პატიმართა მოთხოვნა: [პოლიტიკურ პატიმართა მოთხოვნა მათი უმიზეზოდ დაპატიმრების გამო] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 4 აგვისტო. - №8. - გვ. 3;
301. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა: დამფუძნებელი კრების წევრები // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107-112;
302. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა: [1920 წ.] // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107;
303. „საქართველოს წითელ ჯვრის“... // მხედარი. - 1920. - №5. - გვ. 16;
304. სახელოვანი დედა: შუაზე დედა ნოე ჟორდანიასი - ქრისტიანე მანუჩარ ჩიქოვანის ასული, - ახლა სოფელშია, ნოეს დაი გულჩინა კანდელაკის (გარ-

- დაიც. 1917 წ.) და თვით ნოე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 1;
305. სლუჩაინი, გრ. მთავრობის თავმჯდომარეს ბ-ნ ნოე ნიკოლოზის ძე ყორდანის: არზა // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №44. - გვ. 6-8;
306. ტენორი. ნოე ყორდანის თხზულებათა სრულ კრებულზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 16;
307. ტოროშელიძე, მ. - ა) სანაქებო ნეიტრალობა: [საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარის ნ. ყორდანის მოხსენების გამო სახალხო გვარდიის ყრილობაზე, რომელშიც ის ნეიტრალობის პოზიციას ირჩევს ბოლშევიკურ რუსეთისა და ბურჟუაზიულ ევროპის დაპირისპირებისას]: [მონინავე სტატია] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 3 ნოემბერი. - №84. - გვ. 1. - მალაქია ტოროშელიძისეულ ცალზე ტექსტის ბოლოს ფანქრით: მ.ტ.; ბ) ბათუმის ამბები: [მოგონება მენშევიკურ მთავრობის უკანასკნელ დღეებზე ბათუმში. მოლაპარაკება ნ. ყორდანისათან] // კომუნისტი. - 1921. - 16 აგვისტო. - №136. - გვ. 1;
308. ქავთარაძე, კ. ნოე ნიკოლოზის-ძე ყორდანია: მთავრობის თავმჯდომარე (ნახატი კ. ქავთარაძისა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 1;
309. ჩვენი ხალხის განთავისუფლება ბოლშევიზმისაგან: [ნ. ყორდანის მიერ სახალხო გვარდიის ყრილობაზე წარმოთქმული სიტყვის კრიტიკა] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 3 ნოემბერი. - №84. - გვ. 1;
310. წარჩინებული უცხოელი: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №7. - გვ. 2-8;
311. დებრიუკერი, ლ. მებრძოლი საქართველო // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №11. - გვ. 10-11;
312. თანამშრომელი. ვინ ეხმარება საქართველოს: [ფრანგულ გაზეთ „ტან“-ში გამოქვეყნებულ ნ. ყორდანისა და კ. ჩხეიძის ცილისმწამებლური მოწოდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 30 სექტემბერი. - №173. - გვ. 1;
313. მაჭავარიანი, სოსო. ჩემი გულწრფელი სალაში „ახალი კვალი“-ს ხელმძღვანელთ // ახალი კვალი. - 1921. - №2. - გვ. 9;
314. მე-11 ინტერნაციონალის აღმასრულებელ კომიტეტში // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №14. - გვ. 8;
315. სასურსათო ყრილობის რეზოლუცია: [ნ. ყორდანისა და ნ. ჩხეიძის გაზეთ „ტან“-ში გამოქვეყნებული მოწოდების გამო] // კომუნისტი. - 1921. - 20 ოქტომბერი. - №190. - გვ. 1;
316. საქართველო და ევროპა // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №9-10. - გვ. 6-8;
317. საქართველოს ამბები // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №1. - გვ. 22-24; №2. - გვ. 22-24;
318. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა 1921 წ. // სახალხო კალენდარი. - 1921. - გვ. 77;
319. შანშიაშვილი, სანდრო. ნოე ყორდანის: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1921. - №14. - გვ. 15-16;
320. შეერთებული შტატები და საქართველო: (საუბარი საქ. რეს. თავმჯ. ნ. ყორდანისათან) // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №13. - გვ. 5-7;
321. Безнадежные банкроты: По поводу отрицания Н. Жордания переговоров с Ревкомом, имевших место в момент эмиграции меньшевистского правительства. // Правда Грузии. - 1921. - 29 апреля. - №49. - С. 1;
322. Продовольственный съезд Кавкажских Республик и Юго-Востока Советской России // Правда Грузии. - 1921. - 20 октября. - №191. - С. 1-2. - Содержание: Резолюции о продовольственных перспективах. «Наш ответ». Резолюция по поводу возвращения Н. Жордания и Н. Чхеидзе в газете «Тан»;
323. კიდევ მენშევიკური «ინფორმაცია»: [რემზი მაკდონალდის ნერილი კარლ რადეგისადმი 1922 წლის 22 აპრილს ნ. ყორდანის მიერ მათთვის ინფორმაციის მინოდების შესახებ საქართველოს მდგომარეობასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1922. - 7 ივნისი. - №126. - გვ. 2;
324. საქართველოს პატრიარქების მუშაობა: [გენუის კონფერენციისადმი საბჭოთა საქართველოს წინააღმდეგ პატრიარქ ამბროსის და ნ. ყორდანის მოწოდების შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 4 ივნისი. - №125. - გვ. 2;
325. ინტერპარტიული კომიტეტის დაარსება: [5 პარტიისაგან შემდგარი პარტიტეტული კომიტეტის თავმჯდომარის ნიკ. ქარცივაძის ჩვენებიდან]: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
326. რ-ძე ა. [რუხაძე, არ.]. აზრები და წინასწარმეტყველებანი ნ. ყორდანისი, ჟამსა ემიგრაციისასა // მოამბე / სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის (მენშევიკების) სრულიად საკავშირო ყრილობის მომწვევი საინიციატივო ბიუროს ყოველკვირეული ორგანო. - 1923. - №5. - გვ. 3-4;
327. სამხედრო ცენტრის დაარსება: [პარტიტეტული კომიტეტის მიერ წითელი ჯვრის, ფინანსური, სარედაქციო კომიტეტების და სამხედრო ცენტრის დაარსების შესახებ]: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
328. სამხედრო ცენტრის შემადგენლობა და მუშაობის გეგმა: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
329. საყოველთაო აჯანყების გეგმა: [საქართველოს რაიონების თანმიმდევრობითი აჯანყებების შესახებ]: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ინფორმაცია მიღებულია დ. მუსხელიშვილის ჩვენებით, რასაც დასტურებს 1922 წელს მოკლულ შ. ფაველენიშვილთან აღმოჩენილი დოკუმენტაცია;

330. უთანხმოება: [გასაბჭოებამდე არსებულ პარტიათა შორის]: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
331. ფუნქციათა განაწილება: [შტაბის წევრებს შორის]: დატუსაღებულთა ჩვენება: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
332. ყოფილ მენშევიკების ყრილობის წერილი ნოე ყორდანიასადმი // კომუნისტი. - 1923. - 18 ნოემბერი. - №266. - გვ. 1;
333. შეთქმულების აღმოჩენა: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
334. ჩოლოყაშვილი: [ვარდენ წულუკიძის ჩვენება ჩოლოყაშვილთან დაკავშირებით]: ინტერპარტიული კომიტეტის სამხედრო შტაბის აღმოჩენა / საქართველოს საგანგებო კომისია // კომუნისტი. - 1923. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 1-2. - ჩოლოყაშვილის აჯანყების მომზადება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ;
335. ამალღობელი, ს. ორი დოკუმენტი: ნ. ყორდანიას და უშ. ლომინაძის წერილი // კომუნისტი. - 1924. - 23 მაისი. - №116. - გვ. 1;
336. ბატონ ნოე ყორდანიას წერილი და ყოფილი მენშევიკების პასუხი: [მიმონწერა] // კომუნისტი. - 1924. - 11 მაისი. - №106. - გვ. 3-4. - შინაარსი: ჩემი პასუხი [ყოფილ მენშევიკთა მიერ გაგზავნილ წერილზე] / ნ. ყორდანია; ნ. ყორდანიას საპასუხო წერილის შესახებ / [43 ყოფილი მენშევიკის პასუხი ხელმოწერებით];
337. დევდარიანი, ს. - ა) სეით დევდარიანის წერილი ნ. ყორდანიას ილ. გიორგაძის მოკვლის გამო // კომუნისტი. - 1924. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 1; ბ) Ответ Ною Жордания: (К спору о независимости Грузии) / С. Девдариани (Сан). - Тифлис: Советский Кавказ, 1924 (Тип. «Заря Востока»). - 52 с.; 24 см.; გ) ბრძოლა ბოლშევიზმის წინააღმდეგ. კარლ კაუცკი. ოტო ბაუერი. ნოე ყორდანია. - ტფ.: შრომა, 1927 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 88 გვ.; 18სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა]; დ) სადირექტივო წერილების გამო: ნ. ყორდანიასა და ნ. რამიშვილის წერილების გამო // კომუნისტი. - 1927. - 29 ივნისი. - № 145. - გვ. 4;
338. დოლიძე, თ. მენშევიკ-ბანდიტების გამოსვლა გურიაში: [თავდასხმების შესახებ საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოებზე] // კომუნისტი. - 1924. - 21 სექტემბერი. - №216. - გვ. 3;
339. ზომლეთელი, ნ. (ონისიმე). ამხანაგ „ფოკას“. ნოე ყორდანიას ყოფილ ამხანაგებისაგან პასუხზე პასუხად: [ფელეტონი] // კომუნისტი. - 1924. - 11 მაისი. - №106. - გვ. 5;
340. კახიანი, მ. ი. - ა) მენშევიკების ავანტიურა: ამხანაგ კახიანის მოხსენება არსენალის რაიონში // კომუნისტი. - 1924. - 11 სექტემბერი. - №207. - გვ. 3-4; 12 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2-3; ბ) ქართული ემიგრაციის დაშლა // კომუნისტი. - 1926. - 13 ივლისი. - №158. - გვ. 2; 15 ივლისი. - №160. - გვ. 2; 17 ივლისი. - №162. - გვ. 2; გ) Еще о грузинской эмиграции: [О меньшевистской позиции Н. Жордания и Н. Рамишвили] / М.И. Кахиани. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1927 (Тип. «Заря Востока»). - 89 с.; 16 см.. - Прил.: Письма Н. Жордания и Н. Рамишвили в пер. с груз.;
341. მენშევიკური ავანტიურის გამოძახილი უცხოეთში: ნოე ყორდანიას წერილი „დახმარება საქართველოსთვის“- „როტე ფანე“ // კომუნისტი. - 1924. - 9 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 1;
342. მინიშვილი, ნ. მენშევიკში და საქართველო: წერილები პარიზიდან // კომუნისტი. - 1924. - 12 ოქტომბერი. - №234. - გვ. 3-4. - გამოძახილი მენშევიკური ავანტიურის შესახებ;
343. მოსული. წითელი არმია და ნოე ყორდანიას ბელურები // კომუნისტი. - 1924. - 23 აგვისტო. - №191. - გვ. 1;
344. ყვანია, ი. ბატონ ყორდანიას წერილის გამო // კომუნისტი. - 1924. - 27 მაისი. - №119. - გვ. 4;
345. რუბენი. ავანტიურისტების (პარაზიტების) სოციალ-დემოკრატიული პარტია: ყორდანიას წერილის გამო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიმართ // კომუნისტი. - 1924. - 2 ივლისი. - №148. - გვ. 2;
346. სისხლიანი ავანტიურიზმის მოციქული ნოე ყორდანია: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1924. - 2 ივლისი. - №148. - გვ. 1;
347. გამოფხიზლების ხმები ყორდანია-რამიშვილის ბანაკიდან: [მონინავე სტატია] // კომუნისტი. - 1925. - 19 ივლისი. - №164. - გვ. 1;
348. გენერალ მაზნიაშვილის განცხადების გამო: [ყორდანია-რამიშვილის „მთავრობის“ მოქმედების შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 8 დეკემბერი. - №282. - გვ. 1;
349. კაჩუხაშვილი, ივ. რა მოხდა აგვისტოს აჯანყების შემდეგ: წერილი საფრანგეთიდან: [ყორდანიას მთავრობის იმედების გაცრუება] // კომუნისტი. - 1925. - 9 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 2;
350. ორაგველიძე, კ. საბჭოთა წყობილება და ნოე ყორდანია: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 13-15 სექტემბერი. - №210-211. - გვ. 2-3-4; 26-27 სექტემბერი. - №221-222. - გვ. 2-3; 30 სექტემბერი. - №224. - გვ. 2; 4-6 ოქტომბერი. - №228-229. - გვ. 2;
351. პარტიტული კონტრ-რევოლუციის მუშაობა: [ანტისაბჭოთა პარტიების გაერთიანების შესახებ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ]: [ანტისაბჭოთა ცენტრის შექმნის და საქმიანობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 7 ივლისი. - №153. - გვ. 2;
352. პერსელმა სულთანა უგალობა ნოე ყორდანიას: [პერსელის პასუხი ყორდანიას შემოტევაზე ინგლისის პრეზიდენტთან დელეგაციის მიერ საქართველოს შესახებ დაწერილი ანგარიშის წინააღმდეგ] // კომუნისტი. - 1925. - 23 აპრილი. - №91. - გვ. 2;

353. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1925. - 23 აპრილი. - №91. - გვ. 3;
354. ყარბი. ორი დოკუმენტი: [ნ. ჟორდანის ბროშურა „რა მოხდა“ და საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არალეგალური ორგანოს „ჩვენი ერთობის“ პირველი ნომრის შესახებ] // კომუნისტი. - 1925. - 16 სექტემბერი. - №207. - გვ. 2;
355. Демократическое правительство» Грузии о партийном комитете антисовпартий Грузии: Обвинит. заключение. - Тифлис, 1925. - 120 с.; 22см.;
356. თოდრია, ს. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული ანუ ორ ნოეთა პარტიის პროგრამის პროექტი // კომუნისტი. - 1926. - 3 ნოემბერი. - № 251. - გვ. 3;
357. ჩახვაძე, გ. ემიგრანტთა სიბრძნე: (ჟორდანია, რამიშვილი, ნოზაძე) // ახალგზელი № 12: კომუნისტის დამატება. - 1926. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 3;
358. ხელაძე, ა. - ა) ჟორდანის „მაგარი არგუმენტაცია“: მის მიერ ბოლშევიკების კრიტიკის გამო // კომუნისტი. - 1926. - 16 ივლისი. - № 157. - გვ. 3; ბ) ჟორდანია და ი. ნერეთლის პოზიცია „ოპოზიცია“ // ახალგზელი N 17: კომუნისტის დამატება. - 1926. - 1 აგვისტო. - № 174. - გვ. 3;
359. ლორთქიფანიძე, კ. წერილი მენშევიკ ნოე ჟორდანის: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 12 მარტი. - №57. - გვ. 3;
360. მარქსისტი. კ. ორაგველიძე. ნამდვილი და ყალბი მარქსიზმი: ნოე ჟორდანის საპასუხოდ: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1927. - 19 თებერვალი. - №40. - გვ. 4;
361. ფილია, მ. მკითხველის შენიშვნები // კომუნისტი. - 1928. - 26 დეკემბერი. - № 299. - გვ. 2-3;
362. მუშიშვილი, გ. ვაი ევროპავ: [მენშევიკ თეორეტიკოსთა (კაუცკი, ჟორდანია) თეორიების კრიტიკა] // კომუნისტი. - 1930. - 21 აპრილი. - № 91. - გვ. 3; 22 აპრილი. - № 92. - გვ. 3;
363. იმედაძე, გ. მენშევიკები იმპერიალისტების სამსახურში: [მენშევიკების სურვილის შესახებ ინგლისის ჯარების მიერ საქართველოს ხელმოწერა ოკუპაციისთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1931. - 10 მარტი. - №57. - გვ. 3;
364. ორახელაშვილი, მ. ჟორდანია და მეფის ოხრანკა // კომუნისტი. - 1931. - 18 ივლისი. - №164. - გვ. 1. - სტატია გამოქვეყნდა ხელმოწერის გარეშე. შეცდომების გასწორება იხ. 18 ივლ. №64, გვ. 1;
365. სკამკორაიშვილი, შ. მარქსიზმი თუ ოპორტიუნიზმი: [ნ. ჟორდანის კერძო მაგალითზე] / შ. სკამკორაიშვილი. - პარიზი, 1931. - 44 გვ.: ცხრ.; 20 სმ. - ყდა ქართ. და ფრანგ.. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.;
366. ხაჭაპურიძე, გ. - ა) ნოე ჟორდანია მეფის ყანდარმერიის სამსახურში: [დართულია ნ. ჟორდანის წერილები] // კომუნისტი. - 1931. - 6 მაისი. - №102. - გვ. 1; ბ) ქართველი მენშევიკები თებერვლის რევოლუციაში: [პროფესორ გ. ხაჭაპურიძის წიგნიდან „ბრძოლა პროლეტარული რევოლუციისათვის საქართველოში“] // კომუნისტი. - 1937. - 12 მარტი. - №58. - გვ. 4;
367. Ной Жордания и царская охранка: Архивные документы / Закавказский Научно-Исследовательский

- Ин-тут Истории Партии им. И.В. Сталина; Подготовил к печати Г. Хачапуридзе, с предисловием Мамия Орахелашвили. - Тифлис: Забкнига, [1931] (тип. изд. «Заря Востока»). - 50, 5 с.; 25 см.;
368. გორდელაძე, კ. - ა) ნოე ჟორდანის იძულებითი აღიარება: «სოციალისტები იყვნენ მთავრობაში, სოციალიზმი კი არ ყოფილა» // კომუნისტი. - 1932. - 12 მაისი. - №110. - გვ. 2; 24 მაისი. - №120. - გვ. 2; ბ) ი. ნერეთლის გამოსვლა ნ. ჟორდანის წინააღმდეგ // კომუნისტი. - 1934. - 8 ივლისი. - №156. - გვ. 2;
369. ფონ-კრესი. ქართული მენშევიზმი იმპერიალისტების სამსახურში: კავკასიაში 1918 წელს მყოფი გერმანიის დელეგაციის მეთაური ფონ-კრესი საქართველოს მენშევიკური მთავრობის შესახებ // კომუნისტი. - 1933. - 9 დეკემბერი. - №282. - გვ. 3;
370. კიროვი მენშევიკური საქართველოს შესახებ // კომუნისტი. - 1934. - 5 დეკემბერი. - №280. - გვ. 1;
371. კვირიკაძე, ი. ნილბოსანი: [კრიტიკოს გიორგი ნატროშვილის მიერ ილია ჭავჭავაძის რეაქციონერ მწერლად მოხსენიებისა და მისი უმართებულო კრიტიკის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
372. სულაქველიძე, კ. დივერსანტების პრაქტიკა: [საქართველოს „დემოკრატიული“ მთავრობის კონტრ-რევოლუციური საქმიანობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 14 აპრილი. - №85. - გვ. 3.

წყარო:

1. ის. კვიციანიძის ავტობიოგრაფიდან;
2. Дело по архиву № 296. - Т. 2. - Стр. 604, 379; Т. 2. - Стр.: 390, 866; № 379; Т. 3. Тиф. губ. жанд. упр. - 1901. - 21 марта. - Стр. 393, 296;
3. გომართელი, ივ. ეროვნული საკითხი // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №24. - გვ. 2-3;
4. ეროვნული საბჭოს პირველი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 16;
5. იმედაშვილი, იოსებ. - ა) ბრწყინვალე დღეები // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 2-3. - ტექსტს წამდღვარებული აქვს ნოე ჟორდანის სიტყვები; ბ) ეროვნულ ყრილობაზე: გიორგობითვის 19-24 // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 4-5; გ) ექვეყნის პატრონი-ნოე ჟორდანია // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №10. - გვ. 2;
6. ნოე ჟორდანია: ეროვნული ყრილობის თავმჯდომარე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 1;
7. ქართველ მხედრობას: საქართველოს ეროვნულ საბჭოს მოწოდება ამხანაგებო!... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 3;
8. Кавказское слово. - 1917. - 14 сентября. - № 205;
9. ნოე ჟორდანია: სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ბელადი... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 3;
10. საქართველოს დამოუკიდებლობა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 15;
11. საქართველოს პარლამენტის (ეროვნული საბჭოს)... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 16;
12. Д. С. Из архива быв. охран. отд. // Республика. - 1918. - 14 февраля. - № 173; 15 февраля. - № 174;

13. მუშათა საერთაშორისო საქმის მესვეურნი: პირველი მაისის დღესასწაულის გამო. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №5. - გვ. 9;
14. ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას მთავრობის თავმჯდომარე, საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელი. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 4;
15. საქართველოს ყოფილი მთავრობა: საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 7;
16. ძღვნად თავისუფალ სამშობლოს: საქართველოს მთავრობა. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 1;
17. ახალი წიგნები: ნოე ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 15;
18. გამოვიდა ნოე ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 16;
19. გამომცემლობა ქართული ბეჭდვითი ამხანაგობისა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 16;
20. მოქ. ი. ნიკოლაძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 16;
21. ნოე ჟორდანიას სრული... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №23. - გვ. 15;
22. ჟორდანიას, ნოე ილია მურომეცი და თეთრი გიორგი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 2;
23. სახელოვანი დედა: შუაზე დედა ნოე ჟორდანიასი - ქრისტიანე მანუჩარ ჩიქოვანის ასული, - ახლა სოფელშია, ნოეს დაი გულჩინა კანდელაკისა (გარდაიც. 1917 წ.) და თვით ნოე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 1;
24. ტენორი. ნოე ჟორდანიას თხზულებათა სრულ კრებულზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 16;
25. ქავთარაძე, კ. ნოე ნიკოლოზის-ძე ჟორდანიას მთავრობის თავმჯდომარე (ნახატი კ. ქავთარაძისა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 1;
26. თალაკვაძე, ს. // რევოლუციის მატთანე. - 1925. - №2. - გვ. 61-63;
27. რევოლუციის მატთანე. - 1925. - №2. - გვ. 170;
28. სოგორაშვილი, გრ. მოგონება // რევოლუციის მატთანე. - 1925. - №2. - გვ. 90-91;
29. კალაძე, რაფდენ. ეგნატე ნინოშვილის ბიოგრაფია: [სურათით]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 24, 120-121;
30. ჟღენტე, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 52, 55, 108;
31. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 1: ბურჟუაზიულ-უტოპიური სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - VIII, 248, [2] გვ.; ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - 320, [2] გვ;
32. ხუროძე, ვარლამ. ქართული ლიტერატურის თემატიურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამხმ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორლეტა მაღაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 118-119;
33. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - სახელთა საძიებელი: გვ. XII; ბ) თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - წ. 1: საბუთები რევოლუციონურ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხოსნების ხანა-დასელების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ. 330;
34. Енукидзе, А. С. Большевицские нелегальные типографии / А. Енукидзе; Обложка: Р[идигер]. - Москва; Ленинград: Молодая гвардия, 1930 (7-я тип. „Искра революции“ Мосполиграфа). - Стр. 22;
35. Революция и национальный вопрос [Текст] = La révolution et le problème des nationalités: документы и материалы по истории национального вопроса в России и СССР в XX веке / Коммунистическая акад., Ком. по изучению нац. вопроса; под ред. С. М. Диманштейна. - Т. 3: 1917. Февраль-октябрь / сост. И. Левин и Е. Дробикина; предсл. С. М. Диманштейна. - Москва: Изд-во Коммунистической акад., 1930. - Стр. 398;
36. ლასხიშვილი, გიორგი. მეშუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორლეტა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 302. - სახელთა საძიებელი;
37. Малая советская энциклопедия: [в 11 т.] / Глав. ред. Н. Л. Мещеряков. - 2-е изд. - Т. 4: Днепровская низменность-Ислам. - Москва: АО «Советская энциклопедия», 1936. - Стр. 353-354;
38. საქართველოს ისტორია: უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე / წინამდებარე წიგნი შედგენილია ავტორთა კოლექტივის მიერ. უძველესი ხანიდან ვიდრე მე-10 საუკუნის დამლევამდე (გვ. 5-115) დასწერა პროფ. ს. ჯანაშიამ, მე-10 საუკუნის დამლევადან ვიდრე მე-16 საუკუნის დამდეგამდე (გვ. 116-284) - აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა, მე-16 საუკუნის დამდეგიდან მე-19 საუკუნის დამდეგამდე (285-414) - პროფ. ნ. ბერძენიშვილმა, მე-19 საუკუნის დამდეგიდან ვიდრე ჩვენს დრომდე (გვ. 415-486) - პროფ. გ. ხაჭაპურიძემ. - თბ.: სახელგამი. სასწ. პედ. სექტ., 1940. - გვ. 483;
39. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 448, 486;
40. ბერია, ლ. ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების ისტორიის საკითხისათვის: მოხსენება თბილისის პარტაქტივის კრებაზე 1935 წ. 21-22 ივლისს / საკ. კ.პ. (ბ) ც.კ.-თან არსებული მარქს-ენგელს-ლენინის ინ-ტის საქ. ფილიალი. - მე-6 გამოც. - თბ.: სახელგამი, 1945 (ბ.ს. კომბ-ტი). - გვ.: 13, 14, 17-21, 24, 25, 42, 43, 59, 60, 71, 72, 90-92,

111, 177, 178, 180, 181, 186, 213, 238-240, 243, 244, 285-288, 291;

41. სტალინი, ი. ბ. თხზულებანი = Сочинения / საკ. კ.პ. (ბ) ც-კ-თან არსებული მარქს-ენგელს-ლენინის ინ-ტის საქ. ფილიალი. - ტ. 1: 1901-1907. - თბ.: სახელგამი, პოლიტიკური ლიტერატურის სექტორი, 1947. - გვ. 374.

ჟორდანია, გიორგი (18.. -) – სამხედრო-ეროვნული მოღვაწე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის დროს, 1919 წელს, როდესაც გარეშე მტრები ქართველი ერის საზიანოდ აღსდგნენ, გ. ჟორდანიას „ინტერნაციონალური ასეულის“ უფროსად იყო ახალციხის ფრონტზე (1919 წლის თებერვალში), სადაც დიდი გმირობა გამოიჩინა ურიცხვი მტრის წინააღმდეგ სიმამაცით: როცა რეგულარულმა ჯარმა ფრონტი მიატოვა, გ. ჟორდანიას ორი კვირა გაუმკლავდა მრავალრიცხოვან მტერს და მიტოვებული ჯავშნიანი ავტომობილები თუ სხვა იარაღები გამოიტანა მტრის ცეცხლიდან. ამ გმირობისათვის დაჯილდოებულ იქნა გიორგის ჯვრით და ოქროს ხმალზე წარადგინეს.

მის შესახებ:

1. დამსწრე. ბორჯომი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №34. - გვ. 543;
2. ობოლი მუშა. დუშეთის ვანდია // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №17. - გვ. 265-267; №19. - გვ. 294-295;
3. მხ-რი. ახალციხის ბრძოლის დღიურიდან // პროლეტარი. - 1919. - №1. - გვ. 13-14.

წყარო:

1. პორუჩიკი გიორგი ჟორდანიას: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - № 10. - გვ. 7.

ჟორდანიას, გიორგი თედორეს ძე (1885 – 1937) – კულტურისა და საზოგადო მოღვაწე, – შვილი თედო ჟორდანიასი, უმაღლესი იურიდიული განათლებით. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში იუსტიციის დეპარტამენტის დირექტორი იყო.

დააარსა „ქართული კულტურის მოყვარულთა საზოგადოება“, იგივე „კულტურისა და შრომის კავშირი“ (1918 წლიდან), რომელსაც თვითვე თავმჯდომარეობდა, ქართული კულტურის – მწერლობის, ხელოვნების, ენისა და სხვა საქმიანობის შესახებ საღამო-მოხსენებებს მართავდა და სხვ. მაგალითად, მისი თაოსნობით გაიმართა: 1. 1915 წლის მარტის 25 აკაკის ხსოვნის აღსანიშნავი ფრიად საყურადღებო, მრავალფეროვანი დილა თბილისის „საარტისტო საზოგადოების“ (იგივე რუსთაველის თეატრი) დარბაზში; 2. მგოსან კ. დ. ბალმონტის პატივსაცემი საღამო 1915 წლის ოქტომბრის 9 (იქვე); 3. შიო მღვიმელის, ირ. ევლოშვილისა და სხვ. შესახებ მოხსენებანი. დაიწყო ვაჟა-ფშაველას სახელობის მწერალთა აკადემიის შექმნის საქმე და სხვ.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნის შემდეგ საზოგადოებას მონაწილეობით მიმართა, რომელშიაც, სხვათა შორის, წერდა: „როცა იწყება ჩვენი სახელმწიფოებრივი ცხოვრება, საქართველოს ყველა მოქალაქეს მოეთხოვება უაღრესი თავგანწირვა, რაც შეიძლება მეტი საქმიანობა სახელმწიფოებრივი იდეის განსამტკიცებლად და გასამაგრებლად... სიტყვების დრო წავიდა, დადგა დრო საქმისა, შემოქმედებითის შრომისა, ცხოვრების ახალ ფორმების აღმშენებლობისა... საჭიროა საქმიანობა კულტურულ ნიადაგზე, ზრუნვა საქართველოში ნივთიერ-კულტურული აყვავებისათვის...“ და სხვ. („თეატრი და ცხოვრება“, 1918, № 9, გვ. 16).

ხშირად მოხსენებით გამოდიოდა ქართული კულტურის საკითხების შესახებ.

ცალკე გამოცემულია:

1. აქვს თუ არა საქართველოს კანონიერი უფლება მოითხოვოს ავტონომია?: (ისტორიულ-იურიდიული მიმოხილვა). - ქუთაისი, 1907 („კომერც.“ საბჭედავი ჭილაძისა და ამხ-ბის). - კანი, 23 გვ.; 17 სმ.; აგრეთვე: თბ.: წიგნის გამომცემელი ამხანაგობა, 1917 (სტ. „სორაპანი“). - 24 გვ.; 16 სმ.. - (სახალხო ბიბლიოთეკა; № 1).

გამოქვეყნებულია:

1. სოფ. ბერშეთი: (გორის მაზრა): [კაზაკებისა და ნითელრაზმელების შეტაკება] // შრომა. - 1906. - 15 ივლისი. - №81. - გვ. 3;
2. სოფლად // ამირანი. - 1908. - 22 ივლისი. - №114. - გვ. 1-2; 24 ივლისი. - №115. - გვ. 2-3;
3. ბორჯომი // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №34. - გვ. 544;
4. მონაწილე კულტურისა და შრომის კავშირისაგან // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №9. - გვ. 16.

მის შესახებ:

1. ცისა ვარ. დ. სურამი // ივერია. - 1909. - 16 აგვისტო. - №33. - გვ. 3;
2. დამსწრე. ხიზანთა საკითხი იურიდ. საზოგადოებაში // კლდე. - 1913. - №33. - გვ. 15;
3. 21 მარტს... // კლდე. - 1913. - №12. - გვ. 5-6;
4. მჭედლიშვილი, იოსებ (მარო და ნინო). სიზმრის ახსნა: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №8. - გვ. 3;
5. იმედაშვილი, იოსებ (მონანილე; უსავანო). - ა) კ. დ. ბალმონტის პატივსაცემლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 14-15; ბ) ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზ-ბის თაოსნობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 16;
6. ქართული კულტურის მოყვარულთა საზოგადოებაში // კლდე. - 1915. - №13. - გვ. 13;
7. ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზოგადოების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №12. - გვ. 16;
8. ქართული მართლწერის შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 16;
9. გ. თ. ჟორდანიას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №38. - გვ. 15;

10. ერობის შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №49. - გვ. 15;
11. კალანდაძე, ნესტორ (ემმაკი). დამფუძნებელი კრება: თფილისის გუბერნიის სახალხო მასწავლებელთა კავშირისა // ემმაკის მათრახი. - 1916. - №25. - გვ. 6-9. - ტექსტს დართული აქვს გ. ჟორდანიას და სხვათა კარიკატურები;
12. მალაროელი, თ. შიოს დილა ნამდვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №8. - გვ. 14-15;
13. რ-ე. ქართ. კულტ. საზ-ის თაოსნობით, გ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №4. - გვ. 16;
14. სტუმარი. დიმიტრი ყიფიანის სახელობის სამკითხველო ქვიშხეთში // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №31. - გვ. 14-15;
15. წულაძე, აბ. შიო მღვიმელის დღესასწაული // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №3. - გვ. 8-14. - ტექსტს დართული აქვს შიო მღვიმელის სურათი;
16. დებულებანი საქართველოს ეკლესიისა: (ქორწინება-განქორწინებისათვის) (შედგენილი საკათოლიკოსო სასამართლოს წევრ ნაფ. ვექ. გ.თ. ჟორდანიას მიერ და შეკრებილი საკათოლიკოსო საბჭოს წევრის დეკან. კორნ. კეკელიძის პროექტის თანახმად) // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 137-143;
17. გიორგი თევდორეს ძე ჟორდანიას: კულტურული კავშირის თავმჯდომარე... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 9.

წყარო:

1. იმედაშვილი, იოსებ (მონანილე; უსავანო). - ა) კ. დ. ბალმონტის პატივსაცემლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 14-15; ბ) ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზ-ის თაოსნობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 16;
2. ჟორდანიას, გ. მოწოდება კულტურისა და შრომის კავშირისაგან // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №9. - გვ. 16.
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბექდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

ჟორდანიას, ააჭუ ლევონუხუს კი (1888, 22/IV –) – სათეატრო მოღვაწე, იუმორისტი და მონადირობის მუშაკი, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. ლანჩხუთში. ლანჩხუთის სკოლის შემდეგ სწავლობდა თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიაში. დაამთავრა ქუთაისის გიმნაზია (1910).

სასცენო მოღვაწეობა დაიწყო გურულ-მეგრული სცენების კითხვით 1910 წელს სოფ. ლანჩხუთში (სადაც, სასცენო მოღვაწეობის 10 წლის შესრულების გამო, 1921 წელს, ლანჩხუთის აღმასკომის განათლების განყოფილებამ გაუმართა სალამო). 1927 წლამდე რუსთაველის თეატრში

მოკარნახედ იყო, იმავე ხანებში თბილისის, ბათუმისა და ქუთაისის სცენებზე, გურულ-მეგრული სცენების წარმოქმნის გარდა, იმერელი ბიჭის როლებს ასრულებდა. 1934-1936 წლებში ხელმძღვანელობდა ლანჩხუთის თეატრს (დადგა „როგორ“, „აპრაკუნე ჭიმიჭიმი“, „აურიე რგოლი“ და სხვ.), განაგებდა ადგილობრივ კინო-ბაზას, ახლომხლო რაიონებში წარმოდგენებს მართავდა, შემდეგ ისევ რუსთაველის თეატრში დაბრუნდა სამხატვრო ინსპექტორად.

თანამშრომლობდა იუმორისტულ ჟურნალებსა და „ნადირობაში“, სადაც, უმთავრესად, სანადირო და საჯოგე ძაღლების განაფვა-დაგეშვის შესახებ წერდა.

ძალკე გამოცემულია:

1. სანადირო ძაღლების განაფვა და დაგეშვა. - ტფილისი: საქართველოს მონადირეთა კავშირის ცენტრალური საბჭოს გამოცემა, 1925 (სამხედრო კომისარიატის სტამბა). - 99, [1] გვ.: სურ., ნახ.; 22სმ.;
2. სანადირო და ჯოგის ძაღლი / საქ. მონადირეთა კავშირი. - ტფ.: სახელგამის სახ. საკოლმეურნ. სექტორი, 1934 (პ/სკ. სტ.). - 107 გვ.: სურ.; 23 სმ. - კანი დასურათებულია. - წანართი: წინასიტყვაობა-მონკავშირის კინოლოგიური სექცია.

გამოქვეყნებულია:

1. პროვინციაში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 25 დეკემბერი. - №297. - გვ. 6. - შინაარსი: ბორჯომი. სცენის მოყვარეთა კოლექტივების მუშაობა / ტყის-პირელი; ლანჩხუთის სახალხო სახლისათვის შემოწირულთა შეკრების შესახებ / პ. ჟორდანიას;
2. ინგლისური სეტერი: [ძაღლის ჯიში, მისი წარმოშობა და განვითარება] // მონადირე. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 14-15;
3. საკავშირო კინოლოგიური თათბირის შესახებ // მონადირე. - 1939. - №12. - გვ. 6;
4. საქართველოს მონადირეთა კავშირის სანადირო ძაღლების ბრწყინვალე გამარჯვება საკავშირო და მოსკოვის სავლე შეჯიბრებებში // მონადირე. - 1939. - №9. - გვ. 2-13;
5. ძაღლი სამხედრო სამსახურში // მონადირე. - 1939. - მარტი. - №3. - გვ. 4;
6. ვებრძოლოთ სანადირო ძაღლების ქურდობას // მონადირე. - 1940. - №6. - გვ. 9;
7. საიუბილეო თარიღი და ჩვენი უახლოესი ამოცანები // მონადირე. - 1940. - №9. - გვ. 4;
8. სანადირო ძაღლების სავლე გამოცდები დასავლეთ საქართველოში // მონადირე. - 1940. - №11. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. ქართული დრამის ახალი დასი: 1923-1924 წლის სეზონი: განათლების კომისარიატმა დაამტკიცა რუსთაველის აკადემიური დრამის დასი შემდეგი შემადგენლობით: [2 რეჟისორის, 14 მსახიობი ქალის და 15 მამაკაცის სია] // კომუნისტი. - 1923. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია. - მ. კინწურაშვილის და შ. იმედაშვილის მასალებიდან.

ჟორჟოლიანი, ალექსანდრე მაქსიმეს ძე

(1888, 3/II –) – მსახიობი-კომიკოსი და კინომსახიობი, – ორდენოსანი, – გურიიდან. დაიბადა 1888 წლის თებერვლის 3 ოზურგეთში, წერილი მოხელის ოჯახში. დაამთავრა ბათუმის გიმნაზია და ოდესის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიური ფაკულტეტი (1911), რის შემდეგ 7 წლის განმავლობაში გიმნაზიის მასწავლებლად მსახურობდა ბაქოში. თეატრი ბავშვობიდანვე უყვარდა, ხშირად დგამდა ოჯახში „ორ მშიერს“.

სცენაზე პირველად გამოვიდა ბათუმის „რკინის თეატრში“ 1906 წელს, ა. წუნუნავას რეჟისორობით, პიესა „პედაგოგებში“, ნეპენდაკის როლში. იმავე სეზონში მონაწილეობა მიიღო „ებრაელებში“ და „წამხდარ სისხლში“. სტუდენტობის დროს დროგამოშვებით გამოდიოდა პროვინციის სცენებზე, უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ, ბაქოში სამსახურის დროს, ქართულ სცენაზე მუშაობდა სცენისმოყვარედ 1913-1918 წლებში (ა. წუნუნავას, შ. დადიანის, ი. ზარდალიშვილის, ვ. შალიკაშვილისა და სხვ. ხელმძღვანელობით). 1921 წლიდან პროფესიონალ მსახიობად შევიდა რუსთაველის აკადემიურ თეატრში (კ. მარჯანიშვილისა და ალ. ახმეტელის ხელმძღვანელობის დროს), შემდეგ – კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში გადავიდა. რამდენჯერმე მონაწილეობა მიიღო რუსთაველის თეატრის დრამის გასტროლებში.

მისი როლები, უმთავრესად, სახასიათო და კომიკური იყო, რომელთაც იშვიათი ბუნებრიობით და ოსტატობით ასრულებდა.

კინოშიც შეასრულა: ხიტი („ნათელა“), არისტო („სამანიშვილის დედინაცვალი“), ოლქის უფროსი („ელისო“) და სხვ.

მისი აზრით, სცენაზე მნიშვნელობა აქვს ჯერ მსახიობს, მერე – რეჟისორს, შემდეგ – ავტორს (დრამატურგს); სწამდა (სტანისლავსკის მსგავსად), რომ არ არის „მარჯვენა“ ან „მარცხენა“ თეატრი, არამედ არის კარგი თეატრი, ჩემის აზრით, ცხოვრების მიმდევარი.

დაჯილდოებულია შრომის წითელი დროშის ორდენით.

მის შესახებ:

1. ბაქოს დასი. 1914-1915: [დასის მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №37. - გვ. 9-10;
2. ქიქოძე, შ. ს. დ. კონფერენციაზე: [კარიკატურა სანდრო ჟორჟოლიანზე] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №26. - გვ. 5;
3. ქართული დრამის ახალი დასი: 1923-1924 წლის სეზონი: განათლების კომისარიატმა დაამტკიცა რუსთაველის აკადემიური დრამის დასი შემდეგი შემადგენლობით: [2 რეჟისორის, 14 მსახიობი ქა-

ლის და 15 მამაკაცის სია] // კომუნისტი. - 1923. - 15 ივნისი. - №135. - გვ. 3;

4. ქიქოძე, პ. მეორე სახელმწიფო თეატრის გახსნა ქუთაისში // კომუნისტი. - 1928. - 6 ნოემბერი. - № 258. - გვ. 4;
5. ხინთიბიძე, დ. უკანასკნელი მასკარადი: [მოლაპარაკე ფილმი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №25;
6. ი. კ. სასახელო შრომისა და გმირობის სურათები // კომუნისტი. - 1937. - 5 იანვარი. - №4. - გვ. 4;
7. კეკელიშვილი, ნ. ნარინჯის ველი: [რეცენზია კინოფილმზე] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მაისი. - №111. - გვ. 4;
8. ა. ჩაჩიკოვი - „სანდრო ჟორჟოლიანი“, ა. ჩაჩიკოვი - „მიხეილ გელოვანი“, ს. ველტმანი - „ნიკოლოზ შენგელაია“: [„გოსკინოზდატის“ გამოცემა. მოსკოვი, 1939 წ.] // საბჭოთა ხელოვნება. - 1940. - №2-3. - გვ. 126. - რეცენზია.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. „ქართული სცენის ალბომის“ მასალა: (ავტობიოგრაფიული);
2. საბჭოთა ხელოვნება. - 1934. - № 4;
3. ხინთიბიძე, დ. „უკანასკნელი მასკარადი“ // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - № 25.

ჟორჟოლიანი, სერგო მაქსიმეს ძე (1890

–) – ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – საქართველოს ეროვნული საბჭოს პირველი ქვესტორი, – გურიიდან, – უმაღლესი განათლებით, იურისტი, ახალგაზრდობიდანვე მონაწილეობდა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში, რისთვისაც ძველი მთავრობისგან იდევნებოდა.

თავი ისახელა ილია ჭავჭავაძის დაკრძალვის დროს სიტყვის წარმოთქმით.

თანამშრომლობდა ლ. დარჩიაშვილის ჟურნალ „ჩვენ კვალში“ და სხვა ჟურნალ-გაზეთებში.

იყო წევრად პეტროგრადის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოსი, დიდი ამაგი დასდო რევოლუციას, აქტიური მონაწილეობა მიიღო ოზურგეთიდან თურქების განდევნისათვის ბრძოლაშიც.

ამიერკავკასიის სეიმში ქვესტორად აირჩიეს, რომელ თანამდებობასაც შემდეგ ასრულებდა საქართველოს ეროვნულ საბჭოში, ბოლოს – საქართველოს დამფუძნებელ კრებაშიაც, რაც ყოველმხრივი წესრიგის დაცვით დასავლეთ ევროპის პარლამენტებს დაუახლოვა.

საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ არჩევნებით ასპარეზზე მუშაობდა, როგორც მშობელთა საბჭოს თავმჯდომარე მე-15 სკოლაში და სხვ.

გამოქვეყნებულია:

1. ქუთაისი: [მონტინის დრამის „კაი გრაკის“ დადგმა ვლ. მესხიშვილის, ვ. გამყრელიძის, ი. ზარდალიშვილისა და სხვათა მონაწილეობით. თარგმ. ივ. მაჭავარიანი] // ივერია. - 1905. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 3;

2. ქ. ქუთაისი. აქაური, სპეციალურათ ქართული... // ჩვენი კვალი. - 1908. - №22. - გვ. 353;
3. ქართული თეატრი. ქ. ქუთაისი // ჩვენი კვალი. - 1908. - №18. - გვ. 289-290;
4. ქართული თეატრი ქუთაისში // ჩვენი კვალი. - 1908. - №24. - გვ. 388;
5. პატივცემულო რედაქტორო! ვინაიდან პეტერ-ბურგის უნივერსიტეტში... // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 22 აპრილი. - №16. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: პატივისცემით: სამეცნიერო წრის გამგეობის წევრი და სამკითხველოს ზედამხედველი სერგეი ჟორჟოლიანი, გამგე: დ. დეკანოზიშვილი;
6. ქართველ საზოგადოების მიმართ // ხალხი. - 1910. - 18 იანვარი. - №3. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. რევიზორი-ემშაკი. მოხსენება // ემშაკის მათრახი. - 1908. - №31. - გვ. 5-6;
2. საქართველოს ხალხი! // ერობა. - 1920. - №13-14. - გვ. 8-12;
3. ჭიაურელი, მ. დამფუძნებელი კრება: სერგო ჟორ-ჟოლიანი [კარიკატურა] // ემშაკის მათრახი. - 1920. - №23. - გვ. 14.

წყარო:

1. სერგო მ. ჟორჟოლიანი: ეროვნული საბჭოს ქვესტორი // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №9. - გვ. 8.

ჟუჟინსკირელი, ანანია [სალუქვაძე, ანანია მაქსიმუს ქე] (1889 – 1935) – მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, გვარდიის კულტურულ-საგანმანათლებლო კომისიის თავმჯდომარე, მთავარი შტაბის კულტურული განყოფილების ხელმძღვანელი, ძველი პოლიტიკური მუშაკი, – გურიიდან. მისი ფსევდონიმია ანანია.

ცალკე გამოცემულია:

1. ტყის ძმები: მოთხრობა გურიის ახლო წარსულიდან / ა. ჟუჟინსკირელი [ანანია სალუქვაძე]. - თბილისი: კანტორა „განათლების“ გამომცემა, 1919 (ვ.ა. რუხაძის). - 115 გვ.; 25სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ტყის ძმები: გურიის ახლო წარსულიდან. [მოთხრობა] // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №38. - გვ. 597-600; №39. - გვ. 614-616; 1918. - №41. - გვ. 646-649; №3. - გვ. 38-42; №4. - გვ. 57-59; №5. - გვ. 74-76; №29. - გვ. 451-458; №30. - გვ. 469-472; №31. - გვ. 486-490; №32. - გვ. 502-508. - ფელეტონი. - სქოლიოში ავტორის განმარტებები;
2. შრომის სამეფოში: მოთხრობა თანამედროვე ცხოვრებიდან // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №18. - გვ. 6-8. - სქოლიოში რედაქციის შენიშვნა. - გაგრძ. იხ. ჟ. „თეატრი და ცხოვრება“ 1917. - №19. - გვ. 12-14; №20. - გვ. 5-7; №21. - გვ. 6-8; №23. - გვ. 12-14; №24. - გვ. 7-9; №25. - გვ. 9-10; №26. - გვ. 9-10; №28. - გვ. 8-10; №38. - გვ. 15;

3. ობოლი მგზავრის ფიქრებიდან: (მოგონება) [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 5-6;
4. სადღეისო ფიქრები: [ჩანახატი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. აგენტებს და მალაზიებს გასაყიდათ...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 15;
2. ანანია სალუქვაძე: იგივე ა. ჟუჟინსკირელი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 5;
3. დაიბეჭდა და დაურიგდა აგენტებს...: [რეკლამა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 16;
4. მივიღეთ ახალი გამოცემანი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16.

წყარო:

1. ანანია სალუქვაძე: იგივე ა. ჟუჟინსკირელი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №7. - გვ. 5;
2. ანანია სალუქვაძე: მთავარი შტაბის კულტურული განყოფილების ხელმძღვანელი, ძველი პოლიტიკური მუშაკი და მწერალი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 6;
3. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

ჟუჟინსკი, გაბრატ ლუქას ქე (18.. –) – დამსახურებული მასწავლებელი, სცენისმოყვარე და საზოგადო მოღვაწე.

სამასწავლებლო ასპარეზზე გამოვიდა 1892 წელს. მასწავლებლობდა ახალციხის, ახალქალაქისა და გორის მაზრებში, აგრეთვე, განჯაში და სხვ. ჯერ კიდევ თვითმპყრობელობის დროს სურამის სკოლაში მიიზიდა ებრაელი ბავშვები, რომლებიც სომეხ-ებრაელთა ეროვნული შუღლის გამო იდევენბოდნენ. განჯაში, როგორც თურქული ენის მცოდნემ, თურქი ბავშვები სკოლაში მიიზიდა. აქვე, თურქულ ენასთან ერთად სომხურის მცოდნემ, საყოველთაო ნდობით და სიყვარულით აღჭურვილმა, სომეხ-თურქთა შორის ატეხილი ნაციონალური შუღლის შენელებაში დამამშვიდებელი მონაწილეობა მიიღო და არაერთი ოჯახი გადაარჩინა ამოუღელტას. ასეთი მუშაობის გამო მეფის მთავრობისაგან სასტიკად იდევენბოდა.

საზოგადოებრივ-კულტურულ სარბიელზედაც აქტიურად მონაწილეობდა: დააფუძნა წერაკითხვის უცოდინართა სწავლების კურსები. ზაფხულის თვეებში უფასოდ ასწავლიდა მუშებს და ამეცადინებდა, მოაწყო ბიბლიოთეკა, რომელსაც ექვსი წელი უშრომისფასოდ განაგებდა, ეხმარებოდა ახალგაზრდა მასწავლებლებს, ხელმძღვანელობდა მასწავლებელთა გაერთიანებას და სხვ.

მასწავლებლობასთან ერთად, მხურვალე მონაწილეობას იღებდა თეატრში, როგორც სცენისმოყვარე მსახიობი.

სამასწავლებლო და სასცენო მოღვაწეობის 25 წლის შესრულების აღსანიშნავი იუბილე გადაუხადეს ქ. ხაშურში 1924 წელს, 40 წლის შესრულებისა – იქვე, 1934 წელს.

წყარო:

1. ბაგრატი ჟუჟუნაძე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 7. - გვ. 15;
2. განათლების მუშაკი: [სახალხო მასწავლებლის ბაგრატი ჟუჟუნაძის 40 წლის პედაგოგიური მოღვაწეობა] // კომუნისტური განათლება. - 1934. - №7.

ჟურული, გიორგი – თავი ისახელა, როგორც დაკვირვებულმა, ხელოვნების მცოდნე ოსტატმა. სხვათა შორის, დადგა: 1. (1937 წლის დეკემბრის 11) შალვა დადიანის ახალი პიესა „ნაპერწყლიდან“, რომლის განსახიერებაშიც დიდი უნარი, მხატვრული გემოვნება და სოციალ-პოლიტიკურ მოვლენათა ცოდნა გამოიჩინა. პრესის აზრით: „მან სწორად, მხატვრულად, დამაჯერებლად გვიჩვენა პიესაში ასახული ისტორიული ამბები. დრამატურგიული მასალის მოფიქრებული მონტაჟით მან სცენიური სიმახვილე შეჰმატა სპექტაკლს. ყველაფერში იგრძნობა რეჟისორის ორგანიზატორული ხელი, – სახეების გახსნაშიაც, მასობრივ სცენებშიაც, ცალკე ეპიზოდების ერთმანეთთან დაკავშირებაშიაც... წარმოდგენა მტკიცედ შეკრულია“. „რეჟისორ ჟურულის წყალობით „მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის კოლექტივმა შესძლო შალვა დადიანის პიესის აყვანა ფრიად მნიშვნელოვანი, ბოლშევიკური სულით გაყდენილი სპექტაკლის სიმალემდე“ („კომუნისტი“, 1937, № 289). „სპექტაკლი დიდი ხელოვნებით არის გაკეთებული. რეჟ. ჟურულმა ამ წარმოდგენით დაამტკიცა თავისი დიდი მხატვრული გემოვნება, სცენიური ოსტატობა. მან მოგვცა ხალისიანი, სიცოცხლით სავსე წარმოდგენა... საუცხოოა სპექტაკლის გაფორმება, კარგად არის მოფიქრებული სცენები... „ნაპერწყლიდან“ მარჯანიშვილის თეატრის ღირსშესანიშნავი გამარჯვება“ („მუშა“, 1937, № 288); 2. ოპერა „კაკო ყაჩაღი“. მუსიკა კ. ანდრიშვილის, ლიბრეტო გაიოზ იმედაშვილისა.

გამოქვეყნებულია:

1. შილერის „ვერაგობა და სიყვარული“ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში // კომუნისტი. - 1935. - 3 მარტი. - №53. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. „ვეფხისტყაოსანი“ პიესად: [ინფორმაცია გიორგი ჟურულის მიერ რუსთაველის პოემის პიესად გადაკეთების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 4;
2. ნაპერწყლიდან: [ოქტომბრის რევოლუციის 20

წლისთავისადმი მიძღვნილი შალვა დადიანის საიუბილეო პიესის - „ნაპერწყლიდან“ - დადგმის შესახებ რუსთაველის და მარჯანიშვილის თეატრებში] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ნოემბერი. - №254. - გვ. 4;

3. ბარათელი, ა. „ჯავშნოსანი პოტიომკინი“: მუსიკა-ო. ჩიშკოსი, დადგმა-რეჟის. გ. ჟურულისა, მხატვარი-პროფესორი ი. შარლემანი, დირ. - შ. აზმაიფარიშვილი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1939. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 4;
4. ბუაჩიძე, შ. „ჯავშნოსანი პოტიომკინი“: [ოპერა კომპოზიტორ ოლეს ჩიშკოს, დადგმა გ. ჟურულის]: [თბილისის საოპერო თეატრში სამზადისი ახალი დადგმისათვის] // კომუნისტი. - 1939. - 4 ივლისი. - №151. - გვ. 3;
5. Новая опера Како качаги [Композитора А. Андриашвили]: [Высказывания Г. Журули, В. Сидамон-Эристави, А. Андриашвили, Н. Цомаи и П. Амيرانашвили о работе над оперой] // Заря Востока. - 1940. - 18 октября. - № 243;
6. ადამია, მ. „სიჭაბუკე ბელადისა“: [თბილისის მონარქმაყურებელთა სახელმწიფო ქართული თეატრის სპექტაკლი. გ. ნახუცრიშვილის პიესა; გ. ჟურულის დადგმა] // პიონერი. - 1950. - №2. - გვ. 23. - რეცენზია.

წყარო:

1. ბუაჩიძე, შ. მხატვრული სიმართლე და დამაჯერებლობა: [შალვა დადიანის პიესა „ნაპერწყლიდან“] // კომუნისტი. - 1937. - 18 დეკემბერი. - № 289. - გვ. 3;
2. თეატრალი. ხალისიანი წარმოდგენა // მუშა. - 1937. - 16 დეკემბერი. - № 288.

ჟურული, გიორგი ღურმიშხანის ძე

[იბივე „ლი-გი“] (18.. –) – მწერალი და საქალაქო-საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პირველი ფინანსთა მინისტრი, – შვილი ღურმიშხან ჟურულისა. უმაღლესი განათლება დაამთავრა საფრანგეთში. საზოგადოებრივ მუშაობაში ბავშვობიდანვე ჩაება. 1879 წელს, როცა ქართული სამუდამო დასი ბათუმს ეწვია, ამ დასს ერთი ქალის როლის შემსრულებელი დააკლდა. გ. ჟურულმა იკისრა ეს როლი და ძლიერ კარგადაც შეასრულა. ამ დროიდან საზოგადოებრივ საქმიანობას მისდევდა. წერდა „ივერიაში“ მონიწივე წერილებს სამეურნეო-საზოგადოებრივ კითხვათა შესახებ, ზოგჯერ ფსევდონიმით, ლი-გი, თანამშრომლობდა. იყო ქართული ენის ცენზორად.

ერთხანს, ბათუმის საქალაქო საბჭოს ხმოსნად იყო არჩეული, 1912 წელს – ქ. თბილისის საბჭოში, გამგეობის წევრად და საფინანსო ნაწილის მეთვალყურედ, ამავე დროიდან მონაწილეობდა თითქმის ყველა საზოგადო-საკულტურო საქმეში. 1897 წელს შეადგინა ერობის შემოღების პროექტი და (თავად-აზნაურთა დადგენილებით) გუბერნატორს გადასცა. 1913 წლის 10 სექტემბერს კიევში, ქალაქთა წარმომადგენლების კრებაზე წაიკითხა მოხსენება „რუსეთის ქალაქების თვითმმართველობათა საფინანსო პოლიტიკა“.

1914 წელს, ნიკოლოზ II რომ საქართველოში ჩამოვიდა, გ. ჟურულმა ქართული კულტურული დაწესებულებების სახელით სიტყვა უთხრა და მოაგონა, რომ როგორც ქართველთა მეფენი იცავდნენ „ქართულ სინმიდეთ: წმ. ეკლესიას, ხალხოს-ნობას, სამშობლო მიწა-წყალს, მშობლიურ ენას“, ასევე შენ უნდა დაცვა ეს ჩვენი სინმინდენი იმ დიდი მსხვერპლისათვის, რომელსაც ახლანდელ ომში ქართველი ხალხი თავისი მეომრების სახით სწირავსო („სიტყვა ხელმწიფის წინაშე გ. დ. ჟურულის მიერ ქართულ კულტურულ დაწესებულებათა მხრით“. „თეატრი და ცხოვრება“, 1914, № 41).

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნის დღიდანვე მის პირველ მთავრობაში მინვეულ იქნა ფინანსთა მინისტრად. გ. ჟურულის აზრით, ჩვენი ქვეყნის დანინაულება სამეურნეო-სამრეწველო ცოდნათა გავრცელებით და ხალხის განათლებითაა შესაძლებელი.

გამოქვეყნებულია:

1. ხმა შორიდგან // ივერია. - 1892. - 20 აგვისტო. - №176. - გვ. 2-3;
2. დაბა-ქალაქებისაკენ // ივერია. - 1894. - 31 დეკემბერი. - №277. - გვ. 2;
3. ზოგიერთი ცნობანი ტრიხინის შესახებ. *Trichina Spiralis* // კვალი. - 1894. - №7. - გვ. 11-13;
4. თავდა-ზნაურთა საგანგებო კრების გამო // ივერია. - 1894. - 28 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1-2;
5. სამეცნიერო ნაწილი: მერმისი თიხისა. მხერხავეზის ცომის მზელებად გადაქცევა. ნურა გაგიკვირდებათ-რა. ახალი ნივთიერება სიცივეში დნება, სითბოში მაგრდება // ივერია. - 1894. - 4 დეკემბერი. - №257. - გვ. 1-2;
6. სამეცნიერო ნაწილი: რა იყო მაშინ, როცა არა იყო რა? პირველი სახე დედამინისა. მეცნიერების აზრი. ორი თეორია. ხელიკის ფრინველად გადაქცევა. ჰაერში აფრენა. მაქსიმის ჰაერის ეტლი. ვიცოცხლოთ და რას არა ვნახავთ // ივერია. - 1894. - 29 დეკემბერი. - №275. - გვ. 1-2;
7. ტფილისი, 6 ნოემბერი // ივერია. - 1894. - 6 ნოემბერი. - №236. - გვ. 1-2;
8. ტფილისი, 1 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 1 დეკემბერი. - №254. - გვ. 1-2;
9. ტფილისი, 14 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 14 დეკემბერი. - №264. - გვ. 1-2;
10. ტფილისი, 23 დეკემბერი // ივერია. - 1894. - 23 დეკემბერი. - №272. - გვ. 1-2;
11. დაბად და ქალაქად // ივერია. - 1895. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 3; 12 იანვარი. - №8. - გვ. 2; 21 იანვარი. - №15. - გვ. 2-3; 21 თებერვალი. - №38. - გვ. 2-3; 26 თებერვალი. - №41. - გვ. 2-3; 19 მარტი. - №61. - გვ. 3;
12. სამეცნიერო ნაწილი // ივერია. - 1895. - 10 თებერვალი. - №31. - გვ. 2-3; 28 თებერვალი. - №44. - გვ. 1-2;
13. ტფილისი, 1 იანვარი // ივერია. - 1895. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-2;
14. ტფილისი, 8 იანვარი // ივერია. - 1895. - 8 იანვარი. - №5. - გვ. 1;

15. ტფილისი, 14 თებერვალი // ივერია. - 1895. - 14 თებერვალი. - №32. - გვ. 1;
16. ტფილისი, 18 თებერვალი // ივერია. - 1895. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 1-2;
17. ტფილისი, 21 თებერვალი // ივერია. - 1895. - 21 თებერვალი. - №38. - გვ. 1;
18. ტფილისი, 10 მარტი // ივერია. - 1895. - 10 მარტი. - №53. - გვ. 1;
19. ტფილისი, 17 მარტი // ივერია. - 1895. - 17 მარტი. - №59. - გვ. 1-2;
20. ელზასელი ქალი: (კ-იას ნამბობი) [მოთხრობა] // მოამბე. - 1896. - №1, განყ. I. - გვ. 71-82;
21. ერთი შემთხვევა: სამ-მოქმედებიანი კომედია // მოამბე. - 1896. - №5, განყ. I. - გვ. 55-72; №6, განყ. I. - გვ. 26-51;
22. ზამთრისაგან დაზარალებულთა დახმარება // ივერია. - 1896. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 1-2;
23. სამეურნეო საზოგადოების კრება // ივერია. - 1896. - 21 მარტი. - №65. - გვ. 3-4;
24. სამეურნეო საზოგადოების კრებაში // ივერია. - 1896. - 10 თებერვალი. - №31. - გვ. 2-3;
25. საუბარი ბანკების შესახებ // ივერია. - 1896. - 14 მარტი. - №59. - გვ. 1-3; №70. - გვ. 1-2; №71. - გვ. 1-2;
26. ტფილისი, 18 იანვარი // ივერია. - 1896. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 1-2;
27. ქართლის ვინრო-კელიანი რკინის გზა // ივერია. - 1903. - 9 მარტი. - №55. - გვ. 2-3; 12 მარტი. - №57. - გვ. 2-3; 13 მარტი. - №58. - გვ. 3;
28. პრესსა: [გაზ. „ივერიაში“ გიორგი ჟურულის წერილი გორის მაზრის თავდა-ზნაურთა მიმართ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 ოქტომბერი. - №2926. - გვ. 3;
29. ღია წერილი გორის მაზრის თავდა-ზნაურთა მიმართ: [გლეხთა მოძრაობის აღმოსაფხვრელი საშუალებების შესახებ] // ივერია. - 1905. - 6 ოქტომბერი. - №181. - გვ. 3;
30. ილიას ხსოვნას: (ცრემლი შორიდან) // ისარი. - 1907. - 16 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1-2;
31. სიტყვა ხელმწიფის წინაშე გ. დ. ჟურულის მიერ ქართ. კულტურულ დაწესებულებათა მხრით // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 4-5. - დართული აქვს გ. ჟურულის პორტრეტი.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჟირარდენი, ემილ დე. სიხარულმა ელდა იცის: ერთ მოქმედებიანი კომედია, თარგმნ. ლ-გ-ს მიერ // მოამბე. - 1898. - №11, განყ. I. - გვ. 1-46.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 16 ოქტომბერი. - №223. - გვ. 1-2;
2. ქართული არტისტების მიერ კ. ყიფიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება ბ. ავალოვის ბენეფისში: I. „ვალერი“, კომ. 3 მოქმ. სკრიბისა, თარგმ. გ. ჟურულისა. II. „დატრიალდა ჯარა“, ვოდ. 1 მოქმ. რუსულიდგან...: [განცხადება] // ივერია. - 1888. - 2 მარტი. - №47. - გვ. 1;
3. თბილისის თავდა-ზნაურთა კრების მოწვევა... // კვალი. - 1895. - №24. - გვ. 3-4;

4. სასკოლო კრება 19 მაისს // ივერია. - 1895. - 21 მაისი. - №105. - გვ. 3;
5. გიორგი დურმიშხანის ძე ურული... // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 24 იანვარი. - №94. - გვ. 2;
6. ერობის გამო ტფილისის გუბერნიაში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 ნოემბერი. - №381. - გვ. 2;
7. ტფილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა შეუძლებელ მოსწავლეთა დამხმარე საზოგადოების კრება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 25 აპრილი. - №516. - გვ. 2;
8. ნარ-ზენ. ქართული თეატრი // ცნობის ფურცელი. - 1899. - 18 დეკემბერი. - №991. - გვ. 2;
9. სტუმარი. ჩვენი სახიობა // კვალი. - 1899. - №51. - გვ. 867-868;
10. მოხსენება ტფილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა საზოგადოების შეუძლებელ მოსწავლეთა შემწეობისათვის გამგე კომიტეტისა... / ნ. ცხვედაძე; მ.ქ. ყიფიანი; ურული // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 31 მაისი. - №1480. - გვ. 4;
11. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 29 იანვარი. - №1711. - გვ. 2;
12. სამეურნეო საზოგადოების კრება // ივერია. - 1902. - 8 ნოემბერი. - №239. - გვ. 2-3; 9 ნოემბერი. - №240. - გვ. 2-3; 14 ნოემბერი. - №244. - გვ. 2; 15 ნოემბერი. - №245. - გვ. 2; 16 ნოემბერი. - №246. - გვ. 2;
13. 17 მარტს, ს. გომში // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 19 მარტი. - №1757. - გვ. 2;
14. ბათუმი: დეპეშა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 4 ივნისი. - №2170. - გვ. 2;
15. ბეს(უკი)ძე, თ. ბათუმი // ივერია. - 1903. - 31 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 2;
16. გორის მაზრის თავადაზნაურობის კრება // ივერია. - 1903. - 25 მარტი. - №68. - გვ. 2-3;
17. ონ-ლიძე (მეგრელიძე, იასონ). ქალაქის საბჭოს კრება... // ივერია. - 1903. - 10 ივნისი. - №123. - გვ. 2-3;
18. 2 აგვისტოს ქართული ენის... // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 10 აგვისტო. - №2232. - გვ. 2;
19. ტფილისი // ივერია. - 1903. - 5 მარტი. - №51. - გვ. 2;
20. ქართლის რკინის გზა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 23 მარტი. - №2105. - გვ. 1;
21. „გუმინ საგანგებო მატარებლით“... [დ. მელიქიშვილის, ი. ჭავჭავაძის და გ. ურულის გამგზავრება პეტერბურგში] // ივერია. - 1905. - 30 ნოემბერი. - №215. - გვ. 2;
22. „ტფილისის გუბერნიის...“: [ბათუმის მოურავ ი. ზ. ანდრონიკაშვილისა და გამგეობის წევრ გ. დ. ურულის დეპეშა ჯამბაკურ-ორბელიანისადმი - ილონონ ყველა ღონე გლახთა მოძრაობით შექმნილი სამიშროების თავიდან ასაცილებლად] // ივერია. - 1905. - 10 მარტი. - №23. - გვ. 2;
23. ტფილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა შორის: [იმპერატორისათვის გასაგზავნი ადრესის შინაარსის, განსაკუთრებით ავტონომიის მოთხოვნის საკითხის განხილვა; კამათში მ. მაჩაბლის, გ. მუსხელიშვილის, გ. ურულის, მ. გედევანიშვილის, ი. ჭავჭავაძის. ივ. ჯაბაძარისა და სხვ. გამოსვლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 აპრილი. - №2787. - გვ. 3; 3 აპრილი. - №2788. - გვ. 2;
24. ბათუმი: 29 სექტემბერს მოხდა... // ჩვენი გზა. - 1907. - 3 ოქტომბერი. - №23. - გვ. 2;
25. ილია ჭავჭავაძის დასაფლავებაზე დასასწრებლათ ბათუმიდან... // ჩვენი გზა. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2. - ბათუმის ქრონიკა;
26. ოთხშაბათს, 5 ენკენისთვის... // ჩვენი გზა. - 1907. - 8 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2. - ბათუმის ქრონიკა;
27. 8 ოქტომბერს ქალაქის ხმოსანთა კრებაზე... // ჩვენი გზა. - 1907. - 16 ოქტომბერი. - №34. - გვ. 3. - ბათუმის ქრონიკა;
28. სახალხო უნივერსიტეტის საზოგადოება ბათუმში // ისარი. - 1907. - 11 დეკემბერი. - №273. - გვ. 3;
29. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობამ... // ჩვენი გზა. - 1907. - 12 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 2. - ბათუმის ქრონიკა;
30. ბათუმი... // ისარი. - 1908. - 6 თებერვალი. - №29. - გვ. 2;
31. გოგოლაძე, კაპიტონ (კენტი). დაგვიანებული სააღდგომო მისალოცი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 2-3;
32. დილის თერთმეტის ნახევარზე... // მომავალი. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №27. - გვ. 3-4;
33. X. ბათუმელ ხმოსნებისა და სახლის პატრონთა კრება. (წერილი ბათუმიდან) // ეკალი. - 1908. - 1 ოქტომბერი. - №26. - გვ. 3;
34. დოსტი. - ა) 27 სექტემბერს მოხდა... // მომავალი. - 1909. - 3 ოქტომბერი. - №30. - გვ. 4; ბ) ბათუმი // საქმე. - 1910. - 30 სექტემბერი. - №24. - გვ. 4;
35. „ილიას საღამო“ // ფონი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №8. - გვ. 2;
36. კვიწნარი: (მოხსენება კვიწნარისა) // მათრახი და საღამური. - 1909. - №4. - გვ. 14-16;
37. ჯინჭველაშვილი, სერგეი. „მივიღეთ ეგნატე ნინოშვილის ძეგლის ასაგები ფონდის გასაძლიერებლად“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 28 მაისი. - №23. - გვ. 4;
38. ბათუმი: 25 იანვარს მოხდა... // ახალი სხივი. - 1910. - 5 თებერვალი. - №2. - გვ. 4;
39. ამას წინად ტფ... // ხალხი. - 1911. - 25 თებერვალი. - №15. - გვ. 1;
40. განძრახვა ქალაქის გამგეობის წევრებს შორის... // ხალხი. - 1911. - 11 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
41. როგორც მკითხველებმა იცინან... // ხალხი. - 1911. - 16 თებერვალი. - №8. - გვ. 1;
42. ტფ. გუბერნატორი ქალაქის მოურავს შეეკითხა... // ხალხი. - 1911. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 1;
43. ტფ. ქალაქის მოურავის... // ხალხი. - 1911. - 17 თებერვალი. - №9. - გვ. 1;
44. ქალაქის გამგეობამ გუბერნატორს... // ხალხი. - 1911. - 10 თებერვალი. - №3. - გვ. 3;
45. საადგილ-მამულო ბანკის 24 მაისის კრებაზედ... // კლდე. - 1913. - №22. - გვ. 9;
46. სრულიად რუსეთის ქალაქთა წარმომადგენლების კრება // კლდე. - 1913. - №32. - გვ. 13;
47. ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების წევრთა წლიური კრება: 7 აპრილი 1913 წ. // მოსავალი. - 1913. - №9-10. - გვ. 8-24;
48. ავლაბრის გიმნაზიის // განათლება. - 1914. - №2. - გვ. 158;

49. გ. დ. ყურულმა შეადგინა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №38. - გარეკანის მე-3 გვ.;

50. დრამატ. საზოგად. წლიური კრება: პირველი სხდომა 26 ღვინობისთვის // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №35. - გვ. 10-12; №36. - გვ. 13-14;

51. ეკალი. გონიერი ნაბიჯი // კლდე. - 1914. - №21. - გვ. 12-13;

52. თეატრის აღმდგენელ კომიტეტის კრებამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №38. - გვ. 16;

53. მზაკვარი. თავდადებული ქართველი: (ანუ დურმიშხანური კვანტი). [იუმორი] // მათრახი. - 1914. - №19. - გვ. 2-3; №20. - გვ. 5-6;

54. ნაცარა. კომედია // კლდე. - 1914. - №23. - გვ. 9;

55. პრესა // კლდე. - 1914. - №21. - გვ. 15;

56. ყურულის „გაქცევა“ // ლახტი. - 1914. - №12. - გვ. 3;

57. ქართველი ხმოსანი. აქ იჯდა ყურული: [იუმორისტული ლექსი გ. ყურულზე] // მათრახი. - 1914. - №20. - გვ. 5. - დართული აქვს ვ. კილაძის კარიკატურა გ. ყურულზე;

58. ცენტრალური ამიერ კავკასიის მეხილეთა ამხანაგობა // კლდე. - 1914. - №19. - გვ. 7;

59. აკაკის დამკრძალავმა ამერ-იმერეთის კომიტეტებმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №7. - გვ. 16;

60. ი-ლი. აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 14;

61. წინამძღოლის თავ. კ. ნ. აფხაზის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №5. - გვ. 16. - აკაკის გარდაცვალების გამო;

62. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). დამფუძნებელი კრება: ამიერ კავკასიის მომხმარებელ კოოპერატიულ დაწესებულებათა კავშირისა. [სატირა] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №21. - გვ. 7-12;

63. მხატ. დ. შვეარდნაძის თაოსნობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №9. - გვ. 16;

64. საერობო თათბირზე: გ.დ. ყურული. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 9;

65. ქართველ ხელოვანთა საზოგადო კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;

66. ქართულ დრამატიულ საზოგადოების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №50. - გვ. 14-15;

67. ჩემი შთაბეჭდილება: (ქართ. დრამ. საზ. კრება) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №52. - გვ. 13-14;

68. გიორგი დურ. ყურული: შავი ქვის მრეწველთა სიეზდის თავმჯდომარის ამხანაგი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №42. - გვ. 12;

69. ტვილელ მიტროპოლიტის არჩევნები // სვეტიცხოველი. - 1917. - №1. - გვ. 6-7;

70. ქართ. დრ. საზ-ის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №2. - გვ. 14-15;

71. ქართული უნივერსიტეტის საზოგადოების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;

72. ნაციონალ-დემოკრატიულ პარტიაში... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №29. - გვ. 450;

73. საქართველოს მთავრობა: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 1;

74. ნიკრისელი, ბიკ. ეკონომიური ცხოვრება // საქართველოს ეკონომისტი. - 1919. - №7-8. - გვ. 27-29;

75. საქართველოს ელჩები უცხოეთში: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 8;

76. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა: [1919 წ.] // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 106-107;

77. საქართველოს ყოფილი მთავრობა: საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. [ფოტოები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 7;

78. ფინანსთა მინისტრი გ. ყურული // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №1. - გვ. 4;

79. წესდება შინაგან და საერთაშორისო ვაჭრობის ქართული სააქციონერო საზოგადოების: წეს. 2 // კანონთა და მთავრობის განკარგულებათა კრებული. ნაწილი მეორე: საქართველოს სენატთან არსებული საკოდიფიკაციო განყოფილების გამოცემა. - 1920. - №2 (2 თებერვალი). - გვ. 9-32.

წყარო:

1. სინათლე. - 1911. - №29, №47;
2. სიტყვა ხელმწიფის წინაშე გ. დ. ყურულის მიერ ქართ. კულტურულ დაწესებულებათა მხრით // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №41. - გვ. 4-5. - დართული აქვს გ. ყურულის პორტრეტი.
3. საქართველოს მთავრობა: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 1;
4. საქართველოს ელჩები უცხოეთში: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 8;
5. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფ-სკოლის სტ.). - გვ. 337;
6. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. 387-388.

ყურული, ღურმიშხან შალვას ძე (1830 – 1901) – ქველმოქმედი და ქართული კულტურული საქმიანობის მეცენატი, – ქართლიდან. დაიბადა სოფ. არბოს. 1880-იან წლებში, ბათუმის პოლიციის უფროსად ყოფნის დროს, მისი ოჯახი ეროვნულ მისწრაფებათა გაღვივების კერად იყო გადაქცეული, ძლიერ ხელს უწყობდა ახლად შემოერთებულ ქართველ მუსლიმანთა დედასამშობლოსთან გაერთიანებას. 1879 წელს, ბათუმს ჩასული პირველი ქართული თეატრის სამუდამო დასს, თავის მეუღლე ქეთევანთან ერთად, აღფრთოვანებით შეეგება, ყოველმხრივ ხელი შეუწყო ქართული წარმოდგენების მართვას, ქართველ მსახიობთა მასპინძლობასა და მით ახლად შემოერთებულ ქართველ მუსლიმანთა შორის ქართული თეატრისა და, საერთოდ, ქართული იდეის თესლის გაბნევას. ამ დროს მისი ოჯახი ქართული სამუდამო დასის უფასო სასტუმრო იყო. მისი შვილია გ. დ. ყურული.

გამოქვეყნებულია:

1. „იქნება გაგიკვირდეთ...“ // ივერია. - 1891. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 3-4;

2. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1893. - 29 ივნისი. - №136. - გვ. 3;
3. წერილი მოსკოვიდამ // ივერია. - 1896. - 2 აპრილი. - №70. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. ერთი მაცურებელთაგანი. ცხინვალი, 24 თიბათვე // ივერია. - 1888. - 29 ივნისი. - №135. - გვ. 3;
2. არბოელი (ლომოური ნიკო). დურმიშხან შალვას ძე ყურული: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1901. - 29 მარტი. - №71. - გვ. 2-3;
3. გარდაცვალებულის დურმიშხან შალვას ძის ყურულის.. // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 3 მარტი. - №1398. - გვ. 1;
4. დურმიშხან შალვას ძე ყურულის გარდაცვალების გამო სამგლოვიარო განცხადება // ივერია. - 1901. - 2 მარტი. - №48. - გვ. 1. - ოჯახის მადლობა თანაგრძნობისათვის, იხ. №57. - გვ. 1.

წყარო:

1. არბოელი (ლომოური ნიკო). დურმიშხან შალვას ძე ყურული: (ნეკროლოგი) // ივერია. - 1901. - 29 მარტი. - №71. - გვ. 2-3;
2. გრიშაშვილი, ი. ელისაბედ ჩერქეზიშვილი, 1881-XLV-1926 / შედგ. ი. გრიშაშვილის მიერ. - ტფ.: ოპერის თეატრის საიუბილეო კომიტეტის გამოცემა, 1926 წ. აპრილის 7 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - გვ. 12;
3. კლდიაშვილი, დ. მემუარები. - [ტფ.]: სახელგამის გა-მა, 1932 (1-ლი სტ.). - გვ. 39;
4. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 386, 390, 468.

ჟურული, ვარლამ ნიკოლოზის ძე (1907, 15/IX -) – მგოსანი, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. ლანჩხუთში, ვაჭრის ოჯახში, ფაქტიურად 1907 წლის სექტემბრის 15, საბუთებში – 1908, მამით – გვარად რეშეტაევი, დედით – ჟურული. დაამთავრა ქუთაისის კლასიკური გიმნაზია და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურული დარგი.

პირველი ლექსი გამოაქვეყნა 1920 წელს გაზ. „ქუთაისში“ (№ 1-2). 1925 წლიდან წერდა: „მნათობში“ (ლექსი „გოგო“, 1925, № 7), „დარიალში“, „ქართულ მწერლობაში“ და სხვ.

პირველი წიგნი „კავკასიური მელოდიები“ გამოსცა 1933 წელს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ვარდის ფურცლობა: ლექსები [ლირიკა, 1924-1934] / მხატვ. გაბაშვილი. - [ტფ.]: [სახელგამი], 1935 (სახელგამის მე-2 სტ.). - 140 გვ.: პორტრ.; 15სმ.;
2. ჩრდილოეთის დაპყრობა: ლექსები. - თბილისი: საბლიტგამი, 1940. - 35 გვ.; 15სმ.;
3. ქუთაისის ავტომობილი: ნარკვევი. - თბ.: საბლიტ-

- გამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 56 გვ.: ილ.; 21სმ.;
4. ჩვენი გაზაფხული: [ლექსები]. - თბ.: საბჭოთა მწერალი-ს გამ-ბა და სტ., 1950. - 127, [5] გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. გოგო: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №7. - გვ. 7-8;
2. ელვის მონადირე; მზიურიდე; პალიასტომის ტბა: [ლექსები] // დარიალი: სამხატვრო-სალიტერატურო აღმანახი. - 1925. - №1. - გვ. 22-33;
3. პირიმზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №8-9. - გვ. 9;
4. რევოლუციური ახალი მწერლობა [რამ]: დეკლარაცია // კომუნისტი. - 1926. - 26 მარტი. - №67. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ბენიტო ბუაჩიძე, დავით გაჩეჩილაძე, ლეო ესაკია, კარლო კალაძე, თინა ლოლაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ალიო მამაშვილი, ვარლამ ჟურული, დავით რონდელი;
5. ოქტომბრელების მარში // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1927. - №9. - გვ. 15;
6. საკო და ვანცეტი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 25 აგვისტო. - №192. - გვ. 3;
7. ჩინელთა ღრიალი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1927. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 5;
8. გაათავისუფლეთ ქუჩა: საპირველმასისო შეტაკებები ბერლინში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1929. - 23 ივნისი. - №143. - გვ. 4;
9. ნავთი, შირაქო: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1931. - 7 აგვისტო. - №180. - გვ. 3;
10. სარემონტო ქარხანა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1931. - 22 ივლისი. - №167. - გვ. 3;
11. ანთებული რიონი: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №15;
12. თავთუხების გუშაგი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 2 აგვისტო. - №177. - გვ. 3;
13. ლენინი: [ლექსი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №4;
14. მინდვრის გემები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 21 ივლისი. - №167. - გვ. 2;
15. ნარაზენი: [ნაწყვეტი პოემიდან] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
16. რესპუბლიკის არწივები: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 17 აპრილი. - №90. - გვ. 4;
17. სტალინი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 18 თებერვალი. - №42. - გვ. 3;
18. ჩრდილოეთის ცის ქვეშ: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1934. - 22 მარტი. - №68. - გვ. 2;
19. ბავშვთა გაზაფხული: [ბავშვთა შემოქმედებითი ოლიმპიადის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №80. - გვ. 2;
20. გამოცდები: [როგორი ცოდნა გამოიჩინეს მოსწავლეებმა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №194. - გვ. 2;
21. დღეები გარე კახეთში: [ნარკვევი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №152. - გვ. 2;
22. ნივთი: [ლექსი] // კომუნისტური განათლება. - 1935. - №1. - გვ. 2;
23. ტფილისის ფოთლები: [ნარკვევი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - №92. - გვ. 1;

24. ფიქრები ზღვის პირას: [ლექსი] // ლიტერატურული აჭარა. - 1935. - №3. - გვ. 4;
25. ახალგაზრდობის მარში: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1936. - სექტემბერი. - №212. - გვ. 3;
26. გურიის მილიონერი: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №289. - გვ. 3;
27. დღეები რთველში // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №247. - გვ. 4;
28. მხედრული: [ლექსი] // მუშა. - 1936. - სექტემბერი. - №220. - გვ. 3;
29. ნარინჯების ქვეყანა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №64. - გვ. 2. - იგივე: გაზეთში საბჭოთა აჭარისტანი, 1936. - მარტი. - №64. - გვ. 6;
30. სიმღერა ტელმანზე: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №51. - გვ. 4;
31. სტალინური მარშრუტი: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აგვისტო. - №190. - გვ. 3;
32. ტოლედოს გმირი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - ოქტომბერი. - №248. - გვ. 3;
33. ტფილისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №220. - გვ. 3;
34. ჩვენი თაობის გაზაფხული: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №202. - გვ. 10;
35. ორსანტიის ნაძვის ხე: [ახალი წელი ორსანტიის კოლმეურნეობაში] // კომუნისტი. - 1937. - 11 იანვარი. - №9. - გვ. 4;
36. პალმები და ორი მილიონერი: [საკოლმეურნეო მშენებლობა აფხაზეთში] // კომუნისტი. - 1937. - 17 მარტი. - №62. - გვ. 4;
37. ჩაისუბანი // კომუნისტი. - 1937. - 3 თებერვალი. - №27. - გვ. 4;
38. გმირები მოდიან: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 1;
39. თბილისის ეტიუდები: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 7 აპრილი. - №79. - გვ. 3;
40. ლავრენტი ბერიას: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
41. მშობლიურ სტალინს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1938. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
42. მხედრული ლექსები // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 მაისი. - №11. - გვ. 2;
43. სამშობლოს პატრიოტებს: [ლექსი] // მუშა. - 1938. - 15 ივლისი. - №161. - გვ. 3;
44. საქართველოს სინათლე ხარ...: [ლექსი. სიმღერა ახალ თბილისზე] // მუშა. - 1938. - 2 აპრილი. - №75. - გვ. 3;
45. ჩვენი სამშობლო: [ლექსი]: ამხანაგ ლ. ბერიას სიტყვის გამო თბილისის მშრომელთა 300-ათასიან მიტინგზე // მუშა. - 1938. - 26 მაისი. - №118. - გვ. 2;
46. მეომრის ფიცა: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აპრილი. - №13. - გვ. 3. - იგივე: გაზეთში საბჭოთა აფხაზეთი, 24 აპრილი. - №94. - გვ. 4;
47. სტალინური თაობა: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1939. - 18 მაისი. - №112. - გვ. 3;
48. ბელადს უმღერის ნორჩი თაობა: [ბავშვთა შემოქმედების რესპუბლიკური ოლიმპიადა] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1940. - 24 ივნისი. - №144;
49. ლენინს!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 22 იანვარი. - №18;
50. მეზღვაური: [ლექსი] // პიონერი. - 1940. - №3. - გვ. 5;
51. მშობლიურ სტალინს: [ლექსი] // სტალინური სიტყვა. - სავარჯიშო, 1940. - 7 ნოემბერი. - №48;
52. მხედრული: [ლექსი] // კოლექტიური მესაქონლეობა. - თიანეთი, 1940. - 29 სექტემბერი. - №38;
53. სედოვი: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1940. - №4. - გვ. 3;
54. სედოვის გაღვიძება: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1940. - 4 თებერვალი. - №28;
55. ლენინს!: [ლექსი] // კოლმეურნის მნათობი. - ვანი, 1941. - 22 იანვარი. - №5;
56. ლომის ხმასავით გაისმის: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 19 ივლისი. - №168;
57. მთიორი ლებანიძე: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1941. - 3 აგვისტო. - №181;
58. მომტაცებელთა გასაგონად: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1941. - №41;
59. პარტიზანული სიმღერები: [ლექსები] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 22 აგვისტო. - №34; ლენინელი. - ზესტაფონი, 1941. - 14 სექტემბერი. - №60;
60. სამაისო სიმღერა: [ლექსი უმცროსი ასაკისათვის] // ოქტომბრელი. - 1941. - №5. - გვ. 4;
61. სამშობლოს გაზაფხული: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 1 მაისი. - №18;
62. Командир партизан: [Стихи] / В. Журули; Перевод Бориса Серебрякова // Заря Востока. - 1941. - 31 августа. - № 206;
63. ბელადის ბრძანება: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 20 სექტემბერი. - №23;
64. დიდი მარშალი: ნაწყვეტები პოემიდან: [ნოემბრის პარადი, დასავლეთის მარშალი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 5 ნოემბერი. - №3;
65. კაკასს იცავდა ბერია: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 20 ნოემბერი. - №240;
66. უკრაინის მიწა!: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1943. - 11 სექტემბერი. - №191;
67. ჩვენი დღესასწაული: პოემიდან „დიდი მარშალი“ // კომუნისტი. - 1943. - 6 ნოემბერი. - №231; კომუნისტის გზით. - მცხეთა, 1943. - 7 დეკემბერი. - №39;
68. გვარდიის გენერალი პორფილე ჩანჩიბაძე // კომუნისტი. - 1944. - 28 ივლისი. - №152;
69. სევასტოპოლი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1944. - 21 მაისი. - №102;
70. ბელადის სამშობლო: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 6 ნოემბერი. - №120;
71. გმირის დაბრუნება: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 7 ოქტომბერი. - №33;
72. დაკარგული ლექსი // მნათობი. - 1945. - №10. - გვ. 11;
73. დაკარგული ლექსი: [ნ. ბარათაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი] // კომუნისტი. - 1945. - 20 ოქტომბერი. - №208. - დღემდე არ არის აღმოჩენილი ნ. ბარათაშვილის შესანიშნავი სატრფიალო ლექსი „ასტრა“;
74. თავს დასტრიალებ სამშობლოს ლამაზს: [ლექსი ვაჟა-ფშაველაზე] // კომუნისტი. - 1945. - 8 აგვისტო. - №156;

75. კავკასიის გუშავი: [ლექსი]: ალექსი საჯავახის ხსოვნას. გარდაცვალებიდან 3 წლისთავის შესრულების გამო // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1945. - 4 ნომბერი. - №216;
76. კახური სიმღერები: [ლექსები] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ოქტომბერი. - №34. - შინაარსი: ალაზნის ბაღი; ვნახე კახეთი; ახალი გურჯანული; წინანდალის ვარდი; თელავის ჭადარი; გულის ძახილი;
77. მთანმინდის დიდება: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №10. - გვ. 10;
78. რთველში: [ნარკვევი] // კომუნისტი. - 1945. - 6 ოქტომბერი. - №198;
79. სიმღერა მარშალ ბერიაზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 15 ივლისი. - №23;
80. ცისფერი თვალეები: [ლექსი] // მნათობი. - 1945. - №10. - გვ. 11-12;
81. ასე მღეროდა ქართველი ქალი: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 7 მარტი. - №29;
82. ბელადის სადღეგრძელო: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №11. - გვ. 4;
83. ბელადის სამშობლო: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 261;
84. ბორჯომის ხეობა: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 10 აგვისტო. - გვ. 31;
85. დედა და შვილი: [ლექსი] // პიონერი. - 1946. - №10. - გვ. 5;
86. კოლმეურნის ბაღი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1946. - 31 დეკემბერი. - №257;
87. კოლხიდელი ბერლინში: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 1 მაისი. - №53; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 23 თებერვალი. - №38;
88. საახალწლო: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 1 იანვარი. - №1;
89. სიმღერა ბერიაზე: [ლექსი] // სამშობლო: მხატვრულ ნაწარმოებთა კრებული. - 1946. - გვ. 262;
90. სიმღერა დიდ სტალინზე: [ლექსი] // სტალინს: ლექსთა კრებული. - 1946. - გვ. 95;
91. სიმღერა დიდ სტალინს: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 12 თებერვალი. - №32;
92. სიმღერა საქართველოზე: [გაზაფხულის მამული; გორის სახლი. ლექსები] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 25 თებერვალი. - №25-26;
93. სტალინის დროში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 5 ნომბერი. - №222. - გვ. 3;
94. სტალინს დიდება!: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1946. - 1 მაისი. - №86;
95. ქართველი მეომრის საფლავზე: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1946. - 1 ივნისი. - №66;
96. ცხრა მაისის თბილისი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1946. - 9 მაისი. - №93;
97. არჩვენებზე: [ლექსი] // ოქტომბრელი. - 1947. - №2. - გვ. 12;
98. გაზაფხული: [ლექსი] // პიონერი. - 1947. - №4. - გვ. 7;
99. გაზაფხულის სიმღერები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 22 მარტი. - №12. - ლექსები: საქართველო, მშობელ მხარეში, ქართულო ვაზო, ომგადახდელი ვაჟკაცი, მოფრინდი ჩემო მერცხალო, გორის გზაზე;
100. დაკარგული ლექსი: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 273-274;
101. თბილისი: [ლექსი] // პიონერი. - 1947. - №2. - გვ. 1;
102. ლექსები მოსკოვზე: [ბრწყინავენ კრემლის კოშკები, სადაც ცხოვრობს სტალინი, მოსკოვს იცავდა ბავრაციონიცი] // მნათობი. - 1947. - გვ. 58-59;
103. მიმტაცებელთა გასაგონად: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 1 ნომბერი. - №41;
104. მოსკოვის ბჭესთან: [ლექსი] // პიონერი. - 1947. - №9. - გვ. 9;
105. მშობლიურ სტალინს: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 271-272;
106. ნორჩი მხატვარი: [ლექსი] // პიონერი. - 1947. - №11. - გვ. 25;
107. რუსთავი: [ნარკვევი] / ნახ. ი. კალაძისა // პიონერი. - 1947. - №6. - გვ. 23-25;
108. საქართველო: [ლექსი] // ქართული საბჭოთა პოეზიის ანთოლოგია. - 1947. - გვ. 272-273;
109. სიმღერები: [ლექსები] // კომუნისტი. - 1947. - 9 თებერვალი. - №31. - შინაარსი: სამგორს შეამკობს ყვავილი, რუსთავი ქვეყნის თვალთა, შუქი ანკარა ხრამისა, ქართული ავტომობილი, მხარეო ოქროს ვერძისა, ვაშენოთ გმირი ქვეყანა;
110. უშბა: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 19 ოქტომბერი. - №209;
111. ფერიდეს ლიმონები: [ლექსი] // მნათობი. - 1947. - №12. - გვ. 70;
112. შემოდგომა ხირსაში: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1947. - 19 ოქტომბერი. - №209;
113. Песня о великом Сталине: [Стихи] // Заря Востока. - 1947. - 1 января. - № 1;
114. Свет Храмагеса: [Стихи] // Заря Востока. - 1947. - 13 апреля. - № 76;
115. ავტომობილი მოდის!: [ნარკვევი] // მნათობი. - 1948. - №10. - გვ. 58-79;
116. ავტოქარხნის კომკავშირელები: [ნარკვევი] // პიონერი. - 1948. - №10. - გვ. 25-27;
117. ბელადის დიდება: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1948. - №18. - გვ. 1;
118. გაზაფხული სტალინის ბაღში: [ლექსი] // პიონერი. - 1948. - №5. - კანის მე-2 გვ.;
119. მამა და შვილი: [ლექსი] // პიონერი. - 1948. - №6. - გვ. 2;
120. მარჯანიშვილის ფერფლი: [ლექსი. კოტე მარჯანიშვილი 1872-1947] // კოტე მარჯანიშვილი: საიუბილეო კრებული. - 1948. - გვ. 9-10;
121. ოთხი ლექსი: [რუსთავის ჭადარი, მიტაცებულ მიწაზე, მეომრის საფლავზე, ნეტავი] // მნათობი. - 1948. - №7. - გვ. 68-71;
122. რუსთავის ჭადარი: [ლექსი] // პიონერი. - 1948. - №12. - გვ. 6;
123. ყაზბეგის წიგნში: [ლექსი] // მნათობი. - 1948. - №9. - გვ. 12;
124. შრომის გმირებს: [შირაქის გაზაფხული, ჯაბუას ყანა, ჩაის ფოთლები, ქართლის ხილი, ვაზის ღებნა. ლექსები] // მნათობი. - 1948. - №5. - გვ. 22-25;
125. შრომის სიმღერა: [ლექსი] // დილა. - 1948. - №7. - გვ. 5;

126. ძმები: [ნარკვევი. წიგნიდან „ქართული ავტომობილი“ // კომკავშირს. XXX. 1918-1948. - სოხუმი, 1948. - გვ. 129-136;
127. ბანაკი ზღვის პირას: [ნარკვევი] // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 18 აგვისტო. - №33;
128. გამარჯვების მთავარსარდალი: [სტალინი. ლექსი] // პიონერი. - 1949. - №12. - გვ. 6;
129. გამარჯვების სიმღერა: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 10 მაისი. - №59; საბჭოთა ოსეთი. - სტალინური, 1949. - 8 მაისი. - №90;
130. გამოცდებზე: [ლექსი] // პიონერი. - 1949. - №5. - კანის მე-2 გვ.;
131. გული ქვეყნის სიყვარულით ივსება: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 16 ნოემბერი. - №226;
132. მარულა: [ლექსი] // ლელო. - 1949. - 21 ოქტომბერი. - №16;
133. მესხური სიმღერა: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 20 ნოემბერი. - №46;
134. მშრომელი ქალის დიდება: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1949. - 10 მარტი. - №11-12;
135. ორი ტირიფი: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 12 ოქტომბერი. - №200;
136. პირველი ზარი: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1949. - 1 სექტემბერი. - №36. - იგივე: „საბჭოთა ოსეთი“ - 2 სექტემბერი - №172;
137. პუშკინის ბაღში: [ლექსი] // მნათობი. - 1949. - №6. - გვ. 77;
138. რეკავს, გვილოცავს კრემლის საათი: [ლექსი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1949. - 31 დეკემბერი. - №24 (სპეც. გამოშვება); ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 1 იანვარი. - №1;
139. როცა კითხულობ პუშკინს: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1949. - 5 ივნისი. - №109; პიონერი. - 1949. - №6. - კანის მე-2 გვ.; ბოლშევიკი. - გაგრა, 1949. - 7 ივნისი. - №68;
140. სამშობლოვ, ჩემო ლამაზო: [ლექსი] // პიონერი. - 1949. - №2. - გვ. 4;
141. სიმღერა დიდ ლენინზე: [ლექსი] // მნათობი. - 1949. - №1. - გვ. 78-79; საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 21 იანვარი. - №15;
142. სიმღერა პუშკინზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 29 მაისი. - №21;
143. სოფელი განთიალი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 9 ოქტომბერი. - №200;
144. ტაო-კლარჯეთის ძახილი: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 19 ივლისი. - №141;
145. ტურფა ქვეყანა: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1949. - 1 მაისი. - №86;
146. ქართლის მემკვიდრე: [ლექსი]: ივანე ჯავახიშვილის // კომუნისტი. - 1949. - 19 მაისი. - №22;
147. შემოდგომა ქუთაისში: [ლექსი] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1949. - 25 სექტემბერი. - №188;
148. ჩვენი ქვეყანა: [ლექსი] // მნათობი. - 1949. - №4. - გვ. 34-35;
149. 1950: [ლექსი] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 1 იანვარი. - №1. - იგივე: ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1950. - 1 იანვარი. - №1;
150. ახალი სახლი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 9 აპრილი. - №15;
151. ახალი წელი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 1 იანვარი. - №1;
152. მზე სტალინის მთაზე: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 20 აგვისტო. - №34;
153. მტკვარი: [ლექსი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 9 აპრილი. - №15;
154. მწვერვალთა გმირები: [ლექსი] // ლელო. - 1950. - 1 სექტემბერი. - №36;
155. პატარა ვარ...: [ლექსი] // დილა. - 1950. - №2. - გვ. 10;
156. რთველი: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №9. - გვ. 2;
157. საახალწლო ნაძვის ხესთან: [ლექსი] / ნახ. ლ. თაბუკაშვილისა // პიონერი. - 1950. - №1. - გვ. 3;
158. ტყის სიმღერა: [ლექსი] // პიონერი. - 1950. - №5. - გვ. 13;
159. ცხრა მაისის თბილისი: [ლექსი] // საბჭოთა სვანეთი. - ლენტეხი, 1950. - 9 მაისი. - №25;
160. ახალი წელი: [ლექსი] // მნათობი. - 1951. - №1. - გვ. 35;
161. ახალი წელი მოვიდა: [ლექსი] // სახალხო განათლება. - 1951. - 1 იანვარი;
162. დაუვინყარი დღე // დროშა. - 1951. - №4. - გვ. 2;
163. თვრამეტი თებერვალი: [ლექსი] // სტალინელი. - გორი, 1951. - 18 თებერვალი;
164. იცოცხლე, სტალინ: [ლექსი] // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1951. - 17 თებერვალი;
165. ლენინის დროშით: [ლექსი] // საბჭოთა აჭარა. - ბათუმი, 1951. - 22 იანვარი;
166. პირველი ქართული ავტომობილი: [მოთხრობა] / [ნახ. ი. კალაძისა] // დილა. - 1951. - №11. - გვ. 12-13;
167. საბჭოთა მასწავლებელი: [ლექსი] // პიონერი. - 1951. - №5. - გვ. 8;
168. წინანდლის ზვრებში: [ნარკვევი] // მნათობი. - 1951. - №3. - გვ. 2;
169. საქართველო: [ლექსი] // ბოლშევიკური ტემპით. - ცაგერი, 1952. - 3 მარტი.

მის შესახებ:

- ვარდის ფურცლობა: [ბიბლიოგრაფია]: სახელგამი - 1935 წ. // საბჭოთა აჭარისტანი. - 1935. - №109. - გვ. 4;
- მგალობლიშვილი, ვალ. კრიტიკული შენიშვნები: [რეცენზია ვ. ყურულის „ვარდის ფურცლობა“ და ტ. ტაბიძის რჩეულ ლექსთა კრებულებზე] // კომუნისტი. - 1935. - 24 მარტი. - №71. - გვ. 3;
- სიმღერა ახალ თბილისზე: [ლექსები]: ა. აბაშელის, დ. გაჩეჩილაძის, ს. ფაშალიშვილის, ს. თავაძის, ვ. ყურულის, გ. ქუჩიშვილის, ე. პოლუმორდვინიძის და ა. თევზაძის // მუშა. - 1938. - 2 აპრილი. - №75. - გვ. 2;
- არველაძე, ს. ვ. ყურული-ჩვენი გაზაფხული“, „საბჭოთა მწერალი“. 1950 წ.: [ვ. ყურული. ჩვენი გაზაფხული. ლექსები. თბ. „საბჭ. მწერალი“, 1950] // მნათობი. - 1950. - №12. - გვ. 155-157. - რეცენზია;
- Кумсишвили, Д. Стихи о мирном труде и Родине // Заря Востока. - 1950. - 25 ноября. - №264;

6. კიკნაძე, ვ. „ჩვენი გაზაფხული“: [ლექსები]: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 30 სექტემბერი.

წყარო:

1. ავტორიანონერი;
2. ანკეტა ლიტფონდის სამდივნოდან.

ჟღენტი, გეორგიოზ დავითის ძე (1903, 1/VII –) – კრიტიკოსი, – ლიტერატურის თეორეტიკოსი, – დაიბადა 1903 წლის ივლისის. დაამთავრა უმაღლესი განათლება.

მწერლობა დაიწყო 1918 წელს ლექსებით. 1921 წლიდან კრიტიკისა და ლიტერატურის თეორიის დარგში სისტემატურად დაიწყო მუშაობა ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში. მისი ერთი პირველი წერილთაგანია შ. ჯანბერიძის „ჩქერების“ (ბათუმი, 1921) წინასიტყვაობა.

ბ. ჟღენტის აზრით, საბჭოთა მწერლობის „ზრდის და შემოქმედებითი განმტკიცების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას კლასიკური მემკვიდრეობის ღრმად შესწავლა, კლასიკოსების დიდი შემოქმედებითი გამოცდილების ათვისება წარმოადგენს“.

ცალკე გამოცემულია:

1. ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია: არასრული საშ. და საშ. სკოლის მე-7 კლასისათვის / კეკელიძე, პ.; ყიფშიძე, დ.; ჟღენტი, ბ. - თბ.: სახელგამის სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - 344 გვ.: პორტრ.; 21სმ.; აგრეთვე: თბ.: სახელგამი, 1941. - 336გვ.: პორტრ.; 23სმ.;
2. საშუალო სკოლის მე-8 და მე-10 კლასების ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოების პროსპექტები: პროექტი / ჯაკობია, გ.; ბარამიძე, გ.; ჟღენტი, ბ.; დანყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1942. - 44 გვ.; 21სმ. - ხელნაწერის უფლებით;
3. Избранные сочинения: [Романы] / Л. Киачели; Б. Жгенти. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1948. - XIV, [1], 416 с.; 21 см.. - Лео Киачели, с. III-XIV;
4. თანამედროვე ქართული მწერლობა: რჩეული კრიტიკული წერილები. - წ. 1: (1943-1948 წ.წ.). - თბ.: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1949. - 552 გვ.; 21სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 551;
5. მშობლიური ლიტერატურა: VIII კლასის სახელმძღვანელო / შემდგენლები: პრ. კეკელიძე, ბ. ჟღენტი. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 496 გვ.: ილ.; 21სმ.; აგრეთვე: თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 432 გვ.: ილ.; 24სმ.; თბ.: სახელგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 608 გვ.: პორტრ.; 24სმ.; თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 587 გვ.: პორტრ.; 23სმ.;

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. ჯანბერიძე, შალვა. ჩქერები / წინასიტყვ. ბ. ჟღენტისა. - ბათუმი, 1921 (მე-4 საბჭ. სტ.). - 40 გვ.; 21სმ.;
2. Эристави-Хоштария, Анастасия Георгиевна. Игра судьбы: [Роман] / А. Г. Эристави-Хоштария; [Пер. с груз. А. Канчели; С предисл. Б. Жгенти. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1937 (Краснознаменная тип.). - 243, [3] с.; 17см.;
3. Лордкипанидзе, Н. М. Рассказы: Авторизированный перевод с грузинского / Нико Лордкипанидзе; Вступ. статья: Бесо Жгенти. „Нико Лордкипанидзе“; Ред. А. Абашели. - Тбилиси: Заря Востока, 1944 (Тип. им. Мясникова). - XV, 164 с.: с портр.; 20 см.;
4. Клдიაшвили, Д. С. Сочинения = თხზულებანი: В 2 т. / Давид Клдიაшвили; Пер. с груз. Н. Чхеидзе; Лит. ред. А. Дроздова; [Вступ. ст. Б. Жгенти]. - Т. 1. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1950 (тип. им. Мясникова). - XVI, 380 с.+[1] фронт. л. портр.; 20 см.; Т. 2: [Пьесы] / Пер. с груз. Н. Чхеидзе. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1952 (Тип. „Заря Востока“). - 304 с.;
5. Ниношвили, Э. Сочинения: В 2 т. / Эгнате Ниношвили; Пер. с груз. Ф. Твалтвადзе; Лит. ред. Н. Чуковского; Введение: Бесо Жгенти. - Т. 1. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1950. - XVI, 300 с.: ил., 1 л. портр.; 21см.. - Парал. тит. л. груз.; Т. 2. - Тбилиси: „Заря Востока“, 1950. - 224 с.: ил.

რედაქტორია წიგნებისა:

1. Стихи: Пер. с груз. / Ираклий Абашидзе; [Ред. Б. Жгенти]. - Тбилиси: Заря Востока, 1944 (Тип. им. Мясникова). - 92 с.; 14 см.;
2. Великому Сталину : [21-е дек. 1949. Сборник стихов: Пер. с груз. / Ред. кол.: А. Абашели и др.]. - Тбилиси: Изд. и тип. „Заря Востока“, [1949]. - 256 с. + 1 л. портр.; 27 см.. - Парал. тит. л. груз.;
3. Пьесы грузинских советских драматургов / [Ред. Б. Жгенти; Худ. Д. Б. и В.К. Кутателадзе]. - Тбилиси: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1951. - XII, 336 с.; 31см.;
4. Джапаридзе, Р.А. Хевская невеста: Роман / Реваз Джапаридзе; Авториз. пер. с груз. Ф. Твалтвადзе, В. Киреева, Э. Ананишвили; Ред. Б. Жгенти. - Тбилиси: Изд-во „Заря Востока“, 1952 (Тип. „Заря Востока“). - 264 с.; 21 см..

გამოქვეყნებულია:

1. თვით პოეტიკაზე.: ცისფერი ყანები: III პროლეტარული პოეზია // ლიტერატურა და სხვა. - 1924-1925. - №1. - გვ. 62-72;
2. პლასტო პოემა // ლიტერატურა და სხვა. - 1924-1925. - №1. - გვ. 32-33;
3. 1924 წელი ქართულ ლიტერატურაში: [კრიტიკული მიმოხილვა] // მნათობი. - 1925. - №1. - გვ. 157-171; №2. - გვ. 206-213;
4. ახალი დრამატურგიისათვის: [ქართული დრამატურგიის როლი თეატრის განვითარებაში] // ქართული მწერლობა. - 1928. - №6-7. - გვ. 136-150;

5. *Вопросы литературной политики // Вопросы художественной литературы в Закавказьи: Материалы дискуссии по проекту резолюции ЗКК ВКП(б) о работе в области худож. лит.-ры. - Тифлис: Закнига, 1928 (1-я тип. п/тр. ВСНХ Грузии). - 191 с.; 19см.*;
6. თეატრალური კრიტიკა / შ. დუდუჩავა [მომხსენებელი]; ბ. ჟღენტი, ბ. ბუაჩიძე, პოდოლსკი [კამათში გამოსულები] // კომუნისტი. - 1929. - 3 აგვისტო. - №176. - გვ. 4;
7. საქართველოს დრამატურგთა საზოგადოება // კომუნისტი. - 1929. - 12 ივნისი. - №133. - გვ. 3;
8. რა აფერხებს კოლმეურნეობათა მშენებლობას: [წერილი ბორჩალოდან] // კომუნისტი. - 1930. - 28 თებერვალი. - №48. - გვ. 2;
9. აფხაზეთში - თამბაქოს ფრონტზე // კომუნისტი. - 1931. - 6 სექტემბერი. - №205. - გვ. 2;
10. ბაქოს თურქული თეატრი თბილისში // კომუნისტი. - 1931. - 5 აგვისტო. - №78. - გვ. 4;
11. „ბერეზილის“ გასტროლები: [სპექტაკლი „მინა მაზაილო“] // კომუნისტი. - 1931. - 9 ივლისი. - №157. - გვ. 3;
12. „ბერეზილის“ ორი წარმოდგენა: [სპექტაკლები „კადრები“ და „გაიდამაკები“] // კომუნისტი. - 1931. - 11 ივლისი. - №159. - გვ. 3;
13. „ბერეზილის“ პირველი წარმოდგენა: [სპექტაკლი „დიქტატურა“] // კომუნისტი. - 1931. - 4 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
14. „ბერეზილის“ უკანასკნელი წარმოდგენა: [სპექტაკლი „პროლოგი“] // კომუნისტი. - 1931. - 15 ივლისი. - №161. - გვ. 3;
15. ბოლშევიკური სოფლის ზეიმი: [ლანჩხუთის რაიონში ზეიმის შესახებ] // კომუნისტი. - 1931. - 10 ივნისი. - №132. - გვ. 2;
16. განვამტკიცოთ დამცველთა კოლექტივი // კომუნისტი. - 1931. - 22 ივლისი. - №167. - გვ. 4;
17. კოტე მარჯანიშვილი: [სასცენო მოღვაწეობის 40 წლისთავის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1931. - 2 დეკემბერი. - №275. - გვ. 3;
18. მეთამბაქოე კოლმეურნეთა შეკრება აფხაზეთში // კომუნისტი. - 1931. - 3 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2;
19. მეთამბაქოეთა შეკრება აფხაზეთში // კომუნისტი. - 1931. - 29 აგვისტო. - №198. - გვ. 4;
20. მოზარდ მაყურებელთა სახელმწიფო თეატრი: [სპექტაკლი „შორეული გზით“] // კომუნისტი. - 1931. - 10 მაისი. - №106. - გვ. 4;
21. მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი: [სპექტაკლი „641“] // კომუნისტი. - 1931. - 29 მარტი. - №72. - გვ. 4;
22. მხურვალე სალამი ძმური საბჭოთა უკრაინის ხელოვნების მუშაკებს: [წერილები] // კომუნისტი. - 1931. - 27 ივნისი. - №147. - გვ. 3. - წერილებს შორის: მთლიანი ფრონტით - პროლეტარული კულტურისათვის / ბ. ჟღენტი;
23. რევოლუციის დიდი პოეტი ვლადიმერ მაიაკოვსკი: გარდაცვალების წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1931. - 14 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
24. სამხრეთ-ოსეთი დღეს // კომუნისტი. - 1931. - 4-6 ოქტომბერი. - №229-230. - გვ. 3;
25. სამხრეთ-ოსეთის 8 ივნისი: [გასაბჭოების 11 წლისთავის გამო] / ბ. ჟღენტი, გ. ბააზოვი // კომუნისტი. - 1931. - 7 ივნისი. - №130. - გვ. 3;
26. საქართველოს პროფსაბჭოს სახელობის მუშათა თეატრი: [სპექტაკლი „მე-12“] // კომუნისტი. - 1931. - 29 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 4;
27. უეარგისი სახელმძღვანელო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1931. - 14 აგვისტო. - №186. - გვ. 4;
28. ჯანსაღ საბჭოთა ესტრადისათვის // კომუნისტი. - 1931. - 30 მაისი. - №123. - გვ. 4;
29. მეთოთხმეტე ოქტომბერი და ქართული მწერლობა: [არაპროლეტარული ლიტერატურული თათბირის წარმომადგენელი შ. დადიანი] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1932. - 15 ნოემბერი;
30. მწერლობის იდეური აქტიულობისათვის: [ლ. ქიჩელისა და მიხეილ ჩიქოვანის წერილების გამო] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1932. - №14. - გვ. 3;
31. ამხანაგ სიმონ ხუნდაძის გარდაცვალება: [კომუნისტი-მწერალი] / ნ. მინიშვილი, დ. დემეტრაძე, ბ. ჟღენტი // კომუნისტი. - 1933. - 22 აგვისტო. - №193. - გვ. 2;
32. თათბირი დრამატურგიის საკითხებზე // კომუნისტი. - 1933. - 21 აპრილი. - №92. - გვ. 3. - წერილებს შორის: ქართული საბჭოთა დრამატურგია / ბ. ჟღენტი;
33. კოტე მარჯანიშვილი: [წერილები] // კომუნისტი. - 1933. - 29 აპრილი. - №99. - გვ. 3. - შინაარსი: მუდამ სახსოვარი ადამიანი / პ. საყვარელიძე; კოტე მარჯანიშვილის ხსოვნას / ბ. ჟღენტი;
34. ყრილობა ახლოვდება - გავაძლიეროთ სამზადისი: [მოსკოვში საბჭოთა პირველი საკავშირო ყრილობის მოწვევის გამო] // კომუნისტი. - 1933. - 23 ივლისი. - №168. - გვ. 2-3;
35. ახალი შემოქმედებითი კადრების დანიშნაობა: [მეთაური] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №31;
36. ახალი შემოქმედებითი მწვერვალებისაკენ // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №9;
37. ბრძოლა ახალი შემოქმედებითი კადრებისათვის // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №15;
38. გუგული ბუხნიკაშვილის შემოქმედება: [მოხსენება] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №7;
39. ლენრაიონის მკითხველთა კონფერენციაზე: [ბესარიონ ჟღენტის მოხსენება პ. ჩხიკვაძის მოთხრობის „რომანტიული ამბავის“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1934. - 8 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
40. მემარცხენე ვულგარიზაციის მორიგი დოკუმენტი: [გამომხაურება პუბლიკაციაზე] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №14;
41. მწერალთა და ხელოვნების მუშაკთა დელეგაცია მეცხრე ყრილობაზე: [ყრილობაზე წარმოთქმული სიტყვა] // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №4;
42. ოქტომბრის 30: [საბჭოთა სკოლაში ენისა და ლიტერატურის სწავლების შესახებ] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №22;
43. პროლეტარული მწერლობის კლასიკოსი: [ეგნატე ნინოშვილი] // მუშა. - 1934. - №108;
44. საბჭოთა ხელოვნება სოციალიზმის მშენებლობის ფრონტზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 23 აპრილი. - №95. - გვ. 3. - წერილებს შორის: საბჭოთა დრამატურგია / ბ. ჟღენტი;
45. სანდრო ეულის პოეზია // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - Nსპეც. ნომერი;

46. საჭიროა თუ არა შემოქმედებითი მიმდინარეობანი // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №18;
47. ქართული მწერლობა ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1934. - 24 სექტემბერი. - №222. - გვ. 3;
48. ქართული პროზა სოციალისტური რეალიზმის გზაზე: მოხსენება: [კამათი ბ. ჟღერის მოხსენების გამო] // კომუნისტი. - 1934. - 21 ივნისი. - №142. - გვ. 3;
49. აკაკი წერეთელი: [მისი შემოქმედება და მოღვაწეობა] // მუშა. - 1935. - №36. - გვ. 3;
50. ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება // მუშა. - 1935. - №241. - გვ. 2;
51. თანამედროვე ქართული მწერლობის გზები // კომუნისტი. - 1935. - 27 სექტემბერი. - №225. - გვ. 3;
52. მნათობის ათი წელი: [ჟურნალ „მნათობის“ ათი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 11 თებერვალი. - №36. - გვ. 2;
53. პროლეტარულ ინტერნაციონალიზმის დროში: [აზერბაიჯანის საბჭოთა პოეტების თბილისში ჩამოსვლის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 14 ივნისი. - №137. - გვ. 3;
54. საბჭოთა ქვეყნის მებრძოლი მწერლობა // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №2;
55. უმართებულო კრიტიკის შესახებ // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №3;
56. უფრო ახლოს საბჭოთა ხელოვნებასთან: [ჟურნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ № 2-ის მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1935. - 28 აგვისტო. - №200. - გვ. 3;
57. ქართული თეატრალური კრიტიკა // ხელოვნება. - 1935. - № 1. - გვ. 15-25;
58. „ჩატეხილი ხიდი“: [მარჯანიშვილის თეატრის სპექტაკლი] // კომუნისტი. - 1935. - 17 დეკემბერი. - №291. - გვ. 3;
59. ა. ს. პუშკინი: [მისი შემოქმედების განხილვა] // მუშა. - 1936. - დეკემბერი. - №295. - გვ. 3;
60. გამსახურდია კ. მთვარის მოტაცება: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივლისი. - №10. - გვ. 2;
61. მეტი სიღრმე, იდეურობა, ოსტატობა: [ჟურნალ „მნათობის“ 1-ლ, მე-2, მე-11-12 ნომრებში გამოქვეყნებულ პოეტურ მასალის შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №7. - გვ. 2-3;
62. მნათობი: ჟურნალი № 7, 8, 9: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1936. - იანვარი. - №8. - გვ. 4;
63. ოსტროვსკი ნ. როგორ იწრთობოდა ფოლადი: შესანიშნავი წიგნი: ბიბლიოგრაფია // მუშა. - 1936. - აპრილი. - №84. - გვ. 3;
64. რამდენიც პარადოქსია, იმდენი შეცდომა!: გერონტი ქიქოძის წიგნის გამო „წერილები ხელოვნებაზე“ // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - დეკემბერი. - №21. - გვ. 5-6;
65. საბჭოთა ეპოქის ქართული მწერლობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - თებერვალი. - № 1. - გვ. 4;
66. საბჭოთა მწერლობის 15 წელი // მუშა. - 1936. - თებერვალი. - № 47. - გვ. 3;
67. სტალინური კონსტიტუცია და ქართული მწერლობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივლისი. - №12. - გვ. 2;
68. ქართული მწერლობა ისტორიული ყრილობის შემდეგ // მუშა. - 1936. - თებერვალი. - № 39-40, 43. - გვ.: 2, 3; №58, 71, 74. - გვ.: 3, 4;
69. Сталинская Конституция и задачи грузинской Советской литературы // Заря Востока. - 1936. - Август. - №178. - С.2;
70. ამხანაგ ბ. ჟღერის სიტყვა: საბჭოთა მწერლების კავშირის პლენუმი: [თბილისში, მიძღვნილი შოთა რუსთაველის იუბილესადმი] // კომუნისტი. - 1937. - 25 დეკემბერი. - №295. - გვ. 2;
71. ზიზლი ქართველი ხალხის მოღალატეებს: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
72. კ. გამსახურდიას შემოქმედებითი გზა // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 31 ივლისი. - № 18. - გვ. 3-4;
73. რევოლუციის დიდი პოეტი // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 20 აპრილი. - გვ. 2;
74. ბოლშევიკის სახე ქართულ მწერლობაში // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 15 ივნისი. - №1587. - გვ. 3;
75. დიდი ქართველი ლირიკოსი [ნიკოლოზ ბარათაშვილი] // კომუნისტი. - 1938. - 23 ოქტომბერი. - №244. - გვ. 3;
76. ილია მოსაშვილი: [ცხოვრება და შემოქმედება] // მნათობი. - 1938. - №6. - გვ. 101-113;
77. კლასიკური მემკვიდრეობა და საბჭოთა ეპოქის მწერლობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 10 სექტემბერი. - № 22. - გვ. 2;
78. რევოლუციის უდიდესი პოეტი: [ვლადიმერ მაიაკოვსკი] // მუშა. - 1938. - 14 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
79. სოციალური ესთეტიკის ფუძემდებელი: [კარლ მარქსი, მისი გარდაცვალებიდან 55 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 18 მარტი. - №7. - გვ. 1;
80. სოციალისტური კულტურის ჩირაღდანი: [მაქსიმ გორკი, გარდაცვალებიდან 2 წლისთავი] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 17 ივნისი. - №138. - გვ. 3-4;
81. „სულელი“: [დრამატურგ შიუკაშვილის გადაკეთებული პიესა „სულელი“]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1938. - 4 აპრილი. - №77. - გვ. 3;
82. შევექმნათ ქართული ლიტერატურის ისტორიის სახელმძღვანელო // კომუნისტი. - 1938. - 16 აგვისტო. - №187. - გვ. 3;
83. აკაკი ბელიაშვილის მოთხრობები: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 24 ოქტომბერი. - №31. - გვ. 2;
84. ახალი ქართული პიესები: თეატრალური სეზონის შედეგებისათვის // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 ივლისი. - №19. - გვ. 2;
85. „ბელადს“: [ქართველ მწერალთა კრებული, მიძღვნილი დიდ სტალინისადმი] // მნათობი. - 1939. - №12. - გვ. 153-160;
86. გვადი ბიგვა. ლეო ქიაჩელის რომანი // მნათობი. - 1939. - ივნისი. - №6. - გვ. 145-160;
87. გიორგი ლეონიძის ლექსები: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 24 მარტი. - №11. - გვ. 3;

88. „დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენა“ [რომანი კონსტანტინე გამსახურდიასი]: [კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 ივლისი. - №22. - გვ. 3-4;
89. კარლო კალაძე - „რჩეული ლექსები“. „საბტილგამი“. 1939 წ. // მნათობი. - 1939. - №10-11. - გვ. 293-296. - რეცენზია;
90. მიღწევები და ამოცანები [საქართველოს საბჭოთა მწერლების] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 სექტემბერი. - №27. - გვ. 3;
91. მოთხრობა დიდ ხელოვანზე ვანო სარაჯიშვილზე: [ალ. ქუთათელის ახალი ნოველის „აბესალომ და ეთერი“-ს რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 აგვისტო. - №23. - გვ. 3;
92. „პირისპირ“ - ალექსანდრე ქუთათელის რომანის მეორე წიგნი: [კრიტიკული განხილვა] // მნათობი. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 145-162;
93. სოციალისტური სამშობლოს მომღერალი [ვ. მაიაკოვსკის გარდაცვალებიდან 9 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აპრილი. - №13. - გვ. 2;
94. „Из искри“ в театре им. Грибоедова: [Постановка историко-революционной драмы Ш. Н. Дадиани. Тбилиси]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1939. - 12 октября. - № 235. - С.3;
95. Творческое лицо театра [имени Т. Г. Шевченко, гастролировавшего в Тбилиси] // Заря Востока. - 1939. - 15 июля. - № 160. - С.3;
96. აკაკის ლირიკა // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1940. - №6. - გვ. 21-5;
97. აკაკი წერეთელი: [დაბადების ასი წლისთავისათვის] // ნორჩი ლენინელი. - 1940. - 23 ივნისი. - №47;
98. ალიო მაშაშვილის პოეზია: თხზულებათა ერთტომეულის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 19 იანვარი. - №3;
99. ახალგაზრდა პოეტების იდეური და მხატვრული ზრდისათვის // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ოქტომბერი. - №29;
100. დემნა შენგელაიას შემოქმედება: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 დეკემბერი. - №36;
101. ეპოქის გმირი ქართულ საბჭოთა მწერლობაში: [უახლესი ქართული მხატვრული ლიტერატურის კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 ოქტომბერი. - №28;
102. ვაჟა-ფშაველა და თანამედროვე პოეზია // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აგვისტო. - №23;
103. ი. გრიშაშვილის ახალი ლექსები: [კრიტიკული განხილვა] // კომუნისტი. - 1940. - 13 ივლისი. - №160;
104. კონსტანტინე ჭიჭინაძე - ლექსები, პოემები // მნათობი. - 1940. - №4. - გვ. 157-160. - რეცენზია;
105. ლიტერატურული ახალგაზრდობის აღზრდისათვის // კომუნისტი. - 1940. - 13 დეკემბერი. - №288;
106. მოვანყოთ ქუთაისის თეატრის წარმოდგენები თბილისში / შ. დადიანი, ლ. ქიაჩელი, ს. კლდიაშვილი, ბ. ულენტი // კომუნისტი. - 1940. - 14 მაისი. - №109;
107. მხატვრული ლიტერატურა გაზეთში: [„კომუნისტის“ ლიტერატურული ნაწილის მიმოხილვა] დაბეჭდილია „ლიტერატურაში გაზეთში“ 6 მაისს 1940 წ. №25 // კომუნისტი. - 1940. - 8 მაისი. - №104;
108. პოეტი და რევოლუცია: [გალაქტიონ ტაბიძის კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 6 ნოემბერი. - №31;
109. სანდრო ეულის პოეზია: [პოეტური მოღვაწეობის 30 წლისთავისათვის] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 5 თებერვალი. - №5;
110. სერგო კლდიაშვილის „რჩეული პროზა“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 სექტემბერი. - № 27;
111. ქართული საბჭოთა მწერლობა: ამა წლის 31 იანვრის აფხაზეთის სახ. თეატრში გაკეთებული მოხსენების შემოკლებული სტენოგრამა // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1940. - 2 თებერვალი. - №26. - დასასრული იქნება;
112. Важа-Пшавела: К 25-летию со дня смерти // Заря Востока. - 1940. - 9 августа. - № 183;
113. Гигант грузинской литературы: [К 100 - летию со дня рождения А. Церетели] // Заря Востока. - 1940. - 22 июня. - № 142;
114. Патриотический спектакль: [Пьеса У. Чхеидзе „Георгий Саакадзе“ в постановке театра им. Марджанишвили]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1940. - 1 июня. - № 124;
115. Художественная литература в газете [„Коммунисти“. Грузинская ССР. Обзор]: „Литературная газета“ // Заря Востока. - 1940. - 9 мая. - № 105;
116. ალიო მაშაშვილი: [თხზულებათა ერთტომეულის გამოცემის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - №3. - გვ. 3-4;
117. აფხაზური პოეზია: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 25 აპრილი. - №97;
118. ბერლინის გასაღები: [ვინისა და გუსის პიესა]: თბილისის მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის პრემიერა: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1941. - 14 სექტემბერი. - №218;
119. გმირული ეპოქის მწერლობა: [ქართული საბჭოთა ლიტერატურა საქართველოს 20 წლისთავზე] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 თებერვალი. - №9;
120. დიდება გმირებს: [მამაც მეზრძოლთა სახე თანამედროვე ქართულ პოეზიაში] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 18 ივლისი. - №29;
121. ვაჟა-ფშაველას და გმირობის პოეზია: ვაჟა-ფშაველას დაბადების 80 წლისთავი // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 8 აგვისტო. - №32;
122. თითო მოქმედებიანი პიესები მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 ოქტომბერი. - №43;
123. ლადო ბალიაურის რომანი - შურისგება: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 6 ივნისი. - №23;
124. მაქსიმ გორკი და მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 20 ივნისი. - №25;

125. რომანი მგზნებარე რევოლუციონერზე: [ი. ლისაშვილის რომანი „კეცხოველი“ // მნათობი. - 1941. - №4. - გვ. 142-150. - „ფედერაცია“. 1941. რეცენზია;
126. საბჭოთა ეპოქის ქართული მწერლობა: [კრიტიკული განხილვა] // მნათობი. - 1941. - №2. - გვ. 108-150;
127. „საბჭოთა საქართველოს“: [მხატვრული კრებული] // მნათობი. - 1941. - №2. - გვ. 167-172. - თბილისი. 1941. რეცენზია;
128. სამამულო ომის გმირი ქართულ პოეზიაში: [ლექსი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 21 ნომერი. - №47;
129. სამამულო ომის სიმღერები // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 15 აგვისტო. - №33;
130. სამშობლოსათვის: [პატრიოტიზმის მოტივები ქართულ პოეზიაში] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 27 ივნისი. - №26;
131. სამშობლოსათვის, სტალინისათვის: [მხატვრული კრებული]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 26 სექტემბერი. - №39;
132. სიმონ ჩიქოვანის ახალი ლექსები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1941. - 13 ივნისი. - №137;
133. ქართული საბჭოთა დრამატურგია // საბჭოთა ხელოვნება. - 1941. - №1-2. - გვ. 36-71;
134. ქართული საბჭოთა მწერლობის ნოვატორული თვისებანი: ნიგნის „თანამედროვე ქართული ლიტერატურის“ შესავალი წერილიდან: იბეჭდება შემოკლებით // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 14 თებერვალი. - №7;
135. შალვა აფხაიძე - „ლექსები“ // მნათობი. - 1941. - №9. - გვ. 154-159. - გამომც. „ფედერაცია“, 1941 წ. რეცენზია;
136. შემოქმედებითი დისკუსია იაკინთე ლისაშვილის ახალი რომანის „კეცხოველის“ გარშემო: [31 მარტს მწერალთა სასახლეში, თბილისი] / ირაკლი აბაშიძე, ბესო ფლენტი, ლეო ქიაჩელი, ლევან ასათიანი // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 11 აპრილი. - №15;
137. ხალხთა უძლეველი სარდალი: [ი. ბ. სტალინი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 10 ოქტომბერი. - №41;
138. А. М. Горький и грузинская литература // Заря Востока. - 1941. - 18 июня. - № 141;
139. Книга о пламенном революционере: [Рецензия на роман „Кецховели“] // Заря Востока. - 1941. - 9 мая. - № 107;
140. Поэты Абхазии: [К выпуску сборника стихов в русском переводе, посвященного 20-летию Советской Абхазии]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1941. - 11 мая. - № 109;
141. ალექსანდრე აბაშელის „რჩეული ლექსები“: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 19 დეკემბერი. - №299;
142. ანა ანტონოვსკაიას „დიდი მოურავი“: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 19 აპრილი. - №16;
143. არასდროს!: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 29 მარტი. - №13;
144. აღმგზნები პატრიოტული წარმოდგენა: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 22 მარტი. - №12;
145. ახალი სამყაროს შემოქმედები: [ვ. ი. ლენინის გარდაცვალებიდან 18 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 25 იანვარი. - №4;
146. გმირული დღეები: [ალექსანდრე აბაშელის ლექსების კრებული. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ოქტომბერი. - №38;
147. დავა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 20 მარტი. - №67;
148. დავით აღმაშენებელი: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 10 ივლისი. - №28;
149. თივა და ავი ძაღლი: გრიბოედოვის სახ. თეატრში თბილისში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 29 აპრილი. - №101;
150. „იაროსლავ ილკი“ გორის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1942. - 15 მაისი. - №113;
151. ინჟინერი სერგეევი: მარჯანიშვილის თეატრის პრემიერა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 5 ივლისი. - №157;
152. ლიტერატურული წრის შედეგებისათვის // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 9 იანვარი. - №2;
153. მამულს ვუთხრათ გამარჯვება: რეცენზია // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 8 თებერვალი. - №6;
154. მოსკოვის ბჭესთან: რუსთაველის თეატრის პრემიერა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 23 ივნისი. - №146;
155. მხატვრული ლიტერატურა წითელარმიელ გაზეთში // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 1 აგვისტო. - №31;
156. მხატვრული სიტყვის იარაღით: [ქართული საბჭოთა ლიტერატურა საბჭოთა საქართველოს XXI წლისთავზე] // კომუნისტი. - 1942. - 25 თებერვალი. - №48;
157. რევოლუციის პოეზია: [საბჭოთა საქართველოს პოეტები ოქტომბრის რევოლუციას. დიდი ოქტომბრის 25 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 3 ნოემბერი. - №40;
158. რომანი სამამულო ომის გმირებზე: [„მეგობრები“ სოლომონ თავაძისა. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 12 ივნისი. - №24;
159. სამშობლო რუსთაველის თეატრში: დადგმა აკაკი ვასაძისა: მხატვრობა ს. ვირსალაძისი, მუსიკა ი. ტუსკიასი: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 24 დეკემბერი. - №45;
160. სამშობლო ჭითურის სახელმწიფო თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1942. - 12 დეკემბერი. - №293;
161. ქართული მწერლობის კლასიკოსები სამშობლოს სადარაჯოზე: [ვრ. ორბელიანი, ნ. ბარათაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, ვაჟა-ფშაველა და სხვ.] // ბოლშევიკი. - 1942. - №9-10. - გვ. 25-44;
162. ხალხთა თავისუფლებისა და ძმობის არმია: [წითელი არმიისა და წითელი ფლოტის XXIV წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 28 თებერვალი. - №9;

163. Давид Строитель: Роман Константине Гамсахур-
диа: [Кн. 1-ая. Рецензия] // Заря Востока. - 1942.
- 28 августа. - № 204;
164. ალიო მაშაშვილის ახალი ლექსები: [რეცენზია] //
კომუნისტი. - 1943. - 24 იანვარი. - №19;
165. ბრუსილოვი რუსთაველის სახელობის თეატრში:
[რეცენზია] // კომუნისტი. - 1943. - 30 ივნისი. -
№139;
166. გალაქტიონ ტაბიძე: [დაბადების 50 წლისთავის
თარიღის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1943.
- 28 ნოემბერი. - №246;
167. გალაქტიონ ტაბიძე // მნათობი. - 1943. - №9-10. -
გვ. 161-180;
168. ისტორიის მეზრძოლის სული: წერილი პირვე-
ლი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 22
ოქტომბერი. - №1;
169. ისტორიის მეზრძოლის სული: წერილი მეორე //
ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 19 ნოემ-
ბერი. - №5;
170. ისტორიის მეზრძოლის სული: წერილი მე-3 // ლიტ-
ერატურა და ხელოვნება. - 1943. - 9 დეკემბერი. -
№17;
171. „კრწანისის გმირები“: [რუსთაველის სახელობის
თეატრში]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1943. - 12
ოქტომბერი. - №213;
172. ქართული მხატვრული პროზა სამამულო ომის
დღეებში // მნათობი. - 1943. - №6. - გვ. 117-135;
173. ქართული მხატვრული პროზა სამამულო ომის
დღეებში: საქართველოს საბჭოთა მწერლების კა-
ვშირის გამგეობის პლენუმი // ლიტერატურული
საქართველო. - 1943. - 10 ივნისი. - №14;
174. ხალხთა თავისუფლებისა და ძმობის არმია // ნობა-
თი: კრებული 1-ლი. - თბ.: საბლიტგამი, 1943. - 52
გვ.; 22სმ. - უთაფფურცლო;
175. დიდი სტალინის სახე ქართულ ლიტერატურაში //
ბოლშევიკი. - 1944. - №12. - გვ. 13-38;
176. თეატრალური სეზონის შედეგებისათვის // ლიტ-
ერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 30 ივლისი. -
№26;
177. იოსებ გრიშაშვილი // მნათობი. - 1944. - №12. - გვ.
71-81;
178. ისტორიის მეზრძოლი სული [ლევან გოთუას „მეფე
ერეკლე“ და სანდრო შანშიაშვილის „კრწანისის
გმირები“-ს განხილვა] // ლიტერატურა და ხე-
ლოვნება. - 1944. - 25 მარტი. - №11;
179. ისტორიის მეზრძოლი სული: [ს. შანშიაშვილის ის-
ტორიული პიესის „კრწანისის გმირები“ შესახებ]:
[რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944.
- 2 აპრილი. - №12;
180. კავკასიის ეპოპეა ქართულ ლიტერატურაში: წერ-
ილი პირველი // ლიტერატურა და ხელოვნება. -
1944. - 8 ოქტომბერი. - №34;
181. ნიკო ლორთქიფანიძე: [მისი შემოქმედების შესახ-
ებ] // მნათობი. - 1944. - №9-10. - გვ. 137-152;
182. რას ამბობენ ციტატები: პასუხად ამხ. კონსტან-
ტინე ჭიჭინაძეს // ლიტერატურა და ხელოვნება. -
1944. - 1 იანვარი. - №1;
183. ქართული ლიტერატურა საბჭოთა ხალხის დიად
სამამულო ომში // ბოლშევიკი. - 1944. - №3. - გვ.
40-65;
184. ხალხის საყვარელი პოეტი: [ი. გრიშაშვილი] // ლიტ-
ერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 27 ოქტომბერი.
- №36;
185. აკაკის ლირიკა: [სატრფიალო ლირიკა] // ლიტერა-
ტურა და ხელოვნება. - 1945. - გვ. 2;
186. თეატრალური სეზონის შედეგებისათვის // ლიტ-
ერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 6 სექტემბერი.
- №29;
187. ლიტერატურული უვიცობა „მეცნიერების“ სა-
მოსელში: [გ. კიკნაძის სადოქტორო დისერტაცია
ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება] / გ. ნატროშვილი, ბ.
ქლენტი, ს. ჭილაია, ვ. წულუკიძე, გ. ჯიბლაძე // კო-
მუნისტი. - 1945. - 7 ივლისი. - NN № 133;
188. „მნათობი“ №4-5: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1945.
- 29 ივლისი. - №149;
189. პოეზიის იდეური აქტუალობისთვის // ლიტერატურ-
ა და ხელოვნება. - 1945. - 23 სექტემბერი. - №31;
30 სექტემბერი. - №32; 7 ოქტომბერი. - №33;
190. პოეტური შთავგონების დაუსრუტელი წყარო: [ლ. პ.
ბერიას შრომა „ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორ-
განიზაციების ისტორიის საკითხისათვის“] // ახალ-
გაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 21 ივლისი. - №74;
191. „ტირიფის ქვეშ“ რუსთაველის სახელმწიფო თე-
ატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება.
- 1945. - 17 აგვისტო. - №27;
192. „ფიქრის გორა“ მარჯანიშვილის სახელობის თე-
ატრში: რეცენზია // ლიტერატურა და ხელოვნება.
- 1945. - 14 ივნისი. - №20;
193. ალიო მაშაშვილის პოეზია // სახალხო განათლება.
- 1946. - 16 მაისი. - №21;
194. გამარჯვების საგალობელი: [მხატვრული კრებუ-
ლის - სტალინის - გამოცემის გამო] // ლიტერატურა
და ხელოვნება. - 1946. - 12 მაისი. - №20;
195. „დავით აღმაშენებელი“ მარჯანიშვილის სახელო-
ბის თეატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხე-
ლოვნება. - 1946. - 15 მარტი. - №12;
196. ისევ „მოკვეთილის“ შესახებ: პასუხად ვასო გოძი-
აშვილს: [კრიტიკა] // ლიტერატურა და ხელოვნება.
- 1946. - 12 აპრილი. - №16;
197. ქართული მწერლობის ახალი აღმავლობისათვის //
ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 2 მარტი. -
№10; 8 მარტი. - №11;
198. ქუთაისის თეატრი: საქართველოს თეატრების რე-
სპუბლიკური დათვალიერება // ლიტერატურა და
ხელოვნება. - 1946. - 28 ივნისი. - №27;
199. „შესაფერი ჯილდო“ მარჯანიშვილის სახელო-
ბის თეატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხე-
ლოვნება. - 1946. - 26 აპრილი. - №18;
200. 1946 წელი ქართულ ლიტერატურაში // მნათობი.
- 1947. - №1-2. - გვ. 155-228; ლიტერატურა და ხე-
ლოვნება. - 1947. - 15 მარტი. - №11;
201. „1917 წელი“: პრემიერა კ. მარჯანიშვილის სახე-
ლობის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1947.
- 30 ნოემბერი. - №238;
202. ალექსანდრე აბაშელი: [დაბ. 60 წლისა და პოეტურ-
ი მოღვაწეობის 35 წლისთავის გამო] // მნათობი.
- 1947. - №3. - გვ. 125-144;

203. ახალი წიგნი ვაჟა ფშაველაზე: [ალ. ქუთელიას „ვაჟა - ფშაველა“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 27 აპრილი. - №17;
204. „გამარჯვებულნი“ რუსთაველის სახელობის თეატრში: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 1 იანვარი. - №1;
205. დავაჩქაროთ პიესების წარმოდგენა კონკურსისათვის // კომუნისტი. - 1947. - 30 მაისი. - №107;
206. თანამედროვე პოეტური ეპოსის პრობლემა: გრ. აბაშიძის „სამი პოემის“ გამოცემის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 30 აგვისტო. - №33;
207. ლიტერატურის პირუთენელი ისტორიისათვის: [წერილის - „ტალანტები და თაყვანისმცემლების“ გამოქვეყნების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 19 ივლისი. - №28. - პასუხად სანდრო შანშიაშვილს;
208. „მნათობი“ №9-10: ბიბლიოგრაფიის მაგიერ // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 1 თებერვალი. - №5;
209. რაუდენ გვეტაძის მხატვრული პროზა // მნათობი. - 1947. - №10. - გვ. 108-121;
210. საბჭოთა ეპოქის უნიჭიერესი პოეტი: 17 წლისთავი გ. მაიაკოვსკის გარდაცვალებიდან // კომუნისტი. - 1947. - 13 აპრილი. - №76;
211. უაზრო მოთხრობების შესახებ // კომუნისტი. - 1947. - 14 სექტემბერი. - №184;
212. ქართული საბჭოთა ლიტერატურა დიდი ოქტომბრის ოცდაათ წლისთავზე // მნათობი. - 1947. - №12. - გვ. 93-124;
213. ქართული საბჭოთა პროზა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 7 ნოემბერი. - №42-43;
214. ღრმად შევისწავლოთ ჩვენი თანამედროვეობა: [ბ. ჟღენტის სიტყვა საქ. მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 4 ოქტომბერი. - №37;
215. „Победители“. Новый спектакль театра имени Руставели: [Рецензия] // Заря Востока. - 1947. - 19 января. - № 15;
216. ალექსანდრე ყაზბეგი // კომუნისტი. - 1948. - 28 სექტემბერი. - №193. - გვ. 3-4;
217. „გამახარე“. [მარჯანიშვილის თეატრის ახალი დადგმა. რეჟ. გ. ყურული] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 18 აპრილი;
218. „გამახარე“. [მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №15. - გვ. 3-4;
219. ლეო ქიაჩელი: [შემოქმედებითი გზა] // მნათობი. - 1948. - №11. - გვ. 106-124;
220. მოთხრობა საბჭოთა სოფლის ადამიანზე: [მ. მარგველაშვილი] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №7;
221. „ჯოტოს მამა“. [რეცენზია ლ. ქიაჩელის ახალ რომანზე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №33. - გვ. 22;
222. ანტიპატრიოტიზმისა და ბურჟუაზიული კოსმოპოლიტიზმის წინააღმდეგ: [ლიტერატურაში და ხელოვნებაში] // ბოლშევიკი. - 1949. - №3. - გვ. 65-76;
223. დიდი პოეტის სცენური სახე: [მის. მრეკლიშვილის პიესა „ნ. ბარათაშვილი“ დადგმის გამო რუსთაველის სახ. თეატრში. განხილვა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 31 ივლისი. - №30;
224. დიდი სტალინის სახე ქართულ საბჭოთა მწერლობაში // სახალხო განათლება. - 1949. - 21 დეკემბერი. - №25;
225. საბჭოთა ლიტერატურის მსოფლიო მნიშვნელობა // ბოლშევიკი. - 1949. - №10. - გვ. 59-71;
226. ქართული საბჭოთა ლიტერატურის პერიოდიზაციისათვის // ლიტერატურული ძიებანი. - 1949. - ტ. 5. - გვ. 113-122;
227. ხალხთა ძმობის ზეიმი: ამხ. ბესო ჟღენტის სიტყვა მირგოროდში დავით გურამიშვილის საფლავზე ძეგლის გახსნისადმი მიძღვნილ მიტინგზე // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 21 აგვისტო. - №33;
228. დიდი სტალინის სახე ქართულ დრამატურგიაში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3; 22 იანვარი. - №4;
229. კლასიკური მწერლობა და თანამედროვეობა: გიორგი ჯიბლასის „კრიტიკული ეტიუდების“ გამო: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 17 დეკემბერი. - №51;
230. სამშობლოსა და ბელადის მომღერალი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 4 აპრილი. - №39;
231. ქართული თეატრის ზეიმი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 31 ოქტომბერი. - №128;
232. ქართული თეატრის ზეიმი: ქართული თეატრის აღდგენის 100 წლისთავი // ტყვარჩელის მალაროელი. - ტყვარჩელი, 1950. - 4 ნოემბერი. - №135;
233. ქართული ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენელი: ე. ნინოშვილის დაბადების 90 წლისთავი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1950. - 17 იანვარი. - №7;
234. ქართული პოეზიის უკვდავი გოლიათი: [ვაჟა-ფშაველა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 13 აგვისტო. - №33;
235. Борец, патриот, революционер // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 18 января. - № 13;
236. „Во имя грядущего“. Премьера в театре имени Руставели: [Рецензия] // Заря Востока. - 1950. - 8 января. - № 7;
237. Выдающийся мастер сцены - А. А. Хорава: Кандидаты Сталинского блока коммунистов и беспартийных // Заря Востока. - 1950. - 8 марта. - № 51;
238. Предшественник грузинской пролетарской литературы // Советская Абхазия. - Сухуми, 1950. - 15 января. - № 13;
239. „Улыбка победителей“. Спектакль театра имени Руставели: [Рецензия] // Заря Востока. - 1950. - 5 января. - № 3;
240. რუსთაველის თეატრის გასტროლები კახეთში // კოლმეურნის ხმა. - თელავი, 1951. - 21 ივნისი;
241. ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ახალი აღმავლობისათვის // მნათობი. - 1951. - №5. - გვ. 81-93;
242. Вдохновитель советской литературы: К 15 летию со дня смерти А. М. Горького // Заря Востока. - 1951. - 17 июня;

243. „Враги“: Новый спектакль театра им. Руставели: [Рецензия] // *Заря Востока*. - 1951. - 15 июня;
244. Выдающиеся произведения грузинской литературы: [А. Чейшвили - „Лело“, Г. Абашидзе - „Ленин в Самгоры“, И. Мосашвили - „Потопленные камни“]: [Рецензия] // *Заря Востока*. - 1951. - 27 марта;
245. За высокую идейность и художественное мастерство // *Заря Востока*. - 1951. - 14 августа;
246. О спектаклях Горийского театра в Тбилиси: [Рецензия] // *Заря Востока*. - 1951. - 25 июля;
247. გიორგი ლეონიძის ორი პოემა: [“ზერმოულა“ და „ფორთახალა“] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1952. - 21 მარტი.

მის შესახებ:

1. სრულიად საქართველოს მწერალთა მე-2 ყრილობა: [მასალები ყრილობის მუშაობის შესახებ. 6-15 მარტი] // *კომუნისტი*. - 1928. - 6-11 მარტი. - №54-59. - გვ. 2; 14-15 მარტი. - №60-61. - გვ.: 2, 5ბ;
2. დრამატურგთა, მუსიკოსთა და სცენარისტთა ამიერ-კავკასიის კავშირი: [ინფორმაცია კავშირის დაფუძნების შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1930. - 23 ნოემბერი. - №275. - გვ. 3;
3. პრეზიდენტის ახალი შემადგენლობის შესახებ: რეზოლუცია / საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პლენუმი // *კომუნისტი*. - 1930. - 16 ნოემბერი. - №268. - გვ. 3;
4. დონი. ქართველ მწერალთა დელეგაცია მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე: კარიკატურები // *კომუნისტი*. - 1934. - 2 სექტემბერი. - №203. - გვ. 3;
5. გამარჯვებულთა ყრილობებზე // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №4;
6. სიმონ ჩიქოვანის შემოქმედებითი საღამო: [ლექსების ახალი კრებულის გამოსვლასთან დაკავშირებით] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №3;
7. დისკუსია „მთვარის მოტაცებაზე“: სიტყვები - კ. ჭიჭინაძის, კ. მელაძის, ვ. მგალობლიშვილის, ს. ჩიქოვანის, ალიო მაშაშვილის, მ. ჯავახიშვილის, დ. დემეტრაძის, აკ. განერელიას, ს. კლდიაშვილის, ბ. ულენტიის, ლ. ქიაჩელიის, ალ. ჭეიშვილის, ნ. მინიშვილის, ქრ. რაჭველიშვილის, ტ. ტაბიძის, კ. ბობოხიძის, დ. შენგელიას // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3-4;
8. გ. მ. ხალხის წარსული ქართულ დრამატურგიაში: [საბჭოთა მწერლების კავშირის მდივნის ბესო ულენტიის მოხსენება] // *კომუნისტი*. - 1937. - 9 იანვარი. - №7. - გვ. 4;
9. დამთავრდა საქართველოს საბჭოთა მწერლების საიუბილეო პლენუმი: [მიძღვნილი ილიას 100 წლისთავისადმი] // *კომუნისტი*. - 1937. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 4;
10. ილიას საღამო მოსკოვში: [მწერალთა სახლში] // *კომუნისტი*. - 1937. - 16 მაისი. - №110. - გვ. 4;
11. ი. ჭავჭავაძის საღამო მოსკოვსა და ლენინგრადში: [საიუბილეო კომიტეტის წარმომადგენლის გამგზავრების შესახებ ღონისძიებებთან დაკავშირებით] // *კომუნისტი*. - 1937. - 22 აპრილი. - №92. - გვ. 4;
12. მწერალთა კავშირში: [სამხედრო-თავდაცვითი ლიტერატურის სექციის არადამაკმაყოფილებელი

- მუშაობის გამო სექციის ახალი შემადგენლობის არჩევის შესახებ] // *კომუნისტი*. - 1937. - 12 აგვისტო. - №183. - გვ. 4;
13. ჩრდილოეთ ოსეთის საბჭოთა მწერლები თბილისში: [შეხვედრა საქართველოს მწერალთა კავშირში] // *კომუნისტი*. - 1937. - 2 აგვისტო. - №175. - გვ. 2;
14. თავაძე, ს. თანამედროვე ლიტერატურის გმირები: [პასუხი აშხ. ბ. ულენტიის კრიტიკულ წერილზე - „ეპოქის გმირი ქართულ საბჭოთა მწერლობაში“] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 ოქტომბერი. - №29;
15. ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ისტორიისათვის: დისკუსია კრიტიკოსთა სექციაში [ბ. ულენტიის მოხსენების გარშემო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 დეკემბერი. - №34;
16. თათბირი ლიტერატურული პროდუქციის ხარისხის საკითხებზე: [საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმი თბილისში, 10 და 11 დეკემბერი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 15 დეკემბერი. - №44;
17. დისპუტი კონსტანტინე გამსახურდიას რომანის დავით აღმაშენებლის გარშემო: [27-30 დეკემბერი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 იანვარი. - №1;
18. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმი: კამათი აშხ. ბ. ულენტიისა და აშხ. ი. მოსაშვილის მოხსენებათა გარშემო // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 23 ივნისი. - №15;
19. აფხაიძე, შ. საინტერესო შრომა თანამედროვე მწერლობაზე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 20 აგვისტო. - №34;
20. Джибути, В. Образец фальсификации и искажения истории: [ბ. ულენტი. თანამედროვე ქართული მწერლობა. თბ., „საბჭოთა მწერალი“, 1949. Рецензия] // *Молодой сталинец*. - 1952. - 1 июля.

წყარო:

1. ავტორჩანანერი;
2. ლიტ. ფონდის სამდივნოს ცნობა.

ქლენტი, ვლადიმერ [ლადიკო] ყაფლანის ძე (1891, 2/XI –) – პათოლოგ-ანატომი, პროფესორი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, – ორდენოსანი, – ჯანმრთელობის დაცვის ფრიადოსანი და მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრობის კანდიდატი 1944 წლიდან, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. მზინანაში, ყოფ. ფიჩხისჯვარში, მახარაძის (ოზურგეთის) რაიონი, ღარიბი გლეხის ოჯახში 1891 წლის ნოემბრის 2. დაასრულა სოფ. ფიჩხიჯვრის საეკლესიო-სამრევლო სკოლა, სოფ. ბასილეთის 2-კლასიანი სასწავლებელი და თბილისის საფერშლო სასწავლებელი ფრიადით (1908). 1908-1910 წლებში ფერშლად მსახურობდა ქუთაისში, იმავე დროს, საშუალო სკოლისთვის მოემზადა. 1910 წელს წარჩინებით ჩააბარა გამოცდები, სიმნიფის მოწმობა მიიღო და

იმავე წელს ოდესის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე შევიდა; დაამთავრა 1914 წელს, 1915 წელს სახელმწიფო გამოცდები ჩააბარა და ფრიადოსანი ექიმის დიპლომი მიიღო.

მსახურობდა: 1914-1918 წლებში, პირველი იმპერიალისტური ომის დროს, სამხრეთ-დასავლეთის ჯარის სხვადასხვა ნაწილის სამკურნალო დაწესებულებაში, ჯერ – უმცროს ექიმად და ორდინატორად, შემდეგ – უფროს ექიმად და უფროს ორდინატორად. 1918-1922 წლებში მუშაობდა ოდესის უნივერსიტეტის პათოლოგიური ანატომიის ინსტიტუტში, ჯერ – პროზექტორის თანაშემწედ, შემდეგ – უფროს ასისტენტად და პროზექტორად საბჭოს მიერ არჩევით. პროზექტორად ყოფნისას სტუდენტებს უკითხავდა პათოლოგიური ჰისტოლოგიის კურსს. 1922 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში არჩეულ იქნა დოცენტად და პათოლოგიური ანატომიის კათედრის გამგედ, შემდეგ – შეთავსებით – სამოსამართლო მედიცინის კათედრის გამგედ. 1925 წელს დაიცვა დისერტაცია და მიენიჭა მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი. იმავე წელს აირჩა პროფესორად. 1932 წლიდან მიენდო სხვადასხვა პასუხსაგები თანამდებობანი თბილისის უმაღლეს სასწავლებლებში, ჯანსაზღვრებში, განსაკუთრებით, ექიმთა საზოგადოებაში და სხვ. (სამედიცინო ფაკულტეტის სწავლული მდივნობა და წევრობა, საქართველოს ჯანსაზღვრების საკადრო განყოფილების გამგებლობა, სამედიცინო ინსტიტუტის პათოლოგიური ანატომიის კათედრის გამგეობა და დირექტორის მოადგილეობა სამეცნიერო-სასწავლო მუშაობაში), რითაც ძლიერ ხელი შეუწყო საქართველოში უმაღლესი სამედიცინო განათლების ზრდა-განმტკიცებას: დაწერა 45 სამეცნიერო ნაშრომი, მათ შორის, სტუდენტებისათვის შეადგინა ზოგადი პათოლოგიური ანატომიის სახელმძღვანელო (რამდენჯერმე გამოიცა), დაწერა სპეციალური პათოლოგიური ანატომია, „გლიომები“, რომელიც (პროფ. ალ. ნათიშვილის აზრით) „ყოველმხრივ ღირსეული, საინტერესო და საფუძვლიანია. თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ნერვული სისტემა კვლევა-ძიებისათვის მორფოლოგიაში უძნელეს დარგს წარმოადგენს, შრომა ჟღენტისა ჩვენს სამეცნიერო ჯერ კიდევ ღარიბ ლიტერატურაში ფრიადოსანისა და მოვლენათ უნდა ჩავთვალოთ“ (საექიმო ფაკულტეტისადმი მიმართული რეცენზიიდან).

„ჟღენტმა პირველმა შეადგინა სახელმძღვანელოები ქართულ ენაზე პათოლოგიურ ანატომიაში, რომელიც მედიცინის საფუძველია... პირველმა აღადგინა და დაამუშავა პათოლოგიის შესაფერისი ქართული ტერმინოლოგია. საქართველოში მან პირველმა მოგვცა მარტივ და მისაწვდომ ფორმებში ამა თუ იმ პროცესის მორფოლოგიურ თუ სხვაგვარ გამოვლინებათა ასახვის შესაძლებლობა... ჟღენტის სახელმძღვანელოები სანიმუშონი არიან საბჭოთა კავშირში ამ დარგში არსებულ სახელმძღვანელოებს შორის“ (აკად.

ვლ. ვორონინის და მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის, ირ. ტატიშვილის, წერილიდან. „კომუნისტი“, 1946, № 65).

ვლ. ჟღენტის ხელმძღვანელობით დაინერა 100-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა, მათგან – 30-მდე დისერტაცია. აქედან 16 – მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის, ხოლო 14 – კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად. მოამზადა სპეციალისტთა კადრები. მისი ხელმძღვანელობით კათედრასთან სათანადო მეთოდოლოგია შეისწავლა 100-ზე მეტმა სპეციალისტმა. მისი ხელმძღვანელობით გამოზრდილთაგან 12 პროფესორია, 10 დოცენტი, 10 – ასისტენტი, 2 – პროზექტორი. ვლ. ჟღენტმა განავითარა პათოლოგიურ-ანატომიური საქმე საქართველოში, შექმნა საუცხოო კათედრა და ყოველმხრივ მოაწყო სამეცნიერო-პედაგოგიური და პათოლოგიურ-ანატომიური მუშაობისათვის, მაკრო- და მიკრომუზეუმისა და ლაბორატორიითურთ. პროფ. ალექსანდრე მაჭავარიანის დახასიათებით, ვლ. ჟღენტი – მშვენიერი ლექტორი და პედაგოგია, საქართველოში საექიმო საქმის დიდი მოამაგე.

ვლ. ჟღენტი საზოგადო საქმიანობაშიც აქტიური მონაწილეობით არის ცნობილი, როგორც ექიმთა საზოგადოების პრეზიდიუმისა და პათოლოგთა საკავშირო მორიგი ყრილობის ორგანიზატორი, პათოლოგთა საკავშირო საზოგადოების საქართველოს განყოფილების თავმჯდომარე, თბილისის საბჭოს დეპუტატი, მედსანშრომის რესპუბლიკური კავშირის ცენტრალური კომიტეტის წევრი-კანდიდატი და სხვ. რედაქტორობდა რუსულიდან და გერმანულიდან ნათარგმნ სამედიცინო ნაშრომებს და სხვ.

ჯანმრთელობის დარგში საუცხოო მუშაობისთვის საკავშირო ჯანსაზღვრებში დააჯილდოვან იქნა „ჯანმრთელობის დაცვის ფრიადოსანს“. 1944 წლის მაისში დაჯილდოებულია საქართველოს სსრ მედსანშრომის ცენტრალური კომიტეტის და ჯანსაზღვრების მიერ მუშაობის საუკეთესო მაჩვენებლებისათვის სივლით, 1944 წლის ნოემბრის 4 საკავშირო პრეზიდიუმის მიერ ებოძა შრომის ნითელი დროში ორდენი თვალსაჩინო დამსახურებისათვის კულტურულ-სამეურნეო მშენებლობაში.

ცალკე გამოცემულია:

1. გლიომები: მორფოლოგიური გამოკვლევა. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტი, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - XV, 362 გვ.: ტაბ.: 27სმ.;
2. გლიომების შედარებითი პათოლოგია. - ტფ., 1924 (*ავანცე. 1-ლი სტ.*). - 4, (121-124) გვ.: 25სმ.. - ცალკე ამონაბეჭდი: ჩვენი მეცნიერება №11-12;
3. პათოლოგიური ანატომია. - ნაკვ. 1: ზოგადი ნაწილი / [ავტ. წინასიტყვაობით; საძიებ. შემდგ. ირ. ტატიშვილი]. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1926 (სსმუს პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტამბა). - [2], 230, [3] გვ.: 24 სმ.;

4. პათოლოგიურ-ანატომიური 231 აუტოპსიის მოკლე მიმოხილვა: [ტფილისის ქალაქის 1 საავადმყოფოს პროზექტურის მასალა 1924 წლ. განმავლობაში]. - [ტფ., 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.)]. - 207-223 გვ.; 26სმ.. - უთავფუ. - ცალკე ამონაბეჭდი: „თანამედროვე მედიცინა“, 1929 წ., III;
5. ზოგადი პათომორფოლოგიის დაზუსტებული გეგმა. - ნაკვ. 1. - თბ.: საქ. სამედიცინო ინსტიტუტი, 1932. - 84, [1] გვ.; 18 სმ.. - ხელნაწერის უფლებით;
6. ზოგადი პათოლოგიური ანატომია. - [მე-2 გამ-მა]. - ტფ.: სახელგამი, 1934. - XII, 439 გვ.; 22სმ.; მე-3 შევსებული, შესწორებული და ილუსტრირებული გამოცემა. - თბ.: საქბიომედგამი, 1938 (კომუნისტის სტ.). - VIII, 736 გვ.: 1 ჩართ. ფურც. ილ.; 22 სმ.. - თავფურცელის მეორე გვერდზე სათაური რუსულ ენაზე. - დანართი: საძიებელი-ინდექსი (გვ. 706-732); გამოცემა მე-4, შესწ. და ილუსტრირებული. - თბ.: საქმედგამი, 1941. - 452 გვ.: ილ.; 23სმ. - დანართი: საძიებელი გვ. 431-46; მე-5 შესწ. და შევს. გა-მა. - თბ.: საქმედგამი, 1945 (საქ. ადგ. მრეწვ. სახ. კომიტის სტ.). - [2] 380 გვ.: სურ.; 25სმ. - სათაურის წინ: პროფ. ვლ. ჟღენტი. მეცნ. დამსახ. მოღვაწე. - დანართი: „საძიებელი“, გვ. 363-375. - თავფურცელის მე-2 გვ. - სათაური რუსულ ენაზე. - ბიბლიოგრაფია: „ზოგიერთი ნასარგებელი ლიტერატურული წყაროები“, გვ. 376;
7. კიბოს ეტიმოლოგია. - თბ.: საქმედგამი, 1938. - 16 გვ.; 24სმ.. - უთავფურცლო. - აღწერილია კანის სათ. მიხედვით;
8. თანამედროვე მედიცინის შესაძლებლობანი დაავადების გამოცნობის საქმეში ქ. თბილისის სასექციო მასალის მიხედვით / შემდგ.: ვლ. ჟღენტი, ი. ტატიშვილი, ა. ჯორბენაძე, მ. კალაშნიკოვი. - თბ.: საქმედგამი, 1939. - 60 გვ.: დიაგრამები. 4 ჩართ. ფურც. ტაბ.; 21სმ. - ბიბლიოგრაფია: Некоторые литературные источники (გვ. 56-60);
9. სპეციალური პათოლოგიური ანატომია. - ნან. 1. - [თბ.]: საქმედგამომცემლობა, 1939 (სახელგამის სტამბა). - 166, [2] გვ.; 21სმ. - ბიბლიოგრაფია: ზოგიერთი ნახელმძღვანელი ლიტერატურული წყაროები (გვ. 164-165); მე-2 შესწორებული და შევსებული გამოცემა. - ნან. 1. - თბ., 1942. - 116 გვ.; 24 სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 115; ნან. 2. ნაკვ. 4. დიგესტიურ ორგანოთა სისტემის დაავადებანი. - თბ.: საქმედგამი, 1942. - 104 გვ.; 24 სმ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 102; ნან. 2. ნაკვ. I-IX: ექიმთა და სტუდენტთათვის. - თბ.: საქმედგამი, 1943. - 312 გვ.; 24 სმ.; მე-3 შესწორებული და შეკრებილი გამოცემა. - თბ.: საქმედგამი, 1945 (საქმედგამის სტ.). - 546 გვ.; 27 სმ.. - დანართი: „საძიებელი“, გვ. 552-63 თავფურც. მე-2 გვ.. - სათაური რუსულ ენაზე. - ბიბლიოგრაფია: „ზოგიერთი ნასარგებელი ლიტერატურული წყაროები“, გვ. 549-51;
10. გულისა და სისხლძირითა დაავადებანი ქ. თბილისის პათოლოგიურ ანატომიურ მასალაში / ვლ. ჟღენტი; საქ. სსრ მეცნ. აკად., კლინიკ. და ექსპერიმ. კარდიოლოგიის ინ-ტი. - თბ.: საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამოცმ. საქმ. სამმართვე. 1-ლი სტ.). - 112 გვ.; 24 სმ.. - რეზ. რუს. ენ.;

11. პათოლოგანატომიური სექციის ტექნიკა. - თბ.: საქმედგამი, 1951 (საქმედგამის სტ.). - IV, 516 გვ.: ილ.; 21სმ.;
12. თანამედროვე პათოლოგიის ზოგიერთი საკითხი / ვლ. ჟღენტი. - თბ.: საქმედგამი, 1952 (საქმედგამის სტ.). - 24 გვ.; 20 სმ.. - (ექიმის ბიბლიოთეკა; № 8);
13. უჯრედული პათოლოგიის კრიტიკა პავლოვური მოძღვრების საფუძველზე. - თბ.: საქმედგამი, 1952 (საქმედგამის სტ.). - 32 გვ.; 21სმ.. - (ექიმის ბიბლიოთეკა; № 9).

მისი რედაქციით გამოცემულია:

1. Украинская медицинская декада в Грузии: Докл. и прения / Редкол.: В.К. Жгенти, А. Джиджадзе, П.П. Кавтарадзе. - Тифлис: Груз. мед. о-во, 1936. - 326 с.: IX л. ил.; 24см.;
2. Рефераты из журнала „Танамедрове медицина (за 1924-1934 гг.) / Под ред. проф.: К. Цома, В. Жгенти, П. Кавтарадзе. - Тбилиси: Биомедгиз Грузии, 1937 (Тип. „Заря Востока“). - 159 с.; 23см.;
3. Натишвили, А. Н. Руководство по секции мозга: Пособие для студентов / Дейст. чл. АН ГССР проф. А.Н. Натишвили; Отв. ред. В.К. Жгенти. - Тбилиси: Изд-во и тип. Грузмедгиза, 1952. - 49 с.; 23 см.

ვლ. ჟღენტის შრომები:

1. О гистологических изменениях при сыпном тифе: [Сообщение в медицинском совещании Одесской Ст. гор. больницы 8 июня 1920 г.]
2. Euphthalmomyelitis acuta non putulenta. К вопросу о специфичности гистологических изменений мозга при сыпном тифе // Одесский сборник по сыпному тифу. - Одесса, 1921. - Вып. II.;
3. О дивертикулах сердечной сорочки // Ученые записки высшей школы гор. Одессы. Отдел медицины и гистологии. - Одесса, 1921. - Т. 1;
4. ცენტრალური ნერვების სისტემის მეორადი მრავლობითი გლიომები // თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1923. - № 3. - გვ. 307-323;
5. К вопросу о сифилисе легких у взрослых // Вестник Народного комиссариата здравоохранения ССР Грузии. - 1923. - № 4-6;
6. გლიომების შედარებითი პათოლოგია // ჩვენი მეცნიერება. - 1924. - აპრილი-მაისი. - № 11-12. - გვ. 121-124;
7. ჰეტეროტოპული გლიური სიმსივნეები // თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1924. - № 4. - გვ. 92-111;
8. К учению о глиомах // Вестник Народного комиссариата здравоохранения ССР Грузии. - 1924. - Июнь. - с. 84-97;
9. К вопросу о вторично-множественных глиальных новообразований центральной нервной системы // Вестник Народного комиссариата здравоохранения ССР Грузии. - 1925. - № 4-6;
10. თანამედროვე მდგომარეობა სიმსივნეების საკითხის შესახებ: [მოხსენება სრულიად საქართველოს ექიმთა მე-4 კონგრესზე]. - თბ., 1926;

11. პროფესორი სიმონ გოგიტიძე: [ბიოგრაფიული და მეცნიერული ცნობები. შედგენილია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტის დავალებით. მოხსენებულია ქართველ ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა საზოგადოების, განსვენებულ პროფ. ს. გოგიტიძის ხსოვნის აღსანიშნავ საგანგებო სხდომაზე 1927 წლის 31 მარტს] // თანამედროვე მედიცინა. - 1927. - მარტი-აპრილი. - № 3-4. - გვ. 99-110;
12. О некоторых морфологических изменениях надпочечных желез при острой трофической малярии // Одесский медицинский журнал. - 1927. - № 1-6;
13. Профессор Михаил Михайлович Тизенгаузен: [Биографический и критический очерк] // Одесский медицинский журнал. - 1927. - № 1-6;
14. სამკურნალო ფაკულტეტი 1918-1928 წწ.: [თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტის ისტორია, შედგენილი უნივერსიტეტის გამგეობის დავალებით. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 1918-1928 წ.]. - თბ., 1928;
15. სამკურნალო ფაკულტეტი: [სამკურნალო ფაკულტეტის დაწესებულებათა მიმოხილვა] // თანამედროვე მედიცინა. - 1928. - იანვარი-თებერვალი. - № 1-2. - გვ. 111-132;
16. თბილისის პათოლოგიურ-ანატომიური მასალის ხასიათის საკითხისათვის: [მიხედვით ქალაქის I საავადმყოფოს პროზექტურის 1925 წლის 239 აუტოპსიის მასალის მიხედვით] // თანამედროვე მედიცინა. - 1929. - № 6-7. - გვ. 288-299;
17. პათოლოგიურ-ანატომიური 231 აუტოპსიის მოკლე მიმოხილვა: [თბილისის I ქალაქის საავადმყოფოს მასალა 1924 წლის განმავლობაში] // თანამედროვე მედიცინა. - 1929. - № 3. - გვ. 207-224;
18. Für Frage der allgemeinen granulomatösen kanthomatose // Virchows Archiv. - 1931. - Bd. 282. - Heft 2;
19. უმაღლესი სამედიცინო განათლებისა და სამედიცინო მეცნიერული კვლევა-ძიების მიღწევები საქართველოში მსოფლიოს უდიდესი რევოლუციის 15 წლისთავზე // თანამედროვე მედიცინა. - 1932. - № 7-8. - გვ. 5;
20. პროფესორი ვლადიმერ ვასილის ძე ვორონინი: (მეცნიერულ-პედაგოგიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის გამო) // საბჭოთა მედიცინა. - 1936. - № 6-7. - გვ. 19-23;
21. Микроскопическое исследование желез внутренней секреции девочки-микроцефальки Питы // Проблемы нервной физиологии и поведения: Сборник, посвящ. двадцатипятилетию науч., пед. и обществ. деятельности засл. деят. науки, проф. Ивана Соломоновича Бериташвили / АН СССР, Груз. фил.. - Тифлис: АН СССР, Груз. фил., 1936 (Тип. „Техника да Шрома“). - Стр. 491-494;
22. პროფესორი ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე ნათიშვილის მოღვაწეობის 30 წლისთავისათვის // საბჭოთა მედიცინა. - 1937. - № 1. - გვ. 5-10;
23. უმაღლესი მედგანათლების ისტორიისათვის საქართველოში // საბჭოთა მედიცინა. - 1937. - № 10. - გვ. 37-45;
24. უმაღლესი კვალიფიკაციისა და მეცნიერულ-პედაგოგიური კადრების მომზადება 20 წლის მანძილზე 1921-1941 წწ. // Народное здравоохранение в Грузинской ССР. XX лет: [Сборник статей] / Наркомздрав Груз. ССР. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1941. - 140 с.: портр., ил.; 26 см.. - Прил. к № 1-2 журн. „Сабчота медицина“;
25. უმაღლესი სამედიცინო სკოლები საქართველოში სახელოვან 20 წლისთავზე // Народное здравоохранение в Грузинской ССР. XX лет: [Сборник статей] / Наркомздрав Груз. ССР. - Тбилиси: Грузмедгиз, 1941. - 140 с.: портр., ил.; 26 см.. - Прил. к № 1-2 журн. „Сабчота медицина“;
26. К вопросу о точности клинической диагностики в в/госпиталях гор. Тбилиси по материалам Патолого-анатомического центра Управления в/госпиталей НКЗдрава Грузинской ССР / Совместно с проф. И. Татишвили. - Рукопись. - Тбилиси, 1944. - Доложено;
27. К вопросу о характере секционного материала Патолого-анатомического центра Управления в/госпиталей НКЗдрава Грузинской ССР / Совместно с проф. И. Татишвили. - Доложено 1/VI 1944 года;
28. თეორიული მედიცინა საქართველოში 1921-1946 წწ.;
29. ხუთილის პათომორფოლოგიის საკითხისათვის / დოც. ა. ჯორბენაძესთან ერთად. - მზადაა ხელნაწერის სახით;
30. სიმსივნეების შედარებითი პათოლოგიის საკითხისათვის / დოც. ა. ჯორბენაძესთან ერთად. - ხელნაწერი.

გარდა ამისა, გამოქვეყნებულია:

1. ვებროლოთ ჭლექს და მის მოკავშირეებს // კომუნისტი. - 1927. - 4 ივნისი. - №125. - გვ. 3;
2. უმაღლესი სამედიცინო განათლება ჩვენში // კომუნისტი. - 1934. - 11 მაისი. - №108. - გვ. 2;
3. წერილი რედაქციის მიმართ: [თსუ პროფესორის გამოხმაურება 21 მარტის „კომუნისტში“ სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ გამოქვეყნებულ წერილზე: „საბჭოთა სახელმძღვანელო თუ ფაშისტური დემაგოგია“] // კომუნისტი. - 1937. - 28 მარტი. - გვ. 4;
4. „ამხანაგი სტალინის სიტყვა არის დროშა, რომლითაც ჩვენ ნავალთ მონინავე მეცნიერების მწვერვალისაკენ“ // საბჭოთა აფხაზეთი. - 1938. - 23 მაისი. - №116. - გვ. 1;
5. ამხანაგი სერგო ორჯონიკიძე // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1939. - მარტი. - №3. - გვ. 12-19;
6. ექიმთა კადრების სამჭედლო: [თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის მიღწევები] // კომუნისტი. - 1939. - 22 ივნისი. - №141. - გვ. 3;
7. ი. მ. სეჩენოვი. თავის ტვინის რეფლექსები // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1939. - სექტემბერი-ოქტომბერი. - №9-10. - გვ. 91-94. - რეცენზია; რა მიღწევებით ეგებება თბილისის სახელმწიფო

- ინსტიტუტი საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) XVIII ყრილობას // საბჭოთა მედიცინა. - თბილისი, 1939. - თებერვალი. - №2. - გვ. 9-12;
9. „საკავშირო კპ (ბ) ისტორიის მოკლე კურსის“ გამოშვების წლისთავი: [ამხანაგების: ვლ. ჟღენტის, თამარ გაგნიძის, ვლ. შუბლაძის, ვ. იმედაშვილის და სხვ. წერილები] // კომუნისტი. - 1939. - 9 სექტემბერი. - №207. - გვ. 3;
 10. ექიმთა ახალი კადრები: [თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო ინსტიტუტის 1940 წლის გამოშვება] // კომუნისტი. - 1940. - 2 ივლისი. - №150;
 11. ლირსანიშნავი იუბილე: პროფესორ ვ. ვ. ვორონინის მოღვაწეობის 50 წლის შესრულების გამო: [სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. 25 იანვარი] // კომუნისტი. - 1940. - 26 იანვარი. - №20;
 12. სამედიცინო მეცნიერებანი საბჭოთა საქართველოში 20 წლის მანძილზე (1921-1941) // თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1941. - ტ. 1. - გვ. 7-42;
 13. საქართველოს უმაღლესი სამედიცინო სკოლები და სამედიცინო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები სახელოვან 20 წლისთავზე // საბჭოთა მედიცინა. - 1941. - №1-2. - გვ. 75-84;
 14. უმაღლესი კვალიფიკაციის სამედიცინო კადრების მომზადება საქართველოს სს რესპუბლიკაში // საბჭოთა მედიცინა. - 1941. - №1-2. - გვ. 36-42;
 15. Высшая медицинская школа и подготовка медицинских кадров высшей квалификации в Грузинской ССР за 25 лет // XXV лет народного здравоохранения в Грузинской ССР 1921-1946. - Тбилиси, 1946. - с.162-172;
 16. Медицинская наука в Грузинской ССР за 25 лет // XXV лет народному здравоохранению в Грузинской ССР 1921-1946. - Тбилиси, 1946. - с.115-161;
 17. ადამიანის თავის ტვინის ცისტიცერკოზის პათომორფოლოგიისათვის / ვლ. ჟღენტი, ლ. შარაშიძე // მაღარისა და სამედიცინო პარაზიტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ბიულეტენი. - თბილისი, 1952. - №1(15). - გვ. 25-35. - რეზ. რუს. ენაზე. - ბიბლიოგრ.: გვ. 35;
 18. თირკმლების სისხლძარღვთა პათომორფოლოგია ექსპერიმენტული ჰიპერტონიის დროს / ვ. ჟღენტი, ი. ტატიშვილი, ლ. შარაშიძე // კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1952. - ტ. 1. - გვ. 313-319;
 19. მასალები ჰიპერტონიული დაავადების პათომორფოლოგიის შესწავლისათვის / ვ. ჟღენტი, ი. ტატიშვილი, ლ. შარაშიძე // კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1952. - ტ. 1. - გვ. 321-361;
 20. Применение функционального анализа в теории тонких упругих сферических оболочек // Сообщение Академии наук Грузинской ССР, т. XIII. - 1952. - № 5. - стр.257-63.

მის შესახებ:

1. ჭავჭავაძე, შ. საბჭოთა სახელმძღვანელო თუ ფაშისტური დემავოგია?: [იურიდიული დარგის სტუ-

- დენტების წერილი დ. კოსოროტოვის წიგნის „სასამართლო მედიცინის“ სწავლების აკრძალვის მოთხოვნით თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტზე] / შ. ჭავჭავაძე, პ. ლეჟავა, ა. მამალაძე // კომუნისტი. - 1937. - 21 მარტი. - №65. - გვ. 3;
2. კომუნისტთა და უპარტიოთა სტალინური ბლოკის კანდიდატები [თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატობაზე: ვ. ყ. ჟღენტი, გ. მ. ფრუიძე, ა. თ. კვაჭაძე, ე. ი. ჩერქეზია, ა. მ. იაკობიძე, კ. ნ. ჩაგუნავა, ე. ი. ძნელაძე, ნ. გ. არეშიძე, გ. პ. თევზაძე]: [ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1939. - 16 დეკემბერი. - №288. - გვ. 3;
 3. საექიმო აქტიდან ამხ. ფ. ე. მახარაძის გვამის გაკვეთის შესახებ // კომუნისტი. - 1941. - 14 დეკემბერი. - №296. - ხელს აწერენ: ვ. ჟღენტი, ი. ფრანგულიანი;
 4. მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის პროფესორ ვლ. ჟღენტის სახელმძღვანელოები: [ბიბლიოგრაფია] / ვლ. ვორონოვი, ირ. ტატიშვილი // კომუნისტი. - 1946. - 29 მარტი. - №65.

წყარო:

1. ახალი სამედიცინო წიგნები // მუშა. - 1939. - 23 თებერვალი. - № 44;
1. კომუნისტთა და უპარტიოთა სტალინური ბლოკის კანდიდატები [თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატობაზე: ვ. ყ. ჟღენტი და სხვ.]: [ბიოგრაფიული ცნობები] // კომუნისტი. - 1939. - 16 დეკემბერი. - №288. - გვ. 3;
1. Проф. Мачавариани, А. Характеристика профессора Жгенти Владимира Каплановича: [ხელნაწერი მედინსტიტუტის სამდივნოდან]. - 1940. - 30 ნოემბერი;
2. Приказ Всесоюзного Комитета по делам Высш. шк. - № 1339/К. - 1940. - 27 июля;
3. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიისგან: საქართველოს სსრ მეცნიერების აკადემიის ნამდვილი წევრობის კანდიდატები // კომუნისტი. - 1944. - 26 იანვარი. - № 18. - გვ. 2.

ჟღენტი, თინათინ [თაოფილე] გიგოს ქა

(1887, 12/X – 1937, 25/IV) – რევოლუციონერი, პროპაგანდისტ-აგიტატორი, ორგანიზატორი, ჟურნალისტი და მასწავლებელი, გურიის რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი მთავარი ხელმძღვანელი, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. დაბლა-ციხეში, ჩოხატაურის თემში 1887 წლის ოქტომბრის 12, ზოგი შემცდარი ცნობით – 1886). დაამთავრა სოფ. ტირძისის ორკლასიანი სასწავლებლო სკოლა (1901); 1902 წლიდან ზემო ხეთის სამრევლო-საეკლესიო სკოლის მასწავლებლად გამწესდა, ამავე დროიდან „კვალის“ გავლენით რევოლუციურ მუშაობაში ჩაება. ჯერ კიდევ 16 წლისა აქტიურად მონაწილეობდა გურიის რევოლუციურ მოძრაობაში. 1903 წელს დააპატიმრეს პროპაგანდა-აგიტაციისათვის (როცა გურიის ერთ-ერთი მღვდლის რჩევით მაზრის

უფროსმა გლეხობა ხალხში ძლიერად მიჩნეულ ლომისკარელის ხატზე დააფიცა და პროპაგანდისტ-აგიტატორების გაცემა მოსთხოვა, გლეხებმა პირველად თ. ჟღენტი, იასონ მეგრელიძე და სამ. კალანდაძე გასცეს. ამის გამო პროვოკატორი მღვდელი ტერორისტებმა მოკლეს, ხოლო ლომისკარელის ხატი, ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის დადგენილებით, ტერორისტმა გ. ძნელაძემ გაიტაცა და გადაამალა). თ. ჟღენტი, ციხიდან განთავისუფლების შემდეგ, 1904 წელს, მუშაობდა ბათუმის ნავსადგურში მტვირთავად, იმავე დროს ადგილობრივ ორგანიზაციებში არალეგალურ პარტიულ მუშაობას აწარმოებდა. სოციალ-დემოკრატიულ პარტიულ განხეთქილების (1903) შემდეგ ბოლშევიკურ ფრაქციას მიემხრო; პარტიულ-პოლიტიკურ პროპაგანდას ეწეოდა გურიის გლეხობასა და ბათუმის მუშებში. 1905 წელს გაიგზავნა ჭიათურას ბოლშევიკურ ორგანიზაციაში სამუშაოდ (მუშაობდა ზედა რგნის რაიონში: სამუშაოდ დროს – შავი ქვის მაღაროს მუშებში, კვირა-უქმე დღეებში – გლეხთა მიტინგებზე). თ. ჟღენტის მონაწილეობით:ა) 1903 წელს ბათუმის პარტიულმა ყრილობამ უარყო ტერორი, გურია რაიონებად დაჰყო და ათისთავ-ასისტანტობა შემოიღო; ბ) ხიდისთავის ბოლშევიკურმა კონფერენციამ დაადგინა ბოლშევიკური წრეების ცალკე მოწყობა და უჯრედებში ბოლშევიკური ხაზით მუშაობა; გ) ჩოხატაურში (გრ. ცინცაძეს, დი. კოტრიკაძესა და იასე ცინცაძესთან ერთად) შეადგინა ჯგუფი, რომელიც მთელ ზემო გურიაში გლეხთა მიტინგებს მართავდა; დ) 1905 წლის ზაფხულში გურიაში ხალხის მოთხოვნილებათა გამოსაკვლევად ჩამოვლილ სულთან კრიმ-გირეის (მეფისნაცვლის რწმუნებულს) ნაწილში საზოგადოებაში მოთხოვნილებანი წარუდგინა დამფუძნებელი კრების მოწვევისა და სხვ. შესახებ; ე) 1905 წლის 17 ოქტომბრის მანიფესტის დღეებში მუშაობდა ჭიათურის პარტიულ ორგანიზაციაში და ნითელრაზმელებს კრებდა; ვ) 1906 წელს მონაწილეობდა გურიაში პოლკოვნიკ კრილოვის დამსჯელი რაზმების შემოსევის წინააღმდეგ გამართულ პარტიულ თათბირზე (გურიის მოძრაობის ხელმძღვანელების ეს თათბირი გაიმართა აღმოსავლეთ გურიაში, სოფ. ციხეში, ძმათა – გიგო, ალექსანდრე, დიმიტრი და ერმილე შარაშიძეთა – სამეურნეო სკოლის შენობაში, რომელიც კრილოვის დამსჯელმა რაზმმა ცეცხლით გაანადგურა). ამ თათბირზე მონაწილეობდნენ: რუსი სოციალ-დემოკრატი ფეოდოროვი, ჭოლა ლომთათიძე, თედორე კალანდაძე, ილ. კალანდაძე, ბიქ. ბოლქვაძე და სხვ. – ირჩეოდა დამსჯელ რაზმთან შეტაკების საკითხი. ფეოდოროვმა მოითხოვა შეტაკება: „მარქსისტებს კომპრომისი არა სწამთო. თუ ჩვენ აქ დავიხოცებით, სამაგიეროდ, გერმანიაში სოციალ-დემოკრატები ბევრიაო“. მასვე ემხრობოდა თედორე კალანდაძე. – ილ. კალანდაძემ რეპლიკით უპასუხა: „გიჟია ოხერი! გერმანიაში სოციალ-დემოკრატები ბევრია და ამიტომ თქვენ აქ დაიხოცეთ“-ო. შეტაკების

საკითხის გადაჭრა თვით დემოკრატის (ხალხს) მიენდო: ყველა სოფელში მიტინგებზე გაიმართა ფარული კენჭისყრა. დაიდგა ყუთები – შავი და თეთრი: თუ შავში მეტი კენჭი აღმოჩნდებოდა, ნიშანი იყო შეტაკების. კენჭით მიღებულ იქნა შეტაკება, მაგრამ მეფის ჯარების ორივე მხრიდან სწრაფი შემოტევის გამო, გურიის ხელმძღვანელებმა ხალხს და ნითელ რაზმს ურჩიეს იარაღის დაყრა და მისი გადაამალვა მომავალი ბრძოლები-სათვის.

1907 წლის დასაწყისში თ. ჟღენტი კვლავ დააპატიმრეს და რამდენიმე საათი ცემით აწამეს გამოსატყუებლად, ხოლო რაკი ვერ გამოტყუეს – ციხეში ჩააგდეს. ორი წლის პატიმრობის შემდეგ, 1909-1910 წლებში პარტიულ მუშაობას აწარმოებდა ჭიათურას, გურიასა და აჭარაში. 1911 წელს სამხედრო სასამართლომ 28 რევოლუციონერთან ერთად გაასამართლა (რომელთაგან 6-ს ჩამოხრჩობა მიესაჯა) და 102-ე მუხლის ძალით 4 წლის კატორღის მაგიერ, მცირეწლოვნობის გამო, 2 წლით პატიმრობა მიუსაჯა 1905-1906 წლების რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისთვის („მორაპნის რესპუბლიკის“ საქმეზე). 1913 წელს ხელმძღვანელობდა ქუთაისის გაერთიანებულ პარტიულ კომიტეტს და ადგილობრივ პარტიულ ორგანოში თანამშრომლობდა. იმავე წელს დელეგატად გაიგზავნა კავკასიის II კონფერენციაზე (სადაც მონაწილეობდნენ: ევგ. გეგეჭკორი, ნოე რამიშვილი, სევ. კუხალეიშვილი, შალვა ელიავა, ნოე ხომერიკი, მელ. ბერიშვილი და სხვ. დღის წესრიგი: აგრარული საკითხი, მოხსენება ნოე რამიშვილისა კოოპერაცია შალვა ელიავასი. აქვე უნდა მოესმინათ ნ. ჟორდანიას მოხსენება ეროვნულ საკითხზე, რაც მოიხსნა ნ. ჟორდანიას უნებლიედ დაუსწრებლობის გამო). 1913 წელს თ. ჟღენტი ხელახლა დააპატიმრეს. მსოფლიო ომის პირველ ხანებში სარიცამიში იმყოფებოდა, შემდეგ – სპარსეთში. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დღეებში შერეფხანეში (სპარსეთი) მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარედ აირჩიეს; შერეფხანის გარნიზონმა დელეგატად გაგზავნა კავკასიის არმიის მე-3 ყრილობაზე. შემდეგ მუშაობდა თბილისში. 1918 წელს თბილისის ბოლშევიკურმა ორგანიზაციამ გაგზავნა უკრაინას, სადაც კიევის არალეგალური სამხედრო შტაბის დავალებით, ოდესის ოლქში შეიარაღებული აჯანყების მოწყობისათვის მუშაობდა. 1919 წელს ნითელ პარტიზანებს მეთაურობდა, იმავე დროს ქ. ელისავეტგრადის სამხედრო კომისრად და გარნიზონის უფროსად დაინიშნა. დენიკინის მიერ ოდესის ალების შემდეგ, თ. ჟღენტი თბილისის ჩამოვიდა არალეგალური მუშაობისთვის, რომლის დროსაც არაერთხელ დააპატიმრეს მენშევიკებმა. 1921 წლის მარტის 17-18 ბათუმის ციხიდან გათავისუფლებული (ს. ქავთარაძეს, მ. ტოროშელიძესა და სხვებთან ერთად), არჩეულ იქნა აჭარის პირველი რევკომის წევრად, ბათუმისა და აჭარის სამხედრო კომისრად, შემდეგ პარტიის აჭარის საოლქო კომიტე-

ტის მდივანად. 1922 წელს საქართველოს რევკომ-მა სვანეთში გაგზავნა აჯანყების ჩასაქრობად, სადაც თ. ჟღენტმა მოიწვია სვანთა საბჭოების პირველი ყრილობა, სვანები მშვიდობიანად განაიარაღა (მიიღო 500 ვინტოვკა და 4 ტყვიამფრქვევი), რის შემდეგაც ქართული დივიზიის სამხედრო კომისრად დაინიშნა. 1925 წელს კვლავ აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანად აირჩიეს. 1927 წელს მუშაობდა საქ. კპ (ბ) ცკ-ს საორგანიზაციო განყოფილებაში, შემდეგ პარტიის გამგედ და ძველ ბოლშევიკთა საზოგადოების მდივანად. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების პირველი დღეებიდანვე არჩეული იყო საქართველოს კპ (ბ) ცკ-ს და საქართველოს ყველა მოწვევის ცკ-ის პრეზიდიუმის წევრად, 1933 წელს აირჩიეს საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის (ცკ-ის) მდივანად.

1921 წელს, ბათუმის დასაცავად ოსმალეთის ჯარებთან ბრძოლის დროს თაოსნობისა და მამაცობისათვის, ბათუმის ოლქის სამხედრო-რევოლუციურმა კომიტეტმა დასაჯილდოებლად წარადგინა, ხოლო წითელი არმიის არსებობის 10 წლისთავზე საკავშირო რევოლუციურმა საბჭომ საპატიო სიგელით დააჯილდოა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1906 წელს. წერილებს ათავსებდა სხვადასხვა გაზეთში გიზოს ფსევდონიმით. 1920 წელს გაზ. „კომუნისტის“ მდივანი იყო, 1928 წლიდან – „რევოლუციის მატინეს“ რედაქტორი. აქ მოათავსა რევოლუციური მოძრაობის შესახებ წერილები და მოგონებანი. გარდაიცვალა 1937 წლის მაისის 25.

ცალკე გამოცემულია:

1. იყო თუ არა ობიექტური პირობები საქართველოს გასაბჭოებისა? - ბათუმი, 1921;
2. წერილი ამხ. წითელ არმიელს. - ტფ.: გამ. ქართული ჯარების პოლიტიკური განყოფილებისა, 1923 (სამხედრო სტამბა). - 37 გვ.; 24სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. მილიციონური ჯარი, მისი პრინციპიალური და პრაქტიკული მხარეები / სერგო ორჯონიკიძის წინასიტყვაობით. - ტფ.: ქართულ მსროლელ დივიზიის პოლიტგანყოფილება, 1924 (სამხედრო კომისარიატის სტ.). - IV, 31 გვ.; 21სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. 1905 წელი გურიაში: [ძღვანად ამხ. სოსო ჯულამვილს (სტალინს)]. - ბათომი: გაზ. ფუხარას გამოცემა, 1925 (აჭარისტანის სახელმწიფო შინა ვაჭრობა-მრეწველობის პოლიგრაფიული განყოფილება). - 100 გვ.; 22სმ. - დამატება: საჭირო განმარტება. (ამხ. თენგიზ ჟღენტის „1905 წელი გურიაში“-ს გამო). აპ. წულაძისა. - [რეპრესირებული გამოცემა]; **მე-2** გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 133 გვ.: სურ.; 22სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა]; **მე-3** შესწ. და შევს. გამოც. - ტფ.: შრომა, 1931 (კოლექტივი). - 169, II გვ.; 23სმ.;
5. რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.) / საქ. კპ (ბ) ცკ. პარტიის განყოფ. - ტფ.:

სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 86, II გვ.; 23სმ. - დანართი: სამხედრო სასამართლოს განაჩენი შორაპნის მოძრაობის მონაწილეთა საქმეზე. - [რეპრესირებული გამოცემა];

6. სოფლის კომუჯრედები და ღარიბი გლეხობა (ამიერ-კავკასიის საოლქო კომიტეტის საკავშირო კომპ. (ბ) ცკ. ოქტომბრის პლენუმის რეზოლუციების დანართით ღარიბთა შორის მუშაობის შესახებ). - ტფ.: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 73, [1] გვ.; 15სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
7. რ.ს.დ.მ.პ. მეორე ყრილობის მოკლე მიმოხილვა / საქართველოს კომპარტიის (ბ) ცკ. და ტ.კ. პარტ. - [ტფ.]: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 76, [3] გვ.; 18სმ. - ბიბლიოგრაფია, გვ. 77-79;
8. რევოლუციონური მოძრაობა სამეგრელოში 1905 წ. - ტფ.: სახელგამი, 1929 (პ/ტრ. მე-2 სტ.). - 84 გვ.; 21სმ.;
9. პროლეტარული რევოლუციის შეიარაღებული ძალა: წითელი არმიის ისტორიისათვის. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 104 გვ.; 18სმ.;
10. რუსეთის ს.-დ. მ. პ. მესამე ყრილობა: (25 წლისთავის შესრულების გამო) / საქართველოს კომპარტიის (ბ) ც. კ. პარტიის განყოფილების რედაქციით. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 64 გვ.; 22სმ.;
11. ბოლშევიკური ბრძოლის ათი წელი: (1917-1927). საქართველოს კომპარტიის (ბ) მოკლე ისტორიული მიმოხილვა. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931 (სახელგამის მე-2 სტ.). - 154, [1] გვ.; 18სმ.;
12. 1905 წელი გურიაში / პ/მგ. რედ. ე. ბეღია. - [ტფ.]: საქ. კ.პ.(ბ)ც.კ. პარტგამომცემლობის გა-მა და მე-II სტ., 1936. - 206 გვ.; 22სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. გლეხოვი, ა. ვ. კავშირი დიდებული საქმე! სოფლის მომხმარებელი საზოგადოება / [თარგმანი თენგიზ ჟღენტისა]. - ქუთაისი: ი. რუხაძის გამოცემა, 1913 (პ. ფერაძისა და კარნაუხოვის სტ.). - უთავფურცლო, 48 გვ.; 20სმ.

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. Содействие подготовке к очередным призывам в ряды РККА: Пособие для центр. и местн. гражд. органов ССРГ и подведомственных им предприятий, учреждений и организаций / С предисл. Тенгиза Жгенти; Правительств. комис. содействия очередным призывам при Всегруз. ЦИКе. - Тифлис: Прав. ком. содействия очередн. приз. при Всегруз. ЦИКе, 1936 (Тип. „Заря Востока“). - 103, [2] с.: табл.; 21 см.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი ზემო გურიიდან // სასოფლო გაზეთი. - 1912. - №3. - გვ. 12;
2. აზერბაიჯანი: [ეკონომიკურ-პოლიტიკური მდგომარეობა] // კომუნისტი. - 1920. - 23 ივნისი. - №5. - გვ. 2;

3. დღევანდელი რეპრესიების გამო // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 25 ივლისი. - №7. - გვ. 2;
4. ევროპის ბურჟუაზიის უკანასკნელი იმედი: [პოლონეთის თეთრი გვარდიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1920. - 8 ივნისი. - №5. - გვ. 1-2;
5. კომუნისტების დევნა: [წერილები] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 9 ივლისი. - №19. - გვ. 2-3. - წერილებს შორის: ყალბი საბუთების და ჭორების ფაბრიკაცია თბილისში / თენგიზ ჟღენტი;
6. პოლიტიკური მდგომარეობა: [კონტრრევოლუცია საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ] // კომუნისტი. - 1920. - 11 ივნისი. - №8. - გვ. 1; 12 ივნისი. - №9. - გვ. 1;
7. რატომ გვინდა საბჭოები // კომუნისტი. - 1920. - 9 ივნისი. - №6. - გვ. 2; 10 ივნისი. - №7. - გვ. 2-3. - 9 ივნისის ნომერში წერილი ხელმოუწერელია;
8. რუსეთის კონტრრევოლუციის ლიკვიდაცია სრულდება: [ვრანგელის ჯარის განადგურება] // კომუნისტი. - 1920. - 27 ივნისი. - №9. - გვ. 3;
9. საბჭოთა რუსეთი ახლა ეკონომიურად იმარჯვებს // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 18 ივნისი. - №1. - გვ. 2;
10. საბჭოთა რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური მიმოხილვა // კომუნისტი. - 1920. - 19 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
11. საბჭოთა ჯარი // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 26 ივნისი. - №8. - გვ. 2;
12. „საქართველოს კომუნისტის“ რედაქციას: [წერილი ციხიდან მძიმე რეჟიმის გამო] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 8 ივლისი. - №18. - გვ. 3;
13. მთელი და მთავარი ყურადღება საქართველოს წითელი ლაშქრის შექმნას // კომუნისტი. - 1922. - 1 მარტი. - №47. - გვ. 1;
14. სვანეთის მდგომარეობა // კომუნისტი. - 1922. - 30 აგვისტო. - №197. - გვ. 2;
15. მოწოდება წითელ ლაშქარში გასანვევ ახალგაზრდობისათვის // კომუნისტი. - 1923. - 13 აპრილი. - №82. - გვ. 2;
16. საქართველოს წითელი ჯარი // კომუნისტი. - 1923. - 7 ნოემბერი. - №257. - გვ. 5;
17. ქართულ ჯარში დეზერტირობას ადვილი არ უნდა ჰქონდეს // კომუნისტი. - 1923. - 27 ივნისი. - №145. - გვ. 3;
18. ოქტომბრის რევოლუციის 7 წლისთავი და ქართული წითელი ლაშქარი // კომუნისტი. - 1924. - 7 ნოემბერი. - №256. - გვ. 3;
19. რა მოხდა გურიაში: [დამოუკიდებლობის კომიტეტის და მასში შემავალი პარტიების დაშლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 11 სექტემბერი. - №207. - გვ. 1;
20. ქართული ჯარის უპარტიოთა წარმომადგენლების ყრილობა // კომუნისტი. - 1924. - 5 მარტი. - №53. - გვ. 5;
21. ჩვენი სამხედრო პოლიტიკა და მორიგი ამოცანები წითელი ჯარის აღმშენებლობაში: [ექვსი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 1-2;
22. წერილი რედაქციის მიმართ: [განმარტება ვაზ. „კომუნისტი“ №286-ში ლ. მახარაძისა და სხვათა საქმის გამო თ. ჟღენტის ჩვენებაში დაშვებული შეცდომების შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 18 დეკემბერი. - №289. - გვ. 6;
23. წითელარმიელთა ჩარიცხვა ტერიტორიალურ ნაწილებში // კომუნისტი. - 1924. - 27 აგვისტო. - №194. - გვ. 3;
24. წითელ ჯარში: [წერილები] // კომუნისტი. - 1924. - 17 აგვისტო. - №186. - გვ. 3. - წერილებს შორის: ქართული სამხედრო ლიტერატურა. სამხედრო წიგნები ქართულ ენაზე / თ. ჟღენტი;
25. საქართველოს ძველ ბოლშევიკთა საზოგადოების დაარსების წინ // კომუნისტი. - 1927. - 21 დეკემბერი. - №289. - გვ. 3;
26. ათი წელი რევოლუციის სადარაჯოზე // კომუნისტი. - 1928. - 23 თებერვალი. - №45. - გვ. 4;
27. ორი მიმართულების ჩამოყალიბება მეორე ყრილობაზე: [მეორე ყრილობის 25 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1928. - 20 ივლისი. - №167. - გვ. 2;
28. პარტიის მეორე ყრილობის 25 წლისთავისათვის // კომუნისტი. - 1928. - 31 ივლისი. - №175. - გვ. 3;
29. ს. გუბელი: [წერილები და სამგლოვიარო განცხადებები მისი გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 5 მაისი. - №100. - გვ. 3;
30. ოლქების გაუქმების შესახებ: სადისკუსიოდ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების გამო // კომუნისტი. - 1930. - 1 ივლისი. - №151. - გვ. 3;
31. გალაქტიონ ტაბიძის იუბილეს გამო: ეპიზოდი წარსულიდან // კომუნისტი. - 1933. - 4 ივლისი. - №152. - გვ. 3;
32. განვევისათვის მზადება - უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური კამპანია // კომუნისტი. - 1933. - 23 ივნისი. - №143. - გვ. 3;
33. ამხანაგ ა.ი. გაბერ-კორნის გარდაცვალება: [კავშირგაბმულობის სახალხო კომისარიატის რწმუნებული ამიერკავკასიაში]: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1934. - 27 დეკემბერი. - №298. - გვ. 3. - ხელმოწერა: ვაცკეი, გ. ჩხეიძე, ს. მეგრელიშვილი, თ. ჟღენტი და სხვები;
34. დღეს მოხდება რიონჰესის საზეიმო გახსნა: მისალმებანი რიონჰესის მშენებლებს / ვ. ჯიქია, თ. ჟღენტი // კომუნისტი. - 1934. - 30 ივლისი. - №175. - გვ. 1. - წერილებს შორის: საქართველოს წაკის მისალმება / თ. ჟღენტი;
35. როგორ მიმდინარეობს საბჭოების არჩევნები საქართველოში // კომუნისტი. - 1934. - 3 დეკემბერი. - №278. - გვ. 3;
36. საბჭოების მომავალი არჩევნებისათვის // კომუნისტი. - 1934. - 17 სექტემბერი. - №216. - გვ. 2;
37. ვიბროლოთ პირველობისათვის საბჭოების საკავშირო კონკურსში // კომუნისტი. - 1935. - 22 მაისი. - №118. - გვ. 2;
38. იზრდება გლეხობის სწრაფვა კოლმეურნეობებისაკენ // კომუნისტი. - 1935. - 26 მარტი. - №72. - გვ. 3;
39. როგორ მიმდინარეობს საბჭოების კონკურსი საქართველოში // კომუნისტი. - 1935. - 14 აგვისტო. - №188. - გვ. 3;
40. საბჭოთა საქართველო დიდი გამარჯვებით ეგებება თავისი საბჭოების მე-7 ყრილობას // კომუნისტი. - 1935. - 8 იანვარი. - №72. - გვ. 3;

41. საკონსტიტუციო საკითხების შესახებ: მოხსენება საქართველოს საბჭოთა VII ყრილობაზე // კომუნისტი. - 1935. - 16 იანვარი. - №15. - გვ. 3;
42. სტალინი 1903 წელს ქუთაისის ციხეში და 1905 წელს გურიაში: მოგონება // კომუნისტი. - 1935. - 5 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 2;
43. შეიარაღებული აჯანყება და ჭიათურის ბოლშევიკები: (30 წლის წინათ) // კომუნისტი. - 1935. - 23 ნოემბერი. - №271. - გვ. 2;
44. ჩემი შეცდომების შესახებ პრალის კონფერენციის პერიოდში // კომუნისტი. - 1935. - 16 ნოემბერი. - №265. - გვ. 3;
45. ამხ. ლაკობას ხსოვნას: [ნეკროლოგი] / მ. კვარაცხელია, თ. ულენტი, ი. იოვიძე // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №302. - გვ. 1;
46. თხოთმეტი წლის წინათ: ჩანანური // კომუნისტი. - 1936. - მარტი. - №60. - გვ. 3;
47. მშრომელთა საჩივრები: [საბჭოთა კონტროლის კომისიის მე-3 პლენუმის დადგენილების გატარებისათვის] // კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №139. - გვ. 2. - იგივე: გაზეთში მუშა, 1936. - ივნისი. - №132. - გვ. 2;
48. Железная, непреклонная воля // Великий вожьд и учитель: Рассказы старых рабочих о работе товарища Сталина в Закавказье. - Тифлис: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1936. - 31 с.: портр.; 22 см.; 2-е изд.. - Тифлис: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1936. - 31 с.: портр., ил., 3 л. ил.; 23см.;
49. Железная, непреклонная воля // Рассказы старых рабочих о великом вожде / [Отв. ред. В. Григорян]. - [Тбилиси: Изд. и тип. „Заря Востока“, 1937]. - 196 с.: ил., портр. + [1] вкл. л. портр.; 26 см.;
50. Железная, непреклонная воля // Рассказы старых рабочих о великом вожде. - [Тбилиси]: Заря Востока, 1937. - 230, 2 с.: ил., 1 л. портр.; 26 см.

მის შესახებ:

1. ადგილობრივი პრესა: [კომუნისტური გაზეთის პასუხისმგებელი თანამშრომლების თ. ულენტისა და ვ. ბახტაძის დაპატიმრება და მენშევიკური გაზეთის პროვოკაციის შესახებ] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 25 ივლისი. - №1. - გვ. 1-2;
2. ახალი ამბები: [ბოლშევიკების დაპატიმრება: ქ. დუშეთში, სიღნაღში და გაზეთის თანამშრომლის თენგიზ ულენტის] // ახალი კომუნისტი. - 1920. - 29 ივნისი. - №10. - გვ. 3;
3. კომუნისტების დევნა: დეპეშა მთავრობის თავმჯდომარის სახელზე: [თ. ულენტის, დ. კობახიძის, ს. ქაჯაიას და სხვების პროტესტი]: [თავდასხმა კომუნისტებზე სენაკის მაზრაში] // საქართველოს კომუნისტი. - 1920. - 8 ივლისი. - №18. - გვ. 4;
4. მახარაძე, ფ. საჭიროა განმარტება // რევოლუციის მატყანე. - 1926. - №2. - გვ. 248-253;
5. ჩარმაზია, პ. ოლქებისა და მაზრების გაუქმების შესახებ: ამხანაგ თენგიზ ულენტის წერილის გამო // კომუნისტი. - 1930. - 6 ივლისი. - №156. - გვ. 3;

6. ა., ბ. პარტიის ისტორიის ფალსიფიკაციის წინააღმდეგ // კომუნისტი. - 1932. - 9 აპრილი. - №83. - გვ. 3; 11 აპრილი. - №85. - გვ. 2;
7. რუბენი. საქართველოს კომპარტიის ისტორიის დამახინჯების წინააღმდეგ: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1932. - 23 მარტი. - №69. - გვ. 2;
8. გიორგაძე, გ. სტალინის მზე გურიაში: [ნარკვევი მინის სამუდამო სარგებლობის აქტის ჩაბარებაზე მახარაძის კოლმეურნეობაში] // კომუნისტი. - 1933. - 6 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 2;
9. თენგიზ ულენტი – საქართველოს ცაკის მდივანი // კომუნისტი. - 1933. - 1 მარტი. - №129. - გვ. 3;
10. მივესალმებით ამხანაგ სანდრო ეულს // კომუნისტი. - 1934. - 27 მაისი. - №121. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერები: ა. დოლიძე, თ. ულენტი, კ. ხომერიკი და სხვა;
11. სვანეთი ახალ ცხოვრების გზაზე: [საუბარი ამხ. თ. ულენტთან] // კომუნისტი. - 1934. - 11 სექტემბერი. - №211. - გვ. 4;
12. ბრალდებულ ჯ. მ. ქიქავას დაკითხვა: [25 სექტემბრის სხდომაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 27 სექტემბერი. - №221. - გვ. 2;
13. კამათი ამხანაგ ლ. ბერიას მოხსენების გამო: [პარტიის თბილისის ორგანიზაციის კრებაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 27 მარტი. - №70. - გვ. 2.

წყარო:

1. Центральный архив РСФСР. Дело департамента полиции № 1950. - Ч. 3. - 1903. - № 6470. - 18 дек., 1913;
2. 1917 წლამდე დაღუპულ რევოლუციონერთა ხსოვნას / სსსრ. საქ. კომპარტიის და რევოლუციის კომისია. - ტფ.: უფრნ. რევოლუციის მატყანეს გამოც., 1923 (ზარია ფოსტოკას სტ.). - 92 გვ.; 31სმ.;
3. Четверть века борьбы за социализм: Хрестоматия по истории РКП / Закавказ. краев. ком. РКП(б). - Тифлис: Закавказком РКП(б), 1923. - Стр. 213-215;
4. საქართველოს კომპარტიის ძველი გვარდია [გარდაცვლილ და ცოცხალ რევოლუციონერ ბოლშევიკების (1890-1905 წ.წ.) სურათ-ბიოგრაფიები: ალბომად შეკრული] / წინასიტყვაობის ავტ.: სევ. თალაქვაძე. - ტფ.: [საქართველოს კომპარტიის ცეკას პარტიის გამოცემა], 1925 (საქ. კვ. ც.კ. სტ.). - 175 გვ.: პორტრ.; 22სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
5. მაზნიაშვილი, გიორგი. მოგონებანი 1917-1925. - ტფ.: სახელმწ. გამ-ბა, 1927 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ-ტრესტის I-ლი სტამბა). - IX, 234, III გვ.; 18სმ.;
6. ულენტი, თენგიზ. - ა) 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - 133 გვ.; ბ) რევოლუციონური მოძრაობა შორაპნის მაზრაში (1905 წ.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - 86, II გვ.;
7. Красные партизаны на Одессине 1918-1919 гг. [Текст]: [Коллективные очерки партизан]. - [Одесса]: Истпартотд. Одесского окр. ком. К.П.(б)У, 1927. - Стр. 4-10;
8. ამხ. თენგიზ ულენტი - საქართველოს ცაკის მდივანი // კომუნისტი. - 1933. - 1 მარტი. - № 50. - გვ. 1.

ჟღენტი, ილარიონ მოსეს ძე (1892 – 1940, 29/VI) – პედაგოგი, მწერალი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე, – გურიიდან. დაიბადა სოფ. ჯვარცხმაში (ჩაის უბანი), რკინიგზელის ოჯახში. დაამთავრა ბათუმის პირველდარბეითი სკოლა, ქუთაისის გიმნაზია (1913) და ხარკოვის უნივერსიტეტის ფილოლოგიური ფაკულტეტი (1918).

მუშაობდა: 1918-1920 წლებში – ხონის გიმნაზიის მასწავლებლად, 1922 წლამდე – ქუთაისში, 1922 წლიდან – ბათუმში, პედაგოგიურ ასპარეზზე. აქტიური მონაწილეობა მიიღო ბათუმის მასწავლებლის სახლის, საზღვაო ტექნიკუმისა და მუშათა უნივერსიტეტის დაარსებაში. 6 წელი განაგებდა მუშათა უნივერსიტეტის სასწავლო ნაწილს. 1936 წლიდან – ბათუმის მასწავლებლის სახლის დირექტორად იყო, 1938 წლის მარტში მიიწვიეს საქართველოს განსახკომის დაწყებითი სკოლის სამმართველოს ინსპექტორ-მეთოდისტად.

შეადგინა დაწყებითი კლასების სახელმძღვანელოები, რომელთაც აჭარის განსახკომი 13 წლის განმავლობაში სცემდა.

ჟურნალ-გაზეთებში წერდა სხვადასხვა შინაარსის წერილებს. თარგმნა რამდენიმე პიესა.

ყოველგვარ საზოგადო საქმეში აქტიურად მონაწილეობდა, ოცი წელიწადი პირნათლად ემსახურებოდა სახალხო განათლების საქმეს.

ცალკე გამოცემულია:

1. ჩვენი წიგნი: სახელმძღვანელო უცოდ. სალიკვ. სკოლებისათვის. - პირველი გამოცემა. - ბათომი: აჭარისტანის განსახკომი, 1931 (აჭარმრწველობის პოლიგრაფულ განყ. სტ.). - II, 116 გვ.: სურ.; 24სმ.;
2. ჩვენი წიგნი: სახელმძღვანელო წერა-კითხვის უცოდ. სალიკვ. სკოლებისათვის / წინათქმა-აჭარ. განსახკომისარიატი. - მეორე შესწორებული გამოცემა. - ბათომი: აჭარისტანის სახ. გა-ბა, 1931 (აჭარისტანის სახალხო მეურნეობის საბჭოს პოლიგრაფიული განყოფ.). - 106, [2] გვ.: სურ.; 24სმ.;
3. ჩვენი წიგნი: სახელმძღვ. წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლებისათვის. - მე-6 გადაკეთ. და შესწ. გამოც.. - ბათომი: აჭარისტანის სახელგამის გა-მა და სტ. ლით., 1935. - 104 გვ.: ილ.; 22სმ.;
4. ქართული ენა: წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების სახელმძღვანელო. ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი. - მე-7 გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭ. სახელგამის გა-მა და სტ., 1936. - 125 გვ.: ილ., III გვ.; 22სმ.;
5. ქართული ენა: წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების სახელმძღვანელო. ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი / დამტკიცებულია აჭარის ასსრ განათლების სახ. კომისარიატის მიერ. - მე-8 გადაკეთ. გამოცემა. - ბათომი: აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, 1937 (სტ.-ლიტოგრაფია). - 78 გვ.: ილ.; 21სმ.;
6. ქართული ენა: წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების სახელმძღვანელო. ანბანი

და პირველი საკითხავი წიგნი / დამტკიცებულია აჭარის ასსრ განათლების სახალხო კომისარიატის მიერ. - მეცხრე გამოცემა. - ბათომი: აჭარის სახ. გამომცემლობა, 1937 (მრეწვსახკომის სტამბა-ლიტოგრაფია). - 77, [2] გვ.: ილ.; 22სმ.;

7. ქართული ენა: წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების სახელმძღვანელო. ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი / დამტკიცებულია აჭარის ასსრ განათლების სახალხო კომისარიატის მიერ. - მე-10 გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1938 (მრეწვსახკომის სტ.). - 118, [2] გვ.; 21სმ.;
8. ქართული ენა: წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების სახელმძღვანელო. ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი. - მე-11 შესწ. გამოც.. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1939. - II, 124 გვ.: ილ. 1 დაუნომ. გვ.; 21სმ.;

ლაგ. ჩიმაკაძესთან ერთად:

1. პირველი ნაბიჯი: ანბანი. - პირველი გამოცემა. - ბათომი: აჭარსტანის განსახკომი, 1931 (აჭარმრწველობის პოლიგრაფ. განყ.). - 115 გვ.; 24სმ.;
2. პირველი ნაბიჯი სწავლების პირველი წელი. - მე-2 შესწ. და შევს. გამოცემა. - ბათომი: აჭარისტანის სახელმწიფო გა-მა, 1931 (აჭარ. სახ. მეურნ. საბჭოს პოლიგრაფიული განყ.). - 200 გვ.: სურ.; 24სმ.. - კანი დასურათებულია;
3. პირველი ნაბიჯი: ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი. სწავლების პირველი წელი. / დამტკიცებულია ს.ს.ს.რ. განსახკომის მიერ.. - მე-6 გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭარისტანის სახელგამის გა-მა და სტ.-ლით., 1935. - 156 გვ.: ილ.; 24სმ.;
4. ქართული ენა. (ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი): პირველი კლასის სახელმძღვანელო. დამტკიცებულია საქ. სსრ. განსახკომის მიერ. - მეშვიდე გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭარის სახელგამის გა-მა და სტ.-ლითოგრაფ., 1936. - 185, IV გვ.; 23სმ.;
5. ქართული ენა: პირველი კლასის სახელმძღვანელო ანბანი / ლაგ. ჩიმაკაძე და ილ. ჟღენტი; [რედ. გ. ნიორაძე]. - მე-8 გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭარის სახელმწ. გა-მა და სტ.-ლითოგრაფია, 1937. - 76 გვ.: ილ.; 23სმ.;
6. ქართული ენა. (პირველი საკითხავი წიგნი): 1-ლი კლასის სახელმძღვანელო / დამტკიცებულია საქართველოს სსრ განსახკომის მიერ. - მე-9 გადაკეთ. გამოცემა. - ბათომი: აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, 1937 (სტ.-ლითოგრაფია). - 125, [3] გვ.: ილ.; 23სმ.;

გ. ნიორაძესთან ერთად:

1. ანბანი / დამტკიცებულია საქართველოს სსრ განსახკომის მიერ. - მე-9 გადაკეთ. გამოც.. - ბათომი: აჭარის სახელგამი, 1938 (აჭარის ადგილობრივ მრეწველობის სახალხო კომისარიატის სტ.-ლით). - 88 გვ.: ილ.; 22სმ.;
2. ქართული ენის სახელმძღვანელო: დაწყებითი სკოლის მე-2 კლასისათვის / დამტკიცებულია საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის მიერ. - პირველი გამოცემა. - ბათომი: აჭარის სახელგამი,

1938 (აჭარის ადგილობრივ მრეცველობის სახალხო კომისარიატის სტ.-ლით). - 181, VI გვ.: ილ.; 23სმ.; **მე-2** შესწ. გამოც.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1939. - 186, V გვ.: ილ.; 23სმ.; გამოც. **მე-3** შესწორ.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1940. - 178, V გვ.: ილ. და პორტრ.; 23სმ.; ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1941. - 178 გვ.: ილ.; 22სმ.;

3. ანბანი. - **1-ლი** გამოც.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1939. - 104 გვ.: ილ.; 23სმ.;
4. ქართული ენა: ანბანის შემდეგ საკითხავი წიგნი. - **მე-2** გამოც., შესწ.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1939. - 122, IV გვ.: პორტრ. და ილუსტრ.; 23სმ.; **მე-3** შესწ. გამოც.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1940. - 127 გვ.: ილ.; 22სმ.; **მე-4** შესწ. გამოცემა. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1941. - 128 გვ.: ილ. და პორტრ.; 22სმ.;
5. ანბანი. - **მე-2** გამოც., შესწორ.. - ბათუმი: აჭარის სახელგამი, 1940. - 120 გვ.: ილ.; 23სმ.. - „ანბანის“ დამატება: „ჭრილი ანბანი“-1 ფურცელი;
6. ანბანი: [პირველი კლასის სახელმძღვანელო] / დამტკიც. საქ. სსრ განსახკომის მიერ. - **მე-3** შესწორებული გამოცემა. - ბათუმი, 1941 (აჭარის სახელგამი). - 120 გვ.: ილ.; 22სმ.

მის შესახებ:

1. ჩვენი საყვარელი ქართულ მელპომენის ღირსეულ მსახურის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №43. - გვ. 15. - წვრილი ამბები.

წყარო:

1. ი. მ. ჟღენტი: [საქ. სსრ განსახკომის დაწყებითი სკოლის სამმართველოს ინსპექტორ-მეთოდისტი]: [ნეკროლოგი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 3 ივლისი. - №60. - [ხელს აწერენ: კიკნაძე, გ., ბურჭულაძე, მ., კიზირია, ბ., გაბისონია, გრ., კიკვაძე, ვ., სარიშვილი, გ.].

ჟღენტი, მიხეილ [მიუა] (18.. – 1916, 6/II)

– რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ორგანიზატორი, – პოლიტიკატორელი.

1905 წელს ნაფარეულის საუფლისწულო (ახლანდელი სახალხო) მამულის მუშებსა და ახლომახლო სოფლის გლეხებში (შიგნით კახეთში) რევოლუციურ-განმათავისუფლებელ მუშაობას აწარმოებდა, მუშა-გლეხებს თვითმპყრობელობის შესამუსრავად რაზმავდა. ამ დროს არც მეფის მთავრობის აგენტ-ჯაშუშებს ეძინათ და რევოლუციონერებს საიდუმლოდ მთავრობას-

თან ასმენდნენ. ასეთი დასმენის მსხვერპლი შეიქნა გრ. აფშინაშვილის გამო, სხვათა შორის, ოთხი გლეხი სოფ. ფშავლიდან. ამ საიდუმლო აგენტ-ჯაშუშთა აღმოჩენა თავს იდვა მ. ჟღენტმა: ერთ დღეს ბოქაულის (თავისი ცოლის ნათესავის) ტანისამოსი გადაიცვა, იახლა ერთი ამხანაგი, ისიც სტრაჟნიკის ტანისამოსში გამოწყობილი, სოფ. ფშაველში შეიარა და იქ ჩამოხდა, სადაც საერთოდ ბოქაულები ჩერდებოდნენ ხოლმე. ამ ვითომ „ახალმა პრისტავმა“ საიდუმლოდ სწორედ ის პირნი დაიბარა, რომლებზედაც ეჭვი ჰქონდათ და ჰკითხა: სოფლის ამრევ-დამრევნი, მეფის მონაალმდეგენი ვინ არიან, მითხარით და სასტიკად დავსჯიო. ამ აგენტ-ჯაშუშებმა პირველ რიგში სოფ. ფშავლის მასწავლებელ გრ. აფშინაშვილზე მიუთითეს: სკოლაში კრებებს მართავს, ხალხს მეფის მონაალმდეგ აქეზებსო, ქვეყანას ურევსო. ამ ვითომდა „პრისტავის“ (მ. ჟღენტის) გამოკვლევის საფუძველზე სოფლის გამოუსწორებელი მავნებელი, მეფის აგენტ-ჯაშუშები (სულ 8 კაცი) ტერორისტებმა ამოხოცეს და ამით რევოლუციონერნი დევნა-დაპატიმრებისაგან იხსნეს.

მ. ჟღენტი იმავე 1905 წლის მიწურულს გარე კახეთში (სოფ. ხაშმსა და ყარაბულახში თავად ჩოლოყაშვილის მოურავობის დროს) რევოლუციურ საქმიანობაში მონაწილეობდა. 1906 წელს გადაასახლეს ციმბირს, საიდანაც გამოქცეული კვლავ რევოლუციურ მუშაობას შეუდგა. კ. ანდრონიკაშვილის საქმესთან დაკავშირებით, 1911 წელს მეტეხის ციხეში ჩასვეს, 6 წლის კატორღა მიუსაჯეს და 1913 წელს გაგზავნეს მაღაროების სათხრელად. ციხეში მუდამ პროტესტანტი იყო, რის გამოც ადმინისტრაცია მკაცრად ეკიდებოდა, სჯიდა. მუდმივ დასჯა-შევიწროებით დაჭლექებული, რუსეთის საკატორღო ციხეში გარდაიცვალა 1916 წლის ივლისის 6. დარჩა ცოლ-შვილი.

მის შესახებ:

1. ამას წინად ადმინისტრაციული წესით... // ისარი. - 1907. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 2;
2. როგორც სიღნაღიდან გვაცნობებენ... // ჩვენი გზა. - 1907. - 7 ოქტომბერი. - №27. - გვ. 3.

წყარო:

1. გრ. აფშინაშვილის მოგონებებიდან;
2. განმანთავისუფლებელი მოძრაობის ერთი მსხვერპლთაგანია... [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №34. - გვ. 8.

რ

რადიანი [ხენიშული], შალვა ღიმიტრის ქე (1904, 30/XI –) – კრიტიკოსი, ჟურნალისტი და ლიტმკვლევარი, – პროლეტარული მწერლობის მეორე თაობის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალი ქართული ლიტერატურის კათედრის გამგე და საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტის ახალი ქართული ლიტერატურის განყოფილების ხელმძღვანელი, – დაიბადა ოზურგეთში, წვრილი ხელოსნის ოჯახში, 1904 წლის 30 ნოემბერს. სწავლობდა ოზურგეთსა და ქუთაისში, დაამთავრა თბილისის ვაჟთა მეოთხე გიმნაზია (1924) და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურული დარგი (1929). იქვე შეუდგა უახლესი ქართული ლიტერატურის კურსის კითხვას. 1944 წელს დაიცვა დისერტაცია „ვასილ ბარნოვი და ისტორიული რომანის პრობლემა“, რომელშიც ქართული მწერლობის ისტორიის მრავალი ახალი საკითხი გაარკვია და ვასილ ბარნოვის ისტორიული რომანები საფუძვლიანად განიხილა. მიენიჭა ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი, იმავე დროს, დაამტკიცეს პროფესორად.

სამწერლო მუშაობა დაიწყო 1923 წელს კრიტიკული წერილებით. წერდა თითქმის ყველა ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთში. ზოგიერთი მისი წერილი გადათარგმნილია ფრანგულ ენაზე.

რამდენიმე წლის განმავლობაში რედაქტორობდა ლიტერატურულ-მხატვრულ ჟურნალებსა და გაზეთებს („მნათობი“, „ლიტერატურული მწერლობა“, „დროშა“, „საბჭოთა მწერალი“, „На рубеже Востока“, „ლიტერატურული გაზეთი“, „ლიტერატურული საქართველო“ და სხვ.). მისი რედაქციით გამოვიდა ქართველ მწერალთა თხზულებანი (რაფიელ და გიორგი ერისთავთა, აკაკი წერეთლის, ირ. ევდოშვილის, გ. ტაბიძის და სხვ.).

მწერლობის მეთოდოლოგიურ საკითხებს არკვევდა მარქსიზმის თვალსაზრისით. იხილავდა უახლესი კლასიკოსებისა და თანამედროვე მწერალთა შემოქმედებას, მსოფლმხედველობასა და ოსტატობას, რითაც წარმოგვიდგენდა ამა თუ იმ მწერლის სახესა და გარემოს. შ. რადიანის აზრით, „ლიტერატურა, მხატვრული მწერლობა დღეს აღარ არის მხოლოდ ლიტერატორების საქმე... მუშათა მასები დიდ ყურადღებას აქცევენ მას... ამიტომ პროლეტარული მწერლობა უნდა გადახალისდეს, მან უნდა დააკმაყოფილოს მუშა-მკითხველის გაზრდილი მოთხოვნილებები, გახდეს ის მუშათა კლასის ხელში სოციალისტურ-

რი აღმშენებლობის აქტიური მონაწილე... პროლეტარიატს ესაჭიროება ისეთი ძლიერი ლიტერატურა, რომელიც დაეხმარება მას სოციალისტურ აღმშენებლობაში, მოუწოდებს ბრძოლისაკენ და დაუნდობლად შეებრძოლება მუშათა კლასის მტრებს.“

შემოხსენებულის გარდა, შ. რადიანის ფსევდონიმებია: ვლ. ჩარგინი, ს. ნათელაძე, შა-ნი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ლიტერატურული პორტრეტები. - ნ. 1. - [ტფ.]: სახელგამი, 1929 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 207 გვ.; 18სმ.; მე-2 შევსებული და შესწორებული გამოცემა. - ნ. 1. - ტფ.: სახელგამი, 1931. - 350, [1] გვ.; 18 სმ.; ნ. 2. - ტფ.: სახელგამი, 1934. - 179 გვ.; 18 სმ.;
2. ლიტერატურის საკითხები: წერილები თანამედროვე ქართული ლიტერატურის შესახებ. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 182, [2] გვ.; 18სმ.;
3. ბრძოლა ლენინური ეტაპისათვის ლიტერატურის მეცნიერებაში: [წერილთა კრებული] / შ. რადიანი, გ. ნატროშვილი, კ. მელაძე. - ტფ.: გამ-ბა ფედერაცია, 1931 (ცეკავშირის სტ.). - [XV], 216 გვ.; 18სმ.. - (პროლეტარული მწერლობის ბიბლიოთეკა);
4. თანამედროვე ქართული ლიტერატურა: მიმოხილვა. - ტფ.: სახელგამი, 1931 (პტრ. 1-ლი სტ.). - 324 გვ.; 22 სმ.; მე-2 შევსებული და შესწორებული გამოცემა. - ტფ.: სახელგამი, 1932 (კომუნისტი-ს სტ.). - 296 გვ.; 24 სმ.;
5. ლიტერატურის მეცნიერების პრობლემები: [წერილთა კრებული]. - [ტფ.]: სახელგამის გამ-ბა, 1931 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 79, [1] გვ.; 18სმ.;
6. ლიტერატურული სილუეტები. - ტფ.: ფედერაცია, 1932 (სახკომსაბჭოს სტ.). - 160 გვ.; 17სმ.;
7. დავით კლდიაშვილი: [შემოქმედების მიმოხილვა]. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგოგ. სექტორის გამ-ბა, 1933 (1-ლი სტ.). - 43 გვ.: სურ.; 16სმ. - ([სასკოლო ბიბლიოთეკა]);
8. ლიტერატურული ქრესტომათია / რადიანი, შალვა; თაბუკაშვილი, შალვა; დამტკიცებულია საქ. სსრ. განსახკომის კოლეგიის მიერ. - ნაწ. 1: ათწლეულების IX ჯგუფისა [და] ტექნიკუმების II კურსისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1933 (1-ლი სტ.). - 533 გვ.: სურ.; 22სმ.; ნაწ. 2: ათწლეულების IX ჯგუფისა და ტექნიკუმების II კურსისათვის. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორი, 1933 (1-ლი სტ.). - 388 გვ.: სურ.; 22სმ.;
9. რაფიელ ერისთავი: [შემოქმედების მიმოხილვა]. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგოგ. სექტორის გამ-ბა, 1933 (1-ლი სტ.). - 48 გვ.; 16სმ. - ([სასკოლო ბიბლიოთეკა]);

10. შემოქმედება და კრიტიკა / შალვა რადიანი. - ტფ.: ფედერაცია, 1933 (საქ. სახკომსაბჭოს სტ.). - 266 გვ.; 18 სმ.;
11. ეგნატე ნინოშვილი: პოპულ. მიმოხილვა. - ტფ.: სახელგამის გამ-ბა, 1934 (1-ლი სტ.). - 40 გვ.: პორტრ.; 15 სმ.;
12. ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - [S. L.]: სახელგამი, 1936 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 198, [2] გვ.; 22სმ.; **მე-2** შეეს. და შესწ. გამოც.. - თბ.: ფედერაცია, 1937 (სახელგამის კომბინატი). - 313, [2] გვ.; 20სმ.; **მესამე** გამოცემა. - [თბ.]: სახელგამი, 1939. - 376გვ.; 23სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა შენიშვნებში;
13. ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია. XX საუკუნე: სახელმძღვ. სამ. სკოლის მე-10 კლასისათვის / შედგენილი პ. კეკელიძის და შ. რადიანის მიერ. - თბ.: სახელგამი, სამეცნიერო-პედაგოგიური სექტორი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 274, [2] გვ.: პორტრ.; 23სმ.; თბ.: სახელგამი, სასწ.-პედაგოგიური სექტორი, 1940. - 364 გვ.: პორტრ.; 22სმ.; თბ.: სახელგამი, 1942. - 476 გვ.; 22სმ.;
14. ვასილ ბარნოვი და ისტორიული რომანის პრობლემა. თეზისები: ფილოლოგიურ მეც. დოქტორის სამეც. ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაციისა / სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. - თბ.: თსუ-ს გამ., 1943. - 18 გვ.; 22სმ.;
15. ვასილ ბარნოვის ისტორიული რომანები. - თბ.: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1944. - 170 გვ.; 20სმ.. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტ-რა“, შენიშვნებში;
16. მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურა: ნარკვევები. - თბ.: სახელგამი, 1945 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 352 გვ.; 20სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, შენიშვნებში; **მე-2** შეესებული გამ-ბა. - თბ.: სამეცნ.-მეთოდ. კაბინეტის გამ-ბა, 1951 (საბჭ. მწერალი-ს სტ.). - 370 გვ.; 23სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
17. ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ქართული რომანტიზმი. - თბ.: საბლიტგამი, 1946 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 144 [4] გვ.; 23სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა შენიშვნებში;
18. ლიტერატურული მემკვიდრეობა. - ნ. 1. - [თბ.]: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1947. - 430, [2] გვ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრაფია: ლიტერატურა შენიშვნებში; ნან. 2. - [თბ.]: საბჭოთა მწერლის გამ-ბა და სტ., 1948. - 295 გვ.; 22სმ.;
19. ახალი ქართული ლიტერატურა. - ნ. 1. - თბ.: სახელგამი, 1949 (საბჭოთა მწერალი-ს სტ.). - 476 გვ.; 22სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, შენიშვნებში; ნ. 2. - თბ.: სახელგამი, 1950 (საბჭოთა მწერალი-ს სტ.). - 460 გვ.; 22სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში; **მე-2** შეეს. გამოც.. - ნ. 1. - თბ.: სამეცნ.-მეთოდ. კაბინეტის გამ-ბა, 1952 (საქ. სსრ პოლიგრაფმრეწვ. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 444 გვ.; 22სმ.;
20. ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია. XX საუკუნე: სამ. სკ. მე-11 კლასისათვის / შედგენილი პ. კეკელიძის და შ. რადიანის მიერ. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 388 გვ.; 23სმ.; თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის

- კომბინატი). - 467 გვ.: პორტრ.; 24სმ.; თბ.: სახელგამი, 1950 (საბჭოთა მწერლის სტ.). - 435 გვ.: ილ.; 23სმ.; თბ.: სახელგამი, 1952 (საბჭოთა მწერლის სტ.). - 456 გვ.: პორტრ.; 25სმ.. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
21. რჩეული წერილები / საქ. თეატრალური საზ-ბა. - ნ. 1: მწერლობა, თეატრი და დრამატურგია. - თბ.: ხელოვნება, 1950 (საქ. სსრ პოლიგრაფმრეწვ. გამომც. და წიგნით ვაჭრობის საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 208 გვ.; 21 სმ.;
22. ქართული ლიტერატურა: სახელმძღვ. სამ. სკ. მე-10 კლასისათვის / ავტ.: შ. რადიანი, პ. კეკელიძე, გრ. ბარამიძე [და სხვ.]; გიორგი ჯიბლაძის რედ.; საქ. სსრ განათლ. სამინ. პედაგოგ. მეცნ. ინ-ტი. - თბ.: სახელგამი, 1951 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 436 გვ.; 23სმ.; თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 431 გვ.: პორტრ.; 23სმ.;
23. История грузинской литературы: Краткий очерк: [Учеб. пособ. для вуз-ов] / А. Барамидзе, Ш. Раддани, В. Жгенти; АН ГССР, Ин-т ист. груз. лит-ры. - Москва: Госучпедиздат м-ва просвещ. РСФСР, 1952 (16-я тип.). - 336 с.: фот.; 22 см.. - Библиогр.: с. 334.

მისი რედაქციით გამოცემულია:

1. ევდოშვილი, ი. თხზულებანი. - ტ. 1 / შალვა რადიანის რედაქციით. - ტფ.: ფედერაცია, 1935 (სახელგამის მე-3 სტ.). - 314, [1] გვ.: პორტრ.; 22 სმ.; ტ. 2: ლექსები, პოემები / შალვა რადიანის რედ. და წინასიტყვ.; მხატვ. ბ. გორდეზიანი. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - 302 გვ.; 22 სმ. - დამატებითი თავფურცელი: ი. ევდოშვილი. თხზულებანი; ტ. 3: მოთხრობები. - ტფ.: ფედერაცია და სტ., 1937. - 358 გვ.; 22 სმ.;
2. ერისთავი, რაფიელ. თხზულებანი / რაფიელ ერისთავი; შალვა რადიანის რედ., წინასიტყვ. და შენიშვნებით. - ტ. 1: ლექსები. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (1-ლი სტ.). - XLVII, 392, [2] გვ.: ჩართ. ფ. პორტრ.. - წანართი: ქრონოლოგიური ცნობები რაფ. ერისთავის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ. XLV-XLVII გვ.; 23 სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 2: პოემები. - ტფ.: სახელგამი, 1936 (სახელგამის მე-3 სტ.). - XIII, 210 გვ.: სურ.. - დანართი: „დამატება“ (191-209 გვ.). - ტექსტში: რ. ერისთავის თხზ. ძველი გამოც. თავფ.; 23 სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 3: მოთხრობები და სცენები. - ტფ.: სახელგამი, 1937 (პოლიგრაფკომბინატი). - 256 გვ.; 23 სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა); ტ. 4: დრამატული ნაწარები. - ტფ.: სახელგამი, 1938 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - გაშლილი თავფ., 494, [2] გვ.; 23 სმ.. - (ქართული კლასიკური მწერლობა);
3. ტაბიძე, გ. თხზულებანი / ვალაქტიონ ტაბიძე. - ტ. 2 / რედ. შ. რადიანი; მხატ. გრიგოლია და ქუთათელაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 615 გვ.: ავტ. პორტრ.; 18 სმ.;
4. ჭავჭავაძე, ი. განდევნილი: პოემა / ილია ჭავჭავაძე; რედ. შ. რადიანი. - თბ.: სახელგამი, 1935 (სახელგამის 1-ლი სტ.). - 23 გვ.; 17 სმ.. - (მასიური ბიბლიოთეკა);

5. ლომთატიძე, ჯოლა. В тюрьме: Повести и рассказы / Ч. Ломтаტიძე; Пер. с груз. А. Канчели; Отв. ред. Ш. Радиани; Обл. работы худ. А. Чхаидзе. - Тифлис: Загосиздат, 1935 (Тип. „Заря Востока“). - 208 с.; 20см.

მისი წინასიტყვაობით გამოცემულია:

1. Табидзе, Г. В. Избранные стихи / Г.В. Табидзе; [Со вступ. ст. Ш. Радиани]. - Тифлис: Загиз, 1933. - XII, [2], 56, [3] с.: ил.; 16 см.;
2. ლორდკიპანიძე, ნ. მ. ...Так было: [Рассказы] / Н. ლორდკიპანიძე; Предисл. Ш. Радиани. - Тифлис: Загиз, 1934. - VII, 245 с., [2] с.; 20см.;
3. ტაბიძე, გ. თხზულებანი / გალაქტიონ ტაბიძე. - ტ. 1 / წინასიტყვაობა. ავტ. შალვა რადიანი. - ტფ.: სახელგამი, 1937 (ცეკავშირის სტ.). - XXVI, 492 გვ.: პორტრ.;
4. Чавчаваძე, И. Гр. Стихи и поэмы / И. Чавчаваძე; Пер с груз. Б. Брика; [Биогр. сведения Х. Рачвелишвили; Вступ. ст. Ш. Радиани]. - Тбилиси: Изд-во „Заря Востока“, [1937] (Тип. ЦК КП(б) Грузии). - XVI, 127 с.: 1 л. портр.; 20 см. - (Библиотека грузинской художественной литературы; Вып. 11);
5. Кучишвили, Г. А. Избранные стихи: Пер. с груз. / Георгий Кучишвили; [Авт. предисл. Шалва Радиани]. - Тбилиси: Заря Востока, 1940. - 140 с.; 15 см. - Вступ. статья Ш. Радиани „Георгий Кучишвили“, с. 3-5;
6. Уиараго (Татарашвили, К. Д.). Мамелюк: [Повесть] / Уиараго [псевд.]; Пер. с груз. А. Канчели; [С предисл. Шалва Радиани]. - Тбилиси: Заря Востока, 1940. - 191 с.; 15 см.;
7. Церетели, Г.Е. Серый волк: Рассказы / Г. Церетели; Пер. с груз. Н. Аккермана; Предисл. Ш. Радиани. - Тбилиси: Заря Востока, 1941. - 196 с.; 15 см.;
8. Эристави-Хоштария, А. На скользком пути: Роман / А. Эристави-Хоштария; Пер. с груз. А. Канчели, Н. Аккермана; Вступ. статья Ш. Радиани; [Худ. И. Размадзе]. - Тбилиси: Изд-во „Заря Востока“, 1946 (тип. им. Мясникова). - VI, 286 с.: [1] л. ил.; 19 см.;
9. Чавчаваძე, ი. გრ. Избранное: [1837-1907] / И. Чавчаваძე; Ред. В. Гольцева, Д. Шенгелая; Ш. Радиани - И. Чавчаваძე, с. V-XXXII. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1947. - XXXII, 468 с., 1 вкл. л. портр.; 22 см. - Доб. тит. л. груз.;
10. Чавчаваძე, ი. გრ. Избранное: Пер. с груз. / Илья Чавчаваძე; [Вступ. статья Ш. Радиани]. - Тбилиси: Изд-во и тип. „Заря Востока“, 1952. - 420 с.+1 л. портр.; 22 см.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. მიხაილოვი, ა. სპარტაკი: [ამბავი გლადიატორების ცხოვრებიდან] / თარგ. შ. შენინიულის. - [ტფ.]: სახელგამი, 1927 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 50 გვ.: სურ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ჩვენი ორგანიზაცია: [ახალგაზრდა მარქსისტული ორგანიზაციების მუშაობის შესახებ] // ახალი კვალი. - 1921. - №1. - გვ. 16;

2. პარიზის კომუნა და ახალგაზრდობა // მომავალი. - 1923. - №3. - გვ. 12-13;
3. ფრიდრიხ ენგელსი და „ლუდვიგ ფეიერბახი“: (კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია) // მომავალი. - 1923. - №11. - გვ. 99-100;
4. ფუტურიზმი: [წერილი მეორე] // მომავალი. - 1923. - №3. - გვ. 63-65;
5. ფურცლები პროლეტარული პოეზიიდან: ვასილ ალექსანდროვსკი // მომავალი. - 1923. - №4. - გვ. 24-25;
6. ფურცლები პროლეტარულ პოეზიიდან: ვლადიმერ კრილოვი // მომავალი. - 1923. - №11. - გვ. 44-46;
7. ერნსტ ტოლლერი: [სტატია] // დროშა. - 1924. - №11. - გვ. 21-22;
8. პროლეტარული დრამები გერმანიაში: [ჩანახატი] // ჩირალდანი. - 1924. - №7. - გვ. 11;
9. ყორყ დუამელ: [მწერლის შემოქმედების შესახებ] // დროშა. - 1924. - №16-17. - გვ. 38-39;
10. ფურცლები პროლეტარული პოეზიიდან: [ალექსანდრე მაშროვ-სამობიტინიკი] // მომავალი. - 1924. - №1. - გვ. 18-19;
11. ჯონ რიდი. „ათი დღე, რომელმაც შესძრა სამყარო“: (ბიბლიოგრაფია) // დროშა. - 1924. - №8. - გვ. 36-37;
12. დეკადანსის საზღვრებთან; ს.ს.ს.რ.; ნეპი; ფუტურიზმი და დავიზმი; ცირკის კონსტრუქტივიზმი; H2 შო4-ის ლიტერატურა და სხვა წერილობრივად უფლები პოეზია: [კრიტიკა] // პროლეტარული / საქართველოს პროლეტარ მწერალთა ასოციაცია. - 1925. - №4. - გვ. 143-163;
13. ლიტერატურა და პოლიტიკა // დარიალი: სამხატვრო-სალიტერატურო აღმანახი. - 1925. - №3. - გვ. 145-149;
14. მისტიციზმი სცენიდან: შპიგელმენშის დადგმის გამო / პლატონ ქიქოძე, ვ. მაჭავარიანი, შალვა რადიანი, ელზბარ პოლუმორდვინოვი, ალიო მაშაშვილი, გიორგი მღვიანი, ვ. ლუარსაბიძე და სხვები // კომუნისტი. - 1925. - 10 იანვარი. - №8. - გვ. 4;
15. მკვდრების საუბარი - ლიტერატურა და თანამედროვეობა // პროლეტარული / საქართველოს პროლეტარ მწერალთა ასოციაცია. - 1925. - №4. - გვ. 131-142;
16. ლიტერატურული მავნებლობა: ბ. პილნიაკის და ე. ზამიატინის გამოსვლა // კომუნისტი. - 1929. - 25 სექტემბერი. - №221. - გვ. 3;
17. საბჭოთა მწერლების ფედერაცია // კომუნისტი. - 1929. - 23 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 3;
18. საქართველოს მშრომელნი ეგებებიან აზერბაიჯანის და სომხეთის მწერლებს: აზერბაიჯანის და სომხეთის მწერალთა დელეგაციის ჩამოსვლა: [კულტურული კავშირები] // კომუნისტი. - 1929. - 12 ივნისი. - №132. - გვ. 2;
19. ქართული პროლეტარული პროზა: ამხანაგ შალვა რადიანის მოხსენება // კომუნისტი. - 1929. - 22 ნოემბერი. - №269. - გვ. 3;
20. ბოლშევიკური ხაზისათვის პროლეტარულ მწერლობაში: დისკუსია // კომუნისტი. - 1930. - 19 სექტემბერი. - №219. - გვ. 3;
21. დავით კლდიაშვილი: მისი სამწერლო მოღვაწეობის 40 წლის იუბილეს გამო: მხცოვანი იუბილარი: მოკ-

- ლე ბიოგრაფიული ცნობები // კომუნისტი. - 1930. - 29 ივნისი. - №149. - გვ. 3;
22. დამკვერელ მუშათა განწვევა მწერლობაში // კომუნისტი. - 1930. - 28 დეკემბერი. - №305. - გვ. 4;
23. პროლეტარული მწერლობის ახალი ამოცანები // კომუნისტი. - 1930. - 30 სექტემბერი. - №228. - გვ. 3;
24. ძალთა დაჯგუფება ლიტერატურულ ფრონტზე // კომუნისტი. - 1930. - 27 მარტი. - №69. - გვ. 3;
25. ბრძოლა ბოლშევიზმის დიადი ხელოვნებისათვის: პროლეტარ მწერალთა ასოციაციის მუშაბის გარდაქმნისათვის // კომუნისტი. - 1931. - 17 დეკემბერი. - №288. - გვ. 2-3;
26. დავით კლდიაშვილი // კომუნისტი. - 1931. - 29 აპრილი. - №98. - გვ. 3;
27. პროლეტარული მწერლობა რეკონსტრუქციის პერიოდში: საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის მე-6 პლენუმისასთვის // კომუნისტი. - 1931. - 3 სექტემბერი. - №202. - გვ. 3;
28. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - №1-2. - გვ. 217-233; №3. - გვ. 177-213;
29. მაქსიმ გორკი // კომუნისტი. - 1932. - 24 სექტემბერი. - №223. - გვ. 1-2;
30. არსენა მარაბდელი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1933. - 14 აპრილი. - №86. - გვ. 3;
31. გალაქტიონ ტაბიძე // კომუნისტი. - 1933. - 5 ივლისი. - №153. - გვ. 3;
32. კ. აბაშიძის ევოლუციონური მეთოდი // სალიტერატურო გაზეთი. - 1933. - №33. - გვ. 3;
33. ახალი ამბები ძველი ცხოვრებიდან: ნ. ავალიშვილის წერილი რაფიელ ერისთავისადმი // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №31;
34. პოეზია ახალი ამოცანების სიმაღლეზე // სალიტერატურო გაზეთი. - 1934. - №1. - გვ. 3;
35. პროლეტარული მწერლობის ფუძემდებელი: [ეგნატე ნინოშვილი] // კომუნისტი. - 1934. - 12 მაისი. - №109. - გვ. 2;
36. საბჭოთა პოეზიის შემოქმედებითი საკითხები // კომუნისტი. - 1934. - 20 ივნისი. - №141. - გვ. 3. - სტატიას ახლავს კამათი მოხსენების გარშემო;
37. საბჭოთა ხელოვნება სოციალიზმის მშენებლობის ფრონტზე: [წერილები] // კომუნისტი. - 1934. - 23 აპრილი. - №95. - გვ. 3. - წერილებს შორის: მხატვრული ლიტერატურა ორი წლის მანძილზე / შ. დადიანი;
38. სანდრო ეულის შემოქმედება // კომუნისტი. - 1934. - 27 მაისი. - №121. - გვ. 3; მუშა. - 1934. - №120;
39. სიმონ ხუნდაძის ხსოვნას: [გარდაცვალებიდან ერთი წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №22;
40. მნათობი: [ყურნალ „მნათობის“ არსებობის ათი წლისთავი] // კომუნისტი. - 1935. - 26 იანვარი. - №22. - გვ. 3;
41. ნიკო ლომოური: [წერილი] // კომუნისტი. - 1935. - 12 დეკემბერი. - №287. - გვ. 3;
42. ისტორიული რომანის პრობლემა // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ივლისი. - №12. - გვ. 3;
43. კლასიკური მემკვიდრეობა და საბჭოთა მწერლობა // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - თებერვალი. - №1. - გვ. 5;
44. რაფიელ ერისთავი: გარდაცვალების 35 წლისთავის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №7. - გვ. 3;
45. Грузинская поэзия после всесоюзного съезда писателей: из доклада // На рубеже Востока. - 1936. - январь. - №1. - С.4;
46. ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლიტერატურული კრიტიკოსი // კომუნისტი. - 1937. - 29 მაისი. - №121. - გვ. 3;
47. ილია ჭავჭავაძე 60-იან წლებში: [პეტერბურგში გამგზავრება] // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 15 იანვარი. - გვ. 2;
48. ილია ჭავჭავაძის ესთეტიკა: [კრიტიკულ-საპოლემიკო შემოქმედების მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1937. - 24 აპრილი. - №94. - გვ. 3;
49. აკაკი წერეთლის ლიტერატურული მემკვიდრეობა // კომუნისტი. - 1938. - 4 თებერვალი. - №28. - გვ. 3;
50. ი. გრიშაშვილი: [ნარკვევი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 30 დეკემბერი. - №32. - გვ. 2;
51. ივანე მაჩაბელი: [ცხოვრება და მოღვაწეობა] // კომუნისტი. - 1938. - 9 ივლისი. - №155. - გვ. 4;
52. რევოლუციის დიდი პოეტი: [ვლადიმერ მაიაკოვსკის დაბადებიდან 45 წლის შესრულების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1938. - 24 ივლისი. - №18. - გვ. 3;
53. ანასტასია ერისთავ-ხოშტარია: სამწერლო მოღვაწეობის 50 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 10 ივნისი. - №17. - გვ. 2;
54. გიორგი ლეონიძის შემოქმედება // მნათობი. - 1939. - №8. - გვ. 112-124;
55. ილო მოსაშვილის შემოქმედება [კრიტიკული მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აპრილი. - №13. - გვ. 2;
56. ისტორიული რომანის ოსტატი ვასილ ბარნოვი: [გარდაცვალების ხუთი წლისთავი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 14 ნოემბერი. - №33. - გვ. 3;
57. რაფიელ ერისთავი: [დაბადების 95 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 23 აპრილი. - გვ. 2;
58. რაფიელ ერისთავი [XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის მოღვაწე. პოეტი]: დაბადებიდან 95 [115] წლისთავის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 აპრილი. - №13. - გვ. 4;
59. რეალიზმი შალვა დადიანის შემოქმედებაში: [კრიტიკა] // კომუნისტი. - 1939. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 3;
60. სახალხო პოეტი [ტარას შევჩენკოს დაბადებიდან 125 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 9 მარტი. - №55. - გვ. 3;
61. სიმონ ჩიქოვანის ლექსები: [“ფედერაციის გამოცემა“]: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1939. - 17 ივლისი. - №162. - გვ. 3;
62. ტარას შევჩენკო: [დიდი უკრაინელი რევოლუციონერ-პოეტის შემოქმედების კრიტიკული მიმოხილვა, დაბადებიდან 125 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 30 აპრილი. - №14. - გვ. 2;

63. ტარას შევჩენკო: [უკრაინელი სახალხო პოეტის შემოქმედების კრიტიკული მიმოხილვა] // მნათობი. - 1939. - მარტი. - №3. - გვ. 165-175;
64. შალვა დადიანი: (მოხსენება, წაკითხული შალვა დადიანის სამწერლო-საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 45 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომაზე) // ჩვენი თაობა. - 1939. - იანვარი. - №1. - გვ. 44-54;
65. შალვა დადიანის შემოქმედება // საბჭოთა ხელოვნება. - 1939. - №2. - გვ. 12-24;
66. О творчестве Ило Мосашвили [поэта Грузии]: Из предисловия к книге стихов Ило Мосашвили, выходящей на днях в издании „Заря Востока“ // Заря Востока. - 1939. - 8 августа. - №180. - С.3;
67. Передовой советский поэт: [Г. Н. Леонидзе выдвинул союзом советских писателей Грузии кандидатом в депутаты Тбилисского городского Совета]: [Творческий путь поэта] // Заря Востока. - 1939. - 24 ноября. - №270. - С.2;
68. აკაკი წერეთელი - კრიტიკოსი. „აკაკი წერეთელი“ // თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საიუბილეო კრებული. - 1940. - გვ. 177-188;
69. ალიო მაშაშვილი // ჩვენი თაობა. - 1940. - №2. - გვ. 39-46;
70. ალფონს დოდე - „წერილები ჩემი წისკელიდან“: [თარგმანი ფრანგულიდან გერონტი ქიქოძის. „ფედერაცია“. თბილისი. 1940 წ. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 დეკემბერი. - №36;
71. ბელორუსიის სახალხო პოეტი იანკა კუპალა: [სამწერლო მოღვაწეობის 35 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 დეკემბერი. - №34;
72. გალაქტიონ ტაბიძე // მნათობი. - 1940. - №7. - გვ. 83-99;
73. გალაქტიონ ტაბიძის ახალი ლექსები: [შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 24 მარტი. - №9;
74. გ. აბაშიძე. ზამთრის ამბავი: [საბავშვო პოემა]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 16 ნოემბერი. - №32;
75. გ. ბუხნიკაშვილი - „გორი“: [ისტორიული ნარკვევი. საბლიტგამი, 1940 წ. რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 დეკემბერი. - №35;
76. გ. ლეონიძე. ეპოპეა ამხანაგ სტალინის ბავშვობისა და ყრმობის წლებზე: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 1 მაისი. - №13;
77. გიორგი წერეთელი: [შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 1 იანვარი. - №1;
78. ეგნატე ნინოშვილის მხატვრული შემოქმედება: [დაბადებიდან 80 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1940. - 15 იანვარი. - №12;
79. ვანდა ვასილევსკაია [პოლონელი მწერალი]: [შემოქმედების განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 ოქტომბერი. - №30;
80. თანამედროვეობა და პოეზია // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 მაისი. - №14;
81. იოსებ გრიშაშვილი: [შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // ჩვენი თაობა. - 1940. - №12. - გვ. 34-41;
82. ლენინი ქართულ პოეზიაში: [დაბადების 70 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აპრილი. - №12;
83. ლენინი ქართულ პოეზიაში // მნათობი. - 1940. - №4. - გვ. 111-115;
84. ნიკო ლომოური: [გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 3 ივნისი. - №16;
85. ნოველის ხელოვნება: [მიმოხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აპრილი. - №12;
86. პირველი რევოლუცია და აკაკი წერეთელი: [დაბადებიდან 100 წლისთავის შესრულების გამო] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 მაისი. - №15;
87. რეალიზმის მწვერვალებისაკენ: [ლეო ქიაჩელის შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 10 სექტემბერი. - №25;
88. ს. შანშიაშვილი. „ლექსები და პოემები“: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 28 ნოემბერი. - №33;
89. ტარიელ გოლუა: [ლ. ქიაჩელის შემოქმედების შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 20 აგვისტო. - №23;
90. უახლოესი პერიოდის ქართული ლიტერატურის დასაწყისი // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 სექტემბერი. - № 27;
91. შალვა დადიანის ადრინდელი პროზა: [კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1940. - 30 აგვისტო. - №24;
92. Литературно-эстетические взгляды А. Церетели // Заря Востока. - 1940. - 22 июня. - №142;
93. Реалистический роман: [П. Киачели „Гвади Бигვა“]: [Рецензия] // Заря Востока. - 1940. - 17 октября. - №242;
94. ალექსანდრე აბაშელი: [შემოქმედების განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 14 მარტი. - №11;
95. ა. ჭავჭავაძის ნაწერების ახალი გამოცემა: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 იანვარი. - №2;
96. გიორგი ლეონიძის ეპოპეა ამხანაგ სტალინის ბავშვობისა და ყრმობის წლებზე // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 21 მარტი. - №12;
97. დავით კლდიაშვილი: [გარდაცვალებიდან 10 წლისთავი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 25 აპრილი. - №17;
98. ვალერიან გაფრინდაშვილი: [შემოქმედების განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 28 მარტი. - №13;
99. იროდიონ ევდოშვილი: გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 6 ივნისი. - №23;
100. ლეო ქიაჩელის შემოქმედება: [კრიტიკული განხილვა] // მნათობი. - 1941. - №1. - გვ. 122-136;
101. ნიკო ლორთქიფანიძე: [შემოქმედების კრიტიკული განხილვა] // მნათობი. - 1941. - №5. - გვ. 136-141;
102. პავლო ტიჩინა: [ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 24 იანვარი. - №4;

103. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია: ნაკვეთი პირველი: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 5 იანვარი. - №1;
104. ხომლელი [რომანოზ ფანცხავა]: [ლიტერატურულ-კრიტიკული შემოქმედების განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 30 მაისი. - №22;
105. ალექსანდრე აბაშელის ლექსები // მნათობი. - 1942. - №9. - გვ. 127-134. - რეცენზია;
106. ილია ჭავჭავაძე: ილია ჭავჭავაძის მკვლევლობის 35 წლისთავის გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 20 სექტემბერი. - №36;
107. ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ქართული რომანტიზმი // მნათობი. - 1942. - №11-12. - გვ. 199-217;
108. ნიკოლოზ ბარათაშვილი: მისი დაბადებიდან 125 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 24 ნოემბერი. - №42;
109. პოემა ქართველი ხალხის გმირულ წარსულზე: [გრეგორ აბაშიძის პოემა „გიორგი მეექვსე“. კრიტიკული განხილვა] // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 20 ოქტომბერი. - №39;
110. სამშობლოს სიყვარულისა და დაცვის იდეა ვ. ბარნოვის შემოქმედებაში // ლიტერატურული საქართველო. - 1942. - 30 მაისი. - №22;
111. ა. წულუკიძის თხზულებათა ახალი გამოცემა: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 აგვისტო. - №19;
112. ვასილ ბარნოვის ისტორიული რომანები // მნათობი. - 1943. - №4-5. - გვ. 201-222. - ბიბლიოგრაფია;
113. ლექსები მეგობრობასა და გმირობაზე: [„საბჭოთა მწერლის“ მიერ ხ. ვარდოშვილის ლექსების კრებულის გამოცემის შესახებ]: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1943. - 10 ივნისი. - №14;
114. გიორგი ერისთავი: [გარდაცვალებიდან 80 წლისთავის შესრულების გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 1 სექტემბერი. - №30;
115. ეგნატე ნინოშვილი მხატვარი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 12 მაისი. - №16 (26);
116. ვასილ ბარნოვი: გარდაცვალებიდან 10 წლის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1944. - 4 ნოემბერი. - №223;
117. ვასილ ბარნოვი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 7 ნოემბერი. - №37;
118. ვასილ ბარნოვის ისტორიული რომანები: [შემოქმედებითი მეთოდი და მხატვრული სტილი] // მნათობი. - 1944. - №4-5. - გვ. 186-201;
119. მხატვრული პროზის ოსტატი [ნ. ლორთქიფანიძე] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 2 ივნისი. - №19 [29];
120. რაფიელ ერისთავი: დაბადების 120 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1944. - 23 აპრილი. - №83;
121. ანასტასია ერისთავ-ხომლარია: [ლიტერატურული მოღვაწეობის 50 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 18 ნოემბერი. - №39;
122. ა. წულუკიძის ლიტერატურული შეხედულებანი: გარდაცვალების 40 წლისთავის შესრულების გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 23 ივნისი. - №21;
123. [დისერტაცია თემაზე: „ვასილ ბარნოვი და ისტორიული რომანის პრობლემა“] // კომუნისტი. - 1945. - №25;
124. ისტორიული რომანის გაგებისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 14 ივნისი. - №20;
125. პროფესორი დიდი ქართველი რომანტიკოსი: [ნ. ბარათაშვილის გარდაცვალებიდან 100 წლის თავის გამო] // კომუნისტი. - 1945. - 21 ოქტომბერი. - №209;
126. გიორგი ქუჩიშვილი // მნათობი. - 1946. - №11. - გვ. 128-133;
127. იროდიონ ევდოშვილი: [ქართველი პოეტის გარდაცვალებიდან 30 წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1946. - 15 მაისი. - №97;
128. სოლომონ რაზმაძე: [ქართველი რომანტიკოსის ბიოგრაფია და შემოქმედების გარჩევა] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 13 მარტი. - №20;
129. გალაქტიონ ტაბიძის შემოქმედება // ლიტერატურული ძიებანი / ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი. - 1947. - ტ. 4. - გვ. 1-47;
130. გიორგი ქუჩიშვილი: [შემოქმედება] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 25 იანვარი. - №4;
131. „დიდოსტატის მარჯვენა“: კ. გამსახურდიას რომანის გარჩევა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 30 აგვისტო. - №33;
132. ლიტერატურათმცოდნეობა და სალიტერატურო კრიტიკა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 7 ნოემბერი. - №42-43;
133. ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი ლიტერატურული გარემო // ლიტერატურული ძიებანი / ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი. - 1947. - ტ. 3. - გვ. 1-13;
134. ალ. ყაზბეგის მსოფლმხედველობა // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №38. - გვ. 3;
135. დ. შენგელაიას ბათა ქექიას ცხოვრება // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - №27. - გვ. 3;
136. კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედება // მნათობი. - 1948. - №5. - გვ. 127-153;
137. ანტონ ფურცელაძის ესთეტიკური შეხედულებანი: დაბადებიდან 110 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 30 ოქტომბერი. - №3;
138. გიორგი ლეონიძის შემოქმედება // ლიტერატურული ძიებანი. - 1949. - ტ. 5. - გვ. 83-112;
139. მებრძოლი პრინციპული კრიტიკისათვის // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1949. - 25 სექტემბერი. - №38;
140. გიორგი ლეონიძე // მნათობი. - 1950. - №4. - გვ. 87-101;
141. გიორგი ნერეთელი: გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 5 იანვარი. - №6;
142. ეგნატე ნინოშვილი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 15 იანვარი. - №3;
143. ლენინი და ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1950. - 22 იანვარი. - №4;
144. მარქსისტულ-ლენინური ლიტერატურათმცოდნეობისათვის // ლიტერატურული ძიებანი / ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი. - 1950. - ტ. 6. - გვ. 35-50;

145. ამხანაგ სტალინის საენათმეცნიერო წერილები და ლიტერატურათმცოდნეობის განვითარება საბჭოთა საქართველოში: [ნაკითხულია მოხსენებად რუსთაველის სახ. ქართული ლიტ-რის ისტორიის ინ-ტის სამეცნ. სესიაზე, 1951 წ. თებერვალში] // ლიტერატურული ძიებანი. - 1951. - ტ. 7. - გვ. 5-18;
146. დიდი ქართველი კლასიკოსების თხზულებების აკადემიური გამოცემა: [ი. ჭავჭავაძე და აკ. წერეთელი] // ბოლშევიკი. - 1951. - №4. - გვ. 65-71;
147. პოეტი და სინამდვილე: [რეცენზია] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1951. - 30 სექტემბერი; 14 ოქტომბერი;
148. Сопром Мгалоблишвили // Заря Востока. - 1951. - 1 августа.

მის შესახებ:

1. ბო. ლიტერატურული წელი: დისპუტი ხელოვნების სასახლეში // კომუნისტი. - 1927. - 30 იანვარი. - №23. - გვ. 5;
2. მელაძე, კ. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია: ლიტ. საკითხები // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1930. - 24 აპრილი. - № 87;
3. პრეზიდენტის ახალი შემადგენლობის შესახებ: რეზოლუცია / საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის პლენუმი // კომუნისტი. - 1930. - 16 ნოემბერი. - №268. - გვ. 3;
4. პროლეტარულ მწერალთა საქართველოს და ამიერკავკასიის ასოციაციებში შექმნილი მდგომარეობისა და ამოცანების შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 6 დეკემბერი. - №286. - გვ. 3;
5. საბჭოთა მწერლების ფედერაციის რეორგანიზაციის გარშემო: წერილები // კომუნისტი. - 1930. - 26 აპრილი. - №96. - გვ. 3;
6. ერისთავი რაფიელ. ლექსები, ტომი I: [რეცენზია] // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - აგვისტო. - №13. - გვ. 4. - ხელმოწერა: ა. ჯ.;
7. იროდიონ ევლოშვილი. „ლექსები. პოემები“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ოქტომბერი. - №42. - გვ. 4. - ხელმოწერა: გ. მ.;
8. ცაიშვილი, ს. გიორგი ერისთავი. თხზულებანი: [რეცენზია] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - დეკემბერი. - №55. - გვ. 4;
9. ზიზი ქართველი ხალხის მოღალატეებს: [სამშობლოს მოღალატეების, ტროცკისტული ჯგუფის მიმართ გამოტანილი განაჩენის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ივლისი. - №158. - გვ. 1;
10. თვალთმაქცი ტროცკისტი-ავერბახელი ბ. ბუაჩიძის შესახებ: საქართველოს მწერალთა კავშირში: [გამგეობის პარტჯგუფის სხდომაზე] // კომუნისტი. - 1937. - 2 ივნისი. - №124. - გვ. 4;
11. ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან 100 წლისთავისათვის: [საიუბილეო კომიტეტის ახალი შემადგენლობის დამტკიცებასა და დასახული ღონისძიებების შესახებ] // კომუნისტი. - 1937. - 9 მაისი. - №104. - გვ. 3;
12. „ლიტერატურული მემკვიდრეობა“: [შალვა რადიანის წიგნის გამოცემის გამო] // კომუნისტი. - 1937. - 12 ნოემბერი. - №258. - გვ. 4;

13. მწერალთა აქტივის კრება: კამათი ამხ. ა. თათარიშვილის მოხსენების გარშემო // კომუნისტი. - 1937. - 11 მაისი. - №106. - გვ. 4;
14. საქართველოს მწერალთა კავშირში: [პლენუმი ილიას დაბადებიდან 100 წლისთავის აღსანიშნავად] // კომუნისტი. - 1937. - 2 ივნისი. - №124. - გვ. 4;
15. საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის საიუბილეო პლენუმი: [მიძღვნილი ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან 100 წლისთავისადმი] // კომუნისტი. - 1937. - 5 ივნისი. - №127. - გვ. 2;
16. მაღალხარისხოვანი პრინციპული კრიტიკისათვის: [ამხანაგ შ. რადიანის მოხსენება ქართული სალიტერატურო კრიტიკის მდგომარეობისა და მისი უახლესი ამოცანების შესახებ და კამათი მოხსენების გარშემო მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის გაფართოებულ სხდომაზე 1941 წლის 6 იანვარს] // ლიტერატურული საქართველო. - 1941. - 12 იანვარი. - №2;
17. შ. რადიანი – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი: [დისერტაცია თემაზე: „ვასილ ბარნოვი“ და ისტორიული რომანის პრობლემა“] // კომუნისტი. - 1945. - 4 თებერვალი. - №25;
18. ხმალაძე, პ. შ. რადიანი - „მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურა“: [რეცენზია] // ინდუსტრიული ქუთაისი. - ქუთაისი, 1946. - 7 აპრილი. - №71;
19. რადიანი, პ. ილია ჭავჭავაძის პირადი წერილები: [ი. ჭავჭავაძე, „წერილები“. ი. ბოცვაძის რედაქციით, ნინასიტყვაობითა და შენიშვნებით, რედაქტორი შ. რადიანი. 1949 წელი, გვ. 206. რეცენზია] // კომუნისტი. - 1949. - 13 ნოემბერი. - №225.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. ვაშაყმაძე, ი. ათი წელი საბჭოთა მეცნიერების საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 202-216;
3. რადიანი, შალვა. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - № 3. - გვ.: 191-192, 209-211;
4. А-дзе, Г. Радиани Шалва // Литературная энциклопедия: В 11 т. - Т. 9 / Ред. коллегия: Лебедев-Полынский П. И., Маца И. Л., Нусинов И. М., Фриче В. М.; Гл. ред. Луначарский А. В.; ученый секретарь Михайлова Е. Н. - М.: ОГИЗ РСФСР, Гос. ин-т. „Сов. Энцикл.“, 1935. - Стр. 486;
5. შ. რადიანი – ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი: [დისერტაცია თემაზე: „ვასილ ბარნოვი“ და ისტორიული რომანის პრობლემა“] // კომუნისტი. - 1945. - 4 თებერვალი. - №25;
6. თათბირი საბჭოთა ლიტერატურის საკითხებზე... // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 20 სექტემბერი. - № 35.

რაზიკაშვილი, თედო აპვლეს ძე (1869, 16/XI – 1922, 19/I) – მწერალი, მასწავლებელი და ზეპირსიტყვაობის შემკრები, – ვაჟას და ბაჩანას უმცროსი ძმა, – დაიბადა სოფ. ჩარგალში, – ფშავეში, მღვდლის ოჯახში, 1869 წლის ნოემბრის 16 (ძვ. სტ.). 6 წლისა ჩარგლის სკოლაში შეიყვანეს. ამ სკო-

ლის დახურვის გამო, ვაჟამ ტოლათსოფელში (ერ-ნოს) გადიევანა თავისი მასწავლებლობის დროს. წლისთავზე ბაჩანამ გორის მოსამზადებელ კლასში შეიყვანა, შემდეგ იქვე – საოსტატო სემინარიაში, რომელიც საუკეთესოდ დაამთავრა 1890 წელს. ნიკო ლომოურის ნაყოფიერი გავლენით, 1890 წელს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლის მასწავლებლად დაინიშნა სოფ. ხელთუბანში (გორიდან 7 კილომეტრზე). ამ სკოლაში სამსახურის დროს თ. რაზიკაშვილი ნამდვილი აღმზრდელი შეიქნა არათუ მხოლოდ მცირეწლოვან მოწაფეთა, არამედ მოზრდილებსაც. ჩარგლიდან სამუდამოდ სოფ. ხელთუბანში გადმოსახლდა, გაიჩინა სახლ-კარი, მეურნეობა და თავისი შრომა-გარჯილობით, საკუთარი მამულის აყვავება-გამშვენიერებით (მეხილეობა-მევენახეობით, მეფუტკრეობით და სხვ.) მაგალითი შეიქნა გლეხობისა, დამრიგებელი და თვალის ამხელი; იყო სამშობლოს მოსიყვარულე, მამულიშვილობის მტკიცე ბურჯთაგანი, საქართველოს მტერ-მოდულეთა წინააღმდეგ მოურიდებელი მებრძოლი, გლეხკაცობის მოსარჩლე, უსამართლობის მამხილებელი და განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთი სულისჩამდგმელთაგანი. ამიტომ მეფის მთავრობამ 1905 წლის ივნისის 11 სკოლა დახურა, ხოლო მისი მასწავლებელი – თ. რაზიკაშვილი რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისთვის 3 წლით ოლონცკის გუბერნიაში გადაასახლა, საიდანაც მანიფესტის ძალით დაბრუნდა. 1906 წლის რეაქციის დაწყებისას კვლავ დევნა დაუწყო მთავრობამ, რის შესახებაც თ. რაზიკაშვილმა თავის დღიურში ჩაწერა: „იანვრის ოცდასამში ისევ მომიკითხეს, მაგრამ რაკი ადრევე თავი გავარიდე, სახლ-კარი დამინგრიეს ზარბაზნებით და მერე დასწევს, ვითომ ასე აღმოფხვრეს ჩემში მთავრობისადმი მრავალწლოვანი გულში ჩამარხული მძულვარება და ზიზღი“-ო. მთავრობის ასეთმა დევნამ მაინც ვერ შეაკრთო თ. რაზიკაშვილი და იგი ჩვეულებრივი გატაცებით ემსახურებოდა ხალხის გათვითცნობიერებას სიტყვით, საქმით, მწერლობით, როგორც მგოსანი-მოქალაქე, ბელეტრისტი, – განსაკუთრებით, საბავშვო მოთხრობების საუცხოო მწერალი და ზეპირსიტყვაობის შემკრები.

ვერაგულად მოკლეს სოფ. ხელთუბანში 1922 წლის იანვრის 19-ს. საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭომ მისი ნეშტი გადმოასვენა და თბილისში – დიდუბეში, მწერალთა პანთეონში დაკრძალა.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1890 წელს, „ჯეჯილის“ გამოხვლისთანავე:

1. გუთნის-დედის სიმღერა: [ლექსი], („ჯეჯილი“, 1890, №3);
2. იის ამბავი: [მოთხრობა], („ჯეჯილი“, 1890, №3);
3. ზღაპარი აღმოსავლეთის და დასავლეთის ხელმწიფისა: (გაგონილი ქართლში, ჩაწერილი თ. რაზიკაშვილისა), („ჯეჯილი“, 1891, №1);
4. მურია: [საყმანვილო ამბავი], („ჯეჯილი“, 1891, №5);
5. ნიბლია: [საყმანვილო ამბავი], („ჯეჯილი“, 1891, №4);

6. გარიელა: (თამარ დედოფლის ლეგენდა), („ჯეჯილი“, 1892, №6)

და სხვა ლექსები, მოთხრობები, ამბები და სხვ. თანამშრომლობდა „ივერიაში“, „კვალში“, „მოამბეში“, „ნაკადულში“, „მოგზაურში“, „ფასკუნჯში“ და სხვ. განსაკუთრებით, უახლოესი, მუდმივი და საყვარელი თანამშრომელი შეიქნა საყმანვილო ჟურნალებისა. მაგალითად, „ჯეჯილის“ რედაქტორ-გამომცემელი ანასტასია თუმანიშვილი-წერეთლისა წერდა: „მოუთმენლად მოველი ახალი წლის მოთხრობას პატარებისათვის, იქნება როგორმე მომისწრო. მასალა მაქვს, მაგრამ უფრო უკეთესი ეკადრება იანვრის ნომერს“-ო. „ნაკადულის“ რედაქტორი მარიამ დემურია სწერდა: „გულთადათ გთხოვთ თქვენ, რაც კი შეიძლება ბევრი მასალა გვიგზავნოთ, თქვენი თითქმის ყველაფერი დაიბეჭდება. „მამლაყინა“ თებერვლის ნომერში იბეჭდება. მარტისათვის თქვენი აღარაფერი გვაქვს. შენი ჭირიმე, როგორც კი ჩემი წერილი მოგივათ, მოთხრობებიც და ლექსებიც გამოგვიგზავნეთ. ძალიან გთხოვთ, მე მინდა ყოველ ნომერში თქვენი მოთხრობები იყოს“-ო და სხვ. ცნობილი იყო, როგორც საბავშვო მოთხრობათა დიდი ოსტატი, ყოველი მისი ნაწარმოები კრიტიკოს-მწერალთაგან (კ. აბაშიძე, ალ. ხახანაშვილი, ილ. ნაკაშიძე, ნ. ლომოურისა და სხვ.) დიდად ფასდებოდა. სხვათა შორის, აკაკის შეფასებით, თ. რაზიკაშვილის მოთხრობა „ფითრი“ „არის ისტორია ჩვენის ცხოვრების და იმავე დროს ებრაული წინასწარმეტყველობა მომავალზე. და ვინც გულდადებით წაიკითხავს, ჩვენთან ერთად იტყვის, მაღლობა ღმერთს, ახალი ხანა დგება ჩვენს მწერლობაში და მისი განთიადიც მოახლოვებულაო“.

თ. რაზიკაშვილის შემოქმედების ძირითადი სარჩული დემოკრატიული სულისკვეთება და ეროვნული მისწრაფება, – სოციალური და ეროვნული განთავისუფლებისათვის ბრძოლა, დიდი დაკვირვებით აღწერა გლეხის ჭირ-ვარამი და მწუხარება, სოციალური უსწორმასწორობა („მოვლენ, მოვლენ!“ „ცასწავალამ როგორ მოიხვეჭა სახელი“, „ყორანი“, „წყალი მოვიპარეთ“ და სხვ.), ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მისწრაფება („ფითრი“, „გარიელა“, „ცირცელი“ და სხვ.).

თ. რაზიკაშვილის ნაწარმოებთა საგანია, მკითხველს აღუძრას მამულის, ბუნების, პირუტყვისა და ადამიანის სიყვარული; გააცნოს გარემო ბუნება, გაულვიდოს სამშობლოს წარსულის შესწავლის სურვილი, აწმყოს დააკვიროს და უკეთესი მომავლის დასამკვიდრებლად სულიერი ძალ-ღონით აღჭურვოს. საბავშვო მოთხრობათა უმეტესობა პირუტყვ-მცენარეთა ცხოვრებიდანაა აღებული, ალეგორიულად დაწერილი. თ. რაზიკაშვილი არაკულად გვასწავლის: ერის კეთილდღეობა თუ გინდათ, მომავალი თუ რადმე მიგაჩნიათ, ერის ფესვებს – თვით ხალხს უპატრონეთ: სიბნელის, უვიცობისა და გადაგვარებისგან დაიხსენით, თორემ თუ ფესვები გახმა, – ხეც მოისპობა, თუ ხალხი მოისპო – მისი ზედნაშენიც – ერიც გაქრე-

ბაო. ანმყოთი გული არ გავიტეხოთ, გავმხნევედეთ, უკუღმართობას შევებრძოლოთ: გვიჯობს ბრძოლაში დავიხოცნეთ, ვიდრე უიმედო-უმოქმედობაში ტირილ-წუნუნით: „ტირილით ჭირსა ვერ დავლევთ, ველარც გავარღვევთ ბნელასა“-ო. იგი „ცხოვრების გარე სხვას რასმე“ არას ეძებს“, კაცთა „ყოფნა არყოფნა“ გამოცანად გახდომია, ცხოვრებას ჩასცქერის და ხედავს, რომ... „მთელი ქვეყანა ცეცხლის კალოდა ქვეულა, ერთი ბატონი გამხდარა, ათასი დაუმონია“; ტანჯვა შეიგნო ბედკრულთა, „მნარე შაესმა მათ ენა“ და მათ დასასხნელად თავი გადასდო:

„ჩემი სიცოცხლე გადავსდე
ქვეყნისთვის სანთლად ამენტოს,
მისთვის მებრძოლნა მტარვალთან,
სისხლი მინისთვის შამერთოს,
რო მოპარული საუნჯე
ეგებ როგორმე წამერთოს“-ო,
მომართა „ჩანგი თავისებურად მჟღერავი“,
ტანჯვის სიმებით გაბმული, „ზედ კენესა-სევდით
მბერავი“ და თუმცა იცის, რომ „ბრძოლა ბნელეთის
მეფესთან ექნება მძიმე, მედგარი“, შეიძლება
„ბევრმა საცილად აიღოს, ვერ შეუსმინოს ჩივილი“,
მინც ადამიანთა დაკნინებას მოსთქვამს და ჩივის,
რომ:

„გავუშვით საქმე საერთო,
„მე“ გავიხადეთ ღმერთადა, –
ვის ახსოვს ძმობა, ერთობა?
ჩვენ ერთურთსა ვჭამთ, მოსისხლე
კარზე გვადგა მწყვეტადა“-ო.
მაგრამ ჩვენი საზოგადოებრივი დაკნინება
გულს არ უტეხს, რადგანაც: „როცა მზე თოვლებს
დაადნობს, თვალეში ჩააშტერდება, უკეთეს მომავალისა
იმედი აუყვავდება“ და ამიტომ შემოგვძახის:

„გამაგრდით თუნდა სიკვდილი
ყველას გველოდეს შავადა,
გადიდებთ ჩამომავლობა,
გავიხდით სალოცავადა“-ო.
მას ესმის, რომ „დიდია მოლექის ვალი“ და,
როგორც „მოლექსე“-მგოსანი უკეთესი ცხოვრების
მოპოვების სურვილებს გვიღვიძებს, მოძმეთა სა-
კეთილდღეოდ გვაქეზებს:
„მხოლოდ ის მოძმეთ გულშია
ძეგლს დაურღვეველს აიგებს,
ვინც მძიმე ქვეყნის უღელსა
საკუთრივ კისრით წაიღებს“-ო და სხვ.
თ. რაზიკაშვილის საკუთარი ნაწარმოებნი
და ხალხში შეკრებილი ზეპირსიტყვიერება ჟურ-
ნალ-გაზეთებშია გაბნეული.

ცალკე გამოცემულია:

1. შავი ფიქრები: [პოემა]. - ტფილისი, 1891 (მ. შარაძის სტ.). - 15 გვ., [11] გვ.; 20სმ.;
2. მურია: მეცხვარის ძაღლის ამბავი ყრმათათვის / თ. რაზიკაშვილისა. - თფილისი: იაფ-ფასიანი გამოცემა სტ. ზუბალაშვილისა № 12, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 16 გვ.; 19სმ.;
3. ხალხური ზღაპრები, კახეთსა და ფშავში / შეკრები-

ლი თედო რაზიკაშვილის მიერ. - ტფ.: „ამხანაგობის“ გამოცემა, 1909 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - [258] გვ. ცალ. პაგ.; 27სმ.;

4. ხალხური ზღაპრები / ქართლში შეკრებილი თედო რაზიკაშვილის მიერ. - ტფ., 1909 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - II, 266, [2] გვ.; 26სმ.;
5. მოთხრობები: [ავტორის სურათით]. - ტფ.: საყმანვილო გამომცემლობა „ჯეჯილი“ №4, 1925 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 62, [1] გვ.: სურ.; 23სმ.;
6. საბავშვო მოთხრობები / [ანა ლვინიაშვილის რედაქციით და წინასიტყვაობით; მხატვარი ალ. გვეტაძე]. - თბ.: საბლიტგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამოც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - XVI, 398, [2] გვ.: პორტრ.; 21სმ.;
7. ქართული ხალხური ზღაპრები / შეკრებილი თედო რაზიკაშვილის მიერ. - ნ. 1. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. 1-ლი სტ.). - 392 გვ.: ილ.; 20 სმ.; ნ. 2. - თბ.: საბლიტგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. მე-3 სტ.). - 192 გვ.: ილ.; 20 სმ.;
8. ქართული ხალხური ზღაპრები / შეკრებილი თედო რაზიკაშვილის მიერ. - ნ. 2 / [მხატვ. ლადო გუდიაშვილი]. - [თბ.: საგამომცემლო ფირმა „კრილოვსანი“, 1952] (თბილისის ნიგნის ფაბრიკა). - 192 გვ.: ილ.; 21 სმ.

რუსულად გადათარგმნილია მისი 52 ზღაპარი და შეტანილია ნიგნში:

1. Грузинские сказки [Текст]. - Москва: Художественная литература, 1937. - 283 с.; 22 см.

თ. რაზიკაშვილმა ქართულ ენათმეცნიერებაშიც შეიტანა თავისი წვლილი, - შეკრიბა და შეადგინა „ქართული ენის საუნჯის მასალად“ (სიტყვები - ახსნით) („ივერია“, 1900, № 127-135, 138, 140, 142, 150-151, 153, 155-157, 160-162, 166-168).

გამოქვეყნებულია:

1. როსტომი: (ხალხური ზღაპარი, გაგონილი და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ივერია. - 1889. - 21 აპრილი. - №82. - გვ. 1-3;
2. საიქიოს ამბავი: [ზღაპარი] (იოსებ ჟამიაშვილის ნაამბობი სოფ. ჩარგალში და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ივერია. - 1889. - 27 აგვისტო. - №182. - გვ. 1-3;
3. სამი ძმა: (ზღაპარი, სოფ. ჩარგალში (ფშავში) გაგონილი და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ივერია. - 1889. - 20 ივლისი. - №152. - გვ. 2-3;
4. გამოცანა-არაკი: (ქართლში გაგონილი თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 56-58;
5. გუთნის-დედის სიმღერა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 9-10;
6. იის ამბავი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1890. - №3. - გვ. 21-24;
7. ლექსები ხევსურულის „ვეფხისტყაოსნის“-ა: (ბერდია გოგოთურის შვილისა და გოთია გოგოთაურის შვილის ნაამბობი ზღაპრებიდან. ხევსურეთში გაგონილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ივერია. - 1890. - 9 ნოემბერი. - №239. - გვ. 1-2;

8. მზის ქალი: (თ. რაზიკაშვილის გაგონილი კახეთში). [ზღაპარი] // ჯეჯილი. - 1890. - №4. - გვ. 23-32;
9. შავი წყალი მოდიოდა...: ხალხური ლექსი / ფშავში ჩანერილი თ. რაზიკაშვილისაგან // ჯეჯილი. - 1890. - №5. - გვ. 45;
10. ნიქარა: (ზღაპარი თ. რაზიკაშვილის გაგონილი) // ჯეჯილი. - 1890. - №2. - გვ. 34-39;
11. ხალხური ლექსები „ვეფხვის ტყაოსნისა“: (ქართლში გაგონილი სოლომონ გულისაშვილისაგან და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ივერია. - 1890. - 10 ნომბერი. - №240. - გვ. 1;
12. ხალხური ლექსები კახეთში შეკრებილი თ. რაზიკაშვილის მიერ // ივერია. - 1890. - 13 ნომბერი. - №242. - გვ. 1-2; 27 ნომბერი. - №252. - გვ. 1-2;
13. ხალხური ლექსი: (ფშავში გაგონილი თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1890. - №6. - გვ. 70;
14. გაუცინარი ხელმწიფის ზღაპარი: (გაგონილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1891. - №6. - გვ. 35-41;
15. ელეგია: (ჩემს ძმას ბაჩანას) [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 3 ნომბერი. - №234. - გვ. 1;
16. ვირი და მგელი: (გაგონილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 46;
17. ზღაპარი აღმოსავლეთის და დასავლეთის ხელმწიფისა: (გაგონილი ქართლში, ჩანერილი თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 45-46;
18. იაღონისა და ბულბულის ზღაპარი: (თ. რაზიკაშვილის გაგონილი სოფ. ვეჯინში) // ჯეჯილი. - 1891. - №5. - გვ. 38-45;
19. კახეთს: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 27 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1;
20. კრუხი და ძერა: (თ. რაზიკაშვილის გაგონილი) [ხალხური ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №5. - გვ. 37;
21. მესტიერეს ლექსი: (ჩანერილი თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1891. - №3. - გვ. 38-39;
22. მეურნეობა ფშავში // მეურნე. - 1891. - №1. - გვ. 2-9;
23. მთესველის სიმღერა: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 9 ოქტომბერი. - №214. - გვ. 1;
24. მურია: [საყმაწვილო ამბავი] // ჯეჯილი. - 1891. - №5. - გვ. 5-10;
25. „ნება მიბოძეთ...“ // ივერია. - 1891. - 12 მაისი. - №99. - გვ. 3;
26. ნიბლია: (საყმაწვილო ამბავი) // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 4-10;
27. ნიკორას ჩივილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №1. - გვ. 44-45;
28. სიმღერა: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 17 დეკემბერი. - №268. - გვ. 2;
29. შავი ფიქრები: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 21 ივლისი. - №154. - გვ. 1-2; 4 აგვისტო. - №165. - გვ. 1; 14 სექტემბერი. - №196. - გვ. 1;
30. ჩიტმა რა უთხრა იასა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1891. - №4. - გვ. 24;
31. ძმასთან მიწერილი: [ლექსი] // ივერია. - 1891. - 22 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
32. ახალ წლის მილოცვა: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1892. - №1. - გვ. 3;
33. გამხნევედი: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 23 აგვისტო. - №179. - გვ. 1;
34. გარიელა: (თამარ დედოფლის ლეგენდა) // ჯეჯილი. - 1892. - №6. - გვ. 37-42;
35. „ვაი რომ ნიჭმა მიმტყუნოს...“: (ეუძღვნი ჩემს მეგობარს ნიკო ჯანაშიას) [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 30 აპრილი. - №90. - გვ. 1;
36. მესტიერე: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 4 ოქტომბერი. - №209. - გვ. 1;
37. პასუხად: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 24 ივნისი. - №131. - გვ. 1;
38. „სიცხისგან მაგრილებელი...“: [ლექსი] // ივერია. - 1892. - 16 დეკემბერი. - №267. - გვ. 1;
39. ა. მ. ყაზიბეგის სახსოვრად: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 21 დეკემბერი. - №276. - გვ. 1-2;
40. ახალი წლის წინა ღამეს: [ლეგენდა] // ჯეჯილი. - 1893. - №1. - გვ. 7-12;
41. ერეკლე და აზატ-ხანი: (ხალხური ლექსი შეკრებილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // კვალი. - 1893. - №22. - გვ. 1;
42. ერეკლე მეფის სიკვდილი: (ხალხური ლექსი ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // კვალი. - 1893. - №23. - გვ. 12;
43. ვაი თუ ისე სოფელმა...: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №33. - გვ. 7;
44. ვაჟკაცის სიკვდილი: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №32. - გვ. 11;
45. ზღაპარი სამ-კვერცხას ქალისა: (სოფ. ხელთუბანში ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1893. - №3. - გვ. 27-31;
46. თამაზ-ხანი: (ხალხური ლექსი ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // კვალი. - 1893. - №25. - გვ. 9;
47. თამაშობა სამ-ქვა-გაჭრიანა: (წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 60;
48. თეთრი ქათამი: (თ. რაზიკაშვილის მიერ ჩანერილი). [ხალხური ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №4. - გვ. 58;
49. ია და კესანე: (ზღაპარი-ლექსი) // ჯეჯილი. - 1893. - №3. - გვ. 3-5;
50. კუდგძელა წრუნუნას ნამბობი: (ამბავი სათაგვეთისა) // ჯეჯილი. - 1893. - №4. - გვ. 5-13;
51. მგოსანი: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
52. მოსეს სიკვდილი: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №12. - გვ. 5-7;
53. ნ. ბარათაშვილის ნემტს: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 25 აპრილი. - №85. - გვ. 4;
54. პატარა ხანუმა: (სოფლის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 14-19;
55. ტბა: (ძველი ამბავი) // ივერია. - 1893. - 6 ნომბერი. - №239. - გვ. 1-3. - 7 ნომბერი. - №240. - გვ. 1-2;
56. სატრფიალო: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 22 აპრილი. - №82. - გვ. 1;
57. სიყვარულის მატთანადან: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 4 ივლისი. - №140. - გვ. 1;
58. ფიქრი მოსწავლესი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №1. - გვ. 3;
59. ფშავური ლექსი: (ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // კვალი. - 1893. - №29. - გვ. 9;
60. ქეიფი: [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 20 მარტი. - №59. - გვ. 1;

61. ლეინობისთვე და გიორგობისთვე: ხალხური ლექსი / [ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ] // ჯეჯილი. - 1893. - №6. - გვ. 35;
62. შორს წამსვლელს ძმას: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №43. - გვ. 14;
63. ძერა და კრუხი: (ხალხური ლექსი თ. რაზიკაშვილისაგან ჩანერილი) // ჯეჯილი. - 1893. - №3. - გვ. 14;
64. ძერა და მელია: ხალხური ლექსი (ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 29;
65. ძველი ამბებიდამ: „როდისა ვნახო დაყრილი...“ [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 21 აპრილი. - №81. - გვ. 1;
66. ძველი ამბებიდამ: „ქალო მე შენი სურნელი...“ [ლექსი] // ივერია. - 1893. - 25 მარტი. - №63. - გვ. 1;
67. ჭრიჭინა და ტოტი: (იგავი) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1893. - №5. - გვ. 3-4;
68. ხალხური ლექსები: (თ. რაზიკაშვილის მიერ ჩანერილი) // კვალი. - 1893. - №27. - გვ. 15;
69. ჯაჭვის ნათქვამი / [ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ] // ჯეჯილი. - 1893. - №4. - გვ. 49-50;
70. ჯაჭვის ნათქვამი: (ხალხური ლექსი, ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // ჯეჯილი. - 1893. - №4. - გვ. 39;
71. აზატხანი და ერეკლე: (ქართლში გაგონილი ბეჟანა პაატაშვილისაგან და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // კვალი. - 1894. - №20. - გვ. 7. - თ. რაზიკაშვილის შენიშვნით;
72. არ გზარავს, ბავშვო, შენ ეგ ბორკილი?: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №9. - გვ. 6;
73. გიორგობისთვის ღამენი გრძელია და მეტად ბნელი...: ანდაზები / [წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1894. - №6. - გვ. 57;
74. ვანეს ბობოლა: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1894. - №3. - გვ. 5-13;
75. ვმლერი მეც...: [ლექსი] // მოამბე. - 1894. - №11, განყ. I. - გვ. 199-200;
76. მაისმა თქვა...: [წარმოდგენილი დიმ. ანდრონიკაშვილისაგან და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1894. - №3. - გვ. 59;
77. მელიას ხრიკები: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1894. - №4. - გვ. 5-23; №5. - გვ. 5-25;
78. მუხის ლოდინი: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №3. - გვ. 1-2;
79. მცხეთის ნანგრევებზე: იზოს თქმული (ძველი რვეულებიდან ამონაწერი) [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №8. - გვ. 3;
80. რქიანი: (მოთხრობა ნადირთა ცხოვრებიდან) // ჯეჯილი. - 1894. - №2. - გვ. 44-53;
81. სათაგვეთის ამბები: კუდგძელი წრუნუნა თხილიპარიასვილის ნაამბობი [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1894. - №1. - გვ. 35-46;
82. სიზმარი: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №28. - გვ. 11-12;
83. ფალაგნები: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1894. - №6. - გვ. 29-36;
84. ღმერთმა ადღერძელოს კერა...: სადღერძელო / [წარმოდგენილი დ. ნახუცრიშვილისა და თ. რაზიკაშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1894. - №5. - გვ. 61; №6. - გვ. 58;
85. 11 სექტემბერი 1795 წ.: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 13 სექტემბერი. - №196. - გვ. 1;
86. თ. რ. ერისთავს: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №45. - გვ. 4;
87. მარიამა კამეჩი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1895. - №4. - გვ. 5-19;
88. მშრომელი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 18-25;
89. ქრისტეშობის თვეშია, თოვლი...: ხალხური ლექსები / [წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1895. - №1. - გვ. 60-61;
90. ძმანი მრავალნი: [ლექსი] // მოამბე. - 1895. - №6, განყ. I. - გვ. 147-152;
91. არიქა ქურდები: (საახალწლო სურათი) [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1896. - №1. - გვ. 6-13;
92. ეშმაკის წყარო: (ქიტუას მოჩვენება) [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №6. - გვ. 92-94;
93. ორი მგოსანი: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №50. - გვ. 891-892;
94. ფითრი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1896. - №4. - გვ. 5-15;
95. გამოცანები: (წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1897. - №7-8. - გვ. 92; 1900. - №6. - გვ. 61-62;
96. სანყლების უბანში: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №30. - გვ. 569;
97. სვაი: (ამბავი) // ჯეჯილი. - 1897. - №3. - გვ. 7-16;
98. გაზაფხული: (ამბავი) // ჯეჯილი. - 1898. - №3. - გვ. 4-5;
99. გამოცანები: (ქართლში გაგონილი თ. რაზიკაშვილისა და გაგონილი მ. ლელაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1898. - №7-8. - გვ. 81;
100. გამოცანები: (წარმოდგენილი იოსებ ტატიშვილისა და თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1898. - №6. - გვ. 62;
101. გამოცანები: (წარმოდგენილი მ. ლელაშვილისა და თ. რაზიკაშვილისაგან) // ჯეჯილი. - 1898. - №12. - გვ. 54-55;
102. გუგული: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1898. - №9. - გვ. 4-11;
103. კიდევ ერთი სიტყვა // ივერია. - 1898. - 11 აპრილი. - №76. - გვ. 4;
104. ობობა: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1898. - №1. - გვ. 27-35;
105. ს. ხელთუბანი: (გორის მაზრა) // ივერია. - 1898. - 20 თებერვალი. - №37. - გვ. 3; 8 მაისი. - №96. - გვ. 2-3; 1 აგვისტო. - №164. - გვ. 2-3;
106. დოვლათი: (ძველი ამბავი) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1899. - №12. - გვ. 6-21;
107. ზეცას დარეკეს ზარები. ქრისტე დადგა ლოცვაზედა...: ხალხური ლექსები / [წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილისაგან] // ჯეჯილი. - 1899. - №9. - გვ. 52-53;
108. მგლები: (ნამდვილი ამბავი) // ჯეჯილი. - 1899. - №1. - გვ. 27-35;
109. ცირცელი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1899. - №3. - გვ. 8-18;
110. გიორგი წერეთლის სახსოვრათ: [ლექსი] // კვალი. - 1900. - №4. - გვ. 62;
111. გულქანის დედოფლები: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1900. - №5. - გვ. 5-13;
112. კოდლა: (ამბავი) // ჯეჯილი. - 1900. - №12. - გვ. 34-43;

113. ქართული ენის საუნჯის მასალად // ივერია. - 1900. - 15 ივნისი. - №127. - გვ. 3-4. - გაგრძ. იხ.: „ივერია“, 1900, №128-135, 138, 140, 142, 150-151, 153, 155-157, 160-162, 166-168;
114. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1900. - 24 დეკემბერი. - №280. - გვ. 4;
115. წერილი ქართლიდან... // ივერია. - 1900. - 25 ნოემბერი. - №256. - გვ. 3;
116. აღზევანს ნამსვლელი მოზვერი: (სთქვა შაქრო გაგნიძემ 1896 წ.) ჩანერილია თ. რაზიკაშვილის მიერ [არაკი] // მოგზაური. - 1901. - №8-9. - გვ. 902;
117. დათვი: (ნამდვილი ამბავი) // ჯეჯილი. - 1901. - №2. - გვ. 3-8;
118. იმერეთი დამივილია...: [და სხვა] სახალხო ლექსები (ნათქვამი ბაბო ილურიძისა და ა. ფალელაშვილის მიერ ქართლში და ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // მოგზაური. - 1901. - №8-9. - გვ. 905-907;
119. კურდღელი და ბაყაყი: (სთქვა ს. ხელთუბანში მცხოვრებმა გლენმა შაქრო გაგნიძემ 1896 წ.) ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ. [არაკი] // მოგზაური. - 1901. - №8-9. - გვ. 901-902;
120. სამაგიერო: (ნამდვილი ამბავი) // ჯეჯილი. - 1901. - №12. - გვ. 8-12;
121. ხოსრუანთ ქვრივი: (ივანე გოგნიძის ნათქვამი ს. ხელთუბანში, ჩანერილი თ. რაზიკაშვილის მიერ) // მოგზაური. - 1901. - №6-7. - გვ. 711;
122. არყი: (ვუძღვნი ვაჟა-ფშაველას) [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1902. - 21 აპრილი. - №37. - გვ. 1;
123. გაზაფხული: (ვუძღვნი ჩემს მეგობარს ივ. ბუქურაულს) [ლექსი] // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 14 აპრილი. - №1781. - გვ. 1;
124. გამოცანები: (წარმოდგენილი თ. რაზიკაშვილის, კ. ფრონისპირელისა და ქართველი ოსებში-საგან) // ჯეჯილი. - 1902. - №10. - გვ. 60-61;
125. ერთხელ გაძღა: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1902. - №5. - გვ. 38-43;
126. მოთამაშე მაიმუნი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 6-15;
127. ქურდი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1902. - №1. - გვ. 56-60;
128. აშული მიმინო: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1903. - №1. - გვ. 44-57;
129. გამოცანები: (წარმოდგენილი წყ-ბელისაგან [იოსელიანი გიორგი], ფშაური ჩანანერი თ. რაზიკაშვილისაგან და წარმოდგენილი მღვ. ბეს. ვაშაძისაგან) // ჯეჯილი. - 1903. - №10. - გვ. 60-61;
130. მონადირე: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1903. - №12. - გვ. 29-39;
131. წყალი მოვიპარეთ: (სოსანას ნაამბობი) // ჯეჯილი. - 1903. - №3. - გვ. 5-12;
132. დაწუხებული მოვადეგ...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 18 მარტი. - №202. - გვ. 1;
133. წყალი რასა მღეროდა: (მოთხრობა) // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 4 აპრილი. - №207. - გვ. 1-4; 11 აპრილი. - №209. - გვ. 1-4;
134. ხავსი [მოთხრობა] // მერცხალი / საყმაწვილო ნახატებიანი კრებული. - №1. - ტფ., 1904 (სტ. ტ. მ. როტინოვისა). - გვ. 45-48;
135. ჯეჯილი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1904. - დეკემბერი. - გვ. 5-6;
136. ათი წლის სიმდიდრე: (ზღაპარი) // ჯეჯილი. - 1905. - №1. - გვ. 36-43;
137. ბუს ფეხი: (გურული ლეგენდა) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №11. - გვ. 591-605;
138. გაზაფხულის სუნი: (სურათი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №7. - გვ. 345-350;
139. გორი: სოფლის მასწავლებლების ბედი; მშობლების კრება; უცნაური პროკლამაცია: კარალეთი: [ჯარის ჩაყენება] // ივერია. - 1905. - 12 აპრილი. - №51. - გვ. 4;
140. [იაპონიის იმპერატორის მუცუჟ-კიტოს ლექსი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 1 იანვარი. - №282. - გვ. 1;
141. მეჯვრისხევი (გორის მაზრა). 12 ივნისი: [“უსანეთობა“, კაზაკები და თავად-აზნაურთა რაზმი; მოსავალი, მევენახეობა; ოსების მიერ თულაშვილების ტყის მისაკუთრება] // ივერია. - 1905. - 17 ივნისი. - №102. - გვ. 4;
142. მოხუცი ბრძენი და ვაჟკაცი: [იაპონიის იმპერატორის მუცუჟ-კიტოს ლექსი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 9 იანვარი. - №284. - გვ. 1;
143. მცირე შენიშვნა: [“ქ.შ.კ.კ. საზოგადოების“ ორი სკოლის დაკეტვა სოფ. ხელთუბანსა და წინარეხში] // ივერია. - 1905. - 28 აგვისტო. - №154. - გვ. 4. - ხელს აწერს: ხელთუბნის სკოლის ნამასწავლებარი თ. რაზიკაშვილი;
144. ნაკადული: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №3. - გვ. 129-133;
145. რა მოუვიდა სიმსუნავით ბაციკა ბატკანს: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1905. - №4. - გვ. 10-21;
146. „რალა დროს ტკბილი ხმებია“: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 25 სექტემბერი. - №173. - გვ. 3;
147. როგორ გაჩნდნენ ხობებები: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1905. - №8. - გვ. 427-435;
148. სოფელი კარალეთი: [მოძრაობა სოფლად] // ივერია. - 1905. - 16 ივლისი. - №119. - გვ. 4;
149. სოფ. ხელთუბანი: (გორის მაზრა): [სამხედრო წესების გამოცხადება; „ერთობა“; მოსავალი] // ივერია. - 1905. - 20 ივლისი. - №122. - გვ. 4;
150. სოფელი ხელთუბანი: (გორის მაზრა): [ქურდობასთან ბრძოლა; „აგიტატორების“ დევნა; დ. თუმანიშვილის ქალების მოქმედება; უპატრონო თავადიშვილი ზაქარია თუმანიშვილი] // ივერია. - 1905. - 14 აგვისტო. - №143. - გვ. 4;
151. ქ. გორი, 20 მარამოხისთვე: [მემამულე მიხეილ ერისთავის მოურავის მკვლელობა] // ივერია. - 1905. - 25 აგვისტო. - №151. - გვ. 4;
152. ქ. გორი, 19 აგვისტო: [სოფ. მეჯვრისხევეში მცხოვრები თავადი კოტე ერისთავის და გორელი მღვ-

- ბავის აისორი პავლეს მკვლელობა // ივერია. - 1905. - 1 სექტემბერი. - №155. - გვ. 4;
153. ქართლი: ["ერთობის" რწმენა ხალხში] // ივერია. - 1905. - 9 ივლისი. - №113. - გვ. 4;
154. ქართლი: [პოლიციის მოქმედება; სოფლის მოხელეების მიერ ფულის მითვისება სოფ. სვენეთში; ხალხის მოძრაობა; მემამულე ქალების მიერ კაზაკების მიწვევა სოფ. ხელთუბანში] // ივერია. - 1905. - 11 ივნისი. - №97. - გვ. 4;
155. ქართლის ამბები: [თავად-აზნაურების მიერ მილიციის შექმნა გლეხთა მღელვარების ჩასახშობად 36 მეზარბაზნის გაგზავნა შორეულ აღმოსავლეთში; მასწავლებელთა კრების ჩაშლა] // ივერია. - 1905. - 29 აპრილი. - №63. - გვ. 3;
156. ქართლის ამბები: [სასულიერო მთავრობის მიერ ხალხში გასავრცელებლად გამოგზავნილი ფურცლების შინაარსი] // ივერია. - 1905. - 26 მაისი. - №85. - გვ. 4;
157. ახალი დრო: [ლექსი] // მინა. - 1906. - №7. - გვ. 2-3;
158. ზამთარი სოფელში: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1906. - №1. - გვ. 40-41;
159. მიხი და მწვანე კალია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №9. - გვ. 5-9; №10. - გვ. 8-15;
160. მკვებარა პავლია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №19. - გვ. 6-16;
161. მომგებიანი საქმე: (გასართობი) // ჯეჯილი. - 1906. - №1. - გვ. 21-27;
162. მუხა გაზაფხულზედ: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №10. - გვ. 10-18;
163. სანთელი: (ზღაპარი) // ივერია. - 1906. - №13. - გვ. 14-16;
164. ცასწავლამ როგორ მოიხევეს სახელი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №6. - გვ. 5-12;
165. ჭრიჭინა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1906. - №9. - გვ. 5-12;
166. გულად მამლაყინნას ამბავი: [მოთხრობა ილუსტრაციებით] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №3. - გვ. 6-18;
167. ლობიოს ქოთანი რომ ჩუხჩუხებს, რას ამბობს...: ხალხური ზღაპარი / [წარმომდგენი თ. რაზიკაშვილი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №8. - გვ. 20-24;
168. მორაული ქუდი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №16. - გვ. 5-12;
169. მოვლენ! მოვლენ!: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №1. - გვ. 5-15;
170. 24 აპრილს ტფილისიდან... // ისარი. - 1907. - 4 მაისი. - №95. - გვ. 4;
171. პირველი საშოვარი: (ფუტკრების ცხოვრებიდან). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №9. - გვ. 5-14;
172. შერიგდნენ: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1907. - №9. - გვ. 9-16;
173. ბეკეკასი და მელიის ამბავი: [ზღაპარი] // ჯეჯილი. - 1908. - №2. - გვ. 8-25;
174. ბულბული დღე რატომ აღარ გალობს: ვუძღვნი პ. მირიანაშვილს (ლეგენდა). [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №1. - გვ. 17-20;
175. ერთი კუჭის ზღაპარი: (ხალხური). შედგენილი თ. რაზიკაშვილისა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №4. - გვ. 12-14;
176. ერთი ციყვის თავგადასავალი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №5. - გვ. 4-12;
177. ზღაპარი ღორისა, მისი ხუთი გოჭისა და მგლისა: (ხალხური) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №9. - გვ. 11-15. - ახლავს ოსკარ შმერლინგის (O. ШМЕРЛИНГ) ნახატი;
178. ზღაპრული ისტორია: (ნამდვილი ამბავი). [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №29. - გვ. 5-7;
179. მეც გაეძღე და ჩემი სტუმარიცაო!: ხალხური / [წამოადგინა თ. კანდელაკმა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №13. - გვ. 5-10;
180. მურა და ეფრე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1908. - №1. - გვ. 3-4;
181. რძლებს თინას და ფეფეს დილის ძილი უყვარდათ: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №2. - გვ. 14-20;
182. სალამი: [ლექსი] // ფასკუნჯი. - 1908. - №5. - გვ. 12-13. - მინანერი: ვუძღვნი ჩვენს დიდებულ პოეტს და საყვარელ მამას თ. აკაკი წერეთელს. ტექსტის ბოლოს: 1908წ.;
183. სანამ მგელს სძინავს, ბატკანო...: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №3. - გვ. 3-4;
184. ფარშევანგი როგორ გაჩნდა ქვეყანაზე: (ზღაპარი ლეგენდა) // ნიშადური. - 1908. - №53. - გვ. 4-6;
185. ფშაველის შემოთვლილი ლექსი // აკაკის საიუბილეო კრებული, 1908. - ტფ.: საიუბილეო კომიტეტის გამოც., 1908 (მ.დ. კიკნაძის სტ.). - 63 გვ.; 17სმ.;
186. ქორის ბახალა: [ამბავი] // [ნიავე: სალიტერატურო კრებული / პ. თუმანიშვილის გამოცემა. - თბ., 1908]. - 288 გვ.; 20სმ.;
187. შურის ძიების ხმა საზარელი...: [ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №45. - გვ. 10;
188. ძაღლის ჭკუა: (ნამდვილი შემთხვევა) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №10. - გვ. 5-10;
189. გულკეთილი ლოკოკინა: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1909. - №20. - გვ. 5-11;
190. ერთის თავხედის თავის ამბავი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1909. - №8. - გვ. 5-9;
191. ვინა სთქვა „დაძაბუნდნენო“...: (6. გაბუნია-ცაგარელის იუბილის გამო) ლექსი // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №6. - გვ. 6;
192. მეგობრებს: [ლექსი] // ფასკუნჯი. - 1909. - №5. - გვ. 1-2;

193. როგორ მოიშორა ხველა-სურდო ბიძინამ: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1909. - №14. - გვ. 4-8;
194. სამჭედლოში: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1909. - №1. - გვ. 6-14. - ახლავს თავსართი სურათი;
195. გაზაფხული: [ლექსი] // განათლება. - 1911. - №3. - გვ. 166;
196. ზღაპარი?: ვუძღვნი ჩვენს დიდ მოამაგე მგოსანს აკაკის // განათლება. - 1911. - №1. - გვ. 21-23;
197. სიზმარი და ნამდვილი: (ვუძღვნი ნ. ასათიანს). [პოემა] // განათლება. - 1911. - №5. - გვ. 281-283; №6. - გვ. 339-340. - ტექსტის ბოლოს: 1892 წ.;
198. სიზმრად: [ლექსი] // განათლება. - 1911. - №2. - გვ. 101. - ტექსტის ბოლოს: 1910 წ.;
199. შემოდგომის ია: (ლექსი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1911. - №3. - გვ. 3-4;
200. ქორის ბახალა: [ამბავი] // გრდემლი: სალიტერატურო კრებული. - ნ. 1, განყ. 1. - ტფ., 1912. - გვ. 63-70;
201. ხალხური ლექსები: [კახეთში შეკრებილი] // ძველი საქართველო: საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული / ე. თაყაიშვილის რედაქტორობით. - ტ. 3. - ტფ., 1914 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - განყ. II, გვ. 196-223;
202. ხალხური ლექსები: [ქართლში შეკრებილი] // ძველი საქართველო: საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული / ე. თაყაიშვილის რედაქტორობით. - ტ. 3. - ტფ., 1914 (ს. ლოსაბერიძის სტ.). - განყ. II, გვ. 1-196.
203. აკაკის: (წარმოთქმული ცხედართან თებერვლის 5, გორის სადგურზე). [ლექსი] // განათლება. - 1915. - №2. - გვ. 123; თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №6. - გვ. 1;
204. მოჯამაგირე მწყემსის სიკვდილი: პაპი ნათათრალიშვილი: [ხალხური ლექსი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №30. - საქართველოს მუზეუმის ფოლკლორის განყოფილების მასალებიდან.

მის შესახებ:

1. გამგეობა „ამხანაგობისა“. „ქართველთა ამხანაგობის“ გამგეობამ... // ივერია. - 1891. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 3;
2. მანსვეტაშვილი, ი. (შერმადინი). პატარა გაზეთი N2 // ივერია. - 1892. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 1-3;
3. წერეთელი, აკაკი. განთიადი // კვალი. - 1896. - №21. - გვ. 353-354;
4. ჩვენი ახალი მწერლები: 1) ან. ერისთავისა; 2) შიო მღვიმელი; 3) შიო არაგვისპირელი 4) განდეველი; 5) გრ. აბაშიძე; 6) თედო რაზიკაშვილი; 7) ი. ევლოშვილი; 8) ა. დეკანოზიშვილი; 9) დუტუ მეგრელი // კვალი. - 1899. - №2. - გვ. 24-25;
5. გადასახლებულთა დაბრუნება: [ქ. კობლოვიდან დაბრუნებულ 45 კაცს შორის არიან: თედო რაზიკაშვილი, ი. ოდოშვილი, სილ. ნოზაძე, ს. მაჭავარიანი და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 ნოემბერი. - №2946. - გვ. 2;
6. „გუშინ და გუშინ წინ ქ. კობლოვიდან“...: [გადასახლებული ქართველების, მათ შორის თედო რაზიკაშ-

- ვილის ჩამოსვლა] // ივერია. - 1905. - 10 ნოემბერი. - №202. - გვ. 3;
7. რცხილაძე, გრიგოლ (ზანგი). სიტყვაკაზმული მწერლობა 1904 წ.: [ს. ყიფიანის, მ. ადამაშვილის, ნ. არბოელის (ლომოურის), ივ. აფხაზის, დ. კლდიაშვილისა და თ. რაზიკაშვილის ნაწარმოებების განხილვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 11 იანვარი. - №2723. - გვ. 2-3;
8. დამსწრე. - ა) სოფ. ხელთუბანი (გორის მაზრა): [დამსჯელი რაზმისაგან მოსახლეობის დარბევა. თ. რაზიკაშვილის, შ. გაგნიძის და გ. სტეფანიშვილის სახლების ზარბაზნებით დანგრევა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 2 თებერვალი. - №2994. - გვ. 2; ბ) დეპეშები: საკუთარი კორესპონდენტი. გორი // საყვირი. - 1907. - 18 იანვარი. - №3. - გვ. 3;
9. სოფ. მეჯვრისხევი: [ჯარის მიერ მოსახლეობის დარბევა; ზარბაზნებით სახლების დანგრევა, მათ შორის თედო რაზიკაშვილის სახლისაც] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 27 იანვარი. - №2989. - გვ. 2;
10. ქართლში: გორი: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან): [17 ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ მდგომარეობა გორსა და მის ახლო სოფლებში, მაგ. ქარელში, ლამისყანაში, მეჯვრისხევსა და ტირძინში; ხელთუბანში თედო რაზიკაშვილის სახლის განადგურება, დაპატიმრებული მღვდელი ფილიმონ კარბელაშვილი] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 28 იანვარი. - №2990. - გვ. 1-2;
11. მოგვივიდა საყმაწვილო... // ისარი. - 1907. - 19 აპრილი. - №87. - გვ. 3;
12. მოგვივიდა... // ისარი. - 1908. - 7 თებერვალი. - №30. - გვ. 2;
13. ნაკადული // ამირანი. - 1908. - 9 ივლისი. - №103. - გვ. 2;
14. ბოლო დროის... // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №2. - გვ. 7-8;
15. იმედაშვილი, იოსებ. ქართული დრამატული საზოგადოების... // მომავალი. - 1909. - 11 დეკემბერი. - №88. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: „ბიბლიოთეკის გამგე იოსებ იმედაშვილი“;
16. მიიღება ხელის მონერა 1909 წლისათვის სალიტერატურო სამხატვრო ჟურნალი „ფასკუნჯი“... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 11 თებერვალი. - №6. - გვ. 4. - განცხადებანი. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №9, გვ. 4; №14, გვ. 4;
17. ტფილისი: გამოვიდა „ფასკუნჯის“ მეხუთე ნომერი... // დროება. - 1909. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 3. - ახალი ამბავი;
18. წერეთელი, ანასტასია. პატარა მეგობარნო: „ჯეჯილის“ მკითხველნო! // ჯეჯილი. - 1910. - №1. - გვ. 8-10;
19. ხალხის შესასწავლად // მწყემსი. - 1910. - №9-10. - გვ. 10-11;
20. ხომლედი. კრიტიკული შენიშვნები: („გრდემლი“, სალიტერატურო კრებული. წიგნი I.) // შინაური საქმეები. - 1912. - №41. - გვ. 9-11;
21. „ჯეჯილი“-ს თანამშრომლები: ოცდაათი წლის თავის გამო [ფოტო] // ჯეჯილი. - 1919. - №12. - გვ. 23;

22. ეკალაძე, ია (კობა-ია). – ა) თედო რაზიკაშვილი: [მისი მკვლევარობის გამო] // ლომისი. - 1922. - №6-7. - გვ. 25-26; ბ) თედო რაზიკაშვილი: [ნეკროლოგი ფოტოსურათით] // ჯეჯილი. - 1922. - №1-3. - გვ. 39-40;
23. შამათავა, დ. – ა) თედო რაზიკაშვილი. 1869-1922: [ნიჭიერი საბავშვო მწერალი და ხალხური ზღაპრების შემკრები. მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების განხილვა. გარდაცვალების 17 წლისთავი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 იანვარი. - №3. - გვ. 4; ბ) თედო რაზიკაშვილი // მნათობი. - 1939. - ივლისი. - №7. - გვ. 143-149; გ) თედო რაზიკაშვილი: [გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო] // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1947. - 9 თებერვალი. - №6; დ) თედო რაზიკაშვილი // პიონერი. - 1947. - №11. - გვ. 30-31;
24. თედო რაზიკაშვილის ხსოვნის საღამო 9 აპრილს მწერალთა კლუბში // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1945. - 13 აპრილი. - №13;
25. ჭიჭინაძე, კ. მეცნიერული ზღაპრები // ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1948. - 6 ნოემბერი. - № 44;
26. რაზიკაშვილი, ე. კლასიკოსების გამოყენება საბავშვო ბაღის მუშაობაში: მასწავლებლის გამოცდილების ტრიბუნა // სახალხო განათლება. - 1949. - 11 აგვისტო. - № 33.

წყარო:

1. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ.: 5, 85, 115;
2. ეკალაძე, ია (კობა-ია). – ა) თედო რაზიკაშვილი: [მისი მკვლევარობის გამო] // ლომისი. - 1922. - №6-7. - გვ. 25-26; ბ) თედო რაზიკაშვილი: [ნეკროლოგი ფოტოსურათით] // ჯეჯილი. - 1922. - №1-3. - გვ. 39-40;
3. ხუროძე, ვ. // რევოლუციის მატჩანე. - 1930. - № 1 (23). - გვ. 146;
4. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზღვის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 255, 302;
5. ცაიშვილი, სოლ. თედო რაზიკაშვილი // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 21 ოქტომბერი. - № 95;
6. შამათავა, დავით. თედო რაზიკაშვილი. 1869-1922: [ნიჭიერი საბავშვო მწერალი და ხალხური ზღაპრების შემკრები. მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების განხილვა. გარდაცვალების 17 წლისთავი] // ლიტერატურული საქართველო. - 1939. - 20 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
7. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინსიტყვე.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 398;
8. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნ-

დაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბექდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

რაზმაძე, ალექსანდრე სოლომონის ძე (1845 – 1896)

– კომპოზიტორი, ჟურნალისტი და სამუსიკო კრიტიკოსი, – დაიბადა ქ. პენზაში, დაამთავრა პენზის გიმნაზია, მოსკოვის უნივერსიტეტი და ლეიპციგის (გერმანია) კონსერვატორია (1869). მოსკოვის ახლად გახსნილ კონსერვატორიაში მსოფლიო მუსიკის ისტორიის ლექციებს კითხულობდა, იყო საფორტეპიანო კლასის პროფესორი. 1875 წელს კონსერვატორიის თავი მიანება.

რედაქტორობდა რუსულ სამუსიკო ჟურნალს „Музыкальный вестник“ („სამუსიკო მოამბე“), თანამშრომლობდა გაზეთში „Русские ведомости“ და სხვ., სადაც კრიტიკულ წერილებს ათავსებდა მუსიკის შესახებ.

დანერა რომანსები და საფორტეპიანო ნაწარმოებნი (იურგენსონის გამოცემა), აგრეთვე, სამეცნიერო-ისტორიული გამოკვლევანი რუსულ ენაზე.

ცალკე გამოცემულია:

1. *Сосна: Романс для баритона или баса с сопровожд. ф.-п.:* Е-с.1 / Слова Гейне; Перевод Лермонтова. - Москва, ценз. 1866. - 5 с.;
2. *Всю ночь стерегли мы дыханье у ней:* Романс: Для голоса с ф.-п.: ре.1-фа.2: Ор. 36 / Слова Михайлова (из Мура); Муз. А. Размадзе. - Москва: Эрлангер, ценз. 1869. - 3 с.;
3. *Всю ночь стерегли мы дыханье у ней [Ноты]:* романс: [для голоса с сопровождением фортепиано: d¹-f⁷] ор. 36 / музыка А. Размадзе; слова Михайлова (из Мура). - Москва: П. Юргенсон, ценз. 1875. - 3 с.; 35 см. - (Романсы и песни для пения с сопровождением фортепиано; № 1);
4. *Два романса: Для пения с ф.-п. / Слова из Гейне.* - Москва: Грейнер и Бауэр, ценз. 1875. - 5 с.
5. *Дон Саго-дель-Мармелад или Испанский витязь в султанском гареме: Оперетка в 4 д. / Текст соч. А. С-ча; Муз. соч. Размадзе.* - Москва: типо-лит. С.П. Архипова и К^о, 1877. - 59 с.; 25 см.; Москва: тип. А.А. Карцева, 1885. - [2], 64 с.; 16 см.;
6. *Свидание [Ноты]: „Зачем мне печаль? Зачем раздумье?..“:* романс: [для голоса с сопровождением фортепиано: a-e⁷] / слова и музыка А. Размадзе. - Москва: В. Грейнер и Ф. Бауэр, ценз. 1877. - 5 с.; 36 см. - (Романсы и песни А. Размадзе; № 3);
7. *Украинская ночь [Ноты]: „Все покрылось синеющей тьмой...“:* романс: [для голоса с сопровождением фортепиано: e¹-fis⁷] / сочинение А. Размадзе. - Москва: В. Грейнер и Ф. Бауэр, ценз. 1877. - 5 с.; 36 см. - (Романсы и песни А. Размадзе; № 2);
8. *Поцелуй: Романс для голоса с сопровожд. ф.-п.:* е.1-а.2 / Слова Я. Полонского. - Москва: Грейнер и Бауэр, ценз. 1879. - 3 с.;

9. Я к белому плечу милой... [Ноты]: романс: [для голоса с сопровождением фортепиано: e¹-a²] / музыка А. Размадзе; слова из Гейне. - Москва: В. Грейнер и Ф. Бауер, ценз. 1879. - 5 с.; 36 см. - (Романсы и песни А. Размадзе; № 5);
10. Задачник гармонии: Составлен к учебнику гармонии Э.Ф. Рихтера: Предисл. - Москва: В. Грейнер и Ф. Бауер, 1880. - 15 с.;
11. Кобзарскія песни: Для голоса с ф.-п.: е.1-г.2 / Соч. А. Размадзе. - Москва: К. Мейковъ, 1880. - 9 с.;
12. „О! поедем со мной“ : Романс: Пение с ф.-п. / Слова из Г. Гейне. - Москва: К. Мейков, ценз. 1880. - 5 с.;
13. Песня пленного ирокезца: Фантазия для пения с ф.-п.: Н-е.1 / Текст соч. Полежаева; Муз. А. Размадзе. - Москва: Мейков, ценз. 1880. - 9 с.;
14. Хоронили его: Романс для голоса с сопровожд. ф.-п.: с.1-es.2 / Слова и музыка А. Размадзе. - Москва: Мейков, ценз. 1880. - 5 с.;
15. Старая песня: Романс для голоса с сопровожд. ф.-п.: с.1-f.2 / Слова из Гейне. - Москва: Мейков, ценз. 1880. - 5 с.;
16. Блаженством равен тот богам: Романс для голоса с сопровожд. ф.-п.: с.1-f.2 / Слова из Сафо. - Москва: Мейков, ценз. 1883. - 5 с.;
17. Отравлены мои песни: Романс для голоса с сопровожд. ф.-п.: с.1-es.2 / Слова из Гейне. - Москва: Мейков, ценз. 1883. - 3 с.;
18. Стихотворения и музыкальные иллюстрации / Соч. А.С. Размадзе. - Москва: тип. газ. „Моск. телеграф“ (И. И. Родзевича), 1883. - 112, 64, IV с.; 23 см.;
19. Наша опера и ее хозяйство: [Общ. взгляд на прошлое и настоящее моск. рус. оперы] / [Соч.] А. Размадзе. - Киев: тип. С.В. Кульженко, 1886. - 45 с.; 17 см.;
20. Очерки истории музыки от древнейших времен до половины XIX века: В 4-х ч.: С 12-ю нот. прил.: Сост. по лекциям, чит. авт. в Моск. консерватории / А.С. Размадзе. - Москва: А.Г. Кольчугин, 1888. - 735с. разд. паг.: нот.; 24см.;
21. Кобзарскія песни: Для голоса с ф.-п.: е.1-b.2 / Соч. А. Размадзе. - Москва: Юргень, 1889. - 9 с.;
22. Торговые ряды на Красной площади в Москве: Очерк А.С. Размадзе (делопроизводителя О-ва верхних торг. рядов). - Киев: С.В. Кульженко, 1893. - 64с., 35л. ил.; 39см.;
23. Волга от Нижнего Новгорода до Астрахани [Фотокопия]. - Киев: С.В. Кульженко, 1896. - 159с., ил.: 28с. ил.; 30см.;
24. Скорее, скорее в объятья мои [Ноты]: романс: [для голоса с сопровождением фортепиано: f¹-as²] / слова и музыка А. Размадзе. - Москва: у К. Мейкова, [18--?]. - 7 с. + 35 см. - (Романсы и песни А. Размадзе; № 9).

აგრეთვე, საფორტეპიანო პიესები და რომანსები: „Прощание“, „Русалка“, „Полонез“, „Не плачь, не плачь мое дитя“.

ავტორია ნაწარმოებების სიტყვებისა:

1. Рубинштейн, Антон Григорьевич. – ა) Мелодия [Ноты] = Mélodie: „Тихая ночь, из за чащи ветвей...“: В-dur: для меццо-сопрано [с сопровождением фортепиано]: ор. 3 / А. Рубинштейн; текст к мелодии сочинил А. Размадзе. - Moscou: P. Jurgenson, ценз. 1890. - 5 с.; 33 см. - (Deux Mélodies; № 13); б) Мелодия: Ор. 3, № 1: Для контральто с ф.-п. / Муз. А. Рубинштейна; Текст к мелодии соч. А. Размадзе; Ed. revue et corr. par l'auteur. - Москва: Лейпциг: Jurgenson, 1894. - 5 с.;
2. Шефер, Александр Николаевич. Тихая ночь: Для баритона или меццо-сопрано с фп.: Ор. 38, № 1 / Сл. А.С. Размадзе. - Москва: П. Юргенсон, ценз. 1894. - 9 с.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. Гарт, Брет. Калифорнийские рассказы: (Биогр. и портр. писателя) / Соч. Брет Гарта; Пер. А.С. Размадзе. - Москва: Е. Гербек, 1887. - XIV, [2], 17-322, [1] с.; 16 см.;
2. Захер-Мазох, Леопольд. Еврейские рассказы / Соч. Захер-Мазоха; Пер. А.С. Размадзе. - [Москва]: Е. Гербек, 1887. - [4], 308 с.; 17 см.; 2-е испр. изд. - [Москва]: Е. Гербек, 1892. - 336 с.; 17. - (Сочинения Захер-Мазоха);
3. Мопассан, Ги де. – а) Новейшие очерки и рассказы: (Le Horla) / Гюи де-Мопассан; Пер. А.С. Размадзе. - Москва: тип. А.А. Фаворского, 1888. - [4], 319 с.; 15 см.; б) Монт-Ориоль: Роман в 2 ч. / Гюи де-Мопассан; Пер. А.С. Размадзе. - Киев: С.В. Кульженко, 1889. - [2], 413 с., 1 л. фронт. (портр.); 18 см.;
4. Йокаи, Мор. Кладбищенские привидения: Рассказ / Мавр Йокай; Пер. А.С. Размадзе. - Москва: тип. А.А. Фаворского, 1889. - 30 с.; 18 см.

მის შესახებ:

1. „ამ დღეებში მოსკოვში გარდაიცვალა“... // ივერია. - 1896. - 21 მარტი. - №65. - გვ. 2.

წყარო:

1. Малый энциклопедический словарь. - Т. 2 Вып. 4: Почва-Иссоп. - СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1909. - Стр. 1144;
2. ახალი მასალები საქართველოს სათეატრო მუზეუმისათვის: მასალები შერგოვილია მოსკოვში ვ. ალექსი-მესხიშვილის, ვ. აბაშიძისა და კომპოზიტორ ალ. რაზმაძის შესახებ // კომუნისტი. - 1930. - 16 მარტი. - №61. - გვ. 3.

რაზმაძე, ანდრია მიხეილის ძე (1890, 30/ VII – 1929, 2/X) – მათემატიკოსი, – ვარიაციატა აღრიცხვის იშვიათი სპეციალისტი, მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დამაარსებელთაგანი, – ამ უნივერსიტეტში მათემატიკის ფაკულტეტისა და ქართული სამეცნიერო-მათემატიკური ტერმინოლოგიის ფუძემდებე-

ლი, უმაღლესი მათემატიკის პირველი სახელმძღვანელოს შემდგენ-გამომცემელი, – პროფესორი (დაიბადა ქუთაისის მაზრის კულაშის თემის სოფ. ჩხენისში, 1890 წლის ივლისის 30). ადრე დაობლებულმა, დედის ზრუნვით პირველდანიებით სწავლა მიიღო ხაშურის რკინიგზის ორკლასიან სკოლაში. სწავლობდა ფოთისა და ქუთაისის სამოქალაქო სასწავლებლებში. 1904 წელს შევიდა ქუთაისის რეალური სასწავლებლის მეოთხე კლასში, სადაც 4 წლის კურსი 2 წელიწადში დაამთავრა და იმავე 1906 წელს მოსკოვის უნივერსიტეტის მათემატიკის ფაკულტეტზე შევიდა, რომელიც 1910 წელს ბრწყინვალედ დაამთავრა. სტუდენტობის დროსვე მიიპყრო საყოველთაო ყურადღება თავისი იშვიათი ნიჭით. რამდენიმე წელს ქ. მურომის საშუალო სკოლაში მასწავლებლობდა, სადაც სამეცნიერო-კვლევით მუშაობასაც აწარმოებდა. 1917 წელს მოსკოვის უნივერსიტეტში ჩააბარა სამაგისტრო გამოცდები, რის შემდეგ იმავე უნივერსიტეტში მიიწვიეს პრივატ-დოცენტად. კითხულობდა ვარიაციათა აღრიცხვის სპეციალურ კურსს. იმ ხანებში რამდენჯერმე მიავლინეს უცხოეთს, სადაც თანამშრომლობდა გამოჩენილ მათემატიკოსებთან (კარა თეოდორისთან, ბილკასთან და სხვ.).

საქართველოს უნივერსიტეტის დაარსებას განსაკუთრებული აღფრთოვანებით მიეგება და მის დაარსება-მონაწილეობაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო. ამ უნივერსიტეტის გახსნის პირველი დღიდანვე ლექციებს კითხულობდა შემდეგ საგნებში: ანალიზის შესავალი, დიფერენციალური აღრიცხვა, ინტეგრალური აღრიცხვა, ანალიზურ ფუნქციათა თეორია, ალბათობის თეორია, ვარიაციათა აღრიცხვა და სხვ. აგრეთვე (სამეცნიერო ძალთა უყოლობის გამო), არა თავის სპეციალობის საგნებშიც კითხულობდა. მაგალითად, ფიზიკაში, რომლისაც დიდი ცოდნა გამოიჩინა. 1924 წელს უცხოეთს გაემგზავრა, სადაც მუშაობდა უდიდეს თანამედროვე მათემატიკოსებთან (მაგალითად, ჰადამირთან და სხვ.). 1925 წელს პარიზში ბრწყინვალედ დაიცვა დისერტაცია თემაზე: „წყვეტილი გარდამწყვეტიანი ვარიაციათა აღრიცხვაში“, რის გამოც მიენიჭა მათემატიკის დოქტორის ხარისხი. უსაზღვრო გატაცებით ემსახურებოდა მეცნიერების აღორძინებასა და სახელმწიფო უნივერსიტეტის წარმატებას. ხშირად იგზავნებოდა მათემატიკოსთა საერთაშორისო ყრილობებზე. მაგალითად, ტორონტოს (ჩრდ. ამერიკაში) – კანადაში, სრულიად მათემატიკოსთა პირველ ყრილობაზე და სხვ., სადაც თავისი მეცნიერული ცოდნის ღრმად გამომჟღავნებით სამშობლოს (საქართველოს) სახელს აბრწყინებდა.

აგრეთვე, უახლოეს მონაწილეობას იღებდა საზოგადოებრივ საქმიანობაში. 1928 წელს აირჩა თბილისის მუშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა დეპუტატების საბჭოს წევრად და სხვ. ბორჯომში მუცლის სახადით (ტიფით) დაავადებული თბილისის წამოიყვანეს, მაგრამ 1929 წლის ოქტომბრის 2 თბილისის სადგურზე, ვაგონში გარდაიცვა-

ლა. დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში, ოქტომბრის ნ, სახელმწიფო ხარჯით. გვირგვინების ნაცვლად დაწესდა მისი სახელობის სტიპენდიები.

ა. რაზმაძე იყო შესანიშნავი მათემატიკოსი, ცნობილი არა მხოლოდ საქართველოს, საბჭოთა კავშირსა და ევროპაში, არამედ ამერიკაშიაც. აკადემიკოს ნ. მუსხელიშვილის სიტყვით, მათემატიკოსთა შორის „ზოგს აქვს უფრო კრიტიკული ნიჭი, ზოგს კი უფრო აღმოჩენის უნარი – სადაც მთავარ როლს ინტუიცია ასრულებს“.

„ა. რაზმაძე ეკუთვნის უფრო უკანასკნელ ჯგუფს მათემატიკოსებისა. მის შრომათა უმეტეს ნაწილში დასმულია და ახსნილია სრულიად ახალი და ორიგინალური პრობლემები, ასეთია მისი პირველი დაბეჭდილი შრომა, რომელიც გამოქვეყნებული იყო 1914 წელს გერმანიის მთავარ მათემატიკურ ჟურნალში („Mathematische annalen“). ასეთივეა მისი სადოქტორო დისერტაცია, რომელიც მან ბრწყინვალედ დაიცვა პარიზში 1924 წელს, ასეთია მისი მრავალი სხვა შრომებიც.“

„მაგრამ ა. რაზმაძეს აქვს ერთი შრომაც, რომელიც დაბეჭდილია 1921 წელს (იმავე ჟურნალში, როგორც პირველი) და რომელიც ეხება ვარიაციათა აღრიცხვის უძირითადეს საფუძველს (ე. წ. „ძირითადი ლემა ვარიაციათა აღრიცხვისა“). ეს შრომა ეკუთვნის მეორე (კრიტიკულ) მიმართულებას და იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ის, ალბათ, მოხვედება ვარიაციათა აღრიცხვის ყოველ სახელმძღვანელოში“.

„ვარიაციათა აღრიცხვით არ ამოიწურება ა. რაზმაძის შრომები. მას აქვს ფრიად მნიშვნელოვანი შრომები მათემატიკის სხვა დარგებშიც. შესანიშნავია მისი ერთი შრომა დიფერენციალურ გეომეტრიაში, რომელიც დაბეჭდილია საფრანგეთის ერთ-ერთ მთავარ ჟურნალში 1921 წელს. ამ შრომაში აღმოჩენილია სრულიად ახალი შესანიშნავი ფორმულები ისეთ საკითხში, სადაც უკვე ბევრმა გამოჩენილმა მათემატიკოსმა იმუშავა (მინიმალურ ზედაპირთა თეორია)“.

„ა. რაზმაძის შრომები დაბეჭდილია საქართველოს, რუსეთის, საფრანგეთის, გერმანიის და ამერიკის მთავარ ჟურნალებში და კონგრესების ანგარიშებში. აღსანიშნავია მისი მოხსენებები მათემატიკოსთა მსოფლიო კონგრესზე (ამერიკაში, 1924). რუსეთის მათემატიკოსთა კონგრესზე (1926), რომლებმაც დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მსმენელებზე. წარსულ წელს ა. რაზმაძემ ნაიკითხა მოსკოვის მათემატიკურ საზოგადოებაში ერთი ფრიად შესანიშნავი მოხსენება თავის შრომაზე, რომელიც ეხება ვარიაციათა აღრიცხვის გამოყენებას ზეციურ მექანიკაში...“

„როგორც მასწავლებელი, რაზმაძე შეუდარებელი იყო... მან საფუძველი ჩაუყარა ქართულ მეცნიერულ-მათემატიკურ ტერმინოლოგიას, მან გამოსცა აგრეთვე პირველი ქართული სახელმძღვანელო უმაღლესი მათემატიკისა: პირდაპირ გასაოცარია, თუ რა ენერგიით და ხალისით შეუდგა ის ამ საქმეს და რა სისწრაფით დასძლია ყოველგვარი სიძნელეები: ტერმინოლოგიის უქონლობა, მათემ-

ატიკური ნიშნების უქონლობა სტამბებში და სხვ. ამ მიზნით მან შესანიშნავად შეისწავლა ნიგნების ანყობისა და შრიფტების ჩამოსხმის საქმე და თითონ ასწავლიდა ასოთამწყობებს და აკეთებინებდა შრიფტებს და, ზოგჯერ, ამზადებდა მათ თავისივე ხელით. ისე რომ, თუ ჩვენ ახლა გვაქვს კარგად გამოცემული მათემატიკური ნიგნები, ესეც ა. რაზმადის მოღვაწეობის უშუალო შედეგი არის...“ („კომუნისტი“, 1929, 6 ოქტომბერი, № 231).

საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთი ფრიად საყურადღებო შრომა „მათემატიკა სსრ კავშირში 30 წლის მანძილზე, 1917-1947 წწ.“ (მოსკოვი, 1948, გვ. 585) ასე ახასიათებს ა. რაზმადის: „განხილული პერიოდის დასაწყისში ვარიაციათა აღრიცხვა ჩვენში წარმოდგენილი იყო ნიჭიერი ქართველი მათემატიკოსით ა. მ. რაზმადით“.

ცნობილი იყო, როგორც დიდი მეცნიერი, მათემატიკოსი და მამულიშვილი – მშობლიური ხალხის მოყვარული: მეცნიერება ხალხს უნდა ემსახურებოდესო – თავისი მეცნიერული შრომებით მეცნიერების გამდიდრებასთან ერთად ცდილობდა სამშობლოს ღირსების ამალვებას. 1924 წელს კანადაში მათემატიკოსთა საერთაშორისო ყრილობაზე გამოვიდა შესანიშნავი მოხსენებით „წყვეტილ ექსტრემალთა შესახებ“, რითაც საყოველთაო ყურადღება დაიმსახურა და ეს მოხსენება ყრილობის ანგარიშში დაიბეჭდა. ამის შესახებ ა. რაზმადი საკუთარ დღიურში წერდა: „მე გავაკეთე ყველაფერი, რომ ჩვენი სამშობლო მეცნიერის მხრივ წარმომედგინა“-ო. ცნობილი ვარიაციონისტი, ლ. ტონელის სიტყვით: „ანდრია რაზმადის სიკვდილი დიდად სამწუხარო მოვლენაა არა მარტო თბილისის უნივერსიტეტისათვის, რომელშიაც ის მასწავლებლობდა დიდი სიყვარულით და თავისი დანიშნულების მაღალი შეგნებით, არამედ მთელი მეცნიერებისათვის. მისი სახით მათემატიკა ჰკარგავს ერთ-ერთ გამოჩენილ მოღვაწეთაგანს, ნათელს და საღ გონებას. დაჯილდოებულმა ფართო კულტურით და ძლიერი გონებით, მან ენთუზიაზმით უძღვნა თავისი მოღვაწეობის საუკეთესო ნაწილი მათემატიკურ შემოქმედებას, რომელიც ასე ხიბლავს კეთილშობილურ გონებას“ („ქართველი მეცნიერები“, თბ., 1951, გვ. 205). პროფ. ლ. გოკიელის სიტყვით: „ანდრია რაზმადი იყო ქართული საბჭოთა მეცნიერების ერთ-ერთი დიდი და გამოჩენილი წარმომადგენელი, მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, რომელიც ერთგულად ემსახურებოდა საბჭოთა ხალხს, მის შესანიშნავ ანწყობას და მომავალს. მათემატიკური მეცნიერების განვითარების საქმეში დიდი მეცნიერის ანდრია რაზმადის ღვაწლი არასოდეს არ იქნება დავიწყებული“ („კომუნისტი“, 1949, № 196).

საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს 1944 წლის 14 ოქტომბრის დადგენილებით: „გამოჩენილი მეცნიერ-მათემატიკოსის პროფესორ ა. მ. რაზმადის ხსოვნის უკვდავსაყოფად საქართველოს სსრ რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის მათემატიკის ინსტიტუტს მიენიჭა ა. მ. რაზმადის სახელი“.

ცალკე გამოცემულია:

1. მათემატიკური ანალიზის კურსი. - ტ. 1: შესავალი. - ტფ.: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა, 1920 (სამხედრო სამინისტროს სტ.). - VIII, 172გვ.; 23სმ. - თავფურცელი ქართულ და ფრანგულ ენებზე;
2. ინტეგრალური აღრიცხვის კურსი. - ნან. 1: განუსაზღვრელი ინტეგრალები. - თბ.: თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1922. - [7], 550, [2] გვ. - პარალ. სათ. ფრანგ. ენაზე;
3. ვარიაციათა აღრიცხვა: სახელმძღვ. უმაღლ. სასწ. / ა. რაზმადის ლექციების მიხედვით-შედეგინილი ლ. გოკიელის მიერ. - ტფ.: სახელგამის სასწ. პედაგ. სექტორის გამ-ბა, 1933 (1-ლი სტ.). - [VIII], 162 გვ.: სურ. in recto. ნახ.; 23სმ.;
4. რჩეული შრომები / საქ. სსრ მეცნ. აკადემია. ა. რაზმადის სახ. მათემატიკის ინ-ტი. - თბ.: საქ. სსრ აკად. გამ-ბა და სტ., 1952. - 174 გვ.: პორტრ.; 24სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. *Über Lösungen mit einem variablen Endpunkt in der Variationsrechnung // Mathematische Annalen. - 1914. - Bd 75, H. 3;*
2. *Sur un théorème fondamental du calcul des variations // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919. - № 1; იგივე გერმანულ ენაზე ჟურ.: Mathematische Annalen. - 1921. - Bd. 84. - H 1/2. - S. 115-116;*
3. *„Weierstrass-ის E ფუნქციის დაშლა კუთხიანი ნერტილის მახლობლობაში // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1919. - № 1;*
4. *Deux propositions du calcul des variations: Weierstrass-ის E ფუნქციის დაშლა კუთხიანი ნერტილის მახლობლობაში // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1920. - №1. - ნაკვ. II. სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი. - გვ. 157-172. - ტფილისი, იანვარი 1919წ.;*
5. *Über unstetige Lösungen mit einem Unstetigkeitspunkt in der Variationsrechnung. von // ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. - 1922. - ტ. 2. - გვ. 282-312;*
6. *Sur une formule de la moyenne // ჩვენი მეცნიერება. - 1923. - №1. - გვ. 137-138;*
7. *Sur les extrémales discontinues dans le calcul des variations // International Mathematical Congress. Abstracts. - Toronro. - 1924. - August; იგივე გერმანულ ენაზე ჟურ.: Mathematische Annalen. - 1925. - Bd. 94. - H. 1/2;*
8. *Sur un théorème de la théorie des surfaces minima // Bulletin des Sciences mathématiques. - 1925;*
9. *ვარიაციათა აღრიცხვის პერიოდული ამოხსნები და შეკრული ექსტრემალები // შრომები / თბილისის მათემატიკური ინსტიტუტი. - 1937. - ტ. 1. - გვ. 17-54.*

აგრეთვე, ეკუთვნის:

1. მინიმალურ ფართეულთა თეორიის ერთი თეორემის შესახებ. - 1925;
2. წყვეტილ ექსტრემალთა თეორია: [კანადაში გაკეთებული მოხსენება, ახლად შესწორებული, დამატებებით]. - 1925. - [შემომდგს. - ი. ი.].

მის შესახებ:

- ჩვენი ანკეტა: სახელმწიფო უნივერსიტეტის 10 წლისთავის გამო // კომუნისტი. - 1928. - 25 თებერვალი. - №47. - გვ. 4;
 - ა. რაზმაძის გარდაცვალების გამო: [წერილები და სამგლოვიარო განცხადებები] // კომუნისტი. - 1929. - 4 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 4;
 - ბიოგრაფიული ცნობები: [ანდრია რაზმაძე] // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3;
 - გარდაიცვალა პროფ. ა. რაზმაძე // კომუნისტი. - 1929. - 3 ოქტომბერი. - № 228. - გვ. 3;
 - გოკიელი, ლ. - ა) ძვირფასი მასწავლებელი: [პროფესორ ა. რაზმაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 5 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 3; ბ) ანდრია რაზმაძის ხსოვნას: [გარდაცვალებიდან ერთი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1930. - 30 ოქტომბერი. - №254. - გვ. 4; გ) ანდრია რაზმაძე // მათემატიკის ინსტიტუტის შრომები. - თბილისი, 1937. - ტ. 1. - გვ. 1-10. - პარალელური ტექსტი რუსულად; დ) პროფესორ ა. რაზმაძის ხსოვნას: [მათემატიკური მეცნიერების გამოჩენილი მოღვაწე, გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 3 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 3; ე) ანდრია რაზმაძე: გარდაცვალებიდან 15 წლისთავის შესრულების გამო // კომუნისტი. - 1944. - 1 ოქტომბერი. - №199; ვ) *Выдающийся ученый математик: К 15-летию со дня смерти А. М. Размадзе // Заря Востока.* - 1944. - 1 октября. - №197; ზ) ანდრია რაზმაძე: [გარდაცვალებიდან 20 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1949. - 2 ოქტომბერი. - №196; თ) *Памяти А. М. Размадзе: [К 20-летию со дня смерти]* // *Заря Востока.* - 1949. - 6 октября. - №196;
 - დღეს ასაფლავებენ პროფესორ ა. რაზმაძეს: [წერილები და შენიშვნები] // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3;
 - მუსხელიშვილი, ნ. ანდრია რაზმაძის მეცნიერული მოღვაწეობა: [მის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით] // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3;
 - ნ. ტ. პროფ. რაზმაძის მეცნიერული მოღვაწეობა // კომუნისტი. - 1929. - 3 ოქტომბერი. - № 228. - გვ. 3;
 - ნ. ცხედრის გადასვენება უნივერსიტეტში: [პროფესორ ა. რაზმაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 3;
 - პროფესორ ა. რაზმაძის ავადმყოფობა: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1929. - 14 სექტემბერი. - №212. - გვ. 4;
 - პროფესორ ა. რაზმაძის დაკრძალვა // კომუნისტი. - 1929. - 8 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 4;
 - პროფესორ ა. რაზმაძის ჯანმრთელობის მდგომარეობა: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1929. - 18 სექტემბერი. - №215. - გვ. 4;
 - პროფესორი ა. რაზმაძე: [სამგლოვიარო განცხადებები და სამძიმრის დეპეშები მისი გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 5 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 3; 6 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 4;
 - წინამძღვარიშვილი, მ. ხუთი კვირა მეგობრის საწოლთან: [პროფესორ ა. რაზმაძის გარდაცვალების გამო] // კომუნისტი. - 1929. - 5 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 3;
- Tonelli, L. Andrea Razmadze // Труды Тбилисского математического института. - Тбилиси, 1937. - Т. 1. - с.11-16. - პარალელური ტექსტი ქართულ ენაზე;
 - ისაკაძე, ე. პროფესორი ანდრია რაზმაძე [ვარია-ციათა აღრიცხვის ცნობილი სპეციალისტი]: გარდაცვალებიდან 10 წლისთავის შესრულების გამო // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 27 ივნისი. - №56. - გვ.4;
 - პროფესორ ა. მ. რაზმაძის ხსოვნის აღსანიშნავად: [შესდგა, თბილისის სტალინის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საბჭოს და სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის პრეზიდიუმის სხდომა] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 6 ოქტომბერი. - №91. - გვ. 4;
 - ხარაძე, არჩილ. - ა) *Выдающийся советский ученый-математик: К 10-летию со дня смерти проф. А. М. Размадзе // Заря Востока.* - 1939. - 4 октября. - № 228. - С.2; ბ) გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი: [ანდრია რაზმაძის გარდაცვალების 20 წლისთავი. ჩვენი კალენდარი] // ნორჩი ლენინელი. - 1949. - 27 ოქტომბერი. - №43;
 - Памяти проф. А. М. Размадзе: [Заседание ученого совета Тбилисского гос. университета имени Сталина и президиума Грузинского филиала Академии наук СССР] // *Заря Востока.* - 1939. - 6 октября. - № 230. - С.4;
 - Математика в СССР за тридцать лет. 1917-1947 [Текст]: Сборник статей / Под ред. А. Г. Куроша, А. И. Маркушевича, П. К. Рашевского. - Москва; Ленинград: Гос. изд-во техн.-теорет. лит., 1948 (Москва: 16-я тип. треста „Полиграфкнига“). - с. 585;
 - ქართველი მეცნიერები: [კრებული ვ. პარკაძის რედაქციით]. - თბ.: საბლიტგამი, 1951 (სტალინის სახ. თბილისის სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბის სტ.). - IV, 207 გვ.: პორტრ.; 23სმ. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში.

წყარო:

- ვაშაყმაძე, ი. ათი წელი საბჭოთა მეცნიერების საქართველოში // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 205.

რაზმაძე, დანიელ მიხეილის ძე (18.. – 1906) – რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და ორგანიზატორი, რაჭა-ლეჩხუმის განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი ბელადი, წითელი რაზმის შემქმნელი, – ქვემო-რაჭიდან (დაიბადა სოფ. ზედა შაერას, გლეხის ოჯახში). პატარა ონის სამინისტრო ორკლასიანი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, თვითგანვითარებას დაენაფა. 1903 წელს რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაერია: ქვემო რაჭაში შექმნა სოციალ-დემოკრატიული მენშევიკური ორგანიზაციები და მათ შორის მხურვალე პროპაგანდა-აგიტაციას ეწეოდა, როგორც მომზადებული, განვითარებული და ყოველგვარ დემაგოგიას აცილებული. 1905 წელს შეადგინა წითელი რაზმი (900 კაცი) და შეიარაღებული რაზმით ლეჩხუმის მავრის სოფ. მექვენას ჩავიდა ქუთაისის ალყის შემოსარტყმელად. მოსკოვში რევოლუციის დამარცხების შემდეგ რაზმი დაშ-

ალა. მთავრობისაგან დევნილი, სოფ. მექვენაში შეიპყრეს. გენერალ ალიხანოვ-ავარიელის დამსჯელი რაზმის კაზაკებმა რაჭაში თარეშობის დროს, სოფ. შავრაში, სახლ-კარი გადაუნვეს. გარდაიცვალა ქუთაისის ციხეში, დაიკრძალა ზედა შავრაში.

მის შესახებ:

1. შემოწირულება: [ქუთაისის ციხეში მყოფ ამხ. დანიელ რაზმადის სასარგებლოდ] // ახალი დროება. - 1906. - №4. - გვ. 16;
2. დვალი, ევგ. ამხ. დანიელ რაზმადის ხსოვნას // ცის ნაბი. - 1907. - 14 დეკემბერი. - №7. - გვ. 3;
3. 30 მაისს ქუთაისში... // ისარი. - 1907. - 15 მაისი. - №103. - გვ. 3. - ქუთაისის ამბები;
4. ქუთაისში 30 მაისს... // ლახვარი. - 1907. - 15 მაისი. - №28. - გვ. 2;
5. ხიხამთელი. ონი: (რაჭა) // ჩვენი გზა. - 1907. - 28 სექტემბერი. - №20. - გვ. 2.

წყარო: არ არის მითითებული.

რაზმაძე, სოლომონ ივანეს ძე (1798 – 1864 წლამდე) – მგოსანი-მთარგმნელი და პოლიტიკური მოღვაწე, – ა. პუშკინის ერთი პირველი მთარგმნელთაგანი და 1832 წლის შეთქმულების აქტიური მონაწილე, – დაიბადა 1798 წელს, გლეხთაგანი. 1811 წელს თეიმურაზ ბატონიშვილმა პეტერბურგს ჩაიყვანა და ლიცეუმში მიაბარა. ამ დროიდან პეტერბურგში ცხოვრობდა, თეიმურაზ ბატონიშვილის ხარჯზე მცირე განათლება მიიღო და რუსული ენა იმდენად შეისწავლა, რომ თარგმნა დაიწყო რუსულიდან; ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემდეგ პირველმა თარგმნა ა. პუშკინის რამდენიმე ლექსი, რომელთაგან ზოგი „საქართველოს უწყებანში“ დაბეჭდა 1832 წელს, ზოგი ი. გრიშაშვილმა გამოაქვეყნა „კომუნისტში“ (1935, № 229) (ლხინი, ონეგინიდან, განღვიძება, დემონი, მელოდია). დაბეჭდილია, აგრეთვე, მისი „ღამეს უვიან მთიებნი ნაზნი“... („ცისკარი“, 1858, № 2, გვ. 119-120), „დიანას მეჯლიში“ („ცისკარი“, 1858, № 12, გვ. 198-205) და სხვ. ავრცელებდა და ხელს უწყობდა განათავისუფლებელი აზრების გავრცელებას. სხვათა შორის, რუსულიდან თარგმნა სოციალისტური შინაარსის ნიგნაკი, რომელსაც დაურთო შემდეგი შესავალი:

„ვითა ვალია თავის დადება
მამულისათვის ყოვლის კაცისგან,
მის გამო მეცა კადნიერ ქმნილმან,
ვსთარგმნე ეს ნიგნი რუსთა ენისგან.
დაბეჭდვასაცა არა-რა მრიდა,
რომ ივერიელთ ისწავლონ მისგან
და მით მწე ექმნან მამულსა თვისსა
და თავი იხსნან სკვითთ დესპოტისგან“.

შეთხზა პოლიტიკური სატირა-იგავი „დათვი და ცხვარი“ (დაცულია შეთქმულთა საქმეში № 171, გვ. 207-208; АКТЫ, ტ. VIII, გვ. 417), 1831 წლის პოლონეთის აჯანყების დროს თარგმნა ადამ მიცკევიჩის პოემა „ფარისი“, პოლონურ მწერლობაში

პატრიოტულ ჰიმნად მიჩნეული (დაცულია შეთქმულთა საქმეში № 171, გვ. 151-158; იხ. ბარათაშვილი ნიკ. მელ.), აგრეთვე, თარგმნა მოწოდება „სენის დეპარტამენტის პრეფექტის მიერ თვისთა თანამოქალაქეთა მიმართ“ (შეთქმულთა საქმე, ტ. XIII, გვ. 2359). პირველმა თარგმნა XVIII საუკუნის რუსთა შესანიშნავი სატირიკოსის (ფონ-ვიზინის, 1745-1792) სატირა „მიმართვა“ (სათაურით „პეტერბურხი“) (საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, ხელნაწერთა განყება, № 1284A, დაიბეჭდა „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“, 1946, № 43). ამ თარგმანში შეტანილია რუსულად ცენზურისაგან აკრძალული ადგილებიც. პირველად ს. რაზმაძემ გააცნო ქართველ მკითხველ საზოგადოებას ა. პუშკინი.

1832 წლის შეთქმულების ერთი აქტიური წევრთაგანი იყო, რესპუბლიკანელი, კარგად მომზადებული და გაბედული, რუსეთის დეკაბრისტების, პოლონეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობით და საფრანგეთის რევოლუციით გატაცებული. 1832 წელს თბილისს ჩამოვიდა და იმავე წლის აგვისტოში, გრაფ სიმონიჩთან ერთად, სპარსეთს გაემგზავრა რუსეთის საელჩოს სამსახურში. შეთქმულთა კომიტეტისაგან მას დავალებული ჰქონდა სპარსეთში ურთიერთობა ჰქონოდა ალექსანდრე ბატონიშვილთან და ინგლისელებთან. XIX საუკუნის პირველი მესამედის მონიწივე ქართველ ახალგაზრდობასთან (გრ. ორბელიანი, გ. ერისთავი, ალ. ჭავჭავაძე, ვახ. ორბელიანი, სოლ. დოდაშვილი...) ერთად, მხურვალე მონაწილეობას იღებდა საქართველოში რუსთა მეფის ხელისუფლების წინააღმდეგ შეთქმულების იდეოლოგიურ ხელმძღვანელობასა და შეთქმულებაში. შეთქმულების მონაწილეების შეპყრობის შემდეგ, ს. რაზმაძეც შეიპყრეს და 1834 წელს ქ. პენზაში გაგზავნეს კანცელარიის დაბალ მოხელედ, საიდანაც საქართველოში დაბრუნება სამუდამოდ აკრძალული ჰქონდა. გარდაიცვალა იქვე, დაახლოებით, 1864 წლამდე. მისი შვილია ალექსანდრე რაზმაძე.

გამოქვეყნებულია:

1. დიანას მეჯლიში: [ლექსი] // ცისკარი. - 1858. - №12. - გვ. 198-205. - ტექსტის ბოლოს შენიშვნა ალ. ვ. ჯ-ორბელიანისა ს. რაზმაძის შესახებ;
2. ღამეს უვიან მთიებნი ნაზნი... // ცისკარი. - 1858. - № 2. - გვ. 119-120;
3. დათვი და ცხვარი: [არაკი] // მნათობი. - 1926. - № 7. - გვ. 59-62. - [სიმონ ხუნდაძის მტკიცებით (იხ. „სალიტერატურო გაზეთი“, 1933, № 14), ეს არაკი შეცდომით აქვს მიწერილი გრ. ორბელიანს და ეკუთვნის სოლომონ რაზმაძეს - რედ. შენ.]

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. სტიხო ქმნილება: ლხინი: [ლექსი. თარგმანი სოლომონ რაზმაძისა] // სალიტერატურონი ნაწილნი ტფილისის უწყებათანი. - 1832. - მარტი. - №5. - გვ. 115;
2. სტიხო ქმნილება: ლიშპანური სიმღერა: (თარგ. რუსული) [ლექსი. თარგმანი სოლომონ რაზმაძისა]

- // სალიტერატურონი ნაწილი ტფილისის უწყე-
ბათანი. - 1832. - მარტი. - №5. - გვ. 114-115;
3. პუშკინი, ა. ლხინი; ონეგინიდან; გაღვიძება; დემონი; მელოდია: [ლექსები] / ალ. პუშკინი; თარგმნ. სოლო-
მონ რაზმაძის // კომუნისტი. - 1935. - 2 ოქტომბერი.
- №229. - გვ. 3;
 4. პუშკინის პირველი ქართული თარგმანები. სალიტ-
ერატურო არქივიდან: წინასწარმეტყველი; ნაწყვე-
ტი „ავაზაკებიდან“: [ლექსები] / ალ. პუშკინი;
თარგმნ. სოლომონ რაზმაძის // ლიტერატურული
საქართველო. - 1937. - 18 თებერვალი. - № 4. - გვ.
6. - ახლავს ი. გრიშაშვილის შენიშვნა.

მის შესახებ:

1. კარბელაშვილი, პოლ. სოლომონ ივანეს-ძე რაზმაძე
// დროება. - 1882. - 11 დეკემბერი. - №259. - გვ. 1-3;
2. ხუნდაძე, სიმონ. სოლომონ რაზმაძე და მისი ლიტ-
ერატურული მოღვაწეობა // სალიტერატურო გაზე-
თი. - 1933. - 29 ივნისი. - № 14. - გვ. 3;
3. გრიშაშვილი, ი. პუშკინის ლექსები გადმოლექსულ-
ნი სოლომონ რაზმაძის მიერ 1832 წელს // კომუნის-
ტი. - 1935. - 2 ოქტომბერი. - №229. - გვ. 3;
4. რადიანი, შ. სოლომონ რაზმაძე: [ქართველი რომან-
ტიკოსის ბიოგრაფია და შემოქმედების გარჩევა] //
ლიტერატურა და ხელოვნება. - 1946. - 13 მარტი. -
№20;
5. ხუციშვილი, ს. ფონეზინის სატირის პირველი ქა-
რთული თარგმანი // ლიტერატურა და ხელოვნება.
- 1946. - 6 ნოემბერი. - № 43. - გვ. 4;
6. გოცაძე, მ. სოლომონ რაზმაძე: [ნაკითხული იყო
მოხსენებდა 1947 წ. 17 იანვარს ს. ს. რ. კ. ხალხთა
ისტორიის კათედრის ღია სხდომაზე] // თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. - თბილისი,
1949. - ტ. 35. - გვ. 100-148.

წყარო:

1. პოლივექტოვი, მ. საარქივო მასალები 1832 წლის
შეთქმულების ისტორიისათვის საქართველოში //
საქართველოს არქივი. - 1927. - № 2. - გვ. 110-123;
2. ინგოროყვა, პ. გრ. ლიტერატურული დოკუმენტები:
ორბელიანის ახლად აღმოჩენილი ნაწერები // ქარ-
თული მწერლობა. - 1928. - № 6-7. - გვ. 256-257;
3. ყიფიანი, დიმიტრი. მემუარები / სიმონ ხუნდაძის
რედაქციით, შენიშვნებით და წინასიტყვაობით. -
ტფ., 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ.: 134, 140;
4. გოზალიშვილი, გიორგი. - ა) 1832 წლის შეთქმულე-
ბა. - ტ. 1 / [რედ. ლ. ციხისთავი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის
გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკას“ და ა. ფ. მისანიკოვი-
ის სახ. ნ. დ. სტ.). - გვ. 9; ბ) მისივე ხელნაწერი ცნო-
ბა;
5. გრიშაშვილი, ი. - ა) პუშკინის ლექსები გადმოლექ-
სულნი სოლომონ რაზმაძის მიერ 1832 წელს //
კომუნისტი. - 1935. - 2 ოქტომბერი. - №229. - გვ.
3; ბ) პუშკინის პირველი ქართული თარგმანები.
სალიტერატურო არქივიდან: წინასწარმეტყველი;
ნაწყვეტი „ავაზაკებიდან“: [ლექსები] / ალ. პუშკინი;
თარგმნ. სოლომონ რაზმაძის // ლიტერატურული
საქართველო. - 1937. - 18 თებერვალი. - № 4. - გვ.
6. - ახლავს ი. გრიშაშვილის შენიშვნა;

6. აბაშიძე, გრიგოლ. ა. მიცკევიჩის პირველი
მთარგმნელებისა და „ფარისის“ გარშემო // ლიტერ-
ატურული საქართველო. - 1940. - 28 ნოემბერი. - №
33. - გვ. 3;
7. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალი-
ტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და
წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ.
მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ.
251;
8. ჭავჭავაძე, ა. გ. თხზულებანი / ი. გრიშაშვილის
რედ., წინათქმით, შენიშვ. და ლექსიკონით. - თბ.:
ფედერაცია, 1940. - გვ.: XL, XLI, 319.

რამიშვილი, ვალერიან თომას ძე (1907,

14/ –) – პედაგოგი და ენათმეცნიერი, ქართული
ენის სინმინდისათვის მეტროლოგი, – გურიიდან
(დაიბადა ჩოხატაურის რაიონის სოფ. დიდვან-
ში, 1907 წლის იანვრის 14 ძვ. სტ.). პირველდამ-
წყებითი სწავლა მიიღო სოფ. დიდვანის სკოლაში,
დაამთავრა ჩოხატაურის საშუალო სასწავლებელი
(1925) და იმავე წლიდან პედაგოგიურ მუშაობას
შეუდგა სოფ. ლებში, 1930 წლიდან – თბილისში.
1930-1934 წლებში დაასრულა თბილისის სახელ-
მწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული
ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი; ინსტიტუტ-
ში სწავლასთან ერთად, 1931 წლიდან მუშაობ-
და თბილისის მე-20 სკოლის სასწავლო ნაწილის
გამგედ, ხოლო 1934 წლიდან – იმავე სკოლის დი-
რექტორად დაინიშნა. 1936 წელს გადაიყვანეს
თბილისის ლენინის რაიონის პედაგოგიური მეთო-
დისტად და თბილისის 36-ე საშუალო სკოლის
სასწავლო ნაწილის გამგედ, 1938 წლიდან ჩააბეს
საქართველოს დაწყებითი და საშუალო სკოლის
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მუშაობაში,
როგორც მონიშნავე მასწავლებელი და სკოლის ხე-
ლმძღვანელი. 1939 წელს მიიწვიეს დაწყებითი და
საშუალო სკოლის სამეცნიერო-კვლევით ინსტი-
ტუტში მეცნიერ-თანამშრომლად, ამავე ინსტიტუ-
ტის ქართული ენისა და ლიტერატურის სამეცნიე-
რო კაბინეტის ხელმძღვანელად, დაუსწრებელ
პედაგოგიურ ინსტიტუტში ქართული ენის მეთო-
დიკის ლექტორად და სხვ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა მასწავ-
ლებლობის დაწყებისთანავე – პედაგოგიურ ჟურ-
ნალ-გაზეთებში. 1941 წლამდე დაწერა 60-მდე
მეთოდური ხასიათის წერილი, რომელთაგან განსა-
კუთრებით აღსანიშნავია:

1. სკოლის მუშაობის გამოცდილებიდან (1938);
2. რთული შეკავშირებული წინადადების სწავლება VII
კლასში (1939);
3. ზეპირი მეტყველების განვითარების გზები (1940);
4. ნორმალური ტიპის სახელთა ბრუნება (1940);
5. ზოგიერთ სახელთა ბრუნება (1941);
6. მეტყველების კულტურის აღზრდა მოსწავლეებში
(„საბჭოთა მასწავლებელი“, 1941, №8);
7. კარგად ვასწავლოთ დედა ენა („ახალგაზრდა კომუ-
ნისტი“, 1945, № 23).

ცალკე გამოცემულია:

1. სკოლის მუშაობის გამოცდილებიდან: ქალაქ თბილისის მე-36 საშუალო სკოლა / საქ. სსრ განსახკომის დაწყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ.: დაწყ. და საშ. სკოლის სამეცნ.-საკვლ. ინ-ტი, 1938 [კანზე: 1939] (პოლიგრაფკომბინატი). - 102 გვ.: დიაგრ. და ცხრილი.; 22სმ.;
2. რთული შეკავშირებული წინადადების შესწავლა VII კლასში / დაწყ. და საშუალო სკოლის სამეცნ.-საკვლ. ინსტიტუტი. - თბ., 1939. - 20 გვ.; 22სმ.;
3. ზეპირი მეტყველების განვითარების გზები: დაწყებითი სკოლა / დაწყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1940. - 48 გვ.; 22სმ.;
4. ნორმალური ტიპის სახელთა ბრუნება: ქართული ენის მასწავლებელთათვის / საქ. სსრ განსახკომის დაწყ. და საშ. სკოლის სამეცნ.-საკვლევო ინ-ტი. - თბ., 1940. - 70 გვ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 67-9;
5. გარდავექმნათ ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლება სამამულო ომის ამოცანების შესაბამისად: საინსტრუქციო-მეთოდური წერილი მასწავლებელთა დასახმარებლად / საქართველოს სსრ განსახკომის დაწყებითი და საშუალო სკოლის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტი. - თბ., 1941. - 20 გვ.; 21სმ.;
6. ქართული ენა. გრამატიკა და მართლწერა სავარჯიშოებითურთ: III და IV კლასის სახელმძღვანელო. - თბ.: სახელგამი, 1944 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 56 გვ.: სურ.; 22სმ.; გა-მა მე-2. - თბ.: სახელგამი, 1945 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 64 გვ.: სურ. და ილ.; 21სმ.; მე-3 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1946 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 71 გვ.; 20სმ.; მე-4 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 72 გვ.; 21სმ.; მე-5 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1949 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართვე. მე-2 სტ.). - 64 გვ.: ილ.; 23სმ.; მე-6 გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 72 გვ.; 21სმ.; მე-7 გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1951. - 71 გვ.: ილ.; 22სმ.; მე-8 გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქ. სსრ მინისტრთა საბჭ. არსებ. პოლიგრაფგამომც. საქმ. სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 71 გვ.: ილ.; 21სმ.;
7. ქართული ენა: სოფლის ახალგაზრდობის სკოლის II კლასის სახელმძღვანელო. - თბ.: სახელგამი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამომც. საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 317 გვ.: სურ. და პორტრ., [3] გვ.; 21სმ.;
8. ქართული ენა: სოფლის ახალგაზრდობის III კლასის სახელმძღვანელო. - თბ.: სახელგამი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამომც. საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 364 გვ.: ილ.; 21სმ.;
9. მეტყველების განვითარების ზოგიერთი საკითხი საშუალო სკოლაში / საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს პედაგოგ. მეცნ. ინ-ტი. - თბ.: ინ-ტის გამ-ბა, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. მე-2 სტ.). - 72 გვ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში;
10. ქართული ენის სწავლების მეთოდის საკითხები დაწყებით სკოლაში / საქ. სსრ განათლების სამინისტროს პედაგოგ. მეცნ. ინ-ტი. - თბ.: ინ-ტის გამ-ბა, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. მე-2 სტ.). - 244 გვ.; 23სმ.. - ბიბლიოგრ.: გვ. 236-9.

შ. თაბუკაშვილთან და თ. ჩერქეზიშვილთან ერთად:

1. ქართული ენა: სახელმძღვანელო მე-3 კლასისათვის / შ. თაბუკაშვილი, ვ. რამიშვილი, თ. ჩერქეზიშვილი. - თბ.: სახელგამის სასწ.-პედაგოგ. ლიტ. სექტორის გამ-ბა, 1944 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 206 გვ.: სურ. და ილ.; 21სმ.; მე-2 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამის სასწ.-პედაგოგ. ლიტ-რის სექტორი, 1945 (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 256 გვ.: სურ. და პორტრ.; 21სმ.; მე-3 გადამუშ. და შევსებ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამომც. საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 320 გვ.: პორტრ. და სურ.; 21სმ.; მე-4 გადამუშავებული და შევსებული გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1947 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 375 გვ.: ილ. და პორტრ. [9] გვ.; 22სმ.; მე-5 გადამუშ. გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 383 გვ.: სურ.; 21სმ.; მე-6 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 336 გვ.: პორტრ. და ილ.; 21სმ. - ბიბლიოგრაფია: ლიტ-რა, შენიშვნებში; მე-7 გადამუშავებული და შევს. გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 368 გვ.: ილ.; 21სმ.; მე-8 გადამუშ. და შევს. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1951. - 372 გვ.: პორტ. და ილ.; 22სმ.; მე-9 გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 304 გვ.; 23სმ.;
2. ქართული ენა: სახელმძღვანელო მე-4 კლასისათვის / შ. თაბუკაშვილი, ვ. რამიშვილი, თ. ჩერქეზიშვილი. - თბ.: სახელგამის სასწ.-პედაგოგ. ლიტ-რის სექტორის გამ-ბა, 1944 (სახელგამის სტ.). - 264 გვ.: პორტრ.; 21სმ.; მე-2 გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1945 (სახელგამის სტ.). - 315 გვ.: სურ. და პორტრ.; 21სმ.; მე-3 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამის სასწ.-პედაგოგ. სექტორი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამომც. საქმეთა სამმართველოს 1-ლი სტ.). - 352 გვ.: სურ. და პორტრ.; 21სმ.; მე-4 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1947: საქ. სსრ პოლიგრ. და გამ-ბის საქმეთა სამმართვე. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი. - 397 გვ.: სურ. და პორტრ. [3]; 22სმ.; მე-5 გადამუშ. გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრ. და გამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 350 გვ.: სურ. და პორტრ.; 21სმ.; მე-6 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 344 გვ.: პორტრ. და ილ.; 21სმ.; მე-7 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 316 გვ.: ილ.; 24 სმ.; მე-8 გადამუშ. გამოც.. - თბ.: სახელგამი, 1951 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 363 გვ.: ილ.; 23სმ.; მე-9 გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 296 გვ.: ილ.; 23სმ.;

შ. თაბუკაშვილთან, გრ. ბარამიძესთან, პრ. კეკელიძესთან, ი. სიხარულიძესთან და დ. ყიფშიძესთან ერთად:

1. მშობლიური ლიტერატურა: V კლასის სახელმძღვანელო / შემდგ.: შ. თაბუკაშვილი, გ. რამიშვილი, გრ. ბარამიძე, პრ. კეკელიძე, ი. სიხარულიძე, დ. ყიფშიძე. - თბ.: სახელგამი, 1946 (საქ. სსრ. პოლიგრაფ. და გამომც. საქმეთა სამმართველო). ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი. - 446 გვ.: პორტრ., [2] გვ.; 22სმ.; **მე-2** გადაამუშ. გამოც. - თბ.: სახელგამი, 1947: საბჭოთა მწერალის სტ. - 420 გვ.: სურ. და პორტრ. [2]; 22სმ.; **მე-3** გამოც. - თბ.: სახელგამი, 1948 (საქ. სსრ პოლიგრაფ. და გამომც. საქმ. სამმართველო). ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი. - 398 გვ.: ილ.; 21სმ.;

შ. თაბუკაშვილთან ერთად:

1. მშობლიური ლიტერატურა: V კლასის სახელმძღვანელო / შემდგ.: შ. თაბუკაშვილი და ვ. რამიშვილი. - **მე-4** გამოც. - თბ.: სახელგამი, 1949 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 396 გვ.: ილ.; 21სმ.; **მე-5** გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1950 (ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 344 გვ.: ილ.; 23სმ.; **მე-6** გადაამუშავებული გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1951 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 372 გვ.: პორტრ. და ილ.; 24სმ.; **მე-7** გადაამუშ. გა-მა. - თბ.: სახელგამი, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი). - 372 გვ.: პორტრ. და ილ.; 23სმ.;

მ. თალაკვაძესთან და კ. გუგუშვილთან ერთად:

1. ქართული ენის სწავლება V კლასში / საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს პედაგოგ. მეცნ. ინ-ტი. - თბ.: ინ-ტის გამ-ბა, 1952 (საქპოლიგრაფგამომც. მე-2 სტ.). - 184 გვ.; 22სმ.. - ბიბლიოგრ. შენიშვნებში.

გამოქვეყნებულია:

1. თ. ასლანიშვილი, ა. ხუბუტია. ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია: [რეცენზია] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - მაისი. - №18. - გვ. 2;
2. ჩვენი მუშაობა: [ტფილისის მე-20 არასრული საშუალო სკოლის შესახებ] // კომუნისტური განათლება. - 1936. - ივლისი. - №30. - გვ. 2;
3. წერილი მეტყველების კულტურის ამაღლებისათვის // კომუნისტური განათლება. - 1936. - აპრილი. - №16. - გვ. 3;
4. საპატიო საქმე: [მოსწავლეთა კულტურული ქცევის შესახებ] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1938. - 5 თებერვალი. - №29. - გვ. 3;
5. საჭიროა უკეთესი სახელმძღვანელო: ვარლამ ძიძიგური, ალექსანდრე გვახარია. ანბანი: [რეცენზია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 27 აპრილი. - №37. - გვ. 4;
6. ზეპირი გამოკითხვა, როგორც მეტყველების განვითარების საშუალება // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1939. - ივნისი-ივლისი. - №6-7. - გვ. 38-40;
7. კლასგარეშე კითხვა: [დანყებითი სკოლა] // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1939. - ნოემბერი. - №11. - გვ. 83-87;
8. მეტი პასუხისმგებლობა: პედაგოგინეტებმა უნდა

გააუმჯობესონ მუშაობა / ვ. რამიშვილი, გ. ჩეჩელაშვილი // კომუნისტური განათლება. - 1939. - 12 თებერვალი. - №13. - გვ. 4;

9. მხატვრული თხრობა დანყებით სკოლაში // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 აგვისტო. - №73. - გვ. 3-4;
10. მხატვრული კითხვა, როგორც მეტყველების განვითარების საშუალება: დანყებითი სკოლა: [მეთოდური წერილი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 27 ოქტომბერი. - №98. - გვ. 2;
11. სალექსიკონო მუშაობა დანყებით სკოლაში: წერილი პირველი // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 15 დეკემბერი. - №114. - გვ. 4;
12. სასარგებლო წიგნი. ი. სიხარულიძე - წერილი მეტყველების დეფექტები და მათი გამოსწორების საშუალებანი საშუალო სკოლებში: [რეცენზია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 27 იანვარი. - №9. - გვ. 4;
13. სალექსიკონო მუშაობა დანყებით სკოლაში: [წერილი მეორე]: [მეთოდური წერილი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 6 იანვარი. - №3;
14. სალექსიკონო მუშაობა დანყებით სკოლაში: წერილი მესამე // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 18 იანვარი. - №7;
15. სალექსიკონო მუშაობა დანყებით სკოლაში: [წერილი მეოთხე] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1940. - 27 იანვარი. - №10;
16. თანდებულის სწავლება: [მეთოდური წერილი] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1941. - 4 იანვარი. - №1;
17. მეტყველების კულტურის აღზრდა მოსწავლეებში: [საქ. სსრ II რესპუბლიკური მეცნიერულ-პედაგოგიურ კონფერენციაზე გაკეთებული მოხსენებიდან] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1941. - 29 იანვარი. - №8;
18. მეტყველების კულტურის აღზრდა მოსწავლეებში: [საქ. სსრ სკოლების მასწავლებელთა მე-2 მეცნიერულ-პედაგოგიურ კონფერენციაზე გაკეთებულ მოხსენებიდან] // კომუნისტური აღზრდისათვის. - 1941. - №1. - გვ. 17-24;
19. მეზოსტენობას სერიოზული ყურადღება // სტალინური სიტყვა. - საგარეჯო, 1943. - 27 მაისი. - №29;
20. ავამაღლოთ დედაენის სწავლება // კომუნისტი. - 1944. - 3 დეკემბერი. - №243;
21. ახალი სახელმძღვანელოები // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 26 ივლისი. - №1;
22. დედა ენა დანყებით სკოლაში // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 20 სექტემბერი. - №9; 27 სექტემბერი. - №10;
23. კარგად ვასწავლოთ დედა ენა: [ახალგაზრდა მასწავლებელთა დასახმარებლად] // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1945. - 24 მარტი. - №23;
24. მშვენიერი სახელმძღვანელო: [ი. გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს შესახებ“] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 14 სექტემბერი. - №8;
25. საბავშვო ლიტერატურა: [მისი როლი ბავშვის ზნეობრივ-ესთეტიკურ აღზრდის საქმეში] // კომუნისტი. - 1945. - 22 აგვისტო. - №167;
26. სუფთა წერა დანყებით სკოლაში // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 16 ოქტომბერი. - N13; 27 ოქტომბერი. - №15;

27. გრამატიკული მასალის განმეორება // სახალხო განათლება. - 1946. - 31 იანვარი. - №5;
28. ახსნიითი კითხვა დაწყებით სკოლაში // სახალხო განათლება. - 1950. - 16 აგვისტო. - №33;
29. ფონეტიკისა და მორფოლოგიის ზოგიერთი საკითხის სწავლება დაწყებით სკოლაში // ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში. - 1950. - კრ. 4. - გვ. 3-26;
30. შემოქმედებითი და თავისუფალი კარნახი დაწყებით სკოლაში: პასუხი მასწავლებელ ნ. მეფარიშვილის შეკითხვაზე: სოფ. არტანი, ტიანეთის რაიონი, მეთოდური კონსულტაცია // სახალხო განათლება. - 1950. - 7 ივნისი. - №23;
31. გოგებაშვილი და ახალი ლიტერატურული ენის საკითხები: პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის [წერილი] // სახალხო განათლება. - 1951. - 25 აპრილი;
32. წერითი მეტყველების კულტურისათვის უმაღლეს სკოლაში // სახალხო განათლება. - 1952. - 30 აპრილი.

მის შესახებ:

1. სარიშვილი, ტ. ვ. რამიშვილი - „სკოლის მუშაობის გამოცდილებიდან“: [რეცენზია] // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1939. - 5-6 მაისი. - №39. - გვ. 4;
2. ზუმბაძე, გ. ორი სახელმძღვანელო: „ქართული ენა“, III კლასისა - ავტორები: შ. თაბუკაშვილი, ვ. რამიშვილი, თ. ჩერქეზიშვილი, რედაქტორები: ვ. ეგნატიშვილი, ვ. თოფურია, სახელგამი, 1944. „ქართული ენა“ IV კლასისა - ავტორები: შ. თაბუკაშვილი, ვ. რამიშვილი, თ. ჩერქეზიშვილი, რედაქტორი გ. ქიქოძე. სახელგამი, 1944: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1945. - 18 მაისი. - №97;
3. კეკელიძე, მ. კარგი სახელმძღვანელო წიგნი: ვ. რამიშვილი, „ქართული ენა- გრამატიკა და მართლწერა“, III და IV კლასის სახელმძღვანელო: მეორე გამოცემა. 1945 წელი // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1945. - 1 ნოემბერი. - №16.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობები.

რამიშვილი, ისიდორე ივანეს ძე [იზიკე „მონუცი“] (1859, 7/II – 1937, 3/II) – სახალხო მასწავლებელი და რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-აგიტატორი და პოლიტიკური მოღვაწე, – გურიის გლეხთა განმათავისუფლებელი მოძრაობის მთავარი ხელმძღვანელთაგანი, რუსეთის სათათბიროს და საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი, – გურიიდან (დაიბადა 1859 წლის ივლისის 7, სოფ. ქვემო-სურებს, ყმა-გლეხის ოჯახში, იმ დროს, როდესაც ადამიანებით ვაჭრობა ჯერ კიდევ წესად იყო დადებული: ბატონს ეკუთვნოდა ყმისა არათუ ნაშრომი, არამედ სიცოცხლეც). 10 წლამდე ოჯახში ეწეოდა გლეხურ მუშაობას, 10 წლისა სოფლის დიაკვანს მიაბარეს წერა-კითხვისა და საეკლესიო გალობის სასწავლებლად, წლის თავზე – სოფლის მწერალს, – რომელსაც ვითომდა სკოლა კანცელარიაში მოეწყო (აქ იმდენად არ ასწავლიდ-

ნენ, რამდენადაც სცემდნენ). ამ დროს გურიაში სახალხო სკოლები სულ არ იყო, მხოლოდ ოზურგეთში არსებობდა ორი სასწავლებელი – საქალაქო და ორკლასიანი სასულიერო, რომელშიაც გლეხის შვილებს არ იღებდნენ. სწავლას მონყურებული ის. რამიშვილი მისმა ნათესავმა მღვდელმა კეკელიძემ თავის ორ შვილთან ერთად, ვითომდა როგორც თავისი შვილი, ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელში მიიბარა, საიდანაც მესამე კლასში გადასვლისას გამორიცხეს (რადგან მისმა ვითომ „ძმებმა“ – ნათესავებმა დააბეზღეს: ჩვენი ძმა არ არისო). სოფელში გასტუმრებულმა დიდ ხანს ვერ გაძლო უსწავლელად: ჩავიდა ოზურგეთს, სასწავლებლის გამგეს დეკანოზს ფეხქვეშ ჩაუვარდა, შეემუდარა, სასწავლებელში მიმიღეო. გამგემ სხვისი გვარით (ქურდულად) სწავლის გამო 15 მანეთით დააჯარიმა და მიიღო. უკანასკნელ კლასში ყოფნისას ის. რამიშვილმა თავისი ამხანაგებით (ეგ. ნინოშვილი, ს. ჯიბლაძე) სასწავლებლის გამგის – დეკანოზის წინააღმდეგ ამბოხება მოახდინა და გამგე გააძევებინა. ოზურგეთის სასწავლებელი პირველ მონაფედ დაასრულა (1878) და თბილისის სასულიერო სემინარიაში გადავიდა. აქ სწავლის დროს, 1882 წელს, გოლა ჩიტაძესა და ბ. მოსეშვილთან ერთად, თბილისის მუშა-ხელოსანთა შორის პროპაგანდას ეწეოდა, ნაროდნიკული სულით გაჟღენთილი მსმენელთ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ამხედრებდა, მაგრამ ტერორისტული აქტების წინააღმდეგი იყო. 1885 წელს თბილისის სასულიერო სემინარია დაამთავრა და სამშობლო სოფელს მიაშურა სწავლა-განათლების მოსაფენად. ამ დროს იგი ხალხოსნურ მსოფლმხედველობას იზიარებდა: ხალხის დაწინაურების საშუალებად გლეხებში მუშაობას აღიარებდა. მთელ გურიაში მისი სოფელი (აჭარა-გურიის მთის კალთებში მიკარგულ-მიუვალი) ყველაზე უფრო ჩამორჩენილი იყო, ყოველგვარ საკულტურო დაწესებულებასა და მუშაობას მოკლებული. ის. რამიშვილი, ვითარცა ხალხის გატაცებული მოტრფიალე, გაათკეცებული ძალ-ღონით შეებრძოლა უმეცრებას, გონებით სიბნელეს: თავის საკუთარ სახლში მოაწყო სკოლა და ნათესავებს დაუწყო სწავლება (რადგან პირველ ხანად სხვა გლეხები შვილებს არ აბარებდნენ). სწავლებისთვის არავითარ სასყიდელს არ აძლევდნენ, უკიდურეს ნივთიერ გაჭირვებას იტანდა, უზომო ზნეობრივ დამცირებას ითმენდა, რადგან ქალამნებით დადიოდა, დასცინოდნენ: „გიჟია! სემინარია გაათავა და ქალამნებით დადისო!“. ის. რამიშვილი ასეთი დაცინვით მაინც გულს არ იტეხდა და ბეჯითად მუშაობდა სკოლასა და გლეხობაში. რამდენიმე ხნის ასეთი მეცადინეობის შემდეგ სოფელი დაიყოლია და 1886 წელს სკოლა გაახსენევინა. ეს იყო მთელ გურიაში პირველი სახალხო სკოლა. აქ ის. რამიშვილმა იკისრა მასწავლებლობა, ჯამაგირის მაგიერ ბავშვების მშობლებისაგან იღებდა სიმინდს, ლობიოს და სხვ. მოაწყო საღამოს კურსები, სადაც მოზრდილებს და ხანში შესულებს ასწავლიდა. მონაფეებს, წერა-კითხვის გარდა, სასწავლო პროგრამის გარეშე თანადროულ საკითხ-

ებსაც ურკვევდა, ამზადებდა ხალხს, რომ თვითონ იგი ხალხი შექმნილიყო თავისი ყოფა-ცხოვრებისა და მდგომარეობის გამგე-პატრონი. ის. რამიშვილმა მრავალი ახალგაზრდა გამოზარდა, რომელთაგან ბევრმა მოღვაწეობა დაიწყო სამასწავლებლო, სამწერლო, საპოლიტიკო და სხვ. ასპარეზზე (1919 წლის ივნისის 19 გადახდილ იქნა ამ სკოლის არსებობის 25 წლის შესრულების დღესასწაული).

ის. რამიშვილი, სამშობლო სოფლის გარდა, მასწავლებლობდა წინამძღვრიანთკარის, ახალსენაკის, ბათუმისა და პეტროვსკის სკოლებში.

სოფელში ხანგრძლივმა (20 წელი) მუშაობამ ის. რამიშვილი დაარწმუნა, რომ ხალხის გათავისუფლებისა და მისი სულთამხუთავის დამხობისათვის გლეხობაში სწავლა-განათლების გავრცელების გარდა, საჭიროა, უმთავრესად, ქალაქის მუშა-ხალხის გათვითცნობიერება და დარაზმვა, დაარწმუნდა, რომ ისტორიის ჩარხი სხვაგან (ქალაქად) დევს და არა სოფლად. ამის შემდეგ მიეკედლა „კვალის“ ჯგუფს (ნოე ჟორდანიას, სილ. ჯიბლაძე, – სხვათა შორის, 1892 წლის დეკემბრის 25 დაესწრო ზესტაფონში ეგ. ნინოშვილის თაოსნობით მოწვეულ მარქსისტების კონფერენციას). ამ დროიდან მარქსიზმის თანახმად დაიწყო აგიტაცია-პროპაგანდა გლეხებსა და, უმთავრესად, ქალაქის მუშებში. 1897 წლიდან, კარლო ჩხეიძესთან ერთად, ბათუმის მუშებში მოღვაწეობდა, როგორც სოციალ-დემოკრატი. 1903 წლის ივნისის 15 რევოლუციური მიზნით მოწვეულ სოფლად მომუშავეთა პირველ ყრილობას დაესწრო ბათუმიდან. ამავე (1903) წელს პირველად დაატუსაღეს და ჩრდილო-კავკასიას, ქ. პეტროვსკაში გადაასახლეს, სადაც დეპოს და მანუფაქტურის მუშები შეაკავშირა და მათ შორის სარევოლუციო მუშაობა გააჩაღა (ლექებში, მთარგმნელის საშუალებით, ეწეოდა აგიტაცია-პროპაგანდას).

მთავრობისგან დევნილი, საქართველოში ჩამოვიდა და არალეგალურად მუშაობდა, – ერთი კუთხიდან მეორეში გადადიოდა, ხალხში პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი განვითარება-შეგნების სხივი შეჰქონდა. 1905 წელს მონაწილეობდა ბაქოდან მოკლული რევოლუციონერის, პ. მონტინის, ჩამოსვენებაში, როგორც თბილისის რევოლუციური ორგანიზაციების დელეგატი. იმავე 1905 წლის 28 იანვარს მეტეხის ციხეში ჩასვეს და 5 წლით ტულის გუბერნიაში გადაასახლეს, საიდანაც დაბრუნდა იმავე წელს მეფისნაცვლის ი. ი. გორონცოვ-დაშკოვის ჩამოსვლის გამო გამოცემული ამნისტიის ძალით და უფრო გახურებული მუშაობა დაიწყო, უმთავრესად, ჯარში, რისთვისაც იმავე წლის აგვისტოს 14 მესამედ ჩასვეს ციხეში. ციხიდან გაათავისუფლა 17 ოქტომბრის მანიფესტმა. ეს იყო თავისუფალი მიტინგების ხანა. ის. რამიშვილი თბილისში მრავალათასეულ მუშათა მიტინგებზე გამოდიოდა მუდმივ ორატორად, პოლიტიკურ-ეკონომიკურ საკითხებს არკვევდა მარქსისტული თვალსაზრისით, ხალხის დაუკითხავად შემდგარ სახელმწიფოებრივ ნყობილებას კრიტიკის ქარცეცხლში ატარებდა.

1905 წელს სომეხ-თათართა შეტაკების დროს დიდი მონაწილეობა მიიღო ორივე მეზობელი ხალხის დაზავებაში და უნაყოფო, მავნებელ სისხლის ღვრაზე ხელი ააღებინა. ამავე დღეებში მთავრობისგან გამოიტანა 1000 თოფი ანარქიის ჩასაქრობად მუშათა რაზმის შესაიარაღებლად, რომელთა თითქმის ნახევარი რევოლუციონერებმა შემდეგში მთავრობას აღარ დაუბრუნეს და სარევოლუციო მიზნით მოიხმარეს.

1906 წელს სამშობლო სოფ. სურების გლეხებმა ის. რამიშვილი რუსეთის პირველ სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნების დროს სოფლის რწმუნებულად აირჩიეს, ხოლო ქუთაისის საგუბერნიო ამომრჩეველებმა – სათათბიროს დეპუტატად – ხალხის წარმომადგენლად გაიყვანეს. სათათბიროში სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის სახელით, ის. რამიშვილმა პირველი გამოსვლისთანავე სასტიკი იერიში მიიტანა მთავრობაზე: მოითხოვა არსებული უპასუხისმგებლო მთავრობის გადადგომა, პასუხისმგებელი სამინისტროს არჩევა, დამფუძნებელი კრების მოწვევა ძირითად კანონთა შესამუშაველად და სხვ.; ამავე დროს, პეტერბურგისა და მოსკოვის მუშათა შორის ავრცელებდა განმათავისუფლებელ იდეებს. ვიბორგის მოწოდებაზე ხელის მოწერისათვის (რომ ხალხს მთავრობისათვის არ მიეცა არც ერთი გროში, არც ერთი ჯარისკაცი, ვიდრე ხალხის მიერ ნდობით აღჭურვილი მთავრობა არ შედგებოდა) გაასამართლეს. სასამართლოში ის. რამიშვილმა საბრალმდებლო სიტყვა წარმოთქვა და ბრალი დასდო იმათ (მთავრობას), რომელთაც ხალხის რისხვისა და სევდის გამომთქმელი სათათბირო საბრალმდებლო სკამზე დასვეს. მიუხედავად ამისა, ის. რამიშვილს სასჯელი გადაუწყვიტეს: მეტეხის ციხეში იჯდა 2 წელი, შემდეგ კრასნოიარს (ასტრახანის გუბერნიაში) გადაასახლეს. ციხეში დაპატიმრებამდე, 1907 წლის ზაფხულში გურიის მასწავლებელთა კრებამ სოფ. ასკანაში დელეგატად აირჩია თბილისის მასწავლებელთა კავშირის გამაერთიანებელ კრებაზე დასასწრებლად. 1917 წლის რევოლუციამ ის. რამიშვილს სამარაში მოუსწრო, სადაც მუშათა დეპუტატების საბჭო შეადგინა და ახალგაზრდა რევოლუციონერ მუშაკებს სათავეში მოექცა. მალე პეტროგრადს გაიწვიეს (აქ მიენდო რუსეთის დიდი რევოლუციის მსხვერპლთა დაკრძალვის მოწესრიგება), აქედან ბაქოს გაიგზავნა შრომის კომისრად, შემდეგ არჩეულ იქნა სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი კრების წევრად, მისი დათხოვნის გამო, ამიერკავკასიის სეიმის წევრად, სეიმის გაუქმების შემდეგ პარლამენტში, ბოლოს საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში, იმავე დროს აფხაზეთის საქმეთა გამგებლად და სხვ.

ის. რამიშვილი ცნობილია, როგორც ჭეშმარიტი, სახალხო მასწავლებელი (მოითხოვდა საერთო სწავლა-განათლების შემოღებას), საუკეთესო, მომაჯადოებელი, ხალხური მჭევრმეტყველი მოსაუბრე-მქადაგებელი, რევოლუციის სული და სინდისი, ამხანაგი, აღმზრდელი და მეგობარი, რომლის

მრწამსი იყო საყოველთაო ბედნიერება: ყოველ ბედკრულს ცხოვრების ნადიმზე ადამიანური ადგილი უნდა ჰქონდესო. განსაკუთრებით, გურიამია თითქმის ლეგენდარულ, გაუტყებელ, პირდაპირ მებრძოლ გმირად მიჩნეული. ის. რამიშვილი მუდამ იქ იყო, სადაც და როცა უფრო მეტად უჭირდა ხალხს: ციხეში, ციხიბრში, ყოველგვარი წყობილების დროს უსამართლობის დაუნდობელი მამხილებელი, ყველას შორის სათნობის, სიყვარულის და გადადიანების მოძღვარი.

1905 წლის რევოლუციის დღეებში, დეკემბერში, რეაქციის მოლოდინში სოფელს მიაშურა, გარე კახეთსა და შიგნით კახეთში, იოსებ იმედაშვილთან და სხვ. ერთად, ჩამოიარა სოფლები და გლეხობას გარკვეული მოქმედების გეზი უჩვენა. ბოლშევიკური გადატრიალების დროს, როცა რუსეთის ნითელი ლაშქარი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ჯარს ბათუმამდე მიჰყვა (1921 წლის 17 მარტი), მენშევიკთა პასუხისმგებელ მუშაკთაგან ბევრმა გემზე იშოვა ადგილი საზღვარგარეთ გასაქცევად, ის. რამიშვილს თუმცა ადგილიც შესთავაზეს: ბოლშევიკებს გამოშორდი, თორემ მოგკლავენო, ის. რამიშვილმა მიუგო: სადაც ჩემი მშობელი ერი ენაშება, მეც იქ უნდა ვიყო. ჩვენ ხალხთან მაშინ უნდა მივიდეთ, როცა მას უფრო მეტად ვჭირდებითო და, იოსებ იმედაშვილთან ერთად, სოფლი-სოფლად ჩამოიარა, თავზარდაცემული ხალხი დააშოშმინა და გაურკვია, როგორ მოქცეულიყვნენ: თუ რომელიმე თქვენგანს გარემოებაში გადაბრუნება აიძულა, ისე გადაბრუნდეს, რომ გადმობრუნების დროს გვერდი არ იტკინოსო.

მონაწილეობდა მწერლობაშიც. მაგალითად, „ივერიაში“ (1889, 7 თებერვალი, № 28) ის. რ-შვილის ხელმოწერით მოთავსებული აქვს „წერილი გურიიდან“ (ზღაპარი სოლომონ ბრძენზე“, მასთან დაკავშირებით გურულთა ყოფა-ცხოვრების აღწერა), რომლითაც ხალხს შთააგონებდა, რომ „ერთი მეორეს ზურგს უმაგრებდეს და შეერთებული ძალით ებრძოდნენ ქვეყნის საერთო სენს“.

გამოცემულია მის მიერ რუსულიდან ნათარგმნი „დედა-კაცის ხვედრი: ნაამბობი გლეხი კაცის ქალისა“ (ტფ., 1888).

დანერა თავისი სასოფლო-საზოგადოებრივ და სახელმწიფო-რევოლუციურ სარბიელზე მუშაკობის თავგადასავალი, რომელიც ჩამოართვეს.

ის. რამიშვილის საშუალებით და მიბაძვით, მისი ძმები – ონისიმე და იულო, აგრეთვე, თანამოგვარენი პოლიტიკურ, პარტიულ-რევოლუციურ და ლიტერატურულ მოღვაწეობას შეუდგნენ.

გამოქვეყნებულია:

- წერილი გურიიდან (გურულების ყოფა-ცხოვრება) // ივერია. - 1889. - 7 თებერვალი. - № 28. - გვ. 2-3. - დართული აქვს ზღაპარი სოლომონ ბრძენზე;
- წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 2 აგვისტო. - №165. - გვ. 3; 19 დეკემბერი. - № 270. - გვ. 3;
- წერილები რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 7 სექტემბერი. - № 191. - გვ. 2;

- ორი დღე სოფელს ასკანაში // ივერია. - 1897. - 3 სექტემბერი. - №181. - გვ. 2;
- სად არის ჩვენი ხსნა? // ივერია. - 1897. - 31 მაისი. - №105. - გვ. 3;
- სიტყვა ამხ. ის. რამიშვილისა: [წარმოთქმული სახელმწიფო სათათბიროს სხდომაზე] // ლამპარი. - 1906. - 1 ივლისი. - №54. - გვ. 1-2;
- ვ. ნ. ჩერქეზიშვილის გარდაცვალების გამო... // ახალი გზა. - 1910. - 5 აგვისტო. - №39. - გვ. 2;
- კრასნოიარი // ახალი გზა. - 1910. - 28 აგვისტო. - №58. - გვ. 2;
- მინათმოქმედების მინისტრმა... // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №6. - გვ. 16;
- 1 მაისი // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №8. - გვ. 6.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

- დედა-კაცის ხვედრი: ნაამბობი გლეხი კაცის ქალისა / ნათარგმნი რუსულიდან ი. რამიშვილის მიერ. - ტფ., 1888 (ე.გ. მესხის სტ.). - 61 გვ.; 18სმ.

მის შესახებ:

- წ. ბათომი: ქართული სასწავლებლის აქტი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 17 ივნისი. - №560. - გვ. 3;
- ტფილისის ქალაქის საქმეები: [საერთო მდგომარეობა 17 ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ. 22 ოქტომბერს მომხდარი ამბის გამოძახილი. ვ. მიქელაძის, ა. არღუთინსკი-დოლოგორუკოვის, ნიკ. ხუდადოვის, კ. აბაშიძის, ი. ბარათაშვილის, ისიდ. რამიშვილის და სხვ. სიტყვები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 ნოემბერი. - №2939. - გვ. 2-3;
- ამხ. დეპუტატების გამგზავრება: [წ. ყორდანისა, ი. რამიშვილის, ს. ჯაფარიძის და ს. წერეთლის გამგზავრება თბილისიდან პეტერბურგში. წ. ყორდანისა სიტყვა] // ლამპარი. - 1906. - 4 ივნისი. - №37. - გვ. 1;
- ამხ. ის. რამიშვილის სიტყვა წარმოთქმული სახელმწიფო დუმაში // ლამპარი. - 1906. - 17 ივნისი. - №44. - გვ. 2;
- ამხანაგი. ჩოხატაური (გურია): [გუბერნატორ იაზიკოვის ჩამოსვლა კაზაკების თავდასხმა ისიდორე რამიშვილზე სოფ. სურებში. გურიამი დაარსებული ძირითადი ორგანიზაციების შესახებ] // გრიგალი. - 1906. - 12 სექტემბერი. - №3. - გვ. 3;
- ახალი ამბავი: [გაზ. „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ ცნობით პეტერბურგში ი. ჭავჭავაძისა და ი. რამიშვილის დაპატიმრება] // მუშა. - 1906. - 15 ივლისი. - №31. - გვ. 2-3;
- ახალი ამბავი: [დეპუტატ ის. რამიშვილის შუამდგომლობით მეტეხის ციხიდან ნოე რამიშვილის განთავისუფლება] // მუშა. - 1906. - 7 ივნისი. - №2. - გვ. 3;
- „ბაქოდან გვატყობინებენ“...: [ტაგიევის ქარხნის მუშების დეპეშა სათათბიროში ის. რამიშვილის] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 25 ივნისი. - №5. - გვ. 3;
- ბოლქვაძე, მალაქია. - ა) ხმა პეტერბურგიდან: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან); პარლამენტის კულუარებში, 14 ივნისი: [სოციალ-დემოკრატიული ფრაქცია და მისი ტაქტიკა; გასაუბრება წ. ყორდანისთან, ის. რამიშვილთან და ალაღინთან] // შრომა. - 1906. - 22 ივნისი. - №64. - გვ. 1; ბ) ილია ჭავჭავაძე

- რუსეთში (1906-1907 წ.) // განათლება. - 1908. - №3-4. - გვ. 107-136. - ახლო წარსულიდან. - ტექსტს ახლავს იაკობ ნიკოლაძის ილია ჭავჭავაძის ძეგლის ფოტოსურათი;
10. „გაზ. ჩერ. ვესტ.“...: [ცნობა პეტერბურგში ილია ჭავჭავაძისა და ი. რამიშვილის დაპატიმრების შესახებ] // შიკრიკი. - 1906. - 14 ივლისი. - №5. - გვ. 2;
 11. დამსწრე. სურები (გურია): [დამსჯელი რაზმის ჩასვლა. ისიდორე რამიშვილის ძმისა და სხვათა ოჯახების აწიოკება] // გრიგალი. - 1906. - 21 სექტემბერი. - №10. - გვ. 2;
 12. დეპუტატად ნამყოფი ის. რამიშვილი: [პეტერბურგიდან ბაქოს გაემგზავრა] // შრომა. - 1906. - 10 აგვისტო. - №103. - გვ. 2;
 13. დეპუტატები უორდანია და რამიშვილი: [პირველის დაპატიმრების შესახებ - ცნობის უარყოფა; მეორის - სამართალში მიცემა] // შრომა. - 1906. - 25 ივლისი. - №89. - გვ. 2;
 14. დეპუტატების არჩევა ქუთაისში: [აირჩიეს: ივ.გომართელი, ისიდორე რამიშვილი, სერგეი ჯაფარიძე] // შრომა. - 1906. - 26 მაისი. - №41. - გვ. 1-2;
 15. დეპუტატების გამგზავრება: [პეტერბურგში: ქუთაისიდან - ნ. უორდანია, ს. წერეთელი, ს. ჯაფარიძე და ის. რამიშვილი. თბილისიდან - ი. ბარათაშვილი] // შრომა. - 1906. - 4 ივნისი. - №49. - გვ. 2;
 16. „16 აპრილს, ოზურგეთში“...: [საგუბერნიო ამომრჩევლებად სოციალ-დემოკრატების - ის. რამიშვილის და ქურდიის არჩევა] // ლამპარი. - 1906. - 21 აპრილი. - №3. - გვ. 2;
 17. კავკასიელ დეპუტატს ის.რამიშვილს: [სოფელ ენერის (სენაკის მაზრა) მცხოვრებთა თხოვნა: დაიცვას მშრომელი ხალხის ინტერესები] // ლამპარი. - 1906. - 27 ივნისი. - №51. - გვ. 1-2;
 18. კვირიდან კვირამდე: ცნობა... // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №4. - გვ. 5-6;
 19. კიდევ ი. რამიშვილის შესახებ: [ბაქოში მოხსენების ჩატარება; პოლიციის ჩარევის გამო, მისი გაპარვა ქალაქიდან] // შრომა. - 1906. - 11 აგვისტო. - № 104. - გვ. 2;
 20. მახარაძე, ფილიპე (მ-ნიძე). თბილისის სასულიერო სემინარია და ჩვენებური სოციალდემოკრატია: (თბილის-ქუთაისის არჩევნების გამო) // სიტყვა. - 1906. - №1. - გვ. 7-9;
 21. მთავრობის შურისძიება [თბილისში]; ორნაირ კილოზე ლაპარაკი არ შეგვეფერის: [ის. რამიშვილის გამოსვლა მოსკოვში ნოქრების ყრილობაზე]; სადღეისო კითხვები // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 7 ივლისი. - №14. - გვ. 2-3;
 22. მიხაკო. ქუთაისი: [მისალოცი დეპუტა ის.რამიშვილს დეპუტატად არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 31 მაისი. - №33. - გვ. 2;
 23. მოსკოვი: დეპუტა: [დეპუტატ ისიდორე რამიშვილის მიერ კრებებზე წარმოთქმული სიტყვებით მთავრობის შეშფოთება] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 6 ივლისი. - №13. - გვ. 4;
 24. პეტერბურგი: თავრიდის სასახლე - მუშათა ჯგუფის წევრს ისიდორე რამიშვილს: [მხარდაჭერა სათათბიროს მუშათა ჯგუფს, რომლის სამართალში მიცემასაც აპირებს მთავრობა] // ლამპარი. - 1906. - 14 ივნისი. - №41. - გვ. 2. - ხელწერა: „ქუთაისის ნოქართა საერთო კრება“;
 25. პეტერბურგი: სახელმწიფო სათათბირო: [დეპუტატ ის. რამიშვილის გამოსვლა] // ახალი ცხოვრება. - 1906. - 27 ივნისი. - №6. - გვ. 4;
 26. პრესა: [გაზეთ „ლაპარის“ მიერ დახასიათებული დეპუტატები - ის. რამიშვილი და იოსებ ბარათაშვილი] // შრომა. - 1906. - 24 ივნისი. - №66. - გვ. 3;
 27. რამიშვილი, რაფიელ. ბათუმი: [მილოცვა ისიდორე რამიშვილს სახელმწიფო სათათბიროს წევრად არჩევის გამო] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 2. - ხელწერა: „ბათუმის პირველდარსებით სკოლების“ მასწავლებელთა მონდობილობით რაფიელ რამიშვილი;
 28. „როგორც ნოვოროსიისკიდან გვწერენ“...: [სატუსალოში 250 პოლიტდამნაშავეთა საქართველოდან. მათ შორის: ის. რამიშვილი, კ. მენაბდე, ირ. კვაჭანტირაძე, მ., ნ., გ., კ. კალანდაძეები] // ლამპარი. - 1906. - 20 აპრილი. - №2. - გვ. 2;
 29. როგორც პეტერბურგიდან... // მწყემსი. - 1906. - №18. - გვ. 10. - ახალი ამბები და შენიშვნები;
 30. სათათბიროს დეპუტატები: [ნ. უორდანია და ის. რამიშვილის დაპატიმრების, განთავისუფლებისა და პეტერბურგიდან მათი წასვლის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 29 ივლისი. - №93. - გვ. 2;
 31. სათათბიროს დეპუტატების არჩევნები ქ.თფილისში: [არჩეულ დეპუტატებთან - ნ. უორდანიასთან და ი. რამიშვილთან ხალხის შეხვედრა რევოლუციური სიმღერებით] // ლამპარი. - 1906. - 27 მაისი. - №30. - გვ. 1;
 32. საქართველოს დეპუტატები სათათბიროში: იოსებ ბარათაშვილი, გომართელი, ნ. უორდანია, ბოლქვაძე (ჩვენი კორესპონდენტი და პრეზიდენტი კორესპონდენტთა ბიუროსი), ჯაფარიძე, წერეთელი, რამიშვილი: [სურათი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 13 ივლისი. - №27. - გვ. 4;
 33. სახელმწიფო სათათბირო და საბჭო: 20 ივნისი: [სხდომაზე ის. რამიშვილის და ნ. უორდანია გამოსვლა] // შრომა. - 1906. - 22 ივნისი. - №64. - გვ. 1-2;
 34. სახელმწიფო სათათბირო და საბჭო, 8 ივნისი: [ქართველი დეპუტატების - ი. ბარათაშვილის და ი. რამიშვილის გამოსვლა სიტყვით] // შრომა. - 1906. - 11 ივნისი. - №55. - გვ. 2. - იხ. აგრეთვე გვ. 3. - დეპუტა საკუთარი კორესპონდენტისაგან;
 35. სახელმწიფო სათათბიროს წევრნი: ნ. უორდანია, ი. რამიშვილი, ტერ-პეტროსიანცი (ერევ. გუბ.), გ. თუმანიანცი (ერევ. გუბ.): [ოთხი პორტრეტი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 2 ივლისი. - №25. - გვ. 1;
 36. სიტყვა ამხ. ისიდორე რამიშვილისა კრების თავისუფლების შესახებ: [წარმოთქმული სახელმწიფო სათათბიროს სხდომაზე] // ლამპარი. - 1906. - 24 ივნისი. - №49. - გვ. 2;
 37. „სოფელ ვანიდან (გურია) ინერებიან“...: მიტინგზე ისიდორე რამიშვილის გამოსვლა // გრიგალი. - 1906. - 22 სექტემბერი. - №11. - გვ. 3;
 38. ქ. ოზურგეთი: (გურია): [ისიდორე რამიშვილის და ნოქართის არჩევა სამაზრო ამომრჩეველთაგან] // შრომა. - 1906. - 22 აპრილი. - №16. - გვ. 2. - ასეთივე ცნობა შემდეგ ნომერშიც;

39. ქუთაისის ამბები: [სოციალ-დემოკრატთა განზრახვა, თანაგრძობის დეპუტატთა გაუფრთხილებლობის დეპუტატის ის. რამიშვილის, მაგრამ ფოსტის უფროსისაგან უარის მიღება] // მუშა. - 1906. - 17 ივნისი. - №11. - გვ. 2-3;
40. ქუთაისი: [სახელმწიფო სათათბიროს წევრებად ისიდორე რამიშვილის, ივანე გომართელის და სერგო ჯაფარიძის არჩევა] // ლამპარი. - 1906. - 25 მაისი. - №28. - გვ. 1. - მათ სახელზე კერძო დეპუტატ ლანჩხუთიდან იხ.: № 29. - გვ. 1;
41. „ჩვენი დეპუტატები“...: [ნ. ყორღანიას, ის. რამიშვილის, ს. ჯაფარიძის და ს. ნერეთლის გამგზავრება პეტერბურგს] // ლამპარი. - 1906. - 2 ივნისი. - №35. - გვ. 2;
42. ჩოხატაური: (გურია) // მინა. - 1906. - №3. - გვ. 12. - ჩვენებური ამბები;
43. [ჯავახიშვილი, მიხეილ] (კ. ს.; ა-ლი). - ა) კრებების თავისუფლების საკითხი სათათბიროში // ივერია. - 1906. - №18. - გვ. 4-7; ბ) პატარა ფიქრები // ივერია. - 1906. - №17. - გვ. 4-5;
44. ბათომიდან გვატყობინებენ... // დილა. - 1907. - 12 ივლისი. - №20. - გვ. 2;
45. ვაზ. „ისარს“ სოც. - დემ-ის განადგურებაში... // დილა. - 1907. - 6 ივლისი. - №15. - გვ. 2;
46. ისიდორე რამიშვილის საქმე // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 31 ივლისი. - №11. - გვ. 3;
47. კავკასიელი ს. - დ. დეპუტატები // საყვირი. - 1907. - 14 იანვარი. - №1. - გვ. 1. - სქოლიოში: ასოთ-ამწყობის [დავით (დათიკო) დოლობერიძის] კომენტარი;
48. პეტერბურგი: უმართებულესმა სენატმა... // ჩვენი გზა. - 1907. - 30 სექტემბერი. - №22. - გვ. 4. - დეპუტატები (პეტერბურგის დეპ. საგ.) 28 სექტემბერი;
49. პირველი დუმის დეპუტატი... // ცისარტყელა. - 1907. - 29 დეკემბერი. - №9. - გვ. 3;
50. რა ვუნდოთ? // ზარი. - 1907. - 5 იანვარი. - №7. - გვ. 1;
51. როგორც გავიგეთ პოლიცია გულმოდგინეთ განაგრძობს... // ზარი. - 1907. - 3 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
52. სათათბიროს კავკასიელი დეპუტატები // მნათობი. - 1907. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
53. საქმე პირველ სახ. დუმის დეპუტატ ისიდორე რამიშვილისა // დილა. - 1907. - 3 ივლისი. - №12. - გვ. 4;
54. ყოფილ დეპუტატებს ეძებენ // ისარი. - 1907. - 6 ივნისი. - №121. - გვ. 2;
55. ამ ერთი თვის წინათ... // დასაწყისი. - 1908. - 5 მარტი. - №2. - გვ. 1;
56. გოგებაშვილი, იაკობ. მოკლე პასუხი ბ-ნ გოგოლაძეს (წერილი რედაქციას) // ალი. - 1908. - 5 ნოემბერი. - №3. - გვ. 4;
57. გოგოლაძე, კ.ი. გოგებაშვილის წერილის გამო // ალი. - 1908. - 4 ნოემბერი. - №2. - გვ. 3-4;
58. იმედაშვილი, იოსებ (ნაცნობი). კულტურის ისტორია: [იუმორისტული ლექსი] // ნიშადური. - 1908. - №32. - გვ. 6;
59. ის. რამიშვილის დაპატიმრება // ისარი. - 1908. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
60. პირველი სათათბიროს დეპუტატების გასამართლება // მინა. - 1908. - N1. - გვ. 15-16;
61. ამ დღეებში... // ჩვენი ხმა. - 1909. - 27 იანვარი. - №21. - გვ. 4;
62. დეპ. ის. რამიშვილის შუამდგომლობა // მომავალი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 3; აგრეთვე: ფონი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №8. - გვ. 1. - სხვადასხვა ამბები. - ტექსტის ბოლოს: („ბ“);
63. თფილისი: ისიდორე რამიშვილის ბავშვებმა... // ახალი დროება. - 1909. - 28 აპრილი. - №7. - გვ. 3;
64. ისიდორე რამიშვილი, როგორც ბაქოდან გვწერენ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 12 თებერვალი. - №7. - გვ. 3;
65. ისიდორე რამიშვილი // ჩვენი ხმა. - 1909. - 28 იანვარი. - №22. - გვ. 1;
66. ისიდორე რამიშვილისათვის // ჩვენი აზრი. - 1909. - №8. - გვ. 3;
67. ისიდორე რამიშვილის გაგზავნა // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივნისი. - №32. - გვ. 3;
68. ისიდორე რამიშვილის დაბრუნება // ჩვენი საქმე. - 1909. - 13 თებერვალი. - №8. - გვ. 3; 18 თებერვალი. - №12. - გვ. 3;
69. ისიდორე რამიშვილის დეპუტატი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 თებერვალი. - №5. - გვ. 2;
70. ისიდორე რამიშვილის შესახებ // ჩვენი აზრი. - 1909. - №4. - გვ. 3;
71. ტფილისი: თავმდებით განთავისუფლება // დროება. - 1909. - 24 თებერვალი. - №42. - გვ. 2;
72. ტფილისი: ის. რამიშვილი // დროება. - 1909. - 17 თებერვალი. - №36. - გვ. 3;
73. ტფილისი: ის. რამიშვილის გაგზავნა // დროება. - 1909. - 1 თებერვალი. - №25. - გვ. 3;
74. ტფილისი: ის. რამიშვილის დაბრუნება // დროება. - 1909. - 12 თებერვალი. - №32. - გვ. 3;
75. ტფილისი: ნადეჟუტატარი რამიშვილი // დროება. - 1909. - 27 იანვარი. - №20. - გვ. 3;
76. ტფილისი: რამიშვილი // დროება. - 1909. - 18 თებერვალი. - №37. - გვ. 3;
77. „ყოფილ დეპუტატს ი. რამიშვილს“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - №4. - გვ. 2;
78. 5 ამ თვეს რუსეთში ეტაპით გაგზავნეს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 10 თებერვალი. - №5. - გვ. 3. - ახალი ამბები. ბაქო;
79. გურია // ახალი გზა. - 1910. - 19 აგვისტო. - №50. - გვ. 3;
80. სხვა და სხვა ამბები: ასტრახანში დაიჭირეს გაჩხრეკის... // წყარო. - ბაქო, 1913. - №10. - გვ. 15;
81. ის. რამიშვილი: დატუსაღების გამო [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №11. - გვ. 5;
82. ისიდორე რამიშვილი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №16. - გვ. თავფურცელი;
83. ისიდორე რამიშვილს ნება მიეცა თბილისის გუბერნიამ იცხოვროს: [ცნობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №16. - გვ. 16;
84. სათათბიროს ათი წლისთავი: პირველ სათათბიროში: 1. ი. ა. (ოსიკო) ბარათაშვილი, 2. ნოე ყორღანია, 3. ს. ჯაფარიძე, 4. ისიდორე რამიშვილი, 5. ივ. გომართელი, 6. ს. ნერეთელი. [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გარეკანის პირველი გვერდი;
85. დამფუძნებელი კრებისთვის სოციალ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;
86. დემოსიძე, გ. მუშათა პრესის დასაწყისი რუსეთსა და ჩვენში // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №5. - გვ. 68-70;

87. ის. რამიშვილი: 1 სათათბიროს დეპუტატი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 1;
88. კრიზისი // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №46. - გვ. 1-16. - დართული აქვს შ. ქიქოძის კარიკატურები არტურ რილეკზე და ვიქტორ თევზაიაზე;
89. 23 მარტი ქ. პეტროგრადში: დაკრძალვა რევოლუციის მსხვერპლთა... [სურათი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №15. - გვ. 5;
90. ს. დ. მოლვანენი საქართველოში... // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 254;
91. ქართველები სახელმწიფო სათათბიროში: პირველი სათათბირო. ი. ა. ბარათაშვილი, ნოე ჟორდანიას, მ. ს. ჯაფარიძე, ი. რამიშვილი, ივ. გომართელი, ს. წერეთელი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №11. - გვ. 8;
92. წამებული ნადეპუტატარნი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 15;
93. მთავრობის მოქმედება: ჩვენში // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №25. - გვ. 400. - კვირიდგან კვირამდე;
94. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
95. საქართველოს რესპუბლიკის სახაზინო რკინის გზების მუშა-მოსამსახურეთა დელეგატების მეორე ყრილობა // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №12. - გვ. 10-11;
96. ბათუმის გადმოცემა: (ფინანსთა მინისტრის რწმუნებულის ალ. იოს. კანდელაკის ერთ-ერთ მოხსენებიდან) // მხედარი. - 1920. - №11. - გვ. 8-10; №12. - გვ. 5-7;
97. ევროპის სოციალისტური დელეგაცია საქართველოში: ბათუმში // მხედარი. - 1920. - №16. - გვ. 3-4;
98. ისიდორე რამიშვილი: ძველი სახალხო მასწავლებელი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 8;
99. ლ. რ. ბათომიდან თფილისამდე // მხედარი. - 1920. - №16. - გვ. 4-6;
100. მეტეხის ციხის პოლიტიკურ პატიმართა ერთი ჯგუფი: [ჯგუფური ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 8;
101. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა: დამფუძნებელი კრების წევრები // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107-112;
102. ს., პ. სავანგებო ბატალიონში // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №3. - გვ. 16;
103. დებრიუკერი, ლ. მებრძოლი საქართველო // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №11. - გვ. 10-11;
104. საქართველო და ევროპა // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №9-10. - გვ. 6-8;
105. ჟორდანიას, ნოე. როგორ იყო // ბრძოლის ხმა. - პარიზი, 1933. - თებერვალი. - № 30. - გვ. 1.
3. ის. რამიშვილი: 1 სათათბიროს დეპუტატი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 1;
4. წამებული ნადეპუტატარნი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 15;
5. Наше слово. - 1919. - 20 июля. - № 156;
6. ისიდორე რამიშვილი: ძველი სახალხო მასწავლებელი... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 8;
7. საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - № 7. - გვ. 16;
8. Енукидзе, А.С. Наши подпольные типографии на Кавказе / А. Енукидзе. - [Москва]: Новая Москва, 1925. - Стр. 105;
9. ჟღენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიაში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 8, 17, 20, 108;
10. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ.: 88-89, 213;
11. გიორგაძე, გრიგოლ. - ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. XII. - განყოფილებაში „ვინ რომელ გვერდზეა მოხსენებული“; ბ) თვითმპყრობელობა და რევოლუცია / გრიგოლ გიორგაძე. - წ. 1: საბუთები რევოლუციონურ მოძრაობის ისტორიისათვის საქართველოში, 1870-1902. ხალხოსნების ხანა. - დასვლების-მარქსისტების მუშაობის დასაწყისი და განვითარება 1902 წლამდე. - ტფ.: სახელგამი, 1929 [კანზე: 1930] (პოლიგრაფსკ. სტ.). - გვ. 119;
12. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 209, 302;
13. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 493.

რამიშვილი, იულონ ივანეს ძე (1862 –

) – გლეხი-რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტი და ორგანიზატორი, – ძმა ისიდორე რამიშვილისა, სკოლის გარეშე, თავისი ძმის – ისიდორეს – ღამის კურსებზე ნასწავლი და ქართული წიგნებით თვითგანვითარებული. რევოლუციურ-პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩაება „მესამე დასის“ ჩასახვის (1894) დროიდან; მუშაობდა, განსაკუთრებით, გლეხებში – ჯერ თავის სოფელში, შემდეგ – მთელ გურიაში, როგორც გლეხთა წარმომადგენელი. 1905 წელს გურიაში მეფისნაცვლის, კრიმ-გირეის, ჩამოსვლის დროს (რომელსაც მინდობილი ჰქონდა გურიის მოძრაობის მიზეზების გამოკვლევა) ი. რამიშვილი წარუდგა მას გლეხების მხრით საპრო-

წყარო:

1. რამიშვილი, ის. - ა) წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 2 აგვისტო. - №165. - გვ. 3; 19 დეკემბერი. - № 270. - გვ. 3; ბ) წერილები რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1890. - 7 სექტემბერი. - № 191. - გვ. 2;
2. Департ. поп. - 1913. - 13 აგვისტო. - № 2771; ოზურგეთის მაზრის უფროსის მოხსენება. - 1913. - 10 აგვისტო. - № 2604;

გრამო სიტყვით, აუხსნა გლეხთა უმინაწყოობით შეწუხება, უუფლებობა, მართებლობის მხრით მათი შევიწროება და სხვ. გლეხების მხრით არჩეული იყო არალეგალურად, როგორც მთელი გურიის ცენტრში, ისე ადგილობრივ კოლექტივსა და სამხედრო ორგანიზაციაში. 1905 წლის მიწურულს, განმათავისუფლებელი მოძრაობის საერთო გამოსვლების დროს, გურიის შტაბის წევრად იყო ჩოხატაურის რაიონიდან და გურია-სამეგრელოს შეიარაღებულ რაზმთან ერთად სამტრედიას ჩავიდა ქუთაისზე გასალაშქრებლად, მაგრამ რეაქციის დაწყების, მოსკოვის დამარცხებისა და თბილისიდან მოსული საგანგებო განკარგულების გამო, ბრძოლაში მონაწილეობა აღარ მიუღია (აქ შტაბის თავმჯდომარეობის დროს აცნობეს: რევოლუცია დამარცხდა, ისიდორე ხევსურეთს გაიქცა, დაიშალენით და დრომდე მიიმალენით).

რეაქციის გაძლიერების (1906 წელს ჯერ კრილოვის, შემდეგ – ტოლმაჩოვის დამსჯელი რაზმის შემოსევის) დროს, ი. რამიშვილი, თავის ძმებთან და სხვა პოლიტიკურებთან ერთად დევნილი, არალეგალურად ცხოვრობდა: წელიწადნახევარი ოჯახის გარეთ იმალებოდა, რომლის დროსაც მთელი მათი ოჯახი მთავრობის მიერ ხშირად იჩხრიკებოდა (მისი ძმები – ისიდორე და ონისიმე გადასახლებულნი იყვნენ). ამ დევნის დროს სრულიად შემთხვევით და გაბედული მოხერხებით, თანამოგვარე მამასხლისის ხელდაფარებით, გადარჩა გახურებულ სროლას. ამ დევნის დროს ტოლმაჩოვა ოჯახში 120 კაზაკი ზეკუციად ჩაუყენა, ოჯახი ააკლბინა, ხოლო შემდეგ სახლი დაუნგრეს. მიუხედავად ასეთი დევნისა, ი. რამიშვილი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ გლეხებში არალეგალურად რევოლუციურ მუშაობას თავგამოდებით აწარმოებდა 1917 წლის რევოლუციამდე.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, რამდენიმე პოლიტიკურ მოღვაწესთან ერთად, ოზურგეთის ციხეში ჩასვეს, საიდანაც 25 დღის შემდეგ გაათავისუფლეს, იმავე წელს მეორედ დააპატიმრეს 10-12 დღით, 1922 წელს – თვენახევრით ოზურგეთის ციხეში, აქედან – თბილისს – მეტეხის ციხეში ორთვენახევრით; 1921 წელს ოზურგეთის ჩეკაში – 41 დღით, 1927 წელს, სხვებთან ერთად, ორი თვით და ათი დღით მეტეხში. შემდეგ 3 წლით გადასახლება გადაუნყვიტეს, გაგზავნეს კიდეც, მაგრამ სადგურ ნავთლულიდან უკან დააბრუნეს, გადასახლება ციხით შეუცვალეს, რაც 1,5 წელში მოხდა.

ამ დევნა-ტყვეობის ჟამს ერთი შვილი – ამბროსი პოლიტიკურ ნიადაგზე მოუკლეს, მეორე – ნიკოლოზი ციხეში დაჭლექდა.

წყარო: არ არის მითითებული.

რამიშვილი, ნოე ბესარიონის ძე [პარტიული სახელი „პეტრა“, იბივი „С. Семенов“] (1881, 5/IV – 1930, 7/XII) – პუბლიცისტი, ეკონომისტი, ჟურნალისტი და პოლიტიკური მოღვაწე, –

განათლებით სამხედრო, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მინისტრი – შინაგან და გარეშე საქმეთა, დამფუძნებელი კრების წევრი და სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკთა) პარტიის ერთი მესვეურ-ხელმძღვანელთაგანი, – გურიიდან (დაიბადა ოზურგეთის მაზრის სოფ. სურებში 1881 წლის აპრილის 5. მამამისი ხელზე მოსამსახურე გლეხი იყო, თავად ერისთავთა ფარეში, ბატონ-ყმობის მძიმე უღლის კარგად გამთვალისწინებელი, რომელიც ცდილობდა სწავლა-განათლებით შვილებისათვის აეცილებინა მძიმე ხვედრი, რისთვისაც შვილი ისიდორე ივ. რამიშვილის სკოლაში მიაბარა). ნ. რამიშვილმა დაამთავრა სოფ. სურების სკოლა, ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი პირველ მოწაფედ (1894) და ქუთაისის ახლად გახსნილ სასულიერო სემინარიაში შევიდა (ეს სასულიერო სემინარია 1894 წელს ქუთაისში დაფუძნდა იმერეთისა და გურია-სამეგრელოს ეპარქიისათვის, დამოუკიდებლად, თბილისის სასულიერო სემინარიაში 1894 წელს მომხდარი არეულობის გამო). ამ დროს ქუთაისის სემინარიაში მოწინავე მოწაფენი თვითგანვითარებას მისდევდნენ საუკეთესო წიგნების კითხვით (ს. კილაძის, იას. ნიკოლაიშვილისა და სხვ. ინტელიგენტთა ხელმძღვანელობით). ამ წრეში ნ. ჩერნიშევსკის რომანმა „რა ვაკეთოთ“ („Что делать?“) დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ნ. რამიშვილზე და სემინარიის დასრულებისთანავე (1900) დორპატის უნივერსიტეტში შევიდა, სადაც იმ ხანად სტუდენტთა მოძრაობა იყო გახურებული. 1900 წლის მარტის 3 სტუდენტების ყრილობის მიზეზით გამოცხადებული გაფიცვისა და სტუდენტთა რევოლუციურ მოძრაობაში აქტიური მონაწილეობისათვის უნივერსიტეტიდან დაითხოვეს, რის შემდეგ ნ. რამიშვილი პეტროგრადს გაემგზავრა. ამ დროს აქ მოქმედებდა „Панславская группа“, რომელსაც ნ. რამიშვილი მიემხრო (ჯერ კიდევ სემინარიაში ყოფნისას „კვალის“ მიმართულებას იზიარებდა), უფრო ახლო გაეცნო სოციალ-დემოკრატიულ ლიტერატურას და, საბოლოოდ, სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობას მიეკედლა. 1902 წლის თებერვალში ნ. რამიშვილი კვლავ მიიღეს დორპატის უნივერსიტეტში, მაგრამ ერთი თვის მერე, სტუდენტების ყრილობაზე არსებული პოლიტიკური წესწყობილების წინააღმდეგ წარმოთქმული სიტყვისათვის, უნივერსიტეტიდან სამუდამოდ დაითხოვეს, და, ერთი თვით ციხეში პატიმრობის შემდეგ, სამშობლოში გამოისტუმრეს.

ნ. რამიშვილმა უნივერსიტეტზე ხელი აიღო და სრულიად სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობაში ჩაება: პირველად ბათუმის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციას ხელმძღვანელობდა, 1903 წლის ივნისში ბათუმში მოწვეულ სოფლად მომუშავეთა ყრილობაზე ტერორის წინააღმდეგ გაილაშქრა, ამავე წელს ბათუმის წარმომადგენლად დაესწრო კავკასიის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციების დამფუძნებელ ყრილობას (მონაწილეობდნენ ს. ჯიბლაძე, ნ. ჟორდანიას და სხვა მეთაურები ადგილობრივი სოციალ-დემოკრატიისა). ამის შემდეგ კავკასიის

სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციათა ყველა ყრილობას ესწრებოდა ხოლმე. 1903 წელს ბენია ჩხიკვიშვილთან ერთად დააარსა გურიის კომიტეტი. 1904 წელს, იაპონია-რუსეთის ომის დაწყებისას, ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის მიერ მომხდარი დემონსტრაციის გამო, სხვა მეთაურებთან ერთად დევნილი, იძულებით თბილისს გადასახლდა, სადაც განაგრძო არალეგალური მუშაობა, როგორც სოციალ-დემოკრატმა მეთაურმა. 1904 წლის ოქტომბრის 2 შეიპყრეს და ერთი კვირის ტყვეობის შემდეგ ბათუმს გაგზავნეს გასასამართლებლად. იმავე წლის ოქტომბრის 17, საღამო ხანს, ბათუმის საქონლის სადგურიდან ჟანდარმებს გაექცა ნოვოროსიისკს (სადაც ამ დროს პარტიულ მუშაობას მეთაურობდა ჭოლა ლომთათიძე). აქედან როსტოვს წავიდა. ორივე ადგილას არაჩვეულებრივი ენერგიული მუშაობით მუშათა სიყვარული დაიმსახურა, რის გამოც დონის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის წევრად აირჩიეს. ამ დროს წარმოებდა უმრავლესობისა და უმცირესობის წარმომადგენელთა შორის ბრძოლა. ნ. რამიშვილი მიემხრო უმცირესობას. 1905 წლის რევოლუციის შემდეგ თბილისს დაბრუნდა, იმავე წლის გაზაფხულზე ა/კ უმცირესობის ორგანიზაციების ყრილობამ ამიერკავკასიის ორგანიზაციათა ხელმძღვანელი ბიუროს წევრად აირჩია. აქ მუშაობდა ნოე ჟორდანიას გვერდით ზეპირი აგიტაციით და გაზ. „სოციალ-დემოკრატში“ წერილების მოთავსებით. ამ დროიდან ამიერკავკასიის ხელმძღვანელ ორგანოს – საოლქო კომიტეტის მუდმივ წევრად ითვლებოდა. 1907 წელს ლონდონის პარტიულ არალეგალურ ყრილობას დაესწრო; ყრილობის შემდეგ 1910 წლამდე პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრად იყო. 1908 წლის დეკემბერში საზღვარგარეთ სოციალ-დემოკრატთა კონფერენციას დაესწრო (ფ. დანთან და პ. აქსელროდთან ერთად), როგორც კავკასიის დელეგატი. 1908-1910 წლებში უცხოეთში იმყოფებოდა, უმთავრესად – ლაიპციგში. აქ, თვითგანვითარების გარდა (შეისწავლა გერმანული ენა, დაენაწა საზოგადოებათმცნიერებას და ბუნებისმეტყველებას), პრაქტიკულად გაეცნო გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობას, იმავე დროს თანამშრომლობდა გაზეთში „Голос социалдемократии“ („სოციალ-დემოკრატიის ხმა“) (მაგალითად, 1909, № 15). 1910 წლის ივლისში საქართველოში დაბრუნდა. იმავე წლის ნოემბრის 2 დაატუსაღეს და, რამდენიმე თვის ტყვეობის შემდეგ, კავკასიის საზღვრებიდან გაასახლეს. 2,5 წელი როსტოვში ცხოვრობდა (სადაც გრ. ლორთქიფანიძესა და სეით დევდარიანთან ერთად მენშევიკურ ორგანიზაციაში შედიოდა, რომელმაც მე-4 სახელმწიფო სათათბიროში დეპუტატად ტულიაკოვი გაიყვანა). 1913 წლიდან ქუთაისში არალეგალურად, გარედან ხელმძღვანელობდა პარტიულ გაზ. „მერცხალს“, რომლის ფიქტიური რედაქტორი იყო ვასო აბდალაძე, ხელობით მექუდე (ამ რედაქციაში მუშაობდნენ: თენგიზ ჟღენტი – ქრონიკაზე, რაჟდენ კალაძე,

ვარ. ხუროძე, ილია რუხაძე, მესტამბე ივ. კილაძე, კაპიტ. კალანდაძე და სხვ. ჩხრეკის დროს მთელი რედაქცია შეიპყრეს, ასოთამწყობი კაპ. კალანდაძეც, – სულ 17 კაცი. გადარჩა ნ. რამიშვილი, რადგან რედაქციას გარედან ხელმძღვანელობდა. თუმცა რედაქცია დაიბეჭდა, ნ. რამიშვილმა მეორე დღესვე გამოსცა ახალი გაზეთი ახალი სათაურით და მთელი თხუთმეტი დღის განმავლობაში, ვიდრე სათანადო თანამშრომელთ მოიკრებდა, მარტო სცემდა გაზეთს). ომის დაწყებიდან (1914) თბილისში პარტიულ გაზეთებს რედაქტორობდა (ნოე ხომერიკთან, შემდეგ ვლ. ახმეტელაშვილთან ერთად), იმავე დროს პარტიული კომიტეტის ერთ-ერთი მეთაური იყო. იმპერიალისტური ომის დროს (1914-1918) კავკასიის სოციალ-დემოკრატთა რომ ციმერვალდის პოზიციას მიემხრო, პარტიულ პრესაში მისი დასაბუთება იკისრეს ნ. რამიშვილმა (წერილი „ომი და ინტერნაციონალი“) და ნოე ხომერიკმა („ჩვენ და ნაციონალისტები“). 1915 წელს ნ. რამიშვილი დაატუსაღეს და აღმოსავლეთ ციმბირში გადასახლება გადაუწყვიტეს, მაგრამ ცნობილ ქართველ მოღვაწეთა შუამდგომლობით, მეფისნაცვალმა ეს დადგენილება გააუქმა. 1916 წლის მინურულს, როცა შეერთებულ შტატების პრეზიდენტმა უილსონმა (1858-1929) დეკლარაცია გამოსცა, რომლის ერთი მუხლი ჩაგრულ ერთა გათავისუფლებას მოითხოვდა, – ნ. რამიშვილმა რედაქციაში მუშაობის დროს განაცხადა: „საჭიროა გაზეთში დამოუკიდებლობის სასარგებლოდ წერა დაიწყეთო: ამ საკითხის გასარჩევად მონეველ საიდუმლო პარტიულ კრებაზედაც მოითხოვა: „დროა, დამოუკიდებლობის საკითხი წამოვაცენოთ“-ო. რადგან იმ ხანებში ამ საკითხის წამოყენება სოციალ-დემოკრატებს სახიფათოდ მიაჩნდათ, მისი დაწვრილებითი დამუშავება ხელმძღვანელ ცენტრს მიანდეს.

1917 წლის თებერვლის რევოლუციის პირველი დროიდანვე ლეგალურმა პარტიულმა ყრილობამ ნ. რამიშვილი აირჩია საოლქო კომიტეტის თავმჯდომარის ამხანაგად, 1917 წლის ზაფხულში – თბილისის საგუბერნიო კომისრად, სექტემბერში, ნოე ჟორდანიასთან ერთად, გაიგზავნა პეტროგრადის დემოკრატიულ თათბირზე (სადაც მოითხოვა ერთფეროვანი დემოკრატიული კაბინეტის – მთავრობის – შედგენა). ამ თათბირმა აირჩია წინაპარლამენტის წევრად, ხოლო ამიერკავკასიის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციათა ყრილობამ – რუსეთის დამფუძნებელი კრების წევრად, სადაც მონაწილეობა ველარ მიილო კრების მოუწვევლობის გამო. ამიერკავკასიის სეიმში დეპუტატად ითვლებოდა, ევგ. გეგეჭკორის კაბინეტში – შინაგან საქმეთა მინისტრად, აკაკი ჩხენკელის კაბინეტში – პრემიერის მოადგილედ, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების (1918, მაისის 26) შემდეგ – პრემიერად, ნ. ჟორდანიას კაბინეტში – შინაგან საქმეთა მინისტრად და საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილედ (ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა საქართველოს საგარეო პოლიტიკას, მეთაურობდა ბათუმის დელეგა-

ციას, რომელმაც ხელი მოაწერა ოსმალეთთან ხელშეკრულებას (1918 წლის ივნისის 4).

პოლიტიკურ-რევოლუციური მოღვაწეობის გამო საერთოდ ციხეში დაჰყო: 1 წელი და მთვე, გადასახლებაში – 2,5 წელი, არალეგალურ ცხოვრებაში – 10 წელი. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, 1921 წლის მარტის 17, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობასთან ერთად, საზღვარგარეთ გავიდა, სადაც ბრძოლა განაგრძო საქართველოდან რუსის ჯარების გასაყვანად, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად და სხვ. 1921 წლის ზაფხულში, კარლო ჩხეიძესთან ერთად, მოიარა შუა ევროპის სახელმწიფოები (გერმანია, პოლონეთი, სკანდინავიის ქვეყნები) და გასაბჭოებული საქართველოს მდგომარეობა, – ბოლშევიკების მოქმედება, – გააცნო.

მწერლობაში მონაწილეობდა ცხრაასიანი წლებიდან. გაზეთებში ხშირად ხელმოუწერავად ათავსებდა წერილებს, უმთავრესად, პარტიულ-პოლიტიკური საკითხების შესახებ. ზოგჯერ აწერდა ინიციალებს ნ.-რ.-ი. 1903 წელს დაწერა წიგნაკი „საღდათობა“ და იმავე წელს არალეგალურად გამოსცა, რომლის უმეტესი ნაწილი მთავრობას ჩაუვარდა ხელში.

მას ეკუთვნის ნაშრომი „ისტორიული მატერიალიზმი“ (თფ.: წიგნის გამ-ბა „კულტურა“, 1912), რომელიც მთავრობამ აკრძალა (იგივე: მე-2 გამოც., თფ.: კანტორა „განათლებლის“ გამოც., 1917). ნ. რამიშვილი ამ შრომაში გვიჩვენებს „რა ამოძრავებს კაცობრიობას, რატომ საზოგადოების ერთი ნაწილი ჰბატონობს, მეორე კი მას ემორჩილება? ერთი ერი წინ მიიწევს და კაცობრიობას სათავეში უდგია, მეორე – უკან დაქანებული და ძლიერის უღელქვეშ სულს ღაფავს“. გვიხსნის საწარმოო ძალთა განვითარებას, წარმოებისა და გაცვლა-გამოცვლის წესს, საზოგადოებრივ ურთიერთობას, უფლებას, პოლიტიკურ წყობილებას, მეცნიერებას, ხელოვნებას, ეთიკას, ფილოსოფიას, სარწმუნოებას, წესწყობილების შეცვლას, პიროვნებათა როლს ისტორიაში და სხვ. რამიშვილის აზრით: „საზოგადოებრივი ცხოვრების საფუძველი წარმოებაა, საწარმოო ძალთა განვითარება და მასზე აღმოცენებული გაცვლა-გამოცვლის წესი და კაცობრიობის განვითარების გასაღებიც მასში უნდა ვეძიოთ... წესწყობილების წარმოშობა და მოსპობა, სახელმწიფოს გაძლიერება და დაუძღურება, ხალხის გამარჯვება და დამარცხება, მოკლეთ – ყველაფერი ისტორიაში აუცილებლობის კანონს ემორჩილება, ადამიანს იმონებს არსებული ეკონომიური და მასზე აგებული სოციალურ-პოლიტიკური წყობილება... კერძო პიროვნება, თუნდა გენიოსიც იყოს, სავსებით საზოგადოებრივ წრის შვილია“-ო.

ნოე ჟორდანიას სიტყვით: „რამიშვილის „ისტორიული მატერიალიზმი“ საუკეთესო სახელმძღვანელოა, სწორედ ზედ მისწრება იმათთვის, ვისაც მარქსის მოძღვრების შესწავლა სწყურია. ამგვარი წიგნი ჩვენ არ მოგვეპოვება. ვერც ერთ რუსულ-ქართულ წიგნიდან ისე კარგად ვერ გავიცნობთ

მარქსიზმს, როგორც რამიშვილის წიგნიდან. აქ მეცნიერება გამოთქმულია მეცნიერული და, იმავე დროს, მარტივი ენით“.

უცხოეთში 1925 წლამდე ცალკე გამოსცა წიგნი „საქართველო და რუსეთი“ (პარიზი, 1924). აქვე თანამშრომლობდა ჟურ. „ბრძოლაში“; რითაც პარტიას ახალი მიზნები დაუსახა, რომლის თანახმადაც: „საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია მიზნად ისახავს ყოველგვარი ჩაგვრა-მონობის მოსპობას და სოციალიზმის დამყარებას საერთო ბედნიერების უზრუნველსაყოფათ... არავის აძალდებს ბურჟუაზიული წარმოების განვითარების სხვადასხვა საფეხურს გადაახტეს, დეკრეტით ეკონომიური ცხოვრება დაიმორჩილოს და ის თავის გემოზე მოაწყოს... ხალხის უმრავლესობის სოციალურ გაძარცვას სრული დემოკრატია მოსპობს და სოციალურ სამართლიანობის დამყარებას მოითხოვდეს. – პოლიტიკური დემოკრატია გზას უხსნის სოციალურ დემოკრატიის სამეფოს დამკვიდრებას... დემოკრატია მოასწავებს ხალხის მიერ თავის საქმეთა თვითვე გადაჭრას. ამიტომაც არის დამორჩილებული ერი სრულ დემოკრატიას ვერ დაამყარებს, სანამ დამოუკიდებლობას ვერ მოიპოვებს და თვისი ბედის გამგე თვითვე არ შეიქმნება... მშვიდობიანობის უზრუნველყოფა შეუძლებელია, თუ არა დამორჩილებულ ხალხთა საბოლოო გათავისუფლებით... ერთი ერი – ერთი სახელმწიფო. დემოკრატიის ბატონობა და ერის თავისუფლება სოციალიზმის განხორციელების წინასწარ პირობას შეადგენს და მას ხელს უწყობს... კაპიტალიზმის უაღრესი განვითარება მის დაცემას იწვევს“-ო. მოითხოვა სიკვდილით დასჯის გაუქმება და სხვ. თვით მას კი ვერაგულად გასროლილმა ტყვიამ მოუსპო სიცოცხლე 1930 წლის 7 დეკემბერს.

ცალკე გამოცემულია:

1. საღდათობა / რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია. - ჟენევა, 1903 (სტამბა „ბრძოლისა“). - 30 გვ.; 19სმ.;
2. ისტორიული მატერიალიზმი / ნ. რ-ისა [ნოე რამიშვილი]. - თფ.: წიგნის გამ-ბა „კულტურა“, №10, 1911 [კანზე: 1912] (სტ. „ნადეჟდა“). - 235, [2] გვ.; 22სმ.; გამოცემა მე-2, შევსებული და შესწორებული. - თფ.: კანტორა „განათლებლის“-ს გამოცემა, 1917 (ა. კალანდაძის სტ.). - 241, IV გვ.; 21სმ.;
3. საქართველო და რუსეთი. - პარიზი, 1924. - 63 გვ.; 16სმ.;
4. დემოკრატიული სოციალიზმი = *Le socialisme democratique / ნოე რამიშვილი*. - პარიზი, 1931. - 128 გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ..

გამოქვეყნებულია:

1. კარლ მარქსი და ჰერბერტ სპენსერი: (მაქსიმ კოვალევსკის ლექცია) // *იალქანი*. - 1909. - №1. - გვ. 15-16;
2. რევოლუცია და კონტრ-რევოლუცია ოსმალეთში // *ახალი დროება*. - 1909. - 28 აპრილი. - №7. - გვ. 3;

3. რევოლუცია და კონტრ-რევოლუცია ოსმალეთში // ჩვენი აზრი. - 1909. - №1. - გვ. 3; №2. - გვ. 2; №3. - გვ. 2; №4. - გვ. 2;
4. რევოლუცია და კონტრ-რევოლუცია სპარსეთში // ჩანგი. - 1909. - 18 ივლისი. - №13. - გვ. 1; 21 ივლისი. - №15. - გვ. 1-2; 22 ივლისი. - №16. - გვ. 1-2; 23 ივლისი. - №17. - გვ. 1-2; 24 ივლისი. - №18. - გვ. 1-2; 26 ივლისი. - №20. - გვ. 1-2;
5. იდეოლოგია // ახალი გზა. - 1910. - 18 აგვისტო. - №49. - გვ. 2-3; №50. - გვ. 2-3; №52. - გვ. 2-3; №53. - გვ. 2-3; №54. - გვ. 2-3; №55. - გვ. 2-3; №57. - გვ. 2-3; №58. - გვ. 2-3; №59. - გვ. 2-3;
6. ჩვენ და რუსეთი // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №9-10. - გვ. 19-24;
7. ეროვნული და სოციალური ბრძოლა // ბრძოლა. - 1925. - № 1. - გვ. 20-21;
8. თანამედროვე იმპერიალიზმი და ერთა განთავისუფლება // ბრძოლა. - 1925. - № 6. - გვ. 8-11;
9. ინტერნაციონალი და ეროვნული საკითხი // ბრძოლა. - 1925. - № 4. - გვ. 14-16;
10. რუსული კომუნიზმი და აღმოსავლეთი // ბრძოლა. - 1925. - № 2. - გვ. 9-12;
11. ეროვნული კითხვა საბჭოთა საქართველოში // ბრძოლა. - 1926. - № 8. - გვ. 2-5;
12. თავდადებულთა ხსოვნას // ბრძოლა. - 1926. - № 14. - გვ. 16-17;
13. კარლო ჩხეიძე სამშობლოდან გახიზვნის შემდეგ // ბრძოლა. - 1926. - № 12-13. - გვ. 36-37;
14. ლიკვიდაციისკენ // ბრძოლა. - 1926. - № 7. - გვ. 9-11;
15. სამაისოთ // ბრძოლა. - 1926. - № 10-11. - გვ. 1-2;
16. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის პროგრამის პროექტი // ბრძოლა. - 1926. - № 10-11. - გვ. 33-40;
17. სიტყვა და საქმე // ბრძოლა. - 1926. - № 18. - გვ. 2-6;
18. სოციალ-პოლიტიკური ბრძოლა საბჭოთა საქართველოში // ბრძოლა. - 1926. - № 10-11. - გვ. 8-10.
7. არჩევნების შესახებ სახელმწ. სათათბიროში // ჩვენი გზა. - 1907. - 27 სექტემბერი. - №19. - გვ. 2;
8. ცნობილი მწიგნობარი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №34. - გვ. 15;
9. ქართ. კულტ. საზოგად. კავშირის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;
10. დამფუძნებელი კრებისთვის სოციალ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;
11. დამფუძნებელი კრების სადეპ. კანდიდატები ამიერ კავკასიის საარჩევნო ოლქიდან: რუსეთის სოც.-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის (მენშევიკების) სია // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №32. - გვ. 498;
12. ვინმე. თათბირი დამფუძნებელ კრების შესახებ // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 242-243;
13. კრიზისი // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №46. - გვ. 1-16.. - დართული აქვს შ. ქიქოძის კარიკატურები არტურ რილკეზე და ვიქტორ თეფზიაზე;
14. მეგრელიშვილი, ნიკიფორე. მოწოდება: ამხანაგებო და მოქალაქენო! შუა ფარცმის მცხოვრებლებმა... // სოფლის მუშა. - 1917. - №14. - გვ. 15.. - ტექსტის ბოლოს: გამგეობის წევრები: ნიკიფორე მეგრელიშვილი, მღ. თბ. მეგრელიშვილი, მიხეილ ოსიძე, ი. სიხარულიძე, ო. ბერძენიშვილი, გ. მეგრელიშვილი, პ. მეგრელიშვილი და გ. ნინიძე;
15. ნოე რამიშვილი: ეროვნული საბჭოს წევრი, სამხედრო საქმეთა გამგე ... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 1;
16. ს. დ. მოღვაწენი საქართველოში... // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №16. - გვ. 254;
17. ქიქოძე, შ. პირველი თავისუფალი ს. დემ. კონფერენცია: [ნახატი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №25. - გვ. 8;
18. ახალი მთავრობის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №7. - გვ. 16;
19. ემუხვარი, ვლ. საქართველოს რესპუბლიკის პირველი მთავრობის დეკლარაციის გამო // კოოპერაცია. - 1918. - №2-3. - გვ. 19-24;
20. ოსმალეთის ულტიმატუმის გამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 15;
21. საქართველოს მთავრობა: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 1;
22. უკანასკნელი ცნობით... // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №13. - გვ. 207-208;
23. ქრონიკა: ტფილელმა მიტრ. ლეონიდმა აღძრა... // ახალი სიტყვა. - 1918. - №12. - გვ. 8;
24. Стенографический отчет: Сессия 1, Заседание второе. Тифлис, 13-го февраля 1918 года / Закавказский сейм. - Тифлис, 1918. - 14 с.; 24 см.. - Без тит. л., опис. по загол. 1-й с.;
25. Стенографический отчет: Сессия 1. Заседание пятое. Тифлис, 17-го февраля 1918 года / Закавказский сейм. - Тифлис, 1918. - 8 с.; 24 см.. - Без тит. л., опис. по загол. 1-й с.;
26. Стенографический отчет: Сессия 1. Заседание четвертое. Тифлис, 16-го февраля 1918 года / Закавказский сейм. - Тифлис, 1918. - 42 с.; 24 см.. - Без тит. л., опис. по загол. 1-й с.;
27. გომართელი, ივ. თავისუფალი საქართველო // ჯეჯილი. - 1919. - №10-12. - გვ. 60-64. - თან ახლავს ფოტო „ომის მსხვერპლი“;

მის შესახებ:

1. ბათუმი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 20 ოქტომბერი. - №2645. - გვ. 2;
2. გაზ. „ვეს. პატ.“ გაუგია“...: [ტობოლის გუბერნიაში ნოე რამიშვილის გადასახლების შესახებ] // ლამპარი. - 1906. - 20 აპრილი. - №2. - გვ. 2;
3. დაპატიმრებულნი და გადასახლებულნი: [გაზეთ „ელვას“ რედაქციაში ყრილობისა და ავლაბარში საიდუმლო სტამბის გამართვისათვის დაპატიმრებულ პირთა სამართალში მიცემა; დავით როსტომაშვილის, 17 წლის დანიელ გოგელიას, ჯაფარიძის, ნ. რამიშვილისა და სხვათა გადასახლება] // შრომა. - 1906. - 20 აპრილი. - №14. - გვ. 1;
4. დ. წერილი თბილისიდან // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №1. - გვ. 5;
5. სახელმწიფო სათათბიროს წევრნი: ნ. ყორდანი, ი. რამიშვილი, ტერ-პეტროსიანცი (ერევ. გუბ.), გ. თუმანიანი (ერევ. გუბ.): [ოთხი პორტრეტი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - 2 ივლისი. - №25. - გვ. 1;
6. არჩევნების შედეგი // ჩვენი გზა. - 1907. - 30 სექტემბერი. - №22. - გვ. 1-2;

28. ერობათა თვითმართველობებში // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №16-17. - გვ. 25-27;
29. ნ. ბ. რამიშვილი: სამხედრო მინისტრი [ფოტო] // რესპუბლიკის ჯარი. - 1919. - №16. - გვ. 7;
30. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109;
31. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა: [1919 წ.] // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 106-107;
32. საყოველთაო სწავლების შემოღების შესახებ: (განათლების სამინისტროს მოხსენება) // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 25-31. - დართული აქვს სახალხო განათლების მინისტრის ნ. ბ. რამიშვილის პორტრეტი;
33. სახალხო გვარდიელთა პირველი ყრილობა // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 10;
34. შარაშიძე, შალვა (თაგუნა). „პოეტები“ // ეშმაკის მათრახი. - 1919. - №1. - გვ. 6-8;
35. შინაგან საქმეთა მინისტრი ნოე რამიშვილი: [ფოტო] // დემოკრატიული კალენდარი. - 1919. - გვ. 66;
36. შინაგან საქმ. მინ. ნ. რამიშვილი: [ფოტო] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1919. - №1. - გვ. 45;
37. ძღვნად თავისუფალ სამშობლოს: საქართველოს მთავრობა. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 1;
38. გურიის ერობაში // ერობა და ქალაქი. - 1920. - №5. - გვ. 76-78;
39. ევროპის სოც. დელეგაციის გამგზავრება: დელეგაციის შთაბეჭდილებანი // მხედარი. - 1920. - №18. - გვ. 7;
40. თავისუფალ დამოუკიდებელ საქართველოს მთავრობა: [5 ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 8. - დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის წევრების ფოტოები;
41. მთავრობაში: შინაგან საქმეთა... // ჩვენი ქალაქი. - 1920. - №6. - გვ. 25-26;
42. მუშათა სასახლის საზეიმო გახსნა // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 10-12;
43. ობოლი. საგანგებო ბატალიონის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 15;
44. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა: [9 ფოტო] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №6. - გვ. 1;
45. საქართველოს მთავრობა: ნოე ჟორდანი, ევგ. გეგეჭკორი, ნოე რამიშვილი, ნოე ხომერიკი, კ. კანდელაკი, რომელთა... [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №2. - გვ. 9;
46. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა: დამფუძნებელი კრების წევრები // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107-112;
47. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა: [1920 წ.] // სახალხო კალენდარი. - 1920. - გვ. 107;
48. „შინაგან საქმეთა მინისტრი“... // მხედარი. - 1920. - №23. - გვ. 7;
49. შინაგან საქმეთა მინისტრი ნოე რამიშვილი: [ფოტო] // მხედარი. - 1920. - №11. - გვ. 1;
50. შინაგან საქმეთა მინისტრი ნოე რამიშვილი: [შარჟი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №8. - გვ. 16;
51. დ. ფრანკფურტში-მაინზე: (ვენის ინტერნაციონალის ბიუროს სხდომა) // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - № 4. - გვ. 10-11. - ტექსტს დართული აქვს ვენის ინტერნაციონალური ბიუროს მიერ მიღებული რეზოლუცია;
52. ისპანიის სოციალისტები საქართველოს შესახებ // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №14. - გვ. 9-10;
53. მოხსენებიდან // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №5. - გვ. 10-12;
54. პრესა: ნოე რამიშვილის წერილი [იუმორი] // ყუმბარა. - 1921. - №1. - გვ. 11;
55. საქართველოს ამბები // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №1. - გვ. 22-24;
56. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის შემადგენლობა 1921 წ. // სახალხო კალენდარი. - 1921. - გვ. 77;
57. სოციალისტები და საქართველო: გერმანია და საქართველო // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - № 4. - გვ. 9-10;
58. ჩვენი წარმომადგენლები ვარშავაში // თავისუფალი საქართველო. - 1921. - №6. - გვ. 12;
59. Планы и надежды меньшевиков: Беседа с Н. Рамишвили // Правда Грузии. - 1921. - 26 апреля. - №46. - С.2;
60. ხელაძე, ა. ნ. რამიშვილის აღსარება-დემავოგია // ახალგზელი № 12: კომუნისტის დამატება. - 1926. - 23 მაისი. - №115. - გვ. 3;
61. ჯაფარიძე, ლ. შეშლილის წერილები: ნ. რამიშვილის წერილის შესახებ // კომუნისტი. - 1927. - 6 ივლისი. - № 151. - გვ. 3;
62. Кахиани, М. И. Еще о грузинской эмиграции: [О меньшевистской позиции Н. Жордания и Н. Рамишвили] / М. И. Кахиани. - Тифлис: Госиздат Грузии, 1927 (Тип. „Заря Востока“). - 89 с.; 16 см.. - Прил.: Письма Н. Жордания и Н. Рамишвили в пер. с груз.

წყარო:

1. ნ. რამიშვილის ხელნაწერი ცნობანი;
2. ვანო აროშიძის ცნობა;
3. ნოე რამიშვილი: ეროვნული საბჭოს წევრი, სამხედრო საქმეთა გამგე ... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 1;
4. საქართველოს მთავრობა: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №8. - გვ. 1;
5. ძღვნად თავისუფალ სამშობლოს: საქართველოს მთავრობა. [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 1;
6. თავისუფალ დამოუკიდებელ საქართველოს მთავრობა: [5 ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №19. - გვ. 8. - დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის წევრების ფოტოები;
7. ჟენტი, თენგიზ. 1905 წელი გურიამში. - მე-2 გამოც. (შესწ. და შევს.). - ტფ.: სახელგამი, 1927. - 133 გვ.;
8. გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 553, 558;

რამიშვილი, მონისიე ივანეს ძე (1856 –)

– გლეხი-რევოლუციონერი, – უფროსი ძმა ისიდორე და იულო რამიშვილთა. სკოლის გარეშე შინაურულად აღზრდილი, თვითგანვითარებული. ძმის ისიდორეს გავლენით 1894 წლიდან „მესამე დასის“ მოძღვრებას გაჰყვა და გლეხებში რევოლუციურ პროპაგანდას ეწეოდა, თან გლეხთა ორგანიზაციებს აყალიბებდა, როგორც სოფ. სურების არალეგალური რევოლუციური კოლექტივის წევრი.

მეფის მთავრობისგან 1905 წლამდე გადასახლებული იყო რიაზანს, საიდანაც სხვისი პასპორტით დაბრუნებული, კვლავ არალეგალურ პარტიულ-რევოლუციურ მუშაობას აწარმოებდა.

პოლიტიკურ ნიადაგზე შვილი, აკაკი, დაუბრუნებულს ბათუმში.

წყარო: არ არის მითითებული.

რამიშვილი, ტრიფონ მამუკას ძე (1875,

10/IV – 1929, 14/IV) – დრამატურგი და ბელეტრისტი, – სოციალური და რევოლუციური დრამის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ქართული დრამის აღორძინების ერთი პირველი მერცხალთაგანი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. სურებში, ღარიბი, უსწავლელი გლეხის ოჯახში 1875 წლის აპრილის 10). 12 წლისას მამა გარდაეცვალა. აღზარდა ბიძამ – ისიდორე რამიშვილმა, რომელმაც ბავშვზე დიდი გავლენა მოახდინა. მასწავლებელმა არსენ ნიოლიძემაც ნაყოფიერი კვალი დააჩნია ტრ. რამიშვილის ზრდა-განვითარებას. სწავლობდა ოზურგეთის ორკლასიან სასწავლებელში, 1891 წლიდან – თბილისის მიხეილის საფერშლო სკოლაში, რომელიც 1893 წელს პირველ ხარისხით დაამთავრა და აფხაზეთში დაიწყო სამსახური. შემდეგ კახეთში მსახურობდა, 1903 წლიდან – თბილისის სულით ავადმყოფთა თავშესაფარში, მერე – დიდუბის საქალაქო სამკურნალოში, ბოლოს – ვერაზე, ასეთსავე სამკურნალოში. ქლექისაგან გარდაიცვალა 1929 წლის აპრილის 14. დაიკრძალა ვერის სასაფლაოზე. დარჩა ერთი ასული – ქიმიკოსი.

ტრ. რამიშვილმა მწერლობა დაიწყო მოთხრობებით, მაგრამ უფრო სოციალური და რევოლუციური პიესების წერით ისახელა თავი.

ტრ. რამიშვილი თავის პიესებში, უმთავრესად, სოციალურ საკითხებს ეხება და შესაფერ სურათებში აყალიბებს: ერთი მხრივ, რომ ჩვენი ცხოვრების სიდუხჭირეს, დაცემულობასა და სიფლიდეს აღნიშნავს, მეორე მხრივ – უკეთესი მომავლისკენ მიგვითითებს. ტრ. რამიშვილის გულს სიღრმემდე სძაგს თანამედროვე უკუღმართი ურთიერთობა, დახვსებული წყობილება, მაგრამ, იმავე დროს, მტკიცედ სწამს უკეთესი მერმისის, შესტრფის ამ მომავალს და დარწმუნებულია, რომ დადგება იგი ნეტარი ხანა.

ძველის და ახლის შეჯახება, წოდებრივი კარნაკეტილობა, „ბრწყინვალე“ წოდების თანდათან გადაშენება და ცხოვრების ასპარეზზე მდებრივ წოდებიდან ერის ახალ ძალთა წარმოშობა, – ნამდვილი ხალხური მიმართულების დამკვიდრება, მემკვიდრეობითი სენის გარდუვალობა, ბრძოლა ძველის დასამხობად და ახლის დასამყარებლად ნათელი ფერებით აქვს აღნაქესული.

საყოველთაო, საკაცობრიო იდეალთა მისაღწევად საჭიროდ მიაჩნია გაბატონებული, დამყაყებული წესწყობილებისა და აზროვნების უარყოფა („ექიმი ამირბაჯიანი“). არსებულ უკუღმართ წყობილებას სასტიკად ამათრახებს („შემოიღონ“), ამტკიცებს, რომ მობერებული, ერთ ადგილას გაყინული წოდება უნდა გადაგვარდეს, გადაშენდეს და მემკვიდრეობითი სენი გარდუვალია („საბედისწერო დამბაჩა“), გაკენწლა ყოყლოჩინა ავტორთა ცრუ თავმოყვარეობა („კრიტიკოსთან“), პარტიული კინკლაობით გამონვეული ოჯახის ტანჯვა-მწუხარება გადაგვიშალა („სალომეს ოჯახი“), გვიჩვენა ახალი დროისა და სახის გლეხი („დედინაცვალი“), დაბეჩავებული ადამიანის ცხოვრება („ჭუამხიარული“), ჩვენებური ფუქსავატობა, მუქთახორობა, პირმოთნეობა, ალაღბედად ცხოვრების სენი („სტუმარ-მასპინძლობა“) და სხვ.

საერთოდ, ტრ. რამიშვილის პიესები დიდი აღმზრდელობითი ხასიათისაა. მთელ საქართველოში იდგმებოდა, განსაკუთრებით, სახალხო თეატრთა სცენებზე, და ხალხურ თეატრთა რეპერტუარის კუთვნილებად გადაიქცა.

კრიტიკა და რეცენზია თითქმის მუდამ ქებით იხსენიებდა: ზანგმა (გრ. რცხილაძე) მოთხრობა „მიტრო ჭედილაშვილი“ ძლიერ მოიწონა („ცნობის ფურცელი“, 1903, № 2060). მანვე გააჩნია „საბედისწერო დამბაჩა“, მემკვიდრეობის დრამად აღიარა და ღირსეულ ნაწარმოებად ჩათვალა: „ამ დრამას კარგი ხლართის გარდა, ახასიათებს ტიპების მოხდენილი შერჩევა და ნაწარმოების შინაარსის მთლიანობა“-ო („თეატრი და ცხოვრება“, 1910, № 3). მ. ნულუკიძემ ტრ. რამიშვილი გააჩნია, როგორც დრამატურგი („Заквказская речь“); გ. ახალციხელმა რამდენიმე რეცენზია უძღვნა ქართულ და რუსულ გაზეთებში; ცნობილმა დრამატურგ-მსახიობმა ალ. სუმბათაშვილი-იუჟინმა ტრ. რამიშვილს მისწერა: „თქვენი პიესა „მეზობლები“ თუმცა ტენდენციურად, მაგრამ მაინც ნიჭიერად ასურათებს ჩვენის ხალხის ცხოვრებას“-ო. კრიტიკამ ტრ. რამიშვილის ზოგიერთი ნაწარმოები (მაგალითად, „ჭუამხიარული“) მაღალხარისხიან ნაწარმოებად ჩათვალა.

ცალკე გამოცემულია:

1. მეზობლები: სურათები თანამედროვე ცხოვრებიდან. ოთხ მოქმედებად. - თფ.: გამოცემული ოლგა არდაზიანის მიერ, 1906 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, 123 გვ.; 21სმ. - [პირველად დადგა ვ. გუნიამ „არტიტული საზოგადოების (რუსთაველის) თეატრში“, 1905 წლის აპრილის 4. ოსურად

- გადათარგმნა პ. თედეიშვილმა. ოსურად დაიდგა კიდევ. – ი. ი.];
- საბედისწერო დამბაჩა: დრამა სამ მოქმედებად / ტრ. რამიშვილი; [ბოლოსიტყვე. ავტ.: ზანგი [გრ. რცხილაძე]. - თბ.: გამოცემა „თეატრი და ცხოვრება“-ისა №5 (ი. იმედაშვილისა), 1910 (ი. ი. შაპსონის სტ. „პროგრესის“ განყოფილება). - 62 გვ.; 18სმ. - (სათეატრო ბიბლიოთეკა). - [დრამა სამ მოქმედებად, გადაშენება-გადაგვარების ამსახველი. დაიდგა ქართულ თეატრში 1909 წელს, ერთი მოქმედება გამოქვეყნდა იმავე წელს „ფასკუნჯში“, სრულად – „თეატრი და ცხოვრებაში“ 1910 წელს. ცალკე გამოსცა „თეატრი და ცხოვრებაში“ (ი. იმედაშვილმა), თბ., 1910, ზანგის (გრ. რცხილაძე) წერილითურთ „მემკვიდრეობის დრამა“, გვ. 57-61. რუსულად გადათარგმნეს გ. ახალციხელმა და დ. კილოსანიძემ - ცალ-ცალკე. – ი. ი.];
 - შეშლილი: პიესა ორ მოქმედებად. - ტფ., 1911 [კანზე: 1912] (სტ. „ნადეჟდა“). - 64 გვ.; 22სმ. - [პიესა ორ მოქ.: ცხოვრების უკუღმართობით ადამიანთა წრიდან გარიყულ უბედურთა განცდანი, სულით შერყეულთა ბაგით არსებული წყობილების სასტიკი გამათრახების ამსახველი. გამოქვეყნდა „მეგობარში“, 1910, ცალკე - ტფ., 1911. დაიდგა სახალხო სახლში 1907 წელს. რუსულად გადათარგმნა გ. ახალციხელმა („Закавказская печь“, 1910). – ი. ი.];
 - ეკიმი აშირაჯიანი: პიესა სამ მოქმედებათ. - ხაშური: ი. ყაჭიეშვილის გამოცემა და სტ., 1912. - 82 გვ.; 17სმ. - [პიესა სამ მოქ.: ძველისა და ახლის შეტაკება, გაბატონებულ-დამყაყებულ წესწყობილებასთან ბრძოლა და საკაცობრიო იდეალთა ტრფიალი. სომხურად გადათარგმნა ყ. კარაპეტინამ. დაიდგა. – ი. ი.];
 - ცხოვრების ნაწყვეტი: (დრამა ერთ მოქმედებად). - თფ.: ს. ჩხაიძის გამოცემა, 1912 (სტ. „ნადეჟდა“). - 32 გვ.; 16სმ.;
 - დედინაცვალი: დრამა სამ მოქმედებად. - თბ.: ი. იმედაშვილის გამოცემა № 52, 1914 (სტ. „სორაპანი“). - 55 გვ.; სურ.; 20სმ.;
 - სტუმარ-მასპინძლობა: კომედია 3 მოქმედებად. - თბ., 1920 (საქართველოს რკინის გზების სტ.-ლითოგრაფია). - 56 გვ.; 22სმ.;
 - დრამა და კომედია. - ტფ.: სორაპანი, 1921. - 38 გვ.; 24სმ.;
 - პიესები. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (სტ. პოლიგრაფსკოლა). - 227, [1] გვ.: ნახ.; 18სმ. - [მეორედ გამოიცა პიესები: „საბედისწერო დამბაჩა“, „შეშლილი“, „სტუმარ-მასპინძლობა“, „გაჭირვების ტალკვესი“. ტფ., 1927. – ი. ი.].

გამოქვეყნებულია:

- ერთგული დედა: [მოთხრობა] (რუსების ცხოვრებიდან) // კვალი. - 1902. - №48. - გვ. 774-776; 1903. - №5. - გვ. 73-75; №6. - გვ. 91-92; №8. - გვ. 127-129;
- ვიკენტიჩი: (ფელეტონი) // ივერია. - 1902. - 9 აპრილი. - № 77. - გვ. 2-3;
- მიტრო ქედლაშვილი: (მოთხრობა) // ივერია. - 1902. - 31 ოქტომბერი. - № 232. - გვ. 2-3; 1 ნოემ-

- ბერი. - № 233. - გვ. 2-3; 5 ნოემბერი. - № 236. - გვ. 2-3; 6 ნოემბერი. - № 237. - გვ. 2-3; 7 ნოემბერი. - № 238. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
- ოტოლა: (ფელეტონი) // ივერია. - 1902. - 1 ივნისი. - № 113. - გვ. 1-3; 2 ივნისი. - № 114. - გვ. 2-3;
- შეშლილი: (სურათი მეორე) // ისარი. - 1908. - 23 იანვარი. - №18. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;
- კრიტიკოსთან: (ვოდვეილი ერთ მოქმედებათ) // მათრახი და სალამური. - 1909. - №16. - გვ. 5-8; №17. - გვ. 4-7; №18. - გვ. 3-7. - [ყოყლოჩინა ავტორთა ავადმყოფი თავმოყვარეობის სურათი. – ი. ი.];
- საბედისწერო დამბაჩა: დრამა სამ მოქმედებად // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 26-39; თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №26. - გვ. 6-11; №27. - გვ. 9-13; №28. - გვ. 7-10; №29. - გვ. 11-14;
- ცხოვრების ნაწყვეტი: (დრამა ერთ მოქმედებად) // სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება. - 1912. - 5 აგვისტო. - № 117. - გვ. 1-4; 12 აგვისტო. - № 118. - გვ. 1-4;
- დედინაცვალი: დრამა სამ მოქმედებად // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №19. - გვ. 9-11. - დართული აქვს ავტორის პორტრეტი. - გაგრძ. იხ. ამავე ყ. №20. - გვ. 12-14; №21. - გვ. 12-14; №22. - გვ. 12-15; №23. - გვ. 11-15; №24. - გვ. 12-14. - [დრამა სამ მოქ. - მელოდრამული ელფერით, ახალი ხანის გლეხის ხასიათის გამომსახველი. დაიდგა სახალხო სახლში 1914 წელს. – ი. ი.];
- ჭკუა-მხიარული: [სურ. ერთ მოქმ.] // მერანი: „საქართველოს“ დამატება. - 1916. - № 1. - [დაბეჭადებული ადამიანის ცხოვრება. ოსურად გადათარგმნა პ. თედეიშვილმა დაიდგა სახალხო სახლში 1915 წელს. – ი. ი.];
- ათი წლის წინეთ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 15. - მისალმებანი. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: „თეატრი და ცხოვრებას“ თანამშრომელი ტრიფონ რამიშვილი;
- სტუმარ-მასპინძლობა: კომედია სამ მოქმედებად [პიესა] // ცისარტყელა. - 1920. - №2. - გვ. 49-70; №3. - გვ. 51-84. - [დაიდგა ქართულ კლუბში 1920 წელს. – ი. ი.];
- ფრთა მოტეხილი ყორანი: დრამა სამ მოქმედებად [პიესა] // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 64-95;
- სიყვარულის საზღვართან: პიესა სამ მოქმედებად: [მოქმედება პირველი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - № 1. - გვ. 5-10; № 2. - გვ. 5-10; № 3. - გვ. 5-10;
- სიყვარულის საზღვართან: პიესა სამ მოქმედებად: [მოქმედება მეორე] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №1. - გვ. 5-11; №2. - გვ. 5-10; №3. - გვ. 5-12;
- ამონაკვესი: [მოთხრობა] // მნათობი. - 1925. - №7. - გვ. 71-80;
- გაჭირვების ტალკვესი: კომედია 3 მოქმედებათ // მნათობი. - 1925. - №8-9. - გვ. 46-80. - [ამავე წელს დაიდგა წითელ (სახალხო) თეატრში 25 ნოემბერს. – ი. ი.].

ასევე, გამოქვეყნებულია:

- სალომეს ოჯახი: [პიესა 3 მოქმ.] - პარტიული კინკლაობით გამოწვეული ოჯახის ტანჯვა-მწუხარების დრამა. დაიდგა სახალხო სახლისა და ქუთაისის

- სცენებზე. „სახალხო გაზეთის“ დამატება, 1912. – ი. ი.;
2. ვადაგასულნი: [ვოლფილი 1 მოქ.]. (1925).
- მის შესახებ:**
1. ზანგი (გრიგოლ რცხილაძე). – ა) სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1902 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 5 თებერვალი. - №2060. - გვ. 1-3; ბ) მემკვიდრეობის დრამა: (ტრ. რამიშვილი - „საბედისწერო დამბაჩა“) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №31. - გვ. 11;
 2. ავალიანი, დავით (ისარა). ქუთაისი: [თეატრის სცენაზე დაიდგა ტრ. რამიშვილის დრამა „მეზობლები“ და ერთმოქმედებიანი ვოლფილი „სუსტი მხარე“; პირველი პიესის შინაარსი; მ. ვ. ჩიკვაძის თამაში; მოსწავლე-ახალგაზრდობის ცუდი ქცევა თეატრში] // ივერია. - 1905. - 28 მაისი. - №86. - გვ. 4;
 3. ზურაბიშვილი, ილ. (ი.). „მეზობლები“, სცენები გურულულების ცხოვრებიდან, 4 მოქმ. ტრ. რამიშვილისა: რეცენზია - [ზურაბიშვილი ილ.] ი. - ქართული წარმოდგენა: [პიესის შინაარსის გარჩევა. ვ. აბაშიძის, დ. ჩარკვიანის, შ. დადიანის და სხვ. თამაში] // ივერია. - 1905. - 19 ნოემბერი. - №210. - გვ. 4;
 4. „მეზობლები“, სურ. 4 მოქმ. ტრ. რამიშვილის: რეცენზია - ქართული წარმოდგენა: [შინაარსის განხილვა. პიესის ცუდად დადგმა და მსახიობთა უხეირო თამაში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 ნოემბერი. - №2954. - გვ. 3-4;
 5. სახაზინო თეატრში...: ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება დანოკებულ და დარბეულ ქართულთა და გურულთა სასარგებლოდ „მეზობლები“ - ჩვენი დროის სურათები 4 მოქმედებად რამიშვილისა...: განცხადება // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 ნოემბერი. - №2950. - გვ. 1;
 6. სახალხო წარმოდგენა რკინიგზის მთავარი სახელოსნოების თეატრში: სცენის მოყვარეთა მიერ წარმოდგენილი ტრ. რამიშვილის დრამა // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 20 სექტემბერი. - №2912. - გვ. 3;
 7. სეხნაშვილი (ალაზნისპირელი კოტე). თელავი: [ტრ. რამიშვილის პიესების „ჯოჯოხეთისა“ და „მეზობლების“ დადგმა, დ. აწყურელისა და ვ. გამყრელიძის მონაწილეობით] // ივერია. - 1905. - 6 ივლისი. - №110. - გვ. 4;
 8. ქართული წარმოდგენა (იაფ-ფასიანი) არტისტულ საზოგადოების თეატრში ორშაბათს, 4 აპრილს 1905 წ. ...: პირველად ახალი პიესა „მეზობლები“, თანამედ. დრამა 4 მოქმ. ტრ. რამიშვილისა: [განცხადება] // ივერია. - 1905. - 1 აპრილი. - №42. - გვ. 1;
 9. ქართული წარმოდგენა საარტისტო საზოგადოების თეატრში (იაფ-ფასიანი) 4 აპრილს, ვალერიან გუნია გამართავს წარმოდგენას...: პირველად ახალი პიესა: თანამედროვე დრამა 4 მოქმ. „მეზობლები“. ტრ. რამიშვილისა: [განცხადება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 აპრილი. - №2786. - გვ. 1;
 10. ქართული წარმოდგენა სახაზინო თეატრში: ხუთშაბათს, 17 ნოემბერს, 1905 წ.... დარბეულ და დანოკებულ ქართველთა სასარგებლოდ „მეზობლები“, სცენები გურულულების ცხოვრებიდან 4 მოქმ. ტრ. რამიშვილისა: [განცხადება] // ივერია. - 1905. - 16 ნოემბერი. - №207. - გვ. 1;
 11. ქუთაისის ახალი ამბები...: [საქველმოქმედო მიზნით წარმოდგენილი ტრ. რამიშვილის პიესა „მეზობლები“; შინაარსის განხილვა; სცენის მოყვარე მაკრინე ჩიკვაძისა და მათიკაშვილის ქალის თამაშის ქება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 28 მაისი. - №2830. - გვ. 3;
 12. X. „მეზობლები“ დრ. 4 მოქმ. ტრ. რამიშვილისა: რეცენზია - X. - არტისტულ საზ. თეატრი. ქართული წარმოდგენა 4 აპრ.: [პიესის შინაარსის გარჩევა. ვ. გუნია, სვიმონიძის, შალიკაშვილის, დავითაშვილის, ო. ლეჟავას, გედევანიშვილის და ნ. გვარაძის თამაში] // ივერია. - 1905. - 6 აპრილი. - №46. - გვ. 4;
 13. ჯაჯანაშვილი, არჩილ (ჯ.შვილი არ.). ახალი პიესა: [ვ. ერისთავის; ა. ცაგარელისა და ტრ. რამიშვილის დრამატურგიული შემოქმედების კრიტიკა, შალვა ნათაძის პიესის „ცხოვრების გარეშე დარჩენილის“ დადებითად შეფასება] // მეგობარი. - 1906. - 12 დეკემბერი. - №64. - გვ. 3-4;
 14. დილით // მეგობარი. - 1907. - 13 იანვარი. - №1. - გვ. 4. - განცხადებანი;
 15. დილით ქართული წარმოდგენა... // გზა. - 1907. - 1 იანვარი. - №6. - გვ. 1;
 16. დღეს 26 ოქტომბერს... // ისარი. - 1907. - 26 ოქტომბერი. - №235. - გვ. 2;
 17. თეატრი რენესანსი კვირას, 23 სექტემბერს, წარმოდგენილი იქნება... // ჩვენი გზა. - 1907. - 23 სექტემბერი. - №16. - გვ. 1;
 18. 25 თებერვალს ნაშუადღევს 1 საათზედ... // ისარი. - 1907. - 27 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
 19. სტუმარი. ქალუბანი: სენაკის მაზრა // ჩვენი გზა. - 1907. - 5 სექტემბერი. - №2. - გვ. 3;
 20. ქართული წარმოდგენა // მეგობარი. - 1907. - 13 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
 21. წარმოდგენა: დღეს 23 სექტემბერს „რენესანსი“-ს თეატრში... // ჩვენი გზა. - 1907. - 23 სექტემბერი. - №16. - გვ. 2;
 22. ავჭალის სახალხო აუდიტორია // ხომლი. - 1908. - 13 აგვისტო. - №26. - გვ. 1. - ტექსტის ბოლოს: გამგე ამხანაგობა;
 23. აჯია, ილია. დ. ხონი // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 24 აპრილი. - №2. - გვ. 4;
 24. კავკასიის ნამესტნიკმა... // ალი. - 1908. - 12 ნოემბერი. - №9. - გვ. 1;
 25. კავკასიის ნამესტნიკმა ნება დართო... // მერცხალი. - 1908. - 4 აპრილი. - №1. - გვ. 2;
 26. პარნასი. ავჭალის აუდიტორია // ალი. - 1908. - 6 ნოემბერი. - №4. - გვ. 4;
 27. წარმოსადგენად ნება დართული პიესები // შუქი. - 1908. - 12 ნოემბერი. - №5. - გვ. 2;
 28. ახალი ამბავი: ქართული თეატრი: რეცენზია // ფასკუნჯი. - 1909. - №8. - გვ. 15-16;
 29. ახალი ამბები: საბედისწერო დამბაჩა // ფასკუნჯი. - 1909. - №13. - გვ. 16;
 30. ახალი ამბები: საბედისწერო დამბაჩა: (შინაარსი) // ფასკუნჯი. - 1909. - № 8. - გვ. 16;
 31. დ-ი. ქუთაისი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 29 მაისი. - №24. - გვ. 4;

32. დრამატული საზოგადოების გამგეობის სხდომა // მომავალი. - 1909. - 22 ოქტომბერი. - №46. - გვ. 3;
33. დ. სამტრედია // ჩვენი აზრი. - 1909. - 9 ივლისი. - №51. - გვ. 4;
34. იმედაშვილი, იოსებ (უსავენო; ი-თელი; ი.). - ა) ქართული დრამატული საზოგადოების... // მომავალი. - 1909. - 11 დეკემბერი. - №88. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ. - ტექსტის ბოლოს: „ბიბლიოთეკის გამგე იოსებ იმედაშვილი“; ბ) სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №33. - გვ. 15; გ) სახალხო სახლში სახ. წარმოდ. მმართ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №18. - გვ. 15; დ) სახალხო სახლში წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 14; ე) ხარფუხის საზ. კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 14-15; ვ) გასული წელი: (მოკლე მიმოხილვა) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №1. - გვ. 12-14; ზ) მოსაქცევზე // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №14. - გვ. 2; თ) შესაფერი ყურადღება დამსახურებულ მწერალ-მოღვაწეთ: (სოფრომ მგალობლიშვილი და ტრ. რამიშვილი) // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №9. - გვ. 18;
35. [სალარიძე, გიორგი] (ა-ციხელი, გ.). ვერის სახალხო აუდიტორია // დროება. - 1909. - 11 იანვარი. - №8. - გვ. 3-4;
36. ქართული წარმოდგენა ახალ თეატრში // დროება. - 1909. - 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 3-4;
37. შაბათს, 7 თებერვალს 1909 წ. ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ... // დროება. - 1909. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 1;
38. წარმოდგენა ვასო აბაშიძის სასარგებლოდ // ჩვენი საქმე. - 1909. - 18 თებერვალი. - №12. - გვ. 3;
39. წარმოდგენა №1.: ქართული თეატრი. ოთხშაბათს 18 თებერვალს... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 15 თებერვალი. - №10. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ჩვენი საქმე“, №11, გვ. 1; №12, გვ. 1;
40. წარმოდგენა №17: ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 5 თებერვალი. - №1. - გვ. 1;
41. Rigoriste. ქართული თეატრი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 20 თებერვალი. - №14. - გვ. 4;
42. ახალ ხონში წარმოდგენილი იქნება ვ. მაღაქიაშვილის „შავი გველი“ და... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №36. - გვ. 15;
43. დარჩიანი, ლადო (დონ). სახალხო სახლში გამართული ლიტერატ.-ვოკალური საღამო // საქმე. - 1910. - 7 სექტემბერი. - №6. - გვ. 4;
44. „დასჯილი“. დიდი ჯიხაიში // ახალი გზა. - 1910. - 25 აგვისტო. - №55. - გვ. 4;
45. დრამატურგი ტრ. რამიშვილი: [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 5;
46. ექიმი ამირბაჯიანი, ტრ. რამიშვილის პიესა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №22. - გვ. 16;
47. ვისზე როგორ იმოქმედა ნატო ვაბუნიას ვარდაცვალბამ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №33. - გვ. 15-16;
48. სახალხო სახლი // სხივი. - 1910. - №15. - გვ. 15;
49. სომხ. სექციის მომავალ სეზონისათვის ქართულად ნათარგმნი აქვს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №35. - გვ. 15;
50. ტრ. რამიშვილის პიესა „საპედისწერო დამბაჩა“ რუსულად გადათარგმნა გ. ახალციხელმა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №32. - გვ. 11;
51. ტრ. რამიშვილს უკვე დაუმთავრებია ახალი ოთხ მოქმედებიანი დრამა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №22. - გვ. 16;
52. ლელისპირელი. დ. სურამი // ახალი გზა. - 1910. - 15 ივლისი. - №21. - გვ. 4;
53. ყ. კარ-მა სომხურად გადათარგმნა ტრ. რამიშვილის პიესა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №7. - გვ. 8. - სათეატრო ამბები;
54. ჩვენი დრამატურგი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 14-15;
55. ხოსიტაშვილი, ი. (ი-ელი). ს. შილდა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №31. - გვ. 11;
56. ლ-ა. ჭიათურა // სალამური. - 1911. - №5. - გვ. 16;
57. ჭუმბურიძე, გ. ახალი მიმართულების ნიშნები ქართულ სიტყვა კაზმულ მწერლობაში // ხალხი. - 1911. - 17 თებერვალი. - №9. - გვ. 3-4; №10. - გვ. 2-4;
58. ოთხშაბათს, 6 მარტს, სახალხო სახლში... // კლდე. - 1913. - №11. - გვ. 10;
59. გორში ნ.კ.ს. სასარგებლოდ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №28. - გვ. 15;
60. დრამატურგმა ტრ. რამიშვილმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №7. - გვ. 16;
61. დრამატურგი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 3-5;
62. დრამატურგს ტრ. რამიშვილს დაუწერია... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №2. - გვ. 16;
63. ნ. გოცირიძე ექიმ გრუშნევსკის როლში: (ტრ. რამიშვილის „მეზობლებში“). [სურათი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №34. - გვ. 5;
64. სან. ბაქოს დრამ. წრის დასი // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №34. - გვ. 15;
65. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №36. - გვ. 15-16;
66. ტრ. რამიშვილის ახალი პიესა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 16;
67. ტრ. რამიშვილის ახალ პიესას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №29. - გვ. 16;
68. ტრ. რამიშვილს რუსის მსახიობმა... // თეატრი და ხელოვნება. - 1914. - №10. - გვ. 16;
69. ბალაჯარაში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №12. - გვ. 15. - ქართული სახიობა. - ტექსტის ბოლოს წარწერა: სკამი №5;
70. დრამატ. ტრ. რამიშვილმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 16;
71. სად. შორაპანში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №47. - გვ. 16;
72. ტრ. რამიშვილის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №49. - გვ. 15;
73. ქართული თეატრის ასაგებ ფონდის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №4. - გვ. 16;
74. ბაქოს სამხატვრო-სალიტ. წრემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №40. - გვ. 16;
75. სოსო. ნაძალადევის თეატრში კვირას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №45. - გვ. 16;
76. ტრ. რამიშვილის ახალი პიესა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №50. - გვ. 14;

77. გულისაბა. ბაქოს ქ. შ. ნ. კ. გ. საზ. განყ. დრამ. სექციამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №8. - გვ. 14-15;
78. დრამატურგი ტრ. რამიშვილი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;
79. ზემო რაჭველი გლეხი. სოფ. ზვარეთში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №6. - გვ. 15;
80. ნე-ლი. სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1918. - №5. - გვ. 15;
81. აგენტებს და მალაზიებს გასაყიდათ...: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №12. - გვ. 15;
82. დაიბეჭდა და დაურიგდა აგენტებს...: [რეკლამა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №11. - გვ. 16;
83. ვ-ე. ქ. ბაქო // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №14. - გვ. 15;
84. კალანდაძე, პოლიო (ირეთელი). ქართველ მწერალთა მეორე ყრილობა // ხათაბალა. - 1920. - №1. - გვ. 2-4;
85. მივიღეთ ახალი გამოცემანი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16;
86. თეატრი და ხელოვნება: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1922. - 27 აპრილი. - №92. - გვ. 3-4.
87. ხელოვანი. - ა) სახალხო სახლი: [რეცენზია სპექტაკლზე „სტუმარ-მასპინძლობა“] // კომუნისტი. - 1922. - 9 დეკემბერი. - №283. - გვ. 3; ბ) სახალხო სახლი: [რეცენზია სპექტაკლზე „სიყვარულის საზღვართან“] // კომუნისტი. - 1923. - 8 თებერვალი. - №29. - გვ. 4;
88. ლელი (მეტრეველი ლევან). - ა) სახალხო სახლი: [ტრ. რამიშვილის პიესა „სტუმარ-მასპინძლობა“]; რეცენზია სპექტაკლზე // კომუნისტი. - 1923. - 25 ნოემბერი. - №272. - გვ. 3; ბ) ნითელი თეატრი: [ტრ. რამიშვილის პიესა „გაჭირვების ტალკვესი“] // კომუნისტი. - 1925. - 27 ნოემბერი. - №273. - გვ. 5;
89. პროვინციაში: [ნერილები] // კომუნისტი. - 1923. - 18 სექტემბერი. - №214. - გვ. 3-4;
90. სახალხო თეატრის დრამატურგნი: მეორე ხანა: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - №1. - გვ. 8;
91. სახალხო თეატრის დრამატურგნი: ტრ. რამიშვილი [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - №3. - გვ. 8;
92. დრამატურგ ტრ. რამიშვილის გარდაცვალება: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1929. - 16 აპრილი. - №85. - გვ. 5;
93. დიდიგური, ლ. ტრ. რამიშვილი [მწერალი და დრამატურგი, გარდაცვალებიდან ათი წლის შესრულების გამო] // კომუნისტი. - 1939. - 15 აპრილი. - №86. - გვ. 4;
94. აბულაძე, ბ. ჯანსაღი სიცილის აღმძვრელი სპექტაკლი: „სტუმარ-მასპინძლობა“ [ტრ. რამიშვილის პიესა] თბილისის სანკულტურის თეატრში: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1940. - 12 ივლისი. - №159.

წყარო:

1. ჩვენი დრამატურგნი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №3. - გვ. 14-15;
2. თემი. - 1911. - 5 დეკემბერი. - № 48;

3. დრამატურგ ტრ. რამიშვილის გარდაცვალება: [ნეკროლოგი] // კომუნისტი. - 1929. - 16 აპრილი. - №85. - გვ. 5;
4. ი. ი-ლი [იმედაშვილი, იოსებ]. ტრიფონ რამიშვილი // მუშა. - 1929. - 16 აპრილი. - № 85;
5. ხუროძე, ვ. // რევოლუციის მატინე. - 1930. - № 1. - გვ. 164;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

რატული, იოსებ ივანეს ძე (18.. – 1912,

17/III) – მუსიკოსი, – ლოტბარი, – ქართული სახალხო სიმღერების გადამღები ნოტებზე და ლადო აღნიაშვილის პირველი ეროვნული გუნდის პირველი ხელმძღვანელი, – ტომით ჩეხი. ქართული ეროვნულ-ხალხური მუსიკა დიდად შეიყვარა და თვალსაჩინო ამაგი დასდო ქართული მუსიკის აღორძინებას ნოტებზე გადაღებით და კონცერტების გამართვით. ლადო აღნიაშვილის მიერ შემდგარ პირველ ეროვნულ გუნდს საუცხოოდ შეასწავლა ნოტებზე გადაღებული საკუთარი („ნაიყვანეს თამარ ქალი“, „დღეს მერცხალი შემოფრინდა“, „საქართველოს დედოფალი“, „მუმლი მუხასა“, „მადლი შენს გამჩენს, ლამაზო“, „ჰარალე“, „მიმავალი ცას შესტირის“) და სხვათა სიმღერები და პირველი კონცერტი გამართა თბილისში, ქართული თეატრის სცენაზე, 1886 წლის ნოემბრის 15. მისი ლოტბარობით საქართველოში გაიმართა ქართულ ეროვნულ ტანსაცმელში გამოწყობილი გუნდის კონცერტები, რომლებმაც დიდი ეროვნული აღფრთოვანება გამოიწვია.

ზემოხსენებულ სიმღერებს გარდა, ნოტებზე გადილო კიდევ რამდენიმე ხალხური სიმღერა. გამოსულია მისი: „ალილო. რვეული 1 [ნოტი]: შიგნით კახეთის კილო: [სამხმიანი გუნდისათვის]“, [თბ.]: გამოცემა „ქართული ხოროსი“, [1886].

გარდაიცვალა 1912 წლის მარტის 17. დაკრძალულია თბილისში, კათოლიკეთა სასაფლაოზე (სოლოლაკში).

ი. რატული ცნობილი იყო საზოგადოებრივი მოღვაწეობითაც: ხშირად თავისი გუნდით უფასოდ მონაწილეობდა ხოლმე საქველმოქმედო საღამოებში ქალაქად და დაბა-სოფლად.

მის პირველ ნაბიჯს ქართველი საზოგადოება დიდი აღტაცებით შეხვდა. გაზ. „ივერია“ (მეთაური ილია ჭავჭავაძისა) წერდა: „შაბათს, 15 ნოემბერს, ქართულმა ხორომ... ბ-ნ რატულის ლოტბარობით იგალობა თეატრში თერთმეტამდე სხვათა შორის ქართული საერო სიმღერები, ნოტებზე და გადაღებული. ხალხი საკმაოდ ბლომად დაესწრო და სიამოვნებით კი არა, აღტაცებით დახვდა და მიეგება ამ ახალს და სასიამოვნო ამბავს... მაღლობის

ღირსია ბ-ნი რატილი, ეგ უცხო კაცი, რომელმაც მოამზადა და გასწურთნა იგი ხორო. მადლობელ-მა საზოგადოებამ იქვე თეატრში მოაგროვა ფუ-ლი და საჩუქარი მიართვა ბ-ნს რატილს. ძახილს და ტაშის ცემას ბოლო არა ჰქონდა. სასურველია, რომ ამ დიდად სასიამოვნო საქმემ ხშირად გვასი-ამოვნოს ხოლმე ისე, როგორც შაბათს საღამოს გვასიამოვნა“ („ივერია“, 1886, № 251, გვ. 1-2, სვე-ტი 4-5).

ცალკე გამოცემულია:

1. ალილო. რვეული 1 [ნოტი]: შიგნით კახეთის კილო: [სამხმიანი გუნდისათვის] / გადაღებული ნოტებზედ ი. ი. რატილისაგან. - [თბილისი]: გამოცემა „ქართუ-ლი ხოროსი“, [1886]. - 2 დაუნომრ. ფურც. ჩაკეცილი სამად; 9 სმ. - ტექსტი ქართ. ენაზე, პარალ. ლათ. ტრანსკრიპციით.

გამოქვეყნებულია:

1. ბატონო რედაქტორო! // ივერია. - 1895. - 23 თებერ-ვალი. - №40. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. მოთვალყურე. ქ. თელავი, მარიამობისთვის 1-ს // დროება. - 1884. - 29 აგვისტო. - №188. - გვ. 2-3;
2. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 2 ნოემბერი. - №237. - გვ. 2; 13 ნოემბერი. - № 246. - გვ. 1; 18 ნოემბერი. - № 250. - გვ. 2; 1887. - 24 ივლისი. - №151. - გვ. 2; 1889. - 27 აპრილი. - №87. - გვ. 1-2; 20 ივნისი. - №127. - გვ. 1; 14 ივლისი. - №147. - გვ. 1-3; 15 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 2-3; 29 ნოემბერი. - №254. - გვ. 1; 1890. - 25 თებერვალი. - №43. - გვ. 2; 21 ივნისი. - №130. - გვ. 2-3; 27 ივნისი. - №135. - გვ. 1; 28 ივნისი. - №136. - გვ. 1; 1 ივლისი. - №138. - გვ. 2; 3 ივლისი. - №139. - გვ. 1-2; 1891. - 12 ივნისი. - №121. - გვ. 1; 15 ივნისი. - №124. - გვ. 2-3; 18 ივნისი. - №126. - გვ. 1-2; 1892. - 18 თებერვალი. - №36. - გვ. 1; 17 მარტი. - №58. - გვ. 1-2; 10 აპრილი. - №73. - გვ. 1; 18 ივნისი. - №126. - გვ. 1; 1894. - 4 სექტემბერი. - № 188. - გვ. 2; 1895. - 2 მარტი. - №46. - გვ. 2; 25 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2;
3. ქართული თეატრი. დღეს 15 გიორგობისთვის ქარ-თული ხორო აღნიაშვილისა გამართავს პირველად კონცერტს არტისტი ი.ი. რატილის ლოტბარო-ბით...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 15 ნოემბერი. - №248. - გვ. 1;
4. ქართული თეატრი: 2 თებერვალს დრამატიული და-სისაგან წარმოდგენილი იქნება: 1. „ჯოზეფ, პარიუე-ლი ბიჭი“, კომ. 2 მოქმ. თარგმანი დ. ერისთავისაგან და მ. ჯორჯაძისაგან; 2. „სადავო მფლობელობა“, კომ. 3 მოქმ. გადმოკ. დ. ერისთავისაგან; 3. დივერ-ტისმენტი // თეატრი. - 1886. - №5. - გვ. 41;
5. შაბათს, 15 ნოემბერს, გამართულმა კონცერტმა... // ივერია. - 1886. - 18 ნოემბერი. - №250. - გვ. 2;
6. გორიდამ გვწერენ: // ივერია. - 1887. - 8 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
7. ქართლიდამ გვწერენ... // ივერია. - 1887. - 30 იან-ვარი. - №22. - გვ. 2;

8. ქართული თეატრი... აღნიაშვილის ქართული ხორო გაჰმართავს სრულიად ახალს კონცერტს არტისტის ი. ი. რატილის ლოტბარობით: [განცხადება] // ივე-რია. - 1887. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 1;
9. შაბათს, 26 მარტს, ბ-ნ აღნიაშვილის ქართული ხორო ი.ი. რატილის ლოტბარობით გაჰმართავს კონცერტს...: [განცხადება პროგრამით] // ივერია. - 1888. - 22 მარტი. - №61. - გვ. 1;
10. აღნიაშვილი, ვლ. ბ. რედაქტორო!... // ივერია. - 1889. - 17 ივნისი. - №125. - გვ. 2;
11. ბ-ნი რატილი აუწყებს ქართული ხოროს მგალო-ბელთ... // ივერია. - 1889. - 5 სექტემბერი. - №187. - გვ. 4;
12. გოგლიჩიძე, ანთიმოზ. ბ. აღნიაშვილის ხორო // თე-ატრი. - 1889. - №11. - გვ. 7-10; №12. - გვ. 3-4;
13. გორი, 27 დეკემბერი // ივერია. - 1889. - 29 დეკემ-ბერი. - №277. - გვ. 2-3;
14. ი. ი. რატილის ქართული ხოროს მოღვაწეთ... // ივე-რია. - 1889. - 12 ნოემბერი. - №242. - გვ. 1-2;
15. რატილის ქართული ხორო... // ივერია. - 1889. - 23 დეკემბერი. - №274. - გვ. 1-2;
16. როგორც უკვე გამოცხადებული იყო... // ივერია. - 1889. - 5 დეკემბერი. - №259. - გვ. 2;
17. ს., გ. ქ. გორი, 23 თიბათვე // ივერია. - 1889. - 29 ივნის-სი. - №135. - გვ. 3;
18. „ქართული ხოროს ამხანაგობა“ ბ-ნი იოს. ივ. რატი-ლის ხელმძღვანელობით, გაჰმართავს ქართულს კონცერტებს შემდეგ ქალაქებსა და დაბებში...: [განცხადება] // ივერია. - 1889. - 22 დეკემბერი. - №273. - გვ. 1;
19. ჩვენ შევიტყუეთ, რომ ამ ზაფხულს ბ-ნი რატილი ყო-ფილა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში... // ივე-რია. - 1889. - 3 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1;
20. გველესიანი, გრიგოლ. ქართული ხოროს ამხანაგო-ბის მოგზაურობა რუსეთში // ივერია. - 1890. - 29 ივლისი. - №162. - გვ. 3;
21. დუშეთი // ივერია. - 1890. - 3 ივლისი. - №139. - გვ. 2;
22. დღეს, 21 მარტს ქართულ თეატრში... // ივერია. - 1890. - 21 მარტი. - №61. - გვ. 1;
23. მაყურებელი. ქართული თეატრი // თეატრი. - 1890. - 24 მარტი. - №13. - გვ. 2-3;
24. პიატიგორსკი // ივერია. - 1890. - 10 აგვისტო. - №171. - გვ. 2;
25. „ქართულის ხოროს ამხანაგობა“ ბ-ნი იოს. ივ. რატი-ლის ლოტბარობით...: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 4;
26. ყიფიანი, მ. ზ. (სფირიდონ ჩიტორელიძე). ნერილი მეგობართან: ჩემო თადეოზ! // ივერია. - 1890. - 19 აგვისტო. - №178. - გვ. 1-3; 21 აგვისტო - №179. - გვ. 1-2;
27. ჩვენ შევიტყუეთ... // ივერია. - 1890. - 5 ივნისი. - №116. - გვ. 1;
28. ხუთშაბათს, პარასკევსა და კვირას, „სემეინი“ ბაღში დანიშნულია კონცერტები ქართული ხოროსი ბ-ნ რატილის ლოტბარობით: [განცხადება] // ივერია. - 1890. - 28 ივნისი. - №136. - გვ. 1;
29. ახალ-სენაკი // ივერია. - 1891. - 6 მარტი. - №49. - გვ. 2; 1892. - 16 აპრილი. - №78. - გვ. 2;
30. წარმოდგენილი იქნება: „უხასიათობის მსხვერპლი“, დრ. 4 მოქმ. ა. ჩეხოვისა, თარგ. მ. ნასიძისა. II. ქარ-

- თული ხორო რატილის ლოტბარობით...: [განცხადება] // ივერია. - 1891. - 6 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1;
31. პარასკევს, ამ თვის 6-ს „კრუჟოკში გაიმართა სამუსიკო-სადრამო საღამო... // ივერია. - 1892. - 8 მარტი. - №51. - გვ. 2;
 32. ბათუმის ავ-კარგიანობა. რატილის კონცერტი. სა-დღევრძელო. ერის ფანტაზიის ნამოქმედარი და ჩვენი მოვალეობა. ქართული სამუსიკო საზოგადოება. ბათუმის სასწავლებლის შენობა. სამკითხველო // ივერია. - 1894. - 30 ივლისი. - №162. - გვ. 1-2;
 33. დ. ოჩამჩირე: (აფხაზეთი) // ივერია. - 1894. - 12 ივლისი. - №147. - გვ. 1;
 34. თბილისის მუსიკალური კრუჟოკი: კ. ს. ცხომელიძე გაჰმართავს საოპერო და მუსიკალურ საღამოს... I. „მაკკავეი“... II. „სტრადელა“... III. „ევენი ონეგინი“... IV. დივერტისმენტში მონაწილეობას მიიღებენ... თავ. აკაკი წერეთელი, ვ. ა. აბაშიძე, ი. რატილი, ივ. ფალიაშვილი... // ივერია. - 1894. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 1;
 35. კ. მუხრან-ბატონის დამტკიცება თბილისის გუბერნიის თავად-ზნაურთა წინამძღოლად... // კვალი. - 1894. - №31. - გვ. 1-3;
 36. მ-ძე (არტემ ახნაზაროვი). სამუსიკო კრუჟოკი: ი. პ. ფალიაშვილის ბენეფისი // ივერია. - 1894. - 13 მარტი. - №55. - გვ. 2-3;
 37. ოზურგეთი // ივერია. - 1894. - 21 ივლისი. - №155. - გვ. 2;
 38. „როგორც შევიტყუეთ, ბ-ნი რატილი თავისის ქართულის ხოროთი“... // ივერია. - 1894. - 5 ივნისი. - №118. - გვ. 1;
 39. სოხუმი // ივერია. - 1894. - 1 ივლისი. - №138. - გვ. 2;
 40. ტფილისის სამუსიკო კრუჟოკი, პარასკევს, 11 მარტს, ბენეფისი სამუსიკო კრუჟოკის დირიჟორის ი.პ. ფალიაშვილისა: სალიტერატურო-სამუსიკო საღამო ოთხ განყოფილებად... „შეშლილის წერილები“, თხზ. გოგოლისა... „ცელქები“, ვოდ. 1 მოქ. ... „სტრადელა“, ოპერა ფლოტოვისა, რატილისა და ცხომელიძის მონაწილეობით // ივერია. - 1894. - 9 მარტი. - №51. - გვ. 1;
 41. ფოთი // ივერია. - 1894. - 6 აგვისტო. - №168. - გვ. 2;
 42. ხუთშაბათს, 9 ივნისს... ქართული მგალობელთა ხორო ბ-ნ რატილის ლოტბარობით გაჰმართავს კონცერტს... // ივერია. - 1894. - 8 ივნისი. - №119. - გვ. 1;
 43. „ბატონ რატილს განზრახვა აქვს“... // ივერია. - 1895. - 21 სექტემბერი. - №202. - გვ. 1;
 44. და-ლი, ბ. (ბუღდან ევანგელოვი). ქართული კონცერტი კავკავში // ივერია. - 1895. - 15 ივლისი. - №149. - გვ. 3;
 45. დრამატული საზოგადოების უმოქმედობა... // კვალი. - 1895. - №26. - გვ. 3;
 46. ემილ ლევისის წერილები კავკასიაში მოგზაურობის შესახებ... // კვალი. - 1895. - №11. - გვ. 4-5;
 47. თავად-აზნაურთა ბანკის რევიზია და კრების დამთავრება... // კვალი. - 1895. - №22. - გვ. 5;
 48. თბილისის გამგეობის წევრთა სამუშაოს განაწილება... // კვალი. - 1895. - №30. - გვ. 4;
 49. ინ-ანი (ივანე ახალშენიშვილი). თეატრის მატინე // ივერია. - 1895. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
 50. იოსებ ივანეს ძე რატილი // ივერია. - 1895. - 14 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1;
 51. ლალი (გიორგი ლასხიშვილი). ბ. რატილის კონცერტი // ივერია. - 1895. - 1 ივლისი. - №137. - გვ. 1;
 52. მწყემსში დაბეჭდილი წერილი დიმიტრი არქიმანდრიტისა... // კვალი. - 1895. - №16. - გვ. 2-3;
 53. საზაფხულო მუსიკ. კრუჟ. ხუთშაბათს, 29 ივნისს, ქართული ხორო ბ.ი. რატილის თაოსნობით გაჰმართავს კონცერტს... // ივერია. - 1895. - 29 ივნისი. - №136. - გვ. 1;
 54. სათავად-აზნაურო ბანკის თეატრში ქართული ხორო არტისტ ი.ი. რატილის ლოტბარობით, კვირას, 12 მარტს გაჰმართავს კონცერტს... // ივერია. - 1895. - 10 მარტი. - №53. - გვ. 4;
 55. სამტრედიიდან გვატყობინებენ // ივერია. - 1895. - 11 აგვისტო. - №171. - გვ. 1;
 56. ქ. ბათუმს // ივერია. - 1895. - 28 მაისი. - №109. - გვ. 1;
 57. ჩარჩ-ვაჭრების თავგასულობა... // კვალი. - 1895. - №15. - გვ. 2;
 58. „17 ივლისს კისლოვოდსკში“... // ივერია. - 1895. - 26 ივლისი. - №157. - გვ. 1-2;
 59. ბ-ნ რატილის ხოროს მოგზაურობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 5 დეკემბერი. - №47. - გვ. 3;
 60. „კვირას, 25 თებერვალს“... // ივერია. - 1896. - 22 თებერვალი. - №41. - გვ. 1;
 61. იაკობ იოსების ძე ლაზარიშვილის წირვა და პანაშვიდი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 4 თებერვალი. - №105. - გვ. 2;
 62. „კვირას, 18 სექტემბერს“: [ტფილისში დრამატული კურსების გახსნა. პედაგოგებად კ.დ. ყიფიანის, რატილისა და აბელიანის მიწვევა] // ივერია. - 1905. - 17 სექტემბერი. - №166. - გვ. 3;
 63. მემუსიკე იოსებ ივანეს ძე რატილი: [ფოტო] // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1909. - 13 დეკემბერი. - №278. - დამატ. №49. - გვ. 4;
 64. ქართული ოპერა... // მომავალი. - 1909. - 3 დეკემბერი. - №81. - გვ. 1;
 65. კარგარეთელი, ი. მოგონება წარსულიდან // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 12 მაისი. - №5. - გვ. 3;
 66. მომღერალთა საზ-ბა „სანთური“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №36. - გვ. 15;
 67. სამუსიკო საზოგადოებაში // დროება. - 1910. - 12 იანვარი. - №8. - გვ. 3;
 68. ქართული კონცერტი // დროება. - 1910. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 4;
 69. დღიური: ქართული ფილარმონიული საზოგადოება... // გაზაფხული: აღმანახი / გამომცემელი სევ. ბახტაძე. - ქუთაისი, 1912. - №1. - გვ. 1;
 70. ძმ. ზუბ. სახალხო სახლი კვირას 15 თებერვალს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №7. - გარეკანის მეორე გვერდი;
 71. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა (სიმღერა-გალობა): მისი ახლანდელი მდგომარეობა და განვითარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №13. - გვ. 15-16.. - სახალხო სახლში 31 იანვარს წაკითხული ავტორის მ. კავსაძის მიერ. - გაგრძელება იხ. ამავე უ. №14. - გვ. 9; №16. - გვ. 12; №20. - გვ. 14-15; №21. - გვ. 14-15; №25. - გვ. 14-15; №26. - გვ. 9-11.

წყარო:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 13 ნომბერი. - № 246. - გვ. 1; 1890. - 21 ივნისი. - №130. - გვ. 2-3;
2. ტფილისი, 18 ნომბერი... // ივერია. - 1886. - 19 ნომბერი. - № 251. - გვ. 1-2;
3. ქართული თეატრი. დღეს 15 გიორგობისთვის ქართული ხორო აღნიშნულია გამართავს პირველად კონცერტს არტისტი ი. ი. რატილის ლოტბარობით...: [განცხადება] // ივერია. - 1886. - 15 ნომბერი. - №248. - გვ. 1;
4. დღეს, 21 მარტს ქართულ თეატრში... // ივერია. - 1890. - 21 მარტი. - №61. - გვ. 1;
5. ფრონელი, ა. პირველი სათეატრო წარმოდგენა საქართველოს ძველ დედა-ქალაქში // ივერია. - 1890. - 27 ივნისი. - № 135. - გვ. 2;
6. ბ-ნ რატილის ხოროს მოგზაურობა // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 5 დეკემბერი. - №47. - გვ. 3;
7. პირველი ქართული კონცერტი // სახალხო გაზეთი. - 1911. - 25 დეკემბერი. - № 485;
8. ი. ი. რატილის გარდაცვალების გამო // სახალხო გაზეთი: სურათებიანი დამატება. - 1912. - 29 აპრილი. - № 103. - გვ. 1;
9. П. (პარტენ გოთუა). И. И. Ратиль // Закавказская речь. - 1912. - 21 марта. - № 67. - Стр. 3;
10. კავსაძე, მ. ქართული მუსიკა (სიმღერა-გალობა): მისი ახლანდელი მდგომარეობა და განვითარება // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - გვ. 9; №25. - გვ. 14;
11. Аракишвили, Д. И. Краткий исторический обзор грузинской музыки / Д. И. Аракишвили. - Тбилиси: Госиздат Грузии Муз.-лит. сект., 1940. - Стр. 44-45;
12. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

რატიშვილი, გაბრიელ ბენიამინს ძე

(– 1825) – მწიგნობარი, – თავგადასავლისა და მოგზაურობის აღმწერი, ქართველი ბატონიშვილების თანამხლებელი რუსეთში გადასახლების დროს. აღწერა ბატონიშვილების პეტერბურგამდე მგზავრობის შთაბეჭდილებანი (შიგადაშიგ მაჯამების ჩართვით) სათაურით: „მცირედი რამ მოთხრობა როსიისა, შესავალი წიგნისა ამისს, რომელიცა არს მცირედი რაიმე მოთხრობა როსიისა“ („საქართველოს მოამბე“, 1863, № 11, 12).

გამოქვეყნებულია:

1. მცირედი რამ მოთხრობა როსიისა, შესავალი წიგნისა ამისს, რომელიცა არს მცირედი რაიმე მოთხრობა როსიისა // საქართველოს მოამბე. - 1863. - №11. - გვ. 14-30; №12. - გვ. 17-48. - სქოლიოში: შენიშვნა გაბ. რატიშვილის შესახებ იხ. №11. - გვ. 14.

მის შესახებ:

1. ჯავახიშვილი, გ. გაბრიელ რატიშვილი [მე-19 საუკუნის მწერალი]: [ცხოვრება და შემოქმედება] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1940. - 19 ნომბერი. - №268.

წყარო:

1. ჭიჭინაძე, ზაქარია. რუსეთის მამულიშვილების ომი 1812 წ., პეტრე ბაგრატიონი და სელიმ ფაშა ხიმშიაშვილი / ზ. ჭიჭინაძისა. - თბ., 1912 (სტ. „სორაპანი“). - 36 გვ.; 21სმ.;
2. რუხაძე, ტრ. ქართული ეპოსი გარდამავალი ხანის ლიტერატურაში / პროფ. კ. კეკელიძის რედაქციით. - თბ., 1939. - გვ. 14 [სქოლიოში];
3. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და ნინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 28;
4. ჭავჭავაძე, ა. გ. თხზულებანი / ი. გრიშაშვილის რედ., ნინათქმით, შენიშვ. და ლექსიკონით. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - გვ. 276.

რატიშვილი, ივანე ბიორგის ძე (1862, 15/X – 1930, 30/X) – პედაგოგი, – დამსახურებული მასწავლებელი, სახალხო ლექტორი და ეროვნულ-საზოგადო მოღვაწე, – საკვირაო სკოლებისა და სახალხო კითხვების ერთ-ერთი შემქმნელი, – ქართლიდან (დაიბადა სოფ. ქსოვიშიში, აზნაურიშვილის ოჯახში). წერა-კითხვა ასწავლა დედამ. დაამთავრა თბილისის I გიმნაზია და პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიური ფაკულტეტი (1888), რომლის შემდეგ ტფილისის პირველი გიმნაზიის დირექტორს მიმართა მასწავლებლის ადგილის მისაღებად, რაზედაც დირექტორმა (მარკოვმა) მიუგო: „საიდუმლო მონერილობა გვაქვს: სიტყვიერებისა და ისტორიის მასწავლებლობა ქართველს არ მივანდოთ, თუ არ ვენდობით, – თქვენ კი, ჩემო რატიე, კარგად გიცნობთ, როგორც ქართველ მამულიშვილს, – თქვენს მაგიერ პასუხისმგებლობას ვერ ვიკისრებ და მასწავლებლად ვერ მიგიღებთ: ვინ იცის, მოწაფეებში რა გამოიწვიოთ“–ო.

ივ. რატიშვილის ეროვნული მიდრეკილება გიმნაზიაში სწავლის დროსვე გაეღვიძა და საყოველთაოდ ცნობილი შეიქმნა, როგორც მტკიცე მამულიშვილი. აქ პირველად შექმნა ჯერ თავისი, მერე ვას. კაბელაშვილის ლოტბარობით მონაფე-მგალობელთა გუნდი და (გიმნაზიაში) ქართულად გალობა დაიწყო, რაც რუსის მთავრობამ მალე აღკვეთა. ამავე ხანში დაუახლოვდა ხალხოსანთა მოღვაწე-წრეებს (ამ წრეებში მეცადინეობდნენ ეგ. იოსელიანი, ან. ფურცელაძე, დიმ. ჯანაშვილი – ინგილო, ნ. ლომოური; მათივე წევრები იყვნენ: ვ. რცხილაძე, შაქარო გულისაშვილი, ბილანიშვილი, მარ. ივნივე-დეშურიასი, სოფიო ხუდადოვ-ლომოურისა და სხვ.). მათი მოძღვრებით გატაცებულმა ივ. რატიშვილმა გიმნაზიის პანსიონში ცხოვრე-

ივ. რატიშვილის ეროვნული მიდრეკილება გიმნაზიაში სწავლის დროსვე გაეღვიძა და საყოველთაოდ ცნობილი შეიქმნა, როგორც მტკიცე მამულიშვილი. აქ პირველად შექმნა ჯერ თავისი, მერე ვას. კაბელაშვილის ლოტბარობით მონაფე-მგალობელთა გუნდი და (გიმნაზიაში) ქართულად გალობა დაიწყო, რაც რუსის მთავრობამ მალე აღკვეთა. ამავე ხანში დაუახლოვდა ხალხოსანთა მოღვაწე-წრეებს (ამ წრეებში მეცადინეობდნენ ეგ. იოსელიანი, ან. ფურცელაძე, დიმ. ჯანაშვილი – ინგილო, ნ. ლომოური; მათივე წევრები იყვნენ: ვ. რცხილაძე, შაქარო გულისაშვილი, ბილანიშვილი, მარ. ივნივე-დეშურიასი, სოფიო ხუდადოვ-ლომოურისა და სხვ.). მათი მოძღვრებით გატაცებულმა ივ. რატიშვილმა გიმნაზიის პანსიონში ცხოვრე-

ბას თავი გაანება და კერძოდ დაიქირავა სახლი, სადაც გიმნაზიის, სემინარიისა და ინსტიტუტის მონაფეებს თავს უყრიდა თვითგანვითარებისა და პოლიტიკურად გათვითცნობიერების მიზნით; აქვე ზ. ჩხიკვაძის ლოტბარობით შეადგინა მაგლობელთა მცირე გუნდი (ალ. გიორგაძე – შემდეგში ანტონ მიტროპოლიტად ცნობილი, გოგოლაძე და სხვ.). ზ. ჩხიკვაძე დაუახლოვა თავის ბიძას – ხარ. ივ. სავანელს, რომლის წყალობითაც ზ. ჩხიკვაძემ შეისწავლა მუსიკის თეორია. ივ. რატიშვილისავე რჩევა-შთაგონებით, ი. მონადირაშვილმა რუსული გუნდის ლოტბარობას გვერდი აუხვია და ქართული გუნდი შექმნა, რომელმაც ივ. რატიშვილის მიერ მიწოდებული ანდ. ბენაშვილის ნოტებით პირველად შეასრულა ოთხხმადი გალობა და სხვ.

რადგან თბილისის პირველ გიმნაზიაში მასწავლებლად არ მიიღეს, როგორც არაკეთილსამიედო, ივ. რატიშვილი ბაქოს გადავიდა სახელმწიფო ქონებათა სამმართველოს მოხელედ. მალე, თავის მონოდებისამებრ, წმ. ნინოს სასწავლებელში გადავიდა გეოგრაფიისა და ისტორიის მასწავლებლად. ბაქოში ამ დროს ქართველობა ცოტა იყო. ივ. რატიშვილმა, სხვებთან (ან. ოცხელი, ივ. მაჭავარიანი, სპ. ბაქრაძე, ეს. ამაშუკელი და ილ. ჩუბინიშვილი) ერთად, დააფუძნა „ბაქოს ქართველთა საზოგადოება“. ამ „საზოგადოების“ თაოსნობით აქ გაიმართა პირველი ქართული საქველმოქმედო საღამო (რუსეთის დამპყლელთა და სომეხთა ფილანთროპიული საზოგადოების სასარგებლოდ), მერე კი ეს „საზოგადოება“, თანდათან გაზრდილი, ყოველწლიურად „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სასარგებლოდ მართავდა საღამოს, რასაც ბაქოს ქართველთა შორის ეროვნულ-საზოგადოებრივი თვითცნობიერება შეჰქონდა; ამავე საზოგადოებამ შემდეგში გააღო სკოლა და სხვ. ივ. რატიშვილმა აქვე პირველმა დაიწყო „ქართული წიგნების გამომცემელი ამხანაგობის“ გამოცემათა გავრცელება; ამას კი მაშინ დიდი კულტურულ-ეროვნული მნიშვნელობა ჰქონდა.

1812-1893 წლებში ქუთაისის სათავადაზნაურო პროგიმნაზიაში გადავიდა ისტორიისა და რუსული ენის მასწავლებლად, იმავე დროს, ქუთათურ მანდილოსანთა (ნიკოლაძის, ხელთუფლიშვილის, ქოქაშვილის, სარაჯიშვილის და სხვ.) თაოსნობით შემდგარ თვითგანვითარების ქალთა წრეს საქართველოს ისტორიის საუბრებს უმართავდა. აქ, სხვებთან (თ. მთავრიშვილი, ელ. ხელთუფლიშვილი, მარ. იოსელიანი, მ. ვარდოსანიძე, ეკ. იოსელიანი, ივლიტა ასათიანი-შერვაშიძე, ვას. კახიძე) ერთად, აქტიური მონაწილეობა მიიღო პირველი ქართული საკვირაო სკოლის დაარსებაში, რომლის მდივანიც თვითვე იყო თ. მთავრიშვილის თავმჯდომარეობით.

ორი წლის შემდეგ მასწავლებლად გადავიდა თბილისის სათავადაზნაურო პროგიმნაზიაში, რომლის სრულ გიმნაზიად გადაკეთების საქმეში დიდი მონაწილეობა მიიღო. გიმნაზიის გამგეობიდან ე. თაყაიშვილის წასვლისთანავე, ივ. რატიშ-

ვილი სკოლის გამგედ დანიშნა სათავადაზნაურო სკოლის გამგე-კომიტეტმა, მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ მთავრობამ იგი არ დაამტკიცა და მისი გადაყენება მოითხოვა. თუმცა ივ. რატიშვილი ამ თანამდებობაზე მცირე ხანს იყო, მაინც მისი რჩევით კომიტეტმა მასწავლებლად მოიწვია შიო ჩიტაძე და სხვადასხვა ცვლილება შემოიღო.

ივ. რატიშვილმა თბილისში (ილ. ნაკაშიძესა და პეტ. სურგულაძესთან ერთად) გახსნა პირველი ქართული საკვირაო სკოლა (მღვ. სოლომონ ელიოზიშვილის სამრევლო სკოლაში, მისივე პასუხისმგებლობით, რადგან მთავრობა სხვას ნებას აძლევდა, ხოლო ს. ელიოზიშვილმა ამ სკოლის პასუხისმგებლობა იკისრა მაშინ, როცა სხვები შიშით უფრთხოდნენ). ივ. რატიშვილი, თავის მეუღლე მარიამ სოლომონ ელიოზიშვილის ასულთან ერთად, უფასოდ ასწავლიდა, მონაფეთათვის საჭირო სახელმძღვანელოებს თუ სხვა ნივთებს საკუთარი ხარჯით იძენდა, ან შემონირულობის სახით შოულობდა და ასე მუშაკობდა ათ წელზე მეტი. ამ საქმეში პირველ წელიწადს ქართული გიმნაზიის მასწავლებელიც ეხმარებოდნენ, შემდეგი წლებიდან კი მასწავლებლებად მოჰყავდა გიმნაზიის, ინსტიტუტისა და სემინარიის მონაფენი, რომელნიც მუშა-ხელოსან ხალხს ასწავლიდნენ, თვითონაც ვარჯიშობდნენ (ასეთ მოვარჯიშე მასწავლებელთაგან აღსანიშნავი არიან: ლეო და გიგო ნათაძენი, – შემდეგში ცნობილი მოღვაწე-პროფესორნი, – გრ. რცხილაძე პოლიტიკურ ეკონომიას უკითხავდა, მიხ. თაქთაქიშვილი – ფიზიკას, ივ. გომართელი – ფიზიოლოგიას და სხვ.). ამ სკოლის წარმატების საქმეში დიდ მონაწილეობას იღებდა ანასტასია თუმანიშვილი-წერეთლისაც. აქ სწავლობდნენ, უმთავრესად, მუშა-ხელოსნები, სხვადასხვა ჯგუფად დაყოფილი (ზოგი წერა-კითხვაში მეცადინეობდა, ზოგი – საზოგადო განვითარების შესაძენად, უცხო ენის შესასწავლად და სხვ.). ამ დროს მდაბიო ხალხში გათვითცნობიერების სურვილი ძლიერ გაღვივებული იყო. რუსებისთვის სახალხო კითხვები იმართებოდა, ქართველებს კი ამის ნებას არ აძლევდნენ. მარიამ დემურიას და გ. ლასხიშვილის თხოვნით, ივ. რატიშვილმა, ბუნდოვანი სურათების ჩვენების დროს, ვითომ ქართულად ახსნისთვის, პატარა საუბრები დაიწყო, ნამდვილად კი ამ ხერხით ავჭალის აუდიტორიაში ხალხს უკითხავდა გრაკების, კოლუმბის, გუტენბერგის, გარიბალდის, ჩინეთისა და სხვ. შესახებ ლექციებს. ამ საქმეში ეხმარებოდნენ მეუღლე მარიამი, დ. კარიჭაშვილი „დავით აღმაშენებელზე“, ნ. ლომოური „დიმიტრი თავდადებულზე“

და სხვ. ასეთსავე საუბარ-კითხვებს უმართავდნენ საგუბერნიო (ორთაჭალის) ციხეში პატიმრებს. აქ, სხვათა შორის, ნაუკითხა „თავდადებულნი ქართველნი“ და სხვ. ამიტომაც იყო, რომ მეფის მთავრობა კბილს უკრაჭუნებდა, საიდუმლოდ მეთვალყურეობდა; სხვათა შორის, გუბერნატორმა თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მარშალს უსაყვედურა: „თქვენს სათავადაზნაურო სკოლაში არის მასწავლებელი ივ. რატიშვილი, რომელიც

„ავჭალის აუდიტორიაში“ ქართულად სახალხო კითხვებსა მართავს და, სხვათა შორის, ხალხისთვის უამბობსა ძმათა გრაკების და გარიბალდის ამბები... ეს შეუფერებელია ხალხისთვის, მასწავლებლის სახელისთვის შეუწყნარებელიო“.

პოლიტიკური საქმის გამო, ივ. რატიშვილი 1905 წელს მეტეხის ციხის ერთეულში იჯდა (ნ. ჟორდანიას, ვლ. ლორთქიფანიძეს, სამ. ფირცხალავას, პ. გოთუასა და მ. ყიფიანთან ერთად).

თბილისს გადმოსვლისთანავე არჩეული იქნა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ გამგეობის წევრად (ზედიზედ რამდენჯერმე, თითქმის 15 წლის განმავლობაში). წევრი იყო, აგრეთვე, სხვადასხვა საკულტურო საზოგადოებისა.

ცნობილი იყო ორატორადაც, – პირველი საჯარო სიტყვა წარმოთქვა ნ. ბარათაშვილის ნეშტის განჯიდან გადმოსვენების დროს დიდუბეში, მისი გარდაცვალებიდან 50 წლის შესრულების გამო („კვალი“, 1895, № 45), შემდეგ ხშირად გამოდიოდა საჯარო სიტყვებით. სიტყვა მისი მუდამ მკაფიო და მჭევრმეტყველური, საქვეყნო მანკიერების წინააღმდეგ მიმართული, მსმენელებში საზოგადოებრივ-მამულიშვილურ იდეებს აღძრავდა ხოლმე.

გარდაიცვალა 1933 წლის ოქტომბრის გასულს, დაიკრძალა ნოემბრის 2, ვერის ახალ სასაფლაოზე, ეკლესიის გვერდით.

გამოქვეყნებულია:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1891. - 5 სექტემბერი. - №188. - გვ. 4;
2. სიტყვა თქმული ივ. რატიშვილის მიერ განსვენებულ კ. ი. მუხრან-ბატონის დასაფლავებაზედ 8 მაისს მცხეთის საპატრიარქო ტაძარში // ივერია. - 1903. - 11 მაისი. - №101. - გვ. 2-3;
3. სიტყვა თქმული ლ. აღნიაშვილის დასაფლავების დღეს ივ. რატიშვილის მიერ // ივერია. - 1904. - 29 აპრილი. - №101. - გვ. 2;
4. წერილი რედაქციის მიმართ: [სათავადაზნაურო სკოლაში ჩატარებული ყრილობის ანგარიშის შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 17 ივნისი. - №2846. - გვ. 3-4. - აქვეა რედაქციის პასუხი;
5. ღია წერილი ბატონის ყარბისადმი // ისარი. - 1907. - 4 დეკემბერი. - №267. - გვ. 4;
6. ალექსანდრე ნათაძის ხსოვნას // ჯეჯილი. - 1916. - №7-8. - გვ. 439-440. - ტექსტს დართული აქვს ალ. ნათაძის ფოტო.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1891. - 5 სექტემბერი. - №188. - გვ. 2;
2. წერეთელი, გ. ორმოცდაათი წლის მიცვალების პანაშვიდი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა: [ივ. რატიშვილის სიტყვა პანაშვიდზე] // კვალი. - 1895. - №45. - გვ. 13-15;
3. სიტყვა ივ. რატიშვილის წარმოთქმული გელათის ტაძარში: [იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის დაკრძალვაზე] // კვალი. - 1896. - №12. - გვ. 194;
4. სიტყვები, თქმული გაბრიელ ეპისკოპოსის კუბოზე:

- I. გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსის გრიგოლისა. II. თავ. ილია ჭავჭავაძისა. III. ივანე რატიშვილისა. IV. ბახველის გლეხის ალექსანდრე გორდელაძისა // მოამბე. - 1896. - №3, განყ. II. - გვ. 107-120;
5. ერთი მოსწავლეთაგანი. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1898. - 5 მაისი. - №94. - გვ. 4;
6. თავადი კონსტანტინე ივანეს ძე მუხრან-ბატონის გარდაცვალება და დასაფლავები // მწყემსი. - 1903. - №9-10. - გვ. 12-15;
7. ონ-ლიძე (მეგრელიძე, იასონ). ქალაქის საბჭოს კრება... // ივერია. - 1903. - 10 ივნისი. - №123. - გვ. 2-3;
8. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 31 ივლისი. - №2570. - გვ. 2;
9. ტფილისის პედაგოგების კრება: [არშაკ ბაბოვის თავმჯდომარეობით; ვ. ცვეტინციის, ივ. რატიშვილის, შიო ჩიტაძისა და სხვ. გამოსვლა სიტყვით] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 აპრილი. - №2798. - გვ. 2;
10. ტფილისის პედაგოგთა კრება: [ცვეტინციის მოხსენება, შ. ჩიტაძისა და ი. რატიშვილის გამოსვლები სასწავლო სისტემის შესახებ - რეზოლუცია] // ივერია. - 1905. - 15 აპრილი. - №54. - გვ. 2;
11. გელიშვილი, პეტრე (ყარბი). შენიშვნები: I. II. III. // ცისკარი. - 1907. - №4. - გვ. 3-5; №5. - გვ. 2-5; №6 7. - გვ. 3-5;
12. ნ.კ.ს. გამგეობის დადგენილება // ჩვენი გზა. - 1907. - 4 სექტემბერი. - №1. - გვ. 2;
13. ადგილობრივი პრესა // დასაწყისი. - 1908. - 9 მარტი. - №6. - გვ. 2;
14. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგადო კრებისა 18 ივნისს 1912 წ. // განათლება (დამატება). - 1913. - №3. - გვ. 37-45;
15. ი-ელი. საუკუნის თავი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №48. - გვ. 12;
16. 1918 წლის 12 მარტი // ახალი სიტყვა. - 1918. - №2. - გვ. 1-3;
17. ქრონიკა: განვლილ თებერვალში თბილისში გარდაიცვალა... // სვეტიცხოველი. - 1918. - №5. - გვ. 15;
18. ქრონიკა: 25 აგვისტოს კვირას სიონის ტაძარში // ახალი სიტყვა. - 1918. - №12. - გვ. 8.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. გიორგაძე, გრ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რეკოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ. 360;
3. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გამა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 13-14, 302.

რაჭველი, იასე მაქსიმეს ძე [მუხუზლა] (1860 – 1919, 2/III) – მწერალი, ჟურნალისტი და ეროვნულ-საზოგადო მოღვაწე, ძველი პოლიტიკური დევნილი.

სკოლის გარეშე თვითგანვითარებული, სიყრმიდანვე სამშობლო ქვეყნის სამსახურით გაცეცხული, XIX საუკუნის 80-იან წლებში მეფის მთავრობისაგან დევნილი, თურქეთს გადაიხვეწა, სადაც პირველ რევოლუციამდე (1905) ცხოვრობდა. საბერძნეთსა და თურქეთში (ქ. სტამბულში) შეისწავლა თურქული, ბერძნული და სხვა ენები და ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობა დაიწყო. უცხოეთში გადახვეწილ ქართველთა შორის სამშობლოს სიყვარულის იდეას ავრცელებდა, გამოსცა საფოსტო საწერილო ფურცლები თამარის, შოთას, მირიანისა და სხვ. სურათებით, შესაფერი წარწერებით, რომელთაც იმ ხანად – მეფის მთავრობისაგან ქართველთა დევნის ხანაში, – დიდი ეროვნულ-კულტურული მნიშვნელობა ჰქონდა.

თბილისში დიდი სამრეწველო საქმე დაიწყო, მაგრამ ვერ წარმართა. ბოლო ხანებში ლაგოდეხს გადასახლდა, სადაც, სხვათა შორის, ხელნაწერ ჟურნალ „ჰერეთს“ სცემდა (წერდა საკუთარი ხელით, თვითვე ბეჭდავდა, ჰექტოგრაფით და ისე ავრცელებდა), რომელშიაც ჩვენს საეროვნო-საზოგადოებრივ და ადგილობრივ კითხვებს არკვევდა.

საზოგადო-კულტურული საქმიანობისთვის არაფერს ზოგავდა, სხვათა შორის, მის მიერ შეწირული წიგნებით და თაოსნობით დაარსდა სახალხო სამკითხველო სოფ. ყურსებში 1910 წელს (მთელ ოკრიბაში პირველი).

გარდაიცვალა ლაგოდეხში 1919 წლის მარტის 2.

განდევლის დახასიათებით, რაჭველი იყო „სალი გონების პატრონი ქართველი, პატიოსანი მამულიშვილი. იგი ყოველ ქართულ საქმეზე დინჯათ და მტკიცე რწმენით მსჯელობდა, გულით სურდა საქართველოს ეკონომიურად აღორძინება, რადგან მონობიდან გამოსავალ ერთ-ერთ გზად ხალხის ეკონომიურად გაძლიერებას აღიარებდა და ამისთვის მოუწოდებდა ყველას, რაც შეიძლებოდა მალე გაეზათ საქმიანი ქსელი ევროპასთან. ბუნებით გონიერსა და ნიჭიერს, სწანს, ადრევე ჰქონდა გათვალისწინებული, თუ რას ნიშნავდა საქართველოს გამოჩინება ევროპის ბაზარზე... ბევრს მის მოთხრობას უზომო სიამოვნება უგრძობნიებია ჩემთვის“; „იასე რაჭველი არც ერთს ქართულ საქმეს არ უვლიდა გვერდს. ყველგან იღებდა მონაწილეობას, ეხმარებოდა ღარიბ რედაქციებს და იმედოვნებდა, რომ საქართველო ფენიქსივით განახლებული წარსდგებოდა ევროპის წინაშე, როგორც ნივთიერად, ისე სწავლით და მეცნიერებით მომზადებული“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1920, № 22).

ცალკე გამოცემულია:

1. დასჯილი: (პოემა) / იასე რაჭველისა. - ახალ-სენაკი: კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიის გამოცემა, №47 და მისივე სტ., 1895. - 20 გვ.; 16სმ.;
2. მართალი კაცი / მოთხრობა იასე რაჭველისა. - ახალ-სენაკი, 1896 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 55 გვ.; 18სმ.;

3. უმანკო მსხვერპლნი / მოთხრობა იასე რაჭველისა. - ახალ-სენაკი, 1896 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 24 გვ.; 18სმ.;
4. „მეექვსე ნომერი“ ანუ „ხალიფის წინააღმდეგი“ ამბავი ილდიზ-კოსკიდან / [იასე რაჭველი; რედ. ივანე როსტომაშვილი]. - ტფ., 1897 (ეფ. ივ. ხელაძის სტ.). - 148 გვ.; 20სმ.. - ავტ. მითით. საგამომც. მონაცემებში;
5. ფერი ფერსა და მადლი ღმერთსაო: საშობაო მოთხრობა ახლის ცხოვრებიდან / თხზულება იასე რაჭველისა. - ტფ., 1897 [კანზე: 1898] (მ. შარაძისა და ამხ. სტ.). - 40 გვ.; 17სმ.;
6. რაშია ბედნიერება?...: (ისტორიული ამბავი ბერძენთა ცხოვრებიდან) / იასე რაჭველისა. - თბ.: წიგნის მაღაზია „ცოდნას“ საკუთრება №16, 1904 (გრ.ნ დიასამიძის სტ.). - 64 გვ.; 13სმ.;
7. მარიანა: მოთხრობა ბელგიის თანამედროვე ცხოვრებიდან. - თბ., 1914 (სტ. „სორაპანი“). - 64 გვ.: სურ.; 18სმ.. - ტექსტის ბოლოს: იასე რაჭველი. - კანზე: „ომის ამბები, ბრძოლა ბელგიაში. პირველი წიგნი „მარიანა“.

გამოქვეყნებულია:

1. „გთხოვთ დაუთმოთ“... // ივერია. - 1893. - 29 დეკემბერი. - №281. - გვ. 2. - წერილი რედაქციის მიმართ;
2. სიტყვა თქმული ლექსად კონსტანტინეპოლის კათოლიკე მონასტერში იასე რაჭველისაგან ახალ წელს 1889-ს // კვალი. - 1894. - №38. - გვ. 4-5;
3. ძიება ალექსანდრე მაკედონელის სასაფლაოსი // კვალი. - 1894. - №45. - გვ. 6-7;
4. წერილი სტამბოლიდან: (საკუთარი კორესპონდენტისაგან) // ივერია. - 1894. - 7 ივლისი. - №143. - გვ. 4;
5. გადახვეწილი: (ფუძღვნი ჩემს მეგობარს შ-ას) [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №20. - გვ. 3-4;
6. წერილი სტამბოლიდან: პოლიტიკური მოძრაობა სტამბოლში. წინეთ საშინელი, დღეს საცოდავი. ინგლისი და ოსმალეთი. სომხეთი და მათი ჰაირიკი // კვალი. - 1895. - №37. - გვ. 13-16;
7. რეცენზია: ნიკოლაიშვილი, იას. „ცოლქმარი“, მოთხრობა, ი. ნიკოლაიშვილისა, „მოამბე“ №V, 1895 წ. // კვალი. - 1896. - №14. - გვ. 236-237;
8. ოსმალეთის ამბები // კვალი. - 1897. - №19. - გვ. 367-370;
9. პოლიტიკური მითქმა-მოთქმა ოსმალეთში // კვალი. - 1897. - №28. - გვ. 525-527; №29. - გვ. 541-542; №33. - გვ. 605-607; №38. - გვ. 687-689;
10. ჯამი პოლიტიკური მდგომარეობისა ოსმალეთში // კვალი. - 1897. - №23. - გვ. 443-444;
11. პოლიტიკური ამბები ოსმალეთში // კვალი. - 1898. - №16. - გვ. 280-282;
12. რაინდი რომელია? ჩერქეზული ლეგენდა. ზაურ-ბეგის ნაამბობი: (იასე რაჭველის მიერ ჩანერილი) // ივერია. - 1898. - 1 აპრილი. - №70. - გვ. 1-2;
13. საკვირველი სასტუმრო // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 მაისი. - №533. - გვ. 2;
14. ყურმოკრული საუბარი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 12 ივნისი. - №556. - გვ. 3;
15. წერილი ოსმალეთიდან: სალანიკი 4-7 ივლისი // კვალი. - 1900. - №35. - გვ. 559-560;

16. „გეორგია“ სავაჭრო-საკომისიონერო ამხანაგობა კავკასიაში: (განცხადება) // ივერია. - 1903. - 9 ივლისი. - №148. - გვ. 1;

17. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1903. - 31 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 4;

18. ბათუმი // ივერია. - 1904. - 25 სექტემბერი. - №221. - გვ. 2;

19. გზა და გზა (წერილი ოსმალეთიდან // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 10 აგვისტო. - № 2579. - გვ. 2-3. - ფელეტონი;

20. მოლაღატე კალამს: [ლექსი] // საქართველოს კალენდარი. - 1904. - გვ. 563;

21. ოსმალეთში (გზა-გზა) // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 27 ივლისი. - №2566. - გვ. 10. - ფელეტონი;

22. „...აბა რომ შენზე დარჩენილიყო?!“: [ოსმალური ლეგენდა] // სავაჭრო გზა. - 1908. - 5 ოქტომბერი. - №11. - გვ. 3;

23. „...არ მინდა ვეზირობა...“ (ოსმალური ლეგენდა) // სავაჭრო გზა. - 1908. - 12 ოქტომბერი. - №13. - გვ. 2. - ფელეტონი;

24. ერთი ასად (ოსმალური ლეგენდა) // სავაჭრო გზა. - 1908. - 26 ოქტომბერი. - №17. - გვ. 2;

25. ინკვიზიცია სოფლად // სავაჭრო გზა. - 1908. - 6 ნოემბერი. - №20. - გვ. 3-4;

26. მცირე ფიქრები დიდ საქმეზე (I) // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №7. - გვ. 2; №10 (II). - გვ. 3; №13 (III). - გვ. 3; №18 (IV). - გვ. 3;

27. პასუხის მაგიერ („ეკლის“ მე-13 და „იმედის“ მე-4 ნომრებში მოთავსებულ წერილების ავტორებს) // სავაჭრო გზა. - 1908. - 23 ოქტომბერი. - №16. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს მინანქრია, რომელსაც ხელს აწერს „იგივე“;

28. სსსუსს... არსად წამოგცდეს... // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №7. - გვ. 2;

29. წერილი „ეკლის“ რედაქციას // იმედი. - 1908. - 15 ოქტომბერი. - №3. - გვ. 4;

30. ბაბაჰი: ფსიქოლოგიური ეტიუდი // ივერია. - 1909. - 8 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 1;

31. მგ ზავრის შთაბეჭდილებანი // ივერია. - 1909. - 26 იანვარი. - №4. - გვ. 3;

32. რაჭა // ჩანგი. - 1909. - 29 ივლისი. - №22. - გვ. 3-4. - კორესპონდენციები;

33. ხელუხლებელი „ტერიტორია“ და საოცარი „ერთობა“ // საქართველოს მოამბე. - 1909. - №9. - გვ. 8-11;

34. უდედოდ: (გადმოკეთებული რუსულიდან). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1912. - №13. - გვ. 14-21;

35. გამოცანა // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1913. - №2. - გვ. 23;

36. „...ნაშთი დიდებისა...“: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 181-188;

37. „ნურც შენ და ნურც მე!“: (ნამდვილი ამბავი ბერძნების ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 134-149;

38. ოსმალეთი: მცირე მიმოხილვა (დღევანდელი ოსმალეთის მდგომარეობის გამო) // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 213-244. - სტატიისა ახლავს ფოტომასალა;

39. საქართველოს ბუნება: (უძვენი გიორგი წერეთლის ხსოვნას) [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1913. - გვ. 188-193;

40. ბუკი: სოფლის ცხოვრებიდან. (უძვენი ვ. ძის ასულს). [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1915. - №6. - გვ. 355-360;

41. ოსმალეთი და საქართველო: (აჭარის დღევანდელ მდგომარეობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №35. - გვ. 7; №37. - გვ. 5-6; №39. - გვ. 13-14;

42. ქართველები და ერთა სოლიდარობა // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №30. - გვ. 12-13; №31. - გვ. 12-13;

43. გამოცანები: (წარმოდგენილი იასე რაჭველის მიერ) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №10. - გვ. 62.

44. ...ა-შ-მ-ო-რ-ე-ბ-უ-ლ-ს: (ძღვნად სულმდაბალ ჯა-შუშთა ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №15. - გვ. 7;

45. დიდება შენდა!: შესხმა. ძღვნად რუსეთის რევოლუციის გმირს კარლო ჩხეიძეს [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №15. - გვ. 12-13;

46. ხუთი კვანძი ერთ სიტყვაში: გამოცანა ძღვნად თამარ ტ-ს ასულს // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №5. - გვ. 61-63.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. მხედრობის უკანასკნელი განხილვა: (სურათი ნაპოლეონის ცხოვრებიდან) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1913. - №3. - გვ. 13-15;

2. ბრუნო ანუ ღრუბელთა ქვეშ: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №9-10. - გვ. 73-86;

3. ცხოველთა ზრუნვა შვილებისათვის: (თარგმანი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირენლოვანთათვის. - 1915. - №5. - გვ. 21-23; №6. - გვ. 17-20; №7. - გვ. 19-22. - ტექსტს დართული აქვს ფოტო „პარიზის ბაღში მოშინაურებული ბელურები“.

მის შესახებ:

1. ახალციხეში წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ წიგნთსაცავის გახსნა... // კვალი. - 1895. - №34. - გვ. 3;

2. ახალი წიგნები // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 6 სექტემბერი. - №305. - გვ. 2-3;

3. მე გახლავარ (მიხეილ ნასიძე). რეცენზია // ივერია. - 1898. - 6 მარტი. - №49. - გვ. 4. - [რეცენზია წიგნზე: იასე რაჭველი. „მეექვსე ნომერი“ ანუ „ხალიფას წინააღმდეგი“. ამბავი ილდიზ-კიოსკიდგან. იასე რაჭველისა. ფასი 30 კპ. ტფ. 1897];

4. ღია წერილი: (რედაქციის მიმართ): [შამშე გელოვანის მკვლევლობის გამო. ხელს აწერს 54 კაცი. მათ შორის: გიორგი ბოკერია, გიორგი ახვლედიანი, ვარლამ ბურჯანაძე, ს. ქვარია, იასე რაჭველი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 29 აპრილი. - №2807. - გვ. 3;

5. ერთცოლიანობა თუ მრავალ-ცოლიანობა? // ნიშადური. - 1907. - №1. - გვ. 15;

6. არკადის პრინციპები: [იუმორისტული დიალოგი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №16. - გვ. 9-10. - ორი ემბავი;

7. კალანდაძე, ნესტორ (ისტორიკოსი; ეშმაკი). – ა) *იასე რაჭველი (ანუ ერისკაცობაში მეხუზლა): [იუმორისტული ბიოგრაფია] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №3. - გვ. 8-10. - ქართველი მოღვაწეები. - ტექსტს ახლავს ო. შმერლინგის კარიკატურა; ბ) კალენდარი: (1910 წლისათვის. იანვარი) // მათრახი და სალამური. - 1910. - №2. - გვ. 10-11;*
8. *კვირხილაძე, ბაგრატ. ღია ბარათი კირილე ივ. კურკანტელიძეს. სტამბოლი, ყალიონის ქუჩა № 14 // მათრახი და სალამური. - 1909. - №2. - გვ. 16;*
9. *პრიზები // მათრახი და სალამური. - 1909. - №15. - გვ. 12;*
10. *რედაქციისაგან: მკითხველთა საყურადღებოდ // გუშაგი: იუმორისტული პოპულარული ალმანახი. - 1909. - №2. - გვ. 1;*
11. *იასე რაჭველმა დასწერა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №4. - გვ. 15;*
12. *იასე რაჭველი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 1; 1920. - №22. - გვ. 8;*
13. *ყიფიანი, ვარდენ. იასე რაჭველის ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 16;*
14. *ჭიჭინაძე, ზაქარია [ზ. ჭ.]. იასე რაჭველი // საქართველო. - 1919. - 8 მარტი. - № 53. - გვ. 3;*
15. *განდევილი (ერისთავი, დომენიკა). იასე რაჭველი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 2;*
16. *იასე რაჭველი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 8;*
17. *იასე რაჭველის ხსოვნის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ. 16;*
18. *იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). იასე რაჭველი: (გარდაც. წლის თავის შესრულების გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 5. - ტექსტს დართული აქვს იასე რაჭველის [იასე მაქსიმეს ძე მეხუზლა] ფოტო;*
19. *მანი. მუშათა ცენტრალურ კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 15;*
20. *ქარცივაძე, დავით (მეჩონგურე, დ.). ოდეს სამშობლომ ფრთები გაშალა...: (იასე რაჭველის ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 6.*

წყარო:

1. ქართული ბიბლიოგრაფია: 1. ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მაჩვენებელი. - პეტროგრადი, 1916. - გვ.: 52, 85;
2. *ყიფიანი, ვარდენ. იასე რაჭველის ხსოვნას: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №3. - გვ. 16;*
3. *განდევილი (ერისთავი, დომენიკა). იასე რაჭველი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №22. - გვ.: 2, 8;*
4. *იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). იასე რაჭველი: (გარდაც. წლის თავის შესრულების გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 5. - ტექსტს დართული აქვს იასე რაჭველის [იასე მაქსიმეს ძე მეხუზლა] ფოტო;*
5. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის

პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 478.

რაჭველიშვილი, ძრისტაფორა ლუქას ძე [იბივა ძ. რაჭველი] (1891, 14/VI – 1937) –

პუბლიცისტი, ისტორიკოსი, ჟურნალისტი, მთარგმნელი და პოლიტიკური მოღვაწე, – რაჭიდან (დაიბადა სოფ. სხვაგაში, ღარიბი გლეხის ოჯახში 1891 წლის ივნისის 1 (14)).

თბილისის ქართული გიმნაზიის საუკეთესოდ დამთავრების (1911) შემდეგ, ერთ წელიწადს „სახალხო გაზეთის“ რედაქციაში მუშაობდა (უსახსრობის გამო). 1912 წელს კიევის უნივერსიტეტის ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე შევიდა. 1913 წელს ამხანაგებთან ერთად პარტიულ კრებაზე დააპატიმრეს, მეტეხის ციხეში ჩასვეს (4 თვე) და, მეფისნაცვლის განკარგულებით, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრობისათვის 4 წლით კავკასიის საზღვრებიდან გადაევენეს, არც კიევი დაბრუნების ნება მისცეს. დიდი მეცადინეობით შევიდა ოდესის უნივერსიტეტში, რომელიც 1916 წელს დაამთავრა.

1918 წელს ჩვენი სამშობლო საფრთხეში რომ ჩავარდა გარეშე მტრების წყალობით, ქრ. რაჭველიშვილი არტილერიაში შევიდა მოხალისედ (მონაწილეობდა ცხინვალის, ბათუმის, ბორჩალოს და სხვა ლაშქრობაში, ფაქტიურად საერთოდ 5 თვე).

წერა დაიწყო მონაწილეობის დროს ჰექტოგრაფიულ ჟურნალ „პირველ ნაბიჯში“ (გამოდიოდა ქართულ გიმნაზიაში 1907-1908 წლებში), რომელიც 1909-1910 წლებში, ამხანაგებთან ერთად, ქრ. რაჭველიშვილმა ეს ჟურნალი ლეგალურ ალმანახად გამოსცა, რაც მთავრობამ ჯერ „მავნე მიმართულებისათვის“ დააჯარიმა, მერე დახურა.

პირველი წერილი ქრ. რაჭველიშვილმა გამოაქვეყნა „სახალხო გაზეთში“ 1910 წლის დეკემბრის 28. მალე „სახალხო საქმისა“ და მისი მომდევნო გაზეთების უახლოესი თანამშრომელი შეიქნა. წერდა ქ. რაჭველის ფსევდონიმით კრიტიკულ შენიშვნებს, რეცენზიებს და, უმთავრესად, პოლიტიკურ წერილებს მეთაურებისა და ფელეტონების სახით. ბოლოს გაზ. „სახალხო საქმის“ ფაქტიური რედაქტორი შეიქნა (1918-1921). ამავე დროს თანამშრომლობდა უკრაინულ „Рада“-ში, „Одесский листок“-ში, „ლომისში“, „ილიონში“, „წიგნის მეგობარსა“ და სხვ.

თარგმნა მარქსის, ენგელსის, ლაფარგის, ლენინის, პლენანოვის, პოკროვსკის და სხვ. ნაწერები (გამოცემულია „სახელგამის“ მიერ).

გიმნაზიის სკამიდანვე საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიაში დაიწყო მუშაობა. გიმნაზიაში მონაწილე ქალ-ვაჟთა წრეებს მეთაურობდა, რისთვისაც მეფის მთავრობამ არაერთგზის გაჩხრიკა. სოციალ-ფედერალისტების პარტიამ შეარიგა სოციალიზმი და ეროვნება საქართველოში, რითაც დიდი ამაგი დასდო ქართველ ერს პოლიტიკური თვითგამორკვევის საქმეში. ქ. რაჭველი, როგორც წვერი პარტიისა და პრაქტიკული მოღვაწე, კალმით და სიტყვით,

ლექციებში პარტიის ამ მისწრაფება-იდეალებს ცხოვრებაში ატარებდა. წვერი იყო საქართველოს ეროვნული საბჭოსი და სოციალ-ფედერალისტური პარტიის მთავარი კომიტეტისა. მისი მონაწილეობით გამოიცა კრებული „ცხოვრება და მეცნიერება“, რომელშიაც ქრ. რაჭველიშვილმა დაბეჭდა „პატარა საუბარი“ – ხელოვნების პოპულარული გარკვევა. ქრ. რაჭველიშვილის ნაწერები გაზეთებშია გაბნეული.

ცალკე გამოცემულია:

1. საქართველოს მოკლე ისტორია: (დასაბამითგან 1917 წლამდე) / ქრ. რაჭველიშვილი. - ტფ.: გამომცემელი თომა ჩიქვანაია, 1925 (ზარია ვოსტოკა-ს სტ.). - 230, [1] გვ.: 1 რუკა; 22 სმ. - დამატება: უმთავრესი წყაროები [რეპრესირებული გამოცემა];
2. საქართველოს ფეოდალიზმის ისტორია: [ავტორის წინასიტყვაობით] / ქრისტეფორე რაჭველიშვილი. - [ტფილისი]: სახელგამი, 1926 [კანზე: 1927] (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - V, 152, VII გვ.; 23 სმ.. - ბიბლიოგრაფია: ქართულ და რუსულ ენებზე, გვ. I-III. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. ქართული სტამბის წიგნი: სტატისტიკურ-ისტორიული ნარკვევი. - ტფ.: სახელგამი, 1934 (პარტგამ-ბას სტ.). - 148 გვ.: სურ.; 23სმ. - დანართი: ა) 1629-დან 1818 წლამდე გამოცემული წიგნები; ბ) ქართული წიგნის პროდუქცია 1819-დან 1932 წლამდე. - ბიბლიოგრაფია: „ლიტერატურა და წყაროები“ (146-47 გვ.);
4. ილია ჭავჭავაძე (1837-1937): ბიოგრაფიული ნარკვევი / ილია ჭავჭავაძის საიუბილეო კომიტეტი. - ტფ.: სახელგამი, 1937 (სახელგ. პ/კომბ.). - 131 გვ.: სურ.; 23სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. ლუკინი, ნ. დასავლეთ ევროპის უახლესი ისტორია: უმაღლ. სასწ. და მეორე საფეხურის პარტსკოლათა სახელმძღვ. / ნ. ლუკინი (ანტონოვი); ს. თალაქვაძის რედ.; თარგმ. რუს. ვ. ეგნატაშვილის და ქრ. რაჭველიშვილის მიერ. - [ნან. 1]. - ტფ.: ამ-კავკასიის კომ. უნივერსიტეტის გამოცემა (სამხედრო კომისარიატის სტ.), 1924 [კანზე: 1925]. - 352 გვ.; 25სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა].

მისი რედაქტორობით გამოცემულია:

1. ნამორაძე, ალ. ადმინისტრაციული მეურვეობა და მუნიციპალური მართვლობა საფრანგეთში: XVII-XVIII ს. ეპოქის ადმინისტრაციული კორესპონდენციისა და საკანონმდებლო აქტების მიხედვით / ალ. ნამორაძე; [რედ. ლ. ციხისთავი, ლიტ. რედ. ქ. რაჭველიშვილი]. - ტფ.: სახელმწ. უნ-ტის გამ-ბა, 1935 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტ.). - 224, [4] გვ.; 22სმ.. - დანართი: დასკვნები ქართ. და რუს. ენ. და ტექსტში ხმარებული ტერმინებისა და ზოგიერთი სიტყვების საძ. - რეზ. ფრანგ. ენ. - ბიბლიოგრ.: გვ. 205-215.

გამოქვეყნებულია:

1. მწარე ფიქრები // პირველი ნაბიჯი. - 1909. - №1. - გვ. 7-8;

2. ნიკოლოზ ბარათაშვილი // პირველი ნაბიჯი. - 1909. - №2. - გვ. 8-11;
3. ჩვენი ახალგაზრდობა // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 28 დეკემბერი. - № 194. - გვ. 3-4;
4. სტუდენტობა // ქართველი სტუდენტი. - 1920. - №1. - გვ. 3-5;
5. მიხეილ ჯავახიშვილი-ადამაშვილი. მოთხრობები. ტ. I: ივ. გომართელის კრიტიკული წერილი: ბიბლიოგრაფია // ახალი კავკასიონი. - 1925. - №2. - გვ. 132-133;
6. ტფილისის პოეზიაში // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №23;
7. აკაკი წერეთელი: [ლიტერატურული მიმოხილვა] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №5;
8. ეგნატე ნინოშვილი. ხზულეობათა სრული კრებული: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1935. - 11 დეკემბერი. - №286. - გვ. 4;
9. ვასილ ბარნოვი: [გარდაცვალებიდან ერთი წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 12 ნოემბერი. - №262. - გვ. 4;
10. ლევ ტოლსტოი: [გარდაცვალებიდან 25 წლის შესრულების გამო] // მუშა. - 1935. - №266. - გვ. 2;
11. ვაჟა-ფშაველა: ტომი მეხუთე: მოთხრობები და პიესები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1936. - ივნისი. - №150. - გვ. 3;
12. ილიას პუბლიცისტიკა // კომუნისტი. - 1936. - სექტემბერი. - №212. - გვ. 3;
13. ნაკაშიძე ნინო. მოთხრობები: რეცენზია // კომუნისტი. - 1936. - აპრილი. - №85. - გვ. 4. - ხელმოწერა: ქ. რ.;
14. ნ. ბარათაშვილის ბიოგრაფიისათვის // კომუნისტი. - 1936. - დეკემბერი. - №303. - გვ. 3;
15. ქართული პრესის წარსულიდან // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - მაისი. - №6. - გვ. 1;
16. ილია როგორც პიროვნება: [მოგონება] // კომუნისტი. - 1937. - 29 მაისი. - №121. - გვ. 2;
17. [ოლღა გურამიშვილთან] // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 15 მაისი. - გვ. 3.

მის შესახებ:

1. თ. გ. ეროვნული იდეალების მატარებელი: (წერილი კიევიდან) // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №5-15. - გვ. 13-15. - წერილს თან ერთვის „თ. გ.“-ს შენიშვნა;
2. ტფილისი: კვირას, 5 ნოემბერს მოხდა... // მეზობლთა ხმა. - 1917. - №9. - გვ. 16;
3. იმ გაზეთის ხელმძღვანელი ჯგუფი, რომელმაც თავიდანვე მიზნად სამშობლოს განთავისუფლება დაისახა:... ფოტო // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 12;
4. ინსტრუქტორთა მე-17 ყრილობა // კავშირი. - 1921. - №1. - გვ. 7-8;
5. რწმუნებულთა ყრილობა: (მოკლე ანგარიში) // კავშირი. - 1921. - №3. - გვ. 12-15;
6. მემარჯვენე სოციალისტ-ფედერალისტების განცხადება: [ქრ. რაჭველიშვილისა და მ. საყვარელიძის განცხადება საბჭოთა პლატფორმაზე გადმოსვლის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 28 მაისი. - №120. - გვ. 2;
7. ვ-ძე, ბ. ქ. რაჭველიშვილი. „საქართველოს ფეოდალიზმის ისტორია“: ბიბლიოგრაფია // კომუნისტი. - 1927. - 10 აპრილი. - №80. - გვ. 6;

8. მეცნიერული მუშაკები ჩვენს რედაქციაში / „ლიტერატურული გაზეთის“ რედაქცია // ლიტერატურული გაზეთი. - 1934. - №№ 21;
9. დისკუსია „მთვარის მოტაცებაზე“: სიტყვები - კ. ჭიჭინაძის, კ. მელაძის, ვ. მგალობლიშვილის, ს. ჩიქოვანის, ალიო მამაშვილის, მ. ჯავახიშვილის, დ. დემეტრაძის, აკ. განერელიას, ს. კლდიაშვილის, ბ. ჟღენტის, ლ. ქიაჩელის, ალ. ჭეიშვილის, ნ. მინიშვილის, ქრ. რაჭველიშვილის, ტ. ტაბიძის, კ. ბობოხიძის, დ. შენგელიას // ლიტერატურული საქართველო. - 1936. - ოქტომბერი. - №17. - გვ. 3-4;
10. ილია ჭავჭავაძის ახალი ბიოგრაფია: [ქრისტეფორე რაჭველიშვილის მიერ მომზადებული] // კომუნისტი. - 1937. - 29 მაისი. - №121. - გვ. 4;
11. ილია ჭავჭავაძის ლექსიკონი: [განმარტებითი ლექსიკონი ილიას ნაწარმოებებისთვის] // კომუნისტი. - 1937. - 28 მაისი. - № 120. - გვ. 4.

წყარო:

1. იმ გაზეთის ხელმძღვანელი ჯგუფი, რომელმაც თავიდანვე მიზნად სამშობლოს განთავისუფლება დაისახა:... ფოტო // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 12;
2. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტიკატორდელთა საზღვის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამზის მე-2 სტ.). - გვ.: 281, 284, 302.

რემონიკე [თავართქილაქე], სილიზის-ტრო რამანოზის ქე (1879, XI – 1945, 5/V) – მწერალი, გამომცემელი და ჟურნალ-გაზეთების გამავრცელებელი, – გურიიდან (დაიბადა სოფ. ნაგომარში, ღარიბი, წერა-კითხვის უცოდინარი გლეხის ოჯახში). წერა-კითხვა მეზობელმა ქალმა დააწყებინა. სწავლობდა სოფ. ბასილეთის ორკლასიან სკოლაში, რომელსაც მე-4 განყოფილებიდან თავი მიანება ღარიბი ოჯახის დასახმარებლად და კ. თავართქილაძის სტამბაში დაიწყო მუშაობა ასოთამწყობად – ჯერ ოზურგეთში, შემდეგ – ახალ-სენაკში; ბოლოს იმავე კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში ჩადგა ნოქრად, თვითგანვითარებას დაენაფა და მწერლობას შეუდგა.

სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში მუშაობდა თითქმის პარტიის დაარსების (გურიაში) დღიდან. რეაქციისაგან დევნილი, 1905 წლის მიწურულს გადაიხვეწა მანჯურისა, ქ. ხარბინში, სადაც ასოთამწყობად მუშაობდა. იმოგზაურა იაპონიაში და იქაური ყოფა-ცხოვრება აღწერა. 1907 წელს ჩოხატაურში (გურია) დაბრუნებულმა გახსნა წიგნთსავაჭრო, რომლის ირგვლივ შემოიკრიბა ადგილობრივი ინტელიგენცია, დააფუძნა უფასო სამკითხველო, მისი უახლოესი მონაწილეობით აიგო სათეატრო შენობა, გაიხსნა კოოპერატივი, ბანკი და სხვ.

1914 წელს სოციალ-დემოკრატიულმა საოლქო კომიტეტმა მიიწვია თბილისს პარტიულ ჟურნალ-გაზეთების გავრცელების მოსაწყობად, რაც ს. რემონიკემ კარგად შეასრულა – მისი ბეჯი-

თი შრომით მთელ საქართველოს ეფინებოდა ჟურნალ-გაზეთები. გააღო წიგნთსავაჭრო „განათლება“, შექმნა გამომცემლობა, სადაც გამოსცა ჭოლა ლომთათიძის ნაწერები, ივ. ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორია“ და სხვ.

პირველი ესკიზი „დედინაცვალი“ ს. რემონიკემ გამოაქვეყნა 1903 წელს „ივერია“-ში, რომლის შემდეგ სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში თანამშრომლობდა. ორიგინალურ მოთხრობებისა და პიესების წერის გარდა, თარგმნა ან. ჩეხოვის, მ. გორკის, რაბინდრანათ თაგორის და სხვათა ზოგიერთი ნაწარმოები.

მისი ფსევდონიმებია: სილია, ლია, – ა.

ს. რემონიძის ნაწერთა „სილუეტები“ ცალკე გამოიცა ქ. სამტრედიის 1914 წელს, რომელიც ცენზურამ აკრძალა და დაწვა, ხოლო ავტორი, საოლქო სასამართლოს დადგენილებით, ერთი თვით ციხეში (ოზურგეთში) ჩასვეს. მიუხედავად ამისა, მას მწერლობაზე ხელი არ აუღია.

ს. რემონიძის ნაწერები, უმთავრესად, მშრომელი ხალხის, გლეხებისა და მუშების ცხოვრებისა და რევოლუციურ მოძრაობის დამსურათებელია. იგი აღგვიწერს მათ, ვისი ცხოვრებაც უსამართლობისა და სიღატაკის მუხრუჭებშია მოქცეული, გვაცნობს იმას, „რომელიც ერთხელაც არ გამართულა წელში, სიხარული არ უგრძნია“, თავს ევლება ჩვენი ბეჩავი ხალხის იმ ნაწილს, რომელიც არსებულ საზოგადოებრივ უკუღმართი ცხოვრებით ბოლმამორეული შველას რომ ვერსაიდან ხედავს, მხოლოდ შინაურებს შესჩივის.: – „ამას იქით კიდომ იტყვიან, სამართალია ქვეყანაზე!“ გვახედებს იმ ღარიბ-ღატაკთა ოჯახებშიაც, სადაც „მზის სხივი არასოდეს“ არ ჩასულა, სადაც ხშირად შიმშილისაგან შეწუხებული მეზობელი მეზობელს არ ინდობს, ძმა ძმასა ჰკლავს და სხვ. ს. რემონიძეს ღრმად აწამს, რომ მომავალი კარგია, არსებული უკუღმართობა, უსწორმასწორობა მოისპობა: „ერთი დროება არავის შერჩება. ყოველთვის ღარიბ და დაჩაგრულ ხალხისთვის არ იწვიმებს, ერთხელ ჩვენთვისაც გამოიდარებს, ღამეს დღეც მოჰყვება, ასეთია ბუნების წესი“ („თეატრი და ცხოვრება“, 1916, № 37).

ცალკე გამოცემულია:

1. სილუეტები. - ნ. 1. - თბ.: შრომა, 1913 (სტ. ვ. ხარებავა და ვ. ჯუღელისა). - 126 გვ.; 18სმ.;
2. მოთხრობები. - ნ. 1: დედინაცვალი, შეურაცხყოფილი ექიმთან, [და სხვ.] / [წინასიტყვ. ავტ.: მ. წულუკიძე]. - თბ.: გამოცემა კანტორა განათლებისა, 1916 [ყდაზე: 1917] (ვ. რუხაძის სტ.). - 232 გვ.; 20სმ.;
3. მოთხრობები. - ნ. 2 / [წინასიტყვაობის ავტ. ის. მანწკავა]. - ტფ.: წიგნის მაღაზია განათლება, 1925 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 201, [1] გვ.; 17სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. პირველი ალბომი [1905 წელი გურიაში]: პიესა სამ მოქმედებათ. - ტფ.: წიგნის მაღაზია განათლების გამოცემა, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის მე-4 სტამბა). - 47 გვ.; 15სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];

5. საბავშვო მოთხრობები / [ნებადართულია პედაგოგიურ სექციის სარედაქციო კოლეგიის მიერ] / [ყდა და სურათები: ვალერიან სიდამონ-ერისთავისა]. - წიგნი მეორე. - შევსებული და შესწორებული გამოცემა. - ტფ.: წიგნის მაღაზია განათლება-ს გამოცემა, 1925 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტამბა). - 61, [1] გვ.; სურ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
6. ძმები: დრამა ხუთ მოქმედებათ / [გადაკეთებული ავტორისა და კ. თავბერიძის მიერ]. - ტფ.: წიგნის მაღაზია „განათლება“-ს გამოცემა, 1926 (საქ. წით. ჯვრის საზ. სტამბა). - 103 გვ.; 17სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
7. ჩემი ტფილისი: რომანი / ს. რემონიძე. - ტფ.: ავტორის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 104 გვ.; 18 სმ.. - [რეპრესირებული გამოცემა];
8. ადამიანი: პიესა 4 მოქმედებათ / [წინასიტყვაობის ავტ.: შალვა დადიანი]. - ტფ.: ავტორის გა-მა, 1928 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 65, [1] გვ.; 13სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
9. საბავშვო მოთხრობები და პიესები. - ტფ.: ავტორის გა-მა, 1928 (ა./კ. რკინის გზების სტ. ლიტ.). - 86, [01] გვ.; სურ.; 17სმ.;
10. მასწავლებელი: მოთხრობა. - ტფ.: ავტორის გა-მა, 1929 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 94, [III] გვ.; 17სმ.;
11. ეგნატე ნინოშვილი: [მოგონება]. - ტფ., 1930 (ცეკავ-შირის სტ.). - 91, [1] გვ.; 17სმ.;
12. პირველი ლაღუმი (1905 წელი გურიასში): პიესა 3 მოქმედებად. - მეორე გამოცემა. - ტფ., 1930 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 44 გვ.; 16სმ.;
13. История одной жизни: (Учительница). - Тифлис, 1930 (тип. «Цекавшири»). - 104 с.; 18см.. - На обл. рис.. - Обл. отпечатано и лит. полиграфтр.;
14. დამკვრელი რეზო: [მოთხრობა]. - ტფ.: ავტორის გა-მა, 1931 (სახელგამის მე-2 სტ.). - 38, [1] გვ.; 17სმ.. - კანი დასურათებულია. - დაბეჭდილია ნაცრისფერ ქაღალდზე;
15. ზეინაბის ყვერული: [ამბავი]. - ტფ.: სოცკულტურა-ს გა-მა, 1933 (სახელგამი მე-2 სტ.). - 39 გვ.: ავტორის სურ.; 17სმ.;
16. ვაჟიკო და ელიკო. ძვირფასი მეგობრის შიო მღვიმე-ლის ხსოვნას: [საბავშვო მოთხრობა] / [გარეკანი შო-თა თავართქილაძის]. - [ტფ.]: სოცკულტურა-ს გა-მა, 1934 (ცეკავშირის სტ.). - 36 გვ.; 21სმ.;
17. მეფუტკრე ვახტანგი: მოზრდილთათვის / პ/მგ. რედ.: შ. მეგრელიძე. - ტფ.: სახელგამის სას.-სამ. სე-ქტორი, 1935 (სახელგამის სას.-სამ. სექტორის მე-2 სტ.). - 63 გვ.: ილ.; 20სმ.

გამოსცა:

1. ჯავახიშვილი, ი. ქართველი ერის მოკლე ისტორია. - წ. 1: უძველეს დროიდან I ს-მდე ქ. შ.. - ქუთაისი: გამოცემა „განათლება“ ამხანაგობისა, 1917 [კანზე: 1918] (წერ-აკითხვის საზოგადოების ქუთაისის გან-ყოფილების სტ.). - 182, II გვ.; 19სმ.; წ. 2: I-XII ს.. - გა-მოცემა „განათლება“ ამხანაგობისა, 1917 [კანზე: 1918] (სტამბა ი.მ. ხელაძის). - 96 გვ.; 19 სმ.;
2. მანწკავა, ი. ჭოლა ლომთათიძე: (კრიტიკული ეტი-უდი) / ი. მანწკავა; ავტორის წინასიტყვაობით.

- ტფილისი: განათლება, 1925 (ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფ-ტრესტის მე-2 სტ.). - 48 გვ.; 15 სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ქ. ოზურგეთი // კვალი. - 1900. - №5. - გვ. 75-76. - „კვალის“ კორესპონდენციები;
2. მცირე შენიშვნა: (ოზურგეთიდან წერილის გამო) / ბიკენტი ლომთათიძე; თავართქილაძე, სილ.; რუ-სეიშვილი, მ. // ივერია. - 1901. - 31 მაისი. - №115. - გვ. 4;
3. აკროსტიხი: (წარმოდგენილი ს. თავართქილაძისა-გან) // ჯეჯილი. - 1902. - №4. - გვ. 73-74;
4. პატარა ქურდი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1903. - №10. - გვ. 36-41;
5. თავისუფლების პასუხი პროლეტარიატთან: (რუ-სულიდან გადმოკეთებული) // ლახვარი. - 1907. - 19 აპრილი. - №12. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
6. კოოპერატიული საზოგადოებები და პროფესიონ-ალური მოძრაობა: (ებრაული გაზეთებიდან) // ჩვენი კვალი. - 1908. - №22. - გვ. 354-355;
7. პროლეტარის წერილი თავისუფლებასთან: (რუ-სულიდან გადმოკეთებული) // ლახვარი. - 1907. - 14 აპრილი. - №8. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
8. რათა, რისთვის? ნაცნობის ნამბობი (რუსულად) // ისარი. - 1907. - 18 იანვარი. - №11. - გვ. 2-3. - ფელე-ტონი;
9. წერილი ხარბინიდან: (მანჯურია) // ჩვენი გზა. - 1907. - 18 სექტემბერი. - №11. - გვ. 4;
10. წერილი ხარბინიდან // საყვირი. - 1907. - 18 იანვარი. - №3. - გვ. 4;
11. ბ. გ. კირვალაძეა მაბეზლარი!: პასუხის-პასუხი // ცხ-ოვრების სარკე. - 1908. - 8 მაისი. - №14. - გვ. 4; 9 მაისი. - №15. - გვ. 4;
12. მოკლე ბიოგრაფია აკაკი წერეთლისა // აკაკი / გა-მოცემული ალ. გ. ჭელიძე. - თბილისი, 1908. - №1. - გვ. 3;
13. ბ. რედაქტორო! // მომავალი. - 1909. - 18 დეკემბერი. - №94. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
14. დ. ჩოხატაურში გავხსენი... // მომავალი. - 1909. - 2 სექტემბერი. - №6. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. №9. - გვ. 4; №10. - გვ. 4;
15. ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას // ჯეჯილი. - 1909. - №5. - გვ. 58-64;
16. შალვა: [მოთხრობა] // იალქანი. - 1909. - №4. - გვ. 10-13; №5. - გვ. 8-10;
17. დ. ხიდისთავში გავხსენი განყოფილება... // საქმე. - 1910. - 1 სექტემბერი. - №1. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №3, გვ. 1.;
18. პატივცემულო რედაქტორო! ნება მომეცით თქვენი გაზეთის... // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 აპრილი. - №4. - გვ. 4. - წერილი რედაქციის მიმართ;
19. ბედშავი დღე: (ამბავი გურიის ცხოვრებიდან) // სალ-ამური. - 1911. - №9. - გვ. 12-14; №10. - გვ. 13-15;
20. მასწავლებლები: ჩემი შთაბეჭდილებანი (წერილი გურიიდან) // განათლება. - 1911. - №3. - გვ. 182-184;
21. იგი ომშია!..: (ლექსი პროზათ) // თეატრი და ცხ-ოვრება. - 1915. - №23. - გვ. 8-10;
22. ნუ გჯერა!: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №28. - გვ. 3-5;

23. ოჯახის მამა: (სურათი გურიის ცხოვრებიდან) [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 4-7. - დართული აქვს ლ. გუდიაშვილის ნახატები;
24. რას გვერჩით?: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №26 (ქართველ მაჰმადიანთა ნომერი). - გვ. 7-10;
25. ძმა: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №35. - გვ. 3-5;
26. მომილოცინა ახალი წელი!...: (ესკიზი) // განათლება. - 1916. - №1. - გვ. 66-67;
27. ჯარისკაცი: (გურიის ცხოვრებიდან). (დასურათბატებული ლ. გუდიაშვილის მიერ). [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 4-5; №8. - გვ. 4-5; №9. - გვ. 4-5;
28. ძმები: (მოთხრობა) // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 15-37;
29. ჩვენი ყურმა // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1923. - №3-4. - გვ. 11-14;
30. რედაქტორი: [მოთხრობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №13. - გვ. 3-4;
31. მაისობა: [ნოველა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №10. - გვ. 2-4.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ჩეხოვი, ან. ქალები: [მოთხრობა. თარგმანი] სილ. თავართქილაძისა // კვალი. - 1903. - №10. - გვ. 162-164.
2. ტერორი ეკონომიურ ნიადაგზე: (თარგმანი ებრაულ გაზეთიდან) // ჩვენი გზა. - 1907. - 19 ოქტომბერი. - №36. - გვ. 2-3. - სკოლოში რედაქტორის შენიშვნა.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). გაცრეცილი ცხოვრება: [რეცენზია] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 13-14.

რობაქიძე, გრიგოლ ტიტას ძე (1884, 15/X

–) – პოეტი-დრამატურგი, – დედ-მამით სასულიერო წოდებიდან: დედა – შინაური განათლებით, მამა – მღვდელი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფელ სვირში, ქუთაისის მაზრა, 1884 წლის ოქტომბრის 15). საშუალო განათლება მიიღო ქუთაისის სასულიერო სემინარიაში, უმაღლესი – გერმანიაში (ფილოსოფიური ფაკულტეტი) და რუსეთში (იურიდიული ფაკულტეტი). ქართულის გარდა იცის რუსული, გერმანული და ფრანგული ენები. მისი სპეციალობაა – პოეზია და ლიტერატურა, მიმართულება – მოდერნიზმი (აქ შეიტანა საკუთარი სახეც. იხ. წერილი „დაბრუნება მიწასთან“), ფილოსოფიური რწმენა – ინტუიტივიზმი (სუბიექტი რკა-ლგარღვეული კოსმიურ რკალში), მამულიშვილობა ესმის, როგორც სულიერი ამაღლება – განვითარების ერთი საფეხურთაგანი.

პირველი წერილი „სოციოლოგიური ეპიზოდი“ გამოაქვეყნა 1902 წელს („ცნობის ფურცელი“, № 1774).

უცხოეთიდან დაბრუნებისას (1908-1909) თავისი საჯარო ლექციებით (მაგ., „რელიგია მშვენიერებისა“, 1910, 27 მარტი, ოსკარ უაილდის შესახებ. მოკლე შინაარსი: „თეატრი და ცხოვრება“, 1910, № 12, გვ. 14) მწერლობისა და ფილოსოფიიდან შექმნა მჭერმეტყველობის ახალი სახე, ახალი გამოთქმა, საკუთარი სტილი (სწერდა თავისთავადური სტილით. მაგალითად: „იგი ესთეტია და თან თავადი [ამ სიტყვის ნიციშეს მნიშვნელობით]: მას ახასიათებს სილამაზის თავყვანება და თავადური თავაზი. ესთეტიურ სფეროში გამოდის, როგორც შეყვარებული თავადი. ჰო, რა უყვარს ყოველი ხაზი სილამაზისა?! გარნა იგი ქართველი რაინდია და ქართულს ხელოვნებას იგი ავთანდილად ევლინება...“). განსაკუთრებით, ბოლო ხანებში აქვს სხვადასხვა დარგის ნაწარები: ლექსები, დრამები – ერთი ტომი, ესტეტიური ნაკვთები – ორი ტომი და სხვ.

მის წერილთაგან აღსანიშნავია: „პიროვნება და საზოგადოება“ („კვალი“, 1902, № 6, 7, 9), „ოჯახის წარმოშობა და განვითარება“ („კვალი“, 1902, № 10-13), „რა არის მოდა?“ („კვალი“, 1902, № 20), „ორი სურათი“ („კვალი“, 1902, № 25), „ცოტა რამ ისტორიულ მეცნიერებიდან“ („კვალი“, 1902, № 29), „სადარბაზო ბარათი“ (ავტობიოგრაფიისებური. „რუბიკონი, 1923, № 15) და მრავალი სხვ.

დრამაში მოიტანა სრულიად ახალი ყაიდა წერისა და მოქმედების. საერთაშორისო კილოზეა დაწერილი მისი პიესა „მალმტრემ“ (კ. მარჯანიშვილის მიერ რუსთაველის თეატრში 1924 წლის 3 აპრილს დადგმული), თავისებურია მისივე „კარდუ“, „ლონდა“, „ლამარა“, აგრეთვე, რომანი „გველის პერანგი“ (ტფ., 1926) და სხვ.

სთარგმნა ე. ტოლლერის პიესა „ადამიანი მასა“ (დაიდგა რუსთაველის თეატრში, 1922 წლის დეკემბრის 4 და 6).

ივ. გომართელის სიტყვით, „მალმტრემი“ არათუ სრულებით ახალია, დიდი ღირებულების პიესაა მარტო ქართულის საზომით კი არა, ევროპიულის მასშტაბითაც... „მალმტრემი“ არის გადალახვა ყოველგვარი სკოლისა და მიმართულებისა... „აგებულია ერთ მთავარ აზრზე. ეს აზრია – ბურჟუაზიული კულტურის სრული გათახსირება და გადაგვარება...“ დასკვნა ავტორისა ცხადია: ბურჟუაზია და ბურჟუაზიული კულტურა გადაგვარდა და გაიხრწნა; ისინი უკვე განწირულნი არიან ისტორიის მიერ და ანთებული საკირე შთანთქავს მათ. ერთადერთი კლასი, რომელიც იქნება ბურჟუაზიის მესაფლავე, მუშა ხალხია, მაგრამ მუშა ხალხი არ უნდა გაჰყვეს ბურჟუაზიის გზას, არ უნდა დაივიწყოს იდეალი, აბსოლუტი, ე. ი. მიწის სჯული, იყოს მთლიანი, მტკიცე და მაშინ შექმნის ის ნამდვილ ადამიანურს და ამაღლებულ ცხოვრებას ძველის ნანგრევებზე...“. „სამივე პიესაში – ლონდაში, კარდუში, მალმტრემში ავტორს გატარებული აქვს მიწის სჯული“... „ავტორის ენა დახვეწილია, დაწმენდილი, თავისებური და ყოველი სიტყვა მოფიქრებული“ (ივ. გომართელი, „მალმტრემი“, „თეატრი და ცხოვრება“, 1924, № 9, გვ. 2-3).

„გრ. რობაქიძის მალშტრემმა ჩვენი საზოგადოება მძლავრად ამოძრავა... „მაქებარიც, მაძაგებელიც, ორივე ერთნაირად მოდის ზედიზედ თეატრში... მოწინააღმდეგესაც კი მძლავრად იზიდავს მისი სურვილის წინააღმდეგ...“ თუ რამდენად სცენიურია მალშტრემ, ამას ამტკიცებს მისი ხუთჯერ დადგმა ცხრა დღის განმავლობაში... „დახვეწილი, კრიალა ენა – ზოგან ბრინჯაო, ალავ მარმარილო, ზოგან ცინცხალი ნაკადული, – თავისებური, შეკუმშული სტილი, ღრმა აზრი შეზავებული ალავ იუმორით, ალავ ირონიით, დიად პრობლემათა ხლართი, – აი ყველა ეს ერთად აღებული აქანდაკებენ პიესის მალალ ღირსებას... პიესაში „არის მოცემული რამოდენიმე პრობლემა: ფსიქოლოგიური, სოციალური, ფილოსოფიური...“ „პიესა როგორც შინაარსით, ისე ფორმით, აგებულია ახალია“... „პიესის სტრუქტურა მეტად რთულია... მასში შექრილია რამოდენიმე დებულება და ყველა თავისებურად ვითარდება. სინამდვილეს აქ სცელის მოჩვენება, დასაჯერებელს – დაუჯერებელი, რეალურს – ფანტასმაგორია, ტრაგიული და კომუკური ხაზები, იუმორი და ირონია ერთად იშლებიან და ავტორის ნიჭის სიძლიერეც სწორედ აქ არის.“ (ივ. გომართელი, „მალშტრემ“, „თეატრი და ცხოვრება“, 1924, № 10, გვ. 3-4).

მისი მეორე პიესა „ლამარა“ დაიდგა 1926 წლის იანვრის 29 რუსთაველის თეატრში, რომლის შესახებაც ივ. გომართელი ამბობს: „გარეთ რომ გამოვედი, გადახალისება, ახლად შობა ვიგრძენ და უდიდესი სიამაყე განვიცადე. ეს არ იყო ზოოლოგიური პატრიოტიზმი, არამედ ცხადად ხილვა თავისი რასიული მეობისა“... „გრ. რობაქიძე დიდი ადამიანია და უფრო დიდი ქართველი“... მისი „ლამარა არის იშვიათი სილამაზის პოეტური ნაწარმოები, ძლიერი თავისი დედა აზრით, ძლიერი კონსტრუქციით, ძლიერი რიტმით, მომხიბლავი თავისი შინაგანი მუსიკით, დახვეწილი ენით, გამართული სიტყვით“... მისი დედააზრია „ქართველი ერის რასიული მეობა, ანუ როგორც იტყვიან რასიული სული“... „როდის არის ერის ბუნება უფრო ხალასი ავტორის შეხედულებით? როდესაც ერი მიწასთან არის დაკავშირებული, მიწაზე და მკვიდრებული, მინით სუნთქავს, მინის კულტურით საზრდოობს. მინის კულტურა თავისებური გაგებითა აქვს გრიგოლ რობაქიძეს ლონდაში, მალშტრემში და სხვაგან“... „გრიგოლ რობაქიძე მიისწრაფის – ქართული ხელოვნება ევროპიული ხელოვნების საზღვრებში შეიტანოს საკუთარის სახითა და მეობით. ეს არის დიდი ეროვნული და კულტურული საქმე. გრიგოლი გამარჯვებულია“ (ივ. გომართელი, „ლამარა“, „თეატრი და ცხოვრება“, 1926, № 15, გვ. 1-2).

გრ. რობაქიძის ნაწარმოებთაგან გამოცემულია: დრამები (ლონდა, მალშტრემ, ლამარა) (ტფ., 1926), „გველის პერანგი“ (რომანი) (ტფ., 1926) და სხვ.

ცალკე გამოცემულია:

1. აკაკის ქნარი. - თბ.: მიტროფანე ლალიძე, 1916 (ბ. კილადის სტ.). - 24 გვ.; 17 სმ.;

2. გველის პერანგი: რომანი: [მხატვ.: ირ. გამრეკელი]. - ტფ., 1926 (პოლიგრაფტრ. მე-3 სტამბა). - 377, [2] გვ.; 18 სმ.. - დანართი: გრიგოლ რობაქიძის რჩული ნაწერები. - [რეპრესირებული გამოცემა];
3. ლონდა; მალშტრემ; ლამარა: [დრამები]. - ტფ.: სახელგამი, 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 215, [4] გვ.; 18 სმ.. - დანართი: გრიგოლ რობაქიძის რჩული ნაწერები. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. ნიკო ფიროსმანიშვილი = Нико Пиросманишвили = Nico Pirosmanichvily: [ალბომი] ხუთი ფერადი და ორმოცდარვა ერთფერიანი რეპროდუქციით / ტექსტი ტიცინ ტაბიძის, გრიგოლ რობაქიძის, გერონტი ქიქოძის, კირილ ზდანევიჩის და კოლაუ ჩერნიავსკის; [ყდა მხატვარ ე. ბელუხასი; სათ., ასოები და ბოლო სამკაული, ფიროსმანიშვილის სურათების მიხედვით კირილ ზდანევიჩისა]. - ტფ.: საქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 („ზარია ვოსტოკა“-ს სტამბა). - 203 გვ.: in recto პორტრ.; 26 სმ. - ტექსტი ქართ., რუს. და ფრანგ. ენ. პარალელურად. - სამი თავფურცელი. - [რეპრესირებული გამოცემა];
5. ბაქო და ჰაიასტანი: [შთაბეჭდილებანი]. - [ტფ.]: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. 1-ლი სტ.). - 39, [1] გვ.; 18 სმ.;
6. ევანტე ნინოშვილი. - ტფ.: სახელგამი, 1930 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - 20 გვ.; 15 სმ..

მისი წინასიტყვაობით გამოცემა:

1. ყიფიანი, გიორგი. რჩული შაირების კრებული / გიორგი ყიფიანი; გრიგოლ რობაქიძის წინასიტყვაობით. - პარიზი, 1951. - 164 გვ.; 19 სმ.. - თავფ. ქართ. და ფრანგ. ენ..

გამოქვეყნებულია კრებულებში:

1. Софии Георгиевне Мельниковой: Фантастический кабачок 1917-1918-1919: [Сборник] / [Илл. А. Бажбук-Меликова, С. Валишевского, Н. Гончаровой, К. Зданевича и др.]. - Тифлис: 41 градус, 1919 (Тип. Союза городов Республики Грузии). - 191 с., 3 л. ил., 1 л. фронт. ил.; 18 см.. - Загл. обл.: Мельниковой. - Часть текста груз.. - Терентьев А., Крученых И., Зданевич. Доклады, статьи, книги: с. 177-184;
2. Сирбиладзе, Н. И. (Николо Мицишвили). Поэты Грузии: [Сборник] / Сост. Николай Мицишвили [псевд.]. - Тифлис: Гос. изд-во Грузии, 1921. - 49, III с.; 20 см.

გამოქვეყნებულია:

1. Un Camarade. საზოგადოება და მისი განვითარება. // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 29 ივნისი. - №1509. - გვ. 1-3; 3 ივლისი. - №1512. - გვ. 1-3; 19 ივლისი. - №1528. - გვ. 1-3; 25 აგვისტო. - №1563. - გვ. 1-3; 26 აგვისტო. - №1564. - გვ. 1-3; 23 სექტემბერი. - №1590. - გვ. 1-3; 26 სექტემბერი. - №1593. - გვ. 2. - რედაქციის შენიშვნა, რომ ბეჭდავენ „ახალგაზრდა ავტორის წერილის მიუხედავად იმისა, რომ ზოგი საკითხი საკამათოა“;
2. ორი სურათი // კვალი. - 1902. - № 25. - გვ. 404-407;

3. ოჯახის წარმოშობა და განვითარება // კვალი. - 1902. - № 10. - 170-171; № 11. - გვ. 186-187; № 12. - გვ. 202-204; № 13. - გვ. 217-219;
4. პიროვნება და საზოგადოება // კვალი. - 1902. - № 6. - გვ. 101-102; № 7. - გვ. 119-121; № 9. - გვ. 154-156;
5. რა არის მოღვაწე? // კვალი. - 1902. - № 20. - გვ. 327-329;
6. სოციოლოგიური ეტიუდი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 6 აპრილი. - №1774. - გვ. 2-3;
7. ცოტა რამ ისტორიულ მეცნიერებიდან (შტინბერგის წერილის გამო) // კვალი. - 1902. - № 29. - გვ. 471-473;
8. მოწოდება: (წერილი რედაქციის მიმართ): [გერმანიაში მყოფი მიხა დონდუას გაჭირვებული მღვთმარეობა; თხოვნა საზოგადოების მიმართ დახმარების განხილვის შესახებ] // შრომა. - 1906. - 9 იანვარი. - №53. - გვ. 3-4;
9. თქვენის გაზეთის... // ისარი. - 1907. - 8 დეკემბერი. - №271. - გვ. 4;
10. აკაკის ბუნება // აკაკის დღე საქართველოში: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1908. - №1. - გვ. 1-2;
11. აკაკი და ილია: [ნაწყვეტი] // ფასკუნჯი. - 1908. - №5. - გვ. 12;
12. აკაკის იუბილეს გამო // მზე. - 1908. - 13 ოქტომბერი. - №2. - გვ. 2;
13. მცირე განმარტება (წერ. რედ. მიმართ) // ამირანი. - 1908. - 2 ივლისი. - №97. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს მინაწერი: „ჩემი ლექცია „მარქსიზმი და პიროვნება“ თავის დროს დაიბეჭდება და იმედი მაქვს, ჩვენი მარქსისტები მის გარჩევას წერილობით შეუდგებიან. გ. რ.;
14. ზეინაბ: (სიტყვა წარმოთქმული 9 მარტს 1910 წ.) // ერი. - 1910. - №11. - გვ. 6-11;
15. თარის ხმა: (ლექცია) // ფასკუნჯი. - 1910. - №1. - გვ. 76-78;
16. ბარათები: „ოქროს ვერძს“ // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №3. - გვ. 35-36. - ტექსტის ბოლოს ავტორის ფასიმილე;
17. პასუხათ ნ. ჯორჯიკიას // იმერეთი. - 1913. - 28 ივნისი. - № 91. - გვ. 2-3;
18. ფიორდების ასულს: [მოთხრობა] // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 65. - ბარათები. - ტექსტის ბოლოს: ხუთშაბათი, ღამე. - ავტორის ფასიმილე;
19. ვერის ხიდზე: [ლექსი] // ცისფერი ყანები. - ქუთაისი, 1916. - №2. - ჟურნალის გვერდები არ არის დანომრილი;
20. სიმფონიის ნატეხი: ლ. სტალინსკის ასულს. [ჩანახატი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №34. - გვ. 9-10. - ტექსტს დართული აქვს კარიკატურა და გაზ. „სახალხო ფურცელი“ გამოქვეყნებული გრ. რობაქიძის სიტყვები;
21. სირენას სიმღერა: რეჟულიდან „ლალი და ზურმუხტი“. [ლექსი] // ცისფერი ყანები. - ქუთაისი, 1916. - №1. - ჟურნალის გვერდები არ არის დანომრილი;
22. სირენას სიმღერა: რეჟულიდან „ლალი და ზურმუხტი“. [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №12. - გვ.: 6, 8. - ტექსტს დართული აქვს ო. შმერლინგის კარიკატურა;
23. სონეტი ლოცვის: ახალ მხედართ: ვ. გაფრინდაშვილს, პ. იაშვილს, ტ. ტაბიძეს, გ. ტაბიძეს. [ლექსი] // ცისფერი ყანები. - ქუთაისი, 1916. - №2. - ჟურნალის გვერდები არ არის დანომრილი;
24. ლეილა // ლეილა: სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1917. - გვ. 3;
25. ხარბი კატა: (ძღვნად ახალ მხედართ: პაოლო იაშვილს, ზ. გაფრინდაშვილს და რომელი მათთანა). [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №3. - გვ. 7. - ტექსტის ბოლოს: შენიშვნა ლექსზე;
26. დიდი შუადღე: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №2. - გვ. 1;
27. ვასაკა: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №3. - გვ. 41;
28. საქართველოს: [ლექსი] // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 7;
29. უაილდი პარიზში: [ლექსი] // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 9;
30. [განცხადება]: [ხელოვანთა საყურადღებოდ] // კომუნისტი. - 1921. - 28 ივლისი. - №120. - გვ. 2;
31. განმარტებისათვის: [გამოხმაურება რაჟდენ კალაძის წერილზე „ქართული კულტურის კრიზისი“, კომუნისტი №163] // კომუნისტი. - 1922. - 19 ნოემბერი. - №266. - გვ. 3;
32. ნიკოლოზ მინიშვილის პოეზიის საღამო: ხელოვნების სასახლე. სერგიევს ქ.13: განცხადება // კომუნისტი. - 1922. - 2 ივნისი. - №123. - გვ. 4. - ტექსტის ბოლოს: ახალი მწერლობის კავშირის თავმჯდომარე - გრ. რობაქიძე;
33. ნინო ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“. [რეცენზია რუსთაველის თეატრის სპექტაკლზე] // კომუნისტი. - 1922. - 30 მარტი. - №71. - გვ. 4. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
34. ნინო ჩხეიძის გასტროლი: [რუსთაველის თეატრის სპექტაკლი „მარგარიტა გოტიე“] // კომუნისტი. - 1922. - 11 ივლისი. - №156. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
35. პაოლო იაშვილის მოხსენება: [ავრიკელი მწერლის რენე მარანის „ბატულას“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 26 დეკემბერი. - გვ. 3. - წერილის ავტორი სავარაუდოდ არის გრ. რობაქიძე;
36. რუსთაველის თეატრი: [ვინჩენტი მონტის პიესა „გაიუს გრაკი“]: რეცენზია სპექტაკლზე // კომუნისტი. - 1922. - 1 აპრილი. - №73. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
37. რუსთაველის თეატრი: ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის დამნაშავე?“. სეზონის გახსნა: რეცენზია სპექტაკლზე // კომუნისტი. - 1922. - 25 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 4. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
38. რუსთაველის თეატრი: [პიესა „ხანუმა“ დადგმის შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 2 ნოემბერი. - №252. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
39. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია 4-მოქმედებიან კომედიაზე „მადამ სან-ჟენ“]: გ. დავითაშვილის საღამო // კომუნისტი. - 1922. - 11 აპრილი. - №80. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;

40. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „გუშინდელნი“ და „ვარამი“]: შ. დადიანის პიესების მიხედვით // კომუნისტი. - 1922. - 26 ოქტომბერი. - №246. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
41. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „ვიდრე ჰხვალ“] // კომუნისტი. - 1922. - 21 ნოემბერი. - №267. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
42. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „თამარ ცხიერი“]: სპექტაკლის რეჟისორი აკ. ფალავა // კომუნისტი. - 1922. - 4 ნოემბერი. - №254. - გვ. 3-4. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
43. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „უგვირგვინო მეფენი“]: პიესის ავტორი ა. შანშიაშვილი // კომუნისტი. - 1922. - 9 ნოემბერი. - №257. - გვ. 4;
44. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „ციხის საიდუმლო“]: ვალერიან გუნიას საღამო // კომუნისტი. - 1922. - 6 მაისი. - №100. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
45. რუსთაველის თეატრი: [რეცენზია სპექტაკლებზე „ცხვრის წყარო“]: რეჟისორი კოტე მარჯანიშვილი // კომუნისტი. - 1922. - 28 ნოემბერი. - №273. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
46. რუსთაველის თეატრი: [სპექტაკლ „ხანუმა“ შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 4 აპრილი. - №75. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
47. რუსთაველის თეატრი: [შიუკაშვილის პიესა „სიმახინჯე“]: რეცენზია სპექტაკლებზე // კომუნისტი. - 1922. - 11 ნოემბერი. - №259. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
48. რუსთაველის თეატრი: [შიუკაშვილის პიესა „ციცინათელა“]: რეცენზია სპექტაკლებზე // კომუნისტი. - 1922. - 3 მაისი. - №96. - გვ. 4. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
49. სახალხო სახლი: [სოფიო რომანიშვილ-დგებუაძის საღამო]: სპექტაკლი „მადამ X.“ // კომუნისტი. - 1922. - 21 აპრილი. - №87. - გვ. 3. - სავარაუდოდ, წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
50. პასუხად შ. დუდუჩავას: [ექსპრესიონიზმის განმარტების საკითხისათვის] // კომუნისტი. - 1923. - 25 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 4;
51. რუსთაველის თეატრი: [ალისა ქიქოძე-აბაშიძის საღამო] // კომუნისტი. - 1923. - 25 აპრილი. - №92. - გვ. 6. - სავარაუდოდ წერილი ეკუთვნის გრ. რობაქიძეს;
52. რუსთაველის თეატრი: [კრიტიკული რეცენზია ოპერეტაზე „ნატვრის თვალი“]: რეჟისორი კ. მარჯანიშვილი // კომუნისტი. - 1923. - 6 აპრილი. - №77. - გვ. 4. - სავარაუდოდ წერილის ავტორი არის გრ. რობაქიძე;
53. რუსთაველის თეატრი: სალომეი - ოსკარ უაილდის; თარგმანი პაოლო იაშვილის; რეჟისორი ალ. ახმეტელი: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1923. - 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 3. - რეცენზიის ავტორი, სავარაუდოდ არის გრ. რობაქიძე;
54. სადარბაზო ბარათი // რუბიკონი. - 1923. - 23 სექტემბერი. - № 15. - გვ. 2-3;
55. შალვა დადიანი: ანკეტის ფურცელი // რუბიკონი. - 1923. - 4 თებერვალი. - №3. - გვ. 2;
56. შალვა დადიანის იუბილე: [გრ. რობაქიძის სიტყვა] // რუბიკონი. - 1923. - 11 თებერვალი. - №11. - გვ. 4;
57. ვ. ი. ულიანოვ-ლენინი: [მწერლის მიერ აღქმული ლენინის პიროვნება] // კომუნისტი. - 1924. - 29 იანვარი. - №23. - გვ. 3;
58. ქართველ მწერალთა და ხელოვანთა განცხადებანი და დეკლარაციები: [მონოდებები საბჭოთა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობის აუცილებლობაზე ახალი ქვეყნის შენების მიზნით] // კომუნისტი. - 1924. - 13 ივლისი. - №152. - გვ. 2. - შინაარსი: ხელოვნების ყველა მოღვაწეთ, მსახიობებს, მწერლებს, პოეტებს, მხატვრებს, მოქანდაკეთ და მუსიკოსთ! / კ. მარჯანიშვილი; სრულიად საქართველოს ქართველ მსახიობთა ახალი კავშირის დეკლარაცია [ხელს აწერს 48 მსახიობი]; ქართველ ხელოვანთ / ახალ მსახიობთა სექციის საბჭოს მონოდება; „ცისფერ ყანწელების“ განცხადება / განცხადებას ხელს აწერს 14 ყანწელი;
59. თანამემამულეთა მიმართ: [ემიგრანტებისთვის, ქართველთათვის, ყურნალის „ბედი ქართლისა“ მნიშვნელობა, სამომავლო მისია] // ბედი ქართლისა. - პარიზი, 1948. - №2. - გვ. 2-3;
60. საუბარი კარდუსთან: 2. ქართული შაირი // ბედი ქართლისა. - პარიზი, 1948. - №2. - გვ. 7-9;
61. საუბარი კარდუსთან: 3. მზის ხანა ქართველთა: [საკრალური წყობა; დავით აღმაშენებელი] // ბედი ქართლისა. - პარიზი, 1949. - №4. - გვ. 13-17.
62. აკაკი: (ფაქტები და ფიქრები) // ქართული მწერლობა. - 1930. - №1-2. - გვ. 7-15;
63. დავით კლდიაშვილი: [შემოქმედებითი პორტრეტი] // ქართული მწერლობა. - 1930. - №3-4. - გვ. 97-108.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. გოეთე. ბუნება: (პროზა. თარგმანი) გრ. რობაქიძის // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 5 მაისი. - №1799. - გვ. 2;
2. თაგორი, რაბინდრანათ. გიტანჯალი: (მსხვერპლთ-შენიღვანი). [ლექსი] // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №4. - გვ. 51. - სქოლიოში: რედაქციის შენიშვნა. - მთარგმნელის ფაქსიმილი;
3. უაილდი, ოსკარ. სალომე: თარგმანი გრ. რობაქიძისა. დრამა ოსკარ უაილდისა. [პიესა] // შვიდი მნათობი. - 1919. - ოქტომბერი. - №2. - გვ. 36-67.

მის შესახებ:

1. ახალი პეტრიწები // ნიშადური. - 1907. - №16. - გვ. 7;
2. ბ-ნ რობაქიძის ლექციაზე // ისარი. - 1907. - 23 ნოემბერი. - №258. - გვ. 3;
3. გრიგოლ რობაქიძე: [სურათი] // ნიშადური. - 1907. - №16. - გვ. 1;
4. გრ. რობაქიძის ლექცია // ისარი. - 1907. - 21 ნოემბერი. - №257. - გვ. 3-4; 2 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3; 11 დეკემბერი. - №273. - გვ. 2;
5. გრიგოლ რობაქიძის სახალხო ლექცია // ისარი. - 1907. - 9 დეკემბერი. - №272. - გვ. 3;
6. კვირას, 2 დეკემბერს... // ისარი. - 1907. - 27 ნოემბერი. - №261. - გვ. 2-3;

7. კვირას, 9 დეკემბერს... // ცის ნამი. - 1907. - 8 დეკემბერი. - №3. - გვ. 2;
8. კონცერტი და ლექცია // ისარი. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №269. - გვ. 3;
9. ლექცია // წყარო. - 1907. - 10 ნოემბერი. - №12. - გვ. 3;
10. ლექციის გადადება // ისარი. - 1907. - 17 ნოემბერი. - №254. - გვ. 3;
11. მეგობარი. ქუთაისის რამე-რუმე // ნიშადური. - 1907. - №7. - გვ. 15;
12. მიუხედავად იმისა, რომ... // ისარი. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №269. - გვ. 3;
13. მ. ო. ეროვნული იდეალი და იდეალისტური ხრჩოლვა: (ბ-ნ გრ. რობაქიძის ლექციის გამო) // წყარო. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №33. - გვ. 2-3;
14. ოთხშაბათს ამ თვეს... // ისარი. - 1907. - 18 ნოემბერი. - №255. - გვ. 1;
15. ოთხშაბათს... // ისარი. - 1907. - 21 ნოემბერი. - №257. - გვ. 1;
16. ოთხშაბათს, 21 ნოემბერს... // წყარო. - 1907. - 21 ნოემბერი. - №21. - გვ. 1;
17. სალიტერატურო საღამო // ისარი. - 1907. - 30 ნოემბერი. - №264. - გვ. 2;
18. სახალხო უნივერსიტეტი // ისარი. - 1907. - 2 დეკემბერი. - №266. - გვ. 3;
19. ტფილისის საარტიტო საზოგადოების... // ისარი. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №269. - გვ. 1;
20. წრე „იკაროსი“ // ისარი. - 1907. - 5 დეკემბერი. - №268. - გვ. 1;
21. ამ დღეებში ლეიპციგიდან თბილისში... // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 13 მაისი. - №17. - გვ. 3;
22. ახალციხელი, გიორგი (გ. ა-ციხელი). პეტარდები: (კვირიდან კვირამდე). [იუმორისტული მიმოხილვა] // ნიშადური. - 1908. - №49. - გვ. 12-13;
23. ბ-ნ გრ. რობაქიძის ლექცია // ნაპერწკალი. - 1908. - 14 ივნისი. - №16. - გვ. 3-4;
24. ბ. დღევანდელ ლექციის შესახებ // დროება. - 1908. - 4 დეკემბერი. - №14. - გვ. 3-4;
25. გრ. რობაქიძე: (იმის ლექციების გამო). [ახალგაზრდობის ფოტოსურათი] // ნიშადური. - 1908. - №44. - გვ. 9;
26. გრ. რობაქიძისათვის... // მნათობი. - 1908. - №2. - გვ. 6;
27. გრ. რობაქიძის ლექცია // დროება. - 1908. - 30 ნოემბერი. - №11. - გვ. 3; 2 დეკემბერი. - №12. - გვ. 1; 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
28. გუნია, ვალერიან (მონადირე). - ა) ბრძენთა ბრძნული აზრები და პასუხები // ნიშადური. - 1908. - №56. - გვ. 7; ბ) სადღესოფ // ნიშადური. - 1908. - №47. - გვ. 14-15;
29. დღეს, 12 ივნისს... // ნაპერწკალი. - 1908. - 12 ივნისი. - №14. - გვ. 2;
30. ე-ძე, ი. ნეტარი წამი: გრ. რობაქიძის ლექციის გამო // დროება. - 1908. - 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 4. - ფელეტონი;
31. 14 ივნისს მოხდა ადგილობრივ მასწავლებელთა კრება... // ნაპერწკალი. - 1908. - 19 ივნისი. - №20. - გვ. 2;
32. ისო. - ა) ისევ რობაქიძის ლექციის გამო: (წერილი ქუთაისიდან) // ჩვენი კვალი. - 1908. - №21. - გვ. 338-340; ბ) ლექციები ქუთაისში: (ქუთათურის შენიშვნები) // ხომლი. - 1908. - 17 ივლისი. - №4. - გვ. 3; 19 ივლისი. - №6. - გვ. 4; 20 ივლისი. - №7. - გვ. 3;
33. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). - ა) სული და ტვინი // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №16. - გვ. 1-2. - თან ერთვის კარიკატურა: „თფილისელი იკარიელები“. „ტვინი და სული“; ბ) იგავი // ტარტაროზი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - №9. - გვ. 1. - ახლავს კარიკატურა „კუმ ფეხი გამოყო, მეც ნახირ-ნახირაო“; გ) კალენდარი 1909 წლისათვის: იანვარი // ჯოჯოხეთი: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - გა-მოც. 6. - გვ. 2-3; დ) ზავი: [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №15. - გვ. 6-7; ე) არა შეჯდა... // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №40. - გვ. 2-3; ვ) გონს მოდით ქართველებო! // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №34. - გვ. 2; ზ) ისინი მაშინვე მიხვდებიან! // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №13. - გვ. 2; თ) სიტყვა წარმოთქმული პანთეონში თ-დ სოლომონ ზურგიელის საფლავზე ბ-ნი ეშმაკის მიერ: [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №46. - გვ. 2-3; ი) სტუმარი: (Гости из страны!). [მოთხრობა] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №30. - გვ. 2-4. - ტექსტს დართული აქვს ავტორის შენიშვნა; კ) ეროვნული ყრილობა: (შენიშვნები ეშმაკისა). [იუმორი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №49. - გვ.: 1-7, 10-11. - დართული აქვს შ. ქიქოძის კარიკატურა „ლოჟა კათალიკოსისა“;
34. კვირას, 20 სექტემბერს...: [ცნობა ი. ჭავჭავაძის ფონდის გასაძლიერებლად გრ. რობაქიძის მიერ ლექციის ჩატარება] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №19. - გვ. 305;
35. ლექცია // ამირანი. - 1908. - 21 სექტემბერი. - №163. - გვ. 3;
36. ლექცია // დროება. - 1908. - 27 ნოემბერი. - №8. - გვ. 3; 12 დეკემბერი. - №21. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
37. ლექცია ქუთაისში // დროება. - 1908. - 10 დეკემბერი. - №19. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
38. ლექციის აკრძალვა // დროება. - 1908. - 20 ნოემბერი. - №3. - გვ. 2;
39. მესხი, დავით (თომა პუსა). ლექციის შემდეგ: [იუმორი] // ნიშადური. - 1908. - №51. - გვ. 9;
40. ნადიმი // დროება. - 1908. - 12 დეკემბერი. - №21. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
41. ნიკოლაძე, იაკობ. მეგობრული შარჟი: [კარიკატურა] // ნიშადური. - 1908. - №52. - გვ. 16;
42. ნოემბრის პირველ რიცხვებში გრ. რობაქიძე წაიკითხავს თბილისში ლექციას აკაკის შესახებ ქართულ ენაზე: [ცნობა] // ჩვენი კვალი. - 1908. - №22. - გვ. 345;
43. ოთხშაბათს, 21 მაისს... // მწყემსი. - 1908. - №10. - გვ. 11;
44. ორი ლექცია // დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
45. 28 ივნისს, ახალ კლუბის ბაღში... // ამირანი. - 1908. - 1 ივლისი. - №96. - გვ. 3;
46. 22 ივნისს დააპატიმრეს... // ნაპერწკალი. - 1908. - 24 ივნისი. - №24. - გვ. 2;
47. რობაქიძის ლექციები // ამირანი. - 1908. - 10 სექტემბერი. - №153. - გვ. 4;
48. საარტიტო საზოგადოების საკონცერტო დარბაზში... // დროება. - 1908. - 2 დეკემბერი. - №12. - გვ.

- 1; 3 დეკემბერი. - №13. - გვ. 1; 4 დეკემბერი. - № 4. - გვ. 1. - განცხადებები;
49. სამშაბათს, 21 მაისს... // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 18 მაისი. - №22. - გვ. 2;
50. სახაზინო თეატრი // ნაპერწკალი. - 1908. - 11 ივნისი. - №13. - გვ. 1; 2 ივნისი. - №14. - გვ. 1. - განცხადებები;
51. ფასკუნჯი // დროება. - 1908. - 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 4;
52. შვარცი. ცოტა რამ მარქსის დიალექტიკაზე // ხომლი. - 1908. - 12 აგვისტო. - №25. - გვ. 2-3;
53. 7 დეკემბერს გამოვიდა ალმანახი „აკაკის დღე საქართველოში“: [ცნობა] // მწყემსი. - 1908. - №23. - გვ. 13;
54. შმერლინგი, ოსკარ (О. И. ШЛИНГ). – ა) მარქსიზმი და გრ. რობაქიძე: [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №36. - გვ. 1; ბ) ჯამბაზი ლექტორი: (მოგონება). [კარიკატურა გრიგოლ რობაქიძეზე] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №2. - გვ. 9. - კარიკატურას ახლავს იუმორისტული ტექსტი ვაჟა-ფშაველას და გოეთეს შედარებით; გ) ტერიტორია: [კარიკატურა გრ. რობაქიძეზე] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №15. - გვ. 1;
55. ცნობილ ლექტორის ბ-ნ რობაქიძის უკანასკნელი ლექციის... // ნაპერწკალი. - 1908. - 1 ივლისი. - №30. - გვ. 4;
56. ჯაფარ-ფაშა. აკაკის დღე ქუთაისში // დროება. - 1908. - 17 დეკემბერი. - №25. - გვ. 2. - აკაკის იუბილე;
57. ჯ-შვილი, არ. ს. - დემოკრატების სკოლები // ამირანი. - 1908. - 13 აგვისტო. - №132. - გვ. 2-3;
58. აბაშიძე, კიტა. – ა) სალიტერატურო მიმოხილვის მაგერი // დროება. - 1909. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2-3; ბ) სალიტერატურო მიმოხილვა // დროება. - 1910. - 5 იანვარი. - №3. - გვ. 2-3; 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
59. ადგილობრივი პრესა // ჩვენი ხმა. - 1909. - 4 იანვარი. - №3. - გვ. 1-2;
60. ახალი ამბები: გრ. რობაქიძის ლექცია // ფასკუნჯი. - 1909. - №10. - გვ. 16;
61. ბ. ლევან ყიფიანი და გრ. დიასამიძე // ივერია. - 1909. - 2 თებერვალი. - №5. - გვ. 4;
62. ბარამიძე, ლეო (Rigorigste). გამოძახილი // იალქანი. - 1909. - №1. - გვ. 12-13. - პატარა ფელეტონი;
63. ბ-ნ რობაქიძის ლექციები // დროება. - 1909. - 11 მარტი. - №55. - გვ. 3-4;
64. გაუგებრობის ასაცდენად // ჩანგი. - 1909. - 19 ივლისი. - №14. - გვ. 3;
65. გრ. რობაქიძე... // ივერია. - 1909. - 16 მარტი. - №11. - გვ. 3;
66. გრიგოლ რობაქიძის ლექცია // ფონი. - 1909. - 11 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3;
67. (დამსწრე). ლექცია ნიკოლოზ ბარათაშვილზე // მომავალი. - 1909. - 27 ოქტომბერი. - №50. - გვ. 3;
68. ეშმაკი. ეშმაკის ინტერვიუ გრიგოლ რობაქიძესთან // მათრახი და სალამური. - 1909. - №17. - გვ. 2-3;
69. იალქალი // ივერია. - 1909. - 16 მარტი. - №11. - გვ. 3;
70. ი. ხონი.: 26 აპრილს, აქ გადაიხდიან... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 12 აპრილი. - №32. - გვ. 4;
71. კაფე. ქალ. ოზურგეთი // ჩვენი აზრი. - 1909. - 14 ივნისი. - №38. - გვ. 4;
72. -კი. სქესი და სიყვარული: (არსი შინაგანი გრ. რობაქიძის ლექციისა. 27 ოქტ.). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №22. - გვ. 1-2. - ლექსს ახლავს კარიკატურა;
73. „ლექტორი გრ. რობაქიძე ადგილობრივ საკრებულოს დარბაზში“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 16 მაისი. - №14. - გვ. 4;
74. ლექცია თფილისში // ვარსკვლავი. - 1909. - 17 ოქტომბერი. - №17. - გვ. 2;
75. ლექცია // მომავალი. - 1909. - 9 ოქტომბერი. - №35. - გვ. 3;
76. ლექცია ქუთაისში // ფონი. - 1909. - 22 სექტემბერი. - №12. - გვ. 2;
77. ლექციები // ჩვენი აზრი. - 1909. - №8. - გვ. 3;
78. მასკა. ორი ეშმაკი: [ქველმოქმედება] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №21. - გვ. 10-11;
79. მეგრელი, დუტუ. გრ. რობაქიძის ლექციების გამო: (წერილი რედაქციის მიმართ) // დროება. - 1909. - 25 მარტი. - №67. - გვ. 2-3;
80. მ-ლი, ვლ. გრიგოლ რობაქიძის ლექციების გამო: „როგორც ქუხს, ისე არ წვიმს“ // ჩვენი აზრი. - 1909. - 26 მაისი. - №21. - გვ. 4;
81. მწერლობისა და ხელოვნების გარშემო // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული ალმანახი. - 1909. - №6. - გვ. 8;
82. 27 ოქტომბერს... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 29 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 4;
83. 20 ოქტომბერს ქართულ თეატრში... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 11 ოქტომბერი. - №4. - გვ. 2;
84. საიდუმლო საუბარი // ჩვენი სალამური: იუმორისტული ალმანახი. - 1909. - №1. - გვ. 14-15;
85. სამშაბათს ამა ოქტომბრის... // მომავალი. - 1909. - 25 ოქტომბერი. - №49. - გვ. 1. - იგივე ტექტი იხ. ამავე გაზ. №50, გვ. 1;
86. სამშაბათს, ამა ოქტომბრის 27-ს... // მომავალი. - 1909. - 23 ოქტომბერი. - №47. - გვ. 1. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზეთის №48, გვ. 1; №49, გვ. 1; №50, გვ. 1;
87. ტფილისი: გრ. რობაქიძის ლექცია ქუთაისში // დროება. - 1909. - 17 მარტი. - №60. - გვ. 3;
88. ტფილისი: გრ. რობაქიძის ლექციები // დროება. - 1909. - 11 მარტი. - №55. - გვ. 3;
89. ტფილისი: რობაქიძის ლექცია // დროება. - 1909. - 26 თებერვალი. - №44. - გვ. 3;
90. ტფილისი: ქართული წარმოდგენა // დროება. - 1909. - 10 მარტი. - №54. - გვ. 3;
91. ფირცხალავა, სამსონ (სიტყვა). დღიური // ფასკუნჯი. - 1909. - №11. - გვ. 13;
92. ფოთი // მომავალი. - 1909. - 30 დეკემბერი. - №102. - გვ. 3;
93. ქალთა წრემ... // მომავალი. - 1909. - 21 ოქტომბერი. - №45. - გვ. 3;
94. ქართველი ინტელიგენციის ერთი ჯგუფი... // ივერია. - 1909. - 16 მარტი. - №11. - გვ. 3;
95. ქართული თეატრი // მომავალი. - 1909. - 29 ოქტომბერი. - №52. - გვ. 4;
96. ქუთაისი: გრ. რობაქიძის ლექცია // დროება. - 1909. - 21 მარტი. - №64. - გვ. 3;

97. შაბათს, 24 ოქტომბერს, 1909 წ. გაიმართება სა-ჯარო ლექცია ქართულად... // სახალხო გაზეთი. - 1909. - 22 ოქტომბერი. - №7. - გვ. 1;
98. შაბათს, 7 ნოემბერს... // მომავალი. - 1909. - 12 ნოემბერი. - №64. - გვ. 3;
99. შოლტი. გრ. რობაქიძის დღიურიდან // მათრახი და სალამური. - 1909. - №22. - გვ. 5;
100. ხელი. ბ. გ. რობაქიძის ლექცია // შინაური საქმეები. - 1909. - №31. - გვ. 13-14;
101. „ხუთშაბათს, 14 მაისს გრიგოლ რობაქიძემ“... // ჩვენი აზრი. - 1909. - 20 მაისი. - №16. - გვ. 3;
102. ხუთშაბათს, 5 მარტს, 1909 წ. გრიგოლ რობაქიძე...: [განცხადება] // დროება. - 1909. - 3 მარტი. - №48. - გვ. 1;
103. „ანფისას“ გასამართლება // ფონი. - 1910. - 31 იანვარი. - №5. - გვ. 2; 14 თებერვალი. - №7. - გვ. 2;
104. ბაქრაძე, ვლ. – ა) არჩილ ჯორჯაძის წერილის გამო // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 11 აპრილი. - №10. - გვ. 2-3; ბ) პასუხი ბ-ნ რობაქიძეს // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 4 აპრილი. - №4. - გვ. 2-3;
105. გასამართლება // დროება. - 1910. - 10 იანვარი. - №7. - გვ. 3;
106. გრიგოლ რობაქიძის ლექცია // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №12. - გვ. 14;
107. გრიგოლ რობაქიძის ლექცია // ფონი. - 1910. - 21 თებერვალი. - №8. - გვ. 4; ხალხი. - 1910. - 22 მარტი. - №12. - გვ. 2;
108. გრიგოლ რობაქიძის ლექციამ ჩვეულებრივად ჩაიარა // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №14. - გვ. 16;
109. დეპეშები ქუთაისიდან: („ანათემას სააგენტო“) // მათრახი და სალამური. - 1910. - №8. - გვ. 9;
110. ზეინაბის მეორედ გასამართლება მოხდება ქუთაისში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №16. - გვ. 16;
111. ზინა. ზეინაბის გასამართლება // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 11 აპრილი. - №10. - გვ. 4;
112. კარიკატურა // დროება: სურათებიანი დამატება. - 1910. - 4 აპრილი. - №14. - გვ. 4;
113. ლიტერატურული საღამო // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 8 მაისი. - №2. - გვ. 4; ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 7 მაისი. - №29. - გვ. 2; 8 მაისი. - №30. - გვ. 3;
114. როგორც გავიგეთ, „ანფისას“ გასამართლებაში... // ფონი. - 1910. - 10 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
115. სალიტერატურო საღამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №13. - გვ. 14;
116. ქართული სალიტერატურო საღამო // ხალხი. - 1910. - 12 აპრილი. - №15. - გვ. 2;
117. [ღვალაძე, ევგენი] (ახალგაზრდა). ბ. რობაქიძის სალიტერატურო საღამო და ი. გომართელის გამოსვლა // მოგზაური. - 1910. - 16 მაისი. - №5. - გვ. 11-13;
118. შაბათს, 8 მაისს, 1910 წ. გრიგოლ რობაქიძე გამართავს...: [განცხადება] // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 28 აპრილი. - №21. - გვ. 1; 1 მაისი. - №24. - გვ. 1; 4 მაისი. - №26. - გვ. 1;
119. შაბათს, 8 მაისს... // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 8 მაისი. - №2. - გვ. 1; 11 მაისი. - №4. - გვ. 3;
120. ცისკარი. ლიტერატურული საღამო: 8 მაისი 1910 წ. ქართული თეატრი // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №19. - გვ. 12-14;
121. ქყონია, ვალ. (შხანკოლა). ლექტორი მატრაკვეცაძე: [იუმორი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №25. - გვ. 8-9;
122. ხობობი. სახალხოლო მილოცვები: [იუმორისტული ლექსები] // შინაური საქმეები. - 1910. - №1. - გვ. 8-9;
123. გრამაფონი. საპატიო წერილი გრ. რობაქიძეს // ნემსი: ალმანახი ი. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 2;
124. თფილისი 1 იანვარი, 1911 წლისა // ეშმაკის მახე. - 1911. - №1. - გვ. 2;
125. 10 ივლისიდან დაიწება ტურნე რობაქიძის და გრიშაშვილის... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
126. გვირგვინი: ძვირათ გამოვა... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 79-80;
127. გრ. რობაქიძე იწვევს კამათში... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
128. კაკაბაძე, ვ. გრ. რობაქიძის ლექციის გამო (წერილი ხონიდან) // იმერეთი. - 1913. - 21 ივნისი. - №85. - გვ. 2;
129. კვირას 23 ივნისს ქუთაისის თეატრში... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
130. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: გრ. რობაქიძე მართავს... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 15;
131. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: გრიგოლ რობაქიძემ დასწერა... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №4. - გვ. 64;
132. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: დღეს ქალაქის თეატრში... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №4. - გვ. 64;
133. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: როგორც გადმოგვცემენ... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №3. - გვ. 48;
134. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: ქუთაისში რობაქიძე... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №3. - გვ. 48;
135. „ოქროს ვერძის“ ქრონიკა: ცნობილი ლექტორი გრ. რობაქიძე... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 15;
136. რაჭველების ერთი ჯგუფი სთხოვს... // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
137. რუსთაველის საღამო ქუთაისში // ოქროს ვერძი. - 1913. - №5. - გვ. 80;
138. ჯორჯიკია, ნიკოლოზ. – ა) ფილოლოგია და... ბატონი რობაქიძის ლექცია // იმერეთი. - 1913. - 19 ივნისი. - №83. - გვ. 3; ბ) ლექციიდან ლექტორისადმი ანუ ბატონ რობაქიძის პოლემიკური „სიღინჯე“ // იმერეთი. - 1913. - 27 ივნისი. - №90. - გვ. 1-4. - გრ. რობაქიძის საპასუხო წერილი იხ.: „იმერეთი“, 1913, 28 ივნისი, №91, გვ. 2-3;
139. გედევანიშვილი, ი. სინათლის „დამსამარებელს“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №18. - გვ. 3-4;
140. გრიგოლ რობაქიძე კოტე მესხის გარდაცვალების შესახებ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 16;
141. სუსხიანი ამბები // ლახტი. - 1914. - №19. - გვ. 8;
142. აკაკი რუსულაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 16;
143. ახალი კლუბი კვირას, 4 იანვარს გაჰმართავს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №1. - გარეკანის მეორე გვერდი;
144. ახალი კლუბი კვირას, 25 იანვარს 1915 წ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №4. - გარეკანის მეორე გვერდი;

145. გიგაური-გაბაევი-გაბაონელი, ნატ. სიზმარი: აკაკის გარდაცვალების გამო // ახალი მათრახი. - 1915. - №6. - გვ. 5-6. - ნატ. გიგაური-გაბაევი-გაბაონელის მოგონებას თან ახლავს ეშმაკის შენიშვნები. - ტექსტს დართული აქვს ო. შმერლინგის ნახატი;
146. დრამ. საზ. გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №2. - გვ. 16;
147. ვაჟა-ფშაველას საღამომ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 16;
148. ი-ლი. აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდი // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №11. - გვ. 14;
149. იმედაშვილი, იოსებ (უსავანო; მონაწილე). - ა) კ. დ. ბალმონტის პატივსაცემლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 14-15; ბ) ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზ-ბის თაოსნობით... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 16; გ) ხარფუხის საზ. კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №52. - გვ. 14-15; დ) აკაკის ხსოვნის საღამომ // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №5. - გვ. 15; ე) „განათლების“ საზოგადოებამ თამარობას... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 14-15; ვ) რუსეთის მგოსნის ვ. ა. ბრიუსოვის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №3. - გვ. 15;
150. ლარი. პატარა ფელეტონი: როლების განაწილება // ახალი მათრახი. - 1915. - №5. - გვ. 2-3. - წერილს დართული აქვს ო. შმერლინგის ნახატი;
151. მ-ე. ვაჟა ფშაველას საღამომ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №22. - გვ. 15;
152. ქართ. დრამ. დასის მიერ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №50. - გვ. 15;
153. ქართ. დრამ. დასმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 16;
154. წ-რი. სალიტერატურო დილა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 14;
155. ალ. ივ. სუმბათაშვილის პატივსაცემლად... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №21. - გვ. 16;
156. გოზინაი // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №10. - გვ. 3;
157. კაბარე: [განცხადება] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №13. - გარეკანის მეოთხე გვერდი;
158. კერძო მიწერ-მოწერა // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №14. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს: შენი კეთილის მსურველი ბუზანკალი. - რედაქციის შენიშვნა სქოლიოში;
159. მიტ. ლალიძემ გამოსცა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 15;
160. ტაბიძე, ტ. ცისფერი ყანწები // ცისფერი ყანწები. - ქუთაისი, 1916. - №1. - ჟურნალის გვერდები არ არის დანომრილი;
161. ქართ. საისტ. -საეთნოგრ. საზ-ის გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №52. - გვ. 14;
162. შენგელია, ლ. ა. სინათლე როგორც ფსიხოლოგიური ნაწარმოები: (მოკლე კრიტიკული განხილვა) // სხივი. - 1916. - გვ. 106-119;
163. ესთეტიკის მოყვარულთა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №45. - გვ. 16;
164. ქართველთა და მაჰმადიანთა საკითხი: [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №4. - გვ. 8;
165. გაფრინდაშვილი, ვალერიან. სონეტის პრობლემა // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 18-20;
166. გ., ვ. მხატვრული მატრიანე: ქუთაისში გამოვიდა მოწაფეთა... // მეოცნებე ნიამორები. - 1919. - №1. - გვ. 22-24;
167. ლანი, ლიენა. „მეოცნებე ნიამორები“ // თოლაბულისის სარტყელი. - 1919. - №1. - გვ. 14;
168. სამხატვრო მატრიანე // სმარავდი / რედაქტორი ვ. გორგაძე. - 1919. - №1. - გვ. 12;
169. ს. პოეტური ფელეტონები // თოლაბულისის სარტყელი. - 1919. - №1. - გვ. 15. - ნელი ხაზები;
170. ნალენჯიხელი, ტ. სონეტი: გრიგოლ რობაქიძეს [ლექსი] // კრონოსის სარკე. - 1919. - №1. - გვ. 2;
171. ახალი მწერლობის კავშირის ესთეტიკური საღამოების სეზონის გახსნა: საღამომ გაიმართება ვაჟა-ფშაველას სახელით: [ვაჟას შემოქმედებაზე მოხსენებებს წაიკითხავენ პაოლო იაშვილი, გრიგოლ რობაქიძე, ვახტანგ კოტეტიშვილი, შალვა აფხაიძე, ტიცინან ტაბიძე] // კომუნისტი. - 1922. - 3 ნოემბერი. - №253. - გვ. 4;
172. ახალი მწერლობის კავშირის წვერთა საზოგადო კრება: [თავმჯდომარის და გამგეობის არჩევა, მზადება პოეზიის დღისათვის]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1922. - 25 აპრილი. - №90. - გვ. 3;
173. გრიგოლ რობაქიძის ახალი მისტერია „ვაზის ჯვარი“: გრიგოლ რობაქიძემ დასწერა ახალი პიესა-მისტერია „ვაზის ჯვარი“: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1922. - 12 მაისი. - №106. - გვ. 2;
174. გრიგოლ რობაქიძის მოხსენება: [ხელოვანთა სასახლეში ახალი მწერლების კავშირის საღამომზე 3 დეკემბერს]: [რუბრიკა - ხელოვნება] // კომუნისტი. - 1922. - 2 დეკემბერი. - №277. - გვ. 3;
175. თათბირი ქართული თეატრის შესახებ: [კრიზისი ქართული დრამისა] // კომუნისტი. - 1922. - 15 ნოემბერი. - №262. - გვ. 3;
176. კალაძე, რ. - ა) ქართული კულტურის კრიზისი: განსაკომის კაბინეტში მომხდარი სათეატრო თათბირის გამო: [გამოხმაურება] // კომუნისტი. - 1922. - 16 ნოემბერი. - №263. - გვ. 2; ბ) ჩვენი ძველი კულტურის ნიშნები: [ქართული თეატრის შესახებ კოტე მარჯანიშვილის მოხსენების გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 22 ივნისი. - №141. - გვ. 3-4;
177. ლონდა ფრანგულად: გრიგოლ რობაქიძის „ლონდა“ პოეტმა სერგეი რაფალოვიჩმა გადათარგმნა ფრანგულად: ქრონიკა // კომუნისტი. - 1922. - 12 მაისი. - №106. - გვ. 2;
178. საღამომ კაფე ალენსში ავადმყოფი პოეტების სასარგებლოდ: ხელოვნება: [29 ივნისს დანიშნული საქველმოქმედო საღამოს ჩატარების შესახებ] // კომუნისტი. - 1922. - 23 ივნისი. - №140. - გვ. 3;
179. ხელოვნება: [წერილები] // კომუნისტი. - 1922. - 29 ნოემბერი. - №274. - გვ. 3;
180. ხუნდაძე, ს. განმარტებისათვის: რ. კალაძის წერილის გამო: [გამოხმაურება ვაზ. კომუნისტის №263-ში გამოქვეყნებულ წერილზე „ქართული კულტურის კრიზისი“] // კომუნისტი. - 1922. - 17 ნოემბერი. - №264. - გვ. 3;
181. ახალი მწერლობის ანთოლოგია: [ინფორმაცია გამოცემის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 18 მაისი. - №108. - გვ. 4;

182. ახალი მწერლობის კავშირი: [ხელოვანთა სასახლეში შემდგარი კავშირის სხდომის შესახებ]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 13 თებერვალი. - გვ. 4;
183. ახალი მწერლობის პოეზიის დღე: [6 მაისს ჩატარებული ახალი მწერლობის „პოეზიის დღის“ სადღესასწაულო საღამო]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 8 მაისი. - №102. - გვ. 4;
184. გაზეთი რუბიკონი: [საქართველოს ახალი მწერალთა კავშირის მე-12 ნომრის გამოცემასთან დაკავშირებით, მიძღვნილი პოეტ სანრო ცირეკიძის ხსოვნისადმი]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1923. - 3 ივლისი. - №150. - გვ. 4;
185. გრიგოლ რობაქიძის საღამო: დღეს, რუსთაველის თეატრში გაიმართება გრიგოლ რობაქიძის დიდი საღამო. წარმოდგენილი იქნება მისივე პიესა-მისტერია „ლონდა“: [საღამოში მონაწილეობას მიიღებენ ცნობილი მუსიკოსები, მსახიობები მწერლები]: [ანონსი] // კომუნისტი. - 1923. - 29 აპრილი. - გვ. 4;
186. გრიგოლ რობაქიძის საღამო: [ინფორმაცია-ანონსი საღამოს გამართვის შესახებ 28 აპრილს რუსთაველის თეატრში სინტერესო პოგრამით] // კომუნისტი. - 1923. - 26 აპრილი. - №93. - გვ. 4;
187. გურჯიანცი, ივ. ან. აუტორიანის მოხსენება ახალი ქართველი მწერლების შესახებ: [სომხური ხელოვნების სახლში - ჰიარტუნში გამართული დისკუსიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 5 აპრილი. - №76. - გვ. 4;
188. დამსწრე (კაკაბაძე, მეთოდე). ქართული თეატრის ბედი: [ხელოვნების სასახლეში გამართული საჯარო სხდომის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 21 ივნისი. - №140. - გვ. 4;
189. დუდუჩავა, შ. - ა) მისტიციზმი ქართულ პოეზიაში: [სიმბოლიზმის და პროლეტარული მწერლობის პარალელური მიმოხილვა] // კომუნისტი. - 1923. - 22 აპრილი. - №90. - გვ. 2; ბ) მისტიციზმი ქართულ პოეზიაში: ქართველი სიმბოლისტები // კომუნისტი. - 1923. - 15 აპრილი. - №84. - გვ. 4; გ) პასუხის პასუხად გრიგოლ რობაქიძეს: [საპასუხო წერილი ექსპესიონიზმის განმარტების საკითხში] // კომუნისტი. - 1923. - 26 ოქტომბერი. - №247. - გვ. 4; 28 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 4; დ) ღია წერილი გრიგოლ რობაქიძეს: [ექსპრესიონიზმის განმარტებაში დაშვებული შეცდომის გამო] // კომუნისტი. - 1923. - 24 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 4;
190. ლონდა: [ინფორმაცია რუსთაველის თეატრში გრიგოლ რობაქიძის მისტერიის „ლონდას“ მესამედ წარმოდგენის შესახებ კ. მარჯანიშვილის დადგმით] // კომუნისტი. - 1923. - 4 მარტი. - №50. - გვ. 4;
191. ხელოვანთა სასახლე: 21 იანვარს ხელოვანთა სასახლეში გაიმართება ახალი მწერლობის მორიგი საჯარო სხდომა. გრიგოლ რობაქიძე წაიკითხავს მოხსენებას „გოეტჰეს აერცეპცია“ // კომუნისტი. - 1923. - 18 იანვარი. - №13. - გვ. 3;
192. „ბარნიკადების“ გამოსვლა: [ტიციან ტაბიძის რედაქტორბით გაზეთ „ბარნიკადის“ პირველი ნომრის გამოსვლის შესახებ]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1924. - 7 იანვარი. - №6. - გვ. 4;
193. ბახტაძე, ვ. პროლეტარულ რევოლუციის გაბედული ბოიკოტი გაზეთ „ქართულ სიტყვაში“ და ჟურნალ კავკასიონში: [გამოცემების ანტირუსული და ანტისაბჭოთა მიმართულების გამო] // კომუნისტი. - 1924. - 1, 3 ივნისი. - №124-125. - გვ. 2;
194. გომართელი, ივანე. - ა) მალშტრემი // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №9. - გვ. 2-3; №10. - გვ. 3-4; ბ) ლამარა // თეატრი და ცხოვრება. - 1926. - №15. - გვ. 1-2;
195. დადიანი, შ. (შ. დ.). მალშტრემი: გრ. რობაქიძის ახალი პიესა // კომუნისტი. - 1924. - 5 მაისი. - №100. - გვ. 5;
196. ლელი (მეტრეველი ლევან). - ა) მალშტრემი: სახელმწიფო აკადემიური დრამა: [რეცენზია სპექტაკლზე „მალშტრემი“] // კომუნისტი. - 1924. - 31 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 3; ბ) სახელმწიფო აკადემიური დრამა: [გრიგოლ რობაქიძის პიესა „მალშტრემი“] // კომუნისტი. - 1925. - 21 ნოემბერი. - №268. - გვ. 5;
197. ხელოვნება: სახელმწიფო დრამა: [გრიგოლ რობაქიძის მალშტრემი რუსთაველის თეატრის სცენაზე 28 ოქტომბრიდან]: [ინფორმაცია] // კომუნისტი. - 1924. - 25 ოქტომბერი. - №245. - გვ. 1;
198. სკამი №107. გრ. რობაქიძის დრამა „ლამარა“ // კომუნისტი. - 1926. - 31 იანვარი. - №24. - გვ. 6;
199. ახმეტელი, ალ. ქართული სახელმწიფო დრამის მომავალი სეზონის პერსპექტივები: საუბარი მთავარ რეჟისორთან და სამხატვრო ნაწილის გამგესთან ა. ახმეტელთან // კომუნისტი. - 1928. - 7 აგვისტო. - №181. - გვ. 4;
200. სრულიად საქართველოს მწერალთა მე-2 ყრილობა: [მასალები ყრილობის მუშაობის შესახებ. 6-15 მარტი] // კომუნისტი. - 1928. - 6-11 მარტი. - №54-59. - გვ. 2; 14-15 მარტი. - №60-61. - გვ.: 2, 5ბ. - მომხსენებლები: ამხ. ფ. მახარაძე, ამხ. თოხაძე, ამხ. ს. თოდრია, გერ. ქიქოძე (არიფონის ჯგუფი), პ. იაშვილი (ცისფერი ყანების ჯგუფი), ბ. ჟღერტი (მემარცხენეობის ჯგუფი), ბ. ბუაჩიძე (პროლეტ. მწერალთა ასოც.), არ. ჭუმბაძე (ქართული აკადემიური მწერლობა);
201. ბახტაძე, ვ. ქართული მხატვრული პროზა 1928 წელში: გრიგოლ რობაქიძე, დემნა შენგელაია, კ. გამსახურდია, მიხეილ ჯავახიშვილი, არისტო ჭუმბაძე, აკაკი პაპავა, ელიზბარ პოლუმორდვიანი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, სტეფანე კასრაძე, ლეო ქიაჩელი // კომუნისტი. - 1929. - 1-6 იანვარი. - №1-4. - გვ. 3;
202. გორდეზიანი, ბ. - ა) გრიგოლ რობაქიძის „უდეგა“: [რუსთაველის თეატრის სცენაზე] // კომუნისტი. - 1929. - 24 თებერვალი. - №45. - გვ. 5; ბ) წითელი არმიის ქართული თეატრი: [სპექტაკლი „პირველი ცხენოსანი“] // კომუნისტი. - 1931. - 26 მარტი. - №69. - გვ. 4;
203. რუსთაველის თეატრის გასტროლი მოსკოვში // კომუნისტი. - 1930. - 29 ივნისი. - №149. - გვ. 1;
204. მუშიშვილი, გრ. გველის პერანგოსანი: [გრიგოლ რობაქიძის „გველის პერანგის“ განხილვა] // კომუნისტი. - 1933. - 22 აგვისტო. - გვ. 2; 1933. - 10 მაისი. - №107. - გვ. 2.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფიული ცნობა;

- სპანიოლი, შ. (ბუაჩიძე, შ.) ქართული თეატრი: „ადა-მიანი მასა“, ე. ტოლერის, თარგ. გრ. რობაქიძის, დადგმა მ. ქორელისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1923. - № 1. - გვ. 14-15;
- რადიანი, შალვა. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 231-232.

რობაქიძე, სერგო ისიდორეს ძე (1869 – 1934) – პედაგოგი, – მასწავლებელთა პოლიტიკური გაფიცვის ერთ-ერთი მომწყობი და ხელმძღვანელთაგანი, – ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელი, მთარგმნელი და სახელმძღვანელოს შემდგენი.

1905 წლის დასაწყისში დასავლეთ საქართველოს მასწავლებელთა კრებას ხელმძღვანელობდა, მარტის 24 ქუთაისში გამოაცხადა მასწავლებელთა პოლიტიკური გაფიცვა და სკოლებში მეცადინეობა შეწყვიტა.

შეადგინა და ცალკე გამოცემულია:

- სამშობლოს აღწერა: საქ. გეოგრაფიის სახელმძღვ. სურათებით და კარტით / შედგენილი ქუთაისის ქართ. გიმნაზიის მასწავლებლის ს. რობაქიძისაგან. - ქუთაისი: თ. მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა, 1912 (იოსებ მ. ხელაძის სტ.). - IV, 112 გვ.: ილ., რუკა; 20სმ.; გამოცემა მე-2. - ქუთაისი, 1914 (ი. ხელაძის სტ.). - 112 გვ.: რუკა; 20სმ.; გამოცემა მე-3. - ქუთაისი: დასავლეთ საქართველოს სახალხო მასწავლებელთა კავშირის გამოცემა, 1917 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - თავფურც., II, 112 გვ.: ილ. [1] ჩართ. ფურც. რუკა; 21სმ.; მე-4 გამოცემა. - ქუთაისი: წიგნის გამომცემლობა სკოლა, 1918. - 80 გვ.: ილ.; 20 სმ.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

- გორკი, მაქსიმ. – ა) მოთხრობა: (თარგმანი რუსულიდან) // ივერია. - 1900. - 26 სექტემბერი. - №209. - გვ. 2-3; 4 ოქტომბერი. - №215. - გვ. 1-3; ბ) წითელი ვასილი: მოთხრობა მ. გორკისა [თარგმანი] ს. რობაქიძისა // კვალი. - 1901. - №34. - გვ. 760-762; №35. - გვ. 779-781; №36. - გვ. 794-797; გ) მოთხრობანი / თარგმანი ს[ერგო] რობაქიძისა. - Кутаись: გამოცემა ალ. არაბიძისა, 1902 (тип. В. Чиладзе и Ко.). - 83 გვ.: პორტრ.; 17სმ..

გამოქვეყნებულია:

- წერილი გორიდან // ივერია. - 1899. - 31 იანვარი. - №23. - გვ. 2; 9 მარტი. - №51. - გვ. 2; 19 მაისი. - №103. - გვ. 2-3; 2 ივლისი. - №138. - გვ. 2-3; 12 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2-3;
- წერილი ქუთაისიდან // ივერია. - 1899. - 29 ოქტომბერი. - №232. - გვ. 2-3; 1900. - 17 სექტემბერი. - №202. - გვ. 2;
- თავად ვ. გ. მაჩაბლის პასუხად // ივერია. - 1900. - 22 აპრილი. - №86. - გვ. 1-2;
- წერილი რედაქციის მიმართ / ელ. წულუკიძე; ს. რობაქიძე // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 8 ივლისი. - №1901. - გვ. 2;

- ბ. რედაქტორო!... / ელ. წულუკიძე; ს. რობაქიძე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 9 მაისი. - №2146. - გვ. 4;
- ერობა და მისი მუშაობა გორის მაზრაში // კავკასიის ქალაქი. - 1918. - №15-16. - გვ. 4-6;
- საშკოლო აღმშენებლობა // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №2. - გვ. 20-26; №3. - გვ. 17-24; №4. - გვ. 31-35.

მის შესახებ:

- შორაპნის მაზრის მცხოვრებნი საერობო სამაზრო საბჭოსათვის...: [წევრების ამოსარჩევად შეიკრიბნენ; აირჩიეს: კარლო ჩხეიძე, სერგო რობაქიძე, კიტა აბაშიძე, იოსებ გუნცაძე და სხვები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 სექტემბერი. - №2905. - გვ. 3;
- ქუთ. სათ.-აზნაურო ღარიბ მოსწავლეთა... // ისარი. - 1907. - 15 მარტი. - №57. - გვ. 3;
- ქუთაისი: სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ... // ისარი. - 1907. - 23 სექტემბერი. - №208. - გვ. 2;
- რევიზორი-ეშმაკი. მოხსენება კედიოპოლის რევიზიისა // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №19. - გვ. 2-3;
- როგორც შევიტყუეთ... // ისარი. - 1908. - 23 თებერვალი - №№ 44. - გვ. 2-3;
- ქრონიკა: ამ ბოლო დროს... // ფარი. - ქუთაისი, 1908. - №3. - გვ. 11;
- ქუთაისის დროებით გენერალ-გუბერნატორის დადგენილებით... // მერცხალი. - 1908. - 6 აპრილი. - №3. - გვ. 2;
- ქუთაისის სააზნაურო გიმნაზიის მასწავლებელთა... // ეკალი. - 1908. - 11 სექტემბერი. - №9. - გვ. 3;
- ექსკურსია // მომავალი. - 1909. - 1 ნოემბერი. - №55. - გვ. 3;
- სახალხო უნივერსიტეტი // ფონი. - 1909. - 6 დეკემბერი. - №14. - გვ. 1;
- ქუთაისის სახალხო უნივერსიტეტში // სასოფლო გაზეთი. - 1912. - №3. - გვ. 13;
- ქუთაისი: კლუბის გახსნა // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №13. - გვ. 14;
- კროტკოვი, ვ. სერგო რობაქიძე: [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1920. - №26. - გვ. 14.

წყარო:

- საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - № 7. - გვ. 14;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.:L478, 493.

როინაშვილი, ალექსანდრე სოლომონის ძე (1847 – 1898, 11/V) – საზოგადო მოღვაწე და ქველმოქმედი, ფოტოგრაფი. თბილისში გააღო ფოტოგრაფია და ეს საქმე ისე კარგად დააყენა, რომ საუკეთესო ხელოვნობისთვის უმაღლესი – იმპერატორის ჯილდოთი დაჯილდოებულ იქნა. გადაიღო საქართველოს ისტო-

რიული ნაშთების სურათები, თავი მოუყარა არქეოლოგიურ სიძველეთა და ძველ ფულეებს, რომლებიც ფოტოგრაფიითურთ „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ უანდერძა (გადაეცა 1898 წელს), რაც საძირკვლად დაედო საქართველოს სიძველეთა მუზეუმის დაარსებას) და მოითხოვა ჩვენში „საერო მუზეუმის“ დაარსება („ივერია“, 1895, № 256). დიდი სამსახური გაუწია ქართულ თეატრს. როცა ივ. კერესელიძის მიერ წარმოდგენების სამართავად შემდგარი ამხანაგობა დაიშალა, 1873 წლიდან სამუდამო სცენის დაარსებამდე (1879 წლის 5 სექტემბერს) წარმოდგენები სცენისმოყვარეთაგან კლუბებსა და კერძო ოჯახებში იმართებოდა, რამაც ძლიერ ხელი შეუწყო სამუდამო სცენის დაარსებას. ამ სცენისმოყვარეთა და ქართული წარმოდგენების მართვის ხელშემწყობი, ყოველმხრივ დამხმარე, რეპეტიციებისთვის ბინის მიმცემი და მუდმივი მასპინძელი ალ. როინაშვილი იყო.

ხანდისხანსცენაზედაც გამოდიოდა. აგრეთვე, მონაწილეობდა ყოველგვარ ქართულ საზოგადო საქმეში. როგორც სიძველეთა მოყვარულმა, ბევრი იშვიათი ნივთი თუ ძეგლი სამეცნიერო დაწესებულებებს მოუპოვა (სხვათა შორის, დალესტანში მოგზაურობის დროს აღმოაჩინა მღვდელ იესე ტლაშაძის ხელნაწერი „კათალიკოზ-ბაქარიანი“, რომელიც 1895 [კანზე: 1907] წელს ე. თაყაიშვილმა გამოსცა).

გამოქვეყნებულია:

1. შენიშვნა // ივერია. - 1886. - 24 მაისი. - №110. - გვ. 3;
2. ბატონო რედაქტოროო! // ივერია. - 1887. - 24 დეკემბერი. - №271. - გვ. 3;
3. საერო მუზეუმის სახლის შესახებ // ივერია. - 1895. - 26 ნოემბერი. - №256. - გვ. 3-4.

მის შესახებ:

1. თავ-ზარი. გუშინ წინ, 24 ღვინობისთვის თელავში ჩამოვიდა დაულალავი მუშაკი ფოტოგრაფი ალექსანდრე როინოვი... // დროება. - 1880. - 4 ნოემბერი. - №233. - გვ. 2;
2. ბალსარაშვილი, გ. თ.-ბ.-შურა, 12 იანვარს // დროება. - 1883. - 19 იანვარი. - №12. - გვ. 3;
3. მოსკოვში მომხდარა 1 თებერვალს არქეოლოგიური კრება... // დროება. - 1884. - 11 თებერვალი. - №32. - გვ. 2;
4. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1884. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 1; 1885. - 12 მარტი. - №54. - გვ. 2;
5. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 22 მაისი. - №109. - გვ. 1; - 1887. - 25 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1-2; 9 დეკემბერი. - №258. - გვ. 2; 13 დეკემბერი. - №262. - გვ. 1-2; 1888. - 10 თებერვალი. - №30. - გვ. 1-2; 20 თებერვალი. - №39. - გვ. 1-2; 1889. - 11 ივნისი. - №120. - გვ. 2-3; 16 ივნისი. - №124. - გვ. 2; 1891. - 18 აპრილი. - №85. - გვ. 1-2; 1892. - 9 თებერვალი. - №31. - გვ. 1; 24 მარტი. - №64. - გვ. 1; 1893. - 22 იანვარი. - №15. - გვ. 2-3; 1894. - 4 სექტემბერი. - №188. - გვ. 2; 1895. - 13 სექტემბერი. - №196. - გვ. 2;

6. კავკასიის არქეოლოგიური და ისტორიული მუზეი ა. როინაშვილისა ასტრახანში // ივერია. - 1887. - 24 სექტემბერი. - №198. - გვ. 2-3;
7. ა. როინაშვილი ყიდულობს ყველა ნაირს ძველებურს ნივთს. აგრეთვე ინვეს ხელოსანს ქალებს, რომელთაც შეუძლიანთ ძველებურის ხელოვნებით... // ივერია. - 1891. - 5 თებერვალი. - №27. - გვ. 4;
8. Фотография А. С. Роинава Тифлис, Эриванская площадь, там же коллекция древностей // საქართველოს კალენდარი. - 1891. - გვ. [წ. ფ.]. - იგივე განცხადება ქართულად. - აგრეთვე: 1892 გვ. VIII;
9. ლაშაური, სოფ. ნილკანი: (დუშეთის მაზრა) // ივერია. - 1893. - 6 ივლისი. - №141. - გვ. 2;
10. მიქელაძე, დავით (მეველე). ტფილისი, 9 ოქტომბერი // ივერია. - 1893. - 10 ოქტომბერი. - №217. - გვ. 1;
11. გუგუშვილი, ე. ბატონო რედაქტოროო! // ივერია. - 1895. - 2 სექტემბერი. - №188. - გვ. 4;
12. დაბა ცხინვალი // ივერია. - 1895. - 23 აგვისტო. - №180. - გვ. 1;
13. ფოტოგრაფიის გაუმჯობესება // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 8 დეკემბერი. - №50. - გვ. 2-3;
14. მეტად ძველი და საინტერესოდ ამოჭრილი მხატვრობა (გრაფიურა) // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 თებერვალი. - №120. - გვ. 2;
15. მოუსვენარი. დუშეთი: სალიტერატურო საღამო. ჩვენი სამკითხველო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 დეკემბერი. - №403. - გვ. 3;
16. ფოტოგრაფიულ გამოფენაზე ჯილდოს მიღება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 მაისი. - №207. - გვ. 2;
17. შეწირულება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 31 მარტი. - №158. - გვ. 2;
18. ალექსანდრე როინაშვილის დასაფლავება // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 17 მაისი. - №534. - გვ. 1-2;
19. ალექსანდრე როინაშვილის მოსახსენებელი პანაშვიდი // ივერია. - 1898. - 31 მაისი. - №113. - გვ. 1;
20. ალექსანდრე როინაშვილი // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 13 მაისი. - №532. - გვ. 2;
21. ალექსანდრე სოლომონის-ძის როინაშვილის დასაფლავება // მწყემსი. - 1898. - №10. - გვ. 10-11;
22. ალექსანდრე სოლომონის ძის როინაშვილის დასაფლავება // ივერია. - 1898. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 2-3;
23. ა. ს. როინაშვილის ფოტოგრაფია, რომლისთვისაც ახლად შენდება სახლი, დროებით გადავიდა ქართლ-კახეთის თავადაზნაურობის ქარვასლაში // ივერია. - 1898. - 13 ივნისი. - №124. - გვ. 1;
24. ახალი ამბები და შენიშვნები: [მხატვარ როინაშვილის გარდაცვალება] // მწყემსი. - 1898. - №9. - გვ. 15;
25. გუშინ, ორშაბათს, 11 მაისს... // ივერია. - 1898. - 12 მაისი. - №98. - გვ. 1;
26. ერევნიდან გვწერენ... // ივერია. - 1898. - 30 მაისი. - №112. - გვ. 1;
27. ვყიდულობ ყოველგვარ ძველებურ ნივთებს... // ივერია. - 1898. - 20 იანვარი. - №13. - გვ. 4;
28. 11 მაისს, საღამოს 9 საათზედ, უეცრად გარდაიცვალა ალექსანდრე სოლომონის ძე როინაშვილი // ივერია. - 1898. - 13 მაისი. - №99. - გვ. 1; ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 მაისი. - №533. - გვ. 1;

29. ისევ ალექსანდრე როინაშვილზე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 14 მაისი. - №533. - გვ. 2;
30. მეფე ერეკლეს ფონდისათვის // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 20 თებერვალი. - №460. - გვ. 1;
31. ობოლი. ქ. ბაქო. ალექს. როინაშვილის // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 23 მაისი. - №540. - გვ. 2;
32. როინაშვილის ფოტოგრაფია // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 18 მაისი. - №535. - გვ. 2. - აქვე მ. ჯანაშვილის წერილი გადმობეჭდილი „ივერიიდან“;
33. სურამი // ივერია. - 1898. - 21 მაისი. - №105. - გვ. 2;
34. ტყემალაძე, მარკოზ. სიტყვა: წარმოთქმული ქვაშეთის წმ. გიორგის ეკლესიის წინამძღვრის მღ. მ. ტყემალაძისაგან ალექს. როინაშვილის დასაფლავებაზე // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 18 მაისი. - №535. - გვ. 3;
35. ჭავჭავაძე, ილია. ალექსანდრე როინაშვილი: ტფილისი 16 მაისი // ივერია. - 1898. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 1;
36. ჯანაშვილი, მოსე. ა. ს. როინაშვილი // ივერია. - 1898. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 1-2;
37. გუშინ 12 ნოემბერს დიდუბეში // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 13 ნოემბერი. - №1297. - გვ. 1;
38. დიმიტრი ბაქრაძის და ალექსანდრე როინაშვილის... // ივერია. - 1900. - 10 ნოემბერი. - №246. - გვ. 1;
39. კვირას 12 ნოემბერს, დიდუბის ეკლესიაში... // ივერია. - 1900. - 14 ნოემბერი. - №249. - გვ. 2;
40. კვირას, ნოემბრის 12-ს, დანიშნულია // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 10 ნოემბერი. - №1294. - გვ. 1. - „ახალ ამბავ“-ში ცნობა ძეგლის გახსნის შესახებ;
41. წერა-კითხვის საზოგადოების ფოტოგრაფია: (ყოფილი ა. როინაშვილის) // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 4 თებერვალი. - №1034. - გვ. 1;
42. ითხისელი (წერეთელი, სვიმონ). დუშეთის მაზრა // ივერია. - 1904. - 6 ივნისი. - №131. - გვ. 3;
43. ქართული თეატრის მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №12. - გვ. 9;
44. ქ.შ.ნ.კ.ს. მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №48. - გვ. 8-12.

წყარო:

1. გუნია, ვალერიან. - ა) ქართული თეატრი (1879-1889). - თბ., 1889 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - გვ. 15; ბ) საქართველოს კალენდარი 1903 წლის. - თბ., 1902. - გვ. 479;
2. ფოტოგრაფიის გაუმჯობესება // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 8 დეკემბერი. - №50. - გვ. 2-3;
3. ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ბატონი როინაშვილი... // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 24 ოქტომბერი. - № 5. - გვ. 2;
4. წარსულს კვირას, ვაგზალის იქით... // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 25 ოქტომბერი. - № 6. - გვ. 2;
5. საქართველოს საეკლესიო ნაშთთა-საცავი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 ოქტომბერი. - № 334. - გვ. 2;
6. ალექსანდრე სოლომონის ძის როინაშვილის დასაფლავება // ივერია. - 1898. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 2-3;
7. ნეკროლოგი // კვალი. - 1898. - № 21. - გვ. 361;

8. ჭავჭავაძე, ილია. ალექსანდრე როინაშვილი: ტფილისი 16 მაისი // ივერია. - 1898. - 17 მაისი. - №102. - გვ. 1;
9. ჯანაშვილი, მოსე. ა. ს. როინაშვილი // ივერია. - 1898. - 16 მაისი. - №101. - გვ. 1-2;
10. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებანი. ნახული და გაგონილი / ლევან ასათიანის რედაქციით, წინასიტყვე. და შენიშვნებით - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ. IX;
11. ცაგარელი, ავქსენტი. კომედიები / ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით. - ტფ.: ფედერაცია, 1936. - გვ.: 357, 358, 451-452, 459;
12. ჭავჭავაძე, ა. გ. თხზულებანი / ი. გრიშაშვილის რედ., წინათქმით, შენიშვ. და ლექსიკონით. - თბ.: ფედერაცია, 1940. - გვ. LXXVI.

როინაშვილი, ნინო ვასილის ასული

(1910–) – მხატვარი, – დაიბადა 1910 წელს ქ. თელავში, ფოტო-მხატვრის ოჯახში, ძმისწულის შვილი ალ. როინაშვილისა. დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემია (1935). გამოფენებში მონაწილეობდა 1934 წლიდან.

აღსანიშნავია მისი ნახატები: „ამხ. ორჯონიკიძე ჩრდილოეთ კავკასიაში“, „გლახის ნაამბობი“ (ილია ჭავჭავაძის მოთხრობის მიხედვით), „აკაკი და ნიკო ნიკოლაძე პეტერბურგში“, „აკაკი ყვარელში“ და სხვ. შექმნილი აქვთ საქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმს, საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირის გალერეას და სხვ.

წყარო:

1. საბჭოთა საქართველოს მხატვრები: ფერწერა, ქანდაკება, გრაფიკა, დეკორატიული მხატვრობა / წინასიტყვე. ავტ.: ლეო ესაკია; შემდგენ.: გ. გაბუნია, ნ. გუდიაშვილი, შ. კვასხვაძე, არ. ჯინჭარაძე; საქართველოს საბჭოთა მხატვრების კავშირი; საკავშ. სამხატვრო ფონდის საქართვე. განყ-ბა. - თბ., 1941. - გვ. 81.

რომანიშვილი-ღვებუაძისა, სოფიო ბრიგოლის ასული (1878 – 1929, 16/VIII)

– სახალხო თეატრის სცენისმოყვარე და საზოგადო მოღვაწე, – გლახ-მოქალაქე ვაჭრის ასული, დაიბადა თბილისში 1878 წელს. დაამთავრა თბილისის ქალთა I გიმნაზია, კბილის ექიმობის კურსები ჯერ მოსკოვს, შემდეგ – გერმანიაში (1900). მსახურობდა პირველ ხანად თბილისის საგუბერნიო და მეტეხის ციხეებში კბილის ექიმად (ამავე დროს, იყო პოლიტიკურთა და მათ მახლობელ-მონათესავეთა კავშირი), მერე, ბოლო დრომდე – თბილისის ცენტრალურ ოდონტოლოგიურ პოლიკლინიკაში უფროს ორდინატორად.

ხალხურ თეატრს („აგჭალის აუდიტორიას“) დაუახლოვდა 1897-1898 წლებში, იოსებ იმედაშვილის რეჟისორობის დროს. სცენაზე გამოვიდა 1899 წელს (ი. გულისაშვილის პიესაში „დრონი მეფობენ“, ნატოს როლში) – იმ დროს, როცა სახალხო თე-

ატრის სცენაზე ქალთაგან – მდაბიონი გამოსვლას სამარცხვინოდ თვლიდნენ, წარჩინებულ-განათლებულნი უკადრისობდნენ მუშებთან თამაშს და სცენისმოყვარე ქალთა ნაკლებობა იყო. 1900 წლიდან ს. რომანიშვილი-დგებუაძისა მუდმივ მუყაითად მონაწილეობდა ნაძალადევის, რკინიგზის და, ბოლოს, ზუბალაშვილის სახ. სახალხო სახლში (კ. მარჯანიშვილის სახ. თეატრი). შეუსრულებია: ლუიზა („ორი ობოლი“), კრუჩინინა („უდანაშაულოდ დასჯილი“), ბარონესა („სულელი“), დარო („სტუმარ-მასპინძლობა“), მარიამი („მსხვერპლი“), ზეინაბი („ლალატი“), დინა („ქალაქში“) და სხვ. როლების შესრულების გარდა, იგი ყოველმხრივ ხელს უწყობდა ხალხური წარმოდგენების გამართვას: საკუთარი ბინა თავიდანვე რეპეტიციების სამართავად დაუთმო, სცენის მოსაწყობი ყოველგვარი ავეჯი ხშირად თვით საკუთარი ზურგით მიჰქონდა. დიდხანს ირიცხებოდა გამგეობის წევრად. იდეურად და პრაქტიკულად ემსახურებოდა სახალხო თეატრის სცენას, როდესაც ეს სცენა მხოლოდ სოციალური შინაარსის პიესების დასადგმელი ადგილი კი არ იყო, არამედ რევოლუციური ცეცხლის გამღვივებელი კერაც, მონაწივე დემოკრატიის აღმზრდელი სკოლაც. სხვათა შორის, სხვებთან ერთად, ს. რომანიშვილი-დგებუაძისა მიიწვიეს დიდ სცენაზე, ჯამაგირიან ადგილზე, სადაც პატივი და დიდება მოელოდა, მაგრამ მან მუშა-ხელოსნებთან ხალხურ თეატრში ირჩია უჯამაგირო მოღვაწეობა: „დავიფიცე, სახალხო თეატრს სიკვდილამდე არ მოვშორდე“ და არც მოშორებია, რითაც მუშებისა და მდაბიო ხალხის გათვითცნობიერებას ძლიერ შეუწყობდა. სახალხო სახლში ქართული წარმოდგენების წრის გამგეობამ ოცი წლის მოღვაწეობის იუბილე გაუმართა.

ცნობილი იყო, აგრეთვე, როგორც საუკეთესო ადამიანი და მეოჯახე, – აღზარდა სასარგებლო შვილები, – ერთი მათგანი მეცნიერ-მუშაკი (კბილის სამკურნალოს უფროსი ორდინატორი) და სხვ. გარდაიცვალა 1929 წლის აგვისტოს 16, დაიკრძალა 19, კუკის სასაფლაოზე – ქართული სცენისა და დრამატურგიის მოღვაწეთა პანთეონში კ. მესხის, ნ. გაბუნიას, ა. ცაგარელისა და სხვ. რიგზე.

გამოქვეყნებულია:

1. ბ-ნო რედაქტორო! // მომავალი. - 1909. - 12 ნოემბერი. - №64. - გვ. 4;
2. სახალხო წარმოდგენების გამართველ სექციის რეორგანიზაციის შესახებ: ს. ტორთაშვილის წერილის გამო იხ. „ჩანგი“ №42 // მომავალი. - 1909. - 2 სექტემბერი. - №6. - გვ. 3-4;

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. მოტყუება: (თარგმანი). [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1907. - №12. - გვ. 17-24
2. ჩემი მეგობრები: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1907. - №11. - გვ. 27-35. - შმერლინგი, ო. (O. V. Шпинг, მხატვ.);

3. გასართობი // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1908. - №1. - გვ. 63;
4. სახალხო გასართობი: თავისით გაკეთებული სათამაშოები: სოფელი. (თარგმანი ს. რომანიშვილისა) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1908. - №1. - გვ. 27.

მის შესახებ:

1. კბილის ექიმი... // ისარი. - 1907. - 6 ოქტომბერი. - №218. - გვ. 1; 7 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 1; 10 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 1; 18 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 1;
2. რედაქციამ მიიღო... // ისარი. - 1907. - 24 ივნისი. - №136. - გვ. 2;
3. ძმ. ზუბალაშვილების სახალხო სახლი // მომავალი. - 1909. - 20 ნოემბერი. - №71. - გვ. 1;
4. იმედაშვილი, იოსებ (უსავანო). - ა) სახალხო სახლი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №37. - გვ. 14-15; ბ) სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №50. - გვ. 14; გ) სახალხო სახლმა აღზარდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 16;
5. სახალხო თეატრი 1916-1917: სახალხო სახლში ქართულ წარმოდგენების მმართველი დასი [მსახიობთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №39. - გვ. 9;
6. სახალხო თეატრის მოღვაწის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 16.

წყარო:

1. უსავანო (იმედაშვილი, იოსებ). სახალხო სახლმა აღზარდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 16;
2. ჯაბაური, გიორგი. სოფიო რომანიშვილი-დგებუაძისა (20 წლის მოღვაწეობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - № 14. - გვ. 4;
3. სახალხო თეატრი, 1893-1923: საიუბილეო კრებული. - ტფ., 1923 (სსმუს პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - გვ. 72.

რომანიშვილი, იოსებ [სოსო] ბრიგოლის ძე (1880, 18/II – 19..) – მსახიობი, – სახალხო თეატრის მოღვაწე, ძმა სოფიო რომანიშვილი-დგებუაძისა, – დაიბადა ქ. თბილისში, ვაჭრის ოჯახში, 1880 წლის თებერვლის 18. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სასწავლებელსა და საბუღალტრო კურსებზე. დაამთავრა ბაქოს პროგიმნაზია (1890).

პირველად რუსულ სცენაზე გამოვიდა ბაქოში 1900 წლის თებერვლის 22, 1901 წელს თბილისში – „აქალის აუდიტორიაში“. გულისაშვილის პიესაში „დრონი მეფობენ“, შემდეგ – ზუბალაშვილის სახალხო სახლში (კ. მარჯანიშვილის სახ. თეატრში) და სხვა კლუბების სცენებზე. სახალხო სახლში, წარმოდგენების მმართველი გამგეობის დავალებით, 1922 წლიდან მორიგ რეჟისორად იყო (სხვათა შორის, დადგა „გზაჯვარედინზე“). მონაწილეობდა დაბა-სოფლებშიც (კავთისხევში, მეჯვრისხევში, გურჯაანში, წნორისწყალზე და სხვ.).

უმთავრესად, ასრულებდა სახასიათო როლებს – კომიკურსა და რეზონორებს: კაკულა („რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“), პეტუა („ციმბირელი“), ტარტიფი („მუზმუზელა“), სილვა („შემლინი“), იუსტუს („ჩერჩეტი“), ანანია („ლალატი“), დიანოსი („დამზრალი ნალოტი“), სანჩო („დონ-კიხოტი“), გაბო („მსხვერპლი“), საბა („სიმახინჯე“), გერასიმე („უმუშევარი“) და სხვ. ცნობილი იყო, როგორც ნიჭიერი, დაკვირვებული, მოხდენილი, საუცხოო აღმსრულებელი ნაკისრი როლებისა და სახალხო თეატრის უანგარო მუშაკი (1925 წლამდე სრულიად უსასყიდლოდ მუშაობდა თეატრში). რეცენზია მუდამ ქებით იხსენიებდა. მონაწილეობდა კინოშიაც („ხანუმა“ ალ. წუნუნავას დადგმით და სხვ.). თარგმნა „მევიოლე კრემინიდან“.

სასცენო მუშაკობის 15 წლისთავის აღსანიშნავად სახალხო სახლმა 1914 წლის აპრილის 22 გაუმართა სადღესასწაულო საღამო, რომლის დროსაც მრავალი საჩუქარი მიართვეს.

მომხრე იყო რეალისტური თეატრისა. მისი აზრით, მსახიობმა ავტორის აზრი და სულისკვეთება უნდა გაიგოს, ხოლო რეჟისორი მათი შემაერთებელი იყოს.

მის შესახებ:

1. სახალხო თეატრის მოღვაწენი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №14. - გვ. 10;
2. სოსო რომანიშვილი (მისი 10 წ. სასცენო მოღვაწეობის გამო): [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №7. - გვ. 7;
3. სრულიად საქართველოს სცენის მოღვაწეთა პირველი ყრილობის პრეზიდენტი: [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №15. - გვ. 9;
4. იმედაშვილი, იოსებ (უსავანო). სახალხო სახლის მრევლს... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 14-15.

წყარო:

1. იმედაშვილი, შ. ქართული სცენის ალბომის მასალა: [ავტობიოგრაფია ი. გ. რომანიშვილისა];
2. სან-განი. სოსო რომანიშვილი: (მისი 10 წ. სასცენო მოღვაწეობის გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №7. - გვ. 7;
3. სოსო რომანიშვილის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №9. - გვ. 16;
4. იმედაშვილი, იოსებ (უსავანო). სახალხო სახლმა აღზარდა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №10. - გვ. 16;
5. სახალხო თეატრი, 1893-1923: საიუბილეო კრებული. - ტფ., 1923 (სსმუს პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - გვ. 76.

რომანიშვილი, მარიამ (- 1917, 23/II) –

სცენისმოყვარე, – სახალხო თეატრის მუშაკი, – თითქმის ათი წელიწადი სრულიად უხელფასოდ ემსახურებოდა მუშათა თეატრს. გარდაიცვალა სიღარიბეში, კავთისხევში და იქვე დაიკრძალა 1917 წლის თებერვლის 26.

მის შესახებ:

1. იმედაშვილი, იოსებ (წინამძღვარი). სახალხო სახლში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №24. - გვ. 14. - ქართული სახიობა;
2. სახალხო თეატრის დასი: [დასის წევრთა პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №16. - გვ. 9;
3. ქართული სახალხო წარმოდ. მართ წრე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №4. - გარეკანის მეორე გვერდი.

წყარო:

1. მარიამ რომანიშვილისა: სახალხო სცენის მოყვარე... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - კანზე, გვ. 3;
2. მ. რომანიშვილისა: სცენის მოყვარე... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №9. - გვ. 1.

რონდელი [ვაგარიშვილი], დავით

ივანის ძე (1904, 11/IV –) – კინოდრამატურგი, – ქართული ხმოვანი კინოფილმის პიონერი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქუთაისში, ჯიხაიშელი გლეხის ოჯახში). სწავლობდა ქუთაისსა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. 1923 წელს კომპოზირებული შეიქმნა.

მონაწილეობა მიიღო პროლეტარული ლიტერატურული ორგანიზაციების დაარსებასა და განმტკიცებაში, რედაქტორობდა ჟურ. „პროლეტარულ მწერლობას“.

1928 წელს შევიდა საქართველოს კინომრეწველობის სასცენო განყოფილებაში. ორი წლის შემდეგ დადგა თავისი პირველი მხატვრული ფილმი „უგუბზიარა“, რომელშიაც შეუფერებლად ასახა ახალი აჭარა. შემდეგ დადგა „მეორე მისამატი“, – ელექტროფიკაციის ამსახველი კულტფილმი. პირველმა დაამზადა ქართული ხმოვანი ფილმი „კლდე არშაულა“, შიგადაშიგ რუსული საუბრით (ფართო მასებისთვის გაგების მიზნით), ფორმით ნაციონალური, შინაარსით ინტერნაციონალური პირველი ქართული ფილმი, რომელიც გვიჩვენებს საქართველოს ერთი კუთხეთაგანი (ხევი) ინდუსტრიალიზაციის (ანდეზიტი) საფუძველზე სოციალისტურ ყაიდაზე როგორ გარდაიქმნა. კ. ლორთქიფანიძესთან ერთად (მისივე რომანის შინაარსზე) დაწერა სცენარი „ძირს სიმინდის რესპუბლიკა!“.

წერდა წერილებს კინოს საკითხების შესახებაც, მაგალითად:

1. „დაკარგული სამოთხე“ // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №5. - გვ. 83;
2. ქართული კინემატოგრაფიის შემოქმედებითი გზები // საბჭოთა ხელოვნება. - 1935. - №1. - გვ. 9-14.

აგრეთვე, გამოქვეყნებულია:

1. მწვერვალები და უფსკრულები ხელოვნებაში: [წერილი] // დინამიტი. - ქუთაისი, 1924. - №1. - გვ. 18-21;
2. პირვანდელი; მოტრიალება მთელზე მეტი: [ლექსები] // დინამიტი. - ქუთაისი, 1924. - №1. - გვ.: 7, 13;

3. ახალი ლიტერატურის გზები // დარიალი: სამხატვრო-სალიტერატურო აღმანახი. - თბილისი, 1925. - №3. - გვ. 150-179;
4. სოფელს: [ლექსი] // მნათობი. - 1925. - №7. - გვ. 12;
5. ქალაქის და სოფლის შესახებ; მეფარნე; გლეხები და პროფესორი: [ლექსები] // პროლემაფი / საქართველოს პროლეტარ მწერალთა ასოციაცია. - თბილისი, 1925. - №1. - გვ. 43-45;
6. ჭიათურა: [ლექსი] // პროლემაფი / საქართველოს პროლეტარ მწერალთა ასოციაცია. - თბილისი, 1925. - №1. - გვ. 41-42;
7. რევოლუციური ახალი მწერლობა [რამ]: დეკლარაცია // კომუნისტი. - 1926. - 26 მარტი. - № 67. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლოს: ბენიტო ბუაჩიძე, დავით გაჩეჩილაძე, ლეო ესაკია, კარლო კალაძე, თინა ლოლაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ალიო მაშაშვილი, ვარლამ ჟურული, დავით რონდელი;
8. კინემატოგრაფიის მუშაობა და პერსპექტივები // კომუნისტი. - 1934. - 30 აპრილი. - №101. - გვ. 3;
9. ახალი გამარჯვებები: [საბჭოთა კინემატოგრაფიის 20 წლისთავისათვის] // კომუნისტი. - 1940. - 5 თებერვალი. - №29.

მის შესახებ:

1. პროლეტარულ მწერალთა კავშირის გარშემო: [წერილები პროლემაფის შექმნის გამო] // კომუნისტი. - 1925. - 11 იანვარი. - №9. - გვ.4. - შინაარსი: შემცდარი ნაბიჯი: პასუხად 14 ახალგაზრდას / ს. თ-ია; წერილი რედაქციის მიმართ: პასუხად თ. ჩქარულს, კ. ენრელს, დ. რონდელს და სხვა / დ. კობიძე, ვ. ახელი;
2. კინოს საკითხები: [კინორეჟისორ დ. რონდელის მოხსენების შესახებ] // კომუნისტი. - 1929. - 22 ნოემბერი. - №269. - გვ. 3;
3. მ-ლი, თ. უგუზბიარა: [დ. რონდელის კინოდადგმის შესახებ] // კომუნისტი. - 1930. - 28 ნოემბერი. - №279. - გვ. 4;
4. კოკილაშვილი, ა. სიმღერა ვაჟკაცობასა და მეგობრობაზე: [„ჯურღაის ფარი“, მხატვრული მუსიკალური ფილმი. თბილისის ლენინის ორდენოსანი კინოსტუდიის ნაწარმოები. სცენარის ავტორები: გ. ლეონიძე, ს. დოლიძე, დ. რონდელი. დადგმა რეჟისორების - ს. დოლიძისა და დ. რონდელისა. ოპერატორები - კ. კუზნეცოვი და ა. როლიკევიჩი]: კინო: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1950. - 9 ივნისი. - №121;
5. მისაბიშვილი, ვ. „ჯურღაის ფარი“: [სცენარის ავტორები გ. ლეონიძე, ს. დოლიძე, და დ. რონდელი. რეჟისორები: ს. დოლიძე და დ. რონდელი. ოპერატორები კ. კუზნეცოვი, ა. პოლიკევიჩი, მხატვარი ე. მაჭავარიანი ლენინის ორდენოსანი კინოსტუდიის ნაწარმოები. რეცენზია] // საბჭოთა აფხაზეთი. - სოხუმი, 1950. - 11 ივნისი. - №115.

წყარო:

1. დუდუჩავა, შ. საქართველოს მხატვრული კულტურა ათი წლის მანძილზე // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 242;
2. რადიანი, შ. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - № 3. - გვ. 191-192;

3. მგალობლიშვილი, მ. // საბჭოთა ხელოვნება. - 1933. - № 5;
4. პირველი ქართული ხმოვანი ფილმი მზადაა! // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 1 იანვარი. - № 1.

როსეპი, გიორგი (18.. -) – ტიკინოდრამატურგი, – ქართული სატიკინო პიესების შემქმნელი.

დაწერა სკოლის ასაკამდე აღსაზრდელი თაობისათვის პიესები: „ლორმუცელა“, „ცაცო“, „მაჯლაჯუნა“, „ტყეში“ და სხვ., რომელთაც საქართველოს სკოლის ასაკამდე აღზრდის კოოპერაციასთან არსებული ქართული ტიკინების თეატრი, გრ. მიქელაძის დადგმით და მიხ. სარაულის მიერ მომზადებული ტიკინებით, 1934 წლიდან წარმატებით არდგენდა სკოლებში, რაც ბავშვებზე დიდ აღმზრდელობით შთაბეჭდილებას ტოვებდა და მოზარდებს სამხატვრო მომსახურებას უწევდა.

როსეპის ზოგ პიესაში, მაგალითად „ცაცოში“, გამოყენებული იყო თხა, ვირი, ძალლი და სხვ..

წყარო:

1. კ. გ-ლი. ხელოვნება. „ცაცო“ ტფილისის ტიკინების თეატრში // მუშა. - 1934. - 24 დეკემბერი. - № 295;
2. რადიკ. ხელოვნება. ტფილისის ტიკინების თეატრი // ახალგაზრდა კომუნისტი. - 1935. - 22 იანვარი. - № 19.

როსტომაშვილი, დავით [დათიკო] ივანეს ძე (1886 -)

– ანარქისტ-კომუნისტი. ახალგაზრდა მიემხრო მუშათა მოძრაობას თბილისში. 1902 წელს სასწავლებლად გაემგზავრა საფრანგეთ-შვეიცარიაში, სადაც მიემხრო ანარქისტ-კომუნისტთა მოძღვრებას. დაუახლოვდა იქ მყოფ ქართველ ანარქისტებს (ვ. ჩერქეზიშვილს, მ. წერეთელს, კ. გოგელიას და ს. რამანოვს). სწავლობდა ქ. ნანსის ქიმიის ინსტიტუტში. რუსეთში 1905 წლის იანვრის სისხლისღვრამ ხელი ააღებინა სწავლაზე და საქართველოსკენ გამოემურა რევოლუციის ქარ-ცეცხლში ჩასაბმელად.

ჩამოსვლისთანავე მოიხზო მუშები და მოსწავლე ახალგაზრდობა, დააარსა ანარქისტ-კომუნისტთა პირველი ჯგუფი საქართველოში, ანარქისტების პირველი ფარული სტამბა ტფილისში. პირველმა შემოიტანა ქართულ ლიტერატურაში ანარქისტულ მოძღვრების ძირითადი სწავლა, პირველმა დააარსა ჯგუფი „კომუნა“ და ამ ჯგუფის პროკლამაციებმა პირველად შეიტანეს მუშებსა და გლეხებში კომუნიზმის შინაარსი, რწმენა და მოძღვრება, პირველად ითქვა საქართველოში სიტყვები: კომუნისტი, კომუნა, კომუნიზმი. დაიწყო ტერორისტული ბრძოლა მთავრობის წინააღმდეგ.

მთელი 1905 წელი ფარულად მუშაობდა თბილისს, ბათუმს, ფოთს, ჭიათურასა და ქუთაისში. იყო ხან მუშადმ ხან ასოთამწყობად, ხან გლეხობაში და ყველგან ავრცელებდა ანარქისტულ კომუნიზმის რწმენას და მიმდევრებს.

1905 წლის ბოლოს მიიღო აქტიური მონაწილეობა ქუთაისის გუბერნიის აჯანყებაში, ხელმძღვანელობდა ქუთაისში ბარიკადების აშენებას, შემდეგ ნითელ რაზმების აქტიურ ბრძოლას თვითმპყრობელობის ჯალათების, ნამეტნავად ალიხანოვის წინააღმდეგ. 1906 წლის დასაწყისში მასიურ რევოლუციონურ ბრძოლის შეფერხების გამო ისევ ფარულ სტამბების დაარსებას, პროპაგანდასა და ლიტერატურის გამოცემას ხელმძღვანელობდა. ამიერკავკასიის ყველა მნიშვნელოვან მუშათა ცენტრში დააარსა ანარქისტულ-კომუნისტური ჯგუფები „ინტერნაციონალის“ სახელწოდებით, ამასთანავე, ხელმძღვანელობდა ტერორისტულ საქმიანობას. 1906 წლის აპრილში შეიპყრეს სამ ამხანაგთან ერთად და უსასამართლოდ გადაასახლეს ციმბირს (ტობოლის გუბ.), საიდანაც დაუყოვნებლივ გამოიქცა. საქართველოში ჩამოსვლისთანავე უფრო ფართედ იწყო მასიური პროპაგანდა, სტამბების დაარსება და ტერორისტული ბრძოლა მთავრობის წინააღმდეგ. შეჰქმნა დიდი ორგანიზაცია ბაქოს პროლეტარიატის შორის მოიწვია რამდენიმე თანამოაზრის კონფერენცია, სადაც სასტიკად გაილაშქრა ე. წ. უსისტემო ექსპორიაციების წინააღმდეგ, იწყო ფარულ ანარქისტულ ჟურნალ „ინტერნაციონალის“ გამოცემა, სხვადასხვა ადგილას მოაწყო ჯოჯოხეთის მანქანები. 1906 წლის დამლევს ბათუმში შეიპყრეს, სამხედრო-საველე სასამართლოთი გაასამართლეს და სიკვდილით დასჯა გადაუწყვიტეს, რაც კატორღით, უფლებების ახდით და სამუდამოდ ციმბირს გადახვეწით შეუცვალეს. 8 წელი საკატორღო ცენტრალში, მოსკოვის ბუტირკას, ირკუტსკსა და ალექსანდროვის ცენტრალში იმყოფებოდა. კატორღაში ყოფნის დროს ებრძოდა გაბატონებულ რეაქციას. 1909 წელს მონაწილეობა მიიღო დიდ შეიარაღებულ გაქცევაში ალექსანდროვის ცენტრალიდან, რომელიც მარცხით დამთავრდა. მეორედ გაიქცა და ამხანაგების დავალებით ფარულად გაიქცა „ბებია რუსეთის რევოლიუციისა“ ეკ. ბრემკო-ბრემკოვსკაია. ათასი ვერსი გაიარეს, მაგრამ ირკუტსკის ახლოს შეიპყრეს ორივენი, თვითონ ხელიდან წაუვიდათ მღვერებს, ეკ. ბრემკო-ბრემკოვსკაია კი შეიპყრეს. დ. როსტომაშვილი გადავიდა ჩინეთს, საიდანაც ჩინელებმა გასცეს და რუსეთის მთავრობას გადასცეს. ჩამოიყვანეს ისევ ციმბირს გასასამართლებლად. 1915 წელს ისევ გაიქცა. რამდენიმე ხანი უცხოეთში დაჰყო, მაგრამ ამხანაგების დავალებით ისევ ფარულად ჩამოვიდა ციმბირს ირკუტსკის მხრიდან და ორი გერმანელის (ორივე გერმანელი ამხანაგები ეკუთვნოდნენ ანარქისტ-ინტერნაციონალურ ჯგუფს) გაქცევა მოაწყო. გაქცევა შესანიშნავად ჩაატარა და ყველანი გავიდნენ ამერიკას. იმოგზაურა თითქმის ქვეყნის ყველა კუნჭულში და დედამიწის გარშემო. მონაწილეობდა საერთაშორისო ანარქისტულ მოძრაობაში. არა სწამს არავითარი სახელმწიფოებრივი ფორმა, მომხრეა თავისუფალ ანარქისტულ კომუნალურ ცხოვრებისა, ერთმანეთში ფედერატიულად თავისუფალი კავშირისა, წინააღმდე-

გია პატარა ძალდატანებისაც კი პიროვნების წინააღმდეგ და საზოგადოთ ურყევლად ატარებს პ. კრაპოტკინის სწავლის პრინციპებს.

მის შესახებ:

1. ტუსალთა გაგზავნა: [დავით როსტომაშვილის, ივანე ჯავახიშვილის და ხორბალაძის ჩრდილოეთ რუსეთში გადასახლება] // შრომა. - 1906. - 2 აპრილი. - №1. - გვ. 3;
2. 1906 წელს 15 აპრილს... // დილა. - 1907. - 21 ივნისი. - №3. - გვ. 1.

წყარო: არ არის მითითებული.

როსტომაშვილი, დავით მიხეილის ძე
[მწერლობაში – დ. ნინოშინდელი, პარტიულად – „მეხურბე“] (1871, 18/III –) – მუშა-მწერალი, მგოსანი და რევოლუციონერი, – პროპაგანდისტ-ორგანიზატორი, ავლაბრის საიდუმლო სტამბის მთავარი ამშენებელთაგანი, პოლიტიკატორღელი, – გარეკახეთიდან (დაიბადა ქ. თბილისში. მამა – სოფ. ნინოშინდელი უმიწაწყო გლეხი, შემდეგ მოქალაქე მეხილე-ვაჭარი, თვითგანვითარებული მეზღაპრე, რომლის ზღაპრებიც „აკაკის კრებულშია“ დაბეჭდილი, დედა – გარეჯელი, შინაური განათლებით). დ. როსტომაშვილმა ქართული წერა-კითხვა ოჯახში ისწავლა და ქართულისავე ნიგნებით შეუდგა თვითგანვითარებას. 1880 წელს მეტყვევსთან იყო შეგირდად, 1889 წელს – თბილისის რკინიგზის მთავარ სახელოსნოში ხარატად. 1893 წლიდან ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში („ჯეჯილი“, „მოამბე“, „ცნობის ფურცელი“ და სხვ.) ბეჭდავდა ლექსებს დ. ნინოშინდელის ფსევდონიმით, ამავე წლიდან ამხანაგ-მუშებში ავრცელებდა ნიგნებს (რომელთაც, სხვათა შორის, იოსებ იმედაშვილიც აწოდებდა), მნიგნობრობისა და პირადი შთაგონება-პროპაგანდით თანამომუშავეებში სოციალისტური თვითცნობიერება შეჰქმნა. 1895 წლიდან პოლიტიკურ მოძრაობაში ჩაება, 1896 წელს სხვებთან ერთად (არჩილ არავიაშვილი, ვანო სტურუა, მ. ბოჭორიძე, ილია კოპალეიშვილი, დ. დვალი) შექმნა სოციალ-დემოკრატიული წრე, რომელსაც თვითვე ხელმძღვანელობდა, აგრეთვე – მეორე წრე (ყაისარ ჩაჩავა, კალ. გაგუა, ვანო ყიასაშვილი, ამათ შეიერთეს არ. ოქუაშვილი და ზაქ. ჩოდრიშვილი) და მესამე (კ. მაჭარაძე, რომელსაც მიენდო თავის ამხანაგთა შეჯგუფება). თბილისის რკინიგზის მუშათა სოციალ-დემოკრატიების პირველი არალეგალური კრება გაიმართა დ. როსტომაშვილის ბინაზე (ავლაბარი, სურფ-მინასის შესახვევი, № 12) 1896 წლის მარტში, რომელსაც დაესწრნენ: მ. ბოჭორიძე, ვ. სტურუა, დ. დვალი, ილ. კოპალეიშვილი და თვითონ დ. როსტომაშვილი, ხელმძღვანელობდა ინტელიგენტი ვანო შუაქრიშვილი). 1901 წელს დ. როსტომაშვილმა მთავარ სახელოსნოს თავი გაანება და იარმუკაში (შემდეგში აქ ბაღი გაიმართა), თავის მამასა და ძმა კოტესთან ერთად, მეხილეობა დაიწყო, ძმასაც ჩაუწერა

განმათავისუფლებელი იდეები და, საზოგადოდ, ხალხში ძველი ნესნყობილების წინააღმდეგ ბრძოლის საჭიროების აზრებს ავრცელებდა. 1903 წლიდან ბოლშევიკურ ფრთას მიემხრო და უფრო მხურვალედ დაიწყო პროპაგანდა, თავის სავაჭროში ინახავდა არალეგალურ ლიტერატურას. ამ დროს ხალხის რევოლუციურ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას თანდათან საძირკველი ეყრებოდა, სოციალ-დემოკრატიული პარტია ძლიერდებოდა, მაგრამ რევოლუციურ საქმიანობის გაფართოებას ხელს უშლიდა უსტამბობა. რსდმპ ამიერკავკასიის კავშირის კომიტეტმა გადაწყვიტა საიდუმლო სტამბა მოეწყო, რის შესრულებაც დ. როსტომ-აშვილს დაავალა. ეს დაავლება დ. როსტომ-აშვილმა, თავის ძმა კოტესთან ერთად, 1903 წლის დასაწყისიდან, დიდი საიდუმლოებით შეასრულა და თვითვე იყო სტამბის პასუხისმგებელი გამგე. სტამბა, მთავრობისგან ექვმიუტანლობის მიზნით, დ. როსტომ-აშვილმა გამართა პეტრე-პავლეს სასაფლაოსთან (ავლაბრის ფერმა № 5), საკუთარი გეგმით, ჭაში (ჭა ათი საყენი იყო, მეშვიდე საყენზე გვირაბი (ხვრელი) გადიოდა მეორე ჭაში. ამ ჭის კედელზე კიბე იყო. კიბით მეორე სარდაფში ჩადიდნენ). სტამბის აშენებაზე მუშაობდნენ: კალატოზები მირიან და თედო მალრაძენი, დურგლები სანდრო და ვანო ჩოდროშვილები. საიდუმლოების მტკიცე დაცვის მიზნით, გვირაბი გაიყვანეს თვითონ ამხანაგებმა. დ. როსტომ-აშვილმა აქ დადგა ვლ. დუმბაძის მიერ ბაქოდან ჩამოტანილი სწრაფმბეჭდავი მანქანა (2000 მან. ღირებული ოქროს ფულზე), საიდუმლოდ ნაშოვნი ოცი კასა ქართული, სომხური და რუსული ასოთი (რომლის გადმოზიდვაში დიდი მონაწილეობა მიიღო მ. ბოჭორიძის დედამ – ნინომ), ელექტრონის შუქი, ელექტრონის მანიშნებელი – სიგნალიზაცია (გამართა მ. ჩოდროშვილის შვილმა გიორგიმ). აქ იბეჭდებოდა: ქართულად – „ბრძოლა“, რუსულად – „Борьба“, სომხურად – „Երվի“ და სხვა გამოცემანი. აქვე იყო საყუმბარო მასალები, ყოველნაირი არალეგალური ლიტერატურა, ჯარის ნაწილების ბეჭდები, ყუმბარები... სტამბას ჰყავდა საკუთარი სარედაქციო კოლეგია (ი. ჯულაშვილი-სტალინი, მ. ცხაკაია, მ. ტოროშელიძე, ს. ხანოიანი) და კავშირი (თვით როსტომ-აშვილი და მ. ბოჭორიძე). დაცული იყო დიდი კონსპირაცია: სარედაქციო კოლეგამ არც კი იცოდა, სად არსებობდა სტამბა; ამავე მიზნით, გვირაბის გათხრის დროს მინას თვით ამხანაგები ეზიდებოდნენ. როცა დ. როსტომ-აშვილს შეეკითხებოდნენ: „ამოდენა აგურს რომ ხარჯავ, რას აშენებო“, დ. როსტომ-აშვილი მიუგებდა ხოლმე: საყინულეს ვაკეთებო. სტამბის ზევიდან ოთახსა და ეზოში ცხოვრობდა საგანგებო დარაჯად მიჩენილი მ. ბოჭორიძის დეიდა ბაბედო, რომელიც საჭიროების დროს მოგუშვავებს საიდუმლო ზარით ატყობინებდა და სტამბაში მომუშავეთ საზრდოს უმზადებდა. დაბეჭდილი ლიტერატურა ქალაქში გასავრცელებლად დ. როსტომ-აშვილის ხელთსავაჭროში (იარმუკაში) გადიოდა, პროვინციაში გასავრცელებლად – ურიკით – ნავთლულის სადგურზე, იქიდან

– ბარგის სახით იგზავნებოდა. გამოცემათათვის საჭირო ქალაქს დ. როსტომ-აშვილის ძმა კოტე სამო სავაჭრო ხილის საწყობში ინახავდა. თუ ჰკითხავდნენ – მაგდენი ქალაქი რათ გინდათო, მიუგებდა: ხილს ვახვევთ რუსეთს გასავაზენადო და საკუთარ საქმეზე უმალ კოტე პარტიულ დავალებას ასრულებდა (სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ, – მენშევიკებმა, – მეორე საიდუმლო სტამბის მოწყობაც ამავე დ. როსტომ-აშვილის ძმას – კოტეს დაავალეს. იგიც ბევრთად შეუდგა საქმეს, მაგრამ რადგან გააფრთხილეს: მთავრობას ეჭვი აქვს აღებულო, მან თავი გაანება). დ. როსტომ-აშვილის თაოსნობით მოწყობილი ეს სტამბა ისე საიდუმლოდ იყო შენახული, რომ 3,5 წელს მუშაობდა (რაც პირველი მაგალითია რუსეთის არალეგალურ სტამბათა ისტორიაში). შინაური გამცემლის წყალობით, 1906 წლის აპრილის 15 მთავრობამ მიაგნო. რადგან პარტიულმა კონტრდაზვერვამ ადრევე იგრძნო მოსალოდნელი ხიფათი, სტამბაში მომუშავენი მიიმაღნენ, შეპყრობილ იქნა მხოლოდ დ. როსტომ-აშვილი, რომელიც მეტეხის ციხეში ჩასვეს. სტამბის ჩხრეკის დროს მთავრობას ხელში ჩაუვარდა ისეთი ხელნაწერები, რომლებიც აშკარაავედა სოციალ-დემოკრატიული პარტიისა და მისი ლეგალური გაზეთის „ელვას“ ამ სტამბასთან კავშირს, რის გამოც მთავრობამ იმავე დღეს „ელვას“ რედაქციას ალყა შემოარტყა და 28 კაცი შეიპყრო, როგორც ვითომდა საიდუმლო სტამბის მონაწილენი (რედაქციაში შეპყრობილნი ციხეში რომ მიჰყავდათ, დაპატიმრებულნი გზადაგზა „მარსელიოზას“ მღეროდნენ). „ელვას“ რედაქცია დაიხურა, ავლაბრის სტამბა მთავრობამ გაცალა, დაწვა, დაანგრია (სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ სტამბის გაცემა პარტიიდან განდევნილ თათულოვს დააბრალა და, როგორც ვითომდა ჯაშუში, გამცემი, ტერორით მოსპო კიდეც, მაგრამ ბოლოს გამოირკვა, რომ სტამბა გასცა პროვოკატორმა გურჯიევმა, რომელიც ამავე სტამბასთან ასაფეთქებელ ნივთიერებათა მომზადების საქმეს ასწავლიდა). ამ სტამბის გამართვა-წარმოების, მთავრობის საწინააღმდეგო გამოცემათა ბეჭდვა-გავრცელებისა და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრობისათვის, დ. როსტომ-აშვილს თბილისის სამოსამართლო პალატამ 1907 წლის დეკემბრის 24 სისხლის სამართლის 126-ე, 132-ე და 139-ე მუხლების ძალით მიუსაჯა ციმბირს გადასახლება (ცოლ-შვილით) და ირკუტისკის გუბ. იჩერსკის თემში გაიგზავნა. აქედან 1909 წელს დ. როსტომ-აშვილი ვლადივოსტოკს გაიქცა, სადაც პორტის მექანიკურ ნაწილში მუშაობდა კოდანოვის და ბერიძის გვართ. 1913 წლიდან იჩერსკს დაბრუნდა, ხოლო 1916 წლიდან ვლადივოსტოკს – სადგურის ბუფეტში; 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ გათავისუფლდა. 1925 წლიდან, მ. ცხაკაიას და ჩიჩერინის დახმარებით სამშობლოში დაბრუნებული, სხვადასხვა სააღმშენებლო საქმეზე, პოლიტკატორღელთა ნივთსავაჭროსა და „იმელში“ მუშაობდა. იყო საკავშირო კომპარტიისა და პოლიტკატორღელთა საზოგადოების წევრი (ბილეთი № 1936).

ციხეში ყოფნის დროს გაზეთებში წერილებს ათავსებდა ტუსალის ფსევდონიმით. მისი ნაწარები, დ. ნინონმინდელის ფსევდონიმით – წერილ-წერილი ლექსები, მოთხრობები და პოემები უფრო მამულიშვილურ-დემოკრატიული სულისკვეთებითაა გაჟღენთილი, გაბნეულია ჟურნალ-გაზეთებში. ამათგან აღსანიშნავია პოემა „ბრძოლა“ (ჟურ. „მინა“, 1907).

დ. როსტომაშვილის თაოსნობით აგებული, ხოლო მეფის მთავრობისგან განადგურებული საიდუმლო სტამბა, საქ. კპ (ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა, ლ. პ. ბერიას თაოსნობით, 1936 წელს აღადგინა და იქვე მოაწყო ამ სტამბის ნაამაგდართა სურათების, ნაშრომისა და თავგადასავლის ამსახველი მუზეუმი, რასაც ექსკურსანტები დიდი ხალისით და გაოცებით ათვალიერებენ ხოლმე.

ცალკე გამოცემულია:

1. შიო თავადი: ძველი თქმულება / პოემა დ. ნინონმინდელისა; რედ.: ივანე როსტომაშვილი. - ტფ.: ივანე როსტომაშვილის საფასით გამოც., № 9, 1896 (ექვთიმე ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 18სმ.;
2. ჟამთა მომავალში. - თბ., 1916 (სტ. „ცხოვრება“). - 24 გვ.; 18სმ.;
3. ცოტა რამ ჩინეთზე: (პირადი დაკვირვებანი). - ტფ.: სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 1926 (პოლიგრაფტრესტის მე-2 სტ.). - 44 გვ.; 18სმ. - [რეპრესირებული გამოცემა];
4. ტფილისიდან ზნამენკამდე. - ტფ.: პოლიტკატორლელთა საზ-ბა, 1933 (ზარია ვოსტოკას სტ.). - 48 გვ.; 17სმ. - (პოლიტკატორლელთა საზ-ბის გამოც. № 3).

გამოქვეყნებულია:

1. განსვენებულ ალექსანდრე ყაზბეგს: [ლექსი] (დღიურ მუშისაგან) // კვალი. - 1893. - №52. - გვ. 6;
2. წყევლა: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №45. - გვ. 4;
3. ახალწლის მილოცვა: [ლექსი] (თქმული დღიურ მუშის მიერ) // კვალი. - 1894. - №1. - გვ. 7;
4. გაჭირვებული: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 31 დეკემბერი. - №277. - გვ. 2;
5. „გულს ნუ გაიტვხ ჭაბუკო...“: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 30 დეკემბერი. - №276. - გვ. 2;
6. ვუძღვნი ახალ მოსწავლეებს: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №6. - გვ. 20-21;
7. მას იხსენებდნენ საბრალოდ...: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №5. - გვ. 7;
8. მგოსანს: [ლექსი] // ივერია. - 1894. - 30 ნოემბერი. - №253. - გვ. 1;
9. ნანყვეტი // ივერია. - 1894. - 8 ნოემბერი. - №237. - გვ. 2; გაგრძ. იხ.: 1895. - №3, 5, 7, 9, 10, 11, 15, 20, 29, 33, 88, 115. - [ამ სათაურით იბეჭდებოდა პატარა ლექსები დ. ნინონმინდელის ხელმოწერით];
10. აკროსტიხი: (წარმოდგენილი დ. ნინონმინდელისაგან) [დავით როსტომაშვილი] // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 63;
11. გაზაფხული: (ვუძღვნი დ. მაჩხანელს) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 2 მარტი. - №46. - გვ. 1;

12. „გამიტყდა ღერძი ურმისა...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 6 აგვისტო. - №167. - გვ. 2;
13. „დადუმდა ბაგე მეტყველი...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 26 თებერვალი. - №43. - გვ. 3;
14. „დავმონებვიარ ვმსახურებ...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 1 თებერვალი. - №24. - გვ. 1;
15. „ემავას ბალღიც შეიძლებს...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 1 ივნისი. - №112. - გვ. 2;
16. ზამთარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №1. - გვ. 31-32;
17. თუშური სიმღერები: (შეკრებილი დავით როსტომაშვილის მიერ) // მოამბე. - 1895. - №3, განყ. I. - გვ. 14-15;
18. ლოცვა: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 1 იანვარი. - №1. - გვ. 2;
19. მზე და მთვარე: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 26 აგვისტო. - №183. - გვ. 1;
20. მოციქული და ავაზაკი: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 2 აპრილი. - №70. - გვ. 3-4;
21. პატარა ანნა და მთვარე: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1895. - №3. - გვ. 26-27;
22. „როს მოსწყდე სოფელს მოვშორდე...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 30 მაისი. - №110. - გვ. 2;
23. სარკე: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 22 თებერვალი. - №39. - გვ. 2-3;
24. საფლავის ქვაზედ: (სახალხო ლექსი) // ივერია. - 1895. - 25 იანვარი. - №18. - გვ. 2;
25. საყვარელ პოეტს თ.რ. ერისთავს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 22 ოქტომბერი. - №228. - გვ. 4;
26. სეტყვა: (სახალხო ლექსი) // ივერია. - 1895. - 2 მაისი. - №92. - გვ. 1;
27. ღირსია თუ არა?: [მოთხრობა] // ივერია. - 1895. - 5 მარტი. - №49. - გვ. 1-3; 7 მარტი. - №50. - გვ. 1-2;
28. შავი ფიქრები: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 8 აპრილი. - №72. - გვ. 2;
29. შვილს: (დედის პასუხი) [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 30 სექტემბერი. - №209. - გვ. 1;
30. ჩემს მეგობარს: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 9 ივნისი. - №119. - გვ. 2;
31. ხევსურული სიმღერები: (შეკრებილი დავით როსტომაშვილის მიერ) // მოამბე. - 1895. - №2, განყ. I. - გვ. 45-46;
32. „ჰა, შენთვის ქნარი...“: [ლექსი] // ივერია. - 1895. - 4 იანვარი. - №2. - გვ. 2;
33. გოგო მიყვარდა: [ლექსი] // მოამბე. - 1896. - №3, განყ. II. - გვ. 27-28;
34. თუშური ლექსები დ. როსტომაშვილის მიერ შეკრებილი // მოამბე. - 1896. - №12, განყ. I. - გვ. 132; 1897. - №1, განყ. I. - გვ. 50; №2, განყ. I. - გვ. 110; №3, განყ. I. - გვ. 95-96; №4, განყ. I. - გვ. 116;
35. მგელი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №4. - გვ. 16-17;
36. ღამის მეხრე: (სახალხო ლექსი) // ივერია. - 1896. - 9 იანვარი. - №5. - გვ. 1;
37. მურთუზას ძალი: (ამბავი) // ჯეჯილი. - 1900. - №7-8. - გვ. 44-53;
38. მუშის სიმღერა: [ლექსი] (პასუხათ „ივერიელებს“) // კვალი. - 1900. - №19. - გვ. 305-306;
39. იმედი: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 17 თებერვალი. - №291. - გვ. 1;

40. მეგრძოლი: [ლექსი] // შრომა: სურათებიანი დამატება. - 1906. - №28. - გვ. 1;
41. ქურდი ციცა: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1906. - №20. - გვ. 9-10;
42. ვერ შემირიგებ!: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №12. - გვ. 3;
43. მეგობარს: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №3. - გვ. 3-4;
44. მჭედლის სიმღერა: [ლექსი] // საყვირი. - 1907. - 14 იანვარი. - №1. - გვ. 2. - ფელეტონი;
45. ნადიმი: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №4. - გვ. 3-8;
46. სამსაჯულოში: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №13. - გვ. 3-4;
47. საფრანგეთის მეფე: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №7. - გვ. 3-4;
48. ჯაშუში: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №6. - გვ. 3;
49. დედის ცრემლები // მომავალი. - 1909. - 18 ოქტომბერი. - №43. - გვ. 2;
50. მე არ მინდა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №20. - გვ. 5.

მის შესახებ:

1. დაპატიმრებულნი და გადასახლებულნი: [გაზეთ „ელვას“ რედაქციაში ყრილობისა და ავლაბარში საიდუმლო სტამბის გამართვისათვის დაპატიმრებულ პირთა სამართალში მიცემა; დავით როსტომაშვილის, 17 წლის დანიელ გოგელიას, ჯაფარიძის, ნ. რამიშვილისა და სხვათა გადასახლება] // შრომა. - 1906. - 20 აპრილი. - №14. - გვ. 1;
2. ავლაბრის საიდუმლო სტამბის საქმე // ჩვენი სიტყვა. - 1907. - 26 ივლისი. - №7. - გვ. 1;
3. კინწურაშვილი, მიხეილ (იასამანი). ქარს: (ციხის მელოდია. უძღვნი დ. ნინოწმინდელს [დავით როსტომაშვილი]). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №32. - გვ. 3;
4. ციხიბრის ქართველთა წარმომადგენელნი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №12. - გვ. 16.
5. ციხიბრში და შორეულ აღმოსავლეთში მცხოვრებ ქართველთა წარმომადგენლების პირველი კონფერენცია: (1-16 აპრილს 1919 წ. ქ. ხარბინში) [ჯგუფური ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 8.

წყარო:

1. პირადი ცნობები;
2. მუშის შრომა. - 1921. - 19 ოქტომბერი. - № 33;
3. ჩხეიძე, გ. // რევოლუციის მატინე. - 1923. - № 1. - გვ. 94-95;
4. ნინოწმინდელი, დ. ვინ გასცა კავკასიის სოც.-დემ. დიდი სტამბა ტფილისში? // რევოლუციის მატინე. - 1923. - № 4. - გვ. 123-126;
5. ხუნდაძე, სიმონ. სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. - ტ. 2: ნაროდნიკული და მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში. - ტფ.: სახელგამი, 1927. - გვ. 258 [სქოლიო];
6. Политическая каторга и ссылка: биограф. справ. членов О-ва политкаторжан и ссыльно-поселенцев / Всесоюз. О-во полит. каторжан и ссыльно-поселенцев. - Москва: Изд-во Всесоюз. О-ва

- политкаторжан и ссыльно-поселенцев, 1929. - Стр. 476;
7. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ. 477.

როსტომაშვილი [როსტომოვი], ივანე პავლეს ძე (1852, 25/XII – 1924, 27/VIII) – პედაგოგი, მწერალი, ჟურნალისტი, არქეოლოგი-სტორიკოსი, მთარგმნელი, შემდგენელი, ენციკლოპედისტი, გამომცემელი და საზოგადო მოღვაწე, – პირველი დამაარსებელი ქართული 2-კაპიანი გაზეთის, არქეოლოგიური ჟურნალის, (დამკრძალავ და) ურთიერთდამხმარე სალაროების, ღარიბ-ობოლთა სკოლის, კოოპერატივის, საგლეხო ბანკისა და სხვ., – კახეთიდან (დაიბადა სოფ. კურდღელაურში, თელავის მაზ., 1852 წლის დეკემბრის 25. პაპამისი იყო მეფის მოძღვარი, მამა – სოფლის მეურნე, საჭიროების დროს – ლეკების წინააღმდეგ ლაშქრობაში მონაწილე, ობერ-ოფიცერი, დედა – ბაბე კურდღელაშვილის ასული). სწავლობდა თელავის პირველდაწყებით სკოლაში. დედ-მამის დახოცვის გამო, გადაიყვანეს თუქურშიშას თბილისის პოლკის სამხედრო სკოლაში, ხოლო როცა ეს სკოლა საცხენისში გადაიტანეს, ივ. როსტომაშვილიც გადაიყვანეს, სადაც წველი ფეხმოუცვლელად ცხოვრობდა, როგორც დედ-მამით ობოლი, ღარიბი. აქ სწავლისა და ცხოვრების დროს სამშობლო ენა სრულიად გადაივიწყა, გარუსდა. კურსის შესრულების შემდეგ თელავში დაბრუნდა, სადაც უკიდურეს სიღარიბეში მყოფმა მონაფეხებმა გაიჩინა, თავიდან შეუდგა სამშობლო ენის შესწავლას. მეცადინეობდა ჭრაქზე, მოუწყობელ ბინაზე (სამეფხა მაგიდა ედგა, რომელსაც მეოთხე მხრით თავისი შედგმული მუხლის თავით იმაგრებდა). ერთი წლის შემდეგ თბილისის ფეხით ჩავიდა და საოსტატო სემინარიაში (შემდეგში ინსტიტუტად წოდებული) შევიდა, რომელიც დაამთავრა 1874 წელს. კავკასიაში ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოების სტიპენდიანტად და იმავე წლიდან ზაქათალას – სოფ. კახის სკოლის გამგე-მასწავლებლად გამწესდა. 1877 წელს წვერი შეიქნა გ. რ. ერისთავის თაოსნობით დაარსებული „საზოგადოებისა“, რომელსაც მიზნად ჰქონდა ღარიბი ხალხის, განსაკუთრებით, თავადაზნაურთა შვილების რიგიანი სწავლა-განათლების ხელის შეწყობა („ივერია“, 1877, № 41). 1878 წელს, ზაქათალის სამაზრო სასწავლებლის მასწავლებლად ყოფნის დროს, არჩეულ იქნა სოფლის მასწავლებელთა ყრილობის ხელმძღვანელის თანამემწედ. ამ ყრილობაზე პირველად აღიძრა სამშობლო ენაზე სწავლების საკითხი. 1880 წელს მასწავლებლად გადაიყვანეს ქ. თელავს, სადაც სასკოლო სასწავლო მუშაობის გარდა (სხვათა შორის, თელავში პირველად მისი თაოსნობით და

მეცადინეობით პირველდანიებითი სკოლის მონაფეთა ქალ-ვაჟთა გუნდმა გალობა დაიწყო ეკლესიაში, სხვადასხვა საზოგადოებრივი საქმიანობა (საამხანაგო სავაჭრო, ნიგნთსაცავის დაარსება და სხვ.) დაიწყო, რის გამოც, ზოგიერთი ჩარჩ-ვაჭრის დასმენით, სამოსნავლო უწყებამ, დასჯის მიზნით, 1889 წელს ჯავახეთის ახალქალაქის საქალაქო სკოლის ინსპექტორად გადაიყვანა. აქ დაჰყო 5 წელი, შეისწავლა მთელი მხარე და აღწერა, სკოლაში შემოიღო სწავლების თავისებური მეთოდი (იხ. მისი წერილი რუსულ სამეცნიერო-პედაგოგიურ ჟურნალში „Вестник воспитания“ (1893, № 8).

1895 წლის მარტის 1 ქ. თბილისში დააარსა „მოსამზადებელი კლასები“ და მათი დანიშნულების შესახებაც წერდა: „აზრი ჩვენი კლასებისა უფრო ვრცელია: მივცეთ ყმაწვილებს იმდენადი საფუძვლიანი სწავლა-აღზრდა, რომ ისინი არათუ მიღებულ იყვნენ საშუალო სასწავლებლებში, არამედ შემდეგის, უფრო ძნელისა და რთულის სწავლის დაძლევა შეიძლონ“. ამავე დროიდან თავდადებით ჩაება სამწერლო და საგამომცემლო საქმიანობაში. დაწერა, თარგმნა ანუ შეადგინა და გამოსცა მრავალი ნიგნი პედაგოგიის, სასოფლო მეურნეობის, ისტორია-არქეოლოგიის, მკურნალობის, მწერლობისა და სხვ. დარგიდან. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნის დროს, ჯავახეთის ახალქალაქის მცხოვრები, 30 წლის წინ ნამსახური ივ. როსტომაშვილი მოიგონეს, როგორც საყოველთაოდ საყვარელი, დამსახურებული, მხნე ადამიანი, საგანგებო მოციქულების პირით გაიპატიუეს ქართული გიმნაზიის დირექტორად და დიდი პატივითაც მიიღეს. ივ. როსტომაშვილი ხელახლა შეუდგა პედაგოგიურ-პრაქტიკულ მოღვაწეობას, მაგრამ თურქ-სომეხთა შეჯახების გამო, ნახევარი წლის შემდეგ თავი გაანება და საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ გამწესდა თელავის გიმნაზიის დირექტორად. სწავლა-განათლების შეუფერებელ პირობათა გამო, არც აქ დარჩა დიდხანს და ისევ თბილისში განაგრძო სამწიგნობრო მუშაკობა. 1921 წელს გადასახლდა კახეთს – სოფ. ლალისყურეში, სადაც მეურნეობასა და ხალხში კულტურულ მუშაობას შეუდგა. სწავლის მსურველთ უფასოდ ასწავლიდა, ხალხს ლექციებს უკითხავდა გამოსადეგ ცოდნათა შესახებ, იმავე დროს, ჰექტოგრაფიულ გაზეთს სცემდა, რაშიაც ადგილობრივი სოფლის საყოფაცხოვრებო საკითხებს აშუქებდა.

ივ. როსტომაშვილი მთელი თავისი სიცოცხლე დაულალავად შრომობდა ხალხის გონებრივ-ზნეობრივ და ნივთიერ-ქონებრივად ასამალელებად, ვითარცა ნამდვილი ენციკლოპედისტი, – მრავალი საგნის მცოდნე, წერდა პედაგოგიური, სასოფლო-სამეურნეო, საისტორიო-საარქეოლოგიო, სამწერლო, სამკურნალო და სხვ. საკითხთა შესახებ. თითქმის არ არის საკითხი, რომელსაც მისი კალამი არ შეხებოდეს და ამა თუ იმ საზოგადოებრივ საქმიანობაში მონაწილეობა არ მიეღოს. მას მრავალმხრივი მოღვაწეობის ასპარეზზე ბევრი

დაბრკოლება გადაელობა, არაერთი უსიამოვნება შეამთხვიეს, იდეენებოდა როგორც მთავრობის, ისე საზოგადოების ზოგიერთი წევრის მიერ, ნივთიერად შევიწროებული იყო, დაწვრილმვილებული (8 შვილი ჰყავდა). პოლიტიკურ საქმეზე შვილი კატორლაში გაუგზავნეს, თითონ ციმბირი მიუსაჯეს და ციხეშიაც იჯდა მწერლობის გამო. მიუხედავად ყველა ამისა, მუდამ გულით გაუტეხავი იყო: რა გატაცებითაც სიჭაბუკეში დაიწყო საზოგადოებრივ-სამწერლო მუშაობა, ისევე განაგრძო სიკვდილამდე. სასიკვდილო სარეცელზე მწოლარემ უკანასკნელად ამოვიგინა: „მეტი სინათლე ხალხს, ცოდნა ყველას ყველასი, ურთიერთ სიყვარული და შეუჩერებელი, პატიოსანი შრომა ადამიანთა საბედნიეროდ“-ო. გარდაიცვალა 1924 წლის აგვისტოს 27, დაიკრძალა დიდუბის პანთეონში. დაედგა ორიგინალური ძეგლი – ქვისაგან გამოქანდაკებული ნიგნთა გროვა საწერ-კალმითურთ.

პედაგოგიურ სარბიელზე მოღვაწეობის დანყებისთანავე საკუთარი მსოფლმხედველობით ხელმძღვანელობდა. ივ. როსტომაშვილის პედაგოგიური მსოფლმხედველობა სავსებით გამოთქმულია მისსავე ნიგნში „პედაგოგია და ფსიქოლოგია“ (თფ., 1920) რომელშიც, შალვა ნუცუბიძის სიტყვით: „საკმაო პოპულარობით და დალაგებით გადმოცემულია უშუალო დაკვირვებაზე დამყარებული აზრები“, რასაც „მასწავლებელთა და მშობელთათვის ერთგვარი მნიშვნელობა ექნება“, 1920). ივ. როსტომაშვილის აზრით, პედაგოგიისა და ფსიქოლოგიის შესწავლა თითოეული მშობლისა და აღმზრდელისათვის უპირველესი მოვალეობაა, – „მხოლოდ მოწოდებით აღტყინებულ მასწავლებელს შეუძლიან შეასრულოს მასწავლებლის დიადი დანიშნულება... მასწავლებელი უნდა იყოს ყოველად მომზადებული, მომნიფებული, უნდა ჰქონდეს უწყებული, განმტკიცებული რწმენანი და შეხედულებანი (როგორც საზოგადოთ ჩვენი რესპუბლიკის ჭეშმარიტი მოქალაქისა, ისე, მეტადრე, მასწავლებლობისა...). სწავლა უნდა იყოს საყოველთაო, რადგან საყოველთაო სწავლის გარეშე ყოველი ცდა საყოველთაო წინსვლისა და ბედნიერებისათვის ამოა... ყოველი პირველდანიებითი სწავლა-აღზრდა უთუოდ უნდა შეფერებული იყოს ბავშვთა ბუნებასთან, უთუოდ თვალსაჩინო, საგნობრივი, აღმზრდელითი უნდა იყოს; სკოლამ ბავშვებს უნდა მისცეს არა მარტო ცოდნა-განვითარება, არამედ კარგი აღზრდა და ზნე-ხასიათებიც, რომ სასარგებლო წევრნი გამოვიდნენ ოჯახისა და სამშობლოსათვის... სწავლა სკოლებში დამყარებული უნდა იყოს უთუოდ ბავშვთა თვითმოქმედებაზე [რადგან სწავლა-აღზრდის მიზანია არა მარტო ცოდნის მიცემა, არამედ მასთან მთელი არსების, მთელი მისი ნიჭების და ძალების განვითარება. ამიტომ], სწავლის პირველი დღიდანვე უნდა შეეჩვიოთ თვითმოქმედ საქმიანობას თუ შრომას, რადგან ბავშვთა შინაგანი ძალების გახსნა შეიძლება არ ცარიელი ცქერით, სმენით, არამედ მხოლოდ ნამდვილი საქმით, მოქმედებით, ვარჯიშობით, თამაშით წმინდა ჰაერზე... ჩვენი ბრწყინვალე მომავა-

ლი მხოლოდ ჩვენი ბავშვების აღზრდის გონიერ დასაბამზეა დამოკიდებული და ასეთი აღზრდის დასაბამი კი მხოლოდ საბავშვო ბაღია: აქ ყოველი ცოდნის ცენტრი უნდა იყოს ბუნება, – პირველდანიყებით სწავლა-აღზრდაში ყოველივე ბუნებისა და ცხოვრების შესწავლას უნდა ექვემდებარებოდეს... ჭეშმარიტი პირველდანიყებითი სწავლა-აღზრდის საღვთო მოვალეობაა, ყოველი საშუალებით გაულვიდოს და აღუძრას ბავშვებს სიყვარული მათ გარშემო მყოფ ცხოვრება-ბუნებისადმი, რომ ხელშეუშლელად შეეძლოს თავისი შემოქმედებითი ნიჭიერების განხორციელება როგორც თვით უნდა და არა ისე, როგორც ეს დიდებს უნდათ. უპირველესი საგანი, რომელსაც მთელი თავისი არსებით უნდა შეენიროს ყოველი მასწავლებელი და ყოველის ღონით ეცადოს მის აღორძინება-აყვავებისათვის, არის სამშობლო ენა“-ო.

ივ. როსტომაშვილი თავიდანვე ცნობილი იყო, როგორც იშვიათი მცოდნე, დაკვირვებული, სანიმუშო და ბავშვთა დიდი მოყვარული აღმზრდელ-მასწავლებელი.

სწავლა-აღზრდის შესახებ ივ. როსტომაშვილის აზრი, ზემოხსენებული ნიგნების გარდა, გამოთქმულია მისსავე ნაწერებში:

1. Новая постановка педагогического дела в учебных заведениях (Тфл., 1899);
 2. Новая народная школа и основы ее развития и существования (Тфл., 1903)
- და სხვ.

მწერლობა დაიწყო 1874 წელს პატარ-პატარა ცნობებით „დროებაში“, „სასოფლო გაზეთში“ (1877, № 23, გვ. 4-5. – წერილი „კახის კვირის შკოლა“), იგივე გაზ. „Кавказ“-ში (1877, № 246), „ივერიაში“ (1878, № 14, 16). პუბლიცისტური წერილების გარდა, წერდა საბავშვო მოთხრობებს, გამოკვლევებს, აგრეთვე პიესებს (დაცულია საქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმში). მისი სამწერლო და სასაუბრო ენა იყო საყოველთაოდ გასაგები, სადა, მდაბიო. იშვიათად ხმარობდა ფსევდონიმებს (დიზრაელი, დ., ი. პ. რ-ი, ვანო).

ზეპირსიტყვაობის დარგში შეიტანა თვალსაჩინო წვლილი, – თელავში სამსახურის დროს შეკრიბა 40 ზღაპარი და 1891 წელს „ნიგნების გამოცემელ ქართულ ამხანაგობას“ გამოუგზავნა, რაც თავის დროზე მოსაწონ და მისაბაძ ღვანლად აღინიშნა („ივერია“, 1891, № 33).

არქეოლოგიურ-ისტორიულ სარბიელზე გამოვიდა ქართველი საზოგადოებისადმი მიმართული წერილით „საქართველოს ისტორიისა და არქეოლოგიის წრის დაფუძნების საჭიროება თბილისში“ („ივერია“, 1894, № 192), რომლითაც, სხვათა შორის, მოითხოვა საქართველოს საეთნოგრაფიო-საისტორიო საზოგადოების შექმნა, ხოლო ჯავახეთის ქ. ახალქალაქში საქალაქო სკოლის ინსპექტორად ყოფნისას, 5 წლის განმავლობაში მოიარა მთელი ჯავახეთი, აღწერა და ფოტოთი გადმოიღო ძველი ისტორიული ნაშთები წარწერებითურთ (ამ ნაშთებისა და მათი წარწერების სის-

წორით გადმოღებისათვის ხუცუურის კითხვა და ფოტოგრაფიის ხელობა ერთ დღე-ღამეში შეისწავლა). საკუთარი ხელით გადაიღო როგორც ძველებური წარწერები, ისევე ნახატები, ნანგრევები და სხვ. ეს ნაშრომი პირველად გამოქვეყნდა რუსულ ენაზე კავკასიის სწავლა-განათლების საოლქო მზრუნველის გამოცემაში, შემდეგ ჟურ. „მოგზაურში“ (1901, № 1-9).

ამ შრომით ივ. როსტომაშვილმა როგორც სამშობლო ქვეყანას, ასევე არქეოლოგიურ-ისტორიულ მეცნიერებას დიდი სამსახური გაუწია იმით, რომ სრულიად გაქრობისაგან გადაარჩინა ქართველი ხალხის წინაპრების ამ კუთხეში (ჯავახეთში) ბინადრობის დამადასტურებელი ცნობები, ძეგლები, რომლებიც 1898 წლის მიწისძვრამ გაანადგურა.

სასოფლო მეურნეობას ჩვენი ქვეყნის ქონებრივ დანიშნულების საქმეში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ივ. როსტომაშვილი. ჯერ კიდევ ზაქათაღის სამაზრო სკოლაში მასწავლებლობის დროს, 1878 წლის ზაფხულში, გაემგზავრა იალტას, სადაც ნიკიტის საბაღოსნო სკოლაში შეისწავლა სამეურნეო საგნები, სასოფლო მეურნეობის სხვადასხვა დარგს – მემინდვრობას, მესაქონლეობას, მეფრინველეობას თუ სხვ. რამდენიმე წიგნაკი უძღვნა და თვითონაც პრაქტიკულად მისდევდა ამ საქმეს.

საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობა დაიწყო ქ. თელავში გადასვლისთანავე (1880). ამ ხანებში იგი ამტკიცებდა, რომ „სიღარიბის წამალი კოოპერატივები და მომხმარებელი საზოგადოებანიო“, რის განხორციელებასაც თვითონ შეუდგა. 1882 წელს დააარსა: ა) საზოგადო-სამხანაგო სავაჭრო დეპო (ახლანდელი მნიშვნელობით, კოოპერატივი), რომელმაც მაშინ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა: ერთი მხრივ თუ მონივნავ საზოგადოება აღტაცებით შეეგება, მეორე მხრივ – ჩარჩ-ვაჭრები აუშხედრდნენ და მთავრობას ივ. როსტომაშვილი თელავიდან გააძევიბინეს; ბ) პირველი წიგნთსაცავ-სამკითხველო; გ) საგლეხო ბანკი (სოფ. კურდღელაურში); დ) იაფფასიანი (თვეში ათ-შაურიანი) წერა-კითხვისა და ხელსაქმის საქალებო სკოლა, სადაც ხელსაქმეს ასწავლიდა ივ. როსტომაშვილის მეუღლე-თანამოღვაწე ელისაბედ (ლიზა) ჩოლოყაშვილის ასული (ეს სკოლა დაამთავრა ასამდე ღარიბ-ღატაკმა ქალმა და შემდეგში ყველა მათგანი ოჯახის სასახელო დედა-ბურჯი შეიქნა); ე) აქტიური მონაწილეობა მიიღო სოფ. გულგულაში პირველი კომუნის შექმნა-წარმოების საქმეში; ვ) შექმნა ორსულთა და უბედურ შემთხვევაში ურთიერთდამხმარე საღაროები, რომლებიც გაიძვერა-მტაცებლებმა გაუბათილეს და სხვ.

განმათავისუფლებელ მოძრაობაშიც დიდ მონაწილეობას იღებდა, როგორც რევოლუციონერთა მფარველ-დამცველი და ყოველმხრივ ხელშემწყობი.

გამომცემლობა დაიწყო 1895 წლიდან თბილისში საბავშვო-სამეცნიერო ნიგნების წინასწარი ხელის მოწერით. ანბანების, ზღაპრების და სახალხო მოთხრობების გარდა, სხვათა შორის, საკუთარი რედაქციით გამოსცა:

1. ბოკლი. ცივილიზაციის ისტორია ინგლისში. - ტფ., 1896;
2. დარვინიზმი, თხზ. ე. ფერიერისა. - ნ. 1: ევოლუციონური თეორია ცხოველთა და მცენარეთა წარმოშობის შესახებ. - ტფ., 1896; ნ. 2: ევოლუციონური თეორია ადამიანის წარმოშობის შესახებ. - ტფ., 1896.

ეს გამომცემლობა, სახელწოდებით „ახალი მკითხველი“, ოფიციალურად დააარსა რ. ბ. კალაძესთან, პ. პ. გელიევილთან, სიმ. ჯუღელთან, ს. ბ. ჯიბლაძესთან და ვ. პ. დარჩიაშვილთან ერთად და 1896 წელს სათავეში ჩაუდგა, როგორც ტექნიკური გამცემი. გამოსცა რამდენიმე, მანამდე უჩვეულო სამეცნიერო-პოპულარული წიგნაკი, სხვათა შორის: ის. კვიციანიძის მიერ ნათარგმნი დ. კუდრიავსკის „როგორ ცხოვრობდნენ ადამიანები ძველად“, ვ. ცაბაძის მიერ ნათარგმნი ა. სვიდერსკის „შრომა და კაპიტალი“ და სხვ..

როგორც შემდგენელ-რედაქტორმა, სხვა მრავალ წიგნს შორის, შეადგინა და გამოსცა:

1. ალბომი „ქართველთა ტომი“: [ჩვენი ერის ყველა გვარ-ტომის (100-მდე) სურათით და მოკლე აღწერილობით რუსულ-ქართულად, ხალხში თვალსაჩინოდ სრულად საქართველოს ცნების დასამკვიდრებელი]. - ტფ., 1896;
2. სალარო ცოდნისა: [რუსულ-ქართული ენციკლოპედიური ლექსიკონი 4 წიგნად]. - ტ. 1: ა, ბ, ვ, გ. - თბ., 1898-1899. - 831 გვ. - [სულ უნდა გამოსულიყო 15-16 წიგნი 12 მანეთად, შეღავათიანი ხელმოწერით, მაგრამ, უმთავრესად, პირადი ანგარიშით დაწერილი კრიტიკისა და ნივთიერი ხელმოკლეობის მიზეზით ვერ დაასრულა] და სხვ.

ჟურნალისტობას შეუდგა 1900 წელს.

I. 1901 წელს თავისი რედაქტორობით გამოსცა ისტორიულ-არქეოლოგიური და გეოგრაფიულ-ეთნოგრაფიული სურათებიანი თვიური ჟურნალი „მოგზაური“, რომლის მიზანი იყო ადგილობრივი აღწერა-დასურათება ჩვენი ქვეყნის ყოველი შესანიშნავი ადგილის, ნაშთის, პირის, ცხოვრებისა და სხვ. გამოდიოდა 1904 წლის გასვლამდე. 1905 წელს ჟურნალი გადასცა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მესვეურთ, კ. ჯაფარიძისა და ვარლამ ჭიჭინაძის მეშვეობით, რომელთაც ივ. როსტომაშვილმა უთხრა: „მე ყოველთვის თანაუგრძობდი ახალგაზრდებს და, რადგან თქვენ გსურთ ამ საქმეს ხელი მოჰკიდოთ, გაზეთს გითმობთ“. 1905 წლის იანვრის პირველი ნომერი საკუთარი რედაქტორობით გამოსცა, მეორე ნომრიდან კი ფ. მახარაძის რედაქტორობით გამოდიოდა თითქმის წლის მიწურულამდე, რომლის პ/მ ფორმალურ რედაქტორად ისევ როსტომაშვილი იყო. გაზეთმა დიდი სამსახური გაუწია მუშა ხალხის გარეკოლუციონერებას და მით რევოლუციური მოძრაობის გაღრმავებას. მისი ბოლო ნომრები გამოდიოდა მოწოდებით: „პროლეტარები ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“. ამ ჟურნალში მეფის მთავრობის წინააღმდეგ ბევრი

წერილი დაიბეჭდა, რის გამოც ივ. როსტომაშვილს პასუხისმგებლობა ეკისრებოდა, მაგრამ ივ. როსტომაშვილი არ უკრთებოდა, ხოლო როცა ჟურნალმა ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ კამპანია დაიწყო, ძლიერ იწყინა.

II. 1911 წელს დაიწყო ყოველდღიური ხალხური გაზ. „სინათლეს“ გამოცემა. გაზეთმა ხალხის თანაგრძობა მოიპოვა, სწრაფად გავრცელდა, ყველასთვის გასაგები ენით გამოდიოდა, ხელმისაწვდომი ფასით (პირველად 2, შემდეგ - 3, ბოლოს 1 კაპ.), ხშირად - სურათებით. გაზეთი ქადაგებდა, რომ „ერთობისა და ურთიერთ სოლიდარობის და შეთანხმების გარეშე არა და არ შეიძლება რისამე დიდი თუ პატარა საქმის გაკეთება და მეტადრე მუშათა და მუშაობათა ბრძნულად მოწყობა“, ცდილობდა ხალხის თვითმოქმედება აღედგა, ფართოდ ადგილს უთმობდა თვით მდაბიოთა ნაკალმევსა და დამწყებ მწერლებს (სხვათა შორის, ამ გაზეთში დაიბეჭდა პირველად გ. ლეონიძე). ივ. როსტომაშვილის მოღვაწეობის ძირითადი დებულება იყო: გულწრფელობა და პირუთენელობა, მოურიდელობა, სიმართლის დარაჯობა, ყოველთვის საზოგადოებრივი თვალსაზრისით ხელმძღვანელობა, ყოველგვარი ნათლიმამობის გარეშე დგომა, ჩვენი დაბეჩავებული ერის სამსახური, ერის უმრავლესობის - გლეხობის, მუშების, ხელოსანთა, წვრილი ვაჭრების მხარის დაჭერა. ღრმად სწამდა ბედნიერი მომავალი ჩვენი ერისა, მისი კულტურული აყვავება, ყველა სხვა ერსა და ტომს პატივისცემით ეპყრობოდა, ამასვე მოითხოვდა მათგან, - მისი ღრმა რწმენა იყო „ეროვნება და ხალხის უმრავლესობა“. ამ გაზეთის ფართოდ გავრცელებამ მტრები გაუჩინა, რომელთაც ივ. როსტომაშვილი მთავრობასთან დაასმინეს, როგორც „არსებული წესწყობილების დამაქცევარი და დამამოხბელი“, რის გამოც ივ. როსტომაშვილი პასუხისგებაში მისცეს. სასამართლოში გამოცხადებამდე კიდევ ერთი ნომერი გამოსცა, რომელშიაც დაგმო ცენზურისა და, საერთოდ, მთავრობის მოხელეთა უკუღმართობა და განაცხადა: „ჩვენი გაზეთი ამ მხრივ ერთადერთი გაზეთი იყო, რომელმაც არა თუ გაბედა, პირდაპირ და აშკარად დაჰგმო საზოგადოების ლეშსავით დაშლა-გახრწნა და იმ მდგომარეობამდე მისვლა, სადაც ძმა ძმას და მეზობელი მეზობელს აღარ ინდობს“-ო და გაზეთი ცნობილ მწერალთა ჯგუფს (სოფ. მაგლობლიშვილი, შ. არაგვისპირელი, დ. კასრაძე და სხვ.) გადასცა იმ იმედით, „რომ ესენი იხმარებენ ყოველ ღონეს, დაიცვან გაზეთის უმთავრესი მიმართულება - ხალხის თვითმოქმედების აღძვრა... დიდი ადგილი დაეთმობა მდაბიოთა ნაკალმევს... ყოველი რედაქცია, რომელიც მართლაც ხალხს ემსახურება, სწორედ ასე უნდა იქცეოდეს“-ო. 1912 წლის 18 სექტემბერს (თუ 1911 წლის 26 აპრილს. - ი. ი.) გასამართლეს და ციხიდან გადასახლება მიუსაჯეს ყოველგვარი უფლების აყრით. მეუღლე ელისაბედის თავგამოდებული მეცადინეობით (რომელიც უფლებას ეძებდა და არა პატიებას), სენატმა საქმე უკან დააბრუნა ხელახლა განსახილვად, მაგრამ ივ.

როსტომაშვილი გასამართლებამდე ციხიდან გათავისუფლებული იქნა 1913 წელს, რომანოვთა გვარეულობის 300 წლის მეფობის შესრულების გამო გამოცემული ამნისტიის ძალით. გაზეთი გამოვიდა სულ 140 ნომრამდე.

III. 1920 წელს გამოსცა ყოველკვირეული სახალხო გაზეთი „შეისწავლეთ სოციალიზმი“, დასრულებული სახელმძღვანელო სოციალიზმისა [ფურეიმდე, Fourier (1772-1837)]. გაზეთში მოთავსებული იყო წერილები იმის შესახებ, თუ „რა არის სოციალიზმი, ვის ეწოდება სოციალისტები, რა სწადიანთ მათ, რაზე ამყარებენ ისინი თავიანთ სწავლასა თუ იდეალებს და რა საშუალებით ფიქრობენ მათს განხორციელებას“. სულ გამოსცა 6 ნომერი.

IV. შინაგინაზია და უნივერსიტეტი, – შინასწავლის სახელმძღვანელო-ჟურნალი 1917 წლიდან, 4 ნომრად.

ცალკე გამოცემულია:

1. არითმეტიკული გამოცანები: სახალხო შკოლები-სათვის და მშობლებსათვის დამატებით ბუნების მეცნიერებიდან / შედგენილი ივანე როსტომაშვილისაგან. - თბ., 1876 (ე. ხელადის გამოცემა და სტ.). - 48 გვ.; 16სმ.;
2. *Русская речь и первая книга чтения с азбукою для грузин* / Сост. учитель И. П. Ростомов. - Тифлис: тип. Г. Чарквиани, 1886. - [2], VI, 73с.; 21см.;
3. *Русская речь и первая книга чтения после азбуки для кавказских училищ* / Сост. учитель И. П. Ростомов. - Тифлис: тип. Г. Чарквиани, 1887. - [2], IV, 78 с.; 21см.;
4. *Краткий эпизодический курс русской истории применительно к программе второго класса закавказских городских училищ* / Сост. В. Кикнадзе и И. Ростомов. - Тифлис: тип. М. Вартачанца, 1888. - 47 с.; 18 см.;
5. შინაური საქონელი და მისი გონიერი მოვლა-მოშენება / ივ. როსტომაშვილის მიერ. - ტფ.: ნერა-კითხვის გამავრც. საზოგ. გამოც. №18, 1893 (მ. შარაძის სტ.). - 36 გვ.; 15 სმ.;
6. ახალი მიმართულება სამკურნალო მეცნიერებაში. - [S. L.], 1895. - უთავფურცლო, 16 გვ.; 20 სმ. - ტექსტის ბოლოს: ივ. როსტომაშვილი;
7. *Новая постановка педагогического дела в начальных школах: [Лекция, чит. в Тифлисе, Кутаисе и др. городах Закавказья] / [Соч.] И. Ростомова. - М.: Типо-лит. В. Ф. Рихтер, 1895. - 32 с.; 21см.. - Из журн. „Вестник воспитания“;*
8. ქართველთა ტომი = Картвельское племя: [ეთნოგრ. ალბომი] / ი. როსტომაშვილი. - ტფ.: ავტ. გამოც., 1896 (ექ. ხელადის სტ.). - 60 გვ. in recto: ილ.; 25 სმ.. - თავფურცელი და ტექსტი რუსულ და ქართულ ენაზე;
9. *Картвельское племя: [Этногр. альбом] / И.П. Ростомов. - Тифлис: [изд. авт.], 1896 (тип. Е.И. Хеладзе). - 60 с.: ил.; 26см.;*
10. ქართული კალენდარი. - [ტფ.], 1897. - 24 გვ.; 32სმ.;
11. *Ахалкалакский уезд в археологическом отношении: Со многими рисунками и древне-грузинскими*

- надписями в тексте / И. П. Ростомов. - Тифлис: тип. К.П. Козловского, 1898. - 136 с.: фот.-ил.+[1] вкл. л. карт.; 23 см.. - В конце текста авт.: И.П. Ростомов, учитель Тифл. жен. учебн. завед. Св. Нины. - Отд. оттиск из XXV в. „Сборника материалов для описания местностей и племен Кавказа“. - Искусственный переплет. - Библиогр. в подстроч. примеч.;*
12. *Новая постановка педагогического дела в учебных заведениях / [Соч.] И. Ростомова. - Тифлис: тип. Е.И. Хеладзе, 1899. - 35 с.; 20см.. - На 4-й с. обл.: „С требованиями обращаться... Ивану Павловичу Ростомову“. - Из предисл.: Статья эта в первый раз была напеч. в ж[урн] „Вестник воспитания“ в 1895 г. Теперь мы изд. ее отд. брош. с некоторыми изм. и доп.;*
 13. *საყმაწვილო საჩუქარი: 35 სურათით / ივ. როსტომაშვილი. - თბ., 1900 (მ. შარაძის სტ.). - 50 გვ.: ილ.; 20 სმ.;*
 14. *გამოსადეგი ცნობანი / ი. პ. როსტომაშვილი. - წიგნი პირველი. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 55 გვ.; 22 სმ.; წიგნი მეორე. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 40 გვ.; 23 სმ.; წიგნი მესამე. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 32 გვ.; 23 სმ.; წიგნი მეოთხე. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 32 გვ.; 22 სმ.; წ. მეხუთე. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 1902. - 32 გვ.; წიგნი მეექვსე. - ტფ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ი. ხელადის სტ.). - 32 გვ.; 22 სმ.;*
 15. *მეურნეობა და ახალი სკოლა / ივ. პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს. კ-ძის ზუბალაშვილის საფასით № 9, 1902 (ე.ი. ხელადის სტ.). - 44 გვ.; 21 სმ.;*
 16. *ნერგი ანუ ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი. - თბ., 1902 (გაზეთ „ტფ.ს ფურცლისა“ და ე. ივ. ხელადის სტ.). - XXII, 50 გვ.; 19სმ.;*
 17. *პურის ბოსტანი: მოყვანა პურისა ჩინურ-იაპონურის წესით / ივ. პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს.კ-ძის ზუბალაშვილის საფასით №6, 1902 (ე.ი. ხელადის სტ.). - 50 გვ.; 21სმ.;*
 18. *რა არის გონებითი გახსნა-განვითარება? (ან-ვითარებს თუ არა გონებითად ადამიანს მათემატიკისა და ძველი ენების სწავლება, ან თუ მათის შესწავლით ადამიანი მხოლოდ უწყებულს ცოდნას იძენს ამ საგნიდამ?) / ივანე პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა სტ. კონსტ-ძის ზუბალაშვილის საფასით, № 5, 1902 (ე. ი. ხელადის სტ.). - 16 გვ.; 21სმ.;*
 19. *რისგან იხოცებიან და სწეულდებიან უდროოდ ჩვენი ბავშვები? / ივანე პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს.კ-ძის ზუბალაშვილის საფასით, № 8, 1902 (ე.ი. ხელადის სტ.). - 22 გვ.; 21სმ. - (ჟურნ. „მოგ ზაურიდამ“ გადმობეჭდილი);*
 20. *გონიერი მოვლა-მოშენება შინაური ფრინველებსა / (ეტტელის, ელაგინის, პოპოვის და სხვათა წიგნებიდან შედგენილი). ივ. პ. როსტომაშვილისაგან. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს. კ. ზუბალაშვილის საფასით №10, 1903 (ე. ი. ხელადის სტ.). - 50 გვ.: ილ.; 21სმ.;*

21. თვით-მასწავლებელი რუსულის ენისა (წერა-კითხვისა და ლაპარაკისა) ქართულის ენის შემწეობით / ივ. პ. როსტომაშვილისა. - Тифлис, 1903 (Тип. Бр. Таварткиладзе). - 80 გვ.; ილ.; 21 სმ. - (იაფფასიანი გამოცემა სტეფანე კ-ძის ზუბალაშვილის საფასით; № 13);
22. მეფე ლამზა: ზღაპარი (სურათებით) / ივანე როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა № 16, 1903 (ძმ. თავართქილაძეების სტ.). - 32 გვ.; ილ.; 18სმ.. - შმუცტიტულზე: „გუძღვნი ჩვენს სასიქადულო მამულიშვილს სტეფანე ზუბალაშვილს“;
23. რა არის დოსტაქრობა ანუ როგორ არჩენენ ადამიანებს დანით? (დ-რის ფიშერის წიგნიდამ) / ივ. პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოც. სტეფანე კონსტ. ძის ზუბალაშვილის საფასით № 11, 1903 (ექვ. ივ. ხელაძის სტ.). - 24 გვ.; 21სმ.;
24. სულით ავადმყოფი მოსწავლენი: (დ-რ ნელლერისა და უფერის წერილებიდან) / ივ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს. კ. ზუბალაშვილის საფასით № 14, 1903 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 21 გვ.; 21სმ.. - უთავფურცლო;
25. ხეხილის გამარავლება და მოვლა / არჩ. დარეჯანაშვილისა და ივ. პ. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოც. ს. კ. ზუბალაშვილის საფასით № 15, 1903 (ექვ. ივ. ხელაძის სტ.). - 26 გვ.; 21სმ.;
26. Новая народная школа и основы ее развития и существования / И. П. Ростомов. - Тифлис: Электр. печ. Таварткиладзе, 1903. - 23с.; 21см.;
27. Самоучитель Русского языка (письма-чтения и разговора) с помощью грузинского языка / И.В. Ростомова. - Тифлис: Электр. печ. Бр. Таварткиладзе, 1903. - 80 с.; 21см.. - (იაფ-ფასიანი გამოცემა სტეფანე კ-ძის ზუბალაშვილის საფასით; № 13). - Тит. л. и текст на русск. и груз. яз.;
28. ახალი მიმართულება სამკურნალო მეცნიერებაში: ხორცის ჭამა შხამი ყოფილა ადამიანისათვის / ივ. პ. როსტომაშვილისა. - თბ., 1904 (სტ. არ. ქუთათელაძისა). - 16 გვ., უთავფურც.; 23სმ.;
29. დიდი ნათელი ძველის ქვეყნისა: სოკრატი და მისი ფილოსოფია ცხოვრების შესახებ / ივ. როსტომაშვილისა. - თბ., 1904 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, 24 გვ.; 21სმ.;
30. სამეურნეო-საოჯახო და საჰიგიენო-სამკურნალო ნარკვევები / შედგენილი [და თარგმნილი სხვადასხვა წიგნებიდან, ჟურნალებიდან და გაზეთებიდან] ივ. როსტომაშვილის მიერ. - ტფ., 1904 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, 160 გვ.; 22სმ.;
31. სახალხო მოღვაწენი თვითნასწავლები ჩვენში და რუსეთში. - ტფ.: ჟურნალ „მოგზაურის“ გამოცემა, 1904 (ა. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, 16 გვ.; 21სმ.;
32. ბუდდა და მისი სწავლა ცხოვრება-სიცოცხლეზე-და. ბუნებრივი რჯული / ივ. როსტომაშვილის მიერ. - თბ., 1905 (ე. ქუთათელაძის სტ.). - 30 გვ.; 16სმ. - (იაფ-ფასიანი სახალხო და საყმანვილო ბიბლიოთეკა; №1);
33. ნერგი ანუ ქართული წერა-კითხვის შესასწავლად სრული სახელმძღვანელო სკოლებში, ოჯახებში და მოზრდილთათვის სახმარად: ასწავლის წერა-კითხვას ჩქარა, ადვილად და საფუძვლიანად / შედგენილი ი. პ. როსტომაშვილის მიერ. - მე-3 შვეს. გამოცემა. - პირველი წლის წიგნი. - თბ., 1905 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - კანი, XXXVIII, 40 გვ.; ილ.; 21სმ.; მეორე წლის წიგნი. - თბ., 1906 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 41-90; ილ.; 21სმ.; მესამე წლის წიგნი. - თბ., 1906 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 91-160; 21სმ.; მეოთხე წლის წიგნი. - თბ., 1906 (არ. ქუთათელაძის სტ.). - გვ. 161-272; 21სმ.;
34. В чем спасенье?: Социально-политико-экономический очерк / И.П. Ростомашвили. - Книга 1: Демократизация капитала. - Тифлис: Электр. печатня М. Д. Кикнадзе, 1909. - 47 с.; 24 см.;
35. Долой болезни, или Окончательное решение вопроса как прожить 100 и более лет. - Тифлис: тип. „Соропань“, 1909. - 16 с.; 21см.. - Перед загл. авт.: И.П.Р.; на 4-й с. обл. в объявл.: Иван Павлович Ростомашвили;
36. პურის თესვა-მოყვანა / ივანე როსტომაშვილისა. - ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმანვილო გამოცემა №4, 1910 (სტ. „სორაპანი“). - 32 გვ.; 20სმ.;
37. შინაური საქონელის და მეწველი ძროხის მოვლა-მოშენება-მოწველა / ივანე როსტომაშვილისა. - ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმანვილო გამოცემა № 5, 1910 (სტ. „სორაპანი“). - უთავფურცლო, 32 გვ.; 21სმ.;
38. Основное начало дешевого и разумного земледелия (хлебопашества, огородничества, садоводства, цветоводства и виноградарства): Как нужно пахать и обрабатывать землю - мелко или глубоко?: Теория и практика Ив. Овсинского, [автора кн. „Новая система земледелия“]: Попул. излож. для шк., войска и народа / Ив. П. Ростомашвили. - Тифлис: тип. Тифлис. Метех. тюрем. замка, 1912. - 16 с.; 24см.;
39. ამერიკო ვესპუჩი. (ამ წიგნში სულ 28 გამოსადეგი ცნობაა). - თბ.: სახალხო წიგნები გამოსადეგ ცნობათა ი. პ. როსტომაშვილისა №2, [1914] (სტ. „სორაპანი“). - 17-32 გვ. უთავფურც.; ილ.; 22სმ.;
40. გონიერი და იაფი მიწადმოქმედება-მეურნეობა: როგორ უნდა ხენა-თესვა და ხეხილის თუ ვაზის მოშენება. - [თბ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პ. როსტომაშვილისა № 4, [1914] (სტ. სორაპანი). - 16 გვ.; 23სმ.;
41. თავისთვის თუ სხვისთვის?! (აღმოსავლური გადმოცემა) / ივ. როსტომაშვილი. - [ტფ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პ. როსტომაშვილისა №8, 1914 (სტ. „სორაპანი“). - 16 გვ.; 23 სმ.;
42. როგორ არის მოწყობილი სწავლა-განათლების საქმე ბოლგარიაში. - [ტფ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პ. როსტომაშვილისა, № 2, 1914 (სტ. „სორაპანი“). - 17-31 გვ.; 23სმ.;
43. როგორ უნდა ვასწავლიდეთ არითმეტიკას? (პ. კაზანცევის წერილიდან) / ივ. როსტომაშვილისა. - [თბ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პ. როსტომაშვილისა № 12, 1914 („სორაპანი“-ს სტ.). - 16 გვ.; 23 სმ.;
44. როგორ უნდა ვასწავლიდეთ ქართულ წერა-კითხვასა სკოლებში და ოჯახებში?: სახელმძღვანელო

- მშობლებისა და მასწავლებლებისათვის / ივ. როსტომაშვილი. - [თბ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პავლ. როსტომაშვილისა №3, [1914] (სტ. „სორაპანი“). - გვ. 33-48; 22 სმ.. - ტექსტის ბოლოს: ივ. როსტომაშვილი;
45. საფუძვლები ზნეობრივის აღზრდისა ჩვენს დროში / ივ. როსტომაშვილი. - [თბ.]: სახალხო წიგნები გამოსადეგ ცნობათა ივ. პავლ. როსტომაშვილისა № 1, [1914] (სორაპანი-ს სტ.). - 16 გვ.; 23 სმ.. - ტექსტის ბოლოს: ივ. როსტომაშვილი;
46. ფილოსოფოსი სოკრატი და მისი ფილოსოფია ადამიანის ცხოვრებაზე / ივ. პავლ. როსტომაშვილისა. - [ტფ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პავლ. როსტომაშვილისა № 7, [1914] (სტ. „სორაპანი“). - უთავფურც., 16 გვ.; 23 სმ.. - ტექსტის ბოლოს: ივ. როსტომაშვილი;
47. ქრისტიანობა კოლუმბი. - თბ.: სახალხო წიგნები გამოსადეგ ცნობათა ივ. პავლ. როსტომაშვილისა №1, [1914] („სორაპანი“-ს სტ.). - 16 გვ.; 23სმ.;
48. შრომა და სიმდიდრე / ივ. როსტომაშვილისა. - ტფ.: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პ. როსტომაშვილისა № 11, 1914. - უთავფურც. 16 გვ.; 20 სმ.;
49. *ჟამთა მომავალში*. - თბ., 1916 (სტ. „ცხოვრება“). - 24 გვ.; 18სმ.;
50. პედაგოგია და ფსიქოლოგია: პრაქტიკული სახელმძღვანელო მშობელთა და მასწავლებელთათვის, თუ როგორ ასწავლონ ბავშვებს და მოსწავლეებს შინ და სკოლებში / შედგენილი ივ. პ. როსტომაშვილის მიერ. - თფ., 1920 (სტ. „ცხოვრება“ ა. კალანდაძისა). - 96 გვ.; 22 სმ.;
51. სხეულის კულტი და ქისა და წყალი, როგორც უებარი საშუალება ყოველგვარ ავადმყოფობის მორჩენისა და აცილებისა. - თბ., 1920 (სტ. „ცხოვრება“). - 29 გვ.; 19სმ.;
52. ელექტრონიკენ! ელექტრონი სოფლად და მეურნეობაში / შედგენილი ვ. პლესკოვისა და სხვათა წიგნებიდან და წერილებიდან ი. პ. როსტომაშვილის-მიერ ინჟინერ ნიკო როსტომაშვილის დახმარებით. - ტფ.: სახელმწიფო ელექტრო-ტექნიკური ტრესტის თბ. განყოფილებისა, 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - 20, [4] გვ.; 23სმ.;
53. მოსწავლე ახალგაზრდობას!. - ტფ., 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - უთავფურცლო, 16 გვ.; 17სმ. - (გამოსადეგი წიგნები ივანე როსტომაშვილისა; № 8);
54. ქართული სახალხო და საოჯახო ანბანი. - ტფ., 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - 16 გვ.; 18სმ. - (გამოსადეგი წიგნები ივანე როსტომაშვილისა; № 6);
55. ქართული წიგნები და მათი მნიშვნელობა-სარგებლობა; როგორ გამდიდრდნენ საფრანგეთის გლეხები?. - ტფ., 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტ.). - 8 გვ.; 29სმ. - (გამოსადეგი წიგნები ივანე როსტომაშვილისა; № 1);
56. ჭაბუკ ვაყუბს! / [მედციინის დ-რ გესსეს წერილიდან]. - ტფ., 1924 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ. განყ. 1-ლი სტამბა). - უთავფურცლო, 8 გვ.; 24სმ. - (გამოსადეგი წიგნები ივანე როსტომაშვილისა; № 4);

57. *Самоучитель грузинского языка для знающих русский язык / Изд. и соч. И.П. Ростомашвили. - Тифлис, 1924. - 15 с.; 20см.. - (გამოსადეგი წიგნები ივანე როსტომაშვილისა; № 3).*

თარგმნა და გამოცემულია:

- [სმაილსი, სამუელ]. - ა) თვით-მოქმედება / თარგმანი ივანე პ. როსტომაშვილისა; [წინასიტყვე.: ივ. პ. როსტომაშვილი]. - თბ.: ზ. ჭიჭინაძე, 1885 (როტინიანცის და კამპ. სტ.). - 89 გვ.; 18სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმაწვილო გამოცემა №1, 1910 (სტ. ამხ. „სორაპანი“). - 48 გვ.; 20სმ.; ბ) თვით-განვითარება / თარგმანი ივანე როსტომაშვილისა. - თფ.: ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1887 (მ.დ. როტინიანცის სტ.). - 64 გვ.; 18სმ.; აგრეთვე: ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმაწვილო გამოცემა №2, 1910 (სტ. „სორაპანი“). - 16 გვ.; სურ.; 19სმ.; გ) ალავერდა ბალახის თესვა-მოყვანა / [გადმოღებული] ივანე როსტომაშვილისა. - ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმაწვილო გამოცემა №6, 1910 (სტ. „სორაპანი“). - 16 გვ.; სურ.; 19სმ.;
- ფედოროვი, ა. საუნჯე ავადმყოფისა ანუ აღწერა და წამლობა ყოველ-გვარ ავადმყოფობათა / დოქტორ ა. ი. ფედოროვისა; თარგმანი ი. როსტომაშვილისა. - თბ.: იაფ-ფასიანი გამოცემა ს. კ. ზუბალაშვილის საფასით, № 18, 1903 (მ. თავართქილაძეების სტ.). - XIV, 101, [3] გვ.; 21სმ.. - ბიბლიოგრ.: „სია სტეფანე ზუბალაშვილის საფასით გამოცემული წიგნებისა“, გვ.: 102-103;
- [კარავაევი, ა.]. ორსულობა-მშობიარობა და ახლად დაბადებული ბავშვის კვება და მოვლა / [გადმოღებული] ივანე როსტომაშვილისა; (საერობო ექიმის ა. კარავაევის წიგნიდან). - ტფ.: ი.პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმაწვილო გამოცემა №7, 1910 (სტ. „პროგრესი“). - 24 გვ.; 19სმ.;
- კულეშოვი, კ. ღორის მოვლა და მოშენება: (პროფ. კ. კულეშოვის წიგნიდან). - [ტფ.]: სახალხო გამოცემა გამოსადეგ ცნობათა ივ. პავლ. როსტომაშვილისა № 5 და 6, [1914] (სორაპანი-ს სტ.). - 32 გვ.; 24სმ.;
- ბრეშკოვსკაია, ეკატერინე. ბებია რუსეთის რევოლუციისა ეკატერინე ბრეშკოვსკაია თითონ თავის თავზე / თარგმანი ივ. პ. როსტომაშვილისა. - [თბ.], 1917. - 8 გვ.; 23სმ.. - ტექსტის ბოლოს: ეკატერინე ბრეშკოვსკაია.

შემდგენელი და რედაქტორია:

- ქართული ანბანი: 18 სურათით ოჯახში, სკოლაში და ხალხში სახმარებელი. ასწავლის წერა-კითხვას ჩქარა და ადვილად. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოც., № 1, 1895 (ე. ივ. ხელაძის სტ.). - [2], 32 გვ.; 21სმ.;
- სალარო ცოდნისა: რუსულ-ქართული ენციკლოპედიური ლექსიკონი = Русско-грузинский энциклопедический словарь / ივ. როსტომაშვილის რედაქციით. - ნ. 1: [А - Афонь]. - თბ., 1898 (ე. ხელაძის სტ.). - [4], 192 გვ.; 26სმ.. - თავფურ. ქართ. და რუს. ენ.; ნ. 2: [Б - Бязь]. - თბ., 1898 (ე. ხელაძის სტ.). - გვ. (193-377); 26 სმ.. - თავფურცელი ქართულ და რუსულ

ენაზე; წიგნი 3: [B - Вятка]. - თბ., 1899 (ე. ხელაძის სტ.). - გვ. (378-616); 26 სმ. - თავფურც. ქართულ და რუსულ ენაზე; წიგნი 4: [Г - Гяръ]. - თბ., 1899 (ე. ხელაძის სტ.). - გვ. (617-831); 26 სმ.

გამომცემელია წიგნებისა (მათ შორის, მისი რედაქციით):

1. მოდი ვნახოთ ვენახი: სიმღერა 9 სურათით. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოცემა, 1895 (ეფ. ივ. ხელაძის სტ.). - 12 გვ.: ილ.; 20სმ.. - (პატარებისათვის, №2);
2. რწყილი და ჭიანჭველა: ზღაპარი 11 სურათით. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოც., 1895 (ეფ. ივ. ხელაძის სტ.). - 16 გვ.; 21სმ.. - (პატარებისათვის, №3);
3. საბოსტნე მცენარეების თესვა-მოყვანა და მოხმარება-შენახვა / შედგენილი მსწავლული მებაღის არჩილ დარეჯანაშვილის მიერ. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოც. №4, 1895 (ე. ივ. ხელაძის სტ.). - 46 გვ.; 19 სმ.;
4. შინაური საქონლისათვის საკვები ბალახების თესვა-მოყვანა: 10 სურათით. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოცემა, № 5, 1895 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 30 გვ.: ილ.; 21სმ.;
5. ჩიტაძე, იოსებ. სოფლის მოღვაწენი / მოთხრობა იოსებ ჩიტაძისა. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის გამოცემა, № 6, 1895 (ექვთიმე ი. ხელაძის სტ.). - [1], 27 გვ.; 20სმ.. - (მოზრდილებისთვის და ხალხისთვის; №6);
6. ბარნაბიშვილი, გ. სწავლა-განათლება და მისი ისტორია / გ. ბარნაბიშვილის-მიერ; ივანე როსტომაშვილის რედ.. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული, №17, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 28 გვ.; 20სმ.;
7. ბოკლი. ცივილიზაციის ისტორია ინგლისში: ბოკლის სურათით / ადვილ-გასაგები ენით გადმოღებული გრიგოლ სოლორაშვილის-მიერ; [წინასიტყვ.: ი. როსტომაშვილი, გრ. სოლორაშვილი]. - ტფ.: ივანე როსტომაშვილის საფასითა და რედაქციით გამოც. № 8, 1896 (სტ. ექვთიმე ივ. ხელაძისა). - [3], VII, 168 გვ.; 20სმ.;
8. გომართელი, ი[ვანე]. ხტუნია ციყვეუნია: ყრმათათვის / ი. გომართელის მიერ. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით და რედაქც. გამოცემული, №7, 1896 (ივ. ხელაძის სტ.). - 29, II გვ.; 20 სმ.;
9. დარეჯანაშვილი, არჩილ. ფუტკრის გონიერი მოვლა-მოშენება / არჩილ დარეჯანაშვილის მიერ. - ტფ.: ივანე როსტომაშვილის საფასით და რედაქციით გამოცემული, №5, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 29, 3 გვ.: სურ.; 20სმ.;
10. ზარაფიშვილი, დ. მაჰმადი და მისი რჯული / დ. ზარაფიშვილის მიერ. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით და რედაქციით გამოცემული, №12, 1896 (ეფ. ხელაძის სტ.). - 32 გვ.: სურ.; 22სმ.;
11. კუდრიავსკი, დ. როგორ ცხოვრობდნენ ადამიანები ძველად: (პირველ-ყოფილის კულტურის მიმოხილვა) / თარგმანი ის. კვიცარაძისა. - თბ.: გამოცემა „ახალი მკითხველისა“, № 1, 1896 [კანზე 1897] (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 104 გვ.; 20სმ.;
12. პესტალოცი, ჰენრი. ლინჰარდი და გერტრუდა: მოთხრობა პესტალოცისა სურათით / ზ. ედილის-მიერ [ედილაშვილის]; [რედ. და წინასიტყვ ავტ.: ი. როსტომაშვილი]. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული, № 6, 1896 (ე.ი. ხელაძის სტ.). - 46, V გვ.; 20სმ.;
13. სალარიძე, გ. ტყის გონიერი მოვლა-მოშენება და მოხმარება / გ. სალარიძის-მიერ; რედ.: ი. როსტომაშვილი. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული № 18, 1896 (ე. ხელაძის სტ.). - 40 გვ.; 21სმ.;
14. ფერიერი, ე. დარვინიზმი / თხზულება ე. ფერიერისა; [თარგმნ.] ი. ფანცხავას მიერ; ი. როსტომაშვილის რედაქციით. - წ. 1: ევოლუციონური თეორია ცხოველთა და მცენარეთა წარმოშობის შესახებ. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული, № 13, 1896 (ექვთიმე ი. ხელაძის სტ.). - 80 გვ.; 21სმ.; წ. 2: ევოლუციონური თეორია ადამიანის წარმოშობის შესახებ. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული, № 13, 1896 (ექვთიმე ი. ხელაძის სტ.). - 48 გვ.; 21სმ.;
15. ცისკარაშვილი, ი. როგორ ცხოვრობენ ჩინელები? / ი. ცისკარაშვილის-მიერ; რედ. ი. როსტომაშვილი. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული №10, 1896 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 42 გვ.: სურ.; 20სმ.;
16. ხევის-უბნელი, კ. ცხენის ნურბელა / მოთხრობა ჩვენი გლეხების ცხოვრებიდან კ. ხევის-უბნელისა [კოტე მაღალაშვილი]; რედ. ი. როსტომაშვილი. - ტფ.: ი. როსტომაშვილის საფასით გამოცემული №11, 1896 (ეფ. ხელაძის სტ.). - II, 52 გვ.; 18სმ.;
17. ნინოშვილი, ე. პარტახი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა. - თფ.: „ახალი მკითხველი“-ს გამოც., №4, 1897 (ე. ი. ხელაძის სტ.). - 67 გვ.; 20 სმ.;
18. როგორ საზრდოობს მცენარე / რუსულიდან გადმოკეთებული. - ტფ.: ახალი მკითხველი-ს გამოც., №5, 1897 (ეფ. ხელაძის სტ.). - 106, [2] გვ.; 19სმ.;
19. რუბაკინი, ნ. ქალაქის მადიებელი: [2 ეტიუდი] / ნ. რუბაკინი; (რუსულიდან) სევ-ლი. - თფ.: „ახალი მკითხველის“ გამოც. № 3, 1897 (ექვთიმე ივ. ხელაძის სტ.). - 100 გვ.; 20სმ.;
20. [სვიდერსკი, ალექსი]. შრომა და კაპიტალი / ბ. ს.; თარგმანი ვ.-ისა. - თბ.: „ახალი მკითხველის“ გამოცემა, 1897 (ეფ. ივ. ხელაძის სტ.). - 62, [2] გვ.; 20 სმ.;
21. დარეჯანაშვილი, ა. ვაზის მოვლა-მოშენება და ღვინის დაყენება / მსწავლული მებაღის ა. დარეჯანაშვილისა. - ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმანელო გამოცემა №3, 1910 (სტ. „სორაპანი“). - 32 გვ.; 21სმ.;
22. ლორთქიფანიძე, ვ. ბინის საკითხი და ჭლექი / დ-რ ვ. მ. ლორთქიფანიძისა. - ტფ.: ი. პ. როსტომაშვილის სახალხო და საყმანელო გამოცემა, 1910 (სტ. „პროგრესი“). - 20 გვ.; 20სმ.. - დანართი: ი. როსტომაშვილი. საცხოვრებელი სახლების ამშენებელი ამხანაგობანი და მათი მოწყობა ჩვენს ქალაქებსა და სოფლებში. გვ. 18-20.

გამოქვეყნებულია:

1. უფალო რედაქტორო! // დროება. - 1875. - 26 სექტემბერი. - №110. - გვ. 2;
2. კახი, იანვრის 25-ს // დროება. - 1876. - 1 თებერვალი. - №12. - გვ. 2;

3. უფალს ა. ო-ს // დროება. - 1876. - 5 ნოემბერი. - №119. - გვ. 2-3. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: „კახის შკოლის მასწ. ი. როსტომაშვილი“;
4. ჩვენი შკოლა: (ვუძღვნი ჩვენ მასწავლებლებს) // დროება. - 1876. - 29 სექტემბერი. - №104. - გვ. 1-2; 3 ოქტომბერი. - №105. - გვ. 1-2;
5. კახის კვირის შკოლა // სასოფლო გაზეთი. - 1877. - №23. - გვ. 4-5;
6. კახის შკოლა საინგილოში // დროება. - 1877. - 9 მარტი. - №27. - გვ. 3; 11 მარტი. - №28. - გვ. 3;
7. პატივი მაქვს, განუცხადო... // ივერია. - 1877. - №41. - გვ. 16. - წერილები „ივერიის“ რედაქციას;
8. ალიბეგლოს შკოლა: (კახის უჩასტკაში) // ივერია. - 1878. - №20. - გვ. 4-5;
9. ერთი დღე კახის საკვირაო შკოლაში // ივერია. - 1878. - №19. - გვ. 2-3;
10. ზაქათაღის მაზრა: კახის უჩასტკიდან // ივერია. - 1878. - №16. - გვ. 4-5;
11. კახიდან // ივერია. - 1878. - №14. - გვ. 7-8;
12. კახი // ივერია. - 1878. - №21. - გვ. 1-3;
13. კახის უჩასტკა: (ზაქათაღის მაზრაში) // ივერია. - 1878. - №11. - გვ. 3-5; №12. - გვ. 5-7;
14. კახის უჩასტკა („ივერიის“ კორრესპ.) // ივერია. - 1878. - №16. - გვ. 7-8;
15. კახის უჩასტკიდან // ივერია. - 1878. - №14. - გვ. 4-5;
16. ორიოდ სიტყვა ჩვენს საყმაწვილო ლიტერატურაზე // ივერია. - 1878. - №30. - გვ. 9-12;
17. ჩვენი შკოლა // ივერია. - 1878. - №29. - გვ. 6-9;
18. როგორი სწავლა ანუ როგორი ცოდნა გვეჭირვება ჩვენ?: (ვუძღვნი საქართველოში წერა-კითხვის გავრცელების საზოგადოებას) // დროება. - 1879. - 3 მარტი. - №47. - გვ. 2; 4 მარტი. - №48. - გვ. 1-3; 6 მარტი. - №49. - გვ. 1-3. - №48-ში სათაური: „ცოდნანი თავის თავის თვითშენახვისათვის“;
19. განათლება და ვაჭრობა // ივერია. - 1880. - №4. - გვ. 31-49;
20. პანსიონი თელავში // დროება. - 1880. - 19 ივლისი. - №153. - გვ. 2-3;
21. ორიოდ სიტყვა ი. ი. წინამძღვრის-შვილის სკოლაზედ // დროება. - 1881. - 6 იანვარი. - №3. - გვ. 1-3;
22. თელავი // დროება. - 1883. - 23 დეკემბერი. - №260. - გვ. 2;
23. ტფილისელ ქართველების მიმართ // დროება. - 1883. - 20 თებერვალი. - №38. - გვ. 2;
24. ბ. რედაქტორო! // დროება. - 1884. - 17 აგვისტო. - №178. - გვ. 2-3;
25. კახეთი // დროება. - 1884. - 18 თებერვალი. - №38. - გვ. 2-3;
26. კახეთი, მკათათვის 22-ს // დროება. - 1884. - 4 აგვისტო. - №169. - გვ. 3;
27. სოფლის ფოსტა თელავის მაზრაში // დროება. - 1884. - 14 იანვარი. - №10. - გვ. 2-3;
28. პასუხი მონადმართე დასს თელავში // დროება. - 1885. - 9 ივნისი. - №121. - გვ. 2-4. - იხ. „დროება“ №108-109. - გაგრძ. იხ.: 11 ივნისი. - №122. - გვ. 2-4; 12 ივნისი. - №123. - გვ. 2-4;
29. ალაზნის არხის გამოყვანის გამო კახეთში // ივერია. - 1894. - 7 სექტემბერი. - №190. - გვ. 3;
30. ახალი ცხოვრება: რიცხვმრავალ ოჯახშია ჩვენი ხს-ნა // ივერია. - 1894. - 24 აპრილი. - №85. - გვ. 1-3; №86. - გვ. 1-3;
31. საქართველოს ისტორიის და არქეოლოგიის წრის დაფუძნების საჭიროება ტფილისში // ივერია. - 1894. - 10 სექტემბერი. - №192. - გვ. 1;
32. ახალი სხივი სწავლა-განათლებაში // ივერია. - 1895. - 30 აპრილი. - №91. - გვ. 2;
33. განცხადება ქართული წიგნების გამოცემაზე // კვალი. - 1895. - №36. - გვ. 16; №37. - გვ. 16;
34. მოსამზადებელი კლასები და მათი დანიშნულება // კვალი. - 1895. - №12. - გვ. 15;
35. როგორ უნდა მოეწყოს სასოფლო სკოლები // ივერია. - 1895. - 31 იანვარი. - №23. - გვ. 1. - გაგრძელება იხ.: „ივერია“, №24, გვ. 1;
36. როგორ უნდა მოვანყობ სასოფლო სკოლები: (პასუხი ნაცნობს) // ივერია. - 1895. - 1 მარტი. - №45. - გვ. 2-3;
37. მოსამზადებელი კლასები და იმათი დანიშნულება // ივერია. - 1895. - 7 მარტი. - №50. - გვ. 4;
38. სასოფლო სკოლა უნდა იყოს სახალხო // კვალი. - 1895. - №6. - გვ. 11-13;
39. სასოფლო შკოლა და იმისი მნიშვნელობა // კვალი. - 1895. - №3. - გვ. 2;
40. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება და იმისი დანიშნულება // ივერია. - 1895. - 29 მარტი. - №68. - გვ. 2; №69. - გვ. 2;
41. ბ-ნ რ. სოლოლაკელს: [წიგნების გამოცემა] // კვალი. - 1896. - №44. - გვ. 795;
42. „სოფლის მოღვაწენის“ რეცენზენტს: („ივერია“ №6, 1896 წ.) // ივერია. - 1896. - 20 იანვარი. - №15. - გვ. 2-3. - სქოლიოში რედ. შენიშვნა;
43. ახალ გამოცემის შესახებ „საქართველო სურათებში“ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 15 თებერვალი. - №116. - გვ. 3;
44. ახალის მკითხველის... // ივერია. - 1897. - 5 მარტი. - №40. - გვ. 4;
45. ბ-ნო რედაქტორო! // ივერია. - 1897. - 6 მარტი. - №42. - გვ. 3-4;
46. განცხადება „ახალი მკითხველის“ ამხანაგობისა-გან // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 19 დეკემბერი. - №405. - გვ. 2;
47. გულკეთილი ლევანი: [მოთხრობა] // ჯეჯილი. - 1897. - №4. - გვ. 10-16;
48. ვკისრულობ ხელნაწერების გამოცემას ავტორთა ხარჯით // ივერია. - 1897. - 10 სექტემბერი. - №186. - გვ. 1;
49. თანახმად ჩემ მიერ... // ივერია. - 1897. - 13 მაისი. - №91. - გვ. 4;
50. პეპია გაჯალდა!: [ამბავი] // ჯეჯილი. - 1897. - №9. - გვ. 5-14;
51. სახალხო წიგნების გამოცემის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 29 აპრილი. - №182. - გვ. 2-4;
52. ქართულის წიგნების გამომცემელი შუამავლი // ივერია. - 1897. - 19 აპრილი. - №74. - გვ. 3-4;
53. წერილი რედაქციის მიმართ // ივერია. - 1897. - 20 დეკემბერი. - №264. - გვ. 4;
54. წიგნების გამომცემელ ამხანაგობის „ახალი მკითხველის“ მოწყობა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 იანვარი. - №78. - გვ. 3;

55. „კვალის“ რედაქციას // კვალი. - 1898. - №21. - გვ. 365-366;
56. მონოდება // ივერია. - 1898. - 1 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 4;
57. რა ვუყოთ ფულს რომელიც გვიბრუნდება დამფუძნებელთა ბანკებიდან? // ივერია. - 1898. - 16 დეკემბერი. - №269. - გვ. 3;
58. სრული მსოფლიოს ისტორია ქართულ ენაზე // ივერია. - 1898. - 29 აპრილი. - №89. - გვ. 3;
59. გვალვა და რიყეები კახეთში // ივერია. - 1899. - 3 სექტემბერი. - №189. - გვ. 1-2;
60. ოზურგეთის პროგიმნაზიის დაარსების გამო // ივერია. - 1899. - 11 ნოემბერი. - №243. - გვ. 2-3;
61. რით და როგორ ვუშველოთ თბილისის რიყეს? // ივერია. - 1899. - 28 ოქტომბერი. - №231. - გვ. 2-3; 30 ოქტომბერი. - №233. - გვ. 2-3;
62. სამელიორაციო ბანკი თუ საერო ბანკები? // ივერია. - 1899. - 29 იანვარი. - №21. - გვ. 3;
63. მშობელთა საერთოებო შემწე საზოგადოება // ივერია. - 1900. - 18 ოქტომბერი. - №227. - გვ. 2-3;
64. ქართველ მშობლებს // ივერია. - 1900. - 8 ოქტომბერი. - №219. - გვ. 2-3;
65. ას ნლოვანი ნაკერჩხლის ქვეშ სოფელ ბაკურციხეში: (კახეთში) // მოგზაური. - 1901. - №11. - გვ. 1019-1021;
66. ბელტის ციხე // მოგზაური. - 1901. - №1. - გვ. 34-35, ილუსტ. გვ. 13;
67. გზა და გზა თბილისიდან საგარეჯომდის // მოგზაური. - 1901. - №2. - გვ. 120-127. - სურათებით;
68. გორგასლანის ციხე-დარბაზი: [სოფ. უჯარმასთან] // მოგზაური. - 1901. - №3. - გვ. 217-220;
69. ვარძიის მონასტერი მესხეთში: (ახალციხის მაზრაში) // მოგზაური. - 1901. - №6-7. - გვ. 533-536;
70. ვერანას ციხე: [გომპორთან] // მოგზაური. - 1901. - №11. - გვ. 1016-1017;
71. კოჯრის ციხე // მოგზაური. - 1901. - №11. - გვ. 1015-1016;
72. მურჯახეთისა და განძის სვეტები // მოგზაური. - 1901. - №1. - გვ. 31-34, ილუსტ. გვ. 11;
73. მცხეთა და მისი ნაშთი // მოგზაური. - 1901. - №10. - გვ. 925-933. ილუსტ.;
74. სამეურნეო კურსები ქალაქ ტიფლისში // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 22 დეკემბერი. - №1678. - გვ. 4;
75. სოფელი ბარალეთი // მოგზაური. - 1901. - №1. - გვ. 26-31, ილუსტ.: გვ. 9-29;
76. სოფელი კუმურდო და მისი დიდებული ნაშთი // მოგზაური. - 1901. - №2. - გვ. 101-114;
77. სოფელი ნინო-წმინდა და მისი ნაშთი // მოგზაური. - 1901. - №6-7. - გვ. 530-532;
78. სოფელი სარო და მისი ნაშთი // მოგზაური. - 1901. - №5. - გვ. 403-406, გეგმით;
79. სოფელი უჯარმა, უჯარმო // მოგზაური. - 1901. - №3. - გვ. 212-216;
80. სოფელი ფოკა და მისი ნაშთი // მოგზაური. - 1901. - №4. - გვ. 311-316;
81. სოფელი ყაურმის საყდარი // მოგზაური. - 1901. - №3. - გვ. 209-211;
82. ფუძე ქართლისა-ციხე ქართლოსისა, არმაზისა // მოგზაური. - 1901. - №1. - გვ. 12-19, ილუსტ.: გვ. 3;
83. ჯავახეთი // მოგზაური. - 1901. - №8-9. - გვ. 736-739;
84. ჯაჭვის წმ. ჯვრის მონასტერი // მოგზაური. - 1901. - №1. - გვ. 19-26, ილუსტ.: გვ. 5-7;
85. ვერის ხევი ანუ სკვირეთისა // მოგზაური. - 1902. - №1. - გვ. 5-17;
86. პურის მოყვანა ჩინეთ-იაპონურის წესით // მოგზაური. - 1902. - №11-12. - გვ. 800-903; 1903. - №1-2. - გვ. 49-76;
87. რა არის გონებით გახსნა-განვითარება და ზნეობითი აღზრდა? // მოგზაური. - 1902. - №11-12. - გვ. 689-702;
88. რედაქციისაგან // მოგზაური. - 1902. - №11, თავ-ფურცელი;
89. ნერილი ქართველ საზოგადოებისადმი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 4 მარტი. - №7142. - გვ. 2;
90. აღზრდა ერისა და საზოგადოებისა: ურთიერთობის გრძნობის გახსნა ერში // მოგზაური. - 1903. - №11-12. - გვ. 794-802; 1904. - №1-2. - გვ. 10-13;
91. ბ-ნო სიტყვას, გოგებაშვილს და სხვათ // მოგზაური. - 1903. - №9-10. - გვ. 712-722;
92. ბიბლიოგრაფია // მოგზაური. - 1903. - №1-2, განყ. II. - გვ. 45-55;
93. გონიერი მოვლა-მოშენება შინაური ფრინველებსა: (ეტტელის, ელაგინის, პოპოვისა და სხვათა წიგნებიდან შედგენილი) // მოგზაური. - 1903. - №1-2. - გვ. 77-124;
94. „კავშირი“ ქართულ სახალხო და საყმაწვილო წიგნების ბეჭდვისა და გავრცელება-ვაჭრობისა // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 1 აგვისტო. - №2224. - გვ. 2;
95. კახეთის რკინის გზა და ჩვენი ჟურნალ-გაზეთობა // მოამბე. - 1903. - №3-4, განყ. II. - გვ. 89-100;
96. მძინარა პედაგოგს: („ივერიიდან“) // მოგზაური. - 1903. - №9-10. - გვ. 699-707;
97. რა სახისა უნდა იყოს საზოგადოდ სახალხო სკოლა და როგორ უნდა მოეწყოს იგი ჩვენში თუ სხვაგან? (№ 133 „ივერიიდან“) // მოგზაური. - 1903. - №9-10. - გვ. 604-614;
98. საყვარელო მკითხველო! // მოგზაური. - 1903. - №1-2. - გვ. 3-17;
99. სახალხო სკოლა ჩვენში და სწავლა-განათლების მოწყობა მასში // მოგზაური. - 1903. - №7-8. - გვ. 498-509;
100. სულით ავადმოფივი მოსწავლენი: (დ-რ ნელეერისა და უფერის წერილებიდან) // მოგზაური. - 1903. - №3-4. - გვ. 183-201;
101. ჩამორჩენილი მოსწავლენი // მოგზაური. - 1903. - №7-8. - გვ. 510-513;
102. ჩემი სიტყვა 14-ს იანვარს ყოფილს კრებაზედ თქმული კავკასიის სამეურნეო საზოგადოებაში // მოგზაური. - 1903. - №1-2, განყ. II. - გვ. 56-64;
103. ჩვენი მწერლები და მწერლობა // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 585-598;
104. ძველი სკოლის და მისი არარაობის ერთგულს დამცველს ბ-ნს ლ. ბოცვაძეს // მოგზაური. - 1903. - №9-10. - გვ. 708-712;
105. ხეხილის გამრავლება და მოვლა // მოგზაური. - 1903. - №3-4. - გვ. 288-312;
106. ახალი მიმართულება სამკურნალო მეცნიერებაში: ხორცის ჭამა შხამია ადამიანებისთვის // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 566-584;

107. გრძობათა და ნერვების აღზრდა // მოგზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 3-5;
108. დიდი ნათელი ძველის ქვეყნის სოკრათი // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 539-562;
109. მოსწავლეთა მოქანცვა // მოგზაური. - 1904. - №5-6. - გვ. 309-311;
110. მშობიარეთა და ახლად-შობილ ბავშვთა სამზრუნველო საზოგადოებანი // მოგზაური. - 1904. - №5-6. - გვ. 307-309;
111. პედაგოგიური ეტიუდი: (ვუძღვნი ახალ სახალხო სკოლას) // მოგზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 49;
112. პროვიზორს ი. ალხაზიშვილს // მოგზაური. - 1904. - №3-4. - გვ. 300-302;
113. სახალხო მოღვაწენი ანუ თვითნასწავლებლები ჩვენში და რუსეთში // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 488-503;
114. სოკრათი და მისი ფილოსოფია // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. 540-564;
115. ქალაქი და სოფელი // მოგზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 111-124;
116. ღვთისა და კაცთა ნათესავის გულისათვის // მოგზაური. - 1904. - №5-6. - გვ. 311-312;
117. შენიშვნა ჯუღელის წერილზედ // მოგზაური. - 1904. - №3-4. - გვ. 167-170;
118. ერი და კაცობრიობა // მოგზაური. - 1905. - №1. - გვ. 2-3;
119. თემი და ერი // მოგზაური. - 1905. - №1. - გვ. 1-2;
120. საზოგადოება თუ კავშირი? („მასწავლებელთა მიმართ“ წერილის გამო) // შრომა. - 1906. - 19 მაისი. - №36. - გვ. 3;
121. პრესა // ეშპაკის მათრახი. - 1908. - №21. - გვ. 7;
122. სახალხო მოთხრობა: (ნიმუში ჩვენებური „სიტყვა-კაზმულ“ მწერლობისა) // ჯოჯოხეთი: იუმორისტული ალმანახი / გამოცე. მ. ნოდია. - 1909. - გამოცე. 5. - გვ. 2-3;
123. მოვარებთ, რომ... [განცხადება] // ახალი გზა. - 1910. - 25 აგვისტო. - №55. - გვ. 4;
124. ბატკანი და მგელი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №8. - გვ. 16-19;
125. ელექტრონის სასწავლებლები: (წერილი პირველი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №9. - გვ. 44-55; წერილი მეორე იხ.: ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №1. - გვ. 51-63;
126. ფარნაოზ მეფე: (ისტორიული მოთხრობა) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №5. - გვ. 16-26; № 6. - გვ. 6-14; № 7. - გვ. 5-15;
127. ბუნება და ცხოვრება; ყვავილნარი [ნოველა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №15. - გვ. 21-22;
128. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: წერილი პირველი. წერილი მეორე. წერილი მესამე. წერილი მეოთხე. წერილი მეხუთე // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1914. - №7. - გვ. 57-62; №8. - გვ. 47-55; №9. - გვ. 53-62; №10. - გვ. 60-64; №11. - გვ. 52-59;
129. გარეული ღორები: [აღწერილობა] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №11. - გვ. 20-21;
130. გველები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - № 3. - გვ. 19-23;
131. მხესთან: (გადმოკეთებული ივ. როსტომაშვილისა) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - № 5. - გვ. 16-20;
132. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: არხები და ტელეგრაფი (წერილი მეშვიდე) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №1. - გვ. 52-58;
133. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: გვირაბები (წერილი მეათე) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №4. - გვ. 55-62. - თან ახლავს გვირაბის გამოსაკვეთი მანქანის ფოტო;
134. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: ნავსადგურები (წერილი მეჩვიდმეტი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №2. - გვ. 59-62;
135. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: რით და როგორ ელაპარაკებიან ადამიანები ერთმანეთს ათასი და მეტი ვერსის მანძილზე. ტელეგრაფი და ტელეფონი // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №7. - გვ. 57-60; №8. - გვ. 59-62;
136. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: როგორ ადინან ადამიანები მთებზე (წერილი მეთერთმეტე) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №5. - გვ. 42-55. - თან ახლავს ფოტოები;
137. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: როგორ აწყობენ ადამიანები თავის ცხოვრებას // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №11-12. - გვ. 82-92;
138. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: რომელი ძალები შველიან ადამიანს ბუნებასთან ბრძოლაში? // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №9-10. - გვ. 87-93;
139. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: საზღვაო და სამდინარო არხები (წერილი მეთორმეტე) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №6. - გვ. 54-62;
140. ბრძოლა ადამიანისა ბუნებასთან: ხიდები // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1915. - №3. - გვ. 57-63;
141. ჩვენი შინაური ცხოველები და ფრინველები სხვა ქვეყნებში // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1915. - №21-22. - გვ. 31-32;
142. სამკურნალო ხელოვნება და სახელ-განთქმული მკურნალები: (წერილი პირველი) // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №1. - გვ. 50-58. - ტექსტს დართული აქვს სურათები. - გაგრძელება იხ. ჟურნალი „ნაკადული“ 1916. - №2. - გვ. 49-58; №3. - გვ. 57-63; №4. - გვ. 53-60; №5. - გვ. 53-62;
143. ბუნებისა და მსოფლიოს ცნობა // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №1. - გვ. 30-32; №2. - გვ. 27-31; №3. - გვ. 25-30; №4. - გვ. 24-27;
144. მიიღება ხელის-მოწერა ჟურნ. „შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტზე“ ახალი საქმე. ჟურნალის ფონდი. მშობლებო და მასწავლებლებო. // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №2. - გვ. 34;
145. მიწის სოციალიზაციის გამო // სახალხო ფურცელი. - 1917. - 7 ივნისი. - № 882; ჯარის კაცი. - 1917. - 11 ივნისი. - № 6;

146. პურის ბოსტანი: მოყვანა პურისა ჩინურ-იაპონური წესით // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №2. - გვ. 31-32; №3. - გვ. 30-31; №4. - გვ. 27-29;
147. ჟურნალის ფონდისათვის: ხელის მომწერთა საყურადღებოდ. „შინა-გიმნაზიის“ კავშირები. მიიღება ხელის-მონერა თვიურ ჟურნ. „შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი-ზე“ // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №4. - გვ. 32;
148. სადღეისო // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №4. - გვ. 30-32;
149. ქართველ მასწავლებლებს და მსწავლეებს // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №1. - გვ. 4-5;
150. ქართველ მშობლებს // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №1. - გვ. 5-6;
151. ქართველ საზოგადოებას // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №1. - გვ. 6-7;
152. შევერთდეთო! // საქართველო. - 1917. - 18 მარტი. - № 62. - გვ. 3; 23 მარტი. - № 66. - გვ. 3;
153. ჩვენი შინა-გიმნაზიისა და უნივერსიტეტის მოსწავლეებს // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №1. - გვ. 1-4;
154. „ჩვენი შინა-გიმნაზიისა და უნივერსიტეტის“ მოსწავლეთა კავშირები // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №2. - გვ. 8;
155. ხალხური სახარება (საქართველოს თავისუფალი ეკლესიის საყურადღებოდ) // საქართველო. - 1917. - 14 სექტემბერი. - № 202. - გვ. 4;
156. მრეწველობა, შეერთებული მიწათმოქმედებასთან // ტრიბუნა. - 1923. - 10 მაისი. - № 465; 11 მაისი. - № 466; 17 მაისი. - № 471; 19 მაისი. - № 473;
157. საუბარი გლეხთან. რა ვნახე? // ტრიბუნა. - 1923. - 4 მაისი. - № 460.

აგრეთვე, ეკუთვნის წერილები:

1. დათრობის მავნებლობა;
2. დამპალი ციებ-ცხელება და მისგან თავის დაცვა [რომელშიაც იმ აზრს ატარებს, რომ უქონლადაც შეიძლება სხეულის დაცვა სხეულის კულტიით];
3. იცან თავი შენი! - მამაკაცი და დედაკაცი;
4. სამეზობლო კავშირები და საბჭოთა სისტემა, როგორც ძირითადი დასაბამი საქართველოს პოლიტიკურ-ეკონომიურ ცხოვრებისა;
5. სამეურნეო და სატეხნიკო საგნების სწავლება ჩვენს სკოლებში;
6. სოფლისკენ [გადმოკეთებული ცნობილი მეურნე-მწერლის ნოელის მოთხრობიდან, რომელშიაც განმარტებულია სასოფლო მეურნეობის ყველა საკითხი]

და სხვა მრავალი ქართულ და რუსულ ენებზე.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ფიშერი, ს. - ა) რისგან სწულდებიან და იხოცებიან უდროვოდ ჩვენი ბავშვები? [თარგმანი] ივ. როსტომაშვილისა // მოგ ზაური. - 1902. - №11-12. - გვ. 762-781; ბ) რა არის დოსტაქრობა ანუ როგორ არჩენენ ადამიანებს დანით? [თარგმანი] ივ. როსტომაშვილისა // მოგ ზაური. - 1903. - №1-2. - გვ. 159-175;

2. ნეიფელდი, ა. ინგლისურს სკოლაში // მოგ ზაური. - 1903. - №1-2. - გვ. 17-37;
3. ებნერ-ეშენბახ, მარია. საუკეთესო: (მოთხრობა. თარგმანი ივანე როსტომაშვილის) ი. რ. // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 15 აპრილი. - №210. - გვ. 2-4;
4. კატაევი, ნ. საგლეხო მეურნეობა და სესხის საქმე რუსეთში: თარგმანი ივ. როსტომაშვილისა // მოგ ზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 50-52; №3-4. - გვ. 210-218;
5. სობოლევვი, მ. ისტორია მუშათა კითხვისა: (მ. სობოლევვის წერილიდან) // მოგ ზაური. - 1905. - №1. - გვ. 3-7;
6. კურდღლის ბაჭია და ციყუენია: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1912. - №24. - გვ. 19-24;
7. ზაზუნას და სავოელი ბიჭის ამბავი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №5. - გვ. 18-24;
8. ცხენისა და ვირის ამბავი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1913. - №2. - გვ. 16-21;
9. გრძეული: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №9. - გვ. 19-23;
10. ირინეს მარგალიტი: [ზღაპარი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - №12. - გვ. 19-22; №13, გვ. 16-21;
11. წიწილას და ქორის ამბავი: [მოთხრობა] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1914. - № 4. - გვ. 12-18;
12. სამი გამოცდა: (უნგრეთული ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №12. - გვ. 13-22.

მის შესახებ:

1. მესხი, ს. უფ. ი. როსტომაშვილისათვის // დროება. - 1875. - 28 სექტემბერი. - №111. - გვ. 1;
2. „ერთი გარემოება შევიტყვეთ“... // დროება. - 1876. - 24 ოქტომბერი. - №114. - გვ. 1;
3. დღიური // დროება. - 1877. - 4 დეკემბერი. - №209. - გვ. 3;
4. კერძო პანსიონები // დროება. - 1880. - 19 ივლისი. - №153. - გვ. 1;
5. აბდუშელიშვილი, დ. ა. ბიბლიოგ. „ივერიის“ შარშანდელი მე VI და ამ წლის I წიგნები: რეცენზია // იმედი. - 1881. - №1. - გვ. 114-118;
6. წინამძღვრიშვილი, ილია. ბატ. რედაქტორო! // დროება. - 1881. - 6 თებერვალი. - №27. - გვ. 3;
7. აქაური. თელავი, 3-ს აპრილს // დროება. - 1882. - 8 აპრილი. - №70. - გვ. 3;
8. დამსწრე. თელავი, 20 მარიაშობისთვის // დროება. - 1882. - 29 აგვისტო. - №181. - გვ. 2-4;
9. ე-ა. კახეთი. 21-ს მკათათვეს // შრომა. - 1882. - 28 ივლისი. - №29. - გვ. 3;
10. მირიანაშვილი, ალ. შენიშვნა // დროება. - 1883. - 23 მარტი. - №62. - გვ. 3;
11. თელავი, 15 იანვარი // დროება. - 1884. - 14 თებერვალი. - №34. - გვ. 2-3;

12. თელავი, ღვინობისთვის 4-ს // დროება. - 1884. - 13 ოქტომბერი. - №221. - გვ. 2-3;
13. მალაროელი. თბილისიდან თელავამდე მგ ზავრის შთაბეჭდილებანი // დროება. - 1885. - 13 ივლისი. - №149. - გვ. 2-3;
14. მონალმართე დასი თელავში // დროება. - 1885. - 23 აპრილი. - №85. - გვ. 2-3;
15. შინაური ქრონიკა // დროება. - 1885. - 5 მარტი. - №48. - გვ. 1-2;
16. ახალი ამბავი // ივერია. - 1886. - 23 ნოემბერი. - №254. - გვ. 2; 1887. - 20 მაისი. - №98. - გვ. 2; 25 ოქტომბერი. - №222. - გვ. 1-2; 1889. - 25 ივლისი. - №156. - გვ. 1-2; 30 ივლისი. - №160. - გვ. 1-2; 1891. - 12 თებერვალი. - №33. - გვ. 1; 1894. - 13 ნოემბერი. - №242. - გვ. 3; 1895. - 2 ივნისი. - №113. - გვ. 2;
17. წვრილმანი // თეატრი. - 1887. - №9-10. - გვ. 27-28;
18. [ყიფშიძე, ალექსანდრე] (ფრონელი, ა.). ტფილისი, 9 ნოემბერს // ივერია. - 1893. - 9 ნოემბერი. - №241. - გვ. 1;
19. კახელი, ბ. მცირე შენიშვნა // ივერია. - 1894. - 4 ივნისი. - №117. - გვ. 3;
20. საყურადღებო ამბები // კვალი. - 1894. - №47. - გვ. 6;
21. ც. საპედაგოგო ლექცია ი. როსტომაშვილისა // ივერია. - 1894. - 16 ნოემბერი. - №243. - გვ. 3-4;
22. ჯანაშვილი, მოსე (ე-მ.). ახალი შრომა: (ბიბლიოგრაფია) // ივერია. - 1894. - 17 აპრილი. - №82. - გვ. 4;
23. ალხაზიშვილი, ილ. სოფ. ბარალეთი: (ჯავახეთი), 23 დეკემბერი // ივერია. - 1895. - 6 იანვარი. - №4. - გვ. 2;
24. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა // კვალი. - 1895. - №48. - გვ. 14-15;
25. გოგებაშვილი, იაკობ (ნაცნობი). - ა) კერძო განცხადება // ივერია. - 1895. - 24 სექტემბერი. - №205. - გვ. 4; ბ) საოცარი პროექტი: 10 თებერვალსა // ივერია. - 1895. - 10 თებერვალი. - №31. - გვ. 1-2; გ) უცნაური თავის გამართლება // ივერია. - 1895. - 5 ივლისი. - №140. - გვ. 1-2; №141, გვ. 1-2;
26. ივ. როსტომაშვილის მიერ გამოცემული ახალი საბავშვო წიგნები... // მწყემსი. - 1895. - №21. - გვ. 7-8;
27. მზადება რაფ. ერისთვის იუბილესათვის... // კვალი. - 1895. - №43. - გვ. 4;
28. ნანეიშვილი, ალ. სალიტერატურო შენიშვნები: ახალი მოძღვარი მესამე დასისა, ყარიბი. პოეტი რუს-იმერელი. „კვალის“ კვენხა-ბაქიაობა. „კვალის“ ორი წლის ნაღვანლი გ. წერეთლისა. სააზნაურო სკოლები და „წერა-კითხვის“ საზოგადოება. გ. წერეთელი და მოკლე ვადიანი კრედიტი. სამეურნეო თანხა. „კვალი“ და სამეურნეო სწავლა-ცოდნა. ი. როსტომაშვილის წერილები. აკაკის „განცხადებასავით“. მესამე დასის ისტორიკოსები. გ. წერეთელი, ძალად ბელადი მესამე დასისა და ბ-ნი ჯიბლაძე. პასუხი ცრუ-მონამეს ბ-ნი სიკო მუხიანელს // მოამბე. - 1895. - №3. - გვ. 129-160;
29. №№. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: (ქართული ანბანი 18 სურათით, ოჯახში, სკოლაში და ხალხში სახმარებელი, შედ. ი. როსტომაშვილის მიერ) // კვალი. - 1895. - №48. - გვ. 14-15;
30. ამ ცოტა ხანში დაარსდა ტფილისში სააღმ-მაცემო ამხანაგობა „შუამავალი“... // ივერია. - 1896. - 6 მარტი. - №52. - გვ. 1;
31. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 3 ნოემბერი. - №15. - გვ. 4;
32. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა: [რეცენზია] // კვალი. - 1896. - №14. - გვ. 235-236;
33. ივანე როსტომაშვილი დაბრუნდა თბილისს და კვლავ შეუდგა წიგნების გამოცემას...: [განცხადება] // კვალი. - 1896. - №37. - გვ. 667;
34. მ-ანი, ი. (ივანე მაჭავარიანი). გაკვრით: „სოფლის მოღვაწენი“, მოთხრობა ი. ჩიტაძისა // ივერია. - 1896. - 10 იანვარი. - №6. - გვ. 2;
35. პავლიძე, პ. (პეტრე გელეიშვილი). ორიოდ სიტყვა ქართულ წიგნების გამოცემის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 8 დეკემბერი. - №50. - გვ. 2; 10 დეკემბერი. - №52. - გვ. 2; 11 დეკემბერი. - №53. - გვ. 2. - ივ. როსტომაშვილის პასუხი იხ. №57, გვ. 3;
36. სოლოლაკელი, რ. წიგნების გამოცემის გამო: (ორიოდ სთიყვა ბ-ნი ი. როსტომაშვილის სამწიგნობრო მოღვაწეობის შესახებ) // ივერია. - 1896. - 8 მაისი. - №97. - გვ. 4;
37. სურგულაძე, პეტრე. ბიბლიოგრაფია // კვალი. - 1896. - №5. - გვ. 78-79;
38. ფერიერი, ე. დარვინიზმი. თარგმანი ი. ფანცხავასი. გამოცემა ივ. როსტომაშვილისა: რეცენზია // კვალი. - 1896. - №43. - გვ. 774;
39. ჩვენ მივიღეთ ორი წიგნი ბ. ივ. როსტომაშვილის მიერ გამოცემული... // კვალი. - 1896. - №10. - გვ. 161;
40. ჭავჭავაძე, ილია (ჯიბრიელი). ჩვენი ეხლანდელი სიბრძნე-სიცრუე // ივერია. - 1896. - 26 იანვარი. - №20. - გვ. 1-3; №21. - გვ. 1-3; №22. - გვ. 1-3;
41. ახალი ამბავი: რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 26 თებერვალი. - №126. - გვ. 3;
42. ახალი დანიშნულება // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 29 სექტემბერი. - №326. - გვ. 1;
43. იმედაშვილი, იოსებ (მოკეთე; არიმათიელი). - ა) ახალი ლექსიკონი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 17 მაისი. - №200. - გვ. 2; ბ) შრომის სიმბოლო (ივანე როსტომაშვილის ხსოვნას. მისი გარდაცვალებიდან 6 თვის შესრულების გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №5. - გვ. 12;
44. ი. როსტომაშვილის გამოცემული ალბომი: „ქართველთა ტომი“... // კვალი. - 1897. - №7. - გვ. 148-149;
45. ნასიძე, მიხეილ (ძველი ეკალი). - ა) ქალების საყურადღებოდ: რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 25 ნოემბერი. - №381. - გვ. 2-3; ბ) კვლავ უნაყოფო შრომა ბ-ნი ივ. როსტომაშვილისა // ივერია. - 1898. - 14 ივნისი. - №125. - გვ. 4; გ) უნაყოფო შრომა // ივერია. - 1898. - 20 მაისი. - №104. - გვ. 2-3; №105. - გვ. 2-3;
46. სახალხო წიგნების გამოცემა // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 20 აპრილი. - №174. - გვ. 1-2; 22 აპრილი. - №175. - გვ. 1-2; 25 აპრილი. - №178. - გვ. 1-2;
47. ქართული წიგნების გავრცელება თერგის ოლქში // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 4 იანვარი. - №75. - გვ. 3;
48. ბერძენიშვილი, ლავრენტი. ქ-ნო რედაქტორო! // კვალი. - 1898. - №10. - გვ. 180;
49. დარჩიაშვილი, ლ. მონყალეო ხელმწიფე ქ-ნო რედაქტორო // კვალი. - 1898. - №4. - გვ. 71;
50. რეცენზია // კვალი. - 1898. - №19. - გვ. 326;

51. რუსულ-ქართული ენციკლოპედიური ლექსიკონის... // ცნობის ფურცელი. - 1898. - 4 აპრილი. - №499. - გვ. 2;
52. გ. ნ. (ვახლი წერეთელი). სათავად-აზნაურო თანხის შესახებ // ივერია. - 1899. - 14 აპრილი. - №81. - გვ. 1-3; 15 აპრილი. - №82. - გვ. 1-2;
53. აბაშიძე, ნესტორ. მცირე შენიშვნა // კვალი. - 1900. - №43. - გვ. 690;
54. ქართული დრამატული საზოგადოების... // ცნობის ფურცელი. - 1900. - 29 ივნისი. - №1166. - გვ. 1-2;
55. „მოგზაურის“ ბიბლიოგრაფია // კვალი. - 1901. - №3;
56. გზა და გზა // ივერია. - 1902. - 29 ნოემბერი. - №256. - გვ. 2;
57. ბ-ნო ივ. როსტომაშვილისა, ა. ა. დავითაშვილისა... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 23 ივნისი. - №1846. - გვ. 2;
58. დიმიტრაშვილი (ივანე პატაშვილი). ქ. თელავი // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 18 აგვისტო. - №1899. - გვ. 4;
59. ევდოშვილი, იროდიონ (რიგოლეტო). სამშობლოს ცაზე: [წერილი ეხება ამხანაგობა „შუამავალ“-ს და ივ. როსტომაშვილს] // კვალი. - 1902. - №11. - გვ. 186;
60. ივანე როსტომაშვილის სამეურნეო სასწავლებლისათვის... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 27 მარტი. - №1764. - გვ. 2;
61. ი. პ. როსტომაშვილმა უკვე მოაწყო... // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 31 მარტი. - №1768. - გვ. 2;
62. სამშობლოს ცაზე: [იუმორისტული წერილი ეხება ივ. როსტომაშვილის მიერ დაარსებულ დამმარხველ სალაროს წესდებასა და ალ. ნეპიერიძის მიერ დაარსებულ მექათმეთა ამხანაგობას] // კვალი. - 1902. - №13. - გვ. 214-215;
63. წესები ბალოსნობის, მევენახეობის და მეფუტკრეობის კურსებისა ქ. ტფილისს: (ივანე როსტომაშვილის) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 12 იანვარი. - №1695. - გვ. 4;
64. სიტყვა (სამსონ ფირცხალავა). პატარა ამბები: (საკვირაო ფელეტონი) // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 7 სექტემბერი. - №2258. - გვ. 1;
65. ფედოროვი ა. საუნჯე-ავადმყოფობისა ანუ აღწერა და წამლობა ყოველგვარ ავადმყოფობათა. დოქტორ ა. ი. ფედოროვისა, თარგმანი ი. როსტომაშვილისა, 1903 წ. ქ. თბილისი. იაფასიანი გამოცემა სტეფ. კონსტ. ზუბალაშვილის საფასით №18, ფასი 15 კ. 101 გვ.: რეცენზია // მოამბე. - 1903. - №12. - განყ. II. - გვ. 45-58;
66. განვრთნა და განათლება გვაკლია: წაკითხულის და გაგონილის გამო, ბერიკაცის წერილები // მოგზაური. - 1904. - №3-4. - გვ. 186-203;
67. ვინმე. - ა) ბ-ნ სიტყვას // მოგზაური. - 1904. - №1-2. - გვ. 136-137; ბ) კიდევ ბატონ სიტყვას // მოგზაური. - 1904. - №3-4. - გვ. 303-304;
68. სიტყვა თქმული ივანე როსტომაშვილის მიერ: 27 ენკენისთვის 1904 წ. სტეფანე კონსტანტინეს ძე ზუბალაშვილის დასაფლავების დღეს // მოგზაური. - 1904. - №7-8. - გვ. ჩ. ფ.;
69. „1905 წელს...“: [განცხადება - ივ. პ. როსტომაშვილის რედ. „მოგზაურის“ გამოცემა ყოველკვირეულ გაზეთად] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 იანვარი. - №2718. - გვ. 1;
70. [განცხადება ჟურნალ „მოგზაურის“ განახლებული პროგრამით გამოსვლის თაობაზე. რედ. გამ. ი.პ. როსტომაშვილი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 იანვარი. - №2724;
71. პავლიაშვილი, დავით. მცირე შენიშვნა დიად საქმეზე // მოგზაური. - 1905. - №3-4. - გვ. 254-255;
72. სტეფანე ზუბალაშვილის გარდაცვალების წლის თავზე...: [პანაშვიდი კათოლიკეთა ეკლესიაში, ძეგლის კურთხევა სასაფლაოზე, სადაც სიტყვით გამოვიდა ივანე როსტომაშვილი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 16 სექტემბერი. - №2909. - გვ. 2;
73. გულგულა: [ვანო კოლეიშვილის მეთაურობით სამეურნეო ამხანაგობის დაარსება; აქვეა მისი ვრცელი სიტყვა, კრებაზე ივანე როსტომაშვილის გამოსვლა და ხელმძღვანელების არჩევა] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 19 იანვარი. - №2892. - გვ. 3-4;
74. წყეული. ქ. თელავი: [სამხედრო წესები კახეთში; ჩხრეკა და დაპატიმრებები; დაპატიმრებულთა შორის არიან: არჩ. ჯორჯაძე, ირ. როსტომაშვილი და მოხუცებული ილია ზარაფიშვილი; პატიმარ მარქაროვის გარდაცვალება] // მეგობარი. - 1906. - 30 სექტემბერი. - №5. - გვ. 2-3;
75. ასო. ქ. თელავი // ისარი. - 1907. - 6 აპრილი. - №76. - გვ. 3;
76. დ-ო. დიალოგი თელავის სამარხ კასირთან: [იუმორი] // ნიშადური. - 1907. - №10. - გვ. 14. - პროვინცია. - ი. როსტომაშვილის შემოღებული „სამარხო კასის“ შედეგი. იხ. NN № 1. - გვ. 13;
77. კორექტორის შეცდომები: [ლექსი] // ნიშადური. - 1907. - №8. - გვ. 15;
78. კრუ. თელავი: (სამარხი კასები) // ისარი. - 1907. - 23 ივნისი. - №135. - გვ. 4;
79. მიმართვა კახელებისადმი // ისარი. - 1907. - 1 ივნისი. - №117. - გვ. 4;
80. პაიკი. თელავი: ნახული და გაგონილი // ნიშადური. - 1907. - №19. - გვ. 14-15;
81. ხოსიტაშვილი-ევდოშვილი, იროდიონ (რიგოლეტო). ისტორიისათვის // ნიშადური. - 1907. - №1. - გვ. 13;
82. ივანე როსტომაშვილის ლექცია // ისარი. - 1908. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 2;
83. ლექცია // ისარი. - 1908. - 12 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
84. პაიკი. პროვინცია: ქ. თელავი // ნიშადური. - 1908. - №25. - გვ. 15-16;
85. სტ. სოსო. ახალმოდის მანტაყი // დასაწყისი. - 1908. - 28 მარტი. - №21. - გვ. 3. - ახალი ამბავი. - მინანერი სათაურის ქვეშ: (წერილი თელავის მაზრიდან);
86. ქართული პრესა // ეშმაკის მათარახი. - 1908. - №38. - გვ. 6-7;
87. 13 იანვარს, დღის 12 საათზე... // ცისკარი. - 1908. - 13 იანვარი. - №3. - გვ. 2;
88. ცხელ-ცხელი ამბები: ბ. ივანე როსტომაშვილს განუზრახავს...: [იუმორისტული შენიშვნა] // ზურნა: კარიკატურებიანი ალმანახი / გამოცემელი დ. აბდუშელი. - 1908. - №3. - გვ. 5;
89. ცხელ-ცხელი ამბები: ბ. ივანე როსტომაშვილს განუზრახავს... // ცეცხლი. - 1908. - №3. - გვ. 5;

90. წერილი საიქიოდან // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №20. - გვ. 14-15. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: „თქვენი კასის მკვდრები“;
91. ანჯაფარაძე, ანდრო. პატივცემულო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 17 აპრილი. - №36. - გვ. 4. - წერილები რედაქციის მიმართ.. - ტექსტის ბოლოს: ს. აბედათის უფასო ბიბლიოთეკა-სამკითხველოს გამგეობის მინდობილობით ანდრო მ. ანჯაფარაძე;
92. გვთხოვენ დავეტყდეთ... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 3 აპრილი. - №24. - გვ. 3;
93. ვ. ბ-ტა. თელავი: [იუმორისტული ლექსი] // ეშმაკის სალამური. - 1909. - №2. - გვ. 11;
94. ვ. გადილიას წიგნის მალაზიაში... // მომავალი. - 1909. - 4 დეკემბერი. - №82. - გვ. 4. - იგივე ტექსტი იხ. ამავე გაზ. №83, გვ. 4;
95. კალანდაძე, ნესტორ (ეშმაკი). - ა) ღია ბარათი კვინწარ კვინწარის ძე კვინწარიძეს // მათრახი და სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 16; ბ) მასალები ქართული ლექსიკონისათვის // ეშმაკის მახე. - 1911. - №12. - გვ. 4-5; გ) ხსნა მამულისა: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №11. - გვ. 2;
96. რ. ბიბლიოგრაფია: რაშია ხსნა? // ჩვენი აზრი. - 1909. - 26 მაისი. - №21. - გვ. 4;
97. ახალი წიგნები // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 20 მაისი. - №12. - გვ. 3;
98. თფ. სასულიერო სემინარიისთან არსებულ... // ახალი გაზ. - 1910. - 13 აგვისტო. - №45. - გვ. 2;
99. მიიღება ხელის მოწერა... // ახალი აზრი. - 1910. - 14 ოქტომბერი. - №10. - გვ. 4;
100. მიიღება ხელის მოწერა... // სინათლე. - 1910. - 30 დეკემბერი. - №1. - გვ. 4. - იგივე იხ.: „სინათლე“, №2, გვ. 1...;
101. რედაქციამ მიიღო... // საქმე. - 1910. - 16 სექტემბერი. - №12. - გვ. 2;
102. სანმანიანი. სჯული ბუნებრივი და სჯული განცხადებული: ქრისტე და ბუდდა. (ბ. ივ. როსტომაშვილის წიგნაკის გამო) // შინაური საქმეები. - 1910. - №31. - გვ. 1-4;
103. ქართველ საზოგადოებას // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 2 აპრილი. - №2. - გვ. 4;
104. ახალი გაზეთი // სალამური. - 1911. - №1. - გვ. 9;
105. გ. ა.-ციხელი. უენებელი პეტარდები: [ამბავი] // ცხოვრება და ხელოვნება. - 1911. - №7. - გვ. 11-13;
106. გუშინ დილით დააპატიმრეს... // ხალხი. - 1911. - 9 თებერვალი. - №2. - გვ. 4;
107. ენავი. უცნაური კაცი ყოფილა... // ხალხი. - 1911. - 18 თებერვალი. - №10. - გვ. 2. - პატარა ფელეტონი;
108. თფილისი 1 იანვარი, 1911 წლისა // ეშმაკის მახე. - 1911. - №1. - გვ. 2;
109. ნარკვევი // ხალხი. - 1911. - 25 თებერვალი. - №15. - გვ. 1;
110. „სინათლეს“ რედაქტორი... // ხალხი. - 1911. - 10 თებერვალი. - №3. - გვ. 3;
111. შმერლინგი, ოსკარ (Оскар Шпинг). კარიკატურა „სინათლის“ რედაქციაზე // ეშმაკის მახე. - 1911. - №11. - გვ. 1. - თან ახლავს პატარა მგოსანსა და ივ. როსტომაშვილის შორის გასაუბრება;
112. ყაზბეგი, გ. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგა-

- დო წევრთა კრებისა 1913 წ. 24 გიორ. // განათლება (დამატება). - 1914. - №1. - გვ. 15-16;
113. გოზინაყი: ჩვენი დამსახურებული მეცნიერი... // ახალი მათრახი. - 1915. - №10. - გვ. 4;
114. ივანე როსტომაშვილმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №45. - გვ. 15-16;
115. საბავშვო მათემატიკა // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №5. - გვ. 6;
116. ჟურნალის ფონდისათვის... // შინა-გიმნაზია და უნივერსიტეტი. - 1917. - №3. - გვ. 32;
117. ექიმი შტოკმანი. განაპირანი: (ჩემი შთაბეჭდილება-ნი). სოფ. საგარეჯო. თელავი // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №9. - გვ. 14-15;
118. ივანე პავლეს ძე როსტომაშვილი: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №28. - გვ. 1;
119. ივანე როსტომაშვილმა განათლების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №1. - გვ. 14;
120. ჭიჭინაძე, ზაქარია. ჩვენი მოღვაწენი: ივანე პავლეს-ძე როსტომაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №28. - გვ. 12.

ივ. როსტომაშვილის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ მონოგრაფია დაწერა იოსებ იმედაშვილმა (თბილისის პედაგოგიურ-კვლევითი ინსტიტუტის დავალებით და მასვე გადაეცა).

წყარო:

- კონ. ოს. ჯაფარიძის მოგონებებიდან (ხელნაწერი);
- როსტომაშვილი, ივ. - ა) პატივი მაქვს, განუცხადო... // ივერია. - 1877. - № 41. - გვ. 16. - წერილები „ივერიის“ რედაქციას; ბ) ახალ გამოცემის შესახებ „საქართველო სურათებში“ // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 15 თებერვალი. - №116. - გვ. 3;
- გურული, მიტროფანე. თელავის ამბები // ივერია. - 1887. - 24 მარტი. - № 62. - გვ. 2. - ფელეტონი;
- ქართველ მგალობელ-მომღერალთა გუნდს // ივერია. - 1887. - 16 სექტემბერი. - № 191. - გვ. 1. - ფელეტონი;
- ახალი ამბავი: ამ დღეებში... // ივერია. - 1891. - 12 თებერვალი. - № 33;
- პავლიძე, პ. (პეტრე გელეიშვილი). ორიოდე სიტყვა ქართულ წიგნების გამოცემის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1896. - 8 დეკემბერი. - №50. - გვ. 2;
- სინათლე. - 1911. - № 86;
- ჭიჭინაძე, ზაქარია. - ა) ჩვენი მოღვაწენი: ივანე პავლეს-ძე როსტომაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №28. - გვ. 12. ბ) ივ. პავ. როსტომაშვილი // მუშა. - 1924. - 29 აგვისტო. - № 531;
- არიმათიელი [იმედაშვილი], იოსებ. შრომის სიმბოლო (ივანე როსტომაშვილის ხსოვნას. მისი გარდაცვალებიდან 6 თვის შესწულების გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - № 5. - გვ. 12;
- გიორგაძე, გრიგოლ. საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში ბატონ-ყმობის გადავარდნიდან პირველ რევოლუციამდე 1864-1905 / გრიგოლ გიორგაძე. - ტფ.: სახელგამი, 1928 (პოლიგრაფსკოლის სტ.). - გვ.: 408, 525, 526;
- ჭავჭავაძე, ი. პედაგოგიური თხზულებანი / რედ. და წინასიტყვ. ავტ.: გ. თავიშვილი; პედაგოგ.

სამეცნ.-კვლევ. ინ-ტი. - თბ.: სახელგამი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ. 467;

12. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 251; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 399;
13. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 478, 493, 523.

რუს-იმერელი [ვიქტორ ნიკოლოზის ძე იურაკვიჩი] (1854, 1/XI – 1920, 20/XII) –

მგოსანი და საზოგადო მოღვაწე, – საჩხერეში სახალხო თეატრის მომწყობი, – დაიბადა ქუთაისში 1854 წლის ნოემბრის 1 (მამამისი უკრაინელი იყო, წარჩინებული გვარისა, რომლის მამა და ბიძა, როგორც უკრაინელთა აჯანყების მეთაურთაგანნი, ციმბირს იყვანენ გადასახლებულნი, დედა – იმერეთიდან – თ. აგიაშვილის ასული კესარია, ქართული ენის კარგი მცოდნე). პატარა ვიქტორს წერა-კითხვა დედამ ასწავლა და ოჯახშივე მიაღებინეს განათლება. ამ დროს მათ ოჯახში დადიოდნენ აკაკი წერეთელი, მამია გურიელი, კირ. ლორთქიფანიძე და სხვ., რომელთა გავლენით რუს-იმერელს ჩაენერგა მწერლობისა და სამშობლო ქვეყნის (საქართველოს) სიყვარული.

ლექსების წერა დაიწყო გაზ. „დროებაში“ 1881 წელს, შემდეგ თითქმის ყველა გამოცემაში ათავსებდა ნაწერებს, თანამშრომლობდა იუმორისტულ გამოცემებშიც (ფსევდონიმით). 1880-იანი წლების შემდეგ, როდესაც გ. ე. წერეთელმა, თავის მეუღლე ოლიმპიადა ნიკოლოზის ასულთან ერთად, საჩხერეში მწერლობის მოყვარულთა წრე შეადგინა ლიტერატურის შესწავლისათვის და წარმოდგენების გასამართად, რუს-იმერელი თავისი მეუღლეთურთ (ელისაბედ ნიკო წერეთლის ასული) ამ წრეში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა, შემდეგ თითონ მოაწყო სახალხო თეატრი და მთელი თავისი ძალღონით ემსახურებოდა მას (1918 წელს ცეცხლმა შთანთქა). რწმენით სოციალ-ფედერალისტი, ხალხში ეროვნული გრძნობის გაღვივებისათვის – სიტყვით, ლექსებით, წიგნების მიწოდებით და სხვ. – დაუზარლად იღვწოდა. ამავე მიზნით, რუს-იმერელი უსასყიდლოდ მსახურობდა წიგნის მალაზიასა და სამკითხველოში. გარდაიცვალა 1920 წლის ივლისის 20 დაბა საჩხერეში და იქვე დაიკრძალა. მისი შვილია ანა ფირცხალაიშვილისა – საზოგადო მუშაკი.

რუს-იმერელის ლექსები ეროვნულ-ხალხოსნურია, სამოქალაქო ჰანგით, შიგადაშიგ აღმზრდელი ბუნების ხასიათის, გაფანტულია ჟურნალ-გაზეთებში („კვალი“, 1896, № 49; 1897, № 4,

22 და სხვ.). სამშობლოს მონური მდგომარეობით გულმოკლული რუს-იმერელი მოთქვამდა:

„როდის ველირსო გაზაფხულს,
გადავიღელო გული მე,
ზამთრისგან დაღონებულმა
ძალზედ მოვითქვა სული მე;
არ მეშინოდეს სიცივის,
იმისგან დაჩაგრული მე,
ჩემ კარ მიდამოს უვლიდე,
მუშაკი ვიყო სრული მე...
როდის ველირსო გაზაფხულს,
ამწვანდეს ჩვენი ყანები,
ყველა ვხარობდეთ მოსავლით
ამ ნაირ ჩემისთანები...“

„სამშობლოსთვის ბევრგზის ცრემლდენილს“ ღრმად სწამდა, რომ „ტანჯვის ბორკილი“ უნდა „განყდეს იქ, სადაც გასაწყდომია“, ენატრებოდა „იმისთანა ტურფა მხარე“, სად „კავშირი და მეგობრობა არ იცოდენ ანგარიშით, სად სიყვარულს თაყვანს სცემდენ, არ შექმნიან ანგარებით“; ჰგომობდა, ვინც „ზიზლით შეჰყურებს ნამდვილ ძმებს, აღარ სწამს მშობელი და სხვას ეუბნება დედობას, მამა-პაპათა საფლავს ჰგომობს“ და გულამღვრეული კითხულობდა:

„ქართველი გათათრებული
ვისგან რა მისაღებია,
რომელს აღარ წამს დედ-მამა,
ბაბუა, არცა ბებია!
სამშობლოს ყვავილ-ბუჩქნარი,
ვის სხვაგან აჰყვავებია“-ო.

„ღარიბი, ბევრჯერ ჩოხითა, ვითარცა მუშა თოხითა“, შრომობდა, „ხან შიოდა“, მაინც მარად „სამშობლოსთვის ლოცულობდა“ მორიდებლად და ელოდა მის აღორძინებას, ვინც შობა, ძუძუ აწოვა, – „მსურს მას ვენაცვალო, ყველამ ჩამქოლეთ, როს ეს აზრი შეეცვალო“-ო და „ამ წმინდა გრძნობით“ მივიდა „კუბოს კარამდე“.

გამოქვეყნებულია:

1. სადაცა შემქმნა ბუნებამ...: [ლექსი] // დროება. - 1881. - 6 დეკემბერი. - №256. - გვ. 1;
2. ბატონო რედაქტორო! // შრომა. - 1882. - 28 ივლისი. - №29. - გვ. 2; 1 აგვისტო. - №159. - გვ. 3-4;
3. ბაღში ბუჩქზედ ერთი ვარდი...: [ლექსი] // დროება. - 1882. - 2 აპრილი. - №65. - გვ. 1-2;
4. დ. საჩხერე, 19 აგვისტოს // შრომა. - 1882. - 25 აგვისტო. - №33. - გვ. 2;
5. ვაი და ვუი! // დროება. - 1882. - 1 ოქტომბერი. - №205. - გვ. 1-3; 12 ოქტომბერი. - №212. - გვ. 1-2;
6. საჩხერე, 22 მაისს // დროება. - 1882. - 2 ივნისი. - №112. - გვ. 2-3;
7. ნერილი რედაქტორთან // დროება. - 1882. - 9 ოქტომბერი. - №210. - გვ. 3;
8. ნეტავ როდის მოვესწრები...: [ლექსი] // დროება. - 1883. - 16 იანვარი. - №10. - გვ. 1;
9. ქუთაისი, 14 თებერვალს // დროება. - 1884. - 16 თებერვალი. - №36. - გვ. 2-3. - იხილე კორესპონდენცია: „დროება“ 1884. - №37. - გვ. 3;
10. ქუთაისი, 15 თებერვალს // დროება. - 1884. - 17 თებერვალი. - №27. - გვ. 2-4;

11. ობლის მოთქმა: [ლექსი] // კვალი. - 1893. - №16. - გვ. 2;
12. სუფრული: (ვ. კ. ნ. ორბელიანისას) [ლექსი] // კვალი. - 1893. - № 11. - გვ. 11;
13. აკაკის: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №46. - გვ. 10;
14. გამოცანა: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №49. - გვ. 11;
15. ზამთრის გამო: [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №6. - გვ. 10;
16. იულიას: (ვუძღვნი ჩემ ქალს) [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №24. - გვ. 4-5;
17. პასუხი: (კნ. ნ. ორბელიანს) [ლექსი] // კვალი. - 1894. - №48. - გვ. 6;
18. პატარა ანასტასია: (ვუძღვნი ჩემს ქალს) [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1894. - №1. - გვ. 47-48;
19. ბ-ნ ნა-ლს: (ლექსი ა. ნანეიშვილს) // კვალი. - 1895. - №20. - გვ. 16;
20. ვის ადიდებენ?: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №44. - გვ. 6;
21. ზმა-გამოცანა: (წარმოდგენილი რუს-იმერლისა) // ჯეჯილი. - 1895. - №2. - გვ. 6; №3. - გვ. 60-61;
22. ზოგიერთებს: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №16. - გვ. 4-5;
23. ურწმუნობა: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №11. - გვ. 5-6;
24. ჩემი აღსარება: [ლექსი] // კვალი. - 1895. - №19. - გვ. 4-5;
25. აკროსტიხი: (წარმოდგენილი რუს-იმერლისაგან) [იურკევიჩი ვიქტორ] // ჯეჯილი. - 1896. - №4. - გვ. 59;
26. ექსპრომტი: (ა.ნ. ე-ს) [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №41. - გვ. 733-734;
27. იახშილო. ალავერდის პასუხათ. ვ. ლ. კ. ა-ძეს: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №49. - გვ. 871-874;
28. ლომი: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №31. - გვ. 549;
29. მახის: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1896. - №5. - გვ. 3-4;
30. ობოლი: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №30. - გვ. 535-536;
31. უმანკო მეგობრობა: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №42. - გვ. 750;
32. ქართველი გათათრებული...: [ლექსი] // კვალი. - 1896. - №21. - გვ. 357;
33. იმას: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №22. - გვ. 429;
34. კ. ნ. ორ-ას: [ლექსი] // კვალი. - 1897. - №4. - გვ. 96;
35. უ. მ. ე. ლ-ძეს: [ლექსი] // აკაკის კრებული. - 1900. - №3-4, განყ. I. - გვ. 38-40;
36. ლომი: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 27 თებერვალი. - №11. - გვ. 2;
37. ობოლი: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 6 მარტი. - №18. - გვ. 2;
38. აკაკის იუბილეი: საჩხერე // შუქი. - 1908. - 12 ნოემბერი. - №5. - გვ. 5. - ტექსტის ბოლოს: ამხანაგების მინდობილობით ვ. იურკევიჩი, იასონ ღამბაშიძე;
39. აკაკის იუბილის გამო: [ლექსი] // მომავალი. - 1908. - 7 დეკემბერი. - №26. - გვ. 2;
40. ვაჟას // ივერია. - 1909. - 28 სექტემბერი. - №39. - გვ. 2;
41. ვაჟას: [ლექსი] // განათლება. - 1911. - №1. - გვ. 28;
42. ილიას ხსოვნას: [ლექსი] // განათლება. - 1913. - №7. - გვ. 544-545;

43. საახალწლო ძღვენი: [ლექსი] // სუსხი. - 1914. - №5. - გვ. 2-3.

მის შესახებ:

1. წერეთელი, გიორგი. ერთი წლის „კვალი“ // კვალი. - 1894. - №1. - გვ. 3-4. - ჩართული აქვს რუს-იმერლის ლექსი „გამოცანა“;
2. ნანეიშვილი, ალ. სალიტერატურო შენიშვნები: ახალი მოძღვარი მესამე დასისა, ყარიბი. პოეტი რუს-იმერელი. „კვალის“ კვენხა-ბაქიაობა. „კვალის“ ორი წლის ნაღვანლი გ. წერეთლისა. სააზნაურო სკოლები და „წერა-კითხვის“ საზოგადოება. გ. წერეთელი და მოკლე ვადიანი კრედიტი. სამეურნეო თანხა. „კვალი“ და სამეურნეო სწავლა-ცოდნა. ი. როსტომაშვილის წერილები. აკაკის „განცხადებ-სასავით“. მესამე დასის ისტორიკოსები. გ. წერეთელი, ძალად ბელადი მესამე დასისა და ბ-ნი ჯიბლაძე. პასუხი ცრუ-მოწამეს ბ-ნ სიკო მუხიანელს // მოამბე. - 1895. - №3. - გვ. 129-160;
3. აკაკის იუბილეი // ამირანი. - 1908. - 4 ოქტომბერი. - №173. - გვ. 3;
4. ვაჟა-ფშაველა. რუს-იმერელს // ივერია. - 1909. - 8 ოქტომბერი. - №40. - გვ. 2;
5. ორბელიანი, ნინო. პოეტს „რუს-იმერელს“: [ლექსი] // ძალა: სალიტერატურო მხატვრული აღმანახი / რედაქტორ-გამომცემელი ი. გრიშაშვილი. - 1909. - №6. - გვ. 13. - ტექსტის ბოლოს: კნ. ნინო ორბელიანისა.

წყარო:

1. მაჭავარიანი, ნიკ. ნეკროლოგი. - ხელნაწერი;
2. ნანეიშვილი, ალ. სალიტერატურო შენიშვნები: პოეტი რუს-იმერელი და სხვ. // მოამბე. - 1895. - №3. - გვ. 129-160;
3. ლობჯანიძე, მიხეილ. სამელოვიარო ფურცელი: I რუს-იმერელი (ვიქტორ იურკევიჩი). II ლეონიდე კინა (სურათი იხ. 1 გვ.) // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №27. - გვ. 5-6.

რუსხაძე, არჩილ გერმანუს ძე (1887, 1/1 –)

– მწერალი-სტატისტიკოსი, ჟურნალისტი და პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ქვიტირში, ქუთაისის მაზ., მიწის მუშის ოჯახში 1887 წლის იანვრის 1). სწავლობდა ხონის საქალაქო სკოლასა და სახელოსნო სასწავლებელში, საიდანაც 1904 წელს გამორიცხეს გაფიცვის მოწყობისათვის. ბოლოს შინ მოემზადა გიმნაზიის (სიმწიფის) ატესტატისათვის. ისმენდა იურიდიულ ლექციებს დემიდოვის იურიდიულ ლიცეუმში და არქეოლოგიურ ინსტიტუტში. 1904 წელს რსდმპ-ში დაიწყო მუშაობა, 1908 წლის დასაწყისს დააპატიმრეს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრობისათვის. სამხედრო სასამართლომ მიუსაჯა 4 წლის კატორღა და ციმბირში უვადო გადასახლება. 1912 წელს ავადმყოფობის გამო იაროსლავის სამადლო სახლში დატოვეს. 1916 წლის დასაწყისს ენისეის გუბერნიაში გაგზავნეს, საიდანაც 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ განთავისუფლდა.

1918 წლიდან მსახურობდა ქ. თბილისის თვითმმართველობაში საბარათო მაგიდის გამგედ (შემიშუავე საბარათო სისტემისა და სახლის კომიტეტების გეგმანი). 1921 წლის 25 თებერვლის შემდეგ კომუნისტებთან შესათანხმებლად მოუწოდებდა მენშევიკებს, აღმასკომში სტატისტიკურ განყოფილებას განაგებდა, ბოლოს კომისართა საბჭოს წევრად იყო არჩეული.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1906 წელს (გაზ. „ცის ნამში“ პატარა საშობაო მოთხრობით). 1907 წლამდე სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებში („ცისარტყელა“, „ცის ნამი“, „ელვა“ და სხვ.) ათავსებდა ლექსებსა და მოთხრობებს. 1912 წელს ვ. გადილიას კრებულში მოათავსა მოთხრობა „საწყალი ქალი“. 1913 წელს „სახალხო გაზეთის“ რედაქციამ გამოსცა არტურ შნიცლერის მის მიერ ნათარგმნი მოთხრობა „სიკვდილი“ (ხელისმომწერთა პრემიად). ციმბირსა და რუსეთში გადასახლების დროს რედაქტორობდა რამდენიმე რუსულ გაზეთს. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ თანამშრომლობდა „ერთობასა“ და „Восток“-ში. მისივე რედაქტორობით გამოდიოდა საქართველოს სახაზინო გზების მუშა-მოსამსახურეთა გაზეთი „თავისუფალი გზა“. 1919-1920 წლებში ერთი ხელმძღვანელთაგანი იყო ჟურ. „ცისარტყელასი“. საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ თანამშრომლობდა „კომუნისტს“, „Заря Востока“-სა და სხვ. გაზეთებში. წერდა პარტიულ, პოლიტიკურ, სასტატისტიკო, საკოოპერაციო, სამრეწველო, საპროფესიო და სხვ. საკითხების შესახებ. მისი ფსევდონიმებია: პლებეი, ა. კანსკი, А. Чарский.

ცალკე გამოცემულია:

1. კაპიტალიზმი და მუშათა მოძრაობა. - თბ.: გამოც. საქ. რესპ. რკინიგზის მუშა-მოსამსახ. პროფ. კავშირის ცენტრ. გამგეობასთან არსებ. კულტურა-განათლების კომისიისა, 1919 (საქ. რკინიგზის სტ.). - 47 გვ.; 17 სმ.;
2. პროფესიონალური კავშირები და მათი დანიშნულება. - ტფ.: საქ. რესპ. რკინიგზის მუშა-მოსამსახურეთა პროფ. კავშირის ცენტრ. განმან. კომ., 1919. - 100 გვ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. შნიცლერი, არტურ. სიკვდილი // უცხოეთის მწერლები: „სახალხო გაზეთი“-ს პრემია. - ტფ., 1913 (შრომა). - 395 გვ.; 24სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ამხ. მარო ელიავას დასაფლავება // წყარო. - 1907. - 6 დეკემბერი. - №33. - გვ. 4;
2. დღესასწაული: [მოთხრობა] // ცის ნამი. - 1907. - 24 დეკემბერი. - №10. - გვ. 3;
3. იარაღის ქარხანა // წყარო. - 1907. - 21 ნოემბერი. - №21. - გვ. 4. - მუშათა შორის;
4. წარსულის ხსოვნას: [ფელეტონი] // ცის ნამი. - 1907. - 16 დეკემბერი. - №9. - გვ. 4. - პატარა ფელეტონი;
5. ახალი ხეობელი: ნიშადურულ „სოფლის მასწავლებელზე“ // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 8 მაისი. - №14. - გვ. 2;

6. იარაღის მუშები დამარცხდნენ // ცისკარი. - 1908. - 18 იანვარი. - №7. - გვ. 4. - მუშათა შორის;
7. უმუშევრობის საკითხი // ჩვენი ქვეყანა. - 1908. - №3. - გვ. 13-15. - მუშათა წერილები;
8. 1. ს. ფ. კამათს ჩვენთან ისეთი სახე არასოდეს არ მიუღია... // მერცხალი. - 1908. - 8 აპრილი. - №4. - გვ. 4. - მუშათა წერილები;
9. შორაპნის დეპო // ვარსკვლავი. - 1909. - 7 ივლისი. - №6. - გვ. 4. - მუშათა შორის;
10. დ. ხონი // მომავალი. - 1910. - 8 იანვარი. - №108. - გვ. 4;
11. პროფესიონალური პრესა გერმანიაში და ინგლისში // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №2. - გვ. 3-5;
12. ჩემს იდეალს: [ჩანახატი] // ცისარტყელა. - 1919. - №1. - გვ. 71-72;
13. დამჭენარი ვარდი: [ჩანახატი] // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 38-39;
14. ერთხელ ვიყავ მგოსანი: (ნოე ჩხიკვაძის ხსოვნას) // ცისარტყელა. - 1920. - №7. - გვ. 86-88;
15. მთვარიან ღამეში: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №9. - გვ. 12-13;
16. ნაზი ყვავილი: [ჩანახატი] // ცისარტყელა. - 1920. - №6. - გვ. 58-59;
17. ნაძალადევის მუშების დღესასწაული // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №8. - გვ. 14;
18. ობოლ საფლავთან: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №3. - გვ. 46-47;
19. ორი ეპიზოდი: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №6. - გვ. 59-61;
20. შემოდგომა: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №9. - გვ. 15-16;
21. შემოდგომის წყნარი ღამე...: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 61-62;
22. ჩაქრა სანთელი: [ნოველა] // ცისარტყელა. - 1920. - №9. - გვ. 14;
23. ***: „Тебя любить, обнять и плакать надъ тобой“... (მუსიკის ხმაზე) // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 61-62;
24. ჰიუმანსი და წერეთელი პროლეტარიატის წინაშე: [თვალსაზრისი] // მოამბე / სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის (მენშევიკების) სრულიად საკავშირო ყრილობის მომწვევი საინიციატივო ბიუროს ყოველკვირეული ორგანო. - 1923. - №1. - გვ. 6-7.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ზაბიაკა. სატირიული ჟურნალის სტამბაში: [მოთხრობა] // წყარო. - 1907. - 28 ნოემბერი. - №26. - გვ. 4.

მის შესახებ:

1. კავკასიის სამხედრო საოლქო სასამართლომ... // იალქანი. - 1909. - №5. - გვ. 13; ჩვენი საქმე. - 1909. - 9 აპრილი. - №29. - გვ. 4.

წყარო:

1. ავტობიოგრაფია;
2. რკინის გზელთა ცენტრალურ გამგეობის სარედაქციო კოლეგია: (შარშანდელი შემადგენლობა) I. რუსულ რკინისგზელის“ რედაქტორი ბ. ი.

კორნეევი; II. კოლეგიის და კულტ.-განმ. კომისიის თავმჯდომარე ვ. მ. ბოკერია; III. ქართულ „რკინის-გზელის „რედაქტორი ა. გ. რუხაძე [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №18. - გვ. 8.

რუხაძე, პარლამ ალექსის ძე (1874, 15/IV – 1935, 23/X) – მგოსანი, – მოქალაქე, – მებრძოლი პოეზიის ნარმომადგენელი და ჩაგრულთა მომღერალი, – თვითგანვითარებული, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ქუტირში, ქუთაისის მაზ., 1874 წლის აპრილის 15. დედა – შინაური აღზრდით, წერა-კითხვისა და ჭრა-კერვის მცოდნე, ცნობილი მეზღაპრე. მამა – სოფლის მუშა, ნაყმევი, უსწავლელი, მიკიტანი). ვ. რუხაძეს ანბანი დააწყებინა დედამ თავის მიერ დაწერილი ანბანით, კითხვა – ბიძამ (სემინარიელმა ბარათ. მოსემვილმა). განსაკუთრებით, დიდი აღმზრდელობითი გავლენა მოახდინა მასზე დედამ ზღაპრებისა და ლექსების კითხვით. ათი წლისა მამამ ქუთაისს წაიყვანა და სამიკიტნოში ჩაიყენა დახლიდარ-მსახურად, თუმცა ურჩიეს – სკოლაში მიაბარეო, არ შეიყვანა: „მეც არ მისწავლია, მაგრამ პურს კი ვჭამო“. ვ. რუხაძეს სკოლის კარი არ ეღირსა, სამაგიეროდ, თვითგანვითარებას დაენაფა ქართული წიგნებით („არსენას ლექსი“, „ყარამანიანი“, „ქალ-ვაჟიანი“, აკაკი, ილია და სხვ.). სიღარიბით ძლივს შოულობდა საკითხავ წიგნებს და, რასაც შოულობდა, ღამ-ღამობით კითხულობდა ხოლმე, როცა სამიკიტნოში ღრიანცელი შეწყდებოდა, – ამასაც სასტიკად უშლიდნენ. მალე სოფელსვე დაუბრუნდა, რადგან მამამის სამიკიტნო ცეცხლმა მოუსპო და გაკოტრდა. სოფელში ნადირობასა და ტოლ-სწორებში ერთობოდა. მამის გარდაცვალების შემდეგ, ლუკმა-პურის საშოვნელად – დედისა და თავის სარჩენად – ისევ სამიკიტნოებში დაიწყო სამსახური (ფოთს, ბათუმს, სოხუმს, ქუთაისს), რადგან სხვა ხელობა არ იცოდა. პირველ ხანად ნოქრად მსახურობდა, შემდეგ თვით გააღო ღვინო-მაგარ სასმელთა სავაჭრო. ამავე დროს ლექსების წერა დაიწყო ვინმე ვაჭარ მოლექსე გალუსტოვის ჯიბრით: ის თუ წერს, მე რაღა ვარო! პირველი ლექსები გამოაქვეყნა 1899 წელს ჟურ. „მომამბეში“ (№ 4, 6, 8, 9; 1900, № 1, 2), აგრეთვე, თანამშრომლობდა „ივერიაში“, „კვალში“, ბოლოს – სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთებში. თანამშრომლობდა იუმორისტულ ჟურ. „ემ-მაკის მათრახშიც“ ფსევდონიმებით: ხუმარა, ჩახრუხაძე, რ. პირველ ხანად წერდა მამულიშვილურ, შემდეგ – დემოკრატიულ-რევოლუციური შინაარსის ლექსებს, სამოქალაქო ელფერით. პირველი წიგნი „ლექსები და მოთხრობები“ გამოიცა 1902 წელს, პეტერბურგის ცენზურის მიერ ნებადართული, რადგან ადგილობრივ ნება არ დართეს, რომელიც მთავრობამ აკრძალა. ამ გარემოებამ ვ. რუხაძეს უცებ სახელი გაუთქვა, როგორც ახალგაზრდა რევოლუციურ პოეტს. ამ დროიდან „მესამე დასელებს“ – მარქსისტებს მიემხრო და პოლიტიკურ მოძრაობაშიაც აქტი-

ურად ჩაება (როგორც ტექნიკური დამხმარე, პარტიულ დავალებათა შემსრულებელი, რევოლუციონერთა შორის კავშირი, პარტიული სტამბის გამგე, არალეგალური ლიტერატურის მბეჭდავი და სხვ.), რისთვისაც მეფის მთავრობა სდევნიდა. საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ საქართველოს მწერალთა კავშირში მონაწილეობდა – მოლარედ და სხვ. გარდაიცვალა 1935 წლის ოქტომბრის 23. დაიკრძალა თბილისში – ვერის ახალ სასაფლაოზე.

ვ. რუხაძე სამწერლო სარბიელზე იმ ხანში გამოვიდა, როცა ჩვენში ორი მიმართულება – ილია ჭავჭავაძისა და ნოე ჟორდანიას – ურთიერთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ ებრძოდა. ვ. რუხაძე „მესამე დასელთ“ (ნ. ჟორდანიას) მიემხრო.

ცნობილია, უმთავრესად, როგორც მებრძოლი, ჩაგრულთა მოსარჩლე და იმედის მომღერალი პოეტი. ქვეყნის უკუღმართ წყობილებას ვ. რუხაძე პირადი დაკვირვებით გაეცნო და სამწერლო-საზოგადოებრივ სარბიელზე საკუთარი მცნებით ხელმძღვანელობდა: „ოთხი რამე მწამს, ოთხს რასმე თაყვანს ვცემ სიხარულით: ოთხში ერთს ჰქვიან სიმართლე, მეორეს – თანასწორობა, მესამეს – თავისუფლება და მეოთხესა – ერთობა“-ო. ის კი ცხოვრებაში სოციალურ უსამართლობას ხედავდა: „ხან სისხლის ზღვას, ხან ცრემლების ჩხრიალს“ და მოთქვამდა: „ახ, სად არის ნეტა ღმერთი სიყვარულის – წყარო ნეტარების, წყარო სიხარულის?! ძმებო, ვძებნოთ იგი, იქნებ სადმე ვპოვოთ: სხივი მოციმციმე სულში ჩავიქსოვოთ“-ო. გულს უკლავდა „ზნელ მაღაროში“ მომუშავე, უმუშევარი „მშიერ-მწყურვალი“, ცხოვრების უკუღმართობა, როცა „ქოხები ძილს მისცემია, დიდ დარბაზში ღვინო არი... ტანჯული და წამებული შრომის შვილი გდია, სძინავს“, ანუ „მტარვალთ ხელით მოკლულია“, რომ „სჩაგრავს კარგსა ავი, სუსტს – ძლიერი, ღარიბ-ღატაკს – ბევრის მქონე და უბედურს – ბედნიერი“... ირგვლივ გამეფებული უსამართლობის დასამხობად მოუწოდებდა ყველას „ვინც ხალხის ხსნისთვის უნანებლად თავს გასწირავს“ და არწმუნებდა, რომ მხოლოდ იგია „სადიდებელი ერისა, რომელსაც შესწევს ძალი და ღონე სიმართლის დროის ჭერისა! რომელსაც ესმის იდუმალი ხმა ჩაგრულთა გულის ძგერისა და ებრძვის უსამართლობას, არ ეშინია მტერისა“. თუმცა დიდი დაბრკოლება ელოებოდა, უსამართლობაზე გამარჯვებისა და თვითმპყრობელობის დამხობის ღრმა რწმენა გულში უღვიოდა: „ადრე თუ გვიან შევმუსრავთ და გამარჯვების სიმღერას ხმა-ტკბილად ჩავანკრივალთ“-ო და მკითხველსაც ამავე რწმენას უნერგავდა: „მე მონა არ ვარ და როცა ვხედავ ჩემს გარემომო მონის ბორკილებს, მათ დასამსხვრევად მახვილს ვჭედავ, ბრძოლის ველისკენ ვეძახი გმირებს“, რადგან დაბორკილებული ხალხის სიცოცხლე არარაობაა, დაბურული, და რა სიცოცხლეა სიცოცხლე თუ ნისლით დაიბურება?!.. ხსნა ბრძოლაშია, ბრძოლაში: ამაო არის ცრემლები, – ფუი მას, ვისაც მონურად

დაუკრეფია ხელები!“-ო. ამიტომ შეუგონებელ-
თა, მძინარეთა გამოსაფხიზლებლად რეკდა და
რეკდა, უხმობდა, ალვიძებდა „მძინარე ერსა, რომ
შეიკრიბონ წმინდა ტაძარში და თაყვანი სცენ
სიმაართლის ღმერთსა“... ხოლო როცა რუსეთის
1917 წლის დიდმა რევოლუციამ მშრომელთა
იმედი სავსებით ვერ გაამართლა და ხალხი ახ-
ალ დარჯაკში მოემწყვდა, ვ. რუხაძემ ამოიკვნე-
სა: „თვითმპყრობელობა სულ სხვა სახით კვლავ
დაგვიბრუნდა, თავისუფლების ობოლ საფლავს
ვინ დაიტირებს?“-ო.

ლირიკული ლექსების გარდა, დაწერა პოემა
„პირველი მსხვერპლი“ („თეატრი და ცხოვრება“,
1925, № 2-4). თარგმნა ა. პუშკინის პოემები („ბოშე-
ბი“, „კავკასიის ტყე“, „ავაზაკი ძმები“ და სხვ.).

ივ. გომართელის სიტყვით, ვ. რუხაძე „უმ-
თავრესად ლირიკოსია: ის გამოხატავს იმ
გრძნობებს, იმ ფიქრებს, რომლებსაც მასში იწვევს
ცხოვრება“; შ. ბუაჩიძის აზრით: „რუხაძის თარგ-
მანები შესრულებულია კარგად. მთარგმნელი
ყველგან დიდის სიფრთხილით და სიყვარულით
უდგება პუშკინის ტექსტს. ცდილობს არ დაშორ-
დეს მის აზრს. ამავე დროს ქართული ენის თავისე-
ბურებაც დაიცავს. პოემები ნათარგმნია გამართუ-
ლი ქართული ენით“ („კომუნისტი“, 1935, № 4).

ცალკე გამოცემულია:

1. ლექსები და მოთხრობები, 1898-1901. - ქუთაისი,
1902 (კილაძისა და ხელაძის სტ.). - 61 გვ.; 17სმ.;
2. ცისკარი: რჩეული ლექსები. - ბათუმი: გამოცემა სპ.
ჭილაძისა № 11, 1904 (ბ. კილაძის და გ. თავართქი-
ლაძის სტ.). - 64 გვ.; 17სმ.;
3. ცისკარი: (ლექსები) / ი. გომართელის წინასიტყ-
ვაობით და ავტორის სურათით. - მესამე შეკრებუ-
ლი გამოცემა. - ქუთაისი: კოლხიდა-ს გამ-ბა, 1908
(ნ. ფერაძის და კარნაუხოვის სტ.). - VIII, 147, [5]
გვ.: [1] ჩართ. ფურც. პორტრ.; 22სმ.. - (საამდროვო
სამეცნიერო გამომცემლობა „კოლხიდა“, №3);
4. თაიგული: (ლექსები) / ვ. რუხაძე; [წინასიტყვ. ივ.
გომართელი]. - ბათუმი: მის. კალანდაძის გამოცემა,
1910 (გ.ს. თავართქილაძის სტ.). - VI, 86 გვ.; 19სმ.;
5. ერის სულის მეფე: (ლექსები). - ქუთაისი: საამდრო-
ვო გამომცემლობა „იმერეთი“, 1913 (ი. ხელაძის
სტ.). - 15 გვ.; 15სმ.;
6. ზღაპრები და არაკები. - ქუთაისი: ტუტკუ
გვარამიას გამოცემა №4, 1916 (ქართველთა შორის
წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 26 გვ.; 21სმ.;
7. ცხოვრების ყვავილები: [ლექსები]. - ნ. 3. - თფ.: კან-
ტორა განათლება, 1919. - 143 გვ.; 22სმ.;
8. ზღაპრები. - თფ., 1920 (ვ. ა. რუხაძის სტ.). - 62 გვ.;
9. რჩეული ლექსები. - ტფ.: სახელგამის გა-მა, 1931
(სახელგამის 1-ლი სტ.). - 150, [1] გვ.; 18სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. პუშკინი, ად. პოემები / მთარგმნ.: ვარლამ რუხაძე;
მხატ.: ნ. ჩერნიშოვი. - [ტფ.]: ფედერაცია, 1934 ([პ/
სკ. სტ.]). - 80 გვ.: ავტ. პორტ.; 17სმ.

გამომცემელია წიგნებისა ან მის სტამბაში დაბეჭდა:

1. ბნელ-ოთახში: (სენსაციური წიგნაკი) / მოზრდილთ-
ათვის. - თბ.: გამოცემა ხუმარასი [ვ. რუხაძე] №5,
1911 („შრომა“-ს სტ.). - 16 გვ., უთავფურცლო; 15სმ.;
2. დალუპული სიყვარული და მისი შედეგი: (სენსაციუ-
რი დრამები ჩვენის ცხოვრებიდან). - ტფ.: გამოცემა
„ხუმარა“-სი [ვ. რუხაძე] №2, 1911 (შრომა-ს სტ.). - 15
გვ.; 20სმ.;
3. სანყალი ქმარი: (სახუმარო ლექსები). - ტფ.: გა-
მოცემა ხუმარასი [ვ. რუხაძე] №7, [1911] (სტ.
„შრომა“). - 15 გვ.: ილ.; 21სმ.;
4. ცულუტი. დავითასა და გოგიას ამბავი. - თბ.: ხუ-
მარასი გამოცემა №3, 1911 (სტ. „შრომა“). - 16 გვ.:
ილ.; 22სმ.;
5. ხახანაშვილი, ალექსანდრე. ქართულის სიტყვიერე-
ბის ისტორია: (მეცხრამეტე საუკუნე) / ალექსანდრე
ხახანაშვილი; დ. კარიჭაშვილის რედაქტორობით.
- მე-2 გამოც. - ტფ.: ქ.შ. წერა-კითხვის გამავრც.
საზ. გამ-მა № 139, 1917 (ვარლამ ალ. რუხაძის სტ.).
- 331, IV გვ.; 20სმ.;
6. Резолюции, принятые на Первом Кавказском об-
щекoоперативном съезде в Тифлисе 15-20 июня
1917 г. / Совет Закавказ. кооп. съездов, Закавказ. союз
кооперативов. - Тифлис: Тип. В. А. Рухадзе, 1917. -
17 с.; 21см.. - На тит. л.: № 2;
7. Урожай и состояние скотоводства в Закавказье в
1916 году. Сводка вторая. Вып. 13 / Императ. Кав-
каз. об-во сельского хоз., Статист. бюро. - Тифлис:
Тип. В.Ап. Рухадзе, 1917. - 60 с.: таб.; 24 см.;
8. მღვიმელი, შიო. ჩემი ყვავილები / შიო მღვიმელი.
- მე-3 გამოც. - [ტფ.]: ნკგ საზ-ბის გამოც. № 235,
[1921] (სტ. ვ. რუხაძისა და გ. პოლქვაძისა). - 40 გვ.:
ილ.; 22სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. ნეტა რა მარძილი არის...: [ლექსი] // ივერია. - 1897. -
17 აგვისტო. - №168. - გვ. 1;
2. რას მელამუნი, რა გინდა...: [ლექსი] // ივერია. - 1897.
- 17 აგვისტო. - №168. - გვ. 1;
3. ვზივარ მარტოკა, თვალცრემლიანი...: [ლექსი] //
მოამბე. - 1899. - №8, განყ. I. - გვ. 119;
4. მე ცოცხალს ვტირი: [ლექსი] // ივერია. - 1899. - 4
ივლისი. - №140. - გვ. 2;
5. მსურს დავამხო ტახტი უსამართლობის...: [ლექსი] //
ივერია. - 1899. - 26 სექტემბერი. - №207. - გვ. 1;
6. პოეტი: [ლექსი] // მოამბე. - 1899. - №8, განყ. I. - გვ.
119-120;
7. როს აწმყოსგან დაჩაგრული...: [ლექსი] // მოამბე. -
1899. - №6, განყ. I. - გვ. 32;
8. უიმედობავ, რა გინდა?...: [ლექსი] // მოამბე. - 1899. -
№4, განყ. I. - გვ. 38;
9. ცხოვრებისაგან მწარედ დასჯილს: [ლექსი] // მოამ-
ბე. - 1899. - №9, განყ. I. - გვ. 51;
10. ვაი სიხარბემ წამწყმიდა!...: (ზღაპარი) [ლექსად] //
ჯეჯილი. - 1900. - №7-8. - გვ. 54-57;
11. ოთხი რამ მიყვარს, ოთხს რასმე...: [ლექსი] // ივერია.
- 1900. - 28 ივლისი. - №162. - გვ. 2;
12. საახალწლო ფიქრი: [ლექსი] // მოამბე. - 1900. - №1,
განყ. I. - გვ. 49;

13. საღამოა, ლაჟვარდ ცაზედ...: [ლექსი] // ივერია. - 1900. - 27 ივლისი. - №161. - გვ. 1;
14. სიმღერა-“ზოგი კაცი ობობას ჰგავს...”: [ლექსი] // ივერია. - 1900. - 3 აგვისტო. - №167. - გვ. 1;
15. ჩემი აღსარება: [ლექსი] (ვუძღვნი მ. ლალიძეს) // მოამბე. - 1900. - №1, განყ. I. - გვ. 58;
16. ჩემი სიმღერა: [ლექსი] // მოამბე. - 1900. - №2, განყ. I. - გვ. 87;
17. ვითომდა იგიც ქრისტიანია: [ლექსი] // მწყემსი. - 1901. - №10. - გვ. 9-10;
18. გლაზაკი: [ლექსი] // კვალი. - 1902. - №33. - გვ. 532;
19. ლოთი: [ლექსი] // კვალი. - 1903. - №6. - გვ. 90-91;
20. მოკაშკაშე ცისკარი სჩანს...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1903. - 16 ოქტომბერი. - №159. - გვ. 1;
21. მშიერი: [ლექსი] // კვალი. - 1903. - №17. - გვ. 266-267;
22. ნაწყვეტი: [ლექსი] // კვალი. - 1903. - №13. - გვ. 205;
23. ხშირად მენვევა შავი ფიქრები...: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი (სურათებიანი დამატება). - 1904. - 16 დეკემბერი. - №279. - გვ. 1;
24. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - № 16. - გვ. 433-434;
25. განა ეს მოსათმენია?: [ლექსი] // მოგზაური. - 1905. - №29. - გვ. 463;
26. „ზღვაო აღელდი, აღელდი“: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 6 თებერვალი. - №17. - გვ. 2;
27. მეზღვაურის სიმღერა: [ლექსი] // ივერია. - 1905. - 6 თებერვალი. - №17. - გვ. 2;
28. ნაკადული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1905. - №7. - გვ. 171;
29. ქუჩაზე: [ლექსი] // მოგზაური. - 1905. - №8. - გვ. 104-105;
30. წერილი რედაქციის მიმართ: [მისი ლექსის მოთავსება „ივერიის“ №48-ში გ. ზაზანაშვილის ხელმოწერით] // ივერია. - 1905. - 14 აპრილი. - №53. - გვ. 4;
31. „ამნისტია! ამნისტია!“. [ლექსი] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 18 ივლისი. - №8. - გვ. 2;
32. ბოგანო: [ლექსი] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 14 ივლისი. - №5. - გვ. 3;
33. გმირის საფლავზე: [ლექსი] // ტალღა. - 1906. - 24 ნოემბერი. - №31. - გვ. 2;
34. „ზღვაო! რას დგებარ“: [ლექსი] // ტალღა. - 1906. - 9 ნოემბერი. - №20. - გვ. 2;
35. კრება: [ლექსი] // ლამპარი. - 1906. - 30 მაისი. - №32. - გვ. 3;
36. მტარვალს: [ლექსი] // ლამპარი. - 1906. - 6 მაისი. - №15. - გვ. 2;
37. „ოხ, ისევ მსხვერპლი!“. ამონაკენესი // ლამპარი. - 1906. - 7 მაისი. - №16. - გვ. 2;
38. პროლეტარიატის სიმღერა: [ლექსი] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 9 ივლისი. - №1. - გვ. 2;
39. როკაპის მწუხარება: [ლექსი] // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №4. - გვ. 9;
40. „ტყვე, ისევ შენთან მოვდი“: ამონაკენესი // ლამპარი. - 1906. - 25 აპრილი. - №6. - გვ. 2;
41. ტყვე: [ლექსი] // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №1. - გვ. 8-9;
42. შეგნებული გლეხის სიმღერა: [ლექსი] // ნაპერწკალი. - ქუთაისი, 1906. - №2. - გვ. 7;
43. შევარდენი: [ლექსი] // შიკრიკი. - ქუთაისი, 1906. - 11 ივლისი. - №2. - გვ. 3;
44. ამ სოფლათ ტანჯულს მეგონა...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №8. - გვ. 5;
45. ისევ დაღამდა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №2. - გვ. 5;
46. ლომი და არწივი: (არაკი). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 2;
47. მჭედელი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №11. - გვ. 4;
48. სახრჩობელა: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №10. - გვ. 3-4;
49. ქვიტირიდან: [რეაქციის შედეგები] // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №11. - გვ. 7-8;
50. შეშლილი: [ლექსი] // წყარო. - 1907. - 2 დეკემბერი. - №30. - გვ. 2;
51. შიმშილის მსხვერპლი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №1. - გვ. 3-4;
52. ჩვენი დროის იულა: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №7. - გვ. 6;
53. ჩვენ წინ მივდივართ: [ლექსი] // ლახვარი. - 1907. - 22 აპრილი. - №13. - გვ. 2;
54. 17 ოქტომბრის სახსოვრათ: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №9. - გვ. 4;
55. ციმბირში მიმავალი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №4. - გვ. 5-6;
56. ცისკარს: [ლექსი] // ცისკარი. - 1907. - №6. - გვ. 2;
57. ხსნა ბრძოლაშია: [ლექსი] // მინა. - 1907. - №9. - გვ. 3-4;
58. ამონაკენესი // ალი. - 1908. - 6 ნოემბერი. - №4. - გვ. 3;
59. ამონაკენესი: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №17. - გვ. 5; № 24. - გვ. 8;
60. ამონაკენესი: მარტო ვარ... ჩემს გარშემო... [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №43. - გვ. 2;
61. ამონაკენესი: მზე დიდებული, შუქ მოელვარე... [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №32. - გვ. 3;
62. არჩილის ხსოვნას: [ლექსი] მეორე სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატის არჩილ ჯაფარიძის გარდაცვალების გამო // ეშმაკი: იუმორისტული ალმანახი. - 1908. - №4. - გვ. 1;
63. ბ-ნო რედაქტორო! // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №33. - გვ. 15;
64. ბოგანო გლეხის მწუხარება: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №38. - გვ. 2;
65. განთიადი ის დიადი...: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №34. - გვ. 2;
66. განთიადს: [ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №6. - გვ. 2;
67. განცხრომის შვილს: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №38. - გვ. 5;
68. ვაშა // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №40. - გვ. 2;
69. ლანჩხუთის რაიონის ყველა მცხოვრებლებისაგან საყვარელ მგოსანს აკაკის! (მისი 50 წლის იუბილის გამო): [ლექსი] // მომავალი. - 1908. - 14 დეკემბერი. - №27. - გვ. 1-2;
70. ლექსი // აკაკის საიუბილეო კრებული, 1908. - ტფ.: საიუბილეო კომიტეტის გამოც., 1908 (მ. დ. კიკნაძის სტ.). - 63 გვ.; 17სმ.;
71. მგოსანს // იმედი. - 1908. - 18 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 3;

72. მერცხალს: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №33. - გვ. 9;
73. მეცხრამეტე საუკუნის რუსთაველს აკაკის: (ლექსი ეძღვნება ა. წერეთლის სამწერლო მოღვაწეობის 50 წლისთავს) // აკაკი / გამომც. აღ. გ. ქელიძე. - 1908. - №1. - გვ. 2. - სქოლიოში მოხსენიებულია ის. კვიცარიძე;
74. მთას: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №33. - გვ. 3;
75. მშვენიერი დილა იყო...: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №37. - გვ. 2;
76. ნაკადული // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №31. - გვ. 2;
77. ნანინა (მიბაძვა): [ლექსი] // ეკალი. - 1908. - №5. - გვ. 9-10;
78. ოცნებავ! ფრთები შემასხი...: [ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №3. - გვ. 2;
79. პროლეტარიატის აღსარება: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №23. - გვ. 3;
80. სააღდგომო: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №26. - გვ. 3;
81. სათარხანის სიმღერა: [ლექსი] // მათრახი. - 1908. - №3. - გვ. 11;
82. სახრჩობელა: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1908. - გვ. 198-201;
83. სიმართლის ღმერთი ტახტზე დაჯდება: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 7;
84. ქუჩაზე: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №19. - გვ. 5;
85. ციმბირელის გოდება: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1908. - №27. - გვ. 10;
86. ძალამ ფრთა გაშალა... // იმედი. - 1908. - 23 ოქტომბერი. - №10. - გვ. 2;
87. ამონაკენესი: (ექ. ტრიანტაფილიდისის პროცესის გამო) [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 1 ნოემბერი. - №9. - გვ. 4;
88. ამონაკენესი. „კვლავ გაზაფხულდა, სიცოცხლის ძალამ...“: [ლექსი] // სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 2;
89. ამონაკენესი: [ლექსი] // მომავალი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №78. - გვ. 3;
90. ახ, ერთხელ კიდევ რომ დამენახე!: [სონეტები] // სხივი. - 1909. - №3. - გვ. 5-6;
91. ბახმაროს: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №10. - გვ. 9;
92. ბიბლიურ ჰანგზე: (მიბაძვა შანშიაშვილისა). [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №5. - გვ. 15;
93. „გაზაფხულია, აღმოსავლეთით“...: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - №5. - გვ. 3;
94. გამოიღვიძე დედოკო: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №4. - გვ. 4;
95. დამსხვრეული სიყვარული: [პოემა] // სხივი. - 1909. - №2. - გვ. 10-13;
96. ე. ნინოშვილის ხსოვნას: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 17 მაისი. - №15. - გვ. 2;
97. თ-ს.: [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 11 ოქტომბერი. - №6. - გვ. 2;
98. ივანეს მწუხარება: (საშობაო) [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 25 დეკემბერი. - №17. - გვ. 3;
99. ისევ ჯვარზეა გაკრული: [ლექსი] // ეშმაკის სალამური. - 1909. - №2. - გვ. 12;
100. კითხვები: [ლექსი] // სხივი. - 1909. - №1. - გვ. 7-8;
101. ლაჟვარდ სივრცეში პირბადე მთვარე...: [ლექსი] // ჯოჯოხეთი: იუმორისტული ალმანახი / გამომც. მელიტონ ნოდია. - 1909. - გამომც. 6. - გვ. 2;
102. მეგობარო, გული მტკივა...: [ლექსი] // მომავალი. - 1909. - 19 ნოემბერი. - №70. - გვ. 2;
103. მეზარე: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 29 მაისი. - №24. - გვ. 3;
104. მზე ამობრწყინდა...: [ლექსი] // ჩვენი სალამური: იუმორისტული ალმანახი / გამომც. ი. ომიადე. - 1909. - №1. - გვ. 3-4;
105. ნუ კენესი, ძმაო, ნუ კენესი: [ლექსი] // ეშმაკის სალამური. - 1909. - №1. - გვ. 5;
106. პეპელა // ვარსკვლავი. - 1909. - 8 სექტემბერი. - №13. - გვ. 3. - პატარა ფელეტონი;
107. საბახმარო კუპლეტები: (ვაი-ფუის ხმაზე). [იუმორისტული ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №10. - გვ. 5;
108. საზარელ ბნელსა...: [ლექსი] // მომავალი. - 1909. - 9 დეკემბერი. - №86. - გვ. 3;
109. სატროფოს: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №24. - გვ. 4;
110. სიმღერა: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 13 ივნისი. - №37. - გვ. 2;
111. სონეტები: 1. ს. ჯუღელის ხსოვნას [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №13. - გვ. 3;
112. სონეტი: 2. სატროფოს [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 29 ნოემბერი. - №13. - გვ. 3;
113. სხივი: [ლექსი მიძღვნილი ჟურ. „სხივი“-სადმი] // სხივი. - 1909. - №1. - გვ. 1;
114. ტუსალი: [ლექსი] // ჩვენი აზრი. - 1909. - 7 ივლისი. - №49. - გვ. 2-3;
115. ფონი // მომავალი. - 1909. - 1 ოქტომბერი. - №29. - გვ. 3;
116. ფრთებ დაჭრილი შევარდენი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1909. - №17. - გვ. 10;
117. ყვავილს: [ლექსი] // ჩვენი საქმე. - 1909. - 17 თებერვალი. - №11. - გვ. 3;
118. შენ აქ დაგტოვე: [ლექსი] // ფონი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №3. - გვ. 3;
119. ჯვარცმული ქრისტე აღსდგა: [ლექსი] // იალქანი. - 1909. - №3. - გვ. 3;
120. ჰანგსა დავეძებ: [ლექსი] // მომავალი. - 1909. - 19 ნოემბერი. - №70. - გვ. 2;
121. ავაზაკი: [ლექსი] // ფონი. - 1910. - 14 თებერვალი. - №7. - გვ. 6;
122. ალბომში: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №31. - გვ. 5;
123. ამონაკენესი: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №13. - გვ. 6;
124. ახლა კი მიხვდი: [ლექსი] // სხივი. - 1910. - №12. - გვ. 1;
125. გამცემს: [ლექსი] // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 18 აპრილი. - №15. - გვ. 2;
126. გოდება: (ნ. გაბუნია-ცაგარლის გარდაცვალების გამო) [ლექსი] // ახალი გზა. - 1910. - 24 აგვისტო. - №54. - გვ. 2;
127. დემონს: [ლექსი] // სხივი. - 1910. - №11. - გვ. 1;
128. ვარდ-ყვავილები: [ლექსი] // სხივი. - 1910. - №5. - გვ. 1-2;

129. „ზეშთაგონებამ ზე ამიტაცა...“: [ლექსი] // საქმე. - 1910. - 26 სექტემბერი. - №21. - გვ. 2;
130. თამრიკო და დედოფალა: ვუძღვნი ჩემ შვილს [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1910. - №11. - გვ. 547-548;
131. ლამაზი დილა გათენდა... [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1910. - №7-8. - გვ. 358-359;
132. 6. გაბუნია-ცაგარელისას: [ლექსი] // მომავალი. - 1910. - 20 იანვარი. - №117. - გვ. 2; ფონი. - 1910. - 17 იანვარი. - № 4. - გვ. 3;
133. ნუ სტირი დედა!: [ლექსი] // სხივი. - 1910. - №6. - გვ. 1;
134. ორი სურათი: [ლექსი] // საქმე. - 1910. - 29 ოქტომბერი. - №29. - გვ. 2;
135. ტოლსტოის ხსოვნას // საქმე. - 1910. - 14 ნოემბერი. - №43. - გვ. 2;
136. ტყეს მიბაძვა: [ლექსი] // საქმე. - 1910. - 4 ნოემბერი. - №34. - გვ. 2. - სათაურის ქვეშ მინაწერია: „ვუძღვნი სპ. მცირიშვილს“;
137. უკვე დაბინდა, ვარსკვლავთა ჯარი...: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №31. - გვ. 3-4;
138. ფიქრო! გასწი...: [ლექსი] // ჩვენი გაზეთი. - 1910. - 27 აპრილი. - №20. - გვ. 2;
139. შავ ღრუბელს: [ლექსი] // საქმე. - 1910. - 7 ნოემბერი. - №7. - გვ. 2;
140. შეკითხვა: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №25. - გვ. 2;
141. ჩანგს: [ლექსი] // მათრახი და სალამური. - 1910. - №9. - გვ. 5;
142. წყვილიადმი მოცულ ტყეში ვიდოდი...: [ლექსი] // სხივი. - 1910. - №13. - გვ. 10;
143. ბედნიერების მაძიებელს: (ტ. ტაბიძეს). [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №9. - გვ. 7;
144. ბუჩქნარი და ნაკადული: [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №3. - გვ. 1;
145. გლეხის შვილი!: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №4. - გვ. 203;
146. ვარდ-ყვავილები: [ლექსი] // სახალხო კალენდარი. - 1911. - გვ. 202-204;
147. ის მიდიოდა: [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №4. - გვ. 4;
148. მწყემსის სიმღერა: (ვუძღვნი „სალამურს“). [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №8. - გვ. 1;
149. ნიაგს: [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №M7. - გვ. 1;
150. ობოლი ვანო: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1911. - №12. - გვ. 701;
151. პოეტს: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 4;
152. ძველი მგოსანი: შორეული წარსულიდან [ლექსი] // სახალხო მთავრები: იუმორისტული ალმანახი / გამომც. გ. კვერნაძე. - ქუთაისი, 1911. - №1. - გვ. 4;
153. წელი წელსა სცვლის...: [ლექსი] // სალამური. - 1911. - №1. - გვ. 8;
154. ხმა სამარიდან: [ლექსი] // ეშმაკის მახე. - 1911. - №10. - გვ. 5;
155. გლეხი გოგია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №6. - გვ. 331-332;
156. დამალია: გასართობი // ჯეჯილი. - 1912. - №1. - გვ. 25-27;
157. მისალმება: [ლექსი] // სასოფლო გაზეთი. - 1912. - №1. - გვ. 3;
158. შენ რათ ქვითინებ, პატარავ?: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №10. - გვ. 547;
159. ჭიტაა!: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1912. - №3. - გვ. 139;
160. არიკო და თაფლი: (ძღვნად ჩემს შვილს). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №6. - გვ. 335-336;
161. ზამთარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №12. - გვ. 686;
162. ისაა წყარო ბედნიერების: [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №4. - გვ. 8;
163. მაისის დილა ხარობდა: [ლექსი] // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 4. - დართული აქვს ავტორის ფაქისმილე;
164. მეც ვნახე ზეცა: [ლექსი] // ჩვენი წყარო. - ბაქო, 1913. - №1-11. - გვ. 12;
165. მომეცით ფრთები! მეც გავფრინდები!: [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №8. - გვ. 5-6;
166. ობოლი ბესო: [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №6. - გვ. 4;
167. ტრფობის ღირსი ის წყაროა...: (უძღვნი „წყაროს“) [ლექსი] // წყარო. - ბაქო, 1913. - №3. - გვ. 5-6;
168. შარახვეტია: (ძღვნათ თამრიკოს). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1913. - №5. - გვ. 273;
169. ცისკარი: [ლექსი] // შრომის კავშირი. - ქუთაისი, 1913. - №6-7. - გვ. 2;
170. ბუნების წიაღში: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №1. - გვ. 35;
171. გაზაფხული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1914. - №4. - გვ. 225;
172. Мзареулов, Н. Е. Из грузинских поэтов: (Лирика): С. Абашели, Гр. Абашидзе, Б. Ахоспирели [и др.] / Сост. и пер.: Н. Е. М. (Ник. Реулло); [Предисл.] П. Г. М-ли. - Тифлис: скл. изд. у Н. Е. Мзареулова, 1914 (тип. „Эсперанто“). - 255 с.; 18см.;
173. მეც შეუერთდი ლამაზებს: (ვაჟა-ფშაველას ხსოვნას) [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №41. - გვ. 5;
174. სწავლა წინსვლის ხილია: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №1. - გვ. 42;
175. შობის ხე: (ძღვნათ ჩემს შვილებს). [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №12. - გვ. 636;
176. ჩანჩქერი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1915. - №5. - გვ. 287;
177. ჩემს ქვეყანას: [ლექსი] // განთიადი. - ქუთაისი, 1915. - №1. - გვ. 19-20;
178. ამონაკვენსი. ვნახე ქალი // მერანი: [სალიტერატურო-სამხატვრო კრებული / მხატვარი ვალიკო სიდა-მონ-ერისთავი]. - ტფ., 1916 (სტ. „შრომა“). - 138, [5] გვ.: ილ.; 26 სმ. - (გაზეთ „საქართველოს“ პრემია; ნიგნი 1);
179. ახ, ერთხელ მაინც...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №49. - გვ. 4;
180. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №5. - გვ. 22;
181. განცდა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №38. - გვ. 4;
182. დილა: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №44. - გვ. 8;
183. ე, მიხედო! [ლექსი] // „სხივი“: ლიტერატურულ-მხატვრული კრებული. - ქუთაისი: გაზეთ „შრომის“ თანამშრომელთა გამოცემა, 1916 (ქართველთა შო-

- რის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სტ.). - გვ. 81-82
184. ზამთარი: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №1. - გვ. 28;
185. ია და ყაყაო: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №16. - გვ. 3-4;
186. მგოსანი და მუზა: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №24. - გვ. 7-10;
187. მდიდარი და მენახშირე: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1916. - №4. - გვ. 13-18;
188. მე ბუნების მიჯნური ვარ: [ლექსი] // ახალი ცისკარი. - ქუთაისი, 1916. - №1. - გვ. 3;
189. მინაში ვერ ჩაგყვები: (არაკი) (№ 6). [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №47. - გვ. 7-8;
190. ფულის ძალა: (ზღაპარი) // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1916. - №6. - გვ. 36-40;
191. ქალაქი: [ლექსი] // სკოლა და ოჯახი. - 1916. - №1. - გვ. 14-15;
192. ყვავი და ბულბული: (არაკი) // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №12. - გვ. 10;
193. შარდა: იმაზე, რაზეც მინდა... [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №43. - გვ. 13;
194. შარდა: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №38. - გვ. 5; №39. - გვ. 4-5; №40. - გვ. 7-8;
195. შენ მღეროდი...: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 8;
196. ძია შიოს დღესასწაული: [ლექსი] // ჯეჯილი. - 1916. - №3. - გვ. 150-151;
197. წურბელა და ობობა: (არაკი. ძღვნათ ვ-ს და ა-ს) // ეშმაკის მათრახი. - 1916. - №11. - გვ. 5;
198. გაზაფხული: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №3. - გვ. 12;
199. ზამთარი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის. - 1917. - №1. - გვ. 23-24;
200. თბილისი // პირველი ნაბიჯი. - 1917. - №11. - გვ. 174-175;
201. მეც ავჭიკჭიკდი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №13. - გვ. 1;
202. ნიკოლოზ II: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №18. - გვ. 5;
203. ფურნის წინ: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №13. - გვ. 7;
204. ძველ სატრფოს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №3. - გვ. 3. - ტექსტის ბოლის ავტორის ფაქსიმილე;
205. წერილი ეშმაკთან: მზე და მთვარე. [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №39. - გვ. 4-5;
206. ხალხური სიმღერა: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1917. - №12. - გვ. 4;
207. ზეიმი: [ლექსი] // ახალი კვალი. - 1918. - №9. - გვ. 2;
208. მზეთამზე: (ძღვნად ქართველ ერს). [ლექსი] // კოოპერაცია. - 1918. - №2-3. - გვ. 22-24;
209. ნოე უორდანიას და სილიბიტრო ჯიბლაძეს: [ლექსი] // ახალი კვალი. - 1918. - №1. - გვ. 1;
210. ბავშვს // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №9-12. - გვ. 17;
211. დიდება: [ლექსი] // ეშმაკის მათრახი. - 1919. - №3 (სპეციალური ნომერი „სახალხო გვარდია“). - გვ. 6;
212. ზამთრის ზეიმი: [ლექსი] // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1919. - №1-2. - გვ. 3;
213. მწუხარება: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1919. - №1. - გვ. 21;
214. ნეტა ასე რატომ ხდება?!: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1919. - №1. - გვ. 22;
215. ოცდაათი წელი, ვინც ეკლიან გზაზე...: [ლექსი] // განათლება. - 1919. - №2. - გვ. 69-70. - ლექსი მიძღვნილი ანასტასია თუმანიშვილ-წერეთლისადმი. - დართული აქვს პორტრეტი;
216. სიმღერა: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1919. - №1. - გვ. 20;
217. ხშირათ, როდესაც ნაკადი...: [ლექსი] // პროლეტარი. - 1919. - №1. - გვ. 8-9;
218. ალბომში: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №12-13. - გვ. 12-13;
219. ან კი რად მოვიწყინო?: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №10. - გვ. 14;
220. გაზაფხული. "ზამთარს გაუცვდა თეთრი სამოსი"... // ნაკადული: საყმაწვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1920. - №6. - გვ. 3;
221. განთიადზე: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №2. - გვ. 9;
222. გვარდიელის სიმღერა: [ლექსი] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №6. - გვ. 7;
223. გლეხი და გველი: (ზღაპარი) [ლექსად] // კავშირი. - 1920. - №1-2. - გვ. 6-11. - ფელეტონი;
224. გლეხი და გველი: (ზღაპარი) // ცისარტყელა. - 1920. - №3. - გვ. 15-19;
225. დღეს ბათომი ვარდებში ზის: (სახელდახელოთ) [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №8. - გვ. 11;
226. დღიურ ვარამით დატვირთული, ქანცმილეული...: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 15;
227. ვულკანის მოლოდინში: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №2. - გვ. 9;
228. მდიდრის შვილი: (ზღაპარი) // ცისარტყელა. - 1920. - №5. - გვ. 12-15;
229. მიყვარს მე ცქერა ამ ორი ვარდის: [ლექსი] // სახალხო გვარდიელი. - 1920. - №1. - გვ. 7;
230. რისხვა: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №11. - გვ. 14;
231. როს ცისკარი იფეთქებს: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №6. - გვ. 14;
232. საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 9;
233. სოციალიზმი: [ლექსი] // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №16. - გვ. 3;
234. შრომის სამყაროში: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1920. - №10. - გვ. 15;
235. ჩემს პეტრიას: [ლექსი] // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №13. - გვ. 3-4;
236. ზღვასთან: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1921. - №14. - გვ. 12;
237. მოგონება: [ლექსი] // ცისარტყელა. - 1921. - №14. - გვ. 11-12;
238. სულს: [ლექსი] // ხომალდი. - 1921. - დეკემბერი. - №1. - გვ. 16;
239. ტკბილი წამება: [ლექსი] // ხელოვნება. - 1921. - №2. - გვ. 8;

240. დაზიანებული გული; ნაპრაღის პირად: [ლექსები] // ხომალდი. - 1922. - №4-5. - გვ. 14-15;
241. მოდი მახარე: [ლექსი] // ხომალდი. - 1922. - იანვარი. - №2. - გვ. 32;
242. რკინის კანონი (რითმა ნაკლები): [ლექსები] // ლომისი. - 1922. - №2. - გვ. 5;
243. ჩემი ცხოვრება: [ლექსი] // ხომალდი. - 1922. - იანვარი. - №2. - გვ. 11;
244. გაზაფხული: [ლექსი] // წითელი სხივი. - 1924. - №4-5. - გვ. 10;
245. ზაფხული: [ლექსი] // წითელი სხივი. - 1924. - №6-8. - გვ. 7;
246. მგზავრი მარადი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №9. - გვ. 9;
247. ნოემბრის ქარში: [ლექსი] // კავკასიონი. - 1924. - №3-4. - გვ. 97;
248. პატარა მონადირე // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მცირეწლოვანთათვის. - 1924. - №6-7. - გვ. 7;
249. საქართველოს ხელოვანთა განცხადება: [მეწივე-კური ავანტიურის დაგმობისა და საბჭოთა ხელისუფლებასთან აქტიური თანამშრომლობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1924. - 23 სექტემბერი. - №217. - გვ. 2. - ხელმოწერა: ვარლამ რუხაძე და სხვ.;
250. ქალს: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №17. - გვ. 1; №18. - გვ. 9;
251. „ძიების კარზე ჩამოვიდე“: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1924. - №4. - გვ. 1;
252. აკაკი: [ლექსი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №11. - გვ. 8;
253. ვანო სარაჯიშვილის ხსოვნას: ლექსი // ახალი კავკასიონი. - 1925. - №1. - გვ. 109;
254. მე კვლავ თქვენთან ვარ: ქართველ მუშებს: [ლექსი] // გალაკტიონ ტაბიძის ყურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1925. - №1. - გვ. 2;
255. პირველი მსხვერპლი (ძღვნად მუშებს): [პოემა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1925. - №2. - გვ. 9; №3. - გვ. 8-9; №4. - გვ. 5-7;
256. ჭოლა ლომთათიძე: მოგონება // ხელოვნება. - 1925. - №22. - გვ. 8-9;
257. აჭარელ ასულს: [ლექსი] // ლიტერატურული გაზეთი. - 1935. - №2;
258. მოგონება: [ლექსი] // მუშა. - 1935. - №36. - გვ. 3;
259. ჩემი აღსარება: [საბჭოთა საქართველოს 14 წლისთავის გამო] // კომუნისტი. - 1935. - 25 თებერვალი. - №49. - გვ. 3;
260. წყალტუბოსადმი: [ლექსი] // კომუნისტი. - 1935. - 27 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 4.
3. ახალი წიგნი: აკაკის საიუბილეო საჩუქარი // ჩვენი ხმა. - 1909. - 3 იანვარი. - №2. - გვ. 4;
4. გაზეთი „ვარსკვლავი“ 8 სექტემბრიდან გამოვა... // ფონი. - 1909. - 6 სექტემბერი. - №1. - გვ. 8. - განცხადებანი;
5. ისო. ისევ „ვარსკვლაველთა“ თავხედობა-დონკიხოტობის გამო // ფონი. - 1909. - 20 სექტემბერი. - №3. - გვ. 7;
6. როინიდან გვწერენ... // ფონი. - 1909. - 25 დეკემბერი. - №17. - გვ. 2;
7. „ფონი“ გამოვიდა... // მომავალი. - 1909. - 22 სექტემბერი. - №21. - გვ. 3;
8. „თაიგული“ // ახალი გზა. - 1910. - 13 ივლისი. - №19. - გვ. 2;
9. ლექცია ხონში // ფონი. - 1910. - 10 იანვარი. - №2. - გვ. 3;
10. გომართელი, ივანე. - ა) ვარლამ რუხაძე // სალამური. - 1911. - №17. - გვ. 1-3; ბ) ვარლამ რუხაძის პოეზია // ცისარტყელა. - 1919. - №1. - გვ. 81-88; გ) წერილები ხელოვნებაზე // ცისარტყელა. - 1920. - №4. - გვ. 71-85;
11. გ. ლ. ნიკოლოზ ალექსის-ძე ნეკრასოვი: (მცირე ბიოგრაფია გარდაცვალებიდან 35 წლის შესრულების გამო) // ნაკადული: საყმანვილო ყურნალი მოზრდილთათვის. - 1913. - №4. - გვ. 36-41. - ნამძღვარებული აქვს ი. ჭავჭავაძის აფორიზმი;
12. ოქროს ვერძის ქრონიკა: დღეს თბილისის სახალხო სახლში... // ოქროს ვერძი. - ქუთაისი, 1913. - №1. - გვ. 17;
13. ვარ. რუხაძე: სამწერლო მოღვაწეობის 15 წლისთავი. [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - №1. - გარეკანის პირველი გვერდი;
14. ირეთელი. მეგობრული შარჟი: ვარლამ რუხას ძე რუხაძე (იგივე ბარონი ფონ-ჩახ-ჩახ-რუხ-რუხ-აძე). [იუმორი] // მათრახი. - 1914. - №25. - გვ. 1-2. - დართული აქვს ვ. კიკვაძის კარიკატურა;
15. ავად არიან... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 16;
16. აკაკი და ვარლამ რუხაძე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №13. - გვ. 9-თავფურცელი;
17. გულისაბა. ბაქოში სეზონის გამოსათხოვარი წარმოდგენა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №19. - გვ. 15-16;
18. კო. ქუთაისში გ. ტაბიძემ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №40. - გვ. 14-15;
19. მგოსანი ვ. რუხაძე: ავადმყოფობის გამო [პორტრეტი] // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №51. - გვ. 9;
20. ქალეზო, გონს მოდიო! [კარიკატურა] // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №9. - გვ. 8. - კარიკატურას დართული აქვს ვ. რუხაძის სიტყვები და P.S. ეშმაკის ხელმოწერით;
21. ძამსაშვილი-ცამციევი (მაყურებელი). ბალაჯარაში „აკაკის საღამო“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 15;
22. ძ-ძე. ქუთაისში სახალხო უნივერსიტეტმა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №44. - გვ. 14-15;
23. ჯულელი, ვანო (გულისაბა). ბაქოში „აკაკის საღამო“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №17. - გვ. 15;
24. ვ. ეგ. ნინოშვილის დილაზე... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №19. - გვ. 15;

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. სწორ-მეგობარნო! კეთილი აზრი...: [ლექსი] // კოოპერაცია. - 1911. - №4-5. - გვ. 2.

მის შესახებ:

1. აკაკის საიუბილეო საჩუქარი // დროება. - 1908. - 6 დეკემბერი. - №16. - გვ. 1; 7 დეკემბერი. - №17. - გვ. 1; 9 დეკემბერი. - №18. - გვ. 1;
2. ლექცია.: ილია ბახტაძეს განზრახვა აქვს... // ფონი. - 1908. - 6 სექტემბერი. - №1. - გვ. 2;

25. ლეონიძე, სიკო. „სხივი“ ლიტერატურული-სამხატვრო კრებული // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №15. - გვ. 14-16;

26. მგოსანი ვ. რუხაძე თბილისის დასახლდა: [ცნობა] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №7. - გვ. 16. - წერილი ამბები;

27. ვარლამ რუხაძეს: [ლექსი] // პირველი ნაბიჯი. - 1918. - №40. - გვ. 638;

28. ალფა. ცხოვრების ყვავილები: ვ. რუხაძის ლექსთა კრებული // მუშათა ცხოვრება. - 1919. - №15. - გვ. 5-6;

29. ქართველი ბიოგრაფი: მეუნარგია იონა მიხეილის ძე (1852-1919) // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №10. - გვ. 9-10;

30. ხელოვნების მფარველი // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №12. - გვ. 13;

31. არტისტული საზოგადოების თეატრი: ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრება“-ს ათი წლის არსებობის აღსანიშნავად გაიმართება საზეიმო საღამო // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ. 16;

32. გრიშაშვილი, იოსებ (შუამდინარელი, მარუთა). ახალი წიგნები // ლეილა: სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული / რედ. ი. გრიშაშვილი. - 1920. - გვ. 17-18;

33. კლანდაძე, პოლიო (ირეთელი). ქართველ მწერალთა მეორე ყრილობა // ხათაბალა. - 1920. - №1. - გვ. 2-4;

34. მანი. მუშათა ცენტრალურ კლუბში... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №24. - გვ. 15;

35. ნადირაძე, კოლაუ. ქართული პოეზია // შვილდოსანი. - 1920. - იანვარი. - №1. - გვ. 210-212;

36. ოდიშელი, პროკოფი. ჩანჩქერს!!!: (ვ. რუხაძეს, ფოთში ჩამოსვლის გამო) [ლექსი] // მუშათა ცხოვრება. - 1920. - №3. - გვ. 12;

37. ტენორი. ნაძალადევის თეატრი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №17. - გვ. 16;

38. წ-რი. გალაქტიონ ტაბიძის საღამო... // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №9. - გვ. 14;

39. ქართველ ხელოვანთა სასახლეში: [ქართული ხელოვნების მოღვაწეთა მთავარი კომიტეტის მუშაობის შესახებ] // კომუნისტი. - 1921. - 15 აპრილი. - №36. - გვ. 4;

40. მატიაწე: [ქართული კულტურის ქრონიკა] // გალაქტიონ ტაბიძის ჟურნალი: ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო კრებული. - 1922. - №3. - გვ. 13-14;

41. გურჯიანცი, ივ. ან. აუშტრიანის მოხსენება ახალი ქართველი მწერლების შესახებ: [სომხური ხელოვნების სახლში - ჰაიარტუნში გამართული დისკუსიის შესახებ] // კომუნისტი. - 1923. - 5 აპრილი. - №76. - გვ. 4;

42. დოლიძე, ა. მწერალთა საზოგადოება თუ კონტრრევოლუციონერთა ხროვა?: [ჟურნალ კავკასიონის და გაზეთ ქართული სიტყვის თანამშრომელ მწერალთა კრიტიკა] // კომუნისტი. - 1924. - 6 ივნისი. - №128. - გვ. 1;

43. ბუაჩიძე, შ. ალექსანდრე პუშკინი. პოემები: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1935. - 4 იანვარი. - №4. - გვ. 4;

44. ვარდაიცივალა პოეტი ვარლამ რუხაძე // კომუნისტი. - 1935. - 26 ოქტომბერი. - №249. - გვ. 4;

45. ვარლამ რუხაძის ხსოვნას // კომუნისტი. - 1935. - 27 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 4;

46. მ. გ. ვ. რუხაძის სამწერლო გზა // კომუნისტი. - 1935. - 27 ოქტომბერი. - №250. - გვ. 4.

წყარო:

1. რუხაძე, ვარლამ. ჩემი ცხოვრების ფურცლები და ავტობიოგრაფია. - ი. იმედაშვილის არქივიდან;
2. მერცხალი. - 1913. - 17 თებერვალი. - № 39;
3. ხუროძე, ვარლამ. - ა) რევოლუციის მატიაწე. - 1920. - № 1. - გვ.: 151-152, 163; ბ) ქართული ლიტერატურის თემატურად განხილვა მე-XIX საუკუნიდან თებერვლის რევოლუციამდე: [დამმ. წიგნი შრომის სკოლის მეორე საფეხურისათვის]. - ტფ.: პოლიტკატორელთა მალაზიის გამოცემა, 1927 (პოლიგრაფტრ. მე-2 სტ.). - გვ. 141-144;
4. რადიანი, შ. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. - 1931. - № 1-2. - გვ. 218;
5. ტოროშელიძე, მ. ქართული ლიტერატურა: [მოხსენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს] // კომუნისტი. - 1934. - 28 აგვისტო. - №199. - გვ. 2-4;
6. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.: 478, 486.

რუხაძე, ილია ზოსიმეს ძე (1882, 15/VI –)

– პედაგოგი, მწერალი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე, – ხონის თეატრის ერთი დამაარსებელთაგანი, – იმერეთიდან (დაიბადა ქ. ხონში 1882 წლის ივნისის 15. დედა – შინაური აღზრდით, უწერა-კითხვო, მამა – მიწის მუშა, წერა-კითხვის მცოდნე). დაამთავრა ხონის ორ-კლასიანი სასწავლებელი და გორის საოსტატო სემინარია (1903). მასწავლებლობდა სენაკს, დუშეთს, კავკავში და სხვ. აქტიურ მონაწილეობას იღებდა პოლიტიკურ გამოსვლებში ჯერ კიდევ მონაფეოების დროს (რისთვისაც 1901 წელს დირექტორმა, ა. სლოვინსკიმ, გააკიცხა). ხელმძღვანელობდა ხონის სოციალ-დემოკრატიულ წრეს, 1905 წელს დიდ მონაწილეობას იღებდა ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებელთა რევოლუციურ მოძრაობაში, პოლიტიკური ბრალდების გამო 1914 წელს ქუთაისის ციხეში იჯდა და სხვ.

სცენაზე გამოვიდა 1898 წელს, ვ. ბალანჩივას ხელმძღვანელობით, ხონში, სადაც, სხვებთან ერთად, საძირკველი ჩაუყარა ხონის სამუდამო სცენას (ხონში პირველად 1865 წლის იანვრის 24 გაიმართა წარმოდგენა მხოლოდ თ-დ წულუკიძეთა მონაწილეობით. 1897 წელს, ბ. მდივნისა და ვ. შავდიას თაოსნობით, ექიმ პ. კიკაღიშვილის, ილ. ბახტაძისა და სხვ. თანამშრომლობით, დროგამოშვებით იმართებოდა წარმოდგენები. 1827 წელს რ. წიგნივადემ ააშენა ფიცრული თეატრი; ახლად

შემდგარმა სცენისმოყვარეთა ჯგუფმა, ი. რუხაძის აქტიური მონაწილეობით, გააჩაღა წარმოდგენების მართვა, აირჩია გამგეობა (რ. ნივნივაძე, ი. რუხაძე, ვ. უგულავა, ი. ჭავჭავანიძე, პ. სანოძე), რომელმაც რეჟისორი (ნ. გვარაძე) მოიწვია და წარმოდგენების მართვას სისტემატური ხასიათი მისცა. ი. რუხაძე მუშაობდა როგორც სცენისმოყვარე-მსახიობი და გამგეობის წევრი, სათეატრო ყოველგვარი საქმიანობის თავგამოდებული შემსრულებელი, რ. ნივნივაძესთან ერთად, სათავეში ედგა თეატრს და წარმოდგენებს მართავდა კვირაში 2-3-ჯერ, იწვევდა ახალ-ახალ ცნობილ რეჟისორთ, სცენისმოყვარეთა ახალ ძალებს, აქტიური მონაწილეობა მიიღო ხონის დრამატული საზოგადოების შედგენაში, თეატრის საქმე იმდენად დაწინაურდა, რომ მარტო სამი წლის განმავლობაში (1907-1910) 135 წარმოდგენა გაიმართა, გადახდილ იქნა თეატრის არსებობის 10 წლის შესრულების იუბილე და სხვ. ი. რუხაძე ასე მუშაობდა 20 წლის განმავლობაში.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1902 წელს („კვალი“, № 15, ნათარგმნი ლექსით „იალქანი“). წერდა მოთხრობებს (პირველი მოთხრობა დაიბეჭდა გაზ. „თემში“, 1911 წელს), თანამშრომლობდა „კვალში“, „ერთობაში“, „მერცხალში“, „ჯეჯილსა“ და სხვ. 1917 წელს ხელმძღვანელობდა გაზ. „შადრევანს“. მოთხრობების გარდა, წერდა საზოგადოებრივი ხასიათის წერილებსაც რუ-ილ-ის ფსევდონიმით. დაწერილი აქვს 40-მდე მოთხრობა.

შუადგინა სახელმძღვანელო: „საქართველოს გეოგრაფია“ (ტფ., 1927).

ცალკე გამოცემულია:

1. საქართველოს გეოგრაფია: შრომის სკოლების მეშვიდე ჯგუფისათვის: [სახელმძღვ. შრომის სკოლისათვის]. - ტფ.: სახელგამი, 1927 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა). - 68, [1], II გვ.: რუკა; 24 სმ.. - დანართი: წიგნში ხმარებული ზომების განმარტება.

გამოქვეყნებულია:

1. ვინ შემოიტანა ქრისტიანობა ან ვინ გაავრცელა იგი საქართველოში // *ჯეჯილი*. - 1902. - №3. - გვ. 60-64;
2. ქარიშხალი: [ლექსი] // ცნობის ფურცელი: სურათებიანი დამატება. - 1905. - 1 მაისი. - №312. - გვ. 1;
3. დ. ხონი: [ძაფის შესაღები ქარხნის მუშა-ქალთა გაფიცვა] // *გრიგალი*. - 1906. - 28 სექტემბერი. - №15. - გვ. 3-4;
4. მტარვალს: [ლექსი] // *ზარი*. - 1906. - 24 დეკემბერი. - №5. - გვ. 2;
5. ხმა სოფლის მასწავლებლისა: [განმათავისუფლებელი მოძრაობა და ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებლები] // *ლამპარი*. - 1906. - 22 აპრილი. - №4. - გვ. 3-4;
6. ხონი: [საზოგადოებრივი ცხოვრების მოდუნება, აღნიშნულია მასწავლებელთა პასიურობა] // *ჩვენი ცხოვრება*. - 1906. - 7 სექტემბერი. - №15. - გვ. 3-4;

7. ხონი: [საზოგადოებრივი ცხოვრების მოდუნება] // *ჩვენი ცხოვრება*. - 1906. - 7 სექტემბერი. - №15. - გვ. 3-4;
8. დ. ხონი // *წყარო*. - 1907. - 15 ნოემბერი. - №16. - გვ. 3; *ჩვენი კვალი*. - 1908. - №17. - გვ. 274;
9. ვალოდია აბაშიძე: (იგივე ვლადიმერი). (ხონი) // *ემშაკის მათრახი*. - 1908. - №23. - გვ. 14-15;
10. ნაკადულის სიმღერა: (ლექსი პროზათ) // *მომავალი*. - 1909. - 7 ნოემბერი. - №60. - გვ. 3;
11. სიმღერა: [ლექსი] // *მათრახი და სალაშური*. - 1910. - №28. - გვ. 6;
12. სოფლად (გაკვრით) // *საქმე*. - 1910. - 28 სექტემბერი. - №22. - გვ. 3-4;
13. ტურფავ ჩამოჰკარ ნაზი თითები...: [ლექსი] // *მომავალი*. - 1910. - 27 იანვარი. - №123. - გვ. 2;
14. ყვოდა ია...: (ვუძღვნი ლ-ს) // *ხალხი*. - 1910. - 28 აპრილი. - №16. - გვ. 2;
15. საბრალო მზე-წვია: [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1911. - №11. - გვ. 5-8;
16. სიმღერა: (ვუძღვნი აკაკის). [ლექსი] // *განათლება*. - 1911. - №4. - გვ. 212;
17. ტყვე: [ლექსი] // *ემშაკის მახე*. - 1911. - №13. - გვ. 13;
18. ზამთრის სურათები: [ლექსი] // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მოზრდილთათვის*. - 1913. - №1. - გვ. 11-12;
19. პატარა სიმღერა: [ლექსი] // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1913. - №4. - გვ. 3;
20. ძმები: [მოთხრობა] // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1913. - №12. - გვ. 6-10;
21. განთიადზე: [ლექსი] // *თეატრი და ცხოვრება*. - 1914. - №12. - გვ. 9;
22. კენესა სულისა: [ლექსი] // *თეატრი და ცხოვრება*. - 1914. - №34. - გვ. 12;
23. რეზუსი // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1914. - №19. - გვ. 24. - მე-17 №-ში მოთავსებულ რეზუსის ახსნა;
24. რეზუსი // *ნაკადული: საყმანვილო ჟურნალი მცირეწლოვანთათვის*. - 1914. - №22. - გვ. 24. - მე-19 №-ში მოთავსებულ გამოცანების და რეზუსის ახსნა;
25. აღმზრდელები: (მოგონებიდან) // *სკოლა და ოჯახი*. - 1916. - №2. - გვ. 10-13;
26. ხონის თეატრის მოკლე ისტორია: (ათი წლის იუბილეს გამო) // *თეატრი და ცხოვრება*. - 1916. - №37. - გვ. 12-13. - დართული აქვს მსახიობთა სურათები.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. ლერმონტოვი, მ. ი. იალქანი: [ლექსი] (თარგმანი ილია რუხაძისა) // *კვალი*. - 1902. - №15. - გვ. 242.

მის შესახებ:

1. წერილი რედაქციის მიმართ // *ფონი*. - 1909. - 22 ნოემბერი. - №12. - გვ. 7. - ტექსტის ბოლოს ხელმოწერა: „ჯგუფის მონდობილობით პ. კიკალიშვილი“;

2. გაბრიჩაძე, აკაკი (აკ. პლებიშვილი). ხონი: 26 ივნისს პირველად წარმოდგენს ხონისათვის ახალი პიესა „ხალხი“ // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №26. - გვ. 16;
3. ე-ლ. ხონი // ახალი გზა. - 1910. - 15 ივლისი. - №21. - გვ. 4;
4. ლექცია ხონში // მომავალი. - 1910. - 9 იანვარი. - №109. - გვ. 3;
5. ტეზი. დ. ხონი: შაბათს 14 ივლისს გაიმართა... // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №29. - გვ. 16;
6. ხონის დრამატ. საზოგ-ის გამგეობამ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №27. - გვ. 16;
7. ხონის თეატრის დამაარსებელი: (გამგეობა 1907 წ.) რ. ნივნივაძე, ი. რუხაძე, კ. უგულაუა, ი. ჭავჭავანიძე [პორტრეტები] // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 1;
8. მასწავლებელი. ი. რუხაძე. დაუდევრობა თუ უვიცობა: [რეცენზია] // კომუნისტი. - 1927. - 6 აგვისტო. - №177. - გვ. 4. - ნებადართულია სახელმძღვანელოდ შრომის სკოლის მეშვიდე ჯგუფისათვის.

წყარო:

1. ძველი აფიშა-პროგრამა 1865 წ. იანვრის 24 დაბა ხონში გამართული წარმოდგენისა // თეატრი და ცხოვრება. - 1914. - № 3. - გვ. 16;
2. გ-ლა. პროვინციის სცენის მოღვაწენი: ილია რუხაძე და რაჟდენ ნივნივაძე // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №29. - გვ. 6;
3. რუხაძე, ილ. ხონის თეატრის მოკლე ისტორია: (ათი წლის იუბილეს გამო) // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №37. - გვ. 12-13. - დართული აქვს მსახიობთა სურათები;
4. საქართველოს განათლების მუშაკი. - 1925. - № 7. - გვ. 15.

რუხაძე, ნიკოლოზ პავლეს ძე (18.. – 1936)

– ტროპიკოლოგი, – გამბუზიების გამრავლების შემომღებელი, – მშრომელთა ჯანდაცვის საუკეთესო მუშაკთაგანი, – იმერეთიდან (დაიბადა სოფ. ქვიტირში, ქუთაისის მაზ., უღარიბესი გლეხის ოჯახში). 19 წლის ასაკამდე სოფელში მოჯამაგირეობდა. განსაკუთრებული ენერჯისა და იმეოთი ნიჭის წყალობით დაამთავრა საშუალო სასწავლებელი, შემდეგ – უმაღლესი სამედიცინო დარგი ტროპიკოლოგიის განხრით.

მუშაობდა აფხაზეთში ტროპიკოლოგიურ ინსტიტუტის გამგე-დირექტორად. უშუალოდ ხელმძღვანელობდა მალარიის და სხვა ტროპიკულ დაავადებათა წინააღმდეგ მებრძოლი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მუშაობას. პირადად მისი თაოსნობით მოშენდა მალარიით დაავადებული ადგილების წყლებში გამბუზია – თევზი, რომელიც ანადგურებს მალარიის კოლოს მატლებსა და ჭურჭებს. ამან დიდი შედეგი გამოიღო ამ სენის მოსპობის საქმეში. ამის შემდეგ გამბუზია მალარიის მოსასპობად გავრცელებულ იქნა მთელ საბჭოთა კავშირში.

დანერვილი აქვს 32 სამეცნიერო ნაშრომი და რამდენიმე სახელმძღვანელო.

ცალკე გამოცემულია:

1. მალარია / ნ. რუხაძე; [წინასიტყვ. ავტ.: ივ. გომართელი]. - თფ., 1917 (ვ. ა. რუხაძის სტ.). - 70 გვ.; 22სმ.;
2. ბონიფიკატორის თანამგზავრი: როგორ უნდა მოვანყო ბრძოლა მალარიის გადამტანი კოლოს წინააღმდეგ?: 8 ტაბულით და 25 სურათით / აფხაზეთის სსრ. ჯანსაჯკომის ტროპიკული ინსტიტუტი. - მე-2 გასწორ. და დამტკ. გამოც.. - სოხუმი: აფსახგამომცემლობა, 1935 (აფსახგამომცემლობის სტ.). - 142, [8], [1] გვ.: ტაბულა და ჩართ. ფურც. ილ.; 21სმ..

გამოქვეყნებულია:

1. პატარა საკითხი დიდ საკითხზე: (ალკოგოლიზმის წინააღმდეგ) // სასოფლო ვაზეთი. - 1917. - №13-14. - გვ. 7-12. - ხელისმონერა: ექიმი ნ. რუხაძე;
2. სიმართლე ღვინის შესახებ // სასოფლო ვაზეთი. - 1918. - №1-2. - გვ. 2-6. - ხელმონერა: ექიმი ნ. რუხაძე;
3. საერობო მედიცინის ორგანიზაცია // კავკასიის ქალაქი. - 1919. - №4. - გვ. 22-31. - ტექსტის ბოლოს: ექიმი ნ. რუხაძე.

წყარო:

1. Н. П. Рухадзе: [Некролог] // Заря Востока. - 1936. - 20 октябрь. - № 245. - [კოლექტიური ხელმოწერილი: გ. მამალაძე, გ. გელაშვილი და სხვ.]

რჩეულიშვილი [რჩეულოში], ბრიგოლ (1818 – 1877, 31/VIII) – რომანისტი და მგოსანი,

ფსიქოლოგიური რომანის მამამთავარი და პირველი ქართველი რეალისტი მწერალი, – ცნობილი მთარგმნელი, – თბილისის მკვიდრი, დაიბადა თბილისშივე 1818 წელს (ზოგი ცნობით – 1819 ან 1820). დაამთავრა თბილისის გიმნაზია (1838), მსახურობდა თბილისის სახაზინო პალატაში ლავრენტი არდაზიანთან ერთად. კარგად იცოდა ევროპული ლიტერატურა და საქართველოს წარსული ყოფა-ცხოვრება. 1853-1866 წლებში მუდმივად თანამშრომლობდა ჟურ. „ცისკარში“. დანერვილი, ნათარგმნი ანუ გადმოქართულებული აქვს მოთხრობები, რომანები, ანეკდოტები, წერილები, წერდა იმ დროისთვის ახალი ყაიდის ლექსებს, რომელთა უმეტესობა ხალხშია გავრცელებული სასიმღეროდ. მისი ფსევდონიმია გარდანქეშელი. ხელმოწანიერი გ. რჩ., გრ. რჩ. გარდაიცვალა 1877 წლის აგვისტოს 31. დაიკრძალა ვერის სასაფლაოზე (კიროვის სახელობის ბაღი), დანიელ ჭონქაძის სამარის მახლობლად.

გრ. რჩეულიშვილმა მწერლობა თარგმანებით დაიწყო.

მის ლექსთაგან რამდენიმეს მღეროდნენ. ალსანიშნავია: „ახ, მთვარევე, მთვარევე, დამწვართ იმედო!“ (ზოგისაგან ხალხურად მიჩნეული), „მესალმე ჩემო თვალის სინათლე!“; „რაც შენ დაგშორდი!“, „სიყვარულო რა გრძნობა გაქვს“. ალსანიშნავია, აგრეთვე, „კაცის სიცოცხლე არს ერთი ნუთი!“ (ამაოება), „იგი არს მდიდარ, ვინც აზრით ვრცელით

შეფრთოსნა თვისი სული უკვდავი“ (მდიდარი) და სხვ. გამოქვეყნებულია „ცისკარში“: 1857, № 5, 11; 1858, № 1; 1859, № 8; 1861, № 12; 1865, № 3, 10 და სხვ.

გრ. რჩეულიშვილის ლექსები მარტივი, ბუნებრივი, გრძნობიერი და გულწრფელია, მოთხრობა-რომანი – გამტაცებელი ხლართიანი, ხალისით საკითხავი. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში, როცა ქართულ წიგნს თითქმის არავინ კითხულობდა, გრ. რჩეულიშვილის ნაწერებმა თავისი გულუბრყვილობით და მიმზიდველი შინაარსით ქართველი მკითხველის გაზრდას ძლიერ შეუწყეს ხელი. ალ. ორბელიანის სიტყვით, გრ. რჩეულიშვილის „ქერივის ლიმონებზე“ შეიჭურვნენ მრავალნი და ფიცხად ლაპარაკობდნენ“ („ცისკარი“, 1858, № 4); აკაკის აზრით, გრ. რჩეულიშვილს „დიდი ნიჭი ჰქონდა უცხოდან გადმოქართულებისა“ („ფასკუნჯი“, 1908, № 2); პროფ. ალ. ხახანაშვილის აზრით, გრ. რჩეულიშვილის ლექსები „ახასიათებენ მის სანტიმენტალურ მიმართულებას და უკავშირებენ მას დასავლეთ ევროპელთა მწერლებს“; ი. გრიშაშვილის დახასიათებით, „რჩეულიშვილის ღირსება იმაში მდგომარეობს, რომ მან თავისი მოთხრობების გმირები, თვალთა მზერის გადასანაცვლებლად, გამოიყვანა ძველი ჩარჩოებიდან, ჩაჰბერა ადამიანური სული და ყველასათვის გასაგები ენით ალაპარაკა“ („ქერივის ლიმონები“, ტფ., 1926, გვ. XI).

ცალკე გამოცემულია:

1. ბატონის შვილი ანუკა / ისტორიული მოთხრობა გრ. რჩეულოვისა. - [თბ., 1860]. - 340-428 გვ.; 21სმ.;
2. თამარ ბატონიშვილი: ისტორიული რომანი / თხზ. გრიგოლ რჩეულოვისა. - ტფ., 1862 (კერესელიძის ტიპოგრაფიაში). - 191 გვ.; 21სმ.; აგრეთვე: ტფ., 1875 (ი. მელიქიშვილის და გ. ჩარკვიანის გამოცემა და სტ.). - 195 გვ.; 17 სმ.; მე-3 გამოც. - თბ., 1882 (ალ. დრევიჩის და არ. კალანდაძის გამოც. და სტ.). - 190 გვ.; 17სმ.;
3. ანუკა ბატონის-შვილი: ისტორიული მოთხრობა გრ. რჩეულოვისა. - ტფ.: გამოც. არაქელოვისაგან, 1878 (ლ. კრამარენკოს და ამხ. სტ.). - IV, 74 გვ.; 17სმ.. - თავფურცელზე: ავტორის ბიოგრაფია ზ. ჭ. [ზ. ჭიჭინაძე], გვ. I-IV; აგრეთვე: ახალ-სენაკი: ძმ. თავართქილაძეთა წიგნის მაღ. № 59, და სტ., 1896. - 94 გვ.; 16სმ.;
4. ქერივის ლიმონები / მოთხრობა გრ. რჩეულოვისა. - თბ.: გამოც. დავით ბერიძისაგან, 1880 (ამბარცუმ ეფიანჯიანცის სტ.). - 32 გვ.; 18სმ.;
5. ქერივის ლიმონები: [ისტორიული მოთხრობა] / წინასიტყვაობა ი. გრიშაშვილისა. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1 სტ.). - XIII, 48 გვ.; 15სმ. - (ბიბლიოთეკა „ქართული მწერლობა“ №4).

გამოქვეყნებულია:

1. ამოება: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №11. - გვ. 10;
2. მდიდარი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №5. - გვ. 7-8;
3. მოტყუებული ბრილიანჩიკი: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1857. - №12. - გვ. 61-64;

4. ქერივის ლიმონები: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1857. - №10. - გვ. 69-78; №11. - გვ. 43-59;
5. ყუედრება: [ლექსი] // ცისკარი. - 1857. - №11. - გვ. 10. - პირველი ოთხი სტრიქონი და უკანასკნელი ორი, გარკვეულად პუშკინისაა: „Я вас пишу“;
6. გამოსალმება: [ლექსი] // ცისკარი. - 1858. - №1. - გვ. 1-2;
7. ანეკდოტები // ცისკარი. - 1859. - №2. - გვ. 150-153;
8. სიკუდინი: [ლექსი] // ცისკარი. - 1859. - №8. - გვ. 247-248;
9. ხუმრობა-ვოდვეილი ორს კარტინაში // ცისკარი. - 1859. - №9. - გვ. 49-59;
10. ბატონის შვილი ანუკა: ისტორიული მოთხრობა, გრ. რჩეულოვისა // ცისკარი. - 1860. - №11. - გვ. 337-428;
11. ლუნატიკი: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1860. - №9. - გვ. 41-72;
12. დილის ხმაზე: მთვარე [ლექსი] // ცისკარი. - 1861. - №12. - გვ. 307;
13. თამარ საქართველოს ბატონის-შვილი: ისტორიული რომანი // ცისკარი. - 1862. - №5. - გვ. 1-59; №6. - გვ. 61-104; №7. - გვ. 105-124; №8. - გვ. 124-191. - [ისტორიული რომანი, საქართველოს XIII საუკუნის პირველი ნახევრის ყოფა-ცხოვრების, ზნე-ჩვეულებისა და სახელმწიფოებრივი მდგომარეობის დამახასიათებელი. ეს რომანი „თამარიანის“ სახელწოდებით გალექსეს: პირველად – რ. ერისთავმა (1824-1901), მეორედ – ს. გუგუნავამ (1839-1909); კ. მესხმა (1859-1914) პიესად გადააკეთა, რომელიც ხშირად იდგმებოდა. - ი. ი.];
14. შეშლილი: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1862. - №4. - გვ. 277-317. - ამ მოთხრობის შესახებ იხ. „საქ. მოამბე“ 1863, №5, გვ. 53, სქოლიო;
15. ***...დმი: ნუ თუ ტურფავ... [ლექსი] // ცისკარი. - 1865. - №3. - გვ. 3;
16. ***: სიყვარული რა გრძნობა ხარ, რისგანა ხარ შედგენილი...: [ლექსი] // ცისკარი. - 1865. - №10. - გვ. 76.

თარგმნა და გამოქვეყნებულია:

1. მასკარადის შეცთომილება: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1853. - №10. - გვ. 39-80; №11. - გვ. 1-18;
2. ცოლის სიყვარული: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1857. - №3. - გვ. 9-32; №4. - გვ. 11-23. - [ხელწერა]: გრ. რჩეულოვი;
3. ანეკდოტები: ახალგაზრდა ყმანჯილის კაცის ყოფნა პარიჟის ეკლესიაში და იმისი ვითარება. მებატონე და მისი მოურავი. ისპანიის მენარდი და მისი საუნჯე დავთარი. საუბარი ორთა გლეხთა შორის... // ცისკარი. - 1859. - №4. - გვ. 266-268. - [ხელწერა]: გრ. რჩეულოვი. [სათაურები აღებულია გარეკანის მეოთხე გვერდიდან];
4. სტატისტიკა ხალხის სიცოცხლისა: (ინგლისურ გაზეთიდან) // ცისკარი. - 1862. - №6. - გვ. 83-84;
5. რიდ. ავრორა: რომანი კაპიტანის რიდისა (ანგლიურ რიდან) // ცისკარი. - 1863. - №1. - გვ. 45-107; №2. - გვ. 108-16; №12. - გვ. 1-44;
6. აღსარება მარიონ დელორმისა: (მართალი თავს გარდასავალი) // ცისკარი. - 1865. - №10. - გვ. 1-73; №11. - გვ. 75-123; №12. - გვ. 125-178; 1866.

- №1. - გვ. 179-219; №2. - გვ. 221-268; №3. - გვ. 268-351; №4. - გვ. 352-361; №5. - გვ. 302-324. - ამ რომანის შესახებ რედაქტორის შენიშვნა იხ. „ცისკარი“, 1865, №11, გვ. 38;
- 7. ნორმა: შემოკლებული ტრაგედია ორს მოქმედებაში // ცისკარი. - 1865. - №7. - გვ. 1-13;
- 8. მართლმსაჯულება არაბეთში: [მოთხრობა] // ცისკარი. - 1866. - № 2. - გვ. 38-44.

თარგმნა და ცალკე გამოცემულია:

- 1. რიდი. ავრორა: რომანი კაპიტანის რიდისა (ანგლიურადგან) / ნათ. გრიგოლ რჩეულოვისაგან. - ტფ., 1863 (კერესელიძის სტ.). - 187 გვ.; 23სმ. - ამოღებულია „ცისკრიდან“.

მის შესახებ:

- 1. ჯ. ორბელიანი, ალექსანდრე ვახტანგის ძე. ქვრივის ლიმონების განხილვა ანუ კრიტიკა // ცისკარი. - 1858. - №4. - გვ. 280-288;
- 2. ერისთავისა, ნინა. კრიტიკა ანუკა ბატონიშვილის მოთხრობაზედ // ცისკარი. - 1861. - № 1. - გვ. 161-164;
- 3. კახეთის მეზუჯე. კრიტიკა: [ანუკა ბატონიშვილი] // ცისკარი. - 1861. - № 3. - გვ. 425-442;
- 4. ცაგარელი, ა. ჩვენი უბედური მწიგნობრობა ამ საუკუნეში // დროება. - 1870. - 15 იანვარი. - №2. - გვ. 1-3; 22 იანვარი. - №3. - გვ. 1-3; 29 იანვარი. - №4. - გვ. 1-3; 12 თებერვალი. - №6. - გვ. 1-3; 19 თებერვალი. - №7. - გვ. 2-4;
- 5. გ. თ. (გიორგი თუმანიშვილი). ჩვენი ძველი გმირები // დროება. - 1875. - 5 სექტემბერი. - №101. - გვ. 1-2; 7 სექტემბერი. - №102. - გვ. 1-2;
- 6. გუშინ წინ დილით... // დროება. - 1877. - 22 სექტემბერი. - №149. - გვ. 2;
- 7. მ-ლი, ზ. (ზაქარია ჭიჭინაძე). გრიგოლ რჩეულოვი: [ბიოგრაფია] // დროება. - 1877. - 28 სექტემბერი. - №154. - გვ. 2-3;
- 8. ჭყონია, ილია (ი-ა ი-ძე). ქუთაისი // ივერია. - 1878. - №25. - გვ. 3-4. - საქართველოს მატთანე („ივერიის“ კორესპონდენციები);
- 9. მოკლე ბიოგრაფიები ქართველ მწერალთა და მოღვაწეთა // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 338-346;
- 10. ჭილაია, ს. გრიგოლ რჩეულიშვილი და ქართული მენტალიზმი // ლიტერატურული ძიებანი / ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი. - 1943. - ტ. 1. - გვ. 199-219. - რეზუმე რუსულ ენაზე.

წყარო:

- 1. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანის ნაწერები;
- 2. გუშინ წინ დილით... // დროება. - 1877. - 22 სექტემბერი. - №149. - გვ. 2;
- 3. ჭიჭინაძე, ზ. გრ. რჩეულიშვილის ბიოგრაფია // რჩეულოვი, გრ. ანუკა ბატონის-შვილი: ისტორიული მოთხრობა გრ. რჩეულოვისა. - ტფ.: გამოც. არაქელოვისაგან, 1878 (ლ. კრამარენკოს და ამხ. სტ.). - გვ. I-IV;
- 4. უფიცარი რეცენზენტი. ქართული სახალხო თეატრი. თამარ ბატონიშვილი. დრ. 5 მოქმ. კ. მესხისა // ივერია. - 1890. - 29 დეკემბერი. - № 276. - გვ. 3;

- 5. გუნია, ვალერიან // საქართველოს კალენდარი. - 1892. - გვ. 341; 1893. - გვ. 450;
- 6. ხახანაშვილი, ალ. ქართული სიტყვიერების ისტორია: (უძველესი დროიდან მე-XVIII საუკ. გასულამდე. - ტფ.: ქმნკვ საზ-ის გამოცემა № 65, 1904 (თავართქილაძის სტ.). - კანი, 593, XIX, 1 გვ.; 20სმ.;
- 7. წერეთელი, აკაკი // ფასკუნჯი. - 1908. - № 2;
- 8. გრიშაშვილი, ი. წინასიტყვაობა წიგნისთვის // რჩეულოვი, გრ. ქვრივის ლიმონები: [ისტორიული მოთხრობა] / წინასიტყვაობა ი. გრიშაშვილისა. - ტფ., 1926 (ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრაფტრ. 1 სტ.). - გვ. I-XII;
- 9. ლიტერატურული კალენდარი. გრიგოლ რჩეულიშვილი: გარდაცვალებიდან 60 წლის შესრულების გამო // ლიტერატურული საქართველო. - 1937. - 20 ოქტომბერი. - № 24. - გვ. 4;
- 10. ზანდუკელი, მიხეილ. ახალი ქართული ლიტერატურა: უმაღლ. პედაგოგ. სასწავლებლისათვის / სსსრ განათლ. სახალხო კომისარიატი. - ტ. 2. - მე-2 შესწ. გამოც. - ბათომი: სახელგამი. სამეცნ.-პედ. სექტორი, 1938 (პოლიგრაფკომბინატი). - გვ.: 30, 100-102;
- 11. ცაიშვილი, სოლ. გრიგოლ რჩეულიშვილი // საბჭოთა მასწავლებელი. - 1938. - 18 აგვისტო. - № 73;
- 12. ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია / გ. აბზიანიძის რედ. და წინსიტყვ.; ბიბლიოგრ. რედაქცია და საძიებლები თ. მაჭავარიანის. - ნაკვ. 1.: 1852-1877. - თბ., 1940. - გვ. 252; ნაკვ. 2: 1877-1892. - თბ., 1941. - გვ. 399;
- 13. Церетели, А.Р. Пережитое / Акакий Церетели; Пер. с груз. Елены Гогоберидзе; Предисл. Л. Асатиани. - Москва: Госиздат „Художественная литература“, 1940. - Стр. 166;
- 14. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი), 1941. - გვ.: 478, 486, 493.

რცხილაძე, გრიგოლ [გიგო] სიმონის ძე [იბივე „ზანგი“] (1876, 21/IV – 1934, 9/X) – კრიტიკოსი, ჟურნალისტი და პარტიულ-პოლიტიკური მოღვაწე, – საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი, მისი პროგრამის შემდგენი და ბელადთაგანი, – დაიბადა 1876 წლის მაისის 21 სოფ. შაშიანში, კახეთს, მასწავლებლის ოჯახში. ბავშვობიდანვე სამშობლოსადმი ღრმა სიყვარული ჩაუნერგა მამამ. უმაღლესი იურიდიული განათლებით.

პოლიტიკურ ასპარეზზე – XX საუკუნის დასაწყისში ახლო მონაწილეობას იღებდა იმ მოწინავე ქართველი ახალგაზრდობის ჯგუფში, რომელმაც მიზნად დაისახა ეროვნულ-სოციალისტური პარტიის ჩამოყალიბება (საქართველოს ავტონომიის, კავკასიელ ეროვნებათა და რუსეთის ხალხთა ფედერაცია სოციალიზმის, მინიმუმ – მარქსიზმის განხორციელებით). 1904 წელს შენევაში, სხვადასხვა პარტიის წარმომადგენელთა

კონგრესის მიერ მიღებული რეზოლუციების საფუძველზე, 1905 წელს გრ. რცხილაძემ ამხანაგთა მინდობილობით დაასაბუთა და დაამუშავა საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიის პროგრამა, რაც პარტიამ სახელმძღვანელოდ მიიღო. ამავე წლის მარტში, გრ. რცხილაძე, გ. ლასხიშვილთან და პეტრე სურგულაძესთან ერთად, ქართულ ჟურნალ-გაზეთებიდან დელეგატად დაესწრო პეტერბურგში ჟურნალისტების ყრილობას. აგრეთვე, სოციალ-ფედერალისტების მინდობილობით, მონაწილეობა მიიღო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა თათბირზე, სადაც შეტაკება მოუხდა ილია ჭავჭავაძესთან რადიკალურ მოთხოვნათა ნიადაგზე. 1906 წლის ივნისის 29, სამსონ ფირცხალავასა და გ. ლასხიშვილთან ერთად, „ცნობის ფურცელის“ რედაქციის მხრით დაესწრო სოფ. ბეკამში (ხაშურის ახლოს) პეტრე ყიფიანის ბინაზე მოწვეულ სოციალ-ფედერალისტთა არალეგალურ კონფერენციას (26 ორგანიზაციის წარმომადგენელი, 30 კაცზე მეტი). აქ გრ. რცხილაძემ გააკეთა მოხსენება და კონფერენციას გააცნო ჟენევის კონგრესის რეზოლუციებისა და სოციალ-ფედერალისტთა პირველი პროგრამის თანახმად შედგენილი და დასაბუთებული პროგრამა, რაც გ. ლასხიშვილის თავმჯდომარეობით რამდენიმე სხდომისა და კამათის შემდეგ, პარტიის მეოთხე კონფერენციამ თბილისში, გ. ზდანოვიჩის თავმჯდომარეობით დაამტკიცა (ამ დროიდან სოციალ-ფედერალისტთა პარტიიდან გავიდნენ ანარქისტები, აგრეთვე, სპირიდონ კედაის ჯგუფი, რომელმაც ნაციონალ-დემოკრატიის ახალი პარტია შექმნა, ხოლო სოციალ-ფედერალისტთა პარტია ამ დროიდან უფრო გაძლიერდა). ნევრად იყო სოციალ-ფედერალისტთა მთავარი კომიტეტისა, საქართველოს ეროვნული საბჭოსი, პარლამენტის, დამფუძნებელი კრებისა და სხვ.

სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა ცხრაასიან წლებში. 1902 წელს მუდმივი თვალსაჩინო თანამშრომელი და სარედაქციო კოლეგიის წევრი შეიქმნა გაზ. „ცნობის ფურცელისა“, რომლის მიზანი იყო სოციალისტურ და ეროვნულ მისწრაფებათა შედუღებით ქართველი ხალხის ეროვნულ-სოციალისტური გათვითცნობიერება. წერდა მეთაურებს (ხანდახან), ლიტერატურულ კრიტიკასა და ბიბლიოგრაფიას (ზანგის ფსევდონიმით) და სხვ. 1906 წელს, გაზ. „ცნობის ფურცელის“ დახურვის შემდეგ, მისი პასუხისმგებელი რედაქტორობით გამოვიდა სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის მთავარი ორგანო „შრომა“ („ცნობის ფურცელის“ გაგრძელება), რომელიც 1908 წელს მთავრობამ დახურა „მავენე მიმართულებისათვის“ (სოციალ-რევოლუციონერთა მონოდეების დაბეჭდვის გამო), ხოლო გრ. რცხილაძე, სამგზის გასამართლების შემდეგ, ერთი წლით ციხეში ჩასვა. 1909 წელს გრ. რცხილაძის თაოსნობით დაფუძნდა „ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოება“ (მისივე თავმჯდომარეობით), რომელმაც გამოსცა სალიტერატურო კრებული „გრდემლი“

(ნიგნი I, ტფ., 1912, 352, 212 გვ.; ნიგნი II, ტფ., 1912, 464 გვ.).

მწერლობაში ცნობილია, უმეტესად, როგორც კრიტიკოსი; გრ. რცხილაძის აზრით: „მწერლობის სახელმწიფო თავისუფალი რესპუბლიკაა. აქ ყველას უფლება აქვს თავის კალმის წვერი ისე აათამაშოს ქალღმერთზე, როგორც იმის გულს მოეპრიანება... მწერალი არ უნდა ჰზღუდავდეს შემოქმედებით ნიჭს სინამდვილის საზღვრებით, თავისუფლად უნდა გაშალოს ფრთა, თამამად გადაფრინდეს სინამდვილის ფრთების გადაღმა ფანტაზიის სამთავროში და იქ მოძებნოს ის, რასაც საჭიროდ სთვლის თავისი აზრისა და გრძნობის გამოსახატავად... ბელეტრისტიკის უპირველესი განზრახვა და მისწრაფება ის უნდა იყოს და არის, რომ ადამიანის სულის სხვადასხვა ნაზი ვითარება გადასცეს მკითხველს და ადამიანის გულის სიღრმეში ჩამალული საიდუმლოებანი გამოაშკარავოს... ბელეტრისტიკა თავისი გმირები ისეთ მდგომარეობაში უნდა ჩააყენოს, რომ იმათი სული და გრძნობა მოძრაობდეს, აზრი დაუღალავად ჰმოქმედებდეს და იმათს გულში სიკეთესა და ბოროტებას ბრძოლა ჰქონდეთ ერთმანეთთან... ხელოვნება საერთოდ და კერძოდ სიტყვა-კაზმული მწერლობა შემაკავშირებელი, შემაერთებელი ძალაა: მოხდენილი ხელოვნური ფორმა, თუ იმას შინაარსიც ხელს უწყობს, მკითხველის გულში ყოვლის უწინარეს იმავე სულიერს განწყობილებას იწვევს, იმასვე აგრძნობილებს და აფიქრებინებს, რასაც ხელოვნური ნაწარმოების გმირები ჰფიქრობენ და ჰგრძნობენ... ხელოვნებას სწორედ ამიტომ ეძახიან ურთიერთობის ერთ-ერთ საშუალებას... ზომიერება დიდი ღირსებაა ბელეტრისტიკისა და ამიტომ ყოველი მწერალი ზომიერებას არ უნდა გასცილდეს... მოთხრობის შინაარსი მთელი უნდა იყოს, იმისი ნაწილი ერთი მეორესთან ნაძალადევედ არ უნდა იყოს მიწებებული, მოთხრობაში რაც შეიძლება ნაკლები ადგილი უნდა ჰქონდეს ეპიზოდურ მომენტებს და უკანასკნელი წერტილისა სწორედ იქ უნდა იქმნას დასმული, სადაც შინაარსი სრულდება... ტიპად მხოლოდ მაშინ ჰხდება პოეტურად დასურათებული გმირი, როდესაც იმისი სულის ვითარება მთლად და სრულად იქნება დახატული, როდესაც იმისი აზრ-წყობილება, ხასიათი, ზნეობა და სხვა ნათლად იქნება გამოჩენილი მკითხველის თვალში“ („სიტყვაკაზმული მწერლობა 1901 წ.“, „ცნობის ფურცელი“, 1902, № 1687, 1694, 1711, 1713, 1716, 1740).

გრ. რცხილაძის ნაწერები ზანგის ფსევდონიმით და, ხშირად, ხელმოუწერავად ჟურნალ-გაზეთებშია, უმთავრესად – „ცნობის ფურცელსა“ და მის მომდევნო გამოცემებში.

მისი და არის ნინო რცხილაძე, კბილის ექიმი, პირველი საპროტესტო პროკლამაციების გადამწერი.

ცალკე გამოცემულია:

1. ალუბლის ბაღი / ა. ჩეხოვისა; თარგმანი სოფიო ციციშვილისა // ტურიკო, მგელია და თოლია / ი. ელფთერიძისა. ალუბლის ბაღი / ა. ჩეხოვი-

- სა. საერობო თვითმმართველობა და საერობო დებულება 1864 წ. / გ. რცხილაძისა. - ტფ., 1905. - გვ. 89-175. - (ივერიის ბიბლიოთეკა; პრემია № 5);
- საერობო თვითმმართველობა და საერობო დებულება 1864 წ. / გ. რცხილაძისა // ტურიკო, მგელია და თოლია / ი. ელეფთერიძისა. ალუბლის ბალი / ა. ჩეხოვისა. საერობო თვითმმართველობა და საერობო დებულება 1864 წ. / გ. რცხილაძისა. - ტფ., 1905. - გვ. 176-236. - (ივერიის ბიბლიოთეკა; პრემია № 5);
 - ამიერ-კავკასიის თვითმმართველობა / საქ. სოც.-ფედერალისტთა სარევოლიუციო პარტია. - [თბ., 1917] (ქართლი). - 46 გვ.; 14სმ.

ბოლოსიტყვაობის ავტორია წიგნისა:

- რამიშვილი, ტრიფონი. საბედისწერო დამბაჩა: დრამა სამ მოქმედებად / ტრ. რამიშვილი; [ბოლოსიტყვაობა ავტ.: ზანგი [გრ. რცხილაძე]. - თბ.: გამოცემა „თეატრი და ცხოვრება“-ისა №5 (ი. იმედაშვილისა), 1910 (ი. ი. შაპსონის სტ. „პროგრესის“ განყოფილება). - 62 გვ.; 18სმ. - (სათეატრო ბიბლიოთეკა).

გამოქვეყნებულია:

- რეცენზია // ივერია. - 1901. - 18 ივლისი. - №155. - გვ. 1-2;
- სალიტერატურო მიმოხილვა // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 23 დეკემბერი. - №1679. - გვ. 1-3;
- სალიტერატურო შენიშვნები: (რეცენზია) // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 14 დეკემბერი. - №1670. - გვ. 2-4;
- ჩვენის თავად-აზნაურობის აზრი ბატონყმობის გადავარდნის შესახებ 1863 წელს // ივერია. - 1901. - 8 ნოემბერი. - №244. - გვ. 1-2;
- ნ. ვ. გოგოლის იუბილის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 21 თებერვალი. - №1733. - გვ. 1-2;
- სიტყვაკაზმული მწერლობა 1901 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 3 იანვარი. - №1687. - გვ. 2-3; 11 იანვარი. - №1694. - გვ. 1-3; 29 იანვარი. - №1711. - გვ. 1-3; 31 იანვარი. - №1713. - გვ. 1-3; 4 თებერვალი. - №1716. - გვ. 1-3; 2 მარტი. - №1740. - გვ. 2-3;
- „ჰამლეტის“ დღესასწაული: (ნაწარმოების შეფასება) // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 26 იანვარი. - №1708. - გვ. 3. - ქართული თეატრის განცხადება, გვ. 1;
- პოეტი გრიგოლ დავითის-ძე აბაშიძე // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 16 მარტი. - №2098. - გვ. 1;
- სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1902 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1903. - 5 იანვარი. - №2032. - გვ. 2-3; 9 იანვარი. - №2035. - გვ. 2-3; 16 იანვარი. - №2041. - გვ. 2-4; 30 იანვარი. - №2055. - გვ. 1-3; 5 თებერვალი. - №2060. - გვ. 1-3;
- ბ-ნ ი. ეკალაძის თხზულებანი // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 21 აგვისტო. - №2589. - გვ. 2-3;
- ბიბლიოგრაფია. „უცხო სიტყვათა ლექსიკონი“ შედგენილი ი. იმედაშვილის მიერ. ტფილისი, 1904 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 24 სექტემბერი. - №2620. - გვ. 5; 25 სექტემბერი. - №2621. - გვ. 5. - ი. იმედაშვილის პასუხი იხ.: ცნობის ფურცელი. - 1904.

- 11 ოქტომბერი. - №2636. - გვ. 1; 12 ოქტომბერი. - №2637. - გვ. 3; ივერია. - 1904. - 16 დეკემბერი. - №287. - გვ. 2-3;
- ისევ „უცხო სიტყვათა ლექსიკონის“ შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 21 ოქტომბერი. - №2446. - გვ. 3;
 - რეცენზია // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 18 სექტემბერი. - №2614. - გვ. 2-3; 29 სექტემბერი. - №2625. - გვ. 2-3;
 - სასამართლო რეფორმა 1864 წლისა // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 25 დეკემბერი. - №2709. - გვ. 2-3;
 - სიტყვა-კაზმული მწერლობა 1903 წ. // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 1 იანვარი. - №2368. - გვ. 4-5; 13 იანვარი. - №2378. - გვ. 2-3; 21 იანვარი. - №2385. - გვ. 1-2; 24 იანვარი. - №2388. - გვ. 2-3; 6 თებერვალი. - №2401. - გვ. 2-3;
 - „ლალატი“ // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 8 დეკემბერი. - №2693. - გვ. 2-3; 9 დეკემბერი. - №2694. - გვ. 2;
 - აგრარული საკითხის გამო: [კამათი ივ. გომართელთან] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 6 აგვისტო. - №2881. - გვ. 1-2;
 - აგრარულ საკითხის გამო // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 22 ივლისი. - №2868. - გვ. 2;
 - ადვილი საშუალება მძიმე საქმის გადასაწყვეტად: [კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოება და შიდაკოლონიზაციის საკითხები. განსაკუთრებით აღნიშნულია უცხო ტომთა ჩასახლება აფხაზეთში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 მარტი. - №2761. - გვ. 4;
 - ავტონომია და მშრომელი ხალხის ინტერესები // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 23 აპრილი. - №2802. - გვ. 2;
 - ახალი კანონი: [სახელმწიფო სათათბიროს დაწესების შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 10 აგვისტო. - №2883. - გვ. 1-2;
 - ახალი წესების მოლოდინში: [სახელმწიფო სათათბიროს დაწესების გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 8 სექტემბერი. - №2904. - გვ. 1;
 - ბნელი ძალები: [რუსეთის შავრაზმული პრესა; ერთობის საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 მაისი. - №2822. - გვ. 2;
 - განა გვიბოძეს?: [17 ოქტომბრის მანიფესტის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 26 ოქტომბერი. - №2934. - გვ. 1-2;
 - გარდამავალი ხანა: [საზოგადოების განვითარების საკითხები] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 მაისი. - №2828. - გვ. 2;
 - გლეხთა საკითხის გამო: [ბატონყმობის გადავარდნის შემდეგ გლეხთა მდგომარეობა და მოძრაობა რუსეთში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 ივლისი. - №2865. - გვ. 1-2;
 - დაუჯერებელი ამბავი. ხმები, მთავრობის მიერ კავკასიაში კაზაკების ჩასახლების შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 ოქტომბერი. - №2931. - გვ. 1;
 - დღევანდელი მდგომარეობა: [სასამართლო რეფორმების საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 20 თებერვალი. - №2749. - გვ. 2;

29. ერთობა და კავკასია: [ეროვნული საკითხის გად-
ანყვეტის საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905.
- 22 მარტი. - №2778. - გვ. 2;
30. ერთობის ნიადაგი: [ეროვნული საკითხი კავკასიაში]
// ცნობის ფურცელი. - 1905. - 6 მარტი. - №2762. -
გვ. 2;
31. ეროვნება და სიყვარული // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 27 მარტი. - №2782. - გვ. 2;
32. ეროვნული საკითხი: [ერთა თანასწორუფლებიანო-
ბის შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 მაისი.
- №2812. - გვ. 2;
33. ეროვნული საკითხი // ცნობის ფურცელი. - 1905. -
12 მაისი. - №2817. - გვ. 2;
34. თავად-აზნაურობის დეკლარაცია: [ქუთაისის თა-
ვად-აზნაურთა დეკლარაცია გლეხთა მოძრაობის
შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 მაისი. -
№2810. - გვ. 2;
35. თანამედროვე მდგომარეობა: [რევოლუციური
მოძრაობა რუსეთში და ბიუროკრატია] // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 3 ივლისი. - №2852. - გვ. 1-2;
36. თვითმმართველობის თეორიები // ცნობის ფურცე-
ლი. - 1905. - 23 ივლისი. - №2969. - გვ. 2;
37. ინტელიგენციის მოვალეობა // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 2 მარტი. - №2758. - გვ. 2;
38. ისევ თვითმმართველობაზე ჩვენში // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 19 აგვისტო. - №2890. - გვ. 1;
39. ისევ აგრარულ საკითხზე: [კამათი ივ. გომარტელთ-
ან] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 27 აგვისტო. -
№2897. - გვ. 1;
40. კანონმდებლობა 1904 წელს // ცნობის ფურცელი.
- 1905. - 1 იანვარი. - №2715. - გვ. 2; 4 იანვარი. -
№2717. - გვ. 2-3;
41. კიდევ აგრარული საკითხის გამო: [პასუხი „მოვ-
ზაურს“ და „ივერიას“] // ცნობის ფურცელი. - 1905.
- 3 სექტემბერი. - №2900. - გვ. 1-2;
42. კიდევ თვითმმართველობა: [გაზეთ „ივერიაში“ ვლ.
დარჩიაშვილის წერილის გამოქვეყნების გამო]
// ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 სექტემბერი. -
№2911. - გვ. 1;
43. კრების და სიტყვის თავისუფლება: [18 თებერვლის
„უქაზის“ და 14 აპრილის განკარგულების გამო] //
ცნობის ფურცელი. - 1905. - 22 აპრილი. - №2801. -
გვ. 1-2;
44. მოსკოვის კრების გამო: [რუსეთში მცხოვრებ პა-
ტარა ერებისათვის ავტონომიის საჭიროება] // ცნო-
ბის ფურცელი. - 1905. - 21 სექტემბერი. - №29134.
- გვ. 1;
45. ნამესტნიკობა კავკასიაში // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 3 მარტი. - №2759. - გვ. 2;
46. ნაციონალიზმი, როგორც პრინციპი სიყვარულისა //
ცნობის ფურცელი. - 1905. - 25 მარტი. - №2781. -
გვ. 2;
47. ორიოდ სიტყვა ივერიას: [კამათი „ივერიასთან“ ორი
საკითხის გამო: 1. მუშებისა და კაპიტალისტების
ურთიერთობა; 2. მიზნებისა და საშუალების ცნე-
ბათა განმარტება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 29
მაისი. - №2831. - გვ. 2;
48. პროფ. ოზეროვი და კავკასიის კოლონიზაცია:
№171-ში გამოქვეყნებული წერილი: „კავკასიაში
საგლეხო ნადელების გამოსყიდვის შესახებ“ // ცნო-
ბის ფურცელი. - 1905. - 14 ივნისი. - №2843. - გვ. 2;
49. რა არის მიწის სიმცირე? // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 20 აგვისტო. - №2891. - გვ. 1. - 21 აგვისტო.
- №2892. - გვ. 1;
50. რეფორმები და საიდუმლოება: [რუსეთში] // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 14 ივლისი. - №2861. - გვ. 1-2;
51. როგორ უნდა განხორციელდეს ერობა? // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 17 ივლისი. - №2864. - გვ. 2;
52. რუსეთის ლიბერალები და ეხლანდელი მოძრაობა //
ცნობის ფურცელი. - 1905. - 19 ივნისი. - №2848. -
გვ. 1-2;
53. რუსეთის საკონსტიტუციო დემოკრატიული პარ-
ტია // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 ნოემბერი. -
№2938. - გვ. 2-3;
54. საგლეხო მოძრაობის გამო // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 10 მარტი. - №2766. - გვ. 1-2;
55. საგლეხო საადგილმამულო ბანკის შესახებ // ცნო-
ბის ფურცელი. - 1905. - 25 აგვისტო. - №2895. - გვ.
1;
56. სადავო საკითხი: [სოციალიზმთან გლეხის დამოკ-
იდებულების საკითხი. - ივანე გომარტელის წერი-
ლის გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 სექტემ-
ბერი. - №2901. - გვ. 1-2;
57. საერობო თვითმმართველობა და საერობო დებულე-
ბა 1864 წლისა // ივერიის ბიბლიოთეკა. - 1905. - №5.
- გვ. 176-236;
58. საერობო თვითმმართველობა // ცნობის ფურცელი.
- 1905. - 22 მაისი. - №2862. - გვ. 2;
59. საერობო საბჭოების შესახებ // ცნობის ფურცელი. -
1905. - 7 სექტემბერი. - №2903. - გვ. 1;
60. საერობო სათათბიროების მოლოდინში // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 26 აგვისტო. - №2896. - გვ. 1;
61. საკვირველი ცვლილება: [საქართველოს გარუსე-
ბის პოლიტიკის წინააღმდეგ] // ცნობის ფურცელი.
- 1905. - 24 თებერვალი. - №2753. - გვ. 2-3;
62. სამედიატორო სასამართლოს დადგენილება: [პარ-
მენ გედევანიშვილის და სამსონ ფირცხალავას და-
ვის გამო] / ვ. რცხილაძე, გ. ჩაჩიბაია, პ. სურგულაძე
// ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 სექტემბერი. -
№2921. - გვ. 4;
63. საჭიროა დახმარება: [რიონის ადიდება და სოფ-
ლების დაზარალება] // ცნობის ფურცელი. - 1905.
- 22 მაისი. - №2826. - გვ. 2;
64. სახელმწიფო სათათბირო და კავშირები // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 11 სექტემბერი. - №2906. - გვ.
1-2;
65. სიტყვაკაზმული მწერლობა 1904 წ.: [ს. ყიფიანის, მ.
ადამაშვილის, ნ. არბოელის (ლომოურის), ივ. აფხა-
ზის, დ. კლდიაშვილისა და თ. რაზიკაშვილის ნაწარ-
მოებების განხილვა] // ცნობის ფურცელი. - 1905.
- 11 იანვარი. - №2723. - გვ. 2-3;
66. უცნაური ამბები: [ცვლილებები სათავადაზნაუ-
რო სკოლის საზოგადოების წესდებაში] // ცნობის
ფურცელი. - 1905. - 10 ივლისი. - №2858. - გვ. 2;
67. ქართველ ქალების ხმა: [საზოგადოებრივ ცხოვრე-
ბაში უფლებების მოთხოვნა] // ცნობის ფურცელი.
- 1905. - 13 მარტი. - №2769. - გვ. 2;

68. შავი ზღვის სანაპირო მიწები: [სომხების, ბერძნებისა და რუსების ჩასახლება. ქართველების განზე დატოვება, მიუხედავად მათი უპირატესობისა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 მარტი. - №2765. - გვ. 2;

69. შესანიშნავი რეფორმა საფრანგეთში: ეკლესიის განცალკევება სახელმწიფოსაგან // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 7 ივლისი. - №2855. - გვ. 1-2;

70. „შინაური ანგარიშები“: [ეროვნული საკითხი რუსეთის იმპერიაში, განაპირა ქვეყნებთან დაკავშირებით] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 მაისი. - №2820. - გვ. 1-2;

71. შინაური მიმოხილვა // მოამბე. - 1905. - №2, განყ. II. - გვ. 46-68; №3, განყ. III. - გვ. 91-112; №4, განყ. II. - გვ. 47-61; №5, განყ. II. - გვ. 89-106; №6, განყ. II. - გვ. 131-146; №7, განყ. II. - გვ. 24-39; №8, განყ. II. - გვ. 65-86; №9, განყ. II. - გვ. 71-86; № 10, განყ. II. - გვ. 71-86;

72. ცხოვრება და სამართალი: [“გარუსების პოლიტიკის” წინააღმდეგ; გაზ. „რუსკ. ვედომოსტი“ - ამიერკავკასიაში ნაფიც მსაჯულთა შემოღების წინააღმდეგ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 2 თებერვალი. - №2731. - გვ. 1-2; 3 თებერვალი. - №2732. - გვ. 2;

73. ცხოვრება და სამართალი: [გლეხთა საკითხი] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 6 თებერვალი. - №2735. - გვ. 2-3;

74. ცხოვრება და სამართალი: [კანონი და კანონიერება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 18 იანვარი. - №2729. - გვ. 2;

75. ცხოვრება და სამართალი: [რუსეთის იმპერიის მმართველობის სისტემა და სახელმწიფო პოლიტიკა კავკასიაში, კერძოდ საქართველოში] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 9 თებერვალი. - №2738. - გვ. 1-2;

76. ცხოვრება და სამართალი: [“რუსსკიე ვედომოსტის” აზრი ამიერკავკასიაში ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოღების შესახებ] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 3 თებერვალი. - №2732. - გვ. 2;

77. ცხოვრება და სამართალი: [სასამართლოს რეფორმა პოლონეთსა და საქართველოში; მისი გატარების საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 13 იანვარი. - №2725. - გვ. 2;

78. ცხოვრება და სამართალი: [სიტყვის თავისუფლების საჭიროება] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 12 თებერვალი. - №2741. - გვ. 2;

79. ძირითადი რეფორმის მოლოდინი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 5 აგვისტო. - №2880. - გვ. 1-2;

80. წარმომადგენლობა და რეფერენდუმი // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 28 აპრილი. - №2806. - გვ. 2;

81. წვრილი საერობო ერთეული // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 15 ივლისი. - №2862. - გვ. 2;

82. მინა და გლეხი: [კერძო საკუთრება და კოლექტივიზმი] // ცნობის ფურცელი. - 1906. - 11 მარტი. - №2767. - გვ. 1-2;

83. ბ-ნ ყიფიანის პიესის გამო // ისარი. - 1907. - 20 მაისი. - №108. - გვ. 2;

84. მემკვიდრეობის დრამა: (ტრ. რამიშვილი-“საბედისწერო დამბაჩა“) // თეატრი და ცხოვრება. - 1910. - №31. - გვ. 2-3; აგრეთვე: ტრ. რამიშვილი. საბედისწერო დამბაჩა. თბ., 1910, გვ. 57-61;

85. ყბა-ყურა: (ყურის ძირთან მდებარე ჯირკვლების ანთება) // მოსავალი. - 1910. - №7. - გვ. 14-16;

86. როგორ ავრცელებენ სამეურნეო ცოდნას ამერიკაში: („ХОЗЯЙСТВО“) // მოსავალი. - 1910. - №21 და 22. - გვ. 16-18. - ხელმოწერა: სტუდ. გ. რცხილაძე;

87. აცდენილი ტიპები: [მათი ასახვისათვის ქართულ მწერლობაში] // ილიონი. - 1922. - №1. - გვ. 41-49.

მის შესახებ:

1. ახალი ამბავი // ივერია. - 1895. - 15 ივნისი. - №124. - გვ. 1;
2. პროვინციელი (ნიკოლოზ ლომოური). ხმა პროვინციიდან // ცნობის ფურცელი. - 1902. - 10 თებერვალი. - №1722. - გვ. 3-4;
3. ჟურნალ-გაზეთებიდან // კვალი. - 1902. - №3. - გვ. 54-55;
4. პირველათ ახალი პიესა: „მიკუნჭული ბედნიერება“, კომ. 3 მოქმ. გ. ზუდერმანისა, თარგმ. გ. რცხილაძისა; „სტუმარი“, დრ. 2 მოქმ. ე. ბრანდესისა, თარგმ. ი. მაჭავარიანისა // კვალი. - 1903. - №6. - გვ. 106;
5. იმედაშვილი, იოსებ (არამათიელი, იოსებ). - ა) ბ-ნი ზანგი და მისი ბიბლიოგრაფია. „უცხო სიტყვათა ლექსიკონი“-ს შესახებ // ცნობის ფურცელი. - 1904. - 11 ოქტომბერი. - №2636. - გვ. 1; 12 ოქტომბერი. - № 2637. - გვ. 3; ბ) კიდევ ბ-ნი ზანგი და მისი წერილი „უცხო სიტყვათა ლექსიკონი“-ს შესახებ: (პასუხის პასუხი) (გრ. რცხილაძეს) // ივერია. - 1904. - 16 დეკემბერი. - №287. - გვ. 2-3; გ) ეროვნულ ყრილობაზე: გიორგობითვის 19-24 // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 4-5;
6. პიჭაძე, სამსონ. „უცხო სიტყვათა ლექსიკონის“ გამო: (გაზ. „ცნობის ფურცლისა“ და ზანგის საყურადღებოდ) // ივერია. - 1904. - 8 ოქტომბერი. - №230. - გვ. 3;
7. გომართელი, ი. გლეხი და სოციალიზმი: [კამათი გრ. რცხილაძესთან] // ივერია. - 1905. - 1 სექტემბერი. - №155. - გვ. 1;
8. დამსწრე. - ა) ჟურნალისტების კავშირი: [ჟურნალისტების კრება პეტერბურგში და ქართული პრესის წარმომადგენლები: გ. ლასხიშვილი, პ. სურგულაძე, გ. რცხილაძე, ზ. ავალიშვილი და ი. ჯავახიშვილი] // ივერია. - 1905. - 22 აპრილი. - № 57. - გვ. 3; ბ) ხიზანთა საკითხი იურიდ. საზოგადოებაში // კლდე. - 1913. - №33. - გვ. 15;
9. ჟურნალ-გაზეთებიდან // მოგ ზაური. - 1905. - №20. - გვ. 224;
10. საერთო პოლიტიკური მოძრაობა და კლასობრივი ინტერესები: [გრ. რცხილაძის წინააღმდეგ] // ივერია. - 1905. - 26 მაისი. - №85. - გვ. 1;
11. „ფილოსოფიური“ პუბლიცისტიკა: [“ცნობის ფურცლის“ პუბლიცისტი (გრიგოლ რცხილაძის) გ. რ.-ს წერილები კლასთა ბრძოლაზე] // ივერია. - 1905. - 31 მაისი. - №88. - გვ. 1;
12. „შაბათს, 30 აპრილს“...: [ქართველ ჟურნალისტთა კრებაზე სრულიად რუსეთის ჟურნალისტთა კრების ანგარიშის მოსმენა; გადანეცხტილება დააარსონ ქართველ ჟურნალისტთა კავშირი; ბიუროს წევრებად გ. მ. ლასხიშვილის, პ. რ. სურგულაძის, გრ. რცხილაძის, ი. ზურაბიშვილისა და ფ. გოგიჩ-

აიშვილის არჩევა // ივერია. - 1905. - 4 მაისი. - №67. - გვ. 1;

13. გათავისუფლება და გადასახლება // ისარი. - 1907. - 5 ივლისი. - №144. - გვ. 2;

14. გუშინ წინ 1-ლ საპოლიციო... // ლახვარი. - 1907. - 3 ივნისი. - №43. - გვ. 3;

15. მეგობრის რედაქტორის საქმე // ისარი. - 1907. - №101. - გვ. 3;

16. ი. გ. ჭავჭავაძის დაკრძალვა // ჩვენი გზა. - 1907. - 11 სექტემბერი. - №6. - გვ. 2;

17. კალანდაძე, ნესტორ (ემმაკი). - ა) კრება: (ნერა-კითხვის საზოგადოება) // ეშმაკის მათრახი. - 1907. - №13. - გვ. 1-2. - დართული აქვს ო. შერლინგის კარიკატურა; ბ) საშობაო მისალოცი // ეშმაკის მათრახი. - 1915. - №32. - გვ. 1-5. - ტექსტს დართული აქვს გ. რცხილადის და სხვების კარიკატურები;

18. -ნ. გუშინ, 11 მაისს, ... // ლახვარი. - 1907. - 12 მაისი. - №26. - გვ. 2;

19. რედაქტორი სამართალში // ისარი. - 1907. - 27 იანვარი. - №19. - გვ. 2;

20. რედაქტორის საქმე // ისარი. - 1907. - 20 დეკემბერი. - №281. - გვ. 3;

21. ღარიბ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების კრება // ისარი. - 1907. - 26 მაისი. - №113. - გვ. 2-3;

22. ან. პარტიული ბრძოლა ჩვენში. 1. ბრძოლის გამწვავება // დასაწყისი. - 1908. - 30 მარტი. - №23. - გვ. 1-2;

23. გრიგოლ რცხილადის საქმე // დროება. - 1908. - 2 დეკემბერი. - №12. - გვ. 3;

24. დააპატიმრეს და ციხეში ჩასვეს // ჩვენი აზრი. - 1909. - 23 მაისი. - №19. - გვ. 3;

25. კვირას დეპუტატთა საკრებულოში შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;

26. კვირას, 28 სექტემბერს, დილის 11 საათზე... // ეკალი. - 1908. - 20 სექტემბერი. - №17. - გვ. 1. - იგივე იხ.: „ეკალი“, №18, გვ. 1; №19, გვ. 1; №20, გვ. 1...;

27. მ. ქ.წ. - ვ. გამავრცელებელი საზოგ. წევრთა საზოგადო კრება. 9 მარტი // დასაწყისი. - 1908. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 2-3;

28. ნ. ხ. ეროვნული აღორძინების უებარი საშუალება // ნაპერწკალი. - 1908. - 18 ივნისი. - №19. - გვ. 1;

29. სამედიატორო სასამართლო // ამირანი. - 1908. - 27 აგვისტო. - №143. - გვ. 4; ეკალი. - 1908. - 17 სექტემბერი. - №14. - გვ. 3-4;

30. სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოება // ამირანი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №170. - გვ. 3;

31. სიტყვა კაზმული მწერლობის საზოგადოების დამფუძნებელი კრება // მზე. - 1908. - 6 ოქტომბერი. - №1. - გვ. 4;

32. სკვინა. კოჩივის საქმე // სავაჭრო გზა. - 1908. - სექტემბერი. - №2. - გვ. 3;

33. 20 ოქტომბერს სამოსამართლო პალატის... // იმედი. - 1908. - 22 ოქტომბერი. - №9. - გვ. 3;

34. ქართველთა შორის ნ. კ. გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობამ... // ეკალი. - 1908. - 21 სექტემბერი. - №18. - გვ. 2;

35. -ხ. ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოების წევრთა დამფუძნებელი კრება // ეკალი. - 1908. - 30 სექტემბერი. - №25. - გვ. 3;

36. გ. რცხილადის განთავისუფლება // სახალხო გაზეთი. - 1910. - 23 მაისი. - №15. - გვ. 2;

37. გაბაშვილი, რ. ისევ კახეთის რკინის გზა // კლდე. - 1913. - №14. - გვ. 10-13;

38. ცნობები ქ. შ. ნერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგადო კრებისა 18 ივნისს 1912 წ. // განათლება (დამატება). - 1913. - №3. - გვ. 37-45;

39. მ-ე. ვაჟა ფშაველას სალამომ... // თეატრი და ცხოვრება. - 1915. - №22. - გვ. 15;

40. ი-ელი. საუკუნის თავი // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №48. - გვ. 12;

41. სიტყვა-კაზმულ საზ-ის კრება... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №10. - გვ. 16;

42. სომეხთა შორის: ტიგრან ნაზარიანის სალონი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №43. - გვ. 16;

43. ქართ. კულტ. საზოგად. კავშირის... // თეატრი და ცხოვრება. - 1916. - №16. - გვ. 15;

44. ამხანაგებო! ემზადებით დამფუძნებელ კრების არჩევნებისათვის... // მეზობლთა ხმა. - 1917. - №6. - გვ. 8;

45. ეროვნული საბჭოს პირველი... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №44. - გვ. 16;

46. ქართული უნივერსიტეტის საზოგადოების... // თეატრი და ცხოვრება. - 1917. - №40. - გვ. 15;

47. იმ გაზეთის ხელმძღვანელი ჯგუფი, რომელმაც თავიდანვე მიზნად სამშობლოს განთავისუფლება დაისახა... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 12;

48. საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობა // სახალხო კალენდარი. - 1919. - გვ. 107-109.

წყარო:

1. იმ გაზეთის ხელმძღვანელი ჯგუფი, რომელმაც თავიდანვე მიზნად სამშობლოს განთავისუფლება დაისახა... [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1919. - №6. - გვ. 12;

2. გ-ი. დამცველთა კოლეგიის წმენდა. „ყოფილების“ ახალი სერია // კომუნისტი. - 1930. - 22 თებერვალი. - № 44. - გვ. 3;

3. ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტიკატორღელთა საზ-ის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ. 302;

4. ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / პმგ რედ. გ.ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპინატი), 1941. - გვ.: 478, 504.

რცხილაძე, ვასილ ილიას ძე (1861 – 1920, 17/IV) – პედაგოგი, ჟურნალისტი, აგრონომი, სასოფლო-სამეურნეო და საზოგადო მოღვაწე, კახეთიდან (დაიბადა სოფ. შაშიანში, თელავის მაზრა, გლეხის ოჯახში, 1861 წელს). სწავლობდა თუქურ-მიშის სამხედრო სკოლაში – საცხენისს, 19 წლისამ პირველ მოწაფედ დაამთავრა თბილისის სამასწავ-

ლებლო ინსტიტუტი, პოლიტიკური საქმის გამო დევნილი, 1880 წლის არეულობის დროს, ამხანაგებმა რამდენიმე საათის განმავლობაში ფული შეუგროვეს და საზღვარგარეთ გაგზავნეს (შევიცარიას), სადაც მცირე ხნის განმავლობაში (4 თვეში) საუცხოოდ შეისწავლა ფრანგული ენა, ემიგრანტთა (ელიზე რეკლიუ, პ. კროპოტიკინი და სხვ.) წრეში დაიწყო მონაწილეობა და ჟენევის უნივერსიტეტში შეიძინა უმაღლესი ცოდნა.

1883-1900 წლებში ჯერ ფიზიკა-მათემატიკური საგნების მასწავლებლად, შემდეგ ინსპექტორად მსახურობდა თბილისის სახელოსნო სკოლაში, სასოფლო-სამეურნეო, სამნიგნობრო და საზოგადოებრივ ყოველგვარ საქმიანობაში აქტიურად უანგაროდ მონაწილეობდა სიკვდილამდე. გარდაიცვალა ფილტვების ანთებით 1920 წლის აპრილის 20, დარჩა სრულიად უსახსროდ ოთხი ობოლი და ქვრივი. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

პოლიტიკურ მუშაობაში ჩაება მონაფეოხის დროსვე: სამასწავლებლო ინსტიტუტის უკანასკნელ კლასში შეადგინა წრეები არალეგალური მუშაობისთვის, კურსის დასრულებისას სრულიად პოლიტიკურ-რევოლუციურ მუშაობას შეუდგა ხალხოსანთა ჯგუფში: სხვებთან ერთად, ავლაბარში ერთ დაქირავებულ ოთახში შემდგარ წრეში მართავდა პოლიტიკურ თათბირებს, აქვე მოაწყო საბეჭდი მანქანა, ბეჭდავდა პროკლამაციებს და ლამ-ლამობით კედლებზე აკრავდა (ვ. რცხილადის საზღვარგარეთ გასტუმრებისთანავე, მისმა ამხანაგებმა ეს საბეჭდი კედელში ჩალუქეს). 80-იან წლებში, ს. ჭრელაშვილთან ერთად, მ. ჩოდრიშვილის თაოსნობით, მოიწვია ქართველი მუშების გაერთიანებული კრება, რომელსაც გააცნო საქართველოს წარსული ისტორია, აწმყო მდგომარეობა, რუსეთის თვითმპყრობელობის მძიმე უღელი, ეროვნული ჩაგვრა და სხვ. ასეთ კრებებს ხშირად მართავდა მონინავე მუშების დახმარებით. ამ ჯგუფის სახელით დაბეჭდა პროკლამაცია (200 ც.), რომლის შინაარსი იყო: რუსეთისა და საქართველოს მეფეების ხელშეკრულების ძალით საქართველოს დაუბრუნდეს თავისი ისტორიული საზღვრები, საქართველო შეიქმნას დამოუკიდებელი სახელმწიფო, რომლის გამგე და მბრძანებელი იქნება ქართველი ერი თავისი ნებისყოფის გამომხატველი ხალხური მთავრობით და სხვ. 1905 წელს სამეურნეო საზოგადოების დარბაზში საჯარო კრებაზე წარადგინა მოხსენება საქართველოს ავტონომიის შესახებ, რის გამოც, დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ, ჟანდარმერიამ გაჩხრიკა, მაგრამ რადგან სრულიად შემთხვევით, ჟანდარმთა უფროსმა ვ. რცხილადის სანინააღმდეგო საბუთი ვერ ჩაიგდო, მეორე მხრივ, თვით ვ. რცხილადე მძიმე ავადმყოფი იყო, არ დააპატიმრა, წასვლისას კი წარმოთქვა: ძლიერ სამწუხაროა, რომ ნითელი ვერ შევიპყარიო („Очень жаль, что не пришлось арестовать красного“). ვ. რცხილადე ამავე მიზეზით იდევნებოდა სამოსწავლო ოლქის უფროსისაგან (რუდოლფისაგან) და სხვ.

საზოგადოებრივ-კულტურულ და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში საზღვარგარეთიდან დაბრუნებისთანავე ჩაება: ამორჩეული იყო „ქართული დრამატული საზოგადოებისა“ და „ქართულთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი

საზოგადოების“ წევრად, 1907 წელს მისი თაოსნობით დაარსდა სახალხო უნივერსიტეტი მუშებისათვის, რომლის თავმჯდომარედაც თითონვე იყო არჩევით (1906-1917), სადაც დაულალავად მუშაობდა და, მთავრობის მხრივ, ბევრი უსიამოვნება იგემა: როცა შეიტყვეს, ამ უნივერსიტეტის მეთაური ვ. რცხილადეაო, უნივერსიტეტს მეტსახელად „ნითელი“ უწოდეს, აკრძალეს ქართულ და სომხურ ენებზე ლექციების კითხვა, ჩვენს ხალხს არ ესაჭიროება სახალხო უნივერსიტეტიო („Наш народ не нуждается в народном университете“), – ასე შემოუთვალა ვ. რცხილადეს სამოსწავლო ოლქის უფროსმა რუდოლფმა, ხოლო ვ. რცხილადე დააპატიმრეს და სხვ. 1907-1913 წლებში რამდენიმე წელიწადი ამორჩევით სათავადაზნაურო სკოლის საბჭოს წევრად მუშაობდა, 1911 წელს არჩეულ იქნა ქართული სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების წევრ-მდივნად (დაჰყო სიკვდილამდე), 1914 წელს აირჩიეს „მევენახეთა და მეღვინეთა კომიტეტის“ წევრ-მდივნად, 1918 წელს – შინამრეწველობის კომიტეტის თავმჯდომარე (სიკვდილამდე). მისი ბევრთი მეცადინეობით კახეთში რამდენიმე ადგილას დაარსდა აგრონომიული პუნქტი, რომელთაც თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს სასოფლო მეურნეობის დარგში და ჩვენი სოფლების მკვიდრთა შემეცნების განვითარებაში. ვ. რცხილადის პირდაპირი ხელმძღვანელობით ქართულმა სამეურნეო საზოგადოებამ საგარეჯოში დააარსა სკოლა-ქარხანა, რომელმაც ხელი შეუწყო საფეიქრო ცოდნის გავრცელებას გარე-კახეთსა და ქიზიყში. 1917 წელს დააარსა ხილით ვაჭრობის ამხანაგობა „ქართლი“; 1917 წელსვე მისი თაოსნობით შედგა ამიერკავკასიის მეღვინე-მევენახეთა ყრილობა, რომელმაც ვ. რცხილადე ჯერ თავის, ხოლო შემდეგ ახლად დაარსებულ მეღვინე-მევენახეთა ბიუროს თავმჯდომარეად აირჩია (დარჩა სიკვდილამდე). საერთოდ, ვ. რცხილადე ბევრ სხვადასხვა საზოგადო საქმეში მონაწილეობდა, ყველგან სრულიად უფასოდ (ერთხელ, დაპატიმრებისას, სხვათა შორის, ჰკითხეს: სადა მსახურობთო? – ვ. რცხილადემ ჩამოუთვალა ათამდე დაწესებულება. იფიქრეს, მასხარად თუ გვიგდებს, თორემ სად გაგონილა ერთმა კაცმა ამდენ ადგილას იმსახუროსო, მაინც ტელეფონით შეეკითხნენ და როცა ყველა მხრიდან უბასუხეს: მართალია, ვ. რცხილადე ჩვენი თავმჯდომარეა, თავმჯდომარის ამხანაგი ან მდივანიო და სხვ. – გაათავისუფლეს).

სამნიგნობრო ასპარეზზედაც, სამასწავლებლო და საზოგადოებრივ მუშაობასთან ერთად, მონაწილეობდა: ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში ათავსებდა სხვადასხვა (უფრო სასოფლო-სამეურნეო ხასიათის) წერილებს. 1909 წლიდან საკუთარი ხარჯით (1914 წლიდან კი საზოგადოების საფასით) და თავისი რედაქტორობით ცემდა კვირეულ სამეურნეო ჟურნალს „მოსავალი“. ამ ჟურნალში, უმთავრესად, თვით ვ. რცხილადე მუშაობდა. დაწერილი აქვს მრავალი წერილი. მისი ფსევდონიმები: ახოშვილი, გულბათიშვილი, შ.-ელი და სხვ. ეს ჟურნალი, განსაკუთრებით, სამეურნეო საკითხებს არკვევდა (გაუმჯობესებული წესით ვენახების გაშენება, ჯიშიანი საქონლის გამრავლება-მოვლა, მცენარეულობათა თესვა-მოყვანა, მინდვრის სარ-

ფიანად შემუშავება და სხვ.). გამოსცა ამავე შინაარსის რამდენიმე წიგნაკი („ნიადაგი“, „იონჯა“, „საკვები ბალახები“ და სხვ.).

ვ. რცხილაძე მთელ სიცოცხლეს მუშათა და გლეხთა გათვითცნობიერებისათვის თავდავინყებით, უანგაროდ იღვწოდა, – ღრმად სწამდა, რომ ჩვენი გლეხკაცობა მხოლოდ მაშინ ეღირსება ბედნიერ ცხოვრებას, როცა სწავლა-ცოდნით აღიჭურვება, მიწას მეცნიერულად დაამუშავებს და თავისი ქვეყნის მართვას თვითონ შეუდგება შეგნებითაო.

ცალკე გამოცემულია:

1. კრებული არითმეტიკული ამოცანებისა / შედგენილი და გამოცემული ვ. ი. რცხილაძის მიერ. - ნაწ. 2: ნაწილი. - ტფ., 1893 (ქართველ ამხანაგობის სტ.). - 169 გვ.; 22 სმ.;
2. შვეიცარიის ძირითადი კანონები. - ტფ., 1906 (გრ. ჩარკვიანის სტ.). - 84, [1] გვ.; 23სმ. - (საზოგადოებრივი ცხოვრების წარსულიდამ);
3. იონჯა / ვ. გულბათიშვილის რედაქტორობით. - ტფ.: ჟურნალ „მოსავალი“-ს გამოცემა, 1911 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა აზხ. სტ.). - 19 გვ., უთაფურცლო; 16სმ.;
4. მცენარეული და ცხოველური მეცნიერების დღევანდელი თვალსაზრისით: 15 სურათით. - ტფ., 1913 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა აზხ. სტ.). - 174, 6 გვ.; 21 სმ.;
5. ნიადაგი. - ტფ., 1915 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 79 გვ.; 17სმ.. - (ქართ. სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოება);
6. რა წამალი ვიხმაროთ შაბიამანის მაგივრად / (იაჩევსკიდან). - ტფ., 1915 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 16 გვ.; 16სმ.. - (საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოება);
7. საკვები ბალახები / ვ. გულბათიშვილი; ქ. ს. სამეურნეო საზოგადოება. - ტფ., 1915 (ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 38 გვ.; 19სმ.;
8. ხეხილის დარგვა. - ტფ.: ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების გამოცემა, 1915 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტ.). - 18 გვ.; 15სმ.

თარგმნა და გამოცემულია:

1. როსკო. ქიმია / თარგმანი ვ. ი. რცხილაძისი. - თბ., 1891 (ი. ა. მანსვეტოვის სტ.). - 123, IV გვ.: ილ.; 12სმ.; მე-2 გამოც.. - ტფ., 1907 (ნიგნის გამომცემელ ქართველთა აზხ. სტ.). - 123, IV გვ.; 18სმ.

გამოქვეყნებულია:

1. კახეთის რკინისგზა: [ვ. რცხილაძის მოხსენებიდან] // ივერია. - 1905. - 3 დეკემბერი. - №218;
2. სამედიცინო სასამართლოს დადგენილება: [პარმენ გედევანიშვილის და სამსონ ფირცხალავას დავის გამო] / ვ. რცხილაძე, გ. ჩაჩიბაია, პ. სურგულაძე // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 30 სექტემბერი. - №2921. - გვ. 4;
3. წერილი რედაქციის მიმართ: [“კახეთის“ საზოგადოების გაფიცვა და მუშა-მოსამსახურეთა მოთხოვნების გადაცემა სამედიცინო სასამართლოში] / ს. ვახვახოვი, ვ. რცხილაძე // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 16 ივნისი. - №2845. - გვ. 4;
4. კიდევ ერთი მსხვერპლი: [შოი ჩიტაძის მკვლელობის გამო] // შრომა. - 1906. - 6 ივლისი. - №74. - გვ. 1;

5. ამიერ კავკასიის რკინის გზის 1908 წ. ანგარიშიდან: [ციფრობრივი მონაცემები] // მოსავალი. - 1909. - №12. - გვ. 16;
6. ბუნებრივი სასუქები ხეხილებისათვის // მოსავალი. - 1909. - №3. - გვ. 13-15; №4. - გვ. 14-15; №5. - გვ. 12-13; №6. - გვ. 12-13; №7. - გვ. 11-12;
7. თანამშრომელთა საყურადღებოდ // მოსავალი. - 1909. - №1. - გვ. 2;
8. მსხალი და ვაშლი: [ვაშენების საჭიროება და წესი] // მოსავალი. - 1909. - №15. - გვ. 13-16;
9. ნიადაგი და მისი უმთავრესი თვისებები // მოსავალი. - 1909. - №15. - გვ. 7-9;
10. როგორ დახმარებას უნევენ რუსეთის განათლებულნი პირნი რუსეთის სოფლის მეურნეობას // მოსავალი. - 1909. - №13. - გვ. 14-15;
11. როგორ ვრცელდებიან „მომხმარებელი ამხანაგობანი“ ფინლანდიაში // მოსავალი. - 1909. - №13. - გვ. 15;
12. სად რამდენი დესეტინა ვენახია ამიერ კავკასიაში და რუსეთში და რამდენი გამოსავალი აქვს ვენახებს რუსეთში და სხვაგან // მოსავალი. - 1909. - №11. - გვ. 14-15;
13. სად რამდენი პურის მოსავალია და რამდენი უნდებათ: [სტატისტიკური მონაცემები] // მოსავალი. - 1909. - №14. - გვ. 10-11;
14. სად როგორ არის გავრცელებული სამეურნეო იარაღების და მაშინების ხმარება რუსეთში // მოსავალი. - 1909. - №13. - გვ. 15;
15. სასუქი და მისი მნიშვნელობა ხეხილებისათვის // მოსავალი. - 1909. - №2. - გვ. 14-16;
16. ღვარძლა და მისი წამალი // მოსავალი. - 1909. - №2. - გვ. 10-12;
17. ცოცხალი და მკვდარი ბუნება: მცენარეული და ცხოველური // მოსავალი. - 1909. - №2. - გვ. 3-4; №3. - გვ. 6-9; №4. - გვ. 3-5; №7. - გვ. 3-5; №8. - გვ. 3-5; №11. - გვ. 3-6; №12. - გვ. 7-9; №14. - გვ. 5-7; №15. - გვ. 5-7;
18. ხელოვნური სასუქები // მოსავალი. - 1909. - №10. - გვ. 9-12; №11. - გვ. 11-13; №12. - გვ. 11-14; №13. - გვ. 10-13;
19. ხეხილმა რაღა დააშავა! // მოსავალი. - 1909. - №1. - გვ. 13-15;
20. 1909 წ. ღვინის მოსავალი და ფასები ამიერ კავკასიაში // მოსავალი. - 1910. - №9. - გვ. 4-5;
21. ახალი კუდიანი ვარსკვლავი // მოსავალი. - 1910. - №3. - გვ. 14-15;
22. დიდი ხეების გადარგვა: [გადარგვის წესი] // მოსავალი. - 1910. - №19 და 20. - გვ. 7-8;
23. თესლის ავ-კარგიანობა: [ცდები] // მოსავალი. - 1910. - №15 და 16. - გვ. 14-18;
24. თესლის შერჩევა // მოსავალი. - 1910. - №5. - გვ. 7-8;
25. თურქული // მოსავალი. - 1910. - №19 და 20. - გვ. 5-6;
26. კანონი: შესახებ ფილოქსერიისა და ვენახების ყველა სხვა დამაზარალებელ სენთა წინააღმდეგ ბრძოლისა // მოსავალი. - 1910. - №12. - გვ. 1-9;
27. მიზეზი მეურნეობის ალორძინებისა იტალიაში // მოსავალი. - 1910. - №23 და 24. - გვ. 12-13;
28. მსხალი და ვაშლი // მოსავალი. - 1910. - №2. - გვ. 6-8; №4. - გვ. 4-7;
29. მსხალი და ვაშლი: შემდეგი მოვლა // მოსავალი. - 1910. - №13. - გვ. 11-14;
30. მულინის ბალი გომბორში და სეტყვის ამცდენი ბოძები // მოსავალი. - 1910. - №19 და 20. - გვ. 13-16;

31. მცენარენი და ცხოველნი: მცენარეებისა და ცხოველების ურთიერთ შორის დამოკიდებულება // მოსავალი. - 1910. - №2. - გვ. 3-5;
 32. მცენარენი და ცხოველნი: მცენარეებისა და ცხოველების ურთიერთ შორის დამოკიდებულება, რომლითაც მცენარეებიც სარგებლობენ და ცხოველებიც // მოსავალი. - 1910. - №21 და 22. - გვ. 3-5;
 33. მცენარენი და ცხოველნი: ორგანიზმთ არსებობის დაკავშირება ტემპერატურასთან, სინათლესთან... // მოსავალი. - 1910. - №1. - გვ. 3-6;
 34. მცენარენი და ცხოველნი: ცხოველებისა და მცენარეების ერთიერთმანეთით კვება // მოსავალი. - 1910. - №5. - გვ. 3-4;
 35. ნიადაგი // მოსავალი. - 1910. - №12. - გვ. 10-13; №13. - გვ. 9-11;
 36. ნიადაგი: ნიადაგის დამუშავება // მოსავალი. - 1910. - №17 და 18. - გვ. 5-9;
 37. ნიადაგი: ნიადაგის შემოწმება // მოსავალი. - 1910. - №2. - გვ. 5-6; №15 და 16. - გვ. 5-11;
 38. ნიადაგი: რისგან შესდგება ნიადაგი // მოსავალი. - 1910. - №1. - გვ. 8-11;
 39. ნიადაგი: საიდან ჩნდება ნიადაგში წყალი // მოსავალი. - 1910. - №11. - გვ. 9-11;
 40. პირველი ხანა ფილოქსერის გავრცელებისა კახეთში // მოსავალი. - 1910. - №14. - გვ. 3-8;
 41. რა მდგომარეობაშია დღეს იმერეთის მევენახეობა // მოსავალი. - 1910. - №4. - გვ. 3-4;
 42. როგორ ექცევიან ნიადაგი და წყალი ერთმანეთს // მოსავალი. - 1910. - №3. - გვ. 8-11;
 43. როგორ ზრუნავენ და სარგებლობენ შინაური საქონლით ჩვენში, რუსეთში და სხვაგან // მოსავალი. - 1910. - №4. - გვ. 12-14;
 44. სამეურნეო მაშინების საერთოდ შეძენა // მოსავალი. - 1910. - №21 და 22. - გვ. 5-6;
 45. სიმინდის მოსავლის გაუმჯობესობა // მოსავალი. - 1910. - №14. - გვ. 12-15;
 46. შარშანდელი მიწდვრის მოსავალი ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში // მოსავალი. - 1910. - №3. - გვ. 3-6;
 47. 19 თებერვალი 1861 წ. // მოსავალი. - 1911. - №4. - გვ. 5-7. - წამძღვარებული აქვს შ. რუსთაველის ლექსის ორი მწკრივი;
 48. ბრძოლა არსებობისათვის // მოსავალი. - 1911. - №2. - გვ. 3-7;
 49. დარვინის თეორია // მოსავალი. - 1911. - №18. - გვ. 3-6; №20. - გვ. 3-5;
 50. კართოფლის შესანიშნავი თვისება // მოსავალი. - 1911. - №22. - გვ. 14;
 51. კირი როგორც წამალი ხეხილების დამაზარალებელ ჭია-მწერთა წინააღმდეგ // მოსავალი. - 1911. - №1. - გვ. 11-12;
 52. მეურნემ უნდა იცოდეს // მოსავალი. - 1911. - №12. - გვ. 3-5;
 53. მეურნეობის ძველი და ახალი // მოსავალი. - 1911. - №1. - გვ. 4-9;
 54. მცენარეების ძილი // მოსავალი. - 1911. - №14. - გვ. 14-15;
 55. მცენარენი და ცხოველნი: ბრძოლა არსებობისათვის // მოსავალი. - 1911. - №1. - გვ. 3-4;
 56. ორგანიზმთა სამეფოს განვითარება // მოსავალი. - 1911. - №4. - გვ. 7-11;
 57. ორი ხარჯთ-ალრიცხვა // მოსავალი. - 1911. - №6. - გვ. 3-4;
 58. რა გავლენა აქვს ადამიანს მცენარეთა და ცხოველთა სამეფოზე // მოსავალი. - 1911. - №3. - გვ. 3-4;
 59. სოფლის საზოგადოებათა საყურადღებოდ // მოსავალი. - 1911. - №2. - გვ. 13-14;
 60. შეგნებული მუშაობა // მოსავალი. - 1911. - №11. - გვ. 3-5;
 61. ხილის შენახვა ზამთარში // მოსავალი. - 1911. - №22. - გვ. 14;
 62. გუდაფშუტა // მოსავალი. - 1912. - №8. - გვ. 3-5;
 63. ესპარცეტა ბალახი // მოსავალი. - 1912. - №15-16. - გვ. 5-6;
 64. ვაზის ობი და ნაცარი // მოსავალი. - 1912. - №10. - გვ. 4-6;
 65. იონჯა // მოსავალი. - 1912. - №7. - გვ. 8-11;
 66. იტალიელ კოოპერატივების ცხოვრებიდან // მოსავალი. - 1912. - №23-24. - გვ. 5-7;
 67. უანგარო // მოსავალი. - 1912. - №9. - გვ. 3-5;
 68. რუსეთის ერობა და მათი მოღვაწეობა მეურნეობის მიმართ // მოსავალი. - 1912. - №17-18. - გვ. 3-7;
 69. საკრედიტო ამხანაგობანი და მათი მნიშვნელობა ჩვენში // მოსავალი. - 1912. - №23-24. - გვ. 3-5;
 70. სამეურნეო მაშინა-იარაღების საწყობის საჭიროება ჩვენში // მოსავალი. - 1912. - №17-18. - გვ. 7-9;
 71. სიცვიის ზემოქმედება ვაზზე და მის ნაყოფზე // მოსავალი. - 1912. - №23-24. - გვ. 15-16;
 72. ტრაქტორი ჰარტ-პარ და ჯონ-დეერ კომპანიის გუთნები // მოსავალი. - 1912. - №21-22. - გვ. 3-13;
 73. უგრეხელა და მელიკუდა // მოსავალი. - 1912. - №13-14. - გვ. 3-5;
 74. შინ და გარედ // მოსავალი. - 1912. - №4. - გვ. 3-5; №6. - გვ. 4-7;
 75. ნითელი სამყურა ბალახი // მოსავალი. - 1912. - №8. - გვ. 5-9;
 76. იონჯა და ესპარცეტი // მოსავალი. - 1913. - №13-18. - გვ. 16-22;
 77. კოოპერატივების საყურადღებოდ // მოსავალი. - 1913. - №11-12. - გვ. 4-8;
 78. მოხსენება ქართლის აგრონომის ნამუშევარის შესახებ // მოსავალი. - 1913. - №13-18. - გვ. 3-8;
 79. რა ეშველება გამოფიტულ მიწას // მოსავალი. - 1913. - №5-6. - გვ. 3-6;
 80. რას გამოველით სოფლის კოოპერატივებიდან // მოსავალი. - 1913. - №11-12. - გვ. 8-9;
 81. სამეურნეო თათბირი საგარეჯოში // მოსავალი. - 1913. - №13-18. - გვ. 23-46;
 82. ვაზის გასხვლა // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №2. - გვ. 6-10. - გაგრძელება იხ. უ. „ღვინო და ვაზი“ 1920. - №3. - გვ. 8-11;
 83. რა გააკეთა მეღვინე-მევენახეთა კონგრესმა ამ დღეებში და რა უნდა მოხდეს შემდეგში // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №1. - გვ. 5-6;
 84. ქართული სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების 1917-1919 წ.წ. მოქმედების ანგარიშიდან // მეურნე. - 1920. - №1. - გვ. 20-24.
- თარგმნა და გამოქვეყნებულია:**
1. აწინდელ სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარების გავლენა სამეურნეო საზოგადოებაზე: (რუსულიდან თარგმნილი) // ივერია. - 1905. - 22 მარტი. - №34. - გვ. 2-3;

2. გარეული. სანატრელი ქვეყანა // მოსავალი. - 1911. - №15. - გვ. 3-5; NN# 16. - გვ. 3-6; NN# 17. - გვ. 3-8; NN# 19. - გვ. 3-6; №21. - გვ. 3-7; №23. - გვ. 5-9; №24. - გვ. 3-6; 1912. - № 1. - გვ. 4-8; NN# 2. - გვ. 3-8; №4. - გვ. 5-9; №5. - გვ. 3-5; №7. - გვ. 3-8;
3. ტარატინოვი, ა. მოკლე დარიგება ამერიკული ბაზის თესვა-მოყვანის შესახებ // მოსავალი. - 1911. - №7. - გვ. 3-7; NN# 8. - გვ. 4-11.

მის შესახებ:

1. ზაალიშვილი, მ. საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა: [რეცენზია] // მეურნე. - 1892. - №17-20. - გვ. 22-23;
2. ყიფიანი, ვ. (ვ. ყ.). რეცენზია // მოამბე. - 1894. - №2, განყ. II. - გვ. 129-134;
3. ოხუნჯი. ქორ-ელექტრონული შეცოდებანი // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 26 იანვარი. - №96. - გვ. 3;
4. ქართული თეატრის საქმე // ცნობის ფურცელი. - 1897. - 8 ივნისი. - №219. - გვ. 1-2;
5. ახალი ამბავი // ცნობის ფურცელი. - 1901. - 6 იანვარი. - №1347. - გვ. 4;
6. განმათავისუფლებელი მოძრაობის გამო საქართველოში დაზარალებულთა დასახმარებლად...: [კომიტეტის არჩევა ფონდის დაარსების მიზნით, იაკობ გოგებაშვილის, ვ. რცხილაძის და სხვ. მონაწილეობით] // ივერია. - 1905. - 18 ნოემბერი. - №209. - გვ. 3;
7. კავკასიის სამეურნეო საზოგადოების წევრთა კრება: [ვ. რცხილაძის მოხსენება: „ანინდელი სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება“; ავტონომიის საკითხი; ა. ევანგულოვის სიტყვა არსებული მდგომარეობის შესახებ... ასხენებს ლ. ტოლსტოის ალტაცებას გურიის ამბებით] // ივერია. - 1905. - 24 მარტი. - №36. - გვ. 4;
8. მეთამბაქოების ბედი შავი ზღვის პირად: [ა. ქალანთარის მოხსენება კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების კრებაზე. იგი ეხება მოიჯარე სომხების დარჩენას აფხაზეთში. ვასილ რცხილაძის საწინააღმდეგო გამოსვლა] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 4 მარტი. - №2760. - გვ. 3. - აგრეთვე: მეორე გვერდზე - „ახალ ამბებში“;
9. სამეურნეო საზოგადოება, 22 მარტი: [სახელმწიფო წყობილების შეცვლის შესახებ ვასილ რცხილაძის მოხსენების მოკლე შინაარსი, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა მოხსენების გამო] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 24 მარტი. - №2780. - გვ. 3;
10. ტფილისის თავადაზნაურთა შორის: [საგანგებო კრებაზე განიხილეს საკითხი: იმპერატორის სახელზე ადრესის გაგზავნა სრული ავტონომიის მოთხოვნით; ადრესის შემდგენელ კომისიის წევრთა შორის არიან: ი. ჭავჭავაძე, მიხ. გედევანიშვილი, ვ. რცხილაძე და სხვ.] // ცნობის ფურცელი. - 1905. - 1 აპრილი. - №2786. - გვ. 3;
11. „ტფილისის სახელოსნო სასწავლებლის“...: [დირექტორის ვ.ი. რცხილაძის მოთხოვნა სკოლაში შემოღებულ იქნას ქართულ ენაზე სწავლება] // ივერია. - 1905. - 19 აგვისტო. - №146. - გვ. 2;
12. „5 აგვისტოს“...: [კახეთის რკინიგზის საკითხის დავალება ვ.ი. რცხილაძისათვის] // ივერია. - 1905. - 10 აგვისტო. - №139. - გვ. 2;
13. ახალი პარტია: [„ქართული დემოკრატიული პარტიის“ დაარსება; პარტიის ბიუროში: ვახტანგ ლამბაშიძე, ვასილ რცხილაძე, პავლე თუმანიშვილი, ლევან

- ჩერქეზიშვილი, ილია და ივანე ზურაბიშვილები] // შრომა. - 1906. - 2 აპრილი. - №1;
14. მონოდება // ნობათი. - 1906. - №5. - გვ. 80;
15. შეუძლებელ მოსწავლეთა დამხმარებელი კრება: [საორგანიზაციო პროექტის განხილვა. კრებაზე ი. გოგებაშვილის, ვ. რცხილაძის, სპ. ვირსალაძისა და სხვათა გამოსვლა] // შრომა. - 1906. - 13 ივნისი. - №56. - გვ. 3;
16. ლექცია // ისარი. - 1907. - 8 ნოემბერი. - №246. - გვ. 3;
17. ლექციები // ისარი. - 1907. - 10 ნოემბერი. - №248. - გვ. 3;
18. საქველმოქმედო საზოგადოება // ისარი. - 1907. - 4 თებერვალი. - №25. - გვ. 2;
19. სახალხო უნივერსიტეტის ქართული სექცია // წყარო. - 1907. - 20 ნოემბერი. - №20. - გვ. 1;
20. სახალხო უნივერსიტეტის ქართულ სექციისაგან // წყარო. - 1907. - 6 ნოემბერი. - №8. - გვ. 1;
21. სახალხო უნივერსიტეტის... // ისარი. - 1907. - 20 ნოემბერი. - №256. - გვ. 1;
22. ღარიბ მოსწავლეთა დამხმარებელ საზოგადოების კრება // ისარი. - 1907. - 6 ივნისი. - №121. - გვ. 3;
23. კავკასიის სამეურნეო საზოგადოებას... // ეკალი. - 1908. - 14 სექტემბერი. - №12. - გვ. 3;
24. კავკასიის საფილოქსერო კომიტეტმა... // დროება. - 1908. - 4 დეკემბერი. - №14. - გვ. 3;
25. კახეთი // დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 2;
26. ლექცია ფიზიკაზე // დასაწყისი. - 1908. - 4 მარტი. - №1. - გვ. 2;
27. მინათ-მოქმედების... // მნათობი. - 1908. - №1. - გვ. 8;
28. ოთხშაბათს, 18 ივნისს მოხდა... // ნაპერწკალი. - 1908. - 20 ივნისი. - №21. - გვ. 1;
29. 20 ივნისს სამეურნეო საზოგადოების სადგომში მოხდა... // ნაპერწკალი. - 1908. - 22 ივნისი. - №23. - გვ. 3;
30. 25 აგვისტოს შესდგა... // ეკალი. - 1908. - 25 სექტემბერი. - №21. - გვ. 2;
31. საბალოსნო სკოლა // ამირანი. - 1908. - 10 ივლისი. - №104. - გვ. 2;
32. სამშაბათს, 8 აპრილს, ზუბალაშვილის სახალხო სახელოსნო... // მერცხალი. - 1908. - 6 აპრილი. - №3. - გვ. 2;
33. სასოფლო-სამეურნეო ყურნალი // შუქი. - 1908. - 9 ნოემბერი. - №3. - გვ. 3;
34. სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოება // დროება. - 1908. - 5 დეკემბერი. - №15. - გვ. 4; შუქი. - 1908. - 12 ნოემბერი. - №5. - გვ. 4-5;
35. სახალხო უნივერსიტეტი // დასაწყისი. - 1908. - 22 მარტი. - გვ. 2; დროება. - 1908. - 21 ნოემბერი. - №4. - გვ. 2;
36. სახალხო უნივერსიტეტის... // დასაწყისი. - 1908. - 11 მარტი. - №7. - გვ. 1.. - ტექსტის ბოლოს: ქართული სექციის მდივანი ი. სირაძე;
37. ქართველთა შორის... // ცხოვრების სარკე. - 1908. - 14 მაისი. - №18. - გვ. 2;
38. წარმომადგენელი კომისიაში // ამირანი. - 1908. - 1 ივლისი. - №96. - გვ. 2;
39. დაჯარიმება // მომავალი. - 1909. - 30 დეკემბერი. - №102. - გვ. 3;
40. დი. სახალხო სახლი // მომავალი. - 1909. - 15 დეკემბერი. - №91. - გვ. 4;
41. ირგნელი. გაკვრით გამოკვრით // ივერია. - 1909. - 16 თებერვალი. - №7. - გვ. 2-3;

42. კავკასიის მეურნეთა სიეზდის სხდომა // მომავალი. - 1909. - 21 ნოემბერი. - №72. - გვ. 3;
43. სახალხო უნივერსიტეტი // ჩვენი საქმე. - 1909. - 8 თებერვალი. - №4. - გვ. 3;
44. სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ... // მომავალი. - 1909. - 30 სექტემბერი. - №28. - გვ. 3; ჩვენი აზრი. - 1909. - №1. - გვ. 3; ჩვენი საქმე. - 1909. - 25 მარტი. - №20. - გვ. 2;
45. სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობის... // მომავალი. - 1909. - 9 დეკემბერი. - №86. - გვ. 2;
46. სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობის სხდომა // მომავალი. - 1909. - 16 სექტემბერი. - №16. - გვ. 4; 25 ნოემბერი. - №74. - გვ. 2;
47. სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობის უკანასკნელ სხდომაზე... // ჩვენი საქმე. - 1909. - 25 თებერვალი. - №18. - გვ. 3;
48. ქვარიანი. ჩვენი შინაური ცხოვრებიდან: ბ-ნს ვასილ რცხილაძეს, რედაქტორს „მოსავლისას“ წერილი // მოსავალი. - 1909. - №12. - გვ. 14-15;
49. ლექტორთა კრება // საქმე. - 1910. - 24 ოქტომბერი. - №25. - გვ. 2;
50. სამეურნეო ყურნალი „მოსავალი“ // დროება. - 1910. - 16 იანვარი. - №11. - გვ. 4;
51. სახალხო უნივერსიტეტი // ახალი სხივი. - 1910. - 10 თებერვალი. - №6. - გვ. 3;
52. ფილოქსერის წინააღმდეგ // ახალი გზა. - 1910. - 14 ივლისი. - №20. - გვ. 2;
53. იონჯა: (ვ. გულბათიშვილის რედაქტორობით) // მოსავალი. - 1911. - №13. - გვ. 3-6; №14. - გვ. 3-5;
54. კვირას, 13 თებერვალს... // ხალხი. - 1911. - 15 თებერვალი. - №7. - გვ. 1;
55. ამერიკულ ვაზის კულტურის მცოდნე პირთა თათბირი, მონეული ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების მიერ ქალაქ თელავში: სხდომა 1-ლი, 22 აპრილი 1912 წ. // მოსავალი. - 1912. - №10. - გვ. 9-16;
56. ახალი წიგნი // სასოფლო გაზეთი. - 1913. - №12. - გვ. 15;
57. გაბაშვილი, რ. მორიგი საკითხი // კლდე. - 1913. - №28. - გვ. 1-3;
58. კახაბერი. ვ. ი. რცხილაძე. „მცენარენი და ცხოველნი“, ფასი ორი აბაზი // განათლება. - 1913. - №1. - გვ. 74-75. - ბიბლიოგრაფია;
59. ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების წევრთა წლიური კრება: 7 აპრილი 1913 წ. // მოსავალი. - 1913. - №9-10. - გვ. 8-24;
60. ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა: ოქმი საზოგადო კრებისა ივნისის 15 1912 წ. // განათლება (დამატება). - 1913. - №3. - გვ. 33-36;
61. ალხაზიშვილი, ილ. - ა) მცენარენი და ცხოველნი მეცნიერების დღევანდელი თვალსაზრისით. 21 სურათით. შედგენილი ვ. ი. რცხილაძის მიერ: (წერილი მეოთხე). [რეცენზია] // განათლება. - 1914. - №4. - გვ. 317-320; № 5. - გვ. 398-400; № 6. - გვ. 475-478. - ტექსტის ბოლოს: ავტორის შენიშვნა. - დასაწყისი იხ.: „კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია“, ყ. „განათლება“, 1913, № 6, გვ. 470-480; ბ) როსკო. ქიმიკ. თარგმანი ვ. რცხილაძის მიერ, გამოცემა მეორე. თბილისი 1907 წ. // განათლება. - 1914. - №1. - გვ. 70-80. - კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია;
62. გ. შ. კრიპუჭი // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №14. - გვ. 2-4;
63. მარტყოფის თათბირი // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №14. - გვ. 15;
64. ქართული სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების... // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №11. - გვ. 15-16;
65. ლამბაშიძე, დავით. გოგირდის შემოტანა პირდაპირ იტალიიდან ჩვენში: ჩვენებურ მევენახეთა და მეღვინეთა საყურადღებოთ! // სასოფლო გაზეთი. - 1914. - №4. - გვ. 15-16. - ხელმოწერა: პატივისცემით დავით ლამბაშიძე და აშხ.;
66. ცენტრალური ამიერ კავკასიის მეხილეთა ამხანაგობა // კლდე. - 1914. - №19. - გვ. 7;
67. მდივანი, მ. ბ-ნ ვ. რცხილაძის მიერ ქიმიის თარგმანის და ბ. ი. ალხაზიშვილის კრიტიკის გამო: („განათლება“ №1, 1914 წელი) // განათლება. - 1916. - №2. - გვ. 158-160;
68. მევენახე-მეღვინეთა ყრილობა // სასოფლო გაზეთი. - 1917. - №9-10. - გვ. 9;
69. მევენახეობა და მეღვინეობა // სასოფლო გაზეთი. - 1917. - №9-10. - გვ. 9;
70. შემონირულობა // ახალი კვალი. - 1918. - №5. - გვ. 16;
71. ანდრონიკაშვილი, ი. ვ. ი. რცხილაძე: [ნეკროლოგი] // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №6. - გვ. 3-4;
72. ბ., კ. ვ. ი. რცხილაძე: [ნეკროლოგი] // მევენახეობა და მეღვინეობა. - 1920. - №4. - გვ. 13-14;
73. ვასილ ილიას ძე რცხილაძე: [ფოტო] // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ. 1;
74. იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). სამგლოვიარო ფურცელი: ვ. რცხილაძე, ნ. ჩხიკვაძე, ს. კლდიაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ. 13-14;
75. საქართველოს მეღვინე-მევენახეთა ყრილობათა საბჭოს მოქმედება // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №2. - გვ. 14-15; №3. - გვ. 11;
76. ქრონიკა // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №7. - გვ. 14-15;
77. ცნობები // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №8. - გვ. 15.

წყარო:

- იმედაშვილი, იოსებ (არიმათიელი, იოსებ). სამგლოვიარო ფურცელი: ვ. რცხილაძე, ნ. ჩხიკვაძე, ს. კლდიაშვილი // თეატრი და ცხოვრება. - 1920. - №21. - გვ.: 7, 13-14;
- ანდრონიკაშვილი, ი. ვ. ი. რცხილაძე: [ნეკროლოგი] // ვაზი და ღვინო. - 1920. - №6. - გვ. 3-4;
- თალაკვაძე, ს. საქართველოს რევოლუციონური მოძრაობის წარსული // რევოლუციის მატთანე. - 1923. - № 1. - გვ. 47-59;
- ვასო რცხილაძის ხსოვნას // კოოპერაცია. - 1923. - № 1. - გვ. 28-29;
- ლასხიშვილი, გიორგი. მემუარები (1885-1915) / გიორგი ლასხიშვილი. - ტფ.: [პოლიტკატორღელთა საზ-ბის გა-მა], 1934 (საქ. პარტგამ-ბის მე-2 სტ.). - გვ.: 131, 302;
- ქართული წიგნი = Грузинская книга = Das Georgische Buch: ბიბლიოგრაფია / საქ. სსრ სახ. წიგნის პალატა. - ტ. 1: 1629-1920 / ჰმგ რედ. გ. ი. კიკნაძე; ბიბლიოგრ. რედაქცია: თ. ნაკაშიძე, პ. ხუნდაძე, ვ. ჯოჯუა; მხატვ. ლ. გრიგოლია. - თბ.: წიგნის პალატის გამოც. (სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომპონატი), 1941. - გვ.: 478, 493.

საქიპელი

<p style="text-align: center;">ბ</p> <p>ბაგრატიონ-დავითიშვილი, ანასტასია – იხ. მაჩაბ- ლისა, ანასტასია</p> <p>ბატონიშვილი მარიამ – იხ. მარიამი</p> <p>ბურდული, ნინო – იხ. მაისურაძე, ნინო</p> <p style="text-align: center;">გ</p> <p>გრუზინსკაია, ოლღა – იხ. ოლღა ბატონიშვილი</p> <p style="text-align: center;">დ</p> <p>დონი – იხ. ნაცვლიშვილი, დავით</p> <p style="text-align: center;">ე</p> <p>ერისთავი, მანანა – იხ. ორბელიანი, მანანა</p> <p style="text-align: center;">თ</p> <p>თავართქილაძე, სილიბისტრო – იხ. რემონიძე</p> <p style="text-align: center;">ი</p> <p>ინგოროყვა, ეგნატე – იხ. ნინოშვილი, ეგნატე</p> <p>იურევიჩი, ვიქტორ – იხ. რუს-იმერელი</p> <p style="text-align: center;">კ</p> <p>კირაკოზოვი, სარქის – იხ. ნავთლუღელი, შაქრო</p> <p style="text-align: center;">მ</p> <p>მაზმიშვილი, ივანე – 6</p> <p>მაზნიაშვილი, გიორგი – 6</p> <p>მაისაშვილი, სიმონ – 7</p> <p>მაისურაძე, ალექსანდრე – 8</p> <p>მაისურაძე, გ. – 9</p> <p>მაისურაძე, გრიგოლ – 9</p> <p>მაისურაძე, ლაზარე – 9</p> <p>მაისურაძე, ნინო – 10</p> <p>მაისურაძე, სანდრო – 10</p> <p>მაკალათია, სერგი – 12</p> <p>მალაზონია, ნესტორ – 15</p> <p>მამალაძე, ვლ. – 18</p> <p>მამალაძე, ლეონტი – 18</p> <p>მამალაძე, ნესტორ – 19</p> <p>მამალაძე, სერგო – 19</p> <p>მამალაძე, შალვა – 20</p> <p>მამაცაშვილი, იოსებ – 20</p> <p>მამაცაშვილი, კონსტანტინე – 21</p> <p>მამაცაშვილი, ქრისტეფორე – 24</p> <p>მამაცოვი, გარსო – 25</p> <p>მამისაშვილი, ლეო – 26</p> <p>მამულაიშვილი, ლიუდმილა – იხ. მეგრელიძე, ლიუ- დმილა [ლიდია]</p> <p>მამულაშვილი, ივანე – 27</p> <p>მამფორია, ილია – 28</p> <p>მანაგაძე, შოთა – 28</p>	<p>მანია, გვანჯი – 29</p> <p>მანსვეტაშვილი, იაკობ – 29</p> <p>მანწკავა, ისიდორე – 32</p> <p>მარანელი, ალექსანდრე – 32</p> <p>მარგიანი, აკაკი – 32</p> <p>მარგიანი, რევაზ – 32</p> <p>მარიამ დედოფალი – 36</p> <p>მარიამი [მარიამ ბატონიშვილი] – 37</p> <p>მარი, ალექსანდრა – 37</p> <p>მარი, იაკობ – 38</p> <p>მარი, იური – 39</p> <p>მარი, ნიკოლოზ [კაკო] – 41</p> <p>მარი, ნიკოლოზ [ნიკო] – 41</p> <p>მარკოზოვი, ივანე – 67</p> <p>მარსაგიშვილი, გიორგი – 67</p> <p>მარუაშვილი, მინა – 68</p> <p>მარჯანიშვილი, ალექსანდრე – 68</p> <p>მარჯანიშვილი, კოტე – 69</p> <p>მარჯანიშვილი, მიხეილ – 77</p> <p>მასხულია, ვასილ – 78</p> <p>მასხულია, ნიკოლოზ – 80</p> <p>მატარაძე, ვიქტორ – 80</p> <p>მაქსიმიძე [მძინარიშვილი], კონსტანტინე – 82</p> <p>მაღალაშვილი, ლევან – 83</p> <p>მაღალაშვილი, ლუარსაბ – 83</p> <p>მაღალაშვილი, ქეთევან – 83</p> <p>მაღალდაძე, ნიკოლოზ – 84</p> <p>მაღაროელი თომა [თომა ნასიძე] – 85</p> <p>მაღლაკელიძე, ალექსანდრე – 85</p> <p>მაღრაძე, იაკინთე – 85</p> <p>მაყაშვილი, ალექსანდრე – 86</p> <p>მაყაშვილი, იოსებ – 86</p> <p>მაყაშვილი, კოტე – 87</p> <p>მაშაშვილი, ალიო – იხ. მირცხულავა, ალექსანდრე</p> <p>მაჩაბელი, ალექსანდრე – 90</p> <p>მაჩაბელი, დავით – 91</p> <p>მაჩაბელი, ვასილ – 91</p> <p>მაჩაბელი, ზაალ – 93</p> <p>მაჩაბელი, ივანე – 93</p> <p>მაჩაბელი, მიშიკო [მიხეილ ციმაკურდიძე] – 101</p> <p>მაჩაბელი, მიხეილ – 101</p> <p>მაჩაბლისა, ანასტასია [ტასო] ბაგრატიონ-დავითი- შვილი – 104</p> <p>მაჩაიძე, ბაგრატ – 104</p> <p>მაჩაიძე, იოსებ – 105</p> <p>მაჩხანელი [ნადირაძე], დიმიტრი – 105</p> <p>მაჭავარიანი, ალექსანდრე – 110</p> <p>მაჭავარიანი, ალექსი – 111</p> <p>მაჭავარიანი, გრიგოლ – 113</p> <p>მაჭავარიანი, თამარ – 114</p> <p>მაჭავარიანი, თომა – 115</p> <p>მაჭავარიანი, ივანე – 115</p> <p>მაჭავარიანი, ილიკო – 122</p> <p>მაჭავარიანი, იოსებ [ოსიკო] – 122</p> <p>მაჭავარიანი, იოსებ – 123</p> <p>მაჭავარიანი, ლადო – 125</p> <p>მაჭავარიანი, მირიან – 125</p> <p>მაჭავარიანი, მიხეილ – 125</p> <p>მაჭავარიანი, ნუნუ – 126</p> <p>მაჭავარიანი, სიმონ – 126</p> <p>მაჭავარიანისა, ნინო – 126</p>
--	---

მაჭარაშვილი, ალექსანდრე – 126
 მაჭარაძე, ალექსანდრე – 127
 მახარაძე, ალექსანდრე – 127
 მახარაძე, კოტე – 127
 მახარაძე, მელქისედექ – 128
 მახარაძე, ფილიპე – 129
 მახატელაშვილი, ს. ზ. – 156
 მახვილაძე, ივანე – 156
 მახვილაძე, ნიკოლოზ – 156
 მაგალობლიშვილი, გერმანე – 157
 მაგალობლიშვილი [მაგალობელი], მიხეილ – 158
 მაგალობლიშვილი, სოფრომ – 158
 მგელაძე, ალექსანდრე [ივანე] – 168
 მგელაძე, ვლასა – 170
 მგელაძე, საფო – 174
 მგელაძე, ფილიპე – 175
 მდივანი, ალექსანდრე – 176
 მდივანი, ბუდუ – 176
 მდივანი, გიორგი – 178
 მდივანი, მარო – 179
 მდივანოვი, სერგი – 182
 მეგრელიშვილი, იოსებ – 185
 მეგრელიძე, ავქსენტი – 185
 მეგრელიძე, ბართლომე – 188
 მეგრელიძე, გრიგოლ [კუკუ] – 189
 მეგრელიძე, ვარლამ – 189
 მეგრელიძე, იასონ [დანიელ] – 189
 მეგრელიძე, იესე – 190
 მეგრელიძე, იოსებ – 191
 მეგრელიძე, ლიუდმილა [ლიდია] – 193
 მეგრელიძე მარინე – 197
 მეგრელიძე მოსე – 197
 მეგრელიძე, ოქროპირ – 197
 მეგრელიძე, ქრისტეფორ [როსტომ ფალავანი] – 197
 მეველე – იხ. მიქელაძე, დავით
 მეიფარიანი, ალ. – 198
 მელანია [ნათიძე, ნიკოლოზ] – 198
 მელაშვილი, დავით – 199
 მელაძე, ენუქა – 200
 მელია, ალექსანდრე – 201
 მელია, ზეგლარი – 201
 მელიქიშვილი, გრიგოლ – 201
 მელიქიშვილი, ეკატერინე – იხ. მესხისა, ეკატერინე
 მელიქიშვილი, იოსებ [სოსიკო] – 202
 მელიქიშვილი, ლევან – 202
 მელიქიშვილი, ნიკოლოზ – 203
 მელიქიშვილი, პეტრე – 205
 მელიქოვი, ბიქტორ – 213
 მენტეშაშვილი, ეგნატე – 213
 მერაბაძე, გაბრიელ [მერაბაშვილი] – 214
 მერაბიშვილი, კონსტანტინე – 214
 მერკვილაძე, ალექსანდრა – 222
 მერკვილაძე, აფრასიონ – 214
 მერკვილაძე, ბარნაბ – 217
 მერკვილაძე, იოსებ [სოსიკო] – 218
 მერკვილაძე, მიტრადორა – 222
 მერკვილაძე, ნოშრევან – 221
 მესტიაშვილი, გიორგი – 222
 მესტიაშვილი, სოლომონ – 223
 მესხი, ანა [ნანიკო] პეტრიაშვილისა – 224
 მესხი, დავით – 225
 მესხი, ეფემია – 229
 მესხი, ივანე – 234
 მესხი, კონსტანტინე – 236
 მესხი, კონსტანტინე – 237
 მესხი, სერგი – 249
 მესხი, სიმონ [სისო] – 264
 მესხისა [მელიქიშვილი], ეკატერინე – 264
 მესხისა, ნატალია [ნატო] – 266
 მესხიშვილი, გიორგი – 267
 მესხიშვილი, ივანე – 267
 მესხიშვილი, სოფრონ მღვდელი – 268
 მეტეხელი, მიხეილ – 268
 მეტია, ვასილ – 268
 მეტრეველი, გლაზუა – 268
 მეტრეველი, იასონ [საველი] – 268
 მეტრეველი, ლევან – 271
 მეუნარგია, გრიგოლ – 275
 მეუნარგია, იონა – 276
 მეუნარგია, პეპუ – 283
 მეუნარგია, პეტრე [მაქსიმე] – 284
 მეფარიშვილი, ისიდორე – 285
 მეფისაშვილი, გრიგოლ მოძღვარი – 286
 მეფურნიშვილი, გიორგი – 286
 მეღვინეთუხუცესი, კონსტანტინე – 286
 მეღვინეთუხუცესიშვილი, დიმიტრი – 291
 მეჩონგურე, დავით [ქარცივაძე, დავით] – 292
 მეძველია, კონსტანტინე – 293
 მეძმარიაშვილი, ივანე – 296
 მთავარიშვილი, თომა – 297
 მთვარაძე, სიმონ – 300
 მიზანდარი, ალოიზ – 301
 მინდაძე, ალექსი – 302
 მინდიაშვილი, ივანე – 304
 მინდიაშვილი, ნიკა – 305
 მირაქოვი, ალექსანდრე – 306
 მირზაშვილი, ალექსი – 306
 მირზაშვილი, ვ. ი. – 306
 მირიანაშვილი, ალექსანდრე – 307
 მირიანაშვილი, ალექსი – 308
 მირიანაშვილი, ისაკო – 314
 მირიანაშვილი, მიხეილ – 315
 მირიანაშვილი, პეტრე – 316
 მირიანაშვილი, გიორგი – 322
 მირცხულავა, ალექსანდრე [მაშაშვილი, ალიო] – 323
 მიქაბერიძე, ალექსანდრე [ა. ყუმისთაველი] – 332
 მიქაბერიძე, კონსტანტინე [კოტე] – 338
 მიქაბერიძე, პლატონ – 338
 მიქაჯა, უტუ – 338
 მიქაძე, ეკატერინე – 339
 მიქელაიშვილი, ალფესი – 340
 მიქელაშვილი, მარიამ – 342
 მიქელაძე, ბ. მ. – 342
 მიქელაძე, გიორგი – 342
 მიქელაძე, დავით [“მეველე”] – 343
 მიქელაძე, დევი [დავით] – 352
 მიქელაძე, ეგნატე – 353
 მიქელაძე, ეკატერინე – 353
 მიქელაძე, ვლადიმერ – 354
 მიქელაძე, მარიკა – 357
 მიქელაძე, შალვა – 359
 მინიშვილი, ნიკოლო – 360
 მკურნალი, თეოხარი – 364
 მკურნალი, ხარლამპი – 364
 მოდებაძე, კარპე – 366
 მოდებაძე, კონსტანტინე – 366
 მოლლა-ზამანი – 368
 მოლოდინაშვილი, ალექსანდრე – 368
 მომცელიძე, დავით – 369
 მომცელიძე, ტარასი – 369
 მონადირაშვილი, იოსებ – 369
 მოსაშვილი, ილო – 370

მოსეშვილი, ვარლამ – 380
 მოქია, მიხეილ – 381
 მჟავია, დიმიტრი – 382
 მრევლიშვილი, ალექსანდრე – 382
 მრევლიშვილი, მაყვალა – 385
 მუმლაძე, გიორგი – 387
 მურადაშვილი, ლეო – 388
 მურადელი, ვანო – 388
 მურვანიშვილი, ივანე – 389
 მურვანიძე, გიორგი – 391
 მუსხელიშვილი, ვახტანგ – 391
 მუსხელიშვილი, ნიკოლოზ – 393
 მუსხელიშვილისა, ანა – 398
 მულაშაშვილი [მულაშოვი], დომინიკე პატრი – 399
 მუხაძე, გრიგოლ – 399
 მუხრანსკი-ბაგრატიონი, ივანე – 403
 მუხუზლა – იხ. რაჭველი, იასე
 მუჯირი, ექვთიმე [ხარიტონ] – 403
 მღებრიშვილი, ანსელმო პატრი – 403
 მღებრიშვილი, გრიგოლ დეკანოზი – 404
 მღვიმელი [ქუჩუკაშვილი], შიო – 404
 მშველიძე, შალვა – 419
 მძინარიშვილი, კონსტანტინე – იხ. მაქსიმოძე, კონსტანტინე
 მძინაროვი-ლეონიძისა, მარიამ – 422
 მჭედლიშვილი, ივანე – 423
 მჭედლიშვილი, ივანე – 424
 მჭედლიშვილი, იოსებ – 425
 მჭედლიშვილი, ირაკლი – 428
 მჭედლიშვილი, ნინო – იხ. ნინონი
 მჭედლიძე, დიმიტრი – 429

ბ

ნადირაძე, კოლაუ – 430
 ნადირაძე, დიმიტრი – იხ. მაჩხანელი, დიმიტრი
 ნავთლულელი, შაქრო [კირაკოზოვი, სარქის] – 432
 ნაზაროვი, დიმიტრი – 436
 ნათაძე, ალექსანდრე – 437
 ნათაძე, გრიგოლ – 441
 ნათაძე, იასონ – 444
 ნათაძე, ლევან [ლეო] – 444
 ნათაძე, მოსე – 446
 ნათაძე, რევაზ – 447
 ნათაძე, შალვა – 448
 ნათიევი, ალექსანდრე – 449
 ნათიშვილი, ალექსანდრე – 450
 ნათიძე, გიორგი – 456
 ნათიძე, ნიკოლოზ – იხ. მელანია
 ნაკაშიძე, ერმილე – 457
 ნაკაშიძე, ილია – 460
 ნაკაშიძე, მელქისედეკ – 467
 ნაკაშიძე, მერი – 470
 ნაკაშიძე, ნინო – 471
 ნანეიშვილი, ალექსანდრე – 480
 ნანეიშვილი, ვლადიმერ – 485
 ნასიძე, თომა – იხ. მალაროელი თომა
 ნასიძე, კონსტანტინე – 486
 ნასიძე, მიხეილ – 487
 ნატრაძე, გიორგი – 490
 ნატროშვილი, ანტონ – 491
 ნატროშვილი, გიორგი – 494
 ნატროშვილი, სიმონ – 499
 ნაღებაშვილი, დიმიტრი – 500
 ნაცვლიშვილი, დავით [„დონი“] – 500
 ნაჭყეზია, ვლადიმერ – 500

ნახუცრიშვილი გიორგი [გუგა] – 501
 ნახუცრიშვილი, გრიგოლ – 502
 ნახუცრიშვილი, დავით – 502
 ნებიერიძე, ალექსანდრე – 506
 ნებიერიძე, ბესარიონ – 508
 ნეიმანი, ალექსანდრე – 508
 ნემო [ჯანოევი, მიხეილ] – 509
 ნემსაძე, ვლადიმერ – 510
 ნეფარიძე, ზაქარია – 510
 ნიკიტინი, ალექსანდრე – 511
 ნიკოლაიშვილი, იასონ – 514
 ნიკოლაიშვილი, სტეფანე – 517
 ნიკოლა, პატრი – 518
 ნიკოლაძე, ანასტასია – 556
 ნიკოლაძე, გიორგი – 519
 ნიკოლაძე, ეკატერინე – 556
 ნიკოლაძე, ელისაბედ – 522
 ნიკოლაძე, იაკობ – 522
 ნიკოლაძე, ნიკო – 529
 ნინიძე, ვიქტორ – 557
 ნინიძე, კირილე – 558
 ნინიძე, მოსე [რაჟდენ] – 560
 ნინიძე, ყარაბან – 561
 ნინონი [ნინო მჭედლიშვილი] – 562
 ნინოშვილი, ეგნატე [ეგნატე ინგოროყვა] – 562
 ნინონმინდელი, დ. – იხ. როსტომაშვილი, დავით
 ნიორაძე, გიორგი – 582
 ნიჟარაძე, ბესარიონ – 585
 ნიჟარაძე, დავით – 587
 ნიჟარაძე, ივანე – 589
 ნიჟარაძე, რეჯებ ბეგ – 590
 ნიშნიანიძე, პოლიკარპე – 590
 ნოზაძე, სტეფანე – 591
 ნონეშვილი, იოსებ – 592
 ნორაკიძე, ვლადიმერ – 596
 ნორაკიძე [ნორაქიძე], კონსტანტინე [ბოტო] – 596
 ნორაკიძე [ნორაქიძე], კონსტანტინე [კონია] – 597
 ნორაკიძე, სპირიდონ – 597
 ნოლაიძელი, ჯემალ – 598
 ნუკრაძე, გიორგი – 599
 ნუცუბიძე, აპოლონ – 600
 ნუცუბიძე, გრიგოლ – 602
 ნუცუბიძე, შალვა – 603

ო

ოდიშარია, კონსტანტინე – 608
 ოვნათამოვი, იაკობ – 610
 ოლლა ბატონიშვილი [ოლლა გრუზინსკაია] – 610
 ონიანი, არსენ – 611
 ონიაშვილი, დავით – 611
 ონიკაშვილი, ათამ [ალექსანდრე] – 612
 ონიკაშვილი, ყოლამ-ჰუსეინ – 613
 ონოფრიო, პატრი – 614
 ორაგველიძე, კარლო – 614
 ორახელაშვილი, მამია – 619
 ორახელაშვილი, მარიამ – 626
 ორბელიანი, ალექსანდრე – 628
 ორბელიანი, გრიგოლ – 632
 ორბელიანი, დიმიტრი – 644
 ორბელიანი, ვახტანგ – 645
 ორბელიანი, ირაკლი – 651
 ორბელიანი, ლუარსაბ – 651
 ორბელიანი, მანანა – 651
 ორბელიანისა, ელისაბედ [ლიზა] – 652
 ორბელიანისა, ნინო – 653

ორმოცაძე, მიხეილ – 656
ორჯონიკიძე, გრიგოლ [სერგო] – 656
ოსეშვილი [ოსეს-ძე], იოანე – 678
ოქრომჭედლიშვილი [სერებრიაკოვი], ილია – 679
ოქროპირ ბატონიშვილი – 680
ოქუაშვილი [აკოევი], არაქელ – 681
ოღანეზაშვილი, ალექსანდრე – 682
ოცხელი, იოსებ – 684
ოცხელი, სიმონ – 686
ოძელაშვილი, არსენა – 687

ჰ

პაატაშვილი, ივანე – 694
პავლიაშვილი, დავით – 697
პაიჭაშვილი [პაიჭაძე], ბაკონ – 698
პაიჭაძე, პორფილე – 698
პაიჭაძე, სამსონ – 699
პაპავა, აკაკი – 699
პარკაძე, გრიგოლ [გუცა] – 700
პარკაძე, დავით – 702
პატარაია, ანა – 704
პატარაია, ანდრია – 703
პატარაია, მიხეილ – 704
პატარიძე, ლუკა – 704
პატარიძე, მიქელ – 704
პანაძე – იხ. მულაშაშვილი, დომინიკე პატრი
პეტრიაშვილი, ვასილ [ბასილ] – 707
პეტრიაშვილისა, ანა – იხ. მესხი, ანა [ნანიკო]
პიპინაშვილი, კონსტანტინე – 714
პოლუმორდვინოვი, ელიზბარ – 714
პოლუმორდვინოვი, ივანე – 718
პურადაშვილი, ივანე – 721
პურადაშვილი, ისააკ – 722

ჟ

ჟვანია, ვლადიმერ – 724
ჟორდანია, თედო – 724
ჟორდანია, ნოე – 731
ჟორდანია, გიორგი – 754
ჟორდანია, პაჭუ – 755
ჟორჟოლიანი, ალექსანდრე – 756
ჟორჟოლიანი, სერგო – 756
ჟუკოვსკაია, ალექსანდრა – იხ. მარი, ალექსანდრა
ჟუჟისპირელი, ანანია [სალუქვაძე, ანანია] – 757
ჟუჟუნაძე, ბაგრატ – 757
ჟურული, გიორგი – 758
ჟურული, დურმიშხან – 761
ჟურული, ვარლამ – 762
ჟლენტი, ბესარიონ – 766
ჟლენტი, ვლადიმერ – 773
ჟლენტი, თენგიზ [თეოფილე] – 777
ჟლენტი, ილარიონ – 782
ჟლენტი, მიხეილ – 783

რ

რადიანი [შენირული], შალვა – 784
რაზიკაშვილი, თედო – 790
რაზმაძე, ალექსანდრე – 798
რაზმაძე, ანდრია – 799
რაზმაძე, დანიელ – 802
რაზმაძე, სოლომონ – 803
რამიშვილი, ვალერიან – 804
რამიშვილი, ისიდორე – 807
რამიშვილი, იულონ – 812

რამიშვილი, ნოე – 813
რამიშვილი, ონისიმე – 818
რამიშვილი, ტრიფონ – 818
რატილი, იოსებ – 822
რატიშვილი, გაბრიელ – 825
რატიშვილი, ივანე – 825
რაჭველი, იასე – 827
რაჭველიშვილი, ქრისტეფორე – 830
რემონიძე, სილიბისტრო – 832
რობაქიძე, გრიგოლ – 834
რობაქიძე, სერგო – 843
როინაშვილი, ალექსანდრე – 843
როინაშვილი, ნინო – 845
რომანიშვილი-დგებუაძისა, სოფიო – 845
რომანიშვილი, იოსებ – 846
რომანიშვილი, მარიამ – 847
რონდელი [ცაგარეიშვილი], დავით – 847
როსები, გიორგი – 848
როსტომაშვილი, დავით – 848
როსტომაშვილი, დავით – 849
როსტომაშვილი, ივანე – 852
როსტომ ფალავანი – იხ. მეგრელიძე, ქრისტეფორ
რუს-იმერელი [ვიქტორ იურევიჩი] – 867
რუხაძე, არჩილ – 868
რუხაძე, ვარლამ – 870
რუხაძე, ილია – 877
რუხაძე, ნიკოლოზ – 879
რჩეულიშვილი, გრიგოლ – 889
რცხილაძე, გრიგოლ – 881
რცხილაძე, ვასილ – 886

ს

სალუქვაძე, ანანია – იხ. ჟუჟისპირელი, ანანია
სერებრიაკოვი, ილია – იხ. ოქრომჭედლიშვილი, ილია
სულხანიშვილი, ნინო – იხ. მაჭავარიანისა, ნინო

ტ

ტერ-მამულოვი, ივანე – იხ. მამულაშვილი, ივანე

ქ

ქუჩუკაშვილი, შიო – მღვიმელი, შიო

ლ

ლოლობერიძე, ანა – იხ. მუსხელიშვილისა, ანა

ყ

ყუმისთაველი ა. – იხ. მიქაბერიძე, ალექსანდრე

შ

შენირული – იხ. რადიანი, შალვა

ც

ცაგარეიშვილი, დავით – იხ. რონდელი
ციმაკურიძე, მიხეილ – იხ. მაჩაბელი, მიშიკო
ციციშვილი, მარიამ – იხ. მარიამ დედოფალი

ჯ

ჯამბაკურ-ორბელიანი – იხ. ორბელიანი
ჯანოევი, მიხეილ – იხ. ნემო

სტამბა „ფავორიტი სტილი“

ტირაჟი 300

